قەشقەر يىلنامىسى

1986

قەشقەر ۋىلايەتلىك يەرلىكتە تارىخ گۇشخانىسى

ئاپتونوم رايونلۇق دېھقانچىلىق نازارىتىنىڭ رەھبىرى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى يەر تېخنىكا خادىملىرى بىلەن بىرلىكتە بۇغداينىڭ يېڭى سورتىنى تەتقىق قىلماقتا

ئىيۇن(ماي بويا ق رەسىم) -قەشقەر يىلنا مىسى ئۇچۇن

قەھرىمان ھېيت سىمزغان

مۇندەرىجە

ئالاھىدە ماقالىلەر

يولداش خۇياۋبالۇ قەشقەرگە كېلىپ خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈردى..... 1
خۇچىلى، تېخن جىيۇن مەركەز ۋەكىللەر ئۆمىكىنى باشلاپ، يەر تەۋرەش ئاپىتى-
گە ئۇچرىغان رايونغا كېلىپ ھال سورىدى..... 5
ۋالۇ ئېنماۋ قاتارلىق پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە رەھبەرلىرى ئاپەت رايونىغا
بېرىپ ھال سورىدى..... 7
يولداش سۇلۇ خەنليالۇ قەشقەرگە كېلىپ خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈردى..... 9
ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن مەركەز
ۋەكىللەر ئۆمىكى قەشقەرگە كېلىپ ھال سورىدى..... 10
قەشقەر ۋىلايىتىدە ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقى تەنتە-
لىك تەبرىكلەندى..... 13
.قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مۇھىم ھۆججەتلىرى. 15
ۋىلايەت ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنى ئېچىپ، جايلاردىن يېڭىمۇ غەيرەتكە
كېلىپ، غەلىبىسىرى ئالغا ئىلگىرىلەپ، ئىسلاھ قىلىش، ئېچىۋېتىش، جانلاندۇرۇش
قانجىپىندا چىڭ تۇرۇپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن كۈرەش
قىلىشنى تەلەپ قىلدى..... 15
ۋىلكوم شۇجىسى كوگانىڭ ۋىلايەتلىك ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدا بەر-
گەن دوكلاتى (2- قىسىم)..... 21
ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىقـ
نىڭ ۋىلايەتلىك ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدا ئاخىرلاشقاندا قىلغان سۆزى
(قىسقارتىلمىسى)..... 41
قەشقەر ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە داغدۇغىلىق يىغىن ئۆتكۈزۈپ، پوسكام
ناھىيىسىگە قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە
دەپ نام بېرىدى..... 52
قەشقەر ۋىلكوم، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ « پوسكام ناھىيىسىگە قەشقەر
ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە دەپ نام بېرىش توغـ
رىسىدىكى قارارى» 55
ج ك پ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم
رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەبرىك تېلېگراممىسى..... 56
مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق مەسلـ-
ھەتچىلەر كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ۋالۇ ئېنماۋنىڭ سۆزلىگەن سۆزى..... 58

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى سۆزلىگەن سۆز 61
ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى تۆمۈر داۋامەتنىڭ سۆزلىگەن سۆزى..... 65
ئابدۇغوپۇر سىدىقنىڭ سۆزلىگەن سۆزى..... 68
پوسكام نېفىت-خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ قۇرۇلۇش باشلاش مۇراسىمى داغدۇغىلىق تۆتكۈزۈلدى..... 73
خونجىراپ ئېغىزىنى باشقا دۆلەتلەرگە ئېچىۋېتىشكە لېنىتە كېسىش مۇراسىمى تۆتكۈزۈلدى..... 75
يولداش ئابدۇللا ئىسمايىل ۋاپات بولدى..... 77

قەشقەرنىڭ قىسقىچە ئەھۋالى

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئەھۋالى 78
جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى..... 78
كىلىماتى 78
تارىخىي ئۆزگىرىش جەريانى..... 81
مەمۇرىي رايونلىرى..... 82
مىللەتلەر ۋە نوپۇسى..... 83
ئاساسلىق بايلىقلىرى..... 83
ئىقتىسادى 84
قاتناش، پوچتا - تېلېگراف..... 86
مەدەنىيەت، ماارىپ، پەن، تېخنىكا..... 87
ئاخبارات چىلىق، نەشرىياتچىلىق، رادىئو، تېلېۋىزىيە..... 88
سەھىيە، تەلىتەربىيە..... 88
خەلق تۇرمۇشى..... 89
ئاساره - ئەتىقە، قەدىمىي يادىكارلىقلىرى..... 89
ناھىيە، شەھەرلەرنىڭ ئەھۋالى..... 89
قەشقەر شەھىرى..... 89
قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسى 94
قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسى ماارىپىنى تۆمۈلاشتۇرۇشتا ئۇنۇم ھاسىل قىلدى... 97
قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسى..... 99
يەرتەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، يۇرتىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈش..... 102
يېڭىسار ناھىيىسى..... 106
يېڭىسار ناھىيىسىدە ئۇزۇن تۆمۈر كۆرۈكەنچولپانلار كۆپ..... 111
يوپۇرغا ناھىيىسى..... 113
يوپۇرغا ناھىيىسىكە لايىن باشلاپ ئۇرۇق چۆشۈرۈپ يۇلغۇن يېتىشتۇرۇشى..... 115
پەيزاۋات ناھىيىسى 117

قوغۇن ــ پەيزاۋات ناھيىسىنىڭ ئۇستۇنلۇكى 121
..... 123
يەكەن ناھيىسى
يەكەن ناھيىسىنىڭ جەمئىيەت ئاما تلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۇزەشنى گەس-
تايمد دل ئىلگىرى سۈرگە نلىكى 129
پوسكام ناھىيىسى 131
..... پوسكامنىڭ جۇش ئۇرۇپ راۋاجلانغان يېزا-بازار كارخانىلىرى 134
قاغىلىق ناھيىسى 137
قاغىلىق ناھيىسىدىكى ئۆلچەملىك سۈغۇرۇش رايونلىرىنىڭ قۇرۇلۇشى 141
مەكىت ناھىيىسى 143
مەكىت ناھيىسىدە جەغان زور كۆچ بىلەن ئەھيا قىلىندى 147
مارالبېشى ناھىيىسى 148
مارالبېشىنىڭ چۆچەكلىرى 153
تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھيىسى 155
يېزا، بازارلارنىڭ ئەھۋالى 161

قەشقەر شەھىرى

شامالباغ يېزىسى 161
دۆلەتباغ يېزىسى 164
نەزەرباغ يېزىسى 163

قەشقەر يېڭىشەھەر ناھيىسى

باردىن يېزىسى 165
ياماڭيار يېزىسى 168
تازغۇن يېزىسى 171
قومۇشئۆستەڭ يېزىسى 174
ئەرمىدۇن يېزىسى 177
يېڭىئاۋات يېزىسى 180
يېڭىشەھەر بازىرى 182
يالپچان بازىرى 186
ياندۇما يېزىسى 167
باغچى يېزىسى 170
يېڭىئۆستەڭ يېزىسى 173
تاغارچى يېزىسى 176
ئارال يېزىسى 178
ھاراپ يېزىسى 180
خانئۆستەڭ بازىرى 184

قەشقەر كونىشەھەر ناھيىسى

سەمەن يېزىسى 188
لەڭگەر يېزىسى 191
خاڭدى يېزىسى 194
ئاۋات يېزىسى 198
ئاققاش يېزىسى 201
ئوغۇساق يېزىسى 206
سايباغ يېزىسى 209
تېرەم يېزىسى 212
تاشمەلىك يېزىسى 216
قوغان يېزىسى 189
مۇش يېزىسى 193
بەشكېرەم يېزىسى 196
يېڭىئۆستەڭ يېزىسى 199
پاختەكلە يېزىسى 203
زەمبەن يېزىسى 207
بۇلاقسۇ يېزىسى 211
ئوپال يېزىسى 214
توققۇزاق بازىرى 217

يېڭسار ناهيىسى

ماڭشىن يېزىسى..... 219
ساغان يېزىسى..... 220
يېڭىيەر يېزىسى..... 222
سېپىتلە يېزىسى 223
توپلۇق يېزىسى..... 225
سۆگەت يېزىسى..... 226
قىزىل يېزىسى..... 227
گۇچىار يېزىسى..... 228
ئەگۈس يېزىسى..... 230
لومپا يېزىسى..... 231
چولپان يېزىسى..... 232
شەھەر ئەتراپى يېزىسى..... 234
يېڭسار بازىرى..... 235

يوپۇرغا ناهيىسى

يوپۇرغا يېزىسى..... 237
سىيەك يېزىسى..... 238
يەكشەنبە بازار يېزىسى..... 239
ئاچچىق يېزىسى..... 241
ئەشمە يېزىسى..... 242
تېرىم يېزىسى..... 244
بايئاۋات يېزىسى..... 245
ئاخۇنلۇقۇم يېزىسى..... 246
يوپۇرغا بازىرى..... 248

پەيزاۋات ناهيىسى

يېڭى مەھەللە يېزىسى..... 249
تېرىم يېزىسى..... 250
جامباز يېزىسى..... 251
غولتوغراق يېزىسى..... 252
قىزىلدۆبىي يېزىسى..... 254
مىشا يېزىسى..... 255
شاپتۇل يېزىسى..... 257
قوشئاۋات يېزىسى..... 258
قىزىلسۇ يېزىسى 260
گۈلئۆك يېزىسى 261
تۆدەكلىك يېزىسى 263
بارىن بازىرى..... 264
شېكەر كۆل بازىرى 265

يەكەن ناهيىسى

گۈلباغ يېزىسى..... 266
مىشا يېزىسى..... 267
ئارال يېزىسى..... 269
تومئۆستەك يېزىسى..... 270
ئۈدا نلىق يېزىسى..... 272
ئارسلانباغ يېزىسى..... 273
چارەك يېزىسى..... 275
ئىشقول يېزىسى..... 277
تاغارچى يېزىسى 278
كاچۇك يېزىسى..... 280
قوشراپ يېزىسى..... 282
ئاۋات يېزىسى 283
ئالامەت يېزىسى..... 285
ئازادباغ يېزىسى 286
ئىگەرچى يېزىسى..... 288
زەرەپشات تاجىك مىللىي يېزىسى... 290
يەكەن بازىرى..... 291
ئېلىشقۇ بازىرى..... 293
خاڭدى بازىرى..... 295
بەشكەنت بازىرى..... 297

پوسكام ناهيىسى

پوسكام يېزىسى..... 299
ژىما يېزىسى..... 300
گۈلباغ يېزىسى..... 302
سەيلى يېزىسى 303
ئىككىسۇ يېزىسى..... 305
تۇغچى يېزىسى..... 307

كۆپباغ يېزىسى 308
ئايكۆل يېزىسى 311
پوسكام بازىرى 313

قاغدلىق ناھىيەسى

لوق يېزىسى 316
تېتىر يېزىسى 320
چاسا مېچىت يېزىسى 324
جايتېرەك يېزىسى 327
غوجمۇھرەق يېزىسى 331
يىلقىچى يېزىسى 335
يېتىملىقۇم يېزىسى 338
كۆكيار يېزىسى 343
چىپان يېزىسى 347
چارباغ بازىرى 351

مەكىت ناھىيەسى

بازار جەمى يېزىسى 353
ھاڭگىتلىق يېزىسى 356
تۇمەنتال يېزىسى 358
قىزىلئاۋات يېزىسى 361
مەكىت بازىرى 364

مارالبېشى ناھىيەسى

چوڭقۇرچاق يېزىسى 365
ئالاغىر يېزىسى 370
شامال يېزىسى 374
دۆلەتباغ يېزىسى 378
مارالبېشى بازىرى 382
ئاۋات بازىرى 386

تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيەسى

تاغارما يېزىسى 390
تاشقورغان يېزىسى 392
ۋاچا يېزىسى 395
ماريالغ يېزىسى 397
داتۇلغ يېزىسى 400
كۆكيار قىرغىزمىللىي يېزىسى 403

ئاقتام يېزىسى 310
بۇيلۇق تاجىكمىللىي يېزىسى 312
كۆپباغ بازىرى 315

بەشئۆرۈق يېزىسى 318
تۆگىچى يېزىسى 322
جاڭگىلىئەسكى يېزىسى 325
بارىن يېزىسى 329
شاخاپ يېزىسى 333
سايباغ يېزىسى 336
ئۇششاقباش يېزىسى 340
شەخشۇ يېزىسى 345
قاغدلىق بازىرى 349

يېڭىئاۋات يېزىسى 354
يانتاق يېزىسى 357
غازكۆل يېزىسى 360
قۇمقۇسار يېزىسى 363

يېڭىئۆستەڭ يېزىسى 367
ئاقساقمارال يېزىسى 372
ئاناكۆل يېزىسى 376
چارباغ يېزىسى 380
سېرىقبۇيا بازىرى 383
ئاچال بازىرى 387

تىزناپ يېزىسى 391
دەپتەر يېزىسى 394
بەلدىر يېزىسى 396
قوغۇشلۇق يېزىسى 399
بۇرۇمسال يېزىسى 401
تاشقورغان بازىرى 404

سىياسىي

پارتىيە، ھۆكۈمەت ئاپپاراتلىرى 405
چ ك پ قەشقەر ئۆلكەم 405

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە..... 405
ج ك پ قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى..... 407
قەشقەر ۋىلايىتىلىك ئوتتۇرا سوت مەھكىمىسى..... 408
ئاپتونوم رايونلۇق خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ قەشقەر شۆبىسى..... 408
ج ك پ قەشقەر ۋىلايەتلىك خىزمەت تارماقلىرى ۋە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىسىملىكى..... 408
قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە خىزمەت تارماقلىرىنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىسىملىكى..... 409
ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىسىملىكى..... 413
قەشقەر ۋىلايەتلىك خەلق تەشكىلاتلىرىنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىسىملىكى..... 414
ناھىيە (شەھەر) لەردىكى رەھبەرلىك ئاپپاراتلىرىنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىسىملىكى..... 414
پارتىيە قۇرۇلۇشى..... 419
پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەپ، پارتىيە قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتەيلى..... 419
ۋىلايەت، ناھىيىلەردە ئېلىپ بېرىلغان پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 422
يېزا-بازارلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئومۇمىيۈزلۈك قانات يايدۇرۇلدى... 428
ناھىيە (شەھەر) لەر پارتىيە قۇرۇلتىيى ئاچتى..... 434
رەھبەرلىك بەنزە يەنمۇ تەكشىلدى..... 435
پارتىيە ئەزالىرىنى تەربىيىلەش ۋە ئاساسىي قاتلام پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ قۇرۇلۇشى..... 436
پارتىيىگە يېڭىدىن ئەزا تەرەققىي قىلدۇرۇش..... 437
« 3- پەلەمپەي » قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشى..... 438
كادىرلارنىڭ مۇنتىزىملاشقان تەربىيىسى..... 438
ئىنتىزام تەكشۈرۈش خىزمىتى..... 441
ئىنتىزام تەكشۈرۈش خىزمىتى توغرىسىدا بايان..... 441
پارتىيە ئىستىلىنىڭ تۈپتىن ياخشىلىنىشىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشايلى..... 444
پارتىيە ئىستىلى ياخشى ياچېيكا..... 449
ئەمگەك، كادىرلار..... 451
تەربىيەلەش ۋە ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش..... 451
ماتاش تۇزۇمى ئىسلاھ قىلىندى..... 453
پارتىيىنىڭ زىيالىيلار سىياسىتى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى..... 454
بىرلىكسەپ..... 458
بىرلىكسەپ خىزمىتى ھەققىدە بايان (1)..... 458
بىرلىكسەپ خىزمىتى ھەققىدە بايان (2)..... 460

هەر ساھەدىكى زاتلاردىن پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش توغرىسىدا يىكىر ئېلىنىدى... 461
مەملىكەتلىك تەيۇەنلىك قەرىندىداشلار بىرلەشمىسىنىڭ باشلىقى لىن لىيۇن
قەشقەرگە كېلىپ تەيۇەنلىك قەرىندىداشلارنى ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىنى
يوقلىدى..... 462
تەيۇەنلىك قەرىندىداشلار ۋە تەيۇەنلىك قەرىندىداشلارنىڭ ئائىلە-تاۋابىئاتلىرى-
نىڭ سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش خىزمىتى..... 462
باۋدىيە نخۇا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئىشلارغا
مەسلىھەت بېرىش ئىشخانىسىنىڭ ئىشلارغا مەسلىھەت بەرگۈچىسىلىكىگە تەيىنلەندى..... 462
خۇاگېپۇ ھەربىي مەكتىپىدە ئوقۇغۇچىلار ساۋاقداشلارنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش 463
قەشقەر ۋىلايەتلىك سىياسىي مەكتەپ..... 463
مەنىۋى مەدەنىيەت 464
يېڭى دەۋردىكى ئىدىيەۋى - سىياسىي خىزمەتنى زور كۈچ بىلەن كۆچەيتەيلى
..... چېن دېمىن 464
مەملىكەتلىك پارتىيە ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ روھىنى ئۆگىنىش، تەشۋىق قىلىش،
ئىزچىللاشتۇرۇش..... 468
ۋىلكوم ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۆچەيتىش توغرىسىدا قارار چىقاردى..... 469
ۋىلكوم ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەت يىغىنى چاقىردى..... 471
ۋىلايەتلىمىزدە ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمىتىنى تەت-
قىق قىلىش جەريانىدا قۇرۇلدى..... 472
مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش..... 473
مەكتەپلەرنىڭ ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمىتى كۈچەيتىلدى..... 475
ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ قەھرىمان-نەمۇنىچىلىرىدىن ئۆگىنىش..... 477
شەھۋانە سىنئالغۇ بويۇملىرى ۋە باشقا شەھۋانە بويۇملار مەنئى قىلىندى..... 479
مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى..... 480
مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ھەر ۋاقىت ئۈنۈتمايلى..... 480
ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، تابدۇغو پۇرسەتنىڭ مەمۇرىي مەھكىمىتىنىڭ ۋالىيسى
مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئىيى پائالىيىتى..... 483
پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنىچى ناھىيە بولغانلىقى
ھەققىدە تەكشۈرۈش دوكلاتى (قىسقارتىلمىسى)..... 485
مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى يېڭى ئادەم، يېڭى ئىشلار (2)..... 495
مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنىچى ئورۇن بەرپا قىلىش..... 498
ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى، ياشلار ئىتتىپاقى، ئاياللار بىرلەشمىسى 499
ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 499
ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرىنىڭ ئاساسىي قائىدە-تەشكىلاتلىرى تەرتىپكە سېلىندى،
« ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئائىلىسى » قۇرۇلدى..... 503
ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ مول، كۆپخىل مەدەنىيەت تەنتەربىيە پائالىيىتى..... 504

كومموٴنيستيك ياشلار ئيتتيپاقىنىڭ خىزمه تلىرى هه قتىده بايان 505
« چېگرا رايونه كى مۇنه ۋۋه ر ئوغۇل-قىزلارغا مىدال تاقاش » پائالىيه تىده 508
مۇكاپاتلانغانلار نىڭ ئىسمىلىكى .....
مۇنه ۋۋه ر ياشلار ئىسمىنا، گۈرۇپپىلىرىنىڭ لوڭقا تالىشىش مۇسابىقه پائالىيىتى... 509
كومموٴنيستيك ياشلار ئيتتيپاقى قه شقه ر ۋىلايه تلىك كومىتېتى « يېڭى ئۇزۇن
سه په ر زه ربىدار ئه ترىتى » دەپ نام بەرگه ن ئورۇنلارنىڭ ئىسمىلىكى..... 510
« دۆڭباغ باغچىسىدىكى ياشلارنىڭ كۆكه رتىش قۇرۇلۇشى » ئيتتيپاقى مه ركىزىي
كومىتېتىنىڭ ته قدىرلىشىگه ، مۇكاپاتلىشىغا ئېرىشتى..... 510
جۇشقۇن هالدا قانات يايدۇرۇلىۋاتقان پىئونېرلار خىزمىتى..... 511
ئيتتيپاق ۋىلكومى ئابدۇۋه لى ئىمىنگه « مۇنه ۋۋه ر ئيتتيپاق ئه زاسى» دەپ نام
بەردى..... 513
ئايالار خىزمىتىهه قىده بايان..... 513
ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسى ئىسلاهات داۋامىدا ئوتتۇرىغا چىققان
ئىلغار ئايالارنى ته قدىرلىدى، مۇكاپاتلىدى..... 516
ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ رەھبه رلىرى قه شقه رگه كېلىپ
ئايالار هه ركىتىنى تەكشۈردى..... 516
يه ىلى، باغچا خىزمه تچىلىرى ئىچكىرىگه بېرىپ تەكشۈرۈپ كېلىشكه ئۇيغۇر -
ئۇرۇلدى..... 518
ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسى قه شقه ردىكى ساۋات چىقىرىش ئاكتىپ
لىرىنى ته قدىرلىدى..... 519
قه شقه ر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسى تەقدىرلىگه ن
ساۋات چىقىرىش نەمۇنىچىلىرىنىڭ ئىسمىلىكى 519
قه شقه ر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسى ته قدىرلەنگه ن
« ئايالار، بالىلارنىڭ قانۇنىي مه نپه ئه تىنى قوغدىغان» ئىلغارلارنىڭ ئىسمىلىكى... 522
هه ر دەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىلىرى قانۇندىن مەسلىھه ت بېرىش ته شكىلاتـ
لىرىنى قۇردى..... 522
سىياسىي - قانۇن..... 524
غه لىبىسىرى ئالغا بېسىپ، جەمئىيه ت ئاممانلىقىنىڭ تۇپتىن ياخشىلىنىشى ئۈچۈن
كۈرەش قىلايلى..... ئىلىۋالدى توختى 524
سوتسىيالىستىك قانۇن - تۈزۈم ته شۋىق قىلىندى 527
ۋىلايه ت بويىچه جەمئىيه ت ئاممانلىقى مۇقىم هالدا ياخشىلاندى..... 528
جەمئىيه ت ئاممانلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەش تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش
يىغىنى..... 531
ئه نزه پاش قىلىش جېڭىنىڭ نەتىجىسى كۆرۈنه رلىك بولدى..... 532
ئېقىپ يۇرۇپ ئه نزه تۇغدۇرغۇچىلارغا زەربه بېرىلدى..... 532
يېزىلاردىكى ئاممانلىق ساقلاش خىزمىتىدىكى تۆتىمۇداپىسىنى لېنىمىسى..... 533

يەر تەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇش، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇشنىڭ ا- سەپەر دىكى ج خ كادىر، ساقچىلارنىڭ 534
« قوش بايرام » پائالىيىتىدىكى بىخەتەرلىك-قوغداش خىزمىتى 534
ئادۇۋاتلىق خىزمىتى 536
ئىچكى ۋە تاشقى ھەق - تەلەپ جامائەت كۈۋاھلىقى 537
ئەمگەك بىلەن تۇزگەرتىش، ئەمگەك بىلەن تەربىيەلەش خىزمىتى 538
خەلق مۇرەسسە تەشكىلاتىنىڭ تورى شەھەر- يېزىلارغا تارقالدى 539
سوت مەھكىمىسىنىڭ خىزمىتى 540
تەپتىش خىزمىتى 542
قورالىق ساقچى قىسىملىرىنىڭ قەشقەر قارماق ئەترىتى 543
ساۋاتسىزلار يېزىسى مەدەنىيەتلىكلەر يېزىسىغا ئايلاندى 545
سىياسىي كېڭەشنىڭ رەئىسى سادىق ھوشۇر پەرزەنتنى قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ بىر تەرەپ قىلىشىغا ئاپىرىپ بەردى 546
ئەنزە مىسالىلىرى 547
كالىنىڭ ئىزىنى بويلاپ قوغلاش 547
20 كېچە - كۈندۈز 549
ھەربىي كەشىنىڭ ئىزىدىن قېچىپ قالغان يىپ ئۇچى 550
خەلق ئىشلار خىزمىتى 552
خەلق ئىشلار خىزمىتى ئىھۋالى 552
كونىشەھەر ناھىيىسىدىكى يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغان خەلق يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىردى 553
كادىرلار كەمبەغەل ئائىلىلەرنى ھۆددىگە ئېلىپ مەدەت بەردى 554

ئىقتىساد

ئىسلاھات داۋامىدا پۈختا قەدەم بىلەن تەرەققىي قىلىۋاتقان قەشقەر ئىگىلىكى ... 554
1985- يىلدىكى ئىقتىسادىي خىزمەتلەر توغرىسىدا بايان 559
يېزا ئىگىلىك 563
ئىسلاھات داۋامىدا ئالغا ئىلگىرىلىگەن قەشقەر دېھقانچىلىقى ..... خې خۇڭيىك 563
بايان 567
يېزا ئىگىلىك ئىقتىسادىي مۇلازىمىتىدىكى يېڭى تەرەققىيات 567
يېزىلاردىكى ئىقتىسادىي دارامەت تەقسىماتى 569
يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسى 572
ئۆسۈملۈك ئاسراش تېخنىكىسى بويىچە خىزمەت ئۆتەش بىر كەۋدىلەشتۈرۈلدى ... 572
ئوچاقنى ئۆزگەرتىپ يېقىلغۇ تېجەلدى 574
دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىشتىكى يېڭى تەرەققىيات 576
نۇقتىلىق كېڭەيتىلىۋاتقان دېھقانچىلىق تېخنىكا مۇكاپاتى 578
دېھقانچىلىق 581
مىليون مو كېۋەز نىڭ بىر لىك پاختا مەھسۇلاتى 100 جىڭدىن ئېشىپ كەتتى 581

يوپۇرغا ناھيىسىدە. ئىككى خىل چىلكە ئۇرۇق جۇپلاشتۇرۇپ تېرىلىدىغان، بىر مو يەردىن بىر تونا ئاشلىق ئېلىنىدۇ..... 582
باغۇ ۋە ئۆچمەسچىلىك 583
باغۇ ۋە ئۆچمەسچىلىكنىڭ يېڭى تەرەققىياتى..... 583
ئۆچمەسچىلىك بىلەن يېپىك رەخت ئىشلەپچىقىرىش بىر كەسىپ دىلەشتۇرۇلدى..... 586
قەشقەر يېپىك رەخت زاۋۇتى..... 588
ئورمانچىلىق 589
ئورمانچىلىق خىزمىتى توغرىسىدا بايان..... 589
تاق جىغانىنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش..... 591
ئېتىزلارنى ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇش خىزمىتى يېڭى ئىلگىرىلەشكە ئېرىشتى..... 593
دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورمانچىلىق مەيدانلىرى، كۆچەتخانىلاردا مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھۆددىگە بېرىش مەسئۇلىيىتى تۈزۈمى يولغا قويۇلدى..... 594
ۋىلايەتسىمىزدە ئورمانچىلىق قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش لايىھەسى (قىسقارتىلمىسى)... 597
قەشقەر ۋىلايىتىدە ئۆستۈرۈلىدىغان ئاساسلىق دەرەخلەرنى تونۇشتۇرۇش (1)... 600
چارۋىچىلىق..... 606
چارۋىچىلىق تەھۋالى..... 606
چارۋا، ئۆي قۇشلىرىنىڭ سورتىنى كىرگۈزۈش ۋە نەسلىنى ياخشىلاش..... 609
يەم-خەشەكلەرگە ئىش قوشۇش سانائىتى..... 611
يەرلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى چارۋىچىلىق فېرمىلىرىنى تونۇشتۇرۇش..... 612
چارۋىچىلىق، سانائەت، سودا بىرلەشمە كارخانىسى..... 613
يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى..... 614
يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 614
ۋىلايەت بويىچە چاقىرىلغان چارۋىچىلىق ماشىنىلىرى بىلەن مەشغۇلات ئېلىپ بېرىش كۆرسىكى..... 617
يېڭى ماشىنا-سايمان تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش..... 617
يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ مۇلازىمەت ساھەسىنى ئېچىش..... 618
يېزا ئىگىلىك ماشىنا خادىملىرىنى تەربىيىلەش..... 620
يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىشى..... 621
سۇ ئىشلىرى 623
سۇ خىزمىتىنىڭ تەھۋالى..... 623
سۇ قۇرۇلۇشىغا مەبلەغ سېلىش شەكلىنى ئىسلاھ قىلىش..... 628
سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇش ۋە قۇرۇلۇشنى باشقۇرۇش..... 630
سۇ مەھسۇلاتلىرى خىزمىتى..... 633
سۇ ئېلېكتر ئىشلىرى 635
سۇ رايى خىزمىتىنىڭ تەھۋالى..... 637
يەكەن دەريا باشقارمىسى..... 638

قىزىل دەريا باشقارمىسى..... 642
قىزىل دەريا ئېقىمىنىڭ ئەھۋالى..... 642
گەز، كۆسەن دەريا باشقارمىسى..... 647
شىنجاڭ بويىچە ئەڭ زور سۇ ئېلىش توسمىسى ــ يەكەن كاچۇڭ ئۆستەڭ بېشى
تۇغۇن قۇرۇلمىسى..... 649
يېزا ــ بازار كارخانىسى..... 651
يېزا ــ بازار كارخانىسىنى ياخشى باشقۇرۇپ، يېزىلارنىڭ ئىگىلىك قۇرۇلمىسى-
نىڭ تەڭشىلىشىنى ئىلگىرى سۈرەيلى..... لى دېخۇڭ 651
يېزا ــ بازار كارخانىلىرى ھەققىدە بايان..... 656
يېزا ــ بازار كوللېكتىپ بىناكارلىق ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى تېز بولدى..... 657
يەكەن ناھىيىسىدە يېزا ــ بازار كارخانىلىرى يول ئېچىپ ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە... 658
سانائەت..... 659
« 6ــ بەشىللىق پىلان » مەزگىلىدىكى سانائەت توغرىسىدا بايان..... 659
ئىسلاھاتتا چىڭ تۇرۇپ، كارخانىلارنى جانلاندۇرايلى..... ئىسمايىل تىلىۋالدى 662
كۆمۈر سانائىتى..... 665
تەرەققىي قىلىۋاتقان يېڭىسار ناھىيىلىك كۆمۈر كان..... 667
ئېلېكتر ئېنېرگىيىسى..... 668
قەشقەر 1 ــ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى..... 670
قۇرۇلۇۋاتقان كامپا 2ــ بالداق ئېلېكتر سىتانسىسى..... 672
سېمونت سانائىتى..... 672
تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا ئالغا ئىلگىرىلەۋاتقان ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى... 673
يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى سانائىتى..... 674
يېنىك سانائەت ۋە توقۇمىچىلىق سانائىتى..... 675
قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق، بوياقچىلىق فابرىكىسى..... 677
ماي خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ سانائەت مەھسۇلات قىممىتى ئىككى قاتلاندى... 679
يېمەكلىكلەر سانائىتى..... 682
مەكىت ناھىيىلىك ئون ۋە ياغ زاۋۇتى ئىسلاھات داۋامىدا راۋاجلاندى..... 683
2ــ يېنىك سانائەت..... 685
2ــ يېنىك سانائەت سەرتتىن كىرگۈزۈش، ئىچكى جەھەتتە بىرلىشىش ئارقىلىق
ھايات كۈچىنى ئاشۇردى..... 687
كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىش ۋەزىپىسى غەلىبىلىك ئورۇنلاندى..... 689
كارخانا ئىسلاھاتى..... 690
كارخانىلارنىڭ تېخنىكا جەھەتتىكى تەرەققىياتى..... 693
ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىقى..... 695
قاتناش..... 696
تاشيول ئاسراش ۋە تاشيول قۇرۇلۇشى..... 696

ئاپتوموبىل تىرانسپورت ئىشلىرى..... 699
پوچتا ـ تېلېگراف..... 700
پوچتا ـ تېلېگراف، ئالاقەتەرەققىياتى توغرىسىدا بايان..... 700
2000 دانە ئاپتوماتىك تېلېفون ئىشلىتىلىشكە باشلىدى..... 701
يەككە تىجارەتچىلەرنىڭ ئائىلىلىرىگىمۇ تېلېفون ئورنىتىلدى..... 702
خونجىراپ خەلقئارا پوچتا ئېغىزى ئېچىۋېتىلدى..... 703
گېزىت ـ ژورناللارنىڭ تارقىتىلىش مىقدارى داۋاملىق تۆردە مۇقىم كۆپەيدى..... 704
پوچتا ماركىسى يېغىش كەسپىنىڭ تەرەققىياتى تېز بولدى..... 706
كۈنلۈكلەرنى جاپالىق جەڭ قىلىپ، پوچتا ئالاقىلىرىنى توشۇشقا كاپالەتلىك
قىلىش ـ ئالىي پوچتا گۇرۇپپىسى توغرىسىدا..... 707
شەھەر ـ يېزا قۇرۇلۇشى ۋە مۇھىت ئاسراش..... 709
شەھەر ـ بازارلارنى پىلانلاش قۇرۇلۇشى..... 709
يېزا، كەنت قۇرۇلۇشى..... 711
ناھىيە بازارلىرىنى سۇ بىلەن تەمىنلەش قۇرۇلۇشى..... 711
1985ـ يىلدىكى ئاساسلىق بىناكارلىق قۇرۇلۇشلىرىنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇش..... 712
بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئەھۋالى..... 714
بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىلىرىغا دەرىجە بېكىتىپ باشقۇرۇش..... 716
مۇھىتنى ئاسراش خىزمىتى توغرىسىدا بايان..... 717
ئوپال يېزىسىدىكى دېھقانلار ئۆچۈن يەر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرەلەيدىغان
تۇرالغۇ جاي لايىھىلەپ بېرىلدى..... 720
مەھمۇت قەشقىرىنىڭ قەۋرىسى رېمونت قىلىندى..... 721
مالىيە ـ باج..... 721
مالىيە ئەھۋالى..... 721
قوشۇمچە قىلىنغان جەدۋەل..... 723
1985ـ يىللىق خامچوت كىرىمىنىڭ ئىجرا قىلىنىشى ئەھۋالى..... 723
1986ـ يىللىق خامچوت چىقىمىنىڭ ئىجرا قىلىنىشى ئەھۋالى..... 724
ئەقىل بۇلىقىنى ئېچىشقا سېلىنغان مەبلەغ..... 725
پايدىنى باجغا ئۆزگەرتىشنىڭ 2ـ باسقۇچى..... 725
مەبلەغ مەركەزلەشتۈرۈپ ئىشلىتىلىپ، دۆلەتنىڭ نۇقتىلىق قۇرۇلۇشى كاپالەتكە
ئىگە قىلىنىدى..... 726
يېزا ئىگىلىكىگە ياردەم بېرىش مەبلىغى قۇرۇلمىسى تەڭشەلدى..... 727
ئاپتونوم رايونلۇق ۋىلايەتلىمىزگە بەرگەن مالىيە قوشۇمچە ياردەم پۇلى..... 727
مالىيە ئىنتىزامىنى چوڭ تەكشۈرۈش..... 728
باج خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 729

دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق بىجىنى ئىلىش، ئازايتىش ۋە كېچىرىم قىلىش ئەھۋالى..... 731
پۇل ـ مۇئامىلە، خەۋپسىزلەندۈرۈش..... 735
پۇل مۇئامىلە خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 735
پۇل ئوبوروتى..... 737
خەلق پۇل ئامانىتى..... 740
سودا ـ سانائەت بانكىسىنىڭ ئەھۋالى..... 741
يېزىلاردىكى كەسىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەشكە مەدەت بېرىلدى..... 742
بانكىنىڭ رولى جارى قىلدۇرۇلۇپ، يەرلىكنىڭ قۇرۇلۇشىغا مەدەت بېرىلدى..... 744
جۇڭگو خەلق بانكىسىنىڭ قەشقەر ئىش باشقارمىسى..... 745
خەۋپسىزلەندۈرۈش خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 747
سودا، تەمىنات ـ سودا..... 749
قەشقەر نىڭ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودىسىنىڭ ئەھۋالى..... 749
ئاشلىق، ياغ خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 754
ئاشلىقنى ئىلمىي ئۇسۇلدا ساقلاپ، ئاشلىق ئامبارلىرىدا «تۆت بولماسلىق»نى ئەمەلگە ئاشۇرۇش..... 757
سودا ـ سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 758
شەھەر ـ يېزىلاردىكى بازارلار گۈللەپ ياشنىدى..... 760
ئولاي تىلمك ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى قۇرۇلدى..... 761
تەمىنات ـ سودا خىزمىتى يېزىلاردىكى تاۋار ئىگىلىكى ئۈچۈن ئاكتىپ خىزمەت قىلدۇرۇلدى..... 762
يېزا ـ بازارلاردىكى تەمىنلەش بىلەن ئېھتىياج جەھەتتىكى ئۆزگىرىشلەر..... 764
يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ سېتىلىشى داۋاملىق كۆپەيمەكتە..... 765
دېھقانچىلىق، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش مىقدارى داۋاملىق كۆپەيدى..... 766
سودا تارماقلىرى باشقۇرغان سانائەت جۇش ئىشلەپچىقىرىشنى داۋاملاندى..... 767
ھەر دەرىجىلىك تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپلىرى تىجارەت قىلىشۋاتقان دېھقانچىلىق، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى..... 767
مال باھاسى..... 768
باھا سىستېمىسىدىكى ئىسلاھات..... 768
قەشقەر شەھىرىدىكى ئاساسلىق تاۋارلار نىڭ باھا كۆرسەتكۈچى..... 771
1985ـ يىلى ئاساسلىق توۋارلار باھاسىدىكى ئۆزگىرىش ئەھۋالى..... 774
مال باھاسىنى چولۇق تەكشۈرۈش..... 777
تاشقى سودا..... 778
ئىسلاھ قىلىنىشۋاتقان تاشقى سودا خىزمىتى..... 778
قوشۇمچە جەدۋەل:..... 780
قەشقەر ئولايىتى 1985ـ يىلى ئىمپورت ـ ئېكسپورت قىلغان تاۋارلار..... 780

پاکستانغا قارىتىلغان چېگرا سودىسى..... 781
سوۋېت ئىتتىپاقىغا قارىتىلغان سودا..... 782
قەشقەر رايۇنلۇق ئېكسپورت قىلىدىغان بىر قىسىم مەھسۇلاتلىرى (2)..... 783
خونجىراپ تاموژنىسى..... 784
تاموژنىنىڭ كەسپىي جەھەتتىن نازارەت قىلىش، باشقۇرۇش خىزمىتى..... 785
ھەجگە ماڭغان يولۇچىلارنى نازارەت قىلىش، باشقۇرۇش خىزمىتى..... 786
ماددىي ئەشيا..... 787
ماددىي ئەشيا ئوبوروتىنىڭ ئەھۋالى..... 787
ئىقتىسادىي تەرەققىيات..... 790
قەشقەر ئىقتىسادىي تەرەققىيات باش شىركىتى..... 790
ئىقتىساد مۇنبىرى..... 791
قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى توغرىسىدا بەزى قاراشلىرىم
..... چېن دېمىن 791
ئىسلاھاتنى چىڭ تۇتۇپ، توغرا لېنىيىلىك بىرلىشىشنى ئىلگىرى سۈرەيلى!
..... جاڭ جۈشيەن 795
تاشقى مەبلەغدىن پايدىلىنىپ، قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىنى راۋاجلاندۇرايلى
..... لىيۇ شۈەنلى 797
ئاشلىقنىڭ بىرلىكمەھسۇلاتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنىڭ يولى..... يۈەن دېجېن 799
سودا تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش توغرىسىدىكى ئىزدىنىش..... چېن گۇاڭدا 801

ماتارىپ، پەن - تېخنىكا

ۋىلايەتلىك ماتارىپ، پەن - تېخنىكا خىزمىتى يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز... گوگاك 803
ماتارىپ..... 818
• بايان • 818
ماتارىپ ھەققىدە بايان..... 818
ۋىلايەتلىك ماتارىپ خىزمىتى يىغىنى..... 820
ئادەتتىكى ئالىي مەكتەپ، ئوتتۇرا تېخنىكوملارغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش
ئەھۋالى..... 820
قەشقەر ماتارىپ ئىلمىي جەمئىيىتى..... 821
بالىلار ماتارىپى..... 823
بالىلارنى ئىلمىي ئۇسۇلدا تەربىيىلەش ھەققىدىكى تەشۋىقات ۋە ئائىلىۋى
بالىلار باغچىسى..... 826
باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپى..... 827
ئوتتۇرا مەكتەپ ماتارىپى..... 830
ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ماتارىپى..... 830
ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ پارتىيە قۇرۇلۇشى كۈچەيتىلدى..... 830
ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ تۇرمۇش تەمىناتىنى كۆپەيتىلدى... 831

نۇقتىلىق ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپلەر 832
قەشقەر 2- ئوتتۇرا مەكتەپ 832
قەشقەر 6- ئوتتۇرا مەكتەپ 833
تاشقورغان ناھىيىلىك 1- ئوتتۇرا مەكتەپ 834
قەشقەر شەھەرلىك 1- باشلانغۇچ مەكتەپ 834
قەشقەر شەھەرلىك 3- باشلانغۇچ مەكتەپ 834
قەشقەر 10- باشلانغۇچ مەكتەپ قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتى 835
يەكەن ناھىيىلىك گەيشاڭ باشلانغۇچ مەكتەپ 837
قاغىلىق ناھىيىلىك 1- باشلانغۇچ مەكتەپ 837
ئوتتۇرا دەرىجىلىك كەسپىي ماتارىپ 838
قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن 838
يەكەن دارىلمۇئەللىمىن 839
قەشقەر تېببىي مەكتەپ 840
قەشقەر مالىيە - سودا مەكتىپى 842
قەشقەر يېزا ئىگىلىك ماشىنىلاشتۇرۇش مەكتىپىنىڭ ماتارىپ ئىشلىرى 842
قەشقەر سۇ مەكتىپى 844
قەشقەر يېزا ئىگىلىك مەكتىپى 844
كەسپىي تېخنىكا ماتارىپى 846
كەسپىي ماتارىپ 846
قەشقەر تېخنىك ئىشچىلار مەكتىپى 848
چوڭلار ماتارىپى 849
ئىشچى - خىزمەتچىلەر ماتارىپى 849
دېھقان - چارۋىچىلار ماتارىپى 850
ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەش 851
ئالىي ماتارىپ بويىچە ئۇزلىكىدىن ئۆگىنىۋاتقان ئىشچى-دېھقانلار 851
پەۋقۇلئاددە ماتارىپ 853
ئالىي ماتارىپ 854
قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئەھۋالى 854
قەشقەر ماتارىپ ئىنستىتۇتى 856
شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قەشقەر شۆبىسى 858
ئوقۇتۇش، پەن تەتقىقاتى 859
ئېلېكتر لەشتۇرۇلگەن ماتارىپ 859
ئوقۇتۇش سايمانلىرى بىلەن تەمىنلەش ۋەئۇنى باشقۇرۇش 859
پەن - تېخنىكا 861
بايان 861

ئىسلاهات داۋامىدىكى پەن - تېخنىكا كومىتېتلىرىنىڭ خىزمىتى..... 861
پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشى..... 864
كۆللىنىۋاتقان پەن - تېخنىكا جەھەتتىن نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش
خىزمىتى..... 864
پەن - تېخنىكا خادىملىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش..... 866
ئىلىم پەننى ئومۇملاشتۇرۇش پائالىيىتى..... 867
ياش - ئۆسمۈرلەر پەن - تېخنىكا پائالىيىتى..... 868
تۇنجى نۆۋەتلىك تېخنىكا بازىرى..... 869
پەن - تېخنىكا ئاخبارات تەقسىمات ئورنى..... 871
ھېسابلاش تېخنىكىسىنىڭ ئىشلىتىلىشى ۋە ئومۇملاشتۇرۇلۇشى..... 872
قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا تەرەققىيات مۇلازىمەت مەركىزى 874
1984- يىلى ئاپتونوم رايونىنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشكەن 44 نەپەر مۇنەۋۋەر
كەسپىي تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئىسىملىكى..... 874
تۇنجى نۆۋەتلىك پەن - تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتى..... 876
1985- يىلى ۋىلايىتىمىزدىن پەن - تېخنىكا تەرەققىياتى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن
تۈرلەر..... 876
ئاپتونوم رايونىنىڭ تۇنجى قېتىملىق پەن - تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتىغا
ئېرىشكەن نەتىجىلەر..... 877
قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايون بويىچە يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسىنى
ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىدە ئىلغار كوللېكتىپ دەپ نام ئالغان ئورۇنلار..... 881
قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايون بويىچە يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسى-
نى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىدە ئىلغار شەخس دەپ نام ئالغانلارنىڭ ئىسىملىكى..... 881
قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتىگە قاراشلىق ئىلمىي جەمئىيەت-
لەر جەدۋىلى..... 883
يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسى..... 887
ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق پەن تەقسىمات ئورنى پەن - تېخنىكا تۈزۈلمىسى ئىسلا-
ھاتى داۋامىدا ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە..... 887
1985- يىلى ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق پەن تەقسىمات ئورنىنىڭ پەن تەقسىمات
نەتىجىلىرى..... 888
قەشقەر يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەقسىمات ئورنى..... 888
سۇ مەھسۇلاتلىرى تەقسىمات ئورنى..... 890
ۋىلايەتلىك ئورمانچىلىق پەن تەقسىمات ئورنى قۇرۇلدى..... 891
ئاق جىغاندىن پايدىلىنىش تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش..... 891
ھاۋارايى، ئاستىرونومىيە..... 893
ھاۋارايى خىزمىتىنىڭ ئىسلاھ قىلىنىشى..... 893

هاۋارايى كادىرلىرىنى ۆەزىپىگە تەكلىپ قىلىش ئىشلىتىش تۈزۈمى سىناق قىلىنىدى..... 895
ھېسابلاش تېخنىكىسىنىڭ ھاۋارايىدا ئىشلىتىلىشى..... 896
ھاۋارايىدىكى ھەق ئالىدىغان مۇلازىمەت (1)..... 897
ھاۋارايىدىكى ھەق ئالىدىغان مۇلازىمەت (2)..... 898
1985- يىللىق ھاۋا كىلىماتى..... 899
يېڭىنقى يىللاردا قەشقەر ھاۋارايى سىستېمىسى بويىچە مۇكاپاتلانغان پەن تەتقىقات نەتىجىلىرى..... 901
ھالىلىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى ئۆستىدىكى پەن تەتقىقات ۆەۋنى كۆزىتىش..... 902
قەشقەردىكى ھالىلىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى كۆرۈشكە بولغان قىزىقىش..... 903
گېئولوگىيە، يەر تەۋرەش..... 904
گېئولوگىيە خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 904
7.4 بال يەر تەۋرىدى..... 906
يەر تەۋرەشنى ئالدىن كۆزىتىش ۆە مەلۇمات بېرىش..... 909
دورا ۆە كارانتىن..... 910
دورا تەكشۈرۈش ئورنى..... 910
ھايۋانات - ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش خىزمىتى..... 911
رازۋېتكا تېخنىكىسى..... 913
رەك سۈزگۈچى ئەينەكنىڭ جامائەت خەۋپسىزلىك فوتوچېلىقىدىكى رولى..... 913
شىنجاڭ نېشىنىنى تەكشۈرۈشتە ئۇنۇم ھاسىل قىلىندى..... 915
ئۇلچەم ئىشلىرى..... 916
ئۇلچەملەشتۈرۈش خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 916
باشقىلار..... 918
سودا پەن-تېخنىكىسىنىڭ ئەھۋالى..... 918
قەشقەر ۋىلايەتلىك بىناكارلىق ئۇلچەش-لاياھىلەش ئورنى..... 920
قۇياش ئېنېرگىيىسىدىن پايدىلىنىش ئەھۋالى..... 921
ئىلمىي جەمئىيەتلەرنىڭ پائالىيىتى..... 923

مەدەنىيەت - سەنئەت، ئاخبارات - نەشرىياتچىلىق

مەدەنىيەت - سەنئەت..... 926
خەلىمۇ خىل ۆەۋل مەزمۇنغا ئىگە قەشقەر مەدەنىيىتى..... ئېيسا شاكىر 926
ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتى..... 928
ئەدەبىي ئىجادىيەت..... 931
خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى..... 932
گۈزەل سەنئەت..... 932
فوتو سۈرەت..... 934

مۇزىكا..... 937
ئۇسسۇل..... 938
تىياتىر..... 939
كىنو 940
مەملىكەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىكى مەشھۇر يازغۇچىلار، سەنئەتچىلەر ۋەكىللەر ئۇمىكى قەشقەرگە كېلىپ ئېكىسكۇرسىيە، زىيارەتتە بولدى... 942
ئاخبارات ـ نەشرىياتچىلىق 944
قەشقەر كېزىتخانىسىنىڭ خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 944
مۇشتەرىلەر مۇلازىمەت شىركىتى..... 946
ناھىيە، شەھەرلەرنىڭ سىملىق رادىئو ئىشلىرى..... 947
ناھىيىلەرنىڭچاستوتا تەڭشەش رادىئو ئۇزاللىرى دەسلەپكى قەدەمدە قۇرۇلدى... 949
قەشقەر شەھەرلىك خەلق رادىئو ئىستانسىسى..... 949
تېلېۋىزىيە سۈنئىي ھەمراسىنىڭ يەر يۈزىدە قوبۇل قىلىش ئىستانسىسى قۇرۇلدى... 950
تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى تارقىتىش ۋە كۆچەيتىپ تارقىتىش ئىشلىرى 951
ئۆزىمىز ئىشلىگەن تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرى..... 951
ھۆججەتلىك تېلېۋىزىيە فىلىمى ـ «بۈگۈنكى قەشقەر» 953
قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخباراتچىلار جەمئىيىتى ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات ئىشلىرى جەمئىيىتى قۇرۇلدى..... 953
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى..... 954
ئىسلاھات داۋامىدىكى قەشقەر شىنخۇا كىتابخانىسى..... 955

سەھنە، تەنتەربىيە

سەھنە 956
سەھنە ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ھەققىدە بايان..... 956
سەھنە سەنئەتىمىزنىڭ ئادەم كۆچى تەھدالى..... 959
مەدەنىيەتلىك دوختۇرخانا قۇرۇلۇشى..... 965
سەھنە ۋە يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش..... 967
يېمەكلىكلەر تازىلىقى..... 971
ئانا ـ بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش..... 972
پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش..... 973
مىللىي تەبابەت ۋە دورىگەرلىك..... 975
تەببىي ماتېرىيە..... 975
دورىلارنى باشقۇرۇش قانۇنى ئىزچىل ئىجرا قىلىنىدى..... 976
قەشقەر ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر تەبابەت دوختۇرخانىسى..... 977
تەنتەربىيە 978
تەنتەربىيە خىزمىتى ھەققىدە بايان..... 978
مەشىق خىزمىتى..... 981

ته نته ربیه مؤسا بیقسی..... 982
تاغقا چیقیش مؤلازیمه‌ت خیزمتی..... 985
ئاممۇی ته نته ربیه..... 986
قه شقه ر ته نته ربیه سا ربیی قۇرۇلۇشىغا ئىش باشلاندى..... 988
ته نته ر بیینىڭ ئىجتىما ئىيلاشتۇرۇلۇشى..... 989
ما را لبهشی ناهیهسیده که سهپی چیلیشیش کوماندیسی قۇرۇلدی..... 990
1985- يىلى قه شقه ر ۇ لايىتىدىن مه ملىكه تلىك، ئاپتونوم رايونلۇق ته نته ربیه
مؤسا بیقسىغا قاتناشقانلار..... 991
1985- يىلى قه شقه ر ۇ لايىتىده ئۇتكۇزۇلگه‌ن ته نته ربیه مؤسا بیقىلمرى..... 995

هه ربىي ئىشلار

ره هبه رلىك ئاپپاراتى..... 997
قه شقه ر شۆبه هه ربي رايونىنىڭ ره هبه رلىك ئاپپاراتى..... 997
ناهیه (شه هه ر) لىك خه لق قورالليق بۆلۈملىرىنىڭ ره هبه رلىك ئاپپاراتلىرى... 997
هه ربي ته لىم - ته ربیه..... 999
يېڭى ئه سكه رله رنى يېغىپ ته ربیىلهش..... 999
هه ربي ته لىم - ته ربیىدىكى بهش توسالغۇلۇق مه يدانىنىڭ قۇرۇلۇشى..... 1000
سیاسىي خیزمه‌ت..... 1000
سیاسي ته ربیه ئه هۋالى توغرىسىدا بايان..... 1000
پارتىيىنى ته رتىپكه سېلىش خیزمتى..... 1001
مه ده نیيه‌ت ته ربیىسى..... 1003
ئاخبارات چىقىلىق خیزمتى..... 1003
خیزمه‌ت كۆرسه تكه نله رنى ته قدىرلهش چوڭ يىغىنى..... 1003
ئارمیه بىلهن خه لقنىڭ بىرلىكته مه ده نیيه‌ت پارتىشى..... 1004
يه رلىكنىڭ يه ر ته ۋرهش ئاپىتىگه قارشى تۇرۇش، ئاپه تتىن قۇتقۇزۇش ئىشلىرىغا يارده م بېرىش..... 1004
ئارمیه - خه لق بىرلىكته مه ده نیيه تلىك مه كتىپ قۇرۇش..... 1004
قه شقه ر شه هه رلىك شه هه ر مه ۋرىيىتى قۇرۇلۇشىغا يارده م بېرىش..... 1005
خه لق ئه سكه رلىرى خیزمتى..... 1005
خه لق قورالليق بۆلۈملىرىنىڭ ا-سیاسي كومىسسارلىرى يىغىنى..... 1005
خه لق ئه سكه رلىرىنىڭ قورال-جابدۇقلىرىنى باشقۇرۇش خیزمتىنى ئه كشۈرۈپ
باهالاش..... 1006
خه لق ئه سكه رلىرىنىڭ سوتسىيالىستىك مه ده نیيه‌ت يارتىشى..... 1007
قه شقه ر دارىلمۇئه للىمىن ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ هه ربي ته لىم - ته ربیه سىناق
نۇقتىسى..... 1009
هه ربي خیزمه‌ت ئۇته‌ش خیزمتي..... 1010

ئەسكەر قوبۇل قىلىش..... 1010
ھەربىي مەجبۇرىيەت ئۆتىگۈچى زاپاسخادىملارنى تەلىم-تەربىيىگە قاتنىشىشقا
تەشكىللەش، سەپەرۋەر قىلىش خىزمىتى..... 1011
چېگرا مۇداپىئەسى خىزمىتى..... 1012
چېگرا مۇداپىئەسىدە ۋەزىپە ئۆتەشنىڭ تۈزۈلمىشىنى ھەم قېلىپلىشىشى..... 1012
چېگرا مۇداپىئەسى رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ يىغىنى..... 1014
چېگرا مۇداپىئەسىگە كەزەرمە رايونلىرىنى باشقۇرۇش بويىچە نەقىمەيدان يىغىنى... 1015
باشقىلار..... 1015
پىلانلىق تۇغۇت..... 1015

بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش

ئالغا بېسىۋاتقان يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيەسى ..... شياۋ فېڭرۇي 1016
يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيەسىنىڭ رەھبەرلىك ئاپپاراتى..... 1019
چ ك پ يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيەسى كومىتېتى..... 1019
يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيەسىنىڭ ئاساسىي رەھبىرىي ئەزالىرى..... 1019
چ ك پ يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيەسى ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى..... 1020
يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيەسى سىياسىي قانۇن كومىتېتى..... 1020
دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق پولك-مەيدانلىرى رەھبەرلىك ئاپپاراتلىرى
ئەزالىرىنىڭ ئىسىملىكى..... 1020
بايان..... 1022
شور كۆل بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى..... 1022
مەكىت بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى 1025
قەشقەر بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى..... 1027
چارۋىچىلىق مەيدانلىرى..... 1031
سىياسىي..... 1032
دېۋىزىيە، پولك دەرىجىلىك پارتكوملارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشى... 1032
پولك - مەيدانلارنىڭ رەھبەرلىك بەنزىلىرى يەنمۇ تەكشەلدى 1034
يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيەسىدە پارتىيە مەكتىپى قۇرۇلدى..... 1035
تۈنجى نۆۋەتلىك ئىنتىپاق قۇرۇلتىيىنىڭ چاقىرىلىشى..... 1036
مىللەتلەر ئىنتىپاقلىقى خىزمىتى..... 1036
مىللەتلەر ئىنتىپاقلىقى بويىچە مۇكاپاتلاش چوڭ يىغىنى..... 1038
ئۆز ئارا ياردەملىشىش، قېرىندىشلارچە يېقىن بولۇش..... 1039
ئىقتىساد..... 1040
يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيەسىنىڭ ئىگىلىكىنىڭ ئەھۋالى..... 1040
قەشقەرنىڭ تېخنىكا بىلەن بىرلىشىپ قۇرغانلىرى زاۋۇتى..... 1043

ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ھەم ئاتىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى..... 1044
كوللېكتىپ ئىگىلىكىنىڭ مۇقىم راۋاجلىنىشى..... 1047
ئاتىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنىڭ باي بولۇشى..... 1048
بۇغداينىڭ مو مەھسۇلاتىنى ئاشۇرۇش جەڭگاھىدە تۇرۇۋاتقان دېھقان ئاتىلىلىرى..... 1049
يېزا ئىگىلىكىنى رايونلاشتۇرۇش خىزمىتى..... 1049
كۆچەت تىكىش ئورمان ئەھيالىسى..... 1051
پەن ـ تېخنىكا..... 1051
« قەشقەر بوز يەر تۈزلەشتۇرۇش تاق 1ـ نومۇرلۇق » كۆممە قونا قىنىڭ يېتىشتۇرۇلۇشى..... 1051
« قەشقەر بوز يەر تۈزلەشتۇرۇش 1ـ نومۇرلۇق» ئەلا سورتلۇق كۆزگى بۇغداي مۇكا پاتلاندى..... 1052
« بوز يەر تۈزلەشتۇرۇش 1ـ نومۇرلۇق» پاختىسىنىڭ كىرگۈزۈلۈشى ھەم كېڭەيتىلىشى..... 1053
كېۋەز لەرنىڭ سولۇشۇش كېسەللىكى تارقالغان رايونلارنى تىزگىنلەشتە ئۇنۇملۇق ھاسىل قىلىندى..... 1053
« فۇشى» ئالمىسىنىڭ سىرتتىن كەلتۈرۈلۈشى..... 1055
دولۇك چوشقىسى..... 1056
كۆكلەپ چىققان توغرا قىلىقنى پەرۋىش قىلىش ھەم ئۆزگەرتىش..... 1056
تۇنجى نۆۋەتلىك پەن ـ تېخنىكا بويىچە تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى..... 1059
سەي زوڭباۋ ئاپتونوم رايون بويىچە ئىلىم ـ پەن تەرەققىياتى مۇكاپاتىغا ئېرىشتى..... 1060
مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە..... 1060
يېزا ئىگىلىك 3ـ دېۋىزىيىسى ئەدەبىيات ـ سەنئەت تېخنىكىر بىرلەشمىسى قۇرۇلدى 1060
« يەكەن گېزىتى» نەشرى قىلىنىشقا باشلىدى..... 1061
ئىسلاھات جەريانىدا باشلانغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتى..... 1061
پىلانلىق تۇغۇت..... 1062
سىياسىي قانۇن..... 1063
بىر تۈركۈم جامائەت خەۋپسىزلىكى، تەپتىش، سوت، ئەدلىيە كادىرلىرى قوبۇل قىلىنىپ ئىشقا قويۇلدى..... 1063
جەمئىيەت ئاماللىقىنى ئومۇميۈزلۈك تۈزەش..... 1064
ئەمگەك بىلەن تۇرمۇشنى تەرتىپكە سېلىش ـ جازالاش چوڭ يىغىنى ئاچتى..... 1065
ئەمگەك بىلەن تۇرمۇشنى تەرتىپكە سېلىش ئەزالىرىغا ئەمەلىي ئىش قىلىپ بېرىش..... 1066

تاشقى ئىشلار، مۇھاجىرلار خىزمىتى

تاشقى ئىشلار خىزمىتى توغرىسىدا بايان..... 1067
مۇھاجىرلار خىزمىتى..... 1069

جەمئىيەت

سىلىي خىزمەت..... 1072

مەللىي خىزمەت توغرىسىدا بايان..... 1072
قەشقەر ۋىلايىتىدىكى مەللەتلەرنىڭ تارقىلىش ئەھۋالى..... 1074
مەللىي تەربىيەلىنىش ئاپپاراتىنى قانۇنى ئۆكسىتىلدى..... 1075
دىنىي خىزمەت..... 1077
دىنىي خىزمەت توغرىسىدا بايان..... 1077
ۋىلايەت بويىچە 2- قېتىملىق دىنىي خىزمەت يىغىنى چاقىرىلدى..... 1078
1000 دىن ئارتۇق ئادەم سەئۇدى ئەرەبىستانغا ھەجگە باردى..... 1080
قەشقەر شەھىرىۋە يەكەن ناھىيىسىدە ئىسلام دىنى جەمئىيىتى قۇرۇلدى..... 1081
ۋەتەنپەرۋەر دىنىي كەسىپدارلارنىڭ بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسى ئېچىلدى..... 1081
ئۇيغۇر - ئادەت..... 1082
ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆرپ- ئادەتلىرى ھەققىدە بايان..... 1082
ئائىلە، نىكاھ ۋە تۇرمۇش ئادەتلىرى..... 1082
بازار قىلىش ئادىتى..... 1084
جەمئىيەت ئالاقىسى، ئەدەب، ئادەتلىرى..... 1086
ئەنئەنىۋى كۆڭۈل ئېچىش ئادەتلىرى..... 1086
مۇھىتنى گۈزەللەشتۈرۈش ۋە ھۇنەرسەنئەت، زىننەتلىرى..... 1088
تاجىكلارنىڭ ئۆرپ- ئادەتلىرى ھەققىدە بايان..... 1090
قىزغىن، مېھماندوست، ئەدەبلىك..... 1091
بۇركۇتنىڭ ئەۋلادى..... 1091
تاجىكلارنىڭ « پىلىك » بايرىمى..... 1092
تاشقورغاندىكى ئات توپى ھەيدانى..... 1093
قەدىمكى، ئاددى بولغان ماتەم مۇراسىمى..... 1094
« قىز قورغان » ۋە « خەنزۇلار بىلەن قۇيىاش ئوغلىنىڭ نەسلى»..... 1095
تاشقورغان..... 1096
يىپەك يولىدىكى قونالغۇ «گۈمبەز»..... 1097
كۈننىڭ چىقىشى ۋە پېتىشىدىكى ئاجايىپات..... 1097
مۇزتاغ..... 1098
مېڭتېبكە مەنزىرىسى..... 1099
نىكاھ، ئائىلە..... 1100
نىكاھلىنىشنى تەرىملاش خىزمىتى ياخشى ئىشلەندى..... 1100
شەھەر - بازارلاردىكى توي قىلىش ئەھۋالى..... 1102
تاجىكلارنىڭ نىكاھلىنىش ئادىتى..... 1103
قەشقەردىكى « ئايال ماھىر » لارنىڭ جاسارىتى ۋە ئالاھىدىلىكى..... 1106

ئەخلاقىي پەزىلەت 1108
دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك بىر ئىجتىمائىي مەسىلە ..... لېيۇياۋخۇا 1108
بىر كوچىدىكى 100 ئائىلىلىك كىشىلەر ئىچىدىكى ئايالار 1112
ئىجتىمائىي پاراۋانلىق 1113
پىشقەدەم كادىرلارنىڭ تۇرمۇشى كۆرۈنلاشتۇرۇلدى 1113
يېتىم بالىلار يېتىم قالمىدى، ئۇلار بەختلىك ئۆسۈپ يېتىلمەكتە 1114
يېزىلاردا نامراتلارغا يار ـ يۆلەك بولۇش خىزمىتى يېڭى نەتىجىلەرگە
ئېرىشتى 1115
شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى تەكشۈرۈش 1117
شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىشىنىڭ ئايلىق تۇرمۇش
خىراجىتى كىرىمى، چىقىمى، ئىستېمال مىقدارى ۋە 100 ئائىلە ئىچىدە سىنىمۇالغان،
ئىگە بولغان چىدامليق ئىستېمال بويۇملىرىنىڭ سانى جەدۋەللەشتۈرۈلۈپ قوشۇمچە
قىلىندى 1120
سايا ھەتچىلىك 1123
ئەندىلا قەدەم تاشلىغان قەشقەرنىڭ سايا ھەتچىلىك ئىشلىرى 1123
ياش سايا ھەتچى فۇچېڭشېڭ قەشقەرگە كەلدى 1124
ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان قەشقەر ..... فۇچېڭشېڭ 1125
كېيىم ـ كېچەكلەر 1129
چىرايلىق ۋە رەڭگا ـ رەڭ ئۇيغۇر كېيىم ـ كېچەكلىرى 1129
قەشقەر شەھەرلىك كېيىم ـ كېچەك، ئايا غ كىيىم، باش كىيىم شىركىتىنىڭ
ئەھۋالى 1130
بۈگۈنكى دېھقانلارنىڭ كىيىمى 1131

شەخسلەرنى تونۇشتۇرۇش

تارىخىي شەخسلەر 1133
مەھمۇد قەشقەرى 1133
يۈسۈپ خاس ھاجىپ 1135
ئاھانىنساخان 1137
تۇردى ئاخۇن 1138
بەن چاۋ 1140
« قۇلچاق » 1143
قەھرىمان ـ نەمۇنىچىلار 1145
ھۈسەيىن ھەسەن 1145
قادىر ھېزىم 1146
1985ـيىلى قەشقەر ئۆلايىتىدىن ئاپتونوم رايون بويىچە « باغۇەن مۇكاپاتى »ـ
غا ئېرىشكەن خەلق ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئىسىملىكى 1147
بىر ئەۋلاد تۆھپىكار 1153

توختى نۇر 1162
ھاجلىق كىشىلەر 1163
سەلەي دامۇللا ھاجى 1163
قاسىم قارى مۇللاھاجى 1164
يۈسۈپ دامۇللا ياقۇپ 1165
سادىق ئەلەم ئىسمايىل 1165
ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇن 1166
يولۋاسخان 1167
خې خۇكىيىك 1169
لى باۋليالك 1170
توختى جۇمە 1171
چېن جىدې 1172
چى يىڭلەن 1174
شۇ شىنمىن 1175
خۇالك لى 1176
غوپۇر ئىمىن 1178
يىن جىڭجىك 1179
مەھەممەت قادىر 1180
پېي شىنمىن 1181
ئابلىز شەرىپ 1182
گو يۈسەي 1182
خۇالك ۋېنجىك 1183
يۈسۈپ قاسىم 1184
جۇك گۇڭخۇەن 1184
فالك شىلىيەن 1185
1985- يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ ئەزالىقىنى
ئۆتىگەنلەرنىڭ ئىسىملىكى 1186
كوگالك 1186
ئابدۇغوپۇر سىدىق 1186
زىننەت ئۆمەر 1186
1985- يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق ئىنتىزام تەكشۈرۈش كو-
ممىتېتىنىڭ ئەزالىقىنى ئۆتىگەنلەرنىڭ ئىسىملىكى 1186
ئىمىن توختى 1186
1985- يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق 6- نۆۋەتلىك خەلق قۇ-
رۇلتېيىنىڭ 3- يىغىنىغا قاتناشقان ۋەكىللەرنىڭ ئىسىملىكى 1186

1985- يىللى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشمىنىڭ ئەزا-
لىقىنى ئۆتىگەدىلەرنىڭ ئىسىملىكى..... 1186

چولۇ ئىشلار خاتىرىسى

1985- يىللىق چولۇ ئىشلار خاتىرىسى..... 1187

مۇندەرىجە قوشۇمچىلىرى

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ بىر قىسىم سىتاتىستىكىلىق سانلىرى

1985- يىللىق تەشكىلات ئەھۋالى..... 1217
1985- يىللىق نوپۇس ئەھۋالى..... 1218
1985 - يىللىق قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئومۇمىي ئاھالە سانى..... 1220
1985- يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى..... 1221
1985- يىللىق زىرائەت تېرىلغۇ كۆلىمى..... 1223
1985- يىللىق ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1225
1985 - يىللىق كۆزلۈك ئاشلىق، يا غلىق دان، كېۋەز مەھسۇلاتىنى سېلىشتۇرۇش
جەدۋىلى..... 1227
1985- يىللىق چارۋا سانىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1229
1985- يىللىق يېزىلاردىكى ئىجتىمائىي ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى..... 1231
1985- يىللىق يېزىلاردىكى ئىجتىمائىي ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى..... 1232
1985- يىللىق يېزىلاردىكى كەسىپىي ئائىلىلەرنىڭ ئاساسلىق ئەھۋالىنى تەكـ
شۈرۈش جەدۋىلى (1)..... 1233
1985- يىللىق يېزىلاردىكى كەسىپىي ئائىلىلەرنىڭ ئاساسلىق ئەھۋالىنى تەكـ
شۈرۈش جەدۋىلى (2)..... 1234
1985- يىللىق تۆت چولۇ كۆرسەتكۈچنىڭ بىر كىشىگە ئوتتۇرا ھېسـاب بىلەن
توغرا كېلىشى..... 1235
1985- يىللىق باغ كۆلىمى ۋە مەھسۇلاتىنىسېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1236
1985- يىللىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ئۆي قۇشلىرى مەھسۇلاتلىرىنى سېلىشتۇـ
رۇش جەدۋىلى..... 1237
1985- يىللىق بېلىق، ھەسەل مەھسۇلاتلىرىنى سېلىشـتۇرۇش جەدۋىلى..... 1239
1985- يىللىق يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئەھۋالى جەدۋىلى (1)..... 1240
1985- يىللىق يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئەھۋالى جەدۋىلى (2)..... 1241
1985- يىللىق ئورمانچىلىق ئەھۋالىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1243
1985- يىللىق ئورمان، دەل - دەرەخ بايلىقى توغرىسىدىكى ئاساسىي ئەھۋالـ
نىي ستاتىستىكا قىلىش جەدۋىلى..... 1245
1985- يىللىق يېزىلاردىكى ئاساسىي ھېسابات ئورۇنلىرىدىكى دارامەتە قىسما-
تىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1247
1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى بارلىق سانائەت كارخانا سانى... 1249
1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ بارلىق سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات
قىممىتى..... 1251

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ بارلىق سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ساپ مەھسۇلات قىممىتىنىڭ تەركىبلىرى جەدۋىلى..... 1253

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ سانائەت ساپ مەھسۇلات قىممىتىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1254

1985 - يىللىق مۇستەقىل ھېسابات قىلىنىدىغان سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ساپ مەھسۇلات قىممىتى، سانائەت قىممىتىنىڭ ئۆسۈشى..... 1255

1985- يىللىق مۇستەقىل ھېسابات قىلىنىدىغان سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ساپ مەھسۇلات قىممىتىنىڭ كەسىپلەر بويىچە تەركىبلىرى جەدۋىلى..... 1256

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 1257

1985- يىللىق سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ئاساسلىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ مىقدارى 1258

1985- يىللىق مۇستەقىل ھېسابات قىلىنىدىغان سانائەت كارخانىلىرىنىڭ كەسىپلەر بويىچە تولۇق ئىشلەپچىقىرىش ئونۇمدارلىقى..... 1259

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ مۇستەقىل ھېسابات قىلىنىدىغان سانائەت كارخانىلىرىنىڭ تولۇق ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى..... 1260

1985- يىللىق بەش ئاساسلىق دەريانىڭ يىللىق ستاتىستىكا ئالاھىدىلىكى قىممىتى..... 1261

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ئاساسلىق مالىيە تەننەرق كۆرسەتكۈچى..... 1262

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى مۇستەقىل ھېسابات قىلىنىدىغان سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ئاساسلىق مالىيە كۆرسەتكۈچى..... 1263

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر ۋە ماتاش ئەھۋالىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1264

1985- يىللىق ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر ۋە ماتاشنىڭ تارماقلار بويىچە سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1265

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى شەھەر - بازاردىن يۇقىرىكوللېكتىپ ئورۇنلارنىڭ ماتاش ئەھۋالى..... 1268

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى شەھەر - بازاردىن يۇقىرىكوللېكتىپ مۇلۇكچىلىك تۈزۈمىدىكى ئورۇنلارنىڭ تارماقلار بويىچە ئىشچى - خىزمەتچى ۋە ماتاش ئەھۋالى..... 1270

1985- يىللىق سودا ۋە تەمىنلەش - سودا كوپېراتىپلىرىنىڭ تاۋار سېتىۋېلىش، سېتىش قالدۇق جەدۋىلى..... 1272

1985- يىللىق ئىجتىمائىي تاۋارنىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1273

1985- يىللىق ئاساسلىق مەددىي ئەشيالارنى ئىشلەپچىقىرىش، ئىستېمال قىلىش ئەھۋالىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1274

1985- يىللىق ئاساسىي قورۇلۇشنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى..... 1275

1985- يىلدىن 1986- يىلىنىڭ باشلىرىغىچە ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ماتاردىنى ئەھۋالى..... 1276

1985- يىلدىن 1986- يىلغىچە بولغان ئوقۇش يىلىنىڭ باشلىرىدىكى ئادەتـ
تىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ ماتارىپ ئەھۋالى..... 1278
1985- يىللىق ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ بۆلۈنگەن دەرس كەسىپلىرى
بويىچە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئوقۇش تارىخى ئەھۋالى 1280
1985- يىللىق ئالىي، ئوتتۇرا تېخنىكوملارغا قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ
ناھىيىلەرگە بۆلۈنۈش ئەھۋالى..... 1281
1985- يىلدىن 1986- يىلغىچە بولغان ئوقۇش يىلىدىكى ناھىيە (شەھەر)
لەرنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپ ئەھۋالى 1282
1985- يىلدىن 1986- يىلغىچە بولغان ئوقۇش يىلىنىڭ باشلىرىدىكى باشلانغۇچ
مەكتەپلەرنىڭ ماتارىپ ئەھۋالى..... 1283
1985- يىللىق باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىـ
رىش نىسبىتى ئەھۋالى..... 1284
1985- يىللىق ئوقۇتقۇچىلارنىڭ يېشى، ئوقۇتقۇچىلىق ستاژى ئەھۋالى..... 1285
1985- يىللىق سودا - سانائەت باج كىرىمىنىڭ تۈرلەرگە بۆلۈنۈش ئەھـۋالى
جەدۋىلى 1286
1985-يىللىق يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئاساسىي ئەھۋالى جەدۋىلى..... 1287
1985- يىللىق سودا - سانائەت بېجى كىرىم ئەھۋالى جەدۋىلى..... 1289
1985- يىللىق شەھەر قۇرۇلۇشى..... 1290
قەشقەر ۋىلايىتىدىكى قىسمەن سودا - سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ئىسىملىكى..... 1291

ئالاهىده ماقالىلەر

يولداش خۇياۋباك قەشقەرگە كېلىپ خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈردى

خۇياۋباك پوسكام نەشرىدە باز سىدا.
باۋدى فوتوسى.

1985 - يىل 7 - ئاينىڭ 25 - كۈنىدىن 28- كۈنىگىچە، جۇڭگو مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش شۇجىسى يولداش خۇياۋباك جۇڭگوخەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ مۇئاۋىن باش شتاب باشلىقى شۇخۇيزى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇددىرى تۆمۈر داۋامەت قاتارلىق يولداشلار- نىڭ ھەمراھلىقىدا، قەشقەرگە كېلىپ خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈردى.

يولداش خۇياۋباك قەشقەر ئۆلايىتىدە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە، پۈتۈن ۋىلايەتتىكى ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىنى ئىتتىپاقلىشىپ، ئىتتىپاقلىشىپ، يەنە ئىتتىپاقلىشىپ، ئەڭ زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، قەشقەر ئۆلايىتىنى ھەر جەھەتتىكى خىزمەتلەردە نەمۇنە- چى ۋىلايەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىشقا چاقىردى. ئۇ يەنە ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش، دېھقانلارنىڭ سېلىقىنى يەڭگىللىتىش، يېڭى كۆچلەرنى يېتىشتۇرۇش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى- نى كۈچەيتىش ۋە غەربىي ئاسىيادىكى دۆلەتلەر بىلەن بىۋاستە سودىنى يولغا قويۇش قا- تارلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە بىر قاتار مۇھىم يوليورۇقلارنى بەردى.

يولداش خۇياۋباك ئارام ئېلىش مەزگىلىدىن پايدىلىنىپ شىنجاڭغا خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرۈشكە كەلگەنىدى. ئۇ 7- ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن 25 - كۈنىگىچە شىمالىي شىن- جاڭدىكى بەزى ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلەرنى ۋە جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئاقسۇ ۋىلايىتىنى كۆزدىن كۆچۈرگەندىن كېيىن، 25 - چىسىلا ئامازشامدا قەشقەرگە يېتىپ كەلدى. ئۇ قەشقەر ۋىلايىتىدە ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ قەشقەر شەھىرى، يەكەن ناھىيىسى، پوسكام ناھىيىسى ۋە قاغىلىق ناھىيىسىنى كۆزدىن كۆچۈردى.

70 ياشقا يېقىنلىشىپ قالغان خۇياۋباك قەشقەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە تومۇزغا قا- رىماي ئاساسىي قاتلاملارغا، يېزىلارغا چوڭقۇر چۆكۈپ، ھەر مىللەت، ھەر ساھە كادىرلار ۋە

ئامما بىلەن كەلگ ئۇچرىشىپ، تۆۋەندىكى ئەھۋالنى تەپسىلى ئوقۇشتى. ئاممىنىڭ تۇرمۇشىغا غەمخورلۇق قىلدى. قەشقەردىكى مەزكىلمدە، ئۇۋلايەتنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە ئورگانلىرى، بىكتۆەن يېڭى ئىگىلىك 3- دۈيېزىسى، ناھىيە، شەھەرلەرۋە جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت تەكشۈرۈش، بىرلەشمە جەلگ قوماندانلىق شىتابىنىڭ مەسئۇللىرى ھەمدە مىللەت كادىرلار، زىيالىلار، مىللەت تالەبىتىپا قىلىقىدىكى ئىلغار شەخسلەر، دىنىي ساھەدىكى داڭلىق زاتلار، ياشلار، ئايالار ۋەكىللىرىنى سەمىمىي قوبۇل قىلدى. ۋىلايەت، ناھىيىلەرنىڭ مەسئۇللىرى، جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت تەكشۈرۈش، بىرلەشمە جەلگ قوماندانلىق شىتابى ۋە شۇجايدا تۇرۇشلۇق ھەربىي قىسىم مەسئۇللىرىنىڭ قىلغان دوكلاتىنى ئاڭلىدى ھەمدە ۋىلايەتنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە كادىرلىرى چوڭ يىغىنىدا مۇھىم سۆز قىلدى. يەكەن ناھىيىسىدە، يولداش خۇياۋباڭ ئارال يېزىسىنىڭ ئېتىز - ئېرىقىۋە ئېھاتە ئورمان بەلبېغىنى خۇشاللىق بىلەن كۆزدىن كۆچۈردى. ئايكۆل كەنتىدە دېھقانلارنىڭ ئائىلىسىنى زىيارەت قىلدى.

خۇياۋباڭ قەشقەردىكى ۋەتەنپەرۋەر دىنىي زاتلار بىلەن كۆرۈشتى.

باۋدى فوتوسى.

يولداش خۇياۋباڭ 27 - چىسىلا نامازشامدا قاغىلىقتا كەچلىك تاماقتىن كېيىنكى تارام ئېلىش ۋاقتىدا ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگاڭ، ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، مەسئۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق بىلەن قىلغان سۆھبىتىدە مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: شىنجاڭنىڭ يېزا ئېقتىسادىدا ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭچىك تۇتۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، چارۋىچىلىق ۋە قوغۇن-مېۋىچىلىكنى تېخىمۇ مۇھىم ئورۇنغا قويۇپ، ئۇلارنى ئاشلىق، پاختا، يانغاق دائىدىن ئىبارەت ئېتىز تېرىقچىلىقى بىلەن بىر لىكتە يېزا ئېقتىسادىدىكى ئوچ چوڭ تۆۋرۈككە ئايلاندۇرۇش لازىم. بۇ ئوچ چوڭ تۆۋرۈكنىڭ ئوچىلىسى پىششىقلاپ ئىشلەش سانائىتىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىشى كېرەك. بۇ ستراتېگىيىلىك جايلاشتۇرۇش مەسلىسى، يېزا ئىگىلىكىنى چوڭ تەكشىتۈر.

يولداش خۇياۋباڭ مۇنداق دېدى: سىلەرنىڭ بۇ يەردە ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشقا ئەمگەك كۈچى كۆپ كېتىدىكەن، سۇ سەرپىياتى زور ئىكەن، مېنىڭ پىكرىم، چارۋىچىلىقنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش، ئوتلاقنى كېڭەيتىش كېرەك، بۇرۇن چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشقا سەرپ قىلىغان كۈچ بەك ئاز بولۇپ قالدى. مۇبادا شىنجاڭدا 50 مىليون كالا-قوي بولسا، قانچىلىك گۆش، سۈت، تېرە، يۇڭ ئىشلەپچىقىرىلغان بولاتتى! چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللانغاندا مەبلەغ ئاز كېتىدۇ، ئېقتىسادىي ئۈنۈمى يۇقىرى بولىدۇ.

يولداش خۇياۋباڭ مۇنداق دېدى: «مەن شىنجاڭدا قوغۇن - مېۋىچىلىكنى راۋاجلاندۇرۇشتا، مۇنچىۋالا ياخشى شارائىتنىڭ بار ئىكەنلىكىنى تۇيلاپ باقمايتىكەنمەن، بۇ - شىنجاڭنىڭ چوڭ بىر ئۇستۇنلۇكى، ئۇنى مۇستەقىل ئىگىلىككە، بىر تۆۋرۈككە ئايلاندۇرۇش لازىم.»

ئۇ مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: مېۋە – چۆللەرنى زامانىۋي هالدا پىششىقلاپ ئىشلەپ، ئەلگە ئىلغار بولغان پىششىقلاپ ئىشلەش تېخنىكىسىنى كىرگۈزۈپ، قوغۇن، مېۋىلەرنى شىرنە، مۇ – رابباء، قاق قىلىپ پىششىقلاپ ئىشلەش لازىم. بۇنىڭ بىلەن كىرا پۇلىنى زور دەرىجىدە تۆ– ۋەنلەتكىلى بولۇپلا قالماي، بەلكى مەھسۇلات قىممىتىنى يۇقىرى كۆتەرگىلى بولىدۇ. ھۆل مېۋىلەرنى ئېكسپورت قىلىش بىلەن پىششىقلاپ ئىشلەپ قويۇلدۇرغاندىن كېيىن ئېكس– پورت قىلىشنى تەڭ ئېلىپ بېرىش لازىم. قوغۇن، مېۋىنىڭ چىقىش يولى تېپىلسا، ئىشلەپ – چىقىرىشنى راۋاجلاندۇرغىلى، قاچىلاش، قەغەزچىلىك قاتارلىق كەسىپلەرنىمۇ يېتەكلىگىلى، يېزا – بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرغىلى بولىدۇ. ئۇ مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: مەخسۇس قوغۇن، مېۋە تەتقىقات ئورنى قۇرۇپ، سورتىنى ئۆزلۈكسىز ياخشىلاش لازىم. بۇ ياخشى بولغا قويۇلسا، تېخنىكىنى سېتىشقىمۇ بولىدۇ.

ئېتىز ئىگىلىكى ھەققىدە، يولداش خۇياۋباڭ مۇنداق دېدى: سۇ ئىنشائاتلىرىنى قۇ – رۇپ، دېھقانچىلىقنىراۋاجلاندۇرۇپ، ئاشلىقنى يېيىشكە يېتىشكۈدەك ئىشلەپچىقىرىپ، ھەر نوپۇسقا 800 – 900 جىڭدىن توغرا كەلتۈرسە بولدى، ئاشلىق، پاختىنى چەكسىز راۋاجلاندۇرۇۋەرسە بولمايدۇ. يۇنىلمىشنى بۇراش كېرەك.

يولداش خۇياۋباڭ مۇنداق دېدى: شىنجاڭغا كېلىشتىكى ئومۇمىي مەقسىتىم دېھقانلارنى ئىمكان قەدەر تېز باي قىلىشتىن ئىبارەت. بۇ يەردە دېھقانلارنىڭ كىيىم – كېچەك، ئولتۇ– راق شارائىتى، ئۆي تۈزۈشى تېخى ناچار ئىكەن، كۆش ئىستېمال سەۋىيىسىمۇ يۇقىرى ئە – مەسكەن، ئوبدان تەتقىق قىلىش كېرەك. دېھقانلارنىڭ سېلىقى ئۈستىدە توختالغاندا، يولداش خۇياۋباڭ مۇنداق دېدى: سۇ ئامبىرى، تاشيول ياساشقا ئەمگەكچى ئىشلىتىشكە قارشى ئە – مەسمەن، لېكىن، تىزگىنلەش كېرەك، ئاممىنىڭ سېلىقى بەك ئېغىر بولۇپ كەتسە باي بو – لالمايدۇ.

ئۇ يەنە مۇنداق دېدى: ئېتىز – ئېرىق، سۇ ئاساسىي قۇرۇلۇشلىرىنى پىلانلاشنى ياخشى يولغا قويۇش لازىم، «جاڭ شۈجى كولاتسا، لى شۈجى تىندۇرتمەيدۇ» ئىشنى قىلماسلىق كې– رەك. ئېتىز – ئېرىق سۇ قۇرۇلۇشىنى ئېلىپ بېرىشتا، بىرىنچىدىن، ھەر يىلى بىر ئازدىن ئەمگەك جۇغلانمىسى توپلاش كېرەك؛ ئىككىنچىدىن، تىزگىنلەش كېرەك؛ ئۈچىنچىدىن، ئوت– تۇرا ھىساب بىلەن ئالۇاڭ چاچماسلىق، ئەمگەك ئورنىغا پۇل ئالۇنكى قويماسلىق كېرەك. ھەم ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش ھەم دېھقانلارنىڭ سېلىقىنى ھەر خىل چارە– ئۈسۇل– لار بىلەن يەڭگىللىتىپ، دېھقانلارنى ئىمكان قەدەر تېز باي قىلىش لازىم.

26 – چىسلا چۈشتىن كېيىن، يولداش خۇياۋباڭ قەشقەر خەلق باغچىسىنىڭ ئۈزۈم بارىگا ئاستىدا، ھەر مىللەت بالىلىرىنىڭ تالالانغان ئويۇن ئومۇرلىرىنى كۆردى. بالىلار تەقدىم قىلغان چاپانىنى قوبۇل قىلدى. يولداش خۇياۋباڭ بې– شىغا ئۇيغۇرچە چىمەن تاشكەنت دوپپىنى كىيىپ سۆز قىلدى. ئۇ مۇنداق دېدى: بۈگۈن بىز ئۇچ ئەۋلاد كىشىلەر بۇ يەردە. ئاھايىتى ئەھمىيەتلىك بىر قېتىملىق بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىش يىغىنى ئۆتكۈزدۇق. بۇ يەردە پىشقەدەم دوستلارمۇ، چوڭ دوستلارمۇ، كىچىك دوست– لارمۇ بار. ئاساسلىقى، كىچىك دوستلار ئويۇن قويدى، چوڭ دوستلار يېتەكچىلىك قىلدى، پىشقەدەم دوستلار بەھىرلەندى. ھازىر بىز ئىككى چوڭ ۋەزىپە بىلەن شۇغۇللانماقتىمىز.

بىر ئىنچى، ئاساسلىقى، ھازىرقى پىشقەدەم دوستلىرىمىزغا ۋە چوڭ دوستلىرىمىزغا تايىنلىپ، ھازىرقى تاغ-دەريالىرىمىزنى ياخشى ئۆزگەرتىش، تاغ-دەريالىرىمىزنى تېخىمۇ گۈزەل، تېخىمۇ باي قىلىش؛ ئىككىنچى، كىچىك دوستلىرىمىزنى، يېڭى ئەۋلادلىرىمىزنى يېتىشتۇرۇش-تىن ئىبارەت. 20 يىلدىن كېيىن، ئۇلار سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشىمىزنىڭ يېڭى كۈچلىرى بولۇپ قالىدۇ. كېيىنكى ئەۋلادلىرىمىزنى يېتىشتۇرۇش دۆلىتىمىزنى، دۇنيانى تېخىمۇ گۈزەل قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. يولداش خۇياۋباڭ ئاخىرىدا تەكتلەپ مۇنداق دېدى: بىز مۇشۇ پىشقەدەم دوستلار، چوڭ دوستلارتېخىمۇكۆپ ئەجىر سىڭدۈرۈپ، ھەر مىللەت يېڭى كۈچلىرىنى يېتىشتۇرۇش ئۈچۈن تېخىمۇ زور كۈچىمىزنى تۆھپە قىلايلى.

27- چىسىلا ئېچىلغان قەشقەر ئۇلايىتىنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە كادىرلىرى چوڭ يىغىنىدا، يولداش خۇياۋباڭ پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىغا ۋاكالىتەن، ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىۋاتقان ھەر مىللەت كادىرلارنى، ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كوماندىر-جەڭچىلىرىنى ۋە قەشقەر ئۇلايىتىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى تەبرىكلىدى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىمەسىلىسى ھەققىدە توختالغاندا، يولداش خۇياۋباڭ مۇنداق دېدى: بىزنىڭ مىللىي سىياسىتىمىز ھەر قانداق بوران-چاپقۇنلىنىڭ سىنىقىغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. ۋەتەنىمىزدىكى 56 مىللەتنىڭ بۈيۈك ئىتتىپاقلىقىنى، زىنج ئىتتىپاقلىقىنى ھەر قانداق كۈچ يېمىرىۋېتەلمەيدۇ، چۈۋۈۋېتەلمەيدۇ. يولداش خۇياۋباڭ مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: ئۇيغۇرلار دۆلىتىمىزدىكى 56 مىللەت ئىچىدە ئىنتايىن مۇھىم مىللەت، ئۇنىڭ نۇرغۇن ئارتۇقچىلىقلىرى بار. ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرى بار. ئۆزئارا ئۆگىنىش كېرەك. ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ ئورتاق مەنپەئىتى ئۈچۈن، ۋەتەنىمىزدىكى ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ گۈزەل، بەختلىك كەلگۈسى ئۈچۈن، قەشقەر ئۇلايىتىدىكى مىللەتلەرنىڭ، پۈتكۈل شىنجاڭدىكى مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىشىشىنى، ئىتتىپاقلىشىشىنى، يەنە ئىتتىپاقلىشىشىنى ئۈمىد قىلىمەن!

يولداش خۇياۋباڭ مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: قەشقەر ئۇلايىتىنى ئىچكىرىدىكى بەزى ئىلغار رايونلار بىلەن سېلىشتۇرغاندا، يەنە مەلۇم پەرقلىرى بار. قەشقەر ئۇلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبىرى يولداشلار داۋاملىق تىرىشىپ، ئەمەلىيەتكە چوڭقۇر چۆكۈپ، چارىلارنى كۆپرەك ئويلاپ، ئۈستۈنلۈكنى جارىي قىلدۇرۇپ، پۈتۈن ئۇلايىت خەلقىنى تېخىمۇتېز باي بولۇشقا يېتەكلىشى كېرەك.

يولداش خۇياۋباڭ قەشقەر ئۇلايىتىدىكى ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىنى ئەڭ زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، قەشقەر ئۇلايىتىنى ھەر جەھەتتىكى خىزمەتلەردە نەمۇنىچى ئۇلايەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىشقا چاقىردى. ئۇ خۇشاللىق بىلەن: «مەن ئاخىرىدا سىلەردىن تەلەپ قىلىمەكى، سىلەرگە تىلەكداشمەكى، نەمۇنىچى ئۇلايەت نىشانىغا قاراپ ئالغا ئىلگىرىلەڭلار!» دېدى.

(ۋۇجۇن)

خۇچىلى، تىبەن جىيۇن مەركەز ۋەكىللەر ئۆمىكنى باشلاپ، يەرتەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغان رايونغا كېلىپ هال سورىدى

خۇچىلى ئوپال يېزىسىدىكى مۇئلام بېغى باش-لانغۇچ مەكتىپىدە يەر تەۋرەش كەلتۈرۈپ چىقار-غان ئاپەت ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈرمەكتە.

ماشىنكۇن فوتوسى.

قەشقەر ۋىلايىتى كونىشەھەر ناھىيىسى ئوپال يېزىسىدا 1985-يىلى 8-ئاينىڭ 23-كۈنى 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرىگەندىن كېيىن، جۇڭگو مەركىزىي كومىتېت شۇجىچۈ-سىنىڭ شۇجىسى خۇچىلى، گوۋۇيۈەنىنىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى تىبەنجىيۈن ۋەخەلق ئىشلار مىنىستىرلىقىنىڭ مىنىستىرى سۈي نەيفۇ جۇڭگو مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەنىنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن، 8-ئاينىڭ 25-كۈنىدىن 26-كۈنىگىچە، يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغان قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئۇلۇغچات ناھىيىسىگە ۋە كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىغا بېرىپ ئاپەت ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈردى. ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىدىن ھال سورىدى. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ، گوۋۇيۈەنىنىڭ ئاپەت رايونىدىكى خەلقىگە قىلىغان سەمىمىي غەمخورلۇقىنى ئىپادىلەپ كەلدى. ئاپەت رايونىدىكى خەلقنىڭ قىيىنچىلىقىنى يېڭىپ، يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، يۇرتىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈش ئىشەنچىسىنى يەنىمۇ كۈچەيتتى.

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى ئىسمايىل ئەمەت ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى لىجيايۇ يولداشلار مەرھۇم كەزدىكى مەسئۇل يولداشلارغا ھەمراھ بولۇپ ئاپەت رايونىنى كۆزدىن كەچۈردى.

8-ئاينىڭ 25-كۈنى سەھەردە خۇچىلى، تىبەنجىيۈن يولداشلار قەشقەرگە يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، خىزمەتكە دەرھال كىرىشىپ كەتتى. خۇچىلى قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستى ۋەقەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مەسئۇللىرىغا مۇنداق دېدى: ۋەتىنىمىز ــ مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىق، دوستلۇق چوڭ ئائىلىسى، بىر يەر قىيىنچىلىققا يولۇقسا، ھەممەتەرەپ ياردەم بېرىدۇ، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەن بۈيەرنىڭ ئاپەت ئەھۋالىنى ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلۈپ، مېنى ۋە تىبەن جىيۈەن، سۈي نەيفۇ يولداشلارنى ئاپەت ئەھۋالىنى ئۇقۇشۇشقا، ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىنى يوقلاشقا ئەۋەتتى.

چوشته، خوچىلى، تيەن جيۇن يولداشلار ئاپتوموبىلغا ئولتۇرۇپ ئولۇغچات ناھيىسىگە بېرىپ ھال سورىدى. ئاماز شامدا قەشقەرگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ۋىلايەتلىك 1-خەلق دوختۇرخانىسىغا ۋە قەشقەر تىببىي مەكتەپ قارىمىقىدىكى دوختۇرخانىغا بېرىپ، يەرتەۋرەشتە يارىلانغانلار بالنىپتىدا ياتقان ئامما نى يوقلىدى.

8-ئاينىڭ 26-كۈنى چوشتىن بۇرۇن، خوچىلى، تيەن جيۇن يولداشلار كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىغا بېرىپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىدىن ھال سورىدى. ئاپەتكە ئۇچرىغاندىن كېيىنكى يېزىلىق دوختۇرخانا، مەكتەپلەرنى كۆردى. ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇشقا كەلگەن ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كوماندىرىجەڭچىلىرىنى يوقلىدى. ئاپەت ئەھۋالى ئەڭ ئېغىر بولغان جايدا، يولداش خوچىلى ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ: «سىلەر چۆچۈپ قالدىڭلار، بىز پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىغا، كوۋۇيۈەنگەۋاكالىتەن سىلەردىن ھال سورىغىلى كەلدۇق» دېدى. ئۇلار كۆپچىلىكنى ئوز كۆچىگە تاياىنىپ ئىش كۆرۈپ، جاپادىمۇ، ھالاۋەتتىمۇ بىللە بولۇپ، قىيىنچىلىقنى يېڭىپ، يەرتەۋرەش ئاپىتى ئۈستىدىن غەلبە قىلىپ، يۇرتنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈشكە ئىلھاملاندۇردى. خوچىلى، تيەن جيۇن يولداشلار بىر كىلومېتىردىن ئارتۇق يولنى پىيادە بېسىپ، پوچتا-تېلېگىراف ئىدارىسىنىڭ خىزمەتچىخادىمى زۇنۈن قاسىمنىڭ ھويلىسىغا كىرگەندە، زۇنۈن قاسىمنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر تۇغقانلىرىغا ھازا تۇتۇۋاتاتتى، يولداش خوچىلى ئۇلاردىن سەمىمىي ھال سورىدى ھەمدە ئۇلارنىڭ ئوزىنى كۆپرەك ئاسراپ، جاسارەتكە كېلىپ، ئائىلىسىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈشنى ئۈمىد قىلدى. ئاپەتكە ئۇچرىغان نۇرغۇن ئامما خوچىلى، تيەن جيۇن يولداشلارنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، ھاياجانلانغىنىدىن كوزلىرىدىن ئىنسىق ياشلىرىنى توكۈپ، ئارقا-ئارقىدىن: «رەھمەت! رەھمەت!» دېدى.

يېزىلىق دوختۇرخانىدا، خوچىلى، تيەن جيۇن ۋە سۇي نەيفۇ يولداشلار دوختۇرخانا باشلىقى ھۇسەيىن بەگ بىلەن كۆرۈشتى. يەرتەۋرەشتىن ئىلگىرى، ھۇسەيىن بەگ بارلىق كېسەللەرنى ۋە پۈتۈن دوختۇرخانىدىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى سىرتتىكى بىخەتەر جايغا يوتكەپ چىقىشنى كەسكىن ھالدا قارار قىلغانىدى. خوچىلى، تيەن جيۇن يولداشلار: سىز خەلق ئۈچۈن خىزمەت كۆرسەتتىڭىز، خەلق سىزگە رەھمەت ئېيتىدۇ. بىز مۇسىزگە رەھمەت ئېيتىمىز، دېدى.

مەركەزدىكى مەسئۇل يولداشلار يەنە ئاپەتتىن قۇتقۇزۇۋاتقان ئازادلىق ئارمىيەمىزنىڭ قىسمىنىڭ 2-باتالىيونىدىكى كادىرلىرىنى يوقلىدى. يولداش خوچىلى مۇنداق دېدى: ئازادلىق ئارمىيە ھامان چوڭ ئاپەت، چوڭ قىيىنچىلىق ئالدىدا بىرىنچى سەپتە تۇرۇپ كەلدى. نەدە قىيىنچىلىق بولسا، شۇ يەردە ئازادلىق ئارمىيە ھازىر بولدى، سىلەر خەلق ئۈچۈن يېڭى خىزمەت كۆرسەتتىڭلار. خوچىلى، تيەن جيۇن يولداشلار ئاۋات يېزىسىدىكى ئاممىنى يېتەكلەپ ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇشقا ياردەم بېرىشكە كەلگەن يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى ھەسەن ساۋۇتقا: سىلەرنىڭ ياردەمگە كەلگىنىڭلارغا رەھمەت، سىلەر كومۇنىستىك خىسلەتنى جارىي قىلدۇردىڭلار، سوتسىيالىستىك تۈزۈمنىڭ ئەۋزەللىكىنى گەۋدىلەندۈردىڭلار، دېدى. يولداش خوچىلى چوڭقۇر تەسىرات بىلەن مۇنداق دېدى: يالقۇنلۇق ئوتتا ساپ ئالتۇننى كۆرۈۋالغىلى، قىيىنچىلىقتا چىن كۆڭۈلنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. يەرتەۋرەش كەلتۈرۈپ بەرگەن ئېغىر قىيىنچىلىق ئالدىدا، بىز پارتىيىنىڭ كۈچىنى، ئارمىيە بىلەن خەلق ئىتتىپاقلىقىنىڭ كۈچىنى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ كۈچىنى كۆرۈۋالدۇق. قانچىكى قېتىم

ۋاڭ ئېنماۋ قاتارلىق پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە رەھبەرلىرى ئاپەت رايونىغابېرىپ ھال سورىدى

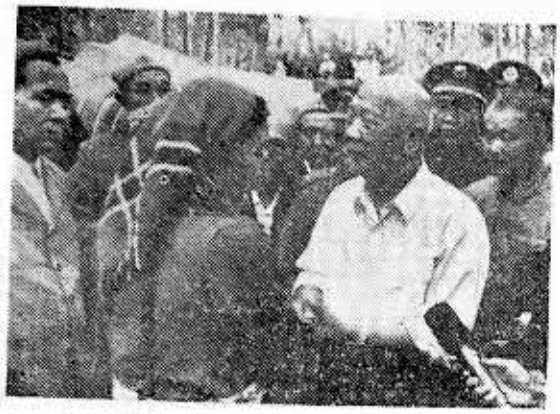

ۋاڭ ئېنماۋ، تۇمۇر داۋامەت قاتارلىقلار دېلك ئاتلىمە - ناۋاباغا تەكشۈرىدىن مەمۇتى ھال سورىدى. باۋدى فوتوسى.

1985 - يىلى 8 - ئايىنىڭ 30 - كۈنى چۈشتىن بۇرۇن، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ بىرىنچى شۇجىسى ۋاڭ ئېنماۋ، سابىق ئۆرۈمچى ھەربىي رايونىنىڭ سىلىكىيۈەنى شياۋچۈەنفۇ، سەيتاسىي كومىسسارى تەن شەنخې، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ شۇجىسى تۇمۇر داۋامەت، لى جيايۈ، نەنجىڭ ھەربىي رايونىنىڭ مۇئاۋىن سىلىكىيۈەنى جاڭ شىچىن قاتتىق يەرتەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغان كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىغا بېرىپ، ئاپەت رايونىدىكى ئاممىدىن ۋە ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش داۋامىدا زور تۆھپە قوشقان

يېنچىلىق بولغانسېرى، بىز پارتىيە بىلەن ئاممىنىڭ مۇناسىۋىتىنى، ئارمىيە بىلەن خەلقنىڭ مۇناسىۋىتىنى ۋە مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى شۇنچە زىچ ماسلاشتۇرۇشىمىز كېرەك. مۇنداق بولغاندا بىز ھەممىدە غالىپ كېلەلەيمىز.

يولداش خۇچىلى مۇنداق دېدى: يەر تەۋرەش يامان ئىش، بىز يامان ئىشنى ياخشى ئىشقا ئايلاندۇرۇشىمىز، يۇرتنى قايتىدىن گۈللەندۇرۇپلا قالماستىن، بەلكى پارتىيە بىلەن ئاممىنىڭ مۇناسىۋىتىنى، كادىرلار بىلەن ئاممىنىڭ مۇناسىۋىتىنى، ئارمىيە بىلەن خەلقنىڭ مۇناسىۋىتىنى ۋە مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى يەنىمۇزىچلاشتۇرۇپ، ئىتتىپاقلىقنى ياخشى يولغا قويۇپ، ئوپال يېزىسىنى نەمۇنىچى يېزا قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز كېرەك. بۇ قېتىمقى يەر تەۋرەش پارتىيە تەشكىلاتلىرىمىز ئۈچۈن سىناق، ئارمىيىمىز ئۈچۈن سىناق، كادىرلىرىمىز ۋە ئاممە ئۈچۈن سىناق بولدى. پاكىت ئىسپاتلىدىكى، ھەر قانداق قىيىنچىلىق بىزنى بېسىپ چۈشەلمەيدۇ، تۆتنى زامانىسۇلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت ئىشانىنى چوقۇم ئەمەلگە ئاشۇرالايمىز.

26 - چىسلاسائەت 15 تە، خۇچىلى، تېيەن جېيۈنلەر مەخسۇس ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ قەشقەرىدىن ئايرىلدى.

(ۋۇجۇن)

خەلق ئازادلىق ئارمىيەسىنىڭ كومانداندۇر ـ جەڭچىلىرىدىن سەمىمىي‌ھال سوردى.

يولداش ۋاڭ ئېنخاۋ 8 ـ ئاينىڭ 29 ـ كۈنى قەشقەرگە يېتىپ كەلگەندى. 30 ـ چىسـلا ئوپال يېزىسىدا يەرلىك قالدۇق تەۋرىشى يەنىلا ناھايىتى كۈچ بولۇۋاتاتتى، ئەتىگەن سائەت يەتتىدىن 40 مىنوت ئۆتكەندە يەنە بىر قېتىم 5.7 بال يەرتەۋرىگەندى. ياشىنىپ قالغان ۋاڭ ئېنخاۋ ۋە باشقا رەھبىرىي يولداشلار خەتەرگە قارىماي، قەشقەر ۋىلكومىنىڭ شۇجىسى كوگاڭ، ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق قاتارلىق يولداشلارنىڭ ھەمراھلىقىدا، ئايەتكە ئەڭ ئېغىر ئۇچرىغان مولـلام بېغى ۋە قۇمباغ كەنتلىرىدىكى ئامما‌دىن ۋە قىسمەن قازا تاپقۇچىلارنىڭ ئائىلە تەۋەسىدىن سەمىمىي‌ھال سوردى، كونىشەھەر ناھىيـكومىنىڭ مۇئـاۋىن شۇجىسى ۋاڭ ئەيـشەنـنىڭ ئـايـەت ئـەھـۋالـى تـوغـرىسـىدا قـىلغـان دوكلاتـىـنى ئـەستـايـىـدىل ئاڭلىدى. يـولـداش ۋاڭ ئـېـنـخـاۋ مـۇنـداق دېـدى: ھـازىـر ئـايـەت رايـونـىـدىـكـى ئاممىنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكى، كىيىم ـ كېچىكى، ئولتۇراق جايى ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ بولۇپ، نۆۋەتتە تۆۋەندىكى بىر نەچچە جەھەتتىكى خىزمەتنى ياخشى تۇتۇشقا تېگىشلىك: بىرىنچى، پىلانلاشنى ياخشى يولغا قويۇپ، يۇرتنى قايتـىدىن گۈللەنـدۈرۈش لازىم. يېڭى ئۆيلەرنى لايىھىلەشتە يەر تەۋرەشكە قارشى تۇرۇش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىپ، ئوپالنى تېخىمۇ گۈزەل قىلىپ قۇرۇپ چىقىش كېرەك. ئىككىنچى، نۆۋەتتىكى ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشى تۇتۇپ، كۆزـلۈك يېغىم، كۆزگى بۇغداي تېرىلغۇسى ۋە سۇ قۇرۇلۇشـى خىزمەتلىرىنى ياخشى ئىشـلەپ، كېلەر يىلى يېزا ئىگىلىكىدىن مول ھوسۇل ئېلىش ئۈچۈن ئۇل سېلىش كېـرەك. ئۈچىنچى، ئاپەتتىن كېيىنكى كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش لازىم، يەر تەۋرەش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، كۆپ ھاللاردا ھەرخىل كېسەللىكلەر يۈز بېرىدۇ، چـوقۇم ساقلىقنى ساقلاش، كېسەللىكلەرنىڭ ئالـدىنى ئېلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش كېـرەك. ئوتتىنچى، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش داۋامىدا بارلىققا كەلگەن ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلارنى زور كۈچ بىلەن تەقدىرلەپ، ئارمىيە بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ مۇناسىۋىتىنى، مىلـلەتلەر مۇناسىۋىتىنى، ئارمىيە بىلەن خەلقنىڭ مۇناسىۋىتىنى يەنمۇ زىچلاشتۇرۇش كېـرەك. گوكاڭ، ئابدۇغوپۇر سىدىق يولداشلار مۇنۇلارنى بىلـدۈردى: چوقۇم روھنى ئۇرغـۇتىپ، قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، سوتسىيالىستىك يېڭى ئوپال قۇرۇشتەك ئەمەلىي ھەرىكەتـتىمىز بىلەن، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيـۈەن ۋە ئاپتونوم رايونـلۇق پارتكوم، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئاپەت رايونىدىكىخەلقە قىلغان سەمىمى غەمخورـلۇقىغا جاۋاب قايتۇرىمىز.

يەنە خەۋەر تېپىشىمىزچە: يەر تەۋرەش يۈز بەرگەندە قەشقەردە خىزمەتلەرنى كۆزـدىن كۆچۈرۈۋاتقان ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى يولداش لى جيايۇ ئاپەت ئەھـۋالىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، ۋىلكومنىڭ شۇجىسى يولداش گوكـاڭ بىلەن بىرلىكتە، يېڭىسارىدىن كېچىلەپ قەشقەرگە قايتىپ كېلىپ، ئاپەتتىن قۇتۇلـدۇرۇش خىزمىتىنى ئۈـيۈشتۇردى. ۋە ئۇنىڭغا يېتەكچىلىك قىلدى ھەمدە ئۇچ قېتىـم ئاپەت رايونىغا بېرىپ ئاـپەت ئەھۋالىنى كۆزدىن كۆچۈرۈپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان خـەلقتىن ھال سوراپ، ئاپەت رايـونىدىكى كادىرلار ۋە ئاممىنىڭ ئاپەتتىن قۇتۇلۇش، يۇرتنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈش ئـۈچـۈن قىلىۋاتقان ئىنتايىن زور دەرىجىدە ئىلھام بەردى. (ۋۇجۇن)

يولداش سۇك خەنلياك قەشقەرگە كېلىپ خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈردى

سۇك خەنلياك ئوپال يېزىسىدا يالىلار باغچە - سىدىكى كىچىك دوستلارنى مەمىمىي يوقلىدى. باۋدى خوتۇمى.

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى يولداش سۇك خەنلياك 1985 - يىلى 11 - ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن 30 - كۈنىگىچە، قەشقەر ۋىلايىتىگە كېلىپ، ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ پەيزاۋات، كونىشەھەر، يېڭىشەھەر، قاغىلىقتىن ئىبارەت تۆت ناھىيىنى كۆزدىن كۆچۈردى. يېزىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىيىتى ۋە خەلق تۇرمۇشى ئەھۋالىنى نۇقتىلىق هالدا تەكشۈردى.

يولداش سۇك خەنلياك قەشقەردىكى مەزگىلدە، قەشقەر ۋىلكومنىڭ خىزمەت دوكلاتىنى ئاڭلىدى، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ پەيزاۋات ناھىيىسىدە ئاچقان پەيزاۋات نامرات قىياپىتىنى ئىمكان قەدەر تېز ئۆزگەرتىشىگە قانداق ياردەم بېرىش بويىچە مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشتى؛ كونىشەھەر ناھىيىسى ئوپال يېزىسىنىڭ يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇش، يۇرتنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈش ئەھۋالىنى نەق مەيدانىدا كۆردى؛ يېڭىشەھەر ناھىيىسى ياندۇما يېزىسىنىڭ قوش قەۋەتلىك ئوتلىقى ۋە قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ ئېنىز - ئېبرىق سۇ قۇرۇلۇشىنى كۆزدىن كۆچۈردى؛ كەسپىي ئاڭلىلەرنى زىيارەت قىلدى، يەنە، جەنۇبىي شىنجاڭ هەربىي رايونىنىڭ خىزمەت كۆرسەتكەنلەرنى تەبرىكلەش، تەقدىرلەش چوڭ يىغىنىغا قاتناشقان ۋەكىللىرىنى يوقلىدى.

يولداش سۇك خەنلياك هەر بىر جايغا بارغاندا، پارتىيىنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىنكى يېزىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتى ئەھۋالىنى ۋە خەلق تۇرمۇشى ئەھۋالىنى تەپسىلى ئۇقۇشتى، ئاساسىي قاتلام كادىرلىرى ۋە دېھقانلار ئاممىسى بىلەن بىرلىكتە نامراتلىقنى تۈگىتىپ باي بولۇش تەدبىرلىرى ئۈستىدە كېڭەشتى. پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ باردىن بازىرىدا، يولداش سۇك خەنلياك توختۇ باقىدىغان كەسپىي ئاڭلىلە چېنى چېگىيەنگە: «سىز ئازسانلىق مىللەت رايونىدا ياشاۋاتىسىز، ئەترابىڭىزدىكى ئۇيغۇر قېرىنداشلارنىمۇ يېتەكلىشىڭىزنى، ئۇلارغا توختۇ بېقىش تېخنىكىسىنى ئۆگىتىپ قويۇشىڭىزنى، تېخىمۇ كۆپ دېھقانلارنى باي بولۇش يولىغا باشلاپ ئۇشىڭىزنى، تۇرۇۋاتقان كەنتىڭىزنى توختۇ باقىدىغان كەسپىي كەنتكە ئايلاندۇرۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى.

30 - چىسلا چۈشتىن بۇرۇن، يولداش سۇك خەنلياك قەشقەردە ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە، شۆبە هەربىي رايون، يېزا ئىگىلىك 3 - دىۋىزىيىسى، قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتوتىنىڭ مەسئۇللىرىنى ۋە دەم ئېلىشقا، پىنسىيىگە چىققان، ئىككىنچى سەپكە چېكىنىپ

ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، مەركەز ۋەكىللەر ئۆمىكى قەشقەرگە كېلىپ ھال سورىدى

مەركەز ۋەۋەتكەن ھال سوراش ئۆمىكى يەر تەۋرەش ئاپىتى يۈزبەرگەن ئوپال يېزىسىغا بېرىپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاھالىدىن ھال سورىدى. كۆينىشلاق فوتوسى.

ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقى تەبرىكلىنىۋاتقان تەنتەنىلىك رايرام كۈنلىرىدە، مۇناۋەرلەن ئۆمەك باشلىقى جۇۋېنيۈەن، ۋاك كوچۈەن باشچىلىقىدىكى مەركەز ۋەكىللەر ئۆمىكىدىكى 13 كىشى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ، گوۋۈيۈەنىنىڭ قەشقەردىكى ھەر مىللەت خەلقىگە قىلغان غەمخورلۇقىنى، يۇتۇن مەملىكەت خەلقىنىڭ قەشقەردىكى ھەر مىللەت خەلقىگە بېغىشلىغان چوڭقۇر دوستلۇقىنى ئېلىپ، 10- ئاينىڭ 8- كۈنى چۈشتىن بۇرۇن مەخسۇس ئايروپىلان بىلەن قەشقەرگە يېتىپ كېلىپ، قەشقەر ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى، قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى، يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيىسى، قەشقەر شەھىرى ۋە ۋىلايەتتىكى بۆلۈم، كومىتېت، ئىشخانا، باشقارما، ئىدارىلاردىكى مەسئۇل يولداشلار بىلەن قىزغىن قارشى ئېلىشىغا مۇيەسسەر بولدى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، سىياسىي قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇجىسى ھامىدىن نىياز ۋە ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇناۋەرلەشتۈرۈش ئىشلىرى مۇدىرى شۇلىن يولداشلار ۋەكىللەر ئۆمىكىگە ھەمراھ بولۇپ قەشقەرگە يېتىپ كەلدى.

گەن پىشقەدەم كادىرلارنى قوبۇل قىلدى ھەمدە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلاردىكى ناھىيە، پولك دەرىجىلىكتىن يۇقىرى پارتىيىلىك رەھبىرىي كادىرلار چوڭ يىغىنىدا مۇھىم سۆز قىلىپ، 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3- ئۇمۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تۇرلۇك خىزمەتلىرىگە يۈكسەك باھا بېرىپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئىقتىسادىي تەرەققىياتى، نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ باي بولۇش قاتارلىق خىزمەتلىرى ئۈستىدە يېتەكچى خاراكتېرلىك تەلەپلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى.

چۈشتە، يولداش سۈك خەنلياڭ خەلق ئاۋىئاتسىيەسىنىڭ نۆۋەتچى ئايروپىلانىغا ئولتۇرۇپ قەشقەردىن ئۇرۇمچىگە قايتتى.

(ۋۇجۇن)

چۈشتىن بۇرۇن ساڭەت 11 دىن 55 مىنۇت ئۆتكەندە، ۋەكىللەر ئۆمىكى ئولتۇرغان مەخسۇس تايروپىلان قەشقەرگە يېتىپ كەلدى. ۋەكىللەر ئۆمىكىدىكى يولداشلار تايروپىلانتىن شوتىسىدىن چۈشكەندە، ئوركېستىر مېھمانلارنى قارشى ئېلىش مۇزىكىسىنى ئورۇنلىدى. ھەر مىللەت پىئونېرلىرى ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ بارلىق ئەزالىرىغا گۈل تەقدىم قىلدى. تايرودرومدا كۈتۈۋالغۇچىلار قەشقەرنىڭ بارتېيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە رەھبەرلىرىدىن گوگاڭ، تابدۇغوپۇر سىدىق، ئولاتايوپ قاتارلىقلار ۋەكىللەر ئۆمىكىدىكى يولداشلار بىلەن سەمىمىي قول ئېلىشىپ ھال سوراشتى.

دولىتىمىز ئۇرۇغلاتلىقىنىڭ 36 مىللىتىدىن، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ئۇرۇغلاتلىقىنىڭ 30 مىللىتىدىن تەبرىكلەشۋاتقان خۇشاللىق كۈنلەردە، مەركەز ئەۋەتكەن سەئەت ۋەكىللەر ئۆمىكى قەشقەرگە كېلىپ ھال سوراش يۈزىسىدىن ئويۇن قويۇپ بەردى.

سۈرەتتە: ئۇلار ئېلايەتلىكى پارتېيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا مېھمانخانىغا كەلدى. گولەنيىك فوتوسى.

بايرام تەشىگە كىرگەن قەشقەرنىڭ ئېگىز بىنالىرىدا بايراقلار لەپىلدەپ تۇرغان، ئاساسلىق كوچىلارغا «مەركەز ۋەكىللەر ئۆمىكىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز!»، «پارتېيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ، گوۋۇيۈەننىڭ سەمىمىي غەمخورلىقىغا رەھمەت ئېيتىمىز!» قاتارلىق لوزۇنكىلار ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە يېزىقلاردا ئېسىلغانىدى. ۋەكىللەر ئۆمىكى ئاپتوموبىلغا ئولتۇرۇپ قەشقەر مېھمانخانىسىغا يېتىپ كەلگەندە، مىڭلىغان ھەر مىللەت، ھەر ساھە زاتلىرىنىڭ ۋە بايرام كىيىملىرى بىلەن كىيىنگەن ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كوچىنىڭ ئىككى چېتىدە تۇرۇپ قارشى ئېلىشىغا مۇيەسسەر بولدى.

مەركەز ۋەكىللەر ئۆمىكى مېھمانخانىغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، ۋىلكومنىڭ شۇجىسى يولداش گوگاڭنىڭ قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ خىزمىتى ھەققىدە قىلغان دوكلاتىنى دەرھال ئاڭلىدى. دوكلات يىغىنىدا، يولداش جۇۋېنيۈەن مۇھىم سۆز قىلىپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئازادلىقتىن بۇيانقى، بولۇپمۇ يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى ئىقتىسادىي، مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ۋە نۆۋەتتىكى ئاپەتتىن قۇتۇلۇش، يۇرتنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈشتىكى نەتىجىلىرىمىزگە يۈكسەك دەرىجىدە باھا بەردى ھەمدە ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى، بارلىق كومپارتېيە ئەزالىرىنىڭ پارتېيىنىڭ 12- قۇرۇلتېيى لۇشىيەندە تېخىمۇ ياخشى چىڭ تۇرۇپ، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرۈپ، ۋەتەننى تېز ئىچانلىق - ئىقتىسادچىللىق بىلەن گۈللەندۈرۈپ، بىر نىيەتتە ھەمكارلىشىپ، راسا مەنزىرە بەرپا قىلىپ، ئۈستۈنلۈكنى جارىي قىلىدۇرۇپ، تارتۇقچىلىقلارنى قوبۇل قىلىپ، يېتەكسىز لىكلەرنى تولدۇرۇپ، قەشقەرنىڭ ئېگىلىكىنى گۈللەندۈرۈشتە تېخىمۇ زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشىگە تىلەكداشلىق بىلدۈردى. ۋەكىللەر ئۆمىكى قەشقەر ۋىلكومغا، مەمۇرىي مەھكىمىگە خاتىرە ئېزناك ۋە سوۋغا بويۇملىرىنى تەقدىم قىلدى. چۈشتىن كېيىن، ۋەكىللەر ئۆمىكى ۋىلايەتلىك پارتېيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىدىن گوگاڭ، تابدۇغوپۇر سىدىق قاتارلىقلارنىڭ ھەمراھلىقىدا جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىغا

يېتىپ باردى. ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ ئەزالىرى ئۇ يەردە كۈتۈپ تۇرغان جەنۇبىي شىنجاڭدا تۇرۇشلۇق قېسىملارنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن سەممىي كۆرۈشتى ھەمدە ئۇلارغا مەركەز ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ كەلگ كوماندىر - جەڭچىلەردىن سەممىي ھال سورايدىغانلىقىنى يەتكۈزۈپ قويۇشنى ھاۋالە قىلدى. ۋەكىللەر ئۆمىكى يەنە يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتقۇزۇش داۋاملىدا كوللېكتىپ ئىككىنچى دەرىجىلىك خىزمەت كۆرسەتكەن مەلۇم قېسىم مىللىي لىيەنگە ئالايىتەن بېرىپ، ئۇلارغا مىللىي چالغۇ ئەسۋابى، كىر ئالغۇ، فوتو ئاپپارات قاتارلىق ھال سوراش بويۇملىرىنى تەقدىم قىلدى. جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى ئورگىنىنىڭ بىناسىدا، ۋەكىللەر ئۆمىكى تۆت يىلدىن بۇرۇنقى بىر قېتىملىق تىراگىدىيىلىك ئۇقۇشماسلىقتا زىيانلانغان ھاپىزنىڭ ئانىسى قەمبەرخان مومۇ ۋە ھاپىز ھايات ۋاقتىدا ئۇرغان ئورۇن-قاغىلىق تاشيول باش ئوچاستىكىسى پارتكومىنىڭ شۇجىسى تۇراخۇن بىلەن ئالايىتەن كۆرۈشۇپ، ئۇلار بىلەن سەممىي پاراڭلاشتى. جۇڭبىيۈەن جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى باش سىياسىي بۆلۈمىگە ۋاكالىتەن، قەمبەرخانغا ۋە قاغىلىق تاشيول باش ئوچاستىكىسىغا بىردىن «قارلەيلىسى» ماركىلىق تېلېۋىزور تەقدىم قىلدى ھەمدە ھاپىز ھايات ۋاقتىدا ئىشلىگەن «204» يول ئىمىنىمىسىدىكى ھەر بىر ئىشچىغا بىردىن قول چاماداني تەقدىم قىلدى.

10- ئاينىڭ 9- كۈنى تەتىگەندە، مەركەز ۋەكىللەر ئۆمىكىدىكى 13 كىشى ھال سوراش بويۇملىرىنى ئېلىپ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى ئولاتايوپ قاتارلىق يولداشلار نىڭ ھەمراھلىقىدا، كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىغا بېرىپ ئاپەت رايونىدىكى ھال سورىدى. ئوپال يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ بىرچىدىرىدا، ۋەكىللەر ئۆمىكى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ۋاڭ ئەيشەنىڭ يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇش، يۇرتنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈش خىزمىتى ھەققىدە قىلغان دوكلاتىنى ئاڭلىدى. ۋەكىللەر ئۆمىكى بۇ يېزىدا 2600 ئائىلىلىكتىن ئارتۇق دېھقانىنىڭ يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىرگەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ، ئۇلارنىڭ قەيسەرانە كۈرەش قىلغانلىق روھىنى يۈكسەك دەرىجىدە مەدھىيىلىدى. يولداش جۇڭبىنيۈەن يولداش ئولاتايوپقا: «قىسىم ئاپەت رايونىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشىگە ئىمكان قەدەر تېز ياردەم بېرىشى، ئامما نىڭ بۇرتنى ئوبدان گۈللەندۈرۈشىگە ياردەم بېرىشى كېرەك» دېدى. ۋەكىللەر ئۆمىكى ئاپەتكە ئۇچرىغان كۆكچى، مولام بېغىدىكى ۋە قۇمباغدىن ئىمارەت ئۇچ كەنتكە بېرىپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان خەلقنى يوقلىدى. قۇمباغ كەنتىدە ئولتۇرۇشلۇق ناھىيىلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسىنىڭ خىزمەتچىسى زۇنۇن قاسىم يەر تەۋرىگەندە تۆت ئادىمىدىن ئايرىلىپ قالغانىدى. جۇڭبىنيۈەن ۋاڭ گۈچۈەن يولداشلار ئۇنىڭ بەختسىزلىكىگە چوڭقۇر خەيرىخاھلىق بىلدۈردى ھەمدە ناھىيىلىك يولداشلارغا: «ئۇ خىزمەتكە بارماي تۇرسۇن، ئائىلىسىنى ئوبدان ئورۇنلاشتۇرۇۋالسۇن، ناھىيە ئۇنىڭ ئەمەلىي قىيىنچىلىقلارنى ھەل قىلىۋېلىشىغا كۆپرەك ياردەم بەرسۇن» دېدى. زۇنۇن قاسىم تەسىرلەنگىنىدىن ئىسسىق ياشلىرىنى تۆكۈپ، ئارقا - ئارقىدىن: «رەھمەت! رەھمەت!» دېدى. ئوپال يېزىسىدا، ۋەكىللەر ئۆمىكى مەشھۇر ئۇيغۇر ئالىم مەھمۇد قەشقەرىنىڭ ياسىلىۋاتقان مەقبەرىسىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى.

9- چۈشلاچۈشتىن كېيىن، ۋەكىللەر ئۆمىكى ھېيتگاھ جامەسىنى، ئەنجان كوچا بازىرىنى ۋە مىللىيلارغا ئالاھىدە ئېھتىياجلىق بويۇملار بازىرىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى.

ساقلىق ئالتىدىن 10 مىنۇت ئۆتكەندە، ۋەكىللەر ئۆمىكى مەخسۇس ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ قەشقەردىن ئايرىلدى.

(ۋۇجۇن)

قەشقەر ۋىلايىتىدە ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇل غانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەنتەنىلىك تەبرىكلەندى

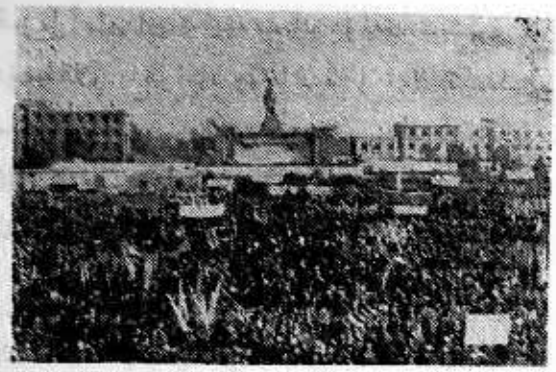

قەشقەردە دولىتىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 36 يىللىقى ۋەشىنجاڭئۇيغۇرئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنى ئېچىلدى. كوچىمىزنىڭ فوتوسى.

10 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى چۈشتىن بۇرۇن، قەشقەر شەھەر رايونلىدىكى ئاممىدىن 50 مىڭ كىشى خەلق مەيدانىدا تەنتەنىلىك يىغىلىش ئۆتكۈزۈپ، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 36 يىللىقى ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

قەشقەرۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى، قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى، يېزا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيىسى، قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتوتى ۋە قەشقەر شەھىرىنىڭ رەھبەرلىرىدىن گوگاك، ئابدۇغوپۇر سىدىق، چېن دېمىن، تىلمۇئالدى توختى، ئىسمەن توختى، ۋاك ۋېنچې، گوشىكسەن، لۇلىيەنكۈي، ياك جەنشى، ئېيسا شاكىر، ئىسمايىل تىلىۋالدى، لى دېخۇك، زىننەت ئۆمەر، لىيۇسىلىن، تالىپ داۋۇت، ئىلاخۇن، ئولاتايوپ، دۇەن شىكاك، روزى ھوشۇر، تۇردى قادىر، سۇك جيۇچىك، جاك شىنمياۋ، ياك خېۋېن، ياك جېنفېك، قادىر ئەمەت، ۋاك خۇيمىن، خۇاك ۋېنجىك، مەھەممەت يۈسۈپ، جاك جېنۋۇ، ئابدىقادىر چوك، تەۋەككۇل ھۈسەيىن، كەنجى مەھەممەت قاتارلىقلار چوك يىغىنىنىڭ رەئىس سەھنىسىدىن ئورۇن ئالدى.

شاشى شەھەرلىك ۋەندۇك شەھەرلىك پارتىيە، ھۆكۈمەت ۋەكىللەر ئومىكىدىكى رەھبەرلىرى يولداشلارمۇ چوك يىغىنىنىڭ رەئىس سەھنىسىدىن ئورۇن ئالدى.

بايرام كۈنىدىكى قەشقەردە قۇياش نۇرى ھەممە يەرنى يورۇتقان، كۆز ھاۋاسى بولۇۋاتقانىدى. شەھەر رايونىدىكى كوچىلارنىڭ ئىككى قاسىنىقىدىكى ئاساسلىق ئىمارەتلەردە بايراقلار لەپىلەپ تۇراتتى. چۈشتىن بۇرۇن سائەت توققۇزدا، بايراقلارنى ئېگىز كۆتەرگەن، بايراملىق كېيىملەرنى كېيىگەن ھەر مىللەت ئاممىسىدىن تەركىب تاپقان، رەتلىك تىزىلغان قوشۇنلار ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ يىغىن مەيدانىغا يېتىپ كەلدى.

يېڭى قىلىپ تۈزۈلگەن رەئىس سەھنىسىنىڭ ئاسمىنىدا ئالتە پانۇس چىراق كۆزنى قامаштۇرۇپ تۇراتتى، رەئىس سەھنىسىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە يېزىقتا «پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ شانلىق غەلىبىسىنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز» دەپ يېزىلغان چوك شوئارچا پلاكا نىدى؛ رەئىس سەھنىسىنىڭ ئالدىدىكى ئاق رەڭلىك تۆت چوك شوئارنىڭ ئاستىغا

«يـاشـسـۇن ئـۇلـۇغ جـۇڭخـۇا خـەلق جـۇمـھـۇرىـيـتـى!»، «يـاشـسـۇن ھەر مىللەت خەلقىنىڭ بۈيۈك ئىتتىپاقلىقى!» دەپ يېزىلغان تاۋار لوزۇنكا ئېسىلغانىدى.

ساقچىت 10دىن40 مىنۇت تۇتكەندە، قەشقەرشەھىرىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى فالك زۇڭچېن تەبرىكلەش چوڭ يىغىنىنىڭ باشلانغانلىقىنى جاكالىدى. تاۋۇق رەڭلىك بەش يۇلتۇزلۇق قىزىل بايراق ھەيۋەتلىك دۆلەت شېئىرى ساداسى ئىچىدە كۆتۈرۈلدى. شۇ ھامان، داقا-دۇمباقلار يالقۇراپ، پوجاقزىلار تەڭ ئېتىلدى، رەڭلىك شارلار ۋەتەنچىلىق كەپتەرلىرى ئاسمانغا چىقتى، رەئىس سەھنىسىنىڭ ئۈدۈلىدىكى 300 نەپەر ھەرمىللەت ئۆسمۈر-بالىلار گۈل چەمبىرەكلەرنى پۈلاڭلىتىپ، راسا تەنتەنە قىلىشتى، پۈتكۈل مەيدان خۇشال دېڭىز-غا ئايلاندى.

قەشقەرشەھىرىنىڭ باشلىقى ئابدىقادىر چوڭ تەبرىكلەش چوڭ يىغىنىدا سۆز قىلدى. ئۇ قەشقەر شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىگە ۋاكالىتەن، ھەر قايسى سەپلەردە كۆرەش قىلىۋاتقان ھەر مىللەت خەلقىنى ۋە مېھمانلارنى بايرام مۇناسىۋىتى بىلەن قىزغىن تەبرىكلىدى. ئۇ دۆلىتىمىز قۇرۇلغان 36 يىلدىن ۋە ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغان 30 يىلدىن بۇيان دۆلىتىمىز، ئاپتونوم رايونىمىز ۋە قەشقەرشەھىرىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن غايەت زور مۇۋەپپەقىيەتلەرنى ئەسلەپ ئۆتۈپ، پۈتۈن شەھەردىكى ھەر مىللەت خەلق ئاممىسىنى پارتىيىنىڭ مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ روھىنى ئىستايىدىل ئۆگىنىپ ۋە ئىزچىللاشتۇرۇپ، تۆت ئاساسىي پرىنسىپ-نى چىڭ تۇرۇپ، ئىدىيىۋى سىياسىي خىزمەتنى يەنىمۇكۈچەيتىپ، سوتسىيالىستىك قانۇن-تۈزۈم كۆزقارىشىنى كۈچەيتىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىپ، تولۇپ تاشقان ئىشەنچ بىلەن، ئۈنۈملۈك سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى ئالغا سىلجىتىش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشقا چاقىردى.

ئامما ۋەكىلى، ئۈلگەتلىك سېمونت زاۋۇتىنىڭ ئايال ئىشچىسى لى رۇيلىنىڭ، قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتوتىنىڭ دوتسېنتى يۈسۈپ قاسىم يولداشلار چوڭ يىغىنىدا سۆزگە چىقىپ مۇنۇلارنى بىلدۈردى: پارتىيىنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنى-دىن بۇيانقى لۈشەن، فاڭچېن، سىياسەتلەرنى قەتئىي تەۋرەنمەي ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىپ، پارتىيىنىڭ مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ كۆچلۈك شەرق شامىلىدىن پايدىلىنىپ، قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىپ، يەنە بۈكسەك مەنزىرە يارىتىمىز.

تەبرىكلەش چوڭ يىغىنى كۆتۈرەڭگۈ شۇئار ساداسى بىلەن ئاخىرلاشتى.

(ۋۇجۈن)

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مۇھىم مۇججەتلىرى

ۋىلايەت ئۇچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنى ئېچىپ، جايلاردىن يەنىمۇ غەيرەتكە كېلىپ، غەلىبىسىرى ئالغا ئىلگىرىلەپ، ئىسلاھ قىلىش، ئېچىۋېتىش، جانلاندۇرۇش قانۇنىنى ئىگىلىكىنى كۆللەنـ چىك تۇرۇپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىگىلىكىنى كۆللەندۇرۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشنى تەلەپ قىلدى

1986 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنىدىن 17 ـ كۈنىگىچە، ۋىلكوم،مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك ئۇچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىنى چاقىردى. يىغىن جايلاردىن پارتىيە 12 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 4 ـ،5 ـ ئومۇمىي يىغىنلىرىنىڭ ۋە پارتىيىنىڭ مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ روھىنى يەنىمۇ ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، ئىسلاھ قىلىش، ئېچىۋېتىش، جانلاندۇرۇش قانۇنىنى ئىگىلىكىنى كۆللەندۈرۈش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

بۇ قېتىمقى ئۇچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىغا ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ رەھبەرـ لىرى، ناھىيىكوم (شەھەركوم)، ھۆكۈمەتلەر، يېزا-بازارلىق پارتكومىلارنىڭ ئاساسلىق مەسـ ئۇللىرى،ۋىلايەتتىكى بۆلۈم، كومىتېت، ئىشخانىلار، باشقارما، ئىدارە ۋە ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ ئالاقىدار تارماقلىرىنىڭ مەسئۇللىرى ۋە يەرلىك سانائەت،يېزا-بازار كارخانىلىـ رىنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى ئىلغار ئورۇنلارنىڭ ۋەكىلى بولۇپ جەمئى 700 دىن ئارتۇق كـ شى قاتناشتى.

يىغىن مەزگىلىدە، يىغىنغا قاتناشقان ۋەكىللەر ۋىلايىتىمىزنىڭ يەرلىك سانائەت، يېزا ـ بازار كارخانىلىرى مەھۇلاتلىرى يەرمەنكىسى ۋە ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك مەكتىپىنىڭ ماشىنىلاشتۇرۇش مەشغۇلاتى ئويۇنىنى كۆردى ؛ ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ 1985 ـ يىلىلىق خىزمەت دوكلاتىنى ئاڭلىدى؛ ۋىلكومنىڭ شۇجىسى يولداش كوگاڭنىڭ ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمىگە ۋاكالىتەن بەرگەن «ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيـ تىپ، ئىسلاھ قىلىشتا چىك تۇرۇپ، قەشقەرنى يەنىمۇ گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن كۈرەش قىلايلى» دېگەن تېمىدىكى دوكلاتىنى ئاڭلىدى ھەمدە ئەستايىدىل مۇزاكىرە قىلدى؛ قىسمەن يېزا ـ بازارلارنىڭ يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ھەققىدىكى تېمىك سۆزلىرىنى ئاڭلىدى؛ قەشقەر شەھىرى، مارالبېشى، قاغىلىق ۋە پوسكام ناھىيىلىرىنى ئىگىلىكىنى راۋاجـ لاندۇرۇشتىكى ئىلغار ناھىيە (شەھەر) قىلىپ باھالاپ سايلاپ چىقتى؛ يەرلىك سانائەت ۋە يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا روشەن نەتىجە قازانغان 16 يېزا ـ بازار ۋە 19 كارخانىنى تەقدىرلىدى، مۇكاپاتلىدى. يىغىنغا قاتناشقانلار يولداشلارنىڭ تەرىشچانلىقى ئارقىسىدا، يىغىن ياخشى ئېچىلدى، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەيدىغان، ئالماشتۇرىدىغان، ئىلـ

غارنی‌تەقدىرلەيدىغان يېڭىن، ئىسلاھ قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، 1986-يىللىق خەلق ئىگىلىكى ۋە تۇرمۇشنى ياخشىلاشنى خىزمەتلەرنىڭ غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈرۈش بويىچە قەسەمياتلىرىنى پۈتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ قىلىدىغان يېڭىن بولدى.

يېڭىنىڭ ئاساسلىق ئۇتۇقلىرى:

1. ۋىلايەتلىمىزنىڭ بىر يىلدىن بۇيانقى يەرلىك سانائەتنى، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى مول مەۋسۇلىرى كۆزەك قىلىنىدى، تەجرىبە ئالماشتۇرۇلدى، قەشقەرنىڭ ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈشكە گۇمانىي پوزىتسىيە تۇتقان كىشىلەرنىڭ كۆز قارىشى ئۆزگەرتىلدى. كۆپچىلىك بىردەك مۇنداق دەپ ھېسابلىدى: 1984 - يىلدىكى ۋىلايەتلىك ئۇچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان «ئىدىيەنى ئازاد بولۇپ، دادىل ئىسلاھ قىلىپ، ئىچكى قىسىمدا جانلاندۇرۇش، سىرتقا قارىتا ئىشىكنى ئېچىۋېتىش جەھەتتە قاتتىق كۈچ سەرپ قىلىپ، يېزا ئىگىلىكى، سانائەت، سودىدىن ئىبارەت ئۈچ جەھەتتە كۈچ چىقىرىپ، دۆلەت، كوللېكتىپ، شەخسلەر تەڭ ئاتىلىنىشتا، ۋىلايەت، ناھىيە (شەھەر)، يېزا، كەنت، ئائىلىدىن ئىبارەت بەش چاقنى ئايلاندۇرۇشتا چىڭ تۇرۇپ، ئامىغا تايىنىپ، پەن - تېخنىكىغا تايىنىپ، پۈتۈن پارتىيىنىڭ ۋە بارلىق كادىرلارنىڭ تىرىشچانلىقىغا تايىنىپ، قەشقەرنى گۈللەندۈرۈشنىڭ يېڭى يولىنى ئېچىش» تىن ئىبارەت يېتەكچى ئىدىيە تامامەن توغرا ئىكەن.

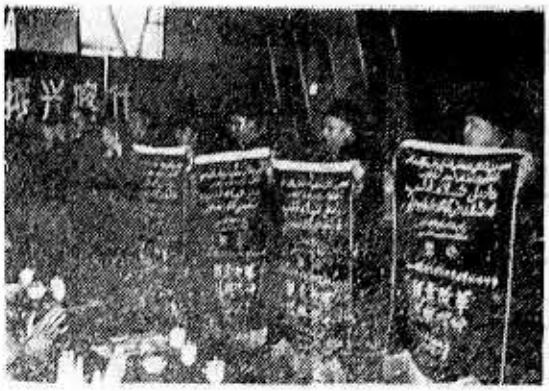

ۋىلكوم، مەۋزۇلى مەھكىمە 1985-يىلى ئىلغار بولغان ناھىيە، شەھەرلەرگە مۇكاپات داۋرقاتتى. داۋۇدى خوتۇسى.

2. كۆپچىلىكنىڭ تونۇشى يەنمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئالغا بېسىش يۆنىلىشى ئايدىڭلاشتۇرۇلدى. يېڭىن مۇنداق دەپ ھېسابلىدى: ۋىلايەتلىمىزنىڭ ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشنى تېزلىتىش ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ ئىدىيە جەھەتتە يۆنىلىشىنى بۇراش مەسلىسىنى يەنمۇ ياخشى ھەل قىلىپ، ئىسلاھ قىلىش، ئېچىۋېتىش، جانلاندۇرۇش فاكتورىنى داۋاملىق ياخشى ئىزچىللاشتۇرۇشىمىز كېرەك. كۆپچىلىك رەھبەرلىك ئىدىيىسىنىڭ يۆنىلىشىنى بۇراشنى تەمەلگە ئاشۇرغان- ئاشۇرمىغانلىقنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تېزراۋاجلىنىشى- راۋاجلانماسلىقىنىڭ ئاچقۇچى ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر تونۇپ يېتىپ، بىردەك مۇنۇلارنى بىلدۈردى: ئىقتىسادنىڭ ئەتراپلىق تەرەققى قىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، ئىدىيىدىمۇ ئازاد بولۇپ، يۈرەكلىك ھالدا يېڭىلىق يارىتىپ، ئەنئەنىۋى يېزا ئىگىلىكى ۋە ئۆزىنىتەسىلەش خاراكتېرلىك ئىشلەپچىقىرىشتىن ئىبارەت كىچىك دۇنيانى يېمىرىپ، بۆسۈپ ئۆتۈش ئېغىزىنى ياخشى تاللىشىمىز كېرەك.

3. خۇراپاتلىق تۈگىتىلدى، ئىشەنچ كۈچەيتىلدى. ئېكسكۇرسىيە قىلىش، ئۆگىنىش، مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق، كۆپچىلىك يېزا - بازار كارخانىلىرىنى ۋە يەرلىك سانائەتنى راۋاجلاندۇرۇش ئىشەنچىسىنى كۈچەيتتى. بىر مۇنچىلىغان يولداشلار: ۋىلايەتلىمىزدىكى

12 ناهىيە (شەھەر) ئىچىدە تاشقورغاننى ھىسابقا ئالمىغاندا، تەبىئىي شارائىتى، قاتناش ھالىتى، ئىقتىسادىي ئۇلى ئاساسەن ئوخشاش، باشقا ناهىيە (شەھەر) لەر قىلالىغانلىقنى بىز تەرىشچانلىق ئارقىلىق چوقۇم قىلالايمىز، دېيىشتى. يىغىندا مۇنداق كۆپىنكى مۇنۇ كۆرۈش قىلىش نىشانىسى بېكىتىلدى، بۇ بولسىمۇ: 7- بەشىنچىلىق پىلان مەزگىلىدە، ئۆلايىتىمىز نىلىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى بىر مىليارد 650 مىليون يۈەنگە يەتكۈزۈپ، 1980 - يىلدىكىدىن بىر يېرىم قاتلاش، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش سۈرئىتى 9.9% بولۇش، 1990- يىلىغا بارغاندا، ئۆلايىتىمىزنى دەسلەپكى قەدەمدە چارۇچىلىق، باغۇنچىلىكتىن ئىبارەت ئىككى چوڭ بازا قىلىپ قۇرۇپ چىقىش، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى تەخمىنى زور راۋاجلاندۇرۇش، سانائەت مەھسۇلات قىممىتىنىڭ سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىدىكى سالمىقىنى مۇنەييەن دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈش، كىشىنىش-تويۇنۇش تېپىدىن ھاللىق تېپىكە قەدەم قويۇش، ئۆلايەت بويىچە يېزىلاردا ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمىنى500 يۈەندىن ئاشۇرۇۋېتىشنى قولغا كەلتۈرۈش، 1986- يىلى سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى 1980- يىلىدىكىدىن بىر قاتلاش، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى 40 مىليون يۈەن، يەنى، 14.5% كۆپەيتىش، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى 60 مىليون يۈەن، يەنى 7.6% كۆپەيتىش، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمىنى 50 مىليون يۈەن، يەنى 41.6% كۆپەيتىش، مالىيە كىرىمىنى 10 مىليون يۈەن، يەنى 18.2% كۆپەيتىش، ئاشلىق مەھسۇلاتىنى100مىليون جىڭ، پاختا مەھسۇلاتىنى 100 مىڭ دەن، ياغلىق دان مەھسۇلاتىنى بىر مىليون جىڭ ئاشۇرۇش، چارۇىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانىنى 200 مىڭ تۆياق كۆپەيتىش، 200 مىڭ مو يەرگە جىرىم تىكىپ ئورمان ئەھيا قىلىش، 20 مىليون تۈپ ئۈجمە تىكىش، پىلە غوزىسى مەھسۇلاتىنى 30 تونىنا ئاشۇرۇش، يېزىلاردىكى ھەر نوپۇسنىڭ كىرىمىنى ئوتتۇرىچە 50 يۈەندىن كۆپەيتىش، ئۇنىڭى 300 يۈەنلىك چوڭ ئۆتكەلدىن ئۆتكۈزۈۋېتىشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان نىشانلارنى ئەملگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، يىغىن جايلاردىن تۆۋەندىكى بىر نەچچە جەھەتتىكى خىزمەتنى ياخشى تۇتۇشنى تەلەپ قىلدى:

1. ۋەزىيەتنى ئېنىق تونۇپ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ ئىدىيە جەھەتتە يۇنىلىشىنى بۇرىشىنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇشىمىز لازىم. رەھبەرلەرنىڭ ئىسلاھات ۋە تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ توبېكتىپ ۋەزىيىتىنى لايىقلىشالماسلىقى نۆۋەتتە ۋىلايىتىمىزدە يەنىلا ئىنتايىن گەۋدىلىك بىر مەسىلە بولماقتا. رەھبىرىي كادىرلارنىڭ ئىدىيىسە جەھەتتە يۇنىلىشىنى بۇرىشىدا تۆۋەندىكى ئالتە جەھەتتىكى بۇراشنى ئېتىبار بىلەن ياخشى تۇتۇشىمىز كېرەك: (1) نوقۇل ھالدا ئەنئەنىۋىي يېزا ئىگىلىكىنى تۇتۇشتىن يېزا ئىگىلىكى، سانائەت، سودىنى بىرلىكتە تۇتۇشقا ئۆزگىرىپ، ئىقتىساد ئومۇملۇقىنى تولۇق باشقۇرۇش لازىم. بولۇپمۇ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنى ياخشى تۇتۇش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى پۈتكۈل يېزا ئىقتىسادىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمىغا ئايلاندۇرۇش لازىم. (2) تەبىئىي ئىگىلىككە ئەھمىيەت بېرىشتىن تاۋار ئىگىلىكىگە ئەھمىيەت بېرىشكە ئۆزگىرىپ، تاۋار ئىگىلىكىي كۆزقارىشىنى تىكلەپ، بازار ئېھتىياجى بويىچە، ئىشلەپچىقىرىشنى ئورۇن-

لاشتۇرۇش، مەسئۇلاتلار نىڭ سىتاندارتى، رەڭگى ۋە شەكلىنى بېكىتىش لازىم. (3) ئەنئەنە-
ۋى تەجرىبىلەرگە تايىنىشتىن پەن - تېخنىكىغا تايىنىپ ئىشلەپچىقىرىشقا يېتەكچىلىك قە-
لىشقا ئۆزگىرىش لازىم. ئەقىل بۇلدقىغا مەبلەغ سېلىشقا ئەھمىيەت بېرىش، ماتارىپقا ئەھ-
مىيەت بېرىش، پەن - تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئاكتىپ رولىنى جارى قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت
بېرىش لازىم. (4) ئىشكىنى تاقىۋالىدىغان يېپىق تېپىتىن توغرا يۇنىلىشلىك ئالاقىنى كۈ-
چەيتىدىغان ئوچۇق تېپىقا ئۆزگىرىش لازىم. بىر يىلدىن بۇيانقى ئەمەلىيەت شۇنى ئىسپاتلا-
دىكى، قايسى كارخانا سىرتقا ئىشكىنى ئېچىۋەتسە، ئىقتىسادسلىق خادىملارنى كۆپ كىرگۈز-
سە، شۇ كارخانا تېز تەرەققى قىلدى، ئۇنۇمى يۇقىرى بولدى. (5) بۆسۈپ ئۆتۈش ئېغىزلە-
رىنى تاللاپ، كۈزدە مەھسۇلاتنى شەكىللەندۈرۈش ھەمدە ئۇنى تايانچ قىلىپ، يېزا ئىگىلىكى-
كەن كەسىپلەرنىڭ تەرەققىياتىغا تۈرتكە بولۇش لازىم. (6) نوقۇل ھالدا دۆلەتنىڭ مەبلەغ
سېلىشىغا، قەرز پۇل بېرىشىگە تايىنىشنى دۆلەت، كوللېكتىپ، شەخسلەر بىرلىكتە ئىناتلە-
نىش، ۋىلايەت، ناھىيە، يېزا، كەنت، ئائىلىدىن ئىبارەت بەش چاقنى تەڭ ئايلاندۇرۇشقا
ئۆزگەرتىش لازىم.

2. دېھقانچىلىقنى ئاساس قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، چارۋىچىلىق، باغۋەنچىلىك ئېگىلىكە-
نى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش كېرەك. باش شۇجى خۇياۋباڭ ۋىلايىتىمىزدە خىزمەتـ
لەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە مۇنداق دەپ كۆرسەتكەنىدى: چوڭ ئېتىز ئىشلەپچىقىرىشنىياخـ
شى ئىپلىپ بېرىش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا، چارۋىچىلىق، باغۋەنچىلىكنى پائال راۋاجلا-
دۇرۇپ، ئۇچىنى ۋىلايەتنىڭ يېزا ئىقتىسادىدىكى ئۈچ چوڭ تۈرلۈككە ئايلاندۇرۇش لازىم.

بىرىنچىدىن، چوڭ ئېتىز ئىشلەپچىقىرىشنىياخشى يولغا قويۇش، بولۇپمۇ ئاشلىق
ئىشلەپچىقىرىشنى بوشاشتۇرۇپ قويماسلىق كېرەك. ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەمەلىيىتىنىچىقىش قە-
لىپ، ئىلمىي ئۇسۇلدا تېرىقچىلىق قىلىشنى ۋە تۈجۈپىلەپ ئىشلەپچىقىرىشنىياخشى تۇتۇپ،
ئېغىل ئۇرۇقلارنى كىرگۈزۈش ۋە بالدۇر پىشىدىغان ئىككى سورتنى تېرىشنى كېڭەيتىش ئۇ-
سۇلىغا ئەھمىيەت بېرىپ، تېخنىكىۋىۋقىرى ئۇنۇملۇك تېرىقچىلىق قۇرۇلمىسىنى ئورنىتىش كېرەك.

ئىككىنچىدىن، چارۋىچىلىق تەرەققىياتىنى تېزلىتىپ، قەشقەرنى ئاپتونوم رايونىنىڭ
چارۋىچىلىق بازىسى قىلىپ قۇرۇپ چىقىش لازىم. چارۋا، ئۈي قۇشلىرى، بېلىق، تۇخۇم،
سۈتنى تەڭ كۆپەيتىش فاكتورىنى يولغا قويۇش كېرەك. ھەم كالا، قوي، چوشقىنى كۆپەيتىپ،
ھەم تۇخۇم، سۈت، ئۈي قۇشلىرىنى كۆپەيتىپ، كىشىلەرنىڭ ئېھتىياجىنى كۆپ ئېچىپ بىلەن
قاندۇرۇش. 1990-يىلىنىڭ ئاخىرىغا بارغاندا چارۋا سانىنى بەش مىليون 600 مىڭ تۇ-
ياقا يەتكۈزۈش لازىم. دۆلەت، كوللېكتىپ، شەخسلەردىن ئىبارەت كۆپ قاتلام بىلەن را-
ۋاجلاندۇرۇش چارىسىنى يولغا قويۇش لازىم. بولۇپمۇ ئېكسپورت تاۋار چارۋىسى بازىسىۋە
ئائىلىۋى فېرمىلارنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش لازىم. ناھىيىلەر كۆلىمى چوڭراق
بولغان بىرەر-ئىككى تاۋار چارۋىسى بازىسىنى قۇرۇشى، دېھقان ئائىلىلىرىنىڭ 5 - 3 پىر-
سەنتىنى ئىگەللەيدىغان ئائىلىۋى فېرمىلارنى راۋاجلاندۇرۇشى كېرەك.

باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشنىئەھمىيەت بېرىپ، قەشقەرنى جۇڭگو ۋە چەتئەللەرگە
مەشھۇر بولغان قوغۇن - تاۋۇز، مېۋە - چىۋە بازىسى قىلىپ قۇرۇپ چىقىشلازىم. ناھىيە-
لەر ئەمەلىيەتنى چىقىش قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئاساسلىق ھوجۇم قىلىش يۇنىلىشىنى بېكىتىشى

ھەمدە تاۋار ئىشلەپچىقىرىش تەلىپى بويىچە بازىرى بار سورتلارنى تاللىشى لازىم. تۆۋەندە، تۆۋەندىكى بىر نەچچە مەسىلىنى ياخشى ھەل قىلىشقا ئالاھىدە گەھىمىيەت بېرىش كېرەك: بىرىنچى، باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ فاكتورىنى بېكىتىش لازىم. كوللېكتىپ بىلەن شەخسلەر تەڭ شۇغۇللىنىش، شەخسلەرنى ئاساس قىلىش، ياپا بويىچە يېتىشتۈرۈش بىلەن تارقاق يېتىشتۈرۈشنى تەڭ يولغا قويۇش، ياپاسىنى ئاساس قىلىش، چوڭ كۆلەملىك تاۋار بازىسى بىلەن ھويلا ئارام ئىگىلىكنى تەڭ يولغا قويۇش، چوڭ كۆلەملىك بازىنى تايانچ قىلىش، شۇنداق قىلىپ باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىش تورلىرىنى شەكىللەندۈرۈش كېرەك. ئىگىكەنچى، مەھسۇلاتلارنى ساقلاش، ھۆللۈكنى ساقلاش، پىششىقلاپ ئىشلەش، توشۇش ـ سېتىش مەسىلىلىرىنى ئەستايىدىل ھەل قىلىش لازىم. ناھىيىلەر قوغزۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چېۋە تەرەققىيات مەركىزىنى قۇرۇپ، سورت يېتىشتۈرۈش، ئۆستۈرۈش، پەرۋىش قىلىش، ساقلاش، ھۆللۈكنى ساقلاش، پىششىقلاپ ئىشلەش، توشۇش، سېتىش ۋە پەن تەتقىقاتى، ئۇچۇر قاتارلىقلارنى بىر گەۋدە قىلىپ باشقۇرۇشى لازىم. ئۇچىنچى، پەن تەتقىقاتى خىزمىتىنى كۈچەيتىش لازىم. ۋىلايەتتە باغۋەنچىلىك تەتقىقات ئورنى قۇرۇلىدۇ. ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتلىرى باغۋەنچىلىك تەتقىقات پونكىتى قۇرۇشى لازىم. تۆتىنچى، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، ئىش قوشۇش، سېتىش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش لازىم. ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەر زىچ ھەمكارلىشىپ، پىششىقلاپ ئىشلەش تېخنىكىسىنى ئىككى ـ ئۈچ يىل ئىچىدە ھەل قىلىشنى، ئېكىسپورت قىلىش تۆلەنچىسىگە يەتكۈزۈشنى قولغا كەلتۈرۈشى لازىم.

3. يەرلىك سانائەت ۋە يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىيات قەدىمىنى تېزلىتىش كېرەك. 7 ـ بەشىللىق پىلان مەزگىلىدە، كونا كارخانىلارنى ئۆزگەرتىشنى ياخشى تۇتۇش، ئەقىل ئىقتىدارىنى جارى قىلدۇرۇشنى ئاساس قىلىش يولغا مېڭىش لازىم. يەنە بىر تەرەپتىن، يېڭى كارخانىلارنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىش لازىم. ۋىلايەت قۇۋۋەت مەنبەسى، ئېنېرگىيە، بىناكارلىق ماتېرىياللىرى قاتارلىق چوڭ تېپتىكى كارخانىلارنى نۇقتىلىق ھالدا قۇرىدۇ. ناھىيە (شەھەر) لەر ئاساسلىقى يېنىك سانائەت، يېمەكلىك، قوغزۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چېۋىگە ئىش قوشۇش سانائىتىنى قۇرىدۇ، يېزا ـ بازارلار يېزا ئىگىلىك، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىغا ئىش قوشۇش سانائىتىنى نۇقتىلىق ھالدا قۇرىدۇ.

ئۇندىن باشقا، ئاممىنى دادىل قوزغاپ، يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنى كەڭ تۈردە قۇرۇش كېرەك. ۋىلايەتلىك، ناھىيە (شەھەر) لىك يېزا ـ بازار كارخانىلىرى رەھبەرلىك تارمىقى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىغا كېرەكلىك ئىختىساسلىق تېخنىكا خادىملىرى ۋە ئىختىساسلىق باشقۇرغۇچى خادىملارنى ھەل قىلىش مەسىلىسىگە ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. ناھىيىلەر ئىقتىدارلىق كادىرلارنى تاجىرتىپ، يېزا ـ بازار كارخانىلىرىغا بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىشى لازىم.

4. ئۇچىنچى خىل كەسىپنى گۈللەندۈرۈپ، ئىقتىسادىمىزنىڭ تاۋار تاپشۇرۇش سۈرۈش

لازىم. ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار ۋە ھۆكۈمەتلەرتۈۋىنچى خىل كەسپىنى بىرىنچى ۋە ئىككىنچى خىل كەسىپلەرنى تۈتقاندەك ياخشى تۇتۇشى، ۋىلايەتمەزنىلىك تۈۋىنچى خىل كەسىپدە بىر قەدەر قىسقا ۋاقىت ئىچىدە جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىشتەك يېڭى ۋەزىيەتنى بارلىققا كەلتۈرۈشى لازىم.

5. ئىسلاھ قىلىش، ئىچكۈبتىشتە چىلىك تۈرۈش كېرەك. ئىسلاھات — 80 - يىللاردىلىك ئاساسىي بەلگىسى، بۇ يىل مەركەز بىرىنچى دومۇرلۇق ھۆججىتىدە يەنە يېزىلاردا ئىسلاھاتنى داۋاملىق چوڭقۇر ئېلىپ بېرىپ، يېزىلاردىلىك چوك ياخشى ۋەزىيەتنى راۋاجلاندۇرۇش قارارىنى چىقاردى. بىز ئىقتىسادىي تۈزۈلمە، ئىسلاھاتنى داۋاملىق ياخشى تۈتۈشىمىز لازىم. سانائەت كارخانىلىرىدا يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا مەمۇرىي ئورۇنلارنى ئىخچاملاپ، ھوقۇقنى بېرىۋېتىپ، ھەر خىل مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەر بىلەن كارخانىنىلىك ئاكتىپلىقىنى ئىشقا سېلىش كېرەك. سودا كارخانىلىرىدا داۋاملىق تۈردە قويۇۋېتىش، جانلاندۇرۇش، ئوبوروت ساھەسىنى يەنىمۇ جانلاندۇرۇش لازىم. مائارىپ سېپىدە مائارىپنىلىك تۈتنى زامانىۋىيلاشتۇرۇش ئۈچۈن قانداق خىزمەت ئۇتەش مەسىلىسىنى ياخشى ھەل قىلىش لازىم. پەن - تېخنىكا سېپىدە پەن - تېخنىكا نەتىجىلىرىنى تاۋار بازىرىغا كىرگۈزۈش، تۈتنى زامانىۋىيلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا يۈزلەندۇرۇش مەسىلىسىنى ياخشى ھەل قىلىش لازىم. يېزىلاردا كەسىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەشنى داۋاملىق ياخشى ئېلىپ بېرىش لازىم.

6. ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىپ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ھەقىقىي تۈردە ياخشى يولغا قويۇش كېرەك. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش قانچە راۋاجلانسا، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى شۇنچە مۇھىم بولىدۇ. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا جەزمەن ھەقىقىي تۈردە ئەھمىيەت بېرىشى، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى تۇتقانغا ئوخشاش ياخشى تۇتۇشى لازىم.

7. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنى ياخشى يولغا قويۇپ، رەھبەرلىك بەدىزىلىرىنىلىك قۇرۇلۇشنى كۈچەيتىش كېرەك. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنى ئايىغىلاشتۇرغان ئورۇنلاردىكى ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار، پارتىيە ياچېيكىلىرى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىلىك نەتىجىلىرىنى مۇستەھكەملەشنىلىك كونكرېت تەدبىرلىرىنى ئومۇميۈزلۈك تۈزۈپ چىقىشى، تەدرىجى ھالدا پارتىيە ئىستىلىنى ۋە جەمئىيەت كەيپىياتىنى تۈپتىن ياخشىلىشى لازىم. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەدىزىلىرى ئىنقىلابىيلىشىش قۇرۇلۇشنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىپ، خىزمەت ئىستىلىنى ھەقىقىي رەۋىشتە تۈزگەرتىپ، جان دىلى بىلەن ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ، ۋىلايەتمەزنىلىك ئىگىلىكىنى گۈللەندۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىلىك تۈھپىسىنى قوشۇشى كېرەك.

ئۇلكوم شۇجىسى گوگائنىڭ ئۇلايەتلىك ئۇچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدا بەرگەن دوكلاتى (2 - قىسمى)

ئىسلاھاتتا چىڭ تۇرۇپ، يول ئېچىپ ئالغا ئىلگىرىلەپ، 1986-يىلى يېڭى غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرەيلى

1986-يىلى 7-بەشىنچىلىق پىلانىنىڭ تۆۋەنجى يىلى بولۇپ، ئالدىنقىلارغا ۋارىسلىق قىلىپ، كېيىنكىلەرگە يول ئېچىشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى ئىككى يېرىم قاتلاش دېگەن تەلىپىگە ئاساسەن، 7-بەشىنچىلىق پىلان مەزگىلىدە ۋىلايىتىمىزنىڭ سانائەت، يېزا ئىگىلىكى ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى بىر مىليارد 650 مىليون يۈەنگە يەتكۈزۈپ، 1980-يىلدىكى ئاساستا بىر يېرىم قاتلاپ، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش سۈرئىتىنىڭ %9.9 بولۇشىنى، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىكى ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى بىر مىليارد 156 مىليون يۈەنگە يەتكۈزۈپ، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش سۈرئىتىنىڭ %8.4 بولۇشىنى، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى 495 مىليون يۈەنگە يەتكۈزۈپ، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش سۈرئىتىنىڭ %14.1 بولۇشىنى تەلەپ قىلىمىز. 1990-يىلىغا بارغاندا ۋىلايىتىمىزنى تەدرىجى ھالدا چارۋىچىلىق، باغۋەنچىلىكتىن ئىبارەت ئىككى چوڭ بازا قىلىپ قۇرۇپ چىقىمىز، يېزا-بازار كارخانىلىرى تېخىمۇ زور تەرەققىي قىلىدۇ. سانائەت مەھسۇلات قىممىتىنىڭ سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىچىدىكى سالمىقى ۋە خەلقنىڭ مادىي، مەدەنىيەت تۇرمۇش سەۋىيىسىنى مۇئەييەن ھالدا يۇقىرى كۆتۈرىمىز، ۋىلايەت بويىچە يېزىلاردىكى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمىنى 500 يۈەندىن ئاشۇرۇۋېتىپ، كېيىنكىش، تويۇنۇش تېپىدىن ھاللىق تېپىكە قەدەم قويۇشنى قولغا كەلتۈرىمىز. مۇشۇ تەلەپكە ئاساسەن، 1986-يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى، 1980-يىلدىكى ئاساستا بىر ئىنچى قاتلاشتىن ئىبارەت ستراتېگىيىلىك نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشىمىز كېرەك. سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى 40 مىليون يۈەن، يەنى %14.5 كۆپەيتىشنى، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى 60 مىليون يۈەن، يەنى %41.6 كۆپەيتىشنى، ماسىلىنىپ كىرىمىنى سەككىز مىليون يۈەن، يەنى %7.6 كۆپەيتىشنى، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمىنى 50 مىليون يۈەن، يەنى %18.1 كۆپەيتىشنى، ئاشلىق مەھسۇلاتىنى 100 مىليون جىڭ ئاشۇرۇشنى، پاختا مەھسۇلاتىنى 100 مىڭ دەن ئاشۇرۇشنى، ياغلىق-دان مەھسۇلاتىنى

يىر مىليون جىلك ئاشۇرۇشنى، چارۇىنلىك يىل ئاخىرىدىكى سانىنى 200مىلك تۇيىاق كۆپەيتىشنى، 200مىلك مو يەردە جىرىم تىكىپ ئورمان ئەمىيا قىلىشنى، 20مىليون تۇپ ئۇجمە كۆچىتىنى تىكىشنى، پىلە غوزىسى مەھسۇلاتىنى 30 تونىنا ئاشۇرۇشنى، يېزىلاردا ھەر دوپۇسىنلىك ئوتتۇرىچە كىرىمىنى 50 يۈەن كۆپەيتىشنى تەلەپ قىلىمىز.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان نىشانى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، بىزنىلىك پېتەكچى ئىدىيىمىز: 7-بەشىيىللىق پىلانلىك يېتەكچى پرىنسىپلىرىنى، مەركەزنىلىك 1-نومۇرلۇق ھۆججىتىنىلىك روھىي ۋە باش شۇجى خۇيياۋباڭنىلىك ۋىلايىتىمىزدە بەرگەن مۇھىم يوليورۇقلىرىنى ئىستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئىككى مەدەنىيەتنى بىرلىكتە تۇتۇشتا چىلىك تۇرۇپ، ئىسلاھاتتا چىلىك تۇرۇپ، جانلاندۇرۇش، ئېچىۋېتىش فاكتورىدا چىلىك تۇرۇپ، يېزا ئىگىلىكى، سانائەت، سودىنى بىرلىكتە تۇتۇشتا چىلىك تۇرۇپ، يېزا ئىگىلىكىنى ئاساسىي گەۋدە قىلىپ، يەرلىك سانائەت بىلەن يېزا - بازار كارخانىلىرىنى ئىككى قانات قىلىپ، ۋىلايىتىمىزنىلىك بايلىق مەنبەسى ئۈستۈنلۈكىگە يۆلىنىپ، يېنىك سانائەت، توقۇمىچىلىق سانائىتى ۋە يېمەكلىكلەر سانائىتىگە تايىنىپ، ئىچكى - تاشقى بازارلارغا يۆزلىنىپ، ئىزلىنىشكە، يول ئېچىشقا جۈرئەتلىك بولۇپ، پەن - تېخنىكىغا تايىنىپ، كەلگۈسى ئەۋلادلار ۋە ئاممىنى يېنىمۇ سەپەرۋەر قىلىپ، قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىپ كۆرەش قىلىشتىن ئىبارەت.

1. ۋەزىيەتنى ئېنىق تونۇپ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىلىك ئىدىيە جەھەتتە يۆنىلىشنى بۇرۇشنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇشىمىز لازىم.

رەھبەرلەرنىلىك ئىدىيىسىنىلىك ئىسلاھات ۋە تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشنىلىك ۋەزىيىتىگە لايىقلىشالماسلىقى نۆۋەتتە ۋىلايىتىمىزدە يەنىلا ئىنتايىن گەۋدىلىك بىر مەسىلە بولماقتا. ۋىلايىتىمىزنىلىك چېگرا جايىغا جايلاشقانلىقى، قاتنىشىنىلىك قولايسىز بولۇشى، ئۇچۇرنىلىك راۋان بولماسلىقى، ئۇزاقتىن بۇيان شەكىللەنگەن يېپىق، يېرىم يېپىق ھالەتنىلىك كىشىلەرنىلىك ئىدىيىسىدىكى ئېغىرغا ئېلىپ كەلگەن پاسسىپ تەسىرلىرىنى نۆۋەتتە مۆلچەرلەشكەھەرگىز بولمايدۇ. شۇنىلىك ئۈچۈن بىز قەشقەرنى گۈللەنمىز دەيدىكەنمىز، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىلىك ئىدىيە جەھەتتە يۆنىلىشنى بۇرۇشنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇپ، ئۆلارنى يېزا ئىگىلىكى، سانائەت، سودىنى ئومۇميۈزلۈك راۋاجلاندۇرۇش يولىغا ماگنىتىغان قىلىشىمىز كېرەك. ئالدى بىلەن نۆۋەتتە يېزىلارنىلىك ۋەزىيىتىگە توغرا تونۇش ھاسىل قىلىش كېرەك.

شۇنى ئېنىق كۆرۈش كېرەككى، يېزىلاردا ھازىر غايەت زور ھەم چوڭقۇر ئۆزگىرىش يوشۇرۇنۇپ ياتماقتا. بۇ، يېڭى گۈللىنىش دەۋرىنىلىك يېتىپ كېلىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. قالاق، نامرات، نوقۇل ھالدا ئەنئەنىۋى يېزا ئىگىلىكىگە تايىنىپ كەلگەن يېزىلارنىلىك ئورنىغا مۇقەررەر ھالدا يېزا ئىگىلىكى تەرەققىي تاپقان، سانائىتى گۈللەنگەن، سودىسى جانلانغان، يېزا ئىگىلىكى، سانائىتى، سودىسى بىر گەۋدە بولغان، زامانىۋىلاشقان، كەسىپلەشكەن، تاۋارلاشقان ھەمدە مەلۇم مەدەنىيەت، پەن - تېخنىكىغا ئىگە بولغان يېڭى يېزىلار دەسسەيدۇ. يېزىلاردىكى بىرىنچى قەدەمدىكى ئىسلاھاتنىلىك مۇۋەپپەقىيىتى پەقەتلا يېزىلارنى ئېچىش، يېزىلارنى گۈللەندۈرۈشنىلىك باشلىنىشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. يېزىلارنى زور كۆلەمدە ئېچىش، گۈللەندۈرۈشنىلىك يېڭى دەۋرى تېخى ئالدىمىزدا. بىز پۈرسەتنى ئىگىلىلەپ، بۆسۈپ ئۆتۈش ئىىخىزىنى تېپىپ، يېڭى بۆسۈپ ئۆتۈشلەرنى ئۈيۈشتۇرۇشىمىز لازىم.

تۆۋەتتە رەھبەرلەرنىڭ ئىدىيە جەھەتتە يۇنىلىشىنى بۇرمىدا تۆۋەندىكى ئالىتە جەھەتتىكى بۇراشنى ئېتىبار بىلەن ياخشى تۇتىشىمىز كېرەك:

(1) دوقۇل ھالدا ئەنئەنىۋى يېزا ئىگىلىكىگە رەھبەرلىك قىلىشتىن يېزا ئىگىلىكى، سانائەت، سودىنى بىرلىكتە تۇتۇشقا ئۆزگىرىپ، ئىقتىساد ئومۇميىلىقىنى تولۇق باشقۇرۇش ئىدىيىسىنى تىكلەشنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇش لازىم.

(2) تەبىئىي ئىگىلىككە رەھبەرلىك قىلىشتىن تاۋار ئىگىلىكىگە رەھبەرلىك قىلىشقا ئۆزگىرىپ، تاۋار ئىگىلىكى كۆز قارىشىنى تىكلەش لازىم. تەبىئىي ئىگىلىكىنىڭ تاۋار ئىگىلىككە بۇرىلىشى كۆز قاراش، ئاڭنىڭ بىر قاتار ئۆزگىرىشلىرىنى ئېلىپ كېلىدۇ. ئەڭ مۇھىمى تاۋار ئىگىلىكى كۆز قارىشىنى تىكلەش، بازار بىرىنچى، سۈپەت بىرىنچى، ئىناۋەت بىرىنچى دەيدىغان كۆز قاراشنى تىكلەش لازىم. بۇنىدىن كېيىن، بازار ئېھتىياجى بويىچە، سانائەت ئىشلەپچىقىرىشنى ئورۇنلاشتۇرۇش، ئانىدىن سانائەت ۋە بازار ئېھتىياجى بويىچە يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ مەھسۇلات خىلى، سانى ۋە سىتاندارتىنى بېكىتىش كېرەك. رىقابەت كۈچىگە ئىگە بولۇش ئۈچۈن، سۈپەتنى ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈش، تەننەرقىنى تۆۋەنلىتىش، ئىناۋەتنى بار بولۇش كېرەك، ئۈچۈرغا ئەھمىيەت بېرىش لازىم. بۇ، ئىگىلىك تەرەققىياتىنىڭ ئىستىقبالىغا، تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك تۇپ مەسىلە بولۇپ قالدى.

(3) ئەنئەنىۋى تەجرىبىلەرگە تايىنىشتىن پەن ـ تېخنىكىغا تايىنىپ ئىشلەپچىقىرىشقا يېتەكچىلىك قىلىشقا ئۆزگىرىش لازىم. تاۋار ئىشلەپچىقىرىشتا، زامانىۋى پەن ـ تېخنىكىنى بايلىق مەنبەسى ئۇستۇنلۇكى بىلەن بىرلەشتۈرۈشنى ئەملگە ئاشۇرۇش، چوقۇم زامانىۋى پەن ـ تېخنىكىنى قوللىنىشقا ئەھمىيەت بېرىش، تېخنىكا جەھەتتە ئىلگىرىلەشنى تەكىتلەش لازىم. ئەقىل بۇلىقىغا مەبلەغ سېلىشقا ئەھمىيەت بېرىش، ماتارىيىتا ئەھمىيەت بېرىش، پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئاكتىپ رولىنى جارى قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىش كېرەك.

(4) ئىشكىنى تاقىۋالمىدىغان يېپىق تېپتىن يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا توغرا يۇنىلىشلىك ئىلاقىنى كۈچەيتىدىغان ئوچۇق تىپىكە ئۆزگىرىش لازىم. ئىچكى قىسىمدا جانلاندۇرۇش، سىرتقا قارىتا ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ـ مەملىكىتىمىزنىڭ تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا كاپالەتلىك قىلىدىغان تۇپ فاكتورلارنىڭ بىرى. بىر يىلدىن بۇيانقى ئەمەلىيەت شۇنى ئىسپاتلىدىكى، كىم سىرتقا ئىشىكنى ئېچىۋەتسە، ئالاقىسى كەڭ بولسا، ئىختىساسلىق خادىم، تېخنىكىنى كۆپ كىرگۈزسە، شۇنىڭ تەرەققىياتى تېز بولدى. ئەكسىچە بولغاندا، شۇ تەرەققى قىلالمىدى.

(5) ئىگىلىكنى ئادەتتىكىچە راۋاجلاندۇرۇشتىن بۇسۇپ تۇتۇش ئېھتىياجىنى تاللاپ، نۇقتىلىق بۇسۇپ تۇتۇشكە بۇرۇلۇش لازىم. ناھىيىلەر ئۆز ئۇستۇنلۇكىگە ئاساسەن، بەرەر ـ ئىككى كەسىپ ياكى مەھسۇلاتنى تاللاپ، كۆچىنى توپلاپ، سۈپەت ۋە سان جەھەتتە بۇسۇپ تۇتۇپ، ئۆزىنىڭ كۆزىر مەھسۇلاتىنى شەكىللەندۈرۈپ، بازارغا سېلىشى، ئاندىن شۇ ئارقىلىق يۇرۇشلەشكەن كەسىپلەرگە تۈرتكە بولۇشى كېرەك. ئەلۋەتتە مۇتلەق ھالدا «بىر خىللا مەھسۇلات بىلەن شۇغۇللىنىش» تىنمۇ ساقلىنىش كېرەك. باشقا كەسىپلەرنى

راۋاجلاندۇرۇشقا قۇربىستى يېتىشىدىغانلار ئۇنى پائال تەشەببۇس قىلىشى ۋە قوللىشى كېرەك .

(6) نوقۇل هالدا دۆلەتنىڭ مەبلەغ سېلىشىغا ، قەرز پۇل بېرىشىگە تايىنىشتىن دۆلەت ، كوللېكتىپ ، شەخسلەر تەڭ ئاتلىنىپ، پۈتۈن جەمىيەتتىكى كۈچلەرنى سەپەرۋەر قىلىپ ، كىمنىڭ نېمىنى ئىشلەشكە قۇربىتى يەتسە ، شۇنى ئىشلەشكە بۇرىلىش لازىم . نۆۋەتتە ، يېزا ، كەنت ۋە دېھقان ئائىلىلىرىگە ئالاهىدە ئەهمىيەت بېرىش لازىم . بىز بۇلتۇر ئوتتۇرىغا قويغان ۋىلايەت ، ناهىيە ، يېزا ، كەنت ، ئائىلىدىن ئىبارەت بەش چارقىنى تەڭ ئايلاندۇرۇشنى هەقىقى تۈردە ئەمەلگە ئاشۇرۇشىمىز لازىم .

2 . يېزا ئىگىلىكىنى ئاساس قىلىشتا چەك تۇرۇش ، 1 ـ خىل كەسىپ قۇرۇلۇشىنى يېڭى بىر باسقۇچقا كۆتۈرۈش كېرەك .

يېزا ئىگىلىكى خەلق ئىگىلىكىنىڭ ئاساسى . بۇ تۈپ يېتەكچى ئىدىيىدىن هەر قانداق ئەهۋالدا هەرگىز تەۋرىنمىشكە بولمايدۇ . باش شۇجى خۇيىاۋباڭ ۋىلايىتىمىزدە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە ، چوڭ ئېتىز ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشى يولغا قويۇش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا ، چارۋىچىلىق ، باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشنى پائال راۋاجلاندۇرۇپ، ئۇچىنى يېزا ئىقتىسادىدىكى ئۈچ چوڭ تۈۋرۈك قىلىش لازىملىقىنى كۆرسىتىپ بەردى . يولداش خۇيىاۋباڭنىڭ يولىۋرۇقى ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەمەلىي ئەهۋالىغا تامامەن ئۇيغۇن . ئۇ ، بىر نەچچى خىل كەسىپكە بولغان تونۇشىمىزنى يېڭى بىر سەۋىيىگە كۆتۈردى . ۋىلايىتىمىزدە 1 ـ خىل كەسىپ قۇرۇلۇشىدا ئۆۋەتتە ئۈچ چوڭ تۈۋرۈك قۇرۇلۇشىنى مەركەزلىك هالدا ياخشى ئېلىپ بېرىشىمىز لازىم .

بىر نەچچىدىن ، چوڭ ئېتىز ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشى يولغا قويۇش ، بولۇپمۇ ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنى هەرگىز بوشاشتۇرۇپ قويماسلىق كېرەك . ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەهسۇلاتىنى مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا ئۈچ مىليارد جىڭغا يەتكۈزۈش ، 7 ـ بەشىللىق پىلان مەزگىلىدە ، ئوتتۇرا هېساب بىلەن هەر يىلى 100 مىليون جىڭدىن 120 مىليون جىڭغىچە مەهسۇلات ئاشۇرۇش لازىم . بۇنداق كېيىنكى ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشتا ، بۇغدايىنى داۋاملىق هالدا تەرەققى قىلدۇرۇش بىلەن بىر چاغدا ، كۆممە قوناقنى نۇقتىلىق تۈردە تەرەققى قىلدۇرۇپ ، ئاساسلىقى يەمخەشەككە ئىشلىتىلىدىغان ئاشلىقنى هەل قىلىش لازىم. 1990 ـ يىلى ئاشلىق مەهسۇلاتىنى ئىككى مىليارد 300 مىليون جىڭغا ، بۇنىڭ ئىچىدە كۆممە قوناق مەهسۇلاتىنى بىر مىليارد 200 مىليون جىڭغا يەتكۈزۈش كېرەك . ئۇنداق باشقا ، پاختا ۋە ياغلىق دان ئىشلەپچىقىرىشنىمۇ ياخشى ئوتۇش لازىم . پاختا جەهەتتە بازارنىڭ ئۆزگىرىش ئەهۋالىغا ئاساسەن ، كۆلىمى ۋە مەهسۇلاتىنى ئۆز ۋاقتىدا تەڭشەش كېرەك . چوڭ ئېتىز ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئۈزلۈكسىز تەرەققى قىلدۇرۇلۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەمەلىيىتىنى ئاساس قىلغان هالدا ، مۇنداق ئىككى ئىشنى ئوبدان ئوتۇشقا توغرا كېلىدۇ . بىرى ، ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن تېرىقچىلىق قىلىشنى ئوبدان ئوتۇش . ئۇرۇقلۇقتىن ئوغۇتقىچە ۋە تېرىقچىلىق تېخنىكىسىغىچە پەن ـ تېخنىكا سەۋىيىسىنى ئۈزلۈكسىز تۈردە يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم . ئىككىنچىسى ، تۈجۈپىلەپ باشقۇرۇشنى ئوتۇش ، بالدۇر پىشار ئىككى سورتنى يۇرۇشلەشتۇرۇپ ، يۇقىرى هوسۇل ئېلىشنى

ئۇقتىلىق ھالدا ياخشى تۇتۇش لازىم . بۇ ، ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئەڭ قىلدۇرۇشلۇق ئېھتىياجى بولۇپلا قالماستىن ، يەنە كىشى تېرىقچىلىق قۇرۇلمىسىنى ئەڭ ئىشەپ ، ئېخىمۇ يۇقىرى ئۈنۈملۈك بولغان تېرىقچىلىق قۇرۇلمىسىنى ئورنىتىشنىڭمۇ ئېھتىياجى . بۇ ، ستراتېگىيىلىك ئەھمىيەتكە ئىگە ئىش ، يېزا ئىگىلىك ئىقتىسادىدىكى بۆسۈپ ئۆتۈش ئېھتىياجى . يۇقىرى مەھسۇلاتلىق ئۇلچىمى مو مەھسۇلاتى 1500 جىڭ بولۇش ، يازلىق ۋە كۈزلۈك ئاشلىقلىق ھەر قايسىسى يېرىمدىن بولۇش، ھازىر ۋىلايەت بويىچە مۇشۇ ئۇلچەمگە يەتكەن كۆلەم 61 مىڭ مو. بۇ يىلدىن باشلاپ ھەر يىلى 5 پىرسەنتچە كۆپەيتىش تەلەپ قىلىنىدۇ . 7 ـ بەشىللىق پىلان ئاخىرلاشقاندا ، ئومۇمىي كۆلەم يىرىم مىليون 200 مىڭ موغا يېتىدۇ . ئۇ چاغدا يىز تېرىقچىلىق قۇرۇلمىسىنى يىر قەدەر زور دەرىجىدە ئەڭشەپ ، ئىقتىسادىي زىرائەت كۆلىمىنى كېڭەيتەلەيمىز .

ئىگىكىنچىدىن ، چارۋىچىلىق تەرەققىياتىنى تېزلىتىپ ، قەشقەرنى ئاپتونوم رايونىنىڭ چارۋىچىلىق بازىسى قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز لازىم . ۋىلايىتىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالىدىن قارىغاندا كىشىلەرنىڭ چارۋا مەھسۇلاتلىرىغا، بولۇپمۇ گۆشكە بولغان ئېھتىياجىنى ھەل قىلىش خېلى مۇشەققەتلىك ۋەزىپە. مۇندىن كېيىن چارۋىچىلىقنىڭ تەرەققىيات فاكتورىنى چارۋا، ئۆي قۇشلىرى، بېلىق، تۇخۇم، گۆش، سۈتنى تەڭ كۆپەيتىشتىن ئىبارەت بولۇشى كېرەك. چارۋىچىلىقنى دۆلەت،كوللېكتىپ ، شەخسلەردىن ئىبارەت كۆپ قاتلام بىلەن راۋاجلاندۇرۇش كېرەك. بولۇپمۇ تاۋار چارۋا بازىسى ۋە ئائىلىۋى فېرمىلارنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، ئۇنى تاۋار چارۋىنىڭ ئاساسلىق مەنبەسى قىلىش لازىم. ھەر بىر ناھىيىنىڭكۆلىمى چوڭراق بولغان بىرەر ـ ئىككى تاۋار چارۋا بازىسىنى قۇرۇشىنى، دېھقان ئائىلىلىرى ئومۇمىيسانىنىڭ 3 پىرسەنتتىن 5 پىرسەنتكىچە نىسبىتىنى ئىگە للە يدىغان ئائىلىۋي فېرمىلارنى راۋاجلاندۇرۇپ، ھەر بىر فېرمىدا 300 دىن 500 گىچە ئۇلچەملىك چارۋا بېقىشنى ئۆمىد قىلىمەن. 7 ـ بەشىللىق پىلان مەزگىلىدە، چارۋىنى ھەر يىلى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 7 پىرسەنتتىن ساپ كۆپەيتىش سۈرئىتى بويىچە راۋاجلاندۇرۇش، 1990 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىغا بارغاندا، چارۋىنىڭ ئومۇمىيسانىنى بەش مىليون 600 مىڭغا يەتكۈزۈش لازىم، بېقىلغان بېلىقنىڭ تۇتۇلۇش مىقدارىنى ھەر يىلى 20پىرسەنتتىن 30 پىرسەنتتىكىچە بولغان سۈرئەت بىلەن كۆپەيتىپ، 1990 ـ يىلىغا بارغاندا، تۇتۇش مىقدارىنى ئىككى مىڭ تونناغا يەتكۈزىمىز. توخۇنى كۆپەيتىش تېخىمۇ تېزراق بولۇش كېرەك. بۇ نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، تۆۋەندىكى بىر نەچچە ئاچقۇچلۇق ھالقىنى ياخشى تۇتۇش لازىم: بىرىنچى، چىشى چارۋىلارنى قەتئىي ئاسراش جەھەتتە كۆچلۈك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، تۇغۇت يېشىدىكى چىشى چارۋىلارنىڭ نىسبىتىنى مىڭبىر چارىلار بىلەن يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم. بۇندىن كېيىن ھەر يىلى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 3 پىرسەنتتىن 5 پىرسەنتتىكىچە يۇقىرى كۆتۈرۈپ، 1990ـيىلىغا بارغاندا 65ـ70 پىرسەنتكە يەتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىمىز. ئىككىنچى، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، چارۋىلارنى ئاۋۇتۇش، ئەي قىلىش نىسبىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم. 3 يىل ئىچىدە بۇ نىسبەتنى 8-6 پىرسەنتتىن 75 پىرسەنتتىن ئارتۇقىغا يەتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىمىز. ئۈچىنچى، نەسلىنى پائال تۇرغۇزۇش ياخشىلاپ، چارۋىلارنىڭ سۈپىتىنى، گۆش بېرىشى نىسبىتىنى ۋە گۆش ئېغىرلىقىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم.

1990 - يىلىغا بارغاندا، قوينىڭ تۇتقۇر بىچە كۆش ئېغىرلىقىنى 15 كىلوگرامدىن ئاشۇرۇ- ۋېتىشنى تەلەپ قىلىمىز. تۆتىنچى، يەم - خەشەك سانائىتىنى راۋاجلاندۇرۇش لازىم. 1990- يىلىدىن ئىلگىرى ۋىلايىتىمىز بويىچە، بىر يىكمە يەم - خەشەك ئىشلەش، تەمىنلەش سىستې- مىسىنى قۇرۇپ چىقىش لازىم. ھەممە ناھىيىلەردە، ھەممە يېزىلاردا ئىش قوشۇش زاۋۇتى بولۇش، ھەممە كەنتلەردە تەمىنلەش نۇقتىسى بولۇش، بىر يىكمە يەم - خەشەك ئىشلىتىدىغان دېھقان ئائىلىلىرى 70 پىرسەنتتىن ئاشۇرۇۋېتىلىشى كېرەك، بەشىنچى، ئەلا نەسىللەرنى يې- تىشتۇرۇش، كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى تىزگىنلەش ھەم نەسىللەندۇرۇش سىستېمىسىنى قۇرۇپ چىقىش لازىم. 1990 - يىلىدىن ئىلگىرى ھەممە يېزىلاردا نەسىللەن- دۇرۇش پونكىتى بولۇشىنى، %80 قوينى سۈنئى ئۇرۇقلاندۇرۇشنى ، كالىلارنى پۈتۈنلەي توق- لىتىلغان نەسىللىك ئىسپېرما بىلەن نەسىللەندۇرۇشنى، ۋىلايەت بويىچە كۆپ قىسىم قويلار- نى ئەلا نەسىللىك قىلىشنى تەلەپ قىلىمىز. چارۋىچىلىق باشقارمىسى نەسىلنى رايونلاشتۇ- رۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشى كېرەك. مەكىت ناھىيىسىنىڭ چوڭ قۇيرۇقلۇق قوينى كېڭەيتىش لازىم، شارائىتى بار جايلار ئىنچىكە يۇڭلۇق قوينى كۆپەيتىپ، يۇڭ توقۇمىچىلىقىنى راۋاج- لاندۇرۇشنى خام ئەشيا بىلەن تەمىن ئېتىشى كېرەك. ئالتىنچى، ھازىرقى شاخ - شۇمبىلار- دىن تولۇق پايدىلىنىپ، چارۋىلارنىڭ يەم - خەشىكى يېتىشمەسلىك مەسىلىسىنى ھەل قىلىش، قەنتلەشتۇرۇلگەن، ئىشقارلاشتۇرۇلغان يەم - خەشەكلەرنى كېڭەيتىش، 1990- يىلىغا بارغاندا 70 پىرسەنتتىن ئارتۇق دېھقان ئائىلىلىرىنىڭ سۈنئىي ھالدا تۇجۇپىلەپ ئىش قوشۇلغان يەم - خەشەكلەرنى ئىشلىتىشىنى تەرغىپ قولغا كەلتۈرۈش لازىم. يەتتىنچى، يېزا - چارۋە- چىلىق رايونلىرىدىكى ئوتلاقلاردا مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ، ئائىلىلەرگە ھۆددىگە بېرىپ، ئوتلاق قۇرۇش ۋە باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش لازىم. قىسقىسى، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، چارۋىچىلىقنىڭ تەرەققىياتىنى تېزلىتىش ئۈچۈن شارائىت يارىتىش كېرەك.

باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا ئەھمىيەت بېرىپ، قەشقەرنى ئاپتونوم رايونىمىز بو- يىچە كۆلىمى زور بولغان، جوڭگو ۋە چەت ئەللەرگە مەشھۇر بولغان قوغۇن - تاۋۇز، مېۋە- چېۋە بازىسى قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز لازىم. ھازىر قوغۇن - تاۋۇز، مېۋە - چېۋىنىڭ سې- تىلىش بازىرىنىڭ ئىستېقبالى ناھايىتى ياخشى بولىماقتا. ئانار، گىلاس، بادام، غەنزىلە، قارا ئۆرۈك، ئەنجۈر قاتارلىق ئەتىۋارلىق مېۋىلەرنىڭ ئىستېقبالى تېخىمۇ ياخشى. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز باغۋەنچىلىكنى يېزا ئىگىلىكىدىكى بىر چوڭ تۈۋرۈك سۈپىتىدە راۋاجلاندۇرۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇنى ئەڭ چوڭ كۆزىر مەھسۇلاتىمىز سۈپىتىدە راۋاجلاندۇ- رۇشىمىز كېرەك. ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە كىرگۈزۈپلا قالماستىن، خەلقئارا بازارلارغىمۇ سېلىپ، خەلقئارادا داڭچىقىرىشىمىز لازىم. ۋىلايەت بويىچە 1992 - يىلىغا بارغاندا يېڭىدىن 800 مىڭ مو باغ ئەھيا قىلىش، ئومۇمىي كۆلىمىنى بىر مىليون موغا يەتكۈزۈش، ئومۇمىي مەھسۇلات قىيا- مىتىنى 500 مىليون يۈەندىن ئاشۇرۇش (ئىش قوشۇشنى ئۆز ئىچىگە ئالمىدۇ) تەلەپ قىلىنى- غانىدى. ئۆۋەتتىكى مەسىلە شۇكى، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك باغۋەنچىلىك تەرەققىيا- تىغا چوقۇم ئەھمىيەت بېرىشى، پىلانلى ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈرۈشى، پىلانلىق ئەمەلگە ئې- شىشىغا كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك. ناھىيىلەر ئەمەلىيەتنى چىقىش قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئاساس- لىق ھۆجۇم قىلىش يۆنىلىشىنى بېكىتمىشى ھەمدە تاۋارئىشلەپچىقىرىش تەلىپى بويىچە راۋاج-

لاندۇرۇشى، بازىرى بار سورتلارنى تاللىشى لازىم، مەھسۇلاتسۇپىتى، شېكەر تەركىبى ، رەڭ-گى، شەكلى، چوڭ - كىچىكلىكى ئىستىمالچىلار ئالدىغا ھەۋىسىگە لايىقلاشتۇرۇش، تەلەپ قاتتىق قويۇلۇشى لازىم. باغۇەنچىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن، تۆۋەندىكى بىر نەچچە مەسىلىنى ياخشى ھەل قىلىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. بىرىنچى، باغۇەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ ئاساسىنى بېكىتىش لازىم. كوللېكتىپ بىلەن شەخسلەر تەڭ شۇغۇللىنىش، شەخسلەرنى ئاساس قىلىش، يا پۈتۈن بويىچە يېتەكچىلىك بىلەن تارقاق يېتەكچىلىكنى تەڭ يولغا قويۇش، يا پۈتۈنىنى ئاساس قىلىش، چوڭ كۆلەملىك تاۋار بازىسى بىلەن ھويلا ئارام ئىگىلىكىنى تەڭ يولغا قويۇش، چوڭ كۆلەملىك بازىنى تايانچ قىلىش، شۇنداق قىلىپ باغۇەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىش تۈزلىرىنى شەكىللەندۇرۇش كېرەك، جايلار يا پۈتكەن تاۋار بازىلىرىدىن بىر ئاز بەرپا قىلىپ چېقىشى كېرەك. يا پۈتۈن باغلارغا سورتنى بىر تۈتاش قىلىش، بىر تۈتاش ھالدا كېسەللىك ۋە ھاشارات زىيانداشلىقىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە تەزگىنلەش، تېخنىكا تەلىپىنى بىر تۈتاش قىلىش، ئائىلىلەر بويىچە باشقۇرۇش، ئائىلىلەرنىڭ ئىلكىدە بولۇشىنى يولغا قويۇشقا بولىدۇ. ئىككىنچى، مەھسۇلاتلارنى ساقلاش ، ھۆللۇكسىنى ساقلاش، پىششىقلاپ ئىشلەش، توشۇش، سېتىش مەسىلىلىرىنى ئەستايىدىل ھەل قىلىش لازىم . ناھىيىلەرنىڭ قوغۇن - تاۋۇز، مېۋە - چېۋە تەرەققىيات مەركىزىنى قۇرۇپ، سورت يېتىشتۇرۇش، ئۇرۇقلۇق، پەرۋىش قىلىش، ساقلاش، ھۆللۇكنى ساقلاش، پىششىقلاپ ئىشلەش، توشۇش، سېتىش ۋە پەن-تەتقىقاتى، ئۇچۇر قاتارلىقلارنى بىر گەۋدە قىلىپ، بىر تۈتاش باشقۇرۇپ، باغۇەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ ئېھتىياجىغا لايىقلاشتۇرۇلغان كلىپ قىلىمەن. ئۈچىنچى، پەن - تەتقىقاتى خىزمىتىنى كۈچەيتىش لازىم. ۋىلايەتتە باغۇەنچىلىك تەتقىقات ئورنىنى قۇرۇشنى پىلانلىدۇق. ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتلىرى باغۇەنچىلىك تەتقىقات گورۇپپىلىرى قۇرۇشى، قۇرۇپ بولغانلىرى ئۆز نۆۋىتىنى كۈچەيتىشى، خىزمىتىنى ھەقىقىي قانات يايدۇرۇشى، باغۇەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ پۈتۈن جەريانى ئۈستىدە، سىستېمىلىق پەن - تەتقىقاتى ئېلىپ بېرىشى كېرەك. تۆتىنچى، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، ئىش قوشۇش، سېتىش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش لازىم. ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەر ئۆتكەلگەھلەرنى قۇرۇپ، گورۇپپىلىرىنى قۇرۇپ، ئىككى - ئۈچ يىل ئىچىدە پىششىقلاپ ئىشلەش تېخنىكىسىنى ھەل قىلىشى، ئېكسپورت قىلىشقا بولىدىغان ئۆلچەمگە يەتكۈزۈشنى قولغا كەلتۈرۈشى لازىم. يەنە، ۋىلايەتلىك ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى تېز لىتىش كېرەك. ماتېرىيال ئورمىنى، يېقىلغۇ ئورمىنى، ئىقتىسادىي ئورمانلارنى ئومۇمىي پىلانلاپ، 1988 - يىلى ئېتىز - ئېرىقلارنى ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇشنى چوقۇم ئەملگە ئاشۇرۇش لازىم. شارائىتى بارلىقى جايلار جىغانىنى زور كۈچ بىلەن كېڭەيتىشى كېرەك. 7 - بەشىللىق پىلان ئاخىرلاشقان چاغقا بارغانداھ، جىغان كۆلىمىنى 400 مىڭ موغا يەتكۈزۈشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈش لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، يېقىلغۇ ئورمىنى، يانجاق، بادام، چىلان قاتارلىق ئىقتىسادىي ئورمان قۇرۇلۇشىغا ئەھمىيەت بېرىش، توغراق ئورمىنىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە باشقۇرۇشنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇش، ھەر يىلى دائىرىگە ئېلىپ ئورمان ئەھيا قىلىشنى تۇتۇپ، ئورمان ۋە ئوت-چۆپ كۆلىمىنى ئۈزلۈكسىز كېڭەيتىش كېرەك.

ئۈچ چوڭ تۈۋرۈكنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە تەرەققىياتىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، يەنە

تۆۋەندىكى بىر قانچە مەسىلىنى ياخشى ھەل قىلىش لازىم.

(1) يېزىلارنىڭ تېرىقچىلىق قۇرۇلمىسىنى ياخشى تەڭشەش لازىم. تۆۋەتتە، ئاشلىق كۆلىمىنى تۇراقلاشتۇرۇش، پائال تۇردە بىنام ئېچىپ ئېتىز بەرپا قىلىپ، باغۋەنچىلىك ۋە ئورمان، ئوت - چۆپ كۆلىمىنى كېڭەيتىشتە چىڭ تۇرۇش كېرەك. يەنىلا ئاكتىپ ھالدا بىنام ئېچىپ ئېتىز بەرپا قىلىپ، يەر كۆلىمىنى كېڭەيتىش لازىم. ئاندىن قالسا، ئۇجمە - پىلىچىلىكنى پائال راۋاجلاندۇرۇش لازىم، ئەسلىدە، 1987 - يىلىغا بارغانىدا ھەر نوپۇس ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 30 تۈپتىن ئۇجمە تىكىشى لازىم دەپ بېكىتىلگەن پىلانىنى چوقۇم ئەمەلگە ئاشۇرۇش كېرەك. ئېرىق بويلىرىغا ئۇجمە تىكىش تەجرىبىلىرىنى كېڭەيتىش كېرەك. ۋىلايىتىمىز نېمە كۆچلۈكىنىڭ زور تەرەققىياتى ئۈچۈن، چوقۇم شارائىت يارىتىش كېرەك. تېخىرىدىلىغۇ يەر كۆلىمىدىكى ئۆزلۈكسىز كېڭەيتىش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا، 1990 - يىلىغا بارغاندا، بېدە كۆلىمىنى 800 مىڭ مو ئېتىراپىغا يەتكۈزۈشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈش كېرەك.

(2) سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلۇشىنى چىڭ تۇتۇپ، ھازىرقى يەر كۆلىمى ۋە ئۆزلۈكسىز كېڭەيتىلمەدىغان تېرىلغۇ يەر كۆلىمىنىڭ سۇغا بولغان ئېھتىياجىغا كاپالەتلىك قىلىش، ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى تۈپتىن ئۆزگەرتىش لازىم. مۇندىن كېيىنكى بەش يىلدا چوڭ تىپتىكى تەڭشەش قۇرۇلۇشى، تىزگىنلەش قۇرۇلۇشى ۋە ئېلېكتر قۇۋۋىتى قۇرۇلۇشىنى دۆلەت مەبلەغ سېلىپ ئورۇنلاشتۇرغاندىن تاشقىرى، سۇ ئىنشائاتى خىزمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى ئۆستەڭلەرنى سىڭمەسلەشتۈرۈش، زەيكەش، زەيكەش سىستېمىسىۋە «بەشتە ياخشى» يېزا قۇرۇلۇشى تەرەپكە قويۇشسىز كېرەك.7-بەشىللىق پىلان مەزگىلىدە، ھەر يىلى ئۆلچەملىك مىڭ كىلومېتر لىق سىڭمەسلەشتۈرۈلىدىغان ئۆستەڭنى ئورۇنلاشنى تەلەپ قىلىمىز، 1990 - يىلىغا بارغاندا، يېزا دېزىجىلىكتىن يۇقىرى ئۆستەڭلەردە سىڭمەسلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىنى پۈتۈنلەي ئورۇنلاپ بولۇش، قۇرۇلمىلىرىنى مۇناسىپ ھالدا يۇرۇشلەشتۈرۈش كېرەك.7-بەش يىللىق پىلان مەزگىلىدە، زەيكەش سىستېمىلىرى قۇرۇلۇشى ئاساسىي جەھەتتىن ئورۇنلىنىدۇ. ھەر يىلى يۇرۇشلەشتۈرۈلگەن 300 مىڭ مولۇق سالا ئېتىزى قۇرۇلۇشى ئورۇنلىنىدۇ.1990-يىلىغا بارغاندا، 60 پېرسەنتتىن ئارتۇق كەنتنىڭ سۇغۇرۇش رايونلىرى قاغىلىق يېتىملىقۇم يېزىسىنىڭ ئۆلچىمىگە يېتىشى كېرەك. ناھىيىلەر ئۆلچىمى بىر قەدەر يۇقىرى بولغان بىر نەچچىدىن مەھەللە قۇرۇپ چىقىپ، نەمۇنە كۆرسىتىشى لازىم. شەھەر - يېزا قۇرۇلۇش، مۇھىت ئاسراش باشقارمىسى يېزا مەھەللىلىرى ۋە ئۆيلىرىنىڭلايىھىسىنى ئىمكانقەدەر تېز تەييار قىلىپ، ئامېرىكا تالىشىغا سۇنۇشى لازىم. سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلۇشى ئارقىلىق، ئۆستەڭ سىستېمىلىرىدىن پايدىلىنىش نىسبىتىنى ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈش كېرەك. 1985-يىلىدىكى ئاساستا، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى 3% چامىسىدا يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم. 1990 - يىلىغا بارغاندا ئۆستەڭ سىستېمىلىرىدىن پايدىلىنىش نىسبىتىنى 50 پېرسەنتكە يەتكۈزۈپ، ھەم ئىلمىي سۇغۇرۇش، باشقۇرۇش ئارقىلىق، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتىنىڭ سۇغا بولغان ئېھتىياجىغا ئاساسىي جەھەتتىن كاپالەتلىك قىلىش كېرەك.

ناھىيىلەر سۇ سىستېمىسىنىڭ كۆپخىل ئىگىلىكىنى يولغا قويۇشىغا ئەھمىيەت بېرىشى لازىم. 7 - بەشىللىق پىلان ئاخىرلاشقان چاغقا بارغاندا، سۇ سىستېمىسىنىڭ كۆپخىل

ئىگىلىك كىرىمى بىلەن خادىملارنىڭ مائاش ۋە مەمۇرىي خىراجەتتە ئۆز - ئۆزىنى تەمىن-
لەشلىي،سۇ ھەقتى ۋە كەسپىي راسخوتنى ئىشلىتىشنى توختىتىشنى،بۇ پۇلنىڭ ھەننۇاسىنى
سۇ قۇرۇلۇشىغا ئىشلىتىشنى تەلەپ قىلىمىز. مۇنداقتا، ۋىلايەتىمىزنىڭ سۇ قۇرۇلۇشى سۈر-
ئىتىنى زور دەرىجىدە تېزلەتكىلى بولىدۇ.

(3) ئامىنىڭ ئاكتىپلىقىنى قوغداشقا گەھمىيەت بېرىپ، يېزىلاردىكى ئىشلەپچىقى-
رىش كۈچلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش لازىم. بىر تەرەپتىن، دېھقانلارنىڭ سېلىقىنى يەڭگىللە-
تىش، يەنە بىر تەرەپتىن، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، قىمىنچىلىقى بار ئائىلىلەرگە يار-يۆ-
لەكتە بولۇش لازىم. بۇ ئىككى مەسىلە ئامىنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى قوغداشقا، ئىشلەپچىقى-
رىش كۈچلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقا مۇناسىۋەتلىك چوڭ مەسىلە. دېھقانلارنىڭ سېلىقىنى يەڭ-
گىللىتىش مەسىلىسى توغرىسىدا ۋىلكوم بەلگىلىمە (لايىھە) تۈزۈپ چىقتى، مۇزاكىرە قىلىپ،
تۈزىتىش كىرگۈزۈلگەندىن كېيىن، ئىجرا قىلىشقا چۈشۈرۈپ بېرىمىز. قىمىنچىلىقى بار ئا-
ئىلىلەرگە يار - يۆلەكتە بولۇش مەسىلىسى توغرىسىدا خەلق ئىشلار تارمىقىنىڭ پىلانى بار،
بۇ ئىككى خىزمەتنى ياخشى ئىشلەشكە ئەھمىيەت بېرىپ، دېھقانلارنىڭ نامۇۋاپىق سېلىقىنى
قەتئىي ئازايتىش ھەمدە 1990 - يىلىغا بارغاندا، ھازىرقى قىمىنچىلىقى بار ئائىلىلەرنى
نامراتلىقتىن ئاساسىي جەھەتتىن قۇتۇلدۇرۇش كېرەك. بۇندىن تاشقىرى، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇ-
رۇش، ئانا ۋە بالىلارنىڭ ساقلىقىنىساقلاش، پىلانلىق تۇغۇت قاتارلىق خىزمەتلەرنى ياخ-
شى ئىشلەش لازىم. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئامىنىڭ مەنپەئىتىگە ۋە تۇتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش
قۇرۇلۇشىغا مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىش، بۇنىڭغا سەل قاراشقا ھەرگىز بولمايدۇ.

(4) ئائىلىۋى ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش لازىم. ئائىلىۋى ئىگىلىك ناھايىتى زور
يوشۇرۇن كۈچكە ئىگە. بىز ئائىلىۋى ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇشقا ستراتېگىيىلىك يۈكسە-
لىكتىن مۇئامىلە قىلىشىمىز، ئۇنى دادىل راۋاجلاندۇرۇشىمىز كېرەك. ۋىلايەتىمىزنىڭ
ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ئاساسلىقى، تېرىقچىلىق، باقمىچىلىق سانائەت، قوشۇمچە كەسىپ
ۋە 3 - كەسىپنى راۋاجلاندۇرۇشىمىز، ئائىلىۋى دېھقانچىلىق مەيدانى، فېرما، ئورمانچىلىق
مەيدانى، باغۋەنچىلىك مەيدانى، ئائىلىۋى كارخانا ۋە مۇلازىمەت ئىشلىرىنى تەشەببۇس
قىلىشىمىز لازىم. ئائىلىۋى ئىگىلىك تەرەققى قىلغان كۈننىڭ يېزىلارنىڭ بېيىيدىغانۇاق-
تى بولىدىغانلىقى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن. ئائىلىۋى ئىگىلىك ھەمكارلىق ئىگىلىكىنىڭ
ھۈجەيرە تەشكىلاتى بولغۇسى، مۇندىن كېيىن يېزىلارنىڭ ھەمكارلىق ئىگىلىكى ئائىلىۋى
ئىگىلىك ئاساسىدا شەكىللىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئائىلىۋى ئىگىلىكنى يېتەكلىشىمىز، ئۇنىڭ-
غا بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىشىمىز، ئۇنى ئىمكانقەدەر تېز راۋاجلاندۇرۇشىمىز لازىم.

3 . سانائەتنى يېتەكچى قىلىشتا چىك تۇرۇپ يەرلىك سانائەت ۋە يېزا - بازار
كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىيات قەدىمىنى تېزلىتىش كېرەك.

سانائەت خەلق ئىگىلىكىدە يېتەكچى رول ئويناپدۇ، ئۇ بىر دۆلەت، بىر رايوننىڭ
ئىقتىسادىي تەرەققىيات سەۋىيىسىنىڭ ئاساسىي بەلگىسى. ۋىلايىتىمىزنىڭ قالاق بولۇشى
ئاساسەن سانائەتنىڭ كەسىپلەرنىڭ ئاز بولۇشى، مەھسۇلات قىممىتىنىڭ تۆۋەن بولۇشى،ھۆ-
نەرسەنئەتنىڭ قالاق بولۇشىدا ئىپادىلىنىدۇ. ۋىلايىتىمىزدە سانائەتنىڭ ھەرنوپۇسقا توغ-
را كېلىدىغان ئوتتۇرىچە مەھسۇلات قىممىتى ئاران 101.20 يۈەن، پاختىغا ئىش قوشۇش سا-

ئائىلىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئاران 67.50 يۈەن بولۇپ، شىنجاڭ بويىچە ھەر نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 15.2 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. مەھسۇلات قىممىتىنىڭ ھەر نوپۇسقا توغرا كېلىشى جەھەتتە، بىز نۇرغۇن ۋىلايەتلەردىن ئارقىدا تۇرۇۋاتىمىز. قەشقەرنى كۆللەندۇرۇش ئۆچۈن، سانائەتنىڭ تەرەققىياتىنى تېزلەتمىسەك كېرەك. بۇ تەۋرىنىشكە بولمايدىغان يېتەكچى ئىدىيىمىز بولۇشى كېرەك. مېنىڭچە ۋىلايىتىمىزدە بۇنداق كېيىن سانائەتنى تەرەققى قىلدۇرۇشتا تۆۋەندىكى ھالقىلارنى ياخشى تۇتۇش لازىم.

1. «7 ـ بەشىللىق پىلان» مەزگىلىدە كونا كارخانىلارنى ئۆزگەرتىشنى ياخشى تۇتۇش، ئەقىل ئىقتىدارىنى جارىي قىلدۇرۇشنى ئاساس قىلىش يولىغا مېڭىش لازىم. «7ـبەشـ ىللىق پىلان» مەزگىلىدە دۆلەت ئاساسىي قۇرۇلۇش مەبلەغ كۆلىمىنى ناھايىتى چەك تۇتـ تىدىغان بولغانلىقتىن، مەبلەغ ئومۇميۈزلۈك قىس بولۇشى مۇمكىن. قانداق قىلىپ ئاز مەبلەغ بىلەن تېخىمۇ زور ئۈنۈم ھاسىل قىلىش ــ بىزنىڭ چوقۇم توغرا ھەل قىلىشىمىزغا تېگىشلىك بولغان بىر چوڭ مەسىلە، نۇرغۇن ئەھۋاللاردىن قارىغاندا، كونا كارخانىلارنى ئۆزگەرتىش مەبلەغ ئاز كېتىدىغان، ئۈنۈمى تېز ۋە چوڭ بولىدىغان، ۋاقتى قىسقا بولىدىغان ئالاھىدىلىككە ئىگە. كونا كارخانىلارنى ئۆزگەرتىشتىكى يوشۇرۇن كۈچ ناھايىتى زور، تەرەققىياتتىكى سترا تېگىيىلىك مەسىلە. بىز چوقۇم بۇنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشىمىز لازىم.

كونا كارخانىلارنى ئۆزگەرتىشتە، ئالدى بىلەن تېخنىكىنى تەرەققى قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ ئاساسلىق ھالقىنى ئوبدان تۇتۇشىمىز كېرەك. يېڭى تېخنىكىنى كىرگۈزۈش، يېڭى ھۈنەرـسەنئىتىنى قوللىنىش لازىم. تېخنىكا ئۆزگەرتىشتە ئاساسلىقى ئىككى يول بار. بىرى، ئوخشاش تۈردىكى ئىلغار زاۋۇتلار بىلەن تېخنىكا جەھەتتە ھەمكارلىشىش، ئۇلارنىڭ تېخنىكىسىنى كىرگۈزۈش، تېخنىكا مۇتەخەسسىسلىرىنى يېتەكچىلىك قىلىشقا تەكلىپ قىلىش. يەنە بىرى، ئۆز زاۋۇتىدىكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنى تېخنىكا يېڭىلاشقا، ھەمىمە كەشىنى چاـ رە ئويلاش ۋە تەكلىپ بېرىشكە قوزغاش، ئۇچ تەرەپ بىرلەشكەن ئۆتكەلگە ھۇجۇم قىلىش گۈرۇپپىسى تەشكىل قىلىپ، ئاچقۇچلۇق تېخنىكا مەسىلىلىرىنى بۆسۈپ ئۆتۈش. كارخانىلاردا تېخنىكا يېڭىلاش مۇكاپاتى تەسىس قىلىش، ئۈنۈمى چوڭ بولغان تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى كۆپ مۇكاپاتلاش لازىم. ۋىلكوم بۇنداق كېيىنكى ئۇچ يىل ئىچىدە، ھەر يىلى بىر قېتىم تېخنىكا يېڭىلاش ئېيى پائالىيىتى ئېلىپ بېرىپ، ئادەتتىكى چاغلاردىكى يېڭىلاش بىلەن بىر مەزگىل مەركەزلەشتۈرۈپ يېڭىلاشنى بىرلەشتۈرۈپ، تېخنىكا يېڭىلاش پائالىيىتىنى تېخىمۇ قىزغىن قانات يايدۇرۇۋېتىشنى قارار قىلدى. ئىقتىساد كومىتېتى ۋە ناھىيە (شەھەر) لەر ئۆزىگە قاراشلىق كارخانىلارنىڭ تېخنىكا ئۆزگەرتىش خىزمىتىنى پىلانلاپ چىقىشى، مۇددەتكە ۋە تۈرگۈمگە بۆلۈپ ئۆزگەرتىش ئېلىپ بېرىشى لازىم، «7 ـ بەشىللىق پىلان» مەزگىلىدە ھازىرقى بار بولغان كارخانىلاردا ئومۇميۈزلۈك بىر قېتىم تېخنىكا ئۆزگەرتىش ئېلىپ بېرىشى، «8 ـ بەشىللىق پىلان» مەزگىلىدە ئىككىنچى قارارلىق تېخنىكا ئۆزگەرتىش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇشى، تېخنىكا ئۆزگەرتىشكە بىرلەشتۈرۈپ، كارخانىلار ئۆزىنىڭ ئەھۋالىغا ئاساسەن، پەن تەتقىقات

ئاپپاراتلىرىنى قۇرۇپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ، يەن تەتقىقات خىزمىتىنى خېلى يۇقىرى سە - ۋىيىگە كۆتۈرۈشى، كارخانىلارنى دوقمۇل ئىشلەپچىقىرىش تىپىدىن ئىشلەپچىقىرىش، تىجارەت، يەن تەتقىقات تىپىگە قاراپ ئۆزگەرتىشى لازىم.

كونا كارخانىلارغا قارىتا، كونا مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتىنى ۋە سانىنى ئۈزلۈكسىز تۆرەش ئۈستۈرۈش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا، ئۆزىنى ئۆزى قوراللاندۇرۇپ، تەكرار ئىشلەپ - چىقىرىشنى كېڭەيتىپ، يېڭى مەھسۇلاتلارنى يارىتىشنى مۇھىم تەرەققىيات ستراتېگىيىسى قىلىش لازىم. «7 - بەشىيللىق پىلان» مەزگىلىدە بىز يېڭى مەھسۇلاتلارنى يارىتىپ، مەھسۇلات جەھەتتىكى بوشلۇقنى تولدۇرۇشنىڭ خېلى بىر قىسمىنى ھازىرقى كارخانىلارغا تايىنىپ ئېلىپ بارىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن كارخانىلارنىڭ ھەر يىلى بازارلىقى بار بىر خىل يېڭى مەھسۇلاتنى يارىتىشنى تەلەپ قىلىمىز. ئىقتىساد كومىتېتى ۋە ناھىيىلەرنىڭ بۇ جەھەتتىكى پىلان ۋە تەلەپلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇشنى ئۈمىد قىلىمىز، بۇمۇ، ۋىلايىتىمىزنىڭ سانائەت تەرەققىياتىدىكى ستراتېگىيىلىك بىر يول.

كارخانىلارنىڭ ھايات - كۈچىنىڭ مۇھىم بىر تەرىپى — كارخانىلارنىڭ ئىگىلىك باشقۇرۇشىغا باغلىق. ھالبۇكى، باشقۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى رەھبەرلىك بەلىزىدە. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھازىرقى بار بولغان كارخانىلارنىڭ رەھبەرلىك بەلىزىلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىغا چوقۇم ئەھمىيەت بېرىش لازىم. يېڭىلىق يارىتىش روھىغا ئىگە، ئىشلەپچىقىرىشنى بىلىدىغان، تىجارەت قىلىشنى بىلىدىغان، ئومۇمىيەتچىل كىشىلەرنى كارخانىلارنىڭ رەھبەرلىك خىزمە - تىگە ئۆزلۈكسىز ئۆستۈرۈش كېرەك. شاراىتى بار جايلاردا زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى تەدرىجى يوسۇندا يولغا قويۇش كېرەك. ئىگىلىك باشقۇرۇشنى ئۆزلۈكسىز ھالدا ئىلمىيلاشتۇرۇش، زامانىۋىلاشتۇرۇش، ھەر خىل مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى ئورنىتىش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈش، ھەر خىل مۇناسىۋەتلەرنى راۋانلاشتۇرۇشقا دىققەت قىلىش لازىم. مەيلى كارخانىلارنىڭ تېخنىكا ئۆزگەرتىشى ياكى ئىگىلىك باشقۇرۇشى بولسۇن، مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى مەركەز قىلغان ھالدا، قۇۋ - ۋەت مەنبەسى، خام ئەشيالار سەرپىياتى ۋە تەننەرقىنى تۆۋەنلىتىش كېرەك. بۇ — تېخنىكا ئۆزگەرتىش بىلەن ئىگىلىك باشقۇرۇشنىڭ غەلىبە قىلىش - قىلالماسلىقىنىڭ ئاچقۇچى. شۇڭا، بۇ مەركەزنى چوقۇم چىڭ ئىگە للەش كېرەك. كارخانىلارنىڭ «بىر كەسپىنى ئاساس قىلىپ، كۆپ خىل كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش» غا يول قويۇش ئارقىلىق، كارخانىلارنىڭ ماسلىشىش ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇش لازىم. بولۇپمۇ، ئۇچۇر، بازارغا ئېھتىياجغا ئاساسەن، ئۆزىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشنى تەڭشەش، كۆچلۈك بولغان تەمىنلەش - سېتىش سىستېمىسىنى شەكىللەندۈرۈپ، سېتىش خىزمىتىنى كۈچەيتىپ، كارخانىلارنى ئىشلەپچىقىرىش تىپىدىن ئىشلەپچىقىرىش - تىجارەت تىپىگە ئۆزگەرتىش، كارخانىلارنىڭ ئۈنۈمىنى ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈپ، رىقابەتلىشىش ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇش لازىم.

2 . يېڭى كارخانىلارنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىش لازىم. «7 - بەشىيللىق پىلان» مەزگىلىدە، نۇقتىلىق ھالدا كونا كارخانىلارنى ئۆزگەرتىش خىزمىتىنى تۇتۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، يېڭى كارخانىلارنى راۋاجلاندۇرۇشقىمۇ ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. ۋىلايىتىمىزنىڭ سانائىتىدە، كەسىپلەر ئاز، ئاساسىمىز ئاجىز، شۇڭا، يېڭى كارخانىلارنى

راۋاجلاندۇرۇش يەنىلا جەددىي ۋەزىپە بولۇپ تۇرماقتا، بىز بۇلتۇر ئاچقان ئاۋغۇست يىغىنىدا، ئاپتونوم رايونلىق تەلىپىگە ئاساسەن، ۋىلايەت، ناھىيە ۋە يېزا - بازارلارنىڭ ھەر يىلى بىر تۈركۈم كارخانا قۇرۇلۇشىنى باشلىشىنى، بىر تۈركۈم كارخانىلارنىڭ قۇرۇلۇشىنى پۈتتۈرۈشىنى، بىر تۈركۈم كارخانىلارنىڭ قۇرۇلۇشتىن ئاۋۋال ئىقتىدارلىق خىزمەتلەرنى ئۇتتۇرىغا قويغانىدۇق، بۇ تەلەپتىن تەۋرەنمەسلىكىمىز لازىم. «7 - بەشىنچى - لىق پىلان» مەزگىلىدە يېڭى كارخانىلارنى راۋاجلاندۇرۇش پىلانىنى تۈزۈپ چىقىش، بولۇپمۇ يېڭىدىن قۇرۇلىدىغان تۈرلەرنىڭ تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ياخشى ئىشلەشكە ئەھمىيەت بېرىش لازىم. 1986 - يىلى ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار ۋە ھەر قايسى ناھىيە، شەھەر، يېزا - بازارلارنىڭ ھەممىسىدە يېڭىدىن قۇرۇلىدىغان كارخانا بولۇشى، چارىنى ئۆزلىرى تېپىشى، مەبلەغنى ئۆزلىرى ئالاقىلىشىپ ھەل قىلىشى لازىم. ۋىلايەت ئىمكانىيەتكە قاراپ مەدەت بېرىدۇ.

يېڭىدىن قۇرۇلىدىغان كارخانا مەسىلىسىدە، ۋىلايەت مۇھىم نۇقتىنى يەنىلا قۇۋۋەت مەنبەئى، ئېنېرگىيە، بىنا كارلىق ماتېرىياللىرى ۋە ناھىيە (شەھەر) لەر قۇرۇشقا ئامالسىز بولغان چوڭ تېپتىكى كارخانىلارنى قۇرۇشقا قارىتىدۇ. ھەر قايسى ناھىيە(شەھەر) لەر ئاساسلىقى يېنىك سانائەت ۋە يېمەكلىك، مېۋە - چىۋىگە ئىش قوشۇش سانائىتىنى قۇرۇپ چىقىشى، يېزا - بازارلار نۇقتىلىق ھالدا يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىغا ئىش قوشۇش سانائىتىنى قۇرۇپ چىقىشى لازىم. باشقا كەسىپلەرنى شارائىت بولسا يولغا قويسىمۇ بولىدۇ، نوقۇل بىر خىل كەسىپ بىلەنلا شۇغۇللانماسلىق كېرەك. قىسقىسى، بىز بازارلىق ئىجتىمائىي كۆچلەرنى سەپەرۋەر قىلىپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ سانائىتىنى يېڭى يول ئېچىشىمىز لازىم.

3 . يېزا - بازار كارخانىلىرىنى دادىل راۋاجلاندۇرۇشىمىز لازىم. 1986 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمىنى يەنە 50 مىليون يۈەن كۆپەيتىش لازىم. 7 - بەش - يىللىق پىلان مەزگىلىدە يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمىنى ھەر يىلى 50 مىليون يۈەندىن كۆپەيتىش، 1990 - يىلىنىڭ ئاخىرىغا بارغاندا ئومۇمىي كىرىمىنى 400 مىليون يۈەنلىك چوڭ ئۆتكەلدىن ئاشۇرۇشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلىمىز. يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا، نۆۋەتتىكى ئاچقۇچلۇق مەسىلە — يېزا - كەنت كادىرلىرىنى ئىدىيە جەھەتتىن يەنە بىر قېتىم زور سەپەرۋەر قىلىشتىن ئىبارەت. ناھىيىلەر چوقۇم بۇ خىزمەتنى ياخشى ئىشلەشكە ئەھمىيەت بېرىشى لازىم. چوقۇم ئىدىيىنى ئىزغا سېلىش كېرەك. ئەگەر بۇ يەلمۇ يۈكىلدۇرۇلمىسە، ئۆتكەن يىلى بىلەن قوشقاندا ئىككى يىل يۈكىلدۇرۇلمىگەن بولىدۇ. يېزا - بازار كارخانىلىرىنى ئۈدا ئىككى يىل يۈكىلدۇرۇلمىگەن يېزىلارنىڭ رەھبەرلىك بەنزىمىنى تەكشىشكە تەكلىپ بېرىمىز. ئۇنىدىن باشقا، ھازىر بىر قىسىم يولداشلار بارىكى، ئۇلار ئىشلەشنى خالىسىمۇ پول تاپالمايۋاتىدۇ، ئامالسىز قالماقتا. شۇڭا، ھەر قايسى ناھىيە (شەھەر)، يېزا (بازار) لار يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش بويىچە تەتقىقات بەنزىمى قۇرۇپ چىقىپ، مەخسۇس بايلىق مەنبەئىنى تەتقىق قىلىش، با - زارنى تەكشۈرۈش، باشقا جايلار بىلەن ئالاقىلىشىش، تۆۋەندىكىلەر ئۈچۈن ئەقىل كۆرسىتىش بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئىشلەشنى خالىسىمۇ پول تاپالماسلىقتەك قىيىنچىلىقنى ھەل قىلىشى لازىم. يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا مەبلەغ ناھايىتى زور قىيىنچە-

لىق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، بىز بۇنى تۆۋەندىكى تۆت جەھەتتىن ھەل قىلىش توغرىسىدا تەكلىپ بېرىمىز. بىرىنچى، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ 1985 - يىلىدىكى 27 مىليون يۈەن پايدىسىنىڭ بىر قىسمىنى ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە مۇكاپات قىلىپ تارقىتىپ بەرگەن ۋە پاراۋانلىق ئىشلىرىغا ئىشلەتكەندىن تاشقىرى، قالغان قىسمىنىڭ ھەممىنى دېگۈدەك تەكرار ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىشكە ئىشلىتىش، بۇ يىل 15 مىليون يۈەن پۇل چىقىرىشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلىمىز. ئىككىنچى، باھاغا سۈندۈرۈلغان چاروا پۇلىدىن 10 مىليون يۈەن چىقىرىپ، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئىشلىتىش لازىم. لېكىن بۇ قايتۇرۇلىدىغان مەبلەغ بولۇشى، ئۆسۈم تۆلىشى لازىم. ئۈچىنچى، ئامما ئىچىدىن مەبلەغ توپلاش لازىم. تۆتىنچى، دۆلەتنىڭ قەرز پۇلىنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم. قىسقىسى، 30 مىليون يۈەندىن 40 مىليون يۈەنگىچە مەبلەغ چىقىرىپ، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈش لازىم. ۋىلايەتلىك، ناھىيە (شەھەر) لىك يېزا - بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى يېزا - بازار كارخانىلىرى ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان ئىختىساسلىق تېخنىكا خادىملىرى ۋە ئىختىساسلىق باشقۇرۇش خادىملىرىنى تەربىيەلەش، تەكلىپ قىلىش قاتارلىق چارىلارنى قوللىنىپ ھەل قىلىشى لازىم. يېزا-بازار كارخانىلىرىمۇ كونا كارخانىلارنى تېخنىكا جەھەتتىن ئۆزگەرتىشكە ئەھمىيەت بېرىشى، ئىگىلىك باشقۇرۇشنى ياخشىلاپ، ھازىر بار كارخانىلارنى ياخشى، جانلىق باشقۇرۇپ، ئوبدان مۇستەھكەملىشى لازىم. ناھىيىلەر يېزا - بازار كارخانىلىرىنى قوغداش توغرىسىدىكى بەلگىلىمىلەرنى تۈزۈپ چىقىشى، يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقىغا ھەقسىز تۇرۇدە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك. بۇندىن كېيىن، يېزا - بازار كارخانىلىرىغا ئادەملەرنى كەلسە - كەلمەس ئورۇنلاشتۇرۇشقا، نەرسە كېرەكلەرنى كەلسە - كەلمەس يۆتكەشكە، ئۇلاردىن ھەر دېسىلا پۇل ئاجرىتىشقا رۇخسەت قىلىنمايدۇ. بەزى جايلاردىكى يېزا - بازار كارخانىلىرى سىستېمىسىدىكى كادىرلارنىڭ سۈپىتى ناچار، شۇڭا، ناھىيىلەر بىر تۈركۈم ئىقتىدارلىق كادىرلارنى ئاجرىتىپ، يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىشكە دىققەت قىلىشى لازىم.

ۋىلايىتىمىز سانائىتىنىڭ ساغلام راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، يەنە مۇناسىۋەتلىك ئىشقىمۇ ئالاھىدە دىققەت قىلىش زۆرۈر: بىرىنچى، ماكرو جەھەتتە تىزگىنلەش، ماكرو جەھەتتە جانلاندۇرۇش لازىم. تەكشەشكە ۋە بىر خىل كەسىپ زىيادە كۆپ بولۇپ كېتىپ زىيان پەيدا بولۇشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ئوخشاش بولسۇن ئۈچۈن، جايلاردا يېڭىدىن قۇرۇلىدىغان كارخانىلاردىن ئاساسىي قۇرۇلۇش كۆلىمى 30 مىڭ يۈەندىن يۇقىرى بولغان ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى كارخانىلارنى، 500 مىڭ يۈەندىن يۇقىرى بولغان كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى كارخانىلارنى ۋىلايەتكە يوللاپ تەستىقلىتىش لازىم. ئىككىنچى، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتىنى تۇتۇش لازىم، بۇ-تاۋار ئىگىلىكىدىكى ئىنتايىن مۇھىم ھالقا. ۋىلايەتلىك ئىقتىساد كومىتېتى مەخسۇس ئادەپ تەشكىللەپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ بەزى ئاساسلىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ سۈپىتىنى تۆلچىمىنى بېكىتىپ چىقىشى ھەمدە دۆلەتنىڭ تۆلچىمى، سانائەتلىك قىلغان تۆلچەم، ئاپتونوم رايون ئېلان قىلغان تۆلچەم ۋە ۋىلايەتنىڭ تۆلچىمىنى كارخانىلارغا بېسىپ تارقىتىپ، مەھسۇلات سۈپىتىگە تۆلچەم بويىچە تەلەپ قويۇشى لازىم. بۇندىن كېيىن، مەھسۇلات سۈپىتىنى ھەر يىلى بىر قېتىم باھالاپ تەكشۈرۈش

لازىم. ۋىلايەتنىڭ ئۆلچىمىگە توشمىغان مەھسۇلاتلارغا گۈۋاھنامە تارقىتىپ بېرىش: دۆلەت، مىنىستىرلىق، ئاپتونوم رايونلۇق ئۆلچىمىگە يەتكەنلىرىنى يۇقىرىغا يوللاپ گۈۋاھنامە تارقىتىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلىش لازىم. بۇ بىر تۈرلۈم بولۇپ قېلىشى، بۇنىڭ بىلەن مەھسۇلات سۈ - يىتمىنىڭ ئۈزلۈكسىز تۈردە يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىنى ئىلگىرى سۈرۈش لازىم.

4. 3 - خىل كەسپىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىنى تەرىپلەپ يارىتىش كېرەك.

ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ۋەزىيىتىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە جەمىيەتنىڭ ئالغا بېسىشىغا ئەگىشىپ، 3 - خىل كەسپىنىڭ خەلق ئىگىلىكىدىكى ئورنى بارغانسېرى يۇقىرىلايدۇ، سالمىقى بارغانسېرى زورىيىدۇ. بۇ ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ ئوبېيېكتىپ قانۇنىيىتى. كەڭ مەنىدىن ئېيتقاندا، 3 - كەسىپ ماددىي بۇيۇملارنى بىۋاستە ئىشلەپچىقارمايدىغان بارلىق كەسىپلەرگە قارىتىلغان بولۇپ، ئۇ، سودا، پۇل مۇئامىلىسى، قاتناش، مەدەنىيەت-مائارىپ، داۋالاش، پوچتا-تېلىگراف، پەن-تېخنىكا، مەسلىھەتچىلىك، ئۇچۇر، قانۇن، بوغالتىرلىق، ساياھەتچىلىك ۋە جەمىيەت ئۇچۇن مۇلازىملىق قىلىش خاراكتېرىدىكى بارلىق كەسىپلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇ پۈتكۈل ئىگىلىك ۋە جەمئىيەتنىڭ ئوبوروت ۋە مۇلازىمەت رولىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان بولىدۇ. ئەگەر 3 - خىل كەسپ تەرەققى قىلمىسا، يالغۇز خەلق تۇرمۇشىدا ھەل قىلىش تەس بولغان قىيىنچىلىقلارنى پەيدا قىلىپلا قالماي، بەلكى پۈتكۈل ئىگىلىكنىڭ خىزمىتىنىڭ پائالىيىتى ۋە تەرەققىياتىغا توسقۇن بولۇپ قالىدۇ. 3 - خىل كەسىپ يەنە كېلىپ ئەمگەك زىچ توپلاشقان تېپىكى كەسىپ بولۇپ، ئۇ، ئىش كۈتۈۋاتقانلارنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا پايدىلىق. بۇلار 3- خىل كەسپنى تەرەققى قىلدۇرۇشنىڭ مۇھىملىقىنى تېخىمۇكۈچەيتىدۇ. ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار ۋە خەلق ھۆكۈمەتلىرى 3 - خىل كەسپنى 1 - خىل ۋە 2 - خىل كەسىپلەرنى تۇتقاندەك ياخشى تۇتۇشى، ۋىلايىتىمىزنىڭ 3- خىل كەسىپ قۇرۇلمىسىدا جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىۋاتقان يېڭى ۋەزىيەتنى بارلىققا كەلتۈرۈشى لازىم.

3 - خىل كەسىپكە ئائىت بارلىق تارماقلارغا جەمئىيەتنىڭ ھاجىتى چۈشىدۇ، ئۇنى ئۇمۇمىيۈزلۈك راۋاجلاندۇرۇش كېرەك. لېكىن ۋىلايىتىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ئالدى بىلەن تۆۋەندىكى تۆت جەھەتتىكى خىزمەتنى ئوبدان تۇتۇش لازىم:

1) ئوبوروتسىستېمىسى ۋە قاتناش - تىرانسپورتنىڭ تەرەققىياتىنى تېزلىتىش لازىم. تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، سىرتقا توشۇلىدىغان مال-لار بارغانسېرى كۆپىيىدۇ، شۇڭا ئوبوروتنى جانلاندۇرۇش ئىنتايىن مۇھىم بولۇۋاتىدۇ، دۆلەت، كوللېكتىپ، يەككە ئىگىلىكتىكىلەرنى تەڭ ئىشقا سېلىش، توشۇش ئىقتىدارىنى ئىنتايىن كۈچلۈك بولغان قودرەتلىك ئوبوروت تۈزۈلمىسى ۋە قاتناش-تىرانسپورت كۈچىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈش، ۋىلايىتىمىزنىڭ مەھسۇلاتلىرىنى، بولۇپمۇ يېزا ئىگىلىكى، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى ۋاقتىدا باشقا بازارلارغا توشۇپ ئاپىرىپ سېتىش لازىم.

2) مۇلازىمەت كەسپىنى، جۈملىدىن ئىشلەپچىقىرىشتىن ئىلگىرىكى، ئىشلەپچىقىرىش دائىمدىكى، ئىشلەپچىقىرىشتىن كېيىنكى ھەمدە كىشىلەرنىڭ ئېتىماجىنى تۇرمۇشىدا لازىم بولىدىغان بارلىق مۇلازىمەت تۈرلىرىنى راۋاجلاندۇرۇپ، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئوڭۇشلۇق بېلىپ بېرىشىغا كاپالەتلىك قىلىش، كىشىلەرنىڭ كۈپ بولغان ئائىلە ئەمگىكىدىن تەدرىجى ئازاد قىلىش، كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىنى بارغانسېرى ئىجتىمائىيلاشتۇرۇش لازىم.

3) ئۇچۇر ۋە تېخنىكا جەھەتتىن مەسلىھەت بېرىش كەسپىنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىش لازىم. بۇ بىزدىكى ئەڭ ئاجىز ھالقا، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىقتىسادىي تەرەققىياتتا بارغانسېرى مۇھىم بولۇۋاتقان كەسىپ. بۇ كەسىپنى تېز راۋاجلاندۇرۇپ، ئىگىلىك تەرەققىياتىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش لازىم.

4) سايا ھەتچىلىكنى دادىل راۋاجلاندۇرۇش لازىم، قەشقەر نىڭ سايا ھەتچىلىكى كەڭ تەرەققىيات ئىستىقبالىغا ئىگە، خوتەن جېرايىنىڭ باشقا دۆلەتلەرگە ئېچىۋېتىلىشى، ئايرودورومغا چوڭ ئايروپىلانلار نىڭ چۈشەلەيدىغان بولۇشىغا ئەگىشىپ، سايا ھەتچىلىك زور دەرىجىدە راۋاجلىنىدۇ. بۇ نۇقتىدىن كېيىن سايا ھەتچىلىك قۇرۇلۇشىنى، جۈملىدىن چەت ئەللىكلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان قاتناش، تاماق، ياتاق، ئېگىز سىيە ئورۇنلىرى، سايا ھەتچىلەر ئۈچۈن يول باشلاش، تاماشا قىلىدىغان جايلارنى ھەمدە سايا ھەتچىلىك بويۇملىرىنى تېز تەرەققىي قىلدۇرۇپ، سايا ھەتچىلىك ئىشلىرىنىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشىش لازىم.

3 ـ خىل ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇشتا پۈتۈن جەمىيەت كۈچلىرىنى سەپەرۋەر قىلىش، دۆلەت، كارخانا، يېزا ـ بازار، شەخسلەر بىرلىكتە ئاتلىنىش، ئىدىيىدە ئازاد بولۇش، سىياسەتنى كەڭ قويۇۋېتىش، دېھقانلار نىڭ شەھەرگە كىرىپ نۇقتا قۇرۇشىغا، ساراي ـ دۇكان ئېچىشىغا دادىللىق بىلەن رۇخسەت قىلىش لازىم. يېزا ـ بازار كارخانىلىرىمۇ بۇنى نۇقتىلىق ساھە قىلىپ راۋاجلاندۇرۇشى لازىم.

5. ئىسلاھ قىلىشتا، ئېچىۋېتىشتە چىڭ تۇرۇش كېرەك. ئىسلاھات ـ 80 ـ يىللار نىڭ ئاساسىي بەلگىسى. پارتىيە 12 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن تارتىپ، ھازىرغىچە مەركىزىي كومىتېت ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ ئىسلاھات توغرىسىدا بىر قاتار قارارلارنى چىقاردى. ئىسلاھاتنىڭ ۋەزىپە، فاڭجېن ۋە سىياسەتلىرىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بەردى. بىز قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇپ ۋە ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، ۋىلايەتسىمىز نىڭ تۈرلۈك ئىسلاھاتلىرىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشىمىز لازىم. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇپ، سانائەت كارخانىلىرىدا مەمۇرىي ئورۇنلارنى يەنىمۇ ئىخچاملاپ، ھوقۇقنى بېرىۋېتىش، مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر بىلەن كارخانىنىڭ ئاكتىپ ـ لىقىنى قوزغىتىش كېرەك. سودا كارخانىلىرىدا قويۇۋېتىش، جانلاندۇرۇش فاڭجېنىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئوبوروت ساھەسىنى يەنىمۇ جانلاندۇرۇش لازىم. ماتېرىيال سېتىش ئېنىقلىقىنى تۇتۇنى زامانىۋىلاشتۇرۇش، ئۇچۇن قانداق خىزمەت تۈرىنى مەسىلىسىنى ياخشى ھەل قىلىش لازىم، پەن ـ تېخنىكا سېتىش ئېنىقلىقىنى خادىملار نىڭ ئاكتىپ ـ لىقىنى قوزغىتىش، پەن ـ تېخنىكىنى تۇتۇنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تېخنىكا ئوبدان خىزمەت قىلىدۇرۇش مەسىلىسىنى ياخشى ھەل قىلىش لازىم. يېزىلاردا ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى تەڭشەشنى داۋاملىق ياخشى يولغا قويۇپ، مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى يەنىمۇمۇستەھكەملەش، مۇكەممەللەشتۈرۈش لازىم. ئىسلاھات توغرىسىدا كەسىپىي يىغىنلار ئېچىلىدى، جايلار نىڭ مەركەز، ئاپتونوم رايون ۋە ۋىلايەتنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، كونكرېت ئەھۋالغا ئاساسلىنىپ سورايمەن. نۆۋەتتىكى مەسىلە ئىسلاھاتتا ئوتتۇرىغا چىققان يېڭى ئەھۋال ۋە يېڭى مەسىلىلەرنى تەكشۈرۈش، تەتقىق قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىپ، ئىسلاھاتنى ئۈزلۈكسىز چوڭقۇرلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت.

تۆتىلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىدا پارتىيەنىڭ ئىچكى قىسمىغا قارىتا جانلاندۇرۇش، سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش فاكتورىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش - ئىزچىللاشتۇرۇلسا ئۇتىلەش - تۈرۈش قۇرۇلۇشىنىڭ تەرەققىيات سۈرئىتىگە مۇناسىۋەتلىك چوڭ مەسىلە. بىز چوقۇم جانلاندۇرۇش، ئېچىۋېتىش جەھەتتە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشىمىز لازىم.

بۈ يىل توغرايۇنلىشلىك مۇناسىۋەتنى راۋاجلاندۇرۇشنى، ئۇلايە تنىڭ ئىچى-سىرتى بىلەن، ئاپتونوم رايونىنىڭ ئىچى-سىرتى بىلەن، مەملىكەتنىڭ ئىچى-سىرتى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى كۈچەيتىشنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ مۇقىم نۇقتىسى قىلىپ تۇتىشىمىز لازىم. مەلۇم كۈچ ئاجرىتىپ خەلقئارا بېرىش-كېلىشنى تۇتىشىمىز لازىم. بىز بۈ يىل خەلقئارا ئىقتىسادىي بېرىش - كېلىشتە بىرەر - ئىككى ئىشنى ياشقا ئېلىپ چىقىشنى، يېڭى بۆسۈپ ئۆتۈشنىڭ بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

لېكىن، بىزنىڭ ھازىرقى مەۋقەيتىمىز مەملىكەت ئىچىدىكى ئىقتىسادىي بېرىش - كېلىش جەھەتكە قويۇلۇشى لازىم. ناھىيىلەر بۈ يىل چوقۇم ئىچكىرىدىن ياكى ئۈرۈمچىدىن بىر - ئىككى ناھىيە تېپىپ، «ئاچا-سىڭىل» ناھىيە بولۇشى لازىم. ھەر بىر ناھىيە بىر نەچچە تۈردە ئىچكىرى بىلەن تېخنىكا ھەمكارلىقى ئورناتسا، يېڭى كارخانا قۇرسا ياكى كونا كارخانىنى ئۆزگەرتسە بولىدۇ. مەبلەغ كىرگۈزسىمۇ، تېخنىكا جەھەتتە ھەمكارلاشسىمۇ، بىرلىشىپ زاۋۇت قۇرسىمۇ بولىدۇ. ئىچكىرىدىن تەشكىل ئارقىلىق زاۋۇت باشلىقلارنى تەكلىپ قىلسىمۇ بولىدۇ. قىسقىسى، بۈ يىل چوقۇم ئېچىۋېتىش، كىرگۈزۈش جەھەتلەردە يېڭى نەتىجە ھاسىل قىلىشىمىز لازىم.

ئېچىۋېتىش فاكتورىنى يەنىمۇ ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈچۈن، بۈ يىل ناھىيىلەرنىڭ ئاساسلىق مەسئۇللىرى يەنە بىر قېتىم ئىچكىرىگە تەكشۈرۈشكە بارسا بولىدۇ، ناھىيىلەر ئۆچتىن بەشكىچە كەسپىي كادىرنى ئىچكىرىگە تەكشۈرۈش ھەمدە مۇناسىۋەت ئورنىتىشقا ئەۋەتسە بولىدۇ. بىز بۈ يىل ئىچكىرىدىكى بەزى شەھەر، ناھىيىلەرنى پىلانلىق تۈردە ئادەم ئەۋەتىپ ۋىلايەتىمىزنى تەكشۈرۈشكە تەكلىپ قىلىمىز. تولۇق تەييارلىق قىلغاندىن ئاساستا، بۈ يىل يىل ئوتتۇرىسىدا بىر قېتىم تېخنىكا ھەمكارلىق يىغىنى ئېچىپ، ئىچكىرى بىلەن بولغان تېخنىكا ھەمكارلىقىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن شارائىت يارىتىمىز. ئىقتىسادىي كومىتېتىنىڭ باش بولۇپ، ھەمكارلىق تۈرلىرىنى بالدۇراق تەييارلاپ چىقىشىنى سورايمىز.

6. پارتىيەنىڭ ئىدىيىۋى، سىياسىي خىزمىتىنى كۈچەيتىپ، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ھەقىقى تۈردە ياخشى يولغا قويۇش كېرەك.

ئىككى مەدەنىيەتنى بىرلىكتە تۇتۇش - پارتىيەنىڭ 12 - قۇرۇلتىيىدا بەلگىلەنگەن تۆپكى ستراتېگىيىلىنىڭ ئىدىيە، ئىچكى قىسمىغا قارىتا جانلاندۇرۇش، سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش سىياسىتىنىڭ ئىزچىللاشتۇرۇلۇشى چوڭقۇرلاشقانسېرى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا جەزمەن يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىشى، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى تۇتقانغا ئوخشاش ياخشى تۇتۇشى لازىم.

مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئاساسلىقى كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت سۇپىتىنى يۇقىرى

كۆتۈرۈش، كىشىلەر ئىلىك سىياسىي سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىن ئىبارەت ئىككى جەھەتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

كىشىلەر ئىلىك مەدەنىيەت سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش جەھەتتە ئاساسلىقى ماتارىپخىزمىتىنى ياخشى تۈتۈش. ئەقىل بۇلىقىنى ئېچىشقا سېلىنىدىغان مەبلەغنى كۆپەيتىش، كىشىلەر ئىلىك مەدەنىيەت، پەن - تېخنىكا سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزاملىق يېڭى بىر ئەۋلاد كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈش لازىم. نۆۋەتتە ئاساسلىقى مەركەزنىڭ ماتارىپ ۋە پەن - تېخنىكا تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش توغرىسىدىكى قارارىنى ئىزچىللاشتۇرۇش، ۋىلايەتمىزنىڭ ماتارىپ ۋە پەن - تېخنىكا تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىشنى ئەستايىدىل يولغا قويۇش لازىم. ماتارىپ خىزمىتى جەھەتتە باشلانغۇچ ماتارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش، ساۋات چىقىرىش ۋە توقۇز يىللىق تۈزۈمدىكى مەجبۇرىي ماتارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش سۈرئىتىنى تېزلىتىش، كەسپىي ماتارىپنى ۋە چوڭلار ماتارىپىنى پائالراۋاجلاندۇرۇش لازىم. پەن - تېخنىكا جەھەتتە پۈل ئاجرىتىپ بېرىش ئۇسۇلىنى ئېتىبار بىلەن ئىسلاھ قىلىپ، پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى تاۋار بازارلىرىغا كىرگۈزۈش، پەن - تېخنىكا سېپىنى جانلاندۇرۇپ، تۈتلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تېخنىكا ياخشى خىزمەت قىلدۇرۇش لازىم. مەدەنىيەت، سەھىيە، ماتارىپ، رادىئو، تېلېۋىزىيىنىڭ ھەممىسى مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى. جايلار رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىپ، بۇنىڭ ياشقا خىزمەتلەر بىلەن تەڭ قەدەمدە راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىشى لازىم. جايلار زىيالىيلارخىزمىتىنى كۈچەيتىشكە ئەھمىيەت بېرىشى، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر زىيالىيلارسىياسىتىنىڭ ئەمەلىيلىشىشىنى ئۆزى تۈتۈشى، مەركەزنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن، بۇيىل ئېچىدە ناھەق، خاتا، يالغان ئەنزە مەسىلىسىنى ئۆزۈل-كېسىل ھەل قىلىشى لازىم. زىيالىيلارنىڭ خىزمىتى، تۇرمۇش، پارتىيىگە كىرىش قاتارلىق جەھەتلەردە ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلىرىنى يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ھەل قىلىشى لازىم. زىيالىيلارنىڭ ئىدىيىۋى، سىياسىي خىزمىتىنى كۈچەيتىش، ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقىنى تولۇق ئىشقا سېلىش لازىم.

كىشىلەر ئىلىك سىياسىي سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش—ئىجتىمائىي تەرەققىيات ۋە قۇرۇلۇشنىڭ ئىستىقبالى، تەقدىرىنى بەلگىلەيدىغان مۇھىم تەرەپ. ئۇنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ، كوممۇنىزملىق ئۇلۇغۋار غايىگە ۋە كوممۇنىزملىق ئالىي پەزىلەتكە ئىگە بىر ئەۋلاد يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈشتىن ئىبارەت. قەشقەرنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى چىقىش قىلغاندا، 1 - ئۇرۇندىكى ۋەزىپە يەنىلا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تەربىيىسىنى ياخشى تۈتۈش، كوممۇنىزملىق مىللەت نۇقتىسىنەزەرىنى تۇرغۇزۇشتىن ئىبارەت. بۇ، ۋىلايەتمىزدە ھەر قانداق چاغدىكى مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ 1 - دەرىجىلىك ۋەزىپىسى، چوڭ ئومۇملۇق مارکسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسى، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتى ھەققىدىكى تەربىيىنى، ئىككى ئايرىلماسلىق تەربىيىسىنى چوڭقۇر ئېلىپ بېرىش، «مىللىي تەرتىپ-تۈزۈم يېلىك ئاپتونومىيە قانۇنى»نى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ھەقىقىي ياخشى يولغا قويۇش لازىم. ئىككىنچىدىن، تۈتلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىغا بىرلەشتۈرۈپ، كەڭ كادىرلار، ئىشچى - خىزمەتچىلەر ۋە ئامما ئىچىدە غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزاملىق بولۇش تەربىيىسىنى ئېلىپ بېرىپ، ۋەزىيەت ۋە پارتىيىنىڭ

سىياسىتى ھەققىدە تەربىيە ئېلىپ بېرىپ، كەلگە كادىرلار ۋە ئاممىنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئومۇمنى كۆزلەيدىغان ئۇلۇغۋار كومپونزم غايىسىگە ئىگە، كاپىتالىزم ۋە فېئودالىزم ئىددىيىسىنىڭ چىرىتىشىگە ئاكتىلىق تاقابىل تۇرالايدىغان قىلىشىمىز، تاۋار ئالماشتۇرۇش پرىنسىپى بىلەن كاپىتالىزمنىڭ قىممەت كۆز قارىشىنى پارتىيىنىڭ سىياسىي تۇرمۇشىغا ۋە ئىددىئولوگىيە ساھەسىگە سۈرۈپ كىرىشكە قەتئىي قارشى تۇرۇشىمىز لازىم. كادىرلارنىڭ مۇنتىزىملاشقان نەزەرىيە ئۆگىنىشىنى ياخشى تۇتۇشىمىز ھەمدە تۆزۈمنى قاتتىق داۋاملاشتۇرۇشىمىز لازىم. سوتسىيالىستىك كەسىپنى ئەخلاق تەربىيىسىنى ئېلىپ بېرىشىمىز، ھەر ساھە، ھەر كەسىپتىكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئۆز كەسىپىدىن پەخىرلىنىش ۋە مەسئۇلىيەتچانلىق ھېسسىياتىنى كۈچەيتىشىمىز لازىم. مەدەنىيەتلىك، ئەدەپلىك بولۇش، «بەش بولۇش، تۆت گۈزەل، ئۇچنى قىزغىن سۆيۈش» ۋە مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش خىزمىتىنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇش، ئارمىيە ـ خەلق ئورتاق بەرپا قىلىش ۋە ئۆزى بەرپا قىلىشنى بىرلەشتۈرۈشتە چىڭ تۇرۇش، چاغاندىن ئىلگىرى مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش ئەھۋالىنى ئومۇميۈزلۈك بىر قېتىم تەكشۈرۈپ چىقىش لازىم. قانۇن ساۋاتىنى ئومۇملاشتۇرۇش، ئىنتىزامغا رىئايە قىلىپ، قانۇنغا بوي سۇنۇش ھەققىدە تەربىيە ئېلىپ بېرىشىمىز لازىم. بۇ، قانۇن ـ تۈزۈم قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش، تۆتلەشتۈرۈشنىڭ ئۆگۈشلۈق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىشتىكى ئىنتايىن مۇھىم سىياسىي ۋەزىپە رەھبەرلىكنى كۈچەيتىپ، چوقۇم ھەققىي تۈردە ياخشى يولغا قويۇش لازىم. جەمئىيەت ئاماللىقى خىزمىتىنى ياخشى تۇتۇش لازىم. ئېغىر جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرى ۋە ئېغىر ئىقتىسادىي جىنايەتچىلەرگە قاتتىق زەربە بېرىپ، جەمئىيەتنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەش خىزمىتىنى كۈچەيتىپ، جەمئىيەت ئامانلىقى، جەمئىيەت تەرتىپى، جەمئىيەت كەيپىياتىنى ئۆزلۈكسىز ياخشىلاشنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم.

مەنىۋىمەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا پارتىيىنىڭ ئىددىيىۋى، سىياسىي خىزمىتىنى چوقۇم گەۋدىلىك ھالدا كۈچەيتىشىمىز لازىم. بۇ، مەنىۋىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدىكى ئاساسلىق مۇھىم قۇرال، ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار ئاساسلىق كۈچنى ئاجرىتىپ، ئىددىيىۋى، سىياسىي خىزمەتنى ياخشى تۇتۇشى، تۇتلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىنىڭ توغرا نىشانىنى بويلاپ ئالغا بېسىشىغا كاپالەتلىك قىلىشى لازىم. جايلار، ئورۇنلار ئۆتكەن يىلى 5 ـ ئايدا ۋىلكوم چاقىرغان ئىددىيىۋى، سىياسىي خىزمەت يىغىنىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان تەلەپ ۋە ۋىلكومنىڭ ئىددىيىۋى، سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتمىكە ئائىت مەسىلىلەر توغرىسىدىكى قارارلىرىغا ئاساسەن، پارتىيىنىڭ ئىددىيىۋى، سىياسىي خىزمىتىگە سەل قارايدىغان ۋە ئىددىيىۋى، سىياسىي خىزمەتتە بوشاڭلىق، ئاجىزلىق قىلىدىغان ھادىسىلەرنى قەتئىي تۈگىتىش، ئىددىيىۋى، سىياسىي خىزمەتنىڭ تەشكىلىي قۇرۇلۇشى، تۈزۈم قۇرۇلۇشى، ئەسلىھە قۇرۇلۇشىنى ھەققىي تۈردە كۈچەيتىش، يېڭى دەۋردىكى ئىددىيىۋى، سىياسىي خىزمەتنىڭ يېڭى تەجرىبىلىرىنى ئۆزلۈكسىز يەكۈنلىشى، يېڭى شەكىلنى ئىزدىنىپ تېپىشى، ئىددىيىۋى، سىياسىي خىزمەتتە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىپ، تۆتلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىنى ئۆگۈشلۈق ئېلىپ بېرىشقا كاپالەتلىك قىلىشى لازىم.

7. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنى ياخشى يولغا قويۇش، بەنزە قۇرۇلۇشنى كۈچەيتىش، پارتىيە ئىستىلىنى يەنمۇ ياخشىلاشنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم.

پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنى ئايالغاشتۇرغان ئورۇنلار پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ

له‌تجملدىنى مۇسته‌هكه‌مله‌شنى ئېتىبار بىلەن ياخشى تۇتۇشى لازىم. پارتكوم، پارتىيە ياـ چـەيكـەـلىرى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ له‌تجملىرىنى مۇسته‌هكه‌مله‌شنىڭ كونكرىت تـەـدبىرلـەـرىـنـى ئـۇـمـۇـمـيـۈزلـۈك تـەـۋـەـلـەـشـمـەـسـلـىكـى، پارتـەـ يىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ له‌تجملىرىنى جارىي قىلدۇرۇشى كېرەك. تېخى ئاخىرلاشمىغان پارتىيە ئېستىلىغا مۇناسىۋەتلىك ئەزىلەرنى داۋاملىق تەكشۈرۈپ، بىر ـ بىرلەپ خۇلاسە چىقىرىشى لازىم. ئاممـا پاش قىلغان ناتوغرا ئېستىللارنى، بولۇپمۇ يېڭى ناتوغرا ئېستىلـ لارنى،ھوقوقىدىن پايدىلىنىپ شەخسىي مەنپەئېتىنى كۆزلىگەن، «ئۇچنى قوبۇل قىلىش،ئۇچـ نى ئۆزگەرتىش» تىكى ئېنتىزامغاخىلاپ ئەزىلەرنى داۋاملىق تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش لازىم. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئـايـاغلاشقانلىقى تـۈپەيلىدىن، ئۇنى يېغىشتۇرۇپ قو يۇشقا بولمايدۇ. ناھىيىدىن يۇقىرى دەرىجىلـىـك ئورگانلارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىـ شىدا، ئېنتىزامغا خىلاپلىق قىلغانلىق ئەزىسىنى بىر تەرەپ قىلىشتا ۋە پارتىيە ئەزالى رىغا تەشكىلىي چارە كۆرۈشتە تولىمۇ كەلگ بولۇشھادىسىسىغا قالغان. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئاللىبۇرۇن تۇزەتكەنلىرىنىڭ قىلمىشىئانچە ئېغىر بولمىسىلاكونا خامانىنى قايتا سورىماسـ لىققا بولىدۇ. قىلمىشى ئېغىرلار ياكى تۇزۇلۇش پـۇزىتسىيىسى ياخشى بولمىغانلىرىنى يا ـ چېيكىلار ئارقىلىق قايتا مۇزاكىرە قىلىپ چىقىشى لازىم. قىسقىسى ، پرىنسىپتا چېنىق تۇـ رۇش،پارتىيە ئېنتىزامىنى چىڭىتىش لازىم.

يېزىلارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سـېلىشى يېقىنىدا مەخسۇس ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئۇنـ كەن يىل قىشتىن بۇ يىل ئەتىيازغىچە ئاساسلىقى يېزا دەرىجىلىك ئورۇنلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئېلىپ بېرىلىدۇ. پارتىيىنى تـەرتىپكە سـېلىش ئۇسۇلى ئاساسەن ناھىيە دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ ئۇسۇلى بويىچە بولسا بولىدۇ، لېكىن شۇ بويىچە كۆچۈرۈپ كېلىش كىمۇ بولمايدۇ. ئادەتتە ئۇچ ـ تۆت ئايدا ئاساسىي جەھەتتىن ئايلاشتۇرۇش تەلەپ قىلـ نىدۇ، ھازىرقى ئاچقۇچ يېزىلاردىكى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىرمىتىگە بولغان رەھبەر ـ لىكنى كۆچەيتىشتىن ئىبارەت. ناھىكوم شـۇجىسى ئۆزى تۇتۇشى، مەسئۇل قىلىنغان شۇجىلار مەخسۇس تۇتۇشى، ناھىيە رەھـبەرلىرى ئۆزلىرى پـارتىيە دەرسى ئـۆتۈشى لازىم، ۋىلايەتمۇ كۆزدىن كۆچۈرۈش گۇرۇپپىسى تەشكىللەپ جايلارنى كۆزدىن كۆچۈرمەكچى. ۋىلايەتلىك، نا ـ ھىيىلىك پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئىشخانىلىرىنىكۆچەيتىش، تەكشۈرۈش ـ تەتقىق قىلىشنى كۆچەيتىش، تۇرلەرگە ئايرىپ يېتەكچىلىك قىلىش كېرەك.

پارتىيىنىڭ ئېنتىزام تەكشۈرۈش خىزمىتىنى كۆچەيتىش لازىم. پارتىيىنى تەرتىپكەسېـ لىش باشلانغاندىن بۇيان، پارتىيە ئېستىلىدا يەنمۇ ياخشىلىنىش بولدى، لېكىن ناتوغرا ئېستىللار يەنىلا كۆپلەپ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتىدۇ،ئاممـا پاش قىلغان ناتوغرا ئېستىللار ـ نى ئۆز ۋاقتىدا تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش لازىم. پارتىيە ئېستىلىنى تۇتقاندا ئىددىيىۋي توسالغۇلار كۆپرەك، قىيىنچىلىقلار چـوڭراق بـولىدۇ، چوقۇم توسالغۇ كۈچلەرنى تۈگىتىپ، پرىنسىپتا چېنىق تۇرۇپ، ناچار ئېستىللارنى تۇزىتىش كېرەك، ۋىلايەت بۇرۇن بېكىتكەن پار ـ

تىيە ئىستىلىنى چوڭ تەكشۈرۈشنى چىڭ تۇتۇپ ئېلىپ بېرىش لازىم. ناھىيىلەرمۇ پارتىيە ئىستىلىنى چوڭ تەكشۈرۈشنى چىڭ تۇتۇپ ئېلىپ بېرىشى لازىم. ئېنىق تەكشۈرۈلۈپ بىر تەرەپ قىلىنغان ئەنزىلەردىن ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ئىگە بولغانلىرىنى پۈتۈن پارتىيىگە ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش قىلىپ، تىپىك ئەنزىلەرنى سەلبىي دەرسلىك قىلىپ، پارتىيەۋىلىك، پارتىيە ئىستىلى، پارتىيە ئىنتىزامىي توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بېرىش لازىم. ئەنزىلەرنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش بىلەن ئىدىيەۋىي تەربىيىنى بىر لەشتۈرۈپ، پارتىيە ئىستىلىنىڭ تۈپتىن ياخشىلىنىشىنى ئالغا سىلجىتىش كېرەك.

پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ پۈتكۈل جەريانىدا رەھبەرلىك بەنزە قۇرۇلۇشىغا باشتىن-ئاياغ ئەھمىيەت بېرىش، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئاساسىدا ھەر دەرىجىلىك پارتكوم، ھۆكۈمەت ۋە كەسىپىي تارماقلارنىڭ رەھبەرلىك بەنزىلىرىنى بىر قېتىم تەكشەش، تولۇقلاش، كۈچەيتىش، تەشكىلىي قۇرۇلۇشنى ياخشى يولغا قويۇش كېرەك. يېشى چوڭىيىپ قالغان، ۋەزىپىسىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغانلارنى تەكشۈرتىش لازىم. يېڭىلىق يارىتىش روھىغا ئىگە، غەيرەتلىك، مەلۇم كەسىپىي بىلىم ياكى خىزمەت تەجرىبىسىگە ئىگە، ئىدىيەۋىي ئىستىلى توغرا بىر تۈركۈم كىشىلەرنى ئۆستۈرۈپ رەھبەرلىك بەنزىلىرىگە تولۇقلاش لازىم. بەزىلىرىنى دەرىجە ئالدىرتىپ ئۆستۈرۈشكىمۇ بولىدۇ. رەھبەرلىك بەنزە تەكشەلگەندىن كېيىن، ئىستىلىنى ياخشىلاشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، ئىزدىنىشكە باتۇر، ئىلاھ قىلىشقا جۈرئەتلىك بولۇش، چاقماقتەك تېز ھەرىكەت قىلىش، يۈرەكلىك ھالدا يېڭىلىق يارىتىش ئىستىلىنى، ئەمەلىيەتكە چوڭقۇر چۆكۈپ، تەكشۈرۈش ـ تەتقىق قىلىش ئىستىلىنى جارىي قىلىدۇرۇش، ئاساسىي قاتلامغا، ئەق مەيدانغا بېرىپ ئىش بېجىرىپ، مەسىلىنى شۇ جايدا ھەل قىلىش ئىستىلىنى تەشەببۇس قىلىش كېرەك. بۇ يىل ۋىلايەتكە بىۋاستە قارىشىلىق ئورۇنلارنىڭ تارماق رەھبەرلىرىنىڭ باشلامچىلىقىدا ناھىيىلەر ۋە چوڭ كارخانىلارغا بېرىپ ئەق مەيدانغا ئىش بېجىرىش ئۈسۈلىنى قوللىنىپ مەسىلىلەرنى شۇ جايىنىڭ ئۆزىدە ھەل قىلىشنى تەلەپ قىلىمىز، بۇرۇنقىدەك ئاساسىي قاتلام ئورۇنلىرى يۇقىرىغا كېلىپ يالۋىرىدىغان ئەھۋالنى ئۆزگەرتىپ، ئاساسىي قاتلاملارغا ئىلىلىق يەتكۈزۈش كېرەك. رەھبەرلىك قىلىش مۇلازىمەت قىلىش دېمەكتۇر، رەھبەرلىك ئېھتىياجلىق جايلارغا بېرىپ مۇلازىملىق قىلىشى كېرەك، ناھىيە دەرىجىلىك ئورگانلارمۇ يېزا ـ بازارغا مۇشۇنداق قىلىشى لازىم. بۇ يىل يەغىننى قاتتىق كونترول قىلىش، تۆۋەندىكى يولداشلارنى يەغىنىدىن قەتئىي ئازاد قىلىش كېرەك. بۇ يىل ناھىيىلەر كادىرلار مەسئۇلىيىەت تۈزۈمىنى يەنىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈپ، نىشانلىق باشقۇرۇش تۈزۈمىنى پەيدىنپەي يولغا قويۇشى لازىم، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، مۇبالىغىچىلىق ئىستىلىدىن ساقلىنىشى كېرەك.

ئۇلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىقنىڭ ئۇلايەتلىك ئۇچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنى ئاخىرلاشقاندا قىلغان سۆزى

(قىسقارتىلمىسى)

(1986 - يىل 17 - يانۋار)

يولداشلار:

ئۇلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە تاجتان تۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنى 10 - يانۋار باشلانغاندى، سەككىز كۈن تۇرۇلدى. بۈگۈن ئاخىرلىشىدۇ. يىغىن جەريانىدا، يولداشلار ئۇلايىتىمىزنىڭ تۈنجى قېتىملىق يەرلىك سانائەت، يېزا - بازار كارخانىلىرى مەھسۇلاتلىرى يەرمەنكىسى ئوچۇق ئېچىلىش پائالىيىتى مەشغۇلاتىنى تېكىشكۈرسىيە قىلدى، ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ 1985 - يىللىق خىزمەت دوكلاتىنى ئاڭلىدى. يولداش گوگانىڭ ئۇلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىگە ۋاكالىتەن بەرگەن «ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىپ، ئىلاھ قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، قەشقەرنى يەنىمۇ گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن كۈرەش قىلايلى» سەرلەۋھىلىك دوكلاتىنى ئاڭلىدى. يىغىندا تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەش، ئالماشتۇرۇش ئاساسىدا، تۆت ئىلغار ناھىيە (شەھەر) باھالاپ چىقىلدى؛ 1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرى ۋە يەرلىك سانائەتنى راۋاجلاندۇرۇشتا نەتىجىسى كۆرۈنەرلىك بولغان 15 يېزا (بازار) ۋە 20 كارخانا تەقدىرلەندى ۋە مۇكاپاتلاندى. مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ ئاناكۆل يېزىسى، مەكىت ناھىيىسىنىڭ تۈمەنتال يېزىسى، مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ سىرىقبۇيا بازىرى، پوسكام ناھىيىسىنىڭ كۆيباغ يېزىسى ۋە يەرلىك سانائەت، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا بارلىققا كەلگەن 13 ئىلغار ئورۇن چوڭ يىغىندا تېپىك ھالدا سۆزگە چىقتى.

يىغىن مەزگىلىدە، يولداشلار يولداش گوگانىڭ دوكلاتىنى ئەملىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ ئەستايىدىل، قىزغىن مۇزاكىرە قىلدى. كۆپچىلىك بىردەك يولداش گوگانىڭ ئۇلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىگە ۋاكالىتەن بەرگەن دوكلاتىدا 1985 - يىللىق خىزمەتلەرنى ئەتراپلىق ۋە سىستېمىلىق يەكۈنلەنگەن، بۇ يىللىق تۇرلۈك ۋەزىپىلەر ئورۇنلاشتۇرۇلغان، ھەم نەتىجىلەر مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن، ھەم ساقلانغان مەسىلىلەرمۇ نەزەرگە ئېلىنىپ، مۇندىن كېيىنكى كۆرەش نىشانى ۋە تەدبىرلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغان، ئۇ، ناھايىتى ياخشى دوكلات بولدى، ئۇنى چوقۇم ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ئەملىيلەشتۈرۈشىمىز كېرەكتى. يولداشلار يەنە بىردەك:

چوقۇم يېڭى يىلدا 7 - بەشىنچىلىق پىلانىنىڭ پۈتەكچى پرىنسىپلىرىنى ، مەركەزلىك ا - نومۇرلۇق ھۆججەتنىڭ روھىنى ۋە باش شوجى خۇ يېاۇباڭنىڭ ئۇلايىتىمىزدە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە بەرگەن مۇھىم يولىيورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ، ئۇلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ رەھبەرلىكىدە ، ئىككى مەدەنىيەتنى بىر لىكتە تۇتۇشتا چىڭ تۇرۇپ ، ئىسلاھ قىلىش ، جانلاندۇرۇش ، ئېچىۋېتىش فاكتورىنىڭ چىڭ تۇرۇپ ، يېزا ئىگىلىكى ، سانائەت ، سودىنى تەڭ تۇتۇشتا چىڭ تۇرۇپ ، يېزا ئىگىلىكىنى گەۋدە قىلىپ ، يەرلىك سانائەت بىلەن يېزا - بازار كارخانىلىرىنى ئۇنىڭ قانىتى قىلىپ ، ئۇلايىتىمىزنىڭ بايلىق مەنبەسى ئۈستۈنلۈكىگە تايىنىپ ، يېنىك سانائەت ، توقۇمىچىلىق سانائىتى ۋە يېمەكلىكلەر سانائىتىگە تايىنىپ ، ئېچكى - تاشقى بازارغا يۈزلىنىپ ، ئىزلىنىشكە ، يېڭىلىق يارىتىشقا جۈرئەتلىك بولۇپ ، پەن - تېخنىكا جەھەتتە ئىلگىرىلەشكە تايىنىپ ، كەڭ كادىرلار ۋە ئاممىنىسىپەرۋەر قىلىپ ، قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلىمىز دېيىشتى .

بۇ قېتىمقى يىغىن يولداشلار نىڭ ئورتاق تىرىشچانلىقى بىلەن ناھايىتى ياخشى ئېچىلدى . بۇ يىغىن تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەش ، ئالماشتۇرۇش ، ئىلغارلارنى تەقدىرلەش يىغىنى ، ئىسلاھاتنا چىڭ تۇرۇپ ، 1986 - يىللىق خەلق ئىگىلىكى ۋە تۇرلۇك قۇرۇلۇشتا يېڭىغەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرۈش بويىچە قەسەمىيات يىغىنى بولدى . يىغىندا ئاساسلىقى تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈقلار قولغا كەلدى :

(1) نەتىجىلەر كۆرەك قىلىندى ، تەجرىبىلەر ئالماشتۇرۇلدى . ئۇلايەت بويىچە يېزا - بازار كارخانىلىرى ، يەرلىك سانائەت مەھسۇلاتلىرى يەرمەنكىسىنى ئېچىشكۇرسىيە قىلىش ۋە ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ خىزمەت دوكلاتىنى ھەم تېپىك سۆزلىرىنى ئاڭلاش ئارقىلىق ، ئۇلايىتىمىزنىڭ 1985 - يىللىق خىزمەتلىرى يەكۈنلەندى ، تەجرىبىلەر ئالماشتۇرۇلدى ، ئۇلايىتىمىزنىڭ بىر يىلدىن بۇيانقى يېزا - بازار كارخانىلىرى ۋە يەرلىك سانائەتنى راۋاجلاندۇرۇشتا قولغا كەلتۈرگەن مول نەتىجىلىرى كۆرەك قىلىندى . بولۇپمۇ ، بۇ قېتىمقى يەرمەنكىدە ئۇلايىتىمىز ئۈزى ئىشلەپچىقارغان سەككىز چوڭ تۈردىكى 776 خىل مەھسۇلات كۆرگەزمىگە قويۇلدى . بۇنىڭ ئىچىدىكى 54 خىل مەھسۇلات ئېچكىرى ئۆلكىلەردە ، ئون نەچچە خىل مەھسۇلات چەت ئەللەردە ۋە شياڭگاڭ رايونىدا سېتىلغانىدى . نۇرغۇن مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتى ئېسىل ، باھاسى مۇۋاپىق بولغاچقا ، بازىرى چىقىپ ، يەرمەنكىنىڭ تالدىنقى ئۈچ كۈنىدە پۈتۈشكەن سودا مىقدارى 500 مىڭ يۈەنگە يېقىنلاشتى . بۇ پاكىتلار ئۇلايىتىمىزنىڭ يېزا - بازار كارخانىلىرى ۋە يەرلىك سانائىتىنى راۋاجلاندۇرۇشقا كۈمانسىز پوزىتسىيە تۇتقان يولداشلارنىڭ كۆزقارىشىنى ئۆزگەرتتى . كۆپچىلىك بىردەك مۇنداق دەپ قارىدىكى ، چوڭ يىغىندا تەقدىرلەنگەن 39 ئىلغار تىپ بىزگە ئۆگىنىش ئۆلگىسى بولدى . بىزنى كۆرگىلى بولىدىغان ئەمەلىي تەجرىبىلەر بىلەن تەمىن ئەتتى . بىر يىلدىن بۇيانقى پاكىتلار 1984 - يىلىدىكى ئۇلايەتلىك چوڭ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان « ئىدىيەنى ئازاد بولۇپ ، يۈرەكلىك ئىسلاھ قىلىپ ، ئېچكى جەھەتتە جانلاندۇرۇش ، سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش جەھەتتە كۈچ سەرپ قىلىپ ، يېزا ئىگىلىكى ، سانائەت ، سودا جەھەتتە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ ، دۆلەت ، كوللېكتىپ ، شەخسلەر تەك ئالتىنىشتا چىڭ تۇرۇپ ، ئۇلايەت ، ناھىيە (شەھەر) ، يېزا ،

كه‌لىت، ئائىلىسىدىن ئىبارەت بەش چىراقنى تەڭ ئايلاندۇرۇپ ، ئامىغا تايىنىپ، پەن - تېخنىكىغا تايىنىپ، پۈتۈن پارتىيە ۋە بارلىق كادىرلارنىڭ تىرىشچانلىقىغا تايىنىپ، قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش بويىچە يېڭى يول ئېچىش » دېگەن يېتەكچى ئىدىيىنىڭ تامامەن توغرا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بەردى.

(2) تونۇش يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، يۇنىلىش ئايدىڭلاشتۇرۇلدى. يولداشلار يولداش گوگائىنىڭ دوكلاتىنى ئۆگىنىش، مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق، ۋىلايەتلىك ئىگىلىكىنى تېز لىكتە تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكنىڭ ئىدىيىدە يۇنىلىشنى بۇراش مەسىلىسىنى يەنمۇ ھەل قىلىپ، ئىلاھ قىلىش، جانلاندۇرۇش، ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى داۋاملىق ئىزچىللاشتۇرۇش كېرەك، دەپ بىردەك ھېسابلىدى. كۆپچىلىك بۇ قېتىمقى يىغىندا سۆزگە چىققانلارنىڭ سۆزلىرىدىكى تېپىك ئىش ئىزلاردىن رەھبەرلىكنىڭ ئىدىيە جەھەتتە يۇنىلىشىنى بۇراش - بۇرىدىيالماسلىقى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تېز راۋاجلىنىش - راۋاجلىنالماسلىقىدىكى ئاچقۇچ ئىكەنلىكىنى تونۇۋالدى. كۆپچىلىك بىردەك، ئىدىيىدە يېڭىنى ئازاد بولۇپ، دادىللىق بىلەن يېڭىلىق يارىتىپ، ئەنئەنىۋى يېزا ئىگىلىكى ۋە ئۆز - ئۆزىنى تەمىنلەش خاراكتېرىدىكى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ كىچىك سەھنىسىدىن بۆسۈپ چىقىپ، يېزا ئىگىلىكى، سانائەت، سودىنى بىرلىكتە تۇتۇشتىن ئىبارەت چوڭ سەھنىگە قەدەم تاشلايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى.

(3) خۇراپاتلىق تۈگىتىلىپ ، ئىشەنچ ئاشۇرۇلدى. يولداشلار ۋىلايەتلىك يېزا - بازار كارخانىلىرى ۋە يەرلىك سانائەتنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى كەڭ ئىستىقبالىنى نامايەن قىلغان يەرمەنكىنى ئېكسكۇرسىيە قىلىش ئارقىلىق خۇراپاتلىقنى تۈگىتىپ، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى ۋە يەرلىك سانائەتنى راۋاجلاندۇرۇشقا بولغان ئىشەنچىنى كۈچەيتتى. كۆپچىلىك قايتقاندىن كېيىن، بۇ قېتىمقى يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، يېزا - بازار كارخانىلىرى ۋە يەرلىك سانائەتنى ئاكتىپ راۋاجلاندۇرۇپ، يېزا ئىگىلىكى، سانائەت، سودىنى بىرلىكتە تۇتۇپ، قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن يېڭى نەتىجە يارىتىپ، كېلەر يىلى ئېچىلمىدىغان ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدا يۈز كۆرۈشمىزدەپ ئىپادە بىلدۈرۈشتى.

تۆۋەندە، نۆۋەتتىكى خىزمەتلەر توغرىسىدىكى پىكىرىمنى بېرىپ ئۆتىمەن:

1. مەملىكەتلىك يېزا خىزمىتى يىغىنى ۋە ۋىلايەتلىك ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش كېرەك.

مەملىكەتلىك يېزا خىزمىتى يىغىنى نۆۋەتتىكى يېزىلاردىكى ئىسلاھات ۋە يېزا ئىقتىسادىي تەرەققىياتىدا ئوتتۇرىغا چىققان يېڭى ئەھۋال، يېڭى مەسىلىلەرنى چوڭقۇر تەھلىل ۋە تەتقىق قىلىپ، يېزىلاردىكى ئىسلاھاتنىڭ تېخىمۇ چوڭقۇرلىشىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىكى يېڭى تەدبىرى، يېڭى چارىلار توغرىسىدا ئىزدىنىش ئېلىپ بارىدى، يېڭى بىر يىلدىكى يېزا خىزمىتى ئۈچۈن سىياسەتنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش، ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى ياخشىلاش، ئىشلەپچىقىرىشتىن بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى مۇلازىملىقنى ئوبدان ئۇيۇشتۇرۇش، يېزا ئىقتىسادىنىڭ داۋاملىق مۇقىم ماسلاشقان ھالدا راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت ئومۇمىي تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويدى.

هەر دەرىجىلىك پارتكوم ۋە ھۆكۈمەتلەر بارلىق كادىرلار ۋە ئاممىنى ئەستايىدىل تەشكىللەپ، مەركەزنىك 1986 - يىللىق 1 - نومۇرلۇق ھۆججىتى، مەملىكەتلىك يېزا خىزمىتىنى يېڭىنىنىك روھىنى ئۆگىنىش ۋە ئىزچىللاشتۇرۇشى، قەشقەر نىڭ ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ، سىياسەتتە داۋاملىق كەڭ بولۇپ، ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، دېھقانلار نىڭ سېلىقىنى يەڭگىللىتىش مەسىلىسىنى ياخشى ھەل قىلىشى لازىم. ۋىلكوم چ ك پ مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەن تارقاتقان « دېھقانلارغا كەلسە - كەلمەس سېلىق چېچىشنى مەنئىي قىلىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشى » نىڭ روھىغا ئاساسەن، ۋىلايەتلىمىز نىڭ ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ، دېھقانلار نىڭ سېلىقىنى يەڭگىللىتىش توغرىسىدا ئون مادداملىق بەلگىلىمە تۈزۈپ چىقتى. بۇ بەلگىلىمە مۇزاكىرە ۋە تۈزىتىشتىن كېيىن، ۋىلكومنىڭ ھۆججىتى قىلىپ تارقىتىلىدۇ. ھەر دەرىجىلىك پارتكوم، ھۆكۈمەت ۋە كەسپىي تارماقلارنىڭ ئەستايىدىل ئىجرا قىلىپ، دېھقانلار نىڭ ئاكتىپلىقىنى تېخىمۇ ئىشقا سېلىپ، يېزا ئىقتىسادىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە ۋە دېھقانلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنىڭ يەنىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىگە كاپالەتلىك قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز. ۋىلايەتلىك ئۇچ دەرىجىلىك كادىرلار يېڭىنىنىك روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇشتا، نۇقتىلىق ھالدا ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكنىك ئىدىيىدە يۆنىلىشنى بۇراش، قۇرۇلمىنى تەڭشەش، ئىگىلىكنى جانلاندۇرۇش، تۇۋار ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش، يېزا ئىقتىسادىنىڭ داۋاملىق، مۇقىم، ماسلاشقان ھالدا تەرەققىي قىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش قاتارلىق بىر قانچە مۇھىم نۇقتىنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇشىمىز لازىم. ۋىلايەت، ناھىيە، يېزىدىن ئىبارەت ئۈچ دەرىجە تېزلىكتە ھەرىكەتكە كېلىپ، پىلان توزۇشىمىز، تەدبىرلەرنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشىمىز، يولداش گوكاڭنىڭ « دوكلاتى » دا ئوتتۇرىغا قويۇلغان ۋەزىپىلەرنى ھەقىقىي ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، بۇ يىلقى تۇرلۇك خىزمەتلەردە ياخشى باشلىنىش بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىشىمىز كېرەك.

2 . تېرىلغۇ تەييارلىقىنى ھەقىقىي تۇردە ياخشى ئىشلەپ، بۇ يىل دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىدىن تېخىمۇ زور مول ھوسۇل ئېلىش ئۈچۈن شارائىت يارىتىش كېرەك.

يېزا ئىگىلىكىنىڭ خەلق ئىگىلىكىدىكى ئورنىنى يەنىمۇ توغرا ئورۇنغا قويۇپ، «ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنى ھەرگىز بوشاشتۇرۇپ قويماسلىق، كۆپخىل ئىگىلىكنى پائال راۋاجلاندۇرۇش » ئاگجېنىنى تەتراپلىق چۈشىنىپ ۋە توغرا ئىجرا قىلىپ، ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىش بىلەن كۆپخىل ئىگىلىكنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش، بۇ ئىككىسىنى زىچ بىرلەشتۈرۈپ، بىر - بىرىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. بۇ يىل ۋىلايىتىمىزدە ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىش جەھەتتە كۆلەمنى مۇقىملاشتۇرۇپ، بىرلىك مەھسۇلاتنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، ئومۇمىي مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇش ئاگجېنىنى داۋاملىق يولغا قويۇشىمىز كېرەك. پاختا ئىشلەپچىقىرىشتا كېۋەز كۆلىمىنى ھەرگىز يەنە كېڭەيتمەسلىكىمىز، سۈپەتلىك سورتلارنى تېرىپ، پاختىنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش جەھەتتە كۈچ سەرپ قىلىشىمىز كېرەك. جايلار دۆلەت پىلانىغا ئاساسەن ئاشلىق، پاختا سېتىۋېلىش توختامىنى تېزلىكتە ئاكتىلەشتۈرۈپ، دېھقانلار نىڭ پۈرسەتنى قولدىن بەرمەي، ئىشلەپچىقىرىشنى ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىشى كېرەك.

ئاپەتكە تاقابىل تۇرۇشنىڭ تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ياخشى ئىشلەش كېرەك. دۆلەت ھاۋا رايى باش ئىدارىسىنىڭ ئالدىن بەرگەن مەلۇماتىدىن قارىغاندا، بۇ يىل مەملىكەت مىقياسىدا قار ئومۇمىيۈزلۈك ئاز ياغىدىغانلىقى ئۈچۈن، ھەر قايسى چوڭ دەريالاردىكى سۇ مىقدارى ئازىيىشى مۇمكىن، جەنۇبىي شىنجاڭدا ئەتىيازدا پەسلىدە بىر قەدەر كۆپ قۇرغاقچىلىق يۈز بېرىشى مۇمكىن. شۇڭا، ئەتىيازدا بولىدىغان قۇرغاقچىلىقنى تولۇق مۆلچەرلەپ ۋە تەييارلىق كۆرۈپ، سۇ ئامبارلىرىغا قىشلىق سۇ قاچىلاش ۋە ئاق يەرلەرگە تولۇق يانتۇ- زۇش خىزمىتىنى ياخشى تۇتۇش، سۇنى تېجەپ ئىشلىتىش، پىلانلىق ئىشلىتىش لازىم. باھار كېرىشى بىلەن، ئامىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، سۇ سېڭىمەيدىغان ئۆستەڭ قۇرۇلۇشىنى ياخشى تۇتۇپ، ئالدىنقى يېرىم يىلدا سۇ سېڭىمەيدىغان ئۆستەڭدىن 1000 كىلومېتر ئورۇنلاشنى تېرىشىپ قولغا كەلتۈرۈپ، سۇدىن پايدىلىنىش كونتىغىتسىيىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم. ئاپەتكە قارشى تۇرۇپ چارىنى مۇھاپىزەت قىلىش خىزمىتىنى ياخشى تۇتۇش لازىم. جايلار ئوت - خەس تەييارلىقىنى ۋە ئېغىل - قوتانلارنى رېمونت قىلىشنى بالدۇراق ياخشى ئىش- لەپ، تۇرلۇك چارە - تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، ئاپەتكە تاقابىل تۇرۇپ، چارۋىلارنىڭ قېشى ۋە ئەتىيازدىن ئامان - ئېسەن ئۆتۈشىگە كاپالەتلىك قىلىشى لازىم.

تېرىلغۇ تەييارلىقىنى ۋە ئەتىياز پەسلىدىكى ئامىمىۋى خاراكتېرلىك دەرەخ تىكىش، ئوت - چۆپ تېرىشنى داۋاملىق چىڭ تۇتۇش لازىم. بۇغدايىنى قىشتىن ئۆتكۈزۈشنىڭ پەر- ۋىش خىزمىتىنى ياخشى ئىلىپ بېرىش كېرەك. ئۇلايەتنىڭ پىلانىغا ئاساسەن، بۇ يىل ۋە- لايەت بويىچە بەش ناھىيە ئېتىز - ئېرىقلىرىنى ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشى، بۇ ۋەزىپىنى چوقۇم تېرىشىپ ئورۇنلىشى لازىم.

مارالبېشى ناھىيىسى يېڭىئۆستەڭ يېزىسىنىڭ ھويىلا ئارام ئىگىلىكىنى ۋە ئائىلىۋى ئىگىلىكىنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرغانلىق تەجرىبىسىنى ئەستايىدىل كېڭەيتىش لازىم. قىسقىسى، تاۋار ئىشلەپچىقىرىشىنىراۋاجلاندۇرۇشقا مۇمكىن بولغان ھەممە شارائىت- تىن تولۇق پايدىلىنىپ، دېھقانلارنىڭ ئائىلە كىرىمىنى كۆپەيتىپ، دېھقانلارنى ئىمكانقەدەر تېزراق بېيىتىش لازىم.

3 . سانائەت، قاتناش، مالىيە، سودا خىزمىتىدە يىل بېشىدىلا ئەلا نەتىجە يارىتىش- نى قولغا كەلتۈرۈش لازىم.

سانائەت - قاتناش كارخانىلىرىنىڭ رەھبەرلىك بەنزە. قۇرۇلۇشىنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇش، زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى كېڭەيتىش، ھەر خىل ئىقتىسادىي مەس- ئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ۋە تاكامۇللاشتۇرۇش، كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ نەتىجىلىرىنى مۇستەھكەملەش ۋە كېڭەيتىش، مەھسۇلات سۈپىتىنى ۋە ئىقتىسا- دىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتۈرۈش جەھەتتە قاتتىق كۈچ سەرپ قىلىش لازىم. كونا كارخانىلار- دا يوشۇرۇن كۈچلەرنى قېزىش، تېخنىكا يېڭىلاش، ئۆزگەرتىش خىزمىتىنى ياخشى تۇتۇپ، مەھسۇلات سۈپىتىنى تېرىشىپ يۇقىرى كۆتۈرۈپ، بازارى بار يېڭى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپ- چىقىرىپ، كارخانىلارنىڭ ئۆزىنى - ئۆزى ئۆزگەرتىش ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇش لازىم. يېڭى كارخانا قۇرۇشتا مۇھىم نۇقتىنى مەبلەغ ئاز كېتىدىغان، تېز ئۈنۈم بېرىدىغان، پۈتۈش مۇددىتى قىسقا بولىدىغان تۈرلەرگە قارىتىش لازىم. يېڭىدىن قۇرۇلىدىغان ۋە ئۆزگەرتىپ

قۇرۇلىدىغان تۇرلەرنىڭ ئالدىنقى قاتارلىق تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلەپ، مۇمكىنچىلىكى بۇرۇنراق تەقسىماتنى ياخشى ئېلىپ بېرىش كېرەك. قاتتىق هالدا ئاساسىي قۇرۇلۇش تەرتىپى بويىچە ئىش كۆرۈپ، « ئۆچنى بىر تەرەپتىن » قىلىدىغان (يەنى: بىر تەرەپتىن لايىهىلەش، بىر تەرەپتىن قۇرۇلۇش قىلىش، بىر تەرەپتىن قوراشتۇرۇش) قۇرۇلۇشنى قىلماسلىق لازىم. ئالدىنقى يىلى چالا قالغان قۇرۇلۇشلارنى داۋاملىق چىڭ تۇتۇپ، پۈتتۈرۈپ ، بالدۇراق مەنپەئەتلىنىش لازىم. ترانسپورت قورۇلىرى هازىرقى يۈك مەنبەلىرى ئېغىر دەرىجىدە يېتىشمەيۋاتقان ئەهۋالدا ، بارلىق چارە - تۈسۈللارنى قوللىنىپ، يۈك مەنبەلىرىنى تېپىشى، ئىگىلىك باشقۇرۇشنى تىرىشىپ ياخشىلاپ، كۆپ خىل ئىگىلىكنى ئوبدان يولغا قويۇپ، ئىشلەپچىقىرىش يوللىرىنى كېڭەيتىشى كېرەك. يىلان تارماقلىرى ئاپتوموبىل سېتىۋېلىشنى قاتتىق تىزگىنلىشى كېرەك، يېڭىدىن قۇرۇلغان قورۇلارغا ئېهتىياجلىق بولغان ئاپتوموبىلنى تەڭشەش ئارقىلىق هەل قىلىپ بەرسە بولىدۇ، كېرەكتىن چىققان ئاپتوموبىللارنى قايتىدىن ئىشلىتىشكە بەردەك رۇخسەت قىلىنمايدۇ.

كۆمۈر ئىشلەپچىقىرىش جەهەتتە ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشى ئېلىپ بېرىش بىلەن بىر ۋاقىتتا سېتىشنى ياخشى تۇتۇپ،سېتىلىش مىقدارىنى كېڭەيتىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى ئىلگىرى سۈرۈش، بۇرۇنقىدەك كۆمۈر ئىشلەتكۈچىلەر ئۆزى كېلىپ توشۇپ كېتىشتەك ئۇسۇلنى ئۆزگەرتىش لازىم. ئېلېكتر ئىشلەپچىقىرىشقا بىر تۇتاش قوماندانلىق قىلىشنى ياخشى تۇتۇپ، سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى ۋە تۇرمۇش ئۈچۈن كېتىدىغان توكقا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك.

سانائەتنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى داۋاملىق ياخشى ئىشلەش كېرەك، هەر قايسى قورۇلار ۋىلايەت چاقىرغان سانائەتنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش يىغىنىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان تەلەپ بويىچە بۇ خىزمەتنى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلەپ، تەكتنى ئېنىقلاپ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى ياخشى ئېلىپ بېرىشنى جانلىق ئاساسلار بىلەن تەمىن ئېتىش كېرەك. بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشى تۇتۇپ، مۇزلاپ قېلىشتىن، ئوتتىن زەهەرلىنىشتىن ساقلىنىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەپ، بىخەتەر ۋە مەدەنىيەتلىك ئىشلەپچىقىرىشقا كاپالەتلىك قىلىپ، سانائەت - قاتناش ئىشلەپچىقىرىشى بويىچە يىل بېشىدىلا ئەلا نەتىجە يارىتىشنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك.

سىرتتىن كىرگۈزۈش، ئىچكى جەهەتتە بىرلىشىنى داۋاملىق ياخشى ئېلىپ بېرىپ، ئىختىساسلىق خادىملارنى، تېخنىكىنى ۋە مەبلەغنى كىرگۈزۈپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ سانائەت ۋە يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىيات قەدىمىنى تېزلىتىش لازىم. مارالبېشى ناهىيىسى ئانا كۆل يېزىسىنىڭ يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش تەجرىبىسى كۆپچىلىكىنىڭ ئۆگىنىشىگە بەكمۇ تەرزىيدۇ. بۇ يېزا 1984 - يىلدىكى ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدىن كېيىن، ئىچكى ئۆلكىلەردىن ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ 34 نەپەر ئۇستا ۋە تېخنىكلارنى تەكلىپ قىلىپ كېلىپ، 28 كىچىك كارخانا قۇرغان، 1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 780 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 1984 - يىلدىكىدىن 4.8 هەسسە كۆپەيگەن. بۇ، ئىختىساسلىق خادىملارنى ۋە تېخنىكىنى كىرگۈزۈشنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتنى ئىلگىرىسۈرۈشتە ئىنتايىن مۇهىم رول ئوينايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

بۇ قېتىم مەن سەئۇدى ئەرەبىستانىغا بېرىپ تەكشۈرۈپ كەلدىم. ئۇلارنىڭ مەملىكىتى يېيىچە ئاھالىسى 11 مىليون ئىكەن، ئەمما ئۇ يەردە ئىشلەۋاتقان چەت ئەللىكلەر ئىككى مىليون بولۇپ، پۈتۈن مەملىكەت نوپۇسىنىڭ18 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدىكەن. چەت ئەللەردىن ئىختىساسلىق خادىملارنى كۆپلەپ كىرگۈزگەنلىكتىن، ئۇز دۆلىتىنىڭ مايلىق ئۈستۈنلۈكى جارى قىلدۇرۇلۇپ، دۆلەتنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ناھايىتى تېز بولۇپتۇ. بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، تېخنىكىنى ۋە ئىختىساسلىق خادىملارنى كىرگۈزۈش—بىر دۆلەت يا-كى بىر رايونىنىڭ ئىگىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا مۇھىم رولغا ئىگە. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئا-ھىيە (شەھەر) لەر ۋە يېزىلار ئىدىيىدە داۋاملىق ئازاد بولۇپ، مەركەزنىڭ ئىچكى جە-ھەتتە جانلاندۇرۇش، سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش فاكتورىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، دەرۋازىنى كەڭ ئېچىۋېتىپ، ھەر خىل شەكىللەرنى قوللىنىپ، تۇرلۇك ئالاھىدە ئېتىبارلار-نىڭ شارائىتلىرى بىلەن تەمىن ئېتىپ، باشقا جايلاردىن، بولۇپمۇ باشقا ئۆلكە، رايون-لاردىن ھەر خىل كەسىپنى تېخنىكا خادىملارنى ۋە ئۇستىلارنى تەكلىپ قىلىپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشى لازىم.

يېزا — بازار كارخانىلىرىغا بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىپ، ئىچكى ئۆلكىلەر بى-لەن ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىق ۋە ئالماشتۇرۇشنى قانات يايدۇرۇشقا قولايلىق بول-سۇن ئۈچۈن، ناھىيە (شەھەر) لەر بۇ يىلدىن باشلاپ، يېزا — بازار كارخانىلىرىنى راۋاج-لاندۇرۇشقا ئېھتىياجلىق بولغان، يول ئېچىپ ئالغا باسالايدىغان، غەيرەتلىك، قابىلىيەتى-لىك، كەسپىنى بىلىدىغان، «ئۆتىلەشتۇرۇش» تەلىپىگە ئۇيغۇن بولغان بىر تۈركۈم كادىرلار-نى يېزىنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىكى بەنزىلىرىگە كىرگۈزۈپ، يېزا—بازار كارخانىلى-رىنىڭ ئۇزلۇكسىز تەرەققىي قىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىشى لازىم.

مالىيە — سودا سېپىدە، نۆۋەتتە ئاساسلىقى مۇنداق ئىككى خىزمەتنى ياخشى تۇتۇش كېرەك. بىرىنچى، ئاساسىي قۇرۇلۇش مەبلىغى، ئامانەت—قەرز، مال-ھاسىلى قاتارلىقلارغا بولغان ماكرولۇق تىزگىنلەشنى كۈچەيتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەبلەغنى ئېچىش، كىرىمنى ئاشۇرۇش، چىقىمنى تېجەش، مەبلەغ جۇغلاپ ۋە تەييارلاپ، تاۋار ئىشلەپچىقىرىشقا ياردەم بېرىپ، بۇ يىل مالىيە كىرىمىنى 10 مىليون يۈەن كۆپەيتىش نىشانىنى ئەمەلگە ئا-شۇرۇش ئۈچۈن ئاساس سېلىش لازىم. كارخانىلارنىڭ جانلىنىشىنى پائال تۇردا ئىلگىرى سۈرۈپ، زىيان تارتىشتىن پايدا ئېلىشقا ئۆزگىرىشنى چىڭ تۇتۇپ، كارخانىلارنىڭ يۇقىرى-غا پايدا، باج تاپشۇرۇش سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، مالىيە مەنبەسىنى كېڭەيتىش لازىم. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر مۇپەتتىش ئورگانلىرىنىڭ مالىيە، پۇل مۇئامىلىسى، ئومۇ-مىي خەلق ئۇلۇكچىلىكىدىكى ئىقتىسادىي ئورۇنلارغا قارىتىقان مۇپەتتىشلىك نازارىتىنى پائال قوللىنىشى، مالىيە، باج، ئامانەت — قەرزنى چوڭ تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ئۇزلۇكسىز قانات يايدۇرۇپ، ھوقۇق داىرىسىدىن ھالقىغان ھالدا باجنى كېچىرىم قىلىۋېتىدىغان-لارنى ئۇسۇللارنى قەتئى تۈزىتىشى، مالىيە ئىنتىزامىنى چىڭىتىپ، باج ئوغرىلاش، باجدىن قې-چىۋېلىش يوچۇقلىرىنى ئېتىپ تاشلاپ، مالىيە كىرىمىنى كۆچەيتىشى كېرەك. كىرىمنى تېرە-شىپ ئاشۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، خادىملار شىتاتىنى، ئاپتوموبىلنى، يىغىننى قاتتىق تىز-گىنلەش، ئىجتىمائىي كۈرۈھلارنىڭ سېتىۋېلىش كۈچىنى قاتتىق تىزگىنلەش، مەمۇرىي خىرا-

جەت ۋە غەيرى ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرىدىكى چىقىملارنى ئازايتىش لازىم. پۇل مۇئامىلىسى تارماقلىرى ئامانەت توپلاش، مەبلەغ تەييارلاشنى زور كۆچ بىلەن ئۆيۈشتۈرۈشى، تەييارلىقنى بالدۇراق، ياخشى ئىشلىشى، ئاشلىق، پاختا قاتارلىق دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنى ۋە قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىشقا ئىشلىتىلىدىغان مەبلەغنىڭ ئوز ۋاقتىدا، يېتەرلىك تەمىن ئېتىلىشىگە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك. تاشقى سودا تارماقلىرى ئىشلەپچىقىرىش، تەمىنلەش ۋە سېتىش پىلانلىرىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، بۇ يەللىق ئېكسپورت پىلانىنى بالدۇراق ئەمەلىيلەشتۈرۈشى، ئېكسپورت ۋەزىپىسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ئېكسپورت تاۋارلىرىنى كۆپەيتىشنى تەشكىللەپ ئۇيۇشتۇرۇشى كېرەك. ئىككىنچى، بازارنىڭ مولچىلىق مەزگىلىدىكى خىزمەتلەرنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇپ، پۇلنى خەزىنىلەشتۈرۈشنى پائال تۈردە ياخشى تەشكىللەش لازىم. سودا، تەمىنات ـ سودا تارماقلىرى مال مەنبەلىرىنى بالدۇر تەشكىللەپ ۋە ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، بازارلارنى كۆپ يوللار ئارقىلىق بازارلىق تاۋارلار بىلەن تەخمۇكۆپ تەمىنلەشنى قولغا كەلتۈرۈشى كېرەك. ھازىر چاغان يېقىنلىشىپ قالدى، چاغان مەزگىلىدىكى بازار تەمىنلىشىنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇش لازىم. تاۋارلارنى تېز ئېلىپ بېرىش ۋېزىتلارغا ئايرىپ، دېھقانلارنىڭ ئېشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى ۋە تۇرمۇش ماددىي ئەشيالىرىغا بولغان تەلىپىنى قانداقراق قامدىشى كېرەك. مۇلازىمەت سۇپىتى ئامما ئىنكاسى ئەڭ كۆچلۈك بولۇۋاتقان بىر مەسىلە، بۇنى چوڭ ئىش قاتارىدا تۇتۇپ، مۇلازىمەت سۇپىتىنى ھەقىقىي تۈردە يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم.

مال باھاسىنى دائىمى خاراكتېرلىك چوڭ تەكشۈرۈشنى قەتئى داۋاملاشتۇرۇپ، مال باھا ئىنتىزامىنى كۈچەيتىش. مال باھاسىياسىتىگە خىلاپ كېلىدىغان مەسىلىلەرنى ھەر ۋاقىت تۈزىتىش ۋە بىر تەرەپ قىلىش، مال باھاسىنىڭ ئۆسۈپ كېتىشى ۋە كەلسەكەلمەس ئۆرلەپ كېتىشىدىن ساقلىنىپ، بازار مال باھاسىنىڭ ئاساسىي جەھەتتىن مۇقىملىقىنى ساقلاش لازىم.

بازار قۇرۇلۇشىنى ياخشى يولغا قويۇش، يەككە ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش، ئىقتىسادىي توختاملارنىڭ باشقۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش، ھايانكەشلىك، ئالدامچىلىق ۋە ئېغىر ھالدىكى قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرگە زەربە بېرىش، بازارنى باشقۇرۇشتا ئۆلۈكمۇ قىلىۋەتمەسلىك، قالايمىقانمۇ قىلىۋەتمەسلىكنى ئىشقا ئاشۇرۇش لازىم.

بۇ يىل خەزىنە چېكى سېتىۋېلىش ۋەزىپىسى تۈۋەنگە چۈشۈرۈلۈپ بولدى. ئورۇنلار ۋە شەخسلەر تىجارەتچىلىك كۆپەيتىپ سېتىۋېلىش ۋەزىپىنى ۋاقتىدا ئاشۇرۇپ ئورۇنلاپ تۈتەلمەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىغا ياردەم بېرىشى كېرەك.

4. سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش كېرەك.

بىز چوقۇم ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ياخشى تۇتۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىپ، «ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى بىرلىكتە تۇتۇش» نى ئىشقا ئاشۇرۇشىمىز لازىم. ناھىيە (شەھەر) لەر ۋە ئورۇنلار ۋىلايەتلىك «بەش بولۇش، تۆت كۆزەل، تۈچنى قىزغىن سۆيۈش» ھەيئىتى تۈزۈپ چىققان مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش پىلانىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان تەلەپلەرگە ئاساسەن، ئۆنى ئەمەلگە قويۇشتا ئەستايىدىل كۈچ ئۇيۇشتۇرۇپ، پىلاندىكى نىشانلىق بالدۇراق ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشىنى قولغا كەلتۈرۈشى لازىم.

بىر نەچچى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى يەنىمۇ كۈچەيتىش كېرەك. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ــ بارلىق خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلىشىمىزنىڭ تۈپ كاپالىتى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ مۇھىم مەزمۇنىغا قىلىپ تۇتۇپ، تۇرلۇك خىزمەتلەرگە سىڭدۈرۈشى، داۋاملاشتۇرۇشى، تۈزۈملەشتۈرۈشى كېرەك. ماركسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسىنى ئۆگىنىشنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇش، مىللىي تىرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنىنى يەنىمۇ ئۆگىنىش ۋە ئىزچىللاشتۇرۇش، مىللىي سىياسەتنىڭ ئىزچىل ئىجرا قىلىنىشى ئەھۋالىنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئەھدىنامىلىرىنى يەنىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ۋىلايەتمىزنى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە بالىدۇراق نەمۇنىچى ۋىلايەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىش كېرەك.

چاغان مەزگىلىدە ئارمىيىنى ھىمايە قىلىش، ھەربىيلەر ئائىلە تەۋەلىرىگە ئىھتىبار بېرىش پائالىيىتىنى چوڭقۇر، كەڭ قانات يايدۇرۇپ، ھەر مىللەت ئاممىسىنى دوستلىشىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشقا تەشكىللەپ، ئارمىيە بىلەن ھۆكۈمەت، ئارمىيە بىلەن خەلق، ئىشلە پىچىقىرىش-قۇرۇلۇش بىكىتۈەنى بىلەن يەرلىك ۋە ھەر مىللەت خەلقى ئوتتۇرىسىدىكى بۇيۇك ئىتتىپاقلىقنى يەنىمۇ كۈچەيتىش لازىم.

ئىككىنچى، ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىپ، ئىسلاھاتقا توسالغۇ بولىدىغان ئىدىيىلەرنى تازىلاش كېرەك. نۆۋەتتە ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەت جەھەتتىكى ئاساسلىق ۋەزىپە پارتىيىنىڭ مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ ھۆججەتلىرىنى ئۆگىنىشىنى، ئىچكىم مەسىلىلىرى ۋە سىياسەت تەربىيىسىنى ياخشى تۇتۇپ، كىشىلەرنى ۋەزىيەتنى توغرا تونۇشقا يېتەكلەپ، ئۇلارنىڭ تۇتۇنى زامانىۋىلاشتۇرۇشقا بولغان ئىشەنچىسىنى كۈچەيتىش، ئىسلاھات ۋە 7 ــ بەشىيىللىق پىلانىنىڭ غەلىبىلىك ئورۇنلىنىشىغا ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلىشتىن ئىبارەت. ۋىلايەتمىزدە كادىرلارغا ئېلىپ بېرىلىدىغان نەزەرىيىۋى تەربىيىنى مۇنتىزىملاشتۇرۇش لازىم. شاراىتى بارلىكى ئورۇنلار كادىرلارنى ئۇلارنىڭ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىشى ئاساسىدا، مۇددەت ۋە تۈرکۈمگە بۆلۈپ تەربىيىلەپ، مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلىش ۋە ھەل قىلىش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىش لازىم. كەڭ كادىرلار ۋە ئاممىغا غايىلىك، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزاملىق بولۇشتىن ئىبارەت «تۆت بولۇش» تەربىيىسىنى ئۆزلۈكسىز ئېلىپ بېرىپ، ئۇلاردا جان-دىلى بىلەن ئومۇم ئۈچۈن ئىشلەشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار كومۇنىستىك غايە تۈرغۇزۇش كېرەك. قانۇن ساۋاتىنى ئومۇملاشتۇرۇش تەربىيىسى ئېلىپ بېرىش لازىم. بۇ يىل قانۇن ساۋاتىنى ئومۇملاشتۇرۇشنىڭ بىرىنچىيىلى. ناھىيە (شەھەر) لەر، ئورۇنلار پىلان ۋە تەدبىرلىرىنى تۈزۈپ ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈرۈشى كېرەك. ئايالارۋە بالىلار نىڭ قانۇنىي ھوقۇقىنى قوغداشقا ئەھمىيەت بېرىش لازىم. سىياسىي-قانۇن خىزمەتىنى قەتئىي بوشاشتۇرماستىن ياخشى ئىشلەپ، جەمئىيەت ئامانلىقىنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ، ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەش فاكتورىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈش، ئېغىر جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرى ۋە ئېغىر ئىقتىسادىي جىنايەتچىلەرگە قاتتىق زەربە بېرىپ، ئىكىكىنچى قېتىملىق ئۇرۇش ئوپېراتسىيىسىنىڭ 4-چېكىنى ياخشى قىلىپ، جەمئىيەت ئامانلىقىغا ۋە جەمئىيەتكە كەيپىياتىنىڭ يەنىمۇ ياخشىلىنىشىنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك.

ئۇچىنچى، مەدەنىيەت، ماتارىپ، پەن - تېخنىكىسا قاتارلىق خىزمەتلەرنى ياخشى تۇتۇش كېرەك. ماتارىپ، پەن - تېخنىكا خىزمىتى تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدا مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ. بىز ئوقۇغۇچىلىق تۇرمۇشىدىكى مەجبۇرىي ماتارىپنى تەدرىجى ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، چوڭلار ماتارىپى ۋە ئىشچى - خىزمەتچىلەر ماتارىپىنى پائال راۋاجلاندۇرۇشىمىز لازىم. پەن - تېخنىكا خىزمىتىنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا يۆزلەندۈرۈشىمىز، تېرىشچە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشىمىز لازىم. مەدەنىيەت، سەھىيە، تەنتەربىيە تارماقلىرى سوتسىيالىزم ئۈچۈن، خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يېتەكچى ئىدىيىسىنى تېخىمۇ توغرىلاپ، ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى، خىزمەت نەتىجىسىنى ئۆلچەشتىكى ئەڭ يۇقىرى ئۆلچەم قىلىش لازىم. سەھىيە تارماقلىرى قىش ۋە ئەتىياز پەسىللىرىدە يەرلىك كېسەللىكلەر ۋە يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئونى داۋالاش، ئانا-بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش ۋە مەدەنىيەتلىك دوختۇرخانا قۇرۇش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىشى لازىم. تەنتەربىيە تارماقلىرى ئاممىۋى خارەكتېرلىك تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى ۋە مەللىي تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىنى زور كۆچ بىلەن ئومۇملاشتۇرۇشى ۋە قانات يايدۇرۇشى لازىم. مەدەنىيەت، ئاخبارات، نەشرىيات، رادىئو - تېلېۋىزىيە قاتارلىق تارماقلار ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى دەۋر قىلغان ھالدا ئۆزلىرىنىڭ رولىنى جارى قىلدۇرۇپ، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تۆھپە قوشۇشى لازىم.

5. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش نەتىجىلىرىنى مۇستەھكەملەپ، پارتىيە ئىستىلىنىڭ يەنمۇ ياخشىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش لازىم.

يېقىنقى مەركىزىي كومىتېت ئۆزگىچىسى پارتىيە ئىستىلىنى توغرىلاشنى بېيجىڭدىن باشلاش، مەركەزدىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە رەھبەرلىك ئورگانلىرىدىن باشلاش لازىم دەپ كۆرسەتكەندىن كېيىن، پارتىيە ئىستىلىنى توغرىلاش داۋامىدا، مەركەزدىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە ئورگانلىرىدىكى پارتىيەلىك كادىرلارنى پۈتۈن مەملىكەتكە باشلامچى بولۇشقا، بۇ ئارقىلىق پارتىيە ئىستىلى ۋە پۈتكۈل جەمئىيەت كەيپىياتىنىڭ ياخشىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە چاقىردى. مەركەزىي پارتىيە ئىستىلىنى توغرىلاشقا قەتئىي ئىرادە باغلىدى. ۋە مەركەزدىكى ئورگانلارنىڭ پارتىيە ئىستىلىنى توغرىلاش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇلۇشنى قارار قىلدى. ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ۋە ھەر قايسى ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكومى، خەلق ھۆكۈمەتلىرى ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ۋە گوۋۇيۈەننىڭ بۇ نۇقتىنى ئەڭگۈشتىگىنىنى نۆۋەتتە ئورگانلارنىڭ ئىستىلىدا ساقلىنىۋاتقان بىر قانچە ئېغىر مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشىنىڭ روھىغا ئاساسەن، ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ، پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدىكى چېرىكلىشىش ھادىسىلىرىنى پاش قىلىشىمىز ۋە تازىلىشىمىز لازىم. ئۆتكەن يىلنىڭ ئاخىرىدا، ۋىلكوم ۋىلايەتلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ پارتىيە ئىستىلى، پارتىيە ئىنتىزامىنى چوڭ تەكشۈرۈش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشىنى تەستىقلاپ تارقاتقاندى. ناھىيە (شەھەر) لەر مۇشۇ ئۇقتۇرۇشنىڭ روھى بويىچە بۇ خىزمەتنى ئەستايىدىل، ئوبدان ئىشلىشى كېرەك.

پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى داۋاملىق تۇرغۇزۇپ ئوبدان ئىشلەش لازىم. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى ئاخىرلاشقان ئورۇنلار پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش نەتى-

جىلپۇر ئى ئەستايىدىل مۇستەھكەملىشى، يەكۈنچىقىرىلمىغانلىرى بولسا داۋاملىق تۇرغۇزۇپ ئىنتىلاپ بىرتەرەپ قىلىشى، يېڭىدىن سىزغۇبلىنغان ناچار ئىستىللارغا تاقابىل تۇرۇشقا جۇرئەت قىلىشى، ئەستايىدىل تۇرغۇزۇپ بىر تەرەپ قىلىشى لازىم. بىر ھەپتىلىك ئىستىللارنى قاتتىق كونترول قىلىشىمىز لازىم، بولۇپمۇ چاغلاردىن بۇرۇن ۋە كېيىن ئوتكۈزۈلىدىغان ھەر خىل سۆھبەت يىغىنلىرى، خاتىرىلەش يىغىنلىرى ۋە چاي زىياپەتلىرىنى بىر پىيالە چاي بىلەن ئۆزىتىش، باشقا مېھماندارچىلىق ئوتكۈزمەسلىك لازىم. ئوتكۈزۈش زۆرۈر بولغان تەقدىردىمۇ، كۈتۈۋېلىش ئولچىمىنى قاتتىق تىزگىنلەش، مېھمانلارغا ھەمراھ بولىدىغان خادىملارنى ئازايتىش، ئىقتىسادچىللىق بىلەن ئىش كۆرۈش كېرەك. ھوكۇمەت پولىنى خەجلەپ مېھمان چاقىرىش، سوۋغا تەقدىم قىلىش، مۇكاپات سوممىسى، ياردەم پولى، ماددىي نەرسىلەرنى قالايمىقان تارقىتىش قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ.

يېزىلارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىدە، مەركەز، ئاپتونوم رايون ۋە ئۇلكومنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە ئىش كۆرۈش لازىم. ئۇلايەتلىك پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى بۇ جەھەتتە كونكرېت ئورۇنلاشتۇرغاندەك، شۇڭا، بۇ يەردە قايتا تەكرارلىمايمەن. زېھنىمىزنى مەركەزلەشتۈرۈپ، يېڭى بىر يىلدىكى تۇرلۇك خىزمەتلەرنى ئوبدان تۇتۇشقا ئوڭاي بولۇن ئۈچۈن، تېخىچە پارتىيە قۇرۇلتىيى چاقىرىلمىغان ناھىيىلەر چاغلاردىن ئىلگىرى چاقىرىپ بولۇشى كېرەك.

6. رەھبەرلىك ئىستىلىنى ئەستايىدىل ياخشىلاپ، ئاممىنىڭ تۇرمۇشىغا كۆڭۈل بۆلۈش كېرەك. نۆۋەتتىكى خىزمەتلەرنى ئوبدان تۇتۇشنىڭ ئاچقۇچى رەھبەرلىكتە. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن، ئاممىنى ئوچۇن خىزمەت قىلىش ئىدىيىسىنى تۇرغۇزۇشى، ئۇششاق - چۈششەك ئىشلاردىن ۋە ھۆججەت دۆۋىسى، يىغىن قاينىمىدىن ئازاد بولۇپ، ئاساسىي قاتلاملارغا ۋە ئىشلەپچىقىرىشنىڭ بىرىنچى سەپىگە چوڭقۇر چۆكۈپ، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشى، نەق مەيداندا ئىش بىجىرىپ، ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ئۆز جايىدا سىزغۇبلىشى ۋە ھەل قىلىشى لازىم. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر قۇرۇق گەپنى ئاز قىلىپ، كۆپرەك ئەمەلىي ئىشلارنى ئىشلىشى، خىرمەت ئۇنۇمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشى لازىم. ئىسلاھ قىلىشقا ئالغا ئىلگىرىلەشكە جۇرئەت قىلىشى، ئۆزى مەسئۇل بولغان خىزمەتلەرنى ۋە كەسىپى تارماقلارنىڭ خىزمىتىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن مەسئۇل بولۇپ ئىشلىشى، ئۆزىنىڭ جاپالىق، ئەمەلىي ئىشلەش روھى ئارقىلىق ھەر دەرىجىلىك قوماندانلىق سىستېمىلىرىغا تەسىر كۆرسىتىشى ۋە ئۇلارنى يېتەكلىشى، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكنىڭ جانلىق، جۇشقۇن كۈچىنى ساقلىشى ۋە جارى قىلدۇرۇشى لازىم.

ھەر دەرىجىلىك پارتىيە - ھوكۇمەت رەھبەرلىرى خەلقنىڭ ھالىغا يېتىشى، خەلقنىڭ كۈچىنى ئاسرىشى، ھەر مىللەت خەلقنىڭ تۇرمۇشىغا ھەقىقىي تورە كۆڭۈل بۆلۈشى لازىم. كونكرېت پىلان ۋە تەدبىرلەرنى تۈزۈپ، ھەر تەرەپتىكى ئاكتىپ ئامىللارنى ئىشقا سېلىپ، نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش خىزمىتىنى ھەقىقىي تۇرده ئوبدان ئىشلىشى كېرەك. نۆۋەتتە، نامرات ئائىلىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بىر قېتىم ئېنىقلاپ چىقىش، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا ياردەم بېرىش، مەسىلە يۈز بېرىپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش لازىم. ئۇلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى تەرەققى قىلدۇرۇش ئارقىلىق نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ، بېيىشىغا ئۇقتىلىق تۇرده ياردەم قىلىش كېرەك. يېتىم بالىلارنى بېقىش ۋە باشقۇرۇش خىزمىتىنى تېخىمۇ ئوبدان ئىشلەش، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش ۋە ئوقۇشىنى پاختىكارلاشتۇرۇپ، ئۇلار-

قەشقەر ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە داغدۇغىلىق يىغىن ئۆتكۈزۈپ،

پوسكام ناھىيىسىگە قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە دەپ نام بەردى

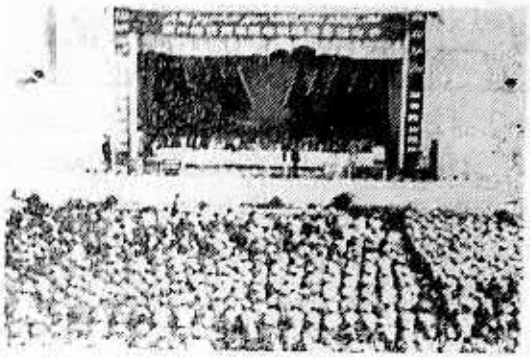

1986-يىلى 5-ئاينىڭ 3-كۈنى، ماي ئىپادىسىدىكى ئىتتىپاقلىق قۇياش نۇرىغا چۆمگەن پوسكام ناھىيە بازىرىدا رەڭگا-رەڭ بايراقلار لەپىلدەيتتى، ناغرا-سۇنايلار داۋا - دۈمباق سادالىرى ئەترابىنى چاڭ كەلتۈرگەندىلا بايراملىق كەيپىياتلىرىنى كۆتۈرگەن ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىدىن تۆت مىڭغا يېقىن كىشى ناھىيە مەركىزىدىكى يازلىق كىنوخانا ۋە قىشلىق كۆلۈبقا يىغىلىدى. مەركىزىي يىغىن مەيدانىدىن باشقا 14 شۆبە يىغىنى ئورنى ۋە ھەر قايسى ئىتتىلىلەردە 30مىڭغا يېقىن كىشى سىملىق رادىئو كانىيى ئالدىغاجەم بولغانىدى.

نى تۆتنى زامانىۋىيلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا كۈچ-كىلىك بولغان ئىختىماسلىق كىشىلەردىن قىلىپ يېتىشتۈرۈش، سوتسىيالىستىك چوڭ ئائىلىنىڭ مېھرى - شەپقىتىدىن بەھرىمەن قىلىش لازىم.

پىشقەدەم كادىرلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەش. پىشقەدەم كادىرلار خىزمىتىدىن ئايرىلىپ دەم ئېلىشقا چىققاندىن كېيىن، ئاساسلىق سىياسىي مۇئامىلە ئۆزگەرمەسلىك، تۇرمۇش تەمىناتى جەھەتتە ئېتىبار بېرىش سىياسىتىنى قەتئىي ئىجرا قىلىش، تۇرار جاي، داۋالىنىش، پەرزەنتلىرىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش جەھەتلەردە دۆلەتنىڭ يەلىمىسىگە خىلاپلىق قىلماسلىق ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا ئۇلارغا ئىمكان قەدەر ئېتىبار بېرىش لازىم. ئۇلارنىڭ تەلەپلىرى قانىنىچىلىقلارنى ھەل قىلىشىغا يار-دەم بېرىش لازىم، پىشقەدەم كادىرلار سىياسىتىنى ئىجرا قىلىش، تەلەپلىلەشتۈرۈش جەھەتتە، تەمىنات جەھەتتە بىر-بىرىگە ئىتتىرىدىغان، ئارقىغا سۈرەپ بېجىرىپ بەرمەيدىغان ھادىسىلەرنى چوقۇم تۈزىتىش لازىم.

بىز يەنە ئەرزىيەت خىزمىتىنى تېخىمۇ ياخشى ئىشلىشىمىز كېرەك. رەھبەرلىك دېڭۈرىنى بولۇش تۈزۈمىدە چىڭ تۇرۇپ، ئاممىنىڭ خىزمەتلىرىمىزگە بولغان تەنقىدى ۋە تەكلىپلىرىنى ئاڭلاپ تۈرۈشىمىز، ئاممىنىڭ ئەقىلغا مۇۋاپىق بولغان، بۇجىرىشكە بولىدىغان تەلەپلىرىنى قانداقتۇرۇپ، خىزمەتلىرىمىزنى ياخشىلاش ئارقىلىق، پارتىيە بىلەن ئاممىنىڭ، كادىرلار بىلەن ئاممىنىڭ مۇناسىۋىتىنى قويۇقلاشتۇرۇشىمىز لازىم.

يولداشلار، بىز تولۇپ تاشقان ئىشەنچ بىلەن، 1986-يىلغا قەدەم قويدۇق. ھەممىز پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەتراپىغا تېخىمۇ زىچ ئۈيۈشۈپ، ئىجتىھات بىلەن ئۆگىنىپ، تىرىشىپ ئىشلەپ، ئىدىيىدە ئازاد بولۇپ، يول ئېچىپ ئالغا ئىلگىرىلەپ، قەشقەرنىڭ گۈللىنىشى، قەشقەرنىڭ ئاۋات بولۇشى ۋە تەرەققىي تېپىشى ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلايلى!

ئەتىگەن سائەت توققۇزدا، ۋىلكومنىڭ شۇجىسى كوگالۇ ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە-
نىڭ پوسكام ناھىيىسىگە قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى
ناھىيە دەپ نام بېرىش يىغىنى باشلانغانلىقىنى جاكالىدى. بۇ چاغدا، يىغىن مەيدانىدا
ناغرا ـ سونای، داقا ـ دۇمباق، پوچاقزا ۋە ئالقىش سادالىرى ياڭراپ كەتتى.

بۇ قېتىمقى يىغىنغا مەملىكەتلىك سىياسىي كىڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم-
رايونلۇق مەسلىھەتچىلەر كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ۋاڭ ئېنماۋ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ
شۇجىسى سۇڭ خەنلياڭ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، ئاپتونوم-رايون-
لۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى تۆمۈر داۋامەت، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن
شۇجىسى جانابىل، ئاپتونوم رايونلۇق مەسلىھەتچىلەر كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرلىرى
يەي جېڭمىڭ، ۋاڭ جېنۇبىن، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى،
شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ سىياسىي كومىسسارى تاڭ گۇاڭمەي، ئاپتونوم رايونلۇق پارت-
كومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى خەلچەم ئىسلام قاتارلىق يولداشلار قاتناشتى.

يىغىنغا يەنە نېپىت سانائىتى مىنىستىرلىقىنىڭ مەسلىھەتچىسى جياۋلىرېن، مۇئاۋىن
مىنىستىرى لى نېيەنشياڭ، شۇنىڭدەك ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەر قايسى كومىتېت، ئىشخانا، نازا-
رەتلىرى، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ كېپىنكى ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىش ئىشخا-
نىسى، جەنۇبىي شىنجاڭ نېپىت قوماندانلىق شىتابى، خوتەن ۋىلايىتى ۋە قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم
ئوبلاستى، قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى، خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ مەلۇم قىسمى، يېزا
ئىگىلىك 3ـدىۋىزىيىسىنىڭ مەسئۇللىرى قاتناشتى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق
ھۆكۈمىتى، نېپىت مىنىستىرلىقى، ئاپتونوم رايونلۇق مىللىي ئىشلار كومىتېتى، قەشقەر شۆبە
ھەربىي رايونى، قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى، يەكەن ناھىيىسى ۋە قاغىلىق ناھە-
يىسى قاتارلىق ئورۇنلار يىغىننى تەبرىكلەپ تېلېگرامما ئەۋەتتى ۋە لەۋھە تەقدىم قىلدى.

بوسكام ناھىيىسىدە تۇرۇشلۇق قىسىم كاللا كو-
مانددىرىچەگچىلەركە پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتى
ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدا تەربىيە بې-
رىشكە ئىنتايىن دىققەت قىلدى.

چۈيۈەللياڭ فوتوسى.

يىغىندا قەشقەر ۋىلكومۇە مەمۇرىي مەھ-
كىمىنىڭ پوسكام ناھىيىسىگە ۋىلايەت بويىچە
« مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى
ناھىيە » دەپ نام بېرىش توغرىسىدىكى
قارارى ئوقۇپ ئۆتۈلدى. ھەمدە گۈۋاھنامە
تارقىتىپ بېرىلدى، لەۋھە تەقدىم قىلىنە-
دى. يولداش جانابىل ئاپتونوم رايونلۇق
پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ يىغىننى
تەبرىكلەپ ئەۋەتكەن تېلېگرامىسىنى
ئوقۇپ ئۆتتى. ۋاڭ ئېنماۋ، سۇڭ خەنلياڭ،
تۆمۈر داۋامەت، تاڭ گۇاڭمەي ۋە قەشقەر
ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي
مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق
يولداشلار ئېلگىرى ـ ئاخىر سۆز قىلدى.

يولداش ۋالۇ ئېنماۋ سۆزىدە مۇنداق دېدى: قەشقەر ۋىلايىتى ۋە ئاپتونوم رايونىمىز- دىكى بارلىق ناھىيە، شەھەرلەر، ۋىلايەت - ئوبلاستلار پوسكام ناھىيىسىدىن ئۆگىنىشى، پوسكام ناھىيىسىنىڭ تەجرىبىسىنى پۈتۈن شىنجاڭنىڭ ھەممە يېرىگە كېڭەيتىپ، ئۇنىڭدىن ياخشى ئۇنۇم ھاسىل قىلىشى كېرەك.

يولداش سۇڭ خەنلياڭ سۆزىدە مۇنداق دېدى: پوسكام ناھىيىسىگە قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە دەپ نام بېرىلگەنلىكى — پوسكام ناھىيىسىدىكى 110 مىڭدىن ئارتۇق ھەر مىللەت خەلقىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا خۇشاللىنارلىق زور ئىش، شۇنداقلا ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىجەھەتتە قولغا كەلتۈرۈلگەن يەنە بىر دول مېۋە. يولداش سۇڭ خەنلياڭ بۇ شەرەپلىك نامغا ئېرىشكەن پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

يولداش تۆمۈر داۋامەت سۆزىدە مۇنداق دېدى: پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئامما ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئۇچ يىلدىن كۆپرەك تىرىشىش ئارقىلىق، يولداش ۋالۇ ئېنماۋ ئوتتۇرىغا قويغان تەلەپنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا تۆھپە قوشتى، ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 4-قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئېيى پائالىيىتىنىڭ مەزمۇنىنى بەيىنتتى. ئۇ، مۇنداق دېدى: مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى — شىنجاڭنىڭ چوڭ ئومۇملىقى، بارلىق خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەشنىڭ ئالدىنقى شەرتى ۋە كاپالىتى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ياخشى بولسا، ئىگىلىك تەرەققىي قىلىدۇ، تۇرلۇك ئىشلاردا غەلبە قازانغىلى بولىدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا ئىشلىرىمىز دەخلى - تەرۇزگە ئۇچرايدۇ، مەغلۇپ بولىدۇ. بۇ، ئاپتونوم رايونىمىزدا 30 نەچچە يىلدىن بۇيان ئەمەلىيەت ئەكرار ئىسپاتلىغان ھەقىقەت. بۇنى ئەسته چىڭ تۇتۇشىمىز كېرەك.

يولداش تاۋ گۇاڭسەي سۆزىدە، خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ شىنجاڭدا تۇرۇشلۇق قىسىملىرى ئارمىيە بىلەن خەلق بىرلىكتە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئۇزلۇكسىز كۈچەيتىشى زۆرۈرلىكىنى ئالاھىدە تەكىتلەپ كۆرسەتتى.

يولداش ئابدۇغوپۇر سەدىق مۇنداق دېدى: پوسكام ناھىيىسى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىدە پۈتۈن ۋىلايىتىمىز ئۈچۈن ئۈلگە يارىتىپلا قالماستىن، بەلكى بىزنى قىممەتلىك تەجرىبىلەر بىلەن تەمىنلىدى. بۇ، پوسكام ناھىيىسىنىڭ نۆۋەتتىكى چوڭ ياخشى ۋەزىيىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا، ۋىلايىتىمىزنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە تۇرلۇك خىزمەتلىرىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

ئۇ مۇنداق دېدى: ۋەلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە پۈتۈن ۋىلايەت مىقياسىدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تۇنجى نەمۇنىچى ناھىيە — پوسكام ناھىيىسىدىن ئۆگىنىش توغرىسىدا قارار چىقاردى. بىز ۋىلايەت بويىچە ھەممە ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ پوسكام ناھىيىسىدىن ھەقىقىي تۇردا ئۆگىنىشىنى، پوسكام ناھىيىسىنىڭمۇ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە دېگەن شەرەپلىك نامغا مۇناسىپ ئىش كۆرۈپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ يېڭى پەللىسىگە چىقىپ، تۇرلۇك خىزمەتلەرنى تېخىمۇ ياخشى ئىشلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئاخىردا جۇڭگو كومپارتىيىسى پوسكام ناھىيىلىك شۇجىسى يۇ جېڭمۇ

پوسكام ناهيىسىگه قەشقەر ۋىلايىتى بويىچه مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناهيه دەپ نام بېرىش توغرىسىدىكى قارار

1982- يىل 4- ئايدا، يولداش ۋاڭ ئېنماۋ پوسكام ناهيىسىدە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە، پوسكام ناهيىسىنى تەرىپلەپ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناهيه قىلىپ قۇرۇپ چىقىش تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويغانىدى. پوسكام ناهكوم، ناهيىلىك خەلق هۆكۈمىتى يولداش ۋاڭ ئېنماۋنىڭ بۇ يوليورۇقىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، تەرىپلەپ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناهيه قۇرۇش توغرىسىدا قارار چىقاردى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناهيه قۇرۇش يۇزىسىدىن ئۇچ يىللىق پىلان تۈزۈپ چىقىپ، ناهيه بويىچه بۇ پائالىيەتنى كەڭ، چوڭقۇر قانات يايدۇردى.

ئۇچ يىلدىن بۇيان، پوسكام ناهيىسىدىكى هەر دەرىجىلىك پارتىيە، هۆكۈمەت ئورۇنلىرى ناهيىدىكى هەر مىللەت خەلقىنى يېتەكلەپ، ماركسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسى ۋە مىللىي سىياسەت هەققىدىكى تەربىيىنى چوڭقۇر ئېلىپ بېرىش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش جەھەتتە كۆپلىگەن خىزمەتلەرنى ئىشلەپ، كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە تەكشۈرۈپ تۇتكۈزۈۋېلىش ئارقىلىق مۇنداق هېسابلىدى: پوسكام ناهيىسىدە ئۇچ يىللىق تەرىشچانلىق ئارقىلىق، هەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ئاڭلىقلىقى زور دەرىجىدە كۈچەيدى. « ئىككى ئايرىلماسلىق » ئىدىيىسى كىشىلەر قەلبىدىن كۈنسايىن چوڭقۇر تۇرۇن ئالدى. « بەش تۈز ئارا » ۋە مىللەتلەر ئارا ئىتتىپاقلىشىش، دوستانە تۇتۇشتىن ئىبارەت ئىجتىمائىي كەيپىيات بارغانسېرى ياخشى بولدى، پارتىيىنىڭ تۈرلۈك مىللىي سىياسەتلىرى ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈپ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە تۈرلۈك ئىشلارنىڭ تەرەققىياتى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈرۈلدى. ج ك پ قەشقەر ۋىلكوم هەيئەتلىرىنىڭ 13- قېتىملىق يىغىنىدا ۋە قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە ۋالىيلىرىنىڭ 4- قېتىملىق يىغىنىدا مۇزاكىرە قىلىنىش ئارقىلىق، پوسكام ناهيىسىگە قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناهيه دەپ نام

يىغىنىدا سۆز قىلدى. يۇ جيا پېك سۆزىدە شان - شەرەپنى ئالغا ئىلگىرىلەشنىڭ هەربىر تەلەپكەتلەندۈرگۈچ كۈچى قىلىپ، كەمتەر، ئېھتىياتچان بولۇپ، مەغرۇرلۇق، ئالدىراقسانلىقتىن ساقلىنىپ، ئىسلاهاتنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ، جەسۇرلۇق بىلەن ئالغا ئېتىلىپ، « ئىككى مەدەنىيەت » قۇرۇلۇشىنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىپ، پوسكام ناهيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى يېڭى بىر باسقۇچقا كۆتۈرۈپ، ناهيىنىڭ سانائىتى، يېزا ئىگىلىكى ئىشلەپچىقىرىشى ۋە تۈرلۈك قۇرۇلۇش ئىشلىرىدا يېڭى غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

(« قەشقەر گېزىتى » دىن).

تەبرىك تېلېگراممىسى

جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى پوسكام ناھكومىغا:

پوسكام ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىگە:

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى 6- نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 4- سائىلىق يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، يېڭى نىيەتتە ھەمكارلىشىپ، غەلبىسىزى ئالغا بېسىپ، 7- بەشيىللىق پىلانىنى ئىشقا ئاشۇرۇش رۇھى ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلىۋاتقان چاغدا، ئاپتونوم رايونىمىزدا 4- قېتىملىق « مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى » پائالىيىتى باشلىنىۋاتقان چاغدا، قەشقەر ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە ناھىيىگىزلەرگە « قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتكى ئەمۇنىچى ناھىيە » دەپ نام بەردى. بۇ — پوسكام ناھىيىسىنىڭ شەرىپى، شۇنداقلا پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ شەرىپى. بىز سىلەرنى ھەممە سىلەر ئارقىلىق پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت كادىر ۋە خەلق ئاممىسىنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىز — كۆپ مىللەت توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايون. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى مۇستەھكەملەش ۋە راۋاجلاندۇرۇش — بارلىق خىزمەتلەرنى ئىشلەشنىڭ ئالدىنقى شەرتى ۋە كاپالىتى. مىللەتلەر ئىتتىپاق بولسا، تىنچ — ئىتتىپاق بولغان سىياسىي ۋەزىيەت بولمايدۇ، تۇتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بارغىلى بولمايدۇ. ئەمەلىيەت ئىسپاتلىدىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۈپ مەنپەئىتى، شۇنداقلا ئاپتونوم رايوننىڭ چوڭ ئومۇملىقى. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى بىزدىن « مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنى، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى مۇستەھكەملەشنى ئۆزىمىزنىڭ مۇقەددەس بۇرچى ۋە شەرەپلىك ۋەزىپىسى » قىلىشنى تەلەپ قىلدى؛ سىلەر پۈتۈن ناھىيىدىكى ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىسىنى يېتەكلەپ، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى يولىيورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ۋە ئىجرا قىلىپ، ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىنى ماركسىزمنىڭ مىللەت نەزەرىيىسىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشكە ئۇيۇشتۇرۇپ، ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىنى پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش توغرىسىدا تەربىيە بېرىپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى ئۆزلۈكسىز كۈچەيتىپ، ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنى بارغانسېرى ياخشىلىنىدىغلار. بولۇپمۇ، 1982-يىلىدىن بۇيان، سىلەر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ يولىيورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە قۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇۋاتقىلار. ئۇچ يىلدىن كۆپرەك تىرىشىش ئارقىلىق، ناھىيە بويىچە سوتسىيالىستىك مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى مۇستەھكەملەش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ئىشلىرىدا ئومۇمىي ئىلگىرىلەش بولدى. بۇ ناھىيىنىڭ پارتكومى ۋە ھۆكۈمىتى ئۆزىنىڭ بۇ قېتىملىق ئىلگىرىلەشلىرىنى ئاساس قىلىپ، يېڭى ئىلگىرىلەشلەرنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلىۋاتقان چاغدا، ئاپتونوم رايونىمىزدا 4- قېتىملىق « مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى » پائالىيىتى باشلىنىۋاتقان چاغدا، قەشقەر ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە ناھىيىگىزلەرگە « قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتكى ئەمۇنىچى ناھىيە » دەپ نام بەردى. بۇ — پوسكام ناھىيىسىنىڭ شەرىپى، شۇنداقلا پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ شەرىپى. بىز سىلەرنى ھەممە سىلەر ئارقىلىق پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت كادىر ۋە خەلق ئاممىسىنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىز — كۆپ مىللەت توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايون. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى مۇستەھكەملەش ۋە راۋاجلاندۇرۇش — بارلىق خىزمەتلەرنى ئىشلەشنىڭ ئالدىنقى شەرتى ۋە كاپالىتى. مىللەتلەر ئىتتىپاق بولسا، تىنچ — ئىتتىپاق بولغان سىياسىي ۋەزىيەت بولمايدۇ، تۇتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بارغىلى بولمايدۇ. ئەمەلىيەت ئىسپاتلىدىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۈپ مەنپەئىتى، شۇنداقلا ئاپتونوم رايوننىڭ چوڭ ئومۇملىقى. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى بىزدىن « مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنى، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى مۇستەھكەملەشنى ئۆزىمىزنىڭ مۇقەددەس بۇرچى ۋە شەرەپلىك ۋەزىپىسى » قىلىشنى تەلەپ قىلدى؛ سىلەر پۈتۈن ناھىيىدىكى ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىسىنى يېتەكلەپ، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى يولىيورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ۋە ئىجرا قىلىپ، ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىنى ماركسىزمنىڭ مىللەت نەزەرىيىسىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشكە ئۇيۇشتۇرۇپ، ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىنى پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش توغرىسىدا تەربىيە بېرىپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى ئۆزلۈكسىز كۈچەيتىپ، ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنى بارغانسېرى ياخشىلىنىدىغلار. بولۇپمۇ، 1982-يىلىدىن بۇيان، سىلەر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ يولىيورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە قۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇۋاتقىلار. ئۇچ يىلدىن كۆپرەك تىرىشىش ئارقىلىق، ناھىيە بويىچە سوتسىيالىستىك مىللەتلەر

بېرىدىغان قارار قىلىندى.

پوسكام ناھىيىسىنىڭ مەغرۇرلۇق، ئالدىراقسانلىقتىن ساقلىنىپ، يەنىمۇ غەيرەتكە كېلىپ، ئىككى مەدەنىيەتنى بىرلىكتە تۇتۇشتا چېك تۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا يېڭى پەللىگە چىقىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ج ك پ قەشقەر ۋىلكوم

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە

1986- يىل 4- ئاينىڭ 24- كۈنى.

لەتلەر مۇناسىۋىتىنى يەنمۇ تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ھەر مىللەت كادىر ۋە ئامما بىر-بىرىگە ئوخشاش مۇئامىلىدە بولۇش، ئىناق ئۆتۈش، ئۆز ئارا ئىشىنىش، ئۆز ئارا ھۆرمەتلەش، ئۆز ئارا غەمخورلۇق قىلىش، ئۆز ئارا قوللاش، ئۆز ئارا چۈشىنىش، « ئىككى ئايرىلماسلىق » تەك ئىدىيىنى كىشىلەر قەلبىگە چوڭقۇرلىشىدۇرۇشلار، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ئوتتۇرىغا قويغان « ھەممە كىشىدە مىللەتلەر ئىتتىپاق بولۇش ئىدىيىسى بولۇش، ھەممە كىشىنى مىللىي سىياسەتنى ئۇقۇش، ھەممە كىشى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تەكىتلەش، ھەممە كىشى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىلىق ئىشلارنى قىلىش » تىن ئىبارەت چاقىرىقىنى قەدرىجى ھالدا پۈتۈن ناھىيىدىكى ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىنىڭ ئەملىي ھەرىكىتىگە ئايلاندۇرىدۇلار. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈردى، يەنى ئىلگىرىلىكىدە يامۇيسىل مولھوسۇل ئېلىشنى ئىلگىرى سۈردى، سانائەت ئىشلەپچىقىرىشنىڭ مۇقىم راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈردى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۇرمۇشىنىڭ ئۆز لۈكسىز ياخشىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈردى، ناھىيە بويىچە ئىقتىساد گۈللەنگەن، مىللەتلەر ئىتتىپاق، جەمئىيەت تىنچ، ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىنىڭ كۆڭلى ئازادە بولغان يېڭى ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى.

بۇ يىل — 7- بەشىنچىلىق پىلانىنى ئىجرا قىلىشنىڭ تۇنجى يىلى، پارتىيە ئىستىلى ۋە جەمئىيەت كەيپىياتىنى كۆرۈنەرلىك ياخشىلايدىغان بىر يىل، شۇنداقلا، ئاپتونوم رايونىمىز ئىلگىرى قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلەر ئاساسىدا تېخىمۇ زور غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرىدىغان بىر يىل. كۆز ئالدىمىزدا تېخىمۇ شەرەپلىك ۋە ئېغىر ۋەزىپىلەر تۇرماقتا. يەنى 1، 6- نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ 4- سائىلىق يىغىنىدا ماقۇللانغان « چۈڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى خەلق ئىگىلىكى ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتىنىڭ 7- بەشىنچى پىلانى » ۋە جاۋزىياڭ زۇڭلىنىڭ « 7 — بەشىنچىلىق پىلان توغرىسىدىكى دوكلات»ى بىزگە 1990 — يىلىدىكى دۆلىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ پارلاق مەنزىرىسىنى كۆرسىتىپ بېرىدى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى سىلەردىن پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ توغرا رەھبەرلىكىدە، 6-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 4- سائىلىق يىغىنىنىڭ روھىنى يېتەكچىلىكىدە، غەيرەت ئۇستىگە غەيرەت قوشۇپ، مەغرۇرلۇق ۋە ئالدىراقسانلىقتىن ساقلىنىپ، رەھبەرلىكنى يەنە مۇ كۈچەيتىپ، قەتئىي بوشاشماستىن، پۈتۈن ناھىيىدىكى ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىغا مارکسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسى توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بېرىپ ۋە پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى كۈچەيتىپ، كەڭ پارتىيە ئەزالىرى، كادىرلار ۋە ئامما، بولۇپمۇ ھەر دەرىجىلىك رەھبىرى كادىرلار مارکسىزملىق مىللەت كۆز قارىشىنى مۇستەھكەم تىكلەپ، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئاڭلىق ئىجرا قىلىپ، مىللىي مەسىلىلەرنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغە پايدىلىق ئىشلارنى قىلىپ، ناھىيە بويىچە تىنچ — ئىتتىپاق بولۇشتىن ئىبارەت سىياسىي ۋەزىيەتنى ئۆزلۈكسىز مۇستەھكەملەپ ۋە راۋاجلاندۇرۇپ، پۈتۈن ناھىيىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى يەنمۇ راۋاجلاندۇرۇش، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۇرمۇشىنى يەنمۇ ياخشىلاش ئۈچۈن، 7- بەشىنچىلىق پىلاندىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ئىشتا، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ تېخىمۇ زور غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلىشىمىزلارنى ئۈمىد قىلىمىز.

ج ك پ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتى
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى
1986- يىل 5- ئاينىڭ 3- كۈنى.

پوسكام ناھىيىسىگە قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە دەپ نام بېرىش يىغىنىدا

يولداش ۋاڭ ئىنماۋنىڭ سۆزلىگەن سۆزى

(1986 ـ يىل 5 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنى)

يولداشلار:

بۈگۈن بىز قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ پوسكام ناھىيىسىگە «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە» دەپ نام بېرىش يىغىنىغا قاتناشقانلىقىمىزغا ئىنتايىن خۇشالمىز. ئالدى بىلەن مەن بۈگۈنكى يىغىنغا قاتناشقان ھەر مىللەت كادىرلىرى، ئاممىسى، خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىدىكى كوماندىر ـ جەڭچىلەردىن سەممىي ھال سورايمەن. مەن ھەمدە سىلەر ئارقىلىق پۈتۈن پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت كادىرلىرى، خەلق ئاممىسى، پوسكام ناھىيىسىدە تۇرۇشلۇق خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كوماندىر ـ جەڭچىلىرى، شۇنىڭدەك جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىتلىكى قوماندانلىق شىتابىدىكى كەڭ كادىرلار، تېخنىكلار ۋە ئىشچىلاردىن سەممىي ھال سورايمەن!

1982 ـ يىلى 4 ـ ئايدا مەن يولداش ھامىدىن نىياز بىلەن پوسكام ناھىيىسىگە كەلدىم. ناھىكوم ۋە ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، پوسكام ناھىيىسىدىكى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتى ياخشى ئىشلىنىپتۇ دەپ قاراپ، ياخشى بولغانلىقنى ئۈستىگە يەنە ياخشى ئىشلەپ، «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە» بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈشنى ئوتتۇرىغا قويدۇق. پۈتۈن ناھىيىدىكى ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئاممىسىنىڭ ئوچ يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان تۇرتاق تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى ئارقىسىدا، بۇ نىشان ئەمەلگە ئېشىپ، قەشقەر ۋىلايىتىدە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تۇنجى نەمۇنىچى ناھىيە بولۇپ قالدىلەر. بۈگۈن بۇ يەردە داغدۇغلىق نام بېرىش يىغىنى ئۆتكۈزۈلۈپ، پوسكام ناھىيىسىگە يۈكسەك شان ـ شەرەپ بېرىلدى، مەن سىلەرنى تالاھىدە قەدىرلەپ تەبرىكلەيمەن!

ھازىر پوسكام ناھىيىسىدە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەرىپىسى كىشىلەرقەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىپ، ھەممە كىشىدە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئىدىيىسى بولۇش، ھەممە كىشى مىللىي سىياسەتنى بىلىش، ھەممە كىشى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تەكىتلەش، ھەممە كىشى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا دائىر ياخشى ئىشلارنى قىلىش ئاساسىدا ئېشىپ، قويۇق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىن ئىبارەت ئىجتىمائىي كەيپىيات شەكىللەندى. كەڭ ھەر مىللەت كادىر، ئامما مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئاڭلىق قوغدىيالىدى، ناھىيە بويىچە ھەر قايسى

ئورۇنلار مىللەت تەلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ياخشى - يامان بولۇشىنى بىر ۋە ئودۇنلۇق خىزمەتنىڭ ياخشى - يامان بولۇشىنى ئۆلچەشنىڭ مۇھىم بەلگىسى، كادىرلارنى تاللاپ ئوستۇرۇشتىكى مۇھىم شەرتنىڭ بىرى قىلىدى. ھەر قايسى ئورۇنلار مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئەھدىنامىلىرى تۈزىدى، مىللەتلەر ئۆز ئارا تىل - يېزىق ئۆگەنىدى، خەلىقلەر ئارا سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ - ئادەتلىرىگە ھۆرمەت قىلىپ، مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتنى كۈچەيتتى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغدىغان ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلار كۆپلەپ مەيدانغا كەلدى.

ھەر مىللەت كادىر، ئامما « ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىگە نىسبەتەن چوڭقۇرتۇنۇش ۋە چۈشەنچىگە ئىگە بولۇپ، ئۇنى ھەرىكىتىنىڭ بىر مىزانى قىلىدى. ھازىر خەلىقلىرىمىزدىكى كادىرلار ۋە ئاممانىڭ پوسكامنى قىزغىن سۆيۈش، پوسكامدا يىلتىز تارتىش، پوسكام ۋە چېگرا رايونىدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن تىرىشىپ خىزمەت قىلىش ئىدىيىسىنى يەنمۇ تەرغىب قىلىدى. دەم ئېلىشقا، پىنسىيىگە چىققان بىرمۇنچە پېشقەدەم كادىرلار پەرزەنتلىرى بىلەن پوسكام ناھىيىسىدە ئولتۇراقلاشتى، بىر مۇنچە زىيالىيلار پوسكام ناھىيىسىنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن پۈتۈن ھاياتىدىكى زېھنىي كۈچىنى تەقدىم قىلىشقا ئىرادە باغلىدى. ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى، ئاممىسى خەلىقى كادىرلار ۋە ئاممىسىنىڭ پوسكامدا ئىشلىشىنى قىزغىن قارشى ئالماقتا ۋە قوللىماقتا. ھەر جەھەتتىن چارە - تەدبىر ئىزدەپ، خەلىقچە ئوتتۇرامەكتەپ، خەلىقچە باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتۇش خىزمىتىنىڭ ياخشى ئىشلىنىشىگە يار-دەم بەرمەكتە. كۆپچىلىك ئومۇميۈزلۈك: «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىجتىمائىي تارىخىي تەرەققىيات قانۇنىنىڭ مەھسۇلى، كۆپ مىللەتلىك رايوندىكى سوتسىيالىزم ئىشلىرىنىڭ ئىلگىرىلىشىگە ئۈنۈملۈك ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق ئارزۇسى ۋە توپ مەنپەئىتى ئەكسىن ئېتىلگەن، دېگەن قاراشقا كەلدى.

پوسكام ناھىكومدىكى بىر بەن ئادەم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئۈلگىسى بولدى. ئۇلار پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىپ، جان-دىل بىلەن ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن ئىشلىدى. مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا مەسىلە كۆرۈلگەندە، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى ئاكىلىق تۇرۇپ ئاز سانلىق مىللەتتىن بولغان يولداشلارغا كۆپرەك خىزمەت ئىشلىدى، خەلىقى كادىرلار خەلىقى يولداشلارنىڭ خىزمىتىنى كۆپرەك ئىشلىدى، ناھىكومدىكى بىر بەن ئادەمنىڭ باشلامچىلىقىدا ناھىيە بويىچە ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەلگىلىرى ياخشى ئىتتىپاقلاشتى، ھەر مىللەت كادىرلىرى ئوتتۇرىسىدا بىر - بىرىگە ئىشىنىش، بىر - بىرىنى ھۆرمەتلەش، بىر - بىرىنى قوللاش، بىر - بىرىنى رەددىن ئۆگىنىش، بىر - بىرىنى چۈشىنىش ئورۇنلاندى.

پۈتۈن ناھىيىدە «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن» قۇرۇش پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە ئىلغار كوللېكتىپ، ئىلغار شەخسىي بولۇشتەك ياخشى كەيپىيات شەكىللەندى. ئۇچ يىلدىن كۆپرەك تىرىشىش ئارقىلىق، ھازىر ناھىيە بويىچە يېزا-بازار، مەيدان ۋە ناھىيىگە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلاردا 94% ئورۇن، يېزىلاردا كەنت دەرىجىلىك ئورۇنلاردا 96% ئورۇن ئاساسىي جەھەتتىن ناھىكوم بىكىتكەن «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن قۇرۇش» ئۆلچىمىگە يەتتى

ھەمدە ئۇلارغا ناھىيىسكوم تەرىپىدىن «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن» دەپ نام بېرىلدى.

پوسكام ناھىيىسكە ئازادىلىق ئارمىيىسىنىڭ مەلۇم قىسمى ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قوماندانلىق شىتابى جايلاشقان. پوسكام ناھىيىسى ئارمىيىنى ھىمايە قىلىش ـ ئائىلە ـ تەۋەلەرگە ئېتىبار بېرىش خىزمىتىگە ناھايىتى ئەھمىيەت بېرىپ، قىسىملار ئىلگىرىدىن پايدىلىنىش، ئائىلە ـ تەۋەلىرى ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ ئىشقا ئورۇنلىشىش، مەكتەپكە كىرىش قاتارلىق جەھەتلەردىكى ئەمەلىي مەسىلىلىرىنى ھەل قىلىشىغا ياردەم بەردى. ھەر مىللەت ئاممىسىنى قىسىملار تاغقا چىقىش، تاغدىن چۈشۈشتە قىزغىن ئۇزىتىپ قويۇش ۋە قارشى ئېلىشقا ئۇيۇشتۇردى. شۇ يەردە تۇرۇشلۇق مەلۇم قىسىم ھۆكۈمەتنى ھىمايە قىلىش ـ خەلقنى سۆيۈش خىزمىتىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى ۋە يەرلىكتە ئارمىيە ـ خەلق بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. پوسكام ناھىيىسى جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قوماندانلىق شىتابىنى قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە كۆپ تەرەپلىمە قوللىدى. جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قوماندانلىق شىتابىمۇ قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە پوسكام ناھىيىسىگە كۆپ تەرەپلىمە ياردەم بەردى، ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىق ناھايىتى ياخشى بولدى.

ھازىر پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تارىخىكى ئەڭ ياخشى مەزگىل، پۈتكۈل سىياسىي ۋەزىيەت ۋە ئىقتىسادىي ۋەزىيەت تارىخىكى ئەڭ ياخشى مەزگىل بولۇپ قالدى. پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتى نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق ياخشى ئىشلەندى؟ مۇشۇنداق نەتىجىلەرگە ئېرىشتى؟ بۇ تېگىدىكى ئەڭ مۇھىم تەجرىبە شۇكى: پوسكام ناھىيىكوم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىگە ئېتىبار بېرىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى مۇھىم ئورۇنغا قويغان. 1982ـ يىلدىن بۇيان پوسكام ناھىيىسى ئۆز ناھىيىسىنىڭ ئەمەلىيىتىگە زىچ بىرلەشتۈرۈپ، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرغان. ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تەقدىرلەش يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە بولۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا بەل باغلىدى. ناھىكوم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە قۇرۇش توغرىسىدا قارار چىقىرىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە قۇرۇپ چىقىشنىڭ ئۈچ يىللىق پىلانى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن قۇرۇشنىڭ بەش تۈرلۈك ئۆلچىمى ھەم ئالتە تۈرلۈك تەدبىرىنى تۈزۈپ چىقتى، ناھىيە بويىچە ھەر دەرىجىلىك تارماقلار، ھەر قايسى ئورۇنلاردىكى پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋە رەھبىرىي كادىرلار مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا ئەھمىيەت بەردى، يۇقىرىدىن تۆۋەنگىچە مەنىۋى قۇرۇلۇشقا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتى ياكى رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرى قۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئورۇنلاشتۇرۇش، تەكشۈرۈش ۋە خۇلاسىلاپ تۇرۇشنى ئورۇنلىدى. ئۈچ يىلدىن بۇيان پوسكام ناھىكوم ھەر يىلى تەكشۈرۈپ باھالاش ئۇيۇشتۇردى، ھەر يىلى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تەقدىرلەش يىغىنى ئېچىپ پۈتۈن ناھىيىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى دەل جايىغا كەمەلىيلەشتۈردى، بولۇپمۇ ناھىكومدىكى بىر بەن ئادەم ماركسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسى ۋە پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، ماركسىزملىق مىللەت نۇقتىسىدىن ئەرىدە قەتئىي چىڭ تۇرۇپ، ئۆزى

پوسكام ناهيىسىگه قەشقەر ۋىلايىتى بويىچه مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناهيه دەپنام بېرىش يىغىندا

يولداش سۇك خەنلياڭنىڭ سۆزلىگەن سۆزى

(1986- يىل 5- ئاينىڭ 3- كۈنى)

يولداشلار:

ئاپتونوملۇق رايونىمىزدا 4- قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچه تەربىيه ئېيى پائالىيىتى يېڭىلا باشلانغان پەيتته، بىز يېشتەدەم شۇجىمىز، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق مەسلىھەتچىسىلەر كومىتېتىنىڭ مۇدىرى يولداش ۋاڭ ئىچىڭخاۋ ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم، ئاپتونوم رايونلۇق مەسلىھەتچىلەر كومىتېتى، ئاپ-

لىرى باشلامچى بولۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئاڭلىق قوغداپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ نەمۇنىچى ناهيه دەپ نام بېرىش يىغىنى ئېچىپ، پۈتۈن ناهيىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئۈزلۈكسىز كۈچىيىشىنى ئىلگىرى سۈردى.

قەشقەر ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمه پوسكام ناهيىسىگه مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچه نەمۇنىچى ناهيه دەپ نام بېرىش يىغىنى ئېچىپ، پوسكام ناهيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەتىجىسىنى زور دەرىجىده تەقدىرلەپ، ئۇلارنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى تەجرىبىلىرىنى ئومۇملاشتۇردى. قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر قايسى ناهيىلەر پوسكام ناهيىسىدىن ئۆگىنىپ، «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچه نەمۇنىچى ناهيه» لەردىن بولۇپ، قەشقەر ۋىلايىتىنى «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچه نەمۇنىچى ۋىلايەت» قىلىپ قۇرۇپ چىقىشى لازىم. جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ھەر قايسى جايلاردا چېچەكلىتىپ، مېۋە بەرگۈزۈپ، تېخىمۇ كېڭەيتىشى لازىم.

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ كۈچەيتىلىشى چوقۇمكى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتىمۇچوقۇم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ كۈچىيىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. بۇ، ئۆز ئارا مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، بىر - بىرىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. بىرى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، يەنه بىرى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش. بۇلار- بىزنىڭ چىڭ ۋە ئوبدان تۇتۇشىمىزغا تېگىشلىك ئىككى زور ئىشتۇر. بىز ھەرۋاقىت بۇ ئىككى زور ئىشنى چىڭ ۋە ئوبدان تۇتۇپ، 7- بەشىللىق پىلانىنى غەلىبىلىك ئورۇنلاش ۋە شىنجاڭنى ئېچىش، گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تېخىمۇ زور تۆھپىلەرنى يارىتىشىمىز لازىم.

ياشسۇن مىللەتلەرنىڭ بۈيۈك ئىتتىپاقلىقى!

تونوم رایونلوق خەلق هۆکۈمىتى ۋەشىنجاڭنىڭ بىرىنچى رايونلىدىكى رەھبىرىي يولداشلار بىرلىكتە قەشقەر ۋىلكوم ۋە قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ پوسكام ناھىيىسىگە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە دەپ نام بېرىش يىغىنىغا قاتنىشىش ئۈچۈن كېلىپ، پوسكام ناھىيىسىدىكى كادىرلارۋە ئامما بىلەن يۈزكۆرۈشكە تىكىمىز ئۈچۈن ئىنتايىن خۇشاللىق ھېس قىلمىا قتىمىز.

پوسكام ناھىيىسىگە قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە دەپ نام بېرىلگەنلىكى—پوسكام ناھىيىسىدىكى 110 مىڭ خەلققە نىسبەتەن ئېيتقاندا، زور خۇشاللىنارلىق ئىش، شۇنداقلا، ئاپتونوم رايونىمىز نىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتىكى يەنە بىر مول مېۋىسى، بىز بۇ شەرەپلىك نامغا ئېرىشكەن پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشتە تۆھپە يارىتقان ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئامىمىسىغا، بۇ يەردە تۇرۇشلۇق كوماندىر— جەڭچىلەرگە ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرىمىز.

پارتىيە 11— نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3— ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، بولۇپمۇ يولداش ۋالك ئېنماۋ قايتىپ كېلىپ، شىنجاڭنىڭ خىزمەتلىرىگە رىياسەتچىلىك قىلغاندىن بۇيان، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم باشتىن — ئاخىر مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتىكى خىزمەتنى تۈرلۈك خىزمەتلەرنىڭ ئالدىدا قويىدى. ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئامما ئىلىرىسىدا ماركسىزملىق مىللەت نۇقتىسىنەزەرىنى تۈرغۇزۇش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى كۈچەيتىش، پارتىيىنىڭ مىللىي خىزمەتجەھەتتىكى شەرەپلىك ئەنئەنىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشتە چىڭ تۇرغانلىقتىن، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتى يەنمۇ ئەمەلىيلەشتى. مىللەتلەر ئارا مۇناسىۋەت يەنمۇ ياخشىلاندى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى كۈرۈنەرلىكھالداكۈچەيتىلدى. ئاپتونوم رايونىمىزدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ يەنمۇ كۈچەيتىلىشىگە ئەگىشىپ، ئاپتونوم رايونىمىز سىياسىي ۋەزىيىتى تېخىمۇتىنچ بولدى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشى ئۆزلۈكسىز راۋاجلاندى. ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى كۆرۈنەرلىك ئۆستى، ئارمىيە بىلەن خەلق، ئارمىيە بىلەن ھۆكۈمەت، ئىشلەپچىقىرىش — قۇرۇلۇش بىكتۇنەنى بىلەن يەرلىك ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىق كۈندىن — كۈنگە كۈچەيدى، ۋەتىنىمىزنىڭ چېگرا مۇداپىئەسى تېخىمۇ مۇستەھكەملەندى. پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە باشقا جەھەتلەردە قولغا كەلتۈرگەن ئەلا نەتىجىسى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي جەھەتتىكى ئەنە شۇنداق زور ياخشى ۋەزىيىتى ئارقىسىدا قولغا كەلگەن. پوسكام ناھىيىسىدىكى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، ئىقتىسادىي تەرەققىيات جەھەتتىكى چوڭ ياخشى ۋەزىيەت — پۈتكۈل ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ زور ياخشى ۋەزىيىتىنىڭ كارتىنىسى، پوسكام ناھىيىسىگە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە دەپ نام بېرىلگەنلىكى ناھىيە بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنىڭ يېڭى باسقۇچقا قەدەم قويغانلىقى ۋە يېڭى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. بىز ئىشىنىمىزكى، پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتىكى ئىلغار تەجرىبىلىرى جەزمەن پۈتكۈل ئاپتونوم رايونىمىزدا چېچەكلەپ مېۋە بېرىپ، چوڭقۇر تەسىر كۆرسىتىدۇ.

بۇ يىل 7— بەشىنچىلىق پىلانىنىڭ تۇنجى يىلى، يېقىندا ئاخىرلاشقان مەملىكەتلىك 6— نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىي 4— يىغىنىدا جاۋزېمىڭ زۇڭلى-

نىڭ «7- بەشىللىق پىلان ئۇغۇرلىنىدىكى دوكلات» ى ۋە «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ خەلق ئىگىلىكىۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتىنىڭ 7- بەشىللىق پىلانى» ماقۇللاندى. بۇ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشنىڭ ئۇلۇغۋار پروگرامىسى، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تەڭ تۇتۇشنىڭ ئۇلۇغۋار ستراتېگىيىسى، 7- بەشىللىق پىلان مەزگىلىدە، ئۇستىمىزگە ئالغان ۋەزىپىلەر مۇشكۈل ھەم شەرەپلىك. ئاپتونوم رايونىمىز نىڭ تۈرلۈك خىزمەتلىرىنى يەنىمۇ ياخشى ئىشلەپ، تىنچ-ئىتتىپاق بولۇشتەك چوڭ ياخشى ۋەزىيەتنى ئۆز لۈكسىز مۇستەھكەملەش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، بىزنىڭ ئالدىمىزدا تۇرۇۋاتقان ئۆۋەتتىكى مەركىزىي ۋەزىپە مەملىكەتلىك 6- نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 4 - يىغىنىنىڭ روھىنى چوڭقۇر ئۆگىنىپ ۋە ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، تۈرلۈك خىزمەتلىرىمىزدە تېخىمۇ زور غەلبىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت.

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ نەمۇنىچىسى بولغان پوسكام ناھىيىسى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ نەمۇنىچىسى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە باشقا بارلىق خىزمەتلەردىمۇ نەمۇنىچى بولۇشى، ناھىيىدىكى ھەر مىللەتكادىرلىرى ۋە ئامما خىزمەتلەرنى تېخىمۇ تىرىشىپ ياخشى ئىشلەپ، تېخىمۇ زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشى كېرەك.

پوسكام ناھىيىسىنىڭ تەجرىبىسى شۇنى ئىسپاتلىدىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئۆز لۈكسىز كۈچەيتىلىشى مۇقەررەر ھالدا، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە تۈرلۈك ئىشلىرىمىزنىڭ ئۆز لۈكسىز راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ھالبۇكى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئۆز لۈكسىز تۈردە كۈچىيىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. بۈگۈنكى پاپتونوم رايونىمىزنىڭ 30 نەچچە يىلدىن بۇيانقى مۇھىم بىر تەجرىبىسى. شۇڭا، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ 7- بەشىللىق پىلان مەزگىلىدىكى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشى ۋە باشقا ئىشلىرىنىڭ ئۆز لۈكسىز تەرەققىي قىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، بىز ھەر قانداق ۋاقىتتا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىشىمىز، تەستە قولغا كەلگەن مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ چوڭ ياخشى ۋەزىيىتىنى قەدىرلىشىمىز كېرەك.

يولداش خۇياۋباڭ مۇنداق دېگەن: «ئاز سانلىق مىللەت رايونلىرىنىڭ خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشتە، بىرى ئىقتىسادىي مەسىلە، يەنە بىرى ئىتتىپاقلىق مەسىلىسىنى چوقۇم ياخشى تۇتۇش كېرەك.» جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىنىڭ بايلىقى مول بولۇپ، سانائەت، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، مېۋە- چېۋە ئىشلەپچىقىرىش ۋە باشقا قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئىنسىل شارائىتلارغا ئىگە. بۇ بايلىق ئۈستۈنلۈكىنى تولۇق جارى قىلدۇرغاندىلا، ئاندىن جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ نامراتلىق قىياپىتىنى تېزدىن ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ. ھالبۇكى، بايلىق ئۈستۈنلۈكىنى جارى قىلدۇرۇش ۋە ئىگىلىكنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق تىرىشچانلىق كۈرىستىپ، تىنچ-ئىتتىپاق بولغان ياخشى مۇھىتنى يارىتىشقا توغرا كېلىدۇ. ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئامما مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئاڭلىق تۈردە قوغدىغان ۋە كۈچەيتكەندىلا، ئاندىن ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە تۈرلۈك ئىشلىرىمىزنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىشەنچىلىك كاپالەتكە ئىگە بولالايدۇ. ئىقتىساد تەرەققىي قىلىشىمىزنىڭ ئاۋاتلاشىشى، خەلقنىڭ تۇرمۇشىي ياخشىلىنىشى، يەنە بىرىگى ئاساساتاھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن پايدىلىق شارائىت ھازىرلىغىلى بولىدۇ.

پوسكام ناهيبسىنىك تەجرىبىلىرى بىزگە يەنە شۇنى كۆرسەتتىكى، رەھبەرلىك ئەھمىيەت بېرىش ـ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنىڭ ئاچقۇچى. بۈيۈك ئاپتونوم رايونلار سىزنىڭ 30 يىلدىن بۇيانقى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتىكى تەجرىبىلىرىدىن بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكادىرلار پوسكام ناھىيىسىدىكى كادىرلارغا ئوخشاش مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى باشلامچىلىق بىلەن قوغدىشى، پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتىنى باشلامچىلىق بىلەن ئىجرا قىلىشى، ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق، ھەر مىللەت ئاممىسىنى پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئاڭلىق تۇردە ئىجرا قىلىشقا، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئاڭلىق تۇردە قوغداشقا يېتەكلىشى لازىم.

پوسكام ناھىيىسىنىڭ تەجرىبىسى يەنە شۇنى ئىسپاتلىدىكى، بىز ھەر قانداق ۋاقىتتا پارتىيەنىڭ ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىسىنىڭ مۇتلەق كۆپ سانلىقىغا ئىشىنىش ۋە تايىنىش پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇشىمىز كېرەك. بۇ بىزنىڭ بارلىق خىزمەتلەرنى ئېلىپ بېرىشىمىز، بارلىق ئىشلارنى ياخشى يولغا قويۇشىمىز، بارلىق مەسىلىلەرنى ياخشى ھەل قىلىشتىكى ئاساسىي نۇقتىمىنەزەر بولۇپ، 30 نەچچە يىلدىن بۇيانقى ئەمەلىيەت ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىسىنىڭ مۇتلەق كۆپ سانلىقىنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى، پارتىيەنىڭ ۋەتەنىنى، سوتسىيالىزمنى قىزغىن سۆيىدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. بۇ ئاساسىي نۇقتىمىنەزەرنىمەھكەم تۇرغۇزغان ۋە ئۇنىڭدا چىڭ تۇرغاندىلا، مىللەتلەر ئارىسىدا يۈز بەرگەن مەسىلىلەرنى ياخشى بىرتەرەپ قىلغىلى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى چوقۇم تېخىمۇ ياخشى ئىشلىگىلى بولىدۇ.

ھازىر ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 4 ـ قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيىي پائالىيىتى كەڭ تۈردە قانات يايدۇرۇلماقتا. بۇيەلقى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تەربىيە ئېيىي پائالىيىتى پارتىيە ئىستىلىنى توغرىلاش، پارتىيە ئىستىلىنى ئىجتىمائىي كەيپىياتىنى كۆرۈنەرلىك ھالدا ياخشىلاشنى ئەملىگە ئاشۇرۇش داۋامىدا قانات يايدۇرۇلۇۋاتقان بولۇپ، ئۇنىڭ ھايىتى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. ھەر دەرىجىلىك پارتىيەلىك رەھبەرلىكادىرلار، بولۇپمۇ ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى ئورۇنلاردىكى رەھبەرلىكادىرلار پارتىيە ئىستىلىنى توغرىلاش ئۈگىنىشىگە بىرلەشتۈرۈپ، ئىستىل تۈزىتىش روھى بىلەن مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتىكى ئەھۋالنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ يەكۈنلىشى، ئۆزلىرىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش جەھەتتىكى تونۇش ۋە ئىپادىلىرىنى يەكۈنلەپ، پەرقلەرنى ۋە بۇندىن كېيىمن تىرىشىدىغان نىشانىنى تېپىپ، ئۆزىنى ياخشى ئۆزگۈرتىشنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتە ساقلىنىشۋاتقان مەسىلىلەرنى ھەقىقىي تۈردە ھەل قىلىپ، شۇ ئارقىلىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ئاڭلىقلىقىنى يەنىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈشى كېرەك. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە ئېلىپ بېرىلغان تەربىيىنى مىللىي سىياسەتنى ئىجرا قىلىش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈشكە ئەمەلىي مەسىلىنى ھەل قىلىشقا بىرلەشتۈرۈپ، بىر نەچچە ئەمەلىي ئىشنى ھەقىقىي تۈردە پۈختا ھەل قىلىش كېرەك. ھەل قىلىنىدىغان ئىش بولسىلا ئىمكان قەدەر ئۇنى تېز ھەل قىلىۋېتىشى كېرەك. ھەل قىلىشقا ۋاقىتنىچە شارائىت يار بەرمىسە، پائال تۈردە شارائىت يارىتىپ، تەدرىجى ھەل قىلىش كېرەك. بۇ يەلقى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تەربىيە ئېيىي پائالىيىتىنى تېخىمۇ چوڭقۇر، تېخىمۇ ئۇنۇملۇك قانات يايدۇرۇش كېرەك. شۇنداق قىلىپ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى يېڭى بىر سەۋىيىگە كۆتۈرۈش كېرەك.

پوسكام ناهيىسىگه قەشقەر ۋىلايىتى بويىچه مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناهيه دەپ نام بېرىش يىغىنىدا

يولداش تۆمۈر داۋامەتنىڭ سۆزلىگەن سۆزى

(1986-يىل 5-ئاينىڭ 3-كۈنى)

يولداشلار:

بۈگۈن، بىز ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى، ئاپتونوم رايونلۇق مەسلىھەت چېلىكىنى ئىشلەپ چىققان جاڭھەربىي رايونىنىڭ رەھبەرلىرى مەملىكەتلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق مەسلىھەت چېلىكىنىڭ مۇدىرى يولداش ۋاڭ ئىنماۋ ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى يولداش سۈك خەنلياڭنىڭ يېتەكچىلىكىدە، قەشقەرگە كېلىپ، قەشقەر ۋىلكوم، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ پوسكام ناهيىسىگە «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناهيە» دەپ نام بېرىش يىغىنىغا قاتناشقانلىقىمىزغا ئىنتايىن خوشالمىز. پوسكام ناهيىسىدىكى ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئامما پوسكام ناهكوم، ناهيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبەرلىكىدە، ئۇچ يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت تىرىشىش ئارقىلىق، يولداش ۋاڭ ئىنماۋنىڭ 1982 - يىلى 4-ئايدا پوسكام ناهيىسىگە پوسكام ناهيىسىنى «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناهيە» قىلىپ قۇرۇپ چىقىش توغرىسىدا قويغان تەلىپىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ 4-قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىگە تۆھپە قوشۇپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ 4-قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسى ئۈچۈن پائالىيىتىگە يېڭى ھۆسۈن بېغىشلىدى. مەن ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھوكۈمىتىگە ۋاكالىتەن يىغىننى قىزغىن تەبرىكلەيمەن. پوسكام ناهيىسىدىكى ھەر مىللەت كادىرلىرى، خەلق ئاممىسى ۋە پوسكام ناهيىسىدە تۇ-

---

پوسكام ناهيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتى جەھەتتىكى تەجرىبىلىرى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلەرنىڭ ئۆگىنىشىگە تېگىشلىك. پوسكام ناهيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتى جەھەتتىكى ياخشى تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنىش ئارقىلىق، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى ھەقىقىي تۈردە ئىلگىرى سۈرۈپ، ئۇنى پۈختا، ياخشى يولغا قويۇش كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، پوسكام ناهيىسىدىكى ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىنىڭ مەغرۇرلۇقتىن ۋە ئالدىراقسانلىقتىن ساقلىنىپ، غەيرەت ئۇستىگە غەيرەت قوشۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تېخىمۇ يېڭى، تېخىمۇ گۈزەل ىەھىپىلەرنى ئىچىشنى ئۈمىد قىلىمەن.

رؤشلۇق خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كومانده بۆلمىسىگە، شۇنىڭدەك جەنۇبىي شىمالىي جاڭ نېفىتلىكى قوماندانلىق شتابىغىمۇ تېلېفون ئۇچۇرلىرىنى ئەۋەتكەن. ئۇلارنى قىزغىن قارشى ئالىمەن.

پوسكام ناھىكوم، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئەمىيەت بېرىشىگە رەھبەرلىكىدە، پۈتۈن ناھىيىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى خىزمەتتىدە كۈرۈنەرلىك نەتىجىلەر يارىتىلىپ، مول تەجرىبىلەر توپلاندى. ناھىكومدىكى بىر بەن ئادەم مارکسىزم-لېنىنىزملىق مىللەت نەزەرىيىسىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسەتلىرىنى ئۆگىنىپ، مارکسىزملىق مىللەت نۇقتىسىنەزەرىدە چىڭ تۇرۇپ، پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسەتلىرىنى ئاڭلىق ھالدا ئىجرا قىلىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنىڭ باشلامچىلىرىدىن بولدى. ئۇلار پۈتۈن ناھىيىدىكى ھەر مىللەت كادىر ۋە ئاممىنىڭ مۇتلەق زورىكوپ ساندىكىلىرىگە قەتئىي تۇرده ئىشىنىپ ۋە تايىنىپ، پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ، ئادىل ئىش بېجىرىپ، مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا كېلىپ چىققان تۇرلۇك مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا، مۇۋاپىق ھەل قىلىپ، كەڭ كادىر ۋە ئاممىنىڭ ھىمايىسىگە، ماختىشىغا ئېرىشتى. ئۇلار يەنە كۆپ خىل شەكىل قوللىنىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى كەڭ كۆلەمده قانات يايدۇردى، بولۇپمۇ «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن» بەرپا قىلىش پائالىيىتىنى كەڭ كۆلەمده قانات يايدۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىنى كىشىلەر قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالدۇردى. ئۇلار پۈتۈن ناھىيىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ، پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇش ۋە كومموئىستىك تەربىيىنى ئويدان ئېلىپ بېرىش يادرو قىلىنغان ئىدىيىۋى تەربىيىگە زىچ بىرلەشتۈرۈپ، «ئىككى مەدەنىيەت» قۇرۇلۇشىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، ناھىيە بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، جەمئىيەت ئامانلىقىنى ياخشىلاپ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋەتۈرلۈك ئىشلارنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ھەرمىللەت خەلقىنىڭ تۇرمۇشىنى ئۆزلۈكسىز ياخشىلاپ، پۈتۈن ناھىيىنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋەزىيىتىنى بارغانسېرى ياخشىلىدى. 1985-يىلى ناھىيە بويىچەھەر دوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 1832جاڭ بولۇپ، قەشقەرۋىلايىتى بويىچە بىرىنچى ئورۇننى ئىگىلىدى، دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 402 يۈەنگە يېتىپ، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە ئۈچىنچى ئورۇننى ئىگىلىدى، ھازىر پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋەزىيىتى ھەقىقەتەن ئەمۋ كىشىنى خۇشال قىلىدۇ، ئۇلار ئاساسىي جەھەتتىن ھەممە ئادەمده مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئىدىيىسى بولۇش، ھەممە ئادەم مىللىي سىياسەتنى چۈشىنىش، ھەممە ئادەم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تەكتىلەش، ھەممە ئادەم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە ياخشى ئىش قىلىشنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە قويۇق ئىجتىمائىي كەيپىياتنى شەكىللەندۇردى. ھەرمىللەت كادىرلىرى، ئىشچى-خىزمەتچىلىرى، دېھقانلىرى، ئوقۇغۇچىلىرى ۋە ئاھالىلار ئورتاق ئەمگەك ۋە تۇرمۇشتا بىر-بىرىنى ھۆرمەتلەيدىغان، بىر-بىرىگە كۆيۈنىدىغان، بىر-بىرىگە ياردەم بېرىدىغان، ئۆز ئارا ئۆگىنىدىغان، ئىناق بىللە ئوتتۇرىدىغان، ئىتتىپاقلىشىپ ئورتاق ئىشلەيدىغان بولدى، ھەمدە ياخشىلاپ ئىلگىرىلەۋاتقان مىللەتلەر ئىتتىپاق بولغان، ئىقتىسادىتەرەققىي قىلغان خۇشاللىنارلىق مەنزىرە بارلىققا كەلدى. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەر قايسى رايون، ھەر

قايسى تارماق، هەر كەسپ ۋە هەر ساهە، هەر قايسى سەپلىرى پوسكام ناهىيىسىنىڭ مىل-
لەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى ياخشى تەجرىبىسىنى ئۆگىنىپ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ
4-قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەرىبىسى ئېيى پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش توغ-
رىسىدىكى تەلىپى بويىچە، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەرىبىسى ئېيى پائالىيىتىنى تېخىمۇ
پۇختا، تېخىمۇ ئۈنۈملۈك ئېلىپ بېرىشى لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، بىز پوسكام ناھى-
يىسىنىڭمۇ مەغرۇرلۇق ۋە ئالدىراڭغۇلۇقتىن ساقلىنىپ، داۋاملىق تىرىشىپ، ئۆز ناھىيە-
سىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە تۇرلۇك خىزمەتلىرىنى ئۆزلۇكسىز ئالغا سىلجىتىپ، تې-
خىمۇ زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى-شىنجاڭدىكى چوڭ ئومۇملۇق، شۇنداقلا، بارلىق خىزمەتلەرنى
ئېلىپ بېرىشىمىزنىڭ ئالدىنقى شەرتى ۋە كاپالىتى. مىللەتلەر ئىتتىپاق بولغاندا، جەمئى-
يەت تىنچ بولىدۇ، ئىقتىساد تەرەققىي قىلىدۇ، تۇرلۇك ئىشلار غەلىبە قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئەك-
سىچە بولغاندا، ئىشلىرىمىز ئوڭۇشسىزلىقلارغا ئۇچرايدۇ، ھەتتا مەغلۇب بولىدۇ. بۇ- ئاپ-
تونوم رايونىمىزنىڭ 30 نەچچە يىللىق ئەمەلىيىتى ئىسپاتلىغان ھەمدە ئەمەلىيەت داۋامى-
دا قايتا-قايتا ئىسپاتلانغان ھەقىقەت. بىزنىڭ پېشقەدەم شۇجىلىرىمىز يولداش ۋاڭ ئېنماۋ
1981-يىلى شىنجاڭغا يېڭىباشتىن خىزمەتكە كەلگەندىن بۇيان، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسە-
تىنى ئىزچىل تۈرده ئىزچىللاشتۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش خىزمىتىنى ناھايىتى
مۇھىم خىزمەتلەر قاتارىدا تۇتۇپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىز-
مىتىده يېڭى ۋەزىيەت يارىتتى، شۇنىڭ بىلەن مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا چوڭ ياخشى ۋەز-
يەت بارلىققا كەلدى. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ تۈرلۈك ئىشلىرىنىڭ جۈش ئۇرۇپ راۋاجلىنىش-
ىنى ئىلگىرى سۈردى، پوسكام ناھىيىسى بۇ چوڭ ياخشى ۋەزىيەتتىكى بىر بايراق.

ھەر مىللەت كادىرلىرى، ھەر مىللەت خەلق ئاممىسى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ چوڭ ياخشى
ۋەزىيىتىنى ئىنتايىن قەدىرلىشىمىز لازىم. ھەممىمىز مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئىلگىرى سۈر-
گۈچىلىرى بولۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغدىشىمىز لازىم. ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۈپ
مەنپەئىتىنى قوغدىغانلار ھۆرمەتكە ۋە قەدىرلەشكە سازاۋەر بولۇشى لازىم. كىم مىللەتلەر
ئىتتىپاقلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلسا، تەنقىدلىنىشى، ئېيىپلىنىشى لازىم. بىز مىللەتلەر ئىت-
تىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، «ئىككى ئايرىلماسلىق» تا چىڭ تۇرۇش ئىدىيىسىنى ئىدىيە ۋە ھە-
رىكەتسىزلىك بىر مىزانى قىلىشىمىز لازىم. ئۆز ئارا تىل-يېزىق ئۆگىنىپ، ھەر مىللەت
خەلقى ئوتتۇرىسىدىكى ئىدىيىۋى ھېسسىياتنى يەنمۇ قويۇقلاشتۇرۇشىمىز، ئۆز ئارا ئىشىنىپ،
ئۆز ئارا ھۆرمەت قىلىپ، ئۆز ئارا قوللاپ، ھەممە كىشى ئاڭلىق ھالدا مىللەتلەر ئىتتى-
پاقلىقىنى قوغداپ، ئۆزئارا تۇرنىمىز، ئۆزرايونىمىزنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋەزىيىتىنى مۇس-
تەھكەملەش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن يېڭى تۆھپە قوشۇشىمىز لازىم.

ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئىشلىرى ۋە پەن-مەدەنىيەت ئىشلىرىنى زور كۈچ بىلەن راۋا-
جلاندۇرۇش لازىم. بۇ- مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، مىللىي مەسىلىنى ھەل قى-
لىشنىڭ ئاساسى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا كاپالەتلىك قىلىدۇ
ۋە ئۇنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۇر-
مۇش سەۋىيىسىنىڭ ئۆسۈشى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى يەنمۇ كۈچەيتىدۇ. پارتىيە ھەرىكە-

پوسکام ناهیمسکه ئەشقەر ۋىلايىتى بويىچه مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى ئەمۇنچى ناهىيه دەپ نام بېرىش يىغىنىدا

يولداش ئابدۇقۇپۇر سىدىقنىڭ سۆزلىگەن سۆزى

(1986-يىل 5-ئاينىڭ 3-كۈنى)

«1-ماي» ئەمگەكچىلەر بايرىمىنىڭ 100 يىللىقى قىزغىن تەبرىكلىنىۋاتقان، خۇنجىراپ ئېغىزنىڭ باشقا دۆلەت كىشىلىرىگە ئېچىۋېتىلگەنلىكى قىزغىن تەبرىكلىنىۋاتقان، پوسكام نېفىت-خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ ئىش باشلاش-ھۆل بېسىش مۇراسىمى قىزغىن تەبرىكلىنىۋاتقان خۇشاللىق كۈنلەردە، بىزنىڭ پىشقەدەم شۇجىمىز، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق مەسلىھەتچىلەر كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ۋالاڭ ئېنماۋ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى سۇلاڭخەنلىياڭ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتـ

زىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەن، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ۋە خەلق تۇرمۇشىنىڭ ئۆسۈشىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى. كۆپچىلىككە ئايانكى، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەننىڭ سەممىي غەمخورلۇقىدا، 5-ئاينىڭ1-كۈنى پوسكام نېفىت-خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ قۇرۇلۇشى باشلاندى. بۈگۈنجەنۇبىي شىنجاڭ خەلقىگە بەخت يارىتىدىغان قۇرۇلۇش، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ نامراتلىق قىياپىتىنى ياخشىلاشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. ئۇگۈنلۈككە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومۇم، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى قەشقەردە قەشقەر، خوتەن، قىزىلسۇ دىن ئىبارەت ئۈچ ۋىلايەت-ئوبلاستنىڭ نامراتلارغا يارىدەملىك بولۇش خىزمىتى يىغىنى چاقىرىپ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ باي بولۇش مەسىلىسى، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشى تەرەققىياتى ۋە تۇرلۈك ئىشلىرىغا ياردەم بېرىشنى مەخسۇس مۇزاكىرە قىلماقچى. جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئامما چوقۇم روھىنى ئۇرغۇتۇپ، ئالغا بېسىش يوللىرىنى ئىچىپ،كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى تۇتۇشى لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، يەنە، مەدەنىيەت،ماارىپ ئىشلىرىنى زور كۈچ بىلەن ياخشى تۇتۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىنىڭ يەن،مەدەنىيەت، ماارىپ سەۋىيەسىنى ئۆزلۈكسىز ئۆستۈرۈش، بىزنىڭ باتۇر، ئەمگەكچان، ئەقىل-پاراسەتلىك ھەر مىللەت خەلقىنىڭ قولى بىلەن جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ «ئىككى مەدەنىيەت» قۇرۇلۇشىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش لازىم.

بىر گۈل بىلەن تەڭ ھەممە گۈل ئېچىلمىدۇ. ئىشىنىمەنكى، پوسكام ناهىيىسىگە «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنچى ناهىيە» دەپ نام بېرىش يىغىنىنىڭ باھار شامىلى پۈتۈن شىنجاڭنى قاپلايدۇ، ئاپتونوم رايونىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى چوڭ ياخشى ۋەزىيىتى چوقۇم يەنمۇ مۇستەھكەملىنىدۇ ۋە راۋاجلىنىدۇ، شىنجاڭنى ئېچىش ۋە گۈللەندۈرۈشتىن ئىبارەت ئۇلۇغ ئىش چوقۇم غەلىبىلىك ئىشقا ئاشىدۇ.

كومنىلك مۇئاۋىن شۇجىسى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى تۇمۇر داۋامەت، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى جانابىل ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم-نىڭ دائىمى ھەيئەت ئەزاسى، شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭسىياسىي كومىسسارى تاڭ گۇاڭسەي ۋە ئاپتونوم رايوندىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيەدىكى باشقا مەسئۇل يولداشلار بۇگۈنكى يىغىنىمىزغا ئىشتىراك قىلدى. نېفىت سانائىتى مىنىستىرلىقىنىڭ مەسئۇلى چجياۋلىن، نېفىت سانائىتى مىنىستىرلىقىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى لى تيەنشياڭ ، خوتەن، قەزىلسۇ، نېفىت، ھەربىي قىسىم، بىڭتۇەن، يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسى قاتارلىق ئورۇنلاردىكى مەسئۇل يولداشلارمۇ بۇگۈنكى يىغىنىمىزغا قەدەم تەشرىپ قىلدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن، مەن قەشقەر ۋىلايىتى، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىسىگە ۋە قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ئىككى مىليون 400 مىڭ ھەر مىللەت خەلقىگە ۋاكالىتەن قىزغىن قارشى ئالدىغا نلىقىمنى ھەمدە چىن قەلبىدىن رەھمەت ئېيتىدىغانلىقىمنى بىلدۈرىمەن!

ۋاڭ ئېنىماۋ، سۆك خەنلىياڭ ، تۇمۇر داۋامەت، تاڭگۇاڭسەي يولداشلارنىڭ يىغىندا قىلغان مۇھىم سۆزلىرىدە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ پوسكامدىكى ھەر مىللەت خەلقىگە قىلغان سەمىمىي غەمخورلىقى ئىپادىلەنگەن، شۇنداقلا قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر مىللەت خەلقىگە قىلغان سەمىمىي غەمخورلىقى ئىپادىلەنگەن. بىز چوقۇم قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىنى ئاپتونوم رايوندىكى رەھبىرىي يولداشلارنىڭ مۇھىم يولىورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىش، تەشۋىق قىلىش، ئىزچىللاشتۇرۇشقا تەشكىللەپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى يەنىمۇ ياخشى يولغا قويۇپ، ئىسلاھاتنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش قەدىمىنى تېزلىتىپ، رەھبىرىي يولداشلارنىڭ غەمخورلىقىغا ئەمەلىي ھەرىكىتىمىز بىلەن جاۋاب قايتۇرىمىز!

بۇگۈن داغدۇغىلىق چوڭ يىغىن ئۆتكۈزۈلۈپ، پوسكام ناھىيىسىگە قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە» دەپ نام بېرىلدى. بۇ پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ سىياسىي ھاياتىدىكى زور خۇشاللىق ئىش، شۇنداقلا پوسكام ناھىيىسىدىكى 110 مىڭ خەلقنىڭ شەرىپى. مەن، ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىگە ۋاكالىتەن، سىلەرنى قىزغىن تەبرىكلەيمەن.

ئۇچ يىلدىن بۇيان، پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋە خەلق ھۆكۈمەتلىرى يولداش ۋاڭ ئېنىماۋ ئوتتۇرىغا قويغان «پوسكام ناھىيىسىنى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە ئىلغار ناھىيە قىلىپ قۇرۇپ چىقىش» دېگەن تەلەپكە ئاساسەن، پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى لۇشىيەن، فاڭجېن، سىياسەتلەرنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى بىر قاتار مۇھىم يولىورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئاممىسى ئارقىسىدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدىكى تەشۋىقات - تەربىيىنى قانات يايدۇرۇپ، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى يەنىمۇ ئەمەلىيلەشتۇرۇپ، ناھىيە بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تېخىمۇ كۈچەيتىپ، «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىنى كىشىلەر قەلبىگە چوڭقۇر سىڭدۈرۈپ، ھەر مىللەت خەلقى ئوتتۇرىسىدىكى «بەشتە ئۆز ئارا بولۇش» نى ئومۇمىيكەيە-

پىياتقا تايلاندۇردى. ناھىيە بويىچە، يېزا - بازار ۋە ناھىيىگە قاراشلىق 90 ئورۇندىن 85 ئورۇن مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن بولۇپ باھالاندى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ كۇنسايىن كۈچەيتىلىشى تۈپەيلىدىن، پوسكام ناھىيىسىنىڭ ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي تەرەققىياتى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈرۈلدى. يېزا ئىگىلىكىدە يىلمۇ يىل مول ھوسۇل ئېلىندى، سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى مۇقىم تۇردە يۇقىرى ئۆرلىدى. يېزىلاردىكى ھەر نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە كىرىم 1982 - يىلدىكى 246 يۈەندىن 402 يۈەنگە، ھەر نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان ئاشلىق 1850 جىڭغا يەتتى. پوسكام ناھىيىسىنىڭ ئولايەتكە قوشقان تۆھپىسىمۇ بارغانسېرى چوڭ بولماقتا. بۈگۈنكى پوسكام زىمىنىغا نەزەر سالىدىغان بولساق، ھەممىلا جايدا مىللەتلەر ئىتتىپاق بولغان، ئىگىلىك تەرەققىياتىغا گۈللەپ - ياشناش مەنزىرىسىنى، ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرى ئوتتۇرىغا قويغان «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە قىلىپ قۇرۇپ چىقىش» دېگەن ئارزۇنىڭ ئاساسىي جەھەتتىن ئەمەلگە ئاشۇرۇلغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز.

مەن ئولتۇرۇم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىگە ۋاكالىتەن، بۇنداق ۋەزىيەتنى يارىتىش ئۈچۈن ئورتاق تىرىشىپ كۆزەش قىلغان پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت كادىرلار ۋەزىيالىيەلار، ھەر مىللەت ئىشچى، دېھقانلار، ھەر ساھەدىكى ۋەتەنپەرۋەر زاتلاردىن، ناھىيىدە تۇرۇشلۇق قېسىملاردىكى كوماندىر - جەڭچىلەردىن ۋە نېفىتلىكتىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەردىن سەمىمىي ھال سورايمەن ھەمدە ئۇلارغا ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرىمەن.

پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىدە قىلغىنە ئۈچ يىل ئىچىدە مۇشۇنداق خۇشاللىنارلىق. نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرەلىشىدىكى سەۋەبلەر كۆپ تەرەپلىمىلىك بولسىمۇ، لېكىن ئاساسلىقى تۆۋەندىكى بىر قانچە تۈرلۈك سەۋەبتىن ئىبارەت: بىرىنچىدىن، پوسكام ناھىكومىدىكى «بىر بەن ئادەم» زىچ ئىتتىپاقلاشقان، ئۇلار يېراقنى كۆزەر بولۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇپ، قەتئىي بوشاشماستىن چىڭ تۇتقان ھەمدە ئۆزى باشلامچى بولۇپ، ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئاممىغا ئۈلگە بولغان. ئىككىنچىدىن، ئەمەلىيەت جەريانىدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە - سىنى قانات يايدۇرۇش جەھەتتە بىر يۈرۈش تۈزۈم، ئۇسۇل ۋە تەلەپ بولغان، ئامما ئۆزىنى ئۆزى تەربىيلەيدىغان شەكىللەرنى ياراتقان. ئۈچىنچىدىن، پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۆزلىرىنىڭ تەرەققىيات جەريانىدىن ئاز سانلىق مىللەتلەر بىلەن خەنزۇلارنىڭ بىر - بىرىدىن ئايرىلالمايدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغاچقا، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداشنى ئۆزلىرىنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىنىڭ ئۆلچىمى قىلغان. تۆتىنچىدىن، ھەر دەرىجىلىك كادىرلار ئىككى مەدەنىيەتنى بىللە تۇتۇشتا چىڭ تۇرۇپ، ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتكە ئەھمىيەت بېرىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىۋە ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى بىر - بىرىگە تاياندۇرغان ۋە ئۆز ئارا ئىلگىرى سۈرگەن. پوسكام ناھىيىسى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىدە ۋىلايەتمىز ئۆچۈن ئۈلگە يارىتىپلا قالماستىن، بەلكى بىزنى قىممەتلىك تەجرىبىلەر بىلەن تەمىنلىدى. بۈگۈنكى پوسكام ناھىيىسىنىڭ نۆۋەتتىكى چوڭ ياخشى ۋەزىيەتنى تەرەققىياتىغا قەدەر ئۇ ۋىلايىتىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئۈلگە خىزمەتلىرىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

تارىخىي ۋە رېئال تەجرىبىلەر بىزگە شۇنى ئۇقتۇرۇپ بەردىكى، بىزدەك كۆپ مىللەت-لىك بۇلداق رايوندا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئىومۇمىي ۋەزىيەتكە مۇناسىۋەتلىك بولغان زور مەسىلە. قاچان مىللەتلەر مۇناسىۋىتى ئوبدان بىر تەرەپ قىلىنمىدىكەن، مىللەتلەر ئىت-تىپاقلىقى كۈچەيتىلمىدىكەن، بىزنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىمىز ۋە تۇرلۇك خىزمەتلىرىمىز غەلىبىلىك راۋاجلىنالايدۇ. قاچان بىزنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىمىز داۋاملىق زىيانغا ئۇچرايدۇ. بىز بۇ قىسمەتلىك تەجرىبىلەر-نى چوقۇم ئېسىمىزدە چىڭ ساقلىشىمىز كېرەك. يېقىندا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋەخەلق ھۆكۈمىتى بۇ يىل ئاپتونوم رايونىمىز دائىر مىسىدە «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسى ئې-يى» پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش چىقاردى. بۇ «ئۇقتۇرۇش» تا: «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى دائىم سۆزلەش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى ھەر يىلى قانات يايدۇرۇش» مەسىلىسى نۇقتىلىق ھالدا ئوتتۇرىغا قويۇلدى. «ئۇقتۇرۇش» تېكىستە ئەپلەركە ئاساسەن، ۋىلايىتىمىز نىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۇرۇپ، ۋىلكوم پۈتۈن ۋىلايەت مىقياسىدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە ــ پوسكام ناھىيىسىدىن ئۆگە-نىش توغرىسىدا قارار چىقاردى. بۇگۈن ئېچىۋاتقان نام بېرىش چوڭ يىغىنىمىز ۋىلايىتە-مىزدە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى كەڭ قانات يايدۇرۇش بويىچە سەپەرۋەرلىك يىغىنى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1986 ــ يىللىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسى ئېيى پائالىيىتى مۇشۇنىڭ بىلەن باشلىنىپ كەتتى.

بۇ قېتىمقى يىغىن پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تارىخىدىكى مۇھىم نامايەندە. ئۇ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئاخىرقى نۇقتىسى بولماستىن، بەلكى باشلىنىش نۇقتىسىدۇر. بىز پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى، ھۆكۈمەت ۋە ھەر مىللەت خەلقىدىن تېخىمۇ غەيرەتكە كېلىپ، نەتىجىلەرنى جارى قىلدۇرۇپ، يېتەر-سىزلىكلەرنى تۈگىتىپ، تىرىشىپ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ يېڭى پەللىسىگەچىقىپ، تۇرلۇك خىزمەتلەرنى تېخىمۇ ياخشى ئىشلەپ، «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى نەمۇنىچى ناھىيە» دې-گەن شەرەپلىك نامغا مۇناسىپ ئىش كۆرسىتىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

بۇ قېتىمقى يىغىن ئىتتىپاقلىشىپ بىرلىكتە ئىلگىرىلەشنىڭ سىگنالىنى چالدى. ۋە-لايىتىمىزدىكى ناھىيە (شەھەر) لەر، ئورۇنلار، تارماقلار پوسكامدىن ئۆگىنىش، پوسكامغا يېتىشىۋېلىش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە (شەھەر)، نەمۇنىچى ئو-رۇن قۇرۇش دولقۇنىنى قوزغىۋېتىش، ھەممە كىشى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ نەمۇنىچە-لىرىدىن بولۇشى، ۋىلايىتىمىزنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى يېڭى بىر تەرەققە-يات باسقۇچىغا كۆتۈرۈشى لازىم.

نۆۋەتتە، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتىكى تەشۋىقات ــ تەربىيە جەريانىدا، ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىنى مارکسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسىنى چوڭقۇر ئۆگىنىشكە ئە-تايىدىل ئۈيۇشتۇرۇپ، مارکسىزملىق مىللەت نۇقتىسىنەزەرىنى پۇختا تىكلەش، ئاپتونوم رايو-نىمىز «ئۇقتۇرۇشى» دا كۆرسىتىلگەن بەش تۈپ نۇقتىسىنەزەرنى نۇقتىلىق ھالدا ئايدىڭلاشتۇ-رۇۋېلىش كېرەك. ھەر مىللەت خەلقى ۋە كەڭ كادىرلار مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيـ-تىش، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى مۇستەھكەملەشنى ئۆز لىرىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى ۋە شەرەپلىك

ۇەزىپىسى قىلىشى، بارلىق سۆز - ھەرىكەتلىرى ۇيۇشقاقلىق بىرلىكىنى قوغداشقا، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىلىق بولۇشى لازىم. بىز بۇ شەرتنى كادىرلارنىڭ ئەخلاقى، ئىقتىدارى شۇنىڭدەك پارتىيە ئەزالىرىنىڭ پارتىيەۋىلىكىنى ئۆلچەشنىڭ مۇھىم بىر بەلگىسى قىلىشىمىز لازىم. بىز ئىلغارلارنى مۇكاپاتلاش، ئىلغارلاردىن ئۆگىنىش پائالىيىتىنى زور كۆچ بىلەن قانات يايدۇرۇشىمىز، تىرىشىپ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش شەرەپلىك، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا زىيان يەتكۈزۈش نومۇس دەپ قارىغان كۆچلۈك جامائەت پىكرى ۇە ئىجتىمائىي كەيپىياتنى شەكىللەندۇرۇشىمىز لازىم. بىز ئامېرىكا خاراكتېرلىك ئۆز - ئۆزىمىزنى تەربىيىلەش پائالىيىتى ۇە بىرلەشمە دوستلۇق پائالىيىتىنى كەڭ قانات يايدۇرۇشىمىز، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى، ئارمىيە بىلەن خەلقنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى، يەرلىك بىلەن بىۋاستە ئۇەننىڭ ئىتتىپاقلىقىنى، يەرلىك بىلەن نېپت بازىسىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى گۈللىرىنى ۇلايېتىمىزنىڭ 160 مىڭ كۇۋادىرات كىلومېتر زېمىنىنىڭ ھەممە يېرىدە پورەكلىتىپ ئېچىلدۇرۇشىمىز كېرەك.

ئىگىلىكنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنىڭ ماددىي ئاساسىي. بىز چوقۇم زېھنىمىزنى مەركەزلەشتۈرۈپ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى ياخشى ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۇە خەلق ھۆكۈمىتى جەنۇبىي شىنجاڭ ئىگىلىكىنىڭ ھەر مىللەت خەلقىنە ئىنتايىن غەمخورلۇق قىلىپ، جەنۇبىي شىنجاڭ ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىيات سۈرئىتىنى تېزلىتىش ئۈچۈن بىر قاتار ستراتېگىيىلىك تەدبىرلەرنى قوللاندى. بۇنىڭ ئېچىدە جەنۇبىي شىنجاڭ خەلقىنە بەخت- سائادەت ئېلىپ كېلىدىغان نېفىت لىكتىكى ئۈچ قۇرۇلۇش 5 - ئايىنىڭ 1 - كۈنى داغدۇغىلىق ئىش باشلاش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈدى، شۇ كۈنى ۇلايېتىمىزنىڭ خونجىراپ ئېغىزىدىمۇ ئېغىزنى ئېچىۋېتىش بويىچە داغدۇغىلىق مۇراسىم ئۆتكۈزۈلدى، تاشقى سودا دەرۋازىمىز ئېچىۋېتىلدى: بۇ يەنىمىز ئاياغلاشقاندىن كېيىن، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۇە خەلق ھۆكۈمىتى قەشقەردە يەنمۇ ئېچىپ، قەشقەر، خوتەن، قىزىلسۇدىن ئىبارەت ئۈچ ۇلايەت، ئوبلاستنى نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ، باي قىلىشنىڭ ئۇلۇغۋار پىلانىنى مۇزاكىرە قىلىپ كېڭەشمەكچى. بۇلارنىڭ ھەممىسى پوسكام ناھىيىسى ۇە ۇلايېتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي ۇە ئىجتىمائىي تەرەققىياتى ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

يولداشلار، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۇە خەلق ھۆكۈمىتى بىز ئۈچۈن كۆچلۈك شەرق شامىلى ئېلىپ كەلدى. بىز پارتىيەنىڭ رەھبەرلىكىدە بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ، جاپاغا چىداپ كۈرەش قىلىپ، ئىسلاھاتنا چېك تۇرۇپ، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇپ، 1986 - يىللىق تۇرلۇك پىلانلارنى تولۇق ئورۇنلاپ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىمىزنى تېخىمۇ راۋاجلاندۇرۇشىمىز، تۇرلۇك ئىشلىرىمىزنى تېخىمۇ زور تەرەققىيات تاللارغا ئېرىشتۈرۈشىمىز، خەلق تۇرمۇشىنى تېخىمۇ ياخشىلىشىمىز، 7 - بەشىللىق پىلاندىكى كۈرەش قىلىش نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ۇە ۇلايېتىمىزنى بالدۇراق نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ باي قىلىش ئۈچۈن يېڭى تۆھپە قوشۇشىمىز كېرەك.

بىزنىڭ ئىشلىرىمىز جەزمەن غەلبە قىلىدۇ، غەلبە ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىۋاتقان ھەر مىللەت خەلقىنە مەنسۇپ!

پوسكام نېفت-خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ قۇرۇلۇش باشلاش مۇراسىمى داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈلدى

1986 - يىلى 5 - ئاينىڭ 1 - كۈنى، پوسكام نېفت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ قۇرۇلۇش باشلاش مۇراسىمى داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈلدى.

مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق مەسلىھەتچىلەر كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ۋاڭ ئىنماۋ، نېفت سانائىتى مىنىستىرلىقىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى لى تېيەنشياڭ، مەسلىھەتچىجياۋلەرېن، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە رەھبەرلىرى ۋە ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش بىكتۇەنلىرىنىڭ مەسئۇللىرىدىن سۈڭ خەنياڭ، تۆمۈر داۋامەت، جانابىل، تاڭ كۇاڭسەي، خۇاڭ باۋجاڭ، خەلچەم ئىسلام، بەي چېڭسىڭ، ۋاڭ جىنۇەن، جىن يۈنخوي، چېن شىلار يىغىنغا قاتناشتى.

يىغىنغا يەنە خىمىيە سانائىتى مىنىستىرلىقى، غەربىي شىمال شەھەر مەمۇرىيىتى لايىھىلەش ئورنى، نېفت سانائىتى مىنىستىرلىقى بېيجىڭ نېفت پىلانلاش - لايىھىلەش باش ئورنى، خىمىيە سانائىتى مىنىستىرلىقى ۋۇخەن 4 - لايىھىلەش ئورنى، خوتەن ۋىلايىتى، قەشقەر ۋىلايىتى، قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى، جەنۇبىي شىنجاڭدا تۇرۇشلۇق قىسىملار، بىكتۇەن يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسى ۋە ئاپتونوم رايوندىكى ئالاقىدار نازارەت، ئىدارىلار نىڭ رەھبەرلىرى قاتناشتى.

ۋاڭ ئىنماۋ، جياۋلەرېن قاتارلىقلار ئىش باشلاش مۇراسىمىدا لېنتە كەسمەكتە.

پېن چېڭيۇ فوتوسى.

ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى خۇاڭ باۋجاڭ يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى. نېفت سانائىتى مىنىستىرلىقىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى لى تېيەنشياڭ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۆجىسى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى تۆمۈر داۋامەت ئەرئىگىلىرى - ئاخىر بولۇپ يىغىندا سۆز قىلدى. پوسكام نېفت-خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى يىلىغا 150 مىڭ تونا نېفت چەككىلەش سېخى، 60 مىڭ تونا بىرىكمە ئامىياك ۋە 110 مىڭ تونا كاربامىد ئىشلەپچىقىرىدىغان خىمىيىۋى ئوغۇت سېخى، 10 مىڭ تونا سۈيۈق گاز ئىشلەپچىقىرىش سېخىنى ئىمارەت ئۇچۇن تۇرلۈك قۇرۇلۇش ۋە ئۇنىڭ قارشىدىكى بىر پۈتۈن يۇرۇشلەشكەن قۇرۇلۇشتىن تەشكىل تاپىدۇ. ئۇ - پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەن بىۋاستە بەلگىلىگەن جەنۇبىي شىنجاڭنى ئېچىش ۋە گۈللەندۈرۈشكە ياردەم بېرىشتىكى بىر نۇقتىلىق تۇر. شۇنداقلا، ئاپتونوم رايونىنىڭ 7 - بەشىللىق پىلان مەزگىلىدىكى بىر يۈنچى ئېتىتىكى قۇرۇلۇشى. پۈتۈن قۇرۇلۇش پۈتۈپ ئىشقا كىرىشكەندىن كېيىن، ھەر يىلى جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئۇچ ۋىلايەت - ئوبلاستقا بېنزىن، سەنەركە قاتارلىق مايلاردىن 130 مىڭ تونا، ئۇلچە ملىك خىمىيىۋى ئوغۇتتىن 200 مىڭ تونا، سۈيۈق گازدىن 10 مىڭ

تونىنا يەتكۈزۈپ بېرىپ، « شىمالنىڭ نېفتى، شىمالنىڭ ئوغۇتىنى جەنۇبقا يۆتكەش » تەك ۋەزىيەت بۇزۇلمىدۇ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ نامراتقىيا پىتىنى تۈزگەرتمەس، ھەرمىللەت خەلقـ نىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاشتا مۇھىم رولنى ئويناپدۇ.

تۆمۈر داۋامەت سۆزلىدە، ئالدى بىلەن نېفت ـ خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنى قـۇرۇش جەريانىدىكى مۇلاھىزىلەرنى تەسلەپ تۇتتى. ئۇ ماۋۇلارنى كۆرسەتتى: بۇ قۇرۇلۇشنىڭ باشـ لىنىشى ـ پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، كوۋۇيۈەن ۋە نېفت سانائىتى مىنىستىرلىقى قاتارـ لىق ئالاقىدار تارماقلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى، غەمخورلۇق قىلىشى ۋەقوللىشىنىڭ نەتىجىسى. ئۇ مۇنداق دېدى: جەنۇبىي شىنجاڭدىكى قەشقەر، خوتەن ۋىلايەتلىرى، قىزىلسۇ قىرغىز ئاپـ تونوم ئوبلاستى ـ ئۇيغۇر، قىرغىز ۋەتاجىك قاتارلىق مىللەتلەر توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايون. ئۇزاق مەزگىللىك تارىخىي سەۋەب ۋە باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، جەنۇبىي شىنـ جاڭنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى بىر قەدەر ئاستا بولۇپ كەلدى. ئـازادلىقـتىن كېيىنكى 30 نەچچە يىلدىن بۇيان، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ غەمخورلىقى ۋە ئاپتونوم رايونـ لۇق پارتكومنىڭ كۆڭۈل بۆلۈپ رەھبەرلىك قىلىشى ئاستىدا، سانائەت، دېھقانچىلىق، چارـ ۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىۋە تۈرلۈك ئىشلاردا ناھايىتىزور تەرەققىياتلار بولۇپ، ھەر مىللـ لەت خەلقىنىڭ تۇرمۇشىدا ناھايىتى زور ياخشىلىنىشلار بولغان بولسىمۇ، لـېكىن، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، بۇ ئۇچ ۋىلايەت ـ ئوبلاست نامراتلىق ھالەتتىن پۈتۈنلەي قۇتۇلغىنىيوق، شىمالىي شىنجاڭدىكى بەزى ۋىلايەت ـ ئوبلاستلارغا سېلىشتۇرغاندا يەنە ناھايىتى زور پەرق بار. بولۇپمۇ سانائەت ئاساسى ئاجىز، نېفت مەھسۇلاتى، پېقىلغۇ، خىمىيىۋى ئوغۇت ئىنـ تايىن كەم بولغانلىقتىن، ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتى ۋە ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنىڭ ئىمكان قەدەرتېز ئۆسۈشىگە تەسىر يەتتى. ھازىر پوسكامدا مۇشۇنداق زامانـ ۋى نېفت ـ خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ قۇرۇلۇشقا باشلىنىشى جەنۇبىي شىنجاڭنى ئېچىپ ۋە گۈللەندۈرۈپ، نامراتلىقتىن ئىمكان قەدەرتېز قۇتۇلدۇرۇپ باي قىلىشتا ئىنتايىن مۇھىم رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە بولۇپلا قالماستىن، بەلكى شىنجاڭنى ئېچىشۋە گۈللەندۈرۈش، مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سانائەت، يېزائىگىلىك يىللىق ئومۇمىي مەھـ سۇلات قىممىتىنى ئىككى قاتلاشتىن ئىبارەت كۆرەش نىشانىنىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا، مىللەتـ لەر ئىتتىپاقلىقىنى ياخشىلاپ، ۋەتەننىڭ چېگرىسىنى مۇستەھكەملەشتە ئىنتايىن مۇھىم سىـ ياسىي ئەھمىيەتكە، ئىقتىسادىي ئەھمىيەتكە ۋە تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە.

ئىككى يىل ئىچىدە نېفت چەككىلەش سېخى قۇرۇلۇشىنى، ئۇچ يىل ئىچىدە خىمىيىۋى ئوغۇت سېخى قۇرۇلۇشىنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن، تۆمۈر داۋامەت قۇرۇلۇشقا بـولغان تەشكىلىي رەھبەرلىك ۋە باشقۇرۇشنى يەنمۇ كۈچەيتىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇ مۇنداق دېدى: بۇ قۇرۇـ لۇشنى ياخشى ئېلىپ بېرىشتا، نېفت مىنىستىرلىقىنىڭ رەھبەرلىكىگە ۋە قوللىشىغا داۋامـ لىق تايانغاندىن باشقا، يەنە قۇرۇلۇش لايىھىلەيدىغان، قۇرۇلۇش ئېلىپ بارىدىغان، مۇلا ـ زىمەت ئۇتەيدىغان بەزى ئورۇن ۋە تارماقلاردىن ئۇزۇن مۇددەت پـىلانلاش، سۈپەتنى بـە ـ رىنچى ئورۇنغا قويۇش فاكتورىنىڭ چىك تۇرۇپ، ئىنچىكىلىك بىلەن قۇـ رۇلۇش ئېلىپ بېرىپ، ھەممە تەرەپتىن ئەقىل ۋە كۈچ چىقىرىپ، ئىنتىتىپاقلىشىپ كـۈرەش قىلىپ، پۈتۈن قۇرۇلۇشلارنى تاماملاپ، بىرىنچى دەرىجىلىك سەۋىيە يارىتىپ، ئۇنى مۇكەممـ مەل، نەپلىس بويۇم سۈپىتىدە جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ھـەر مىللەتخەلقىگە تـەقدىم قىلىشنى ئۈمىد قىلىمەن.

خونجراپ ئېغىزىنى باشقا دۆلەتلەرگە ئېچىۋېتىشكە لېنتە كېسىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى

لېنتە كېسىش مۇراسىمى.
يۇ يۈكۈنبى خوتۇنى.

يېقىنقى يولىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈپ، مەملىكىتىمىز خەلقى بىلەن پاكىستان ۋە دۇنيا ئەللىرى خەلقلىرىنىڭ دوستانە بارىدىگەلدىسىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، 1985- يىلى 12- ئايدا، جۇڭگو - پاكىستان دۆلەتلىرى ھۆكۈمەتلىرىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن خونجراپ ئېغىزىنى باشقا دۆلەتخا دىيالىرىغا ئېچىۋېتىلىدىغان بولغانىدى. 1986- يىلى 5- ئاينىڭ 1- كۈنى، جۇڭگو- پاكىستان چېگرىسىدىكى خونجراپ ئېغىزىدا لېنتە كېسىش مۇ-

تۆمۈر داۋامەت ئاخىرىدا تەكىتلەپ مۇنداق دېدى: پوسكام نېفىت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ قۇرۇلۇشى ۋەتەنىمىز تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى بىلەن ھەمنەپەستۇرھەم شىنجاڭنى ئېچىش، گۈللەندۈرۈشتەك ئۇلۇغۋار ئىش بىلەن زىچ باغلىنىشلىقتۇر. ئاپتونوم رايونىدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار، ھەر قايسى كەسىپ، ھەر قايسى ساھەلەرنىڭ ھەممىسى پوسكام نېفىت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ مۇھىم ئەھمىيىتىنى تولۇق تونۇشى، يولداش ۋاڭ ئېنىماۋ دوكلات يىغىنىدا ئوتتۇرىغا قويغان تەلەپ بويىچە قەتئىي تۇرىدە ئىش كۆرۈپ، ئادەم كۈچى، مالىيە كۈچى جەھەتلەردىن پۈتۈن كۈچ بىلەن بۇ قۇرۇلۇشلارنىڭ ئۆز مۇددىتىدە پۈتۈپ بولۇشىغا ياردەم بېرىشلىرى كېرەك. ھەرقايسى ئورۇن، تارماقلار ئەينى چاغدا ئۇرۇمچى نېفىت - خىمىيە سانائىتى باش زاۋۇتىنىڭ قۇرۇلۇشىغا ياردەم بەرگەنگە ئوخشاش، ئەڭ زور كۈچ، ئەڭ زور قىزغىنلىق بىلەن قۇرۇلۇشنىڭ ئالدىراشچىلىقىغا ئالدىراپ، قۇرۇلۇشقا كېتەرلىك پىلان-تەدبىرلەرنى ئويلاپ، قۇرۇلۇشنىڭ پۈتۈشىگە كۆڭۈل بۆلۈپ، قۇرۇلۇشنىڭ 1989- يىلى ئىشقا كىرىشىپ كېتىشىگە كاپالەتلىك قىلىشلىرى كېرەك. ئالدىنقى قارارلىق قۇرۇلۇشتا قەشقەر، خوتەن ۋىلايەتلىرى، قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى، شۇنىڭدەك ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش بىكىتۈەنى، شىنجاڭدا تۇرۇشلۇق قىسىملار قۇرۇلۇش ئۈچۈن كۆپلىگەن كۆرۈنەرلىك ئۈنۈملۈك خىزمەتلەرنى ئىشلىدى. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ بۇ خىل روھنى داۋاملىق جارى قىلدۇرۇپ، بۇ قۇرۇلۇشقا يەنىمۇ ئىلگىرى ھالدا ئۆز تۆھپىلىرىنى قوشۇشلىرى كېرەك.

پوسكام نېفىت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى قۇرۇلۇشنىڭ باش قوماندانى ۋاڭ سىجان تۇردى، قەشقەر ۋىلكومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىقلار مۇ يىغىندا سۆز قىلىپ، بىر نىيەتتە ئورتاق ھەمكارلىشىپ، جاپا - مۇشەققەتكە چىداپ كۈرەش قىلىپ، قۇرۇلۇش ۋەزىپىسىنى ھەم تېز ھەم ياخشى ئورۇنلاشقا تىرىشىپ، پوسكام نېفىت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ بالدۇراق ئىشقا كىرىشىپ كېتىشىنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى.

يىغىندىن كېيىن يولداش ۋاڭ ئېنىماۋ بىلەن جياۋلىرىن قۇرۇلۇش باشلاش لېنتىسىنى كەستى.

راسمى تۆتكۆزۈلدى، تاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى يۈسۈپ مۇھەممەدى بىلەن پاكستان ۋەكىللەر تۆمىكىنىڭ باشلىقى، كەشمىر ۋە شىمالىي رايون تىنچلىق ۋە ئىشلار مىنىستىرلىقىنىڭ مىنىستىرى سەيىد قاسىم شاھ لېنىتە كەستى.

لېنىتە كېسىش مۇراسىمىدا، تاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى يۈسۈپ مۇھەممەدى تالدى بىلەن سۆز قىلدى. ئۇ مۇنداق دېدى: خونجىراپ ئېغىزىنىڭ باشقا دۆلەتخادىملىرىغا ئېچىۋېتىلگەنلىكى ــ جۇڭگو ــ پاكستان ئىككى دۆلەت خەلقلىرىنىڭ دوستلۇقىنىڭ سىمۋولى، شۇنداقلا، ئىككى دۆلەت خەلقلىرىنىڭ دۇنيادىكى ھەر قايسى دۆلەت خەلقلىرى بىلەن بولغان دوستلۇقىنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى كۈزەل ئارزۇسىنىڭ گەۋدىلىنىشى. ئۇ مۇنداق دېدى: دۇنيادا نامى چىققان يېپەكيولىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە قايتىدىن گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن، جۇڭگو ــ پاكستان دۆلەتلىرىدىكى قېرىنداشلار ئون يىلغا يېقىن مۇددەت ــ مۇددىگە تىرىپ كۈرەش قىلىپ، دۇنيانىڭ ئۆگىزىسىنى ئاتلاپ ئۆتىدىغان ھازىرقى زامانىدىكى بۇ يېمپەك يولىنى قۇرۇپ چىقتى، بۇ، ئىككى دۆلەت خەلقلىرىنىڭ مەڭگۈ خاتىرىلىشىگە ئەرزىيدىغان شانلىق تۆھپىسى. ئۇ مۇنۇلارنى قايتاتەكىتلىدى: خونجىراپ ئېغىزى باشقا دۆلەتلەرگە ئېچىۋېتىلگەندىن كېيىن، ھەر قايسى دۆلەتلەردىكى ساياھەتچىلەرنىڭ شىنجاڭغا كېلىپ ساياھەت قىلىشىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز، ھەر قايسى دۆلەتلەردىكى سودا ئەربابلىرىنىڭ شىنجاڭغا كېلىپ سودا ھەققىدە سۆزلىشىشىنى قارشى ئالىمىز، ھەر قايسى دۆلەتلەردىكى دوستلارنىڭ شىنجاڭغا كېلىپ يېپەك يولىنىڭ تۈنۈگۈنى ۋە بۈگۈنىنى كۆرۈپ كېتىشىنى قارشى ئالىمىز.

پاكستان ۋەكىللەر تۆمىكىنىڭ باشلىقى، كەشمىر ۋە شىمالىي رايون تىنچلىق ئىشلار مىنىستىرلىقىنىڭ مىنىستىرى سەيىد قاسىم شاھ ئارقىدىنلا سۆز قىلدى. ئۇ مۇنداق دېدى: جۇڭگو خەلقىنى ئەزەلدىن پاكستانىنىڭ قۇرۇلۇشىنى قوللاپ، چوڭتۇر دوستلۇقنى تۇرغۇزۇپ تاق تۇرمىتىپ كەلدى. 1982 ــ يىلى خونجىراپ ئېغىزى پاكستان ــ جۇڭگو دۆلەتلىرىگە ئېچىۋېتىلگەندىن كېيىن، ئىككى دۆلەت خەلقلىرىنىڭ دوستانە باردى ــ كەلدىسى تېخىمۇ كۈچەيدى. بۇ ئېغىزنىڭ بۇ قېتىم باشقا دۆلەتلەرگە ئېچىۋېتىلگەنلىكى پاكستان ــ جۇڭگو دۆلەتلىرىنىڭ دوستلۇقىنىڭ مۇساپە تاختىسى بولۇپلا قالماستىن، پاكستان ــ جۇڭگو دۆلەتلىرىنىڭ دۇنيادىكى ھەر قايسى دۆلەت خەلقلىرى بىلەن بولغان دوستانە باردى ــ كەلدىسىنى كۈچەيتىشنىڭ يېڭى باشلىنىش نۇقتىسى بولۇپمۇ ھېسابلىنىدۇ. ئۇ پاكستان ــ جۇڭگو دۆلەتلىرى خەلقلىرى بىلەن دۇنيا ئەللىرى خەلقلىرىنىڭ دوستلۇقىنىڭ ئېنىلۇن تېغىغا ئوخشاش مەڭگۈ ھايات تۇرۇشىغا چىن كۆڭلىدىن تىلەكداشلىق بىلدۈردى.

لېنىتە كېسىش مۇراسىمى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، تاشقورغان ناھىيىلىك سەنئەت تۆمىكى قىزىق كونسېرتلارنى تۇرۇنلىدى. چۈشتىن كېيىن، 100 دىن ئارتۇق چەت ئەللىك ساياھەتچى خونجىراپ ئېغىزىدىن ئۆتۈپ، ساياھەتتە بولۇش ئۈچۈن دۆلىتىمىزتەۋەسىگەكىردى.

خونجىراپ ئېغىزىغا پاكستان تەرەپ ۋەكىللەر تۆمىكىنى كۈتۈۋېلىشقا ۋەلېنىتەكېسىش مۇراسىمىغا قاتنىشىشقا بارغانلاردىن يەنە قەشقەرمەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى يالقۇنشى، تاپتونوم رايونلۇق تاشقى ئىشلار ئىشخانىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى جۇماخۇن، قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونىنىڭ شتاب باشلىقى چى مېڭجياڭ ۋە تاپتونوم رايون، قەشقەر ۋە-

يولداش ئابدۇللا ئىسمايىل ۋاپات بولدى

جۇڭگو كومپارتىيەسىنىڭ ياخشى ئەزاسى، مۇنەۋۋەر ئۇيغۇر رەھبىرى كادىر، قەشقەر ۋىلايەتلىك خەلقىنىڭ سادىق جەڭچىسى، ج ك پ قەشقەر ۋىلكومىنىڭ كۆزەتكۈچىسى يولداش ئابدۇللا ئىسمايىل كېسەللىك سەۋەبى بىلەن، 1986- يىلى 4- ئاينىڭ 16- كۈنى 59 يېشىدا بېيجىڭدە ۋاپات بولدى.

يولداش ئابدۇللا ئىسمايىل 1927- يىلى شىنجاڭ پەيزاۋات ناھىيىسىدە تۇغۇلغان، 1950- يىلى 2- ئايدا ئىنقىلابقا قاتناشقان، 1953- يىلى جۇڭگو كومپارتىيەسىگە كىرگەن، تارىخىدا مۇئاۋىن رايون باشلىقى، رايون باشلىقى، ناھىكوم تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، مۇئاۋىن ناھىكىم، ناھىكىم، قەشقەر شەھىرىنىڭ باشلىقى، شەھەر كومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى، ۋالىيسى، ج ك پ قەشقەر ۋىلكومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، كۆزەتكۈچىسى قاتارلىق ۋەزىپىلەردە بولغان. 30 نەچچە يىلدىن بۇيان، ئۇ قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ سوتسىيالىستىك ئىنقىلابى ۋە قۇرۇلۇشىغا ئاكتىپ قاتنىشىپ، پارتىيە ۋە ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن ئۆمۈر بويى جاپالىق كۈرەش قىلدى.

يولداش ئابدۇللا ئىسمايىل ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ج ك پ قەشقەر ۋىلكوم، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە تەنتەنىلىك ماتەم يىغىنى ئۆتكۈزدى. ۋىلكوم ئىنىڭ كوگالك تەزىيە سۆزىدە، پۈتۈن ۋىلايەتتىكى ھەر مىللەت كادىرلار ۋە پارتىيە ئەزالىرىدىن يولداش ئابدۇللا ئىسمايىلنىڭ پارتىيە ۋە خەلق ئىشلىرىغا سادىق بولۇپ، چوڭ جەھەتتىكى ئىشلارنى نەزەردە تۇتۇپ، ئومۇملۇقنى كۆزدە تۇتۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئاڭلىق قوغدىغان يۈكسەك پەزىلىتىدىن، جاپالىق، بىجانىدىل، ئەستايىدىل ئىشلەپ، جان دىلى بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلغان ئىنقىلابىي روھىدىن ۋە ساپ دىل بولغان، كەمتەر، ئېھتىياتچان، چىنىشقاق بولغان ئېسىل ئىستىلىدىن ئۆگىنىپ، پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدە، بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ، قېتىم قېتىم ئىشلەپ، قەشقەرنى ئېچىش ۋە گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلىشنى ئۈمىد قىلدى.

لايىتىدىكى ئالاقىدار تارماقلاردىكى مەسئۇللار ھەم جۇڭگو، چەت ئەللىك 50 نەچچە نەپەر مۇخبىر نۇمۇ بار.

لېنتە كېسىش مۇراسىمى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، پاكىستان تەرەپ ۋەكىللەر ئۆمىكى جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، دۆلىتىمىزگە كېلىپ دوستانە زىيارەتتە بولدى.

5- ئاينىڭ 2- كۈنى چۈشتىن كېيىن، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى ئۆمۈر داۋامەت قەشقەر مېھمانخانىسىدا كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپ، پاكىستان دوستلۇق ۋەكىللەر ئۆمىكىنى قىزغىن قارشى ئالدى. (يۇيۇگۇرچە)

قەشقەرنىڭ قىسقىچە ئەھۋالى

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئەھۋالى

[جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى] قەشقەر ۋىلايىتى ۋەتىنىمىزنىڭ غەربىي چېگرىسىغا، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان. جۇغراپىيىلىك ئورنى شەرقىي مېرىدىيان 20′ 73 تىن 50′ 79 قىنچە، شىمالىي پاراللىل 20′ 35 تىن 18′ 40 قىنچە بولغان ئارىلىقتا. شەرقىي تەرىپى تەكلىماكان قۇملۇقىغا، شەرقىي شىمالىي تەرىپى ئاقسۇ ۋىلايىتىنىڭ كەلپىن، ئاۋات ناھىيىلىرىگە، غەربىي شىمالىي تەرىپى قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئاتۇش، ئۇلۇغچات، ئاقتۇ ناھىيىلىرىگە، شەرقىي جەنۇبىي تەرىپى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ گۇما ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. قەشقەر ۋىلايىتى غەربىي جەنۇبتا تۆت دۆلەت بىلەن چېگرىلىنىدۇ: غەربتە سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن، غەربىي جەنۇبتا ئافغانىستان، پاكىستان بىلەن، جەنۇبتا ھىندىستان بىلەن چېگرىلىنىدۇ.

ۋىلايەتنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى تەخمىنەن 162 مىڭ كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. غەربىي، جەنۇبىي، شىمالىي تەرەپلىرى تاغلار بىلەن ئورالغان بولۇپ، شەرقىي قىسمى تارىم ئويمانلىقىغا تۇتۇشىدۇ. يەر شەكلىنى تۈزلەڭلىك، قۇملۇق، تاغلىق ۋە ئېگىز تاغلىق رايونلىرى دەپ ئايرىشقا بولىدۇ. تەبىئىي يەر شەكلىنى ئۇچ دەرىجىگە ئايرىشقا بولىدۇ: (1) جەنۇبىي قىسمىدىكى ئېگىزلىك تاغ رايونى. نەنۇبىدا شەرقتىن غەربكە سوزۇلغان قاراقۇرۇم تېغى، غەربىدە غەربىي ئېگىز، شەرقى پەس بولغان پامىر ئېگىزلىكى بار، دېڭىزيۈزىدىن ئوتتۇرىچە 4000 مېتردىن ئارتۇق كېلىدۇ. بۇ رايوندىكى تاغلار ئېگىز - تىك، جىلغىلار بىر - بىرى بىلەن كېسىشىپ كەتكەن، تىك يار، چوڭقۇرھاڭلار ۋە مۇز ئېقىنى، قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدىغان تاغلاركۆپ. (2) تاغلىق رايون بىلەن تۈزلەڭلىك رايون ئوتتۇرىسىدىكى دۆڭلۇكلەر. بۇ يەر دېڭىز يۈزىدىن 1500 مېتىردىن 3000 مېترغىچە كېلىدۇ. ئايرىم جايلاردا ئىپتىدائىي ئورمانلىقلار بار. (3) ئويمانلىق گىرۋەكلىرىگە ئورالغان تىنىدۇرما تۈزلەڭلىك جايلار. بۇ يەر دېڭىز يۈزىدىن 1000 مېتىردىن 1500 مېترغىچە كېلىدۇ. يەر شەكلى غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا قاراپ پەسىيىپ بارىدۇ، ئۇ يەر - بۇ يېرىدە ئېگىز - پەسلىكمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ. بوستانلىق بىلەن قۇملۇق چېگرىسىدا نۇرغۇنلىغان قۇم دۆڭلۈكلىرى، شورلۇقلار ۋە ئاز سانداساسلىقلار بار. قەشقەرشەھىرى رايونىنىڭ دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرىچە ئېگىزلىكى 1289 مېتر كېلىدۇ.

[كىلىماتى] قەشقەر ۋىلايىتى ئىسسىق - مۆتىدىل، چوڭ قۇرۇقلۇق كىلىمات رايونىغا جايلاشقان، يەر شەكلى مۇرەككەپ بولغاچقا، كىلىمات يەرقى بىر قەدەر چوڭ، ئۇنىڭ بەش كىلىمات رايونىغا ئايرىشقا بولىدۇ.

1. قەشقەر تۆزلەڭلىكى كىلىمات رايونى: بۇ رايون قەشقەرنىڭ شىمالىي قىسمى ۋە تۇتتۇرا قىسمىدىكى كەڭ تۆزلەڭلىكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 11.4℃～11.7℃، يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارى 39mm～64mm، گەتمياز، ياز، كۈز، قىش پەسىللىرى ئېنىق، تېمپېراتۇرىنىڭ يىللىق ئۆزگىرىشى ۋە كۈنلۈك ئۆزگىرىشى زور، ھۆل-يېغىن ئۆزگىرىشى كۆرۈنەرلىك. كۈن نۇرىنىڭ چۆشۈش ۋاقتى ئۇزۇن، پارغا ئايلىنىش مىقدارى كۆپ، ھاۋاسى قۇرغاق. قىش پەسلىدىكى تۆۋەن تېمپېراتۇرلىق مەزگىل ئۇزۇن، ياز پەسلى ئۇزۇن ھەم ئىسسىق. گەتمياز پەسلىدە ھارارەتنىڭ ئۆرلىشى تېز بولىدۇ، لېكىن پات-پات سوغۇق بولۇپ تۇرىدۇ، كۈز پەسلى قىسقا، ھارارەتنىڭ تۆۋەنلىشى تېز. گەتمياز، ياز پەسىللىرىدە بوران تولا چىقىدۇ. قۇم ئۇچۇپ تۇرىدىغان، توپا ياغىدىغان كۈنلەرمۇ كۆپ.

2. قۇملۇق-چۆللۈك كىلىمات رايونى: بۇ رايون مارالبېشىنىڭ جەنۇبى، مەكىتنىڭ شەرقىي ۋە قاغىلىقنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى تەكلىماكان چۆللۈكىدىن ئىبارەت. چوڭ قۇرۇقلۇق كىلىمات ئالاھىدىلىكى روشەن، يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11℃ تىن يۇقىرى، قىش پەسلى سوغۇق، ياز پەسلى قاتتىق ئىسسىق، ئىسسىق - سوغۇق ئۆزگىرىشى قاتتىق. ھۆل - يېغىن ئىنتايىن ئاز، كىلىمات قۇرغاق، يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارى 40mm دىن تۆۋەن. قۇم - بوران كۆپ، كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈشى كۈچلۈك.

3. تاغلىق، دۆڭلۈك كىلىمات رايونى: بۇ رايون قاغىلىقنىڭ ئوتتۇرىسى، مارالبېشى ۋە پەيزاۋاتنىڭ شىمالى، كونىشەھەر، يېڭىسار ۋە يەكەنىنىڭ غەربىي قىسمىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بۇ يەر دېڭىز يۈزىدىن 1500～3000 مېتر كېلىدىغان تاغلىق ۋە دۆڭلۈكلەر. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11℃ تىن تۆۋەن، قىش پەسلى ئۇزۇن ئىراق، ياز پەسلى قىسقا، يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارى 70mm دىن يۇقىرى بولۇپ، ئاساسلىقى، ياز پەسلىگە مەركەزلەشكەن، گايىدا يامغۇر يېغىپ تۇرىدۇ، ھەتتا قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەلگەن پەيدا قىلىدۇ. تاغلىق رايونلاردىكى جىلغىلارنىڭ كىلىماتى مۇۋاپىق، ياردا ئىسسىق بولىدۇ، قىشتا ئانچە سوغۇق بولمايدۇ.

4. پامىر ئېگىزلىكى كىلىمات رايونى: بۇ رايون تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، كۆپ قىسىم رايونلاردا يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 5℃ تىن تۆۋەن، قىش سوغۇقى ئۇزۇن، ياز پەسلى مۆتىدىل، ھۆل-يېغىن ئازراق بولۇپ، ئاساسلىقى، گەتمياز، ياز پەسىللىرىگە مەركەزلەشكەن. بوران چىقىدىغان كۈن سانى كۆپ، نۇرنىڭ چۈشۈشى تولۇق، تەسىرچانلىقى كۈچلۈك، ھاۋا سۈزۈك.

5. كوتېنلۇن تېغى كىلىمات رايونى: بۇ رايون تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ جەنۇبى ۋە قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ جەنۇبىي قىسمىدىكى كوتېنلۇن تاغلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 0℃ تىن تۆۋەن، تاغ چوققىلىرى يىلبويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ، كىلىماتى قاتتىق سوغۇق، ھاۋاسى قۇرغاق، ئاتموسفېرا بېسىمى تۆۋەن، ئوكسىگېن ئاز، بوران كۆپ چىقىدۇ، قار تولا ياغىدۇ، ھاۋاسى جىق ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. پۈتۈن يىلنى سوغۇق پەسىل ۋە ئىللىق پەسىل دەپ ئىككىگە ئايرىشقا بولىدۇ، ھۆل-يېغىن ئىللىق پەسىلدە كۆپرەك ياغىدۇ، بوران سوغۇق پەسىلدە كۆپرەك چىقىدۇ.

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كەڭ تۆزلەڭلىكلىرى بوستانلىقلار بىلەن قاپلانغان بولۇپ، ئا-

ساسلىق يېزا ئىگىلىك رايونى ھېسابلىنىدۇ. بەش كۈنلۈك يۆتكىلىشچان مەھەللىۋى ئوتتۇ- رىچە تېمپېراتۇرا 0℃< بولسا قىش پەسلى، 20℃ > بولسا ياز پەسلى، 20℃ - 0 بولسا ئەتىياز پەسلى، 0℃ - 20 بولسا كۈز پەسلى بولىدۇ. تۈزلەڭلىك رايونلاردا ئەتىياز پەس- لى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 2- ئاينىڭ ئوتتۇرىسىنىڭ ئاخىرىدىراق باشلىنىدۇ، ياز پەسلى 5- ئاينىڭ ئاخىرىدا، كۈز پەسلى9 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا، قىش پەسلى 11- ئاينىڭ ئاخىر- لىرىدا باشلىنىدۇ. ياز پەسلى ئەڭ ئۇزۇن بولۇپ، تۆت ئايغا يېقىنلىشىدۇ، كۈز پەسلى ئەڭ قىسقا بولۇپ، ئارانلا ئىككى يېرىم ئاي، قىش، ئەتىياز نورمال بولۇپ، تەخمىنەن ئۈچ ئاي.

تۈزلەڭلىك رايونلارنىڭ تۆت پەسلىدىكى كىلىمات ئالاھىدىلىكىنى تۆۋەندىكىچە يې- خىنچا قىلاشقا بولىدۇ:

1. ئەتىياز پەسلى (5～3- ئاي) دا تېمپېراتۇرا تېز ئۆرلەيدۇ، ھاۋا كۆپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، ھۆل-يېغىن بىر قەدەر كۆپ ياغىدۇ، قۇم ئۇچۇپ تۇرىدۇ، توپا كۆپ ياغىدۇ.

ئەتىياز پەسلىدە سوغۇق ھاۋا بىلەن ئىللىق ھاۋا نېمە دېگىنى كۆپ بولىدۇ، ھاۋا تولا ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. باش ئەتىيازدا ھاۋا ئوچۇق كۈنلەر كۆپ، ئىللىشى تېز، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بەش كۈندە 1℃ ئىللىپ تۇرىدۇ. ئەتىيازنىڭ ئاخىرىدا ھاۋا كۆپ ئۆز- گىرىدۇ، ئەتىياز سوغۇقى دائىم بولۇپ تۇرىدۇ. ئەتىياز پەسلىدە ھۆل - يېغىن مىقدارى كۆپىيىدۇ، جايلاردا 11～23mm بولۇپ، يىللىق ھۆل-يېغىن مىقدارىنىڭ تەخمىنەن 43～28 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. نىسبىي نەملىك 47%～37، كۈننىڭ چۈشۈش نىسبىتى 60%～52، بوران چىقىدىغان كۈن سانى 9～3 كۈن، قۇم ئۇچۇپ تۇرىدىغان، توپا ياغىدىغان كۈن سانى ئەڭ كۆپ بولىدۇ. 3- ئاينىڭ باشلىرىدا توك ئۇرىيدۇ، 3- ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا سۇ مۇزلىمايدۇ، 5- ئاينىڭ باشلىرىدا گۈلدۇرماسلىق مەزگىل باشلىنىدۇ.

2. ياز پەسلى (8～6- ئاي)دا ھاۋا ئىسسىق، قۇرغاق بولىدۇ، گايى چاغلاردا ئۆتكۈنچى خاراكتېرلىك بوران چىقىپ، يامغۇر يېغىپ تۇرىدۇ.

ياز ئايلىرىدا جايلاردا ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 26℃～23، 7- ئايدا ئەڭ ئىسسىق بولىدۇ. پەرۋ - پەرۋ ئىسسىق مەزگىل (كۈنلۈك ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 30℃≥ بولىدىغان كۈن سانى) تۈزلەڭلىكلەردە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 97～70 كۈن، يوپۇرغىدا ئەڭ ئۇزۇن بو- لىدۇ. قاتتىق ئىسسىق مەزگىل (كۈنلۈك ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 35℃≥ بولىدىغان كۈن سا- نى) ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 23～6 كۈن بولىدۇ. يىلدا ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا جايلاردا 43℃～40 بولىدۇ. پەسىللىك ھۆل - يېغىن مىقدارى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 30mm～15 بولۇپ، ھۆل-يېغىن مىقدارىنىڭ 66～28 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، نىسبىي نەملىك 50%～39، كۈننىڭ چۈشۈش نىسبىتى 72%～64، بوران چىقىدىغان كۈن سانى 12～3 كۈن بولىدۇ. ياز پەسلىدە ھاۋا مۇقىم بولمايدۇ، چۈشتىن كېيىندىن تارتىپ كې- چىگىچە ئۆتكۈنچى خاراكتېرلىك شامال چىقىدىغان، يامغۇر ياغىدىغان ھاۋا كۆپ بولىدۇ، تومۇزدا ھاۋا بەك ئىسسىپ كېتىپ، ئېگىز تاغلاردىكى قارلار زور مىقداردا ئېرىيدۇ، دەريا - غا سۇ پاتمايدۇ، كەلكۈن يامرايدۇ.

3. كۈز پەسلى (11～9- ئاي) دا كىلىمات سۈرۈن بولىدۇ، غۇر - غۇر شامال چېقىپ تۇرىدۇ، ھاۋا ئوچۇق، كۈننىڭ چۈشۈشى تولۇق بولىدۇ.

كۆز پەسللىدە تېمپېراتۇرا تېز ئۆزگىرىدۇ. تېمپېرا-تۇرىنىڭ كۈنلۈك پەرقى زور بولىدۇ، ئەڭ زور بولىدىغان سېلىشتۇرما پەرقى جايلاردا 21～24℃ بولىدۇ. پەسللىنىڭ ھۆل - يېغىن مىقدارى جايلاردا 5～9mm، نىسبىي نەملىك 50～60%، كۈننىڭ چۈشۈش نىسبىتى 70～75% بولۇپ، يىل بويى كۈن نۇرى ئەڭ كۆپ چۈشىدىغان پەسىل ھېسابلىنىدۇ، بوران ئاز چىقىدۇ، ھاۋاسۈزۈك بولىدۇ. 9- ئاينىڭ باشلىرىدا كۈلدۇرما مىللىق مەزگىل ئاخىرلىشىدۇ. 10- ئاينىڭ ئاخىرلىرىدا قىرو پەيدا بولىدۇ. 11- ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا نېپىز مۇز تۇتىدۇ، تۇپراق توڭلاشقا باشلايدۇ.

4. قىش پەسلى (12- ئايدىن يېڭى يىلنىڭ 2- ئېيىغىچە) دە ھاۋا ئوچۇق بولىدۇ، قار ئاز يېغىدۇ. تېمپېراتۇرا تۆۋەن بولىدۇ، شامال كۈچى ئاجىزلايدۇ، نەملىك بىر قەدەر زور بولىدۇ.

قىش پەسلىدىكى ئۇچ ئايدا جايلاردا ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 7℃～-1℃ بولىدۇ. 1- ئايدا ئەڭ سوغۇق بولىدۇ. سوغۇق بولىدىغان مەزگىل (كۈنلۈك ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا ≤10℃ بولىدىغان كۈن سانى) تۈزلەڭلىكلەردە ئوتتۇرا ھېسابىلەن 35～54 كۈن بولىدۇ. مارالبېشىدا ئەڭ ئۇزۇن بولىدۇ. قەھرىتان سوغۇق مەزگىلى (كۈنلۈك ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا ≤20℃ بولىدىغان كۈن سانى) ئوتتۇرا ھېسابىلەن 1～2 كۈن بولىدۇ. يىللىق ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا جايلاردا نۆلدىن تۆۋەن 22～25℃ بولىدۇ. پەسللىنىڭ ھۆل - يېغىن مىقدارى 3～11mm، نىسبىي نەملىك 57～67%، كۈننىڭ چۈشۈش نىسبىتى 53～64% بولىدۇ، قار ئاز يېغىدۇ. ئايرىم يىللاردا مۇقىم جۇغلانما قار ھاسىل بولىدۇ، يېغىلغان قارنىڭ ئەڭ زور چوڭقۇرلىقى 9～46Cm، توڭنىڭ ئەڭ زور چوڭقۇرلىقى 56～98Cm كېلىدۇ. سوغۇق ھارارەت قاتلىمى قېلىن، شامال كۈچى ئاجىز، ئاتموسفېرا قاتلىمى مۇقىم بولىدۇ، نەملىك دەرىجىسى چوڭىيىپ بارىدۇ، شەھەر - بازارلارنى ئەتىگەن - ئاخشىمى ئىس قاپلاپ تۇرىدۇ.

[تارىخىي ئۆزگىرىش جەريانى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تارىخى ئۇزۇن، بۇرۇنلا غەربىي خەن سۇلالىسى دەۋرىدىلا غەربىي دىيارىدىكى 36 دۆلەت ئىچىدىكى سۇلۇق (ھازىرقى قەشقەرشەھىرى. كونىشەھەر ناھىيىسى، يېڭىشەھەر ناھىيىسى، پەيزاۋات ناھىيىسى تەرەپلەر)، پۇلى (ھازىرقى تاشقورغان)، يەكەن، يېڭىسار، قاغىلىق، كۆكيار قاتارلىق دۆلەتلەر ئىدى. بۇ يەرلەر ھونلارنىڭ تەسىر دائىرىسىدىكى رايون ئىدى. خەن سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى ۋۇدى دەۋرىدىكى يۆەندەي 4- يىلى (مىلادىدىن ئىلگىرىكى 119- يىلى)، خەن سۇلالىسىنىڭ بوۋاق بېگى جاڭچيەن يارلىقىغا بىنائەن غەربىي دىيارغا كەلگەندىن سۇ لۇقتا تۇرغاندىن كېيىن، بۇ يەرلەر خەن سۇلالىسىنىڭ تىزگىنلىشىدە بولۇشقا باشلىغان. خەن سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شۇەندى دەۋرىدىكى شېنجۇ 3 - يىلى (مىلادىدىن ئىلگىرىكى 59 - يىلى) جېڭجى غەربىي دىيارىنىڭ دۇخۇلىقىغا تەيىنلەنگەن، قەشقەر شۇندىن ئېتىبارەن خەن سۇلالىسىنىڭ خەرىتىسىگە رەسمىي كىرگۈزۈلگەن. شەرقىي خەن سۇلالىسى دەۋرىدە، سەركەردە بەن چاۋ پادىشاھ مىڭدى دەۋرىنىڭ يۈڭپىڭ 16 - يىلى (مىلادى 73 - يىلى) دىن پادىشاھخېدىنىڭ 14 - يىلى (مىلادى 102 - يىلى) غىچە غەربىي دىيارنىڭ دۇخۇلىقىنى ئارتقۇرۇپ، خەلقئارا رەھ-بەرلىك قىلىپ ئىچكى قىسىمدا توپىلاڭلارنى تىنچىتىپ، سىرتقا قارىتا ھونلارغا قارشى تۇ-

روپ، ۆزبیه‌تنی تۇراقلاشتۇروپ، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇروپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ھەمايەسىگە ئېرىشكەن. ئۇنىڭدىن كېيىن، رېن شالۇ، دۇمەن‌شىلەر دۇخۇلۇقنى ئارتقۇرغان. ۋېي، جىن، جەنۇبىي-شىمالىي سۇلالىلار، سۇي دەۋرلىرىدە، بۇ يەردە يىلمۇيىل يېغىلىقلار بولۇپ تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ۋەتەنسىز نىڭ ئىچكىرى جايلىرى بىلەن ئالاقىنى ئۈزچىل ھالدا ساقلاپ كەلگەن. تاڭسۇلالىسىنىڭ پادىشاھى گاۋزۇڭ دەۋرىدىكى شاخىيۇەن 2 - يىلى (مىلادى 675 - يىلى) سۇلۇق دۇدۇ مەھكىمىسى قۇرۇلۇپ (ھازىرقى كونىشەھەر ناھىيىسى تەۋەسىدە)، ئەينى چاغدىكى مەشھۇر «ئەنشىددىكى 4 شەھەر» نىڭ بىرى بولغان. ئۇنىڭ باشقۇرۇش تەۋەلىكى غەربتە پامىر ئىگىزلىكىگىچە، شەرقتە كۇسەن دۇدۇ مەھكىمىسىگىچە، جەنۇبتا قاغىلىق ناھىيىسى تەۋەسىدىكى كۇچىنلۇن تېغى ئېتىكىگىچە بولغان. خاتىرىلىنىشىچە، مىلادى 9 - ئەسىرگە كەلگەندە، تەڭرى تاغنىڭ شىمالىدىكى ئۇيغۇرلار خانلىقى كۈم بولۇپ، قەبىلىلىرى كۆچۈشكەن، كۆپ قىسمى جەنۇبقا كېلىپ غەربىي دېيار (ھازىرقى جەنۇبىي شىنجاڭدىكى خوتەن، قەشقەر، ئاقسۇ تەرەپلەر) دا ئولتۇراقلىشىپ، تەدرىجى ھالدا مۇشۇجايلاردىكى يەرلىك ئاھالىلار بىلەن ئارىلىشىپ كېتىپ، ئۇيغۇرلار ئاساسىي گەۋدە قىلىنغان ھەر مىللەت ئارىلىشىپ ئولتۇراقلاشقان ۆزبیه‌تنى شەكىللەندۇرگەن. مىلادى 10 - ئەسىردىن ئىلگىرى، بۇ يەردىكى خەلقنىڭ تولىسى بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلىپ كەلگەن، 10 - ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا، ئىسلام دىنى كىرىپ، تەدرىجى ھالدا بۇددا دىنىنىڭ ئورنىغا دەسسىگەن. سۇڭ سۇلالىسى دەۋرىدە بۇ يەر مەملىكىتىمىزنىڭ شىمالىي قىسمىدىكى ھاكىمىيەت - غەربىي لياۋ سۇلالىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولۇپ، سۇلۇق دېگەن نامنىڭ ئورنىغا قەشقەر دېگەن نام تەدرىجىي دەسسىگەن، 13 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا، يۈەن‌سۇلالىسى دەۋرىدىكى موڭغۇل ھۆكۈمرانلار قەشقەر ئايماقىنى قۇرغان، بۇ يەر چىڭگىزخاننىڭ 2 - ئوغلى چاغاتايغىنىڭ بەخشەندە زېمىنى بولغان. مىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە قەشقەر غەربىي دېياردىكى تۆت چوڭ مۇسۇلمان شەھىرىنىڭ بىرى بولغان، پادىشاھ چېڭزۇ دەۋرىنىڭ يۈزلۈي 6 - يىلى (مىلادى 1409 - يىلى) سۇغا ھەدىيە قىلىشقا ئەلچى كەلگەن، 11 - يىلى (مىلادى 1414 - يىلى) پايتەختكە ئەلچى ئەۋەتىلىپ پادىشاھقا سۇغا تۇتۇلغان. چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى چيەنلۇڭنىڭ 25 - يىلى (مىلادى 1760 - يىلى) قەشقەردە مەسىلىھەتچى ئامبال تەسىس قىلىنغان، پادىشاھ گۇاڭشۈنىڭ 8 - يىلى (مىلادى 1882 - يىلى) چىڭ ئوردىسىشىنجاڭ ئۆلكىسىنى قۇرۇشنى تەستىقلىغان، 2 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتى تەسىس قىلىنغان. مىنگو يىللىرىدا قەشقەر مەمۇرىي رايونى دەپ ئۆزگەرتىلىپ، مەمۇرىي باشلىق مەھكىمىسى كونىشەھەردە تەسىس قىلىنغان. مىنگو 32 - يىلى (1943 - يىلى) نامى شىنجاڭ 3 - (قەشقەر) مەمۇرىي رايونى دەپ ئۆزگەرتىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن قەشقەر ۋىلايىتى ۋە يەكەن ۋىلايىتى قۇرۇلغان. 1956 - يىلى يەكەن ۋىلايىتى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، قەشقەر ۋىلايىتىگە قوشۇۋېتىلىپ، ھازىرغىچە داۋام قىلىپ كەلدى.

[مەمۇرىي رايونلىرى] قەشقەر ۋىلايىتىدە قەشقەر شەھىرى، قەشقەر كونىشەھەر، قەشقەر يېڭىشەھەر، يېڭىسار، يوپۇرغا، پەيزاۋات، يەكەن، پوسكام، قاغىلىق، مەكىت، مارالبېشى ناھىيىسى ۋە تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىدىن ئىبارەت بىر شەھەر، 11 ناھىيە بار. ۋىلايەت يەت بويىچە 26 بازار - كوچا، 134 يېزا، 2310 كەنت، 96 ئاھالە كومىتېتى بار. ۋىلايەت

بويىچە ئومۇم خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىق، بېلىقچىلىق مەيدانلىرىدىن 60 ى بار.

[مىللەتلەر ۋە نوپۇسى] 1985 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئومۇمىي نوپۇسى ئىككى مىليون 361 مىڭ 838 (يېزا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىمىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ)، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار ئىككى مىليون194مىڭ634 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇس سانىنىڭ 92.92 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدى، خەنزۇلار 232 مىڭ 222 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇس سانىنىڭ 5.6 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدى، بۇنىڭدىن باشقا، خۇيزۇ، قىرغىز، ئۆزبېك، قازاق، مانجۇ، شىبە، موڭغول، تاتار، مياۋزۇ، بەيزۇ، زاڭزۇ، تۇزۇ، روس، داغۇر مىللەتلىرىنىڭ نوپۇسى جەمئى 10 مىڭ 725 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇس سانىنىڭ 0.45 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدى.

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە نوپۇسنىڭ تالدىنقى يىلىدىكىدىن ئەملىي كۆپىيىشى (يېزا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىمىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ) 16.1‰ بولدى، بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلار نىڭ نوپۇسى1.94‰ ئازايدى؛ ۋىلايەت بويىچە نوپۇسنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى(يېزا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىمىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالمىدۇ) 15.03‰، بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلار نوپۇسىنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى6.65‰ بولدى.

[ئاساسلىق بايلىقلىرى]

سۇ بايلىقى. ۋىلايەت بويىچە يەكەن دەرياسى ئېقىنى بىلەن قەشقەر دەرياسى ئېقىنى بار، چوڭ ـ كىچىك دەريادىن جەمئىي ئونى بار، بۇنىڭ ئىچىدە چوڭراقلىرىدىن يەكەن، تىزناپ، قىزىل، گەز، كۆسەن دەريالىرىدىن ئىبارەت بەشى بار. ۋىلايەت بويىچە دەريا سۈيىنىڭ يىللىق ئېقىش مىقدارى 114 مىليارد ± 570 مىليون كۇبىمېتر كېلىدۇ، يەر ئاستىدىن ئېلىنىدىغان سۇ بىر مىليارد كۇبىمېتر، يەر ئاستى سۈيى زاپىسى بەش مىليارد كۇبىمېتر، سۇ ئېلېكتر ئىنىڭ ساقلىنىپ تۇرۇش مىقدارى يەتتە مىليون 600 مىڭ كىلوۋات، ئاسان ئاچقىلى بولىدىغىنى بىر مىليون 200 مىڭ كىلوۋات كېلىدۇ. ئېقىنلارغا سۇ كېلىش ئالاھىدىلىكى مۇنداق: سۇ تارتىلىدىغان، كەلكۈن كېلىدىغان مەزگىللەرنىڭ پەرقى بىر قەدەر چوڭ. 6 ـ ئايدىن 9 ـ ئايغىچە بولغان كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئېقىن مىقدارى يىللىق ئېقىن مىقدارىنىڭ 80 ~ 60 پىرسەنتىگە باراۋەر كېلىدۇ، بۇ مەزگىلدە سۇ ئورنىنىڭ ئۆرلىشى، پەسىيىشى تېز، كېچە ـ كۈندۈزدىكى ئۆزگىرىشى روشەن.

كان بايلىقى. كۆمۈر، چىرىمىتال، تاش پاختا، گەچ، سېمونت تېشى، گۈڭگۈرت، ۋادىي، تىتان، تۆمۈر، مىس، سىنىك، نېكىل، فوسفور، بېرىللىي، ئاق قاشتېشىمان مەرمەر تاش قاتارلىقلار بار. بولۇپمۇ، نېفىت زاپىسى خېلى كۆپ، يېقىنقى يىللاردا قاغىلىغىنىڭ كۆكيارداغى نەچچە ئون نېفىت قۇدۇقى قېزىلدى.

يەر بايلىقى. قەشقەرنىڭ يېرى كەڭ، ھازىر ئالتە مىليون 27 مىڭ 300 مو تېرىلغۇ يەر بار، بۇنىڭدىن تاشقىرى، تېرىشقا بولىدىغان 14 مىليون مو يەر بار. تۇپراقتىكى ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى ئاز، ئادەتتە بىر پىرسەنتتىن تۆۋەن. ۋىلايەت بويىچە جەمئى 33 مىليون 828 مىڭ مو ئوتلاق بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئەلا سۈپەتلىك ئوتلاق ئۈچ مىليون592 مىڭ مو، ئوتتۇرا دەرىجىلىك ئوتلاق 10 مىليون 617 مىڭ مو، تۆۋەن دەرىجىلىك ئوتلاق 17

مىليون 651 مىك مو، ناچار ئوتلاق بىر مىليون 968 مىك مو. ياخشىلاش ۋە ئېچىش جەھەتـ تىكى يوشۇرۇن كۈچ ناھايىتى چوڭ.

جانلىقلار بايلىقى. ئۆسۈملۈكلەر بايلىقىدىن ئېگىز تاغ يېپىنچا ئۆسۈملۈكلىرى، تۈزـ لەك بوستانلىق يېپىنچا ئۆسۈملۈكلىرى، چۆللۈك يېپىنچا ئۆسۈملۈكلىرى، ساسلىق يېپىنچا ئۆسۈملۈكلىرى قاتارلىقلار بار. ۋىلايەت بويىچە ھازىر تەبىئىي ئورمان ئېكىكى مىليون 20 مىك مو، سۈنئىي ئورمان بىر مىليون 909 مىك 300 مو، ئورمان بىلەن يېپىلىش نىسبىتى 1.88% . دەرەخ خىللىرىدىن تېرەك، سۆگەت، ئۇجمە، جىگدە، ئاكاتسىيە، چىنار، قارىغاي، قېيىن، ئارچا، يۇلغۇن، توغراق، جىغان قاتارلىقلار بار؛ مۇۋىلىك دەرەخلەردىن شاپتۇل، ئۈرۈك، ئامۇت، ئالما، بادام، ئۈزۈم، ئەنجۈر، ئانار، كىلاس، پىستە، ياڭاق قاتارلىقلار بار. قوغۇن بىلەن تاۋۇزنىڭ سۈپىتى ياخشى، قەنت تەركىبى يۇقىرى. دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىدە بۇغداي، كۆممە قوناق، كېۋەز ئاساس قىلىنىدۇ. يەنە، شال، ئارپا، ئاقـ قوناق، يالىڭاچ ئارپا، قىچا، زىغىر، ئاپتاپپەرەس، خۇاسىك، كۈنجۈت، زىرە قاتارلىقلار بار؛ دورىغا ئىشلىتىدىغان ئۆسۈملۈكلەردىن چۈچۈكبۇيا، قان تېپەر، چاكاندا، قار لەيلىـ سى قاتارلىق نەچچە ئون خىلى بار. ئۆي ھايۋانلىرىدىن قوي، كالا، ئات، ئېشەك، تۆگە، خېچىر، چوشقا، توشقان قاتارلىقلار بار؛ ياۋايى ھايۋانلاردىن تۈلكە، ياۋا توشقۇز، جەرەن، يىلپىز، ئولار، يـاۋا تـوشـقان، تېمىن قاتارلىقلار بار، يەنە، ئۇرغۇن خىل دىكى ئۇچـار قاناتلار بار.

[ئىقتىسادى] 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىـك ئـومۇمـي مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليارد 100 مىليون 614 مىـك يۈنگـە يېتىپ، ئالدىنقى يىلـدىكىـ دىن 14.9%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 43.9% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە، يېزا ئىگىلىك ئومۇمـي مەھسۇلات قىممىتى 821 مىليون 847 مىك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.7%، 1980ـ يىلدىكىدىن 98.12% كۆپەيدى؛ سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى278مىليون 769 مىك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 78% كۆپەيدى. يېزا ئىگىلىك ئومۇـ مىي مەھسۇلات قىممىتى يېزا ئىگىلىك، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىمـمـىتىنىڭ 74.67 پىرسەنتىنى، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 25.33 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى.

1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە يېزا ئىگىلىكى زور راۋاجلانغان 6 ـ يـىـل بولـدى. ۋىلايەت بويىچە ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليارد 783 مىليون 770 مىك جىك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.45% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليون 161 مىك دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.1% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 48 مىلـيون 232 مىك جىك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.6% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سـانـى تۆت مىليون 31 مىك 700 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.18% كۆپەيدى؛ يىللىق گۆش مەھسۇلاتى 31 مىليون 884 مىك جىك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر مىليون 958 مىك جىك ئازايدى؛ پۇتۇن يىلدا 291 مىك 400 مو يەرگە جىرىم تېكىلىپ ئورمان تەھيـا قىلىندى، 48 مىليون 753 مىك تۇپ جىرىم پارچە ـ پۇرات تېكىلدى.

1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يېزا ـ بازار كارخانىلىرى چوڭ قەدەم بىلەن ئىلـگىرىلىدى. «ئېچىۋېتىش» ۋە«جانلاندۇرۇش» سىياسىتى تەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ،

بىر يەچچە يىلدىن بۇيانقى چۆگىلەپ يۇرۇپ ئالغا باسالماسلىقتەك پاسسىپ ۋەزىيەت بۇ ـ زۇپ تاشلاندىلىقتىن، يىللىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 120 مىليون يۈەنگە يەتمەپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 111.95% كۆپەيدى.

سانائەت سېپىدە ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ شەھەر ئىقتىسادىي تۈزۈلمىسى ئىسـ لاھاتىنى ئېلىپ بېرىش توغرىسىدىكى قارارى ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، يەر تەۋرەش ئېلىپ كەلـ گەن قىيىنچىلىقلار تۈگىتىلىپ، ۋەزىپە كۆرۈنەرلىك ھالدا ئورۇنلاندى. سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئېچىدە يېنىك سانائەت مەھسۇلات قىممىتى 233 مىليون 46 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، پىلان ئىدىكىدىن 16.5% ئاشۇرۇۋېتىلدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.6%كۆپەيدى؛ ئېغىر سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 45 مىليون 723 مىڭ 100 يۈەن بولۇپ، پىلان ـ ئىدىكىدىن14.3% ئاشۇرۇۋېتىلدى، ئالدىنقىيىلدىكىدىن 17% كۆپەيدى. ئاساسلىق سانائەت مەھسۇلاتلىرىدىن كۆمۈر 256 مىڭ تونىنا بولۇپ، يىللىق پىلان 102.4% ئورۇنلاندى؛ توك 115 مىليون 350 مىڭ كىلوۋات بولۇپ، يىللىق پىلان 97.6% ئورۇنلاندى؛ سېمونت 64 مىڭ 300 تونىنا بولۇپ، يىللىق پىلان 98.46% ئورۇنلاندى؛ پاختا رەخت 29 مىليون 268 مىڭ مېـ تىر بولۇپ، يىللىق پىلان 104.9% ئورۇنلاندى. ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى كارخانىلار ـ نىڭ ئەمگەك ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى 7535 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن10.9% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە مۇقىم مۇلۇك ئۈچۈن 56 مىليون 665 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىندى، قۇرۇلۇۋاتقان تۈر 141 غا يەتتى. يىل ئاخىرىغىچە جەمئىي 44 مىليون 346 مىڭ 500 يۈەن مەبلەغ سېلىنىپ، پىلان 78.26% ئورۇنلاندى. بۇ يىلدا ئاساسىي قۇرۇلۇشقا 45 مىليون 425 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىندى، قۇرۇلۇۋاتقان تۈر 121 گە يەتتى. يىل ئاخىرىغىچە 40 مىليون 300 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىنىپ، پىلان 88.7% ئورۇنلاندى. يىللىق ئۆي قۇرۇـ لۇش كۆلىمى 110 مىڭ 937 كۋادرات مېتر، پۈتكەن ئۆي كۆلىمى 45 مىڭ 282 كۋادرات مېتر (بۇنىڭ ئېچىدە تۇرالغۇ ئۆي 20مىڭ309كۋادرات مېتر)، پۈتۈش نىسبىتى 40.8% بولدى.

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە تېخنىكا ئۆزگەرتىش تۈرى جەمئى 20 بولۇپ، 11 مىليون 240 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىندى. بەزى قەرز پۇل سوممىسى ئەمەلىيلەشمىگەنلىكتىن، يىل ئاخىرىدا مەبلەغ سېلىش پىلانىنىڭ 36 پىرسەنتىلا ئورۇنلاندى.

سودا سېپىدە، 1985 ـ يىلى دۆلەت ئىگىلىكى ئىقتىسادىنىڭ يېتەكچى ئورنىدا داۋام ـ لىق چىڭ تۇرۇلدى، كۆپ خىل ئىقتىسادىي شەكىل، كۆپ خىل ئېچىق، كۆپ خىل ئىقتىسادىي ئۇسۇل ۋە ئوبوروت ھالقىلىرىنى ئازايتىش جەھەتلەردىكى ئىسلاھاتلار پائال تەرەققىي قىلدۇرۇلدى. ۋىلايەتنىڭ شەھەر ـ يېزىلىرىدىكى بازارلاردا سېتىۋېلىش بىلەن سېتىش تەڭ ئاۋاتلاشتى، يىلبويى تاۋارلارنىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارى 630 مىليون 394 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.24% كۆپەيدى. مەملىكەت ئېچىدە ساپ سېتىۋېلىنغان تاۋار مىقدارى 405 مىليون 800 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.44% ئازايدى. مەملىكەت ئېچىدە ساپ سېتىلغان تاۋار مىقدارى 472 مىليون 311 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.26% كۆپەيدى. ۋىلايەت بويىچە بازارلار يەنە ـ مۇ ئاۋاتلاشتى، يىلبويى بازارلاردىكى پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى 474 مىليون 892 مىڭ

مىليون 651 مىك مو، ناچار ئوتلاق بىر مىليون 968 مىك مو. ياخشىلاش ۋە ئېچىش جەھەتـ تىكى يوشۇرۇن كۈچ ناھايىتى چوڭ.

جانلىقلار بايلىقى. ئۆسۈملۈكلەر بايلىقىدىن ئېيتقىنىمىزدەك، تۈزـ لەك بوستانلىق يېپىنچا ئۆسۈملۈكلىرى، چۆللۈك يېپىنچا ئۆسۈملۈكلىرى، ساسلىق يېپىنچا ئۆسۈملۈكلىرى قاتارلىقلار بار. ۋىلايەت بويىچە ھازىر تەبىئىي ئورمان ئىگىسى مىليون 20 مىك مو، سۈنئىي ئورمان بىر مىليون 909 مىك 300 مو، ئورمان بىلەن يېپىلغۇ نىسبىتى 1.88%. دەرەخ خىللىرىدىن تېرەك، سۆگەت، ئۇجمە، جىگدە، ئاكاتسىيە، چىنار، قارىغاي، قېيىن، ئارچا، يۇلغۇن، توغراق، جىغان قاتارلىقلار بار؛ مۇۋىلىك دەرەخلەردىن شاپتۇل، ئۈرۈك، ئامۇت، ئالما، بادام، ئۈزۈم، ئەنجۈر، ئانار، كىلاس، پىستە، ياڭاق قاتارلىقلار بار. قوغۇن بىلەن تاۋۇزنىڭ سۈپىتى ياخشى، قەنت تەركىبى يۇقىرى. دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىدە بۇغداي، كۆمە قوناق، كېۋەز ئاساس قىلىنىدۇ. يەنە، شال، ئارپا، ئاقـ قوناق، يالىڭاچ ئارپا، قىچا، زىغىر، ئاپتاپپەرەس، خۇاسىڭ، كۈنجۈت، زىرە قاتارلىقلار بار؛ دورىغا ئىشلىتىدىغان ئۆسۈملۈكلەردىن چۈچۈكبۇيا، قان تېپەر، چاكاندا، قار لەيلىـ سى قاتارلىق نەچچە ئون خىلى بار. ئۆي ھايۋانلىرىدىن قوي، كالا، ئات، ئېشەك، تۆگە، خېچىر، چوشقا، توشقان قاتارلىقلار بار؛ ياۋايى ھايۋانلاردىن تۈلكە، ياۋا توشقۇز، جەرەن، يىلپىز، ئولار، ياۋا تۇشقان، تىمىن قاتارلىقلار بار، يەنە، نۇرغۇن خىل دىكى ئۇچار قاناتلار بار.

[ئىقتىسادى] 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليارد 100 مىليون 614 مىڭ يۈنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.9%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 43.9% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 821 مىليون 847 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.7%، 1980ـ يىلدىكىدىن 98.12% كۆپەيدى؛ سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى278مىليون 769 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 78% كۆپەيدى. يېزا ئىگىلىك ئومۇـ مىي مەھسۇلات قىممىتى يېزا ئىگىلىك، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 74.67 پىرسەنتىنى، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 25.33 پىرسەنتنى ئىگەللىدى.

1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە يېزا ئىگىلىكى زور راۋاجلاندىن 6 ـ يىل بولدى. ۋىلايەت بويىچە ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليارد 783 مىليون 770 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.45% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليون 161 مىڭ دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.1% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 48 مىليون 232 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.6% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى تۆت مىليون 31 مىڭ 700 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.18% كۆپەيدى؛ يىللىق كۆش مەھسۇلاتى 31 مىليون 884 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر مىليون 958 مىڭ جىڭ ئازايدى؛ پۇتۇن يىلدا 291 مىڭ 400 مو يەرگە جەرىم تېكىلىپ ئورمان ئىھىيا قىلىندى، 48 مىليون 753 مىڭ تۈپ جەرىم پارچە ـ پۈرات تېكىلدى.

1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يېزا ـ بازار كارخانىلىرى چوڭ قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىدى. «ئېچىۋېتىش» ۋە «جانلاندۇرۇش» سىياسىتى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ،

يەر ئەچچە يىلدىن بۇيانقى چۆگىلەپ يۇرۇپ ئالغا باسالماسلىقتەك پاسسىپ ۋەزىيەت بۇ ـ زۇپ تاشلاندا نلىقتىن، يىللىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 120 مىليون يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 111.95% كۆپەيدى.

سانائەت سېپىدە ج ك پ مەركىزىي كومىتېتنىڭ شەھەر ئىقتىسادىي تۈزۈلمىسى ئىس ـ لاھاتىنى ئېلىپ بېرىش توغرىسىدىكى قارارى ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، يەر ئەۋرىشى ئېلىپ كەل ـ گەن قىيىنچىلىقلار تۈگىتىلىپ، ۋەزىپە كۆرۈنەرلىك ھالدا ئورۇنلاندى. سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىچىدە يېنىك سانائەت مەھسۇلات قىممىتى 233 مىليون 46 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، پىلانىدىكىدىن 16.5% ئاشۇرۇۋېتىلدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.6%كۆپەيدى؛ ئېغىر سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 45 مىليون 723 مىڭ 100 يۈەن بولۇپ، پىلان ـ دىكىدىن14.3% ئاشۇرۇۋېتىلدى، ئالدىنقىيىلدىكىدىن 17% كۆپەيدى. ئاساسلىق سانائەت مەھسۇلاتلىرىدىن كۆمۈر 256 مىڭ تونىنا بولۇپ، يىللىق پىلان 102.4% ئورۇنلاندى؛ توك 115 مىليون 350 مىڭ كىلوۋات بولۇپ، يىللىق پىلان 97.6% ئورۇنلاندى؛ سېمونت 64 مىڭ 300 تونىنا بولۇپ، يىللىق پىلان 98.46% ئورۇنلاندى؛ پاختا رەخت 29 مىليون 268 مىڭ مې ـ تىر بولۇپ، يىللىق پىلان 104.9% ئورۇنلاندى. ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى كارخانىلار ـ نىڭ ئەمگەك ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى 7535 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن10.9% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە مۇقىم مۇلۇك ئۈچۈن 56 مىليون 665 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىنىدى، قۇرۇلۇۋاتقان تۈر 141 غا يەتتى. يىل ئاخىرىغىچەجەمئى 44 مىليون 346 مىڭ 500 يۈەن مەبلەغ سېلىنىپ، پىلان 78.26% ئورۇنلاندى. بۇ يىلدا ئاساسىي قۇرۇلۇشقا 45 مىليون 425 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىنىدى، قۇرۇلۇۋاتقان تۈر 121 گە يەتتى. يىل ئاخىرىغىچە 40 مىليون 300 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىنىپ، پىلان 88.7% ئورۇنلاندى. يىللىق ئۆي قۇرۇ ـ لۇش كۆلىمى 110 مىڭ 937 كۇۋادىرات مېتر، پۈتكەن ئۆي كۆلىمى 45 مىڭ 282 كۇۋادىرات مېتر (بۇنىڭ ئىچىدە تۇرالغۇ ئۆي 20مىڭ309كۇۋادىرات مېتر)، پۈتۈش نىسبىتى40.8% بولدى.

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە تېخنىكا ئۆزگەرتىش تۈرى جەمئى 20 بولۇپ، 11 مىليون 240 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىنىدى. بەزى قەرز پۇل سوممىسى ئەمەلىيلەشمىگەنلىكتىن، يىل ئاخىرىدا مەبلەغ سېلىش پىلانىنىڭ 36 پىرسەنتىلا ئورۇنلاندى.

سودا سېپىدە، 1985 ـ يىلى دۆلەت ئىگىلىكى ئىقتىسادىنىڭ يېتەكچى ئورنىدا داۋام ـ لىق چىڭ تۇرۇلدى، كۆپ خىل ئىقتىسادىي شەكىل، كۆپ خىل ئىچىق، كۆپ خىل ئىقتىسادىي ئۇسۇل ۋە ئوبوروت ھالقىلىرىنى ئازايتىش جەھەتلەردىكى ئىسلاھاتلار پائال تۈردە يولغا قويۇلدى. ۋىلايەتنىڭ شەھەر ـ يېزىلىرىدىكى بازارلاردا سېتىۋېلىش بىلەن سېتىش تەڭ ئاۋاتلاشتى، يىلىۋىي تاۋارلارنىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارى 630 مىليون 394 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.24% كۆپەيدى. مەملىكەت ئىچىدە ساپ سېتىۋېلىنغان تاۋار مىقدارى 405 مىليون 800 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.44% ئازايدى. مەملىكەت ئىچىدە ساپ سېتىلغان تاۋار مىقدارى 472 مىليون 311 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.26% كۆپەيدى. ۋىلايەت بويىچە بازارلار يەنە ـ مۇ ئاۋاتلاشتى، يىلىۋىي بازارلاردىكى پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى 474 مىليون 892 مىڭ

يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9% كۆپەيدى. 1985 - يىللىق تاشقى سودا خىزمىتى تەكشۈرۈش تۈزۈلىرىنىڭ توۋارلىرىنىڭ ئومۇمىي قىممىتى 36 مىليون 817 مىڭ يۈەن بولۇپ، يىلاندىكىنىڭ 2.3 ھەسسىسىگە تەڭ بولدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 148% كۆپەيدى.

مالىيە، پۇل مۇئامىلىسى سېپىدىمۇ يېڭى ئىلگىرىلەشلەر بولدى. ئولايەت بويىچە مالىيە ئومۇمىي كىرىمى 55 مىليون 107 مىڭ يۈەن بولۇپ، پىلان 120.63% ئورۇنلاندى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.15% كۆپەيدى، مالىيە چىقىمى 232 مىليون 945 مىڭ يۈەن بولۇپ، يۇقىرىدىن چۈشۈرۈپ بەرگەن ئومۇمىي چىقىم كونترول كۆرسەتكۈچىنىڭ 98.26%ى ئورۇنلاندى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.39% كۆپەيدى. 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىكى ئولايەت بويىچە بانكىدىكى تۇرلۈك ئامانەت پۇل قالدۇق سوممىسى 544 مىليون 90 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.39% كۆپەيدى، بىر يىلدىن تۇرلۈك قەرز پۇل قالدۇق سوممىسى 523 مىليون 420 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 26.42% كۆپەيدى؛ يىلبويى بانكىدىن تارقىتىلغان پۇل 168 مىليون 10 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.25% كۆپەيدى.

[قاتناش، پوچتا-تېلېگراف] قەشقەر ئولايىتى تاشيول تىرانسپورتىنى ئاساس قىلىدۇ. ئولايەت بويىچە ناھىيىدىن يۇقىرى غوللۇق تاشيولدىن بەشى بار، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 1184 كىلومېتر كېلىدۇ، شىنجاڭ - شىزاڭ تاشيولى تەۋەسىدىن ئۆتىدۇ، بۇ يول بىلەن قاغىلىقتىن شەرققە يۈرگەندە خوتەنگە بارغىلى بولىدۇ، جەنۇبقا يۈرۈپ كوتەلۇن تېغىغا ئۇدۇل چىقسا شىزاڭنىڭ ئالىي ئولايىتىگە بارغىلى بولىدۇ. قەشقەردىن كونىشەھەر ئارقىلىق تاشقورغانغا بارىدىغان يول، يەنى جۇڭگو-پاكىستان خەلقئارا تاشيولى (جۇڭگو تەۋەسىدىكى ئۇزۇنلىقى 420.6 كىلومېتر كېلىدۇ) شۇيبۇلاڭگۇ ئارقىلىق چېگرىدىن چىقىدۇ. قەشقەردىن ئۇلۇغچات ئارقىلىق سىنىڭانغا ۋە قەشقەردىن تورغاتقا بارىدىغان تاشيوللار بىلەن جۇڭگو - سوۋېت چېگرىسىغا يېتىپ بارغىلى بولىدۇ.

قەشقەردە خەلق ئاۋىئاتسىيەسى ئايرودرومى بار، 1985 - يىلى ئايرودروم يېڭىدىن ياسالغاندىن كېيىن، چوڭ تېپتىكى ئايروپىلان كۆتۈرۈلەلەيدىغان، قونالايدىغان بولدى، ھازىر ئۇرۇمچى-ئاقسۇ قەشقەر نۆۋەتچى ئايروپىلانى ھەرھەپتىدە ئالتە قېتىم قاتنايدۇ.

1985 - يىلى ئولايەت بويىچە ئاپتوموبىل 5110 غا يەتتى، تىرانسپورت تارماقلىرى ئورۇنلىغان يۈك توشۇش مىقدارى 22 مىليون 760 مىڭ تونىنا بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.42% كۆپەيدى؛ يۈك ئوبوروت مىقدارى 109 مىليون 920 مىڭ تونىنا كىلومېتر بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.42% ئازايدى، پايدا بىر مىليون 35 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 83.4% ئازايدى؛ تىرانسپورت كەسپىنىڭ بىر قەدەر ناچار ئورۇنلىنىشىدىكى سەۋەب مال مەنبەسىنىڭ يېتىشمەسلىكى، كىرا پولىنىڭ تۆۋەنلىشى، يول ئاسراش پولىنىڭ كۆپىيىشى ۋە ئاپتوموبىل زاپچاسلىرى باھاسىنىڭ ئۆسۈشىدىن ئىبارەت.

قەشقەر ئولايىتىدە قەشقەر شەھىرى مەركەز قىلىنغان پوچتا - تېلېگراف تورلىرى شەكىللەندى. ئولايەت بويىچە يېزا - بازاردىن يۇقىرى پوچتا يولى 15 مىڭ 566 كىلومېتر، بۇنىڭ ئىچىدە ئاپتوموبىل قاتنىيالايدىغان غول لىنىيە 1964 كىلومېتر كېلىدۇ؛ ئولايەت بويىچە 9981 جۇپ كىلومېتر تېلېفون سىم يولى بار، شەھەر ئىچى تېلېفونلىرى، يېزا تې-

لىغۇلى ئۇچۇن 8334 دانە يەككە ئاپپارات ئورنىتىلدى. خەلقئارا پوچتا ـ تېلېگراف ، خەـ ۋەرلىشىش كەسپى يېڭى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى. 1985 ـ يىلى بەش قىتئەدىكى 65 دۆلەت بىلەن پوچتا ـ تېلېگراف كەسپى قانات يايدۇرۇلدى.

1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە جەمئىي 448 خىل گېزىت، 2320 خىل قەرەللىك ژورـ نال تارقىتىلدى، گېزىت ـ ژورناللارنىڭ تارقىتىلىش مىقدارى 51 مىليون 427 مىڭ 778 نۇسقىغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 62.1% كۆپەيدى. ۋىلايەت بويىچە ھەر 4.3 ئادەمگە بىر نۇسقىدىن گېزىت ـ ژورنال توغرا كەلدى، قەشقەر شەھىرىدە ھەر بىر ئادەم ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1.05 نۇسقا گېزىت ـ ژورنالغا مۇشتەرى بولدى، بۇ، پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن ئېشىپ كەتتى.

[مەدەنىيەت، مائارىپ، پەن-تېخنىكا] 1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە ئالىي مەكتەپ قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتوتى، قەشقەر مائارىپ ئىنستىتوتى، شىنجاڭ تېلېۋىـ زىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قەشقەر شۆبىسىدىن ئىبارەت ئۈچكە؛ ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن. قەشقەر يەكەن دارىلمۇئەللىمىن، مالىيە ـ سودا مەكتىپى، قەشقەر تىببىي مەكتەپ، قەشقەر يېزا ئىگىلىك مەكتىپى، قەشقەر سۈمە كتىپى، قەشقەر يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇـ رۇش مەكتىپى، قەشقەر تېخنىك ئىشچىلار مەكتىپىدىن ئىبارەت سەككىزگە يەتتى؛ گاس ـ گاچىلار مەكتىپىدىن بىرى قۇرۇلدى؛ ئوتتۇرا مەكتەپ 172 گە، ئوقۇتقۇچى ـ خىزمەتچىلىرى 6726گە، ئوقۇغۇچىلىرى 71 مىڭ 666 گە يەتتى؛ باشلانغۇچ مەكتەپ 1098 گە، ئوقۇتقۇچى ـ خىزمەتـ چىلىرى 15 مىڭ 575 گە، ئوقۇغۇچىلىرى 312 مىڭ 797 گە يەتتى؛ ۋىلايەت بويىچە ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98.78% بولدى. 1985 ـ يىلى قەشقەر ۋى ـ لايىتىدە نۆۋەتتىن تاشىيە باشلانغۇچ مائارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇپ بولدى، 102 يېزا ساۋاتسىزلىقـ نى تۈگىتىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىدى. ۋىلايەت بويىچە كەسپىي مائارىپتا كەسىپ 15 كە، سىنىپ 48 گە يەتتى، ئوگىنىشكە قاتناشقانلار ئىككى مىڭدىن ئېشىپ كەتتى. ۋىلايەت بويـ چە 50 مىڭ ئىشچى ـ خىزمەتچى ھەر خىل مەكتەپلەردە ۋە تەربىيىلەش كۇرسلىرىدا ئوقـ دى. 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە ئالىي مائارىپتا ئۆزلۈكىدىن ئوگىنىشلەردىن ئىمتـ ھان ئېلىش خىزمىتى تۈنجى قېتىم قانات يايدۇرۇلدى، 901 ئادەم (قېتىم) لايىقەتلىك گۇۋاھنامىسى ئالدى.

يېزا ئىگىلىك تېخنىكىلىرى تاشقورغانلىق يېزا ئىگىلىكىنى راياونلاشتۇرۇش يىلانىنى شۇ جايدىلا مۇزاكىرە قىلماقتا.

ۋىلايەت بويىچە ھەر خىل كەسپىي مەدەـ نىيەت ـ سەنئەت كوللېكتىپىدىن 14 ى، ئارتىستىدىن 533 ى بار؛ 90 نەچچە يېزا ـ بازاردا مەدەنىيەت ـ سەنئەت تەشۋىقات ئەترىتى بار لەقاقا كەلدى. ۋىلايەتلىك ئەدەـ بىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەھبەرلىكىدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت كوللېكتىپى: ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتى، خەلق ئەدەبىيات ـ سەنئىتى تەتقىقاتچىلار جەمئىيىتى، گۈزەل سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى، فوتوچىلار جەمئىيىتى، ئۇسۇلچىلار جەمئىيىتى، مۇزىـ كانتلار جەمئىيىتىدىن ئىبارەت.

1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە « ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش پەن ـ تېخنىكىغا تايىنىشى كېرەك، پەن ـ تېخنىكا ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا يۆزلىنىشى كېرەك » دېگەن فاكتېغا ئەمەل قىلىنىپ، ئۇنۇمنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، مادداي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش مەركەز قىلىنىپ، تېخنىكا جەھەتتە ئۆتكەلگە ھۇجۇم قىلىش ۋە پەن ـ تېخنىكا نەتىجىلىرىنى كېڭەيتىش خىزمەتلىرى زور كۈچ بىلەن ئىشلەندى. ۋىلايەت بويىچە سەككىز تۈردىكى پەن ـ تېخنىكا نەتىجىسى ۋە 91 تۈردىكى يېڭا ئىگىلىك تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش تۈرى ئاپتونوم رايونلىك پەن ـ تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتىغا ۋە نۇقتىلىق تۈرلەرنى كېڭەيتىش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. ۋىلايەت پەن ـ تېخنىكا بازىرى ئاچتى، پۈتۈشۈلگەن سومما ئۈچ مىليون 550 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

[ئاخبارات‌چىلىق، نەشرىيات‌چىلىق، رادىئو، تېلېۋىزىيە] قەشقەر ۋىلايەتلىك ئورگان گېزىتى ـ «قەشقەر گېزىتى» ھەپتىدە ئالتە سان چىقىدۇ؛ قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى 1981 ـ يىلى قۇرۇلغان، 1983 ـ يىلى كىتاب چىقىرىشقا باشلىغان بولۇپ، 1985 ـ يىلىغا كەلگەندە ئۇيغۇر يېزىقىدا 100 نەچچە خىل كىتاب نەشر قىلدى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ھەممە ناھىيە، شەھىرىدە رادىئو ئۇزىلى بار، 135 يېزا ـ بازاردا رادىئو چوڭايتىش ئۇزىلى قۇرۇلدى، 1203 كەنتكە رادىئو ئۇلىنىدىغان بولدى، 133 مىڭ 776 ئائىلىلىك دېھقان ـ چارۋىچىنىڭ ئۆيىگە زوۋۇك (كارناي) ئورنىتىلدى.1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە تېلېۋىزىيە ئۆلاپ كۆرسىتىش ئىستانسىسىدىن يەتتىسى، تېلېۋىزىيە ئۆلاپ كۆچەيتىش ئىستانسىسىدىن ئۈچى قۇرۇلدى، 10 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ سۈنئىي ھەمراھ ئارقىلىق يەر يۈزىدىن قوبۇللاش پونكىتى پۈتتۈرۈلدى، بۇ، مەركىزىي تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ پروگراممىلىرىنى بىۋاستە كۆرسىتەلەيدۇ.

[سەھىيە، تەنتەربىيە] 1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە يېزىدىن يۇقىرى سەھىيە ئاپپاراتى 404 كە، كېسەلكارىۋىتى 8128 گە، سەھىيە تېخنىكا خادىمى 6687 گە يەتتى (ئازسانلىق مىللەتلەر63.6 پىرسەنتنى ئىگەللىدى)؛ يۇندىن باشقا، كەنتلەرنىڭ داۋالاش ئورنىدىن 1981 ى، يېزا ـ كەنت دوختۇرىدىن 696 سى، سانىتارىدىن 1713 ى، تۇغۇت قوبۇل قىلغۇچىدىن 1109 ى، شەھەر ـ بازارلاردىكى يەككە دوختۇرلۇق قىلغۇچىلاردىن 90 ى بار. ۋىلايەت بويىچە بىمارلارنىڭ ساقايتىلىش نىسبىتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.5% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۇلۇش نىسبىتى 0.2% تۆۋەنلىدى، كېسەل كارىۋىتىنىڭ ئوتتۇرىچە ئوبوروت نىسبىتى 1.2%، كېسەل كارىۋىتىنىڭ ئوتتۇرىچە ئىشلىتىلىش نىسبىتى 3% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

تەنتەربىيە خىزمىتى ئىجتىمائىيلىشىش يۆنىلىشىگە قاراپ ئىلگىرىلىدى. يىلىۋىي ۋىلايەت بويىچە جەمئىي 1060 مەيدان ھەر خىل تەنتەربىيە مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى، مۇسابىقىغا قاتناشقانلارنىڭ سانى 67 مىڭ 292 ئادەم (قېتىم) غا يەتتى. يىل ئىچىدە 320 تەنھەرىكەتچى ئاپتونوم رايونلىق سەككىز تۈر، 17 يەككە تۈردىكى مۇسابىقىغا قاتنىشىشتا ئەۋەتىلدى، ئۇلار جەمئىي 23 ئالتۇن مېدالغا، 26 كۈمۈش مېدالغا، 21 مىس مېدالغا ئېرىشتى؛ كوللېكتىپ تۈر بويىچە ئالتە قېتىم چېمپىيونلۇققا، ئۈچ قېتىم ئىككىنچى دەرىجىلىككە ئېرىشتى. ئېگىزگە سەكرىگۈچى قىز تەنھەرىكەتچىخۇاڭ‌جۇن 1.64 مېتىر ۋە 1.65

ئاھىيە، شەھەرلەرنىڭ ئەھۋالى

قەشقەر شەھرى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: قەشقەرشەھرى قەشقەرۋىلايىتىنىڭشىمالىغاجايلاشقان، ئۇنىڭ ئورنى شەرقىي مېردىيان ′56 ′75 تىن ′04 ′76 قىچە، شىمالىي پاراللېل ′25 ′39 تىن ′35 39 قىچە بولغان ئارىلىقتا. ئۇنىڭ شەرقى ۋە غەربى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسى بىلەن، شىمالى خۇما تاغ ئارقىلىق قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئاتۇش ناھىيىسى بىلەن، جەنۇب تەرىپى قىزىل دەريا ئارقىلىق قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسى بىلەن چېگرىلىنىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ كەڭ جايى 13 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن جايى 19 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 96.3 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. شەھەرنىڭ جەنۇبىدىن ئېقىپ ئوتتىدىغان قىزىل دەريانىڭ شىمالىي قىرغىقى ئېگىز، جەنۇبىي قىرغىقى پەس، بۇلاق سۇيىنى ئاساس قىلىدىغان تۇمەن دەريانى غەربتىن شەرققە ئېقىپ شەھەر رايونىنىڭ شىمالىنى توغرىسىغا كېسىپ ئوتتىدۇ، شەھەرنىڭ مەركىزىي رايونى تۇمەن دەريانىڭ جەنۇبىدىكى، قىزىل دەريانىڭ شىمالىدىكى ئېگىزلىككە جايلاشقان. پۈتكۈل يەر شەكلىدىن ئالغاندا، شىمالى ئېگىز، جەنۇبى پەس، دېگىز يۈزىدىن ئېگىز كېلىدىغان ئەڭ ئېگىز جاي 1502 مېتر، ئەڭ پەس جاي 1264 مېتر، دېگىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1289 مېتر ئېگىز كېلىدۇ. جۇغراپىيىلىك قۇرۇلمىسى قەشقەر دەريا-

---

مېترلىق نەتىجىسى بىلەن، ئاپتونوم رايونىنىڭ رىكورتىنى ئىككىسى قېتىم يېڭىلىدى، يەنە، 31 تەنھەرىكەتچى ئاپتونوم رايونغا ۋاكالىتەن، مەملىكەتلىك مۇسابىقىغا قاتناشتى.

[خەلق تۇرمۇشى] 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە ھەر بىر دېھقانىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 246.98 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.6%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 240.6% كۆپەيدى؛ شەھەرلەردىكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىش ھەققى تەڭشەلگەندىن كېيىن، ۋىلايەت بويىچە ئىش ھەققى ئومۇمىي سوممىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32 مىليون 620 مىڭ يۈەن كۆپەيىپ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر ئىشچى ـ خىزمەتچىگە 231.16 يۈەن توغرا كەلدى.

[ئاساسىي ـ ئەتىقە، قەدىمكى يادىكارلىقلىرى] قەشقەر ۋىلايىتىدىكى بىر قەدەر داڭلىق ئاساسىي ـ ئەتىقە، قەدىمكى يادىكارلىقلاردىن قەشقەر شەھىرىدىكى تاپچاق خوجا مازىرى (ئىپارخان مازىرى دەپمۇ ئاتالغان)، ھېيتگاھ جامەسى، ئەسكىخىسار قەدىمكى قەلئەسىنىڭ كونا ئورنى، يۇسۇپ خاس ھاجىپ مەقبەرىسى، بەنچاۋ قەلئەسى، بۇلاقبېشى كونا ئورنى، كونىشەھەر ناھىيىسىدىكى خانتۆڭ قەدىمكى قەلئەسى، مەھمۇت قەشقەرى مەقبەرىسى (1985 ـ يىلى قايتىدىن ياسالغان)، يەكەن ناھىيىسىدىكى بايدۆڭ دۆڭ، قاغدىلىق ناھىيىسىدىكى شەھىستىيار قەدىمكى قەلئەسىنىڭ كونا ئورنى، مارالبېشى ناھىيىسىدىكى توققۇز ساراي قەدىمكى قەلئەسىنىڭ كونا ئورنى قاتارلىقلار بار.

سی سۇ سىستېمىسى شەكىللەندۇرگەن تاشقىندىن پەيدا بولغان تىندۇرما توزلەكلىككە تەۋە بولۇپ، شىنجاڭ بويىچە ئەڭ قەدىمكى بوستانلىقلار نىلىك بىرى.

كىلىماتى: قەشقەر شەھىر نىلىك كىلىماتى مۆتىدىل بەلباغ، چوڭ قۇرۇقلۇق خاراكتېرلىك كىلىماتقا تەۋە، تۆت پەسىل ئېنىق، يازى ئۇزۇن، قىش قىسقا. 1985 ــ يىلدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 12.0℃، بىر ئىچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا $7.2^{\circ}C$ ــ ؛ يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا $27.0^{\circ}C$ بولىدى. يىللىق ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 36.1℃، يىللىق ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا $19.1^{\circ}C$ ــ بولدى. كۈن نۇر نىلىك يىللىق چۈشۈش ۋاقتى 2661.0 سائەت، ≥0℃ تىكى يىللىق جۇغلانما تېمپېراتۇرا 4702.5℃ بولدى. يىللىق ھۆل ــ يېغىن مىقدارى 18.7mm، يىلىۋىي بوران چىققان كۈن سانى 12 كۈن بولىدى. تاساسلىق تاپەت ئەتىياز پەسلىدىكى بوراندىن ئىبارەت.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: ئومۇمىي تاتىلە سانى 46 مىڭ 300، ئومۇمىي نوپۇس 193 مىڭ 522؛ بۇنىڭ ئىچىدە شەھەر تاتىلە سانى 36 مىڭ 634. بۇ شەھەر ئۇيغۇرلارنى تاساس قىلىدۇ، ئۇيغۇرلار نىلىك نوپۇسى144مىڭ 851 بولۇپ، ئومۇمىي نوپوسنىڭ 74.84 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ ئۇنىڭدىن قالسا خەنزۇلار، خەنزۇلار نىلىك نوپۇسى46 مىڭ 705 بولۇپ، ئومۇمىي نوپوسنىڭ 24.13 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، باشقا تاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى1966 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 1.6 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. شەھەردە نوپۇسنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى15.03‰، بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلار نوپۇسنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى7.67‰ بولدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: قەشقەر شەھىرى تەۋەسىدە شەھەر رايونىدا تۆت كوچا ئىش باشقارمىسى بار. ئۇلار: چاسا، يارباغ، ئۇستەڭبويى، قۇمدەرۋازا كوچا ئىش باشقارمىلىرىدىن ئىبارەت. كوچا ئىش باشقارمىلىرى قارىمىقىدا 38 تاھالە كومىتېتى تەسىس قىلىنغان. شەھەر ئەتراپى رايونىدا نەزەر باغ، شامالباغ، دۆلەتباغدىن ئىبارەت ئۈچ يېزا بار بولۇپ، قارىمىقىدا381 كەنت تەسىس قىلىنغان.

ئىقتىسادى: قەشقەر شەھىرى سودا ۋە يېنىك سانائەتنى تاساس قىلىدىغان، ھەرخىل ئىگىلىك ئۇنۇپرسال تەرەققىي قىلغان يېڭى تېپتىكى شەھەر. شەھەردە توقۇمىچىلىق، بويا قىلىق، كۆن ــ خۇرۇم، سۇلياۋ، سېمونت، ئېلېكتر قۇۋۋىتى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى، تاپتوموبىل رېمونتچىلىقى، يېزا ئىگىلىك، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىغا ئىش قوشۇش ۋە ئىنە ئەنۋى قول ھۈنەرسەنئەت بويۇملىرىنى ئىشلەپچىقىرىش قاتارلىق 19 خىل كەسىپتە ئوتتۇرا، كىچىك تېپتىكى 87 كارخانا بار، بۇنىڭ ئىچىدە 68 نى شەھەر باشقۇرىدۇ. 1985 ــ يىللىق سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 27 مىليون 359 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، تالدىنقى يىلىدىكىدىن 33% كۆپەيدى.

1985 ــ يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 12 مىليون 472 مىڭ 700 يۈەنگە يېتىپ، تالدىنقى يىلدىكى بىلەن تاساسەن تەڭلەشتى. بۇنىڭ ئىچىدە دېھقانچىلىق مەھسۇلات قىممىتى سەككىز مىليون650مىڭ600يۈەن، ئورمانچىلىق مەھسۇلات قىممىتى 377 مىڭ 100 يۈەن، چارۋىچىلىق مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 568 مىڭ 700 يۈەن، قوشۇمچە كەسىپ مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 844 مىڭ يۈەن، بېلىقچىلىق مەھسۇلات قىممىتى 32 مىڭ 300 يۈەن بولدى. تاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 26 مىليون 964 مىڭ

جىلك، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 3300 دەن، يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 286 مىڭ جىلك، يىلە غوزىسى ئومۇمىي مەھسۇلاتى تۆت مىڭ جىلك، مېۋە ـ چېۋە مەھسۇلاتى تۆت مىليون 634 مىڭ جىلك، يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 64 مىڭ 700 (بۇنىڭ ئىچىدە چوڭ چارۋا 9300)، سۇ مەھسۇلاتلىرى 44 مىڭ جىلك، ئورمان ئەھيا قىلىنغان كۆلەم 200 مو بولدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرىدىن 924 ى بار، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا باشقۇرغىنى 39، كەنت باشقۇرغىنى 152، شەخسىلەر ۋە كوپىي ئائىلىلەر باشقۇرغىنى 733، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار نىڭ سانى 5964. كارخانىلار نىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بەش مىليون 322 مىڭ 500 يۈەن، بۇنىڭ ئىچىدە كەنتتىن تۆۋەن دەرىجىلىكلەر باشقۇرغان سانائەتنىڭ مەھسۇلات قىممىتى ئۇچ مىليون 234 مىڭ 400 يۈەن، يېزىلار نىڭ بىناكارلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بەش مىليون 422 مىڭ 700 يۈەن، يېزىلار نىڭ تىرانسپورت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 985 مىڭ 400 يۈەن، يېزىلار نىڭ سودا، يىمەك ـ ئىچمەك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىككى مىليون 248 مىڭ 200 يۈەن بولدى.

قەشقەر شەھەرلىك يېزا ـ بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى يېزا ئىگىلىك 3- دۆڭىزىمىس دىلەن بىرلىشىپ ئاچقان دوگىياغ سودا سارىيى1984-يىلى 11- ئايدا تىجارەت باشلىغاندىن كېيىن ئايلىق ئوتتۇرىچە سودا مىقدارى 120 مىڭ يۈەنگە يەتتى. سۈرەتتىكىسى كەيىم ـ كېچەك پۇكىمىدىن بىر كۆرۈنۈش.

سودىدا سېتىۋېلىش بىلەن سېتىش تەڭ كۆلەنمەيدى، بازارلار ئاۋات بولدى. شەھەر بويىچە سودا مۇلازىملىق تور ـ نۇقتىلىرى4185 كە يەتتى. 1985 ـ يىللىق ئىجتىمائىي تاۋارلار نىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارى 188 مىليون 680مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 56% كۆپەيدى.

1985 ـ يىللىق مالىيە ئومۇمىي كىرىمى 22 مىليون 786مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 91.16%كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە ھەر خىل باج 20مىليون 549مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 67% كۆپەيدى.

1985-يىلنىڭ ئاخىرىدا بانكىدىكى تۇرلۇك ئامانەت پۇل قالدۇق سوممىسى 129 مىليون 97 مىڭ يۈەنگە، بىر يىلگەن تۇرلۇك قەرز پۇل 103 مىليون 167 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

1985 ـ يىلى شەھەر ـ يېزىلاردىكى بازارلارغا كىرگەنلەرنىڭ سانى تۆت مىليون ئادەم (قېتىم)دىن ئېشىپ كەتتى، بازارلارغا كىرگەن ئاۋار 400 خىلدىن ئاشتى، ئومۇمىي قىممىتى 72 مىليون 380 مىڭ يۈەن بولۇپ، شەھەر بويىچە تاۋارلار نىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارىنىڭ 30.5 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

1985 ـ يىلى ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ 22 تۈلكە ، شەھەر، ناھىيە تارماقلىرى بىلەن 43 تۈردە ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىقى تۈرى ئىمزالاندى، بۇنىڭ ئىچىدە ئىقتىساد خاراكتېرلىك بىرلىشىش تۈرى ئالتە، تېخنىكا ھەمكارلىقى تۈرى 26، كىرگۈزۈلگەن مەبلەغسەككىز مىليون 290 مىڭ يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ: 1985- يىلى شەھەر رايونى، شەھەر ئەتراپى رايونىدىكى مىللىي باشلانغۇچ مەكتەپلەرنى باشقۇرۇش ھوقۇقى كوچا ئىش باشقارمىلىرىغا، يېزىلارغا چۈشۈرۈپ بېرىلدى، پۈتۈن جەمئىيەت قوزغىتىلىپ مائارىپ بىلەن شۇغۇللىنىلىپ، مەكتەپ باشقۇرۇش شارائىتى ياخشىلاندى، شەھەر ئەتراپىدىكى ئۈچ يېزىدىلا يەتتە مەكتەپ يېڭىدىن قۇرۇلۇپ، 4465 كۇۋادرات مېتىر قۇرۇلۇش كۆپەيتىلدى. كەسپىي مائارىپ يولغا قويۇلدى، شەھەر بويىچە كەسپىي تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ سىنىپىدىن 11 ى تەسىس قىلىنىپ، كىيىم - كېچەك تىكىش، بالىلار مائارىپى، خۇرۇم ئىشلەش، ھۈنەر - سەنئەت، باغۋەنچىلىك، ھۆججەت - ئارخىپ، تەرجىمانلىق، ئائىلىدە ئىشلىتىلىدىغان ئېلېكتر سايمانلىرى، رېمونتچىلىق قاتارلىق 18 كەسىپكە ئايرىلدى. شەھەر بويىچە ھەرخىل بالىلار باغچىسى، بالىلار يەسلىسىدىن 18 ى، بالىلار پائالىيەت پونكىتىدىن بىرى، ئوقۇش يېشىغا توشمىغان بالىلار سىنىپىدىن بەشى بار، 1025 بالا يەسلىگە كىردى؛ باشلانغۇچ مەكتەپتىن 55 ى بار، بۇنىڭ ئىچىدە شەھەرگە تەۋەسى 46، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97.9 پىرسەنتكە، داۋام نىسبىتى 97 پىرسەنتكە، ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ياشلار، ئوتتۇرا ياشلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 98.5% بولدى. ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپتىن 12 سى (ۋىلايەتنىڭ ئىككى)، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم ۋە تېخنىك ئىشچىلار مەكتىپىدىن يەتتىسى بار، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر 3990، ئوقۇغۇچىلار 40 مىڭ 200. يىلبويى ئالىي مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىنغانلارنىڭ سانى تارىختا ئەڭ يۇقىرى بولۇپ، 33.3 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، بولۇپمۇ مىللىي مەكتەپلەردىن ئالىي مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىنغانلارنىڭ نىسبىتى ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا قاتناشقانلار سانىنىڭ 38 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. شەھەر بويىچە كىنوخانىدىن 13 ى، مەدەنىيەت پونكىتىدىن يەتتىسى، مەدەنىيەت ئۆيىدىن 75 ى، ئۈنئالغۇلاردىن 26 مىڭى، تېلېۋىزوردىن 104 ى بار، سەنئەت ئۆمىكىدىن ئىككىسى بار. يەنە مەدەنىيەت يۇرتى، مەدەنىيەت سارىيى، ئاممىۋى سەنئەت سارىيى، كۆڭۈل ئېچىش مەركىزى بار.

پەن-تېخنىكا: 1985- يىلى تۇنجى نۆۋەتلىك پەن-تېخنىكا بازىرى ئېچىلىپ، پەن-تېخنىكا ئومۇملاشتۇرۇلۇپ، كېڭەيتىلىپ، پەن-تېخنىكا مەسلىھەت مۇلازىمەتلىك پونكىتى قۇرۇلۇپ، ھەر قايسى كەسىپ-تارماقلار پەن-تېخنىكا ئۇچۇرى ۋە تېخنىكا مەسلىھەت مۇلازىمىتى بىلەن تەمىن ئېتىلدى.

سەھىيە، تەنتەربىيە: شەھەر بويىچە 1985- يىلدىكى داۋالاش ئاپپاراتى 10 (بۇنىڭ ئىچىدە شەھەرگە تەۋەسى بەش)، كېسەلكارىۋىتى 1242، سەھىيە خىزمەتچىلىرى 2536، بۇنىڭ ئىچىدە سەھىيە تېخنىكى 1806، ۋىراچ 332، دوختۇر 398.

1985- يىلى ھەر خىل، ھەر دەرىجىلىك تەنھەرىكەت يىغىنى 24 قېتىم ئۆتكۈزۈلدى، قاتناشقۇچىلار 4864 ئادەم (قېتىم)غا يەتتى. ۋىلايەتنىڭ مۇسابىقىسىدە، قەشقەر شەھىرى 31 ئالتۇن مېدالغا، 14 كۈمۈش مېدالغا، بەش مىس مېدالغا ئېرىشتى، مۇسابىقە نەتىجىسى ۋىلايەت بويىچە ئومۇمىي نومۇردا بىرىنچى بولدى. شەھەر بويىچە 16 ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 13 مىڭ 600 ئوقۇغۇچىسى دۆلەتلىك چېنىقىش ئۆلچىمىگە يەتتى. ئاممىۋى خاراكتېرلىك تەنتەربىيە تەشكىلاتلىرى ئۈزلۈكسىز كېڭەيدى. ھازىر چامباشچىلىق، كۆمپا، بېلىق

تۇتۇش، ئوتتۇرا ياشلىقلار-ياشانغانلار ۋاسكىتبولى، خەۋەرچى كەپتەردىن ئىبارەت بەش جەمئىيەت بار.

ئەمگەك - ئىشقا ئورۇنلىشىش: 1985- يىلى2577 كىشى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇلدى.1984- يىلىنىڭ ئاخىرىدىن بۇرۇنقى ئىش كۆتۈپ تۇرغان ياشلار ئاساسىي جەھەتتىن ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ بولدى. قەشقەر ۋىلايىتى ئاچقان ئەمگەك - ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش يىغىنىدا، قەشقەر شەھىرى ئەمگەك-ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشتىكى ئىلغار شەھەر بولۇپ باھالاندى.

1985- يىلى شەھەر بويىچە مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتى‌كەڭ تۈردە قانات يايدۇرۇلدى، «پاسكىنىلىق»نى،«قالايمىقانچىلىق» نى، «ناچارلىق» نى تۈزەشتە دەسلەپكى ئۇنۇم ھاسىل قىلىندى. «قەشقەر شەھىرىدىكى‌كارخانا، كەسىپىي ئورۇنلار‌ئۈچۈن ئالتە مادداىلىق تازىلىق ئۆلچىمى» تۈزۈپ چىقىلدى. تازىلىقتا A دەرىجىلىك‌ئورۇندىن144ى، تازىلىقتا پاكىزە ئاتىلىدىن 21 سى باھالاپ چىقىلدى، شەھەر ئاپتونوم رايونلىك چەنۈبىي شىنجاڭ ئوچاستىكىسىدىكى سەھىيە كۆچمە قىزىل بايرىقى بويىچە باھالاپ-سىلىشتۈرۈشتا بىرىنچىلىككە ئېرىشتى. يېمەكلىكلەر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان 2300 كىشىنىڭ بەدىنى تەكشۈرۈلدى، يېمەكلىكلەر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان 500 كىشى تەربىيىلەندى، شەھەر دەرىجىلىك‌ئەتراپىدا بويىچە «يېمەكلىكلەر‌تازىلىقى‌قانۇنىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلغان ئىلغار ئورۇن »دېگەن نامغا ئېرىشتى.

1985- يىلى شەھەردە جەمئىيەت تەرتىپى روشەن ھالدا ياخشىلاندى. ھەر خىل جىنايى ئىشلار ئەنزىسىنىڭ يۈز بېرىش نىسبىتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.3%، قاتناش ۋەقەسى ئەنزىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.9% تۆۋەنلىدى . 1985- يىلى شەھەر بويىچە «قانۇن - ئىنتىزامىنى ساقلاشقا قىلغان» شەرەپلىك ئاتىلىدىن 36 مىڭ 500 ى باھالاپ چىقىلدى. يىل ئاخىرىغىچە، 75 ئورۇنغا قەشقەر شەھىرىدىكى‌تۇنجى‌تۈركۈمدىكى مەدەنىيەتلىك ئورۇن دەپ نام بېرىلدى.

شەھەر قۇرۇلۇشى: قەشقەرشەھىرىنىڭشەھەر قۇرۇلۇشى دەسلەپكى كۆلەمگە ئىگە بولدى. شەھەر رايونىدىكى يول، كۆۋرۈك، سۇ بىلەن تەمىنلەش، ئەۋرەز، توك بىلەن تەمىنلەش قاتارلىق جامائەت ئەسلىمىلىرى ئاساسىي جەھەتتىن تەل بولدى. 1985- يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 42 كىلومېتر كېلىدىغان 38 يول بارلىققا كەلدى، بۇنىڭ ئىچىدە بېتون يول 5.8 كىلومېتر، ئاسفالىت يول 17 كىلومېتر (بۇنىڭ ئىچىدە 1985- يىلى يېڭىدىن ياسالغىنى ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقىنىڭ 54پىرسەنتىنى ئىگە للىدى)، ئالتە بۆرجەكلىك سېمونت خىش ياتقۇزۇلغان 24 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتىكى‌ۋېلىسىپىت يولى پۈتتۈرۈلدى. 678 دانە يول چىرىقى ئورنىتىلدى. ۋودوپىروۋوت قۇدۇقىدىن 76 سى، ۋودوپىروۋوت‌تۇرۇبا يولىدىن 30 كىلومېتر، 200 كۆپىمېتىرلىق تەڭشىگۈچى سۇ مۇنارىسىدىن بىرى، سۇ بىلەن تەمىنلەش پونكىتىدىن 72 سى بار. يىللىق سۇ بىلەن تەمىنلەش مىقدارى بىر مىليون 890 مىڭ تونىنا ، سۇ بىلەن تەمىنلەشنىڭ ئومۇملاشتۇرۇلۇش نىسبىتى 78%، ھەر نوپۇسنىڭ كۈنلۈك ئوتتۇرىچە ئىشلىتىدىغان سۇيى 41 كىلوگرام بولدى . 15 كىلومېتر كېلىدىغان‌ئەۋرەز تۇرۇبا يولى ۋە پاسكىنا سۇ لايىھىسىنى بىناسىدىن بىرى بار. بازاردىن ئۆچىرى بار(1985- يىلى يېڭىدىن قىلىنغىنى ئىككى)،ھەرخىل تۇرالغۇ ئۆيى كۆلىمى بىر مىليون155 مىڭ600كۆ-

قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا، تارىم ئويمانلىقىنىڭ غەربىي گىرۋىكىگە، پامىر ئېگىز شەرقىي ئېتىكىدىكى قەشقەر تىندۇرما تۈزلەڭلىكىگە جايلاشقان. ئۇرۇمچى شەھرىگە 1484 كىلومېتر، قەشقەر شەھرىگە توغۇز كىلومېتر كېلىدۇ. جۇغراپىيىلىك ئورنى شەرقىي مېرىدىيان "21'47° 75 تىن "57'47° 76 قىچە، شىمالىي پارالىل "19'50° 38 تىن "57'27° 39 قىچە بولغان ئارىلىقتا. شەرقى پەيزاۋات، يوپۇرغا ناھىيىلىرى بىلەن، جەنۇبى يېڭىسار ناھىيىسى بىلەن، غەربى قىزىلسۇ ئوبلاستىنىڭ ئاقتۇ ناھىيىسى بىلەن، شىمالى قىزىل دەريا ئارقىلىق قەشقەر شەھىرى بىلەن چېگرىلىنىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 106 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 69 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 2193.2 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ ناھىيە دېڭىز يۈزىدىن 2515～1310 مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى غەربىي شىمالدىن شەرقىي جەنۇبقا پەسلەپ بارىدۇ. يەرشەكلى تۈز، ئۇرلەش-پەسىيىش چوڭ ئەمەس، پەسلىشى ‰1.

ۋادىرات مېتر (1985- يىلى يېڭىدىن سېلىنغان تۇرالغۇ ئۆي كۆلىمى 179 مىڭ كۋادرات مېتر)، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە تۇرالغۇ ئۆي كۆلىمى 5.58 كۋادرات مېتر بولدى.

شەھەر رايونىدىكى ئاساسلىق كۆچىلار نامىڭ ئىككىسى تەرىپىگە چىنار، ياسمن، ئاكاتسىيە، رېدە، ئارچا، تىكەنلىك ئارچا قاتارلىق 120 مىڭ تۈپتىن ئارتۇق مەنزىرە دەرىخى قويۇلدى، يېشىل قاشا ئورمان بەلبېغىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 16 مىڭ مېتر كېلىدۇ. خەلق مەيدانى، ھېيتگاھ مەيدانى ۋە باشقا ئاۋات رايونلاردا گۈللۈك قاتارلىق جامائەت كۆكەرتىلمە جايلىرى بار، شەھەر رايونىدا 910 مىڭ تۈپ ھەر خىل دەرەخ بار (1985- يىلى 210 مىڭ تۈپ تىكىلدى). 388 مو يەرگە گۈل-ئوت تېرىلدى(1985- يىلى 268 مو يەرگە گۈل-ئوت تېرىلدى)، شەھەر بويىچە كۆكەرتىلىش بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 24.5 پىرسەنتكە، ھەر نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان جامائەت كۆكەرتىلمە يېرى 5.3 كۋادرات مېتر-غا يېتىدۇ.

خەلق باغچىسى ۋە دۆڭباغ باغچىسىدا بالىلار نامىڭ كۆڭۈل ئېچىش مەيدانى، ئاجايىپ-خانا، 500 مو سۇ يۈزى، 42 قىسىق بار. ھاۋاسى يېڭى، مەنزىرىسى كىشىنى جەلىپ قىلارلىق بولۇپ، ھەر يىلى ئەتىياز، ياز، كۈز پەسىللىرىدە مەملىكەت ئىچىدىكى ۋەچەت ئەللىك ساياھەتچىلەر ئايىغى ئۈزۈلمەي كېلىپ تۇرىدۇ.

ئاساره - ئەتىقە، مەدەنىي يادىكارلىقلىرى: قەشقەر شەھىرىنىڭ تارىخىي مەدەنىيىتى ئۇزۇن، ئون نەچچە جايدا ئاسارە-ئەتىقە، مەدەنىي يادىكارلىقلار بار. بۇنىڭ ئىچىدە مەملىكەت بويىچە نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان مەدەنىي يادىكارلىقلار قاتارىغا كىرگۈزۈلگە نىلىرىدىن يۈسۈپ خاس ھاجىپ مەقبەرىسى ۋە ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان مەدەنىي يادىكارلىقلاردىن ئاپپاق خوجا مازىرى ۋە ھېيتگاھ جامەسى بار. (جاڭ مىڭ)

گىلىماتى: يىللىق ئوتتۇر بىچە تېمپېراتۇرا 11.7℃ بولدى. ئەڭ ئىسسىق ۋاقتى 7-ئاي بولۇپ، ئوتتۇر بىچە تېمپېراتۇرا 25.8℃ بولدى، 1985-يىلى 7-ئايىنىڭ 12-كۈنى ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 40.1℃ بولدى، ئەڭ سوغۇق مەزگىلى 1-ئاي بولۇپ، ئوتتۇر بىچە تېمپېراتۇرا 6.5℃ ــ بولدى، 1959-يىلى 1-ئاينىڭ 12-كۈنى ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتورا 24.4℃ــ بولغانىدى. يىللىق ئوتتۇر بىچە كۈن نۇرى چۈشۈش ۋاقتىنىڭ ئومۇمىي سانى 2822 سائەت، ئوتتۇر بىچە ھۆل-يېغىن مىقدارى 64mm، يىللاردىكى ئوتتۇر بىچە قىرووسىز مەزگىلى 215كۈن بولدى، ئەتىياز يىلىغان ياز پەسلىدە دائىم غەربىي شىمال شامالى چىقىپ تۇرىدۇ. شامالنىڭ ئەڭ تېز سۈرئىتى 27 مېتر سېكونتقا يېتىدۇ. يىللىق قۇم-بوران ئىق كۈنلىرى ئوتتۇر بىچە 13كۈن بولۇپ، 7 ــ 3-ئايغا مەركەزلىشىدۇ.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985-يىلىنىڭ ئاخىرغىچە ناھىيە بويىچە جەمئىي 51 مىڭ 715 ئائىلە، 213مىڭ 269 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا نوپۇسى 190 مىڭ57. ئۇيغۇرلار202 مىڭ 890 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 95.12 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار 9859 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 4.6 پىرسەنتىنى ئىگە لايدى. باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى 520 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 0.28 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: ناھىيە بويىچە جەمئىي 12 يېزا بار، ئۇلار: بارىن، ياندۇما، يا-مانيار، باغچى، تازغۇن، يېڭىشەھەرىق، قومۇشئېرىق، تاغارچى، ئەرمىدۇن، ئارال، يېڭىئاۋات، ھاراپ يېزىلىرىدىن ئىبارەت. ئۈچ بازار بار. ئۇلار: يېڭىشەھەر، خانئېرىق، ياپچان بازار ــ لىرىدىن ئىبارەت. 226 كەنت بار.

ئاساسلىق بايلىقلىرى:

يەر بايلىقى: قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ يەر بايلىقى بىر قەدەر مول، تېرىلغۇ يەرلىرى تۈز، يايسا، توپا قاتلىمى چوڭقۇر، كۆپ قىسىم يەرلىرىنىڭ ھەيدىلىش خاراكتېرى بىر قەدەر ياخشى، ئوغۇت، سۇ ساقلاپ قالالايدۇ. كۆپ خىل زىرائەت ۋە دەرەخلەرنى ئۆستۈرۈشكە باپ كېلىدۇ، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى بىلەن مەشغۇلات قىلىشقا بولىدۇ، ناھىيە بويىچە ھازىرقى يەرنىڭ ئومۇمىي كۆلىمى ئۈچ مىليون 289 مىڭ مو كېلىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە قوملۇق كۆلىمى 832 مىڭ مو بولۇپ، 25.3 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. ئومۇمىي كۆلەمنىڭ دېھقانچىلىققا باپ كېلىدىغان يەر 847مىڭمو بولۇپ، 25.8 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. چارۇچىلىققا باپ كېلىدىغان يەر بىر مىليون 185 مىڭ مو بولۇپ، 36 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. ھازىر تېرىلغۇ يەر 580 مىڭ 800 مو بولۇپ، ئومۇمىي يەر كۆلىمىنىڭ 17.66 پىرسەنتىنى ئىگە للەپ، ھەر نوپۇسقا 3.1 موددىن تېرىلغۇ يەر توغرا كەلدى. ناھىيە بويىچە تۇپراقلار: لايلاتما تۇپراق، نەم تۇپراق، شاللىق تۇپراق، چىملىق تۇپراق، تۇزلۇق تۇپراق، ساسلىق تۇپراق ۋە قۇم تۇپراقتىن ئىبارەت يەتتە تۈرگە، جەمئىي 33 خىلغا بۆلۈنىدۇ.

سۇ بايلىقى: تەۋەسىدە ئۈچ دەريا بار. يەر يۈزى سۈيىنىڭ يىللىق ئېقىن مىقدارى 540 مىليون كۇب مېتر؛ يەر ئاستى سۈيىنىڭ ئېچىشقا بولىدىغان زاپاسى 321 مىليون كۇپ مېتر كېلىدۇ؛ توققۇز سۇ ئامبىرى بار، سىغىمچانلىقى 51 مىليون 600 مىڭ كۇپمېتر، شاخ-چە ئۆستەڭ 77 بولۇپ، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 977 كىلومېتر كېلىدۇ.

سۇ مەھسۇلاتلىرى بايلىقى: ناھىيە تەۋەسىدىكى سۇ يۈزى 55 مىڭ 700 مو، بۇنىڭ ئىچىدە سۇ مەھسۇلاتى بېقىشقا باپ كېلىدىغان سۇ يۈزى18 مىڭ 100مو (سۇ ئامبىرى4900 مو،

سۇنئمي بەلىق كۆلى 2300مو) كەلىدۇ. يىلىغا تۆت مىليون بەلىجان پېتىشتۇرۇش ئىقتىدارى-غا ئىگە كۆپەيتىش ئورنى بار. سۇ مەھسۇلاتلىرى بايلىقى بىر قەدەر مول، قېزىشقا بولىدىغان كۆپ يوشۇرۇن كۈچ بار.

ئورمان بايلىقى: ھازىر 258 مىڭ مو ئورمان كۆلىمى بار (پارچە - پۈرات قوۋۇلغان دەرەخلەرنىڭ سۇندۇرۇلغان كۆلىمىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ).

ئوتلاق بايلىقى: ئۇنۇملۈك ئوتلاق بايلىقى بىر مىليون 185 مىڭ مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 36 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. بۇنىڭ ئىچىدە، تەبىئىي ئوتلاق بىر مىليون 141 مىڭ مو بولۇپ، 96.3 پىرسەنتىنى، سۇنئىي ئوتلاق 44مىڭ 300مو بولۇپ، 3.7 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. ھەممىسى تۈزلەشلىك ئوتلىقى بولۇپ، پەس يەر چىملىق ئوتلىقى، ساسلىق ئوتلىقى ۋەسۇنئىي ئوتلاقتىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ خىلغا بۆلۈنىدۇ، ئوتلاقلارنىڭ تۈپراق سۇپىتىنىڭ تولىسى شورلاشقان چىملىق ۋە چىملىق شور تۈپراق بولۇپ، تۈپراقنىڭ سۇپىتى ناچار، ئوت - چۆپ-نىڭ يىللىق ئۆسۈش مىقدارى ئاز، ئوت - چۆپ سۇپىتى ناچار، پايدىلىنىش نىسبىتى تۆۋەن، يىللىق ئىشلەپچىقىرىلىدىغان ئوت - چۆپ 698 مىليون جىڭ، چارۇىنىڭ سىغىمچانلىقى 222 مىڭ بولىدى.

جانلىقلار بايلىقى: قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىدە جانلىقلار بايلىقى بىر قەدەر مول، ئۆسۈملۈكلەر بايلىقى بۇغداي، كۆممە قوناق، كېۋەز، ياغلىق دانلى ئاساس قىلىدۇ، ئاندىن قالسا، شاپتۇل، ئۆرۈك، ئانار، ئالما، ئۈزۈم، گىلاس، يانچاق، ئەنجۈر، بادام، قوغۇن، تاۋۇز، بىيە، زىرە، چۇچۇكبۇيا قاتارلىقلار بار، ھايۋانلاتلار خىللىرىدىن سېغىرخان، قوشقاچ، قالىغاچ، كاكۇك، ئۆردەك، ياۋا توشقان، تېيىن، قاغا قاتارلىقلار بار. پىلىچىلىك جەھەتتە ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقتىلىق ناھىيىلەرنىڭ بىرى.

ئىقتىسادى: 1985- يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 88 مىليون 260 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.8% كۆپەيدى، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 70 مىليون 570 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.3% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 135 مىليون 641 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.45% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى توققۇز مىليون 795 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 966 مىڭ جىڭ، يەنى 10.94% ئاشتى. ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى توققۇز مىليون 258 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.4% ئازايدى. چارۇىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 364 مىڭ 600 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.94% ئازايدى. 1985- يىلى ناھىيە بويىچە ئەھيا قىلىنغان ئورمانىنىڭ ساقلانغان كۆلىمى 32 مىڭ 168.8 موغا يەتتى.

1985- يىلى ناھىيە بويىچە سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 17 مىليون 690 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12% كۆپەيدى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىياتى بىر قەدەر تېز بولدى، يىلىۋىي ئورۇنلاپ بولغان ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 13مىليون 930 مىڭ يۈەن بولدى. 1985- يىلى ناھىيە بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا تور - نۇقتىسى 44كە، بۇنىڭ ئىچىدە توۋارلارنى پارچە سېتىش ئورنى 18گە، يېمەك - ئىچمەك كەسپى 20 گە، مۇلازىمەت ئورنى ئالتىگە يەتتى. تاۋارلارنىڭ يىللىق سېتىۋېلىنغان ئومۇمىي

قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسى مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇشتا ئۈنۈم ھاسىل قىلدى

1985- يىلى 6- ئاينىڭ 9- كۈنىدىن 13- كۈنىگىچە، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق باشلانغۇچ مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش ، ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش بويىچە تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۆمىكى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىدە باشلانغۇچ مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش خىزمىتىنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالدى. ناھىيە بويىچە باشلانغۇچ مائارىپتا ئوقۇشقا كىرىش نىسبىتى 97.9 پىرسەنتكە، يىللىق داۋام نىسبىتى 98.5 پىرسەنتكە، ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 99 پىرسەنتكە ، 12 ياشتىن 15 ياشقىچە بولغان بالىلار ۋە ئۆسمۈرلەرنىڭ ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 95.5 پىرسەنتكە، 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتلىق قىلىش ئوبيېكتىلىرىدىن ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى

مىقدارى توققۇز مىليون 121 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.5% ئاشقان بولۇپ؛ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى توۋارلارنىڭ ئومۇمىي سېتىلىش مىقدارى 35 مىليون يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.3% كۆپەيدى. 1985- يىلى ناھىيىدىكى 12 ئاساسىي قاتلام تەمىنات-سودا كوپېراتىپى 120 مىڭ يۈەن مەبلەغ توپلاپ، بىر لەشمە سېتىۋېلىپ، ئايرىم سېتىش كەسىپىنى قانات يايدۇرۇشقا ئۈيۇشتۇرۇپ، ناھىيە بويىچە 27 مىليون 40 مىڭ يۈەنلىك سېتىۋېلىپ، يىللىق پىلانىنىڭ 195.6 پىرسەنتىنى ئورۇنلىدى، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 10.8% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

مائارىپ: 1985- يىلى ناھىيە بويىچە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئىككىگە، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ 14 كە، ئوقۇغۇچىسى 4675 كە، ئوقۇتقۇچىسى 557 گە، مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپ 99 غا، شۆبە مەكتەپ ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىلىرى 132گە، ئوقۇغۇچىسى 26 مىڭ 940 قا، ئوقۇتقۇچىسى 1183 كە، خەلق ئوقۇتقۇچىسى169غا يەتتى. باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپىنىڭ ئومۇملىشىش نىسبىتى97.9 پىرسەنتكە يەتتى، يىللىق داۋام نىسبىتى 98.5 پىرسەنتكە، ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى99 پىرسەنتكە،12 ياشتىن15 ياشقىچە بولغان بالىلار ۋە ئۆسمۈرلەرنىڭ ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى،16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغانلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى95 پىرسەنتكە يەتتى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ باشلانغۇچ مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇشتىكى ئاساسىي تەلىپىگە ۋە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش بويىچە تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۆلچىمىگە يەتتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 214 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32 يۈەن، يەنى 17.5%كۆپەيدى، شەھەر-يېزا خەلقىنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى ئومۇمىي سوممىسى 22 مىليون يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.63% كۆپەيدى؛ ئىجتىمائىي سېتىۋېلىش كۈچىنىڭ ئومۇمىي مىقدارى ئۈچ مىليون 928 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.6% كۆپەيدى. (جاڭ خۇاچىن)

95 پەرسەنتكە يەتتى، مۇشۇلار ئاپتونوم رايونلىك باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇشتىكى ئاساسىي تەلىپىگە ۋە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشنى تەكشۈرۈپ ئوتكۈزۈۋېلىش ئۈچۈنگە يەتتى.

پارتىيىنىڭ 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3- ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە كومىتېتلىرى ۋە خەلق ھۆكۈمەتلىرى ماتارىپ خىزمىتىنى ھەقىقىي تۈرده تۈتۇنى زامانىۋىيلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى مۇھىم ستراتېگىيىلىك ئورۇنغا قويۇپ، جەكپ مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەن ۋە ئاپتونوم رايونلىق باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش، ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش توغرىسىدىكى بىر قاتار يولىورۇقلىرىنى ئاكتىپ، ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈردى. 1983- يىلى 12- ئايدىن بۇيان، ناھىيىلىك ۋە ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ماتارىپ خىزمىتىنى كۈچەيتىش يۈزىسىدىن ئىككى قېتىم ناھىيە، يېزا، كەنتلەردىن ئىبارەت تۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنى ئېچىپ، «جەكپ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ماتارىپ تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھقىلىش توغرىسىدىكى قارارى» نى ھەمدە ئاپتونوم رايون ۋە ئولايەتنىڭ بۇ قارارنى ئىزچىللاشتۇرۇش ھەققىدىكى تەدبىرلىرىنى ئەستايىدىل يەتكۈزۈپ ئىزچىللاشتۇردى. يىغىندىن كېيىن، پۈتۈن ناھىيە مىقياسىدا كەڭ تۈرده تەشۋىقات ۋە سەپەرۋەرلىك ئېلىپ بېرىلدى. يا‌پچان بازىرى 4000 نەپەر ئاتىلە باشلىقى قاتناشقان سەپەرۋەرلىك يىغىنى ئېچىپ، باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلىدى. يا‌ندۇما يېزىسى يەتتە قېتىم مەدەنىيەت-ماتارىپ بويىچە ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنى ۋە ئۈچ قېتىم دېھقانلار يىغىنى چاقىردى.

ئوقۇتقۇچىلارنىڭ سىياسىي ئورنى ۋە ئىجتىمائىي ئورنىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ناھىيە مىقياسىدا ئىككى قېتىم ئوقۇتقۇچىلار غا ۋە ماتارىپقا ھۆرمەت قىلىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇپ، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ مۇقەددەس بۇرچى ۋە يۈكسەك شان-شەرىپىنى داغدۇغىلىق تەشۋىق قىلدى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورگانلىرى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ تۇرمۇش شارائىتىنى ياخشىلاش ئۈچۈن تىرىشتى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ناھەق، يالغان، خاتا ئەزىلىرىدىن 110 نى پەكلەن قىلدى. ئىدىيىده ياخشى، كەسپىي ئىقتىدارى كۈچلۈك بولغان 77 ئوقۇتقۇچىنى ھەر دەرىجىلىك مەكتەپلەرنىڭ رەھبەرلىك بەزىلىرىگە تۈستۈردى. ئوقۇتۇش سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بىلىم ئاشۇرۇش خىزمىتىنى تۈتتى، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ناھىيە بويىچە 381 ئوقۇتقۇچى ۋەزىپىسىدىن ئايرىلىپ بىلىم ئاشۇرۇپ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك دارىلمۇئەللىمىن سەۋىيىسىگە يەتتى. ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بىلىم ئاشۇرۇش خىزمىتىنى چېڭ تۇتۇپ، ئالتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشنى، يەنى: ئوقۇتقۇچى، ئورۇن، ۋاقىت، راسخور، دەرسلىك، ئىمتىھانىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشنى چېڭ تۇتۇپ، ۋەزىپىدىن ئايرىلىپ بىلىم ئاشۇرۇش، ۋەزىپىسىدە تۇرۇپ بىلىم ئاشۇرۇش، ئۇزلۇكسىدىن ئوقۇشنىپ ئىختىساسلىق بولۇشتەك ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلغان بىلىم ئاشۇرۇش تۈرىنى ئاساسەن شەكىللەندۈرۈپ، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئوقۇتۇش سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلدى.

ماتارىپ خىزمىتىنى ياخشى بولغا قويۇش ئۈچۈن، ناھىيىدىكى يېزا، بازار، كەنتلەرنىڭ مەكتەپلەرنىڭ دەسلەپكى تۈزۈلمىسىنى ئورنىتىپ، ئوقۇغۇچىلار مەكتەپكە كەلمىسە يېزا،

قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى : قەشقەركونىشەھەر ناھىيىسى پامىر ئېگىزلىكىنىڭ شەرقىي ئېتىكىگە، تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ غەربىي گىرۋىكىگە جايلاشقان. ئۇنىڭ جۇغرافىيىلىك ئورنى شەرقىي مېرىدىيان ′18 °75 تىن ′56 °76 قىچە، شىمالىي پارالىل ′55 38 تىن ′40 °39 قىچە بولغان ئارىلىقتا. شەرق تەرىپى پەيزاۋات، يېڭىشەھەر ناھىيىلىرىگە، غەرب تەرىپى ئۇلۇغچاتقا، جەنۇب تەرىپى قەشقەر

بازار، كەنتلەرنىڭ رەھبەرلىرى مەسئۇل بولۇشنى، ئوقۇغۇچىلارغا ياخشى ئۆگىتىلىمسە ئوقۇتقۇچىلار مەسئۇل بولۇشنى بەلگىلىدى. باشلانغۇچ مەكتەپلەر سىنىپىنى، ئوقۇتقۇچىنى، دائىمنى، ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتىنى، ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتىنى بېكىتىشتىن ئىبارەت «بەشنى بېكىتىش» نى، قەرەللىكۋاقىت ئىچىدە بەلگىلىمىدىكى ئۆلچەمگە يېتىشنى يولغا قويدى. مۇنەۋۋەر پارتىيە تەزاسى، ئىتتىپاق تەزاسى، مۇنەۋۋەر كادىر ۋە ياچېيكا، مەدەنىيەتلىك كەنت، بەشتە ياخشى ئائىلىلەرنى باھالاشتا ماتارىپقا كۆڭۈل بۆلگەن - بۆلمىگەنلىكىنى، ئەھمىيەت بەرگەن - بەرمىگەنلىكىنى باھالاشنىڭ مۇھىم ئۆلچىمى قىلىدى، ھەر يىلى ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىنىڭ ئىش ھەققىنى باھالاپ بېكىتىشتىمۇ ماتارىپقا ئەھمىيەت بەرگەن ياكى بەرمىگەنلىكىنى نۇقتىلىق بىر مەزمۇن قىلدى.

يېڭى ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيىتى تۈزۈمى ئاستىدا مەكتەپ باشقۇرۇش شەكلىنى ئىزدىنىش ئۈچۈن، زېمىنلار بويىچە ئوقۇتۇش رايونلىرى ئايرىلىپ، بىردىن ئىككىگىچە مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپ ئەستايىدىل ياخشى باشقۇرۇلدى، چەت-يېراق جايلاردا شۆبە مەكتەپ، ئوقۇتۇش نۇقتىسى ۋە ئاددىي باشلانغۇچ مەكتەپ تەسىس قىلىندى، يېزىلارنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈلۈپ، ئوقۇتۇش نۇقتىسى ۋە ئاددىي باشلانغۇچ مەكتەپ ئومۇملاشتۇرۇش بويىچە ئارخىپ ماتېرىياللىرى تۈرغۇزۇلۇپ، مۇكەممەللەشتۈرۈلۈپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ يېرىم يولدا ئۆز مەيلىچە كېتىشى قاتتىق تىزگىنلىنىپ، يىللىق داۋام نىسبىتى ياخشى تۇتۇلۇپ، قىشلىق، يازلىق تەتىل تەڭشىلىپ، يېزا ئېگىلىكى قاتناشچىلىق مەزگىلىدە تەتىل قىلىش ئۇسۇلى قوللىنىلىپ، دېھقانلارغا پايدىلىق شارائىت يارىتىپ بېرىلدى، ئوقۇتۇش نۇقتىلىرىنىڭ ۋاقتى ئىسلاھ قىلىنىپ، يېزا ئېگىلىكى قاتناشچىلىق مەزگىلىدە بالىلىرىنى مەكتەپكە ئەۋەتىمەسلىكتەك مەسىلىلەر ھەل قىلىندى.

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەن ئوتتۇرىغا قويغان مەكتەپ باشقۇرۇشتىكى مەجبۇرىيەتنى « تۆت تەرەپ بىر ئازدىن چەكمەرىش » (دۆلەت، يەرلىك مالىيە، كوللېكتىپ، مەكتەپ بىر ئازدىن چەكمەرىش) روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈچۈن، جەمئىيەتتىكىھەر قايسى تەرەپلەر مەكتەپ باشقۇرۇشنى قوللاشقا سەپەرۋەر قىلىنىپ، مەكتەپ باشقۇرۇش شارائىتى ياخشىلاندى. 1983 - يىلى ۋە 1984 - يىلى ناھىيە بويىچە مەكتەپ باشقۇرۇش ئۈچۈن جەمئىي بىر مىليون 586 مىڭ 786 يۈەن مەبلەغ توپلىنىپ، مەكتەپ باشقۇرۇش شارائىتى ئۇزۇملۈك ھالدا ياخشىلاندى. (جاڭ خۇاچىن)

يېڭىشەھەر، ئاقتۇ ناھىيىلىرىگە، شىمال تەرەپى ئاتۇش ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ، ئوتتۇرىسىدا قەشقەر شەھىرى بار. ناھىيە بازىرى قەشقەر شەھرىگە 15 كىلومېتر، ئاپتونوم رايونىمىز مەركىزى ئۈرۈمچى شەھرىگە 1490 كىلومېتر كېلىدۇ.

ناھىيە تەۋەسىدە شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن جايى 113 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ جايى 91 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 4146 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ ناھىيىنىڭ جەنۇبى، شىمالى، غەربىدىن ئىبارەت ئۈچ تەرەپىنى تاغ ئوراپ تۇرىدۇ، شەرق تەرەپى قىزىل دەريا سى، گەز دەريا سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تىمىندۇرمىسى ۋە قىزىل دەريا سىنىڭ تىمىندۇرما تۈزلەڭلىكىدۇر، يەر شەكلى غەربىي شىمالدىن شەرقىي جەنۇپقا پەسىيىدۇ. دېھقانچىلىق رايونلىرىدىكى يانتۇلۇق شەرقى بىلەن غەربىدە $\frac{1}{700}-\frac{1}{30}$، جەنۇبى بىلەن شىمالىدا $\frac{1}{600}\sim\frac{1}{50}$؛ دېڭىز يۈزىدىن 1550～1220 مېتر كېلىدۇ. تاغ چوققىسىنىڭ ئەڭ ئېگىزى قاراتاغ بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 3244 مېتر كېلىدۇ. ناھىيىدە دەريا، بۇلاق سۇلىرىنىڭ يىللىق ئېقىن مىقدارى (50% كاپالەتلىك نىسبىتى بىلەن ھىسابلىغاندا) بىر يىلىيارد 93 مىليون كۇبېمېتر، ھەر نوپۇسقا ئوتتۇرىچە توغرا كېلىدىغان سۇ مىقدارى 4013 كۇبېمېتر. 1985 - يىلى ئەمەلىيەتتىكى سۇ مىقدارى 748 مىليون 408 مىڭ 300 كۇب مېتىر بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.64% ئازايدى. كۇب يىللاردىن بۇيانقى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا تۈزلەڭلىكتە 11.2℃، تاغلىق رايوندا 9℃ بولۇپ كەلدى؛ كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈش ۋاقتى 2870.6 سائەت، ئەمەلىي چۈشۈش نىسبىتى 63%؛ ھۆل-يېغىن مىقدارى 72.2mm، پارغا ئايلىنىش مىقدارى 2537.8mm؛ قىراۋسىز مەزگىلى 206 كۈن؛ شامال سۈرئىتى 2.2 مېتر سېكونت بولدى. 1985 - يىلدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.9℃، بىرىنچى ئايدىكى ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 19.1℃ ～ 7، ئايدىكسى ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 36.1℃، قىراۋسىز مەزگىل 214 كۈن، يىللىق ئوتتۇرىچە شامال سۈرئىتى 1.6 مېتر سېكونت بولدى. تۈزلەڭلىك رايونلاردا نەم تۇپراق كۆلىمى ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 9.36 پىرسەنتنى، شالىلىق تۇپراق 0.85 پىرسەنتنى، لايلاتما تۇپراق 36.14 پىرسەنتنى، چۆللۈك تۇپراق 21.52 پىرسەنتنى، قۇملۇق تۇپراق 1.45 پىرسەنتنى، چىملىق تۇپراق 6.66 پىرسەنتنى، تۈزلۇق تۇپراق 22.96 پىرسەنتنى، ساسلىق تۇپراق 0.98 پىرسەنتنى، يېڭىدىن لايىلىنىۋاتقان تۇپراق 0.08 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. تۇپراقتىكى ئورگانىك مادداملارنىڭ مىقدارى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 0.8%. كان بايلىقلىرىدىن تاللۇن، نېفىت، گەج، تاھاك تېشى، تاش تۈز قاتارلىقلار بار.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە جەمئىي 66 مىڭ 501 تال مىلە، 289 مىڭ 50 نوپۇس بارلىقى ئېنىقلاندى، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 146 مىڭ 561، تايالار 142 مىڭ 489؛ بازار نوپۇسى 6.22 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 93.78 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. ئۇيغۇرلار 286 مىڭ 575 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.14 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 22.92‰ بولدى، خەنزۇلار 1749 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 0.61 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 16‰ بولدى، قىرغىزلار 690 بولۇپ، 0.2 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، ئۆزبېك، تاجىك، خۇيزۇ، موڭغۇل قاتارلىقلار باشقا مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى 136 بولۇپ، 0.05 پىرسەنتنى ئىگە للىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: تەۋەسىدە 17 يېزا، بىر باژار بار. ئۇلار: ئوپال، تاشمىلىق، تېرىم، بۇلاقسۇ، سايباغ، زەمىن، ئوغۇساق، پاختەكلە، بەمەن، خاڭدى، لەگگەر، مۇش، قوغان، بەشكېرىمە ئاۋات، يېڭىئوستەك، ئاققاش، يېزىسى، قەشقەر كونىشەھەر باژىرىدىن ئىبارەت. ئۇندىن باشقا، ناھىيىنىڭ قاراشلىق ئورمانچىلىق مەيدانى، چارۋىچىلىق مەيدانى، بېلىقچىلىق مەيدانى، سۈپەتلىك ئۈرۈقچىلىق مەيدانى، ھەسەلچىلىك مەيدانى، باغۋەنچىلىك مەيدانى قاتارلىقلار بار. ناھىيە بويىچە 216 كەنت، 1595 مەھەللە بار.

ئىقتىسادى : 1985 - يىلى سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 103 مىليون 932 مىڭ100 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.05%كۆپەيدى . بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 97 مىليون 63 مىڭ 100 يۈەن بولۇپ، سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 93.39 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى؛ سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئالتە مىليون 869 مىڭ يۈەن بولۇپ، سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 6.61 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

يېزا ئىگىلىكىدە ئۇدا تۇت يىل مەھسۇلات ئاشقان ئاساستا يەنە مول ھوسۇل ئېلىندى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 187 مىليون 317 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.19% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 88 مىڭ 40 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.75% ئاشتى؛ يېغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئالتە مىليون 776 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.52% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 395 مىڭ 781 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.33% كۆپەيدى. ئورمانىنىڭ ساقلانغان كزلىمى 404 مىڭ مو بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.37% كۆپەيدى.

يېزا-باژار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى تۇت مىليون 393مىڭ 600 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.63% كۆپەيدى.

سودا: ناھىيە بويىچە 1985 - يىللىق سودىدىكى ئومۇمىي سېتىۋېلىش مىقدارى 47 مىليون 279 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% كۆپەيدى، ئومۇمىي سېتىش مىقدارى 43 مىليون 619 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% كۆپەيدى، ئىجتىمائىي ئاۋارلارنىڭ پارچە سېتىلىش مىقدارى 37 مىليون 22 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.64% كۆپەيدى، بازارلاردىكى پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى23 مىليون 228 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: ناھىيە بويىچە 1985 - يىلدىكى ھەرخىل ئاپتوموبىل 231، ھەرخىل تىراكتور829 (قول تراكتورنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) ؛ تاشيولنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 7194 كىلومېتر، بۇنىڭ ئىچىدە ئاسفالت يول 38 كىلومېتر. ھەممە يېزىدا پوچتا - تېلېگراف ئورنى، ھەممە كەنتتە پوچتا يولى بار. ئۇچۇر تورلىرى پۈتۈن ناھىيىگە تارقالغان.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە، تەنتەربىيە: 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە بار بولغان ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپ 23، باشلانغۇچ مەكتەپ 176، بىلىم ئاشۇرۇش مەكتىپى بىر، پارتىيە مەكتىپى بىر، جەمئىي ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلىرى 3078، ئوقۇغۇچىلىرى 46 مىڭ

يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قوتۇلدۇرۇپ، يۇرتنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈش

1985 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى بېيجىڭ ۋاقتى‌سائىت 20 دىن 41 مىنۇت ئۆتكەن‌دە، قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرىدى. شۇ ھامان، يەر ۋە تاغلار مىدىرلاپ، غەلىتە ئاۋازلار چىقىپ، يەر يېرىلىپ، دەرەخلەر نابۇت بولۇپ، ئۆيلەر يىقىلىپ، 23 مىڭدىن ئارتۇق ئاھالىنىڭ ھاياتى، مال ـ مۈلكى تەھدىتكە ئۇچرىدى. يەر تەۋرەش ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ خىلى داۋاملاشتى. 10 كەنت، بىر مەيدانىدىكى دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرى‌خارابىلىققا ئايلاندى؛ ئېرىق ـ ئۆستەڭلەر نىڭ قاشلىرى ئۆرۈلدى، يېرىلدى. ئۆستەڭلەر توسۇلۇپ قالدى، سۇ يامراپ كەتتى؛ 20 نەچچە مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى تاشيول يېرىلىپ كەتتى. ئۇ يەردىن سۇ چاچراپ چىقتى؛ نۇرغۇن كىشىلەر ئۆرۈلگەن ئۆيلەرنىڭ ئاستىدا قالدى، ھەممە جايلار ئېغىراش ساداسىرى بىلەن قاپلاندى. ئېنىقلىنىشىچە، 4633 ئائىلە ئاپەتكە ئۇچرىدى، 157 ئادەم يارىلاندى، 45 ئادەم ئۆلدى.

قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ بېگىمۇستەڭ يېزىسىدا يېڭىدىن سېلىنغان كەنت ـ تىجارەتخانا ۋە مەدەنىيەت پونكىتى.

963، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99%. ناھىيە بويىچە ناھىيە، يېزا دەرىجىلىك دوختۇرخانىدىن 19ى، تېببىي خادىملاردىن 326 سى، كېسەل كارىۋىتىدىن 687 سى، ساقلىقنى ساقلاش پونكىتىدىن 197 سى، سانىتارلاردىن 251ى بار. ھەممە يېزىدا ئەنئەنىۋىيە پائالىيەت سورۇنى ۋە مەدەنىيەت پونكىتى، كۈتۈپخانا، كىنوخانا (كىنو ئەترىتى)، مەدەنىيەت پائالىيەت ئۆيى، تېلېۋىزور ئۆيى، رادىئوقاتارلىق مەدەنىيەت ئورۇنلىرى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985ـ يىلى ناھىيە بويىچە يېزىلاردا ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 172.28 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.95% كۆپەيدى؛ ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە مەھسۇلات قىممىتى 385.05 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.59% كۆپەيدى. خەلق ئامانەت ساقلىنىڭ بانكىدىكى ئامانەت سومىسى 13 مىليون 487 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.49% كۆپەيدى، ھەر نوپۇسنىڭ بانكىدىكى ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 46.66 يۈەنگە يەتتى.

ئاساسىي ئەتىقە: داڭلىقلىرىدىن ئۇيغۇرتىلشۇناس مەھمۇد قەشقەرى مەقبەرىسى، خانىئۆي قەدىمكى قەلئەسى ۋە ھور بۇددا مۇنارىسىنىڭ كونا ئورنى بار. (چيۇجيۇ، ۋاڭ چېڭفۇ)

319 چارۋا تۆلدى ۋە زەخمىلەندى، 21 مىڭ 69 ئېغىز تۆي تۆرۈلۈپ چۈشتى. ئوپال يېزىسىنىڭ توققۇز كەنتى، بىر مەيدانغا ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاھالىلەر ئومۇمىي ئاھالىسانىنىڭ 74.4 پېرسەنتىنى تەشكىللىدى. ئۆرۈلگەن تۆيلەر، تۆلكەن چارۋىلار، بۇزۇلغان تۆي جاھازىلىرى قاتارلىقلاردىن بولغان زىيان 23 مىليون 700 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىنىڭ 1-كەنتىدە يەر تەۋرەش يۈز بەرگەن جاغدا يىقىلغان تاغ.

باۋدى فوتوسى.

ئاپەت يۈز بەرگەندىن كېيىن، خىزمەتكە رىياسەتچىلىك قىلىۋاتقان ناھىيەلىك مۇئاۋىن شۇجىسى ۋاڭ ئەيشەن يەر تەۋرەش يۈز بېرىپ 40 مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن يەر تەۋرىگەن رايونغا يېتىپ باردى. ھاكىم مامۇت ئىسمايىل، مۇئاۋىن شۇجى ئابدۇغوپۇر ئۆمەر-لەرمۇ ئارقىدىنلا يېتىپ باردى. ئۇلار ۋىلكومغا دوكلات قىلدى ھەمدە ئەسلەي ئەھۋالنى ئاساسەن، دەرھال مۇنۇ جەددىي تەدبىرلەرنى قوللاندى: ناھىيە-لىك بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلارنى ۋە دوختۇرخانىنى جەددىي سەپەرۋەر قىلدى. ئاپەتكە ئۇچراپ يارىلانغان خەلقنى جەددىي قۇتقۇزۇش ۋە توشۇشقا تەبيي خادىم ۋەئاپە-تىموبىللارنى تەشكىللىدى؛ تەشچى ـ خىزمەتچىلەرنى كېچىلەپ تەشكىللەپ، ئاپەت رايو-نىغا ئۇلىنىدىغان تېلېفون سىم يولىنى جەددىي رېمونت قىلىشنى پوچتا ـ تېلېگراف ئىدا-رىسىغا ھاۋالە قىلدى؛ ئاشلىق تارماقلىرىنى ئاشلىق ۋە ھەر خىل پىششىق يېمەكلىكلەرنى يۆتكەشنى تېز ئورۇنلاشتۇرۇشقا ئۈيۇشتۇردى؛ ھەر دەرىجىلىك رەھبىرىي كادىرلارنى ئېغىر ئاپەتكە ئۇچرىغان كەنتلەرگە بېرىپ رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقلىقىنى ئۈتەشكە، ئىش تەقسىملەشلىپ ھۆددىگە ئېلىشقا، يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇشقا ئۈيۇشتۇردى؛ ئېغىر ئاپەتكە ئۇچرىغان كەنتلەرگە ئەۋەتىش ئۈچۈن، ناھىيىگە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇن-لارنىڭ جەددىي يىغىنىنى ئېچىپ، 350 دىن ئارتۇق ئىشچى ـ خىزمەتچىنى ئاجراتتى؛ يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇش خىزمىتىگە قوماندانلىق قىلىش ئۈچۈن، ناھىيىلىك يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇش قوماندانلىق شىتابىنى قۇردى.

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەن، ئاپتونوم رايون ۋە ۋىلايەت ئاپەت رايونى-دىكى خەلقنە ئىنتايىن غەمخورلۇق قىلدى، ئاپەت ئەھۋالى ھەققىدىكى تېلېگرامىنى تاپ-شۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ج ك پ مەركىزىي كومىتېتى شۇجىچۇسىنىڭ شۇجىسى خۇچىلى، گو-ۋۇيۈەنىنىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى تيەنجيۈن، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ بىرىنچى شۇجى-سى ۋاڭ ئېنماۋ، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى ئىسمايىل ئەمەت، ئاپتو-نوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇدىرى تۆمۈر داۋامەت، ئۇرۇمچى ھەربىي رايونىنىڭ سىلكىيۈەنى شياۋچۈەنفۇ، سىياسىي كومىسسارى تەن شەنخي، ئاپتونوم را-يونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى لى جيايۈ ۋە ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگاك، ۋالىي ئابدۇغوپۇر

سەدىق قاتارلىق رەھبەرلەر ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ مەركەزگە، كوۋۇيۈەنگە ۋە ئاپتونوم رايونغا، ۋىلايەتكە ۋاكالىتەن، شەخسەن ئۆزلىرى ئاپەترايونىغا بېرىپ كۆزدىن كۆچۈردى. ھال سوردى، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇشقا يېتەكچىلىك قىلدى ھەمدە ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش پۇلى ئۈچۈن ئالتە مىليون 500 مىڭ يۈەن پۇل ئاجرىتىپ بەردى، ھەر مىللەت خەلقىدىن ئىنتىمپا قىلمىغىنى كۆچەيتىپ، تەرىشىپ كۆرەش قىلىپ، يۇرتىنى قايتىدىن گۈللەندۇرۇپ، ئاپەت رايونىنى تېخىمۇ كۈزەل قىلىپ قۇرۇپ چىقىشنى، شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشى تۇتۇپ، كىلەر يىللىق مول ھوسۇل ئۈچۈن ئۇلنى ياخشى سېلىشنى تەلەپ قىلدى.

8- ئايىنىڭ 26- كۈنى چۈشتىن بۇرۇن، خۇچىلى، تىيەن جىيۈنلەر ئاپەت رايونىغا شەخسەن ئۆزلىرى بېرىپ، ئاپەتتىن كېيىنكى يېزىلىق دوختۇرخانىنى، مەكتەپنى كۆردى، يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇشقا كەلگەن ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كوماندىرىجەڭچىلىرىنى يوقلىدى. ئاپەت ئەھۋالى ئېغىر بولغان 7 - كەنتە، خۇچىلى، تىيەن جىيۈنلەر ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ: «سىلەر چۆچۈپ قالدىڭلار، بىز مەركەزگە، كوۋۇيۈەنگە ۋاكالىتەن سىلەردىن ھال سورىغىلى كەلدۇق» دېدى ھەمدە كۆپچىلىكنى ئۆز كۆچمىگە تاپىنىپ ئىش كۆرۈپ، جاپادىمۇ، ھالاۋەتتىمۇ بىللە بولۇپ، قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، يەر تەۋرەش ئاپىتى ئۈستىدىن غەلبە قىلىپ، يۇرتىنى قايتىدىن گۈللەندۇرۈشكە ئىلھاملاندۇردى. كۆپچىلىك ھاياجانلانغىنىدىن ئىسسىق ياشلىرىنى تۆكۈپ، ئارقا - ئارقىدىن: «رەھمەت! رەھمەت!» دېدى.

مەركەز، ئاپتونوم رايون ۋە ۋىلايەتتىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىنىڭ سەمىمىي غەمخورلىقى بىرىنچى سەپتە يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇۋاتقان ھەر دەرىجىلىك كادىرلارنى، ھەر مىللەت ئاممىسىنى ۋەخەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كەلگە كوماندىرىجەڭچىلىرىنى ئىنتايىن زور دەرىجىدە ئىلھاملاندۇردى، ئۇلار بىر نەيەتتە ئىنتىمپا قىلىشىپ، يەر تەۋرەش ئاپىتى ئۈستىدىن غەلبە قىلىش ئۈچۈن كېچە - كۈندۈز لەپ كۈرەش قىلدى. ناھەكوم، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ئاپەت رايونىدىكى خەلق بىلەن بىرلىكتە، يۇرتىنى قايتىدىن گۈللەندۇرۇش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇش ئۈچۈن 23 مىڭدىن ئارتۇق ئەمگەكچىنى ۋە 1290 نەپەر ئۇستىكارنى ئاپەت رايونىغا بېرىشقا تەشكىللىدى. ئۇلار 50 نەچچە كۈن ۋاقىت ئىچىدە، 76 مىليون دانە كىرپەك قۇيدى، 10 مىڭ 950 يۈرۈش ئىشىك - دېرىزە ياسىدى، 12 مىڭ 988 ئېغىز يېڭى ئۆي سالدى ھەمدە 1592 ئاپىتىلىك دېھقانلىق خەتەرلىك ئۆيلىرىنى رېمونت قىلىپ بەردى.

خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇشتا زور رول ئويناندى، قەشقەردە تۇرۇشلۇق مەلۇم قىسىم قاتتىق يەر تەۋرەش قەشقەر زىمىنىدىن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، دەرھال سىياسىي كومىسسارلىيۇچېكىيەن، شىتاب باشلىقى ۋاڭ زىلىيەنلەر يېتەكچىلىكىدە، ئوپال يېزىسىغا يېتىپ كېلىپ، خەتەردىن، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇشقا كىرىشىپ كەتتى. كادىرلار، جەڭچىلەر ئاممىنىڭ ئاپەتكە ئۇچرىغان ئېچىنىشلىق ھالىتىنى كۆرۈپلا، كۆز ياشلىرىنى ئاققۇزدى، ئۇلار: «خەلقىنىڭ ئاپىتى بىزنىڭ ئاپىتىمىز، خەلقىنىڭ كۈلپىتى بىزنىڭ كۈلپىتىمىز، بىز چوقۇم ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىنى پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن قۇتۇلدۇرىمىز» دېدى. ئۇلار قالدۇق تەۋرەشنىڭ خەۋپىگە قارىماي، يارىلانغان ئاممىنى ۋە خەلقنىڭ مال - مۈل -

ئوز كىشىلىرىمىز ئازادلىق ئارمىيە يەر تەۋرەشنىڭ تەسىرى تېخى تۈگىمىگەن ئەھۋالدا خەتەرگە قارىماي، خەلقنىڭ ھاياتى ۋە مال — مۈلكىنى قۇتۇلدۇردى.

باۋدى فوتوسى.

كىمنى پىداكارلىق بىلەن قۇتۇلدۇردى. مەلۇم يېزىنىڭ بەنجاڭى، كوممۇنىست چىن گېردىي يېقىلىپ چۈشكەن قويى ئېغىلىغا سەكرەپ چۈشۈپ، سەككىز قويىنى بىر — بىرلەپ بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئېغىلنىڭ تۆگىز يېرىدىن سىرتقا سۇنۇپ بەردى. شىتاپ باشلىقمۇ يېقىلىپ چۈشۈش ئېھتىمالى بولغان تۆۋي ئۈچكىدە ئامىنىڭ مال — مۈلكىنى جىددىي قۇتۇلدۇرۇشتا چوڭ تۆردى. ئۇلار ئىككى كۈن ئىچىدە ئاپەتتىن، خەۋپتىن قۇتۇلدۇرۇش خىزمىتىنى ئورۇنلىدى، 1547 ئائىلىلىك دېھقانغا ۋاقىتلىق كەپە سېلىپ بەردى. يەنە مەسىلەن: مەلۇم پولكنىڭ كوماندىر — جەڭچىلىرى ئاپەتكە ئۇچرىغان ئامما ئۈچۈن ئون كۈن ئىچىدە 138 ئېغىز ئۆي سېلىپ بەردى، 305 سۇپا ياساپ بەردى، 843 كۋادرات مېترلىق ئېغىل — قوتان ياساپ بەردى، 308 مېترلىق تام سوقۇپ بەردى، 550 كۋادرات مېترلىق كونا ئۆينى چاقتى، 325 كۋادرات مېترلىق تامنى سۇۋاپ بەردى، 214 مېترلىق ئۆستەڭنى چېپىپ بەردى. يەنە 15 ئاپتوموبىلنى چىقىرىپ، 500 توننا سېمونتنى توشۇش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىدى. ئاپەت رايونىدىكى خەلقنىڭ يۇرتىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈش جېڭىگە پائال كىرىشىپ كەتتى. ئامما تەسىرلەنگەن ھالدا: «پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتكە ھەشقاللا، خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىگە ھەشقاللا!» دېدى.

ئاپتونوم رايون، ۋىلايەتتىكى ئورۇنلار ۋە قېرىنداش ناھىيە، شەھەرلەر ناھىيىمىزدىكى ئوپال يېزىسىنىڭ قاتتىق يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئاپتونوم رايونلۇق پوچتا — تېلېگراف باشقۇرۇش ئىدارىسى، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى ۋە ئۇنىڭغا بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار، جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قوماندانلىق شتابى، قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى، ئازادلىق ئارمىيىنىڭ قەشقەردە تۇرۇشلۇق مەلۇم زاپاس پولكى قاتارلىق 147 ئورۇن ۋە شەخس جەمئىي 495 مىڭ 49 يۈەن قىممىتىدىكى 55 خىل ماددىي ئەشيا، 132 مىڭ 713 يۈەن نەق پۇل ياردەم قىلدى. بولۇپمۇ قەشقەر شەھەركوم، شەھەرلىك ھۆكۈمەت يەر تەۋرەش يۈز بەرگەن كۈنى كېچىسى كىشىلەرنى ھەر خىل يېمەكلىكلەرنى تەييارلاشقا كېچىلەپ ئۇيۇشتۇردى. ئەتىسى تاڭ ئاتماي تۇرۇپلا، 30 مىڭ نان بېسىلغان ئاپتوموبىللارنى ئوپال يېزىسىغا ئەۋەتىپ، «بىر تەرەپ قىيىنچىلىقتا قالسا، ھەممە تەرەپ ياردەم بېرىش» تەك سوتسىيالىستىك روھنى كونكرېت گەۋدىلەندۈردى.

مەركەز، ئاپتونوم رايون، ۋىلايەتنىڭ سەمىمىي غەمخورلۇقى ۋە ئورۇنلارنىڭ شەخسىيەتسىز ياردىمى بولغانلىقى ئۈچۈن، گەرچە 8 — ئاينىڭ 23 — كۈنى قاتتىق يەر تەۋرىگەندىن تارتىپ 9 — ئاينىڭ 24 — كۈنىگىچە جەمئىي 1477 قېتىم چوڭ — كىچىك يەر تەۋرەش يۈز بېرىپ تۇرغان بولسىمۇ، ئاپەت رايونىدا 10 — ئاينىڭ 25 — كۈنىگىچە، يۇرتنى قايتا-

يېڭسار ناهىيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: يېڭسار ناهىيىسى كۆڭكۆر چوققىسىنىڭ شىمالىي ئېتىكىگە، تارىم ئويمانلىقىنىڭ غەربىي‌كېرۋىكىگە جايلاشقان. ئۇنىڭ ئورنى شەرقىي مېرىدىيان 45′ 75 تىن 53′ 76 قىچە، شىمالىي پاراللىل 25′ 38 تىن 03′ 39 قىچە بولغان ئارىلىقتا؛ دېڭىز قانچىلىق رايونلىرى دېڭىز يۈزىدىن 1600 مېتر، تاغلىق رايونلىرى دېڭىز يۈزىدىن 2256 ~ 1643 مېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 3900 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

ناهىيىنىڭ پۈتكۈل يەر شەكلى جەھەتتە غەربىي جەنۇبى ئېگىز، شەرقىي شىمالى پەس، غەرب، جەنۇب، شىمال تەرەپلىرى ئاقتۇ ناهىيىسى بىلەن، شەرقىي شىمال تەرىپى قەشقەر يېڭىشەھەر، يوپۇرغا ناهىيىلىرى بىلەن، شەرقىي قىسمى يەكەن ناهىيىسى بىلەن چېگىرىلىنىدۇ، جەنۇبىي قىسمى كۆڭىلۈن تېغىغا تۇتۇشىدۇ.

ناهىيە بازىرى قاراق تېغىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىغا جايلاشقان بولۇپ، قەشقەرگە 70كىلومېتر كېلىدۇ.

كىلىماتى: 1985 ـ يىلى كۆن‌نۇرىنىڭ يىللىق چۈشكەن ۋاقتى 2638.8 سائەتكە يېتىپ، دىن گۈللەندۈرۈش بويىچە ئاساسىي گەۋدە قۇرۇلۇشى پۈتۈنلەي ئورۇنلىنىپ بولدى، 11 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى يارىدارلار ساقىيىپ بولدى. ئاپەتكە ئۇچرىغان خەلق يېڭى ئۆيلەرگە خۇشاللىق بىلەن كۆچۈپ كىردى.

يەر تەۋرەشتىن كېيىن قۇرۇلغان يېڭى ئوپال. گويمىنىڭ فوتوسى.

بۇ قېتىم يېڭىدىن سېلىنغان ئۆيلەرنىڭ كۆلىمى چوڭ، يورۇقلۇقى ياخشى بولۇپ، ئۆينىڭ ئىچىگە يەر تەۋرەشتىن مۇداپىئەلىنىش تۈۋرۈكلىرى ئورنىتىلدى. ھەر دەرىجىلىك پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمەتلىرى ئەھمىيەت بەرگەچكە، 1985 ـ يىلى ئوپال يېزىسىنىڭ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا يەنىلا بىر قەدەر ياخشى ھوسۇل ئېلىندى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل‌پەل كەملىگەندىن تاشقىرى، باشقا دېھقانچىلىق زىرائەتلىرى مەھسۇلاتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە ئاشتى. (چيۇ جيۇ)

يىللاردىكى ئوخشاش مەزگىلدىكى ئوتتۇرىچە 2779.1 سائەتتىن سەل ئاز بولدى، يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا $11.8^{\circ}C$ بولۇپ، يىللاردىكى ئوتتۇرىچە $11.4^{\circ}C$ تىن $0.4^{\circ}C$ ئۆرلىدى، يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارى 18.4mm، يىللىق پارغا ئايلىنىش مىقدارى 2150.5mm بولدى، 1985 - يىلى 1 - ئايدا ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا $17.6^{\circ}C$ ــ، ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا $7.5^{\circ}C$ ــ، 7- ئايدىكى ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا $37.6^{\circ}C$، ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا $26.9^{\circ}C$، يىللىق قىراۋسىز مەزگىل 223كۈن بولدى، يىلبويى ئۈچ قېتىملىق ئاپەت خاراكتېرلىك ھاۋا ئايرىم - ئايرىم ھالدا 4- ئاينىڭ 18 - كۈنى، 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى، 6 - ئاينىڭ20- كۈنى كۆرۈلۈپ، ئۇچىلى قېتىم سەككىز بال بوران چىقتى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە 37 مىڭ 715 ئائىلە، 161مىڭ 495 نوپۇس، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا نوپۇسى 147 مىڭ 889، غەيرى يېزا ئىگىلىك نوپۇسى18 مىڭ 341 بولدى. ناھىيە بويىچە توققۇز مىللەت بار: ئۇيغۇرلار 158 مىڭ 538 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 97.2 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى،خەنزۇلار2321 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ1.5 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، قىرغىز، خۇيزۇ، ئۆزبېك، تاجىك، قازاق، زاڭزۇلار نىڭ نوپۇسى جەمئىي 1.3 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.

1985 - يىلى ناھىيە بويىچە نوپۇسنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 2.9%، بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلار نوپۇسىنىڭ كۆپىيىش نىسبىتى 1.2% بولدى.

ناھىيە بويىچە ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلار ئائىلىسى 446 گە، نوپۇسى 2204 كە يەتتى، ھازىر چەت ئەللەردە تۇرۇۋاتقان مۇھاجىرلاردىن 1824 ى بار، ئۇلار ئايرىم - ئايرىم ھالدا سەئۇدى ئەرەبىستان، سوۋېت ئىتتىپاقى، تۈركىيە، غەربىي گېرمانىيە، پاكىستان، مالايشىيا، كامبودژا، ۋېيتنام، ئەنگلىيە، ھىندونېزىيە، فىلىپپىن، ئامېرىكا، ياپونىيە قاتارلىق جايلاردا ئولتۇرۇشلۇق.

مەمۇرىي رايونلىرى: ناھىيە تەۋەسىدە 12 يېزا، بىر بازار بار. ئۇلار: ماڭشىن، سۆگەت، قىزىل، ئوچار، ئەگىز، لومپا، چولپان، شەھەر ئەتراپى، ساغان، يېڭىيەر، سېپىتلە، توپلۇق يېزىسى ۋە يېڭىسار بازىرىدىن ئىبارەت. ناھىيە تەۋەسىدە جەمئىي 158 كەنت، 846 مەھەللە، دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق مەيدانلىرىدىن بەشى، يېزىلار باشقۇرغان دېھقانچىلىق مەيدانلىرىدىن ئوندا بار، يېڭىسار بازىرى تەۋەسىدە تۆت ئاھالە كومىتېتى، 14 مەھەللە بار.

بايلىقى:

يەر بايلىقى: ناھىيە بويىچە تېرىلغۇ يەر ئومۇمىي كۆلىمى 358 مىڭ 300 مو، ئورمانلىقى 32 مىڭ 100مو، ئوتلاق 469 مىڭمو كېلىدۇ، قۇمسىز تۇپراق ۋە قۇملۇق تۇپراق 99.4پىرسەنتىنى ئىگە للەيدۇ، كۆپ خىل دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىنىڭ ئۆسۈشىگە باپ كېلىدۇ.

سۇ بايلىقى: ناھىيە بويىچە يىللىق باشلىنىدىغان سۇ مىقدارى جەمئىي470 مىليون كۇبېمېتىر كېلىدۇ. ئاساسلىق دەريالاردىن كۆسەن دەريا سىستېمىلىق يىللىق ئوتتۇرىچە ئېقىن مىقدارى 632 مىليون كۇبېمېتر، ناھىيىگە تەقسىم قىلىنغان سۇنىڭ يىللىق ئېقىن مىقدارى 294 مىليون كۇبېمېتر، ئېگىز يەر دەريا سىستېمىلىق ئېقىن مىقدارى 70 مىليون كۇبېمېتر كېلىدۇ. ئىككى دەريادىن ئەمەلىيەتتە كىرگەن سۇ 364 مىليون كۇبېمېتر بولۇپ، يىللىق ئومۇمىي كىرگەن سۇنىڭ77.4 پىرسەنتىنى ئىگە للەيدۇ؛ بۇلاق سۇيى تولۇق، ئېقىن مىقدارى مۇقىم،

يىللىق ئېقىن مىقدارى 106 مىليون كۇبمېتر بولۇپ، يىللىق كىرگەن سۇ مىقدارىنىڭ 22.6 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. 1985- يىلى ناھىيە بويىچە دەريالاردىن كىرگەن سۇ مىقدارى 408 مىلـ يون كۇبمېتر، سۇ ئامبارلىرىغا قاچىلانغان سۇ مىقدارى 39 مىليون كۇبمېتر بولدى.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 51 مىليون 102 مىڭ 100 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 8.83% كۆپەيدى، بۇـ نىڭ ئىچىدە، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 43 مىليون 388 مىڭ يۈەن بولـۇپ، 6.8% كۆپەيدى.

1985 - يىلى ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 107 مىليون 431 مىڭ جىڭگا يېتىپ، ئالدىنـ قى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 1.9%، 1980 - يىلغا سېلىشتۇرغاندا 25.6% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 39 مىڭ 320 دانگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 1.3%، 1980 - يىلغا سېلىشتۇرغاندا 185% ئاشتى؛ يانغىلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى بەش مىليون 433 مىڭ جىڭگا يېتىپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 8.7%، 1980 - يىلغا سېلىشتۇرغاندا 135.8% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 225 مىڭگا يېتىپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 2.3%، 1980 - يىلغا سېلىشتۇرغاندا 19.17% كۆپەيدى.

1985 - يىلى ئەھيا قىلىنغان ئورمان 26 مىڭ 100 مو بولۇپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 73.9% كۆپەيدى، يېتىشتۈرۈلگەن كۆچەت ئالتە مىڭ مو بولۇپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 56.5% كۆپەيدى، پارچە - پۈرات ئىككى مىليون 340 مىڭ تۇپ جىرىم تېكىلدى، يېڭىدىن كۆپەيـ تىلگەن مېۋىلىك دەرەخ كۆلىمى 20 مىڭ 29 موغا يەتتى.

1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرى بىر قەدەر زور دەرىجىدە راۋاجلاندى، كار- خانىلارنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 850 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 166% كۆپەيدى، ساپ پايدىسى بىر مىليون 28 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئومۇمىي كىرىمىنىڭ 17.5 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى؛ يېزا- بازار كارخانىلىرىدىن 153ى، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 2364ى بار، ناھىيە بويىچە ھەر خىل كەسىپىي ئائىلە 1784 كە يېتىپ، يېزا ئومۇمىي ئائىلىسىنىڭ 4.68 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.

1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى يىلىغا 300 تونна ئىشلەپچىقىرىـ دىغان مېۋە قېقى زاۋۇتىدىن بىرنى، يىلىغا 12 مىڭ خىش ئىشلەپچىقىرىدىغان خىش زاۋۇـ تىدىن ئىككىنى قۇردى.

سانائەت، قاتناش: 1985 - يىلى سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى يەتتە مىليون 714 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 21.8% كۆپەيدى، ئاساسلىق سانائەت بويۇمـ لىرىدىن كۆمۈر مەھسۇلاتى 43 مىڭ 537 تونناغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 6.8% كۆپەيدى. سېمونت مەھسۇلاتى توققۇز مىڭ تونناغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلغا سېلىشتۇرغاندا 31.4% كۆپەيدى.

ناھىيە بويىچە يەتتە جايدا سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇلغان بولۇپ، ئومۇمىي سىـ غىمچانلىقى 1789 كىلوۋات، يىللىق توك بېرىش مىقدارى ئىككى مىليون 60 مىڭ كىـلوۋات سائەت كېلىدۇ، 210 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا يۇقىرى بېسىملىق سىم يولى بار، ھازىر قۇرۇلۇـ ۋاتقان كامپا 2 - بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ سىغىمچانلىقى 2400 كىلوۋات، يىللىق توك بېرىش مىقدارى 21 مىليون 600 مىڭ كىلوۋات سائەت كېلىدۇ.

ناهىيە بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى 28 كارخانىنىڭ ھەممىسى پايدا ئالىدى. پايدا ئومۇمىي سوممىسى بىر مىليون 39 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.4% كۆپەيدى؛ مال مەنبەسى جىددى بولغان ئەھۋال ئاستىدا، قاتناش ـ تىرانسپورتتا 6823 تونىنا يۈك توشۇش مىقدارى، ئىككى مىليون 262 مىڭ تونىنا كىلومېتر يۈك توشۇش ئوبوروت مىقدارى، 886 مىڭ 96 كىلومېتر يولۇچى توشۇش ئوبوروت مىقدارى ئورۇنلاندى.

يېڭا ئىگىلىك ماشىنىلىرى: 1985 ـ يىلى ناهىيە بويىچە يېڭا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ئومۇمىي ئېنېرگىيىسى 28 مىڭ 901 ئات كۈچىگە، يېڭا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىدىغان چوڭ ـ ئوتتۇرا تىپتىكى تراكتورلار 248 گە، بۇنىڭ ئېنېرگىيىسى 11 مىڭ 544 ئات كۈچىگە، چوڭ ـ ئوتتۇرا تىپتىكى تراكتورلارغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمانلىرى 160 گە يەتتى؛ 1985 ـ يىلى ناهىيە بويىچە يېڭا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ مۇقىم مۇلكى ئۈچۈن سېلىنغان مەبلەغ بەش مىليون 838 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.1% كۆپەيدى، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر مو يەر ئۈچۈن 19.46 يۈەن مەبلەغ سېلىندى، 1985 ـ يىلى تراكتورلار ـ نىڭ ساق تۇرۇش نىسبىتى 89%، بىر مو يەرنىڭ تەننەرقى 1.16 يۈەن، بىر مو يەر ئۈچۈن ماي سەرپىيات مىقدارى 525 گرام بولدى.

مالىيە: 1985 ـ يىللىق مالىيەكىرىمى بىر مىليون 990 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.22% كۆپەيىپ، بېكىتىلگەن كۆرسەتكۈچنىڭ 15.33 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى؛ مالىيە چىقىمى 11 مىليون 400 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئىككى مىليون 131 مىڭ يۈەنلىك چىقىمكۆپەيىپ، بېكىتىلگەن كۆرسەتكۈچنىڭ 105.9 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى؛ 128 مىڭ يۈەنلىك سودا ـ سانائەت بېجى، 580 مىڭ يۈەنلىك دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق بېجى، 192 مىڭ يۈەنلىك باشقا باج ئورۇنلاندى، 265 مىڭ يۈەنلىك دۆلەت خەزىنە چېكى سېتىۋېلىنىپ، 24 مىڭ يۈەن ئاشۇرۇۋېتىلدى.

ئاساسىي قۇرۇلۇش: 1985 ـ يىلى ئاساسىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن بەش مىليون 791 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىنغانىدى، ئەمەلىيەتتە تۆت مىليون 340 مىڭ يۈەن ئورۇنلاندى، 14 مىڭ 867 كۇۋادىرات مېتىرلىق ئۆي سېلىندى، كامپا 2 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى ئۈچۈن سېلىنغان مەبلەغدىن ئىككى مىليون 750 مىڭ يۈەن ئورۇنلاندى، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 6.7 كىلومېتر كېلىدىغان ئالتە يول يېڭىدىن ياسىلىپ، كېڭەيتىپ ياسىلىپ، 3.1 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتىكى يولغا ئاسفالىت يېتۈزۈلدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە، پەن ـ تېخنىكا: 1985 ـ يىلى ناهىيە بويىچە 12 ئوتتۇرا مەكتەپ، 62 باشلانغۇچ مەكتەپ، 1589 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى بار بولۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى 21 مىڭ 810 غا، مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى 3494 گە، مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 67 پىرسەنتكە يەتتى. 1985 ـ يىلى باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەر 2318، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە كۆچكەنلەر 1597 بولۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ 63.8 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى؛ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەر 593، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە كۆچكەنلەر 386 بولۇپ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ 65 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى؛ 40 ئوقۇغۇچى ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومىلارغا ئوقۇپ، ئومۇمىي سانىنىڭ 6.7 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى؛ 286 ئوقۇغۇچى تولۇق ئوتتۇرا

مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، 44ى ئالىي مەكتەپكە ئۆتۈپ، ئومۇمىي سانىنىڭ 15.38 پىرسەنتىنى ئە - گەللىدى. 1985 - يىلى 49 مىڭ 827 كىشى ساۋاتسىزلىقتىن قوتۇلدى، ساۋاتسىزلىقنى تۈگەتىش نىسبىتى 95.14 پىرسەنتنى ئىگەللىدى.

1985 - يىلى 50 ۋاتلىق خەنزۇچە ئۇلاپ كۆرسىتىدىغان تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ئاساسىدا، 300 ۋاتلىق ئۇيغۇرچە ئۇلاپ كۆرسىتىدىغان تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىن بىرى يېڭىدىن قۇرۇلدى.

1985 - يىلى ناھىيە بويىچە دوختۇرخانىدىن 15 ى، دوختۇر، سېستىرالاردىن 342 سى، كېسەلكارىۋىتىدىن 532 سى بار بولدى. ناھىيىلىك دوختۇرخانىدا ئىككى مىڭ كۆۋادرات مېتىرلىق ئامبولاتورىيە بىناسى يېڭىدىن سېلىندى.

1985 - يىلى ناھىيە بويىچە بار بولغان زىيالىيلار 2038، بۇنىڭ ئىچىدە ئالىي تېخنىكومنى پۈتتۈرگەنلەر 256، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومنى پۈتتۈرگەنلەر 1359، ناھىيە بويىچە پەن - تېخنىكا خادىملىرىدىن 366 سى بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇنۋېرسىتېتنى پۈتتۈر - گەنلەر 26، ئالىي تېخنىكومنى پۈتتۈرگەنلەر 14، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومنى پۈتتۈر - گەنلەر 326؛ ھەرخىل كەسىپىي ئۇنۋانغا ئېرىشكەنلەر 166، بۇنىڭ ئىچىدە ئىنژېنېر دەرىجە - لىكتىن يۇقىرى ئۇنۋانغا ئېرىشكەنلەر 18، يارداملىق ئىنژېنېر 74، تېخنىك 74.

1985 - يىلى زىيالىيلار سىياسىتى يەنىمۇ ئەملىيلەشتۈرۈلۈپ، 1103 زىيالىينىڭ پەر - زەنتلىرىنىڭ نوپۇس مەسىلىسى ھەل قىلىپ بېرىلدى، 45 زىيالىنىڭ ئائىلە تەۋەسىدىكى پەر - زەنتىنىڭ ئىشقا ئورۇنلىشىش مەسىلىسى ھەل قىلىپ بېرىلدى، 75 زىيالىي پارتىيىگە كىر - دى، بۇيېڭىدىن قوبۇل قىلىنغان پارتىيە ئەزالىرى ئومۇمىي سانىنىڭ 63 پىرسەنتنى ئىگەللىدى.

1985 - يىلى ئاممىۋى خاراكتېرلىك تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى بىر قەدەر ياخشى قا - نات يايدۇرۇلدى. بۇ ناھىيە ۋىلايەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئوغلاق تارتىشىش مۇسابىقىسىدە ئۈچىنچىلىككە ئېرىشتى، ۋىلايەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن چېلىشىش مۇسابىقىسىدا كوللېكتىپ ئۈچىنچىلىككە ۋە 80 كىلوگرام دەرىجىلىك چىمپىيونلۇققا ئېرىشتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 168.52 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18%، 1980 - يىلدىكىدىن 168.2% كۆپەيدى؛ ھەر نوپۇسقا ئوتتۇرا - چە توغرا كەلگەن ئاشلىق 660 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى بىلەن تەڭلەشتى؛ 1985 - يىلى يېزىلاردا شەخسلەرنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى تۆت مىليون 720 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ بانكىدىكى ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 39.42 يۈەن بولدى؛ 1985 - يىلى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئىش ھەققى ئومۇمىي سوممىسى سەككىز مىليون 65 مىڭ 100 يۈەن، ھەركە - شىنىڭ ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 1169.36 يۈەن، ھەر كىشىنىڭ ئايلىق ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 97.45 يۈەن بولدى؛ 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە 808 ئائىلە، 3232 نوپۇس يېڭى ئۆي - گە كۆچتى؛ 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە 701 ئائىلە، 2396 نوپۇس نامرات تالىقتىن قوتۇلۇپ، ئومۇمىي دېھقان ئائىلىسىنىڭ 1.8 پىرسەنتنى ئىگەللىدى؛ 1985 - يىلى شەھەر - يېزىلاردىكى سو - دىدا پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى يەتتە مىليون 630 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

يېڭسار ناھىيىسىدە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن چولپانلار كۆپ

يېڭسار ناھىيىسىدە 1982 - يىلى نوپۇسنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش داۋامىدا، 100 ياشتىن ئاشقانلاردىن 60 كىشىنىڭ بار ئىكەنلىكى ئېنىقلانغانىدى، ئۇلار ناھىيە بويىچە ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 0/0 4 نى ئىگەللىگەنىدى. 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىدىكى تەكشۈرۈشكە ئاساسلاندا، 100 ياشتىن ئاشقان ئەسلىدىكى 60 مويسىپىتتىن ھازىر ھايات‌لىرى 33 (100 ياشتىن ئاشقانلاردىن يېڭىدىنكۆپەيگەنلىرى ستاتىستىكىغا ئېلىنمىغانىدى) بولۇپ، ئۇلار كېيىنكى ھايات‌تىنى بەختلىك ئۆتكۈزمەكتە. مۇشۇ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن چولپانلاردىن 15 ى ئاتىلىۋى قوشۇنچە ئەمگەكلەرگە قاتنىشالايدۇ، يېمەك - ئىچمەك، يېتىپ - قوپۇش، تۇرمۇش ئىشلىرىنى ئۆزلىرى باشقۇرالايدۇ.

يېڭسار ناھىيىسىدە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن چولپانلارنىڭ كۆپ بولۇشىسوبيېكتىپ، ئوبيېكتىپ سەۋەبلەرگە ئىگە:

1 . مۇھىتى ياخشى. يېڭسار ناھىيىسى كۈنېنلۈن تېغىنىڭ شىمالىي ئېتىكىگە جايلاشقان، تاغ باغرىنىڭ جەنۇبىدىن شىمالىغىچە دۆڭلۈك بويلاپ تۆۋەنگە سوزۇلغان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1931 ~ 1212 مېتر كېلىدۇ. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا $11.4^{\circ}C$، كىلىمات ھەمىشە سۈرۈن، باپ ھالەتتە تۇرىدۇ. زېمىن چوڭ بولۇپ، سانائەتنىڭ بۇلغىشىغا ئۇچرىمايدۇ، ھاۋاسى ساپ، قالايمىقان ئاۋازلارنىڭكاشىلىسى مۇتلەق ئاز. بۇ يەردىكى كىشىلەر يىلبويى ھۆز تاغنىڭ قارسۇيىنى ئىچىدۇ. سۇلار ئېقىش جەريانىدا قۇياشنىڭ ئولتىرا بىنەپشە نۇرلىنىڭ مۇۋاپىق يورىتىشىنىباشتىن كۆچۈرىدۇ، سۇ قەۋەتلا سۈزۈك، كۆتۈرىدىغان ئىئون تەركىبى ئادەتتىكى رايونلارنىڭكىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. تەبىئىي پەن تەتقىقاتىدا ئىسپاتلىنىشىچە، قار سۈيى مۆز كىرىستاللىغا باي بولۇپ، مۇئەييەن دەرىجىدە ئورگانىزمنى ياشارتىشقا ياردەم بېرىدىكەن.

2 . ئەمگەك ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشنى ئاشۇرغان. يېڭسارداىكى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن 60 نەپەر چولپانىنىڭ شۇغۇللانغان ئىشلىرى بىردەك بولمىسىمۇ، لېكىن ھەممىسى ئەمگەكچىلەردۇر. « ھايات ھەرىكەتكە باغلىق»، بۇ سۆز ئۇلاردا روشەن ئىپادىلەنگەن. 60 كىشى ئىچىدە يىلبويى يېزا ئىگىلىك ئەمگىكى بىلەن شۇغۇللانغانلار 56، قول ساناقەت ئەمگەكى بىلەن شۇغۇللانغانلار ئۈچ، باشقا ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغىنى بىر بولۇپ، ئەمگەك ئۇلارنىڭ تەن سۈپىتىنىڭچىنىققۇرغان، كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئېقتىدارىنى ئاشۇرغان، كونا جەمئىيەتتە ئۇلار تۇرمۇش ئۇچۇن جان تالىشىپ، ئېغىر، توختىماس جىسمانىي ئەمگەكلەرنى سەرپ قىلغان. ئازادلىقتىن كېيىن، پارتىيەنىڭ رەھبەرلىكىدە ئەمگەك قىلىش باي بولغان. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇنىڭ ئاكتىپ قاتناشقۇچىلىرىدۇر. قىزىل يېزىسىنىڭ 4-كەنتىدىكى رەززاق مەھەممەت (104 ياش) پۈتۈن ھايات‌ىدا دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان، ئاكى ھازىرغىچە كەتمەن كۆتۈرۈپ سۇ تۇتۇش بىلەن مەشغۇل بولماقتا، يېقىن جايلاردا ئىش بولسا پىيادە بارىدۇ.

3 . يېمەك - ئىچمەك ئالاھىدىلىكى. بۇ مويسىپىتلار ئورتاق تۇرمۇش ئادىتىگە ۋەھەۋىسىگە ئىگە. ئۇلارنىڭ ئاساسلىق يېمەكلىكى قارا ئاشلىق بولۇپ، يىلبويى كۆممە قو-

ناق ئۇنى ئاساس قىلىنغان يېمەكلىكلەرنى يەيدۇ. قوشۇمچە يېمەكلىكلەر جەھەتتە سۈت مەھـ سۇلاتلىرى: مەسىلەن، يېگى سۈت، قايماق ۋە ئېر ىمچەكنى بىر قەدەر كۆپ ئىستېمال قىـ لىدۇ. يېمەكلىكلەر ئىچىدە قورۇلغان، دەملەنگەن، قاقلانغان، ياغدا لـغان يېمەكلىكلەرنى ناھايىتى ئاز يەيدۇ. ئوتياش جەھەتتە. چامغۇر، سەۋزىنى ئاساس قىلىدۇ. ئۇلار ئاچچـىق يېمەكلىكلەرنى ياخشى كۆرمەيدۇ، زىيادە كۆپ ئىچمەيدۇ، يېمەيدۇ، ھەددىدىن ئارتۇقسـو ـغۇق، قىزىق يېمەكلىكلەرنى يېمەيدۇ، تاماكا چەكمەيدۇ، ھاراق ئىچمەيدۇ (يـاكى ھـاراق ئىچىشىدە ئۆزگىرىش بولۇپ تۇرىدۇ)، قوغۇن، ئۈزۈم، ئۇجمە قاتارلىق قوغۇن ـمېۋىلەرنى كۆپ يەيـ دۇ، بۇ يېمەكلىكلەرنىڭ تەركىبىدە ناھايىتى كۆپ جانلىقلارنىڭ ھايا تىي ماددىسى ۋە ۋىـ تامىن قاتارلىقلار بار.

4 . كۆڭلى ئوچۇق بولغان. 100 ياشتىن ئاشقان مويسېپىتلارنىڭ مۇتلەق زور كۆپچـ لىكى مىجەزدە سوغۇققان، ئۈمىدۋار، كۆڭلى تۈز، تۇرمۇشقا، شەيئىلەرگە قارىتا ئىشەنچلىك بولغان. بولۇپمۇ ئازادلىقتىن كېيىن، تېخىمۇ غەم ـ غۇسسىز، كۆڭلى ئازادە بولغان. شەـ ھەر بازىرىدىكى ئاھالە ئاۋۇت داۋۇت 106 ياشقا كىرگەن، ئۇ قىزىقارلىق ھالدا: «ئۇرۇش قوزغالمايدىغانلا بولسا، بىز بىخارامان كۈن ئۆتكۈزىمىز» دېدى. مويسېپىتلار خـەقتە يول قويۇپ ئۆتكەن، خەق بىلەن تاكا للىشىش، ئۇرۇشۇشنى يا قتۇرمىغان، ئېغىر ـبېسىق بـولۇپ زادىلا ئاچچىقلانمىغان. بىرمۇنچىلىغان مويسېپىتلار: «بىر كىم بىلەن تاكا للىشىپ، ئۇرۇ ـ شۇپ قالغىنىم ئېسىمدە يوق» دېدى. ئۇلاردىن تولىسى ياش ۋاقتىلىرىدا مەدەنىي، تەد ـ تەربىيە پائالىيەتلىرىگە ھېرىسمەن بولغان، ناخشا ـ ئۇسسۇلغا ماھىر، سۆز ـ چـاقچاقـقا ئامراق بولۇپ ئۆتكەن، تاكىكېيىنكى ئۆمرىگىچە ئۇمىدۋارلىق كەيپىياتى بىلەن تـولـغان، ئۇلار تۇرمۇشنى بەكمۇ قانۇنىيەتلىك ئۆتكۈزگەن. شەھەر ئەتراپى يېزىسىدىكى تۇردى سا ـ راي 122 ياشقا كىردى، ئۇ ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرۇش، يۇز يۇيۇش، تاماق يېيىش، ئەمـ گەك قىلىش، ناماز ئوقۇش، ئۇخلاشلارنى بەكمۇ قانۇنىيەتلىك ئۆتكۈزگەن. ئۇنىـڭ ئوغـلى ئابدۇللا ئەزىز: بەش يېل ئىلگىرى، دادامنىڭ چوڭ تـەرىپى ئەپسىز بولۇشى تۈپەيلىدىن قەشقەر مىللىي شېپاخانىسىدىن بىر ئاز دورا ئەكەلگەندىن تاشقىرى، ئۇنىڭ ياشقا دورا يەپ باقمىغانلىقى ئېسىمدە تۇرۇپتۇ دېدى. تۇردى ساراي تۆگىچىلەرگە ئەگىشىپ چەتئەلـ گە چىقىپ، كىچىك تىجارەتلەرنى قىلغان، كەشمىر، پاكىستان، ھىندىستان، سەئۇدى ئەرەـ بىستان قاتارلىق دۆلەتلەر ۋە رايونلارغا بارغان.

5 . ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش ئىرسىيىتى. فىزىئولوگىيىلىك ئىرسىيە تمۇ ئۇزۇن ئۆمۈركۆـ رۈش ئامىلىدۇر. ھايات تۇرغان 100 ياشتىن ئاشقان 33 مويسېپىت ئىچىدىكى توققۇز كىشىنىڭ ئەسلىشىچە، ئۇلارنىڭ ئەجدادلىرى (چوڭ دادىسى، چوڭ ئانىسى، ئاتا ـ ئانىسى) پەۋقۇلـ ئادە ئەھۋال بىلەن ئۆلۈپ كەتكەندىن تاشقىرى، ئالدىنقى ئىككى ئەجدادىدىكى كىشىلەرـ نىڭ تولىسى ياشنىپ ئالەمدىن ئۆتكەن. شەھەر بازىرىدىكى 102 ياشلىق ئاھالە زوردىغانـ نىڭ چوڭ دادىسى 90 ياشتا، چوڭ ئانىسى 120 ياشتا. دادىسى 90 ياشتا، ئانىسى 77 ياشتا ئالەمدىن ئۆتكەن. يېگىمبەر يېزىسىدىكى ئابلىز مەھەممەتنىڭ دادىسى 110 ياشتا، ئانىسى 90 ياشتا ئالەمدىن ئۆتكەن. (ۋۇ شى)

يوپۇرغا ناهيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: يوپۇرغا ناهيىسى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىغا جايلاشقان، شىمال تەرەپى يەيزاۋاتقا، غەرب تەرەپى قەشقەر يېڭىشەھەر گە، جەنۇب تەرەپى يەكەلگە، شەرقىي جەنۇب تەرەپى مەكىتكە تۇتۇشىدۇ، شەرقىي شىمال تەرەپى مارالبېشى ناهيىسى بىلەن چېگرىلىنىدۇ. جۇغراپىيىلىك ئورنى شەرقىي مېرىدىيان ′30 76 تىن ′25 77 قىچە، شىمالىي پارالىل ′49 38 تىن ′8 39 قىچە بولغان ئارىلىقتا. دېڭىز يۈزىدىن 1225～1180 مېتر كېلىدۇ. ناهيە تەۋەسىدە جەنۇبىي، شىمالىي يۆنىلىشلىرىنىڭ يەر شەكلى كۆتۈرۈلۈش ـ پەسىيىش بىر قەدەر چوڭ، قىيپاشلىقى بىر قەدەر كىچىك، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ يانتۇلۇقى بىر قەدەر چوڭ (4‰～1‰). ناهيە تەۋەسىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 93 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 47 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 3000.7 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر، ناهيە بويىچە ئومۇمىي نوپۇس 96 مىڭ 495 كە يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە بازار نوپۇسى 9.97 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 90.03 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. ناهيە تەۋەسىدە ئۇيغۇر، خەنزۇ، خۇيزۇ، جۇاڭزۇ، تاجىك، مانجۇ، موڭغۇل، شىبە، قازاق، قىرغىزدىن ئىبارەت 10 مىللەت ئولتۇرۇشلۇق. ئۇيغۇرلار ئاساسىي گەۋدە قىلىنىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر ئومۇمىي نوپۇسىنىڭ 97.9 پىرسەنتنى، خەنزۇلار ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 2.1 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. 1985 ـ يىلى ناهيە بويىچە ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسىنىڭ كۆپىيىش نىسبىتى 20.3‰، خەنزۇلار نوپۇسىنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 19‰ بولدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يوپۇرغا ناهىيىلىك مەمۇرىي رايونىدىن سەكسەن يېزا، بىر بازار، تۆت مەيدان بار. ئۇلار: يوپۇرغا، سىيەك، يەكشەنبە بازار، ئەشمە، ئاچىچىق، تېرىم، بايئاۋات، ئاخۇنلۇقوم يېزىسى، يوپۇرغا بازىرى، سۈپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى، دېھقانچىلىق 2 ـ مەيدانى، ئورمانچىلىق مەيدانى ۋە چارۇچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت. يېزا ـ بازارلارنىڭ قارىمىقىدا 93 كەنت، 568 مەھەللە، توقۇز ئوچاستىكا كەنت، 335 تەبىئىي مەھەللە تەسىس قىلىنغان.

كىلىمات ئالاھىدىلىكى: يوپۇرغا ناهىيىسىنىڭ كىلىماتى مۆتىدىل بەلباغ، چوڭ قۇرۇقلۇق خاراكتېرلىك كىلىماتقا تەۋە. تۆت پەسىل ئېنىق، كىلىمات قۇرغاق. يىللار دىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.7℃، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 23.4℃ـ، ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 41.8℃ بولغانىدى. 1985 ـ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.9℃ قا يېتىپ، يىللار دىكىدىن 0.2℃ يۇقىرى بولدى، **ھۆل** ـ يېغىن مىقدارى 20mm بولدى. قىراۋسىز مەزگىل 214 كۈن، كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈش ۋاقتى 2682 سائەت، بۇران ۋاقتى 19 كۈن بولدى.

ئاساسلىق بايلىقى:

سۇ بايلىقى. يوپۇرغا دەريالىرىنىڭ ئەڭ دەريالىرىنىڭ ئەڭ تۆۋەن ئېقىمى بولۇپ، كۆپ يىللارىدىن بۇيان ئوتتۇرىچە ئېقىن مىقدارى 436 مىليون كۇبېمېتر،

سۇ كۆپ كەلگەن يىلى 690 مىليون كۇپەمبتر ، سۇ تاز كەلگەن يىلى 320 مىليون كۇپەمبتر بولۇپ كەلدى . 1985 - يىللىق تۇتقۇزىچە تېقىن مىقدارى 516 مىليون 300 مىڭ كۇپەمبتر دولدى .

ئىقتىسادىي ئەھۋالى : يوپۇرغا ناھىيەسىنىڭ ئىگىلىكىدە يېزا ئىگىلىك ئاساس قىلىنىدۇ . 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 50 مىل - يون 319 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.04% كۆپەيدى ، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 35 مىليون 920 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ ، 1984 - يىلدىكىدىن 1.7% كۆپەيدى . ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 64 مىليون 966 مىڭ جىڭ بولۇپ، 1984 - يىلدىكىدىن ئۇچ مىليون 480 مىڭ جىڭ ، يەنى 5.65% ئاشتى ؛ پاختا ئومۇمىي مەھ - سۇلاتى 80 مىڭ دەن بولۇپ ، 1984 - يىلدىكىدىن 507 دەن ، يەنى 6.76% ئاشتى؛ ياغلىق‌دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئۇچ مىليون 723 مىڭ جىڭ بولۇپ ، 1984 - يىلدىكىدىن 63 مىڭ جىڭ، يەنى 1.72% ئاشتى ؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 153 مىڭ 400 بولۇپ ، 1984 - يىل - دىكىدىن 41 مىڭ 100 ى ، يەنى 21.4% ئازايدى .

سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 14 مىليون 399 مىڭ يۈەن بولۇپ، 1984 - يىل - دىكىدىن 49.9% ، 1978 - يىلدىكىدىن 446.3% كۆپەيدى . 1985 - يىلى 12 - ئاينىڭ 27 - كۈنى ناھىيىلىك سۇ - ئېلېكتر ئىدارىسى تەرىپىدىن مەبلەغ سېلىنىپ قۇرۇلغان يوپۇرغا ناھىيىلىك مېۋە قېقى زاۋۇتى رەسمىي ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۇرۇلدى ، ئۇنىڭ مەھسۇلات سۈپىتى ئالاقىدار تارماقلارنىڭ باھالىشى ئارقىلىق ئەلا دەرىجىلىك ھېسابلىنىپ ، كۈنلۈك مەھسۇلاتى 300 كىلوگرامغا يېتىپ ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ياخشى باھاسىغا مۇيەسسەر بولدى . ناھىيە بويىچە ئومۇمىي توك ئارقىتىش مىقدارى 663 كىلوۋاتقا يەتتى ، بۇنىڭ ئىچىدە ئوت ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ 288 كىلوۋات ، سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ 225 كىلوۋات بولدى . ناھىيە بويىچە ھەر خىل تىپتىكى ئاپتوموبىلدىن 207 سى ، چوڭ ، ئوت - تۇرا تىپتىكى ترىاكتۇردىن 147 سى بار ، ئومۇمىي ئات كۈچى 9625 كە يەتتى .

1985 - يىلى ناھىيىنىڭ مالىيە كىرىمى بىر مىليون 458 مىڭ يۈەن بولۇپ ، 1984 - يىلدىكىدىن 851 مىڭ يۈەن ، يەنى 71.3% كۆپەيدى . بازارلاردا پۇتۇشۇلگەن سودا مىقدا - رى 16 مىليون 243 مىڭ يۈەن بولۇپ ، 1984 - يىلدىكىدىن 15 مىليون 243 مىڭ يۈەن ، 1978 - يىلدىكىدىن 152 ھەسسە كۆپەيىپ ، ئىجتىمائىي تاۋارلارنىڭ پارچە سېتىلىش مىق - دارىنىڭ61.5پىرسەنتىنى ئىگىلىدى(بازار باھاسى بويىچە)، يېزا خەلقىنىڭ تۇرمۇشىيەنمۇ ياخشىلاندى ، ناھىيە بويىچە جەمئىي2629 كەسپىي ئاتىلە ، نۇقتىلىق ئاتىلە بار ، ناھىيە بويىچە يېزىلاردا ھەر نوپۇسىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 250.37 يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىل - دىكىدىن 3.07% ، 1978 - يىلدىكىدىن 2.85 ھەسسە كۆپەيدى .

مەدەنىيەت،مائارىپ ، سەھىيە : ناھىيە بويىچە پەن - تېخنىكا ئاپپاراتىدىن 22سى، كەسپىي پەن - تېخنىكا خادىمىدىن 89 ى بار ، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت پەن - تېخنىكا خادىمى 74 ، ئايال پەن - تېخنىكا خادىمى 21 .

ناھىيە بويىچە ھازىر 10 ئوتتۇرا مەكتەپ بار ، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 2032 گە يەتتى . 1985 - يىلى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن 186 ئوقۇغۇچىدىن 37 سى ئالىي

يوپۇرغىنىڭ كەلكۈن باشلاپ ئۇرۇق چۈشۈرۈپ يۇلغۇن بېتىشتۇرۇشى

يوپۇرغا ناھىيىسى ئىچكى قۇرۇقلۇقتىكى چۆللۈك جايغا تەۋە ، بۇ يەردە قۇرغاق ، سۇ قىس ، زەيلىشىش ئېغىر ، كىلىمات قۇرغاق ، قۇم ـ بوران كۆپ بولۇپ ، ئورمانچىلىق تەرەققىياتى ھەر خىل تەبىئىي شارائىتتىنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچراپ كەلگەن ، ئېكولوگىيىلىك مۇھىت زىيادە ئاجىز ، جانلىقلارنىڭ ئۆسۈش مىقدارى ۋە داۋاملىشىش ئىقتىدارىمۇ ناھايىتى ناچار بولۇپ كەلگەنىدى . 1949 ـ يىلى ناھىيە بويىچە 34 مىڭ مولا ئورمان كۆلىمى قالغانىدى، يېپىنچا كۆلىمى 0.76 پىرسەنتنىلا ئىگىلەللەيتتى، يەنە كېلىپ، بۇ ئازمىقدارددكى

مەكتەپلەرگە چىقتى. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن 446 ئوقۇغۇچىدىن 60ى ئوتتۇـ را دەرىجىلىك تېخنىكوم ۋە تېخنىك ئىشچىلار مەكتەپلىرىگە چىقتى . باشلانغۇچ مەكتەپتىن 81 ى بار ، ئوقۇغۇچىسى 12 مىڭ 763 كە يەتتى ، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكـ تەپكە كىرىش نىسبىتى 99.8% بولدى، بالىلار باغچىسىدىن يەتتىسى، باغچىدا 250 بالا بار.

ھازىر دوختۇرخانا ، شىپاخانىدىن 10 ى، كېسەل كارىۋىتىدىن 268 ى، تېببىي خادىمـ دىن 236 سى بار ، تېببىي خادىم ئىچىدە ئىككى ۋىراچ بار ، ئۇيغۇر تېبابەت شىپاخانـ سىدىن بېرى ، تېببىي خادىمدىن 10 ى بار . ناھىيىدە ساقلىقنى ساقلاش ، كېسەللىكلەرـ نىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتىدىن بېرى تەسىس قىلىنغان . مال دوختۇرلۇق پونكىتىدىن 11 ى تەسىس قىلىنغان ، ئۇنىڭ 78 ئادىمى بار .

ھازىر كەسپىي سەنئەت ئۆمىكىدىن بېرى ، كىنوخانىدىن بېرى ، كىنو ئەترىتىدىن 12 سى ، مەدەنىيەت سارىيىدىن بېرى ، ساقلىنىۋاتقان كىتابتىن 42 مىڭ 439ى بار .

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف : قەشقەر شەھىرىدىن مەكىت ناھىيىسىگىچە بولغان تاشيول بۇ ناھىيىنى غەربتىن شەرققە كېسىپ ئۆتىدۇ، تاشيولنىڭ ناھىيە تەۋەسىدىكى ئۇزۇنلـە ـ قى 86 كىلومېتر كېلىدۇ . ناھىيە بويىچە ناھىيە بازىرى مەركەز قىلىنغان تاشيول قاتـ ناش تورلىرى شەكىللەندى ، ناھىيىدىن يېزا ـ بازارلارغىچە جەمئىيەتتە ئاساسلىق غول لىنىيە بولۇپ، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 92 كىلومېتر كېلىدۇ . 1985 ـ يىلى 8 ـ ئايدا ، نا ـ ھىيە بازىرى ئىچىدە 3.2 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا ئاسفالت يول ياسىلىپ بولدى . ھەر كۈـ نى يوپۇرغا ناھىيىسىدىن قەشقەر شەھىرىگىچە ئۆچ قېتىم قاتناش پاساژىر ئىسمىنىسى بار، يىللىق ئوتتۇرىچە پاساژىر توشۇش مىقدارى 43 مىڭ 200 ئادەم (قېتىم) غا يەتتى .

ئازادلىقتىن بۇيان ، يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ پوچتا ـ تېلېگراف ئىشلىرى ناھايىتى تېز راۋاجلىنىپ ، ناھىيە بازىرى ئاساس قىلىنغان پوچتا ـ تېلېگراف تورلىرى شەكىلـ لەندى . ناھىيە بويىچە يېزا ـ بازار دەرىجىلىكتىن يۇقىرى پوچتا بولىدىن 92 سى ، 483 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا پوچتالىيون يول لىنىيىسى ، 418 جۈپ كىلومېتر تېلېفون سىم يولى بار ، 309 يەككە ئاپپارات تورنىتىلمىپ ، ناھىيە بويىچە ھەممە يېزا ، كەنتلەرگە پوچتا يو ـ لى قاتناش ۋە تېلېفون ئۇلىنىش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى .

دەرەخلەرنىڭ تولىسى يەككە ئۆيلەرنىڭ كەينىگە ۋە كەنت ئەترايىغا تارالغان بولۇپ ، بوراندىن مۇداپىئە لىنىش ، قۇمنى تۇراقلاشتۇرۇش رولىنى ئويناپ لايىتى . ئازادلىقتىن كېيىن ، بولۇپمۇ يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ، بۇ يەردىكى دېھقانلار مۇشۇ ناھىيە - نىڭ ئەمەلىيىتىنى چىقىش قىلىپ ، كەلكۈن سۇدىن پايدىلىنىپ ئۈرۈق چۆشۈرۈپ ، جاڭگال - نى دائىرىگە ئېلىپ ئورمان يېتىشتۈرۈپ ، يۇلغۇنىنى كەڭ تىۋرده تەجرىبىسىنى يەكۈنلەپ چىقتى ، بۇنىڭ كونكرېت ئۇسۇلى ھەر يىلى يازدىكى 7 - ، 8 - ئايلاردا كۆپ مىقداردىكى كەلكۈن سۇيىنى يۇلغۇنزارلىقلارغا پىلانلىق تۇرده باشلاپ ، ئوتلاق ۋە جاڭگال، شورلۇقلارنى سۇغۇرۇپ ، كەلكۈن سۇيى بىلەن بىللە كەلگەن يۇلغۇن ئۇرۇقىنى قۇم - لاتقىلار بىلەن بىرلىكتە يەرلەشتۈرۈپ، باراقسان تەبىئىي يۇلغۇن ئۈنۈپ چىقىپ ئېغىشتىن ئىبارەت . بۇ تەجرىبە دەرھال ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىدى ، 1976 - يىلى ئالدى بىلەن سىيەك كومۇنىسىدا بۇ تەجرىبە كېڭەيتىلىپ ، شۇ يىلى 4800 مو يۇلغۇن ئەھيا قىلىندى . 2 - يىلىلا ئۈنۈمى كۆرۈلدى . بۇنىڭ بىلەن ، دېھقانلارغا يۇلغۇن شېخى تەقسىم قىلىنىپ ، قىسمەن دېھقانلارنىڭ ئوتۇن مەسىلىسى ھەل قىلىنىپلا قالماي ، بەلكى قۇمنى تۇراقلاشتۇرۇش ، زەينى تىزگىنلەش جەھەتتە روشەن ئۈنۈم ھاسىل قىلىندى .

يۇلغۇن — قۇرغاق ، چۆللۈك رايونلاردا خاس ئۆسىمدىغان ، ئۇزۇن كۆكلەپ چىقىدىغان، يوپۇرمىقى چۈشىدىغان چاتقال بولۇپ، ئۆسۈشى تېز، بىخلىنىش ئىقتىدارى كۈچلۈك، مەھسۇلاتى يۇقىرى ، ئوتۇن سۈپىتى ياخشى بولۇشتەك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە . شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، ئۇ، شورغا، قۇرغاقچىلىققا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ ، قۇمنىڭ كۆمۈلۈپتە - شىدىن تېخىمۇ قورقمايدۇ، قۇم قانچە ئېگىز بولغانسېرى ، ئۇنىڭ يىلتىز تارتىشى شۇنچە چوڭقۇر، ئۆسۈشى شۇنچە باراقسان بولىدۇ. دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى ياخشىلاپ ، تەبىئىي ئېكولوگىيە سىستېمىسىنىڭ ياخشى خاراكتېرلىك دەۋرقىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئىنتايىن مۇھىم رول ئويناپىدۇ . مەلۇم تېرىش مەنبەسى بار ۋە كەلكۈن سۇيى بىلەن سۇغۇرۇشقا بولىدىغانلىكى جايلاردا ، تۇپراق سۇپىتىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىنەزەر ، يىلتىز تارتىپ ئۆسەلەيدۇ . ئۇ، يەنە بوراندىن مۇداپىئە لىنىش، قۇمنى تۇ - راقلاشتۇرۇش رولىنى ئويناپىدۇ ، ئۇ ، ئىھاتە سىستېمىسىنىڭ تەركىبىي قىسمى ، ئۇنىڭ تۆكۈلگەن يوپۇرماقلىرى يۇقىرى دەرىجىلىك ئوغۇت ھېسابلىنىدۇ . يۇلغۇننى تېرىش ، ئۆستۈرۈش ئىنتايىن ئوڭاي . ھەر يىلى ئادەم كۈچى بىلەن دامبا تۇسۇپ ، پىلانلىق تۇرده كەلكۈن باشلاپ يېتىشتۈرسىلا كۈپايە قىلىدۇ ، ئانچە كۆپ مەبلەغ ۋە ئەمگەك كۈچى سەرپ قىلمىسىمۇ روشەن ئۈنۈم ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ. بۇ ، مەبلەغ ئاز كېتىدىغان ، تەننەرقىي تاۋۇەن، ئۈنۈمى تېز،مەنپەئىتى چوڭ بولىدىغان ئىش، شۇنداقلا ، راسا قىلغۇچىلىكى بار ئىش. مۇشۇ بىر نەچچە يىللىق تىرىشچانلىق ئارقىلىق ، 1985 - يىلى يوپۇرغا ناھىيىسى دائىرىگە ئې - لىپ ئورمان يېتىشتۈرۈش يولى بىلەن، 105 مىڭ مو يۇلغۇن ئەھيا قىلدى ، بۇ، ناھىيە بو - يىچە ئورمان كۆلىمىنىڭ 38 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى . (خەنشياۋجۇڭ)

پەيزاۋات ناھيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى : پەيزاۋات ناھيىسى قەشقەر تىندۇرما تۈزلەڭلىكىنىڭ ئوتتۇرا ، تۆۋەن قىسمىغا جايلاشقان بولۇپ ، تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ غەربىي گىرۋىكىدىكى بوستانلىقلار ئىلىڭ بىرى ھىسابلىنىدۇ . جۇغراپىيىلىك ئورنى شەرقىي مېرىدىيان ′20 ′76 تىن ′00 78 قىچە ، شىمالىي پاراللېل ′16 ′39 تىن ′00 ′40 قىچە بولغان ئارىلىقتا. پەيزاۋاتنىڭ شەرق تەرىپى مارالبېشىغا ، غەرب تەرىپى قەشقەر يېڭىشەھەرگە ، جەنۇب تەرىپى يوپۇرغىغا ، شىمال تەرىپى تەگرى تاغقا ، جەنۇب تەرىپى كەلپىن تېغىنىڭ ئالدىنقى تاغ بەلباغلىرىغا ، غەربىي شىمال تەرىپى قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئاتۇش ناھىيىسىگە تۇتىشىدۇ . ناھىيە تەۋەسىنىڭ شەرقىي بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 140 كىلومېتر ، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 80 كىلومېتر ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 6715.4 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ . ناھىيە بازىرى قەشقەرگە 75 كىلومېتر ، دېڭىز يۈزىدىن 1190 مېتر كېلىدۇ .

پەيزاۋات ناھيىسى قىزىل دەريا سىستېمىسىنىڭ چۆكمە ئېقىندىسى ، كەلكۈن ئېقىندىسىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان قۇيرۇق قىسمىدىن تەركىب تاپقان تىندۇرما تۈزلەڭلىكىگە تەۋە بولۇپ ، ئومۇمىي يۆنىلىشى مۇنداق : غەربىي ئېگىز ، شەرقى پەس ، شىمالى ئېگىز ، جەنۇبى پەس ، يانتۇلۇقى $\frac{1}{1000}$. تۆپرەقىنى بوراندىن شەكىللەنگەن قۇم دۆڭى ، شورلۇق چۆللۈك ، ھازىرقى زامانىدىكى دەريا تىندۇرمىسى بوستانلىقىدىن ئىبارەت ئۈچ خىلغا ئايرىشقا بولىدۇ .

كىلىمات ئالاھىدىلىكى: كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.7℃ ، ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 41.2℃ ، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 22.5℃ بولدى . يىللىق ئوتتۇرىچە ھۆل-يېغىن مىقدارى 54mm ، كۈن نۇرىنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە چۈشۈش سانى 2923.3 سائەت ؛ يىللىق ئوتتۇرىچە كېچە - كۈندۈز تېمپېراتۇرا پەرقى 14.3℃، يىللىق ئوتتۇرىچە قىراۋسىز مەزگىل 233 كۈن . يىللىق ئوتتۇرىچە پارغا ئايلىنىش مىقدارى 2251.1mm بولۇپ ، ھۆل-يېغىن مىقدارىنىڭ 42 ھەسسىسىگە تەڭ كېلىدۇ . 1985 - يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.7℃ ، بىرىنچى ئايدىكى ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 19℃ - ، يەتتىنچى ئايدىكى ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 37.1℃، قىراۋسىزمەزگىل 188 كۈن، كۈن نۇرىنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە چۈشۈش ۋاقتى 2783.3 سائەت بولدى ، يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارى 12.3mm بولۇپ ، 1961 - يىلدىن بۇيان ھۆل - يېغىن مىقدارى ئەڭ ئاز بىر يىل بولدى ، پارغا ئايلىنىش مىقدارى 2009.7mm بولدى ، بۇ يىلدا قۇرغاقچىلىقنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئاپەت خاراكتېرلىك كىلىمات كۆرۈلمىدى .

سىلەتتەر ۋە نوپۇسى: ناھىيە بويىچە ئومۇمىي نوپۇس 225 مىڭ 279 ، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىكى نوپۇسى 208 مىڭ 763 (قالغۇچ دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ 990 نوپۇسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) بولۇپ ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 92.67 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، شەھەر - بازار نوپۇسى 16 مىڭ 516 بولۇپ ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 7.33 پىرسەنتىنى ئە -

گه للىدى . ئۇيغۇرلار 223 مىڭ بىر بولۇپ ، ئومۇمىي نوپۇسىنىڭ 99 پىرسەنتىنى ئىگە للە-
دى ، تەبىئىي كۆپەيىش نىسبىتى 21.42‰ بولدى ، خەنزۇلار 2094 ، تەبىئىي كۆپەيىش
نىسبىتى 12.8‰ بولدى ، ئۆزبېك ، قىرغىز ، خۇيزۇ ، مانجۇ ، قازاق ، سالا ، جۇاڭزۇ ،
مياۋزۇ قاتارلىق باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى جەمئىي 184.

مەمۇرىي رايونلىرى: ناھىيىگە قاراشلىق ئىككى بازار، 11 يېزا بار، ئۇلار: باردىن، شېكەر كۆل بازىرى، يېڭى مەھەللە، تېرىم، جامباز، غولتوغراق، قىزىلچوپىي، مىشا، شاپتۇل، قوشئاۋات، قىزىلسۇ، كۈللۈك، ئۈدەكلىك يېزىسىدىن ئىبارەت. ئۇندىن تاشقىرى، ناھىيىگە قاراشلىق ئورمانچىلىق مەيدانى، سۈپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى، باغۋەنچىلىك مەيدانى قاتارلىقلار بار . ناھىيە بويىچە 275 كەنت ، 1452 مەھەللە بار .

ئىقتىسادى: 1985-يىللىق سانائەت ، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 99 مىليون 962 مىڭ 200 يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 44.7% كۆپەيدى . بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 90 مىليون 670 مىڭ 200 يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 67.5% كۆپەيىپ ، سانائەت ، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 90.7 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى ، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى توققۇز مىليون 292 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32% كۆپەيىپ ، سانائەت ، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 9.3 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى . مالىيە كىرىمى ئىككى مىليون 318 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 74.94% كۆپەيدى .

يېزا ئىگىلىكى: 1985 ـ يىلى قوغۇن كۆلىمى كېڭەيتىلىپ، باشقا دېھقانچىلىق زىرائەتلىرى كۆلىمى مۇناسىپ هالدا ئازايتىلغان بولسىمۇ ، لېكىن ، تۇرلۇك كۆرسەتكۈچلەر مەھسۇلاتى يەنىلا ئاشۇرۇلدى . ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 132 مىليون 300 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.3% ئاشتى ؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 60 مىڭ 500 دەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.54% ئاشتى ؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئالتە مىليون 36 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.4% ئاشتى ؛ چارۇىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 360 مىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.3% كۆپەيدى .

پەيزاۋا تىنىڭ ئەزەلدىن «قوغۇن ماكانى» دېگەن گۈزەل نامى بار ئىدى، لېكىن ، بۇرۇنقى يېپىق شەكىلدىكى ئىقتىساد قېلىپىي ۋە ئاشلىقنى تۈتقا قىلىشنى بىر تەرەپلىمە تەكىتلەش سىياسىتى قوغۇن تەرەققىياتىنى چەكلەپ قويغانىدى؛ 1985 ـ يىلى ئاۋار قوغۇن زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇلدى، قوغۇن كۆلىمى 56 مىڭ مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 126مىڭ تونىنا بولۇپ، مەھسۇلات ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئۈچ هەسسە ئاشتى؛ ناھىيە سەرتىدا 70 مىڭ تونىنا، ئىچكىرى ئۆلكىلەردە 10 مىڭ تونىناسېتىلدى، ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 17 مىليون 550 مىڭ يۈەنگە يەتتى. قوغۇن ئىشلەپچىقىرىش، سېتىشتىكى تۇرلۇك كۆرسەتكۈچلەر تارىخىكى ئەڭ يۇقىرى رېكورتتىن ئاشۇرۇۋېتىلدى، شۇنداقلا، ئاپتونوم رايون بويىچە تېرىشكۆلىمى ئەڭ زور، مەھسۇلاتى ئەڭ كۆپ، سېتىلىش دائىرىسى ئەڭ كەڭ، تەمىنلەش ۋاقتى ئەڭ ئۇزۇن ناھىيە بولدى.

ئورمانچىلىقى: 1985 ـ يىلى 45 مىڭ مو يەرگە جەرىم تىكىلىپ ئورمان ئەھيا قىلىنىدى،

ناهىيە بويىچە هازىر 474 مىلك مو سۇلئىي ئورمان ۋە تەبئىي ئورمان كۆلىمى بار.

سۇ ئىشلىرى:

(1) 1985 - يىلىدىن ئىلگىرى ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 219 كىلومېتر كېپىلدىغان ئالتە ئۆستەك، ئۇزۇنلىقى 376 كىلومېتر كېپىلدىغان غوللۇق ئۆستەك، تارماق ئۆستەك ئېلىنمىغانىدى، بۇنىڭ ئىچىدە يالتىراق يانتۇزۇلغان سىمېنت-سىلىكاتلۇرۇش ئۆستەڭى 120 كىلومېتر، سۇغۇرۇش كۆلىمى 959 مىلك مو، غوللۇق زىيكەش ئالتە، ئۇزۇنلىقى 268 كىلومېتر، تارماق زىيكەش 184، ئۇزۇنلىقى 339 كىلومېتر بولۇپ، زىي چىقىرىش، سۇغۇرۇشنى سۇنئىي هالدا تەڭشەيدىغان ئاساسىي جەهەتتىن ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى.

(2) ناهىيە بويىچە جەمئىي 11 سۇ ئامبىرى ياسالدى، ئۇنىڭ لايىهىدىكى سىغىمچانلىقى 75 مىليون 480 مىڭ كۇپېمېتر، ئەمەلىي سىغىمچانلىقى 45 مىليون كۇپېمېتر بولۇپ، 1985 - يىلى 18 مىليون كۇپېمېتر سۇ قاچىلاندى.

(3) ناهىيە بويىچە سالا ئېتىزى كۆلىمى 297 مىڭ مو بولۇپ، ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمىنىڭ 47.9 پېرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ.

(4) كىچىك سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى: ناهىيە بويىچە ئۈچ يەردە كىچىك سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى بولۇپ، ئومۇمىي سىغىمچانلىقى 910 كىلوۋاتقا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە تارشا سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى1985 - يىلى پۈتتۈرۈلدى، ئۇنىڭ سىغىمچانلىقى 725 كىلوۋات؛ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن ناهىيە بازىرىغىچە يۇقىرى بېسىملىق سىم يولى تۇتاشتۇرۇلۇپ بولدى، ناهىيە بازىرى ۋە يەتتە يېزا - بازارنى توقۇز ئايدىن يۇقىرى ۋاقىتتا توك بىلەن تەمىنلىيەلەيدۇ.

(5) ناهىيە بويىچە باقمىچىلىققا باپ كېلىدىغان سۇ يۈزى 6994موئىدى،1985 - يىلىدىكى ئەمەلىي باقمىچىلىق كۆلىمى 2377.7 مو، ئومۇمىي ئىشلەپچىقىرىلغان بېلىق مىقدارى 5023 كىلوگرام بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.4% كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: پەيزاۋات ناهىيىسىنىڭچوڭ تاشيولىدىن ئۆچى بار، يەنى: پەيزاۋاتتىن قەشقەرگە بارىدىغان تاشيول 75 كىلومېتر كېلىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە 55 كىلومېترىغا ئاسفالىت يانتۇزۇلۇپ بولدى؛ پەيزاۋاتتىن ئۇرۇمچى - قەشقەر غول لىنىيىسىنىڭ تاشيولىغا بارىدىغان تاشيول 40 كىلومېتر كېلىدۇ؛ پەيزاۋاتتىن يوپۇرغىغا بارىدىغان تاش يول 30 كىلومېتر كېلىدۇ؛ ناهىيە بازىرىنىڭ كوچىلىرىغا بەش كىلومېتر ئۆزۇنلۇقتا ئاسفالىت يانتۇزۇلۇپ بولدى. ناهىيە بويىچە هەر خىل ئاپتوموبىلدىن 198ى، هەر خىل تراكتور (جۈملىدىن قول تراكتورى) دىن 438 ى بار. هەممە يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، هەممە كەنتلەرگە پوچتا يولى تۇتۇشىدۇ، ناهىيە تەۋەسى ئىچىدىكى پوچتا يولىنىڭ ئۇزۇنلىقى 188 كىلومېتر، پوچتالىيون يولى لىنىيىسى 1351 كىلومېتر كېلىدۇ، يېزىلارنىڭ تېلېفون يولى 12، غوللۇق يولىنىڭ ئۇزۇنلىقى 190 كىلومېتر كېلىدۇ.

سودا: 1985 - يىلى ناهىيە بويىچە سودا ، تەمىنات - سودىنىڭ ساپ سېتىۋېلىش ئومۇمىي مىقدارى 18 مىليون 415 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.8% كۆپەيدى: سېتىش ئومۇمىي مىقدارى 21 مىليون 719 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.4% كۆپەيدى. پايدىسى 627 مىڭ يۈەنگە يەتتى. كېنىشكىلىك يەككە سودىگەرلەر 1813كە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 737 سى كۆپەيدى، يەككە سودىگەرلىك بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار 2692

بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1114 ى كۆپەيدى، مەبلىغىنىڭ ئومۇمىي سوممىسى بىر مىلـ
يون 705 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 208.2% كۆپەيدى. بېزا - بازار
كارخانىلىرىدا ئىشلەيدىغانلارنىڭ سانى 12 مىڭ 785، ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 12 مىلـ
يون 924 مىڭ 600 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 521% كۆپەيدى. ئىجتىمائىي توۋارـ
لارنىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارى 36 مىليون 167 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلـ
دىكىدىن 43.4% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: ناھىيە بويىچە 12 ئوتتۇرا مەكتەپـنىڭ
3797 ئوقۇغۇچىسى، 101 باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 28 مىڭ 499 ئوقۇغۇچىسى بار؛ ئوقۇش يېشـ
ىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97.5 پىرسەنتكە يەتتى. ناھىيە بازىرىدىـ
كى بىر بالىلار باغچىسىدا 136 بالا بار.

ناھىيە بازىرىدا مەدەنىيەت يۇرتىدىن بېرى، سەنئەت ئۆمىكىدىن بېرى، ئۇيغۇر ئوـ
چۇق كىنوخانىدىن بېرى، يېزىلاردا كىنو قويۇش ئەترەتلىرى بار.

ناھىيىلىك رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىدارىسىنىڭ كۆچەيتىش ئىستانسىسى ھەر كۈنى قەشـ
قەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ پروگراممىلىرىنى ئۇلاپ كۆرسىتىدۇ، يېزىلارنىڭ ھەممىسىدە
سىملىق رادىئو ئۇزۇللىرى بار.

ناھىيە بويىچە ناھىيە، يېزا دەرىجىلىك داۋالاش ئورنىدىن 16 سى، تېببىي خادىملىدىن
380 ى، كېسەلكارۋىتىدىن 426 سى بار.

1985-يىلى بەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ ۋەكىل كومانداللىرى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مۇسابـ
قىسىدە ئۆسمۈر ئوغۇللار ۋالىبولىدا، ئۆسمۈر قىزلار ۋالىبولىدا، A گۈرۈپپا بويىچە خەلقـ
ئارا چېلىشىشتا چېمپىيونلۇققا، كوللېكتىپ ئات بەيگىسىدە بىرىنچىلىككە، ئوغلاق تارتىـ
شىش مۇسابىقىسىدە ئىككىنچىلىككە ئېرىشتى. 1984 - يىلى، 1985 - يىلى ئاپتونوم رايون
ۋە قەشقەر نىڭ تۈرلۈك تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرىغا قاتنىشىپ، بەش ئالتۇن مىدالغا، بەش
كۈمۈش مىدالغا، تۆت مىس مىدالغا ئېرىشتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى يېزىلاردىكىھەر بىر دېھقانىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى
203.86 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 59.3% كۆپەيدى؛ يېزىلاردىكى ھەر بىر نوپۇسـ
نىڭ ئوتتۇرىچە مەھسۇلات قىممىتى 433.46 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 50.32%
كۆپەيدى؛ شەھەر - يېزىلاردىكى پۇل ئامانەت سوممىسى 10 مىليون 320 مىڭ يۈەن بولۇپ،
ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.96% كۆپەيدى، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە پۇل ئامانىتى 45.87
يۈەن بولدى. شەھەر - يېزا ئاھالىلىرىدىكى ئەتىۋارتۇرمۇش بويۇملىرى تېز كۆپەيدى، نا-
ھىيە بويىچە جەمئىي652 تېلېۋىزور بار، بۇنىڭ ئىچىدە بۇ يىل ئىچىدە سېتىۋېلىنغىنى
420، بۇ يىل ئىچىدە يېڭىدىن سېتىۋېلىنغان كىر ئالغۇ 169 (بۇنىڭ ئىچىدە قوش داسلىق
كىر ئالغۇ 85)، ئىمپورت قىلىنغان موتسىكلېت ئون. (پاك پەنۇۋ)

قوغۇن ـ پەيزاۋات ناھيىسىنىڭ ئۇستۇنلۇكى

پەيزاۋات قوغۇنى چىلك سۇلالىسى دەۋرىدە تۆھپىكار مەھسۇلات قاتارىغا كىرگۈزۈلگەن، پەيزاۋات ناھيىسى ئەزەلدىن قوغۇن ماكانى دېگەن گۈزەل نامغا ئىگە ، پەيزاۋات قوغۇنىنى تېتىپ باققانلىكى كىشىلەر ئۇنىڭ تەرىپىنى قىلىشماي قالمايدۇ؛ پەيزاۋات خاس كىلىماتى، سۇ، تۇپراق شارائىتىغا ئىگە بولغاچقا، پەيزاۋات قوغۇنى شۇنچە تاتلىق بولىدۇ. پەيزاۋات ناھيىسىنىڭ تۇپرىقىدا تەبىئىي ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى يۇقىرى (ئوتتۇرىچە 210 PPM دىن ئارتۇق)، كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈشى تولۇق، قىراۋسىز مەزگىل ئۇزۇن، كىلىماتى ئىنتايىن قۇرغاق، كېچە ـ كۈندۈزنىڭ تېمپېراتۇرا پەرقى چوڭ، قوغۇننىڭ قەنت تەركىبى جۇغلىنىش مەزگىلىدە، يەنى 6 ـ ئايدىن 9 ـ ئايغىچە، كېچە ـ كۈندۈزنىڭ ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا پەرقى C 15.45، بۇشارائىتلار قوغۇننىڭ قەنت تەركىبىنىڭ جوغلىنىشىغا ئىنتايىن پايدىلىق بولۇپ، تاتلىقلىقى 19 ~11 گىرادۇسقا يېتىدۇ. بولۇپمۇ، پەيزاۋاتنىڭ قارا كۆسەي قوغۇنى ساقلاشقا، توشۇشقا چىداملىق، قىش پەسلىدە بازارغا سېلىنىدىغان جىددىي تاۋار، رىقابەت كۈچى كۈچلۈك، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى يۇقىرى.

پەيزاۋات ناھيىسى ئەلا سۈپەتلىك قوغۇن ئىشلەپچىقىرىدىغان تەبىئىي شارائىتقا ئىگە بولسىمۇ، لېكىن ئىلگىرىكى يېپىق شەكىلدىكى ئىگىلىك قېلىپى قوغۇننىڭ تەرەققىياتىنى چەكلەپ قويغان، 1980 ـ يىلدىن ئىلگىرى، پەيزاۋات قوغۇنىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئىزچىل ھالدا 11 مىڭ تونىنىدىن تۆۋەن بولغان. قوغۇننىڭ تەرەققىياتى چەكلىمىگە ئۇچراش بىلەن، تەبىئىي بايلىقتىن پايدىلىنىشمۇ چەكلىمىگە ئۇچراپ كەلگەن. پەيزاۋات ناھيىسىدە تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ زەيلىشىپ كېتىش كۆلىمى 98 پىرسەنتنى ئىگىلىگەن، بۇنىڭ ئىچىدە ئېغىر ھالدا زەيلىشىپ كېتىش كۆلىمى 60 پىرسەنتكە يەتكەن، ئاشلىق، پاختىنىڭ مۇنداق تۇپراقتىكى ئىقتىسادىي ئۈنۈمى تۆۋەن، ناھيىە بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى ئۇزاققىچە 40 يۈەن تەتراپىدا چۆكۈپ يۈرۈپ، جەنۇبىي شىنجاڭدىكى داڭلىق سەككىز نامرات ناھيىنىڭ بىرىگە ئايلىنىپ قالغان.

11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، سىياسەتنىڭ ئۆزگىرىشى پەيزاۋاتنىڭ ئىگىلىكىگە ھايات ئاتا قىلىپ كەلدى، يەرنى ھۆددىگە بېرىش تۈزۈمىنىڭ تەدرىجى يولغا قويۇلۇشى ۋە ئەركىن بازارنىڭ ئېچىۋېتىلىشى قوغۇننىڭ تەرەققىياتىنى پايدىلىق شارائىت بىلەن تەمىن ئەتتى، قوغۇننىڭ تېرىلىش كۆلىمى1980 ـ يىلىدىن ئىلگىرى 20 مىڭ موغا يەتمەيتتى. 1981 ـ يىلى 23 مىڭ مو، 1982 ـ يىلى 24مىڭمو، 1983 ـ يىلى 29 مىڭ مو، 1984 ـ يىلى 35 مىڭ مو بولدى، يېزىلاردىكى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 1983 ـ يىلى 106 يۈەنگە، 1984 ـ يىلى 128 يۈەنگە كۆتۈرۈلدى. قوغۇن كىرىمىنىڭ يېزىلاردىكى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمىدە تۇتقان ئورنى كىشىلەرتەرىپىدىن ھېس قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن، قوغۇننىڭ پۈتكۈل پەيزاۋاتنىڭ ئىگىلىكىدە تۇتقان ئورنىنىڭ نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىغانلىقى تېخى ئېنىق ھېس بىلانمىغا نىدى.

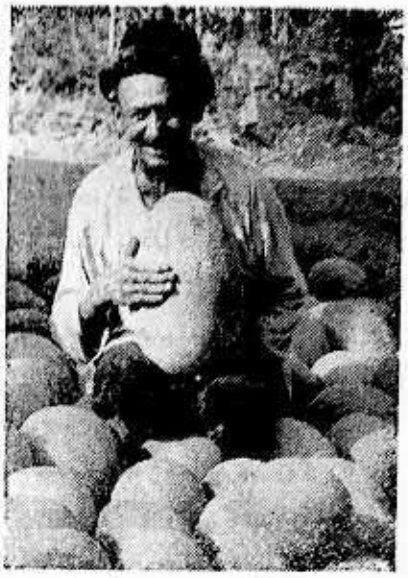

پەيزاۋات قوشئاۋات يېزىسىدىكى قوغۇنچى كەسىپى ئائىلە. كوچىنىڭ فوتوسى.

1984 - يىلى يولداش ليۇيۇڭچاڭ پەيزاۋات ناھىيىلىك شۇجىلىقىغا يۆتكىلىپ كەلگەندىن كېيىن، قوغۇندىن ئىبارەت بۇ ئۈستۈنلۈكنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئىنتايىن ئەھمىيەت بەردى، ئۇ ناھىيىنىڭ باشقا رەھبەرلىرى بىلەن بىرلىكتە، ئالدىنقى بىرنەچچە يىللىق خىزمەت ئاساسىدا، كۆپلىگەن تەتقىقات خىزمەتلىرىنى ئىشلەپ، ئاخىرىدا قوغۇن ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشنى نامرات تاغلىقىمىزنىڭ قۇتۇلۇپ باي بولۇشتىكى بۇيۇك ئۈتۈش ئىچىدىكى قىلىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى، ئوبوروتنى تۈتۈپ، قوغۇنلۇق سېتىلىش بازارلىرىنى ئاچتى.

1985 - يىلى 2 - ئايدا «پەيزاۋات ناھىيىلىك قوغۇن، مېۋە سېتىش شىركىتى» قۇرۇلدى، مۇئاۋىن ھاكىملاردىن لۇچىنگفاڭ ۋە جاڭ دېلياڭلار ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ قوغۇن، مېۋە شىركىتىدىكى يولداشلارنى يېتەكلەپ، بېيجىڭدە «پەيزاۋات قوغۇنىنى تېتىتىش يىغىنى»نى ئاچتى، يولداش جاڭ دېلياڭ قوغۇن، مېۋە شىركىتىدىكى يولداشلارنى شەخسەن ئۆزى يېتەكلەپ، بېيجىڭدە پەيزاۋات قوغۇنىنى كۆرگەزمە قىلىپ سېتىپ، كەڭ تارقىتىپ داغدۇغا پەيدا قىلدى؛ جايلاردىكى گېزىت - ژورناللار، رادىئو ئىستانسىسى، تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى پەيزاۋات قوغۇنى ھەققىدىكى خەۋەرلەرنى ئارقا-ئارقىدىن خەۋەر قىلدى، ئىلگىرى سىرتقى جايلارنا ھايمىتى ئاز يىلىدىغان پەيزاۋات قوغۇنى پايتەختىنى زىلزىلىگە كەلتۈردى، نامى جۇڭگوغا ۋە چەت ئەلگە تارالدى، نۇرغۇن ئۆلكە-شەھەرلەرنا ھايىمىزنىڭ قوغۇن يىلىغا تەمىنلىشىنى تەلەپ قىلدى، قوغۇنلۇق سېتىلىش يولى ھەققەتەن ئېچىلدى. ناھىيە رەھبەرلىرى ناھىيىمىزدىكى قوغۇنكار ۋە قوغۇن سودىگەرلىرىنى سىرتقى جايلارنىڭ ناھىيىمىزنىڭ قوغۇن يىلىغا تەمىنلىشىنى تەلەپ قىلغانلىقى ھەققىدىكى ئۇچۇرلار يىلىغا تەمىن ئەتتى، ئاندىن، 1985 - يىلى پەيزاۋات قوغۇنلۇقنىڭ مىللىسىز ھالدا ئىشلەپچىقىرىلىشى، سېتىلىشىدەكى كارامەت ئەھۋال بارلىققا كەلدى.

1985 - يىلى 56 مىڭ 463 مو يەرگە قوغۇن تېرىلىپ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 126 مىڭ توننىغا يەتتى. ناھىيە ئىچىدە 50 مىڭ توننا، ناھىيە سىرتىدا 70 مىڭ توننا سېتىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە 10 مىڭ توننىسى مەملىكىتىمىزدىكى 20 نەچچە چوڭ، ئوتتۇراشەھەرگە تاپىرىپ سېتىلدى؛ 1985 - يىلىنىڭ دەسلەپكى قىشىدا بېيجىڭ ئاجايىپخانىسىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا 19 قوغۇن يايمىسىدا پەيزاۋات قوغۇنى سېتىلدى؛ شىنجاڭدىكى يەتتە ۋىلايەت، ئوبلاستتا، جۇملىدىن قوغۇن ئىشلەپچىقىرىدىغان قۇمۇل، پىچانلاردىمۇ پەيزاۋات قوغۇنى بازار تاپتى. ناھىيىلىك قوغۇن، مېۋە شىركىتى 1985 - يىلى جەمئىي501 تونا قوغۇن سېتىپ، ساپ پايدىسى 100 مىڭ يۈەنگە، ھەر بىر ئىشچى - خىزمەتچىنىڭ ئوتتۇرىچە پايدىسى 12 مىڭ 500

يەكەن ناھىيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: يەكەن ناھىيىسى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ جەنۇبىي قىسمىغا جايلاشقان، جۇغراپىيىلىك ئورنى 57′ 76° تىن 46.3′ 77° قىچە، شىمالىي پارالىل 15′ 37° تىن 3′ 39° قىچە بولغان ئارىلىقتا، ئومۇمىي يەر مەيدانى 8195.6 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

يەكەنلىك يەر شەكلى غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا پەسلەيدۇ، تاغلىق رايونى دىن تۆز لەڭلىككە ئۆتۈپ تەرتىپ بويىچە قاتلاق دولقۇنسىمان ھالەتنى شەكىللەندۈردۇ، پۈتۈن تەۋەسى جۇغراپىيىلىك سەككىز بۆلۈنمىگە ئايرىلىدۇ، يەنى: تاغ ئېتىكىدىكى جىلغىلىق رايونلار، تاغ ئالدىدىكى يەلپۈگۈچسىمان تىندۈرما گىرۋەك رايونلىرى، يەكەن دەريا سىنىڭ تىندۈرما تۆز لەڭلىك رايونلىرى، شەرقىي، غەربىي يەلپۈگۈچ گىرۋەكلىرىدىكى تاشقىن بەلباغ رايونلىرى، دەريا ئىزى، دەريا ئارىلىقلىرىدىكى ئويمانلىق رايونلار، قۇملۇق ـ سايلىق رايونلار، تىزناپ دەريا سىنىڭ غوللۇق دېلتىسىدىن ئىبارەت. پۈتۈن تەۋەسى

يۇمنگە يېتىپ، ناھىيە بويىچە ھەر ئادەمنىڭ ئوتتۇرىچە پايدىسى ئەڭ يۇقىرى بولغان ئورۇنغا ئايلاندى. 1985 ـ يىلى قوغۇن ساتقان ئاساسىي قوشۇن يۆزلىگەن يەككە تىجارەتچىلەر ۋە يەككە-بىرلەشمە تىجارەتچىلەر بولۇپ، قوغۇن ساتقان كىرىمى ئەڭ يۇقىرى بولغان يەككە تىجارەتچىلەرنىڭ25مىڭ يۇمنگە يەتتى؛ قوغۇنىنىڭمو مەھسۇلاتى قىممىتىنىڭ بىر مىڭ يۇمندىن ئاشقىنى ئادەتتىكى ئىش بولماي قالدى. ناھىيىلىك ستاتىستىكا ئىدارىسىنىڭ ستاتىستىكا قىلىشىچە، قوغۇنىنىڭ مو مەھسۇلاتىنىڭ ئوتتۇرىچە قىممىتى 315 يۇمن بولۇپ، باشقا زىرائەتلەرنىڭكىدىن يۇقىرى تۇرغان، ناھىيە بويىچە قوغۇنىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 17 مىليون 550 مىڭ يۇمن، ناھىيە بويىچە يېزىلاردىكى ھەر بىر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 203.86 يۇمن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 75 يۇمن كۆپەيدى. بۇ 75 يۇمن ئىچىدە 68 يۇمنى توۋار قوغۇندىن ئېرىشىلدى. قوغۇن زەي يەرنى تەلەپ قىلىدۇ، ئاشلىق، پاختا بىلەن ياخشى يەرنى تالاشمايدۇ، 1985 ـ يىلى قوغۇن زور دەرىجىدە راۋاجلاندۇرۇلۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئاشلىق، پاختا، يانغىلىقدان، چارۇىمۇ ئومۇمىيۈزلۈك راۋاجلاندۇرۇلدى ۋە ئاشۇرۇلدى؛ قوغۇنىنىڭ تەرەققىياتى سودا، تراڭسپورت، قاچىلاش، ئىش قوشۇش سانائىتى ئۇچۇنمۇ روشەن ئۈنۈم ئېلىپ كەلدى، يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى كەڭ ئىستىقبال بىلەن تەمىن ئەتتى.

قىسقىسى، قوغۇن ـ پەيزاۋاتنىڭ چوڭ بىر ئۈستۈنلۈكى، قوغۇنىنىڭ تەرەققىياتىنى چەكلەش پەيزاۋاتنىڭ ئۈستۈنلۈكىنى چەكلىگەنلىك بولمىدۇ. تاۋار قوغۇننى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش پەيزاۋاتنىڭ ئۈستۈنلۈكىدىن پايدىلانغانلىق، پەيزاۋاتنىڭ ئۈستۈنلۈكىنى راۋاجلاندۇرغانلىق بولمىدۇ. (يالغا يەنۇ)

ئوتتۇرا ھېساب بىلەن دېڭىز يۈزىدىن 1231.5 مېتر كېلىدۇ، غەربىي جەنۇبىدىكى تاغلىق رايونلار تاغ دۆڭلۈكلىرىنى بويلاپ تەرتىپ بويىچە تۆۋەنلەيدۇ. ئەڭ ئېگىز يېرى 4554 مېتر ئىرغا يېتىدۇ، تاغلىق جايلار پۈتۈن تەۋەنلىكنىڭ مۇمىنى كۆلىمىنىڭ 39 پېرسەنتىنى ئىگە للەيدۇ.

يەكەن غەربىي كۆتىنلۇننىڭ غەربىگە جايلاشقان، غەربىي جەنۇبى تۈزۈك يېرىق بەلباغ كەمرۈەكلىرىگە يۈزلەنگەن بولۇپ، تاريختا يەر تەۋرەشنىڭ تەسىرلىرىگە ئۇچرىغان، 1985 - يىلى 8 - ئاينىڭ 23 - كۈنى ئۇلۇغچات، قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىلىرىدە يۈز بەرگەن 7.4 بال يەر تەۋرەشنىڭ قالدۇق دولقۇنى يەكەندە بەش بالدىن يۇقىرى يەر تەۋرەشنى شەكىللەندۈردى.

كىلىماتى: يەكەن تىپىك ھالدا چوڭ قۇرۇقلىۇق خاراكتېرلىك چۆللۈك كىلىمات رايونىغا تەۋە. 1985 - يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.3℃، بۇنىڭ ئىچىدە بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 6.3℃، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 26.8℃، ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 36.8℃ (7 - ئاينىڭ 17 - كۈنى كۆرۈلدى)، يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارى 47.5mm بولدى، پارغا ئايلىنىش مىقدارى 2279mm بولۇپ، يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارىنىڭ55ھەسسىسىگە باراۋەر كەلدى. 10 - ئاينىڭ 8 - كۈنى دەسلەپكى قىراۋ چۈشتى، يىللىق قىراۋسىز مەزگىل 179 كۈنگە يەتتى، كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈشى تولۇق بولۇپ، يىلىغا 2980 سائەتكە يەتتى. قىش پەسلىدە توڭلىغان تۆپراق قاتلىمىنىڭ چوڭقۇرلىقى 88cm غا يەتتى، يىلىۋىي غەربىي شىمال شامىلى كۈچ چىقتى، ئوتتۇرىچە شامال سۈرئىتى ئالتە سىكونت مېتر بولدى، ھارارەت مۆتىدىل، ھاۋا ئوچۇق - ياخشى بولغان كۈنلەر كۆپ بولدى، قۇم بورانلىق، ئايەت خاراكتېرلىك كۈن سەككىز كۈن داۋاملاشتى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يەكەندە جەمئىي 452 مىڭ 682 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە بازار نوپۇسى 47 مىڭ 725، يېزا نوپۇسى 404 مىڭ 957، ئۇيغۇرلار 436 مىڭ 196 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 96.36 پېرسەنتىنى، خەنزۇلار 21 مىڭ 714 بولۇپ، 2.6 پېرسەنتىنى ئىگە للىمدى. بۇندىن تاشقىرى، مانجۇ، خەنزۇ، تاجىك، قىرغىز، ئۆزبېك، موڭغۇل، زاكزۇ، تۇجيا، باۋئەن قاتارلىق 13 مىللەت بار. 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە تۇغۇلۇش نىسبىتى 25.17‰، بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلارنىڭ 10.41‰ بولدى. نوپۇسنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 13.87‰، بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلارنىڭ 7.18‰ بولدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يەكەن ناھىيىسى تەۋەسىدە جەمئىي 16 يېزا، تۆت بازار بار. ئۇلار: گۈلباغ، ممشا، ئارال، تومۇستەك، ئودانلىق، ئارسلانباغ، چارەك، ئىشقول، تاغارچى، كاچۇك، قوشراپ، ئاۋات، ئالامەت، ئازاد باغ، ئىگەرچى يېزىلىرى، زەرەپشات تاجىك مىللىي يېزىسى، يەكەن، ئىلىمشقۇ، خاكدى، بەشكەنت بازارلىرىدىن ئىبارەت.

يەر بايلىقى: يەكەندە جەمئىي بىر مىليون 360 مىڭ مو تېرىلغۇ يەر، بۇندىن تاشقىرى، ئۆزلەشتۈرۈشكە بولىدىغان 960 مىڭ مو بىنام يەر بار، ئۇنىڭ تۆۋەنقى يەتتە تۈر 13 كەنجە تۈر، 10 تەۋەلىك، 20 خىل، 19 ۋاراىيانتقا ئايرىلىدۇ. پۈتكۈل تۆپراق ئىچىدە لايلاتما تۆپراقنىڭ كۆلىمى چوڭ، تارقىلىشى كەڭ بولۇپ، 49.6 پېرسەنتىنى ئىگە للىدى، بۇنىڭ ئىچىدە ئوتتۇرا ھال ئەت تۆپراق بىلەن قومسال تۆپراق پۈتكۈل لايلاتما تۆپراقنىڭ 93.5 پېرسەنتىنى ئىگە للىدى. ئورگانىك مادداىلارنىڭ مىقدارى 0.8%، ئوتتۇرىچە

ئازوت مىقدارى 15.9PPm، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور مىقدارى 3.0PPm بولدى. بۇنداق تاشقىرى، لەم تۇپراق18.35 پىرسەنتتىن، چىملىق تۇپراق 17.6 پىرسەنتتىن ، ساسلىق تۇپراق 1.51 پىرسەنتتىن ، تۇز لۇق تۇپراق 0.81 پىرسەنتتىن ، قوڭۇر رەڭلىك چۆل تۇپرىقى 0.50 پىرسەنتتىن ، قۇملۇق تۇپراق 11.1 پىرسەنتتىن ئىگە للىدى.

سۇ: يەكەندە سۇ مەنبەسى جەھەتتە يەكەن دەرياسى بىلەن تېزناپ دەريا سىدىن ئىبارەت ئىككى چوڭ دەريا بار. سۇ ئەسلىھەلىرىدىن 10 چوڭ غوللۇق ئۆستەڭ، ئىككى سۇ ئامبىرى بار. 1985- يىلى باشلاپ كېلىنگەن سۇ مىقدارى بىر مىليارد 480 مىليون كۇپ-مېترغا يېتىپ، 10 مىليون 950 مىڭمو قېتىم يەر سۇغۇرۇلدى. بۇنداق تاشقىرى، سۇ ئامبار-لىرىغا 187 مىليون كۇپمېتر سۇ قاچىلاندى. سۇغۇرۇش شارائىتى ياخشى.

ئورمان: ناھىيە بويىچە ھازىر 146 مىليون تۈپ دەل - دەرەخ بار، ئۆرە دەرەخلەر نىڭ زاپاس مىقدارى بىر مىليون 490 مىڭ كۇپمېترغا يەتتى. 1985- يىلى 20 مىڭ كۇپمېتر ياغاچ كېسىلدى.

ئوتلاق: ناھىيە بويىچە ئۈچ مىليون 10 مىڭ مو ئوتلاق بايلىقى بار. چارۋا سىغىم-چانلىقى بىر مىليون148 مىڭ قوي بىرلىكىگە يەتتى.

سۇ مەھسۇلاتلىرى كۆلىمى: ناھىيە بويىچە پايدىلىنىشقا بولىدىغان 64 مىڭ مو سۇ يۈزى بار، بۇنىڭدىن 60 مىڭ موسىدىن پايدىلىنىلدى، بېقىش مىقدارى 500 تونا سۇ مەھ-سۇلاتى ، بېلىق خىللىرىغا ، 1985- يىللىق ئەمەلىي مەھسۇلاتى 108 تونىغا يەتتى.

ئىقتىسادى: 1985- يىلى ناھىيە بويىچە سانائەت ، يېزا ئىگىلىكى ئىشلەپچىقىرىشى-نىڭ ئومۇمىي قىممىتى 198 مىليون 573 مىڭ 900 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى 184 مىليون يۈەندىن 14 مىليون 573 مىڭ 900 يۈەن، يەنى 7.9% كۆپەيدى، ھەرنو پۈسنىڭ ئوت-تۇرىچە مەھسۇلات قىممىتى 432 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى 408 يۈەندىن 24 يۈەن كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: 1985- يىلى يېزا ئىگىلىكى ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 150 مىليون 440 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11 مىليون يۈەن، يەنى 7.9% كۆپەيدى. ئاشلىق زىرائەتلىرىنىڭ تېرىلىش كۆلىمى ئالدىنقى يىلدىكى بىر مىليون 134 مىڭ 500 مودىن بىر مىليون 92 مىڭ 800 موغا تەڭشەلدى. ئومۇمىي مەھسۇلاتى 427 مىليون334 مىڭ جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.35% ئاشتى، مو مەھسۇلاتى383 جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلە-دىكىدىن 8.2% ئاشتى. پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 230 مىڭ 300دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.6% ئاشتى، بىر لىك مەھسۇلاتى101 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن23.2% ئاشتى. يا غلىق دان كۆلىمى 164 مىڭ مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى تۆت مىليون 887 مىڭ جىڭ بو-لۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% ئاشتى.

چارۋىچىلىقى: 1985- يىلى ناھىيە بويىچە تېرىقچىلىقتىن چارۋىچىلىققا قايتۇرۇپ بېرىلىپ تېرىلغان ئوت - چۆپ كۆلىمى 62 مىڭ موغا يەتتى، ئۈچ مىڭ كالا توڭلىتىلغان سىغىرمالىرىنى تەسىللە ندۇرۇلدى، 1318 تونا ئارىلاشما يەم-بوغۇز ئىشلەپچىقىرىلدى. 1074 تونا كۆك يەمخەشەك كېكەيتىلدى. يېزىلاردا ھەر خىل چارۋىچىلىق كەسپىي ئالىملىرى 3179غا يېتىپ، ھەر خىل تاۋار چارۋىدىن 10 مىڭ 249نى سەمرىتتى. ناھىيە بويىچە چارۋە-

نىك يىل ئاخىرىدىكى سانى 687 مىڭ 800 گە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.8% كۆپەيدى، ئۇلچەملىك چارۋا بويىچە سۇندۇرۇپ ھېسابلىغاندا، 1985- يىلى قوتاندىكى سانى، تاۋار چارۋا ئەڭ كۆپ بولغان بىر يىل بولدى.

يېزىلارنىك «بەشتە ياخشى» قۇرۇلۇشى: 1985- يىلى 65 مىڭ 500 مو سالا ئېتىزى يېڭىدىن رەتلەندى، ناھىيە بويىچە ئورمانلىنىش ساقلىنىش كۆلىمى 367 مىڭ 800 موغايەتكۈزۈلدى، 40 مىڭ 800 مو يەرگە 14 مىليون تۈپ دەل - دەرەخ يېڭىدىن تىكىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.57% كۆپەيدى.

سۇ قۇرۇلۇشى: ئۆزۈنلىقى144.5 كىلومېتر كېلىدىغان ھەر دەرىجىلىك ئۆستەڭدىن 220سى، 25 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتىكى سىڭمە-سىلەشتۇرۇش ئۆستىكى ياسالدى،سۇ قۇرۇلمىسىدىن 30ى، يۇرۇشلەشتۇرۇلگەن قۇرۇلمىدىن 10ى يېڭىدىن ياسالدى. دۆلەتنىك مەبلەغ سېلىشى ئاساسىدا، دېھقانلار ئۆزى 108 مىليون 120 مىڭ يۈەن پۇل تەييارلاپ، يېزىلار ئېچىدىكى شاخچە ئۆستەڭ، ئېرىقلاردا تۇغ، كۆرۈك، سۇئىگۈچتىن 54نى ياسىدى. 365.8كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا 630 يول يېڭىدىن ياسالدى، بۇنىڭ ئېچىدە 38 كىلومېتر دىغا شېغىل يېتەقۇزۇلدى.

باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا كوللېكتىپنىك 30 مىڭ مو كونا بېغى ئۆزگەرتىلدى ھەمدە ھەر بىر دېھقان ئائىلىسىگە بىر مودىن باغ يېرى يېڭىدىن ئايرىپ بېرىلدى. پىلە، ئۇجمىچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا پىلە غوزىسى مەھسۇلاتى 105.4 تونناغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.93% ئاشتى.

1985- يىلى ناھىيە بويىچە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ئېنېرگىيىسى 92 مىڭ 636 ئات كۈچىگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.68% كۆپەيدى. چوڭ، ئوتتۇرا تېپىتىكى تراكتور 895كە، كىچىك تېپىتىكى تراكتور 810غا يەتتى، كىچىك تېپىتىكى تراكتور 15.22% كۆپەيدى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ئومۇمىي مەشغۇلات مىقدارى بەش مىليون 274 مىڭ 837 ئۇلچەملىك مو (قېتىم) غا، ماشىنىلىشىش دەرىجىسى 70.47 پېرسەنتكە يەتتى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: 1985- يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئالدىنقى يىلدىكى 12 مىليون 250 مىڭ يۈەندىن 24 مىليون 420 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 99.35% كۆپەيدى. كارخانا 455كە، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 5725كە يېتىپ، ناھىيە بويىچە يېزا ئىگىلىك نوپۇسىنىڭ 3.2 پېرسەنتىنى ئىگە للىدى.

سانائىتى: 1985- يىلى سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 42 مىليون 785 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5% ئازايدى، بۇنىڭ ئېچىدە ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى مەھسۇلات قىممىتى 11 مىليون 600 مىڭ يۈەن بولۇپ، 24 پېرسەنتنى ئىگە للىدى. ئومۇمىي تارقىتىلغان توك 13 مىليون 710 مىڭ كىلوۋات سائەت بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.7% كۆپەيدى. كۆمۈر مەھسۇلاتى 84 مىڭ 600 تونا بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.5% كۆپەيدى. سېمونت مەھسۇلاتى 368 تونا بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 82.6% ئازايدى. تارتىلغان ئۇن 29 مىڭ 900 تونا، تارتىلغان ياغ 31 مىليون 120 مىڭ تونا، ئايرىلغان پاختا 189 مىڭ 300 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى سەۋىيەسىغا قارىغاندا، 88 تونا سوپۇن، 370 تونا ھاراق، 140 مىڭ مېتر يىپەك توقۇلما بۇيۇمى، 2167 توپ ئەتلەس، 150مىڭ

كىشىلىك تۆتۈك، كەش،72 مىلۇ 300 قۇر كىيىم ـ كېچەك، 3132 كۆۋا دېرات مېتر گىلەم ئىشلەپچىقىرىلدى، 4500 كۆپمېتر ياغاچ ئىش قوشۇلۇپ سېتىۋېلىندى ۋە سېتىلدى، 199 تونا ھەر خىل يېمەكلىك، 119 تونا كەمپۈت، 7931 قۇر جۇۋا، 21 مىليون 50 مىڭ پىشىق خىش ئىشلەپچىقىرىلدى، كىچىك تىپتىكى تراكتور دىن 148 ى، 1.5 تونناللىق كىچىك كۆزۈپتىن 125ى قوراشتۇرۇلدى، سانائەتتە ساپ پايدا ئالتە مىليون 396 مىڭ يۈەنگە يەتكۈزۈلدى.

سودا: سودا سېستېمىسىدىكى سېتىۋېلىش مىقدارى 69 مىليون 492مىڭ يۈەنلىك ئورۇنلاندى، يۈنىك ئىچىدە ساپ سېتىۋېلىش مىقدارى تۆت مىليون 939 مىڭ يۈەن، تەمىنات ـ سودا سېستېمىسىنىڭ سېتىۋېلىش مىقدارى 42 مىليون 280 مىڭ يۈەن بولدى، ئىجتىمائىي تاۋارلار نىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارى 90 مىليون 89 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن يەتتە مىليون 490 مىڭ يۈەن كۆپەيدى، يۇنىك ئىچىدە ناھىيە ئىچىدە سېتىلغىنى 67 مىليون 20 مىڭ يۈەنلىك، ناھىيە سىرتىدا سېتىلغىنى 14 مىليون 180 مىڭ يۈەنلىك بولدى، ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ سېتىلىشى17 مىليون 830مىڭ يۈەنلىك، دېھقانلار نىڭ غەيرىي دېھقانلارغا ساتقىنى 10 مىليون 580 مىڭ يۈەنلىك بولدى، سودا سىستېمىسى ئالغان پايدا 520 مىڭ يۈەن بولۇپ، پىلان ئورۇنلانمىدى.

مەھسۇلاتلار نى سېتىۋېلىش: ئاشلىق69 مىليون 790 مىڭ جىڭ ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.5% كۆپەيدى، پاختا 210 مىڭ 300 دەن ئورۇنلاندى، چارۋا مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىشتا، 75 تونا قوي يۈڭى، 56 مىڭ 823 كالا تېرىسى، 24 مىڭ 666 قوي تېرىسى، 69 مىڭ 53 ئۆشكە تېرىسى، 1200 كىلوگرام ئۆشكە تەۋىتى، 2441 كىلوگرام تۆگە يۈڭى، 540 تونا چۇچۇكيۇيا يىلتىزى، 5.8 تونا زاراڭزا سېتىۋېلىش ئورۇنلاندى، سېتىۋېلىنغان ئاشلىق، تۆگە يۈڭى كۆپەيگەندىن تاشقىرى، قالغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئازايدى.

مالىيە كىرىمى ئالتە مىليون 936 مىڭ يۈەن ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.33% كۆپەيدى، يۇنىك ئىچىدە كارخانىلار نىڭ كىرىمى 271 مىڭ يۈەن ئازايدى، سودا ـ سانائەتتىن باج كىرىمى 676 مىڭ يۈەن، دېھقانچىلىق بېجى 231 مىڭ يۈەن كۆپەيدى، مالىيە ئومۇمىي چىقىمى 26 مىليون 684 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بەش مىليون860 مىڭ يۈەن كۆپەيدى.

يەكەن ناھىيە بازىرىدىكى كەش سېتىش دۇككانى.

شەھەر ـ يېزىلاردىكى يەككە سودا ـ سانائەت تۈرلىرى 3897 نۇقتىغا، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 6291گە، يۇنىك ئىچىدە شەھەر ـ بازار ـ دىكىلەر 2462 نۇقتىغا، ئادەمى 3796گە، يېزىلاردىكىلەر 1435 نۇقتىغا، ئادەمى 2495گە يەتتى، ئۇزى تەيىارلىغان مەبلىغى ئىككى مىليون 544 مىڭ يۈەنگە يەتتى، پارچە سېتىش ئومۇمىي مىقدارى17 مىليون520مىڭ يۈەن بولۇپ،

باۋدى فوتوسى.

تالدىنقى يىلدىكىدىن يەتتە مىليون 430مىڭ يۈەن كۆپەيدى. بازار سودىسىدىكى پۇتۇشۈلگەن سودا مىقدارى 42 مىليون 320 مىڭ يۈەن بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 13% كۆپەيدى.

ماتارىپ ، سەھىيە: 1985-يىلى ناھىيە بويىچە باشلانغۇچ مەكتەپ 202 گە، سىنىپى 2315 كە، ئوقۇغۇچىسى 74 مىڭ 123كە يەتتى، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.5% بولۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى. ئوتتۇرا مەكتەپ 22گە، سىنىپى 329 گە، ئوقۇغۇچىسى 12 مىڭ833كە، يېزىلاردا ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىنى 87 پىرسەنتكە يەتتى . چوڭلار مەدەنىيىتى ماتارىپى قانات يايدۇرۇلدى، ناھىيە تەۋەسىدىكى سىستېمىلار چوڭلار مەدەنىيەت تولۇقلاش سىنىپىدىن ئۈچ قارار تاپتى، 364 كىشى ئۆگىنىشكە قاتناشتى. خىزمەتتىكى كادىرلاردىن 192كىشى تالىپ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكۇملارغا بىلىم تاشۇرۇشقا ئەۋەتىلدى.

مەدەنىيەت، سەنئەت: ناھىيە بويىچە ئويۇن قويۇش، كىنو قويۇش ئورنىدىن 47 سى، كىنو-تىياتىرخانىدىن بىرى، كۈتۈپخانىدىن بىرى، قىرائەتخانىدىن 20سى، ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىدىن بىرى، ناھىيىلىك يېزا-بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى بىلەن خېنەن ئوڭلۇكسىنىڭ چىشىيەن ناھىيىسى بىرلىشىپ باشقۇرغان سېرىك ئۆمىكىدىن بىرى بار. ناھىيە بويىچە رادىئو بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە ، تېلېۋىزىيە بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 65.2 پىرسەنتكە يەتتى.

تەنتەربىيە: 1985- يىلى117 تادىم (قېتىم)ۋىلايەتتىن يۇقىرى دەرىجىلىك10 تۈردىكى مۇسابىقىغا قاتناشتى. ئىشتىمن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتىپىدىن بىرى، ئۇنىڭدا 103 ئوقۇغۇچى بار.

پەن - تېخنىكا: پەن-تېخنىكا خىزمىتىجەھەتتە ھەقلىق تېخنىكا مۇلازىمىتى كېڭەيتىلدى، كەڭ پەن - تېخنىكا كادىرلىرىنىڭ ئورتاق تىرىشچانلىقى تارقىسىدا، 1985- يىلى تاكسەن «6898» بۇغدايىنىڭ سورتىنىڭ كېڭەيتىلىشى تاپتونوم رايونىنىڭ 1- دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى؛ قەشقەر كۆزگى بۇغداي 5- نومۇرلۇق بىلەن بېيجىڭ بالدۇر پىشار كۆممە قونىقىنىڭ 8- نومۇرلۇقىنى يۇرۇشلەشتۈرۈپ يۇقىرى مەھسۇلات ئېلىش تەتقىقاتى، يالتىراق يېپىمز كېۋەز تېرىشنى كېڭەيتىش، قاشقا بىدىنى ماشىنا بىلەن تاغدۇرۇش قاتارلىق تۈرلەر تاپتونوم رايونىنىڭ 2- دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى؛ تۇجۇپىلەپ ئۇلۇچەيدىغان تالىتە قۇرلۇق سىيالكىنىڭ كېڭەيتىلىشى، پىلە غوزىسىدىن يۇقىرى ھوسۇل ئېلىش تېخنىكىسى ئۇستىدىكى تەتقىقات تاپتونوم رايونىنىڭ 3- دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي ساپ كىرىمى 95 مىليون 114 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يېزا ئىگىلىك نوپۇسى بويىچە ھەر نوپۇسقا 270.23 يۈەندىن توغرا كېلىپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 73 يۈەن، يەنى 37% كۆپەيدى. دېھقانلار نىڭ ئىستېمال سەۋىيىسى تالدىنقى يىلدىكىدىن 7.72 يۈەن، يەنى 8.5%كۆپەيدى. شەھەر-يېزىلاردىكى بانكا تامانەت پۇلىنىڭ قالدۇق مىقدارى 20 مىليون 590 مىڭ يۈەنگە يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە يېزىلاردىكى تامانەت پۇلى 13 مىليون 510 مىڭ يۈەن بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 8.7%كۆپەيدى. ئىجتىمائىي قەرز پۇلىنىڭ بېرىلىشى، قايتۇرۇۋېلىنىشى 87 پىرسەنتكە يەتتى. (يالغۇسالغ)

يەكەن ناھىيىسىنىڭ جەمئىيەت ئاماناتلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۇزەشنى ئەستايىدىل ئىلگىرى سۈرگەنلىكى

جەمئىيەت ئاماناتلىقىنىڭ ياخشىلىنىشىنى ئىمكان قەدەر تېز ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، يەكەن ناھىيىسى 1984- يىلى 11- ئايدىن باشلاپ، ۋىلكومنىڭ يوپۇرغا ناھىيىسىدە ئاچقان ئومۇملاشتۇرۇپ تۇزەش يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، «پۈتۈن پارتىيە قول تەۋرەتمەي، ئومۇمىي خەلق قوزغىلىپ، ھەر تەرەپ ماسلىشىپ، بىرلىكتە تۇتۇش، ئورتاق باشقۇرۇش» تەدبىرىنى قوللىنىپ، قالايمىقانچىلىقنى تۇزەشنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ، جەمئىيەت ئاماناتلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۇزىدى. بىر يىلدىن كۆپرەك تىرىشچانلىق ئارقىلىق، جەمئىيەت ئاماناتلىقى روشەن ھالدا ياخشىلاندى. 1985 - يىلى جىنايى ئىشلار ئەنزىمىنىڭ يۇز بېرىش نىسبىتى 1984 - يىلىدىكىدىن 42% تۆۋەنلىدى. ئاماناتلىق ئەنزىسى 1984- يىلدىكىدىن 24.67% تۆۋەنلىدى. ھازىر ناھىيە بويىچە شەھەر-يېزىلاردا جەمئىيەت تەرتىپى تىنچ، ئىشلەپچىقىرىش راۋاجلانغان، بازارلار ئاۋات بولۇپ، جۇش ئۇرۇپ ئىلگىرىلەشتەك مەنزىرە بارلىققا كەلدى. 1985- يىلى 11- ئايدا، يەكەن ناھىيىسى قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە جەمئىيەت ئاماناتلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۇزەشتىكى ئىلغار ناھىيە بولۇپ باھالانىپ، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ مۇكاپاتلىشىغا ئېرىشتى.

يەكەن ناھىيىسىنىڭ ئومۇملاشتۇرۇپ تۇزەشنى تۇتۇشتىكى ئاساسلىق ئۇسۇلى مۇنداق:

1. كۆپ قاتلاملىق ئاماناتلىق «ھوددىگەرلىك» مەسئۇلىيەت تىزىمىنى ئومۇمىيۈزلۈك يولغا قويۇلدى. ناھىكوم، ناھىيىلىك ھۆكۈمەتتىن ھەر بىر ئاساسىي قاتلام ئورۇنغىچە، ئاماناتلىق ھۆددىگەرلىك ئەھدىنامىلىرى قاتلاممۇ قاتلام ئىمزالىنىپ، ئاماناتلىق بىلەن ئىشلەپچىقىرىش، ئىقتىسادىي مەنپەئەتجەمئىيلاشتۇرۇلدى. نۇقتىلىق كىشىلەردىن مۇداپىئەلىنىش، ئۇلارغا ياردەم، تەربىيە بېرىش، ئۇلارنى نازارەت قىلىپ باشقۇرۇش بىلەن «تۆتتىن مۇداپىئەلىنىش» تەدبىرلىرى ھەربىر ئورۇنغىچە، ھەممە ئاشلىغىچە كونكرېت ئەمەلىيلەشتۇرۇلۇپ، ئومۇملاشتۇرۇپ تۇزەش خىزمىتىنىڭ چوڭقۇر راۋاجلىنىشى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈرۈلدى. يەكەن ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسى ئىلگىرى ناھىيە بويىچە داڭقى چىققان تۆت كۆپ (ئوغرىلىق كۆپ، خىيانەت كۆپ، ۋەقە كۆپ، ئۇرۇشۇش-ئۇشلىشىش كۆپ)، ئۈچ ناچار (مۇھىت تازىلىقى ناچار، مۇلازىملىق پوزىتسىيىسى ناچار، جەمئىيەت كەيپىياتى ناچار)، بىر يوق (قائىدە-تۇزۇم يوق) بولغان كونا چىگىش ئورۇن ئىدى. 1985- يىلى ئۇلار قائىدە-تۇزۇملەرنى ئورنىتىش، مۇكەممەللەشتۈرۈشتىن قول سىلىپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى ئوزغاپ «بىخەتەرلىك ئەھدىنامىسى» نى ئومۇمىيۈزلۈك تۇزۇپ، ئاماناتلىق «ھوددىگەرلىكى» نى يولغا قويدى. بىر يىلدا، بۇ دوختۇرخانىدا ئاماناتلىق ئەنزىسى پەقەت يۇزبەرمىدى. داۋالاش، ئاماناتلىق، مۇھىت تازىلىقى جەھەتلەردەقىيا پىتى يېڭىلىنىپ، ئاپتونوم رايوندىكى سەھىيە سىستېمىسى بويىچە ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى.

2. قانۇن - تۇزۇم تەشۋىقات تەربىيىسى كەڭ، چوڭقۇرقانات يايدۇرۇلدى. بىر يىلدا، سىياسىي قانۇن تارماقلىرى ناھىيە خاراكتېرلىك قانۇن -تۇزۇم ئۆگىنىش كۇرسىدىن ئىككى

قارا ئۇچۇپ، قانۇن- تۆزۈم. تەشۇقاتچىلىرىدىن400دىن ئارتۇقىنى تەربىيىلىدى. ناھىيە-لىك سىياسىي قانۇن تارماقلىرى «يەكەن گېزىتى»گە ۋە ناھىيىلىك رادىئو تۆزىلىغا مەخ-سۇس ماۋزۇدىكى قانۇن ۋ تۆزۈم تەشۋىقات خەۋەرلىرىنىڭكۆپ قېتىم يېزىپ، ھەرخىل قانۇن-تۆزۈم تەشۋىقات ماتېرىيالىرىنى بېسىپ تارقىتىپ، تەشۋىقات ئاپتوموبىلى چىقىرىپ، قانۇن - تۆزۈم مەخسۇس سەھنىلىرىنى ئىشلەپ، قانۇن - تۆزۈم تەشۋىقاتىنى كەڭ، چوڭقۇر ئېلىپ بارىدى. ناھىيىلىك سەنئەت ئۆسمىكى قانۇن-تۆزۈم تەشۋىقات تىياتىرلىرىنى تەييار-لاپ، يېزىلارغا بېرىپ كۆرسەتتى. ناھىيە بويىچە 32 ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ قانۇن - تۆزۈم دەرسى تەسىس قىلدى. سوت مەھكىمىسى قانۇن ئۇنكتسىيەسىنى تەدبىق قىلىپ، 100 قېتىمدىن ئارتۇق ئوچۇق سوت ئېچىپ، شۇ جايدىلا 22 قېتىم ھۆكۈم ئېلان قىلدى. 130 قېتىم ئاممانلىق، ئەدلىيە تەكلىپلىرىنى بەردى. كۆپ ئېچىقلىق، كۆپ شەكىللىك قانۇن-تۆزۈم تەشۋىقات تەربىيىسى خەلقنى تەربىيىلەش، دۇشمەنىنى ۋەھىمىگەسېلىش رولىنى ئوي-ناپ، جەمئىيەت كەيپىياتىنىڭ ياخشىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈردى.

3. ئىنتىزامغا، قانۇنغا رىئايە قىلغان شەرەپلىك ئائىلە پائالىيىتى ئەستايىدىل قانات يايدۇرۇلدى. قانۇن - تۆزۈم تەشۋىقات تەربىيىسىنى كەڭ تۈردە ئېلىپ بېرىش ۋە ئاممانىڭ «بەخەتەرلىك ئەھدىنامىسى» ، «مەدەنىيەتلىك بولۇشتا رىئايە قىلىدىغان قائىدە»، «يېزا قائىدىسى، خەلق ئەھدىنامىسى»نى ئومۇميۈزلۈك تۆزۈش ئاساسىدا ، 1985 - يىلى 2- ئايدىن باشلاپ، ناھىيە بويىچە «ئىنتىزامغا، قانۇنغا رىئايە قىلغان شەرەپلىك ئائىلە» پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلدى. يىل ئاخىرىغىچە ، ئىنتىزامغا، قانۇنغا رىئايە قىلغان شەرەپلىك ئائىلىدىن جەمئىي 61 مىڭ 821ى باھالاندى. بۇپائالىيەتنىڭ قانات يايدۇرۇلۇشى كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ جەمئىيەت ئامانلىقىنى قوغداش ئاكتىپلىقى ۋە ئاڭلىقلىقىنى كۈچە-يتۈك تۈردە ئىشقا سالدى.

4. ئازغان ياش - ئۆسمۈرلەرگە ياردەم، تەربىيە بېرىش خىزمىتى ھەقىقىي رەۋىشتە ياخشى ئىشلەندى. 1985-يىلىنىڭ بېشىدا، ناھىيە بويىچە ياردەم، تەربىيە بېرىشكە تېگىشلىك ، ئازغان ياش-ئۆسمۈرلەردىن 1043ى بېكىتىلىپ، مەكتەپلەر ئوقۇغۇچىلارنى ھۆددىگە ئېلىش، ئائىلە باشلىقلىرى پەرزەنتلىرىنى ھۆددىگە ئېلىش، ئورۇنلار ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى ھۆددىگە ئېلىش، كوچا-مەھەللىلەر ئاھالىلارنى ھۆددىگە ئېلىش، كەنت - مەھەللىلەر دېھقانلارنى ھۆددىگە ئېلىشتىن ئىبارەت «بەش ھۆددىگە ئېلىش». ياردەم، تەربىيە بېرىش ئويېپكتىلىرىنى بېكىتىش، ياردەم، تەربىيە بېرىش خادىملىرىنى بېكىتىش، ياردەم، تەربىيە بېرىش تەدبىرلىرىنى بېكىتىشتىن ئىبارەت «ئۈچ بېكىتىش». ياردەم، تەربىيە بېرىش ئويېپكتىلىرىنىڭ ئىدىيىۋى ئۆزگىرىش ھالىتىنى ۋاقتىدا ئوقۇشۇش، ياردەم، تەربىيە بېرىش ئويېپكتىلىرىغا ۋاقتىدا تەربىيە بېرىش، ياردەم، تەربىيە بېرىش ئويېپكتىلىرىنىڭ ياخشى ئىپادىسىنى ۋاقتىدا تەقدىرلەش، ھەقىقەتەن تۆۋەن قىلىش ئىپادىسى بولغانلىرى ئۈستىدىكى ياردەم، تەربىيە بېرىشھۆددىگەرلىك توختامىنى ۋاقتىدا ئەمەلدىن قالدۇرۇش-تىن ئىبارەت «تۆت ئۆز ۋاقتىدا بولۇش» تەدبىرلىرى قوللىنىلدى. يۇقىرىدا بايان قىلىنى-غان ياردەم، تەربىيە بېرىش تەدبىرلىرى ئەمەلىيلەشتى ئارقىلىق، 767 كىشى ئۆزگىرىپ ياخشى بولدى. بۇ، ئازغان ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ 73.5 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. ناھىيە-

پوسكام ناهيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: پوسكام ناهيىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ غەربىي جەنۇبىي قىسمىغا، كۇنلۇن تېغىنىڭ شىمالىي ئېتىكىگە، تارىم ئويمانلىقىنىڭ غەربىي گىرۋىكىگە، يەكەن دەريا سىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىكى يەلپۇگۇچسىمان تېنىدۇرمىغا جايلاشقان. جۇغراپىيىلىك كوردىنات شەرقىي مېرىدىيان "30'52°76 تىن "30'29°77 قىچە، شىمالىي پارالىل "30'57°37 تىن "30'19°38 قىچە بولغان ئارىلىقتا. قەشقەر شەھىرىگە 218 كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1490 ~ 1215 مېتر كېلىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 923.68 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، يېرى بىر قەدەر تۈز.

كىلىمات ئالاھىدىلىكى: پوسكام ناهيىسىنىڭ كىلىماتى مۆتىدىل بەلباغدىكى ئىنتايىن قۇرغاق تېپىتىكى چوڭ قۇرۇقلۇق خاراكتېرلىك كىلىماتقا تەۋە. زېمىنىنى بىر قەدەر كېچىك بولغاچقا، تېمپېراتۇرا پەرقى چوڭ ئەمەس. 1985 - يىلى پوسكام ناهيىسىنىڭ ئومۇمىي كىلىمات ئالاھىدىلىكى مۇنداق بولدى: ھۆل - يېغىن ئاز، قىش سوغۇق، ياز ئىسسىق، تېمپېراتۇرا بىر ئاز يۇقىرى، تەبىئىي ئاپەت ئاز، لېكىن تەسىرى بىر قەدەر چوڭ بولدى. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.5℃، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 7.4℃ــ، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 25.6℃، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 17.3℃ــ، ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 36.6℃ بولدى. يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارى 10.7mm بولۇپ، پوسكام ناهيىسىنىڭ ماتېرىيالىدا خاتىرىلەنگىنىچە ھۆل - يېغىن ئەڭ ئاز بىر يىل بولدى. يىللىق پارغا ئايلىنىش مىقدارى 2210.3mm، كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈش سانى 2339.9 سائەت بولدى. بوران ۋاقتى تۆت كۈن، چاڭ - توزاڭ ۋاقتى 105 كۈن بولدى. 10 - ئاينىڭ 17 - كۈنى دەسلەپكى قىراۋ، 4 - ئاينىڭ 11 - كۈنى ئاخىرقى قىراۋچۈشتى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى ناهىيە بويىچە جەمئىي 116 مىڭ 833 نوپۇس، 11 مىللەت بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 84.6 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 12.7 پىرسەنتنى، تاجىكلار 2.4 پىرسەنتنى، خۇيزۇ، قىرغىز، ئۆزبېك قاتارلىق مىللەتلەر 0.3 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. يېزا نوپۇسى 96 مىڭ 912، بازار نوپۇسى 19 مىڭ 921. نوپۇسنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 14.9‰، خەنزۇلار نوپۇسىنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 18.3‰ بولدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: پوسكام ناهيىسى تەۋەسىدە ئون يېزا، تۆتمەيدان، ئىككى

لىك ماددىي ئەشيا شىركىتىدىكى ئازغان بىر ياش ئىلگىرى دائىم شىركىلىشىپ مۇشلىشىپ، ئوغۇرلۇق قىلىپ، قاتتىق مەس بولۇپ، ئۆچ قېتىم توختىتىپ قويۇلغان. شىركەتنىڭ بىر نەپەر مۇئاۋىن دىرېكتورى بۇياشقا يار دەم، تەربىيە بېرىشنى «ھۆددىگە ئالغان»دىن كېيىن، بىر يىلدىن كۆپرەك يار دەم، تەربىيە بېرىش ئارقىلىق، بۇ ياش ناھايىتى تېزئۆزگىرىپ، يىل ئاخىرىدا شىركەت بويىچە ئىلغار خىزمەتچى بولۇپ باھالاندى.

(جېك چاۋۇپن، لى جىنخۇەي)

بازار بار. ئون يېزا : پوسكام، ژيبا، كۆلباغ، مەيلى، ئىككىسۇ، تۇغچى، كۆيباغ، ئاقتام، ئايكۆل يېزىسى، بۇيلۇق تاجىك مىللىي يېزىسىدىن ئىبارەت. تۆت مەيدان : يەرلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى پوسكام دېھقانچىلىق مەيدانى، سۇپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى، باغۋەنچىلىك مەيدانى، ئورمانچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت. ئىككى بازار : پوسكام،كۆيباغ بازىرىدىن ئىبارەت.

ئاساسلىق بايلىقى: ناھىيە بويىچە ئومۇمىي يەر كۆلىمى بىر مىليون 386 مىڭ مو، بۇنىڭ ئىچىدە تېرىلغۇ يەر 422 مىڭ 800 مو. مۇتلەق كۆپ قىسىم تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ سۇپىتى ياخشى، كۆپ خىل دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىنىڭ ئۆسۈشىگە باپ كېلىدۇ. ناھىيە بويىچە تۇپراق خىلىنى لايلاتما تۇپراق، نەم تۇپراق، چىملىق تۇپراق، ساسلىق تۇپراق، تۇزلۇق تۇپراق، قوڭۇر رەڭلىك چۆل تۇپرىقى، قۇملۇق تۇپراق دەپ يەتتە خىلغا ئايرىشقا بولىدۇ. يەكەن دەرياسى، تىزناپ دەرياسىبۇناھىيىدىن ئېقىپ ئۆتىدۇ. بۇ ناھىيە ئاساسلىقى يەكەن دەرياسىنىڭ سۇيىنى ئىشلىتىدۇ، ئەمەلىيەتتە يىللىق ئوتتۇرىچە سۇ مىقدارى 550 مىليون كۇبېمېتر بولدى. ناھىيە بويىچە بىر مىليارد 300 مىليون كۇبېمېتر سۇ بايلىقى بار. ئاشلىق زىرائەتلىرىدە بۇغداي، كۆممە قوناق، شال ئاساس قىلىنىدۇ؛ ئىقتىسادىي زىرائەتلەردىن كېۋەز، زىغىر، پۇرچاق، ئوتياش، قوغۇن ـ تاۋۇز، مېۋە قاتارلىق 40 نەچچە خىلى بار.

ئىقتىسادىي ئەھۋالى: 1985 ـ يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 61 مىليون 437 مىڭ 400 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر مىليون 910 مىڭ يۈەن، يەنى 3.2% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 51 مىليون 104 مىڭ 700 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر مىليون 190 مىڭ يۈەن، يەنى 2.38% كۆپەيدى. يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 83.2 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 10 مىليون 332 مىڭ 700 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 720 مىڭ يۈەن، يەنى 7.5% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 ـ يىللىق ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 156 مىليون جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.4% ئاشتى. يېزىلاردا ھەر نوپۇسقا 1742.6 جىڭدىن ئاشلىق توغرا كەلدى. بۇغداي ئومۇمىي مەھسۇلاتى 86 مىليون 300 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.2% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 80 مىڭ 300 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى يىلەن تەڭلەشتى؛ ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليون 840 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل ـ پەل كەملىدى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى ئىسانى 186 مىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.2% كۆپەيدى.

سانائىتى: 1985 ـ يىلى پوسكام ناھىيىسىنىڭ سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى پۈختا قەدەم بىلەن ئاشتى، كۆمۈر مەھسۇلاتى 44 مىڭ 300 تونىنا بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% ئاشتى، يىللىق تارقىتىلغان توك مىقدارى 12 مىليون 639 مىڭ كىلوۋات سائەتكە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.9% كۆپەيدى. ھازىر 13 زاۋۇت، كان، كارخانا بار، يېڭىدىن قۇرۇلغان گۈللۈك سېمونت خىش زاۋۇتى رەسمىي ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلدى، سۇلياۋ خالتا توقۇش زاۋۇتى پۈتۈش ئالدىدا تۇرماقتا.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە ھەر خىل يېزا - بازار كارخانىلىرى 215 كە، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 4169 غا يەتتى. دېھقانلار باشقۇرغان كارخانىلار 1041 كە، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 2927 كە يەتتى. ئىككى خىل كارخانىدا ئىشلەيدىغانلار 7076 كە يېتىپ، يېزىلاردىكى ئومۇمىي ئەمگەك كۈچىنىڭ 20 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 18 مىليون 516 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يۇنىڭ ئىچىدە كوللېكتىپ قىسمىنىڭ كىرىمى 16 مىليون يەتتە مىڭ 600 يۈەن بولۇپ. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32.3% كۆپەيدى. پايدا ئۈچ مىليون 278 مىڭ يۈەن (يەككە كارخانىلارنىڭكىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ) بولۇپ. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27.4% كۆپەيدى.

سودا: 1985 - يىلى ناۋار سېتىۋېلىش ئومۇمىي مىقدارى 35 مىليون 794 مىڭ يۈەنگە، ئىجتىمائىي ناۋارلارنىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارى 27 مىليون 734 مىڭ يۈەنگە يەتتى. پايدا 282 مىڭ يۈەن بولۇپ. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 54.7% كۆپەيدى. يەككە سودىگەر - سانائەتچىلەر 1407 كە، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 2395 كە يەتتى. بازاردىكى پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى توققۇز مىليون 260 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

مالىيە، پۇل مۇئامىلىسى: 1985 - يىللىق مالىيە ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 677 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يۇقىرىدىن بېكىتىپ بەرگەن بىر مىليون 893 مىڭ يۈەنلىك خامچوتنىڭ 141.4 پىرسەنتى ئورۇنلاندى، كىرىم ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر مىليون 437 مىڭ يۈەن، يەنى 115.9% كۆپەيدى. ئومۇمىي چىقىم توققۇز مىليون 470 مىڭ يۈەن بولۇپ، يۇقىرىدىن بېكىتىپ بەرگەن توققۇز مىليون315 مىڭ يۈەنلىك خامچوتنىڭ 101.6 پىرسەنتىگە يېتىلدى، چىقىم 4.3% كۆپەيدى.

پوسكام ناھىيىلىك 2- باشلانغۇچ مەكتەبكە بارغاندا.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: 1985- يىلى ناھىيە بويىچە ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەر 61 كە، ئوقۇغۇچىلار 19 مىڭ 109 غا، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىلەر 1394 كە يەتتى. 122 ئوقۇغۇچى ھەر خىل ئالىي مەكتەپ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومىلارغا ئۆتتى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 44ى كۆپەيدى. باشلانغۇچ ماارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش خىزمىتى ئاپتونوم رايونلۇق ماارىپ نازارىتىنىڭ تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىشى ئارقىلىق لايىقەتلىك بولدى. ناھىيىلىك دوختۇرخانىدا 1800 كۈۋادىرات مېتر لىق تاشقى كېسەللىكلەر بالنېتسا بىناسى سېلىندى.

خەلق تۈرمۇشى: سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ راۋاجلىنىشىغا ئەگىشىپ، ناھىيە بويىچە خەلقنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىمۇ روشەن ھالدا يۇقىرى كۆتۈرۈل-

پوسكامنىڭ جۇش ئۇرۇپ راۋاجلانغان يېزا - بازار كارخانىلىرى

پوسكام ناھىيىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى كۆنئېنلۇن تېغى باغرىغا جايلاشقان، ناھىيە بويىچە جەمئىي 116 مىڭ 833 نوپۇس بار. كۆپ يىللار - دىن بۇيان، بۇ ناھىيىدە ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق مىڭ جىڭدىن ئېشىپ، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە بىرىنچى ئورۇندا تۇرۇپ كەلگەن. لېكىن، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىياتى ئاستا بولغانىدى. 1979 - يىلى، جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت تەكشۈرۈش، بىر - لەشمە جەڭ قىلىش قوماندانلىق شتابىنىڭ ئورنى پوسكام ناھىيىسىنىڭ كېيىنگى يېزىسى تەۋەسىگە يېكىتىلدى. يېزا، مەيدانلار بۇ پايدىلىق شارائىتنى تۇتۇۋېلىپ، بىناكارلىق قۇرۇلۇش، بىناكارلىق ماتېرىيالىرى، قاتناش - ترانسپورت، يىمەكلىكلەرنى بىشىۋە - لاپ ئىشلەش، سودا مۇلازىمىتى، دېھقانچىلىق، باقمىچىلىق قاتارلىق كەسىپلەرنى تەۋج ئالدۇردى. 1980 - يىلدىن ئېتىبارەن، ناھىيە بويىچە يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى ھەر يىلى 25 پىرسەنتتىن كۆپەيىپ مېڭىش سۈرئىتى يىلەن ئالغا قاراپ

دى. يېزىلاردا ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 402.81 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 87.91 يۈەن ساپ كۆپەيدى، يەنى 27.8% ئاشتى. ناھىيە بويىچە 601 نامرات ئائىلە نامراتلىقتىن قۇتۇلدى. بىر نەچچە يىلدىن بۇيان، ئىش ھەققى تەڭشەش ۋە ئىش ھەققى تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىش ئارقىلىق، دۆلەت ئورگانلىرى، كارخانا، كەسىپىي ئورۇنلاردىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى روشەن ھالدا يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. 1985- يىلى ناھىيە بويىچە ئىش ھەققى ئومۇمىي سوممىسى توققۇز مىليون 119 مىڭ يۈەن، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئايلىق ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 105 يۈەن بولدى. ناھىيە بويىچە شەھەر-يېزىلاردا ئوتتۇراھىساب بىلەن ھەر 100 ئائىلىدە 54 ۋېلىسىپىت، 23 تىككۈ ماشىنىسى، 25 رادىئو، 64 قول سائىتى، 6.3 ئۇنتالغۇ، 3.2 تېلېۋىزور بار. يېزىلاردا 100 مىڭ كۈۋادىرات مېتىرلىق ئۆي يېڭىدىن سېلىندى. شەھەر-يېزاخەلقىنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇل قالدۇق سوممىسى 11 مىليون 650 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.68% كۆپەيدى. (پوسكام ناھىيىلىك تەزكىرە تەھرىر ئىشخانىسى)

پوسكام ناھىيىسىدىكى دېھقانلار قىشلىق ئارىسال قالغان چاغدىن پايدىلىنىپ ئۆ قۇرۇلۇشى قىلىدى. باۋدى فوتوسى.

راۋاجلاندى، يېزا - بازار كارخانىلىرى پوسكام ناھىيىسىنىڭ خەلق ئىگىلىكىدىكى مۇھىم تۈۋرۈكلەرنىڭ بىرىگە ئايلاندى.

1985 - يىلى، پوسكام ناھىيىسىنىڭ يېزا - بازار كارخانىلىرىدا يېڭى قەدەم تاشلاندى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي سانى 215 كە يەتتى، دېھقانلار باشقۇرغان كارخانىلار جەمئىي 1041 غا يەتتى، يېزا - بازار كارخانىلىرىدا ئىشلەيدىغانلار 7076 گە يېتىپ، يېزىلاردىكى ئومۇمىي ئەمگەك كۈچىنىڭ 20 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. ئومۇمىي كىرەمى 1979 - يىلدىكى تۆت مىليون 800 مىڭ يۈەندىن 1985 - يىلى 18 مىليون 516 مىڭ يۈەنگە كۆپەيدى، بۇنىڭ ئىچىدە كوللېكتىپ كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرەمى 16 مىليون يەتتە مىڭ يۈەن بولۇپ، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ناھىيە (شەھەر) لەر بويىچە ئالدىنقى ئورۇندا تۇردى. ناھىيە بويىچە يېزا ئومۇمىي كىرەمىنى ئىگىلەش نىسبىتى 1979 - يىلدىكى 25.4 پىرسەنتتىن 33.5 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى. پايدا 1979 - يىلىدىكىدىن ئالتە ھەسسە كۆپەيدى، دۆلەتكە تاپشۇرۇلغان باج 630 مىڭ يۈەنگە يەتتى. مەھسۇلات سۈپىتىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ماشىنىدا ئىشلەنگەن خىشلارنىڭ بېسىمغا، تارتىشقا بەرداشلىق بېرىش ئېقتىدارى خېلى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆي-ئىمارەت قۇرۇلۇشلىرىنىڭ تولۇق ئەلا قۇرۇلۇش بولۇش نىسبىتىمۇ ئۆرلىدى.

پوسكام ناھىيىسىنىڭ يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تېز راۋاجلىنىشى ئاساسلىقى تۆۋەندىكى بىر نەچچە خىزمەت تۈتۈلغانلىقتىن بولدى:

1. رەھبەرلىكنىڭ ئىدىيىسى جەھەتتە يۇنىلىش بۇرۇلۇپ، ئىلگىرىكى «بىر خىل ئىش بىلەنلا شۇغۇللىنىش» ئۇسۇلى ئۆزگەرتىلدى.

ئىلگىرى، پوسكامدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر «سول» ئىدىيىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ، ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنىلا تۇتۇپ، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا سەل قارىغان. پارتىيىنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر ئىدىيىدە ئازاد بولدى، ناھىكوم، ناھىيىلىك ھۆكۈمەتتە بىردىن رەھبەر يېزا - بازار كارخانىلىرى خىزمىتىنى باشقۇردى. پوسكام ناھىيىسىدىكى دېھقانلارنىڭ بىناكارلىق تەرەققىياتىنى نېفىت بازىسىغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن، ناھىيە رەھبەرلىرى نېفىت بازىسىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن كۆپ قېتىم كېڭىشىپ، بۇ مەسىلىنى ئاخىر ھەل قىلدى. كۈيباغ يېزىسىنىڭ رەھبەرلىرى ئىلگىرى يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقا قارىتا تولۇق تونۇش ھاسىل قىلمىغان، گەرچە، ھەر نوپۇسنىڭ دۆلەتنى تەمىن قىلىشتا ئۇتتۇرىچە تاۋار ئاشلىقى ناھىيە بويىچە بىرىنچى ئورۇندا تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا ناھىيە بويىچە نامرات يېزىلارنىڭ بىرى بولۇپ كەلگەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى ئاران 95 يۈەن بولغانىدى. 1979 - يىلىدىن ئېتىبارەن، يېزىلىق پارتكوم ئىلگىرىكى تەجرىبە - ساۋاقلارنى يەكۈنلەپ، يېرى نېفىت بازىسىغا يېقىن بولۇشتەك قۇلايلىقتىن تولۇق پايدىلىنىپ، بىناكارلىق قۇرۇلۇش، بىناكارلىق ماتېرىيالىرى، ترانسپورت، يەم - خەشەك پىششىقلاپ ئىشلەش، يېمەك - ئىچمەك مۇلازىمىتى، باقمىچىلىق قاتارلىق كەسىپلەرنى ئەۋج ئالدۇرۇپ، كۆرۈنەرلىك ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. 1985 - يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانىلاردىن 19 نى قۇردى، بۇنىڭ ئىچىدە يېزىلىق بىناكارلىق

شىركىتى، ماشىنىلىق خىش زاۋۇتىنىڭ مەھسۇلات قىممىتى مىليون يۈەندىن ئېشىپ كەتتى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليون 155 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمىنىڭ 55.4 پىرسەنتىنى ئىگەللەپ، ۋىلايەت بويىچە ئالدىنقى قاتاردا تۇردى. ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 471 يۈەنگە يېتىپ، ناھىيە بويىچە ئەڭ باي يېزىغا ئايلاندى.

2 . تېخنىكا ۋە ئىختىساسلىق خادىملارنى كىرگۈزۈش ۋە يېتىشتۇرۇشكە ئەھمىيەت بېرىلدى.

1985 - يىلى، پوسكام ناھىيىلىك يېزا - بازار كارخانىلىرى ئىدارىسىنىڭ قوجىيەن ئۆلكىسى چۈەنجۇ شەھىرىدىن ئىختىساسلىق تېخنىكلارنى تەكلىپ قىلىشى بىلەن قۇرۇلغان گۈللۈك سېمونت خىش زاۋۇتى ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۇرۇلگەن تۆت ئايدا ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 100 مىڭ يۈەنگە يەتتى، سەيلى يېزىسى يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيەسىنىڭ 43 - پولكىدىن تېخنىكلارنى كىرگۈزۈپ، بىرلىشىپ قۇرغان كۆن - خۇرۇم زاۋۇتى شۇ يىلى 550 تېرە چاپان ئىشلىگەنىدى. ھەممىسى ناھايىتى تېز سېتىلىپ بولىدى. ھازىر، يېزىلار جەمجىياق، قوجىيەن ئۆلكىلىرى، ئۇرۇمچى شەھىرى قاتارلىق جايلار بىلەن جەمئىي يەتتە تۈرلۈك ئىقتىسادىي تېخنىكا كېلىشىمى ئىمزالىدى.

ئىختىساسلىق خادىملارنى يېتىشتۇرۇش ئۈچۈن، يېزا - بازارلار كارخانا قۇرۇشتا پۇل خەجلەشتىن ئايانماي، ئەقىل بۇلىقىغا مەبلەغ سېلىشنى كۆپەيتتى. كۈيماغ يېزىلىق بىناكارلىق شىركىتى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ 50 دىن ئارتۇق كىشنى ئاپتونوم رايونلىنىڭ سىرتىدا تەربىيىلىنىشكە ئەۋەتتى. ھازىر توققۇز كىشى ۋىلايەتلىك ئىمتىھان ئېلىشى ئارقىلىق، قۇرۇلۇش تېخنىكى كۈۋاھنامىسىغا ئېرىشتى. 1985 - يىلى، ناھىيە بويىچە يېزا - بازار كارخانىلىرى جەمئىي 22 كىشىنى ئىچكىرى جايلاردا تەربىيىلىنىشكە، 128 كىشىنى ئاپتونوم رايوندىكى ھەر قايسى جايلاردا تەربىيىلىنىشكە ئەۋەتتى.

3 . كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىش چىڭ تۇتۇلۇپ، كارخانىلارنىڭ ھاياتىي كۈچى ئاشۇرۇلدى.

1985 - يىلى، ناھىيىلىك يېزا - بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى ناھىيە بويىچە 58 كارخانىنى نۇقتىلىق ھالدا تەرتىپكە سالدى، بەزى كارخانىلارنىڭ رەھبەرلىك بەنزىمىنى تەڭشىدى، 33 ياش كادىرنى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىككە بەنزىمىگە تۇستۇردى. بۇندىن تاشقىرى، بەزى كارخانىلارنىڭ باشقۇرۇشىدىكى قالايمىقانچىلىق ھادىسىلىرىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئۇلارنىڭ تۈزۈلۈك قائىدە - تۈزۈملەرنى ئورنىتىشىغا، مۇكەممەللەشتۈرۈشىگە ياردەم بەردى. ئىككىنچى يېزىلىق يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى پونكىتىنىڭ باشلىقىنىڭ 16 مىڭ يۈەنگە خىيانەت قىلغان ئېغىر مەسىلىسىنى ئېنىقلاپ چىقتى. كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق، 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە 215 يېزا - بازار كارخانىسىدىن بىرى زىيان تارتقاندىن تاشقىرى، قالغان ھەممىسى پايدا ئالدى.

4 . دېھقانلارنىڭ كارخانا قۇرۇشى زور كۈچ بىلەن قوللاندى.

ناھىكوم، ناھىيىلىك ھۆكۈمەت مەبلەغ، ماتېرىيال، تېخنىكا ۋە ئۇچۇر جەھەتلەردە،

قاغىلىق ناھىيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: قاغىلىق ناھىيىسى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ جەنۇبىي قىسمىدا جايلاشقان. جۇغراپىيىلىك ئورنى شىمالىي پارالللىل ′28 °35 تىن ′34 °38 قەدەر، شەرقىي مېرىدىيان ′8 °76 تىن ′30 °78 قەدەر بولغان ئارىلىقتا. ئۇرۇمچى شەھىرىگە تۆز ئارىلىق بويىچە 1080 كىلومېتر، قەشقەر شەھىرىگە تۆز ئارىلىق بويىچە 264 كىلومېتر كېلىدۇ. شىمال تەرىپى مەكىت ناھىيىسىگە، شەرق تەرىپى گۇما ناھىيىسىگە، غەربىي شىمال تەرىپى يوسكام ناھىيىسىگە، يەكەن ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ، غەربىي جەنۇب تەرىپى يەكەن ناھىيىسى، تاشقورغان ناھىيىسى بىلەن چېگرىلىنىدۇ، جەنۇب تەرىپى دۆلەت چېگرا سىزىقىنىڭ سوزۇلىدۇ. جەنۇبىي بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 326 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 120 كىلومېتر كېلىدۇ. يېڭى ئاي شەكلىنى سەل-پەل ھاسىل قىلىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 28 مىڭ 300 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ ناھىيىنىڭ يەر شەكلى مۇرەككەپ بولۇپ، تاغلىق جاي، ساسلىق، تاغ ئارىسىدىكى ئويمانلىق، تۆزلەڭلىك ۋە قۇملۇق قاتارلىق كۆپ خىل يەر قىياپىتىگە ئىگە. ئومۇمىي ئالاھىدىلىكى جەھەتتە جەنۇبى ئېگىز، شىمالى پەس بولۇپ، تاغلىق جايلار 75 پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ. جەنۇبتىن شىمالغىچە تۆت خىل يەر قىياپىتى بۆلۈنىدۇ: جەنۇبىي قىسمىدىكى ئېگىز تاغلىق رايونلار دېڭىز يۈزىدىن 3500 مېتردىن ئارتۇق كېلىدۇ، ئەڭ ئېگىز جايى (تىرامكەنلى چوققىسى) دېڭىز يۈزىدىن 7464 مېتر كېلىدۇ. بۇ يەردە تاغلار ھەيۋەتلىك ھەم تىك، يەر شەكلىنىڭ بۆلۈنۈشى پارە ـ پارە، جىلغىلار بىر قەدەر چوڭقۇر بولۇپ، قەدىمكى مۇزلۇقلارنىڭ ھۆجۇمىغا ۋە توڭلارنىڭ يىمىرىلىش تەسىرىگە ئۇچرىغاچقا، بۇرجەك چوققىلار ۋە بېلىق دۆمبىسىمان، ھەرە چىشسىمان تاغ دۆمبىلىرى كۆپ شەكىللەنگەن. ئوتتۇرا قىسمىدىكى ئوتتۇرا تاغلىق رايونلار كۆكيار يېزىسىنى، پۈسا چارۋىچىلىق مەيدانىنىڭ ھەممە قىسمىنى، چىپان يېزىسى، ئۇششاقباش يېزىسىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، كۆئېنلۇن تېغى تىزمىلىرىدىن تەشكىل تاپقان، دېڭىز يۈزىدىن 3500 ~ 2000 مېتر كېلىدۇ، تاغ شەكلىنىڭ ئۆرلىشى، پەسىيىشى بىر قەدەر چوڭ، ئادەتتە ناھايىتى قېلىن توپا قاتلىمى بار. تىزناپ دەريالىق بىلەن چىپان دەريالىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىدا ۋە ئاقچىڭ دەريالىق تەرەپلەردە پارچە ـ پۈرات ۋە ياپىسا ھالدا شەمشاد ئاساس قىلىنغان، كۆئېنلۇن ئارچىسىمۇ ئارىلاشقان 300 مىڭ مولۇق تەبىئىي ئورمان بار. شىما ـ

يېزىلاردىكى ئوشۇق ئەمگەك كۈچلىرىنىڭ دېھقانچىلىقتىن سىرىتەت، قوشۇمچە كەسىپكە ۋە 3 ـ كەسىپكە بۆرۈلۈشىنىزور كۈچ بىلەن قوللىدى. 1985 ـ يىلى، ناھىيە بويىچە سودا مۇلازىملىق دۇكانلىرىدىن 140 نەچچىسى يېڭىدىن قۇرۇلدى، سودا، يېمەك ـ ئىچمەك مۇلازىمىتى، ربمونتچىلىق، ترانسپورت كەسىپلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارجەمئىي 1200 دىن ئېشىپ كەتتى، ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 510 مىڭ يۈەنگە، ساپ پايدىسى 810 مىڭ يۈەنگە يەتتى، دۆلەتكە 130 مىڭ يۈەن باج تاپشۇردى. (ۋاڭ فېڭشى)

لىي قىسمەندىكى يەلپۈگۈچسىمان تىندۈرمالىرايونلار: ئۇ، ئاساسىيە بازارى ئەتراپىدىكى 15 يېزا ـ بازارنى تۆۋ ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ يەرلەر تىندۈرما ـ تىنما تۆزلەڭلىك بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 2000 ~1200 مېتر كېلىدۇ. شەرقىي شىمال قىسمىدىكى قۇملۇق رايونلار: بۇ، بوستانلىقلار كىرىدىكىدىكى قارا باسما، چاچقۇم، قارا قۇدۇق، ئاقتاش قاتارلىق يېڭى بوز يەر رايونلىرىنى ۋە ئۇنى ئوراپ تۇرغان كەڭ قۇملۇقلارنى تۆۋ ئىچىگە ئالىدۇ. يەر شەكلى پەس ـ تۆز، قۇم دۆڭلىرى تۆرلەپ ـ پەسمۇپ تۇرىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1300 مېترچە كېلىدۇ.

كىلىماتى: مۆتىدىل بەلباغ، چوڭ قۇرۇقلۇق خاراكتېرلىك كىلىماتقا تەۋە. تىك پەرقى چوڭ بولۇپ، شىمالىي قىسمىدىكى تۆزلەڭلىك، ئوتتۇرا قىسمىدىكى ئوتتۇرا تاغلىق، جەنۇبىي قىسمىدىكى ئېگىز تاغلىق، مازارداڭانىڭ جەنۇبىدىن ئىبارەت تۆت كىلىمات رايونىغا بۆلۈنىدۇ. شىمالىي قىسمىدىكى تۆزلەڭلىكنىڭ 1985 ـ يىللىق كىلىمات ئالاھىدىلىكى مۇنداق: قۇرغاق بولۇپ، يامغۇر ئاز ياغدى، كىلىمات نورمال، ئىسسىقلىق مىقدارى ئەھۋالى بىر قەدەر ياخشى بولدى. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.6℃، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 25.7℃، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا ـ7.7℃، يىللىق ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا ـ18.7℃، يىللىق ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 35.9℃، يىللىق جۇغلانما تېمپېراتۇرا 4580℃، قىرائوسىزمەزگىل 228 كۈن بولدى. يىللىق ئوتتۇرىچە ھۆل ـ يېغىن مىقدارى 9.6 mm بولۇپ، يىللاردىكى ئوتتۇرىچە سانىدىن 82 % ئازايدى. ئىككى قېتىم بوران چىقتى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 66 مىڭ 803 ئائىلە (بۇنىڭ ئىچىدە بازار نوپۇسىدىكىلەر 13 مىڭ 222 ئائىلە)، 272 مىڭ 911 نوپۇس (بۇنىڭ ئىچىدە بازار نوپۇسىدىكىلەر 45 مىڭ 645) بار. ئۇمۇمىي نوپۇس ئىچىدە ئۇيغۇرلار 251 مىڭ 904، خەنزۇلار 17 مىڭ 435، تاجىكلار 1486، قىرغىزلار 740، ئۆزبېكلەر 643، خۇيزۇلار 603، قازاقلار 24، تاتارلار 12، موڭغۇللار تۆت، مانجۇلار ئىككى، باشقا مىللەتتىن بولغانلار 58. نوپۇسنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 16.52‰، بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلار نىسبىتى تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 6.54‰ بولدى.

مەھسۇلاتى رايونلىرى: ئاساسىيە تەۋەسىدە 17 يېزا بار. ئۇلار: لوق، بەشئېرىق، تېمىر، تۆگىچى، چاسامبېچىت، جاڭگىلمىتەسكى، جايتېرەك، بارىن، غوجەمئېسىرىق، شاخاپ، يىلقىچى، سايباغ، يېتىملىققوم، ئۇششاقباش، كۆكيار، شىخشۇ، چىپان يېزىسىدىن ئىبارەت. ئىككى بازار بار. ئۇلار: قاغىلىق، چارباغ بازىرىدىن ئىبارەت. 301 كېنەت، 1254 يېزا مەھەللىسى، 17 ئاھالە كومىتېت، 79 بازار مەھەللىسى بار.

بايلىقى:

1 . يەر: ئۇمۇمىي كۆلىمى 28 مىڭ 300 كۋادرات كىلومېتر (موغا سۈندۇرغاندا 42 مىليون 399 مىڭ 500 مو)، بۇنىڭ ئىچىدە بوستانلىق بىر مىليون 554 مىڭ 500 مو بولۇپ، 3.72 پىرسەنتنى، تاغلىق جاي 32 مىليون 411 مىڭ 200 مو بولۇپ، 76.39 پىرسەنتنى، قۇملۇق سەككىز مىليون 433 مىڭ 800 مو بولۇپ، 19.89 پىرسەنتنى ئىگىلىدى.

2 . سۇ بايلىقى: 1985 ـ يىلى دەريالارنىڭ ئۇمۇمىي ئېقىن مىقدارى 678 مىليون

كۆپەيتىر بولدى، «1 ـ ئىيۇل ئۆستىگى» ئارقىلىق يەكەن دەرياسىدىن 206 مىليون كۇپەيتىر سۇ باشلاپ كېلىندى. ئالتە سۇ ئامبىرىغا 82 مىليون 400 مىڭ كۇپەيتىر سۇ قاچىلاندى. يەر ئاستى سۇيى زاپىسى 200 مىليون كۇپەيتىر، قېزىشقا بولىدىغىنى 100 مىليون كۇپەيتىر كېلىدۇ.

3 . كان بايلىقى: قاغىلىق ناھىيىسىدە تاغلىق جايلار 75 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. كان بايلىقلىرىنىڭ خىلى، زاپىسى كۆپ، چېلىقتۇرۇلغانلىرى نېفىت، كۆمۈر، ئالتۇن، كۇمۇش، مىس، تۆمۈر، ئالىيۇمىن، قاشتېشى، قارا تاش، خروستال، مەرمەر تاش، سۇزۇك كالتىسىت، بېرىل، كالتىسىت، كىرىمنىي تاش، تالىك، چىرىمتال، تاش پاختا، گەچ، تاش تۇز قاتارلىق 20 خىلدىن ئاشتى.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى ئىجتىمائىي ئۇمۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 144 مىليون 705 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25.3%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 110.5% كۆپەيدى، 6 ـ بەشىيللىق پىلان مەزكىلىدە يىلىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 16% كۆپەيتىپ، بىر قاتلاندى.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 ـ يىلى يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئۇمۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 99 مىليون 873 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، سانائەت، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئۇمۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 80.17 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 26.4%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 79.3% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى دېھقانچىلىقنىڭ ئۇمۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 85 مىليون 96 مىڭ يۈەن بولۇپ، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئۇمۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 84.7 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 39%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 102.4% كۆپەيدى. ئاشلىق ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى 247 مىليون 157 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.9%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 47% ئاشتى. پاختا ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى 156 مىڭ 600 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 56.5%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 172.2% ئاشتى. ياغلىقدان ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى تۆت مىليون 751 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.7%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 48% ئاشتى. 1985 ـ يىلى 5100 مو باغ يېڭىدىن كۆپەيتىلدى، يىل ئاخىرىدا ئەمەلىي بار باغ 24 مىڭ مو‌غا يەتتى، مېۋە بەرگەن كۆلەم 18 مىڭ مو بولۇپ، ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىليون 263 مىڭ جىڭغا يەتتى.

ئورمانچىلىقنىڭ ئۇمۇمىي مەھسۇلات قىممىتى تۆت مىليون 358 مىڭ يۈەن بولۇپ، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئۇمۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 4.3 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.7% ئازايدى، 1980 ـ يىلدىكىدىن 121.6% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى 16 مىڭ 600 مو ئورمان ئەھيا قىلىنىدى، 1000 مو كۆچەتخانا يېڭىلاندى، ئۇچ مىليون 874 مىڭ تۇپ جەرىم پارچە ـ پۇرات تىكىلدى. 65.7% ئېتىزدا ئورمان تورلاشتۇرۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى.

چارۋىچىلىقنىڭ ئۇمۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 10 مىليون 14 مىڭ يۈەن بولۇپ، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئۇمۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 9.96 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.4%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 160.7% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 635 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.3%، 1980 ـ يىلدىكىدىن 10.5% كۆپەيدى. چارۋا مەھسۇلاتلىرى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 34.8% كۆپەيدى.

قوشۇمچە كەسىپنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 968 مىلىئارد يۈەن بولدى؛ يېزىلىقچىلىق-نىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 33 مىلىئارد يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10% كۆپەيدى، يېزىلىق ئۇتتۇش مىقدارى 26 تونناغا يەتتى.

يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش يەنمۇ راۋاجلاندى. 1985 - يىلى چوڭ، ئوتتۇرا تېپىتىكى تراكتور 681 گە، ئات كۈچى 33 مىڭغا، كىچىك تېپىتىكى تراكتور 218 گە، ئات كۈچى 2800 گە، ئېنېرگىيە ماشىنىلىرى 431گە، ئات كۈچى 9900 غا، يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىلىدىغان ئاپتوموبىل 120 گە، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمانلىرى 755 گە يەتتى. تراكتور بىلەن ھەيدەلگەن كۆلەم 227 مىلىئارد 300 موغا، تراكتور بىلەن تېرىلغان كۆلەم 195 مىلىئارد 200 موغا يەتتى.

1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 12 مىليون يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 150% كۆپەيدى، ئۈچ مىليون 609 مىلىئارد يۈەن پايدا - باج يىرىتىلدى. ئۈچ مىليون 47 مىلىئارد يۈەن مەبلەغ توپلىنىپ، 83 كارخانا يېڭىدىن قۇرۇلۇپ، 13 خىل بويۇم كۆپەيتىلدى. كارخانىدىن چەمئىي 1265 ى، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 4334ى بار. بۇنىڭ ئىچىدە مۇقىم مۇلكى 200 مىلىئارد يۈەندىن ئاشقان تايانچلىق كارخانىدىن 53 ى بار بولۇپ، مەھسۇلاتى ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە ۋە شىزاڭنىڭ ئالى ۋىلايىتىدە سېتىلدى.

سانائىتى: 1985 - يىلى سانائەتنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 24 مىليون 710 مىلىئارد يۈەن بولۇپ، سانائەت، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 19.83 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21%، 1980 - يىلدىكىدىن 115.2% كۆپەيمەپ، بىردىن كۆپرەك قاتلاندى. ئاساسلىق مەھسۇلاتلاردىن كۆمۈرتۆت مىلىئارد توننا بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 49% ئازايدى؛ تارقىتىلغان توك توقۇز مىليون460 مىلىئارد كىلوۋات سائەت بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32.6% كۆپەيدى؛ سېمونت 3035 تونتا بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.3% ئازايدى؛ ئۆسۈملۈك يېغى 1291 تونتا بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 51 پىرسەن كۆپەيدى؛ ئۇن 13 مىليون 463 مىلىئارد توننا بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.9% كۆپەيدى. سانائەت كارخانىلىرىنىڭ پايدىسى 842 مىلىئارد 300 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25.5%، 1980 يىلدىكىدىن 37.6% كۆپەيدى.

سودا: يېزا - بازارلارنىڭ مەمىسىدە تەمىنات - سودا كوپراتىپى، كەنتلەردە ۋاكالىتەن سېتىش دۇكانلىرى، ناھىيە بازىرىدا 11 بازار، يېزا - بازارلاردا ئالتە بازار بار. 1985 - يىلى سودىنىڭ ئومۇمىي مىقدارى 11 مىليون 534 مىلىئارد يۈەن بولۇپ، ئىجتىمائىي ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 8 پىرسەنتىنى ئىگە للەپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.4% كۆپەيدى، سودىدىكى سېتىۋېلىش ئومۇمىي مىقدارى 75 مىليون 540 مىلىئارد يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.8%، 1980 - يىلدىكىدىن 275% كۆپەيدى. سېتىش ئومۇمىي مىقدارى 77 مىليون 140 مىلىئارد يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 34.4%، 1980 - يىلدىكىدىن 150% كۆپەيدى. سودىنىڭ پايدىسى بىر مىليون 932 مىلىئارد يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 98.5% كۆپەيدى.

بىناكارلىقنىڭ 1985 - يىللىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىككى مىليون 712 مىلىئارد يۈەن بولۇپ، ئىجتىمائىي ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 1.87 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.5% كۆپەيدى.

قاغىلىق ناھىيىسىدىكى ئۆلچەملىك سۇغۇرۇش رايونلىرىنىڭ قۇرۇلۇشى

قاغىلىق ناھىيىسى ئۆلچەملىك سۇغۇرۇش رايونى قۇرۇشنى 1983 - يىلى باشلىغان، ئۇچ يىلدىن بۇيان، 100 مىڭ مو كېلىدىغان ئۆلچەملىك سۇغۇرۇش رايونىنى قۇرۇپ چىقىپ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتىنى ئۈنۈملۈك تۈردە ئىلگىرى سۈردى.

قاتناش - ترانسپورتىنىڭ 1985 - يىللىق ئومۇمىي قىممىتى ئىككى مىليون 589 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئىجتىمائىي ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 1.79 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. يېزىلاردا 878 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ئاددىي تاشيول بار، تاشيوللار 18 يېزا - بازارنى ۋە 293 كەنتنى ئۆتاشتۇرىدۇ. 16 يېزا - بازاردا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، پوچتا يولى يېزا - بازار، كەنتلەرگە ئۆتۈشىدۇ. تېلېگرامما، ئۆزۈن يوللۇق تېلېفۇن پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ئۆلكە، شەھەرلىرىگە ئۇلىنىدۇ. ناھىيە ئىچىدىكى تېلېفۇن يېزا - بازارلارغا ۋە 293 كەنتكە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 21 ئوتتۇرا مەكتەپ، 126 باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 42 مىڭ878ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىدىن 2451 ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى2.97 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار نىڭ داۋام نىسبىتى 99.2 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى2.97 پىرسەنتكە، ئۆسمۈر - بالىلار نىڭ مائارىپىنى ئومۇمىلاشتۇرۇش نىسبىتى 99.7 پىرسەنتكە، ياش، ئوتتۇرا ياشلىقلار نىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 94 پىرسەنتكە يەتتى. بىرسەنئەت ئۆمىكى، بىر مەدەنىيەت يۇرتى، بىركۈتۈپخانا بار. 1985 - يىلى ئىككى قېتىم ئەدەبىيات - سەنئەت كۆرىكى ئۆتكۈزۈلدى. ئوغلاق تارتىش، توپ خىللىرى، يېنىك ئاتلېتىكا، شاھمات قاتارلىق 12 تۈردە ئاممىۋى خاراكتېرلىك تەتتەربىيە پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 251.38 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 26.2%، 1980 - يىلدىكىدىن 161.7% كۆپەيدى. ئون مىڭ يۈەنلىك ئائىلە 15 كە يەتتى. 1019 ئائىلە نامراتلىقتىن قۇتۇلدى. ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ 1985 - يىلىدىكى ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 1218.74 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14% كۆپەيدى. كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 730 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18% ئاشايدى. بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 26 مىليون 963 مىڭ 400 يۈەنگە، ھەر نوپۇسىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 98.80 يۈەنگە يەتتى. (سۇن شۇڭبىن)

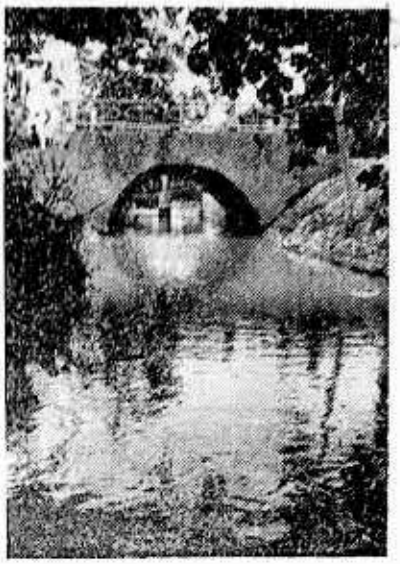

قاغىلىق ناھىيىسىدىكى بىر مەدەنىيەت ئۇرۇنلۇقى

قاغىلىق ناھىيىسى ئەتىياز لىق سېيۇقلىق بويىچە دۆلەت باغان چاي، 3 - ئايدىن 5 - ئايغىچە ئەتىياز لىق تېرىلغۇ، ئەتىياز - لىق سۇغۇرۇش مەۋسۇمىدا ئاران 150 مىليون كۈپەيتىرسۇ كەلـ دى. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەرگە لىمىنىڭ 13 پىرسەنتى، ئومۇمىي كۆلىمىنىڭ 77 پىرسەنتىنى سۇغۇرالىدى. ئەتىياز دىكى قۇرـ غاقچىلىق ئىزچىل تۇردە دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشـ لەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتىنى چەكلەپ تۇرغان، توسالغۇ بولغان، كۆپ يىللاردىن بۇيان بۇمەسىلىنى ھەل قىلىشقا داۋاملىق تۇردە ھەرجەھەتتىن چارە - تەدبىر لەر ئويلانغانـ دى. 50 - يىللاردىن 70 - يىللارنىڭ ئاخىرىغىچە سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلۇشى ئەسـ تايىدىل تۇتۇلۇپ، مەلۇم نەتىجىلەر قازىنىلـ دى. بۇ مەزگىلدە ياسالغان «1 - ئىيول» ئۆسـ

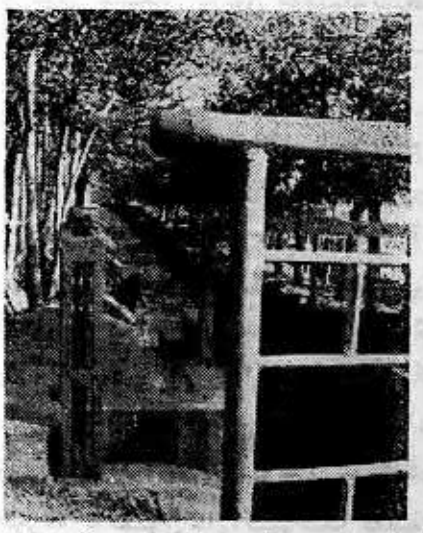

قاغىلىق ناھىيە جايىتىپرەك بېزىسىدىكى سۇغۇـ رۇش ئۆگزىنى

تمكى» ۋە شوتا ئۆستمكى 3 - ئايدىن 5 - ئايغىچە 34 مىليون 500 مىڭ كۈپەيتىرىدىن 50 مىلـ يون 900 مىڭ كۈپەيتىرغىچە بولغان سۇ مىقدارىـ نى تېجەپ قېلىپ، 60 مىڭ مودىن 110 مىڭ موغىچە بولغان تېرىلغۇيەرنى سۇغۇرۇشنى كۆـ پەيتىلدى. 1983 - يىلدىن باشلاپ، ۋەزىيىتى، مەبلەغنى، خادىمنى، سۇپەتنى، ئىش مۇددىتىـ نى بېكىتىشتىن ئىبارەت بەشنى بېكىتىش مەسـ ئۇلىيىتى تۇرۇمىيولغا قويۇلۇپ، ئۇلـ چە مىلىك سۇغۇرۇش رايونلىرى قۇرۇلدى، ئۇنىڭدىن كېيىن تەدرىجى كېڭەيـ تىلدى. ئۇچ يىلدىن بۇيان، ئالتە مىلـ يون 360 مىڭ يۇمەن مەبلەغ سېلىنىپ (بۇنىڭ ئىچىدە دۆلەت ياردەمـ قىلغىنى ئىككى مىلـ يون 260 مىڭ يۇمەن، كومموناـ ئەتىرەتلەر ئۆزى تەييارلىغان مەبلەغ توت مىليون 100 مىڭ يۇمەن)، 100 مىڭ مولۇق ئۇلچەملىك سۇغۇرۇش رايونى قۇرۇلدى، بۇ، تۆۋەندىكىبەش تۈرـ نى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: 100 مىڭ مو سالا ئېتىزى بەرپا قىلىندى، تېپى بېكىتىلگەن 151 سۇ بۆلگۈچ تۈغ ياسالدى. كەمرەلەشكەن 162 قۇرۇلما ياسالدى، 200 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا سىڭـ مەسلەشتۈرۈش غوللۇق - شاخچە ئۆستەڭلىرى بەرپا قىلىنىپ، ئەسلىدىكى تاش بىلەن قوپۇـ رۇلغان ئۆستەڭلەرنى قوشقاندا، 70% غوللۇق - شاخچە ئۆستەڭلەر سىڭمەسلەشتۈرۈش ئىقـ تىدارىغا ئىگە قىلىندى. 260 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا مۇداپىئە ئورمىنى تەھيا قىلىندى، 410 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا تاش - شېغىل يول ياسالدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، «سۇنى

مەكىت ناھىيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: مەكىت ناھىيىسى شىنجاڭنىڭ غەربىي جەنۇبىي قىسمىغا، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ شەرقىي قىسمىغا جايلاشقان. ئۇنىڭ ئورنى شەرقىي مېرىدىيان ′22 77 تىن ′12 79 °قىچە، شىمالىي پارالىل ′23 38 تىن ′36 °39 قىچە بولغان ئارىلىقتا. ناھىيە بازىرى قەشقەر شەھىرىگە تۈز ئارىلىق بويىچە 162 كىلومېتر كېلىدۇ. دېگىز يۈزىدىن 1195 ~ 1155 مېتر كېلىدۇ، جەنۇب تەرىپى يەكەن ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى يوپۇرغا ناھىيىسىگە، پەيلو دېھقانچىلىق مەيدانىغا، شىمال تەرىپى مارالبېشى ناھىيىسىگە، شەرق تەرىپى تەكلىماكان قۇملۇقىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئىگىلىك ئۇزۇن يېرى 160 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 136 كىلومېتر، ئومۇمىي يەرمەيدانى 15 مىڭ 200 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

مەكىت ناھىيىسى يەكەن دەرياسى بىلەن تىزناپ دەرياسىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تەندۇرما بوستانلىقىدىكى تۈزلەڭلىككە جايلاشقان، يەر شەكلى تەكشى، ئومۇمىي يەرشەكلى جەھەتتە غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، ئادەتتە يەر يۈزىنىڭ پەسلىشى $\frac{1}{2500} \sim \frac{1}{3500}$. قۇملۇقنىڭ كېڭرۈلۈكىگە يېقىن جايلاردا يەر شەكلىنىڭ ئۆرلىشى - پەسىيىشى تەكشى ئەمەس، بىنائىيەر، قۇم دۆڭلىرى كېڭرەلىشىپ كەتكەن. سۇغۇرۇش رايونى ئىچىدە يەر شەكلىنىڭ پەرقلىنىشى چوڭ ئەمەس، يەرشەكلىنىڭ يانتۇلۇقىنىڭ پەسىيىشى بىرقەدەر تۈز.

پەلاتلىق ئېشىلمىتىش». «كۆپ مىقداردا بويىچە ھەق ئېلىش» ۋە سۇ باشقۇرغۇچى خادىملارغا قارىتىلغان تۈرلىقسىز ئىش ھەققى قاتارلىق مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرى يولغا قويۇلۇپ، باشقۇرۇش كۈچەيتىلدى.

تۆلچە ملىك سۇغۇرۇش رايونلىرىنىڭ قۇرۇلۇشى روشەن ئىلگىرىلىدى. ئۇنۇمىگە ئېرىشىپ، ناھىيە بويىچە سۇدىن پايدىلىنىش نىسبىتى 30 پىرسەنتتىن 36 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى. بولۇپمۇ سۇلياۋ يانتۇلۇقلىرىدا سىكىمە سىلەشتۇرۇش ئۆستەڭلىرىنىڭ ئونۇمى تېخىمۇ كۆزگە ئالدىكىدەك بولۇپ، ئامما ئىنىڭ قارشى ئېلىشىغا قالتىس ئېرىشتى. سىنا قىلارغا قارىغاندا، سۇلياۋ يانتۇلۇقلىرىدا سىكىمە سىلەشتۇرۇلۇش ئۆستەڭلىرىنىڭ ھەر بىر كىلومېتر ئىنىسى 0.3% ~ 0.2% بولۇپ، تاش بىلەن قوپۇرۇلغان سىكىمە سىلەشتۇرۇلۇش ئۆستەڭىگە قارىغاندا ھەر بىر كىلومېتردەكى زىيىنى 0.5% ئازايغان، يەرلىك ئۆستەڭنىڭ ھەر بىر كىلومېتردەكى زىيىنىدىن 1% ئازايغان. 200 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتىكى سۇلياۋ يانتۇلۇقلىرىدا سىكىمە سىلەشتۇرۇش ئۆستەڭگى 3 - ئايدىن 5 - ئايغىچە ئەتىيازدىكى سۇدىن 14 مىليون 244 مىڭ كۇبېتىر تېجەپ بېرەلىدى. بۇ سۇلار بىلەن ئون مىڭ 700 مو تېرىلغۇ يەرنى سۇغارغىلى بولىدۇ. ھالبۇكى ئۆڭكىغا سېلىنغان مەبلەغ سىكىمچا نامىغا 14 مىليون كۇبېتىر كېلىدىغان سۇ ئامبىرىغا سېلىنىدىغان مەبلەغنىڭ ئۆتتىن بىر قىسمىنى، سېمونت يانتۇلۇقلىرىدا سىكىمە سىلەشتۇرۇش ئۆستەڭگە سېلىنىدىغان مەبلەغنىڭ 19 پىرسەنتىنى، قۇدۇق قېزىشقا سېلىنىدىغان مەبلەغنىڭ بەشتىن بىر قىسمىنى ئىگەللىدى. (يۈمن چىڭمېي)

ناهىيە بويىچە تېرىشقا بولىدىغان 830 مىلىمو يەرگۆلىمى، ھازىر 530 مىلىمو تېرىلغۇ يەر بار. تۆپراقنىڭ قۇمازلىقى بىر قەدەر كۆچلۈك، مۇتلەقكۆپ قىسمى دەرىجىسى ئوخشاش بولمىغان ھالدا ئىككىنچىلەپ زىيلەشكەن. pH قىممىتى 8.1～7.5 ، تۆپراقنىڭ ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى يۇقىرى ئەمەس، يوشۇرۇن قۇۋۇتى تۆۋەن، ئازوت كەم، فوسفور ئاز. تۆپراقنىڭ لايلاتما تۆپراق، نەم تۆپراق، چىملىق تۆپراق، تۆزلۈق تۆپراق، قۇملۇق تۆپراقتىن ئىبارەت بەش چوڭ خىلغا ئايرىشقا بولىدۇ. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.8℃، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 6.1℃ ــ، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 25.4℃ ، يىللىق ئوتتۇرىچە ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 42.1℃، يىللىق ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 22.4℃ ــ ، يىللىق ئوتتۇرىچە ھۆل ــ يېغىن مىقدارى 39.4mm ، يىللىق ئوتتۇرىچە پارغا ئايلىنىش مىقدارى 2349 mm . قىراۋسىز مەزگىل 217 كۈن، بوران چىققان ئوتتۇرىچە كۈن سانى 13 كۈن بولدى . 1985ــ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.7℃، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 7℃ ــ ، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 26.4℃، يىللىق ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 37.8℃ ، يىللىق ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 18℃ ــ ، كۈن نۇرلىنىش يىللىق چۈشكەن ئومۇمىي ۋاقتى 2841.6 سائەت، يىللىق ئومۇمىي ھۆل ــ يېغىن مىقدارى 10.6mm، يىللىق ئومۇمىي پارغا ئايلانغان مىقدارى 2329.3 mm ، بوران چىققان كۈن سانى ئۇچ كۈن بولدى .

مىللەت تەركىۋى نوپۇسى: مەكىت ناھىيىسىنىڭ 1985 ــ يىلدىكى ئومۇمىي نوپۇسى 127 مىڭ 289، يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 103 مىڭ 802، بازار نوپۇسى 19 مىڭ 991. نوپۇسنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 16‰ ، بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلار نوپۇسىنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 11‰ بولدى. ئۇيغۇرلار 116 مىڭ 158 بولۇپ، ناھىيە بويىچە ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 92.59 پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 9290 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 7.4% پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. بۇنىڭدىن باشقا، خويزۇ، جۇاڭزۇ، شىبە، قازاق، قىرغىز، داغۇر، ئېلۇنچۇن قاتارلىق مىللەت تەركىۋى بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: مەكىت ناھىيىسى تەۋەسىدە سەككىز يېزا، بىر بازار بار. ئۇلار: بازار جەمئى، يېڭىشاۋات، ھاڭگىتلىق، يانتاق، تۆمەنتال، غاز كۆل، قىزىلئاۋات، قۇمقۇسار يېزىسى ۋە مەكىت بازىرىدىن ئىبارەت. تۆت مەيدان بار. ئۇلار: ا ــ ماي ئورمانچىلىق مەيدانى، توغراق ئورمانچىلىق مەيدانى، باغۋەنچىلىك مەيدانى، سۇپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت. ناھىيە بويىچە جەمئىي 105 كەنت بار .

ئىقتىسادى: 1985 ــ يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 82 مىليون 644 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.9% كۆپەيدى. ھەر نوپۇسنىڭ يارىتىقان ئوتتۇرىچە مەھسۇلات قىممىتى 649.26 يۈەن بولدى.

1985 ــ يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 62 مىليون 323 مىڭ يۈەن بولدى. بۇغداينىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 64 مىليون 359 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.2% ئاشتى؛ كۆممە قوناقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 60 مىليون 911 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.5% ئاشتى؛ پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 138 مىڭ دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.9 % ئاشتى. يا غلىق دانلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 820 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.5% ئاشتى. ناھىيە بويىچە 37 مىڭ 318 مو ئورمان ئەھيا قىلىنىپ

دى، پارچه - پۇرات بولۇپ ئىككى مىليون 200 مىڭ تۇپ جەرىم تىكىلدى، مۇشۇ يىلى3438.7 مو كۆچەت يېڭىدىن يېتىشتۇرۇلدى، ئۇزۇنلىقى 185.7 كىلومېتر كېلىدىغان ئورمان بەلـ بېغى يېڭىدىن بىنا قىلىندى. ناھىيە بويىچە 26 مىڭ 384.5 مو مۇداپىئە ئورمىنى، 14مىڭ 260 مو يېقىلغۇ ئورمىنى، 902 مو ماتېرىيال ئورمىنى، يېڭىدىن ئەھىيا قىلىنىغان 3584 مو جىگدىلىك بار. ناھىيە بويىچە ھەرخىل چارۇنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 270 مىڭ 242 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.8% كۆپەيدى. 1985 - يىلى 88 جايدا جەمئىي 8970 مو كېلىدىغان ئوتلاق يېڭىدىن بىنا قىلىندى، چارۇچىلىقنىڭ يىلدىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى تۆت مىليون 813 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 74.41% كۆـ پەيدى. 1985 - يىلى قوشۇمچە كەسىپنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئۈچ مىليون292مىڭ 500 يۈەنگە يەتتى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىلـ يون 717 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 58.3% كۆپەيدى.

سۇ ئىنشائاتى،سۇ مەھسۇلاتى: 1985 - يىلى جەمئىي25 يەردەيۈرۈشلەشتۈرۈلگەن سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلۇشى ئورۇنلاندى. يەنە، تىزگىنلىگۈچى تۇغدىن 19 ى، سۇ بۆلگۈچ تۇغدىن 56 سى، ئۆمۈرۋايەت خاراكتېرلىك كۆۋرۈكتىن 14ى،سېمونت سۇغىگۈچتىن 23ى،كۆچۈرمىدىن 20 سى ئورۇنلاندى. ئۇزۇنلىقى 56.9 كىلومېتر كېلىدىغان سۇغۇرۇش ئۆستەڭلىرىدىن سەككـ زى يېڭىدىن ئېلىندى، ئۇزۇنلىقى 561.1 كىلومېتر كېلىدىغان سۇغۇرۇش ئۆستەڭلىرىدىن 983ى رېمونت قىلىنىدى، ئۇزۇنلىقى 25.1 كىلومېتىر كېلىدىغان زەيكەشتىن 15ى ئېلىنىدى، ئۇزۇنلىقى 542.2 كىلومېتر كېلىدىغان يولدىن 860ى رېمونت قىلىندى. ناھىيە بويىچە بېـ لىقچىلىق جەھەتتە بىر مىليون 500 مىڭ بېلىچان سېلىندى، يىلىغىي 150 تونا بېـلىق تۇتۇلدى، بېلىقچىلىق ئومۇمىي كىرىمى 148 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 45 مىڭ 300 يۈەن كۆپەيدى.

1985 - يىللىق سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى20 مىليون321مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالـ دىنقى يىلدىكىدىن 57% كۆپەيدى. ئۇن- ياغ زاۋۇتى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رې مونت قىلىش - ياساش زاۋۇتى، ئېلېكتر ئىستانسىسى، پاختا زاۋۇتى، باسما زاۋۇتى، يې مەكلىكلەر پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى، ئاپتوموبىل رېمونت زاۋۇتى، كۆمۈركان، بىنا - كارلىق قۇرۇلۇش ئەتىرىتى، دېھقانچىلىق سايمانلىرى زاۋۇتى، خىش زاۋۇتى، كۆن-خۇرۇم زاۋۇتى، پەنەركە تاختاي زاۋۇتى، مۇنار شەكىللىك ماي چەككەلەش زاۋۇتى قاتارلىق سانا ـ ئەت كارخانىلىرى بار.1985 - يىلى جەمئىي76 مىليون130مىڭ كىلوۋاتسائەت توك بېرىلدى، 11 مىڭ 15 تونا كۆمۈر ئىشلەپچىقىرىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.85%كۆپەيدى؛920تونا ياغ تارتىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.8% كۆپەيدى، 5243 تونا ئۇن تارتىلىپ، ئالدىنـ قى يىلدىكىدىن 58.3% كۆپەيدى.

ناھىيە بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودىدا 35 تور - نۇقتا، 325ئىشچى - خىزمەتـ چى بار. 1985 - يىللىق تىجارەت مىقدارى 14 مىليون 500 مىڭ يۈەنگە يەتتى. كوللېكـ تىپ كارخانىلىرىدا سانائەت بويۇملىرى تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار 35 ئائىلە، 267 كىشىگە، مەبلىغى ئۈچ مىليون 50 مىڭ يۈەنگە. يىللىق تىجارەت مىقدارى ئون مىليون 250 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يەككە سودىگەرلەردىن سانائەت بويۇملىرى تىجارىتى بىلەن شۇـ

غۇللانغۇچىلار 475 ئائىلە، 722 كىشىگە، مەبلىغى 300 مىڭ يۈەنگە، يىللىق تىجارەت مىقدارى ئىككى مىليون 440 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يېمەك ـ ئىچمەك تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار 518 ئائىلە، 1153 كىشىگە، مەبلىغى 290 مىڭ يۈەنگە، يىللىق تىجارەت مىقدارى بەش مىليون 400 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

1985 ـ يىللىق ئومۇمىي مالىيە كىرىمى ئىككى مىليون 646 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8% كۆپەيدى، باج ئىككى مىليون 467 مىڭ يۈەن، بۇنىڭ ئىچىدە سودا ـ سانائەت باجى بىر مىليون 533 مىڭ يۈەن، دېھقانچىلىق باجى 827 مىڭ يۈەن بولدى. كىرىم بىلەنچىقىم ئومۇمەن تەڭپۇڭلاشتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: ناھىيە بويىچە ناھىيە بازىرى مەركەز قىلىنغان تاشيول ترانسپورت تورلىرى شەكىللەندى، ھەممە يېزىلارغا نۆۋەتچى ئاپتوبوس قاتنىدى، ناھىيە ئىچىدىكى ئاپتوموبىل قاتناش مۇسابىسى 760 كىلومېتر غا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە، ناھىيە بازىرى ئىچىدە 7.7 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ئاسفالىت يول بار. 1985 ـ يىلى ئاپتوموبىللا بىر مىليون 910 مىڭ توننا كىلومېتر يۈك توشۇش مىقدارى ئورۇنلاندى.

ناھىيىلىك پوچتا ـ تېلېگراف ئىدارىسىدا 99 ئىشچى ـ خىزمەتچى بار. ناھىيە، يېزا ـ بازارلاردا پوچتا ـ تېلېگراف شۆبە، تارماق ئاپپارات‌لاردىن 13ى قۇرۇلدى، 105 كەنت، 526 مەھەللىدە پوچتا تۈتۈشۈش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. ناھىيە بويىچە پوچتا يولىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 782 كىلومېتر كېلىدۇ. ناھىيە بويىچە سەككىز يېزىدىغا ۋە 92% كەنتلەرگە تېلېفون ئۇلىنىدىغان بولدى، تېلېفون سىم يولىنىڭ ئۇزۇنلىقى 434 كىلومېتر غا يەتتى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، پەن ـ تېخنىكا: ناھىيە بويىچە ئاددىتىكى ئوتتۇرا مەكتەپتىن توققۇزى بار، ئوقۇتقۇچىسى 321 گە يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرچە ئوتتۇرا مەكتەپ سەككىزى، ئوقۇغۇچىسى 4115 كە، سىنىپى 91 غا يەتتى؛ خەنزۇچە ئوتتۇرا مەكتەپ بىرگە، ئوقۇغۇچىسى 820 گە، سىنىپى 15 كە يەتتى، باشلانغۇچ مەكتەپتىن 64 ى بار، ئوقۇتقۇچىسى 729 غا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرچە باشلانغۇچ مەكتەپ 61 گە، ئوقۇغۇچىسى 18 مىڭ 789 غا، سىنىپى 707 گە يەتتى؛ خەنزۇچە باشلانغۇچ مەكتەپ ئۈچكە، ئوقۇغۇچىسى 1369 غا، سىنىپى 63 كە يەتتى. باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇشقا ئېلىش نىسبىتى 98.7 پىرسەنتكە، داۋام نىسبىتى 98.4 پىرسەنتكە، ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 97.4 پىرسەنتكە، ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 97.9 پىرسەنتكە، چوڭلارنىڭ ساۋاتسىزلىقىنى تۈگىتىش نىسبىتى 94 پىرسەنتكە يەتتى.

ناھىيە بويىچە بەش ئىنىژېنېر، ئۈچ ۋىراچ، ئۈچ باش بوغالتىر، بىر باش‌ستاتىستىكچى، سەككىز ئاگرانوم، ئۈچ باش چارۋا تېخنىكى، ئالتە يارەمچى ئىنىژېنېر، تۆت يارەمچى بوغالتىر، ئىككى يارەمچى ستاتىستىكچى، يارەمچى ئاگرانوم، ئۈچ يارەمچى چارۋا تېخنىكى بار. ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ 55 تۈردە پەن ـ تېخنىكا نەتىجىسىگە ئېرىشىلدى.

ناھىيە بويىچە مەدەنىيەت يۇرتىدىن بېرى، يېزىلاردا مەدەنىيەت پونكىتىدىن سەككىزى، كەنتلەردە مەدەنىيەت ئۆيىدىن 39 ى بار. ناھىيە بويىچە كۈتۈپخانىدىن بېرى، بالىلار قىرائەتخانىسىدىن 57 سى، كىنوخانىدىن ئالتىسى، كىنو ئەترىتىدىن 23ى بار. يەنە سەنئەت ئۆمىكى (ئەزاسى 30)، رادىئو ئۇزۇلى، تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى قاتارلىقلار بار.

سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلى ناھىيە بويىچە كېسەل كارىۋاتى 527 گە، ھەر خىل

مەكىت ناھىيىسىدە جىغان زور كوچ بىلەن ئەھيا قىلىندى

جىغا ئىنىڭ يىلتىز سىستېمىسى تەرەققىي تاپقان بولۇپ، ئازوتنى ئۆزلا قلاشتۇرۇش رولىغا ئىگە. لايىقلىشىش ئىقتىدارى ناھايىتى كۈچلۈك، ئۆ، قۇرغاق، يەرىم قۇرغاق رايونلاردىمۇ ئۆسەلەيدۇ. سوغۇققا، شورغا بەرداشلىق بېرىدۇ، ناھايىتى ئوبدان ھالدا سۇ بىلەن تۇپراقنى ساقلىيالايدۇ، سۇ مەلىسىمنى ساقلاپ قالالايدۇ، بوراندىن مۇداپىئە كۆرۈپ قۇمنى تۇراقلاشتۇرالايدۇ، تۇپراقنى ياخشىلىيالايدۇ، تۇپراقنىڭ قۇۋۇتىنى ئاشۇرالايدۇ. جىغان ناھايىتى يۇقىرى ئىقتىسادىي قىممەتكە ئىگە. ئۇنىڭچېچكى ناھايىتى ئوبدان ھەسەل مەنبەسىدۇر؛ ئۇنىڭ يوپۇرمىقىدىن جىغان چېيى ئىشلىگىلى بولىدۇ، يەمخەشەك ۋە ئوغۇت ئىشلىگىلىمۇ بولىدۇ؛ مېۋىسىنىڭ تەركىبىدە كۆپ خىل ۋىتامىن بار بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھاراق، شەرىنە، قاق، مۇرابباء، ئىچىملىك، چىلانغان دورا قاتارلىقلارنى ئىشلىگىلى بولىدۇ؛ ئۇرۇق چىلاندىسىدىن چەككىلەنگەن ياغ ئوچۇقۇچىلار ئۆچۈن كەم بولسا بولمايدىغان ئىستېمال بويۇمى، ئۇ، سانائەت ۋە تىببىي ئىلمىيدىمۇ كەڭ رولغا ئىگە. خەلقئارا بازارلاردا تەمىنلەش ئېھتىياجىنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ، مۇنداق ياغنىڭ ھەر كىلوگرامىنىڭ باھاسى 50 ئامېرىكا دوللىرىغا يېتىدۇ.

ئۇنۇغا نغا ئېھر ىشكەن تىببىي خادىملار 401 گە يەتتى. 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە ئامبۇلاتورىيىدە كۆرۈنگەن كېسەللەر 136 مىڭ ئادەم (قېتىم) غا، بالنېتسىدا ياتقانلار 8741 ئادەم (قېتىم) غا، ساقايغان كېسەللەر 6087 ئادەم (قېتىم) غا، كېسەل ساقايتىش نىسبىتى 69.6 پېرسەنتكە يەتتى.

مەكىت ناھىيىسى مەملىكەت بويىچە ئاممىۋى تەنتەربىيە ھەرىكىتىنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى ئىلغار ناھىيە. 1985 - يىلى 2 - ئايدا ناھىيە خاراكتېرلىك ئوغلاق تارتىشىش، ئات بەيگىسى تەنھەرىكەت يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى؛ 5 - ئايدا دېھقانلار نىڭ ۋاسكېتبول، ۋالىبول، چېلىشىش تەنھەرىكەت يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى؛ 6 - ئايدا بالىلار گۈرۈپپىسى، ئۆسمۈرلەر B گۇرۇپپىسى، ئۆسمۈرلەر A گۇرۇپپىسىدىن ئىبارەت ئۈچ دەرىجىلىك يەنىك ئاتلېتىكا تەنھەرىكەت يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. 8 - ئايدا چۈگۈنچيۇر تۇپى مۇسابەقىسى ئۆتكۈزۈلدى. 10 - ئايدا ئوغۇل - قىزلار نىڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر ۋاسكېتبول، ۋالىبول، پۇتبول مۇسابەقىلىرى ۋە ئىشچى - خىزمەتچىلەر نىڭ ۋاسكېتبول مۇسابەقىسى ئۆتكۈزۈلدى، 11 - ئايدا چېلىشىش مۇسابەقىسى ئۆتكۈزۈلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە خەلقنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 19 مىليون 381 مىڭ يۈەنگە، بۇنىڭ ئىچىدە يېزىلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 13 مىليون يۈەنگە يەتتى. 1985 - يىلى 3396 ئائىلە يېڭى مەھەللىگە جەمئىي 9958 ئېغىز يېڭى ئۆي سالدى. ئائىلىدە ئىشلىتىلىدىغان بەزى ئەتۋارلىق ئېلېكتر سايمانلىرى شەھەر - يېزا ئائىلىلىرىگەكىرىدى. ناھىيە بويىچە خەلقنىڭ 280 تېلېۋىزورى، 24 توڭلاتقۇسى، 150 موتسىكىلىتى، 18 مىڭ 980 ۋىلىسىپىتى، 15 مىڭ 950 تىككۈ ماشىنىسى، 320 كىرئالغۇسى بار. شەخسىلەر 40 يۈك ئاپتوموبىلى، 52 چوڭ، ئوتتۇرا تېپىتىكى تراكتور، 140 قول تراكتورى سېتىۋالدى. ناھىيە بويىچە كەسپىي ئائىلە، نۇقتىلىق ئائىلىلەردىن 2400 ى بار. (ۋالىجان)

مارالبېشى ناھىيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: مارالبېشى ناھىيىسى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى چەت رايوندا، جۇغراپىيىلىك ئورنى شەرقىي مېرىدىيان "30′22° 77 تىن "15′56° 79 قىچە، شىمالىي پاراللىل "30′47° 38 تىن "30′17° 40 قىچە بولغان ئارىلىقتا. ئۇ تەكرىتاغنىڭ جەنۇبىي ئېتىكىگە، تارىم ئويمانلىقى بىلەن تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ غەربىي شىمالىي گىرىۋىكىگە، ئۇرۇمچى ـ قەشقەر تاشيولى بويىدىكى ئاقسۇ بىلەن قەشقەرنىڭ ئارىلىقىغا جايلاشقان بولۇپ، قەشقەر ۋە يەكەن بىلەن ئوچ بۇلۇڭ ھاسىل قىلىدۇ. ناھىيە بازىرى بولغان مارالبېشى بازىرى بىلەن قەشقەر ۋە يەكەننىڭ ئارىلىقى 200 كىلومېتردىن ئاشىدۇ. ناھىيە تەۋەسىنىڭ شەرق تەرىپى ئاقسۇ ۋىلايىتىنىڭ ئاۋات ناھىيىسى ۋە خوتەن ۋىلايىتىنىڭ قارا-

---

مەكىت ناھىيىسىنىڭ يەر بايلىقى مول، كەلكۈن مەزگىلىدە سۇ مەنبەسى تولۇق بولۇپ، جىغان ئوستۇرۇشتەك تەبىئىي ئوستۇنلۇككە ئىگە. كۆكلەم كۆلىمىنى كۆپەيتىپ، جىغان بايلىقىنى كېڭەيتىش ئۈچۈن، مەكىت ناھىيىسىدىكى ئورمانچىلىق پەن-تېخنىكا خادىملىرى 1983 ـ يىلى يەكەن دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقىدىكى بىر نەچچە، ئىككىنچى پەلەمپەيلىك دەريا ئىزى يەرلىرىدىن پايدىلىنىپ، سۇئىنى يوسۇندا 547 مو جىغان ئورمىنى ئەھيا قىلدى، تەجرىبە قىلىپ، ئوستۇرگەندىن كېيىن، ئىككىنچىيىلى قىسمەنلىرى چېچەكلەپ مېۋە بەردى، شاخچە ـ يوپۇرماقلىرى قويۇق بولۇپ، بارا قىسان ئوسۇپ يېتىلدى، ۋىلايەتنىڭ باھالىشى ئارقىلىق، تەجرىبىدە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىلدى. ناھىكوم ۋە ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئەھمىيەت بېرىشى ۋە قوللىشى ئارقىسىدا، 1985 ـ يىلى ناھىيە بويىچە جىغان ئىشلەپچىقىرىش دولقۇنى قوزغىتىلدى، ياز پەسلىدە كەلكۈن باشلاپ كېلىپ جىغان ئوستۇرۇش تەجرىبىسى ئېلىپ بېرىلىپ، ئوتۇش نىسبىتى60 پىرسەنتتىن ئاشۇرۇۋېتىلدى. كۆز پەسلىدە3548موجىغان ئەھيا قىلىندى، بۇ،كۆز پەسلىدە ئەھيا قىلىنغان ئورمانلىقنىڭ ئومۇمىي سانىنىڭ48.98 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى، قۇملۇقنىڭ گىرۋىكىگە جايلاشقان يانتاق يېزىسى تەرەپلەردە 653 مولۇق جىغانلىق ئەھيا قىلىندى، تۇمەنتال يېزىسىدا 1400 مودىن ئارتۇق جىغان ئوستۇرۇلدى.

مەكىت ناھىيىسى جىغان ئوستۇرۇش ئوسۇلى جەھەتتە، بىر نەچىدىن، ياز پەسلىدىكى تولۇق كەلكۈن بايلىقىدىن پايدىلانىدى؛ ئىككىنچىدىن، مول بولغان دەريا ئىزى يەر بايلىقىدىن پايدىلانىدى؛ ئۈچىنچىدىن، بىر يىلدا ئەتىياز، كۆز پەسلىدە ئورمان ئەھيا قىلىشنى ئەتىياز، ياز، كۆز پەسلىلەردە ئورمان ئەھيا قىلىشقا ئوزگەرتىپ، ھەم دېھقانچىلىق بىلەن سۇ، يەر تالاشمايدىغان قىلدى؛ ھەم جىغان بايلىقىنى كېڭەيتتى، ئولار 1986 ـ يىلى جىغان جەھەتتە تۆت مىڭ مو ئورمان ئەھيا قىلىشنى، بىر مىڭ مو كۆچەت يېتىشتۇرۇشنى، يىل ئاخىرىغا بارغاندا جىغان بايلىقىنى ئون مىڭ موغا يەتكۈزۈشنى، 1990 ـ يىلىغا بارغاندا يەكەن دەريا سىنىڭ دەريا ئىزى يەرلىرىدە سەككىز مىڭ مودىن ئون مىڭ موغىچە جىغان ئورمىنى ئەھيا قىلىپ، جىغان بىلەن ھەممە يېرنى پۈركەپ، مەكىتنىڭ ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈپ، ئىنسانىيەتنىڭ مۇشۇ ئەسىردىكى ئولۇغۋار نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشى ئۈچۈن بەخت يار تىلەشنى پىلانلىدى. (لىيۇ يۇنكې)

قاش ناهيىسىگه، شىمال تەرىپى ئاقسۇ ۋىلايىتىنىڭ كەلپىن ناهيىسى ۋە قىزىلسۇ ئىلغار ئاقچى ناهيىسىگه، جەنۇب تەرىپى يەكەن دەريا سى ۋە تارىم ئويمانلىقىدىكى توختىقازى تېغى، خېمىيىتاغ، روسىس تېغى بىلەن پاسىل ھالدا مەكىت ناهيىسى ۋە خوتەن ۋىلايىتىنىڭ كۇما ناهيىسىگه، غەرب تەرىپى پەيزاۋات، يوپۇرغا، يەكەن ناهيىلىرىگه ۋە قىزىلسۇقىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئاتۇش ناهيىسىگه تۇتۇشىدۇ.

ناهيىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ گىرەك ئۇزۇن يېرى 218 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 134 كىلومېتر كېلىدۇ. شىمالىي قىسمىدىكى چېگرا تاغلىق رايون، ئوتتۇرا قىسمى، غەربىي جەنۇبىي قىسمى ۋە شەرقىي شىمالىي قىسمىنىڭ تولىسى بوستانلىق. شەرقىي جەنۇبىي قىسمى تارىم ئويمانلىقى ئىچىدە بولۇپ، پۈتۈنلەي قۇملۇق. ناهيىنىڭ ئومۇمىي كۆلىمى ئىچىدە بوستانلىق 38.8 پىرسەنتنى، تاغلىق جاي 10.7 پىرسەنتنى، قۇملۇق 50.5 پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ. دېڭىز يۈزىدىن ئېگىزلىكى تاغلىق رايونلاردا 2000 مېتردىن 2500 مېترغىچە، ئوتتۇرا قىسمى ۋە جەنۇبىي قىسمىدا 1100 مېتردىن 1180 مېترغىچە كېلىدۇ. ناهيىنىڭ بوستانلىقلىرى يەكەن دەريا سى بىلەن قەشقەر دەريا سى بويىدىكى تېنىدۇرما تۈزلەڭلىكلىرىگە مەركەزلەشكەن بولۇپ، غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغىچە تار، ئۇزۇن يەر شەكلىنى ھاسىل قىلىدۇ. بوستانلىق كۆلىمى تەخمىنەن 11 مىليون 950 مىڭ مو.

كىلىمات ئالاھىدىلىكى: مارالبېشى ناهيىسى مۆتىدىل بەلباغ، چوڭ قۇرۇقلۇق خاراكتېرىدىكى كىلىمات رايونىغا تەۋە. تۆت پەسىل ئېنىق، ياز ئۇزۇن، قىش قىسقا، قۇرغاقبولۇپ، يامغۇر ئاز يېغىدۇ، قۇم ئارىلاش بوران كۆپ چىقىدۇ. 1985 - يىلدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 12.2℃، قىراۋسىز مەزگىل 216 كۈن، كۈن نۇرلىنىش يىللىق چۈشۈش ۋاقتى 2882.3 سائەت، ھۆل - يېغىن مىقدارى 8.6mm، پارغا ئايلىنىش مىقدارى 2435.6mm بولدى. غەربىي شىمال شامىلى كۆپ چىقتى، ئوتتۇرىچە شامال سۈرئىتى 18 مېتىر سېكونت، ئەڭ چوڭ شامال سۈرئىتى 23 مېتر سېكونت بولدى.

مەۋرىي رايونلىرى: 1985 - يىلى ناهيىە بويىچە تۆت بازار، سەككىز يېزا، ناهيىە باشقۇرغان بەش دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق مەيدانى مەۋجۇت تۈردى. تۆت بازار: مارالبېشى، سېرىقبۇيا، ئاۋات، ئاچال بازىرىدىن ئىبارەت. سەككىز يېزا: چارباغ، دۆلەتباغ، ئاناكۆل، شامال، ئاقسا قمارال، ئالاغىر، چوڭقۇرچاق، يېڭىئۆستەڭ يېزىسىدىن ئىبارەت. ناهيىە باشقۇرغان بەش دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق مەيدانى: سۈپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى، باغۋەنچىلىك مەيدانى، شامال چارۋىچىلىق مەيدانى، شاقۇ ئورمانچىلىق مەيدانى، شامال ئورمانچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت. ناهيىە تەۋەسىدە 216 مەۋرىي كەنت بار. مارالبېشى تەۋەسىدە يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيەسىنىڭ سەككىز پولك مەيدانى ۋە پولك دەرىجىلىك بىر ئورگىنى بار. ئۇلار: 44 - پولك مەيدان، 48-پولك-مەيدان، 49- پولك- مەيدان، 50 - پولك- مەيدان، 51 - پولك-مەيدان، 52 - پولك-مەيدان، 53 - پولك-مەيدان، سۇ قۇرۇلۇش پولكى، سۇ باشقارمىسىدىن ئىبارەت. مارالبېشى تەۋەسىدە ئاپتونوم رايونلۇق تەدىلىيە نازارىتىنىڭ قارا قىلچىسىلىق تەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانى بار.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: مارا لىيشى ناھىيىسىنىڭ 1985 - يىل ئاخىرىدىكى ئومۇمىي نوپۇسى 180 مىڭ 792 (يېزا ئىگىلىك 3 - دەۋزىيىسىگە قارىشىلىق پولك-مەيدانلار نىڭ 93 مىڭ 788 نوپۇسى ۋە قارا قىلچىق ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىنىڭ 3136 نوپۇسى بۇنىڭغا كىرگۈزۈلمىدى). بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 95.15 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 4.5 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. خۇيزۇ، قازاق، مانجۇ، جۇاڭزۇ، موڭغۇل، قىرغىز، ئۆزبېك قاتارلىق باشقا مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى ناھايىتى ئاز. يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 146 مىڭ 402، غەيرىي يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 34 مىڭ 390. 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە ئومۇمىي نوپوسنىڭ كۆپىيىش نىسبىتى 22‰، خەنزۇلار نوپۇسىنىڭ كۆپىيىش نىسبىتى 5‰ بولدى.

ئىقتىسادىي ئەھۋالى: مارا لىيشى ئەزەلدىن دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىقنى ئىقتىسادىي تۈزۈلۈك قىلىپ كەلگەن. پارتىيىنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى يەتتە يىلدا، مارا لىيشىنىڭ ئىگىلىكى يىلسىرى يىل راۋاجلاندى. ناھىيە بويىچە 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 120 مىليون 58 مىڭ 200 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.15% كۆپەيدى، 1980 - يىلدىكىنىڭ 2.5 ھەسسىسىگە تەڭ بولدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 92 مىليون 238 مىڭ 200 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 152 مىليون 630 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.45% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 180 مىڭ دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.5% ئاشتى؛ يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى تۆت مىليون 377 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.36% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 540 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8% كۆپەيدى؛ 14 مىڭ 680 مو يەرگە ئورمان تىكىلىنىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 46.8% كۆپەيدى. ھەر بىر دېھقانىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 426.83 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.6% كۆپەيدى. ناھىيە بويىچە ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 844.2 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.5% كۆپەيدى. ناھىيە بويىچە 1985 - يىلى ئاشلىقنى توختاملىشىپ سېتىۋېلىشتا 19 مىليون 500 مىڭ جىڭ ئورۇنلىنىپ، ۋەزىپىدىن 8.3% ئاشۇرۇۋېتىلدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 23.1% كۆپەيدى.

سانائىتى: سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 27 مىليون 820 مىڭ يۈەن بولۇپ، سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 23.3 پىرسەنتنى ئىگە للەپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 36.17% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە كىچىك سانائەتنىڭ قوشۇش سانائىتىنىڭ مەھسۇلات قىممىتى 23 مىليون 620 مىڭ يۈەن بولۇپ، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 84.9 پىرسەنتنى ئىگە للىدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 11 مىليون 822 مىڭ يۈەن (ئوخشاش بولمىغان تۈرلەر بويىچە ناھىيىنىڭ سانائەت، يېزا ئىگىلىك مەھسۇلات قىممىتى ئىچىگە ئايرىم - ئايرىم ھالدا كىرگۈزۈلدى) بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.5 ھەسسە كۆپەيدى، پايدا ئىككى مىليون 178 مىڭ 600 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 80% كۆپەيدى.

ناھىيە بويىچە 1984 - يىللىق مالىيە كىرىمى ئۇچۇق مىليون 571 مىڭ يۈەن بولۇپ،

ئالدىنقى يىلدىكىدىن 47.02% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئورۇنلانغان باج ئۈچ مىليون 350 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.86% كۆپەيدى. ناھىيە بويىچە مالىيە ئومۇمىي چىقىمى 12 مىليون 836 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.68% تۆۋەنلىدى.

دۆلەت، كوپېراتىپ سودىسىدا 1985 - يىللىق ساپ سېتىۋېلىش ئومۇمىي مىقدارى 36 مىليون 150 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27.39% ئاشايدى. ئىجتىمائىي تاۋار-لار نىڭ پارچە سېتىلىش مىقدارى 41 مىليون 890 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىل-دىكىدىن 41.98% كۆپەيدى. تەمىنات - سودا كوپېراتىپلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتى يېز-لار نىڭ تاۋار ئوبوروتىنى ئىلگىرى سۈردى. يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارى بەش مىليون 570 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى-دىن 5.3% كۆپەيدى. شەھەر - يېزىلاردىكى يەككە ئىقتىساد تەركىبى تەدرىجى كۆپەيدى، يەككە سودىگەر ئائىلىلىرى3250كە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 44.3% كۆپەيدى. يىللىق تىجارەت مىقدارى تۆت مىليون 596 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 157.6% كۆ-پەيدى. 1985 يىلى ناھىيە بويىچە شەھەر-يېزىلاردىكى بانكا ئامانەت پۇلى قالدۇق سو-مىسى18مىليون509 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.56% كۆپەيدى.

1985 - يىلى سۇ قۇرۇلۇشى مەركەز قىلىنغان يېزىلار نىڭ بەشتە يېخىشى قۇرۇلۇشىيە-نىمۇ راۋاجلاندى. ناھىيە يېڭىدىن يېسىغان تۆغ ۋە كۆچۈرمە قۇرۇلۇشى تۆت بۇلۇپ، دۆ-لەتنىڭ 402 مىڭ 300 يۈەن مەبلىغى ئورۇنلاندى. يېزا - بازارلار ئۆزى مەبلەغ تەييارلاپ ئۆلچەملىك سۇغۇرۇش رايونى قۇرۇلۇشلىرىنى ئېلىپ باردى، ئۇلار جەمئىي 403 تۆغ، كۆۋ-رۈك، كۆچۈرمە يەسسىدى، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 115.5 كىلومېتر كېلىدىغان 25 زەيكەش ۋە ئۆستەڭ ئالدى، بۇلار شۇ يىلدا ئىشلىتىلدى.

كۆزلۈك يېغىمدىن كېيىن، ناھىيە بويىچە بىر ئاي ۋاقىت ئىچىدە، كۆچنى مەركەز-لەشتۈرۈپ، مارالبېشى - يەكەن تاشيولىنىڭ مارالبېشى تەۋەسىدىكى 150 كىلومېتر لىق يولنى ئەگرىلىكتىن تۈز قىلدى، كېڭەيتتى، ئېگىزلىدى. ناھىيە بويىچە جەمئىي 32 مىڭ 500 ئەمگەك كۈچى، 355 چوڭ - كىچىك تراكتور ، 34 ئاپتوموبىل، 54 توپا ئىتتىرىش ما-شىنىسىنى ئىشقا سېلىپ، جەمئىي تۆت مىليون 580 مىڭ كۈپمېتر توپىنى قازدى، تىندۇردى، يۆتكىدى، 21 كۆۋرۈك يەسسىدى، 55 جايغا سۇئىگۈچ بېكىتتى، تاشيولنىڭ ئىككىسى قاسىنە-قىدا كەڭلىكى ئالتە مېتردىن 12 مېترغىچە كېلىدىغان ئورمان بەلبەغنى يېڭىدىن پۈتتۈ-رۈپ، 300 مىڭ تۈپ جىرىم قويدى. پۈتۈن لېنىيىلىك بويلا 11 - ئاينىڭ 5 - كۈنى ئاۋات بازىرىغىچە ئاپتوموبىل قاتنىدى. 12 - ئاينىڭ 15 - كۈنىدىن تارتىپ 2 - قارارلىق قۇ-رۇلۇش (شېغىل ياتقۇزۇش) باشلاندى، بۇنىڭغا جەمئىي 300 دىن ئارتۇق ئاپتوموبىل ، تراكتور ئاجرىتىلدى، يەل ئاخىرىغىچە 40 كىلومېتر يولغا شېغىل ياتقۇزۇلۇپ بولدى.

1985 - يىلى مارالبېشى ناھىيىسى قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇ-رۇشتىكى ئىلغار ناھىيە بولۇپ باھالاندى. سىرىقبۇيا بازىرى بەلەن ئاناكۆل يېزىسى ۋى-لايەت بويىچە ئىلغار يېزا، بازار بولۇپ باھالىنىپ، بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئې-رىشتى؛ ئاقساقمارال يېزىسىمۇ ۋىلايەت بويىچە ئىلغار يېزا بولۇپ باھالىنىپ، ئۈچىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ تۈز كانى ۋىلايەت بويىچە ئىلغار كارخانا بولۇپ باھالى-نىپ، ئۈچىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

پەن ـ تېخنىكا: 1985 ـ يىلى مارالبېشى ناھىيىسى «ئېچىش، گۈللەندۈرۈشتە پەن ـ تېخنىكىغا تايىنىش، پەن ـ تېخنىكا ئېچىش، گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىش» پرىنسىپىدا چىڭ تۇردى، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتىدە كەمرگۈزۈش، سىناق قىلىش، لەۋلە كۆرسىتىش، كېڭەيتىشتەك قەدەم ـ باسقۇچلارنى قوللاندى. ناھىيىلىك چۈچۈكبۇيا يېتەلدۈرۈش شىركىتى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق تېببىي دورا باش شىركىتى، شىنجاڭ تاشقىي ئەقتىسادىي سودا نازارىتىنىڭ تېببىي دورا، ساقلىقنى ساقلاش بويۇملىرىنى ئىمپورت ـ ئېكسپورت قىلىش شىركىتى بىرلىكتە، ئامېرىكا يېڭىجېرسېي شتاتىدىكى مىكا نجۇس، فۇبۇس شىركىتى ۋە شياڭگاڭ لىخوا سودا شىركىتى بىلەن بىرلىشىپ «شىرىڭ مەبلەغ سېلىپ چۈچۈكبۇيا يېتەلدۈرۈش بويىچە ئالدىنقى قارارلىق تەجرىبە پونكىتى قۇرۇش توغرىسىدا كېلىشىم» نى ئىمزالاپ، مەبلەغ ۋە تېخنىكا كىرگۈزدى. ناھىيىلىك يېزا ـ بازار كارخانىلىرى ئىدارىسىمۇ سودا مىنىستىرلىقى يېمەكلىكلەر، ھاراق تەقسىماتى ئورنى بىلەن مەۋە قېقى پىششىقلاپ ئىشلەش بىرلەشمە تىجارەتنى ئورنىتىپ، مەبلەغ ۋە تېخنىكا كىرگۈزدى. ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا تارماقلىرى 25 تۈردىكى پەن ـ تېخنىكا نەتىجىسىگە ئېرىشتى، بۇنىڭ ئىچىدە چوڭ غوزىلىق كېۋەز نىڭ ئېسىل سورتى ۋە يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىشنى چوڭ كۆلەمدە كېڭەيتىشتىن ئىبارەت ئىككى تۈر ئاپتونوم رايون بويىچە پەن ـ تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتىنىڭ تۆتىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. ناھىيە بويىچە توققۇز تۈردىكى پەن ـ تېخنىكا نەتىجىسى قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە 1985 ـ يىللىق پەن ـ تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتىنىڭ باھالاپ بېكىتىشىگە قاتناشتۇرۇلۇشقا مەلۇم قىلىندى، 15 يېڭى مەھسۇلات تۈرى ۋىلايەتنىڭ پەن ـ تېخنىكا بازىرىغا قاتناشتۇرۇلدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: ناھىيە بويىچە 1985 ـ يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ 13 كە، ئوقۇغۇچىسى 5851 گە؛ باشلانغۇچ مەكتەپ 104 كە، ئوقۇغۇچىسى 25 مىڭ 716 گە يەتتى. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97 پىرسەنتكە يەتتى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.4% كۆپەيدى. چوڭلار مائارىپىدا ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 92% بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر ھەسسە كۆپەيدى. ئالىي مەكتەپ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم، تېخنىك ئىشچىلار مەكتىپىگە قوبۇل قىلىنغانلار 147 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32% كۆپەيدى. ناھىيىلىك تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى پۈتۈپ، 1985 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن پروگراممىسىنى باشلىدى. ناھىيە مىللىي شىپالىخانىدىن بىرنى يېڭىدىن قۇردى، يىل ئاخىرىدا ئەمەلىي بار ناھىيىلىك دوختۇرخانا ئىككىگە، يېزا، بازار دوختۇرخانىسى 11 گە يەتتى. جەمئىي بار تېببىي تېخنىك خادىملار 383، كېسەل كارىۋىتى 452 بولدى. ئاممىۋى تەنتەربىيە ھەرىكىتىمۇ يېڭى تەرەققىياتقا ئېرىشتى. خەلقئارا شەھەرلىك ئەرلەر چېلىشىش كوماندىسى ۋىلايەت بويىچە بىرىنچىلىككە ئېرىشتى، ئوغلاق تارتىشىش مۇسابىقىسىدا ناھىيە ئاپتونوم رايون بويىچە ئىككىنچىلىككە ئېرىشتى، ئايالار رۇداۋ كوماندىسى ئاپتونوم رايون بويىچە تۆنجى نۆۋەتلىك مۇسابىقىغا قاتنىشىپ، «مەدەنىيەتلىك كوماندا» دېگەن نامغا ئېرىشتى، قارىغا ئېتىش كوماندىسىنىڭ ئەزاسى يالغۇ لىيەنچۈن ۋىلايەتنىڭ رېكورتىنى يېڭىپ تاشلىدى، ناھىيىلىك ئىشتىمن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى مامۇت ئاۋۇت جۈگگو ـ ئامېرىكا تاقما چېقىش بىرلەشمە

مارالبېشىنىڭ چۆچۈكبۇيىسى

چۆچۈكبۇيا ــ مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ ئاساسلىق تەبىئىي بايلىقلىرىنىڭ بىرى. مارالبېشى ــ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىكى مەشھۇر تاغ كۆپ ناھىيىلىرىنىڭ بىرى. ناھىيە بويىچە بىر مىليون دۆڭ تېرا پىدا يېتىۋا چۆچۈكبۇيا بار. چۆچۈكبۇيىنىڭ «قاپاق بۇيا»، «تاغ بۇيىسى» دېگەن ئىبارەت ئىككى خىل ئاساسلىق سورتى بار. ئىككىلىسى بىر قەدەر ياخشى چۆچۈكبۇيا سورتى. چۆچۈكبۇيا جۇڭگوچە، غەربچە دوختۇرلۇقتىكى مۇھىم دورا ماتېرىيالى بولۇپلا قالماستىن، يېنىك سانائەتتىمۇ كەڭ رولغا ئىگە. ھازىر ئىچكىي ــ تاشقى بازارلارنىڭ چۆچۈكبۇيىغا بولغان ئېھتىياجى بارغانسېرى چوڭىيىۋاتىدۇ. باھاسى ئۆزلۈكسىز ئۆرلەۋاتىدۇ. 1971 ــ يىلدىن تارتىپ، تاشقىي سودا ۋە تىببىي دورا تارماقلىرى مارالبې-

---

مە كومانداسىغا قاتنىشىپ، مۇز تاققا چىقتى. 1985 ــ يىلى ناھىيىدىن ئاپتونوم رايونلۇق سايېقىسىغا قاتناشقانلاردىن يەتتە ئادەم ئالتۇن مېدالغا، ئۈچ ئادەم كۈمۈش مېدالغا، بەش ئادەم مىس مېدالغا ئېرىشتى.

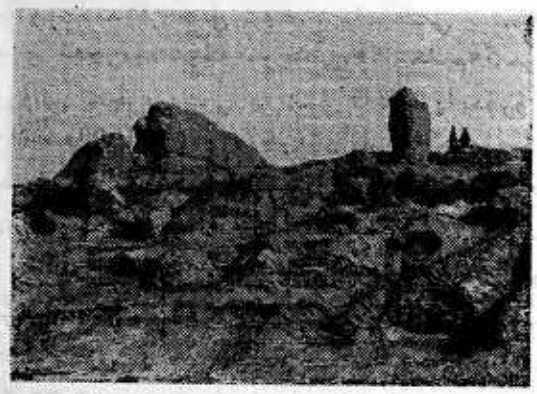

مارالبېشى ناھىيىسىدىكى توققۇز ساراي خارابىسى. باۋدى فوتوسى.

ئاساره ــ ئەتىقە: مارالبېشى ــ قەدىمكى يېپەك يولىدىكى ئالتە ئۆتەڭنىڭ بىرى. ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا 60 كىلومېتر كېلىدىغان جايدا توققۇز ساراي قەدىمكى قەلئەسىنىڭ كونا ئورنى بار. ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا 92 كىلومېتر كېلىدىغان جايدا چوڭ تام، زەي تام، قوش تام، يۇمىلاق تام قاتارلىقلارنىڭ كونا ئورنى بار. بۇلار يېپەك يولىنىڭ مۇشۇ تەۋەدىكى سارايلىرىنىڭ تاشقىي مۇھاپىزەت قۇرۇلۇشلىرىدۇر. مۇشۇ بىر نەچچە جايدىكى كونا ئورۇنلارنى مەدەنىيەت مەنبەسىتىرلىقى مەدەنىي يادىكارلىقلار ئىدارىسى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېينىڭ بىرلەشمە خىزمەت گۇرۇپپىسى 1983 ــ يىلى چەنۇبىي شىنجاڭدىكى نۇقتىلىق ناھىيىلەردە مەدەنىي يادىكارلىقلارنى تارخىشۇلوگىيىلىك ئۈنۈمۈرسال تەكشۈرگەندە يېڭىدىن چىقىلغانلىقتۇرغان. تەتقىقات ئارقىلىق، چوڭ تامنىڭ تاك سۇلالىسى دەۋرىدىكى «كۆرۈشكۈچىلەر سارىيى» نىڭ كونا ئورنى ئىكەنلىكى ئىسپاتلاندى. ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالىدا جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى 2 ــ كورپۇس 4 ــ دىۋىزىيە 12 ــ پولكى ئۈچۈن ئورنىتىلغان ئىنقىلابىي قۇربانلار خاتىرە مۇنارىسى بار. بازار ئىنچىكە، «خەلقنى سۆيۈش نەمۇنىچىسى»، ئىنقىلابىي قۇربان قەبرىستانلىقى قەۋرىسى بار. (لياڭ زۇن)

شىدىن چۇچۇكبۇيا سېتىۋېلىشقا باشلىدى. 1985 - يىلىغىچە 80 مىڭ تونىدىن كۆپرەك چۇ-
چۇكبۇيا سېتىۋېلىندى. چۇچۇكبۇيا بايلىقىنى قوغداش ۋە تېچىش، قالايمىقان تۆزلەشتۇ-
رۇشنى، قالايمىقان قېزىشنى توسۇش تۇغرىسىدا، 1985-يىلى ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى چۇچۇكبۇيىنى
قوغداش، ئەسلىگە كەلتۈرۈش، تېرىش، ئۇنىدىن پايدىلىنىش قانۇنىنى يولغا قويۇشنى
قارار قىلىدى ھەمدە مارالبېشى ناھىيىلىك چۇچۇكبۇيا شىركىتىنى قۇر-
دى. 6 - ئاينىڭ 22 - كۈنى، مۇئاۋىن ھاكىم لۇ چى مارالبېشى ناھىيىسىگە ۋاكالىتەن،
شىنجاڭ تىببىي دورا باش شىركىتى، شىنجاڭ تاشقى ئىقتىسادىي سودا نازارىتىنىڭ
تىببىي دورا، ساقلىقنى ساقلاش بويۇملىرىنى ئىمپورت - ئېكسپورت قىلىش شىر-
كىتى بىلەن بىرلىكتە، ئامېرىكا يېڭى جېرسېي شىتاتىدىكى مىكا نجۇس، فۇبۇس شىركىتى،
شياڭگاڭ لىخۇا سودا شىركىتىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن، بېيجىڭدە «شىرىك مەبلەغ سېلىپ
چۇچۇكبۇيا يېتىلدۈرۈش بويىچە ئالدىنقى قارارلىق
تەجرىبە پونكىتى قۇرۇش توغرىسىدا كېلىشىم» نى بىرلىشىپ ئىمزالاپ،
جوڭگو-ئامېرىكا بىرلىشىپ خەلق پۇلى ھېسابىدا 350مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىپ، ما-
رالبېشىدا چۇچۇكبۇيا يېتىلدۈرۈش تەجرىبە پونكىتى قۇرۇشنى كېڭىشىپ بېكىتتى.

1985-يىلى4-ئايدا، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى پەن-تېخنىكا خادىملىرىنى شامال ئۇر-
مانچىلىق مەيدانىدا تۆت پۇلۇق يەرنى تاللاپ، چۇچۇكبۇيا ئۇرۇقىنى چۇچۇكبۇيا يېلتىزىدىن
ئىبارەت ئىككى خىل شەكىلدە سۈنئىي يېتىلدۈرۈش تەجرىبىسى ئېلىپ بېرىشقا ئۈيغۇرچە-
بەزى تەجرىبىلەرگە ئىگە بولدى. «كېلىشىم» ئىمزالانغاندىن كېيىن، چولاقكۆلەمدە سۈنئىي يېتىلە-
دۈرۈش تەجرىبىسىنى يەنمۇ قانات يايدۇرۇلدى. ئاۋۇال سېرىقبۇيا بازىرىنىڭ قورامىتوغراق
كەنتىدە 1000مو يەر ئاجرىتىلىپ، «كېلىشىم»دە بەلگىلەنگەن 350مىڭ يۈەن مەبلەغدىن پاي-
دىلىنىپ، تەجرىبە پونكىتى قۇرۇلۇپ، تەجرىبە قىلىش باشلاندى. ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈ-
مىتى ئوخشاش بولمىغان سۇ شارائىتىدا، ئوخشاش بولمىغان تۇپراق شارائىتىدا ۋە ئوخشاش
بولمىغان تەبىئىي مۇھىتتا سۈنئىي يېتىلدۈرۈش سېلىشتۇرمىسى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن، ئالاغىر
يېزىسىنىڭ كونا ئۆتەڭ كەنتى، ئاۋات بازىرىنىڭ كەڭسىغان كەنتى،
ئانا كۆل يېزىسىنىڭ بوز كەنتى ۋە يېڭىمۇستەڭ يېزىسىنىڭ
ئاقدۆڭ كەنتىدىن ئىبارەت تۆت تەجرىبە نۇقتىسىنى كۆپەيتتى. يۇقىرىدىكى بەش تەجرى-
بە نۇقتىسىدا جەمئىي 2017 مو تەجرىبە كۆلىمى پلانلاندى، 1417مو ئېتىز بىنا قىلىندى،
1017مو يەرگە ئۇرۇق سېلىندى. بۇنىڭ ئىچىدە بوغۇملۇق تېرىلغىنى 927مو، ئۇرۇق بىلەن
تېرىلغىنى 90 مو بولدى. جەمئىي توققۇز تۈرلۈك تەجرىبە ئېلىپ بېرىلدى: 1. ئوخشاش
بولمىغان تېرىش ماۋسۇمى ئۇستىدىكى سېلىشتۇرما تەجرىبە (5-، 7-، 9-، 10-، 11- ئايدىن
ئىبارەت بەش ئاينىڭ سېلىشتۇرمىسى)؛ 2. بوغۇملۇق يېلتىز بوغۇمىنى ۋە ئۇنگىنىنى تەكشى
كۆمۈش ئۇسۇلى ئۇستىدىكى سېلىشتۇرما تەجرىبە؛ 3. چۇچۇكبۇيا بىلەن بۇغدايىنى كىرىشتۈ-
رۈپ تېرىش تەجرىبىسى؛ 4. 20Cm چوڭقۇرلۇقتىكى يېلتىز بوغۇمى بىلەن ئۇنگىنى ئۇستە-
دىكى سېلىشتۇرما تەجرىبە؛ 5. بوغۇملۇق تېرىش بىلەن ئۇرۇقنى تېرىش ئۇستىدىكى سېلىش-
تۇرما تەجرىبە؛ 6. سۈنئىي تېرىش بىلەن تەبىئىي ياۋا چۇچۇكبۇيىنى سۈنئىي ھالدا ئوغ-
داشنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمى ئۇستىدىكى سېلىشتۇرما تەجرىبە؛ 7. تېرىشتىن ئىلگىرى سۇ-
غۇرۇپ شورنى ياسۇرۇۋېتىش بىلەن تېرىلغاندىن كېيىن بىر قېتىم سۇغۇرۇشنىڭ ئۈنۈمى
ئۇستىدىكى سېلىشتۇرما تەجرىبە؛ 8. سۇغۇرۇشتىكى ئوخشاش بولمىغان سۇ مىقدارىنىڭ ئۈ-

تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ غەربىدىكە، پامىر ئېگىزلىكىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. ئۇنىڭ ئورنى شىمالىي پارالىل ′37 ′35 تىن ′40 °38 قىچە، شەرقىي مېرىدىيان ′20 °73 تىن ′01 °77 قىچە بولغان تارىلىقتا. شەرقى قاغىلىق، پوسكام، يەكەن ناھىيىلىرىگە، شىمالى قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىغا تۇتۇشىدۇ غەربىي سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ تاجىكىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى ۋە قىرغىزستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى بىلەن، جەنۇبى پاكىستان ۋە ئافغانستان بىلەن چېگرىلىنىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 484 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 329 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 67مىڭ 629.45 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ (جۇڭگو بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ كېلىشىمگە تېگىشلىك بولغان، ئۇزۇنلىقى 14مىڭ 452 كۋادرات كىلومېتر كېلىدىغان جايلارنى ئۆز ئىچىگە ئالمىدۇ).

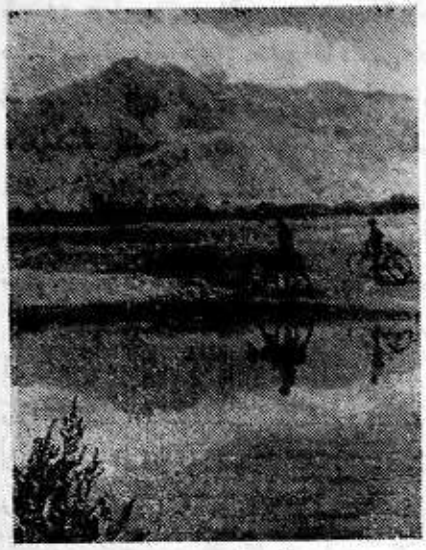

پامىردا سەھەر.

ناھىيە تەۋەسىدە تېمىر، ئېگىز تاغ، چوققىلار بىر-بىرىگە تۇتۇشۇپ كەتكەن، جىلغىلار كىرەلىشىپ كەتكەن بولۇپ، يەر شەكلى مۇرەككەپ، يەر شەكلى غەربىي جەنۇبتىن شەر-

---

ئۇمى ئۇستىدىكى سىلىشتۇرما تەجرىبە؛ 9. ئوخشاش بولمىغان ئوغۇت مىقدارى بىلەن ئۆسۈشنىڭ ئۇنۇمى ئۇستىدىكى سىلىشتۇرما تەجرىبە. ھەر قايسى تەجرىبە نۇقتىلىرىنى باشقۇرۇشقا مەخسۇس ئادەم سەپلەندى ھەمدە سان-سانائارنى خاتىرىلەشكە مەسئۇل قىلىندى. ھازىر قىسمەن تەجرىبە ئۇرۇنلىرى سىلىشتۇرما نەتىجىلىرىنى دەسلەپكى قەدەمدە نامايەن قىلدى.

چۆچۈكبۇيىنى سۈنئىي يېتىلدۈرۈش تەجرىبىسى مارالبېشى ناھىيەسىنىڭ چۆچۈكبۇيا ئىشلەپچىقىرىش تارماقلىرىدىكى يېڭى بىر مۇساپە بولۇپھېسابلىنىدۇ. ئۇ مارالبېشىنىڭ «پۈتۈنلەي ياۋا چۆچۈكبۇيىغا تايىنىپ كەلگەن، قازغانسېرى ئازىيىپكەتكەن» ھالىتىنى ئۆزگەرتىپ، كىلىماتى، تۇپرىقى، تەبىئىي مۇھىتى چۆچۈكبۇيىنىڭ ئۆسۈشىگە باپ كېلىدىغان مارالبېشىدىن ئىبارەت بۇ جايىنى چۆچۈكبۇيا ئىشلەپچىقىرىشىدا پۈتمەس-تۈگىمەس بازىغا ئايلاندۇرىدۇ. (لياڭ زۇن)

قمي شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 4000مېتر كېلىدۇ. ناھىيە بازىرى دېڭىز يۈزىدىن 3200مېتر كېلىدۇ. تاغدۆڭلۈكى پامىر ئېگىزلىكى ناھىيە تەۋەسىنىڭ غەربىدە تۇرىدۇ. بۇ شەرقىي پامىر ئېگىزلىكى ۋە جەنۇبىي پامىر ئېگىزلىكى دەپ ئايرىلىدۇ. شەرقىي پامىر ئېگىزلىكى سەرىقۇل تېغى، مۇز تاغ، گۈڭگۈر تېغىدىن تەركىب تاپقان بولۇپ، تاغ تىزمىلىرى غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا سوزۇلىدۇ، جەنۇبىي پامىر ئېگىزلىكى كۈڭىنلۈن تېغىنىڭ غەربىگە تۇتۇشىدۇ. شەرقىي جەنۇبقا جايلاشقان چوڭ چوققىسى دۇنيا بويىچە ئىككىنچى ئېگىز چوققا بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 8611مېتر كېلىدۇ، يىلىبويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ، مەملىكىتىمىزنىڭ مەشھۇر مۇزلۇق رايونى ھېسابلىنىدۇ. «مۇز تاغ ئاتىسى»دەپ ئاتالغان مۇز تاغ چوققىسى دېڭىز يۈزىدىن 7546مېتر كېلىدۇ، يىلىبويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ ، مۇز بىلەن كۆمۈلۈپ تۇرىدۇ، مۇزنىڭ قېلىنلىقى 70 ～50مېتر كېلىدۇ، مۇز بىلەن قاپلانغان كۆلەم 200 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ، مۇزنىڭ كۆپىنچىسى تاغ چوققىسىنىڭ غەربىگە مەركەزلەشكەن بولۇپ، داتسم بۆسۈلۈپ چۈشۈپ تۇرىدۇ. بۇ چوققىنىڭ ئەڭ يۇقىرى قار لېنىيىسى شىمالدا 5500مېتر، جەنۇبتا 5800 مېتر، ھازىرقى زامانداكى مۇزنىڭ ئەڭ تۆۋەنى 3900مېتر كېلىدۇ.

ئېگىزلىك بىلەن تاغ تىزمىلىرى تارىسىدا دۆڭلۈك، ئويمانلىق ۋە جىلغىلار شەكىللەنگەن بولۇپ، تاساسلىقلىرىدىن تاشقورغان دۆڭلۈكى، ۋاچا- بەلدىر دۆڭلۈكى ۋەتاغارما ئويمانلىقى بار. تاشقورغان دۆڭلۈكى دېڭىز يۈزىدىن 4200 ～ 3000 مېتر كېلىدۇ. ئەڭ ئۈزۈن يېرى 120كىلومېتر. ئەڭ كەڭ يېرى يەتتە كىلومېتر كېلىدۇ. تاشقورغان دەرياسى جەنۇبتىن شىمالغا، ئاندىن غەربتىن شەرقتە ئوتتۇرىدىن كېسىپ ئۆتىدۇ. بۇ يەر ناھىيىنىڭ تاساسلىق چارۇچىلىق، دېھقانچىلىق بازىسى، ۋاچا- بەلدىر دۆڭلۈكى يەر شەكلى جەھەتتە جەنۇبى ئېگىز،شىمالى پەس بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 3550 ～2910 مېتر كېلىدۇ. ئەڭ ئۈزۈن يېرى 48كىلومېتر، ئەڭ كەڭ يېرى تۆت كىلومېتر كېلىدۇ، ۋاچا دەرياسى ئوتتۇرىدىن كېسىپ ئۆتىدۇ. تاغارما ئويمانلىقىنىڭ تۆت تەرىپىنى تاغ ئوراپ تۇرىدۇ. شەرقىي شىمالى مۇز تاغ ئېتىكىگە، غەربى سەرىقۇل تېغىغا تۇتۇشىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 3163 ～3024مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى جەھەتتە غەربىي شىمالى ئېگىز، شەرقىي جەنۇبى پەس، تاغارما دەرياسى غەربىي شىمالدىن شەرقىي جەنۇبقا ئويمانلىقتىن ئېقىپ ئۆتىدۇ. ئويمانلىق ئىچىدە تارشاك كۆپ، بۆلاق سۇيى مول. ئويمانلىقنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا ساسلىق بار.

ناھىيە تەۋەسىدە تار جىرالار كۆپ، تاساسلىقلىرى: قوغۇشلىق جىراسى، داتۇلۇق جىراسى، بۇرۇمسال جىراسى، ماريالۇق جىراسى قاتارلىقلار، ھەممىسى تىك يار ۋە چوڭقۇر ھالق بولۇپ، ئىنتايىن خەتەرلىك.

كىلىماتى: تاشقورغان سوغۇق مۇتىدىل بەلباغدىكى ئىنتايىن قۇرۇق سوغۇق كىلىمات رايونىغا تەۋە، بۇ يەردە سوغۇق، ئىللىق دەپ ئىككى پەسىل ئايرىلىدۇ. ئۇنىڭ كىلىمات ئالاھىدىلىكى مۇنداق: تېمپېراتۇرا تۆۋەن، ھۆل-يېغىن مىقدارى ئاز، ھاۋا شالاڭ،كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈشى يېتەرلىك. قىش ئۈزۈن، ياز قىسقا. ئەتىياز پەسلى بىلەن كۈز پەسلى ئۇلىنىپ كېلىدۇ. تاغ بىلەن جىلغىنىڭ تېمپېراتۇرا پەرقى بىر قەدەر چوڭ، سوغۇق، ئىللىق

دەپ ئىككى پەسىلگە ئايرىشقا بولىدۇ. ئىللىق پەسىلدىكى تېمپېراتۇرا 0℃تىن يۇقىرى، ۋاقىت 228كۈن (3-ئاينىڭ 5-كۈنىدىن 11-ئاينىڭ7-كۈنىگىچە)، سوغۇق پەسىلدىكى تېمپېراتۇرا 0℃تىن تۆۋەن، ۋاقىت137كۈن (11-ئاينىڭ 8-كۈنىدىن3-ئاينىڭ4-كۈنىگىچە) بولىدۇ.

ئاھىمىيىتى ئوچۇق كىلىمات رايونىغا ئايرىشقا بولىدۇ:

1. يېرىم چۆل خاراكتېرلىك مۇتىدىل قۇرغاق كىلىمات رايونى؛ 2. يېرىم چۆل خاراكتېرلىك سوغۇق كىلىمات رايونى؛ 3. يېرىم چۆل خاراكتېرلىك مۇتىدىل بەلباغ كىلىمات رايونى.

1985-يىلدىكى ئومۇمىي ئالاھىدىلىكى: يىللىق تېمپېراتۇرا نورمال، ھۆل-يېغىن سەل كۆپ بولدى. باھار پەسلىدە بوران كۆپ چىقتى. قىش پەسلىدە قاتتىق سوغۇق بولۇپ، قار كوپ ياغدى. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 3.3℃، 7-ئايدا ئەڭ ئىسسىق، 12-ئايدا ئەڭ سوغۇق بولدى. يىللىق ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا28.6℃، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا31.5℃بولۇپ، كۈنلۈك ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 20℃تىن تۆۋەن بولغان كۈن سانى 41كۈنگە يېتىپ، تاردىختىن بۇيان ئاز ئوچۇرغان قاتتىق سوغۇق كۆرۈلدى. يىللىق ھۆل-يېغىن مىقدارى 101.9mm بولۇپ، يىللاردىكىدىن 49% ئارتۇق بولدى، ئاساسلىقى 8~6-ۋە 12-ئايلارغا مەركەزلەشتى. بۇنىڭ ئىچىدە 6-ئاينىڭ 18-كۈنى 16ساەت ئىچىدە 38.2mm قاتتىق يامغۇر يېغىپ، تاردىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلدى. قاتتىق يامغۇر ئوتلاقلار، ئېتىزلار ۋە يوللارنى بۇزۇۋەتتى، ئۆيلەرنى ئۆرۈۋەتتى، كەلتۈرگەن ئىقتىسادىي زىيىنى بىر مىليون 540مىڭ يۈەنگە يەتتى. قىش پەسلىدە يەنە ئېغىر قار ئاپىتى يۈز بەردى. يىللىق كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈش ۋاقتى 2833ساەت بولۇپ، كۈن نۇرى چۈشەلەيدىغان ۋاقتىنىڭ 64پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. 35كۈن بوران چىقتى. بوران 6~3-ئايغا مەركەزلەشكەن بولۇپ، 5-ئايدا12كۈن چىقتى، مۇشۇ ھېسابىمىزدىكى-ئۈچكۈندە بىر قېتىم بوران چىقتى.

مىللەتلەر ۋەنوپۇسى: ناھىيە بويىچە 12 مىللەت بار. 1985-يىلى ناھىيە بويىچە3565 ئائىلە، 22مىڭ 32نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە تاجىكلار 18مىڭ 74بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 82.04 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، ئۇيغۇرلار 1848 بولۇپ، 8.39پىرسەنتنى . قىرغىزلار 1317بولۇپ، 5.98پىرسەنتنى، خەنزۇلار 756بولۇپ، 3.4 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، شىبە، خۇيزۇ، جۇاڭزۇ، مانجۇ، موڭغۇل، دۇڭشىياڭ، ئۇزبېك، بەيزۇ قاتارلىق ئاز سانلىق مىللەتلەر بار.

1985-يىلى نوپۇسنىڭ تەبىئىي كوپىيىش نىسبىتى 25.83‰، بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلارنىڭ تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 15.21‰بولدى.

تاجىك مىللىتىنىڭ ئۆز تىلى ۋە يېزىقى بار، ئىشلىتىدىغىنى ئۇيغۇر يېزىقى، شۇنىسى سەرىقۇل شۇنىسى ۋە ۋاخان شۇنىسىدىن ئىبارەت. تاجىكلار ئىسلام دىنى (ئىسمائىلىيە مەزھىپى) غا ئېتىقاد قىلىدۇ.

مەدەنىي رايونلىرى: تاشقورغان ناھىيىسىدە 10يېزا، بىر مىللىي يېزا، بىر بازار، ئىككى مەيدان بار. 10يېزا: تاغارما، تىزناپ، تاشقورغان، دەپتەر، ۋاچا، بەلدىر، ماريانا، قوغىشلىق، داتۇلۇ، بۇرۇمسال يېزىلىرى، بىر مىللىي يېزا: كۆكيار قىرغىز مىللىي يېزىسى، بىر بازار: تاشقورغان بازىرى، ئىككى مەيدان: مازار نەسىللىك قوي خوجۇلىقى، بوزۇرداش چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت.

ئاساسلىق بايلىقى: تاشقورغان ناھىيىسىنىڭ زىمىنى كەڭ، بايلىقى مول.

يەر بايلىقى: ناھىيە بويىچە جەمئىي 288 مىڭ 900 مو يەر بار، بۇنىڭ ئىچىدە تېرىلغۇ يەر 58 مىڭ 400 مو بولۇپ، 20.4 پىرسەنتنى، تېرىشقا بولىدىغان بەنام يەر 230 مىڭ مو بولۇپ، 79.6 پىرسەنتنى ئىگە للىدى.1000مو ساسلىق بار. يەتتە خىل تۈپراققا بۆلۈنىدۇ. ئۇلار: تاغلىقتىكى قوڭۇر رەڭلىك كالتسىيلىق تۈپراق، ئېگىز لىك جىلغىلىرىدىكى چىملىقلىق تۈپراق، تاغلىقتىكى كۆكۈش كالتسىيلىق تۈپراق، تاغلىقتىكى قوڭۇر رەڭلىك چۆل تۈپرىقى، ئېگىز لىك جىلغىلىرىدىكى ساسلىق تۈپراق، ئېگىز تاغ دىكى چۆل تۈپرىقى، سوغۇق چۆل تۈپرىقىدىن ئىبارەت.

سۇ بايلىقى: دەريالار ناھايىتى كۆپ. ئاساسلىقلىرىدىن زەرەپشان دەريا سى (يەكەن دەريا سى) ۋە تاشقورغان دەريا سىدىن ئىبارەت. ئاندىن قالسا تاغارما دەريا سى، ۋاچا دەريا سى، ماريالۇ دەريا سى، داتۇلۇ دەريا سى، بۇرۇمسال دەريا سى، پىل دەريا سى، كىچىك تۆلۈ دەريا سى، راسكام دەريا سى قاتارلىقلار بار بولۇپ، ئىچكىي قۇرۇقلۇق دەريالىرى قاتارلىقلا كىرىدۇ. زەرەپشان دەريا سى جەنۇبتىن شىمالغا ئېقىپ، ناھىيە تەۋەسىدىكى شەرقىي قىسمىدىن ئۆتىدۇ. دەريانىڭ كەڭلىكى 300～200 مېتر كېلىدۇ، دەريا چوڭقۇر، ئېقىشى تېز بولۇپ، ئوتتۇرىچە ئېقىش مىقدارى 290 كۇبمېتر سىكونت، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى 2770 كۇبمېتر سىكونت، ئەڭ كىچىك ئېقىش مىقدارى 41.5 كۇبمېتر سىكونت. يىللىق ئوتتۇرىچە ئېقىن مىقدارى بىرمىليارد 200 مىليون كۇبمېتر كېلىدۇ. تاشقورغان دەريا سى بولسا تاغ دۆلەك دەريا سى ۋە قارا چوقۇر دەريا سىنىڭ قوشۇلمىسىدىن ھاسىل بولىدۇ. تاغدۆلەك دەريا سى خونجىراپ تېغىدىن باشلىنىدۇ، قارا چوقۇر دەريا سى ۋاخجىرۇي تېغىدىن باشلىنىدۇ. تاشقورغان دەريا سى جەنۇبتىن شىمالغا ئېقىپ، ناھىيىدىن ئۆتىدۇ، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 240 كىلومېتر (ناھىيە تەۋەسىدىكى 200 كىلومېتر)،كەڭلىكى 100～60 مېتر، سۇنىڭ چوڭقۇرلىقى 2～1.5 مېتر، يىللىق ئېقىن مىقدارى بىرمىليارد 582 مىليون كۇبمېتر كېلىدۇ. 7 ـ، 8 ـ ئايلاردىكى سۇنىڭ ئېقىش مىقدارى يىللىق ئېقىش مىقدارىنىڭ 48 پىرسەنتنى ئىگە للەيدۇ. دەريا سۇيىنىڭ مىقدارى كۆپ، ئېقىشى تېز بولغاچقا، سۇ ئېنېرگىيەسى بايلىقى مول.

يەر ئاستىلىقى بايلىقى: ناھىيە تەۋەسىدە ئارشالۇ (مېنېرال بۇلاق) بىر قەدەر كۆپ، چوڭرا قلىرى يامبۇلاق ئارشىڭى، تاغارما ئارشىڭى، ماريالۇ ئارشىڭى، دەپتەر ئارشىڭى، راسكام ئارشىڭى قاتارلىقلاردۇر. يامبۇلاق ئارشىڭىنىڭ تېمپېراتۇرىسى 72℃ قا، ئېقىش مىقدارى 3.9 لېتر سىكونتقا يېتىدۇ. تاغارما ئارشىڭىنىڭ تېمپېراتۇرىسى 65℃، ئېقىش مىقدارى ئىككى لېتر سىكونت، دەپتەر ئارشىڭىنىڭ تېمپېراتۇرىسى 57℃، ئېقىش مىقدارى 1.2 لېتر سىكونت كېلىدۇ. ھازىر تاغارما ئارشىڭىدىنلا پايدىلىنىلماقتا بولۇپ، باشقىلىرىدىن تېخى پايدىلىنىلمىدى، ئارشالۇ سۈيى بىلەن يۇيۇنىش،رېماتىزملىق بوغۇم يالۇقى ۋە ھەر خىل تېرە كېسەللىكلىرىنى داۋالاشتا ناھايىتى ئۈنۈملۈك بولىدۇ.

ئورمان بايلىقى: ناھىيە بويىچە 70 مىڭ 100 مو ئورمان بار، بۇنىڭ ئىچىدە تەبىئىي ئورمان 29 مىڭ 700 مو بولۇپ،42.4 پىرسەنتنى، سۈنئىي ئورمان 49 مىڭ 400 مو بولۇپ،57.6 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. تەبىئىي ئورمان ئاساسلىقى تاشقورغان دەريا سىنىڭ يۇقىرى ئېقىمى ۋە غەربىي قىسمىدىكى تاغلىق رايونلارغا تارالغان.

ئوتلاق بايلىقى: ناھىيە بويىچە ئالتە مىليون 91 مىلك مو ئوتلاق بار، بۇنىڭ ئىچىدە تەبىئىي ئوتلاق بەش مىليون958 مىلك مو بولۇپ،97.6 پىرسەنتنى ئىگىلىدى، سۈنئىي ئوتلاق 133 مىلك مو كېلىدۇ، 358.5 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا ئوتلاق يوللىرى ياسالدى. ئوتلاقلار قىشلىق ـ ئەتىياز لىق ئوتلاق، ياز لىق ـ كۈز لۈك ئوتلاق، ياخشىلانغان ۋە سۈنئىي ئوتلاقتىن ئىبارەت ئۈچ خىلغا ئايرىلىدۇ.

دېھقانچىلىق زىرائەتلىرى بايلىقى: بۇغداي، ئارپا، يالىڭاچ ئارپا، كۆك پۇرچاق، كۆممە قوناق، قىچا، زىغىر، دادۇر، تېرىق، ياڭيۇ، شال، تاۋۇز، قوغۇن قاتارلىقلار بار؛ مېۋىلىك دەرەخلەردىن شاپتۇل، ئۈرۈك، ئامۇت، ئالما، ياڭاق، جىگدە قاتارلىقلار بار؛ دەرەخلەردىن تېرەك، سۆگەت، توغراق، ئارچا، قارىغاي، قېيىن قاتارلىقلار بار. دورا ـ دەرمەكلەردىن پامىر قارلەيلىسى، ئەڭلىك ئوت، چاكاندا، تۆگە قۇيرۇق، يەر مەدىكى، قان تېپەر، داڭگۇي، رۇمبىدىيان، مەزرەنجۇش، قۇرۇم ئوتى قاتارلىقلار بار. ياۋا ئۆسۈملۈك لەردىن بېدە، سېرىق بېدە، سېرىق قاشقا بېدە، ئاق قاشقا بېدە، بۇزلانج، نۇخۇتەك، ياۋا پۇرچاق، ياۋا بۇغداي، ئارپائوت، ئالا يوپۇرماق، پىچان، چىغىتماق، شەۋاق، چىغ، چىغىتماق قاتارلىق ھەر خىل پۇرچاق ئائىلىسىدىكى ۋە غوللۇق ئائىلىسىدىكى ئوت ـ چۆپلەر بار.

ياۋايى ھايۋانلار بايلىقى: ياۋايى ھايۋانلار ئىچىدە يىرتقۇچ ھايۋانلاردىن يىلپىز، بۆرە، تۈلكە، قۇلان، ياۋا تۆگە، سارغۇچ ئۆشكە، ئىيىق، سۇغۇر، ياۋا توشقان، ئارقار قاتارلىقلار بار. داڭلىق پامىر ئارقىرى (چوڭ باشلىق قويى) نىڭ ئادەتتىكىسى تەن ئېغىرلىقى 100 كىلوگرامدىن ئارتۇق بولۇپ، تېرىسىدىن كۆن ـ خۇرۇم ئىشلىگىلى بولىدۇ. ئۇ دۇنيا بويىچە ئاز تېپىلىدىغان قىممەتلىك ياۋايى ھايۋانلارنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇچار قاناتلاردىن لاچىن، قارچۇغا، بۈركۈت، سار، شۇڭقار، كەكلىك، پاختەك، قىرغاۋۇل، قوشماق ئۆدەك، ياۋا غاز، ئاق تۇرنا، كۆك قوتان، ئولار، سۇرتۇرنا ۋە ھەر خىل تاغ قۇشقاچلىرى بار. پەۋقۇلئادده ئۇچار قانات ئولار دېگىز يۈزىدىن 5000 ~ 4000 مېتر كېلىدىغان قارلىق تاغدا ياشايدۇ، ئۇنىڭ گۆشى مېزىلىك، ئۇزۇقلۇق تەركىبى ئىنتايىن مول بولۇپ، قىممەتلىك، ئاز تېپىلىدىغان دورا ـ دەرمەك ھېسابلىنىدۇ. سۇدا ياشايدىغان ھايۋانلاردىن چوڭ باشلىق بېلىق، خاس كالپۇكلۇك بېلىق قاتارلىقلار بار.

كان بايلىقى: نۆۋەتتە چىلىقتۇرۇلغان كان بايلىقلىرىدىن تۆمۈر، مىس، ئاليومىن، گۈڭگۇرت، چىرىمتال، خروستال، ئالتۇن، ئالماس، نېكىل، قوغۇشۇن، كۆمۈر، تاشپاختا، ئاھاك تېشى قاتارلىقلار بار. قىممەتلىك مېتاللارنىڭ تۈرلىرى كۆپ. تۆمۈرنىڭ زاپىسى ئىنتايىن مول. نۇرغۇنلىغان كان بايلىقلىرى ئېچىشنى كۈتۈپ تۇرماقتا.

ئىقتىسادى: بۇ ناھىيىنىڭ ئىگىلىكى چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدىغان، دېھقانچىلىق بىلەن چارۋىچىلىقنى بىرلەشتۈرىدىغان ئىگىلىكتىن ئىبارەت. 1985 ـ يىلى ناھىيە بويىچە سانائەت، چارۋىچىلىق، دېھقانچىلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى تۆت مىليون 225 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.9% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە چارۋىچىلىق، دېھقانچىلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى تۆت مىليون50 مىڭ500 يۈەن بولۇپ، ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 95.86 پىرسەنتنى ئىگىلىدى، سانائەت مەھسۇلات قىممىتى 175 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 4.14 پىرسەنتنى ئىگىلىدى.

1985 ـ يىلى ناھىيە بويىچە چارۋا سانى 131 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.7% كۆپەيدى (ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن چارۋا 5.9 بولۇپ، قەشقەر ۋىلايىتىدە ئەڭ يۇقىرى ئورۇندا تۇردى)؛ ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئالتەمىليون 862 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.7% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 48% كەملىدى؛ يىلىۋىي تىكىلگەن ئورمان ـ دەرەخ 150 مىڭ تۈپكە يەتتى، ھەر نوپۇسقا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن يەتتە تۈپتىن توغرا كەلدى. قوشۇمچە كەسىپ كەسىپ رەسمى 483 مىڭ 800 يۈەن بولدى.

ساناقەت ئىشلەپچىقىرىش ئاساسى ئاجىز، ھازىر سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى، دېھقانچىلىق ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇتى، تۆمۈرچىلىك ـ ياغاچچىلىق كارخانىسى، قۇرۇلۇش ئەتىرىتى قاتارلىق كىچىك تېپتىكى كارخانىلار بار.

ناھىيە بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا تورى ـ نۇقتىسىدىن بەشى، كوللېكتىپ، يەككە سودا تورى ـ نۇقتىسىدىن 108ى بار. 1985 ـ يىلى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودىدا تاۋارلار ـ نىڭ پارچە سېتىلىش مىقدارى ئۇچمىليون 46 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاساسىي جەھەتتىن ئالدىنقى يىلدىكى بىلەن تەڭلەشتى؛ كوللېكتىپ سودىدا تاۋارلار نىڭ پارچە سېتىلىش مىقدارى ئىككىمىليون 175 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.4% كۆپەيدى؛ يەككە سودىدا تاۋارلار نىڭ پارچە سېتىلىش مىقدارى بىرمىليون 655 مىڭ 900 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.4% كۆپەيدى. يىلىۋىي تاشقى سودىدىكى سېتىۋېلىش مىقدارى بىرمىليون 39 مىڭ يۈەن بولدى.

1985 ـ يىلى ناھىيە بويىچە مالىيە ئومۇمىي كىرىمى 106 مىڭ يۈەن، مالىيە چىقىمى يەتتە مىليون 119 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: تاشقورغان ـ يېپەك يولىنىڭ زۆرۈر ئوتتۇش يولى بولۇپ، قاتناش ـ تىرانسپورت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە، ھازىر قەشقەر ـ تاشقورغان تاشيولى بار بولۇپ، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 294 كىلومېتر كېلىدۇ، ناھىيە تەۋەسىدىكى ئاددىي تاشيول 873.6 كىلومېتر كېلىدۇ. تاشيول كۆۋرۈكىدىن 14ى بار، توققۇز يېزا (مەيدان) غا ئاپتوموبىل قاتنايدۇ.

ناھىيە بويىچە بىر پوچتا ـ تېلېگراف ئىدارىسى ۋە يېزا دەرىجىلىك پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتىدىن تۆتى بار. پوچتا ـ تېلېگراف يولى لىنىيىسىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 600 كىلومېتر كېلىدۇ.

يېزا تېلېفون سىم لېنىيىسىدىن 15ى بار. 1985 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى جۇڭگو ـ پاكىستان خەلقئارا پوچتا ئالاقە ئالماشتۇرۇش كەسپى رەسمىي باشلاندى، ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم ئېلىپ بېرىلىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: ناھىيە بويىچە ئىككى ئوتتۇرا مەكتەپ، 18 سىنىپ، 517 ئوقۇغۇچىسى بار؛ 13 باشلانغۇچ مەكتەپ ۋە يا تاقتا قونۇپ ئوقۇيدىغان مەكتەپتىن ئۈچى، جەمئىي 3641 ئوقۇغۇچى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 93% بولدى. ناھىيە بويىچە ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرى 225 كە يەتتى.

يېزا ـ بازارلارنىڭ ئەھۋالى

قەشقەر شەھىرى

شامالباغ يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: شامالباغ يېزىسى قەشقەر شەھىرىنىڭ غەربىي شىمالىغا جايلاشقان، جەنۇب تەرىپى قىزىل دەريا سىنى بويلاپ كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ پاختەكلە يېزىسىغا، غەرب تەرىپى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ سەمەن يېزىسىغا، شىمالىي قىسمى ۋە غەربىي قىسمى تۆمەن دەريا سىنى پاسىل قىلىپ ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا قەشقەر شەھىرىنىڭ نەزەرباغ يېزىسى، دۆلەتباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 15 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. پۈتكۈل يەر شەكلى جەھەتتە غەربىي شىمالى ئېگىز، شەرقىي جەنۇبى پەس، يەر يۈزى بىر قەدەر تەكشى. دېڭىز يۈزىدىن 1300 ـ 1270 مېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1285 مېتر كېلىدۇ. تۇپراقنى ئاساس قىلىدۇ.

ناھىيىدە تېلېۋىزىيە سىنىشالغۇ قىلىمىنى تارقىتىش ئىستانسىسى، توققۇز يېزىدا سىملىق رادىئو ئۇزىلى قۇرۇلدى. ناھىيىدە كەسپىي سەنئەت ئۆمىكى بار، ئارتىستلارنىڭ كۆپىنچىسى تاجىك مىللىتىنى ئاساس قىلىدۇ، 1985 ـ يىلى يېزىلارغا بېرىپ 34 قېتىم ئوينۇن قويدى.

ناھىيە بويىچە ئالىي مەكتەپ، ئالىي تېخنىكومنى پۈتتۈرگەنلەر 331 گە يەتتى. 1985ـ يىلى پەن تەتقىقات تۈرلىرى بويىچە ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە تۇپراقنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش دوكلاتى ئورۇنلاندى.

ناھىيە بويىچە يېزا دەرىجىلىكتىن يۇقىرى دوختۇرخانىدىن 15ى، دوختۇرـسېستىرادىن 112 سى بار.

خەلق تۇرمۇشى: ناھىيە بويىچە دېھقان ـ چارۋىچىلارنىڭ ئوتتۇر بىچە كىرىمى 141.50 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.69% كۆپەيدى، خەلقنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى سوممىسى بىرمىليون 799 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 23.2% كۆپەيدى.

قەدىمكى ئاسارەـئەتىقىلىرى: بۇ ناھىيىنىڭ قەدىمكى ئاسارەـئەتىقىلىرى مۇنۇلار: ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالىي قىسمىغا جايلاشقان، جەنۇبىي ـ شىمالىي سۇلالىلار دا ياسالغان قا باشلىغان، يۈەن سۇلالىسى دەۋرىدە كېڭەيتىلىپ قۇرۇلغان قەدىمكى قەلئەنىڭ كونا ئورنى ـ تاش قەلئەسى، ناھىيىنىڭ جەنۇبىغا 80 كىلومېتر كېلىدىغان جايدىكى تاشقورغان دەرياسىنىڭ غەربىي قىرغىقىغا جايلاشقان «قىز قورغان»، تىزناپ يېزىسىغا جايلاشقان تاجىك مىللىتىنىڭ قەھرىمانى قۇلچاقنىڭ مازىرى بار. (راخما نقۇل، جۇلياگچى قاتارلىقلار ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىگەن، سۇلايمان ھابىل خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

تۇزۇلمىسىنىڭ تۆۋەنلىش جەريانى: ئىككىنچى بېشىدىن كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ شەھەر تەۋەسىدە رايونى ئېدى. 1949 ـ يىلى 10 ـ ئايدىن 1952 ـ يىلى 5 ـ ئايغىچە كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ تەۋەسىدە رايونى ۋە شىنشىن رايونىغا تەۋە بولغان. 1952 ـ يىلى 5 ـ ئايدىن كېيىن قەشقەر شەھىرىنىڭ بىر قىسىم ئۆچمەس رايونىنىڭ تەۋەسىدە بولغان. 1964 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىنىڭ شامالباغ كوممۇنىسى بولغان. 1984 ـ يىلى 6 ـ ئايدا شامالباغ يېزىسى بولۇپ ئۆزگەرگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: ئومۇمىي ئائىلە سانى 2625، ئومۇمىي نوپۇسى 12 مىڭ 54. بۇ- نىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 12 مىڭ 44، باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى 10.

مەمۇرىي رايونلىرى: بۇيېزىدا جەمئىي12كەنت بار. ئۇلار: توغراقلىق مازار، شامالباغ، سوقا كۆلبېشى، قۇرۇق تېرەك، سىرىكچى، كۆكئېرىق ھويلا، يالغۇز قەبرە، توغاي لەڭگەر، جالا مەھەللىسى، قىزىلدۆۋە، ئۇچمىلىك، ئەسكىمىسار كەنتىدىن ئىبارەت. جەمئىي 64 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇشۈكۈر مەھمەد.

يېزا باشلىقى: ئوبۇلقاسىم ھوشۇر.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىكئومۇمىيكىرىمى ئالتەمىليون 163 مىڭ 932 يۈەن بولۇپ، 1980 ـ يىلىدىكىدىن 376% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: ئومۇمىيكىرىمى ئىككىمىليون 222 مىڭ 400 يۈەن بولدى. ئاشلىق ئو- مۇمىي مەھسۇلاتى ئالتەمىليون 531 مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 520 دەن، يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 90 مىڭ جىڭ، چارۋا سانى 14 مىڭ 778، ئوتياش ئومۇمىي مەھسۇلاتى يەتتە مىليون 699 مىڭ جىڭ، قوي يۈڭى مەھسۇلاتى 11 مىڭ 966 كىلوگرام، قوي تې- رىسى 2189 دانە، كالا سۈتى 247 مىڭ 550 كىلوگرام بولدى. 11 مىڭ 974 توخۇ بېقىلىپ، 39 مىڭ 590 كىلوگرام تۇخۇم ئېلىندى.

يېزا بويىچە ھەر خىل تراكتوردىن 149ى، يۈك ئاپتوموبىلىدىن 12 سى بار.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: ئومۇمىيكىرىمى ئۇچ مىليون 941 مىڭ500 يۈەن بولدى. ئاساسلىق كارخانىلاردىن ئۈن زاۋۇتى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش زا- ۋۇتى، بورىچىلىق كارخانىسى، بىناكارلىق ئەترىتى، سارايى، بېلىق كۆلى قاتارلىق 1078ى بار. بۇنىڭ ئىچىدە يېزا باشقۇرغىنى 14، كەنت باشقۇرغىنى57، شەخسلەر باشقۇرغىنى1007.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بەش باشلانغۇچ مەكتەپ بار، مەكتەپ- تىكى ئوقۇغۇچىسى 1940، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى 139. بىر دوختۇرخانا بار، كې- سەل كاردۇتى 40، تېببىي خادىملىرى 23. بىر مەدەنىيەت پونكىتى، 12 مەدەنىيەت ئۆيى بار. يۇلار كىتاب، تېلېۋىزور ۋە باشقا مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش، تەنتەربىيە سايمانا- لىرىغا ئىگە.

خەلق تۇرمۇشى: ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 250 يۈەن بولۇپ، 1980 ـ يىلى- دىكىدىن 323% كۆپەيدى. (لېيۇشجاڭ، جاڭ مىڭ)

ئەزەرباغ يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: ئەزەر باغ يېزىسى قەشقەرشەھىرىنىڭ دەل شىمالىغا جايلاشقان، شەرقىي تەرىپى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ قوغان يېزىسىغا، غەربىي تەرىپى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ سەمەن يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى تۆمەن دەرياسىغا، شىمال تەرەپى ئايرودوروم‌را يونىنىڭ جەنۇبىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 23.2كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى، يەر قىيا پېتى بىر قەدەر مۇرەككەپ، تاغ كەلكۇنى ۋە چاقماق دەريالىق سۇيىنىڭ يالاپ كەتكەنلىكى تۈپەيلىدىن، پەلەمپەي يەر لەر، ۋە جىلغىلار ناھايىتى كۆپ، يەر شەكلى شىمالدىن جەنۇبقا پەسلەپ بارىدۇ، يانتۇلۇقى ئىنتايىن روشەن، ئەڭ ئېگىز جايى دېڭىز يۈزىدىن 1360مېتر، ئەڭ پەس جايى دېڭىز يۈزىدىن 1280مېتر كېلىدۇ. دېھقانچىلىق رايونىنىڭ تولىسى دېڭىز يۈزىدىن 1300مېتردىن 1350مېتر غىچە كېلىدىغان جايلارغا مەركەزلەشكەن؛ تۈپرىقى لايلاتما تۈپراقنى ئاساس قىلىدۇ ھەمدە ئارىلاپ قىسمەن قوڭۇر رەڭلىك چۆل تۈپرىقى ئۇچرايدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن بۇرۇن كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ شەھەر ئەتراپى رايونى ئىدى. 1949-يىلى 10-ئايدىن 1952-يىلى 5-ئايغىچە كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ كېڭىگۈك رايونى، مەدەنىيەت رايونىغا تەۋە بولغان. 1952-يىلى 5-ئايدىن كېيىن قەشقەر شەھەر رىنىڭ بىر رىنچى ۋە ئۈچىنچى رايونىنىڭ تەۋەسىدە بولغان. 1964-يىلى 10-ئاينىڭ 23-كۈنى قەشقەرشەھەر رىنىڭ نەزەرباغ كوممۇنىسى بولغان. 1984-يىلى 6-ئاينىڭ 13-كۈنى قەشقەرشەھەر رىنىڭ نەزەر باغ يېزىسى بولۇپ ئۆزگەرگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: ئومۇمىي ئائىلە سانى 3928، ئومۇمىي نوپۇسى 18مىڭ 215، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 18مىڭ 172، خەنزۇلار 19، باشقا ئازسانلىق مىللەتلەر نىڭ نوپۇسى24.

مەۋرىي رايونلىرى: بۇ يېزىدا جەمئىي 12كەنت بار، ئۇلار مۇللازادە، يۇقارقى مۇللازادە، باغئەرىق، توققۇزتاش، نەزەرباغ، پىخسىن، تاختا كۆۋرۈك، چاربۇغ، قوشكۆل، ياربېشى، كۆلباغ، ھەزرەت كەنتىدىن ئىبارەت. جەمئىي 94مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شوجىسى: ئالىمجان

يېزا باشلىقى: تۇرسۇنسەلەي.

ئىقتىسادى: 1985-يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى 10مىليون 976مىڭ 14يۈەن بولۇپ، 1980-يىلدىكىدىن 672% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئالتە مىليون 306مىڭ 14يۈەن بولدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12مىليون 647مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 23مىڭ جىڭ، يا غلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 124مىڭ جىڭ، چارۋا سانى 23مىڭ 963، قوي يۇڭى مەھسۇلاتى 13مىڭ 470جىڭ، قوي تېرىسى 2672دانە، كالا سۈتى 90مىڭ 349 كىلوگرام بولدى،18 مىڭ 649توخۇ بېقىلىپ، 45مىڭ 917 كىلوگرام تۇخۇم ئېلىندى. ئۇرۇق مىليون 724 مىڭ جىڭ ئوتياش ئىشلەپچىقىرىلدى. يېزىدا ھەر خىل تېپتىكى تراكتورىدىن 145ى بولۇپ، 1980-يىلدىكىدىن ئىككى ھەسسە كۆپەيدى؛ يۇڭ ئاپتوموبىلى توققۇزغا يېتىپ، 1980-يىلدىكىدىن 120%كۆپەيدى.

يېزا- بازارکارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 670مىڭ يۈەن بولدى. ئاساسلىق مەھسۇلاتلىرى رەخت، ئون، بېلىق، پىششىق خىش، بورا، شېخىل قاتارلىقلار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ بار، ئوقۇغۇچىسى 3029، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى 205، بىر دوختۇرخانا بار، كېسەل كارىۋىتى 48، تېببىي خادىملىرى 22، بىر مەدەنىيەت پونكىتى ، 12مەدەنىيەت ئۆيى بار، بۇلار كىتاب، تېلېۋىزور ۋە باشقا مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش، تەنتەربىيە سايمانلىرىغا ئىگە.

خەلق تۇرمۇشى: ھەر نوپۇسىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 235يۈەن بولۇپ ، 1980-يىلدەكىدىن 350% كۆپەيدى.

قەدىمكى يادىكارلىقلىرى: مەشھۇر قەدىمكى يادىكارلىق ئاپپاق خوجا مازىرى مۇشۇ يېزا تەۋەسىدە بولۇپ، 1640-يىلى ئەترابىدا ياسالغان، ھازىر ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان مەدەنىي يادىكارلىق. (جاڭ مىڭ، لېيۇشىجاڭ)

دۆلەتباغ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: دۆلەتباغ يېزىسى قەشقەرشەھىرىنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا جايلاشقان، شەرقىي شىمالىي تەرىپى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ قوغان يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قىزىل دەريا سىنى بويلاپ يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى ئۈمەن دەريا سىنى بويلاپ قەشقەرشەھىرىنىڭ شامالباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 20.8 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى جەھەتتە غەربتىن شەرققە پەسلەيدۇ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن دېڭىز يۈزىدىن 1270مېتر كېلىدۇ، تۇپراقنى لايلاتما تۇپراقنى ئاساس قىلىدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن بۇرۇن كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ شەھەر ئەترايى رايونى ئىدى. 1949-يىلى 10-ئايدىن 1952-يىلى 5-ئايغىچە كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ كېڭكۆك رايونى ۋە مەدەنىيەت رايونىغا تەۋە بولغان . 1952- يىلى 5-ئايدىن كېيىن قەشقەرشەھىرىنىڭ بىر قىسمى ۋە ئۆچىنچى رايونىنىڭ تەۋەسىدە بولغان. 1964- يىلى 12-ئاينىڭ 25-كۈنىدىن كېيىن قەشقەرشەھىرىنىڭ دۆلەتباغ كومۇنىسى بولغان. 1984-يىلى 6-ئاينىڭ 13-كۈنى دۆلەتباغ يېزىسى بولۇپ ئۆزگەرگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: ئومۇمىي ئائىلە سانى 734 ، ئومۇمىي نوپۇسى 12 مىڭ 58 (ھەممىسى ئۇيغۇرلار).

مەمۇرىي رايونلىرى: بۇ يېزىدا جەمئىي11كەنت بار. ئۇلار: ئەرسلانخان، چوڭ كۆل، ئاقيار بېشى ، ياركۆل بېشى، كۆۋرۈك بېشى، ئەسلى كۆل، قەدەم جاي، تار بوغۇز، ئەگرەيار، يامبۇلاق، سوپىرا كەنتىدىن ئىبارەت. جەمئىي 86 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شوجىسى: ئابدۇقادىر ئابلىز .

يېزا باشلىقى: تۇرسۇن سەمەت.

ئىقتىسادى: 1985- يىلىلىق سانائەت، يېزا ئىگىلىكى ئومۇمىي كىرىمى ئالتە مىليون 162مىڭ يۈەن بولۇپ، 1980-يىلىدەكىدىن 361% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 920 مىڭ يۈەن بولدى . ئاشلىق

قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسى

باردىن يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: باردىن يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالىي شەھەر ئەترا-پىغا جايلاشقان، دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1268.40 مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى جەھەتتە غەربى ئېگىز، شەرقى پەس. شىمال تەرىپى قىزىل دەرياسىغا، شەرق تەرىپى يا-دۇما يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى تازغۇن يېزىسى ۋە باغچى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ پاختەكلە يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلى-قى تەخمىنەن 20كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن سەككىز كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 119.1 كۋادىرات كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 38مىڭ 920 مو كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىشچەرياني: 1908-يىلى (كۈاڭشۈ 34-يىلى) شەھەر رايونى-نىڭ شەھەر ئەترابىدا خەنزۇلار نىڭ تەپىلىك، ئەنبىيەن، جېنىيۈەن، يۈڭفىلىك، يۈڭدىلىك، دېيى، گۈاڭجى، پىڭچىڭدىن ئىبارەت سەككىز كەنتى، جەمئىي 500ئائىلە بولغان، 1943 - يىلى (مىنگونىڭ 32-يىلى) 1-رايون قىلىپ تۈزگەرتىلگەن. 1945-يىلى (مىنگونىڭ 34-يىلى) باردىن يېزىسى قىلىپ تۈزگەرتىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن 1-رايون دەپ نام بېرىلگەن، 1965-يىلى شەھەر رايونى قىلىپ تۈزگەرتىلگەن، 1969-يىلى 7-ماي كوممۇنىسى قىلىپ تۈز-

---

ئومۇمىي مەھسۇلاتى يەتتە مىليون 315 مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 2350دەن، ياغ-لىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 68مىڭ جىڭ، چارۋا سانى 15مىڭ 732، قوي يۈڭى مەھسۇلاتى 17مىڭ 364 كىلوگرام، قوي تېرىسى 1825 دانە، كالا سۈتى 78 مىڭ 345 كىلوگرام بولدى. 10مىڭ 626 توخۇبېقىلىپ، 56مىڭ 286 كىلوگرام توخۇم ئېلىندى.

يېزا بويىچە ھەر خىل تىراكتوردىن 91ى، يۈك ئاپتوموبىلىدىن سەككىزى بار.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: ئومۇمىي كىرىمى ئۈچ مىليون 242 مىڭ 200 يۈەن بولدى. ئاساسلىق كارخانىلاردىن تراكتور رېمونت زاۋۇتى، يەر قاپلىقى كارخانىسى، كونىھېرىۋا زاۋۇتى، ئۈن زاۋۇتى، ھاراق زاۋۇتى، پاختا زاۋۇتى، خۇمدان، چېمپتا زاۋۇتى قاتارلىق 106سى بار، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا باشقۇرغىنى15، كەنت باشقۇرغىنى 36، شەخسلەر باشقۇرغىنى 55.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە 10باشلانغۇچ مەكتەپ بار، ئوقۇغۇچىسى 2131، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى 143. بىر دوختۇرخانا بار، ئۇنىڭدا ئامبۇلاتورىيە، لابوراتورىيە، رېنتگېن قاتارلىق بۆلۈم، ئىشخانىلار تەسىس قىلىنغان، كېسەلكارىۋىتى 40، دوختۇر - سېستېرالار 18، داۋالاش پونكىتىدىن 12سى، يالىڭاياق دوختۇردىن 12سى بار، بىر مەدەنىيەت پونكىتى، 13مەدەنىيەت ئۆيى بار، بۈلار كىتاب، تېلېۋىزور ۋە باشقا مە-دەنىي كۆڭۈل ئېچىش، تەنتەربىيە سايمانلىرىغا ئىگە.

خەلق تۇرمۇشى: ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 193يۈەن بولۇپ، 1980-يىلدە-كىدىن 232.7% كۆپەيدى. (لىيۇ شىجاڭ، جاڭ مىڭ)

گەرتىلگەن. 1976 ـ يىلى شەھەر رايون كومۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984ـيىلى 12ـئايدا بارىن يېزىسى قىلىپ ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزىدا ئاتۇت مىللەت 626 ئائىلە، 19مىللەت 920 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 19مىللەت 842 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ99.6پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار 77، باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا ئەۋسىدە 17كەنت بار، ئۇلار: سەككىز تاش، يۇقارقى بارىن، بارىن، يانئېرىق، توقاي، يۇقىرى ئارىباغ، ئارىباغ، يول ئارىش، ئايباغ ناچۇق، ناچۇق، يۇقىرى ناچۇق، ئارا قېچىچى، چوڭ قېچىچى، ئوتتۇرا قېچىچى، قېچىچى، سايى، ئاراشور كەنتىدىن ئىبارەت. 61 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: لى باۋسەن.

يېزا باشلىقى: ئۇرايىم كەچىك.

ئىقتىسادى: 1985ـيىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليون 158مىڭ 42 يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 765 مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 7200دەن، ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 430مىڭ جىڭ، چارۋا سانى 26مىڭ 191 بولدى. يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 733مىڭ 940 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 79.7%كۆپەيدى، ئاساسلىق ئىشلەپچىقىرىش تۈرلىرى: ئۇن تارتىش، ياغ تارتىش، سۈۋارکەچىلىق، توك ھەرىسى، چىگىت ئايرىش، پاختا ئېتىش، شال ئاقلاش قاتارلىقلاردۇر.

يېزىدا سودا تور ـ ئۇقتىسىدىن 422سى بار، تىجارەت مىقدارى ئىككى مىليون 714مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 381.3% كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: قەشقەردىن خوتەنگە، قەشقەردىن پەيزاۋاتقا بارىدىغان ئاسفالت يول بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ. تەۋەلىكىدە چوڭ يولدىن بەشى بولۇپ، ئۇزۇنلىقى 57كىلومېتر كېلىدۇ.

يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتىدىن بىرى بار، ئاساسلىقى، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون ۋە يېزا تېلېفونى كەسپىنى بېجىرىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، 321 ئوقۇغۇچى، 38ئوقۇتقۇچى بار؛ مەركىزدىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن يەتتىسى، 161ئوقۇتقۇچى، 3182ئوقۇغۇچى، 11 خەلق ئوقۇتقۇچىسى بار. ئوقۇش پىشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100%، داۋام نىسبىتى 99.5%، لايىقەتلىك نىسبىتى 98.7%بولدى. 16ياشتىن 40ياشقىچە بولغان ساۋاتلىق قىلىش ئوبيېكتىلىرى 6067ئىدى، 1985ـيىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 94.9پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 760 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ، 25 كېسەل كارىۋىتى، 17تەبىبىي خادىم بار، دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتورىيە، دورىخانا، ئوكۇل قويۇش ئۆيى، لابوراتورىيە، رېنتگېن ئۆيى، بالىنىسا، تۇغۇت ئۆيى، ئوپېراتسىيە ئۆيى بار. ئادەتتىكى داۋالاش ئۇسكۇنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

1985ـيىلنىڭ ئاخىرىدا بىر قىتىم ئوغلاق تارتىشىش پائالىيىتى ئېلىپ بېرىلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985-يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 272.14 يۈەن بولدى. يېزا بويىچە 24مىڭ 400 كۆۋادىرات مېتر كۆلىمدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى، دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى بىر مىليون 185مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.8% كۆپەيدى، يېزا بويىچە ئوتتۇرا ھېساب يىلەن ھەر 34ئائىلىدە بىردىن ئوتتۇرا - كىچىك تېپتىكى تراكتور، ھەر 3.5 ئائىلىدە بىردىن تىككۈ ماشىنىسى، ھەر ئىككى ئائىلىدە بىر-دىن ۋېلىسىپىت، ھەر 36ئائىلىدە بىردىن تېلېۋىزور بار.

ياندۇما يېزىسى

جۇغرا پىيىملىك ئەھۋالى: ياندۇما يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرق تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز سىزىقلىق ئارىلىقى 15كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب يىلەن 1248مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى ئاساسەن تۆز، غەربى ئېگىز، شەرقى پەس، پۈتكۈل يەر شەكلى موكىسىمان ھالەتنى شەكىللەندۈرىدۇ. شەرق تەرىپى يامانيار يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى پەيزاۋات ئۆستىگى ئارقىلىق تازغۇن يېزىسىغا، غەرب تەرىپى بارىن يېزىسىغا، شىمال ئەرىپى قىزىل دەريا سىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقىي يىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 18.2كىلومېتر، جەنۇبى يىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن10.3كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 96.9كۆۋادىرات كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 39 مىڭ 954 مو كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: مىنگو دەۋرىدە بايتوقاي يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950-يىلى 2-رايونىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن. 1958-يىلى ياندۇما خەلق كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1962-يىلى ياندۇما رايونى دەپ ئاتالغان، 1965-يىلى ياندۇما رايونى ياندۇما خەلق كوممۇنىسى ۋە يامانيار كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1969-يىلى قۇياشقا باقار كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1974-يىلى ياندۇما خەلق كوممۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984-يىلى ياندۇما يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 2966ئائىلە، 12مىڭ 434 نوپۇس بار، بۇنىڭ تىچىدە ئۇيغۇرلار 12مىڭ 429 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.96 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى، خەنزۇلار تۆت، باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى بىر.

مەھۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە16كەنت بار، ئۇلار: ئۆستەڭبويى، ئاقيار، يۇقارقى سېغىزلىق، بىدىخانا، كاتاڭلىق، ۋەخپە لەڭگەر، يايلاق، تۆۋەن يايلاق، چىگە تۇغ، يۇقارقى چىگە تۇغ، يۇقارقى يايلاق، بوۋاخۇن لەڭگەر، چۇلۇق، ساق، چېقىل، ئاياغ چىگە تۇغ كەنتلىرىدىن ئىبارەت.24مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەھەممەت ئىبراھىم.

يېزا باشلىقى: ئابدۇرىشىت نۇر.

ئىقتىسادى: 1985-يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 318مىڭ 836يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 26%كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13مىليون 561مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.44%ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9600 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.76% ئاشتى، يىلغىلىق داۋان ئومۇمىي مەھسۇلاتى

932 مىڭ جەك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.95% ئاشتى، چارۋىنىڭ سانى 34مىڭ 433 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.01%ئازايدى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىسى بىر مىليون 338مىڭ 411يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 76.8% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 93 سودا تور - نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى 554مىڭ 400يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 381.3%كۆپەيدى، يىللىق پايدىسى 68مىڭ 119.20يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: قەشقەردىن پەيزاۋاتقا بارىدىغان تاش يول بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ، چوڭ يولدىن ئالتىسى بار، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 47كىلومېتر كېلىدۇ.

يېزىلىق پوچتا - تېلېگراف پونكىتى ئاساسلىق قىلىپ خەت - ئالاقە، زاكاز خەت، پوسۇلكا، ئادەتتىكى پىرىۋوت، تېلېگرامما، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون، يېزا تېلېفونى قاتارلىق كەسىپلەرنى بېجىرىدۇ. 1985-يىلى ھەرخىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 8575يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇغۇچىدىن 226سى، ئوقۇتقۇچىدىن 31ى؛ مەكتەپتىن باشلانغۇچ مەكتەپتىن بەشى، ئوقۇغۇچىدىن 1731ى، ئوقۇتقۇچىدىن 84ى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن ئىككىسى بار. ئەتراپلىق ئەكشۈرۈش ئارقىلىق، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.7پىرسەنتكە، داۋامى 100 پىرسەنتكە. لاياقەتلىك نىسبىتى 100 پىرسەنتكە يەتتى. 16ياشتىن 40ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئوبېيكتى4483بولۇپ، 1985-يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 97پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 2292 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ، 25كىشىلىك كارىۋىتى،16تەبىبىي خادىم بار. دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتورىيە، دورىخانا، ئوكۇل سېلىش ئۆيى، رېنتگېن ئۆيى، لابوراتورىيە، تۇغۇت ئۆيى، بەش ئەزا ۋە تېڭىق ئۆيىلىرى بار، ئادەتتىكى داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىدىن ۋالسبول، چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985-يىلى ھەرنوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىسى 310.92يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.9% كۆپەيدى، دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 651 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25.7%كۆپەيدى، ھەر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 219.84يۈەنگە يەتتى، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر 14ئائىلىدە بىردىن ۋېلىسىپىت، ھەر 26ئائىلىدە بىردىن تىككۈ ماشىنىسى، ھەر 89ئائىلىدە بىردىن تېلېۋىزور بار.

يامانيار يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: يامانيار يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرق تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۈز سىزىقلىق ئارىلىقى 26.5 كىلومېتر كېلىدۇ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن دېڭىز يۈزىدىن 1237 مېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ مىشا يېزىسى ۋە شاپتۇل يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى پەيزاۋات دەريا سى ئارقىلىق يېڭىسىرىق يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يانداۋما يېزىسىغا، شىمال تەرىپى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ يېڭىمۇستەك يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 18.6كىلو-

مېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن 14.8 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 1196.58 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 31 مىڭ 402 مو كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى بايتوقاي يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 2- رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1958 - يىلى يېڭىئۆمە كومۇنىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1962 - يىلى يېڭىئۆمە رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1965- يىلى يامانيار كومۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1966- يىلى يېڭىئۆمە كومۇنىسىغا بىرلەشتۈرۈۋېتىلگەن، 1972- يىلىي 5- ئايدا يېڭىئۆمە كومۇنىسىدىن ئايرىپ چىقىلىپ، يامانيار كومۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984- يىلى يامانيار يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەت تەركىبى ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 2843 ئائىلە، 11 مىڭ 516 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 11 مىڭ 502 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.88 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار 12، باشقا ئاز سانلىق مىللەت نوپۇسى ئىككى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 16 كەنت بار. ئۇلار: خانىقا، ئايىغ سېغىزلىق، ئونتاش، ئايىغ كەمەسىك، يۇقارقى كەمەسىك، قارا جىلغا، لەڭگەر، پىلال، خاداتىك، ئايىغ كۆكچى، ھازار، يۇقارقى كۆكچى، سۇۋاخان ئاللا، بايتوقاي، شېكەربىغ كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 33 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ئېنىق ئەسئەت.

يېزا باشلىقى: ئۆمەر ياقۇپ.

ئىقتىسادى: 1985- يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئۇچ مىليون 673 مىڭ 118 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 47.5% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى توققۇز مىليون 633 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.86% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 4600 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.25% ئاشتى. يانغىلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 632 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.12% ئاشتى، چارۋا 17 مىڭ 444 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19.99% ئازايدى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 349 مىڭ 584 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 62.7% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 63 سودا تور - نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى 432 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 100% كۆپەيدى. يىللىق پايدىسى 53 مىڭ 136 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا- تېلېگراف: قەشقەردىن پەيزاۋاتقا بارىدىغان تاشيول بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ، چوڭ يوللار يېزىلارنىڭ ھەممىسىگە تۇتۇشىدۇ، قاتنىشى قولايلىق.

يېزىلىق پوچتا-تېلېگراف پونكىتى ئاساسلىق قىلىپ، خەت - ئالاقە، زاكاز خىزمىتى، كاپالەتلىك خەت، پوسۇلكا، ئادەتتىكى پىرىۋوت، تېلېگرامما، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون، يېزا تېلېفۇنى قاتارلىق كەسىپلەرنى بېجىرىدۇ. 1985- يىلى ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 5974 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇغۇچىدىن 226 سى، ئوقۇتقۇچىدىن 19ى؛ باشلانغۇچ مەكتەپتىن يەتتىسى، ئوقۇغۇچىدىن 1658 ي، ئوقۇتقۇچىدىن 80 ي، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن بەشي بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان

بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.3 پىرسەنتكە، داۋامى 97.8 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك نىسبىتى 95.7 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئوبېيەكتى 3856 بولۇپ، 1985- يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 96.8 پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 346 كۆۋادىرات مېتر كېلىدۇ، 30 كېسەل كارىۋىتى،سەككىز تېببىي خادىم بار، دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتورىيە، بالىلىتسا ، تۇغۇت ئۆيى، ئوكۇل سېلىش ئۆيلىرى بار، ئادەتتىكى داۋالاش ئۇسكۇنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 203.78 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 41.7% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 203 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

باغچى يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: باغچىيېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىدىن تۈز سىزىقلىق ئارىلىقى 10 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1286 مېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى تازغۇن يېزىسى ۋە ناھىيىلىك ئورمانچىلىق مەيدانىغا، جەنۇب تەرىپى يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيىسىنىڭ 41-پولكىغا، غەرب تەرىپى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ سايباغ يېزىسىغا، شىمال تەرىپى بارىن يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. يەر شەكلى غەربىيجەنۇبتىنشەرقىيشىمالغاپەسلەپ بارىدۇ، ئاساسەن تۈز. شەرقىي بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 21.5 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن 11.6 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى116كۆۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 46 مىڭ 67 مو، ئورمان يېرى 8518 مو، تەبىئىي يايلاق 11 مىڭ 215 مو كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى بۇ يېزىنىڭ بىر قىسمى ئۇستۈن تازغۇن يېزىسىغا قارىغان، بىر قىسمى بارىن يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، ئايرىم - ئايرىم ھالدا تازغۇن رايونى ۋە شەھەر رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1965- يىلى باغچى كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1969- يىلى شەرق شامىلى كوممۇنىسى دەپ ئاتىلىشقا ئۆزگەرتىلگەن، 1974- يىلى باغچى كوممۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984- يىلى باغچى يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3596 ئائىلە، 14مىڭ892 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار14مىڭ 815 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.48 پىرسەنتىنى ئىگىللىدى،خەنزۇلار77.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 12 كەنت بار. ئۇلار: سىرىلما، يۇقارقى سىرىلما، تۇغچى، خانقۇم، باغچى، باش بۇچى، قالدى، ئاق مەسچىت، توپا قلار، ئايباغ بۇچى، ئېگىز ئېرىق كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 64 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: تۇرسۇنسىدىق.

يېزا باشلىقى: سەيپەر ئەمەت.

ئىقتىسادى: 1985- يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىيكىرىمى تۆت مىليون 384 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.94% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى

12 مىليون 163 مىڭ جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.68% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 5500 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.83% ئاشتى، يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 333 مىڭ جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 35.96% كەملىدى. چارۋا 25 مىڭ 511 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.68% ئازايدى. يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 112 مىڭ 625 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.35% كۆپەيدى. يىللىق پايدىسى 6757 يۈەن بولدى.

يېزا بويىچە 10 سودا تور ـ نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى 36 مىڭ يۈەن، يىللىق پايدىسى 4428 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: قەشقەردىن ئاقتوغا بارىدىغان تاشيول بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ، چوڭ يولدىن بەشى بار، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 35 كىلومېتر كېلىدۇ.

يېزىلىق پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى ئاساسلىق قىلىپ خەت ـ ئالاقە، زاكاز خەت، كاپالەتلىك خەت، پوسۇلكا، ئادەتتىكى پىرىۋوت، تېلېگرامما، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون، يېزا تېلېفونى قاتارلىق كەسىپلەرنى بېجىرىدۇ، 1985ـ يىلى ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 7054 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇغۇچىدىن 213 ى، ئوقۇتقۇچىدىن 23 ى؛ مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن يەتتىسى، ئوقۇغۇچىدىن 1946 سى، ئوقۇتقۇچىدىن 90 ى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 12 سى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، داۋامى 99.2 پىرسەنتكە، لايا قەتلىك نىسبىتى 96.7 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئومۇمىكتى 3433 بولۇپ، 1985ـ يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 97.9 پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 974 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ، 25 كىشىلىك كاردىتى، 17 تېببىي خادىم بار. دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتورىيە، بالىنىڭسا، رېنتگېن ئۆيى، ئوكۇل سېلىش ئۆيى، دورىخانا، تۇغۇت ئۆيلىرى بار. داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

دائىم قاناتلايدۇرۇلىدىغان تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىدىن ۋاسكېتبول، ۋالىبول، چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985ـ يىلىھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 203.57 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.12% كۆپەيدى، دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 570 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.59% كۆپەيدى، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر 1.6 ئائىلىدە بىردىن ۋېلىسىپىت، ھەر 138 ئائىلىدە بىردىن تېلېۋىزور، ھەر 3.7 ئائىلىدە بىردىن تىككۈ ماشىنىسى بار.

تازغۇن يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تازغۇن يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۈز سىزىقلىق ئارىلىقى 15 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1265 مېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى يېڭىشەھەر بىلەن يېزىسىغا،

جەنۇب تەرىپى خانىباغ رايونىغا تۇتىشىدىغان، غەرب تەرىپى باغچى يېزىسىغا، شىمال تەرىپى قىزىلئويى دەريا سىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 18.8 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن 13.1 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 159 كۋادرات كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 41 مىڭ 539 مو كېلىدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىققىچە ئىلگىرى يۇقىرى تازغۇن يېزىسىغا قارىغان، ئازادلىققىچە كېيىن، 1950- يىلى 3- رايونغا قارىغان، 1958 - يىلى 8-ئايدا تازغۇن كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1969- يىلى يانچىن كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1974- يىلى تازغۇن كوممۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984- يىلى تازغۇن يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 4637 ئائىلە، 19 مىڭ 285 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە، ئۇيغۇرلار 19 مىڭ 276 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.9 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى، خەنزۇلار سەككىز، باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى يوق.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: قۇلاقلار، تەتۇر، تۆۋەن قۇلاقلار، قارازاق، كېرامىلا، جانتۆمۈر، تېرەكبوستان، تاشچىنبۇرۇق، دۆڭقىشلاق، سىيەك، قاشقۇدا، قالىق، جىگدە، ئىبرىق، قازما، شەيدان، داخات، ئاراقولچى، يۇقارقى ھويلا كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 55 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇجمىسى: ھېيت قاۋۇل.

يېزا باشلىقى: ئابدۇرېھىم ھۆسۈيۈن.

ئىقتىسادى: 1985- يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 535 مىڭ 193 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.7% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 497 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.57% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 8400 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25.98% ئاشتى، ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 884 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.25% ئاشتى، چارۋا 33 مىڭ 139 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.48% ئازايدى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 240 مىڭ 100 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.1% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 89 سودا تور - نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى 511 مىڭ 200 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 294.4% كۆپەيدى، يىللىق پايدىسى 62 مىڭ 877.60 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: قەشقەردىن خوتەنگە بارىدىغان تاشيول بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ. قاتنىشى قولايلىق.

يېزىلىق پوچتا-تېلېگراف پونكىتى ئاساسلىق قىلىپ خەت - ئالاقە، زاكاز خەت، كاپالەتلىك خەت، پوسۇلكا، ئادەتتىكى پىرىدۇوت، تېلېگرامما، ئۇزۇن يولىلۇق تېلېفون، يېزا تېلېفونى قاتارلىق كەسىپلەرنى بېجىرىدۇ. 1985- يىلى ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 7384 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇغۇچىدىن 270 ى، ئوقۇتقۇچىدىن 34 ى، مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن سەككىزى،

شۆبه مەكتەپ ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن 11 ى، ئوقۇغۇچىدىن 2848 ى، ئوقۇتقۇچىدىن111ى، جەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 18 ى بار. ئەترايلىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99 پىرسەنتكە، داۋامى 97 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك نىسبىتى 100 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئوبېيەكتى 5885 بولۇپ، 1985- يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 98.5 پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 1217 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ، 40 كېسەل كارىۋىتى، توققۇز تېببىي خادىم بار. دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتورىيە، بالىنېتسا، دورىخانا، لابوراتورىيە، ئوكۇل سېلىش ئۆيى، تۇغۇت ئۆيى بار، ئادەتتىكى داۋالاش ئۇسكۇنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىدىن ۋاسكېتبول، ۋالىبول، چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 174.33 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.2%كۆپەيدى، دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 459 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.49% كۆپەيدى.

يېڭىئېرىق يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: يېڭىئېرىق يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز سىزىقلىق ئارىلىقى 23 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېسابلىغاندا 1253 مېتر كېلىدۇ، شەرقىي شىمال تەرەپى يامانيار يېزىسىغا، غەربىي شىمال تەرەپى تازغۇن يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قومۇشئېرىق يېزىسىغا، شەرق تەرەپى پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ مىشا يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. يەر شەكلى غەربتىن شەرققە پەسلەپ بارىدۇ، يەرلىرى ئاساسەن تۆز، شەرقى بىلەن غەربنىڭ ئۆزۈنلىقى تەخمىنەن 18 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن 13 يېرىم كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 106 كۇۋادىرات كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 40 مىڭ 977 مو كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى تۆۋەن تازغۇن يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن 4- رايونىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن، 1958- يىلى تازغۇن كوممۇنىسىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن، 1965- يىلى 3- ئايدا تازغۇن كوممۇنىسىدىن ئايرىلىپ چىقىپ، يېڭىئېرىق كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1969- يىلى قىزىل بايراق كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1979- يىلى يېڭىئېرىق كوممۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984- يىلى يېڭىئېرىق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3146 ئائىلە، 13 مىڭ 789 نوپۇس بار، ھەممىسى ئۇيغۇر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 16 كەنت بار. ئۇلار: يىللىقچىھويلا، ئەچكۇچى، داڭگالچى، قۇملۇق، ئازلا، قورغان، يۇقارقى يېڭىئېرىق، لوقتوما، ئويقاپ، خانىقا، ئۆزۈن ساقال، يېڭىباغ، ئوغرىئېرىق، باخشىلار، ئاغۇت، زولال كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 35 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: تۇرسۇن كەنجى،

يېزا باشلىقى: ئابدۇكېرىم سەمەت.

ئىقتىسادى: 1985- يىلىلىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئۇچ مىليون 972 مىڭ 138 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.8% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىليون 917 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.66% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 7500 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.34% ئاشتى، ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 690 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 23.16% ئازايدى، چارۋا 30 مىڭ 786 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.21% كۆپەيدى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 720 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.7% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 42 سودا تور-نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى 208 مىڭ 800 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 123.1% كۆپەيدى، يىللىق پايدىسى 25 مىڭ 684.40 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: قەشقەردىن يوپۇرغىغا بارىدىغان ئاسفالىت يول بۇيىچە 70 كىلومېتر كېلىدۇ، يېزا دەرىجىلىك يولدىن ئۆچى بولۇپ، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 39 كىلومېتر كېلىدۇ.

يېزىلىق پوچتا-تېلېگراف پونكىتى ئاساسلىق قىلىپ خەت - ئالاقە، زاكاز خەت، كاپالەتلىك خەت، پوسۇلكا، ئادەتتىكى پىرىۋوت، تېلېگرامما، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون، يېزا تېلېفونى قاتارلىقلارنى بىجىرىدۇ. 1985 - يىلى ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 7787 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇغۇچىدىن 243ى، ئوقۇتقۇچىدىن 21ى، مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن يەتتىسى، شۆبە مەكتەپ ۋە ئوقۇش ئۇقتۇرۇسىدىن توققۇزى، ئوقۇغۇچىدىن 1814ى، ئوقۇتقۇچىدىن 81ى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 17 سى بار. ئەتراپلىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكەكىرىش نىسبىتى 99.4 پىرسەنتكە، داۋامى100 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك نىسبىتى 99 پىرسەنتكەيەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلارنىڭ بىپىكتى 4324 بولۇپ، 1985 - يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 98.5 پىرسەنتكە يەتتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەرنوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 170 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.48% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى452مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.44% كۆپەيدى.

قومۇشئېرىق يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: قومۇشئېرىق يېزىسىناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىيجەنۇبتەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز سىزىقلىق ئارىلىقى 33 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىزيۈزىدىن ئوتتۇرا ھېسابىلەن 1248 مېتر كېلىدۇ. شەرقىي جەنۇب تەرىپى يوپۇرغا ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى تازغۇن يېزىسىغا، شىمال تەرىپى يېڭىئېرىق يېزىسى ۋە خانئېرىق بازىرىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 28 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن سەككىز كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 119.8 كۋادرات كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 71 مىڭ 333.2 مو كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: قومۇشئېرىق يېزىسى 1913 - يىلى خانئېرىق يېزىسىنىڭ بىر كەنتى بولغان. 1930 - يىلى قومۇشئېرىق ئۆز ئالدىغا يېزا بولۇپ قۇرۇلغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ 6 - رايونى بولغان، 1959 - يىلى قومۇشئېرىق بىلەن خانئېرىق بىرلىشىپ، خانئېرىق كومۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1964- يىلى قومۇشئېرىق خانئېرىقتىن ئايرىلىپ چىقىپ، كومۇنا بولۇپ قۇرۇلغان، 1969 - يىلى قىزىل يۇلتۇز كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984 - يىلى قومۇشئېرىق يېزىسى قىلىپ ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە ئۇچ مىڭ 909 ئائىلە، 16 مىڭ 169 نوپۇس بار، ھەممىسى ئۇيغۇر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 21 كەنت بار، ئۇلار: سېرىق ئاتام، زەيتېرىق، قانچىق، يېڭىكوچا، قارادۆڭ، بەش تام، ئايانغلاڭكىلىق، يۇقارقى لاڭكىلىق، ئويچا، يارقىشلاق، گاچا، تۆۋەن كۆن، مەكىت، قوغان، قومۇشئېرىق، قىزىلئۇلغۇن، تۆۋەنئېرىق، جىلغا، پاختىلىق، مىڭلىق، مودايى كەنتلىرىدىن تۇمبارەت. 92 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: خۇدابەردى تۇرەك.

يېزا باشلىقى: ئاۋۇت قۇربان.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 161 مىڭ 388 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27.94% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 905 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.31% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 8900 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.39% ئاشتى، ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 910 مىڭجىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.43% ئاشتى، چارۋا321 مىڭ 943 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.68% ئازايدى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 762مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 80.8% كۆپەيدى، پايدىسى 76 مىڭ 200 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 80.8% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 134 سودا تور-نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى 864 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن % 757.1 كۆپەيدى، يىللىق پايدىسى 106 مىڭ 272 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا تېلېگراف: يېزا بىلەن يېزا، كەنتلەر بىلەن كەنتلەر ئوتتۇرىسىدىكى يوللار راۋان.

يېزىلىق پوچتا - تېلېگراف پونكىتى خەت ئالاقە، تېلېگرامما كەسىپلىرىنى بىجىرىدۇ، يىللىق ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 7078 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بەرى، ئوقۇغۇچىدىن 240ى، ئوقۇتقۇچىدىن 25ى؛ مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن توققۇزى، شۆبە مەكتەپ ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن بەشى، ئوقۇغۇچىدىن 2263ى، ئوقۇتقۇچىدىن 86 سى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 13ى بار. ئەترابلىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، داۋامى 99.1 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك بولۇش نىسبىتى98.2 پىرسەنتكە يەتتى. 16ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئوبېكتى 5022 بولۇپ، 1985 - يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 97.1 پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 1001 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ، سەككىز تېپىي خادىم، 40 كېسەل‌كارىۋىتى بار، ئامبۇلاتورىيە، بالىنېتسا، رېنتگېن ئۆيى، ئوكۇل‌سېپلىش ئۆيى، دورىخانا، تۇغۇت ئۆيلىرى بار. ئادەتتىكى داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىدىن ۋاسكېتبول، ۋالىبول، چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش، ئات بەيگىسى قاتارلىقلار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 218.45 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.2% كۆپەيدى، دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى327مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27.24% كۆپەيدى.

تاغارچى يېزىسى

جۇغرافىيەلىك ئەھۋالى: تاغارچى يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمال تەرەپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز سىزىقلىق ئارىلىقى 36 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرقىي شىمال تەرەپى پەيزاۋات، يوپۇرغا ناھىيىلىرىگە، غەرب تەرەپى خانئېرىق بازىرىغا، جەنۇب تەرەپى يانچان بازىرىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 11.875 كۇۋادىرات كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 9730 مو كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1950 - يىلى خانئېرىق رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1958 - يىلى خانئېرىق كوممۇنىسى 1 - باشقۇرۇش رايونىنىڭ 1 - چوڭ ئەترىتى بولغان، 1984 - يىلى خانئېرىق كوممۇنىسىدىن ئايرىلىپ چىقىپ، تاغارچى يېزىسى بولۇپ قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 1151 ئائىلە، 4684 نوپۇس بار، ھەممىسى ئۇيغۇر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە ئالتە كەنت بار، ئۇلار: توققۇز ئورتاق، تاغارچى، قاراقۇم، چاقىلىق، قارا پولات، قىزىلئۆ پاراچ كەنتلىرىدىن ئىبارەت.22 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: مەھەممەت ئىمىن ساۋۇت.

يېزا باشلىقى: خۇدابەردى.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 287 مىڭ 784 يۈەن بولدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئىككى مىليون 428 مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1800 داۋان، يا‌غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 133 مىڭ جىڭ، چارۋا 8012 بولدى. يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 718 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: كەنتلەر ئارا چوڭ يول بار، قاتنىشى قولايلىق.

بۇ يېزا بىلەن خانئېرىق بازىرىدا بىر پوچتا-تېلېگراف پونكىتى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئۈچى، شۇبە مەكتەپ ۋە ئوقۇتۇش ئۇقتۇلىرىدىن بەشى، ئوقۇغۇچىدىن 612 سى، ئوقۇتقۇچىدىن يەتتىسى بار. ئەترابلىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى100 پىرسەنتتەك، داۋامى100 پىرسەنتتەك، لايا قەتلىك نىسبىتى97.5 پىرسەنتتەك يەتتى.16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلارنى ئوبېكتى 1385 بولۇپ، 1985 - يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 98.2 پىرسەنتتەك يەتتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 184.34 يۈەن بولدى، يېزا بويىچە 515 كۆۋادىرات مېتر كۆلىمدىكى ئۆي يېگىدىن سېلىنىدى، دېھقانلارنىڭ ئاساسلىق قوشۇمچە كىرىمى خام توقۇشتىن كېلىدۇ. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1.6 ئائىلىدە بىردىن ۋېلىسىپىت، 4.4 ئائىلىدە بىردىن تىككۈ ماشىنىسى، ئىككى ئائىلىدە بىردىن رادىئو، 1.1 ئائىلىدە بىردىن ئېشەك ھارۋىسى بار، دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 60 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20% كۆپەيدى.

ئەرمىدۇن يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئەرمىدۇن يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز سىزىقلىق ئارلىقى30كىلومېتر كېلىدۇ، دېگىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1268 مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى جەھەتتە غەربىي شىمالدىن شەرقىي جەنۇبقا پەسلەپ بارىدۇ. ئۆرلىشى - پەسىيىشى چوڭ ئەمەس. شەرق تەرىپى ئارال يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يايچان بازىرىغا ۋە ئاقتو ناھىيىسىگە، جەنۇب تەرىپى يېگىسار ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى يايچان بازىرىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 19.7 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن 15.8 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 193.1 كۆۋادىرات كىلومېتر. تېرىلغۇ يەركۆلىمى 22 مىڭ 167 موكېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئەرمىدۇن يېزىسى مىنگو دەۋرىدە يۇقىرىقى بەش كەنت يېزىسى (ھازىرقى يايچان بازىرى) نىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى يايچان رايونىنىڭ 4-، 6 - يېزىسى بولغان. 1959 - يىلى يايچان رايونىنىڭ ئىككى كوممۇنىسى بولغان، 1965 - يىلى ئايرىلىپ چىقىپ ئەرمىدۇن كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1984 - يىلى ئەرمىدۇن يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 2247 ئائىلە، 8954 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 8667 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ96.79پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. باشقا ئازسانلىق مىللەتلەر نوپۇسى 287 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 3.21% پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 10 كەنت بار. ئۇلار: ئاياغ ئەرمىدۇن، يۇقارقى ئەرمىدۇن، يۇقارقى يېگىمئۆستەك، ئۆستەكبويى، دۆڭئېرىق، قارەندە، سوغۇلۇق، خانىقا، ئۈكە، ئاياغ يېگىمئۆستەكبويى كەنتلىرىدىن تەبارەت.52 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: سەمەت نامان.

يېزا باشلىقى: سىدىق بەكرى.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 931 مىڭ 160 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.7% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى يەتتە مىليون 500 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.08% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 5900 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.65% ئاشتى. ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 739 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.65% ئاشتى. چارۋا261مىڭ

928 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.87% ئاشقان. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 198 مىڭ 300 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 51.3% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 30 سودا تور - نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى بىر مىليون سەككىز مىڭ يۈەن، يىللىق پايدىسى 123 مىڭ 984 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، 1985 - يىلى ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 4821 يۈەن بولدى. يېزىلار بىلەن كەنتلەر ئوتتۇرىسىدىكى يوللار بىر - بىرىگە تۇتۇشىدۇ. بازار سودىسى قولايلىق.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇغۇچىدىن 142 سى، ئوقۇتقۇچىدىن 14ى بار؛ مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئالتىسى، شۇبە مەكتەپ ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن يەتتىسى، ئوقۇغۇچىدىن 1243 ى، ئوقۇتقۇچىسىدىن 60ى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 12سى بار. ئەترابلىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى100 پىرسەنتكە، داۋامى98.2 پىرسەنتكە، لايا قەتلىك نىسبىتى100 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئوبېيكتى2852 بولۇپ، 1985 - يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى97 پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 569 كۋادرات مېتر كېلىدۇ، 30 كىسەل كارىۋىتى، يەتتە تەبىبىي خادىم بار. دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتورىيە، بالىنېتسا، ئوكۇل سېلىش ئۆيى، رېنتگېن ئۆيى، تۇغۇت ئۆيى، دورىخانا بار، ئادەتتىكى داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىدىن ۋالىبول، ۋالىبول، چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەرنوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 213.90 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.7% كېمەيدى، دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 399 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.4% كۆپەيدى.

ئارال يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئارال يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز سىزىقلىق ئارىلىقى 30 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېسابلىغاندا 1255 مېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى ھاراپ يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى يېڭىسار ناھىيىسىگە، غەربىي شىمال تەرىپى ياپچان بازىرىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 17.3 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن16.2كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 26 مىڭ 210 مو كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1954 - يىلى ئارال رايونى بولۇپ قۇرۇلغان، 1964 - يىلى ئارال كومۇنىسى قىلىپ ئۆزگەرتىلگەن، 1984 - يىلى ئارال يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە2064 ئائىلە، 7908 نوپۇسى بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 7901 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.91 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدى، خەنزۇلار ئىككى، باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى بەش.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە توققۇز كەنت بار. ئۇلار: مامۇق، ئۈستەڭبويى، لايدان ئېرىق، ئاچال، قورغان، چاقار، پارچە چوكا، تاغارچىئېرىق، كونا چوكا كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 40 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابلىز نۇر.

يېزا باشلىقى: سەلەي ئابدۇرېھىم.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 97 مىڭ 401 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.8% ئازايدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى بەش مىليون 432 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 5400 داۋەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.63% ئاشتى، ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 490 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.38% ئاشتى، چارۋا 15 مىڭ 181 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 30.79% ئازايدى، يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 168 مىڭ 157 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 71.5% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 52 سودا تور - نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى 280 مىڭ 800 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئىككى ھەسسە كۆپەيدى، يىللىق پايدىسى 34 مىڭ 538.40 يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: ئاراليېزىسىدىن ھاراپ يېزىسىغا بارىدىغان يول بار، چوڭ يولدىن ئونى بار، قاتنىشى قولايلىق.

يېزىلىق پوچتا-تېلېگراف پونكىتى ئاساسلىق قىلىپ خەت - ئالاقە، زاكاز، كاپالەتلىك خەت، پوسۇلكا، ئادەتتىكى پەرىۋوت، تېلېگرامما، ئۆزۈن يوللۇق تېلېفون، يېزا تېلېفونى قاتارلىق كەسىپلەرنى بېجىرىدۇ. 1985 - يىلى ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 4263 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇغۇچىدىن 119 ى، ئوقۇتقۇچىدىن 15 ى بار؛ مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئالتىسى، شۇبە مەكتەپ ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن ئۈچى، ئوقۇغۇچىدىن 1079 ى، ئوقۇتقۇچىدىن 48 ى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن سەككىزى بار. ئەترايلىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، داۋامى 98.7 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك نىسبىتى 94.5 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئوبېيېكتى 2437 بولۇپ، 1985 - يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 97.9 پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 1070 كۋادرات مېتر كېلىدۇ، 30 كىشىل كارىۋاتلىق، سەككىز تەبىبىي خادىم بار. دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتورىيە، بالىنىتسا، تۇغۇت ئۆيى، دورىخانا قاتارلىقلار بار، ئادەتتىكى داۋالاش ئۇسكۇنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

ئاراليېزىسى 1985 - يىلى ئوغلاق تارتىشىش، چېلىشىش قاتارلىق تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بارىدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985-يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 181.90 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.6% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئاسمانەت پۇلى 310 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

يېڭىئاۋات يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: يېڭىئاۋات يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز سىزىقلىق ئارىلىقى 45.5 كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى يوپۇرغا ناھىيىسىگە، جەنۇب تەرىپى ھاراپ يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ئارال يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ياپچان بازىرىغا ۋە يوپۇرغا ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 18 مىڭ 392 مو كېلىدۇ.

تۆزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1950-يىلى يېڭىئاۋات يېزىسى قۇرۇلغان، 1959-يىلىدىن كېيىن ھاراپ كوممۇنىسىنىڭ بىر قىسمى بولغان، 1985 يىلى 1 - ئايدا يېڭىئاۋات ئايرىلىپ چىقىپ، يېڭىئاۋات يېزىسى بولۇپ قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 1756 ئائىلە، 7167 نوپۇس بار، ھەممىسى ئۇيغۇر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 11 كەنت بار، ئۇلار: يېڭىئاۋات، ئېنجۇر، گۈنداۋلقوم، دۆڭقىشلاق، كاپا، قاش ئۆرىق، بىنام، قارا يار، توپچاق ئۆرىق، توپچاق، ئاياغ ھاراپ كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 44 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇرېھىم ئەيسا.

يېزا باشلىقى: ئابدۇكېرىم سەلەي.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 607 مىڭ 778 يۈەن بولدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى تۆت مىليون 254 مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 3900 دەن، ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 433 مىڭ جىڭ، چارۋا 12مىڭ 537، يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 70 مىڭ 600 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، ماارىپ: يېزا بويىچە باشلانغۇچ مەكتەپتىن تۆتى، شۇبە مەكتەپ ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىلىرىدىن ئالتىسى، ئوقۇغۇچىلاردىن 922 سى، ئوقۇتقۇچىلاردىن 37 سى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن توققۇزى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، داۋامى 96.9 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك بولۇش نىسبىتى 98 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئوبېكتى 2214 بولۇپ، 1985 - يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 96.5 پىرسەنتكە يەتتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 166.97 يۈەن بولدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 139 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يېزا بويىچە 452 كۈۋادرات مېتر كۆلىمىدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىندى.

ھاراپ يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: ھاراپ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز سىزىقلىق ئارىلىقى 51.5 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1218 مېتر كېلىدۇ. شىمال تەرىپى يوپۇرغا ناھىيىسى بىلەن ياپچان بازىرىغا، شەرق تەرىپى تارىم چولقاڭگىلىغا، جەنۇب تەرىپى يېڭىسار ناھىيىسىگە،

غەرب تەرىپى ئارال يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 48 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭكە ئىلىكى تەخمىنەن 31.6 كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى 717.6 كۋادرات كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 36 مىڭ 759 مو كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ھاراپ يېزىسى ناھىيىنىڭ ئەڭ چەت ياقىسىغا جايلاشقان بىر يېزا. مىنگو نىڭ 2- يىلى (مىلادى1913-يىلى) يېڭىشەھەر ناھىيە تۇرۇشلۇقجاي بولۇپ قۇرۇلغاندىن كېيىن، ھاراپ بۇ ناھىيىنىڭ مۇسۇلمانلار 5 - چوڭ يېزىسى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن 1953 - يىلى 8 - رايون بولغان، 1959- يىلى ئارال كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە شەرق قىزارىدى كوممۇنىسى دەپ ئاتىلىشقا ئۆزگەرتىلگەن، 1975 - يىلى ھاراپ كوممۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984 - يىلى ھاراپ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3237 ئائىلە، 13 مىڭ 24 نوپۇس بار، ھەممىسى ئۇيغۇر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 13 كەنت بار. ئۇلار: ئاياغ جىلغا، يۇقىرى جىلغا، يىلەك بويى، پەسكەن مازار، تامغۇلۇق، ئۆستەڭبويى، قارلىقوم، جاي مازار، زەمبىل تاياق، يېڭى داستان، يۇقارقى ھاراپ، تۇما ئېرىق، غوجىلباغ كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 64 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: روزى زۇلپ.

يېزا باشلىقى: ماڭسۇر مامۇت.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 836 مىڭ 824 يۈەن بولدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى بەش مىليون 963 مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 5700 دەن، ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 569 مىڭ جىڭ، چارۋا 33مىڭ 708 بولدى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 389 مىڭ 945 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 65.3% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 192 سودا تور - نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى بىر مىليون 310 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.2% كۆپەيدى، يىللىق پايدىسى 161 مىڭ 179.20 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: چوڭ يوللارنىڭ ھەممىسى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ، قاتناشى قولايلىق.

يېزىلىق پوچتا-تېلېگراف پونكىتى ئاساسلىق قىلىپ خەت - ئالاقە، زاكاز خەت، كاپالەتلىك خەت، پوسۇلكا، ئادەتتىكى پەرۋىش، تېلېگرامما، ئۆزۈن يوللۇق تېلېفون، يېزا تېلېفونى قاتارلىقلارنى بىجىرىدۇ. 1985 - يىلى ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 9288 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇغۇچىدىن 221ى، ئوقۇتقۇچىدىن 20 سى، بار؛ مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن يەتتىسى، شۇبە مەكتەپ ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن يەتتىسى، ئوقۇغۇچىدىن 1626 سى، ئوقۇتقۇچىدىن

57 سى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 16 سى بار. ئەترابلىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىسبىتى مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.2 پىرسەنتكە، داۋامى 98.3 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك نىسبىتى 97 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 4189 بولۇپ، 1985-يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 94.9 پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 1772 كۋادرات مېتر كېلىدۇ، 45 كېسەل كارىۋىتى، 11 تېببىيخادىم بار. دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتۇرىيە، بالىلىتسا، دورىخانا، تۇغۇت ئۆيى، ئوكۇل سېلىش ئۆيى، ئوپېراتسىيە ئۆيى بار، ئادەتتىكى داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىدىن ۋاسكىتبول، ۋالىبول، پۇتبول، تېنىك-تاك توپ، چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985-يىلىھەرنوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 151.81 يۈەن بولدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 449 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.4% كۆپەيدى.

ئاسارە-ئەتىقە: بۇ يېزىدامەشھۇر بىر ئاسارە-ئەتىقە بولۇپ، ئىسمى «ئودام» مازىرى دەپ ئاتىلىدۇ، ناھىيە بازىرىغا تەخمىنەن 100 كىلومېتر كېلىدۇ. ھەر يىلى روزى ھېيتىنىڭ ئالدىدىكى «بارات ئېيى» ۋە قۇربان ھېيتىنىڭ ئالدىدىكى «ئايەم ئېيى» كۈنلىرىدە جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن 50 ~ 40 مىڭ ئادەم بۇ جايغا كېلىپ «تاۋاپ» قىلىدۇ. تاماشا بەك قىزىيدۇ، تەنتەنىسى مەسلىسىز بولىدۇ، بۇ تارىخىي ئەھۋالنى مۇلاھىزە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

يېڭىشەھەر بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: يېڭىشەھەر بازىرى ناھىيە بازىرى ئىچىگە جايلاشقان، دائىرىسىنىڭ كۆپ قىسمى كونا سېپىل ئىچىدە، دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېسابلىغاندا 1271.7 مېتر كېلىدۇ، ئۇرۇمچىگە تۆز سىزىقلىق ئارىلىقى 1068 كىلومېتر كېلىدۇ، قەشقەر شەھىرىنىڭ جەنۇب تەرىپىدە بولۇپ، غەرب تەرىپى ۋە غەربىي جەنۇب تەرىپى قەشقەر شەھىر باغ، جەنۇب، شىمال، شەرق تەرەپلىرى بارىن يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەنغەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن يەتتە كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭكەڭلىكى 2.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەرمەيدانى 17.5 كۋادرات كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 7595 مو كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: يېڭىشەھەر بازىرى تارىختىن بۇيان ئەسكەرلەر تۇرۇشلۇق جاي، ھەربىيلەرتالىشىدىغان جاي بولۇپ كەلگەن. پادىشاھ داۋۇگۇاڭ دەۋرىنىڭ 6-يىلى (مىلادى 1826-يىلى) جاڭگىر توپىلاڭ قوزغاپ، شەھەرنى ۋەيران قىلىۋەتكەن. پادىشاھ داۋۇگۇاڭ دەۋرىنىڭ 8-يىلى (مىلادى 1828-يىلى) يېڭى قەلئە ياسىلىپ، «يېڭىشەھەر» دەپ ئاتالغان. 1944-يىلى (مىنگونىڭ 33-يىلى) شەھەر ئىچىدە ئىككى بازار (مەدەنىيەت بازىرى ۋە يېڭىشەھەر بازىرى) تەسىس قىلىنغان، 1950-يىلى 1-ئايدا خەلق ھاكىمىيىتى قۇرۇلغاندىن كېيىن، بۇ بازار 1-رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1952-يىلى 10-ئايدا قەشقەر شەھىرىنىڭ 5-رايونىغا ئايرىپ بېرىلگەن. 1955-يىلى

4 ـ ئايدا يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە قاپتۇرۇپ بېرىلگەندىن كېيىن، شەھەر ئەتراپى رايونى بولۇپ قۇرۇلغان (تەۋەسىدە تۆت دېھقانچىلىق يېزىسى بولغان). 1955 ـ يىلى 10 ـ ئاي-نىڭ 26 ـ كۈنى شەھەر ئەتراپى رايونى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، شەھەر ئەتراپى بازارلىق خەلق كومىتېتى قۇرۇلغان. 1957 ـ يىلى 8 ـ ئايدا شەھەر ئەتراپى بازىرى ئەمەلدىن قالـ دۇرۇلۇپ، شەھەر رايونى يەنىمۇ بىرلەشتۈرۈۋېتىلگەن؛ 1965ـ يىلى شەھەر ئەتراپى بازىرى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ، ئۈچكوچا ئاھالە كومىتېتى قېلىپ ئايرىلغان. 1973ـ يىلى 9ـ ئايدا شەھەر ئەتراپى رايونى يەنە ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. 1981 ـ يىلى 3 ـ ئايدا شەھەر ئەتـ راپى رايونى يەنە قايتىدىن ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا نامى يېڭـ شەھەر بازىرىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازاربويىچە (ھەربىي قىسىم ۋە ناھىيىدىكى ئورگان ـ ئو-رۇنلار بۇنىڭ سىرتىدا) 1674 ئائىلە، 6593 نوپۇس بار، بۇنىڭئىچىدە ئۇيغۇرلار 6393بو-لۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 96.96 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدى؛ خەنزۇلار 166، باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى 34.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازارتەۋەسىدە تۆت ئاھالە كومىتېتى بار. ئولار: كونا بازار، يېڭىشەھەر ئىچى، شەھەر ئەتراپى، ناچۇق دەرۋازا كومىتېتلىرىدىن ئىبارەت. 14 ئاھالە گۇرۇپپىسى بار. يەنە ئۈچ كەنت بار. ئولار: سەككىز تاش، كونا بازار، ناچۇق دەرۋازا كەنتلىرىدىن ئىبارەت.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇرېھىم ھاشىم.

بازار باشلىقى: ئېلى مەھەممەت.

ئىقتىسادى: ئازادلىقتىن كېيىن بازاردىكىسانائەت، سودا، قولسانائەت ۋە ئوتياش-چىلىق قاتارلىق ئىشلەپچىقىرىشلار ناھايىتى زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى، 1985ـ يىلى بازار باشقۇرغان سانائەتنىڭ ئومۇمىي قىممىتى 757 مىليۇن 590 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13% كۆپەيدى، بازار باشقۇرغان سودىدىكى ئومۇمىي سېتىلىش مىقدارى70مىليۇن يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25% كۆپەيدى، 1985 ـ يىلى يەككە تىجارەت بىلەن شۇغۇللانغانلار 254 ئائىلە بولۇپ، ئومۇمىي تىجارەت مىقدارى 39 مىليۇن 954.12 يۈەنگە يېـ تىپ، بازار باشقۇرغان سودىنىڭ 75 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى. 1985 ـ يىلى ئاشلىق ئو-مۇمىي مەھسۇلاتى ئىككىمىليون 717 مىليۇنجىك، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 900 دەن، ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 38 مىليۇن جىك، چارۋا 5423 بولدى. ھەر خىل ئوتياش 510 توننا بولۇپ، ئۆز بازىرىنى تەمىنلىگەندىن سىرت، قەشقەرقاتارلىق جايلارغىمۇ ساتتى. كىرىمى 41مىليۇن 800 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: بۇ بازار ئۇرۇمچى ـ خوتەن تاشيولىنىڭ ئىككى قاسنـ قىغا جايلاشقان، كېلىپ ـ كېتىپ ئۇرىدىغان ئاپتوموبىللار كۆپ، بازار تەۋەسىدە ئالتەچوك كوچا، ئۈچ كىچىك كوچا بار، قاتناش قولايلىق بولۇپ ، ھەممە يەرگە ئۆتۈشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: بازاربويىچە باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئىبـ كىمسى، ئوقۇغۇچىدىن 735 ى، ئوقۇتقۇچىدىن 43 ى بار، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.6 پىرسەنتكە، داۋامى 96.2 پىرسەنتكە، لايا قەتلىك نىسبىتى

100 پىرسەنتكە يەتتى، 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئوبيېكتى 1721 بولۇپ، 1985 - يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 89.6 پىرسەنتكە يەتتى. بازاردا مەدەنىيەت ئۆيىدىن ئالتىسى، ھەر خىل مىللىيچە كىتابلاردىن 2639 ى بار.

بازاردا ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك پونكىتىدىن بىرى، تىببىي خادىمدىن 12 سى بار. ئۇيغۇر قۇرۇلۇش كۆلىمى 150 كۈۋادىرات مېتر كېلىدۇ، ئامبۇلاتورىيە، دورىخانا، دورا ياساش ئۈيى، ئامبار قاتارلىقلار بار. ئۇچ ئاھالە كومىتېتىدا ئۇچ سانىتار بار، ئادەتتىكى داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىك ئوتتۇرىچە كىرىمى 193.03 يۈەن بولدى، 3600 كۈۋادىرات مېتر كۆلىمىدىكى ئۆي يېگىدىن سېلىنىدى، ئاھالىلار نىك بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 145 مىڭ 27 يۈەن، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر ئائىلىنىڭ ئامانەت پۇلى 84 يۈەن بولدى. بازار بويىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر 6.3 ئائىلىدە بىردىن ۋېلىسىپىت، ھەر 10.8 ئائىلىدە بىردىن تېلېۋىزور بار.

مەدەنىي يادىكارلىق، ئاساره - ئەتىقە: بازار ئېچىدىكى مەدەنىيەت يولىغا جايلاشقان چوڭ مېچىت 1943 - يىلى (مىنگونىڭ 32 - يىلى) ياسالغان، 1981- يىلى قايتىدىن رېمونت قىلىندى.

خانئېرىق بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: خانئېرىق بازىرى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپىگە، يېگىشەھەردىن يوپۇرغىغا بارىدىغان تاشيول بويىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۈز سىزىقلىق ئارىلىقى 36.5 كىلومېتر كېلىدۇ، دېگىز يۈزىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1240.6 مېتر كېلىدۇ، يەرشەكلى جەھەتتە غەربىي شىمالدىن شەرقىي جەنۇبقا پەسلەپ بارىدۇ، سەل - پەل قىياش بولۇپ، ئۇزۇن ھالەتنى شەكىللەندۈرىدۇ، شىمال تەرىپى پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ قىزىلبويى دەرياسى ۋە مىشا يېزىسىغا، شەرق تەرىپى يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ يەكشەنبە بازار يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قومۇشئېرىق يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يېگىئېرىق يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 19 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن 13 كىلومېتر كېلىدۇ، بۇ بازارنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى 138.5 كۈۋادىرات كىلومېتر، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 38 مىڭ 993 مو كېلىدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: خانئېرىق بازىرىنىڭ تارىخى ئۇزۇن بولۇپ، ئېھتىمالغا قارىغاندا، خانئېرىق بازىرى دېگەن نامنىڭ قويۇلغىنىغا 600 يىلچە بولغان، تارىختا يېگىشەھەر ناھىيە تەۋەسىدىكى مۇسۇلمانلار بەش چوڭ يېزىسىنىڭ بىرى بولغان. 1943 - يىلى يېگىشەھەر ناھىيىسىدىكى 5 - رايونىنىڭ شىمالىي خانئېرىق يېزىسى بولغان. 1948 - يىلى ئەسلى يېزا رايونىغا ئۆزگەرتىلگەن، شىمالىي خانئېرىق خانئېرىق رايونىغا يەنى 5 - رايونىغا ئۆزگەرتىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن 1954 - يىلى يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ تاغارچى، تەسەك يېزىلىرى يېگىشەھەر ناھىيىسىگە ئايرىپ بېرىلىپ، خانئېرىق رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1958 - يىلى خانئېرىق كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1964 - يىلى كوممۇنا-ئەترەتلەرنىڭ تۈزۈلىسىنى تەڭشەش مەزگىلىدە، ئەينى چاغدىكى خانئېرىق كوممۇنىسى

ئاساسىدا، قۇمۇشلۇق كوممۇنىسى بىلەن يېڭىشەھەر كوممۇنىسى ئايرىلىپ چىققان. 1969-يىلى خانشەھەر ناھىيىلىك نامى سەددىچىن كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1974 - يىلى خانشەھەر كوممۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984 - يىلى خانشەھەر ناھىيىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 4644 ئائىلە، 19 مىڭ 510 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 19 مىڭ 504 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.97 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى، خەنزۇلار ئىككى، باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى تۆت.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازارتەۋەسىدە 19 كەنت بار. ئۇلار: بوزىچى، مىڭلىق، قامچىۋاپ، دوغۇت، قىشلاق، بوداقچى ئېغىل، تاۋاقچى مەھەللىسى، باخشى مەھەللىسى، شىرەك، چوڭ پايناپ، شەيىخلە، چاچاپ، يۇقارقى پايناپ، ئۇچقارا، يېڭىتام، تەسەك، خالتا تاغارچى، ئاقسۇ پاراچ، چاقار كەنتلىرىدىن ئىبارەت.51 مەھەللە بار.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: راخمان مامۇت.

بازار باشلىقى: خۇدابەردى مامۇت.

بايلىقى: 12 مىڭ 380 مو تەبىئىي يايلاق بولۇپ، چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشتا پايدىلىق شارائىتقا ئىگە.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون533 مىڭ 788 يۈەن بولدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىليون 937 مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىڭ 800 دەن، ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 695 مىڭ جىڭ، چارۋا231 مىڭ 912 بولدى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 316 مىڭ 670 يۈەن بولدى.

بازار بويىچە 339 سودا تور - نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى بىر مىليون 692 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 126% كۆپەيدى. يىللىق پايدىسى208مىڭ116يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: قەشقەردىن يوپۇرغىغا، قەشقەردىن مەكىتكە بارىدىغان تاشيول بۇ بازاردىن ئۆتىدۇ، چوڭ يوللار ھەممە كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

بازارلىق پوچتا - تېلېگراف پونكىتى ئاساسلىق قىلىپ خەت - ئالاقە، زاكاز خەت، كاپالەتلىك خەت، پوسۇلكا، ئادەتتىكى پىرىۋوت، تېلېگرامما، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون، يېزا تېلېفونى قاتارلىقلارنى بېجىرىدۇ. 1985 - يىلى ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 12 مىڭ 76 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: بازاربويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئۇقۇغۇچىدىن 360 ى، ئوقۇتقۇچىدىن 30ى بار؛ مەكتەپتىن 1ای، شۆبە مەكتەپ ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن 13ای، ئوقۇغۇچىدىن 2442 سى، ئوقۇتقۇچىدىن 104 ى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 19ای بار. ئەتراپلىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، داۋامى 95.8 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك نىسبىتى 94 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئوبېيكتى 5592 بولۇپ، 1985 - يىلى ساۋاتسىزلىقنى ئۆگىتىش نىسبىتى 93.7 پىرسەنتكە يەتتى.

بازارلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 1179 كۋادرات مېتىر كېلىدۇ، 32 كېسەل كارىۋېتى، 15 تېبىبىي خادىم بار. دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتورىيە ، بالىنىتسا، تۇغۇت ئۆيى،

دوربغا نا، ئوكۇل سېلىش ئۆيى، لابوراتورىيە قاتارلىقلار بار، ئادەتتىكى داۋالاش ئۇسكۇنـ
لىرى ئاساسەن تولۇق.

ئوغلاق تارتىشىش، ئات بەيگىسى، ۋاسكېتبول، ۋالىبول، چېلىشىش قاتارلىق تەنتەربىـ
يە پائالىيەتلىرى دائىم قانات يايدۇرۇلۇپ تۇرىدۇ.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 199.80 يۈەن بولـ
دى. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 898 مىڭ يۈەن بولـۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن
25.8% كۆپەيدى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر 2.7 ئائىلىدە بىرۇبلىسىپىت، ھەر 4.2 ئائىـ
لىدە بىر تىككۈماشىنىسى، ھەر 145 ئائىلىدە بىر تراكتور، ھەر 232 ئائىلىدە بىر تېلېۋىـ
زور، ھەر 16.6 ئائىلىدە بىر ئۇنئالغۇ، ھەر 1.26 ئائىلىدە بىر رادىئو بار.

ياپچان بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ياپچان بازىرى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپىـ
گە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز سىزىقلىق ئارىلىقى 25 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىـ
دىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1263 مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى تۆز، شىمال تەرىپى قومۇشلۇق
يېزىسىغا، شەرق تەرىپى يوپۇرغا ناھىيىسىگە، جەنۇب تەرىپى ئارال يېزىسىغا ۋە ئەرمـ
دۇن يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ئاقتو ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنـ
لىقى تەخمىنەن 36 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن 13.8 كىلومېتر،
ئومۇمىي يەر مەيدانى 178.4 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 40 مىڭ
271 مو، ئوتلىقى 260 مىڭ 500 مو كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: پادىشاھ گۇاڭشۈدەۋرىنىڭ 34 - يىلى (مىلادى
1908 - يىلى) ياپچانغا «بەش كەنت يېزىسى» دەپ نام بېرىلىپ، يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ
باشقۇرۇشىدىكى بەش چوڭ يېزىنىڭ بىرى بولغان، 1938 - يىلى ياپچان بەش كەنت را-
يونى قىلىپ ئۆزگەرتىلگەن، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 7 - رايون بولغان، 1958 -
يىلى ياپچان كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1969 - يىلىدىن 1974 - يىلىغىچە ئۇچقۇن كوم-
مۇنىسى دەپ ئاتالغان، 1974 - يىلى ياپچان كوممۇنىسى دەپ ئاتالغان، 1984 - يىلى 12-
ئايدا ياپچان بازىرى قىلىپ ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 4372 ئائىلە، 18 مىڭ 530 نوپۇس بار، بۇنىڭ
ئىچىدە ئۇيغۇرلار 18 مىڭ 527 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.98 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.
خەنزۇ بىر، باشقا ئازسانلىق مىللەتلەر نوپۇسى ئىككى.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار : قۇمقىشلاق، شورلۇق، قا-
راتاش، تالقۇرۇق، جايتوغراق، سېرىقتوغراق، يۇقارقى تۆگلۈق، ئوتتۇرا تۆگلۈق، تۆگـ
لۈق، تۆگلۈق تاقتىچى، سۆگلۈق، كاپا، تۆپەئېرىق، دولان تېمى، تېرەك بوستالىق، بازار، تۆ-
ۋەن تۆگلۈق، ئاياغ سۆگلۈق كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 82 مەھەللە بار.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئاۋۇت داۋۇت.

بازار باشلىقى: ئۆمەر مۇسا.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومـۇمىي كىرىمى ئالتە مىليون

537 مىلگ 812 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.8% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىليون 381 مىلگەجىلگ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.55% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13 مىلگ 800 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.44% ئاشتى، ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليون 334 مىلگ جىلگ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.1% ئاشتى، چارۋا 34 مىلگ 658 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.62% كۆپەيدى. يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 211 مىلگ 721 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 80.8% كۆپەيدى.

بازار بويىچە 211 سودا تور ـ نۇقتىسى بار، تىجارەت مىقدارى بىر مىليون 310 مىلگ 400 يۈەن بولدى، پايدىسى 161 مىلگ179 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 527%كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلىگراف: قەشقەردىن خوتەنگە بارىدىغان ئاسفالىت يول بۇ بازاردىن ئۆتىدۇ، قاتنىشى قولايلىق.

بازارلىق پوچتا ـ تېلىگراف پونكىتى ئاساسلىق قىلىپ خەت ـ ئالاقە، زاكاز خەت، كاپالەتلىك خەت، پوسۇلكا، ئادەتتىكى پىرىدۇت، تېلىگراممات، ئۇزۇن يوللۇق تېلىفۇن، يېزا تېلىفونى قاتارلىقلارنى بېجىرىدۇ، 1985 ـ يىلى ھەر خىل كەسىپلەردىن بولغان كىرىم 9343 يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: بازار بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇغۇچىدىن 191ى، ئوقۇتقۇچىدىن 27 سى بار؛ مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن توققۇزى، ئوقۇغۇچىدىن 2500 ى، ئوقۇتقۇچىدىن 114 ى، خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 15ى بار. ئەترايلىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىسبىتى99.6 پىرسەنتكە، مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى98.6 پىرسەنتكە، داۋامى98.6 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك نىسبىتى98.6 پىرسەنتكە يەتتى. 16 ياشتىن40 ياشقىچە بولغان ساۋاتسىزلار ئومۇميۈزلۈك 5783 بولۇپ، 1985 ـ يىلى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 97 پىرسەنتكە يەتتى.

بازارلىق دوختۇرخانىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 959 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ، 30 كېسەل كارىۋىتى، يەتتە تەبىبىي خادىم بار. دوختۇرخانىدا ئامبۇلاتورىيە، بالىنېتسا، تۇغۇت ئۆيى، دورىخانا، رېنتگېن ئۆيى، ئوكۇل سېلىش ئۆيى بار، ئادەتتىكى داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى ئاساسەن تولۇق.

تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىدىن ۋاسكېتبول، ۋالىبول، پۇتبول، تىنىك ـ تاك توپ، چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 257.35 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.2% كۆپەيدى، خەلقنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى بىر مىليون ئالتە مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن26.7% كۆپەيدى، 1985 ـ يىلى 7600 كۇۋادىرات مېتر كۆلىمدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىندى، قىسمەن ئاھالىلار يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپكىردى، ئايرىم ئاھالىلار ئاپتوموبىل، تىراكتۇرمۇ سېتىۋالدى.

قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسى

سەمەن يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: سەمەن يېزىسى قەشقەر شەھىر بىنىڭ غەربىي شەھەر ئەترىپىغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى قەشقەر شەھىر بىنىڭ شامالباغ يېزىسىغا، غەرب تەرىپى لەڭگەر يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قىزىل دەريا سى ئارقىلىق پاختەكلە يېزىسىغا، شىمال تەرىپى خاڭدى يېزىسىغا تۇتىشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئارىلىقى 21.64 كۇۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۇز سىزىقلىق ئارىلىقى 13 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قىزىل دەريا سى بىلەن تۇمەن دەريا سىنىڭ ئارىلىقىغا جايلاشقان بولۇپ، يەر شەكلى غەربتىن شەرققە پەسلەپ بارىدۇ، يېرى تۇز. تۇمەن دەريا سى بىلەن قىزىل دەريا سىنىڭ قىرغاقلىرىغا تۇتىشىدىغان جايلىرى ساسلىق تۇپراق، شاللىق تۇپراق ۋە نەم تۇپراق ھېسابلىنىدۇ، ئوتتۇرا قىسمى لايلاتما تۇپراقتۇر، تۇپراقتىكى ئورگانىك ماددىلار مىقدارىنىڭ ئەڭ يۇقىرىسى3.06%.كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.7℃، قىراۋسىز مەزگىل 210 كۈن بولدى. ئاساسلىق سۇ مەنبەسى قىزىل دەريا سىدۇر، 1985 ـ يىلى (سۇ بىر ئاز تارتىلغان يىلى) ئەملىي تەقسىملەنگەن سۇ 17 مىليون 184 مىڭ كۇپمېتر، ھەر مو يەرگە كىرگەن سۇ 1100 ~ 550 كۇپمېتر بولدى. قەشقەر شەھىر بىگە يېقىن بولۇش، قوغۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چېۋە ئىشلەپچىقىرىش، بازارنى تەمىنلەشتەك ئۈستۈنلۈككە ئىگە.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: سەمەن يېزىسى ئازادلىقتىن ئىلگىرى سەمەن راۋۇنى دەپ ئاتىلىپ، دائىرىسى ھازىرقى شامالباغ، پاختەكلە، لەڭگەر، مۇش ۋە سەمەن يېزىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. 1953 ـ يىلدىن 1973 ـ يىلغىچە شامالباغ، لەڭگەر، مۇش ۋە پاختەكلىلەر ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ ئايرىلىپ چىققان. 1984 ـ يىلى 11 ـ ئايداخاڭدى يېزىسى ئايرىلىپ كېتىپ، سەمەن يېزىسى قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە جەمئىي2547 ئائىلە، 11 مىڭ 970 نوپۇس بولۇپ، ئەرلەر 5966، ئايالار 6004؛ بازار نوپۇسى 5.6 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 94.4 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. ئۇيغۇرلار 11 مىڭ 946 بولۇپ، 99.8 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 24 بولۇپ، 0.2 پىرسەنتنى ئىگە للىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە يەتتە كەنت بار. ئۇلار: ئات ھاغۇ، دۆڭئېرىق، تۇغ، خىلۋاپ، تېكە نېپىشى، كۆكئېرىق، كۆك مېچىت غوجام كەنتىدىن ئىبارەت. 56 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇللا ئەمەت.

يېزا باشلىقى: يولۋاس ناسىر.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 1985ـيىللىق ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون 104 مىڭ 400يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 35.62% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇ كۆلىمى 20 مىڭ 500 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېـ

كىز ئوردىغا تېرىلغان ئاشلىق 20 مىڭ 800 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى يەتتە مىليون 201 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 5.6% ئاشتى؛ تېرىلغان كېۋەز 1200 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1740 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.1%كەملىدى؛ ياغلىقدان400 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 185 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.6 % ئاشتى. ئەھيا قىلىنغان ئورمانلىق ساقلانغان كۆلىمى 3806 مو، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 11.89%. ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 0.32 مو بولدى. چارۋىلىق ئومۇمىي سانى 14 مىڭ 800 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.4% كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: توققۇزكارخانا، 204 ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. 1985-يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 697 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29% كۆپەيدى.

سودا: 1985 - يىلدىكىسودا تور - نۇقتىلىرى 21، سېتىۋېلىش مىقدارى 490 مىڭ يۈەن، سېتىش مىقدارى 550 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: 1985 - يىلدىكى ئاپتوموبىل ۋە يۈك تراكتورى 15، قول تراكتورى 43. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى، كەنتلەردە ئاددىي تاشيولىلار بار. يېزىدىن قەشقەرگە، ناھىيە بازىرىغا ئاپتوبوس قاتنايدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە، تەنتەربىيە: 1985 - يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ بەش، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىلەر 149، ئوقۇغۇچىلار 1841، يېزىدا دوختۇرخانا، كەنتلەردە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى بار، 19 تەجرىبىدە خادىم، سەككىز سانىتار، 53 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزۇلمى،كىنوئەترىتى، كەنتلەردە مەدەنىي كۆكۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى، تېلېۋىزور ئۆيى بار. يېزا بويىچە 171 تېلېۋىزور بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلىھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 286.18 يۈەن بولۇپ، ناھىيە بويىچە ئالدىنقى قاتارغا تىزىلدى. ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 686 جىڭ بولدى. يېزا بويىچە بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 853 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 71.26 يۈەن بولدى. (چىۋچىيۇ، توختى ئىمىن ، ۋاڭ چېڭفۇ ، تۇردى نىياز)

قوغان يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: قوغان يېزىسى قەشقەرشەھىرىنىڭ شەرقىي شەھەر ئېتراپىغا جايلاشقان، شەرقىي شىمال تەرەپى بەشكېرەم، ئاۋات يېزىلىرىغا، غەرب تەرەپى قەشقەرشەھىرىگە، جەنۇب تەرەپى قىزىل دەريا سۇ ئارقىلىق يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭكەڭلىكى سەككىز كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 20 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 82.85 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۈزسىز نقلىق ئارىلىقى 17 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا لايلىتىلما يەلپۈگۈچىنىڭ ئوتتۇرا، تۆۋەن قىسمىغا جايلاشقان، دېڭىز يۈزىدىن 1470 ~1270 مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلىدىن ئالغاندا، شىمالدىن جەنۇبقا پەسلەپبارىدۇ. تۇپرىقىدا لايلاتما تۇپراق كۆلىمى ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 53.46 پىرسەنتىنى ، نەم تۇپراق

كۆلىمى 10.05 پىرسەنتنى ، چۆللۇك تۇپراق كۆلىمى 32.3 پىرسەنتنى ، چىملىق تۇپراق كۆلىمى 3.7 پىرسەنتنى ، شاللىق تۇپراق كۆلىمى 0.49 پىرسەنتنى ئىگە للەيدۇ. ئاساسلىق سۇ مەنبەسى قىزىل دەريا سىستېمىسىدۇر، 1985 - يىلى (سۇ ئاز، ھەم تارتىلغان يىلى) ئەمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ 45 مىليون 456 مىڭ كۇبىمېتر، ھەر مو يەرگە كىرگەن سۇ 1000～500كۇبىمېتر بولدى.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: قوغان يېزىسى چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە قوغان يېزىسى بولغان، مىنگونىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا قوغان يېزىسىنىڭ بىر قىسمى بولغان. ئازادلىقتىن دەسلەپكى مەزگىلىدە قوغان رايونى دەپ ئاتالغان، 1958 - يىلى 9 - ئايدا قوغان خەلق كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلۇپ، قەشقەر شەھىرىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن، 1964- يىلى كونىشەھەر ناھىيىسىگە قايتۇرۇپ بېرىلگەن، 1975 - يىلى يەنە قەشقەر شەھىرىگە بېرىلگەن، 1982 - يىلى يەنە بىر قېتىم كونىشەھەر ناھىيىسىگە بېرىلگەن. 1984 - يىلى قوغان يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە جەمئىي6029 ئائىلە، 25 مىڭ 673 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 12 مىڭ 539، ئايالار 13 مىڭ 134؛ بازار نوپۇسى 2.72 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 97.28 پىرسەنتنى ئىگە للىدى . ئۇيغۇرلار 25 مىڭ 666، خەنزۇلار يەتتە.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 15 كەنت بار. ئۇلار: ھەزرەت، ۋاپ، ئاياغ سۇزاق، توقاي، تۆۋەنكى ھويلا، لەڭگەر، تىل سۇزاق، باش سۇزاق، قاراساقال، شام پاششا، تۆۋەنكى قازئېرىق، چۈمبۇس، يۇقارقى قازئېرىق، بۇچا، قاسساپ مەھەللىسى كەنتىدىن ئىبارەت. 126 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: روزى قاسىم.

يېزا باشلىقى: غوپۇر ساقى.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىم ئالتە مىليون 577 مىڭ700 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.86% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇ يەرکۆلىمى 40 مىڭ 600 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېگىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 48 مىڭ 200 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىليون 451 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.03% ئاشتى؛ كېۋەز 6100 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 7500 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 30.3% ئاشتى؛ ياغلىقدان 300 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 298 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.4% ئاشتى. ئەھىيا قىلىنغان ئورمانىنىڭ ساقلانغان كۆلىمى 10 مىڭ 532 مو، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 8.47%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 0.41 مو بولدى. چارۋىنىڭ سانى 25 مىڭ 625 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.1% كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: 19 كارخانا، 109 ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. 1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 529 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.6% كۆپەيدى.

سودا: 1985 - يىلدىكىسودا تور - ئۇقتىلىرى 21، سېتىۋېلىش مىقدارى بىر مىليون23 مىڭ 400 يۈەن، سېتىش مىقدارى 910 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف : 1985 ـ يىلدىكى ئاپتوموبىل بېكەتلىرى، چوڭ ـ كىچىك چاقلىق تىراكتور 59، ئېشەك، ئات هارۋىلىرى 3466. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى، كەنتلەردە ئاددىي تاشيولار بار، يېزىدىن ناهىيىگە، قەشقەرگە ئاپتوبوس قاتنايدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ئىككى، باشلانغۇچ مەكتەپ 13، جەمئىي ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 280، ئوقۇغۇچىلار 3762. يېزا بازىرىدا دوختۇرخانا، كەنتلەردە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى، 25 تېببىي خادىم، 60 كېسەل كارىۋىتى، 17 سانىتار بار، يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزلىلى، كىنوتېئاتىرى، كەنتلەردە قىرائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرى بار، يېزا بويىچە 85 تېلېۋىزور بار، 96.2% دېھقان ئائىلىسىنىڭ ئۆيىگە زۇۋۇك بېكىتىلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 159.37 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.05% كۆپەيدى. ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 620 جىڭ بولدى. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى بىر مىليون 283 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 42.18 يۈەن بولدى. (چىيۇجىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ)

لەڭگەر يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: لەڭگەر يېزىسى ناھىيىنىڭ شىمالىي قىسمىغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى سەمەن، خاڭدى يېزىلىرىغا، غەرب تەرىپى مۇش يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قىزىل دەريا سۇ ئارقىلىق زەمبىن يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئاق تاغ ئارقىلىق ئاتوش ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. شەرقى يىلىن غەربىنىڭكەڭلىكى 16 كىلومېتر، جەنۇبى يىلىن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 17 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 259.34 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت يىلىن ناھىيە بازىرىنىڭ تۇزسىزىقلىق ئارىلىقى 13 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قۇم تاغ بىلەن ئاق تاغقا يېقىن تۇتاش بولۇپ، يەر شەكلى غەربتىن شەرقە قە پەسلەپ بارىدۇ، پەسلىشى $\frac{6.4}{1000}$، دېگىزيۈزىدىن 1410 ~ 1320 مېتر كېلىدۇ. كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.3℃؛ قىراۋسىز مەزگىل 209 كۈن بولدى. تاغلىق رايونىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، تۇپراقتىدا لايلاتما تۇپراق كۆلىمى ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 53.14 پىرسەنتىنى، چۆللۈك تۇپراق كۆلىمى 45.09 پىرسەنتنى، شاللىق تۇپراق كۆلىمى 1.58 پىرسەنتنى، ساسلىق تۇپراق كۆلىمى 0.19 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. تۇپراقتىكى ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 3.22% ~ 0.43. ئاساسلىق سۇ مەنبەسى قىزىلدەريا سىدۇر، 1985ـيىلى (سۇ تارتىلغان يىلى) ئەمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ 30 مىليون 878 مىڭ كۇپمېتر، ھەر مو يەرگە كىرگەن سۇ 1000 ~ 600 كۇپمېتر بولدى.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: لەڭگەر 1953 ـ يىلى سەمەن رايونىدىن ئايرىلىپ لەڭگەر رايونى بولۇپ قۇرۇلغان، 1958 ـ يىلى لەڭگەر خەلق كومۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1984 ـ يىلى لەڭگەر يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچەجەمئىي 2820 ئائىلە، 11 مىڭ 874

نوپوس بولوپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 5961، ئايالار5913؛ بازار نوپۇسى4.83 پىرسەنتنى، يېزا نوپوسى 95.17 پىرسەنتنى ئىگەللىدى . ئۇيغۇرلار 11 مىڭ 861 بولۇپ، 99.89 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار 12، ئۆزبېك بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە توققۇز كەنت بار. ئۇلار: ئاق ھويلا، سۇلۇغ، بۇلاق نام،ساي، سەلەي چوڭ مەھەللىسى، قاراگۇلنىڭ سېپىي، ئۇچمىلىك، كالدىر كەنتى، لەگەر ئورمانچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت. 80 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇجمىسى: يولۋاس ئوسمان.

يېزا باشلىقى: تەۋەككۈل زۇنۇن.

ئىقتىسادى : يېزا بويىچە 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم ئۈچ مىليون 633 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.76% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇكۆلىمى 33 مىڭ 600 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگەۋەئېگىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 27 مىڭ 600 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى توققۇز مىليون 806 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.79% ئاشتى؛ كېۋەز 6200 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 5250 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.3% ئاشتى؛ ياغلىقدان 1300 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 405 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.9% ئاشتى. ئەھىيا قىلمىنغان ئورمانلىق ساقلانغان كۆلىمى 20 مىڭ 606 مو، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 5.29%،ھەر نوپوسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 1.74 مو بولدى. چارۋىلىق سانى 20 مىڭ 982 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن2.1% كۆپەيدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: ئالتە كارخانا، 34 ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 99 مىڭ 400 يۈەن بولدى.

سودا: 1985 ـ يىلدىكى سودا تور ـ نۇقتىلىرى 12، سېتىۋېلىش مىقدارى 797 مىڭ 600 يۈەن، سېتىش مىقدارى 624 مىڭ 700 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: 1985 ـ يىلدىكى ئاپتوموبىل يەتتە، چوڭ-كىچىك چاقلىق تراكتور 50، ئېشەك، ئات ھارۋىلىرى 2850. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى، كەنتلەردە ئاددىي تاشيوللار بار، قاتناش، پوچتا يولى تەرەپ ـ تەرەپكە راۋان.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ سەككىز، جەمئىي ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 93 ئوقۇغۇچىلار 1932. يېزىنىڭ بازىرىدا دوختۇرخانا، كەنتلەردە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى، جەمئىي 12 تېببىيخادىم، 11 سانىتار، 35 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، كەنتلەردە قىرائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، تېلېۋىزور ئۆيى، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى بار. يېزا بويىچە 95 تېلېۋىزور بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپوسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 203.66 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% كۆپەيدى. ھەر نوپوسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 873 جىڭ بولدى. يېزا بويىچە بانكا تىجارەت ئورنى، ئامانەت ـ قەرز كوپېراتىپىدىكى ئامانەت پۇلى 803 مىڭ يۈەن، ھەر نوپوسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 67.63 يۈەن بولدى.(چىۋىچىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ)

مۇش يېزىسى

جۇغراپىيەلىك ئەھۋالى: مۇش يېزىسى كونىشەھەر ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمالىغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى لەڭگەر يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قىزىل دەريا سۇ ئارقىلىق زەمىن، ئوپال يېزىلىرىغا، غەربىي شىمال تەرىپى قارا تاغ، بوز تاغ، ئاق تاغ ئارقىلىق ئولۇغچات، ئاتۇش ناھىيىلىرىگە تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 31 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 29 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 692.3 كۋادرات كىلو مېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۈز سىزىقلىق ئارىلىقى 22 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قىزىل دەريا سۇيى بويلاپ، غەربتىن شەرققە پەسلەپ بارىدۇ، پەسلىشى $\frac{7.14}{1000}$، دېگىز يۈزىدىن 1510～1410 مېتر كېلىدۇ. تاغ ئارىسىغا جايلاشقان مىڭ يول كەنتى دېگىز يۈزىدىن 1750～1700 مېتر كېلىدۇ. تاغلىق رايونىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، لايلاتما تۇپراق كۆلىمى 54.39 پىرسەنتنى، چۆللۈك تۇپراق كۆلىمى 45.55 پىرسەنتنى، تۈزلۇق تۇپراق كۆلىمى 0.06 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. 1985 ـ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 9.6℃، ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 38.5℃، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 20.1℃ـ، قىراۋسىز مەزگىل 210 كۈن بولىدى. سۇ مەنبەسى قىزىل دەريا سۈيىدۇر. 1985 ـ يىلى ئەمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ 39 مىليون 447 مىڭ كۇپمېتر، ھەر مو يەرگە كىرگەن سۇ 1100～600 كۇپ مېتر بولىدى. كان بايلىقىدىن ئالتۇن، نېفىت بار.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: مۇش يېزىسى چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە سۇلۇغ يېزىسىغا قارىغان، مىنگونىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا سەمەن يېزىسىغا قوشۇۋېتىلگەن، 1953ـ يىلى لەڭگەر رايونىغا كىرگۈزۈلگەن. 1965 ـ يىلى لەڭگەردىن ئايرىلىپ مۇش خەلق كومۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1984 ـ يىلى مۇش يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 1866 ئائىلە، 8945 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 4665، ئاياللار 4280؛ بازار نوپۇسى 4.26 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 95.74 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. ئۇيغۇرلار 8809 بولۇپ، 98.48 پىرسەنتنى، قىرغىزلار 127 بولۇپ، 1.42 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، ئۆزبېكلەر توققۇز.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە توققۇز كەنت بار. ئۇلار: شەرەك سېيىسى، كۆل مەھەللىسى، بوستان، ئەپەرات، نىياز ھاۋارەك، ئەسلى مۇش، ئۆستەڭبويى، مىڭ يول، يېڭى ئۆستەڭبويى كەنتىدىن ئىبارەت. 63 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇللا ئىمىن.

يېزا باشلىقى: مامۇت ئابباس.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم ئىككى مىليون 374 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.28% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇ يەرکۆلىمى 38 مىڭ 900 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەركە ۋە ئېگىز ئورۇنغا تېرىلغان ئاشلىق 24 مىڭ 100 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى يەتتە مىليون 93 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.42% ئاشتى؛ كېۋەز 3900 مو، پاختا ئومۇمىي مەھ-

سۇلاتى 2040 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% كەملىدى؛ ياغلىق‌دان 2800 مو، ئومۇ- مىي مەھسۇلاتى 288 مىلك 800 جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.8% ئاشتى. ئەھيا قە- لىنغان ئورمانلىق ساقلانغان كۆلىمى 24 مىلك 115 مو، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 2.3%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 2.69 مو بولدى. چارۇىلىك سانى 22 مىلك توققۇز بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.3% كۆپەيدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: 15 كارخانا، 73 ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. 1985 ـ يىلـ لىق ئومۇمىي كىرىمى 82 مىلك 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.1% كۆپەيدى.

سودا: 1985 ـ يىلدىكىسودا تور ـ نۇقتىلىرى 13، سېتىۋېلىش مىقدارى 923 مىلك 300 يۈەن، سېتىش مىقدارى 577 مىلك يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: 1985 ـ يىلدىكى ئاپتوموبىل ئۆچ، چاقلىق تراك ـ تور 13، ئىشەك، ئات ھارۋىلىرى 1568. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى، كەنتلەردە ئاددىي تاشيوللار بار. قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف راۋان.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلدىكىئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ سەككىز، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 101، ئوقۇغۇچىلار 1668. يېزىنىلىك بازىردا دوختۇرخانا، كەنتلەردە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى، سەككىز تىبـبـي خادىم، 11 سانىتار، 28 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزلىـى، كىنو ئەترىتى، كەنتلەردە قىرائەتخانا. تەنتەربىيە مەيدانى، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پا- ئالىيەت ئۆيى بار. يېزا بويىچە 25 تېلېۋىزور بار.

خەلق ئۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسىنىلىك ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 155.71 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 767 جىلك بولدى. يېزا بويىچە بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 398 مىلك يۈەن، ھەر نوپۇسىنىلىك ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 44.40 يۈەن بولدى. (چىۋجىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ)

خاڭدى يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: خاڭدى يېزىسى قەشقەر شەھىرىنىلىك غەربىي شىمال شەھەر ئېترابىدا جايلاشقان، شەرق تەرىپى قوغان يېزىسى ۋە قەشقەر شەھىرىنىلىك نەزەرباغ يې- زىسىغا، جەنۇب تەرىپى تۆمەن دەريالىق ئارقىلىق سەمەن يېزىسىغا، شىمـال تەرىپى ئاق تاغ ئارقىلىق ئاتۇشقا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىـلىق ئۇزۇنلـقى 11 كـىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىلىك كەڭلىكى يەتتە كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 75 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىلىك ئۇز سىزىقلىق ئارىلىقى 17 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا ئاق تاغنىلىك جەنۇبىي ئېتەكلىكە جايلاشقان بولۇپ، شىمالى ئېگىز، جەنۇ- بى پەس. ئاساسلىق تۇپراق لايلاتما تۇپراق ۋە چۆللۈك تۇپراق، تۆمەن دەريالىق قىر- ئاقلىرىدا ئاز سانىدىكى سازلىق تۇپراق ۋە شاللىق تۇپراق بار. كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.6℃، قىراۋسىز مەزگىل 206 كۈن بولدى. سۇ مەنبەسى قىزىل دەريالىق بو- لۇپ، تېرىلغۇ يەرلىرى پۈتۈنلەي دەريا سۇيى بىلەن سۇغۇرۇلۇشقا تايىنىدۇ. 1985 ـ

يىلى (سۇ تارتىلغان يىلى) ئەھمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ 11 مىليون 180 مىڭ كۇبمېتىر، ھەر مو يەرگە كىرگەن سۇ 1000～500 كۇبمېتر بولدى.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: خاكدى يېزىسى چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە قوغان يېزىسىغا، مىنگو نىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا قوغان يېزىسىغا قارىغان. ئازادلىقتىن كېيىن قوغان خەلق ھۆكۈمىتىگە قارىغان. 1956 ـ يىلى سەھەن رايونىغا ئايرىپ بېرىلگەن، 1958 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن، 1964 ـ يىلى كونىشەھەر ناھىيىسىگە ئايرىپ بېرىلگەن. 1984 ـ يىلى سەھەن خەلق كومۇنىسىدىن ئايرىلىپ خاكدى يېزىسى بولۇپ قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 1505 ئائىلە، 7363 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە تەرلەر 3828، ئاياللار 3535؛ بازار نوپۇسى 4.17 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 95.83 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. ئۇيغۇرلار 7356 بولۇپ، 99.9 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، خۇيزۇ، ئۆزبېكلەر يەتتە.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە سەككىز كەنت بار. ئۇلار: ئەمەتردۇا مەھەللىسى، مۇراتوم، سوگو تاغ، ئېرىقبويى، قۇپىدىن مازار، تاش ئەگىز كەنتى، خاكدى باغۋەنچىلىك مەيدانى، خاكدى ئورمانچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت. 37 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇراخمان زۇنۇن.

يېزا باشلىقى: ئابباس نۇر روزى.

ئىقتىسادى : يېزا بويىچە 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم بىر مىليون 893 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.64% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇكۆلىمى 14 مىڭ 500 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېگىز ئورۇنغا تېرىلغان ئاشلىق 12 مىڭ 400 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئۇچ مىليون 871 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 63% ئاشتى؛ كېۋەز 1200 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1420 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19.3% كەملىدى؛ ياغلىق دان 400 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 42 مىڭ 300 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 65.4% كەملىدى. ئەھىيا قىلىنغان ئورمانلىق ساقلانغان كۆلىمى 7545 مو، ئورمان يىلىدىن قاپلىنىش نىسبىتى 6.8%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 1.24 مو بولدى. چارۋىلىق سانى 9457 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.2% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: ئىككىكارخانا، تۆت ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 23 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: 1985 ـ يىلىدىكى ئاپتوموبىل تۆت، ئېشەك، ئات ھارۋىلىرى 1405، چاقلىق تراكتور 24. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، ھەممە كەنتلەرگە پوچتا يولى راۋان.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ بەش، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 105، ئوقۇغۇچىلار 1226. يېزىدا دوختۇرخانا، كەنتلەردە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى، تەنتەربىيە پائالىيەتمەيدانى،

قىرائەتخانا ، تېلېۋىزور ئۈيى، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەت ئۈيى بار. يېزا بويىچە سەككىز تېببىي خادىم، 12 سانىتار، 30 كېسەلكاردۇتى بار.

خەلق تۈرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپكىرىمى 181.33 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 572 جىڭ بولدى. (چىۋچىيز، توختى ئىسمەن،ۋاڭ چېڭفۇ)

بەشكېرەم يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: بەشكېرەم يېزىسى ناھىيىنىڭ شەرقىي شىمالىغا جايلاشقان، شەرق تەرەپى ئاققاش يېزىسىغا، غەرب تەرىپى قەشقەر ـ ئۈرۈمچى تاشيولىغا ۋە قوغان يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ئاۋات يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئاتوش ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 26 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 12 كىلومېتر ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 201.33 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۈز سىزىقلىق ئارىلىقى 30 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 12.4℃؛ قىراۋسىز مەزگىلى 220 كۈن؛ تېمپېراتۇرىنىڭ ئوتتۇرىچە كۈنلۈك سېلىشتۇرما پەرقى 13.1℃؛ كۈن نۇرىنىڭ يىللىق چۈشۈش ۋاقتى 2850 سائەت، ئەمەلىي چۈشۈش نىسبىتى 61%. يەر شەكلى جەھەتتىن شىمالى ئېگىز، جەنۇبى پەس. تاغلىق رايونلىق ھېسابقا ئالمىغاندا، تۇپراقىتا لايلاتما تۇپراق كۆلىمى 36.47 پىرسەنتنى، نەم تۇپراق كۆلىمى 4.49 پىرسەنتنى، چۆللۈك تۇپراق كۆلىمى 31.23 پىرسەنتنى، چىملىق تۇپراق كۆلىمى 7.43 پىرسەنتنى، تۇزلۇق تۇپراق كۆلىمى 20.38 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. تۇپراقتىكى ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى ئادەتتە 2% ـ 0.6. ئاساسلىقسۇ مەنبەسى قىزىل دەريا سۇيى. ئاندىن قالسا چاقماق دەريا سۇيىدۇر، 1985 ـ يىلى (سۇ تارتىلغان يىلى) ئەمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ 63 مىليون 291 مىڭ 600 كۇپمېتر، ھەر مو يەرگە كىرگەن سۇ 900ـ500 كۇپمېتر بولدى.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئۇيغۇرتىلىدا «بەشكېرەم» «بېھىش كېرەم» دېگەن مەنانى بېلدۇرىدۇ، بۇ يەر تارىختا داڭلىق قوغۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چېۋە ماكانىسى. ئېيتىلىشىچە، مىلادى12 ـ ئەسىردە، قەشقەر خانى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان قول ئاستىدىكىلىرىنى يېتەكلەپ شىكارغا چىقىپ ئويناپ ـ كۈلۈپ كېلىۋېتىپ، بۇ يەرنىڭ مۇھىتىنىڭ گۈزەل ئىكەنلىكىنى چېلىقتۇرۇپ، بۇ يەرگە « بېھىش كېرەم » دەپ نام بەرگەن، كېيىن تىلنىڭ ئۆزگىرىش سەۋەبىدىن، چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە بەشكېرەم يېزىسى دېيىلگەن، مىنگونىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا بەشكېرەم يېزىسى دېيىلىگەن. ئازادلىقتىن كېيىن كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ بەشكېرەم رايونى بولۇپ قۇرۇلغان، 1958 ـ يىلى بەشكېرەم خەلق كومۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1975 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىگە بېرىلگەن، 1982 ـ يىلىيەنە كونىشەھەر ناھىيىسىگە بېرىلگەن، 1984ـ يىلى بەشكېرەم يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە 6516 ئائىلە، 29 مىڭ 350 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 14 مىڭ 276، ئايالار 15 مىڭ 254؛ بازار نوپۇسى3.1 پىر-

سه لتنی، یېزا نوپوسی 96.9 پېرسه نتنی ئىگه للىدى. ئۇيغۇرلار 29 مىلك 371 بولۇپ، 99.46 پېرسه نتنى،خه لقۇلار 130 بولۇپ، 0.44 پېرسه نتنى ئىگه للىدى، قىرغىز، ئۆزبېك، خۇيزۇ قاتارلىق باشقا مىللەت لەر نوپوسى جەمئىي 29.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 26 كەنت بار. ئۇلار: يۇقارقى ساپئېرىق، ئاياغ ساپئېرىق ، ئىشچان ، ئىسكارى، باش چۆگۈر ، يۇقارقى ساپياغ، ئاياغ ساپياغ، لەڭگەر، يۇقارقى قۇمباغ، ئاياغ قۇمباغ، بېغئېرىق، بايلا، يېڭىئاۋات، بوستان، تاغ ئاغزى، كەپتەرخانا، خانئۆي، قارا قۇم، بەش توغراق، ئاياغ سىدى، باش سىدى، بويلا، يىچا، كۆكالك، ئاياغ چۆگۈر كەنتى، بەشكېرەم ئورمانچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت، 185 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: توختى سەمەت.

يېزا باشلىقى: داۋۇت توختى.

ئىقتىسادى : يېزا بويىچە 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون 481 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.48% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇيەر كۆلىمى 41 مىڭ 200 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېغىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 54 مىڭ 300 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىليون 567 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.57% ئاشتى؛ كېۋەز 3800 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 4220 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.3% ئاشتى؛ ياغلىق دان 1100 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 495 مىڭ 800 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.4% ئاشتى. ئەھيا قىلىنغان ئورمانلىق ساقلانغان كۆلىمى 23 مىڭ 728 مو، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 7.85%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 0.8 مو بولىدى. چارۋىلىق سانى 41 مىڭ 814 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.4% كۆپەيدى. باغ كۆلىمى 10 مىڭ 641 مو، ئىگىلىگەن تېرىلغۇ يەر كۆلىمى نىسبىتى 20.53%، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 15 مىليون 593 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19.21% ئاشتى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: 23 كارخانا، 92 ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 154 مىڭ 600 يۈەن بولدى.

سودا: 1985 ـ يىلدىكى سودا تور ـ نۇقتىلىرى 19، سېتىۋېلىش مىقدارى 729 مىڭ يۈەن، سېتىش مىقدارى 839 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: 1985 ـ يىلدىكى ئاپتوموبىل ئالتە، چاقلىق تراكتور 36، قەل تراكتورى 81. يېزىنىڭ بازىرىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى ، كەنتلەردە ئاددىي ئاشيوللار بار. يېزىدىن قەشقەرگە، ناھىيە بازىرىغا باردىغان يول ئاسفالىت يول بولۇپ، ئاپتوبوس قاتناپ تۇرىدۇ، پوچتا ـ تېلېگراف ، قاتناش ناھايىتى قولايلىق.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ئىگىكى، باشلانغۇچ مەكتەپ 20، جەمئىي ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 342، ئوقۇغۇچىلار 5074. يېزا بازىرىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزىلى، كىنو تەتىرى، تەنتەربىيە مەيدانى، دوختۇرخانا بار. كەنتلەردە قىسرائە تخانا، مەدەنىي كۆكۈل ئېچىش پائالىيەت

ئورنى، تېلېۋىزور ئۆيى، ساقلىقنى ساقلاش پونكتى قاتارلىقلار بار. يېزا بويىچە 23 تىبېبىي خادىم، 35 كېسەلكار دوختى، 25 سانىتار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 123.23 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 530 جىڭ، يېزا بويىچە دېھقانلار ئىلكىدىكى ئامانەت پۇلى 501 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 16.96 يۈەن بولدى.

قەدىمكى يادىكارلىقلار: خانئۆي قەدىمكى قەلئەسىنىڭ كونا ئورنى، مور بۇددا مۇنارىسىنىڭ كونا ئورنى بار. (چيۇ جىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ، مەجىت ئىمىن)

ئاۋات يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئاۋات يېزىسىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپى يېڭىئۆستەڭ يېزىسىغا، غەرب تەرىپى قوغان يېزىسىغا، شىمال تەرىپى بەشكېرەم يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 16 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 8.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 84.58 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغىچە 27 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قىزىل دەريا سىنىڭ تىندۇرما تۇزلۇقلىكىگە جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1250 مېتىرچە كېلىدۇ. تۇپراق تىپى مۇنداق: لايلاتما تۇپراق كۆلىمى 66.1 پىرسەنتنى، نەم تۇپراق كۆلىمى 6.08 پىرسەنتنى، تۇزلۇق تۇپراق كۆلىمى 14.76 پىرسەنتنى، چىملىق تۇپراق كۆلىمى 8.51 پىرسەنتنى، قۇملۇق تۇپراق كۆلىمى 2.06 پىرسەنتنى، چۆللۈك تۇپراق كۆلىمى 2.49 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 12.2℃، قىراۋسىز مەزگىل 213 كۈن بولدى. سۇ مەنبەسى جەھەتتە قىزىل دەريا سىغا تايىنىدۇ، 1985 ـ يىلى (سۇ تارتىلغان يىلى) ئومۇمىي تەقسىملەنگەن سۇ 48 مىليون 980 مىڭ كۇبېمېتر، ھەر مو يەرگە كىرگەن سۇ 900 ~ 500 كۇبېمېتر بولدى.

تۇزلۇلىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئاۋات يېزىسى چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ئاۋات يېزىسى دەپ ئاتالغان، مىنگو نىڭ كېيىنكى دەۋرىدە ئاۋات يېزىسى دەپ ئاتالغان. ئازادلىقتىن كېيىن ئاۋات رايونى بولۇپ قۇرۇلغان، 1958 ـ يىلى ئاۋات خەلق كومموناسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1975 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن، 1982 ـ يىلى يەنە كونىشەھەر ناھىيىسىگە بېرىلگەن، 1984 ـ يىلى ئاۋات يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 4877 ئائىلە، 21 مىڭ 862 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 10 مىڭ 571، ئاياللار 11 مىڭ 291؛ بازار نوپۇسى 3.24 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 96.76 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. ئۇيغۇرلار 21 مىڭ 845 بولۇپ، 99.92 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار توققۇز، خۇيزۇلار سەككىز.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 23 كەنت بار. ئۇلار: قۇم بېتىق، يالاڭ، يېڭىچەك، يار بېشى، تۆگمە نبېشى، ياقاتام، توقام مەھەللىسى، ھاسا، بوغاش، باغ ھويلا،

كۆكچى، خاپا نلا، ئاما نلا، قالۇق، چىتلىق، چاكسا، قاتارقىشلاق ، چاگا، چىغلىق، مەتقا ـ سىم مەھەللىسى . ئاقئۆستەك كەنتى، ئاۋات دېھقانچىلىق مەيدانى، ئاۋات ئورمانچىلىق مەيدانلىدىن ئىبارەت.126 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ھەسەن ساۋۇت.

يېزا باشلىقى: توختى مامۇت.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 1985 ـ يىللىق ئومۇمىيكىرىم بەش مىليون 688 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.89% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 46 مىڭ 700 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەركە ۋە ئېگىز ئورمانغا تېرىلغان ئاشلىق 50 مىڭ 300 مو. ئومۇمىي مەھسۇلاتى 15 مىليون يەتتە مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.06% كەملىدى؛ كېۋەز 9300 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 7650 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.3% ئاشتى؛ ياغلىق دان 800مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 561 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.1% كەملىدى. ئەھيا قىلمىغان ئورمانلىقنىڭ ساقلانغان كۆلىمى 37 مىڭ 43 مو، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 29.16%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 1.69 مو بولدى. چارۋىلىق ساـ نى 30 مىڭ 800 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.3% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازارىكارخانىلىرى: تۆتكارخانا،سەككىز ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 21 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 46% ئازايدى.

سودا: 1985 ـ يىلدىكىسودا تور ـ نۇقتىلىرى 17، سېتىۋېلىش مىقدارى بىر مىلـ يون 318 مىڭ يۈەن، سېتىش مىقدارى بىر مىليون 65 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: 1985 ـ يىلدىكى ئاپتوموبىل ئۈچ، چاقلىق تراكتور 68، ئېشەك، ئات ھارۋىلىرى 3118. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى ، كەنتلەردە ئادـ دىي تاشيوللار بار، يېزىدىن قەشقەرگە، ناھىيە بازىرىغا ئاپتوبوس قاتنايدۇ، قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف راۋان.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلدىكىئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ 12، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 206، ئوقۇغۇچىلار 3109. يېـ زىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزىلى، كىنو ئەترىتى، دوختۇرخانا بار. 12 كەنتتە قىـ رائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، مەدەنىي كۆكۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى ۋە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى قۇرۇلدى. يېزا بويىچە 11 تېببىي خادىم، 20 سانىتار، 20 كېسەل كارىـ ۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 186.87 يۈەن ، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 765 جىڭ. يېزا بويىچە بانكىدىكىئامانەتپۇلى 933 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 42.68 يۈەن بولدى. (چىۋە جىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ، تەۋەككۈل قۇربان)

يېڭئۆستەڭ يېزىسى

جۇغرافىيەلىك ئەھۋالى: يېڭئۆستەڭ يېزىسىنىڭ شەرق تەرىپى ئاققاش يېزىسىغا، غەرب تەرىپى قوغان يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ياندۇما دەريا سى ئارقىلىق يېڭىشەھەر

ناهيىسىنىڭ ياندۇما يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئاۋات يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 25 كىلو مېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 15 كىلومېتر ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 111.21 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆ- كۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۈز سىزىقلىق ئارىلىقى 33 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قىزىل دەريا سىستېمىسىنىڭ تىندۇرما تۈزلەڭلىكىگە جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزى- دىن 1250 مېتر چە كېلىدۇ، يەر شەكلىدىن ئالغاندا غەربىي شىمالدىن شەرقىي جەنۇبقا پەسلەپ بارىدۇ. كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 12.1℃، قىراۋسىز مەزگىل 217 كۈن بولىدى. تۆپرىقى غەربتە قۇمساز، شەرقىتە تۈزلۇق، يەر ئاستى سۇيى ئورنى يۇقىرى، شور- لىشىش زىيانداشلىقى ئېغىر بولۇپ كەلدى. سۇ مەنبەسى ئۇمەن دەريا سىستېمىسىغا تەۋە، 1985 - يىلى (سۇ تارتىلغان يىلى) ئەمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ 67 مىليون 798 مىڭ كۇپېمېتر، ھەرمو يەرگە كىرگەن سۇ 1000 ~ 550 كۇپېمېتر بولىدى.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: يېڭىئۆستەڭ1953 - يىلى ئاۋات رايونىدىن ئايرىلىپ رايون بولۇپ قۇرۇلغان، 1958 - يىلى يېڭىئۆستەڭ خەلق كومموئنىسى بولۇپ قۇ - رۇلغان، 1975 - يىلى قەشقەر شەھىرىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن، 1982 - يىلى يەنە كو- نىشەھەر ناھىيىسىگە بېرىلگەن، 1985 - يىلى يېڭىئۆستەڭ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە جەمئىي5834 ئائىلە، 25 مىڭ 191 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 13 مىڭ 121، ئايالار 12 مىڭ 72؛ بازار نو - پۇسى 2.88 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 97.12 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. ئۇيغۇرلار 25 مىڭ 149 بولۇپ، 99.83 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار 39، ئۆزبېكلەر ئۇچ.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 17 كەنت بار. ئۇلار: سەيپۇئىھرىق، توقايئىھ - رىق، دۆڭئىھرىق، غەزىنەبويى ، توقاي، ئەرەمباغ، غۇنچە ئىھرىق ، يېڭىنەقاش، چېچەكلىك، سۇڭگۇلاچ، قاشبويى، دۆڭكۆل، جىگدىلىك، ئاۋاتئىھرىق، ئارامەھەللە ، يېڭىئىھرىق، ئوس - مان توز ئىھرىق كەنتىدىن ئىبارەت. 136 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇجىسى: مۇھەممەت قۇربان.

يېزا باشلىقى: رېھىم ھۇسەيىن.

ئىقتىسادى : يېزا بويىچە 1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىم يەتتە مىليون 240 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 33.99% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇيەر كۆلىمى 61 مىڭ 500 مو. بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېڭىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 60 مىڭ 300 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 16 مىليون 86 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.08% ئاشتى؛ كېۋەز 10 مىڭ 400 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىڭ 80 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22% ئاشتى؛ ياغلىق دان 1500 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليون 83 مىڭ 500 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.87% ئاشتى. ئەھيا قىلىنغان ئورمانلىق ساقلانغان كۆلىمى 33 مىڭ 10 مو، ئورمان بىلەن قاپ - لىنىش نىسبىتى 19.78%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 1.3 مو بولىدى. چارۋە- لىك سانى 41 مىڭ 700 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.7% كۆپەيدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: 21 كارخانا، 257 ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. 1985 - يىل -

لىق ئومۇمىي كىرىمى 415 مىلىۋن 700 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 61.87% كۆپەيدى.

سودا: 1985 ـ يىلدىكىسودا تور ـ نۇقتىلىرى 25، سېتىۋېلىش مىقدارى بىر مىل ـ يون 962 مىلىۋن يۈەن، سېتىش مىقدارى بىر مىليون 467 مىلىۋن 200 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: 1985 ـ يىلدىكى ئاپتوموبىل ئالتـە ، چاقلىق تراكتور 60، ئېشەك، ئات هارۋىلىرى 6137. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى ، كەنتلەردەئاددىي تاشيـوللار بار. يېزىدىن قەشقەرگە، ناهىيە بازىرىغا ئاپتوبوس قاتنايدۇ.

مەدەنىيەت، ماۋارىپ،ساھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلدىكىئوتتۇرا مەكتەپ ئىككى، باشلانغۇچ مەكتەپ 14، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 217، ئوقۇغۇچىلار 3907. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزىلى، كىنو تەرىتى، دوختۇرخانا بار. 17 كەنتتە تېلېۋىزور ئۆيى، قىراغەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى، 15 كـەنـتتە مەدەنىي كۆكۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى بار. يېزا بويىچە 21 تەبىبىي خادىم، 19 سانىتار، 50 كېسەل كارىۋىتى بار؛ 627 ئائىلىلىك دېھقانغا ئۆيىگە زوۋۇك بېكىتىلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسىغا ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 215.93 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىـق 690.6 جىـڭ بولدى. يېزا بويىچە بانكىدىكى ئا ـ مانەت پۇلى بىر مىليون 68 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسىغا ئوتتۇرىچە ئامانـەت پۇلـى 42.40 يۈەن بولدى. يېزا بويىچە 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن 19ى بار. 4580 ۋېلىسىپىت، 3280 تىككۈ ماشىنىسى بار، 37 ئائىلىلىك دېھقان تېلېۋىزور سېتىۋالدى. يېزا بويـىـچە 5217 رادىئولۇق ئۇنىلاغۇ بار. (چېيۇجىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ، تۇرسۇنخان)

ئاققاش يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئاققاش يېزىسى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ شەرقىي شىمالىغا جايلاشقان، شەرقىي جەنۇب تەرىپى قىزىل دەريانى ئارقىلىق پەيزاۋات ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى يىڭىئۈستەڭ، بەشكېرەم يېزىلىرىغا، شىمال تەرىپى ئاتۇشقا تـۇتۇشـىدۇ، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 25 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 16 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 266 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۇزسىزىقلىق ئارىلىقى 48 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قىزىل دەريانىڭ تىندۇرما تۇزلەشكەن جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1250 مېتر‌چـە كېلىدۇ، يەر ئاستى سۇيىنىڭ ئورنى ئۇچ مېتر قېلىنلىقتا، يەرشەكلى ئەڭ پەس بولغان شېكەر باغ دېڭىز يۈزىدىن 1220 مېتر كېلىدۇ. ھاۋاسى قۇرغاق، يامغۇر ئاز يېغىدۇ. 1985 ـ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 12.3℃، ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 40℃، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 19.5℃ـ، قىراۋسىز مەزگىل 221 كۈن بولدى، تۇپرىقى تـۇزلۇق تۇپراق، نەم تۇپراقنى ئاساس قىلىدۇ. سۇ مەنبەسى تۇمەن دەريانى ھېسابلىنىدۇ، بـۇلاق سۇيى بار، ئېقىن مىقدارى تۇراقلىق، 1985 ـ يىلى (سۇ تارتىلغان يىلى) ئەمەلىي تەقـسىملەنگەن سۇ 36 مىليون 54 مىڭ كۇپمېتر، ھەر مو يەرگە كىرگـەن سۇ 900～500 كـۇپـ مېتر بولدى.

تۇزۇلمىسىنىڭ تۇزگىرىش جەريانى: ئاققاش يېزىسى ئازادلىقىنىڭ دەسلىپىدە ئاۋات رايونىغا قارىغان، 1953-يىلى يېڭىتۆستەك رايونىغا بېرىلگەن، 1984 - يىلى يېڭىتۆستەك خەلق كوممۇنىسىنىڭ شەرقىي شىمالىي بۆرجىكىدىكى بەش كەنت ئايرىلىپ ئاققاش يېزىسى بولۇپ قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە جەمئىي1600 ئائىلە، 6854 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 3512، ئايالار 3342؛ بازار نوپۇسى1.81 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 98.19 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. ھەممىسى ئۇيغۇر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە3 ئالتە كەنت بار. ئۇلار: ئۇرايسم ھاجىمنىڭ مەھەللىسى، ئاققاش، ئاقئېرىق، كۆل، دۆڭ ، شېكەر باغ كەنتىدىن ئىبارەت. 41 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئوسمان روزى.

يېزا باشلىقى: مۇسا ئۆمەر.

بايلىقى: ئاققاش يېزىسىنىڭ زىمىنىنىڭ 90 پىرسەنتى بىنام يەر بولۇپ، كەلكۇن چۆكۈندىلىرىدىن ھاسىل بولغان، سېغىزلۇشچانلىقى ئىنتايىن ناچار بولغان سېغىز تۇپراق قاتلىمىنى ئومۇميۈزلۈك ئۇچراتقىلى بولىدۇ ، يەر ئاستى سۇيىنىڭ ئېقىمىشى راۋان ئەمەس، ھاۋا ئىنتايىن قۇرۇق ئىسسىق بولغانشارائىتتا، تۇپراقنىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىدە خلورلۇق تۇز قاتلىمى شەكىللىنىدۇ، بۇنى يەرلىك ئاھالا كەك تۇردە ئىستېمال قىلىدۇ. « ئىنجاك خەرىتە تەزكىرىسى» دىكى يېمەكلىكلەر تەزكىرىسى » دە مۇنداق خاتىرىلەنگەن: «ھەر يىلى باھار مەزگىلىدە، شور ئۆرلەپ، پارچە - پارچە بولۇپ قالتمىدۇ، قېتىشمىدۇ، بۇشور تۇز دەپ ئاتىلىدۇ». «سۇغا چىلاپ، لاي ۋە باشقا ئارىلاشمىلارچىقىرىۋېتىلگەندىن كېيىن ئىستېمال قىلىنىدۇ، بۇ، ئەترابتىكى خالايىقنى جەلپ قىلىدۇ، بىر جىگى بىر قېزىل يارماقتا يارايدۇ». يەنە مۇنداق خاتىرىلەنگەن: « كونىشەھەر بۇ يەردىن چىقىدىغان تۇزنى ئاپىرىپ ئىستېمال قىلىدۇ، بۇ تۇز شەھەرنىڭ شەرقىي شىمالىغا 90 چاقىرىم كېلىدىغان ئاۋات يېزىسىدىن چىقىدۇ، ئاۋات پەيزاۋات، چوڭ ئاتۇش يېزىلىرى بىلەن تۇتۇشىدۇ. تۇز چىقىدىغان جايىنىڭ كەڭلىكى تەخمىنەن 30 چاقىرىم، ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 10 چاقىرىم كېلىدۇ. بۇ يەرنىڭ تۇپرىقى چۆللۈك، تۇز ئارىلاشقان لاي، قۇم تۇپراقتا تەۋە. تۇزنىڭ رەڭگى قارامتۇل، تەمى سەل تاتلىق بولىدۇ، ئۇنى سۇزۇلدۇرمەي تۇرۇپ ئىستېمال قىلغىلى بولمايدۇ. بۇ تۇز ئۇز تەۋەسىدە سېتىلمىغاندىن تاشقىرى، مۇشۇ رايون دائىرىسىدەھەر100جىگى ئوچ مىسقال كۈمۈش قىممىتىدە تەخمىنەن بىر مىليون 450 مىڭ جىڭ سېتىلغان ». ئازادلىقتىن كېيىنكى 30 نەچچە يىل ماباينىدە، ئاھالا داۋاملىق تۇردە ئۇنى قېزىپ ساتىسى ۋە سۇزۇلدۇرۇپ ئىستېمال قىلدى، بەزى ئورۇنلار ئىش قوشۇپ قايتا ئىشلىگەندىن كېيىن، سېتىلمىش يولى تېخىمۇ كېڭەيدى. بىنام يەرلەردە كۆپىنچە قومۇش ئۆسىدۇ، يانتاق، ئاق يانتاق قاتارلىق شورداۋ ئۆسىدىغان يېپىنچىلارمۇ ئارىلاش ئۆسىدۇ، بۇ يەرلەردە يېقىلغۇ ئورمىنى ئەھىيا قىلىشقا بولىدۇ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىقنى بىرلەشتۈرۈشكە باپ كېلىدۇ.

ئىقتىسادى : يېزا بويىچە 1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىم بىر مىليون 650 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاساسلىقى يىلدىكىدىن 11.23% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 22 مىڭ 100 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگەۋە ئېگىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 19 مىڭ 700 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى تۆت مىليون 656 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.2% ئاشتى؛ كېۋەز 3200 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 2730 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 35.1% ئاشتى؛ ياغلىق دان 800 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 273 مىڭ 300 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.8% ئاشتى. 1985 - يىلى 2483 مو يەرگە ئورمان تەھيا قىلىندى، جۇغىجە مىنى تەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 5553 مو، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 1.4%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 0.82 مو بولدى. چارۋىنىڭ سانى 15 مىڭ 561 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.2% كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: 1985 - يىلدىكى ئاپتوموبىل ئىككى، چاقلىق تراكتور يەتتە، ئېشەك، ئات ھارۋىلىرى 1320. يېزىدا پوچتا-تېلېگراف پونكىتى، كەنتلەردە ئاددىي تاشيولار بار، قاتناش، پوچتا - تېلېگراف راۋان.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 - يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ تۆت، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر 68، ئوقۇغۇچىلار 1140. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزىلى، كىنو تەتىتى، دوختۇرخانا، كەنتلەردە قىرائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى، تېلېۋىزور ئۆيى ۋە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى بار. يېزا بويىچە ئالتە تەببىيخادىم، ئالتە سانىتار، 25 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 153 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 719 جىڭ بولدى. يېزا بويىچە بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 111 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 16.20 يۈەن بولدى. (چيۇ-جيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ، مامۇت ھاجى)

پاختەكلە يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: پاختەكلە يېزىسى قەشقەر شەھىرىنىڭ جەنۇبىي شەھەرئەتراپىغا جايلاشقان، شەرق تەرەپى يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە، غەرب تەرەپى زەمبىن، لەڭگەر يېزىلىرىغا، جەنۇب تەرەپى قىزىل دەريا سۇ ئارقىلىق ئوغۇساق يېزىسىغا. شىمال تەرەپى قىزىل دەريا سەنىڭ تارمىقى ئارقىلىق سەمەن يېزىسى ۋەقەشقەر شەھىرىنىڭ شامالباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 16 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى تۆت كىلومېتر، ئومۇمىي يەرمەيدانى 39.89 كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۈز سىزىقلىق ئارىلىقى 11.5 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قىزىل دەريا سۇ تارمىقىنىڭ دېلتىسىغا جايلاشقان بولۇپ، غەربتىن شەرققە پەسلەپ بارىدۇ، يەر شەكلى پەس - تۆز، پەسلىشى $\frac{1}{7000} \sim \frac{1}{350}$. تۇپراق نەمداشالىق تۇپراق كۆلىمى 27.01 پىرسەنتنى، نەم تۇپراق كۆلىمى 39.52 پىرسەنتنى، لايلاتما تۇپراق كۆلىمى 6.91 پىرسەنتنى، يېڭىدىن ھاسىل بولغان تۇپراق كۆلىمى 2.17 پىرسەنتنى، چۆل لۆك تۇپراق كۆلىمى 23.02 پىرسەنتنى، ساسلىق، چىملىق قاتارلىق باشقا تۇپراق كۆلىمى 1.37 پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ. كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.5℃، قىراۋسىز مەزگىل 214 كۈن بولدى. يەر ئاستى سۇيى مول، بۇلاق سۇيى دائىم ئېقىپ تۇرىدۇ، بۇ جاي كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئاساسلىق شال تېرىيدىغان رايونى ھېسابلىنىدۇ.

توزولمسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: پاختەكلە ئازادلىقتىن ئىلگىرى سەھەن يېزىسىغا قارىغان، ئازادلىقتىن كېيىن سەھەن رايونىغا قارىغان، 1973 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 29 ـ كۈنى سەھەن بىلەن ئوغۇساقتىن ئايرىلىپ پاختەكلە خەلق كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1984 ـ يىلى پاختەكلە يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلىغا يېزا بويىچە جەمئىي 2457 ئائىلە، 10 مىڭ 567 نوپۇس بولۇپ، ئەرلەر 5203، ئاياللار 5364؛ بازار نوپۇسى 4.19 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 95.81 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. ئۇيغۇرلار 10 مىڭ 535 بولۇپ، 99.69 پىرسەنتنى، خەنزۇلار ئالتە بولۇپ 0.06 پىرسەنتنى، ئۆزبېكلەر 26 بولۇپ، 0.25 پىرسەنتنى ئىگە للىدى.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە يەتتە كەنت بار. ئۇلار: تۆۋەنكى پاختەكلە، پاختەكلە، يۇقارقى پاختەكلە، سوغۇلۇق، شورباغ، يۇقارقى قاقۇللا، تۆۋەنكى قاقۇللا كەنتىدىن ئىبارەت. 42 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ئېزىز ئىبراھىم.

يېزا باشلىقى: قۇتلۇق ئۇلۇغ.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم ئۈچ مىليون 359 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27.42% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇكۆلىمى 22 مىڭ 200 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەركە ۋە ئېزىز ئورۇنغا تېرىلغان ئاشلىق 18 مىڭ 800 مو. ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 197 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.98% ئاشتى؛ كېۋەز 3000 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 2540 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 33.7% ئاشتى؛ ئېتىز قىرلىرىدىن پايدىلىنىپ تېرىلغان يا غلىق دانلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 34 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 36.2% كەملىدى. ئەھيا قىلىنغان ئورمانلىق ساقلانغان كۆلىمى 6557 مو. ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 10.94%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 0.62 مو بولدى. چارۋىلىق ئومۇمىي سانى 9451 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.6% ئازايدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: 35 كارخانا، 90 ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم 102 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.13% ئازايدى.

سودا: 1985 ـ يىلدىكى سودا تور ـ نۇقتىلىرى 13، سېتىۋېلىش مىقدارى 703 مىڭ يۈەن، سېتىش مىقدارى 489 مىڭ 200 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: 1985 ـ يىلدىكى ئاپتوموبىل ئالتە، ھەر خىل چاقلىق تراكتور 49، ئىشەك، ئات ھارۋىلىرى 3267. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى، كەنتلەردە ئاددىي ئاشخانىلار بار، پوچتا ـ تېلېگراف، قاتناش تەرەپ ـ تەرەپكە راۋان.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ يەتتە، جەمئىي ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 141، ئوقۇغۇچىلار 1876. بىر دوختۇرخانا، ساقلىقنى ساقلاش پونكىتىدىن يەتتىسى، 11 تەبىبىي خادىم، توققۇز سانىتار، 32 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزىلى، كىنو ئەترىتى، كەنتلەردە تېلېۋىزور ئۆيى، قىرائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، مەدەنىي كۆكۈل ئېچىش پائالىيەت ئورنى بار. يېزا بويىچە 54 تېلېۋىزور بار؛ 430 ئائىلىك دېھقانلىق ئۆيىگە زۇۋۇك بېكىتىلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلىھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 212.57 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 52.37% كۆپەيدى، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 754 جىڭ

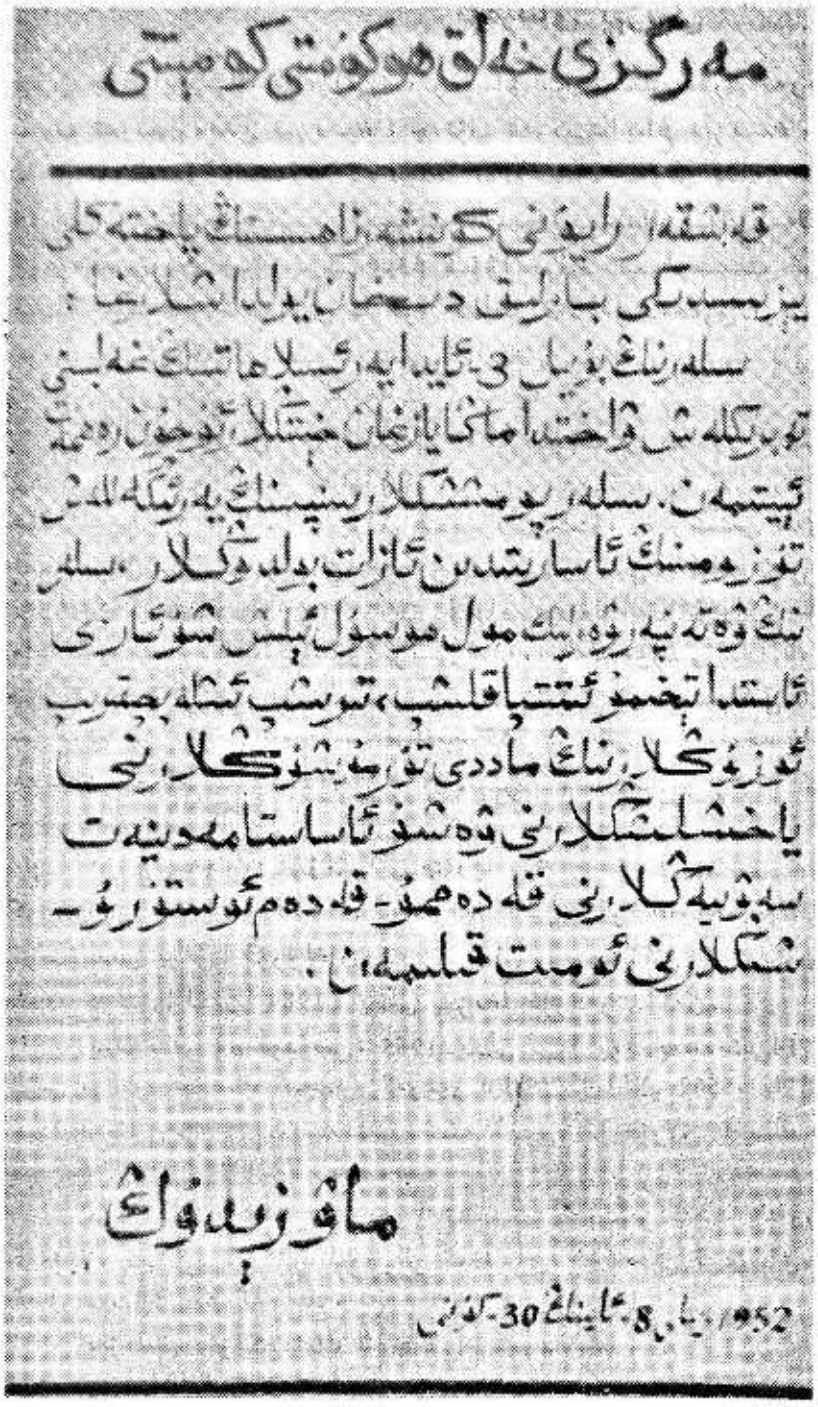

مەرگزی خەلق ھوکومتی کومپتی

قەشقەر رایونی کونە شاھىمىسى پاختە كلى يېزىسىدكى بارلىق دىھقان بولداشلىرىغا :

سىلەرنىڭ بۇيىل 3-ئايدا يەرئىسلاھاتىنى غەلبىلىك توپكىلەش ۋاختىدا ماكانىيازغان خىتكىلار ئۈچۈن رەھمەت ئېيتىمەن. سىلەر پومىشچىكلار سىنىپىنىڭ يەرنىكاللىق تۈزۈمىنىڭ ئاساسىدىن ئاغدۇرۇلۇشىدا ئۇلار سىلەرنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك مول ھوسۇلۇڭلارنى ئوغرىلاشقا ئۇرۇنغان ئىدى. ئەمما سىلەر ئۇلارنىڭ ئەخمىقانە ئويلىرىنى ئاللىقاچان پاش قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئەخمىقانە ئويلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرماي قويدۇڭلار. سىلەرنىڭ ئۇلارنى قەتئىي ئۇرۇشۇڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ئەخمىقانە ئويلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرماسلىقىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلارغا رەھمەت ئېيتىمەن.

ماۋزىدۇڭ

1952-يىل 8-ئاينىڭ 30-كۈنى

بولدى. يەنىمۇ بويىچە بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 494 مىڭ يۈەن، ھەر دوپوستىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 35.46 يۈەن بولدى.

باشقىلار: 1952-يىلىنىڭ بېشىدا، بۇ يېزىدا يەرئىسلاھاتى سىناق قىلىنغانلىقتىن، يەرئىسلاھاتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ ئالدىنقى شەرتى ماۋزىدۇڭنىڭ «سىلەرنىڭ بۇيىل 3-ئايدا يەرئىسلاھاتىنى غەلبىلىك توپكىلەش ۋاختىدا ماكانىيازغان خىتكىلار ئۈچۈن رەھمەت ئېيتىمەن. سىلەر پومىشچىكلار سىنىپىنىڭ يەرنىكاللىق تۈزۈمىنىڭ ئاساسىدىن ئاغدۇرۇلۇشىدا ئۇلار سىلەرنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك مول ھوسۇلۇڭلارنى ئوغرىلاشقا ئۇرۇنغان ئىدى. ئەمما سىلەر ئۇلارنىڭ ئەخمىقانە ئويلىرىنى ئاللىقاچان پاش قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئەخمىقانە ئويلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرماي قويدۇڭلار. سىلەرنىڭ ئۇلارنى قەتئىي ئۇرۇشۇڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ئەخمىقانە ئويلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرماسلىقىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلارغا رەھمەت ئېيتىمەن.» دېگەن خەت يېزىپ، يەرئىسلاھاتى سىناق قىلىنغانلىقتىن بولغان خۇشاللىقنى قەلبىنى دوكلات قىلغانلىقىدىن، رەئىس ماۋزىدۇڭ شۇ يىلى 8-ئاينىڭ 30-كۈنى مۇنۇ جاۋاب خەتنى يازدى:

قەشقەر ۋىلايىتى كونەشەھەر ناھىيىسى پاختە كلى يېزىسىدىكى بارلىق دىھقان بولداشلارغا:

سىلەرنىڭ بۇ يىل 3-ئايدا يەرئىسلاھاتىنى غەلبىلىك قىلىشىڭلار ئۈچۈن رەھمەت. سىلەر پومىشچىكلار سىنىپىنىڭ فېئودال للىق يەر مۇلۈكچىلىكىنىڭ بۇنتۇرۇقىدىن ئازادلىقىغا چىققانلىقلار، سىلەرنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ـ مولھوسۇل تېپىلىشى ئۈچۈن ئاساستا قىلىشىڭلار، تېخىمۇ ئىتتىپاقلىشىپ، تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ئۇلارنىڭ ئەخمىقانە ئويلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرماسلىقىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلارغا رەھمەت ئېيتىمەن.

ماۋزىدۇڭ

1952 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى

(چىۋچىيۇ، توختى ئىسمىن، ۋاڭ چېڭفۇ)

ئوغۇساق يېزىسى

جۇغرافىيەلىك ئەھۋالى: ئوغۇساق يېزىسىنىڭ شەرق تەرىپى يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى زەمىن يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى سايباغ يېزىسىغا، شىمال تەرىپى قىزىل دەريا ئارقىلىق پاختەكلە يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 14 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 6.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 63.6 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت كونىشەھەر ناھىيىسى بازىرى بىلەن قەشقەر شەھىرى ئارىلىقىدىكى قىزىل دەريا سۇيىدىكى ئېلاكۇ كەنتىگە تەسىس قىلىنغان بولۇپ، ناھىيە بازىرى بىلەن بولغان ئۇزىسىزىقلىق ئارىلىقى يەتتە كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قىزىل دەريا سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرمىسىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىغا جايلاشقان، يەر شەكلىدىن ئالغاندا، غەربتىن شەرققە پەسلەپ بارىدۇ، غەربىي قىسمىدىكى دۆڭلۇك جايلار لايلاتما تۇپراق ھېسابلىنىدۇ؛ غەربتىن شەرققە سوزۇلغان يەرلەردە نەم تۇپراق، چىملىق تۇپراق، تۇزلۇق تۇپراق تەدرىجىي شەكىللە نگەن؛ ئەڭ شەرقىي قىسمىدىكى پەس يەرلەردە كىچىك پارچە ساسلىق تۇپراق ۋە شاللىق تۇپراق بار. تۇپراقتىكى ئورگانىك ماددىلار مىقدارىنىڭ ئەڭ يۇقىرىسى 1.73%، ئەڭ تۆۋىنى 0.19%، ئوتتۇرىچىسى 0.49% بولدى. كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.4℃، قىراۋسىز مەزگىل 210 كۈن بولدى. ئاساسلىق سۇ مەنبەسى قىزىل دەريا سى بولۇپ، 1985- يىلى (سۇ تارتىلغان يىلى) ئەمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ 43 مىليون 113 مىڭ كۇپمېتر، ھەر بىر مو يەرگە كىرگەن سۇ 1000～500 كۇپمېتر بولدى.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئوغۇساق يېزىسى ئەسلىدە 1959-يىلى سەمەن كوممۇنىسى بىلەن توققۇزاق كوممۇنىسىدىن ئايرىلغان 16 چوڭ ئەترەت بىلەن ئوغۇساق كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1962-يىلى رايونغا ئۆزگەرتىلگەن، 1965- يىلى كوممۇنا ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984- يىلى يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985-يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 2714 ئائىلە، 11 مىڭ 362 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 5800، ئاياللار 5562، بازار نوپۇسى 4.57 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 95.43 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. ئۇيغۇرلار 11 مىڭ 359 بولۇپ، 99.97 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار ئۇچ.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە سەككىز كەنت بار. ئۇلار: غوجىلا، پارچە يەر، قاقۇللا، ئېلاكۇ، ئويباغ، يۇقارقى ئوغۇساق، تۆۋەنكى ئوغۇساق، تۆۋەنكى موسوماكە نتىدىن ئىبارەت. 60 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ ئۇجمىسى: قۇربان ئاباق.

يېزا باشلىقى: تەۋەككۈل يۈسۈپ.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 1985- يىللىق ئومۇمىي كىرىم ئۇچ مىليون 207 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.42% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇكۆلەمى 26 مىڭ 100 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېگىز ئورۇنغا تېرىلغان ئاشلىق 25 مىڭ مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى سەككىز مىليون 196 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.7% ئاشتى؛ كېۋەز 6600 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى

5850 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19.4% كەملىدى؛ ياغلىق دان 1000 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 193 مىلىۋن جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% كەملىدى. ئەھيا قىلىنغان ئورمانلىقلىق ساقلانغان كۆلىمى 23 مىلىۋن 547 مو، دېھقانچىلىق رايونىدىكى ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 24.64%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 2.07 مو بولدى، چارۋىلىق ئومۇمىي سانى 13 مىلىۋن 796 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.6% ئازايدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: 12 كارخانا، 191 ئىشچى-خىزمەتچىسى بار. 1985-يىلالىق ئومۇمىي كىرىم 313 مىلىۋن 600 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2% ئازايدى.

سودا: 1985-يىلدىكى سودا تور-نۇقتىلىرى 18، سېتىۋېلىش مىقدارى 743 مىلىۋن يۈەن، سېتىش مىقدارى 750 مىلىۋن يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا- تېلېگراف: 1985-يىلدىكى ئاپتوموبىل بەش، چاقلىق تراكتور 39، ئات ھارۋىسى 39، ئېشەك ھارۋىسى 1271. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى، كەنتلەردە ئاددىي تاشيولىلار بار، پوچتا - تېلېگراف، قاتناش تەرەپ-تەرەپكە راۋان.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، ئەنئەنىۋىيە: 1985 يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ سەككىز، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر 113، ئوقۇغۇچىلار 1687. يېزىدا دوختۇرخانا، مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزۇلى، كىنو ئەترىتى، كەنتلەردە قىرائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى، تېلېۋىزور ئۆيى ۋە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى بار. يېزا بويىچە توققۇز تىببىي خادىم، 11 سانىتار، 28 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 183.73 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 827 جىڭ بولدى. يېزا بويىچە بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 419 مىلىۋن يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 36.88 يۈەن بولدى. (چىۋجىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ، ئىسمائىل ئىبراھىم)

زەمىن يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: زەمىن يېزىسىنىڭ شەرق تەرىپى ئوغۇساق يېزىسىغا، غەرب تەرىپى قۇمتاغ ئارقىلىق ئوپال يېزىسىغاچە نۇب تەرىپى ساياغ، ئوپال يېزىلىرىغا، شىمال تەرىپى قىزىل دەريا سۇيى ئارقىلىق لەڭگەر، مۇش يېزىلىرىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقىي بىلەن غەربنىڭ ئىگىزلىكى ئوخشاش بولۇپ، جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ ئىگىزلىكى يېرى توققۇز كىلومېتر، ئومۇمىي يەرمەيدانى 220.85 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۇز سىزىقلىق ئارىلىقى تۆت كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قىزىل دەريا سۇيىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرمىسىنىڭ شىمالىي قىسمىغاجايلاشقان. يەر شەكلىدىن ئالغاندا، غەربى ئېگىز، شەرقى پەس، غەربىي تار، شەرقى كەڭ بولۇپ، تايانچىسىمان يەلپۈگۈچ شەكلىنى ھاسىل قىلغان. دېھقانچىلىق رايونى دېگىز يۈزىدىن 1500～1330 مېتر كېلىدۇ، پەسلىشى $\frac{7}{1000}$. تاغ ئالدىدىكى دۆڭلۇق يەرلەر ۋە دەريا بويىدىكى يەرلەر چۆللۈك تۈپراق ھېسابلىنىدۇ، جەرىم تېكىلىپ ئورمان ئەھيا قىلىنغان-

لىقى تۇپە يلىدىن، ئاز ساندىكى يەرلەرنىڭ تۇپرىقى لايلاتما چۆللۈك تۇپراقتا ئايلانغان. تۇپراق تىپى مۇنداق: لايلاتما تۇپراق 112 مىڭ 632 مو، چۆللۈك تۇپراق 51 مىڭ747 مو. كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا11.2℃، قىراۋسىز مەزگىل 210كۈن بولدى. 1985-يىلى (سۇ تارتىلغان يىلى) ئەملىي تەقسىملەنگەن سۇ 55 مىليون 737 مىڭ كۇبېمېتر، ھەر بىر مو يەرگە كىرگەن سۇ 1100～600 كۇبېمېتر بولدى.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: زېمىن يېزىسى 1953-يىلى توققۇزاق رايونىدىن ئايرىلىپ زېمىن رايونى بولۇپ قۇرۇلغان، 1958 - يىلى خەلق كومۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1984- يىلى يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985-يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 3898 ئائىلە، 15 مىڭ 458 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 8716، ئايالار 6742؛ بازار نوپۇسى4. 3پىرسەنتتىن، يېزا نوپۇسى 96.5پىرسەنتتىن ئىگە للىدى . ئۇيغۇرلار 15 مىڭ 442 بولۇپ، 99.9 پىرسەنتتىن ئىگە للىدى، قىرغىز، تاجىكلار توققۇز.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 15 كەنت بار. ئۇلار: مۇسۇما ، مۇسۇما ئاچا پەلال، مۇسۇما قۇچچا، ئىنساق، سىيىتلا، ياماشلا، ئۇلۇغخان بويى، زېمىن، چىغمان، كۆلچەك ئېرىق، يېڭىلىق، ئايباغ قىزىللىق، ناس، يۇقارقى قىزىللىق، قۇچچا كەنتىدىن ئىبارەت. 95 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئۆمەر قادىر.

يېزا باشلىقى: نۇر تۇردى.

ئىقتىسادى : يېزا بويىچە 1985-يىللىق ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون 245 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 48.28% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇكۆلىمى 55 مىڭ 700 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېغىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 34 مىڭ 500 مو. ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىليون 403 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.12%ئاشتى؛ كېپەز 6800 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 6510 دۇن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 49.6% ئاشتى؛ ياغلىقدان 2300 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 539 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.8% ئاشتى. ئەھيا قىسلىنغان ئورمانلىقنىڭ ساقلانغان كۆلىمى 29 مىڭ 200 مو، ئورمان يىلىدا قاپلىنىش نىسبىتى 8.8%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 1.89مو بولدى. چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 19 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.2% ئازايدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: 12 كارخانا، 107 ئىشچى-خىزمەتچىسى بار. 1985-يىللىق ئومۇمىي كىرىم 275 مىڭ 600 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 35.63% كۆپەيدى.

سودا: 1985-يىلدىكى سودا تورىنوقتىلىرى 21، سېتىۋېلىش مىقدارى بىر مىليون 242 مىڭ يۈەن، سېتىش مىقدارى 773 مىڭ 500 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: 1985-يىلدىكى ئاپتوموبىل تۆشۈك، چاقلىق تراكتور 44، ئېشەك، ئات ھارۋىلىرى 3034. يېزىدا پوچتا-تېلېگراف پونكىتى بار، كەنتلەردە ئادەمنى تاشيوللار بار، پوچتا - تېلېگرامما، تېلېفون، قاتناش تەرەپكە راۋان.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985-يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىرباشـ

لانغۇچ مەكتەپ10، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر 141، ئوقۇغۇچىلار2501. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، كەنتلەردە ساقلىقنىساقلاش پونكىتىدىن 17سى بار، ئىشچى-خىزمەتچى 16، تېبىبىي خادىم 11، كېسەل كارىۋىتى20، سانىتار20. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزلىلى، كىنو ئەترىتى بار، كەنتلەردە قىرائەتخانا، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى، تېلېۋىزور ئۆيى، 10 كەنتتە تەنتەربىيە مەيدانى بار. يېزا بويىچە 42 تېلېۋىزور بار، 150 ئائىلىگە زوۋۇك يېكىتىلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 يىلى ھەر نوپۇسىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 200.80 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 871.7 جىڭ بولدى. يېزا بويىچە بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 564 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 36.49يۈەن بولدى. (چىۋجىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ)

سايباغ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: سايباغ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىي ئەترابىغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى ئوپال يېزىسى ۋە زەمىن يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى گەز دەريا سى ئارقىلىق بۇلاقسۇ يېزىسىغا، شىمال تەرىپى زەمىن يېزىسى ۋە ئوغۇساق يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقىي بىلەن غەربىنىڭ ئارىلىقى ئوزۇن يېرى 27 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئارىلىقى يېرى12.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 210.26 كۋادرات كىلومېتىر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ ئوز سىزىقلىق ئارىلىقى3.5 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا گەز دەريا سىنىڭ يەلپۇگۈچسىمان تېندۇرمىسىنىڭ ئوتتۇرا، ئۆۋەن قىسمىغا ۋە يەلپۇگۈچ گىرۇپكى رايونىغا جايلاشقان. يەر شەكلىدىن ئالغاندا، غەربتىن شەرققە پەسلەپ بارىدۇ، پەسلىشى $\frac{6.2}{1000}$، دېمەك نىچىلىق رايونىدېگىز يۈزىدىن 1400～1300 مېتر كېلىدۇ. تۇپراق ئاساسلىقى لايلاتما تۇپراق كۆلىمى ئومۇمىي كۆلەمنىڭ46.43 پىرسەنتىنى، چىمەنلىق تۇپراق كۆلىمى 17.93 پىرسەنتىنى، نەم تۇپراق كۆلىمى 16.52 پىرسەنتىنى، چۆللۈك تۇپراق، قۇملۇق تۇپراق، ساسلىق تۇپراق، تۇزلۇق تۇپراق كۆلىمى جەمئىي 19.12 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. سۇ مەنبەسى جەھەتتە گۇلچىمەن قاتارلىق كەنتلەر گەز دەريا سىنىڭ سۇيى بىلەن سۇغۇرۇشقا تايانغاندىن تاشقىرى، قالغانلىرى پۈتۈنلەي قىزىل دەريا سىنىڭ سۇيىگە تايىنىدۇ. 1985-يىلى (سۇ ئازايغان، تارتىلغان يىلى) ئەمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ يىگە 74 مىليون 469 مىڭ 900 كۇپېمېتىر، ھەر بىر مو يەرگە كىرگەن سۇ 1000～500 كۇپېمېتر بولدى.

تۇزلۇلىسىنىڭ ئۆزگىرىش ھەرىيانى: سايباغ 1953-يىلى توققۇزاقتىن ئايرىلىپ چىقىپ رايون بولۇپ قۇرۇلغان، 1955-يىلى ئەمەلدىن قالغان. 1959-يىلى يەنە تەڭشىلىپ ناھىيىلىك باغۋەنچىلىك مەيدانى بولۇپ قۇرۇلغان (قوشۇمچە يېمەكلىكلەر بازىسى دەپ-مۇ ئاتالغان)، 1960-يىلى سايباغ خەلق كوممۇنىسى دەپ ئاتىلىشقا ئۆزگەرتىلگەن. 1984-يىلى سايباغ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985-يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 5399 ئائىلە، 21 مىڭ 789 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 11 مىڭ 105، ئايالار 10 مىڭ 684؛ بازار نوپۇسى 2.84 پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 97.16 پىرسەنتنى ئىگىلىدى. ئۇيغۇرلار 21 مىڭ 781 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.96 پىرسەنتنى ئىگىلىدى، خەنزۇلار يەتتە، تاجىك بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 17 كەنت بار. ئۇلار: پىلال، شوغۇز، كاپا، تۆكساق، قولىچى، كوپ سېگى، شور، قازاقلا، چارەك، كۆكچى، ئاقتىچى، ئىشلەمچى، گۈلچىمەن، تۆۋەنكى مەنگەن، چۆيۈنچى، تۆۋەنكى هويلا، يۇقارقى مەنگەن كەنتىدىن ئىبارەت. 139 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەھەممەت هېلىم.

يېزا باشلىقى: مۇسائەمەت.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 1985-يىللىق ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون 452 مىڭ 900 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.4% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇ كۆلىمى 67 مىڭ 700 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېمىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 57 مىڭ 600 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىليون 645 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.83% ئاشتى، كېۋەز 12 مىڭ مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9270 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 35.1% ئاشتى؛ ياغلىقدان 2600 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 497 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.5% كەملىدى. ئەھىا قىلىنغان ئورمانلىقنىڭ ساقلانغان كۆلىمى 68 مىڭ 700مو. ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 21.77%، هەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 3.15 مو بولدى. چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 32 مىڭ 254 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.1% كۆپەيدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: 10 كارخانا، 116 ئىشچى-خىزمەتچىسى بار. ئومۇمىي كىرىم 214 مىڭ 900 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.82% كۆپەيدى.

سودا: 1985- يىلدىكى سودا تور- نۇقتىلىرى 23، سېتىۋېلىش مىقدارى 767 مىڭ يۈەن، سېتىش مىقدارى 774 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: 1985-يىلدىكى ئاپتوموبىل ئالتە، چوڭ-كىچىك چاقلىق تراكتور 50، ئېشەك، ئات هارۋىلىرى 2447. هەممە كەنتلەردە ئاددىي تاشيولار بار، يېزىدىن ناهىيىگە، قەشقەرگە ئاپتوبوس قاتنايدۇ. پوچتا-تېلېگراف، قاتناش راۋان.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985-يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ 15، جەمئىي ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر 228، ئوقۇغۇچىلار 2782. يېزىدا دوختۇرخانا، مەدەنىيەت پونكتى بار، هەممە كەنتتە قىرائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، مەدەنىي كۆكۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى بار. يېزا بويىچە 12 تەبىبىي خادىم، 18 سانىتار، 40 كېسەل كارىۋىتى، 138 تېلېۋىزور بار. 2164 ئائىلىنىڭ دېهقانلىنىڭ ئۆيىگە زوۋۇك بېكىتىلدى.

خەلق تۈرمۇشى: 1985- يىلى هەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 155.28 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.59% كۆپەيدى، هەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 718.2 جىڭ،

يېزا بويىچە يالكىدىكى ئامانەت پۇلى 848 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 38.92 يۈەن بولدى. (چېۋچىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ، ئابدۇرېھىم رازى، غوپۇر ئىسمايىل)

بۇلاقسۇ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: بۇلاقسۇ يېزىسى گەز دەريا سىنىڭ جەنۇبىي قىرغىقىغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى ئاقتو ناھىيىسى بىلەن ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش بىڭتۇەنىنىڭ 41-پولكىغا، غەرب تەرىپى ئاقتو ناھىيىسىنىڭ قاراكېچىك يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى تېرىم يېزىسىغا، شىمال تەرىپى گەز دەريا سى ئارقىلىق سايباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 26 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 12كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 199.8 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۈز سىزىقلىق ئارىلىقى 13 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا گەز دەريا سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تېندۇرمىسىنىڭ ئوتتۇرا، تۆۋەن قىسمىغا جايلاشقان، يەر شەكلىدىن ئالغاندا غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ. يېزىسىنىڭ تۆپىسىقى غەربتىن شەرققە چۆللۈك تۆپراق، لايلاتما تۆپراق، نەم تۆپراق، چىملىق تۆپراق، ساسلىق تۆپراق ۋە تۈزلۇق تۆپراق دەپ ئايرىلىدۇ. تۆپراقتىكى ئورگانىك ماددىلار مىقدارىنىڭ ئەڭ يۇقىرىسى 1.78%، ئەڭ تۆۋىنى 0.37%، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 0.89%. كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.4℃، قىراۋسىز مەزگىل 210 كۈن بولىدى. سۇ مەنبەسى جەھەتتە ئاز سانداكى كەنتلەردە بۇلاق سۈيى بولغاندىن تاشقىرى، ئاساسلىقى گەز دەريا سىغا تايىنىدۇ، 1985 - يىلى ئەھمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ 67 مىليون 93 مىڭ كۇپمېتر، ھەر مو يەرگە كەرگەن سۇ 1100～550 كۇپمېتر بولدى.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇلاقسۇ ئازادلىقتىن ئىلگىرى بورخىلتاي دەپ ئاتالغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950-يىلى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بورخىلتاي رايونى بولۇپ قۇرۇلغان، 1958-يىلى 9-ئايدا بۇلاقسۇ خەلق كومۇنىسى قۇرۇلغان، 1984-يىلىنىڭ ئاخىرىدا بۇلاقسۇ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985-يىلى يېزا بويىچە جەمئىي5954 ئائىلە، 25 مىڭ 406 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 12991، ئايالار 12 مىڭ 415، بازار نوپۇسى 2.72پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 97.28 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. ئۇيغۇرلار25 مىڭ 155 بولۇپ، 99.01 پىرسەنتنى، قىرغىزلار 246 بولۇپ، 0.97پىرسەنتنى ئىگەللىدى، خەنزۇلارتۆت، ئۆزبېك بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 16 كەنتبار. ئۇلار: بىرىنچى يېڭىچەك، ئىككىنچى يېڭىچەك، تورچىباغ، قىزى، كونا ھويلا، تۆرەباغ، دەسۇ، يېڭىمبۇرۇق، ئۆستەڭبويى، يۇقارقى لەڭگەر، چارەك، ياقاش، ئورۇنباستى، قارا باغ، ئارال، توغراقبېشى كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 140 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: قادىر ياسىن.

يېزا باشلىقى: روزى ئوسمان (مۇۋەققەت).

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە1985-يىللىق ئومۇمىي كىرىم ئالتە مىليون 247 مىڭ 100 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.56% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇ كۆلىمى70 مىڭ 800 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئۇ- ئىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 67 مىڭ 500 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 17 مىليون 602 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.68% ئاشتى، كىۋىز 10 مىڭ مو، پاختا ئومۇمىي مەھ- سۇلاتى 7530 دۇن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 26.8% ئاشتى؛ ياغلىق دان 4500 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 752 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.7% ئاشتى. ئەھيا قىلمىغان ئورمانلىقى ساقلانغان كۆلىمى 38مىڭ 854 مو، ئورمان بىلەن قاپ- لىنىش نىسبىتى 12.9%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 1.53 مو بولدى، چارۋە- لىك ئومۇمىي سانى 33 مىڭ 878 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.4% كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: 25 كارخانا ، 330 ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. 1985- يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 525 مىڭ 300 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 77.17% كۆپەيدى.

سودا: 1985 - يىلدىكى سودا تور - نۇقتىلىرى 20، سېتىۋېلىش مىقدارى بىر مىل- يون 618 مىڭ 400 يۈەن، سېتىش مىقدارى بىر مىليون 116 مىڭ 300 يۈەن بولدى.

قاتناش ، پوچتا - تېلېگراف: 1985 - يىلدىكى ئاپتوموبىل 15، چوڭ - كىچىك چاق- لىق تراكتور 66 ، ئات ھارۋىسى 65، ئېشەك ھارۋىسى 5260. يېزىدا پوچتا-تېلېگراف پونـ- كىتى، كەنتلەردە ئاددىي تاش يوللار بار، يېزىدىن ناھىيە بازىرىغا، قەشقەرگە ئاپتوبوس قاتنايدۇ. پوچتا - تېلېگراف ، قاتناش تەرەپ - تەرەپكە راۋان.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 - يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ 15، جەمئىي ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىلەر 163، ئوقۇغۇچىلار 3965. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۇزىلى، كىنو ئەترىتى، دوختۇرخانا بار. 16 كەنتنىڭ ھەممىسىدە قىرائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى، ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى بار. يېزا بويىچە 16 تېببىي خادىم، 40 كېسەل كارىۋىتى، 18 سانىتار، 59 تېلېۋىزور بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 138.97 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 703 جىڭ، يېزا بويىچە بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 559 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 22 يۈەن بولدى. (چىۋجىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ)

تېرىم يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: تېرىم يېزىسىنىڭ شەرق تەرىپى ئاقتو ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى ئوپال يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى تاشمىلىق يېزىسىغا، شىمال تەرىپى بۇلاقسۇ يې- زىسىغا تۇتۇشىدۇ، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 11 كىلومېتر، جەنۇبى بە- لەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 11 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 93.6 كۋادرات كە- لومېتىر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىسلەن ناھىيە بازىرىنىڭ ئۇز سىزىقلىق ئارىلىقى 27 كىلومېتىر كېلىدۇ.

بۇ يېزا گەز دەريا سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تەنىدۇرمىسىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىغا جايلاش-

قان، دېڭىز يۈزىدىن 1470 مېتر كېلىدۇ. ئىككى تەرىپى تاش ـ شېغىللىق ساي، يەرشەكـ لى غەربىيجەنۇبتىن شەرقىي‌شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ. ئاساسلىق تۈپرەقى لايلاتما تۈپـ راق ۋە چۆللۈك تۈپراقتىن تۇبارەت، ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى ناھايىتى تۆۋەن. كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.3 ℃، قىراۋسىز مەزگىل 208 كۈن بولدى. سۇ مەنـ بەسى گەز دەريالىرى بولۇپ، 1985 ـ يىلى (سۇ تارتىلغان يىلى) ئەملىي تەقسىملەنگەن سۇ 10 مىليـون 432 مىڭ 800 كـۇبېمېتر، ھەر مـو يەرگە كىرگەن سۇ 1000 ~ 500 كۇبېمـېتر بـولدى.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: تېرىم يېزىسىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلـدە بوردىخىلتاي (ھازىرقى بۆلاقسۇ) غا تەۋە بولغان، كومۇنىلاشقاندىن كېيىن تاشىملىقـقا قارىغان، 1984 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا مۇستەقىل ھالدا تېرىم يېزىسى بولۇپ قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى‌يېزا بويىچە 749 ئائىلە، 3273 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە تەرلەر1592، ئاياللار1681؛ بازار نوپۇسى2.26پىرسەنتنى، يېزا نوپۇسى 97.74 پىرسەنتنى ئىگىلىدى . ئۇيغۇرلار3258 بولۇپ، 99.5 پىرسەنتنى ئىگىلىدى، قىرغىزلار 15.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە تۆت كەنت بار،ئۇلار: يۇلغۇن بۇغرا، تۆۋەنكى تېرىم، يۇقارقى تېرىم، تۆتكۆل كەنتىدىن ئىبارەت. 21 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: مەھەممەد يۈسۈپ.

يېزا باشلىقى: ئىلياس.

ئىقتىسادى : يېزا بويىچە 1985 ـ يىلىدىن ئومۇمىي كىرىم 728 مىڭ 900 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن % 40 كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇ يەرکۆلىمى 12 مىڭ 300 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېگىز ئورمانغا تېرىلغان ئاشلىق 7700 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئىككىـ مىليون ئۈچ مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن % 17.7 ئاشتى؛ كېۋەز 1200 مو، پاختـا ئومۇمىي مەھـسۇلاتى 760 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىـلدىكىدىـن %31 ئاشتى؛ ياغلىق دان 1400 مو، ئومۇـ مىي مەھسۇلاتى 114 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىـن %10.4 ئاشتى. ئەھيا قىلىنـ غان ئورمانلىقنىڭ ساقلانغان كۆلىمى 7746 مو، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى %5.53،ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 2.37 مو بولدى. چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 4841 بوـ لۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %6.5 ئازايدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: تۆت كارخانا، 12 ئىشچى ـ خىزمەتچىـسى بار. 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 4980 يۈەن بولـدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: 1985 ـ يىلدىكى ئاپتوموبىل بىر، چاقلىـق تراكتور بەش، ئېشەك، ئات ھارۋىلىـرى 151، كەنتلەردە 88 كىلـومېتر كېلىدىغان ئاددىي تاش ـ يوللار بار. پوچتا ـ تېلېگـرافى، قاتناش راۋان.

مەدەنىيەت،مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ تۆت، ئوقۇتقۇچى،ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 27، ئوقۇغۇچىلار 572. يېزىدا دوختۇرخانا، كەنتلەردە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى، قىرائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى ۋە تېلېۋىزور ئۆيى بار. يېزا بويىچە ئۈچ تەبـ

بىي خادىم، يەتتە سانتار، 15 كېسەل كارىۋېتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلىھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپكىرىمى 117.25 بولۇن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 657.4 جىڭ بولدى. (چېۋچىيۇ، توختى ئىمىن ، ۋاڭ چېڭفۇ)

ئوپال يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: ئوپال يېزىسى ناھىيىنىڭ غەربىي جەنۇبىي بۇرجىكىگە جايلاشقان. شەرق تەرىپى تېرىم ۋە سايباغ يېزىلىرىغا، غەرب تەرىپى ئۇلۇغچات ناھىيىسىگە، جەنۇب تەرىپى ئاقتو ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى قۇمتاغ ئارقىلىق مۇش يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 28 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ ئۇزۇنلىقى 54 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 1116.68 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ ئارىلىقى 29 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ ئوچ تەرىپىنى تاغ ئوراپ تۇرىدۇ، بىر تەرىپى دەريا غا تۇتۇشىدۇ، يەر شەكلىدىن ئالغاندا غەربىي جەنۇبى ئېگىز، شەرقىي شىمالى پەس، ئېگىز - پەسلىكى بىر قەدەر چوڭ، لېكىن دېھقانچىلىق رايونى بىر قەدەر تۆز بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1500 ~ 1370 مېتر كېلىدۇ. قىسمەن يەرلىرى گەز دەريا سىنىڭ سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغاندىن تاشقىرى، كۆپ قىسىم ئېتىزلىرى بۇلاق سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلىدۇ. تاغلىق رايونىنى ھېسابقا ئالمىغاندا. تۇپراق ئەتىدائىلاشتۇرۇلمىغان تۇپراق كۆلىمى 22.97 پىرسەنتتىن، چىملىق تۇپراق كۆلىمى 9.77 پىرسەنتتىن، چۆللۈك تۇپراق كۆلىمى 29.83 پىرسەنتتىن، تۆز لۇق تۇپراق كۆلىمى 30.76 پىرسەنتتىن، قۇملۇق تۇپراق كۆلىمى 4.72 پىرسەنتتىن، ئاسلىق تۇپراق كۆلىمى 1.95 پىرسەنتتىن ئىبارەتلىكىدۇر. بوران، مۆلدۈر قاتارلىق ئاپەت خاراكتېرلىك ھاۋاسى بار. كان بايلىقىدىن گەچ، ئاھاك تېشى، تاش تۆز قاتارلىقلار بار.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئوپال قەدىمكى كېنجىك بوستانلىق بولۇپ، تاريخى ئۇزۇن، موھىتى گۈزەل. ئوپۇلات كەنتىدىن قېزىپ چىقىرىلغان تاش ھالقا، يىپ ئىگىرىش چاقى، تاش پىچاق قاتارلىق يېڭى تاش قوراللار مىلادىدىن ئىلگىرىكى تۆت - بەش مىڭ يىل بۇرۇنلا ئىنسانلارنىڭ بۇ يەردە تېرىكچىلىك قىلىپ كەلگەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. ئازادلىقتىن ئىلگىرى 16 كەنت بولغان، چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە « ئوپال يېزىسى » دەپ ئاتالغان، مىنگونىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا « ئوپال يېزىسى » دەپ ئاتالغان، ئازادلىقتىن كېيىن ئوپال رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلغان، 1958 - يىلىنى ئوپال خەلق كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1984 - يىلى ئوپال يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 5381 ئائىلە، 23 مىڭ 178 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 11 مىڭ 685، ئايالار 11 مىڭ 493؛ بازار نوپۇسى 3.53 پىرسەنتتىن، يېزا نوپۇسى 96.47 پىرسەنتتىن ئىبارەتلىكىدۇر. ئۇيغۇرلار 23 مىڭ 64 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.57 پىرسەنتتىنى ئىگىلىدى، باشقا مىللەت تەركىبىدىن قىرغىزلار 73، خەنزۇلار 35، ئۆزبېكلەر ئالتە بولۇپ، 0.43 پىرسەنتتىنى ئىگىلىدى.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 15 كەنت بار، ئۇلار : قاراباش ، بەشباغ ،

ياغۇ، باش ياغۇ، مو للام بېغى، كۆكچى، قۇمباغ، دوغلات، شوتا، ھۆل جېگدە، قارا ئۆسۈتەك، ئاچا، دوقات، ئايدىڭكۆل، ئاقئۆستەك قاتارلىقلار بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: كەرىم قاسىم.

يېزا باشلىقى: قۇربان سۇلايمان.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم ئالتە مىليون 110 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.47% ئاشقان.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇيەر كۆلىمى 56 مىڭ 200 مو، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېچىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 53 مىڭ 900 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 16 مىليون 813 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.7% ئاشتى؛ كېۋەز 12 مىڭ 800 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9160 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.4% ئاشتى؛ ياغلىق دان 2200 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 546 مىڭ 600 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.3% كەمايدى. ئەسلىدە قىلمىغان ئورمانلىقنى ساقلانغان كۆلىمى 39 مىڭ 322 مو، ئورمان يىلىن قاپلىنىش نىسبىتى 2.39%، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 1.69 مو بولدى. چارۋىلىق ئومۇمىي سانى 27 مىڭ 828 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13% ئاشقان.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: 18 كارخانا، 255 ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. 1985 ـ يىلى ئومۇمىي كىرىمى 216 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.85% كۆپەيدى.

سودا: 1985 ـ يىلى سودا تور ـ نۇقتىسى 20، سېتىۋېلىش مىقدارى بىر مىليون 806 مىڭ يۈەن، سېتىش مىقدارى بىر مىليون 646 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: 1985 ـ يىلدىكى ئاپتوموبىل 14، ھەرخىل تراكتور 45، ريزىنكا چاقلىق ئات ھارۋىسى 150، ئېشەك ھارۋىسى تۆت مىڭ. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى، كەنتلەردە ئاددىي تاشيولار بار، يېزىدىن ناھىيە بازىرىغا، قەشقەرگە ئاپتوبوس قاتنايدۇ، قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف راۋان.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985 ـ يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ 14، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 242، ئوقۇغۇچىلار 4153. يېزىدا دوختۇرخانا، كەنتلەردە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتلىرى بار، جەمئىي 18 تېببىي خادىم، 36 كېسەل كارىۋىتى، 20 سانىتار بار. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، كىنو تەرىتى بار، كەنتلەردە قىرائەتخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، تېلېۋىزور ئۆيى، مەدەنىي كۆكۈل ئېچىش پائالىيەت ئۆيى بار. يېزا بويىچە 162 تېلېۋىزور بار؛ 1500 ئائىلىلىك دېھقانلىق ئۆيگە زوۋۇك بېكىتىلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسلۇق ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 144.89 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 724 جىڭ بولدى. يېزا بويىچە دېھقانلار بانكىدىكى ئامانەت پۇلى بىر مىليون 71 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسلۇق ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 46.20 يۈەن بولدى.

باشقىلار: 1985 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى ساقەت 20 دەن 41 مىنۇت ئۆتكەندە 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرىدى، ئاپەتكە ئۇچرىغان كۆلەم 118 كۇۋادىرات كىلومېتر، ئا-

يەتكە ئۇچۇرغان نوپۇس 18 مىڭ 386 بولۇپ، 157 تادەم يارىلاندى، 45 تادەم ئۆلىدى، 20 مىڭ 584 ئېغىز ئۆيگە ئۆرۈلدى.

تاشارە ـ ئەتىقە: مىلادى 11 ـ ئەسىردە ئۆتكەن ئۇيغۇر تىلشۇناس مەھمۇد قەشقەرى مەقبەرىسى، قەدىمكى زامانداكى بۇددا ئىبادەتخانىسىنىڭكونا ئورنى بار. (چىۋچىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ، قارى غازى)

تاشمىلىق يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تاشمىلىق يېزىسىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپى تاغلىق ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى گەز دەرياسى تارقىلىق ئوپال يېزىسىغا، شىمال تەرىپى تېرىم يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 22 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 17 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 348.36 كۋادىرات كىلومېتىر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ ئوتتۇرا سىزىقلىق تارىلمىقى 35 كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا گەز دەرياسىنىڭ يۇقىرىقى ئېقىندۇرمىسىنىڭ ئوتتۇرا، يۇقىرى قىسمىغا جايلاشقان، دېڭىز يۈزىدىن 1600 ~ 1470 مېتر كېلىدۇ. غەربى ئېگىز، شەرقى پەس، ئەڭچوڭ پەسلىشى $\frac{28}{500}$، تادەتتىكى پەسلىشى $\frac{15}{1000}$. تېرىلغۇيېرىنىڭ تولىسى لايلا تما توپراق، ئەتراپى لايلا تما چۆللۈك توپراق، تادەتتىكىچۆللۈك توپراق ۋە قۇملۇق توپراق بىلەن قورشالغان. 1985ـ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 9.8℃، ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 37.8℃، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 21.1℃ـ، قىراۋسىز مەزگىل 208 كۈن بولدى. سۇمە نبەسى جەھەتتە 0.15 سىكونت كۈپمېتر كېلىدىغان بۇلاق سۇيىدىن تاشقىرى، پۈتۈنلەيگەز دەرياسىنىڭ سۇيى بىلەن سۇغۇرۇشقا تايىنىدۇ. 1985ـ يىلى (سۇ خېلى تارتىلغان يىلى) ئەمەلىي تەقسىملەنگەن سۇ 32 مىليون 296 مىڭ كۈپمېتر، ھەرمو يەرگە كىرگەن سۇ 1000 ~ 550 كۈپمېتىر بولدى. كان بايلىقىدىن تاش تۇز، گەچ بار.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: تاشمىلىق يېزىسىچىك سۇلالىسى دەۋرىدە تاشمىلىق يېزىسى دەپ ئاتالغان، مىنگونىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا تاشمىلىق يېزىسى دەپ ئاتالغان. ئازادلىقتىن كېيىن تاشمىلىق رايونى قۇرۇلغان. 1958 ـ يىلى تاشمىلىق خەلق كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1984 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا تاشمىلىق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 4132 ئائىلە، 18 مىڭ 628 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر 9670، ئاياللار 8958؛ بازار نوپۇسى 4.02 پىرسەنتتىن، يېزا نوپۇسى 95.98 پىرسەنتتىن ئىبارە للىدى. ئۇيغۇرلار 18 مىڭ 487 بولۇپ، 99.24 پىرسەنتتىن ئىبارە للىدى، خەنزۇلار 34، قىرغىزلار 96، تاجىكلار 11.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا ئاتەۋسىدە 14 كەنت بار. ئۇلار: يۇقارقى ھاسا ئېرىق، ساغان، قاشبېشى، ئەسكا، قاش تۆۋى، تاشئېرىق، غىلدىرلاق، رازبكا، يۇقارقى تېتىمر، قەشقەريەلگەن، ئاياغ تېتىمر، ئاياغ سېرىقئاتا، يۇقارقى سېرىقئاتا، ئاياغ ھاسا ئېرىق كەنتىدىن ئىبارەت. 98 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: مەھەممەت باقى.

يېزا باشلىقى: ئابدۇرىشىت جۇمە.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم تۆت مىليون 395 مىڭ

100 يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 31.73% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: تېرىلغۇيەر كۆلىمى 42 مىڭ 600 مو. بۇنىڭ ئىچىدە ئاق يەرگە ۋە ئېگىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 37 مىڭ100مو. ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىليون 507 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.1% ئاشتى؛ كېۋەز 7200 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 3370 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.1% ئاشتى؛ يانغىلىق دان 2700 مو. ئومۇمىي مەھسۇلاتى 431 مىڭ 700 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.7% ئاشتى. ئەھيا قىلىنغان ئورمانلىقنىڭ ساقلانغان كۆلىمى 19 مىڭ 378 مو، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 3.7%. ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئورمان يېرى 1.04مو بولىدى. چارۋىنىڭ ئومۇمىيسانى 28 مىڭ 400 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.2% كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: 19 كارخانا. 130ئىشچى-خىزمەتچىسى بار. 1985 - يىلىق ئومۇمىي كىرىمى180 مىڭ 100 يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.5% ئاشايدى.

سودا: 1985-يىلى سودا تور-نۇقتىسى28، سېتىۋېلىش مىقدارى 944 مىڭ يۇەن، سېتىش مىقدارى 770 مىڭ يۇەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: 1985 - يىلدىكى ئاپتوموبىل ئالتە، چاقلىق تراكتور 37، ئىشەك، ئات ھارۋىلىرى 1168 . يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى، كەنتلەردە ئاددىي تاشيوللار بار. يېزىدىن ناھىيە بازىرىغا ئاپتوبوس قاتنايدۇ.

مەدەنىيەت، ماۋارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: 1985-يىلدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىر، باشلانغۇچ مەكتەپ 12، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر152، ئوقۇغۇچىلار2737. يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۈنۈملۈك، كىنو ئەتىرىتى، دوختۇرخانا بار، 14 كەنتتە تەنتەربىيە پائالىيىتىمەيدانى، 12 كەنتتە قىرائەتخانا، 10 كەنتتەمەدەنىي كۆكۈل ئېچىش پائالىيىتى ئۆيى بار. يېزا بويىچە سەككىز تەببىيخادىم، 19 سانىتار، 40 كېسەلكارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 170يۇەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 611 جىڭ بولدى. يېزا بويىچە بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 653 مىڭ يۇەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 35.05 يۇەن بولدى. (چىۋجىيۇ، توختى ئىمىن، ۋاڭ چېڭفۇ)

توققۇزاق بازىرى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: توققۇزاق بازىرى ناھىيە بازىرىدۇر. ئۇ سايباغ يېزىسى تەۋەسىگە جايلاشقان، شەرقىي شىمال تەرەپى مەڭگەنكەنتىگە، غەرب تەرەپى پىلالكەنتىگە، جەنۇب تەرەپى ئىشلەمچى كەنتىگە تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىيەر مەيدانى توققۇز كۇۋادىرات كىلومېتىر كېلىدۇ. قەشقەرشەھىرىگە 15 كىلومېتىر كېلىدۇ.

ناھىيە بازىرىدا غوللۇق يولدىن توققۇزى بار، يولنىڭ ئىككى قاسىنقىغاسىنتولىلار تىكلەنگەن، چىراقلار ئورنىتىلغان ھەمدەسۇسىستېمىسى، ئورمان بەلبېغى يۇرۇشلەشتۇرۇلگەن. بۇنىڭ ئىچىدە ئاسفالىت يولدىن تۆتى بار. مەركىزىي غوللۇق يولنىڭ ئومۇمىيكەڭلىكى 42 مېتر، يول يۈزى 12 مېتر كېلىدۇ، يولنىڭ ئىككى قاسىتقىدا 9.5 كەڭلىكتىكى مەنزىرە ئورمان بەلبېغى (بەش رەت)، 5.5 مېتىر كەڭلىكتىكى پىيادىلار يولى بار. بازارنىڭ ئوتتۇرا قىسمىدا

مەكتەن تۆستىكى، جەنۇبىي قىسمىدا شوغۇز تۆستىكى بار، پاكىستانغا بارىدىغان جۇڭگو - پاكىستان خەلقئارا تاشيولى مۇشۇ بازارنى كېسىپ تۆتىدۇ.

توزۇلمىسىنىك تۆزگىرىش جەريانى: كونىشەھەر ناھىيىسىنىك 1952-يىلدىن ئىلگىرىكى ناھىيە بازىرى قەشقەر شەھىرىدە بولغان، 1952- يىلى 9- ئايدا ناھىيە بازىرىدىن ئايرىلىپ چىقىپ قەشقەر شەھىرى قۇرۇلغان، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ۋە ناھىيىلىك بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار 1955- يىلى ھازىرقى ناھىيە بازىرى — توققۇزاقتا كۆچۈپ چىققان. 1958- يىلى بۇ يەردە بازار قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985-يىلى بازار بويىچە جەمئىي1618 ئائىلە،8415 نوپۇس بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئەرلەر4506، ئايالار3909. ئۇيغۇرلار6998 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ83.16 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 1359 بولۇپ، 16.15 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، قىرغىز، موڭغۇل، خۇيزۇ، تۆزبېك قاتارلىق باشقا مىللەتلەر نوپۇسى جەمئىي 58.

مەمۇرىي رايونى: ج ك پ كونىشەھەر ناھىيىلىك كومىتېتى، كونىشەھەر ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى، ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى، ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەش ۋە ناھىيىگە بىۋاستە قاراشلىق 99 ئورۇن، ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق بىر ئورۇن مۇشۇ بازار ئىچىدە تۇرىدۇ. بازار تەۋەسىدە بىر كەنت (قوشۇمچە چوڭ ئەترەت)، ئۈچ مەھەللە بار.

بازار باشلىقى: تۇراپ قاسىم.

ئىقتىسادى: بازار بويىچە 1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىم 206 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 54.95% كۆپەيدى. بازار باشقۇرغان كارخانىدىن بىناكارلىق، تۇنىكىسازلىق،چىش سېلىش،ياغاچ جاھازلىرى ئىشلەش، ناۋايلىق، توخۇچىلىقتىن ئىبارەت ئالتە كارخانا بار، ئىشچى - خىزمەتچىسى 16، كىرىمى 50 مىڭ 900 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 89.93% كۆپەيدى . ئوتياش ئەترىتىنىڭ تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 900 مو، ئاق يەرگە ۋە ئېگىز ئورنىغا تېرىلغان ئاشلىق 1000 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 321 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.63% ئاشتى؛ كېۋەز 100 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 110 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن52% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ سانى 708 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5% كۆپەيدى. ئوتياش ئىشلەپچىقىرىشىدا سۇلياۋپارىنىڭ ئورنىتىلدى، ناھىيە بازىرى ھەر خىل يېگى ئوتياش بىلەن تەمىن ئېتىلدى.

سودا: دۆلەت ئىگىلىكىدىكى، كوللېكتىپ ۋە يەككە باشقۇرۇشتىكى تۈرلۈك مالالار، مېتال بويۇملىرى، يەرلىك مەھسۇلاتلار، يېزا ئىگىلىك ماشىنا- سايمانلىرى، ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى قاتارلىق 178 سودا تۈرى-نۇقتىسى بازار ئىچىگە تەسىس قىلىنغان، يەكشەنبە كۈنى بازار بولىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە. تەنتەربىيە: بازار ئىچىدە ناھىيىگە قاراشلىق ئوتتۇرا مەكتەپتىن ئىككىسى، پارتىيە مەكتىپىدىن بىرى ، ئوقۇتقۇچىلار بىلىم ئاشۇرۇش مەكتىپىدىن بىرى ، باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئىككىسى، بالىلار يېسلىسىدىن بىرى ، كىنوخانىدىن بىرى ، چىراقلىق توپ مەيدانىدىن ئىككىسى، غالتەكلىك كانكىمەيدانىدىن بىرى بار. مەدەنىيەت يۇرتى،كىتابخانا،قىرائەتخانا، سەنئەت ئۆمىكى ۋە ھەر خىل توپ قاتارلىق

يېڭسار ناھىيىسى

ماڭشىن يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: ماڭشىن يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆت كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپىساغان يېزىسىغا، شەرقىي شىمال تەرىپى سېپىتلە يېزىسىغا، غەرب تەرىپىشەھەر ئەتراپى يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپىقۇم چۆللۈككە تۇتىشىدۇ. يەر شەكلى جەھەتتە شەرقىي شىمالى پەس، جەنۇبىي قىسمى ئېگىز، ئومۇمىي يەر مەيدانى 46.45 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ماڭشىن1913 - يىلى شەھەر ئەتراپى رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1944 - يىلى يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن. تازا دىققىتىنكېيىن، 1950 - يىلى 2 - رايون بولۇپ، قارىمىقىدا 10 يېزا تەسىس قىلىنغان، 1958 - يىلى ماڭشىن كومۇنى قۇرۇلۇپ، قارىمىقىدا بەش باشقۇرۇش رايونى تەسىس قىلىنغان، 1966 - يىلى ئاۋانگارت كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1978 - يىلى ماڭشىن كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984 - يىلى ماڭشىن يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 3850 ئائىلە، 16 مىللەت 436 نوپۇس بار، بۇ-نىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 16 مىللەت 28، غەيرى يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 408، ئۇيغۇرلار 16 مىللەت 399، بۇنىدىن تاشقىرى خەنزۇ ۋە ئۆزبېكلەر بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: بۇيېزا تەۋەسىدە 15 كەنت بار. ئۇلار: چاقا، كۆلباغ، قارا باغ، تۆۋەن ئارا مەھەللە، ئاققۇش، تۆۋەن خوجا ئېرىق، يۇقىرى خوجا ئېرىق، ئارا مەھەللە، چاقىر قوي، قارا باش لەڭگەر، قارا باش لەڭتەي، يار تۆگىمەن، يۇقىرى قوغاش، تۆۋەن قوغاش، قارا باش كەنتىدىن ئىبارەت. 21 مەھەللە بار.

مەدەنىيەت، تەنتەربىيە پائالىيەتسورۇنلىرى بار. بەردوختۇرخانا بولۇپ، ئۇنىڭدا ئىچكىكېسەللىكلەر بۆلۈمى، تاشقىكېسەللىكلەر بۆلۈمى، ئايالlar بۆلۈمى، balalar بۆلۈمى، رېنتگېن بۆلۈمى، ئامبۇلاتورىيە قاتارلىق بۆلۈم - ئىشخانىلار تەسىس قىلىنغان، بۇنىڭدا 166كېسەلكارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: بازار ئىچىدىكى ئۆي-ئىمارەتلەرنىڭ تولىسى كېسەك بىلەن ياغاچ قۇرۇلمىسى ئىدى. يېقىنقىسى يىللاردىن بۇيان، 20 بىنا سېلىندى، بۇنىڭ ئىچىدە ئۈچ قەۋەتلىكتىن يۇقىرى بىنادىن ئۇنى بار. ئالتەسۇ مۇنارىسى ياسىلىپ، تۆت موتۇرلۇق قۇدۇق قېزىلىپ، 4900 مېتىر ئۆزۈنلۇقتا يەر ئاستىسۇ تۇرۇبىسى يولى پۈتتۈرۈلۈپ، ئىدارە، زاۋۇت - كان ۋە شەھەر - بازار ئاھالىلىرىنىڭ سۇ ئىچىش مەسىلىسى ئاساسىي جەھەتتىن ھەل قىلىندى. 1985 - يىلىى، بازاردىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر، ئاھالىلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 800مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن49.34% كۆپەيدى، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 95.07 يۈەن بولدى. (چىۋجىيۇ، ۋاڭچېڭفۇ)

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئوبۇل تۇردى.

يېزا باشلىقى: تۇرسۇن مەھەممەت.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئۇچ مىليون 993 مىڭ 800 يۈەنگە يەتتى.

تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 27 مىڭ مو. 1985- يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 21 مىڭ مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 685 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.1% ئاشتى؛ كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 4300 مو، ئىشلەپچىقىرىلغان ساپ پاختا 3620 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.4% ئاشتى؛ ياغلىق دان تېرىلغان كۆلەم 700 مو، مەھسۇلاتى 584 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.24% ئاشتى؛ 1985- يىلى چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 18 مىڭ 939 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.6% كۆپەيدى؛ ئورمان يېرى كۆلىمى 8116 موغا، 1985- يىلى تېكىلگەن جەرىمە 156 مىڭ تۈپكە، يېتىشتۈرۈلگەن كۆچەت كۆلىمى 761 موغا يەتتى.

1985- يىلى ساغان سۇ ئامبىرىدىن ئارا مەھەللە كەنتىگىچە بولغان، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى سەككىز كىلومېتر كېلىدىغان بىر ئۆستەڭ ئېلىندى. 1960- يىلى ياسالغان ماگىشىن تۇغمىنىڭ سۇ سىغىمچانلىقى بەش كۇپمېتىر كېلىدۇ.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 332 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 199% كۆپەيدى. ساپ پايدىسى 68 مىڭ يۈەنگە يەتتى، كارخانىدىن 11ى، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 116 سى بار. ئۇن زاۋۇتى، خىش - ھېجىرخۇمدانى، 50 كىلوۋاتلىق سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن ئىككىسى بار، يەنە، پىچاقچىلىق، كەش- بۆكچىلىك قاتارلىق قوللىسانائەت بار. يېزا بويىچە ئاپتوموبىلىدىن تۇتى، ھەر خىل تېپتىكى تراكتورىدىن 71ى بار.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە 56 سىنىپلىق توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، 102 ئوقۇتقۇچىسى، 1481 ئوقۇغۇچىسى بار؛ ئۇچ سىنىپلىق بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 23 ئوقۇتقۇچىسى، 95 ئوقۇغۇچىسى بار. بىر دوختۇرخانا، 13 دوختۇر - سېستىرا، 40 كېسەلكارىۋاتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 166.70 يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 808 جىڭ بولدى، يېزا بويىچە 28 تېلېۋىزور، 43رادىئولۇق ئۇنىتالغۇ بار. (يۇنۇس سەمەت، ماباۋلىن ، سۇي شىكۇن، ئەن جۈچاۋ)

ساغان يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ساغان يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىدىن 13.7 كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە، جەنۇب تەرىپى توپاۋۇق يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ماگىشىن يېزىسىغا، شىمال تەرىپى يېڭىيەر يېزىسىغا تۇتىشىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1264 مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى جەھەتتە شەرقىي شىمالى پەس، غەربىي جەنۇبى ئېگىز، ئومۇمىي يەر مەيدانى 257.38 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. تۇپراق قىسمىنىڭ تولىسى زەيلىشىپ كەتكەن.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1913-يىلى يېڭسار ناھىيە بولۇپ تەسىس قىلىنغاندا ساغان بىلەن يېڭىيەر بىر يېزا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى ساغان 3- رايون بولغان، 1958- يىلى ساغان كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1966- يىلى شەرق قىزارمىسى كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1978- يىلى يەنە ساغان كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984- يىلى ساغان يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەت تىلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 4014 ئائىلە، 15 مىڭ 303 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 14 مىڭ 964، غەيرىي يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 349، ئۇيغۇرلار 15 مىڭ 270 ، خەنزۇ ، خۇيزۇ قاتارلىق مىللەت تىلەرمۇ بار .

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 20 كەنت بار . ئۇلار : يۇقىرى تاغئاز ، ئوتتۇرا تاغئاز ، يۇقىرى لەڭگەر ، ئوتتۇرا لەڭگەر ، تۆگمە ئىچىرىق، يېڭەن كۆل ، شوخۇلۇق، نورۇنلۇق ئايمغى ، قوتان ، ئاچال ، سەكاپ ، قاخشال قوغۇن ، غەربىي قۇم ، تېرەك ئالدى، بازار بېشى ، ھەسەن بايئىرىق ، ئاقباغ ، توغرا ئىرىق ، كەنتئىچىرىق ، شاپ قوغان كەنتىدىن ئىبارەت. 26 مەھەللە ، ئىككى ئورمانچىلىق مەيدانى ، بىر باغۋەنچىلىك مەيدانى بار .

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى : تۇرسۇن ھاشىم .

يېزا باشلىقى : ئوبۇل توختى .

ئىقتىسادى : 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئۈچ مىليون 560 مىڭ يۈەنگە يەتتى . تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 52 مىڭ مو . 1985 - يىلى ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 199 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8% ئاشتى ؛ كۈز تېرىلغان كۆلەم 8300 مو ، پاختا مەھسۇلاتى 5750 دەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2% ئاشتى ؛ ياغلىق دان تېرىلغان كۆلەم 1426 مو ، مەھسۇلاتى 922 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% ئاشتى ؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 23 مىڭ 497 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.5% كۆپەيدى . ئورمان يېرى كۆلىمى 32 مىڭ 834 موغا ، 1985 - يىلى تىكىلىگەن جەرىم 110 مىڭ تۈپكە . يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەت كۆلىمى 445موغا يەتتى.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 151 مىڭ يۈەنگە يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 196% كۆپەيدى ، ساپ پايدىسى 32 مىڭ يۈەنگە يەتتى . كارخانىدىن 15 ى ، ئۇنىڭدا ئىشلەپچىقارغانلاردىن 84 ى بار . يېزا بويىچە ئاپتوموبىلدىن ئىككىسى ، ھەر خىل تېپتىكى تراكتوردىن 34 ى ، توپا ئىتتىرىش ماشىنىسىدىن ئىككىسى ، تراكتور پونكىتەدىن بىرى ، يېزا ئىگىلىك، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىغا ئىش قوشۇش كارخانىسىدىن بىرى ، ئۇن تارتىش ماشىنىسىدىن تۆتى . پاختا ئېتىش ماشىنىسىدىن بىرى ، توك تۇغمىنىدىن ئىككىسى بار .

مەدەنىيەت ، ماارىپ ، سەھىيە: يېزا بويىچە 62 سىنىپلىق توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ ، 89 ئوقۇتقۇچىسى ، 1553 ئوقۇغۇچىسى بار ؛ ئۈچ سىنىپلىق بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ، 23 ئوقۇتقۇچىسى ، 72 ئوقۇغۇچىسى بار . بىر دوختۇرخانا، 16 دوختۇر - سېستىرا ، 30 كەسەل كارىۋىتى بار .

خەلق تۇرمۇشى: ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 180 يۈەن ، ھەر نوپۇسنىڭ

ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 819 جىڭ بولدى . يېزا بويىچە 14 تېلېۋىزور ، 23 رادىئولۇق ئۇلىنالـ
غۇ ، بىر رادىئو ئۇزىلى ، ئىككى كىنو ئەترىتى بار . (يۇنۇس سەمەت ، ما باۋلىن ، ئەن جۈچاۋ ، سۇي شىكۇن)

يېڭىيەر يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: يېڭىيەر يېزىسى يېڭىسار ناھىيىسە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا جايلاشقان ، ناھىيە بازىرىغا 12.4 كىلومېتىر كېلىدۇ ، شەرقىي جەنۇب تەرىپى ساغان يېزىسىغا ، غەربىي قىسمى سېيتله يېزىسىغا ، غەربىي جەنۇب تەرىپى ماڭشىن يېزىسىغا ، شىمال تەرىپى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 64.72 كۋادرات كىلومېتىر كېلىدۇ ، يەر شەكلى جەھەتتە شەرقىي شىمالى پەس ، غەربىي جەنۇبى ئېگىز ، بۇ يېزا تۆۋەن ئېقىمغا جايلاشقاچقا ، يەر تۈزۈلۈشى تۈز ، تۆپـ رىقىنىڭ زەيلىشىشى ئىنتايىن ئېغىر .

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1913 ـ يىلى يېڭىسار ناھىيە بولۇپ تەسىس قىلىنغاندىن كېيىن ، يېڭىيەر ساغانىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان ، 1944 ـ يىلى يېڭىيەر يېزىسى بولغان ، ئازادلىقتىن كېيىن ، 1950 ـ يىلى 5 ـ ئايدا ساغان رايونىنىڭ باشقۇـ رۇشىغا يېرىلگەن ، 1958 ـ يىلى ساغان كوممۇنىسىنىڭ بىر باشقۇرۇش رايونى بولغان ، 1961 ـ يىلى يېڭىيەر كوممۇنىسى بولغان ، 1966 ـ يىلى قىزىل مۇھاپىزەتچى كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن ، 1978 ـ يىلى نامى يېڭىيەر كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن ، 1984 ـ يىلى يېڭىيەر يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن .

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 1993 ئائىلە ، 7551 نوپۇس بار ، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 7325 ، غەيرىي يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 226 ، ئۇيغۇرلار 7539 ، ئۆزـ بېك ، خەنزۇ ، قىرغىز مىللەتلىرىمۇ بار .

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 11 كەنت بار . ئۇلار : كەنتىبېرىق ، كانجۇت ، كۆر ئېچىق ، كانتىبېرىق ، ۋاپتېبرىق ، چوڭتېبرىق ، مومۇلۇق قوتان ، تاللىق ، قورغان ، دۆڭ قىشلاق ، خاڭدى كەنتىدىن ئىبارەت . 20 مەھەللە ، بىر ئورمانچىلىق مەيدانى بار .

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى : ئابلەت توختى .

يېزا باشلىقى : ھەسەن شامۇت .

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلاتى قىممىتى بىر مىليون 845 مىڭ 100 يۈەنگە يەتتى . يېزا بويىچە تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 15 مىڭ 400 مو . 1985 ـ يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 13 مىڭ 900 مو ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى بەش مىليون 267 مىڭ جىڭغا يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.73% ئاشتى ؛ كېۋەز تېـ رىلغان كۆلەم 4400 مو ، پاختا مەھسۇلاتى 2410 دەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.88% ئاشتى؛ ياغلىقدان تېرىلغان كۆلەم 700 مو ، مەھسۇلاتى 365 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.19% ئاشتى ؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 11 مىڭ 200 بو ـ لۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.84% كۆپەيدى ، ئورمان يېرى كۆلىمى 9158 موغا ، 1985 ـ يىلى تىكىلىگەن جىرىم 78 مىڭ 300 تۈپكە ، يېتىشتۈرۈلگەن كۆچەت كۆلىمى 290 موغا يەتتى .

بۇ يېزىنىڭ قوغۇن ، مېۋىلىرىنىڭ سۈپىتى ئېسىل ، تەمى بەلەن ، شىرنىسى تاتـ
لىق ، ئۆزى چۈرۈك ، ھەر يىلى مىڭ موددن ئارتۇق قوغۇن تېرىلىدۇ ، بازارلار تەمىن
ئېتىلىدۇ ، بەزى قوغۇنچى دېھقانلار قوغۇنىنى يانـدۇرقى يىلى 4 ـ ، 5 ـ ئايلارغىچە
ساقلاپ ساتىدۇ .

1985 ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 89 مىڭ يۈەنگە يېـ
تىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 324% كۆپەيدى . ساپ پايدىسى 23 مىڭ يۈەنگە يەتتى .
كارخانىدىن يەتتىسى ، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 62 سى بار . ھازىر ئاپتوموبىلدىن
ئىككىسى ، تراكتوردىن 28 ى ، توپا ئېتىشتىرىش ماشىنىسىدىن بىرى ، تۆگىمەندىن
27 سى ، ئۇن تارتىش ماشىنىسىدىن بەشى ، تراكتور پونكىتى ، تەمىنات ـ سودا
كوپېراتىپى بار .

مەدەنىيەت ، مائارىپ ، سەھىيە: بۇ يېزىدا ئۇچ سىنىپلىق بىر تولۇقسىز ئوتتۇرا
مەكتەپ ، 20 ئوقۇتقۇچىسى ، 66 ئوقۇغۇچىسى بار ؛ 32 سىنىپلىق بەش باشلانغۇچ مەكتەپ،
48 ئوقۇتقۇچىسى ، 787 ئوقۇغۇچىسى بار ؛ بىر دوختۇرخانا ، سەككىز دوختۇر ـ سېستىرا ،
12 كېسەل كارىۋىتى بار .

خەلق تۇرمۇشى : 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 752.6 جىڭ ،
ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 158.13 يۈەن بولدى . (سۈي شىكۈن ، يۇنۇس ئەمەت،
ما باۋلىن)

سېيتلە يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى : سېيتلە يېزىسى يېڭسار ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالىغا
جايلاشقان ، ناھىيە بازىرىغا 10 كىلومېتر كېلىدۇ ، شەرقىي شىمال تەرىپى يېڭىيەر
يېزىسىغا ، غەربىي قىسمى چولپان يېزىسىغا ، شىمالىي قىسمى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھە
يىسىگە تۇتۇشىدۇ . يەر شەكلى جەھەتتە شەرقىي شىمالى پەس ، غەربىي جەنۇبى ئېگىز،
ئومۇمىي يەر مەيدانى 108.67 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ .

بۇ يېزا قاراق تېغىنىڭ شىمالىي قىسمىغا جايلاشقان ، يەر شەكلى بىر قەدەر تۈز ،
شىمالى قۇملۇق ، جەنۇبى چۆللۈك، تۇپراقى زەيلەشكەن تۇپراققا تەۋە.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىشى جەريانى : 1913 ـ يىلى يېڭسار ناھىيە بولۇپ تەسىس
قىلىنغاندا ، سېيتلە بىلەن قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئەرمىدۇن كەنتى ، سوغۇلۇق
كەنتى بىر رايون بولغان ، 1944 ـ يىلى سېيتلە بىر يېزا بولغان . ئازادلىقتىن كېيىن ،
1950 ـ يىلى ماڭشىن رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان ؛ 1958 ـ يىلى 8 ـ ئايدا سېيتلە
كوممۇنىسى قۇرۇلغان ، 1966 ـ يىلى قۇياشقا باقار كوممۇنىسى دەپ نام بېرىلگەن، 1978ـ
يىلى سېيتلە كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن ، 1984 ـ يىلى سېيتلە يېزىسىغا
ئۆزگەرتىلگەن .

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 1735 ئائىلە ، 7142 نوپۇس بار، بۇنىڭ
ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 6989 ، غەيرىي يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 153 ، ئۇيغۇرلار
7141 . يېزىلىق ھۆكۈمەت كەنتىمىز بولۇپ ئۇيرۇشلۇق .

مەمۇرىي رايونلىرى : يېزا تەۋەسىدە 10 كەنت بار ، ئۇلار : جاڭگال هويلا ، موم ـ لۇق ئۆستەڭبويى ، قالجاق ، پارچە يېڭىيەر ، نوربەشى بىنام ، خوجا كۆل ، ئۆستەڭبويى ، كەنتئېرىق ، شاقۇلدۇما ، تۆۋەن هويلا كەنتىدىن ئىبارەت.19 مەھەللە ، بىر دېھقانچىلىق مەيدانى ، بىر ئورمانچىلىق مەيدانى بار .

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى : ئابلىز ئۆمەر .

يېزا باشلىقى : ئايۇپ سۇپۇرگە .

ئىقتىسادى : 1985 ـ يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 616 مىڭ 700 يۈەنگە يەتتى . يېزا بويىچە تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 22 مىڭ مو . 1985 ـ يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 17 مىڭ مو . ئومۇمىي مەھسۇلاتى بەش مىليون 398 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10% ئاشتى ؛ كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 4700 مو ، پاختا مەھسۇلاتى 2710 دەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.83% ئاشتى ؛ ياغلىقدان تېرىلغان كۆلەم 800 مو ، مەھسۇلاتى 293 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.9% ئاشتى . چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 11 مىڭ 558 بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.4% ئا ـ زايدى . ئورمان يېرى كۆلىمى 4448 موغا ، 1985 ـ يىلى تىكىلىگەن جىرىم 109 مىڭ 400 تۈپكە ، يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەت كۆلىمى 350 موغا يەتتى .

بۇ يېزا كۈسەن دەرياسىنىڭ تۆۋەن ئېقىمىغا جايلاشقان ، ئېتىزلىرىنى سۇغۇرۇشتا ئاساسلىقى سېپىتلە ئۆستەڭنىنىڭ سۈيىگە تايىنىدۇ ، سېپىتلە ئۆستەڭگە موغالدىن باشلىنىد ـ دۇ ، بۇ ، تەبىئىي ئۆستەڭ هېسابلىنىدۇ ، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 14 كىلومېتىر ، ئېقىش مىقـ داري ئالتە كۇپمېتر سېكـونت كېلىدۇ . سېپىتلە تۈغى قۇرۇلۇشى 1977 ـ يىلى باشلىنىپ ، 1981 ـ يىلى پۈتتۈرۇلۈپ ئىشقا كىرىشتۈرۈلدى . بۇ ، توقـقۇز كەنتكە سۇ بۆلىدۇ ، بۇ تۈغـنىڭ ئالتە يـېرىدە سۇ بۆلـگۈچ ئېغـىزى بار ، سـىغـىمـچانلـىقى 20 كـۇپـمېتـر سېكونت كېـلىدۇ .

1985 ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 13مىڭ يۈەنگە يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 44% كۆپەيدى ، ساپ پايدىسى ئالتە مىڭ يۈەنگە يەتتى . كارخا ـ نىدىن بەشى ، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن ئالتىسى بار . يېزا بويىچە ئاپتـوموبىلدىن بىرى ، هەر خىل تېپتىكى تىراكـتوردىن 24 ى ، تراكـتور پونكـىتى ، تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى ، شۇبە كوپېراتىپى ۋە ۋاكالەت ماگىزىنىدىن بەشى بار .

مەدەنىيەت ، مائارىپ ، سەھىيە : بۇ يېزىدا 29 سىنىپلىق ئۇچ باشلانغۇچ مەكتەپ ، 52 ئوقۇتقۇچىسى ، 684 ئوقۇغۇچىسى بار ؛ بىر دوختۇرخانا ، سەككىز دوختۇر ـ سېستىرا ، 16 كېسەلكارىدۇنتى . بىر كىنو ئەترىتى ، بىر رادىئو ئۇزلىلى بار .

خەلق تۇرمۇشى : 1985 ـ يىلى هەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 862.5 جىڭ ، هەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 172.32 يۈەن بولدى ، يېزا بويىچە ئىككى قېباۋۇزور ، 30 رادىئولۇق ئۇنىسالغۇ بار . (يۇنۇس سەمەت ، مابا ۋۇلىن ، سۇي شىكۇن ، ئەن جۇچاۋ)

توپلۇق يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى : توپلۇق يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان ، ناھىيە بازىرىغا 21 كىلومېتىر كېلىدۇ ، شەرقىي جەنۇب تەرەپى قىزىل يېزىسىغا ، غەربىي جەنۇب تەرەپى ئاقتو ناھىيىسىنىڭ قىزىلتاغ يېزىسىغا ، غەرب تەرەپى سۆگەت يېزىسىغا ، شىمال تەرەپى ساغان يېزىسىغا تۇتىشىدۇ ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 156.13 كۋادىرات كىلومېتىر كېلىدۇ .

بۇ يېزىنىڭ غەربىي جەنۇبى تاغقا تۇتاش ، سەل - پەل ئېگىز ، شەرقىي شىمالى پەس بولۇپ ، تولىسى زەيىلىك .

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى : 1913 - يىلى توپلۇق بىر يېزا بولغان . ئا - زادلىقتىن كېيىن 1950 - يىلى 5 - ئايدا توپلۇق 4 - رايون بولغان ، 1958 - يىلى 8 - ئايدا توپلۇق كوممۇنىسى قۇرۇلغان ، 1966 - يىلى ئالغا كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن ، 1978 - يىلى توپلۇق كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن ، 1984 - يىلى 11 - ئايدا توپلۇق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن .

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى : جەمئىي 2711 ئائىلە ، 11 مىڭ 457 نوپۇس بار ، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 11 مىڭ 118 ، غەيرىي يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 339 . ئۇيغۇر - لار 11 مىڭ 455 ، قىرغىزلار ئىككى .

مەمۇرىي رايونلىرى : يېزا تەۋەسىدە توققۇز كەنت بار . ئۇلار : كەلپىن ، تونۇر - چى ، قىشلاق ، توپلۇق ، كەلپىن لەڭگەر ، ئۆتەڭ ، كەلپىن چوڭ ، جاي ، ئېگىز يەر كەنتلىرىدىن ئىبارەت . جەمئىي توققۇز مەھەللە بار .

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى : روزى شۆكۈر .

يېزا باشلىقى : قادىر داۋۇت .

ئىقتىسادى : 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 683 مىڭ 300 يۈەنگە يەتتى . يېزا بويىچە تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 33 مىڭ 900 مو . 1985 - يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 26 مىڭ 700 مو ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئالتە مىليون 520 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئادىنىقى يىلدىكىدىن 7% كەملىدى ؛ كېۋەز تېرىلغان كۆلەم ئىككى مىڭ مو ، پاختا مەھسۇلاتى 1890 دەن بولۇپ ، ئادىنىقى يىلدىكىدىن 10.53% ئاشتى ؛ ياغلىق دان تېرىلغان كۆلەم 500 مو ، مەھسۇلاتى 268 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئادىنىقى يىلدىكىدىن 11.2% ئاشتى ؛ 1985 - يىلنىڭ ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 20 مىڭ بولۇپ ، ئادىنىقى يىلدىكىدىن 2.7% ئازايدى . ئورمان يېرى كۆلىمى 7823 موغا ، 1985 - يىلى تىكىلىگەن جىڭرىم 32 مىڭ تۈپكە ، يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەت كۆلىمى 57 موغا يەتتى .

1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 178 مىڭ يۈەنگە يە - تتى ، ئادىنىقى يىلدىكىدىن 114% كۆپەيدى . كارخانىدىن 13 ى ، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغان - لاردىن 128 ى بار ، ساپ پايدىسى 56 مىڭ يۈەنگە يەتتى . ئاپتوموبىلدىن ئىككىسى ، تراكتوردىن 32 سى بار .

مەدەنىيەت ، مائارىپ ، سەھىيە : بەش سىنىپلىق بىر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ،

20 ئوقۇتقۇچىسى ، 100 ئوقۇغۇچىسى بار ؛ 37 سىنىپلىق تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ ، 61 ئوقۇتقۇچىسى ، 1229 ئوقۇغۇچىسى بار ، بىر دوختۇرخانا ، 10 دوختۇر ـ سېستىرا ، 20 كېسەل كارىۋىتى بار .

خەلق تۇرمۇشى : 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 107.75 يۈەن ، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 596 جىڭ بولدى .

مەدەنىي يادىكارلىق ، ئاسارە ـ ئەتىقىلمىرى : بۇ يېزىنىڭ شەرقىدە ھەزرىتى بەگ مازىرى بار ، ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان يېقىن ئەتراپتىكى كىشىلەر ھەر يىلى مەخسۇس بۇ يەرگە كېلىپ تاۋاپ قىلىدۇ . (سۈيشىكۈن ، يۇنۇس سەمەت ، ماباۋلىن)

سۆگەت يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى : سۆگەت يېزىسى يېڭىسار ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان ، ناھىيە بازىرىغا 15 كىلومېتىر كېلىدۇ ، شەرقى جەنۇبى توپلۇق يېزىسىغا ، غەرب تەرىپى ئوچار يېزىسىغا ، شىمال تەرىپى يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيەسىنىڭ شەرق شامىلى دېھقانچىلىق مەيدانىغا تۇتۇشىدۇ ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 117.08 كۋادىرات كىلومېتىر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قاراباغ تېغىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان ؛ يەر شەكلى جەھەتتە شەرقىي شىمالى پەس ، غەربىي جەنۇبى ئېگىز ، تۆپراق سۇپىتى قۇرغاق بولۇپ ، قارا قۇم ـ شورلۇق تۆپراقتا تەۋە ، يېرىنىڭ زەيلىشىش بىر قەدەر چوڭ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى : 1913 ـ يىلى يېڭىسار ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندىن كېيىن ، ئوچار ، ئەگۈس ، سۆگەت (تۇغچى ، تېمگەندىن تاشقىرى) بىر رايون بولغان، 1944ـ يىلى سۆگەت يېزا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن،1950ـ يىلى سۆگەت تېۋەنزە5ـرايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا، 1953ـ يىلى بوزغۇن رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1958ـ يىلىى 8ـ ئايدا سۆگەت كوممۇنىسى قۇرۇلغان،1966ـ يىلى نامىشەرقى شامىلى كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1978ـ يىلى يەنە سۆگەت كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن،1984ـ يىلى سۆگەت يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 4206 ئائىلە، 16 مىڭ 776 نوپۇس بار، ئۇيغۇرلار 15 مىڭ 332، ئاندىن قالسا خەنزۇ، قىرغىزلار بار.

مەۋرىي رايونلىرى: بۇ يېزا تەۋەسىدە 14 كەنت بار، ئۇلار: سېرىقلار، تېمىر، يېڭىيەر، داموڭ، لايبۇلاق، پېلىز، ئاچما ئېرىق، يۇقارقى كەنت ئېرىق، كەنت ئېرىق، سېرىغلا، تۇرقوي، تېمگەن، تۇغچى، ئېرىقبويى كەنتىدىن ئىبارەت. جەمئىي 28 مەھەللە، بىر دېھقانچىلىق مەيدانى بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ساۋۇت روزى.

يېزا باشلىقى: رامان ئەرشىدىن.

ئىقتىسادى: 1985ـ يىلى يېزا بويىچە يېزا ئىگىلىك مەھسۇلات قىممىتى ئۈچ مىليون 607 مىڭ يۈەنگە يەتتى. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 34 مىڭ 800 مو، ئوتلىقى 71 مىڭ 600مو كېلىدۇ. 1985ـ يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 32 مىڭ 400 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىلـ

يون 882 مىلك جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 2.52% كەملىدى؛ كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 4100 مو، پاختا مەھسۇلاتى 3750 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.61% ئاشتى؛ ياغلىق دان تېرىلغان كۆلەم 500 مو، مەھسۇلاتى 585 مىلك جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.6% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 27 مىلك 300 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.95% كۆپەيدى؛ ئورمان يېرى كۆلىمى 6868 موغا. 1985-يىلى تىكىلىگەن جەمئىي 31 مىلك تۈپكە، يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەت كۆلىمى 680 موغا يەتتى.

1985-يىلى يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى144مىڭيۈەنگە، ساپ پايدىسى 75 مىڭ يۈەنگە يەتتى، كارخانىدىن 12 سى، ئۈنىگدا ئىشلەيدىغانلاردىن 83 ى بار. يېزا بويىچە ئاپتوموبىلدىن تۆتى، ھەر خىل تەپتىكى تراكتوردىن 63 ى، توپا ئىتتىرىش ماشىنىسىدىن يەتتىسى، ئۈن تارتىش ماشىنىسىدىن بەشى، تۇغمە ئىدىن تۆتى بار. يېزىدا تراكتور پونكىتى بار، بۇ يېزىدىكى كۆپ قىسىم ئاھالە، گەج پۇشۇرۇش ۋە تۇغمە ئىشلىرىنى ئۈن تارتىش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بۇ يېزىدا ئۇچ سىنىپلىق بىر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ، 25 ئوقۇتقۇچىسى، 93 ئوقۇغۇچىسى بار؛ 56 سىنىپلىق ئالتە باشلانغۇچ مەكتەپ، 89 ئوقۇتقۇچىسى، 1543 ئوقۇغۇچىسى بار. بىر دوختۇرخانا، 12 دوختۇر-سېستىرا، 12 كېسەلكارىۋىتى بار، كىنو قويۇش ئەترىتى، رادىئو ئۇزىلى، مەدەنىيەت ئۆيى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 754.5 جىلك، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 158.50 يۈەن بولدى. (يۇنۇس سەمەت، ماباۋلىن)

قىزىل يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: قىزىل يېزىسى يېگىسار ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 40 كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى ھىممىتنىڭ سېپىغا، جەنۇب تەرىپى ئاقتو ناھىيىسىنىڭ قىزىلتاغ يېزىسىغا، شىمال تەرىپى توپلۇق ۋە ساغان يېزىلىرىغا تۇتۇشىدۇ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 274.3 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ غەربىي جەنۇبى ئېگىز، شەرقىي شىمالى پەس، تۆت ئەتراپىدا قۇملۇق كۆتۈرۈلۈپ - پەسىيىپ تۇرىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىشچەرياني: 1913- يىلى يېگىسار ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندىن كېيىن، قىزىل بىر يېزا بولغان، 1936- يىلى رايون تەسىس قىلىنغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى قىزىل 4- رايون بولغان، 1958- يىلى قىزىل كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1966-يىلى نامى سەكرەپ ئىلگىرىلەش كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1978-يىلى يەنە قىزىل كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984- يىلى قىزىل يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 3825 ئائىلە، 14 مىڭ 458 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 13مىڭ236، غەيرىي يېزا ئىگىلىك نوپۇسى233، ئۇيغۇرلار 14 مىڭ 358، خەنزۇلار 100.

مەھۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 12 كەنت بار، ئۇلار: لەڭگەر ئېرىق، قوشكۆمە-

جەز، تامى، قۇدۇق، لەڭگەر، چامىلۇن، مەھەللە تام، جىلغا، كۆلئېرىق، تېستر مېچىت، قارا ساي، ھېيتگاھ كەنتىدىن ئىبارەت. جەمئىي 18 مەھەللە، بىر دېھقانچىلىق مەيدانى بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇخالىق مەھەممەت.

يېزا باشلىقى: ئىسمايىل ھەسەن.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىككى مىليون 166 مىڭ 500 يۈەنگە يەتتى، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 55 مىڭ 400 مو. 1985- يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 29 مىڭ 100 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى يەتتە مىليون 586 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.4% ئاشتى؛ كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 3900 مو، پاختا مەھسۇلاتى 1040 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 65% كەملىدى؛ ياغلىق دان تېرىلغان كۆلەم تۆت مىڭ مو، مەھسۇلاتى 240 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.73% ئاشتى؛ چارۋا-ئىگىلىك يىل ئاخىرىدىكى سانى 22 مىڭ 700 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.9% كۆپەيدى؛ ئورمان يېرى كۆلىمى 6535 موغا، 1985- يىلى تىكىلىگەن جەرىم 186 مىڭ تۈپكە، يېتىشتۈرۈلگەن كۆچەت كۆلىمى 135 موغا يەتتى.

1985- يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 134 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 222% كۆپەيدى، ساپ پايدىسى 46 مىڭ يۈەنگە يەتتى، كارخانىدىن 12 سى، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 103 ى بار. يېزا بويىچە ئاپتوموبىلدىن سەككىزى، تراكتوردىن 18ى بار؛ تراكتور پونكتى، تەمىنات - سودا كوپېراتىپى بار؛ سۇ تۇڭمىنىدىن 42 سى، توك تۇڭمىنىدىن ئۈچى بار بولۇپ، يىللىق كىرىمى 800 يۈەنگە يەتتى.

ئېتىزلارنى سۇغۇرۇشتا ئاساسلىق تايىنىدىغان غالىبىيەت ئۇستىگىسىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 65 كىلومېتر، ئېقىش مىقدارى 10 كۇبېمېتر سېكونت كېلىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە 57 سىنىپلىق بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، 85 ئوقۇتقۇچىسى، 1272 ئوقۇغۇچىسى بار؛ ئۈچ سىنىپلىق بىر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ، 16 ئوقۇتقۇچىسى، 60 ئوقۇغۇچىسى بار. بىر دوختۇرخانا، 11 دوختۇر-سېستىرا، 10 كىشىلىك كارۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 731.7 جىڭ، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 151.45 يۈەن بولدى. (يۇنۇس سەمەت، ماباۋلىن)

ئوچار يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئوچار يېزىسى يېڭىسار ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 13 كىلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى جەھەتتە شەرقىي شىمالى پەس، غەربىي جەنۇبى ئېگىز، ئومۇمىي يەر مەيدانى 90.92 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇيېزا قاراق تېغىنىڭ جەنۇبىدا بولۇپ، شەرق تەرەپى يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيىسىنىڭ شەرق شامىلى دېھقانچىلىق مەيدانىغا، شەرقىي جەنۇب تەرەپى سۆگەت يېزىسىغا، غەرب تەرەپى ئەگۈس يېزىسىغا، شىمال تەرەپى لوپما يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1913- يىلى يېڭىسار ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندىن

كېيىن، ئوچار، ئەگىس، سۆگەت (تۇغچى، تىگەن كىشىلەردىن تاشقىرى) قاتارلىقلار بىر رايون بولغان. تازا دىققەتنى كېيىن، 1958- يىلى ئوچار كومموناسى بولغان، 1961- يىلى 11- تايدا كوممونىلار تەڭشىلگەندە ئوچار كوممونىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1966- يىلى نامى قىزىل بايراق كوممونىسى دەپ تاتالغان، 1978- يىلى ئوچار كوممونىسى گەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984- يىلى ئوچار يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بۇ يېزىدا جەمئىي 6542 ئائىلە، 28 مىڭ 489 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى27 مىڭ 719، غەيرى يېزا ئىگىلىك نوپۇسى770؛ ئۇيغۇرلار 28 مىڭ 456، ئۆزبېكلەر 11، قىرغىزلار 20، خەنزۇلار تۆت، يېزىدىكى ھۆكۈمەت ئوچار كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 25 كەنت، بىر باغۋەنچىلىك مەيدانى بار. ئۇلار: ئىتتىمچاغرى، باغئىبرىق، چىغئىبرىق، قۇۋاش، ئىمىمەھەللە، پوكا ئىبرىق، ئاقباغ، باي مەھەللىسى، يۇقارقى تەسەك، ئايباغ تەسەك، قۇشقاچباغ، ئوچار ئىبرىق، ئوچار، بوزغۇن باش مەھەللە، بوزغۇن، ئۆتەش، كونا سىلەپ، يېڭى سىلەپ، مەجنۇنئىبرىق، يۇقارقى يار باغ، سېرىق توغراق ئۆستەڭبويى، تۆۋەن يارباغ، داخانلا، خانىقا مەھەللىسى، خوجىلىق ھويلا كەنتىدىن ئىبارەت. 59 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: غوپۇر سەمەر.

يېزا باشلىقى: روزى سوپى.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى توقۇز مىليون 670 مىڭ يۈەنگە يەتتى، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 58 مىڭ مو. 1985- يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 54 مىڭ مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 27 مىليون 784 مىڭ جىڭ بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 0.8% ئاشتى، كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 11 مىڭ 600 مو، پاختا مەھسۇلاتى 9750 دەن بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 10% ئاشتى، ياغلىق دان تېرىلغان كۆلەم 500 مو، مەھسۇلاتى بىر مىليون 45 مىڭ جىڭ بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 12% ئاشتى؛ 1985- يىلىنىڭ ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 44 مىڭ 577 بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 4.6% كۆپەيدى، ئورمان يېرى كۆلىمى 22 مىڭ 807 موغا. 1985- يىلى تىكىلگەن جىسرىم 26 مىڭ 100 تۈپكە، يېتىمشتۇرۇلگەن كۆچەت كۆلىمى 780 موغا يەتتى.

1985- يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 645 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 65% كۆپەيدى، ساپ پايدىسى 229 مىڭ يۈەنگە يەتتى، كارخانىدىن 22 سى، ئۇنىڭدا ئىشلەپ يىغىلاردىن 395 ى بار. ھەر خىل تېپتىكى تراكتورىدىن 106 سى، يېزىدا بىر تراكتور پونكىتى، بىر پاختا زاۋۇتى بار، 1978- يىلى قۇرۇلغان 125 كىلوۋاتلىق سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن بىرى بار، ئۇ پۈتۈن يېزىنىتوك بىلەن تەمىن ئېتىمدۇ، ئۇنىڭدا 25 ئىشچى - خىزمەتچى بار، ئۇن زاۋۇتىدىن بىرى، تۇڭمەندىن ئىككىسى، ماشىنىدا چىغا نىدىن بىرى، تۇمۇرچىلىك دۇكىنىدىن بىرى، ياغاچچىلىق گۇرۇپپىسىدىن بىرى، تۇنىكىساز لىق گۇرۇپپىسىدىن بىرى، ئېلېكتر سىمانىلىرى رېمونتخانىسىدىن بىرى بار، خۇمدانچىلىق، باغۋەنچىلىك قوشۇمچە كەسىپلىرى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بۇ يېزىدا 101 سىنىپلىق توقۇز باشلانغۇچ مەكتەپ،

169 ئوقۇتقۇچىسى، 2653 ئوقۇغۇچىسى بار؛ سەككىز سىنىپلىق بىر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ، 35 ئىبتىدائىي مەكتەپ، 108 ئوقۇغۇچىسى بار. بىر دوختۇرخانا، 35 دوختۇر، سېستىرا، 80 كېسەلكارۋىتى، رېنتگېن‌ۋە يۇرەك ئېلېكتر لىك خەرىتىسى ئۈسكۈنىسى بار بولۇپ، ناھىيە بويىچە يېزا دەرىجىلىك كۆلىمى ئەڭ چوڭ دوختۇرخانا ھېسابلىنىدۇ. كىنو ئەترىتىدىن بىرى، ئۈستى ئوچۇق كىنوخانىدىن ئىككىسى، رادىئو ئۇزلىتىدىن بىرى، مەدەنىيەت ئۆيىدىن بىرى، ئىشتىن سىرتقى مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئەشۇقات ئەترىتىدىن بىرى بار. ھەممە كەنتلەردە مەدەنىيەت ئۆيى، تەنتەربىيە مەيدانى بار. ۋېلىسىپىت، ئوغلاق تارتىشىش، ئات بەيگىسى، ئارقان تارتىش، ۋاسكېتبول قاتارلىق تەنتەربىيە تۈرلىرى بويىچە دائىم مۇسابىقە ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرىدۇ.

خەلق تۇرمۇشى: 1985ـ يىلى ھەر نوپۇسنىك ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 1106 جىڭ، ھەر نوپۇسنىك ئوتتۇرىچە كىرىمى 229.34 يۈەن بولدى، يېزا بويىچە 31 تېلېۋىزور، 35 رادىئولۇق ئۇنىلغۇ بار. (يۇنۇس سەمەت، ماباۇلىن، ئەن جۈچاۋ، سۇي‌شىكۈن)

ئەگۈس يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئەگۈس يېزىسى‌يېڭىسار ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 19 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى ئوچار يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ئاقتو ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى پامىر ئېگىزلىكىگە، شىمال تەرىپى لوپنۇر يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 33.89 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

يەر شەكلى جەھەتتە شەرقىي‌شىمالى پەس، غەربىي جەنۇبى ئېگىز، ئۆزى كۆسەن دەريا‌سىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىغا جايلاشقان، جەنۇب، غەرب، شىمال تەرەپلىرىنى تاغ ئوراپ تۇرىدۇ، پەسلەشمە $\frac{15}{1000}\sim\frac{30}{1000}$، كۆپ يىللاردىن بۇيان كەلكۈن سۇيى يالاپ كەلگەچكە، توپىسى نېپىز، قۇم ـ شېغىل كۆپ، تۇپرىقى تەكشى ئەمەس، يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 10℃～11℃، يىللىق قىراۋسىز‌مەزگىل 210～200 كۈن، يىللىق ھۆل ـ يېغىن مىقدارى 19.4mm بولدى.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1913ـ‌يىلى‌يېڭىسارغا ئەگۈس يېزا بولۇپ قۇرۇلغان. ئىلگىرى دېھقانلار كېيىن، 1950ـ يىلى 5ـ ئايدا ئەگۈس تېۋىنىڭ 5ـ رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1958ـ يىلى ئەگۈس كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1966ـ‌يىلى نامى ئۆزگىرىپ كوممۇنىزمغا قارشى تۇرۇش كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1977 ـ يىلى ئەگۈس كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984 ـ يىلى ئەگۈس يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: جەمئىي 1588 ئائىلە، 6343 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 6121، غەيرىي‌يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 222، ئۇيغۇرلار6341، قىرغىزلار ئىككى بار.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە سەككىز كەنت بار. ئۇلار: كامپا 1ـ كەنتى، كامپا 2ـ كەنتى، شەملە، ئەمەتئېرىق، توغرا ئېرىق، ئۇرۇكچەك مەھەللىسى، ھويلا مەھەللىسى، ئىنچىكە ئېرىق كەنتىدىن ئىبارەت. جەمئىي 25 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۆجىسى: ئېمىر توختى.
يېزا باشلىقى: ھۈسەين ھەسەن.
ئىقتىسادى: 1985- يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 268 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يېزا بويىچە تېرىلغۇ يەر ئومۇمىي يەر كۆلىمى 13 مىڭمو. 1985- يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 17 مىڭ 500 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 198 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29.3% كۆپەيگەن؛ كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 800 مو، پاختا مەھسۇلاتى 390 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 51.8% كۆپەيگەن؛ ياغلىق دان تېرىلغان كۆلەم 700 مو، مەھسۇلاتى 292 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.7% كۆپەيگەن؛ چارۋا-مىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 9252 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10% ئاشقان. ئورمان يېرى كۆلىمى 5034 موغا، 1985- يىلى تىكىلىگەن جەرىمە 15 مىڭ تۈپكە، يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەت كۆلىمى 200 موغا يەتتى.

1985- يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 64 مىڭ يۈەنگە، ساپ پايدىسى 18 مىڭ يۈەنگە يەتتى، كارخانىدىن يەتتىسى، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 83 ى بار. ئاپتوموبىلدىن ئىككىسى، تراكتوردىن 23 ى بار.

بۇ يېزىنىڭ كىلىماتى، سۇ - تۇپراق شارائىتىنىڭ راۋاجلاندۇرۇشقا پايدىلىق-دۇ. يېزا بويىچە 722 مو باغ بار، سەمەت ئۈرۈكى ۋە گۈلىسىنىڭ ئېتى قېلىن. قەنت تەركىبى يۇقىرى، ئۇ، يېراق - يېقىنغا داڭلىق بولغان يەرلىك، ئالاھىدە مەھسۇلاتتۇر.

كامپا ئۆستىگى بۇ يېزىنىڭ غەربىگە جايلاشقان، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 12 كىلومېتر، ئېقىش مىقدارى 60～45 كۇبېمېتر سېكونت كېلىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ، 48 ئوقۇتقۇچىسى، 616 ئوقۇغۇچىسى بار؛ بەش سىنىپلىق بىر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ، 21 ئوقۇتقۇچىسى، 145 ئوقۇغۇچىسى بار؛ بىر دوختۇرخانا، سەككىز دوختۇر - سېستىرا، 15 كېسەل كارىۋىتى بار، كىنوخانا، رادىئو ئۇزۇلى، مەدەنىيەت ئۆيى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 758 جىڭ، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 129.10 يۈەن بولىدى. (سۈي شىكۈن، يۇنۇس سەمەت، ما باۋلىن)

لومپا يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: لومپا يېزىسى يېڭسار ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمالىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 8.7 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى شەھەر ئەتراپى يېزىسىغا، شەرقىي شىمال تەرىپى چولپان يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قاراق تېغى ئارقىلىق ئوچار يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ئەگۈس يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئاقتو ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. يەر شەكلى شەرقىي شىمالى پەس، غەربىي جەنۇبى ئېگىز، ئومۇمىي يەرمەيدانى 37.93 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1913- يىلى يېڭسار ناھىيىسىدە لومپا يىلەن چولپان بىر رايون بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى لومپا بىر يېزا بولغان.

1958- يىلى لوپما كومموئىسى قۇرۇلغان. 1966- يىلى ئىنتىپاق كوممۇلىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1978 - يىلى يەنە لوپما كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن،1984-يىلى لوپما يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 1373 ئائىلە، 5423 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 5147، غەيرىي يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 276، ئۇيغۇر، تاجىك، قىرغىز، خەنزۇ قاتارلىق مىللەتلەر بار. ئۇيغۇرلار 4957.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە سەككىز كەنت بار. ئۇلار: توقاي، لوپما، توغراقباغ، تېتىرباغ ، موغالئېرىق، ئېرىقلا ، ئاتۇشباغ ، شاخباغ كەنتىدىن ئىبارەت. 15 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: قارى غازى.

يېزا باشلىقى: ئېزىز مامۇت.

ئىقتىسادى : 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 385 مىڭ يۈەنگە يەتتى. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 26 مىڭ مو، 1985 - يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 24 مىڭ 500 مو، ئۇرمۇمىي مەھسۇلاتى تۆت مىليون 255 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.6% كۆپەيدى؛ كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 2500 مو، پاختا مەھسۇلاتى 2190 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.79% ئاشتى، ياغلىقدان تېرىلغان كۆلەم 1200 مو، مەھسۇلاتى 341 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.56% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 12 مىڭ 706 گە يەتتى. ئورمان يېرى كۆلىمى 7486 موغا، 1985 - يىلى تىكىلىگەن جەمئىي 47 مىڭ 300 تۈپكە، يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەت كۆلىمى 310 موغا يەتتى.

1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىيكىرىمى 88 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 252% كۆپەيدى. ساپ پايدىسى 35 مىڭ يۈەنگە يەتتى، كارخانىدىن سەككىزى، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 64 ى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە 30 سەنىپلىق ئۇچ باشلانغۇچ مەكتەپ، 52 ئوقۇتقۇچىسى، 531 ئوقۇغۇچىسى بار؛ ئۇچ سىنىپلىق بىر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ، 16 ئوقۇتقۇچىسى، 75 ئوقۇغۇچىسى بار. بىر دوختۇرخانا، يەتتە دوختۇر - سېستىرا، 20 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 195.60 يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 926.6 جىڭ بولدى. يېزا بويىچە تۆت تېلېۋىزور، 31 رادىئولۇق ئۇزۇن - ئالغۇ بار. (يۇنۇس سەمەت، ماباۋلىن، سۇي شىكۇن، ئەن جۇچاۋ)

چولپان يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: چولپان يېزىسى يېڭىسار ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمالىدا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا بەش كىلومېتر كېلىدۇ. شىمال تەرىپى ئاقتو ناھىيىسىنىڭ ئۇجمە يېزىسىغا، شەرقىي شىمال تەرىپى سېپىتلە يېزىسى ۋە قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئەرمىدۇن يېزىسىغا، شەرقىي جەنۇب تەرىپى شەھەر ئەتراپى يېزىسىغا، غەربىي جەنۇب تەرىپى لوپما يېزىسىغا تۇتاشىدۇ. يەرشەكلى جەھەتتە شەرقىي شىمالى پەس، غەربىي

جەلۇبى ئېگىز، ئومۇمىسى يەر مەيدانى 35.61 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزا كۆسەن دەرياسىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرمىسىنىڭ تۆۋەنكى قىسمىغا جايلاشقاچقا، يەر شەكلى تۆز، تۆپرىقىنىڭ تولىسى قۇملۇق تۆپراق.

تۆزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1913 - يىلى يېڭىسار ناھىيە بولۇپ تەسىس قىلىنغاندا، چولپان، لوپا بىر رايون بولغان. 1944 - يىلى چولپان بىر يېزا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى شەھەر ئەتراپى رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1958- يىلى چولپان كومموندىسى قۇرۇلغان. 1966 - يىلى نامى قىزىل يۇلتۇز كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1978 - يىلى نامى چولپان كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 - يىلى چولپان يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللە تلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 2027 ئائىلە، 8602 نوپۇس بار، يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 8147، غەيرىي يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 455، ئۇيغۇر، خەنزۇ، ئۆزبېك، قىرغىز مىللەتلىرى بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 13 كەنت بار. ئۇلار: غەيۇەن، يۇقارقى ئېرىق، ئۆۋەن ئېرىق، باي ئېرىق، يۇقارقى ئۆستەك، كۆچۈرمە ئېرىق، قوشماھويلا، سايلىق لەڭگەر، يېڭى ھويلا، قازاقلا ئېرىق، باغئېرىق، يېڭىئېرىق، جاڭگالئېرىق كەنتىدىن ئىبارەت. 32 مەھەللە، بىر چارۇچىلىق مەيدانى بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ھوشۇر مۇمىن.

يېزا باشلىقى: بەختى ئەھمەت.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىككى مىليون 36 مىڭ يۈەنگە يەتتى، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 25 مىڭ 400 مو. 1985 - يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 22 مىڭ 500 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى بەش مىليون 821 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7% ئاشتى، كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 4300 مو، پاختا مەھسۇلاتى 3370 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.3% ئاشتى، يانغىلىق دان تېرىلغان كۆلەم 500 مو، مەھسۇلاتى 305 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16% ئاشتى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 11 مىڭ 464 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.6% كۆپەيدى. ئورمان يېرى كۆلىمى 4886 موغا، تىكىلگەن جەرىم 4156 موغا. يېڭىدىن يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەت كۆلىمى 635 موغا يەتتى.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 116 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 582% كۆپەيدى، ساپ پايدىسى 39 مىڭ يۈەنگە يەتتى. كارخانىدىن سەككىزى، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن سەككىزى بار. يېزا بويىچە ئىككى ئاپتوموبىل، 22 ھەر خىل تراكتور، تراكتور ربموند پونكىتى، تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، ماگىزىنلار، ئۇن زاۋۇتى بار.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: 52 سىنىپلىق تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ، 97 ئوقۇتقۇچىسى، 1069 ئوقۇغۇچىسى بار؛ ئۈچ سىنىپلىق بىر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ، 23 ئوقۇتقۇچىسى، 88 ئوقۇغۇچىسى بار. بىر دوختۇرخانا، 13 دوختۇر - سېستىرا، 32 كېسەل كارىۋىتى بار. كىنو ئەترىتى، رادىئو ئۈزلىي مەدەنىيەت ئۆيى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 731 جىڭ، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 151 يۈەن بولدى. يېزا بويىچە 26 رادىئولۇق ئۇلىنالغۇ، تۆت تېلېۋىزور بار. (يۇنۇس سەمەت، ماباۋلىن)

شەھەر ئەتراپى يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: شەھەر ئەتراپى يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا بىر كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى ماڭشىن يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى كاڭسا سۇ ئامبىرىغا، ئوچار يېزىسىغا، غەربىي شىمال تەرىپى چولپان يېزىسىغا تۇتاشقان. ھال تەرىپى سېيتىلە يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 35.19 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا قاراق تېغىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان، يەر شەكلى تۆۋە، سۇيى مول.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1913ـيىلى يېڭىسارنىڭ شەھەر ئەتراپى بىرىيېزا بولغان، ئازادلىقتىن كېيىمن، 1950 ـ يىلى شەھەر ئەتراپى بىر رايون بولغان، 1958 ـ يىلى شەھەر ئەتراپى كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1966 ـ يىلى نامى غالىبىيەت كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1978 ـ يىلى شەھەر ئەتراپى كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984 ـ يىلى شەھەر ئەتراپى يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 2765 ئائىلە، 9278 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 9092، غەيرىي يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 186. ئۇيغۇرلار 9264، خەنزۇلارمۇ بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 15 كەنت بار. ئۇلار: ئاق مېچىت ئالدى، چەلان، ھېيتگاھ، بورا بازار، يېڭى بازار، گۈللۈك ھويلا، قاراقۇز، قازانچىئېرىق، لەڭگەر، پاۋانئېرىق، كانچۆل، تېرەكچەك، قاشئېرىق، ھاڭگىرىتلىق كەنتىدىن ئىبارەت. جەمئىي 32 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇجىسى: ۋاڭ تۇڭرېن.

يېزا باشلىقى: تۇرسۇن ئوسمان.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىككى مىليون 499 مىڭ 100 يۈەنگە يەتتى. يېزا بويىچە تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 11 مىڭ 500 مو. 1985 ـ يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 10 مىڭ مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئالتە مىليون 248 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.8% ئاشتى؛ كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 210 مو، پاختا مەھسۇلاتى 1920 دۇن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.62% ئاشتى؛ ياغلىق دان مەھسۇلاتى 185 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.13% كەملىدى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 8681 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.35% كۆپەيدى. ئورمان يېرى كۆلىمى 3119 مو. 1985ـيىلى ئىگىلىگەن جەرىمە 33 مىڭ 600 تۆپكە. يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەت كۆلىمى 185 مو. غا يەتتى.

1985 ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 632 مىڭ يۈەنگە يە-

تىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 388% كۆپەيدى، ساپ پايدىسى 121 مىلىئ يۈەنگە يەتتى. كارخانىدىن 20 سى، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 269 ى بار. بەش ئاپتوموبىل. 25 ھەر خىل تراكتور بار. تراكتور پونكتى، ئۇن زاۋۇتى، تەمىنات - سودا كوپپراتىپى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: 42 سىنىپلىق ئالتە باشلانغۇچ مەكتەپ، 87 ئوقۇتقۇچىسى، 1213 ئوقۇغۇچىسى بار؛ بىر دوختۇرخانا، 24 دوختۇر - سېستىرا، 36 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 751 جىلىئ، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 193.07 يۈەن بولدى. يېزا بويىچە 10 تېلېۋىزور، 23 ئۇنالغۇ بار.

خاتىرىلىنىشىچە، بۇ يېزىدا 1982 - يىلى 9 - ئاينىڭ 9 - كۈنى چۈشتىن بۇرۇن، ناھىيە بازىرىنىڭ سىپىلى تۈۋىدە يول ياساش قۇرۇلۇشىدا سىپىل ئۆرۈلۈپ كېتىش ۋەقەسى يۈز بېرىپ، 29 ئادەم ئۆلگەن، بىر ئادەم ئېغىر يارىلانغان. (ماباۋلىن، يۇنۇس سەمەت، سۇي شىكۈن).

يېڭىسار بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: يېڭىسار بازىرى يېڭىسار ناھىيە بازىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان، تۆت تەرەپنى شەھەر تەرەپى يېزىسى ئوراپ تۇرىدۇ، كۆلىمى 0.63 كۇۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ، بازارنىڭ جەنۇبىدا غەربتىن شەرقكە سوزۇلغان قاراق تېغى بار، بۇ بازار دېڭىز يۈزىدىن 1292 مېتر كېلىدۇ. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.4℃، يىللىق ھۆل - يېغىن مىقدارى 18.4mm، يىللىق قىراۋسىز مەزگىل 223 كۈن بولدى، باھارپەسلىدە قۇرۇق ئىسسىق شامال چىقتى، ھاۋاسى قۇرغاق بولدى.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: مىلادى 1419 - يىلى، سەئىدىيە خانلىقى (يەكەن خانلىقى) دەۋرىدە، يېڭىسار تۇرۇشلۇق داشقالىق كوچىسى تەرەپلەردە بىر بازار قۇرۇلغان. مىلادى 1835 - يىلى قەلئە سېلىنغان. مىلادى 1913 - يىلى يېڭىسار ناھىيە بولۇپ تەسىس قىلىنغاندا، بۇ يەر ناھىيىلىكھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى يېڭىسار بازىرى بولۇپ، تۆت كوچا - مەھەللىگە ئايرىلىغان. 1956 - يىلى 2 - ئايدا بازارلىق خەلق كومىتېتى قۇرۇلۇپ، قارىمىقىدا بەش ئاھالە كومىتېتى، 12 مەھەللە تەسىس قىلىنغان. 1966 - يىلى بازارلىق مەھكىمە دەپ ئاتالغان، 1981 - يىلى 5 - ئايدا ئومۇمىي خەلقنىڭ سايلىشى ئارقىلىق، بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلغان.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە تۆت ئاھالە كومىتېتى بار. ئۇلار: داشقالىق، توغرا قوي، ئوردا ئالدى، يېڭى بازار ئاھالە كومىتېتىدىن ئىبارەت. ئۇلارنىڭ قارىمىقىدا 16 مەھەللە تەسىس قىلىنغان.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئىسمايىل ئۇلۇغ.

بازار باشلىقى: ئېلىيوپ.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 1193 ئائىلە، 6045 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 5905، خەنزۇلار 67، قىرغىزلارمۇ بار.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى بازار باشقۇرغان كارخانىدىن توپلانغان ئۈنىڭدا ئىشلەپ-چىقىرىلغان 174 ى خىل بولۇپ، ئومۇمىي كىرىمى 603 مىڭ يۈەنگە يەتتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32% كۆپەيدى. ساپ پايدىسى 18 مىڭ يۈەنگە يەتتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 42% ئازايدى. بازار باشقۇرغان سانائەت ئىچىدە ماشىنا-ئېلېكتر، يېنىك كارلىق ماتېرىيالىرى، رېمونتچىلىق، يېمەك - ئىچمەككە ئىش قوشۇش، گىلەمچىلىك، كەش - بوۋاك ئىشلەش، پەيچاقچىلىق قاتارلىقلار سەپلەر بار.

بازارنىڭ پىچاقچىلىق كارخانىسى ئىشلەپ چىقارغان پىچاقلار نەپىس، كۆركەم قول - ھۈنەر سەنئەت بويۇمى بولۇپ، قويۇق مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە، مۇنداق قول - ھۈنەر سەنئەت بويۇمى پۈتۈن مەملىكىتىمىزدە داڭلىق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى چەت ئەللەرگىمۇ سېتىلىدۇ. ھازىر مۇنداق پىچاق 12 خىل بولۇپ، ھەر يىلى 10 مىڭدىن ئارتۇقى ئىشلىنىدۇ.

بازار تەۋەسىدە كوللېكتىپ سودا ۋە يەككە سودىگەرلەردىن 453 ئائىلە، 980 نادەم بار بولۇپ، تىجارەت مىقدارى 446 مىڭ يۈەنگە يەتتى، ئۇلار ئاشلىق، تۇرلۇك مالالار، يېمەك - ئىچمەك، مېتال بويۇملىرى قاتارلىق سانائەت، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى ۋە يەرلىك، ئالاھىدە مەھسۇلاتلار تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: جەمئىي 32 سىنىپلىق بىر ئۇيغۇرچە، بىر خەنزۇچە باشلانغۇچ مەكتەپ، 75 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى، 1198 ئوقۇغۇچىسى بار؛ 30 سىنىپلىق بىر ئۇيغۇرچە، بىر خەنزۇچە ئوتتۇرا مەكتەپ، 158 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى، 1612 ئوقۇغۇچىسى بار؛ بالىلار باغچىسىدىن بىرى، 10 ئوقۇتقۇچىسى، باغچىدا401بالا بار. بازار ئىچىدە مەدەنىيەت ئۆيىدىن بىرى تەسىس قىلىنغان بولۇپ، قارىمىقىدا ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە قىرائەتخانا بار، ساقلىنىۋاتقان كىتابلار 19 مىڭ 700 گە يېتىدۇ. رادىئو ئۈزلىلى، كىنوخانا، كەسپىي تىياتىر ئۆمىكى (كۆرسانتى 25)، ئىشتىن سىرتقى سېرىك ئۆمىكى، ئۈنىڭ 15 ئارتىسى بار. بىر دوختۇرخانا، ئالتە دوختۇر - سېستىرا بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى 56 ئائىلىلىك ئاھالە يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ چىقتى. ئۆي كۆلىمى 3864 كۇۋادىرات مېتر غا يەتتى. ئاھالىلاردا 1687 ۋېلىسىپىت، 470 تىككۈماشىنىسى، 283 تېلېۋىزور، 160 ئۈنىڭالغۇ، 1394 رادىئو، 47 كىرئالغۇ، 1507 قول سائىتى بار. 1985 - يىلى ئاھالىلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى ئۈچ مىليون 500 مىڭ يۈەنگە يەتتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.7% كۆپەيدى.

مەدەنىي يادىكارلىق، ئاساره - ئەتىقىلىرى: بازارنىڭ داشقالىق كوچىسىغا جايلاشقان دەرۋازا مېچىت جامەسى مىلادى 1479 - يىلى ياسالغان، 1937 - يىلى ئىككى قېۋەت قىلىپ قايتىدىن ياسالغان، ئۇنىڭ ئېگىزلىكى يەتتە مېتر كېلىدۇ، 1981 - يىلى رېمونت قىلىنغان ھەمدە قۇبىسى ھەم سۇپا ياسالغان، بۇ جامەنىڭ ئىگىسى يەر كۆلىمى 720كۋادىرات مېتر كېلىدۇ، ئۇنىڭغا مىڭدىن ئارتۇق ئادەم سىغىدۇ. (يۇنۇس سەمەت، ماباۋلىن)

يوپۇرغا ناهيىسى

يوپۇرغا يېزىسى

جۇغرا پىيملىك ئەھۋالى: يوپۇرغا يېزىسى ناهيە بازىرىنىڭ شىمال تەرىپىگە بىر كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق، جەنۇب تەرەپلىرى تېرىم يېزىسىغا، غەربىي جەنۇب تەرىپى سىيەك يېزىسىغا، شىمال تەرىپى پەيزاۋات ناهيىسىگە تۇتۇشىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن يوپۇرغا بازارلىق ھۆكۈمەت بىر يۈنلىشىلىك جايدا تۇرىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1205 مېتر كېلىدۇ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 281 كۋادىرات كىلومېتر (شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 25 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 18.7 كىلومېتر) كېلىدۇ. تەۋەسىدىكى يوپۇرغا تۆستېڭىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى توققۇز كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى 15 كۇبېمېتر سېكونت كېلىدۇ، سوتسىيالىستىك تەرىبىيە تۆستېڭىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 22 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى 40 كۇبېمېتر سېكونت كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: يوپۇرغا يېزىسى ناهيە بازىرىنىڭ شىمال تەرىپىگە جايلاشقاچقا، شۇ نام بىلەن ئاتالغان. 1940 - يىلدىن كېلگىرى قەشقەر يېڭىشەھەر ناهيىسىنىڭ خانئېرىق بەگلىكىگە قارىغان. 1940 - يىلى يوپۇرغا پەۋقۇلئادده رايونى قۇرۇلغاندىن كېيىن، يوپۇرغا بەگلىكى دەپ ئاتالغان. 1943 - يىلى يوپۇرغا ناهيىسى قۇرۇلغاندىن كېيىن بۇ يەر يېزا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى سىيەك بىلەن بىرلىشىپ 1 - رايون بولغان. 1958 - يىلى سىيەك بىلەن بىللە كوممۇنا بولۇپ قۇرۇلۇپ، ئاۋانگارت كوممۇنىسى دەپ ئاتالغان. 1961 - يىلى 11 - ئايدا سىيەكتىن ئايرىلىپ يوپۇرغا كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1966 - يىلى قىزىل مۇھاپىزەتچى كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1973 - يىلى يوپۇرغا كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984 - يىلى 12-ئايدا يوپۇرغا يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەت تەركىبى نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 2739 ئائىلە، 11 مىڭ 133 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 11 مىڭ ئىككى بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 98.8 پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 131 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 1.2 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە جەمئىي يەتتە كەنت، 66 مەھەللە، يېزا باشقۇرغان ئىككى مەيدان (بىر دېھقانچىلىق مەيدانى، بىر چارۋىچىلىق مەيدانى) بار. كەنتلەر مۇنجا غلىق، قارا ئۆجمە، قورا، تۆۋەن تېگىن، ئوتتۇرا تېگىن، يۇقىرى تېگىن، قايىغۇل كەنتىدىن ئىبارەت.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەھەممەت ئىبراھىم.

يېزا باشلىقى: ئابلىز خوجا بەردى.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 767 مىڭ 700 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.4% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى سەككىز مىليون 903 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 412 مىڭ

جىلك، يەنى 4.85% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9250 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەك - كىمدىن 3.14% كەملىدى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 476 مىلك جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكىمدىن 1.04% ئاشتى؛ چارۋىنىلك يىل ئاخىرىدىكى سانى 16 مىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكىمدىن 30.5% ئازايدى، ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 2152 مو بولدى.

1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىلك ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 22 مىلك 900 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكىمدىن 42.2% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە: يېزا بويىچە توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، جەمئىي 113 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى، بۇنىلك ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 24 ى بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى 1468، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىلك مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.6% بولدى؛ ئۈچ سىنىپلىق بىر ئوتتۇرا مەكتەپ بار؛ ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى 10، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى105، يېزا قارىمىقىدا بىر دوختۇرخانا، دوختۇرخانىدا23 دوختۇر-سېستىرا، بۇنىلك ئىچىدە كوللېكتىپ شىتا تەمكىدىن26سى بار، كېسەل كارىۋىتىدىن20سى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى بۇ يېزىدىكى دېھقانلارنىلك يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 268.29 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكىمدىن 13.5% كۆپەيدى. يېڭىدىن يا سالغان ئۆي كۆلىمى 22 مىلك 387 كۇۋادىرات مېتر غا يەتتى. يېزا بويىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر 100 ئائىلىدە 60 ۋېلىسىپىت، 34 تىككۈ ماشىنىسى، 14 رادىئولۇق ئۇنىتالغۇ ۋە ئۇنىتالغۇ، 0.7 تېلېۋىزور بار. بانكىدىكى ئامانەت پۇلىنىلك ئومۇمىي سوممىسى 169 مىلك يۈەنگە يەتتى، ئالدىنقى يىلدەكىمدىن 96 مىلك يۈەن، يەنى 76% كۆپەيدى. (دۇلۇن)

سىيەك يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: سىيەك يېزىسى ناھىيە بازىرىنىلك غەربىي جەنۇب تەرەپتە - گە 10 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. جەنۇب تەرەپى تېرىم يېزىسى ۋە يوپۇرغا يېزىسىغا، غەرب تەرەپى يەكشەنبە بازار يېزىسى ۋە ئاچچىق يېزىسىغا، جەنۇب تەرەپى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە، شىمال تەرەپى پەيزاۋات ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1215.5 مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى تۆز، ئومۇمىي يەر مەيدانى 289 كۇۋادىرات كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىلك ئۇزۇنلىقى 23.7 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىلك كەڭلىكى 33 كىلومېتر كېلىدۇ. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 34 مىلك 188 مو، سىيەك غول ئۆستەڭىنىلك ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 3.5 كىلومېتر، ئەك چوك ئېقىش مىقدارى بەش كۇپېمېتر سېكونت كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىلك ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ يېزا سىيەك كەنتىدە تۇرۇشلۇق بولغاچقا شۇ نام بىلەن ئاتالغان. 1940 - يىلىدىن ئىلگىرى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىلكىغا نىسبەتەن بەكلىكىگە قارىغان، 1940 - يىلىدىن 1943 - يىلغىچە يوپۇرغا پەۋقۇلئادە رايونىنىلك يوپۇرغا بەكلىكىگە قارىغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1953 - يىلى سىيەك رايونى قۇرۇلۇپ، قارىمىقىدا بەش يېزا تەسىس قىلىنغان، 1958 يىلى يوپۇرغا كوممۇنىسىغا قارىغان، 1962 - يىلى يوپۇرغا كوممۇنىسىدىن ئايرىلىپ سىيەك كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1984 - يىلى 12 - ئايدا سىيەك يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇس: يېزا بويىچە 3200 ئائىلە، 12 مىڭ 744 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 12 مىڭ 742، خەنزۇلار ئىككى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە جەمئىي 17 كەنت بار. ئۇلار: سىيەك، يۇقىرى سىيەك، كالتە يايلاق، قومۇشلۇقبېرىدى، ئاقتىكەن، خوجا ئاۋات، تاتلىق بۇلاق، يۇقىرى بۇ - لىمە، بۇلىمە، خانكۆۋرۈك، يانتاقلىق، يۇقىرى ئەمەنلىك، ئەمەنلىك، قۇم ئەگىن، ئۇلۇغچى لەڭ گەر (سۇپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى)، مىقىل قۇم (ئورمانچىلىق مەيدانى)، كامال كەنتى (چارۇچىلىق مەيدانى) دىن ئىبارەت. 92 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابلىمىت ئوسمان.

يېزا باشلىقى: ئابدۇرېھىم ئابدۇقادىر.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزائىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 993 مىڭ 600 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.4% كۆپەيدى، ئاشلىق ئو - مۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 264 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 973 مىڭ جىڭ، يەنى 8.6% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىڭ 333 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى - دىن 2363 دەن، يەنى 23.7% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 613 مىڭ جىڭ بو - لۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 36 مىڭ جىڭ، يەنى 6.3% ئاشتى؛ چارۇدىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 17 مىڭ 900 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12 مىڭ 200 ى ئازايدى؛ ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 2669 مو بولدى.

1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 712 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 216 مىڭ يۈەن، يەنى 43.4% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، جەمئىي 116 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى، بۇنىڭ ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 32 سى بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 1900، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبە - تى 98.5% بولدى؛ بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 22 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى، بۇنىڭ ئى - چىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن بىرى بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 189، يېزا قارىمىقىدا بىر دوختۇرخانا، 10 دوختۇر - سېستىرا، بۇنىڭ ئىچىدە كوللېكتىپ شىتا تىدىكى ئىشچىدىن ئىككى - سى بار، كېسەلكارۋىتىدىن 20 سى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى بۇ يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە كىرى - مى 224.52 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 8.76 يۈەن ئازايدى. يېڭىدىن ياسالغان ئۆي كۆلىمى 2550 كۇۋادىرات مېتر غا يەتتى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلىنىڭ ئومۇمىي سوممىسى 88 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 20 مىڭ يۈەن، يەنى 29.1% كۆپەيدى. 1985 - يىلى بىر مۇنچىلىغان كەسپىي ئائىلىلەر ھەرخىل ماشىنا سېتىۋالـ دى، يەتتە ئائىلىلىك دېھقان موتسىكلىت، 19 ئائىلىلىك دېھقان تېلېۋىزور سېتىۋالدى.

(دولۇن)

يەكشەنبە بازار يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: يەكشەنبە بازار يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمالىي يۇنلىشىگە 17 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرەپىسىيەك يېزىسىغا، غەرب

تەرەپى ئەشمە يېزىسىغا، قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە، جەنۇب تەرەپى سەمىيەك يېزىسى ۋە ئاچچىق يېزىسىغا، شىمال تەرەپى يەيزاۋات ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1226.7 مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى تۆز، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 16 كېلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 15.7 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 138 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 36 مىڭ 156 مو. يەكشەنبە بازار غول ئۆستەڭنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 6.5 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى تۆت كۇپېمېتر سېكونت، يەشكەنت غول ئۆستەڭنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى ئالتە كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى بەش كۇپە مېتر سېكونت كېلىدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ يېزا 1940 ـ يىلىدىن ئىلگىرى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ خانئېرىق بەكلىكىگە قارىغان بولۇپ، خانئېرىق يەكشەنبە بازىرى دەپ ئاتالغان. 1940 ـ يىلى يوپۇرغا پەۋقۇلئادە رايونىنىڭ يەكشەنبە بازار بەكلىكىگە قارىغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلىدىن 1953 ـ يىلىغىچە، ئەشمە بىلەن بىرلەشىپ، يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ 2 ـ رايونى بولۇپ، قارىمىقىدا ئالتە يېزا تەسىس قىلىنغان، 1956ـ يىلىدىن 1958 ـ يىلىغىچە، ئەشمە يەكشەنبە بازار رايونى دەپ ئۆزگەرتىلىپ، قارىمىقىدا ئۈچ يېزا تەسىس قىلىنغان، 1958 ـ يىلىدىن 1961 ـ يىلىغىچە قىزىل بايراق كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1962 ـ يىلى ئەشمە ئايرىلىپ چىققان، 1972 ـ يىلى يەكشەنبە بازارکوممۇنىسى دەپ ئۆزگەرتىلگەن، 1984 ـ يىلى 12 ـ ئايدا يەكشەنبە بازار يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 3210 ئائىلە، 13 مىڭ 545 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 13 مىڭ 541 بولۇپ، 99.97 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، خەنزۇلاردىن تۆتىلا بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: بۇ يېزا تەۋەسىدە جەمئىي 13 كەنت، 92 مەھەللە، دېھقانچىلىق مەيدانى، ئورمانچىلىق مەيدانى، چارۋىچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت ئۈچ مەيدان بار. كەنتلەر: ئۇسۇت، دۆڭئېرىق، چاقلىق، قاغا چاشتى، توختىمكا، تالبويى، تۈگمەنئېرىق، مۇغالئېرىق، چۇرۇچ، گالئېرىق، چىگىلىك، داغلا، قەلەي كەنتىدىن ئىبارەت.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: تۇر سۇلتان.

يېزا باشلىقى: ۋاردىس قاسىم.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئالتە مىليون 54 مىڭ 200 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.8% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى سەككىز مىليون 962 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 440 مىڭ جىڭ، يەنى 5.2% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىڭ 612 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 982 دەن، يەنى 9.2% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 519 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20 مىڭ جىڭ، يەنى 4% ئاشتى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 20 مىڭ 390 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئىككى مىڭ 540ى، يەنى 14.2% كۆپەيدى؛ ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 1380 مو بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 429 مو، يەنى 45.1% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 119 مىڭ يۈەنگە يېتىپ،

تالدىنقى يىلدىكىدىن 100 مىلگ يۇەن، يەنى 9.8% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، ماتارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە10باشلانغۇچ مەكتەپ، جەمئىي 95توقۇتقۇچى، تىشچى ـ خىزمەتچىسى، بۇنىڭ تىچىدە خەلق توقۇتقۇچىسىدىن 27 سى بار، مەكتەپ تىكى توقۇغۇچىسى 1711، توقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98.8% بولدى؛ بىر توتۇرا مەكتەپ، 23 توقۇتقۇچى، تىشچى ـ خىزمەتچىسى، مەكتەپتە 200 توقۇغۇچىسى بار. يېزا قاردىمقىدا بىر دوختۇرخانا، جەمئىي 15 دوختۇر ـ سېستىرا، بۇنىڭ تىچىدە كوللېكتىپ شىتاتىدىكى تىشچىدىسىن تۆتى بار، كېسەلكارۇتىددىن 17 سى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى بۇ يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ توتتۇرىچە كىرىمى 242.76 يۇەن بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 10.82 يۇەن، يەنى 4.7% كۆپەيدى؛ يېگىدىن سېلىنغان ئۆي كۆلىمى 2125 كۇۋادىرات مېترغا يەتتى؛ هازىر هەر 100 تائىلىلىك دېھقاندا توتتۇرا هېساب بىلەن 60 ۋېلىسىپىت، 50 رادىئو، 35 تىككۈ ماشىنىسى بار؛ بانكىدىكى ئامانەت پۇلنىڭ ئومۇمىي سوممىسى 122 مىلگ يۇەنگە يېتىپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 24 مىلگ يۇەن، يەنى 24.5% كۆپەيدى. (دۇلۇن)

ئەشمە يېزىسى

جۇغرابىيەلىك ئەھۋالى: ئەشمە يېزىسى ناهىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا 23 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى يەكشەنبە بازىرى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يېڭىشەهەر ناهىيەسىنىڭ خانئېرىق بازىرىغا، جەنۇب تەرىپى تاچچىق يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. دېگىز يۈزىدىن 1231.5 مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى تۈز. يېزىنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى 90.56 كۇۋادىرات كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 30.7 كىلو مېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 22.4 كىلومېتر كېلىدۇ. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 31 مىلگ 407 مو. ئەشمە غول ئۆستەڭىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى تۆت كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى تۆت كۇبېمېتر سېكونت، ئېگىز ئۆستەڭنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 15 كىلومېتر كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ يېزىغا ئەشمە دېگەن نام قويۇلغان.1940ـيىلىدىن ئىلگىرى قەشقەر يېڭىشەهەر ناهىيەسىنىڭ خانئېرىق بەگلىكىگە قارىغان، 1940ـيىلىدىن كېيىن، يوپۇرغا پەۋقۇلئاددە رايونىنىڭ جايتوغراق بەگلىكىگە قارىغان. تازادىلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى ئەشمە رايونى رەسمىي قۇرۇلۇپ، قارىمىقىدا بەش يېزا تەسىس قىلىنغان، 1956 ـ يىلىدىن 1958 ـ يىلىغىچە، يەكشەنبە بازار بىلەن بىرلەشتۈرۈۋېتىلگەن، 1958 ـ يىلىدىن 1962 ـ يىلىغىچە ئەشمە يەكشەنبە بازار كومىتېتى دەپ ئاتالغان، 1962 ـ يىلى ئەشمە كومىتېتى ئايرىم قۇرۇلغان، 1966 ـ يىلىدىن كېيىن قىزىل قۇياش كومىتېتىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1977 ـ يىلى ئەشمە كومىتېتى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984 ـ يىلى 12 ـ ئايدا ئەشمە يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 3063 ئائىلە، 11 مىلگ 585 نوپۇس بار. بۇنىڭ هەممىسى ئۇيغۇر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە جەمئىي توققۇز كەنت بار، ئۇلار: يۇقىرى ئەشمە، ئوتتۇرا ئەشمە، هالال، جايتوغراق، ئۈستا، جاغداء، ئوتتۇرا كۆكچى، يۇقىرى كۆكچى، چاقار

كه نتىدىن ئىبارەت. يېزا تەۋەسىدە 79 مەھەللە، يېزا باشقۇرغان مەيدانىدىن ئىككىسى بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئىسلام ئىسمايىل.

يېزا باشلىقى: راخمان تاجى.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئۈچ مىليون 753 مىڭ 600 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 70 مىڭ يۈەن، يەنى 22.9% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئالتە مىليون 650 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 650 مىڭ جىڭ، يەنى 10.83% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 6753 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1353 دەن، يەنى 24.99% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 436 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15 مىڭ جىڭ كەمىلىدى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 17 مىڭ 100 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئالتە مىڭى ئازايدى؛ ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 16 مىڭ 690 موغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 558 مو، يەنى 50.2% كۆپەيدى. يەككە كەسىپىي سودىگەر 284 كە، ئومۇمىي كىرىمى 735 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

1985 ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 763 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 374 مىڭ يۈەن، يەنى 96.1% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، جەمئىي 91 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، بۇنىڭ ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 25 ى بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 1664، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98.8% بولدى؛ بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 23 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، مەكتەپتە 207 ئوقۇغۇچىسى بار. يېزا قارىمىقىدا بىر دوختۇرخانا، سەككىز دوختۇر-سېستىرا، 15 كېسەلكارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى بۇ يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 169.17 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن توققۇز يۈەن، يەنى 5.3% كۆپەيدى، يېڭىدىن سېلىنغان ئۆي كۆلىمى 11 مىڭ 232 كۇۋادىرات مېتىرغا يەتتى؛ ھەر 100 ئائىلىدە 50 ۋېلىسىپىت، 25 تىككۈ ماشىنىسى بار؛ بانكىدىكى ئامانەت پۇلىنىڭ ئومۇمىي سوممىسى 87 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 22.9% كۆپەيدى. (دولۇن)

ئاچچىق يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئاچچىق يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىي يۆنىلىشىگە 21 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى سەيەك يېزىسىغاۋە ناھىيە-لىك دېھقانچىلىق مەيدانىغا، غەرب، جەنۇب تەرەپلىرى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە، شى-مال تەرىپى يەكشەنبە بازار يېزىسى ۋە ئەشمە يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1220.5 مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى تۆز، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 26.5 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 14.4 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 214.5 كۇۋادىرات كىلو-مېتر كېلىدۇ، تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 35 مىڭ 50 مو. ئاچچىق غول ئۆستىڭىنىڭ ئومۇمىي ئۇ-زۇنلىقى 16 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى 12 كۇبېمېتر سېكونت كېلىدۇ.

تۆزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1940 ـ يىلىدىن ئىلگىرى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ خانئېرىق بەگلىكىگە قاردىغان. 1940 ـ يىلىدىن 1943 ـ يىلىغىچە يوپۇرغا پەۋقۇلئاددە رايونىنىڭ ئاچچىق بەگلىكىگە قاردىغان، 1943 ـ يىلى يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ ئاچچىق رايونىغا قاردىغان؛ ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ ئاچچىق رايونى بولۇپ قۇرۇلغان. 1958 ـ يىلى قىزىل يۇلتۇز كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1972 ـ يىلى نامى ئاچچىق كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 ـ يىلى 12 ـ ئايدا نامى ئاچچىق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 3651 ئائىلە، 14 مىڭ 988 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 14 مىڭ 964 بولۇپ، 99.85 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار 24.

مەمۇرىي رايونلىرى: بۇيېزا تەۋەسىدە15كە تەبار. ئۇلار: ھەسەن تېمى، ئارا مەھەللە، چىمئېرىق، توما، بازار، ئۆستەڭبويى، مارجانقۇم، ئۈكەيلە، ناغرا چالدى، يار بويى، ئايباغ پاۋان، ئوتتۇرا پاۋان، يۇقىرى پاۋان، بېلىقچى، قۇنىدۇز كەنتىدىن ئىبارەت. 94 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ئۆمەر پالتۇ.

يېزا باشلىقى: ئابدۇرەھىم ئاۋۇت.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزائىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئالتە مىليون 162 مىڭ 400 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر مىليون 559 مىڭ يۈەن، يەنى 33.9% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 256 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.3% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىڭ 470 دون بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.2% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 818 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.1% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 23 مىڭ 100 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3600 ى ئازايدى؛ 1985 ـ يىلى ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 1151 مو بولدى.

1985 ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 41 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 135.5% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە 15 باشلانغۇچ مەكتەپ، 104 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، بۇنىڭ ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 29 ى بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 1939، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98.7% بولدى؛ بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 31 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، مەكتەپتە 305 ئوقۇغۇچىسى بار. يېزا قارىمىقىدا بىر دوختۇرخانا، 17 دوختۇر ـ سېستىرا 20 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى بۇ يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 289.03 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.5% كۆپەيدى؛ يېڭىدىن سېلىنغان ئۆي كۆلىمى 2184 كۇۋادىرات مېتىرغا يەتتى؛ بانكىدىكى ئامانەت پۇلىنىڭ ئومۇمىي سوممىسى 118 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25.5% كۆپەيدى. يېزا بويىچە ھازىر دېھقانلارنىڭ ھەر 100 ئائىلىسىدە 32 رادىئو، 12 تىككۈ ماشىنىسى، بىر تېلېۋىزور بار. سەككىز ئائىلە

تراکتور، ئۇچ ئائىلە ئازاد ماركىلىق ئاپتوموبىل، 29 ئائىلە قول تراکتورى، ئۇچ ئائىلە موتسىكلىت سېتىۋالدى. (دۇلۇن)

تېرىم يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تېرىم يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇبىي يۆنىلىشىگە 23 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى بايئاۋات يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يوپۇرغا يېزىسى ۋە سىيەك يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى يەكەن ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى پەيزاۋات ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1189.4 مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى تۈز، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 31 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 41.7 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 625 كۇۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 39 مىڭ 644 مو. تېرىم غول ئۆستىڭىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 16 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى 16 كۇبېمېتر سېكونت، ئازادلىق ئۆستىڭىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 18 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى 16 كۇبېمېتر سېكونت كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ يېزا ئەڭ بۇرۇن 1946 ـ يىلى قۇرۇلغان. ئەينىي چاغلاردا تېرىم كەنتى، يېڭىگال كەنتى يەكەن ناھىيىسىدىن يوپۇرغا ناھىيىسىگە ئۆتكۈزۈپ بېرىلگەندىن كېيىن، يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ تېرىم بەگلىكى دەپ ئاتالغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950ـ يىلى يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ4ـ رايونىغا ئۆزگەرتىلىپ، قارىمىقىدا تۆت يېزا تەسىس قىلىنغان. 1958ـ يىلى ئازادلىق كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان،1963ـ يىلى نامى تېرىم كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984ـ يىلى تېرىم يېزىسى دەپ ئاتالغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 2816 ئائىلە، 11 مىڭ 814 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 11 مىڭ781، خەنزۇلار 33.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە جەمئىي 13 كەنت، 69 مەھەللە، بىر چارۇچىلىق مەيدانى، بىر سۇپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى بار. كەنتلەر: يىلتىزلىق، كولدۇ مەھەللىسى، قارا توغراق، شېكەر، كۆتەكلىك، كونا ئۆستەڭ، سەڭگىلەچ، تۈز يانتاق، سەپىۋاك كۆۋرۈك، ماش ئېڭىز، يېڭىئۆستەڭ، موغال، زارات كەنتىدىن ئىبارەت.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەخمەت ئەخمەت.

يېزا باشلىغى: ئابدۇقادىر نىياز.

ئىقتىسادى: 1985ـيىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئالتە مىليون 112 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن14.1% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى توققۇز مىليون 72 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 579 مىڭ جىڭ، يەنى 6.8% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىڭ 692 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 86 مىڭ 300 دەن، يەنى 6.3% ئاشتى؛ ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 392مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن يەتتە مىڭ جىڭ ئازايدى؛ چارۇدىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 24 مىڭ 900 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5600 ى ئازايدى؛ ئەھىيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 2138 مو بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 181 مو، يەنى 9.3% كۆپەيدى.

1985- يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 145 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 496 مىڭ يۈەن، يەنى 76.4% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، جەمئىي 92 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى، بۇنىڭ‌ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 44ى بار، مەكتەپ- تىكى ئوقۇغۇچىسى 1654، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىسبىتى 98.3% بولدى؛ بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 20 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى، بۇنىڭ ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن بىرى بار، مەكتەپتىكى‌ئوقۇغۇچىسى 120. يېزا قارىمىقىدا بىر دوختۇر- خانا، جەمئىي 12 دوختۇر-سېستىرا، بۇنىڭ ئىچىدە كوللېكتىپ مۇلازىمچىلىكىدىكى ئىشچىدىن ئۈچى، 15 كېسەل‌كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى بۇ يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 283.03 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 34 يۈەن ئازايدى. يېزا بويىچە يېڭىدىن سېلىنغان ئۆي كۆلىمى 3768 كۇۋادىرات مېترغا يەتتى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلىنىڭ ئومۇمىي سوممىسى 64 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28 مىڭ يۈەن ئازايدى؛ ھازىر دېھقانلار نىڭ ھەر 100 ئائىلىسىدە 69 ۋېلىسىپىت، 46 رادىئو ۋە ئۇنىڭغۇ، 34 تىككۈ ماشىنىسى، 0.3 تېلېۋىزور بار. (دولۇن)

بايئاۋات يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: بايئاۋات يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا 31 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى مەكتىكە، غەرب تەرىپى تېرىم يېزىسى- غا، جەنۇب تەرىپى يەكەن ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى پەيزاۋات ناھىيىسىگە ۋە ئاخۇنلۇقۇم يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1184.5 مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى تۈز، ئومۇمىي يەر مەيدانى 994.6 كۇۋادىرات كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 36.3 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 54 كىلومېتر كېلىدۇ. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 31 مىڭ 722 مو.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ يېزا بايئاۋات كەنتى بىلەن نام ئالغان. 1940- يىلىدىن ئىلگىرى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1940- يىلىدىن كېيىن يە- كەن ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1956- يىلى يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ تېرىمراي يونىغا ئايرىپ بېرىلگەن. 1975- يىلى تېرىم كومۇنىسىدىن ئايرىلىپ چىقىپ، بايئاۋات كومۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1984- يىلى 12- ئايدا بايئاۋات يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 1580 ئائىلە، 6962 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 6339 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 91.1 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار 620 بولۇپ، 8.9 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. بۇنىدىن تاشقىرى، خۇيزۇلار مۇ بار.

مەۋرىي رايونلىرى: بۇيېزا تەۋەسىدە 10 كەنت، 39 مەھەللە، يېزا باشقۇرغان دېھقان- چىلىق مەيدانى، چارۇچىلىق مەيدانى، چوشقىچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت ئۈچ مەيدان بار. كەنتلەر: ئازنا بازار، چوكا، قۇزۇلۇك، ئارا گەمە، قالما، گۈلباغ، بايئاۋات، قالما (دېھقانچىلىق مەيدانى)، توغرا قىلىق (ئورمانچىلىق مەيدانى)، لاكقا (چارۇچىلىق مەيدانى) دىن ئىبارەت.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇرۇسۇل سەلەي.

يېزا باشلىقى: روزى زۇنۇن.

ئىقتىسادى: 1985-يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كەرىمى ئىككى مىليون 859 مىڭ 100 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 47 مىڭ يۈەن ئازايدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئۈچ مىليون 702 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 419 مىڭ جىڭ كەملىدى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 7151 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1449 دەن كەملىدى؛ يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 211 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32 مىڭ جىڭ كەملىدى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 18 مىڭ 600 بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 3500ى ئازايدى؛ ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 3478 مو بولدى.

1985- يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 585 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 38% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، جەمئىي 29 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى، بۇنىڭ ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن 12سى بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 869، ئوقۇش يېشىغا توغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97.5% بولدى؛ بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 19 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى، بۇنىڭ ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن بەرى بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 173. يېزا قارىمىقىدا بىر دوختۇرخانا، جەمئىي 10 دوختۇر- سېستىرا، توققۇز كىسەلكارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى بۇ يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 214.80 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 40.78 يۈەن، يەنى 20.3% كۆپەيدى؛ يېڭىدىنسېلىنغان ئۈي كۆلىمى توققۇز مىڭ كۇۋادىرات مېترغا يەتتى؛ 1985- يىلىي دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئاماناەت پۇلىنىڭ ئومۇمىي سوممىسى 48 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقىسىدىن 2.1% كۆپەيدى. ھازىر ھەر 100 ئائىلىدە 104 ۋېلىسىپىت، 24 رادىئو ۋە ئۇنىڭ لغۇ، 59 تىككۈ ماشىنىسى بار. (دولۇن)

ئاخۇنلۇقۇم يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئاخۇنلۇقۇم يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىگە 47 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرقى تەرىپى مارالبېشى ناھىيىسىگە، غەربى، جەنۇب تەرەپلىرى بايئاۋات يېزىسىغا، شىمال تەرىپى پەيزاۋات ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1171.6 مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى تۈزەڭلىك بىلەن غەربىنىڭ ئۆزۈنلىقى 18 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 19 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 272 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 9235 مو، ئاخۇنلۇقۇم غول ئۆستەڭىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 61 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى ئالتە كۇپمېتر سېكونت كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ يېزا ئاخۇنلۇقۇم كەنتى بىلەن نام ئالغان. 1950- يىلدىن ئىلگىرى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1940- يىلى يەكەن ناھىيىسىنىڭ ئازنا بازار بەگلىكىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1956-يىلى

يەكسەن ناھىيىسىدىن يوڭۇرغا ناھىيىسىگە ئايرىپ بېرىلىپ ، تېرىم رايونى 3 ـ يېزىـ سىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1958ـ يىلىدىن1966ـ يىلىغىچە تېرىم كومپۇنىسىنىڭ 8ـ چوڭ ئەتراپتىكى قارىغان. 1966ـ يىلى شەرق قىزارىدى كومپۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1981ـ يىلى نامى ياڭىچا قتى كومپۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984ـ يىلىسى ئاخۇنلۇقۇم كومپۇنىسىغا ئۆزـ گەرتىلگەن. شۇ يىلى 12ـ ئايدا ئاخۇنلۇقۇم يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 514 ئائىلە، 2056 نوپۇس بار، بۇ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 2055، خەنزۇ بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: بۇ يېزا تەۋەسىدە ئالتە كەنت بار. ئۇلار: ئاخۇنلۇقۇم، بەختىيار، قالىغاچ، يېڭىئۆردىقۇم، كانايى توغراق، قاپاقتال كەنتىدىن ئىبارەت. 18 مەھەللە، بىر دېھقانچىلىق مەيدانى بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇجىسى: ئىبراھىم مەھەممەت.

يېزا باشلىقى: راخمان ناسىر.

ئىقتىسادى: 1985ـيىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى 942 مىڭ 200 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 26 مىڭ يۈەن ئازايىدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليون 848 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 149 مىڭ جىڭ، يەنى 8.8% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1894 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 96 دەن كەملىدى؛ يا غلىق‌دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 100 مىڭ 500 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 200 جىڭ، يەنى 0.2% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكىسانى 3800 بولۇپ، ئالدىنقى يىلـ دىكىدىن ئۆچ مىڭى ئازايدى، ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 1222 مو بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 563 مو، يەنى 85.4% كۆپەيدى.

1985ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 89 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 36 مىڭ يۈەن، يەنى 67.9% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە جەمئىي بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، 33 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، بۇنىڭ ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن بەشى بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 288، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكەكىرىش نىسبىتى 97% بولدى؛ بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، توققۇز ئوقۇتقۇچى، ئىشچى‌ـخىزمەتچىسى بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى51. يېزا قارىمىقىدا بىر دوختۇرخانا، چەمئىي ئالتە دوختۇرـسېستىرا، بۇنىڭ ئىچىدە كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى ئىشچىلاردىن تۆتى بار، ئون كىسەل‌كارۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985ـ يىلى بۇ يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 327.85 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 42.95 يۈەن، يەنى 15.1% كۆپەيدى. يېڭىدىن سېلىنغان ئۆي كۆلىمى 3341 كۇۋادىرات مېتر غا يەتتى؛ بانكىدىكى ئامانەت پۇلنىڭ ئومۇمىي سوممىسى 18 مىڭ يۈەن بولدى؛ ھازىر ئوتتۇرا ھىساب بىلەن ھەر 100 ئائىلىدە 70 ۋېلىسىپىت، 70 رادىئو، 30 تىككۈ ماشىنىسى، بىر تېلېۋىزور بار. (دۇلۇن)

يوپۇرغا بازىرى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: يوپۇرغا بازىرى يوپۇرغا ناھىيە بازىرىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى جايلاشقان، ناھىيە بازىرىنىڭ مەركىزىگە بىركىلومېتر كېلىدۇ، تۆت تەرەپنى يوپۇرغا يېزىسى ئوراپ تۇرىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1205 مېتر كېلىدۇ، بۇنىڭ ئىچىدە بازار كۆلىمى 2.2 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 9064 مو.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ بازار يوپۇرغا ناھىيە بازىرى ئىچىدە تۇرۇشلۇق بولغاچقا شۇ نام بىلەن ئاتالغان. 1940-يىللىدىن ئىلگىرى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ خانىئېرىق بەگلىكىگە قارىغان، 1940- يىلى يوپۇرغا پەۋقۇلئاددە رايونى قۇرۇلغاندىن كېيىن، يوپۇرغا بەگلىكى دەپ ئاتالغان، 1943- يىلى يوپۇرغا ناھىيىسى قۇرۇلغاندا، بازار ئىچىدىكى تۇرالغۇ ناھىيىلىك ھۆكۈمەت ئورگىنى تۇرۇشلۇق جاي بولۇپ، يوپۇرغا يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1984- يىلى 8- ئاينىڭ 14- كۈنى يوپۇرغا بازىرى رەسمىي قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە جەمئىي 2531 ئائىلە، 9623 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە بازار نوپۇسى 5771. ئۇيغۇرلار 8528 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 88.6پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 1060 بولۇپ، 11 پىرسەنتىنى ئىسكە للىدى، خۇيزۇ، تاجىك، مانجۇ، شىبە، قازاق قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى جەمئىي35.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە تۆت كوچا، ئۈچ كەنت، 19 مەھەللە بار.كەنتلەر توغراقئۆستەڭ، ئەۋزەلقوم، جايجاغدا كەنتىدىن ئىبارەت.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: خۇاڭ يۇفېي.

بازار باشلىقى: ئەمەر تېلىپ.

ئىقتىسادى: 1985-يىلى بازار بويىچە سانائەت،يېزا ئىگىلىكىئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 20 مىڭ 700 يۈەنگە يەتتى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئىككى مىليون 244 مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 2303 دەن، ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 110 مىڭ جىڭ، ھەر خىل چارۋا 4200، ئەھيا قىلىنغان ئومۇمىي ئورمان كۆلىمى 709 مو بولىدى. يېزىدا بىر ئوتياشچىلىق ئەتراپتى بار، بۇندىن باشقا، بىر مۇنچىلىنغان ئوتياشچىلىق كەسىپىي ئائىلىلىرى بار.

1985- يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 89 مىڭ 100 يۈەنگە يەتتى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بازار بويىچە ئىككى باشلانغۇچ مەكتەپ، جەمئىي 41 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى، بۇنىڭ ئىچىدە خەلق ئوقۇتقۇچىسىدىن تۆتى بار. مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 370، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكەكىرىش نىسبىتى 99% بولىدى. بىر ئوتتۇرا مەكتەپ بار،ئوقۇغۇچىسى 22. بىر دوختۇرخانا بولۇپ، بۇ ناھىيەدە ھازىر بىرىنچىسىنبىر مىللىي ئىنىباىيەت دوختۇرخانىسى ھېسابلىنىدۇ، بۇ دوختۇرخانا 1985- يىلى 2- ئاينىڭ 1- كۈنى رەسمىي قۇرۇلغان، ھازىر 10 تەبىبىيخادىمى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ئاھالىلارنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 198.61 يۈەنگە، بانكىدىكى ئامانەت پۇلى ئومۇمىي سوممىسى ئىككى مىليون 602 مىڭ يۈەنگە يەتتى، ھازىر بىر مۇنچىلىغان دېھقانلار ئاپتوموبىل ۋە موتسىكلىت سېتىۋالدى. (دۇ لۇن)

پەيزاۋات ناھيىسى

يېڭى مەھەللە يېزىسى

جۇغرا پىيلىك ئەھۋالى : يېڭى مەھەللە يېزىسى ناھيە بازىرىغا يەتتە كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق، شىمال تەرەپلىرى قوشنىاۋات يېزىسىغا، جەنۇب تەرەپى جامباز يېزىسى، ناھيىلىك ئورمانچىلىق مەيدانى، قالىغۇچ دېھقانچىلىق مەيدانىغا، غەرب تەرىپى بارىن يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 30 كىلومېتر ، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 14 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 219 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1224.9 مېتر كېلىدۇ. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 52 مىڭ 500 مو.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى : مىنگو دەۋرلىرىدە بۇ يېرىزا ئايرىم - ئايرىم ھالدا جۇرىدىن، تېچلىق يېزىلىرىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى پەيزاۋات ناھيىسىنىڭ1 - رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1958 - يىلى ئاۋانگارت خەلق كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1961 - يىلى بارىن بازىرى بىلەن بىرلىشىپ 1-رايون بولۇپ، قارىمىقىدا يەتتە كوممۇنا تەسىس قىلىنغان. 1966 - يىلىي نامى ئاكتۇرى كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1971 - يىلى نامى پەيزاۋات كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 - يىلى 11 - ئايدا نامى يېڭى مەھەللە يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى : يېزا بويىچە 4038 ئائىلە، 18 مىڭ 800 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 18 مىڭ 765 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.8 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار 35. يېزا نوپۇسى 18 مىڭ 95، بازار نوپۇسى 705.

مەمۇرىي رايونلىرى : يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار : قۇمئېرىق، تۆۋەن قۇمئېرىق، دۆڭئېرىق، باغتوغراق، دۆڭدېۋاي، باش كېپىنەك، ئاياغ كېپىنەك، ھادىرا، تۆز - لۇق، يېڭى مەھەللە، ئاياغ يېڭى مەھەللە، قاۋۇل، يۇقارقى لەڭگەر، دۆڭ مېچىت، لەمپە، يېڭىئاۋات، جەنۇبىي يېڭىئاۋات، تۆۋەنكى لەڭگەر كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 106 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى : ئابلىز شېرىپ.

يېزا باشلىقى : روزى بەختى.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 52 مىڭ 99 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 31.8% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى : ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 40 مىڭ 14 يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىليون 210 مىڭ 499 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى 13 مىليون سەككىز مىڭ310 جىڭدىن 6.1% كەملىدى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى6331.8 داۋان بولۇپ، ئال - دىنقى يىلدىكىدىن 2.4% ئاشتى. ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 567 مىڭ 500 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.9% كەملىدى. چارۋا سانى 33 مىڭ 764 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدى - كىدىن 5.5% كۆپەيدى. 1985 - يىلى ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 2181 مو بولدى.

سودا : يېزا بويىچە بىر تەممنات ـ سودا كوپېراتىپى، 22 شۆبە مـاگـىزىن بولۇپ، تىجارەت مىقدارى 592 مىلك يۈەنگە، پايدىسى 22 مىلك يۈەنگە يەتتى. يەككە سودا ئۇقتـى 57 گە، مەبلىغى 31 مىلك يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف : يېزا بويىچە تۆت ئاپتوموبىل، 28 تراكتور بار، ما ـ شىنىلار نىلك ئومۇمىي ئات كۈچى 3596.

يېزىدا بىر پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى، بەش خىزمەتچى خادىم بار. يېزا بويىچە جەمئىي 12 مىلك ئۇسقە كېزىت ـ ژۇرنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە : يېزا بويىچە توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، 98 سىنىپ، 2264 ئوقۇغۇچىسى، 123 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. ئوقۇش يېـشىغا تولغان بالىلار نىلك مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 94 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا ئىككى كىنو ئەترىتى، بىر مەدەنىيەت پونكىتى، سىملىق رادىئو ئۇزىلى بار.

يېزىدا بىر دوختۇرخانا، دوختۇرخانىدا ئون تىببىي خادىم، 20 كېـسەل كارۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى : 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىلك ئوتتۇرىچە كىـرىمى 200.70 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 36.9% كۆپەيدى. دېھقانـلار نىلك بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 501 مىلك 541 يۈەنگە يەتتى. (ۋۇجزىيى، ھەبىبۇللا)

تېرىم يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى : تېرىم يېزىسى ناھىيە بازىرىنىلك شىمالىغا 2.5 كىلومېـتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق، شىمال تەرەپلىرى قوشئاۋات يېـزىسىـغا، جەنۇب تەرىپى يېڭى مەھەللە يېزىسى ۋە بازىرىغا، غەرب تەرىپى شاپتۇل يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزىنىلك شەرقى بىلەن غەربىنىلك ئۇزۇنلىقى 13 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالـىنىلك كەڭلىكى سەككىز كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 60.5 كـۋادىـرات كـىلومـېتر كېلىـدۇ، دېڭىـز يـۈزىـدىن 1206 مېـتر كېـلىـدۇ. ئومـۇمـىي تېرىـلـغۇ يەر كۆلىمى 15 مىلك 800 مو.

تۇزۇلمىسىنىلك ئۆزگىرىش جەريانى : بۇ يېزا 1985 ـ يىلى 1 ـ ئايـدا قـۇرۇلغان، نامى تېرىم يېزىسى دەپ ئاتالغان بولۇپ، ئەسلىدىكى بازار كومىتىسى، يەيزاۋات كوم ـ مۇنىسى ۋە جامباز كومىتىسىنىلك قىسمەن كەنتلىرىدىن تەركىب تاپقان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى : يېزا بويىچە 1252 ئائىلە، 9269 نوپۇس بار، بۇنىلك ئىچىدە ئۇيغۇرلار 9229 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىلك 99.57 پىرسەنتىنى ئىگە للىـدى، خەنزۇلار ۋە باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى 40. يېزا نوپۇسى 8719، بازار نوپۇسى 550.

مەمۇرىي رايونلىرى : يېزا تەۋەسىدە 11 كەنت بار. ئۇلار : تـېـرەكـئېرىق، چىنىلا، خوجا ئېرىق، توخۇ مەھەللىسى، تېرىم، ئاياغ تېرىم، مىلك قىشلاق، لەڭگەر، سالق، چايان چاقتى، ئاياغ لەڭگەر كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 56 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىلك شۇجىسى : تۇرغۇن تالىپ.

يېزا باشلىقى : تۇرغۇن قادىر.

ئىقتىسادى : 1985- يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 745 مىڭ 906 يۈەنگە يەتتى.

يېزا ئىگىلىكى: ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 204 مىڭ 56 يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى بەش مىليون258 مىڭ 356جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.4% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 2395 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.6% ئاشتى. يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 269 مىڭ 571 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.9% ئاشتى. چارۋا سانى 11 مىڭ 766 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.4% ئازايدى. 1985 - يىلى ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 1301 مو بولدى.

قاتناش : بۇ يېزىدا بىر ئاپتوموبىل، 11 چوڭ، ئوتتۇرا تراكتور بار. ماشىنىلار - نىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 2055.

مەدەنىيەت، ماارىپ : يېزا بويىچە بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، 46 سىنىپ، 1155 ئو - قۇغۇچىسى، 74 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98 پىرسەنتكە يەتتى.

خەلق تۈرمۇشى : 1985 - يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 187 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 54.9% كۆپەيدى. (ۋۇجزىيى)

جامباز يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى : جامباز يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمالىغا ئالتە كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى قالىغۇچ دېھقانچىلىق مەيدانىغا، جەنۇب تەرىپى قىزىلبويى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى شاپتۇل يېزىسىغا، شىمال تەرىپى يېڭى مەھەللە يېزىسى، بازىر بازىرىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 24 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 20 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 187.5 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1209.8 مېتر كېلىدۇ. تەۋە - سىدە قىزىل بايراق ئۆستىگى بار، ئۇزۇنلىقى 13 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى توققۇز كۈپمېتر سىكۇنت كېلىدۇ، 67 مىڭ مو يەرنى سۇغۇرالايدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى : مىنگو دەۋرلىرىدە، ئايىرىم - ئايرىم ھالدا جۇربن يېزىسى، تېچلىق يېزىسى، يېڭى خەلق يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىق تىن كېيىن، 1950 - يىلى 1 - رايوننىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1958 - يىلى ئاۋانگارت خەلق كومۇنىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1966 - يىلى نامى قىزىل بايراق خەلق كوم - مۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1971 - يىلى نامى جامباز كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 - يىلى 11 - ئايدا كومۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلگەندە، جامباز يېزىسى دەپ ئاتالغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى : يېزا بويىچە 5675 ئائىلە، 20 مىڭ 590 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 20 مىڭ 556 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.8 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار ۋە باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى 34. يېزا نوپۇسى 19 مىڭ 805، بازار نوپۇسى 785.

مەمۇرىي رايونلىرى : يېزا تەۋەسىدە 26 كەنت بار. ئۇلار : چوڭ بۇلغۇچى، كىچىك

بۇلغۇچى، ئاقتۇر، سېرىق توغراق، ئاق جامباز، لەڭگەر، سارايتام، قۇيقا قۇم، كەپتەرباغ، ئەگىتبەرەك، چاقا، يەپەكچى، قېدىمجاي، چۇۋىق، دۆلەت چاقار، ئايباغ تۈگمە نېپىشى، تۈگمە نېپىشى، پەشتاق، يۇقىرى گال، گال، قىزىل جېيىم، كىچىك جامباز، چوڭ جامباز، قارا قاش، ساڭ، ئايباغ ساڭ كەنتلىرىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 134 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى : كېرىم ئاۋۇت.

يېزا باشلىقى : تۇرسۇن غوپۇر.

ئىقتىسادى : 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 788 مىڭ 325 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 47.8% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 447 مىڭ 453 يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىليون 212 مىڭ 498 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.8% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 7758.6 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 30.9% ئاشتى. يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 703 مىڭ 336 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.5% ئاشتى. چارۋا سانى 27 مىڭ 195 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.6% كۆپەيدى. 1985 - يىلى ئەھىيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 2853 مو بولدى.

سودا : يېزا بويىچە بىر تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، 19 شۆبە ماگىزىن بار، تەجارەت مىقدارى 544 مىڭ يۈەنگە، پايدىسى 26 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يەكەكە سودا نۇقتىسى 94 كە، مەبلىغى 86 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: يېزا بويىچە ئوچ ئاپتومۇبىل، 25 چوڭ، ئوتتۇرا تراكتور بار. ماشىنىلار نىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 2125.

يېزىدا بىر پوچتا - تېلېگراف پونكىتى، تۆت خىزمەتچى خادىمى بار. يېزا بويىچە جەمئىي 8978 نوسقە گېزىت، ژۇرنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە : يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، ئالتە سىنىپ، 203 ئوقۇغۇچىسى، 26 ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىسى بار. يېزا بويىچە سەككىز باشلانغۇچ مەكتەپ، 97 سىنىپ، 2548 ئوقۇغۇچىسى، 120 ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىسى بار. ئوقۇش پىشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97.5 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە بىر كىنو تېئاتىرى، بىر مەدەنىيەت ئۆيى، سىملىق رادىئو ئۇزىلى بار. بىر دوختۇرخانا، 14 تېببىي خادىم، 24 كېسەلكا رىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 188.20 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 74.7% كۆپەيدى. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 550 مىڭ 453 يۈەن بولدى. (ھەبىبۇللا، ۋۇجۇيى)

غولتوغراق يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى : غولتوغراق يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىگە 52 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرەپى پەيزاۋات باش مەيدانغا، جەنۇب تەرەپى قوشئاۋات يېزىسىغا، غەرب تەرەپى گۈللۈك يېزىسى، قوشئاۋات يېزىسى، يېڭى مەھەللە

يېزىسىغا، شىمال تەرىپى قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئاتۇش ناھىيىسىگە تۇ - تۇشىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۆزۈنلىقى 36 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 36 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 514 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1168 مېتر كېلىدۇ. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 76 مىڭ 800 مو. تەۋەسىدە غولـ توغراق ئۆستىگى بار، ئۆزۈنلىقى 40 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى يەتتە كۇبېمېتر سېكۇنت كېلىدۇ. سۇغۇرۇش كۆلىمى 87 مىڭ مو.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى : مىنگو دەۋرلىرىدە، بۇ يېزا بىلەن ئۆدەكلىك يېزىسى يۇخۇ يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، ئازادلىققىن كېيىن، 1950 - يىلى 6 - رايوننىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1958 - يىلى سۈنئىي ھەمرا كومۇنىسى بولۇپ قۇ - رۇلغان. 1964 - يىلى نامى غولتوغراق كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1966 - يىلى نامى قىزىل يۇلتۇز كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1971 - يىلى غولتوغراق دېگەن نامى گەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984 - يىلى 11 - ئايدا غولتوغراق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى : يېزا بويىچە 4899 ئائىلە، 22 مىڭ 957 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 22 مىڭ 912 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.8 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ خەنزۇلار ۋە باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى 45 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 0.2 پىر- سەنتىنى ئىگەللىدى. بازار نوپۇسى 735، يېزا نوپۇسى 22 مىڭ 222.

مەۋرىي رايونلىرى : يېزا تەۋەسىدە 31 كەنت بار. ئۇلار : بازار، غولتوغراق، تاغئېرىق، يۇقىرى قوشكۆل، ئايباغ قوشكۆل، توغرا قىسىم، تاغارۇق، يېڭى مەھەللە، سېرىق توغراق، چالا ئۇسا، ئازلىقلىق، توغراقلىق، تۆركۆل، قاراڭغۇلۇق، يۇقىرى مە - ھەللە، شاپتۇل مەھەللىسى، سۇكەن ئاستى، ياپال توغراق، پارچە توغراق، لۇڭكۇ، بەش تۇپ، شور جەينەك، غەزنە قۇم، ئۆتەك، قازانكۆل، باش ئاقدەريا، قاغا مەھەللىسى، ئايباغ ئاق دەريا، قارا يۇلغۇن، تۆگە ئۆلدى، يوغان توغراق كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 176 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى : ئابدۇرىشىت ھۇسەيىن.

يېزا باشلىقى : روزى ھېزىم.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليون 93 مىڭ 478 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 83.7% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى : ئومۇمىي كىرىمى ئالتەمىليون725 مىڭ 808 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 84.8% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىليون 762 مىڭ 434 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.9% كەملىدى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 6090.54 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.6% ئاشتى. ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 569 مىڭ 735 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.1% ئاشتى. چارۋا سانى 45 مىڭ 684 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.3% كۆپەيدى. 1985 - يىلى ئەھىيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 2334 مو بولدى.

سودا : يېزا بويىچە بىر تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، 23 شۆبە ماگىزىن بار، تىجارەت سومىسى 677 مىڭ 500 يۈەنگە، پايدىسى 16 مىڭ 500 يۈەنگە يەتتى. يەككە

تىجارەتچىلەرنىڭ سودا نۇقتىسى 98 گە، مەبلىغى 134 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: يېزا بويىچە 15 ئاپتوموبىل، 25 چولاق، ئوتتۇرا تراكتور بار، ماشىنىلارنىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 4411.

بۇ يېزىدا بىر پوچتا ـ تېلېگراف پونكتى، بەش خىزمەتچى خادىمى بار، يېزا بويىچە 7562 نۇسقە گېزىت، ژۇرنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 14 سىنىپ، 718 ئوقۇغۇچىسى، 60 ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىسى بار. يېزا تەۋەسىدە 11 باشلانغۇچ مەكتەپ، 2955 ئوقۇغۇچىسى، 119 ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىسى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 95.8 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە بىر كىنو ئەتىرىتى، بىر مەدەنىيەت پونكتى، سىملىق رادىئو ئۇزلى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 221.30 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 80.9% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 682 مىڭ 535 يۈەن بولدى. (ۋۇجزىي، ھەبىبۇللا)

قىزىلبويى يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: قىزىلبويى يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا 20.5 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرەپى جامباز يېزىسىغا، جەنۇب تەرەپى يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ يوپۇرغا يېزىسىغا، غەرب تەرەپى مىشا يېزىسىغا، شىمال تەرەپى شاپتۇل يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 29.5 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 16.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 365 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1270 مېتر كېلىدۇ. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 74 مىڭ 300 مو. يېزا تەۋەسىدە قىزىلبويى ئۆستەڭى بار، ئۇزۇنلىقى 40 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى 12 كۇبومېتر سېكۇنت، سۇغۇرۇش كۆلىمى 128 مىڭ مو كېلىدۇ، بۇ ئۆستەڭدە ئۆمۈرۋايەت خاراكتېرلىك قۇرۇلمىدىن 25 ى بار.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە قىزىلبويى جەنۇبىي شىنجاڭدىكى داڭلىق يېزىلارنىڭ بىرى بولغان. مىنگو دەۋرلىرىدەجەنىشىڭيېزىسى بولغان. تازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 2 ـ رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1956 ـ يىلى 4 ـ رايونغا ئۆزگەرتىلگەن. 1958 ـ يىلى راكىتا كوممۇنىسى بولۇپقۇرۇلغان. 1966ـ يىلى نامى قىزىلنۇر كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1971 ـ يىلى قىزىلبويى كوممۇنىسى دېگەن نام ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984 ـ يىلى قىزىلبويى يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 6938 ئائىلە، 28 مىڭ 95 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 28 مىڭ 84 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.96 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار ۋە باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى 11. يېزا نوپۇسى 27 مىڭ 254، بازار نوپۇسى 841.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 34 كەنت بار. ئۇلار: شەنبە بازىرى، جۇڭچى،

قۇم مەھەللىسى، ئارا مەھەللىسى، ئوردا كۆلبېشى، قىز كەنت، تۆۋەنكى قىزىل، يۇقىرى سۇلتا ئىبرەق، سۇلتا ئىبرەق، باش يېڭىئا يماق، يېڭىئا يماق، يۇقىرىقى ئاپئاق خوجا، چۆلكۆل. ئوتتۇرا ئاپئاق خوجا، تۆۋەنكى ئاپئاق خوجا، يېڭى مەھەللە، چولاق، باش چولاق، كەلدىرلىك، تۆۋەنكى ئارا قىشلاق، ئارا قىشلاق، ھالال، سەمەن، قورغان، مۇنۇر، ئايدىلك، دۆڭئىبرەق، تېرەك بوستان، ھارۇن، بودىمال، قارايانتاق، قارلىق، چۈرۈچ، كۆك تونلۇق كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 189 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى : ئابلىمىت ساۋۇت.

يېزا باشلىقى : قۇربان ئابلىز.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىكى ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليون 540 مىڭ 436 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 77.8% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى : ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون404مىڭ 497 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 50.5% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىليون 898 مىڭ 466 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.5% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 7000 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 54.5% ئاشتى. يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 604 مىڭجىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.9% كەملىدى. چارۋا سانى 39 مىڭ 647 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.6% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى ئەھيا قىلمىنغان ئورمان كۆلىمى 3750 مو بولدى.

سودا : يېزا بويىچە بىر تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، 19 شۆبە ماگىزىن بار، تىجارەت مىقدارى 623 مىڭ يۈەنگە، پايدىسى 19 مىڭ 200 يۈەنگە يەتتى. يەككە تىجارەتچىلەر نىڭ سودا نۇقتىسى 147 گە، مەبلىغى 131 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف : يېزا بويىچە بەش ئاپتوموبىل، 26 چوك، ئوتتۇرا تراكتور بار، ماشىنىلارنىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 5302.

بۇ يېزىدا بىر پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى، بەش خىزمەتچى خادىمى بار. يېزا بويىچە جەمئىي 17 مىڭ نۇسقە گېزىت، ژۇرنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە : يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، سەككىز سىنىپ، 307 ئوقۇغۇچىسى، 36 ئوقۇتقۇچى، ئۇ چى ـ خىزمەتچىسى بار. ئون باشلانغۇچ مەكتەپ، 164 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، 3717 ئوقۇغۇچىسى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە ئىككى كىنوتېئاتىرى، بىر مەدەنىيەت پونكىتى، سىملىق رادىئو ئۇزلى بار.

يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 31 تەببىي خادىم، 40 كىسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ھەرنوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 197.70 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 99.3% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى پۇل ئامانىتى 594 مىڭ 278 يۈەن بولدى. (ۋۇجژيى، ھەبىۋۇللا)

مىشا يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: مىشا يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭغەربىي جەنۇبىغا 29.5كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى قىزىلبويى يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قەشقەر

يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ خانئېرىق بازىرىغا، غەرب تەرىپى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ يېڭىئېرىق يېزىسىغا، شىمال تەرىپى شايتۆل يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 16 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى11كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 95 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1239 مېتر كېلىدۇ، ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 60 مىڭ 290 مو.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىشچەريانى: مىنگودەۋرىدەمىشا يېزىسى دەپ ئاتالغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 2 ـ رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان.1953 ـ يىلى 5 ـ رايون بولغان. 1958 ـ يىلى سەكرەپ ئىلگىرىلەش كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان.1966 ـ يىلى ناـمى شەرق قىزاردى كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1971 ـ يىلى نامى مىشا كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 ـ يىلى 11 ـ ئايدا مىشا يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 4744 ئائىلە، 16مىڭ 586 نوپۇس بار، ھەمىسى ئۇيغۇرلاردۇر. بازار نوپۇسى 561، يېزا نوپۇسى 16 مىڭ 25.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 21 كەنت بار. ئۇلار: جاڭگال ھويلا، چاقا، چوڭـتۆر قىشلاق، قاز ئېرىق، چوڭ ھويلا، مىشا، تۆۋەن تارشا، ھېيتگاھ، يۇلتۇز ھويلا، يېڭىستام، يۇقىرى تارشا، يېڭىباغ، چىلاك، يېڭى مەھەللە، توغرا سۇ، توغباستى، شاخيار دى، باش يېڭى ئۆن، ئايـاغ يېڭى ئۆن، جايىتوغراق، ئويتوغراق كەنتلىرىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 135 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ئېمىر ئابلىز.

يېزا باشلىقى: ياسىن ئۆمەر.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق ساناقتا، يېزا ئىگىلىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى ئۈچ مىليون 954 مىڭ 885 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 42.96% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: ئومۇمىي كىرىمى ئۈچ مىليون 518 مىڭ 340 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلـدىكىدىن 44.2 % كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 242 مىڭ 579 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.3% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 3318.2 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.1% ئاشتى. ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 611 مىڭ 447 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.7% ئاشتى. چارۋاسانى 31 مىڭ 749 بولۇپ، ئالدىنقى يىلـدىكىدىن 9.4% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى ئەھىيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 3292 مو بولدى.

سودا: يېزا بويىچە بىر تەمىنات سودا كوپېراتىپى،14شۆبە ھاگزىن بار، تىجارەت مىقدارى421 مىڭ يۈەنگە، زىيىنى14 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يەككە سودا نۇقتىسى49 غا، مەبلىغى 78 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: يېزا بويىچە يەتتە ئاپتوموبىل، 12 چوڭ ـ كىچىك تراكتور بار، ماشىنىلارنىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 3264.

يېزىدا بىر پوچتا ـ تېلېگراف پونكتى، ئۈچ خىزمەتچى خادىمى بار. يېزا بويىچە جەمئىي13 مىڭ نۇسقە گېزىت، ژورنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، تۆت سىنىپ، 18 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى، 140 ئوقۇغۇچىسى بار، يېزا بويىچە سەككىز باشلانغۇچ مەكـ

تەپ، 2193 ئوقۇغۇچىسى، 90 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى بار. ئوقۇش پىشىغا تولىغان بالىلار نىسبىتى 97.8 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە بىر كىنو تەتـ رىتى، بىر مەدەنىيەت پونكتى، سىملىق رادىئو ئۇزىلى بار.

يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 14 تەبىئىي خادىم، 12 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى : 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسىنىڭ ئوتتۇر بىچەكىرىمى180.13 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 86.9% كۆپەيدى. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى پۇل ئاھـ لىتى 368 مىڭ 945 يۈەن بولدى. (ۋۇجزىيە، ھەبىبۇللا)

شاپتۇل يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: شاپتۇل يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىگە 12 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى جامباز يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قىزىلبۇيى يېزىسىۋە جامباز يېزىسىغا، غەرب تەرىپى قەشقەرىيىكىشەھەر ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى قىزىلـ سۇ يېزىسى ۋە قوشئاۋات يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 19 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 14 كىلومېتر. ئومۇمىي يەر مەيدانى209.3 كۇۋادىرات كىلو مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى تۈز، دېگىز يۈزىدىن 1217مېتركېلىدۇ. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 48 مىڭ 600 مو. تەۋەسىدە شاپتۇل ئۆستىگى بولۇپ، ئۇزۇنلىقى37كىلو ـ مېتر، ئەڭ زور ئېقىش مىقدارى تۆت كۇپمېتر سېكونتكېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىشچەريانى: چىڭسۇلالىسىدەۋرىدە پەيزاۋات يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. مىنگو دەۋرلىرىدەشاجاۋ يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى شاپتۇل رايونى قۇرۇلۇپ، تۆت يېزىنى باشقۇرغان. 1958ـ يىلى خەلق كومموناسى قۇرۇلغاندا، دولقۇن كوممۇنىسى دەپ نام قويۇلغان. 1964 ـ يىلى نامى شاپتۇل كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1966 ـ يىلى شەرق شامىلىكوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1971ـ يىلى شاپتۇل كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگەكەلتۈرۈلگەن. 1984 ـ يىلى 11 ـ ئاي شاپتۇل يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 4795 ئائىلە، 18 مىڭ 653 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 18مىڭ638 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسىنىڭ99.9پىرسەنتنى ئىگىلىدى، خەنزۇلار ۋە باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى 15. بازا نوپۇسى 695، يېزا نوپۇسى 17 مىڭ 958 .

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە22كەنت بار، ئۇلار: يانئېرىق، كاماتېرەك، زاغۇنلار، جايئېرىق، تۆۋەنجايئېرىق، دۆڭئېرىق، شاپتۇل، تىم، مىللەك، ئېقىنسۇ، كېمە، لەڭگەر، بايئېـ رىق، قازانكۆل، ئەنجانئېرىق، ئەينا ئېرىق، توشقانلا، بايتوقاي، چايلا، چوڭئاقئېرىق، كىچىك ئاقئېرىق، قوۋدوڭكەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 126 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى : داۋۇت ئاۋۇت.

يېزا باشلىقى: مامۇت ئابدۇللا.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 944 مىڭ 324 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 41.9% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون110مىڭ855 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكسەدىن41.7% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى14 مىليون 175مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكسەدىن 6.1% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 5113.3 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكسەدىن 0.2% ئاشتى. ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 765 مىڭ 12 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكسەدىن 9.6% ئاشتى. چارۋا سانى 32 مىڭ 407 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكسەدىن 212 سى ئازايدى، 1985 - يىلى ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 3891 مو بولدى.

سودا: يېزا بويىچە بىرتەمىنات - سودا كوپېراتىپى، 26 شۆبە ماگىزىن بار، تىجارەت مىقدارى 897 مىڭ يۈەنگە، پايدىسى 26 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يەككە سودا نۇقتىسى 64 كە، مەبلىغى 46 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: يېزا بويىچە بەش ئاپتوموبىل، 15 چوڭ - ئوتتۇرا تراكتور بار. ماشىنىلار نىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 3208.

يېزىدا بىر پوچتا - تېلېگراف پونكىتى، تۆت خىزمەتچى خادىمى بار. يېزا بويىچە25 مىڭ نوسقە گېزىت، ژورنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ،12سىنىپ،479 ئوقۇغۇچىسى، 40 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچى بار. يېزا تەۋەسىدە11 باشلانغۇچ مەكتەپ، 121 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىسى، 2414 ئوقۇغۇچىسى بار، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە ئىككىكىنوتە تارمىتى، بىر مەدەنىيەت پونكىتى، سىملىق رادىئو ئۈزىلى بار.

يېزىدا بىر دوختۇرخانا، دوختۇر خانىدا 17 تەببىي خادىم، 20 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇمۇشى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 198.20 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدەكسەدىن 29.9% كۆپەيدى. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى پۇل ئامانىتى 506 مىڭ 293 يۈەن بولدى. (ۋۇجزىي)

قوشئاۋات يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: قوشئاۋات يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا 15.7 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى غولتوغراق يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى جامباز يېزىسى، بارىن بازىرى ۋە يېڭىمەھەللە يېزىسىغا، غەرب تەرىپى شاپتۇل يېزىسىغا، شىمال تەرىپى قىزىلسۇ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئوزۇنلىقى 46 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 14 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 393 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1988.3 مېتىر ئېگىزلىكتۇ. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەرىكۆلىمى 86 مىڭ 400 مو.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىشچەرياني: مىنگودەۋرلىرىدە بۇيەرخوشايېزىسىۋەرىنىڭەي يېزىسىدىن تەركىب تاپقان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950-يىلى قوشئاۋاتراىيونى قۇرۇلۇپ،سەككىز يېزىنى باشقۇرغان. 1958-يىلى خەلقكومۇنىسى قۇرۇلغاندا، ئەنگلىيەدىن ئېشىپ كېتىش كومۇنىسى دەپ نام قويۇلغان. 1966 - يىلىنىسامى قىزىل مۇھاپىزەتچى كومۇ-

لىسىنغا ئۆزگەرتىلىپ ، قارىمىغىدا 14 چوڭ ئەترەت تەسىس قىلىنغان . 1971 ـ يىلى دامى قوشئاۋات كومپوزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 ـ يىلى 11 ـ ئايدا قوشئاۋات يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 6360 ئائىلە، 27 مىللەت 398 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 27 مىللەت 370 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.9 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى؛ خەنزۇلار ۋە باشقا ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى 28. يېزا نوپۇسى 26 مىللەت 699، بازار نوپۇسى 690، نوپۇسسىزلار توققۇز.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 41 كەنت بار. ئۇلار: ئۆستەڭبويى، ئامبارچى، سەككىز ئادەم، قارادۆڭ، پاختامەھەللىسى، ئاۋاتمەھەللىسى، يېڭىشەھەر، ئىسلام كېمە، بايتوقاي، دەريابېشى، باش يېڭى مەھەللە، ئوتتۇرا يېڭى مەھەللە، دۆڭئېرىق ، ئاياغ يېڭى مەھەللە، شاخيارىدى، شاللىق، تومابېشى، غازاق توغراق، باش باغچا، ئوتتۇرا باغچا، ئاياغ باغچا، سەمەن، قارادۆۋە، ئىران، دۆڭلۈك، چىرىك، قاراسار، پەيزاۋاتئېرىق، لەمپە، باغ توغراق، قوشتوما، قىياقلىق، ياغچە ئايۋان، سارۇۋۇس، يۆگۈمەچلىك، موماداۋۇق، بىنام، قۇمكۆل، ياپال توغراق، قەرغىزتۇغى، داش كەنتىدىن ئىبارەت. يېزىدا 168 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: مامۇت غوپۇر .

يېزا باشلىقى: نۇرغوپۇر .

يايلىقى : بۇ يېزا ئىگىلىكىنىڭ رايونى بولۇپ ، دەريا سۈيىگە تايىنىپ يەرسۇغۇرىدۇ. يېزا تەۋەسىدە قوشئاۋات تۆستىكى بار، ئۇزۇنلىقى 36 كىلومېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى 12 كۇپمېتىر سېكۇنت،سۇغۇرۇش‌كۆلىمى 88 مىڭ 600 مو كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ تۆپرىقى بىر قەدەر ياخشى، تۆپرىقىدىكى تېز ئۇنۇملۇك كالىي تەركىبى بىرقەدەر يۇقىرى بولۇپ، داڭلىق پەيزاۋات قوغۇنىنىڭ تاسالىق ئىشلەپچىقىرىلىدىغان جايلىرىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ. تەبىئىي ئوتلاق كۆلىمى 100 مىڭ مو بولۇپ، يېزىنىڭ ئومۇمىي كۆلىمىنىڭ 17.3%ىنى ئىگەللەيدۇ.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق ساناقتا، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى سەككىز مىليون 325 مىڭ 883 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 50.5% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: ئومۇمىي كىرىمى ئالتە مىليون 510 مىڭ 76 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.6% كۆپەيدى. تاشلاق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 17 مىليون 335 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.9% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 7850 تەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن50.9%ئاشتى. ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 842 مىڭ 561 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.1% ئاشتى. چارۋاسانى 47 مىڭ 762 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.8% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى ئەھىيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 5476 مو بولدى .

سودا: يېزا بويىچە بىرتەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى،22شۆبەماگىزىنى بار. 1985ـيىللىق تىجارەت مىقدارى 600 مىڭ يۈەنگە، پايدىسى 14 مىڭ يۈەنگە يەتتى، يەككە سودا نۇقتىسى 52 گە، مەبلىغى 101 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: يېزا بويىچە تۆت ئاپتوموبىل، 51 چوڭ، ئوتتۇرا تراكتور بار، ماشىنىلارنىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 5968 .

بۇ يېزىدا بىر پوچتا-تېلېگراف پونكىتى، بەش خىزمەتچى خادىمى بار، يېزا بويىچە جەمئىي 10 مىڭ 500 نوپۇسقە كېزىت - ژورنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، ئالتە سەككىز يىللىق، 237 ئوقۇغۇچىسى، 26 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى بار؛ 10 باشلانغۇچ مەكتەپ، 3547 ئوقۇغۇچىسى، 138 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. ئوقۇش يېشىغا توشقان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98.4 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە ئىككى كىنوتېئاتىر، بىر مەدەنىيەت پونكىتى، سىملىق رادىئوتۇزلىي بار.

يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 22 تېببىي خادىم، 30 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 204 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 31% كۆپەيدى. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 732 مىڭ 33 يۈەن بولدى. (ژۇجۈيى، ھەبىيللا)

قىزىلسۇ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: قىزىلسۇ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالىغا 18 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرەپى گۇللۈك يېزىسىغا، جەنۇب تەرەپى قوشئاۋات يېزىسى ۋە شاپتۇل يېزىسىغا، غەرب تەرەپى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ شېكەربېغ چارۋىچىلىق مەيدانىغا، شىمال تەرەپى ئاتوش ناھىيىسىنىڭ كاتتا يايلاق يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 40 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 11 كىلو مېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 260 كۋادىرات كىلو مېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1176.4 مېتىر كېلىدۇ. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 67 مىڭ مو. تەۋەسىدە جەنۇب تۆستىكى بولۇپ، ئۇزۇنلىقى 40.5 كىلو مېتر، ئەڭ چوڭ ئېقىش مىقدارى تۆت كۈپ مېتر سېكۇنت كېلىدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: مىنگو دەۋرلىرىدە، بۇ يېزا بىلەن ئاتوش ناھىيىسىنىڭ كاتتا يايلاق يېزىسى دېرۇن يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن 1950 - يىلى بۇ يېزا 3 - رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1958 - يىلى خەلق كومموناسى قۇرۇلغاندا، ئاھىرىكىدىن ئېشىپ كېتىش كومموناسى دەپ نام قويۇلغان. 1966 - يىلى نامى بەشىيۇلتۇز كومموناسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1971 - يىلى قىزىلسۇ كومموناسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 - يىلى 11 - ئايدا نامى قىزىلسۇ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 4650 ئائىلە، 21 مىڭ 784 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 21 مىڭ 781 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.99 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى، خوتەنزۇلار ئۇچ. يېزا نوپۇسى 21 مىڭ 19، بازار نوپۇسى 765.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 31 كەنت بار. ئۇلار: باش لەڭگەر، قۇمباغ، باش لىغىلدىما، ئاياغ لىغىلدىما، توقاي، لەڭگەر، يانئىرىق، قوشتوغراق، كۆتەمە، گۈلباش، چوڭ ئىرىق، يولچى، باغتوغراق، شالئىرىق، باغئىرىق، ئاقئىرىق، ئۇنتام، بەشتام، دۆلەتباغ، قۇمتوتان، ئۆستەڭبويى، ئاقدۆلەڭ، ئاياغ ئويتاغ، توقۇل، باش ئويتاغ، قىرمىق تام، ئاقتوقاي، سۇباستى، مازار قۇم، باش مازار قۇم كەنتىدىن ئىبارەت. يېزىدا 163 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ھامۇت ئابدۇكېرىم.

يېزا باشلىقى: غوپۇر ئابدۇرېھىم.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىيكىرىمى ئالتە مىليون 336 مىڭ 70 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 75.2% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون599مىڭ40 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلـ دىكىدىن 71.2% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىليون 350 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 5187.9 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25.3% ئاشتى. ياغلىقدانئومۇمىي مەھسۇلاتى 410 مىڭ 364 جىڭ بولۇپ، ئالـ دىنقى يىلدىكىدىن 41.2% كەملىدى. چارۋا سانى 29 مىڭ 836 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكـ دىن 15.3% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى ئەھىيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 4136 مو بولدى.

سودا: يېزا بويىچە بىر تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، 27 شۆبە ماگىزىنى بار. تىجارەت مىقدارى 703 مىڭ يۈەنگە، پايدىسى 24 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يەككە سودا نۇقتىسى44كە، مەبلىغى 14 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

بۇ يېزىدا بىر پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى، تۆت خىزمەتچى خادىم بار. يېزا بويىچە 11 مىڭ 800 نوپۇسقە گېزىت ـ ژۇرنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، توققۇز سىنىپ، 36 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، 450 ئوقۇغۇچىسى بار. يېزا تەۋەسىدە 11 باشلانغۇچ مەكـ تەپ، 155 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، 2940 ئوقۇغۇچىسى بار، ئوقۇش پىشىغا تولـ غان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98.3 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە بىر كىنو ئەترىتى، بىر مەدەنىيەت پونكىتى، سىملىق رادىئو ئۇزۇلمى بار.

يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 21 تېببىي خادىم، 26 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچەكىرىمى208.20 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 65.8% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى دېھقانلارنىڭ بانكـ دىكى ئامانەت پۇلى 253 مىڭ يۈەن بولدى. (ۋۇجۈيى، ھەبىۋۇللا)

گۈللۈك يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: گۈللۈك يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا 38 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى قاراڭغۇلۇق ئارقىلىق شېكەر كۆل بازىرىغا، غەرب تەرىپى قىزىلسۇ يېزىسى ۋە كاتتا يايلاق يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى قىـ زىلسۇ يېزىسىنىڭ مازارقۇم كەنتىگە، شىمال تەرىپى ئاتوش ناھىيىسىنىڭ قارا جۆلەيېزىـ سىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 37 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 14 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 385 كـۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1184 مېتر كېلىدۇ. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 47 مىڭ 569مو.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1971ـيىلىگۈللۈك كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1984ـ يىلى 11 ـ ئايدا نامى گۈللۈك يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋەنوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 4450 ئائىلە، 13 مىلك 436 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 13 مىلك 428 بولۇپ، ئۇمۇمىي نوپۇسنىڭ 99.94 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. خەنزۇلار ۋە باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى سەككىز. يېزا نوپۇسى 13 مىلك 64، بازار نوپۇسى 372.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 20 كەنت بار. ئۇلار: خانىقا، لەڭگەر، گۇللۇك، يالغۇز تال، يېڭىباغ، ئوتتۇرا گۇللۇك، ئايباغ گۇللۇك، ئاقتېمكەن، باش هالقا كۆل، هالقا كۆل، قارىما قۇم، بەش تام، تۆۋەنكى بەش تام، قاراڭغۇلۇق، قۇرۇق، تالچى، ئاچال، كۆكتال، ئاقتوقاي، يۇقىرى بەش تام كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 101 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابلىز ئەمەت.

يېزا باشلىقى: ئابدۇراخمان ئابدۇللا.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئۇمۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 162 مىلك 622 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 79.97% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك كىرىمىنىڭچ مىليون 365 مىلك 131 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 64.6% كۆپەيدى. ئاشلىق ئۇمۇمىي مەھسۇلاتىيەتتە مىليون702 مىلك 879 جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.6% ئاشتى. پاختا ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى 3116.23 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن42.8% ئاشتى. يا غلىق دان ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى 278 مىلك 983 جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن6.3% ئاشتى. چارۋا سانى 24 مىلك 261 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.2% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى ئەھىيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 2814 مو بولدى.

سودا: يېزا بويىچە بىر تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، 14 شۆبە ماگىزىنى بار، تىجارەت مىقدارى 339 مىلك يۈەنگە، پايدىسى 14 مىلك 500 يۈەنگە يەتتى. يەككە سودا نۇقتىسى 46 گە، مەبلىغى 52 مىلك يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: يېزا بويىچە ئالتە ئاپتوموبىل، 17 چوك، ئوتتۇرا تراكتور بار. ماشىنىلارنىڭ ئۇمۇمىي ئات كۈچى 2675.

بىر پوچتا ـ تېلېگراف پونكتى، بەش خىزمەتچى خادىم بار، يېزا بويىچە 11 مىلك 800 نوسقە گېزىت ، ژۇرنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش سىنىپ، 165 ئوقۇغۇچىسى، 21 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. يېزا تەۋەسىدە يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، 1783 ئوقۇغۇچىسى، 75 ئوقۇتقۇچىسى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 95.7 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە بىر مەدەنىيەت پونكتى، بىر كىنو ئەترىتى، سىملىق رادىئو ئۇزىلى بار.

يېزا بويىچە بىر دوختۇرخانا، 13 تېببىي خادىم، 24 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە هەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى123.10 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 64.7% كۆپەيدى. يېزىلاردىكى خەلقنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 171 مىلك يۈەن بولدى. (هەبىبۇللا، ۋۇجۇيى)

ئۈدەكلىك يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: ئۈدەكلىك يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىگە 87 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق، جەنۇب، شىمال تەرەپلىرى مارالبېشى ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىكىتۈەنىنىڭ پەيزاۋات باش مەيدانىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 35 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 24 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 161 كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1146 مېتر كېلىدۇ. ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 37 مىڭ 480 مو.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: مىنگو دەۋرلىرىدە، بۇ يېزا بىلەن غولتۇغراق يېزىسى يۇخۇ يېزىسىغا تەۋە بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 3 ـ رايوننىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1959 ـ يىلى 11 ـ ئايدا ئاپتونوم رايوننىڭ پەيزاۋات دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ماشىنىلاشتۇرۇلغان دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولۇپ، مۇشۇ مەيدانىنىڭ 5 ـ شۆبە مەيدانى قىلىنغان. 1970 ـ يىلى دېھقانچىلىق مەيدانىدىن ئايرىلىپ چىقىپ، ئۈدەكلىك كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1984 ـ يىلى 11 ـ ئايدا ئۈدەكلىك يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 3860 ئائىلە، 9071 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 9061 بولۇپ، 99.89 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار ۋەباشقا ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى 10. بازار نوپۇسى 412، يېزا نوپۇسى 8659.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 11 كەنت بار. ئۇلار: تاڭلىچاپتى، يېڭىئىرىق، كۆرۈك، شىمىتلىرىم، بازار، دولان مەھەللىسى، چايلا، بەش كاپا، تۆڭگان مازار، جايقوم، يېڭى مەھەللە كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 52 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەخمۇت ساۋۇت.

يېزا باشلىقى: ھېيت قاسىم.

بايلىقى: يېزا بويىچە 91 مىڭ مو تەبىئىي ئورمان كۆلىمى بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمىنىڭ 36.67 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، ئاساسلىق دەرەخ خىلى توغراق ۋە يۇلغۇندىن ئىبارەت. تەبىئىي ئوتلاق كۆلىمى 5448 مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 2.2 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. بۇ يېزا پەيزاۋات قوغۇنىنىڭ ئاساسلىق ئىشلەپچىقىرىدىغان رايونلىرىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى 3 مىليون 910 مىڭ 246 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 109.5% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: ئومۇمىي كىرىمى ئوچ مىليون 708 مىڭ 437 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 125.6% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى تۆت مىليون 643 مىڭ 253 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.8% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 3802.8 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.7% ئاشتى. يانغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 208 مىڭ 879 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.5% ئاشتى. چارۋا سانى 19 مىڭ 977 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.8% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 2814 مو بولدى.

سودا: يېزا بويىچە بىر تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، 12 شۆبە ماگىزىنى بار، تىجا-

رەت مىقدارى 375 مىلك 800 يۆەنگە، پايدىسى 8400 يۆەنگە يەتىتى. يەكىكە سودا نۇقتىسى 30 غا، مەبلىغى 46 مىلك 600 يۆەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: يېزا بويىچە يەتتە ئاپتوموبىل، ئون چولاق، ئوتتۇرا تراكتور بار، ماشىنىلارنىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 2329.

بۇ يېزىدا بىر پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى، ئۈچ خىزمەتچى خادىم بار. يېزا بويىچە 6182 نوسقە گېزىت ـ ژۇرنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، ئۈچ سىنىپ، 14 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، 71 ئوقۇغۇچىسى بار. يېزا تەۋەسىدە تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ، 43 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى، 1178 ئوقۇغۇچىسى بار، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە بىر مەدەنىيەت پونكىتى، سىملىق رادىئو ئۈزلىي بار.

يېزا بويىچە بىر دوختۇرخانا، 12 تېببىي خادىم، 25 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 272.06 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 60.8% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 222 مىلك 306 يۈەن بولدى. (ۋۇجۈيى، ھەبىبۇللا)

بازىرى بازىرى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: بازىرى پەيزاۋات ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى تۇرۇشلۇق جاي. شەرق تەرىپى يېڭى مەھەللە يېزىسىغا، شىمال تەرىپى تېرىم يېزىسىغا، غەرب، جەنۇب تەرەپلىرى جامباز يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ بازارنىڭ شەرقىي بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 5.2 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 3.9 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 14 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1209 مېتر كېلىدۇ. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 5300 مو.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىشچەرياني: مىنگو دەۋرلىرىدە ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا جۇرېن، تېچلىق، يېڭى خەلق يېزىلىرىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950ـ يىلى پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ 1 ـ رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1953 ـ يىلى بازىرىيېزىسى قۇرۇلۇپ، 1 ـ رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1956 ـ يىلى بازىر بازارلىق ھۆكۈمەت قۇرۇلغان. 1962 ـ يىلى بازىر بازارلىق ھۆكۈمەتئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، بازاركوموناسى قۇرۇلۇپ، پەيزاۋات رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1966 ـ يىلى قىزىلنۇركومۇنىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1971 ـ يىلى بازار كوموناسى قۇرۇلغان. 1984 ـ يىلى 11 ـ ئايدا بازىر بازارى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 2952 ئائىلە، 7804 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 7691 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 98.6 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ خەنزۇلار 45؛ باشقا ئازسانلىق مىللەتلەر نوپۇسى 68 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 0.82 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. يېزا نوپۇسى 7033، بازار نوپۇسى 771.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە يەتتە كەنت بار. ئۇلار: باردن، ئۆستەڭبويى، سەيخانا، قوش كۆۋرۈك، يەكەن كېچىك، باش ئارا مەھەللە، باش چوڭباغ كەنتىدىن ئىبارەت. بازار بويىچە 39 مەھەللە بار.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۆجىسى: كامىل ھاشىم.

بازار باشلىقى: مۇسا قۇربان.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون573 مىڭ 84 يۈەن بولدى.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 846 مىڭ 569 يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئىككى مىليون 918 مىڭ760 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.4%كەملىدى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 663 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 33.3% كەملىدى. يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 110 مىڭ 55 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.2% كەملىدى. چارۋىنىڭ سانى 6052 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.1% كۆپەيدى. ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 409 موغا يەتتى.

سودا: بۇ بازاردا بىر تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، 13 شۆبە ماگىزىنى بار، تىجارەت مىقدارى 343 مىڭ 827 يۈەنگە، پايدىسى 1959 يۈەنگە يەتتى. يەككە سودا نۇقتىسى 174كە، مەبلىغى 115 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش: بازار بويىچە ئۇچ ئاپتوموبىل، ئۈچ چوڭ، ئوتتۇرا تراكتور بار، ماشىنىلارنىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 618.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بازار بويىچە تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ، 22 سىنىپ، 570 ئوقۇغۇچىسى، 49 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97.8 پىرسەنتكە يەتتى. بازار بويىچە 18 مىڭ نۇسقە گېزىت، ژۇرنالغا مۇشتەرى بولۇندى.

بازاردا بىر دوختۇرخانا، دوختۇرخانىدا 19 تېببىي خادىم، 15 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۈرمۇشى: 1985 - يىلى بازار بويىچە يېزىلاردىكى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 181.40 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى 120.72 يۈەندىن 50.3% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 756 مىڭ 69 يۈەنگە يەتتى. 49 مىڭ 200 كۆۋادىرات مېتر لىق ئۆي يېڭىدىن سېلىندى. بازار بويىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر 61 ئائىلىدە بىر دىن تېلېۋىزور، ھەر 61 ئائىلىدە بىر دىن رادىئولۇق ئۇنئالغۇ، ھەر 19 ئائىلىدە بىر دىن رادىئو، ھەر ئالتە ئائىلىدە بىر دىن ۋېلسىپىت، ھەر يەتتە ئائىلىدە بىر دىن تىككۈ ماشىنىسى بار. بۇ بازاردىكى دېھقانلاردا يەنە بىر كىرئالغۇ، ئۈچ موتسىكلىت بار.

(ۋۇجۈيى، ھەبىبۇللا)

شېكەر كۆل بازىرى

شېكەر كۆل بازىرى: ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىدىكى سەل - پەل شىمالىغا 64كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1171 مېتر كېلىدۇ. بۇ بازار 1984 - يىلى 12 - ئايدا ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن قۇرۇلغان. بۇ

يەكەن ناھىيىسى

گۇلباغ يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: گۇلباغ يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. شەرق تەرىپى يەكەن بازىرىنىڭ 1 - كۆۋرىكى بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدۇ، جەنۇب تەرىپى قەشقەر - يەكەن- خوتەن تاشيولى ئارقىلىق تومۇستەك يېزىسىغا، شىمال تەرىپى مىشا يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ئوپا ئۆستىگى ئارقىلىق ئىشقول يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى توققۇز كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى يەرلىرى كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 45 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. گۇلباغ تۈزلەڭلىك جايغا تەۋە بولۇپ، 20 مىڭ 279 مو تېرىلغۇ يېرى بار، يەر شەكلى تۈز، يېرى مۇنبەت، ئورگانىك مادىدار نىڭ مىقدارى يۇقىرى. تولۇق ئازوت مىقدارى ئادەتتە 0.112%～0.089%.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: گۇلباغ يېزىسى 1977 - يىلى شەھەر كەنتراپىدىكى زىرىنىڭ چوڭ كەنتەرتىلىرىدىن ئايرىلىپ چىققان. 1979 - يىلى خەلق كومۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1984 - يىلى يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3096 ئائىلە، 13 مىڭ 158 نوپۇس بار. ئۇيغۇرلار 12 مىڭ 898 بولۇپ، 98 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 217 بولۇپ، 1.65 پىرسەنتنى ئىگەللەيدى. بۇنىدىن تاشقىرى، ئۆزبېكلەر 21، خۇيزۇلار 11، تاجىكلار تۇققۇز.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 12 كەنت بار. ئۇلار: كۆنچىلىك، خانىقا دەرۋازا، چىنە باغ، چىغۋان، گۇلباغ، چاسا، تېرەباغ، قۇمدەك، ھەزرىتى پىر، ئويباغ، ئاقئوردا، باغ تەكەن كەنتىدىن ئىبارەت. 56 مەھەللە بار.

جايى ئەسلىدە غولتوغراق يېزىسىغا قاراشلىق ئىدى. ھازىر 70 ئائىلە، 402 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 267 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 66.4 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 135 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 33.6 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. بازار نوپۇسى 372، يېزا نوپۇسى 30.

بازار باشلىقى: ئاتاۋۇللا ھۇسەين.

بۇ بازاردا ھازىر 25 ئورۇن (بۇنىڭ ئىچىدە سەرتقى جاينىڭ ئەۋەتكەن ئورۇندىن 23 ى) بار. بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتىدە ھازىر سەككىز خىزمەتچى خادىم بار.

بۇ بازار ئۇرۇمچى - قەشقەر تاشيولىنىڭ مۇقەررەر ئۆتۈش يولىغا جايلاشقان بولۇپ، قاتناش قولايلىق، پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ سىرتقى ئىقتىسادىي ئالاقىسىدىكى تۈگۈن ھېسابلىنىدۇ. داڭلىق پەيزاۋات قوغۇنى ۋە پەرلىك، ئالاھىدە مەھسۇلاتلارنىڭ تولىسى مۇشۇ يەر ئارقىلىق سىرتقا توشۇلىدۇ، 1985- يىلىلا مۇشۇ يەردىن سىرتقا توشۇلۇپ سېتىلغان قوغۇن 17 مىڭ تونناغا يېتىپ، ناھىيە بويىچە سىرتقا سېتىلغان مىقدارنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنى ئىگەللىدى. (ۋۇجۇيى)

يېزا دىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: تۇرسۇن ئايۇپ.

يېزا باشلىقى: ھۈسەين يۈسۈپ.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى ساناقەت ، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 312 مىڭ 48 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.4% كۆپەيدى. يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئۈچ مىليون 70 مىڭ يۈەن بولۇپ، 1.3% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىليون 560 مىڭ جىڭ بولۇپ، 7% ئاشتى. پاختا 5300 دەن بولۇپ، 0.01% ئاشتى. ياغلىق دان 105 مىڭ جىڭ بولۇپ، 19% ئاشتى. چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 12 مىڭ 964 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: ئومۇمىي كىرىمى 385 مىڭ 475 يۈەنگە، بۇنىڭ ئىچىدە ساناقەت كىرىمى 123 مىڭ يۈەنگە، باشقا كىرىمى 177 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.3% كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: قاتناش قولايلىق، تاشيولار تەرەپكەتۈتاش. پوچتا يوللىرى راۋان، پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، گېزىت ـ ژورنال، خەت ـ چەكلەر ھەر بىر كەنتكىچە يەتكۈزۈلىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: گۈلباغدا ھازىر بالىلار باغچىسىدىن تولۇقسىز، باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئالتىسى بار، باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئومۇملاشتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 336 يۈەنگە يەتتى. ھازىر 93% ئاھالە يېڭى ئۆيگە كۆچتى. 80% ئاھالە ئېلېكتر چىرىقى ئىشلىتىدىغان بولدى.

(ياك يۈسۈپ، شىيې لىچاۋ)

مىشا يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: مىشا يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى ئارال يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ئوپا ئۆستىگى ئارقىلىق ئىشقول يېزىسىغا، شىمال تەرىپى تاغارچى يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ناھىيە بازىرىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقىي بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى ئون كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى يەتتە كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 70 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

مىشا يېزىسى يەكەن دەريا سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرما تۈزلەڭلىك جايلىرىغا تەۋە، يەر شەكلى تۈز، چوڭ پەرق يوق، تەبىئىي پەسلىشى $\frac{3}{100}$ كە يەتمەيدۇ ، شەرقىي قىسمىدا كىچىك يا پىسالىق ئويمان يەرلەر بار، پۈتكۈل يەر شەكلى غەربتىن شەرققە پەسلەپ بارىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: يەكەن خانلىقى دەۋرىدە، مىشا 24 چوڭ يېزىنىڭ بىرى بولغان، چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى چىيەنلۇڭنىڭ دەۋرلىرىدە ئالتىنچى دەرىجىلىك بەگلىكىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان،1912ـ يىلى يېزا قۇرۇلۇپ ، شياڭيۇ تەسىس قىلىنغان. 1943ـ يىلىدىن تاكى ئازادلىققا قەدەر، يېزا دىلىق مەھكىمە قۇرۇلۇپ، ئۇ نىڭغا 10 باۋ قارىغان.1950ـ يىلى رايونلۇق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان. 1959 ـ يىلى خەلق كومۇنىسى قۇرۇلغان. 1984ـ يىلى يېزا قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇس: مىشا يېزىسىدا جەمئىي 5916 ئائىلە، 22 مىڭ 75 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 22 مىڭ بولۇپ، 99.6 پىرسەنتنى،خەنزۇلار 49 بولۇپ، 0.2 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. بۇندىن تاشقىرى، خۇيزۇلار 17، تاجىكلار ئالتە، ئۆزبېكلە ئۇچ.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 26 كەنت بار. ئۇلار: تېمىر باغ، شامالباغ، توغاچلىق، ئاق قۇلغان، قەمبەر، دۆڭئۆستەك، چارەك، قايماقچى، كېپەكخانا، توقۇل، قارازاق، قومۇشئېرىق، ئۆستەڭبويى، ئىشلەمچى، يالغۇزباغ، جىگدە ئېرىق، قىسمەچى، يالغاچچىلا، ئىنچىكە ئېرىق، چايخانا، خېنىمئېرىق، سېرىغلا، قوغۇنچىلا، ئاردىش، چوڭقۇر قىشلاق، ئارايقۇلغان كەنتىدىن ئىبارەت، 120 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇرازاق داۋۇت.

يېزا باشلىقى: ساۋۇت غوپۇر.

بايلىقى: مىشا يېزىسىدا جەمئىي 78 مىڭ 118 مو يەر بار، ئاز ساندا نەم تۇپراق ۋە چىملىق تۇپراق بار، تۇپراقنىڭ ئازوت مىقدارى 0.065%، سۇغۇرۇشقا ئىشلىتىدىغان يۇرۇشلەشتۇرۇلگەن ئۆستەڭلەرنىڭ ئۇزۇنلىقى 228 كىلومېتر، زەيكەشنىڭ ئۇزۇنلىقى 13 كىلومېتر كېلىدۇ. كەلكۈندىن مۇداپىئەلىنىدىغان تايانچىلىق ئورمان بەلبېغىنىڭ ئۇزۇنلىقى 8.5 كىلومېتر، ئېتىز ـ ئېرىق ئىمارەت ئورمىنىنىڭ ئۇزۇنلىقى 240 كىلومېتر كېلىدۇ. ھەر خىل دەرمەخلەر يەتتە مىليون 890 مىڭ تۇپكە، يېزا دەرىجىلىك سايە تاشلىغان يول27گە، ئۇزۇنلىقى 141 كىلومېترغا يەتتى، قاتناش قولايلىق. 35 مىڭ 800 مو ئوتلاق بار.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا ئىگىلىكى، قوشۇمچە كەسىپئومۇمىي كىرىمى سەككىز مىليون 272 مىڭ 887 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.7% كۆپەيدى، ئومۇمىي ساپ كىرىم ئالتە مىليون 170 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 279 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 29 مىليون 530 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.7% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىڭ 933 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.8% ئاشتى. ياغلىق دان340 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 45% ئاشتى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 31 مىڭ 358 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.2% ساپ كۆپەيدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: 14 كارخانا بار، ئومۇمىي كىرىمى 324 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% كۆپەيدى. ھەر خىل يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ھۇنداق: ئاپتوموبىلدىن بەشى، چوڭ، ئوتتۇرا، كىچىك تېپتىكى تراكتوردىن 89 ى بار. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ئېنېرگىيىسى 2959 ئات كۈچى بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7% كۆپەيدى، ماشىنىلارنىڭ مەشغۇلات مىقدارى 75 پىرسەنتتىن ئېشىپ كەتتى.

يېزىدا پوچتا ـ تېلېگىراف پونكىتى بار، گېزىت ـ ژۇرنال، خەت ـ چەكلەر ھەر قايسى كەنتلەرگە يەتكۈزۈلمەكتە.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 16 باشلانغۇچ مەكتەپ، 26 مەدەنىيەت ئۆيى، بىر كىنو تەتىرى بار، باشلانغۇچ مەكتەپ ماارىپنى ئومۇملاشتى، بىر دوختۇرخانا، 30 كېسەل كارۋىتى،ھەر بىر كەنتە سانىتار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 82% ئاھالە يېڭى ئۆيگە كۆچتى، 54% ئاھالە ئېلېكتر چىرىقى ئورناتتى.

(پاك يۈسۈپ، شىيې لىچاۋ)

ئارال يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: ئارال يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ شەرق تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا يەتتە كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق، جەنۇب، شىمال تەرەپلىرى يەكەن دەريا سى بىلەن چېگرىلىنىپ، ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا بەشكەنت بازىرى، ئىگەچى يېزىسىغا، پوسكام ناھىيىسىنىڭ ژېما يېزىسى ۋە يەكەن ناھىيىسىنىڭ ئاۋات يېزىسىغا، غەرب تەرىپى شەھەر ئەتراپى ۋە تومۇشۇستەك يېزىسىغا، غەربىي شىمال تەرىپى مىشا يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 19 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى سەككىز كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 152 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 140 مىڭ 887 مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 62.3 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ.

يەر شەكلى يەكەن دەريا سىنىڭ يەلپۇگۈچسىمان تىندۇرمىسىنىڭ ئوتتۇرا، تۆۋەن قىسمىدىكى تىندۇرما تۈزلەڭلىك جايلىرىغا تەۋە بولۇپ، جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ. تەبىئىي پەسلىشى 1‰. يەر قىياپىتىنىڭ تىپلىرى يەلپۇگۈچسىمان بۇرجەك، تىندۇرما تۈزلەڭلىك دەپ ئايرىلىدۇ. لايلاتما تۇپراق، نەم تۇپراق ۋە چىملىق تۇپراقتىن ئىبارەت تۈچ خىل تىپتىكى تۇپراق بار. تولۇق ئازوت مىقدارى ئەڭ يۇقىرى بولغاندا 0.098 پىرسەنتكە يېتىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: يەكەن خانلىقى دەۋرىدە، مۇسۇلمانلار چوڭ يېزىسى دەپ ئاتىلىپ، 39 كىچىك كەنتنى سورىغان، بەگ تەسىس قىلىنغان. ئازادلىقتىن ئىلگىرى يېزىلىق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى رايون تەسىس قىلىنغان. 1959 ـ يىلى خەلق كومموندىسى دەپ ئاتالغان. 1984 ـ يىلى يېزا دەپ ئاتالغان.

مىللەت تەركىبى ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 6380 ئائىلە، 22 مىڭ 294 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 22 مىڭ 139 بولۇپ، 99.3 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 147 بولۇپ، 0.66 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. بۇنىدىن تاشقىرى، خۇيزۇلار سەككىز، ئۆزبېك بىر.

مەھۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 28 كەنت بار. ئۇلار: ئارال گۈلباغ، سۇلۇقتېرىسق، ئايكۆل، ئىنجۇلە، چاربىاغ، گۈزە تۇغراق، گۈزە، بۇلىمە، يېڭىباغ، ياڭاقلىق، ئوتاقچى، قوتچى، قارا تېرەك، ئارال تۈگمەنبېشى، قارازاق، قۇم تۆپىسى، تارامبويى، چوڭئۆستەك، ئارال ساۋالا، تۆگە تاتار، چەتئۆك، ئارا چەتئۆك، كۆكقوم، ئازغانبازا، ساڭ ھويلا، مىۋە غول، يۇقىرى قوتچى، دەستە ھويلا كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 137 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: تۇرسۇن ئوسمان.

يېزا باشلىقى: قادىر ئابدۇرۇسۇل.

بايلىقى: ئارال يېزىسى يەكەن دەريا سىنىڭ يۇقىرى، ئوتتۇرا ئېقىمىغا جايلاشقان، يىل بويى سۇ مەنبەسى تولۇق، دەريا كۆلىمى 37 مىڭ 68 موغا يېتىپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 16.4 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. ئاساسىي قۇرۇلۇش كۆلىمى 223 مو، بىنام ـ چۆللۈك يەركۆلىمى 7902 مو. بۇ يېزا يەكەن ناھىيىسىنىڭ شال ئىشلەپچىقىرىدىغان ئاساسىي رايونى.

ئىقتسادى: 1985 ـ يىلى سودا ـ سانائەت ۋە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 13 مىليون 356 مىڭ 478 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 11 مىليون 594 مىڭ 759 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 34 مىليون 565 مىڭ 351 جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 189 مىڭ 664 جىڭ، يەنى 4.3% ئېشىپ، 6 ـ بەش يىللىق ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىش پىلانى ئاشۇرۇپ ئورۇنلاندى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىڭ 536 دەن بولۇپ، 10% ئاشتى. يېغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 806 مىڭ 673 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 136 مىڭ 924 جىڭ، يەنى 20.5% ئاشتى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 34 مىڭ 302 گە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1344 ى، يەنى 4% كۆپەيدى. جەمئىي 16 مىليون 858 مىڭ 490 تۇياق جىرىم تىكىلدى، بۇ، ھەر نوپۇسقا 756 تۇياتىن توغرا كېلىدۇ، ئورمان ئەھيا قىلىنغان ئومۇمىي كۆلەم 31 مىڭ 539 موغا يەتتى، ئورمان بەلبېغى، باپسا ئورمان يېرى، كۆچەتخانا، باغ، ئۈجمىزارلىق كۆلىمى جەمئىي 21 مىڭ 648 مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 16.4 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.

پوچتا ـ تېلېگراف: يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، پوچتا يوللىرى كەنتلەرگىچە تۇتۇشىدۇ، گېزىت ـ ژۇرنال، خەت ـ چەكلەر كەنتلەرگە يەتكۈزۈلىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، مەھىيە: يېزىدا ئۈچ ئوتتۇرا مەكتەپ، 26 باشلانغۇچ مەكتەپ بار. بىر دوختۇرخانا، 31 دوختۇر ـ سېستىرا، 40 كېسەل كارىۋىتى بار. مۇندىن تاشقىرى، ھەر بىر كەنتتە سانىتار بار. (شېپ لىچاۋ، قادىر)

تومۇرتەكلىك يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تومۇرتەكلىك يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا تۆت كېلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى ئارال يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ئوداڭلىق، ئارسلانباغ يېزىلىرىغا، جەنۇب تەرىپى يەكەن دەريالىق ئارقىلىق پوسكام ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى گۈلباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 18 كېلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 8.5 كىلومېتر، ئومۇمىي كۆلىمى 109.6 كۋادرات كېلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەكەن دەرياسىنىڭ يېلپۇگۈچسىمان تەنەۋرىسىنىڭ ئوتتۇرا ئېقىمىغا جايلاشقان، يەر شەكلى يېلپۇگۈچسىمان تۈزلەڭلىك ۋە يېلپۇگۈچ ئارىلىقىدىكى ئويمانلىق، دەريا ئىزى ئورنى رايونىدىن ئىبارەت ئىككى چوڭ قىسىمغا ئايرىلىدۇ، يەر شەكلى غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، تەبىئىي پەسلىشى 3%.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى دەۋرلىرىدە، چۈلۈق چوڭ يېزىسىغا تەۋە بولۇپ، بەگ تەسىس قىلىنغان، مىنگولىنىڭ دەسلەپكى يىللىرى يېزا قۇرۇلۇپ، شاڭيو تەسىس قىلىنغان. 1943 ـ يىلىدىن كېيىن ئازادلىققا قەدەر يېزىلىق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان. 1950 ـ يىلى رايونلۇق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان، 1959 ـ يىلى خەلق كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1984 ـ يىلى يېزا تەسىس قىلىنغان.

مىللەتلەر ۆە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 7026 ئائىلە، 25 مىلىك 650 نوپۇس بار. بۇنىلىك ئىچىدە ئۇيغۇرلار 24 مىلىك 943 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىلىك 97.2 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار 564 بولۇپ، 2.1 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. بۇنىدىن تاشقىرى، تاجىكلار 129، ئۆزبېكلەر ئىككى، قىرغىزلار يەتتە، جۇاڭزۇلار ئۈچ.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: خانئېرىق، ئىشلەمچى، مەرەمباغ، جىگدە ئېرىق، جايتېرەك، دېھقانچى، بەشتوغراق، تومئۆستەك، قاقۇللا، نوقەت، قوشئۆستەك، يېڭىئۆستەك، يۇقىرى جىگدە باغ، تۆۋەن جىگدە باغ، مىڭلىق، قاراڭغۇ توغراق، بېھەشباغ، دۆڭئۆستەك كەنتىدىن ئىبارەت. 133 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىك شۇجىسى: مەخمەمەت مۇسا.

يېزا باشلىقى: تۇرسۇن مۇھەممەتھاجى.

بايلىقى: 88 مىلىك 178 مو تېرىلغۇ يېرى بار، تۇپراق ئاساس قىلمىغان بولۇپ، 70.6 پىرسەنتنى ئىگە للەيدۇ. قالغانلىرى نەم تۇپراق ۆە چىملىق تۇپراق. تۇپراقنىلىك قۇۋۇتى بىر قەدەر يۇقىرى، تولۇق ئازوت مىقدارى ئادەتتە 0.05%. يېزا بويىچە 80 پىرسەنتتىن ئارتۇق يەردە سالا ئېتىزلىرىنى ئورمان تورلاشتۇرۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى، 298 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا مۇداپىئە ئورمان بەلبېغى ئەھيا قىلىنىپ، ئومۇمىيون 980 مىلىك تۈپ جىرىم تىكىلدى. 330 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ئۆستەك - ئېرىق ئېلىندى، 58.6 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا زەيكەش چېپىلدى. 318.6 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ھەر خىل يول ياسالدى. ئېلېكتر ئىستانسىسىغا يېقىن بولغاچقا، 50% كەنتلەر توك ئىشلىتەلەيدىغان بولدى.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك، قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 10 مىليون 121 مىلىك يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 37 مىليون جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.8% ئاشتى، مو مەھسۇلاتى 572 جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىلىك 753 دەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.2% ئاشتى، ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 495 مىلىك 246 جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.3% ئاشتى، چارۇىنىلىك يىل ئاخىرىدىكى سانى 42 مىلىك 745 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.8% ساپ كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: تۈرى 30 غا، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 373 كە، مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 906 مىلىك 600 يۈەنگە يەتتى. ئورمانچىلىقتا شۇ يىلى بىر مىليون بىر مىلىك تۈپ جىرىم تىكىلدى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى جەھەتتە ئاپتوموبىلدىن سەككىزى، چوك، ئوتتۇرا، كىچىك تىپتىكى تراكتوردىن 114ى بار، ماشىنىلارنىلىك ئومۇمىي ئېنېرگىيىسى 6117 ئات كۈچىگە، ئېتىز مەشغۇلات مىقدارى 75 پىرسەنتكە يەتتى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 11 باشلانغۇچ مەكتەپ بار، باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى، توققۇز جايدا يالىلار باغچىسى قۇرۇلدى، بىر كىنوخانا بار. يېزا باشقۇرغان بىر دوختۇرخانا، 30 كېسەل كارىۋىتى بار.

ئاساره - ئەتىقىلىرى: جايتېرەككە جايلاشقان ئىمىن مازىرى 1682 - يىلىدىكى يەكەن پادىشاھى مازارلىرىنىلىك بىرى، ئىمىن خەنزۇلارنىلىك ئەۋلادى بولۇپ، كېيىن ئىمان

ئېيتىپ ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلغان ھەمدە ئالتۇن تاجلىق پادىشاھ تەختىگە ۋارىسلىق قىلغان. ئاساسلىق مازارلىك ئىچىدە بىر مىس قۇتا بولۇپ، ئېيتىلىشىچە، ئۇنىڭ ئىچىدە مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ساقىلى بار ئىكەن، ئۇ يەردە تاۋاپ قىلغۇچىلار ئۆزۈلمەيدۇ.

(يالۇ يۈسۈپ، شىيې لىچاۋ)

ئودانلىق يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئودانلىق يېزىسى يەكەننىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى يەكەن - قەشقەر تاشيولىنىڭ يان تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 12 كىلومېتر كېلىدۇ. غەرب تەرىپى چارەك يېزىسىغا ۋە زەرەپشات تاجىك مىللىي يېزىسىغا، شەرق تەرىپى تومۇستەك يېزىسىغا، شەرقىي جەنۇب تەرىپى تاش يول ئارقىلىق ئارسلانباغ يېزىسىغا، غەربىي شىمال تەرىپى ئېشقول يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 16 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 10.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 168 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەكەن دەرياسىنىڭ يۇقۇرىمىسىنىڭ ئوتتۇرا قىسىم جايلىرىغا جايلاشقاچقا، يەر شەكلى تۆۋەن چۆكۈك ئۆرلەش - پەسىيىش يوق، تەبىئىي پەسلىشى 0.5‰ كە يەتمەيدۇ. يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا سەل - پەل پەسلەپ بارىدۇ. تۇپراقى لايلاتما تۇپراقنى ئاساس قىلغان بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 58 پىرسەنتىنى ئىگە للەيدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا چىملىق تۇپراق، قۇملۇق تۇپراق، نەم تۇپراق، ساسلىق تۇپراق، قۇمساز تۇپراق بار. تۇپراقنىڭ قۇرۇتى ئاجىز، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.03%.

تۆۋەنلىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: چارەك سۇلانىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا خانئېرىق يېزىسىنىڭ بىر قىسمى بولغان، ھىنگو دەۋرىدە چارەك يېزىلىق مەھكىمىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1954 - يىلى رايونلۇق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان، 1959 - يىلى خەلق كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1984 - يىلى كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزىنىڭ بويىچە 5586 ئائىلە، 19 مىڭ 627 نوپۇس بار. بازار نوپۇسى 1055، قالغانلىرى يېزا نوپۇسى. ئۇيغۇرلار 19 مىڭ 208 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 97.8 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار 205 بولۇپ، 0.1 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، بۇنىڭدىن تاشقېرى، خۇيزۇلار 102، قىرغىزلار 54، تاجىكلار 47، ئۆزبېك بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 25 كەنت بار. ئۇلار: يۇلغۇنباغ، يانداۋما، خوجائېرىق، داۋگەھويلا، يېڭىئېرىق، پوپان، ئوردا ھويلا، ئودانلىق، بويلا، پايناپ، زاكتا، ئوشلاق، سوپىلا، باغئېرىق، پەيزاۋات، راۋات ئۆستەك، يېڭىئۆستەك، تاققۇ - تۇققۇ، باغ مەھەللە، قوشئاۋات، خان كۆۋرۈك، بوستان ھويلا، پاۋان بېغى، ئودانلىق يانداۋما، ئودانلىق لەڭگەر كەنتىدىن ئىبارەت. 144 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئەخمەت ھوشۇر.

يېزا باشلىقى: توختىنىياز ھېيت.

بايلىقى: بۇ يېزىنىڭ 69 مىڭ 508 مو تېرىلغۇ يېرى بار. ھەر نوپۇسقا 3.8 مودىن توغرا كېلىدۇ. سۇ ئىنشائاتى جەھەتتە ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 364 كىلومېتر كېلىدىغان

غوللۇق، شاخچە ئۆستەلگە ۋە ئېرىق ئېلىنىدى، ئىككى سۇ ئامبىرى يېڭىدىن ياسالدى. 1985-يىلى جەمئىي 85 مىليون كۇبېمېتر سۇ باشلاندى. 58 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا زەيكەش چېچىلىدى. ھازىر 75% يەردە سالا ئېتىزنى ئورمان تورلاشتۇرۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى، 240 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ئېتىز - ئېرىق ھوداپىتە ئورمان بەلبېغى ئەھيا قىلىنىپ، يەتتە مىليون 470 مىلگ تۇپ جىرىم تىكىلىدى. بۇ يىزىدا 325 مولۇق قومۇشلۇق كۆلىدىن بىرى بار، قومۇش توقۇلمىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈنۈملۈك ئالاھىدىلىكى ھېسابلىنىدۇ. مۇشۇ تۈردىلا 1985 - يىللىق كىرىم 160 مىلگ يۆنگە يەتتى. يېزا تەۋەسىدە 162 مىلگ مو ئوتلاق، بۇنىڭ ئىچىدە 21 مىلگ مو يېقىلغۇ ئورمان ئوتلىقى بار. چارۋىنىڭ سىغىمچانلىقى سەككىز مىلگ تۇياقتا يېتىدۇ.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئون مىليون 178 مىلگ يۆنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئىككى مىليون 410 مىلگ يۈەن، يەنى 31% كۆپەيدى. ئومۇمىي ساپ كىرىم يەتتە مىليون 890 مىلگ يۈەن، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 402 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 26% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 32 مىليون 320 مىلگ جىلگ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.9% ئاشتى، ھەر نوپۇسقا ئوتتۇرىچە توغرا كەلگەن ئاشلىق 1640 جىڭغا يەتتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9058 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.1% ئاشتى. يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 367 مىلگ 786 جىلگ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.9% ئاشتى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 40 مىلگ 44 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.7% ساپ كۆپەيدى. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 430 مىلگ يۈەن بولۇپ، بىر يىلدا بىر مىليون 713 مىلگ 980 يۈەن، يەنى 138% كۆپەيدى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىغا ئىگە بولۇش مىقدارى مۇنداق: ئاپتوموبىلدىن ئۈچى، چوڭ، ئوتتۇرا، كىچىك تېپىتىكى تىراكتوردىن 41ى بار، ئۇمۇمىي ئېنېرگىيىسى 2700 ئات كۈچىگە، مەشغۇلات مىقدارى 58 پىرسەنتكە يەتتى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: ھازىر بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، ئون باشلانغۇچ مەكتەپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار 4046. باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپىنىڭ ئومۇملاشتۇرۇلۇش نىسبىتى 91 پىرسەنتكە يەتتى. بالىلار باغچىسىدىن سەككىزى، كىنو ئەترىتىدىن بىرى بار. بىر دوختۇرخانا، 40 كېسەل كارىۋىتى بار. (يالۇ يۈسۈپ، شىيې لىچاۋ)

ئارسلانباغ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئارسلانباغ يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىي قىسمىغا، يەكەن دەريا سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تېرىندۇرمىسى گىرۋىكىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىغا جايلاشقان. يېزا بايلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىغا 16 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرقىي شىمال تەرىپى تومۇستەك يېزىسىغا، غەربىي جەنۇپ تەرىپى كاچۇك يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ئودانلىق يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 30 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى يەتتە كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 210 كۇۋادىرات كىلومېتىر كېلىدۇ.

ئارسلانباغ يېزىسىنىڭ يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، ئۇنى ئۈچ جۈغراپىيىلىك بۆلەكە ئايرىشقا بولىدۇ، يەنى: يەلپۈگۈچ كەڑۈكىنىڭ ئوتتۇرا، يۇقىرى قىسمىدىكى تۈزلەڭلىك جايلار، بۇ جاينىڭ يېرى تۈز، پەسلەشكە يەرقى 1‰، تۈپرىقى لايلاتما تۈپراق، نەم تۈپراق، چىملىق تۈپراقتىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ خىلغا بۆلۈنىدۇ؛ چۆللۈك جايلار دائىم قۇم بار، ئۆزلىشى، پەسىيىشى تەكشى ئەمەس؛ شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، بۇ يېزا يەكەن دەريا سىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىغا جايلاشقانلىقى، ناھىيىنىڭ بىر نەچچە غوللۇق ئۇستىگى مۇشۇ جايدىن باشلانغانلىقى ئۈچۈن، سۇنۇشلۇ ھالدا ئۆستەك ئېلىش بىلەن شەكىللەنگەن ئۆستەك-ئېرىقلار كەرەلىشىپ كېتىپ، پۈتكۈل زېمىننى بەش چوڭ پارچىغا ئايرىۋەتكەن.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى بىر كىچىك بازار بولغان، 1955-يىلى رايون قۇرۇلغان. 1959-يىلى خەلق كوممۇنىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984-يىلى يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3905 ئائىلە، 16 مىڭ 291 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 15 مىڭ 535 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسىنىڭ 95.3 پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 255 بولۇپ 1.6 پىرسەنتىنى، تاجىكلار 485 بولۇپ، ئۈچ پىرسەنت تىنى ئىگە للايدى. بۇندىن تاشقىرى، خۇيزۇلار ئالتە، قىرغىزلار 10.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 23 كەنت بار. ئۇلار: سايباغ، كالىتلا بازار، توققۇزمەت، شاپتۇللۇق، ئىلمىشېيىش، ساۋانلا، سوپىلا، ئاغىچا ئېرىق، قارادۆڭ، چولۇڭ، ئارسلانباغ بازار، ئارسلانباغ، قۇمھۇيلا، تاتلىق ئېرىق، تۆۋەن قۇمئېرىق، يۇقىرى ئالۋاقچى، توغراق ھازار، تۆۋەن ئالۋاقچى، مىڭكۆلچەك، پاتمان قاش، دۆڭ مەچىت، يېڭىباغ، لەڭگەر كەنتىدىن ئىبارەت. 125 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەخمەمەد ھامۇت.

يېزا باشلىقى: مەمەد ھوشۇر.

بايلىقى: 65 مىڭ 33 مو تېرىلغۇ يېرى بار. بۇنىڭ ئىچىدە لايلاتما تۈپراق 57 پىرسەنتىنى، نەم تۈپراق 14 پىرسەنتىنى ئىگە للايدى. ھەمدە ئاز مىقداردا چىملىق تۈپراق بار، تۈپراقتىكى ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى تۆۋەن، يۇقىرى ئېقىمدىكى يەرلەرنىڭ توپا قاتلىمى نېپىز، تۈزلەنگەن سالا ئېتىزى ئومۇمىي كۆلىمىنىڭ 70 پىرسەنتىنى ئىگە للايدى، 435 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ئۆستەك-ئېرىق ئېلىنىدى، ئالتە كىلومېتىر ئۆزۈنلۇقتا مۇداپىئە ئورمان بەلبېغى، 323 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ئېتىز-ئېرىق مۇداپىئە ئورمىنى ئەھىيا قىلىنىدى،

ئىقتىسادى: 1985-يىلى سانائەت، يېزا ئىگىلىكى ئومۇمىي كىرىمى ئالتە مىليون 592 مىڭ 666 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.2% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك كىرىمى بەش مىليون 970 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2% كۆپەيدى، سانائەت كىرىمى 309 مىڭ 365 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.2% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 22 مىليون 220 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى سەككىز مىڭ 591.08 داۋەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.4% كەملىدى، ياغلىق دان 389 مىڭ 76 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.1% ئاشتى، چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 25 مىڭ 87 گە يەتتى.

مەدەنىيەت، ماتارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ بار، باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى. بالىلار باغچىسىدىن 28ى، كىنوخانىدىن بىرى، رادىئو ئۈزلىتىدىن بىرى، قېرىلارسانا تورىيىسىدىن بىرى بار. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 26 تەجىمى خادىم، 20 كېسەل كارىۋىتى بار. ھەر يىلى داۋالايدىغان كېسەل 7680گە يېتىدۇ.

خەلق تۇرمۇشى: 1985-يىلى بۇ يېزىدا ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن كىرىم 295 يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 1300جىڭ بولدى. %73دېھقان يېڭى ئۆيگە كۆچتى، %32 دېھقان ئېلېكتر چىرىقى ئىشلەتتى. (يالۇيۇسالۇ، شېپ لىچاۋ)

چارەك يېزىسى

جۇغرا پىيىملىك ئەھۋالى: بۇ يېزا ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى ئودانلىق يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ئارسلانباغ يېزىسى ۋە كاچۇك يېزىسىغا، غەرب تەرىپى قىزىل سېپى ئارقىلىق يېڭىسار ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى بۇغرا قۇملۇقىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىدىكى ئۈزۈنلىقى 42كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىدىكى كەڭلىكى سەككىز كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 372كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەكەن دەرياسىنىڭ يېلپۇگۈچسىمان تىندۇرمىسىنىڭ يۇقىرى قىسمىغا جايلاشقانلىقتىن، كەلكۈننىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ تۇرىدۇ. يەر شەكلىنىڭ ئۆرلىشى، پەسىيىشى بىر قەدەر چوڭ، يېزا تەۋەسىدە پۈرمەسسىمان يانتۇلۇق شەكىللەنگەن بولۇپ، يېلپۇگۈچ تارىملىقىدا ئويمانلىق، قۇم دۆڭلۇكلىرى كاھ ئۆرلەپ، كاھ پەسىيىپ تۇرىدۇ، تەبىئىي پەسلەشى %10.6كە يېتىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1800 ~ 1255مېتر كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى قوشئاۋات، رەۋاچ يېزىلىرىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950-يىلى رايونلۇق مەھكىمە قۇرۇلغان، 1959 - يىلىي خەلق كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1984-يىلى كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بۇ يېزىدا جەمئىي 4782 ئائىلە، 22مىڭ 96 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە بازار نوپۇسى 418، قالغانلىرى يېزا نوپۇسى. ئۇيغۇرلار 21مىڭ 596بولۇپ، %97.7 نى، قىرغىزلار 468بولۇپ، %2.1نى ئىگە للىدى؛ خەنزۇلار 22، ئۆزبېكلەر 10.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 35كەنت بار. ئۇلار: قوزئىمال، ئۆۋەن قوزئىمال، كونا ئۆستەڭ، ياقا ئېرىق، قۇرۇل، قۇنباغ، چارەك لەڭگەر، نەزەر باغ، سايىباغ، چارەك، توغرا قىلىق، چۆقىلىق، تېتىر، ئۆستەڭ بېشى، قۇم ئاغزى، چارەك بازار، شەھەر مەھەللىسى، قورغان، لايدان، ئاۋات، ئارا ئاۋات، چۇغچى، ساي لەڭگەر، بەشتوغراق، كورىۋات، بىنام، يۇقىرى كونا ئاۋات، ئۆۋەن كونا ئاۋات، قارا جاش، سايىتۇگمەن، قوش تېرەك، قوش ساي، قۇمباغ، راۋات ئۆستەڭ كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە جەمئىي 154مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: تۇرسۇن تەللا.

يېزا باشلىقى: ھېزىم ھېزىم.

بايلىقى: جەمئىي 60مىڭ 250مو تېرىلغۇ يېرى بار، تۇپراقنى ئاساس

قىلىدۇ. بۇ، تېرىلغۇ يەر كۆلىمىنىڭ 70 پىرسەنتىنى، نەم تۇپراق 25 پىرسەنتىنى، لايلا تما قوڭۇر دەڭلىك چۆل تۇپراق قالغان 5 پىرسەنتىنى، چىملىق تۇپراق بىلەن قۇملۇق تۇپراق تۈچ پىرسەنتىنى ئىگە للە يدۇ. تۇپراقتىكى ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.5%، تولۇق ئازوتلۇق مىقدارى 0.04%، تېز ئۈنۈملۈك ئازوت مىقدارى 9PPM، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور مىقدارى 1PPM، سالا ئېتىزلاشتۇرۇلغان يەر كۆلىمى 73 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. سۇ ئىنشائاتى مەنبەسى جەھەتتە غوللۇق ئۆستەڭدىن ئىككىسى، سۇ ئامبىرىدىن بىرى بار، ھەر دېرىجىلىك سۇغۇرۇش سېستېمىسىنىڭ ئۇزۇنلىقى 112 كىلومېتر غا يېتىدۇ. زېمىكەش 59 بولۇپ، ئۇزۇنلۇقى 120 كىلومېتر كېلىدۇ. سالا ئېتىزلىدا ئورمان تورلاشتۇرۇش ئومۇملاشقان كۆلىمى 75 پىرسەنتىنى ئىگە للە يدۇ. ئېتىز-ئېرىق ھوزا پىشە ئورمىنىڭ ئۇزۇنلىقى 437 كىلومېتر كېلىدۇ، دەل-دەرەخلەرنىڭ ساقلىنىش مىقدارى يەتتە مىليون 280 مىڭ تۈپكە يېتىدۇ. ئوتلاق كۆلىمى 113 مىڭ 517 موغا، چارۋىلارنىڭ سېمىزلىك نىسبىتى 28 مىڭ تۇياقتا يەتتى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىغا ئىگە بولۇش مىقدارى جەھەتتە، ئاپتوموبىللىدىن ئالتىسى، تراكتورىدىن 64ى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 48ى بار، ئومۇمىي ئېنېرگىيىسى 2327 ئات كۈچىگە، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ مەشغۇلات مىقدارى 300 مىڭ ئۆلچەملىك موغا يەتتى.

ئىقتىسادى: 1985-يىلى ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون 830 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاللىقانچە يىلىدىكىدىن 380 مىڭ يۈەن، يەنى 6.9% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 750 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاللىقانچە يىلىدىكىدىن 8% كۆپەيدى؛ ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 23 مىليون 160 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئاللىقانچە يىلىدىكىدىن 65% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 7479 دەن، يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 296 مىڭ جىڭ بولدى (پاختا، يا غلىق دان ئاللىقانچە يىلى زىرائەتلىرىنى بىللە ھېسابلانغاچقا، سېلىشتۇرما قىلىنمىدى، لېكىن ئىككىلىسىدە مەھسۇلات ئاشتى). چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 49 مىڭ 103 بولۇپ، ئاللىقانچە يىلىدىكىدىن 4.1% ئازايدى، ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى جەھەتتە، شۇ يىلى بىر مىليون 530 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. يېزا-بازار كارخانىلىرى جەھەتتە يېزا باشقۇرغان كارخانىدىن ئالتىسى، كەنت باشقۇرغان كارخانىدىن سەككىزى بار. ئومۇمىي كىرىمى 334 مىڭ 340 يۈەن بولۇپ، ئاللىقانچە يىلىدىكىدىن 12% كۆپەيدى. سودا تورىنى قۇتقۇزىدىن 11ى بار، ساپ كىرىمى 10 مىڭ 775 يۈەن نى يەتتى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: بۇ يېزا قەشقەرگە يەكەن تاشيولىنىڭ مۇھىم يېرىگەجايلاشقاچقا، قاتناش قولايلىق، 268 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا ھەر دېرىجىلىك يول بار. يېزىدا پوچتا-تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفون، پوچتا يولى ھەممە كەنتلەرگە راۋان.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ بار، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98 پىرسەنتكە يەتتى، باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى. يېزىنىڭ باشقۇرۇشىدا بىر دوختۇرخانا، 40 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985-يىلى ساپ ئومۇمىي كىرىم تۆت مىليون 453 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاللىقانچە يىلىدىكىدىن 4.96% كۆپەيدى، ھەر نوپۇسقا ئوتتۇرىچە توغرا كەلگەنى 203 يۈەن بولۇپ، ئاللىقانچە يىلىدىكىدىن 34 يۈەن، يەنى 20% كۆپەيدى، دېھقانلاردىن بانكىدا پۇل ئامانەت قويغانلار 28 پىرسەنتكە، بانكىدىكى ئامانەت پۇلنىڭ قالدۇق سوممىسى 690 مىڭ يۈەنگە يەتتى. (يالقۇيسالق)

ئىشقول يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: ئىشقول يېزىسى يەكەنناڭ غەربىي شىمالىدا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا توققۇز كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرەپى مىشا، تاغارچى يېزىلىرىغا، جەنۇب تەرەپى كۆلباغ، ئودانلىق يېزىلىرىغا، شىمال تەرەپى ئېلىشقۇ بازىرىغا، جەنۇب تەرەپى بۇغرا قۇمۇقىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 22.5 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 12 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 271 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەكەن يەلپۇگۈچسىمان تىندۇرما تۈزلەڭلىكىگە تەۋە، يەر شەكلى بىرقەدەر تۈزۈمجە نۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، تەبىئىي پەسلىشى 1‰، غەربىي قىسمى قۇم بوران-لىق ھۆجۇمىغا ئۇچراپ تۇرىدۇ. كۆچمە قۇم دۆڭلىرى گاھ ئورلەپ، گاھ پەسىيىپ تۇرىدۇ، تۈزلەڭ ئويمانلىقى، ساسلىق يەرۋەقۇم دۆڭلىرى بار.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئىشقول تازادلىقتىن ئىلگىرى «تۆۋەن ئوپا» دەپ ئاتالغان. 1946-يىلى گومىنداڭ بۇ يەردە يېزىلىق مەھكىمە تەسىس قىلغان. تازادلىقتىن كېيىن رايون تەسىس قىلىنغان، 1959 - يىلى كومىتوڭنا دەپ ئاتالغان، 1984 - يىلى يېزا-تەسىس قىلىنغان.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 36 كەنت بار. ئۇلار: قارا قۇم، تاۋىدى، بىڭگىل، قىشلاق، شىرىپخانا، ياربېشى، دۆڭلۈك، چۆلەكۆلبېشى، تۇغرا ئۆستەڭ، قوتان دۆڭ، گۈلچى، يۇقىرى جالى، بوزۇرۇن، ئاياغ بوزۇرۇن، ئاققۇم بېشى، ئىشقول، تۇغلان، كۆكچى، ئېگىز ئېرىق، ژىما، باداملىق، پەكىچى، قۇم ئېرىق، تۆگمەن بېشى، دۆڭ ئۆستەڭ، توپىچا، ئارا كەنت، ئاياغ پەكىچى، ساتما قۇم، ماجان قۇم، كانايى توغراق، سېرىق توغراق، ئوقمتچى، قويچى، توغراق مازار، سىيەك كەنتىدىن ئىبارەت.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئىلى تۇرۇپ.

يېزا باشلىقى: ھوشۇر ئابلىز.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 8005 ئائىلە، 32 مىڭ 204 نوپۇس بار. بۇ-نىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 31 مىڭ 955 بولۇپ، 99.2 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 171 بولۇپ، 0.5 پىر-سەنتنى ئىگە للىدى. بۇندىن تاشقىرى، خۇيزۇلار 55، قىرغىزلار سەككىز، تاجىك بىر، ئۆز-بېكلەر 14.

ئىقتىسادى: بۇ يېزىنىڭ سۇغۇرۇش شارائىتى ياخشى، ھەر دەرىجىلىك ئۆستەڭ-ئېرىق-لارنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 501 كىلومېتر كېلىدۇ، پۈتكەن سالائېتىزى 70 پىرسەنتنى ئىگە للىدى.

1985-يىلى سانائېت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى 10 مىليون 910 مىڭ يۈەن بو-لۇپ، 1978-يىلدىكىدىن بىر قاتلاندى، تالدىنقى يىلدىكىدىن 12.8% كۆپەيدى، تاشلىق ئو-مۇمىي مەھسۇلاتى 36 مىليون 970 مىڭ جىڭ بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 6.5% تاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 18 مىڭ 384 دەن بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 6.5% تاشتى. يا-غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 28 مىڭ 690 جىڭ بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 21.3% كەملىدى، چارۋىنىڭ ئومۇمىيسانى 44 مىڭ 982 گە يەتتى. ئېتىز-ئېرىق مۇداپىئە ئورمىنىنىڭ ئۇزۇن-

لىقى 732 كىلومېتر غا، دەرەخنىڭ ئومۇمىي سانى يەتتە مىليون 928 مىڭ 664 تۈپكە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% كۆپەيدى.

تۇۋار ئىگىلىكى يېڭى تەرەققىياتقا ئېرىشتى، ھازىر ھەر خىل كەسپىي ئائىلىلەر 587 گە يېتىپ، ناھىيە بويىچە كەسپىي ئائىلىلەرنىڭ تۆتتىن بىر قىسمىنى ئىگىلىدى، بۇنىڭ ئىچىدە سەككىز ئائىلىنىڭ كىرىمى 10 مىڭ يۈەندىن ئېشىپ كەتتى. 10 مىڭ جىڭ ئاشلىققا ئىگە ئائىلە 419غا يەتتى.

يېزا بويىچە ئاپتوموبىلدىن ئۆچى، چوڭ، ئوتتۇرا، كىچىك تېپتىكى تراكتوردىن 66سى بار، ئومۇمىي ئېنېرگىيىسى 23 مىڭ 68 ئات كۈچىگە، تراكتور بىلەن تېرىقچىلىق قىلىش مەشغۇلات مىقدارى 77 پىرسەنتكە يەتتى.

يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكتى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ بار، باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئاساسىي جەھەتتىن ئومۇملاشتۇرۇلدى. بالىلار باغچىسىدىن 28ى، كىنو ئەتىتىدىن بىرى بار. ھەر بىر ئائىلىگە رادىئو زوۋۇكى ئورنىتىلدى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، كەنتلەردە داۋالاش ئورنى بار، يېزىلىق دوختۇرخانىدا 14 ئېشچى ـ خىزمەتچى، 30كېسەلكا رىئوتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە 1985ـيىلى ھەر بىر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 219 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7%كۆپەيدى. بانكىدا ئامانەت پۇلى بار ئائىلىلەر 24 پىرسەنتنى ئىگىلىدى.

باشقىلار: ئىشقول يەكەننىڭ داڭلىق باغۋەنچىلىك ماكانىدۇر، قەدىمدىن بۇيان سورـتى كۆپ ھەم ئېسىل، بولۇپمۇ ئەتىر قىزىل ئۈزۈم، تۆمۈر شاپاقلىق قوغۇن بىلەن داڭـق چىقارغان. يەنە بىر بايلىقى قومۇش، ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى يوپۇرمىغى بارلىقسان، شېخى توم بولۇپ، توقۇشچىلىقنىڭ خام ئەشياسى ھېسابلىنىدۇ. (ياڭ يۈسالڭ، شىي لىچاۋ)

تاغارچى يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تاغارچى يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 14.5كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى يەكەن دەريياسىنى پاسىل قىلىغان ھالدا ئاۋات يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئېلىشقۇغا، غەرب تەرىپى ئىشقول يېزىسىغا، جۇغرا قۇملۇقىغا، جەنۇب تەرىپى مىشا يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالى ئۇزۇن، ئەمـما شەرقى بىلەن غەربى تار، ئومۇمىي يەر مەيدانى 112كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەكەن دەريياسىنىڭ تېنىدۇرما تۈزلەڭلىكىگە جايلاشقان، يەر شەكلى بىرقەـدەر تۈز، جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، تەبىئىي پەسلىشى 1%. تۈزلەڭلىك، تۈزلەڭ ئويمانلىقى، دەريا ئورنى قاتارلىق تىپلارغا بۆلۈنىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: تاغارچى يېزىسى چەكسۈزلاشمىسىنىڭ تاخىرلىرىدا 17 چوڭ مۇسۇلمانلار يېزىسىنىڭ بىرى بولۇپ، بەگلىك باشقۇرۇشىدا بولغان، 1943ـيىلدىن ئازادلىققا قەدەر يېزىلىق مەھكىمـە تەسىس قىلىنغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950ـيىلى 4ـئايدا رايونلۇق مەھكىـمە تەسىس قىلىنغان، 1959ـيىلى خەلق كومموناسى قۇرۇلغان، 1984ـيىلى 12 ـ ئايدا كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 6858 ئائىلە، 23 مىڭ 538 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىـ

دەئۇيغۇرلار 23 مىڭ 251 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 98.7 پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 230 بولۇپ، 0.98 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى؛ بۇلاردىن تاشقىرى، خۇيزۇلار 54، ئۇزبېكلەر ئۇچ، ھەممىسى يېزا نوپۇسى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 30 كەنت بار. ئۇلار: گۈزەر، سىيەك، شاپچى، چەلـ لە باغ، تۆۋەن قىمتات، تۆۋەن بويلا، يۇقىرى بويلا، قۇمئېرىق، ئاقتاغ، تۆۋەن ئاقتاغ، دوـ غاللا، يېڭىباغ، بەش كۆمبەز، تاغارچى گۈلباغ، تاختا كۆۋرۈك، قومۇشباغ، قوش ئۆستەك، تۆۋەن باغ، قاش ئېرىق، بەش گـەمە، قووچى، شايلىق، ئوردا ئېرىق، چەكچەك لەڭگەر، تاشئېرىق، چۇشۇركە، ئويتاغ، زاغۇنئېرىق، تاغارچى لەڭگەر، قۇياشقا باقار كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 131 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇجمىسى: قۇدرەت ئېزىز.

يېزا باشلىقى: سىددىق ئومەر.

بايلىقى: يېزا بويىچە 67 مىڭ 718 مو تېرىلغۇ يەر بار. لايلاتما تۇپراق 59.4 پىرـ سەنتىنى، نەم تۇپراق تۆت پىرسەنتىنى، چىملىق تۇپراق 36 پىرسەنتىنى، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.054 پىرسەنتىنى ئىگە للەيدۇ. 92% يەرلەردە سالا ئېتىزلاشتۇرۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. 328 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا ھەر دەرىجىلىك ئۆستەكـ ئېرىقلار، بىر سۇ ئامبىرى بار. 1985ـ يىلى باشلاپ كېلىنگەن سۇ مىقدارى 28 مىليون 294 مىڭ كۇبېمېترغا يەتتى. زەيكەشلەرنىڭ ئۇزۇنلىقى ئالتە كىلومېترغا يەتتى. دەل ـ دەرمخلەرنىڭ ساقلىنىش مىقدارى سەككىز مىليون 20 مىڭ تۇپكە، بۇنىڭ ئىچىدە ئېتىز ـ ئېرىق مۇداپىئە ئورمان بەلبېغىنىڭ ئۇـ زۇنلىقى 312.5 كىلومېترغا يەتتى. ئوتلاق 149 مىڭ موغا، چارۋا 5500 گە، باغ 5005 موغا يەتتى، باغلاردا شاپتۇل، ئامۇت، بادام ئىشلەپچىقىرىلمدۇ.

يېزا بويىچە ئاپتوموبىلدىن ئۇچى، چوڭ، ئوتتۇرا، كىچىك تېپتىكى تراكتوردىن 50 ى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 32 سى بار، مەشغۇلات مىقدارى 252 مىڭ ئۇلچەملىك موغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12% كۆپەيدى.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى ئومۇمىي كىرىم توققۇز مىليون 940 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.1% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 33 مىليون 270 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 16 مىڭ 907 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.3% ئاشتى، يالغىزدان 210 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16% ئاشتى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 33 مىڭ 251 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.5% كۆپەيدى. 1160 مو ئورمان ئەھيا قىلىندى، بىر مىليون 40 مىڭ تۈپ جىـ رىم تىكىلدى. قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 372 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 110 مىڭ يۈەن، يەنى 42% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: يېزا بويىچە خۇمدانچىلىق، بىناكارلىق، بېلىق بېقىش قاتارلىق سەككىز كەسىپتە 13 كارخانا بار، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 262 گە يەتتى. 1985ـ يىلىلىق كىرىمى 196 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 35 مىڭ 206 يۈەن، يەنى 21% كۆپەيدى.

سودا تور ـ نۇقتىسى ئالتە بولۇپ، يىللىق كىرىمى 178 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، كەنتلەرگە تېلېـ
فون ئۇلىنىدۇ، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ،

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېـزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 256 ئوقۇغۇچى، 34 ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچى بار. 14 باشلانغۇچ مەكتەپ، 3010 ئوقۇغۇچى، 130 ئوقۇتقۇچى، خىز ـ مەتـچى بار، باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 35 دوخـ تۇر ـ سېـستىرا، 70 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985ـ يىللىق ساپ كىرىم يەتتە مىليون 609 مىڭ يۈەن بولـۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 14.41% كۆپەيدى، ھەر نوپۇسقا 307 يۈەندىن تۇغرا كېلىپ، تالدىنـ قى يىلدىكىدىن 13.18% كۆپەيدى. (قادىر، شېپ لىچاۋ)

كاچـۇك يېـزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: كاچۇك يېزىسى يەكەننىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى تاغلىق را ـ يونغا، يەكەن دەرياسىنىڭ بويىغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى يەكەن دەرياسىنى پاسىل قىلـ غان‌لىدا پوسكام ۋەقاغىلىققا، جەنۇب تەرىپى دەريانى پاسىل قىلغان‌لىدا قوشراپ يېزىـ سىغا، غەربتىكى تاغلىق رايونى ئاقتو ناھىيىسىنىڭ كوسراپ يېزىسىغا، شىمـال تەرىـپى چارەك يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەرمەيدانى 203 كۇۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەكەن دەرياسىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تېندۇرمىسىنىڭ يۇقىرى قىسمىدا بولۇپ، يەر شەكلى غەربىي‌جەنۇبتىن شەرقىي‌شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، تەبىئىي پەسلىشى 8%.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھىچىيە نلۇك يىللىرىدا ھۆكۈمەت تەرەپ قاراۋۇلخانا قۇرۇپ، مۇھاپىزەت ئۈچۈن ئەسكەر تۇرغۇزغـان، پادىـشاھ گۇاڭشۈ يىللىرىدا دەڭ قۇرۇپ، كۇلون تەسىس قىلىپ، قوشراپنى باشقۇرغان، 1934ـ يىلى ھەربىي گەزەرمە سېلىنغان، 1937ـ يىلى يېزا قۇرۇلۇپ، بەگ، مىراپلارنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1943ـ يىـلدىن ئازادلىققا قەدەر يېزىلىق مەھكىمە توققـۇز بـاۋنى سورىغـان، 1950ـ يىلى رايونلۇق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان، 1959ـ يىلى خەلق كومۇنىسى قۇرۇلغان، 1984ـ يىلى كومۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بۇ يېزىدا جەمئىي 3659 ئائىلە، 13 مىڭ 457 نوپـۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 13 مىڭ 133 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 97.5 پىرسەنتىنى،خەنـ زۇلار 133 بولۇپ، 0.1 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. بۇندىن تاشقىرى،تاجىكلار 113،قىرغىزلار 78.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 19 كەنت بار. ئۇلار: چىمدۇ 1ـ كەنتى، چـىمدۇ 2ـ كەنتى، چامسال 1ـ كەنتى، چامسال 2ـ كەنتى، كۇباغ ، پاختا كۆۋرۈك، چەك ھويلا، ئاق ھويلا، ھېيتگاھ، كاچۇك بازار، كاچۇك تېرەباغ، قوشباغ، قارا يانتاق 1ـ كەنتى، قارا يانـ تاق 2ـ كەنتى، تۇمشۇق ساراي، ئالماس لەڭگەر، ئۇزاق ساي، سېرىق توغراق 1ـ كەنتى، سېرىق توغراق 2ـ كەنتىدىن ئىبارەت 52 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: غوپۇر قۇربان.

يېزا باشلىقى: مامۇت داۋۇت.

بايلىقى: يېزا بويىچە 36 مىڭ 980 مو تېرىلغۇ يېرى بار، لايلاتما تۇپـراق ئاسـاس

قىلىنغان بولۇپ، 60 پىرسەنتنى ئىگە للەيدۇ، نەم تۇپراق، چىملىق تۇپراق، قوڭۇر رەڭلىك چۆل تۇپراق، قۇملۇق تۇپراقلارمۇ بار. ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.81% ، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.05%.

سۇ بايلىقى مول، بۇ يەر يۇقىرى ئېقىمغا جايلاشقان، 138.3 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا مۇكەممەل ئۆستەڭ-ئېرىقلار بار، 63% ئېتىزدا سالا ئېتىزلىنى ئورمان تورلاشتۇرۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى، دەل - دەرەخلەرنىڭ ساقلىنىش مىقدارى تۆت مىليون 680 مىڭ تۈپكە يەتتى، 31 مىڭ مو ئوتلاق بار.

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىغا ئىگە بولۇش مىقدارى جەھەتتە، ئاپتوموبىلدىن باشقا، ھەر خىل تراكتورىدىن 22 سى بار، مەشغۇلات مىقدارى 93 مىڭ موغا يەتتى.

تاغلىق رايوندا كۆمۈر، گەچ قاتارلىق كان بايلىقلىرى بار، كۆمۈرىدىن پايدىلىنىلماقتا.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون ئۈچ مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىليون 430 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.3% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 3618 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.8% ئاشتى، ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 240 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل - پەل كەمايدى، چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 18مىڭ 780 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى بىلەن تەڭلەشتى، 265 مو يەردە ئورمان ئەھيا قىلىندى، 430 مىڭ تۇپ جىرىم تىكىلدى، قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 12 مىڭ 370 يۈەنگە يەتتى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: يېزا باشقۇرغان كارخانىدىن تۆتى، كېنت باشقۇرغان كارخانىدىن ئۈچى، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 205 ى بار، كىرىمى 269 مىڭ 678 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27% كۆپەيدى، بۇ مىڭ ئىچىدە كۆمۈر كان ئېچىش ئاساسلىق كارخانا تۈرى بولۇپ، كىرىمى 166 مىڭ 535 يۈەنگە، بىنا كارلىق كىرىمى 8305 يۈەنگە، تىرانسپورت كىرىمى 70 مىڭ 816 يۈەنگە، ئۈچىنچى كەسىپ (يەنى يېزا ئىگىلىك، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىغا ئىش قوشۇش) كىرىمى 24 مىڭ 22 يۈەنگە يەتتى.

سودا: تەمىنات - سودا كوپېراتىپى قاتارلىق دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا تورىنى ئۇقتۇرىدىن تۆتى بار، كىرىمى 31 مىڭ 323 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2% كۆپەيدى.

پوچتا - تېلېگراف، قاتناش: يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ، ھەممە كەنتلەرگە تېلېفون ئولىنىدۇ، قاتناش خېلى قولايلىق، ئادەتتىكى بولغان جۇڭگو - پاكىستان تاشيولى بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ، يېزا - كەنتلەردە ئۇزۇنلىقى 70.1 كىلومېتر كېلىدىغان 12 كىچىك يول بار.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 175 ئوقۇغۇچى، توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، 1540 ئوقۇغۇچى بار، باشلانغۇچ مەكتەپ ماارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى، يېزا باشقۇرۇشىدا بىر دوختۇرخانا، 22 دوختۇر - سېستىرا، 40 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىللىق ساپكىرىم ئىككى مىليون 710 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگىنى 211 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 43 يۈەن، يەنى 25% كۆپەيدى.

(يالۇ يۈسالۇ، يا قۇپ ئەمەت، شېپ لىچاۋ)

قوشراپ يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: قوشراپ يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى تاغلىق رايونغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 90 كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق، غەرب، جەنۇب تەرەپلىرىنى تاغ ئوراپ تۇرىدۇ، شىمال تەرىپى يەكەن دەرياسىنى پاسىل قىلغان هالدا كاچۇك يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزا يېرىم دېھقانچىلىق يېزىسى هېسابلىنىدۇ، تاغلىق رايونى يېزا ئومۇمىي كۆلىمىنىڭ 39 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 2126 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

يېزىلىق هۆكۈمەت تاغ ئالدىدىكى تىنىدۇرما بەلباغقا جايلاشقان، يەر شەكلى غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، جىلغىلار كەڑەلىشىپ كەتكەن، يەر شەكلىنىڭ ئۆزگىشى، پەسىيىشى چوڭ، يەرلىرى دۆڭسىمان پەلەمپەي ئېتىز بولۇپ، پارچە هەم تارقاق، يامغۇر سۇيىگە تايىنىپ تېرىقچىلىق قىلىنىدىغان ئاز سانلىق يەرلەر بار.

كىلىمات ئالاهىدىلىكى تىپىك بولغان چوڭ قۇرۇقلۇق تاغلىق رايون كىلىمات ئالاهىدىلىكىگە تەۋە، يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 10.3℃ .

توزۇلمىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: قوشراپ يەكەن قەدىمكى پادىشاهلىقىنىڭ پايتەختى بولغان، تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە قەدىمكى يەكەن پادىشاهلىقىنىڭ پايتەختى بولغان. يەكەن خانلىقى دەۋرىدە بىر چوڭ يېزا بولغان. چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە دەڭ قۇرۇلۇپ، كۇلون قاراۋۇلخانىسى تەسىس قىلىنغان، 1916- يىلى هەربىي گەزەرمە سېلىنغان. 1937- يىلى يېزا تەسىس قىلىنغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى كاچۇك بىلەن بىرلەشتۈرۈۋېتىلگەن، 1954- يىلى يېزىلىق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان، 1959- يىلى خەلق كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1984- يىلى يېزا قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بۇ يېزىدا جەمئىي 3425 ئائىلە، 15 مىللەت 209 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 15 مىللەت 187 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسىنىڭ 99.85 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. بۇنىڭدىن تاشقىرى، تاجىكلار 12، قىرغىزلار 10.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 23 كەنت بار. ئۇلار: ئىنچىبەلتى، قىزىلقىر، داممىسى، يېڭىباغ، كەندىرلىك، توققۇز ئات، پوچان، تەشنا، شاخلا، جايباغ، قىزىلاز، ئاراتاش، نۇرباغ، ئالغا، دۆلەتباغ، تاقلا، كۆلباغ، هەسەلباغ، سايباغ، تولىكەن، بازار، لەڭگەر، ئىتتەپاق كەنتىدىن ئىبارەت 94 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەخمۇت سېيىت.

يېزا باشلىقى: تۇنىياز تۇردى.

بايلىقى: 18 مىللەت 281 مو تېرىلغۇ يەر بار، بۇلار ئالتە جىلغىغا تارقالغان، تۇپرىقى لايلاتما تۇپراق، قوڭۇر رەڭلىك چۆل تۇپراق، چىملىق تۇپراقتىن ئىبارەت ئۈچ خىلغا بۆلۈنىدۇ، قالغانلىرى قىسمەن ئۆيۈل تۇپراق، تۇپرىقىنىڭ قۇۋۇتى تۆۋەن، تولۇق ئازوت مىقدارى ئاران 0.022%.

تاغلىق رايوندىكى ئوتلاق كۆلىمى 496 مىللەت مو، ئوت سۈپىتى ياخشى، چارۋا بېقىشقا باب كېلىدۇ، سەككىز كەنت يېرىم دېھقانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق رايونى هېسابلىنىدۇ، چارۋا نەسلى بايلىقى مول، هەر نوپۇسقا تۆتتىن ئارتۇق چارۋا توغرا كېلىدۇ. بۇ، دېھقانچىلىق رايونلىرىنىڭكىدىن يۇقىرى تۇرىدۇ.

تاغلىق رايونىدا كان بايلىقلىرى مول، 100 خىلدىن ئارتۇقى بار، ھازىر كۆمۈر كان ئېچىلغا لىدىن تاشقىرى، قالغانلىرى ئېچىلىش ئالدىدا تۇرماقتا.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىككى مىليون 190 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 39.3% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئومۇمىي ساپ كىرىم بىر مىليون 600 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگىنى 93.40 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئالتە مىليون 800 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.3% ئاشتى، پاختا قاتارلىق ئىقتىسادىي زىرائەتلەرنى بۇ يەردە تېرىغىلى بولمايدۇ. ياغلىق دان161 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.8% ئاشتى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 36 مىڭ 272 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.4% ساپ كۆپەيدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: كۆمۈر توشۇش، ئاھاك پىشۇرۇش، كۆمۈر خاك ئېچىش قاتارلىق بەش تۈر بار، كىرىمى 510 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13%كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى: ئاپتوموبىلدىن يەتتىسى، چوك، كىچىك تراكتوردىن 14ى بار. ئومۇمىي ئېنېرگىيىسى 776 ئات كۈچىگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: كۆمۈر كانلىرى بار بولغان چوك يولدىن تاشقىرى، باشقا كەنتلەردە ئەگرى - بۈگرى تاغ يولى بار. قاتناش ئىنتايىن قۇلايسىز، يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، كەنتلەرگە تېلېفۇن ئۇلىنىدۇ. پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ بار. يېزا باشقۇرۇشىدا بىر دوختۇرخانا، 24 كېسەل كارىۋىتى بار. (ياك يۈسۈپ، شېپ لىچاۋ)

ئاۋات يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: ئاۋات يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا، يەكەن دەريا سىنىڭ شەرقىي قىرغىقىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 30 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى تېتىمتوغراق تۈزلەڭلىك ئارقىلىق ئالامەت يېزىسىغا، شەرقىي جەنۇب تەرىپى ئاۋات ئۆستەڭى ئارقىلىق بەشكەنت بازىرىغا، جەنۇب تەرىپى يەكەن دەريا سىنى پاسىل قىلغان ھالدا ئارال يېزىسىغا، غەربىي شىمال، غەربىي جەنۇب تەرەپلىرى يەكەن دەريا سىنى پاسىل قىلغان ھالدا ئېلىشىقۇ، خاكدى بازارلىرىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 140 كۇۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

ئاۋات يېزىسى يەكەن دەريا سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تېندۇرمىسىنىڭ تۆۋەنكى ئېقىمىغا جايلاشقان بولۇپ، تار - ئۇزۇن ھالەتتىنى شەكىللەندۈرگەن، يەكەن دەريا سىغا چىڭ تاقىشىدىغانلىقى ئۈچۈن، دەريا ئۇرنىنىڭ تۈرا قسىزلىقى، دەريا بويىدىكى بەزى كەنتلەرنىڭ يەر لىرىنى كەلكۈنىنىڭ يالمىشىغا ئۇچرىتىپ جىنىغىغا ئايلاندۇرۇپ قويغان. يېزىنىڭ شەرقىي قىسمىدىكى تار - ئۇزۇن ئويمان بەلباغدىكى قىسمەن يەرلەرنىڭ ئىككىنچىلەپ زەيلىشىشى بىر قەدەر ئېغىر، پۈتكۈل يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ. تەبىئىي پەسلىشى 0.7‰ .

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا يېڭىدىن

ئۆزلەشتۈرۈلگەن رايون دېدى، 1937- يىلىدىن ئاۋازدىلىققا قەدەر يېزىلىق مەھكىمە قۇرۇلۇپ، بەگلىك باشقۇرۇشىدا بولغان. 1950- يىلى رايونلۇق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان، 1959- يىلى خەلق كومموناسى قۇرۇلغان. 1977- يىلى ئالاھىدە، ئازاتلىق بۇ يېزىدىن تايىرىلىپ ئايرىم ئىككى يېزا بولۇپ قۇرۇلغان، 1984- يىلى بۇ يەردە يېزا قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بۇ يېزىدا جەمئىي 4694 ئائىلە، 16 مىڭ 240 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 16 مىڭ 123 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.2 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدى، خەنزۇلار 112 بولۇپ، 0.68 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى، تاجىكلار ئۇچ.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: يەكشەنبە بازار، ئاۋات نوچى، مېچىت دۆلەت، ئاۋات لەڭگەر، گۈلباغ، دۆلەت مەھەللە، سوۋداققۇم، شەھەرباغ، كونا ئاردىش، ئاردىش، تىگەن قۇم، كالتە ئۆستەك، قۇمكۆل، تېتىمرىكۆل، جاڭگال ئېرىق، يېڭى ئاردىش، دوەي كەنتى. يېزىلىق ئورمانچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت 107 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: تۇرۇپ چاۋار.

يېزا باشلىقى: تۇرسۇن مەھەممەت.

بايلىقى: بۇ يېزىدا جەمئىي 47 مىڭ 682 مو تېرىلغۇ يەر بار، لايلاتما تۇپراق، نەم تۇپراق، چىملىق تۇپراق، قۇملۇق تۇپراق ۋە يېنىكزەي تۇپراقتىن ئىبارەت بىر نەچچە خىل تۇپراق بار. تۇپراقتىكى ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.8%، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.05%. ئومۇمىي ئۆزۈنلىقى 263.5 كىلومېتر كېلىدىغان ئۆستەك - ئېرىق ئېلىندى، سۇ ئامبىرىدىن بىرى ياسالدى، 30.9 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا زەيكەش چېچىلدى، 62% يەردە سالا ئېتىزلىنى ئورمان تورلاشتۇرۇش ئەھمىيىتى ئاشۇرۇلدى. بەش مىليون 590 مىڭ تۈپ جەرىم تىكىلدى، 163.2 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا يول ياسالدى، 18 مىڭ مو ئوتلاق بار.

ئىقتىسادى: 1985 - يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بەش مىليون 888 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە ساپكىرىم تۇت مىليون 459 مىڭ يۈەن، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگىنى 267.91 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 16 مىليون 640 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.2% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىڭ 361 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.2% ئاشتى، ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 216 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.1% ئاشتى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 21 مىڭ 808 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1% كۆپەيدى. شۇ يىلى 350 مىڭ تۈپ ئورمان ئەھيا قىلىندى، ئىلگىرى ئەھيا قىلىنغانلىرىنى قوشقاندا جەمئىي توققۇز مىليون تۈپكە يەتتى. يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى بىر مىليون 949 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16% كۆپەيدى، سودا كىرىمى بىر مىليون 420 مىڭ يۈەن بولدى. يېزا ئىگىلىگىلى ماشىنىلىرى جەھەتتە چوڭ، كىچىك تراكتورلاردىن 54 ى، يۇرۇشلەشكەن يېزا ئىگىلىك ماشىنا - سايمانلاردىن 29 ى، ئاپتوموبىلدىن تۆتى بار، مەشغۇلات مىقدارى 58 پىرسەنتكە يەتتى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: ھازىر بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، جەمئىي 57 سىنىپ، 92 ئوقۇتقۇچى، 2868 ئوقۇغۇچى بار، ئوقۇش پىشقان تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى، ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش خىزمىتى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈلۈپ بىلىندى. بىر دوختۇرخانا، 54 كېسەل كارىۋىتى، 28 دوختۇر - ھېمشىرا بار، يېزىدا كىنوخانا، رادىئو ئۇزىلى بار. (شېپ لىچاۋ، قاھار)

ئالامەت يېزىسى

جۇغراپىيەلىك ئەھۋالى: ئالامەت يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا، يەكەن دەريا سىنىڭ شەرقىي قىرغىقىغا جايلاشقان. شەرقىي شىمال تەرىپى تىز ناپ دەريا سىنى پاسىل قىلغان هالدا مەكىت ناھىيىسىنىڭ قىزىلئاۋات يېزىسىغا، شەرقىي جەنۇب تەرىپى بەشكەنت بازىرىغا، غەرب تەرىپى ئاۋات يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئازادباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ ئۇزۇنلىقى 15 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى توققۇز كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى135كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەكەن دەريا سىنىڭ تىندۇرمىسىنىڭ تۆۋەن ئېقىمىغا جايلاشقان بولۇپ، تىز ناپ دەريا سى دېلتىسى بىلەن بىر پارچا بولۇپ كەتكەن، تەۋەسى ئىچىدە قۇم دۆڭلىرى ۋە ئىدىر ـ ئويمانلىق، شور لۇقلار كۆپ، ئۆرلىشى ـ پەسىيىشى تەكشى ئەمەس. يەر شەكلىجەھەتتىن شىمالغا تەدرىجى هالدا سەل ـ پەل پەسلەپ بارىدۇ، تەبىئىي پەسلىشى ‰1. يەر ئاستى سۈيى ئورنى بىر قەدەر يۇقىرى، تۇپرىقىنىڭ تولىسىدا زەي زىياندا شلىقى بار.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئالامەت يېزىسى ئازادلىقتىن ئىلگىرى ئاۋات يېزىلىق مەھكىمىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى ئاۋات رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1977 ـ يىلى ئاۋات كومموناسىدىن ئايرىلىپ چىقىپ، ئايرىم كوممۇنا بولۇپ تەشكىللەنگەن، 1984 ـ يىلى كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 4357 ئائىلە، 16 مىڭ 636 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 16 مىڭ 555 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.5%نى، خەنزۇلار 46 بولۇپ، 0.28% نى ئىگەللىدى. ئۆزبېكلەر 16، خۇيزۇ بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 16 كەنت بار. ئۇلار: ئالامەت بازار، ئالامەت تاغارچى ئۆستەڭ، ئالامەت نودەي، تىيەنجەن باڭ، خۇنەن باڭ، كىچىك ئىگەرچى، ئالامەت، مېچىت كېرىم، شوخۇلۇق مەھەللىسى، سولاقما، دۆڭ ئۆستەڭ، توخەستە، ئازلا، ئالامەت ئۇيغۇر باغ، نەزەر باغ، قوشئاۋات كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە101 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: راززاق سادىر.

يېزا باشلىقى: مەخسۇمەت مەھمۇت.

بايلىقى: يېزا بويىچە 47 مىڭ 498 مو تېرىلغۇ يەر بار. تۇپراق، چىملىق تۇپراقتىن ئىبارەت ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ. ئوتتۇرىچە ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.84%، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.055%. يېزا بويىچە ئېلىمنىڭ ئۆستەڭ ـ ئېرىقلارنىڭ ئۇزۇنلىقى 251.9 كىلومېتر كېلىدۇ، 1985 ـ يىلى باشلاپ كىرىلگەن سۇ مىقدارى 49 مىليون 490 مىڭ كۇبېمېتر غا يەتتى. سالا ئېتىزى كۆلىمى ئومۇمىي تېرىلغۇ يەرنىڭ60 پىرسەنتىنى ئىگەللەپ، سالا ئېتىزىنى ئورمان تورلاشتۇرۇش ئاساسىي جەھەتتىن ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى، ئېتىز ـ ئېرىق مۇداپىئە ئورمىنىڭ ئۇزۇنلىقى 165.3 كىلومېتر غا، دەل ـ دەرەخلەرگە ئىگە بولۇش مىقدارى تۆت مىليون 830 مىڭ تۈپكە يەتتى. ئوتلاق 31 مىڭ مو كېلىدۇ. باغ كۆلىمى 1209 موغا يەتتى.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون 760 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.9% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 20 مىليون 39 مىڭ جىڭ

بولوپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 4.5% تاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىڭ 663 دەن بولوپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 0.3% تاشتى، ياغلىق‌دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 84 مىڭ جىڭ بولوپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 2.3% كەملىدى، چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 26 مىڭ 904 بولوپ، تالدىنقى يىلدىكى بىلەن تەڭلەشتى. يېزىلاردىكى قوشۇمچە كەسىپكىرىمى 127 مىڭ يۈەن بولوپ، 30 مىڭ يۈەن تازايدى. بېلىقچىلىق كىرىمى 1554 يۈەن بولدى.

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى: ھەر خىل تراكتوردىن 35ى، تاپتوموبىلدىن بەشى بار. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ مەشغۇلات مىقدارى 180 مىڭ مو قېتىم بولوپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 6% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: ئومۇمىي كىرىمى 82 مىڭ يۈەن بولوپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 3% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە يېزا باشقۇرغان كارخانىلارنىڭ كىرىمى 52 مىڭ يۈەن، كەنت باشقۇرغان كارخانىلارنىڭ كىرىمى 30 مىڭ يۈەن بولدى.

سودا: يېزا بويىچە ئۇچ تور ـ نۇقتا بار. ئومۇمىي تىجارەت مىقدارى بىر مىليون 260 مىڭ يۈەن، پايدىسى 33 مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار. پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 192 ئوقۇغۇچى، 19 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى بار. ئالتە باشلانغۇچ مەكتەپ، 2250 ئوقۇغۇچى، 77 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى بار. باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 20 دوختۇر ـ سېستىرا، 50 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: ئومۇمىي ساپ كىرىم ئۇچ مىليون 960 مىڭ يۈەن بولدى. ئۇدۇمىغا تاشلىۋى قوشۇمچەكەسىپ كىرىمىنى قوشقاندا، ھەر نوپۇسقا 221 يۈەندىن توغرا كېلىپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 9.2% كۆپەيدى. (شىپې لىنچاۋ، قاھار)

ئازادباغ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئازادباغ يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا، يەكەن دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىغا جايلاشقان. ناھىيە بازىرىغا تەخمىنەن 50 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرقىي شىمال تەرىپى تىزناپ دەرياسىنى پاسىل قىلغان ھالدا مەكىت ناھىيىسىنىڭ غازكۆل يېزىسىغا، شەرقىي جەنۇب تەرىپى تالامەت يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى تاۋات يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يەكەن دەرياسىنىڭ قىرغىقىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 138.6 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەكەن دەرياسىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرمىسىنىڭ تۆۋەن ئېقىمىغا جايلاشقان. يەر شەكلى سەل ـ پەل ئۆرلەيدۇ، پەسىيىدۇ. كىچىك قۇم دۆڭلىرى كۆپ، غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، ئوتتۇرا قىسمىدا ئويمان، كۆلچەكلەر بار، يەر ئاستى سۇيى ئورنى يۇقىرى، قۇم دۆڭلىرى، دەريا ئورنى ئارىلىقىدىكى تۆزلەڭلىك كۆلىمى چوڭ، لېكىن، زەيلىشىش ئېغىر.

تۇزۇلمىسىنىك تۇزگىرىش جەريانى: ئازادباغ يېزىسى چىك سۇلالىسىنىك ئاخىرقى يىللىرىدا يېڭىدىن تۇزۇلەشتۇرۇلگەن رايون ئىدى، ئازادلىقتىن ئىلگىرى ئاۋات يېزىدىلىق مەھكىمىنىك باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى ئاۋات رايونى ۋە كوممۇنىسىنىك باشقۇرۇشىدا بولغان، 1977 ـ يىلى ئاۋاتتىن ئايرىلىپ چىقىپ ئايرىم كوممۇنا بولۇپ قۇرۇلغان، 1984 ـ يىلى كوممۇنا يېزىغا تۇزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 2999 ئائىلە، 11 مىڭ 517 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 11 مىڭ 452 بولۇپ، ئۇمۇمىي نوپۇسنىڭ 99.4 پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 59 بولۇپ، 0.51 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، بۇنىدىن تاشقىرى، ئالتە خوتۇن بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 14 كەنت بار. ئۇلار: تاغارچى ئۇستەڭ، گۈرچۇك، قاتار كۆل، قەشقەر مەھەللىسى، قالپاقدۆڭ، ئاق تېكەن، ئازادباغ، قۇم بۇلىمە، قارچۇغا قاش، چىدىر توغراق، ياپما، يېڭىباغ، سۇپۇ كۆل، ئازادباغ كوممۇنىسى كەنتلىرىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 72 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىك شۇجىسى: مەھەممەت ئىمىن.

يېزا باشلىقى: ئابدۇقادىر ئابدۇكېرىم.

بايلىقى: يېزا بويىچە 32 مىڭ 543 مو تېرىلغۇ يەر بار. نەم تۇپراق 14.4 پىرسەنتىنى، قۇملۇق تۇپراق 17.5 پىرسەنتىنى، چىملىق تۇپراق 38.5 پىرسەنتىنى، لايلاتما تۇپراق 30 پىرسەنتىنى ئىگە للەيدۇ. تۇپراقنىڭ تولۇق ئازوت مىقدارى 0.05%، تۇپراقنىڭ قۇۋۇتى بىر قەدەر يۇقىرى.

سۇ بايلىقى مول، سۇغۇرۇش رايونىدا ياسالغان ئۇستەڭ ـ ئېرىقلارنىڭ ئۇزۇنلىقى 168.1 كىلومېتر، چېچىلغان زەيكەش 39.1 كىلومېتر كېلىدۇ. سۇ ئىنشائاتى تورى ئاساسىي جەھەتتىن شەكىللەندى، يىللىق باشلاپ كىرىلگەن سۇ 51 مىليون كۇبېتر غا يەتتى. 135 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا مۇداپىئە ئورمىنى بار، دەل ـ دەرىخلەرگە ئىگە بولۇش مىقدارى بىر مىليون 190 مىڭ تۈپكە يەتتى. ئوتلاق 33 مىڭ موغا، چارۋا سىغىمچانلىقى 6200 تۇياق موغا، باغ 1661 موغا يەتتى.

يېزا بويىچە ئاپتوموبىللاردىن ئىككىسى، ھەر خىل تراكتورلاردىن 20 سى بار، تراكتور بىلەن ھەيدەش مەشغۇلات مىقدارى 90 مىڭ موغا يەتتى.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىللىق ئۇمۇمىي كىرىم تۇت مىليون 650 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.4% كۆپەيدى. ئاشلىق ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىليون 190 مىڭ جىك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.1% ئاشتى، پاختا ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى 8730 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11% ئاشتى، ياغلىقدان ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى 51 مىڭ 806 جىك بولۇپ، سەل ـ پەل كەملىدى، چارۋىنىڭ ئۇمۇمىي سانى 20 مىڭ 845 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.9% كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپكىرىمى 137 مىڭ 130 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 31% كۆپەيدى. بېلىقچىلىق كىرىمى 3262 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: ئۇمۇمىي كىرىمى 62 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14 مىڭ يۈەن كۆپەيدى.

سودا: تۆت‌تور - نۆقتا بار، ئومۇمىي تىجارەت مىقدارى بىر مىليون 510 مىڭ يۈەن، ساپ پايدىسى 11 مىڭ 500 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: قاتناش قۇلايلىق، ھەر دەرىجىلىك يولىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 72 كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكتى بار، ھەممە كەنتلەرگە تېلېفۇن ئۇلىنىدۇ، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ بار. باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 20 دوختۇر ۋەسىر-تىرا، 30 كېسەل‌كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلىنىڭ ئومۇمىي ساپكىرىم ئۈچ مىليون 780 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئادەمنىڭ يىلدىكىدىن 25% كۆپەيدى، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 311 يۈەنگە يەتتى. بانكىدا پۇل ئامانەت قويغان ئائىلە 1558 گە، ئامانەت سوممىسى 436 مىڭ يۈەنگە يەتتى. (يېڭ يۈسۈڭ، شيې لىچاۋ، قاھار، يا‌قۇپ ئەمەت)

ئىگەرچى يېزىسى

جۇغرا‌پىيىلىك ئەھۋالى: ئىگەرچى يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 21 كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى تەكلىماكان قۇملۇقىغا، جەنۇب تەرىپى پوسكام ناھىيىسىنىڭ ژىما يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يەكەن دەريا-سى ئارقىلىق ئارال يېزىسىغا، شىمال تەرىپى بەشكەنت بازىرىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بە-لەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 14 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 28.6 كىلو-مېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 400 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەكەن دەريا‌سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تېندۇرمىسىنىڭ شەرقىي كىرىشىگە بەل-بېغىغا جايلاشقان، يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، تەبىئىي پەسلەش پەر-قى 1.2‰، يەر شەكلى تۈز. تىزناپ دەريا‌سى بىلەن يەكەن دەريا‌سىنىڭ يۆتكىلىپ تۇرۇش تەسىرىگە ئۇچراپ تۇرۇش تۈپەيلىدىن، بۇ تەۋەدە جىرا - جىلغىلار كۆپ. ئىگەرچى سۇ ئامبىرى يېزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان، تۈپراقنىڭ ئىككىنچىلەپ زەيلىشىشى ئېغىر، يەر ئاستى سۈيى ئۇرنى يۇقىرى. شەرقىي قىسمى تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ پەسىللىك بورا-نى تەسىرىگە ئۇچراپ تۇرىدۇ، كۆچمە قۇم دۆڭلىرى ۋە قۇم دۆڭى ئارىسىدىكى كىچىك تۈز-لەڭلىكلەر كۆپ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ يېزا قەدىمكى بازار ئىدى. يەكەن خانلىقى ۋاقتىدا، يەكەن پادىشاھى جەمەتلىرىنىڭ تۇرۇشلۇق جايى بولغان، يەنى ئەينى ۋاقىتتىكى 24 مۇسۇلمان يېزىسى ئىچىدىكى چوڭ يېزىلارنىڭ بىرى بولۇپ، مەنسەپدارلارنىڭ ياشىغۇ-رۇشىدا بولغان. چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى كۇاڭشۇ يىللىرىدا يېزا قۇرۇلغان. ئازاد-لىقتا قەدىمىي يېزىلىق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى يې-زىلىق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان. 1959 - يىلى خەلق كومۇنىسى قۇرۇلغان، 1984 - يى-لى كومۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 6545 ئائىلە، 24 مىڭ 344 نوپۇس بار،

هه ممسی یېزا ئىگىلىك نوپۇسى. بۇ نىلىك ئىچىدە ئۇيغۇرلار 24 مىلىك 258 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىلىك 99.6 پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 85 بولۇپ، 0.35 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، يەنە بىر خۇيزۇ بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 33 كەنت بار. ئۇلار: باش ئۆستەڭ، قارا يا-غاچ، قاغا چاكىرى، قۇمباغ، يار بېشى، ئىگەرچى، ئاق يەر، شەنبە بازار، تۆيدۆڭ، دۆۋە سارای، زەيلىك لەڭگەر، زەيلىك، ئىگەرچى جالى، ئىگەرچى خانئېرىق، ئىگەرچى بازار، قۇمئېرىق، تىزناپ بويى، ئۇچملىك ھويلا، ۋاپ ھويلا، تۇغبېشى، يالغۇز توغراق، ئى-گەرچى شاپتۇللۇق، كۆل ئاغزى، يانداما، ئاچا بېشى، تۇغ ئەلەم، مەدرىس، تۆۋەن ئۆس-تەڭ، ئىگەرچى تاتا ساڭ، قوشئاۋات، يېڭىئاۋات، باغ ھويلا، قارا ئۇچمە كەنتىدىن ئىبارەت. يېزا بويىچە 138 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇچىسى: ئايۇپ ھېيت.

يېزا باشلىقى: ئەمەر ئىلى مەخمۇت.

بايلىقى: يېزا بويىچە 71 مىلىك 41 مو تېرىلغۇ يەر بار، تۇپراق، چۆل-لۈك تۇپراقنى ئاساس قىلىدۇ، بۇندىن تاشقىرى، لايلاتما تۇپراق، چىملىق تۇپراق بار، بۇ يەر يەكەنلىك بېلىق، گۈرۈچ ماكانلىنىڭ بىرى بولۇپ، شال تېرىشقا باب كېلىدۇ. تۇپ-راقتىكى ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.8%، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.05%. سۇ بايە-لىقى مول، شەرقىي قىسمىدا تىزناپ دەرياسى، غەربىدە بەشكەنت ئۆستىگى، قىزىل مۇھا-پىزەتچى ئۆستىگى بار بولۇپ، كەنتلەرگىچە يېتىپ بارىدۇ، ھەر دەرىجىلىك ئۆستەڭ ـ ئې-رىقلارنىڭ ئۇزۇنلىقى 362 كىلومېتر، زەيكەش 462 كىلومېتر كېلىدۇ، سۇ ئىنشائاتى تورى شەكىللەندى. 1985 ـ يىلى باشلاپ كەرىلگەن سۇ مىقدارى 112 مىليون 970 مىلىك كۇبومېتر-غا يەتتى، كىچىك سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن بىرى بار. 85% ئېتىزدا ئورمان تورلاش-تۇرۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى، تايانچىلىق ئىھاتە ئورمانىنىڭ ئۇزۇنلىقى 83 كىلومېترغا، ئېتىز ـ ئېرىق مۇداپىئە ئورمانىنىڭ ئۇزۇنلىقى 215 كىلومېترغا، دەل ـ دەرەخكە ئىگە-بولۇش مىقدارى 18 مىليون 10 مىلىك تۇپكە يەتتى. باغ كۆلىمى 4980 موغا يەتتى، 322 مىلىك مو ئوتلاق بار، چارۇىنىڭ نەسلى مول، چارۇا ھەر ئائىلىگە 8.5 تۇياقتىن توغرا كېلىدۇ.

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىغا ئىگە بولۇش مىقدارى جەھەتتە، ئاپتوموبىلدىن ئۆچى، ھەر خىل چوك، كىچىك تراكتوردىن جەمئىي 76 سى بار، ئومۇمىي ئېنېرگىيىسى 3560 ئات كۈچىگە يەتتى، ئومۇمىي مەشغۇلات مىقدارى 230 مىلىك ئۇلچەملىك موغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12% كۆپەيدى.

ئىقتىسادى: يېزا ئىگىلىكىدە 1985 ـ يىللىق ئومۇمىيكىرىم توقۇز مىليون يۈەن بو-لۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 28 مىليون 600 مىلىك جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.7% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 15 مىلىك 791 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.5% ئاشتى، يا غلىق دان 223 مىلىك جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.5% ئاشتى، چارۇىنىڭ ئومۇمىي سانى 44 مىلىك 421 بولۇپ، ئال-دىنقى يىلدىكىدىن 1% كۆپەيدى. يېزىلاردىكى قوشۇمچە كەسىپكىرىسى 332 مىلىك يۈەن بو-لۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر ھەسسە كۆپەيدى. بېلىقچىلىق كىرىمى 4700 يۈەن بولدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: يېزا ئىگىلىك، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىغا ئىش قوشۇش، خىزمەت پىشۇرۇش، باقمىچىلىق، يېزا ئىگىلىك ماشىنا ـ سايمانلىرىنى رېمونت قىلىش، بىناكارلىق قاتارلىق 23 تۈر بار (بۇنىڭ ئىچىدە كەنت باشقۇرغىنى 13). ئومۇمىي كىرىسى 188 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11% كۆپەيدى.

سودا تور ـ نۇقتىسىدىن توققۇزى بار، ھەممىسىنى تەمىنات ـ سوداكوپېراتىپى باشقۇرىدۇ، يىللىق ساپ پايدىسى 13 مىڭ 921 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: 154.6 كىلومېتر ئۈزۈنلۈقتا ھەر دەرىجىلىك يول بار، قاتناش ئىنتايىن قۇلايلىق، پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، ھەممە كەنتلەرگە تېلېفۇن ئۇلىنىدۇ، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، ئون باشلانغۇچ مەكتەپ بار. باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى. بىر كىنوخانا، 26 يەردە مەدەنىيەت ئۆيى بار. يېزا باشقۇرۇشىدا بىر دوختۇرخانا، 30 دوختۇر ـ سېستىرا، 70 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: ئومۇمىي ساپكىرىم ئالتەمىليون 530 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27% كۆپەيدى، ھەر نوپۇسىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 286 يۈەنگە يەتتى. 65% دېھقان يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ چىقتى، بانكىدا پۇل ئامانەت قويغان ئائىلە 3579 غا يېتىپ، 56 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، پۇل ئامانەت قالدۇق سوممىسى 360 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

زەرەپشات تاجىك مىللىي يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: زەرەپشات تاجىك مىللىي يېزىسى يەكەن ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى ئودانلىق يېزىسىغا، غەرب تەرىپى كاچۇك يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى چارەك يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئارسلانباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقىي بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 16 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ كەڭلىكى 12.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 197 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا تاغ ئالدىدىكى يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرمىسىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىغا جايلاشقاچقا، يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، يەر شەكلىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى ـ پەسىيىشى بىر قەدەر چوڭ، تەبىئىي پەسلىشى 10.6%، يەر ئاستى سۇيى ئورنى تۆۋەن، شور ماددىسى بار، توپا قاتلىمى نېپىز، تۇپراق قۇۋۇتى ناچار.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: «زەرەپشات» تاجىك تىلىدا «ئالتۇن دەريا» دېگەن مەنانى بىلدۈرىدۇ، بۇ يەر تاجىكلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايوندۇر. ئازادلىقتىن ئىلگىرى چارەك يېزىلىق مەھكىمىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1954 ـ يىلى تاجىك مىللىي يېزىسى قۇرۇلغان. 1959 ـ يىلى خەلق كومموناسى قۇرۇلۇپ، چارەكنىڭ باشقۇرۇش رايونى قىلىنغان. 1984 ـ يىلى تاجىك مىللىي يېزىسى قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: جەمئىي 652 ئائىلە، 2313 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە تاجىكلار 965 بولۇپ، 41.7 پىرسەنتنى، ئۇيغۇرلار 1027 بولۇپ، 44 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. قىرغىزلار 175 بولۇپ، 7.5 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 145 بولۇپ، 6.2 پىرسەنتنى ئىگە للىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە ئالتە كەنت بار. ئۇلار: سايبۇستەك، قۇزمال، زەرەپشات، مۇساق، قۇمباغ، قوشتېرەك كەنتىدىن ئىبارەت. 23 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ئابلەت سەمەت،
يېزا باشلىقى: سەلىم ھاجى.
بايلىقى: زەرەپشاتتا 16 مىڭ 661 مو يەر بار. يەر كۆپ، ئادەم ئاز. ھەر بىر ئەدەگەك كۆچمە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 22 مودىن يەر توغرا كېلىدۇ. تۇپراق قۇۋۇەتلىك بىر قەدەر ئاچار، سۇغۇرۇلىدىغان قۇملۇق يەرلەرى تۇپراقنى چىملىق تۇپراقنى ئاساس قىلىدۇ. تو-لۇق ئازوتلۇق مىقدارى 0.032% كېلىدۇ. تۇزلىكەن سالا ئېتىزى ئومۇمىي يەرنىڭ 45پىر-سەنتىنى ئىگەللەيدۇ. 16 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا مۇداپىئە ئورمىنى بار. 23 كىلومېتر ئۆ-زۈنلىقتىكى ئىككى غوللۇق يولى بار. 15 مىڭ مو ئوتلاقى بار. ئوت - چۆپ ئىشلەپچىقە-رىش مىقدارى تۆۋەن، چارۋىنىڭ سىغىمچانلىقى ئاز.
ئىقتىسادى: 1985 - يىلىي يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى 887 مىڭ يۈەنگە، بۇنىڭ ئىچىدە ئومۇمىي ساپ كىرىم 588 مىڭ 800 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %40كۆ-پەيدى، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگىنى 265 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %37 كۆپەي-دى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئۆچ مىليون 250 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %9 ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 904 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئۈچ ھەسسە ئاشتى، يا غلىق دان 95 مىڭ 400 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %15 ئاشتى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 7028 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %2 كۆپەيدى. جەمئىي 224مىڭ 665 تۇياق جىرىم تىكلىدى.
يېزا - بازار كارخانىلىرىدىن ئىككىسى قۇرۇلۇپ، كىرىمى 8846 يۈەنگە يەتتى. چوڭ، ئوتتۇرا، كىچىك تېپتىكى تراكتورلاردىن ئۆچى بار. ئېتىزدىكى مەشغۇلات مىقدارى 60 پىر-سەنتكە يەتتى. ئاممىا ئارىسىدا توققۇز ئائىلە چارۋىسىنى 100 گە يەتكۈزدى.
مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: ئىككى باشلانغۇچ مەكتەپ، 271 ئوقۇغۇچىسى، 23 ئوقۇتقۇچىسى بار. 1985 - يىلى يېزىلىق دوختۇرخانا قۇرۇلدى. ھازىر تۆت تېببىي خادە-مى بار.
ئاساسىي ئەتىقسى: 1862 - يىلى يا قۇپبەگنىڭ تاجاۋۇزچىلىقىغا قارشى تۇرۇش ۋاقە-تىدىكى قارا جاش پوتىيىنىڭ قەدىمكى ئورنى بار بولۇپ، مۇكەممەلساقلانغان. (يالۇ يۇ-سالۇ، شىي لىچاۋ)

يەكەن بازىرى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: يەكەن بازىرى يەكەن دەريا سى بويىدىكى مىشا ئۆستىڭىنىڭ بوستانلىق ئۇزلەشكىگە جايلاشقان، بازارنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى32.36كۋادرات كىلو-مېتر كېلىدۇ. شەھەر بازىرىنىڭ يەر مەيدانى12كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى مىشا، ئارال يېزىلىرىغا، جەنۇب تەرىپى يەكەن - خوتەن تاشيولىنى پاسىل قىلىغان ھالدا تومۇستەك يېزىسىغا، شىمال تەرىپى گۈلباغ يېزىسىغا، غەرب تەرىپى مىشا كۆۋرۈكى ئار-قىلىق گۈلباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ.
تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئەسلىدە يەكەن قەدىمكى قەلئەسى تۇرۇشلۇق جاي بولۇپ، مىلادى 1276-يىلى (مىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شىزۇ دەۋرىدىكى جۇيۈەن

13-يىلى) ياسىلىشقا باشلىغان، 1470-يىلى (مىلك سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شىيە نزۇڭ دەۋرى-دىكى چېڭخۇا 6-يىلى) يېڭىدىن ۋە ئۆزگەرتىلىپ ياسالغان. مىلادى 1759 - يىلى (چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى چيە نلۇڭ دەۋرىنىڭ 24-يىلى) يېڭىشەھەر سىپلىنغان. مىسىنگو يىلى-لىرىدا يېزىلىق مەھكىمە قۇرۇلغان. ئازادلىقتىن كېيىن شەھەر ئەتراپى رايونى تەسىس قىلىنىپ، ئۇچ يېزىنى باشقۇرغان. 1951-يىلى 11 كوچا ئىش باشقارمىسىغا ئايرىلغان. 1954-يىلى شەھەر ئەتراپى رايونى شەھەر ئەتراپى بازىرىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1959-يىلى شەھەر خەلق كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984-يىلى يەكەن بازىرىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 6077 ئائىلە، 23 مىلك 114 نوپۇس بار. يەتتە مىللەت بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 21 مىلك 195 بولۇپ، 91.69 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 360 بولۇپ، 1.55 پىرسەنتنى ئىگەللەيدى. بۇنىدىن تاشقىرى، خۇيزۇ، ئۆزبېك، قازاق، موڭغۇل، مانجو مىللەتلىرى بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە سەككىز ئاھالە كومىتېتى بار. ئۇلار: گەيشاڭ، باغ مەھەللە، كۆلباغ، تۆمۈر خوجا كۆلى، بۇلاق بېشى، يېڭى مەھەللە، ياقۇچى، جۇۋازچى كوچا ئاھالە كومىتېتىدىن ئىبارەت. 63 مەھەللە بار. ئۇنىدىن تاشقىرى، قارىمىقتىدا بىر ئوتياشچىلىق چوڭ ئەترىتى، بىر قوشۇمچە كەسىپ ئەترىتى، بىر باغۋەنچىلىك مەيدانى بار.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئىبراھىم ھوشۇر.

بازار باشلىقى: ئىدرىس سادىق.

ئىقتىسادى: ئازادلىقتىن بۇيان، بازار قارىمىقىدىكى سودا - سانائەت، قول سانائەت ۋە ئوتياشچىلىق قاتارلىق تۈرلۈك ئىشلەپچىقىرىش ناھايىتى زور دەرىجىدە راۋاجلاندى. 1985-يىلىلىق ئومۇمىي كىرىم ئۈچ مىليون 132 مىلك 580 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 783 مىلك 885 يۈەن، يەنى 33.3% كۆپەيدى. مەھسۇلات قىممىتى ھەر نوپۇسقا 1236 يۈەندىن توغرا كەلدى. 1985-يىلى كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئومۇمىي ئىش ھەققى بىر مىليون 28 مىلك 407.85 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 91 مىلك 293 يۈەن، يەنى 9.74% كۆپەيدى. ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 832 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 157 يۈەن، يەنى، 23.3% كۆپەيدى. ئازادلىقتىن ئىلگىرى ھەر خىل قول سانائەت ۋە ھەر خىل سودا پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار 814 ئىدى. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، يەككە قول سانائەتچىلەر، سودىگەرلەر يېڭىدىن كۆپىيىپ، 1985-يىلىغا كەلگەندە 5319 غا يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇقتىلىق قول سانائەتچىلەر 820 گە، كەسپىي ئائىلىلەر 404 كە، يىللىق ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 288 مىلك يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 2790 يۈەنگە يەتتى. چارۇچىلىقتا، 1985-يىلى كوللېكتىپ باققان ۋە يەككە باققان ھەر خىل چارۋا جەمئىي 3778 گە يەتتى. ئوتياشچىلىق ئەترىتى ئىشلەپچىقارغان ھەر خىل ئوتياشلار بىلەن ئۆز ناھىيە بازىرىنى تەمىن ئەتكەندىن تاشقىرى، قەشقەر، خوتەن قاتارلىق جايلارنىمۇ سېتىلىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بازار قارىمىقىدا بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، 239 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچى، 4968 ئوقۇغۇچى بار، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99 پىرسەنتكە يەتتى. بازار قارىمىقىدا بالىلار باغچىسىدىن ئىككىسى، باغچىدا 441 بالا بار. بازار قارىمىقىدا بىر دوختۇرخانا، 14 دوختۇر ۋە سىستېما 84 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى 1985-يىلى 1602 ئائىلە يېڭى تۈيلەرگە كۆچۈپ چىقتى. ئاھالىلار-نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى بىر مىليون 763 مىڭ يۈەنگە يەتتى. گۇتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر ئىككى ئائىلىدە بىر دىن ۋېلسىپىت، ھەر 100 ئائىلىدە توققۇز تېلېۋىزور بار، نۇرغۇن ئاھالىلاردا رادىئولۇق ئۇنىڭلىغۇ قاتارلىق ئەتىۋارلىق بويۇملار بار.

مەدەنىي يادىكارلىق، ئاساره - ئەتىقىلەر: يەكەن بازىرى ئىككىنچى دەرىجىلىك ئېچىۋېتىلگەن ئورۇن ھېسابلىنىدۇ، مەدەنىي يادىكارلىق، ئاساره - ئەتىقىلەردىن مۇنۇلار بار: 1. 1409-يىلى (مىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى چېڭزۇ دەۋرىدىكى يۈگلى 6-يىلى) ياسالغان چوڭ مېچىت؛ 2. 1470-يىلى (مىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شىيەنزۇڭ دەۋرىدىكى چېڭخۇا 6-يىلى) ياسالغان قارىخان مېچىتى؛ 3. 1560-يىلى (مىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شىزۇڭ دەۋرىدىكى جياجىڭ 39-يىلى) ياسالغان ئالتۇن قەبرىسى (مەشھۇر ئابدۇرىشىت خان ۋە 12 مۇقامنىڭ شەكىللەندۈرگۈچىسى ئامانىنساخان مۇشۇ يەرگە دەپنە قىلىنغان)؛ 4. مىلادى 850-يىلى (تاڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شۈەنزۇڭ دەۋرىدىكى داچېڭ 8-يىلى) ياسالغان نۇر روزى دۆڭ (قەدىمكى بۇددا مۇنارىسىنىڭ كونا ئورنى)؛ 5. 1488-يىلى (مىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شياۋزۇڭ دەۋرىدىكى خۇڭجۈنىڭ 1-يىلى) ياسالغان رېيۇ گىنىرال قەبرىسى؛ 6. 1751-يىلى (چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى چيەنلۇڭ دەۋرىنىڭ 15-يىلى) ياسالغان نۇر روزى دۆڭ (قەدىمكى بۇددا مۇنارىسىنىڭ كونا ئورنى)؛ 5. 1488-يىلى (مىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شياۋزۇڭ دەۋرىدىكى خۇڭجۈنىڭ 1-يىلى) ياسالغان رېيۇ گىنىرال قەبرىسى؛ 6. 1751-يىلى (چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى چيەنلۇڭ دەۋرىنىڭ 15-يىلى) ياسالغان نۇر روزى دۆڭ (قەدىمكى بۇددا مۇنارىسىنىڭ كونا ئورنى)؛ 5. 1488-يىلى (مىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شياۋزۇڭ دەۋرىدىكى خۇڭجۈنىڭ 1-يىلى) ياسالغان رېيۇ گىنىرال قەبرىسى؛ 6. 1751-يىلى (چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى چيەنلۇڭ دەۋرىنىڭ 15-يىلى) ياسالغان خان خان باغچىسى (ھازىرقى خەلق باغچىسى)؛ 7. 1830-يىلى (چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى داۋگۇاڭ دەۋرىنىڭ 9-يىلى) ياسالغان سۈزۈك بۇلاق؛ 8. مىلادىدىن 65 يىل ئىلگىرى (خەن سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى شۈەندى دەۋرىدىكى يۈەنكاڭ يىلى) ياسالغان بەخت تېلەش سۇپىسى. (ياڭ يۈسالڭ، شيې لىچاۋ)

ئېلىشقۇ بازىرى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: ئېلىشقۇ بازىرى يەكەننىڭ شەرقىي شىمالىدا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىدا 36 كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى يەكەن دەرياسى ئارقىلىق ئاۋات يېزىسىغا، شىمال تەرىپى خاڭدى بازىرىغا، جەنۇب تەرىپى تاغارچى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى بۇغرا قۇملۇقىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 21 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 16 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 335 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

يەر شەكلى: ئېلىشقۇ يەكەن دەرياسىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرمىسىنىڭ تۆۋەن ئېقىمىغا جايلاشقان بولۇپ، شەرقىي تاشقىن بەلبېغى رايونىغا تەۋە، يەر شەكلى بىر قەدەر تۆۋە، تەبىئىي پەسلەش پەرقى 1‰ تىن تۆۋەن، جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ. تۆزلەڭلىك يەكەن - مارالبېشى تاشيولىنىڭ ئىككى يېقىنلىغان بويلاپ تەكشى يېيىلغان بولۇپ، ئومۇمىي كۆلىمىنىڭ 59.1 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، تۆپرىقى مۇنبەت، شىمالىي تۆزلەڭلىكىدىكى ئويمان يەرلەر ۋە جەنۇبىي تۆزلەڭلىكىدىكى ئويمان يەرلەردە يەر ئاستى سۈيىنىڭ ئورنى يۇقىرى بولۇپ، سۇ يېغىلىۋالغان ئوتلۇقلارنى شەكىللەندۈرگەن، بۇ يەرلەر ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 19 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. شەرقىي تەرىپى يەكەن دەرياسىنىڭ ئېسىز ئورنى بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 9.5 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. غەربىي شىمال تەرەپتىن قۇملۇق تۆزلەڭ، ئۇنىڭ ئارىسىدا بەزى قۇم دۆڭلىرى بار بولۇپ، 15 مىڭ مو سى تۆزلەشتۈرۈلگەندىن تاشقىرى، قالغانلىرىدىن تېخى پايدىلىنىلمىدى.

تۇپرىقى: بازار بويىچە جەمئىي 94مىڭ 600مو تېرىلغۇ يەر بار، لايلاتما تۇپراق ئاساس قىلىنغان بولۇپ، ئومۇمىي تېرىلغۇ يېرىنىڭ 73پىرسەنتىنى ئىگە للەيدۇ، ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.8%～0.7%، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.03%. ئۇنىدىن قالسا نەم تۇپراق ۋە چىملىق تۇپراق بار.

توزۇلمىستىك ئۆزگىرىش جەريانى: ئېلىشقۇنى يەكەن، مارالبېشى، مەكىت، قەشقەر-نىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن كۆچمەنلەر ئېچىپ گۈللەندۈرگەن. 1843-يىلى، چىڭ سۇلالىسى ھۆكۈمىتى بۇ يەردە دەڭ قۇرغان، بۇ يەكەندىن ئۇرۇمچىگىچە يول ئۇستىدىكى تۇنجى دەڭ بولغان. پادىشاھ گۇاڭشۈ دەۋرىنىڭ 9-يىلى بازار قۇرۇلغان. 1937-يىلى يېزىلىق مەھكىمىگە ئۆزگەرتىلگەن. 1946-يىلى يېزىلىق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950-يىلى رايونلۇق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان، 1959-يىلى كوممۇنىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984-يىلى بازار تەسىس قىلىنغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە جەمئىي 8700ئائىلە، 33مىڭ 365 نوپۇس بار، بازار نوپۇسى 1106، قالغانلىرى يېزا نوپۇسى. ئۇيغۇرلار 33مىڭ 318 بولۇپ، 99.8پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 45 بولۇپ، 0.14پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، بۇنىدىن ئاشقىرى بىر خۇيزۇ، بىر مانجۇ بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە 40كەنت بار. ئۇلار: ئاقباش، قۇمباغ، نېپىچى، نېپىچى لەڭگەر، قۇملۇق، چار باغ، تۇڭمەن، نوچى بازار، بەش قۇدۇق، يالغۇز تال، تېرەك لەڭگەر، تۇڭمە نبېشى، توغراق، دۇشەنبە بازار، قېچىر، مەكىت، قويچى، قوشئېرىق، بوز ئېرىق، سېرىقۇۋۇي، قۇمكۆل، توغراق لەڭگەر، قورغان، ئۆتەڭ، قارا باغ، دۆڭئېرىق، ئۈيباغ، چىلانغىر، ئېلىشقۇ بازار، قۇمغا قلىق، يولۇچى لەڭگەر، ياقاتام، چەغلىق بۇلۇڭ، نوچى قۇم، سۆگەتئېرىق، چەغلىق ئېرىق، قۇمباغ، نېپىچى لەڭگەر، ئاقباش، نېپىچىكەنتىدىن ئىبارەت. 179مەھەللە، يېزا باشقۇرغان ئۈچ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق مەيدانى بار.

بازارلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ئەمەت قادىر.

بازار باشلىقى: ياسىن كەرىم.

بايلىقى: ئېلىشقۇنىڭ سېرىقۇۋۇي سۇ ئامبىرىنىڭ سۇ يۈزى 1200موغا يېتىدۇ، يەنە بېلىق باققىلى بولىدىغان 2500 مولۇق چۆپلۈك شور كۆللەر سۇ يۈزى بار. 451مىڭ مو ئوتلاق بار، نېپىز پوستلۇق، بالدۇر پىشار داڭلىق ياڭاق مۇشۇ يەردە ئېشىلە پچىقىرىلىدۇ.

ئىقتىسادى: 1985-يىللىق يېزا ئىگىدىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى توقۇز مىليون 770مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14%كۆپەيدى، يېزىلارنىڭ ئومۇمىيساپ كىرىمى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 756مىڭ يۈەن، يەنى 12%كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 30مىليون 310مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن تۆت مىليون 850مىڭ جىڭ، يەنى 19%ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 23مىڭ دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5%ئاشتى، يا غلىق دان320مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2%ئاشتى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 52مىڭ 64 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5%ساپ كۆپەيدى.

ئورمانچىلىق جەھەتتە، 1980-يىلدىن 1985-يىلغىچە جەمئىي ئالتە مىليون850مىڭ تۈپ جىدىم تىكىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە 1985-يىلى تىكىلگەن جىدىملەرنىڭ تۇتۇشى بەر

مىليون 301 مىلك 200 تۇپكە يەتتى. ئېتىمىز - ئېپرىق مۇداپىئە ئورمىنىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 488 كىلومېتر كېلىدۇ. ئېلىنغان تۈزىتىلگەن ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 503كىلومېتر كېلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 178 كىلومېتر كېلىدىغان ھەر دەرىجىلىك يولدىن 12سى ياسالدى.

بازار بويىچە ھازىر چارۋا باقىدىغان كەسىپىي ئائىلىدىن 387سى بار بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 106سى كۆپەيدى، دەل - دەرمۇ تۈزىتۈرىدىغان كەسىپىي ئائىلە 25 بولۇپ، 126مو يەرگە بىر مىليون 290مىلك تۇپ جىرىم تىكتى. باغۋەنچىلىك بىلەن قوشۇمچە شۇغۇللىنىدىغان ئائىلە 201 بولۇپ، 2275 مو باغنى باشقۇرىدۇ.

يېزا - بازار كارخانىلىرىداجەمئىي 26كەسىپ بار، بازار باشقۇرغان كارخانىلار نىڭ 1985- يىللىق كىرىمى 435مىلك يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %37كۆپەيدى. كەنت باشقۇرغان كارخانىلار نىڭ كىرىمى 794مىلك يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن%52 كۆپەيدى. 51كىشى ھۆددىگەرلىك مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمىنى 8529يۈەنگە يەتكۈزدى. پىلە غوزىسى مەھسۇلاتى 2498 كىلوگرامغا، ھەر بىر قوتمىنىڭ ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتى 17كىلوگرامغا يەتتى.

بازار بويىچە ئاپتوموبىلدىن سەككىزى، چوڭ، ئوتتۇرا، كىچىك تېپتىكى تراكتورىدىن 155ى، يۈرۈشلەشكەن يېزا ئىگىلىك ماشىنا - سايمانلىدىن 242سى بار، تراكتور بىلەن ھەيدەش مەشغۇلات مىقدارى 77پىرسەنتكە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %17كۆپەيدى.

يېزىلاردىكى بازارلارنىڭ باج سوممىسى 89مىلك 630يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7630 يۈەن كۆپەيدى، بازار باشقۇرۇش ھەققى كىرىمى 23مىلك يۈەنگە يەتتى.

سېتىۋېلىنغان چارۋا مەھسۇلاتلىرى 7787كىلوگرام بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بازار بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 12باشلانغۇچ مەكتەپ، 267 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى، 5658 ئوقۇغۇچى بار، باشلانغۇچ مەكتەپ ماارىپىنىڭ ئومۇملاشتۇرۇلۇش نىسبىتى 98پىرسەنتكە يەتتى. بىر مەدەنىيەت پونكىتىدا بىر رادىئو ئۇزۇلى، بىر كىنو ئەترىتى بار. بازاردا بىر دوختۇرخانا، 30كېسەلكارىۋىتى بار. 2532كىشى مەدەنىيەت، تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىگە قاتنىشىپ، ۋاسكىتبول، ۋالىبول، تىك - تاك توپ كوماندىلىرىنى تەشكىللىدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 273يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 31يۈەن، يەنى %12كۆپەيدى. ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 911جىڭغا يەتتى. 151ئائىلىدە تېلېۋىزور بار. ئاھالىلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەتپۇلىنىڭ قالدۇق سوممىسى بىر مىليون 338مىلك يۈەنگە يەتتى. (يالغۇ يۇسالغۇ، شېپ لىچاۋ، يا قۇپ ئەمەت)

خاڭدى بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: خاڭدى بازىرى ناھىيە بازىرىنىڭ ئەڭ شىمالىي چېتىدىكى جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 64 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرەپتە يەكەن دەريا سىئارقىلىق ئازادباغ يېزىسىغا، جەنۇب تەرەپتە ئېلىشقۇ بازىرىغا تۇتۇشىدۇ، غەرب تە-

رىپى ساي، شىمال تەرىپى يەيلۇ دېھقانچىلىق مەيدانىغا، مەكىت ناھىيىسىنىڭ يېڭىشاۋات يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى تەخمىنەن 274.7 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

خاڭدى بازىرى يەكەن دەريا سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرما تۈزلەڭلىكىنىڭ تۆۋەن قىسمىغا جايلاشقان، بۇ تەۋەدە دولقۇنسىمان قۇم دۆڭلىرى كۆپ، غەربىي قىسمىدىكى چۆل كىرۇمكلىرىنىڭ تۆرلىشى - پەسىيشى تەكشى ئەمەس، ئارىلىقلىرىدا يەر ئاستى يۇشۇرۇن سۇلىرى بار. تېرىلغۇ يەرلىرى تۈز، تۇپراق قاتلىمىنىڭ قۇرۇق قەدەر يۇقىرى، ئەڭ يۇقىرى بولغان تولۇق تازوت مىقدارى 0.059%. يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، تەبىئىي پەسلەش پەرقى 1‰غا يەتمەيدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: خاڭدى بازىرى چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى گۇاڭشۈ دەۋرىنىڭ28-يىلى ئېچىلغان، ئازادلىقتىن ئىلگىرى «توتەي» بازار يېزىلىق مەھكىمىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن،1952-يىلى رايونلۇق مەھكىمە تەسىس قىلىنغان،1959-يىلى خەلق كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1984 - يىلى كوممۇنا بازارغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 8817 ئائىلە، 31 مىڭ 881 نوپۇس بار. 265 كىشى بازار نوپۇسى بولغاندىن تاشقىرى، قالغان ھەممىسى يېزا نوپۇسى. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 31 مىڭ 715 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.4 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 135 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 0.4 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. بۇندىن تاشقىرى، جۇاڭزۇلار 21 ، خۇيزۇلار ئالتە، ئۆز بېكلەر ئۈچ، بەيزۇ بىر.

مەۋرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە 38 كەنت بار، ئۇلار: يۇقىرى تاغارچى، تۆۋەن تاغارچى، بوۋا قۇم، يۇقىرى چاقماق كۆل، تۆۋەن موغال، يۇقىرى موغال، تۆۋەن كويلا، يۇقىرى كويلا، تۆۋەن نوقۇتلۇق، يۇقىرى نوقۇتلۇق، تۆۋەن چاقماق كۆل، پاختىلىق ئېرىق، يۇلغۇن بۇلاق، ئامبار، كونا بازار، ئاق ئوردا، شوركۆل، يۇقىرى دۆڭئۆستەڭ، تۆۋەن دۆڭئۆستەڭ، كۆتەك كۆۋرۈك، ماچاق، ياشلار مەيدانى، چار باغ، تۆۋەن ئايكۆل، يۇقىرى ئايكۆل، گەمە كۆل، پايپاق، دۆڭباغ، قويچى، خاڭدى توغرا ئېرىق، يۇقىرى چۇشۇركە، تۆۋەن چۇشۇركە، بەلدۆك، چىنە باغ، كۆزەلباغ، نۇر باغ، يېڭىباغ كەنتلىرى، خاڭدى بازىرىدىن ئىبارەت.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئەخمەت ئىمىن.

بازار باشلىقى: تۇرسۇن قاسىم.

بايلىقى: جەمئىي 94 مىڭ 500 مو تېرىلغۇ يەر بار. تۇپرىقى لايلاتما تۇپراق، نەم تۇپراق، چىملىق تۇپراق، ساسلىق تۇپراق، تۈزلۇق تۇپراق، قۇملۇق تۇپراقتىن ئىبارەت ئالتە چوڭ خىلغا بۆلۈنىدۇ، تولۇق تازوت مىقدارى 0.046%، بۇ يەر يەكەن بويىچە ئاشلىق، پاختىدىن يۇقىرى مەھسۇلات ئېلىنىدىغان داڭلىق رايون. سۇ جەھەتتە تۆۋەن ئېرىقىمغا جايلاشقان، ھازىر 377 كىلومېتر ئۈزۈنلۇقتا ھەر خىل ئۆستەڭ - ئېرىق بار، سۇ باشلاپ كېلىش مىقدارى يىلمۇ - يىل كۆپەيدى، 1985 - يىلى باشلاپ كەلسەنگەن سۇ مىقدارى 132 مىليون 379 مىڭ كۇبېمېترغا يېتىپ، 350 مىڭ مو قېتىم سۇغۇرۇلدى. 77% يەردە سالا ئېتىزدىن ئورمان تورلاشتۇرۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى، يەتتە مىليون 700 مىڭ تۈپچىت رىم تىكىلدى. 375 مىڭ مو ئوتلاق بار. چارۋا سەمىچانلىقى 50 مىڭ ئۆلچەملىك چارۋە-

غا يېتىدۇ. خاكدى بازىرى قوغۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چېۋە تىشلە پچىقىر ىدۇ، بولۇپمۇ قو-
غۇنى بە لەن، تەمى تاتلىق، ئۆزى چۆرۈك، ئېتى قېلىن، ئۇرۇغى ئاز.

ئىقتىسادى: 1985ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىم 10مىليون 490مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاللىنىقى يىلدىكىدىن 8.9% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 26مىليون 300مىڭ جىڭ بولۇپ، ئاللىنىقى يىلدىكىدىن 5.6% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 23مىڭ 943دەن بولۇپ، ئاللىنىقى يىلدىكىدىن 10.3% ئاشتى، يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 178مىڭ جىڭ بولۇپ، ئاللىنىقى يىلدىكىدىن سەل ـ پەل كەملىدى، لېكىن چىگىت كۆپەيگەچكە، ياغ 15% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 54 مىڭ 968 بولۇپ، ئاللىنىقى يىلدىكىدىن 8.9% كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپكىرىمى 433 مىڭ 529 يۈەن بولۇپ، ئاللىنىقى يىلدىكىدىن 122 مىڭ يۈەن، يەنى 38% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى: ئاپتوموبىلدىن 11ى، چوڭ ـ كىچىك تراكتوردىن 65ى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 74ى بار، ئومۇمىي مەشغۇلات مىقدارى 228 مىڭ ئۇلچەملىك موغا يېتىپ، ئاللىنىقى يىلدىكىدىن 15.7% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: 12 تۈر (بۇنىڭ ئىچىدە كەنت باشقۇرغىنى يەتتە)، ئۇ-
نىڭدا ئىشلەيدىغانلاردىن 133ى بار، ئومۇمىي كىرىمى 930 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاللىنىقى يىلدىكىدىن 26% كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: قاتناش قولايلىق، تاشيولىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 184 كىلومېتر كېلىدۇ. پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ، ھەممە كەنتلەرگە تېلېفون ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 17 باشلانغۇچ مەكتەپ، 4978 ئوقۇغۇچى بار. باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى. بازارنىڭ باشقۇرۇشىدا بىر دوختۇرخانا، 64 دوختۇر ـ سېستىرا، 70 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي ساپ كىرىم سەككىز مىليون ئون مىڭ يۈەن، ھەر نوپوسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 228 يۈەن بولدى، ئۇنىڭغا باشقا ئاتىلمىۋى كىرىمنى قوشقاندا 280 يۈەنگە يېتتى. بۇ، ئاللىنىقى يىلدىكىدىن 4.51% كۆپەيدى. بانكىدا پۇل ئاماناەت قويغان ئاتىلىلەر ئومۇمىي ئاتىلە سانىنىڭ 45پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئىستېمال سەۋىيىسى 18 يۈەن كۆپەيدى. (شېپ لىچاۋ، قاھار)

بەشكەنت بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: بەشكەنت بازىرى يەكەن دەريا سىنىڭ شەرقىي قىرغىقىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 32 كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى تەكلىماكان قۇملۇقىغا، غەرب تەرىپى يەكەن دەريا سىغا، جەنۇب تەرىپى ئىگەرچى يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئاۋات، ئالامەت يېزىلىرىغا، شەرقىي شىمال تەرىپى مەكىتتەكتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 23 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 11.3 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 260 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ بازار يەكەن دەريا سىي بىلەن تىزناپ دەريا سىنىڭ يەلپۈگۈچسىمان تېندۇرماتۇز-

لەڭلىكىنىڭ تۆۋەن قىسمىغا جايلاشقان، قۇم ـ بوران ئىلىڭ ھۇجۇمى تۈپەيلىدىن، يەر شەكـ لى بىر قەدەر مۇرەككەپ، شەرقىي قىسمىدا قۇم دۆڭلىرى كىرەلىشىپ، قۇم دۆڭلىرى ئـا ـ رىسىدا تۈزلەڭلىك شەكىللەنگەن. شىمالىي قىسمى تىزناپ دەريا سىنىڭ تەسىرىگـە ئۇچـ راپ تۇرىدۇ، يەر ئاستى سۈيى ئورنى يۇقىرى بولۇپ، سۇ يىغىلغان ئويمانلار شەكىللـە ـ گەن. پۈتكۈل يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، پەسلىشى تەخمىنەن‰3غەر ـ بىي شىمال تەرەپتە بىنام يەرلەر ۋە كۆچمە قۇم دۆڭلىرى بار.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بەشكەنت بازىرى يەكەن خانلىقى دەۋرىدە ۋە ـ زىرنىڭ پاشقۇرىشىدا بولغان. چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى چېيىنلۇڭنىڭ يىللىرىدا ئـا ـ تمىچى دەرىجىلىك بەگدىن بىرى تەسىس قىلىنغان. تۈگىجۇ يىللىرىدا بۇ يەردە ئـىسكىلات ياسىلىپ ئاشلىق توپلانغان. 1915 ـ يىلى ناھىيىنىڭ ھاكىمى لىيۇرېنپۇ بۇ يەردە ئىنـسـاپ ساقچى سالدۇرغان، بۇ «ساق بازار» دەپمۇ ئاتالغان. 1943 ـ يىلىدىن 1949 ـ يىلىغىچە 10 ـ يېزىلىق مەھكىمىنىڭ تۇرۇشلۇق جايى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلـى رايون تەسىس قىلىنغان، 1959 ـ يىلـى خـەلق كومىتېسى قـۇرۇلغان. 1984 ـ يىلى باـ زار قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە جەمئىي 8808 ئائىلە، 34 مىڭ 548 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 34 مىڭ 263 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ99.17 پىرسەنتنى، جەنۇبلار 193 بولۇپ، 0.56% نى ئىگەللىدى. بۇندىن تاشقىرى، خوتەنلەر 29، ئۆزبېك بىر. بـازار نوپۇسى 557، يېزا نوپۇسى 33 مىڭ 991.

مەدەنىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە 29 كەنت بار. ئۇلار: باغ ھويلا، بوستان، ئاق ـ چېغىل، تۇگمەنبېشى، كۆچۈرمە بېشى، قارا بوتا، قارا دۆڭ، باغتوغراق، چىگىلىك، تـۆـ ۋەن باغئىرىق، يۇقىرى باغئىرىق، تۆۋەن توقامئىرىق، ساق، پالتائىرىق، ئۇچكۆل، كـۆك جاي، قۇما، قارىخانا، قارا ئۈجمە، تاختا كۆۋرۈك، بەشكەنت خانئىرىق، بەشكەنت يېڭىمئا ـ ۋات، تاتاساق، تاتا، تاسقىما، توغراق مازار، يېڭىئۆستەڭ، بەشكەنت ئويباغ، بەشكـەنت كۈلباغ كەنتىدىن ئىبارەت. 195 مەھەللە بار.

بازارلىق پارتكومىنىڭ ئۆجمىسى: ئەخمەت خېلىل.

بازار باشلىقى: ئېزىز ئىسمايىل.

بايلىقى: بازار بويىچە جەمئىي 99 مىڭ 714 مو تېرىلغۇ يەر بار. تۇپرىقى نەم تۇپـ راق، لايلاتما تۇپراق، چىملىق تۇپراق، يېنىك تۇزلۇق تۇپراق، قۇملۇق تۇپراقتىن ئىـ بارەت بەش چوڭ خىلغا بۆلۈنىدۇ. تۇپراقتىكى ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى بىر قـە ـ دەر تۆۋەن، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.05%.

بازار بويىچە 58 مىڭ 825 مولۇق سالائىتىزى بەرپا قىلىنىدى، 390.7 كىلومېتر ئـۇـ زۇنلۇقتا سۇغۇرۇش ئۆستەڭ سىستېمىسى ئېلىنىدى. بىر سۇ ئامبىرى يا سالدى، 111.2 كىلو ـ مېتر ئۇزۇنلۇقتا زەيكەش چېپىلدى. مۇداپىئە ئورمان بەلبېغىنىڭ ئۇزۇنلىقى 19.2 كىلو ـ مېترغا، ئېتىز ـ ئېرىق مۇداپىئە ئورمىنىنىڭ ئۇزۇنلىقى 336.9 كىلومېترغا يـەتتـى. 152 مىڭ مو ئوتلاق، بۇنىڭ ئىچىدە 15 مىڭ مو قوش قەۋەتلىك سۇنئىي ئوتلاق بار. بـۇ باـ زارنىڭ دولان قويى يوغان، ئۇنى تېز سەمرىتكىلى بولىدۇ، مەكتىنىڭ دولان قويى بىلـەن ئوخشاش نەسىللىك بولۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭغا مەشھۇر.

پوسكام ناهيىسى

پوسكام يېزىسى

جۇغراپىيلىك ئەھۋالى: پوسكام يېزىسى ناھىيە مەركىزىنىڭ سەل شىمالىغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى گۇلباغ يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى سەيلى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ئايكۆل يېزىسىغا، شىمال تەرىپى يەكەن دەريا سىغا تۇتۇشىدۇ. يەر شەكلى غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا تەدرىجى پەسلەپ بارىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1285 ~ 1260 مېتر كېلىدۇ. تۇپراقى لايلاتما تۇپراقتۇر. تۇپراقى مۇنبەت.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1921 - يىلى ناھىيە قۇرۇلغاندا پوسكام يېزىسى شەھەر يېزىسى دەپ ئاتالغان. 1940 - يىلى 1 - رايونغا ئۆزگەرتىلگەن. 1943 - يىلى نامى تېنچلىق بازىرىغا ئۆزگەرتىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 1 - رايونغا ئۆزگەرتىلگەن. 1958 - يىلى نامى ھەمرا كوممۇنىسى دەپ بېكىتىلگەن. 1961 - يىلى پوسكام كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1968 - يىلى نامى قىزىل ئاۋانگارتقا ئۆزگەرتىلگەن. 1969 - يىلى تەرتىپ بويىچە 1 - كوممۇنا بولغان. 1978 - يىلى پوسكام كوممۇنىسى دەپ ئاتىلىشقا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 - يىلى كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 2850 ئائىلە، ئون مىڭ 354 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 9973 بولۇپ، 96.3 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 362 بولۇپ، 3.5 پىرسەنتنى، باشقا مىللەتلەر نوپۇسى 19 بولۇپ، 0.2 پىرسەنتنى ئىگەللىدى.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 13 كەنت بار. ئۇلار: قاراسا، تۆۋەن قۇلغان، قوش جىگدە، قۇتچى، قارا باغ، ئۇجمە ئېرىق، يۇقىرى قالغىنېرىق، ئارا چوقا، تۆۋەن

ئىقتىسادى: بازار بويىچە 1985 - يىللىق كىرىم 12 مىليون 152 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.2% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە دېھقانچىلىق كىرىمى 11 مىليون يۈەن، چارۋىچىلىق كىرىمى 472 مىڭ يۈەن، سانائەت، قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 523 مىڭ يۈەن بولدى. ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 293.50 يۈەنگە يەتتى.

يېزا ئىگىلىكى: ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 36 مىليون 850 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.3% ئاشتى. پاختا 27 مىڭ 447 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% ئاشتى. ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 380 مىڭ 674 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 33.9% ئاشتى. چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 64 مىڭ 350 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.2% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: ھازىر بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 11 باشلانغۇچ مەكتەپ بار، باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپى ئومۇملاشتۇرۇلدى. بىر كىنوخانا بار، ھەممە ئائىلىدە زوۋۇك بار. بازاردا بىر دوختۇرخانا، 26 دوختۇر - سېستىرا، 55 كېسەل كارىۋىتى بار. (شىپ - لىچاۋ، قاھار)

قا لغىتىپورتى، پاينا پ،كوچا تېرەك، سۆگەتىلىق، دارغىچى كەنتىدىن ئىبارەت. 75 مە-
ھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: داۋۇت تۇردى.

يېزا باشلىقى: بارات سۇپۇركە.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم ئالتە مىليون 710 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29.3%كۆپەيدى. تېرىشقا بولىدىغان يەر كۆلىمى 47 مىڭمو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 64.1 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئورمان يېرى سەككىز مىڭمو، ئوتلاق، بىنام ئىككى مىڭ مو، دەريا ئىزى ئورنى 2500 مو كېلىدۇ.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 - يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 768 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.6% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 17 مىليون 661 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.2% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9880 دۆن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% ئاشتى، ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 227 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.1% ئاشتى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 20 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: 1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 75 مىڭ 600 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 68.15% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، كەنتلەردە 20 سودا نۇقتىسى بار.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: پوسكام يېزىسىنىڭ قاتنىشى قۇلايلىق، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 12 باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1875ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىدىن 123ى بار. بىر دوختۇرخانا، 18 تېببىي خادىم، 25 كېسەلكارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 410.04 يۈەن بولدى، ئۇچ مىڭ كۆۋادىراتمېتر كۆلىمدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى. ھەر 100 ئائىلىلىك دېھقان ئائىلىسىدە 42 ۋېلىسىپىت، 21 تىككۈ ماشىنىسى، 34 قول ساقمتى، 32را ئادىئو، يەتتە ئۈنتالغۇ، ئىككى تېلېۋىزورباز. يېزا باشقۇرۇشىدا قېرىلارسانا تورىيىمىدىن بىرى بار.

(ۋالىفېكشى)

ژىما يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: ژىما يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا 7.7كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى يەكەننىڭ ئىگەرچى يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى گۇلباغ يېزىسىغا، شىمال تەرىپى يەكەن دەرياسىغا، غەرب تەرىپى پوسكام يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 92.76 كۆۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1259 ~ 1216 مېتر كېلىدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ژىما يېزىسى مىشمت يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، پوسكام ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندا يەنىلا مىشمت يېزى-

سىغا تەۋە بولغان، 1940 - يىلى (ھىنگونىلىك 29 - يىلى) 3 - رايونغا ئۆزگەرتىلگەن، 1943 - يىلى نامى خەلق ھايات يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1948 - يىلى مەدەنىيەت يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. تازا دىققىتىن كېيىن، 1950 - يىلى 2 - رايونغا بېرىلگەن، 1958 - يىلى نامى قىزىل يۇلتۇزكوممۇنىسى دەپ بېكىتىلگەن، 1961 - يىلى نامى ژىما كوممۇنىسىغا، 1968 - يىلى قىزىلنۇر كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984 - يىلى كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 3732 ئائىلە، 13 مىڭ319 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 13 مىڭ 83 بولۇپ، 98 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 228 بولۇپ، 1.7 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، باشقا مىللەتلەر نوپۇسى سەككىز.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: باغئىچىرىق، موغاللا، ھىرپىغىل، مىڭلىدق، ئالتۇنچى، سېرىدق ئۆي، تېتىر باغ، بادامئىچىرىق، قۇمئىچىرىق، ئارا ئىچىرىق، ژىما، دەپسەك، ئۆي، توغراق، چاقا، تۆۋەن قارا يۇلغۇن، تۆۋەن گۈلباغ، قىزىلجاي كەنتىدىن ئىبارەت. 100 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ئەخەت ئىسمايىل.

يېزا باشلىقى: ئەمەت قاسىم.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم سەككىز مىليون 801 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 41.8% كۆپەيدى. تېرىشقا بولىدىغان يەر كۆلىمى 75 مىڭ مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ54پىرسەنتنى ئىگە للىدى، ئورمان يېرى كۆلىمى 15 مىڭ600مو، ئوتلاق، بىنسام 22 مىڭ 400 مو، دەريا ئىزى ئورنى 4200 مو كېلىدۇ، پوسكام ئۆسۈملۈكى، جەنۇبنىڭ سۇيىنى شىمالغا يۆتكەش ئۆستىگى يېزىدىكى سۇغۇرۇش رايونلىرىنىڭ سۇ ئىشلىتىش مىقدارىنى كونترول قىلىپ تۇرىدۇ.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 - يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليون 131 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.4% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 19 مىليون 416 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.6% ئاشتى، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13 مىڭ 740 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.4% كەمليدى، يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 141 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.4% ئاشتى، چارۇىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 24 مىڭ 700 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.5% ئازايدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 520 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 242.7% كۆپەيدى.

سودا: بىر تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، بەش ماگىزىن، ئون يەردە ۋاكالىتەن سېتىش نۇقتىسى بار، 1985 - يىللىق سېتىۋېلىش ئومۇمىي مىقدارى 914 مىڭ يۈەن، سېتىش ئومۇمىي مىقدارى 960 مىڭ يۈەن بولدى. يېزا تۇرۇشلۇق جايدا ھەر دۈشەنبە كۈنى بازار كۈنى بولىدۇ، ئادەم ئەڭ كۆپ بولغاندا بەش مىڭ كىشىدىن ئېشىپ كېتىدۇ، يىللىق پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى 360 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف : يېزىدىن ناھىيە بازىرىغا بارىدىغان سەككىز كىلو -

مېتر لىق يولغا ئاسفالت ياتقۇزۇلدى، يەكەندىن مەكىت ناھىيىسىگە بارىدىغان غوللۇق تاشيولىمۇ مۇشۇ تەۋەدىن ئۆتىدۇ. يېزىدىن كەنتلەرگىچە ئاددىي تاشيوللار بار، قاتناشنى قولايلىق دېيىشكە بولىدۇ. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 16 باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 2165ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 116 سى بار. بىر دوختۇرخانا، 13 تېببىي خادىم، 45 كېسەلكارىۋىتى بار. يېزىدا رادىئو كۈچەيتىش ئۈزىلى، مەدەنىيەت پونكىتى، قىشلىق كىنوخانا قاتارلىق مەدەنىيەت، كۆڭۈل ئېچىش ئەسلىمىلىرى بار. 1985 ـ يىلى ناھىيە بويىچە ئوغلاق تارتىشمۇسابىقىسى مۇشۇ يېزىدا ئۆتكۈزۈلدى، مۇسابىقىنى كۆرگەنلەر 10 مىڭ كىشىگە يېقىنلاشتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 433.19 يۈەن بولدى، ئۇچ مىڭ كۈۋادىرات مېتر كۆلىمىدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىندى، ئوتتۇرا ھېسابىمەن ھەر 100 ئائىلىلىك دېھقاندا 43 ۋېلىسىپىت، 18 تىككۈ ماشىنىسى، 98 قول ساەتلىك، 19را دىئو، ئۇچ ئۇنئالغۇ، ئىككى تېلېۋىزور بار. (ۋاڭ فېڭشى)

گۈلباغ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: گۈلباغ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا 7.7كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى تىزناپ دەرياسى ئارقىلىق قاغىلىق ناھىيىسىگە، جەنۇب تەرىپى سەيلى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى پوسكام يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ژىما يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 118.8 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1262 ~ 1216 مېتر كېلىدۇ، تۈپراق خىلىنىڭ كۆپىنچىسى نەم تۈپراق، تۈپرىقى بىر قەدەر مۇنبەت، تەۋەسىدە زەي ساسلىقلار بىر قەدەر كۆپ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: گۈلباغ يېزىسى ئازادلىققىتىن ئىلگىرى غالىبىيەت يېزىسىنىڭ بىر قىسمى بولغان. ئازادلىققىتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 3 ـ رايون قىلىنغان، 1958 ـ يىلى نامى سەكرەپ ئىلگىرىلەش كوممۇنىسى دەپ بېكىتىلگەن، 1961 ـ يىلى نامى گۈلباغ كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984 ـ يىلى كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە جەمئىي 3081 ئائىلە، 11 مىڭ 633 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 11 مىڭ 572 بولۇپ، 99.5 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 61 بولۇپ، 0.5 پىرسەنتنى ئىگەللەيدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 13 كەنت بار. ئۇلار: ئاچما، قىتتات، ئارا مەھەللە، ئەكرى تېرەك، يۇقىرى قارا يۇلغۇن، يۇقىرى ئارا شور، ئارا شور بازار، ئوتتۇرا ئارا شور، تۆۋەنكى ئارا شور، ئارپا دۆڭ، يۇقىرى گۈلباغ، تۇگمەنبېشى، ئاۋات كەنتىدىن ئىبارەت. 84 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: قادىر روزىمەت.

يېزا باشلىقى: داۋۇت ئاۋۇت.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم سەككىز مىليون 620 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29.5% كۆپەيدى. تېرىشقا بولىدىغان يەر كۆلىمى 89 مىڭ مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ50پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. ئورمان يېرى 14 مىڭ 700 مو. يېقىلغۇ ئورمانلىق ئوتلاق يەتتە مىڭ مو. قۇم دۆڭلىرى تۆت مىڭ مو كېلىدۇ. پوسكام ئۆسـتىكى، تەزناپ دەريا سى سۇغۇرۇش رايونلىرىنىڭ سۇ ئىشلىتىش مىقدارىنى كونترول قىلىپ تۇرىدۇ.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 ـ يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليـون 814 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.65% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسـۇلاتى 24 مىليون 705 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.7% ئاشتى. ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 2123.6 جىڭغا يەتتى، ناھىيە بويىچە بىرىنچى ئورۇندا تۇردى. پاختا ئومۇمىي مەھـسۇلاتى 11 مىڭ 970 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.5% ئاشتى، ياغلىق دان ئومۇمىـي مەھسۇلاتى 132 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19.5% كەمىلدى، چارۋىنىڭ يىـل ئاخىرىدىكى سانى 21 مىڭ 400 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.7% ئازايدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە يېزا-بازار كارخانىلىرىنىـڭ ئومۇمىي كىرىمى 667 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن33.1% كۆپەيدى، يىلىغا 6 ~2 تونا ھەسەل ئىشلەپچىقىرىلىدۇ.

سودا: يېزىدا تۆت ماگىزىن، 13 يەردە ۋاكالىتەن سېتىش نۇقتىسى بار. 1985 ـ يىلـ لىق سېتىۋېلىش ئومۇمىي مىقدارى 893 مىڭ يۈەن، سېتىش ئومۇمىي مىقدارى بىر مىليون 205 مىڭ يۈەن بولدى. يېزا تۇرۇشلۇق ئارا شور بازار كەنتىدە ھەر چاشەنبە كۈنى بـازار بولىدۇ، بۇ بازار پوسكام ناھىيىسىنىڭ يېزىلىرى بويىچە ئىككىنچى چوڭ بازار ھېسابلىـ نىدۇ. يەكەن، قاغىلىقنىڭ دېھقانلىرىمۇ بازارغا كېلىدۇ، ئادەم ئەڭ كۆپ بولغاندا 10مىڭـ غا يېتىدۇ. يىللىق پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى 600 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: يېزىدىن ناھىيە بازىرىغا بارىدىغان ئاددىي تاشيول بار، يېزىدىن كەنتلەرگىچە چوڭ يول بار، قاتناش قۇلايلىق. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگـراف پونكىتى بار، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 17 باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1910ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچـىـ دىن 101 ى بار. بىر دوختۇرخانا،15 تەبىبىي خادىم، 35 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىدا رادىـ ئو كۇچەيتىش ئۇزۇلى، مەدەنىيەت پونكىتى، قىشلىق كىنوخانا قاتارلىق مەدەنىيەت، كۆـ ڭۈل ئېچىش ئەسلىمىلىرى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 461.83 يۈەن بولدى، 20 مىڭ كۈۋادىرات مېتر كۆلىمىدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى. ھەر 100 ئائىلىلىك دېھقانداردا 53 ۋېلىسىپىت، 22 تىككۈماشىنىسى، 36 قول ساقتى، 22 رادىئو، ئۇچ ئۇننالغـۇـ ئىككى تېلېۋىزور بار. (ۋاڭ فېڭشى)

سەيلى يېزىسى

جۇغرا پىيمىلىك ئەھۋالى: سەيلى يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا بەش كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شەرقىي شىمالى تەرىپى گۇلباغ يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ئىگە

كەسۇ يېزىسى ۋە ناھىيىلىك دېھقانچىلىق مەيدانىغا، غەرب تەرىپى ئاقتام يېزىسى ۋەكۇيە-باغ يېزىسىغا، شىمال تەرىپى بەشكەنت تۆستەكىگە تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 66.55 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى جەھەتتە غەربىي جەنۇبى ئېگىز، شەرقىي شىمالى پەس بولۇپ، بىر تەرەپكە پەسلەپ بارىدۇ. پەسلىشى 250.1. دېڭىز يۈزىدىن 1257 ~ 1210 مېتر كېلىدۇ. تۇپراق خىلى لايلاتما تۇپراق، سۇپىتى ياخشى، سۇ تۇتۇش خۇسۇسىيىتى مۇۋاپىق.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: سەيلى يېزىسى 1921 ـ يىلى پوسكا مىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1943 ـ يىلى مەدەنىيەت يېزىسىنىڭ بىر قىسمى بولغان، 1944 ـ يىلى قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ ئۇلۇغئېرىق قاتارلىق توققۇز كەنتى پوسكام ناھىيىسىگە ئايرىپ بېرىلگەندىن كېيىن، دەسلەپتە ئايرىم ھالدا غالىبىيەت يېزىسى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن 1950 ـ يىلى غالىبىيەت يېزىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ تەۋەلىكىدىكى جايلار ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 3 ـ رايون ۋە 4 ـ رايونغا بېرىلگەن. 1953 ـ يىلى5 ـ رايونغا ئايرىپ بېرىلگەن، 1958 ـ يىلى سەكرەپ ئىلگىرىلەش كومۇنىسىنىڭ بىر قىسمى قىلىنغان. 1961 ـ يىلىنىڭ بېشىدا سەيلى كومۇنىسى قۇرۇلغان، 1968 ـ يىلى سەكرەپ ئىلگىرىلەش كومۇنىسى دەپ ئاتىلىشقا ئۆزگەرتىلگەن، 1969 ـ يىلى رەت بويىچە 4 ـ كومۇنا قىلىنغان، 1978 ـ يىلى سەيلى كومۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984 ـ يىلى كومۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 2762 ئائىلە، 10 مىڭ 537 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 10 مىڭ 85 بولۇپ، 95.7 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 444 بولۇپ، 4.2 پىرسەنتنى، تاجىكلار سەككىز بولۇپ، 0.1 پىرسەنتنى ئىگە للىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 13 كەنت بار. ئۇلار: مۇڭلۇق، قىزىمال، تالباغ، گۈلباغ، ئىشتاچى، يېڭىباغ، سەيلى، چامغۇرچى، يۇقارقى ئۇلۇغئېرىق، سېرىق قۇلاق، خاڭدى، ئۇلۇغئېرىق كەنتىدىن ئىبارەت. 69 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: چېن شياڭچىك.

يېزا باشلىقى: جامال ھەسەن.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم يەتتە مىليون 80 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاساسىنقى يىلدىكىدىن 37.5% كۆپەيدى. تېرىشقا بولىدىغان يەر كۆلىمى 69 مىڭ مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 68.1 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. ئورمان يېرى كۆلىمى 1700 مو. ئوتلاق، بىنام توققۇز مىڭ مو. قوم دۆڭلىرى 2700 مو كېلىدۇ.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 ـ يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 765 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاساسىنقى يىلدىكىدىن 17.6% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 17 مىليون 376 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئاساسىنقى يىلدىكىدىن 1.04% كەملىدى، پاختا 10 مىڭ 30 دەن بولۇپ، ئاساسىنقى يىلدىكىدىن 8.4% ئاشتى، ياغلىق دان 285 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئاساسىنقى يىلدىكىدىن 9.6% ئاشتى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 17 مىڭ 900 بولۇپ، ئاساسىنقى يىلدىكىدىن 5.2% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ

ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 269 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 71.2% كۆ - پەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، 12 يەردە ۋاكالىتەن سېتىش نۇقتىسى بار. يېزا تۈرۈشلۇق چامغۇرچى بازاردا ھەر پەيشەنبە كۈنى بازار بولىدۇ. ئادەم ئەكۆپ بولغاندا مىڭدىن ئاشىدۇ. يىللىق پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى 150 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: سەيلى يېزىسى قەشقەر-خوتەن تاشيوللىنىڭ بويىغا جايلاشقان، قاتناش قۇلايلىق، يېزا بىلەن كەنتلەر ئارىلىقىدا ئاددىي تاشيوللار بار، يېزىدىن ناھىيە بازىرىغىچە ئاسفالت يول بار. پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر گوتتۇرا مەكتەپ، 13 باشلانغۇچ مەكتەپ بار. گوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1593ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىدىن 81ى بار. بىر دوختۇرخانا، 10 دېھقان خادىم، 40 كېسەلكارۋىتى بار. يېزىدا رادىئو كۆچەيتىش ئۈزلىي، مەدەنىيەت پونكىتى، كىنوخانا قاتارلىق مەدەنىيەت، كۆڭۈل ئېچىش ئەسلىمىلىرى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 358.22 يۈەن بولدى، 10 مىڭ كۈۋادىراتمېتر كۆلىمىدىكى ئۆي يېغىدىن سېلىندى، ھەر100 ئائىلىدىن قاندا 54 ۋېلىسىپىت،22 تىككۈ ماشىنىسى، 36 قول سائىتى، 11 رادىئو، بەش ئۇنتالغۇ، بىر تېلېۋىزور بار. (ۋاڭ فېڭشى)

ئىككىسۇ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئىككىسۇ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا 12 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، شەرق تەرىپى تىزناپ دەرياسىغا، غەرب تەرىپى سەيلى يېزىسىغا، شىمال تەرىپى گۈلباغ يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ناھىيىلىك دېھقانچىلىق مەيدانىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 91.4 كۈۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى بىر قەدەر تۈز، دېگىز يۈزىدىن 1225 مېتر كېلىدۇ. تۇپراق خىلى ئاساسەن لايلاتما تۇپراقتۇر، نەم تۇپراق، چىملىق تۇپراق، قۇملۇق تۇپراقمۇ بار.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئىككىسۇ يېزىسى قەدىمكى يىپەك يولىنىڭ جەنۇبىي يولىدىكى بىر كىچىك بازاردۇر. 1955 - يىلىدىن ئىلگىرى قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1955 - يىلى 3 - ئايدا پوسكام ناھىيىسىگە ئايرىپ بېرىلىپ، 4 - رايون قىلىنغان. 1958 - يىلى نامى قىزىل بايراق كوممۇنىسى دەپ بېكىتىلگەن، 1961 - يىلى نامى ئىككىسۇ كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1968 - يىلى قىزىل يۇلتۇز كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1969 - يىلى رەت بويىچە 5 - كوممۇنا قىلىنغان، 1978 - يىلى ئىككىسۇ كوممۇنىسى دېگەن ئەسلى نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984-يىلى كوممۇنا يېزىسىغا ئۆزگەرتىلىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 3667 ئائىلە، 13 مىڭ 625 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 12 مىڭ 697 بولۇپ،93.2 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 629 بولۇپ،4.6 پىرسەنتنى، ھېندىلار 287 بولۇپ، 2.1 پىرسەنتنى، خۇيزۇلار12 بولۇپ،0.1 پىرسەنتنى ئىگىلىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 17 كەنت بار. ئۇلار: يار بۇلاق، قارا دۆلەت، توغراقلىق، يېڭى بازار، كونا بازار، بايابا غ، تاغارچى، سىيەك، خېنى، جايتوغراق، لەڭگەر، تېمىر، توپچا، ئالاغمر خانىدى، تۆۋەن چاقا، ئالاغمر، قۇمقىسار كەنتىدىن ئىبارەت. 79مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەھەممەت ئېزىز.

يېزا باشلىقى: قادىر مەھەممەت.

ئۇقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم يەتتە مىليون 545 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 68.4% كۆپەيدى. تېرىشقا بولىدىغان يەر كۆلىمى 89 مىڭ مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 64.9 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. ئورمان يېرى 3100 مو. ئوتلاق-بىستانلىق 22 مىڭ 900 مو. قوي دۆڭلىرى 3700 مو كېلىدۇ.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 - يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 870 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 40% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 19 مىليون 906 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.2% ئاشتى، پاختا 9160 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.1% ئاشتى، ياغلىق دان 263 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.2% ئاشتى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 24 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.4% كۆپەيدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: بىناكارلىق شىركىتى، پاختا زاۋۇتى، دېھقانچىلىق سايمانلىرى زاۋۇتى، سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى قاتارلىقلار بار. 1985 - يىلى يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 267 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 88.46% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا مەركىزىي سودا سارىيى، تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، يەتتە كەنتتە ۋاكالەتەن سېتىش نۇقتىسى بار. ئىككىسۇدا ھەر يەكشەنبە كۈنى بازار بولىدۇ، ئادەم ئەڭ كۆپ بولغاندا 10 مىڭدىن ئاشىدۇ، بۇ بازار پوسكام ناھىيىسىنىڭ يېزىلىرى بويىچە بەش رەنجى چوڭ بازار ھېسابلىنىدۇ. يىللىق پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى ئۈچ مىليون 70 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: يېزا تۈرۈشلۈق جايدىن شىمالغا 800 مېتر يۇرسە قەشقەر - خوتەن تاشيولىغا بارغىلى بولىدۇ، قاتناش قۇلايلىق، يېزىدىن كەنتلەرگىچە ئاددىي تاشيوللار بار. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 15 باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1966 سى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىدىن 132 سى بار. بىر دوختۇرخانا، 17 تەببىي خادىم، 30 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىدا رادىئو كۇچەيتىش ئۇزەللى، كىنوخانا، مەدەنىيەت پونكىتى قاتارلىق مەدەنىيەت، كۆڭۈل ئېچىش تەسلىھەلىرى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 355.76 يۈەن بولدى، ئىككى مىڭ كۆڭادىرات مېتىر كۆلىمىدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى. ھەر 100 ئائىلىلىك دېھقاندا 82 ۋېلىسىپىت، 17 تىككۈ ماشىنىسى، 55 قول ساقىتى، 23 رادىئو، ئىككى ئۇنلۇغۇ، بىر تېلېۋىزور بار. (ۋالىخېجىي)

تۇغچى يېزىسى

جۇغراپىيەلىك ئەھۋالى: تۇغچى يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا 19 كىلومېتىر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. غەرب تەرىپى ياستۇن چۆلىگە، شىمال تەرىپى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ناھىيىلىك دېھقانچىلىق مەيدانىغا، شەرقىي جەنۇب تەرىپى قاغىلىق ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 69.55 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىنىڭ يەر شەكلى بىر قەدەر مۇرەككەپ، يەر يۈزىنىڭ پەسلىشى $\frac{1}{250} \sim \frac{1}{150}$ غەربىيجەنۇبى ئېگىز، شەرقىي شىمالى پەس، شەرقىي شىمالىي قىسمىدا سۇ ئامبىرى ۋە ساسلىق كۆپ، غەربىي قىسمىدا جەنۇبتىن شىمالغا سوزۇلغان خالتىسىمان قۇم دۆڭلىرى بار. شىمالىي قىسمى بىر قەدەر تۈز بولغان تۈزلەڭلىك. دېڭىز يۈزىدىن 1375 ~ 1228 مېتر كېلىدۇ. تۇپراق نىڭ تولىسى چۆللۈك لايلاتما تۇپراق، شەرقىي شىمالىدا ئاز مىقداردا ساسلىق تۇپراق بار، تۇپراق سۇپىتى قۇمساز تۇپراق ھاسىل قىلغان، بىر قەدەر قۇۋۇەتسىز.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: تۇغچى يېزىسى 1955 ـ يىلىدىن ئىلگىرى قاغىلىق ناھىيىسى 6 ـ رايونىنىڭ بىر قىسمى قىلىنغان، 1955 ـ يىلى 3 ـ ئايدا پوسكام ناھىيىسىگە ئايرىپ بېرىلىپ، ئىككىنچى يىلىدىن باللاب 4 ـ رايون قىلىنغان، 1958 ـ يىلىي قىزىل بايراق كوممۇنىسىنىڭ بىر قىسمى بولغان، 1961 ـ يىلىنىڭ بېشىدا تۇغچى كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1968 ـ يىلى نامى قەلەم ـ ئەلەم كوممۇنىسى دەپ ئۆزگەرتىلگەن، 1969 ـ يىلى رەت بويىچە 6 ـ كوممۇنا قىلىنغان، 1978 ـ يىلى تۇغچى كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984 ـ يىلى كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 1865 ئائىلە، 7071 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە تۇيغۇرلار 6561 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 92.8 پىرسەنتىنى، تاجىكلار 369 بولۇپ، 5.2 پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 141 بولۇپ، ئىككى پىرسەنتىنى ئىگىلەيدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە توققۇز كەنت بار. ئۇلار: دۆڭچاقا، دۆڭچاقا خانىدى، خوجىلات، ئاقتامجاي، ئوقۇر تام، لايدان، ساڭباش ئاچما، ئايئاغ ئاچماكەنتىدىن ئىبارەت.39 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابلەت سايىت.

يېزا باشلىقى: قادىر مۇسا.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم تۆت مىليون 284 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 36.3% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 ـ يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئۈچ مىليون 515 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.1% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىليون 330 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.5% ئاشتى، پاختا 4850 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% كەملىدى، ياغلىقدان 147 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.5% كەملىدى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 14 مىڭ 800 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.5% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: يېزلىقچىلىق مەيدانى، تراكتور پونكىتى، پاختا زاۋۇتى، قۇرۇلۇش ئەتىرىتى، سۈتلىكتر ئىستانسىسى، قومۇشقا ئىش‌قوشۇش كارخانىسى قاتارلىقلار بار. 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 777 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 71% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، توققۇز جايدا ۋاكالىتەن سېتىش ئۇقتىسى بار.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: تۇغچى يېزىسى يىلەن ناھىيە بازىرىنى تاشيول تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدۇ، يېزىدىن كەنتلەرگىچە چوڭ يوللار بار. قاتناش بىر قەدەر قولايلىق. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار. پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، 1314 ئوقۇغۇچى، 80 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى بار. بىر دوختۇرخانا، 13 تېببىي خادىم، 30 كېسەل كارىۋىتى بار، يېزىدا رادىئو كۈچەيتىش ئۇزىلى، كىنوخانا، مەدەنىيەت پونكىتى قاتارلىق مەدەنىيەت، كۆڭۈل ئېچىش ئەسلىھەلىرى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 390 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 30% كۆپەيدى. 8300 كۈۋادىرات مېتىركۋادرات ئۆي يېڭىدىن سېلىندى. ھەر 100 ئائىلىنىڭ دېھقانداي 61 ۋېلىسىپىت، 29 تىككۈماشىنىسى، 72 قول ساقتى، 37 رادىئو، يەتتە ئۇنىلغۇ، ئىككى تېلېۋىزۇر بار. (ۋاڭ فېڭشى)

كۆيباغ يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: كۆيباغ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىي قىسمىغا 12.7 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى ناھىيىلىك دېھقانچىلىق مەيدانغا، شەرقىي جەنۇب تەرىپى تۇغچى يېزىسىغا ۋە بۇيلۇق مىللىي يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ياستون چۆلى ۋە يېرىم ساي بىلەن ئۆستەڭ ئارقىلىق قاغىلىق ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى ناھىيىلىك باغۋەنچىلىك مەيدانغا، ئاقتام يېزىسىغا ۋە سەيلى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يەكەن دەرياسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 109 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ (غەربىي جەنۇبىدىكى چۆلنى ئۆزئىچىگە ئالمايدۇ). شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئۇزۇنلىقى 33 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ كەڭلىكى ئون كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىنىڭ يەر شەكلى ئۆزگىرىشى چوڭ ئەمەس، بىر قەدەر تۆز. دېڭىز يۈزىدىن 1452 ~ 1313 مېتر كېلىدۇ. تۆپراق خىلى چۆللۈك لايلاتما تۆپراق بولۇپ، توپا قاتلىمى نېپىز، قۇۋۇتى ئاجىز.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1955 ـ يىلىدىن ئىلگىرى كۆيباغ يېزىسى قاغىلىق ناھىيىسى 1 ـ رايونىنىڭ بىر قىسمى بولغان. 1955 ـ يىلى 3 ـ ئايدا پوسكام ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلىپ، 5 ـ رايون قىلىنغان. 1958 ـ يىلى نامى ئالغا كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1968 ـ يىلى نامى مەڭگۈ قىزىل كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1969 ـ يىلى رەت بويىچە 7ـ كوممۇنا قىلىنغان، 1978ـ يىلى نامى كۆيباغ كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984 ـ يىلى كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 2859 ئائىلە، 10 مىڭ 152 نوپۇس بار.

بۇ نىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 7772 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 76.6 پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 2116 بولۇپ، 20.8 پىرسەنتنى، خۇيزۇلار 188 بولۇپ، 1.9 پىرسەنتنى، باشقا مىللەتلەر نوپۇسى 76 بولۇپ، 0.8 پىرسەنتنى ئىگە للىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 14 كەنتبار. ئۇلار: رۇسۇلئېرىق، لەگگەر، جىگدە جاي، سېرىم، يالغۇز باغ، يېڭىئېرىق، كۆيباغ، سايئېرىق، ئالاچاباغ، شور، پىيا، خانئېرىق، قەمبەر، ياستون كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 59 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇجمىسى: تۇردى يۈسۈپ قۇربان.

يېزا باشلىقى: ياسىن تۇرسۇن.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم 12 مىليون 360 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 128% كۆپەيدى. تېرىشقا بولىدىغان يەر كۆلىمى 86 مىڭ مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 52.9 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. ئورمان يېرى 4700 مو، ئوتلاق ـ بىنام 9500 مو، دەريا ۋە دەريا ئېزى 12 مىڭ مو. چۆللۈك ئارىلاش يەر 34 مىڭ مو. قۇم دۆڭلىرى 2500 مو كېلىدۇ. شەرقىي قىرغاق ئۆستىگى، جايتوغراق، خانئېرىق ئۆستەڭلىرى ۋە سېرىم ئۆستىگى بۇ يېزىنىڭ يەرلىرىنى سۇغۇرىدۇ.

يېزا ئىگىلىكى: 1985ـ يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 512 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.4% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 16 مىليون 895 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.4% كەملىدى، پاختا 7290 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.4% كەملىدى، ياغلىق دان 166 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.4% كەملىدى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 18 مىڭ 700 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.1% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: يېزا باشقۇرغان كارخانىلاردىن بىناكارلىق شىركىتى، ماشىنىلىق خىش زاۋۇتى، بىناكارلىق ماتېرىيالىرى زاۋۇتى، توخۇ فېرمىسى، سېمىز فېرمىسى، يەم ـ خەشەك پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى قاتارلىقلار بار. 1985 ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليون 155 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 43.1% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، بەش جايدا ۋاكالىتەن سېتىش نۇقتىسى بار.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: كۆيباغ يېزىسى ناھىيە بازىرى ـ كۆمۈركان تاشيولدىنىڭ غول لېنىيىسى بويىغا جايلاشقان، بۇ يول شىمالدا ناھىيە بازىرىغىچە، جەنۇبتا نېفىت بازىرىغىچە تۇتۇشىدۇ. قاتناش ئىنتايىن قولايلىق. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 14 باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1719 ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 111 ى بار. بىر دوختۇرخانا، 18 تېبىبىي خادىم، 42 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىدا رادىئو كۆچەيتىش ئۇزىلى، كىنوخانا، مەدەنىيەت پونكىتى قاتارلىق مەدەنىيەت، كۆڭۈل ئېچىش ئەسلىمىلىرى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 471 يۈەنگە يەتتى. بەش مىڭ كۇۋادىرات مېتر كۆلىمىدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى، يېزىدا بىر سۇ مۇنارىسى سېلىنغان بولۇپ، يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ يېقىن ئەتراپىدىكى ئاممىنىڭ سۇ ئىچىش قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىنىلى بولىدۇ. ھەر 100 ئائىلىنىڭ دېھقانىدا 48 ۋېلىسىپىت، ئون تىككۈ ماشىنىسى، 43 قول سائىتى، 14 رادىئو، ئۈچ ئۇنىڭلۇق، بىر تېلېۋىزۇر بار.
(ۋاڭ فېڭشى)

ئاقتام يېزىسى

جۇغرافىيەلىك ئەھۋالى: ئاقتام يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىدا 13كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان، يېزا سايى مەھەللىسى كەنتىدە تۇرۇشلۇق. شىمال تەرىپى يەكەن دەرياسىغا، شەرقىي شىمال تەرىپى ئايكۆل يېزىسىغا، شەرق تەرىپى سەيلى يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى كۆيباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 59.52 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى جەھەتتە غەربى ئېگىز، شەرقىي شىمالى پەس، غەربىي شىمال تەرىپى يەكەن دەرياسىنى بويلىغان ھالدا تۆپىلىك بوران ئېغىزىدىغا تەۋە، دېڭىز يۈزىدىن 1332 ~ 1314 مېتر كېلىدۇ. تۇپرىقى قۇمساز بولۇپ، چۆللۈك لايىلاتما تۇپراققا كىرىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئاقتام يېزىسى 1955ـيىلىدىن ئىلگىرى قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1955 ـ يىلى پوسكام ناھىيىسىگە ئايرىپ بېرىلىپ، 5ـرايون قىلىنغان. 1958 ـ يىلى كۆيباغ كوممۇنىسى دەپ ئاتىلىشقا ئۆزگەرتىلگەن، 1961 ـ يىلى كۆيباغ كوممۇنىسىدىن سەككىز چوڭ ئەترەت ئايرىلىپ ئاقتام كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1984 ـ يىلى كوممۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 1341 ئائىلە، 4982 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 4177 بولۇپ، 83.8 پىرسەنتنى، تاجىكلار 503 بولۇپ، 10.1 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 302 بولۇپ، 6.1 پىرسەنتنى ئىگىلەيدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە سەككىز كەنت بار. ئۇلار: ھازىرتام، قۇيچىمبىرىق، قولتۇقتېمىرىق، ئاساچچىقيار، ئاقتام، قوشئۆستەك، دۆڭباغ، تۆۋاقى كەنتىدىن ئىبارەت. 33 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۆجمىسى: يۈسۈپ روزى.

يېزا باشلىقى: توختىنىياز ھېيىت.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم ئۈچ مىليون 76 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 42.6% كۆپەيدى. تېرىشقا بولىدىغان يەر كۆلىمى 58 مىڭ مو بولۇپ، ئومۇمىي كۆلەمنىڭ 65.3 پىرسەنتنى ئىگىلەيدى. بىنام يەر 1988 مو، ئوتلاق ـ بىنام 3833 مو، دەريا ئىزى 9480 مو كېلىدۇ.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 ـ يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 532 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25.7% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى يەتتە مىليون 278 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.9% ئاشتى، پاختا 3980 دىن بولۇپ،

ژالدىنقى يىلدىكىدىن 11.8% كەملىدى، ياغلىق‌دان 173 مىلك جىلك بولۇپ، ژالدىنقى يىلدە‌كىدىن 1.2% ژاشتى، چارۇىنىلك يىل ژاخىرىدىكى سانى 9600 بولۇپ، ژالدىنقى يىلدىكىدىن 3.7% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: 1985ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىلك ئومۇمىيكە‌رىمى 565 مىلك يۈەن بولۇپ، ژالدىنقى يىلدىكىدىن 68.5% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، سە‌ككىز جايدا ۋاكالەتەن سېتىش نۇقتىسى بار.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: ژاقتام‌يېزىسى ناھىيە بازىرىدىن كۆمۈركانغا بارىدىغان تاشيول غول لېنىيەسىنىلك بويىغا جايلاشقان، قاتناش قۇلايلىق، يېزا بىلەن كەنتلەرنى تۇتاشتۇرىدىغان ھارۋا يوللىرى بار. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكتى بار، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىرئوتتۇرا مەكتەپ، سە‌ككىز باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 745 ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 59 ى بار. بىر دوختۇرخانا، 11 تېببىي خادىم، 12 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىدا رادىئو كۇچەيتىش ئۇزىلى، مەدەنىيەت پونكتى، كىنوتېاتىرى قاتارلىق مەدەنىيەت، كۆڭۈل ئېچىش ئەسلىمىلىرى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985ـ يىلى ھەر نوپۇسنىلك ئوتتۇرىچە ساپكىرىمى 442.38 يۈەنگە يەتتى، 3000 كۇۋادىرات مېتر كۆلىمىدىكى ئۆي پىكىدىن سېلىنىدى، ھەر 100 ئائىلىلىك دېھقاندا 34 ۋېلىسىپىت، 18 تىككۈ ماشىنىسى، 30 قول سائىتى، 13 رادىئو، ئۇچ ئۇنىلغۇ، بىر تېلېۋىزور بار. (ۋاڭ فېڭشى)

ئايكۆل يېزىسى

جۇغرا‌پىيىلىك ئەھۋالى: ئايكۆل يېزىسى ناھىيە بازىرىنىلك غەربىي قىسمىغا 5.5كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شىمالى‌تەرىپى يەكەن دەريا‌سى ئارقىلىق يەكەن ناھىيىسىگە، جەنۇب تەرىپى بەشكەنت ئۆستىگى ئارقىلىق سەيلى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ئاقتام يېزىسىغا، شەرق تەرىپى پوسكام يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 64.32 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. غەربىي جەنۇبى ئېگىز، شەرقىي شىمالى پەس. دېگىز يۈزىدىن 1310～1285 مېتر كېلىدۇ. تۇپرىقى قۇمساز، تولىسى لايلاتما تۇپراق.

تۈزۈلمىسىنىلك ئۆزگىرىش جەريانى: ئايكۆل يېزىسى ئازادلىقتىن ئىلگىرى يۇقارقى پوسكام يېزىسىنىلك باشقۇرۇشىدا بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 4 ـ رايونغا قارىغان، 1958 ـ يىلى ھەمرا كومۇنىسىنىلك بىر قىسمى بولغان، 1961 ـ يىلى ئايكۆل كومۇنىسى قۇرۇلغان، 1968 ـ يىلى نامى شەرق شامىلى كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1969 ـ يىلى 9 ـ كومۇنا قىلىپ ئۆزگەرتىلگەن، 1978 ـ يىلى نامى ئايكۆل كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984 ـ يىلى كومۇنا يېزىغا ئۆزگەرتىلىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: جەمئىي 2161 ئائىلە، 8530 نوپۇس بار. بۇنىلك ئىچىدە ئۇيغۇرلار 7329 بولۇپ، 85.9 پىرسەنتنى، تاجىكلار 692 بولۇپ، 8.1 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 507 بولۇپ، ئالتە پىرسەنتنى ئىگە للىدى، باشقا مىللەت نوپۇسى ئىككى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 14 كەنت بار، ئۇلار: تۆۋەن ئۇچتۇما، يېچانچى، قۇتاي، پاختىچى، ئۇلۇغ مىلك، شەيدان، تۆۋەن غوجرەت، تالقىچى، يۇقىرى غوجرەت، ئاخىتىچى، قۇيباغ، يۇقارقى قۇلغان، ئايكۆل، ئۇچتۇما كەنتىدىن ئىبارەت.70 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: قادىر سايىم.

يېزا باشلىقى: روزى ربەم.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون 118 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 37.7% كۆپەيدى. تېرىشقا بولىدىغان يەر 62 مىلك مو، ئورمان يېرى تۆت مىڭ مو، دەريا ۋە دەريا ئىزى 1600 مو، ئوتلاق ـ يايلاق 1000 مو كېلىدۇ.

يېزا ئىگىلىكى: 1985 ـ يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 381 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.4% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13مىليون 813 مىلك جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.3% كەملىدى، پاختا 6130 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.7% ئاشتى، ياغلىق دان193 مىلك جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.5% كەملىدى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 16 مىلك 300 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.1% ئازايدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: ئۇن زاۋۇتى، توخۇفېرمىسى، قۇرۇلۇش كەترىتى، ماشىنىلىق خىش زاۋۇتى قاتارلىقلار بار. 1985ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 953 مىلك 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن83.03% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا ئىككى ماگىزىن، تۆت كەنتتە ۋاكالىتەن سېتىش نۇقتىسى بار. 1985 ـ يىلى سېتىۋېلىش ئومۇمىي مىقدارى 527 مىلك يۈەن، سېتىش ئومۇمىي مىقدارى 620 مىلك يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: ئايكۆل يېزىسى بىلەنناھىيە بازىرىنى تۇتاشتۇرىدىغان تاشيول، يېزا بىلەن كەنتلەرنى تۇتاشتۇرىدىغان ئاددىي تاشيوللار بار. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 12 باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1442 سى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 88 ى بار. بىر دوختۇرخانا، 18 تەبىبىي خادىم، 20 كېسەلكارىۋىتى بار. يېزىدا رادىئو كۇچەيتىش ئۇزىلى، كىنوخانا، مەدەنىيەت ئۆيى قاتارلىق مەدەنىيەت، كۆڭۈل ئېچىش ئەسلىمىلىرى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپكىرىمى 367.95 يۈەنگە يەتتى. 9300 كۇۋادىرات مېتر كۆلىمىدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىندى. ھەر 100 ئائىلىلىك دېھقاندا 48 ۋېلىسىپىت، سەككىز تىككۈ ماشىنىسى، 44 قول سائىتى، 21 رادىئو، تۆت ئۇنئالغۇ، ئۇچ تېلېۋىزور بار. (ۋالى فېڭشى)

بۇيلۇق تاجىك مىللىي يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: بۇيلۇق تاجىك مىللىي يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا 23 كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى تۇغچى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى چۆلگە، جەنۇب تەرىپى قاغىلىق ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى كۇيباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ.

ئومۇمىي يەر مەيدانى 9.2 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يەرشەكلى بىر قەدەر مۇرەككەپ، غەربىي جەنۇبى ئېگىز، شەرقىي شىمالى پەس. دېڭىز يۈزىدىن 1350～1328 مېتر كېلىدۇ. تۆپراق خىلى چۆللۈك لايلاتما تۆپراق بولۇپ، تۆپراقسۇپىتى قۇمساز تۆپراق ھاسىل قىلغان، تۆپرىقى قۇۋۇەتسىز.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1985-يىلى 3 - ئاينىڭ 6 - كۈنى تۇغچى يېزىسىدىن ئايرىلىپ چىقىپ تەسىس قىلىنغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 468 ئائىلە، 1883 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئاجىكلار 872 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 46.3 پىرسەنتىنى، ئۇيغۇرلار 833 بولۇپ، 44.2 پىرسەنتىنى، خەنزۇلار 178 بولۇپ، 9.5 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە ئۇچ كەنت بار. ئۇلار: ئىس چىمگە، بۈيىلۈق، تۇغچى كەنتىدىن ئىبارەت. 13 مەھەللە بار.

مىللىي يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ئەمەر ئەبەي.

مىللىي يېزىنىڭ باشلىقى: مىجىت مەھەممەت شاھ.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم 845 مىڭ يۈەنگە يېتتى، يىل ئاخىرىدىكى تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 10 مىڭ 100 مو.

يېزا ئىگىلىكى: 1985-يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىيكىرىمى 687 مىڭ يۈەنگە يېتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئىككى مىليون 219 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% كەملىدى، پاختا 1020 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن10.5% كەملىدى، ياغلىقدان52 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.3% كەملىدى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 4800 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.4% كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى، خىش زاۋۇتى، قۇم-شېغىل كارخانىسى، قومۇشچىلىق مەيدانى قاتارلىقلار بار. 1985- يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 54 مىڭ يۈەنگە يېتتى.

سودا: ئۇچ جايدا ۋاكالىتەن سېتىش نۇقتىسى بار.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: يېزا بىلەن ناھىيە بازىرىنى، جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت بازىسىنى تۇتاشتۇرىدىغان ئىككى ئاددىي تاشيول بار، يېزا بىلەن كەنتلەرنى تۇتاشتۇرىدىغان چوڭ يوللار بار. پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ: يېزىدا تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ، 234 ئوقۇغۇچى، 14 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 283 يۈەنگە يېتتى. 547 كۇۋادىرات مېتر كۆلىمدىكى ئۆي يېڭىدىن سېلىندى. ھەر 100 ئائىلىلىك دېھقانداا 70 ۋېلىسىپىت، 43 تىككۈ ماشىنىسى، 74 قول سائىتى، 47 رادىئو، توققۇز ئۇنتا لغۇ، بىر تېلېۋىزور بار. (ۋاڭ فېڭشى)

پوسكام بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: پوسكام بازىرى ناھىيە مەركىزىنىڭ شىمالىدىغا جايلاشقان، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئوزۇنلىقى ئىككى كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ

كەتكىلىكى 1.8 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 3.6 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. بازار ئىچىدە ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى قاتارلىق نەشرىيە دەرىجىلىك ئورگان ۋە باشقا كارخانا، كەسىپىي ئورۇنلاردىن جەمئىي 45 ى تۇرۇشلۇق.

توزۇلمىسىنىك ئۆزگىرىش جەريانى: پوسكام بازىرى يۇەن سۇلالىسى دەۋرىدە بازار بولۇپ شەكىللەنگەن، چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە پوسكام ئوتتۇرا تالغان. 1921 ـ يىلى پوسكام ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندا بۇ يەر شەھەر يېزىسى دەپ ئاتىلىپ، ناھىيە تۇرۇشلۇق جاي بولغان. 1943ـ يىلى (ھېنگونىك 32 ـ يىلى) تىنچلىق بازىرى دەپ ئاتىلىشقا ئۆزگەرتىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950ـ يىلى تىنچلىق بازىرى 1ـ رايونىنىك باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن. 1958 ـ يىلى ھەمرا كوممۇنىسىنىك باشقۇرۇشىدا بولغان، 1960 ـ يىلى شەھەر خەلق كومىتېتى قۇرۇلۇپ، 1961 ـ يىلى ئەسلىدىن قالدۇرۇلغان. 1964 ـ يىلى بازار قۇرۇلۇپ، 1970 ـ يىلى ئەسلىدىن قالدۇرۇلغان، 1980 ـ يىلى 1 ـ ئايدا بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلۇپ، ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى. بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتى شىمالىي چوڭ يول چاسا كوچا ئېغىزىنىك غەربىي جەنۇب تەرىپىدە تۇرۇشلۇق.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 ـ يىلى بازار بويىچە جەمئىي 2216 ئائىلە، 11 مىڭ 780 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 8278 بولۇپ، 70.5 پىرسەنتنى ، خەنزۇلار 3395 بولۇپ، 28.9 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، باشقا مىللەت نوپۇسى 77.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە بەش ئاھالە كومىتېتى، 29 مەھەللە، ئىككى بىناكارلىق ئەترىتى بار.

بازارلىق پارتكومىنىك شۇجىسى: چى ياۋجۇ.

بازار باشلىقى: مەھەممەت ئەخمەت.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى بازارغا قاراشلىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىيكىرىمى 65 مىڭ يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 54% كۆپەيدى .

يېزا ئىگىلىكى: 1985 ـ يىللىق يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى 35 مىڭ يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.6% كۆپەيدى.

سودا: بازار ئىچىدە سودا تارمىقى بىر قەدەر تولۇق، تور ـ نۇقتىلارنىك جايلىشىشى بىر قەدەر مۇۋاپىق. تۇرلۇك مالالار، يېمەكلىكلەر ماگىزىنىشەرقىي چوڭ كوچىغا ۋە جەنۇبىي چوڭ كوچىغا جايلاشقان. ئاۋات يولى بازار سودىسىنىك مەركىزىي رايونى ھېسابلىنىدۇ، بۇ يەردە 160 تىن ئارتۇق يەككە سودىگەر مېتال بويۇملىرى، ئۇششاق تۇرلۇك مالالار، رەخت، يۇڭ ـ تېۋىت رەخت، تاۋار ـ دۇردۇن، ھەر خىل كىيىم، تەملىك كىچىك يېمەكلىكلەر قاتارلىق تىجارەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. يەكشەنبە كۈنى بازارکۈنى بولۇپ، بازارغا كىرىدىغانلار كۆپ بولغاندا 20 مىڭ كىشىدىن ئاشىدۇ. يىللىق پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى ئۈچ مىليون 180 مىڭ يۇەنگە يەتتى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: 1985 ـ يىلى ئىككى ئوتتۇرا مەكتەپ، ئۈچ باشلانغۇچ مەكتەپ بار بولۇپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى 3156 گە، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى خىزمەتچىلەر 227 گە يەتتى . بالالار باغچىسىدىن بىرى بار. بازار ئىچىدە دوختۇرخانا، 170 كېسەل كارىۋىتى بار (بۇنىڭ ئىچىدە ئادەمى كېسەل كارىۋىتى 50). مەدەنىيەت

يەت يۇرتى، رادىيو ئۇزلىرى، تېلېۋىزىيە كۆچەيتىش ئىستانسىسى، كىنوخانا، تەنتەربىيە مەيدانى، چىراقلىق توپ مەيدانى قاتارلىق مەدەنىيەت، تەنتەربىيە ئەسلىمە لىرى ۋە سەنئەت ئۇرنىكى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى بازار تەۋەسىدىكى ھەربىر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 425.84 يۈەن بولدى، ھەر 100 ئائىلىلىك ئىشچى-خىزمەتچى ئائىلىسىدە 66 ۋېلو - سىپىت، 53 تىككۈ ماشىنىسى، 131 قول ساقىتى، 49 رادىئو، 24 ئۇنئالغۇ، 16 تېلېۋىزور، بىر موتسىكلىت بار. (ۋاڭ فېڭشى)

كۆيباغ بازىرى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: كۆيباغ بازىرى پوسكام ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا 20 كىلومېتر كېلىدىغان ئۇزۇن ساي چۆلىنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان. تۆت تەرىپىنى كۆيباغ يېزىسىغا تەۋە يەرلەر ئوراپ تۇرىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 2.8 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 3.6 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 10 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. شەرقىي قىرغاقتىكى كەلكۈن باشلاش غوللۇق ئۆستىگى غەربتىن شەرققە بازارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ، بۇ بازارنى جەنۇب ۋە شىمالدىن ئىبارەت ئىككى قىسىمغا ئايرىدىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1332 ~ 1317 مېتر كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1979 - يىلى، جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت تەكشۈرۈش، بىرلەشمە جەڭ قىلىش قوماندانلىق شتابىنىڭ ئورنى مۇشۇ جايغا بېكىتىلگەن، يەتتە يىللىق قۇرۇلۇش ئارقىلىق، كۆيباغ كىچىك بىر بازار بولدى. 1985 - يىلى 6 - ئاينىڭ 15 - كۈنى بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلدى.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985 - يىلى بازار بويىچە جەمئىي444 ئائىلە، 7648 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇلار 5449 بولۇپ، 71.3 پىرسەنتنى، ئۇيغۇرلار 2151 بولۇپ، 28.1 پىرسەنتنى، باشقا مىللەتلەر نوپۇسى 48 بولۇپ، 0.6 پىرسەنتنى ئىگە للمدى. يېزا ئىگە - لىك نوپۇسى 121، بازار نوپۇسى7527.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە بەش ئاھالە رايونى، بەش مەھەللە ۋەبىر ئوتياشچىلىق تەرتىپى بار.

بازارلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: خۇاڭ شيۇگۇاڭ.

بازار باشلىقى: جيا فاڭپۇ.

ئىقتىسادى:

سانائەت قاتىناش: جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت تەكشۈرۈش، بىرلەشمە جەڭ قىلىش قو - ماندانلىق شتابى ۋە ئۇنىڭغا قارىمىقىدىكى 11 ئورۇن كۆيباغ بازىرىدا تۇرۇشلۇق، كوۋۇيۈەن تەسىتقىلىغان پوسكام نېفىت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى (نېفىت ئايرىش زاۋۇتى، بىرىكـ مە ئاممىياك زاۋۇتى، سۈيۇقلاشتۇرۇلغان گاز زاۋۇتىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) نىڭ قۇرۇلۇشىـ دا 1986 - يىلى 2 - ئايدا ئىش باشلاندى. كۆيباغ بازىرىدىن پوسكام، قاغىلىققىچە تاشـ يول بار. قاغىلىققىچە ئاسفالت يول بار.

سودا: 1985 - يىلى دۆلەت ۋە كوللېكتىپ ئىگىلىكىدىكى تۆت چوڭ سودا سارىيىسىنىڭ

قاغىلىق ناھىيىسى

لوق يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: لوق يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرق تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز ئاردىلىق بويىچە 11 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى گۇما ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى بۇ ناھىيىنىڭ ئۇششاق قىياش يېزىسىغا، شىمال تەرىپى بۇ ناھىيىنىڭ جاڭگىلىئەسكى يېزىسىغا، ئاقتاش بوز يەر رايونىغا، غەرب تەرىپى بۇ ناھىيىنىڭ بەشئېرىق يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 42 كىلو - مېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 57 كىلومېتر، ئومۇمىي يەرمەيدانى 1400 كۋا - دىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا تار - ئۇزۇن بىر بەلباغقا جايلاشقان، يەر شەكلىنىڭ ئۆرلىشى - پەسىيىشى بىر قەدەر چوڭ. يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي شىمالىي قىسمىدىكى يەلپۇگۈچسمان تىندۇرما تۆزلەڭلىككە جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1350 مېتر كېلىدۇ، يەلپۇگۈچسمان تىندۇرمىنىڭ جەنۇبىي قىسمى 20 كىلومېتر كەڭلىكتىكى تاغ ئېتىكى شېغىللىق بەلبېغى بولۇپ، يېپىنچا شالاڭ. يەلپۇگۈچسمان تىندۇرمىنىڭ ئوتتۇرا، شىمالىي قىسمى قەدىمكى بوستانلىقتۇر. ئۇچ كەنت پەس تاغ بەلبېغىدا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1700 مېتر كېلىدۇ. تۇپراقنىڭ 64.25 پىرسەنتى لايلاتما تۇپراق، 23.9 پىرسەنتى قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۇپراق، 11.8 پىرسەنتى چىملىق تۇپراق. تۇپراقنىڭ قۇۋۇتىنى بىر قەدەر ئاجىز، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.27%، ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.47%، تېز ئۈنۈملۈك پوسفور 3.37PPM، ئېرىگۈچى ئازوت 19.27PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي 219.25PPM.

توزۇلمىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى «بەشئېرىق» يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 3 - ئايدىن ئېتىبارەن، 7 - رايونىنىڭ سىيەك يېزىسىغا ۋە قارا باسما يېزىسىغا تەۋە بولغان، 1953 - يىلى 7 - ئايدا 9 - را -

---

ئىجتىمائىي تۇرالارنى پارچە سېتىش ئومۇمىي مىقدارى ئالتە مىليون يۈەنگە يەتتى، سودا - سانائەت، مۇلازىملىق ۋە باشقا كەسىپلەرنى شۇغۇللىنىدىغان يەككە ئائىلىلەر 310 غا، تراڭسپورت يەككە ئائىلىسى 40 نەچچىگە، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 700 گە يەتتى. يەكە - شەنبە كۈنى بازار كۈنى بولۇپ، بازارغا كىرىدىغان بويۇملار 350 خىلدىن ئاشىدۇ. يىللىق پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى بىر مىليون 900 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: بازار ئىچىدە نېفىت تېخنىك ئىشچىلار مەكتەپىدىن بىرى، ئوتتۇرا مەكتەپتىن ئىككىسى، باشلانغۇچ مەكتەپتىن تۆتى، بالىلار باغچىسىدىن ئۈچى بار. بۇ ئىدارە تاشقىرى، چوڭلار ماارىپى ۋە ئىشچى - خىزمەت تېخنىكىلىرى مەدەنىيەت تولۇقلاش سىنىپلىرى بار. نېفىت ئىشچى - خىزمەت تېخنىكىلىرى دوختۇرخانىسىدىن بىرى، ئۇستى ئوچۇق كىنوخانىدىن ئىككىسى، كۇلۇبتىن بىرى، تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىن بىرى، چىراقلىق توپ مەيدانىدىن بىرى، غالتەكلىك كانىكى مەيدانىدىن بىرى بار. (ۋاڭ فېڭشى)

يون بىلەن 1 ـ رايونىمىز سىيەك يېزىسى ئارا باسما يېزىسى ۋە بورا يېزىسىغا تەۋە بولـ غان. 1958 ـ يىلى 8 ـ ئايدىن ئېتىبارەن، 1 ـ كومموناغا بولغان، 1970 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن لوق كوممۇنىسى بولغان، 1984ـ يىلى 7ـ ئايدا لوق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 2393 ئائىلە، 10 مىڭ 946 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 10 مىڭ 723، خەنزۇلار 223.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 14 كەنت بار. ئۇلار: جاڭگال ئۆگمەن، سىيـەك، ئاقتېمچى، لوق، لەڭگەر، ئاي مەھەللە، ئۆتەڭ، ئۇجمىلىك، كەڭ كېچىك، كەڭ توقاي، مارـ جان دۆڭ، بورا، كودالۇ، موغالا كەنتىدىن ئىبارەت. 51 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆـ كۈمىتى ئاي مەھەللە كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ساھىپجامال رىشىت.

يېزا باشلىقى: تۇردىۋاي.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 55 مىڭ مو تېرىلغۇ يەر، 2900 مو باغ، سەككىزمىڭ مو چۆپـ لۈك، 92 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار. 1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىمى ئۈچ مىلـ يون 269 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمى ئىككى مىليون 802 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.54% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مۇمەھسۇلاتى 349 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 92 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.3% ئاشتى. پاختىنىڭ مۇ مەھسۇلاتى 92 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 577 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 65.8% ئاشتى. ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 348 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.4% ئاشتى. ئورمانچىلىق كىرىمى 43 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 405% كۆپەيدى. 300 مۇ ئورمان ئەھىيا قىلىندى، پارچە ـ پارچە ئورمان بولۇپ 154 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 268 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 334% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 34 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.3% كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 1200 يۈەن بولۇپ، ئالدىنـ قى يىلدىكىنىڭ ئاران 4.3 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئىشلـ رى يەنىمۇ راۋاجلاندى. تراكتور 24 كە، ئېنېرگىيە ماشىنىلىرى 35 كە، تراكتورغا چېتىلـ دىغان دېھقانچىلىق سايمىنى 24 كە، ئاپتوموبىل ئۈچكە يەتتى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 150 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 357% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، ئۈچ ماگىزىن، 14 ۋاكالىتەن سېتىش دۇكـ ىنى بار. سېتىۋېلىنىشى 393 مىڭ يۈەن، سېتىلىشى 497 مىڭ يۈەن، پايدىسى 800 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: قەشقەر ـ خوتەن تاشيولى بۇ يەردىن كېسىپ ئۆتىدۇ. يېزا ئىچىدە 52 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا تاددىي تاشيول بار بولۇپ، كەنتلەرنى تۇتاشتۇـ رىدۇ. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفون ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، تۆت مەركىزىي باشلانغۇچ مەكـ تەپ، ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1517 سى. ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 281 ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلـ ـ

رمنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 94.8 پىرسەنتكە، ئوتتۇرىسىدا بالىلار نىڭ ماكارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار - ئوتتۇرا ياشلىقلار نىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگەتمەش نىسبىتى 93 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، بەش دوختۇر - سېستىرا، سەككىز كىشىلىك كاربۇتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامەتى 218 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.4% كۆپەيدى. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى سوممىسى 289 مىڭ يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 26.40 يۈەنگە يەتتى.

ئاساسىي ئەتىقىسى: يېزىدىكى ھۆكۈمەت تۈرۈشلۇق جايلىنىڭ غەربىي شىمالىغا بىر كىلومېتر كېلىدىغان موغالا كەنتىدە غەربىي لياۋ دەۋرىدىكى خان قەلئەسىنىڭ كونا ئىزى بار، بۇ يەر چىڭگىزخان چۈۋېيغا سەپەر قىلغاندا خەلقنى قىرغىن قىلىدىغان جاي بولۇپ. ھازىر يەنىلا دۆۋە-سۆرەكلەرنى ئۇچرىتىش مۇمكىن. شىمالىي سۇلالىسى دەۋرىدىكى مىس يارماق، «تىيەنشى يارمىقى»، «شىيەننىڭ يارمىقى»، «چۆكۈنىڭ يارمىقى»، «يۈەنغۇ يارمىقى»، «يۈەنغېنىڭ يارمىقى» ۋە قاراخانىلار سۇلالىسىدىكى تۆشۈكسىز شاپتۇلسىمان مىس يارماق مۇشۇ جايدىن قېزىلغان. (سۆز شۇبەن)

بەشئېرىق يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: بەشئېرىق يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرق تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز ئارىلىق بويىچە يەتتە كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى لوپ يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ئۇششاقباش يېزىسىغا، غەرب تەرىپى ناھىيىلىك سۈپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى، ناھىيىلىك ئورمانچىلىق مەيدانى، ئازادلىق ئارمىيە مەلۇم قىسمىنىڭ گازارمىسى ۋە تېتىر يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئاقتاش بوز يەر رايونىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 43.5 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 20 كىلومېتر. ئومۇمىي يەر مەيدانى 450 كۇۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا شىمالىي قىسمىدىكى تېنىدۇرما بەلبېغىغا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1500～1300 مېتر كېلىدۇ، جەنۇبىي قىسمى تاغ ئېتىكىدىكى شېغىللىق بەلباغ، ئوتتۇرا قىسمى تۆپرىقى ئاجىز بولغان تېرىلغۇ يەر، ئۇنىڭ ئارىلىقى كىچىك پارچىلار بويىچە سايلار بولۇپ، قەشقەر - خوتەن تاشيولىنىڭ شىمالىدىكى يەتتە كەنتىنىڭ تىرىكچىلىكى بىر قەدەر چوڭقۇر. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، بۇ يېزا دەريانىڭ تۆۋەن ئېقىمىغا جايلاشقان بولۇپ، سۇيى قىس، تۆپرىقى ئاجىز، مەھسۇلاتى تۆۋەن بولۇشتەك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە، تۆپرىقىنىڭ 88.9 پىرسەنتى لايلاتما تۆپراق، 10.7 پىرسەنتى قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۆپراق، يەنە ئاز ساندا چىملىق تۆپراق بار، تېرىلغۇ يەرلىرى بەكمۇ قۇۋۇەتسىز، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.032%، ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.51%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 3.26 PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 22.57PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى بىرقەدەر مول بولۇپ، 214.15 PPM كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى «بەشئېرىق» يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى 3- ئايدىن ئېتىبارەن 7-رايونىغا تەۋە بولغان.

1953- يىلى 3- ئايدىن ئېتىبارەن 9- رايونغا ۋە 1- رايونغا تەۋە بولغان. 1958- يىلى 8- ئايدىن ئېتىبارەن 1- كومموننىغا تەۋە بولغان. 1970- يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن بەشئېرىق كوممۇنىسى بولغان. 1984- يىلى 7- ئايدا بەشئېرىق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 4063 ئائىلە، 17 مىڭ 497 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 17 مىڭ 304، خەنزۇلار 192، خۇيزۇ بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: بۇكۆڭى، تاراماباغ، كەنتچى، يار بويى، سىيەك، باش ئۇرالچ، سوپىلا، باش قاراباغ، قاراباغ، ئۇرالچ، لايدان، سېغىزلىق ئۆي، تاماباغ، بويىاق چاقىرى، ئاياغ ئۇرالچ، باش ھېرىق، ھېرىق، ئاياغ ھېرىق كەنتىدىن ئىبارەت. 77 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى بەشئېرىق كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: تۇرۇپ تۇردى.

يېزا باشلىقى: ئوبۇل سادىق.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 60 مىڭ 600 مو تېرىلغۇ يەر، 5200 مو باغ، 126 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار. 1985- يىللىق ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون493 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 36.3% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمى تۆت مىليون 628 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن23.7% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 391 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 15 مىليون 897 مىڭجىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 110 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىڭ 280 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 74.6% ئاشتى. ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 348 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% ئاشتى. ئورمانچىلىق كىرىمى 136 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 23% كۆپەيدى. 1100 موئورمان ئەھيا قىلىندى. پارچە - پۈرات بولۇپ 238 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 320 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 326.6% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 33 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.8% كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 1300 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىنىڭ ئاران 1.7 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

بۇ يېزا داڭلىق چىقارغان مېۋە - چېۋە ماكانى، ئانار، مۇز ئالما ۋە مەرۋايىت ئۈزۈم رايون بويىچە سېتىلىدىغان مەھسۇلات. 139 مو ئانارلىق بار بولۇپ، يىلىغا تەخمىنەن 40 مىڭ جىڭ ئىشلەپچىقىرىلىدۇ. ئۇنىڭ پوستى نېپىز، دانىسى چوڭ، تەمى تاتلىق بولۇپ، دانىسىنىڭ ئېغىرلىقى مېۋىنىڭ 56.9 پىرسەنتىنى، ئېرىتمىسىقا بولىدىغان تۇراقلىق شەكىل شەيئىسى 16.2 پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ. مۇز ئالما پىشقاندىن كېيىن مۇزغا ئوخشايدۇ، تەمى تاتلىق كېلىدۇ. يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئىشلىرى خېلى راۋاجلاندى. يېزا بويىچە 1542 ئات كۈچىگە ئىگە 40 تراكتور، 1194 ئات كۈچىگە ئىگە 48 ئېنېرگىيە ماشىنىسى، 10 ئاپتوموبىل بار.

يېزا- بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 385 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 762.5% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، بەش ماگىزىن، 18 ۋاكالىتەن سېتىش دۇكىنى بار. سېتىۋېلىنىشى 580 مىڭ يۈەن، سېتىلىشى746 مىڭ يۈەن، پايدىسى1200 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: قەشقەر ـ خوتەن تاشيولى بۇ يەردىن كېسىپ ئۆتىدۇ، يېزا ئىچىدە 38 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا ئاددىي تاشيول بار بولۇپ، كەنتلەرلى تۇتاشتۇرىدۇ. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفۇن ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن 2210، ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرىدىن 283ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 99.4 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 98.9 پىرسەنتكە؛ ئۆسمۈر ـ بالىلارنىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار، ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقىنى تۈگىتىش نىسبىتى 93 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 13 دوختۇر ـ سېستىرا، 24 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامەتى 200.51 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20% كۆپەيدى، دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلىنىڭ ئومۇمىي سوممىسى 779 مىڭ 600 يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 44.56 يۈەنگە يەتتى.

باشقىلار: بۇ يېزىدا جايلاشقان قاغملىق ناھىيىلىك ئىنقىلابىي قۇربانلار قەبرىستانلىقى 1962 ـ يىلىدىكى جۇڭگو ـ ھىندىستان چېگرىسىدىكى قوغدىنىش، قايتۇرما زەربىسە بېرىش جەڭىدىن كېيىن ئورنىتىلغان، ئۇنىڭ كۆلىمى 20 مو كېلىدۇ. قەبرىستانلىق ئىچىدە قارىغاي ـ ئارچىلار سايە تاشلىغان، جىمجىت، تىنچ بولۇپ، ئىنقىلابىي قۇربانلار خاتىرە مۇنارىسى تىك كۆتۈرۈلگەن. بۇ يەردە ۋەتەننى قوغداش ئۈچۈن شەرەپ بىلەن قۇربان بولغان ئىسمايىل مەمەت، لوكۇاكشىيې ۋە ۋاڭ جۇڭدېيەن قاتارلىق 110 نەپەر ئىنقىلابىي قۇربان مەڭگۈلۈك ئۇيقىدا ياتماقتا. (سۈن شۇبىن)

تېتىمر يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: تېتىمر يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۇز ئارىلىق بويىچە ئۈچ كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى شىنجاڭ ـ شىزاڭ تاشيولى ئارقىلىق بەشئېرىق يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ئۇشـشاقباش يېزىسى ۋە كۆكيار يېزىسىغا، شىمال تەرىپى چاسا ھېچىت يېزىسىغا، غەرب تەرىپى شوتا ئۆستمگى ئارقىلىق يېتىملىقۇم يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 23 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى يەتتە كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 131.6 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا شىمالىي قىسمىدىكى يەلپۈگۈچسىمان تىنىدۇرما بەلبېغىغا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1800 ـ 1350 مېتر كېلىدۇ، جەنۇبىي قىسمى تاغ ئېتەكلىدىكى شېغىللىق بەلباغ. ئوتتۇرا، شىمالىي قىسمى توپا قاتلىمى قېلىن بولمىغان بوستانلىق، ئۇنىڭ ئارىسىدا كىچىك پارچىلار بويىچە سايئارىلمىشقلىق. تۇپراق مىنېرال 80 پىرسەنتتىن لايلاتما تۇپراق، 20 پىرسەنتتىن قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۇپراق. تېرىلغۇ يەرلىرى بىر قەدەر قۇۋۇەتسىز، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.39%، ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.58%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 2.38 PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 36.58 PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 203.36 PPM.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى يۇقىرى شوتا يېزىسى بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 3 - ئايدىن ئېتىبارەن 2-رايونىنىڭ 2- يېزىسى بولغان، 1958 - يىلى 8 - ئايدىن ئېتىبارەن قىزىل بايراق كوممۇنىسى بولغان. 1970 - يىلىدىن ئېتىبارەن ئېتىز كوممۇنىسى بولغان. 1984 - يىلى 7 - ئايدا ئېتىز يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 2086 ئائىلە، 9317 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 9027، خەنزۇلار 269، خۇيزۇلار 20، قىرغىز بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: 12 كەنت بار. ئۇلار: ئايباغ بەش تېرەك، توپپۇغۇ، ئايباغ توپپۇغۇ، باش رامىزانباغ، رامىزانباغ، چاچباغ، تۆۋەنچاقا، ئېتىز، يۇلغۇنجاي، سېپىل ئەتىۋىستەك، باش يېڭىشەھەر، يېڭىشەھەر دىق كەنتىدىن ئىبارەت. 49 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى رامىزانباغ كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: تۇرۇپ لېتىپ.

يېزا باشلىقى: مەخمۇت ھېيىت.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 25 مىڭ 300 مو تېرىلغۇ يەر، 3000 مو باغ، 97 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار. 1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىم تۆت مىليون 592 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29.3% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمى ئۈچ مىليون 927 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مەھسۇلاتى 942 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىليون 747 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.1% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 147 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىڭ دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 47.9% ئاشتى. ياغلىق دانلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 219 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.5% كەملىدى. ئورمانچىلىق كىرىمى 110 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 42.9% كۆپەيدى. 300 مو ئورمان ئەسىيا قىلىندى، پارچە-پۇرات بولۇپ 165 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 147 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 98.6% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 18 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% كۆپەيدى. يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئىشلىرى خېلى راۋاجلاندى. يېزا بويىچە 2809 ئات كۈچىگە ئىگە 68 تراكتور، 871 ئات كۈچىگە ئىگە 48 ئېنېرگىيە ماشىنىسى بار. ئات كۈچى 871 گە، ئاپتوموبىل ئۈچكە، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنى 66 گە يەتتى.

يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 315 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 499.5% كۆپەيدى، ئاساسلىق كارخانىلاردىن شېغىلچىلىق كارخانىسى، سۈۋاق شېغىلى كارخانىسى قاتارلىقلار بار.

سودا: يېزىدا ئەھمىيەتسودا كوپېراتىپى، تۆت ماگىزىن، 10 ۋاكالىتەن سېتىش دۇككىنى بار. سېتىۋېلىنىش 730 مىڭ يۈەن، سېتىلىش 810 مىڭ يۈەن، پايدىسى 2000 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: ناھىيە بازىرىغىچە تۇتۇشىدىغان ئىككى تاشيول بار. يېزا ئىچىدە 24 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ئالتە ئادەمي تاشيول، 78 جايدا سېمونت كۆۋرۈك، سۇئېگىۋېچ، كەنتلەرگە تۇتۇشىدىغان يوللار بار. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار. تېلېفون ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا-باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1256 سى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىدىن 57 سى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 99.4% پىرسەنتكە، ئوسمۇر-بالىلارنىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار-ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقىنى تۈگىتىش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، توققۇز دوختۇر-سېستىرا، 12 كېسەل كارىۋىتى بار. 1985-يىلى ھەر قېتىمىغا ئوخشاش ئوخلاق تارىخىش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 375 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29.3% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 669 مىڭ يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 71.79 يۈەنگە يەتتى. (سۈن شۇبىن)

تۆگىچى يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تۆگىچى يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىي شىمالىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا 3.5 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى بەشئېرىق يېزىسىغا، غەربىي شىمال تەرىپى جايتېرەك يېزىسىغا، غەربىي جەنۇب تەرىپى چاساي مېچىت يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 13.5 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 5.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 40.75 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ كۆپ قىسىم كەنتلىرى يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرمىنىڭ ئوتتۇرا، تۆۋەن قىسمىغا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1340 مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى تۈز، توپا قاتلىمى چوڭقۇر، يەر ئاستى سۇيى ئورنى بىر قەدەر پەس، ئايلىق سۇغىرىش ۋاقتىدا مەكتەپ كەنتلىرى يەلپۈگۈچىنىڭ بويىغا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1305 مېتر كېلىدۇ. يەرئاستى سۇيى ئورنى بىر قەدەر يۇقىرى. تۇپراق نەمىنىڭ 89.9 پىرسەنتى لايلاتما تۇپراق، 8.2 پىرسەنتى نەم تۇپراق، ئوندىن تاشقىرى ئاز مىقداردا چىملىق تۇپراق ۋە قومۇر رەڭلىك چۆللۈك تۇپراق بار. بۇيېزا قاغلىق ناھىيىسىنىڭ تۇپراق قۇۋۇتى بىر قەدەر يۇقىرى بولغان يېزىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تولۇق ئازوت مىقدارى 0.06%، ئورگانىك ماددىلار نىسبىي مىقدارى 0.82%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 3.51PPM، ئېرىگۈچى ئازوت تەركىبى 36.84PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 303.1 PPM.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى ئايرىم-ئايرىم ھالدا يۇقىرى، ئوتتۇرا شوتا يېزىلىرىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950-يىلى 3-ئايدىن ئېتىبارەن 2-رايونغا، 3-رايونغا تەۋە بولغان. 1958-يىلى 8-ئايدىن ئېتىبارەن 3-كومموناغا بولغان، 1961-يىلدىن ئېتىبارەن قىزىل بايراق كوممۇنىسى بولغان. 1970-يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن تۆگىچى كوممۇنىسى بولغان. 1984-يىلى 7-ئايدا تۆگىچى يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 2816 ئائىلە، 11 مىڭ 765 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 11 مىڭ 322، خەنزۇلار 379، خۇيزۇلار 64.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: باش تۆگىچى، تۆگىچى، ئاياغ تۆگىچى، كونا توقتىغىل، يېڭى توقتىغىل، ئاقتاش، ئاياغ سۆگەتئېرىق، ئوتتۇرا سۆگەتئېرىق، باش سۆگەتئېرىق، سۆگەتئېرىق، باش ئۆستەڭئېرىق، باش قۇمبا، قۇمبا، ئوتتۇرا قۇمبا، ئاياغ قۇمبا، بەشگەمسە، يالاق تەسەي، يېڭىئاۋات كەنتىدىن ئىبارەت. 70 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى كونا توقتىغىل كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇچىسى: سەمەت مەھەممەت.

يېزا باشلىقى: ئابلىمىت ئىلى.

ئىقتىسادى: 31 مىلك 200 مو تېرىلغۇ يەر، سەككىزمىلك مو باغ، 700 موتوتلاق، 90 مىلك مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم تۆت مىليون 628 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25% كۆپەيدى. يېزا ئىگىلىك كىرىمى تۆت مىليون 127 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 820 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىليون 184 مىلك جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.1% ئاشتى. پاختىنىڭ مومەھسۇلاتى 102 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9800 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 47.8% ئاشتى. ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 193 مىلك جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل - پەل ئاشتى. ئورمانچىلىق كىرىمى 55 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 150% كۆپەيدى. 300 مو ئۇرمان ئەھيا قىلىندى. پارچە - پۈرات بولۇپ، 320 مىلك تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 143 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 186% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 18 مىلك 800 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.6% كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 11 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13% كۆپەيدى. يېزىدا 2350 ئات كۈچىگە ئىگە 58 تراكتور، 1240 ئات كۈچىگە ئىگە 76 ئېنېرگىيە ماشىنىسى، ئاپتوموبىلدىن 12 سى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 63ى بار.

يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 250 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 247% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، تۆت ماگىزىن، 18 ۋاكالەتەن سېتىش دۇكىنى بار. سېتىۋېلىشى 730 مىلك يۈەن، سېتىشى 810 مىلك يۈەن، پايدىسى ئىككى مىلك يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: ناھىيە بازىرىدىكىچە تۇتۇشىدىغان تاشيول بار، يېزا ئىچىدە 18 كىلومېتر ئۈزۈنلۇقتىكى ئاددىي تاشيول كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ. پوچتا-تېلېگراف پونكىتى بار. تېلېفون پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا-باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1578ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىدىن 95ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار نىڭ داۋام نىسبىتى 99.9 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 98.3 پىرسەنتكە، ئۆسمۈر-بالىلار نىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، باشلار-ئوتتۇرا باشلىقلار نىڭ ساۋاتسىزلىقىنى تۈگىتىش

نىسبىتى 99 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، توققۇز دوختۇرخانىسىستانسىسى، 12 كىسەل كارۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە داراملىقى 251.21 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 550 مىڭ يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 46.75 يۈەنگە يەتتى. (سۈنشۇبىن)

چاسا مېچىت يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: چاسا مېچىت يېزىسى قاغىلىق ناھىيە بازىرىنىڭ ئەتراپىغا جايلاشقان بولۇپ، شىمال،شەرق، جەنۇب تەرەپلىرى ناھىيە بازىرىنى ئوراپ تۇرىدۇ،شەرق ۋە شەرقىيشىمال تەرىپى تۆگىچى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يەتمىلىقۇم يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى تېتمىريېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 5.4 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 7.6 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 11.74 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا شىمالىي قىسمىدىكى يەلپۇگۈچسىمان تىندۇرما بەلبېغىغا جايلاشقان، يەر شەكلى تۈز بولۇپ،دېڭىز يۈزىدىن 1350 مېتر كېلىدۇ. تۇپراقنىڭ 87.6پىرسەنتى لايسىلاتما تۇپراق، 7.1 پىرسەنتى قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۇپراق، 5.2 پىرسەنتىنى نەم تۇپراق. تۇپراقنىڭ تولۇق ئازوت مىقدارى 0.063%، ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.76%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 4.18 PPM، ئېرىگۈچى ئازوت تەركىبى 32.02 PPM، تېزئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 451.88 PPM.

توزولمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن بۇرۇن ئىلگىرى - كېيىن بولۇپشوتا يېزىسىغا، بازار يېزىسىغا، شەھەر ئەتراپى يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 3-ئايدىن ئېتىبارەن 2 - رايونغا تەۋە بولغان، 1958 - يىلى 8 - ئايدىن ئېتىبارەن 2- كوممۇنغا ۋە قىزىل بايراق كوممۇنىسىغا تەۋە بولغان. 1970 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن شەھەر ئەتراپى كوممۇنىسى بولغان. 1984 - يىلى 7 - ئايدا چاسا مېچىت يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 2072 ئائىلە، 9282 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 8810، خەنزۇلار463، خۇيزۇلار توققۇز، قىرغىز بىر.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزاتەۋەسىدە 10 كەنت بار. ئۇلار: باشيارباغ، يار باغ، ئايباغ يارباغ، ۋەخپە، ياڭ تىسەي، چاسا مېچىت، ئايباغ چاسا مېچىت، ياڭاقچاقار، سىدى تۇۋى، شىغىباغ كەنتىدىن ئىبارەت. 65 مەھەللىسى بار. يېزىدىكى خەلق ھۆكۈمىتى چاسا مېچىت كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىدىكى پارتكومنىڭ شۇجىسى: تۇرسۇن بورسۇق.

يېزا باشلىقى: مەھەمەت ئىيسا.

ئىقتىسادى: يېزا بويىچە 19 مىڭ 700 مو تېرىلغۇ يەر، 1900 مو باغ، 66 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

1985 - يىلى تۇرلۇك كەسىپلەرنىڭ ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 121مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.1% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمى ئىككى مىليون 858 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل - پەل كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مومىقاتى899 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىليون159 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.7% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 162 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 6970 دۈن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.7% ئاشتى. يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 123 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.8% ئاشتى. تور- ما ئېچىلىق كىرىمى 61 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 306% كۆپەيدى. 100 موتور- ماڭ ئەھيا قىلىندى. پارچە-پۈرات بولۇپ 278 مىڭ تۈپ جىرىم تېكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى216 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن196% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 13 مىڭ 900 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 136 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.3% كۆپەيدى. يېزا بويىچە 2014 ئات كۈچىگە ئىگە 51 تراكتور، 504 ئات كۈچىگە ئىگە 36 ئېنېرگىيە ماشىنىسى ، ئاپتوموبىلدىن 4ى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 36سى بار.

يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى720 مىڭ500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 505% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، تۆت ماگىزىن، توقۇز ۋاكالىتەن سې- تىش دۇكىنى بار. سېتىۋېلىشى 740 مىڭ يۈەن، سېتىشى 820 مىڭ يۈەن، پايدىسى ئۈچ مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش ، پوچتا - تېلېگراف: يېزىدا 16 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ئاددىي تاشيول بار، تاشيول كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ. پوچتا- تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفون ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش باشلانغۇچ مەك- تەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 737 سى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىز- مەتچىدىن 70ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى100 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى100 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچى- لىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 98.2 پىرسەنتكە، ئوسمۇر - بالىلارنىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 99 پىرسەنتكە، باشلار - ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 14 دوختۇر - سېستىرا، 10 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 254.70 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11 % كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 700 مىڭ 700 يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 75.49 يۈەنگە يەتتى.

(سۈن شۇبىن)

جاڭگىلىئەسكى يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: جاڭگىلىئەسكى يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شىمال تەرىپى- گە جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۆز ئارىلىق بويىچە 20 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق ۋە شەرقىي شىمال تەرىپى مەكىت ناھىيىسىگە، جەنۇب تەرىپى مۇشۇ ناھىيىنىڭ لوق يېزى-

سىغا، جايتېرەك يېزىسىغا، شىمال تەرىپى يەكەن ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى پوسكام نا - ھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 80 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 116 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 3695 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەلپۇگۈچ بويىدەكى بەلباغقا جايلاشقان، زېمىنى كەلگە، يەر شەكلى تۆز، توپا قاتلىمى قېلىن، تۇپراق مۇنبەت، يەر ئاستىسۇيى ئورنى بىر قەدەر يۇقىرى. ھازىر كىشىلەرنىڭ ئىقتىسادىي پائالىيەتلىرى قادىرلىق يارنىڭ غەربىدەكى جايلار بىلەن چەك لىنىدۇ، قادىرلىق يارنىڭ شەرقى، قارا كۆتەكىنىڭ شىمالىدەكى كەلگە جايلار ئېچىلمىش ئالدىدا تۇرماقتا. تۇپراق قىسمىنىڭ 40 پىرسەنتىسى چىملىق تۇپراق، 26.6 پىرسەنتى لايلاتما تۇپراق، 18 پىرسەنتىسى نەم تۇپراق، 14 پىرسەنتىسى قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۇپراق. بۇندىن تاشقىرى ئاز مىقداردا ساسلىق تۇپراق بار. تولۇق ئازۇت مىقدارى 0.042%، ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.63%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى PPM 1.84، ئېرىگۈچى ئا - زوت تەركىبى PPM 79.08، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى PPM 260.45.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى شوتا يېزىسىغا، تۆۋەن - كى شوتا يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 3 - ئايدىن ئېتىبارەن 3 - رايونغا تەۋە بولغان. 1958 - يىلى 8 - ئايدىن ئېتىبارەن 3 - كوممۇنىغا تەۋە بول - غان. 1970 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن جاڭگىلىئەسكى كوممۇنىسى بولغان. 1984 - يە - لى 7 - ئايدا جاڭگىلىئەسكى يېزىسى دەپ ئاتىلىشقا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 3734 ئائىلە، 15 مىڭ 62 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇر - لار 14 مىڭ 726، خەنزۇلار 336.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 17 كەنت بار. ئۇلار: يامان ئالدى، كونىشە - ھەر، يېڭىشەھەر، قارا دۆڭ، سايكېچىك، شالدىراق، ھويلا. تۆۋەنكى ھويلا، لەڭگەر، خې - نى چاقا، بازار ئېرىق، تۆگمەن چاقا، دەرۋازا قۇم، تاختا كۆۋرۈك، توغراق چاقا، باغ - ئېرىق، ئايكەنت كەنتىدىن ئىبارەت. 68 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى شالدىراق كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئېلى سىدىق.

يېزا باشلىقى: ھېبىبۇللا ھېيىت.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا قاغلىقنىڭ داڭلىق توۋار ئاشلىقى بازىسى ھېسابلىنىدۇ، دېھقانچىلىق رايونىنىڭ چارۋىچىلىقى بىر قەدەر تەرەققى تاپقان. 56 مىڭ 300 مو تېـ رىلغۇ يەر، 6400 مو باغ، 7200 مو ئوتلاق، 130 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلاقى بار.

1985 - يىلى ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون 984 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدە - كىدىن 24.1% كۆپەيدى. يېزا ئىگىلىك كىرىمى بەش مىليون 216 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئال - دىنقى يىلدىكىدىن 13.3% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 634 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇ - لاتى 21 مىليون 174 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.1% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 127 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13 مىڭ 670 داۋن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 83.9% ئاشتى. ياغلىق دانىنىڭ مو مەھسۇلاتى 139 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 181 مىڭ جىڭ

بولوپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.3% كەملىدى. ئورمانچىلىق كىرىمى 48 مىلىئ يۈەن بولوپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 585.7% كۆپەيدى. 1600 مو ئورمان ئەھيا قىلىندى. پارچە - پۈرات بولۇپ 533 مىلىئ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۇچىلىق كىرىمى 390 مىلىئ يۈەن بولوپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 306% كۆپەيدى. چارۇىنلىئ يىل ئاخىرىدىكى سانى 40 مىلىئ بولوپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.7% ئازايدى. يېزا بويىچە 2152 ئات كۈچىگە ئىگە 55 تراكتور، 989 ئات كۈچىگە ئىگە 47 ئېنېرگىيە ماشىنىسى، ئاپتوموبىلدىن ئالتىسى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 38 ى بار.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 150 مىلىئ يۈەن بولوپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.8% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات-سودا كوپېراتىپى، بەش ماگىزىن، 17 ۋاكالىتەن سېتىش نۇقتىسى بار. سېتىۋېلىشى 931 مىلىئ يۈەن، سېتىشى بىر مىليون 106 مىلىئ يۈەن، پايدىسى 12 مىلىئ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: ناھىيە بازىرىغا تۇتۇشىدىغان ئاددىي تاشيول، كەنتلەرگە تۇتۇشىدىغان 72 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتا ئاددىي تاشيول بار. پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفۇن ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1848 ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىدىن 80 ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى99پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 99 پىرسەنتكە، ئۆسمۈر - بالىلارنىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار - ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، چەت - يىراقتىكى چاچقۇم كەنتىدە داۋالاش ئورنى بار. يېزا بويىچە جەمئىي 11 دوختۇر - سېستىرا، 12 كېسەلكاردۇنتى بار. 1985 - يىلى 500 ماھىر قاتناشقان ئوغلاق تارتىشىمۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 247.85 يۈەن بولوپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12 % كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 782 مىلىئ 400 يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 51.95 يۈەنگە يەتتى.

(سۈن شۇبىن)

جايتېرەك يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: جايتېرەك يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شىمال تەرىپىگە جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۆز ئارىلىق بويىچە 11 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرقىي جەنۇب تەرىپى تۆگىچى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى بارىن يېزىسى ۋە غوجەمۇبرىق يېزىسىغا، شىمال تەرىپى جاڭگالىئەسكى يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، جەنۇبى بىلەنشىما لىنىڭ ئۆزۈنلىقى 20.5 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى ئالتە كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 97.38 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ كۆپ قىسمى شىمالدىكى يەلپۇگۈچسىمان تىندۇرما بەلبېغىغا، قىسمەن يەرـ لىرى يەلپۇگۈچ بويىدىكى بەلباغقا جايلاشقان، يەر شەكلى تۈز، توپا قاتلىمى قېلىن، يەر ئاستى سۇيى ئۇرنى پەر قەدەر يۇقىرى، كۆپ قىسىم جايلىرىدا كونا ئۆيلەر چېقىلىـسىلا يەر ئاستى سۇيى چىقىدۇ. تۇپراقنىڭ 72 پىرسەنتى لايلاتما تۇپراق، 17.5 پىرسەنتى چىمـلىق تۇپراق، 10.5 پىرسەنتى نەم تۇپراق، تۇپراقنىڭ قۇۋۇتى يۇقىرى ئەمەس، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.045%، ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.67%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركـ بى PPM 1.92، ئېرىمىكـۈچى ئازوت تەركىبى PPM 21.96، تېز ئۈنۈملۈك كالىـي تەركىبى PPM 212.12. يەتتە يەردە بۆلاق جىلغىسى بار بولۇپ، يىللىق ئېقىن مىقدارى 29 مىليـون كۇبمېتر غا يېتىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن بۇرۇن ئىلگىرى - كېيىن بولۇپشو ـ تا يېزىسىغا، تۆۋەنكى شوتا يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 3ـ ئايدىن ئېتىبارەن 3 ـ رايونغا تەۋە بولغان. 1958 ـ يىلى 8ـ ئايدىن ئېتىبارەن 3 ـ كومـ مۇنىغا تەۋە بولغان. 1970 ـ يىلنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن جايېتىرەك كوممۇنىسى بولغان. 1984 ـ يىلى 7 ـ ئايدا جايېتىرەك يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3727 ئائىلە، 15 مىڭ 421 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 15 مىڭ 291، خەنزۇلار 128.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 24 كەنت بار. ئۇلار: باش توقتاش، ئوتتۇرا توقتاش، ئاياغ توقتاش، بېلىقچى، يۇقارقى هويلا، تۆۋەنكىهويلا، بۆلمىئۆستەڭ، قومۇشدۆڭ، خالاستان، يېڭىئاۋات، توغراقلىق، جايېتىرەك، قۇمدۆڭ، باخشىبېرىق، لاۋقا باغ، لەمپە دۆڭ، لەڭگەر مەھەللىسى، پاشا مەھەللىسى، قۇمبابويى، قۇلانچە ئېرىق، سوقا مەھەللىسى، يايخانئېرىق، ئالاساي، يىلتاۋات كەنتىدىن ئىبارەت. 82 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى قازانچى كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: روزى توختى.

يېزا باشلىقى: ئىدرىس بەختى.

ئىقتىسادى: 60 مىڭ 400 مو تېرىلغۇ يەر، 6700 مو باغ، 19 مىڭ 100 مو چۆپلۈك، 5700 مو سۇ يۈزى، 168 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

1985 ـ يىلى ئومۇمىي كىرىم ئالتە مليون 10 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىـ دىن 24.5% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمى بەش مىليـون 168 مىڭ يـۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىـدىن 12.5% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 610 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 21 مىليون 457 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.7% ئاشتى. پاختىـنىڭ مو مەھسۇلاتى 115 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13 مىڭ 360 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 65.9% ئاشتى. ياغلىق دانلىنىڭ مو مەھسۇلاتى 144 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 259 مىڭ جىڭ بولـۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.6% كەمـلىـدى. ئورمانچىلىـق كىرىـمى 91 مىڭ يـۈەن بـو ـ لۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12 ھەسسە كۆپەيدى. 1400 مو ئورمان تەھيا قىلىندى، پارچە ـ پۇرات بولۇپ، 493 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 298 مىڭ يۈەن بولۇپ،

ئالدىنقى يىلدىكىدىن 232.6% كۆپەيسىدى. چارۋىسىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 29 مىڭ 500 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.6% كۆپەيدى. يېزا بويىچە 2415 ئات كۆچمىگە ئىگە 61 تراكتور، 768 ئات كۆچمىگە ئىگە 31 ئېغىرگىمە ماشىنىسى، ئاپتوموبىلدىن ئۆچى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 46 سى بار.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىسى 486 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 446% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، بەش ماگىزىن، 24 ۋاكالىتەن سېتىش نۇقتىسى بار. سېتىۋېلىشى بىر مىليون 40 مىڭ يۈەن، سېتىشى بىر مىليون 153 مىڭ يۈەن، پايدىسى 11 مىڭ يۈەن بولدى. يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايدا ھەر پەيشەنبە كۈنى بازار بولىدۇ.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: ناھىيە بازىرىغا تۇتۇشىدىغان تاشيول، كەنتلەرگە تۇتۇشىدىغان 48 كىلو مېتر ئۆزۈنلۇقتا ئاددىي تاشيول بار. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفون ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئولىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1448ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 96 سى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 88.6 پىرسەنتكە، ئۆسمۈر ـ بالىلارنىڭ مائارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار ـ ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 93.2 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 17 دوختۇر ـ سېستىرا، 35 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 241.61 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.3 كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 947 مىڭ 700 يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 61.46 يۈەنگە يەتتى. (سۈن شۇبىن)

بارىن يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: بارىن يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شىمال تەرىپىگە جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۆز ئارىلىق بويىچە سەككىز كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرەپى بېلىقچى يار ئارقىلىق چاسا مېچىت يېزىسى ۋە جايتېرەك يېزىسىغا، غەرب تەرىپى شورلۇق يار ئارقىلىق غوجىمبەردى يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى يەتمىلىقۇم يېزىسىغا، شىمال تەرىپى جايتېرەك يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ ئۇزۇنلىقى 14.5 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى ئوچ كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 27.25 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا شىمالىي قىسمىدىكى يەلپۈگۈچسىمان تەندۇرمىغا، بېلىقچى يار بىلەن شورۇقتېمى ئىبارەت ئىككى جىلغا ئارىسىدىكى تار ـ ئۇزۇن بەلباغقا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈ-

زمدن 1330 ~ 1300 مېتر كېلىدۇ ، يەر شەكلى تۈز، توپا قاتلىمى قېلىن، يەر ئاستىسۇ-يى ئورنى مۇۋاپىق. تۈپرىقىنىڭ 80 پىرسەنتى لايلاتما تۈپراق، ئاز مىقدارىدا قۇملۇق تۈپ-راق ۋە يەتكىل زەي تۈپراق بار. تۈپرىقىنىڭ قۇۋۇتىسى يۇقىرى ئەمەس، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.046%، ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.69%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور 1.76 PPM ، ئېرىكۈچى ئازوت 31.22 PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي 262.03 PPM.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى شۇتا يېزىسىغا ، تۆۋەنكى شۇتا يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 3 - ئايدىن ئېتىبارەن3 - رايونغا تەۋە بولغان. 1953 - يىلى 8 - ئايدىن ئېتىبارەن 3 - رايون ۋەلا- رايونغا تەۋە بولغان. 1954 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن3 - رايونغا تە-ۋە بولغان. 1958 - يىلى 8 - ئايدىن ئېتىبارەن3 - كوممۇنا بولغان. 1970 - يىلىنىڭ ئا-خىرىدىن ئېتىبارەن بارىسىن كوممۇنىسى بولغان. 1984 - يىلى 7 - ئايدا بارىن يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1661 ئائىلە،6514 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 6275، خەنزۇلار 229، خۇيزۇلار ئالتە، موڭغۇللار تۆت.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزىغا تەۋەسىدە 10 كەنت بار. ئۇلار: باش تاغارچىئېرىق، تۆگمەنبېشى، ئايباغ تاغارچىئېرىق، دەپتەر، كۆلئېرىق، چىلەكيار، باش بارىن، ئايباغ بارىن، ئاچا ئېرىق، ئالا سايغان كەنتىدىن ئىبارەت. 32 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى باش بارىن كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەھەممەت مەھەممەت.

يېزا باشلىقى: سەدىمەت تاھىر.

ئىقتىسادى: 24 مىڭ 500 مو تېرىلغۇ يەر، 4700 مو باغ، 172 مو ئوتلاق، 670 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

1986 - يىلى ئومۇمىي كىرىم ئۈچ مىليون 663 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى-دىن % 70 كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمى ئۈچ مىليون 26 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 45.9% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 637 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىليون ئىكە-كى مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 202 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىڭ 80 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 138.2% ئاشتى. ياغلىق دانلىنىڭ مو مەھسۇلاتى 610 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 122 مىڭ جىڭ بولدى، ئورمانچىلىق كىرىمى 17 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.4% كۆپەيدى. 200 مو ئورمان تەھ-يا قىلىندى، پارچە - پۈرات بولۇپ 360 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 110 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 214.3% كۆپەيدى. چارۋىلىنىڭ يىل ئاخىرىدى-كى سانى 12 مىڭ 800 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن4.8% كۆپەيدى. يېزا بويىچە تراك-تورىدىن ئۇنى، ئېنېرگىيە ماشىنىسىدىن ئۇنى، ئاپتوموبىلدىن تۆتى، تراكتورغا چېتىلمىدى-غان دېھقانچىلىق سايمانىدىن 30 ى بار.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: 1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى

486 مىلگ يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن16.6% كۆپەيدى. كۇنلۈكى ئۇچ مىلگ چىلگ ئون ئىشلەپچىقىرىدىغان ئون زاۋۇتىدىن بىرى، 50 كىلوۋاتلىق ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن بىرى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ئىلگ ئومۇمىي سانى 200 گە يېتىدىغان ئاساسىي قۇرۇلۇش ئەترىتىدىن ئىككىسى، كان ـ كارخانىدىن ئۈچى بار.

سودا: يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، ئۇچماگىزىن، توقۇقۇز ۋاكالىتەن سېتىش دۇككىنى بار. سېتىۋېلىنىش 600 مىلگ يۇەن، سېتىلىش 750 مىلگ يۇەن، پايدىسى ئىككى مىلگ يۇەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: ناھىيە بازىرىغا تۇتۇشىدىغان ئاددىي تاشيول، يېزا ئىچىدە كەنتلەرگە تۇتۇشىدىغان 27 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتىكى تاشيول بار، يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفون ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، ئۇچ باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 777 سى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 43 ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار ئىلگ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار ئىلگ داۋام نىسبىتى 99.6 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىلگ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى95.7 پىرسەنتكە، ئۆسمۇر ـ بالىلار ئىلگ ماارىپ ـ نى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار ـ ئوتتۇرا ياشلىقلار ئىلگساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 97.7 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، يەتتە دوختۇر ـ سېستىرا، 20 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىلگ ئوتتۇرىچە دارامىتى 335 يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 43.2% كۆپەيدى. دېھقانلار ئىلگ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 345 مىلگ 800 يۇەنگە، ھەر نوپۇسنىلگ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى53.09يۇەنگە يەتتى. (سۈن شۈەن)

غوجىئېرىق يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: غوجىئېرىق يېزىسى ناھىيە بازىرىنىلگ غەربىي شىمال تەرىپىگە جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۈز ئاردلىق بويىچە 16 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى جايتېرەك يېزىسى ۋە بارىن يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى چار باغ بازىرىغا، غەرب تەرىپى شاخاپ يېزىسىغا، غەربىي شىمال تەرىپى تىزناپ دەريالىق ئارقىلىق پوسكام ناھىيىسىنىلگ ئىككىنچى يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىلگ كەڭلىكى14كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىلگ ئۇزۇنلىقى 16 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 76 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا يەلپۈگۈچ بويىدىكى بەلباغقا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن1280～1270 مېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى تۈز، توپا قاتلىمى قېلىن، يەرئاستىسۇيى ئورنى بىرقەدەر يۇقىرى، تۇپرىقىنىلگ64پىرسەنتى لايلاتما تۇپراق، 21.4 پىرسەنتى نەمتۇپراق، 12.3 پىرسەنتى چىملىق تۇپراق، 3.2 پىرسەنتى قومۇر رەڭلىكچۆللۈك تۇپراق. تۇپرىقىنىلگ قۇۋۇتى يۇقىرى ئەمەس، تولۇق ئازوت مىقدارى0.049%، ئورگانىك ماددىلار مىقدارى0.65%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 2.05PPM، ئېرىگۈچى ئازوت تەركىبى 21.83PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 338.96PPM.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى قومۇشكەنت يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى 3- ئايدىن ئىتتىبارەن 5 - رايونغا ۋە 4- رايونغا تەۋە بولغان. 1953- يىلى 8- ئايدىن ئىتتىبارەن 4- رايونغا ۋە 1- رايونغا تەۋە بولغان. 1958- يىلى 8- ئايدىن ئىتتىبارەن 4- كومموئىغا تەۋە بولغان. 1970- يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئىتتىبارەن غوجىئېرىق كوممۇنىسى بولغان. 1984- يىلى غوجىئېرىق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 3229 ئائىلە، 13 مىڭ 612 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 12 مىڭ 981، تاجىكلار 615، خەنزۇلار 16.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 17 كەنت بار. ئۇلار: ئايباغ گۈلباغ، باش گۈلباغ، باش شورۇق، ئوتتۇرا شورۇق، ئايباغ شورۇق، باغئېرىق، باش ئاۋات، ئايباغ ئاۋات، كاسكا تۇغ، گۈلباغ، ئايباغ قايچا، ئوتتۇرا قايچا، باش قايچا، تۆگمەنبېشى، توخۇمەھەللىسى، خوتەن مەھەللىسى، دۆڭھويلا كەنتىدىن ئىبارەت. 83 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى غوجىئېرىقتا تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: ياسىن مەھەممەت.

يېزا باشلىقى: ئابدۇۋۇلى ئابدۇللا.

ئىقتىسادى: 56 مىڭ 800 مو تېرىلغۇ يەر، 4100 مو باغ، 12 مىڭ 300 مو چۆپلۈك، 156 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

1985- يىلى ئومۇمىي كىرىم بەش مىليون 259 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 35.7% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمىنىڭ مىليون 892 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 34.5% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 493 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 16 مىليون 257 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25.2% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 128 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىڭ 530 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 93% ئاشتى. يا غلىق دانلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 56 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 150 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 23.1% كەمليدى. ئورمانچىلىق كىرىمى 60 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 172% كۆپەيدى. 1400 مو ئورمان ئەھيا قىلىندى، پارچە - پۈرات بولۇپ 392 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 165 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 43.5% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 26 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل - پەل كۆپەيدى. يېزا بويىچە 1337 ئات كۈچىگە ئىگە 28 تراكتور، 768 ئات كۈچىگە ئىگە 31 ئېنېرگىيە ماشىنىسى، ئاپتوموبىلدىن ئۆچى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 46 سى بار.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 137 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات-سودا كوپېراتىپى، ئۈچماگىزىن، 16 ۋاكالىتەن سېتىش دۇكىنى بار. سېتىۋېلىشى 704 مىڭ يۈەن، سېتىشى 880 مىڭ 400 يۈەن، پايدىسى 400 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: ناھىيە بازىرىغا تۇتۇشىدىغان ئاددىي تاشيول، يېزا

ئىچىدە كەتلەرگە تۇتۇشىدىغان 28 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتىكى تاشيول بار. يېزىدا پوچتا-تېلېگراف پونكىتى بار. تېلېفون ۋە پوچتا يولى كەتلەرگە تۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماۋارىپ: سەھىيە: بىر تۇتتۇرا مەكتەپ، ئالتە باشلانغۇچ مەكتەپ، تۇتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ تۇقۇغۇچىسىدىن 1797 سى، تۇقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 74 ى بار. تۇقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.7 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى تۇقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 99 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ تۇقۇغۇچىلىرىنىڭ تۇقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 93.9 پىرسەنتكە، ئۆسمۈر ـ بالىلارنىڭماۋارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار ـ ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 92.8 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، سەككىز دوختۇر ـ سېستىرا، 24 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 313.50 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.2% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئاماناسەت پۇلى 537 مىڭ500 يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئاماناەت پۇلى39.50 يۈەنگە يەتتى.(سۇن‌شۈبىن)

شاخاپ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: شاخاپ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمال تەرىپىگە جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىدا تۈز ئارىلىق بويىچە 14 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى غوجىمۇبرىق يېزىسى ۋە چارباغ بازىرىدا، غەربىي جەنۇب تەرىپى يىلقىچى يېزىسىغا، شىمال تەرىپى تىزناپ دەريالىق ئارقىلىق پوسكام ناھىيىسىنىڭ تۇغچى يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 16 كىلومېتر، شەرقىي بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى ئالتە كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 64 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ كۆپ قىسمى شىمالىي قىسمىدىكى يەلپۈگۈچسىمان تىمىدۇرما بەلۋىغا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1376 ~1300 مېتر كېلىدۇ. تۆت كەنت يەلپۈگۈچ بويىغا جايلاشقان. تۇپراقنىڭ 56.7 پىرسەنتى لايلاتما تۇپراق، 32.3 پىرسەنتى نەم تۇپراق، 11 پىرسەنتى قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۇپراق. ئۇندىن تاشقىرى، ئىنتايىن ئاز مىقداردا چىملىق تۇپراق بار. تۇپراقنىڭ قۇۋۇتى يۇقىرى ئەمەس، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.054%، ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.72%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 1.9PPM، ئېرىگۈچى ئازوت تەركىبى 37.21PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 352.56PPM.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى قومۇشكەنت يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950ـ يىلى 3ـ ئايدىن ئېتىبارەن 5ـ رايونغا تەۋە بولغان، 1958ـ يىلى 8ـ ئايدىن ئېتىبارەن كـ كومموئىغا تەۋە بولغان. 1970ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن شاخاپ كومموئىسى بولغان،1984ـ يىلى 7ـ ئايداشاخاپ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەت‌تەركىبى‌نوپۇسى: يېزا بويىچە 2209 ئائىلە، 12 مىڭ نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 11 مىڭ 521، خەنزۇلار 219، تاجىكلار 146، خۇيزۇلار 114، دۇڭشيانگزۇلار 15.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: شاخاپ، تۇڭمەنبېشى، يېڭىباغ، يېڭىيار، داۋغان، باش داۋغان، بوستان قومۇش، تۆگەلەس، لەڭگەر باغ، بۇلاق، غانـ

چى، تۆۋەن توقاي، توغراق، يۇقارقى توقاي، چىۋا، ئارالباغ، ئوتاقچى، توغراق كەنتىدىن ئىبارەت. 77 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى يېڭىيار كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: دۇلۇ شياۋمىن.

يېزا باشلىقى: جېلىل ئاقىل.

ئىقتىسادى: 49 مىلۇ 600 مو تېرىلغۇ يەر، سەككىزمىلۇ مو باغ، 60 موچۆپلۈك، 109 مىلۇ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

1985 - يىلى ئومۇمىي كىرىم تۆت مىليون 606 مىلۇ 700 يۈەن بولۇپ ئالدىنقى يىلدىن 8% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمى ئىككى مىليون 264 مىلۇ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.2% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مەھسۇلاتى 479 جىلۇ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 16 مىليون 230 مىلۇ جىلۇ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.4% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 105 جىلۇ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىلۇ 460 دۇن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 46.3% ئاشتى. ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 211 مىلۇ جىلۇ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.7% ئازايدى. ئورمانچىلىق كىرىمى 51 مىلۇ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 131.8% كۆپەيدى. 800مو ئورمان ئەھيا قىلىندى، پارچە - پۈرات بولۇپ 370 مىلۇ تۆپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 119 مىلۇ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.3% كۆپەيدى. چارۋا مىلۇ يىل ئاخىرىدىكى سانى 23 مىلۇ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.4% كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپكە رىمى 10 مىلۇ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىنىڭ 17% نىلا ئىگىلىدى. يېزا بويىچە 2278 ئات كۈچىگە ئىگە 62 تراكتور، 1960 ئات كۈچىگە ئىگە 90 ئېنېرگىيە ماشىنىسى، ئاپتوموبىلدىن تۆتى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمانلىرىدىن 44ى، سۇغىرىغانلىقى 45 كىلوۋات كېلىدىغان ئېلېكتر ئىستانسىلىرىدىن ئىككىسى بار.

يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 132 مىلۇ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 171.8% كۆپەيدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، تۆت ماگىزىن، 17ۋاكالىتەن سېتىش دۇكىنى بار، سېتىۋېلىشى بىر مىليون 154 مىلۇ يۈەن، سېتىشى بىر مىليون 222 مىلۇ يۈەن، پايدىسى 700 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف : ناھىيە بازىرىغا تۆتۈشىدىغان ئاددىي تاشيول، يېزا ئىچىدە كەنتلەرگە تۆتۈشىدىغان 38 كىلومېتر تۈزۈنلۇقتىكى تاشيول بار. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفون، پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1524ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىدىن 77 سى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 99 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 81.3 پىرسەنتكە، ئۆسمۈر - بالىلارنىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار - ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 94 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، توققۇز دوختۇر - سېستىرا، 10 كېسەلكارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 243 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 665 مىلۇ 600 يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 55.40 يۈەنگە يەتتى.(سۈن شۆبىن)

يىلقىچى يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: يىلقىچى يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمالىغا جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۆز ئارىلىق بويىچە 20 كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرەپى شاخاپ يېزىسى ۋە ناھىيىلىك باغۋەنچىلىك مەيدانىغا، غەربىي جەنۇب تەرەپى چىڭان يېزىسىغا، جەنۇب تەرەپى تىزناپ دەرياسى ئارقىلىق سايباغ يېزىسىغا، شىمال تەرەپى پوسكام ناھىيىسىنىڭ تۇغچى يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئوتتۇرىلىقى 35 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 25 كىلومېتر. ئومۇمىي يەر مەيدانى 412.5 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ كۆپ قىسمى شىمالىي قىسمىدىكى يەلپۇگۈچسىمان تىنىدۇرمىغا جايلاشقان، «1- ئىيۇل» ئۆستەڭلىنىڭ جەنۇب تەرىپى كەڭلىكى 15 كىلومېتر كېلىدىغان ساي، «1-ئىيۇل» ئۆستەڭلىنىڭ شىمال تەرىپى بوستانلىق، گەرچە يەر شەكلى تۆز بولسىمۇ، لېكىن توپا قاتلىمى ناھايىتى نېپىز ھەمدە تاربلاش ھالدا كىچىك ياپا بويىچە ساي بار. شىمالىي قىسمىدىكى ئىككى كەنت يەلپۇگۈچ بويىدىكى بۇلاق سۇيى چىقىپ تۇرىدىغان بەلباغقا جايلاشقان. تۇپراق نىمنىڭ 51.8 پىرسەنتى قۇملۇق تۇپراق، 21.7 پىرسەنتى لايلاتما تۇپراق، 20.6 پىرسەنتى قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۇپراق، 5.6 پىرسەنتى نەم تۇپراق، بۇندىن تاشقىرى، تاز مىقدارىدا چىملىق تۇپراق بار. تۇپراقنىڭ قۇۋۇنتى بىر قەدەر تۆۆەن، تولۇقتاروت مىقدارى 0.053%، ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.66%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 3.27PPM، تېز ئۈنۈملۈك پوتاسسىي تەركىبى 29.15PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 348.87PPM.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: تازادلىقتىن ئىلگىرى قومۇشكەنت يېزىسىغا تەۋە بولغان. تازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى 3- تايدىن ئېتىبارەن 5- رايونغا تەۋە بولغان. 1958- يىلى 8- تايدىن ئېتىبارەن 5- كومموزنىغا تەۋە بولغان. 1970 - يىلىنىڭ تاخىرىدىن ئېتىبارەن يىلقىچى كوممۇنىسى بولغان، 1984- يىلى 7- تايدا يىلقىچى يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەت تەركىۋى نوپۇسى: 2204 تاتار، 8643 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 8380، خەنزۇلار 231، خۇيزۇلار 27، دۇڭشيانىزۇلار بەش، باشقا مىللەت نوپۇسىدىكىلەر بەش.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 15 كەنت بار. ئۇلار: لەڭگەر، سايۇۋاس، ئېقمن بويى، كاپا، باش لايقا، تاياغ لايقا، چوڭ ئېرىق، تۆمۈر باغ، يىلقىچى، شاماللباغ، باش سېرىق تاتا، سېرىق تاتا، تاياغ سېرىق تاتا، سايئىچى، تازغان كەنتىدىن ئىبارەت 66 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى يىلقىچى كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: تۇرسۇن مەھەممەت ئېيسا.

يېزا باشلىقى: تۇردى ئەخمەت.

ئىقتىسادى: 39 مىڭ 700 مو تېرىلغۇ يەر، 6500 مو باغ، 39 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

ئومۇمىي كىرىمى ئۈچ مىليون 583 مىڭ يۈەن بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 21.4%كۆ-

پەيدى. يېزا ئىگىلىك كىرىمى ئۈچ مىليون 257 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.7% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 409 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىليون 592 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.4% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 111 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 8440 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 50.9% ئاشتى. ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 283 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.4% ئاشتى. ئورمانچىلىق كىرىمى 28 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 221.8% كۆپەيدى. 500 موئورمان ئەھىيا قىلىندى، پارچە-پۈرات بولۇپ 139 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 146 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 111.6% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 19 مىڭ 200 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.7% كۆپەيدى. يېزا بويىچە 1378 ئات كۈچىگە ئىگە 32 تراكتور، 1960 ئات كۈچىگە ئىگە 90 ئېنېرگىيە ماشىنىسى، ئاپتوموبىلدىن ئالتىسى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 36 سى بار.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 147 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 161% كۆپەيدى. 40 ئائىلىلىك دېھقان 190 مىڭ يۈەن مەبلەغ توپلاپ، 500 مىڭ يۈەن پۇل قەرز ئېلىپ، شېغىل خىش، ئاق سېمونت ئىشلەپچىقىرىدىغان بىنا كارلىق ماتېرىيال للىرى كارخانىسى قۇردى. كارخانا شۇ يىلى قۇرۇلۇپ، شۇ يىلى ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلدى، يىلىغا 180 - نومۇرلۇق شېغىل خىشتىن 15 مىليونى، 20 تونىنا ئاق سېمونت ئىشلەپچىقىرىدىغانلىقى مۆلچەرلەندى.

سودا: يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، ئۈچ ماگىزىن، 14 ۋاكالىتەن سېتىش دۇككىنى بار. سېتىۋېلىشى 494 مىڭ يۈەن، سېتىشى 524 مىڭ يۈەن، پايدىسى300 يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: ناھىيە بازىرىغا تۇتۇشىدىغان ئاددىي تاشيول، يېزا ئىچىدە كەنتلەرگە تۇتۇشىدىغان 28 كىلومېتر ئۆزۈنلۈقتىكى ئاددىي تاشيول بار. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفۇن ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1233 ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىدىن 41 ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 98.7 پىرسەنتكە، ئۆسمۈر-بالىلارنىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار - ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقىنى تۈگىتىش نىسبىتى 94.5 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، يەتتە دوختۇر - سېستىرا، سەككىز كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 212.18 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.9% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى300 مىڭ يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 34.70 يۈەنگە يەتتى. (سۈن شۇبىن)

سايباغ يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: سايباغ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۈز ئارىلىق بويىچە 11 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپىدە، ئۈستىگى ئارقىلىق يېتىملىقۇم يېزىسىغا، شىمال تەرىپى 1 - ئىمىۋل ئۈستىگى ئارقىلىق

چارباغ بازىرىغا، جەنۇب تەرەپى كۆكيار يېزىسىغا، غەرب تەرەپى تىزناپ دەرياسى، تا ـ مۇتلۇق ساي تارقىلىق يىلقىچى يېزىسى ۋە چىپان يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 30 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى سەككىز كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 116 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ يەر شەكلى بىر قەدەر مۇرەككەپ، جەنۇبىي قىسمى دەريا ئەگمىدىكى يەلەمپەيلىك جايلار بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1700 ـ 1600 مېتر كېلىدۇ. ئوتتۇرا قىسمى تاغ ئېتەكلىدىكى شېغىللىق بەلباغ، شىمالىي قىسمى بوستانلىق بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1400 ـ 1300 مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلىنىڭ ئۇرلىشى ـ پەسىيىشى بىر قەدەر چوڭ، توپا قاتلىمى بىر قەدەر لېپىز، تۇپراق قىنىنىڭ 60 پىرسەنتىلايلا تىنچ تۇپراق، 21 پىرسەنتى قۇمۇر رەڭلىك چۆللۈك تۇپراق، 19 پىرسەنتى نەم تۇپراق. تۇپراق قىنىنىڭ قۇۋۇشتى يۇقىرى ئەمەس، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.052%، ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.72%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 3.72PPM، تېز ئېرىگۈچى ئازوت تەركىبى 18.24PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 230.07PPM.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى قومۇشكەنت يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 3 ـ ئايدىن ئېتىبارەن بىرقىسمى 2ـ رايونغا، بىر قىسمى 4ـ رايونغا تەۋە بولغان. 1970 ـ يىلنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن سايباغ كومۇنىسى بولغان. 1984 ـ يىلى 7 ـ ئايدا سايباغ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 3122 ئائىلە، 12 مىڭ 582 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 12 مىڭ 420، خەنزۇلار 162.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 20 كەنت بار. ئۇلار: ئۆزۈملۈك، قازانچى، باش ئوردا بېغى، ئايباغ ئوردا بېغى، دۆ، كالتا چاسمۇق، ھويلا كەنتى، ئايكەنت، داخانلا، تا ـ ياغ قۇچچى، ساي چاقا، باش قۇچچى، توغرال، ئايباغ توغرال، باش توغرال، قارا تاش، سايباغ، سايات، كۆپچى، ياقا ساي كەنتىدىن ئىبارەت. 91 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى سايباغ كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: چېنك چۈنفۇ.

يېزا باشلىقى: قېيىۋم بارات.

ئىقتىسادى: 43 مىڭ 400 مو تېرىلغۇ يەر، 95 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون 876 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 44.4% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمى تۆت مىليون 518 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.4% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 538 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىليون 943 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.9% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 118 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىڭ 520 دۇن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 36.7% ئاشتى. ياغلىق دانلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 239 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 406 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلـ دىكىدىن 5.8% كەملىدى. بۇ يېزا ياڭاق ئىشلەپچىقىرىدىغان داڭلىق رايون بولۇپ، ھازىر 16 مىڭ 120 تۈپ ياڭاق دەرىخى بار، بۇنىڭ ئىچىدە 100 يىلدىن ئاشقان چوڭ دەرەخلەردىن

4800 تۇپ بار. يىلىغا 250 تونىنا ياغاچ ئىشلەپچىقىرىلىدۇ. ياغاچنىڭ ئۆزى چوڭ، پوس - تى تېپىز، مېغىزىنى ئېلىش ئوڭاي بولۇپ، ھەقلەر قەغەز پوستلۇق ياغاچ دەپ ئاتىشىدۇ. بۇ، ئىستېمالچىلارنىڭ قارشى ئېلىشىغا چوڭقۇر ئېرىشكەن. ئورمانچىلىق كىرىمى 21 مىڭ يۆەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.7% كۆپەيدى. 1300 مو ئورمان ئەھيا قىلىنىدى، پار- چە - پۈرات بولۇپ 348 مىڭ تۇپ جىرىم تەكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 119 مىڭ يۆەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 67.6% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 25 مىڭ 600 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.2% كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپكىرىمى توق - قۇز مىڭ يۆەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن13پىرسەنتىنى ئىگىلىگەنلىكىنى ما - شىنىلاشتۇرۇش ئىشلىرى يېڭى تەرەققىياتقا ئېرىشتى. يېزا بويىچە 1378 ئات كۈچىگە ئە- گە 32 تراكتور، 1960 ئات كۈچىگە ئىگە 90 ئېنېرگىيە ماشىنىسى، ئاپتوموبىلدىن ئالتىسى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 36 سى بار.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: كىرىمى 145 مىڭ يۆەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 107% كۆپەيدى. سېمېنچا نىلىقى 640 كىلوۋاتقا ئىگە سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن بەرى بار.

سودا: يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، تۆت ماگىزىن، 19 ۋاكالىتەن سېتىش دۇكى- كىنى بار. سېتىۋېلىنىش 674 مىڭ 600 يۆەن، سېتىش 806 مىڭ 400 يۆەن، پايدىسى بىر مىڭ يۆەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: يېزىدا ناھىيە بازىرىغا تۇتۇشىدىغان ئاددىي تاش- يول بار، يېزا ئىچىدە كەنتلەرگە تۇتۇشىدىغان 52 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتىكى ئاددىي تاش- يول بار. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفون ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، يەتتە باشلانغۇچ مەك- تەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1682 سى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىز- مەتچىدىن 71ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى100پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى98.7پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى- نىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى97.7پىرسەنتكە، ئۆسمۈرلەر بالىلارنىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇ- رۇش نىسبىتى 100پىرسەنتكە، باشلار-ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبە- تى 93.5پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 11 دوختۇر- سېستىرا، سەككىز كېسەلكارى- ۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلىھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامەتى 235 يۆەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 44.4% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 350 مىڭ 900 يۆەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى27.90 يۆەنگە يەتتى. (سۈن شۇبىن)

يېتىملىققۇم يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: يېتىملىققۇم يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەرب تەرىپىگە جايە- لاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۇز ئارىلىق بويىچە بىر كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى شوتا ئۆستىگى ئارقىلىق تېتىر يېزىسىغا، قاغىلىق بازىرىغا، جەنۇب تەرىپى موڭغات سېپى

ئارقىلىق كۆكيار يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ياردىن يېزىسىغا، چاسا مېچىت يېزىسىغا، غەرب تەرىپى چارباغ بازىرىغا، غەربىي جەنۇب تەرىپى سايباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 24 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى ئالتە كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 101.5 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا شىمالىي قىسمىدىكى يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرلىرى بەلبەغا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1700 ~ 1350 مېتر كېلىدۇ، ئۇنىڭ جەنۇب تەرىپى 15 كىلومېتر كەڭلىكتىكى تاغ ئېتىكىدىكى شېغىللىق بەلباغ، ئوتتۇرا قىسمى توپا قاتلىمى بىر قەدەر نېپىز يەر، شىمالىي قىسمى مۇنبەت ئېتىز لىق. تۇپراق نەملىنىشى 78.9 پىرسەنتى لايلا تما تۇپراق، 18.5 پىرسەنتى قوڭۇر رەڭ-لىك چۆل تۇپراق. تۇپراق نەملىنىشى قۇۋۇتىي يۇقىرى گەمەس، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.047%، ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.75%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 4.73PPM، ئېتىز-گۆچى ئازوت تەركىبى 21.1PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 228.49PPM.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى شوتا يېزىسىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 3 - ئايدىن ئېتىبارەن ئايرىم - ئايرىم ھالدا 2 - رايونغا، 4 - رايونغا تەۋە بولغان. 1958 - يىلى 8 - ئايدىن ئېتىبارەن 2 - كومۇنغا، 4 - كومۇنغا تەۋە بولغان. 1970 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن يېتىملىقلار كومۇنىسى بولغان. 1984 - يىلى 7 - ئايدا يېتىملىقلار يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 4668 ئائىلە، 20 مىڭ 143 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇر-لار 19 مىڭ 66، خەنزۇلار 921، ئۆزبېكلەر 67، خۇيزۇلار 89.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 28 كەنت بار. ئۇلار: تاللىق، سىيەك، ھەيران-باغ، ئالمىلىق، چاسۇق، تاملىق، يالغۇزباغ، ئېرىقبويى، ئارىش، قارا يۇلغۇن، سىدە، باش يالغاچچى، ئايباغ يالغاچچى، قۇمئېرىق، كەنتئېرىق، يېتىملىقۇم، لايباغ، كاسكا ئېرىق، گۈل-باغ، چاجالاق، قوغۇنچىئېرىق، ئايدىڭكۆل، دەمى، قىرتاش، دەپسەك، تۆۋەن قۇچچى، قۇچچى، سايى لەڭگەر كەنتىدىن ئىبارەت. 122 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى يېتىملىقۇم كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ ئۇچىسى: ئىدرىس ئۆر.

يېزا باشلىقى: نۇرمەھەممەت ۋەلى.

ئىقتىسادى: 58 مىڭ 700 مو تېرىلغۇ يەر، 10 مىڭ 500 مو باغ. 149 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىمى سەككىز مىليون 589 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.5% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىك كىرىمى يەتتە مىليون 350 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.6% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 802 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 25 مىليون 585 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.3% ئاشتى. پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 117 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 17 مىڭ 490 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 30.6% ئاشتى. يا غلىق دانىنىڭ مو مەھسۇلاتى 137 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 247 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل-پەل ئاشتى. ئورمانچىلىق كىرىمى 104 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 136% كۆ -

پەيدى. 2300 مو ئورمان ئەھيا قىلىندى، پارچە - پۈرات بولۇپ 110 مىلك تۈپ جەرىمە تە- كىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 262 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 184.8% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 30 مىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.4% كۆپەيدى، چارۋا سەمرىتىدىغان يەككە ئائىلىدىن 274 ى بار بولۇپ، 1665 قوي، 136 كالا سەمرىتىپ، 70 مىلك كىلوگرام توۋار كۆش بىلەن تەمىن ئەتتى. قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 364 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 60% كۆپەيدى. يېزا بويىچە 4423 ئات كۆچمىگە ئىگە 108 تراك- تور، 2325 ئات كۆچمىگە ئىگە 195 ئېنېرگىيە ماشىنىسى، ئاپتوموبىلدىن ئولى، تراكتورغاچە- تىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 151ى بار.

1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرى 206گە، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 1119 غايەتتى، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى بىر مىليون 603 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1%-101 كۆپەيپ، ئومۇمىي كىرىمىنىڭ18.8 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. دېھقانلار مەبلەغ توپ- لاپ قۇرغان كونسېرۋا، يېمەكلىكلەر زاۋۇتىنىڭ مەھسۇلاتلىرى شىزاڭنىڭ ئالىي ئولايىتىگە ئاپىرىپ سېتىلدى.

سودا: يېزىلىق تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، تۆت ماگىزىن، 25 شۆبە دۇككان بار. سېتىۋېلىشى بىر مىليون 349 مىلك 900 يۈەن،سېتىشى بىر مىليون 881 مىلك 600 يۈەن، پايدىسى ئىككى مىلك يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: ناھىيە بازىرىغا تۆتۈشىدىغان تاشيول، يېزا ئىچىدە كەنتلەرگە تۆتۈشىدىغان 50 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتىكى ئاددى تاش يول بار. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار. تېلېفون ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 2393 ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىدىن 143 ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى100 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار نىڭ داۋام نىسبىتى 99.5 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى96.5 پىرسەنتكە، ئوسمۇر - بالىلار نىڭ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار - ئوتتۇرا ياشلىقلار نىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 93.5 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 21 دوختۇر - سېستىرا، 30 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 265 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.5% كۆپەيدى. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 974 مىلك 800 يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 48.39 يۈەنگە يەتتى. (سۈن شۇبىن)

ئۇششاقباش يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئۇششاقباش يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇب تەرىپىگەجايلاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۈز ئارىلىق بويىچە 53 كىلومېتر كېلىدۇ، شەرق تەرىپى مۇشۇ ناھىيىنىڭ لوق يېزىسىغا ۋە خوتەن ۋىلايىتىگۇما ناھىيىسىنىڭ سانجۇ يېزىسىغا،غەرب ۋە غەربىي جەنۇب تەرەپلىرى كۆكيار يېزىسىغا، شىمال تەرىپى تېتىر يېزىسىغا، بەشئېرىق يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبىي بىلەن شىمالنىڭ ئوزۇنلىقى 120 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەر-

يىنىلىق كەڭلىكى 25 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 2312 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا دىنلىق زىمىنى كەلگەن، يەر شەكلى مۇرەككەپ، دېھقانچىلىق رايونى تاغ ئارىسىدىكى ئويمانلىقتا بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 2000～1700 مېتر كېلىدۇ. ئوتتۇرا قىسمى دېڭىز يۈزىدىن 3500～2000 مېتر كېلىدىغان ئوتتۇرا تاغلىق بەلباغ، جەنۇبىي قىسمى دېڭىز يۈزىدىن 3500 مېتردىن ئارتۇق كېلىدىغان ئېگىز تاغلىق بەلباغ. سۇغەت مۇزلىقى بىلەن گەن مۇزلىقىنىڭ ئېگىز يېرى دېڭىز يۈزىدىن5800 مېتر كېلىدۇ. بۇ يەر قاغلىقىنىڭ ئاساسلىق دەريالىرى بولغان تىزناپ دەريالىرى ۋە ئۇلۇغ ئۆستەڭ دەريالىرىنىڭ مەنبەسى.

كىلىماتىنىڭ تىك پەرقى بىر قەدەر چوڭ، تاغ ئارىسىدىكى ئويمانلىق (دېڭىز يۈزىدىن 2000 مېتر كېلىدۇ) تا يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 9.8℃، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 6.8℃-، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 21℃، ھۆل-يېغىن مىقدارى 100mm～70، قىراۋسىز مەزگىل 200 كۈن. ئوتتۇرا تاغلىق بەلباغ (دېڭىز يۈزىدىن 3000 مېتر كېلىدۇ) دا يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 4.7℃ ئەتراپىدا، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 9.8℃ -، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا15.4℃، ھۆل - يېغىن مىقدارى 400mm～350. ئېگىز تاغلىق بەلباغ (دېڭىز يۈزىدىن 4000 مېتركېلىدۇ) دا يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 1.5℃ -، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 14.5℃ -، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 9.9℃ بولدى. دېڭىز يۈزىدىن 4500 مېتر كېلىدۇ. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 4.9℃ -، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 16.1℃ -، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 7.1℃ بولدى. توپراق-نىڭ55.6پىرسەنتى لايلا تما توپراق،39.3پىرسەنتى قوڭۇر ئەلۋەك چۆللۈك توپراق، 4.7 پىرسەنتى چىملىق توپراق، ئوندىن تاشقىرى، ئازمىقدار دانەم توپراق بار. توپرىقىنىڭ قۇۋۇتى يۇقىرى ئەمەس، تولۇق ئازوت مىقدارى0.046%، ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى0.72%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 1.56PPM، ئېرىگۈچى ئازوت تەركىبى 25.72PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 298.44PPM.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى ئۇششاقباش يېزىسى بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 3 - ئايدىن ئېتىبارەن 7 -، رايون بولغان، 1958 - يىلى 8 - ئايدىن ئېتىبارەن 7 - كوممۇنا بولغان، 1970 - يىلنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن ئۇششاقباش كوممۇنىسى بولغان، 1984 - يىلى 7-ئايدا ئۇششاقباش يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋەنوپۇسى: 4482 ئائىلە، 19مىڭ 422 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇر-لار 19 مىڭ 253، خەنزۇلار 112، قىرغىزلار 32.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە26 كەنت بار. ئۇلار: ھەسەنيار، ئۆۋەن زۇڭلاك، زۇڭلاك، ئايكەنت، ئاياغ كەڭساي، باش كەڭساي، تاملىق، كاتاك، چوڭقۇر ئېغىل، باش چوڭقۇر ئېغىل، تەس، يۇقىرى چاقا، يار بېشى، ئۇششاقباش، توزاقچى، يىمس، ياۋۇس، بۇناق، قاخشال، شور مەھەللە، كاپا، ھۆلئېرىق، ساي يەر، ئارپا ئېگىز، ئاقچىغ، ئاياغ يېزىلۇق كەنتىدىن ئىبارەت.110 مەھەللە، بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى يار بېشى كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى ئېمەت توختى نەزەر.

يېزا باشلىقى: ئىبىسا مۇسا.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا دېھقانچىلىقنى ئاساس قىلىپ، دېھقانچىلىق بىلەن چارۋىچىلىقنى بىر لەشتۈرىدۇ. 80 مىڭ500 مو تېرىلغۇ يەر،9800 مو باغ، بىر مىليون 559 مىڭ مو ئوتلاق بار.

1985 ـ يىللىق ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 497 مىڭ 300 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 53.2% كۆپەيدى.

دېھقانچىلىق كىرىمى تۆت مىليون 518 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.4% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مومىھسۇلاتى 304 جىڭ، ئومۇمىي مىقدارى 16 مىليون 734 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% ئاشتى. ياغلىق دان ئومۇمىي مىقدارى 580 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25.3% ئاشتى. ئورمانچىلىق كىرىمى 119 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.1% كۆپەيدى. 2300 مو ئورمان ئەھيا قىلىندى، پارچە- پۈرات بولۇپ 324 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 597 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 82.6% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 80 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل ـ پەل كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 123 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى بىلەن تەڭلەشتى. يېزا بويىچە تراكتورىدىن 82 سى، ئېنېرگىيە ماشىنىسىدىن 88 ى، ئاپتوموبىلىدىن ئونى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 73 ى بار.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 734 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.6% كۆپەيدى. ئاساسلىقى بىناكارلىق ماتېرىيالىرى ۋە بىناكارلىقتىن ئىبارەت. بۇندىن تاشقىرى، سېمىچانلىقى 137 كىلوۋات كېلىدىغان سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن ئۇچى بار. يېزا بويىچە 14 كەنت توك ئىشلىتىدىغان بولدى.

سودا: يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، تۆت ماگزىن، 26 شۆبە دۇكان بار. 1985ـ يىللىق سېتىۋېلىشى963 مىڭ يۈەن،سېتىشى بىر مىليون62 مىڭ يۈەن، پايدىسى سەككىز مىڭ يۈەن بولدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: ناھىيە بازىرىغا تۈتۈشىدىغان تاشيول بار. كۆنئاـ رلاپ ئاپتوبوس قاتنايدۇ. يېزا ئىچىدە كەنتلەرگە تۈتۈشىدىغان 113 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقـ تىكى ئاددىي تاشيول بار. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكتى بار، تېلېفۇن ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتـتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 2746 سى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىـن 119 ى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى99.5 پىرسەنتكە، مەكـتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى100 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى97.9 پىرسەنتكە، ئۆسمۈرـبالىلارنىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسـبىتى100 پىرسەنتكە، ياشلارـئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 17 دوختۇر ـ سېستىرا، 30 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۈرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 169 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.3% كۆپەيدى. 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن ئىككىسى بارلىققا كەلـدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 447 مىڭ 700 يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇـرىچە ئامانەت پۇلى 23.05 يۈەنگە يەتتى.

ئاساره-ئەتىقىلىرى: بۇ يېزىنىڭ تەس كەنتىدىكى مودان بۇتمۇرخان دېگەن جايدا بۇدـدا دىنىنىڭ كونا ئورنى بار.

زۇلالاقكه نتمدىكى زۇلالاق مازارلىق جەنۇبىي شىنجاڭدا خېلى نامى بار . قىيالار تىك، سۇزۇك بۇلاق سۇلىرى ئۇچقاندەك ئېقىپ چۈشىدۇ، قىياغا چوڭلىقى چاقتەك كېلىدىغان «شىپالىق بۇلاق» دېگەن خەنزۇچە خەت ئويۇلغان، 400 يىل بولغان تۆت تۈپ قەدىمكى سۆگە تلىق دېنا مېتىرى بىر مېتر دىن ئاشىدۇ. دەرەخلىك تېنى نەچچە قېتىم يېرىلىپ يەرگە چۈشۈپ يىلتىز تارتقاندىن كېيىن يەنە كۆتۈرۈلگەن، ئۇزىلىق ئەگرى - بۈگرىلىكى 50 مېتر دىن ئاشىدۇ. (سۈن شۇبەن)

كۆكيار يېزىسى

جۇغرافىيەلىك ئەھۋالى : كۆكيار يېزىسى ناھىيە بازىرىدىن جەنۇب تەرەپكە جايلاشقان بولۇپ ، ناھىيە بازىرىغا تۈز ئاردىلىق بويىچە 54 كىلومېتر كېلىدۇ . غەرب تەرەپى چېپان يېزىسىغا ، شەرق تەرەپى ئۇششاقباش يېزىسىغا ، جەنۇب تەرەپى خالاستان دەريا سى ئارقىلىق شىخشۇ يېزىسىغا ، شىمال تەرەپى تېتىر يېزىسى ، يىتمىلىقۇم يېزىسى ۋە سايباغ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ . جەنۇبى بىلەن شىمالىدىكى ئۇزۇنلۇقى 75 كىلومېتر ، شەرقىي بىلەن غەربىدىكى كەڭلىكى 60 كىلومېتر ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 3662.5 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ .

بۇ يېزا ئوتتۇرا قىسىمدىكى ئوتتۇرا تاغلىق بەلباغقا جايلاشقان بولۇپ ، دېڭىز يۈزىدىن 3500 ~ 2000 مېتر كېلىدۇ . تاغ تۈزۈلۈشىنىڭ ئۆزگىشى - پەسىيىشى بىر قەدەر زور، لېكىن ، كېسىلمىشى نىسبىي هالدا بىر قەدەر يەكتىل ، تاغ چوقىلىرى روشەن ، تاغ ئۈستى يۇپ - يۇمىلاق ، ئادەتتە ناھايىتى قېلىن توپا قاتلىمى بار ، يەر قىيا پېتى كۆپ خىل ، هەم ئېگىز تاغ ، جىلغىلار ، هەم دەريا ئەگىمى ، پەلەمپەيلىك يەرلەر بار . تۆپرىقمىنىڭ 94.7 پىرسەنتى لايلاتما تۆپراق ، 4.4 پىرسەنتى قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۆپراق . تۆپرىقمىنىڭ قۇۋۇشتى يۇقىرى ئەمەس ، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.046%، ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.7% ، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 3.82 PPM ، ئېرىگۈچى ئازوت تەركىبى 23.36 PPM ، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 375.24 PPM.

كىلىماتىنىڭ تىك پەرقى بىر قەدەر چوڭ . يېزىلىق هۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايدا يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 9.8℃ ، بىر يىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 6.8℃، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 9.1℃ ، $\geqslant 0^{\circ}$ دىكى جۇغلانما تېمپېراتۇرا 4000℃ ، يىللىق ئوتتۇرىچە هۆل - يېغىن مىقدارى 100mm بولدى .

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى : غەربىي خەن دەۋرىدە كۆكيار بەگلىكىنىڭ خوجى جىلغىسى بولغان ، چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە كۆكيار يېزىسى بولغان ، مىنگو دەۋرىدە كۆكيار يېزىسى بولغان . ئازادلىقتىن كېيىن ، 1950 - يىلى 3 - ئايدىن ئېتىبارەن 7 - رايونغا تەۋە بولغان . 1955 - يىلى 5 - ئايدىن ئېتىبارەن 6 - رايون بولغان ، 1958 - يىلى 8 - ئايدىن ئېتىبارەن 6 - كومىۋنا بولغان ، 1970 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن كۆكيار كومىۋنىسى بۆلۈنگەن ، 1984 - يىلى 7 - ئايدا كۆكيار يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن .

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى : 3130 ئائىلە ، 13 مىڭ 316 نوپۇس بار ، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 12 مىڭ 854 ، تاجىكلار 462،

مەمۇرىي رايونلىرى : يېزا تەۋەسىدە 17 كەنت بار . ئۇلار : ئاموتلۇق ، كۆكيار ، ئالتۇنسا ، پوسا ، ئاچچىق بەلدۇ ، باش كوساس ، ئايباغ كوساس ، قارا يۇلغۇن ، مومۇق ، دۆڭزۇلا ، ئۇسسۇشش ، ئاق مېچىت ، ئوسلۇشى ، ئامان شاھ ، ئېگىز يار ، ئا - ۋاتباغ ، يەمبۇك كەنتىدىن ئىبارەت. 54 مەھەللىنە بار . يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى كۆكيار كەنتىدە تۇرۇشلۇق .

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى : ئەبەي ئايۇپ .

يېزا باشلىقى : داۋۇت سايىت.

ئىقتىسادى : بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ ، ساپ چارۋىچىلىق كەنتىدىن يەتتىسى ، يېرىم دېھقانچىلىق ، يېرىم چارۋىچىلىق كەنتىدىن بەشى ، دېھقانچىلىق كەنتىدىن بەشى بار . 20 مىڭ 900 مو تېرىلغۇ يەر ، ئىككى مىليون 245 مىڭ مو ئوتلاق ، 35 مىڭ مو تەبىئىي ئورمان بار .

1985 - يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم تۆت مىليون 106 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 99.1% كۆپەيدى .

يېزا ئىگىلىكى : 1985 - يىللىق يېزا ئىگىلىك كىرىمى بىر مىليون 561 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 48.7% كۆپەيدى . بۇنىڭ ئىچىدە چارۋىچىلىق كىرىمى 597 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.5% ئازايدى . چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 86 مىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.4% كۆپەيدى . ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 406 جىڭ ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى يەتتە مىليون 346 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.7% ئاشتى . ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 198 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.4% ئاشتى . ئورمانچىلىق كىرىمى 89 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 102% كۆپەيدى . 1400 مو ئورمان ئەسىيا قىلىنىدى ، پارچە - پۈرات بولۇپ 242 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى.

1985 - يىللىق قوشۇمچە كەسىپكىرىمى 120 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 26.4% ئازايدى . ئاساسلىقى دورا قېزىش. ئۇۋچىلىق قاتارلىقلار دۇر. يېزا بويىچە 507 ئات كۆچىگە ئىگە 10 تراكتور ، 1164 ئات كۆچىگە ئىگە 52 ئېنېرگىيە ماشىنىسى ، ئاپتوموبىلدىن 15 ى . تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمانىدىن 60ى بار .

يېزا - بازار كارخانىلىرى : 1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 576 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 38.5% كۆپەيدى . ئاساسلىق تۇرلەر بىنا - كارلىق ، تىرانسپورت ، يىمەك - ئىچىمەك مۇلازىمىتىدىن ئىبارەت .

سودا : يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى ، تۆت ماگىزىن ، 17 شۆبە دۇككان بار. سېتىۋېلىشى 500 مىڭ يۈەن ، سېتىشى 523 مىڭ يۈەن ، پايدىسى ئىككى مىڭ يۈەن بولدى .

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف : شىنجاڭ - شىزاڭ تاش يولى بۇ تەۋەدىن ئۆتىدۇ ، بەش كەنتىگە تاشيول ئوتۇشىدۇ . يېزىدا بەش كەنتىگە ئوتۇشىدىغان 28 كىلومېتر ئۇ - زۇنلۇقتىكى ئاددىي تاشيول بار . يەتتە كەنتىنە يەنىلا قەدىمكى تاغ ئارىسىدىكى چېغىر يولار بار . بۇندىن تاشقىرى ، تىزناپ دەرياسىدا ئۆمۈر زەنجىرلىك كۆۋرۈكتىن 10 ي

سېلىندى ، يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار . پوچتا پولى كەنتلەرگە تۇتۇشدۇ ، تېلېفون 10 كەنتكە تۇلىنىدۇ .

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە : يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ، 10 باشلانغۇچ مەكتەپ ، ئوتتۇرا ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 2133 ى ، ئوقۇتقۇچى ، تىشچى ـ خىزمەتچىدىن 92 سى بار . ئوقۇش پىشىغا تولغان بالىلار نىسبىتى مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.5 پىرسەنتكە ، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار نىسبىتى داۋام نىسبىتى 100 پىرسەنتكە ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 97.9 پىرسەنتكە ، ئۆسمۈر ـ بالىلار نىسبىتى ماتا ـ رىپنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە ، ياشلار ـ ئوتتۇرا ياشلىقلار نىسبىتى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى . يېزىدا بىر دوختۇرخانا ، مومۇق ، گوساپ چارۋە ـ چارۋا رايونلىرىدا ۋە چەت ـ يېرا قتىكى شەخپۇدا داۋالاش ئورنى بار ، جەمئىي 15 دوختۇر ـ سېستىرا ، 10 كېسەل كارىۋىتى بار .

خەلق تۇرمۇشى : 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 247 يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 91.5% كۆپەيدى . دېھقانلار نىڭ بانكىسىدىكى ئامانەت پۇلى 325 مىڭ 300 يۈەنكە ، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 24.43 يۈەنكە يەتتى .

ئاساره ـ ئەتىقىلىرى : مومۇق كەنتىدە چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئوتتۇرا دەۋرلىرىدە جەنۇبىي شىنجاڭغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان مىرزا ئابابەكرىنىڭ قەلئەسى بار . قەلئە تېمىزناپ دەريا سىنىڭ غەربىي قىرغىقىدا بولۇپ ، تاش بىلەن قوپۇرۇلغان سېپىلىنىڭ ئۇزۇنلىقى 165 مېتر ، قېلىنلىقى 1.5 مېتر ، ئېگىزلىكى 30 مېتردىن ئارتۇق كېلىدۇ . (سۈن شۇبن)

شىخشۇ يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى : شىخشۇ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇپ تەرىپىدىكى تاغلىق رايونغا جايلاشقان ، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىغا تۇز ئارىلىق بويىچە 110 كىلومېتر كېلىدۇ . شىمال تەرىپى مۇشۇ ناھىيىنىڭ كۆكيار يېزىسى ، ئۇششاقباش يېزىسى ۋە چىپان يېزىسىغا ، شەرق تەرىپى گۇما ناھىيىسىگە ، غەرب تەرىپى تاشقورغان ناھىيىسىگە ، جەنۇب تەرىپى دۆلەت چېگرىسى سىزىقىغىچە تۇتۇشىدۇ . جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ تۇزۇنلىقى 160 كىلومېتر ، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 220 كىلومېتر ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 13 مىڭ 900 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ .

بۇ يېزىدا جەنۇبىي قىسمىدىكى ئېگىز تاغلىق بەلباغقا جايلاشقان ، ئادەتتە ، دېڭىز يۈزىدىن 3000 مېتردىن ئارتۇق كېلىدۇ ، تېرام كەنلى چوققىسىنىڭ ئېگىز يېرى دېڭىز يۈزىدىن 7464 مېتر كېلىدۇ . يەكەن دەريا سىنىڭ جەنۇبى قارا قۇرۇم تاغ تىزمىسى بولۇپ ، شەرق ، غەرب يۆنىلىشىنى ھاسىل قىلغان ، تاغ تۈزۈلۈشى ھەيۋەتلىك ، قاتمۇ ـ قات ، كۆپ سانديكى تاغلار يىل بويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ ياكى مۆزلار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ ، كۆپ قىسىم رايونلاردا ئويۇل تاشلار كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ ، توپا قاتلىمى ناھايىتى نېپىز ، دەريا ئەگمى ، پەلەمپەيلىك جايلاردىلا ئاز مىقداردا ئۆسۈملۈكلەر ئۆسىدۇ . يەكەن دەريا سىنىڭ شىمال تەرىپى كۆتىنلۇن تاغ تىزمىسىدۇر . ئۇ يەردە قويۇق ئېپتىمدا ـ ئىي ئورمان ۋە تەبىئىي چارۋىچىلىق مەيدانى بار .

بۇ يېزىنىڭ كىلىماتى سوغۇق ، ھۆل ـ يېغىن بىر قەدەر ئاز ، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايدا يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 1.7℃ ، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 12.7℃ ، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 11.9℃ـ ، يىللىق ھۆل ـ يېغىن تەخمىنەن 300mm بولدى ، دېگىز يۈزىدىن 4000 مېتردىن ئارتۇق كېلىدىغان بەلـ باغدا يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 1.5℃ـ ، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 9.9℃ ، بىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 14.5℃ـ ، ھالبۇكى ھۆل ـ يېغىن مىقـ دارى 40mm دىن تۆۋەن بولدى . بۇ يېزا مۆلدۈر دائىم يېغىپ تۇرىدىغان رايون ، مۆلـ دۈر مەركىزىدىكى باش چۆپ تەرەپتە ھەر يىلى 20 ～ 15 قېتىم مۆلدۈر ياغىدۇ ، كۆپىنچىسى 6 ～ 3 ئايلاردا كۆرۈلىدۇ . بەزى يىللاردا ھارارەت ئۈدا پەسىيىدۇ ، كۈن نۇرى چۈشـ مەيدىغان دۆڭلەرگە 80 سانتىمېتردىن ئارتۇق قار قاپلىنىپ ، چارۋىلارنىڭ مۇزلىشى ، ئاچ قېلىشى ، ئۆلۈپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ .

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى : ئازادلىقتىن ئىلگىرى « شىخشۇ » يېزىسىغا تەـ ۋە بولغان . ئازادلىقتىن كېيىن ، 1950 ـ يىلى 3 ـ ئايدىن ئېتىبارەن 7 ـ رايونىغا تەۋە بولغان . 1955 ـ يىلدىن ئېتىبارەن 6 ـ رايونغا تەۋە بولغان . 1958 ـ يىلى 8 ـ ئايدىن ئېتىبارەن 6 ـ كوممۇنىغا تەۋە بولغان . 1970 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن شىخشۇ كوممۇنىسى بولغان ، 1984 ـ يىلى 7 ـ ئايدا شىخشۇ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن .

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى : 805 ئائىلە ، 3646 نوپۇس بار . بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 3055 ، قىرغىزلار 573 ، تاجىكلار 18 ، قازاقلار كەنتى قىرغىزلار توپلۇشۇپ ئولتۇـ راقلاشقان رايون .

مەمۇرىي رايونلىرى : يېزا تەۋەسىدە يەتتە كەنت بار . ئۇلار : پاخپۇ ، شىخشۇ ، بۇلۇڭ ، يولۇڭ ، باش چۆپ ، ئاياغ چۆپ ، قازاقلاغۇ كەنتىدىن ئىبارەت. 35 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى شىخشۇ كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى : تۇردى ئوسمان.

يېزا باشلىقى : مەھەممەت ئاي.

ئىقتىسادى : بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ ، 8100 مو تېرىلغۇ يەر ، ئىككى مىليون 224 مىلىغ موتولاق بار . دېھقانچىلىقتا ئارپا ، پۇرچاق ۋە ئاز مىقداردىكى بۇغداي ـ نىلا تېرىيالايدۇ ، دېھقانلار ئوزۇقلۇق ئاشلىقى جەھەتتە كۆكيار يېزىسى ۋە چېپان يېزىسىـ نىڭ يارىدەمگە مۇھتاج . 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم 802 مىڭ 900 يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 55.3% كۆپەيدى .

چارۋىچىلىق كىرىمى 577 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 71.7% كۆپەيدى . چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 40 مىڭ 800 بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.5% كۆپەيـ دى . دېھقانچىلىق كىرىمى 129 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 33% كۆپەيدى . ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 93 جىڭ ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 733 مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 41.8% ئاشتى . ئورمانچىلىق كىرىمى 52 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلـ دىكىدىن 511.7% كۆپەيدى . قوشۇمچە كەسىپكىرىمى 72 مىڭ يۈەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلـ دىكىدىن 4% ئازايدى .

سودا : يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى ، ئۇچ ماگىزىن ، يەتتە شۆبە دۇكان بار . سېتىۋېلىشى 361مىلك يۆەن، سېتىشى 274 مىلك يۆەن ، پايدىسى بىر مىلك يۆەن بولدى.

قاتناش ، پوچتا ـ تېلېگراف : يېزا ئىچىدە تاشيول يوق . يەقەت كەنتلەرگە تۇ ـ تۇشىدىغان تاغ ئارىسىدىكى چىغىر يوللاربار ، يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار . پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ .

مەدەنىيەت ، مائارىپ ، سەھىيە : يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ، بىر مەركەزىي باشلانغۇچ مەكتەپ ، ئوتتۇرا ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 420 سى ، ئوقۇتقۇچى ، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 25 ى بار . ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى98.5 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 100پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى96.5پىرسەنتكە، ئۆسمۈر ـ بالىلارنىڭ مائارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى96.5پىرسەنتكە، ياشلار ـ ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىز ـ لىقىنى تۈگىتىش نىسبىتى98.8پىرسەنتكەيەتتى. يېزىدابىر دوختۇرخانا ، چەت ـ يىراق بول ـ غان قۇلناغۇ كەنتىدە داۋالاش ئورنى بار ، جەمئىي 11 دوختۇر ـ سېستىرا . تۆت كېسەل كارىۋىتى بار .

خەلق تۇرمۇشى : ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 204 يۆەن بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 68.6% كۆپەيدى . دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 94 مىڭ 300 يۆەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 25.86 يۆەنگە يەتتى .) سۈن شۆبىن)

چىپان يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: چىپان يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشـ قان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۈز ئارىلىق بويىچە 84 كىلومېتر كېلىدۇ. شىمال تەرىپى يېلىقچى يېزىسى بىلەن پوسكام ناھىيىسىنىڭ كۆيباغ يېزىسىغا، شەرق تەرىپىمۇشۇ ناھىيىنىڭ كۆكيار يېزىسىغا، شىخشۇ يېزىسىغا، غەرب تەرىپىيەكەن ناھىيىسىنىڭ قوشراپ يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپىتاشقورغان ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 84 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 32 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 1680 كۇـ ۋادىرات كىلو مېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ كۆپ قىسمى ئوتتۇرا قىسمىدىكى ئوتتۇرا تاغلىق بەلباغقا جايلاشقان بو ـ لۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 3500 ـ 2000 مېتر كېلىدۇ، تاغ شەكلى تۈز، كېسىلىشى ناھايىتى چوڭـ قۇر، دەريانىڭ غەربىدىكى پەلەمپەيلىك يەرلەر ۋە سۇپىلىق يەرلەر تىپىدىكىدۇ يەر ۋە مەـ ھەللىدۇر. كىچىك قىسمى جەنۇبىي قىسمىدىكى ئېگىز تاغلىق بەلباغقا جايلاشقان بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن4700 ـ 3500مېتر كېلىدۇ. تۈپراق مىقدارى31.8پىرسەنتى نەم تۈپراق،53.7 پىرسەنتىـ لايلاقما تۈپراق، 13.7پىرسەنتى قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۈپراق، بۇندىن تاشقىرى ئاز مىقداردا چىملىق تۈپراق بار. تۈپراق مىقدارىنىڭ قۇۋۇتى يۇقىرى ئەمەس، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.057%، ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى 0.76%، تېز ئۈنۈملۈك فوسفور تەركىبى 1.79PPM، ئېرىـ گۈچى ئازوت تەركىبى 32.85PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 566.00PPM،

كېسىلمالىق ئىللىق، ھۆل ـ يېغىن بىر قەدەر كۆپ، تىك پەرق بىر قەدەر چوڭ. يېزىـ

لىق ھۆكۈمەت. تۇرۇشلۇق جايدا يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 10.2℃، يىرىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 6.7℃ ـ ، يەتتىنچى ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 21.5℃، 0≥ دىكى جۇغلانما تېمپېراتۇرا 4000℃، قىراۋسىز مەزگىل 200 كۈن، يىللىق ھۆل ـ يېغىن 100mm بولدى، دائىم ھۆلدۇر يېغىپ تۇردى.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى «چېمپان» يېزىسى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 3 ـ ئايدىن ئېتىبارەن كۆپ قىسمى 8 ـ رايونغا، ئازقىسمى 7 ـ رايونغا تەۋە بولغان. 1958 ـ يىلى 8 ـ ئايدىن ئېتىبارەن 8 ـ كومىمۇنا بولغان. 1970 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن چېمپان كوممۇنىسى بولغان. 1984 ـ يىلى 7 ـ ئايىدا چېمپان يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەت تەركىۋى نوپۇسى: 2355 ئائىلە، 10 مىڭ 377 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 10 مىڭ 121، تاجىكلار 149، قىرغىزلار 106.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 14 كەنت بار. ئۇلار: قاراشور، ۋال ـ ۋۇل، ئىلمىنمش، ئوراڭ، يۇقارقى ئوراڭ، مەدرىس، تاربز، چارەكلە، چېمپانيول، شېيىخلا، تارئاغزى، شۇشۇ، ئاياغ ئازغانسال، باش ئازغانسال كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 47 مەھەللە بار. يېزىلىق خەلىق ھۆكۈمىتى مەدرىس كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: تۇردى تاھىر.

يېزا باشلىقى: روزى زاھىت.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا دېھقانچىلىق بىلەن چارۋىچىلىقنى بىرلەشتۈرگەن ئىقتىسادىي ئالاھىدىلىككە ئىگە. 10 دېھقانچىلىق كەنتى، بىر دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق كەنتى، ئۈچ چارۋىچىلىق كەنتى بار. يېزا بويىچە 24 مىڭ 400 مو تېرىلغۇ يەر، بىر مىليون 87 مو ئوتلاق، 6300 مو تەبىئىي ئورمان بار.

1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ئومۇمىي كىرىم ئىككى مىليون 561 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 51.6% كۆپەيدى.

دېھقانچىلىق كىرىمى بىر مىليون 690 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.2% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مومۇھىملاتى 484 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى سەككىز مىليون 611 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10% ئاشتى. ياغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 378 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.2% ئاشتى. ئورمانچىلىق كىرىمى 67 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 125.6% كۆپەيدى. 1200 مو ئورمان تەھىيا قىلىندى. پارچە-پۈرات بولۇپ 280 مىڭ تۈپ جىرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كىرىمى 338 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 54.3% كۆپەيدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 46 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.8% كۆپەيدى. قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى 2300 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىنىڭ تۆت پىرسەنتىگلا باراۋەر بولدى.

چېمپان ئاھالىنىڭ پوستى نېپىز، ئېتى ئىنچىكە، شىرنىسى كۆپ، تەمى ئاتلىق بولۇپ، ناھىيە ئىچى ۋە سىرتىدا نام چىقارغان. 1985 ـ يىلى 14 مىڭ تۈپ ئاھۇت دەرىخى بار بولۇپ، 300 تونىنا ئاھۇت ئىشلەپچىقىرىلدى.

يېزا بويىچە 881 ئات كۈچىگە ئىگە 21 تراكتور، 734 ئات كۈچىگە ئىگە 49 ئېنېرگىيە

ماشىنىسى، ئابتومو بىلدىن تۆتى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 24ى بار.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: 1985 ـ يىللىق كىرىمى 464 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 26% كۆپەيدى. كۆمۈركاندىن بىرى، سىغىمچانلىقى 12 كىلوۋات كېلىدىغان ھىكرو تېپتىكى ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن 12 سى بار.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: ناھىيە بازىرىغا تۆتۈشىدىغان ناھىيە دەرىجىلىك تاش ـ يول بار. كەنتلەرگە تۆتۈشىدىغان 70 كىلو مېتر ئۆزۈنلۇقتىكى ئاددىي تاشيول بار. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار. تېلېفون ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئولىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزىدا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1496 سى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىدىن 83 ى بار، ئوقۇش پىشقا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 99.9 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 96.5 پىرسەنتكە، ئۆسمۈر ـ بالىلارنىڭ ماارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 98.8 پىرسەنتكە، ياشلار ـ ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقىنى تۈگىتىش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، چەت ـ يىراق بولغان شۇشۇ كەنتىدە ۋە ئازغانسال كەنتىدە داۋالاش ئورنى بار، جەمئىي 12 دوختۇر ـ سېستىرا، 16 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 183 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 55.1% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 181 مىڭ 100 يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 17.50 يۈەنگە يەتتى.

ئاساسىي ـ ئەتىلمىرى: يۇقارقى ئوراق كەنتىدىكى تاغ يارلىرىدا بۇددائۆگزىرىدىن تۆتى بار، ئۆگزىر ئىچىدىكى نەرسىلەر ئىچىگە ئارىلاشقان قالدۇق رەسىملەر بار. (سۈنشۇبن)

قاغلىق بازىرى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: قاغلىق بازىرى ناھىيىنىڭ شىمالىي قىسمىدىكى يەلپۈگۈچسىمان تىندۇرمىغا جايلاشقان، دېڭىز يۈزىدىن 1350 مېتر كېلىدۇ. شەرق، جەنۇب، شىمال تەرەپلىرىنى چاسا مېچىت يېزىسى ئوراپ تۇرىدۇ، شىمال تەرىپى يېتىملىقتوم يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 1.5 كىلو مېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى 2.8 كىلو مېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 3.3 كۋادرات كىلو مېتر كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1884 ـ يىلى (چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى گۇاڭشۈ دەۋرىنىڭ 10 ـ يىلى) قاغلىق ناھىيىسىنىڭ تۇرۇشلۇق جايى بولغان. ئازادلىقتىن بۇرۇن ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ شوتا يېزىسى، مىڭىي بازىرى، بازار يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 3 ـ ئايدىن ئېتىبارەن 1 ـ رايونغا تەۋە بولغان، 1953 ـ يىلى 8ـ ئايدىن ئېتىبارەن قاغلىق شەھىرى (رايون دەرىجىلىك)گە تەۋە بولغان، 1958 ـ يىلى 8 ـ ئايدىن ئېتىبارەن قىزىلباىراق كومۇنىسىغا تەۋە بولغان. 1970 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن شەھەر كومۇنىسىغا تەۋە بولغان. 1982 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى قاغلىق بازىرىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 11 مىللەت 215 ئائىلە، 45 مىللەت 645 نوپۇس بار. بۇ ناھىيىلىك ئىچىدە ئۇيغۇرلار 32 مىللەت 992 بولۇپ، 72.28 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 11 مىللەت 740 بولۇپ، 25.7 پىرسەنتنى ئىگىلىدى، ئۆزبېكلەر 573، خۇيزۇلار 219، تاجىكلار 45، قىرغىزلار 28، قازاقلار 24، تاتارلار 12، مانجۇلار ئىككى، باشقا مىللەت نوپۇسىدىكىلەر 10.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە 16 ئاھالە كومىتېتى، 79 مەھەللە بار.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى يەتتە مىليون يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 59% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە كوللېكتىپ ئىگىلىكىدە بىنا-كارلىق، ئومۇملاشتۇرۇپ ئىش قوشۇش، رېمونتچىلىق، يىمەك - ئىچمەك مۇلازىمىتى قاتارلىق توققۇز كارخانا (دۇككان) بار، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 2100 گە يەتتى، 1985 - يىللىق كىرىمى ئىككى مىليون 910 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 223.9% كۆپەيدى. يەكۈنگە قول سانائەتچىلەر 959 بولۇپ، دوپپىچىلىق، ماشىنىچىلىق، پاختا ئېتىش، ياغاچقا ئىشلەش، رېمونتچىلىق قاتارلىق 38 كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. كىرىمى تۆت مىليون 150 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32.3% كۆپەيدى.

سودا: دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ماگىزىنلاردىن27سى، كوللېكتىپ ماگىزىنلاردىن 60 ى، يەككە تىجارەتچىلەر دۇككىنىدىن 2059 ى بار، جەمئىي تىجارەت مىقدارى توققۇز مىليون 820 مىڭ يۈەن بولدى. يەكشەنبە كۈنى بازار بولىدۇ، ئون يەردە بازار بار، 60 مىڭ ئادەم سودا قىلىشىدۇ، ھەر بازار كۈنى پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى 500 مىڭ يۈەنگە يېتىدۇ.

قاتناش: ئاساسلىق سەككىز كوچىغا ئاسفالت يا تۆزۈلگان بولۇپ، كەڭلىكى 12 مېتر، ئۆزۈنلۇقى 13 كىلو مېتر كېلىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: ئۇچ ئوتتۇرا مەكتەپ، سەككىز باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 6859 ى بار. ئوقۇش پىشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.3 پىرسەنتتەك، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 99.5 پىرسەنتتەك، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 99.8 پىرسەنتتەك، ياشلار - ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش نىسبىتى 94.6 پىرسەنتەك. مەدەنىيەت يۇرتىدىن بىرى، كۈتۈپخانىدىن بىرى بار، يېڭىدىن قۇرۇلغان، 200 مو يەر ئىگە للىگەن باغچا دەسلەپكى كۆلەمگە ئىگە بولدى. بازاردا خەلق دوختۇرخانىسىدىن بىرى، مىللىي شىپاخانىدىن بىرى، 182 دوختۇر - سېستىرا، 200 كېسەلكارىۋىتى بار. بۇ ئىككى دوختۇرخانا، شىپاخانىنىڭ بۆلۈم، ئىشخانىلىرىنىڭ ئۈسكۈنىلىرى تولۇق بولۇپ، داۋىم ئۇچرايدىغان، كۆپ كۆرۈلىدىغان كېسەللىكلەرنى داۋالىيالايدۇ.

خەلق تۇرمۇشى: بازار ئاھالىلىرى ئىچىدە ئومۇمىي خەلق ھۇلۇكچىلىكىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 1218.74 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 14% كۆپەيدى، كوللېكتىپ ھۇلۇكچىلىكىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 730 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.3% ئازايدى. ئاھالىلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 17 مىليون 480 مىڭ يۈەنگە، ھەر نوپۇسىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 456.45 يۈەنگە يەتتى.

ئاساره - ئەتىقىلىرى: «جەمئى» مېچىتى مۇندىن 400 يىل ئىلگىرى سېلىنغان بولۇپ،

3646 كۆۋادىرات مېتر يەرنى ئىگىلەيدۇ. پەشتىقى ئېگىز، مېچىتنىڭ ئىچىدىكى ئىملارغا نەقىشلەر ئويۇلغان بولۇپ، كۆركەم، ھەيۋەتلىك. (سۈن شۇبىن)

چار باغ بازىرى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: چار باغ بازىرى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمال تەرىپىگە جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا تۇز ئارىلىق بويىچە 12 كىلو مېتر كېلىدۇ. شىمال تەرىپى غوجىمبەردىق يېزىسىغا، شەرق تەرىپى يەتمىشلىقۇم يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى سايباغ يېزىسىغا، غەرب تەرىپى تىزناپ دەرياسى ئارقىلىق شاخاپ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئۇزۇنلىقى 14 كىلو مېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ كەڭلىكى بەش كىلو مېتىر، ئومۇمىي يەر مەيدانى62.4 كۆۋادىرات كىلو مېتر كېلىدۇ.

بۇ بازار شىمالىي قىسمىدىكى يەلپۇگۈچسىمان ئېقىندا تەندۇرمىغاجايلاشقان، يەر شەكلى تۇز بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1370～1310 مېتر كېلىدۇ. بازارنىڭ شىمالىي قىسمىدا توپا قاتلىمى بىر قەدەر نېپىز، بوستانلىقلار ئاساسىدا كىچىك چۆللەر بار، ئوتتۇرا قىسمىدا توپا قاتلىمى بىر قەدەر قېلىن، جەنۇبىي قىسمىدىكى ئۇچكەنت يەلپۇگۈچ بويىدىكى بۇلاق تاشقىنى بەلبەغىغاجايلاشقان. تۇپراق نەمنىكى70 پىرسەنتىلايلاتما تۇپراق،18 پىرسەنتى قوڭۇر رەڭلىك چۆللۈك تۇپراق،9.4 پىرسەنتىنەم تۇپراق، بۇندىن تاشقىرى، ئاز مىقداردا چىملىق تۇپراق بار. تۇپراق نەمنىكى قۇۋۇنتى بىر قەدەر تۆۋەن، تولۇق ئازوت مىقدارى 0.052%، ئورگانىك ماددىلار نىڭ مىقدارى 0.65%، تېز ئۈنۈملۈك كالىي ـ فوسفور تەركىبى 1.5PPM، ئېھتىياجچان ئازوت تەركىبى 25.78PPM، تېز ئۈنۈملۈك كالىي تەركىبى 329.61PPM.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى ئوتتۇرا قومۇشكەنت بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 3 ـ ئايدىن ئېتىبارەن 4 ـ رايون بولغان، 1958 ـ يىلى 8 ـ ئايدىن ئېتىبارەن 4 ـ كوممۇنا بولغان، 1970 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن چاربىغ كوممۇنىسى بولغان، 1984 ـ يىلى 7 ـ ئايدا چاربىغ بازىرىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 3032 ئائىلە، 12 مىڭ 159 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 11 مىڭ 908، خەنزۇلار 208، خۇيزۇلار 43.

مەمۇرىي رايونلىرى: تەۋەسىدە 16 كەنت بار. ئۇلار: سەيشەنبە بازار، لەڭگەر مەھەللەسى، ئايباغ يېتىم ئۆرۈك، ئوتتۇرا يېتىم ئۆرۈك، باش يېتىم ئۆرۈك، گۈلباغ، قارا باغ، قوشباغ، شەنبە بازار، بەش بەگ، ئاي مەھەللە، جەمجۇم، دۆڭچاقا، چىلانلىق، خېنى، ئايباغخېنى كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 70 مەھەللە بار. بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتى شەنبە بازاردا تۇرۇشلۇق.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ھەمدۇللا سەيدۇللا.

بازار باشلىقى: تۇرۇپ چاۋار.

ئىقتىسادى: بازار بويىچە 41 مىڭ 200 مو تېرىلغۇ يەر، سەكسەن مو باغ، 1100 مو چۆپلۈك، 120 مىڭ مو تاغلىق رايون ئوتلىقى بار.

ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون 168 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاساسىدىكىسىدىن 22% كۆپەيدى.

دېھقانچىلىق ئومۇمىي كىرىمى تۆت مىليون428 مىڭ 800 يۈەن بولۇپ، ئاساسىدىكى يىلىدىن

كىدىن 64.5% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ مو مەھسۇلاتى 541 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13 مىليون 466 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.1% ئاشتى (1985-يىلى 1300 مو يەرگە تېرىلغان شالنىڭ مو مەھسۇلاتى 268 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 348 مىڭ جىڭ بولدى) پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 94 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىڭ 360 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 81% ئاشتى. ياغلىق دانلىقنىڭ مومەھسۇلاتى 156 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 200 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 12.5% كەملىدى.

بۇ بازار چىلان ئىشلەپچىقىرىدۇ. 1985 - يىلى 116 مو چىلانلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 39 مىڭ جىڭ بولدى.

ئورمانچىلىق كەسىمى 73 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.9% كۆپەيدى، 700 مو ئورمان تەھيا قىلىنىدى، پارچە - پۈرات بولۇپ 348 مىڭ تۈپ جەرىم تىكىلدى. چارۋىچىلىق كەسىمى 298 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 234.8% كۆپەيدى. چارۋىلىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 24 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.5% كۆپەيدى. بازار بويىچە 2134 ئات كۆچىگە ئىگە 66 تراكتور، 1066 ئات كۆچىگە ئىگە 58 ئېنېرگىيە ماشىنىسى، ئاپتوموبىلدىن 11 ى، تراكتورغا چېتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 44 ى بار.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ 1985 - يىللىق كەسىمى 105 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل - پەل كۆپەيدى.

سودا: بازار بويىچە تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، بەش ماگىزىن، 15 شۆبە دۇككان بار. سېتىۋېلىشى بىر مىليون 56 مىڭ يۈەن، سېتىشى بىر مىليون 320 مىڭ 600 يۈەن، پايدىسى 600 يۈەن بولدى. بازارلىق ھۆكۈمەت تۈرۈشلۇق جايدا سەيشەنبە كۈنى بازار بولىدۇ، تەخمىنەن 10 مىڭ ئادەم سودا قىلىشىدۇ.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: قەشقەر - خوتەن تاش يولى بۇ تەۋەدىن ئۆتىدۇ، بازار ئىچىدە كەنتلەرگە تۈتۈشىدىغان 30 كىلو مېتر ئۆزۈنلۇقتىكى ئاددىي تاشيول بار. پوچتا-تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفۇن ۋە پوچتا يولى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، تۆت باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن 1650 ى، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسىدىن 77 سى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.8 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 97 پىرسەنتكە، ئۆسمۈر - بالىلارنىڭ مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ياشلار - ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ساۋاتسىزلىقىنى تۈگىتىش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە يەتتى. بازاردا بىر دوختۇرخانا، 19 دوختۇر-سېستىرا، 30 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر بىر دېھقانىنىڭ ئوتتۇرىچە دارامىتى 215 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.5% كۆپەيدى. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 521 مىڭ يۈەنگە، ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 42.85 يۈەنگە يەتتى. (سۈن شۆبىن)

مەكىت ناھىيىسى

بازار جەمى يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: مەكىت ناھىيىسىنىڭ بازار جەمى يېزىسى ناھىيە بازىرى-رىنىڭ غەربىي جەنۇبىدا تەخمىنەن بىر كىلومېتىركېلىدىغان جايغا جايلاشقان. شەرق تەرىپى يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيىسىنىڭ قارارگاھ سۇ ئامبىرىدا، شىمال تەرىپى يانتاق يېزىسىدا، غەرب تەرىپى يەكەن دەرياسىدا، جەنۇب تەرىپى تىزناپ دەرياسى ئارقىلىق قۇمقۇسار يېزىسىدا تۇتۇشىدۇ. بۇ يېزا تاسما ھالەتتە شەكىللەندۈرگەن. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 14 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 5.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 74.6 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ يەر شەكلى تۈز، توپا قاتلىمى قېلىن، يەر ئاستى سۇيى ئورنى بىر قەدەر يۇقىرى.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: مەكىت ناھىيە بولۇپ قۇرۇلۇشتىن ئىلگىرى، بۇ يېزا ھازىرقى باشقۇرۇشىدا بولغان. 1928 - يىلى مەكىت ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندىن كېيىن، بۇ يەر بازارلىق مەھكىمىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى 1- رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1958- يىلى راكىتا كومۇنىسى قۇرۇلغان 1967 - يىلى شەرق قىزاردى كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1978- يىلى بازار جەمى كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984- يىلى بازار جەمى يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 2871 ئائىلە، 11 مىڭ 250 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 10 مىڭ 935 بولۇپ، 97.2 پىرسەنتنى ئىگىللىدى، خەنزۇلار 297، خۇيزۇلار 12، ئۆزبېكلەر تۆت، ھانجۇ بىر، قازاق بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 11 كەنت بار. ئۇلار: ئوردا كۆلى، كۆتەكلىك، بازار جەمى، بوز، چامغۇرلۇق، قوش يېڭسەن، يار خۇمدان، بېلىقچى، يۇلغۇنلۇق، پوسكام، ئوقى كەنتىدىن ئىبارەت. بىر دېھقانچىلىق مەيدانى، بىر ئورمانچىلىق مەيدانى، بىر چارۇچىلىق مەيدانى، بىر تەجرىبە مەيدانى، بىر قوشۇمچە كەسىپ مەيدانى، 54 مەھەللە بار. يېزىلىق ھۆكۈمەت بازار جەمى كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: تۇرغۇن نىياز.

يېزا باشلىقى: ئابدۇراخمان ئىسمايىل.

ئىقتىسادى: 1985- يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بەش مىليون 300 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.88% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 58 مىڭ 765 مو تېرىلغۇيەر بار. ئېتىزلارنى سۇغۇرۇشتا ئاساسلىقى تىزناپ دەرياسىنىڭ سۈيىنى باشلايدۇ. بۇ دەريا مۇشۇ يېزىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىن ئېقىپ كىرىدۇ، ئېقىش ئۇزۇنلىقى 15 كىلومېتر كېلىدۇ، يېزا بويىچە ئۇزۇنلىقى 31 كىلومېتر كېلىدىغان ئوستەكدىن توققۇزى، 15 يەردە سۇ بۆلگۈچ توغ، ئالتە يەردە كۆۋرۈك بار. 1985- يىلى ئاشلىق مەھسۇلاتى 11 مىليون 740 مىڭ جىڭ، پاختا مەھسۇلاتى 12 مىڭ 510 داۋان، يا غلىق دان مەھسۇلاتى 66 مىڭ جىڭ بولدى. ھەر خىل چارۋا 16 مىڭ 405 كە، ھەر خىل دۆل-

دەرەخ كۆلىمى 6828 موغا، سانى 153 مىلك 944، تۈپكە، باغ 1755 موغا يەتتى.

1985- يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانىلار-ئىلك ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 384 مىلك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 389% كۆپەيدى. يېزا بويىچە دېھقانچىلىققا ئىشلىتىلىدىغان ئاپتوموبىللىدىن ئونى، ھەر خىل تېپتىكى تراكتوردىن30ى، كومبايىندىن بىرى بار. ئۇن زاۋۇتىدا 130 ئات كۈچىگە ئىگە دېزىلدىن بىرى، 80 ئات كۈچىگە ئىگە دېزىلدىن ئىككىسى، موتۇردىن جەمئىي ئۈچى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بىر يېزا ئىگىلىك ئوتتۇرا مەكتىپى، ئالتە باشلانغۇچ مەكتەپ،123 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى، 1164 ئوقۇغۇچى بار. يېزىلىق يېزا ئىگىلىك ئوتتۇرا مەكتىپى ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقتىلىق مەكتەپ بولۇپ، ئون نەچچە يىلدىن بۇيان ناھىيە ئۈچۈن بىر تۈركۈم ئىختىساسلىق يېزا ئىگىلىك تېخنىكا خادىملىرىنى يېتىشتۈرۈپ بەردى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 26 تېببىي خادىم، 35 كېسەلكارىۋىتى بار بولۇپ، رېنتگېن ئۈيى، ئوپېراتسىيە ئۈيى تەسىس قىلىنغان، ھەر بىر كەنتتە داۋالاش پونكىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە دېھقانلار-ئىلك بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 348 مىلك 300 يۈەنگە، ھەر ئائىلىنىلك ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 121 يۈەنگە يەتتى. دېھقانلاردا ئىككى ئاپتوموبىل، 2130 ۋېلىسىپىت،1856 تىككۈ ماشىنىسى، سەككىز تېلېۋىزور، 23 رادىئولۇق ئۇلىنىالغۇ بار. (ۋاڭ جۇن)

يېڭىئاۋات يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: مەكىت ناھىيىسىنىلك يېڭىئاۋات يېزىسى ناھىيە بازىرىنىلك غەربىي شىمالىغا جايلاشقان. ناھىيە بازىرىغا 10.5 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1175 مېتر كېلىدۇ. شىمال تەرەپىمارالبېشى ناھىيىسىنىلك ئاۋات بازىرىغا، غەربىي جەنۇبتەرەپى پەيلو دېھقانچىلىق مەيدانىغا ۋە يەكەن ناھىيىسىگە، شەرق تەرەپى يەكەن دەريا-سى ئارقىلىق ھاڭگىتلىق يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىلك ئەڭ كەڭ يېرى 19.4 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىلك ئەڭ كەڭ يېرى 16.8 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 314.3 كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزا يەر شەكلى جەھەتتە غەربىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، يەر يۈزىنىلك پەسلىشى $\frac{1}{3500} \sim \frac{1}{1000}$، غەربىي قىسمىداچوڭ - كىچىكلىكى ئوخشاش بولمىغان خېلى كۆپ قۇم دۆڭلىرى بار.

تۇزۇلمىسىنىلك ئۆزگىرىش جەريانى: مەكىت ناھىيە بولۇپ قۇرۇلۇشتىن ئىلگىرى، بۇ يەر مارالبېشى ناھىيىسىنىلك باشقۇرۇشىدا بولغان.1928- يىلى مەكىت ناھىيە بولۇپقۇرۇلۇ-غاندىن كېيىن، بۇ يەر مەكىت ناھىيىسىدىكى يانتاق بەگلىرىنىلك باشقۇرۇشىدا بولغان.1945- يىلى قۇرۇلۇش يېزىسىنىلك باشقۇرۇشىدا بولغان، 1947- يىلى مەدەنىيەت يېزىسىنىلك باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى 2- رايون قۇرۇلغان. 1958- يىلىشەرق شامىلى كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1978- يىلى يېڭىئاۋات كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984- يىلى يېڭىئاۋات يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇس: يېزا بويىچە 1788 ئائىلە، 8196 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 8024 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 97.9 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار 160، خۇيزۇلار 12.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 10 كەنت بار. ئۇلار: يېڭىئۆستەڭ، شېيتدۆڭ، يېڭىئاۋات، يۇقىرى قاپاق ئاستى، تۆۋەن قاپاق ئاستى، قاخشال، سۇپا دۆڭ، ئەللىك كەتـەمەن، يېڭى مەھەللە، چوڭقۇر مەھەللە كەنتىدىن ئىبارەت. 1ـ،2ـ مەيداندىن ئىبارەت ئىككى دېھقانچىلىق مەيدانى، بىر تەجرىبە مەيدانى، 40 مەھەللە بار. يېزىلىق ھۆكۈمەت چوڭ قۇر مەھەللە كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئەمەرتۇرەك.

يېزا باشلىقى: ئابلىز مامۇت.

ئىقتىسادى: 1985ـ يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى تۆت مىليون 300 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.2% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 45 مىڭ 40 مو تېرىلغۇ يەر، 142 مىڭ 920 مو بىنام يەر بار. شېيتدۆڭ ئۆستىكى بىلەن ھاگىمتىلىق ئۆستىكىبۇ يېزىنىڭ ئاساسلىق سۇغۇرۇش غول ئۆستىكى ھېسابلىنىدۇ، يېزىدىكى ئېقىش ئۇزۇنلىقى 95 كىلومېتر كېلىدۇ. ئالتە يەردە سۇ بۆلگۈچ تۇرغۇزۇلغان بولۇپ، 28 يەردە چوڭ ـ كىچىك شورلۇق كۆل بار. ياۋا ئۆسۈملۈكلەردىن چۆچۈكبۇيا، قومۇش بار. ياۋايى ھايۋانلاردىن قىرغاۋۇل، ياۋا چوشقا، جەرەن، تۈلكە قاتارلىقلار بار. 1985ـ يىلى ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى تـوققۇز مىليون 158 مىڭ جىڭ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 8870 دەن، يا غلىق دان ئالتە مىڭ جىڭ بولدى، ھەر خىل چارۋا 22 مىڭ 475 كە، ئورمان يېرى 1788 موغا، باغ 796 موغا يەتتى.

1985ـ يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانىلارنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 379 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32.9% كۆپەيدى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى ئىككى مىليون180 مىڭ جىڭ ئۈن تارتىدىغان ئۈن زاۋۇتىدىن بىرى، ھەر يىلى 10 مىڭ 674 دەن پاختا ئايرىيالايدىغان پاختا زاۋۇتىدىن بىرى بار. دېھقانچىلىققا ئىشلىتىلىدىغان ئاپتوموبىلدىن ئۈچى، ھەر خىل تېپتىكى ئارىلاشما تراكتوردىن 38 ى، دېزىلدىن 48 ى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە: يېزا بويىچە ئۈچ باشلانغۇچ مەكتەپ، بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 61 سىنىپ، 120 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى، 1377 ئوقۇغۇچى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98 پىرسەنتتىكە يەتتى. بىر دوختۇرخانا، 14 تېببىيخادىم، 40 كېسەلكارىۋىتى بار، كەنتلەردە داۋالاش پونكىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 282 مىڭ 400 يۈەنگە، ھەر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 158 يۈەنگە يەتتى. دېھقانلاردا ئىككى ئاپتوموبىل، يەتتە تراكتور، 29 قول تراكتورى، 1098 ۋېلىسىپىت، 18 ئۇنىڭ لغۇ، 1254 تىككۈ ماشىنىسى بار. (ۋاڭ جۈن)

هاڭگىتلىق يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: مەكىت ناھىيىسىنىڭ هاڭگىتلىق يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمالىدا جايلاشقان. ناھىيە بازىرىغا ئالتە كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1173 مېتر كېلىدۇ. بۇ يېزا يەكەن دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدا بولۇپ، شىمال تەرىپى يانتاق يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يەكەن دەرياسى ئارقىلىق يېڭىئاۋات يېزىسىغا، شەرق تەرىپى يانتاق يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى بازار جەمئى يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى ئالتە كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 3.5 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 17.8 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ كۆپ قىسىم تېرىلغۇ يەرلىرى قۇمساز تۇپراق بولۇپ، توپا قاتلىمى قېلىن، يەر ئاستى سۇيى ئورنى2.5～1.5 مېتر ئارىلىقتا، تۇپرىقىنىڭ زەيلىشىپ كېتىشى بىر قەدەر ئېغىر.

تۇرۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1984- يىلى 11- ئايدىن ئىلگىرى يېڭىئاۋات يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1984- يىلى 11- ئايدا يەكەن دەرياسى پاسىل قىلىنىپ، ئەسلىدىكى يېڭىئاۋات يېزىسىنىڭ يەكەن دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىكى تۆت كەنتى ئايرىلىپ چىقىپ، مۇستەقىل هالدا هاڭگىتلىق يېزىسى قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 890 ئائىلە، 3401 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 3389 بولۇپ، يېزا بويىچە ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.6 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار 12.

مەدەنىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە تۆت كەنت بار. ئۇلار: هاڭگىتلىق، ئاق بۇلما، قاش بويى، تۆۋەن هاڭگىتلىق كەنتىدىن ئىبارەت. 19 مەھەللە بار. يېزىلىق هۆكۈمەت هاڭگىتلىق كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يەزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: هەسەن تۇنىياز.

يېزا باشلىقى: سىدىق سەمەت.

ئىقتىسادى: 1985- يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 763 مىڭ يۈەن بولدى.

يىل ئاخىرىدىكى تېرىلغۇ يېرى 15 مىڭ 400 موغا يەتتى. هاڭگىتلىق ئۆستىگى بۇيېزىنىڭ ئاساسلىق سۇغۇرۇش غول ئۆستىگى هېسابلىنىدۇ، يېزىدىكى ئېقىش ئۇزۇنلىقى 14.5 كىلومېتر كېلىدۇ. 1985- يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 11 مىڭ مو، مەھسۇلاتى ئۈچ مىليون 806 مىڭ جىڭ، كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 4400 مو، پاختا مەھسۇلاتى 4310 دەن، يا غلىق دان مەش مىڭ جىڭ بولدى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 8172 گە يەتتى.

1985- يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانىلارنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 227 مىڭ يۈەن بولدى. يېزا بويىچە خىش زاۋۇتى، ئاساسىي قۇرۇلۇش ئەتىرىتى، ئۇن زاۋۇتى بار. ئۇن زاۋۇتىدا يەتتە توك تۆگىمەن بار بولۇپ، يىلىغا ئىككى مىليون جىڭ ئۇن تارتتى، كىرىمى 50 مىڭ يۈەندىن ئاشتى. هەر خىل تېپتىكى تراكتورىدىن 25 ى، دېھقانچىلىققا ئىشلىتىلىدىغان ئاپتوموبىلدىن بىرى بار.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر باشلانغۇچ مەكتەپ، 40 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى، 415 ئوقۇغۇچى بار. ئوقۇش پىشقان تولغان باللارنىڭ مەكتەپكە كىرىش

نىسبىتى 98 پىرسەنتتىن ئاشتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 13 تېبىي خادىم، توققۇز كىشىل كارۋىتى بار. كەنتلەردە داۋالاش پونكىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە دېھقانلار نامايكدىكى ئاماناەت پۇلى 109 مىلىئ 500 يۈەنگە، ھەر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە ئاماناەت پۇلى 123 يۈەنگە يەتتى. دېھقانلاردا 11 تراكتور، بەش قول تراكتورى، 415 ۋېلىسىپىت، 24 ئۇنئالغۇ، 240 تىككۈ ماشىنىسى، بىر مۇتىكلىت بار. (ۋاڭ جۇن)

يانتاق يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: مەكىت ناھىيىسىنىڭ يانتاق يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. ناھىيە بازىرىغا 10 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 1175 مېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى تەكلىماكان قۇملۇقى ۋە يېزا ئىگىلىك 3- دىۋىزىيىسىنىڭ 43- پولكىغا، جەنۇب تەرىپى بازار جەمى يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يەكەن دەريا سىنى بويلاپ يېڭىئاۋات يېزىسىغا، شىمال تەرىپى تۇمەنتال يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئىگىلىك ئۇزۇن يېرى 18 كىلومېتر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئىگىلىك يېرى 14 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 242 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ يەر شەكلى تۈز، توپا قاتلىمى قېلىن، كۆپىنچىسى قۇمساز تۇپراقتا تەۋە، يەر ئاستى سۇيىنىڭ تولىسى 3.5~1.5 مېتر ئاردىلىقتا.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1928- يىلىدىن ئىلگىرى بۇيەر ھارالبېشى ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1928- يىلى مەكىت ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندىن كېيىن، بۇ يەر مەكىتنىڭ باشقۇرۇشىدىكى بىر يېزا بولغان. 1943- يىلى تۇمەنتال يېزىسى بىلەن بىرلىشىپ گۇللىنىش يېزىسى بولغان. 1947- يىلى مەدەنىيەت يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى مۇستەقىل ھالدا 3- رايون بولۇپ قۇرۇلغان. 1958- يىلى قىزىل بايراق كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1978- يىلى يانتاق كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984- يىلى يانتاق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 4011 ئائىلە، 16 مىلئ 389 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 15 مىلئ 359 بولۇپ، يېزا بويىچە ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 93.7 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار 986 ، خۇيزۇلار 44، ئومۇمىي ئەمگەك كۈچى 6230.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 19 كەنت بار. ئۇلار: ئويبۇغداي، يانتاق، ئويلۇق، جەرەن دۆلۈ، خوجا ئاۋات، ئۇچيۇزمو، ئاچا دۆلۈ، بولقا، قارا ئوي، بۇلۇڭ لاكقا، ئۇزۇن مەھەللە، يۇقىرى ئاق تېكەن، ئاق تېكەن، قىيا قلىق ئوي، ئارا لاكقا، خامان كۆيدى، كەيىمك، دەرۋازا توغراق، خان نامازكەنتىدىن ئىبارەت. 1- 2-، مەيدانىدىن ئىبارەت ئىككى دېھقانچىلىق مەيدانى، بىر تەجرىبە مەيدانى، بىر باغۋەنچىلىك مەيدانى، بىر چارۋىچىلىق مەيدانى، 81 مەھەللە بار. يېزىلىق ھۆكۈمەت يانتاق يېزىسىدا تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى ئوسمان مەھەممەت.

يېزا باشلىقى: ئابدۇغەنى ئەخمەت.

ئىقتىسادى: 1985- يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 13 مىليون 837 مىلئ 900 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.85% كۆپەيدى.

1985- يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 65 مىڭ 700 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 26 مىليون 170 مىڭ جىڭ، كېۋەز كۆلىمى 25 مىڭ 300 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 29 مىڭ 580 دەن، ياغلىق دان216 مىڭ جىڭ بولدى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 55 مىڭ 191 گە يەتتى. ئۇزۇنلىقى 222 كىلومېتر كېلىدىغان 371 ھەر خىل ئورمان بەلبېغى بار، ھەر بىر كىشىگە 364 تۈپتىن ھەر خىل دەرەخ توغرا كېلىدۇ. ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 515 كىلومېتر كېلىدىغان ھەر دەرىجىلىك ئۆستەڭ - ئېرىقتىن 1003ى بار.

1985- يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانىلار نىڭ ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 510 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 170.60% كۆپەيدى. ھەر يىلى 23 مىليون 200 مىڭ جىڭ ئۇن تارتالايدىغان ئۇن زاۋۇتىدىن بېرى، ھەر يىلى 1800 دەن كېۋەزگە ئىشلىتىلىدىغان پاختا زاۋۇتىدىن بېرى بار. يېزا بويىچە دېھقانچىلىققا ئىشلىتىلىدىغان ئاپتوموبىلدىن ئونى، ھەر خىل تېپتىكى تراكتوردىن 72 سى، كومبايىندىن ئۈچى، يۇرۇشتۇرۇلگەن ماشىنا، دېھقانچىلىق سايمىنىدىن 327 سى، چوك تېپتىكى سىيالكىدىن 34 ى بار. تېرىلغۇ يەر 109 مىڭ70 مو بولۇپ، 90 پىرسەنتتىن ئارتۇق تېرىلغۇ يەردە سالالاشتۇرۇش ئېلىپ بېرىلغان ئاشلىق، ماشىنا بىلەن ھەيدەش، ماشىنا بىلەن تېرىش كۆلىمى 90 پىرسەنتتىن ئاشتى، ماشىنا بىلەن يېرۇش قىلىش كۆلىمى 80 پىرسەنتتىكە ، ماشىنا بىلەن ئورۇش،دان ئايرىش كۆلىمى 60 پىرسەنتتىكە يەتتى.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 10 باشلانغۇچ مەكتەپ، 2535 ئوقۇغۇچى، جەمئىي203 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 91 پىرسەنتتىكە يەتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 29 تېببىيخادىم، 50 كېسەل كارىۋىتى بار، ئوپېراتسىيە ئۆيى، رېنتگېن ئۆيى تەسىس قىلىنغان، ھەر بىر كەنتتە داۋالاش پونكتى بار.

خەلق ئۇرمۇشى: يېزا بويىچە دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 548 مىڭ يۈەنگە، ھەر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 136 يۈەنگە يەتتى. دېھقانلاردا 3200ۋېلسىپىت، 2087 تىككۈ ماشىنىسى، 2250 رادىئو، ئۈچ ئاپتوموبىل، 17 تراكتور، 12 تېلېۋىزور بار. شەخسلەر قۇرغان يېزا ئىگىلىك، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىغا ئىشقىلىپ كارخانىسى توققۇزغا يەتتى. (ۋاڭجۇن)

تۇمەنتال يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: تۇمەنتال يېزىسى مەكىت ناھىيە بازىرىنىڭشىمالىغاجايلاشقان. ناھىيە بازىرىغا تۈز لىنىيە بويىچە30كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىزيۈزىدىن1162مېتر كېلىدۇ. غەربىي شىمال تەرىپى يەكەن دەريا سىنى بويلاپ مازا لېپشى ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپىخېتىيار توغراق ئورمان مەيدانىغا، جەنۇب تەرىپى يانتاق يېزىسىغا، شەرق تەرىپى يېزا ئىگىلىك3- دېۋىزىيەسىنىڭ43- پولكى،45- پولكىغا تۇتىشىدۇ. يەكەن دەريا سىنىڭشەرقىي قىرغىقىنى بويلىغان ھالدا جەنۇبتىن شىمالغا تاسىما ھالەتتىن شەكىللەندۈرگەن، جەنۇبى بىلەن شىمالنىڭ ئېگىز ئۇزۇن يېرى 36 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئېگىز يېرى 24 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 847 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ تۈزگىرىش جەريانى: 1928 - يىلدىن ئىلگىرى مارالبېشى ناھىيىسى-نىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1928 - يىلى مەكىت ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندىن كېيىن، بۇ يەر مەكىت ناھىيىسىدىكى ئويبۇغداي بەگلىرىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1938 - يىلى تۈ-مەنتال يېزىسى قىلىپ بەلگىلەنگەن. 1943 - يىلى يانتاق يېزىسى بىلەن بىرلىشىپ گۈل-لىنىش يېزىسى بولغان. 1947 - يىلى مەدەنىيەت يېزىسىغا تۈزگەرتىلگەن. تازا دىققەتنى كېيىمەن، 1950 - يىلى 4 - رايون بولغان، 1958 - يىلى قىزىل نۇر كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1978 - يىلى تۈمەنتال كوممۇنىسىغا تۈزگەرتىلگەن. 1984 - يىلى تۈمەنتال يېزىسىغا تۈزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 5092 ئائىلە، 20 مىڭ 761 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 18 مىڭ يەتتە بولۇپ، يېزا بويىچە ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 86.7 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى، خەنزۇلار 2654، خۇيزۇلار 80، جۇاڭزۇلار 11، موڭغۇللار بەش، تۈزۈبەكلەر ئىككى، تۇزۇلار ئىككى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: قۇرۇلۇق، ئون ئوتاق، تۈ-مەنتال، پىلتە قومۇشلۇق، ئايباغ تام، سانچىقاق، قۇما، بىر ئېغىز، كېۋەز لىك، چىرىم-دا للىق، تۆگە دۆڭ، ھاجى ئاۋات، يار كۆل، ئاچچىق تاللىق، بۇقا پاتا، تامدۆڭ، تېرىم مەھەللىسى، جاسا كەنتىدىن ئىبارەت. 1 - ، 2 - مەيدانىدىن ئىبارەت ئىككى دېھقانچىلىق مەيدانى، تۈمەنتال يېزىلىق ئورمانچىلىق مەيدانى، تۈمەنتال يېزىلىق تۇغراق ئورمان مەيدانىدىن ئىبارەت ئىككى ئورمانچىلىق مەيدانى، 113 مەھەللە بار. يېزىلىق ھۆكۈمەت تۈمەنتال يېزىسىدا تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئىسمىن ئەمەت.

يېزا باشلىقى: ئابدۇكېرىم توختى.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 13 مىليون 832 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.98% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 149 مىڭ 115 مو تېرىلغۇ يەر بار. 1985 - يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆ-لەم 62 مىڭ مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 25 مىليون 945 مىڭ جىڭ، كېۋەز كۆلىمى 25 مىڭ 500 مو، پاختا مەھسۇلاتى 33 مىڭ 810 داندىن، يا غلىق دان 206 مىڭ جىڭ بولدى. چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 68 مىڭ 960 قا يەتتى. 1985 - يىلى ھەر خىل مۇداپىئە ئورمىنى 2820 موغا، يېقىلغۇ ئورمىنى 1681 موغا، كۆچەتخانا 1152 موغا يەتتى، پارچە - پۇرات بو-لۇپ 77 مىڭ 558 تۈپ چىرىم تىكىلدى. 20 مىڭ مو توغراق ئورمىنى، 1703 مو باغ بار. بۇ يېزىدا يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش تېز تەرەققىي قىلدى. ھەر خىل تېمپېراتۇرا-دىن 74ى بار بولۇپ، ماشىنا بىلەن ھەيدەش كۆلىمى 85 پىرسەنتكە، ماشىنا بىلەن تېرىش كۆلىمى 80 پىرسەنتكە، ماشىنا بىلەن پەرۋىش قىلىش كۆلىمى 40 پىرسەنتكە يەتتى.

1985 - يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانىلار نىڭ ئومۇمىي كىرىمى 1 مىليون 720 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 219.7% كۆپەيدى. يېزا بويىچە ئاپتوموبىلدىن 12سى، ھەر خىل سانائەت، قوشۇمچە كەسىپ زاۋۇت - كارخانىسىدىن 15ى، 136 كىلوۋاتلىق ئۈچ-نىمرا تورغا ئىگە سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن ئىككىسى، ھەر يىلى بەش مىليون جىڭ ئون تار-

تالايدىغان ئۇن زاۋۇتىدىن ئىككىسى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 12 باشلانغۇچ مەكتەپ، 3238 ئوقۇغۇچى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 90 پىرسەنتكە يەتتى. ئىككى دوختۇرخانا، 95 كېسەل كارىۋىتى، جەمئىي 72 تەببىي خادىم بار. كەنتلەردە داۋالاش پونكىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 578 مىڭ600 يۈەنگە، ھەر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 113 يۈەنگە يەتتى. شەخسلەردە بەش ئاپتوموبىل، 15 تراكتور، 25 تېلېۋىزور، 3692 ۋېلىسىپىت، 2450 تىككۈ ماشىنىسى، 18 را-دىئولۇق ئۇلىنىش لىنىيىسى بار. (ۋاڭ جۈن)

غاز كۆل يېزىسى

جۇغرا پىيىلىك ئەھۋالى: مەكىت ناھىيىسىنىڭ غاز كۆل يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. ناھىيە بازىرىغا تۆز لىنىيە بويىچە 12 كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1170 مېتر كېلىدۇ. شىمال تەرىپى بازار جەمى يېزىسى، قۇمقۇسار يېزىسى، يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيەسىنىڭ چىغلىق دېھقانچىلىق مەيدانىغا، غەرب تەرىپى يەكەن دەريا-سىغا، جەنۇب تەرىپى قىزىلئاۋات يېزىسىغا، شەرق تەرىپى تەكلىماكان قۇملۇقىغا تۇتىشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 342.7 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ تۆپرىقىنىڭ كۆپ قىسمى دەريا تۆپرىقىغا كىرىدۇ. شىمالىي قىسمىدا ئاز مىقداردا قۇم دۆڭلىرى ۋە قومۇشلۇقلار بولغاندىن تاشقىرى، قالغان يەر شەكلى تۆز.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1928 - يىلدىن ئىلگىرى بۇ يەر ئايرىم-ئايرىم ھالدا مارالبېشى، قاغىلىق، يەكەننىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1928 - يىلى مەكىتنا-ھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندىن كېيىن، 1 - رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1944 - يىلى يېڭىلىق قۇرۇش يېزىسى دەپ نام بېرىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 2 - را-يونىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن. 1958 - يىلى ھەمراھ خەلق كومۇنىسى قۇرۇلغان. 1967 - يىلى قىزىل مۇھاپىزەتچى كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1978 - يىلى غازكۆل كومۇنى-سىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 - يىلى غاز كۆل يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3892 ئائىلە، 13 مىڭ 46 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 12 مىڭ 641 بولۇپ، يېزا بويىچە ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 96.8 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدى. خەنزۇلار 405، ئومۇمىي ئەمگەكچى 555.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: غازكۆل، قاش بويى، كا-ماكۆل، تۆپەشور، بوزقۇم، تالامەھەللە، قومۇش مەھەللە، مەدەنىي پاختىلىق، دۆلەمەھەللە، مەكىت پاختىلىق، خان كۆل، شەنبە بازار، باغئىرىق، باغئاۋات، يارچاقتى، چىغلىق كەتمەن، جالادۆلەك، لايلىق پاختىلىق كەنتىدىن ئىبارەت. 1 - مەيدان، 1 - ئاۋغوستمەي-دانىدىن ئىبارەت ئىككى دېھقانچىلىق مەيدانى، بىر تۇرمانچىلىق مەيدانى، 91مەھەللە بار. يېزىلىق ھۆكۈمەت غازكۆل كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شوجىسى: تىلمۇالدى سىدىق.

يېزا باشلىقى: ئەخمەت ھېكىم.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 10 مىليون 60 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.68% كۆپەيدى.

1985 ـ يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 53 مىڭ 200 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 31 مىليون 122 مىڭ جىڭ، كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 17 مىڭ 300 مو، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 20 مىڭ 300 داۋان، ياغلىقداندا167 مىڭ جىڭ بولدى. 20 مودىن كۆپرەك ھەر خىل دەرەخ، 1500 مو باغ بار. يېزا ئىچىدە ناھىيە باشقۇرغان سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى بار، توك بېرىش مىقدارى 250 كىلوۋات كېلىدۇ. بىر سۇ ئامبىرى بار، سىغىمچانلىقى 4500 كۇب مېتر كېلىدۇ. يېزا بويىچە غوللۇق ئۆستەكدىن يەتتىسى، شاخچە ئۆستەكدىن 30 ى، ئاساسلىق تۇغدىن ئالتىسى، چوڭراق كۆۋرۈكتىن بەشى بار.

1985 ـ يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانىلارنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 41 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 149.6% كۆپەيدى. ھەر يىلى ئۈچ مىليون جىڭدىن كۆپرەك ئۇن تارتالايدىغان ئۇن زاۋۇتىدىن ئۇچى، ھەر يىلى 1300 دەندىن كۆپرەك پاختا ئايرىيالايدىغان پاختا زاۋۇتىدىن بىرى، ھەر خىل تېپتىكى تراكتوردىن 84ى، دېھقانچىلىققا ئىشلىتىلىدىغان ئاپتوموبىلدىن توققۇزى بار، ماشىنا بىلەن ھەيدەش كۆلىمى 85 پىرسەنتتىن ئاشتى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ بار، سىنىپى يەتتە، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى 38گە، ئوقۇغۇچىسى 246 گە يەتتى، سەككىز باشلانغۇچ مەكتەپ بار، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى 96 گە، ئوقۇغۇچىسى 1700 گە يەتتى، ئوقۇش پىشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 96 پىرسەنتكە يەتتى. بىر دوختۇرخانا، 18 تېببىي خادىم، ئون كېسەلخانا، 45 كېسەلكارىۋىتى بار. كەنتلەردە داۋالاش پونكىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 499 مىڭ 800 يۈەنگە، ھەر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 128 يۈەنگە يەتتى. شەخسىلەردە ئىككى ئاپتوموبىل، يەتتە تراكتور، ئالتە تېلېۋىزور، 18 ئۇنئالغۇ، 2350 ۋېلىسىپىت، 1893 تىككۈ ماشىنىسى بار. (ۋالۇ جۇن)

قىزىلئاۋات يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: قىزىلئاۋات يېزىسى مەكىت ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغا تۆز لېنىيە بويىچە 30 كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1200～1190 مېتر كېلىدۇ. شەرق تەرەپىي يېزا ئىگىلىك 3 ـ دۆۋىسىزىيىسىنىڭ چىغانچىلىق مەيدانىغا، جەنۇب تەرەپى يەكەن ناھىيىسىگە، غەرب تەرەپى تىزناپ دەريا سىنى پاسىل قىلغان ھالدا يەكەن ناھىيىسىنىڭ ئازادباغ يېزىسىغا، شىمال تەرەپى غازكۆل يېزىسىغا تۇتىشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى 15 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 20 كىلومېتر، ئومۇمىي يەر مەيدانى 289 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزا يەكەن دەريا سى بىلەن تىزناپ دەريا سىنىڭ تەندۇرما تۆزلەڭلىكىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان، يەر شەكلى تۆز، توپا قاتلىمى قېلىن، تۇپراق قىسمى دەريا تۇپرىقىغا كىرىدۇ.

توزۇلمىسىنمك ئۆزگىرىش جەريانى: 1944 - يىلىدىن ئىلگىرى يەكەن ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1944 - يىلى مەكىت ناھىيىسىگە ئايرىپ بېرىلىپ يېڭىلىق قۇرۇش يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى 2 - رايونلىق باشقۇرۇشىدا بولغان. 1958 - يىلى كۆرەش كومىتېتىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1978 - يىلى قەزىلئاۋات كومىتېتىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 - يىلى قەزىلئاۋات يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3526 ئائىلە، 14 مىڭ 467 نوپۇس بار. بۇ ئىلغا چېتىلىدىغان ئويغۇرلار 14 مىڭ ئۇچ بولۇپ، 96.7 پىرسەنتنى ئىگىلىدى، خەنزۇلار 436، خۇيزۇلار 27، قىرغىز بىر. ئومۇمىي ئەمگەك كۈچى 4978.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 16 كەنت بار. ئۇلار: قەزىلئاۋات، قەزىلجىي، پىيىزىلدۆڭ، ئويباغ، دەرۋازا قۇم، چىغلىق قوتان، ھاردۇق ئالدى، تاتار ئۆستەڭ، لايداك، سېرىقكۆل، قارادۆڭ، ياتاقۇم، ھوقۇشدۆڭ، تاللىق، يېڭىئاۋات، قوشئۆستەڭ كەنتىدىن ئىبارەت. بىر دېھقانچىلىق مەيدانى، بىر ئورمانچىلىق مەيدانى، بىر سۇيەتلىك ئۆزۈقچىلىق مەيدانى، 83 مەھەللە بار. يېزىلىق ھۆكۈمەت ھاردۇق ئالدى كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: زىرىپ جۇرۇپ.

يېزا باشلىقى: ئوسمان ساۋۇر.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 10 مىليون 89 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %3.06 كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 91 مىڭ 161 مو تېرىلغۇ يەر بار. تەنزىناپ دەرياسى بۇ يېزىنىڭ ئاساسلىق سۇ مەنبەسى بولۇپ، بۇ يېزىدىن ئېقىپ ئۆتۈش ئۆزۈنلىقى 40 كىلومېتر كېلىدۇ. ئۆزۈنلىقى 70 كىلومېتر كېلىدىغان يەتتە شاخچە ئۆستەڭ، ئالتە تۇغ، ئىككى كۆۋرۈك بار. 1985 - يىلى ئاشلىق مەھسۇلاتى 21 مىليون 870 مىڭ جىڭ، پاختا مەھسۇلاتى 18 مىڭ 350 داڭ، ياغلىقدان 40 مىڭ جىڭ بولدى، چارۋىنىڭ سانى 41 مىڭ 188 گە يەتتى. 2731 مو ئورمان بەلبېغى، 378 مىڭ 737 تۈپ ھەر خىل دەرەخ بار.

1985 - يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانىلارنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 866 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %171.5 كۆپەيدى.

ھەر خىل تېپتىكى تراكتورلاردىن 45ى، دېھقانچىلىققا ئىشلىتىلىدىغان ئاپتوموبىلدىن 26 سى بار. سەيياھخانا، ئېلېكتر ئىستانسىسى قاتارلىق 29 چوڭ - كىچىك زاۋۇت - كارخانا بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، باشلانغۇچ مەكتەپ قارىمىقىدا بىر تولۇقسىز ئوتتۇرا سىنىپى، 1740 ئوقۇغۇچى، 134 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98 پىرسەنتكە يەتتى. بىر دوختۇرخانا، 23 تېببىي خادىم، 16 داۋالاش پونكتى، كەنتلەردە ساقلىقنى ساقلاش خادىمى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 648 مىڭ 500 يۈەنگە، ھەر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 132.80 يۈەنگە يەتتى. يېزا بويىچە شەخسىلەرگە تېككى ئاپتوموبىل، بەش تراكتور، 2500 تېككۇ ماشىنىسى، 2980 ۋېلسىپىت، توققۇز ئۇنئالغۇ، يەتتە تېلېۋىزور بار. (ۋاڭ جۇن)

قۇمقۇسار يېزىسى

جۇغرافىيەلىك ئەھۋالى: قۇمقۇسار يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا يەتتە كىلومېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. دېڭىز يۈزىدىن 1180 مېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى تەكلىماكان قۇملۇقىغا، غەربىي جەنۇب تەرىپى غازكۆل يېزىسى ۋە يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيەسىنىڭ چېگىلىق دېھقانچىلىق مەيدانىغا، غەرب تەرىپى غازكۆل يېزىسىغا، شىمال تەرىپى بازار جەمئى يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى 12 كىلومېتر، شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى ئون كىلومېتر. ئومۇمىي يەر مەيدانى 114.3 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ يەر شەكلى تۈز، توپا قاتلىمى بىر قەدەر قېلىن، تۇپرىقى سېرىق قۇمساز تۇپراقنى ئاساس قىلىدۇ. يەر شەكلى پەس بولغاچقا، تۇپراقنىڭ زەيلىشىپ كېتىشى ئېغىر.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: 1928 - يىلىدىن ئىلگىرى مارالبېشى ناھىيىسىۋە قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1928 - يىلى مەكمت ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغاندىن كېيىن، بۇ يەر مەكمت ناھىيىسى تېنچلىق بازىرىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى ئايرىم - ئايرىم ھالدا 1 - رايونىنىڭ 3 - يېزىسى ۋە 5 - رايونىنىڭ 3 - يېزىسىغا تەۋە بولغان. 1961 - يىلى 7 - كومموناغا بولۇپ قۇرۇلغان. 1967 - يىلى قۇياشقا باقار كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1978 - يىلى قۇمقۇسار كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 - يىلى قۇمقۇسار يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 2012 ئائىلە، 7599 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 7416 بولۇپ، يېزا بويىچە ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 97.6 پىرسەنتىنى ئىگەلدى، خەنزۇلار 174، خۇيزۇلار يەتتە، ئۆزبېكلەر ئىككى. ئومۇمىي ئەمگەك كۈچى 2614.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە توققۇز كەنت بار. ئۇلار: شاپلىق، قۇم قۇدۇق، تۆمۈرەك، تۆۋەن تاۋار كېسىك، يۇقىرى تاۋار كېسىك، قۇمقۇسار، خاددىلىق، تۆۋەن قۇمقۇسار، خۇمدان مەھەللە كەنتىدىن ئىبارەت. 1 -، 2 - مەيدانىدىن ئىبارەت ئىككى دېھقانچىلىق مەيدانى، بىر ئورمانچىلىق مەيدانى، بىر تەجرىبە مەيدانى، 45 مەھەللە بار. يېزىلىق ھۆكۈمەت قۇمقۇسار كەنتىدە تۇرۇشلۇق.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: رەخمان نىياز.

يېزا باشلىقى: ئوسمان مەھەممەت ئىلى.

ئىقتىسادى: 1985 - يىلى يېزا بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئۈچ مىليون325 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19.2% كۆپەيدى.

يېزا بويىچە 43 مىڭ 258 مو تېرىلغۇ يەر، 69 مىڭ 286 مو بىنام - چۆپلۈك بار. ئېمزلارغا ئىشلىتىلىدىغان سۇ ئۆچۈن تېزناپ دەريا سىنىڭ سۈيى باشلاپ كېلىنىدۇ. ئومۇمىي ئۈزۈملىقى 26.5 كىلومېتر كېلىدىغان توققۇز ئاساسلىق غوللۇق ئۇستەڭ، ئون تۇغ، بەش كۆۋرۈك بار. 1985 - يىلى ئاشلىق تېرىلغان كۆلەم 24 مىڭ 400 مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى سەككىز مىليون 490 مىڭ جىڭ، كېۋەز تېرىلغان كۆلەم 8000 مو، پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 8340 داندىن، ياغلىق دانى119 مىڭ جىڭ بولدى. چارۋىنىڭ سانى 17 مىڭ 182 گە، ئورمانلىقىغى 960 موغا، باغ 1049 موغا يەتتى.

1985 ـ يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانىلار نىڭ ئومۇمىي كىرىمى 282 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 140.4% كۆپەيدى. يېزا بويىچە ئاپتوموبىلدىن بەشى، ھەر خىل تېپىتىكى تراكتوردىن 25ى، دېزىلدىن سەككىزى، ھەر يىلى 10 مىليون جىڭدىن ئارتۇق ئۇن تارتالايدىغان ئۇن زاۋۇتىدىن بىرى، ھەر خىل سانائەت، قوشۇمچە كەسىپ زاۋۇت ـ كارخانىسىدىن ئوننى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش باشلانغۇچ مەكتەپ، 36 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى بار. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 93 پىرسەنتكە يەتتى. بىر دوختۇرخانا، 16 تېببىي خادىم، 40 كېسەل كارىۋىتى بار. ھەر بىر كەنتتە بىردىن داۋالاش پونكىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 286 مىڭ 500 يۈەنگە، ھەر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە ئامانەت پۇلى 142.50 يۈەنگە يەتتى. دېھقانلاردا ئىككى ئاپتوموبىل، ئۈچ تراكتور، 1245 ۋېلىسىپىت، 986 تىككۈ ماشىنىسى، ئۈچ ئۇنتالغۇ، تۆت تېلېۋىزور بار. (ۋاڭ جۇن)

مەكىت بازىرى

جۇغرapىيىلىك ئەھۋالى: مەكىت بازىرى ناھىيە بازىرىنىڭ مەركىزىدىكە، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا 300 مېتر كېلىدىغان جايغا جايلاشقان. دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرىچە 1178.4 مېتر كېلىدۇ. تۆت ئەتراپىنى بازار جەمئىي يېزىسى ئوراپ تۇرىدۇ. شەرقى بىلەن غەربىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن يېرى ئۈچ كىلومېتىر، جەنۇبى بىلەن شىمالىنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى ئۈچ كىلومېتر، بازار نىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى 7.8 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: مەكىت ناھىيە بازىرى تەخمىنەن 150 يىل ئىلگىرى بازار بولۇپ شەكىللەنگەن. ئەينىي چاغدا مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىغا تەۋە بولغان. 1928 ـ يىلى مەكىت ناھىيىسى قۇرۇلغاندىن كېيىن، بۇ بازار ناھىيىلىك ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي بولۇپ، ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1944 ـ يىلى تېنچلىق بازىرىغا ئۆزگەرتىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى 4ـ ئايدا تېنچلىق بازىرى ئىككى يېزىغا (يەنى 8 ـ يېزا ۋە 10 ـ يېزىغا) ئايرىلىپ، 1 ـ رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. 1956 ـ يىلى بازارلىق خەلق كومىتېتى قۇرۇلغان. 1959 ـ يىلى راكىتا كومۇنىسىنىڭ بازار باشقۇرۇش رايونىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1964 ـ يىلىي يەنە بازارلىق خەلق كومىتېتىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1966 ـ يىلى شەھەر خەلق كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984 ـ يىلى 6 ـ ئايدا بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتىگە ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 2258 ئائىلە، 8897 نوپۇس بار. بۇ نىڭ ئىچىدە ئەرلەر 4328، ئاياللار 4571. تۆت مىللەت بار، بۇ نىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 8835 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.3 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار 30، خۇيزۇلار 14، ئۆزبېكلەر 20.

ھەۋرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە ئالتە ئاھالە كومىتېتى، 48 مەھەللە، دېھقانچىلىق مەيدانىدىن بىرى، چوڭ ـ كىچىك زاۋۇتتىن 13ى بار.

مارالبېشى ناھىيىسى

چوڭقۇرچاق يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: چوڭقۇرچاق يېزىسى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان بولۇپ، غەربىي جەنۇبىي بۇرجەكتىكى تۈڭ يېزا، بازارلىق بىرى ھىسابلىنىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت چوڭقۇرچاق كەنتىدە تۇرۇشلۇق بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا 105 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى شەھەر تۈزىتىگى تارقىلىق سېرىقبۇيا بازىرىغا، جەنۇب تەرىپى يېڭى تۈزىتەك يېزىسىغا، غەرب تەرىپى يوپۇرغا ناھىيىسى تەۋەسىگە، شىمال تەرىپى پەيزاۋات ناھىيىسى تەۋەسىگە تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 1295 كۋادرات كىلومېتىر، دېڭىز يۈزىدىن 1162 ~ 1150 مېتىر كېلىدۇ. يەر شەكلىدىن ئالغاندا، غەربىي جەنۇبىي قىسمى سەل پەل ئېگىز، شەرقىي شىمالىي قىسمى سەل پەل پەس، يېزا تەۋەسىدە قۇم دۆڭلىرى ۋە ئويمان جايلار كۆپ بولغاچقا، چوڭقۇرچاق دەپ نام قويۇلغان. مارالبېشى ـ يەكەن تاشيولى

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: چېن شياۋشياڭ.

بازار باشلىقى: قاسىم ياسىن.

ئىقتىسادى: 1985 ـ يىلى بازارنىڭ باشقۇرۇشىدىكى ھەرخىل چوڭ ـ كىچىك كارخانا 13 كە، ئۇنىڭدا ئىشلەيدىغانلار 342 كە، ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 501 مىڭ 743 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 49.1% كۆپەيدى. 1985 ـ يىلى بازار بويىچە يەككە سودىگەرلەر 1608 گە، يىللىق ئومۇمىي تىجارەت مىقدارى 787 مىڭ 680 يۈەنگە يەتتى. بازار قارىمىقىدىكى دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ يېرى بىر مىڭ مو بولۇپ، 1985ـ يىلى 241 مىڭ جىڭ ئاشلىق، 267 دەن پاختا، 2079 جىڭ ياغلىق دان ئىشلەپچىقىرىلدى. دېھقانچىلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 61 مىڭ 914 يۈەنگە، دېھقانلارنىڭ چارۋىسى 458 گە يەتتى.

بازار بويىچە ئاھالىلارنىڭ باققان ھەرخىل چارۋىسى 2421 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 48% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بازار بويىچە بىر باشلانغۇچ مەكتەپ بار، ئۇنىڭ دەرسخانىسى ۋە ئىشخانىسى 16 ئېغىز كېلىدۇ. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97 پىرسەنتكە يەتتى؛ بازارنىڭ باشقۇرۇشىدىكى تىببىي داۋالاش پونكىتىدىن بىرى، ئۇنىڭدا 13 ئىشچى ـ خىزمەتچى، بەش تىببىي خادىم بار. بۇ، 1983 ـ يىلى مەكتەپ ناھىيىلىك مىللىي شىپاخانىغا ئۆرگەرتىلگەن.

خەلق تۇرمۇشى: 286 ئائىلە 416 ئېغىز لىق ئۆيىنى يېڭىدىن سالدى ھەمدە 35 ئائىلە 195 ئېغىز لىق ئىككى قەۋەتلىك بىنا سالدى. ئاھالىلار ئارىسىدا بەش ئاپتوموبىل، 18 تراكتور، 13 موتسىكلىت، 1827 ئۇنىتالغۇ ۋە رادىئو، 47 تېلېۋىزور، 1050 تىككۇ ماشىنىسى، 1335 ۋېلىسىپىت بار. بازار بويىچە 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن 99ى، بۇنىڭ ئىچىدە 50 مىڭ يۈەنلىكتىن يۇقىرى ئائىلىلەردىن 56سى بار.

بۇ تەۋەدىن ئۆتىدۇ، چوڭقۇرچاق ئۆستەڭنىڭ سۇيى بىلەن بۇ يېزىنى قىسمەتكە كىرىپ، بوش تۇغى ئارقىلىق كەنتلەرگە بۆلۈنۈپ ئاقىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى بۇ يېزىنى ئاقدۆلەڭ بەگلىرى سوردىغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى ئاقدۆلەڭ رايونى (7 - رايون) غا تەۋە بولغان. كېيىن، رايونلۇق مەھكىمە چوڭقۇرچاق بازىرىغا كۆچۈپ بېرىپ، چوڭقۇرچاق رايونى دەپ ئاتالغان. 1958 - يىلى چوڭقۇرچاق رايونى بىلەن ئاۋات رايونى بىرلەشتۈرۈلۈپ، ئاۋات كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، كېيىن يەنە چوڭقۇرچاق رايونى دەپ ئاتالغان، 1965- يىلى ئاۋات رايونى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، شىمالىي قىسمىدىكى تۆت باشقۇرۇش رايونى چوڭقۇرچاق كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1968 - يىلى قىزىل بايراق كوممۇنىسى دەپ ئاتالغان، 1980 - يىلى ئەسلى نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984 - يىلى چوڭقۇرچاق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 6516 ئائىلە، 26 مىللەت 152 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 26 مىللەت 126 بولۇپ، 99.9 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. خەنزۇلار 23، قىرغىز ۋە ئۆزبېك قاتارلىق مىللەتلەرمۇ بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 30 كەنت بار. ئۇلار: ئۈزۈملۈكباغ، سۆگەتچى مەھەللە، كونا چوڭقۇرچاق، چوڭقۇرچاق بازار، غىشلىق، تۆگمەنبېشى، قامغاق قۇدۇق، تالىلىق، مىلك خادا، تۆگە مەھەللىسى، جەرەن پاتار، سەكسەن قۇدۇق، باغتوغراق، ئاقتوغراق، قىزىلقۇم، ئۆستەڭبويى، چەكچەك، ئۈجمىلىك، قوتان توغراق، تاشلاق توغراق، توپ توغراق، يەمبۇلاق، زارات، گۈلباغ، گۈمبەز، ئون ئالتە قۇش، تېرىم، چىنە باغ، ئىككى كېزەك، شەپاك كەنتىدىن ئىبارەت. يەنە، غىشلىق سۇپەتلىك ئۈرۈقچىلىق مەيدانى ۋە چوڭقۇرچاق يېزىلىق باغۋەنچىلىك مەيدانى بار. كەنت قارىمىقىدا 143 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇچىسى: ساۋۇتىملىۋالدى.

يېزا باشلىقى: ئىمىن قادىر.

بايلىقى: يېزا بويىچە 80 مىڭ 400 مو تېرىلغۇ يەر، 350 مىڭ مو بىنام ئوتلاق، 12 مىڭ مو سۇنئىي ئورمان يېرى، 860 مو باغ بار. ئاساسلىق غوللۇق ئۆستەڭدىن ئىككىسى بار، چوڭقۇرچاق ئۆستەڭى 1974 - يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۈزۈلمىگى 22 كىلومېتىر، ئېقىشى 25 كۇبېمېتر سېكونت؛ باغتوغراق ئۆستەڭى 1962 - يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۈزۈلمىگى 4.5 كۇبېمېتر سېكونت، ئومۇمىي سۇغۇرۇش كۆلىمى 134 مىڭ مو كېلىدۇ.

ئىقتىسادى: يېزىنىڭ 1985 - يىللىق يېزا ئىقتىسادى ئومۇمىي كىرىمى 12 مىليون 684 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.8% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك كىرىمى 12 مىليون 22 مىڭ يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 22 مىليون 389 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.13 % ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 27 مىڭ 300 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.67% ئاشتى؛ يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 872 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.86% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 49 مىڭ 300 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.59% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: 1985 ـ يىلى يېزا باشقۇرغان كارخانا 18، كەنت باشقۇرغان كارخانا 32، ئومۇمىي كىرىمى 656 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %100 كۆپەيدى. يەككە كارخانا ئاچقۇچىلار 241، ئومۇمىي تىجارەت مىقدارى 221 مىڭ يۈەن بولۇپ، يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ 33.6 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

سودا: بۇ يېزىنىڭ سودىسىنى تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى سىستېمىسى باشقۇرىدۇ، يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، قارىمىقىدا ئىككى شۆبە ماگىزىن، تۆت ۋاكالەتەن ماگىزىن تەسىس قىلىنغان، ئومۇمىي سېتىش مىقدارى بىر مىليون 350 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 289 مىڭ يۈەن ئازلاپ كەتتى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: مارالبېشى ـ يەكەن تاشيولىدا ھەر كۈنى ناھىيە بىر زىرىغا ۋە يېزىلارغا قاتنايدىغان ئاپتوبوس بار، كەنتلەردە ئاپتوموبىل قاتنىيالايدىغان چوڭ يوللار بار. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفون كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، ساھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، سەككىز سىنىپ بار. مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلىرى 388، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 19، 14 باشلانغۇچ مەكتەپ، 127 سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلىرى 4142، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 126. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97.8 پىرسەنتكە يەتتى. 1985 ـ يىلى چوڭلار ئىچىدە ساۋاتسىزلىقتىن قۇتۇلغانلار 9468 بولۇپ، ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئوبيېكتىنىڭ 83.4 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. يېزا، كەنتلەردە بالىلار باغچىسىدىن 14ى، باغچىدا 360 بالا، 14 تەربىيىچىبار. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 20 تېببىي خادىم، 39 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىدا كىنوخانا، رادىئو ئۇزلىي، مەدەنىيەت پونكىتى، تەنتەربىيە مەيدانى بار. دېھقانلار چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىق تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىنى ياخشى كۆرىدۇ.

خەلق تۈرمۇشى: 1985 ـ يىلى دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچەكىرىمى 394 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 45 يۈەن كۆپەيدى. 25 مىڭ كۆۋادىرات مېتىرلىق ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى. دېھقانلاردا 5012 ۋېلىسىپىت، 2606 تىككۈ ماشىنىسى، ئالتە ئاپتوموبىل، 70 تراكتور، 47 تېلېۋىزور، يەتتە موتسىكلىت، 58 رادىئولۇق ئۇنتالغۇ بار. 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن 43ى، كەسىپي ئائىلىدىن 21ى بار. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 593 مىڭ يۈەن بولدى. (جيالاڭ خۇلۇ، لياڭزۇن)

يېڭىئۆستەڭ يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: يېڭىئۆستەڭ يېزىسى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان بولۇپ، غەربىي جەنۇبىي بۇرجەكتىكى ئۇچ يېزا، بازارنىڭ بىرى ھەمسايىلىنىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت يېڭىئۆستەڭ بازىرىدا تۇرۇشلۇق بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا 123 كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرق تەرىپى شەھەرئۆستەڭى ئارقىلىق سېرىقبۇيا بازىرىغا، جەنۇب تەرىپى ئاۋات بازىرىغا، غەرب تەرىپى يوپۇرغا ناھىيىسىگە، شىمال تەرىپى چوڭقۇرچاق يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 374 كۆۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. تەۋەسىدە تاغ تىزمىسى يوق، دېڭىز يۈزىدىن 1168 ~ 1151 مېتر كېلىدۇ. يەر شەكلىدىن

ئالغاندا، جەنۇبىي قىسمى شىمالىي قىسمىدىن سەل پەل ئېگىز، ھارالىيشى - يەكەن تاشـ يولى شىمالدىن جەنۇبقا بۇ يەردىن ئۆتىدۇ. چوڭقۇرچاق ئۆستىگى جەنۇبىي، شىمالىي يۆنـ لىشىلەردە بۇ يېزىدىن ئېقىپ ئۆتىدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: مىنگولنىڭ 34 - يىلى (1945 - يىلى) دىن ئىلـ گىرى، بۇ يېزىنىڭ شەرقىي يېرىم قىسمىنى ئاقدۆڭ بىەگلىرى، غەربىي يېرىم قىسمىنى ئاۋات بەگلىرى سورىغان، مىنگولنىڭ 35 - يىلى (1946 - يىلى) دىن كېيىن، ئاقدۆڭ بىـ لەن ئاۋات ئىككى يېزا بولۇپ قۇرۇلغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى بۇ ئىككى يېزا ئىككى رايونغا ئۆزگەرتىلگەن. 1958 - يىلى ئىككى رايون بىرلەشتۇرۇلۇپ ئاۋاتكومۇنـ نىسى قۇرۇلغان، كېيىن ئاۋات رايونىسى دەپ ئاتالغان. 1965 - يىلى ئاۋات رايونى ئەـ مەلدىن قالدۇرۇلۇپ، ئۇچ كومۇنغا بۆلۈنۈپ، ئوتتۇرا قىسمىدىكى تۆت باشقۇرۇش راـ يونى يېگانىۋستەك كومۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1968 - يىلى قىزىل يۇلتۇز كومۇنىسى دەپ ئاتالغان، 1971 - يىلى ئەسلى نامى ئەسلىگە كەلتۇرۇلگەن، 1984 - يىلى يېگانىۋسـ تەك يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3870 ئائىلە، 16 مىڭ 46 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 16 مىڭ ئۇچ بولۇپ، 99.7 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار 43، قالغانـ لىرى خۇيزۇ ۋە قىرغىزلار.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 23 كەنت بار. ئۇلار: جاغدا، چىگە قۇدۇق، قوـ مۇچكۆل، چىدىر، شېكەرباغ، زەيكۆل، تېرەكلىك، كونا بازار، ئورمان، ئات چاپار، كونا ئۆستەڭ، قۇمكۆل، يېگانىۋستەڭ، غىشلىك ئۆستەڭ، بەشتام، يۇمۇلاق چۆل، قارا ئۇجمە، ئاقدۆڭ، يەتتەمەھەللە، باش ئۆتەڭ، موغال سالىق، يالقا جىلغا. تۇزيانتاق كەنتىدىن ئىبارەت. يەنە يېگانىۋستەڭ سۇپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى ۋە ئانارلىق باغ ئورمانچىلىق مەيدانى بار. كەنت قارىمىقىدا 87 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇرېھىم مۇتەللىپ.

يېزا باشلىقى: ئەخمەت داۋۇت.

بايلىقى: يېزا بويىچە 48 مىڭ مو تېرىلغۇ يەر، 220 مىڭ مو بىنام ئوتلاق، 4500 مو توغراق ئورمىنى، 2180 مو سۇنئىي ئورمان يېرى، 3154 مو باغ بار. ئاساسلىق غولـ لۇق ئۆستەڭ ــ بىرلەشمە ئۆستەڭ 1957 - يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 13 كىلومېتر، ئېقىشى 27 كۇبېمېتر سېكونت، سۇغۇرۇش كۆلىمى 82 مىڭ مو كېلىدۇ.

ئىقتىسادى: يېزىنىڭ 1985 - يىللىق يېزا ئىقتىسادى ئومۇمىي كىرىمى سەككىز مىلـ يون711 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن12.8% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك كىرىمى يەتتە مىليون 928 مىڭ يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13 مىليون 634 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.85% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 14 مىڭ 800 داۋان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.05% ئاشتى؛ يالغىزدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 662 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكـ دىن 0.9% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 32 مىڭ 200 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىـ كىدىن 6.62% كۆپەيدى.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرى: 1985ـيىلى يېزا باشقۇرغان كارخانا 18، گەنت باشقۇرغان كارخانا 24، يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 784 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 199% كۆپەيدى. يەككە كارخانا ئاچقۇچىلار 236، ئومۇمىي تىجارەت مىقدارى 74 مىڭ يۈەن بولۇپ، يېزا باشقۇرغان كارخانىلار نىڭ 9.43 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.

يېڭىئۆستەڭ يېزىسى ئۈزۈم ئىشلەپچىقىرىدۇ. يېزا بويىچە 91% دېھقانىنىڭ ئائىلىسى ئۈزۈمزارلىقى يا كى ئۈزۈم بارىگى بار، بۇ، تەخمىنەن2730 مو كېلىدۇ. 1985ـيىلى ئىشلەپچىقىرىلغان ھۆل ئۈزۈم 900 تونىغا، مەھسۇلات قىممىتى 450 مىڭ يۈەنگە يەتتى، ھەربىر ئائىلە ئۈزۈمدىنلا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 127.50 يۈەن كىرىم قىلدى. ئىشلەپچىقىرىلغان ئۈزۈم شۇ جايدا ئىستېمال قىلىنغاندىن تاشقىرى، 350 تونىنا يېمىش قۇرۇتۇلۇپ، سىرتقىجايلاردا سېتىلدى.

سودا: بۇ يېزىنىڭ سودىسىنى تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى سىستېمىسى باشقۇرىدۇ. يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، قارىمىقىدا بىر شۆبە ماگىزىن، ئۈچ ۋاكالەت ماگىزىن تەسىس قىلىنغان، ئومۇمىي سېتىش مىقدارى بىر مىليون 499 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 126 مىڭ يۈەن كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: ماراليېشى ـ يەكەن تاشيولىدا ھەر كۈنى بىر ئىسمىنا ئاپتوبوس مۇشۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ، يەنە شەرقتە يوپۇرغا ناھىيىسىگە، غەربتە مەكىت ناھىيىسىگە باردىغان چوڭ يول بار. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېفون كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماۋارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، يەتتە سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلىرى 250، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 26؛ ئون باشلانغۇچ مەكتەپ، 83 سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلىرى 2326، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 67. ئوقۇش پىشقا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97.7 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا، كەنتلەردە بالىلار باغچىسىدىن تۆتى، باغچىدا 90 بالا، پەسىل خاراكتېرلىك بالىلار يەسلىسىدىن 78ى، يەسلىدە 395 بالا بار. يىل ئاخىرىغىچە ساۋاتسىزلىقتىن قۇتۇلغانلار5469 بولۇپ، ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئوبيېكتىنىڭ 99 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 39 تېببىي خادىم، 28 كېسەل كارىۋىتى بار. يېزىنىڭ بازىرىدا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو ئۈزىلى، كىنوخانا ۋە تەنتەربىيە مەيدانى بار، چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش، ئات بەيگىسى ـ ئامما ياخشى كۆرىدىغان كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتى.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 408 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.50 يۈەن كۆپەيدى. 5240 كۈۋادىرات مېتىرلىق ئۆي يېڭىدىن سېلىندى. دېھقانلاردا 3116 ۋېلىسىپىت، 2510 تىككۈ ماشىنىسى، 294 رادىئو لۇق ئۇنىلغۇ، 34 تېلېۋىزور، تۆت يۈك ئاپتوموبىلى، 64 تراكتور، 18 موتسىكلىت بار. ئون مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن 16 سى، كەسپىي ئائىلىدىن 13ى بار. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 590 مىڭ يۈەن بولدى.

باشقىلار: بۇ يېزىنىڭ ئۆتەك كەنتى مەنچىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىلىدىن مىنگو-

نىلك 20 ـ يىلىدىن ئىلگىرىگىچە بولغان چاغلاردا يەكەن بىلەن ئاقسۇ ئوتتۇرىسىدىكى12 ھەربىي سۇپىنىلك 3 ـ سۇپىسى بولغان، ئەسلى نامى مەنەت سۇپىسى دەپ ئاتالغان. (جىيالۇ خۇلۇ، لياڭ زۇن)

ئالاغىر يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئالاغىر يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىدا جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت ئازنا بازار كەنتىدە تۇرۇشلۇق بولۇپ، ناھىيە بازىرىدا 75 كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرق تەرىپى ئاققامارال يېزىسىغا، غەرب تەرىپى سەرىقبۇيا بازىرىغا، جەنۇب تەرىپى يەكەن دەرياسى ئارقىلىق مەكىت ناھىيىسىنىڭ تۆمەنتال يېزىسىغا، شىمال تەرىپى پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ ئۆدەكلىك يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 357.5 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى تۈز بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1149 مېتىرچە كېلىدۇ. مارالبېشى ـ يەكەن تاشيولى شەرقتىن جەنۇبقا ئەگمە بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى بۇ يېزىنى ھاپىز ۋە ئىسلام دېگەن بەگلەر سوريغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلىدىن 1958 ـ يىلغىچە بۇ يېزىنىڭ غەربىي يېرىم قىسمىدىكى ئالاغىر، يېڭىباغ، دۆڭقوتان كەنتلىرى سەرىقبۇيا رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، شەرقىي يېرىم قىسمىدىكى ئالتە كەنت ئاققامارال يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1960 ـ يىلى شەرقىي يېرىم قىسمىمۇ سەرىقبۇيا رايونىغا تەۋە بولغان، 1971 ـ يىلى سەرىقبۇيا كومپۇنىسىدىن ئايرىلىپ، ئالاغىر كومپۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان، 1984 ـ يىلى ئالاغىر يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 4324 ئائىلە، 16 مىڭ 921 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 16 مىڭ 789 بولۇپ، 99 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، خەنزۇلار 132 بولۇپ، بىر پىرسەنتنى ئىگەللىدى.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 21 كەنت بار. ئۇلار: زىۋاتال، ئون يول،كونا ئۆتەڭ، كونا سەرىقبۇيا، خاڭدى، خوجا ئاۋات، ئاق يانتاق، ساغان ئۆستەڭ، چىغان بۇلاق، قارا ئېقىن، ئاق قونا قىلىق، توشقان چۆل، بوز تۇغ، كالتا يايلاق، يېڭىباغ، كونا مەھەللە، ئىچىيان، دۆڭقوتان، ئوڭقوتان، ئېگىز ئۆستەڭ،خەنزۇ كەنتىدىن ئىبارەت. يەنە، ئالاغىر يېزىلىق چارۋىچىلىق مەيدانى، يان ئېرىق يېزا ئىگىلىك پەن ـ تەتقىقات پونكىتى، توشۇق چىغان ئورمانچىلىق مەيدانى، ئالاغىر يېزىلىق باغۋەنچىلىك مەيدانى، قىزىلئۇر دېھقانچىلىق مەيدانى بار. كەنت قاريىسىدا 92 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇجىسى: قادىر قاسىم.

يېزا باشلىقى: مەھەممەت ئۇرايىم.

بايلىقى: يېزا بويىچە 56 مىڭ 900 مو تېرىلغۇ يەر، 180 مىڭ مو بىنام ئوتلاق، 64 مىڭ مو توغراق ئورمان يېرى، 5196 مو سۇنۇمىي ئورمان يېرى، 1273 مو باغ بار. يېزا تەۋەسىدىكى سەرىقبۇيا ئۆستىكى 1966 ـ يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 18 كىلومېتر،

ئېقىشى 30 كۆپەيتىر سىڭگونت، سۇغۇرۇش كۆلىمى 110 مىلىك مو كېلىدۇ، يېزىدا 162 موتۇر-لۇق قۇدۇق بولۇپ، 19 مىلىك مو يەرنى سۇغۇرالايدۇ.

ئىقتىسادى: يېزىنىڭ 1985 - يىللىق يېزا ئىقتىسادى ئومۇمىي كىرىمى 10 مىليون 471 مىلىك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 45.1% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك كىرىمى سەككىز مىليون 771 مىلىك يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومومىي مەھسۇلاتى 16 مىليون 299 مىلىك جىلىك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.73% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 18 مىلىك 100 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.61% ئاشتى؛ يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 749 مىلىك جىلىك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.4% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 51 مىلىك 900 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.1%كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: يېزا باشقۇرغان كارخانا 22، كەنت باشقۇرغان كارخانا15، يىللىق ئومۇمىي كىرىمى بىر مىليون 700 مىلىك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 580.8% كۆپەيدى. يەككە كارخانا ئاچقۇچىلار 177، تىجارەت مىقدارى 152 مىلىك يۈەن بولۇپ، يېزا باشقۇرغان كارخانىلار نىلىك 8.9 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

سودا: بۇ يېزىنىڭ سودىسىنى تەمىنات - سودا كوپېراتىپى سىستېمىسى باشقۇرىدۇ، يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى، قارىمىقىدا ئۈچ شۆبە ماگىزىن، تۆت ۋاكالەت ماگىزىن تەسىس قىلىنغان، يىللىق ئومۇمىي سېتىش مىقدارى 138 مىلىك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن سەل پەل كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: ماراللېشى - يەكەن تاشيولىدا ھەر كۈنى بىر ئىس-مىنا ئاپتوبوس بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ، يېزا - كەنتلەر ئارىسىدا ئاپتوموبىل قاتنايدىغان چوڭ يوللار بار. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، پوچتا يولى كەنتلەرگىچە بارىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلىرى 165، ئوقۇتقۇچى،خىزمەتچىلەر 16؛ يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، 85 سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلىرى 2484، ئوقۇتقۇچى،خىزمەتچىلەر 86، ئو-قۇش بېشىغا تولغان بالىلار نىلىك مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98.3 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا-كەنتلەردە بالىلار باغچىسى بار. باغچىدا 255 بالا، 17 تەربىيىچى بار. چوڭلار ئىچىدىكى ساۋاتسىزلار 5536، يەنى ئاخىرىغىچە ساۋاتسىزلىقتىن قوتۇلغانلار 4064 بولۇپ، ساۋاتسىز-لىقنى تۈگىتىش ئوبيېكتىنىڭ 70.4 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى؛ يېزىدا بىر مەدەنىيەت پونكىتى، كىنو ئەترىتى، رادىئو ئۈزىلى بار. بىر دوختۇرخانا، 15 تېبىبىي خادىم، 35 كېسەلكارىۋىتى بار. تەنتەربىيە تۈرلىرىدىن چېلىشىش، ئات بەيگىسى، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار.

خەلق تۈرمۇشى: 1985 - يىلى دېھقانلار نىلىك ئوتتۇرىچە كىرىمى 390 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 49 يۈەن كۆپەيدى. 2700 كۆۋادىرات مېتىرلىق ئۆي يېڭىدىن سېلىنى-دى. دېھقانلاردا 2800 ۋېلىسىپىت، 3100 تىككۈ ماشىنىسى، سەككىز تېلېۋىزور، 110 رادىئو ئۇلۇق ئۇنىڭلىغۇ، ئالتە يۈك ئاپتوموبىلى، 26 تراكتور، ئىككى موتسىكلىت بار. 10 مىلىك يۈەنلىك ئائىلىدىن 31ى، كەسپىي ئائىلىدىن 20 سى بار، دېھقانلار نىلىك بانكىدىكى ئاما-نەت پۇلى 788 مىلىك يۈەنگە بولدى. (ئەخمەت داۋۇت، جىياك خۇلۇق)

ئاقساقمارال يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: ئاقساقمارال يېزىسى مارالبېشى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى يەكەن دەرياسىنىڭ شىمالىي قىسمىغا جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت ئاقساقمارال كەنتىدە تۇرۇشلۇق بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا 47 كىلومېتر كېلىدۇ. يېزىنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى 1147 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى تۆۋ، تاغ تىزمىسىيوق، شىمالىي قىسمى جەنۇبىي قىسمىدىن سەل پەسكەل ئېگىز، ئادەتتە دېڭىز يۈزىدىن 1139 مېتر چە كېلىدۇ. مارالبېشى - يەكەن تاشيولى شەرقتىن غەربكە بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: پادىشاھ داۋۇگۇلاق دەۋرىنىڭ 12-يىلى (1832 - يىلى) چىڭ سۇلالىسى ھۆكۈمىتى بۇ يېزىنىڭ ئۆتەڭ كەنتىدە مارالبېشى قەلئەسىنى قۇرغان، ئۇ، ۋۇتەي، ھەم ساختەي دەپمۇ ئاتالغان. 1845 - يىلى لىن زېشۈ «جەنۇبىي شىنجاڭدىكى سەككىز قەلئەنىڭ بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈشىنى كۆزدىن كۆچۈرگەن» چاغدا، بۇ يەرنى كۆزدىن كۆچۈرۈپ چىققان. پادىشاھ گۇاڭشۈ دەۋرىنىڭ 9 - يىلى (1883 - يىلى) بۇ يەردە بىۋاستە قاراشلىق مارالبېشى ۋازارىتى قۇرۇلغان. پادىشاھ گۇاڭشۈ دەۋرىنىڭ 28 - يىلى (1902 - يىلى) مارالبېشى ئايمىقى قۇرۇلغانىدا، مەمۇرىي مەركىزى بارچۇققا كۆچكەن. ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۆتەڭ كەنتى بىلەن ئاقساقمارال كەنتىنى بىر يەگ باشقۇرغان. مىنگونىڭ 34 - يىلى (1945 - يىلى) باۋغا ئۆزگەرتىلىپ، سىبرىقبۇيا يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىغا تەۋە بولغان. دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىن، 1950 - يىلى ئاقساقمارال يېزىسى قۇرۇلغان، 1954 - يىلى رايونغا ئۆزگەرتىلگەن، 1958 - يىلى سىبرىقبۇيا يېزىسىغا قوشۇۋېتىلگەن، 1965 - يىلى مۇستەقىل بولۇپ، ئاقساقمارال كومموناسى قۇرۇلغان، 1968 - يىلى قىزىلنۇر كوممۇناسى دەپ ئاتالغان، 1981 - يىلى ئەسلى نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984 - يىلى تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدا يېزىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 3895 ئائىلە، 15 مىڭ 996 نوپۇس بار. ئۇيغۇرلار 15 مىڭ 483 بولۇپ، 97 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، خەنزۇلار 513 بولۇپ، ئۈچ پىرسەنتنى ئىگە للىدى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 19 كەنت بار. ئۇلار: قاملىق، چىمىلۈچى، تەڭ بازار، ئاققوم مازار، چىمەن كۆل، جىگدە كۆل، گۈزە، قاتار دۆڭ، يالاسمەندى، چارتالدى، ئۆتەڭ، بورچى دۆڭ، ئاقساقمارال، قۇم كۆل، تۈزلۈق قاش، قىچىملىق، دۆمباق، يېڭىمەيەر (خەنرۇ كەنتى)، مازاربېشى كەنتىدىن ئىبارەت. كەنتلەرنىڭ قاردىمقىداجەمئىي 86 مەھەللە بار. يېزا باشقۇرۇشىدىكى ئاقساقمارال يېزا ئىگىلىك پەن-تېخنىكا پونكىتى، ئېرىق-سۇ باغۋەنچىلىك مەيدانى، مارال توغراق ئورمانچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت ئۈچ مەيدان بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئىلى ئادەك.

يېزا باشلىقى: ئەخەت ئىلى.

بايلىقى: يېزا بويىچە 56 مىڭ مو ئېرىلغۇ يەر، 770 مىڭ مو يىمىنام ئوتلاق، 64 مىڭ مو توغراق ئورمان يېرى، 3844 مو سۇنئىي ئورمان يېرى، 1045 مو باغ بار. يېزا تەۋەسىدە سولۇق سۇ ئامبىرى بار بولۇپ، سۇ سىغىمچانلىقى 30 مىليون كۇبېمېتر كېلىدۇ. ئىككى

غوللۇق تۈستەك بار: ئاقسا قمارال تۈستىكى 1956 - يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى46 كىلومېتر، ئېڭىشى 25 كۈپمېتر سىكونت؛ سەكرەتمە تۈستىكى 1980 - يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 20 كىلومېتر، ئېڭىشى تۆت كۈپسمېتر سىكونت، بۇ ئىككى تۈستەكنىڭ سۇغۇرۇش كۆلىمى 98 مىڭ مو كېلىدۇ.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا كۆپ يىللاردىن بۇيان ناھىيە بويىچە ئىقتىسادتا ئەلا ھالقى، ئىشلەپچىقىرىش سەۋىيىسى ئەلا يۇقىرى يېزا بولۇپ كەلدى. يېزىنىڭ 1985 - يىللىق ئىقتىسادىي ئومۇمىي كىرىمى 11 مىليون 858 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.42% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئون مىليون 882 مىڭ يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 21 مىليون 29 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.32% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 22 مىڭ 600 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 22.1% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 492 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.12% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 82 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.82% كۆپەيدى. دېھقانلارغا ئوتتۇرىچە توغرا كەلگەن چارۋا 5.7 بولۇپ، ناھىيە بويىچە بىرىنچى ئورۇننى ئىگەللىدى.

يېزا-بازارکارخانىلىرى: يېزا باشقۇرغان كارخانا 16، كەنت باشقۇرغان كارخانا 11، 1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 976 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32.1% كۆپەيدى. يەككە كارخانا ئاچقۇچىلار 315، تىجارەت مىقدارى جەمئىي 131 مىڭ يۈەن بولۇپ، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ سەككىز پىرسەنتىنى ئىگەللىدى.

1985 - يىلى يېزا بويىچە دۆلەتنىڭ تەمىن قىلىدىغان تاۋار ئاشلىق ئۇچ مىليون 920 مىڭ جىڭ (ناھىيە بويىچە بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ)، تاۋار پاختا 21 مىڭ 500 دەن، تاۋار ياغ 33 مىڭ جىڭ، تاۋار چارۋا 8500، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ دۆلەتكە تاپشۇرغان بېجى 10 مىڭ يۈەن بولدى.

1985 - يىلى بۇ يېزا قەشقەر ئۆلايىتى بويىچە ئىگىلمىكنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى ئىلغار يېزا بولۇپ باھالىنىپ، ئۇچىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

سودا: سودىنى تەمىنات - سودا كوپېراتىپى سىستېمىسى باشقۇرىدۇ. يېزىدا تەمىنات-سودا كوپېراتىپى، قارىمىقىدا بەش شۆبە ماگىزىن، تۆت ۋاكالەت ماگىزىن تەسىس قىلىنغان، 1985 - يىللىق ئومۇمىي سېتىش مىقدارى بىر مىليون 425 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 299 مىڭ يۈەن ئازلاپ كەتتى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: ماراللېشى - يەكەن تاشيولى يېزىنى كېسىپ ئۆتىدۇ، كەنتلەردە تاشيولغا تۇتۇشىدىغان چوڭ يوللار بار، يېزىنىڭ بازىرىدىن كەنتلەرگە ئاپتوموبىل، تراكتور قاتنىيالايدۇ. يېزىدا پوچتا - تېلېگراف پونكتى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش سىنىپ بار، ئوقۇغۇچىلىرى 174، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 15؛ توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، 81 سىنىپ بار، ئوقۇغۇچىلىرى 2409، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 78. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98.3 پىرسەنتكە يېتتى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 17 تېببىي

خادىم، 37 كېسەل‌كارەۋەتى بار. يېزىنىڭ بازىرىدا رادىئو ئۈزلىسى، كىنوخانا، مەدەنىيەت پونكتى ۋە تەنتەربىيە مەيدانى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە دېھقانلار ئورتاق ئوتتۇرىچە كىرىمى 596 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 223 يۈەن كۆپەيدى. 3240 كۇۋادىرات مېتىرلىق ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى. دېھقانلاردا 2700 ۋېلىسىپىت، 450 تىككۈماشىنىسى، 25 تېلېۋىزور، سەككىز ئاپتوموبىل، 50 چوڭ ـ كىچىك تراكتور، ئىككى موتسىكلىت بار. يېزا بويىچە 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن 48ى، كەسپىي ئائىلىدىن 48ى بار. دېھقانلارنىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى ئىككى مىليون يۈەن بولدى.

باشقىلار: يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيەسىنىڭ 48 ـ پولكى مۇشۇ يېزىنىڭ تەۋەسىگە تەسىس قىلىنغان، يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيەسىنىڭ دېۋىزىيە شتابى 1966 ـ يىلىدىن 1975 ـ يىلىغىچە مۇشۇ يېزىنىڭ تەۋەسىدە تەسىس قىلىنغان. دېۋىزىيە شتابى تۇرغان جايداھا ـ زىر 7 ـ ماي يېڭى كەنتى بار. 1985 ـ يىلى مۇشۇ يېزا تەۋەسىدىكى يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيەسىگە قاراشلىق نوپۇس 8125 كە يەتتى. (لياڭ زۈن)

شامال يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: شامال يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى بوستانلىق تۈزلەڭلىكىگە جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت ئاقكۆل كەنتىدە تۇرۇشلۇق بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا 28كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ غەرب تەرىپى زەي دەريا سۇ ئارقىلىق ئاقسا قىمارال يېزىسىغا، شەرق تەرىپى دۆلەتباغ يېزىسىنىڭ ئوغلاقچى كەنتىگە ۋە ناھىيىلىك باغۋەنچىلىك مەيدانىغا، جەنۇب تەرىپى يەكەن دەريا سىغا ۋە تەكلىماكان قۇملۇقىغا، شىمال تەرىپى ئاناكۆل يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 898كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى تۈز بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1128مېتر كېلىدۇ. مارالبېشى ـ يەكەن تاشيولى شىمالدىن جەنۇبقا بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ. دېھقانلارنىڭ تولىسى تاشيول بويىدا ئولتۇراقلاشقان.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى بۇ يەر يولۇچىلار قونىدىغان ئۆتەڭ بولۇپ، بەگلەرنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1953ـيىلى ئاناكۆلنىڭ قوم بوغىزى كەنتى بىلەن بىر يېزا بولغان، 1960ـيىلى شامال چارۋىچىلىق مەيدانىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن، 1964ـيىلى ئاقسامارال كومۇنىسىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن، 1971ـيىلى شامال چارۋىچىلىق مەيدانى بىلەن بېرلەشتۇرۇلۇپ، شامال دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق مەيدانى دەپ ئاتالغان، 1976ـيىلى شامال كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1984ـيىلى شامال يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 1210ئائىلە، 5604نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 5466بولۇپ، 97.3پېرسەنتنى ئىگىلەيدى؛ خەنزۇلار 136بولۇپ، 2.4پېرسەنتنى ئىگىلىدى؛ ئىككى خۇيزۇ بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە يەتتە كەنت بار. ئۇلار: قەشقەر مەھەللىسى، شامال، گۈلباغ، يېڭى ئۆستەڭ، ئۆستەڭ بېشى، ئاقكۆل، چىت كەنتىدىن ئىبارەت. يەنە،

تېرەك يېزا ئىگىلىكىگە پەن تەتقىقات پونكىتى، شامال يېزىلىق چارۋىچىلىق مەيدانى بار. كەنت قارىمىقىدا 29 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: غوپۇر ئىمىن.

يېزا باشلىقى: مەھەممەت مۇسا.

بايلىقى: يېزا بويىچە 20مىڭ مو تېرىلغۇ يەر، 335مىڭ موبىنام ئوتلاق، 79مىڭمو توغراق، يۇلغۇن ئورمان يېرى، 700مو سۇنئىي ئورمان يېرى، 61مو باغ بار. يېزىدىكى ئاساسلىق غوللۇق ئۆستەڭ-شامال ئۆستەڭى 1970-يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى تۆت كىلومېتر، ئېقىشى 15كۇبېمېتر سېكونت، سۇغۇرۇش كۆلىمى 50مىڭمو كېلىدۇ. يەنە سۇ يۈزى 1000مو كېلىدىغان تۆت تەبىئىي كۆلچەك بولۇپ،سۇ قاچىلىغىلى،يەرسۇغارغىلى،بېلىق باققىلى بولىدۇ. چۆچۈكبۇيا، يەر قالپىقى بۇ يېزىنىڭ يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتى ھېسابلىنىدۇ.

ئىقتىسادى: يېزىنىڭ 1985-يىللىق يېزا ئىقتىسادى ئومۇمىي كىرىمى ئۈچ مىليون 170مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 40.3%كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىكىگە ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 557مىڭ يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى بەش مىليون 657مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.5% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 4920 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27.7% ئاشتى؛ يانغاق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 65مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.33% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 15مىڭ 100بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.2%كۆپەيدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: يېزا باشقۇرغان كارخانا 20، كەنت باشقۇرغان كارخانا 19، يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 613 مىڭ يۈەن بولۇپ،ئالدىنقى يىلدىكىدىن 178.6%كۆپەيدى. يەككە كارخانا ئاچقۇچىلار153، تىجارەت مىقدارى68مىڭ يۈەن بولۇپ،يېزا باشقۇرغان كارخانىلار-نىڭ 11پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

سودا: بۇ يېزىنىڭ سودىسىنى تەمىنات-سودا كوپېراتىپى باشقۇرىدۇ،يېزىدا تەمىنات-سودا كوپېراتىپى بار، قارىمىقىدا بىر شۆبە ماگىزىن، بەش ۋاكالەت ماگىزىن بار، يىللىق ئومۇمىي سېتىش مىقدارى500مىڭ يۈەن بولۇپ،ئالدىنقى يىلدىكىدىن298مىڭ يۈەن ئازلاپ كەتتى.

قاتناش،پوچتا-تېلېگراف: بۇ يېزا مارالبېشى-يەكەن تاشيولى بويىغا جايلاشقان،يولى شىمالدا ناھىيە بازىرىغىچە، جەنۇبتا ناھىيىنىڭ يېزىلىرىغىچە تۇتۇشىدۇ، كەنتلەر ئارا-سىدىمۇ چوڭ يوللار بار، قاتناش قولايلىق، يېزا پوچتا ۋاكالەتخانىسى بار، كەنتلەرگە تېلېفون ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت،ماارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، تۆت سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 123، ئوقۇتقۇچى،خىزمەتچىلەر 19؛ يەتتە باشلانغۇچ مەكتەپ، 51سى-نىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 1079، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 48؛ ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97.6پىرسەنتكە يەتتى.يېزا بويىچە بالىلار باغچىسىدىن بىرى بار، باغچىغا كىرگەن بالىلار 27، يېزا بويىچە چوڭلار ئېچىدە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشكە تېگىشلىك ئوبيېكتى 2269، يىل ئاخىر دىققەت ساۋاتسىزلىقتىن قوتۇلغانلار926بولۇپ، 40پىرسەنتنى ئىگىلىدى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 15تەبىئىي خادىم،43كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985-يىلى دېھقانلار نىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 400 يۈەن بولۇپ، ئالـدىنقى يىلدىكىدىن 59 يۈەن كۆپەيدى. 3600 كۆۋا دېرات مېتر لىق ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى. دېھـقانلاردا 616 ۋېلىسىپىت، 212 تىككۆ ماشىنىسى، 12 تېلېۋىزور، 96 را دىئو لۇق ئۇلىنالغۇ، 25 يۈك ئاپتوموبىلى، 12 تراكتور بار. ئون مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن 5 ى، كېسىپى ئائىلىدىن 4 ى بار. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 156 مىڭ يۈەن بولدى.

باشقىلار: بۇ يېزا تەۋەسىدە ناھىيە باشقۇرۇۋاتقان، 1964-يىلى قۇرۇلغان مارالبېشى ناھىيىلىك شامال ئورمانچىلىق مەيدانى، 1950-يىلى قۇرۇلغان مارالبېشى ناھىيىلىك چارۋىچىلىق مەيدانى، 1973-يىلى قۇرۇلغان مارالبېشى ناھىيىلىك يېمەكلىكلەر شىركىتى باقمىچىلىق مەيدانى بار. ئۇچ مەيدان يېزا كۆلىمىنىڭ تەخمىنەن يېرىمىنى ئىگەللەيدۇ، 958 نوپۇسى بار. (ئەخمەت داۋۇت، جىياڭ خۇاڭ)

ئانا كۆل يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئانا كۆل يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي شىمالىغا جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت خۇمدا نبېشى كەنتىدە تۇرۇشلۇق بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا ئىككى كېلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ شەرق تەرىپى ناھىيە بازىرى ۋە دۆلەتباغ يېزىسىغا، غەرب تەرىپى قارا قىلچىق دېھقانچىلىق مەيدانى ۋە پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ ئۆدەكلىك يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى ناھىيىلىك سۇپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى ۋە شامال يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئۇرۇمچى-قەشقەر تاشيولىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 1000 كۆۋا دېرات كىلومېتر كېلىدۇ، يەر شەكلى تۆز بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1117 مېتر كېلىدۇ. قەشقەر دەرياسى غەربتىن شەرققە قاراپ بۇ يېزىدىن ئېقىپ ئۆتىدۇ، دېھقانلارنىڭ تولىسى قەشقەر دەرياسىنىڭ جەنۇبىي، شىمالىي قىرغاقلىرىدا ئولتۇرۇشلۇق.

تۆزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: «ئانا كۆل» 1941-يىلى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ ھاكىمى بولغان كومموئىست لىزدىلياڭ (لى يۈنياڭ) رەھبەرلىك قىلىپ ياساتقان ئانا كۆل سۇ ئامبىرىنىڭ نامى بىلەن قويۇلغان. پادىشاھ كۆلىگۈ دەۋرىنىڭ ئاخىرقى يىلى (1908-يىلى) بەۋاستە قارا شلىق مارالبېشى ئايمىقى بۇ يېزىنىڭ چۆشۈرگە كەنتىدە بىر ئۆتەك تەسىس قىلغان. 1949-يىلدىن ئىلگىرى مارالبېشى بازىرىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950-يىلى بازار ا- رايونىغا تەۋە بولغان، 1954-يىلى دۆلەتباغ يېزىسىنىڭ باشقۇرۇشىغا تەۋە بولغان، 1958-يىلى ئانا كۆل كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1967-يىلى ئانا كۆل كوممۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984-يىلى ئانا كۆل يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزىدا 2364 ئائىلە، 10 مىڭ 306 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 10 مىڭ 202 بولۇپ، 99 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ؛ خەنزۇلار 100 بولۇپ، 0.9 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ، تۆت خۇيزۇ بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 15 كەنت بار. ئۇلار: ئالاغىرچاق، دۆلەتمەھەللە، ئاچال، قۇم بوغىزى، چۆشۈرگە، جەرەن تالا، بوز مەھەللىسى، نورىبېشى، بەشتۇپ، غول مەھەللە، كۆنچى مەھەللە، كەلپىن بوز، خۇمدان بېشى، تالاشور، ھاجى ئېقىن كەنتىدىن

ئىمارەت. يەنە، ئاناكۆل يېزىلىق باغۇنچىلىك مەيدانى، ئاناكۆل يېزىلىق چارۇچىلىق مەيدانى بار. كەنت قارىمىقىدا 51مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئۇچىسى: لىن يۈگچى.

يېزا باشلىقى: مامۇت ئىلى.

بايلىقى: يېزا بويىچە 49مىڭ موتېرىلىغۇ يەر، 370مىڭ موبىنام ئوتلاق، 46مىڭموتوغراق ئورمان يېرى، 10مىڭ مو سۇنئىي ئورمان يېرى، ئىككى مىڭمو باغ بار، ئاساسلىق غوللۇق ئۆستەڭدىن ئۇچى بار، يېڭىئوستەڭ ئۆستەڭى 1960-يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 34كىلومېتر، ئېقىشى ئالتە كۆپمېتر سىكونت، شاقۇ ئۆستەڭى 1958-يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى سەككىز كىلومېتر، ئېقىشى 1.5 كۆپمېتر سىكونت، چۈشۈركە ئۆستەڭى1945-يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 20كىلومېتر، ئېقىشى 10كۆپمېتر سىكونت كېلىدۇ. جەمئىي 48مىڭ مو يەر سۇغۇرۇلىدۇ. تەۋەسىدە ئاناكۆل، سۇنئىي ھەمرادىن ئىمارەت ئىككىسۇ ئامبىرى بار بولۇپ، ئۇز يېزىسىنى سۇغۇرۇشقا ئىشلىتىدىغان سۇ بىلەن تەمىن ئەتكەندىن تاشقىرى، دۆلەتباغ يېزىسى، چارباغ يېزىسى، ناھىيىلىك سۇپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى، ناھىيىلىك باغۇنچىلىك مەيدانى ۋە مارالبېشى بازىرىنى سۇ بىلەن تەمىن ئېتىشنى ئۈستىگە ئالغان.

ئىقتىسادى: يېزىنىڭ 1985-يىللىق يېزا ئىقتىسادى ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليون 587مىڭ يۈەن بولۇپ. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 77.59% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى بەش مىليون479مىڭ يۈەن ئىكەنتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى توققۇز مىليون 250مىڭجىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.41% ئاشتى. پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10مىڭ100دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.44% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 154مىڭجىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.33% ئاشتى؛ چارۇدىنىڭ ئومۇمىي سانى 61مىڭ400 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.66%كۆپەيدى.

يېزا-بازار كارخانىلىرى: يېزا باشقۇرغان كارخانا44، كەنت باشقۇرغان كارخانا 13، يىللىق ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 108مىڭ يۈەن بولۇپ. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 468%كۆپەيدى. 1985-يىلى قەشقەر، ئۈرۈمچى قاتارلىق جايلارغا 800تونا قوغۇن ئاپىرىپ سېتىپ، مۇشۇ ئىشتىنلا بىر مىليون 600مىڭ يۈەن كىرىم قىلدى.

سودا: بۇ يېزىنىڭ سودىسىنى تەمىنات - سودا كوپېراتىپى باشقۇرىدۇ. يېزىدىكى تەمىنات - سودا كوپېراتىپى بار. قارىمىقىدا ئىككى شۆبە ماگىزىن، بەش ۋاكالەت ماگىزىن بار. يىللىق سېتىش مىقدارى 758مىڭ يۈەن بولدى. (1985-يىلى مارالبېشى بازارلىق تەمىنات - سودا كوپېراتىپى بىلەن بىرلەشتۈرۈۋېتىلدى).

قاتناش، پوچتا تېلېگىراف: بۇ يېزا ناھىيە بازىرىغا ۋە مارالبېشى-يەكەن تاشيولىغا تۇتۇشىدۇ، كەنتلەردە ئاپتوموبىل قاتنايدىغان چوڭ يوللار بار، قاتناش قولايلىق. يېزىغا تېلېفون باش ئاپپاراتى ئورنىتىلغان، كەنتلەرگە تېلېفون ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، ساھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، بەش سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 153، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر30؛ سەككىز باشلانغۇچ مەكتەپ، 68 سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 1275، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 117، ئوقۇش يېشىغا

تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا بويىچە ساۋاتسىز-لىقنى تۈگىتىش ئوبيېكتى 3059، يىل ئاخىرىغىچە ساۋاتسىز-لىقتىن قۇتۇلغانلار 2769 بولۇپ، 83 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. بىر دوختۇرخانا، 15 تېببىي خادىم، سەككىز كېسەلكارىۋىتى بار. يېزىدا كىنوخانا، كىنو تەرىتى، مەدەنىيەت پونكىتى بار. خەلق ئارىسىدىكى تەنتەربىيە پائالىيىتىدىن چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985-يىلى دېھقانلار نىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 395 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 67 يۈەن كۆپەيدى. 2380 كۆۋا دېرات مېتر لىق ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى. دېھقانلاردا 1350 ۋېلىسىپىت، 1100 تىككۈ ماشىنىسى، 30 تېلېۋىزور، توققۇز موتسىكلىت، تۆت يۈك ئاپتوموبىلى، 36 چوڭ، ئوتتۇرا تراكتور، 20 كىچىك تراكتور، 250 رادىئولۇق ئۇرنىتالغۇ بار. ئون مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن 10 ى، كەسپىي ئائىلىدىن 17 سى بار. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 752 مىڭ يۈەن بولدى. (ئەخمەت داۋۇت، جىياڭ خۇڭ)

دۆلەتباغ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: دۆلەتباغ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرق تەرىپىگەجايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت كونا قۇم چېقىل كەنتىدە تۇرۇشلۇق بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا بىر كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يېزىنىڭ غەرب تەرىپى مارالبېشى بازىرىغا، ئانا كۆل يېزىسىغا، شەرق تەرىپى چارباغ يېزىسىغا، شىمال تەرىپى ئۇرۇمچى-قەشقەر تاشيولىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 714 كۆۋا دېرات كېلومېتر كېلىدۇ. يەر شەكلى تۆز بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 1169 مېتر چە كېلىدۇ. قەشقەر دەريا سى يۇقىرى ئېقىمىدىن ئانا كۆل يېزىسىغا قۇيۇلۇپ، بۇ يېزىنىڭ شىمالىي قىسمىدىن ئۆتىدۇ.

تۆزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى، بازاردىكى بەگلەرنىڭ باشقۇرۇشىغا تەۋە بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950-يىلى رايون قۇرۇلۇپ، ئالتە يېزىنى باشقۇرغان؛ 1958-يىلى يەنە رايون قۇرۇلۇپ، تۆت كوممۇنىنى باشقۇرغان. 1964-يىلى ئانا كۆل كوممۇنىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈلۈپ، نامى غالىبىيەت كوممۇنىسى دەپ ئاتالغان. 1984-يىلى دۆلەتباغ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

سىلىلەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزىدا 3658 ئائىلە، 15 مىڭ 70 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 14 مىڭ 950 بولۇپ، 99.2 پىرسەنتنى ئىگەللىدى؛ خەنزۇلار 115 بولۇپ، 0.75 پىرسەنتنى ئىگەللىدى؛ قىرغىزلار بەش.

مەھسۇلى رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 21 كەنت بار. ئۇلار: قۇم چېقىل، كېۋەزلىك، چاڭالىق، جىگدىلىك باغ، قۇرۇق تېرەك، قارا كۆل نۇر، شاپتۇل، ئاياغ قارا كۆل نۇر، كىچىك توپا، توپا، ئاياغ نۇر، شۆدىكەر توغراق، ئوتتۇرا ئۆستەڭ، يەكەن مەھەللىسى، تاغ ئۆستەڭ، مايسا، ئامان توغراق، ناۋاي مەھەللىسى، سېرغۇنۇش، ئوغلاقچى كەنتىدىن ئىبارەت. يەنە، دۆلەتباغ يېزىلىق چارۇچىلىق مەيدانى، دۆلەتباغ يېزا ئىگىلىك پەن-تېخنىكا پونكىتى بار، كەنت قارىمىقىدا 83 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەخمەم داۋۇت.

يېزا باشلىقى: هامىدىن مەخسۇت.

بايلىقى: يېزا بويىچە 67 مىلك مو تېرىلغۇ يەر، 340 مىلك مو بىنام ئوتلاق، 20 مىلك مو توغراق ئورمان يېرى، 11 مىلك مو سۇنئىي ئورمان يېرى بار. ئاساسلىق غوللۇق ئۆستەڭدىن ئىككىسى بار. غالىبىيەت ئۆستەڭى 1959-يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 19كىلومېتر، ئېقىمى 18كۇبمېتر سېكونت؛ ئوغلاق ئۆستەڭى 1965-يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 21كىلومېتر، ئېقىمى بەش كۇبمېتر سېكونت كېلىدۇ. بۇ ئىككىلى ئۆستەڭگە ئانا كۆل سۇ ئامبىرىنىڭ سۇيى باشلىنىپ، 89 مىلك مو يەر سۇغۇرۇلىدۇ.

ئىقتىسادى: يېزىنىڭ 1985-يىللىق يېزا ئىقتىسادى ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليون 894 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 33.8% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى يەتتە مىليون 335 مىڭ يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13 مىليون 21 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.52% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 19 مىڭ 100 داۋەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27.13% ئاشتى؛ يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 199 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.4% ئاشتى؛ چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 59 مىڭ 800 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.21% كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: يېزا باشقۇرغان كارخانا ئون، كەنت باشقۇرغان كارخانا 21، يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 558 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29.6% كۆپەيدى.

سودا: بۇ يېزىنىڭ سودىسىنى تەمىنات - سودا كوپېراتىپى باشقۇرىدۇ، يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى بار، قارىمىقىدا بىرشۆبە ماگىزىن، يەتتە ۋاكالەت ماگىزىن بار، سېتىش ئومۇمىي مىقدارى 769 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىنىڭ شۇ مەزگىلى بىلەن تەڭپۇڭلاشتى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: يېزىدا چارباغ يېزىسىغا بارىدىغان ماراليېشى - تۇمشۇق تاشيولى بار، غەرب تەرەپى ناھىيە بازىرىغا تۇتۇشىدۇ، قاتناش قولايلىق. يېزىغا تېلېفون باش ئاپپاراتى ئورنىتىلغان، كەنتلەرگە تېلېفون ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، ساھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، ئۈچ سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 120، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 13؛ 11 باشلانغۇچ مەكتەپ، 100 سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 2006، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 134، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 96.3 پىرسەنتكە يەتتى؛ بالىلار باغچىسىغا كىرگەن بالىلار 20؛ چوڭلار ئېچىدىكى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئوبېيېكتى 4742، يەنى ئاخىرىغىچە ساۋاتسىزلىقتىن قوتۇلغانلار 3096 بولۇپ، 65.2 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. بىر دوختۇرخانا، 22 تېببىي خادىم، 14 كېسەل كارىۋىتى بار. تەنتەربىيە تۈرلىرىدىن چېلىشىش، ئات بەيگىسى، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار، خەلق ئارىسىدا مەشرەپ راسا ئەۋج ئالغان.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 384 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 61 يۈەن كۆپەيدى. 4850 كۇۋادىرات مېتر لىق ئۆي يېڭىدىن سېلىنى-

دى. يېزا بويىچە دېھقانلاردا 2100 ۋېلىسىپىت، 1300 تىككۈماشىنىسى، 347 رادىئولۇق ئۇنـ ئالغۇ، 34 تېلېۋىزور، سەككىز يۈك ئاپتوموبىلى، يەتتە موتسىكلىت،34 چولاق - كىـچـەك تراكتور بار. 10 مىڭ يۆنىلمك ئائىلىدىن 15ى، كەسپىي ئائىلىدىن 15ى بار. دېھقانلارـ نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 598 مىڭ يۈەن بولدى. (ئەھمەت داۋۇت، جيالاڭ خۇلاڭ)

چارباغ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: چارباغ يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىگە جايـلاشـقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت چارباغ كەنتىدە. تۈرۈشلۇق بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا 25 كىلومېتر كېـ لىدۇ. بۇ يېزا شەرق تەرەپتە ئوقۇمازار تېغىغا، غەرب تەرەپتە دۆلەتباغ يېزىسىغا، جەـ نۇب تەرەپى يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيەسىنىڭ49 - پولكى، سۇ قۇرۇلۇش پولكىسى، يۈڭـ ئەنيا سۇ ئامبىرىغا، شىمال تەرەپى كەلپىن تېغى باغرىدىكى ئۇرۇمچى - قەشقەر تاشيوـ لىغا تۇتۇشىدۇ. يەر شەكلىنىڭ تۆت ئەتراپىنى مازار تېغى، ئوقۇ مازار تېغى، چىدىر تېـ غى ئوراپ تۇرىدۇ ھەمدە مەركىزىگە پەسلەپ بارىدۇ، ئوتتۇرىسى پەس ھەم تۈز. ئومۇمىي يەر مەيدانى 486 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 2038 مېتىرچە كېلىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇرۇنلا بۇ يەر يېپەك يولىنىڭ مۇقەررەر ئۆـ تەڭى بولغان. 1845 - يىلى 3 - ئاينىڭ 11 - كۈنى لىن زېشۈ جەنۇبىي شىنجاڭغا كېلىـپ بۇز يەر ئۆزلەشتۈرۈشنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە، بۇ يەردە بىر كىچە قونغان. مەنچىڭ سۇـ لالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا بۇ يەردە سەككىز ئائىلىلىك خەنزۇ ئاھالىسى ئولتۇراقـ لاشقان، بىر خەنزۇ مەكتەپ قۇرۇلغان، كېيىن، مىنگونىڭ 21 - يىلى (1932 - يىلى) ماڭـ مانچىلىقتا نابۇت بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى بۇ يەردە رايون قۇرۇلۇپ، ئۈچ يېزىنى باشقۇرغان. 1956 - يىلى رايون باشقۇرۇش رايونىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1958 - يىلى چارباغ كوممۇنىسى قۇرۇلۇپ، دۆلەتباغ رايونىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، 1964 -يـ لى ئايرىلىپ چىقىپ چارباغ كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. 1968 - يىلى نامى قىزىلـتاغ كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1971 - يىلى ئەسلى نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلـگەن، 1984 - يىلى چارباغ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزىدا 3318 ئائىلە، 14 مىڭ 880 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچـ ىدە ئۇيغۇرلار 14 مىڭ 781 بولۇپ، 99.4 پىرسەنتنى ئىگىلىدى. خەنزۇلار 99 بولۇپ، 0.6 پىرسەنتنى ئىگىلىدى.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە 18 كەنت بار. ئۇلار: چارباغ، دەريا بويى، دەلا ئالدى، ئالتە مەھەللە، ئارا مەھەللە، ئالاغىر، مازار ئالدى، تۆگمەن مەھەللە، سۈزۈك، پەس ئۆستەڭ، ئويقوتان، چىگلىك، كۆكچۆل، چىدىر تاغ، شەيتانكۆل، پوتەي، قۇمـجـاي، لاڭقالىق كەنتىدىن ئىبارەت. يەنە، قىغ چۇشۇرگە باغۋەنچىلىك مەيدانى، دەريا بويى سۇـ بەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى بار. كەنت قارىمىقىدا 82 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: قادىر مەھەممەت.

يېزا باشلىقى: قاسىم قۇربان.

بايلىقى: يېزا بويىچە 81 مىڭ مو تېرىلغۇ يەر، 220 مىڭ مو بىنام ئوتلاق. 7000مو

توغراق ئورمان يېرى، 1600 مو سۈنئىي ئورمان يېرى، 4000موباغ بار. تەۋسىيە بېرىلمە-يا نەكبىنى، تۈز كېنى بار. ئىككى غوللۇق ئۆستەڭ بار، چارباغ ئۆستىگى 1966 - يىلى پۈتە-كەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 36 كىلومېتر، ئېقىشى 13 كۈپمېتر سىكونت؛ شور كۆل ئۆستىگى 1971 - يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى دۆت كىلومېتر، ئېقىشى بەش كۈپمېتر سىكونت كېلىدۇ. ئانا كۆل ۋە شور كۆل ئامبارلىرىنىڭ سۈيىنى باشلاپ،92 مىڭ مو يەرنى سۇغۇرغىلى بولىدۇ.

ئىقتىسادى: يېزىنىڭ 1985 - يىللىق يېزا ئىقتىسادى ئومۇمىي كىرىمى 10 مىليون 273 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %28.59 كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى توققۇز مىليون 746مىڭ يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 19 مىليون 76 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن%18.95 ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى23مىڭ800دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن%19.15 ئاشتى؛ يا-غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 240 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %2.56 ئاشتى؛ چارۋىنىڭ ئومۇمىي سانى 75 مىڭ 500 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %7.7 كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: يېزا باشقۇرغان‌كارخانا 15، كەنت باشقۇرغان كارخانا 20، يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 527 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %58 كۆپەيدى. يەككە كارخانا ئاچقۇچىلار 114، يىللىق تىجارەت مىقدارى 129 مىڭ يۈەن بولۇپ، يېزا باشقۇرغان كارخانىلار نىڭ 24.5 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

سودا: بۇ يېزىنىڭ سودىسىنى تەمىنات - سودا كوپېراتىپى سىستېمىسى باشقۇرىدۇ، يېزىدا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى بار، قارىمىقىدا ئىككى شۆبە ماگىزىن، سەككىز ۋاكالەتەن ماگىزىن بار، يىللىق سېتىش مىقدارى بىر مىليون 32 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 150 مىڭ يۈەن كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا-تېلېگراف: مارالبېشى ناھىيە بازىرىدىن تۆمۈشۇققا بارىدىغان تاشيول مۇشۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ، بۇ يول بىلەن ناھىيە بازىرىغا ۋە يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسە-نىڭ پولك - مەيدانلىرىغا بارغىلى بولىدۇ، كەنتلەر ئارا ئاپتوموبىل قاتنايدىغان چوڭ يوللار بار، يېزىلىق پوچتا - تېلېگراف پونكىتىنىڭ تېلېگرافى كەنتلەرگە ئۇلىنىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: يېزا بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، تۆت سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 150، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 15؛ توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، 78 سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 2087، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 89، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 97.5 پىرسەنتكە يەتتى؛ يېزا بويىچە بالىلار باغچىسىدىن 18ى، باغچىدا 525 بالا، 28 تەربىيىچى بار؛ چوڭلار ئىچىدىكى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئوبيېكتى 5320، يىل ئاخىرىغىچە ساۋاتسىزلىقتىن قۇتۇلغانلار 4803 بولۇپ، 75 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. يېزىدا بىر دوختۇرخانا، 21 تېببىي خادىم، 26 كېسەل كارىۋىتى بار. تەنتەربىيە تۈرلىرىدىن چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش، ئات بەيگىسى قاتارلىقلار بار.

خەلق تۈرمۇشى: 1985 - يىلى دېھقانلار نىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 505 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 72 يۈەن كۆپەيدى. 5280 كۈۋادىرات مېتىرلىق ئۆي يېڭىدىن سېلىنە-

دی. دېھقانلاردا 2000 ۋېلىسىپىت، 1500 تىككۈماشىنىسى، 25 تېلېۋىزور، بەتتە ئاپتوموبىل، چوڭ-ئوتتۇرا 40 تراكتور، 15 كىچىك تراكتور، 20 موتسىكلىت، 500را دىئولۇق ئۇنئا لغۇبار. 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن 31ى، كەسىپىي ئائىلىدىن 13ى بار. دېھقانلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى635 مىڭ يۈەن بولدى.

باشقىلار: يېزا تەۋەسىدە مارالبېشى ناھىيىلىك ياشلار ئوقتىسى بار. ئۇنىڭ 1500 مو يېرى، 45 ئادىمى بار، 1975 - يىلى قۇرۇلغان. (ئەخمەت داۋۇت، جىياڭ خۇڭ)

مارالبېشى بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: مارالبېشى بازىرى مارالبېشى ناھىيىسى تەۋەسىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىغا، ئۈرۈمچى - قەشقەر تاشيولى بىلەن مارالبېشى - يەكەن تاشيولى تۇتۇشىدىغان ئاچال بازىرىنىڭ جەنۇبىغا 21 كىلومېتر كېلىدىغان يەرگە جايلاشقان. دېڭىز يۈزىدىن 1117 مېتر كېلىدۇ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 22.4 كۇۋادىرات كىلومېتر. بازار ئىچىنىڭ كۆلىمى سەككىز كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. ج ك پ مارالبېشى ناھىيىلىك ھۆكۈمىتى ۋە مارالبېشى ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى مۇشۇ يەردە تۇرۇشلۇق.

تۇرۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئەسلى نامى «بارچۇق قەلئەسى» بولۇپ، چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى داۋگۇاڭ دەۋرىنىڭ 12 - يىلى (1832 - يىلى) قۇرۇلۇشقا باشلىغان. پادىشاھ گۇاڭشۇ دەۋرىنىڭ دەسلەپكى يىللىرىدا لېۋشيا ئىچىن پۈتۈن شىنجاڭنى قايتۇرۇۋالىغاندىن كېيىن، 1883 - يىلى بۇ يەرنى خەنزۇچە قەلئە قىلىپسالدۇرغان. 1902 - يىلى، بۇ ئاستە قاراشلىق مارالبېشى ۋازارىتى مارالبېشى ئايمىقى قىلىنىپ ئۆزگەرتىلگەندە، مەمۇرىي مەركىزى مارالبېشى قەلئەسى (ھازىرقى ئاقسارال يېزىسى تەۋەسىدە) دىن بارچۇق قەلئەسىگە كۆچۈپ، «مارالبېشى» نى ئايماق نامى قىلىپ بېكىتكەن. شۇندىن كېيىن قەلئە نامى «مارالبېشى قەلئەسى» دېيىلىپ كەلگەن. ھازىر شۇ يېرى تۇرۇۋاتىدۇ. ئايماق ناھىيىگە ئۆزگەرتىلگەندە، نامى شۇ پېتى تۇرۇۋېرىگەن. ھازىر 35 - يىلى (1946 - يىلى) بازارلىق ھۆكۈمەت تەسىس قىلىنغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 - يىلى شەھەر رايونى (1 - رايون) غا قوشۇۋېتىلگەن، 1958 - يىلى شەھەر كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1970 - يىلى دۆلەتباغ كومۇنىسىغا قوشۇۋېتىلگەن، 1972 - يىلى شەھەر كومۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984 - يىلى بازارغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 3841 ئائىلە، 18 مىڭ 731 نوپۇس بار (ناھىيىلىك ئورگانلار نىڭ نوپۇسىنى ئۆز ئىچىگە ئالمىدۇ). ئاساسلىقى ئۇيغۇرلار بولۇپ، 77.6 پىرسەنتنى، ئاندىن قالسا خەنزۇلار 21.7 پىرسەنتنى ئىگىلىدى؛ قالغانلىرى خۇيزۇ، قازاق، مانجۇ، جۇاڭزۇ، شىبە، قىرغىز، ئۆزبېك قاتارلىق مىللەتلەر.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازارتەۋەسىدە بەش ئاھالە كومىتېتى بار. ئۇلار: دەرۋازائالدى، بۇلاقبېشى، دەريا بويى، يەكەن دەرۋازا، يېڭى مەھەللىدىن ئىبارەت. ئۇلار نىڭ قارمىقىدا 51 ئاھالىلار گۇرۇپپىسى تەسىس قىلىنغان.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئابدۇۋايىت مۇقاربېپ.

بازار باشلىقى: خوجايوپ.

ئىقتىسادى: بازار بويىچە 1985 - يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون 614 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 145.6% كۆپەيدى.

بازار باشقۇرغان سانائەت، سودا كارخانىلىرىنىڭ 1985 - يىللىق ئومۇمىي كىرىمى ئىككى مىليون213 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 149.9% كۆپەيدى. پارتىيىنىڭ 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، يەككەسودا ئاھالىيتى تېز راۋاجلاندى. 1985 - يىلى يەككە سودا بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار 1467 گە، ئومۇمىي تىجارەت مىقدارى بىر مىليون 330 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، بازار سودىسىنىڭ 60 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. 1985 - يىللىق يېزا ئىگىلىك كىرىمى401مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 44.6% كۆپەيدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 392 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 41.8% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 513 دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.6% ئاشتى؛ يا غلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 21 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 50% ئاشتى؛چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 2200 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 120% كۆپەيدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بازارغا قاراشلىق سەككىز باشلانغۇچ مەكتەپ، 2709 ئوقۇغۇچىسى بار، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.3 پىرسەنتكە يەتتى. چوڭلار ئىچىدىكى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئوبېيىكتى 795 بولۇپ، يىل ئاخىرىغىچە 756 كىشى ساۋاتسىزلىقتىن قۇتۇلدى، بۇ، 90 پىرسەنتنى ئىگىلىدى. ئەسلىدىكى بازارغا قاراشلىق دوختۇرخانا ناھىيىلىك مىللىي شىپاخانىغا ئۆزگەرتىلدى. ھېكمەن ئاھالىلار كېسىلىنى يەنىلا شۇ دوختۇرخانىدا داۋالىتىدۇ.

خەلق تۇرمۇشى: بۇ بازاردىكى ئاھالىلارنىڭ 1985 - يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى576 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 389.70 يۈەن كۆپەيدى. يېڭىدىن سېلىنغان ئۆي كۆلىمى 180 مىڭ كۇۋادىرات مېترغا يەتتى. ئاھالىلاردا 550 تېلېۋىزور، 340 كىر ئالغۇ، 3800 ۋېلىسىپىت، 2400 تىككۈ ماشىنىسى، 11 ئاپتوموبىل ، 66 تراكتور ، 12 موتسىكلىت ، 1500 رادىئولۇق ئۇنىنالغۇ بار. ئاھالىلارنىڭ بانكىدىكى پۇل ئامانىتى410مىڭ يۈەن بولدى. (ئەخمەت داۋۇت، لياڭ زۇن)

سېرىقبۇيا بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: سېرىقبۇيا بازىرى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربىي جەنۇبىغاجايلاشقان، بازارلىق ھۆكۈمەت داچىكۆل كەنتىدە تۇرۇشلۇق بولۇپ، ناھىيە بازىرىغا 82 كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ بازارنىڭ شەرق تەرىپى ئالاغىر يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى شەھەر ئۆسمىگى ئارقىلىق چوڭقۇرچاق يېزىسىغا، جەنۇب تەرىپى مەكىت ناھىيىسىگە، غەرب تەرىپى يەزاۋات ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 280 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.جەنۇبىي قىسمى شىمالىي قىسمىدىن سەل پەل ئېگىز تۇرىدۇ، تاغ تىزمىسى يوق، يەر شەكلى تۆز، دېگىز يۈزىدىن 1152 مېترچە كېلىدۇ . مارالبېشى - يەكەن تاشيولى بۇيەردىن شەرقتىن غەربكە ئۆتىدۇ.

تۇرۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇرۇنلا 1903 - يىلىنىڭ ئالدى - كەينىدە بۇيەردە بازار شەكىللەنگەن. ئازادلىقتىن ئىلگىرى بەگلەرنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان، ئازادلىق-

تمن كېيىن، 1950 - يىلى سېرىقبۇيا رايونى قۇرۇلغان، ئۇنىڭغا 11 يېزا قارىغان. 1954 - يىلى 4 - رايون دەپ ئاتالغان. 1956-يىلى 6 - رايون دەپ ئاتالغان. 1958 - يىلىسى سېرىقبۇيا كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1960 - يىلى يەنە رايونغا ئۆزگەرتىلگەن، 1964 - يىلى يەنە سېرىقبۇيا كوممۇنىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1968 - يىلى نامى شەرق قىزارمىسى كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1971-يىلى ئەسلى نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1984-يىلى سېرىقبۇيا بازىرىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازاردا 5463 ئائىلە، 23 مىللەت 218 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 23 مىللەت 14 بولۇپ، 99 پىرسەنتنى ئىگىلىدى؛ خەنزۇلار 143، خۇيزۇ، قىرغىز، قازاق، ئۆزبېك قاتارلىق مىللەتلەرمۇ بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە تۆت ئاھالە كومىتېتى، 24 كەنت بار. تۆت ئاھالە كومىتېت: 1 -، 2 -، 3 -، 4 - كومىتېتتىن ئىبارەت. 24 كەنت: نوربېشى، قارا ئېقىن بويى، يېڭى مەھەللە، ئاقئۆستەك، داچىكۆل، كۆكلىگەن تال، شاكالئاۋات، خوجام توغراق، كۆنچى بۇلۇق، قۇمساراي، پاخمىلىق، ئالتە كېسەك، ئاقدۆڭ جىمى، قارا قۇمچى، بەش تۆپ، سەكسەن تال، بوز ئېرىق، كۆچۈرمە بېشى، يېڭىئاۋات، قورام توغراق، يولۋاس قوتان، كۆتەكلىك، سالمىلىق تۈز، ئەلىم ھاجى توقاي كەنتىدىن ئىبارەت. بازار باشقۇرغان تۆت مەيدان بار، ئۇلار: سېرىقبۇيا بازارلىق باغۋەنچىلىك مەيدانى، سېرىقبۇيا بازارلىق چارۋىچىلىق مەيدانى، سېرىقبۇيا بازارلىق ئورمانچىلىق مەيدانى، سېرىقبۇيا بازارلىق سۈپەتلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانىدىن ئىبارەت. كەنت،كوممۇنىست قارىمىقىدا98 مەھەللە بار.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ھوشۇر يۈسۈپ.

بازار باشلىقى: غوپۇرخېلىل.

بايلىقى: بازارنىڭ 62 مىڭ مو تېرىلغۇ يېرى، 178 مىڭ مو بىنام ئوتلىقى، 52مىڭ مو توغراق ئورمان يېرى، 6670 مو سۈنئىي ئورمان يېرى، 636 مو بېغى بار. ئاساسلىق غوللۇق ئۆستىكى سېرىقبۇيا ئۆستىكى 1958 - يىلى پۈتكەن. ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 8.1 كىلومېتر، ئېقىشى 20 كۈپمېتر سىكونت بولۇپ، 65 مىڭ مو يەر سۇغۇرۇلىدۇ.

ئىقتىسادى: بازار بويىچە 1985 - يىللىق يېزا ئىقتىسادى ئومۇمىي كىرىمى 13مىليون 696 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 39.5% كۆپەيدى.

يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك كىرىمى 11 مىليون 301 مىڭ يۈەنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 20 مىليون 119 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.53% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 23 مىڭ دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.18% ئاشتى؛ باغلىقدان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 554 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.29% ئاشتى؛ چارۋا 61 مىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.59% كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرى: سېرىقبۇيا بازىرى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى يېزا - بازارلار ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ بازار، سودا تور - نۇقتىلىرى زىچ جايلاشقان. تاۋارلار تولۇق، بازار ئاۋات، غۇلجا شەھىرى، كورلا شەھىرى، ئاقسۇ شەھىرى، قەشقەر شەھىرىدىن ۋە قوشنا ناھىيىلەردىن، يېزا ئىگىلىك 3 - دەۋرىيىسىنىڭ قىسمەن پولكىمەيدانلىرىدىن، ناھىيىنىڭ ھەر قايسى يېزا - بازارلىرىدىن كەلگەن تۈمەنلىسىگەن

سودىگەرلەر بۇ بازاردا سودىگەرچىلىك قىلىدۇ ۋە سودا پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. بۇ بازاردا ھەر بازار كۈندىكى پۈتۈشۈلگەن سودا مىقدارى 300 مىڭ يۈەن ئەتراپىغا يېتىدۇ. 50 مىڭدىن ئارتۇق ئادەم بۇ يەرگە بازارغا كېلىدۇ.

1985 - يىلىدىكى بازار باشقۇرغان كارخانا 39، كەنت باشقۇرغىنى 24، يىللىق كىرىم ئىككى مىليون 395 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 248.7% كۆپەيدى. يەككە كارخانا ئاچقۇچىلار 1265، تىجارەت مىقدارى بىر مىليون 38مىڭ يۈەن بولۇپ، بازار باشقۇرغانكار - خانىلار نىڭ 43 پىرسەنتىنى ئىگە للمدى.

سودا: بۇ بازارنىڭ سوداسى يەككە سوداۋە، تەمىنات - سودا كوپېراتىپى باشقۇرۇشىدىكى بازارلىق تەمىنات - سودا كوپېراتىپى بولۇپ، قارىمىقىدا بەش شۆبەماگىزىن، تۆت ۋاكالەت ماگىزىن ۋە مارالبېشى ناھىيىلىك سودا شىركىتىنىڭ تۈرلۈك مالارنى توپ تارقىتىش پونكىتى تەسىس قىلىنغان. تەمىنات-سودا كوپېراتىپىنىڭ يىللىق سېتىش مىقدارى ئىككى مىليون 529 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 141 مىڭ يۈەن كۆپەيدى.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: ناھىيە بازىرىدىن ھەر كۈنى بىر ئىسمىنا ئاپتوبوس بۇ بازارغا قاتنايدۇ، سېرىقبۇيا بازىرىدىن ھەر تۈچ كۈندە بىر ئىسمىنا ئاپتوبوس يوپۇرغا ناھىيىسىگە قاتنايدۇ. يەنە، مەكىت ناھىيىسىگە ۋە يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسىنىڭ 48-، 43 - پولكلىرىغا، جەنۇب ھەم شىمالدىكى يېزىلارغا، كەنتلەرگە ئاپتوموبىل قاتنايدىغان تاشيولىلار بار. بازاردا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، تېلېگراف، پوچتا يولىلىرى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە: بازار بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، 11 سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 491، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 51؛ توققۇز باشلانغۇچ مەكتەپ، 119 سىنىپ بار، ئوقۇغۇچىسى 3152، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 150، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 96 پىرسەنتكە يەتتى؛ بالىلار باغچىسىدىن ئىككىسى، باغچىدا 46 بالا، ئىككى تەربىيىچى بار؛ چوڭلار ئىچىدىكى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئوبېيېكتى 7291، ساۋاتسىزلىقتىن قۇتۇلغانلار 6194 بولۇپ، ساۋاتسىزلار نىڭ 83.4 پىرسەنتىنى ئىگە للمدى. بىر دوختۇرخانا، 32 تەبىبىي خادىم، 39 كېسەلكارىۋىتى بار. تەنتەربىيە تۈرلىرىدىن ۋالىبول، چېلىشىش، ئات بەيگىسى، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىقلار بار. بۇ بازارنىڭ دېھقانلار ۋاسكىتبول كوماندىسى «بىر قاتلىغان» مارالبېشى ناھىيىسىگە ۋاكالىتەن، ئاپتونوم رايونىنىڭ «مول ھوسۇل لوڭقىسى» مۇسابىقىسىغا ۋەكىلىك قىلىپ دېھقانلار ۋاسكىتبول كوماندىلىرىنىڭ مۇسابىقىسىغا قاتناشتى.

ھەلق تۈرمۇشى: 1985-يىلى بۇ بازاردىكى دېھقانلار نىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 421 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 171 يۈەن كۆپەيدى. 2640 كۆۋادىرات مېتىرلىق ئۆي يېڭىدىن سېلىندى. ئاھالىلار، دېھقانلاردا 4100 ۋېلىسىپىت، 3600 تىككۈ ماشىنىسى، 510 رادىئو لۇق ئۇنىتالغۇ، 54 تېلېۋىزور، 20 موتسىكلىت، 15 يۈك ئاپتوموبىلى، 11 چوك - ئوتتۇرا تراكتور، 20 قول تراكتورى بار. ئون مىڭ يۈەنلىك ئائىلىدىن 63ى، كەسىپىي ئائىلىدىن 51ى بار. دېھقانلار، ئاھالىلار نىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى ئىككى مىليون 40 مىڭ يۈەن بولدى.

(ئەھمەت داۋۇت، جىياڭ خۇڭ)

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: ئاۋات بازىرى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ غەربىي جەنۇبىي بۇرجىكىگە جايلاشقان بولۇپ، غەربىي جەنۇبىي بۇرجەكتىكى ئۇچ يېزا - بازارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ. بازارلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي (كەنت نامى باغچا، يەنە بىر نامى ئەيسا ئاۋات) ناھىيە بازىرىغا 126كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ بازارنىڭ جەنۇب تەرىپى يەكەن دەريا-سى ئارقىلىق مەكىت ناھىيىسىگە، غەربىي جەنۇب تەرىپى يەكەن ناھىيىسى، يۇپۇرغا ناھىيىسىگە ۋە پەيلودېھقانچىلىق مەيدانىغا، شەرق ۋە شىمال تەرەپلىرى يېگىنۇسۇتەك يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 427.5 كۇۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ. تەۋەسىدە تاغ تىزمىسى يوق، دېگىز يۈزىدىن 1170～1167 مېتر كېلىدۇ. مارالبېشى ــ يەكەن تاشيولى بۇ تەۋەدىن شىمالدىن جەنۇبقا ئۆتىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ بازارنىڭ ئەسلى نامى «ئەيسا ئاۋات» دەپ ئاتالغان، چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى گۇاڭشۈ دەۋرلىرىدە مارالبېشى ئايمىقىنىڭ سەكسەن يېزىسىنىڭ بىرى بولغان. مىنگونىڭ 26-يىلى (1937-يىلى) مەكىت ناھىيىسىگە ئايرىپ بېرىلىپ، ئۈزاق ئۆتمەي مارالبېشىغا قايتۇرۇپ بېرىلگەن. ئازادلىقتىن ئىلگىرى ئاۋات يېزىسى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950-يىلى ئاۋات رايونى (8-رايون) غا ئۆزگەرتىلگەن، 1958-يىلى چوڭقۇرچاق رايونى بىلەن بىرلەشتۈرۈلۈپ ئاۋات كوممۇنىسى بولۇپ قۇرۇلغان. كېيىن يەنە ئاۋات رايونىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1965-يىلى ئاۋات رايونى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، ئۇچ كوممۇنىغا ئايرىلغان. 1968-يىلى نامى قىزىل مۇھاپىزەتچى كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1971-يىلى ئەسلى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1984-يىلى ئاۋات بازىرىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 3251 ئائىلە، 13مىڭ 333 نوپۇس بار. ئاساسلىقى ئۇيغۇرلار بولۇپ، 99.7پىرسەنتنى ئىگە للىدى. خەنزۇلار 21، خۇيزۇ بىر.

مەۋرىي رايونلىرى: بازار تەۋەسىدە تۆت ئاھالە كومىتېتى، 21كەنت بار. تۆت ئاھالە كومىتېتى 1-، 2-، 3-، 4 - دېگەن رەت بويىچە ئاتىلىدۇ. 21 كەنت: قاخشال، قىزىق يول قۇم، تاللىق، ئونئېرىق، سەكرەپ ئىلگىرىلەش ئۆستەڭبويى، كۆل مەھەللە، باغچا، ئەللىك كەتمەن، داچىبويى، قوشئۆستەك، دۆڭباغ، شاپلىق، كەڭساغان، ياقا ئېرىق، بوز، كۆلبويى، مۇنبەت، يېگىنئۆستەك، تېرەك قىيا، دەرۋازا قۇم، ياقا جىلى كەنتىدىن ئىبارەت. يەنە، قىرىق ئادەم يېرى چارۋىچىلىق مەيدانى، قوشئۆستەك يېزا ئىگىلىك تەتقىقات پونكتى بار. كومىتېت، كەنت قارىمىقىدا 83 مەھەللە ــ گۇرۇپپا بار.

بازارلىق پارتكومنىك شۇجىسى: ئايۇپسايىم.

بازار باشلىقى: تۇرەك تەلەي.

بايلىقى: بازارنىڭ 47مىك مو تېرىلغۇيېرى، 196مىك مو بىنام ئوتلىقى، 16مىك مو توغراق ئورمان يېرى، 3160مو سۇنئېمى ئورمان يېرى، 3700مو بېغى بار. ئاساسلىق غوللۇق ئۆستەڭى سەكرەپ ئىلگىرىلەش ئۆستەڭى 1958-يىلى پۈتكەن، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 13كىلومېتر، ئېغىشى 25كۇپېتر سىكونت بولۇپ، سۇغۇرۇش كۆلىمى 65مىك موغا يېتىدۇ.

ئىقتىسادى: بازار بويىچە 1985-يىللىق يېزا ئىقتىسادى ئومۇمىي كىرىمى ئالتە مىل-

يون 812 مىلك يۆمن بولىۋپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29.4% كۆپەيدى.
يېزا ئىگىلىكى: يېزا ئىگىلىك كەسپىي ئالتە مىليون 54 مىلك يۆنگە يەتتى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10 مىليون 577 مىلك جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.14% ئاشتى؛ پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 13 مىلك دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.08% ئاشتى؛ ياغلىق دان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 359 مىلك جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.79% ئاشتى؛ چارۋىنىلك يىل ئاخىرىدىكى سانى 31 مىلك 500 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.8% كۆپەيدى.
يېزا - بازار كارخانىلىرى: كارخانىدىن بازار باشقۇرغىنى سەككىز، كەنت باشقۇرغىنى 20، ئومۇمىي كەسپىي 758 مىلك يۆمن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 185% كۆپەيدى. يەككە كارخانا ئاچقۇچىلار 186، تىجارەت مىقدارى 76 مىلك يۆمن بولۇپ، بازار باشقۇرغان كارخانىلار نىلك 19.9 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.
سودا: بۇ بازارنىلك سودىسىنى تەمىنات - سودا كوپېراتىپى سىستېمىسى باشقۇرىدۇ. بازاردا تەمىنات - سودا كوپېراتىپى بار بولۇپ، قارىمىقىدا بىر شۆبە ماگىزىن، ئالتە ۋاكالەت ماگىزىن تەسىس قىلىنغان، يىللىق سېتىش مىقدارى بىر مىليون 160 مىلك يۆمن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 120 مىلك يۆمن كۆپەيدى.
قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: مارالبېشى - يەكەن تاشيولىدا ناھىيە بازىرىدىن ئاۋاتقا ھەر كۈنى بىر ئىسمىنا ئاپتوبوس قاتنايدۇ. يەنە، مەكىت ناھىيە بازىرىغاۋە يوپۇرغا ناھىيىسىگە ئاپتوموبىل قاتنايدىغان چوڭ يول بار، بازاردا پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار، كەنتلەرگە تېلېفون ئۇلىنىدۇ.
مەدەنىيەت، ماارىپ، ساھىيە، تەنتەربىيە: بازار بويىچە بىر ئوتتۇرا مەكتەپ، سەككىز سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى 322، ئوقۇتقۇچىسى 25؛ 11 باشلانغۇچ مەكتەپ، 81 سىنىپ بار، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 2015، ئوقۇتقۇچى، خىزمەتچىلەر 81، باشلانغۇچ مەكتەپ ماارىپىنىلك ئومۇملىشىش نىسبىتى 97.3 پىرسەنتكە يەتتى. بازاردا بالىلار باغچىسى، باغچىدا 24 بالا بار. چوڭلار ئېچىدىكى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئوبيېكتى 4809. 1985 - يىلىنىلك ئاخىرىغىچە ساۋاتسىزلىقتىن قۇتۇلغانلار 4450 بولۇپ، 92.5 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. بىر دوختۇرخانا، 17 تېببىيخادىم، 28 كېسەل كارىۋىتى بار. بۇ بازاردىكى ئۇيغۇرلارنىلك دولان ئۇسسۇلى ئامما ياخشى كۆرىدىغان مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتى ھېسابلىنىدۇ. خەلق ئارىسىدىكى تەنتەربىيەھەرىكىتىدىن ئوغلاق تارتىش، چېلىشىش، ئات بەيگىسى قاتارلىقلار بار.
خەلق تۈرمۇشى: 1985 - يىلى دېھقانلارنىلك ئوتتۇرىچە كەسپىي 353 يۆمن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 142 يۆمن كۆپەيدى. 4400 كۇۋادىرات مېتىرلىق ئۆي يېڭىدىن سېلىنىدى. ئاھالىلار، دېھقانلاردا 2550 ۋېلىسىپىت، 1970 تىككۈ ماشىنىسى، 12 تېلېۋىزور، 110 رادىئو، 10 ئۇنىسالغۇ، ئۈچ يۈك ئاپتوموبىلى، 46 چوڭ - كىچىك تراكتور، ئۈچ موتسىكىلىت بار. ئون مىلك يۆنىلىك ئائىلىدىن يەتتىسى، كەسپىي ئائىلىدىن تۆتى بار. بازار بويىچە خەلقنىلك بانكىدىكى ئامانەت پۇلى 549 مىلك يۆمن بولدى. (ئەخمەت داۋۇت، لىياڭ زۇن)

ئاچال بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ئاچال بازىرى ئۈرۈمچى - قەشقەر تاشيولى بىلەن مارالبېشى - يەكەن تاشيولى تۇتۇشىدىغان جايغا، تەڭرى تاغ تىزمىسىدىكى كەلپىن تېغى سى-

تېمىسىنلىك مارالبېشى تېغى ئوچاستىكىسىنلىك جەنۇبىي تەرىپىدىكى تاغ باغرىغا جايلاشقان. ئاقسۇغا 219كىلومېتر، قەشقەرگە 250كىلومېتر كېلىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 500كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. شىمال تەرىپى تەكرى تاغلىرى، جەنۇب تەرىپى ئادا كۆل يېزىسى ۋە دۆلەتباغ يېزىسىغا، شەرق تەرىپى كەلپىن ناھىيىسىنلىك ئاچال بازىرىغا، غەرب تەرىپى پەيزاۋات ناھىيىسىنلىك شېكەر كۆل بازىرىغا تۇتۇشىدۇ. يەر شەكلى تاغ دۆڭلۇكلىرىگە ئەگىشىپ پەسلەپ بارىدۇ، شىمالى ئېگىز، جەنۇبى پەس. بازار تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە باز بىرىغا 21كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 1123مېتىرچە كېلىدۇ. يەر ئاستى سۇيى ئورنى 17مېتر، يەر يۈزى پۈتۈنلەي تاش ۋە قۇم-شېغىل، ئۆسىمىلىك يوق، كىيا-ئېتىز لىقلارمۇ يوق. بازار ئورگىنى ۋە ئاھالىلارنىڭ ئۆيلىرى «T» شەكىللىك تاشيولنىڭ ئىككى قاسنىقىغا جايلاشقان.

كىلىمات ئالاھىدىلىكى: بۇ بازاردا كىلىمات قۇرغاق، بوران كۆپ چىقىدۇ. يامغۇر ئاز يېغىدۇ. ياز پەسلىدە ئىسسىق بولىدۇ، ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 43℃قا يېتىدۇ؛ قىش پەسلىدە قاتتىق سوغۇق بولىدۇ، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 25℃قا يېتىدۇ. غەربىي شىمال شامىلى ۋە شەرقىي شىمال شامىلى كۆپ چىقىدۇ، ئەڭ چوڭ شامال كۈچى 10بالغا يېتىدۇ. شامال چىققايدىغان كۈن ناھايىتى ئاز.

تۇرۇلمىسىنلىك ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ يەر 46يىل ئىلگىرى ئادىمىزاتلار جايىدى. 1940-يىلى دېخۇا (ئۇرۇمچى) دىن قەشقەرگە تاشيول ياسالغاندا، مارالبېشى ناھىيىسىنلىك نەچچە مىڭلىغان ئەمگەك كۈچى بۇ يەرگە كەلگەن، ئاندىن كېيىن، لېنىيە بويلاپ ئوچاستىكىلارغا بۆلۈپ يول ياسىغان. بۇ يەر ناھىيە بازىرىغا ئەڭ يېقىن بولغانلىقى، يەنە كېلىپ، مارالبېشى ئىش ئوچاستىكىسىنلىك مەركىزىي نۇقتىسى بولغانلىقى ئۈچۈن، يول ياساشقا قوماندانلىق قىلىش شتابى مۇشۇ يەرگە تەسىس قىلىنغان. 1941-يىلى قۇرۇلۇش ئاخىرلاشقاندا، مارالبېشىنلىك ھاكىمى لىزدىلياك ئەمگەكچىلەرنى يەنمۇ غەيرەتكە كېلىشكە ئورۇنلاشتۇرۇپ، بۇ يەردىن مارالبېشى ناھىيە بازىرىغىچە بولغان ئارىلىقتىمۇ تاشيول ياساتقۇزۇپ، مارالبېشى بىلەن جەنۇبىي، شىمالىي شىنجاڭنى كەزدۇرىدىغان بۇ تاشيولنى تۇتاشتۇرغان.

قۇرۇلۇش ئاخىرلاشقاندا، بۇ يەرگە ئۈچ ئېغىز ئۆي سېلىنىپ، ئىككى ئىشچى دائىملىق تۇرۇشقا ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ، كېلىپ - ئۆتكەن يولۇچىلارنى چاي بىلەن تەمىنلەشكە مەسئۇل قىلىنغان. شۇندىن تارتىپ بۇ يەردە ئادەملەر ئولتۇراقلىشىشقا باشلىغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1953-يىلى شىنجاڭ قاتناش نازارىتى بۇ يەردە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئاچال تراڭسپورت بېكىتىنى قۇرغان. شۇندىن كېيىن يول ئاسراش ئوچاستىكىسى، ئاپتوموبىل نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش ئورنى، ياغ قاچىلاش پونكتى، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ ھەربىي پونكتى، بېكەتنىڭ تراڭسپورت بېكىتى ۋە پوچتا - تېلېگراف، بانكا قاتارلىق ئورۇنلار ئارقا - ئارقىدىن قۇرۇلغان. 1971-يىلى 5-ئايدا، جەمئىيەت ئاممانلىقىنى قوغداش يۈزىسىدىن، مارالبېشى ناھىيىسى بۇ يەردە جامائەت خەۋپسىزلىكى رايونى (پەيچۇسو) قۇرغان. 1984-يىلى مارالبېشى ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى بۇ يەردە ئاچال بازىرىنى رەسمىي قۇرغان.

بازارلىق پارتكومنلك شۇجىسى: زۇيۇلجېن،
بازار باشلىقى: سىدىق تۆمەر،
مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىدىچە، بۇ بازاردا دائىملىق گولتۇرۇشلۇق نوپۇس 1116، تولىسى ئورگان ئىشچى - خىزمەتچىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە تەۋەسى بولۇپ، ئاھالىلار ئاران 197 بولغانىدى. بازاردىكى دائىملىق گولتۇرۇشلۇق نوپۇس ئىچىدە، ئۇيغۇرلار 784 بولۇپ، 70 پىرسەنتنى، خەنزۇلار 320 بولۇپ، 28 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، قالغانلىرى خوتۇنلار، بۇنىدىن باشقا، ۋاقىتلىق گولتۇرۇشلۇق 644 نوپۇس بۇ يەردە ئاھالىك پىشۇرۇش، تاش پارتلىتىش، شېغىل تاسقاش، كېچىك يايما ئېچىش بىلەن شۇغۇللانىدى.
ئورگان-ئىدارىلار: 1985-يىلى بۇ بازاردا تۇرۇشلۇق جەمئىي 28 ئورگان - ئىدارە بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە بازارغا تەۋەسى پەقەتلا بازارلىق پارتكوم، بازارلىق ھۆكۈمەت ۋە بازارلىق بىناكارلىق شىركىتىدىن ئىبارەت. قالغانلىرى قەشقەر ئۇلاپىتىگە قاراشلىق ئورگانلار تەسىس قىلغان ترانسپورت بېكىتى، قاتناشنى نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش ئورنى، ياغ قاچىلاش پونكىتى، كەلگەن - كەتكەن چارۋىلارنى كارانتىن قىلىش پونكىتى ۋە يول ئاسراش ئوچاستىكىسىدىن ئىبارەت؛ شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بېكىتۈەنى تەسىس قىلغان بېكىتۈەن ترانسپورت بېكىتى، يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسى تەسىس قىلغان ماددىي ئەشيا ئالماشتۇرۇش - توشۇش بېكىتى، مارالبېشى ناھىيىلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى، پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسى، سودا - سانائەت ئىدارىسى، باج ئىشلار ئىدارىسى ۋە بانكا تەسىس قىلغان ئاساسىي قاتلام خىزمەت ئاپپاراتلىرى بار؛ يەنە يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسىنىڭ 43-پولكى، 45-پولكى،48-پولكى ۋە بېكىتۈەن، نېفىت باشقۇرۇش ئىدارىسى، جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قوماندانلىق شتابى، قاراقىلچىلىق دېھقانچىلىق مەيدانى قاتارلىق ئورۇنلار تەسىس قىلغان مېھمانخانا، ئاشخانا بار.
ئىقتىسادى: قاتناش مۇلازىمىتى ئىقتىسادىنى ئاساسىي قىلىدىغان ئاچال بازىرىنىڭ تاشيول ترانسپورتى ئالدىراش بولۇپ، ئاپتوموبىللار كېچە - كۈندۈز ئۈزۈلمەي دۇك، ھەر كۈنى ئاپتوموبىللارنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆتۈپ تۇرۇش مىقدارى 660، ئەڭ يۇقىرى پەللىسى 900 دىن ئاشىدۇ، كېلىمپ - ئۆتۈپ تۇرىدىغان يولۇچىلار ھەر كۈنى بىر مىڭدىن كەملىمەيدۇ، ئەڭ كۆپ بولغاندا 1700 دىن ئاشىدۇ، ھەر كۈنى قونۇپ قالىدىغانلارنىڭ سانى 950 ~ 490. ئاچال نېفىت پونكىتى 900 تونىنا ياغ ساقلايدىغان ياغ ئىسكىلاتىغا ئىگە، ئۇ مارالبېشى، مەكىت، پەيزاۋاتتىن ئىبارەت ئۈچ ناھىيە ۋە يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسىنىڭ شورکۆل بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىدىكى پولك-مەيدانلار ۋە قاراقىلچىلىق دېھقانچىلىق مەيدانى، پەيلو دېھقانچىلىق مەيدانى قاتارلىق 15 ئورۇننى سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا ئىشلىتىلىدىغان ياغ بىلەن تەمىن ئېتىدۇ.
ئاچالدا جەمئىي 15 مېھمانخانا (جەمئىي 1143 كارۋاتلىق)، 32 ئاشخانا، يەنە، تۇرلۇك مالالار، كۆڭۈلئاچقۇنلىرى بار.
1985-يىلى بازار باشقۇرغان سانائەت، سودا، قوشۇمچە كەسىپ ئومۇمىي كىرىمى 110 مىڭ يۈەن، ناھىيىلىك مالىيىگە تاپشۇرۇلغان ساپ پايدا 24 مىڭ 600 يۈەن بولدى. يەككە سودىگەر - سانائەتچىلەر 28 (بۇنىڭ ئىچىدە يېمەك - ئىچمەك، مۇلازىمەت كەسىپىدىكىلەر 21)

تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسى

تاغارما يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تاغارما يېزىسى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ شىمالىدىكى مۇز تاغ ئويمانلىقىغا جايلاشقان، دېڭىز يۈزىدىن 3163 ~ 3024مېتر كېلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىغا 31 كىلومېتر كېلىدۇ. شەرقىي شىمالى تاقتو ناھىيىسىگە، جەنۇبى تىزناپ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، غەربىي قىسمى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قىرغىزىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى بىلەن چېگرىلىنىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 3750 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ تۆت تەرەپى تاغ بىلەن ئورالغان، شىمالىي قىسمى داۋلىق مۇز تاغ-لىنىڭ جەنۇبىي ئېتىكى بولۇپ، يەر شەكلى جەھەتتە غەربىي شىمالدىن شەرقىي جەنۇبقا پەسلەپ بارىدۇ. تاغارما دەرياسى بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ. دەريانىڭ ئىككى قىرغىقىدا ساز-لىق ۋە ئېسىل تەبىئىي يايلاق كۆپ، يەر ئاستى سۇيى مول، كۆپ جايدا ئارشاق بار.

كىلىماتى: بۇ يېزا پامىر ئېگىزلىكى كىلىمات رايونىغا جايلاشقان، ھاۋاسى سوغۇق، كۈن نۇرلىنىش چۈشۈشى تولۇق. ھاۋا كۆپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، يازى پەسلى قىسقا، قىش پەسلى ئۇزۇن، يىللىق قىراۋسىز مەزگىلى 70 كۈن ئەتراپىدا بولىدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى، پۈتۈل (تاشقورغان) ناھىيىسىنىڭ تاغارما يېزىسى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى 5- ئايدا 1- رايونىنىڭ تۇرۇشلۇق جايى بولغان. 1958- يىلى مۇزتاغ كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1959- يىلى نامى تاغارما كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1966- يىلى بىرىكمە ئىلگىرىلەش كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1975- يىلى تاغارما كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1985- يىلى تاغارما يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 256 ئائىلە، 1954 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 1818، تاجىكلار 1747 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 89.4 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدى، قىرغىزلار 157، ئۇيغۇرلار 50.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە تۆت كەنت بار. ئۇلار سەرەلە، بېغاۋۇل، بەشقورغان قەينەر كەنتىدىن ئىبارەت. تۆت مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: دادىخا.

بولۇپ، تىجارەت مىقدارى 53مىڭ يۈەنگە يەتتى. بازار باشقۇرغان بىناكارلىق ماتېرىياللىرى شىركىتى يىل ئاخىرىغىچە 31مىڭ كۋادرات مېتر بىناكارلىق تاش - شېخىلى كولاپ، 800تونىنا ئاھاك پىشۇرۇپ، ئاقسۇ، قەشقەر، ئاتۇش قاتارلىق شەھەر، ناھىيىلەرگە ۋە پولك-مەيدانلارغا سېتىلى.

باشقىلار: بازارنىڭ شىمالىدىكى تاغ دۆڭلىكىدە مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ خەنزۇلار ما-زىرى بار، ئۇ 1960- يىلى قۇرۇلغان. (جىياڭ خۇڭ، لياڭ زۇن)

يېزا باشلىقى: قامار.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس، دېھقانچىلىقنى قوشۇمچە قىلىدۇ. يېزا بويىچە تەبىئىي ئوتلاق 25 مىڭ 569 مو، سۇنئىي ئوتلاق 10 مىڭ مودىن ئاشىدۇ. تېرىلغۇ يېرى 8100 مو كېلىدۇ. 1985- يىللىق دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئومۇمىي كىرىمى 323 مىڭ 130 يۈەن بولدى. چارۋىلاردىن كالا، قوي، قوتاز، ئات، تۆگە، ئېشەك قاتارلىقلار بار. يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 13 مىڭ 659 غا يەتتى. دېھقانچىلىق زىراەتلىرىدىن ئاساسلىقى بۇغداي، ئارپا بار. يىللىق ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 814 مىڭ 500 جىڭ بولۇپ، ھەر نوپۇسقا 415 جىڭدىن توغرا كەلدى. ئېگىزلىكتىكى تەبىئىي ئورمان بىر مىڭ مودىن ئاشىدۇ. سۇنئىي ئورمان يېرى 707 مو كېلىدۇ. 60 مىڭ 217 تۈپ دەرەخ بار.

يېزىدا كىچىك تىپتىكى سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن بىرى بار. توك تۈگمىنى، تۆۋەرچىلىك، ياغاچچىلىق قاتارلىق كىچىك تىپتىكى دۇكانلار بار.

قاتناش: يېزا ئىچىدىكى تاشيولنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 200 كىلومېتر كېلىدۇ. كەنتلەرگە ۋە نۇقتىلىق ئوتلاقلارغا موتور لۇق ماشىنىلار قاتنىيالايدۇ. يېزا بويىچە بىر ئاپتوموبىل، ئىككى تراكتور بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: مەركىزي باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىرى، يات قىلىق مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن تۆتى، 258 ئوقۇغۇچىسى بار. دوختۇرخانىدىن بىرى بولۇپ، ئامبۇلاتورىيە ۋە بالىنېتسا تەسىس قىلىنغان. سىملىق رادىئو ئۇزۇلى ۋە كىنو قويۇش ئەتىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985- يىلى يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 166 يۈەن بولدى.

يېزىدا تاغارما ئارشاق مۇنچىسى بار، سۇنىڭ ئىسسىقلىقى 65℃ قا يېتىدۇ. بۇ سۇ بىلەن يۇيۇنسا تېرە كېسەللىكى ۋە رېمىاتىزمنى داۋالىغىلى بولىدۇ. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، بۇ يەرگە كېلىدىغانلار كۆپەيدى. (ھېيت باي، ئۆركەنجى ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىگەن، سۆلايمان ھاجىم خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

تىزناپ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تىزناپ يېزىسى تاشقورغان ناھىيىسىنىڭ شىمالىغا، تاشقورغان دەرياسىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى جىلغىلىق جايغا جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىغا بەش كىلومېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى بەلدىر يېزىسىغا، شىمال تەرىپى تاغارما يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، جەنۇب تەرىپى ئافغانىستان بىلەن، شىمال تەرىپى سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن چېگرىلىنىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 2061 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ شەرقى، غەرب، جەنۇب تەرەپلىرى تاغ بىلەن ئورالغان، يەر شەكلى غەربىي جەنۇبتىن شەرققە پەسلەپ بارىدۇ. تاشقورغان دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقىدا ئېسىل تەبىئىي يايلاق بار.

كىلىماتى: بۇ يېزا پامىر ئېگىز لىكى كىلىمات رايونىغا جايلاشقان، كۈن نۇر نىملىك چۈشى تولۇق، ھاۋاسى سوغۇق، قىش پەسلى ئۇزۇن، ياز پەسلى قىسقا، يىللىق قىراۋسىز مەزگىلى 70 كۈن ئەتراپىدا بولىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىك ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى، پۈتۈن ناھىيىسىدىكى تاغارما يېزىسىنىك بىر قىسمى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى تاغارما يېزىسىدىن ئايرىلىپ چىقىپ تىزناپ يېزىسى قۇرۇلغان. 1959- يىلى تىزناپ كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1966- يىلى نامى كۆرەش كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1975- يىلى تىزناپ كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1985- يىلى تىزناپ يېزىسى قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 202 ئائىلە، 1541 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە تاجىكلار 1540، ئۇيغۇر بار.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە ئۈچ كەنت بار. ئۇلار: تىزناپ، لەڭگەر، چۈشمان كەنتىدىن ئىبارەت. ئۈچ مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىك شۇجىسى: ئەيسا.

يېزا باشلىقى: سۇلتانجان.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس، دېھقانچىلىقنى قوشۇمچە قىلىدۇ. يېزا بويىچە 23 مىڭ مو ئوتلاق، 5968 مو تېرىلغۇ يېرى بار. 1985- يىلى ھەر قايسى كەسىپلەرنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 221 مىڭ 344 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 9.6% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە چارۋىچىلىق كىرىمى 84 مىڭ 809 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.5% كۆپەيدى. چارۋىلاردىن كالا، قوي، قوتاز، ئات، تۆگە قاتارلىقلار بار. يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 11 مىڭ 570 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.5% كۆپەيدى. ئاشلىق زىرائەتلىرىدىن بۇغداي، ئارپا ئاساس قىلىنىدۇ. ئومۇمىي مەھسۇلاتى 716 مىڭ 620 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20% ئاشتى. يېزا بويىچە 1102 مو تەبىئىي ئورمان، 2200 مو سۈنئىي ئورمان بار.

قاتناش، پوچتا - تېلېگراف: يېزىدىكى تاشيول 200 كىلومېتر كېلىدۇ، كەنتلەرگە ۋە نۇقتىلىق يايلاقلارغا موتورلۇق ماشىنىلار قاتنايدۇ. يېزىدا بىر ئاپتوموبىل بار. پوچتا - تېلېگراف پونكىتى بار. پوچتا يولى كەنتلەرگە تۇتۇشىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ، سەھىيە: مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن تۆتى بار. بىر دوختۇرخانا، بەش دوختۇر - سېستىرا، سەككىز كېسەل كارىۋىتى بار.

ئاساسىي ئىقتىسادىي: يېزىدا تىزناپ قەدىمكى قورغىنىنىڭ كونا ئورنى بار. چۈشمان كەنتىدە تاجىك مىللىتىنىڭ قەھرىمانى قۇلچاقنىڭ قەبرىسى بار. (گۇل ئەزەم، ئۆركەنجى ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىگەن. سۇلايمان ھاپىل خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

تاشقورغان يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تاشقورغان يېزىسى تاشقورغان دەريا سىنىڭ ئوتتۇرا ئېقىمىدىكى تۈزلەڭلىككە جايلاشقان. يېزىلىق ھۆكۈمەت تاشقورغان ناھىيە بازىرىغا ئورۇنلاشقان.

دېڭىز يۈزىدىن 4000 ~ 3000 مېتر كېلىدۇ. شەرق تەرىپى ۋاچا يېزىسى ۋە بەلدىر يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، غەربىي شىمال تەرىپى سوۋېت گىتتىپاقىنىڭ قىرغىزىستان گىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى بىلەن چېگرىلىنىدۇ، جەنۇب تەرىپى دەپتەر يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. گومۇمىي يەر مەيدانى 5606 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ يەرشەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ. شەرق، غەرب، شىمال تەرەپلىرى تاغ بىلەن ئورالغان، تاشقورغان دەرياسى ئىككى قىرغاقتىكى كەڭرى يايلاقلارنى سۇغۇرىدۇ. بۇ يەر ئاساسلىق چارۋىچىلىق بازىسى.

تۇرۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى، پۈتۈن ناھىيىسىنىڭ بىر يېرىسى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950- يىلى 1- رايونىنىڭ 3- يېزىسى بولغان. 1959- يىلى ۋەرشىدى كومۇنىسى قۇرۇلغان. 1966- يىلى نامىشەرق قىزاردى كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1975- يىلى ناماشقورغان كومۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1985 - يىلى 2 - ئايدا تاشقورغان يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 450 ئائىلە، 3278 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە تاجىكلار 3252 بولۇپ، 99.3 پىرسەنتنى ئىگىلىدى، ئۇيغۇرلار 20، قىرغىزلار ئالتە.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە بەش كەنت بار. ئۇلار: ۋەرشىدى، قۇزغۇن، توغلۇنمۇر، سارىجىلغا، سېرىق تاش كەنتلىرىدىن ئىبارەت. 11 مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ھوشۇر باي.

يېزا باشلىقى: بارنىك.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس، دېھقانچىلىقنى قوشۇمچە قىلىدۇ. يېزا بويىچە 62 مىڭ 884 مو تەبىئىي ئوتلاق، 24 مىڭ 249 مو سۇنىئىي ئوتلاق، 14 مىڭ 139 مو تېرىلغۇ يەر بار. 1985- يىلى ھەر قايسى كەسىپلەرنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 511 مىڭ 44 يۈەن بولدى. يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 23 مىڭ 364 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.2% كۆپەيدى. ئاشلىق مەھسۇلاتى بىر مىليون 497 مىڭ 994 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14% ئاشتى. يېزا بويىچە 150 مو تەبىئىي ئورمان، 1731 مو سۇنىئىي ئورمان، پارچە - پۈرات تىكىلگەن 208 مىڭ 311 تۈپ دەرەخ بار.

بۇ يېزىدا كىچىك تىپتىكى سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى، كىچىك تىپتىكى ئۇن، ياغ زاۋۇتى بار.

قاتناش: جۇڭگو - پاكىستان خەلقئارا تاشيولى بۇ تەۋەدىن ئۆتىدۇ. كەنتلەرگە ۋە يايلاقلارغا بارىدىغان يوللار بار. قاتناش قولايلىق، يېزىدا بىر ئاپتوموبىل بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزىدا مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىرى، ياتاقلىق مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن توققۇزى، 460 ئوقۇغۇچىسى بار. ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە يەتتى. بىر دوختۇرخانا، توققۇز دوختۇر - سېستىرا، 12 كېسەل كارىۋىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: بۇ يېزىدىكى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 153 يۈەن، ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 504 جىڭ بولدى. (بارات مەممەت، راخمان قۇل ماتىرىيال بىلەن تەمىنلىگەن. سۇلايمان ھاببۇل خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

دەپتەر يېزىسى

جۇغراپىيەلىك ئەھۋالى: دەپتەر يېزىسى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ جەنۇبىدىكى قارا قۇرۇم تېغىنىڭ شىمالىي ئېتىكىگە جايلاشقان. يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىغا 60 كىلومېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 3700 مېتىرچە كېلىدۇ. شەرق تەرىپى ماريالۋ يېزىسىغا، غەربىي شىمال تەرىپى تاشقورغان يېزىسىغا، شەرقىي جەنۇب تەرىپى قاغىلىق ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ، جەنۇب تەرىپى پاكىستان بىلەن چېگرىلىنىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 4790 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ. جەنۇبىي قىسمىدا بەكمۇ ئېگىز بولغان قارا قۇرۇم تېغى بار، يىل بويى قاپلانغان قار غايەت زور مۇزلارنى شەكىللەندۈرىدۇ. يېزىلار، چارۋىچىلىق رايونلىرى تاغ جىلغىسىدىكى دەريا بويلىرىغا جايلاشقان. تاشقورغان دەريا سى جەنۇبتىن شىمالغا ئېقىپ ئۆتىدۇ. سۇيى، ئوت - چۆپى مول، بۇ يېزىدا يەر ئىستىقلىقى بايلىقى مول، ئارشاق ۋە مېنرال بۇلاقلار كۆپ.

كىلىماتى: بۇ يېزا پامىر ئېگىزلىكى كىلىمات رايونىغا ۋە كونتېنلون تېغى كىلىمات رايونىغا تەۋە. ھاۋاسى كۆپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. پامىر كىلىمات رايونىدا قىش پەسلى ئۇزۇن، ياز پەسلى قىسقا، قىراۋسىز مەزگىلى 150 كۈن ئەتراپىدا بولىدۇ. كونتېنلون كىلىمات رايونىدا ئاتموسفېرا بېسىمى تۆۋەن، ئوكسىگېن كەملىگەن، بوران-تولا چىقىدۇ، قار كۆپ ياغىدۇ، ھاۋاسى سوغۇق، بىر يىلنى سوغۇق، ئىللىق دەپ ئېتىكى پەسلىگە ئايرىشقا بولىدۇ. يىللىق ئوتتۇرىچە قىراۋسىز مەزگىل 60 كۈنچىلا بولىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىققىتىن ئىلگىرى، پۈتۈن ناھىيىسىنىڭ بىر يېزىسى بولغان، ئازادلىققىتىن كېيىن، 1950 - يىلى دەپتەر يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى، 1959 - يىلى دەپتەر كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1966 - يىلى نامى ئاۋانگارت كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1975 - يىلى دەپتەر كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1985 - يىلى دەپتەر يېزىسى قۇرۇلغان.

مىللەت تەركىبى ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 251 ئائىلە، 1759 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە تاجىكلار 1529 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 86.9% پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، قىرغىزلار 230.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە تۆت كەنت بار. ئۇلار: دەپتەر، ئاتجايلى، پايىك، راسكام كەنتلىرىدىن ئىبارەت. ئۇچ مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: رەمەتبەك.

يېزا باشلىقى: سەپەربەك.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس، دېھقانچىلىقنى قوشۇمچە قىلىدۇ. 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىكى، چارۋىچىلىق ئومۇمىي كىرىمى 177 مىڭ 659 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% كۆپەيدى. يېزا بويىچە 173 مىڭ 216 ھو تەبىئىي ئوتلاق، 17 مىڭ 350 مو سۇنىئىي ئوتلاق، 5152 مو تېرىلغۇ يېرى بار. يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 18 مىڭ 120 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.4% كۆپەيدى. دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىدىن ئازىقىنى ئاساس قىلىدۇ. ئاشلىق ئوۋۇمىي مەھسۇلاتى 598 مىڭ 830 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى

دىن 6% ئاشتى. يېزا بويىچە 4000 مو تەبىئىي ئورمان، 298 مو سۈنئىي ئورمان بار. پارـ
چە ـ پۈرات تەكمىلگەن بىر مىليون 950 مىك 173 تۈپ دەرەخ بار.

يېزىدا كىچىك تېپتىكى سۇ ئېلېكتىر ئىستانسىدىن بىرى بار. تەمىنات ـ سودا كوپـ
راتىپى، تاشقىي‌سودىنىك سېتىۋېلىش پونكتى ۋە ئامانەت‌ـقەرزكوپېراتىپى بار.

قاتناش: جۇڭگو ـ پاكىستان خەلقارا تاشيولى بۇ يېزىدىن ئۆتىدۇ. يېزا ئىچىدىكى كەنتلەر ۋە چارۋا باقىدىغان نۇقتىلار ئارىسىدا ئاددىي تاشيوللار بار. قاتناش قۇلايلىق، بىر ئاپتوموبىل بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىرى ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن بەشى، 247 ئوقۇغۇچى بار. بىر دوختۇرخانا، بەش دوختۇرـ
سېستىرا، ئون كېسەل كارىۋىتى بار. كىنو قويۇش ئەتىتى ۋە سىملىق رادىئو ئۈزىلى بار.
(سەپەرۋەك، ئۈركەنجى ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىگەن. سۇلايمان هاپىل خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

ۋاچا يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: ۋاچا يېزىسى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ شەرـ
قىي قىسمىغا جايلاشقان. يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىغا 75 كىلـومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 3550～2910 مېتر كېلىدۇ. شەرقى داتۇڭ يېزىسىغا، غەربىي تاشـ
قورغان يېزىسىغا، جەنۇبى ماريانغ يېزىسىغا، شىمالى بەلدىر يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇـ
مىي يەر مەيدانى 1058 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، ۋاچا دەريانىسى جەنـۇبـ
تىن شىمالغا ئېقىپ، تاشقورغان دەرياسىغا قوشۇلىدۇ. سۇ مەنبەسى تولۇق، ئوت ـ چـۆپـ
لىرى مول.

كىلىماتى: بۇ يېزا پامىر ئېگىزلىكى كىلىمات رايونىغا تەۋە، قىش پەسلـى ئـۇزۇن،
ياز پەسلى قىسقا، يىللىق قىراۋسىزمەزگىلى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 60 كۈن‌ئەتراپىدا بولىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى، پۈلـى نـاھىيىسىنىڭ بىر يېزىسى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى ۋاچا يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلغان. 1959ـيىلى ۋاچا كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1985 ـ يىلى 2 ـ ئايدا ۋاچا يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 354 ئائىلە، 2121 نوپۇس بار. بـۇ ئىچىدە تاجىكلار 2112 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 99.58 پىرسەنتىنى ئىگە للمدى، قىرغىزلار يەتتە، ئۇيغۇرلار ئىككى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە بەش كەنت بار. ئۇلار: شەرقىدىن، قوغادەن، كۇرەغ، شابوزقەلە، كۇنۇزى كەنتىدىن ئىبارەت. ئالتە مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: سۇپۇركە.

يېزا باشلىقى يولداش نەدىر.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىپ، دېھقانچىلىق ۋە چارۋىچىلىق بەـ
لەن تەڭ شۇغۇللىنىدۇ. 1985 ـ يىلى چارۋىچىلىق كىرىمى 211 مىڭ 134 يۈەن بولدى. 150

مىلك مو تەبىئىي ئوتلاق، توققۇزمىلك مودىن ئارتۇق سۈنئىي ئوتلاق، 6513 مو تېرىلغۇ يېرى بار، يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 13 مىلك 76 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15% كۆپەيدى، ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 918 مىلك 820 جىلك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% ئاشتى، 426 مو ئورمان يېرى بار.

بۇ يېزىدا كىچىك تېپىتمكى سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن بىرى، كىچىك تېپىتمكى ئۇن زاۋۇتىدىن بىرى، تەمىنات سودا كوپېراتىپى، ئامانەت ـ قەرز كوپېراتىپى، ئاشلىق پونكىتى، تاشقىي‌سودىنىلك سېتىۋېلىش پونكىتى قاتارلىقلار بار.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: تاشقورغاندىن ۋاچا يېزىسىغىچە تاشيول بار، ئاددىي‌تاشيوللار كەنتلەر ۋە چارۋا بىقىدىغان نۇقتىلارغا تۇتۇشىدۇ. بىر ئاپتوموبىل بار. يېزىدا پوچتا ـ تېلېگراف پونكىتى بار.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىرى ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن بەشى، 12 ئوقۇتقۇچى، 287 ئوقۇغۇچى بار. بىر دوختۇرخانا، بەش دوختۇر ـ سېستىرا، ئون‌كېسەل كارىۋىتى بار، كىنو قويۇش ئەترىتى ۋە سىملىق رادىئو ئۇزىلى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە ھەر نوپۇسىنىلك ئوتتۇرىچە كىرىمى 154 يۈەن، ئوتتۇرىچە ئاشلىقى 469 جىلك بولدى. (راخمانقۇل‌ماتېرىيال بىلەن‌تەمىنلىگەن، سۇلايمان‌ھاجىل خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

بەلدىر يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: بەلدىر يېزىسى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىلك شەرقىي قىسمىغا جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىدىن 40 كىلومېتر كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 3200 ~ 3000 مېتر كېلىدۇ، جەنۇبى ۋاچا يېزىسىغا، شىمالى تاغارما يېزىسىغا، شەرقى قوغۇشلۇق يېزىسىغا، غەربى تاشقورغان يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 920 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ، بۇ يېزىنىلك تۆت تەرەپى تاغ بىلەن ئورالغان، يەر شەكلى جەنۇبتىن شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ، تاشقورغان دەريا‌سى ۋە ۋاچا دەريا‌سى بۇ يېزىدىن ئېقىپ ئۆتىدۇ، بۇلاق سۇلىرى بىر قەدەر كۆپ، سۇ مەنبەسى خېلى مول.

كىلىماتى: بۇ يېزا پامىر ئېگىزلىكى كىلىمات رايونىغا تەۋە، قىش پەسلى ئۇزۇن، ياز پەسلى ئىللىق، ھۆل ـ يېغىن مىقدارى ئاز، يىللىق قىراۋسىز مەزگىلى 100 كۈن ئەتراپىدا بولىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىلك ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى، پۈتۈن ناھىيىسىنىلك بىر يېزىسى بولغان، ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى بەلدىر يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلغان، 1952 ـ يىلى بۇ يەر 3 ـ رايونىنىلك تۇرۇشلۇق جايى بولغان، 1959 ـ يىلى بەلدىر كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1966 ـ يىلى نامى قىزىل يۇلتۇز كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1975 ـ يىلى بەلدىر كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1985 ـ يىلى بەلدىر يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 153 ئائىلە، 1102 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە تاجىكلار 1088 بولۇپ، 98.73 پىرسەنتنى ئىگىلىمدى. ئۇيغۇرلار سەككىز، قىرغىزلار ئالتە.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە ئۇچ كەنت بار. ئۇلار: تارباش كەريانىدى، پوست بەلدىر ۋە شەندى كەنتىدىن تەشكىل تاپقان. ئۇنىڭ مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ ئورنى: شەنبە.

يېزا باشلىقى: ماگۇر.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىپ، دېھقانچىلىق ۋە چارۋىچىلىق بىلەن تەڭ شۇغۇللىنىدۇ. 1985 - يىلى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئومۇمىي كىرىمى 135 مىڭ 467 يۈەن بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە چارۋىچىلىق كىرىمى 49 مىڭ 145 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 39% كۆپەيدى، دېھقانچىلىق كىرىمى 80 مىڭ 537 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1% كۆپەيدى. ئورمانچىلىق كىرىمى 5785 يۈەن بولدى. يېزا بويىچە 5000 مو ئوتلاق، 3717 مو تېرىلغۇ يېرى بار. يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 5780 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% كۆپەيدى. دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىدىن بۇغداي، ئارپا ئاساس قىلىنىدۇ. يىللىق مەھسۇلاتى 504 مىڭ 408 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12% ئاشتى. يېزا بويىچە 5000 موددىن ئارتۇق تەبىئىي ئورمان، 393 مو سۈنئىي ئورمان بار.

بۇ يېزىدا 12 كىلوۋاتلىق كىچىك سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن بىرى بار. تراكتور پونكىتى بولۇپ، ئۇنىڭدا تۆت تراكتور بار. كىچىك تېپىلغۇ توك ئۆگىنىش بار. تەمىنات-سودا كوپېراتىپى ۋە ئىككى جايدا تەمىنات - سودا ئۇقتىسى بار. ئامانەت - قەرز كوپېراتىپى ۋە ئاشلىق پونكىتى بار.

قاتناش: تاشقورغان - ۋاچا تاشيولى بۇ يەردىن ئۆتىدۇ. قاتناش قۇلايلىق.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىرى. ئوقۇتۇش ئۇقتىسىدىن تۆتى، 16 ئوقۇتقۇچى، 186 ئوقۇغۇچىسى بار. بىر دوختۇرخانا، ئۇچ دوختۇر، توققۇز كېسەل كارىۋىتى بار. سىملىق رادىئو ئۇزىلى ۋە كىنو قويۇش ئەترىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 - يىلى ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 130 يۈەن بولدى. (شەنبە، پەيدا مەھەمەت ماتېرىيالى بىلەن تەمىنلىگەن، سۈلايمان ھابىل خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

ماريالۇ يېزىسى

جۇغرافىيەلىك ئەھۋالى: ماريالۇ يېزىسى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى ماريالۇ جىلغىسى بىلەن پىل جىلغىسىغا جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىغا 105 كىلومېتر كېلىدۇ. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن دېڭىز يۈزىدىن 3700 مېتر كېلىدۇ. غەربىي جەنۇبى دەپتەر يېزىسىغا، شىمالى ۋاچا يېزىسىغا، شەرقى قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ شىخشۇ يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. يېزىنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى 7768 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ تۆت تەرەپى تاغلار بىلەن ئورالغان، ماريالۇ دەريالىرى بىلەن پىل

دەريا سى بۇ يېزىدىن ئىبقىپ ئۆتىدۇ. يەر شەكلى مۇرەككەپ، تاغلىرى ئېگىز، دۆڭلىرى تىك، جىرا ـ جىلغىلار كىرەلىشىپ كەتكەن، جىلغا بويلىرىدىكى تۈز جايلار دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

كىلىماتى: بۇ يېزا پامىر ئېگىزلىكى كىلىمات رايونىغا تەۋە، دائىرىسى كەڭ ھەم يەر شەكلى مۇرەككەپ بولغانلىقتىن، يېزا يەنە ئىككى كىچىك كىلىمات رايونىغا بۆلىنىدۇ، نۇشدۇن كەنتى بىلەن پىل كەنتىنىڭ كىلىماتى بىر قەدەر ھۆل ـ ئىللىق، تۆت پەسىل ئېنىق، قىراۋسىز مەزگىلى 150 كۈن ئەتراپىدا بولىدۇ. دې كەنتى تەرەپلىرى ـ نىڭ ھاۋاسى قۇرغاق ـ سوغۇق، قىراۋسىز مەزگىلى 70كۈن ئەتراپىدا بولىدۇ.

توزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: تازادلىقتىن ئىلگىرى، پۈتۈن ناھىيىسىنىڭ بىر يېزىسى بولغان. تازادلىقتىن كېيىن،1950 ـ يىلى يېزىلىق ھۆكۈمەت قۇرۇلغان. 1953 ـ يىلى 3 ـ رايونىنىڭ 3 ـ يېزىسى بولغان. 1958 ـ يىلى ماريالىق كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1966 ـ يىلى تالغا كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1975 ـ يىلى ماريالىق كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن . 1985 ـ يىلى 2 ـ تايدا ماريالىق يېزىسى قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 190 تائىلە، 1357 نوپۇس بار، ھەممىسى ت ـ جىك، بۇنىڭ ئىچىدە دېھقانچىلىق نوپۇسى 1251.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە ئۈچ كەنت بار. ئۇلار: دې، نۇشدۇن، پىل كەنتىدىن ئىبارەت. تالىتە مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: دۇنى.

يېزا باشلىقى: ئىنايەت.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى تاساس قىلىپ، دېھقانچىلىق ۋە چارۋىچىلىق بىلەن تەڭ شۇغۇللىنىدۇ. يىللىق چارۋىچىلىق كىرىمى 62 مىڭ 295 يۈەن بولىدى. 12 مىڭ مو تەبىئىي ئوتلاق، مىڭ مودىن تارتۇق سۈنئىي ئوتلاق بار، پىل تاخىرىدىكى چارۋا سانى 12 مىڭ 321 بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 6% كۆپەيدى. 2600 مو تېرىلغۇ يېرى بار، تاشلىق مەھسۇلاتى 424 مىڭ 623 جىڭ بولۇپ، تالدىنقى يىلدىكىدىن 21% ئېشىپ، ھەر نوپۇسقا 339 جىڭدىن توغرا كەلدى. بۇ يېزىدا 150 مىڭ تۇپ تەبىئىي دەل ـ دەرەخ،سۈنئىي ھالدا تىكىلگەن 21 مىڭ 438 تۇپ دەل ـ دەرەخ، يەنە 10 مىڭ تۇپتىن تارتۇق مۇنلىك دەرەخ بار. ئىللىق ـ مۆتىدىل جايلىرىدىن ئۆرۈك، تالۇچا، شاپتۇل، جىگدە، ياڭاق قاتارلىق مۇنلەر چىقىدۇ. يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، تاماـ نەت ـ قەرز كوپېراتىپى، تاشقىسودىنىڭ سېتىۋېلىش پونكىتى ۋە تاشلىق پونكىتى قاتارـ لىق سودا ئورۇنلىرى بار.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىدىن ناھىيە بازـ رىغىچە تاددىي تاشيول بار، ئوتلاقلاردا چارۋا يولى بار. كەنت بىلەن كەنت تارىسىدا تاغ تارىلاپ بارىدىغان چىغىر يول بار. قاتناش قۇلايسىز، يېزىدا كەسپىي پوچتالىيون بار. ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم خەت ـ تالاقە توشۇيدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىرى ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن تالتىسى، 13 ئوقۇتقۇچى، 207 ئوقۇغۇچى بار. بىر دوختۇرخانا،

تۆت دوختۇر ـ سېستىمرا، سەككىز كېسەل كارىۋىتى بار. سىملىق رادىئو ئۇزىلى ۋە كىنو قويۇش ئەترىتى بار. (راھىمان قۇل ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىگەن. سۇلايمان ھابىل خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

قوغۇشلۇق يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: قوغۇشلۇق يېزىسى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا، تاشقورغان دەرياسىنىڭ تۆۋەن ئېقىمىغا جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىغا 110 كىلو مېتر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن 3700 مېتىرچە كېلىدۇ. جەنۇبى ۋاچا يېزىسىغا، شەرقىي شىمالى ئاقتو ناھىيىسىگە، غەربىي بەلدىر يېزىسىغا تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 1085 كۋادرات كىلو مېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونى ئۇزۇنلىقى 39 كىلومېتر، كەڭ لىكى ئارانلا 0.7 كىلو مېتر كېلىدىغان تاغ جىلغىسىغا جايلاشقان. تاشقورغان دەرياسى غەربتىن شەرققە ئاقىدۇ.

كىلىماتى: بۇ يېزا پامىر ئېگىزلىكى كىلىمات رايونىغا تەۋە، كىلىماتى ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. شىمالىي قىسمى سوغۇق، يىللىق قىراۋسىز مەزگىلى 70 كۈن ئەتراپىدا بولىدۇ، جەنۇبىي قىسمى بىر قەدەر ئىللىق بولۇپ، تۆت پەسىل ئېنىق، يىللىق قىراۋسىز مەزگىلى 150 كۈن ئەتراپىدا بولىدۇ.

تۇرۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى، پۈتۈن ناھىيىسىنىڭ بىر كەنتى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950 ـ يىلى قوغۇشلۇق يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلغان. 1959 ـ يىلى قوغۇشلۇق كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1966 ـ يىلى نامى غالىبىيەت كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1975 ـ يىلى قوغۇشلۇق كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. 1985 ـ يىلى 2 ـ ئايدا قوغۇشلۇق يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 263 ئائىلە، 1365 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە تاجىكلار 818 بولۇپ، 59.9 پىرسەنتنى ئىگىلىدى. ئۇيغۇرلار 542 بولۇپ، 39.7 پىرسەنتنى ئىگىلىدى، قىرغىزلار بەش.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە تۆت كەنت بار، ئۇلار: ۋەيۋېبىن، چىرىختۇك، جىلىكىت ۋە قەمەر يۇزى كەنتىدىن ئىبارەت. ئالتە مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: ئەمەربەك.

يېزا باشلىقى: ھېكىم.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس، دېھقانچىلىقنى قوشۇمچە قىلىدۇ. يېزا بويىچە جەمئىي 7028 مو ئوتلاق، 3443 مو تېرىلغۇ يەر بار. 1985 ـ يىلى ھەر قايسى كەسىپلەرنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 157 مىڭ 300 يۈەن بولدى. يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 8820 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.9% ئازايدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 386 مىڭ 597 جىڭ بولدى. يېزا بويىچە 1500 مو تەبىئىي ئورمان، 327 مو سۈنئىي ئورمان، 125 مو باغ بار. پارچە ـ پۈرات قويۇلغان دەرمۇخ 20 مىڭ 378 تۇپكە يەتتى.

بۇ يېزىدا تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، تاشقىي سودىنىڭ سېتىۋېلىش پونكىتى، ئاشلىق پونكىتى ۋە ئامانەت ـ قەرز كوپېراتىپى قاتارلىقلار بار.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: چوڭقۇر تاغ جىلغىسىغا جايلاشقان يىلىقتىن، قاتناش قۇلايسىز، كەنت بىلەن كەنت ئارىلىقىدا چاڭۇا يولى بار. كەسپىي پوچتا لىنىيىسى بار، ھەپتىدە بىر قېتىم خەت ـ ئالاقە توشۇپ تۇرىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: بۇ يېزىدا مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىرى، ئوقۇتۇش ئوقتىسىدىن بەشى، 19 ئوقۇتقۇچىسى، 280 ئوقۇغۇچىسى بار. ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98.5% بولدى. يېزا بويىچە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئوبيېكتى 378 بولۇپ، 1985 ـ يىلى 338 كىشى ساۋاتسىزلىقتىن قۇتۇلدى، بىر دوختۇرخانا، سەككىز دوختۇر ـ سېستىرا، ئالتە كىشىلىك كادىرى بار، مال دوختۇرلۇق پونكىتى بار.

خەلق تۇرمۇشى: بۇ يېزىدا ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 121 يۈەن بولدى. (ئايۇپ ئامان، جۇخار ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىگەن، سۇلايمان ھاجى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

داتۇڭ يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: داتۇڭ يېزىسى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ تۈز ئارىلىقى 100 كىلو مېتىرچە كېلىدۇ، دېڭىز يۈزىدىن 2100 مېتر كېلىدۇ. شەرقىي يەكەن ناھىيىسىنىڭ قوشراپ يېزىسىغا، غەربى ۋاچا يېزىسىغا، جەنۇبى بۇرۇمال يېزىسىغا، شىمالى ئاقتو ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. يېزىنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى بىر مىلك 856 كۋادرات كىلو مېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا تاغلار بىلەن ئورالغان، يەر شەكلى مۇرەككەپ، يەكەن دەرياسىنىڭ تارماق ئېقىمى بولغان زەرەپشان دەرياسى بۇ يەردىن ئېقىپ ئۆتىدۇ. جىلغىنىڭ تۈز جايلىرى دېھقانچىلىق، چارۇچىلىق رايونى ھېسابلىنىدۇ.

كىلىماتى: بۇ يېزىنىڭ كىلىماتى تاغلىق ـ دۆڭلۈك كىلىمات رايونىغا تەۋە، يىللىق ھۆل ـ يېغىن مىقدارى 70 mm دىن يۇقىرى، تۆت پەسىل ئېنىق، قىراۋسىز مەزگىلى 180 كۈن تەڭ تراپىدا بولىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى، پۈتۈن ناھىيىسىنىڭ بىر يېرىمى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1950ـ يىلى داتۇڭ يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلغان، 1959 ـ يىلى داتۇڭ كوممۇنىسى قۇرۇلغان. 1966 ـ يىلى نامى كۆرەش كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن، 1975 ـ يىلى داتۇڭ كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1985 ـ يىلى 2 ـ ئايدا داتۇڭ يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 273 ئائىلە، 1697 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە تاجىكلار 1696، ئۇيغۇر بىر.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە تۆت كەنت بار. ئۇلار: ئايقەرەغ، ئاقتوگە لەڭـ

گەر، قۇرۇق لەڭگەر، كىچىك تۆۋك كەنتىدىن تۇمبا رەت. بەش مەھەللە بار.

يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: مەشا.

يېزا باشلىقى: تاددل.

ئىقتىسادى : بۇ يېزا چارۇچىلىقنى ئاساس قىلىپ، دېھقانچىلىق ۋە چارۇچىلىق بىلەن تەڭ شۇغۇللىنىدۇ. 1985 ـ يىلى ھەرقايسىكەسىپلەرنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 186 مىڭ 600 يۈەن. بۇنىڭ ئىچىدە چارۇچىلىق كىرىمى 73 مىڭ 438 يۈەن بولدى. يېزا بويىچە 50 مىڭ مودىن ئارتۇق ئوتلاق بار. بۇنىڭ ئىچىدە ئەلاسۇپەتلىك ئوتلاق 480 مو كېلىدۇ. 3332 مو تېرىلغۇ يېرى بار. يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 8773 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىن كىمىدىن 2% ئازايدى. ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 580 مىڭ 539 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19% ئاشتى . 20 مىڭ 265 مو تەبىئىي ئورمان، 590 مو سۇنئىي ئورمان بار. مۇڭلىنىڭ دەرمختىن30مىڭ745تۇپبار بولۇپ، ئۆرۈك، ئالۇچا، شاپتۇل، ئالما، ئامۇت، يا-ڭاق قاتارلىق مۇڭلەر ئىشلەپچىقىرىلىدۇ.

بۇ يېزىدا كىچىك تىپتىكى سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى بار، كىچىك تىپتىكى كىگىزچە-لىك، پالاسچىلىق كارخانىسى، تۆمۈرچىلىك، ياغاچچىلىق كارخانىسى ۋە كىسىم تىكىش كارخانىسى بار. تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، ئاشلىق پونكىتى، تاشقىي سودىنىڭ سېتىۋە-لىش پونكىتى بار. بۇ يېزىدا 15 كۇندە بىر قېتىم بازار بولىدۇ.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: بۇ يېزىنى تاغلارئوراپ تۇرىدۇ، ئادەم شالاڭ، قاتناش قولايسىز، ناھىيە بازىرىدىن داتۇڭغىچە چارۋا يولى بار. بۇ يول بىلەن ھەر يىلى 6 ـ ئايدىن 9 ـ ئايغىچە ئادەم ۋە چارۋىلار يۈرەلەيدۇ، قالغان ۋاقىتتا تاغنى قار قاپلاپكە-تىدۇ، يول يۈرگىلى بولمايدۇ. يەكەنلىك قوشراپ يېزىسىدىن بۇ يېزىنىڭ قۇرۇق لەڭگەر كەنتىگىچە 40 كىلومېتر كېلىدىغان ئاددىي يول بار. بۇ يېزىدا بىر ئاپتوموبىل بار. كەسپىي پوچتا لىيونخەت ـ چەك ئالاقىسىنى يەتكۈزىدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، سەھىيە: يېزا بويىچە مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىرى ۋە ئوقۇتۇش نۇقتىسىدىن ئالتىسى، 16 ئوقۇتقۇچى، 319 ئوقۇغۇچىبار. بىر دوختۇرخانا، تۆت دوختۇر ـ سېستىرا، سەككىز كېسەلكارىۋىتى بار. كىنوقويۇش ئەترىتى ۋە سىملىق رادىئو ئۈزلىلى بار.

خەلق تۇرمۇشى: بۇيېزىدا ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 122 يۈەن بولدى. ھەم-مە ئائىلىدە رادىئو بار. (مەشا،راخمان قۇل ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىگەن، سۇلايمان ھابىل خەنزۇچىدا تەرجىمە قىلغان).

بۇرۇمسال يېزىسى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: بۇرۇمسال يېزىسى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىدىن 160 كى-لومېتر كېلىدۇ. دېگىنز يۇزىدىن 1200 مېتىرچە كېلىدۇ. شىمالى داتۇڭ يېزىسىغا ، غەربى ماريالڭ يېزىسىغا، شەرقىي جەنۇبى يەكەن ناھىيىسى ۋە قاغىلىق ناھىيىسىگە تۇتۇشىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 590 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ.

بۇ يېزا ئېگىز تاغدىن تۆۋەنلەشكە سوزۇلغان بەلباغقا جايلاشقان، يەرشەكلى غەرـ بىي جەنۇبتىن شەرقىي شىمالغا پەسلەپ بارىدۇ. بۇيېزا تەۋەسىدە يەر شەكلى مۇرەككەپ، دۆڭلۈك، تىك يارلار كۆپ. بۇرۇمسال دەريا سى بۇ يەردىن ئېقىپ ئۆتىدۇ. جەنۇبىنىڭ تۆۋ جايلىرى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونى ھېسابلىنىدۇ.

كىلىماتى: بۇ يېزا تاغلىق ـ دۆڭلۈك كىلىمات رايونىغا تەۋە، يىللىق ھۆل ـ يېغىن مىقدارى 70mm دىن يۇقىرى، تۆت پەسىل ئېنىق، قىراۋسىز مەزگىلى 180 كۈن ئەتراپىدا بولىدۇ.

تۆزۈلمىسىنىڭ ئۆزگىرىشچەريانى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى، پۈتۈنلاھىيەسىنىڭ بىر كەنتى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن،1950 ـ يىلى داتۇلۇق يېزىسىنىڭ بىر كەنتى بولغان، 1952 ـ يىلى بۇرۇمسال يېزىسى قۇرۇلغان. 1959 ـ يىلى بۇرۇمسال كوممۇنىسى قۇرۇلغان، 1966 ـ يىلى قىزىل نۇر كوممۇنىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1975 ـ يىلى بۇرۇمسال كوممۇنىسى دېگەن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن، 1985 ـ يىلى 2 ـ ئايدا بۇرۇمسال يېزىسىغا ئۆزگەرتىلگەن.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە 92 ئائىلە، 553 نوپۇس بار. بۇنىڭ ئىچىدە تاـ جىكلار 551، ئۇيغۇرلار ئىككى.

مەمۇرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە ئىككى كەنت بار. ئۇلار: دەۋلەتدى، ۋەلىدى كەنـ تىدىن ئىبارەت.

يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى: روزى باي.

يېزا باشلىقى: ھابىل.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىپ، دېھقانچىلىق بىلەن چارۋىچـ لىقنى بىرلەشتۈرىدۇ. 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئومۇمىي كىرىمى 64 مىڭ 633 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% كۆپەيدى، 3635 مو ئوتلاق بار. يىل ئاخىرىدىكىچارۋا سانى 2589 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.6% ئازايدى؛ئاشـ لىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 218 مىڭ 76 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 38% ئاشتى. 600 مو تەبىئىي ئورمان، 650 مو سۈنئىي ئورمان بار، مۇدىلىك دەرەختىن 5367 تۈپ بار بولۇپ، ئۆرۈك، ئالما، ئالۇچا، شاپتۇل، ئامۇت، ئۈزۈم ۋە ياڭاق قاتارلىق مىۋىلەر ئىشلەپچىقىرىلىدۇ.

تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپى، ئامانەت ـ قەرز كوپېراتىپى، ئاشلىق پونكىتى قاتارلىق ئورگانلار بار.

قاتناش، پوچتا ـ تېلېگراف: ئادەمشالاق جايغا جايلاشقانلىقى، تاغلىرى ئېگىز، دۆڭـ لىرى تىك بولغانلىقى ئۈچۈن، قاتناش ئىنتايىن قۇلايسىز. ناھىيىدىن يېزىغا بارىدىغان ئاددىي بولغان چارۋا يولى ۋە پىيادىلار يولىلا بار. ھەر يىلى 6 ـ ئايدىن 9 ـ ئايغىچە سىرتقا يۈرگىلى بولىدۇ. قالغان ۋاقىتتا چوك قارتاغلارنى قاپلىۋالىدۇ، ئاساسىي جەھەتتىن سىرتقى مۇھىتتىن ئايرىلىپ تۇرىدۇ. كەسپىي يېزا پوچتا لىنىيونى خەت ـ چەك توشۇيدۇ.

مەدەنىيەت، مائارىپ، مەھىيە: بۇ يېزىدا باشلانغۇچ مەكتەپ بويىچە ئوقۇتۇش نۇقـ تىسىدىن تۆتى، 88 ئوقۇغۇچى بار. تەكشۈرۈپ تۆتكۈزۈلمىش ئارقىلىق باشلانغۇچ مائاـ

رىپنى ئومۇملاشتۇرۇشتا لايا قە تلىك كۆۋاھنامىسى تارقىتىپ بېرىلدى. بىسىر دوختۇرخانا، ئالتە دوختۇر ـ سېستىرا، سەككىز كېسەل كارىۋىتى بار. مال دوختۇرلۇق پونكىتى بار. كىنو قويۇش قەتىتى ۋە سىملىق رادىئو ئۈزىلى بار.

خەلق تۇرمۇشى: 1985 ـ يىلى ھەر نوپۇسنىلىك ئوتتۇرىچە كىرىمى 121 يۈەن بولدى. يېزا بويىچە ھەممە ئائىلىدە رادىئو بار. (مەممەت توختا، پەيدامەت ھاتىرىيال بىلەن تەمىنلىگەن. سۇلايمان ھاسىل خەتىزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

كۆكيار قىرغىز مىللىي يېزىسى

جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى: كۆكيار قىرغىز مىللىي يېزىسى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىلىك شىمالىغا، مۇز تاغنىلىك غەربىي جەنۇبى ئېتىكىگە جايلاشقان، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي ناھىيە بازىرىغا 35 كىلومېتر كېلىدۇ. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن دېڭىز يۈزىدىن 3200 مېتىرچە كېلىدۇ. جەنۇبى تاغلارما يېزىسىغا، شىمالى ئاقتو ناھىيىسىگە، شەرقى مۇز تاغقا تۇتۇشىدۇ، غەربى سوۋېت ئىتتىپاقىنىلىك قىرغىزىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى بىلەن چېگرىلىنىدۇ.

بۇ يېزىنىلىك تۆت تەتراپىنى تاغلار ئوراپ تۇرغان بولۇپ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونى تاغ جىلغىسىنىلىك تۈز جايلىرىدىن ۋە ساسلىقلاردىن تەركىب تاپقان، يەرئاستى سۇيى مول، يايلىقى كەڭرى.

كىلىماتى: بۇ يېزا پامىر ئېگىزلىكى كىلىمات رايونىغا تەۋە، قىش پەسلى ئۇزۇن، ياز پەسلى قىسقا، ھاۋاسى كۆپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. يىللىق قىراۋسىز مەزگىلى 70 كۈن تەتراپىدا بولىدۇ.

تۈزۈلمىسىنىلىك ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ يېزا 1985ـيىلى 6 ـ ئايدا تاغارما يېزىسىدىن ئايرىلىپ چىقىپ قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: يېزا بويىچە جەمئىي 100 ئائىلە، 634 نوپۇس بار. بۇنىلىك ئىچىدە قىرغىزلار 632، تاجىكلار ئىككى.

مەۋرىي رايونلىرى: يېزا تەۋەسىدە ئىككى كەنت بار. ئۇلار: كۆكيار، شىرنەپكەنتلىرىدىن ئىبارەت. ئىككى مەھەللە بار.

مىللىي يېزىلىق پارتكومىنىلىك شۇجىسى: يۈسۈپجان.

مىللىي يېزا باشلىقى: جىنىل.

ئىقتىسادى: بۇ يېزا چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. تېرىقچىلىق بىلەن قوشۇمچە شۇغۇللىنىدۇ. 1985 ـ يىلى ھەر قايسىكەسىپلەرنىلىك ئومۇمىي كىرىمى 124 مىلىك 695 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.7% كۆپەيدى. يېزا بويىچە 1363 مو ئەلا سۈپەتلىك تەبىئىي ئوتلاق، ئۇچ مىلىك مودىن ئارتۇق سۇنىئىي ئوتلاق، ئىككى مىلىك مو تېرىلغۇ يېرى بار. ئاساسلىق چارۋىدىن كالا، قوي، قوتاز، ئات، تۆگە قاتارلىقلار بار. يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانى 5813 بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% كۆپەيدى، دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىدىن بۇغداي ۋە ئارپىنى ئاساس قىلىدۇ. ئاشلىق مەھسۇلاتى 186 مىلىك جىلىك بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىن

كىدىن 25.6% ئاشتى. يېزا بويىچە 105 مو تەبىئىي ئورمان، 82مو سۇنئىي ئورمان، پارچە-پۇرات تىكىلىكەن 44 مىلك 225 تۇپ دەرەخ بار.

قاتناش: كەنتلەرگە ۋە مال بېقىش نۇقتىلىرىغا بارىدىغان تاشيوللار بار. كەنت ئىچىدىكى تاشيولنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 150 كىلومېتر كېلىدۇ.

مەدەنىيەت، ماارىپ: باشلانغۇچ مەكتەپ بويىچە ئوقۇتۇش نىسبىتىدىن ئىككىسى، 67 ئوقۇغۇچى بار.

خەلق تۇرمۇشى: يېزا بويىچە ھەر نوپۇسنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 196 يۈەن بولدى. ئىككى ئائىلىنىڭ دېھقان بىرلىشمە بىر ئاپتوموبىل سېتىۋالدى. (مەخمۇت شاھ ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىگەن، سۇلايمان ھاببل خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

تاشقورغان بازىرى

جۇغرافىيىلىك ئەھۋالى: تاشقورغان بازىرى تاشقورغان دەرياسىنىڭ غەربىي قىرغىقىغا. تۇزلاقلىك بەلباغقا جايلاشقان، بۇ يەر ئاپتونوم ناھىيىلىك ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇقجاي. بۇ بازارنىڭ تۆت تەتراپى تاغ بىلەن ئورالغان، دېڭىز يۈزىدىن 3240 مېتر كېلىدۇ.

تۇزۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى: بۇ بازارنىڭ تارىخى ئۇزۇن، غەربىي خەن دەۋرى-دىلا غەربىي دىيارىدۇخۇ مەكىمىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولغان. شەرقىي خەن دەۋرىدە «كېپە نىتو دۆلىتى» تۇرۇشلۇق جاي بولغان. تالاس سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى كەيپۇەن زامانلىرىدا بۇ جايدا پامىر قاراۋۇللۇق ئۆيى تەسىس قىلىنغان. چىڭ سۇلالىسى پادىشاھى چېيەنلۇڭ دەۋرلىرىدە سېرىقول مۇسۇلمانلار يېزىسى تەسىس قىلىنغان، پادىشاھ گۇاڭشۈ دەۋرلىرىدە يۇلى ۋازارىتى قىلىپ ئۆزگەرتىلگەن، مىنگو يىللىرىدا بۇ جاي «بازار» دەپ ئاتالغان. 1902-يىلى پۇلى ناھىيىسى قۇرۇلغاندا بۇ يەر ناھىيە بازىرى بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، بازار ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان، 1954 - يىلى 9 - ئاينىڭ 17 - كۈنى بۇ جايدا تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسى قۇرۇلغان. 1985 - يىلى 7 - ئايدا تاشقورغان بازىرى قۇرۇلغان.

مىللەتلەر ۋە نوپۇسى: بازار بويىچە 2589 ئاھالە بار. بۇ ئىچىدە تاجىكلار 1185 بولۇپ، ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 45.8 پىرسەنتىنى. خەنزۇلار 200 بولۇپ، 7.7 پىرسەنتىنى، ئۇيغۇرلار 950 بولۇپ، 36.7 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسى 254.

مەدەنىيەت ۋە ئويۇنلىرى: بازار تەۋەسىدە ئۇچ ئاھالىلىك كومىتېتى، توققۇز ئاھالىلىك گۇرۇپپىسى بار.

بازارلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى: لیوشىيۇك.

بازار باشلىقى: مەخمۇت شاخى.

ئىقتىسادى: بازارغا قاراشلىق بىناكارلىق ئەتراپىدىن بىرى، كىيىم تىكىش كارخانىسىدىن بىرى، ئاشخانىدىن بىرى بار. 1985- يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 62 مىڭ يۈەن بولدى.

مەدەنىيەت، ماارىپ: بازارغا قاراشلىق بىر باشلانغۇچ مەكتەپ بار. ئوقۇتقۇچى، 13 سىنىپ، 490 ئوقۇغۇچى بار.

ئاساسىي ئەتىقە: بازارنىڭ شىمالىدا جەنۇبىي، شىمالىي سۇلالىلار ۋاقتىدا قۇرۇلۇپ، يۈەن سۇلالىسى دەۋرىدە كېڭەيتىلگەن قەدىمكى قورغاننىڭ كونا ئورنى بار. بۇ «تاش قورغان» دەپ ئاتىلىدۇ. (مەخمۇت شاخى ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىگەن، سۇلايمان ھاببل خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان).

سىياسىي

پارتىيە، ھوكۇمەت ئاپپاراتلىرى

ج ك پ قەشقەر ۋىلكوم

شۇجى: گوگاك.

مۇئاۋىن شۇجىلار: ئابدۇغوپۇر سەمەد، شۇ شياۋچىك، چېن دېمىن، تىلمۇئالدى توختى.

ھەيئەتلەر: گوگاك، ئابدۇغوپۇر سەمەد، شۇ شياۋچىك، چېن دېمىن، تىلمۇئالدى توختى، ئىسمايىل ئېزىز (تاجىك)، ئابدۇرېھىم قادىر.

كۆزەتكۈچىلەر: ئابدۇللا ئىسمايىل ، لۇ لىيەنكۈي.

باش كاتىپ: شېن ۋېيۇەن.

مۇئاۋىن باش كاتىپ: جېك جىيۇ.

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە

ۋالىي: ئابدۇغوپۇر سەمەد.

مۇئاۋىن ۋالىيلار: يالقۇن جەنشى، ئىبراھىم شاكىر، ئىسمايىل تىلمۇئالدى، لى دېخۇك، زەينەت ئۆمەر.

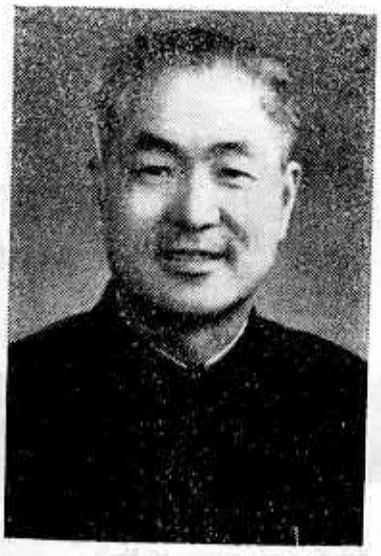

گوگاك

ئابدۇغوپۇر سەمەد

شۇشياۋ چىك

چېن دېجېن

تېلىۋالدى توختى

ئىمىن توختى

ۋاڭ چۈنجاۋ

روزى ھېشۇر

ۋاڭ ۋېنجى

گېرشەن

ئىسمايىل ئېزىز

ئابدۇرېھىم قادىر

ئابدۇللا ئىسمايىل

لۇلىيە نكۇي

تۇردى سۇرى

لى دېگۇي

يالۇ جەڭشى

ئىسا شاكىر

ئىسمايىل تىلىۋالدى

سەيدىخان بارات

لى دېخۇك

زىننەت ئۆمەر

تالىپ داۋۇت

لىۋ شىلىن

نازارەتچىلەر: تالىپ داۋۇت، لىۋ شىلىن

ج ك پ قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى

شۇجى: ئىسمەن توختى.

مۇئاۋىن شۇجىلار: پەن تېيچېك، لىۋگورەن.

هەيئەتلەر: ئىسمىن توختى، پەن تېپىچىلىك، نېيۇ كورەن، پىلىك جەنجى، لېيۇ خىچىلىك، ئابـ
دۇرېھىم قۇربان، روزى كىرىم.
ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان تەكشۈرگۈچىلەر: لى جۈخې، ياسىن قارى ھاجى.
قەشقەر ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا سوت مەھكىمىسى:
مەھكىمە باشلىقى: روزى قاسىم.
مۇئاۋىن باشلىقلىرى: جياڭ شۈرېن، يەكيا ئوبۇلقاسىم، شا يۈۋېن.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: جياڭ شۈرېن.
ئاپتونوم رايونلۇق خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ قەشقەر شۇبىسى:
مەھكىمە باشلىقى: ئابدۇرېھىم قادىر.
مۇئاۋىن باشلىقلىرى: ۋاڭ يۈ، ئەبەيدۇللا تۇردى، داۋۇت مامۇت، سۇڭۋېنزى.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: ۋاڭ يۈ.
تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلغۇچى: گوشىنكى.

ج ك پ قەشقەر ۋىلكومىنىڭ خىزمەت تارماقلىرى ۋە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىسىملىكى

ئىشخانا
مۇدىر: شىن ۋېيۋېن(قوشۇمچە).
مۇئاۋىن مۇدىرلار: رەھمىتىللا نىياز، ئوبۇلقاسىم ئابدۇللا.
ۋىلكوم ئورگىنى پارتىيە باش ياچىيكىسىنىڭ مەخسۇس مۇئاۋىن شۇجىسى: كاڭ چىڭگۇڭ.
تەشكىلات بۆلۈمى:
مۇئاۋىن باشلىقلىرى: ئابدۇرېھىم قۇربان، ۋۇفىڭ.
تەشكىلاتچىلىرى: چېن مىڭگۇي، ئابدۇللا تۇمۇر.
پىشقەدەم كادىرلار خىزمەت ئىدارىسى:
باشلىقى: جاڭ شۇشۇن.
تەشۋىقات بۆلۈمى:
مۇئاۋىن باشلىقلىرى: مامۇت ھوشۇر، چۈن دەيى.
كادىرلار نەزەرىيە تەربىيە لېكتۇرلار ئۆمىكى:
باشلىقى: شۇن مىڭخۇي.
بىرلىكسەپ بۆلۈمى:
باشلىقى: ھېسامىدىن ئۆمەر.
مۇئاۋىن باشلىقلىرى: جاۋ شىخۇا، ۋاڭ يۈگچياڭ، ئۆمەرجان مۇھەممەت
يېزا خىزمەت بۆلۈمى:
مۇئاۋىن باشلىقى: جۇ شياۋزۇ.
مەسلىھەتچى: جياڭ ۋىنفاڭ.
سىياسى قانۇن كومىتېتى:

شۇجى: تىلشۇالدى توختى(قوشۇمچە).
مۇئاۋىن شۇجى: لېۋكىنچېلك.
سىياسەت تەتقىقات ئىشخانىسى:
مۇئاۋىن مۇدىرلىرى: ۋۇجۇن، سۇلايمان‌ھابىل.
ۋىلكوم پارتىيە تارىخىنى توپلاش گۇرۇپپىسىنىڭ ئىشخانىسى:
مۇئاۋىن مۇدىرلىرى: لىياڭچاگسۇلۇك، لۇي پېيتيەن.
ۋىلكوم ئىقتىسادىي ساھەدىكى جەمئىي ھەربىكەتلەرگە زەربە بېرىش ئىشخانىسى
مۇئاۋىن مۇدىرى: شەن يۈگلەي.
ۋىلكوم پارتىيە مەكتىپى:
مۇدىرى: ۋاڭۋېنچى.
مۇئاۋىنلىرى: لى جۈگچاۋ، شى لەنزۇڭ، ئېزىز سادىق، ئوسمانجان ھوشۇر، رېن دە-چىڭ.
قەشقەر گېزىتى ئىدارىسى:
باشلىقى: ئەنۋەيگاك.
مۇئاۋىنلىرى: نىياز جالالىدىن، ماچىڭجۇ.
باش مۇھەررىر: ئەنۋەيگاك (قوشۇمچە).
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: نىياز جالالىدىن (قوشۇمچە) چۈيۈەنلياڭ.
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورگانلار پارتكومى:
مۇئاۋىن شۇجىلىرى: ئۆمەر ئۇلۇغ، ئاخۇنەك (تاجىك).
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورگانلار ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى:
شۇجى: ۋاڭ ۋېيشەن.
ۋىلايەتلىك سىياسىي مەكتەپ:
مۇدىرى: بارات يۈسۈپ.
مۇئاۋىن مۇدىرلىرى ۋاڭ دەخەي، مۇھەممەت ئوسمان.

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ خىزمەت تارماقلىرىنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىسىملىكى

ئىشخانا

مۇدىر: ئىمىنجان نىياز.
مۇئاۋىنلىرى: مىجىت باقى، زو جىڭخۇا، ياڭشىيېچۈ.
مەمۇرىي مەھكىمە ئورگان پارتىيە باش ياچەيكىمىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى: زوجىڭخۇا (قوشۇمچە).
ۋىلايەتلىك پىلان كومىتېتى:
مۇدىرى: ياڭ جەنشى(قوشۇمچە).
مۇئاۋىن مۇدىرلىرى: ئەمەتجان ئالىم (ئۆزبېك)، گاۋ فەگيۈ، چېڭ جيافۇ.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: ياڭ جەنشى (قوشۇمچە).

مؤئاؤن شؤجمسى: ئەمەتجان ئالىم (ئۆزبېك).
مال باها باشقارمسى:
مؤئاؤن باشلىقى: خې شاؤؤۇ، جۇتۇجىن.
ۋىلايەتلىك ئىقتىساد كومىتېتى:
مؤدىرى: جالاڭ جۈشەن.
مؤئاؤن مؤدىرلىرى: ئابدىكېرىم ئوبزار، تۇداجى داۋۇت.
پارتكۇرۇپپا شؤجمسى: كوشمگسەن.
مؤئاؤن شؤجمسى: جالاڭجۈشەن.
باش ئېنژېنمو: كۆمەنشەخمىلاڭ.
ۋىلايەتلىك پەن تېخنىكا كومىتېتى:
مؤدىرى: نامەتجان بەكرى.
مؤئاؤن مؤدىرى: لىۋېنسىن.
پارتكۇرۇپپا مؤئاؤن شؤجمسى: لىيۇ چاڭلىن.
تاشقى ئىشلار ئىشخانىسى:
مؤدىرى: يالاڭ سىن.
مؤئاؤنلىرى: ئابدۇللاجان داۋۇت، بارات قادىر، ۋالاڭ جيەنگۇاڭ.
پارتكۇرۇپپا شؤجمسى: يالاڭ سىن.
خەلق ئىشلار باشقارمسى:
باشلىقى: ئىبراھىم مۇھەممەت.
مؤئاؤنلىرى: تۇردى باقى، لۇگوبىلاڭ.
پارتكۇرۇپپا شؤجمسى: ئىبراھىم مۇھەممەت.
جامائەت خەۋپسىزلىكى باشقارمسى(چخ):
باشلىقى: لىيۇ جۈ.
مؤئاؤنلىرى: لىيۇ ياۋخۇا، مامۇتجان مۇھەممەت، لىيۇ سەخەي، ئابدۇكېرىم ئابدۇ-
رەھىم.
پارتكۇرۇپپا شؤجمسى: لىيۇ جۈ.
مؤئاؤن شؤجمسى: قادىرھوشۇر.
پارتكۇرۇپپا ئەزاسى: سۇلاڭجەنۇەن.
سىياسى باشقارما باشلىقى: جالاڭ ئەي.
ئەدلىيە باشقارمىسى:
باشلىقى: ھاجى قۇربان.
مؤئاؤنلىرى: ۋۇ جۈيۇاڭ، جاۋ دېگشىن، ھوشۇرتوختى.
پارتكۇرۇپپا شؤجمسى: ھاجى قۇربان.
مؤئاؤن شؤجملىرى: ۋۇ جۈيۇاڭ.
دۆلەت خەۋپسىزلىك باشقارمسى:
باشلىقى: تۇرسۇن تۇردى.

پارتگۇرۇپپا شۇجىسى: لەيجيە نشۇن.
ئەمگەك كادىرلار باشقارمىسى:
باشلىقى: روزى كەرىم.
مۇئاۋىنلىرى: ۋاڭ شىنرۇڭ، لىۋ خەيخۇڭ.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: ۋاڭ شىنرۇڭ.
مىللى ئىشلار باشقارمىسى:
باشلىقى: ئابدۇرىشىت كەرىم.
مۇئاۋىن باشلىقى: مۇھەممەت سايىم.
دىنىي ئىشلار باشقارمىسى:
باشلىقى: قاسىم ئەيسا.
مۇئاۋىن باشلىقى: ۋاڭ جيائەي.
ئىستاتىستىكا باشقارمىسى:
باشلىقى: ئابلىمىت ئوسمان.
مۇئاۋىن باشلىقى: لىۋ چىمىڭ.
مۇپەتتىش باشقارمىسى:
مۇئاۋىن باشلىقلىرى: چىن جيادىڭ، ئىزنز مەھەممەت، لياڭگىڭچۇەن.
مالىيە باشقارمىسى:
باشلىقى: سۇي مىڭرىن.
مۇئاۋىن باشلىقلىرى: ئەمەت ئىزنز، گاۋ دىڭسەن.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: سۇي مىڭرىن.
باج باشقارمىسى:
مۇئاۋىن باشلىقلىرى: ۋاڭ زۇگشى، ئابدۇغوپۇر قۇربان، مۇھەممەت ئىلى ئابباق، لياڭ چى.
پارتكۇرۇپپا مۇئاۋىن شۇجىسى: ۋاڭ زۇگشى.
سودا باشقارمىسى:
مۇئاۋىن باشلىقى: جاڭ جاۋچۇن، ھېسامىدىن مامۇت، خۇا فىڭباۋ.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: شى چىڭلىڭ.
پارتىيىنىڭ ئىنتىزام تەكشۈرۈش كۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى: جاڭ لىۋ.
تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلغۇچى: گۇشۇ.
ئاشلىق باشقارمىسى:
باشلىقى: شۇجۇڭ.
مۇئاۋىنلىرى: تۇداجى، تۇمۇر مۇھەممەت(تاجىك).
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: شۇجۇڭ.
دېھقانچىلىق باشقارمىسى:
باشلىقى: خې خۇگىيىڭ.
مۇئاۋىنلىرى: ئۇمەر ئابدۇللا، ۋاڭ خۇگچى، غوپۇر ھاپىز،

پارتگۇرۇپپا مۇئاۋىن‌شۇجىسى: ئەن جۆگو.
ئورمانچىلىق باشقارمىسى:
باشلىقى: ۋاڭ جيارۇي.
مۇئاۋىنلىرى: چېن شەنچېن، قۇربان تۇردى.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: كەنجى ئىبراھىم.
چارۋىچىلىق باشقارمىسى:
باشلىقى: مۇھەممەت قادىر.
مۇئاۋىن باشلىقى: پېيشەنمەن.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: كو جېسۇڭ.
سۇ ئىشلار باشقارمىسى:
باشلىقى: شۇشەنمەن.
مۇئاۋىنلىرى: چېن جىڭشەن، تۇرسۇن‌كېرىم.
پارتكوم شۇجىسى: ئابدۇقەييۇم‌مۇھەممەت.
پارتكوم مۇئاۋىن شۇجىسى: شۇشەنمەن.
پارتىيەنىڭ ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: سەمەت ئىبراھىم.
تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلغۇچى: ئابباس تىللا.
شەھەر-يېزا قۇرۇلۇشى مۇھىت ئاسراش‌باشقارمىسى:
(خەلق ھاۋا مۇداپىئە ئىشخانىسىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە)
باشلىقى: يۈجاۋشى.
مۇئاۋىن باشلىقلىرى: كاڭ يۈەنچاڭ، ئىسمائىلجان تۇراپ. شۇ جاڭفۇ.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: يۈجاۋشى.
مۇئاۋىن شۇجىسى: كاڭ يۈەنچاڭ.
مەدەنىيەت، ماارىپ باشقارمىسى:
باشلىقى: مەھەممەت ئىمىن‌ھەلمىدىن.
مۇئاۋىنلىرى: ئابدىقادىر ئەسىردىن، ئابدۇرۇسۇل‌مۇھەممەت، شىن‌جىڭگۇاڭ.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: شېن ئەنۇ.
مۇئاۋىن شۇجىسى: مەھەممەت ئىمىن ھەلمىدىن.
تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلغۇچى: ئابدىكېرىم باھاۋۇددىن.
سەھىيە باشقارمىسى:
باشلىقى: ئابدۇرەخمان ئابدۇرېھىم.
مۇئاۋىنلىرى: سۇڭ خەيجېن، شالىيە نچى، فۇيۈگىيۇ.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: ئابدۇرەخمان ئابدۇرېھىم.
تەنتەربىيە كومىتېتى:
مۇدىر: ئىبىسا شاكىر (قوشۇمچە).
مۇئاۋىنلىرى: مۇھەممەت سىدىق ئابدۇللا، ئىزۇز قادىر، جاڭ يۈملىڭ.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: ئىبىسا شاكىر (قوشۇمچە).

مؤئاؤدن شؤجسى: كاؤ ئكئيماك.
سودا-ما ناڭەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش باشقارمىسى:
مؤئاؤدن باشلىقلىرى: مياؤ شۇاڭ، تۆمۇر قاسىم.
ئىككىنچى يېنىك سانائەت باشقارمىسى:
مؤئاؤدن باشلىقلىرى: ئابدۇقادىر كېرىم، گاؤشىنچى، ھېيىت مۇھەممەت.
پارتكۇرۇپپا مؤئاؤدن شۇجىسى: ئابدۇقادىر كېرىم.
تەكشۇرۇپ تەتقىق قىلغۇچى: ئىبراھىم ئىسمايىل.
يېزا - بازار كارخانىلىرى باشقارمىسى:
مؤئاؤدن باشلىقى: مەيخۇاگۇي.
يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى باشقارمىسى:
مؤئاؤدن باشلىقلىرى: ۋاڭ جۈ، تۇرسۇن ھۆسەيىن، ۋۇجۇنرۇي.

ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىكىنىڭ ئىسمىلىكى

ۋىلايەتلىك يەرلىك تەزكىرە تۇزۇش كومىتېتى تەھرىرلىشخانىسى:
مؤئاؤدن مۇدىرلىرى: لياڭ چاڭشۇاڭ، لۇپېيتېيەن.
ۋىلايەتلىك ئارخىپ باشقارمىسى:
مؤئاؤدن باشلىقلىرى: رەن ۋۇچۈەن، قۇربان ئىبراھىم.
ۋىلايەتلىك ئەرزىيەت باشقارمىسى:
باشلىقى: ۋاڭخۇافۇ.
ۋىلايەتلىك رادىئو تېلېۋىزىيە ئىشلىرى ئىدارىسى:
مؤئاؤدن باشلىقلىرى: ياۋشى، سىدىق ئابباخان، تاڭ خەيلۇڭ.
مؤئاؤدن باش مۇھەررىر: زەن ۋەنچۈن.
پارتكۇرۇپپىسىنىڭ مؤئاؤدن شۇجىسى: ياۋشى.
ۋىلايەتلىك قاتناش ئىدارىسى:
باشلىقى: جياڭ فۇگو.
مؤئاؤدن باشلىقى: قاسىم مۇھەممەت.
پارتكوم شۇجىسى: قاسىم مۇھەممەت.
ۋىلايەتلىك يەر تەۋرەش خىزمىتى ئىشخانىسى:
مۇدىرى: جاڭ يۈگجيەن.
ۋىلايەتلىك ماددى ئەشيالار شىركىتى:
مؤئاؤدن دىرېكتۇرلار: ئەبەيدۇللا سېيىت، شەي كېلى، ئابدۇرېھىم كېرىم.
پارتكۇرۇپپا شۇجىسى: ۋاڭ شۇيچاڭ.
تەكشۇرۇپ-تەتقىق قىلغۇچى: مۇساسەممەت.
ۋىلايەتلىك تاشقى سودا شىركىتى:
دىرېكتور: سېيىت تۇردى.
مؤئاؤدنلىرى: لياڭ شۇسەن، يالقۇنجان ئىسلام.

پارتكوم شۇجىسى: لياڭ چېڭدىيەن.
تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلغۇچى: ماجۇ شۇ.
ئاپتونوم رايونلۇق تەۋەلىكىدىكى سودا كوپېراتىپىنىڭ قەشقەر ۋىلايەتلىك باشقارمىسى:
مۇدىرى: لى كۇاڭچيەن.
مۇئاۋىنلىرى: لياڭ ساڭۋۇ. قۇربان ياسىن.
پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى: لى كۇاڭچيەن، شاۋۇدۇن تەلىۋالدى،
پارتىيەنىڭ ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: ئۆمەر توختى.
تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلغۇچى: مۇھەممەت تۇرسۇن، لىكۇاڭيى.

قەشقەر ۋىلايىتىدىكى خەلق تەشكىلاتلىرىنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىسىملىكى

ئاپتونوم رايونلۇق باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ قەشقەر باشقارمىسى

مۇدىرى: ئوبۇل ھەسەن.
مۇئاۋىنلىرى: گۈلبەيمەن، جۇزبجۇك، ھەنىپە مولاق.
كومموئنستىك ياشلار ئىتتىپاقى قەشقەر ۋىلايەتلىك كومىتېتى:
شۇجىسى: سۇلتان ئوسمان.
مۇئاۋىن شۇجىسى: جاڭ لىمىڭ.
قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاياللار بىرلەشمىسى:
مۇدىرى: گۈلخان كەنجى.
مۇئاۋىن مۇدىرى: پاڭ مەيمەتى.
قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى:
رەئىسى: تەلىۋالدىھاممەت.
مۇئاۋىن رەئىسى: جاڭ زەن.
قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى:
رەئىسى: ئەزىز خۇدابەردى.
مۇئاۋىنلىرى: جۇگۇاڭخۇا، چى ھىڭ.

ناھىيە (شەھەر) لەردىكى رەھبەرلىك ئاپپاراتلىرىنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىسىملىكى

قەشقەر شەھەرى

ج ك پ قەشقەر شەھەرلىك كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: جاڭ چېنۇۋ.
مۇئاۋىنلىرى: لۇۋېيۇ، تۇردى ئابدۇكېرىم، ۋاڭۇدىن.
شەھەرلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: تەۋەككۈل ھۆسەيىن.
مۇئاۋىنلىرى: ياڭ چېنگو، ئابدۇكېرىم قاسىم ھاجى، ئېلىمبۇپ ئىسلام، سەمەت مەخسۇم.
شەھەر باشلىقى: ئابدۇقادىر چوڭ.
مۇئاۋىنلىرى: ئابلەت مۇھەممەت، فاڭزۇشىن، لى شۇيى، ئىمىنجان بارات، ۋاڭ لىشىڭ.
مەسلىھەتچىلەر: ۋاڭ يىڭلىن، ئابدۇكېرىم ھۆسەيىن.
شەھەرلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى: كەنجى مەھەممەت.

مۇئاۋىنلىرى : لى شۇ، سۇرۇگچۇن، توختى مو للا، سەلەي دامو للا.
شەھەرلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: ئابىشەم ياسىن.
شەھەرلىك خەلق سود مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: قاسىم مو للاق.
شەھەرلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: ئىزىز ئەيسا.

قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسى

ج ك پ قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىلىك كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى : كوزى - شىلك، ئىمىن ھاشىم، يالقۇزۇن، ۋۇنۇجېن.
ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: ئەمەت ئىبراھىم.
مۇئاۋىنلىرى: كومىگچي، تاشخان پالتۇ، ئەمەت روزى، تۇردى ئاۋۇت، زۇنۇن ماموت، لى چېلۇن.
ھاكىم: ياسىن ياقۇپ.
مۇئاۋىنلىرى : ئىلى مەمەت، ۋالق ۋېيمىك، غوجى مۇسا.
مەسلىھەتچىلىرى: تۇردى ماموت، لىزېلىن.
ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى: جۇ يېپۇ.
مۇئاۋىنلىرى: ئابدۇرىشىت مۇھەممەت، مەمتىمىن ئىلى، ئابدۇراھمان توختاجى، سەيىت پالتۇ.
ناھىيىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: سەيىتنىياز ايىت.
ناھىيىلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: سابىر سايىم.
ناھىيىلىك تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: ئوبۇل تاش.

قەشقەر كونا شەھەر ناھىيىسى

ج ك پ كونا شەھەر ناھىيىلىك كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىلىرى: ۋالق ئەيشەن، ئابدۇغوپۇر ئۆمەر، ۋالق خېدىك.
ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: ئابدۇغوپۇر ئۆمەر.
مۇئاۋىنلىرى: لى شيەن ، قاسىم ئابدۇللا، ئەمەت قاسىم، ئەمەت روزى.
ھاكىم: ماموت ئىسمايىل.
مۇئاۋىنلىرى: لىيۇپۇياۋ، ئابدۇكېرىم سەلەي، لىيۇدىيەنچىن ئەركىن ، ئىمىن، پېڭ پېيشەن.
ناھىيىلىك سىياسى مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى: ئىسلام كېرىم.
مۇئاۋىنلىرى: يۇنۇس ئىمىن، شېرىپ ساۋۇت، جياڭ يۈگجۇك، مۇھەممەت ھاجى.
ناھىيىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: مۇھەممەت ئابدۇللا.
ناھىيىلىك خەلق سود مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: توختى ماموت.
ناھىيىلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: رازىق سۇپۇرگە.

يېڭىسار ناھىيىسى

ج ك پ يېڭىسار ناھىيىلىك كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: ۋالق شىنجۇڭ.
مۇئاۋىنلىرى: جالق كوپىك، روزى سابىر، زىك يۈبى، شىن جاۋرۇك، ئىلىسمىت ساپىت.
ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: ھېيت ساپىت.
مۇئاۋىنلىرى: جىك چىگرۇي، ئىبراھىم ئىلى.

هاكىم: هامىت يا قۇپ.
مۇئاۋىنلىرى: مەمتىمىن، لى پېيىۋن، مۇھەممەت جورۇپ.
ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشمنىك رەئىسى: ئابدۇغوپۇر زاكىر.
مۇئاۋىنلىرى: جالاڭ خۇڭمۇ، مەمتىمىن قارى ھاجى، قەمبەر خەلىپە.
ناھىيىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتنىك شۇجىسى: روزى سابىر.
ناھىيىلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىك باشلىقى: يۈسۈپ قادىر.
ناھىيىلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىك باشلىقى: مۇسا ھوشۇر.

يەكەن ناھىيىسى

ج ك پ يەكەن ناھىيىلىك كومىتېتنىك شۇجىسى: چېن جېنچياۋ.
مۇئاۋىنلىرى: سۈي ۋېنشياڭ، سۇلاڭ كۇاڭجۇڭ، توختى يۈسۈپ ئابابەكرى.
ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتنىك مۇدىرى: ئابدۇقادىر ھاشىم.
مۇئاۋىنلىرى: سۇلاڭ سەيۋ، يۈسۈپ روزى، مەمەت ساۋۇت، سىدىق تۇردى.
ھاكىم: مەھمۇت مۇھەممەت.
مۇئاۋىنلىرى: غوپۇر ھاشىم، سىدىق قۇربەك، جيالاڭ لەيلىن، سادىق جۇمە، خۇي شىمىن، مەسلىھەتچىسى: پەن جېنگو.
ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشمنىك مۇئاۋىن رەئىسلىرى: ئىسلام نىياز، مەمتىمىن رەھىم، جۇجىيە نچېن، تۇرسۇنخان غوجى، ئابدۇۋەلى قاسىم، قادىر شېرىپ، مۇھەممەت قاسىم.
ناھىيىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتنىك شۇجىسى: ئايمخان كېرىم.
ناھىيىلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىك باشلىقى: ھەسەن ماموت.
ناھىيىلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىك باشلىقى: تۇراپ تۇردى.

پوسكام ناھىيىسى

ج ك پ پوسكام ناھىيىلىك كومىتېتنىك شۇجىسى: يۈجيا پېڭ.
مۇئاۋىنلىرى: لىيۇ كېيى، قادىر ھەسەن، جۇمىكفاڭ.
خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتنىك مۇدىرى: توختى مەمەت تۇردى.
مۇئاۋىنلىرى: ئابلىز نىياز، جالاڭ خۇگيۇ، سۇلايمان ناسىر، ئايۇپ تەلەمشاھ (تاجىك).
ھاكىم: سەلىم مەنسۇر.
مۇئاۋىنلىرى: جيالاڭ مىڭ، ئابلەت ناسىر، رازىق ھوشۇر، جالاڭجياچى.
ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشمنىك رەئىسى: لى خۇەيجۇ.
مۇئاۋىنلىرى: قۇۋان نىياز تۇردى، ئابلىزمولا.
ناھىيىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتنىك شۇجىسى: لوجۇن.
ناھىيىلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىك باشلىقى: ئابدۇكېرىم داۋۇت.
ناھىيىلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىك باشلىقى: مەھەممەت توختىنىياز.

قاغلىق ناھىيىسى

ج ك پ قاغلىق ناھىيىلىك كومىتېتىنىڭ ئۇجىسى: يۈلۈنچاق.
مۇئاۋىن ئۇجىلىرى: لى گۇاڭيۇ، شۇ گىنچاڭ، مەمتىمىن ئوسمان.
ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: مۇسا يوپ.
مۇئاۋىنلىرى: لى جيا يىن، توختى ھاپىز، ئايتۇرا روزى.
ھاكىم: مۇھەممەت ئەخلەت .
مۇئاۋىنلىرى: ۋاڭ خېشاڭ، ئابدۇرىشىت.
مەسلىھەتچى: فەن جۈجياڭ .
ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى: مەتنىياز تۇردى.
مۇئاۋىن رەئىسلىرى: سادىق ساۋۇت، نۇر قاسىم، مەت ھاجى، ئابلىمىت ماموت، ئابدۇرەھمان قۇددۇس، ئەمەت توختى.
ناھىيىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ ئۇجىسى: ئاينۇرا ھاپىز.
ناھىيىلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: تۇردى سىدىق.
ناھىيىلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: ساۋۇت سىدىق.

مەكىت ناھىيىسى

ج ك پ مەكىت ناھىيىلىك پارتكومىنىڭ ئۇجىسى: لى كېيى.
مۇئاۋىنلىرى: جۇ مەھبىيت، خوجىشىن.
ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: ئابدۇكېرىم روزى.
مۇئاۋىنلىرى: ھوشۇر قادىر، ئىبراھىم.
ھاكىم: ئوسمان قاسىم.
مۇئاۋىنلىرى: پۇ جۈخۇي ، يۇجياگۇ، تۇرغۇن مولاق، ئابلىز روزى.
ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى: ئاۋۇت روزى.
مۇئاۋىن رەئىسلىرى: مەھەممەت نىياز، نەزەرخەلىپە.
ناھىيىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ ئۇجىسى: ئابدۇۋەلى ئاۋۇت.
ناھىيىلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: ئابدۇسەمەت بارات.
ناھىيىلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: ئەھمەت مەخسۇت.

يوپۇرغا ناھىيىسى

ج ك پ يوپۇرغا ناھىيىلىك كومىتېتىنىڭ ئۇجىسى: سوپى روزى.
مۇئاۋىن ئۇجىلىرى: ھامىتجان ئۆكتەم، خې جۈسۈڭ، گۇڭ دەشىن، خې چاڭشۇن.
ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ھوشۇر يۇنۇس.
مۇئاۋىنلىرى: سىدىق خوجا بەردى، ئابدۇرىشىت مەشۇق.
ھاكىم: ھوسۇيۇن تاھىر.
مۇئاۋىنلىرى: جاڭ فىڭ، ھوشۇر ۋەلى، ئابدۇرىشىت ناسىر.
ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى: مەھەممەت نامەت.
مۇئاۋىنلىرى: يۈسۈپ بەختى، زىمىن بارات، ئابلەت سايىت، ئابباس قازى.

ناھىيلىك ئىنتىزام تەكشۇرۇش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: ئەمەت خۇدا بەردى.
ناھىيلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: ئابدۇرۇسۇل تۇرەك.
ناھىيلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: تۇداجى ھوشۇر.

پەيزاۋات ناھىيسى

ج ك پ پەيزاۋات ناھىيلىك كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: لىۋ يۈگچاڭ.
مۇئاۋىنلىرى: مىجىت قاسىم، ۋاڭ كۈيشىك.
ناھىيلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: سايىت رەززاق.
مۇئاۋىنلىرى: جۇ زەيچى، ئابلەت ھەسەن، نورۇز بوۋاق.
ھاكىم: ماموت ئىسمايىل.
مۇئاۋىنلىرى: لۇ چىڭفاڭ، زۇنۇن ھوشۇر، ياسىن ساۋۇت، جاڭ دەلىياڭ.
ناھىيلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى: لى باۋچېن.
مۇئاۋىنلىرى: سابىرۇپ، يۈسۈپ ياقۇپ، ئىبراھىم ياقۇپ، ئابدۇكېرىم ساۋۇت، داۋۇت ساۋۇت، ۋەن بىڭچۈەن (خۇيزۇ).
ناھىيلىك ئىنتىزام تەكشۇرۇش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: جاڭشۇخې.
ناھىيلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: يۈسۈپ مۇسا.
ناھىيلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: مەمەت روزى.

مارالبېشى ناھىيسى

ج ك پ مارالبېشى ناھىيلىك كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىلىرى: لىۋ يۈەنشىن، چېن خەنباڭ، ئىبراھىم باقى.
ناھىيلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: خۇدا بەردى روزى.
مۇئاۋىنلىرى: چېن شىدۇك، سىدىق ئىيسا، نۇرخان مەمەت.
ھاكىم: تۇرەك نۇرەك.
مۇئاۋىنلىرى: ئابدۇكېرىم يۈسۈپ، لۇچى، ئابدۇۋەلى ھەسەن، لى شۈن.
ناھىيلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى: سادىق ھوشۇر.
مۇئاۋىنلىرى: ئابدۇرەھىم قۇدرەت، سەمەت سادىر، سادىق ئەلەم.
ناھىيلىك ئىنتىزام تەكشۇرۇش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: تۇرسۇن ساۋۇت.
ناھىيلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: قاسىم ھاشىم.
ناھىيلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: ساۋۇت قاسىم.

تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيسى

ج ك پ تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيلىك كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: ئىسمايىل ئەزىز (تاجىك).
مۇئاۋىنلىرى: مايىنشىك، لىجۇباۋ.
ناھىيلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: سەيدۇللا بەنىيەم (تاجىك).
مۇئاۋىنلىرى: لى جېنيا، توختى بوز (تاجىك)، دۇردانە (ئايال، تاجىك)، ئابدۇقادىر مۇللاق (قىرغىز).

پارتىيە قۇرۇلۇشى

پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەپ، پارتىيە قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتەيلى

ج ك پ قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇئاۋىن شۇجىسى : شۇشياۋچېك

پارتىيەنىڭ تەشكىلى ۋە ئىستىلىنى ئومۇميۈزلۈك تەرتىپكە سېلىش ـ پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ يېڭى تارىخىي شارائىتتا پارتىيىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش، پارتىيىنىڭ جەڭگىۋار لىقىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن قوللانغان مۇھىم بىر قەدەم باسقۇچى، سوتسىيالىستىك ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تېز لېتىش، تۆتلەشتۈرۈشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ تۈپ كاپالىتى. پارتىيىنى ئومۇميۈزلۈك تەرتىپكە سېلىشنى ئەستايىدىل، پۈختا ئېلىپ بېرىش ـ پارتىيىنىڭ ئىشلىرى ئۈچۈن، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن زور رېئال ئەھمىيەتكە ئۇ چوڭقۇر تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە.

قەشقەر ۋىلايەتلىكى پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋە پارتىيە ئەزالىرى قوشۇنىنىڭ ئاساسىي ئېڭىمى ياخشى، جەڭگىۋار لىقتا ئىگە. پارتىيىنىڭ 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى قالايمىقانچىلىقنى ئوڭشاپ، پارتىيىنىڭ يېڭى تارىخىي دەۋرىدىكى لۇشيەن، فاڭجېن ۋە سىياسەتلىرىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىنى ياخشىلاپ ۋە كۈچەيتىپ، ئىدىيە پاك بولماسلىق، تەشكىل پاك بولماسلىق ۋە ئىستىل پاك بولماسلىق قاتارلىق مەسىلىلەرنى ئەستايىدىل ھەل قىلدى. كەڭ پارتىيە ئەزالىرىنىڭ سىياسىي سۈپىتى ۋە ئىدىيەۋىي ئېڭى كۆرۈنەرلىك يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. جەڭگىۋار لىقى يەنمۇ كۈچەيدى. ئەلۋەتتە يەنە شۇنىمۇ كۆرۈشىمىز كېرەككى، ئىنتايىن سول لۇشيەننىڭ زىيىنى، فېئودالىزمنىڭ قالدۇق تەسىرى ھەمدە بۇرژۇئا ئىدىيىسىنىڭ چىرىتىشى تۈپەيلىدىن قەشقەر ۋىلايىتىدىكى پارتىيە قوشۇنىدا بەزى

ھاكىم: ئەبۇزەر خېلىل (تاجىك)
مۇئاۋىنلىرى: ياك شۇلۇن، ئابلىمىت ھاجى
ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى: ئاخۇنباي (تاجىك)
مۇئاۋىنلىرى: بايماك (تاجىك)، خان سەدىرىدىن (تاجىك)، شاخۇدا بەردى (تاجىك)
ناھىيىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى: بەكرى مەللىباي (تاجىك)
ناھىيىلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: سەيگىلى قەدەم (تاجىك)
ناھىيىلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى: خوشدىل (تاجىك)
(يۇقىرىدىكىلەر 1985 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ ئاخىرىدىكى ئەھۋال).

ناتوغرا ئىستىل ۋە ساغلام بولمىغان ئەسىلەر مەۋجۇت، بىر قىسىم پارتىيە ئەزالىرىنىڭ پارتىيۋىلىكى كۆچلۈك ئەمەس، تەشكىلىي كۆز قارىشى ئاجىز، ئىنتىلابىي ئىرادىسى بوش، ئىستىلى دۇرۇس ئەمەس، ئىنتىزامى چۈۋالچاق، هوقۇقتىن پايدىلىنىپ شەخسىي مەنپەئەتنى كۆزلەش، هەتتا قانۇنغا خىلاپلىق قىلىش، ئىنتىزامنى بۇزۇش ئەهۋاللىرى بار؛ پارتىيىنىڭ سىياسىي خىزمىتى، ئىدىيىۋى ئەزەرىيە سەپىدىكى ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش قاتارلىق جەهەتلەردىكى رەهبەرلىكى دىگەندەك كۆچلۈك ئەمەس، بۇلارنى ئەستايىدىل هەل قىلىش لازىم.

1985 - يىلى يىلىنىڭ بېشىدىن باشلاپ، ۋىلايەت بويىچە يۇقىرىدىن تۆۋەنگە چۈشكەن هالدا پارتىيىنى تەرتىپكە سالدۇق، يىلىنىڭ ئاخىرىغا بارغاندا، ۋىلايەت، ناهىيە ئىككى دەرىجىلىكنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ۋەزىپىسىنى ئاساسەن ئورۇنلاپ بولدۇق. يېزا - بازارلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىمۇ نۇقتىدا سىناق قىلىش ئارقىلىق ئومۇمىي يۈزلۈك قانات يايدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا هەر دەرىجىلىك پارتكومىلار مەركەزنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش توغرىسىدىكى قارارىدا ئونتۇرىغا قويۇلغان تۆت ئاساسىي پرىنسىپقا ئاساسەن، ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ، ئىدىيىۋى تونۇشنى توغرىلاپ، تەشكىلىي رەهبەرلىكنى كۈچەيتىپ، تىپلارنى ۋە نۇقتىلارنى ياخشى تۇتتى، هۆججەتلەرنى ئۆگىنىش، سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش، تۈزىتىش، پارتىيە ئەزالىرىنى تەزىملاش، تەشكىلىي جەهەتتىن بىر تەرەپ قىلىش ۋە تەشكىلىي قۇرۇلۇش، خۇلاسىلاش، ئۇنتۇلۇپ قالماسلىق قاتارلىق ئاساسلىق هالقىلارنى ئەستايىدىل ياخشى تۇتتى. پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتى ۋە مىللەتلەر ئىنتىماقلىقى هەققىدىكى تەربىيىنى كەڭ چوڭقۇر قانات يايدۇردى. پارتىيىنىڭ زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش خىزمىتىنى داۋاملىق تۇتتى. «ئۈچ خىل ئادەم» لەرنى ۋە «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىكى مۇهىم، چوڭ ئەنزىلەرنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ ئېنىقلىدى، بىر قىسىم پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋە پارتىيە ئەزالىرىدا ساقلانغان ناتوغرا ئىتتىلارنى ئېنىقلىدى، تۈزەتتى، ئاممىنىڭ ئىنكاسى كۈچلۈك بولغان، رەهبەرىي كادىرلارنىڭ «ئۈچ قوبۇل قىلىش، ئۈچ ئۆزگەرتىش» تە هوقۇقتىن پايدىلىنىپ شەخسىي مەنپەئەتنى كۆزلىگەن مەسىلىلىرىنى ۋە تۈرىچىلىك مەسىلىلىرىنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدى. هەر دەرىجىلىك رەهبەرلىك بەنزىلىرىنىڭ «تۆتلەشتۈرۈش» قۇرۇلۇشى كۈچەيتىلدى، هەر ساهەلەردە پارتىيە ئەزاسى بولۇش شەرتىگە توشقان مۇنەۋۋەرلەردىن بىر تۈركۈمىنى پارتىيىگە قوبۇل قىلدى. هەمدە باشتىن - ئاخىرى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش بىلەن ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ، تۈزۈلمە ئىسلاهاتى بىلەن باشقا خىزمەتلەرنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلدى. شۇنىڭ بىلەن پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنىڭ ساغلام راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىندى.

بىر يىلدىن كۆپ ۋاقىتتىن بۇيان، ناهىيىدىن يۇقىرى ئورۇنلارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىدە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەر قولغا كەلدى. كۆزلىگەن ئونۇم هاسىل قىلىندى. ئالدى بىلەن، ئىنتايىن سول لۇشيەنىڭ تەسىرى تازىلىنىپ، پارتىيىنىڭ لۇشيەن، فاڭجېن ۋە سىياسەتلىرىگە بولغان تونۇش رۇسلاندى، سىياسىي جەهەتتە، ئىدىيە جەهەتتە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى بىلەن بىردەك بولۇش ئاساسلىقى

يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. تۈرلۈك خىزمەتلەر زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا چوقۇم بوي سۇنۇشى ۋە ئۇنىڭغا خىزمەت قىلىشىلازىملىقى توغرىسىدىكى پىكىرلەر كۆپ ئىدى. ئىگىلىشتۇرۇۋاتقان ئىلمىي، پارتىيەنىڭ باش ۋەزىپىسىنى ۋە باش نىشانىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىكى ئىشەنچىسى كۈچەيدى. خىزمەت ئىستىلى ۋە خىزمەت ئۇسۇلى ئۆزگەردى. ئىتتىپاقلىشىپ بىر دەك ئالغا قاراش، پۈتۈن نىيەت، پۈتۈن مەقسەتتە «تۆتلەشتۇرۇش» بىلەن شۇغۇللىنىش ۋەزىيىتى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندى. ئىككىنچىدىن، پارتىيەنىسى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق، كەڭ پارتىيە ئەزالىرى، بولۇپمۇ، پارتىيەلىك رەھبىرىي كادىرلار پارتىيەنىڭ ئاساسىي بىلىملىرى ۋە پارتىيەۋىلىك، پارتىيە ئىنتىزامى، پارتىيە ئىستىلى تۇغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بارىدى. ئىدىيە، خىزمەت ۋە ئىستىل قاتارلىق جەھەتلەردە ساقلىنىۋاتقان پەرقلەرنى تاپتى، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نى ۋە «ئىككى تەرەپ» نى ئۆزۈل-كېسىل ئىنكار قىلىشقا بولغان تونۇشى رۇسلاندى، مارکسىزم - لېنىنىزملىق ئىدىيە سىستېمىسى ۋە كوممۇنىزملىق ئېڭى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. پارتىيەۋىلىك كۆزقارىشى ۋە تەشكىلىي ئىنتىزامچانلىقى كۈچەيدى. پۈتۈن نىيەت، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئىدىيىسى ۋە كوممۇنىزم ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىغان ئېتىقادى تەشەببۇسكارلىقى، خىزمەتنى ۋە ئۆگىنىشنى ياخشى يولغا قويۇش ئاكتىپچانلىقى، تەشەببۇسكارلىقى ۋە ئىجادچانلىقى يەنمۇ كۈچەيدى. ئۆچىنچىدىن، پارتىيەنىڭ تەشكىلىي قۇرۇلۇشى كۈچەيدى، پارتىيە ئىچىدىكى دېموكراتىك تۈرمۇش پەيدىنپەي نورمالاشتى. پارتىيە قوشۇنى ۋە ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلەر «تۆتلەشتۈرۈش» كە قاراپ يەنە بىر قەدەم تاشلىدى، پارتىيەنىڭ زىيالىلار سىياسىتى يەنمۇ ئەمەلىيلەشتى، پارتىيە ئىستىلى ۋە جەمئىيەت كەيپىياتى كۆرۈنەرلىك ياخشىلاندى. تۆتىنچىدىن، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە باشقا ئىشلارنىڭ تەرەققىياتى ئالغا سۈرۈلدى. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش بۈرۈنتى بېكىنمە هالەت، قاتمالشەكىلدىن ئېچىۋېتىش، جانلاندۇرۇش يولغا قاراپ مېڭىشقا باشلىدى. ئەنئەنىۋى ئۇششاق دېھقان ئىگىلىكى زامانىۋىلاشقان تاۋار ئىگىلىكىگە بۇرالدى. كەڭ دېھقانلارنىڭ تۈرمۇشى نامراتچىلىق تېپىدىن، تويۇنۇش، ئىسىنىش تېپىگە ئۆزگىرىشكە باشلىدى. تۈرلۈك قۇرۇلۇش ئىشلىرىدا مۇھىم تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە بۇرۇلۇش يۈز بەردى. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليارد 100 مىليون 614 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن % 14.9 كۆپەيدى؛ يېزا ئىگىلىكى ئېغىر تەبىئىي ئاپەتكە ئۇچرىغان ئەھۋالدىمۇ ياخشى ھوسۇل ئېلىندى، ئاشلىق ، پاختا، ياغلىق دان، چارۋىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى ۋە يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى ئالدىنقى يىلدىكىدىن مەلۇم دەرىجىدە ئاشتى، سانائەت، قاتناش، مالىيە-سودا، مەدەنىيەت-ماارىپ، پەن - تېخنىكا قاتارلىق تۈرلۈك خىزمەتلەردە يېڭى نەتىجىلەر قولغا كەلدى. بەشىنچى، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا يېڭى ئىلگىرىلەشلەر بولدى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئۈزلۈكسىز كۈچەيدى، جەمئىيەت ئامانلىقى ۋە جەمئىيەت تەرتىپى داۋاملىق ياخشىلانماقتا. ۋىلايەت بويىچە تىنچ - ئىتتىپاق بولغان سىياسىي ۋەزىيەت يەنمۇ مۇستەھكەملەندى ۋە راۋاجلاندى.

ۋىلايەت، ناھىيە ئىككى دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىدە مەلۇم نەتىجىلەر قولغا كەلگەن بولسىمۇ، مەركەز ۋەئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ تەلەپ-تەلەپ بىلەن پەرق ناھايىتى چوڭ، يەنە نۇرغۇن مەسىلىلەر مەۋجۇت. بۇنىڭغا بۇنىدىن كېيىنكى خىزمەتلەر داۋاملىدا دىققەت-ئېتىبار بىلەن قوزغىشىمىز، ئەستايىدىل ھەل قىلىشىمىز لازىم.

پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشنى ئورۇنلاپ بولغان ئورۇنلار كەڭ پارتىيە ئەزالىرىغا بولغان ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەت ۋە پارتىيەۋىيلىك، پارتىيە ئىنتىزامى، پارتىيە ئىستىلى توغرىسىدىكى تەربىيەنى يەنىمۇ كۈچەيتىش، پارتىيە تەشكىلىي تۈرمۇشى ۋە تۈرلۈك قائىدە - تۈزۈملەرنى بەرپا قىلىشى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈشى، رەھبەرلىك بەنزىلىرىنى تەڭشەش، تولۇقلاش ۋە كۈچەيتىش خىزمەتلىرىنى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلىشى، پارتىيە ئەزالىرى ۋە كادىرلار-دىكى ئىنتىزامغا خىلاپ ئەنزىلەرنى داۋاملىق تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشى، تۈرلۈك يېڭى ناتوغرا ئىستىللارنى قەتئىي چەكلىشى، ئىدىيە، تەشكىل، ئىستىل ۋە تۈزۈم قۇرۇلۇشى قاتارلىق جەھەتلەردە، پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشتا قولغا كەلگەن نەتىجىلەرنى ئۈزلۈكسىز مۇستەھكەملىشى ۋە راۋاجلاندۇرۇشى لازىم. 1986-يىلى ۋىلايىتىمىزنىڭ يېزىلىرىدا پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىش ئومۇميۈزلۈك ئېلىپ بېرىلىدۇ. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئەھمىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ، «ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ يېزىلاردا پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ قەدەم باسقۇچلىرى توغرىسىدا» دېگەن ھۆججىتىنى ۋە پارتىيەنى تەرتىپكەسېلىشقا دائىر مۇھىم ھۆججەتلەرنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشى ۋە ئىزچىللاشتۇرۇشى، رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىپ، ئومۇميۈزلۈك ئورۇنلاشتۇرۇپ، كۆڭۈل قويۇپ تەشكىللەپ، ھەقىقىي يولغا قويغىلى بولىدىغان تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، پۈختا ئەستايىدىل خىزمەت ئىشلەپ، پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ تۈرلۈك ۋەزىپىلىرىنى تەرىشىپ ئورۇنلاپ، پارتىيەنىڭ تەشكىلىۋە ئىستىلىنىھەقىقىي تۈزەپ ياخشى تەرتىپكە سېلىش لازىم.

[ۋىلايەت، ناھىيىلەردە ئېلىپ بېرىلغان پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى ھەققىدە بايان] 1985-يىلى قەشقەرۋىلايىتىدىكى ھەرقايسى دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيەنى تەرتىپكەسېلىش ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشتىن ئىبارەت 2 مۇھىم خىزمەتنى مەركەزلەشتۈرۈپ، گەۋدىلىكلىكلا لداچىلىق تۇتتى. مەركەزۋەئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، ۋىلايەت ۋە ۋىلايەت دەرىجىلىكتىن تۆۋەن بولغان ھەرقايسى دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئىككىنچى قارارداپارتىيەنى تەرتىپكەسالدى. قەشقەر ۋىلايىتى پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى 4 تۈركۈمگە بۆلۈپ ئېلىپ باردى. 1- تۈركۈمى، 1985-يىلى 1-ئايدا باشلىنىپ 11-ئاينىڭ ئاخىرىدا ئاياغلاشتى. بۇ تۈركۈمدە: قەشقەر ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە، قەشقەر شەھىرى ۋە ئۇنىڭ خىزمەت تارماقلىرى ھەمدە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق بىر قىسىم كارخانا، كەسىپىي ئورۇنلار پارتىيەنى تەرتىپكە سالدى؛ 2- تۈركۈمى، 1985-يىلى 4-ئايدىن باشلىنىپ 12-ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاياغلاشتى. بۇ تۈركۈمدە: ناھىيىلىك پارتكوملار، خەلق ھۆكۈمىتى، خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى، سىياسىي كېڭەش ۋە ئۇلارنىڭ خىزمەت

تارما قلىرى، ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق 75 كارخانا كەسىپى ئورۇنلاردىكى پارتىيە تەشكىلاتـ لىرى پارتىيىنى تەرتىپكە سالدى؛ 3ـ تۇركۈمى، 1985ـ يىلى7ـ ئايدىن باشلىنىپ يىل ئاخىرىـ غىچە ئاساسىي جەھەتتىن ئايا غلاشتى. بۇ تۇركۈمدە: ناھىيە (شەھەر) لەرگە قاراشلىق كارخانا ئورۇنلىرى ۋە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق يېزا دەرىجىلىك ئورۇنلاردىكى پارتىيە تەشكىلاتـ لىرى پارتىيىنى تەرتىپكە سالدى. 4ـ تۇركۈمى، 1985ـ يىلى 11ـ ئايدا باشلىنىپ، 1986ـ يىلى 5ـ ئايدا پۈتۈنلەي ئايا غلاشتى. بۇ تۇركۈمدە: يېزىلاردىكى يېزا، بازار دەرىجىلىكتىن تۆۋەن ئورۇنلاردىكى پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيىنى تەرتىپكە سالدى. كەنتتىن تۆۋەن دەرىجىلىك ئورۇنلاردىكى پارتىيە تەشكىلاتلىرىنى تەرتىپكە سېلىش 1986ـ يىلى قىشتا باشلىنىدۇ. ۋىلايەت بويىچە 1ـ تۇركۈمدىن 3ـ تۇركۈمگىچە پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا قاتناشقان پارتىيە تەشـ كىلاتلىرى 1496 بولۇپ، ۋىلايەت بويىچە پارتىيە تەشكىلاتلىرى سانىنىڭ 30.6 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە، ۋىلايەت دەرىجىلىك پارتكوم 2، ناھىيە دەرىجىلىك پارتكوم 33، ئاساسىي قاتلام پارتكوم 143، پارتىيە باش ياچېيكىسى117، پارتىيە ياچېيكىسى 1301؛ پارتىيە ئەزالىرى 1496 نەپەر بولۇپ ۋىلايەت بويىچە ئەزالىرى سانىنىڭ 21 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ.

پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا، ۋىلايەت، ناھىيە 2 دەرىجىلىك پارتكوملار مەركەز ئوتتۇرىغا قويغان «ئىدىيىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش، ئىستىلىنى تەرتىپكەسېلىش، ئىنـ تىزامنى كۈچەيتىش، تەشكىلنى پاكلاشتۇرۇش» دىن ئىبارەت 4 ئاساسىيۇەزىپىنى زىچ چۆرىـ دەپ، يۇقىرىدىن تۆۋەنگە، ئاۋۋال رەھبەرلىك بەنزەر، رەھبىرىي كادىرلار، كېيىن پارتىيەئەزا ـ لىرى ئاممىسىنى تەرتىپكەسېلىشتىن ئىبارەت خىزمەت قەدەم-باسقۇچىدا چىڭ تۇرۇپ، ھۆججەتـ لەرنى ئۆگىنىش، سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش، تۈزىتىش، پارتىيە ئەزالىرىنى تىزىملاش ۋە تەشكىلىي جەھەتتىن بىر تەرەپ قىلىش، تەشكىلىي قۇرۇلۇشۇ ۋە خۇلاسەچىقىرىش، ئۆتكۈزۈۋېلىش، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ مېۋىسىنى مۇستەھكەملەش قاتارلىق مۇھىم باسقۇچلارنى ئەستايىدىل تۇتتى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش بىلەن تۈزۈلمە ئىسلاھاتنىڭ ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ھەمدە باشقا تۈرلۈك خىزمەتلەرنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەرنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى مەركەز بەلگىلىگەن مەقسەت ۋە تەلەپكە يەتتى، بىر قەدەر ياخشى ئۇنۇم ھاسىل قىلىندى. بۇنىڭ ئاساسلىق ئىپا ـ دىلىرى تۆۋەندىكىدەك:

1. كەنت كادىرلار ۋە پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئىدىيىسى بىرلىككە كەلدى. ھەر دەرىجىلىك رەھبىرىي كادىرلار ۋە كەنت پارتىيە ئەزالىرىنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشىش ئارقىلىق پارتىيىنىڭ لۇشيەن ، فاڭجېن، سىياسەتلىرىنى ئىزچىللاشتۇرۇش ۋەسىياسىي جەھەتتە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى بىلەن بىردەك بولۇش ئاڭلىقلىقى كۈچەيدى، ئىقتىسادىي خىزمەتتە نىشانـ نى توغرىلاش، يۈتكىلمىشنى ئىشقا ئاشۇردى.

2. پارتىيە ئەزالىرىنىڭ پارتىيەۋىلىك كۆز قارىشى كۈچەيدى. مەركەزنىڭ «ئىككىنچى قارارىدا پارتىيىنى تەرتىپكە سالىدىغان ئورۇنلار كەنت پارتىيە ئەزالىرىنىڭ پارتىيەۋىلىكىنى كۈچەيتىشنى ئىككىنچى قارارلىق پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ مۇھىم نۇقتىسى قىلىش لازىم»ـ لىقى توغرىسىدىكى يولىيورۇقىنىڭ روھىغا ئاساسەن، ۋىلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك پارتكوملار

2. پارتىيە ئەزالىرىغا مەركەزلەشتۈرۈپ، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ پارتىيەۋىلىك توغرىسىدا سىياسىي مەسلەك تەربىيە ئېلىپ بېرىپ، كەلگۈسى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ سىياسىي سۈپىتىنى ۋە ئىشەنچىسىنى يەنمۇ پۇختىرى كۆتەردى. بىرىنچى، كومپارتىيەنىڭ ئېتىقادى مۇستەھكەملەندى؛ كومپارتىيەنىڭ غايىسى مۇستەھكەم تىكلەندى. ئىككىنچى، ھەر دەرىجىلىك كادىرلار قوللىرىدىكى ھوقۇققا قانداق مۇئامىلە قىلىش لازىملىقىنى يەنمۇ ئايدىڭلاشتۇرۇپ، پارتىيە ئەزاسى ۋە كادىر بولغۇچىنىڭ خەلق بەرگەن ھوقۇقنى قەدىرلەشنى، قوللىنىدىكى ھوقۇقنى پارتىيەنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن ئىشلىتىشنى ؛ خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنى لازىملىقىنى تونۇتۇپ ئالدى. ئۈچىنچى، پۈتۈن-پۈتۈن ئۆزگۈدى بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، ئومۇم ئۈچۈن ئۆزىنى ئۆتىشىش ئىدىيىسىنى تۇرغۇزۇپ ئالدى. تۆتىنچى، كەلگۈسى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ خاتا سۆز - ھەرىكەتلەر بىلەن كۆرۈشىش قىلىش ئاڭلىلىقىنى كۈچەيدى.

3. پارتىيە ئىستىلى كۆرۈنەرلىك ياخشىلاندى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا، ئۇلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ھوقۇقدىن پايدىلىنىپ ئۆز نەپسىنى كۆزلىگەنلىك ۋە ئېغىر دەرىجىدىكى تۈرىچىلىك قاتارلىق مەسىلەلەر ئۈستىدە. تەنقىد ۋە ئۆز-ئۆزىنى تەنقىد قىلىشنى قانات يايدۇرۇپ، پارتىيىلىك كادىرلار ئارىسىدىكى ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلىش ئەنزىلىرىنى، بولۇپمۇ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا ئوتتۇرىغا چىققان ھەدەپ مۇكاپات تارقىتىش، كېيىم - كېچەك تارقىتىش، مال بىلەن سېتىۋېلىش، ئومۇمنىڭ پۇلىنى خەجلەپ مېھمان چاقىرىش، سوۋغا تەقدىم قىلىش، چولۋا-يەپ ، چولۋا ئېچىش، پارتىيىلىك كادىرلار سوتسىيالىزم قىلىش قاتارلىق يېڭى ئاتوغرا ئىستىلالارنى جىددى بىسىتەرىپ قىلىپ، پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئاممىنى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ئەمەلىي ئۇنۇمىنى كۆرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنى ياخشى ئېلىپ بېرىشقا بولغان ئىشەنچىسىنى كۈچەيتتى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەزىنىڭ ئىستىلىدا ناھايىتى زور بۇرۇلۇش بولدى. 1985-يىلى 8-ئايدا، ۋىلايەتلىك كوم، مەمۇرىي مەھكىمە 43 تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئەۋەتىپ ۋىلايەت بويىچە، 113 كىشىنى تەكشۈرۈپ چوقۇر تەكشۈردى. باي كەنت، باي ئاتلىلەرنىڭ بېيىش-تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلەپ، كەمچىل كەنت، كەمبەغەل ئاتلىلەرنىڭ كەمبەغەل بولۇپ قېلىشىدىكى سەۋەبىنى ئەكەمبەغەللىكتىن قۇتۇلۇپ بېيىش تەدبىرلىرىنى تەھلىل قىلىپ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكىنىڭ يېزا خىزمىتىگە يېتەكچىلىك قىلىشىنىڭ ئاساس بىلەن تەمىنلىدى. 1985- يىلى 11 - ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدا، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە رەھبەرلىكى ۋىلايەتتىكى 18 ئارما قىسىمنىڭ 50 نەچچە رەھبەر ۋە كەسپىي كادىرلىرىنى ئېلىپ پەيزاۋات ناھىيىسىگە بېرىپ، خىزمەتنى نەق مەيدانىدا بىجىرىش يىغىنىنى ئېچىپ، پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلۇپ بېيىش پىلانى ۋە تەدبىرىنى تۈزۈشكە ياردەم بېرىپ، ياخشى نەتىجىگە ئېرىشتى. 1985 يىلى ۋىلكوم تارقاتقان ھۆججەت 1984-يىلدىكىدىن 40% ئازايدى. ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك پارتكوملارئاممىنى ۋە ئاممىدىن كەلگەن خەت-چەكلەرنى قوبۇل قىلىش تۈزۈمىنى تۈرغۇزدى ۋە مۇكەممەللەشتۈردى. بەزىلىرى يەنە ئالاقىلىشىش نۇقتىسى قىلالاقىلىشىدىغان ئاتلىلە تۈرغۇزۇپ، ئاممىنىڭ ئىنكاسى كۆچلۈك بولغان ۋە ھەل قىلىشنى كۈتۈپ تۇرغان مەسىلەلەرنى ۋاقتىدا ئۇقۇشتى ۋە ھەل قىلدى.

4. پارتىيەنىڭ تەشكىلىي قۇرۇلۇشى كۆچەيدى. ۋىلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك پارتكومىلار پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشتا، تەشكىلنى پاكلاشتۇرۇش، پارتىيەنىڭ تەشكىلىي قۇرۇلۇشىنى ياخشى يولغا قويۇشنى ئاساسلىق ھالقا قىلىپ تۇتۇپ، پارتىيە ئەزالىرى قوشۇنىنىڭ سىياسىي سۈپىتىنى يەنمۇ يۇقىرى كۆتەردى. ئاۋۇال «3 خىل ئادەم» لەرنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش خىزمىتىنى ئەستايىدىل تۇتتى. «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نى ئىنكار قىلىش تەرىپىمىز ئارقىلىق، كەلگۈسى پارتىيە ئەزالىرى ئىدىيە جەھەتتە «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»-نىڭ خاتا خاراكتېرى ۋە ئۇنىڭ ئېغىرزىيىنىنى ئېنىق تونۇۋالدى، تەرەپباز لىقنىڭ تەسىرىنى تۈگەتتى، ئىتتىپاقلىق كۈچەيدى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئادەم ئارقىلىق ئىشنى تەكشۈرۈش، ئىشنى ئادەم بىلەن بىرلەشتۈرۈش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ ۋىلايەت بويىچە «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دا يۈز بەرگەن چوڭ ئەنزىلەرنى ۋە تۈرلۈك ئېغىر خاتالىقلارنى ئۆتكۈزگەن ئادەملەرنىڭ مەسىلىسىنى ئېنىقلىدى ھەمدە پارتىيەنىڭ سىياسەتلىرى بويىچە ئەستايىدىل بىر تەرەپ قىلدى. ئىككىنچىدىن، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئۆلچىمىدە چىڭ تۇرۇپ، پارتىيەگە ئاكتىپلىق بىلەن يېڭى ئەزا تەرەققىي قىلدۇردى. پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ئاخىرقى باسقۇچىدا، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ شەرتىنى ھازىرلىغان ھەر تۈرکۈم مۇنەۋۋەر كىشىلەرنى، بولۇپمۇ زىيالىلارنى پارتىيەگە قوبۇل قىلىپ، پارتىيەنىڭ قوشۇنىنى زورايتتى. ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورگانلار پارتكومى 1985-يىلى 127 كىشىنى يېڭىدىن پارتىيەگە قوبۇل قىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە زىيالىلار ۋە پەن-تېخنىكا خادىملىرى 88 بولۇپ 69.3 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك تەركىبىنى ياخشىلىدى. ۋىلايەتلىك ناھىيىلىك پارتكومىلار پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشتا «4 لەشتۈرۈش» نىڭ تەلىپى بويىچە ئەخلاقلىق، قابىلىيەتلىك، ياش، ساغلام، يېڭى ۋەزىيەت يارىتالايدىغان بىر تۈركۈم كادىرلارنى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك تەركىبلىرىگە دادىل ئۆستۈردى، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك تەركىبلىرىنىڭ جەڭگىۋارلىقىنى يۇقىرى كۆتەردى. ئۇنىڭدىن، تەشكىلىي جەھەتتە بىر تەرەپ قىلىش بىلەن پارتىيە ئەزالىرىنى تەزىملاش خىزمىتىنى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلىدى. ۋىلايەت بويىچە ئالدىنقى 3 تۈركۈمدە پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشقا قاتناشقان پارتىيە ئەزالىرى ئىچىدە 14458 نى تەزىملاندى، بۇ 98.3 پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ. كېيىنكىتۈرۈپ تەزىملانمىغانلار 64، تەزىملانمىغانلار 112، ئۆلۈپ كېتىپ تەزىملانمىغانلار 57، مەسىلىسى ئېنىقلانمىغانلار 18، ھەر خىل چارە كۆرۈلگەنلەر 32.

5. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنى پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ مۇھىم مەزمۇنلىرىدىن بىرى قىلىدى ھەمدە پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ پۈتكۈل جەريانىغا سىڭدۈردى. بىر تەرەپ قىلىنىڭ تەرتىپلىك تاپتۇرۇلمىسى قانۇنىي ۋە پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسەتلىرىنى پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىشتىكى مۇھىم ئۆلچەملىرى قانۇنىيلاشتۇرۇلدى، پارتىيە ئەزالىرىنى تەستايىدىل ئۆگىنىشكە تەشكىللىندى، تونۇشنى چوڭقۇرلاشتۇردى. ئىككىنچىدىن، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈشنىڭ مۇھىم نۇقتىسى قىلدى: تۈرلىتىش باسقۇچىدا مەخسۇس مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەدبىرى تۈزۈپ چىقىلدى، پارتىيەنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق

قىلىق «ئىككى ئايرىلما سلىق» ئىدىيىسى كىشىلەر قەلبىدىن تېخىمۇ چوڭقۇر ئورۇن ئالىدى. ھەر مىللەت كادىرلىرى، ئاممىسى ئۆز ئارا ئىشەنىدى، ھۆرمەت قىلىدى، ئۆگىنىدى، ئىەپۇ قىلىدى، ياردەم بېرىدى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى يەنمۇ كۈچەيدى. بولۇپمۇ 1985- يىلى 8- ئاينىڭ 23- كۈنى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا كۆچلۈك يەر تەۋرەش يۈز بەرگەندىن كېيىن ھەر مىللەت ئارىمىيە، خەلقى بىر دەك ئىتتىپاقلىشىپ، جاسارەت بىلەن يەر تەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇش، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش، يۇرتىنى يېڭىباشتىن گۈللەندۈرۈش كۈرىشىنى ئېلىپ بېرىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ زەپەر مارشىنى يېزىپ چىقتى.

6. پارتىيىنىڭ زىيالىلار سىياسىتى يەنمۇ ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا، پارتىيىنىڭ زىيالىلار سىياسىتىنى يەنمۇ ئىزچىللاشتۇردى، ئەمەلىيلەشتۈردى، زىيالىلارغا سىياسىي جەھەتتە كۆڭۈل بۆلدى، خىزمەت جەھەتتە قوللىدى، تۇرمۇش جەھەتتە غەمخورلۇق قىلدى، ئۇلارنىڭ قەشقەر ئىگىلىكىنى جانلاندۇرۇشتىكى ئىجابىي رولىنى تولۇق جارى قىلدۇردى.

7. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ۋە تۈرلۈك قۇرۇلۇش ئىشلىرى ئالغا سىلجىتىلدى. ۋىلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك پارتكوملار پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق ئىسلاھاتنىسى ئىلگىرى سۈرۈش، ئىسلاھات ئارقىلىق پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنى تەكشۈرۈشتە چىڭ تۇرۇپ، مەركەز ئوتتۇرىغا قويغان «ئىچكى قىسىمدا ئىگىلىكنى جانلاندۇرۇش، سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش» باش فاكتورىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇردى، مەمۇرىي ئورۇنلارنى ئىخچاملاش، ھوقۇقنى تۆۋەنگە بېرىش، كارخانىلار ئىگىدارچىلىق قىلىش ھوقۇقىنى كېڭەيتىش، زاۋۇت باشلىقى، دىرېكتورلار مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش، تەقسىمات تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىش، تۈرلۈك شەكىلدىكى ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى بەرپا قىلىش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈش، باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش، ھېسابات بىرلىكلىرىنى كەڭچىكلىتىش خىزمىتىنى تۇتۇپ، «داشقازان» نى چېقىپ تاشلاپ، كارخانىلارنىڭ ھايات كۈچىنى يەنمۇ كۈچەيتتى.

قەشقەر ۋىلايىتىدە ئېلىپ بېرىلغان ۋىلايەت، ناھىيە ئىككى دەرىجىلىك پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ئاساسلىق ئۇسۇللىرى ۋە تۈپكى تەجرىبىلىرى تۆۋەندىكىدەك :

1. تونۇش يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، رەھبەرلىك كۈچەيتىلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش بەلەن باشقا خىزمەتلەرنىڭ مۇناسىۋىتى توغرا بىر تەرەپ قىلىندى. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك ۋە كادىرلار يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان پارتىيىنىڭ 12- قۇرۇلتىيىنىڭ ھۆججەتلىرىنى، بولۇپمۇ مەركەزنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش توغرىسىدىكى قارارىنى ئۆگىنىش ئارقىلىق، پارتىيىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەرتىپكە سېلىشنىڭ مۇھىملىقى، زۆرۈرلۈكى ۋە تەخىرسىزلىكىنى بىر قەدەر ئېنىق تونۇۋالدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا تۇتقان پوزىتسىيەسىنى رۇسلىدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا بولغان ئىشەنچىسىنى كۈچەيتتى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا بولغان رەھبەرلىكنى مەقسەتلىك كۈچەيتىش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك پارتكوملاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا يېتەكچىلىك قىلىش گۇرۇپپىسى ۋە ئۇنىڭغا ماس هالدىكى ئىش بېجىرىش ئورگانلىرى قۇرۇلدى. ۋىلكوم يەنە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورگانلارنى پارتىيە، ھۆكۈمەت ئامما تەشكىلاتى، سىياسىي قانۇن، تەشۋىقات، مەدەنىيەت

ما ئارىپ، سانائەت-قاتناش، مالىيە-سودا. يېزا ئىگىلىك دەپ 6 سىستېمىغا بۆلۈپ، ئايرىم - ئايرىم هالدا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى قۇرۇپ، ئۆزىگە قاراشلىق ئورۇنلارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىگە يېتەكچىلىك قىلدى ۋە يارىدەم بەردى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ هەر قايسى باسقۇچلىرىدىكى خىزمەتلەر ۋە زورمەسىلىلەرنى هەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئەستايىدىل مۇهاكىمە قىلىپ ئومۇمىۋۈزلۈك ئورۇنلاشتۇردى، كۆڭۈل قويۇپ يېتەكچىلىك قىلدى. پىلان بولۇش، رەھبەرلىك بولۇش، ئورۇنلاشتۇرۇش دېگەن بولۇش، تەكشۈرۈش بولۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇپ ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنىڭ ساغلام راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلدى.

2. كەڭ پارتىيە ئەزالىرىنى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا ئائىت هۆججەتلەرنى ياخشى ئۆگىنىشكە ئەستايىدىل تەشكىللەپ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئۈچۈن ئىدىيەۋى ئاساس سالدى. ۋىلايەتلىك، ناهىيىلىك ئىككى دەرىجىلىك پارتكومىلار پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا ئائىت هۆججەتلەرنى ئۆگىنىش باسقۇچىدا خىزمەتتىن ئايرىلىپ ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىپ، مەركەزلىك فۇداۋ قىلىش، پارتىيە ئەزالىرى ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىش قاتارلىق ئۆسۇللارنى قوللاندى، پارتىيە ئەزالىرىنى تەشكىللەپ ئالاقىدار مۇهىم ئەسەر ۋە هۆججەتلەرنى سىستېمىلىق ئۆگەندى، پارتىيەۋىلىك، پارتىيە ئىنتىزامى، پارتىيە ئىستىلى، لاياقەتلىك پارتىيە ئەزاسى بولۇش، «مەدەنىيەت‌زور ئىنقىلابى» نى ئۆزۈل - كېسىل ئىنكار قىلىش، غايە، ئەخلاق، ئىنتىزام توغرىسىدىكى تەربىيىنى كەڭ قانات يايدۇرۇپ، ئەمەلىيەتكە باغلاپ مۇزاكىرە قىلدى، تونۇشنى يۇقىرى كۆتەردى، ئىدىيىسىنى بىرلىككە كەلتۈردى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا، ۋىلايەتلىك ۋە ناهىيىلىك پارتكومىلار 118قارار هەرخىل تېپتىكى ئۆگىنىش كۇرسلىرىنى ئاچتى، كۇرسقا 14523پارتىيە ئەزاسى قاتناشتى. ئۆگىنىش ۋاقتى، مەزمۇنى، قاتناشقۇچىلار، تۈزۈم4ئەمەلىيلەشتى.

3. رەھبەرلىك باشلامچى بولۇپ «نوچى»لار بىلەن ئېلىشىشقا جۈرئەتلىك بولدى، تۈرلۈك ناتوغرا ئىستىللارنى قەتئىي تۈزەتتى. هەردەرىجىلىك رەھبىرىي كادىرلار پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا ئۆزى ئۈلگە بولدى، پارتىيەۋىلىكتە چىڭ تۇرۇپ، تەنقىد ۋە ئۆزئىنتىقادنى تەنقىدلەشتە جاسارەتلىك بولدى. ۋىلايەتلىك ۋە ناهىيىلىك پارتكومىلار ئامما ئىنكاسى كۈچلۈك بولغان، رەھبىرىي كادىرلارنىڭ هوقۇقتىن پايدىلىنىپ ئۆز نەپسىنى كۆزلەش، بولۇپمۇ «3قوبۇل قىلىش، 3ئۆزگەرتىش»دىكى مەسىلىنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدى. ۋىلايەت بويىچە « 3قوبۇل قىلىش، 3ئۆزگەرتىش » تە سىياسەت بەلگىلىمىلىرىنگە خىلاپ بولۇپ، تۈزىتىشكە تېگىشلىك بولغان 95ئادەمنىڭ مەسىلىسى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىندى. 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە 84ئادەم تۈزىتىلىپ بولدى . ئىنتىزامغا خىلاپ بولغان بىر قەدەر چوڭ ئەنزىلەر قاتتىق بىر تەرەپ قىلىندى. ناتوغرا ئىستىللارنى تۈزىتىشتە، هەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئىجابىي تەربىيىدە چىڭ تۇرۇپ، پارتىيە ئەزالىرى ۋە كادىرلارنىڭ ئىدىيەۋى تونۇشىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى مۇهىم ئورۇنغا قويدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، پارتىيىنىڭ سىياسەتلىرى ۋە قىلمىشىنىڭ ئېغىر - يېنىكلىكىگە ئاساسەن، خاتالىقى ئېغىر راقلارغا پارتىيە ئىنتىزامىۋە مەمۇرىي ئىنتىزامچارىسى كۆرۈلدى.

4. تېلېفون ياخشى تۇتۇلدى، نۇقتا گەۋدىلەندۈرۈلدى، تېلېفون بويىچە يېتەكچىلىك

قىلىندى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى ئالغا سىلجىتىش ئۈچۈن ، ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار تېپىك تەجرىبىلەرنى چېلىقتۇرۇشقا ۋە يەكۈنلەشكە دىققەت قىلدى. بىرىنچى تۈركۈمدە پارتىيىنى تەرتىپكە سالغان ئورۇنلار ئارقا - ئارقىدىن سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش باسقۇچىغا كۆچكەندە، ئۇلكوم ئۇلايەتلىك 1-قاتناش شىركىتى پارتكومىنىڭ سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش باسقۇچىدا، «باشلىقلار تۇتۇش، باشلىقلارنى تۇتۇش، نوچىلارغا تېگمىشكە جۈرئەتلىك بولۇش» تەجرىبىسىنى يەكۈنلىدى، كېڭەيتتى؛ تۈزىتىش باسقۇچىدا، ئۇلايەتلىكشۆبە تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ، ھاۋارايى ئىستانسىسىنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق ئىملاھاتنى ئىلگىرى سۈرگەن تەجرىبىسىنى ئۆگىنىپ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا پارتىيەلىك كادىرلارنى قاتتىق تۇتقان ، ئۆتكەلنى قاتتىق ئېگەللىگەن، شەخسىي مۇناسىۋەتنى كۆزلىمىگەن، ئىسلاھاتنى، ئىشلەپچىقىرىشنى ۋە خىزمەتنى ئىلگىرى سۈرگەن تەجرىبىلىرىنى كېڭەيتتى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ھەر قايسى باسقۇچلىرىدا، ئۇلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك پارتكوملار مەركەزلىك پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش توغرىسىدىكى قارارنامىنىڭ روھىغا ۋە ئۆزىنىڭ ئەمەلىيىتىگە ئاساسەن، خىزمەتنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى بەلگىلىدى. ئاساسلىق مەسىلىلەرنى مەركەزلىك ھەل قىلدى. سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش باسقۇچىدا، ئۇلايەت بويىچە پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ ۋە پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالغا ئاساسەن، ئۇلكوم ئىمۇھىم نۇقتىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ۋە بەلگىلەپ،ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر ۋە پارتىيەلىك كادىرلارنىڭ سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈشىدىكى ئاساسلىق مەزمۇن قىلدى.

5. ئۆتكەلنى قاتلامىمۇ قاتلام ئېگەللەپ، قاتتىق تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالدى ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ رەسمىيەتچىلىك بولۇپ قالماسلىقىغا ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ھەر قايسى باسقۇچى ئايلاشقاندا ، ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار قاتتىق تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالدى، لايىقەتلىك بولغانلىرى يەنە بىر باسقۇچقا كۆچتى، لايىقەتلىك بولمىغانلىرى دەرھال تولۇقلاش ئېلىپ باردى . پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش پۈتۈنلەي ئايلاشقاندىن كېيىن، يۇقىرى دەرىجىلىك پارتكوملار مەركەز بەلگىلىگەن ئۆلچەم بويىچە تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالدى، باشتىن-ئاخىر ياخشى ئىشلەشنى ھەقىقىي ئىشقا ئاشۇردى.

[يېزا- بازارلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئومۇميۈزلۈك قانات يايدۇرۇلدى] مەركەزنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ «يېزىلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى توغرىسىدا ئورۇنلاشتۇرۇش» نامىدىكى روھىغا ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ كونكرېت ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن 1985-يىلى 11-ئايدىن ئاخىرىدىن باشلاپ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يېزا، بازارلىرىدا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى ئومۇميۈزلۈك قانات يايدۇرۇلدى. بۇ تۈركۈمدە ئېلىپ بېرىلغان پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا 156 يېزا، بازارلىق پارتكوم،27 پارتىيە باش يا چېيكىسى،718 پارتىيە يا چېيكىسى،11234 پارتىيە ئەزاسى قاتناشتى، بۇ يېزىلاردىكى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ 21.8 پىرسەنتىنى،ۋىلايەتلىك دەرىجىلىك پارتىيە ئەزالىرىنىڭ 17.1 پىرسەنتىنى ئېگەللەيدۇ. 1986-يىلى 5-ئايغىچە ۋىلا-

يەت بويىچە يېزا، بازارلارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى پۈتۈنلەي ئايالغاشتى.

ۋىلايەتلىك يېزا، بازارلىرىدا ئېلىپ بېرىلغان پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنىڭ3 ئاساسىي ئالاھىدىلىكى بار: بىرىنچى، رەھبەرلەرباشلامچى بولۇپ خىزمەت تەقسىملەشلىپ، ئوچاستىكا بويىچە ھۆددىگە ئالدى، تۈرلەر بويىچە يېتەكچىلىك قىلدى، يۈز تۇرانەرەھبەرلىك قىلدى. ئىككىنچى، سىستېما بىلەن دائىرىنى ئۆز ئارا بىر لەشتۈردى، مەسئۇلىيەت ئايدىڭلاشتۇرۇلدى، ۋەزىپە كونكرېت بولدى، تەشكىللەش، رەھبەرلىك قىلىش جەھەتتە پارتىيىنى تەرتىپكەسېلىش خىزمىتى كاپالەتكە ئىگە بولدى؛ ئۈچىنچى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ مۇھىم نۇقتىسى ئىگە للىنىپ، ئاچقۇچلۇق ھالقىلار تۇتۇۋېلىندى، ئاساسىي مەسىلىلەر ھەل قىلىندى. كونكرېت ئىش ئۇسۇلى جەھەتتە: يېزا، بازارلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ھەرقايسى مۇھىم باسقۇچلىرىدا، ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكومىلاردىكى رەھبەرلەرنىڭ ئاساسلىقزېھىنى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا مەركەزلەشتۈرۈش؛ يېزا، بازارلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا ۋاقتىنى ئورۇنلاشتۇرۇشتا مۇناسىپ ھالدا مەركەزلەشتۈرۈش؛ دېنىي ئېتىقاد، ئۆرپ ئادەتلەرنى قۇرۇلۇش، خەلق ئاممىسىنىڭ سېلىقى قاتارلىق ئورتاق خاراكتېر ئالغان مەسىلىلەرنى مەركەزلىك ھەل قىلىشتىن ئىبارەت بولغان ئۇچىنى مەركەزلەشتۈرۈشنى ئەملگە ئاشۇردى ھەمدە مەركەزلەشتۈرۈش بىلەن تارقاق ئىشلەش، سىستېما بىلەن دائىرىنى بىر لەشتۈرۈشنى، ئۇقتا بىلەن دائىرىنى بىر لەشتۈرۈشنى ئەملگە قويۇپ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا مەركەز ئوتتۇرىغا قويغان «ئىدىيىنى بىر لىككە كەلتۈرۈش، ئىستىلنى تەرتىپكە سېلىش، ئىنتىزامنى كۈچەيتىش، تەشكىلنى پاكلاشتۇرۇش» دېگەن ۋەزىپىنى ئاساسىي جەھەتتىن ئورۇنلىدى.

ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى يېزا، بازارلاردا پارتىيىنى تەرتىپكەسېلىشتا، ئاساسلىقى تۆۋەندىكى خىزمەتلەرنى ئىشلىدى:

1. يېزىلاردا پارتىيىنى تەرتىپكەسېلىشنى نۇقتىدا سىناق قىلىش خىزمىتىنى ئەستايىدىل قاناتلاندۇردى. ۋىلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك پارتكومىلار ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا يېتەكچىلىك قىلىش گۇرۇپپىسىنىڭ بىر تۈركۈملۈك ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، ۋىلايەت، ناھىيە، يېزىلاردىن 266كادىر ئاجرىتىپ 1985-يىلى 8-ئايدىن 11-ئاينىچە ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ 9يېزىدا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنى نۇقتىدا سىناق قىلىپ، يېزا، چارۇچىلىق رايونلىرىدىكى ئاساسىي قاتلام پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋە پارتىيە ئەزالىرىدا ساقلانغان ئاساسلىق مەسىلىلەرنى ئاساسىي جەھەتتىن ئېنىقلىدى، يېزىلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى ۋە ئاساسىي ۋەزىپىلىرىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى ئومۇميۈزلۈك قانات يايدۇرۇش ئۈچۈن بىر تۈركۈم تايانچلارنى تەربىيىلىدى.

2. ئەملىيەتنى چىقىش قىلىپ، كەڭ پارتىيە ئەزالىرىنى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا ئائىت ھۆججەتلەرنى ياخشى ئۆگىنىشكە ئۇيۇشتۇردى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى يېزا، بازارلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا ئائىت ھۆججەتلەرنى ئۆگىنىشنى ئەستايىدىل تۇتتى، يېزا، بازار ئورگانلىرىدىكى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئۆگىنىش كۈرسىنى ئېچىش بىلەن بىر چاغدا، يېزىدىن تۆۋەن ئورۇنلاردىكى كەڭ پارتىيە ئەزالىرىنى مۇددەتكە، تۈركۈمگە بۆلۈپ، ھۆججەتلەرنى سىستېمىلىق ئۆگىنىشكە

تەشكىللىدى. ۋىلايەت بويىچە 310قارار ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىلىپ 17460كىشى قاتناشتى. بۇ نىلق ئىچىدە ناھىيە (شەھەر)لەر ئاچقان ئۆگىنىش كۇرسى 32قارار، تەربىيىلەنگەن تالىبلار 2171نەپەر، يېزا، بازارلار ئاچقىنى 278قارار، تەربىيىلەنگەن پارتىيە ئەزاسى 15289نەپەر. يېزا، بازار كادىرلىرىنىڭ مەركەزلىك ئۆگەنگەن ۋاقتى ئومۇمىيۈزلۈك120 ساەتتىن ئاشتى، يېزا، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى تۆۋەن، ئوقۇش ئىقتىدارى ناچار بولۇش، ئۆزى ئۆگەنسەئىلمىدىغان ئەھۋالغا ئاساسەن، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى نەزەردىيە تايانچلىرىنى تەشكىللەپ، كەڭ پارتىيە ئەزالىرىغا مەخسۇس تېمىدا فۇداۋ قىلىپ بەردى، سىستېمىلىق ئۆگىنىش ئىمكانىيىتى قىلىق، كەڭ پارتىيە ئەزالىرى بىر قېتىم چوڭقۇر ماركسىزملىق تەربىيىگە ئىگە بولدى، ئىدىيىۋى تونۇشى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. پارتىيىنى ياخشى تەرتىپكە سېلىش ئۈچۈن ئوبدان ئىدىيىۋى ئاساس سېلىنىدى.

3. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى ھەقىقىي تۈردە كۈچەيتتى. يېزا، بازارلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى ساغلام ئېلىپ بېرىشقا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك، يېزىلىق پارتكومىلار قاتتىلاممۇ قاتتىلام مەسئۇل بولۇپ، كۆڭۈل قويۇپ ئورۇنلاشتۇردى، كونكرېت يېتەكچىلىك قىلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتىن ئىلگىرى، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى بىر قەدەر چوڭقۇر ھالدا تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى. يېزا، بازارلىق پارتكومىلاردا ساقلىنىۋاتقان ئاساسلىق مەسىلىلەردە كۆڭۈلدە سان بولۇشنى ئاساسىي جەھەتتىن ئىشقا ئاشۇردى. يېزا، بازارلار پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا ۋە ئىشلەپچىقىرىشقا مەسئۇلئىككىدىن بەنزە تەشكىل قىلىپ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش بىلەن ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ھېچقايسىسىغا تەسىر يەتكۈزمىدى. ناھىيە (شەھەر)لەر ئىستىلى دۇرۇس، ئەمەلىي خىزمەت ئىقتىدارى بار بۆلۈم دەرىجىلىك كادىرلاردىن 301نى ئاجرىتىپ يېزا ، بازارلارغا ئەۋەتىپ يېزا، بازارلارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىگە يارەملەشتۈردى ھەمدە ناھىيىدىكى رەھبەرلەرنى ئاساس قىلغان كۆزدىن كۆچۈرۈش گۇرۇپپىسى تەشكىل قىلىپ، يېزا، بازارلارغا دائىم ئەۋەتىپ يېزا، بازارلارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى تەكشۈردى، ھەيدەكچىلىك قىلدى، تۈرلۈك ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلدى. ۋىلكومنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى ئورۇنلاردىن 60 نەچچە كادىر ئاجرىتىپ، 22 خىزمەت گۇرۇپپىسى تەشكىللەپ، ئورۇن مەسئۇلىنىڭ باشچىلىقىدا، ناھىيە (شەھەر) ۋە يېزا، بازارلارغا ئەۋەتىپ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى تەكشۈردى. ئۇلار ئۇشتى ۋە تەتقىق قىلىپ يېتەكچىلىك قىلدى. ۋىلايەتلىك تەمىنلەش سودا كوپېراتىپى، بانكا، باج قاتارلىق تارماقلارمۇ 20 نەچچە كادىر ئاجرىتىپ يېزا، بازارلارغا ئەۋەتىپ تەۋەلىكىدىكى ئورۇنلارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى تەكشۈردى. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئاساسىي قاتلاملارغا چوڭقۇر چۆكۈپ خىزمەت تەلەپنى تەكشۈرگەندە، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنى مۇھىم بىر مەزمۇن قىلدى، مەۋجۇت مەسىلىلەرنى چېلىقتۇرۇش ۋە ھەل قىلىشقا دىققەت قىلدى، مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبىلەرنى يەكۈنلىدى ۋە كېڭەيتتى.

4. تەكشۈرۈش ئۆتكۈزۈۋېلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىدى. يېزا، بازارلاردا پارتىيىنى

تەرتىپكە سېلىش 5 باسقۇچقا بۆلۈپ ئېلىپ بېرىلدى، بىر باسقۇچ تۈگىگەن ھامان پارتە-
يمنى تەرتىپكە سېلىۋاتقان ئورۇنلار ئالدى بىلەن خۇلاسە چىقاردى ھەمدە يۇقىرىغا تەك-
شۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىشنى ئىلتىماس قىلىپ دوكلات يازدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ناھىيىلىك پارتە-
كومىتېت پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا يېتەكچىلىك قىلىش ئۈرۈپ-پېسى ئادەم تەشكىللەپ
ئۆتكۈزۈۋالدى، لايا قەتلىك بولغاندىن كېيىن ئىككىنچى بىر باسقۇچقا كۆچتى، لايا قەتلىك
بولمىسا يەنە تولۇقلىدى. تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۆلچىمى ئوخشاش بولمىغان باسقۇچ-
لاردىكى ۋەزىپىلەرگە قاراپ بەلگىلەندى ھەمدە ئوخشاش بولمىغان تەلەپلەر ئوتتۇرىغا
قويۇلدى . ئۆگىنىش باسقۇچىدا ئاساسلىقى تونۇشقا قارالدى، سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش
باسقۇچىدا ئاساسلىقى پوزىتسىيەسىگە قارالدى، تۈزىتىش باسقۇچىدا ئاساسلىقى ھەرىكەتكە
قارالدى، تىزىملاش ۋە تەشكىلىيجەھەتتە بىر تەرەپ قىلىش باسقۇچىدا ئاساسلىقى رەسمىي
يەت ئۆتۈشكە قارالدى. يەكۈن چىقىرىش ئۆتكۈزۈۋېلىش باسقۇچىدا ئاساسلىقى ئۇنۇمگە
قارالدى. تەكشۈرۈش، ئۆتكۈزۈۋېلىشتا، ھەر دەرىجىلىك پارتكومىلار دېموكراتىيىنى كەڭ
جارى قىلدۇرۇپ، پارتىيەنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئامما‌ئارىنى ئاكتىپلاشقا دىققەت قىلە-
دى، ئامما توغرا باھا بەردى.

قەشقەر ۋىلايىتىدە يېزا، بازارلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنىڭ ۋاقتى
قىسقا، ئىلگىرىلىشى ئوڭۇشلۇق، تەرەققىياتى ساغلام، ئۇنۇمى كۆرۈنەرلىك بولدى. بۇ تۈ-
ۋەندىكى 5 جەھەتتە ئىپادىلىنىدۇ:

1. پارتىيە قۇرۇلۇشى كۈچەيتىلىپ، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ سۈپىتى ئۆستى. پارتىيىنى
تەرتىپكە سېلىشتىن ئىلگىرى يېزا چارۋىچىلىق رايونلىرىدا پارتىيىنىڭ پارتىيە بىلەن كا-
رى بولمايدىغان، ئاساسىي قاتلام پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ جەڭگىۋارلىقى كەم، پارتىيە
ئەزالىرى قوشۇنىنىڭ سۈپىتى بىر قەدەر ناچار بولۇشتەك مەسىلىلەر ساقلانغانىدى، ھەر
دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا، پارتىيەنىڭ تەشكىلىي قۇ-
رۇلۇشىنى كۈچەيتىش ۋە پارتىيە ئەزالىرىنىڭ سىياسىي‌سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشنى ئاساسىي مەز-
مۇن قىلىپ تۇتتى، كادىرلار قوشۇنىنى « 4 لەشتۈرۈش » تەلىپىگە ۋە يېزا، بازار كادىر-
لىرىنىڭ ھازىرقى ھالىتىگە ئاساسەن، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ رەھبەرلىك
بەنزىسى تەشكىلىي جەھەتتە ئەستايىدىل بىر قېتىم تەرتىپكە سېلىندى، تۈرلۈك تۈزۈلمەلەر
تۈرغۇزۇلدى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. يېزا، بازار كادىرلىرىنىڭ ئىش ئورنى مەسئۇلىيە-
يەت تۈزۈمى يولغا قويۇلدى، شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا پارتىيە ئەزالىق شەرتىنى يوقاتقان
ۋە ئېغىر خاتالىق ئۆتكۈزگەن پارتىيە ئەزالىرىغا ئايرىم - ئايرىم ھالدا تەشكىلىي جە-
ھەتتە چارە كۆرۈلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە، يېزا، بازار-
لاردىكى پارتىيە تەشكىلاتلىرى بىر تۈركۈم ئىلغارلارنى پارتىيەگە قوبۇل قىلىدى. ۋىلايەت
بويىچە يېزا، بازارلاردىكى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا 1900 كىشى پارتىيەگە قوبۇل قە-
لىندى، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئوتتۇرا تېخنىكومدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولە-
غانلار 823، يېشى 35 تىن يۇقىرىلار 1058 بولۇپ، يېزىلاردىكى پارتىيە ئەزالىرى قوشۇنى-
نىڭ مەدەنىيىتى، ياش قۇرۇلمىسىنى دەسلەپكى دەرىجىدە ئۆزگەرتتى. پارتىيىنى تەرتىپكە
سېلىش ئارقىلىق، ئاساسىي قاتلام پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ جەڭگىۋارلىقى كۈچەيدى،

پارتىيە ئەزالىرىنىڭ سىياسىي-ئۇپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. كەڭ يېزىلاردا پارتىيە ئەزالىرى باشلامچى بولۇپ بېيىمىدىغان، باشلامچى بولۇپ كەمبەغەللەرگە يار-يۆلەك بولىدىغان ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى. 1986-يىلى 4-ئايغىچە ۋىلايەت بويىچە يېزىلاردا كەمبەغەللەرگە يار-يۆلەك بولۇش پائالىيىتىگە قاتناشقان پارتىيە ئەزالىرى 10339 غا يەتتى، بۇ پارتىيە ئەزالىرى ئومۇمىي سانىنىڭ 25.7 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. ئۇلار باردەم قىلغان پۈتۈن 98784 يۇەن، ئاشلىق 318621 جىڭ، كەمبەغەل ئائىلىلەرگە يىغىرىدەملىشىپ سېلىپ بەرگەن ئۆي 665 ئىغىز، تېرىپ بېرىگەن يەر 110119 مو، باشقىلارنى پۈتۈنلەي سۇندۇرغاندا 29458 يۇەن...

2. ئاممىنىڭ ئىنكاسى كۆچلۈك بولغان ئەزىلىگەر مەركەزلىك تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىندى. پارتىيە ئىستىلى-روشەن ياخشىلاندى. يېزىلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا، ئاممىنىڭ كادىرلارنىڭ ھوقۇقتىن پايدىلىنىپ شەخسىي مەنپەئىتىنى كۆزلىگەنلىكى، كوللېكتىپ ۋە دېھقانلارنىڭ مەنپەئىتىگە خالىغانچە دەخلى - تەرۇز قىلغانلىقى، مۇئاپىق بولمىغان ۋاستىلار بىلەن-مۇلۇك توپلاپ بېيىغانلىقى قاتارلىق مەسىلىلەردىكى ئىنكاسى بىر قەدەر كۆچلۈك بولدى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى تۈرلۈك شەكىللەر ئارقىلىق، پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئاممىنىڭ تۈرلۈك زىددىيەتلەرنى باتۇرلۇق بىلەن پاش قىلىشقا ئىلھاملاندۇردى ۋە يېتەكلىدى ھەمدە ئىقتىسادىي مەسىلىلەرنى ئېنىقلاشنى مەركەز قىلغان ناتوغرا ئىستىللارنى قورشاپ يوقىتىش خىزمىتىنى قانات يايدۇردى. ستاتىستىكىغا قارىغاندا ۋىلايەت بويىچە ھەرخىل خاتالىق تۈتكۈزگەن يېزىلاردىكى پارتىيە ئەزاسى كادىرلار 4290 كىشى بولۇپ، خىيانەت قىلغىنى 70، سوممىسى 147 مىڭ يۇەن؛ ئومۇمىنىڭ پۇلىنى قەرز ئېلىۋالغىنى 2556 كىشى، سوممىسى بىر مىليون 125 مىڭ يۇەن؛ پۇل كەم چىققانلار 483 كىشى، سوممىسى 547 مىڭ يۇەن؛ خەلق ئىشچىلىرىنى ھەق بەرمەي ئىشلىتىۋالغانلار 274 كىشى، مىقدارى 22 مىڭ ئىش كۈنى. 1986 - يىلى 4 ئايغىچە، دەللەپ تەھلىيلەشتۈرۈلگىنى ۋە تۈزىتىلگىنى 3677 كىشى، بۇنىڭ ئىچىدە خىيانەت قىلغان 59 كىشى، تۆلىگەن ھارام پۇل 73 مىڭ يۇەن؛ ئومۇمىنىڭ پۇلىنى قەرز ئېلىۋالغانلار 2183 كىشى، قايتۇرغان سوممىسى 838 مىڭ يۇەن، پۇل كەم چىققان 288 كىشى، تۆلىگەن پۇلى 241 مىڭ يۇەن؛ كۆپ يەپ، كۆپ ئىگە للىۋالغانلار 586 كىشى، تۆلىگەن پۇلى 85 مىڭ يۇەن؛ خەلق ئىشچىلىرىنى ھەقسىز ئىشلىتىۋالغانلار 267 كىشى، قايتۇرغان ئىش ھەققى 50 مىڭ 700 يۇەن؛ باشقىلار 237 نادەم، تۆلىگەن پۇلى 36 مىڭ يۇەن. بۇنىڭدىن باشقا 235 نەپەر پارتىيە ئەزاسى قانۇنسىزلىق بىلەن ئىگە للىۋالغان كوللېكتىپنىڭ پېرى 987 مو بولۇپ، ھەممىسىنى قايتۇردى. ئاممىۋى ئومۇمىيۈزلۈك: بۇ قېتىمقى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا نوچىلارغا تېگىشكە چۈرئەت قىلىنىدى، پارتىيە ئەزالىرى ۋە كادىرلاردىكى ناتوغرا ئىستىللار چەكلەندى، بۇ - پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ مۇھىملىقى ۋە زۆرۈرلۈكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدى-دەپ ئىنكاس قىلدى.

3. نامۇئاپىق بەلگىلىمىلەرنى ئىلاھ قىلىپ دېھقانلارنىڭ سېلىقىنى يېنىكلەتتى، يېزىلاردا ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيىتى تۈزۈمى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، دېھقانلارنىڭ سېلىقىنى بەك ئېغىر بولۇپ كېتىش مەسىلىسى ئىزچىل ھەل بولماي، دېھقانلارنىڭ ئاكتىپچانلى-

قىغا مەلۇم دەرىجىدە تەسىر يەتكەنىدى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى دېھقانلار-
نىڭ سېلىقىنى يېنىكلىتىشنى تۆزىتىش باسقۇچىنىڭ مۇھىم بىر مەزمۇنى قىلىپ تۇتۇپ، بىر
قەدەر كۆرۈنەرلىك ئۇنۇم ھاسىل قىلدى. ئۇلايەت بويىچە كەنت كادىرلىرىنىڭ ئىش ھەققى
2 مىليون 183 مىڭ يۈەن كېمەيتىلدى، جامائەت فوندى، پاراۋانلىق فوندى 2 مىليون
846 مىڭ يۈەن ئازايتىلدى. باشقا خىراجەتلەر بىر مىليون 706 مىڭ يۈەن كېمەيتىلدى.
بۇلارنى قوشقاندا دېھقانلارنىڭ سېلىقى 6 مىليون 736 مىڭ يۈەن كېمەيدى.

4. يېزىلارنىڭ كەسىپىي قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش ۋە تۇرلۈك ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش ئىلگىرى سۈرۈلدى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا بىرلەشتۈرۈپ، يېزىلارنىڭ كەسىپىي قۇرۇلمىسىنى تەڭشەشنى يەنمۇ تۇتتى. ئاۋۋال دېھقانچىلىق كەسىپىي قۇرۇلمىسىنى تەڭشەپ، ئاشلىق كۆلىمىنى مۇقىملاشتۇردى. ئىقتىسادىي زىرائەتلەرنىڭ ۋە ئورمان، ئوت - چۆپلەرنىڭ كۆلىمىنى كېڭەيتتى. 1985 - يىلى ئۇلايەت بويىچە، 121 مىڭ 300 تۇپ مېۋىلىك دەرەخ مۇقىملاشتۇرۇلدى، بۇ ئازادلىقتىن بۇيانقى 35 يىلدا ئەھىيا قىلىنغان باغ كۆلىمىنىڭ 60 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. 150 مىڭ مو بىدە تېرىلدى، بۇ 1984 - يىلى ئەمەلىيەتتە بار بىدە كۆلىمىدىن 8.28% ئاشتى. ئىككىنچىدىن، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلمىسىنى تەڭشىدى. ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ، بېلىقچىلىق ۋە يېزا، بازارکارخانىسىنى ئاكتىپ راۋاجلاندۇردى. 1985-يىلى ئۇلايەت بويىچە يېزا، بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 120 مىليون يۈەنگە يېتىپ بىر يىلدا ئىككى قاتلاندى. بۇنىڭدىن باشقا ئۇلايەت بويىچە 114 ئاساسىي قاتلام تەمىنلەش-سو-دا كوپېراتىپىنىڭ بىرىنچى باسقۇچلۇق تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئومۇمىيۈزلۈك ئورۇنلاندى. يېزىلاردىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى كادىرلار ۋە ئاممىنى تەشكىللەپ كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلۇپ بېيىش بويىچە چوڭقۇر مۇزاكىرىنى قانات يايدۇردى، ھەممە ئائىلە بېيىش پىلانى تۈزدى، كادىرلارنىڭ باشقۇرۇش نىشانى، مەسئۇلىيەت تۈزۈمى تۈرغۇزۇلدى، شۇنىڭ بىلەن ۋىلايەت بويىچە 1986 - يىللىق ئىقتىيازلىق تېرىلغۇغا بۇرۇن تەييارلىق كۆرۈلدى، چىك تۇتۇلدى، ئەستايىدىل، پۈختا ئىشلەندى، خۇشا للىنارلىقۇمزىيەت بارلىققا كەلدى.

5. كەنت پارتىيە ئەزالىرى كومموناىزملىق ئېتىقادىنى مۇستەھكەملەپ پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتىگە ئاگاھلىق رېئالىيە قىلدى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى يېزا، بازار - لاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئېتىقادىنى مەسىلىسىنى ھەل قىلىشنى مۇھىم بىر مەزمۇن قىلدى. كەنت پارتىيە ئەزالىرىغا ئومۇمىيۈزلۈك ماتېرىيالىزم، ئاتېزم ۋە پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتى توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بارىدى، بولۇپمۇ دېنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پارتىيە ئەزالىرىغا ئىدىيەۋى - سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىپ، ئۇلارنىڭ دىنىي خۇراپاتلىق ھەرىكەتلىرىنى ئاگاھلىق تاشلىشىغا ئىتتىھام بەردى ۋە يېتەكلىدى، ماركسىزملىق ئېتىقادنى مۇستەھكەملىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا دىنىي زاتلارغىمۇ پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتى توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بېرىپ، ئۇلارنى پارتىيىنىڭ ئىچكى پائالىيىتىگە ئارىلاشىمايدىغان، قانۇن-ئىنتىزامغا ئاگاھلىق رېئالىيە قىلدىدىغان قىلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا، ئۇلىكوم پارتىيە ھەكتىپىنىڭ مەسئۇلىنى ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ 180 نەچچە يېزا، بازارلارغا ئۆزى تېخىپ، پارتىيىنىڭ ھىللىي، دىنىي سىياسىتىنى ۋە ماتېرى-

يالنۇم، ئاتىزمنى مەخسۇس تېمىلار بويىچە سۆزلىتىپ، كىملىك پارتىيە ئەزالىرىنى چوڭقۇر تەربىيىگە ئىگە قىلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق، ۋىلايەت بويىچە 1744 پارتىيە ئەزاسى دىنىي ئېتىقادىنى تاشلىدى، بۇ دىنغا ئېتىقاد قىلمىدىغان پارتىيە ئەزالىرىنىڭ 84.7 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، يەكەن ناھىيىسىدە 95 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلمىدىغان دىنغا ئىشىنىدىغان پارتىيە ئەزاسى دىنىي خۇراپات پائالىيىتىنى تاشلىدى. (چېن مىڭگۇي، شى شىن)

[ناھىيە (شەھەر) لەر پارتىيە قۇرۇلتىيى ئاچتى] 1985 - يىلى 8 - ئايدا، ۋىلكوم ئۇقتۇرۇش تارقىتىپ، ناھىيە (شەھەر) لەردىن، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ۋەزىپىسى ئاساسەن ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، پارتىيە قۇرۇلتىيى ئېچىشنى تەلەپ قىلدى، ئاپتونوم رايون، قەشقەر نىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ئاساسەن، ۋىلايەتلىك پارتكوم ۋىلايەت بويىچە 12 ناھىيە (شەھەر) نىڭ پارتىيە قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىللىرىنى 3980 قىلىپ بەلگىلىدى، بۇ، ناھىيە (شەھەر) دىكى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ 6.5 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. بۇ نىڭ ئىچىدە، ئاز سانلىق مىللەت پارتىيە ئەزالىرى 70 پىرسەنتىنى، ئايالار 15 پىرسەنتىنى ئارتۇقىنى ئىگىلىدى، ھەرخىل كەسىپىي، تېخنىك خادىملار نىڭ ۋەكىللىرى 20 پىرسەنتىنى، ئەمگەك نەمۇنچىلىرى ۋە ھەرخىل ئىلغارلار 15 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى، 40 ياشتىن تۆۋەن ئوتتۇرا ياش، ياش ۋەكىللەر 80 پىرسەنتتىن كەم بولمىدى، بۇندىن باشقا يېزىلاردىكى كەسىپىي ئائىلە ۋە نۇقتىلىق ئائىلىلەر نىڭ ۋەكىللىرىمۇ مۇۋاپىق سانىنى ئىگىلىدى، ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكوملار ۋىلكوم بەلگىلىگەن سان، نىسبەت، شەرت ۋە سايلاش ئۇسۇلى بويىچە، يېزا - بازارلىق پارتىيە قۇرۇلتىيى ۋە ئورگانلاردىكى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ چوڭ يىغىنىنى ئېچىش ئارقىلىق، دېموكراتىيىنى كەڭ جارى قىلدۇرۇپ، تۆۋەندىن يۇقىرىغا ۋەكىل سايلاپ چىقتى ھەمدە مەخسۇس ئادەم تەشكىللەپ، پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئاممىنىڭ پىكرىنى كەڭ تۇردە ئاڭلىدى. 1985 - يىلى 12 - ئايدىن 1986 - يىلى 2 - ئايغىچە 12 ناھىيە (شەھەر) ئارقا - ئارقىدىن پارتىيە قۇرۇلتىيى ئاچتى. ناھىيە (شەھەر) لىك پارتىيە قۇرۇلتايلىرى ئالدىنقى نۆۋەتلىك پارتىيە قۇرۇلتىيىدىن بۇيان، بولۇپمۇ پارتىيىنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، پارتىيە قۇرۇلۇشى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ھەمدە باشقا تۈرلۈك ئىشلارنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىنى ئەسلىدى ۋە تەكشۈرۈپ كۆردى، تەجرىبە - ساۋاقلارنى يەكۈنلىدى. سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنى تەھلىل قىلدى، پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدە چىڭ تۇرۇش ۋە ياخشىلاش، پارتىيىنىڭ جەڭگىۋار لىقىنى ئاشۇرۇش، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ۋەزىپىسى ۋەتەدبىر لىرى مۇزاكىرە قىلىندى ۋە تۈزۈپ چىقىلدى، يېڭى رەھبەرلىك بەنزە سايلاندى. 12 ناھىيە (شەھەر) دە يېڭىدىن سايلانغان پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلىرى 87 نەپەر، بۇ نىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر 51.7 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، ئالىي تېخنىكومدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 55.2 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، بۇ، بۇرۇنقىدىن 45.5% كۆپەيدى، ئوتتۇرىچە يېشى 43.6 ياشقا چۈشتى، بۇ، بۇرۇنقىدىن 4 ياش كىچىك، بۇ نىڭ ئىچىدە شۇجى، مۇئاۋىن شۇجىلار 39 نەپەر، ئاز سانلىق مىللەت 30.8%، ئالىي تېخنىكومدىن يۇقىرى

مەدەنىيەت سەۋىيەسىگە ئىگە بولغانلار 53.9 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، بۇ، بۇرۇنقىدىن 40% كۆپەيدى. ئوتتۇرىچە يېشى 45.9 ياشقاچۇشتى، بۇ، بۇرۇنقىدىن 2.5 ياش كىچىك. (شىشىن)

[رەھبەرلىك بەنزە يەنمۇ تەڭشەلدى] ۋىلكوم 1985 ـ يىلى 3 ـ ئايدىن باشلاپ، ۋىلايەت، ناھىيىنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ بىرلەشتۈرۈپ ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمىگە يارەملىشىپ، ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىنى تەكشۈرۈش ۋە تەڭشەش خىزمىتىنى ئورۇنلىدى ھەمدە پىلانلىق، نۇقتىلىق ھالدا، 12 ناھىيە (شەھەر) ۋە ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ 23 خىزمەت تارمىقى ۋە ۋىلايەتكە بەۋاستە قاراشلىق 19 ناھىيە، باشقارما دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىك بەنزىلىرىنى تەكشۈردى ۋە تەڭشىدى. ناھىيە (شەھەر) ۋە ۋىلايەتكە بەۋاستە قاراشلىق ئورۇنلاردىكى پارتكوملار بىر تۈركۈم يېڭى، بۆلۈم دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىنمۇ تولۇقلىدى ۋە تەڭشىدى. بۇ خىزمەتنى ئېلىپ بېرىشتا، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى تۆۋەندىكى بىر نەچچە نۇقتىنى دىققەت قىلىپ ئورۇنلىدى. بىرىنچى، ئىدىيىۋى تونۇشنى رۇسلاپ، كونىراپ كەتكەن ھەرخىل كۆز قاراشلارنى تۈگىتىپ، يېڭى دەۋردىكى ئادەم ئىشلىتىش ئۇسۇلىنى يولغا قويدى. بىر يەلدىن بۇيان، ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى بەزى ياش، قاۋۇل، يېڭى ۋەزىيەت يارىتالايدىغان ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىنى دەرىجە ئالتىلىپ ئۆستۈرۈپ، ھەردەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىگە كىرگۈزدى. كەمچىللىكى بار ئىقتىدارلىقلارنى ۋە تېخنىكا جەھەتتە بىرەر ئارتۇقچىلىقى بار كەسپىي تېخنىكا خادىملىرىنى دادىل ئىشلىتىپ، بۈرۈنقى كادىر ئىشلىتىش جەھەتتە مەۋجۇت بولۇپ كەلگەن، قاتمال، مۇتەئەسسىپ ئىدىيىسىلەردىن ۋە « قول سانائەت شەكلى » نى دەسلەپكى قەدەمدە ئۆزگەرتتى. ئەخلاقىي ئەقلىي، جەھەتتە تەڭ شەرت ھازىرلىغان بولۇشتا، ياخشىلىرىنى ئىشقا قويۇشتا چىڭ تۇردى، سىياسىي ئۆتكەل، ياش ئوتكىلى ۋە مەدەنىيەت ئۆتكىلىنى ياخشى ئىگە للىدى. ئىككىنچى، ئاممىۋى لۇشيە ندەچىڭ تۇردى، ھەر تەرەپلەرنىڭ پىكرىنى كەڭ تۇردە ئاڭلاپ نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتتى، ئىقتىدارلىقلارنى تېپىش يولىنى كەڭ ئاچتى، بىرسى پىشىپ يېتىلمىسە بىرنى ئۆستۈرۈشنى ئىشقا ئاشۇردى. ئۈچىنچى، دېپلوم بىلەن سەۋىيە، ئوقۇش تارىخىي بىلەن ئىقتىدارنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ، ئىقتىدارغا قاراپ ئادەم ئىشلەتتى، ياخشىلىرىنى ئىشلەتتى، ياخشىلىرىنى تالىلدى. 1985ـيىلى ۋىلايەت بويىچە ئۆستۈرۈلگەن ناھىيە ، باشقارما دەرىجىلىك كادىرلارنىڭ 6.8 پىرسەنتى ئارانلا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە، ئولارنىڭ كۆپچىلىكى ئاساسىي قاتلامداكۆپ يىل خىزمەت قىلغان، بىر قەدەر مول ئىشلەتلىيەت تەجرىبىسى ۋە بىر قەدەر كۆچلۈك خىزمەت ئىقتىدارى بار، ئۆگىنىشكە بېرىلىدىغان ، قېتىمقىنىدىغان، كۆپ تەپەككۇر قىلىدىغان، ئىدىيىسى بىر قەدەر ئازاد، ئىشچانلىقى ۋەمەسئۇلىيەتچانلىقى كۈچلۈك، خىزمەت نەتىجىسى بىر قەدەر گەۋدىلىك بولغان مۇنەۋۋەر كادىرلار، ئادەم ئىشلىتىشتىكى توغرا نۇقتىنىزەردە چىڭ تۇرۇلغانلىقى ئۈچۈن، ئولارنىڭ رولى بىر قەدەر ياخشى جارى قىلدۇرۇلدى، بەنزىنىڭ كۈچىمۇ كۈچەيتىلدى. ئوتتۇرىچە، بەنزىنىڭ كەسپىي قۇرۇلمىسىغا، پۈتكۈل قۇرۇلمىسىغا ۋە ئەزالارنىڭ شەخسىي سۈپىتىگە دىققەت قىلىنىپ، رەھ-

بەرلىك بەزە ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى مۇۋاپىق، يۇرۇشلەشكەن، ماسلاشقان، بىر - بىر رەتنى تولۇقلايدىغان رەھبەرلىك بەزىگە پەيدىنپەي ئايلاندۇرۇلدى.

ۋىلكومنىك شۇجىلىرى ۋە مەمۇرىيمەھكىمىنىك ۋالىيلىرى تەڭشە لگەندىن كېيىن، تەڭشىلمىتىن ئىلگىرىكىنگە قارىغاندا ئوتتۇرىچە يېشى 4 ياش تۆۋەنلەپ 48.6 ياشقا چۈشتى. ئالىي تېخنىكومدىن بۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىدىكىلەر 90 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، تەڭشىلمىتىن ئىلگىرىكىدىن 80% كۆپەيدى؛ يېڭىدىن ئۆستۈرۈلگەن ۋىلايەت دەرىجىلىك 4 كادىر نىڭ ئوتتۇرىچە يېشى 44.8 ياش، ھەممىسى ئالىي تېخنىكومدىن بۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە. تەڭشە لگەندىن كېيىنكى ناھىيە، باشقارما دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەزىلىرىنىڭ ئوتتۇرىچە يېشى 47.5 ياشقا چۈشۈپ تەڭشىلمىتىن ئىلگىرىكىدىن 2.3 ياش تۆۋەنلىدى. ئالىي تېخنىكومدىن بۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 49.6 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، تەڭشىلمىتىن ئىلگىرىكىدىن 17.9% كۆپەيدى؛ يېڭىدىن ئۆستۈرۈلگەن ناھىيە، باشقارما دەرىجىلىك 77 كادىر نىڭ ئوتتۇرىچە يېشى 45.5 ياش، ئالىي تېخنىكومدىن بۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 59.7 پىرسەنتنى ئىگە للەيدۇ. (ماشۇشىن، شى شىن)

[پارتىيەئەزالىرىنىتەربىيىلەش ۋە ئاساسىيقاتلام پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ قۇرۇلۇشى] ۋىلايىتىمىزدىكى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئىدىيە ۋە ئىستىل جەھەتلىرىدە ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلەرگە قارىتا، ۋىلايەت، ناھىيە 2 دەرىجىلىك ئورگانلىرىدىكى پارتىيە تەشكىلاتلىرى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا، ئۆگىنىش كۈرسى ئېچىش، يېڭىپ ئۆگىنىش قىلدۇرۇش، نەزەرىيە كونۇلتاتسىيىسىقىلىپ بېرىش، ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىش قاتارلىق ئۇسۇللارنىقوللىنىپ، پارتىيە ئەزالىرىنىمەركەزنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكەسېلىش توغرىسىدىكى ھۆججەتلىرىنى ۋە ماتېرىيالىلىرىنى ئۆگىنىشكە تەشكىللىدى، ئەمەلىيەتكە باغلاپ، سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈپ، « سول » ئىدىيەنىڭ تەسىرىنى يەنمۇ تازىلىدى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋىلكومنىڭ بىر تۈتاش ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، شەھەر، يېزىلاردا پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدىكى تەربىيەنى ئومۇميۈزلۈك قانات يايدۇرۇپ، ھەر مىللەت پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ۋە كادىرلارنىڭ پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئىجرا قىلىش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ئاڭلىقلىقىنى ئۆستۈردى. ۋىلايەت بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقنىڭ چوڭ ياخشى ۋەزىيىتىنى مۇستەھكەملىدى ۋە راۋاجلاندۇردى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە جەمئىي 59335 نەپەر پارتىيە ئەزاسى تەربىيىلىنىپ، پارتىيە ئەزالىرى ئومۇمىي سانىنىڭ 85.8 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت پارتىيە ئەزالىرى 46187 نەپەر. ئىشلەپچىقىرىش، خىزمەتتىن ئايرىلىپ تەربىيىلىگەنلەر 49929 نەپەر.

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشكىلاتبۆلۈمىنىڭ « ئىلغار پارتىيە ياچېيكىسى ۋە مۇنەۋۋەر پارتىيە ئەزالىرىنى سايلاش پائالىيىتىنى داۋاملىق قانات يايدۇرۇش ئۈسۇلى» نى بېسىپ تارقاتقانلىق توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش » نىڭ روھىغا ئاساسەن، ۋىلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى تەجرىبە - ساۋاقلارنى تەستايىدىل يەكۈنلەپ، ئەمەلىيەتنى چىقىش قىلىپ، ئەستايىدىللىيىتە كچىلىك قىلىپ، « ئىلغار لىقنى يارىتىش، مۇنەۋۋەر

ۆەر بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈش» پائالىيىتىنى داۋاملىق قانات يايدۇردى. ۋىلايەت بويىچە 333 ئىلغار پارتىيە ياچېيكىسى باھالاندى، بۇ پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ ئومۇمىي سانىنىڭ 7.6 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. 2494 پارتىيە ئەزاسى مۇنەۋۋەر بولۇپ باھالانىدى، بۇ پارتىيە ئەزالىرى ئومۇمىي سانىنىڭ 3.6 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. شۇنداقلا، ئوخشاش بولمىغان شەكىللەر ئارقىلىق ئىلغار ياچېيكا ۋەمۇنەۋۋەر پارتىيە ئەزالىرى تەقدىرلەندى، مۇكاپاتلاندى، گۈزىت، ژورنال، رادىئو، تام گېزىتى قاتارلىق قورال لاردىن پايدىلىنىپ ئۇلارنىڭ نەمۇنىلىك ئىش ئىزلىرى كەڭ تەشۋىق قىلىندى. بۇ پائالىيەت پارتىيە ئەزالىرى ۋە ئاممىغا ئىلھام بەردى ۋە ئۇلارنى ئىلگىرى سۈردى. تۈرلۈك خىزمەتلەر ئىلغا سىلجىدى.

1985 - يىلى 6 - ئايدا، ۋىلايەتكوم ئىككى تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى تەشكىللەپ، كونىشەھەرنىڭ سايباغ ۋە يېڭىشەھەرنىڭ يالدۇما يېزىسىغا بېرىپ ئاساسىي قاتلام خىزمەت ئەھۋالىنى ئەستايىدىل، ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈردى. تەجرىبىلەرنى يەكۈنلىدى، مەسىلىلەرنى چىڭلىقتۇردى. يېزىلاردىكى ئاساسىي قاتلام پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ خىزمىتىنى ياخشىلاش ئۈسۈلى ۋە تەلەپلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكومىلارمۇ يېزىلاردىكى ئاساسىي قاتلام پارتكوم ۋە پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىلىرىنىڭ قۇرۇلمىسى، پارتىيە ئەزالىرى ئارىسىدىكى نۇقتىلىق ئائىلە، كەسىپىي ئائىلە، قىيىنچىلىقى بار ئائىلە ۋە باي ئائىلىلەرنى، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ دىنغا ئىشىنىش ئەھۋالى، پارتىيە ئەزالىرى مۇناسىۋەتلىشىدىغان ئائىلىنىڭ ئەھۋالى ۋە كەمبەغەللەرگە يار - يۆلەك بولۇش مەسىلىسى، يېزىلاردىكى ئىتتىپاق ئەزالىرى، ياشلارنىڭ پارتىيەگە كىرىشىنى تەلەپ قىلىش مەسىلىسى قاتارلىق ئەھۋاللارنى تەكشۈرۈپ ئىگىلىدى. (جۇفىڭچېڭ، شى شىن)

[پارتىيەگە يېڭىدىن ئەزا تەرەققى قىلدۇرۇش] ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئىدىيىۋى تونۇشىنى يەنمۇ رۇسلاپ، رەھبەرلىكنى كۈچەيتىپ، 1985 - يىل ئىچىدە، پارتىيە ئەزالىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىكى ئۆتكەندەك « نىسبەت بەلگىلەپ » بېرىدىغان، « كۆرسەتكۈچ چۈشۈرۈپ بېرىدىغان» خاتا قىلمىقلارنى ئەستايىدىل تۈزەتتى، « ئاكتىپ، ئېھتىياتچان بولۇش» ۋە «بىرىسى يېتىلمىسە بىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش » قاتمۇقىدا چىلىق تۈرۈپ، پارتىيە ئەزالىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىكى مۇھىم نۇقتىنى داۋاملىق تۇرغۇزۇپ، ساناقتىن - قاتناش، مالىيە - سودا، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ 1 - سېپىي ۋە زىيالىلار قوشۇنىغا قويغاندىن باشقا، ئومۇمىي پەن بىلىمگە ئىگە بولغان ياش، ئوتتۇرا ياشلىقلارۋە پارتىيە ئەزالىرىنىڭ سانى بىرقەدەر ئاز ئاساسىي قاتلام ئورۇنلىرىدىن پارتىيەگە ئەزا تەرەققىي قىلدۇرۇش خىزمىتىنى ئالاھىدە كۈچەيتتى. ئاساسىي قاتلام پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيەگە ئەزا تەرەققىي قىلدۇرۇش خىزمىتىدە پارتىيە نىزامىنامىسىدىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن، پارتىيەگە كىرىشنى ئىلتىماس قىلغان ئاكتىپلارنى سىنىشتۇرۇپ، رەتكە تۇرغۇزۇپ، نۇقتىلىق تەربىيىلەيدىغان دۇيىشائىلارنى بېكىتتى؛ ئومۇمىيۈزلۈك تەربىيىلەش بىلەن نۇقتىلىق تەربىيىلەشنى، پارتىيە ئىچىدىكى تەربىيە بىلەن پارتىيەسىرتىدىكى تەربىيىنى، يېقىپ تەربىيىلەش بىلەن تارقاق تەربىيىلەشنى ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، سىياسىي پائالىيەت، نەزەرىيە ئۆگىنىش، ئايرىم سۆھبەتلىشىش ۋەھۇشۇر ئادەم بەلگىلەپ يىغىن قىلىش قاتارلىق شەكىللەر ئارقىلىق، ئاكتىپلارنى تەربىيە-

يىلەش، يېتەمشتۇرۇش ۋە كۆز بتمش خىزمەتىنى كۆچەيتتى. پارتىيىگە كىرىش رەسىمىيەتىنى قاتتىق ئىجرا قىلدى. تۆرلۈك ناتوغرا ئىستىللارنى تۈگەتتى ، شۇنىڭ بىلەن يېڭى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىندى.

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە 3167 كىشى يېڭىدىن پارتىيىگە قوبۇل قىلىندى، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت 2556 نەپەر، 80.7 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ ؛ 45 ياشتىن تۆۋەن ـ لىرى 2881 نەپەر، 91 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ ؛ ئالىي، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومىدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 1255، 39.6 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ؛ ھەر خىل كەسىپىي، تېخنىكا خادىملار 1021، 32.2 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ؛ يېڭى پارتىيە ئەزالىرى ئىچىدە زىيالىلارنىڭ نىسبىتىنىڭ، سانىنىڭ كۆپلىكى، ياش، ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ كۆپلىكى 11 ـ نۆۋەتلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىيىغىمىدىن كېيىنكى ھەر قانداق بىر يىلدىكىدىن ئېشىپ كەتتى. (شى شىن)

[«3-پەللەمپەي» قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشى] مەركەزنىڭ ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىنىڭ «3 ـ پەللەمپەي» قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش، پىشقەدەم كادىرلار بىلەن ياش كادىرلارنىڭ نورمال ئالمىشىپ تۇرۇشىنى ياخشى ئىشلەش توغرىسىدىكى يولـ يورۇقنىڭ روھىغا ئەمەل قىلىپ، 1985 ـ يىلى ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك پارتكومىلار ئىدىيىۋى تونۇشنى يەنمۇ ئۆستۈرۈپ، رەھبەرلىكنى كۈچەيتىپ، پىلان ۋە تەدبىرلەرنى تۈزۈپ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىنىڭ زاپاس كادىرلار قوشۇنىنى تەڭشىدى، تولۇقلىدى ۋە كۈچەيتتى. زاپاس كادىرلارنى تاللاش خىزمىتىدە ھەر دەرىجىلىك پارتكومىلار ئەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتمىشكە دىققەت قىلدى. قابىللارنى، ئىقتىدارلىقلارنى تاللاشنىڭ تۈرلۈك يوللىرىنى ئاچتى، ئىزدىنىشكە باتۇر بولدى، ئەمەلىيەتتىن دادىل ئۆتكۈزدى، پارتىيە ئىچى بەـ لەن سىرتىنى، ئاممىنىڭ دېموكراتىك كۆرسىتمىسى بىلەن تەشكىلىنىڭ كۈزىتىشىپ بېكىتمىشىنى ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈپ، سۈپەتكە كاپالەتلىك قىلىش شەرتى ئاستىدا، مەلۇم سانداۋاس كادىر تاللىدى. يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە، ۋىلايەت بويىچە، ناھىيە، يېزا 3 دەرىجىلىك زاپاس كادىردىن 1609 نەپىرى تاللاندى، بۇنىڭدىن 1044 نەپىرى ئاز سانلىق مىللەت، ناھىيە، باشقارمىدىن يۇقىرى دەرىجىلىكلەر 216 نەپەر، تولۇق ئوتتۇرىدىن يۇقىرى مەدەـ نىيەت سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 1362 نەپەر، 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە 3 دەرىجىلىك زاپاس كادىرنىڭ ئىچىدىكى 565 كىشى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىگە كىرگۈزۈلدى. بۇـ نىڭ ئىچىدە ۋىلايەت، ناھىيە دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىگە ئۆستۈرۈلگىنى 45 نەپەر، ۋىلكوم يەنە 3 ياش كادىرنى ئىچكىرىگە ۋەزىپە بىلەن ئۆگىنىپ كېلىشكە ئەۋەتىپ، ئۇـ لارنىڭ ئەزەر دائىرىسىنى ئېچىش، ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇشقا يارىدەم بەردى. (ۋاڭ يۈخۇا ، شى شىن)

[كادىرلارنىڭ مۇنتىزىملاشقان تەربىيىسى] 1985 ـ يىلى قەشقەرۋىلايىتىدە كاـ دىرلارنىڭ مۇنتىزىملاشقان تەربىيىسى ئالغا ئىلگىرىلىدى. ئاساسلىقى تۆۋەندىكى 5 خىزمەت ئىشلەندى: بىرىنچى، يۇقىرىنىڭ ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا ئائىت ھۆججەت تىلىرىنىڭ روھى ئەستاـ يىدىل ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، ئۆزىي تەزىمغا ئالدۇرۇش، تەشكىل كۆرسىتىش، دەرىجىلىك

دەرىجە تەكشۈرۈش، بىرتۈتاش ئىمتىھان ئېلىش، ئەلالىرىنى قوبۇل قىلىش ئۇسۇلىنى قول-لىنىپ، مەركەز ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە مەكتەپلىرىگە ۋە ھەر خىل ئالىي مەكتەپلەرگە 338 نەپەر ئوقۇغۇچى ئەۋەتىپ بېرىلدى. بۇ نىسبەت ئىچىدە 243 نەپىرى ئازسانلىق مىللەت، 71.8 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ. ئىككىنچى، ۋىلكوم پارتىيە مەكتىپى 1984- يىلى قوبۇل قىلىنغان كادىرلار نىسبىتى مەدەنىيەت تولۇقلاش ئوتتۇرا تېخنىكوم سىنىپىنى ياخشى باشقۇرۇش بىلەن بىر چاغدا، تىل سىنىپىدىن 2 نى، كادىرلارنى تەربىيىلەش سىنىپىدىن 2 نى ئاچتى. جەمئىي124 نەپەر ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدى. بۇ نىسبەت ئىچىدە 63 نەپىرى ئازسانلىق مىللەت، 50.8 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ. قەشقەر شەھىرى ۋە كونىشەھەر ناھىيىلىك پارتكوم پارتىيە مەكتەپلىرى ئازسانلىق مىللەت كادىرلار نىسبىتى مەدەنىيەت تولۇقلاش ئوتتۇرا تېخنىكوم سىنىپىدىن 1 دىن ئېچىپ، جەمئىي78 نەپەر ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلدى. ئۇچىنچى، مەركەز-لىك كادىرلارنى تەربىيىلەشنى مۇنتىزىملاشتۇرۇش توغرىسىدىكى قارارىغا ۋە ۋىلكوم تۈز-گەن « قەشقەر ۋىلايىتىنىك 1990 ــ 1984 ــ يىللارغىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە كادىرلارنى تەربىيىلەش پىلانىنىك مۇھىم نۇقتىلىرى » غا ئاساسەن، ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ، ناھىيە، شەھەر ۋە بۆلۈستە قاراشلىق قىسمەن ئورۇنلاردا ئايرىم-ئايرىم ھالدا كادىرلارنى تەربىيىلەشنىك پىلانى ۋە تەدبىرلىرى تۈزۈلدى. ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكوملاردا كادىرلارنى تەربىيىلەش ئىشخانىسى قۇرۇلدى. 19 مەخسۇس كادىر سەپلەندى، ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق بەزى ئورۇنلار،ۋە كادىرلارنى تەربىيىلەش خىزمىتىگە مەخسۇس ئادەم ئاجرىتىپ مەسئۇل قىلدى. يۇقىرىدىن تارتىپ تۆۋەنگە قەدەر كادىرلارنى تەربىيىلەش خىزمىتىگە رەھبەرلىك قىلىش سىستېمىسى ۋە ئىش بېجىرىش ئاپپاراتلىرى ئاساسەن شەكىللەندى. تۆتىنچى، ۋىلايەتلىك، ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكوم پارتىيە مەكتەپلىرىنىك قۇرۇلۇشى كۈچەيتىلدى. 1985 ــ يىلى ئاپتونوم رايون قەشقەر ۋىلايەتلىك پارتىيە مەكتىپىنىك كەسىپىي خىزمەتچىلەر نىسبىتىنى 1984 ــ يىلدىكىدىن %10 كۆپەيتىپ بەردى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمى ۋىلكوم پارتىيە مەكتىپىگە ۋە يەكەن ناھىيىلىك پارتكوم پارتىيە مەكتىپىگە ئېلىپكىتىر لەشكەن ئوقۇتۇشقا يار-يۆلەك بولۇش ئۈچۈن100مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ بەردى.ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك مالىيە ئىدارىلىرىمۇ پارتىيە مەكتەپلىرىنىك ئاساسىي قۇرۇلۇشى ئۈچۈن مەخسۇس پۇل ئاجرىتىپ مۇنتىزىملاشقان مەكتەپ باشقۇرۇش شارائىتىنى ياخشىلىدى. ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنىنىڭ كۆچىنى تولۇقلاش ۋە كۆچەيتىش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك پارتىيە مەكتەپلىرى 16 ئوقۇتقۇچى يۆتكەپ كەلدى. بۇ نىسبەت ئىچىدە ئالىي تېخنىكومدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 12 نەپەر، بىلىم ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئالىي مەكتەپلەرگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلگىنى 11 نەپەر. بەشىنچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت بىلىملىرىنى توقۇلاشنى ۋە ئىمتىھان ئېلىشتىن ئىلگىرىكى مەركەزلىك كونسۇلتاتسىيىسىگە ئەھمىيەت بېرىلدى. ۋىلايەت بويىچە ھەر خىل ئالىي مەكتەپلەرگە ئىمتىھان بېرىپ قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلار نىسبىتى ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا يىللاردىكىدىن يۇقىرى بولدى، ئىشچى ــ خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت بىلىم سەۋىيىتى يەنمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. (كۆك قوشى، شى شىن)

[پىشقەدەم كادىرلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش خىزمىتى ياخشى ئىشلەندى]

قەشقەر ۋىلايىتىدە 1982 ــ يىلدىن 1985 ــ يىلغىچە ئارام ئېلىشقا چىقىش رەسمىيىتىنى بە-

جىرگەن پىشقەدەم كادىرلار جەمئىي1120 نەپەر، كۆڭلى ياققان يەرلەرگە ئورۇنلاشتۇرۇلغىنى 252 نەپەر، ئۆز جايىدا ئورۇنلاشتۇرۇلغىنى 862 نەپەر، 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە 121 نەپەر پىشقەدەم كادىر ئارام ئېلىشقا چىقىش رەسمىيىتىنى ئۆتمىدى، بۇنىڭ ئىچىدە ناھىيە، باشقارما دەرىجىلىكلەردىن يۇقىرىلىرى 18 نەپەر، ۋىلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك پارتكوم-لارنىڭ پىشقەدەم كادىرلار خىزمىتى تارماقلىرى مەركەزنىڭ پىشقەدەم كادىرلارنىڭ « ئا - ساسلىق سىياسىي تەمىناتى ئۆزگەرمەيدۇ، تۇرمۇش تەمىناتى سەل يۇقىرى بولىدۇ » دېگەن سىياسەتنى داۋاملىق ئىجرا قىلىپ، پىشقەدەم كادىرلارنى تەشكىللەپ ئۆگىنىشكە قاتناشتۇرۇش، سىياسىي پائالىيەت، مەدەنىيەت كۆڭۈل ئېچىش ۋە تۇرارجايىنى ھەل قىلىش قاتارلىق ئۇقتىملىق مەسىلىلەرنى چۆرىدەپ ھالدا، تۇرلۈك خىزمەتلەرنى قانات يايدۇردى.

پىشقەدەم كادىرلارنىڭ ئۆگىنىش تۈزۈملىرىنى تۈرغۇزدى ۋە مۇكەممەللەشتۈردى. ۋىلايەت ۋە ناھىيىنىڭ مۇھىم يىغىنلىرىغا، سىياسىي پائالىيەتلىرىگە پىشقەدەم كادىرلار تەكلىپ قىلىنىدى. كۆپ ناھىيە، (شەھەر) لەرنىڭ پىشقەدەم كادىرلار ئۆچۈن گېزىت-ژورنالغا مۇشتەرى بولدى. ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلارنىڭ كۆپ قىسمى پىشقەدەم كادىرلارنىڭ ھەپتىدە بىرنەچچە كۈن ئۆگىنىش تۈزۈمىنى تۈزدى، كونا كادىرلار ئالاقىدار ھۆججەت ۋەماتېرىيالىرىنى ۋاقتىدا ئوقۇيالايدىغان بولدى، ھەر قايسى ئورۇنلار پىشقەدەم كادىرلارنى ئۆيۈش-تۈرۈپ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا قاتناشتۇردى، بەزى پىشقەدەم يولداشلار تەسلى خىز-مەت قىلغان ئورۇنلىرىنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئىشخانىسىنىڭ كونكرېت خىزمەتلىرىنى ئۈستىگە ئالدى، ئۇلار ھەم بىر قېتىملىق ماركسىزم - لېنىنىزملىق تەربىيىگە ئىگە بولدى ھەم ئۆزىنىڭ ئاكتىپ رولىنى جارى قىلدۇردى.

پىشقەدەم كادىرلارنىڭ تۇرار جاي قۇرۇلۇشى تۈتۈلدى. 1985-يىلى ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ بىرمىليون يۇەندىن ئارتۇق مەبلەغ سېلىپ، شۇ جايدا ئورۇنلاشقان ئارام ئېلىشقا چىققان كادىرلار ئۈچۈن تۇرار جاي سېلىپ بەردى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر ئائىلە 300 كۋادرات مېتردىن يەر ئىگە للىدى. قۇرۇلۇش كۆلىمى 70 كۋادرات مېتردىن ئارتۇق. يىلنىڭ ئاخىرىدا 146 ئائىلە يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىردى.

پىشقەدەم كادىرلارنى مول مەزمۇنلۇق، كۆپ خىل مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەت-لىرىگە ئۇيۇشتۇردۇق. يەكەن، پوسكام قاتارلىق 7 ناھىيە ۋە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراش-لىق ئورۇنلاردىكى پىشقەدەم كادىرلار مەركەزلەشكەن ئورۇنلاردا پىشقەدەم كادىرلار پائالىيەت ئۆيلىرى قۇرۇلدى. 1985 - يىلى چاغان تەرىپىدە ۋىلكومنىڭ پىشقەدەم كادىرلار خىزمەتى ئىدارىسى ۋىلكوم ۋە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلاردىكى ئارام ئېلىشقا چىققان 300 نەچچە كادىرنىڭ قاتنىشىشى بىلەن باھار بايرىمىنى قارشى ئېلىش پائالىيىتى ئۆتكۈزدى. دۆلەت بايرىمىنىڭ تەرىپىدە يەنە پىشقەدەم كادىرلارغا چاي بېرىپ سۆھبەتلەشتى. يەنە پىشقەدەم كادىرلارنى بېلىق تۇتۇش، شاھمات مۇسابىقىسى قاتارلىقلارغا تەشكىللىدى.

1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە ئارام ئېلىشقا چىققان 92 نەپەر پىشقەدەم گادىر 6 تۇرکۈمگە بۆلۈنۈپ ئىچكىرىگە بېرىپ ئارام ئېلىپ داۋالاندى. ۋىلكومنىڭ پىشقەدەم كادىر-

ئىنتىزام تەكشۈرۈش خىزمىتى

[ئىنتىزام تەكشۈرۈش خىزمىتى توغرىسىدا بايان] 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە ئىنتىزام تەكشۈرۈش سىستېمىلىرى ئاساسىي جەھەتتىن شەكىللەندى. يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە 258 كادىر سەپلەپ بېرىلدى. يەنە قوشۇمچە ئىنتىزام تەكشۈرۈش كادىرىدىن 63 كىشى بار. ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ئىنتىزام تەكشۈرۈش كادىرى 2 نەپەر، ۋىلايەت بويىچە 125 يېزا - بازارلىق پارتكوملاردا مەخسۇس ئىنتىزام تەكشۈرۈش كادىرى قويۇلدى. بۇ يېزا بازارلىق پارتكوملار نىڭ 78 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

1985 - يىلى، ھەر دەرىجىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتلىرى پارتىيە ئىستىلىنىڭ تۈپتىن ياخشىلىنىشىنى تېز ئەملگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، نۆرمۇن خىزمەت تەلەپلىرى ئىشلىدى.

1. پارتكوملارغا يارەملىشىپ، پارتىيىنى ئومۇميۈزلۈك تەرتىپكە سېلىشنى ياخشى يولغا قويدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا ھەر دەرىجىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتلىرى پارتكومغا يارەملىشىپ، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئۆگىنىش كۈرسى، نۆۋەت بىلەن تەربىيىلەش كۈرسىدىن جەمئىي 233 قارار ئاچتى. 15117 نەپەر پارتىيە ئەزاسى نۆۋەت بىلەن تەربىيىلەندى. بۇ نۆۋەت بىلەن تەربىيىلەشكە قاتنىشىشقا تېگىشلىك پارتىيە ئەزالىرى ئومۇمىي سانىنىڭ 99.6 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ۋىلايەت تىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىدىن يۇقىرىغا، يېڭسار، تاشقورغان ناھىيىلىرىنىڭ داۋامىدىكى ھەيئەتلىرىنىڭ سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈشىگە ئادەم ئەۋەتىپ قاتناشتۇردى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا ئىنتىزام تەكشۈرۈش كەسىپىخىزمىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، «بىر تەرەپتىن تەرتىپكە سېلىش، بىر تەرەپتىن تۈزىتىش» قائىدىسىنى ئىزچىللاشتۇرۇلدى. ۋىلايىتىمىزدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان ھوقۇقتىن پايدىلىنىپ شەخسىي مەنپەئىتىنى كۆزلەش ۋەقەلىرى دەرىجىدىكى تۆرىچىلىك قاتارلىق ناتوغرا ئىستىللارنى تۈزىتىش ئۈچۈن «3قوبۇل قىلىش، 3ئۆزگەرتىش» داۋامىدىكى ناتوغرا ئىستىللارنى تۈزىتىش توغرىسىدىكى دەسلەپكى پىكىر» تارقىتىلدى. كادىر ئاجرىتىلىپ، مەكتەپ، يوپۇرغا، تاشقورغان، قاغىلىق، پوسكام، كونىشەھەر قاتارلىق ناھىيىلەرگە ۋەقەلەر شەھەرنىگە ئەۋەتىلىپ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنى

دىرلار خىزمەت ئىدارىسى شىنجاڭنىڭ بىر قىسىم ناھىيە، شەھەرلىرىدىن ئېكسكۇرسىيە، سايا‌ھەتكە كەلگەن ئارام ئېلىشقا چىققان ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىدىن 84 كىشىنى كۈتۈۋالدى. يەنە ئالاقىدار تارماقلار بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ناھىيىلىك پىشقەدەم كادىرلار خىزمەت ئىدارىسى ئۈچۈن پىشقەدەم كادىرلارغا خىزمەت قىلىدىغان 10 ئاپتوموبىل سېتىۋېلىنىپ، پىشقەدەم كادىرلارنىڭ ماشىنا ئىشلىتىشى قېيىن بولۇش قېيىنچىلىقىنى يەنىمۇ ھەل قىلىندى. (چۇشۇجەن، شى شىن)

ئۆتكۈزۈۋېلىش خىزمىتى تۈتۈلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ چوڭقۇر قانات يايدۇرۇلۇشى ئىلگىرى سۈرۈلدى .

2. يېڭى ناتوغرا ئىستىللار قاتتىق چەكلەندى. 1985 - يىلى. ئەنزە تۈرغۈزۈلۈپ بىر تەرەپ قىلىنغان ئەنزە 69 بولۇپ، خۇلاسە چىقىرىلغىنى 36،52.1 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ. چارە كۆرۈلگىنى 20 كىشى، بۇ نىڭ ئىچىدە پارتىيىدىن قوغلاپ چىقىرىلغىنى 1 كىشى، پارتىيىدە قالدۇرۇلۇپ سىناپ كۆرۈلگىنى 5 كىشى، پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلانغىنى 2 كىشى، كونكرېتلاشتۇرغاندا : (1) پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدىكىلەرنىڭ سوتدىكە رچىلىك قىلىغان، كارخانا ئاچقانلىق مەسىلىسى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىندى. سوتدىكەرچىلىك قىلغان، كارخانا ئاچقان پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورگان كادىرلىرىدىن 13 كىشى ، پارتىيە ، ھۆكۈمەت كادىرلىرىدىن 13 كىشى تەپپىر چىقىلدى. «شىركەت»كە باشلىق، پەخرىي باشلىق، دىرېكتۇر بولغانلارنىڭ ھەممىسى ۋەزىپىسىدىن ئىستىپا بەردى. سەرمايە قوشۇپ پايدا بۆلۈشمەكچى بولغانلار سەرمايىسىنى قايتۇرۇۋالدى يا كى دۆلەتنىڭ بانكا ئۆسۈمى سەۋىيىسىگە چۈشۈردى. (2) مالىيە ئىنتىزامىغا خىلاپلىق قىلىپ كەلگەن - كەلمەس كېيىم - كېچەك تارقاتقانلىق مەسىلىسى بىر تەرەپ قىلىندى. ۋىلايەت بويىچە 80 ئورۇن 313 مىلك300 يۈەن34پۈتۈك قىممەتلىدىكى 4986 يۈرۈش كېيىم - كېچەك تەكشۈرۈپ تارقاتقان ، 79 ئورۇننىڭ مەسىلىسى بىر تەرەپ قىلىندى.222 مىلك 179 يۈەن 70 پۈتۈك يىغىۋېلىندى . (3) دۆلەتنىڭ مال باھا سىياسىتىگە خىلاپلىق قىلىپ ، باھانى كەلگەن - كەلمەس ئۆستۈرگەنلىك مەسىلىسى بىر تەرەپ قىلىندى. مۇنداق ئورۇندىن155ى تەپىلدى. ئۇلارنىڭ مال باھاسىنى ئۆستۈرۈشتىن ئالغان پايدىسى 149 مىلك 828 يۈەن91 پۈتۈك. 74 مىلك704يۈەن 31پۈتۈك قانۇنسىز پايدىسى يىغىۋېلىندى. (4) ھەر خىل ناملار بىلەن مۇكاپات تارقاتقانلىق مەسىلىسى بىر تەرەپ قىلىندى . 31 ئورۇن 624 مىلك يۈەن مۇكاپات تارقاتقان. 29 ئورۇننىڭ مەسىلىسى بىر تەرەپ قىلىنىپ 9674 يۈەن قايتۇرۇۋېلىندى. مۇكاپات بېجى تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك ئورۇن 25 بولۇپ، 738 مىلك 676 يۈەن 60 پۈتۈك باج تولۇقلاپ تاپشۇرۇلدى. (5) ماددىي نەرسىلەرنى كەلگەن-كەلمەس تارقاتقانلىق مەسىلىسى بىر تەرەپ قىلىندى.12 ئورۇن 12 مىلك 882 يۈەن 95 پۈتۈك ماددىي نەرسە تارقاتقان بولۇپ، 9 ئورۇننىڭ مەسىلىسى بىر تەرەپ قىلىنىپ ، 6879 يۈەن 74 پۈتۈك تۆتۈۋېلىندى. 35 ئورۇن تارقاتقان ھەر خىل قوشۇمچە ياردەم پۇل 54 مىلك354يۈەن 80 پۈتۈك بولۇپ، 14 ئورۇننىڭ مەسىلىسى بىر تەرەپ قىلىنىپ، 15 مىلك 219 يۈەن 81 پۈتۈك تۆتۈۋېلىندى. 36 ئورۇندا خالىغانچە ماتاش ئۆستۈرۈلگەن، دەرىجە ئۆستۈرۈلگەن كىشى 853 بولۇپ، يىلنىڭ ئاخىرىدا ھەممىسى تۈزىتىلدى . (6) ئومۇمنىڭ پۇلىنى بۇزۇپ- چاچىدىغان ، مېھمان چاقىرىپ، سوۋغا تەقدىم قىلىدىغان مەسىلىلەر بىر تەرەپ قىلىندى. 56 ئورۇن جەمئىي14 مىلك 455 يۈەن 2 پۈتۈك چىقىم قىلغان. ۋىلايەتلىك 1- قاتناش شىركىتى، ۋىلايەتلىك ماشىنا زاپچاسلىرى شىركىتى، ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى ، ۋىلايەتلىك دورا شىركىتىدىن ئىبارەت نۆقتىلىق 4 ئورۇن 3 مىلك 683 يۈەن 82 پۈتۈك قايتۇرۇۋالدى . (7) ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئومۇمنىڭ پۇلىنى قەرز ئېلىپ ئۆزاقىچە قايتۇرمىغانلىق مەسىلىسى رەتكە سېلىنىدى. ۋىلايەت بويىچە قەرز ئالغان ئىشچى خىزمەتچىلەر 2442 بولۇپ، قەرز سوممىسى 857 مىلك 866 يۈەن 22 پۈتۈك، يىلنىڭ ئاخىر

ردا يەشۇپلىنغىنى227مىلياۇ677 يۈەن 31 پۈلۈك. قەرز قايتۇرۇش پىلانىنى تۈزگەنى 1171 ئادەم (8) ۋىلايەتلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى يېڭى ناتوغرا ئىستىللارنى تۈزەتمىشتە، نۇقتىلىق هالدا 4 ئورۇنلۇق مەسلىسىنى بىر تەرەپ قىلدى : بىرسى، قەشقەر شەهەرلىك مېتال بويۇملار شىركىتى هەر خىل ناملار بىلەن كەلسە ـ كەلمەس مۇكاپات پۇلى، ماددىي مال تارقىتىپ، جەمئىي 14 مىليارد 193 يۈەن 43 پۈلۈك چىقىم قىلغان. تاۋار باهاسىنى خالىغانچە تۆۋەنلىتىپ، دۆلەتكە 1058 يۈەن 66 پۈلۈك زىيان سالغان. 1985ـيىلى چاغاندا62ئىشچى ـ خىزمەتچىگە 2710 يۈەن پاراۋانلىق پۇلىنى تەقسىم قىلىپ بەرگەن. قەشقەر شەهەرلىك مېتال بويۇملار شىركىتىنىڭ ئاساسلىق مەسئۇلىيىتى بار دىرېكتورى چۈجياۋۇغا پۇلنى تۆلىتىش ۋە جىرىمانە قويۇش بىلەن بىللە، ۋىلايەت بويىچە مەلۇم قىلمىنىپ تەنقىت قىلمىندى. ئىككىنچىسى، خەلق ئىشلار باشقارمىسى جەنۇبىي شىنجاڭ ئۇچاستىكىسى بويىچە كەمبەغەللەرگە يارـيۆلەك بولۇشنى سېلىشتۇرۇپ باهالاش ئۆلچىكىنى كۆتۈۋالغاندا ئومۇمىنىڭ پۇلىدىن 7380 يۈەن 80 پۈلۈك خەجلەپ چوڭ يەپ،چوڭ ئىچكەنلىك مەسىلىسى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلمندى. بۇنىڭ ئىچىدە، سوۋغات ئۈچۈنلا 565 يۈەن 64 پۈلۈك چىقىم قىلغان. چوڭ يەپ، چوڭ ئىچىشكە قاتناشقان كادىرلاردىن كۆپ يەپ، كۆپ ئىچكەن نەرسىلەرنىڭ پۇلى تۆتۈپ قىلىنغاندىن باشقا ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش تارقىتىلىپ تەنقىت قىلمندى. ئۇچىنچىسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىشنى ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۆمىكى خىزمەتلەرنى ئۆتكۈزۈۋېلىش مەزگىلىدە، كۆپ يەپ،كۆپ ئىچىپ ، ئومۇمىنىڭ پۇلىدىن 8344 يۈەن 71 پۈلۈك خەجلىگەنلىك مەسىلىسى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلمندى . كۆپ يەپ كۆپ ئىچكەن نەرسىلەرنىڭ پۇلى قايتۇرۇۋېلىنغاندىن باشقا ۋىلايەتكە ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش تارقىتىلىپ تەنقىت قىلمندى. ئۆتەنچىسى ، يوپۇرغا ناهىيىسىدىكى رەهبەرى كادىرلار باشلامچىلىق قىلىپ يېزىدىن ئەرزان باهادا ياغاچ سېتىۋالغانلىق مەسىلىسى بىر تەرەپ قىلمندى . ناهىيە بويىچە 168 كادىر يېزىلاردىن ئەرزان باهادا 714 دانە ياغاچ سېتىۋالغان . بۇ جەريانىدا 5106 يۈەن ئاز پۇل تۆلەگەن، ئەسلى باهاسىنىڭ 39 پىرسەنتى بويىچە تولوقلاپ جەمئىي4983 يۈەن پۇل تۆلىتىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە، ناهىيىنىڭ 5 دائىمى هەيئىتى500 يۈەندىن ئارتۇق پۇل تۆلىدى .

3. تېپىك مەسىلىلارنى تەدبىقلاپ پارتىيەنىڭ، پارتىيە ئىنتىزامى توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بېرىلدى. پوسكام، يوپۇرغا، مارالبېشى، قاغىلىق، مەكىت، يېڭىسار، كونا شەهەر، تاشقورغان ۋە قەشقەر شەهىرى پارتىيە ئىستىلىنى چوڭ تەكشۈرۈش ئاساسىدا، ئىشچار كوللىكتىپ ۋە ئىلغار شەخسلەرنى تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى ئېچىپ، پارتىيە ئىستىلىنى تۈزۈشتا ياخشى بولغان 261 ئىلغار كوللىكتىپ، 1557 نەپەر ئىلغار شەخسى تەقدىرلەندى.8ـئاينىڭ 21ـكۈنىدىن 23ـكۈنىگىچە ۋىلايەتلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى پارتىيە ئىستىلىنى رۇسلاش تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش يىغىنى چاقىردى، يىغىنغا 12 ۋەكىل پارتىيە ئىستىلىنى تۈزۈشتىكى ئىلغار ئىش ئىزلىرىنى ۋە تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇردى.

4. ئىنتىزامغا خىلاپ ئەزالار ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ بىرتەرەپ قىلمندى. 1985ـيىلى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ هوقۇقىنى پايدىلىنىپ شەخسى مەنپەئەتىنى كۆزلىگەن، پارتىيە ۋەدۆلەتنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ئاشكارىلاپ قويغان، ساختىپەزلىك قىلىپ نام مەنپەئەتكە ئېرىشىۋالغان، مالىيە ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلىپ، كۆپ يەپ،كۆپ ئىگەللىگەن، مېهمان چاقىرىپ،

پارتىيە ئىستىلىنىڭ تۈپتىن ياخشىلىنىشىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشايلى

ئىمىن توختى

پارتىيە ئىستىلى ئىنتايىن مۇھىم مەسىلە، پارتىيە ئىستىلىنىڭ ياخشى ياماندىن بولۇشى، كىشىلەرنىڭ رايىغا، ئىنقىلاب ۋە قۇرۇلۇش ئىشلىرىنىڭ ۋۇجۇتقا چىقىشى، مەغلۇپ بولۇشىغا، پارتىيىنىڭ ھايات-ماماتىغا مۇناسىۋەتلىك، پارتىيەمىز تارىخىدىن بۇيان پارتىيىنىڭ ئىستىلى قۇرۇلۇشىغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ كەلدى. پارتىيىنىڭ 12-قۇرۇلتىيىدا، 5 يىل ئىچىدە پارتىيىنىڭ ئىستىلىنى تۈپتىن ياخشىلاشنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت كۆرەش نىشانىنى ئوتتۇرىغا قويۇلدى. ھازىر بۇ نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا بەلگىلەنگەن ۋاقىتقا ئاران بىر يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت قالدى، ھالبۇكى قەشقەر ۋىلايىتىمىزنىڭ پارتىيە ئىستىلىنىڭھازىرقى ھالىتىنى ئالساق، تۈپتىن ياخشىلىنىش بىلەن بولغان پەرقى ناھايىتى چوڭ، بىزپارتىيە ئىستىلىنى رۇسلاشنىڭ تەخىرسىزلىكىنى تونۇۋېلىشىمىز لازىم. ھەر بىر پارتىيە ئەزاسى كۈچلۈك پارتىيەۋىلىك ۋەيۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن پارتىيە ئىستىلىنى تۈپتىن ياخشىلاش ئۈچۈن تىرىشىشى كېرەك.

سوۋۇغا تەقدىم قىلغان، كەلىكە لەمىس پۇل ۋە ماددىي نەرسىلەرنى مۇكاپاتقىلىپ تارقاتقان، خىيانەتچىلىك، ئوغرىلۇق، ھايانكەشلىك قاتارلىق ئىنتىزامغا خىلاپ ئەنزىلىرىدىن 117سى تاپشۇرۇۋېلىنىپ، 94ى بىر تەرەپ قىلىنىپ بولدى، خۇلاسە قىلىنىش نىسبىتى 80پىرسەنتكە يەتتى، پارتىيە ئىنتىزامى بويىچە چارە كۆرۈلگەنلەر 69كىشى، بۇنىڭدىن ناھىيە، باشقارما دەرىجىلىكلەر 2 كىشى، بۆلۈم، يېزا دەرىجىلىكلەر 8 كىشى، ئاددىيئەزالار 31 كىشى، ئاددىيئەزالىرى ئەزالىرى 28 كىشى. بۇنىڭ ئىچىدىكىپارتىيەدىن چىقىرىلغىنى 16كىشى، پارتىيىدە قالدۇرۇپ سىناپ كۆرۈلىدىغىنى 13 كىشى. پارتىيە ئىچىدىكىۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلانغىنى 4كىشى، «3قوبۇل قىلىش، 3 ئۆزگەرتىش»دە مەسىلىسى بار210 كىشىمۇ ئېنىقلاندى، بۇنىڭ ئىچىدىن ئېنىقلاپ چىقىرىۋېتىش چارىسى كۆرۈلگىنى 143كىشى، چىقىرۋېتىلگىنى93كىشى.

5. ئېغىر ئىقتىسادى جىنايى ھەرىكەتلەرگە قاتتىق زەربە بېرىلدى. ۋىلايەت بويىچە تۇرغۇزۇلغان ئەنزە 101 بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە چوڭ ئەنزە 16، خۇلاسە قىلىنغىنى 84، بۇنىڭ ئىچىدە چوڭ ئەنزە 12؛ خۇلاسە قىلىش نىسبىتى 83پىرسەنتكە يەتتى. چوڭ ئەنزىنى خۇلاسە قىلىش نىسبىتى 75پىرسەنتكە يەتتى، ھەرخىل چارە كۆرۈلگەنلەر 95كىشى، جىنايى ئىشلار چارىسى كۆرۈلگەنلەر 25كىشى؛ پارتىيە ئىنتىزامى چارىسى كۆرۈلگەنلەر 10كىشى بۇنىڭ ئىچىدە پارتىيىدىن چىقىرىلغانلار 14 كىشى؛ مەمۇرى چارە كۆرۈلگەنلەر54كىشى. بۇنىڭ ئىچىدە خىزمەتتىن قوغلانغانلار 43كىشى، قاماققۇزۇپلىنىغانلار ھارام پۇل25مىڭ700 يۈەن. (نېيۇ گورەن)

ئاۋۋال، پارتىيە ئىستىلىنى تۈپتىن ياخشىلاش ئىشەنچىنى تۈرغۇزۇشىمىز كېرەك. بۇ نىلى ئۈچۈن قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ پارتىيە ئىستىلىنىڭ ھازىرقى ھالىتىگە قارىتا توغرا بىر مۆلچەر بولۇشى لازىم. تونۇش، ئىدىيە بىرلىكىگە كەلسىلا ناتوغرا ئىستىللارنى بىر نىيەت بىر مەقسەتتە تۈزەتكىلى بولىدۇ. بىز پارتىيە ئىستىلىنى تۇبېكتىپ ھالدا، تەرەققىيات نوقتىسىنەزىرى بىلەن ۋە ماھىيەتلىك ھالدا كۆزىتىدىغانلا بولساق، كۆرىۋالماق قىيىن ئەمەسكى، مەركەزنىڭ يولىيورۇقىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ۋە ئاپتونوم رايونىۋاق پارتكومىنىڭ تۇغرا رەھبەرلىكىدە ۋىلايەتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋە ئىنتىزام تەكشۈرۈش تارماقلىرى پارتىيە ئىستىلىنىڭ ياخشىلىنىشى ئۈچۈن نۇرغۇن خىزمەتلەرنى ئىشلىدى. 1984- يىلدىن باشلاپ ئىككى يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت ئىچىدە، ۋىلايەت، ناھىيە، يېزىلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئومۇمىيۈزلۈك ئېلىپ بېرىلدى، پارتىيەئىچىدىكى، پارتىيە ئىستىلى توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بېرىلدى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا، كادىرلارنىڭ سوغدىگەرچىلىك قىلىغان، كارخانا ئاچقان، مۇكاپات كېيىم-كېچەك لەرنى كەلسە-كەلمەس تارقاتقان، باھانى كەلسە-كەلمەس ئۆستۈرگەنلىكى قاتارلىق يېڭى ناتوغرا ئىستىللار قاتتىق چەكلەندى، «3قوبۇل قىلىش، 3ئۆزگەرتىش» دەھوقۇقىتىن پايدىلىنىپ ئۆز نەپسىنى كۆزلىگەنلىك ۋە باشقا ناتوغرا ئىستىللار تەكشۈرۈلدى ۋە تۈزۈتىلدى؛ ئىقتىسادىي ساھەدىكى جىنايى ھەرىكەتلەرگە قاتتىق زەربە بېرىش كۆرسىتىلدى؛ ۋاملىق قانات يايدۇرۇلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتىن ئىلگىرى كادىرلارنىڭ ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلىپ ئۆي سالغانلىق ۋە دەل-دەرمەخىلەرنى كەلسە-كەلمەس كېسىۋالغانلىق تەۋر شامىلى قاتتىق توسۇلغانىدى، بۇ بىر قاتار خىزمەتلەر ئارقىلىق پارتىيە ئىستىلىنىڭ ئۆزگىرىشكە ياخشىلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى، پارتىيە بىلەن ئاممىنىڭ مۇناسىۋىتى يەنمۇ قويۇقلاشتى، پارتىيىنىڭ ئىناۋىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. پارتىيە ئىستىلى ياخشىلىنىپ، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئالغا سىلجىتىلدى. يېقىنقى 2 يىلدىن بۇيان، ۋىلايىتىمىزدە يېزا ئىگىلىكىدىن ئۆدا مول ھوسۇل ئېلىندى، سانائەت مۇقىم ھالدا ئېشىپ باردى. خەلق تۇرمۇشى ئۆزگىرىشكە ياخشىلاندى. بازارلار ئاۋاتلاشتى، ھەممە يەردە گۈللەپ-ياشناش مەنزىرىسى بارلىققا كەلدى. مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا يېڭى نەتىجىلەر قولغا كەلدى، بولۇپمۇ مىللىلەتلەر ئىتىپاقلىقىنىڭ چوڭ ياخشى ۋەزىيىتى ئۆزگىرىشكە تەرەققىي قىلدى ھەمدە يېڭى سىنىقلارغا بەرداشلىق بەردى. بۇلارنىڭ ھەممىسى پارتىيە ئىستىلىمىزنىڭ ئاساسىي ئىقتىسادىنىڭ ياخشىلىقىنى ھەمدە ئۆزگىرىشكە ياخشىلىنىش تەرەپكە قاراپ داۋاملىق راۋاجلىنىۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋە كەڭ پارتىيە ئەزالىرى ئەستايىدىل تەرىشىدىغانلا بولساق، بۇيىل ۋىلايەت بويىچە پارتىيە ئىستىلىنى روشەن ھالدا ياخشىلاش ۋەزىپىسىنى چوقۇم ئورۇنلىغىلى بولىدۇ ھەمدە ۋىلايىتىمىزنىڭ پارتىيە ئىستىلىنى تۈپتىن ياخشىلاشنى تېز ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ.

ئىككىنچىدىن، پارتىيە ئىستىلى رۇس بولماسلىقنىڭ ۋە تۈپتىن ياخشىلانماسلىقنىڭ سەۋەبىنى تەھلىل قىلىپ كېسەلگە قاراپ دورا بېرىشىمىز، ئۇنۇملۇك ئۇسۇل ۋە تەدبىرلەرنى قوللىنىپ پارتىيە ئىستىلىنى رۇسلاشتۇرۇشىمىز لازىم. ۋىلايىتىمىزنىڭ پارتىيە ئىستىلى ناھايىتى ئوڭدەرىجىدە ياخشىلانغان بولسىمۇ، سەگەكلىك بىلەن كۆرۈشىمىز كېرەككى، پارتىيە ئىستى

تەلىمنىڭ ياخشىلىنىشى ئانچە كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس، تۈپتىن ياخشىلىنىش بىلەن بولغان پەر-
قى ناھايىتى چوڭ. ھازىر پارتىيە ئىستىلى جەھەتتە ئۇرغۇن مەسىلىلەرمەۋجۇت، بەزىلىرى
خېلى ئېغىر، بىرسى، ئېغىر دەرىجىدىكى تۈرىچىلىك مەۋجۇت. ئاز سانلىدىكى رەھبىرى كادىر-
لار ئەمەلدارلىقىلا قىلىدۇ، ئىش قىلمايدۇ، خەلقنىڭ «چاكار»ى بولمايدۇ، بەلكى خەلقنىڭ
«لويى»سى بولىدۇ؛ ئورگانلاردىكى «يامۇل» ئىستىلى يەنىلا ئېغىر، ئىشكىتىن كىرمەك قىيىن،
دىدارىنى كۆرمەك قىيىن، ئىشنى بېجىرمەك قىيىن! خىزمەتكە چۆكمەيدۇ، ئادەم ئىشتىن، كۆپ «ھۆ-
جەتلەر تاغدەك، يىغىنلار دېگىزدەك»، ئۇنۇم تۆۋەن بولۇش ئەھۋالى يەنىلا بىرقەدەر ئېغىر.
ئىككىنچىسى، سىياسىي جەھەتتىكى لىبېرالىزملىق مەۋجۇت. بەزى ئادەملەر مەركەزنىڭ ۋە
يۇقىرىنىڭ يولىيورۇق، قارارلىرىنى ئەستايىدىل ئىجرا قىلمايدۇ، ھەتتا ئالدىدا ھەدەپ
ئارقىدا خىلاپلىق قىلىدۇ. ھەرقايسىسى ئۆزىگە ئېھتىياجلىقلىرىنى قوبۇل قىلىدۇ. بۇيرۇق بار
تۇرسىمۇ ئىجرا قىلمايدۇ. مەنپىي قىلىنغان تورسىمۇ توسمايدۇ؛ بەزىلىرى پارتىيەنىڭ ئىچى-
گە ئائىت ئىشلارنى ھەممە يەردە سۆز-چۆچەك قىلىدۇ. ھەتتا مەخپى مەسىلىلەرنىمۇھەممە
يەرگە تارقىتىدۇ. كوچا پاراڭلىرىغا ئامراق، ئىش تېپىپ تۇرىدۇ، ئىتتىپاقلىققا تەسىر
يەتكۈزىدۇ؛ بەزىلەر پارتىيە ئىچىدىكى تەنقىتنى ئەستايىدىل قانات يايدۇرالمايدۇ، ياخشى
ئىشنى قوللىمايدۇ، يامان ئىشنى چەكلىمەيدۇ. گۈل تەرىش لازىمكى، تەكەن تەرىمىسلىق لا-
زىم دېگەننى تەشەببۇس قىلىدۇ. ئۇچىنچىسى، ئىدىيە جەھەتتىكى شەخسىيەتچىلىك ۋە تارمە-
كىمىچىلىك مەۋجۇت. بەزىلەر ئۆز ئورنى، تارمىقىنىڭ ۋە شەخسىنىڭ تار مەنپەئەتىنى دەپ
پارتىيە ۋە خەلق مەنپەئەتىگە قارىماي، يۇقىرىنىڭ بەلگىلىمە ۋە ئىنتىزامىنى كۆزگە ئىل-
ماي، ھوقۇقتىن پايدىلىنىپ شەخسى مەنپەئەتىنى كۆزلەيدۇ. بەزى پارتىيە ئەزالىرى پار-
تىيىنىڭ پۈتۈن نىيەت پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتىن ئىبارەت تۈپ
مەقسىدىنى ئۇنتۇپ، مەنپەئەتىنى كۆرگەندە ئەخلاقنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويىدى. شەخسىنىڭ
پايدا زىيىنى بىلەن جىڭ-سەرگىچە ھېسابلاشتى، ھوقۇقتىن ۋە خىزمەتتىكى قولايلىقتىن
پايدىلىنىپ، شەخسى مەنپەئەت ئۈندۈرۋالدى. بەزىرەھبىرى كادىرلار «3قوبۇل قىلىش، 3ئۆز-
گەرتىش» نىڭ سىياسەت بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلىپ ئۆزىنىڭ ۋە ئۇرۇق-تۇغقان، دوستيار-
لىرىنىڭ پەرزەنتلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى، ئۇرۇق-تۇغقان، دوستيارلىرىنى رەھبەرلىك ئورنىغا
يا كى ئاچقۇچلۇق تارماقلارنىڭ خىزمىتىگە ئۆستۈرۈپ ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئەتراپى-
غا توپلىدى. بەزىلەر مۇناسىۋەت ئورنىتىپ ئارقا ئىشكىتىن مېڭىپ، بەلگىلىمىگە خىلاپلى-
دا پەرزەنتلىرىنى داشۇبىلەرگە، ۋاكالىتەن تەربىيىلەش سىنىپلىرىغا ئەۋەتىپ بەردى. بە-
زىلەر قولىدا نېمە بولسا شۇنىڭدىن پايدىلىنىپ شەخسى مەنپەئەتىنى كۆزلىدى. مەسىلەن:
پۇل، ئامانە ئورگانلىرى قەرز بېرىش پۈرسىتىدىن پايدىلىنىپ قانچىلىك-سوقتى قىلدى، پارا
يىدى. ھاددىي ئەشيالىرى بار ئورۇنلار قاتناش ئورۇنلىرىنى شىلىپ يىدى ۋە باشقىلار. ھوقۇق-
تىن پايدىلىنىپ شەخسى مەنپەئەتىنى كۆزلەيدىغانلار دەسلەپكى كۈپلەپ مەۋجۇت. ئۇ كادىر-
لارنىڭ پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ تېخنىكى چېرىتمەكتە. تۆتىنچى، تەشكىلى چۈۋالچاق، ئىنتىز-
امى بوش، بەزى كادىرلار ئىش قىلغاندا پارتىيەدىلىكىنى سۆزلىمەي ئادىمىگەرچىلىكىنى سۆز-
لەيدۇ، پرىنسىپىنى سۆزلىمەي، مۇناسىۋەتنى سۆزلەيدۇ، گەپنى چىرايلىق، ئالدىراھە دەي-
دۇ، ئارقىدا خىلاپلىق قىلىدۇ. ئاپاق-چاپاق بولۇۋالىدۇ. كىچىك داۋىرە بىلەن شۇغۇللىنىدۇ،

بەشىنچى، بۇزۇپ چىچىپ، ئىسرا پخورلۇق قىلمىدۇ. ئومۇمىنلىق پۇلىنى ئىسراپ قىلمىدۇ. بەزى رەھبىرىي كادىرلار ئومۇمىنلىق پۇلى ھېسابىغا سەيلە تاماشا قىلدى. بەزى ئورگانلار ئومۇمىنلىق پۇلى ھېسابىغا مېھمان چاقىردى سوۋغات تەقدىم قىلدى؛ بەزى ئورۇنلار يۇقىرىدىن كەلگەندىلەرنىسى ئۇلچەمدىن ئاشۇرۇپ كۈتمۇالدى ھەمدە يەرلىك مەھسۇلاتلارنى كۆپلەپ سوۋغا قىلدى، ئەكسىچە تۆۋەندىكىلەر تەكلىپ قىلغان مېھماندارچىلىققا بارىدى، سوۋغات قوبۇل قىلدى، ھازىر بېجىرىشكە تەگىشلىك بەزى ئىشلارمۇ مېھمان چاقىرىسا بېجىرىمەيدىغان بولۇپ قالدى، ئەمما بېجىرىشكە تەگىشلىك بولمىغان بەزى ئىشلار مېھمان چاقىرغانلىق ئۈچۈن بېجىرىپ بېرىلدى.

بۇنداق ناتوغرا ئىستېمالارنى شۇنلىق ئۈچۈن چەكلىگىلى بولمايۋاتىدۇكى: بىرىسى، بەزى پارتىيە ئەزالىرى ۋە پارتىيىلىك كادىرلاردا پارتىيىۋىلىك پرىنسىپى ۋە تەشكىلىي ئىنتىزام كۈز قارىشى كەم، سىياسىي سۈپىتى ناچار، ئىدىيە، ئىستېمال، تەشكىلىي جەھەتلەردە پاك ئەمەس، ئوخشاش مۇھىت ۋە شارائىستتا بەزى ئادەملەر قانۇن، ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلمىدۇ. بەزى ئادەملەر ئۆزىگە توزۇغمۇ يۇقتۇرمايدۇ، بۇنىلىقسەۋەبىكېيىنكىلەر ئىدىيىدە قاتتىق تەلەپنىلىق ئەھمىيەتنى چىقالايدۇ، پارتىيىۋىلىكى كۈچلۈك. ئىككىنچى، تۈزۈلمە جەھەتتە مەسىلەمەۋجۇت. بەزى يوشۇرۇن خاتا ئىدىيىلەر شۇنلىق ئۈچۈن خاتا ھەرىكەتكە ھەتتا كەيپىياتقا، تورغا ئايلانغانكى، بۇ بىزنىلىق تۈزۈلمىمىزنىلىق مۇكەممەل ئەمەسلىكىدىن، يوچۇق بارلىقىدىن بولغان، مەسىلەن: بىزنىلىق خىزمەتلىرىمىزنىلىق مەلۇملىقىدا ئوخشاش خاراكتېرلىك مەلۇم مەسىلە يۈز بەردى، دېمەك بۇ بىزنىلىق باشقۇرۇش خىزمىتىمىزنىلىق ئەشۇ ھالقىدا ئەيىپ بارلىقىنى، قانۇن، ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلىدىغانلارنىلىق پايدىلىنىدىغان پۈرسىتى بارلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

شۇڭلاشقا، ناتوغرا ئىستېمالارنى تۈزىتىشتە، ئىدىيەجەھەتتىكى مەسىلىلەرنىمۇ، تۈزۈلمە جەھەتتىكى مەسىلىلەرنىمۇ ھەل قىلىش لازىم. پارتىيە ئەزالىرىغا بولۇپمۇ پارتىيىنىلىق رەھبىرىي كادىرلىرىغا دائىملىق ئىدىيىۋى تەربىيە ئېلىپ بېرىش لازىم، بۇ، خىزمەتىمىزنىلىق مەركىزىي ھالقىسى، بولۇپمۇ ئېچكى جەھەتتە ئىگىلىكىنى جانلاندۇرۇش، سەرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش سىياسىتى يولغا قويۇلۇۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، پارتىيەمىزنىلىق ئەزالىرىنى ۋە پارتىيەمىزنىلىق كادىرلىرىنى بۈرژۇئازىيەنىلىق شېكەر يالىتىلىغان زەھەرلىك ئوقىنىلىق ھۇجۇمىدىن ھۇشيار بولۇشقا ئاگاھلاندۇرۇپ تۇرىشىمىز، ناتوغرا ئىستېمال ۋە ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلغان تۇرلۇك ئەنزىلەر ئارقىلىق تۈزۈلمە جەھەتتىكى سەۋەبلەرنى تېپىپ، تۈزۈلمىنى ئىسلاھقىلىپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ، كاۋاكنى ئىتمەسلىكىمىزلازىم، «قانۇنىنلىق تورى كەك، لېكىن كاۋاك يوق» دېگىنىمىز—نۇرغۇن ئەنزىلەرنىلىق يۈز بېرىشىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ—دېگەنلىك بولىدۇ.

ناتوغرا ئىستېمالارنى تۈزىتىشتە، يۇقىرى—تۆۋەن بىرلىكتە تۇتۇشى ھەمدە رەھبىرىي ئورگانلار ۋە رەھبىرىي كادىرلاردىن تۇتۇش قىلمىشى، پۇتۇن پارتىيە ئىستېمالىنى تۇتۇدىغان ۋەزىيەتنى شەكىللەندۈرۈشى لازىم. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى مەركەزدىكى ئورگانلار ۋە بېيجىڭ شەھىرىدىن تۇتۇش قىلمىي، يۇقىرى دەرىجىلىك كادىرلاردىن تۇتۇش قىلمىي، پۇتۇن پارتىيە ئۈچۈن ئۈلگە تىكلەپ بەردى، قەشقەر ۋىلايەتلىك پارتكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەت بويىچە پارتىيە ئىستېمالىنى رۇسلاشتا ئۈلگە بولۇشى، ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى بار—

لىق ۋەھىمىنى كادىرلار پارتىيە ئىستىلىنى ۋۇسلاشتا ئۇلكە بولۇشى، تۆۋەنچىلىك ۋەھۇقۇقىنى پايدىلىنىپ شەخسى مەنپەئەتىنى كۆزلەيدىغان ھادىسىلەرنى قەتئى تۈگىتىشى لازىم. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيە ئىستىلىنى ۋۇسلاش پىلانىۋە خىزمەت مەسئۇلىيىتىنى زۇمىنى تۇرغۇزۇش ۋەئەمەلىيلەشتۈرۈشنى، ھەقىقى تۈردە ئاۋۋال جەمئىيەتنى تۈشىنى ئىشقا ئاشۇرۇشى، قاتلامىۋى قاتلام مەسئۇل بولۇشى لازىم. مەسئۇلىيەت ئېنىق ۋە كونكرېت بولۇشى، شەخسىلەرگە ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈشىنى لازىم. مەسىلەچىقسا مەسئۇلىيەتنى سۈرۈشتۈرۈش كېرەك.

يېڭى ناتوغرا ئىستىمالارنى قاتتىق توسۇش، چوڭ ئەنزىلەرنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشنى قاتتىق تۇتۇش لازىم. قىمىشاماللارنى بۈرۈنمۇ تونستۇق، ئەنزىلەرنمۇ تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدۇق. لېكىن ھامان يۇمشاق قىلىق كۆرۈلۈپ تۇردى، كەلگۈلۈك قىلىندى، ئۇنۇمى چوڭ بولمىدى. بىز بۇنداق ھالەتنى قەتئى تۈگىتىشىمىز لازىم. ناتوغرا ئىستىمالارنى توسۇش ۋە چوڭ ئەنزىلەرنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشتا، يۇيگۇنمەك تاغنى يۇتكىشىدەك قەيسەرلىك بولۇشى، چاقماق تېزلىكىدە ھەرىكەتكە كېلىدىغان غەيرەت بولۇشى ئادەتتىكى بىلەن قانۇن ئىجرا قىلىدىغان جۈرئەت بولۇشى لازىم.

ئىنتىزامنى قاتتىق تەرتىپكە سېلىش، تەشكىلىي تۈزمۈشنى قاتتىقلاشتۇرۇش، تەقەدىئۆز - ئۆزىنى تەقەدىنى قانات يايدۇرۇش لازىم. ئىجابىي، سەلبىي جەھەتتىكى تىپلاردىن تولۇق پايدىلىنىپ، پارتىيەۋەتلىك پارتىيە ئىستىلى، پارتىيە ئىنتىزامى ھەققىدە تەربىيە ئېلىپ بېرىپ، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ پارتىيەۋەتلىكىنى كۈچەيتىش، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ سۈپەتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم.

زۆرۈر بولغان قانۇندە - تۈزۈملەرنى تۇرغۇزۇش، ئىسلاھاتنى زور كۈچ بىلەن قوللاش ۋە ئىلگىرى سۈرۈش لازىم. ھەم ياخشى پارتىيە ئىستىلى ئارقىلىق ئىسلاھاتنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ھەم ئىسلاھات ئارقىلىق دېموكراتىيە ۋە قانۇن - تۈزۈمىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش، تۈزۈلمىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش، باشقۇرۇش سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، كاۋاكلارنى ئېتىش، پارتىيە ئىستىمالىنىڭ تۈپتىن ياخشىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش لازىم.

زۆھنى ئۇرغىتىش، ئەمەلىي ھەرىكەت ئارقىلىق ناتوغرا ئىستىمالارنى تۈزىتىش لازىم. بەزى يولداشلار پارتىيە ئىچىدىكى ناتوغرا ئىستىمالارنى كۆرگەندە كۆڭلى غەش بولسىمۇ، غەزىۋى ئۆزلىشىمۇ، بۇلارنى قورسىقىغا سېلىپ قويۇپ، ئاغزىنى يۇرىيدۇ، ناتوغرا ئىستىمالارنى قانداق تۈزىتىشكە كۆڭۈل بۆلمەيدۇ، ھېچقانداق ئىشنى قىلمايدۇ. ھەربىر كومپارتىيە ئەزاسى ئەمەلىي ھەرىكەت ئارقىلىق ئۆزىدىن باشلىشى، ھازىردىن باشلىشى، ھەربىر ئىشتىن باشلىشى لازىم. پارتىيەنىڭ يەكلىمىلىرىگە، پارتىيەنىڭ ئىنتىزامىغا رۇخسەت قىلمىشنىڭ ئەمۇنچىلىرىدىن بولۇپلا قالماي، يەلكى ناتوغرا ئىستىمالار بىلەن قەتئى كۈرەش قىلىشتا باتۇر بولۇشى لازىم. ھازىر بىزگە كېرەك بولغىنى: تۇرنىمىزدىن قوپماي ئولتۇرۇپ قىلىندىغان تۆگىمەسلىك قۇرۇق سىياسىي تالاش - تارتىش بولماستىن بەلكى بىر قەدەمدە بىر ئىزغا لىنغان تۆگىمەسلىك قۇرۇق سىياسىي تالاش - تارتىش بولماستىن بەلكى بىر قەدەمدە بىر ئىزغا لىنغان دۇردىدىغان ئىجادچانلىق روھى؛ قول قوشتۇرۇپ بىر چەتتە قارىماپ تۇرىدىغان كۆزەتكۈچى بولماسلىقىمىز كېرەك. قول سېلىپ ئىشلەيدىغان ئەمەلىيەتچى،

...ياتوغرا ئىستىللارنى تۈزىتىش ـ پۈتۈش پارتىيىنىڭ ۋەزىپىسى، ھەر بىر كومپارتىيە ئەزاسى تۈچۈن ئىپتىخارلىق «مەن» دېگەن ياشلىقتىن، تەلەپچى ئۈزۈكە قايتىش قويۇشى، ياشقىلار ئىلىم ياشلامچى بولۇشىنى پايدىسىز ھالدا كۆتۈپ تۇرماسلىقى لازىم، ئاۋۋال رەھبەرلىك ياشلىشى، قاتلام ياشلامچى بولۇشى، ئۈزى ئولكە بولۇشى لازىم. كونىلار: «ئۈزۈك دۈرۈس بولماي تورۇپ، ياشقىلارنى رۇسلىيا لمايسەن». «ئۈزۈك دۈرۈس بولسا ك بۈيرۇق قىلمىسا ئىشلەتكىلى بولمايدۇ؛ ئۈزۈك دۈرۈس بولمىسا ك، بۈيرۇق قىلسا ئىمۇ ئىشلەتكىلى بولمايدۇ» ـ دەپ ياخشى ئېيتقان. رەھبەرلىك كادىرلارنىڭ ياشلامچىلىقى ھەر قانداق ئۈزۈلدۈرۈلدىن كۈچلۈك بولغان سەپەرۋەرلىك كۈچىگە ۋە قانۇنلۇق قىلىش كۈچىگە ئىگە. ئەمەلەت ئورنى قانچە يۇقىرى بولسا، ھوقۇقى قانچە چوڭ بولسا، تەسىر قىلىش دائىرىسى شۇنچە كەڭ بولىدۇ، شۇڭا ئىنتىزامنى ئۈزى تېخىمۇ قاتتىق ئىجرا قىلىشى، پارتىيە ئىستىلىنى ياشلامچىلىق بىلەن تۈزىتىشى لازىم.

ھەر بىر كومپارتىيە ئەزاسى ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق پارتىيە ئىستىلىنىڭ ئۈنۈملۈك ياخشىلىنىشى ئۈچۈن تىرىشىشى لازىم.

[پارتىيە ئىستىلى ياخشى ياچېيكا] 1979ـ يىلىدىن بۇيان، سودا ـ سانائەت باشقارمىلىرىنىڭ قەشقەر شەھەرلىك ئارمىيە باشقا پارتىيە ياچېيكىسى ئۈزدا 6 قېتىم قەشقەر شەھەرى بويىچە ئالغار پارتىيە ياچېيكىسى بولۇپ باھالاندى، 2 قېتىم قەشقەر ۋىلايەتلىك ئالغار پارتىيە ياچېيكىسى بولۇپ باھالاندى. 1985ـ يىلى قەشقەر شەھەرلىك ئارمىيە باشقا پارتىيە ياچېيكىسى قەشقەر شەھەرنىڭ پارتىيە ئىستىلىنى تۈزۈشى ياخشى پارتىيە ياچېيكىسىگە پۈتەلدە ئالغار كوللېكتىپ ۋەكىلى بولۇپ قەشقەر ۋىلايەتى چاقمۇغان پارتىيە ئىستىلىنى رۇسلاش تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش يىغىنىغا ئىشتىراك قىلدى. ئۇلارنىڭ پارتىيە ئىستىلىنى تۈزۈشىدىكى تەجرىبىلىرى مۇنداق:

1. رەھبەرىي كادىرلار شەخسىي يېتەكچىلىكىنى كۈزلىمەي ئۈزى ئۈلگە بولۇپ، پارتىيە ئىستىلىنى رۇسلاشتا ئۈلگە بولغان، پارتىيە ياچېيكىسى ئېنىق «قائىدە» تۈزگەن؛ رەھبەرىي كادىرلار پارتىيە تەشكىلاتىنىڭ ۋە «پارتىيە ئىچىدىكى سىياسى تۇرمۇشقا دائىر بىر نەچچە مىزان» نى خىزمەتتە ۋە ھەرىكەتتىكى ئۈلچىمى قىلىدۇ. پارتىيە ئەزالىرى، ئاممىدىن ئورۇنلاشنى تەلەپ قىلغانلىكى ئىشلارنى ئۈزى ئالدى بىلەن ئورۇنلايدۇ؛ پارتىيە ئەزالىرى، ئاممىدىن قىلماسلىقنى تەلەپ قىلغان ئىشلارنى ئالدى بىلەن ئۈزى قىلمايدۇ.

1985ـ يىلى 8ـ ئايدا، بىر چوڭ ياش ئەر ـ ئاياللا تاماكا، ھاراق، پىچىنە قاتارلىق سوۋغىلارنى ئېلىپ رەھبەرلىككە تەقدىم قىلماقچى بولۇپ، خىزمەتنى يوتكەپ قويۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. پارتىيە ياچېيكا شۇجىسى يولداش جىن پىڭيۈك سوۋغىنى ئالمايدۇ ھەمدە ئۇلارنىڭ تەلىپىنى ياخشى كەپ بىلەن رەت قىلىدۇ. پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى يولداش ئەيسا ھوشۇر 1981ـ يىلى «30 ـ ئوكتەبىر» ۋەقەسىدە شەخسەن ئۈزى ئادەم تەشكىللەپ ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنى قوغدىدى، دۆلەت غەزىنىسىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغدىدى. 1982ـ يىلى بىرسى ئۈنىڭغا 1 يوتقان تېشى سوۋغا قىلىپ ئالايلىق خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇشنى تەلەپ قىلىدۇ، يولداش ئەيسا ھوشۇر شۇ ھامان سوۋغىنى قايتۇرۇپ بېرىدۇ. ھەمدە ئۇنىڭغا ئىنچىكە

ئەربىيە بېرىپ : «ھەل قىلغىلى بولسا، سۇغا ئۆكە لىسسەكمۇ ھەل بولىدۇ، ھەل قىلغىلى بولمىسا، ئەپكەلكەن سۇغاقا قانچە كۆپ بولسىمۇھەل بولمايدۇ » دەيدۇ. 1984- يىلى قەشقەر شەھەرلىك يېزا ئىگىلىك باشقارمىسى بىر كادىرى بىر پارچە سارجا ۋەبىر رومال ئېلىپ كېلىپ قىزىنى باشقا خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ، بۇنىمۇ ئوخشاشلا سۇغىنى يانـ دۇرۇپ ئۆزىگە ئەربىيە بېرىش يولى بىلەن ھەل قىلىدۇ. ئەيسا ھوشۇر 4 يىلدىن بۇيان ئۇدا قەشقەر شەھىرى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئىلغار بولۇپ كەلدى، 2 قېتىم قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئىلغار بولدى. ياچېيكا ھەيئىتى جۇيەنرو 1985- يىلى تارماق بانكا كادىر قوبۇل قىلغاندا بىركادىرنىڭ مۇناسىۋىتى ئارقىلىق تولۇق ئوتـ تۇرىدا ئوقۇۋاتقان قىزىنىتولۇق ئوتتۇرىنىپۈتتۈردى، دېگەن دېپلۇمغا ئىگە قىلىپ، كادىر قوبۇل قىلىش ئىمتىھانىغا قاتناشتۇرۇشنى تەلەپ قىلغانلىقىنى سەزگەن. ئۇ ئەھۋالنى تەكـ شۈرگەندىن كېيىن، قائىدە بويىچە ئىش قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، بۇنى ساختىپەزلىك ناتوغرا ئىستىلغا كىرىدۇ، دەپ بۇ كادىرنى قايىل قىلىپ، كېنىشكىنى قايتۇرىۋېتىدۇ. 1984- يىلى تورغات شۆبە بانكىدا 100 دانە ئامانەت چېكى (ئاق چەك) يۇتۇپ كېتىدۇ. ياچېيكا ھەيئىتى جاڭ جېڭشېك يۇكىنىڭ ئېغىرىنى باتۇرلۇق بىلەن كۆتىرىپ، باشلامچىلىق بىلەن نەقمەيدانـ غا بېرىپ، قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ،مەسلىنى ئايدىڭلاشتۇرىدۇ. بۇتارماق بانكىدىكى رەھبەرـ لەر شەرەپ ۋە مەنپەئەت ئالدىدا ئەزەلدىن قول ئۈزاتقان ئەمەس، باھالاپ بېرىلگەن مۇـ كاپات مائاشىنى باشقىلارغا ئۆتۈنۈپ بەرگەن.

2. ئىدىيىۋى سىياسىي تەربىيە خىزمىتى تۈزۈملەشتۈرۈلگەن، داۋىملاشتۇرۇلغان، كۆپ خىللاشتۇرۇلغان. پارتىيە ياچېيكىسى «3 يېغىن، 1 دەرس» تۈزۈمىدە چىڭ تۇرغان. پارتىيە ياچېيكىسى ھەر يېرىم يىلدا بىر قېتىم دېموكراتىك تۇرمۇش يىغىنى ئېچىپ، ئاساسلىقى پارتىيە نىزامنامىسى، «مىزان» غا سېلىشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ سۆز ھەرىكىتىنى تەكشۈرگەن ، تەنقىد ئۆز - ئۆزىنى تەنقىدنى قانات يايدۇرغان: ھەر يېرىم ئايدا بىر قېتىم تەشكىلىي تۇرمۇش ئۇتكۈزگەن. ھەر پەسلىدە بىر قېتىم مەمۇرىي بەنزە سىر دېشىش پائالىيىتى ئېلىپ بارغان. ھەر ئايدا بىر قېتىم ئىشچى - خىزمەتچىلەر قۇرۇلتىيى ئاچقان. كادىرلارنى باھالاپ چىققان. ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئارىسىدا ساقلانغان ئىنتىزامدىكى بوشىشىش ، خىزمەتتىكى تاللاش، مۇلازىمەتتىكى ناچارلىق، قۇرۇق گەپ توشۇش قاتارلىق لىبېرالىزملىقنىڭ ئىپادىلىرىگە قارىتا، پارتىيە ياچېيكىسى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى تەشكىللەپ «غايىلىك، ئەخـ لاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزامچان بولۇش»تەربىيىسىنى قانات يايدۇرغان؛ پارتىيە ئەزاـ لىرىنى پارتىيە نىزامنامىسى ۋە «مىزان» نى ئۆگىنىشكە، پەرقلەرنى تېپىش، ھەرىكەتتە كۆرسىتىش پائالىيىتىگە ئۇيۇشتۇرغان؛ئىتتىپاق ئەزالىرىنى، ياشلارنى تەشكىللەپ «قەھرىمانـ لارغا قاراپ، ئۆزىنى ئويلاپ ببقىش، قەھرىمانلاردىن ئۆگىنىپ، ھەرىكەتتە كۆرسىتىش» ۋە «چېگرا رايوندىكى مۇنەۋۋەر پەرزەنتلەرگەمېدال تاقاش» پائالىيىتىنى قانات يايدۇرغان. نۆقتىلىق هالدا ئارقىدا قالغان ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە تەربىيە بېرىش، ئۆزگەرتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىگەن. پىشقەدەم پارتىيە ئەزاسى يولداش كېرىم ئۆگىنىشنى بوشاشـ تۇرۇپ قويغا ئىلىقى ئۈچۈن، ئىدىيىدە تەدرىجى چېكىنگەچكەئوغۇرلۇق ھەرىكىتىنىسادىر قىلغان، 1985- يىلى ئۇ ئۆزى ساقچى تۇرۇغلۇق دۆجۇرنىسى بولغان پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ دۆلەتنىڭ

ئەمگەك، كادىرلار

[تەربىيلەش ۋە ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش] 6 ـ بەشىنچىدىن پىلان مەزگىلىدە، قەشقەر ۋىلايىتى دۆلەتنىڭ بىر تۈتاش پىلانى ۋە يېتەكچىلىكىدە ئەمگەك تارماقلىرى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشقا تونۇشتۇرۇش، ئۆزى ئىختىيار قىلىپ تەشكىللىنىپ ئىشقا ئورۇنلىشىش ۋە ئۆزى كەسىپ تېپىشنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈش قاتارلىقلار ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىپ، مەركەز ئوتتۇرىغا قويغان «1985 ـ يىلدىن ئىلگىرى، نەچچە يىللاردىن بۇيان قېچىپ قالغان (يەنى ئالدىنقى يىلدىن ئىلگىرىكى) شەھەر ـ بازارلاردا ئىش كۆتۈپ تۇرۇۋاتقان ياشلارنىڭ ئىشقا ئورۇنلىشىش مەسىلىسىنى ئاساسىي جەھەتتىن ھەل قىلىپ بولۇش» ئورۇنلاندى.

---

1 قانات ئىشىكىنى ئوغۇرلاپ كەتكەن، 1 يىل كېچىكتۈرۈپ تىزدىملاش چاررىسى كۆرسىتىلگەندىن كېيىن، تۆۋە قىلىش ئىپادىسى كۆرسىتىلگەندە، پارتىيە ياچېيكىسى ئۇنىڭغا ۋاقتىدا ئىلھام بەرگەن. بوغالتىر بۆلۈمچىسىدىكى بىرياش بىرۇن چېچىلاڭغۇ بولۇپ، لۇكچەكلىك ئادەتنىنى ئۆزىنىگە يۈكتۈرىۋالغان، پارتىيە ياچېيكىسى ئايرىم سىردىشىش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئىرادىنى تۇتۇپ باققاندىن كېيىن، ئۇنىڭ كەمچىلىك خاتالىقىنىڭ ۋەتەنىگە قىلىپ كېتىۋەرسەخەتەرلىك بولىدىغانلىقىنى ھەمدە ئۇنىڭ خەۋپلىكلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئازغان يولىدىن قايتىپ كېلىشىگە ياردەم بەردى ھەمدە ئۇنىڭ ئەمەلىي مەسىلىسىنى ئەستايىدىل ھەل قىلىپ بەردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ تېز ئۆزگىرىپ توغرا يولغا چۈشتى.

3. ئىنتىزامنى تەكشۈرۈش خىزمىتى ئەستايىدىل قانات يايدۇرۇلغان. 1984ـ يىلدىن بۇيان، ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلغان ئەزىدىن ۋە كەسپىي ھادىسىدىن12 قېتىم كۆرۈلگەن. بۇنىڭدىن ئالاقىدار تارماقلار بىلەن ماسلىشىپ تەكشۈرۈش ئارقىلىق، خىمىيىۋى ئوغۇت ئېلىپ سېتىش ئەزىسى، پۇلدا خاتا كېتىش ئەزىسى، خىيانەتچىلىك ئەزىسى بولۇپ 5 ئەزە ئېنىقلىنىپ، 14910 يۈەن ئىقتىسادى زىيان قايتۇرۇپ بېلىندى. يەنە 50 يۈەنلىك قىممەتلىك ئامانەت چېكىنى 400050 يۈەنگە ئۆزگەرتىپ ئوموميۈزلۈك پۇلغا ھېسابلاپ كىرگۈزۈلگەن بىر ئەزە تەكشۈرۈپ تېپىلدى.

4. مىللەت تىلىر ئىنتىماقلىقى تەربىيەخىزمىتى كۈچەيتىلگەن. بۇ تارماق بانكىدا ئۇيغۇر، خەنزۇ، تۇڭگان، ئۆزبېك، شۇڭ، مانجۇ مىللەت تىلىرى بويىچە پارتىيە ياچېيكىسى پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتى ۋە مىللىي ئىنتىماقلىق ھەققىدە تەربىيە تېپىلىپ بارغان، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى تەربىيەلەش ۋە ئىشلىتىشكە ئەھمىيەت بەرگەن. 1985ـ يىلى يېڭىدىن ئۆستۈرۈلگەن ئوتتۇرا قاتلام رەھبىرىي كادىرلار 17 بولۇپ، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى 6 كىشى، 35 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. ھەرقايسى مىللەت تىلىر ئۆز ئارا ھۆرمەت قىلىپ، ئۆز ئارا ئۆگىنىپ، ئۆز ئارا ئېتىۋار بېرىپ، ئىناق ئۆتكەن. مىللەت تىلىر ئارىسىدىكى قېرىنداشلارچە دوستانۇق ئۆز ئۆكسىز چۈشۈرلاشقان (نيۇ گورەن)

1981 ـ يىلدىن 1985 ـ يىلغىچە، شەھەر بازارلاردا ئىش كۈتۈپ تۇرغان خادىملار-دىن 38 مىڭ 405 كىشى ئورۇنلاشتۇرۇلدى. شەھەر بازارلاردا جەمئىي 287 كوللېكتىپ ياشلار كارخانىسى ئېچىلدى. ئومۇمىيۈزلۈك ھۆلات قىممىتى 76 مىليون 738 مىڭ يۈەنگە يەتتى. يۇقىرىغا تاپشۇرغان باج بىر مىليون 163 مىڭ يۈەنگە يەتتى. 5 مىليون 689 مىڭ يۈەن پايدا ئالدى.

1985 ـ يىلى، ۋىلايەت بويىچە شەھەر بازارلاردا ئىش كۈتۈپ تۇرغان ياشلاردىن 7282 كىشى ئورۇنلاشتۇرۇلدى. شەھەر ـ بازارلاردىكى ياشلار ئىگىلىكىدىكى كوللېكتىپ كارخانىسىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 24 مىليون 617 مىڭ يۈەنگە يەتتى. باج كېچىرىم قىلىش مۇددىتى تولغان كارخانىلار ئىگىلىكىنىڭ تاپشۇرغان باجى372 مىڭ يۈەنگە يەتتى. بىر مىليون 925 مىڭ يۈەن پايدا ئالدى. ۋىلايەت بويىچە شەھەر بازارلاردىكى كوللېكتىپ كارخانىلار 18 مىليون 508 مىڭ يۈەنلىك مۇقىم مۇلۈككە، 12 مىليون 352 مىڭ يۈەن كۆچمە مەبلەغكە ئىگە بولدى. ئىشلەپچىقىرىش كارخانىسىنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئايلىقى 300 يۈەن، ئوتتۇرىچە ئايلىقى 50 يۈەن ئۆپچۈرسىدە بولدى. ئىش كۈتۈپ تۇرغان زور بىر تۈركۈم ياشلار خىزمەت ئورنىغا ئىگە بولدى. ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىنى گۈللەندۈرۈش، بازارلارنى ئاۋاتلاشتۇرۇش، ئاممىغا قۇلايلىق يارىتىش، خەلق تۇرمۇشىنى ياخشىلاش، ياش ئەۋلادلارنى تەربىيىلەش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ۋە جەمئىيەت ئامانلىقىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە مۇھىم رول ئويناندى.

ۋىلكومنىڭ رەھبىرى شىنجاڭدا خىزمەت قىلغىنىغا 30 يىل بولغان يولداشلارغا شەرەپ كۆرۈنىشى ۋە مېدال تارقاتقىنى

كېيىنكىسى فوتوسى

يەككە تىجارەتچى

شې چىڭ فوتوسى

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ شەھەر ـ بازارلىرىدىكى ياشلار ئىگىلىكىنى ئىناۋەتلىك قىلىشنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئىكەنلىكى ئىسپاتلاندى:

1. بۇرۇنقىدەك يالغۇز سودا دۇكانلىرىنى ئېچىش، مۇلازىمەت كەسپىي بىلەن شۇغۇللىنىش تېپىدىن، ئىشلەپچىقىرىش تىجارەت تېپىغا ئۆتكەن، تېخنىكا كەسىپ قاراپ تەدرىجى تەرەققىي قىلماقتا.

2. بىر قىسىم مەھسۇلاتلار ۋە خىزمەت ئۆتەش تۈرلىرى قەشقەردىكى بوشلۇقنى تولدۇرۇپ ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىگىلىكىگە شەرەپ كەلتۈردى. يەنى ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىسىنىڭ 3 ـ قاتارۇپ

ئاش شىركەتلىرىنىڭ ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى ئىشلىگەن گىلەم ھەر يىلى تاشقى سودا تار-
ما قلىرىنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى، مەھسۇلاتلىرى ئامېرىكا، ياپونىيە ، شۋېتسارىيە،
بېلگىيە، غەربىي گېرمانىيە ۋە فرانسىيە قاتارلىق ئالتە دۆلەتتە سېتىلدى. شىنجاڭ خەلق
مەجلىسىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا 92 كۆۋا دېرات مېتىرلىق گىلەمنى مۇشۇ شىركەتتىكى قىز-
لار توقىغان.

قەشقەر شەھەر چاسا ياشلار تېرە بويۇملار زاۋۇتىدا ئىشلەنگەن تېرە كىيىم -
كېچەكلەر چىرايلىق، ئەرزان بولغاچقا، بېيجىڭدا مەملىكەتلىك ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى
ئۆتكۈزگەن كۆرگەزمىدە يەك قارشى ئېلىندى.

3. كەسىپ، ئورۇن، مۇلۇكچىلىك تۈزۈمى ۋە رايونلىق چېگرا سى بوزۇپ تاشلىنىپ، كار-
خانىلار بېكىنمە ھالەتتىن تەدرىجى تۈردە ئوچۇق ھالەتكە ئۆزگەرمەكتە. قاغىلىق ناھىيە-
سى سېمونت بويۇملار زاۋۇتى، «ھەقتەن كۈزەل» نامىلىق رەختلىك سۈرەت چوڭايتىش مەر -
كىزىي، ھۆنەر سەنئەت زاۋۇتى، بىناكارلىق ماتېرىيالىرى ماكىزىنى، ياشلار بىناكارلىق شۆبە
شىركىتى، ياشلار كۈل - گىيا دۇكىنى، كۆمۈر شىركىتى، ماشىنا قىش زاۋۇتى قاتارلىق كار -
خانىلارنى قۇردى. بۇلارنىڭ ھەممىسى باشقا ئورۇنلار بىلەن يا كى شەخسىلەر بىلەن بىرلە-
شىپ قۇرغان كارخانا، بىرلەشكەن ئورۇنلارنىڭ زىچ ھەمكارلىشىشى ۋە زور كۈچ بىلەن قول-
لىشى ئارقىسىدا، ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتىنىڭ ئورنى بولماسلىق ، تېخنىكىلىرى بولماسلىق
ۋە مەبلىغى قېيىن بولۇش مەسىلىسىھەل بولۇپلا قالماستىن، تېز تۈتۈش قىلىندى. ئۇنۇ-
مى تېز كۆرۈلدى. پۇل تاز كەتتى، كۆپ ئىش قىلىندى، ئورۇنلاشقان ئادەملەرمۇ كۆپ بولدى.

(شۇجىلىڭ)

[ماتاش تۈزۈمى ئىسلاھ قىلىندى] ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ «دۆلەت ئور-
گانلىرى ۋە كەسىپي ئورۇنلاردا ئىشلەيدىغان خادىملارنىڭ ماتاش دەرىجىسىنى ئىسلاھ قە-
لىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشى»نىڭ روھىغا ئاساسەن، 1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى دۆ-
لەت ئورگانلىرى، كەسىپي ئورۇنلاردىكى خىزمەت خادىملىرىنىڭ ماتاش تۈزۈمى ئىسلاھ
قىلىندى.

بۇ قېتىمقى ماتاش تۈزۈمى ئىسلاھاتى ئاساسلىقى يېڭى ماتاش تۈزۈمىنى ئورنىتىش ،
ماتاش مۇناسىۋىتىنى دەسلەپكى قەدەمدە رەتلەش، ماتاش تۈزۈمىنى مۇندىن كېيىن پەي-
دىسىن- پەيى ئۇكەمسەللەشتۈرۈشكە ئاساس سېپىلمەشتۈرمەن ئىبارەت.
ئىسلاھاتنىڭ پرىنسىپلىرى، ئەمگەكنىڭ قاراپ تەقسىم قىلىش، خىزمەت خادىملىرىنىڭ
ماتاشىنى شۇ كىشىنىڭ خىزمەت ۋەزىپىسى، مەسئۇلىيىتى ۋە ئەمگەك نەتىجىسى بىلەن زىچ
بىرلەشتۈرۈش پرىنسىپىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ ۋەزىپە ماتاشىنى ئاساسىي مەزمۇن قىلغان، قۇ-
رۇلما ماتاش تۈزۈمىگە ئۆزگەرتىشتىن ئىبارەت.

بۇ قېتىم دۆلەت ئورگانلىرى، كەسىپي ئورگانلارنىڭ ماتاش ئىسلاھاتىغا قاتناشقان
ئىشچى - خىزمەتچى جەمئىي 51093 كىشى، ئىسلاھاتتىن ئىلگىرى بىر ئايدا ئۆت مىليون
601 مىڭ 658 يۈەن 39 پۇڭ ماتاش تارقىتىلاتتى؛ ئىسلاھ قىلىنغاندىن كېيىن بىر ئايدا
بەش مىليون 663 مىڭ 240 يۈەن 93 پۇڭ تارقىتىلىدىغان بولدى؛ ئايدا كۆپەيگەن ماتاش

مىقدارى ئىچىدە، ۋەزىپە ماڭاشى، ئاساسلىق ماڭاشى 679 مىلك 690 يۈەن 54 پۇلۇك كۆپەيدى؛ سىتاژ پۇلى 381 مىلك 892 يۈەن كۆپەيدى؛ ئىسلاھ قىلىنىشتىن ئىلگىرى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە ئايلىق ماڭاشى 90 يۈەن ئالتە پۇلۇك ئىدى؛ ئىسلاھ قىلىنغاندىن كېيىن، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە ئايلىق ماڭاشى 110 يۈەن 84 پۇلغا يەتتى؛ ئايلىق ماڭاشنىڭ ئۆسۈش نىسبىتى 23.07% بولدى.

بۇ قېتىم دۆلەت ئورگانلىرى، كەسپىي ئورۇنلارنىڭ ماڭاش ئىسلاھاتى خىزمىتى ئىككى باسقۇچقا بۆلۈلۈپ ئېلىپ بېرىلىدۇ. ھازىر پەقەت 1 ـ باسقۇچىلا ئورۇنلاپ بولدۇق، 2ـ باسقۇچ 1986 ـ يىلى ئېلىپ بېرىلىدۇ. (جالالشاۋشەن)

[پارتىيىنىڭ زىيالىلار سىياسىتى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى] پارتىيىنىڭ 12ـقۇرۇلتىيىدىن بۇيان، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر زىيالىلارغا بولغان تونۇشىنى يەنىمۇ ـ يەنىمۇ توغرىلىدى. پارتىيىنىڭ زىيالىلار سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇش، ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئاكتىپلىقىنى كۈنسايىن يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ھەر دەرىجىلىك پارتكوم-لارنىڭ بىۋاستە رەھبەرلىكىدە، تەشكىلات، ئەمگەك ـ كادىرلار، ج ح، ئاشلىق يەن ـ تېخنىكا كومىتېتى، يەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتى قاتارلىق ئالاقىدار تارماقلارنىڭ زىج ماسلىشىشى ۋە ئاكتىپ تىرىشىشى ئارقىسىدا، ۋىلايەت بويىچە پارتىيىنىڭ زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش خىزمىتىدە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەر قولغا كەلدى. بولۇپمۇ 1985 ـ يىلى 6 ـ ئايدا، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم قەشقەردە زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش بويىچە جەنۇبىي شىنجاڭ كۇچاستىكا يىغىنىنى چاقىرىپ، مەركەزنىڭ پارتىيىنىڭ 13 ـ قۇرۇلتىيىدىن چاقىرىلىشتىن ئىلگىرى زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش ۋەزىپىسىنى ئاساسەن ئورۇنلاپ بولۇش لازىملىقى توغرىسىدىكى يولىيورۇق ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇش پىكرىنى يەتكۈزۈش ۋە ئۆگىنىش بىلەن قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش خىزمىتىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرۈلدى.

1. رەھبەرلىك كۈچەيتىلدى. ئاپپاراتلار مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. تارىختىن قېپقالغان مەسىلىلەرنىڭ تەكتى ئېنىقلاندى.

ۋىلايەتلىك زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشكە رەھبەرلىك قىلىش كۈرۈپپىسى تەشكىللىگەن ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار خىزمەت كۈرۈپپىسى دارىلمۇئەللىمىنىدە ئەھۋاللارنى تەكشۈرمەكتە.

كويېنتشىڭ فوتوسى

1985ـ يىلى 1ـ ئايدا، ۋىلكوم ئاپپاراتلىرى ئىسلاھاتتىن كېيىن بىر قىسىم رەھبەرلىكتە ئۆزگىرىش بولغان ئەمەلىيەتكە ئاساسەن، ۋىلايەتلىك زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشكە رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسىنى تەڭشىدى. تولۇقلىدى. شۇشياۋچېك گۇرۇپپا باشلىقى؛ ۋاڭۋېنچې، ئېيسا شاكىر، زىننەت ئۆمەر، مۇئاۋىن گۇرۇپپا باشلىقى؛ ھېسامىدىن، ۋۇفېك، مامۇت ھوشۇر، تىلمۇئالدى ھامىت، نامەتجان بەكرى، ۋاڭشىنرۇك گۇرۇپپا ئەزاسى بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ۋىلايەتلىك زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئىشخانىسى تەڭشەلدى، تولۇقلاندى.

ناھىيە (شەھەر) لەرمۇ رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنى ۋە ئىش بېجىرىش ئاپپاراتلىرىنى تېخىمۇ كۈچەيتتى. ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق باشقۇرغۇچى تارماقلار مەخسۇس ئادەم بەلگىلەپ مەسئۇل قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، ۋىلايەتلىك زىيالىلار سىياسىتىنى تەمەللىيلەشتۈرۈش ئىشخانىسى ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ ئۈچ ھۆججەت تارقىتىپ كونكرېت ئورۇنلاشتۇردى ھەمدە تۆت گۇرۇپپا ئۆيۈشتۈرۈپ، ئىلگىرى ئاخىر بولۇپ ئۈچ قېتىم ناھىيە (شەھەر) لەرگە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلارغا بېرىپ، ئورۇنمۇ - ئورۇن، ئادەممۇ - ئادەم تەكشۈرۈپ زىيالىلارنىڭ تارىختىن قېپقالغان مەسىلىسىنىڭ تەكتىنى ئاساسەن ئېنىقلىدى.

2. زىيالىلارنى پارتىيىگە قوبۇل قىلىشقا ئەھمىيەت بەردى. زىيالىلارنىڭ پارتىيىگە كىرىشى قىيىن بولۇش مەسىلىسى دەسلەپكى قەدەمدە ھەل بولدى.

مەركەزنىڭ زىيالىلارنى پارتىيىگە قوبۇل قىلىش خىزمىتىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى يولىيورۇقىغا ئاساسەن، ۋىلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى زىيالىلارنى پارتىيىگە قوبۇل قىلىشقا ئىنتايىن ئەھمىيەت بەردى. بولۇپمۇ ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق زىيالىلار بىر قەدەر توپلاشقان ئورۇنلاردىكى پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيىگە كىرىش ئىلتىماسىنى يازغان زىيالىلار بىلەن ۋاقتىدا سۆھبەتلىشىپ، تەربىيىلەش، كۆزىتىش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش خىزمىتىنى ئىشلىدى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە پارتىيىگە 3167 كىشى قوبۇل قىلىندى، بۇنىڭ ئىچىدە ئالىي تېخنىكومدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 441 كىشى، 13.9 پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 814 كىشى، 25.7 پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ.

3. زىيالى كادىرلار دادىل ئۆستۈرۈپ ئىشلىتىلدى.

ۋىلكومنىڭ «پەن - تېخنىكىغا تايىنىپ قەشقەرنىڭ ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرايلى» دېگەن قارارىنى ھەقىقى ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك مۇنەۋۋەر ياش، ئوتتۇرا ياش زىيالى كادىرلاردىن ئەخلاقىي، ئەقلىي جەھەتتە شەرت ھازىرلىغانلىرىنى رەھبەرلىك ئورنىغا ئۆستۈردى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە ئالىي تېخنىكومدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 4 كىشى ۋىلايەتنىڭ رەھبەرلىك بەزىسىگە ئۆستۈرۈلدى (بۇنىڭ ئىچىدە ۋىلكومنىڭ ماتاۋدىن شۇجىسى 2 كىشى، مەمۇرى مەھكىمىنىڭ ماتاۋدىن ۋالىسى 2 كىشى)، ناھىيە، باشقارما دەرىجىلىك كادىرلىققا 46 كىشى ئۆستۈرۈلدى، (ماتاۋدىنلىقتىن، 1 - باشلىقلىققا ئۆستۈرۈلگىنىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، بۇلار ۋىلايەت بويىچە ئۆستۈرۈلگەن شۇ خىل كادىرلارنىڭ 60 پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ.

4. زىيالىلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ ئىشقا ئورۇنلىشىش مەسىلىسى ھەل قىلىندى.

ئاپتونوم رايون قەشقەر ۋىلايىتىدە 1985 - يىلى زىيالىلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى ۋە پەرزەنتلىرىنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇش كۆرسەتكۈچىدىن ئاران 30 نى بەرگەن ئىدى، ۋىلايەت بويىچە ئەمەلىيەتتە ئېھتىياجلىق كۆرسەتكۈچ 600 گە يېتىپ باراتتى. 1985 - يىلى ۋىلايەتلىك ئەمگەك، كادىرلار باشقارمىسى ئەھۋالنى ئەستايىدىل تەھلىل قىلىپ، ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ ۋىلكومغا 10 نەچچە لايىھەنى سۇنىدى، ۋىلكوم بۇ

لايىھەلەرنى ئەستايىدىل سېلىشتۇرغانلىقىدىن كېيىن ، 6 - ئايدىن باشلاپ ۋىلايەت بويىچە تەبىئىي كېسىلىگەن ئىشچىلارنى تولۇقلاش كۆرسەتكۈچىسىنى بىر تۈتاش تەقسىملەش قارار قىلىنىپ ، مەركەزلىك هالدا بۇ مەسىلىنى هەل قىلدى : 4 ئاي تەربىيىش ئارقىلىق ۋىلايەت بويىچە زىيالىلارنىڭ هەمراي ، پەرزەنتلىرىدىن 394 كىشى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇلدى . ئېتىبار بېرىلگەن زىيالىلار ئىچىدە ، ئالىي دەرىجىلىك زىيالىلىرىدىن : ئېنۇبنىرغا تەۋە تېخنىكا ئۇنۋانى بار ئوتتۇرا دەرىجىلىك زىيالىلار 69 كىشى ، ئومۇمىي سانىنىڭ 17.5 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ . ئوتتۇرا مەكتەپ ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى 139 كىشى ، 35 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ ، ئالىي دەرىجىلىك ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك زىيالىلارغا ئېتىبار بېرىلگەنلىكى ، ئوتتۇرا مەكتەپ ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىمۇ ئېتىبار بېرىلىگەنلىكى ، شۇنداقلا بەلگىلىمىدىكى شەرتكە تولۇق تولىمۇ هەقسىزەتەن ئالاهىدە قىيىنچىلىقى بار زىيالىلارغا ئېتىبار بېرىشكە دىققەت قىلىنغانلىقى ئۈچۈن ، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى زىيالىلار قوشۇنىنى تۇرا قلاشتۇرۇشتا مەلۇم رول ئوينىدى .

5 . بىر قىسىم زىيالىلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىنىڭ . پەرزەنتلىرىنىڭ نوپۇسى شەھەر - يېزىلارغا نوپۇسقا ئېلىندى .

1984 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا ۋىلايەت بويىچە ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرگەندە ، مەركەزىي ۋەئاپتونوم رايونىنىڭ ئالاقىدار هۆججەتلىرىدىكى بەلگىلىمىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان زىيالىلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى ، پەرزەنتلىرىدىن شەھەر - بازار نوپۇسىغا ئۆزگەرتىشكە تېگىشلىكلىرى 10 مىڭغا يېقىن بولۇپ خىزمەت مىقدارى كۆپ ، ئەھۋال مۇرەككەپ ئىدى . 1985 - يىلى 6 - ئايدىن باشلاپ ، ۋىلايەتلىك ئەمگەك - كادىرلار باشقارمىسى ، ج خ ، ئاشلىق قاتارلىق تارماقلار كادىرلارنى ئاجرىتىپ ، بىرلەشمە ئىشخانا قۇردى ، ناهىيە (شەهەر) لەرمۇ بىرلەشمە ئىشخانىلارنى ئارقا - ئارقىدىن قۇرۇپ بۇ خىزمەتكە كونكرېت مەسئۇل قىلدى . 9 - ئاينىڭ ئاخىرىغىچە ۋىلايەت بويىچە زىيالىلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى ، پەرزەنتلىرى بولۇپ 2226 ئائىلە ، 7567 كىشى شەھەر - بازار نوپۇسىغا ئۆزگەرتىلدى . ئېتىبار بېرىلگەن زىيالىلار ئىچىدە ، ئېنۇبنىر دەرىجىلىك تېخنىكا ئۇنۋانى بار ئوتتۇرا دەرىجىلىك پەن - تېخنىكا خادىمى 22 كىشى ، ئومۇمىي سانىنىڭ بىر پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ ؛ ئوتتۇرا مەكتەپ ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرى 1380 كىشى ، 62 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ . يېزىلاردىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىغا ئېتىبار بېرىلگەنلىكى ، ئۇلارنىڭ غەم - ئەندىشىسى تۈگىتىلگەنلىكى ئۈچۈن ، جەمئىيەتتە ياخشى تەسىر پەيدا قىلدى .

6 . مۇنەۋۋەر پەن - تېخنىكا خادىملىرى ۋە مۇنەۋۋەر داشۋىشلىق ۋەكىللىرى تەقدىرلەندى ۋە مۇكاپاتلاندى .

ئاپتونوم رايونلۇق خەلقىۋكۇمىتىنىڭ بىر تۈتاش ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن ، 1985 - يىلى 3 - ئايدىن باشلاپ 1984 - يىللىق مۇنەۋۋەر خىزمەتچىلەرنى باهالاش خىزمىتى قانات يايدۇرۇلدى . تۆۋەندىن يۇقىرىغا قاراپسىستېما بويىچە جەمئىي 44 مۇنەۋۋەر كەسىپىي تېخنىك خادىم باهالاندى . 6 - ئاينىڭ 25 - كۈنى ۋىلايەت ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيىدا تەنتەنىلىك مۇكاپاتلاش يىغىنى ئاچتى .

ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا كادىرلار ئىدارىسىنىڭ بىر تۈتاش ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، ۋىلايەت بويىچە 1985 - يىلى 3 - ئايدا 1981 - يىلدىن بۇيان پۈتتۈرگەن توققۇز مۇنەۋۋەر داشۋىشىڭ ۋەكىلى سايلاپ چىقىلىپ، ئاپتونوم رايون تۈنجى قېتىم چاقىرىغان شىنجاڭنى تەرەققى قىلدۇرۇش، گۈللەندۈرۈشتىكى مۇنەۋۋەر داشۋىشىلار سۆھبەت يىغىنىغا قاتناشتى.

7 . زىيالىلارنىڭ خىزمىتى. تۇرمۇش شارائىتىنى ياخشىلاندى. زىيالىلار خىزمىتى كۆچەيتىلدى.

1985 - يىلى 3 - ئايدا ۋىلكوم يىغىن چاقىرىپ ۋىلايەت بويىچە بىر قىسىم زىيالىلارنىڭ تەمىناتى مەسىلىسىنى مەخسۇس مۇزاكىرە قىلىپ: تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئالىي تېخنىكوم مەكتەپلىرىدە بىر يىلدىن ئارتۇق ئوقۇغانلار، تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ ئالىي تېخنىكوم مەكتەپلىرىدە ئىككى يىلدىن ئارتۇق ئوقۇغانلار، ئالىي تېخنىكوم ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ تەمىناتىدىن بەھرىمان بولسا بولىدۇ؛ تولۇق ئوتتۇرا، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەرنى پۈتتۈرۈپ، ئوتتۇرا تېخنىكومدا بىر يىلدىن بۇقىرى ئوقۇغان بولسا، ئوتتۇرا تېخنىكوم ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ تەمىناتىدىن بەھرىمان بولسا بولىدۇ - دەپ قارار قىلىندى. ۋىلكوم تەشكىلات بۆلۈمى ئەمگەك، كادىرلار باشقارمىسى، مەدەنىيەت - ماارىپ باشقارمىسى، پىلان كومىتېتى قاتارلىق تۆت تارماق يەنە كونكرېت ئىجرا قىلىش ئۇسۇلىنى مۇزاكىرە قىلىپ: ۋىلكومنىڭ 4 - نۆۋەتلىك ئومۇمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنىڭ مۇھىم خاتىرىسىنىڭ روھىغا ئاساسەن مۇناسىۋەتلىك خادىملار ماس كېلىدىغان زىيالىلارنىڭ تەمىناتىدىن بەھرىمان بولسا بولىدۇ، لېكىن بۇ ئوقۇش تارىخىنى بەلگىلەش بىلەن مۇناسىۋەتسىز - دەپ قارار چىقاردى ھەمدە بۇ يولداشلار قەشقەردە خىزمەت قىلىۋاتقان چاغلىرىدىلا بۇنىڭدىن بەھرىمەن بولۇشقا بولىدۇ، قەشقەردىن يۆتكىلىپ كەتسە، شۇ يەرگە بارغاندىن كېيىنكى بەلگىلىمىلەر بويىچە ئىجرا قىلىنىدۇ - دەپ تەكىتلىدى.

10 - ئاينىڭ 23 - كۈنى، ۋىلكوم كەڭ تەكشۈرۈش تەتقىق قىلىش ئاساسىدا «پەن - تېخنىكىغا تايىنىپ قەشقەرنىڭ ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئائىت بىر نەچچە مەسىلە توغرىسىدا قارار»نى چىقىرىپ «1986 - يىلى 1 - ئايدىن باشلاپ ئالىي دەرىجىلىك ئېنژېنېرغا تەڭ تېخنىكا ئۇنۋانى بار ئالىي دەرىجىلىك زىيالىلارغا ئايدا 25 يۈەندىن، ئېنژېنېرغا تەڭ تېخنىكا ئۇنۋانى بار ئوتتۇرا دەرىجىلىك زىيالىلارغا ئايدا 15 يۈەندىن قوشۇپ بېرىلىدۇ»- دەپ قارار قىلدى. مۇشۇنداق قىلىپ قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مالىيە كۈچى يار بەرگەن دائىرىدە ئالىي، ئوتتۇرا دەرىجىلىك زىيالىلارنىڭ ئىقتىسادى تەمىناتى يەنمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. زىيالىلار قوشۇنىنىڭ تۇراقلىقى ئىلگىرى سۈرۈلدى.

زىيالىلارنىڭ خىزمىتى، ئۆگىنىش ۋە تۇرمۇش شارائىتىنى يەنمۇ ياخشىلاش ئۈچۈن ناھىيە (شەھەر) ۋە ۋىلايەتكە بەۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار ئۆز جايىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ئاساسەن تەدبىر قوللىنىپ، تۇرلۇك قىسىمچە لىقلارنى يېگىپ، تەرىشىپ نۇرغۇن خىزمەتلەرنى ئىشلىدى. دېھقانچىلىق باشقارمىسى، ئورمانچىلىق باشقارمىسى، توقۇمىچىلىق فابرىكىسى، تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى قاتارلىق ئورۇنلار مەخسۇس ئېنژېنېرلار بىناسى ياكى ئاگرانوملار، باش ۋاراچلار بىناسى سالدى. نۇرغۇن

بىرلىكسەپ

[بىرلىكسەپ خىزمىتى ھەققىدە بايان (1)] قەشقەر ـ

ئۇيغۇرلارنىڭ ئاساس قانۇنىدا كۆپ مىللەتلىك ۋىلايەت، ئاپتونوم ئالگىرى سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىيەت، ماتارىپچەھەتلەردە ئىنتايىن قالاق ئىدى، دىنىي نوقۇل ئىشەنچىزەر ۋە دىنىي ئېتىقاد ھەر قايسى مىللەتلەر ئارىسىدا چوڭقۇر تەسىركە ئىگە بولغاچقا، مىللىي، دىنىي يۇقىرى قاتلام زاتلار مىللەتلەر ئىچىدە مەلۇم ئىناۋەتكە ئىگە، ئۇنىڭ ئۈستىگە مىللەتلەر ئارىسىدىكى تارىختىن قالغان ئىشەنچىسىزلىك مەۋجۇت بولغاچقا، بىرلىكسەپ خىزمىتى قەشقەرۋىلايىتىدە تېخىمۇ مۇھىم خىزمەت.

قەشقەر ۋىلايەتلىك قارشى يەر ئىسلاھاتى ۋە سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىشتە، بىرلىكسەپ تارماقلىرى بىر تەرەپتىن ئاز سانلىق مىللەتلەرگە سەممىي مۇئامىلە قىلدى. مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتلىرىگە ھۆرمەت قىلدى، پارتىيىنىڭ دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇردى. يەنە بىر تەرەپتىن، مىللىي، دىنىي يۇقىرى قاتلامنى ئۆزىنىڭ ئوبيېكتى قىلىپ، ھەر قايسى سەنەپ، قاتلاملارنىڭ ۋەكىللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا ئۇلارنى قولغا كەلتۈردى ۋە ئىتتىپاقلاشتى، پەرقلەندۈرۈپ مۇئامىلە قىلىش، قوغداش سىياسىتىنى يولغا قويدى. 1953 ـ يىل

ئورۇنلار يېڭى بىنا تەقسىم قىلغاندا زىيالىلارنى ئاۋۋال ئويلۇشۇپ ئېتىبار بەردى. قەشقەر 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ، دېھقانچىلىق باشقارمىسى، يەر پىلانلاش ئەتىرىتى قاتارلىق ئورۇنلار زىيالىلارغا كىتاب جاۋىنى، كانتور شىرە، شىرە لامپىسى قاتارلىقلارنى ئېلىپ بەردى؛ ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك پەن تەتقىقات ئورنى، يېزا ئىگىلىك مەكتىپى قاتارلىق ئورۇنلار زىيالىلارنى ئىشقا چىقىش، ئىشتىن چۈشۈش ۋاقتىدا ماشىنا بىلەن كىرىش چىقىشنى ئورۇنلاشتۇردى؛ بەزىلىرى زىيالىلار ئۈچۈن مەخسۇس ۋېلىسىپىت ئېلىپ بەردى. قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ بوياقچىلىق زاۋۇتى، ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى باشقارمىسى قاتارلىق ئورۇنلاردا قەرەللىك ھالدا زىيالىلارنىڭ سالامەتلىكىنى تەكشۈرۈپ تۇرۇش تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. زىيالىلارنىڭ جىددى خىزمەت ئىھتىياجىغا دەل ئېلىشى ئۈچۈن ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتى، پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى، ئەمگەك كادىرلار باشقارمىسى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا زىيالىلارنى مۇددەت، تۈركۈمگە بۆلۈپ ئىچكىرىگە ئەۋەتىپ داۋالىندى. دەم ئالدۇردى. 1985 ـ يىلى ئىچكىرىدىكى مەنزىرىلىك جايلارغا بېرىپ داۋالىنىپ دەم ئالغانلار 116 گە يەتتى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى باشقارمىسى، توقۇمىچىلىق فابرىكىسى، جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق شىركىتى قاتارلىق ئورۇنلار 1984 ـ يىلى خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن دەم ئالالمىغان ئىنژېنېرلارغا بىر ئايلىق مۇئاشى ۋە باشقاشقا كىلىەر بىلەن يارىدەم بەردى. (جيالۇ لىنيۇن)

ای ۋىلايەت بويىچە ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ ھەر ساھە ۋەكىللىرىدىن 546 كىشى ناھىيە (شەھەر) لىك خەلق قۇرۇلتايلىرىنىڭ ۋەكىللىكىگە سايلاندى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ۋە يۇقىرى قاتلام زاتلارنىڭ پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتىگە بولغان ئىشەنچە سىنى قولغا كەلتۈردى. ئۇلار پارتىيىنىڭ سىياسىتىنى ھىمايە قىلدى. يەر ئىسلاھاتىغا يار-دەم بەردى. شۇنىڭ بىلەن قارشىلىق ئازايدى. ياردەم كۆپەيدى. بىر لىكسەپ خىزمىتى ئەشەر ۋىلايىتىدە يەر ئىسلاھات ھەرىكىتىنىڭ غەلبىلىك ئورۇنلىنىشىدا مۇھىم رول ئويناندى.

شەھەرلەردە كاپىتالىستىك سودا ـ سانائەتكە سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىش كەڭ-ۋىش ھەرىكىتىدە بىر لىكسەپ خىزمىتى ئۆزىنىڭ رولىنى جاۋابلىق جارى قىلدۇردى. كاپىتالىستىك سودا ـ سانائەتچىلەرنى پارتىيىنىڭ سىياسەتلىرىنى ئاكتىپ ھىمايە قىلىپ، سوتسىيالىزم يولىغا مېڭىشقا يېتەكلىدى. قەشقەر شەھىرى ۋە يەركەن شەھەر ئىچى بولسا قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە چوڭراق شەھەر ـ بازار بولۇپ، 1956 ـ يىلى 2 ـ ئايدىلا سوتسىيالىستىك ئۆزگەر-تىش ۋەزىپىسى ئورۇنلىنىپ بولدى. ۋەتەنپەرۋەر سودا ـ سانائەتچى مەھەممەتخان تاجى ھاجى ۋەكىللىكىدە قەشقەر شەھىرىدىكى 30 كەسىپ، 2682 ئائىلە پۇتۇن كەسىپ بويىچە ھۆكۈ-مەت بىلەن خۇسۇسىلارنىڭ شىركەچىلىكىنى يولغا قويدى. 50 مىڭ ئادەم يىغىن ئۆتكۈزۈپ سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىشنىڭ غەلبىسىنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

1958 ـ يىلى، دىنىي ساھەدىكى يۇقىرى قاتلام زاتلارنىڭ قوشۇلۇشى ۋە قوللىشى ئار-قىسىدا، دىنىي تۈزۈم ئىسلاھ قىلىندى، ۋىئودالىلىق دىنىي ئىمتىياز ۋە ئىزىش، ئېكسپىلاتا-تسىيە تۈزۈمى بىكار قىلىندى.

1950 ـ يىللارنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدىن تارتىپ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىللىكىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە، «سول» خاتا-يېتەكچى ئىدىيىنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن بىر لىكسەپ خىزمىتىدە ئەگرى ـ توقايلىق ۋە خاتالىقلار يۈز بەردى. پارتىيە سىرتىدىكى نۇرغۇن دوستلار زىيانكەشلىككە ۋە زەربىگە ئۇچى-رىدى. يەنە بەزى دىنىي زاتلار قولغا ئېلىنىپ، تۈرمىگە كىردى. ئالايلى، مەملىكەتلىك ئىس-لام جەمئىيىتىنىڭ دائىمى ھەيئىتى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمى ھەيـ-ئىتى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئىشلارغا مەسلىھەت بېرىش ئىشخانىسىنىڭ ئىشلارغا مەسلىھەت بەرگۈچىسى ئابدۇرىشىت ئەلەمگە «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دا ئەكسىلىنقىلابچى دېگەن قالپاق كەيدۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىندى. 1979 ـ يىلى پېڭىدىن قىلىنغاندىن كېيىن ئاپتونوم رايونلۇق 4 ـ نۆۋەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ھەيئەتلىكى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق 5 ـ نۆۋەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ دائىمى ھەيئەتلىكىگە ئورۇنلاشـ-تۇرۇلدى. ماڭاشى مەمۇرىي 13 ـ دەرىجىگە ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. بىر لىكسەپخىزمىتى ئار-قىلىق پارتىيىمىز بىلەن چوڭقۇر دوستلۇق ئورناتقان پارتىيە سىرتىدىكى نۇرغۇن زاتلار-مۇ ئورتاق ھالدا سىناق ۋە كۆلپەتلەرگە يولۇقتى. ئۇلار ئىنتايىن قىيىنچىلىقتا قالغان چاغـ-لاردىمۇ پارتىيىگە ئىشەنىدى، ۋەتەنىنى قىزغىن سۆيدى، سوتسىيالىزم يولىدا ماڭدى، ئۆز ئارا ھەمدەم بولۇش، جاپانى ـ ھالاۋەتنى تەڭ تارتىش روھىنى ئىپادىلىدى.

11 ـ نۆۋەتلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، قالايـ-ىمقانچىلىقلار ئوڭشالدى، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەشتەك ئېسىل ئەنئەنە ئەسلىگە

كه لدى، بىر لىكسەپ خىزمىتىدە ھايات كۆچكە ئىگە بولغىلى ۋەزىيەت يەنە بارلىققا كەلدى. 1984 ـ 1978 ـ يىللىرى بىر لىكسەپ بۇلۇمى تۈزۈلۈك بىر لىكسەپ سىياسەتلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشنى مۇھىم خىزمەت ۋەزىپىسى قىلىپ تۇرتتى. مەركەزنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىلىرىگە ئەمەل قىلىپ، ۋىلايەت بويىچە خاتا ئايرىلغان 1126 نەپەر ئوقۇچى، يەرلىك مىللەتچى ئۇنسۇرلارنىڭ قالپىقى ئېلىۋېتىلدى ھەمدە ئۇنىڭ ئىچىدىن 1118 ئادەمنىڭ مەسىلىسى قايتا تەكشۈرۈلۈپ تۈزىتىلدى، سىياسىي نامى، ئايرىلىپ قالغان خىزمىتى، ماڭاش تەمىناتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى، خاتا ھالدا بىر تەرەپ قىلىنىپ خىزمىتىدىن ئايرىلىپ قالغان 436 ئادەم يېڭىۋاشتىن خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مەسىلىسىگە چېتىۋېلىنغان 256 نەپەر پەرزەنت خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇلدى، قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپ ھەقمەتكە قايتقان سابىق گومىنداڭنىڭ ئارمىيە، ھۆكۈمەت خادىملىرىدىن تارىخىي مەسىلىسى سۈرۈشتە قىلىنىپ ياكى ئاساسلىقى تارىخىي مەسىلىسى سۈرۈشتە قىلىنىپ خاتا ھۆكۈم قىلىنغان، خاتا بىر تەرەپ قىلىنغان 314 كىشىنىڭ سىياسىتى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى، خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئارام ئېلىش، پىنسىيىگە چىقىش ياكى تۈرمۈش راسخودى بېرىش رەسمىيەتلىرى بېجىرىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق ۋە ناھىيە (شەھەر) لىك سىياسىي كېڭىشنىڭ ھەيئەتلىرىدىن 331 ئادەمنىڭ سىياسىتى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. سىياسىي ھەرىكەتلەردە ناھەق، يالغان، خاتا بولغان دىنىي زاتلارنىڭ ئەنزىسى قايتا تەكشۈرۈلۈپ پۈگۈن قىلىندى. « مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى » دا ئاختۇرۇلغان مال ـ مۈلۈكلىرى بىر ـ بىرلەپ قايتا تەكشۈرۈلۈپ ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى، مۈلۈكلەر سىياسەت بويىچە مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىندى. سابىق سودا ـ سانائەتچىلەردىن 157 كىشىنىڭ سىياسىتى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى ھەمدە «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دا تۈتۈپ قېلىنغان 39 مىڭ يۈەن قەرەللىك ئۆسۈمى تولۇقلاپ بېرىلدى. 733 ئادەمگە ئايمۇ ـ ئاي ۋە يەسلىلەر بويىچە تۈرمۇش ياردەم پۇلى بېرىلدى.

ۋىلايەت بويىچە 793 نەپەر ھەر ساھەدىكى مىللىي، دىنىي يۇقىرى قاتلام زاتلار مەمىلىكەتلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، ناھىيە (شەھەر) لىك خەلق قۇرۇلتىيى، سىياسىي كېڭەش، ئىسلام جەمئىيىتى، سودا ـ سانائەتچىلەر بىرلەشمىسى، ياشلار بىرلەشمىسى قاتارلىقلاردا ۋەزىپىسى ئۆتەۋاتىدۇ. بۇنداق قىلىش ۋەتەنپەرۋەر زاتلارنىڭ سوتسىيالىزمنى قىزغىن سۆيۈش، كومپارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبەرلىكىنى ھىمايە قىلىش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى پائال قوغداش قىزغىنلىقىنى يەنمۇ ئۇرغۇتتى. ئۇلار «4 لەشتۈرۈش» قۇرۇلۇشىغا تېخىمۇ ئاكتىپ تۆھپە قوشۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىندى. (ۋاڭ يۈگچياڭ)

[بىرلىكسەپ خىزمىتى ھەققىدە بايان (2)] 1985 ـ يىلى بىر لىكسەپ خىزمىتى جەھەتتە ئاساسلىقى تۆۋەندىكى خىزمەتلەر ئىشلەندى:

1. ئۇچىنچى قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى پائالىيىتىنىڭ قانات يايدۇرۇلۇشىغا ماسلىشىلدى. كادىرلار، ئاممىا ئاربىسىدا مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى، مىللىي سىياسەت ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدا تەشۋىقات، تەربىيە ئېلىپ بېرىلدى. مىللىي سىياسىيە ئېڭى ئۈزچىلاشتۇرۇلۇپ ئىجرا قىلىش ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى

ئەمنى قوغداش ــ تەربىيىنىڭ پۈتكۈل جەريانىدا سىڭدۈرۈلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ماركىس ــ زىم، لېنىنزملىق مىللەت كۆز قارىشى تەربىيىسىگە ئىگە بولدى.

2. پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتى ئەستايىدىل ئىجرا قىلىندى، دىنىي خىزمەتكە بولغان يېتەكچىلىك كۈچەيتىلدى. 7ــ ئايدا ئۆلىيەت 2ــ قېتىملىق دىنىي ئىشلار خىزمىتى يىغىنى چاقىردى. يىغىنغا كېيىن، جايلار دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىنى يەنىمۇ مۇۋاپىق ئەمەلىيلەشتۈردى. يېزىلىق دىنىي ئىشلارنى باشقۇرۇش كومىتېتىنىڭ ۋەزىپىلەرنى ياشقارتىش كۈرۈپپىلىرىنىڭ رولى جارى قىلدۇرۇلۇپ، دىنىي زاتلارنىڭ دىنىي جەھەتتىكى ئىچكى ئىشلارنى باشقۇرۇشقا هوقۇقلۇق ئىكەنلىكىگە ئۆتىلە ئىلىكى ئۆتۈرۈلدى. جايلار يەنە دىنىي زاتلارنى قەرەللىك ياكى قەرەلسىز تۇردە پارتىيىنىڭ فاكتورى، سىياسەتلىرىنى ۋە سىياسىي، ئېقىم مەسىلىلىرىنى ئۆگىنىشكە تەشكىللىدى. ئۇلارنىڭ ئەمگەك قىلىپ بېيىشىغا كاپالەتلىك بېرىدى. جىمازا خاتا هۆكۈم قىلىنغان،هازىر پېڭفەن قىلىنغان بىر قەدەر يۇقىرى دىنىي بىلىمى بار 2 تۈركۈم زاتلارنى ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشمىنىڭ ھەيئەتلىكىگە ئۈرۈنلاشتۇرۇپ، مەلۇم مىقدارداۋالىرىنى خىراجىتى بېرىدى. ۋىلايەتلىك سىياسىي مەكتەپ ياش دىنىي زاتلار ئۈچۈن بىر قاتار قۇرئان شەرىپىنى ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى.

3. ناھىيە (شەھەر) لەرگە يارەملىشىپ، خەلق سىياسىي مەسلىھەت كېڭەشمىنىڭ سىياسىي مەسلىھەت تېخنىكا ۋە دېموكراتىك نازارەتچىلىك رولىنى تولۇق جارى قىلدۇردى. بەزى ناھىيىلەر سىياسىي مەسلىھەت كېڭەشمىنىڭ ھەيئەتلىرىنى ئاساسىي قاتلاملارغا چۈشۈرۈپ كۆپ، خىزمەتلەرنى تەكشۈرۈش، ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش، ئەمگەك قىلىپ بېيىغان كەسىپنى ئاساسلىقلارنى تەكشۈرۈپ چۈشەنىشكە ئۈيۈشتۇردى. بۇ ھەيئەتلەرنە ئۆزلىرى چىلىقتۇرغان مەسلىھەتچىلەرنى تەكلىپلىرىنى ئاكتىپلىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى.

4. پارتىيە سەرتىدىكى زاتلارغا بولغان ئىدىيۋى سىياسىي خىزمەت كۈچەيتىلدى، ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭەشمىنىڭ داۋامى ھەيئىتىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك بىر لەكمەپ ئويىنىتىلمىرىغا قاتناشتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلدى. ئاخىرىدا ۋە كارتۇشكا تورغا ئۇزۇلدى. پارتىيە سەرتىدىكى زاتلارنى تەكلىپ قىلىپ، سۆھبەت يىغىنى ئېچىلدى ھەم ئۇلار بىلەن تەشە ببۇسكارھالداسەردىشىپ، پىكىر ۋە تەكلىپلىرىنى ئاڭلىدى،مۇۋاپىق تەلەپلىرىنىھەل قىلدى.

5. سىياسىي مەسلىھەت كېڭەش شەھەرلىك سودا ــ سانائەت تېخنىكا بىر لەشمىسىخىزمەت يىغىنى چاقىرىپ، ئاپتونوم رايونلۇق سودا ــ سانائەت تېخنىكا بىر لەشمىسى ئاچقان يىغىننىڭ روھىنى يەتكۈزدى. سودا ــ سانائەت تېخنىكا رنى «4لەشتۇرۇش» قۇرۇلۇشى ئۈچۈن پائال تۆھپە قوشۇشقا ئىلھاملاندۇردى. ھەر قايسى ساھەلەردىكى سودا ــ سانائەت تېخنىكا ئىشچىلىقىتىمن كادىرلىققا ئۆزگەرتىش مەسىلىسى ئەمەلىيلەشتۇرۇلدى. تۇرپىدىكى تەۋەلىكىدىكى جۇڭگولۇق ئابدۇرېھىم ھاجىنىڭ 30 مىڭ يۈەن مەبلىغى، 8130 يۈەن قەرەللىك ئۆسۈمنى قايتۇرۇپ بېرىش تەستىقلىنىپ چەتئەللەردىكى قېرىنداشلىرىمىز ئارىسىدا ياخشى تەسىر پەيدا بولدى. قەشقەر شەھىرىدىكى سودا ــ سانائەت تېخنىكا ئىنىڭ قېيىقالغان ئۆيى مۇلۇكلۇق ئۇندىسى قاتارلىق مەسىلىلىرىنى تەكشۈرۈش ھەمدە بىر تەرەپ قىلىشقا يارەم بېرىلدى. (ۋالى يۈكچياڭ)

[ھەر ساھەدىكى زاتلاردىن پارتىيىنىڭ تەرتىپىگە سېلىش توغرىسىدا پىكىر ئېلىنىدى] قەشقەر ئۇيغۇر 1985 ــ يىلى 2 ــ ئايىنىڭ 1ــ كۈنىدىن 2ــ كۈنگىچە

سۆھبەت يەكىنى ئىچىپ پارتىيەمىز زىيالىلار، يۇقىرى قاتلام دىنىي زاتلار، تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى مۇھاجىر قاتارلىق ھەر مىللەت زاتلىرىنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش توغرىسىدىكى پىكرىنى ئەستايىدىل ئاڭلىدى. سۆھبەت يەكىنىدا ھەر ساھەدىكى زاتلار قىزغىن سەمىمىي ھالدا، ۋىلايەتنىڭ ئورگان ئىسلاھاتى، رەھبەرلىك بەلۋىسىنىڭ قۇرۇلۇشى، زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، شەھەر قۇرۇلۇشى قاتارلىق جەھەتلەردە ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلەرتوغرىسىدا نۇرغۇن قىممەتلىك پىكىرلىرىنى بەردى. بۇ قېتىمقى ۋىلايەتلىك پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنى ياخشىلاشتا ئىجابى تۈرتكىلىك رول ئوينىدى. (جاۋ يىجې)

[مەملىكەتلىك تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلار بىرلەشمىسىنىڭ باشلىقى لىن لىيۈن قەشقەرگە كېلىپ تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلارنى ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە - تاۋابا تلىرىنى يوقلىدى] ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭخۇا مەملىكەتلىك تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلار دوستلۇق بىرلەشمىسىنىڭ باشلىقى لىن لىيۈن 1985- يىلى 11-ئاينىڭ 13-كۈنى قەشقەرگە كەلدى.

لىن لىيۈن قەشقەردىكى مەزكىلدە ۋىلايەتلىك تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلار، تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى توغرىسىدا قاباغان خىزمەت دوكلاتىنى ئاڭلىدى، قەشقەر شەھىرىدىكى تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلار ۋە تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىنى يوقلىدى، ئۇلار بىلەن سەمىمىي سۆھبەتلەشتى. قەشقەردىكى تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلار ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ كۆڭۈل بۆلگەنلىكىگە ئىنتايىن رەھمەت ئېيتتى، سوتسىيالىستىك «4له شتۈرۈش» قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئاكتىپ خىزمەت قىلىپ، تەيۋەنلىكى ۋەتەنداشلارنىڭ قوينىغا قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن تۆھپە قوشىدىغانلىقىنى بىردەك بىلدۈرۈشتى. (جاۋ يىجې)

[تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلار ۋە تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلارنىڭ ئائىلە تاۋابا تلىرىنىڭ سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش خىزمىتى] قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلار ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىنىڭ سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش خىزمىتىنىڭ دېققىتىنى قىلدى ۋە كۆڭۈل بۆلدى. ئىلگىرى-ئاخىر بولۇپ، شەخسىنىڭ تارىخىي مەسىلىسى ۋە چەت ئەلدىكىلەر بىلەن مۇناسىۋىتى بولغانلىقى ئۈچۈن قاماقتا ھۆكۈم قىلىنىپ، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىلىۋاتقان، ئەمگەك بىلەن تەربىيىلىنىۋاتقان ۋە ئىخچاملاشتۇرۇلۇپ تۇرۇنغا چۈشۈرۈلگەن 8 نەپەر تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلارنىڭ ئائىلە تەۋەسى فىكىرىن قىلىنىدى، تۈزىتىلدى ھەمدە مۇۋاپىق تۇرۇنلاشتۇرۇلدى.

تەيۋەنلىك قەھرىمانداشلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىدىن 3 ئائىلىنىڭ كىشىنىڭ ئائىلىسىدە مەلۇم قېيىنچىلىقى بولغاچقا، بىرلىكەپ بۆلۈمى ئالاقىدار تارماقلار بىلەن مۇناسىۋەتلىشىپ، ئۇلارنىڭ پەرزەنتلىرىنى خىزمەتكە تۇرۇنلاشتۇردى. (جاۋ يىجې)

[باۋدىيە نەخۇا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئىشلارغا مەسئۇل بېرىش ئىشخانىسىنىڭ ئىشلارغا مەسئۇلىيەت بەرگۈچىسىلىكىگە تەيىنلەندى] 1985-يىلى 11-ئاينىڭ 15-كۈنى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى(1985)

63-دومۇرلۈق ھۆججەتنىڭ باۋدىيە ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت يىغىنىنىڭ مەسلىھەت بېرىش كىشىلىرىغا مەسلىھەت بەرگۈچىسىلىكىگە تەيىنلىنىدى.

باۋدىيە ناھىيىسى، ئەرز، خەنزۇ، ھازىر 81ياش، سىنچۈەن ئۆلكىسىنىڭ ئىگىلىك ناھىيىسىنىڭ شەھەر بىلەن يېزا بىرلەشمىدىن؛ ئىلگىرى كومىنداڭنىڭ غەربىي - شىمال مەۋرىي رايونىنىڭ شاۋجىياگى، قوشۇمچە جەنۇبىي شىنجاڭ كارىزۇن سىلىگۈيسىنىڭ شياۋجىياگ دەرىجىلىك ئالىي مەسلىھەتچىسى بولغان؛ 1949-يىلى 9-ئاينىڭ 25-كۈنى شىنجاڭنى تىنچلىق يولىغا ئازاد قىلىش قوزغىلىڭىغا قاتناشقان. 1979-يىلى پارتىيىنىڭ قوزغىلاڭ كۆتەرگەن خاتىرىلارغا قارىتا ئىقان سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، باۋدىيە ناھىيىلىك مائاشى مەۋرىي14-دەرىجە قىلىپ بېكىتىلگەن، خىزمىتى يېڭىشەھەر ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ 6-نۆۋەتلىك كېڭەش داىمىي ھەيئىتى قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇلغان.(جەن ئىبرتۇ)

[خۇاڭپۇ ھەربىي مەكتىپىدە ئوقۇغان ساۋاقداشلارنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش] شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ شەنشى ئۆلكىلىك پارتكوم بىرلىكىپ بۆلۈمىنىڭ «شىمالىي غەربىي - شىمال خۇاڭپۇ ھەربىي مەكتىپىدە ئوقۇغان ساۋاقداشلار جەمئىيىتىنىڭ «خۇاڭپۇ ھەربىي مەكتىپىدە ئوقۇغان ساۋاقداشلارنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇش توغرىسىدا دوكلات» نى تارقاتقانلىق توغرىسىدا ئىلاقە» سىنى تارقاتقانلىق توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشىغا ئاساسەن قەشقەر ۋىلايەت تىلىك پارتكوم بىرلىكىپ بۆلۈمى ۋىلايەت بويىچە خۇاڭپۇ ھەربىي مەكتىپىدە ئوقۇغان ساۋاقداشلارنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇپ خۇاڭپۇ ھەربىي مەكتىپىدە ئوقۇغان ساۋاقداشلاردىن 19نى تاپتى. باۋدىيە ناھىيىسى (نەنجەن سىياسىي مەكتەپىنىڭ)،شۇزاخەن (3-شۆبە مەكتەپ 21-قارارنىڭ)، ئىسمائىل ھەمزە (چىڭدۇ 22-قارارنىڭ)، ئابدۇكېرىم ناماز(يەنە بىر ئىسمى جاۋيۇ، 9-شۆبە مەكتەپ 7-قارارنىڭ)، لىياڭدۇڭچىن (چىڭدۇ 22-قارارنىڭ)، چىنىڭ جۇڭرۇك (چىڭدۇ 21 - قارارنىڭ)، لىيۇ خەنجاڭ (9 - شۆبە مەكتەپ، 20 - قارارنىڭ)، ۋاڭ چىڭيەن (چىڭدۇ 22 - قارارنىڭ)، لىيۇدەرىن (چىڭدۇ 14-قارارنىڭ)، مەھەممەت رەجەپ (چىڭدۇ 22-قارارنىڭ)، مۇخۇالىمن (يەنە بىر ئىسمى مۇتەللىپ، ئۇيغۇر، چىڭدۇ 23-قارارنىڭ)، يەن يۈكتەي (چىڭدۇ 22-قارارنىڭ)، يالاڭ چۈنروك (چىڭدۇ 22-قارارنىڭ)، لىيۇ يۈلۈك (چىڭدۇ 22-قارارنىڭ)، ۋاڭ ۋەندي (چىڭدۇ، 22-قارارنىڭ)، قۇربان ھاجى (چىڭدۇ 22- قارارنىڭ)، داللىمەت (ئۇيغۇر، سىنچۈەن قۇبقىن 23-قارارنىڭ)، ياسىن كەنجى (چىڭدۇ 22-قارارنىڭ)، يەن خەيچاۋ (7-شۆبە مەكتەپ، 16-قارارنىڭ) (جەن ئىبرتۇ)

[قەشقەر ۋىلايەتلىك سىياسىي مەكتەپ] قەشقەر ۋىلايەتلىك سىياسىي مەكتەپنىڭ ئىلگىرى ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي مەكتەپنىڭ جەنۇبىي شىنجاڭ شۆبىسى ئىدى، 1960-يىلى قۇرۇلغان. تۇنجى نۆۋەتلىك مەكتەپ مۇدىرى ئىمىنوپ ھامىت ئىدى. 1971-يىلىسى بۇ مەكتەپ قەشقەر ۋىلايەتلىك سىياسىي مەكتەپ دەپ ئۆزگەرتىلگەن. مەكتەپنىڭ مەقسىدى پارتىيىنىڭ بىرلىكىپ خىزمىتىنىڭ باش ۋەزىپىسى ئۇچۇن خىزمەت قىلىش،ھەر قايسى مەزگىللەردىكى مەكىزىي خىزمەت تاپشۇرۇقىغا ماسلاشتىش ۋە ئۇنى ئالغا سىلجىتىش، مىللىي، دىنىي يۇ-

مەنىۋى مەدەنىيەت

يېڭى دەۋردىكى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتەيلى

ج ك پ قەشقەر ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى چېن دېمىڭ

1985-يىلى، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتى ئۆزلۈكسىز كۈچەيگەن ھەمدە خۇشاللىنارلىق نەتىجىلەر قولغا كەلگەن بىر يىل بولدى. ۋىلايەتلىك پارتكوم ئىلگىرى-ئاخىر بولۇپ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت يىغىنى ئاچتى ۋە «ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىشكە ئائىت بىر نەچچە مەسىلە توغرىسىدا قارار» چىقاردى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋىلكومنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتكە بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتتى، ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ شەكلىنى ۋە ئۇسۇلىنى ئۆزلۈكسىز ياخشىلىدى، ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ ئۈنۈمىنى ئىزچىل يۇقىرى كۆتەردى. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ تەرەققىياتىغا كاپالەتلىك قىلدى ۋە ئىلگىرى سۈردى. ۋىلايەت بويىچە پوسكام، يېڭىشەھەر، ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى، قاتناش 1-شىركىتى، جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق شىركىتىگە ئوخشاش ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتتە ئىلغار ناھىيە ۋە ئورۇنلار بارلىققا كەلدى. لېكىن شۇنى كۆرۈشىمىز كېرەككى، ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت ۋىلايىتىمىزدىن ئالغاندا يەنىلا ئاجىز ھالقا، جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىۋاتقان يېڭى ۋەزىيەت بىلەن ماسلىشالمايدۇ. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى تەج-

---

قىرى قاتلام زاتلارنى ئاساس قىلغان ھالدا ھەر خىل خادىملارنىڭ ئۆگىنىش كۇرسىنى ئېچىش، مەكتەپتە ۋەزىيەت ۋە ۋەزىپە، پارتىيىنىڭ ھازىر يولغا قويۇۋاتقان تۈرلۈك سىياسەتلىرى، مىللىي سىياسەت، دىنىي سىياسەت قاتارلىق دەرسلەرنى ئۆتتۇق. 1960-، 1985-يىلغىچە مەكتەپ جەمئىي 44 قارار كۇرس ئاچتى، 4144 ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە مىللىي، دىنىي، سودا-سانائەتچىلەرنىڭ كۇرسى 35 قارار، ئوقۇغۇچىلار 3518 ئادەم (قېتىم). بىرلىكسەپ سىستېمىسىنىڭ كادىرلىرىنىڭ كۇرسى 5 قارار، 380 ئادەم (قېتىم). خاتا ئايرىلغان ئوڭچىلار، يەرلىك مىللەتچىلەرنىڭ كۇرسى 2 قارار، 133 ئادەم (قېتىم). سابىق گومىنداڭنىڭ قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپ ھەقىقەتكە قايتقان خادىملىرىنىڭ كۇرسى 2 قارار، 133 ئادەم (قېتىم).

مەكتەپ ئوقۇغۇچىلارغا ۋەتەننى سۆيۈش، قانۇنغا رىئايە قىلىش، سوتسىيالىزمنى ھىمايە قىلىش، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش توغرىسىدا تەربىيە بەردى. (ۋاڭ يۈچياڭ)

رىملەرنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ، پەرقلەرنى تەپسىپ، خىزمەتنى ياخشىلاپ، ئۈنۈملۈك قىلىشىمىز ئۈچۈن سىياسىي خىزمەتنى تېخىمۇ يېڭى ئۇسۇلدا ئىلىپ بېرىشىمىز لازىم.

1. يېڭى دەۋردىكى ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ ئورنى ۋە رولىنى توغرا توتۇش لازىم. يولداش ماۋزېدۇڭ «سىياسىي خىزمەت بارلىق ئىقتىسادىي خىزمەتلەرنىڭ جان-مۇرى» دېگەن ئىدى. پارتىيەنىڭ 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 6-ئومۇمىي يىغىنى ما-ۋۇ زېدۇڭ «دۆلىتىمىز قۇرۇلۇغاندىن بۇيانقى بىر قانچە تارىخىي مەسىلىلەر توغرىسىدا قا-رار» دىمۇ بۇنىڭغا ئوخشاش ھۆكۈم مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن. ۋە يېقىنقى 1985-يىلى چاقىرىلغان پارتىيەنىڭ مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىدا، ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىش يەنە بىر قېتىم تەكىتلەندى. يېڭى تارىخىي دەۋردە ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ جان-تومۇرلۇق ئورنى خىزمەتنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنىڭ يۆتكىلگەنلىكىگە ئەكىشىپ ئۇزۇقەرمەيلا قالماي يەنىلا بىر مۇھىم بولۇپ قالىدۇ. شۇنداق تۇرسىمۇ يەزىلەر يەنە: ھازىر كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش قىلىۋاتىمىز، ئىقتىسادىي ۋاستە ئارقىلىق ئىقتىساتنى باشقۇرۇۋاتىمىز، پۇل بولسىلا كىشىلەرنىڭ ئاكتىپچانلىقى ئىشقا سالغىلى بولىدۇ، ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەت بولسىمۇ، بولمىسىمۇ بولۇۋېرىدۇ، رولى قالمىدى دەپ قارىسا، يەزى سىياسىي خىزمەت كادىرلىرىدا ئۆزىنىڭ خىزمىتىگە قا-رىتا شەرەپلىك ھېسسىيات، پەخىرلىنىش ھېسسىياتى بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ خىزمىتى-دە خاتىرجەم بولالمىدى، ھەتتا «كەسىپ ئالماشتۇرۇش» نى تەلەپ قىلغانلارمۇ چىقتى. بۇنى-داق نۇقتىنەزەر ۋە ئىدىيەلەرنى توغرا ئەمەس. يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدا ئىدىيەۋى-سىيا-سىي خىزمەتنى كۈچەيتىشتىكى ئاجىزلاشتۇرۇشقا بولمايدۇ. ئىقتىسات تەرەققىي قىلغانسېرى، ئىىلاھات چوڭقۇرلاشقانسېرى، ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتنى شۇنچە كۈچەيتىشكە توغرا كېلىدۇ. ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتنى پارتىيەمىزنىڭ ئاممىنى قوزغاپ، ئاممىنى تەشكىللەپ، ئاممىغا ئىلھام بېرىپ پار-تىيەنىڭ باش ۋەزىپىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىغان قورالىغا ئايى-لاندۇرۇشىمىز لازىم.

2. پارتىيەنىڭ ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتكە بولغان رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىش لازىم. ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەت پارتىيەنىڭ پۈتكۈل خىزمىتىنىڭ مۇھىم تەركىبى قىسمى، ياخشى ئىشلەش-ئىشلىمەسلىكتىكى ئاچقۇچ پارتكومدا. ئۇزۇندىن بۇيان بەزى پارتىيە تەشكىلاتلىرىدىكى رەھبەرلىرى يولداشلارنىڭ پارتىيەنىڭ رەھبەرلىكى ئىنكەسلىكىدىكى تونۇشى ئېنىق بولمىغاچقا، خىزمەتتە پارتىيە بىلەن ھۆكۈمەتنى ئايرىمىدى، مەمۇرىي، كەسىپىي خىزمەتلەرنى تۇتۇش كۆپ، ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتنى تۇتۇش ئاز بولدى، نەتىجىدە ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەت بوشاشتۇرۇلۇپ، پارتىيەنىڭ رەھبەرلىكى ئاجىز-لىشىپلا قالماي يەنە بەزى مەمۇرىي تارماقلارنىڭ ئۈزۈنىڭ خىزمەت ھوقۇقىنى يۇرگۈزۈشىگە تو-سالغۇ بولدى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتىغا تەسىر يەتتى. پارتىيەنىڭ 12-قۇ-رۇلتىيى ماقۇللىغان يېڭى پارتىيە نىزامنامىسىدا: «پارتىيەنىڭ رەھبەرلىكى ئاساسلىقى سى-ياسىي، ئىدىيە ۋە تەشكىلىي جەھەتتىكى رەھبەرلىكتىن ئىبارەت»-دەپ كۆرسىتىلگەن. بۇ ھەر ئىككىلىنىڭ پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئاساسلىقى پارتىيەنىڭ لۇشىەن، فاڭجېن ۋە سىيا-

سه تلمرنی ئىزچىل ئىجرا قىلىش، كادىرلارنى تەربىيىلەش، ئۇستۇرۇش، ئىشلەتمەش ۋە ئا-
زارەت قىلىش، كۆچلۈك ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت ئىشلەش ئارقىلىق پارتىيىنىڭ رەھ-
بەرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. شۇڭلاشقا، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئۆز ئىشلەك
مەسئۇلىيىتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشى، پارتىيە بىلەن مەۋرىيە تنى ئايرىماسلىقى، پارتىيە-
نى ھۆكۈمە تنىڭ ئورنىغا دەسسىتمەسلىكى ھادىسىلەرنى تۈگىتىپ، بۇرۇنقىدەك ئىقتىسادىي
خىزمەتكىلا ئەھمىيەت بېرىشتىن ئىقتىسادىي خىزمەت بىلەن ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى بىلە-
لە تۇتۇشقا بۇرۇلۇشى لازىم. ئۇنداق بولمايدىكەن، ئۆزىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئادا قىلالمىغان
بولىدۇ، پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىنى ئاجىزلاشتۇرغان، ياكى ئۇنىڭدىن ۋاز كەچكەن بولىدۇ.
ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى مۇھىم كۈندىلىك ئىشلار تەر-
تىپىگە كىرگۈزۈشى، ئىقتىسادىي خىزمەت تەلەپنى ئورۇنلاشتۇرغان، تەكشۈرگەن، خۇلاسىلىغاندا،
ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت تىنمۇ ئورۇنلاشتۇرۇشى، تەكشۈرۈشى، خۇلاسىلىشى، ئىدىيىۋى-
سىياسىي خىزمەت ئارقىلىق ئىقتىسادىي خىزمەت تەلەپنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشىغا كاپالەتلىك
قىلىشى لازىم.

3. ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت تىنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسىنى رۇسلاش لازىم. پارتىيىنىڭ
12-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3-ئومۇمىي يىغىنىدا ماۋزىدۇڭ «جۇڭگو كوممۇنىستلىك
پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھات توغرىسىدىكى قارارى» دا:
«يېڭى دەۋردىكى پارتىيىنىڭ باش ۋەزىپىسى، باش نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن،
پارتىيىنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتى ۋە تەشكىلىي خىزمىتىنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە
ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئەمەلىيىتىگە زىچ بىرلەشتۈرگەن ھالدا ئېلىپ بېرىش
لازىم دېگەن يېتەكچى قائىدىنى قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇش كېرەك» دەپ كۆرسىتىلگەن. پار-
تىيىنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنى كۈچەيتىشتە ئەڭ ئاساسلىق مەسىلە ئىدىيە جەھەتتە ۋە
ئەمەلىي خىزمەتتە مۇشۇ يېتەكچى قائىدىنى قەتئىي تەۋرەنمەي ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قى-
لىشتىن ئىبارەت. يېڭى دەۋردىكى باش ۋەزىپىنى، باش نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش—دۆلەت-
نىڭ ئىستىقبالى ۋە تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۇپ مەنپەئىتىگە
مۇناسىۋەتلىك، بۇ پۈتۈن پارتىيە، پۈتۈن مەملىكەتنىڭ چوڭ ئومۇملۇقى، بىزنىڭ ئىدىيە-
ۋى-سىياسىي خىزمىتىمىزمۇ ئەلبەتتە مۇشۇ ئومۇملۇقىغا بويسۇنۇشى ۋە خىزمەت قىلىشى
لازىم. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ پارتىيىنىڭ باش ۋەزىپىسى، باش نىشا-
نىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلغان-قىلمىغانلىقى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە ئىقە-
تىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئۈچۈن خىزمەت قىلغان قىلمىغانلىقىنى، بىزنىڭ ئىدىيىۋى-سى-
ياسىي خىزمەتنى ياخشى ئىشلىگەن-ئىشلىمىگەنلىكىمىزنى ئۆلچەيدىغان ئۆلچەم قىلىشىمىز كېرەك.

ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمە
ئىسلاھاتى داۋامىدىكى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى تەرتىپ ياخشى ئىشلىشى لازىم.
نۆۋەتتە ۋىلايەتلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشى جۇش ئۇرۇپ راۋاجلانماقتا، ئىقتىسادىي
تۈزۈلمە ئىسلاھاتىمۇ چوڭقۇرلاشماقتا. «سول» ئىدىيىنىڭ كونا ئەنئەنىۋى كۆز قاراشنىڭ
تەسىرىگە ئۇزاق ئۆچۈرىغالىنالمىمىزدىن، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمە
ئىسلاھاتىدا ھەر تۈرلۈك ئىدىيىۋي توسالغۇ ۋە مەسىلىلەرگە مۇقەررەر دۇچ كېلىپ تۇرىدۇ

مىز. بۇ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىمىز دېسەك، زۆرۈر بولغان ئىقتىسادىي ۋاستە ۋە مەۋرىدي تەدبىرلەرنى قوللانماي بولمايدۇ. لېكىن تېخىمۇ زۆرۈر بولغىنى يەنىلا كۆچلۈك ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەت. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدا، جايلار، ئورۇنلار ھەر مىللەت كادىرلىرىغا، ئاممىسىغا ئىسلاھاتنىڭ مەقسىدى ۋە ئەھمىيىتىنى داۋاملىق تەشۋىق قىلىشى، مەركەزنىڭ ئىسلاھات توغرىسىدىكى بىر قاتار قانۇنچىن سىياسەتلىرىنى تەشۋىق قىلىشى، كونكرېتلاشقا يېتەكچىلىك قىلىدىغان، كونا قائىدىلەرگە ئېسىلۋالىدىغان، ھازىرقى ھالەتكە بەلەن قاتناشالمايدىغان مۇتەئەسسىپ ئىدىيىنى تۈگىتىشى، ئىزدىنىشكە جۈرئەتلىك، ئىسلاھاتقا ئىزا-دە باغلىغان، دادىل ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزىدىغان، تىرىشىپ يېڭىلىق يارىتىدىغان روھقا ئىلھام بېرىشى، قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە جانلاندۇرۇشنىڭ يېڭى يولىنى ئۈزلۈكسىز ئىزدىنىشى لازىم. ۋىلايەتمىزنىڭ ئەھۋالىغا ئاساسەن، ھازىر يەنىلا رەھبەرلىكنىڭ ئىدىيەسىنىڭ بۇرۇلۇش ياساپ يۆنىلىشىنى توغرىلاش خىزمىتىنى ياخشى تۇتۇش؛ يەككە ھالدا ئەنئەنىۋى يېزا ئىگىلىكىنى تۇتۇشتىن يېزا ئىگىلىك، سانائەت، سودىنى بىلە تۇتۇشقا بۇراش؛ تەبىئىي ئىگىلىكنى تۇتۇشتىن تاۋار ئىگىلىكىنى تۇتۇشقا بۇراش؛ ئەنئەنىۋى تەجرىبىگە تايىنىشتىن پەن - تېخنىكىغا تايىنىپ ئىشلەپچىقىرىشقا يېتەكچىلىك قىلىشقا بۇراش؛ ئىشكىنى تاقىۋېلىپ ئۆزىنىڭكىنى ساقلايدىغان يېپىق تېپىتكى ئىگىلىكتىن توغرا يۆنىلىشلىك مۇناسىۋەتنى راۋاجلاندۇرىدىغان ئوچۇق تېپىتكى ئىگىلىككە بۇراش؛ ئادەتتىكىچە ئىگىلىك تەرەققىياتىدىن ئەۋزەللىكنى جارى قىلدۇرۇپ نۇقتىلىق ھالدا بۆسۈپ ئۆتۈشكە بۇراش؛ دۆلەتنىڭ مەبلەغ سېلىشىغا، قەرز بېرىشىگە تايىنىۋېلىشتىن، دۆلەت، كوللېكتىپ، شەخسى ئىقتىسادنى ئاساسىي جەھەتتە تۇتۇش قىلىشقا بۇراش لازىم. بىر يىل ئىچىدە ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكنىڭ ئىدىيىسىنى ئۆز يولىغا سېلىشنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم.

4. مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى يەنمۇ ياخشى يولغا قويۇش لازىم. سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىش ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسى. مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى داۋاملا ئىدىيىۋى-قۇرۇلۇشنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇش، غايە ۋە ئىنتىزامنى مۇھىم نۇقتا قىلغان «4بولۇش» تەربىيىسىنى «4ئاساسىي پرىنسىپ» تەربىيىسىنى ۋەتەنپەرۋەرلىك، كوللېكتىۋىزملىق تەربىيىسىنى، ۋەزىيەت، سىياسەت تەربىيىسىنى، پارتىيە ئىستىلى، پارتىيە ئىنتىزامى تەربىيىسىنى، ئىنقىلابىي ئەنئەنە تەربىيىسىنى، ھەلقىلە تەلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى، قانۇن تۈزۈم تەربىيىسىنى، كەسپىي ئەخلاق تەربىيىسى قاتارلىق تەربىيىلەرنى ئەستايىدىل قانات يايدۇرۇش لازىم. ھازىر ۋە مۇندىن كېيىنكى بىر مەزگىل ئىچىدە، ۋەزىيەت، سىياسەت، پارتىيە ئىستىلى، پارتىيە ئىنتىزامى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدىكى تەربىيىنى ئەھمىيەت بېرىپ ياخشى ئىلىپ بېرىش لازىم. ھەر خىل ئىدىيىۋى تەربىيە ئارقىلىق، غايىلىك، ئەخلاقلىق، ئىنتىزاملىق، مەدەنىيەتلىك، سوتسىيالىستىك يېڭى بىر ئەۋلاد كىشىلەرنى تەرىشىپ تەربىيىلەش ۋە بارلىققا كەلتۈرۈش لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى يەنمۇ كۈچەيتىش، ۋىلايەتمىزنىڭ مەدەنىيەت، ماتارىپ، ئاخبارات، ئەدەبىيات، رادىئو، تېلېۋىزور، سەھنىيە، تەنتەربىيە قاتارلىق تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىنى ئىسلاھات داۋاملا ئۈزلۈكسىز راۋاجلاندۇرۇش، خەلقنى ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش لازىم.

5. سىياسى خىزمەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش لازىم. سىياسىي خىزمەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى ياخشى يولغا قويۇش ـ ئىدىيەۋى ـ سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىشنىڭ مۇھىم تەشكىلىي كاپالىتى. پارتكومىنىڭ تەشۋىقات، تەشكىلات، ئىنتىزام، يېزا ئىگىلىك، بىرلىكسەپ، ئىشچىلار، ياشلار، ئايالار قاتارلىق ھەر قايسى خىزمەت تارماقلىرىنىڭ ھەممىسى ئىدىيەۋى ـ سىياسىي خىزمەت تارمىقى، ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار بىۋاستە تارماقلارغا بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش، ئۇلارنىڭ رولىنى ۋە نوپۇزىنى ئاكتىپ قوغدىشى، ئۇلارنىڭ ئىدىيەۋى، تەشكىلىي، كەسپىي قۇرۇلۇشىنى ئەھمىيەت بېرىپ ياخشى يولغا قويۇشى، ئۇلارنىڭ سىياسىي، تۇرمۇش تەمىناتىغا كۆڭۈل بۆلۈشى لازىم. ھەر خىل يول ۋە ئۇرغۇن شەكىل، كۆپ قاتلام ئارقىلىق سىياسىي خىزمەت كادىرلىرىنى تەربىيىلەشنى كۈچەيتىش، ئۇلارنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش، بىر تۈركۈم ئىدىيەۋى ـ سىياسىي خىزمەت ماھىر لىرىنى، ئىدىيەۋى ـ سىياسىي خىزمەتنى پىششىق بىلىدىغان مۇتەخەسسىسلەرنى تەرىشىپ بارلىققا كەلتۈرۈپ ، ۋىلايەتلىمىزنىڭ ئىدىيەۋى ـ سىياسىي خىزمىتىنى يېڭى بىر سەۋىيىگە كۆتۈرۈشىمىز لازىم.

يېڭى بىر يىلدا، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ ۋە سىياسىي خىزمەت كادىرلىرىنىڭ روھىنى ئۇرغۇتۇپ، ئىلھاتقا ئىرادە باغلاپ، يول ئېچىپ، ئالغا بېسىپ ۋىلايەتلىمىزنىڭ ئىدىيەۋى ـ سىياسىي خىزمىتىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىنى يارىتىشنى، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىپ كۆرۈش قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

[مەملىكەتلىك پارتىيە ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ روھىنى ئۆگىنىش، تەشۋىقات لىش، ئىزچىللاشتۇرۇش] پارتىيىنىڭ مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنى ۋە 12ـنۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 4ـ، 5ـئومۇمىي يىغىنى چاقىرىلغاندىن كېيىن، ۋىلكوم مەخسۇس ئۇقۇتۇرۇش تارقاتىپ، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرىنى كەڭ كادىر ۋە ئاممىنى ۋاقتىدا ئۆگىنىشكە تەشكىللەشكە ئۇيۇشتۇردى. ئورگان كادىرلىرى، بولۇپمۇ ھەر دەرىجىلىك رەھبىرىي كادىرلار سىياسىي ئۆگىنىش ۋە تەشكىلىي تۇرمۇش ۋاقتىلىرىدىن پايدىلىنىپ مەركەزدىكى رەھبىرىي يولداشلارنىڭ ئالاقىدار سۆزلىرىنى ۋە 7ـبەشىللىق پىلان توغرىسىدىكى تەكلىپنى بىر قەدەر سىستېمىلىق ئۆگەندى؛ ئىشچىلار، دېھقانلار، چارۋىچىلار، شەھەر ئاھالىلىرى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى قاتارلىقلار ئاساسلىقى كونىۋلتاسىيە ئاخلاپ ھۆججەتنىڭ ئاساسىي روھىنى چۈشۈنۈۋالدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىۋاتقان ئورۇنلار پارتىيە ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ ھۆججەتلىرىنى ئۆگىنىشنى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئۆگىنىشىنىڭ مۇھىم مەزمۇنى قىلدى. ئۆگىنىشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ئۈچۈن ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمى سوئال ـ جاۋاب تارقاتتى، كونىۋلتاسىيە، لېكسىيە ماتېرىيالىرىنى يېزىشنى ئۇيۇشتۇردى، ناھىيە دەرىجىلىك رەھبىرىي كادىرلار كۇرسى ۋە لېكسىيە ئۇيۇشتۇردى. كونا شەھەر، قاغلىق، يوپۇرغا ناھىيىلىرى ۋەسودا باشقارمىسى، تەمىنلەش سودا كوپېراتىپى، قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپى قاتارلىق ئورۇنلارمۇ ئوخشاش بولمىغان شەكىللەردىكى ئۆگىنىش كۇرسلىرىنى ئېچىپ، ئاساس قاتلام ئۈچۈن ئايانچىلارنى يېتەكلەشتۇرۇپ بەردى. «قەشقەر گېزىتى» پارتىيە ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ ھۆججەتلىرىنى ئۆگىنىش ستونى ئاچتى. قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى، ناھىيىلىك رادىئو ئۇزەللىرى مەخسۇس پروگراممىلا ئۇيۇشتۇرۇپ ، ئالاقىدار تەشۋىقات ماتېرىيالىرى ۋە كونىۋلتاسىيە ماتېرىيالىرىنى، ئۆگىنىش تەسىراتى توغرىسىدا يېزىلىغان ماقالىلارنى ۋە

تەپمك تەجرىبىلەرنى ئېلان قىلىپ تۇردى. ئورۇنلار تام گېزىتى، قارا تاختا گېزىتى، دىۋ-
رىزە قاتارلىقلاردىن تولۇق پايدىلىنىپ پارتىيە ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ روھىنى كەڭ تەشۋىق
قىلدى. ئۆگىنىش، تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق كەڭ كادىرلارنىڭ، ئاممىنىڭ تونۇشى يۇقىرى
كۆتۈرۈلدى. ئىدىيىسى بىر لىككە كەلتۈرۈلدى. ئەمەسىلە نۇقتىلىق ھالدا ئايدىڭلاشتۇرۇۋ-
لىنىدى: 1. ۋەزىيەتنى توغرا تونۇپ، ئىلھاتتا چەڭ تۇرۇش؛ 2. 7-بەشىللىق پىلاندىكى
قۇرۇلۇشنىڭ يېتەكچى فاكتورى، كۈرەش نىشانى، ئىلھاتنىڭ قەدىمى - باستۇچى ۋە سى-
ياسەت تەدبىرلىرى؛ 3. سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا ئەھمىيەت بېرىش،
ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىش، پارتىيە ئىستىلى ۋە جەمئىيەت كەيپىياتىنىڭ
تۈپتىن ياخشىلىنىشىنى قولغا كەلتۈرۈش؛ 4. يېڭى، كونا كادىرلارنىڭ ھەمكارلىقى ۋە ئال-
ماشتۇرۇشنى ئىلگىرى سۈرۈش، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەي-
تىش؛ 5. پۈتۈن پارتىيە ئىنتىزامىنى كۈرەش قىلىپ، يەنە بۇكسەك پىلانىنى ۋۇجۇتقا چە-
قىرىش. ئۆگىنىشنىڭ ئۇنۇمىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن نۇرغۇن ئورۇنلار يېپىق ئىمتىھان، ئاغ-
زاكى سىناق قاتارلىق شەكىللەرنى قوللىنىپ، كادىرلار ۋە ئاممىنىڭ ئۆگىنىش ئەھۋالىنى
سىناپ كۆردى، كۆپ سانلىقلارنىڭ نەتىجىسى ياخشى دەرىجىدە بولدى.

ھۆججەتلەرنى ئۆگىنىش، تونۇشنى ئۆستۈرۈش ئاساسىدا، ئورۇنلار پارتىيە ۋەكىل-
لەر يىغىنىنىڭ روھىنىڭ ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈشىنى چەڭ تۇتتى. ئۇلايەت پارتىيە
ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ روھىغا ئاساسەن، ئۇلايىتىمىزنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ،
ئۇلايىتىمىزنىڭ 7-بەشىللىق پىلان مەزگىلىدىكى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە ئىجتىمائىي تە-
رەققىيات پىلانىنى تۈزۈپ، ئىقتىسادىي خىزمەتنىڭ كۈرەش نىشانىنى، يېتەكچى ئىدىيە-
سىنى ۋە ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ تەدبىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ناھىيە (شەھەر) لەرمۇ 7-
بەشىللىق پىلانىنى تۈزدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، جايلار، ئورۇنلار «2مەدەنىيەتنى بىلە-
لە تۇتۇش» فاكتورىنى قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇپ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇ-
رۇلۇشىغا ۋە ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتكە ئەھمىيەت بېرىپ ۋە ئۇنى كۈچەيتىپ، ئىقتىسا-
دىي خىزمەتلەرنىڭ توغرا يۆنىلىشىنى بويلاپ ئالغا بېسىشىغا پائالىيەت قىلدى. (چۆمن دەيى)

[ئۇلىكوم ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىش توغرىسىدا قارار چىقاردى]

1985-يىلى 6-ئاينىڭ 27-كۈنى ئۇلىكوم «ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىش توغرىسى-
دا بىر قانچە مەسىلەلەر توغرىسىدا قارار» چىقىرىپ، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلى-
رىدىن ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ ئورنىنى ۋە رولىنى توغرا تونۇپ، ئىدىيىۋى-سىيا-
سىي خىزمەتكە سەل قارايدىغان ۋە ئاجىزلاشتۇرىدىغان خاھىشلارنى تۈگىتىشنى، ئىدىيىۋى-
سىياسىي خىزمەتتىكى بوشاقلىق، چېچىلاڭغۇلۇق ھالەتلەرنى ئۆزگەرتىشنى، ئىدىيىۋى-سىيا-
سىي خىزمەتتە تىرىشىپ يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشنى تەلەپ قىلدى.

«قارار» ئۇلايىتىمىزدىكى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ ھازىرقى ھالىتىنى تەھلىل
قىلىش ئاساسىدا تۆۋەندىكىدەك پىكىر ۋە تەلەپلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى:

1. ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسىنى رۇسلاش لازىم. يېڭى دەۋر-
دىكى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت پارتىيىنىڭ باش ۋەزىپىسىنى، باش نىشانىنى ئەمەلگە

ئاشۇرۇش ئۈچۈن قەتئىي خىزمەت قىلىشى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئەمەلىيەتتى بىلەن زىچ بىرلەشتۈرۈلۈشى لازىم. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى بۇنى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى ياخشى ئىشلىگەنلىكتۈر، كەسپىي يېتەكچى ئىدىيىنىڭ رۇسلانغا نىلىقىنىڭ ئۈلچىمى قىلىشى لازىم.

2. پارتىيە بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ ئىش تەقسىملىۋېلىش پرىنسىپىنى قەتئىي ئەمەلگە قويۇپ، پارتىيەنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتكە بولغان رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىش لازىم. پارتىيەنىڭ رەھبەرلىكى ئاساسلىقى سىياسىي، ئىدىيە ۋە تەشكىلىي جەھەتتىكى رەھبەرلىكتىن ئىبارەت. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئاساسلىقى پارتىيەنىڭ لۇشيەن، فاڭجېن ۋە سىياسەتلىرىنى ئىزچىل ئىجرا قىلىش، كادىرلارنى تەربىيەلەش، ئۆستۈرۈش، ئىشلەتمەش ۋە نازارەت قىلىش، كۈچلۈك ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت ئارقىلىق پارتىيەنىڭ رەھبەرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئۆزىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئايدىڭلاشتۇرىۋېلىشى، پارتىيە بىلەن ھۆكۈمەتنى ئايرىماسلىقى، ھۆكۈمەتنىڭ ئورنىغا پارتىيەنى قويماسلىقى ھادىسىلەرنى تۈگىتىشى، ئۆتكەندەكمەك، ئىقتىسادىي خىزمەتلەرنىلا تۇتۇشقا ئەھمىيەت بېرىشتىن ئىقتىسادىي خىزمەت بىلەن ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى بىلەلە تۇتۇشقا بۇرۇلۇشى، شۇنداقلا ئاساسلىق زېھنى ۋە ۋاقتىنى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى تۇتۇشقا قويۇشى لازىم.

3. تەشۋىقات، سىياسىي خىزمەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش لازىم. تەشۋىقات، سىياسىي خىزمەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى ياخشى يولغا قويۇش ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىشنىڭ مۇھىم تەشكىلىي كاپالىتى. يېڭى تارىخىي دەۋردە، تەشۋىقات، سىياسىي خىزمەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشكىلا بولىدۇكى ئاجىزلاشتۇرۇشقا بولمايدۇ.

4. پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈملىرى تەشۋىقات سىستېمىلار بويىچە باشقۇرۇشنى يولغا قويۇشى لازىم. تەشۋىقات بۆلۈملىرى پارتكومنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى باشقۇرىدىغان ئاساسلىق كەسپىي تارماق، پارتكومنىڭ تاپشۇرۇقىغا ئاساسەن، پارتىيەنىڭ لۇشيەن، فاڭجېن سىياسەتلىرىنى ئىزچىللاشتۇرۇش ۋە ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىش جەھەتتە، تەشۋىقات سېپىدىكى تارماقلارنى (ئاخبارات، نەشرىيات، رادىئو، تېلېۋىزور، كىنو، مەدەنىيەت، ماۋارىپ، بەن ـ تېخنىكا، سەھىيە، تەنتەربىيە قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) سىستېمىغا مەنسۇپ قىلىپ باشقۇرۇشنى يولغا قويۇشى لازىم. تەشكىلاتارماقلىرى تەشۋىقات سىستېمىسىدىكى ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىكىنى تاللاش، سەپلەش ۋاقتىدا، تەشۋىقات بۆلۈمىدىكى رەھبەرلەرنىڭ پىكرىنى ئېلىشى ۋە ھۆرمەت قىلىشى لازىم.

5. نۆۋەتتە ۋە بۇندىن كېيىنكى بىر مەزگىلدە ۋۇلايىتىمىزنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىلىرى، پارتىيەنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنىڭ ئەڭ تۆۋەنكى مەقسىدى ۋە ۋەزىپىسىنى ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، خەلقنىڭ دۇنيانى تونۇش ۋە ئۆزگەرتىش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىن ئىبارەت. نۆۋەتتە بۇندىن كېيىنكى بىر مەزگىلدە ئالدى بىلەن ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدىكى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى تەرىشىپ ياخشى ئىشلەش لازىم. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئاممىسىغا ئىسلاھاتنىڭ مەقسىدى ۋە ئەھمىيىتىنى تەشۋىق قىلىشى، پارتىيەمەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئىسلاھات توغرىسىدىكى بىر قاتار، فاڭجېن، سىياسەتلىرىنى تەشۋىق

قىلىشى، ئىسلاھات كە يېمىيا تىنى راسا ئەۋج ئالدۇرۇشى ، كوتىلىققا يېپىشىۋالىدىغان ، كونا قائىدىلەرگە ئېسىلىۋالىدىغان ھازىرقى ھالەت بىلەن قانائەتلىنمەي قالىدىغان مۇتەئەسسىپ ئىدىيىلەرنى تۈگىتىشى، ئىزدىنىشتە باتۇر، ئىسلاھاتتا قەتئىي، ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈشتەدا-دىل، تەرەققىيپەرۋەرلىق يارىتىدىغان روھقا ئىلھام بېرىشى، قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ يېڭى يولىنى ئۈزلۈكسىز ئىزدىنىشى لازىم ، ئاندىن كېيىن سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ياخشى يولغا قويۇپ ، كادىرلار ۋە ئامما ئىچىدە بولۇپمۇ ياش-ئۆسمۈرلەر ئىچىدە غايە ۋە ئىنتىزامنى نۇقتا قىلغان «4 بولۇش» تەربىيەسىنى چوڭقۇر ئېلىپ بېرىشى، سوتسىيالىستىك يېڭى ئەۋلادلارنى تەربىيەلەپ يېتىشتۇرۇشى ۋە بارلىققا كەلتۈرۈشى لازىم. مەدەنىيەت تىلىك ئورۇنلارنى بەرپا قىلىش پائالىيىتىنى كەڭ قانات يايدۇرۇپ ، ئىلايەت بويىچە پارتىيە ئىستىلى، ئىجەمئىيەت ئامانلىقىۋە ئىجەمئىيەت كە يېمىيا تىدا تېخىمۇ زور ياخشىلىنىش بولۇشىنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم. ئۇچۇنچىدىن ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىتەربىيەسىنى داۋاملىق ياخشى يولغا قويۇش لازىم . ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيەسىنى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ مۇھىم بىر مەزمۇنى قىلىپ تۇتۇشى، ھەرمىللەت كادىرلىرىنى ۋە ئاممىنى ماركسىزمنىڭ مىللەت توغرىسىدىكى نەزەرىيەسىنى ۋە پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئۆگىنىشكە ئۇيۇشتۇرۇشىۋە يېتەكلىشى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە ياخشى ئادەم ۋە ياخشى ئىشلارنى زور كۆچ بىلەن تەشەببۇسكار لىشى . مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنىچى ئورۇن بولۇش پائالىيىتىنى كەڭ قانات يايدۇرۇش لازىم . (چۆمن دەي)

[ئۆلكوم ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت يىغىنى چاقىردى] 1985 - يىلى5- ئايىنىڭ 14 - كۈنىدىن 17-كۈنىگىچە قەشقەر ئۆلكوم يېڭىشەھەر ناھىيىسىدە ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت يىغىنى چاقىردى . بۇ قېتىمقى يىغىنغا ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكوملارنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتكە مەسئۇل رەھبەرلىرى ، تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقلىرى ۋە ئۆلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئالاقىدار تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى، ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ يېڭىشەھەردە تۇرۇشلۇق قىسىملىرى ۋە يېزا ئېگىلىك 3 - دېۋىزىيەسىنىڭ ۋەكىللىرى بولۇپ جەمئىي 120 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى . ئۆلايەتلىك پارتكومنىڭ شۇجىسى يولداش كوكاڭ يىغىندا «ۋەزىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ماسلىشىپ ، ئىدىيىۋى- سىياسىي خىزمەتنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىنى يارىتايلى» دېگەن تېمىدا دوكلات بەردى . ئۆلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ، مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق ، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ مۇئاۋىن سىياسىي كوممىسارى ئولاتايۇپ ئايىردىم - ئايىردىم ھالدا سۆز قىلدى.

يىغىندا ئۆلايىتىمىزنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنىڭ ھالىتى تەھلىل قىلىنىپ ۋەيەكۈنلىنىپ ، مۇنداق قارالدى : يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ئۆلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋە كەڭ سىياسىي خىزمەت كادىرلىرى قالايىمقانچىلىقلارنى ئوڭشاش پارتىيىنىڭ لۇشيەن، فاڭجېن ۋە سىياسەتلىرىنى تەشۋىق قىلىش، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدىكى تەربىيەنى قانات يايدۇرۇش، ئىجتىمائىي كەيپىياتنى ياخشىلاش ،« 4لەشتۇرۇش» قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش قاتارلىق جەھەتلەردە، ئۇرغۇنلىغان خىزمەتلەرنى ئىشلىدى. ئاھايىتى زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى . لېكىن بىزنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىمىز جۇش ئۇرۇپ راۋاج-

لىنىۋاتقان ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتى بىلەن تېخى ماسلىشالمايۋاتىدۇ، ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتكە سەل قارايدىغان، بوشاشتۇرۇپ قويىدىغان خاھىشلار ئېغىر ھالدا مەۋجۇت، ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت بىلەن ئىقتىسادىي خىزمەتنىڭ «2 پارچە تېرە» بولۇپ قېلىش مەسىلىسى ئوبدان ھەل بولمىدى. سىياسىي خىزمەت ئاپپاراتلىرى مۇكەممەل ئەمەس. كادىرلىرىنىڭ سۈپىتى ناچار بولۇش، خىزمەتكە يېتىشمەسلىك، خىزمەت ئۇسۇلى كونا بولۇش مەسىلىلىرى يەنىلا مەۋجۇت. شۇڭلاشقا، ھازىرقىدەك چوڭ ئىجتىمائىي ئۆزگىرىش بولۇۋاتقان، ئىقتىساد راسا تەرەققى قىلىۋاتقان ۋەزىيەتتە ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى تەجرىبە-ساۋاقلارنى ئەستايىدىل يەكۈنلەشنى، پەرقلەرنى تېپىشنى، ئىزدىنىپ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىنى يارىتىشى لازىم.

يىغىن مەزگىلىدە يىغىنغا قاتناشقان يولداشلار يېڭى شەھەر ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتى، شەھەر ئىچى 2-ئاھالىلەر كومىتېتى، بارىن يېزىسىنىڭ باغچىرىق كەنتىدىكى ئارمىيە بىلەن بىللە قۇرغان مەدەنىيەت پائالىيەت مەركىزى قاتارلىق جايلارنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى. ئۇلارنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتتىكى كۆپچە يېتىشتىكى تەجرىبىلىرىنى ئۆگەندى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا يېڭى شەھەر ناھىيىلىك پارتكوم، ۋىلايەتلىك 1-قاتناش شىركىتى، ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى ۋە قەشقەر شەھەرلىك ئاپتوموبىل ترانسپورت شىركىتى قاتارلىق ئورۇنلار ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى قانات يايدۇرۇش تەجرىبىسىنى چوڭ يىغىندا تونۇشتۇردى. ئۇلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى يىغىنچاقلىغاندا، ئاساسلىقى «4 نى بىرلەشتۈرگەن»: ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەت بىلەن ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى ھەمدە باشقا كونكرېت كەسپىي خىزمەتلەرنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرگەن؛ مەنىۋى ئىلھاملاندۇرۇش بىلەن ماددىي ئىلھاملاندۇرۇشنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرگەن؛ يېتەكلەش بىلەن قاتتىق تەشكىلىي ئىنتىزامنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرگەن؛ ئىدىيىۋى مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش بىلەن ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرگەن.

(چۈەن دەيى)

[ۋىلايىتىمىزدە ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنى تەتقىق قىلىش جەمئىيىتى قۇرۇلدى] ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىشچى-خىزمەتچىلىرىنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنىڭ نەزەرىيە تەتقىقاتىنى كۈچەيتىش، يېڭى دەۋردىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنىڭ ئالاھىدىلىكى، قانۇنىيىتى ۋە ئۇسۇلىنى تېپىپ چىقىش ئۈچۈن ۋىلايىتىمىزدە ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنى تەتقىق قىلىش جەمئىيىتى 1985-يىلى 5-ئاينىڭ 16-كۈنى قۇرۇلدى. بۇ جەمئىيەت 48 ھەيئەتتىن تەشكىل تاپتى. ۋىلكومنىڭ ئەزاسى ۋاڭ ۋېنچى جەمئىيەتنىڭ باشلىقلىقىنى، ۋىلكومنىڭ ئەزاسى مەمۇرىي مەھكىمە ئىقتىسادىي كومىتېتىنىڭ پارتىيە گۇرۇپپا شۇجىسى گوشىڭسېن، ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى مامۇت ھوشۇر، ۋىلكوم تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ۋۇفىڭ، ۋىلكوم يېزا خىزمەت بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى جۇشاۋزۇ، مەمۇرىي مەھكىمە ئىقتىسادىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ئابدۇكېرىم توبزار، ۋىلكوم پارتىيە مەكتىپىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ئوسمانجان، ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ھەنپە مۇئاۋىن باشلىقلىقىنى ئۈستىگە ئالدى.

ۋىلايىتىمىزدە ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنى تەتقىق قىلىش جەمئىيىتى قۇرۇلغاندىن كېيىن، بەزى ناھىيە (شەھەر)، ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلاردىمۇ ماس ئاپپاراتلار قۇرۇلدى. ھەر دەرىجىلىك تەتقىقات جەمئىيەتلىرى ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنىڭ پارتىيىنىڭ باش ۋەزىپىسىگە، باش مەقسىتىگە بويسۇنۇشى ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتىن ئىبارەت بولغان يېتەكچى ئىدىيىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ ئەمەلىيىتىگە زىچ بىرلەشتۈرۈپ، يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدىكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىدىيىۋى ھالىتىنى تەكشۈردى. ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنى قانداق قىلىپ كۈچەيتىش ۋە ياخشىلاش جەھەتتە نەزەرىيىۋى تەتقىقات ئېلىپ باردى. (چۇەن دېيى)

[مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش] 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتى ئومۇميۈزلۈك باشلاندى. مەدەنىيەتلىك ئورۇنلار ئالدىنقى يىلدىكى 1670 تىن تەرەققىي قىلىپ 2087 گە يەتتى ھەمدە نۇقتىدىن دائىرىگە، ئىپتىدائىي سەۋىيىدىن ئالىي سەۋىيىگە قاراپ راۋاجلانماقتا.

5-ئايدا، ۋىلايەتلىك «5 بولۇش، 4 گۈزەل، 3 نى قىزغىن سۆيۈش» ھەرىكىتى كومىتېتى ۋىلايەت بويىچە مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇشنىڭ ئۆلچىمىنى پىلان ۋە تەدبىرلىرىنى تۈزۈپ چىقتى. جايلار، ئورۇنلارمۇ ئۇنىڭغا ماس پىلانلىرىنى تۈزدى ھەمدە مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇشتا بولغان رەھبەرلىكنى ھەقىقىي تۈردە كۈچەيتتى.

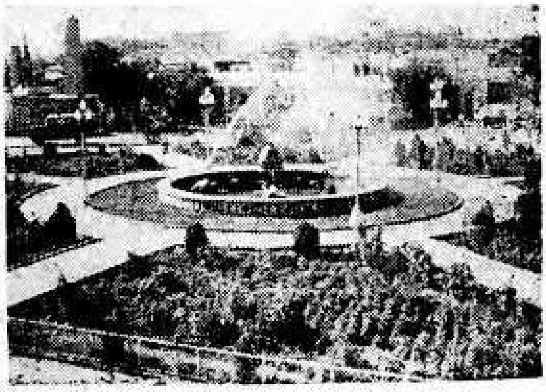
ۋىلايەتنىڭ شەھەر، يېزىلىرىدا مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتى كەڭ قانات يايدى، مۇھىت گۈزەللەشتى. بۇ مەمۇرىي مەھكىمە خىزمەت بىناسى ئالدىدىكى گۈللۈك.

جۇۋۇەنلياڭ فوتوسى

مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتىدە، ئورۇنلار ئىدىيىۋى قۇرۇلۇشنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويدى. ھەر مەھەللەت كادىرلىرى ۋە ئاممىغا قارىتىلغان غايە ۋە ئىنتىزام توغرىسىدىكى تەربىيىنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ «تۆت بولۇش» تەربىيىسى، ۋەزىيەت تەربىيىسى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسى، قانۇن تۈزۈم تەربىيىسى، پارتىيە ئىستىلى، پارتىيە ئىنتىزامى تەربىيىسى، ئىنقىلابىي ئەنئەنە تەربىيىسى قاتارلىق تەربىيىلەرنى ئېلىپ باردى. كۆپچىلىك جاسارەت بىلەن ئىزدىنىپ، پائال تۈردە يۇقىرىغا ئۆرلەپ، غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزاملىق، سوتسىيالىستىك يېڭى بىر ئەۋلاد بولۇشقا يېتەكلەندى. نۇرغۇن مەكتەپلەر، ئورۇنلار ئازادلىق ئارمىيە قەھرىمانى، نەمۇنىچىلەردىن ئۆگىنىشكە بىرلەشتۈرۈپ، «تۆت بولۇش» تەربىيىسى بويىچە لېكسىيە سۆزلەش، دوكلات بېرىش يىغىنلىرىنى ئۆتكۈزدى.

ئورۇنلار ئىدىيىۋى قۇرۇلۇشنى ياخشى تۇتۇش بىلەن بىر چاغدا، مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشكە ئەھمىيەت بەردى. ۋىلايەت بويىچە مەدەنىيەت يۇرتى (سارىيى) دىن 14 ى، مەدەنىيەت پونكىتىدىن 133 ى، مەدەنىيەت ئۆيلىرىدىن 2132 سى قۇرۇلدى. نۇرغۇن

ئورۇنلار « ئىشچىلار ئائىلىسى » قۇردى، بەزى جايلار مەدەنىي كۆكۈل ئېچىش پائالىيىتى مەركىزىمۇ قۇردى. خەلق ئامما سەنئەت تۈرمۇش ئېھتىياجى ئاساسەن قاندۇرۇلدى. جايلار، ئورۇنلار بارلىق مەدەنىيەت بازىلىرىدىن پايدىلىنىشقا دىققەت قىلىپ تۈرلۈك شەكىل ۋە ئۇسۇللارنى قوللىنىپ، مول ۋە ھەر خىل بولغان مەدەنىيەت تەنتەربىيە پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمەك ئاساسىي قاتلامغا يۆلىنىشتە چىڭ تۇرۇپ، كەڭ ئامما ئۈچۈن خىزمەت قىلدى. يىل بويى يېزىلاردا 120 نەچچە مەيدان ئويۇن قويدى. يېڭسار ناھىيىسى 110 مەيداندىن ئارتۇق ئوغلاق تارتىش مۇسابىقىسى، 304 مەيدان چىلىش مۇسابىقىسى، 211 مەيدان ئارقان تارتىش مۇسابىقىسى، 233 مەيدان ۋاسكىتبول، ۋالىبول مۇسابىقىسى ئۆتكۈزدى. نۇرغۇن جايلار ۋە ئورۇنلار ئاممىنى ئۈيۇشتۇرۇپ ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزىنى كۆزىتىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى.

جايلار، ئورۇنلار « پاسكىنىچىلىق، قالايمىقانچىلىق، ناچارلىق » نى داۋاملىق ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەشنى ، ئەلا دەرىجىدە خىزمەت ئۆتەشنى، ياخشى تەرتىپ ئورنىتىشنى، كۆركەم مۇھىت يارىتىشنى، مەدەنىيەتلىك ئورۇن بەرپا قىلىشنىڭ ئاساسىي شەرتى قىلىپ، ئاكتىپ پائالىيەت ئېلىپ بېرىپ، روشەن ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. قەشقەر، پوسكام، مەكىت، يېڭسار قاتارلىق ناھىيە (شەھەر) لەر شەھەر كوچىلىرىنى ياخشىلاشقا، مۇھىتنى كۆركەرتىشكە دىققەت قىلىپ، شەھەر-بازارنىڭ قىياپىتىدە كۆرۈنەرلىك ئۆزگىرىش ھاسىل قىلدى. سودا، مۇلازىمەت كەسىپلىرى مۇلازىمەت پوزىتسىيەسىنى ئۈزلۈكسىز ياخشىلاشقا، مۇلازىمەت سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشكە دىققەت قىلدى. ئالايلى، قەشقەر مېھمانخانىسى خىزمەت خادىملىرىغا مەدەنىيەتلىك، ئەدەپلىك سۆزلەرنى مەشق قىلدۇرۇشنى كۈچەيتتى. مۇلازىمەتتە قىزغىن بولۇش توغرىسىدا تەربىيە بەردى، مەركەز ۋە ئاپتونوم رايونىدىكى ئالاقىدار تارماقلارنىڭ تەقدىرلىشىگە ۋە ئىچكى تاشقى مېھمانلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. جايلار، ئورۇنلار چىنايى ئىشلار چىنايى ھەربىكە تىلىرىگە قاتتىق زەربە بېرىش كۈرىشىگە بىرلەشتۈرۈپ، كادىرلار ۋە ئاممىغا قانۇن - ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش توغرىسىدا تەربىيە بەردى، تازغان ياشلارغا ياردەم بېرىش، تەربىيە بېرىش خىزمىتىنى كۈچەيتتى. قاتناش تەرتىپىنى تەرتىپكە سالدى، ۋىلايەت بويىچە جەمئىيەت ئاماناسلىقى ۋە جەمئىيەت تەرتىپى يەنمۇ ياخشىلاندى.

مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇشتا، جايلار، ئورۇنلار ئىشنى جەمئىيەتنىڭ ھۆجەيرىسى — ئائىلىدىن باشلاشقا ئەھمىيەت بەردى، «مەدەنىيەتلىك ئائىلە»، «بەشتە ياخشى ئائىلە »، «قانۇن ئىنتىزامغا رىئايە قىلغان ئائىلە» بولۇش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى كەڭ قانات يايدۇرۇپ، مەدەنىيەت گۈللىرىنى ئائىلە - قورۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئېچىلدۇردى. تولۇق بولمىغان ستاتىستىكىدىن قارىغاندا، ۋىلايەت بويىچە21993مەدەنىيەتلىك ئائىلە، 340081قانۇن ئىنتىزامغا رىئايە قىلغان شەھەرلىك ئائىلە بار. كونا شەھەر ناھىيىسى مەدەنىيەتلىك ئائىلە قۇرۇش داۋامىدا، كەمبەغەل ئائىلىلەرگە يارىلىق بولۇشتىن قولسىلىپ ئىشلەپ، 70پىرسەنتتىن ئارتۇق كەمبەغەل ئائىلىنى كەمبەغەللىكتىن ئاساسىيجەھەتتىن قوتۇلدۇردى.

ئارمىيە بىلەن خەلق بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك ئورۇن بەرپا قىلىش پائالىيىتى يېڭى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى. ۋىلايەت بويىچە ئارمىيە خەلق بىرلىكتە بەرپا قىلغان مەدەنىيەت

يەتلىك ئورۇن 198گە تەرەققىي قىلدى. پوسكام ياھىيىسى بىلەن پوسكامدا تۇرۇشلۇق 36923-قىسىم ئۆز ئارا ئۆكمىپ، ئۆز ئارا قوللاپ، ئۆز ئارا ياردەم قىلىپ «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچە ناھىيە» نى ئورتاق بەرپا قىلىش ئۈچۈن تۆھپە قوشتى. قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونىنىڭ خەۋەرلىشىش پونكىتى ۋە قەشقەر شەھەرلىك 12-باشلانغۇچ مەكتەپ ئارمىيە خەلق ئورتاق بەرپا قىلىش پائالىيىتىدە مەكتەپنىڭ تەربىيىلەش ئىشلىرىنى ئىلگىرى سۈرۈپلا قالماي قىسمەنىڭ قۇرۇلۇشىنمۇ ئىلگىرى سۈرۈپ، «ئارمىيە خەلق بىر نۇقتىنى قۇرۇپ مەدەنىيەت كۆلىدىن ئىككىنى ئېچىلدۇردى». (چۆمىدەيى)

[مەكتەپلەرنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتى كۈچەيتىلدى] 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك مەكتەپلەر «جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ماۋارىپ تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش توغرىسىدىكى قارارى» نىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئوقۇتۇش خىزمىتىنى ئوبدان تۇتۇش بىلەن بىر چاغدا، مەكتەپلەرنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنى كۈچەيتتى.

1. مەكتەپلەرنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىك كۈچەيتىلدى. ھەر قايسى ئوتتۇرا مەكتەپلەر ۋە شەھەر بازارلاردىكى باشلانغۇچ مەكتەپلەردە پارتىيە ياچېيكىسى قۇرۇلدى، يېزىلاردىكى باشلانغۇچ مەكتەپلەردە يېزىنى ئاساس قىلىپ پارتىيە ياچېيكىسى قۇرۇلدى، پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ بىر تۇتاش رەھبەرلىكىدە مەكتەپ كومۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى تەشكىلاتى، ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسى، پىئونېرلار ئەترىتى، ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى قاتارلىق تەشكىلاتلار ئۆزىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىپ، ئاكتىپ ماسلاشتى، ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى ئورتاق ياخشى ئىشلىدى. نۇرغۇن مەكتەپلەردىكى رەھبەرلەر بىۋاستە دەرس ئۆتۈپ، ئوقۇتۇشنىڭ بىرىنچى سېپىگە چوڭقۇر چۆكۈپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىدىيىۋى ھالىتىنى چۈشەندى، قارا تەملىقى بولغان ھالدا ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى قاتتىق يايدۇردى.

شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ۋىلكوم ۋە ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكوملارمۇ مەكتەپنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىنى پارتىيەنىڭ كۈندىلىك ئىشلار تەرتىپىگە كىرگۈزۈپ، پائال تەكشۈردى؛ ھەيدەكچىلىك قىلدى ۋە يېتەكلىدى. 12-ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا، ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئوتتۇرىغا چىققان مەسىلىلەرگە قارىتا ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ۋە ئالاقىدار تارماقلارنىڭ رەھبەرلىرى ئالاقىدار مەكتەپلەرگە بۆلۈنۈپ بېرىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىدىيىۋى ھالىتىنى ئۇقۇشتى، ئۇلار ئوتتۇرىغا قويغان مەسىلىلەرگە جاۋاب بەردى، ئۇلارغا ۋەزىيەتنى ئېنىق تونۇپ ھەق - ناھەقنى ئېنىق ئايرىپ، تىنچ ئىتتىپاق بولغان سىياسىي ۋەزىيەتنى ئاڭلىق قوغداش توغرىسىدا ياردەم بەردى ۋە تەربىيە بەردى. ئۇندىن باشقا، بەزى مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتۇش، تۈرمۇش داۋاملىقىدىكى بىر قىسىم ئەھمىيەتلىك مەسىلىلەرنىمۇ ھەل قىلىۋېلىشقا ياردەم بەردى.

2. «4 بولۇش» تەربىيىسى كەڭ قانات يايدۇرۇلدى. ھەر دەرىجىلىك مەكتەپلەر ئوقۇمۇيۇزلۇك ھالدا كۆپ خىل شەكىل ۋە ئۇسۇلنى قوللىنىپ، «4 بولۇش» تەربىيىسىنى كەڭ قانات يايدۇردى. ئوقۇغۇچىلارنى توغرا دۇنيا قاراش ۋە كىشىلىك قارىشىنى تەكلىۋېلىشقا تەرغىبلىنىپ غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزاملىق ۋە ئەخلاقىي، ئەقلىي،

جسمانى جەھەتتىن ئومۇمىيۈزلۈك تەرەققىي قىلغان سوتسىيالىستىك يېڭى ئىنسان بولۇشقا ئاكتىپ يېتەكلىدى. نۇرغۇن مەكتەپلەر ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ قەھرىمان ئەسكەرلىرىنىڭ ۋە يولداش چۈشاۋ نىڭ دوكلاتىنى ئاڭلاشقا بىرلەشتۈرۈپ، «4 بولۇش» توغرىسىدا لېكسىيە سۆزلەش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتوتى ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان ئوقۇغۇچىلارنى تەقسىم قىلىشقا بىرلەشتۈرۈپ، «غايىمىز مۇستەھكەم قانات چىقىرايلى»، «80-يىللار نىڭ لايىقىتىنى داشۇشىڭلىرىدىن بولايلى» قاتارلىق لېكسىيە يىغىلىشى ئۆتكۈزدى. نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلار: «پارتىيىنىڭ ئېھتىياجى مېنىڭ غايەم ۋە ئارزۇيۇم؛ غايىمنى رېئال تۇرمۇشتا يىلتىز تارتقۇزۇپ.» چېچەكلىتىپ، مېۋە بەرگۈزىمىز» دەپ ئىپادە بىلدۈردى.

3. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدا چوڭقۇر تەربىيە ئېلىپ بېرىلدى. مەكتەپلەر مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بېرىشتا چىملۇق تۇرۇشنى مەكتەپلەرنىڭ ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمىتىدىكى مۇھىم بىر مەزمۇن قىلىپ كۆرۈنەرلىك نەتىجە قازاندى. ھەر مىللەت ئوقۇغۇچىلىرى «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىنى يەنمۇ تۇرغۇزۇۋالدى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغدايدىغان ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلار كۆپلەپ بارلىققا كەلدى. نۇرغۇن مەكتەپلەر ئارا، سىنىپلار، يىللىقلار ئارا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە دوستلۇق پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلدى. پوسكام ناھىيىسى 78-جۇپ دوست مەكتەپ، 213-جۇپ دوستسىنىپ بەرپا قىلدى. دوست بولغان ئىككى تەرەپ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئەھدىنامىسى تۈزدى، بەزىلىرى ئورتاق دوستلۇق دەرىخى تىكتى. قەشقەر 4-باشلانغۇچ مەكتەپ بىلەن 7-باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە ئېلىپ بارغان دوستلۇق پائالىيىتىدە نەتىجىسى كۆزدىسالىك بولۇپ، ئىتتىپاق مەركىزىي كومىتېتىنىڭ تەقدىرلىشىگە سازاۋەر بولدى.

4. «5 بولۇش، 4 گۈزەل، 3 نى قىلغىن سۆيۈش» پائالىيىتى ئاكتىپ قانات يايدۇرۇلدى. مەكتەپلەر ئوقۇغۇچىلارنى پائال تەشكىللەپ «5 بولۇش، 4 گۈزەل، 3 نى قىلغىن سۆيۈش پائالىيىتى قانات يايدۇرۇپ ياخشى ئۈنۈمگە ئېرىشتى، مارالبېشى ناھىيىلىك 3-ئوتتۇرا مەكتەپتە لېي فېڭدىن ئۆگىنىش گۈرۇپپىسىدىن 59 ى قۇرۇلۇپ، كۆپلەپ ياخشى ئىش قىلدى، ھەر مىللەت خەلق ئامما سىنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. تاپشۇرۇۋالغان رەھىمەتخېتى 370 نەچچىگە يەتتى. قەشقەر شەھىرىدىكى مەكتەپلەر كونا شەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا يەر تەۋرىگەندىن كېيىن، يەرتەۋرىگەن رايوندىكى مەكتەپلەرنىڭ دەرسىنى بۇرۇنراق ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن 2680 نەچچە يۈەن پۇل، 6500 يۈەن قىممەتلىك ماددىي نەرسىلەرنى ياردەم قىلىپ، يۇقىرى دەرىجىلىكلەرنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشتى.

5. قانۇن ئىنتىزامغا رېئايە قىلىش تەربىيىسى ئەستايىدىل قانات يايدۇرۇلدى. مەكتەپلەر ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا قانۇن ئىنتىزامغا رېئايە قىلىش توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بېرىشقا ئەھمىيەت بەردى. بەزى مەكتەپلەر سىياسىي نەزەرىيە دەرسىگە بىرلەشتۈرۈپ، ئوخشاش بولمىغان مەزمۇنلار بويىچە قانۇن تەربىيە دەرسى تەشكىللەپ ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا قانۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇردى. قانۇن ئىنتىزامغا رېئايە قىلىش ئاڭلىقلىقىنى يۇقىرى كۆتەردى. يەكەن 4-ئوتتۇرا مەكتەپ قانۇن ساۋاتلىرىنى

ئومۇملاشتۇرۇش تەربىيىسىدە ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى. ئۇرغۇن مەكتەپلەر ئىنتىزام توغرىسىدىكى تەربىيىنى كۈچەيتتى، مەكتەپ ئىستىملى ۋەمەكتەپ ئىنتىزامىنى تەرتىپكە سالدى. ئوقۇغۇچىلارنى ئوقۇغۇچىلار قائىدىسىگەۋە تۈزۈملەرگە ئەستايىدىل رىئايە قىلىشقا، نورمال ئوقۇتۇش تەرتىپىنى قوغداشقا يېتەكلىدى.

6. ئىدىيەۋى-سىياسىي تەربىيە ھەر بىر پەن ئوقۇتۇشى ۋە كۆپ خىل،مول مەزمۇنلۇق پائالىيەتلەرگە سىڭدۈرۈلدى. كۆپسانداكى مەكتەپلەر ئىدىيەۋى-سىياسىي تەربىيىنى كۈندۇلۈك ئوقۇتۇش خىزمىتى ئىچىگە سىڭدۈرۈپ، ھەم دەرس ئۆتۈش ھەم ئادەم تەربىيىلەشنى ئىشقا ئاشۇردى. كودا شەھەر ناھىيىلىك ا-ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىيەت دەرسى يا كى كەسپىي دەرسلەرگە بىرلەشتۈرۈپ ئىدىيەۋى تەربىيە ئېلىپ بېرىپ، ئوقۇغۇچىلارنى ئۆز ئىچىدىن تەسىرلىنىپ تەربىيە ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. ئالايلى ئۆلار ماتېماتىكا، فىزىكا، خىمىيە دەرسلىرىنى ئۆتكەندە، ئوقۇغۇچىلارنى جۇڭخۇا نى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن بېرىلىپكەتاب ئوقۇش، جاسارەت بىلەن يۇقىرى ئۆرلەش ئىدىيىسىنى تەكلەشكە يېتەكلىدى؛ جۇغرافىيە دەرسىنى سۆزلىگەندە، ئوقۇغۇچىلارنى ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇيغۇسىنى چۇشەنىشكە يېتەكلەپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتىنى ئۇرغۇتتى؛ تارىخ دەرسىنى ئۆتكەن چاغدا، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئۆتمۈشى ۋە ھازىرىنى چۇشەندۈرۈشتىكى يېتەكلەپ مىللىي غۇرۇر ۋە ئىپتىخارلىقنى كۈچەيتتى.

ھەر دەرىجىلىك مەكتەپلەر ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، جانلىق، تېتىك، مول مەزمۇنلۇق، كۆپخىل شەكىلدىكى مەدەنىيەت تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرۇشقا ئەستايىدىل تەشكىللەپ، ئوقۇغۇچىلارنى ئۆنگىدىن تەربىيە ئېلىش، ھېسسىياتىنى تاۋلاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. ئۇرغۇن مەكتەپلەر، ئەدەبىيات سەنئەت نومۇرلىرىنى ئورۇنلاش، باغ سەيلىسى قىلىش، يازلىق لاگېر ۋە ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى كۆزىتىش قاتارلىق پائالىيەتلەرگە تەشكىللىدى. قەشقەر 6-ئوتتۇرا مەكتەپ 2-دەرىجىلىك پائالىيەتنى قانات يايدۇرۇش داۋامىدا پەن-تېخنىكا كۈرۈپىسىدىن 143 نى قۇردى. 960 ئوقۇغۇچى قاتناشتى ھەمدە پائالىيەت ۋاقتى، ئورنى، مەزمۇنى ۋە ئۇسۇلى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. ماراليېشى ناھىيىلىك 1- ئوتتۇرا مەكتەپ دەرستىن سىرتقى تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىنى ئاكتىپ قانات يايدۇردى، تەنتەربىيە ئويناپ چېنىقىشنى داۋاملاشتۇرغان 360 كىشىلىك ئىچىدە يېرىمغا يېقىن ئادەم مەملىكەتلىك چېنىقىش ئۆلچىمىگە يەتتى. (چۇەن دەيى)

[ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ قەھرىمان نەمۇنىچىلىرىدىن ئۆگىنىش] مەركىزىي

كومىتېت تەشۋىقات بۆلۈمى بىلەن جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى باش سىياسىي بۆلۈمى ئۇيۇشتۇرغان ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ قەھرىمان، نەمۇنىچىلىرىنىڭ دوكلات قىلىش ئۇيۇشمىكىنىڭ 6- شۆبىسى 1985- يىلى 11- ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇمچىگە يېتىپ كەلدى. بۆلۈرنىڭ ئىچىدىن توپچى قىسمىنىڭ رازۋېتكا قەھرىمانى، توپچى قىسىم مەلۇم پولكى رازۋېتكا بۆلۈمچىسىنىڭ سابىق باشلىقى شۇشاۋدەن، ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىپ ئىختىساسلىق بولغانلارنىڭ ئۆلگىسى، مەلۇم كورپۇس كاتېبات باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى دۇڭخەيجاڭ 11- ئايىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قەشقەرگە كېلىپ، قەشقەر يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسى، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىدىكى 2500 دىن ئارتۇق ھەربىي مىللەتلەر كادىرى ئامىمغا ۋە ئازادلىق ئارمى-

يىمنىك كومانداىر-جەڭچىلىر بىگە دوكلات بەردى. قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ۋە باشقا كۆچەيتىش ئىستانسىلىرى قەھرىمان، نەمۇنىچىلار نىڭ دوكلات بېرىۋاتقان ئەھۋالىنى ئاڭلاتتى، كۆرگۈچىلەر 500 مىڭ ئادەم (قېتىم) دىن ئاشتى.

ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ قەھرىمان نەمۇنىچىلىرى ئومىكى قەشقەردىكى پارتىيە، ھوكۇمەت، ئارمىيە رەھبەرلىرىنىڭ ۋە ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى.

كۆلەنىمىك فوتوسى

قەھرىمان، نەمۇنىچىلار دوكلات بېرىپ بولغاندىن كېيىن، جايلار، ئورۇنلار 10 كۈن ئەترابىدا ۋاقىت ئاجرىتىپ دوكلاتنى چوڭقۇر ئۆگەندى، تەشۋىق قىلدى، ۋە مۇزاكىرە قىلىدى. قەشقەر شەھىرىدىكى ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەر 12- ئاينى قەھرىمان، نەمۇنىچىلاردىن ئۆگىنىش پائالىيىتى ئېلىپ بېرىپ، ئۆگىنىش دولقۇنى قوزغىدى. ئۇرغۇن مەكتەپلەرنىڭ ئورۇنلار «قەھرىمان، نەمۇنىچىلاردىن ئۆگىنىش، غايە تىكلەش، ھەرىكەتنى كۈرسىتىش» نى مەزمۇن قىلىپ لېكسىيە سۆزلەش يىغىلىشلىرىنى ئۇيۇشتۇردى. يەزى ئوقۇغۇچىلار، كادىرلار، ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئالدىنقى سەپتىكى قىسىملارغا ھال سوراش خېتىنى ۋە بويۇملارنى ئىبەرتىپ قەھرىمانلارغا ھۆرمەت بىلدۈردى. كۆپچىلىك بىر دەك، قەھرىمان نەمۇنىچىلارنىڭ دوكلاتى تەسىر لەندۈرەرلىك بولدى، كۆزلىرىمىزگە ياش ئالدۇق، كىشىنى چوڭقۇر ئويلاندۇرىدىكەن، ئالغا بېسىشقا ئىلھاملاندۇرىدىكەن، «4 بولۇش» تەرىبىيىسىنىڭ ياخشى دەرسلىكى بولدى - دەپ تونىدى. كىشىلەر ئارقا - ئارقىدىن ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ قەھرىمان، نەمۇنىچىلىرىنى چوقۇم ئۆلگە قىلىپ، ئۇلارنىڭ كومۇنىزىمغا بولغان قەتئىي ئېتىقادىنى ئۆگىنىمىز، ئۇلارنىڭ «مەن بىر ئادەم قۇربان بەرگەن بىلەن 1 مىليارت ئادەم بەختلىك بولىدۇ» دېگەنىدىن ئىبارەت ئۆز - ئۆزىنى قۇربان قىلىش روھىنى ئۆگىنىمىز، ئۇلارنىڭ ئىنقىلاب مەنپەئەتىگە ئاڭلىق بوي سۇنغان، يۈكسەك ئەخلاقى- پەزىلىتىنى ئۆگىنىمىز، ئۇلارنىڭ ۋەتەننىڭ «4 لەشتۇرۇش» قۇرۇلۇشى ئۈچۈن قەيسەرلىك بىلەن كۈرەش قىلغان، باتۇرلۇق بىلەن ئۆزىنى پىدا قىلغان ئىنقىلابىي قەھرىمانلىق جاسارىتىنى ئۆگىنىمىز دەپ ئىپادە بىلدۈردى.

كۈرەش قەھرىمانى شۇشاۋدەن شاۋاقسداشلارغا خاتىرە ئۈچۈن ئىمزا قويۇپ بەرمەكتە.

كۆلەنىمىك فوتوسى

قەھرىمان، نەمۇنىچىلار دوكلات بېرىپ بولغاندىن كېيىن، جايلار، ئورۇنلار 10 كۈن ئەترابىدا ۋاقىت ئاجرىتىپ دوكلاتنى چوڭقۇر ئۆگەندى، تەشۋىق قىلدى، ۋە مۇزاكىرە قىلىدى. قەشقەر شەھىرىدىكى ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەر 12- ئاينى قەھرىمان، نەمۇنىچىلاردىن ئۆگىنىش پائالىيىتى ئېلىپ بېرىپ، ئۆگىنىش دولقۇنى قوزغىدى. ئۇرغۇن مەكتەپلەرنىڭ ئورۇنلار «قەھرىمان، نەمۇنىچىلاردىن ئۆگىنىش، غايە تىكلەش، ھەرىكەتنى كۆرسىتىش» نى مەزمۇن قىلىپ لېكسىيە سۆزلەش يىغىلىشلىرىنى ئۇيۇشتۇردى. يەزى ئوقۇغۇچىلار، كادىرلار، ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئالدىنقى سەپتىكى قىسىملارغا ھال سوراش خېتىنى ۋە بويۇملارنى ئىبەرتىپ قەھرىمانلارغا ھۆرمەت بىلدۈردى. كۆپچىلىك بىر دەك، قەھرىمان نەمۇنىچىلارنىڭ دوكلاتى تەسىر لەندۈرەرلىك بولدى، كۆزلىرىمىزگە ياش ئالدۇق، كىشىنى چوڭقۇر ئويلاندۇرىدىكەن، ئالغا بېسىشقا ئىلھاملاندۇرىدىكەن، «4 بولۇش» تەرىبىيىسىنىڭ ياخشى دەرسلىكى بولدى - دەپ تونىدى. كىشىلەر ئارقا - ئارقىدىن ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ قەھرىمان، نەمۇنىچىلىرىنى چوقۇم ئۆلگە قىلىپ، ئۇلارنىڭ كومۇنىزىمغا بولغان قەتئىي ئېتىقادىنى ئۆگىنىمىز، ئۇلارنىڭ «مەن بىر ئادەم قۇربان بەرگەن بىلەن 1 مىليارت ئادەم بەختلىك بولىدۇ» دېگەنىدىن ئىبارەت ئۆز - ئۆزىنى قۇربان قىلىش روھىنى ئۆگىنىمىز، ئۇلارنىڭ ئىنقىلاب مەنپەئەتىگە ئاڭلىق بوي سۇنغان، يۈكسەك ئەخلاقى- پەزىلىتىنى ئۆگىنىمىز، ئۇلارنىڭ ۋەتەننىڭ «4 لەشتۇرۇش» قۇرۇلۇشى ئۈچۈن قەيسەرلىك بىلەن كۈرەش قىلغان، باتۇرلۇق بىلەن ئۆزىنى پىدا قىلغان ئىنقىلابىي قەھرىمانلىق جاسارىتىنى ئۆگىنىمىز دەپ ئىپادە بىلدۈردى.

قەھرىمان، نەمۇنىچىلاردىن ئۆگىنىشچە-يانىدا، كۆپچىلىك ئۆز دىنىڭ ئىدىيەۋى ئەمەلىيىتىگە باغلاشقا دىققەت قىلدى، ھېسسىياتىنى سۆزلىدى، ئوتتۇرغا قويدى، يەرقلىرىنى تاپتى، لاۋشەن ئالدىنقى سەپتىكى قىسىملارغا ھال سوراش

خەتنى يازغان، ھال سوراش بويۇملىرىنى ئەۋەتكەن ھەمدە ئالدىنقى سەپتىكى قىسىملار قايتۇرغان جاۋابقا ئېرىشكەن كوللېكتىپلار ناھىيىلىك 2- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بارلىق ئوقۇتقۇچى، ئوقۇغۇچىلار سۆھبەت يىغىنى ئېچىش قاتارلىق شەكىللەر ئارقىلىق ئوقۇغۇچىلارنى «قەھرىمانلاردىن ئۆگىنىش، غايە تىكلەش» تەسىراتلىرىنى كەڭ كۆشادە سۆزلەشكە تەشەببۇس قىلدى. ئۇلار ئەلا نەتىجىلىرى بىلەن قەھرىمانلارغا دوكلات قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى. يېڭىشلىك ناھىيىسىدە ئۇرۇشاۋاتقان مەلۇم قىسىمدىكى بەزى يۇقىرى چىڭ‌چىلەر ئېنچكىلىرىدىن كەلگەچكە، بۇ يەرنىڭ‌شارائىتىنى ناچارراق ئىكەن دەپ ھېس‌قىلغان. ئىدىيىسىدە تەۋرىنىش پەيدا بولغان، قىسمىدا ئىشلەشتە خاتىرجەم بولالمىغان. قەھرىمان-نەمۇنىچىلار نىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئالدىنقى سەپتىكى قىسىملارنىڭ خەلق ئۈچۈن جاپا چېكىشىنى خالىغان‌روھىدىن چوڭقۇر تەسىرلەندى. ئۇلار: چوقۇم ئالدىنقى سەپتىكى كومانداىر، جەڭچىلەرنى ئۈلگە قىلىپ، چېگرا رايونىنى قوغداش ۋە گۈللەنىدۈرۈش ئۈچۈن ئۆزىمىزنىڭ كۈچىنى تەقدىم قىلىمىز دەپ ئىپادە بىلدۈردى. ئۇلار يەنە ئاتا - ئانىلىرىغا، ئۇرۇق - تۇغقان، دوستىرىغا خەت يېزىپ ئۆزىنىڭ تەسىراتى ۋە ئىرادىسىنى بىلدۈردى. (چۇن‌دەيى)

[شەھۋانە سىنئالغۇ بويۇملىرى ۋەباشقا شەھۋانە بويۇملار مەنئى قىلىندى]

1986- يىلى 1- ئايدا ۋىلايەتتە ئۇنئالغۇ، سىنئالغۇ بويۇملىرىنى باشقۇرۇشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى. تەشۋىقات، رادىئو، تېلېۋىزىيە، ج خ، سودا - سانائەتنى مەسئۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى قاتارلىق تارماقلاردىن بىرلەشمە تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئۈيۈشتۈرۈلۈپ، ۋىلايەتلىمىزدىكى ئۇنئالغۇ، سىنئالغۇ بويۇملىرى ۋە سىنئالغۇ قويۇش نۇقتىلىرىنىڭ تەكشۈرۈپ تەكشى تەكشۈرۈپ ئېگەللەندى. تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئېگەللىشىمىزچە: بەزى ئورۇن ۋە شەخسلەر تەستەقلاتمايلا ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ سىنئالغۇ قويۇش تىجارىتى ئورنى قۇرغان؛ بەزىلەر تەستەقتىن ئۆتكۈزۈلمىگەن چەتئەل لېنتا چاماباشچىلىق فىلىملىرىنى ۋە مەنمۇزچاكىنا سىنئالغۇ فىلىملىرىنى قويغان؛ ئالاھىدە ئېيتىپ بولغىنى، بەزىلەر شەھۋانە سىنئالغۇ فىلىملىرىنى تارقاتقان، ئېلىپ ساتقان، قويغان. شەھۋانە سىنئالغۇ فىلىملىرىنى كۆرگەنلەرنىڭ كۆپچىلىكى ياشلار بولۇپ ئادەتتە كىشىلەر ئۇخلاپ قالغان جىمجىت كېچىدە قويغان. ئۇسۇلى ناھايىتى سىرلىق بولغان. يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئەھۋاللار جەمئىيەت كەيپىياتىنى ئېيتىپ دەرىجىدە بۇزدى، ياش، ئۆسمۈرلەرنىڭ سالامەت تلىكىگە زىيان سالدى، ھەرمىللەت ئاممىسىنىڭ كۆچلۈك قارشىلىقىنى قوزغىدى.

گۇۋاھنامىنىڭ شەھۋانە بويۇملارنى مەنئى قىلىش توغرىسىدىكى بەلگىلىمىسىگە ئاساسەن، ۋىلايەتلىك ئۇنئالغۇ، سىنئالغۇلارنى باشقۇرۇشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى مەخسۇس يىغىن چاقىرىپ، شەھۋانە بويۇملارنى ئومۇميۈزلۈك مەنئى قىلىش خىزمىتىنى مۇھاكىمە قىلدى ۋە ئورۇنلاشتۇردى. بىر تەرەپتىن، ھەر خىل شەكىللەرنى ۋە ئۇسۇللارنى قوللىنىپ، كەڭ كادىرلار ۋە ئاممىغا مەركەزلىك ئالاقىدار ھۆججەتلىرىنىڭ روھى يەتكۈزۈلدى، شەھۋانە بويۇملارنىڭ كېشىلەرنىڭ ئىدىيىسىنى زەھەرلەيدىغان، جىنايەتسادىر قىلىشقا قىزىقتۇرىدىغان ئېغىر زىيىنى تەشۋىق قىلىندى. كۆپچىلىككە پەرق ئېتىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈش توغرىسىدا تەرىبىيە بېرىلدى، تاقابىل تۇرۇش كۈچى كۈچەيتىلدى، ئاڭلىقلىقلا لېكىن پۈرۈنسىپىدا تەرىبىيە بېرىلدى،

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ھەر ۋاقىت ئۇنۇتمايلى

ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق

1985- يىلى، ۋىلايىتىمىزنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى چوڭ ياخشى ۋەزىيەتنى يەنە يېڭى تەرەققىيات تاللارغا ئېرىشتى. جايلار، ئورۇنلاردا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسى كۈچ قانات يايدۇرۇلۇش ئارقىلىق، خەنزۇلار ئازسانلىق مىللەتلەردىن ئايرىلالماسلىق، ئاز سانلىق مىللەتلەر خەنزۇلاردىن ئايرىلالماسلىق ئىدىيىسى كىشىلەرگە لېگە تېخىمۇ چوڭقۇر سىڭدى، ئۆز ئارا ئىشىنىش، ئۆز ئارا ھۆرمەت قىلىش، ئۆز ئارا قوللاش، ئۆز ئارا ئۆگىنىش، ئۆز ئارا چۈشىنىش كەيپىياتى كۈنسايىن قويۇقلاشتى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغدىغان ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلار ئارقا-ئارقىدىن مەيدانغا كەلدى. لېكىن، چوڭ ياخشى ۋەزىيەتتە، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىسىز بەزى ئامىللارمۇ مەۋجۇت. بىز تەجرىبىلەرنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ، كەمتەر، ئېھتىياتچان بولۇپ، يەنمۇ غەيرەتكە كېلىپ، قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلەرنىمىزنى مۇستەھكەملەش ئاساسىدا، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تەربىيىسىنى تېخىمۇ ياخشى ئېلىپ بېرىپ، تەرەققىي مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ يېڭى پەللىسىگە چىقىشىمىز كېرەك.

قەشقەر — ئۇيغۇرلارنى ئاساسىي قىلغان، كۆپ مىللەتتۇپلۇشچ ئولتۇراقلاشقان جاي. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش — بارلىق خەلقىمىزنى ياخشى ئىشلەشنىڭ

ئىلگىرىكى ئىدىيىسىنىڭ چىرىتىشىنىڭ ئالدى ئېلىنىدى. يەنە بىر تەرەپتىن كۈچ ئۇيۇشتۇرۇلۇپ، شەھۋانە بويۇملار قاتتىق مەنئى قىلىندى. تولۇقسىز مەلۇماتقا قارىغاندا، 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە شەھۋانە سىنئالغۇ فىلىملىرىنى قويغان كەزدىن 11سى پاش قىلىندى؛ سېرىق‌ۋە قويۇش‌مەنئى قىلىنغان‌سىنئالغۇ فىلىملەردىن 120 نەچچەسى قولغا چۈشۈرۈلدى. بۇنىڭ ئىچىدە تامامەن‌جىنسىي‌ھەرىكەتكە تەئەللۇق بولغىنى 12 دانە؛ قولغا چۈشۈرۈلگەن يالىڭاچ تەنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن‌قەرت 1390 دانە؛قولغا چۈشۈرۈلگەن «قىزىنىڭ قەلبى» نىڭ قوليازمىسى 7 پارچە، مەنئى قىلىش داۋامىدا شەھۋانە بويۇملار بىلەن ئەتكەسچىلىك قىلىپ، ئۇنى ئىشلەپ، ئېلىپ-سېتىپ، تارقىتىشقا تەشكىللەپ جىنايەت سادىر قىلىش دەرىجىسىگە يەتكەنلەرنى‌ئەگە دىلىمە تارماقلىرى قانۇن‌بويىچە بىرتەرەپ قىلىندى. جىنايەت سادىر قىلىش دەرىجىسىگە يەتمىگەنلەرنى ئىسالاقىدار تارماقلار ياكى ئورۇنلار قىلىشتۇرۇش ئېغىر — يېنىكلىكىگە قاراپ مەمۇرىي جازا بېرىلدى. ئۇنى كۆرگەن بەزى ئامىلار تەنقىد — تەربىيە بېرىلدى. (چۈشەن دەپىپ)

تۇپ كاپالىتى. ۋەتەنىمىز بىرلىكىگە، چېگرا مۇداپىئەسىنىڭ مۇستەھكەملىنىشىگە، جەمئىيەتـ
نىڭ تىنچ بولۇشىغا، ئىقتىسادنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا مۇناسىۋەتلىك چوڭمەسىلە. مىللەتلەر
ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ــ ھەر مىللەت كادىرلار، ئاممىنىڭمۇقەددەس بۇرچى ۋە شەرەپلىك
مەجبۇرىيىتى. بىز مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئۆز كۆزىمىزنى ئاسرىغاندەك ئاسـ
رىشىمىز ، ھەممە ئادەم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى سۆزلەش، ھەممە ئىشتا مىللەتلەر ئىتتىپاق
لىقىنى سۆزلەش، ھەممە جايدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى سۆزلەشنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، پۈتۈن
ۋىلايەتنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى چوڭ ياخشىۋەزىيەتنى ئۆزلۈكسىز مۇستەھكەملىشىمىز
ۋە راۋاجلاندۇرۇشىمىز لازىم.

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشتە، ئەڭ تۇپ ئاساسلىقى، ماركسىزملىق مىللەت
قارىشىدا چىڭ تۇرۇش لازىم. ماركسىزملىق مىللەتقارىشى ــ مىللىي مەسىلىنى كۆزىتىشـ
ىز ۋە ھەل قىلىشىمىزدىكى ئومۇمىي كۆز قاراش ۋە يېتەكچى ئىدىيە، پارتىيەمىزنىڭ مىللىي
سىياسەتنى تۈزۈشىدىكى نەزەرىيىۋى ئاساسى . ماركسىزملىق مىللەت قارىشىنى مۇستەھكەم
تىكلىمىگەندىلا، ئاندىن تارىختىن قېپقالغانمىللىي بىر تەرەپلىمە قاراشلاردىن ئۆزۈل ــ كېسىل
قۇتۇلۇپ، ھەر رەڭدەھەر شەكىلدىكى بۇرژۇئا مىللەتچىلىكى خاھىشلىرىغا ۋە مىللەتلەر ئىتتىپـ
اقلىقىغا زىيان يەتكۈزىدىغان بارلىق خاتا ئىدىيىلەرگە قارشى تۇرۇپ ۋە تاقابىل تۇرۇپ،
پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئىجرا قىلىش ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئاساـ
سىدىكى يۇقىرى كۆتۈرەلەيمىز. ئۇلار تەشكىللىك، پىلانلىق، سىستېمىلىق ھالدا ھەر
مىللەت كادىرلارغا، ئاممىغا ماركسىزملىق مىللەت قارىشى ھەققىدە تەربىيە ئېلىپ بېرىشى
كېرەك، بۇ ــ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ياخشى يولغا قويۇشتىكى ئەڭمۇھىم ئاساس خىزمەت.
ماركسىزملىق مىللەت قارىشى تەربىيىسىنى ئېلىپ بېرىش داۋامىدا، ھەر مىللەت كادىرلار-
نى، ئاممىنى «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىنى مۇستەھكەم تىكلەشكە نۇقتىلىق يېتەكلەش
لازىم. «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسى خەلىزۇلار بىلەن ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا
مۇناسىۋىتىنىڭ ماھىيىتىنى ئىخچام ھالدا يېغىنچاقلاپ بەردى، ئۇ ھەم مەملىكىتىمىزدىكى
مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنىڭ تارىخىي ئالاھىدىلىكىگە ئۇيغۇن، ھەم مەملىكىتىمىزدىكى مىللەتـ
لەر مۇناسىۋىتىنىڭ ھازىرقى باسقۇچتىكى ئوبېيېكتىپ ئەھۋالىيىتىگە ئۇيغۇن، ئۇ ــ يېتەرلـ
ىمەس ھەققەت . ئۇ ــ ماركسىزمنىڭ مىللەتلەر مۇناسىۋىتىدىكى باراۋەرلىك، ئىتتىپاقلىق
توغرىسىدىكى نەزەرىيىسىنىڭ يېڭىۋەزىيەتتە كونكرېت تەدبىق قىلىنىشى،مەملىكىتىمىز قۇرۇلـ
غاندىن بۇيان پارتىيەمىزنىڭ يېڭى تېپتىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى راۋاجلاندۇرۇش تەجرى-
بىسىنىڭ ئىلمىي يەكۈنى،مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى توغرا ھەل قىلىشىمىزنىڭمۇھىم بېرىيتەكـ
چى ئىدىيىسى. قەشقەردىكى ھەر مىللەت خەلقى ئىتتىپاقلىق ئەنئەنىسىگە باي، ئۇلار چېگرا
رايونىنى ئېچىش، گۈللەندۈرۈش كۆرىشى داۋامىدا، جاپادىمۇ ، ھالاۋەتتىمۇ بىللە بولۇپ،
مۇرىنى-مۇرىگە تىرەپ كۆرەش قىلىپ، چوڭقۇر ئىنقىلابىي دوستلۇق ئورناتتى،«ھېچكىم-ھېچـ
كىمدىن ئايرىلالماسلىق» تىن ئىبارەت بىر ــ بىرىگە تايىنىدىغان مۇناسىۋەتنى شەكىللەنـ
دۈردى. مۇنداق يېڭى تېپتىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتى ھەر خىل بوران ــ چاپقۇنلىقا قاتتىق
سىنا قىلىرىغا بەرداشلىق بەردى؛ يېڭى تارىخىي دەۋردە، ئۇ چوقۇم يەنىمۇ مۇستەھكەملىنىدۇ
ۋە راۋاجلىنىدۇ.

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتمىتە، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىش كېرەك. پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇش — مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنىڭ مۇھىم كاپالىتى. ئورۇنلار «مىللىي تەرتىپ» نى ئۆزگەرتىش قانۇنسىز» نى ئۆزگەرتىشكە، تەشۋىق قىلىشقا، پارتىيىنىڭ مىللىي تەرتىپ» نى ئاپتونومىيە قانۇنىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىشقا داۋاملىق ئۈيۇشتۇرۇشى كېرەك. پارتىيىمىز، ۋەتەننى، سوتسىيالىزمنى قىزغىن سۆيىدىغان، كومپارتىيىنىڭ ئاخىغا ئىگە ساداقەتمەن كادىرلىرىنى داۋاملىق زور كۈچ بىلەن ئۆستۈرۈپ، يېتىشتۇرۇپ ۋە ئىشقا قويۇپ، ئۇلارنىڭ ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدىكى رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش لازىم. ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تىل — يېزىقىغا ھۆرمەت قىلىش،خەنزۇلار ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۆز ئانا تىل — يېزىق ئۆگىنىشىنى تەشەببۇس قىلىش ۋە ئىلھاملاندۇرۇش كېرەك. ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ — ئادىتىگە ھۆرمەت قىلىش لازىم. پارتىيىنىڭ بىرلىكسىز سىياسىتى ۋە دىنىي سىياسىتىنى يەنمۇ ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىپ، دىنىي زاتلارنىڭ مىللەتلەرنى ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشتىكى ئاكتىپ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش كېرەك. جايلاردىكى ئورۇنلار پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالىنى دائىم تەكشۈرۈپ تۇرۇشى، چېلىققان مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا ھەل قىلىشى لازىم. مىللەتلەر ئارا يۆز بەرگەن ماجىرالارغا قارىتا، خاراكتېرى ئوخشاش بولمىغان ئىككى خىل زىددىيەتنى چۈقۇم قاتتىق پەرقلەندۇرۇپ، سۆز بىلەن قايىل قىلىش تەربىيىسى بېرىش، ئاممىۋى خىزمەت ئىشلەش، ھەر مىللەت كادىرلار، ئاممىنىڭ زور كۆپچىلىكىگە ئىشىنىش ۋە تايىنىش،ئاكتىپنى قوللىنىپ ھەل قىلىش كېرەك. ھەر مىللەت رەھبىرىي كادىرلار پارتىيىۋىلىك ۋە پارتىيە سىياسىتى مەيدانىدا تۇرۇشى، ھېسسىياتقا بېرىلىپ ئىش قىلماسلىقى لازىم. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىسىز سۆز — ھەرىكەتلەرنى مەردانىلىق بىلەن تەنقىد قىلىشى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان ئەكسىيەتچىل سۆز — ھەرىكەتلەرنى پاش قىلىشى، تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشى كېرەك.

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشتە، ئالدى بىلەن رەھبەرلىك بەنزىنىڭ ئىچكى ئىتتىپاقلىقىنى ياخشى يولغا قويۇش كېرەك. رەھبەرلىك بەنزىنىڭ ئىچكى ئىتتىپاقلىقىنى ياخشى يولغا قويۇش — مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ياخشى يولغا قويۇشنىڭ مۇھىم بىر تەرىپى. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرى—ھەر مىللەتخەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنىڭ يادروسى،ھەر مىللەت رەھبىرىي كادىرلار — خەلق ئاممىسىنىڭ باشلامچىسى. رەھبەرلىك بەنزىنىڭ ئىچكى ئىتتىپاقلىقى ياخشى يولغا قويۇلمىدىغانلا بولسا، ھەر مىللەتكادىرلار ۋە ئاممىسى ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىقىنى يېتەكلىگىلى بولمىدۇ. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىدىكىھەر مىللەت كادىرلار مەركىزىلىق مىللەت نەزەريىسىنى يېتەكچى قىلىپ، پارتىيىنىڭ تۆت ئاساسىي پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ، دېموكراتىيە — مەركەزلەشتۈرۈش، تۆزۈمنى يولغا قويۇشى، تەنقىد ۋە ئۆز ئۆزىنى تەنقىدنى قانات يايدۇرۇشى لازىم. ھەربىر رەھبىرىي ئەزا ئۆز خىزمەت ھوقۇقىنى قەدىرلىشى ۋە توغرا يۈرگۈزۈشى كېرەك. مۇشۇ ئالدىنقى شەرت ئاستىدا، پارتىيە ئىچىدىكى بىر بەن ئادەم ئۆز ئارا ئېشىنمىشى، ئۆز ئارا ھۆرمەت قىلىشى، ئۆز ئارا قوللىشى، ئۆز ئارا چۈشىنىشى، ئۆزىگە قاتتىق، باشقىلارغا كەڭ بولۇشى كېرەك. شۇنداق قىلغا

ھاندىلا. ئاندىن رەھبەرلىك بەلىزىمىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى ھەقىقىي تۈردە ئەملگە ئاشۇرغىلى. ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى ئۇزۇنلۇق نەمۇنىلىك ھەرىكىتى ئارقىلىق تېخىمۇ ياخشى يېتەكلىگىلى بولىدۇ.

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتىنى پۈتۈن ۋىلايەت مىقياسىدا كەڭ قانات يايدۇرۇش لازىم. پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ناھىيە بولۇپ قۇرۇلغانلىق تەجرىبىسى شۇنى چۈشەندۈرۈپ بەردىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن قۇرۇش ــ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى داۋاملاشتۇرۇش، ئۇزۇملەشتۈرۈشنىڭ ياخشى شەكلى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى ئاساسىي قاتلاملار ئىچىگە چوڭقۇر لايىھەشتۈرۈشنىڭ ياخشى تەدبىرى. ناھىيە (شەھەر) لەر، ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتىنى پۈتۈن ۋىلايەتتە قانات يايدۇرۇش توغرىسىدىكى قارارى» نىڭ روھىغا ئاساسەن، پىلان ۋە تەدبىرلەرنى تۈزۈپ چىقىپ، ئۇزۇل ئورنىدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتىنى تۈۋەندىن يۇقىرىغىچە كەڭ تۈردە قانات يايدۇرۇشى، ئۇزۇل ئورنىنى بالدۇرراق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن قىلىپ قۇرۇپ چىقىشنى قولغا كەلتۈرۈشى كېرەك. مۇشۇ ئاساستا، قەشقەر ۋىلايىتىمىزنى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ۋىلايەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز لازىم. ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئامما مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچىلاردىن بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈشى، ئۇزۇل ئورنىنى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن قىلىپ قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن بىر ئۇلۇش كۈچىنى تۆھپە قىلىشى كېرەك.

[مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيىي پائالىيىتى]

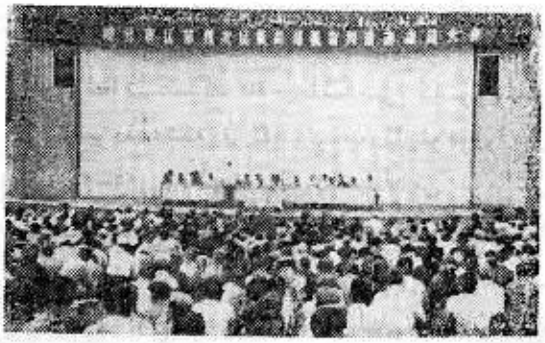

قەشقەر شەھەر رايونى بويىچە ئېچىلغان 4-قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تەربىيە ئېيىنىڭ سەپەرۋەر قىلىش يىغىنى.

گويىنىشىڭ فوتوسى

1985- يىلى 8- ئايدا (ئاپتونوم رايون ئېسىلىدە 5- ئاينى بېكىتكەن، قەشقەر ۋىلايىتى سەۋەبلىك 8- ئايغا سۈرىدى)، ۋىلايەت بويىچە 4- قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيىي پائالىيىتىگە كەڭ چوڭقۇر قانات يايدۇرۇلدى. جايلار، ئورۇنلاردىكى قىسقا مۇددەتلىك ئورۇنلاشتۇرۇشنىڭ ئاساسەن «مىللىي تېررىتورىيەلىك ئاپتونومىيە قانۇنى»نى ئۆگىنىش، تەشۋىق قىلىش ۋە ئىزچىللاشتۇرۇشنى تەربىيە ئېيىي پائالىيىتىنىڭ نۇقتىسى قىلىدى. ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمى «مىللىي تېررىتورىيەلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» دىن سوئال-جاۋاب چىقىرىپ تارقىتىپ بەردى. «قەشقەر گېزىتى»، قەشقەر رادىئو ئىستانسىسى ئۇچۇن «مىللىي تېررىتورىيەلىك ئاپتونومىيە قانۇنى»نى كونسولتاتسىيە قىلىش ماتېرىياللىرىدىن 17 پارچە يېزىلدى، 130 دىن ئارتۇق ئادەم قاتناشقان «مىللىي تېررىتورىيەلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» تەشۋىقاتچىلىرىنى تەربىيەلەش كۇرسى ئېچىلدى. قەشقەر شەھىرى، مەكىت ناھىيىسى قاتارلىق ئورۇنلارمۇ ئوخشاش

بولمىغان تېپتىكى كۆرسلارنى ئاچتى. ۋىلايەتلىك تەمىنلەش-سودا كوپېراتىپىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر نىڭ ھەر بىر سىدە بىر دىن «مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» بار بولدى. ئۇلار مەخسۇس تېمىلارغا بۆلۈپ سىستېمىلىق ئۆگەندى ۋە مۇزاكىرە قىلدى. جايلار، ئورۇنلار يەنە بارلىق تەشۋىقات قۇرالىلىرىدىن پايدىلىنىپ شەكلى كۆپ خىل، مول مەزمۇنلۇق تەشۋىقات، تەربىيە پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى، «مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» نىڭ ئاساسىي روھىنى تېرىشچ كىشىلەر قەلبىگە سىڭدۈردى. ئۆگىنىش، تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق كەڭ كادىرلار تۆۋەندىكى بىرنەچچە ئاساسىي نۇقتىنى زورىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋالدى: 1. مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە ئېلىمىزدە مىللىي مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ تۈپكى سىياسىتى، ئېلىمىزنىڭ مۇھىم بىر سىياسىي تۈزۈمى؛ 2. مىللىي ئاپتونومىيە ۋە مىللىي ئېتنىمىنى قىلمىقتا چىڭ تۇرۇش مارکسىزمنىڭ مىللىي مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلمىشتىكى تۈپكى پرىنسىپى؛ 3. تۆت ئاساسىي پرىنسىپ — ئېلىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى ئېتنىمىنى قىلاشتۇرۇپ دېغان سىياسىي ئاساس؛ 4. «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسى بىزنىڭ سۆزىمىزنىڭ ھەر بىر ئىشىمىزنىڭ يېتەكچىلىك قىلغۇچى ھىزان؛ 5. مىللىي ئېتنىمىنى قىلمىقنىي كۈچەيتىش بارلىق خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەشنىڭ تۈپ كاپالىتى؛ 6. پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇش، ئەمەلىيلەشتۈرۈش. مىللەتلەر ئېتنىمىنى قىلمىقنى ياخشىلاشنىڭ مۇھىم كاپالىتى؛ 7. ئازسانلىق مىللەت كادىرلىرىنى زور كۆچ بىلەن يېتىشتۈرۈش — مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيىنى ئەمەلگە قويۇشتىكى تۈپ خاراكتېرلىك يەنە بىر مەسىلە؛ 8. ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىقتىسادى، مەدەنىيىتى قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش — مىللەتلەر ئارىسىدىكى ئەمەلىيەتتىكى تەڭسىزلىكنى تۈگىتىش، ھەر مىللەتنىڭ ئورتاق گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشنىڭ ئاساسلىق يولى.

مىللەتلەر ئېتنىمىنى قىلمىقى تەربىيە ئېيى پائالىيىتىدە، جايلار، ئورۇنلار ئاپتونومرايون

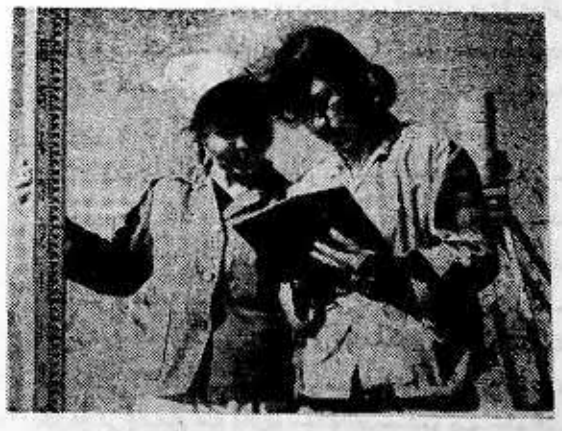

خۇيفاڭ بىلەن بۇرادىيەم قەشقەر 1- بالداق ئېلىكتر ئىستانسىسىدە ئىشلەش جەريانىدا ئوز ئارا يارەدەم بېرىپ ئاچا - سىڭلىدەك بولۇپ كەتتى.

شى شۈسەن فوتوسى

قۇرۇلغا ئالمىقىنىڭ 30 يىللىقىنى كۈتۈۋېلىش ۋەتەبرىكلەشكە بىرلەشتۈرۈپ، ئاپتونومرايون ۋەقەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 30 يىلدىن بۇيانقى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋەقورۇلۇق ئىشلىرىدا قولغا كەلگەن غايەت زور مۇۋەپپەقىيەتلەرنى زور كۈچ بىلەن تەشۋىق قىلدى، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنىڭ ئۇلۇغ خەلىسىنى تەشۋىق قىلدى، ھەر مىللەتخەلقىنىڭ جاپادانا ھالاۋەتتە بىللە بولۇپ، چېگرا رايونىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش، كۆللەندۇرۇش داۋامىدا ئورناتقان چوڭقۇر دوستلۇقىنى تەشۋىق قىلدى. مىللەتلەر ئېتنىمىنى قىلمىقىدىكى ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلارنى تەشۋىق قىلدى. (چۇمەن دېيې)

پوسكام ناهيمسنمك مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئەمۇنچى ناهيە بولغانلىقى ھەققىدە تەكشۈرۈش دوكلاتى (قىسقارتىلمىسى)

پوسكام ناهيمسىدە جەمئىي110 مىللەت نوپۇس بار، ئۇيغۇر ، خەنزۇ ، تۇڭگان ، تاجىك قىرغىز ، ئۆزبېك ، قازاق ، جۇاڭزۇ، مانجۇ ، موڭغۇل، ميياۋزۇ ، تۇڭزۇ، ياۋزۇ ، تۇجيا ، باۋئەن ۋە زاڭزۇ بۇلۇپ 16 مىللەت بار، ئاز سانلىق مىللەت نوپۇسى ناهيە نوپۇسىنىڭ 90 پىرسەنتتىن كۆپىنى ئىگە للە يدۇ.

پوسكام ناهيمسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى كۆپ يىللاردىن بۇيان ئىزچىل تورەبىر قەدەر ياخشى بولۇپ كەلگەن ئىدى. 1982 - يىلى 4 - ئايدا يولداش ۋاڭ ئېنماۋ ، يولداش ھامىدىن نىياز پوسكام ناهيمسىدە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە. پوسكام ناهيمسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىگە يۇقىرى باھا بەردى. يولداش ۋاڭ ئېنماۋ مەنىلىك قىلىپ: ئەترابتىكى بىر نەچچە ناهيە ئىچىدەسىلەرنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتىكى خىزمىتىدىكىلار بىر قەدەر كەڭ دىلىك ئىكەن. يەنمۇ ياخشى بولۇپ كەتسۇن ئۈچۈن «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ناهيە» بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈڭلار دىدى. يولداش ۋاڭ ئېنماۋ ئىنكىيولۇقى ۋە ۋىلكومنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ئورۇنلارنى قۇرۇش توغرىسىدىكى قارارىغا ئاساسەن، پوسكام ناهيىلىك پارتكوم‌ھەر مىللەت كادىرلىرى، ئامما 3 يىل ئىچىدە «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ناهيە» بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈش چاقىرىقىنى چىقاردى. 3 يىلدىن بۇيان، پوسكام ناهيمسىدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى بىر قاتار تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، نۇرغۇن خىزمەتلەرنى ئىشلىدى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ئوتتۇرىغا قويغان «ھەممە ئادەم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئىدىيىسىگە ئىگە بولۇش، ھەممە ئادەم مىللىي سىياسەتنى چۈشىنىدىغان بولۇش، ھەممە ئادەم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا ئەھمىيەت بېرىدىغان بولۇش، ھەممە ئادەم مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىلىق ياخشى ئىش قىلىدىغان بولۇش» دېگەن تەلەپ پوسكام ناهيمسىدە ھازىر ئاساسەن ئەمەلگە ئاشتى.

1 . پوسكام ناهيمسىدە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋەزىيىتى بارغانسىرى ياخشى بولماقتا.

3 يىلدىن بۇيان، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش ئارقىلىق، پوسكام ناهيمسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋەزىيىتى بارغانسېرى ياخشى بولغان. بۇ ئاساسەن تۆۋەندىكى 4 جەھەتتە ئىپادىلىنىدۇ:

(1) رەھبەرلىك ئەھمىيەت بېرىپ ياخشى تۇتقان. بىرىنچى، پوسكام ناهيمسىدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك مارکسىزمنىڭ مىللەت توغرىسىدىكى نەزەرىيىسىنى ۋە پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئۆگىنىش، ئىجابىي، سەلبىي ئىككى جەھەتتىكى تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ ئارقىلىق، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ مۇھىملىقىغا قارىتا بىر قەدەر چوڭقۇر تونۇشقا ئىگە بولغان. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى مۇھىم ئىشلار كۈنتەرتىپىگە قويۇپ، ئاكتىپ ھالدا چىڭ ، ياخشى تۇتقان. يولداش ۋاڭ ئېنماۋ بۇ ناهيىگە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ناهيە بولۇش تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويغاندىن كېيىن، ناهيىلىك پارتكوم كۆپ قېتىم مەخسۇس مۇزاكىرە قىلغان. شۇيىلى 8 - ئاينىڭ 25 - كۈنى «ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومدىكى رەھبىرىي يولداشنىڭ يولىيورۇقىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتـ

تىپا قىلىقىدا نەمۇنچى ناھىيە بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈش توغرىسىدا قارار» چىقارغان. «مىللەت تەلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ناھىيە» قۇرۇشنىڭ 3 يىللىق پىلانىنى ، 5 ئۆلچىمىنى، 6 تەدبىرىنى تۈزگەن. ناھىيە بويىچە يۇقىرىدىن تۆۋەنگەر ەھبەرلىك ئاپپاراتلىرى قۇرۇلغان، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك مىللەت تەلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش، تەكشۈرۈش، يەكۈنلەش بولغان ھالدا ياخشى ئىشلىگەن. 3 يىلدىن بۇيان ناھىيە بويىچە يۇقىرىدىن تۆۋەنگە. قاتلاممۇ قاتلام تەكشۈرۈپ، سىلىشتۇرۇپ باھالاپ تۇرغان، ھەر يىلى مىللەت تەلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تەقدىرلەش يىغىنى ئېچىپ تۇرغان. ناھىيىلىك پارتكوم ھەر يىلى 2 قېتىم ئاساسىي قاتلاملارغا تەكشۈرۈش كۆرۈپپىسى ئەۋەتىپ، تەكشۈرۈش، ئۆتكۈزۈۋېلىش خىزمىتىنى ئىلىپ بارغان، ئىلغار ئورۇن ۋە شەخسلەرنى باھالىغان . ناھىيىلىك تەقدىرلەش يىغىنىدا نام بەرگەن ۋە تەقدىرلىگەن . ياخشى ئىشلىمىگەن ئورۇنلارنى تەنقىدلىگەن ھەمدە پەرقلەرنى تېپىپ، تۈزىتىش تەدبىرلىرىنى تۈزۈپ چىقىشنى تەلەپ قىلغان. ئۆتكەن يىلى يىل ئاخىرىدا، ناھىيە 90 كادىر ئاجرىتىپ،5كۆرۈپپا قىلىپ تەشكىللەپ، ناھىيە بويىچە شەھەر-يېزىلاردا بىر قېتىم چوڭ تەپتا تەكشۈرۈش، ئۆتكۈزۈۋېلىش خىزمىتىنى ئېلىپ بارغان. ئۆتكۈزۈۋېلىش ئارقىلىق ناھىيە بويىچە 90 يېزا، بازار، مەيدان ۋە ناھىيىگە بىۋاستە قارايدىغان ئورۇنلار ئېچىلدە 85 ئورۇن ئاساسەن لايىقەتلىك بولغان، بۇ ناھىيە بويىچە شەھەر-يېزىلاردىكى ئورۇنلار ئومۇمىي سانىنىڭ 94 پىرسەنتىنى ئىگەللىگەن؛ يېزىلاردىكى 333 كەنت دەرىجىلىك ئورۇنلاردىن 321 ئورۇن لايىقەتلىك بولغان، ئومۇمىي سانىنىڭ 96 پىرسەنتىنى ئىگەللىگەن. ناھىيە بويىچە شەھەر - يېزىلاردا 3 يىلدىن بۇيان باھالانغان مىللەت تەلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى ئىلغار شەخسلەر 751 گە يەتكەن، ئىلغارلارنى تەقدىرلەش، تېپلارنى تۇرغۇزۇش ئارقىلىق، مىللەت تەلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتىنىڭ چوڭقۇر قانات يېيىشى ئىلگىرى سۈرۈلگەن. ئىككىنچى، پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەزىلىرى ۋە رەھبىرىي كادىرلار، ئۆزى ئۆلگە بولۇپ، مىللەت تەلەر ئىتتىپاقلىقىنى باشلامچىلىق بىلەن ياخشى يولغا قويغان، شۇنىڭ بىلەن ھەر مىللەت كادىرلىرى، ئاممىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىق ئالغا سۈرۈلگەن، كۆپ سانلىكى رەھبەرلىك بەزىلەر مارکسىزملىق مىللەت نۇقتىسىنەزەرىدە چىڭ تۇرۇپ، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى قەتئى ئىزچىللاشتۇرغان. دېموكراتىيە، مەركەزلەشتۈرۈش تۈزۈمىدە چىڭ تۇرغان، تەنقىد ۋە ئۆزىنى تەنقىدنى ئاكتىپ قانات يايدۇرغان، ھەر مىللەت رەھبەرلىرى ئۆز ئارا ئىشەنگەن، ھۆرمەتلىگەن، ئۆگەنگەن، قوللىغان، ئەپۇ قىلغان.

ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى يۇجيافىڭ ئۆزىگە تەلەپنى قاتتىق قويۇپ، باشقىلارغا كەڭ قورساق بولغان، ئادەتتە مىللىي رەھبەرلەرنىڭ ھوقۇقىنى ھۆرمەتلەشكە ئىنتايىن دىققەت قىلغان، مىللىي كادىرلارنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى جارى قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت بەرگەن، ئۆزىنىڭ نەمۇنىلىك ئىش-ھەرىكىتى ئارقىلىق ناھىيىلىك پارتكومدىكى«بىر بەن ئادەم» نىڭ ئىتتىپاقلىقىنى ئالغا سىلجىتقان.

(2) مىللەت تەلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيەسى ياخشى يولغا قويۇلغان. بىرىنچى، پوسكام ناھىيىسى ھەر دەرىجىلىك كادىرلارنى، ئاممىنى مارکسىزملىق مىللەت توغرىسىدىكى نەزەرىيىسىنى ئۆگىنىشكە تەشكىللىگەن، 3 يىلدىن بۇيان، مىللەت توغرىسىدىكى نەزەرىيە ۋە مىللىي

سىياسەتلەرنى ئۆگىنىش، كونسۇلتاتسىيە قىلىش كۇرسى 30 نەچچە قارار ئېچىلغان. 1000 دىن ئارتۇق ئادەم (قېتىم) تەربىيىلىگەن. ئۆگىنىش ئارقىلىق، ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئاممىسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ياخشى بولغا قويۇشنىڭ مۇھىملىقىغا بولغان تونۇشى يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ئاساسلىقى كۆچەيگەن. ئىككىنچى، ھەر مىللەت رەھبەرلىرى ، پارتىيە، ئىتتىپاق ئەزالىرى ۋە ياش ئۆسمۈرلەر تەربىيىنىڭ نۆۋەتسىز قىلىنغان. پوسكام ناھىيىسىدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيە ئەزالىرى، ئىتتىپاق ئەزالىرى، بولۇپمۇ ھەر مىللەت كادىرلىرىنى ئۆزىدىن باشلاشقا، مىللەتلەر ئىتتىپاقىنى ئاساس قىلغان ۋە كۆچەيتىش نەمۇنچىلىرىدىن بولۇشقا تەلەپ قويغان. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ، بالىلار باغچىسى، باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا مەكتەپتىن باشلاپ تۆتۈشقا دەققەت قىلىپ، باشلار، ئۆسمۈرلەرنى كىچىكىدىن باشلاپ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئىدىيىسىنى پۈختا تۇرغۇزۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغان. ئۇچىنچى، كۆپخىل شەكىللەر ۋە ئۇسۇللار قىلىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسى مول مەزمۇنغا ئىگە قىلىنىپ ، كەڭ چوڭقۇر ئېلىپ بېرىلغان، ھەر خىل سەپەرۋەرلىك يىغىنلىرى ، دوكلات يىغىنلىرى، سۆھبەت يىغىنلىرى كۆپ قېتىم ئېچىلغان. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى سەنئەت كۆرىكى 9 قېتىم ئېلىپ بېرىلغان ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى دوستلۇق مەكتىپىدىن 79 جۈپ، دوستلۇق سىنىپىدىن213جۈپ، دوستلۇق سېخىدىن ياكى ئىسمىنا، كۆرۈپىمدىن 533 جۈپ، دوستلۇق ھويلىسىدىن 487 سى، دوست قوشنىلاردىن 988 ئائىلە بارلىققا كەلگەن. دوستلىشىش پائالىيىتىگە قاتناشقان ئادەم (قېتىم) 22 مىڭ 300 دىن ئاشقان. تۆتىنچى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلارنى زور كۈچ بىلەن تەقدىرلىگەن. پوسكام ناھىيىسى ھەر يىلى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تەقدىرلەش يىغىنى ئېچىپ تۇرغان، ئورۇنلار قەرەللىك تۈردە سېلىشتۇرۇپ باھالاپ تۇرغان. 3 يىلدىن بۇيان مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئىلغار شەخسلەردىن 715 كىشى، ئىلغار كوللېكتىپ تىن 85ى باھالانغان. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئاسرىغان نەمۇنچىلارنى تەقدىرلەش، مۇكاپاتلاش ئارقىلىق، قېنىق بولغان مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىكەپىياتى بارلىققا كەلتۈرۈلگەن، تەقدىرلەشنى ئاساس قىلىش بىلەن بىر چاغدا، تەنقىد ۋە ئۆز - ئۆزىنى تەنقىد ئەستايىدىل قانات يايدۇرۇلغان. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىسىز بولغان سۆز ۋە ھەرىكەتلەرگەۋاقىتىدا تەنقىد ، تەربىيە بەرگەن، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئېغىر دەرىجىدە بۇزغان بۇزۇق ئادەملەرگە قەتئىيزەربە بەرگەن، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئۈنۈملۈك قوغداپ، چوڭ ياخشى ۋەزىيەتنى راۋاجلاندۇرغان. بەشىنچى، «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى» پائالىيىتىنى پۈختا يولغا قويغان ھەمدە «ئاي» ئارقىلىق «يىل» نىڭ خىزمىتىنى ئىلگىرى سۈرگەن.

(3) مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىكەپىياتى ياخشى بولغان. بىرىنچى، پوسكام ناھىيىسىنىڭ ھەر مىللەت كادىرلىرى، ئاممىلارىنىڭ مىللەت نەزەرىيىسى ۋە پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئۆگىنىش ئارقىلىق، ھەر مىللەت خەلقى ئىتتىپاقلىقىنى كۈرەش قىلغان مۇساپىنى ئەسلەپ «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىنى چوڭقۇر تونىغان ۋەچۈشەنگەن. «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكى ئارقىسىدا، خەنزۇ كادىرلار ئاممىسى چېگرىنى قىزغىن سۆيۈش، چېگرىدا يىلتىز تارتىش، چېگرا رايونىدىكى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئىدىيىسىنى يەنىمۇ تۇرغۇزغان. ناھىيىلىك دوختۇرخانىنىڭ باشلىقى

يولداش تيەن ۆبيجۇك 1968 - يىلى داشۆنى پۈتتۈرۈپ پوسكامغا كەلگەن. 18 يىلدىن بۇيان ئۇ پوسكامنىك داۋالاش-ساقلىق ئىشلىرى ئۈچۈن تىرىشىپ، ئىچكىرىگە، ئۇرۇمچىگە، قەشقەر شەھىرىگە يۆتكىلىپ كېتىش پۇرسىتىدىن ئۈدا بىر نەچچە قېتىم كېچىپ، پوسكامدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتا چىك ئۇرغان، كۆپ قېتىم تەقدىرلەنگەن. پوسكام ناھىيىسىدە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئۈزلۈكسىز كۈچەيگەنلىكى ئۈچۈن، كۆپچىلىك خەلقنىڭ زىيالىلار تۈرا قىلىشىپلا قالماي، سىرتتىن كەلگەن بىر تۈركۈم ئىختىساسلىقلارنىمۇ جەلپ قىلغان، 1982- يىلىدىن ھازىرغىچە 44 نەپەر خەلقۇ كەسىپىي، تېخنىكا خادىم پوسكامدا ئورۇنلاشقان. ئىككىنچى، «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىنىك يېتەكچىلىكىدە، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى، ئاممىسى خەلقۇ كادىرلار ۆە ئاممىنىك پوسكامدا خىزمەت قىلىشىنى قارشى ئالغان ۆە قوللىغان. ناھىيىلىك 2- ئوتتۇرا مەكتەپتە (خەلقۇ مەكتەپ) ئۇزۇندىن بۇيان ئوقۇتقۇچى كەمچىل بولغاچقا، نۇرغۇن ئوقۇتقۇچىلار بىلىملىم ئاشۇرۇش پۇرسىتىگە ئىگە بولالمىغان، بەزىلىرى خاتىرجەم بولمىغان. ناھىيىلىك پارتكومدىكى ئاز سانلىق مىللەت رەھبەرلىرى بۇ ئەھۋالنى بىلگەندىن كېيىن، قائىدىنى بۇزۇپ 2 ـ ئوتتۇرىغا 7 ئوقۇتقۇچى شىتاتى ھەل قىلىپ بەرگەن، ئوقۇتقۇچىلارنىك بىلىم ئاشۇرۇشى ئۈچۈن شەرت ھازىرلىغان، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى ئىشقا سالغان. ناھىيىلىك مەدەنىيەت، ماارىپ ئىدارىسىنىك باشلىقى ئابدۇخالىق سادىق خەلقۇ مەكتەپلەرنىك ئوقۇتۇش خىزمىتىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلگەن، 1984 - يىلىدىن بۇيان، مەدەنىيەت-ماارىپ ئىدارىسى 2 - ئوتتۇرا مەكتەپ ئۈچۈن 8 نەپەر ئوقۇتقۇچى تەكلىپ قىلىپ بەرگەن، 81 مىك يۈەن پۇل ئاجرىتىپ ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئۈچۈن 600 كۇۋادىرا تېمىتر يانىاق سالدۇرۇپ بەرگەن، ئوقۇتۇش سايمانلىرى سېتىۋېلىپ بەرگەن، ئۇنىك تەشەببۇسى بىلەن، ناھىيىلىك مەدەنىيەت، ماارىپ-ئىدارىسى يەنە 2 - باشلانغۇچ (خەلقۇ) مەكتەپكە 170 مىك يۈەن پۇل ئاجرىتىپ، ناھىيە بويىچە ئۇنجى بولۇپ ھۇشۇ مەكتەپكە ئوقۇتۇش بىناسى سالدۇرۇپ بەرگەن. 1984 - يىلدىلا، ناھىيىلىك مەدەنىيەت، ماارىپ ئىدارىسى ئىككى خەلقۇ مەكتەپكە (2-ئوتتۇرا ۆە 2 - باشلانغۇچ مەكتەپ) 298 مىك يۈەن پۇل ئاجرىتىپ ئوقۇتۇش شارائىتىنى ياخشىلاپ بەرگەن، خەلقۇ ئوقۇتقۇچى، ئىشچى- خىزمەتچىلەرنىك غەم-ئەندىشىسىنى تۈگەتكەن. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان «سىرتقا ئىچىۋېتىش، ئىچكىرىگە جانلاندۇرۇش» سىياسىتىنىك يولغا قويۇلۇشىغا ئەگىشىپ، ئىچكىرىدىن بەزى ئۇستىلار پوسكامغا كەلگەن، پوسكامدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر ئاممىسى ئۈلارنى قارشى ئالغان. ئۇچىنچى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسى ئارقىلىق، ھەر مىللەت كادىرلىرى ئاممىسىنىك كۆپچىلىكى «5 ئۆزئارا» نى تىرىشىپ ئورۇنلىغان، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ھىمايە قىلىدىغان ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلار زور مىقداردا بارلىققا كەلگەن. تولۇقسىز سىتاتىستىكىدىن قارىغاندا، 3 يىلدىن بۇيان ناھىيە بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا ئائىت ياخشى ئىش 17 مىك 700 دىن ئاشقان، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە ئىلغار شەخسىي 751 گە يەتكەن. ئۇلارنىك ئارىسىدا، پارتىيەۋى بىلىكتە چىك تۇرۇپ، ھەقانىيەتنى ھىمايە قىلغان، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا زىيانلىق ھەرىكەتلەر بىلەن كۈرەش قىلىشقا جۈرئەت قىلغان ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىك تەرجىمانى يولداش ئەخەت روزى: ئاز سانلىق مىللەتلەر-

لىك چارۇنچىلىق كەسپىي ئىختىساسلىقلىرىنى تەربىيىلەش ئۈچۈن گەۋدىلىك تۆھپە قوشقان، ئاپتونوم رايون بويىچە پەن-تېخنىكا سەپىدىكى ئىلغار خىزمەتچى، ناھىيىلىك چارۇنچىلىق ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، ئاكرا نوم يولداش گويۈسەي؛ 20 نەچچە يىلدىن بۇيان ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن سۆگەكنى خالىسانە ھالدا ئىزدىغا سىلىپ قويۇشنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن ناھىيىلىك 2 - باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئىشچىسى يولداش چاڭ سۇ ۋېن؛ پىداكارلىق بىلەن سۇغا چۈشۈپ كېتىپ خەتەرده قالغان خەنزۇ قىزچاقنى قۇتۇلدۇرغان كۈيباغ يېزىلىق دېھقان يولداش ئوسمان ئىلى؛ كۆپ قېتىملىق يامان سۇپەتلىك قاتناش ۋەقەسىنى مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىپ، پەيدا بولۇش ئېھتىمالى بار مىللىي نىزاھتىن ساقلانغان قاتناش ساقچىسى يولداش سەيىد ئەھمەت ھوشۇر؛ قارىغۇچىسى يوق ئۇيغۇر موماينى سۈتوشۇش، ئوتۇن يېرىش ئىشلىرىنى قىلىپ بېرىشنى نەچچە يىلدىن بۇيان داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن ناھىيىلىك 2-ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقداش يولداش جوۋشياۋرۇك؛ يېتىم قالغان تۇڭگان بالىنى سەممىلىك بىلەن بېقىپ چوڭ قىلغان كۈلباغ يېزىلىق دېھقان يولداش سۈپۈرگە نىياز؛ يالغۇز بالىسىنى ئەندىلا ئالەمدىن ئۆتكەن ئازابقا قارىماي خوتۇنىنى خوتۇنىسىروھى كېسەلگەندىن رېپتار بولغان خەنزۇ كان ئىشچىسى جاڭ جۈيكىنىڭ بالىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا يارەملىشىشكە سەپەرۋەر قىلغان كۆمۈر كان ئىشچىسى يولداش مەمتىمىن قاسىملار بار.

بولۇپمۇ 1983 - يىلى ئاپتونوم رايونلۇق « چېگرا رايونىدىكى مۇنەۋۋەر پەرزەنتلەرگە مىدال تاقاش » پائالىيىتىدە مۇكاپاتلانغان كۈيباغ يېزا ئارا چاچباغ كەنتىدىكى خەلق ئەسكىرى يولداش مەھەممەت توختى 1983 - يىلدىن بۇيان ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ 7 قېتىم شەرقىي ئۆستەڭدە شاۋقۇلداپ ئېقىۋاتقان شىددەتلىك ئېقىمنىڭ ئىچىدىن ئۆزىنىڭ ھاياتىغا قارىماي 7 خەنزۇ قېرىنداشلىرىنى قۇتۇلدۇرۇپ چىقىپ، ياشلار تەرىپىدىن « ئۆزىگە پەرۋا قىلماي باشقىلارنى قۇتۇلدۇرغان ياخشى ئاكا » دەپ تەرىپلەندى.

(4) شۇ يەردە تۇرۇشلۇق ئارمىيە، نېفىت قومانداللىق شتابى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ياخشىلىغان. بىر نەچچە پوسكامنىڭ چېگرىسى ئىچىدە 36923-قىسىم ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قومانداللىق شتابىدىكى خادىملارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى خەنزۇلار بولۇپ، 3 يىلدىن بۇيان ناھىيىلىك پارتكوم قىسىم ۋە نېفىت قومانداللىق شتابى بىلەن ئىتتىپاقلىشىش خىزمىتىنى «مىللەتلەرئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنىچى ناھىيە » قۇرۇشنىڭ پۈتكۈل پائالىيىتى مەزمۇنى ئىچىگە كىرگۈزگەن. پوسكام ناھىيىسىدىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى قىسىم ۋە نېفىت قومانداللىق شتابىدىكى رەھبەرلەر باشتىن-ئاياغ زىچ مۇناسىۋەتنى ساقلاپ كەلگەن، خىزمەتتە ئۆزئارا مەسلىھەتلەشكەن، ئۆزئارا ماسلاشقان. مىللەتلەرئىتتىپاقلىقىنى تەربىيىلىنى بىر تۈتاش ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۆز ئالدىغا ئېلىپ بارغان، قەرەللىك تەكشۈرگەن، يەكۈنلىگەن. 36923 - قىسىم پارتكومى ۋە نېفىت قومانداللىق شىتابى باشتىن-ئاخىر ئاكتىپ پوزىتسىيە تۇتۇپ، پوسكام ناھىيىسىنىڭ خىزمەتلىرىنى قوللىغان. قىسىم پارتكومى كومانداللىرىچە ئچىلەرگە ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ - ئادەتىگە ھۆرمەت قىلىش تەربىيىسىنى ئېلىپ بېرىشقا ئىنتايىن دىققەت قىلغان، بولۇپمۇ يېڭىدىن ھەربى بولغان جەنۇبىلەرگە ناھىيىنىڭ رەھبەرلىرىنى تەكلىپ قىلىپ، مىللىي سىياسەت، مىللىي ئىتتىپاقلىق توغرىسىدا دوكلات بەرگۈزگەن. كادىرلار ۋە جەنۇبىلەر ئارمىيە بىلەن خەلقنىڭ،

مىللە تىلەر ئىنك ئىتتىپاقلىقىنى ياخشى يولغا قويۇشنىڭ مۇھىملىقىغا بولغان تونۇشنى يەنمۇ ئۆسكەن، مىللەت تىلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ئاڭلىقلىقى كۈچەيگەن. نېپىت قوماندانلىق شەتابى پارتكومى پوسكام ناھىيىسىنىڭ «مىللەت تىلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنىچى ناھىيە» قۇرۇش پائالىيىتىگە ماسلىشىش ئۈچۈن، پىلان تۈزۈپ، ھەر يىلى ئاز دېگەندىمۇ 20 پىرسەنتتىن ئارتۇق ئورۇنلىنىڭ «مىللەت تىلەر ئىتتىپاقلىقىدائىلغار ئورۇن» بولۇپ چىقىشنى تەلەپ قىلغان. ھەر مىللەت كادىرلىرى، جەمئىيەتچىلىرى، ئىشچى-خىزمەت تېچىلەر ئاممىسى ئۆزئارا چۈشىنىشى، ئورتاق ئۆگىنىش داۋامىدا چوڭقۇر دوستلۇق ئورنىتقان. ئىككىنچى، پوسكام ناھىيىسى قىسىم ۋە نېپىت قوماندانلىق شتابىنىڭ بارلىق خىزمەت تېچىلىرىنىگە كۆڭۈل بۆلگەن ۋە قوللىغان. ناھىيىلىك پارتكوم ھەر مىللەت كادىرلىرى، ئامما ئارىسىدا قىسمەنكى ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلارنى تەشۋىق قىلغان، بولۇپمۇ جەمئىيەتچىلىرىنىڭ قىيىنچىلىقىنى، جاپادىن قورقماي چېكىرا چازلىرىنى قوغدىغان ئىلغار ئىش ئىزلىرىنى تەشۋىق قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىپ، ھەر مىللەت كادىرلىرى ئاممىسىنىڭ خەلقنىڭ پەرزەنت قوشۇنىغا بولغان مۇھەببىتىنى ئۇرغۇتقان. ھەر يىلى «1 - ئاۋغۇست» ۋە باشقا چوڭ بايراملار كەلگەندە ناھىيىدىكى بىرنەچچە ئاپپاراتلارنىڭ رەھبەرلىرى قىسمىغا بېرىپ ھال سورىغان، ھەر قېتىم قىسىم مۇداپىئە-دىن ئالماشقاندا، ناھىيىدىكىلەر 1000 دىن يۇقىرى قوشۇن بىلەن ئۇسسۇل ئويناپ، داقا-دۇمباق چېلىپ قىسمىنى يولنىڭ ئىككى ياقىسىدا تۇرۇپ قارشى ئالغان، ئۇزىتىپ قويغان. نۇرغۇن جەمئىيەتچىلەر تەسىرلەنگەنلىكىدىن كۆزلىرىگە ياش ئالغان. تۇرمۇش جەھەتتە، قىسمىغا كېتەرلىك يەرنى ھەل قىلىپ بېرىش، قىسىم ئاىلە - تاۋابات تىلىرىنىڭ خىزمەتكە ئورۇنلىشىش، پەرزەنتلەرنىڭ مەكتەپتە ئوقۇشى ئۈچۈن تېگىشلىك غەمخورلۇق قىلغان. ناھىيە نېپىت قوماندانلىق شتابىغا ئاشلىق، ياغ دوككىنى، شىنخۇا كىتابخانىسى، سودا شىركىتى، ئوتياش، كۆش بازىرى قاتارلىق تۇرلۈك مۇلازىمەت تورلىرىنى قۇرۇپ بېرىپ، نېپىت ئىشچى - خىزمەت تېچىلەرنىڭ تۇرمۇشىغا قولايلىق يارىتىپ بەرگەن. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ئىشچى-خىزمەت تېچىلەرنىڭ نوپۇسىنى، پەرزەنتلىرىنىڭ ئوقۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش جەھەتتە زور كۈچ بىلەن ياردەم بەرگەن. 1980 - يىلى 1000 ئىشچى-خىزمەت تېچىنىڭ نوپۇسى ھەل قىلىنغان. 20 نەچچە پەرزەنتنىڭ ئوقۇش جەھەتتىكى قىيىنچىلىقى ھەل قىلىپ بېرىلگەن. ئۇچىنچى، 36923-قىسىم ۋە نېپىت قوماندانلىق شتابى سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلە پېچىقىرىش ۋە تۇرمۇش تەرەپلەردىمۇ پوسكام ناھىيىسىگە زور كۈچ بىلەن ياردەم بەرگەن ۋە قوللىغان. خەلقنىڭ ھاياتى، مال - مۈلكى خەتەردە قالغان چاغدا، كادىرلار، جەمئىيەتچىلەر كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ، خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى قوغدىغان. بىر قانچە يىلدىن بۇيان، قىسمىدىكى كادىر، جەمئىيەتچىلەر چوڭ تېپىتكى ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش كۈرەشىگە 6 قېتىم قاتناشقان، قاتناشقان ئادەم 800 نەچچە ئادەم (قېتىم) گە يېتىدۇ. قەتىم يەنە، ئەترапىدىكى يېزا - كەنتلەرنىڭ مەدەنىيەت ئۆيلىرىنى قۇرۇشقا ياردەملەشكەن، ئۇلارغا تېلېۋىزور ۋە كىتاب سوۋغا قىلغان، يېزىلاردا مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ راۋاجلىنىشىغا تىرىشىپ ياردەم بەرگەن. نېپىت قوماندانلىق شتابى ئورگىنى ھەر يىلى كادىرلارنى، ئىشچىلارنى تەشكىللەپ، ئەتراپىدىكى يېزىلارغا ئەۋەتىپ ياخشى ئىش قىلدۇرغان. دېھقانلار ئۈچۈن خالىسانە چاچ ئېلىپ قويغان، دېھقانلارنىڭ ئوت-چۆپىغا، ئىشلەپچىقىرىش ساپ-

ما نلىرىنى،ھارۇنلىرىنى، ۋېلىسىپىتلىرىنى، تىككۈچىلىك ماشىنىلىرىنى ۋە ئېلېكتر سايما د ـ لىرى قاتارلىقلارنى رېمونت قىلىشقا ياردەم بەرگەن.

(5) مىللىي سىياسەت ياخشى ئەمەلىيلەشكەن. بىرىنچى، پارتىيىنىڭ مىللىي تىرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇشقا ئەھمىيەت بەرگەن. ئاز سانلىق مىللەتكادىرلـ رىنى زور كۈچ بىلەن تەربىيىلەپ، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ خوجايىنلىق ھوقۇقىغا كا ـ پالەتلىك قىلغان. 1985 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا ناھىيە بويىچە جەمئىي2706 كادىر بولۇپ، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى 2139، ناھىيىدىكى ئومۇمىي كادىرلار سانىنىڭ 79 پىرسەنـ تىنى ئىگەللىگەن. ناھىيە بويىچە 10 يېزا، 2 بازار، 4 مەيدان ۋە 74 ناھىيىگە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇن بار، ھازىر ئاساسلىق رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئۈتەۋاتقان 203 كىشىدىن ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى 107 كىشى بولۇپ، 52.7 پىرسەنتىنى ئىگەللىگەن. ئورگـان ئىسلاھاتى ۋە رەھبەرلىك بەنزىنى تەڭشىگەندىن كېيىن، يەنە بىر تۈركۈم ئاز سانلىق مىلـ لەت كادىرلىرى رەھبەرلىك ئورنىغا ئۆستۈرۈلگەن. پارتىيىنىڭ ئاز سانلىق مىللەت كادىر ـ لىرىنى زور كۈچ بىلەن ئۆستۈرۈش سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىش داۋامىدا، ناھىيە بويىچە ھەر قايسى ئورۇنلار ھەر خىل يوللار بىلەن، ھەر خىل ئۆسۈللارنى قوللىنىپ، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى تەربىيىلەشنى كۈچەيتكەن، 3 يىلدىن بۇيان ناھىيە بويىچە باشقا يەرلەرگە ئەۋەتىپ تەربىيىلىگەن كادىر 288 ئادەم (قېتىم)، بۇنىڭدىن ئاز سانلىق مىللەتلەر 216 ئادەم (قېتىم)، 90.6 پىرسەنتىنى ئىگەللىگەن. ئاز سانلىق مىللەت زىيا ـ لىلىرىنىڭ ئۆزلۈكسىز كۆپەيمىشىگە ئەگىشىپ، مىللىي كادىرلار قوشۇنىنىڭ ئەقىل كۈچى قۇ ـ رۇلمىسىدىمۇ خۇشاللىنارلىق ئۆزگىرىشلەر بولغان. ناھىيە بويىچە ھەر خىل كەسىپي تېخ ـ نىك خادىملار 619 كىشى بولۇپ، ئاز سانلىق مىللەت 413، 66.7پىرسەنتىنى ئىگەللىگەن. ئىككىنچى، مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا تىل ـ يېزىق ئۆگىنىشى كەپىيا تقا ئايلانغان. پوسكام ناھىيىسى ئىككى خىل يېزىقتا ئالاقە ماگدۇرۇش توغرىسىدىكى بەلگىلىمىگە قاتـتىق رىئايە قىلغـان. كادىرلاردىن تارتىپ، ئاممىغا قەدەر ھەممەيلەن ئۆزئارا تىل، يېزىق ئۆگىنىشكە ئىنتايىن ئەھمىيەت بەرگەن. ناھىيىدىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى باشلامچىلىق بىلەن ئۆگەنـ گەن. بەلگىلەنگەن ھەپتىدە6سائەت يىغىلىپ ئۆگىنىش ۋاقتىدىن باشقا، مىللىي،خەنزۇ كادىرلار جۈپ بولۇپ ئۆزئارا تىل ئۆگەتكەن،ئۆزئارا تىل ئۆگەنگەن.ھازىرغىچە ناھىيىلىك پارتكوم دائـ مىي ھەيئەتلىرى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە تىل ئىگەللىگەن. ناھىيىلىك پارتكوم، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن، ھەر قايسى ئورۇنلار پىلان تۈزگەن،كۈرسـ تا ئۆگـنـىش، ئىشتىن سىرت فـۇداۋ قىلىش، ئۆزئارا ئۆگىتىش، ئۆگىنىش ۋە ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىش قاتارلىق شەكىللەر ئارقىلىق ئۆزئارا تىل ئۆگەنگەن. بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ، فۇداۋ قىلىش سىستېمىسى، مىللىي، خەنزۇلار ئۆزئارا ئۆگىتىش، قەرەللىك ئىستـەمان ئېلىش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق، ناھىيىلىك دوختۇرخانىدىكى مىللىي،خەنزۇ دوختۇرـسېستىرا ـ لارنىڭ كۆپچىلىكى ئۆگىنىش تەلىپىگە يەتكەن. ئۈچىنچى، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتىگە ئۇمۇمىيۈزلۈك ھۆرمەت قىلىنغان. ناھىيە بويىچە ھەر قايسى ئورۇنلار ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتىنى ھۆرمەتلەشنى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنىڭ مۇھىم مەزمۇنى قىلىپ، ئەسىتايىدىللىق تەشۋىقات ـ تەربىيە ئېلىپ بارغان، مەۋ ـ

جۈت مەسىلىلەرنى تەكشۈرۈپ ھەل قىلغان. ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتىنى ھۆرمەتلەش پوسكامدىكى خەنزۇ كادىرلار، ئامما ئارىسىدا كەپىيا تقا ئايلانغان، ئورۇنلار ـ نىڭ ئاشخانىلىرىدا شارائىتى بار بولسىلا مىللىي،خەنزۇ ئاشخانىغا ئايرىغان، ھازىرچە 2 گە ئايرىش مۇمكىن بولمىغان بولسا، ھەممە ئاشخانىلارنى مۇسۇلمانچە ئاشخانىغا ئۆزگەرتكەن. سودا تارماقلىرى مىللىلار ئالاھىدە ئېھتىياجلىق تاۋار بىلەن تەمىنلەشكە ئەھمىيەت بەرگەن. مەسىلەن:رومال، ئۆتۈك، كالاچ، چاي، چاقماق قەن قاتارلىقلار ئۆكسىگەن ھامان مال كىرگۈزگەن. توڭگۇز باقىدىغانلار توڭگۇزنى ئېغىلدىن چىقارمىغان، كەلسە ـ كەلمەس چەپ ـ چەپ يۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئالغان. روزى ھېيت، قۇربان ھېيتلاردا يەمەكلىكلەر، گۆش بىلەن تەمىنلەشتە ھامان ئاۋۋال مىللىيلارغا ئېتىبار بەرگەن. يېزا ـ كەنتلەردىكى خەنزۇ يولداش ـ لار ئېھرىدىن ـ ئۆستەڭ، كۆلنىڭ تازىلىقىغا دىققەت قىلغان،مىللەتلەر ئارىلىشىپ ئولتۇراقلاشقان ھويىلىلاردا ھەر مىللەت ئاممىسى مەدەنىيەتلىك بولۇش، ئەدەپلىك بولۇشقا، ئىناق ئۆتۈشكە دىققەت قىلغان. مىللىي ئۆرپ ـ ئادەتكە ھۆرمەت قىلمايدىغان سۆز، ھەرىكەتلەرگە ۋاقتىدا تەنقىد ـ تەربىيە بەرگەن. تۆتىنچى،پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتى يەنمۇ ئىزچىللاشتۇرۇلغان، ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن. ناھىيىلىك پارتكوم پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇشنى ھەر دەرىجىلىك پارتكومىلار ۋە ھۆكۈمەتنىڭ كۈندىلىك ئىشلار تەرتىپىگە كىرگۈزگەن، دىنىي زاتلارغا ئىتتىپاقلىق،خىزمىتى ئىشلەشكە دىققەت قىلغان، سىياسىي جەھەتتە، تۈرمۇش جەھەتتە مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرغان ۋە ئېتىبار بەرگەن. نورمال دىنىي پائالىيەتلەرنى قوغدىغان، نورمال بولمىغان دىنىي پائالىيەتلەرنى تەنقىدلىگەن، توسقان. ئالاقىدار ئورۇنلار يەنە ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىش، سۆھبەت يىغىنى چاقىرىش شەكىللىرى ئارقىلىق، دىنىي زاتلار ۋە دىنغا ئىشىنىدىغان ئاممىغا پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتىنى تەشۋىق قىلغان. يېزا، مەيدانلار ئايدا بىر قېتىم دىنىي زاتلارنىڭ سۆھبەت يىغىنى، ناھىيىلىك پارتكوم 3 ئايدا بىر قېتىم دىنىي زاتلارنىڭ سۆھبەت يىغىنى ئېچىپ، دىنىي سىياسەتنى ئىزچىللاشتۇرۇشتا ئوتتۇرىغا چىققان مەسىلەرنى ئەستايىدىل تەكشۈرگەن. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ۋەتەنپەرۋەر دىنىي زاتلارنى باھالاپ، ئىپادىسى ياخشىلارنى تەقدىرلىگەن ۋە مۇۋاپىق مۇكاپاتلىغان. مۇتلەق كۆپ ساندىكى دىنىي زاتلارنىڭ ھەممىسى ئىنتىزامغا، قانۇنغا رىئايە قىلغان، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتى ئىشلىگەن. ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ دائىمىي ھەيئىتى، دىنىي زات ئابدۇكېرىم مەتتىمىن كۆپ يىللاردىن بۇيان،كۆپلەپ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئىلگىرى سۈرۈش خىزمىتىنى ئىشلىگەن. ھەرىيلى روزى ھېيت ، قۇربان ھېيتىدا مىكلاپ، ئونمىكلاپ دىنغا ئىشىنىدىغان ئاممىنىڭ بازارغا كىرىپ ناھىيە بويىچە گۈل چوڭ مەسچىتتە ھېيت نامىزى ئوقۇش پۈرسىتىدىن پايدىلىنىپ، نوتۇق سۆزلەپ، دىنغا ئىشىنىدىغان ئاممىغا پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنىڭ مۇھىملىقىنى تەشۋىق قىلغان.

(6) يۇز بەرگەن مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلغان. بىر ئورۇندا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ياخشى بولغانلىقى ھېچقانداق مەسىلە يۇز بەرمەيدۇ، دېگەندەك بەرمەيدۇ، ئاچقۇچ، مەسىلە يۇز بەرگەندىن كېيىن ئۇنى ۋاقتىدا، توغرا بىر تەرەپ قى ـ

لمپ، مەسلمنى بىخ ھالىتىدە ھەل قىلىشقا تىرىشىتا. مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن نىزا-ماجىرالىرنى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئەمەلىيەتكە چوڭقۇر چۈكۈپ، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىپ، پارتىيەنىڭ سىياسىتى مەيدانىدا تۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ئارزۇسىنى چىقىش قىلىپ، ئادىللىق بىلەن ھەل قىلغان، ھەرگىزھېسسىياتىغا بېرىلمىپ كەتمىگەن. ئالايلى،1985 - يىلى يازدا قەشقەر ئاز-مىللەتلەر ئىچىدىكى بىر خالانى كەلكۈن ئېلىپ قاچقان، بۇ لاغايلار سۇ پوسكىنى ئۆستىگىگە كىرىپ كەتكەن، ئايالار بىلەن بالىلار چېلىقتۇرغاندىن كېيىن، ئايرىم ئادەملەر ئامىنى قۇتقۇزىتىپ قەشقا بېرىپ غەۋغا چىقارماقچى بولغان. ناھىيەدىكى رەھبەرلەر ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن، دەرھال يىغىن ئېچىپ، مۇزاكىرە قىلىپ: سۇ ئېلىك پاسكىنا بولۇپ كېتىشى بىلەن ئاممىنىڭ پىكىرى چىققان، بۇنى چۈشەنمىگەچكە بولمىدۇ. لېكىن ئارمىيە-خەلق ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ئارزۇسىنى چىقىش قىلىپ، نورمال يول بىلەن ھەل قىلىش كېرەك. بۇ ئىشنى دەپ غەۋغا چىقىرىشقا بولمايدۇ، دەپ قارىغان. شۇنىڭ بىلەن، ناھىيەدىكى رەھبەرلەر، بولۇپمۇ مىللىي رەھبەرلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ ئاممىغا چوڭقۇر، ئىنچىكە ئىدىيەۋى خىزمەت ئىشلەپ، بۇ مەسىلىنى قانائەتلىنەرلىك ھەل قىلغان. قىسقىسى بىلەن ئاممانىڭ ئوتتۇرىسىدا تەسىرلىك بولغان ئۆزئارا ئەپۇ قىلىش مەنزىرىسى بارلىققا كەلگەن.

(7) تۇزۇملەرنى تۇرغۇزغان ۋە مۇكەممەللەشتۈرگەن. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچە ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتىنى پۈتۈن ناھىيە مىقياسىدا ئۇقتۇرۇش ئېلىپ بېرىلىپ، تېپىزلىكتىن چوڭقۇرلۇققا قاراپ، كەڭ ئۇزاققىچە راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن، پوسكام ناھىيەلىك ھەر قايسى ئورۇنلار ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا پىلان، تەدبىر تۈزگەن، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى قۇرۇلمىلىرىنى تۇرغۇزغان ۋە مۇكەممەللەشتۈرگەن. ھەر قايسى ئورۇنلار ئەمەلىيەتكە ئاساسەن مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئەھدىنامىسىنى ئومۇمىيۈزلۈك تۈزەتكەن. ئۆگىنىش تۈزۈمى ۋە مۇكاپاتلاش، جازالاش تۈزۈملىرىنى تۈزگەن. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ياخشى-يامان بولۇشىنى شۇ ئورۇننىڭ خىزمىتىنىڭ ياخشى-يامان بولۇشىنى ئۆلچەيدىغان مۇھىم ئۆلچەملەرنىڭ بىرى قىلغان، كادىرلارنى تەكشۈرۈش، ئۆستۈرۈش ۋە پارتىيەنىڭ قوبۇل قىلىشنىڭ مۇھىم شەرتى قىلغان. ھەر قايسى ئورۇنلار مارکسىزمنىڭ مىللەت تەۋرىنىدىكى نەزەرىيىسىنى ئۆگىنىش جەھەتتە: « پىلان، مەزمۇن، ۋاقىت، تەكشۈرۈش » 4 نى ئەمەلىيەلەشتۈرۈشنى ئىشقا ئاشۇرغان. مەسىلەن: ناھىيىلىك تەمىنلەش سودا كوپېراتىپى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ياخشىلاشنىڭ5 ماددىلىق بەلگىلىمىسىنى تۈزۈپ چىققان: بىرىنچى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئەھدىنامىسىنى ئومۇمىيۈزلۈك تۈزۈش ھەمدە ئىجرا سىنى قەرەللىك تەكشۈرۈپ تۇرۇش؛ ئىككىنچى، ئەھدىنامىغا خىلاپلىق قىلغان ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا زىيان يەتكۈزگەن ئادەملەرنى تەنقىدلەش، تەربىيە بېرىش يا كىمۇ ئاپىق چارە-كۆرۈش؛ ئۈچىنچى، مىللەت تونۇرۇسىدىكى نەزەرىيە ۋە مىللىي سىياسەتلەرنى ئۆگىنىش، تەكشۈرۈش تۈزۈمىنى تۇرغۇزۇش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈش؛ تۆتىنچى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تەربىيىسىنى ھۆددىگە بېرىش، يەنى: ناھىيىلىك بىر لەشمە شىركەتلەرنى، شىركەتلەر بۆلۈمچە، زاۋۇت، پونكىتلارنى، ئاساسىي قاتلامدىكى ئاتالمىنى، بالىلارنى ھۆددىگە ئېلىش مەسئۇلىيىتى تۈزۈمىنى يولغا قويۇش؛ بەشىنچى، قەرەللىك تەكشۈرۈپ سېلىشتۇرۇپ باھالاش. تۈزۈم مۇكەممەللەشكەندىكى ئۇچۇن، بۇ چوڭ

سىستېمىنىڭ ئىنتىپا قىلىق ۋە ئىشلەپچىقىرىشى بارغانسېرى ياخشى بولغان.

(8) ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ياخشى يولغا قويۇلغان. پوسكام ناھىيىسىدە مىللەتلەر ئىنتىپا قىلىقى ئۆز لۇكسز ياخشىلانغا نلىقتىن، سىياسىي جەھەتتىكى مۇقىملىقتا كۆچلۈك كاپالەتلىك قىلىنغان. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە باشقا ئىشلار نىڭ تەرەققىياتى كاپالەتلەندۈرۈلگەن. 1986 - يىلى 1 - ئايدا، ۋىلايەتلىك 3 دەرىجىلىك كادىرلار يېڭىنبدا ۋىلايەت بويىچە ئىلغار ناھىيىلەرنىڭ بىرى بولۇپ باھالانغان. بىرىنچى، يېزا ئىگىلىكىدىن ئۇدامول ھوسۇل ئېلىنغان. 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 51 مىليون 115 مىڭ يۈەنگە يېتىپ 1982 - يىلدىكىدىن 55.8% ئاشقان. ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 156 مىليون جىڭغا يېتىپ، 1982 - يىلدىكىدىن 52% ئاشقان. كېۋەزنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 80 مىڭ دەنگە يېتىپ، 1982 - يىلدىكىدىن 64% ئاشقان؛ ئىككىنچى، سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى مۇقىملاندا يۈكسەلگەن. 1985 - يىلى سانائەتنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 10 مىليون 330 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 1982 - يىلدىكىدىن 65.5% ئاشقان؛ ئۈچىنچى، خەلق تۇرمۇشى ئۆز لۇكسز يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن. 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە يېزىلاردا بىر كىشىگە توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە كىرىم 402 يۈەنگە يېتىپ، ۋىلايەت بويىچە ئوتتۇرىچە كىرىم 246 يۈەندىن 156 يۈەن، 1982 - يىلدىكى 179 يۈەندىن 223 يۈەن ئاشقان. 1985 - يىلى يېزىلاردا بىر نوپۇسقا 1850 جىڭدىن ئاشلىق توغرا كېلىپ 1982 - يىلدىكىدىن 650 جىڭ ئاشقان. 1985 - يىلى ناھىيە بويىچە شەھەر - يېزىلاردىكى ئاھالەت قويغان پۇل 11 مىليون 650 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 1982 - يىلدىكىدىن 106.8% ئاشقان؛ ئوتتىنچى، ناھىيە بويىچە مەدەنىيەت، ماارىپ، پەن - تېخنىكا، سەھىيە، رادىئو، تېلېۋىزور قاتارلىق تۇرلۇك ئىشلارىيە نىمۇراۋاجلانغان؛ بەشىنچى، جەمئىيەت ئاھانلىقى كۆرۈنەرلىك ياخشىلانغان. ناھىيە بويىچە جىنايى ئىشلار ئەنزىسى زور دەرىجىدە تۆۋەنلەگەن. 1985 - يىلى 95 ئەنزە يۈز بېرىپ، 1982 - يىلدىكىدىن 138ى تۆۋەنلىگەن. ناھىيە بويىچە قانۇن - تۈزۈمگە رىئايە قىلىپ، جەمئىيەت تەرتىپىنى ئاڭلىق قوغدايدىغان ياخشى خىسلەت دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەنگەن.

پوسكام ناھىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئىنتىپا قىلمىدانەمۇنەچى ناھىيە بولۇپ چىقالىشىدىكى تەجرىبىلىرىنى 5 جۈملە سۆزگە يېغىنچا قلاشقا بولىدۇ:

(1) پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىكى ئەھمىيەت بېرىپ، ئۆزىدىن باشلىغا نلىقى - مىللەتلەر ئىنتىپا قىلىقىنى ياخشى يولغا قويۇشنىڭ ئاچقۇچى.

(2) ماركسزمنىڭ مىللەت توغرىسىدىكى نەزەرىيىسىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىش، مىللەتلەر ئىنتىپا قىلىقى توغرىسىدىكى تەربىيىنى چوڭقۇر ئېلىپ بېرىش - مىللەتلەر ئىنتىپا قىلمىنى ياخشى يولغا قويۇشنىڭ مەركىزى ھالقىسى.

(3) پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇپ ئەمەلىيلەشتۈرۈش - مىللەتلەر ئىنتىپا قىلىقىنى ياخشى يولغا قويۇشنىڭ مۇھىم كاپالىتى.

(4) ئاساسىي قاتلامدىن تۇتۇش قىلىش، مىللەتلەر ئىنتىپا قىلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتىنى كەڭ، چوڭقۇر قانات يايدۇرۇش - مىللەتلەر ئىنتىپا قىلىقىنى ياخشى يولغا قويۇشنىڭ مۇھىم شەكلى.

(5) ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تەڭ تۇتۇش - مىللەتلەر ئىنتىپا قىلمىدانەمۇنەلىك ناھىيە قۇرۇشنىڭ يېتەكچى قانچىنى. (چاپ قەشقەر ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمى)

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى يېڭى ئادەم، يېڭى ئىشلار (2)

چېگرا رايوندا خۇشال - خۇرام ئۇتۇۋاتقان ئارمىيە، خەلق

1985 - يىلى باھار بايرىمى كەرپىسىدە، قاغىلىق تاشيول باش ئوچاستىكىسىنىڭ 8 مىللىي ئىشچىسى جەڭچى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش كاتىپى يۈچيۇ لىغا خەت يېزىپ، قاغىلىقتا تۇرۇ - ھەربى ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى يۈچيۇ لىغا خەت يېزىپ، قاغىلىقتا تۇرۇ - ۋاتقان ئازادلىق ئارمىيىنىڭ مەلۇم قىسمىنىڭ ئۇلارغا ھەر تەرەپتىن قىلغان غەمخورلۇقى ۋە ياردىمىگە رەھمەت ئېيتتى. 2 - ئاينىڭ 13 - كۈنى ئازادلىق ئارمىيە باش سىياسىي بۆ - لۈم ئىشخانىسى خۇيا ۋۇباڭ ۋە يۈچيۇ لىلارنىڭ ھاۋالىسىگە ئاساسەن، قاغىلىق تاشيول ئا - راش باش ئوچاستىكىسىغا جاۋاب خەت يېزىپ، ئۇلارنىڭ قىسىم بىلەن بىللە، يېڭىچە ئار - ىيە، خەلق مۇناسىۋىتىنى، مىللىي مۇناسىۋەتنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن تۆھپە قوشۇشىغا ئىلھام بەردى. جاۋاب خەت قاغىلىقتا تۇرۇشلۇق مەلۇم قىسمىدىكى كوماندىر-جەڭچىلەرگە ئىلھام بەردى. ئۇلار كوئېنلۇن تېغىغا چىقىش پۈرسىتىدىن پايدىلىنىپ، يول بويىدىكى 17 تاشيول ئاسراش ئىسمىنىسىدىكى ئىشچىلارغا ئوتياش، قوغۇن، مېۋە، ئوتان قاتارلىق تۇر - مۇش بويۇملىرىنى ئالغاچ باردى. داۋالاش ئەترىتى قەرەللىك تۇردە تاغقا چىقىپ، ئىش - چىلارنىڭ كېسەلىنى داۋالىدى. ئۇلار يەنە ئادەملەر مەركەزلىكرەك يەرگە پاراۋانلىق ئەس - لىمە لەرنى ياساپ، مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى ئۇيۇشتۇرۇپ ئالدۇردى.

كوئېنلۇن تېغى ئېتىكىدىكى مېھرىبان ئانا

4 يىلدىن ئىلگىرىكى بىر كۈنى، تىراگىدىيە خاراكتېرلىك ئۇقۇشماسلىق ئىچىدە، قا - غىلىق تاشيول ئاسراش باش ئوچاستىكىسىنىڭ 204 - يول ئاسراش ئىسمىنىسىنىڭ ئىشچىسى ھاپىز ئابدۇللا ئۇرۇمچى ھەربىي رايونى ئاپتوموبىل مەلۇم پولكىنىڭ جەڭچىسى گاۋشۇ تەرەپ - تىن ئېتىپ ئۆلتۈرۈلدى. ۋەقە يۈز بەرگەندىن كېيىن ئۇرۇمچى ھەربىي رايونىنىڭ سىياسىي كومىسسارى تەن شەنخې، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربى رايونىنىڭ سىياسىي كومىسسارى تالىكۇاڭشەي، مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى ئولاتايىپ، جەڭچى قەشقەر ۋىلكومىنىڭ شۇجىسى كوگالۇ، يېڭىشە - ھەر ناھىيىلىك پارتكومىنىڭ شۇجىسى چېن دەمىڭ قاتارلىق پارتىيە،ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى ھەمدە ئاپتوموبىل پولكىنىڭ كوماندىر-جەڭچىلىرى ھال سوراش بويۇملىرى ئېلىپ، يېڭە - شەھەر ناھىيىسىنىڭ تازىغۇن يېزا ئاياغ قولچى كەنتىگە بېرىپ، ھاپىز ئابدۇللانىڭ ئائىلە قەمبەرخانىنى كۆردى. كېيىن ئاپتوموبىل پولكىدىكى كوماندىر-جەڭچىلەر قەمبەرخانىنى دا - ۋاملىق بېرىپ كۆرۈپ تۇردى، مومايغا ياردەملىشىپ دەرەخ تىكىپ بەردى، تىمىر ناقلىرىنى ئېلىپ قويدى. قەمبەرخانىنىڭ كىچىك ئوغلىنىڭ خىزمىتى يوق ئىدى، تەشكىل ئۇنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇردى. ئۇنىڭ تويىنى قىلغان چاغدا، ئازادلىق ئارمىيە ئۇنى تەبرىكلىدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى مومانىڭ ئىنتايىن تەسىر لەندۇردى. ئۇ كۆڭۈلنى كۆڭۈلگە سېلىشتۇرۇپ كۆ - رۈپ، كەسكىن قارارغا كەلدى: «مېنىڭ ئازاپ، 10 مىڭ ئازابنى مەن ئىچىمگە يۇتۇۋېتىمەن، ئىككىنچى ئادەمنىڭ يەنە ئازابلىنىشىنى ھەرگىز خالىمايمەن». ئۇ جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى ئولاتايىپنى، شىنجاڭ ھەربىي رايونى سىياسىي بۆلۈمى - نىڭ ئاممىۋى خىزمەت بۆلۈمىنىڭ باشلىقى لى يۈشىننى ئۆزىگە تېپىپ، ئەزەلدىن ئېتىكى

گاؤشۇنى كۆرۈشنى تەلەپ قىلدى ۋە گاؤشۇنى بالا قىلىۋالمىغانلىقىنى ئېيتىشتى. موماي ۋ كۈندە 2 قېتىم يېزىغا ، ئاھىيىگە كېلىپ، گاؤشۇنى بۇرۇنراق قويۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. 1980 ـ يىلى كۈزدە، قەمبەرخان پەم بىلەن تۇرمىغا بېرىپ گاؤشۇنى كۆرۈپ كەلدى. ئۇ يەنە ئاپتوموبىل پولكىدىكى جەڭچىلەرگە گاؤشۇنلۇق ئانىسىغا خەت يېزىپ قويۇشنى، ئۇ ـ نىڭ قوغۇن ـ تاۋۇزلار پىشقاندا قەشقەرگە كېلىپ مېھمان بولۇپ كېتىشىنى تەلەپ قىلدى. موماينىڭ بۇرۇنقى ئۆچمەللىكىنى ئېسىدە ساقلىمىغان، كۆكسى ـ قارنىنى كەڭ تۇتقانلىقى كىشىلەرنى چوڭقۇر تەسىرلەندۇردى.

بىر گۇل ئېچىلمۇندى، ھەممە گۇل ئېچىلىپ كەتتى

ئۇرۇمچى ھەربىي رايونىدىن « يۇتۇن نېمەت، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن چېگرا رايونىدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن خىزمەت قىلغان ياخشى ھەربىي دوختۇر » دەپ نام بېرىلگەن جاڭ يۈخۇا تۇرغان دوختۇرخانا، جاڭ يۈخۇادىن ئۆگىنىش پائالىيىتىنى كەڭ قانات يايدۇرۇپ جاڭ يۈخۇاچە دوختۇرلار بىر ـ بىرلەپ بارلىققا كەلدى.

5 ـ ئايدا، 2 ـ ئىچكى بۆلۈم رېمانتىزم خاراكتېرلىك يۇرەك كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان بىر قىرغىز ئايالنى قوبۇل قىلىدۇ، دوختۇر يۇرەك ماشىنىسىدا كېسەللىك ئەھۋالىنى تەكشۈرمەكچى بولۇپ تۇرغاندا، دوختۇر خۇاڭ سەينىيەن: يۇرەك ماشىنىسىغا سائىتىگە 2 يۈەن پۇل كېتىدۇ، كېسەلنىڭ ئۆيى يېزىدا تۇرسا بۇ پۇلنى تۆلىيەلەمدۇ ، دەپ ئويلايدۇ ـ دە، ئىزىكىلىق ئۇسۇل بىلەن بىر كېچىدە ئاز دېگەندىمۇ 10 ـ 20 قېتىم تەكشۈرۈپ چىقىدۇ. كېسەل ھورنان يېيىشكە كۆنمىگەچكە، دوختۇر خۇاڭ سەينىيەن نان چاي، كونسېرۋا سېتىۋېـ لىپ ئېلىپ كېلىپ بېرىدۇ. كېسەللەر: «ئۇ، دوختۇرجاڭ يۈخۇاغا ئوخشايدىكەن ـ ھە؟!» دېيىشىدۇ.

يېشى 50 دىن ئاشقان تۇغۇت بۆلۈم دوختۇرى پىڭ گۈيلەن جاڭ يۈخۇادىن ئۆگىنىپ، ئاممىنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇپ، كىشىلەر تەرىپىدىن « ھايات جاڭ يۈخۇا » دەپ تەرىپلەندى. تۇنىساخان تېخىلىپ كەتكەن ئۆپكە سىلى بولۇپ، دوختۇرخانىغا 200 نەچچە يۈەن قەرز كۆتۈرگەن. دوختۇر پىڭ گۈيلەن ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا قىيىنچىلىقنى بارلىقىنى كۆرۈپ، 200 يۈەننى تۆلەپ قويدى. تۇنىساخان كېيىنكى 200 يۈەن تەييارلاپ پىڭ گۈيلەنگە قايتۇرۇپ بەرگەندە، پىڭ گۈيلەن : « سىز بۇنىڭغا ئىشلەپچىقىرىش سايمانلىرى ئېلىڭ!» دېدى. تۇنىساخان كۆزىگە ياش ئېلىپ: «مەن سىزنىڭ شەپقىتىڭىزنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايمەن» دېدى.

تۇرمۇشنى گوللەندۇرۇش ئۈچۈن يېشى نۇسقا يارىتىش

1986ـ يىلىنىڭ دەسلىپىدە، موسكۋادا ئېچىلغان جۇڭگونىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى سپورت قىلىدىغان گۇللۇك رەختلىرىنى تاللاپ بېكىتىش يىغىنىدا جاڭ ياۋچۈي ۋە ئۇنىڭ ئىشداشلىرى لايىھىلىگەن رەختنىڭ گۈلى مىللىي ئالاھىدىلىككە باي بولۇشى بىلەن چەت ئەللىك سودىگەرلەرنىڭ نەزىرىگە يولۇقتى. بۇ نۆلدىن38 پارچە تاللىنىپ، شىنجاڭ بويىچە تاللانغان گۇللۇك رەختلەر نىسبىي 47.5 پىرسەنتىنى ئىگەللەپ 1ـ بولدى.

قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسى گۈل لايىھىلەش ئىشخانىسىنىڭ ئىنژېنېرى جاڭ ياۋچۈي شۇنداق سەنئەت ئىنىستىتوتىنى پۈتتۈرگەن. 1963 ـ يىلى قەشقەرگە كېلىگەن. ئۇ

قەدىمكى شەھەردىكى ئاجايىپ دىنىي قۇرۇلۇشلار، ئالاھىدە مىللىي ئۆرپ - ئادەتلەر، خاسلىقا ئىگە مىللىي ھۈنەر-سەنئەت بويۇملىرى تەرەپتىن جەلپ قىلىنىدۇ. يېزىلارغا بارىدۇ، ئۇيغۇرلارنىڭ تۇرمۇشى بىلەن پىششىق تونۇشىدۇ. قەدىمكى مىللىي مەدەنىيەتنىڭ مەنبەسىنى ئىزدەيدۇ، مىللىچە كۆڭۈلدىكىدەك ئۇچلاشتۇرىدۇ. ئۇ، كۆڭلىدە: ئازسانلىق مىللەتلەر ھەلقى ئامىسى ياخشى كۆرىدىغان گۈللەرنى لايىھىلەپ ئۆلارنىڭ گۈزەللىكىگە تەسىنا قەلبىنى قاندۇرىمەن، دېگەن ئىرادىگە كېلىدۇ. قەدىمكى شۇ ئىدارىلار ھايات‌لىقى كۆچىگە باي گەتلەپس گۈلىنى ئۆزگەرتىپ ئىشلەپ رەختكە كۆچۈرىدۇ. مۇنداق رەڭ جەۋرىي شىنجاڭ يېزىلىرىدا كۆپلەپ سېتىلىپ، ئاپتونوم رايونلۇق توقۇمىچىلىق-سىنتېمىسى بويىچە مۇنەۋۋەر گۈل بولۇپ باھالىنىدۇ. ئۇ ئاق رەڭدىن قوراشتۇرۇلغان يېپەك يولى ئالاھىدىلىكىگە ئىگە گۈللۈك رەختنىڭ ئۈستىگە بېسىپ سومكا ياسىدى، بۇ سومكا قەشقەردە بازار تاپقان بويۇمغا ئايلاندى، چەت ئەللىكلەرمۇ تالىشىپ سېتىۋالدى. 1985- يىلى ئۇ ئەۋج ئالغان رەڭدىن پايدىلىنىپ لايىھىلىگەن ئۇيغۇرلارنىڭ ياپقۇ رەختلىرىنىڭ گۈللىرى جۈڭگو يېپەك يولىدا تارقالغان رەڭلەر جەھەتىيۇ شاڭخەي گۈزەل سەنئەت سارىيى تەرەپتىن تالاندى.

ئىككى مىللەت «بىر ئائىلە»

1985- يىلى، خوتەن مەلۇم قىسىم دوختۇرخانىلىرىدىن خېنە نامىلىك جەڭچى شەن كاۋچاڭ كەسىپ ئالماشتۇرۇلىدىغانلىقى ئۇقتۇرۇلدى. ئائىلىسىدىن يۇرتىنىڭ سۇ ئاپىتىگە ئۇچرىغانلىقى، ئاتىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكى ھەققىدىكى شۇم خەۋەرنى ئاڭلايدۇ. شاۋشەن بىلەن بىللە ئەسكەر بولغان باش سېستىرا گۈلباھار ئۆزىنىڭ قەشقەر شەھەرلىك ئاشلىق ئىدارىسىدا ئىشلەيدىغانلىقىنى دەپ، ئۇلارنىڭ ئۆيىگە شاۋشەنگە يار-ھەمراھ تېپىپ بېرىشنى ئېيتىدۇ. كېيىن رەھبەرلىكنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا شاۋشەن ئاشخانىدا ئىشلەشكە ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ. ئەتىگەندە شاۋشەن ئەتىگەندىرەك ئىشقا چىقىدىغان بولغاچقا ئۇلارنىڭ ئايالى سەھەر قوپۇپ شاۋشەنگە تاماق ئاش ئېتىپ بېرىدۇ. چاغاندا ئۇلەت قوي گۆشى، تۇخۇمنى قويۇپ قويۇپ: «بىزمۇ سەن ئويۇقدىكىگە ئوخشاشلا چاغان ئۇتكۈزىمىز» دەيدۇ. ھارپا ئاخشىمى ئۇلەتنىڭ خوتۇنى تۇخان 8خىل سەي قورۇيدۇ. پۈتۈن ئائىلىدىكىلەر ھەممىسى شاۋشەنلىك تەخسىگە سەي سېلىپ قويىدۇ، ھاراق تۇتىدۇ، كۈلكە، چاقچاق بىلەن چاغانني ئۆتكۈزىدۇ. باھار باشلىنىش بىلەنلا ئۇلەت شاۋشەن ئۈچۈن كاستيۇم-بۇرۇكا سېتىۋېلىپ، خوتەندىن ئالدۇرۇپ كېلىپ تىكتۇرگەن سەرىق چېپەرقۇت شامال كىيىمىنى شاۋشەنگە بېرىدۇ. شاۋشەن ئۇلارنى ئۆزىنىڭ ئاتا - ئانىسىدەك كۆرىدۇ. چوڭلار كېسەل بولۇپ قالسا، ھالىدىن خەۋەر ئالىدۇ. ئۇ-تۇن قالمىسا، يېرىپ بېرىدۇ.

پۈتۈن نىيەت، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن چېگرا رايونىنى كۆزلەش

ھارالبېشى ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، باش ۋىراچ خەن جېڭفا 1964- يىلى جىيانگسۇ جېنجيا شەھەرلىك مەدەنىيەت ئالىي تېخنىكوم مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ شىنجاڭغا كەلگەندىن كېيىن، چېگرا رايونىدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن، پۈتۈن نەپەت، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئىشلىدى، 1984- يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە ئىلغار پەن-تېخنىكا خىزمەتچىسى ۋە ۋىلايەتلىك مىللەتلەر ئىتتىپاقى نەمۇنىچىسى دېگەنشەرەپلىك نامغا ئېرىشتى.

خەن جېڭفا بىتېۋۇنى ئۇلگە قىلىپ، كېسەللەرگە ئىنتايىن مەسئۇل بولدى. بىر قېتىم مارالبېشى ناھىيە ئاناز كۆل يېزىسىدىن كەلگەن ژىلە يخان ماتكىنىڭ سىرتىدا تۇرۇملىغانلىقى ئۈچۈن دوختۇرخانىدا ياتقان. خەن جېڭفا كېسەلنى ئوپېراتسىيە قىلدۇرۇشقا سەپەرۋەر قىلىپ، بولمىسا ئىنتايىن خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى ئېيتقان، لېكىن كېسەلنىڭ ئۆيىدىكىلەر ئوپېراتسىيە قىلىشقا قوشۇلماي كېسەلنىڭ بەدىنىدىكى ئاسما ئوكۇل يىڭنىسىنى ئېلىۋەتكەن، كېسەلنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىقىپ كەتكەن. دوختۇر خەن جېڭفا كېسەلنىڭ ئائىلىسىگە تەۋەلىرىگە زىرىكمەستىن ئىنچىكە ئىدىيەۋى خىزمەت ئىشلىگەن، ئۇلارنى ئوپېراتسىيە قىلدۇرۇشقا كۆندۈرگەن. كېسەل ساقايىپ، دوختۇرخانىدىن چىققاندا، ھايا جانلىنىپ يىغلاپ تاشلىغان. مارالبېشى ناھىيە شەھەرگۈلشەھەرلىك ئەزاسى ئايزىم پاشاخان بالا تەتۈر كېلىپ، ئوپېراتسىيە قىلىپ تۇغدۇرۇش ئۈچۈن دوختۇرخانىدا ياتقان. خەن جېڭفا كېسەلنىڭ ئائىلىسىدە قېينىنچىلىقى بارلىقىنى بىلىپ، ئالاقىدار تارماقلارغا دەرھال ئىنكاس قىلىپ، كېسەلگە ئىقتىسادىي جەھەتتىن قوتقۇزۇش ھەل قىلىپ بەرگەن. بۆۋەك تۇغۇلغاندىن كېيىن، ئۇيەنە دوختۇر خادىملارغا تاپىلاپ، تاماق ئەپكەلدۈرۈپ، تاماق يىگۈزۈپ، بوۋاقنىڭ زامىنى ئالماشتۇرۇپ قويغان ھەمدە ئۆيدە تۇخۇملۇق ئۇكرە ئېتىپ تۇغۇتلۇق ئايالنىڭ كارىۋىتىنىڭ بېشىغا قويۇپ قويغان. بۇ ئايال ئىنتايىن تەسىرلەنگەن.

1982- يىلى خەن جېڭفا ئايالار تۇغۇت بۆلۈمىنىڭ خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلغاندىن باشلاپ، ساقىيىش ئۇنۇمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۇلۇش نىسبىتى كۆرۈنەرلىك تۆۋەنلىدى، كارىۋاتلاردا كېسەلنىڭ ئالمىشىش دوختۇرخانا بويىچە 1- ئورۇنغا ئۆتتى. ئايالارنىڭ ماتكىسى چىقىپ قېلىش ۋە سۈيدۇك تۇتالماسلىق كېسەللىكىنى داۋالاش داۋامىدا، مارالبېشى ناھىيىلىك دوختۇرخانىنىڭ ئايالار تۇغۇت بۆلۈمىنىڭ ئوپېراتسىيە ئۇنۇمى ۋەلايەت بويىچە 1- ئورۇندا تۇرىدۇ. (جاڭ يەن)

[مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ئورۇن بەرپا قىلىش] 1985- يىلى، جايلار، ئورۇنلار ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ «ۋىلايەت بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ئورۇن بەرپا قىلىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش توغرىسىدا قارار»ىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، كۆرۈنەرلىك ئۇنۇم ھاسىل قىلدى. تولۇقسىز سىتاتىستىكىغا قارىغاندا ۋىلايەت بويىچە 852 ئورۇن مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ئورۇن بولغان.

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ئورۇن بەرپا قىلىش پائالىيىتى داۋامىدا، جايلار، ئورۇنلار تۆۋەندىكى بىر نەچچە خىزمەتنى ئۇقتۇملىق ھالدا تۇتتى: بىرىنچى، پىلان تۈزدى. يېڭىسار ناھىيىسى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ئورۇن بەرپا قىلىشنى ھەدەپ ئىيە تىلىك ئورۇن بەرپا قىلىش بىلەن زىچ بىرلەشتۈرۈپ، تەڭ تۇتتى. 1985- يىلىدىن باشلاپ 3 يىلدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچى ناھىيە بولۇشنى پىلانلىدى. ئىككىنچى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ھەققىدىكى تەربىيىنى چوڭقۇر ئېلىپ باردى. ئورۇنلار دىققەت قىلىپ ھەر مىللەت كادىرلىرىنى، ئاممىنى مارکسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسىنى ۋە پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشكە يېتەكلىدى ۋە تەشكىللىدى، مارکسىزملىق مىللەت نۇقتىسىنەزەرىنى ۋە «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىنى مەھكەم تۇرغۇزدى. پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ئاساسلىقىنى تۇپ ئاساسىغا

ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى، ياشلار ئىتتىپاقى، ئاياللار بىرلەشمىسى

[ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ خىزمىتى ھەققىدە بايان] 1985-يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئىشچىلار ئۇيۇشما خىزمىتى ئىسلاھات داۋامىدا ناھايىتى زور ئىلگىرىلەشلەرگە ئېرىشتى. بىر قەدەر جانلىق ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى. ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ تەشكىلاتلىرى ئۆز لۇكسىز زورايدى. ئاساسىي قاتلام ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى 1984- يىلىدىكى 267 دىن 770كە تەرەققىي قىلدى. ئەزالىرى 70472 گە يەتتى. بۇ ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئومۇمىي سانىنىڭ 83.09 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ مەخسۇس كادىرى 275 كە يەتتى. ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى خىزمەت ئاكتىپى 6791 گە يەتتى. ئىشچىلار ئۇيۇشما تەشكىلاتى

دىن يۇقىرى كۆتەردى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، كۆپخىل شەكىل ۋە ئۇسۇللارنى قوللىنىپ تەربىيىنى قانات يايدۇرۇشقا دىققەت قىلدى. قاغىلىق ناھىيىسى «مىللىي تېررىستورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» نى ئۆگىنىشكە بىرلەشتۈرۈپ مۇكاپاتلىق مىللىي سىياسەت ئىستىھانى ئېلىپ، 67 ئادەمنى مۇكاپاتلىدى. ئۇچىنچى، پارتىيە مىللىي سىياسىتى ئەترايلىق ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. ئورۇنلار ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى تەربىيەلەش ۋە ئوستۇرۇشىكە ئومۇميۈزلۈك ئەھمىيەت بەردى. ئاز سانلىق مىللەت تەلەپلىك تىل- يېزىقىغا، ئۆرپ - ئادەتىگە ۋە دىنىي ئېتىقادىغا ھۆرمەت قىلدى. مىللەت تەلەپ ئېتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى پائالىيىتىدە، نۇرغۇن ئورۇنلار مىللىي سىياسەتلىك ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالىنى چوڭ تەكشۈردى. مەسىلىلەرنى چېلىشتۇرۇپ، ۋاقتىدا ھەل قىلدى. تۆتىنچى، مىللەت تەلەپ ئېتتىپاقلىقى ئارقىلىق ئېتىقادىي قۇرۇلۇش ۋە تۈرلۈك ئىشلارنىڭ تەرەققىياتىغا كاپالەتلىك قىلدى ۋە ئىلگىرى سۈردى. تاشقورغان ناھىيىسى مىللەت تەلەپ ئېتتىپاقلىقى تەربىيىسىدە، ئايرىم - ئايرىم ھالدا، ناھىيە بازىرىدا ۋە يېزىلاردا «مىللەت تەلەپ ئېتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىپ، تاشقورغاننىڭ ئىگىلىكىنى جانلاندۇرايلى» دېگەن مەزمۇندىكى سۆھبەت مۇزاكىرە يىغىنىنى قانات يايدۇرۇپ، تەجرىبە-ساۋاقلارنى يەكۈنلىدى، تۆۋەنتىش تەدبىرلىرىنى تۆۋۈپ چىقتى.

مىللەت تەلەپ ئېتتىپاقلىقىدا نەمۇنىچى ئورۇن بەرپا قىلىش پائالىيىتىدە، پوسكام ناھىيىسى ۋىلايەتلىك ئالدىنقى قاتاردا ماڭدى. بۇ ناھىيە 1982- يىلىدىن باشلاپ 3 يىلدا مىللەت تەلەپ ئېتتىپاقلىقىدا نەمۇنىچى ناھىيە بولدى. 1985- يىلىنىڭ ئاخىرىدا، پوسكام ناھىيىسىدە 85 ئورۇن مىللەت تەلەپ ئېتتىپاقلىقىدا نەمۇنىچى ئورۇن بولدى. بۇ ناھىيىدىكى ئومۇمىي ئورۇنلار سانىنىڭ 94 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ئۇلارنىڭ خىزمىتى ۋىلايەت ۋە ئاپتونوم رايونلىق تەقدىرلىشىگە مۇيەسسەر بولدى. (چۇەن دېيى)

كارخانا، كەسپىي ئورۇنلاردىلا بولۇپ قالماستىن، ۋىلايەت، ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ كـۆپ ساندىكى مەمۇرىي ئورۇنلىرىدىمۇ قۇرۇلدى. ئاز ساندىكى يېزىلىق ھۆكۈمەت، يېزا ـ بازار كارخانىلىرىمۇ ئىشچىلار ئۆيۈشمىسى قۇردى. ھەر دەرىجىلىك ئىشچىلار ئۆيۈشمىلىرى مەملـە كەتلىك باش ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىنىڭ 10ـ نۆۋەتلىك ئىجرائىي كومىتېت 2ـ قېتىملىق يىـ غىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئىشچىلار ئۆيۈشما تەشكىلاتىنىڭ ئىـقتىسـادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدىكى رولىنى تولۇق جارى قىلدۇردى؛ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش، كەسـ پىي يېتەكچى ئىدىيىنى رۇسلاشقا بىر لەشتۈرۈپ، ئومۇملۇققا كۆڭۈل بۆلۈپ، مۇلازىمەت مەھـ كىزىنى تېپىپ، ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىنىڭ خىزمىتىنىڭ يېڭى يولىنى ئىزدەندى. ئـۇرغۇن ئـۇ ئۇملۇق خىزمەتلەرنى ئىشلىدى.

ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۆيۈشمىسى ھەر دەرىجىلىك ئىشچىلار ئۆيۈشما خىزمەت كادىرلە ـ رىنى تەشكىللەپ «ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتـى توغرىـ سىدىكى قارارى» نى ئەستايىدىل ئۆگەندى، مەملىكەتلىك باش ئىشچىلار ئۆيـۈشمىسىنىڭ 10ـ نۆۋەتلىك ئىجرائىي كومىتېت 2ـقېتىملىق يىغىنىنىڭ قارارىنى ئۆگەندى، ئىزچىـللاشـ تۇردى ھەمدە 4ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۆيۈشما خىزمەت يىغىنىنىچا ـ قىردى، ئىشچىلار ئۆيۈشما خىزمىتىنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسىنى، 4 لەشـتۈرۈش قـۇرۇلۇشـىنى مەركەز قىلىش، ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ئالغا سىلجىتىش يولىغا يەنىمۇ ئەھمىيـ لەشتۈرۈپ، كەڭ ئىشچىلار ئۆيۈشما كادىرلىرىنى چوڭ ئىشلارنى مۇھاكىمە قىلىش، ئومۇملۇقـ نى چۈشىنىش، ئۆز كەسپىنى باشقۇرۇش ئىدىيىسىنى تېخىمۇ ئايدىڭلاشتۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىپ، «قاتلاشنى ئويلاش، قاتلاش ئۈچۈن ئىشلەش، قاتلاش ئۈچۈن تۆھپە قوشۇش» نى ئىشچىلار ئۆيۈشما كادىرلىرىنىڭ ھەرىكەت مىزانى قىلىپ، ئومۇملۇق كۆزقارىشىنى، ئىسـلا ھات كۆز قارىشىنى، دېنا لىكتىك كۆزقارىشىنى مەھكەم تۇرغۇزۇپ، ئىشچىلار ئۆيۈشـمىسىنىڭ خىزمىتىنىڭ يېڭى يولىنى ئىزدەندى؛ ئىشچىلار ئۆيۈشما خىزمىتىنىڭ ئەزەر دائىرىسـىنى ۋە دىقىقىتىنى ئاساسىي قاتلامغا، كارخانىغا، كارخانىلارنىڭ ھاياتىي كۈچىنى كۈچەيتىشكە قا ـ راتتى. بۇنىڭدىن ئىلگىرى ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۆيۈشمىسى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق ئىشـ چىلار ئۆيۈشمىسىنىڭ بىر لەشمە خىزمەت كۈرۇپپىسى 7 ناھىيە (شەھەر) گە ۋە ۋىلايەتكە بىۋاسـ تە قاراشلىق زاۋۇت، كان، كارخانىلارغا بېرىپ، ئىشچىلار ئۆيۈشما خىزمىتىنى تەكشۈردى ھەمدە ج ك پ قەشقەر ۋىلكومىغا «ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى داۋامىدا ئىشچىلار ئۆيۈشـ ما خىزمىتىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى دوكلات» نى يازدى. ۋىلكوم شۇجىسى يولداش گوگاڭ ئوقۇغاندىن كېيىن تەستىق سالدى ھەمدە ج ك پ قەشقەر ۋىلكوم نامىدىن ھۆججەت چىلىپ تارقاتتى. بۇ ھۆججەت ھەر دەرىجىلىك پارتىيە، ھۆكۈمەت تارماقلىرى، ئورگانلار، زاۋۇت، كان، كارخانىلار ۋە جەمئىيەتتەكۈچلۈك تەسىر قوزغىدى، ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىنىڭ كادىرلە ـ رىنىڭ ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىنىڭ خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشتىكى ئىشەنچىسىنى كۈچەيتتى. ناـ ھىيە (شەھەر) لەر ۋە بەزى زاۋۇت، كان، كارخانىلاردىكى پارتىيە تەشكىلاتلىرىمۇ ئىشچىلار ئۆيۈشما خىزمىتىگە ئومۇمىيۈزلۈك ئەھمىيەت بەردى ۋە رەھبەرلىكىنى كۈچەيتتى، ۋىلايەتـ لىك ئىشچىلار ئۆيۈشما خىزمىتىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىنى يارىتىش ئۈچۈن ياخشى ئاساس سالدى.

ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىنىڭ ئاساسىي قاتلام تەشكىلاتى تەرتىپكە سېلىندى، «ئىشچى ـ خىز ـ

مه تچىلەر ئاتلىسى» نى قۇرۇش پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلدى. 1985- يىلى ۋىلايەت بو- يىچە لايا قە تلىك دەپ ئۆتكۈزۈۋ بلىنغان «ئىشچى - خىزمە تچىلەر ئاتلىسى» 324 بولۇپ ۋە- لايەت بويىچە ئاساسىي قاتلام ئىشچىلار ئۆيۈشما تەشكىلاتىنىڭ 42 پىرسەنتىنى ئىگە للەيدۇ. مۇتلەق كۆپ سانلىق «ئىشچى - خىزمە تچىلەر ئاتلىسى» پارتىيە. ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى ۋە ئىشچى-خىزمە تچىلەر ئاممىسىنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى.

زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش ئۈزۈمىنى سىناق قىلىش بىلەن بىر چاغدا، ۋىلايەت- تىكى ھەر دەرىجىلىك ئىشچىلار ئۆيۈشمىسى كارخانىلارنى دېموكراتىك باشقۇرۇشنى كۈچەيتتى. قەشقەر ۋىلايىتىدە ئىشچىلار تەشكىلاتى قۇرۇلغان كارخانىلار 319 غا يەتتى. 1985- يىلىنىڭ ئاخىرىدىچە كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق، لايا قە تلىك دەپ ئۆتكۈزۈۋ بلىنغا نلىرى 314 كە يېتىپ، ئۆتكۈزۈۋ بلىشقا تېگىشلىك سانىنىڭ 98.4 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق سانائەت كارخانىلىرى 13 بولۇپ، ھەممىسى تەرتىپكە سېلىنىپ، لايا قە تـ لىك دەپ ئۆتكۈزۈۋ بلىندى. يۇقىرىقى ئورۇنلاردا ئىشچى - خىزمە تچىلەر قۇرۇلتىيى ئۈزۈمى تۈرغۈزۈلدى. مۇكەممە للەشتۈرۈلدى. قەشقەر شەھەرلىك باش ئىشچىلار ئۆيۈشمىسى ئىچكى جەھەتتە بىرلىشىش، سىرتتىن كىرگۈزۈش، ئىگەللىكنى جانلاندۇرۇش پائالىيىتىگە پائال ئاتلاندى؛ قەشقەر شەھىرى بىلەن شاشى شەھىرى، دەندۇلۇق شەھىرى ئاچا-سىگىل شەھەر بولـ غاندىن كېيىن، قەشقەر شەھەرلىك باش ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىمۇ يۇقىرىقى 2 شەھەر بىلەن ئاچا - سىگىل بولۇپ، ئىككى جايدىكى ئىشچى - خىزمە تچىلەرنىڭ دوستلۇقىنى راۋاجلاندۇر- دى؛ ئاچا - سىگىل شەھەرلەردىكى ئىشچى - خىزمە تچىلەرگە قەشقەرنى تونۇشتۇردى. ئۇلار- نى قەشقەرگە تەلپۈندۇردى، چېگرا رايونغا ياردەم بېرىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى.

ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۆيۈشمىسى پارتىيىنىڭ ئىسلاھات فاكتورىنى ۋە مەملىكەتلىك باش ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىنىڭ «كەسىپ ئارقىلىق كەسىپنى تەمىنلەش، كەسىپ ئارقىلىق كەسىپنى راۋاجلاندۇرۇش» دېگەن يولىيورۇقىنى ئەمەل قىلىپ، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىشچىلار مەدەنىيىتە- سارىيىدا ئىزدىنىش خاراكتېرلىك ئىسلاھات ئېلىپ باردى. تىجارەتنى ھۆددىگە بېرىش مەسـ ئۇلىيىتى ئۈزۈمىنى يولغا قويدى. بۇرۇنقىدەك ھەر خىل باشقۇرۇشلاردا كونا ئۈزۈم بويىچە ئىش قىلىدىغان قائىدىلەر ئۆزگەرتىلدى. بۇنىڭ بىلەن ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيى ئىشچى - خىزمە تچىلەرنىڭ مەكتىپى ۋە ئارامگاھىغا ئايلاندى.

«ئىنتىپاق قىلىشىپ كۆرەش قىلىپ، جۇڭخۇانى گۈللەندۇرەيلى» دېگەن تېمىدىكى ئىشچى- خىزمە تچىلەر كىتاب ئوقۇش پائالىيىتى بېكى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى؛ ۋىلايەت بويىچە بىر ئۈركۈم ئۈزلىكىدىن ئۆگىنىپ ئىسلاھات بولغان ئىلغار شەخسلەر بارلىققا كەلدى. 1985- يىلى 5- ئايدا ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۆيۈشمىسى ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ھەر قايسى ئا- ساسىي قاتلام ئىشچى - خىزمە تچىلەرنىڭ كىتاب ئوقۇش ئىلغار كوللېكتىپى، ئىلغار شەخـ سىرىنى تەقدىرلەش يىغىنى ئاچتى. 16 ئاساسىي قاتلام ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىۋە 36 ئىشچى- خىزمە تچى تەقدىرلەندى ۋە مۇكاپاتلاندى. ۋىلايەت بويىچە 8 نەپەر ئىشچى - خىزمە تچى ئا- تونوم رايونلۇق ئۈزلىكىدىن ئۆگىنىپ ئىختىساسلىق بولغان ۋە كىتاب ئوقۇش ۋە ئۈزلىكە- دىن ئۆگىنىشتە ئىلغار بولغانلارنى تەقدىرلەش چوڭ يىغىنىدا تەقدىرلەندى ۋە مۇكاپاتلان- دى. قەشقەر شەھىرىدە 154 ئىشچى - خىزمە تچى مەملىكەتلىك بىر ئۆتاش ئالىي مەكتەپ

ئىمتىھانىدىن ئۆتۈپ، ئالىي مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىندى، بۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2 ھەسسە كۆپەيدى.

ئۇرغۇن زاۋۇت، كارخانىلار ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىش، ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى ئۇزلۇكسىز ياخشىلاش ئاساسىدا، ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنى ئاساس قىلىپ، سوتسىيالىستىك ئەمگەك مۇسابىقىسىنى كەڭ، چوڭقۇر قانات يايدۇردى. 2- ئاي ئىچىدە ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ۋە ئىقتىسادىي كومىتېت بىرلىكتە ۋىلايەتلىك ئىلغار كارخانىلارنى ئەمگەك نەمۇنىچىلىرىنى تەكشۈرۈپ باھالاش گۇرۇپپىسىنى قۇرۇپ، باھالاش شەرتىگە ئاساسەن ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك ئىلغار كارخانىدىن 5 نى، ئەمگەك نەمۇنىچىلىرىدىن 11 نى باھالاپ چىقتى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەقدىرلىشىگە ۋە مۇكاپاتىغا مۇيەسسەر بولدى.

ئىشچىلار ئۇيۇشما كادىرلىرىنىڭ ياشقا چوڭراق، مەدەنىيەتسەۋىيىسى تۆۋەنرەك بولغان ئەھۋالىغا ئاساسەن، يۇقىرى دەرىجىلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ماارىپ مەمۇرىي تارماقلىرىنىڭ تەستىقلىشى ئارقىلىق، قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتوتىنىڭ زور كۈچ بىلەن مەدەت بېرىشى ئارقىسىدا ئىشچىلار ئۇيۇشما كادىرلىرىنىڭ سىياسىي ماارىپ ئالىي تېخنىكوم سىنىپىنى ئاچتى. 1985- يىلى 40 ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىندى.

تۇنجى نۆۋەتلىك ئوقۇتقۇچىلار بايرەمنىڭ ئالدى-كەينىدە، ۋىلايەتلىك ماارىپ ئىشچىلار ئۇيۇشما خىزمەت كومىتېتى تەرتىپكە سېلىندى ۋەمۇكەممەللەشتۈرۈلدى. بۇ كومىتېت كۈچ ئۇيۇشتۇرۇپ، ناھىيىلەرگە بېرىپ خىزمەتلەرنى تەكشۈردى، ماارىپ ئىشچىلار ئۇيۇشما قۇرۇلتىيى ئېچىشقا ئالاقىدار ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇردى ھەمدە ماارىپ تارماقلىرى بىلەن مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچىلارنى باھالاش خىزمىتىنى ئورتاق ئورۇنلاشتۇردى. ھەر مىللەت ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ يازلىق تەتىلىنى ياخشى ئوتكۈزۈشىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ۋىلايەتتەكە بىۋاستە قاراشلىق ئوقۇتقۇچىلاردىن 3000 دىن ئارتۇق كىشى تەشكىللىنىپ بىرلەشمە كۆكۈل ئېچىش كېچىلىكى ئوتكۈزۈلدى؛ تۇنجى نۆۋەتلىك ئوقۇتقۇچىلار بايرەمىدا، تەبرىكلەش يىغىنى ئېچىلدى، قەشقەر ۋىلايىتى، شەھەرلىدىن بولۇپ 4000 دىن ئارتۇق ئوقۇتقۇچى يىغىنغا قاتناشتى، ۋىلايەتنىڭ رەھبەرلىرى «باغۋەن» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن 57 كىشىگە ۋە 247 نەپەر مۇنەۋۋەر ماارىپچىغا مۇكاپات ۋە شەرەپنامە تەقدىم قىلدى.

1985- يىلى، ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ۋە ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيى، بەدەن سالامەتلىكىگە پايدىلىق مەدەنىي پائالىيەتلەرنى داۋاملىق ئۇيۇشتۇرۇپ تۇردى. سوتسىيالىستىك ئىددىيە ئارقىلىق ئاممىنىڭ مەدەنىيەت بازىسىنى كېڭەلدى. ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشتىن سىرتقى مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتتى ھەم تەربىيەلەش خىزمىتىنى مەدەنىي پائالىيەتلەرگە سىڭدۈردى.

تۇرمۇش، ئايال ئىشچىلار، خەۋپسىزلەندۈرۈش قاتارلىق خىزمەت جەھەتتە، ھەر دەرىجىلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ جانجان مەنپەئىتىگە كۆڭۈل بۆلۈپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ قانۇنىي مەنپەئىتىنى قوغداپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئۈچۈن كەپ قىلدى. ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئۈچۈن كۆپ خىزمەتلەرنى ئىشلەپ بەردى. ئاممىنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. (جالال لىجۇڭ)

[ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرىنىڭ ئاساسىي قانۇنىنى تەرتىپكە سېلىنىدى، «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئالىيسى» قۇرۇلدى] 1985-يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرىنىڭ ئاساسىي قانۇنىنى تەكشىلاشنى تەرتىپكە سېلىنىدى. «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئالىيسى» قۇرۇش پائالىيىتى يېڭى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى. ۋىلايەت بويىچە ئاساسىي قانۇن ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىدىن 324ى بار، تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق، مەملىكەتلىك باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ئېلان قىلغان «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئالىيسى» نىڭ 6 ئۆلچىمىگە سېلىشتۇرۇپ، لايىقەتلىك بولسا ئۆتكۈزۈۋېلىندى. ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ۋەناھىيە (شەھەر) لىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرى «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئالىيسى» گە لايىقەتلىك كېنىشكىسى تارقىتىپ بەردى. بۇ ۋىلايەتمەزدىكى ئاساسىي قانۇن ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرىنىڭ 42 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ «تەرتىپكە سېلىش، ئالىيە قۇرۇش» ئاساسىنىڭ ئاجىزلىقى، بۇ خىزمەتنىڭ باشلىنىشىنىڭ كېيىنلىكى قانارلىق كونكرېت ئەھۋاللارنى نەزەردە تۇتۇپ، ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ۋىلايەتلىك ئاساسىي قانۇن ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرىنى تەرتىپكە سېلىش، «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئالىيسى» قۇرۇشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسىنى تەڭشىدى، تولۇقلىدى. مەملىكەتلىك باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئالىيسى» قۇرۇش توغرىسىدىكى 6 ئۆلچىمىگە ئاساسەن، كونكرېت ئۆتكۈزۈۋېلىش لايىھىسى ۋە «ئىشچى - خىزمەتچىلەر نىڭ دوستى» نىڭ شەرتلىرى تۈزۈپ چىقىلدى. 1985-يىلى 6- ئايدا، قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدا، ۋىلايەتكە بىۋاستە قارىشىلىق ئورۇنلاردىكى ئاساسىي قانۇن پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى ۋە ۋىلايەت بويىچە ئاساسىي قانۇن ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرىنىڭ رەئىسلىرى بولۇپ 200 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشقان «ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئالىيسى» قۇرۇش تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش نەق مەيدان يىغىنى ئېچىلىپ، ۋىلايەت بويىچە «تەرتىپكە سېلىش، ئالىيە قۇرۇش» خىزمىتى ئالغا سىلجىتىلدى.

1985- يىلى 7- ئايدا، ئاپتونوم رايونلۇق باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ئاقسۇدا جەنۇبىي شىنجاڭ ئوچاستىكىسى بويىچە «ئالىيە قۇرۇش» نەق مەيدان يىغىنى ئاچتى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ «تەرتىپكە سېلىش، ئالىيە قۇرۇش» خىزمىتى ئىلگىرى سۈرۈلدى، ئۇنىڭدىن كېيىن ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرىنىڭ خىزمەت يىغىنىنى ئاچتى. «ئالىيە قۇرۇش» پىلانى ۋە تەدبىرلىرى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى، 12 ناھىيە (شەھەر) 3 ھەمكارلىق رايونىغا ئايرىلدى، ئۆز ئارا ئاخبارات ئالماشتۇرۇپ، ئۆز ئارا ئۆگىنىپ، «ئالىيە قۇرۇش» خىزمىتىنىڭ قانات يېيىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. ۋىلايەتكە بىۋاستە قارىشىلىق ئورۇنلاردىكى 84 ئاساسىي قانۇن ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى 6 گۇرۇپپىغا بۆلۈنۈپ، ۋەزىپىنى بەلگىلەش، ئورۇنلىنى بەلگىلەش، ئۆتكۈزۈۋېلىش ۋاقتىنى بەلگىلەش. ھۆكاپاتنى بەلگىلەش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، خىزمەتلەرنى ئادەملەرگە ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، خىزمەت تەقسىملىپ ھۆددىگە بېرىلدى.

شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ئۆلچەمدە چىڭ تۇرۇپ، ئۇقتىنى گەۋدىلەندۈرۈپ، كىچىك كارخانا، كەسىپىي ئورۇنلارنىڭ ئالاھىدىلىكىنى چىقىش قىلىپ، «دۆلەتنىڭ مەمۇرىي ئورگانلىرى، كىچىك كارخانا، كەسىپىي ئورۇنلاردىكى «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئالىيسى» نى ئۆتكۈزۈۋېلىش پىرىنسىپلىرى» نى تۈزۈپ چىقتى. بۇنىڭدا 3 تۈر،

10 ماددىلىق ئۆلچەم بار، بۇنىڭ بىلەن كىچىك كارخانا، كەسىپىي ئورۇنلاردىكى ئاساسىي قاتلام ئىشچىلار ئۈيۇشمىسى پەرقىنى ۋە ئاجىز ھالقىلارنى كۆرسۈتىدۇ. «تەرتىپكە سېلىش، ئائىلە قۇرۇش» دىن ئىبارەت بۆسۈپ ئۆتۈش ئېھتىياجى ۋە قول سالىدىغان جايىنى تېپىۋالىدى. ئىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلارنىڭ 1985- يىلى 11- ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن لايىھە قەتلىك بولغان «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئائىلىسى» 20 گە يەتتى. «ئائىلە قۇرۇش» پائالىيەتلىرىنى ئىشچىلار ئۈيۇشما خىزمىتىگە كۆكۈل بۆلىدىغان، قوللايدىغان، ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئۈچۈن ئىش قىلىپ بېرىشكە قىزغىن بولغان بىر تۈركۈم ئاكتىپلار بارلىققا كەلدى. ئىلايەت بويىچە مەخسۇس يا كى قوشۇمچە خىزمەت ئۆتەيدىغان ئىشچىلار ئۈيۇشمىسىنىڭ كادىرلىرىدىن 217 كىشى «ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ دوستى» بولۇپ باھالاندى، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىدىن 92 كىشى ئىلايەتلىك ئىشچىلار ئۈيۇشمىسى تەكلىپ قىلغان ئىشچىلار ئۈيۇشما خىزمىتى بويىچە ئالاھىدە تەكلىپ بولۇپ باھالاندى. 10 ناھىيە (شەھەر) لىك باش ئىشچىلار ئۈيۇشمىسى، 36 ئىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئاساسىي قاتلام ئىشچىلار ئۈيۇشمىسى 1985- يىللىق «تەرتىپكە سېلىش، ئائىلە قۇرۇش» ئىلغار كوللېكتىپى بولۇپ باھالاندى. (داۋامى بىزدە)

[ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ مول، كۆپ خىل مەدەنىيەت، تەنتەربىيە پائالىيىتى] قەشقەر ئىلايىتىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت، تەنتەربىيە پائالىيىتى 1985- يىلى ئىنتايىن جانلاندى. ھەر دەرىجىلىك ئىشچىلار ئۈيۇشمىسى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى مەدەنىيەت، تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىگە تەشكىللەشنى مۇھىم بىر ۋەزىپە قاتارىدا تۇتتى. ئادەتتە نورمال مەدەنىيەت تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىنى ئورۇنلاشتۇرغاندىن باشقا بايرام، دەم ئېلىش كۈنلىرىدىن پايدىلىنىپ، نۆۋەتتىكى ھەركەزىي خىزمەتلەرگە بىرلەشتۈرۈپ ئاممىۋى خاراكتېرلىك مۇسابىقە پائالىيىتى ئېلىپ بېرىلدى. مەسىلەن: يۇەنشاۋ بايرىمىدىكى پانۇس، «8- مارت» ئاياللار بايرىمىدىكى ئاياللارنىڭ ئارقان تارتىشى، ئاتلىتىكا مۇسابىقىسى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى پائالىيىتىدىكى ناخشا مۇسابىقىسى، ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى مەدھىيىلەيدىغان شېئىر-دېكلاماتسىيەسى، «1- ماي» ئەمگەكچىلەر بايرىمىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشتىن سىرتقى خۇشخەت، رەسىم، فوتو كۆرگەزمىلىرى. دۆلىتىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 36 يىللىقى، ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىدىن ئىبارەت «قوش بايرام» پائالىيىتىدىكى مەشئەل، سەنئەت كۆرىكى ۋە ھەر خىل توپ مۇسابىقىلىرى قاتارلىقلار. ھەر دەرىجىلىك ئىشچىلار ئۈيۇشمىلىرى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى ئەمگەكتىن، خىزمەتتىن سىرتقى ۋاقىتلاردا كۆڭۈللۈك دەم ئالدۇرۇش، ھارغىنلىقنى تۇگىتىش، تەن قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش، كۆڭۈلنى كۆتۈرۈش، روھنى ئۇرغۇتۇش، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن نۇرغۇن خىزمەتلەرنى ئىشلىدى.

ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشتىن سىرتقى ئەدەبىيات - سەنئەت تەنھەرىكەت ئەترەتلىرى تەرەققىي قىلدى، زورايدى. ستاتىستىكىغا قارىغاندا، ئىلايەت بويىچە ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشتىن سىرتقى سەنئەت تەشكىلاتى 43 گە يەتتى، ئۇسۇلچى، ناخشىچى، مۇزىكا

كىچىلار بىولۇپ 1000 غا يېقىن ئادەمى بار. ھەر خىل توپ كوماندىسىدىن 439 ى بار، تەڭ-
ھەرىكەتچى 4300 دىن ئارتۇق. ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشتىن سىرتقى سەنئىتى ئۆمىكى
ئەھمەلىيەتكە باغلاپ، ئۆزى تۈزۈپ، ئۆزى ئورۇنلاپ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ قارشى ئې-
لىشىغا ئېرىشتى. قەشقەر شەھەرلىك باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر
دوخوۋۇي ئۆمىكى باش شۇجى خۇياۋباگنى قارشى ئېلىش، ھەركەز ئەۋەتكەن ھال سوراش
ئۆمىكىنى قارشى ئېلىش قاتارلىق چوڭ تېمىتىكى پائالىيەتلەردە مۇزىكا چېلىش ۋەزىپىسىنى
ئۈستىگە ئالدى. قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىككىنچى ترانسپورت شىركىتىنىڭ ئىشچىلار ئۇيۇشما
سەنئىتى تەشۋىقات ئەترىتى يەكەن، قاغىلىق ئىككى ناھىيىگە ۋە تورغات ئېغىزىغا بېرىپ
تاشيول بويىلىرىدىكى ترانسپورت ئىشچى-خىزمەتچىلىرىگە ۋە شۇ يەردە تۇرۇشلۇق ھەر-
بىلەركە ھال سوراش ئويۇنى قويۇپ بېرىپ، ياخشى باھاغا ئېرىشتى. ئىشچى-خىزمەتچە-
لەرنىڭ تەنتەربىيە پائالىيىتىمۇ ناھايىتى نورمال بولدى، ۋىلايەت بويىچە 1000دىن ئارتۇق ياشانغان ئىشچى-خىزمەتچىلەر تەيچىۋەن قاتارلىقلارنى ئويناپ ئۆزىنى داۋالاشنى يىلىبويى داۋاملاشتۇرۇپ كەلدى. 220دىن ئارتۇق ئادەم دۆلەتلىك تەنتەربىيە چېنىقىش ئۆلچىمىگە يېتىش پائالىيىتىگە قاتناشتى ھەمدە 82 نەپەر ئىشچى-خىزمەتچى دۆلەت بەلگىلىگەن ئۆلچەمگە يەتتى. ئاپتونوم رايونلۇق ئىشچى-خىزمەتچىلەر تەنتەربىيە مۇسابىقىسىنىڭ تالـ
لاش كومىتېتىنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن، 1985-يىلى8 نەپەر ئىشچى تەنھەرىكەتچى ئاپتونوم‌را-
يونلۇق ئىشچى-خىزمەتچىلەر تەنتەربىيە ۋەكىللەر دۇيىگە قاتنىشىشقا كۆرسىتىلىپ، شىن-
جاڭ ئىشچى-خىزمەتچىلىرىگە ۋەكىل بولۇپ، 2-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك ئىشچىلار تەنتەربى-
يە مۇسابىقىسىغا قاتناشتى.

ۋىلايەتلىمىزدىكى ئاممىۋى خاراكتېرلىك ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئىشتىن سىرتقى مەدەنى-
يەت تەنتەربىيە پائالىيىتىنى يەنمۇ راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى 1985-يىلى 7-ئايدا مەدەنىيەت تەشۋىقات كادىرلىرىنىڭ كۆرسىنى ئاچتى، كۆرسـ
قا تەشۋىقات، مەدەنىيەت، كۇلۇب كادىرلىرىدىن 53كىشى قاتناشتى. شۇنىڭ بىلەن بىرچاغـ
دا، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ۋىلايەت بويىچە ئىشچىلار مەدەنىيەت سارايلىـ
رى، كۇلۇب، مەدەنىيەت ئۆيلىرى، كىنوئە تېرىتى (گۇرۇپپىلىرى)نى سىلىشتۇرۇپ باھالىدى. ئىلغار كوللېكتىپتىن 21سى باھالاندى. قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسى ئىشچىلار كۇ-
لۇبى، جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق شىركىتى 1-شۆبە شىركىتىنىڭ ئىشچىلار ئۇيۇشما مەدەنـ
يەت ئۆيى، يېڭىسار ناھىيە قىزىل يول ئاسراش ئىمىنىستىنىڭ مەدەنىيەت ئۆيى، شىنجاڭ 2-گېئولوگ ئەترىتىنىڭ دالاكىنو گۇرۇپپىسى، ئاپتونوم رايونلۇق تۈنجى قېتىملىق ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيى، كۇلۇبى خىزمەت يېغىنىدا تەقدىرلەندى ۋە مۇكاپاتلاندى.(جاڭ لىجۇڭ)

[كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ خىزمەتلىرى ھەققىدە بايان]

كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى قەشقەر ۋىلايەتلىك كومىتېتى ئاستىدا تەشكىلات بۆلۈم، تەشۋىقات بۆلۈم، ئىشچى-دېھقان ياشلار خىزمەت بۆلۈمى ۋە پىئونېرلار خىزمەت بۆلۈمى بار. ۋىلايەت بويىچە ئاساسىي قاتلام ئىتتىپاق كومىتېتىدىن 228ى، ئىتتىپاق ياچېيكىسىدىن4812سى، ئىتتىپاق ئەزاسىدىن 99747سى، مەخسۇس ئىتتىپاق خىزمەت كادىرىدىن 348ى بار.

1985-يىلى، ۋىلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى ئىقتىسادىي ئىشلاھاتنى ئالغا سىلجىتىش، يېڭى ئەۋلاد يېتىشىۋاتقان ئۆرۈشنى تۆپكى ۋەزىپە قىلىپ، ۋىلايەتتىكى760 مىڭ ياش-ئۆسمۈرلەرگە باشلامچىلىق قىلىپ، ئىسلاھاتقا پائال تالاندى. ئۇ كىشىپ ئىقتىسادىي بولۇشقا ئىراده باغلاپ، يۇرتنى، ئائىلىنى گۈللەندۈرۈش، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ «ئىككى مەدەنىيەت» قۇرۇلۇشىغا ئۆچۈن پائال تۆھپە قوشتى.

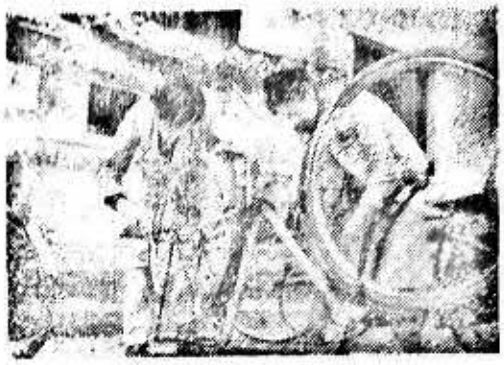

ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلاردىكى ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى ئىتتىپاق ئەزالىرى ۋە ياشلارغا ھايىلمىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتسىلىك، ئىلمىي زامانچان بولۇش تەربىيەسىنى كۈچەيتىپ ئىشتىراكچىلىق جاغلاردا «ئەمگەك ئۆچۈن خىزمەت قىلمىغۇچە» پائالىيەتنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلدى.

سۈرەتتە: ياختا - كەندىر شىركىتىدىكى ئىتتىپاق ئەزالىرى پائالىيەت ئۆستىمەدە.

ئاۋۇت بارات فوتوسى

يېزا، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى مەركەزنىڭ 1- نومۇرلۇق ھۆججىتىنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، يېزا ياشلىرى ئارىسىدا ۋەياشلار ئارىسىدىكى «ئىككى ئائىلە، بىر كەۋدە» گە يۆلەك بولۇشنى مەركەز قىلغان يېڭى ئۇزۇن سەپەرزەربەدارى بولۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. 8 ناھىيە (شەھەر) لىك ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ ستاتىستىكىسىغا قارىغاندا، 1985-يىلى 10-ئايدا يېزىدىكى ياشلار كەسپىي ئائىلىسى 19179 غا تەرەققىي قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە دېھقانچىلىقنى ئاساس قىلىدىغانلار 12352 ئائىلە، ئائىلىسىدە سانائەت، قوشۇمچە كەسىپنى، ترانسپورتنى ئاساس قىلىدىغانلار 3636 ئائىلە، قول سانائەت، سودا-سانائەت مۇلازىمەت كەسىپى، ئومۇملاشقان تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغىنى 3191 ئائىلە. ياشلارنىڭ پەن-تېخنىكىدا ئۇلگە كۆرسىتىش بويىچە كەسىپى ئائىلىسى تەرەققىي قىلىپ، 1736 گە يەتتى. ياشلارنىڭ ئىقتىسادىي بىرلەشمىسى 2558 گە يەتتى، يېزا ياشلىرىنىڭ «ئىككى ئائىلە، بىر كەۋدە» سىنىڭ بارلىققا كېلىشى، ۋىلايىتىمىز يېزىلىرىدىكى تاۋار ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈردى. يېزا ياشلىرىنىڭ «باي بولغۇسى كەلسىمۇ باي بولۇشقا جۈرئەت قىلالماسلىق، باي بولاي دېسە يول تاپالماسلىق» تەكتىكا لىتىگە قارىپ، يېڭىشەھەر، قەشقەر شەھىرى، پەيزاۋات، يېڭىسار، قاغىلىق قاتارلىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى ئىتتىپاق كومىتېتلىرى يېزا ياشلىرى ئارىسىدا تەربىيلەپ ئەمگەك قىلىپ بېيىش، ئىلىم-پەن گە تايىنىپ بېيىش نۇقتىسىغا سۈزگەش پائالىيىتىنى ئۇيۇشتۇرۇپ، 1985-يىلى 10-ئاينىڭ ئاخىرىغىچە «يېزا ياشلىرىنى بېيىتىش دوكلات ئۆمەكى» دىن جەمئىي 193 نى تەشكىللەپ 1743 قېتىم دوكلات ئۇيۇشتۇردى. دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىق، سانائەت، قوشۇمچە كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغان 1178 ياش 90 مىڭدىن ئارتۇق دېھقانغا، پارتىيىمىزنىڭ خەلقنى باي قىلىش سىياسىتى ۋە ئۆزىنىڭ تەربىيىسىنى كۆچەيتىپ مەكتەپ قىلىپ باي بولغان، ئىلىم-پەن گە تايىنىپ باي بولغان تەجرىبىسىنى سۆزلەپ يېزا ياشلىرىنىڭ قارشى ئىلىشىغا ئېرىشتى، ۋىلايەت بويىچە يېزىلىرىدىكى پائالىيەت بازىسىدا تەرەققىيات بولدى. 10 ناھىيە (شەھەر) نىڭ ستاتىستىكىسىدىن قارىغاندا، يېزىلارىدىكى «ياشلار ئائىلىسى» 3180 گە يەتتى. 1 مىليون يۈەنلىك كىنو ئاپپاراتى،

تېلېۋىزور، ئۇنىڭ ئۈچۈن قاتارلىق مۇقىم مۇلۇككە، 200مىڭ يېزا-بازلىكتىن ئارتۇق ھەربىگە تىجان سەرمايىغا ئىگە بولدى.

«ياشلار ئائىلىسى» كۆنسېرى پارتىيەسىنىڭ خەلقنى ياخشى قىلىش سىياسىتىنى تەشۋىق قىلىدىغان مەركەزگە، يېزا ياشلىرىنىڭ پەن ئۆگىنىش، پەننى تەدبىقلاش، تەربىيىلەش مەركىزىگە ۋە يېزىلاردىكى مەدەنىيەت، تەلىم-تەربىيە پائالىيىتى ئېلىپ بېرىدىغان كۆڭۈل ئېچىش مەركىزىگە ئايلانماقتا.

سانائەت، قاتناش، مالىيە، سودا، ئاساسىي قۇرۇلۇش سېپىدىكى ئىتتىپاق تەشكىلاتى ياش ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى تەشكىللەپ، ئىلغار ئەمەلىيىتى داۋاملا، مەۋقەنى ئۆزىنىڭ خىزمەت ئورنىغا قويۇپ، بىر-بىنچى دەرىجىلىك نەتىجە يارىتىشنى قولغا كەلتۈرۈپ ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30يىللىقىغا سوۋغا تەقدىم قىلىشقا باشلامچىلىق قىلدى. 1985-يىلى9-5 ئايداۋالايە تىلىك ئىتتىپاق كومىتېتى، مەمۇرىي مەھكىمە ئىقتىسادىي كومىتېتى كارخانىلاردىكى ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى ئېچىنە «مۇنەۋۋەر ياشلار ئىسمىنا، گۈرۈپپىلىرىنىڭ لوڭقا تارتىۋېلىش مۇسابىقىسى»نى قانات يايدۇردى. ۋىلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى يەنە سانائەت، قاتناش، مالىيە، سودا، ئاساسىي قۇرۇلۇش سېپىدىكى ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى ئارا، «ئىلغار ئۈچۈن ئەقىل-چارە تەقدىم قىلىش» پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى، ھەر مىللەت ياشلىرىنى خوجايىنلىق پوزىتسىيە بىلەن شەھەرلەردىكى ئىگىلىك تۈزۈلمە ئىلغارلىقىغا ئاتىلىنىشقا سەپەرۋەر قىلدى.

ياشلارنى ئىلغارلىقۇە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا ئاكتىپ ئاتىلىنىشقا سەپەرۋەر قىلىش بىلەن بىر چاغدا، ھەر دەرىجىلىك ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى ياشلارنىڭ سىياسىي سۈپىتىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىگە ئەھمىيەت بەردى. 1985-يىلى، ۋىلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا بىرلەشتۈرۈپ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش-ھۆججەتلىرىنى ئۆگىنىشنى ئاساسىي مەزمۇن قىلغان ئۆگىنىش-تەربىيە بېرىش پائالىيىتىنى ئېلىپ باردى. ۋىلايەت، ناھىيە، يېزا 3دەرىجىلىك ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا پارتكوم رەھبەرلىرى قاتارلىق يولداشلار قاتناشقان «ئۆگىنىش، ئۆگىتىش» رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇپ، ئىتتىپاق ئەزالىرىنى، ياشلارنى تەشكىللەپ، پارتىيە، ئىتتىپاقلا ئاساسىي بىلىملەرنى ۋە پارتىيەنىڭ ھازىرقى سىياسىتىنى ئۆگەندى، ئىتتىپاق ئەزالىرى، ياشلارنىڭ ئىدىيىۋى ئېڭى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. 1985-يىلى پوسكام، قاغىلىق، يېڭىسار، كونشەھەر، يەكەن 5 ناھىيىدىكى 28مىڭ 756ياش پارتىيىگە كىرىشنى تەلەپ قىلدى. بۇنىڭدىن پارتىيىگە كىرگەنلىرى 4262نەپەر، يىلىبويىۋىلايەت بويىچە جەمئىي 1267 مۇنەۋۋەر ئىتتىپاق ئەزاسى پارتىيىگە كىردى، بۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن%43 ئاشتى. «ئۆگىتىش، ئۆگىنىش» پائالىيىتىنى ئەزالىرى باشقىلارغا ياردەم بېرىشنى خۇشاللىق دەپ بىلىدىغان، ئورتاق بېيىيدىغان كوممۇنىستىك خىسلەتنى جارى قىلدۇردى. كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ يېزىلىرىدىكى2500دىن

ئارتۇق ئىستىتىپاق ئەزالىرى 2300قېيىنچىلىقتا قالغان ئائىلىنى ھۆددىگە ئېلىپ، ئۇلار-نىڭ كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلۇپ باي بولۇشىغا ياردەم بەردى.

ھەر دەرىجىلىك ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى ھەرقايسىسە پلەردىكى قەھرىمان-نەمۇنىچىلار-نىڭ ئىش ئىزلىرىنى ياش ئۆسمۈرلەرگە ئايە، ئىنتىزام ھەققىدە تەربىيە بېرىشنىڭ جانلىق دەرسلىكى قىلىشقا ئالاھىدە دىققەت قىلدى. ئۇلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى، ناھىيە (شەھەر) لىك ئىتتىپاق كومىتېتلىرى ئىتتىپاق ئەزالىرى، ياشلارنى مەركىزىي ئىتتىپاق كومىتېتى ئۆتكۈزگەن «چېگرىنى قوغداپ، ياشلىقىمنى تەقدىم قىلىمەن» دېگەن تېمىدىكى ئازادلىق ئارمىيە قەھرىمان-نەمۇنىچىلىرىنىڭ دوكلاتىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىدىن ئېلىنغان سىنئالغۇدىن ھەمدە چۇشياۋنىڭ دوكلاتىنىڭ سىنئالغۇسىنى كۆرۈشكە تەشكىللىدى، ھەرمىللەت ياش ئۆسمۈرلىرىنى ئازادلىق ئارمىيە قەھرىمان-نەمۇنىچىلىرىنىڭ قەشقەردە بەرگەن دوكلاتىنى ئاڭلاشقا تەشكىللىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئۇلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى قاچقان جىنايەتچىنى قولغا ئېلىش-داۋامىدا شەرەپ بىلەن قۇربان بولغان مارالبېشى ناھىيە ئاناركۆل يېزىسىلىق ياش دېھقان ئابدۇۋۇھ لى ئىمىنغا «نەمۇنىچى ئىتتىپاق ئەزاسى» دەپ نام بەردى، ئۇلايەتتىكى ياشلار، ئۆسمۈرلەرنى ئۇنىڭدىن ئۆگىنىشكە چاقىردى. (جالالىدىن)

[«چېگرا رايونىدىكى مۇنەۋۋەر ئوغۇل-قىزلارغا مىدال تاقاش» پائالىيىتىدە مۇكاپاتلانغانلارنىڭ ئىسىملىكى] «جۇڭگو ياشلىرى»

كەزىتى بىلەن «شىنجاڭ ياشلىرى» قاتارلىق چېگرا رايونىدىكى 11 ئۆلكە، ئاپتونوم رايونىدىكى ياشلار كەزىت-ژورناللىرى قوزغىغان «چېگرا رايونىدىكى مۇنەۋۋەر ئوغۇل-قىزلارغا مىدال تاقاش» پائالىيىتىدە، ئاساسىي قاتلام ئىتتىپاق تەشكىلاتىنىڭ كۆرسەتمىسى، يۇقىرى دەرىجىلىك پارتىيە، ئىتتىپاق تەشكىلاتىنىڭ تەكشۈرۈشى ئارقىلىق قەشقەر ئۇلايىتىدىن چېگرا رايونىنى كۈللەندۇرۇش ۋەقوغداشتا تۆھپىسى كەڭ دىلىك بولغان «مۇنەۋۋەر ئوغۇل-قىز» دىن 10 كىشى تالاندى.

ئالتۇن مىدالغا ئېرىشكۈچى: ئابدۇرىشىت ئىمىن (يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ ئوچا يېزىسىدىن، دېھقان)، كۈمۈش مىدالغا ئېرىشكۈچى: لىخۇيچىك (ئايال، قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدىن، ئىنچىكە ئىگىرىش ستانوك ئىشچىسى).

مىس مىدالغا ئېرىشكۈچىلەر: ۋاھىتجان غوپۇر (قەشقەر پىداكوكىكا ئىنىستىتوتى، جۇڭگو ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى)، تۇردى ئىمىن (قەشقەر داريلمۇئەللىمىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى)، جاۋچىياڭ (قەشقەر شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى ئاماناتلىق ساقلاش چوڭ ئەترىتى ئىتوتۇرا ئەترىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى)، مەھەممەت توختى (پوسكام ناھىيىسىنىڭ كۆيباغ يېزىسىدىن، دېھقان)، ۋالالا چۇەنبياۋ (قەشقەر ئۇلايەتلىك سېمونت زاۋۇتىدىن، سېخ مۇدىرى)، مۇسا ئىسمايىل (مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ چاھارباغ يېزىسىدىن، دېھقان)، چېنخېبىڭ (ئايال، يەكەن ناھىيىسىنىڭ 6-باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى)، قەمكۇل ھاۋۇت (پەيزاۋات ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئىشخانا ئىسىنىڭ ئىشچىسى).

(مۇتەللىپ توختى)

[مۇنەۋۋەر ياشلار ئىسمىنا، گۈرۈپپىلىرىنىڭ لوڭقا تالىشىش مۇسابىقە پائالىيىتى] ئۇلايىتىمىزنىڭ كارخانىلىرىدا ئىلغار بىرلىشۋاتقان ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىغا لايىقلىشىش، كومپۇنىستىك ئىدىيە ۋە زامانىۋى پەن مەدەنىيەت بىلىملىرىگە ئىگە يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈش، سوتسىيالىستىك «ئىككى مەدەنىيەت» قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، 1985 - يىلى 5 - ئايدىن باشلاپ، ئۇلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى ۋە مەمۇرىي مەھكىمە ئىقتىسادىي كومىتېتى ئۇلايەت بويىچە سانائەت، قاتناش، مالىيە، سودا، ئاساسىي قۇرۇلۇش سېپىلىرىدە «مۇنەۋۋەر ياشلار ئىسمىنا، گۈرۈپپىلىرىنىڭ لوڭقا تالىشىش مۇسابىقە» پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. بۇ پائالىيەتكە ئۇلايەت بويىچە 76 ئىسمىنا، گۈرۈپپا، 944 ئىتتىپاق ئەزاسى ۋە ياشلار قاتناشتى. ئۇلار ئۆزئارا ئوخشاش بولمىغان خىزمەت ئورنىدا ئىجادچانلىق روھىنى جارى قىلدۇرۇپ، ئىتتىپاقلىشىپ، ئۆزئارا يارەملىشىپ، ئەلا سۈپەت، ئالدىنقى قاتارنى قولغا كەلتۈرۈپ، نورمىنى ئاشۇرۇپ، ئەلا سۈپەت ئىجاد قىلىپ، تۆھپە يارىتىش، تەربىيە قوبۇل قىلىش قاتارلىقلاردا چىڭ تۇرۇپ، كارخانىلارنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ھەر خىل كىشىلەپچىقىرىشنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ ئىشلەپچىقىرىشتىكى ھايات كۈچ ۋە زەربىدار ئەترەتلىك رولىنى جارى قىلدۇردى. قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدىن 54 ئىسمىنا، گۈرۈپپا «لوڭقا تالىشىش مۇسابىقە» پائالىيىتىگە قاتناشتى. «لوڭقا تالىشىش مۇسابىقە» پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلغان 5 ئاي ئىچىدە، سانائەتنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 1984 - يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 2 مىليون 843 مىڭ 445 يۈەن يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئىشلەپچىقارغان يىپ 1 مىليون 830 مىڭ 892 تونىنا بولۇپ، يىللىق پىلاننىڭ 43.6 پىرسەنتى ئورۇنلاندى، پاختا رەختىنىڭ ئامبارغا كىرىشى بىرىنچى دەرىجىلىكى 90 پىرسەنتكە يەتتى، پاختا يىپىنىڭ بىرىنچى خىلىنىڭ بىرىنچىسى دەرىجىلىكى 99.25 پىرسەنتكە يەتتى؛ بويالغان رەختىنىڭ ئىكسپورتقا يارامليق نىسبىتى 67.3 پىرسەنتكە يەتتى، بۇلتۇرقىسى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 16.74% كۆپەيدى؛ پايدىنىڭ ئومۇمىي قىممىتى بۇلتۇرقى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 523 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق ئاشتى.

«لوڭقا تالىشىش مۇسابىقە» پائالىيىتىدە، قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ بويا قىچىلىق زاۋۇتىدىكى گۈل بېسىش B گۇرۇپپىسى، پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسى كېيىنكى ئىگىرىش سېخى B ئىسمىنىسىنىڭ 5-گۇرۇپپىسى، ئۇلايەتلىك تەمىنلەش-سودا كوپېراتىپىنىڭ چايى، چارۋا مەھسۇلاتلىرى شىركىتىنىڭ تېۋىتى، يۈك يىپ زاۋۇتىدىكى ياشلار يۈك - تېۋىت گۇرۇپپىسى، قەشقەر شەھەرلىك ئاپتوموبىل تىرانسپورت شىركىتىنىڭ ياشلار ئىسمىنىسى، ئۇلايەتلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسى ئاپتوماتىك تېلېفون ئىسمىنىسى ئاپتونوم رايونلۇق ئىتتىپاق كومىتېتى، ئىقتىسادىي كومىتېت تەرەپتىن «ئاپتونوم رايون بويىچە مۇنەۋۋەر ياشلار ئىسمىنا، گۈرۈپپىسى» دەپ باھالاندى. ئۇلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى، ئۇلايەتلىك ئىقتىسادىي كومىتېت قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ رەخت توقۇش سېخى A ئىسمىنىسىنىڭ 4 - ئىش رايونى ياشلار گۈرۈپپىسىغا، قەشقەر شەھەرلىك 1- بىسناكارلىق شىركىتى ياشلار پولات چۆرىدەك گۈرۈپپىسىغا، جەنۇبىي شىنجاڭ بىسناكارلىق شىركىتى ئاۋۋال تەيـ

يارلاش زاۋۇتىنىڭ پولات چۈيدى سېخى ياشلار گۈرۈپپىسى قاتارلىق ئىسىملارغا ئولايەت بويىچە «مۇنەۋۋەر ئىسمىنا، گۈرۈپپا» دەپ نام بەردى. (سۇلتان داۋۇت)

كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى قەشقەر ئولايەتلىك كومىتېتى يېڭى ئۇزۇن سەپەر زەربىدار ئەترىتى دەپ نام بەرگەن ئورۇنلارنىڭ ئىسىملىكى

قەشقەر شەھەرلىك ئاشلىق ئىدارىسىنىڭ ياشلار خىمىيىلىك قوراللاردىن مۇداپىئە كۆرۈش بەن-گۈرۈپپىسى

قەشقەر شەھەرلىك سەنئەت ئۆممىكى.

يېڭىشەھەر ناھىيە ياندۇما يېزا لەنگەر كەنت ئىتتىپاق ياچېيكىسى

يېڭىشەھەر ناھىيە باغچى يېزا تۇغچى كەنت ئىتتىپاق ياچېيكىسى

كونىشەھەر ناھىيە لەنگەر يېزا بۇۋىنام كەنت ئىتتىپاق ياچېيكىسى

كونىشەھەر ناھىيە بۇلاقبۇ يېزا ئىتتىپاق كومىتېتى

يېڭىسار ناھىيە قىزىل يول ئاسراش ئىسمىنا ئىتتىپاق ياچېيكىسى

يېڭىسار ناھىيە سىيىتلە يېزا ئىتتىپاق كومىتېتى

يوپۇرغا ناھىيە يوپۇرغا يېزا كۆرا كەنت ئىتتىپاق ياچېيكىسى

پەيزاۋات ناھىيە بارىن بازار چوڭباغ كەنت ياشلار زەربىدار ئەترىتى

پەيزاۋات ناھىيە خەلق بانكا ياشلار زەربىدار ئەترىتى

يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆيمەك ئىتتىپاق ياچېيكىسى

يەكەن ناھىيە ئېلىشقۇ بازار قويچى كەنت ياشلار ئىلىم - پەن بىلەن تېرىقچىلىق گۈرۈپپىسى

يەكەن ناھىيە ئىگەچى يېزا ئىتتىپاق كومىتېتى

پوسكام ناھىيە ئىككىسۇ يېزا دوختۇرخانا ئىتتىپاق ياچېيكىسى

پوسكام ناھىيىلىك پارتكوم ئورگىنى ئىتتىپاق ياچېيكىسى

قاغلىق ناھىيە يېتىملىقۇم يېزا لايباغ كەنت5تە ياخشى يېزا قۇرۇش زەربىدار ئەترىتى

قاغلىق ناھىيىلىك ساقچى ئوتتۇرا ئەترىتى ئىتتىپاق ياچېيكىسى

مەكىت ناھىيە يانتاق يېزا جەرەندۆڭ كەنت ئىتتىپاق ياچېيكىسى

مەكىت ناھىيە ئۇن - ياغ زاۋۇتىنىڭ ياغ چىقىرىش ئىسمىنىسى

مارالبېشى ناھىيە خەلق دوختۇرخانا ئىچكى بۆلۈم ئىتتىپاق ياچېيكىسى

مارالبېشى ناھىيە يېڭىئۆستەڭ يېزا كونا ئۆستەڭ كەنت ئىتتىپاق ياچېيكىسى

تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىلىك پارتكوم ئورگىنى ئىتتىپاق ياچېيكىسى

(مۇتەللىپ توختى)

[«دۆڭباغ باغچىسىدىكى ياشلارنىڭ كۆكەرتىش قۇرۇلۇشى» ئىتتىپاق مەركىزىي كومىتېتىنىڭ تەقدىرلىشىگە مۇكاپاتلىشىغا ئېرىشتى]

يەتتە يىلدىن بۇيان كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى قەشقەر ئولايەتلىك كومىتېتى، شەھەرلىك كومىتېتى ۋە ئولايەتكە بىۋاستە قارىشىلىق ئورگانلار ئىتتىپاق كومىتېتى ئىتتىپاق

ئەزالىرى ۋە ياشلارنى باشلاپ خالىسانە ئەمگەك قىلىش ھەرىكىتىنى قانات يايدۇرۇپ ھەر ساھە ئۇچۇن خىزمەت قىلىدىغان، جەمئىيەتكە بەخت يارىتىدىغان، تەربىيە ئەھمىيىتى بول - غان «دۆڭباغ باغچىسىدىكى كۆكەرتمىش قۇرۇلۇشى» نى ياسىدى. 1985 - يىلنىڭ ئاخىرىدا، مەملىكەتلىك مۇنەۋۋەر ياشلار قۇرۇلۇشىنى تونجى قېتىم باھالاش نەتىجىسى ئېلان قىلىن - دى، مەملىكەتنىڭ ھەممە يېرىگە تارقالغان 10 مىڭلىغان ياشلار قۇرۇلۇشى ئىچىدە قەشقەر «دۆڭباغ باغچىسىدىكى ياشلارنىڭ كۆكەرتمىش قۇرۇلۇشى» ۋە باشقا 97 ياشلار قۇرۇلۇشىمەم - لىكەتلىك مۇنەۋۋەر ياشلار قۇرۇلۇشى بولۇپ باھالىنىپ ئىتتىپاق مەركىزىي كومىتېتىنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشتى. ئىتتىپاق مەركىزىي كومىتېتى تارقاتقان مىس مىدال بىلەن مۇكا - پاتلاندى.

«دۆڭباغ باغچىسىدىكى ياشلارنىڭ كۆكەرتمىش قۇرۇلۇشى» قەشقەر شەھىرىنىڭ شەرقىي - جەنۇبىي، شەرقىي خەلق يولىنىڭ جەنۇبىدىكى دۆڭباغ باغچىسىدا، بۇ قۇرۇلۇش باشلىنىش - تىن ئىلگىرى بۇ يەردە 600 مو سۇدىن باشقا، 100 مو ساسلىق، شورلۇق بار ئىدى. ياز كۈ - نى بۇ يەر پاشا، چۆللەرنىڭ ئۆۋىسى بولۇپ سېسىقچىلىقنىڭ دەستىدىن تۇرۇپ بولغىلى بولمايتتى. 1979 - يىلدىن باشلاپ ۋىلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى، شەھەرلىك ئىتتىپاق كو - مىتېتى ۋە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورگانلار ئىتتىپاق كومىتېتى نەچچە مىڭ ئىتتە - پاق ئەزالىرى ۋە ياشلارنى تەشكىللەپ بۇ يەردە ئېرىق چېپىپ، زەينى چىقىرىۋېتىپ، دەرەخ تىكتى. ئۇنىڭدىن كېيىن، قەشقەر شەھىرىدىكى ھەر مىللەت ئىتتىپاق ئەزالىرى، ياشلار ئىز - چىل تۇردە بۇ دۆڭباغ باغچىسىدىكى كۆكەرتمىش قۇرۇلۇشىنىڭ تۈرلۈك ۋەزىپىلىرىنى ئۈستە - گە ئېلىپ كەلدى. ھەر يىلى ئەتىيازدىكى «4 بولۇش، 5 ئۆزەل، 3 نى قىزغىن سۆيۈش» پا - ئالىيىتىدە، ۋىلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى، شەھەرلىك ئىتتىپاق كومىتېتى ۋە ۋىلايەتكە بى - ۋاستە قاراشلىق ئورگانلار ئىتتىپاق كومىتېتى ئەزالىرىنى ۋە ياش ئۆسمۈرلەرنى تەشكىللەپ، بۇ يەرگە دەرەخ قويۇپ ئورمان ئەھيا قىلدى، ئېرىق، زەيكەشلىرىنى چاپتى. 1985 - يىلىغىچە 21460 تادىم (قېتىم) بۇ يەردىكى قۇرۇلۇشتا ئەمگەك قىلدى. 25748 تۈپ ھەر خىل دەرەخ قويدى. 90 مودىن ئارتۇق يەرنى كۆكەرتتى. ئىتتىپاق ئەزالىرى، ياش ئۆس - مۈرلەر بۇ يەردە داۋاملىق تۇردە ئازگاللارنى تىندۇرۇپ، يول ياساپ، يەر تۈزلەپ، ئورمان قويۇش، گۈزەللەشتۈرۈش ئەسلىھەلىرىنى ياسىماقتا. ھازىر دۆڭباغ كۆلىنىڭ ئەتراپى دەل - دەرەخ بىلەن قاپلىنىپ، سۇغا سايە تاشلاپ تۇرىدۇ، بۇ جاي قەشقەر خەلقىنىڭ سەيلى قىلى - دىغان، ئارام ئالىدىغان، كۆڭۈل ئاچىدىغان جايىغا ئايلاندى. (ساۋخۇي)

[جۇشقۇن ھالدا قانات يايدۇرۇلۇۋاتقان پىئونېرلار خىزمىتى]

1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە جەمئىي 273 مىڭ 864 نەپەر پىئونېر، 2005 پىئونېرلار چوڭ ئەترىتى، 6401 پىئونېرلار ئوتتۇرا ئەترىتى بار. پىئونېرلار تەربىيىلىمىرى 8702، مەخ - سۇس تەربىيىچى 219، مەكتەپ سىرتى تەربىيىچىسى 77، ھەر دەرىجىلىك پىئونېرلار تەشكە - لاتلىرى ئىتتىپاق تەشكىلىنىڭ رەھبەرلىكىدە، يولداش دېڭ يىڭچاۋنىڭ «ئىجاد قىلىش ئە - رادىسىنى تىكلەپ، ئىجاد قىلىش ئىقتىدارى ــ قابىلىيىتىنى يېتىلدۈرۈپ، ئىجادىي خاراك - تېرلىك پائالىيەتنى قانات يايدۇرۇش» دېگەن تەلىپىنگە ئاساسەن «ئىجادقىلىش تېمىدىكى كىچىك خوجايىنلارنى تەربىيەلەش» نى مەركەز قىلغان پىئونېرلار خىزمىتىنى ئەيىتا يىدىل ياخشى تۇت -

تۇق، «ئىجادىيەت لوغىتى» پىتونېرلار پائالىيەت مۇسابىقىسىنى،«ئىلىم-پەن كەشپىياتچىسى بولۇش»،«ئەقىللىق بوۋاي بىلەن بىر لەشمە كۆڭۈل ئېچىش» قاتارلىق ئەھمىيەتلىك تۈرلۈك پائالىيەتلەرنى قانات يايدۇردۇق.

قەشقەر شەھەرلىك 7 - باشلانغۇچ مەكتەپلىك پىتونېرلىرى ئىجاد قىلىپ ئورۇنلىغان «مۇۋەپپەقىيەتلىك ئويناللغان بىر پەردىلىك كومېدىيە» دىگەن دراما «ئىجادىيەت لوغىتى» پائالىيەت مۇسابىقىسىنىڭ مەملىكەتلىك ئەلا مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. قەشقەر شەھەرلىك 4 - باشلانغۇچ مەكتەپ، 12 - باشلانغۇچ مەكتەپ پىتونېرلىرىنىڭ «3 خىل ئاساسىي تېمىلىق پائالىيەت» (يەنى: «ئەگەر مەن....»، كىچىك نەزەرىيەۋى ماقالە پائالىيىتى،«ئەتراپىمىزدىكىسىرلار»، «ۋەتەن پەرۋاز قىلىماقتا» سى مەملىكەتلىك «ئىجادىيەت لوغىتى» پائالىيىتى مۇسابىقىسىدا لوغىتنى قولغا كەلتۈردى. قەشقەر شەھەرلىك 7 - باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى گۈزەلنۇر باسىت قەشقەر ئۇلايىتىدىكى ھەر مىللەت پىتونېرلىرىغا ۋاكالىتەن بېيجىڭغە بېرىپ «ئىجادىيەت لوغىتى» يازلىق لاگېر پائالىيىتىگە قاتناشتى. ھەر مىللەت پىتونېرلىرى مەملىكەتلىك پىتونېرلار قۇرۇلتىيىنىڭ بېيجىڭدە «جۇڭگو پىتونېر قەھرىمانلىرىنىڭ خاتىرە مۇنارىسى» نى قۇرۇش توغرىسىدىكى چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇپ، «قەھرىمانلارنى ئۇنتۇمايلى، مۇنارە تىكلەيلى» پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. قەشقەر شەھىرى، پەيزاۋات، قاغىلىق ناھىيە (شەھەر) لىرىدىكى پىتونېرلار تاشلاندۇق بۇيۇملارنى يىغىش پائالىيىتىگە قاتنىشىپ ئۈزۈنىڭ ئەڭكىكى بىلەن 1 پۇڭ توپلاش ئارقىلىق، 1000 يۈەندىن ئارتۇق پۇل ئىئانە قىلىپ، ۋەتەننى قىزغىن سۆيىدىغان، قەھرىمانلاردىن ئۆگىنىدىغان روھىنى ئىپادىلىدى. ھەر مىللەت پىتونېرلىرى «ئىجادىيەت لوغىتى» پائالىيىتىدە ئىجادچانلىقىنى يۇقىرى كۆتەردى. ئىجادچانلىق روھىنى، ئىجادچانلىق ئىقتىدارى ۋە قابىلىيىتىنى يېتىلدۈردى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، پىتونېرلارنىڭ پائالىيىتى يەنمۇ جانلاندى. پائالىيەت دائىرىسى كېڭەيدى. پائالىيەت سەۋىيىسى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. پىتونېرلار خىزمىتىنىڭ ئىلھاتى ئالغا سۈرۈلدى. ئۇلايەت بويىچە پىتونېرلار خىزمىتى يەنە بىر قەدەم ئالغا باستى.

1985 - يىلى 11 - ئايدا ئاپتونوم رايونلۇق تۈنجى قېتىملىق پىتونېرلار، تەربىيىچىلەر قۇرۇلتىيىدا، قەشقەر ئۇلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى،قەشقەر شەھەرلىك 4 - باشلانغۇچ مەكتەپ، قەشقەر شەھەرلىك 7 - باشلانغۇچ مەكتەپ ئاپتونوم رايون بويىچە مۇنەۋۋەر پىتونېرلار خىزمىتى كوللېكتىپى بولۇپ باھالاندى. قەشقەر شەھەرلىك 4 - باشلانغۇچ، 7 - باشلانغۇچ، 12-باشلانغۇچ مەكتەپلەر «ئىجادىيەت لوغىتى» پائالىيىتىنىڭ ئۇلغىلىك كوللېكتىپى بولۇپ باھالاندى. 3 تەربىيىچى ئاپتونوم رايون بويىچە مۇنەۋۋەر تەربىيىچى بولۇپ باھالاندى.

1985 - يىلى 8 - ئايدا كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا قاتتىق يەر تەۋرىگەندە بۇ يېزىنىڭ موللام بېغى باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ 3 - يىللىق سىنىپىدا ئوقۇيدىغان پىتونېر ئەنۋەر بارات هايا تىنىڭ خەتەرگە ئۇچرىشىغا قارىماي ئىككى يېرىم ياشلىق بىر بالىنى قۇتۇلدۇرۇپ چىقىپ، ئاپتونوم رايونلۇق ئىتتىپاق كومىتېتى، ماۋارىپ نازارىتى تەرىپىدىن

«مۇنەۋۋەر پىشقەدەملەر» دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى. ئوپال يېزىسىدا يەر تەۋرىگەندىن كېيىن، ۋىلايەت بويىچە ھەر مىللەت پىشقەدەملەر مال، پۇل ئىئانە قىلىپ ئاپەت رايونىدىكى كىچىك دوستلارغا ياردەم بەردى، يالغۇز قەشقەر شەھىرىدىكى پىشقەدەملەر 10 مىڭدىن ئارتۇق ئۆگەنىش، تۇرمۇش بويۇملىرىنى تەقدىم قىلدى. يەنە ھال سوراش ئۆمىكى ئەۋەتىپ رايونىدىكى پىشقەدەملەردىن ھال سورىدى. (پەرھات سەيىت)

[ئىتتىپاق ۋىلكومى ئابدۇۋەلى ئىمىنگە «مۇنەۋۋەر ئىتتىپاق ئەزاسى» دەپ نام بەردى] ئابدۇۋەلى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ ئاناركۆل يېزا چۆشۈرگەكەنتىدىن، دېھقان. كەنت ئىتتىپاق ياچەيكىسىنىڭ ھەيئىتى. ئۇ كىچىكىدىنلا پارتىيىنى، سوتسىيالىزمنى، يېزىنى قىزغىن سۆيەتتى. 1975 ـ يىلى كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىغا كىرگەندىن كېيىن، ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكىگە ئاكتىپ قاتناشتى، ئامما ئىغا قىزغىن ياردەم بەردى، ئىتتىپاقنىڭ خىزمىتىنى تىرىشىپ ياخشى ئىشلەپ، كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ بىر كادىرىنىڭ نەمۇنىلىك، باشلامچىلىق رولىنى جارى قىلدۇردى.

1985 ـ يىلى 28 ـ ئىيۇلدا ئابدۇۋەلى ئىمىن بىلەن ئاكىسى ئابلىز ئىمىن سۇ تۇتۇپ قايتىپ كېلىۋاتقاندا، تۇرمىدىن قاچقان ئىككى جىنايەتچىنى تۇتۇۋېلىپ، يالاپ ئېلىپ كېتىۋاتقىنىچە قېچىپ كەتمەكچە ئۇرۇنغان جىنايەتچىلەر بىلەن قەھرىمانانە كۈرەش قىلىدۇ، كۈرەش داۋامىدا جىنايەتچى ئابدۇۋەلىنىڭ پىچاق تىقىۋېتىدۇ، جاراھىتى ئېغىر بولغاچقا قان كۆپ چىقىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئەمدىلا 27 ياشقا كىرگەن ئابدۇۋەلى قۇربان بولدى.

ئابدۇۋەلى ئىمىننىڭ كۆكرىكى كىرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ، دۇشمەنگە قارشى باتۇرانە كۈرەش قىلغان يۈكسەك روھىنى، ئىسسىق قېنى ۋە ھاياتى ئارقىلىق خەلقنىڭ ھاياتى، مال-مۈلكىنىڭ ئامانلىقىنى قوغدىغان، دۆلەتنىڭ مەنپەئىتى ۋەجەمئىيەت ئامانلىقىنى قوغدىغان يۈكسەك پەزىلىتىنى تەقدىرلەش ئۈچۈن ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى ئىزچىل ئىپادىسىگە ئاساسەن 1985 ـ يىلى 10 ـ ئۆكتەبىردە كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى قەشقەر ۋىلايەتلىك كومىتېتى ئابدۇۋەلى ئىمىنغا «مۇنەۋۋەر ئىتتىپاق ئەزاسى» دەپ نام بېرىشنى ھەمدە ۋىلايەتتىكى ھەر مىللەت ئىتتىپاق ئەزالىرى، ياشلار ئىچىدە ئەملىي ھەرىكىتى ئارقىلىق قەھرىمانلاردىن ئۆگىنىش، تۆھپە يارىتىش دولقۇنىنى قوزغاش توغرىسىدا قارار چىقاردى. (مۇتەللىپ توختى)

[ئايالـلار خىزمىتى ھەققىدە بايان] قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىلىرى پارتىيىنىڭ مەركىزىي خىزمىتىنى زىچ چۆرىدەپ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىغا بىرلەشتۈرۈپ، مەملىكەتلىك ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ 5 ـ نۆۋەتلىك ئىجرائىي ھەيئەت 2 ـ قېتىملىق يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، 1985 ـ يىلى يېڭىلىق يارىتىشقا باتۇر بولۇپ، تىرىشىپ خىزمەت قىلىپ، ھەر مىللەت ئايالارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، خىزمەت ۋە تۇرمۇش قۇرۇلۇشى ئىشلىرىدىكى «يېڭى دۇنيا» لىق رولىنى يەنمۇ جارى قىلدۇردى.

1985- يىلى 6- ئاينىڭ 13-كۈنى يايۇنمە - جۇڭگو يالاڭاچ تەۋەلىكلىرى مەركىزىدىكى مۇتەخەسسىسلەر تەكشۈرۈش ئىرمىكى قەشقەر شەھرىدىكى بىر مەھەللىدىكى دېھقانلارنىڭ ئويىدە سوھبەتلەشمەكتە.

ئوبلەنىڭ فوتوسى

هەر دەرىجىلىك ئايالار تەشكىلاتلىرى كۆپ خىل شەكىللەرنى قوللىنىپ، كەڭ ئايالار ئارىسىدا پارتىيىنىڭ فاكچېن، سىياسەت تەلەرىنى ئەستايىدىل تەشۋىق قىلدى. «ئۆزىنى ھۆرمەتلەش، ئۆزىنى قەدىرلەش، ئۆزىنگە كۆيۈنۈش، ئۆزىنى كۈچەيتىش» ۋە «غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزامچان بولۇش تەرىبىسىنى» ۋە «5 تە ياخشى ئائىلە» نى باھالاپ مۇكاپاتلاش ئائىلىسىنىڭ چوڭقۇر قانات يايدۇرۇپ، ئايالارنىڭ ئىدىيەسۇۋى سۈپىتى ۋە ئەخلاقىي سەۋىيەسىنى ئۆستۈردى. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە ناھىيە دەرىجىلىك «5 تە ياخشى ئائىلە» دىن 367 ئائىلىنى، «8- مارت قىزىلبايراقدارى» دىن 112 كىشىنى، مەدەنىيەتلىك ئائىلىدىن 13248 ئائىلىنى، «8 - مارت قىزىلبايراقدار كوللېكتىپى» دىن 28 نى، يەنە دەرىجىلىك «5 تە ياخشى ئائىلە» دىن 79 مىڭ 412 نى باھالاپ چىقتى. باھالاش پائالىيەتتىمۇ، ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىسى كەڭ ئايالارنى «4 لەشتۇرۇش» قۇرۇلۇشىغا تۆھپە قوشۇشقا يېتەكلەش بىلەن بىر چاغدا، مەنىۋى جەھەتتە مەدەنىيەتلىك، ساغلام، ئۇرمۇش جەھەتتە ئىلمىي بولغان يېڭى تېپتىكى ئائىلە ھۈنەرسەنئىتىنى ئورنىتاتتى. بۇرۇنقى بىر ئائىلىدىكى 3 ئەۋلادنىڭ ئىناق - ئېپ ئۆتۈشىنى ئاساسىي مەزمۇن قىلغان سېپىلمەشتۈرۈپ باھالاش شەرتىنى ئۆزگەرتىپ، ئايالارنىڭ تاكتىپچانلىقى قوزغىتىلدى.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك يېنىك سانائەت ئىدارىسىنىڭ قول سانائەت بىرلەشمىسىدىكى ئايال ساھىبىر بىلمەزخان 2000 يۈەن مۇكاپات پۇلىنى تەشكىلىگە تاپشۇرۇپ بەردى.

سۈرەتتە: كوپچىلىك بىلەن بىللە «7- بەشىلىق» پىلانىنى ئۆگەنمەكتە.

شې يىڭ فوتوسى

ئايالارنىڭ مەدەنىيەت سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، 1984- يىلى 11 - ئايدىن 1985- يىلى 3- ئايغىچە بولغان ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ، ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى ۋىلايەتلىك چوڭلار ماتاربىلەن كومپىتېتى بىلەن ۋىلايەتتە 100 كۆرۈنۈش ساۋات چىقىرىش خىزمىتىنى كەڭ قانات يايدۇردى. ۋىلايەت بويىچە ئايالار ئىچىدە مەشى ساۋاتسىزلار 311 مىڭ 966 كىشى، 1985- يىلى 3- ئايغىچە 285 مىڭ 113 كىشى ساۋات چىقاردى. ساۋات چىقىرىش نىسبىتى 91.4 پىرسەنتكە يەتتى. ساۋات چىقىرىش پائالىيىتى داۋاملىدا ۋىلايەت بويىچە بىر تۈركۈم ئىلغار شەخسلەر بارلىققا كەلدى، بۇلارنىڭ ئىچىدە، ۋىلايەتنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشكەنلەر 101 كىشى، ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشىش

كەبلەر 63 كىشى.

ئايالار، بالىلارنىڭ قانۇنىي مەنپەئىتىنى قوغداش ــ ئايالار تەشكىلاتلىرىنىڭ مۇھىم بىر خىزمىتى. 1985 ــ يىلى ئاپتونوم رايون «ئايالار، بالىلارنىڭ مەنپەئىتىنى قوغداش قانۇنى» نى ئېلان قىلدى. «قوغداش خىزمىتى» نى تېخىمۇ ياخشىلاش ئاساسىغا ئىگە قىلدى. ھەر دەرىجىلىك پارتكوملارنىڭ ئەھمىيەت بېرىشى ۋە ئالاقىدار تارماقلارنىڭ ماسلىشىشى ئارقىسىدا، ۋىلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىر لەشمىلىرى ئايالار، بالىلار ئۈچۈن نۇرغۇن پايدىلىق خىزمەتلەرنى ئىشلىدى. ۋىلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىر لەشمىلىرى ئەرز-ھال ئېيتىپ كەلگەن ئايالدىن724كىشى (قېتىم) نى قوبۇل قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە ۋىلايەتلىك ئايالار بىر لەشمىسى 314 كىشى (قېتىم) نى قوبۇل قىلدى. ئەرز-ھال ئېيتىپ كەلگەنلەر ئىنكاس قىلغان ئاتا ــ ئانىلىرى تويغا چات كىرىۋالغانلىق، قوش نىكاھلىق، بۇرۇن تۇرمۇش قۇرۇش، 3 ــ ئادەمنىڭ ئارىلىشىپ كىرىۋېلىشى ۋە ھىراسقا ۋاربىلىق قىلىش، ئىقتىسادىي توختام ماجراسى قاتارلىق مەسىلىلەرنىڭ ھەممىسى ھەل قىلىندى ياكى جاۋاب بېرىلدى. ئىقتىسادىي توختام داۋامىدىكى ماجراغا دۇچ كەلگەنلەر شەخسىي يېقىنچىلىقنى چەكمەي قانۇن بويىچە ئىش كۆرۈشتە چىڭ تۇرۇلدى. ئايالارنى ئاساس قىلغان كەسىپىي ئاتىلەر، ئايال ماھىرلار ۋە ئايالارنىڭ ئىقتىسادىي مەنپەئىتى قوغدالدى. بۇندىن باشقا ۋىلايەتلىك ئايالار بىر لەشمىسى قانۇن مەسلىھەت كۆرۈپپىسى ئايالار ئۈچۈن ئەرز خېتى ۋە باشقا قانۇنغا ئالاقىدار خەتلەردىن 16 پارچە يېزىپ بەردى. گېزىت-ژورناللارغا ئايالار، بالىلارنىڭ قانۇنىي مەنپەئىتىنى قوغداشقا ئائىت ۋە قانۇنغا ئائىت باشقا ساۋاتلار توغرىسىدا 38 پارچە ماقالە يېزىپ بېرىلدى.

ئىسلاھاتنىڭ تۈرتكىسى بىلەن، 1985 ــ يىلى، «1 ــ ئىيۇن» نىڭ ئالدىدا كەينىدە ۋىلايەت بويىچە بالىلارنى ئىلمىي ئۇسۇلدا تەربىيىلەشنى ئومۇملاشتۇرۇش تەشۋىقات دولقۇنى قوزغالدى. ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك ئايالار بىر لەشمىلىرى مۇتەخەسسىس، ئالىملارغا تايىنىپ ھەر خىل تېپتىكى لىكسىيە سۆزلەش يىغىنلىرىنى 23 قېتىم ئاچتى. ئاتا ــ ئانىلارغا، بۆۋەكلەرنى ئانا سۈتى بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇپ چوڭ قىلىش، بالىلار كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش-داۋالاش، بۆۋەكلەر-بالىلارنىڭ ئەقىل-ئىقتىدارىنى يېتىشتۇرۇش قاتارلىق مەزمۇنلاردا ئىلمىي ساۋاتلار سۆزلەپ بېرىلدى. ئائىلىدىكى تەربىيە توغرىسىدا 15 قارار لىكسىيە ئويۇشتۇرۇلدى. تەخمىنەن 1500 دىن ئارتۇق ئاتىلە باشلىقى قاتناشتى ھەمدە كوچا ــ مەھەللە دوقمۇشلىرىدا بالىلارنى ئىلمىي ئۇسۇلدا پەرۋىش قىلىش مەسلىھەت پونكىتى تەسىس قىلىندى. بالىلارنى پەرۋىش قىلىش ساۋاتى زور كۆچ بىلەن تەشۋىق قىلىندى. 1985-يىلى 8 ــ ئايدا ۋىلايەتلىك ئايالار بىر لەشمىسى باش بولۇپ، ۋىلايەتلىك ئائىلىدە بالا تەربىيىلەشنى تەتقىق قىلىش جەمئىيىتى قورۇلدى، ئۇنىڭدىن كېيىن مەكىت، قاغىلىق، يېڭىشەھەر، يەكەن، مارالبېشى، پوسكام قاتارلىق ناھىيىلەردىمۇ ئائىلىدە بالا تەربىيىلەشنى تەتقىق قىلىش جەمئىيىتى ئارقا ــ ئارقىدىن قۇرۇلدى.

ۋىلايەت، ناھىيىلەردىكى ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىر لەشمىلىرى ئاپتونوم رايونلىك 1984-يىلى يەكەندە ئاچقان پۈتۈن شىنجاڭ بويىچە يېزىلاردىكى بالىلار يەسلى باغچىلىرى تەقى مەيدانى يىغىنلىرىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، يېزىلاردىكى بالىلار يەسلى، باغچە-

لار نىڭ خىزمەتىنى ئالاھىدە تۈتتى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە يېزىلاردىكى بالىلار يەسـلى، باغچىلىرىدىن 232 سى يېڭىدىن قۇرۇلدى. يىلنىڭ ئاخىرىغىچە بالىلار يەسلى، باغچىلىرى جەمئىي817 گە يەتتى. ئوقۇش يېشىغا تولمىغان بالىلار نىڭ ئوقۇش سىنىپىـى 393 گە يەتتى. 6～3 ياشلىق بالىلاردىن باغچىغا كىرگىنى 64569 بولۇپ، باغچىغا كىرىش نىسبىتى 30.7 پىرسەنتكە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.7% ئاشتى، ئۇنىڭدىن باشقا مۇقىم، ئۇزاق مۇددەتلىك يەسلى كەسپىي ئاساسلا 52 گـە يەتتى .

1985 - يىلى 10 - ئايدا ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ توپ لۇق قاتارلىق 3 يېزىسىدا ۋىلايەت بويىچە يېزىلاردىكى بالىلار يـەسلى ، باغـچىلىرى نەق مەيدان يىغىنى ئاچتى. شۇ چاغدا كۆرۈش، ئۆگىنىش ئارقىلىق، تەجرىبىلەر ئالماشتۇرۇلدى. ۋىلايەتلىك يېزىلىرىدىكى بالىلار يەسلى ، باغچىلىرى خىزمىتىنىڭ تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە يېزىلاردىكى بالىلار يەسلى، باغچىلىرى تەربىيىچىلىرى ئۆگىنىش كۇرسى 3 قارار تېچىلىپ 117 نەپەر تەربىيىچى تەربىيىلەندى. يېزىلاردىكـى بالىلار يەسلى باغچىلىرىنىڭ ئوقۇتۇش سۈپىتى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. (لىيۇجې)

[ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسى ئىسلاھات داۋاملىدا ئوتتۇرىغا چىققان ئىلغار ئايالارنى تەقدىرلىدى، مۇكاپاتلىدى]

1985 - يىلـى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى 10 ئـايال ماھىر، ئايال ئىسلاھاتچى ئاپتونوم رايونـلۇق ئايالار بىرلەشمىسى تەرىپىدىن تەقدىرلەندى، مۇكاپاتلاندى. ئۇلار: تۇرانـساخـان (قەشقەر شەھەرلىك 8- باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ مۇدىرى)، پاتەم ھاشىم (قەشقەر دارىلمۇئەلـلىمىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى)، دۇۋۇشگۈي (يوپۇرغا ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ كادىرى)، جاڭزۇڭفاڭ (پوسكام ناھىيىلىك پوچتا-تېلېگـراف ئىدارىسىنىڭ تىجارەتچىسى)، ۋاڭۋېنىغۇ (مەكىت ناھىيىلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ كادىرى)، مەرھەمنىساخان توختى (پەيزاۋات ناھىيە شاپتۇل مەكتىپىدىن)، خەنجىخۇي (ھارالبېشى ناھىيىلىك 2 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى)، گۈلھەسەل ئابابەكرى (يېڭىسار ناھىيە ماڭشىن يېزىلىق ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ مۇدىرى) ، جۇرۇڭفاڭ (يەكەن ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ بالىلار بـۆلـۈم مۇدىرى)، مەكىت ناھىيىلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ ئايال ئاكتىپى ۋاڭيۈەنفۇ سۆزلىگەن تېمىپىراتۇرىسىدىن پايدىلىنىپ چۆچە چەمبەرىشتا مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتى ھەمدە ناھىيە بويىچە كېڭەيتتى. ئۇ يازغان «سۆزلىگەن تېمىپىراتۇرىسىدىن پايدىلىنىپ چۆچە چەمبەرىش» دېگەن ماقالە «شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك ئىلمى» دېگەن ژورنالدا ئېلان قىلىندى. بـۇ يېڭى تېخنىكـا ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ تۇنجى قېتىملىق تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرى كۆرگەزمىسىگە قويۇلۇپ ياخشى باھاغا ئېرىشتى. ھارالبېشى ناھىيە سەرىقبۇيا بازار 5 - كەنتىدىكى نۇرخان ئاتىلىمىسىدىكى ھەممە ئادەمنى تەشكىللەپ 100 نەچچە كالا، 200 نەچچە قوي بوددىدى. بـىر يىلدا 60 مىڭ يۈەن كىرىم قىلدى. ئۇ ئۆزىمۇ يېزىلاردىكـى تىرىشىپ ئەمگەك قىلىپ بېيىشنىڭ باشلامچىسىغا ئايلاندى. (شۇ ۋېنگيې).

[ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ رەھبەرلىرى قەشقەرگە كېلىپ ئايالار ھەرىكىتىنى تەكشۈردى]

1985 - يىلى 12 - ئاينىڭ ئاخىرىدا، ئاپتو-

لوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى روشەن قاتارلىق 4 كىشىدىن تەشـ
كىل تاپقان ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى قەشقەرگە كې-
لىپ، ئايالار ھەرىكىتىگە ئائىت ئىجتىمائىي تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى. ۋىلايەتلىك ئايالار
بىرلەشمىسى، قەشقەر شەھەرلىك ئايالار بىرلەشمىلىرىمۇ بىر قىسىم كادىر ئاجرىتىپ بۇ تەك-
شۈرۈشكە قاتناشتۇردى.

تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ۋىلكوم، شەھەرلىك كومىتېتنىڭ قوللىشى ۋە ۋىلايەتلىك چخ،
تەپتىش، سودا تارماقلىرىنىڭ ماسلىشىشى ئارقىسىدا قەشقەرشەھىرىنىڭ چاسا، يارباغ، ئۆس-
تەڭبويى3 كوچا باشقارمىسىنىڭ 15 ئائىلە كومىتېتىغا ۋە كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ پاخ-
تەكلە، ئوپال يېزىلىرىغا بېرىپ، ھەر قايسى قاتلام، ھەر قايسى ساھەلەردىكى ئايالارنىڭ
450 دىن ئارتۇق ۋەكىلى بىلەن ئايرىم-ئايرىم ھالدا سۆھبەت يېغىنى ئاچىتى. شۇنىڭ بى-
لەن بىر چاغدا 100 نەچچە ئائىلىنى زىيارەت قىلدى.

تەكشۈرۈش نەتىجىسىدىن مەلۇم بولدىكى، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر مىللەت ئايالىرى
ھەر دەرىجىلىك پارتكوم ۋەھۆكۈمەتنىڭ رەھبەرلىكىدە نۇرغۇن خىزمەتلەرنى ئىشلىدى. بولۇپمۇ
پارتىيىنىڭ لۇشيەن، فانجېن، سىياسەتلىرىنى ئىزچىل ئىجرا قىلىش، سىرتقا قارىتا ئېچە-
ۋېتىش، ئىچكىرىگە قارىتا جانلاندۇرۇش داۋامىدا، سوتسىيالىستىك ئىگىلىك قۇرۇلۇشى ۋە
باشقا ئىشلاردا مۇھىم رول ئويناندى. ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش، ئىگىلىكنى گۈللە-
دۈرۈش ۋە جەمئىيەت ئامانلىقى جەھەتتە پائال تۆھپە قوشتى. سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە
قۇرۇلۇشتا ئايال ئىلغارلار كۆپلەپ مەيدانغا كەلدى. 1985 - يىلىلا ئاپتونوم رايونىنىڭ
تەقدىرلىشىگە ئېرىشكەن ئەمگەك نەمۇنچىلىرى، مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچىلار، مۇنەۋۋەر زىيالىلار،
ساۋات چىقىرىش ئاكتىپلىرى 186 گە يەتتى. تاجىك ياش ئايال ئىسكىرىپكىچى كۇلدۇلەت
جۇڭگو ياشلىرىنىڭ ياپونىيەنى زىيارەت قىلىش ئۆمىكىگە قاتناشتى. قەشقەر شەھەرلىك ئاپ-
توبۇس شىركىتىنىڭ خىزمەتچىسى بۇخىلىنچە، قەشقەر شەھەرلىك بانكىدىكى ئايگۈل ئايىرىم -
ئايرىم ھالدا سانائەت-قاتناش ۋە مالىيە - سودا سېپىدىكى ئىلغارلارنىڭ ۋەكىللىرى
سۆھبەتتە، بېيجىڭگە بېرىپ مۇكاپاتلاش يىغىنىغا قاتناشتى. ۋىلايەتلىك 2 - يېتىك سانا-
ئەت باشقارمىسىغا قاراشلىق كارخانىلاردىكى 15 نەپەر ئايال زاۋۇت باشلىقى ئۆز زاۋۇتىنىڭ
لايىقەتلىك باشلىقى بولۇپ پايدا ئالدى. قەشقەرنى تەرەققىي قىلدۇرۇش، كۇللەندۇرۇش
ئۈچۈن ھەر مىللەت ئايالىرى ئىلىم - پەن، مەدەنىيەت بىلىملىرىنى قېتىقىنىپ، بېرىلىپ
ئۆگەندى، ئۆزىنىڭ سۆيىتىنى تەرىشىپ يۇقىرى كۆتەردى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە552
كادىر ۋە ئىشچى ئايرىم - ئايرىم ھالدا مەملىكەتلىك ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ھەر خىل تېپ-
تىكى چوڭلار ئالىي مەكتەپلەر ئىمتىھان بېرىپ قوبۇل قىلىنىدى. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى
شۇ يىلى پۈتتۈرگەن410 نەپەر قىزھەر خىل ئالىي مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىنىدى. 681 نەپەر تو-
لۇقسىز ئوتتۇرا، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم مەك-
تەپلەرگە قوبۇل قىلىنىدى. ۋىلايەت بويىچە يەنە كەسىپىي تولۇق ئوتتۇرا قىزلار سىنىپى
تەسىس قىلىنىدى. 1985 - يىلى كادىر قوبۇل قىلىشتا، 119 نەپەر ئايال ياشلار ئىمتىھاندا
لايىقەتلىك بولۇپ قوبۇل قىلىنىدى. قوبۇل قىلىنغان كادىرلار ئومۇمىي سانىنىڭ 60.5 پىر -
سەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ.

تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئاز سانلىق مىللەت ئايالىرىنىڭ تىكىلەش، ئىقتىسادىي ئورۇن قاتارلىق مەسىلىلەرنى ئۇستىدىمۇ مەخسۇس تەتقىقات ئېلىپ باردى.

تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى قەشقەردە ئايالار ھەرىكىتىنى تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، تۆۋەندىكىدەك تەكلىپ بەردى: جەمئىيەتنىڭ بىر قىسىم ساھەسىدە مەۋجۇت بولغان ئەرلەر ئىجتىمائىي ئايالار خار دېگەن كۆز قاراشنى تېز تۈگىتىش لازىم؛ پۈتكۈل جەمئىيەت ئايالار، بالىلارنىڭ قانۇنىي مەنپەئىتىنى قوغدىشى لازىم؛ ئەرلەرنى ئەتىۋارلاپ ئايالارنى خارلاش نومۇس، ئايالارغا كۆڭۈل بۆلۈش ھۆرمەتلەش شەرەپلىك دېگەننى زور كۈچ بىلەن تەشۋىق قىلىش، ھەر مىللەت ئايالىرىغا ئۆزىنى ھۆرمەتلەش، ئۆزىنى مۇھىم بىلىش، ئۆزىنى سۆيۈش، ئۆزىنى كۈچەيتىش، ئۆزىنىڭ ئورنىدا قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ئەلا نەتىجە يارىتىش توغرىسىدا تەربىيە بېرىش لازىم. (شۇ ئەگىيى)

[يەسلى ، باغچا خىزمەتچىلىرى ئىچكىرىگە بېرىپ تەكشۈرۈپ كېلىشكە

ئۇيۇشتۇرۇلدى] بالا تەربىيەلەش خەزمەتچىلىرىنى ئىسلاھات تىنىڭ ئومۇمىيا جىھالايىقلاشتۇرۇش، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يەسلى ، باغچا خىزمىتىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىنى يارىتىش ئۈچۈن 1985 - يىلى 5 - ئايدا، ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى، مەمۇرىي مەھكىمە، مەدەنىيەت - ھاتارىپ باشقارمىسى بىرلىشىپ، ۋىلايەت بويىچە مەركىزىي بالىلار ، باغچا مۇدىرلىرىدىن 10 كىشى (بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت 4كىشى) نى ئىچكىرىگە بېرىپ تەكشۈرۈپ، ئۆگىنىپ كېلىشكە ئۇيۇشتۇردى. بىر يېرىم ئاي ئىچىدە، بۇ گۇرۇپپا بېيجىڭ، نەنجىڭ، يەنجى قاتارلىق جايلاردا ھەر خىل شەكىل، ھەر خىل كۆلەمدىكى بالىلار باغچىسىدىن 20 نەچچىنى تەكشۈرسىيە قىلدى. نەق مەيدانىنى كۆرۈش، تەكشۈرۈش، دەرس ئاڭلاش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق قېرىنداش ئۆلكە، شەھەرلەرنىڭ يەسلى باغچا خىزمىتى جەھەتتىكى ئۇسۇللىرىنى ھەتجرىبىلىرىنى ئۆگەندى. يەسلى باغچا خىزمىتىنى ئىسلاھ قىلىش يوللىرىنى ئىزدەندى. جەمئىيەتنىڭ پەيغەمبەر چاۋشيەن مىللىتى ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ يەنجىشەھىرىنى تەكشۈرۈش داۋامىدا، ئۇلار مۇنۇلارنى ھېس قىلدى: بۇ شەھەرنىڭ يەسلى ، باغچا خىزمىتىنىڭ ياخشى ئىشلەنگەنلىكىدىكى ئاساسلىق تەجرىبە 3 تۈرلۈك. بىرىنچى، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكنىڭ ئەھمىيەت بېرىشى يەسلى ، باغچىلارنى ياخشى باشقۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى؛ ئىككىنچى، بالىلار باغچىسىنى ئىتتىپاق، ئىناق چوڭ ئائىلىگە ئايلاندۇرۇش لازىم، بۇ كۆپ مىللەتلىك جايلاردا بالىلار باغچىسىنى، بالىلار يەسلىسىنى ياخشى باشقۇرۇشنىڭ ئاساسى؛ ئۈچىنچى، بالىلار باغچىسىنىڭ تۇرمۇش، كۆڭۈل ئېچىش ۋە تەربىيەلەش شارائىتىنى ياخشىلاش، بالىلارنى باغچىسىنىڭ بازىسىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش. يەسلى، باغچا خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ مۇھىم شەرتى؛ بېيجىڭ، نەنجىڭ قاتارلىق جايلاردىكى بالىلار باغچىلىرىدا بالىلارغا جانلىق، كۆپ خىل ئومۇملاشقان تەربىيە بېرىش ئۇسۇلىنى قوللانغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئۇقۇشتى، ناھايىتى زور ئىلھام ئالدى. يەسلى ، باغچا خىزمەتچىلىرى تەكشۈرۈش ئۆگىنىش ئارقىلىق، پەرقلەرنى تاپتى، ئىچكىرىنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئۆگەندى. قەشقەر ۋىلا-

يىتمىنلىك باغچا، يەسلى خىزمەتنىڭ ئالاھىدىلىكىنى،ۋەزىپىسىنى ۋە تەرەققىيات يۆنىلىشىنى يەنىمۇ ئېنىق تونۇۋالدى. خىزمەتنى ياخشى ئىشلەش ئىشەنچىسىگۇچەيدى. (شۇڭگىيى)

[ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسى قەشقەردىكى ساۋات چىقىرىش ئاكتىپلىرىنى تەقدىرلىدى]

1985 ـ يىلى، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىسى ۋە ھاكارىپ تارماقلىرى ئاكتىپ ماسلىشىپ، ساۋات چىقىرىشنى مۇھىم بىر خىزمەت قاتارىدا تۇتتى. كەلگە يېزا چارۋىچىلىق رايونلىرىدا، داغدۇغىلىق «100 كىۋنلۇك ساۋات چىقىرىش پائالىيىتى» قانات يايدۇرۇلدى. ۋىلايىتىمىزنىڭ ساۋات چىقىرىش دۇشياڭى 663 مىڭ788 كىشى، سانى‌كۆپ، ۋەزىپە ئېغىر، ساۋات چىقىرىش داۋاملىدا، ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىلىرى ئايالارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ماس كېلىدىغان كۆپ خىل شەكىللەرنى قوللىنىپ، ساۋات چىقىرىش ۋە ئىلىم ـ پەن بىلىملىرىنى ئۆگىنىشنى ئۆز ئىرادىسىگە بىرلەشتۈرۈپ ھەمدە ئايالارنىڭ ئالاھىدە قىيىنچىلىقىنى يېڭىشكە ياردەم بېرىپ، ئۇلارنىڭ غەم ـ قايغۇسىنى تۆكەتتى. بىر نەچچە ئايلىق ساۋات چىقىرىش ئارقىلىق، ساۋاتسىز 313 مىڭ 966 ئايالدىن 285 مىڭ 113 كىشى ساۋاتىنى چىقىرىپ بولدى. ساۋات چىقىرىش نىسبىتى 91.4 پىرسەنتكە يەتتى.

يېڭى ساۋاتسىزلارنىڭ پەيدا بولۇشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ، 9 يىللىق مەجبۇرىي مائارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇشقا بىرلەشتۈرۈپ ۋىلايەت بويىچە يېزا، كەنت ئايالار قۇرۇلتىيىنىڭ كادىرلىرى ئۆيمۇ ئۆي يۈرۈپ ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارنى مەكتەپكە كىرىشكە سەپەرۋەر قىلدى. بولۇپمۇ قىزلارنى مەكتەپكە كىرىشكە سەپەرۋەر قىلدى. ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسىمۇ ساۋات چىقىرىش بىلەن پەرزەنتلەرنىڭ مەكتەپكە كىرىشىنى«8ـ مارت» قىزىلبايراقدارلىرىنى، «5 تە ياخشى ئائىلە»لەرنى باھالاشنىڭ مۇھىم بىر شەرتى قىلدى.

ساۋات چىقىرىش خىزمىتى ئايالارنىڭ ئىلغار ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكىسىنى ئۆگىنىش ۋە ئىلمىي ئۇسۇلدا يەر تېرىش ئاكتىپلىقىنى قوزغىدى. نۇرغۇن ئايالار پىلىسە بېقىشنى ئۆگىنىش كۇرسىغا پائال قاتناشتى، يالتىراق يېپىپ ئوتياش، قوغۇن ئۆستۈرۈشكە باشلىدى. يوپۇرغا ناھىيىسىدە يېزىلاردا مۇشتەرى بولغان پەن‌ـتېخنىكا ئورنالىرى 13260 نۇسقا بولۇپ، ناھىيە بويىچە مۇشتەرى بولغان ھەر خىل ئورنالارنىڭ 60 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ.

1985 ـ يىلى 3 ـ ئايدا، ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى 101 نەپەر ساۋات چىقىرىش ئاكتىپىنى تەقدىرلىدى، مۇكاپاتلىدى. 8ـ‌ئايدا ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسىمۇ يەكەن ناھىيىسىنىڭ تومۇرئوستەڭ يېزىسىدىكى مەخسۇسلا قاتارلىق 63 نەپەر ساۋاتچىقىرىش ئاكتىپىنى تەقدىرلىدى. بۇ 63 نەپەر ئاكتىپنىڭ ئىچىدە 57 نەپىرى ئايال بولۇپ، تەقدىرلەنگەنلەرنىڭ 90 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. (شۇ ڤىگىيى)

قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسى تەقدىرلىگەن ساۋات چىقىرىش نەمۇنىلىرىنىڭ ئىسىملىكى

قەشقەر شەھىرىدىن

تۇتىيا (شەھەرلىك 8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپتىن)

مەريەمخان (شەھەرلىك 6 ـ باشلانغۇچ مەكتەپتىن)

كۆھەر	(ئۆستەڭبويى كوچا باشقارمىسىدىن)
بۇخەلىج	(دۆلەتباغ يېزىسىدىن)
روزىخان مولاق	(ياۋاغ كوچا باشقارمىسىدىن)

يېڭىشەھەر ناھىيىسىدىن

مەغپىرەت	(شەھەر 1 ـ باشلانغۇچ مەكتەپتىن)
ھاشىخان سەيىت	(ناھىيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)
خەلىپىخان ھوشۇر	(خانئېرىق يېزىسىدىن)
ئايىمخان	(يايچان بازىردىن)
زەينەپ نۇر	(ھاراپ يېزىسىدىن)
زەينەپ مەھەممەت	(بارىن يېزىسىدىن)
ئاتمكەم ئەزىز	(يايچان يېزىسىدىن)
مەينىساخان تۇردى	(يېڭىشەھەر يېزىسىدىن)

كونىشەھەر ناھىيىسىدىن

تۇنىسا توختى	(ناھىيىلىك 1 ـ باشلانغۇچ مەكتەپتىن)
توختاخۇن	(ئوپال يېزىسىدىن)
مەمتىمىن تۇرسۇن	(قوغان يېزىسىدىن)
ئىمىنجان ئىمىن	(يېڭىتۆستەڭ يېزىسىدىن)
يۈسۈپ	(زەمىن يېزىسىدىن)
تۇرسۇنخان	(لەنگەر يېزىسىدىن)

يېڭىسار ناھىيىسىدىن

رەھىم سايىت	(توپلۇق يېزىسىدىن)
ھاۋاخان تاھىر	(ئوچا يېزىسىدىن)
ئامىنە	(ماكشىن يېزىسىدىن)

يوپۇرغا ناھىيىسىدىن

ھۆرىخان ھوشۇر	(يەكشەنبە بازار يېزىسىدىن)
گۈلخان	(ناھىيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)
ئانارخان ھاشىم	(ئاچچىق يېزىسىدىن)
مەرەمنىسا رەھىم	(تېرىم يېزىسىدىن)
تۇنىسا	(ئەشمە يېزىسىدىن)

پەيزاۋات ناھىيىسىدىن

پاتەم روزى	(جانباز يېزىسىدىن)
تىللاخان روزى	(قىزىلسۇ يېزىسىدىن)
تۇرسۇنخان	(ممشا يېزىسىدىن)
ماريخان ھوشۇر	(شاپتۇل يېزىسىدىن)

يەركەن ناھىيىسىدىن

مەختۇمنىسا (تومتۇستەك يېزىسىدىن)
خەيرىنسا (ئىگەرچى يېزىسىدىن)
پاشا (بەشكەنت بازىرىدىن)
بۇخەلىچ (ئىشقۇل يېزىسىدىن)
تۇرسۇنخان (يەركەن بازىرىدىن)
خەيرىنسا (ئارال يېزىسىدىن)
ئاينىسا (پەيلۇ مەيدانىدىن)
قەمەرنىسا (تاغارچى يېزىسىدىن)
ھاشى سادىق (گۇلباغ يېزىسىدىن)
تۇخان ئەيسا (ناھىيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

پوسكام ناھىيىسىدىن

ئىخپالەم ئەخمەت (گۇلباغ يېزىسىدىن)
ھاۋاخان قۇربان (ناھىيىلىك 3 ـ باشلانغۇچ مەكتەپ)
زۇلەيخان (گۇلباغ يېزىسىدىن)
ئەلا راخمان (سەيلى يېزىسىدىن)

قاغلىق ناھىيىسىدىن

ئاتىكەم قاۋۇز (قاغلىق بازىرىدىن)
ھاۋاخان سەلىم (جايتېرەك يېزىسىدىن)
پاشاخانماموت (شاخاپ يېزىسىدىن)
سىيىتنىسا تۇرۇپ (جايتېرەك يېزىسىدىن)
زىياخان چاۋار (غوجىئېردى يېزىسىدىن)
ئاقمۇز (چاۋاغ بازىرىدىن)
تۇنىيازخان (باغۋەنچىلىك مەيدانى ئايالار بىرلەشمىسىدىن)
مەخپىرە توختى (جاڭگەلەسكى يېزىسىدىن)

مەكىت ناھىيىسىدىن

تۇرسۇنخان ھەيىت (يانتاق يېزىسىدىن)
ئاينۇرخان (غازكۆل يېزىسىدىن)
مەلىكە ماموت (ھاڭغۇتلۇق يېزىسىدىن)
زەينەپ (ناھىيىلىك 1 ـ باشلانغۇچ مەكتەپ)

مارالبېشى ناھىيىسىدىن

ئاينۇر (چاۋاغ يېزىسىدىن)
زىننەت (مارالبېشى بازىرىدىن)
سائەت (چوڭقۇرچاق يېزىسىدىن)
ئايزىمخان (يېڭىتۇستەك يېزىسىدىن)

تاشقورغان تاجمك ئاپتونوم ناهيمسىدىن

زەيتۇنە (تاجمك، تاشقورغان بازىرىدىن)

ئايشەمەنەۋۋەر (تاجمك، ناهيملىك يول ئاسراش ئوجاستىكىسىدىن)

قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسى تەقدىرلىگەن «ئايالار، بالىلار نىڭ قانۇنىي ھوقۇقىنى قوغدىغان» ئىلغار خىزمەتچىلەر نىڭ ئىسىملىكى

تىللاخان (يەكەن ناهيە ئىگەرچى يېزىسىدىن)

تۇخان ئەيسا (يەكەن ناهيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

گوشيۇجۇ (ئايال، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

ئايزىمخان (يېڭىسار ناهيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

ئايزىم (مارالبېشى ناهيە يېڭىئۆستەڭ يېزىسىدىن)

يەن سۇجىن (ئايال، قاغىلىق ناهيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

ساهىپجامال (قاغىلىق ناهيە لوق يېزىسىدىن)

مەريەمنىسا (كونىشەھەر ناهيە ئوپال يېزىسىدىن)

ھەمدە (كونىشەھەر ناهيە پاختەكلى يېزىسىدىن)

خەيرىنسا (پەيزىۋات ناهيە مىشا يېزىسىدىن)

نۇرىمان (پوسكام ناهيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

بۇۋەجەريۇنۇس (يوپۇرغا ناهيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

ۋالىقاجىن (ئايال، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدلىيە باشقارمىسىدىن)

جاۋلەنيىك (ئايال، قەشقەر شەھەرلىك سودا ئىدارىسىدىن)

خەيرىنسا (قەشقەر شەھىرى ئۆستەڭبويى كوچا باشقارمىسىدىن)

زۇمۇرىخان (يېڭىشەھەر ناهيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

تۇخانقۇربان (يېڭىشەھەر ناهيە ياندۇما يېزىسىدىن)

لىرۇجىن (ئايال، مەكىت ناهيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

ئايشەم (مەكىت ناهيىلىك ئايالار بىرلەشمىسىدىن)

نۇرىنسا (قاغىلىق ناهيىلىك سوت مەھكىمىسىدىن)

[ھەرىدەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىلىرى قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش تەشكىلاتىنى قۇردى] ئايالار، بالىلار نىڭ قانۇنىي ھەقلىرىنى قوغداش ئۈچۈن قەشقەر ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى 1984 - يىلى 12 - ئايدا قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش گۇرۇپپىسىنى قۇرغانىدى. 1985 - يىلى 10 - ئايغا كەلگەندە، ۋىلايەت بويىچە ناهىيە (شەھەر) لىك ئايالار بىرلەشمىلىرىدىمۇ ئۇنىڭغا ئاس ھالدا قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش ئاپپاراتلىرى قۇرۇلدى. ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىلىرىدىكى قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش گۇرۇپپىلىرى 1985 - يىلى ئەرز - ھال ئېيتىمپ كەلگەن 746 ئادەم (قېتىم) نى قوبۇل قىلىدى. بۇنىڭ ئىچىدە ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى قوبۇل قىلغىنى 314، ئايالار ئۈچۈن 16 پارچە ئەرز خېتى ۋە قانۇنغا ئىلاقىدار باشقا ھۆججەتلەر يېزىپ بېرىلدى.

ئايالار ئاممىسى قانۇن بويىچە ئۆزىنىڭ قانۇنىي ھەقلىرىنى تەلەپ قىلىپ ئىنـ

كاس قىلغان مەسىلىلەرنى ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش گۇرۇپپىلىرى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ، قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىپ، ئاساسىي جەھەتتىن ھەممە ئىشنىڭ نەتىجىسى چىقىرىلىدى. مەسىلەن: ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش گۇرۇپپىسى 1985 - يىلى 5 - ئايدا قەشقەر شەھىرى ئۆستەڭبويى باشقارمىسىدىكى ئاھالە مەرەمنىساخانىنىڭ ئىچكى ئۆلكەلىدىن كېيىن بوزەك ئېتىلگەنلىكى، تۇرمۇشتا ئاملاشمىغان قالغا لىلىقى ۋە ھىراسقا ۋاردىلىق قىلىشقا ھوقۇقى يوق ئىكەنلىكىدىن ئازابلىنىۋاتقانلىقى تۇغرىسىدىكى ئەرزىنى قوبۇل قىلدى. بۇ ئىشنى ئايالار بىرلەشمىسى مەرەمنىساخان بىرلا ئادەمنىڭ ئازابلىنىشى بولماستىن تۇل قالغان ئايالار ۋە ئۆلازنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ قانۇنىي مەنپەئىتىگە قانداق مۇئامىلە قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك ئىش، ئاخىرەتتىكى ئىچە ئىگە بولۇشىمىز لازىم، دەپ قارىدى. قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش گۇرۇپپىسىدىكى يولداشلار ئىلگىرى - ئاخىر 3 قېتىم ئۆستەڭبويى كوچا باشقارمىغا بېرىپ تەكشۈرۈپ زىيارەت قىلىپ، ئەنزە ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ سىلىشتۇرۇپ، 4 قېتىم سوت مەھكىمىسىگە بېرىپ ئەنزە ئەھۋالىنى ئېيتىپ « ئەرز » قىلدى. بىر قاتار تەرىپلىرىنىڭ قارىقىلىق بۇ ئەنزە ئۈستىدە ئاخىرى مۇڭاپىق ھۆكۈم چىقىرىلدى. مەرەمنىساخان ۋاردىلىق قىلىشقا تېگىشلىك مىراسى ئۈچۈن بىرلا ئادەمنىڭ 3 خىل نەرسە ۋەبىر ئېغىز ئۆيىنى ئالدى. تۇل ئايالار ۋە سەخىرە قىزلارنىڭ قانۇنىي مەنپەئىتىنى قوغدالدى. يەنە مەسىلەن: قەشقەر توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ ئاپتوموبىل ئەترىتىنىڭ ئىشچىسى لىياڭ شۇباۋ ئۆزاقتىن بۇيان خوتۇنى يۈەن × نى قاتتىق ئۇرۇپ كەلگەن. شۇنىڭ بىلەن يۈەن × نىڭ بەدىنىنىڭ كۆپ يېرى زەخمىلەنگەن، تېرىدىنىڭ تېگىدىن قان چىقىپ تۇرىدىغان بولۇپ قالغان، سول قۇلقىنىڭ داپ پەردىسى تېشىلگەن، نېرۋا خاراكتېرلىك كاس بولۇپ قالغان، ئوتتۇرا دەرىجىلىك مېڭە سىلكىنىش يۈز بەرگەن، مەسىلىھەت بېرىش گۇرۇپپىسىدىكىلەر يوقىرىقى پاكىتلارنى تەكشۈرۈپ ئەمەلىيلەشتۈرگەندىن كېيىن، يۈەن × نىڭ سوت مەھكىمىسىگە ئەرز سۇنۇشنى پائال قوللىدى ۋە سوت مەھكىمىسىگە يارەملىشىپ دەلىللەرنى يەتكۈزدى. قەشقەر شەھەرلىك سوت مەھكىمىسى بۇ ئەنزىنى تەكشۈرۈپ قەستەن زەخمىلەندۈرۈش جىنايىتى ئۆتكۈزگەن دەپ بېكىتىپ، لىياڭ شۇباۋغا مۇددەتلىك 1 يىللىق قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلدى :

ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىلىرىنىڭ قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش گۇرۇپپىلىرىنىڭ ئەزالىرى يەنە ئالاقىدار تارماقلاردىكى يولداشلار بىلەن بىرلىشىپ، « 8 - مارت » نىڭ ئالدى كەينىدە، كوچىلارغا چىقىپ، زاۋۇت، كان، كارخانىلارغا بېرىپ، قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش پائالىيىتىنى زور كۈچ بىلەن ئېلىپ بېرىدى. ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش گۇرۇپپىسى ئايالار، بالىلارنىڭ قانۇنىي مەنپەئىتىنى قوغداشقا مۇناسىۋەتلىك ۋە قانۇن بىلىملىرىنى ئاكتىپ باشقا سوئال - جاۋابلاردىن 11 پارچە يېزىپ، قانۇن - تۈزۈم شاۋاتلىرىنى ئاكتىپ تەشۋىق قىلدى، دۆلەتنىڭ قانۇنىنىڭ توغرا ئەمەلگە قويۇلىشىنى قوغدىدى.

نۆۋەتتە ھەر دەرىجىلىك مەسلىھەت بېرىش گۇرۇپپىلىرىدىكى يولداشلار ھەر مىللەت ئاممىسىغا قانۇننى ئومۇملاشتۇرۇش تەربىيە خىزمىتىنى ئېلىپ بېرىۋاتقاندىن باشقا، ھەر خىل يوللار بىلەن قانۇن بىلىملىرىنى قېتىقمىنىپ ئۆگىنىپ، ئۆزىنىڭ سەۋىيىسىنى تېرىشىپ يۇقىرى كۆتەرىمەكتە. بەزىيولداشلار قوشۇمچە ئادۇكاتلىق ئۇنۋانىغا ئېرىشتى. (گوشيۇجۇ)

سیاسي - قانۇن

غەلىبىسىزى ئالغا بېسىپ،جەمئىيەت ئاماناتلىقىنىڭ تۇپتىن ياخشىلىنىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلايلى

تىلمۇالدى توختى

جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرىنى قاتتىق جازالاش كۈرىشى چوڭقۇر راۋاجلانماقتا.

قۇدرەتلىك كۈرەش ۋەزىيىتى جىنايەتچىلەرنى ۋەھىمىگە سالماقتا. قانۇنغا خىلاپلىق قىلىپ ئازغان كىشىلەر ئىبرەت ئالماقتا، خەلق ئامىسى ئىلھاملانماقتا. جەمئىيەت ئاماناتلىقى مۇقىم ياخشىلىنىش يولىغا سېلىنىشقا باشلىدى. قەشقەر ۋىلايىتىدە يېقىنقى ئۈچ يىل ئىچىدە جىنايى ئىشلار گە نىسبەتلىك تۇغۇلۇش نىسبىتى ھەر يىلى17.7پىرسەنتتىن تۆۋەنلەپ باردى. 1985-يىلى جىنايى ئىشلار گە نىسبەتلىك تۇغۇلۇش نىسبىتى ئومۇمىي ئاھالىنىڭ $\frac{6.1}{10.000}$ گە چۈشۈشتەك ياخشى نەتىجە قولغا كەلتۈرۈلدى. بۇ « قاتتىق زەربە بېرىش » كۈرىشىنىڭ فائىدىسى، سىياسەتلىرىنى توغرا ئىجرا قىلغانلىقىمىزنىڭ نەتىجىسى، جەمئىيەت ئاماناتلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۇرۇشنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرغانلىقىمىزنىڭ نەتىجىسى.

كۈرەش جەريانىدا سىياسىي قانۇن، ج خ تارماقلىرى باشلامچى بولۇپ، باتۇرلۇق بىلەن جەڭ قىلىپ، دېموكراتىيە ۋە قانۇنچىلىق قۇرۇلۇشىنى ئەستايىدىل كۈچەيتىپ، كەسپىي رولىنى كۈچلۈك جارى قىلدۇرۇپ، ئېغىر جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرى ۋە ئىقتىسادىي جىنايى ھەركەتلەرگە قانۇن بويىچە ئېغىر، تېز زەربە بېرىپ، ئومۇملاشتۇرۇپ تۇرۇشكە ئاكتىپ قاتنىشىپ،بىرتەرەپتىن زەربە بېرىپ، بىرتەرەپتىن ئالدىنى ئېلىپ، يەنە بىر تەرەپتىن قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىپ، ئاساسىي قوشۇنلۇق رولىنى جارى قىلدۇرۇپ، كۆرۈنەرلىك تۆھپە قوشتى.

لېكىن، جەمئىيەت ئاماناتلىقى تېخى تۇپتىن ياخشىلانغىنى يوق. ھازىرقى ئاماناتلىق ئەھۋالى چوڭ جەھەتتىن مۇقىم بولسىمۇ كىچىك جەھەتتىن داۋالغۇش بولۇپ تۇرىۋاتىدۇ. ئېغىر جىنايەتلەر، جانلاندۇرۇش، ئىسلاھ قىلىش يېڭى ۋەزىيىتى ئاستىدا، جەمئىيەت ئاماناتلىقى كاپىتالىزم ، فېئودالىزملىرىنىڭ چېرىك ئىدىيىسى ھەم تۇرلۇك رەزىل ئەھۋاللارنىڭ ئېغىر تەھدىتىگە دۇچكەلمەكتە. ئاماناتلىق باشقۇرۇشتىكى نۇرغۇن يېڭى ئەھۋال، يېڭى مەسىلىلەر تەتقىق قىلىپ ھەل قىلىشنى كۈتۈپ تۇرماقتا. نۆۋەتتە جەمئىيەت ئاماناتلىقى روشەن ياخشىلىنىۋاتقان بولسىمۇ،جەمئىيەت ئاماناتلىقىغا تەسىر يەتكۈزىۋاتقانمەسىلىلەرگە ھەرگىز سەل قارىغىلى بولمايدۇ. ھەرگىز بىپەرۋالىق قىلىشقا بولمايدۇ، نۆۋەتتىكى پايدىلىق پۇرسەتنى تۇ-

تۈپ، غه لىيىمبرى ئىلگىرىلەپ، جەمئىيەت ئاما نلىقىنىڭ تۈپتىن ياخشىلىنىشىنى قولغا كەلـ ـتۈرۈشىمىز لازىم.

پارتىيەنىڭ سىياسىي ـ قانۇن خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىش ـ «قاتتىق زەربە بېرىش» كۈرىشىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش، جەمئىيەت ئاما نلىقىنى ياخشـ ـلاشنىڭ كاپالىتى. ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار جەمئىيەت ئاما نلىقىنى ياخشىلاشنى مەنۇى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈپ ھەقىقى تۈردە ياخشى تۇتۇشى، جەمئىيەت ئاما نـ ـلىق خىزمىتىنى ئادەتتىكى كەسىپىي خىزمەت قاتارىدا تۇتۇدىغان ئېغىشنى تۈگىتىش ۋە ئۇنىڭـ ـدىن ساقلىنىش، سىياسىي ـ قانۇن ئورگانلىرىغا بولغان كونكرېت رەھبەرلىكنى كۈچەيتىـ ـش ۋە ياخشىلاش، خۇسۇسەن جەمئىيەت ئاما نلىقى ناھايىتى نۇرغۇن يېڭى ئەھۋال، يېڭى مەسىلـ ـلەرگە دۇچكېلىۋاتقان ھازىرقى ۋەزىيەتتە، سىياسىي ـ قانۇن خىزمىتىنى تېخىمۇ ئىلگىرى خىزمەت كۈنتەرتىۋىگە كىرگۈزۈش، سىياسىي ـ قانۇن ئورگانلىرىنىڭ ئاما نلىق ساقلاش ئەھۋالىنى دائـ ـىم تەتقىق قىلىشىغا، ئىجتىمائىي ئەھۋال، سىياسىي ئەھۋال، دۇشمەن ئەھۋالىنىڭ يېڭى يۈز لىنىشىنى ئىگە للەپ، يولغا قويۇشقا بولىدىغان تەدبىرلەرنى تۈزۈپ چىقىشىغا رەھبەرلىك قىلىپ، سىـ ـياسىي ـ قانۇن ئورگانلىرىنىڭ ئىزچىللاشتۇرۇش، ئەمەلىيلەشتۈرۈشىنى تەكشۈرۈش، ئۇلارنىڭ خىزمىتىگە يېتەكچىلىك قىلىش ۋە ئۇنى قوللاش، ئۇلارنىڭ ئەمەلىي قىيىنچىلىقىنى ھەل قە ـ لىشىغا ياردەم بېرىش، سىياسىي ـ قانۇن ئورگانلىرىنىڭ خىزمىتىنى ھەر دەرىجىلىك پارتكومـ ـلارنىڭ رەھبەرلىكىدە تامامىۋى لۇشىيەندە تولۇق ماگىدىغان، تامامنىڭ ساداسىغا قۇلاق سا ـ لىدىغان، تامامنىڭ ئىنكاسىغا ئەھمىيەت بېرىدىغان، تېخىمۇ ئۇنۇملۇك تۇرمە خەلقنى قوغـ ـدايدىغان، دۇشمەنگە زەربە بېرىدىغان، جىنايەتچىلەرنى جازالايدىغان «تۆتەشتۈرۈش» ئۇچۇن خىزمەت قىلىدىغان قىلىش لازىم.

جەمئىيەت ئاما نلىقىنىڭ تۈپتىن ياخشىلىنىشىغا ئىشۇرۇش كۈرىشىدە سىياسىي قا ـ نۇن ئورگانلىرىنى ئاساسىي قوشۇنلۇق رولىنى تېخىمۇ ياخشى جارى قىلدۇرۇپ، چوقۇم قانۇنـ ـغا ئەمەل قىلىش، قانۇننى ئىجرا قىلىشتا قاتتىق بولۇش، قانۇنغا خىلاپ قىلمىشلارنى چو ـ قۇم سۈرۈشتۈرۈش، ھەرخىل جىنايەتچىلەرگە قاتتىق زەربە بېرىش لازىم. جەمئىيەتكە ئېغىر تەھدىت سالغان قاتمال، بۇلاڭچى، باسقۇنچى، پارتلاتقان، ئوت قويغان، چوڭ ئوغرى قاتار ـ لىق ئەقى جىنايەتچىلەرگە قانۇن بويىچە مەركەزلىك ھالدا زەربە بېرىش بىلەن بىر چاغدا ئىقتىسادىي جىنايەتچىلەرگىمۇ قاتتىق زەربە بېرىش لازىم. ھازىر بەزى يولداشلار، ئىقتىـ ـسادىي جىنايەتچىلەر ئەنزىسىنىڭ چېتىلىش دائىرىسى كەڭ، مۇناسىۋىتى مۇرەككەپ، بېجىر ـ مەك قىيىن، توسالغۇ زور دەپ ھېسابلاپ، قىيىنچىلىقتىن قورقۇش كەيپىياتىدا بولغاچقا ئىقتىسادىي جىنايەتچىلەرگە كۈچلۈك زەربە بېرىلمىدى، ئوبيېكتىپ جەھەتتە بۇزۇق ئۇنسۇرلارنىڭ خورىكىـ ـنى ئۆستۈرۈپ قويۇلدى، بىز ھەرگىزمۇ جىنايەتچىلەرگە كەڭ قورساقلىق قىلماسلىقىمىز، قانۇنىنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىگە زىيان يەتكۈزمەسلىكىمىز لازىم. قانۇن بويىچە ئېغىر، تېز جازالاش قانچىنىڭ داۋاملىق بولغا قويۇپ، جايلارنىڭ ئاما نلىق ساقلاش جەھەتتىكى ئەمـ ـلىيىتىگە ئاساسەن، پىلانلىق ھالدا مەخسۇس كۈرەش ئۇيۇشتۇرۇپ، كۆپ يۈز بېرىدىغان ئو ـ غۇرلۇق جىنايىي ھەرىكەتلىرىگە نۇقتىلىق ھالدا، كەڭ دائىرىلىك زەربە بېرىشىمىز لازىم. مەركەز ـ لەشتۈرۈپ زەربە بېرىش، ئاساس سېلىش، جىنايەتنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى، نۇقتىلىق رايون، نۇقتىلىق كەسىپ، نۇقتىلىق سورۇنلارنىڭ ئاما نلىق تەرتىپىنى تەرتىپكە سېلىش بىلەن ئور ـ گانلىق ھالدا بىرلەشتۈرۈپ «زەربە بېرىش، ئالدىنى ئېلىش، قۇرۇش» تىن ئىبارەت ئو ـ مۇمىي گەۋدە جېڭىنى ياخشى قىلىشىمىز لازىم. قانۇن ـ تۈزۈم تەرىپىدىكى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىپ، تەرىپىدىكى ئەھمىيەتى بولغان ھۆكۈم ئېلان قىلىش يەكۈنلىرىنى ئېچىش، تېپىك

ئە نزىلەرنى مۇھاكىمە قىلىشقا تەشكىللەش قاتارلىق تۈرلۈك شەكىللەر ئارقىلىق، خەلق ئاممىسىنىڭ جىنايەتچىلەرگە قارشى كۈرەش قىلىشىنى قوللاش لازىم. قەتئى تۈردە قانۇن بويىچە ئىش قىلىش لازىم. ھەم ئازسانلىق جايلاردىكى قانۇن بويىچە ئېغىر، تېز بولۇش فاكتورىنى ئىزچىللاشتۇرۇشتا قەتئى بولماسلىق ھادىسىلىرىنى قەتئى تۈزىتىپ، ئېغىر جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرى ھەم ئېغىر ئىقتىسادىي جىنايەتچىلەرنى قانۇن بويىچە قاتتىق جازالاش لازىم، ھەم قانۇن بويىچە « ئىقرار قىلغانلارغا كەڭچىلىك قىلىش» سىياسىتىنى ئىجرا قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىش لازىم. جىنايەتچىلەرنى پارچىلاشقا، رازۋېتكا قىلىپ پاش قىلىشقا، سوراق قىلىش ۋە تەربىيە بېرىپ ئۆزگەرتىش خىزمىتىگە پايدىلىق بولۇن ئۇچۇن، قانۇنغا خىلاپلىق قىلغان جىنايەتچىلەر ئىچىدىكى راستىن باش ئېگىپ ئىقرار قىلغان، كەڭ دائىرىلىك خىزمەت كۆزىسەتكەنلەرگە قارىتا، سىياسەتنى چوقۇم نەقىلەشتۈرۈپ، قانۇن بويىچە كەڭ بىر تەرەپ قىلىش لازىم.

ئاممانلىق مەسىلىسى ـ ئىجتىمائىي مەسىلە، سىياسىي ـ قانۇن تارماقلىرىنىڭ خىزمىتىگىلا تايىنىپ، بىر نەچچە جىنايەتچىگە قاتتىق زەربە بېرىشكىلا تايىنىپ، مەسىلىنى تۈپتىن ھەل قىلىپ كەتكىلى بولمايدۇ. قاتتىق زەربە بېرىشنىڭ تۈتۇش بىلەن بىرچاغدا، پۈتۈن پارتىيە ۋە پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ ئورتاق تىرىشچانلىقىغا تايىنىپ، ئاممىنى قوزغاپ ھەم ئاممىغا تايىنىپ، سىياسىي، ئىقتىسادىي، قانۇنىي ۋەئىدىيىۋى ۋاستىلارنى ئومۇملاشتۇرۇپ قوللىنىپ، ئەمۋملاشتۇرۇپ تۈزىگە ندىلاجەمئىيەتنىڭ ئۈزاق مۇددەت تىنچ ـ ئامان بولۇشىنى ئاندىن ئەمەلگە ئاشۇرغىلى بولىدۇ. ھازىر جەمئىيەتئاماننىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەشتە ئاساسلىقى نېمىلەرنى تۇتۇش كېرەك؟ بىرىنچى، شەھەر ـ بازار ھەم تاشيول بويلىرىنىڭ ئاماننىقىنى ساقلاش خىزمىتىنى تەرتىپكە سېلىشنى ياخشى تۇتۇش لازىم. بۇنى ۋىلايەتسىزنىڭ شەھەر، بازارلىرىنىڭ ئامانلىق تەرتىپىنىڭ يېزىلارنىڭكىدىن كىبارەت ئەمەلىيەت بەلگىلىگەن. ھەر قايسى شەھەر ـ بازارلار زور كۈچ سەرپ قىلىپ، ئاممىنى قوزغاپ، ھەقىقىي ئۇنۇملۇك تەدبىر قوللىنىپ، ئەخلەت تۆكۈپ پاسكىنا بولۇپ كەتكەن بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلارنى تازىلاش، بازارلارنى، مۇرەككەپ جامائەت سورۇنلىرى ۋە ئالاھىدە كەسىپلەرنى تەرتىپكە سېلىش، ئىچكى ئاماننىق خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنى شەھەر ـ بازارلارنىڭ ئامانلىق قىيىپەتنى ئۆزگەرتىش خىزمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسى قىلىش لازىم. كىشىلەرنى ئېنىقلاش، جىنايەت سادىر قىلمىدۇ دەپ كۆمانلانغان بىر قەدەر چوڭقۇر يۇشۇرۇنغان جىنايەتچىلەرنى چوڭقۇر قېزىش لازىم. ئىككىنچى، كىشىلەرنى تەربىيىلەش خىزمىتىنى كۈچەيتىش، بولۇپمۇ ياش ئۆسمۈرلەرگە تەربىيە بېرىش مەسىلىسىنى ئەستايىدىل مۇھاكىمە قىلىش ھەم ھەل قىلىش لازىم. ھازىر جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرى ئىچىدە ياش ـ ئۆسمۈرلەرنىڭ ئىگەللىگەن نىسبىتى يەنىلا ئىنتايىن گەۋدىلىك بولۇۋاتىدۇ. شۇڭا، « 5 بولۇش ، 4 كۆزەل، 3-نى قىزغىن سۆيۈش » پائالىيىتىنى چوڭقۇر قانات يايدۇرۇپ، مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىش داۋامىدا، قىلمىشى ناچار ياش ـ ئۆسمۈرلەرنى تەربىيىلەشنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ تۇتۇش كېرەك. « 4 نى ھۆددىگە بېرىش » تەدبىرلىرىنى ھەقىقىي ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، تەربىيىلەش، تەسىرلەندۈرۈش، قۇتۇلدۇرۇش جەھەتتە كۈچ سەرپ قىلىپ پاسسىپ ئاممىلارنى ئاكتىپ ئاممىلارغا ئايلاندۇرۇش لازىم. ئۇچىنچى، خەلقنى مۇرەسسە قىلىش ئاساسىي قاتلاملاردىكى ئاساسچىلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشكە ئەھمىيەت بېرىپ، ھەق ـ تەلەپ دەۋا ئىشلىرىنى ۋاقتىدا مۇرەسسە قىلىپ، زىددىيەتنىڭ كەسكىنلىشىشىدىن ساقلىنىش لازىم. 1985 ـ يىلى يۇز بەرگەن

قاتمللىق. زەخمىلە ئدۇرۇش قاتارلىق خاراكتېرى قەبمە بولغان ئەنسزىلەر ئىچىدە. مۇتلەق كۆپ سانىدىكىسى ئائىلە، تىكاھ، خولۇم - خوشنىلار ئىلىق ئىناقسىزلىقى. مال - مۇلۈك تالىشىش، ھەم سۆز، يەر تالىشىش قاتارلىق ھەق - تەلەپ ماجرالىرىنىڭ ۋاقتىدا ياكى مۇۋاپىق ھەل قىلىنمىغانلىقىدىن زىددىيەت كەسكىنلىشىپ جىنايەت سادىر بولغان. بۇ قانۇنى ساۋاقسىزلىقتىن تەلەپ دەۋالىرىنى سوت قىلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ھەم خەلق مۇرەسسە خىزمىتىنى كۈچەيتىش ئارقىلىق، زىددىيەتنىڭ كەسكىنلىشىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشنىڭ ھەقسىقەتەن ئۆزەتتىكى جەمئىيەت ئامانلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۇزەشنىڭ بىر مۇھىم ۋەزىپىسى ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بەردى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاساسىي قانۇنىمىزنىڭ تەشكىلاتلىرى ئامانلىق ساقلاش تەشكىلاتلىرىنىڭ تەشكىلىي، ئىدىيەۋى، كەسپىي قۇرۇلۇشىنى ئومۇميۈزلۈك كۈچەيتىپ، ئۇلارنىڭ جىنايەتنى بايقاش، جىنايەتنىڭ ئالدىنى ئېلىشتىكى ئىجادىيىتى 1 - مۇداپىئە لېنىنىمىزدىكى رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش لازىم. تۆتىنچى، ئامانلىق ساقلاش مەسئۇلىيىتى تۆۋەنىنى ياخشى ئەمەلىيلەشتۈرۈش لازىم. « كىم باشقۇرسا، شۇ كىشى مەسئۇل بولۇش » پرىنسىپىنى يولغا قويۇش لازىم. ئىلگىرىكى ئامانلىق باشقۇرۇشنى جامائەت خەۋپسىزلىك ئورگىنى بىرلا ئورۇن ھۆددىگە ئېلىشتەك ئۇسۇلنى ئۆزگەرتىپ، ھەر قايسى ئورۇن تارماقلارنى ھەربىر تەلەندۈرۈپ بىرلىكتە باشقۇرۇش. ئامانلىق ساقلاشتىكى بىرلەشمە مۇداپىئەنى يولغا قويۇش، ئائىلە بويىچە مۇھاپىزەت قىلىش، ئاھالىلار رايونى، جامائەت سورۇنلىرى دائىرىسى بويىچە مۇداپىئەلىنىش بىلەن جامائەتخەۋپسىزلىكى كادىر، ساقچىلىرى، جامائەت خەۋپسىزلىكى ئامانلىق ساقلاش ئاكتىپلىرىدىن تەشكىللەنگەن ئامانلىق ساقلاش، چارلاش ئىشلىرىنى زىچ بىرلەشتۈرۈپ، ئالدىنى ئېلىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈش لازىم. ھەمدە ئامانلىق ساقلاش خىزمىتىنىڭ ياخشى - يامان بولۇشىنى ئورۇن ۋە شەخسلەرنىڭ ئىقتىسادىي مەنپەئىتى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، خىزمەت كۆرسەتكۈسە مۇكاپاتلاش، سەۋەنلىك ئۆتكۈزسە جازالاشنى يولغا قويۇپ، خەلق ئامىسىنىڭ جەمئىيەت ئامانلىقىنى قوغداش ئاكتىپلىقىنى ئىشقا سېلىش لازىم.

جەمئىيەت ئامانلىقىنىڭ تۆپتىن ياخشىلىنىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش، جاپالىق ۋەزىپە، ھەر دەرىجىلىك پارتكومىلار ھەم ھۆكۈمەتلەر رەھبەرلىكىنى ھەقمىقى كۆچەيتىپ، ھەر قايسى جەھەتلەردىكى كۈچلارنى سەپەرۋەر قىلىپ، ئەمەلىيلەشتۈرۈشنى چىڭ تۇتۇدىغانلا بولسا، چوقۇم قەشقەرۋەك لايىقىنىڭ جەمئىيەت كەيپىياتى ھەم جەمئىيەت ئامانلىقىدا بىر، ئىككى يىل ئىچىدە، يېڭى قىياپەت بارلىققا كېلىدۇ.

[سوتسىيالىستىك قانۇن-تۈزۈم تەشۋىق قىلىندى] 1985 - يىلى ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتكومىلار قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقات - تەربىيىسىنى پۈتۈن پارتىيەنىڭ چوڭ ئىشى قاتارىدا تۇتۇپ، كۆپ قاتلاملىق، كۆپ شەكىللىك قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقاتىنى كەڭ، چوڭقۇر قانات يايدۇردى. قانۇن - ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش تەربىيىسىنى تېزلىتىش ئۈچۈن، ۋىلايەت ۋەناھىيە (شەھەر) لەردە « قانۇننى ئومۇملاشتۇرۇش » قا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىلىرىنى قۇردى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ « قانۇن-ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش بويىچە بەشيىللىق پىلانى » نى تۈزدى. قەشقەر شەھىرى يېزا، بۆلۈم دەرىجىلىك كادىرلارنى ئومۇميۈزلۈك بىرقېتىم تەربىيىلەپ چىقتى. جايلار قانۇن-ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇشقا ئائىت ھەرخىل ماتېرىياللارغا 180 مىڭ نۇسقىدىن ئارتۇق مۇشتىرى بولدى. ۋىلا-

يەت بويىچە ھەرقايسى ئاساسىي قاتلام ئورۇنلاردا قانۇن تۈزۈمىنى تەشۋىق قىلىش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىدىن 1080 ى قۇرۇلدى. قانۇن - تۈزۈمىنى تەشۋىق قىلىدىغان خادىملاردىن 13 مىڭ 477 كىشى بار؛ 160 قارار قىسقا كۇرس ئېچىلىپ، قانۇن- تۈزۈم تەشۋىقات تايانچىلىرىدىن 6609 كىشى تەربىيىلەندى؛ 6920 نۇسقا تەشۋىقات ماتېرىيالى بېسىپ تارقىتىلدى. 565 يەرگە تەشۋىقات سەھنىسى ياسالدى. مەخسۇس تام گېزىتى بولۇپچىقىپ 1378 سان چىقىرىلدى؛ رادىئو پونكىتلىرى ئۈچۈن 4724 پارچە ماقالە يېزىپ بېرىلدى؛ قانۇن - تۈزۈم توغرىسىدىكى سەنئەت نومۇرلىرىدىن 129 ى تۈزۈلۈپ، 132 مەيدان ئورۇنلاندى، بۇنى كۆرگەن ئامما 178 مىڭ 740 كىشىگە يەتتى؛ دوكلات يىغىنى، نوتۇق سۆزلەش يىغىنى، قانۇن - تۈزۈم دەرسى 2238 قېتىم ئۇيۇشتۇرۇلدى. 362 تەشۋىقات ماشىنا (قېتىم) سى چىقىرىلدى، بۇنىڭدىن تەربىيە ئالغان ئامما 763 مىڭ 570 قېتىمغا يەتتى.

قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقاتى داۋاملىدا. ۋىلايەت، ناھىيە (شەھەر) لەر بەشنى بىرلەشتۈرۈشنى: قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقاتى بىلەن « قاتتىق زەربە بېرىش » كۆرىشىنى بىرلەشتۈرۈش، قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقاتى بىلەن تومۇمىلاشتۇرۇپ تۈزەشنى بىرلەشتۈرۈش، قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقاتى بىلەن خەلق مۇرەسسەسىنى بىرلەشتۈرۈش، قانۇن- تۈزۈم تەشۋىقاتى بىلەن ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى بىرلەشتۈرۈش، قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقاتى بىلەن ئۇزاق مۇددەتلىك - ئامان بولۇشنى بىرلەشتۈرۈشنى ئىشقا ئاشۇردى. (جوشمىلى، چېن يۈكشاك)

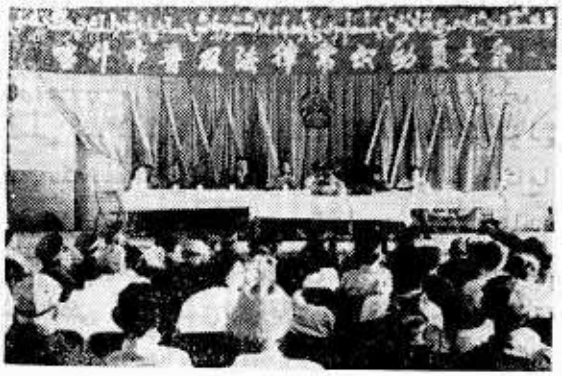

قەشقەر شەھىرى قانۇن ساۋاتلىرىنى تومۇمىلاشتۇرۇشقا مەبلەغ قىلىش يىغىنى ئاچتى.
شاۋ خەيشۇن فوتوسى

قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ بوياقچىلىق سېخى قانۇن - ئىنتىزامغا رىئايە قىلىشتا شەرەپلىك ئائىلە بولۇش پائالىيىتىنى پائال قانات يايدۇردى.
رەسىمدە: رەھبەرلەر ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئويىمكە تاختا قادىماقتا.
شاۋ خەيشۇن فوتوسى

[ۋىلايەت بويىچە جەمئىيەت ئاماتلىقىمۇقىم هالدا ياخشىلاندى]

1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ جەمئىيەت ئامانلىقىنى مۇقىم هالدا ياخشىلىنىش ۋەزىيىتى بارلىققا كەلدى. ھەرخىل جىنايى ئىشلار ئەزەلدىكىدىن 12.4% تۆۋەنلەپ، ئەترىنىڭ پاش قىلىنىش نىسبىتى 81.90 پىرسەنتكە يېتىپ، دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيانقى جەمئىيەت ئامانلىقى ئەڭ ياخشى بولغان مەزگىللەرنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

ۋىلايەتلىمىزنىڭ جەمئىيەت ئاما نلىقىنىڭ مۇقىم ھالدا ياخشىلانغا دائىلىقى، ئومۇملاشتۇرۇپ تۇزەش فاكتورىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇلغانلىقىنىڭ نەتىجىسى بولۇپ، بۇ جەھەتتە ئاساسلىقى يەنە جەھەتتىكى خىزمەت تۇتۇلدى.

1. ئېغىر جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرىگە قاتتىق زەربە بېرىش كۈرىشى كۈچايتىلىپ ئىلگىرى سۈرۈلۈپ، سىياسىي-قانۇن ئورگانلىرىنىڭ دىكتاتۇرا يۈرگۈزۈش رولى تولۇق جارى قىلدۇرۇلدى. يىل بويىجىنايى ئىشلار ئەنزىسى بويىچە ئەنزە تۇرغۇزۇلۇش نىسبىتى ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 10 مىڭدىن 6.1 نى ئىگەللەپ، 1984 - يىلدىكىدىن 10 مىڭدىن 0.8 تۆۋەنلىمىدى.

كولىمبىيەنىڭ ناھىيىلىرىنىڭ بىرىدىكى پويىزدا يەر تەۋرىگەندىن كېيىن ج خ خادىملىرى ئەقىيدانغا بېرىپ ئۇدا يىتىش خىزمىتىنى ئىشلەۋاتىدۇ.

شاۋ خەيشۇن فوتوسى

2. ئاما نلىق ساقلاش مەسئۇلىيىتىنى ھۆددىگە بېرىش تۈزۈمىنى ئەمەلگە قويۇلدى. ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ كۈچى ئىشقا سېلىنىپ، ئالدىنى ئېلىش خىزمىتى تۇتۇلدى. ھەردەرىجىلىك رەھبەرلىك ئاما نلىق ساقلاش خىزمىتىدە 1 - باشلىق ئۆزى تۇتۇش، باشقۇرغۇچى رەھبەر مەخسۇس تۇتۇش، باشقا رەھبەرلەرماسلىشىپ تۇتۇش ئىشقا ئاشۇرۇلدى. «سىستېما، سىستېمىنى ھۆددىگە ئېلىش، دائىرە، دائىرىنى ھۆددىگە ئېلىش، سىستېما بىلەن دائىرىنى بىرلەشتۈرۈش» تىن ئىبارەت ئاما نلىق ساقلاشنى ھۆددىگە بېرىش ئۇسۇلىغا ئاساسەن، ۋىلايەت بويىچە ناھىيە (شەھەر)، يېزا (بازار)، كەنت ئۇچ دەرىجە باشقۇرىدىغان ئومۇمىلاشتۇرۇپ تۇزەش ئاپپاراتلىرى قۇرۇلدى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. % 45 دېھقان ئائىلىسى كەنت بىلەن ئاما نلىق ھۆددە توختىمى ئىمزالىدى. ئاما نلىق باشقۇرۇش ئاساسىي قاتلاملارغا ئەمەلىيلەشتى. ئائىلىلەرگە ئەمەلىيلەشتى. نۇرغۇن كەنتلەر سىرتتىن كېلىپ قالغان خادىملارنى تەكشۈرۈش، تىزىملاش، كېچىسى كالتەك ئۇرۇپ دېسەكچىلىك قىلىش ۋە ساقچىلار بىلەن خەلق بىرلەشمە مۇداپىئە تۈزۈملىرىنى ئورغۇزۇپ، ئاما نلىق باشقۇرۇش جەھەتتىكى كاۋاكلارنى بىر قەدەر ياخشى ئەتتى، جىنايەتچىلەرنىڭ ئەنزە تۇغدۇرۇش شارائىتىنى ئازايدى.

3. نۇقتا گەۋدىلەندۈرۈلدى. ئاممۇي خاراكتېرلىك ياردەم بېرىش، تەربىيىلەش ئورى بەرپا قىلىندى. «قاتتىق زەربە بېرىش» كۈرىشىدىن بۇيان، ياردەم بېرىش تەربىيىلەش دۇيشياڭلىرىدا ئۆزگىرىش يۈز بەرگەن ئەھۋال ئاستىدا، ناھىيە (شەھەر) لەر چوڭ قۇر تەكشۈرۈش، تەكتىنى ئىگەللەش ئاساسىدا تەربىيە بېرىش، ياردەم قىلىش دۇيشياڭلىرىنى يېغىنباشتىن بەلگىلىدى، بۇلار 3584 نەپەر بولۇپ، جەمئىي 7460 نەپەر كادىر، ئاممە نۇقۇلارغا ياردەم بېرىش، تەربىيىلەش خىزمىتىگە قاتناشتى. ھازىر 2639 ئادەم قانۇنغا خىلاپ جىنايەت ئۆتكۈزۈشتىن تامامەن توختىدى، بۇ ياردەم بېرىش، تەربىيىلەش دۇيشياڭلىرىنىڭ 73.6 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ؛ بۇنىڭ ئىچىدە 1280 ئادەم گۇناھىنى پۈتۈنلەي يۇيۇپ

يېڭىباشتىن ئادەم بولۇش يولىغا ماڭدى، بۇلار يارىدەم بېرىش، تەربىيىلەش دۆيىشىيالىملىرىنىڭ 35.7 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ.

4. قانۇن-ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش تەربىيىسى چوڭقۇر ئېلىپ بېرىلدى، كادىرلار نىڭ، ئاممىنىڭ قانۇنىنى بىلىش، جىنايەت سادىر بولۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش، قانۇنغا ئاساسەن جىنايەتنى سۈرۈشتۈرۈشتىن ئىبارەت قانۇن - تۈزۈم كۆز قارىشى ئۈزلۈكسىز ئۆستى. ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار قانۇن-تۈزۈم تەشۋىقات تەربىيىسىنى غايەت زور «ئىجتىمائى قۇرۇلۇش» ھېسابلاپ، 5000 كىشىلىكتىن ئارتۇق قانۇن-تۈزۈم تەشۋىقاتچىلىرىنى تايانچ قىلغان قانۇن تەشۋىقات قوشۇنىنى بەرپا قىلدى. ئۇلار كۆپخىل شەكىللەرنى قوللىنىپ، قانۇن بىلىملىرىنى تەشۋىق قىلدى. ھەر مىللەت كادىرلىرى، ئاممىنىڭ قانۇنىنى بىلىش، قانۇنغا رىئايە قىلىش، قانۇننى ئىجرا قىلىش ئاڭلىقلىقى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. «قاتتىق زەربە بېرىش» كۈرىشىدىن بۇيان، ھەر مىللەت ئاممىسى سىياسىي قانۇن تارماقلىرىغا يارەملىشىپ، 1200 دىن ئارتۇق جىنايى ئىشلار تەكشۈرۈلۈپ ئاساسلىق ساقلاش، خەلق ئىچىدىكى ماجرا تەكشۈرۈلۈپ بىر تەرەپ قىلىندى. 280 دىن ئارتۇق جىنايەتچى تۇتۇلۇپ بېرىلدى، 38 جىنايەتچى ئۆستىدە تەكشۈرۈلۈپ تەكشۈرۈلدى.

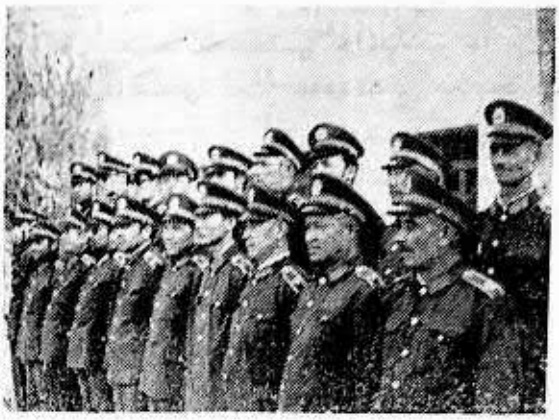

قەشقەر شەھەرلىك ھ ج ئ ئىدارىسىدىكى كادىرلار ساقچىلار «قاتتىق زەربە بېرىش» كۈرىشىدە ئالغىنىش بۇيرۇقى كۆتۈپ تۇرماقتا.

شاۋ خەيشۇن فوتوسى

5. «قانۇن - ئىنتىزامغا رىئايە قىلغان شەھەرپلىك ئالغىلە» بولۇش پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلۇپ، ئاساسلىق ساقلاش خىزمىتى مەنپەئەتىدە نىسبەت قۇرۇلۇشىغا سىڭدۈرۈلدى. 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە ۋىلايەت بويىچە مەزمۇنى ئوخشاش بولمىغان «يېزا ئەھدىنامىسى» دىن 870 سىڭدۈرۈلدى. جايلار «يېزا ئەھدىنامىسى»نى ئومۇميۈزلۈك تۈزىتىش ئاساسىدا، ئايدا تەكشۈرۈش، پەسلىدە سىلىشتۇرۇپ باھالاش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ «قانۇن- ئىنتىزامغا رىئايە قىلغان شەھەرپلىك ئالغىلە» نى باھالاش پائالىيىتىنى

قەشقەر شەھەرلىك خەلق قوراللىق ساقچىلىرى ئوتتۇرا ئەتىدىكى كادىرلار، ساقچىلار ھەربىي مەشىق ئېلىپ بارماقتا.

شاۋ خەيشۇن فوتوسى

نى چوڭقۇر قانات يايدۇردى. بۇ پائالىيەتنىڭ كەڭ قانات يايدۇرۇلۇشى بىلەن، « چوڭ گۈناھنى يوق، گۈششاق - چۈششەك گۈناھتىن قول ئۈزمەيدىغان، ج خ ئىدارىلىرىنىڭ چىشىنى قېيىشتۇرىۋېتىدىغان، سوت مەھكىمىلىرىنى قىيناپ ئادەملەر تېزگىنلەندى. خەلق ئىچىدىكى ئېغىل ئەنئەنىۋى جاماگەت ئەخلاقىي جەھەتتىكى گۈزەللىك تەشەببۇس قىلىنىدى ۋە جارى قىلدۇرۇلدى. جەمئىيەتكە يېپىيېڭىلىق ياخشىلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. (لیۇ یاۋخۇا)

[جەمئىيەت ئاماناللىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەش تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش يىغىنى] 1985 - يىلى 11 - ئاينىڭ 12-كۈنىدىن 17 - كۈنىگىچە چاڭ قەشقەر ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم سىياسىي-قانۇن كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى جياڭ جيەنگو يىغىنغا كېلىپ يېتەكچىلىك قىلدى ھەمدە مۇھىم سۆز قىلدى. ئۇ مۇنداق دېدى: قەشقەر ئۇيغۇرلىرىنىڭ جەمئىيەت ئاماناللىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەش خىزمىتىنى تۈتۈشى بالدۇر بولدى، پۈختا تۈتتى، ئۈنۈمى كۆرۈلدى. قەشقەر ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەش تەجرىبىسى ناھايىتى مول، بۇنى يىغىنچا قىلىغاندا: پارتىيە رەھبەرلىك قىلدى، پۈتۈن پارتىيە ھەرىكەتكە كەلدى، تەڭ تۈتتى، ئورتاق باشقۇردى، ئۈزلۈكسىز يېڭىلىق ياراتتى. ئۇزاق قېتىم داۋاملاشتۇردى - دېگەندىن ئىبارەت.

چ ك پ قەشقەر ئۇيغۇرلىرىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، ئۇيغۇر سىياسىي - قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇجىسى يولداش تېمۇرالدى توختى يىغىن ئاخىرلاشقاندا سۆز قىلدى. ئۇ ھەرىجەلىك رەھبەرلىكتىن « قانۇن-ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش » تەرىبىيىسىنىڭ مۇھىملىكىگە بولغان تونۇشنى ھەقتىي يۇقىرى كۆتۈرۈشنى بارلىق پۇقرالارغا قانۇن- ساۋاتىنى ئومۇملاشتۇرۇش تەرىبىيىسى ئېلىپ بېرىشنى دۆلەتنىڭ ئۇزاقتىنقى - ئاماناللىقىنى زور ئىش قىلىپ، مەسىلەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش قەشقەرنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ۋە گۈللەندۈرۈشتىكى چوڭ ئىش قىلىپ تۇتۇشنى كونكرېت رەھبەرلىكنى كۈچەيتىپ ماددىيلىق - ماددائەمەلىيلەشتۈرۈپ، پىلانلاپ، ئەستايىدىل ئەمەلگە قويۇش لازىم — دەپ تەلەپ قىلدى.

ۋىلايەت، ناھىيە (شەھەر) لىك سىياسىي-قانۇن كومىتېتى، تەشۋىقات بۆلۈمى، مەدەنىيەت ماارىپ، ئىتتىپاقلار، ياشلار، ئايالار تەشكىلاتى قاتارلىق تارماقلاردىكى مەسئۇللار ۋە ج خ، تەپتىش ، سوت، ئەدلىيە ھەمدە يېزا ئېگىلىك 3 - دىۋىزىيە، جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قوماندانلىق شىتاۋى قاتارلىق 12 ئورۇننىڭ ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ۋەكىللىرى بولۇپ جەمئىي160 كىشى بۇ قېتىمقى يىغىنغا قاتناشتى.(لیۇ یاۋخۇا)

[ئەنزەپاش قىلىش جېڭىنىڭ نەتىجىسى كۆرۈنەرلىك بولدى] 1985 - يىلى 5-ئايدا 11 - ئايدا، ۋىلايەتلىك ج خ ئورگىنى ئۈستۈن ئەسكەرلەر كۆچىنى توپلاپ، ئوغۇرلۇقا قارشى تۇرۇشنى مەركەز قىلغان، يېغىلىپ قالغان زور ئەنزىلەرنى پاش قىلىشنى مۇھىم نۇقتا قىلغان ئەنزە پاش قىلىش جېڭىنى ئىلگىرى ئاخىر - بولۇپ 2 قېتىم قانات يايدۇردى. بۇ 2 قېتىملىق جەڭدە پاش قىلىنغان ھەر خىل جىنايى ئىشلار ئەنزىسى، يەل بويى پاش قىلىنغان ئومۇمىي ئەنزىنىڭ 53.9 پىرسەنتىنى ئىگەللەپ، ئېغىر جىنايى ھەرىكەتلەر بىلەن قاتتىق زەربە بېرىش كۆرسەتمىسىنىڭ ھەيۋىتىنى كۆرسەتتى، جەمئىيەت ئاما نلىقىنىڭ يەنمۇ روشەن ياخشىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈردى.

جايلار ئەنزە پاش قىلىش جېڭىگە بىرلەشتۈرۈپ، يەنە ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىلەڭ ۋاقتىدا، تەربىيىلىنىۋاتقان قاماقتىكى جىنايەتچىلەرگە سىياسىي جەھەتتە قەبىلىگە ھۇجۇم قىلىشنى قانات يايدۇرۇپ، جىنايەتچىلەرنى قالغان جىنايەتلەرنى تاپشۇرۇشقا، شېرىكلىرىنى پاش قىلىشقا سەپەرۋەر قىلدى، ئەنزە پاش قىلىش يېمپ ئۇچىنىڭ مەنبەسىنى تاپتى، ئومۇمىيۈزلۈك قوزغاش بىلەن ئايرىم تەربىيە بېرىش بىرلەشتۈرۈلدى، سىياسەتنىڭ كۈچ قوددىتى. توغرا جارى قىلدۇرۇلدى. يېرىم ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدە، جىنايەتچىلەرنى ئىقرار قىلىپ تاپشۇردى، يېمپ ئۇچىدىن 1434 نى پاش قىلدى. تەكشۈرۈپ ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئارقىلىق ئۇنىڭ راستلىق دەرىجىسى 92.4 پىرسەنتكە يەتكەنلىكى مەلۇم بولدى. بۇ ئەنزە پاش قىلىش جېڭىنى نۇرغۇن يېمپ ئۇچى بىلەن تەمىنلىدى. «قاتتىق زەربە بېرىش» كۈرىشىنىڭ چوڭقۇر راۋاجلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. زور بىر تۈركۈم چوڭقۇر راق يوشۇرۇنغان جىنايەتچىلەرگە زەربە بېرىلدى. (يالغۇچىلار)

[ئېقىپ يۈرۈپ ئەنزە تۇغدۇرغۇچىلارغا زەربە بېرىلدى] 1985 - يىلى 9 - ئايدا ھەرقايسى جەمئىيەتلىك ج خ ئورگانلىرى ۋىلايەت مىقياسىدا 20 كۈن ئىچىدە، مەركەزلىك ھالدا، ئېقىپ يۈرۈپ ئەنزە تۇغدۇرغۇچىلارغا زەربە بېرىش كۆرىشىنى قانات يايدۇرىدى. يېغىۋېلىپ قولغا ئېلىنغان ھەرخىل جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرى ۋىلايەت بويىچە يېغىۋېلىپ قولغا ئېلىنغان ئومۇمى جىنايەتچىلەر سانىنىڭ 8 پىرسەنتىنى ئىگەللىگەن بولسىمۇ، بۇ قېتىمقى ھەرىكەت كۆرۈنەرلىك ئۈنۈمگە ئېرىشتى. 9 - ئايدا ۋىلايەت بويىچە ئەنزە تۇرغۇزۇلغان جىنايى ئىشلار ئەنزىسى ئالدىنقى يىلدىكىنى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 20.4% ئازايدى. 10 - ئايدا ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 20% تۆۋەنلەدى، جەمئىيەت ئاما نلىقىنىڭ ياخشىلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى.

بۇ قېتىمقى ھەرىكەتتىن ئىلگىرى، ج خ باشقارمىسى جەنۇب، شىمالىي ئىككى ئۇچاستىكا بويىچە قەشقەرشەھىرى ۋە پوسكام ناھىيىسىدە ج خ ئىدارە باشلىقلىرىنىڭ جىددىي يېغىنىنى چاقىرىپ، ئېقىپ يۈرۈپ ئەنزە تۇغدۇرغۇچىلارنى زەربە بېرىش ۋەزىپىسىنى، ئۇنىڭ سۈلىنى، قەدەم - باسقۇچلىرىنى كونكرېت ئورۇنلاشتۇردى. ناھىيە (شەھەر) لىك ج خ ئورگانلىرى كۆنلىرى ئىلىق ئىدارىلەرنى رەتكىيە تۇرغۇزۇپ تەكشۈردى. ئاما نلىق باشقۇرۇشنى كۈچەيتتى. ھەرخىل بىكارچى ئادەملەرنى بىر تۇتاش تەزىملاپ خاتىرىگە ئالدى؛ يېغىۋېلىپ سوراق قىلىشقا تېگىشلىك كۆنلىق دۇيىشىچىلار بىر - بىرلەپ تەكشۈرۈلدى، ئاندىن كېيىن ئىدارە ئىشلار يېغىندا كوللېكتىپ ھۆزۈرىدە قىلمىنىپ قارار قىلىندى، پاكىت ئېنىق بولۇش

ما تەرىيالنىڭ دەلىلى تولۇق بولۇش، قاتتىق تۈردە قانۇن بويىچە ئىش قىلىش ئىشقا ئاشۇرۇلدى. جايلار يەنە ئوخشاش بولمىغان ئەھۋالغا ئاساسەن، ئېقىپ يۈرۈپ ئەنزە تۇغدۇرغوچى جىنايەتچىلەرگە زەربە بېرىشنى قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقاتى ئېلىپ بېرىش بەلەن بىرلەشتۈرۈپ تېمىك ئەنزىلەرنى تەدبىقلاپ، ئامما سىنى تەربىيىلەپ، ھوشيارلىقنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئېقىپ يۈرۈپ ئەنزە تۇغدۇرىدىغان جىنايەتچىلەرنى مۇداپىئە لىنىشنى كۈچەيتتى. ھەقسىز تۇردە تۇرلۇك بىخەتەرلىك، قوغداش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىدى.

(يالاق جېڭ)

[يېزىلاردىكى ئامانلىق ساقلاش خىزمىتىدىكى 4 مۇداپىئەلىنىيىسى]

ۋىلايەتلىك مىزدىكى كەلگە يېزىلاردا ئامانلىق ساقلاش ھۆددە مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى داۋاملىق يولغا قويۇش ۋەئەمەلىيلەشتۈرۈش ئاساسىدا، ئېقىپ يۈرۈپ ئەنزە تۇغدۇرغۇچىلارغا تەھدىمۇ كۈچلۈك تۈردە زەربە بېرىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش ئۈچۈن، 4 مۇداپىئە لىنىيىسى بەرپا قىلىندى.

بىرىنچى مۇداپىئە لىنىيىسى، سىرتتىن كەلگەنلەرنى تىزىملاش تۈزۈمى. قونغانلارنى دوكلات قىلىش، كەتكەنلەرنى ئۆچۈرۈش، سالاھىيىتى ئېنىق بولمىغانلارنى قوندۇرماسلىق، ئۇنداق قىلمىسا، تەنقىد تەربىيە بېرىلمىدۇ ۋە ئىقتىسادىي جەھەتتىن جازالىنىدۇ. بۇ تۈزۈمنىڭ تۇرغۇزۇلىشى بىلەن، ئامما نىڭ ساقلاش نۇقتىسىنەزىرى كۈچەيدى. ئۇلارھەرخىل گۇمانلىق ئىش ۋەئادەملەرگە نەزىرىنى ئاغدۇرۇپ، ئېقىپ يۈرۈپ ئەنزە تۇغدۇرغۇچىلار نىڭ ئەنزە تۇغدۇرۇشىنى بىرقەدەر تۇنۇلۇك ھالدا تېزگىنلىدى ۋە ئالدىنى ئالدى.

ئىككىنچى مۇداپىئە لىنىيىسى، كۇنسۇزى دۇجۇرنى قويۇپ ئۆيگە قاراش، كېچىسى كالتەك ئۇرۇپ دېسەكچىلىك قىلىش تۈزۈمى، بۇ ياخشى تۈزۈمىنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن، جايلار مۇكاپاتلاش، جازالاش ئۇسۇللىرىنى تۈزۈپ چىقتى، تۆھپىسى بارلار مۇكاپاتلاندى، ۋەزىپىسىنى ئادا قىلالمىغانلار جازالاندى. ھازىر دېھقانلار ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا: ئېغىلدىكى قوي، ئېتىزلىقتىكى قوغۇن يوقالسا يدىغان بولدى، خاتىرجەم ئۇخلىيالايدىغان بولدۇق - دەپ ئىنكاس قىلمىشتى.

ئۈچىنچى مۇداپىئە لىنىيىسى، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش، ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش مەيدانلىرى بىلەن خوشنا يېزا كەنتلەردە، ساقچىلار بىلەن خەلقنىڭ بىرلەشمە مۇداپىئە تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ، قاچقان جىنايەتچىلەرنىڭ ئەنزە تۇغدۇرۇشىنىڭ ئالدى ئېلىندى. بۇ تۈزۈمنىڭ تۇرغۇزۇلىشى بىلەن 3 مەيدان 1 ئورۇن ۋە 21 يېزىلارنىڭ ھەممىسىدە بىرلەشمە مۇداپىئە تەدبىرلىرىئەمەلىيلەشتى. قەرەللىك تۇردە ئۆزئىرادىئەھۋال ئالماشتۇرۇپ تۇرۇش، تەجرىبە ئالماشتۇرۇپ تۇرۇش ئىشقا ئاشۇرۇلدى. بۇ يىلدىن بۇيان 87 نەپەر قاچقان جىنايەتچى تۇتۇۋېلىندى.

ئۈچىنچى مۇداپىئە لىنىيىسى، جەمئىيەت ئاممانلىقىغا زىيان يەتكۈزىدىغان، دەپ گۇمان قىلغان ھەرخىل ئادەملەرھەقىقىي تۇردە ئىگە للىنىپ، ئۇلارغا بولغان تەربىيە بېرىش، يار-دەم بېرىش خىزمىتى ياخشى ئىشلەندى. خىزمەت داۋامىدا، « 3 كە دىققەت قىلىش »، «بىرنى بىرلەشتۈرۈش » ئىشقا ئاشۇرۇلدى: ئەنزىلەرنى رەتكە تۇرغۇزۇپ تەكتىنى ئىگە للەپ بىر تەرەپ قىلىشتا، نۇقتىلىق ئادەملەرنى كۆزدىلەندۇرۇشكە دىققەت قىلىنىدى؛ قانۇن-تۈزۈم ھەققىدە تەشۋىقات ئېلىپ بارغاندا، نۇقتىلىق ئادەملەرنى ئۇنۇتۇپ قالماسلىققا

دەققەت قىلىندى! ئىپادىسىنىڭ ياخشى- يامانلىقىغا ئاساسەن ئۇقتۇرۇق ئادەملەرنى تەكشەشكە دەققەت قىلىندى! ياردەم بېرىش، تەربىيىلەش ئارخىپى تۈرغۇزۇلۇپ، ئۇقتۇرۇق ئادەملەرنى تەكشۈرگەندە، تېزگىنلەش بىلەن ياردەم بېرىش، تەربىيىلەش خىزمىتى بىرلەشتۈرۈلدى. ئاساسىي قاتلاملاردىكى ئاساس سېپىنى خىزمىتى كوچىيىتىلىپ، يېزىلارنىڭ ئامانلىق ساقلاش خىزمىتىدە ئامما مۇدا پىئىلىنىدىغان، ئامما ئامانلىق ساقلايدىغان يېڭى ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى. (لېۋ ياۋخۇا)

[يەر تەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇش، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇشنىڭ 1-سېپىدىكى ج خ كادىر ساقچىلىرى] 1985 - يىلى 8 - ئاينىڭ 23 - كۈنى سائەت 20 دىن 41 مىنۇت ئۆتكەندە، كونا شەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرىدى. كونا شەھەر ج خ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى مۇللاق ئىسلام ج خ كادىر- ساقچىلىرىنى باشلاپ ئاپەت رايونىغا دەرھال ئاتلاندى، كەنتلەرنى ھۆددىگە بېرىش، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئېلىپ كېلىنىشكەن ماددىي ئەشيالار مەركەزلەشكەن ئورۇنلاردا كېچە - كۈندۈز پوستا تۇرۇش - كۈزەتچىلىك قىلىش ئۈسۈلىنى قوللىنىپ، ئاپەت يۈز بەرگەن رايونىنىڭ ئامانلىقىنى قوغدىدى. مۇئاۋىن باشلىقى يالاڭ جەنشىك 40 نەچچە ئىپتومو بىلىنى ئىشقا سېلىپ 70 نەچچە نەپەر ئېغىر يارىدارنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىپ قۇتۇلدۇردى. يېزىلىق ج خ ئورنىنىڭ باشلىقى ئېزىز ئەمەتنىڭ بارلىق ئائىلە مۈلكى توپىنىڭ تېگىدە قالغان بولسىمۇ، ئىشكىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن تۇرۇپ ئۆيىگە كىرمەي، باشقىلارنىڭ ھاياتى ۋە مال - مۈلكىنى قۇتۇلدۇرۇشنى1 - ئورۇنغا قويدى. بۇ قېتىمقى ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش كۈرىشىدە ج خ ساقچى - كادىرلىرى 83 يارىدارنى قۇتۇلدۇردى ، 10 مىڭ جىڭدىن ئارتۇق ئاشلىقىنى كولاپ چىقاردى. يەر تەۋرىگەندىن باشلاپ ئاپەتكە ئۇچرىغان ئامما يېڭى ئۆيىگە كۆچۈپ كىرگۈچە بولغان 53 كۈن ئىچىدە، يېزا بويىچە بىر قېتىممۇزورجىنايى ئىشلار ئەنزىسى ۋە زور ئامانلىق قوغداش ئەنزىسى يۈز بەرمىدى. نەچچە مىليون يۈەنلىكتىن ئارتۇق ماددىي ئەشيا ئوچۇقچىلىقتا دۆۋىلەنگىلىك تۇردى، يوقىلىپ كېتىش ئىشى يۈز بەرمىدى. جەمئىيەتنى تەرتىپى ياخشى بولدى، خەلق ئاممىسى كومپارتىيىگە رەھمەت، خەلق ساقچىلىرى ھەقىقەتەن ياخشىكەن! دەپ ماختاشتى.

كونا شەھەر ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسىدىكى كادىر- ساقچىلارنىڭ ئاپەتتىن قۇتۇلدۇ- رۇشتىكى قەھرىمانانە ئىپادىسىگە ئاساسەن، قەشقەر ۋىلايەتلىك ج خ باشقارمىسى ئوپال يېزىلىق ج خ ئورنىنى كوللېكتىپ 3-دەرىجىلىك خىزمەت كۆرسەتتى دەپ خاتىرىگە ئېلىشنى؛ ئىپادىسى گەۋدىلىك بولغان مۇللاق ئىسلام، يالڭىچ نىشانلىق، لى فۇكۈي، ئېزىز ئەمەت، ئىمىر تەۋەككۈل قاتارلىق 5 نەپەر كادىر-ساقچىنى 1 - دەرىجىلىك خىزمەت كۆرسەتتى - دەپ خاتىرىگە ئېلىشنى قارار قىلدى. (يالڭ جيۇ)

[« قوش بايرام » پائالىيىتىدىكى بىخەتەرلىك، قوغداش خىزمىتى] 1985 - يىلى 10 ئاينىڭ 1 - كۈنى دولەت بايرىمى كۈنى شۇنداقلا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىق خاتىرە كۈنى (« قوش بايرام » دېيىلىدۇ)، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى« قوش بايرام » پائالىيىتىنىڭ تۈرلۈك بىخەتەرلىك قوغداش خىزمەتلىرىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە 6-ئايدا ۋىلايەت،شەھەرلىك پارتىيە

هۆكۈمەت مەسئۇللىرى قاتناشقان « قوش بايرام »پائالىيەتمۇسابىقىسىنىڭ بىخەتەرلىك، قوغداش خىزمىتىگە رەھبەرلىك قىلىش گۈرۇپپىسىنى قۇردى. قالغان 11 ناھىيىمۇ ماس ئاپپاراتلارنى قۇرۇپ كونكرېت خىزمەت لايىھىلىرىنى تۈزدى. « قوش بايرام » پائالىيەتمۇسابىقىسىنىڭ بىخەتەرلىك، قوغداش خىزمىتىنى كاۋاك قالدۇرماي ئىشلەش ئۈچۈن، ھەربىر دەرىجىلىك ج خ ئورگانلىرى 5 ـ ئايدىلا تەييارلىق خىزمىتىگە كىرىشكە تەلەپ قىلىندى.

1. ئېغىر ھالدىكى جىنايىي ئىشلار جىنايىي ھەربىر تەكە تىلىرىگە ھەر كەزلىك زەربە بېرىلدى. 5ـ ئايدىن باشلاپ ج خ ئورگانلىرى ئۆلايەت مۇقىياسىدا، ئەنزە، پاش قىلىش بويىچە 60 كۈنلۈك جەڭ ئېلىپ بارىدى. 8ـ ئايدا قەشقەر شەھىرى ۋە يول بويلىرىدىكى دارالبېشى، يېڭىشەھەر، كونا شەھەر، يېڭىسار، يەكەن، پوسكام، قاغىلىق 7 ناھىيىنى نۆۋەتتا قىلىپ، ئومۇمىيۈزلۈك قوزغاش، نۆۋەتچىلىق رەتكە تۇرغۇزۇپ تەكشۈرۈش، ھەركەزلىك زەربە بېرىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، نەق جىنايى ھەربىر تەلەرگە زەربە بېرىدى، يوشۇرۇنغان جىنايەتچىلەرنى چوڭقۇر قازىدى. 9 ـ ئايدا، يەنە ۋىلايەت بويىچە 20 كۈن ۋاقىت ئىچىدە، ھەركەزلىك ھالدا ئېغىپ يۈرۈپ ئەنزە پەيدا قىلمىدىغان ئۇنسۇرلار بىلەن كۆرەشنى قانات يايدۇردى. ئارقا ـ ئارقىدىن زەربە بېرىش، ھەربىر ئەت قوللىنىش ئارقىلىق، جىنايەتچىلەر چۆچىدى، ھەر مىللەت ئاممىسى ئىلھاملاندى. بۇ «قوش بايرام» پائالىيەتمۇسابىقىسىنىڭ بىخەتەرلىكى ئۈچۈن بىر قەدەر ياخشى ئاساس سالدى. بايرام ھەزگىلىدىكى 10 كۈن ئىچىدە، ۋىلايەت بويىچە بەزەر قېتىمقى جىنايى ئىشلار ئەنزىسى يۈز بەرمىدى.

2. ئاماتلىق ساقلاشتا ئالدىنى ئېلىش ۋە قاتتىق باشقۇرۇش خىزمىتىنى كۆپەيتىلدى. 8 ـ ئايدىن باشلاپ، ج ك پ قەشقەر ۋىلكوم سىياسىي ـ قانۇن ئورۇنلىرىنى تەشكىللەپ 3 ئۇچاستىكىغا ئايرىپ، ۋىلايەت بويىچە جەمئىيەت ئامانلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزۈش خىزمىتىنى بىر قېتىم چوڭ تەكشۈرۈپ چىقتى. بۇ قېتىم تەكشۈرۈشتە چېلىقىتۇرۇلغان ھەرخىل كاۋاكلار ئېتىلدى، ئاممە ئالدىنى ئېلىش، ئاممە قوغداش خىزمىتى ئىلگىرى سۈرۈلدى. بايرام ئىچىدىن ئىلگىرى، جەمئىيەت ئامانلىقىغا زىيان يەتكۈزۈش مۇمكىنچىلىكى بار نۇقتىلىق ئادەملەرنى تەكشۈرۈپ، كۆڭۈلدەك سان بولۇشنى ئىشقا ئاشۇردى ھەمدە تەدبىر قوللىنىپ نەزەر دائىرىسىدىكى چەتئەللىك تۇتۇپ تۇردى. ج خ ، قۇرالىق ساقچى، ئامانلىق ساقلىغۇچىلار ئىچىدىن ئىمتىھان ئارقىلىق 3 تەرەپ بىرلەشكەن شەھەر كۆزەتچىلىك خىزمىتى كۈچەيتىلدى. ئامانلىق ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلايدىغان مەخسۇس بەنزە ئۇيۇشتۇرۇلدى. ۋىلايەت بويىچە قۇرال ـ ياراق، ئوق ـ دورىلارنى ۋە ئاسان ئوت ئالىدىغان، ئاسان پارتلايدىغان ماددىلارنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈش خىزمىتى قانات يايدۇرۇلدى. باشقۇرۇش تۈزۈملىرى قاتتىقلاشتۇرۇلدى. تۈرلۈك ئالدىنى ئېلىش خىزمەتلىرىنىڭ قانات يايدۇرۇلۇشىنى بىلەن بايرام ھەزگىلىدىكى 47 قېتىملىق داغدۇغىلىق تەبرىكلەش پائالىيىتىدە ھېچقانداق ئىش يۈز بەرمىدى.

3. قەشقەر شەھىرىنى نۆۋەتتا قىلغان ھالدا، شەھەرلەرنىڭ قاتناش تەرتىپى رەتكە سېلىندى. بايرامدىن ئىلگىرى، ھەر قايسى ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرى قاتناشقان ماشىنىلارنى باشقۇرۇش بىخەتەرلىك خىزمەت يىغىنىچاقىرىپ، شەھەرنىڭ قاتناش تەرتىپىنى رەتكە سېلىش توغرىسىدىكى « ئۇمۇمى ئۇقتۇرۇش » ئېلان قىلىندى. قاتناش قائىدىسى توغرىسىدىكى تەشۋىقات كېنىكى ئېلىپ بېرىلدى. شەھەر رايونىدىكى

قاتناشقا كاشىلا بولىدىغان يا ھەمكار يېقىنلىشىۋېلىدۇ، قاتناش قائىدىسىگە خىلاپلىق قىلىپ ۋەقە چىقسا ۋاقتىدا ھەر تەرەپ قىلىنىدۇ. بايرام مەزگىلىدە، ئاپتوموبىللار نىلىق شەھەرلەردە كى ئاساسلىق يوللاردا مېڭىشى چەكلەنىدۇ، ئاۋات كوچىلاردىكى ماشىنىنىلىق سانى ئازايتىلىدۇ، كۆچىلارنىڭ تەدبىرلەر قوللىنىلىپ بايرام مەزگىلىدىكى قاتناشنىڭ بىخەتەرلىكى ئاۋان بولۇشىغا ھەقلىي كاپالەتلىك قىلىنىدۇ. (جياڭ جيەن)

[ئادۇۋكاتلىق خىزمىتى] قەشقەر ۋىلايىتىدە 1985 - يىلى ئادۇۋكاتلار 73 كىشى بولۇپ، ئاھالىنىڭ يەنىدىكىدىن 37.3% كۆپەيدى. ئەدلىيە باشقارمىسىنىڭ ئادۇۋكاتلارنى باشقۇرۇش بۆلۈمى ئادۇۋكاتلار ئارخىپىنى تۈرغۇزدى. ئادۇۋكاتلىق خىزمىتىگە بولغان مەۋرىي باشقۇرۇشنى ۋە كەسپىي يېتەكچىلىكنى كۈچەيتتى. بىر يىل ئىچىدە ئادۇۋكاتلار ئۈزاق مۇددەت تىنچ - ئامان ئۆتۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلدى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ۋە ئامما ئوقۇغا يارىتىش كۆزقارىشىنى چىقىش قىلىپ، 199 جىنايى ئىشلارنى تەنزىمىنى سوتقا چىقىپ ئاقلىدى، بۇ سوت مەھكىمىسى تەكشۈرۈپ ئايلاشتۇرغان ئەنزىلىك 35 پىرسەنتىنى ئىگىلىدۇ؛ خەلق جەمئىل - ماجرالىرىدىن 181 نى كېلىشتۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدى. دەۋالاشمايدىغان ۋەقەلەردىن147 نى بېجىردى. قانۇنىي مەسىلىلەرگە 1460 قېتىم مەسلىھەت بەردى. ئەرز-ھال ئەيتىپكەلگەن ئامما سىدىن 3684 ئادەم (قېتىم) نى قوبۇل قىلدى. ئاممىنىلىك 447 پارچە خېتىنى بىر تەرەپ قىلدى. قانۇن تەۋزىم توغرىسىدا 630 سان تام گېزىتى چىقاردى.

1985 - يىلى ئادۇۋكاتلار 43 كارخانا، كەسپىي ئورۇنلارنىلىك تەكلىبىنى قوبۇل قىلىپ، دائىملىق قانۇن مەسلىھەتچىسى بولۇپ، ئىقتىسادىي تەۋزىلمە ئىسلاھاتى ۋە شەھەر يېزىلارنىلىك ئىگىلىك تەرەققىياتىغا كاپالەتلىك قىلدى ۋە ئۇنى ئىلگىرى سۈردى. ئۇلار 6 جەھەتتە قانۇن مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلىدى: بىرىنچى، ئىقتىسادىي توختاملارنى تەكشۈردى. جەمئىي 266 نۇسقا ئىقتىسادىي توختامنى تەكشۈردى . بۇ توختاملاردىكى پۇل 24 مىليون يۈەن، بۇنىلىك ئىچىدە ساقلانغان ئىقتىسادىي زىيان 2 مىليون 400 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق ؛ ئىككىنچى، نىزامنامە، تەۋزىم، توختام، كېلىشىم قاتارلىق قانۇنغا ئائىت تۈرلۈك ھۆججەتلەردىن 84 نۇسقا يېزىپ بەردى. بۇنىلىك ئىچىدە ئىقتىسادىي توختام 36 نۇسقا، پۇلى 1 مىليون 400 مىڭ يۈەن؛ ئۈچىنچى، ئەرزنى مۇرەسسە قىلىشقا قاتناشتى، جەمئىي ئىقتىسادىي توختام ماجرا سىدىن 34 نى ھەل قىلدى، توختاملىدىكى پۇل 984 مىڭ يۈەن. بۇنىڭدىن قايتۇرۇپ بېلىنغان كەم پۇل 557 مىڭ 800 يۈەن؛ تۆتىنچى، قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمىتى تەكلىپ قىلىنغان ئورۇنلارغا 20 تۈرلۈك ئەقلىغا مۇۋاپىق تەكلەپ بەردى، 80 دىن ئارتۇق قانۇن مەسىلىلىرىگە جاۋاب بەردى؛ بەشىنچى، قانۇن-تەۋزىم توغرىسىدا تەشۋىقات ئېلىپ باردى، دەرس ئۆتۈش ۋە نوتۇق سۆزلەش شەكلىنى قوللىنىپ ، سوتسىيالىستىك قانۇن-تەۋزىمنى 47 قېتىم تەشۋىق قىلدى. تەكلىپ قىلغان ئورۇنلىنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، كونكرېت ئەنزىمىسالىرنى تەدبىقلاپ، قانۇن بىلىملىرىنى سۆزلىدى، ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە، قانۇن ئىنتىزامىغا رىئايە قىلىش تەربىيىسى ئېلىپ باردى؛ ئالتىنچى ، تەكلىپ قىلغان ئورۇندا سا قلانغان تەۋزىمگە، قائىدىگە خىلاپ مەشغۇلات، ئوموۇمىنىلىك پۇلىنى يوقىتىپ ئىشلىتىش، ئىشقا كەلمەسلىك، قىمار ئويناش قاتارلىق مەسىلىلەرگە قارىتا، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى تەربىيەت يېغىنىنى 27 قېتىم ئاچتى ، تەربىيە

يه بېرىش ئارقىلىق، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر يۆتكەپ ئىشلەتكەن ئومۇمىلىك پۇلىدىن 50 مىلىك پۇلنى قايتۇرۇپ بەردى، قەرز ئالغان پۇلدىن 20 مىلىك پۇلنى قايتۇرۇپ بەردى. ئىگە للىۋالغان ئۆي، ياغاچ، گىلەم قاتارلىق باشقا ماددىي ئەشيالارنى قايتۇرۇپ بەردى.

قەشقەر نى تەرەققىي قىلدۇرۇش،ئۇللە ندۇرۇش قەدىمىنى تېزلىتىش، شەھەر يېزىلارنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلىشىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىي ئادۇۋاكاتلىق ئورنى 1985 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى رەسمىي قۇرۇلدى، ھازىر قوشۇمچە ۋەزىپە ئۈتەيدىغان ئادۇۋاكاتتىن 10 كىشى بار. (جۇ شىنلى)

[ئىچكى ۋە تاشقى ھەق-تەلەپ جامائەت گۇۋاھلىقى] 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە ئىچكى ھەق ـ تەلەپ جامائەت گۇۋاھلىقىدىن 3402 سى بېجىرىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 92.5% ئاشتى، بۇنىڭ ئىچىدە ئىقتىسادىي توختام جامائەت گۇۋاھلىقى 2512 بولۇپ، 74 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. تاشقى ھەق ـ تەلەپ جامائەت گۇۋاھلىقىدىن 155 ى بېجىرىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.3% ئاشتى، 82159 يۈەن ھەق ئېلىندى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 190.5% ئاشتى. يىل ئىچىدىكى سېلىشتۇرۇپ باھالاشتا، مەكت، يېڭار، قاغلىق، پەيزاۋات 4 ناھىيىدىكى جامائەت گۇۋاھلىقى ئورنى ئىلغار كوللېكتىپ بولۇپ باھالاندى.

بۇ يىل ئىچىدە، جامائەت گۇۋاھلىقى خىزمىتى خادىملىرى ئىستىلىنى ياخشىلاپ، ئورگاندىن چىقىپ ئايلىنىپ يۈرۈپ جامائەت گۇۋاھلىقى رەسمىيىتىنى بېجىردى، ھەقدارلارنىڭ قانۇنىي مەنپەئەتىنى ھەرقايسى جەھەتلەردىن قوغدىدى. جامائەت گۇۋاھلىقى خىزمىتى خادىملىرى يېتىشمەسلىك قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن جايلاردىكى جامائەت گۇۋاھلىقى ئورگانلىرى يېزا، بازارلاردىكى ئەدلىيە ياردەمچىلىرىنى ئاساس قىلىپ، جامائەت گۇۋاھلىقى بويىچە ئالاقە باغلىغۇچىلاردىن 105 نى تەرەققىي قىلدۇردى. بۇ ئالاقە باغلىغۇچىلار بىر تەرەپتىن ئالاقە باغلاپ، بىر تەرەپتىن تەشۋىق قىلىپ، ھەقدارنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن ھۆججەتلىشىشكە ياردەم قىلدى، توختامنى تەكشۈردى، ئەھۋال ئوقۇشتى، جامائەت گۇۋاھلىقى خىزمىتى خادىملىرىغا ياردەملىشىپ تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ماتېرىيالىنى يازدى، تىزىملىدى، جامائەت گۇۋاھلىقى خىزمىتىنىڭ ئۇنۇمىنى ئۆستۈردى.

تاشقى ھەق ـ تەلەپ جامائەت گۇۋاھلىقىدىن بېجىرىلگىنى: ئامېرىكا، ياپونىيە، تۈركىيە، پاكىستان، سەئۇدى ئەرەبىستان، ئاۋسترالىيە، كانادا، يېڭى زېلاندىيە، سوۋېت ئىتتىپاقى ۋە شىيانگاڭ 10 دۆلەت ۋە رايونلارغا چېتىلىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە سوۋېت ئىتتىپاقىغا تەۋە جامائەت گۇۋاھلىقى يىل بويى بېجىرىلگەن تاشقى ھەق ـ تەلەپ جامائەت گۇۋاھلىقىنىڭ 95 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. تاشقى ھەق ـ تەلەپ جامائەت گۇۋاھلىقىنى بېجىرىش ئارقىلىق، سەئۇدى ئەرەبىستاندىن ۋاردىملىق قىلىدىغان 17210 ئامېرىكا دوللىرى قىممىتىدىكى بىر مەراس قايتۇرۇپ كېلىندى. بۇنىڭ بىلەن ئېلىمىز پۇقرالىرىنىڭ چەتئەللەردىكى قانۇنىي مەنپەئەتى قوغدالدى، ۋەتەنىمىزنىڭ 4 لەشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا ياردەم بېرىلدى. (جۇ شىنلى)

[ئەمگەك بىلەن ئۇزگەرتىش ، ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش خىزمىتى]

قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ئەمگەك بىلەن ئۇزگەرتىش ئورۇنلىرى «ئۇزگەرتىش بىرىنچى، ئىشلەپ-چىقىرىش ئىككىنچى» دىگەن قانۇنداۋا ملىق چىلىق تۇرۇپ، باشقۇرۇش خىزمىتىنى ئىرىشىپ، ياخشىلاپ جىنايەتچىلەرگە سىياسىي-ئىدىيىۋى ۋەمەدەنىيەت-تېخنىكا تەربىيىسىنى كۆچەيتتى. جىنايەتچىلەرنى ئۇزگەرتىشنىڭ ۋاقتىدىن بۇرۇن ئىلگىرى كۆتەردى، جازا مۇددىتى توشۇپ قويۇپ بېرىلگەن خادىملارغا قارىتا ئىجتىمائىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش تارقىلىق قويۇپ بېرىلگەن جىنايەتچىلەرنىڭ 95 پىرسەنتىدىن تارتۇقىنىڭ يامانلىقىنى تاشلاپ، ياخشىلىقنى باشلىغانلىقى، تۇۋە قىلىپ يېڭىدىن ئادەم بولۇۋاتقانلىقى، ئۇزۇنىڭ كۆچمىگە تايىنىپ كۈن كۆچۈرىدىغان ئەمگەكچىلەرگە ئايلانغانلىقى مەلۇم بولدى. باشقۇرۇش خىزمىتىدە، باشقۇرغۇچى كادىر، ساقچىلار ئىنقىلابىي ئىنسانپەرۋەرلىكتە چىڭ تورۇپ، جىنايەتچىلەرگە پارتىيىنىڭ سىياسەتلىرى، قانۇن بىلىملىرى توغرىسىدا، تۇرمىنىڭ قائىدە-تۈزۈملىرىگە ريۋايە قىلىش توغرىسىدا ۋەپەن مەدەنىيەت بىلىملىرى توغرىسىدا سەۋرىچانلىق بىلەن ئىنچىكە تەربىيە ئېلىپ بارىدى. قەتئىي بولغان مۇكاپات ۋە جازا تۈزۈمىنى يولغا قويىدى، ئۇلار ئۇچۇن ئۇزگەرتىشنىڭ ياخشى شارائىتىنى يارىتىپ بەردى، ئۇلارنىڭ ئىدىيىسىنىڭ ئۇزگىرىشىنى ئىلگىرى سۈردى. ئۇنىڭ بىلەن بىرگە توپ بولۇپ مۇشتلاشقان، تۇرمىدا چوقان سېلىپ غەۋغا تېرىغان، قاتتىلىق قىلىپ ئۇچ ئالغان، قېچىپ كېتىپ يېڭىدىن جىنايەت ئۆتكۈزگەن قاتارلىق ئۇزگەرتىشكە قارشىلىق قىلغان ۋە بۇزغۇنچىلىق قىلغانلارغا قەتئىي زەربە بەردى. ئۇزگەرتىشكە قارشىلىق قىلغان 27 نەپەر «ئاۋانگارت» جىنايەتچىگە قانۇن بويىچە جازانى ئېغىرلاتتى. پەيزاۋات ناھىيىسىدىكى قالغۇچ ئەمگەك بىلەن ئۇزگەرتىش ئەترىتىدە 21 - ئىيوندا يۈز بەرگەن قاتىللىق ۋەقەسىنى قانۇن بويىچە توغرا بىر تەرەپ قىلدى. ماراللبېشى ناھىيىسىدىكى قاراقىلچىن ئەمگەك بىلەن ئۇزگەرتىش ئەترىتىدە يۈز بەرگەن 28-ئىيون قېچىپ كېتىپ ئادەم ئولتۇرۇش ۋەقەسىنى قاتتىق، تېز بىر تەرەپ قىلدى.

قىشلىق ئۇگىنىشتە، قانۇن-تۈزۈم ھەققىدە تەربىيە ئېلىپ بارغان ۋە سىياسىي ھوجۇمنى قانات يايدۇرغاندىن كېيىن ئىلگىرى ئاخىر بولۇپ جەمئىي 607 جىنايەتچى قېچىقالغان جىنايەتلىرىنى ئىقرار قىلدى ۋە 1063 قېتىملىق ئەنزىنى پاش قىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە چوڭ ئەنزە 51، جىنايەتچىلەرنىڭ تۇۋە قىلىش ئىپادىسى ۋە تۇھپە يارىتىقانلىق ئەھۋالىغا ئاساسەن ئىككى جىنايەتچى قانۇن بويىچە قويۇپ بېرىپ تۇرۇلدى، 898 جىنايەتچىنىڭ جازاسى ئازايتىلدى، زور بىر تۇركۈم جىنايەتچىلەرتەقدىر لەندى، مۇكاپاتلاندى، بىر يىل ئىچىدە، ھەرقايسى ئورۇنلار باتۇرلۇق بىلەن يول ئېچىش، يېڭىلىق يارىتىپ ئىلگىرىلەش روھى بىلەن ئۇزگەرتىش ۋە ئىشلەپچىقىرىش خىزمىتىنى ئوبدان تۇتتى، ئۇزگەرتىش بىلەن ئىشلەپچىقىرىشنى تەڭ ھۆددىگە بېرىشتىمۇ ئىبارەت قوش ھۆددە. مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى ئاكتىپ يولغا قويۇپ جىنايەتچىلەرنى ئۇزگەرتىشنى ئىلگىرى سۈرۈپلا قالماستىن، يەنە دۆلەت ئۇچۇن كۆپلەپ بايلىق يارىتتى. بۇران، قۇم، قۇرغاقچىلىق قاتارلىق تەبىئىي ئاپەتلەرگە تۇچ-رىغان ئەھۋالدا 3 ئەمگەك بىلەن ئۇزگەرتىش مەيدانى تېرىشىپ كۆرەش قىلىپ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنى 5 مىليون 750 مىڭ 900 يۈەنگە يەتكۈزدى. 9 مىليون 836 مىڭ 500 جىڭ ئاشلىق ئىشلەپچىقاردى.

ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش خىزمىتىدىمۇ يېڭى نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى. ئىككى يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان، ۋىلايەتلىك ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش ئورنى ئەمەلىيەتنى چىقىش قىلمىشتا چىلىق تۈرۈپ، ھەر قايسى مىللەتتىكى ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەنگۈچىلەرگە سىياسەت، قانۇن، ۋەزىيەت، كىشىلىك ھايات قارىشى، كومپۇنىزملىق غايە ۋە ئىجتىمائىي ئەخلاق توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بارىدى. تەربىيىدىن كېيىن 159 نەپەر ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەنگۈچى خادىملار چوڭ - كىچىك بولۇپچەمئىي 30 ئەتنزىنى ئىقرار قىلدى، پاش قىلدى. ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش ئورنى يەنە ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەنگۈچىلەرنى تەشكىللەپ جەمئىيەتكە يۈزلەندۈرۈپ، قۇرۇلۇش، رېمونتچىلىق، يول ياساش، توشۇش قاتارلىق ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرلىك مۇلازىمەت ئەمگەكلىرىگە ۋە ئاممىنىڭ بلىسپىت، رايدۇسائەتلىرىنى رېمونت قىلىپ بېرىش، كوچىلاردىكى ئەخلەتلەرنى تازىلاش قاتارلىق تۈرمۇش مۇلازىمىتى خاراكتېرلىك خىزمەتلەرگە قاتناشتۇردى ھەمدە بىر ساۋات چىقىرىش سىنىپى، بىر باشلانغۇچ مەكتەپ سىنىپى، 2 تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ سىنىپى، بىر ماشىنىسازلىق سىنىپى ئاچتى. 1985 - يىلى 15 كىشى مۇددەتتىن بۇرۇن ئەمگەك بىلەن تەربىيىلىنىشتىن خالاس بولدى، 18 كىشى تەقدىرلەندى ۋە مۇكاپاتلاندى.

[خەلق مۇزىكىسىنى تەشكىللىنىك تۈرىشەھەر يېزىلارغا تارقالدى] 1985-يىلى، ۋىلايەت بويىچە قۇرۇلغان خەلق مۇزىكىسى تەشكىلى كومپىيوتېرى 2625 كىشىنى، بۇ قۇرۇشقا تېگىشلىك ئومۇمىي سانىنىڭ99.7پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.5% ئاشتى. خەلق مۇزىكىسىچىلىرىدىن 13170 كىشى بار، بۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.7% ئاشتى؛ يېزا-بازارلىق ھۆكۈمەتلەر ۋە كوچا باشقارمىلاردا ئەدلىيە ياردەمچىلىرىدىن 160 كىشى بېكىتىلدى، بۇ بېكىتمىشكە تېگىشلىكلەرنىڭ 95.8% نى ئىگەللەيدۇ. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 90% ئاشتى. شەھەر - يېزىلارغا تارقالغان خەلق مۇزىكىسى تەشكىلىنىڭ تورى ۋىلايەت بويىچە شەكىللەندى. بىر يىل ئىچىدە، ئەدلىيە تارماقلىرى ئەدلىيە ياردەمچىلىرى مۇزىكىسى تەشكىلىي كومىتېتىنىڭ مۇددىر ۋە مۇزىكىسىچىلىرىنى 3-1 قېتىمدىن تەربىيىلەپ چىقتى. يىل ئاخىرىدا 12 ناھىيە (شەھەر) خەلق مۇزىكىسى خىزمىتى ئىلغار كوللېكتىپلىرى ۋە شەخسىلەرنىڭ ئەكىللىرىنى تەقدىرلەش يىغىنى چاقىرىپ، 134 ئىلغار كوللېكتىپ، 391 ئىلغار خىزمەتچى سايلاپ چىقتى.

ھەر دەرىجىلىك مۇزىكىسى تەشكىلاتلىرى «ئالدىنقى ئېلىشنى ئاساس قىلىش، مۇزىكىسى قىلىش بىلەن ئالدىنقى ئېلىشنى بىرلەشتۈرۈش» دىن ئىبارەت مۇزىكىسى فاكۇلتېتىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، نەق مەيدانغا بېرىپ تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىپ، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەپ، خەلقنىڭ زىددىيىتىنى ھەل قىلدى. بىر يىلدىن بۇيان ھەر خىل جەدەل-ماجىرالاردىن 22959 ى مۇزىكىسى قىلىندى، بۇ شۇ مەزگىل ئىچىدە خەلق سوت مەھكىمىسى تاپشۇرۇۋالغان خەلق ماجىرالىرى ئەنزىسىنىڭ 6 ھەسسىسىگە تەڭ كېلىدۇ. كەڭ مۇزىكىسى خىزمەتچىلىرى «4 چاققان بولۇش» (كۆز، قولاق، ئېغىز، پۇت) «6 ماسلىق» (ئاۋاز ىچىلىقتىن قورقماسلىق، ۋاقىت ھېسابلاشماسلىق، تاماقتا چاقىرسا بارماسلىق، ئىلدىن قورقماسلىق، تەكرارلىنىشتىن قورقماسلىق، ئارقىغا سۈرىنەسلىك)، «3 بولۇش» (قىزغىن، ئىنچىكە، ئەستايىدىل بولۇش) نى قەتئىي ئورۇنلىدى، ئۇلار ئالدىنقى ئېلىش خىزمىتىگە ئەھمىيەت بەردى،

ئالاقىدار تارماقلارغا ماسلىشىپ، سوتسىيالىستىك قانۇن - تۈزۈمنى ئاكتىپ تەشۋىق قىلدى، «يېزا ئەھدىنامىسى»، «ئاھالىلار ئەھدىنامىسىنى»نى تۈزدى‌ۋە ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالىنى تەكشۈردى. «5 تە ياخشى ئائىلە»، «مەدەنىيەتلىك كەنت»، «مەدەنىيەتلىك راۋۇت» بولۇشپائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. نۇرغۇن خەلق ماجرالىرىنى بىخ ھالىتىدە تۇرغۇزۇپ ھەل قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئەرز قىلىغانلار ئازايدى. مىڭ، 10 مىڭ ئادەم ئوتتۇرىسىدىكىزىددىيەت ۋە ئاراز لىقلار تۈگىتىلدى. ئائىلىنىڭ ئىناقلىقى، قوشنىلار نىڭ ئىتتىپاقلىقى ئىلگىرى سۈرۈلدى. بىر يىل ئىچىدە مەدەنىيەتلىك كەنتنىن جەمئىي194 ى، مەدەنىيەتلىك زاۋۇتتىن 1 سى، مەدەنىيەتلىك ئائىلىدىن 29692 سى بارلىققا كەلدى. سوتسىيالىزمدىكى كىشىلەرىبىلەن كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى يېڭىچە مۇناسىۋەت ئورنىتىلدى ۋە قوغدالدى، جەمئىيەت ئائىلىقى خىزمىتىدىكى ئىمۇداپىئە لېنىيىسىنى جارى قىلدۇردى. (جۇ شىنلى)

[سوت مەھكىمىسىنىڭ خىزمىتى] 1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك خەلق سوت مەھكىمىلىرى ئېلىمىزنىڭ قانۇنغا ئاساسەن تۈزۈتىدىكى خىزمەتلەرنى ئەستايىدىل ئىشلىدى.

1. ئېغىر دەرىجىدە جىنايەت ئۆتكۈزگەن جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرىكە ئېغىر، تېز زەربە بەردى. ناھىيە (شەھەر) لىك سوت مەھكىمىلىرى تاپشۇرۇۋېلىپ بېجىرگەن بىر دىنچى سوت ئەزالىرى جەمئىي 579، جاۋابكارى 723 كىشى، ۋىلايەتلىك ئوتتۇراخەلق سوت مەھكىمىسى تاپشۇرۇپ ئېلىپ بېجىرگەن ئىككىنچى سوت ئەزالىرى 85، جاۋابكارى 122 كىشى، سوراق قىلىپ ئاخىرلاشتۇرۇلغان جىنايى ئىشلار ئەزالىرى 564، جاۋابكارى 694 كىشى، ئەزالىرى بېجىرىشتە، ھەر دەرىجىلىك سوت مەھكىمىلىرى پاكىتنى ئاساس قىلىش، قانۇننى ئۆلچەم قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، «ئاساسىي پاكىتلىرى ئېنىق، ئاساسىي دەلىل ئىسپاتلىرى تولۇق» بولۇش پرىنسىپىنى چىڭ ئىگە للەپ، «ئېغىر، تېز زەربە بېرىش»نى «دەل بولۇش» ئاساسىغا قويىدى. خاراكتېرىنى بېكىتىش توغرا بولۇش، ئاشۇرۇۋەتمەسلىك، ئەركىگە قويمۇۋەتمەسلىكنى ئورۇنلىدى ھەمدە جازا ئۆلچەشتە قىلمىشى ئېغىر بولغانلار بىلەن قىلمىشى يەڭگىللىتىلغان بولغانلارنى، جىنايى مەسئۇلىيەتكە يېتەكلەنگەنلەرنى، تاساتىپى جىنايەت ئۆتكۈزگەنلەر بىلەن داۋاملىق جىنايەت ئۆتكۈزۈپ كەلگەنلەرنى، ئادەتتىكى جىنايى ئىشلار جىنايىتى بىلەن ئېغىر جىنايى ئىشلار جىنايىتىنى پەرقلەندۇرۇشكە دىققەت قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئەزالىرى بېجىرىش سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىپ ھەر خىل جىنايى ئىشلار جىنايەتچى ئۇنسۇرلىرىغا پۈختا، دەل، قاتتىق زەربە بەردى.

2. ئىقتىسادىي سوت قىلىشنى كۈچەيتتى. ۋىلايەت بويىچە تاپشۇرۇۋېلىپ بېجىرگەن ئىقتىسادىي تالاش - تارتىش ئەزالىرى 736 بولۇپ، سوت قىلىپ بېجىرىلگىنى 684، ئالاقىدار ئىقتىسادىي قىممىتى 4 مىليون 177 مىڭ يۈەنگە يەتتى. شۇنىڭ بىلەن قانۇن ۋاستىسىدىن ئۇنۇملۈك پايدىلىنىپ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا كاپالەتلىك قىلىندى ۋە ئىلگىرى سۈرۈلدى. ھەر دەرىجىلىك سوت مەھكىمىلىرى 3 دىن 5 گىنچە ئىقتىسادىي سوتچىلارنى سەپلەپ، ئىقتىسادىي سوت قىلىش خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى ھەقىقىي كۈچەيتتى. سوت قىلىش ئەمەلىيىتىدە ھەر دەرىجىلىك سوت مەھكىمىلىرى ئوخشاش بولمىغان ئەھۋالغا ئاساسەن پاكىتنى ئېنىقلاش، ھەق-

باھەقنى ئايدىڭلاشتۇرۇش شەرتى ئاستىدا، تەنچ،ئىتتىپاق بولۇشقا پايدىلىق بولۇش، ئىقتىسادىي ھەمكارلىققا پايدىلىق بولۇش، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتىغا پايدىلىق بولۇش دېگەن روھقا ئاساسەن مۇرەسسە قىلىش خىزمىتىنى سوت قىلىش خىزمىتىنىڭ بېشىدىن ئاخىرىغىچە سىڭدۈردى. ئاساسىي قانۇنلارغا چوڭقۇر چۈكۈش، سەپىرە، ئەنزە، بېجىرىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، قانۇن بويىچە ئەنزە بېجىرىشتىمۇ چىلىڭ تۇردى ھەم «ئىقتىسادىي توختام قانۇنى» مۇ پائال تەشۋىق قىلىندى. قانۇن ئالدىدا مەسئۇلىيەتنى ئادا قىلالايدىغان ئورۇنلار ئۈچۈن قانۇنىيچەھەتتە خىزمەت قىلدى. بۇ يىل سوت قىلىپ بېجىرىلگەن ئىقتىسادىي ئەنزىلەر ئىچىدە مۇرەسسە قىلىپ ئايالاشتۇرۇلغىنى 95 پىرسەنتتىن ئاشتى.

3. ھەق تەلەپ دەۋالىرىنى سوت قىلىش خىزمىتى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلەندى. «ھېراسخورلۇق قىلىش قانۇنى» يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، قانۇنساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىنىڭ چوڭقۇرلىشىغا ئەگىشىپ، ھېراسخورلۇققا تەئەللۇق ئەنزىلەر ھەمدە ئۆي، ئۆيلۈك يەر ۋە مال ـ مۈلۈككە ئىگىدارچىلىق قىلىش ھوقۇقى قاتارلىق ئەنزىلەر زور دەرىجىدە كۆپەيدى. زىددىيەتنىڭ ئۆتكۈرلىشىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ھەر دەرىجىلىك سوت مەھكىمىلىرى ھەم قانۇن خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىدى، ھەم ئاممىۋى خىزمەت ئىشلىدى، ئىددىيىۋى خىزمەت ئىشلىدى. ھەق تەلەپ دەۋا ئەنزىلىرىدە قانۇنى بەلگىلىمە بار بولسا قانۇنى بەلگىلىمىلەرگە تايىنىش، قانۇنى بەلگىلىمىلەر بولمىسا سىياسەتكە تايىنىش، سىياسەت ۋە قانۇنلاردا ئېنىق بەلگىلىمە بولمىغانلىرىنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىپ ئاممىنىڭ پىكرىنى كۆپ ئاڭلاپ، ئالاقىدار تارماقلار بىلەن مەسلىھەتلىشىپ بىر تەرەپ قىلدى. پۇقرالارنىڭ قانۇنىي ھوقۇق مەنپەئەتىگە كاپالەتلىك قىلىش پرىنسىپى بويىچە سوتسىيالىستىك قانۇن ـ قائىدە ۋە ئەخلاق ئۆلچىمىدىن پايدىلىنىپ، ھەققانىي ئەمەلىيەتتىن ئىزدەپ، ئەھۋالغا ۋە قائىدىگە مۇۋاپىق ھالدا ھەل قىلدى. ھەر دەرىجىلىك سوت مەھكىمىلىرى قوبۇل قىلغان ھەق تەلەپ دەۋا ئەنزىسى 3846، سوت قىلىپ بىر تەرەپ قىلىنغىنى 3794 بولۇپ، قوبۇل قىلىنغان ئەنزىنىڭ 98.6 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

4. جەمئىيەت ئاممانىلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەشكە ئاكتىپ قاتناشتى. ئاساسلىق ئۇسۇلى: 1) قارىتالىقى بولغان ھالدا ئوچۇق ھۆكۈم ئېلان قىلىش يىغىنلىرى ئېچىپ، تېپىك ئەنزىلەر ئارقىلىق قانۇن تۈزۈمىنى راسا تەشۋىق قىلدى، جىنايەتچىلەرنى چۆچۈتتى. ئاممىنى تەربىيىلىدى. ۋىلايەت بويىچە 20 نەچچە قېتىم ئوچۇق ھۆكۈم ئېلان قىلىش يىغىنى ئېچىلدى. 2) قانۇن تۈزۈم ھەققىدە كەڭ تۈردە تەشۋىق ئېلىپ باردى. 8ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدا قەشقەر ئوتتۇرا خەلق سوت مەھكىمىسى ۋە قەشقەر شەھەرلىك خەلق سوت مەھكىمىسى شەھەر يېزىلارغا چوڭقۇر چۆكۈپ «ئىقتىسادىي توختام قانۇنى» نى 4 كۈن تەشۋىق قىلدى ھەمدە يەكشەنبە كۈنى كوچىلارغا چىقىپ قانۇندىن مەسلىھەت بېرىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشتا چىلىڭ تۇرۇپ، ئاممىنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. 3) ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش، ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش مەيدانلىرىغا چوڭقۇر چۆكۈپ قانۇن ـ تۈزۈم توغرىسىدا دەرس ئۆتتى. 6ـ ئايدا ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ مۇئاۋىن مەھكىمە باشلىقى شايۇۋېن قارا قىلىچىن ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا بېرىپ، جىنايەتچىلەرگە جىنا ـ

يەتمىنى تونۇپ قانۇنغا بويسۇنۇش، ئۆزگەرتىشنى قوبۇل قىلىش توغرىسىدا قانۇن - تۈزۈم دەرسى ئۆتتى. (لىيۇ ياۋخۇا)

[تەپتىش خىزمىتى] 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك تەپتىش ئورگانلىرى مەملىكەتلىك ۋە ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي قانۇن خىزمەت يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ج خ، سوت، ئەدلىيە، ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى قاتارلىق تارماقلار بىلەن زىچ ماسلىشىپ، ھەمكارلىشىپ جەڭ قىلىپ، ئېغىر جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرىگە ۋە ئىقتىسادىي جىنايى ھەرىكەتلەرگە قاتتىق زەربە بەردى، جەمئىيەت ئاماناللىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەشكە ئاكتىپ قاتنىشىپ، يېڭى نەتىجە يارىتتى.

1. تەپتىشنىڭ كەسپىي رولىنى جارى قىلدۇرۇپ، ئەنزە بېجىرىش سۈپىتىنى ئۈزلۈكسىز يۇقىرى كۆتەردى. ھەر دەرىجىلىك تەپتىش ئورگانلىرى ئەنزە تەييارلاش، تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلەپ، قولغا ئېلىشقا تەستىقلايدىغان ئەنزىلەرنى ئىنچىكە چوڭقۇر تەكشۈرۈش ئاساسىدا، مەخسۇس ئادەم تەكشۈرۈش، كوللېكتىپ مۇزاكىرە قىلىش، رەھبەرلىك قارار قىلىشتىن ئىبارەت قولغا ئېلىشنى تەستىقلاش تۈزۈمىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىپ، قولغا ئېلىنىشتىن چۈشۈپ قالغان ئەنزە ۋە خاراكتېرىنى بېكىتىش توغرا بولماي قالغان بىر تۈركۈم ئەنزىلەرنى ۋاقتىدا تۈزەتتى. قولغا ئېلىشقا تەستىقلاش سۈپىتىمۇ 1984-يىلدىكىدىن %93 ئۆستى. جازا ھۆكۈم قىلىش، نازارەت قىلىش جەھەتتە، بىر يىل ئىچىدە خەلق سوت مەھكىمىسى ھۆكۈم قىلغان 4 ئەنزىنىڭ خاراكتېرىنى بېكىتىش دەل بولمىغان، جازا ئۆلچىمى مۇۋاپىق بولمىغان، ئاممىنىڭ ئىنكاسى كۈچلۈك بولغان بۇ ئەنزە توغرىسىدا نارازىلىق ئەرز بېرىلدى، نارازىلىق ئەرز بېرىلگەندىن كېيىن 2 ئەنزىنىڭ ھۆكۈمى ئۆزگەرتىلدى.

2. ئىقتىسادىي تەپتىش خىزمىتى گەۋدىلىك ھالدا تۇتۇلدى. ھەر دەرىجىلىك تەپتىش ئورگانلىرى ئىقتىسادىي تەپتىشلىك خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى ھەقىقىي تۇرىدە كۈچەيتىپ، ھەر دەرىجىلىك پارتكومغا چېك تاپشۇرۇپ، ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى، ئىقتىسادىي جىنايى ھەرىكەتلەرگە زەربە بېرىش ئىشخانىسى قاتارلىق تارماقلار بىلەن زىچ ماسلىشىپ، تەشەببۇسكارلىق بىلەن ھۆجۇمغا ئۆتۈش ئۈسۇلىنى قوللىنىپ، تەمىنلەش - سودا، ئاشلىق، يېزا ئىگىلىك بانكا قاتارلىق سىستېمىلار ۋە ئورگانلاردىكى پۇل، ئاشلىق، مال باشقۇرغۇچىلار ئىلىك ھېسابىنى تەكشۈرۈش، رەتكە تۇرغۇزۇپ تەكشۈرۈش ئىنتىقلاش ئارقىلىق 1400 دىن ئارتۇق خىيانەتچىلىك، پۇلنى كەم چىقىرىپ قويغان، پارا بەرگەن، پارا ئالغان قاتارلىق قانۇنغا خىلاپ جىنايەتى بار ئادەملەرنىڭ مەسىلىسى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىندى. 470 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق ھارام مال، ھارام پۇل قايتۇرۇپ بېلىندى. ھەر دەرىجىلىك تەپتىش ئورگانلىرى باشتىن-ئاخىرى چوڭ، مۇھىم ئەنزىلەرنى 1-ئورۇنغا قويدى. «ئادەم بەلگىلەش، ئەنزىنى بەلگىلەش، ۋاقىتنى بەلگىلەش، تەدبىرنى بەلگىلەش» مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلۇش بىلەن نلا قالماي، تەپتىش مەھكىمە باشلىقى ئەنزە بېجىرىش تۈزۈمىمۇ ئەمەلگە قويۇلدى. بىر يىل ئىچىدە ۋىلايەت بويىچە ئىككى دەرىجىلىك تەپتىش مەھكىمىلىرىنىڭ تەپتىش مەھكىمە باشلىقى، مۇئاۋىن باشلىقلىرى 21 ئىقتىسادىي ئەنزە بېجىردى. بۇنىڭ ئىچىدە چوڭ ئەنزە 10، نۇقتا گەۋدىلەندۈرۈلگەنلىكى، رەھبەرلىك باشلامچى بولغانلىقى

ئۇچۇن «ئۆلۈك بۇلۇلا»، «ئۆلۈك دائىرە» بىر قەدەر ياخشى دەرىجىدە بۆسۈپ ئۆتۈلدى. ھەر خىل ئىقتىسادىي جىنايەتچىلەرگە ئېغىر، قاتتىق زەربە بېرىلدى. يىلنىڭ ئاخىرىدا باھالاش ئېلىپ بېرىلغاندا، قەشقەر شۆبە تەپتىش مەھكىمە ئاپتونوم رايونلۇق تەپتىش سىستېمىسى بويىچە، ئىقتىسادىي جىنايەتچىلەرگە زەربە بېرىشتە ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى.

3. قانۇن-ئىنتىزام تەپتىش خىزمىتى ئەستايىدىل قانات يايدۇرۇلدى. 1985-يىلى قانۇن-ئىنتىزام ئەلزىسىدىن 121سى قوبۇل قىلىندى. بۇنىڭ ئىچىدە ئەنزە، تۈرغۇزۇلغىنى15 دانە، ئەيىپلەنگىنى 11 دانە، ئەيىپلەشتىن كېچىرىم قىلىنغىنى 4 دانە، پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشىغا تەكلىپ قىلىنغىنى 44 دانە، قانۇن-ئىنتىزام ئەنزىسىنىڭ ئىچىدىكى قوش نىكاھلىق بولۇش جىنايىتىنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىدەك مەسىلىگە قارىتا، تەپتىش ئورگانلىرى ئەنزە بېجىرىش داۋامىدا كونكرېت ئەنزە مىسالىلىرىغا بىر لەشتۈرۈپ، قانۇن-تۈزۈم دەرسى ئۆتۈش، قانۇن-تۈزۈم توغرىسىدا تەشۋىقات سەھنىسى ياساش قاتارلىق شەكىللەرنى قوللىنىپ، جانلىق رېئال تەشۋىقات ئېلىپ بارىدى. بىر يىلنىڭ ئىچىدە قانۇن-تۈزۈم تەشۋىقات تەرىپىسى498قېتىم ئېلىپ بېرىلدى، قارا تاختا گېزىتى، تەشۋىقات سەھنىسى گېزىتى 20سان چىقىرىلدى، تەشۋىقات ماتېرىيالىدىن 37 نۇسقىسى بېسىپ تارقىتىلدى. قانۇن-ئىنتىزام تەپتىش خىزمىتىنىڭ چوڭقۇر قانات يېيىشى ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك تەپتىش مەھكىمىسى يىلنىڭ ئاخىرىدا قانۇن-ئىنتىزام، تەپتىش خىزمىتىنى سىستېمىلاشتۇرۇپ باھالاش يىغىنى ئاچتى. قەشقەر شەھرى ۋە يەكەن، يېڭىسار 2 ناھىيىنىڭ قانۇن - ئىنتىزام بۆلۈمى ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى.

4. ئومۇمىلاشتۇرۇپ تۈزەشكە ئاكتىپ قاتنىشىپ، ئەيىپلەشتىن كېچىرىم قىلىنغان خادىملارغا بولغان ياردەم بېرىش خىزمىتى كۈچەيتىلدى. 12 ناھىيە بىر شەھەردىكى تەپتىش مەھكىمىلىرى جايلارنىڭ ئەھۋالىغا ۋە ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، ئومۇمىلاشتۇرۇپ تۈزەش بويىچە ئالاقىلىشىش نۇقتىلىرىنى قۇردى. يېڭىسار ناھىيىلىك يول ئاسراش ئوچاستىكىسىدا ئالدىنقى يىللاردا ئامانلىق ساقلاش خىزمىتى ناچار بولغاچقا، مۇشتلىشىدىغان، قىمار ئوينايدىغان، ئوغۇرلۇق قىلىدىغان، قانۇنغا خىلاپ، ئىنتىزامغا يات ۋەقەلەر داۋاملىق يۈز بېرىپ تۇراتتى. يېڭىسار ناھىيىلىك تەپتىش مەھكىمىسى تاشيول ئاسراش ئوچاستىكىسىنى ئۆزلىرىنىڭ ئومۇمىلاشتۇرۇپ تۈزەشتىكى ئالاقە قىلىش نۇقتىسى قىلىغاندىن كېيىن، ئالدىنقى ئوچاستىكا باشلىقىنىڭ خىيانەتچىلىك ئەنزىسىدىن قول سېلىپ، قانۇن - تۈزۈم تەرىپىسىنى قانات يايدۇردى. ئۇلارنىڭ ھەر خىل قائىدە، تۈزۈملەرنى تۇرغۇزۇشى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈشىگە ياردەم بەردى، شۇنىڭ بىلەن بۇ ئورۇننىڭ ئامانلىق قىيابېتى تېزدىن ئۆزگەردى. يوپۇرغا ناھىيىلىك تەپتىش مەھكىمىسى يېقىنقى بىر قانچە يىلدىكى ئەيىپلەشتىن كېچىرىم قىلىنغان 16 نەپەر كىشىگە ئىنچىكە، سەۋرچانلىق بىلەن تەرىپىيە بېرىشتە چىڭ تۇرۇپ، ياردەم قىلدى، ياخشى ئادەم بولۇش نىسبىتى 93.7 پىرسەنتكە يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە بىر ئادەم كەنت كادىرلىقىغا ئۆستۈرۈلدى، 6كىشى يېزا ۋە كەنتنىڭ مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. 4كىشى تەرىشىپ ئەمگەك قىلىپ بېيىغان ئائىلىگە ئايلاندى. (لىيۇ ياۋخۇا)

[قۇراللىق ساقچى قىسىملىرىنىڭ قەشقەر تارماق ئەتىرىتى] قۇراللىق ساقچى قىسىملىرىنىڭ قەشقەر تارماق ئەتىرىتى ئەسلىدىكى ئىچكى قوغداش، چېگرا مۇداپىئە،

ئوت تۆچۈرۈش ۋە ساقچى قىسىملىرى ئاساسىدا، 1983-يىلى تەشكىللەنگەن. بۇ قوشۇن تەشكىللەنگەندىن كېيىن قىسىم قۇرۇلۇشى ئەستايىدىل كۆچەيتىلىپ، ھەربىي مەشق پائالىيەتلىرى يايدۇرۇلدى. «بىر تۇتاش پىلانلاش، دەرىجىمۇ - دەرىجە باشقۇرۇش، دەرىجىمۇ - دەرىجە قۇماندانلىق قىلىش» پرىنسىپى قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، دۇجۇر ئىملىك ۋەزىپىسىنى مەركەز قىلغان ھالدا باشقا ۋەزىپىلەرنىڭ ئورۇنلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. ئۇلار جەمئىيەت ئامانلىقىنى قوغداش، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىنى قوغداشتا ئىجابىي، مۇھىم رول ئوينى جارى قىلدۇردى.

1985-يىلىسى قەشقەر تارماق ئىستانسىسى پارتىيەسىنى تەرتىپكە سېلىش ۋە ئىسلاھات داۋامىدا غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزامچان بولۇش تەربىيىسىنى ۋە قورالىق ساقچى قىسىملىرىنىڭ بۇيۇك ئوبرازىنى تىكلەش پائالىيەتىنى ئېلىپ باردى. ئىچكى قوغداش دۇجۇر ئىملىكىنى ئۇستىگە ئالغان قىسىم قولغا ئېلىش، تۇرمىغا قاراش ۋە جىنايەتچىلەرنى يارلاش ۋەزىپىسىنى كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇنلىدى. پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ رەھبەرلىرى ۋە ئاپتونوم رايونلىق رەھبەرلىرىنىڭ قەشقەرگە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرگىلى كەلگەن چاغدىكى قوغداش ۋەزىپىسىنى كۆرۈنەرلىك ئورۇنلىدى. چۆچ ئورگانلىرىغا ماسلىشىپ، قەشقەر ۋىلايىتىدە دۆلەت بايرىمىنىڭ 36 يىللىقى ۋە ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش - «قوش بايرام» پائالىيىتىدە بىخەتەرلىك، قوغداش خىزمىتىنى كاۋاك قالدۇرماي ياخشى ئىشلىدى. دۇجۇر ئىملىك قىلغان چاغدا، ۋەقە چىقىپ قېلىشى مۇمكىن بولغان كاۋاكلارنى ئېتىپ تاشلاپ، قوغداش نىشانىسىنىڭ بىخەتەرلىكىگە ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلدى. يۇقىرى دەرىجىلىكلەرنىڭ تەقدىرلىشىگە مۇيەسسەر بولدى. چېگرا مۇداپىئە، قوغداش ۋەزىپىسىنى ئۇستىگە ئالغان قىسىملار قاتتىق ھالدا كېنىشكە تەكشۈرۈش خىزمەت تۈزۈمى بويىچە ئىش كۆرۈپ، تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلىش خىزمىتىنى پائال قانات يايدۇرۇپ، چېگرا رايونىدىكى ئامانلىق باشقۇرۇشىنى كۈچەيتىپ، مۇداپىئە رايونىدا بۇ يىل جىنايى ئىشلار ئەنزىسى يۈز بەرمەسلىكىنى قولغا كەلتۈردى. ئامانلىق ساقلاش ئەنزىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 40% تۆۋەنلىدى. ئايرودورۇم بىخەتەرلىك تەكشۈرۈش پونكتى جۇڭگولۇق ۋە چەتئەللىك مېھمانلارنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ، ئىنتىزامغا خىلاپ ھالدا ئايروپىلانغا چىقىش ۋەقەلىرىنى ۋاقتىدا تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدى. چەتئەلگە چىقىدىغان ئايروپىلانلارنى قوغداشنى كۈچەيتتى، ۋەتەنلىك ساقلىقىغا چىسىلىق رولىنى بىر قەدەر ياخشى جارى قىلدۇردى. ئوت تۆچۈرۈش قىسىملىرى «ئالدىنى ئېلىشنى ئاساس قىلىش، ئالدىنى ئېلىش بىلەن تۆچۈرۈشنى بىرلەشتۈرۈش» ئاجىزلىقىنى تۈزىتىپ ئىزچىللاشتۇرۇپ، ھەر مىللەت ئاممىسىغا ئوت تۆچۈرۈش ئىزاھىنى تەشۋىق قىلدى ۋە ئوتتىن مۇداپىئە كۆرۈش، ئوت تۆچۈرۈش ساۋاتلىرى توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ باردى. ئوت تۆچۈرۈش جەڭگىۋار ئالمىنىش بۇيرۇقىدىن 46 نى ئىجرا قىلدى، ھەرىكىتى تېز بولۇپ ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى. تارماق ئەترەت يەرلىك بىلەن بىللە 49 مەدەنىيەتلىك ئورۇن بەرپا قىلدى، 4490 دىن كۆپ ئادەم (قېتىم) يەرلىكنىڭ قۇرۇلۇشىغا ياردەم بەردى ۋە قاتناشتى، كادىرلار-جەڭچىلەر ھەر مىللەت ئاممىسى ئۈچۈن 2050 نەچچە قېتىم ياخشى ئىش قىلىپ بەردى. «ئىككى مەدەنىيەت» قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن

پائال تۆھپە قوشتى. يىل ئىچىدە، 19 ئادەم شەرەپ بىلەن ۋ ـ دەرىجىلىك خىزمەت كۆرسەتـ تى، 28 ئادەم مۇنەۋۋەر كومپارتىيە ئەزاسى بولۇپ باھالاندى، 234 كادىر ۋە ساقچى مۇـ كاپاتلاندى.(يۇقىرقىلار جاۋۇزەمن)

[«ساۋاتسىزلار يېزىسى»، «مەدەنىيەتلىكلەر يېزىسى» غا ئايلاندى] كو-نا شەھەر ناھىيىسىنىڭ ئاققاش يېزىسى بۇرۇن « ساۋاتسىزلار يېزىسى » دەپ ئاتالـ ھاندى. 1984 ـ يىللىق مەلۇماتقا قارىغاندا، يېزا بويىچە 12 ياشتىن يۇقىرى ئۆسمۈرلەر ۋە چوڭلارنىڭ يېرىمى دېگىدەك ساۋاتسىز ۋە چالا ساۋات.

ساۋاتسىزلار كۆپ، قانۇن ساۋاتى بويىچە ساۋاتسىزلار تېخىمۇ كۆپ. بۇ يەردىكى نا-ھايىتى كۆپ ئادەملەرنىڭ قانۇن ـ تۈزۈم كۆز قارىشىئاجىز، ھەتتاكىمۇشتلۇشۇشنىمۇ تۇر-مۇشتىكى كىچىك ئىش دەپ قارايدۇ. كەپ تالىشىپ قالسىمۇ كالتەك توقماق ئارقىلىق ھەـ سىلە ھەل قىلىدۇ. ئامانلىق تەرتىپى ياخشى بولماسلىق مەسىلىسىگە قارىتا يېزىلىق پارتكوم بۇرۇنقى يۈز بەرگەن ئەنزىگە ئاساسەن ئامانلىق خىزمىتىنى تۈتىدىغان، كۆرۈنۈشىنلا تۈـ تۈپ ، ماھىيىتىنى تۈتايدىغان ساۋاقنى قوبۇل قىلىپ، مەدەنىيەت بىلىملىرى جەھەتتىن تەربىيىلەش ئىرادىسىگە كېلىپ، ساۋاتسىزلىق ۋە قانۇن ساۋاتى جەھەتتىكى ساۋاتسىزلىقـ نى بىرلىكتە سۈپۈرۈپ تاشلىدى. ئۇلار 4 ئىشنى تۈتتى:

1. يېزىلىق ھۆكۈمەت: خەت تونۇمايدىغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ساۋات چىقىرىش ئۆـ گىنىشىگە قاتنىشىدۇ؛ ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارنىڭ ھەممىسى مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇيدۇ؛ 2 يىل ئىچىدە بارلىق ساۋاتسىزلار ساۋات چىقىرىپ بولىدۇ. ئوقۇش يېشىدىكىلەرنىڭ مەكـ تەپكە كىرىش نىسبىتى 96 پىرسەنتكە يەتكۈزۈلىدۇ ـ دەپ قارار چىقاردى. بۇ مەقسەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلار يېزا بويىچە 20 نەپەر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ، ياكى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ، مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كادىر ياكى دېھقانـ نى تاللاپ ئوقۇتقۇچىلىققا بەلگىلىدى. ئوقۇپ ساۋات چىقىرىشقا تەشكىللىگەن ۋاقىت 135 كۈنگە يەتتى. ھازىر 90 پىرسەنتىتىن ئارتۇق ساۋاتسىز كىشىلەر ساۋاتىنى چىقىرىپ بولـ دى. نۇرغۇنلىرى سالام خەت يازالايدىغان، كېزىت ئوقۇيالايدىغان بولدى. يېزىلىق ھۆكۈـ مەت يەنە قانۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇشنىمۇ دەرسىنىڭ مۇھىم مەزمۇنى قىلىشنى بەلگـ لىمدى. چوڭ تېپەيىۋەنى ۋە ئەدلىيە جولىيۇەننىڭ ياردىمىدە، ئوقۇتقۇچىلار يېزىدا يۈز بەرـ گەن ئەنزىلەرگە بىرلەشتۈرۈپ، قانۇن مادداىلىرىنى چۈشەندۈردى. مەدەنىيەتنىمۇ ئۆگەندى. قانۇننىمۇ ئۆگەندى. ئاممىنىڭ قانۇن ـ تۈزۈم كۆز قارىشى زورەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ساۋات چىقىرىش سىنىپىدىلا، پاش قىلىنماي كەلگەن 7 ئەنزىنىڭ يېپ ئۇچى پاش قىلىنـ دى، ئەنزە پاش قىلىنغاندىن كېيىن، 690 يۇەندىن ئارتۇق ئىقتىسادىي زىيان تۆلىتىۋېلىندى.

2 . رەھبەرلىك باشلامچىلىق بىلەن قانۇن ئۆگەندى، قانۇنغا ئەمەيەت بەردى. بىـر يىل ئىچىدە، يېزىنىڭ 4 رەھبىرىي ئاممىۋى يىغىن ۋە كەنتلەرگە خىزمەت تەكشۈرگىلى بارـ غان پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ، قانۇنـساۋاتلىرىنى 10 قېتىم مەخسۇس چۈشەندۈردى. كەنتلەرـ دىكى پارتىيە ياچېيكىلىرى ۋە كەنت باشلىقلىرىمۇ قانۇنـتۈزۈم ھەققىدىكى تەربىيىنى خىزمەت مەسئۇلىيىتى ئىچىگە كىرگۈزۈپ، ئىقتىسات بىلەن ئىشلەپچىقىرىشنى سۈزۈلمەگەندەقـ

ئۇ نىنى سۆزلەشنى ئۇنتۇپ قالمىدى. كەنتچولۇق يىغىنى ئېچىلغاندا 17 قېتىم قانۇن بىلىملىرىنى سۆزلىدى.

3. تاياڭچىلارنى تەربىيىلەش خىزمىتى تۈتۈلدى. يېزىلىق ھۆكۈمەت ۋە كەنتلەردىن 112 نەپەر مەدەنىيەت بىلىمى بار كادىر، ئوقۇتقۇچى ۋە دېھقانلار تاللىنىپ قانۇن - تۈزۈم ھەققىدە تەشۋىقات ئېلىپ بارىدىغان تاياڭچىلارنى يېتەكلەش كۇرسى ئاچتى، بىر مەزگىللىك قىسقا مۇددەت تەربىيىلەش ئارقىلىق، كەنتلەردە قانۇنىنى تەشۋىق قىلىش ھۆددىسىگە بېرىلدى، ئۇلار ئامما ئارىسىغا بېرىپ تەشۋىق قىلدى، دەرس ئۆتتى. تەشۋىقات ئۇنۇمىنى كۆچەيتىش ئۈچۈن، ئۇلار بازاردا 31 ئورۇندا تەشۋىقات ئورنى ياساپ بېرىپ ئايدا بىر قېتىم ئالماشتۇرۇپ، قانۇن مادداللىرىدىن ئۈزۈندە كۆچۈردى، تېپىك ئەنزىلەرنى تەشۋىق قىلدى.

4. مەسئۇلىيەت بېكىتىلدى، سېلىشتۇرۇپ باھالاندى، جەمئىيەت ئامانلىقىنى ئومۇمىلاشتۇرۇپ تۇزەش ئىلگىرى سۈرۈلدى. ئامما ئىلىقھۆددە كېلىشىمى ئىمزالاندى، ئامانلىق خىزمىتى كەنتلەرگە، ئائىلىلەرگە ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. ئامانلىق ساقلاش ھۆددە خىزمىتىنى شەكىلگە ئايلاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن، ئايدا تەكشۈرۈش، پەسىلدە باھالاش، يېرىم يىلدا كېچىك خۇلاسە چىقىرىش، يىل ئاخىرىدا خۇلاسە چىقىرىش ئۇسۇللىرىنى قوللىنىپ، خىزمەت تەلەپنىڭ چوڭقۇر قانات يېيىشىنى ئىلگىرى سۈردى. ھەر تەرەپلەرنىڭ ئامانلىق ساقلاشتىكى ئاكتىپچانلىقىنى ئىشقا سالدى. ھازىر يېزا بويىچە 1243 ئائىلە باي بولۇش پىلانى ۋە مەدەنىيەت تىلىك بولۇش ئەھدىنامىسى تۈزدى، 1332 ئائىلە «قانۇن - ئىنتىزامغا رىئايە قىلغان شەرەپلىك ئائىلە» بولۇپ باھالاندى. ئۇنىڭدىكى ساۋاتسىزلار كۆپ، مۇشتلىشىدىغانلار كۆپ بولغان بۇ قالاق يېزا، ھازىر يۇرتداشلار، دوست-يارلارھۆرمەت قىلىشىدىغان، يول قويۇشىدىغان، قوشنىلار ئارا ئۆزئارا، يارەدەم بېرىدىغان «مەدەنىيەت تىلىك يېزا» غا ئايلاندى. (لیۇیاۋخۇا)

[سىياسىي كېڭەشنىڭ رەئىسى سادىق ھوشۇر پەرزەنتنىنى قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ بىر تەرەپ قىلىشىغا ئاپىرىپ بەردى]

1985 - يىلى 10 - ئاينىڭ 31 - كۈنى سائەت 9دا، مارالبېشى ناھىيىلىك چ خ ئىدارىسى ئاممىنىڭ: ئاچالغا ماڭىدىغان يولدىكى كەنتنىڭ تەراپىدىكى زەيكەشتە نۇرغۇن ھېسابات دەپتىرى، نەقپۇل ۋە زايوم لەيلەپ قايتۇ، - دېگەن دوكلاتنى تاپشۇرىۋالدۇ.

چخ ساقچى، كادىرلىرى دەرھال نەقمەيدانغا يېتىپ كېلىدۇ. يىغۇپلىنغان، چېقىلغان بىخەتەر ساندۇق ۋە چېچىلىپ ياتقان زايوم، نەقپۇل ۋە بەزى ھېسابات دەپتەرلىرى، تۇردىلارغا ئاساسەن ناھىيىلىك رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇتىغا ئوغرى كىرگەنلىكىنى ھۆكۈم قىلىدۇ. ئەنزىتى رازىدۇبتكا قىلىپ پاش قىلىش گۇرۇپپىسىدىكى يولداشلار بىر تەرەپتىن ئەنزىنىڭ ئەھۋالىنى ئېلان قىلىدۇ، ئاممىنى قوزغاپ يېپ ئۇچى ئىزدەيدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن چوڭقۇر تەكشۈرۈپ گۇمانلىق نۇقتىلارنى رازىدۇبتكا قىلىدۇ.

11- ئاينىڭ 11- كۈنى سەھەردە، رازىدۇبتكا خىزمىتى پەيدىن - پەي چوڭقۇرلىشىۋاتقان چاغدا، ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ رەئىسى سادىق ھوشۇر ئەنزە سادىر

قىلغان گىچىك بالىسى ئىلھام سادىقنى چوڭ ئىدارىسىنىڭ بىر تەرەپ قىلىشىغا تاپشۇرۇپ بەردى.

11- ئاينىڭ 10- كۈنى، سادىق ھوشۇر ئىلھام سادىقنىڭ قەشقەردىكى 1900 يۇەندىن ئارتۇق قىممەت تىببىي 4 سانداق بەتنىكىنى ئېلىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ: ئۇ مۇنچىۋالا پۇلنى نەدىن تاپقاندۇ؟ دەپ گۇمان قىلىدۇ. سۈرۈشتۈرگەندە، ئىلھام سادىقنىڭ چىرايى تاتىرىدۇ. كاچىلاشقان ھالدا، بەتنىكىنى بانكىدىن قەرز ئېلىپ ـ دەيدۇ. ئۇغلىنىڭ ناھىيىلىك ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتىنىڭ ئۇنۇملۇغۇرلىغانلىقىنى ئېيتقىنىگە كېيىن، بۇ ئىشنى ناھىيىلىك رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇتىغا ئۇغرى كىرگەنلىكى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ قاراپ، دەرھال بانكىدىن سۈرۈشتە قىلىدۇ، بانكىدىن قەرز ئالمىغانلىقىنى ئىسپاتلانغاندىن كېيىن، سادىق ھوشۇر چوڭ ئوغلى تۇرغۇنجان سادىق بىلەن بىللە ئىلھام سادىقنىڭ، بانكىدىن قەرز ئالدىم، دېگەنيالغانچىلىقىنى ئېچىپ تاشلايدۇ. ئۇنىڭغا داۋالىسۇزلەيدۇ، زېينىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. پارتىيىنىڭ سىياسىتىنى چۈشەندۇرىدۇ. ئىلھام سادىق ئۆزىنىڭ ناھىيىلىك رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇتىغا كىرىپ بىخەتەر ساندۇقنى ئوغۇرلىغانلىقىنى ئاخىرى ئېتىراز قىلىدۇ.

تەكشۈرۈپ ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەندىن كېيىن، مۇنداق بولغانلىقىمەلۇم بولدى، 10- ئاينىڭ 24- كۈنى ئىلھام سادىق رېمونت قىلىش - ياساش زاۋۇتىغا يوشۇرۇن كىرىپ مالىيە بۆ- لۈمىنىڭ ئارقا دېرىزىسىدىكى پولات تاياقچىنى ھەرىدەپ ئۆزىنىڭ 30- كۈنى كەچ سا- ئەت 21 دە، زاۋۇتنىڭ ئىچىدە ئادەم يوق پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، پولات تاياقچىسىنى قايرىۋېتىپ، مالىيە بۆلۈمىنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ، بىخەتەر ساندۇقنى ئوغۇرلاپ چىقىپ، پالتا بىلەن ئۈرۈپچىقىپ 2185 يۈەن نەقپۇلنى ئوغۇرلاپ قاچىدۇ. بىخەتەر ساندۇقنى ھېلىقى زەي- كەشكە تاشلىۋېتىدۇ.

بىر مەھەل زىلزىلە پەيدا قىلغان بىخەتەر ساندۇقنىڭ ئوغۇرلىنىشى ۋەقەسىنى ئەنە شۇنداق ئېنىقلىنىدۇ. ماراليېشى ناھىيىسىدىكى ئاممە ۋەچخ كادىر ساقچىلىرى سادىق ھو- شۇرنى شەخسىيەتسىز، ھەققانىيەت ئۈچۈن، توغقانچىلىقتىن ۋاز كېچىدىغان ياخشى كومۇ- نىست دەپ ماختاشتى.(خۇاڭ مىڭ)

[ئەنزەمسالىمرى]

[كالىنىڭ ئېزىنى بويلاپ قوغلاش] 1985- يىلىنىڭ 12- ئاينىڭ 8- كۈنى تېخى تاڭ يورۇمىغان بولۇپ، سائەت 8 لەردە، ئۈزۈن چاپان كەيگەن، ئوتتۇرا ياشلاردىكى بىر ئۇي- غۇر كىشى قاغىلىق گۈڭشەنجۇيگە ئېتتېنك كىرىپ كەلدى.

«كالامنى..... تېز..... بۇزۇقلار..... ئىشكىنىڭ سىرتىدىن قۇلۇپ سېلىپ قويۇپ.....» بۇ ئادەم ئەندى ئۆيىدىن چىقىۋاتقان ھاڭاۋىن ئىدارە باشلىقى گوچىشەننى تارتىپ چۈشىنىڭ- سىز كەپلەرنى قىلىپ، ئەرز قىلىۋاتاتتى. ئۇ سەل تىنىۋېلىپ تۇرۇپ: «مېنىڭ ئىسمىم ھەم- دۇللا ئابدۇللا شەھەرلىك چاسا مېچىت كەنتىدە تۇرۇشلۇق، كېچە سائەت 6 ئەتراپىدا كە- چىك ئوغلۇمنىڭ سېيگىسى كېلىپ ئويغاندى. مەن بالىنى كۆتۈرۈپ تالاغا ماڭسام، ئىشىكنى ئاچالمىدىم. قارىسام ئىشىككە سىرتىدىن قولۇپ سېلىغلىق ئىكەن. مەن ئىشكىنى چېقىپ چە- قىپ، قارىسام ئۈيۈم يوق. ئىنىكىمىمۇ،موزىيىمىمۇ يوق. ئوغۇرلۇنۇپ كېتىپتۇ. 3 كالا يۇتۇپ- تۇ» ئەمەسمۇ؟ھەمدۇللا ئازابلىنىپ ئۆزۈپ سۆزلەيتتى.

ئەنزىنىڭ ئۈزى بۇيرۇق. كادىر، ساقچىلار نەقمە يدانغا ئۇچقاندەك يېتىپ باردى.

چخ تېپە يېۋەنى، رازۋېتچىكلار ھەمدۇللانىڭ ئۆيىگە بېرىپ قارىسا ھويلىنىڭ ئىشىكى ئىشكى ئوچۇق تۇرغان. بوسۇغىدا ئۇستىدىن باشقا ئېز چۈشكەن رەزىنكە كەشنىڭ ئېزى بار، بۇ ئېز بىلەن ئىشلىدىن ھويلا ئىشىكىچە بولغان ئارىلىقتا قالغان ئېز ئوخشاش. كالىنىڭ ئىزى ئوچۇق ۋە يېڭى. ھالبۇكى يولدا بۇ ئېز باشقا كالىلارنىڭ ئىزى بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن بولۇپ، تونىغىلى بولمايتتى. ئاياغ ئىزى ۋە كالىنىڭ ئىزى جىنايەتچىنىڭ قاچقان يۆنىلىشىنى بەلگىلەيدىغان مۇھىم ئىپ ئۈچى بولۇپ، بۇنى دەرھال قوغلىماندا، جىنايەتچىنىڭ ئىزى تەرەپ-تەرەپتىن كەلگەن كىشىلەرنىڭ ئاياغ ئىزى تەرەپتىن بۆزۈلۈپ كېتەتتى. رازۋېتچىكلار قىسقىسىنە باش قوشۇشۇپ تەھلىل قىلىشقاندىن كېيىن 4 كە بۆلۈنۈپ، نەقمەيدانىدىكى كالىنىڭ ئىزىنى بويلاپ قوغلاشنى قارار قىلدى.

تەرەپ - تەرەپكە كەتكەن كەنت ئېغىزلىرىدىكى يوللاردا كالىنىڭ ئىزى ئىنتايىن كۆپ تۇرسا، ئىزدىگەن نەۋ جەق تۇرسا قانداق قىلىش كېرەك. ئۇلار ئىزدىنەتتى. ھۆكۈم قىلاتتى، تەھلىل قىلاتتى.

«ھانا، ھانا!. جىنايەتچى بۇ يەردىن قېچىپتۇ!» چوقۇر 2كالىنىڭ ئىزىنىڭ يېنىدا تېيىز موزاينىڭ ئىزى تۇراتتى. ئۇنىڭ قېشىدا بولسا رەزىنكە ئاياقنىڭ ئىزى ئوچۇق كۆزگە تاشلىناتتى. مەھەللىنىڭ غەرب تەرىپىدىكى رازۋېتچىكلار خۇشال ھالدا باشقا 3 يولغا بۆلۈنگەن سەپداشلىرىنى چاقىردى.

بېيجىڭ ماركىلىق دالا ماشىنىسىنىڭ موتۇرى گۈرۈلدەيتتى. ماشىنا يېزا يولىدا سىلكىنەتتى. 30 كىلومېتر ماڭغاندىن كېيىن، ماشىنا جايتېرەك يېزىسىنىڭ 18- كەنتىگە بارغاندا توختىدى. بۇ يەردە 5-6 يول بار ئىدى. ئاياغ ئىزى بىلەن كالىنىڭ ئىزىنى بىلگىلى بولمىدى. بىر پىئونېر ئۇدۇلدىن چىقىپ كېلىپ: «ئاكا، سىلەر نېمە ئىزدەۋاتىسىلەر؟» دەپ سورىدى - زوڭزۇيىپ ئولتۇرۇپ ئېز تەكشۈرۈۋاتقان رازۋېتچىكلارغا ھەيران قېلىپ.

— 3 كالا ھەيدەپ ماڭغان بىر ئادەمنى كۆردۈڭمۇ؟ ئابدۇللا سورىدى.

—كۆردۈم.

— 3 كالا قانداق كالا ئىكەن؟

— 1 سى ئۆي، 1 سى ئىنەك، يەنە 1 سى موزاي - دەپ جاۋاپ بەردى ئوقۇغۇچى.

رازۋېتچىكلارنىڭ كۆزىدىن ئۈمىد ئۇچقۇنى ۋالىلدىدى. ئۇلار كەينىدىنلا:

— كالا ھەيدىگەن ئادەم قانداقراق ئادەم ئىكەن؟ - دەپ سورىدى.

پىئونېر بويىنىدىكى قىزىل گىلاستۇكىنى سىلاپ قويۇپ، بىر تەرەپتىن ئويلاپ، بىر تەرەپتىن سۆزلەيتتى:«ئوتتۇرا بوي، رەڭگى قارا، يۈزىدە تاتۇقى بار» ئۇ سەل تىنىۋېلىپ تۇرۇپ يەنە ھۇنداق دېدى: «ئىشتان - چاپىنى كۆك، يەنە قولىدا قارا سومكا بار» بالىنىڭ ئىسىم فامىلىسىنى سوراشقا ئۇلگۈرمەيلا: «رەھمەت ساڭا!» دەپلا يەنە قوغلاپ ماڭدى. 113 كىلومېتر قوغلاپ ماڭغاندىن كېيىن سائەت 12 بولاي دەپ قالدى. ئېز يەنە بىر 3ئاچا يولغا كەلگەندە يوقالدى. بۇ جايتېرەكنىڭ بىر كەنتى بولۇپ پوسكام ناھىيىسىگە 10 كىلومېتر كېلەتتى، جىنايەتچى پوسكام چېگرىسى ئىچىگە كىرىپ كەتسە قوغلاش ئۇچۇن تېخىمۇ كۆپ قىيىنچىلىقلار تۇغۇلاتتى. زىيارەت قىلىش داۋامىدا كەنت پارتىيە ياچەيكا مۇئاۋىن

شۇجىسى ھېمىت ئۆزلىكىدىن يول باشلاپ بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. قىشلىق مۇز يانقۇزۇش ئۈچۈن ئاچقان سۇلار ئېتىز ئارىلىقلىرىدىكى ئەگرى - بۈگرى يوللارغىمۇ كىرىپ كەتكەن بولۇپ، ماشىنا ناھايىتى تەستە ماڭمىقتا. 5 كىلومېتر ماڭغاندىن كېيىن، پېتىپ قېلىپ ماڭالمىدى. ماشىنىدىن چۈشۈپ پىيادە قوغلايمىز! رازۇبتچىكلار قەدەملىرىنى يوغان تاشلاپ ئالدىدىكى دۆڭگە قاراپ يۈگەردى. دۆڭنىڭ ئۈستىدىكى پەستە بىر ئادەم 3 كالىنى ھەيدەپ يۈگەرمەكتە ئىدى.

23 ياشلىق يۈسۈپ سۇلايمان كونا ئوغرى بولۇپ، 1976- يىلدىن بۇيان 26 قېتىم چوڭ كىچىك ئەنزە سادىر قىلغان. ئۇ يەرلىكتىن ماشىنا كېلىۋاتقان ئاۋازنى ئاڭلاپ، بۈگۈن قاچالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ بىر تەرەپتىن كالىنى ئۈرۈپ، بىر تەرەپتىن كەينىگە قارايتتى.

«توختا!» رازۇبتچىكلار ۋارقىرىدى. يۈسۈپ سۇلايمان ئالدىراپ ئالدىغا بىر نەچچە قەدەم قاچتىيۇ، كەينىگە يېنىپ جېنىنىڭ بېرىچە كالىنى قوغلاپ ھەيدىگىلى تۇردى. ئالدىغا بېرىۋالالمىسا ئۇ يەر دەل - دەرەخ كۆپ مەھەللە ئىدى.

«گوم!» ئوق ئاۋازى قىش كۈنىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزدى. «توختا!» رازۇبتچىكلار ئاسمانغا قارىتىپ ئوق ئاتتى. ئوق ئاۋازىنىڭ ئۈزى بۇيرۇق. ئوق ئاۋازىنى ئاڭلىغان يۈرتداشلار تەرەپ - تەرەپتىن يۈگۈرۈشۈپ كەلدى. قىستاپ كېلىۋاتقان كىشىلەرنى كۆرگەن يۈسۈپ سۇلايمان بېشىنى. تۆتۈپ بوشۇشۇپ كەتكەن پېتى يەرگە ئولتۇرۇپ قالدى. (لىۋياۋخۇا)

201 كېچە-كۈندۈز] 1985- يىلى 9- ئاينىڭ 13- كۈنى ساھەت 11 لەردە، پوسكام ناھىيە ژىما يېزىسىنىڭ قارا يۇلغۇن كەنتىدىكى ئورمانچى تۇنياز ھەكمت- پوسكام تاشيولىدا كۆتەك كولاۋاتقاندا، سېمىق بىر پۇراقنى سېزىندۇ. پۇراق كەلگەن تەرەپكە قارىغۇدەك بولسا، سول تەرەپتىن 30 مېتر كەلمەيدىغان يەردىكى كېپەزلىكتە باشىنىڭ تېرىسى يوق، كۆزى يوق، تېلى يوق، ئوڭ قولى يوق، كۆكرەك ۋە ئوڭ يوتىسىدىكى گۆشلىرى يوق نامسىز بىر ئەر كىشىنىڭ جەسىدى ياتقان ئىكەن.

ناھىيىلىك جۇڭ ئىدارىسى مەلۇماتنى ئالغاندىن كېيىن، مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى ۋاڭ شياڭدۇڭنىڭ باشچىلىقىدىكى 4 نەپەر رازۇبتچىك نەقمەيدانغا يېتىپ كېلىپ تەكشۈرۈپ، دەسلەپكى قەدەمدە بۇنى باشقا يەردە ئولتۇرۇلۇپ بۇ يەرگە تاشلانغان جەسەت، دەپ مۇئەييەنلەشتۈرىدۇ. ۋىلايەتلىك جۇڭ باشقارمىسىغا مەلۇم قىلىدۇ. جۇڭ باشقارمىسىنىڭ جىنايى ئىشلار رازۇبتكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقى سۈن جەنيۈەن پاش قىلىش گۇرۇپپىسىنى باشلاپ نەقمەيدانغا يېتىپ بارىدۇ. يەكەن، قاغىلىقتىكى جىنايى ئىشلار رازۇبتچىكلىرى بىلەن بىللە بىرلەشمە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، باشقىلار تەرەپتىن ئولتۇرۇلگەن كىشى، جەسەت باشقا يەردىن يۆتكەپ كېلىپ تاشلىۋېتىلگەن نەقمەيدان، ئولگۈچى زىيانكەشلىككە ئۇچرىغىنىغا 7-5 كۈن بولغان دەپ مۇئەييەنلەشتۇرىدۇ. جەسەتنى تەكشۈرۈش ئارقىلىق جەسەتنىڭ گوشلىرىنىڭ قالماسلىقى ياۋايى ھايۋانلارنىڭ يېيىشى بىلەن پەيدا بولغان دەپ قارايدۇ.

رازۇبتچىكلار ئەتراپتىكى يېزا كەنتلەرگە بېرىپ، ئەنزە ئەھۋالىنى ئېلان قىلىپ، ئاممىنى قوزغاپ يەپ ئۆچى ئىزدەيدۇ. يېرىم ئاي تەكشۈرۈش ئارقىلىق، ئولگۈچىنىڭ ژىما يېزىسىنىڭ قارا يۇلغۇن كەنتىدىكى ياسىن مۇسا ئىكەنلىكىنى تاپىدۇ. 21 ياشقا كىرگەن

ياسمن مۇسانىك ئاتا ـ ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن، تۇرمۇش قۇرمىغان، ئۇ نەمە ئۈچۈن ئۆلـ
تۈرۈلمدۇ؟ رازۇبتچىكلار ياسمن مۇسانىك يوقۇلۇپ كېتىشتىن ئىلگىرىكى ھەربىكسەت ئەھۋالـ
لىنى ۋە ئۇچراتقان ئادەملەرنى تەكشۈرۈشكە كىرىشىدۇ. 2 كۈن تەكشۈرۈش ئارقىلىق ياسمن
مۇسانىك 9ـ ئاينىك 8ـ كۈنى خوشنىسى ئابدۇيۇسۇپنىك ئۆيىدە ئىشلەپ يۈرۈپ، يوقاپ كەتـ
كەنلىكىنى بىلىدۇ. ئاممىنىك دېيىشىچە ياسمن مۇسانىك ھايات ۋاقتىدىكى دوستـى روزى
سادىر ئىسمىز ئەر كىشىنىك جەسىدى تېپىلغان كۈنى ياسمن مۇسانىك چاپىنىنى كېيىپ يۈرـ
گەن، يىپ ئۈچى تېپىلدى. گۇمان روزى سادىرغا مەركەزلەشتى. يەنە بىر كۈنلۈك رازۇبتكا
قىلىش ئارقىلىق رازۇبتكا گۇرۇپپىسى 10ـ ئاينىك 2ـ كۈنى روزى سادىرنى چاقىرتىپ
كېلىپ سوراق قىلىدۇ. دەسلەپتە روزى سادىر بىلمىگەنگە سالىدۇ. كېيىنھارامزادىلىك قىـ
لىپ تېنىۋالىدۇ. ئاخىرى دەلىل ئىسپات ئالدىدا، سىياسەت ئارقىلىق قەلبىگە ھۇجۇم قىـ
لىش ئارقىلىق، ئۆزىنىك ئادەم ئۆلتۈرۈپ جەسەتنى يۆتكەۋەتكەن جىنايىتىگە ئىقرار قىلىدۇ.

9ـ ئاينىك 8ـ كۈنى كەچتە، روزى سادىر يولدا ياسمن مۇسانى ئۈچرۇتـۇپ، ئۆيىگە
تەكلىپ قىلىپ نان بىلەن ھاراق ئىچىدۇ. ئىككىسى بىر بېرىم شىشە ھاراقنى ئىچىپ بولغانـ
دىن كېيىن ياسمن مۇسانىك تىللىشىدىن جىدەل چىقىدۇ. روزى سادىر چىدىيالماي ھاراقـ
نىك شىشىسى بىلەن ياسمن مۇسانىك بېشىغا ئۇرىدۇ. ياسمن مۇسانىك بېشى يېرىلىپ قـان
چىقىپ يىقىلىپ چۈشىدۇ ـ دەم ئىككى قېتىم ۋايجانلايدۇ. روزى سادىر ئۇنىڭ يەنە ۋاقىرىـ
شىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭ بۇرۇن ۋە ئاغزىنى ئېتىۋالىدۇ. ئۇ ۋاقىرىيالمىغاندىن كېيىنلا ئۇـ
نى سۈيىدىن ئىتتىرىپ چۈشۈرىۋېتىدۇ. ئۇزى سۈيىغا چىقىـپ كېيىملەـرى بىلەن ئـوخلايدۇ.
روزى سادىر ئويغۇنۇپ قارىسا ياسمن مۇسا ئۆلگەن، بەك قورقۇپ كـېتىدۇ. جـىنايەتـتىن
قورقۇپ، تاكئاتماستىنلا روزى سادىر ياسمن مۇسانىك جەسىدىنى تاغارغـا سېلـىپ مۇشـۇ
كەنتنىك كېپەزلىكىگە تاشلىۋېتىدۇ.

20 كېچە ـ كۈندۈزلۈك جەك ئارقىلىق نامـىز بۇ جەسەتنىك ئەنزىسى پاش بـولىدۇ.
(جىياك جيەن)

[ھەربىي كەشتىك ئىزىدىن قېپقالغان يىپ ئۈچى] 1985ـ يىلى 5ـ ئاينىك 13ـ كۈـ
نى كەچتە، 6 بال شامال چىقىۋاتاتتى. يېرىم كېچە بولغاندا يېگىشھەر ناھىيە باغچى يېـ
زىسىنىك 2ـ كەنتىدىكى قوي باققۇچى كەسپىي ئاشلە كىرىم ھاجىنىك 13 ياشلىق ئوغلى ئۆيـ
نىك ئىچىدىكى غەلىتە ئاۋازدىن ئويغۇنۇپ كېتىدۇ. ئۇ ئادىتى بويىچە بىر ئـۆيدە ئۇخلاـ
ۋاتقان دادىسىنى، ئانىسىنى تووۋلايدۇ. بىر نەچچە قېتىم تووۋلىسىمۇ جـاۋاپ چىقمايـدۇ. ئۇ
سەرەڭگە ئىزدەپ تېپىپ يورۇتۇپ قارىسا، دادىسى، ئانىسى ئاكىسى قانغا مىلىنىپ سـۆيىدا
ياتقان. بۇ پاجىئەلىك ئەھۋالنى كۆرگەن بالا قورقۇپ جېنى چىقىپ كېتەي دەپ قالىدۇـ دەم
ھېچنېمىگە قارىماي سىكىلىسىنى ئېلىپ تالاغا قاچىدۇ. جېنىنىك بېرىچە ۋارقىرايدۇ.

ئىنچىكە ئەمما جىددى بولغان نەقمەيدانىنى تەكشۈرۈش خىزمىتى باشلاندى: كېرىم ھاـ
جىنىك بېشى 7 جايدىن تىتىمىز سايمان بىلەن زەخمىلەندۈرۈلگەن. قانىنىك ئىچىگە مىلانغان
ھالدا پاجىئەلىك ئۆلگەن؛ چوك ئوغلى يۆسۈپنىك بېشى 2 جايدىن چانالغان بولۇپ، ئەجەلـ
لىك يېرىدىن زەخمىلەنگەن. ئۇنىڭ تىنىقى توختىغان؛ ئايالى ھاۋاگۈلنىك بـاش ـ كۆزى
قانغا بويالغان بىر تىنىقى قالغان. نەقمەيداندا جىنايەتچى قالدۇرغان ھـەربىي چـۈشەي
كەشتىك ئىزى بار. باشقا، ئېلىشقان ئالامەتلەر يوق. روشەنكى جىنايەتچى زىـيانلانـمۇچى

ئۇخلاپ كەتكەن يەرىم كېچىدە ئۆيگە كىرىپ قاتىللىق قىلمىش ئادەم ئۆلتۈرگەن. ئۇ ئۆلگۈچى ئالدىنقى كۈنى كالا ساتقان 350 يۈەن پۇل بىر پۈكمۈ ئۇيان - بۇيان بولماي سۈپىدا تۇرۇپتۇ، قاتىل ئۆلتۈرۈۋەتكەندىلەر ھەممىسى ئاساسلىق ئەمگەك كۈچى، قاتىلنىڭ كىرگەن، چىققان يولىدىن قاراپ تەھلىل قىلغانىدا، قاتىل ئۆلگۈچىنىڭ ئۆيىدىكى ئەھۋال بىلەن ئىنتايىن تونۇشلۇق، بۇنى ئۆچ ئېلىپ ئادەم ئۆلتۈرۈش ئەنزىسى دەپ بېكىتمىشكە بولىدۇ.

باغچى يېزىسىدىكىلەر 180 دىن ئارتۇق ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىنىڭ ئەمەلىي ساقلاش مۇددىرلىرىنى يىغىپ ئەنزە ئەھۋالىنى ئېلان قىلدى، يىپ ئۈچى ئىزدەپ ئامما قوزغىتىلدى.

بارات بەكرىنىڭ ئائىلىسى بىلەن كېرىم ھاجىنىڭ ئائىلىسى ئوتتۇرىسىدا زىددىيەت بارلىقىنى ئامما ئىنكاس قىلدى. ئۇنىڭ 17 ياشلىق ئوغلى مەھتىمىن 3 - ئايدىن بۇيان بىر نەچچە قېتىم كېرىم ھاجىدىن تەنقىد ئاڭلىغان. بەزىلەر يەنە ئەنزە يۈز بېرىشتىن ئىلگىرى بارات بەكرىنىڭ ھەربىي چوڭەي كەش كېيىپ يۈرگەنلىكىنى پاش قىلىدى. رازىۋېتكا قىلىپ ئەنزە پاش قىلىش گۇرۇپپىسىدىكىلەر نۇرغۇن ماتېرىيالارنى ئومۇملاشتۇرۇپ تەھلىل قىلىپ، بارات بەكرىنىڭ ئەنزە تۇغدۇرۇش ۋاقتى، شەرتى، مۇددىئاسى بار، دەپ قارار، قانۇن بويىچە دەرھال ئاقتۇرۇشنى قارار قىلدى.

ھەربىي چوڭەي كەش بارات بەكرىنىڭ ئۆيىدىكى سۈپىدىكى كېگىزنىڭ ئاستىدىن تېپىلدى. سېپى ئېلىۋېتىلگەن كەتمەنمۇ تېپىلدى. پاختىنىڭ ئارىلىقىغا قىستۇرۇلغان ھەربىي چە شەپكە، پىچاقمۇ تېپىلدى؛ بۇلارنىڭ ھەممىسىدە قان ئىزلىرى بار. لابوراتورىيەلىك تەكشۈرگەندە قان ئىزى بىلەن ئۆلگۈچىنىڭ قېنى ئوخشاش. بارات بەكرى ۋە ئۇنىڭ ئوغلى مەھتىمىن قانۇن بويىچە توختىتىلدى.

سوراق قىلىش ئارقىلىق مەھتىمىن ئۆزىنىڭ جىنايىتىنى تاپشۇردى. ئەسلىدە مەھتەمىن ئۇرۇش - جېدەل قىلىپ، قىمار ئويناپ، كوللېكتىپنىڭ دەل-دەرەخلىرىنى كېسىۋېلىپ يۈرگەن، ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرىتىنىڭ باشلىقى كېرىم ھاجى كۆپ قېتىم تەنقىدلىگەن. ئۇ بۇنىڭدىن نارازى بولۇپ يۈرگەن. بۇ يىل بىر قېتىمقى ئۆستەڭ چېپىشتا كېرىم ھاجى ئۇنى ئاممىنىڭ ئالدىدىلا، ئىش قىلغانىدا كۈچ چىقارمىدىڭ، دەپ تەنقىدلىگەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ-نىڭدا ئادەم ئۆلتۈرۈش غەرىزى پەيدا بولغان. 5- ئاينىڭ 13- كۈنى كەچتە، مەھتىمىن بوران چىققان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئانىسىنىڭ كونا چاپىنىنى كېيىپ، دادىسىنىڭ چوڭەي كەشىنى كېيىپ، ئۆزى بۇرۇنلا تەييارلىغان قول چىراغ، كەتمەن ۋە پىچاقلارنى ئېلىپ، تامدىن ئارتىلىپ كېرىم ھاجىنىڭ ئۆيىگە چۈشكەن. دادا - بالا ئىككەيلەننى چاناپ ئۆلتۈرگەن، چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەن ھاۋاگۈلنى چاناپ زەخمىلەندۈرگەن. 3 كېچە - كۈندۈز جىدى جەڭ قىلىش ئارقىلىق بۇ قاتىللىق ئەنزىسى ئاخىرى پاش قىلىندى. قەشقەر ئوتتۇراخالىق سوت مەھكىمىسى قانۇن بويىچە ھۆكۈم چىقىرىپ ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسىگە يوللاپ تەكشۈرتۈپ، 17 ياشلىق قاتىل مەھتىمىن بارات قانۇن بويىچە ئۆلۈم جازاسى بېرىش، 2 يىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىشنى ھۆكۈم قىلدى. ئوغلىنىڭ قاتىللىق قىلغانلىقىنى قانات ئاستىغا ئالغان بارات بەكرىگە قانۇن بويىچە 7 يىل مۇددەتلىك قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلدى. (جىياڭ جيەن)

خەلق ئىشلار

[خەلق ئىشلار خىزمىتى ئەھۋالى] 1985- يىلى ھەر دەرىجىلىك خەلق ئىشلار خىزمەت تارماقلىرى كەسىپىي يېتەكچى ئىدىيىسىنى يەنمۇ رۇسلاپ، نەپەقە دۆيشيا قىلىرىغا يار- يۆلەك بولۇش، نامرات ئائىلىلەرگە يار - يۆلەك بولۇش خىزمىتىنى مەركەز قىلىپ، ئىسلاھاتنى كۈچ قىلىپ، خەلق ئىشلار خىزمىتىنى ئاكتىپ قانات يايدۇردى.

1. «قوش يار - يۆلەك بولۇش» خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى ئومۇمىيۈزلۈك كۈچەيتتى. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە كادىرلار، پارتىيە، ئىتتىپاق ئەزالىرى ئائىلىنى ھۆددىگە ئېلىش، ئورۇن، تارماقلار كەنتنى ھۆددىگە ئېلىشتىن ئىبارەت «قوش يار - يۆلەك بولۇش» ھۆددە مەسئۇلىيىتى تۈزۈمى ئەمەلگە قويۇلدى. 19200 كادىر ۋە پارتىيە، ئىتتىپاق ئەزاسى نامرات ئائىلىلەرگە يار - يۆلەك بولۇش خىزمىتىگە قاتناشتى. ۋىلايەت بويىچە نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش ئۈچۈن تارقىتىلغان پۇل 3 مىليون 420 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئادەم كۈچى، پەن - تېخنىكا، ئۇچۇر ۋە سىياسىي-ئىدىيىۋى خىزمەت قاتارلىق تەرەپلەردىن «قوش يار - يۆلەك بولۇش» دۆيشيا قىلىرىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى راۋاجلاندۇرۇشىغا كۈچ-لۈك يار - يۆلەك بولدى. دۆلەت، كوللېكتىپ، شامبە نامرات ئائىلىلەرنى زور كۈچ بىلەن قول-لىغاچقا، 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە يەنە 9782 ئائىلە 33 مىڭ 683 ئادەم نامرات ئائىلە دېگەن قالپاقنى چۈرۈۋەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە ھەربىلەر ئائىلىسى 228، يېزىدىكى ئىنقىلابىي مېيىپ ھەربىلەر 18 ئائىلە، ھەربىدىن بوشانغانلار 430 ئائىلە، ھەربىدىن چېكىنگەنلەر 195 ئائىلە.

2. ئاپەتكە قارشى تۇرۇپ، ئىشلەپچىقىرىش ئارقىلىق ئۆزىنى قۇتقۇزۇش خىزمىتى ئاكتىپ قانات يايدۇرۇلدى. 1985-يىلى جايلاردا ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە بوران، يامغۇر، كەلكۈن، قار ۋە شورلىشىپ كېتىش قاتارلىق تەبىئى ئاپەتلەر يۈز بەردى. ۋىلايەت بويىچە 43 مىڭ ئائىلە، 120 مىڭ ئادەم ئاپەتكە ئۇچرىدى. 370 مىڭ مو ئېتىز ئاپەت ئاستىدا قالدى. 15 مىليون 600 مىڭ جىڭ ئاشلىق، 756 مىڭ دۆن پاختا، 7 مىليون 260 مىڭ جىڭ مايلىق دان كېمەيدى. 1650 تۈياق چارۋا ئۆلدى. 2100 ئېغىز ئۆي ئۈرۈلۈپ چۈشتى. ئاپەت يۈز بەرگەندىن كېيىن، ھەر دەرىجىلىك خەلق ئىشلار تارماقلىرى ئاپەت رايونىغا ۋاقتىدا ئۇلۇغۋارلۇپ بېرىپ، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش خىزمىتىگە پائال ئاتلاندى. 1 مىليون 550 مىڭ يۈەن قۇتقۇزۇش پۇلى تارقىتىپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان خەلقنىڭ تۇرمۇش، ئىشلەپچىقىرىش قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىپ بەردى.

1985- يىلى 8- ئاينىڭ 23- كۈنى كونا شەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرىدى. 45 ئادەم ئۆلدى، 156 ئادەم ئېغىر يارىدار بولدى. 20 مىڭ 914 ئۆي ئېغىز ئۆي ئۈرۈلۈپ چۈشتى. 157 تۈياق چارۋا ئۆلدى. يەر تەۋرىگەندىن كېيىن، مەركەز ۋە ئاپتونوم رايونىدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە ھۆكۈمەت ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى. خوجىلى، تېيەن جىيۈن،

سۈي نەيغۇ باشچىلىقىدا ھال سوراش ئۆمىكى ئەۋەتىپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىدىن ھال سورىدى. ھەر تەرەپتىكى ئادەم كۆچى ۋە مادىي كۈچنى تەشكىللەپ ئاپەت رايونىغا ياردەم بەردى، خەلق ئىشلار خىزمىتى مىنىستىرلىقى ۋەئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئىشلار خىزمىتى نازارىتى 6 مىليون 500 مىلك يۈەن پۇل ئەۋەتىپ ئاپەتكە ئۇچرىغان خەلقنى قۇتقازدى. شۇ جايلىك ھەر قايسى جايلىرىدىن ئاپەتكە ئۇچرىغان رايونغا 600 نەچچە مىلك يۈەن ياردەم بەردى. ياردەم ۋاقتىدا بولغاچقا ئىشلەپچىقىرىش ئەسلىگە كەلدى، ئۆيلىرىنىمۇ قايتا سېلىۋالدى. 10 ـ ئايغىچە 25 نەچچە مىڭ 3500 ئۆيغۇر، قىرغىز ئائىلىلىرى يېڭى ئۆيگە كۆچۈپ كىرىپ بولدى.

3 . ۋىلايەت بويىچە يېزا بازارلارنى قۇرۇش، تەڭشەش خىزمىتى ئاساسەن ئايالاشتى. دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنىك تەرەققىيات ئېھتىياجىغا لايىقلىشىش ئۈچۈن، يەكەن ناھىيىسى يېزا ـ بازارلارنىك كۆلىمىنى يەنە بىر قېتىم تەڭشىدى. 1986 ـ يىلدىن باشلاپ يېزىلاردىكى 16 يېزا (1 مىللىي يېزىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، 3 بازاز 7 رايونغا ئۆزگەرتىلىپ، ناھىيىنىك ئەۋەتكەن ئورگىنى قىلىندۇ. رايونىنىك ئاستىدا 22 يېزا ئۇرۇلىدۇ (1 مىللىي يېزا، 6 بازارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ). قاغىلىق ناھىيىسىنمۇ ئۇششاق ـ باش يېزىسىنى ئۇششاقباش بازىرى ۋە زۇڭلاك يېزىسىغا ئايرىدى. 1985 ـ يىلىنىك ئاخىرىغا قەدەر ۋىلايەت بويىچە يېزا ـ بازارلارنىك مەمۇرىي رايونلىرىنى تەڭشەش خىزمىتى ئاساسەن ئايالاشتى. جەمئىي 26 بازار، 4 كوچا باشقارما، 122 ئاھالە كومىتېتى، 139 يېزا (2 مىللىي يېزىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، 2163 كەنت 11 مىلك 172 مەھەللە بار. 1985 ـ يىلى 1 ـ ئايدا ئاپتونوم رايون بېسىپ تارقاتقان يېزا، كەنت، خىزمەت نىزامى ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ ئىجرا قىلىنغاندىن بۇيان، يېزا دەرىجىلىكلەردىكى پارتىيە بىلەن ھۆكۈمەت ئايرىلىمايدىغان، پارتىيە ھۆكۈمەتنىك ئورنىدا ئىش بېجىرىدىغانلىقى ئەدەبىيلەشتۈرۈلۈپ، يېزىلىق ھۆكۈمەتنىك كەسپىي رولى يەنىمۇ جارىي قىلدۇرۇلدى.

4 . نەپەقە، قۇتقۇزۇش بېرىش سىياسىتى يەنىمۇ ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. قايتا ـ قايتا ئىگەللەش، قاتتىق تەكشۈرۈش ئارقىلىق، 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە 116 ئىنقە ـ لاۋىي قۇرۇلۇشنىك ئائىلە تەۋەسىگە قەرەللىك، مىقدارى بەلگىلەنگەن نەپەقە بېرىش كېنىشكىسى تارقىتىلىپ بېرىلدى. 558 نەپەر 3 ۋىلايەت ئىنقىلابىنىك پىشقەدەم جەڭچىلىرىگە ۋە كېسەل بولۇپ يېزىسىغا قايتقان، ھەربىدىن بوشىغان، ھەربىدىن چېكىنگەنلەرگە قەرەللىك، مىقدارى بەلگىلىك ياردەم بېرىش سىياسىتى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى؛ ناھىيە (شەھەر) لىك خەلق ئىشلار خىزمىتى تارماقلىرى باشقۇرىدىغان ئارام ئېلىشتا، پېنسىيىگە چىققان ئىشچى ـ خىزمەتچى 506 كىشى، 40% قۇتقۇزۇش پۇلىدىن بەھرىمان بولىدىغان خىزمەتتىن چېكىنىدۇ ـ رۇلگەن قېرى، ئاجىز، مېيىپ ئىشچى ـ خىزمەتچى 271، شەھەر ـ بازارلاردا قەرەللىك مىقدارى بەلگىلىك قۇتقۇزۇشتىن بەھرىمەن بولىدىغان كەمبەغەللەر 1200 دىن ئارتۇق، ھەربىدىن چېكىنىدۇرۇلگەن 465 كىشى ۋاقتىدا ئورۇنلاشتۇرۇلدى. (لېۋنە نېپىك)

[كونىشەھەر ناھىيىسىدىكى يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغان خەلقىيېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىردى] پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، كوۋۇيۈەن، ئىنىك ۋە ئاپتونوم رايونىنىك سەممىي غەمخورلۇقىدا كونىشەھەر ناھىيىسىنىك ئوپال، مۇشى يېزىلىرىدىكى يەر

ئىقتىساد

ئىسلاهات داۋامىدا مەزمۇت قەدەم بىلەن تەرەققىي قىلىۋاتقان قەشقەر ئىگىلىكى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيىسى يالقۇن جەنشى

ئىنتايىن مۇھىم تارىخىي دەۋر بولغان «6 ـ بەشىللىق پىلان» مەزگىلىدە مەملىكىتىمىزدە ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەر بولدى. قەشقەر ۋىلايىتى پۈتۈن مەملىكىتىمىزگە ئوخشاشلا 11 ـ نۆۋەتلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېت 3 ـ ئومۇمىي يىغىن روھىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، خىزمەتنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا قەتئىي يۆتكىدى. يېزىلاردىن شەھەر-

---

تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغان خەلق پۈختا، كەڭ يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىردى. يەرتەۋرەش ئاپىتى يۈز بەرگەندىن كېيىن، مەركەز مەخسۇس 5 مىليون 500 مىڭ يۈەن، ئاپىتونوم رايون 1 مىليون يۈەن، باشقا ۋىلايەت، ئوبلاستلار 600 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق پۇل ئاجرىتىپ، ئاپەتكە يولۇققان ئاممىنىڭ يېڭى ئۆيى سېلىۋېلىشىغا ۋە تېرىكچىلىك قىلىشتىكى مەسىلىلەرنى ھەل قىلىۋېلىشىغا ياردەم بەردى.

ئاپەت يۈز بەرگەن رايوندىكى ئاممىمۇ ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرۈش روھىنى جارىي قىلدۇرۇپ، ئۆيىنى يېڭىباشتىن سېلىش خىزمىتىنى قانات يايدۇردى. 11 ـ ئايغىچە 25 ـ كۈنگىچە سۈپىتىي بىر قەدەر ياخشى، شەكلى يېڭىچە-چىرايلىق بىر تۈركۈم ئۆيلەرنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى پۈتتى. 3500 دىن ئارتۇق ئۆيغۇر، قىرغىز دېھقان ئائىلىسى ئايغىچە ئاخىرىغا بارغاندا، پۈختا، يۇرۇق يېڭى ئۆيلەرگە پۈتۈنلەي كۆچۈپ كىردى. يەر تەۋرەشتە ئۇچرىغان زىيىنى يېنىك بولغان 1200 دىن ئارتۇق دېھقان ئائىلىسىنىڭ ئۆيلىرىمۇ رېمونت قىلىنىپ يېڭىلاندى. قىش پەسلى كىرىشتىن ئىلگىرى بۇ دېھقانلار ئەسلىدىكى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىرىپ بولدى. (لۇي گوبىڭ، لى جۇڭجې)

[كادىرلار كەمبەغەل ئائىلىلەرنى ھۆددىگە ئېلىپ مەدەت بەردى] قەشقەر

ۋىلايىتىدە 1983 ـ يىلى كەمبەغەللەرگە مەدەت بېرىش باشلانغاندىن بۇيان، ناھىيە(شەھەر) لەر كادىرلارنىڭ كەمبەغەل ئائىلىلەرنى ھۆددىگە ئېلىپ مەدەت بېرىش مەسئۇلىيىتە تۈزۈمىنى ئومۇمىيۈزلۈك تۈرغۇزدى. بىر نەچچە يىللىق ئەمەلىيەت ئارقىلىق ناھايىتى ياخشى ئۈنۈم كۆرسەتتى. 1985 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە ۋىلايەت بويىچە ھۆددىگە بېرىلگەن 35616 كەمبەغەل ئائىلىدىن 34802 سى كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلدى. بۇ ھۆددىگە بېرىلگەن ئومۇمىي ئائىلىنىڭ 97.72 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ، بۇنىڭ ئىچىدە 2842 ئائىلە ھەر خىل كەسىپىي ئائىلە ۋە نۇقتىلىق ئائىلىگە ئايلاندى.105 ئائىلە 10 مىڭ جىڭ ئاشلىق ئىشلەپچىقىرالايدىغان ئائىلىگە، يەنە بەزىلىرى 10 مىڭ يۈەن پۇلى بار ئائىلىگە ئايلاندى. كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلغان بۇ ئائىلىلەرنىڭ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىركىشىگە توغرا كېلىدىغان سېپ كىرىمى 202 يۈەنگە ئاشىدىكى 800 جىڭدىن كۆپرەككە يەتتى. (لۇي گوبىڭ، ۋاڭ پىڭ)

له‌رگىچه چوڭقۇر ته‌سىر پەيدا قىلغان ئىسلاهات ئېلىپ بېرىلىپ، ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى يەنمۇ ئازاد قىلىندى. ئىقتىسادنىڭ مەزمۇت قەدەم بىلەن ئۆزلۈكسىز راۋاجلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. «6 ـ بەشىللىق پىلان» دا بەلگىلەنگەن تۈرلۈك ئاساسلىق ئىقتىسادىي كۆرسەتكۈچلەرغە لېيلىك ئورۇنلاندى. 1985 ـ يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 11 مىليارت 61 مىليون 400 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 1980 ـ يىلىدىكىدىن 92.68% كۆپەيىپ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى 14 پىرسەنتتىن ئېشىپ كەلدى. يۇقىرى ئازادلىقتىن بۇيان ئەڭ تېز تەرەققىي قىلغان بەش يىل بولدى. بولۇپمۇ ئۆلايتىمىز ئىگىلىكىنىڭ ئاساسىي كەۋدىسى بولغان يېزا ئىگىلىكىدە، يېزىلارغا قارىتىلغان تۈرلۈك ئىقتىسادىي سىياسەتلەرنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش، ھەر خىل شەكىلدىكى ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى يولغا قويۇش، كەسىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش قاتارلىق زور ئىسلاهات ئېلىپ بېرىلىش ئارقىلىق، دېھقانلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئاكتىپچانلىقى زور دەرىجىدە قوزغىتىلدى. يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا ھەسلى كۆرۈلۈپ باقمىغان ياخشى ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى. يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى سەككىز مىليارت 218 مىليون 470 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 1980 ـ يىلىدىكىدىن 98.1% كۆپەيىپ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى 14.6 پىرسەنتتىن ئېشىپ كەلدى. يېزا ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا ۋە شەھەرلەردىكى ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاهاتىنىڭ تەدرىجى قانات يېيىشىغا ئەگىشىپ، سانائەت ئاساسىي قۇرۇلۇش ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى بىر قەدەر زور دەرىجىدە راۋاجلاندى ۋە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ئەسلىدە بار بولغان سانائەت ئاساسىي تولۇقلاندى ۋە كۈچەيتىلدى. يېڭىدىن قۇرۇلغان كارخانىلار ۋە ئىشلەپچىقارغان يېڭى مەھسۇلاتلار بەزى بوشلۇقلارنى تولدۇردى. كارخانىلار نوقۇل ئىشلەپچىقىرىش تېپىدىن تىجارەت تېپىگە قاراپ ئۆزگىرىشكە باشلىدى. ئىقتىسادىي ئۈنۈم كۆرۈنەرلىك يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىككى مىليارت 787 مىليون 670 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 1980 ـ يىلىدىكىدىن 78.27% ئېشىپ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى 12.26 پىرسەنتتىن كۆپەيدى. «6ـ بەشىللىق پىلان» مەزگىلى قەشقەر ئۆلايتىمىز تارىخىدا ئەڭ ياخشى مەزگىل بولدى. ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى جەھەتتە، ئاشلىقتا ئۆز ـ ئۆزىنى تەمىنلەش ئىشقا ئاشۇرۇلۇپ، كۆپ ساندىكى رايونلار نامراتلىقتىن بېيىشقا قاراپ مېڭىشقا باشلىدى. پۈتكۈل ئىقتىسادىي خىزمەت سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى دەۋرىگە قەدەم قويۇشقا باشلىدى. 1985 ـ يىلى «6 ـ بەشىللىق» پىلانىنىڭ ئاخىرقى بىر يىلى بولۇپ، بۇ ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ توغرا رەھبەرلىكىدە، پارتىيىنىڭ ئىسلاهات ئېلىپ بېرىش، ئىگىلىكنى جانلاندۇرۇش، سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش فاكتورىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، كەڭ كادىرلار ۋە ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق تىرىشىشى ئارقىلىق يېڭى غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈردۇق. ھەر قايسى سەپلەردە جۈشقۇن، تېتىك گۈللەپ ـ ياشناشتەك مەنزىرە بارلىققا كەلدى.

يېزىلاردا، ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يەنمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈلۈپ كەسىپ قۇرۇلمىسى تەڭشىلىپ، يېزىلارنىڭ 2 ـ قېتىملىق ئىسلاهاتتا دەسلەپكى ئۈنۈم ھاسىل قىلىندى. خەلق ئىگىلىكىنىڭ ئاساسىي بولغان يېزا ئىگىلىكىدە قاتتىق قۇرغاقچىلىق، بوران،

يەر تەۋرەش قاتارلىق تەبىئىي ئاپەت يۈز بەرگەن ئەھۋال ئاستىدىمۇ يەنىلا ياخشى ھەسۇل ئېلىنىدى. ئاشلىقتا 6 ـ يىل ئۈدا مول ھوسۇل ئالدۇق، ئومۇمىي مەھسۇلات بىر مىليارت 780 مىليون جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.45% ئاشتى. سەرتتىن ئاشلىق يۆتكەپ كىرىش قالپىقىنى چۈرۈۋېتىش ئاساسىدا، ئەھۋال يەنىمۇ ياخشىلاندى. پاختىدا، 7 ـ يىل ئۈدا مول ـ ھوسۇل ئالدۇق، كېۋەز كۆلىمى 11.2% ئازايتىلغان ئەھۋال ئاستىدىمۇ ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئۆتكەن يىلدىكىدىن 13.1% ئېشىپ، بىر مىليون 161 مىڭ دانگە يېتىپ، ئۈچ بۆسۈپ ئۆتۈش ئىشقا ئاشۇرۇلدى. يەنى: بىر ئىنچىسى، كېۋەز نىڭ بىر لىك مەھسۇلاتىنى 100 جىڭغا يەتكۈزۈش پىلانى مۇددەتتىن ئىككى يىل بۇرۇن ئورۇنلىنىپ 113.3 جىڭغا يەتتى. توققۇز ناھىيىنىڭ پاختا بىر لىك مەھسۇلاتى 100 جىڭدىن ئېشىپ كەتتى. ئىككىنچىسى، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلمىسىنى تەڭشەشتىكى يېڭى بۆسۈش بولدى. «ئۈچ تۈۋرۈكنىڭ بىرى» باغۋەنچىلىك جەھەتتە، 1985ـيىلى تەكلىگەن مېۋىلىك كۆچەت كۆلىمى 124 مىڭ 800 مو بولۇپ، ئازادلىقتىن بۇيانقى 30 يىلدىن بۇيان تەكلىگەن مېۋىلىك كۆچەت كۆلىمىنىڭ30 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. قوغۇن ـ تاۋۇز كۆلىمى230 مىڭ موغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر قاتلاندى. ئۈچىنچىسى، يېزا ـ بازار كارخانىلىرى بىر قەدەر تېز راۋاجلاندى. 1985ـيىلى يېڭىدىن535 كارخانا قۇرۇلدى. يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 120 مىليون يۈەنگە يېتىپ، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمى ئىچىدە ئىگە للىسىدىغان نىسبىتى 8.58 ~ 15.58 پىرسەنتكە يەتتى. يېزا كەسىپ قۇرۇلمىسى يېزا ئىگىلىك، سانائەت، سودا ئىشلىرى ئومۇمىيۈزلۈك تەرەققىي قىلىش تىشانىسىغا قاراپ قەدەم قويدى.

يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، دېھقانلارنىڭ كىرىمى مۇقىم تۇرمۇش داۋاملىق ئېشىپ باردى، تۇرمۇشى تېخىمۇ ياخشىلاندى. 1985 ـ يىلى يېزا نوپۇسىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 246 يۈەنگە يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 15% ئاشتى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن ئاشلىق 925 جىڭ بولۇپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 10.2% ئاشتى.

شەھەر ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى تەدرىجى ھالدا چوڭقۇرلاشتى. سانائەت سېپىدە كارخانىلارنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن، مەمۇرىي ئورۇنلار ئىختىيارىدىكى، ھوقۇق تۆۋەنگە چۈشۈرۈلدى. ھەر خىل مەسئۇلىيەت تۈزۈمى تۈزغۇزۇلدى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. ۋىلايەتمىز بويىچە 32 كارخانىدا زاۋۇت باشلىقى (دىرېكتور) مەسئۇل بولۇش تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. ھەممە كارخانىلاردا مەھسۇلاتقا، پايدىغا بىر لەشتۈرۈپ ئىش ھەققى ھېسابلاش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنغان ھەر خىل شەكىلدىكى مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. بۆلۈنمەك بىلەن ، كارخانىلار بىلەن ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر دىن ئىبارەت ئىككى تەرەپنىڭ ئاكتىپلىقىنى تېخىمۇ جارى قىلدۇرۇلدى. سانائەت، قاتناش، ئاساسىي قۇرۇلۇش ئىشلىرى، خام ئەشيا ماتېرىيالىرى جەھەتتە، ئېلېكتر كۈچى يېتىشمىگەن، يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغان قىيىن شارائىتتا ئۈدا ئۆرلەش، پۈختا قەدەم بىلەن تەرەققىي قىلىش، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى ئۆز لۈكسىز يۇقىرى بولۇشتەك يېڭى ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى. سانائەت ئومۇمىي ئىقتىسادىي قىممىتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.5% ئاشتى. يەرلىك سانائەتتە بۆسۈش بولدى. ۋىلايىتىمىز بويىچە يېڭىدىن قۇرۇلغان يەرلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ۋە كوللېكتىپ

ئىگىلىكىدىكى كارخانا 82 بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە شۇ يىل ئىش باشلاپ، شۇ يىلى ئىشلەپ-چىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلگەن كارخانىلار 70 كە يەتتى. ئۇلار ئىشلەپچىقارغان يېڭى مەھسۇلات 150 خىلدىن ئاشتى. مانا بۇلار يېقىنقى 20 يىلدىن بۇيان كۆرۈلۈپ باقمىغان گەھۋال ئىلمىي-تېخنىكىلىق سانائەت ئىشلەپچىقىرىشىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتىلدى. ئاساسىي قۇرۇلۇش جەھەتتە، ئىلاھات ئارقىلىق قۇرۇلۇش سۈرئىتى تېز، سۈپىتى ياخشى بولدى، 1985 - يىلى سېلىنغان قۇرۇلۇش 121، سېلىنغان مەيدان 40 مىليون 300 مىڭ يۈەن بولۇپ، پۈتۈش نىسبىتى 40.82 پىرسەنتكە يەتتى. يېڭىدىن كۆپەيگەن مۇقىم مەيدان 17 مىليون 330 مىڭ يۈەنگە يەتتى. تېخنىكا ئۆزگەرتىش تۈرى 20 بولۇپ، بۇنىڭغا 11 مىليون 240 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىندى. 1985 - يىلى ئىلايىتىمىز ئىقتىسادىي تەرەققىياتىغا زور ئۈنۈم چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتكەنلىكىدىن «سەرتتىن كىرگۈزۈش، ئىچكى قىسىمدا بىرلىشىش» خىزمىتى خېلى ئوبدان راۋاجلىنىپ، ئىشكىنى تاقىۋېلىپ قۇرۇلۇش قىلىدىغان ئەھۋال ئۆزگەرتىلدى. سەرتتىن كىرگۈزۈش، ئىچكى قىسىمدا بىرلىشىپ-ئال قانات يايدۇرۇلۇپ، توغرا لېنىيىلىك مۇناسىۋەت كۈچەيتىلدى. مەلۇمات تارقاتقاندا، ئىلايىتىمىز مەملىكىتىمىزدىكى 23 ئۆلكە، شەھەردىكى 44 ناھىيە-شەھەر بىلەن ئىقتىسادىي تەرەققىياتىغا زور ئۈنۈم چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتكەنلىكتىن، 12 مىليون 220 مىڭ يۈەن مەبلەغ كەلگەن. ئىلايىتىمىزنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدىن تەكلىپ قىلىنغان ھەر خىل تېخنىكا خادىملار 549 نەپەر، ئىشلەپچىقارغان يېڭى مەھسۇلات 111 خىل، (دۆلەت ۋە رايونىدىكى سودىگەرلەر بىلەن 14 تۈر ئۆستىدە پىكىر-نامە ۋە كېلىشىم ئىمزالىنىپ، 300 مىڭ ئامېرىكا دوللىرى كىرگۈزۈلدى. 1985 - يىلى، ئېكسكۇرسىيە قىلىش، زىيارەت قىلىش، ساياھەت قىلىش، سودا-لىشىش، بايلىق مەنبەلىرىنى تەكشۈرۈش، مەدەنىيەت-تەتقىقات بىمىنە، پەن-تېخنىكا ئالماشتۇرۇش، تاققا چىقىش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن ئىلايىتىمىزگە كەلگەن چەتئەللىك مېھمانلار ۋە شىياڭگاڭ - ئاۋمېنلىق قېرىنداشلار 10205 گە يەتتى، بۇ 1984 - يىلدىكى 3 مىڭ 500 كىشىدىن 191% ئېشىپ، «ئىككى1 مىليون يۈەن» لىك تاشقى پروۋوت ئۆتكىلى بۇسۇپ ئۆتۈلدى (تاشقى پروۋوت يارىتىش ۋە غەيرى سودا تاشقى پروۋوتى يارىتىش). تاشقى سودا سېپىدە، ئىلاھات جەريانىدا ئىلگىرىلىگىش ئىلگىرىلەش ۋەزىيىتى بارلىققا كەلدى. 1985 - يىلى سودا سىستېمىسىدا، مەمۇرىيەت بىلەن كارخانىنى ئايرىۋېتىش يولىغا قويۇلۇپ، كىچىك تىپتىكى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى پارچە سېتىش كارخانىلىرىغا قارىتا ئېچىۋېتىش يولىغا قويۇلدى. ئىلايىتىمىز بويىچە ئېچىۋېتىلگەن كارخانا 271 بولۇپ، ئۇ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كىچىك تىپتىكى پارچە سېتىش سودىسى ۋە يېمەك-ئىچمەك نۇقتىسىنىڭ 68 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، كۆش بازىرى قويۇۋېتىلىپ، كۆش باھاسى مۇقىم تۇرۇش ئاساسىدا تۆۋەنلىدى. يېزا سودىسى ھۆكۈمەت باشقۇرۇشتىن خالىق باشقۇرۇشقا ئۆزگەرتىلىپ، تەمىنلەش-سودا كوپېراتىپىنىڭ كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىق تۈزۈمى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. ئىلايىتىمىز بويىچە ئاساسىي قاتلام تەمىنات-سودا كوپېراتىپى ئىشلەپچىقىرىش تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك ئورۇنلاپ بولدى. 83% دېھقان ئائىلىسى پاي قوشتى، يەككە سودىگەرلەرمۇ تەرەققىي قىلىپ 26347 ئائىلىگە يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 48% ئاشتى. كۆپ قاتلاملىق، كۆپ لېنىيىلىك ۋە كۆپ خىل ئىگىلىكشەكىلدىكى ئوبوروت تۈزۈلمىسى كىللە-

مه كته. يىل بويىچه ئىجتىمائى توۋارلار نىڭ پارچه سېتىلىش ئومۇمىي سوممىسى 625 مىليون 615 مىڭ يۈەنگه يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكى 504 مىليون 715 مىڭ يۈەندىن 23.9% ئاشىتى. يېزا سودا بازارلىرىدا سېتىۋېلىش ۋە سېتىش ئىناۋلتلمىپ، يېزا بازار سودا سوممىسى 206مىليون575مىڭ يۈەنگه يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 9% ئاشۇرۇلدى. ئاشلىق سېتىۋېلىش ۋەزىپىسى 254 مىليون760 مىڭ جىڭ ئورۇنلىنىپ ، ۋەزىپىنىڭ 101 پىرسەنتىنى ئىگه للىدى. سېتىۋېلىنغان پاختا 1 مىليون 57 مىڭ دەن بولۇپ، به لگىله نگەن سېتىۋېلىش ۋەزىپىسى ئا- شۇرۇپ ئورۇنلاندى. پۈتۈن يىلدا ئورۇنلانغان ئېكسپورت تاۋارلىرىنى سېتىۋېلىش ئومۇمىي قىممىتى 36 مىليون 817 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئۆتكەن يىلدىكى 14 مىليون 867 مىڭ يۈەندىن 21 مىليون 950 مىڭ يۈەن ئېشىپ 1.48 هەسسه كۆپەيدى.

مالىيه خىزمىتىدە، ئىشله پچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇپ، ئىجتىمائىي ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتۈرۈش دەۋر قىلىنغان هالدا، خامچوت باشقۇرۇش ۋە كارخانىلار نىڭ مالىيه باشقۇرۇش خىزمىتى كۈچه يتىلدى. يېزا ئىگىلىكىگه ياردەم بېرىش مه بلىغىنى باشقۇرۇش جە- هه تتىكى ئىسلاهات پائال يولغا قويۇلۇپ، كىرىمنى ئاشۇرۇش، چىقىمنى تېجەش، ئىقتىسا تقا رىئايه قىلىش خىزمىتى چىڭ تۇتۇلدى. پۈتۈن يىلدا، مالىيىده 55 مىليون 107 مىڭ يۈەن كەردم قىلىندى. كارخانىلار نىڭ هاياتى كۈچى كۈچه يتىلىپ كارخانىلار ئۈچۈن ياخشى ئە- گىلىك شارائىتى يارىتىپ بېرىلدى. 1985 - يىلى مالىيه باج تارماقلىرى «ئىلىش ئۈچۈن ئاۋۋال بېرىش، ئىلىش بىلەن ئۆتۈنۈشنى بىر لەشتۈرۈش» ئۇسۇلىنى قوللاندى، ۋىلايه تكه بە- ۋاسته قاراشلىق سانائەت كارخانىلىرى ئۈچۈن ئۆتۈنۈپ به رگەن پايدا ۋە بېرىلگەن ياردەم سوممىسى 10 مىليون يۈەنگه يېتىپ يەرلىك سانائەتنىڭ تەرەققىياتىغا پائال مه دەت بېرىلە- دى. كارخانىلاردا ئوتتۇرا هېساب بىلەن هەر كىشىگه قالدۇرۇلغان پايدا 1983- يىلدىكىنى 156.33 يۈەندىن 1985 - يىلىغا كه لگه نده 587.49 يۈەنگه يېتىپ كارخانىلار نىڭ ئۆز-ئۆز- ىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىقتىدارى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. باج تارماقلىرى باج باشقۇرۇش تۈزۈمىنى پائال مۇكه ممه للەشتۈرۈپ، يوچۇقلارنى ئېتىپ، باج مه نبه لىرىنى ئېچىپ، 2-باس- قۇچلۇق پايدىنى باجغا ئۆزگەرتىش ۋە سانائەت - سودا باج تۈزۈمىنى ئىسلاه قىلىش خىز- مىتىنى چىڭ تۇتتى. يىل بويىچه سانائەت - سودا باج كىرىمى 39 مىليون 730مىڭ يۈەن- گه يه تكۈزۈلۈپ، 1984 - يىلدىكىدىن 52.8% ئاشۇرۇلدى. بۇ ۋىلايىتىمىزدىكى مالىيه كە- رىمىنىڭ 88 پىرسەنتىنى ئىگه للەيدۇ. ۋىلايىتىمىز بويىچه 6 مىليون 921 مىڭ يۈەنلىك غە- زىنه چېكى سېتىۋېلىپ ۋەزىپه 17% ئاشۇرۇپ ئورۇنلاندى. پۈل مۇئامىله خىزمىتىدە «پۈل مه نبەسىنى چىڭ تۇتۇش، پۇلنى تۇرا قلاشتۇرۇش» دىن ئىبارەت يېتەكچى ئىدىيه ئىزچىللاشتۇ- رۇلۇپ، مىكرولۇق كونترول قىلىشنى كۈچه يتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ماكرولۇق ئېچىۋېتىش جانلاندۇرۇش ئېلىپ بېرىلىپ ئىقتىسادىي تۈزۈلمه ئىسلاهاتى ۋە خه لق ئىگىلىكى تەرەققىيا- تىغا مه دەت بېرىلدى ۋە ئىلگىرى سۈرۈلدى. يىل ئاخىرىدا هەر خىل ئامانەت سومما قال- دۇقى 544 مىليون 90 مىڭ يۈەنگه يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن14.39% ئاشۇرۇلدى.هەرخىل قەرز سومما قالدۇقى 523 مىليون 420 مىڭ يۈەن بولۇپ ئۆتكەن يىلدىكى 414 مىليون 20 مىڭ يۈەندىن 26.42% ئاشۇرۇلدى. 168 مىليون 10 مىڭ يۈەن پۇل تارقىتىلىپ ئۆتكەن يىل- دىكىدىن 28 مىليون 610 مىڭ يۈەن، 20.52% ئاشتى. شەهەر-يېزا ئامانەت سومما قالدۇقى

292 مىليون يۆەن بولۇپ 20.37%، 49 مىليون 410 مىڭ يۆەن ئاشتى. بۇ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر كىشىگە 123 يۆەندىن توغرا كېلىدۇ.

قىسقىسى، 1985 - يىلى ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر ئىدىيىدە بۇرۇلۇپ دەسلەپكى ئۇنۇمگە ئېرىشكەن بىر يىل. ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشى قاتمال بىكىنمە ھالەتتىن «ئوچۇق»، «جانلىق» ھالەتكە قەدەم قويغان بىر يىل. ئىسلاھاتنىچوڭقۇر- لاشتۇرۇپ يول ئېچىپ ئالغا ئىلگىرىلىگەن بىر يىل. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ تۈرتكە - كىسىدە، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى يېڭى نەتىجىگە ئېرىشكەن، پارتىيە ئىستىلى ئۆزلۈكسىز ياخشىلانغان بىر يىل. قەشقەر ۋىلايىتىمىزنىڭ تەرەققىيات تارىخىدا مۇھىم بۇرۇلۇش ئەھ- مىيىتىگە ئىگە بولغان بىر يىل بولدى. ئۇنىكەن ئىشلارنى ئەسلىگىنىمىزدە، خۇشاللىقىمىز تو- لۇپ تاشىدۇ. گەرچە ۋىلايىتىمىز ھەرجەھەتتە بىر قەدەر زور، بىر قەدەرتېز تەرەققىيات قىلغا بولغان بولسىمۇ، ئامرا تلىقتىن يەنىلا قۇتۇلغىنىمىز يوق. سانائەت، يېزا ئىگىلىك مەھسۇلات قىممىتى ئاز، ئوتتۇرىچە كىرىم تۆۋەن، مالىيەجەھەتتە ئۆز-ئۆزىنىمزنى تەمىنلەش نىسبىتىمىز تۆۋەن، يېزا ئىگىلىك ئاساسسىز ئاجىز، سانائەت ئاساسسىز ئاجىز بولۇشتەك مەسىلە ئىنتايىن گەۋ- دىلىك بولماقتا. مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايون بويىچە سېلىشتۇرغاندا پەرق خېلى چوڭ. بىز كۆچىنىپ ئىشلەپ، ئىنتىما قلمقنى كۆچەيتىپ، يول ئېچىپ ئالغا ئىلگىرىلەپ، قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن يېڭى يۈكسەك پىلان تۈزۈپ چىقىشىمىز لازىم.

[1985 - يىلدىكى ئىقتىسادىي خىزمەتلەر توغرىسىدا بايان] 1985 - يىلـ دىكى قەشقەر ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي خىزمەت ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىيات ئىشلىرىدا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبەرلىكىدە، مەركەزنىڭ 1- نومۇرلۇق ھۆججىتى ۋە ئىقتىسادىي، ماتاردىپ، پەن - تېخنىكىدىن ئىبارەت 3 جەھەتتىكى تۈزۈلمە ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى «قارار»لار ئەستايىدىل ئىجرا قىلىنىپ، سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى ئاساس قىلىنغان ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە سوتسىيالىستىك مەـ نىۋى مەدەنىيەت قورۇلۇشى قاتتىق تۇتۇلدى. ھەر مىللەت خەلقىنىڭ بىرتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىشى ئارقىلىق ۋىلايەت بويىچە يېزىلاردا 2 - باسقۇچلۇق ئىسلاھات ئوڭۇشلۇق، شەھەر- لەردىكى ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ تەرەققىياتى بىر قەدەر تېز بولماقتا، يەرتەۋـ رەش، قۇرغاقچىلىق، بوران ئاپەتلىرى، ئېغىر خەۋپ تۇغدۇرغان ئەھۋالدا 1985 - يىللىق ۋە 6 - بەشىللىق پىلاندا بەلگىلەنگەن تۈرلەرنىڭ ئاساسلىق كۆرسەتكۈچلىرى غەلىبىلىك ئورۇنلاندى. ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەش داۋامدا يېڭى نەتىجـ لەر قولغا كەلدى. سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 1 مىليارت99مىلـ يون 184 مىڭ 400 يۆەنگە يەتتى. بۇ يىلقى پىلاندىكى 1 مىليارت 20 مىليون 350 مىڭ يۆەنـ دىن 7.7%، ئالدىنقى يىلدىكىسى 978 مىليون 485 مىڭ 400 يۆەندىن 12.3% ئاشتى.

ئاپتونوم رايون 1985 - يىلىنىڭ بېشىدا ئوتتۇرىغا قويغان «7 پىرسەنتتەكە كاپالەتلىك قىلىش 8 پىرسەنتنى قولغا كەلتۈرۈش» دېگەن كۆرەش نىشانى ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى.

1. يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا ئىقتىسادىنىڭ ھەممىسىنى تۇتۇش نوقتىسىنى زىدـ دە چىڭ تۇرۇپ، يېزا ئىگىلىكنىڭ كەسىپىي قۇرۇلمىلىرىنى تەڭشەشنىڭ يېتەكچى پرىنسىپ ۋە لايىھىلىرى ۋاقتىدا تۈزۈلۈپ، يېزا ئىقتىسادىي ئەسلىدىكى ئاساسىدا يېڭى بوسۇش ۋە

تەرەققىيات تېگە بولدى. يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى820مىليون416مىليۇەنگە يېتىپ، پىلاندىكى 770 مىليون 350 مىليۇەندىن 6.5%، ئالدىنقى يىلدىكى 743 مىليون 270 مىليۇەندىن 10.4% كۆپەيدى.

دېھقانچىلىقنىڭ ئېشىش ھەجمىي بىر قەدەر چوڭ بولدى، ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1 مىليارت 783 مىليون770مىليۇەنگە يېتىپ پىلاندىكىدىن4.9%، ئالدىنقى يىلدىكى 1مىليارت 660 مىليون 155 مىليۇەن جىڭدىن 7.4% ئاشتى. بۇنىڭ ئىچىدە بۇغداينىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 896 مىليون 87 مىليۇەن جىڭ بولۇپ پىلاندىكىدىن 3%، ئالدىنقى يىلدىكى 834 مىليون 736 مىليۇەن جىڭدىن 7.3% ئېشىپ كەتتى؛ قارا ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 835 مىليون 107مىليۇەن جىڭ بولۇپ پىلاندىكىدىن 8.3%، ئالدىنقى يىلدىكى 765 مىليون 554 مىليۇەن جىڭدىن 9.1% ئاشتى؛ پاختىنىڭ كۆلىمى 72 مىليۇەن 900 مو ئازايغان ئەھۋالدا ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1 مىليون 161 مىليۇەن دەن بولۇپ پىلاندىكىدىن 16.1%، ئالدىنقى يىلدىكى 1 مىليون 26 مىليۇەن دەندىن 13.1% ئاشتى؛ ياغلىق دانىنىڭ كۆلىمى 10 مىليۇەن 900 مو ئازايدى، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 48 مىليون 232 مىليۇەن جىڭغا يېتىپ پىلاندىكىدىن 2.6%، ئالدىنقى يىلدىكى 47 مىليون 24 مىليۇەن جىڭدىن 2.57% ئاشتى.

چارۋىچىلىقتا يېڭى سۈرئەت قولغا كەلتۈرۈلدى، چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 4 مىليون 31 مىليۇەن 700 تۇياق بولۇپ يىللىق پىلان 4 مىليون 140 مىليۇەن تۇياقتىن 97.4 پىرسەنتىگە تەڭ بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكى 3 مىليون 984 مىليۇەن 800 تۇياقتىن 1.2% كۆپەيدى. چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ئوي قۇشلىرى، قوغۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چېۋە، سۈت، يىللىق ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر قەدەر زور ھەجىمدە ئاشتى.

ئورمانچىلىق سىياسىتىنى يەنمۇ ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈپ پۈتۈن ۋىلايەتتىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ كۆچەت تىكىپ ئورمان ئەھيا قىلىش، ئورمان باشقۇرۇش ـ ئاسراش ئاكتىپچانلىقى قوزغىتىلدى. ئەھيا قىلىنغان ئورمان كۆلىمى 300 مىليۇەن 600 مو بولۇپ پىلاندىكىدىن 96.5%، ئالدىنقى يىلدىكى 282 مىليۇەن 700 مودىن 6.3% ئاشتى، يىل ئاخىرىغىچە ئەمەلىي يېتىشتۈرۈلگەن كۆچەت 97 مىليۇەن مو، بۇنىڭ ئىچىدە مۇشۇ يىل يېڭىدىن يېتىشتۈرۈلگىنى 52 مىليۇەن 500 مو بولۇپ پىلاندىكىدىن31.25% ئېشىپ كەتتى، تارقاق ئورمانلار 43 مىليون 753مىليۇەن تۈپ بولدى.

كۆپ يىللار بىر ئىزدا تۇرۇپ قالغان يېزا ـ بازار كارخانىلىرى پاسسىپ ۋەكىنمەھالەتتىن بۆزۇپ تاشلاپ سىرتتىن كىرگۈزۈش، ئىچكى جەھەتتە بىرلىشىش داۋامىدا يېڭى ئىشلەپچىقىرىش يوللىرىنى كېڭەيتىپ مەھسۇلات قىممىتىنى تېز سۈرئەت بىلەن كۆپەيتتى، ئۇلارنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 120 مىليون يۈەن بولۇپ پىلاندىكىدىن 13%، ئالدىنقى يىلدىكى 70 مىليون 395 مىليۇەن يۈەندىن70.47% ئېشىپ كەتتى.

2. تەرتىپكە سېلىنىش ئارقىلىق سانائەت كارخانىلىرىنىڭ باشقۇرۇش سەۋىيەسى ۋەتەدبىر بەلگىلەش ئىقتىدارى مەلۇم دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، كارخانىلارنىڭ جانلىنىش كۈچى مەلۇم دەرىجىدە كۆچىيىپ مۇقىم ھالدا راۋاجلىنىش، داۋاملىق يۇكسىلىشتەك خۇشاللىنارلىق ۋەزىيەت پەيدا بولدى. سانائەت مەھسۇلات ئومۇمىي قىممىتى 278 مىليون 767 مىليۇەنگە يېتىپ پىلاندىكىدىن16.2%، ئالدىنقى يىلدىكى 235 مىليون 215 مىليۇەن 400 مىليۇەندىن18.5% ئېشىپ كەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە يېنىك سانائەت مەھسۇلات قىممىتى

233 مىليون 46 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، پىلانىدىكىدىن 16.5%، ئالدىنقى يىلدىكى 191 مىليون 634 مىڭ يۈەندىن 21.6% ئاشتى؛ ئېغىر سانائەتنىڭ مەھسۇلات قىممىتى 45 مىليون 723 مىڭ 100 يۈەن بولۇپ پىلانىدىكىدىن 14.3%، ئالدىنقى يىلدىكى 39 مىليون 81 مىڭ 400 يۈەندىن 17% ئاشتى. ئاساسلىق سانائەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئىشلەپچىقىرىلىش مىقدارى مۇنداق بولدى: كۆمۈر 260 مىڭ تونىنا بولۇپ، پىلانىدىكىدىن 4% ئاشتى، ئالدىنقى يىلدىكى 293 مىڭ تونىنا نىڭ 88.7 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ تارقىتىلغان توك 123 مىليون كىلوۋات بولۇپ پىلانىدىكىدىن 17%، ئالدىنقى يىلدىكى 115 مىليون كىلوۋاتتىن 7% ئاشتى؛ سېمونت 62 مىڭ 700 تونىنا بولۇپ يىللىق پىلانىدىكىدىن 3.5%، ئالدىنقى يىلدىكى 63 مىڭ 700 تونىدىن 1.6% كەمەيدى. پاختا رەخ 29 مىڭ 160 مېتر بولۇپ پىلانىدىكىدىن 4.5%، ئالدىنقى يىلدىكى 28 مىڭ 940 مېتردىن 0.8% ئاشتى. كۆمۈر، سېمونت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئالدىنقى يىلدىكىدىن كەملەپ كېتىشى ئاساسلىقى يەر تەۋرەشنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانلىقتىن بولدى.

ۋىلايەت بويىچە خامچوت ئىچىدىكى ترانسپورت كارخانىلىرىنىڭ توشۇغان يۈكى 157 مىڭ 200 تونىنا بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكى 189 مىڭ تونىدىن 16.8% كەمەيدى، ئورۇنلىغان يۈك ئوبوروتى 105 مىڭ 220 تونىنا / كىلومېتر بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكى 157 مىڭ 290 تونىنا / كىلومېتر دىن 33.1% كەملەپ كەتتى. ترانسپورت كارخانىلىرىنىڭ پىلانلىق ئورۇنلاشى ناچارراق بولۇپ قىلىشىدىكى ئاساسلىق سەۋەب، يۈك مەنبەسىنىڭ يېتەرلىك ئەمەسلىكى، كىرانىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشى، يول ھەققىنىڭ ئېشىپ كېتىشى، ئاپتوموبىل زاپچاسلىرى باھاسىنىڭ يۇقىرىلاپ كېتىشىدىن ئىبارەت.

ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ئەمگەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇنۇمى 7.535 يۈەن بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكى 6.793 يۈەندىن 10.9% ئاشتى.

3. مۇقىم مۇلۇككە سېلىنمىدىغان مەبلەغ پىلانى 56 مىليون 665 مىڭ يۈەن، قۇرۇلۇۋاتقان تۈرلەر 141 بولۇپ يىل ئاخىرىدىچە مۇئەييەن ئورۇنلاغان مەبلەغ 44 مىليون 346 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ سېلىنمىدىغان مەبلەغ پىلانىنىڭ 78.3 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى.

بۇنىڭ ئىچىدە:

(1) ئاساسىي قۇرۇلۇشقا سېلىنمىدىغان مەبلەغ 45 مىليون 425 مىڭ يۈەن، بۇنىڭ ئىچىدە ئاپتونوم رايونلۇق پىلان بىھىنىدا ئورۇنلاشتۇرۇلغان مەبلەغ 19 مىليون 840 مىڭ يۈەن، يىل ئىچىدە ئاپتونوم رايون تۈرلۈك ئېچىقىلار بويىچە قوشۇپ بەرگەن مەبلەغ 18 مىليون 970 مىڭ يۈەن، پىلانغا كىرگۈزۈلمەيدىغان 5 تۈرلۈك قۇرۇلۇش مەبلىغى 5 مىليون 520 مىڭ يۈەن، قۇرۇلۇۋاتقان 121 تۈر (ئالدىنقى مەزگىللىك تەييارلىقى ئىشلىنمىدىغان 6 تۈر، پىلانغا كىرگۈزۈلمەيدىغان 5 تۈرلۈك قۇرۇلۇشنىڭ 21 تۈرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان) دىن يىل ئاخىرىدىچە مۇئەييەن ئورۇنلانغان مەبلەغ 40 مىليون 300 مىڭ يۈەن بولۇپ يىللىق مەبلەغ پىلانىنىڭ 88.7% پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. يىل بېشىدا باشلانغان ئۆڭ ئىمارەت كۆلىمى 110 مىڭ 900 كۇۋادراتمېتر بولۇپ پۈتكىنى 45 مىڭ 300 كۇۋادراتمېتر، پۈتۈش نىسبىتى 40.8 پىرسەنتكە يەتتى، 17 مىليون 330 مىڭ يۈەنلىك مۇقىم مۇلۇك يېڭىدىن كۆپەيدى.

(2) ئەمەلىيەتتە ئورۇنلاشتۇرۇلغان تېخنىكا ئۆزگەرتىش تۈرى 20 (چەكلىك مۇددەتتە ئىش باشلايدىغان 5 تۈرنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ.) ئومۇمىي مەبلىغى 11 مىليون 240 مىلىك يۈەن، بۇ نىلىك ئىچىدە بانكىدىن قەرز بېرىلمەيدىغىنى 10 مىليون يۈەن، كارخانا ئۆزى تەييارلايدىغىنى 1 مىليون 240 مىلىك يۈەن بولىسمۇ، يىل ئاخىرىغىچە مەبلەغ پىلانلىنىلىك ئارىن36 پىرسەنتنى ئورۇنلىنالمىدى. پىلانلىنىلىك ياخشى ئورۇنلانماسلىقىغا بەزى تۈرلەرگە بېرىلمەيدىغان قەرز ئىلىك ئەمەلىيلەشمىگەنلىكىسەۋەب بولدى.

4. ئوبوروت ساھەسىدە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودىنىك يېتەكچىلىك ئورنىدا چىلىك تۈرۈلدى. كۆپ خىل ئىقتىسادىي شەكىل، كۆپ خىل يوللار، كۆپ خىل تىجارەت ئۇسۇلى ۋەئوبوروت ھالقىلىرىنى ئازايتىش ئىسلاھاتى يولغا قويۇلدى. شەھەر ۋە يېزا بازارلىرى ياخشى ئەستايىدىل ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ ئىجتىمائىي تاۋارلارنىك پارچە سېتىلىش سوممىسى 630 مىليون 394 مىلىك يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكى 507 مىليون 415 مىلىك يۈەندىن 24.24% كۆپەيدى، مەملىكەت ئىچىدىكى سېتىۋېلىش ئومۇمىي سوممىسى 405 مىليون 800 مىلىك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى 420 مىليون 259 مىلىك يۈەندىن 3.4% كېمەيدى. مەملىكەت ئىچىدىكى سېتىش سوممىسى 472 مىليون 311 مىلىك 400 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى 457 مىليون 384 مىلىك يۈەندىن 3.26% كۆپەيدى. يىل ئاخىرىدىكى ئامبار قالدۇقى جەمئىي 474 مىليون 892 مىلىك يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى 406 مىليون 6 مىلىك يۈەندىن 17% ئېشىپ كەتتى.

1986 ـ يىلى 1 ـ ئاينىك 31 ـ كۈنىگىچە توختام بويىچە سېتىۋېلىنغان ئاشلىق 254 مىليون 760 مىلىك جىك بولۇپ،252مىليون جىڭلىق پىلان 101% ئورۇنلاندى. 1986ـيىلى 3ـئاينىك 31ـكۈنىگىچە سېتىۋېلىنغان پاختا 1 مىليون 54 مىلىك دەن بولۇپ (يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭكىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ) 988 مىلىك دەنلىك پىلان 106.7% ئورۇنلاندى. يېزا ئىگىلىك مەسئۇلاتلىرى بازىرىداسېتىۋېلىش بىلەن سېتىش تەڭ راۋاجلاندى. مال باھاسى ئاساسىي جەھەتتىن مۇقىم بولدى، يېزا بازارلىرىدا سودا قىلىنغان پۇل 206 مىليون 585 مىلىك 300 يۈەن بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكى 189 مىليون 501 مىلىك يۈەندىن 9% كۆپەيدى.

تاشقى سودا ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش داۋاملىدا بىر قەدەر زور تەرەققىياتقا ئىگە بولدى، سېتىۋېلىنغان ئېكسپورت توۋارلىرى 36 مىليون817 مىلىك يۈەنلىك بولۇپ،يىللىق پىلاندىكىدىن 2.3 ھەسسە كۆپەيدى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.48 ھەسسە ئاشتى.

5. مالىيە خىزمىتىدە ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش، ئىجتىمائىي ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتۈرۈش دەۋر قىلىنىپ، خامچوت باشقۇرۇش ۋە مالىيە باشقۇرۇش كۈچەيتىلىپ، يېزا ئىگىلىكىگە ياردەم بېرىلمەيدىغان مەبلەغلەرنى باشقۇرۇش ئىسلاھاتى پائالىيەتلىرى قويۇلۇپ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىقتىن باج يىغىۋېلىش ۋەزىپىسى ئوڭۇشلۇق ئورۇنلۇنۇپ كىرىمنى ئاشۇرۇش، چىقىمنى تېجەش، مالىيە مەنبەسىنى ئېچىپ تېجەشلىك ئىشلىتىش جەھەتتە نۇرغۇن خىزمەتلەر ئىشلىنىپ تۈرلۈك قۇرۇلۇش ئىشلىرىنىك راۋاجلىنىشىغا كۈچلۈك كاپالەتلىك قىلىندى. ئىشقا ئاشۇرۇلغان مالىيە كىرىمى 55 مىليون 107 مىلىك يۈەن بولۇپ، پىلاندىكىدىن 20.6%، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 57.3% ئېشىپ كەتتى. سېلىمشتۇرۇشقا بولىدىغان ئۆلچەملەر بويىچە ھېسابلىغاندا، ئەمەلى ئېشىش 12.2% بولىدۇ، مالىيە چىقىم قۇرۇلىلىرى كۈنسېرى مۇۋاپىقلاشتى. ئومۇمىي چىقىم 232 مىليون 945 مىلىك يۈەن بولۇپ يۇقىرى

يېزا ئىگىلىك

ئىسلاھات داۋامىدا ئالغا ئىلگىرىلىگەن قەشقەر دېھقانچىلىقى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە دېھقانچىلىق باشقارمىسىنىڭ باشلىقى
خېيى خوجېمىك

1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يېزىلىرى ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئاساسىدا پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 1 ـ نومۇرلۇق ھۆججىتىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ۋە ئىجرا قىلىپ يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش، سېتىش تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىش، كەسىپقۇرۇلمىسىنى تەڭشەش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنغان 2 ـ باسقۇچلۇق ئىسلاھاتنى ئېلىپ بېرىپ مەلۇم ئۈنۈملەرنى قولغا كەلتۈردى. دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشتا قۇرغاقچىلىق، بوران ، يەرتەۋرەش، كېسەللىك ھاشارەت قاتارلىق تەبىئى ئاپەتلەرئۇستىدىن غەلبە قىلىپ ئاشلىق، پاختا، يا غلىق دانلىك داۋاملىق مۇقىم ھالدا ئېشىشىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدى. ئومۇمىي مەھسۇلاتنى 6 ـ بەشىللىق پىلاندا بەلگىلەنگەن كۆرسەتكۈچتىن ئاشۇرۇپ ئورۇندىدى. دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى يېڭى تارىخىي تەرەققىيات باسقۇچىغا كىرىشكەباشلىدى. 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە دېھقانچىلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 821 مىليون 847 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.7% كۆپەيدى؛ ھەر نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان كىرىم 246.98 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.6% كۆپەيدى؛ يېزا ئىقتىسادىي ئۇنۇمى برسال باشقۇرۇش، ماسلاشتۇرۇپ راۋاجلاندۇرۇش يولىنى بويىلاپ ئالغا ئىلگىرىلەپ، ئۆزىنى تەمىنلەش، يېرىم تەمىنلەش خاراكتېرىدىكى ئىشلەپچىقىرىشتىن تاۋار ئىشلەپچىقىرىشقا قاراپ بۇرۇلۇش ياساش ۋە يېپىق تېپىتمىكى ئىگىلىكتىن ئېچىۋېتىش تېپىدىكى ئىگىلىككە قاراپ بۇرۇلۇش ياساش سۇرئىتىنى تېزلەتمەكتە.

ئورۇنلار تەكشۈرۈپ بېكىتكەن خامچوتنىڭ 104.39 پىرسەنتىگە، يەرلىك تەڭشىگەن خامچوتنىڭ 93.1 پىرسەنتىگە، يۇقىرىدىن چۈشۈرۈلگەن ئومۇمىي چىقىمنى كونترول قىلىش كۆرسەتكۈچىنىڭ 98.26 پىرسەنتىگە تەڭ بولۇپ، چىقىم ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.4% كۆپەيدى .

ئومۇملاشتۇرۇلغان ئامانەت ـ قەرزدە« بانكا ئاساسىنى تارايتىش، پۇلنى تۇراقلاشتۇرۇش » دېگەن يېتەكچى ئىدىيىگە ئاساسەن ماكرولۇق باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش شەرت قىلىنىپ پۇل مۇئامىلىسى پائال تۇردە جانلاندۇرۇلدى. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ۋە خەلق ئىگىلىكىنىڭ راۋاجلىنىشىغا مەدەت بېرىلدى ۋە ئىلگىرى سۈرۈلدى.

1 . ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشتا زور ئىلگىرىلەش قولغا كەلدى.

11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان ۋىلايىتىمىز ئىلغار تەجرىبىلەرخۇلاسىلىنىپ ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش ۋىلايەتنىلىك خەلق ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى چوڭ ئىش قىلىپ تۇتۇلدى. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشنى تەرەققىي قىلدۇرۇش توغرىسىدىكى بىر قاتار توغرا قانۇنچىن، سىياسەت، تەدبىرلىرىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ۋىلايەت بويىچە ئائىلىلەرنىڭ مەسئۇلىيەتنى بىرلەشتۈرۈپ،كۆتىرە ئېلىشى ئاساس قىلىنغان ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ ئىشلەپچىقىرىشنى تەشەببۇسى بىلەن دېھقانلارنىڭ جانجان مەنپەئەتى بىرلەشتۈرۈلۈپ، دېھقانلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئاكتىپچانلىقى تېخىمۇ قوزغىتىلدى. 1985 ـ يىلى ۋىلايىتىمىز بويىچە ئاشلىق مەھسۇلاتى ئۇدا 6 يىل ئاشقان يىل بولۇپ، ئومۇمىي مەھسۇلات بىر مىليارت 783 مىليون 770 مىڭ جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 236 مىليون 150 مىڭ جىڭ ئاشتى، كۆپەيمىشى 7.45% بولدى؛ 1980 ـ يىلدىكىگە سېلىشتۇرغاندا ئاشقان مەھسۇلات 540 مىليون 731 مىڭ جىڭ بولۇپ 43.9% كۆپەيدى. ئاشلىقنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى 355.6 جىڭغا يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 24.6 جىڭ كۆپەيدى؛ 1980 ـ يىلدىكىدىن 144.6 جىڭ ئۆستى. ئۆسۈش نىسبىتى 68.5 % بولدى، ھەر يىلى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 29 جىڭدىن يۇقىرىلىدى. ھەر بىر ئىجتىمائىي نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 755.2 جىڭ بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.8% ، 1980 ـ يىلدىكىدىن 33.4% كۆپەيدى. يالغۇز ئوزۇقلۇق ئاشلىقتا ئۆزىنى تەمىنلەش ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇپلا قالماي، بەلكى خەلق تۇرمۇشىدا قارا ئاشلىق ئاساسىي يېمەكلىك قىلىنىشتىن ئاق ئاشلىق ئاساسىي يېمەكلىك قىلىنىدىغان، ھەر نوپۇسقا 378.6 جىڭدىن بۇغداي توغرا كېلىدىغان بولدى. ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشىدا لالغۇز يېزىلاردىكى ھەر قايسى كەسىپلەرنىڭ تەرەققىي قىلىشىدىكى توسالغۇ بولۇشتىن قېلىپلا قالماي بەلكى يېزا ئىقتىسادىنىڭ تېرىقچىلىقتىن دېخانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ، بېلىقچىلىق ۋە سانائەت، سودا، تراڭسپورت، بىناكارلىق، مۇلازىمەتچىلىككە قاراپ تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن ئىمكانىيەت يارىتىپ بەردى.

2. ئۇستۇنلۈك جارى قىلدۇرۇلۇپ پاختىچىلىق، باغۋەنچىلىك، پىلىچىلىك تەڭ راۋاجلاندى.

تاۋار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتىي ۋە بازار ئېھتىياجىغا ئاساسەن ۋىلايىتىمىز بىرىنچى كەسىپنىڭ بىرىنچى قاتلىمىنىڭ جايلاشتۇرۇلۇشىنى «1، 3، 2 » دەيدىغان قېلىپ بويىچە يەنىمۇ بىر ئاساس ـ ئاشلىقنى كۆچەيتىش، ئۇچ تۈۋرۈك ـ پاختىچىلىق، باغۋەنچىلىك ۋە پىلىچىلىكنى بەرپا قىلىش،2 مۇلازىمەت ـ تېخنىكا مۇلازىمىتى ۋە يېزىلارنىڭ ئىگىلىك باشقۇرۇش مۇلازىمىتىنى كېڭەيتىشنى بەلگىلىدى. پاختىچىلىق، باغۋەنچىلىك، پىلىچىلىكنى ۋە چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇش ـ ۋىلايىتىمىزنىڭ يېزا ئىقتىسادىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىكى ئاساسىي ھۈجۇم يۆنىلىشى، دېھقانلارنىڭ نامرات تلىقنى تۈگىتىپ باي بولۇشىدىكى ئاساسىي ھۈجۇم يۆنىلىشى، دېھقانلارنىڭ نامرات تلىقنى تۈگىتىپ باي بولۇشىدىكى ئاساسلىق تەرەپ، قۇرۇلما تەڭشەش داۋامىدا قاتلام ـ تەرتىپلەرنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ دېھقانچىلىقنى تېرىشىپ ياخشى بەرپا قىلغاندا يېزا ئىگىلىكىنىڭ كېيىنكى كۆچىنى ئۈزلۈكسىز كۆچەيتكىلى بولىدۇ. 1985 ـ يىلى ئاشلىق مەھسۇلاتى ئېشىش بىلەن بىر ۋاقىتتا پاختا ئىشلەپچىقىرىشتا مىليون مولۇق ئېتىزلىق بىرلىك مەھسۇلاتى 100 جىڭدىن

ئېشىپ كېتىشتەك لىشان ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇپ، ئۇ دا ئالتە يىل مولىھوسۇل ئېلىنغان يىل بولۇپ قالدى. ئۆلايەت بويىچە پاختا بىر مىليون 92 مىڭ 600 مو بولۇپ، كۆلىمى ئالدىنقى يىلى دېكمدىن 72 مىڭ 900 مو ئازايتىلدى، ئومۇمى مەھسۇلاتى بىر مليون 161 مىڭ دانگە يېتىپ ئالدىنقى يىلدېكمدىن 13.1% ئاشتى؛ بىر لىك مەھسۇلاتى 106.3 جىڭغا يېتىپ ئالدىنقى يىلدېكمدىن 18.3 جىڭ ئاشتى. 1980 - يىلدىكى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ئومۇمىي مەھسۇلات 1.66 ھەسسە ئاشتى، بىر لىك مەھسۇلات 56.3 جىڭ يۇقىرى بولدى. ھەر نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان پاختا 49 جىڭدىن بولۇپ 1980 - يىلدىكىگە 29.1 جىڭ قوشۇلدى. 100 جىڭدىن پاختا توغرا كەلتۈرگەن ناھىيىلەر 1984 - يىلدىكى مارالبېشى، مەكىت، يوپۇرغا ئوچ ناھىيىدىن قاغىلىق، يېڭىشەھەر، پەيزاۋات ئالتە ناھىيىگە كۆپەيدى. پاختا ئۆلايەتنىڭ ئاساسلىق ئىقتىسادىي زىرائىتى، چوڭ تاۋارى، باشلامچى كەسىپي بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. پاختىچىلىق راۋاجلانسىلا ئىش قوشۇش كەسىپي، ترانسپورت كەسىپي ۋە تەمىنات-سودا كەسىپىنىڭ تەرەققىياتىنى بارلىققا كەلتۈرگىلى بولىدۇ. پاختىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ پۈتۈن ئۆلايەتتە تۇتىدىغان ئىقتىسادىي ئورنى ئىنتايىن روشەن. 1984 - يىلى پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليون 26 مىڭ 400 دەن بولغانىدى، خەلق ئىگىلىكىدە ئىگىلىگەن سالمىقى جەھەتتە دېخانچىلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 579 مىليون 970 مىڭ يۈەن بولغان. بۇ نىڭ ئىچىدە پاختىدىن بولغان كىرىم 225 مىليون 650 مىڭ يۈەن بولۇپ (بۇنىڭغا چىگىت ۋە شاداكىرگۈزۈلمىدى) دېھقانچىلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 38.9 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى؛ سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 235 مىليون 220 مىڭ يۈەن بولغان، بۇ نىڭ ئىچىدە پاختىغا ئىش قوشۇشتىن ھاسىل بولغان مەھسۇلات قىممىتى 104 مىليون100مىڭ يۈەن بولۇپ، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ44.3پىرسەنتىنى ئىگىلىدى ؛ئۆلايەت بويىچە دېھقانلار-نىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 213.57 يۈەن بولغان. بۇ نىڭ ئىچىدە پاختىدىن بولغان كىرىم ھەر نوپۇسقا 115.72 يۈەندىن توغرا كېلىپ، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئومۇمىي كىرىمنىڭ 54.2 پىرسەنتىنى ئىگىلىگەن؛ ئۆلايەت بويىچە تەمىنات-سودا كوپېراتىپىنىڭ سېتىش سوممىسى 289 مىليون 92 مىڭ يۈەن بولغان، بۇ نىڭ ئىچىدە پاختىنىڭ سېتىلىش سوممىسى 157 مىليون 970 مىڭ يۈەن بولۇپ، 54.6 پىرسەنتىنى ئىگىلىگەن. پاختىچىلىقنىڭ مۇھىم رولىنى مۇشۇنىڭدىنلا كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

قەشقەر نىڭ « مېۋە ماكانى » دەپ ئاتىلىدىغان نامى بار. قوغۇن - تاۋۇز، مېۋە - چېۋە ئىشلەپچىقىرىشى-ئۆلايەتنىڭ يەنە بىر ئۈستۈنلۈكى، 1985 - يىلى كەسىپقۇرۇلمىسىنى تەڭشەش داۋامىدا قوغۇن - تاۋۇز، مېۋە - چېۋىچىلىك چوڭ تەرەققىياتقا ئېرىشتى، يېڭىدىن 121 مىڭ 300 مو باغ ئەھيا قىلىندى، بۇ بۇ ندىن بۇرۇنقى 35 يىلدىن بۇيان ئەھيا قىلىنغانجەمئىي باغ كۆلىمىنىڭ66 پىرسەنتىگە تەڭ كېلىدۇ. قوغۇن-تاۋۇز كۆلىمى233 مىڭ مو بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكىگە 91 مىڭ مو قوشۇلۇپ 64% كۆپەيدى. دۆلەتنىڭ بىر تۈتاش تاختاي باھاسى بويىچە ھەر مو يەرنىڭ ئاساسلىق ۋە قوشۇمچە مەھسۇلات كىرىمى 294.94 يۈەندىن بولىدۇ، دېگەندە قوشۇلغان 91 مىڭ مو يەرنىڭ كىرىمى 26 مىليون 839 مىڭ 500 مو بولىدۇ، ئۇنىڭدىن تەننەرقىنى چىقىرىۋەتكەندە ساپ كىرىم 19 مىليون 315 مىڭ يۈەن بولىدۇ. قوغۇن-تاۋۇز، مېۋە - چېۋىگە ئىش قوشۇش سانائىتى ئۆلايەت بويىچە راۋاجلىنىۋاتىدۇ. ھازىر يە-

ئىشلەھەر ناھىيىلىك مېۋە مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەش زاۋۇتى، قەشقەر شەھەرلىك كونسېرۋا زاۋۇتى،« كۈسەن دەريا » مېۋە مەھسۇلاتلار زاۋۇتى، پەيزاۋات ناھىيىلىك قوغۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چۈگە ئىش قوشۇش زاۋۇتى، يەكەن ناھىيىلىك قوغۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چۈگە ئىش قوشۇش زاۋۇتلىرى قۇرۇلدى. قوغۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چۈگە چىلىك چوقۇم ۋىلايەتمېمزدىكى مۇستەقىل بىركەسىپكە ئايلىنىدۇ.

پىلىچىلىك ۋە يېپەكچىلىك ـ ۋىلايەتمېمزدىكى چوڭ بىر ئۇستۇدلۇك. 1985 ـ يىلى ۋىلايەتمېمز ئۇچمە تىكىش، پىلە بېقىشنى تۇتۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا 4 ـ ئايدا « پىلىچىلىك، يېپەكچىلىك ئېچىش مەركىزى » قۇرۇپ ئۇنى دېھقانچىلىق باشقارمىسىنىڭ رەھبەرلىك قىلىشىغا بېرىدى ھەمدە تاشقى سودا يېپەك تارتىش زاۋۇتىنى مۇشۇ يىل 7 ـ ئايدا ۋىلايەتلىك دېخانچىلىق باشقارمىسىنىڭ باشقۇرۇشىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، نامىنى «قەشقەر يېپەك رەخت زاۋۇتى» قىلىپ ئۆزگەرتتى. يېڭى تۈزۈلمە تۈرغۇزۇلغان يېرىم يىلدىن بۇيان يېپەك تارتىش سۈرئىتى تېزلىشىپ پىلە غوزىسى بېسىلىپ قېلىشتەك مەسىلىلەر ھەل بولدى، يېپەك تارتىش ماشىنىلىرى قوراشتۇرۇلدى، يېپەك رەخت توقۇش سېخىقى مۇۋەپپەقىيەت قازاندى، يېپەك يولى دەپ ئاتالغان قەشقەردە يېپەك رەخت بولماسلىقتەك تارىخقا خاتىمە بېرىلدى.

3. دېخانچىلىق پەن ـ تېخنىكىسى ۋە تۈجۈپىلەپ باشقۇرۇشتا يېڭى سۈرئەت قولغا كەلتۈرۈلدى

دېھقانچىلىقنىڭ بىردىن-بىر چىقىش يولى تېخنىكا ئۆزگەرتىشتە. پارتىيىنىڭ 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزى كومىتېت 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان يېزىلاردىكى ئىسلاھاتنىڭ چوڭقۇر تۈرلىشىشىغا ئەگىشىپ، پەن ـ تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى كېڭەيتىش، دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى تېزرەقىقىي قىلدۇرۇش داۋاملىدا قەشقەر ۋىلايىتى ئۆزىنىڭ دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش ئەھمىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، دېھقانچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ بىر قاتار يېتەكچى فاكتورلىرىنى ۋە ئاچقۇچلۇق تەدبىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدى، بۇلار دېھقانچىلىقنىڭ مۇقىم، ماسلاشقان ھالدا داۋاملىق راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئويناندى. يېتەكچىلىك قىلىش، قېلىپلاشتۇرۇش خاراكتېرىگە ئىگە بولغان بۇتەدبىرلەرمۇنۇلار: تېخنىكا ۋە باشقۇرۇش مۇلازىمىتىدە ۋىلايەت، ناھىيە، يېزىلار 4 يۈرۈش مۇلازىمەت سىستېمىسى يەنى دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش سىستېمىسى، ئۇرۇقلۇق كېڭەيتىش، تەجرىبە قىلىش سىستېمىسى، ئىگىلىك باشقۇرۇش سىستېمىسى. يەر باشقۇرۇش سىستېمىلىرى قۇرۇلدى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. ھازىر ۋىلايەت بويىچە دېھقانچىلىق سىستېمىسىدا ئىشلەۋاتقان 5.918 نەپەر ئىشچى ـ خىزمەتچى ئىچىدە 1.111 نەپەر تېخنىكا خادىمى بار، دېھقانچىلىق مۇلازىمەت تورلىرى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللىنىۋاتىدۇ. تېرىقچىلىق «1، 3، 2» لىك تەرەققىيات قېلىپى ئارقىلىق ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن باشقا كەسىپلەرنىڭ مۇناسىۋىتى تەڭشەلدى. ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشتا كۆلىمىنى تۇراقلاشتۇرۇش، سۈرئىتىنى تەڭشەش، سېلىنمىدىغان مەبلەغنى كۆپەيتىپ، بىرلىك مەھسۇلاتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ ئومۇمىي مەھسۇلاتقا كاپالەتلىك قىلىش، ئايلاندۇرۇشنى ياخشى تۈتۈپ، ئۇنۇمىنى ئاشۇرۇش فاكتورىنى ئوتتۇرىغا قويۇلدى. پاختا ئىشلەپچىقىرىشتا كۆلىمىنى مۇۋاپىق كېڭەيتىش، مەھسۇلاتسۈپىتىنى كاپالەتلىك ھۇجۇم قىلىش، بىرلىك مەھسۇلاتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ ئومۇمىي مەھسۇلاتنى

بايان

يېزا ئىگىلىك ئىقتىسادىي مۇلازىمىتىدىكى يېڭى تەرەققىيات

«مەمۇرىي باشقۇرۇش تېپى» نى «تىجارەت مۇلازىمەت تېپى» گە ئۆزگەرتىش-يېزىلار-دىكى ھەمكارلىق ئىگىلىكىنى باشقۇرۇش (قىسقارتىپ «ئىگىلىك باشقۇرۇش» دېيىلىدۇ) تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىشنىڭ يۆنىلىشى ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ يېزا ئىقتىسادىنى راۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدىكى فاكتىن، سىياسەتلەرنىگە ئەمەل قىلىپ، ئىگىلىك باشقۇرۇشقا يېتەكچىلىك قىلىش ۋە مەسلىھەت مۇلازىمىتىنى ئاساسلىق ۋەزىپە قىلىپ، ئىقتىسادىي ھېسا-

---

كۆپەيتىش، سېمىتىشنى كېڭەيتىپ كىرىمىنى ئاشۇرۇش فاكتىنى ئوتتۇرىغا قويۇلدى. ئۇرۇقچىلىق خىزمىتىدە بەلگىلەنگەن نىشان بازىلاشتۇرۇش، ئۇلچەملەشتۈرۈش، تاۋارلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت بولدى. دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىشتە مەۋقەنى كېڭەيتىش ئۈستىگە قويۇپ تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىش، تىجارەتنى ياخشى يولغا قويۇپ كېڭەيتىشنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت يېتەكچى پرىنسىپ بەلگىلەندى. پىلانچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا ئۇجمە كۆچىتى يېتىشتۈرۈش، كۆچۈرۈش، تەرەققىي قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت 3 باسقۇچ ئوتتۇرىغا قويۇلدى؛ ئېتىزلارنىڭ شاخچا ئېرىقلىرىنى ئۇجمەلەشتۈرۈش، ئۇجمە دەرىخىنى پاكارلاشتۇرۇش؛ ئۇجمە ئۆستۈرۈش، پىلە بېقىش، يېمەك تارتىش، يېمەكرەخت توقۇشنى سىستېمىلاشتۇرۇش تەلەپ قىلىندى. باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا بازىلاشتۇرۇش، ئۇلچەملەشتۈرۈش، تاۋارلاشتۇرۇش، ئىش قوشۇش بىلەن ئىشلەپچىقىرىشنى سىستېمىلاشتۇرۇش ئوتتۇرىغا قويۇلدى. ئېتىز - ئېرىق ئېكولوگىيىسىدە يەرنى كۆچەلەندۇرىدىغان، يەرنى ئاجىزلاشتۇرىدىغان ۋە ئۆز يېرىنى ئۆزى كۆچەلەندۇرىدىغان زىرائەتلەرنى ئۆز ئارا ماسلاشتۇرۇپ بىرە، يېشىل ئوغۇت ۋە ماش تېپىدىكى زىرائەتلەرنى كۆپەيتىپ، يەرنى تېرىش، بېقىشنى ئۆز ئارا ماسلاشتۇرۇش يولىدا مېڭىش ئوتتۇرىغا قويۇلدى. تۆجۈپەلەپ باشقۇرۇشتا ماددىيۈە ئەقلىيجەھەتتىن سېلىنىدىغان مەبلەغنى كۆپەيتىش، يۇرۇشلەشتۇرۇلگەن ئۆستۈرۈش تېخنىكىسى بىلەن تەمىنلەش، مەھسۇلاتنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ ئۇنۇمنى ئاشۇرۇش ئوتتۇرىغا قويۇلدى. 1985 - يىل تۆجۈپەلەپ تېرىقچىلىق قىلىشتا يېڭى بۆسۈپ ئۆتۈش بارلىققا كەلدى. ئۇلايەت بويىچە بۇغداي مول - ھوسۇللۇق ئېتىزى 836 مىڭ 100 مو بولۇپ، ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتى 549 جىڭ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 459 مىليون جىڭ بولدى. دېمەك 30% يەردىن مەھسۇلاتنىڭ 51 پىرسەنتى ئېلىندى. «بالدۇر پىشىدىغان ئىككى خىل سورتنى يۇرۇشلەشتۇرۇپ تېرىش» تا 1000 جىڭدىن ئېشىپ كەتكەن يەر كۆلىمى 416 مىڭ 300 مو بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئىككى قېتىملىق ھوسۇلدا ھەر مودىن 1000 جىڭدىن مەھسۇلات چىققان ئېتىزلار 343 مىڭ 800 موغا؛ 1.500 جىڭدىن ئېشىپ كەتكەنلىرى 67 مىڭ 700 موغا، 2.000 جىڭدىن ئېشىپ كەتكەن، تۇنىلاپ ئاشلىق ئېلىنغان ئېتىزلار 4.800 موغا يەتتى.

باتمنی تۇپكى ۋاسته قىلمپ ئىگىلىك باشقۇرۇش سىستېمىسىنى قۇرۇش ۋەبۇسىستېما ئارقىلىق ھەمكارلىق ئىقتىسادىي تەشكىلاتلار ۋە تىجارەت قىلىدىغان ئائىلىلەرگە ئىشلەپچىقىرىشنىلىق پۈتۈن جەريانىدىكى ئىگىلىك باشقۇرۇش ئۇچۇن ئۇنۇۋېرسال خىزمەت قىلمپ، ئاساسلىق ئىشلەپچىقىرىش كۆچلىرىنىلىق مۇڭاپىق ئۇيۇشمىشى ۋە يۆتكىلمىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئىقتىسادىي ئۇنۇمىنى ئۆزلۇكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈش مەقسەتىدە. بىز 1985- يىلى ئىگىلىك باشقۇرۇش تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى سىناق قىلدۇق.

يىلنىلىك بېشىدا، يېڭىشەھەر ناھىيىسىدە ناھىيە، يېزا 2 دەرىجىلىك ئىگىلىك باشقۇرۇش مۇلازىمەت پونكتى قۇرۇلدى. يەكەن، كونىشەھەر، مارالبېشى، پوسكام، مەكىت، يۇرغا، يېڭىسار قاتارلىق ناھىيىلەرمۇ بىرىدىن يېزىدا ئىگىلىك باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش سىنىقىنى پائال ئېلىپ بارىدى. 9- ئايدىكى ۋىلايەتلىك ئىگىلىك باشقۇرۇش خىزمەت يىغىنىدىن كېيىن جايلار ئىسلاھ قىلىش قەدىمىنى تېزلەتتى. يىل ئاخىرىغىچە ۋىلايەت بويىچە 94 ئورۇندا ئىگىلىك باشقۇرۇش مۇلازىمەت تەشكىلىي قۇرۇلدى. بۇنىلىك ئىچىدە، ۋىلايەتلىك ئىگىلىك باشقۇرۇش مۇلازىمەت مەركىزي پونكتى بىر، ناھىيە، شەھەرلىك ئىگىلىك باشقۇرۇش مۇلازىمەت پونكتى 10، يېزا - بازارلىق ئىگىلىك باشقۇرۇش مۇلازىمەت پونكتى 83، ۋىلايەت بويىچە ئىگىلىك باشقۇرۇش تورى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندى.

ئىگىلىك باشقۇرۇش تەشكىلىنىلىك قۇرۇلۇشى جەلەن بۇرۇنقى «مەمۇرىي باشقۇرۇش» تەك كونا قىياپەت ئۆزگىرىپ، تىجارەت خاراكتېرىدىكى مۇلازىمەتنى ئىزدىنىدىغان، بەرپا قىلىدىغان يېڭى كەيپىياتلار ھەممە يەردە بارلىققا كەلدى. يېغىنچاقلاپ كەلگەندە تۆۋەندىكىدەك بىر نەچچە جەھەتتىكى ئىگىلىك باشقۇرۇش، تىجارەت مۇلازىمەت تۈرلىرى ئاساسلىق قاناتلايدۇرۇلدى: بىرىنچىسى، يېزىلارنىلىك ئىقتىسادىي ئېھتىياجىنى ستاتىستىكا قىلىش مۇلازىمىتى؛ ئاپتونوم رايونىمىز بىر تۇتاش تەلىپىگە ئاساسەن يېزىلارنىلىك ئىقتىسادىي ئەھۋالىنى ستاتىستىكا قىلىش ئۇسۇلى ئىسلاھ قىلىندى، ئائىلە بويىچە مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ كۆتۈرە ئېلىش ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلغاندىن كېيىنكى ئۆيمۇ - ئۆي كىرىپ بىر قېتىمدىلا ئومۇميۈزلۈك ستاتىستىكا قىلىش ئۇسۇلى ئىلمىي بولغان تەك ئارىلىق بويىچە ئۇلاپ تاللاپ (تېپىك ئائىلە ۋە ياكى ھېساب خاتىرىلىگەن ئائىلىلەرنى دەپمۇ ئاتىلىدۇ) تەكشۈرۈپ ستاتىستىكا قىلىش، قالىغانلىرىنى شۇ ئارقىلىق كەلتۈرۈپ چىقىرىش ئۇسۇلىغا ئۆزگەرتىلدى، بۇنىلىك جەلەن ستاتىستىكا سانلىرىنىلىك ئىشەنچلىكلىكىگە ۋە توغرىلىقىغا كاپالەتلىك قىلىندى. ئىككىنچىسى، مالىيە باشقۇرۇش، مۇپەتتىشلىك مۇلازىمىتى بولۇپ كوللېكتېپنىلىك مەبلەغ، مال - مۇلۇكلىرىنى كوللېكتېپ بىر تۇتاش باشقۇرىدىغان بولدى. كەنتلەردە كەسپىي بوغالتىر قويۇش تۈزۈمى يولغا قويۇلدى، مالىيە باشقۇرۇش تۈزۈملىرى تۈرغۇزۇلدى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈلدى، مالىيە - ئىقتىساد تۈزۈملىرى چىڭىتىلدى، ھەمكارلىق ئىقتىسادىي تەشكىلاتلارنىلىك مەبلەغنى باشقۇرۇش ۋە ئىشلىتىش كۆچەيتىلدى. مۇپەتتىشلىك ئارقىلىق مەبلەغ باشقۇرۇش، مەبلەغ ئىشلىتىشتىكى كاۋاكلار ئېتىپ تاشلىنىپ، مەبلەغنىلىك ئوبوروت ئۇنۇمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ئۈچىنچىسى، تەننەرقىيھېساباتى مۇلازىمىتى بولۇپ ھەمكارلىق ئىقتىسادىي تەشكىلاتلار ۋە تىجارەتچى ئائىلىلەرنىلىك تىجارەت باشقۇرۇشىنى ئۆزلۇكسىز ياخشىلاش، ئىشلەپچىقىرىش تەننەرقىنى تۆۋەنلىتىپ تىجارەت ئۆ-

لۇمنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۇچۇن ۋىلايەت بويىچە يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى تەننەرقىھسابلاش نۇقتىسى (كەنت ئاھالىلار كۆرۈپچىسى) دىن 177 سى، ئائىلىدىن 1808ى، كۆپ خىل ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى تەننەرق ھېسابلاش نۇقتىسىدىن 12 سى، ئائىلىدىن 34 ى بەرپا قىلىنىپ مۇشۇ ئائىلە ۋە باشقا ئائىلىلەرنى مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇش، تەننەرقنى تۆۋەنلىتىش، تۇچۇپىلەپ باشقۇرغاندا ئىقتىسادىي ئۇنۇمنىڭيۇقىرى كۆتۈرۈش جەھەتتىكى ئاساس ۋەتەدبىرلەر بىلەن تەمىنلىدى. تۆتىنچىسى، كەسپىي تېخنىكا يېتىشتۇرۇش مۇلازىمىتى بولۇپ، ۋۇلايەت بويىچە 31 قارار كەسپىي تېخنىكا يېتىشتۇرۇش كۇرسى ئېچىلىپ 7091 ئادەم كەسپىي تەربىيىگە ئىگە بولدى. بەشىنچىسى، باشقۇرۇش يېتەكچىلىكى ۋە باشقۇرۇش مەسلىھەتچىلىكى مۇلازىمىتى بولۇپ، ئىقتىسادىي ئۇچۇرلار بىلەن تەمىن ئېتىلىپ، دېھقانلارنىڭ ئالماساتمەقى قىيىن بولۇشتەكمەسىلىلىرى ھەل قىلىنىپ يېزا ئىقتىسادىي جانلاندۇرۇلدى. يېڭىشەر ناھىيىسىنىڭ قومۇشۇھرىق يېزىلىق ئىگىلىك باشقۇرۇش مۇلازىمەت پونكتى سەرتقا ئاشلىق يۆتكىلىدىغانلىق توغرىسىدىكى ئۇچۇرنى يېزىلىق ئاپتوموبىل ئەترىتىگە ئۇز ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ بۇ ئەترەتنىڭ تىرانسپورت كىرىمىنى كۆپەيتتى؛ سېتىۋېلىش تارماقلىرىغا ئاشلىق، پاختا قاتارلىقلارنى سېتىپ بېرىدىغان دېھقان ئائىلىلىرىنى ۋاكالىتەن تىزىملاش، سېتىۋېلىش توختىمى تۈزۈش مۇلازىمىتى بىلەن تەمىن ئەتتى. يېڭىشەر ناھىيىسىنىڭ تاغارچى يېزىلىق ئىگىلىك باشقۇرۇش مۇلازىمەت پونكتى ھەمكارلىق ئىقتىسادىي تەشكىلاتلار دېھقان ئائىلىلىرى ئۈچۈن خىمىيىۋى ئوغۇت، سېمونت، سىلىكا، يالتىراق، كۆمۈر قاتارلىق ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۇرمۇش ۋاستىلىرىنى ئەپكەلدۇرۇپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ خام، ئۈزۈم قاتارلىق يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى ۋاكالىتەن ئاپىرىپ سېتىپ بېرىپ، يېزا ئىقتىسادىنى جانلاندۇرۇپ دېھقان ئائىلىلىرىنىڭ كىرىمىنى كۆپەيتتى. ئالتىنچىسى، ۋاكالىتەن يىغىۋېلىش، ۋاكالىتەن چىقىم قىلىش مۇلازىمىتى بولۇپ سۇ، ياج، مال دوختۇرلۇق قاتارلىق ئورۇنلارنىڭخىراجىتىنى ۋاكالىتەن يىغىپ بەردى؛ يېزا - بازار كارخانىلىرى ۋە ھەمكارلىق ئىقتىسادىي تەشكىلاتلار مۇيەتتىشلىك مۇلازىمىتى بىلەن تەمىن ئېتىلدى. يەتتىنچىسى، دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنى نۇسقا تاللاپ تەكشۈرۈپ ستاتىستىكىلاش مۇلازىمىتى؛ يەكەن پوسكام، مارالبېشى قاتارلىق ناھىيىلەر يەنە دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنى نۇسقا تاللاپ تەكشۈرۈپ ستاتىستىكىلاش ئارقىلىق قالغانلىرىنى ھېسابلاپ چىقىرىش مۇلازىمىتى بىلەن تەمىن ئەتتى.

1985- يىلى ئىگىلىك باشقۇرۇش سىستېمىلىرىنىڭ تىجارەت مۇلازىمىتى ئارقىلىق قىلغان كىرىمى 80 مىڭ يۈەندىن ئارتتى.

[يېزىلاردىكى ئىقتىسادىي دارامەت تەقسىماتى] 1985- يىلى يېزىلاردا ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى داۋاملىق چوڭقۇرلاشقان بىر يىل بولدى. ۋىلايەت بويىچە يېزىلاردىكى تاۋار ئىگىلىكى ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلمىسىنى، كەسىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش داۋامىدا جۇش ئۇرۇپ راۋاجلاندى. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە يېزا ئىقتىسادىدىن (يېزا ئىگىلىك ھەمكارلىق ئىگىلىكى ۋە دېھقانلارنىڭ ئائىلە ئىگىلىك قىسمى) تەقسىم قىلىشقا بولىدىغان كىرىم 679 مىليون 226 مىڭ 600 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.59% ئاشتى. ئۇمۇمىي چىقىم 187 مىليون 566 مىڭ 100 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32.02% ئاشتى، ساپ كىرىم 491 مىليون 710 مىڭ 500

يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.72% ئاشتى، بۇ يىلق ئىچىدە يۇقىرىقىلار دۆلەتكە تاپشۇرغان باج 17 مىليون 285 مىڭ 900 يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 17.59% ئاشتى؛ كوللېكتىپنىڭ تۆتۈپ قالىدىغان قىسمى 15 مىليون 521 مىڭ 100 يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.96% ئازايدى؛ دېھقانلارنىڭ ئۆزى ئىگە بولىدىغان قىسمى 458 مىليون 843 مىڭ 500 يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16.75% كۆپەيدى. دېھقانلارغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىشىگە توغرا كېلىدىغان پۇل 246.98 يۇەنگە يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15.6% كۆپەيدى.

ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ھەمكارلىق ئىگىلىك تەشكىلىي ۋە ئانىلىنىڭ تەسەررۇپ قىلىشى ئازقىلىق دېھقانلارنىڭ كىرىمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ستاتىستىكىغا قارىغاندا ئىشلەپچىقىرىش چىقىم پۇلى177 مىليون 944 مىڭ 900 يۇەن، بۇلتۇرقىدىن 26.61% يۇقىرىلىغاندىن باشقا، 18 مىليون 501 مىڭ 400 يۇەن قىممەتلىكى مۇقىم مۇلۇك يېڭىدىن سېتىۋېلىندى. بۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.91% كۆپەيدى. مۇقىم مۇلۇكنىڭ ئومۇمى قىممىتى 267 مىليون 681 مىڭ 400 يۇەنگە يەتتى. بۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19.4% كۆپەيدى. بۇ يىلق ئىچىدە دېھقانلارنىڭ ئائىلە مۇقىم مۇلكىنىڭ ئومۇمى قىممىتى 181 مىليون 733 مىڭ 100 يۇەنگە يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 42.85% كۆپەيدى.

دېھقانلارنىڭ ئەمگەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇنۇمدارلىقى يەنمۇ ئۆستى. ستاتىستىكىغا قارىغاندا، ھەربىر ئەمگەك كۈچى يارىتقان ئومۇمى كىرىم 965 يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.84% كۆپەيدى. ھەربىر ئادەم دۆلەتكە تاپشۇرغان باج 9.30 يۇەنگە يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 36.16% كۆپەيدى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر كىشى كوللېكتىپقا تاپشۇرغان ھەرخىل تۆتۈلمىلار 8.35 يۇەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.84% ئازايدى، ھەر بىر يۇەنلىك مەبلەغ ئارقىلىق يارىتىلغان سېپ كىرىم 2.62 يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.78% ئازايدى.

دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ كۆپىيىشى، ھەربىر كىشىگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن توغرا كېلىدىغان ئاساسلىق دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ مىقدارىنىڭ كۆپىيىشىنى ئىلگىرى سۈردى. 1985 - يىلى بىر كىشىگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 961 جىڭدىن ئاشلىق توغرا كېلىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 43% كۆپەيدى؛ بىر ئادەمگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 60.3 جىڭدىن پاختا توغرا كېلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.8% كۆپەيدى؛ بىر كىشىگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 26 جىڭدىن مايلىق دان توغرا كېلىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4% كۆپەيدى.

ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر ئادەم ئىشلەپچىقارغان يېزا ئىگىلىك تاۋار مىقدارىمۇ ئاشتى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر ئادەم تەمىنلىگەن تاۋار ئاشلىق 150 جىڭدىن توغرا كېلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20% كۆپەيدى؛ تاۋار پاختا 56 جىڭدىن توغرا كېلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12% ئاشتى. تاۋار ياغلىق دان 8 جىڭدىن توغرا كېلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 90.9% ئاشتى.

يېزىلاردىكى تاۋار ئىگىلىكىنىڭ راۋاجلىنىشى بىلەن، كەمبەغەل، نامراتلىق قىياپىتى يەنمۇ ئۆزگەردى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر ئادەمگە 500 يۇەندىن ئارتۇق پۇل توغرا كېلىدىغان باي مەھەللىلەرنىڭ سانى زور دەرىجىدە كۆپەيدى.

مەھەللە بويىچە بىر ئادەمگە توغرا كېلىدىغان دارامەت تەقسىمات جەدۋىلى

بىر كىشىگە توغرا كېلىدىغان دارامەت سەۋىيىسى (ئادەم/يۈەن)	1984 - يىلى	1985 - يىلى	± %
100 يۈەندىن تۆۋەن	1541	644	-58.21
100 يۈەندىن 150 يۈەنگىچە	3199	2057	-34.68
200-150	2158	2823	30.82
300-200	2737	3264	19.25
500-300	1753	2192	25.04
500 يۈەندىن يۇقىرى	294	609	107.14
جەمئى	11632	11589	

يېزىلارنىڭ دارامەت تەقسىمات ستاتىستىكا جەدۋىلى

	1984- يىلى	1985- يىلى	± %
ئومۇمىي كىرىم	56.324.72	67.922.66	20.59
يۇنگدىن دېھقانچىلىق كىرىمى	50.226.76	56.355.94	12.20
ئورمانچىلىق كىرىمى	781.18	1.392.71	78.28
چارۋىچىلىق كىرىمى	2.159.73	4.086.18	89.20
قوشۇمچە كەسىپ كىرىمى	2403.95	4.834.31	101.10
بېلىقچىلىق كىرىمى	6.17	14.71	138.41
يېزا-بازار كارخانىسىنىڭ چوشۇرۈپ بەرگەن كىرىمى	14.74		
باشقا كىرىم	732.19	1.238.81	69.19
ئومۇمىي چىقىم	14.203.36	18.757.61	32.06
يۇنگدىن تىشلەپچىقىرىش چىقىمى	13.835.85	17.794.49	28.61
ساپ كىرىم	42.121.36	49165.05	16.72
يۇقىرىلىق ئىجتىمائى دولەتنىڭ بېجى	1.256.35	1.728.59	37.59
كوللېكتىپ تۇتۇلما	1.686.27	1.552.11	-7.96
دېھقانلارنىڭ دارامىتى	39.301.11	45.884.35	16.75

يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسى

[ئۆسۈملۈك ئاسراش تېخنىكىسى بويىچە خىزمەت ئۆتەش بىر گەۋ - دىلەشتۈرۈلدى] 1985- يىلى، ۋىلايەت بويىچە ئۆسۈملۈك ئاسراش خىزمىتىدە، ھەق ئېلىپ خىزمەت قىلىش، ھۆددىگە ئېلىپ خىزمەت قىلىش ۋە تىجارەتخانا كتېرلىك خىزمەت قىلىش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنغان ئىلاھات ئېلىپ بېرىلدى، شۇنىڭ بىلەن يېزا ئىگىلىكىدىكى ئۆسۈملۈك ئاسراش خىزمىتى بويىچە خىزمەت قىلىش تارماقلىرى پەيدىنپەيدە ئىشلەپچىقىرىش، تەمىنلەش، سېتىش، ساقلاش، توشۇش تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئەمەلىي گەۋدىگە ئايلىنىپ ئىشلەپچىقىرىشقا، ئاممىغا پايدا يەتكۈزۈش، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ۋە ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى ئاشۇرۇش مەقسىتىگە يېتىلدى.

1. يېزا ئىگىلىك تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلغاندا ھەق ئېلىندى.

يېقىنقى بىر نەچچە يىلدا يېزىلاردا ئېلىپ بېرىلغان ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ ئۈزلۈكسىز چوڭقۇرلىشىشى، مۇكەممەللىشىشىگە ئەگىشىپ دېھقانلاردا ئىلمىي ئۇسۇلدا تېرىقچىلىق قىلىشقا قارىتا يېڭى تەلەپ بارلىققا كەلدى. يېزا ئىگىلىك، پەن - تېخنىكا خىزمەتلىرى ئۆسۈملۈك ئاسراش خىزمىتىنى مەركەز قىلىپ پۈرسەتنى ئۆتكۈزۈۋەتمەي تېخنىكا جەھەتتىن ھەق ئېلىپ خىزمەت قىلىش كەسپىنى نۇقتىلىق قانات يايدۇردى. تولۇق بولمىغان ستاتىستىكىغا قارىغاندا 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە 16 تۈرلۈك تېخنىكا جەھەتتە ھەق ئېلىپ خىزمەت قىلىش يولغا قويۇلۇپ جەمئىي24 مىڭ 104 يۈەن پۇل ئېلىندى.

2. تېخنىكا جەھەتتە ھۆددىگە ئېلىپ خىزمەت قىلىش.

تېخنىكا جەھەتتە ھۆددىگە ئېلىپ خىزمەت قىلىش نۇقۇتتە ۋىلايىتىمىز بويىچە كۆپ رەڭ قانات يايدۇرۇلغان تېخنىكا جەھەتتە خىزمەت قىلىش شەكلىدىن ئىبارەت. پۈتۈن ھۆددىگە ئالغانلار(مەسئۇلاتنى ھۆددىگە ئالغانلار)، قىسمەن ھۆددىگە ئالغانلار(مېۋىلىك دەرەخنىڭ زىيانداش ھاشاراتلىرىنى يوقىتىش ۋەمۇنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا، يوقىتىش ۋە ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىشنىڭ ئۈنۈمنى ھۆددىگە ئېلىش، مەسئۇلات مىقدارىغا مەسئۇل بولماسلىق) بار. خىزمەت قىلىش نىشانىنى ئالغاندا مېۋىلىك دەرەخ قاتارلىق ئىقتىسادىي زىرائەتلەردىن باشقا، بۇغداي، كۆممە قوناق، كېۋەز قاتارلىق زىرائەتلەرمۇ بار. مۇنداق خىزمەت ئۆتەش ئۈسۈلى، ئىلغار، سىستېمىلىق بولغان يېزا ئىگىلىك تېخنىكا تەدبىرلىرىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ يولغا قويۇشقا، ئىلغار يېزا ئىگىلىك تېخنىكىسىنىڭ يېزا ئىگىلىكىدە مەسئۇلاتنى ئاشۇرۇشتا ئوينىغان رولىنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈشكە پايدىلىق. تولۇق بولمىغان ستاتىستىكىغا قارىغاندا 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە تېخنىكا جەھەتتە ھۆددىگە ئېلىپ خىزمەت قىلىش تۈرى 53 كە يەتتى، ھۆددىگە ئېلىپ خىزمەت قىلىشقا تېخنىك، ياردەمچى ئاگرانوم، ئاگرانوم قاتارلىق يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكا خادىملىرىدىن 127 كىشى قاتناشتى. بۇنىڭدىن 8240 يۈەن كىرىم قىلدى.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك ئۆسۈملۈك ئاسراش شىركىتى يانداۋما يېزىسىدىكى باغ ھۆددىگە ئالغان93كىشى بىلەن مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ قۇرۇتۇلمىرىنى تۈگىتىش توختىمى تۈزگەن. ئىمزا قويۇلغاندىن كېيىن ئۇلار ئۆز ۋاقتىدا ئىشلەپ، ئۈنۈمى يۇقىرى، زەھىرى تۆۋەن دورا ئىشلىتىلگەنلىكى ئۈچۈن مېۋىگە قۇرۇت چۈشۈش نىسبىتى قۇرۇت تۈگىتىش ئۈسۈلى قوللىنىلىشتىن ئىلگىرىكى 100 ـ 85 پىرسەنتتىن 3.4 پىرسەنتكە تۆۋەنلىگەن. مەھسۇلات 1984 ـ يىلدىكى 20 تونىدىن 55 تونىغا كۆپەيگەن 1.75 ھەسسە ئاشقان. مېۋىنىڭ باھاسى يىللاردىكى 0.25 ـ 0.05 يۈەندىن 0.40 يۈەنگە كۆتۈرۈلگەن. ئومۇمىي كىرىم 1984 ـ يىلدىكى 2800 يۈەندىن كۆپەيىپ 19620 يۈەنگە يەتكەن، 6 ھەسسە كۆپەيگەن. يېزىلىق ھۆكۈمەتكە ئاپشۇرغان پۇل 1984 ـ يىلدىكى 900 يۈەندىن 4000 يۈەنگە كۆپەيىپ، 3.4 ھەسسە ئاشقان. ھۆددىگە ئالغۇچىلارنىڭ ئۆزىگە قالغان پۇل 1984 ـ يىلدىكى 480 يۈەندىن 8940 يۈەنگە كۆپەيىپ 17.6 ھەسسە ئاشقان.

3. تىجارەت خاراكتېرلىك خىزمەت ئۆتەش.

ئۆلايەتلىك ئۆسۈملۈك ئاسراش شىركىتى ئاساسلىق، كېۋەز، مېۋىلىك دەرەخ، ئوتياش ۋە قوغۇن ـ تاۋۇز خىلىدىكى زىرائەتلەردىكى كېسەللىك ھاشاراتلارنى يوقىتىش ۋە ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش، ئوت ـ چۆپلەرنى يوقىتىش ۋە ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش، يېڭى دورا، ماشىنىلارنى ۋە ئۆسۈملۈك ئاسراشنىڭ يېڭى تېخنىكىسىنى كېڭەيتىشكە بىرلەشتۈرۈپ، ئۈنۈمى يۇقىرى، زەھىرى تۆۋەن، قالدۇق زەھىرى تۆۋەن ھەرخىل دېھقانچىلىق دورىلىرىدىن 31.6 تونىنا، ماتورلۇق دورا ماشىنىسىدىن 233 نى ئەپكېلىپ تەمىنلىدى. زۆرۈر بولغان دېھقانچىلىق دورىلىرى ۋە دورا چېچىش ماشىنىلىرى ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ بېرىلگەنلىكتىن، ئۆلايەت بويىچە ئۆنۈملۈك ھالدا 1 مىليون 770 مىك مو كېۋەز، مېۋىلىك دەرەخ، يۇغداي، قوغۇن ـ تاۋۇز قاتارلىقلارنىڭ كېسەللىكلىرى، ھاشاراتلىرى ۋاقتىدا تۈگىتىلدى ۋە ئۇنىڭ ئالدى ئېلىندى. ستاتىستىكىغا قارىغاندا، ئۆلايەت بويىچە ئۆسۈملۈك ئاسراش شىركەتلىرىنى ئاساس قىلغان ھالدا قىلىنغان تىجارەت مىقدارى 1 مىليون 343 مىڭ 700 يۈەنگە يەتتى، 149 مىڭ 300 يۈەن پايدا ئالدى.

تىجارەت خاراكتېرلىك خىزمەت ئۆتەش ئارقىلىق دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنىڭ كېڭەيتىلىشى ۋە دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى، كېسەللىك ھاشاراتلارنىڭ زىيانداشلىقى ئۈنۈملۈك تىزگىنلەندى. مول ھوسۇل ئېلىش، كىرىمنى كۆپەيتىشكە كاپالەتلىك قىلىندى. مارالبېشى ناھىيىسى ئۆسۈملۈك ئاسراش خىزمىتىنى كەڭ يولغا قويۇش ئۈچۈن، دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتىنىڭ رەھبەرلىرى ئۆسۈملۈك ئاسراش تېخنىكىلىرىنى باشلاپ قارىبوراغا قاردىماي، ناھىيەدىكى ھەممە يېزا ـ بازارلارغا بېرىپ، مۇناسىۋەتلىك رەھبەرلەر، كادىرلار ۋە دېھقانلار ئاممىسى بىلەن بىرلىكتە كېۋەز نىڭ زىيانداش قۇرۇتىنى تۈگىتىش پىلانىنى مۇزاكىرە قىلىپ بېكىتتى، پىلانلىك ئەمەلگە ئېشىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن دېھقانچىلىق دوردىسى، دورا چېچىش ماشىنىلىرىنى سېتىۋېلىش ـ سېتىش توختىمىنى تۈزدى. ناھىيىلىك ئۆسۈملۈك ئاسراش شىركىتى توختام بويىچە دېھقانچىلىق دورىلىرى، دورا چېچىش ماشىنىلىرىنى يېزا ـ بازارلارغا ئاپىرىپ بەرگەندىن باشقا، كەڭ دېھقانلار ئاممىسىغا ئۆنىڭ خۇسۇسىيىتى، ئىشلىتىش ئۇسۇلى، رېمبونت قىلىش، ساقلاش قاتارلىق جەھەتلەردىكى تېخنىكىلىق بىلىملەرنى تەشۋىق قىلدى. 1985 ـ يىلى ناھىيە بويىچە ھەر خىل دورا چېچىش

ماشىنىلىرىدىن 350 ى يېڭىدىن كۆپەيدى. ھەر خىل دېھقانچىلىق دورىلىرىدىن 5 تونىنا سې-
تىلدى، 370 مىلك مو يەرنىڭ كېسەللىك ۋە زىيانداش ھاشاراتلىرى تۈگىتىلىپ كۆزلىگەن
مەقسەتكە يېتىلدى. ناھىيىلىك ئۆسۈملۈك ئاسراش شىركىتىنىڭ يىللىق ئابوروت سوممىسى
140 مىلك 768 يۈەن 74 پۈكتا يېتىپ، 28 مىلك 343 يۈەن 78 پۈك پايدا ئالدى. ئازاد مار-
كىلىق ئاپتوموبىلدىن بىرنى سېتىۋېلىپ، پۈتۈن پونكىتتىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ تۈرۈ-
مۈش ۋە خىزمەت جەھەتتىكى ئاپتوموبىل قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلدى ھەم كەسپىي راسخوتى-
نىڭ يېتىشمىگەن قىسمىنى تولۇقلاپ دۆلەتنىڭ سېلىقىنى يېنىكلەتتى. (ۋالاخوجىچى)

[ئوچاقنى ئۆزگەرتىپ يېقىلغۇ تېجەش] 1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتى كوۋۇ-
يۈەننىڭ تەلىپىگە ئاساسەن كەڭ يېزىلاردىكى «ئوتۇن ئىنتايىن قىس بولۇش، ئىسرا پچىلىق
ھەددىدىن زىيادە ئېغىر بولۇش» تەك ئەھۋاللارغا قارىتا، ئوچاقنى ئۆزگەرتىپ، ئېنېرگىە-
يىنى تېجەشنى نۇقتا قىلغان ھالدا، ئېنېرگىيە بەرپا قىلىش، ئېنېرگىيە تېجەش خىزمىتىنى
ئالاقىدار تارماقلارنىڭ كۈندىلىك ئىشلار تەرتىپىگە كىرگۈزدى. بۇغداي، پاختىغا ئەھمىيەت
بەرگەنگە ئوخشاش يېزىلاردىكى ئېنېرگىيە قۇرۇلۇشىغا ئەھمىيەت بەردى.

1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر، ۋىلايەت بويىچە جەمئىي262 مىلك 100 ئائىلىنىڭ
ئوچىقى ئۆزگەرتىلدى، بۇ ئالدىنقى بىر نەچچە يىلدا ئۆزگەرتىلگەن ئوچاقنىڭ ئومۇمىي
يىغىندىسىنىڭ 4.8 ھەسسىسىگە تەڭكېلىدۇ، ئاپتونوم رايون چوشۇرۇپ بەرگەن 50 مىلك ئائىلىنىڭ
ئوچىقىنى ئۆزگەرتىش پىلانىنىڭ4.3 ھەسسىسىگە تەڭ كېلىدۇ. ئۆزگەرتىلگەن ئوچاقنىڭ مۇ-
ناسىۋەتلىك جەھەتتە شىنجاڭ بويىچە 1 - ئورۇندا تۇرىدۇ. كۆپ جايلاردىن نۇسقا ئېلىپ ئۆل-
چەپ كۆرگەندە، ئەنئەنىۋى كونا ئوچاقنىڭ ئوتتۇرىچە ئىسسىقلىقتىن پايدىلىنىش نىسبىتى
ئاران 7% ئەتراپىدا بولۇپ، ئەمەلىيەتتە ھەر بىر ئائىلە ھەر كۈنى 12.52 جىڭ يېنىلغۇ
سەرپ قىلىدۇ، يېڭى ئوچاقنىڭ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئىسسىقلىقتىن پايدىلىنىش نىسبىتى 14
پىرسەنتتىكە يېتىدۇ. ھازىر ھەر ئائىلىنىڭ ھەر كۈنى سەرپ قىلىدىغان يېقىلغۇسى 7 جىڭ
ئەتراپىغا چۈشتى، يېقىلغۇ 50% تېجەلدى. ۋىلايەت بويىچە يېڭى ئوچاقتا بىر يىلدا 600 مىل-
يون جىڭ يېقىلغۇ تېجەپ قالغانلى بولىدۇ. بۇنى 1980 - يىلدىكى دۆلەتلىك سىناتىسىتىكا
ئىدارىسى بەلگىلىگەن دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئۆزگەرمىگەن باھاسى بويىچە پۇلغا
سۈندۇرۇپ ھېسابلىغاندا، 12 مىليون يۈەنگە توغرا كېلىدۇ. بۇ يېڭى ئوچاق ئىشلەتكەن
دېھقان ئائىلىسىگە 45.7 يۈەندىن توغرا كېلىدۇ.

ئوچاقنى ئۆزگەرتىپ يېقىلغۇ تېجەش خىزمىتىگە ھىكرو جەھەتتىن قارىغاندا ئۇ پەقەت-
لا ئوچاقنىڭ شەكلىنى ئۆزگەرتىدىغان تېخنىكا خاراكتېرلىك ئىسلاھات، ئوچاقنى شۇ كۈنى
ئۆزگەرتىپ،شۇ كۈنى ئۇنۇمىنى كۆرگىلى بولىدۇ، ئۇنىڭ ماتېرىيالى قېشىدا بار، ئىشلەشمۇ
ئوڭاي. لېكىن ماكرو جەھەتتىن قارىغاندا مىڭلىغان - ئونمىڭلىغان
ئائىلىلىرىگە ، مىڭلىغان - ئونمىڭلىغان تاغ - دەريالارغا ، كەل-
گۈسى ئەۋلادلارغا مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىش، نەچچە مىڭ يىلدىن بۇيانقى ئەنئەنىۋى ئادەت
كۆچلىرى ئۈستىدىن ئېلان قىلىنغان بىر تۈرلۈك جەڭ. بۇرۇن 500 نەچچە مىڭ ئائىلە شامال
تارتىدىغان كانىيى يوق ۋە شالاسى يوق كونا ئوچاقنى ئىشلەتكەچكە ئىسسىقلىقتىن پايدىلى-
نىش ئۈنۈمى ناھايىتى تۆۋەن بولغان، يېقىلغۇ ئىسرا پچىلىقى ناھايىتى ئېغىر بولغان، ئىش-
لەپچىقىرىشقا بۈزغۇنچىلىقى ناھايىتى قاتتىق بولغان، 1949 - يىلى ۋىلايىتىمىزدە 4 مىليون

مودن ئارتۇق توغرا قىلىق بار ئىدى. ھازىر ئاران 610 مىلك مو قالدى. توغرا قىنى بۇزۇپ يىغىنام يەر ئاچقاندىن باشقا ئاساسلىقى توغرا قلار كېسىلىپ قالمۇقتىلدى. قالايىدىغان ئوتۇن بولمىغاندىن كېيىن كەلگە دېھقانلار ئىلاجسىز دەرەخ كەستى، چىم كولىدى، زىرائەت پايلە - رى ۋە تىزەكلەرنى قالدى. نەتىجىدە دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق ھەممىسى زە- يالغا ئۇچرىدى. يېزا ئىگىلىكى ئۇزاق مۇددەت يامان خاراكتېرلىك دەۋرلىك ئىچىدىكى ئېكولوگىيىلىك مۇھىتتا قالدى.

1985 - يىلى يېزىلاردا ئوچاق ئۆزگەرتىپ ئېنېرگىيە تېجەش خىزمىتىنىڭ ئاساسلىق 3 تەجرىبىسى بار:

1 . ئىدىيىۋى تونۇش ئۆستۈرۈلدى. باشقۇرغۇچى تارماقلار ۋە ئالاقىدار رەھبەرلەر جۈملىگو كومىۋنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەننىڭ يېزىلاردا ئېنېرگىيە مەنبەسى قۇرۇلۇشى توغرىسىدىكى بىر قاتار فاكتور، سىياسەت، ئورۇنلاشتۇرۇشلىرىنىڭ ئەھەمىيىتىنى چۈشۈر تولىدى، ئېنېرگىيە تېجەش تېخنىكىسىنى قەتئىي تەۋرەنمەكەن ھالدا پىلانلىق تۈردە نۇقتىدا سىناق قىلىپ كېڭەيتتى. يېزىلاردا ئېنېرگىيە كەم بولۇشنىڭ ئېغىر دەرىجىدە ئىكەنلىكىنى تەھلىل قىلدى، ئوچاقنى ئۆزگەرتىپ ئېنېرگىيىنى تېجەشنىڭ زۆرۈرلىكى ۋە تەخىرسىزلىكىنى تەشۋىق قىلدى، ھەر خىل يېزا ئىگىلىك يېغىنلىرى، يېزا خىزمەتلىرىنى تەكشۈرۈش پۈرسىتىدىن پايدىلىنىپ، ئالاقىدار رەھبەرلەرنى يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىش بىلەن بىر چاغدا، يېزىلاردىكى ئېنېرگىيە مەنبەسى مەسىلىسىنىمۇ سۆزلەپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدى، ئىشلەپچىقىرىشنى تەكشۈرگەن چاغدا، ئوچاقنى ئۆزگەرتىپ ئېنېرگىيە تېجەش خىزمىتىنىمۇ تەكشۈردى. شۇنىڭ بىلەن ئوچاق ئۆزگەرتىپ ئېنېرگىيە تېجەش خىزمىتى كىشىلەر قەلبىگە چوڭقۇر سىڭدى. ھەر دەرىجىلىكىلەر ئەھمىيەت بېرىدىغان، قاتتىلامىغۇ قاتتىلام تۇتىدىغان ۋەزىيەت شەكىللەندى.

2 . يېزىلاردا ئېنېرگىيە مەنبەسىنى تېجەش يېغىنلىرى مەخسۇس چاقىرىلىپ، يېزىلار- دىكى ئېنېرگىيە مەنبەسى بايلىقى، ئېنېرگىيە مەنبەسىنىڭ خورىشى، ئېنېرگىيە مەنبەسىنى مۇلە- چەرلەش، ئېنېرگىيە مەنبەسىنى پىلانلاش قاتارلىق مەسىلىلەر تەھلىل، تەتقىق قىلىندى، ئېنېرگىيە بەرپا قىلىش، ئېنېرگىيە تېجەشنىڭ كونكرېت لايىھىسى ۋە تەدبىرلىرى تۈزۈلدى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە 2 قېتىم چاقىرىلغان چوڭ يىغىنلىق ئۇقۇشنىشۇجە تىرى، ئالماشتۇرىدىغان تەجرىبىلىرى ئىچىگە «ئوتۇن قالايىدىغان ئائىلە مېشى ۋە ئوچاقلاردىكى ئىسسىقلىق ئېنېرگىيەسىنى ئۆلچەش ئۇسۇلى» قاتارلىق تېخنىكىلىق بىلىملەر سىڭدۈرۈلدى ھەمدە قۇياش ئېنېرگىيەسى، شامال ئېنېرگىيەسى، مېخانىك ئېنېرگىيە، ئېلېكتر ئېنېرگىيەسىنى راۋاجلاندۇرۇش، پايدىلىنىش خىزمىتى كۈندىلىك ئىشلار تەرتىپىگە قويۇلدى؛ يېزىلاردىكى ئېنېرگىيە مەنبەسى يېڭى چوڭقۇرلۇققا ۋە كەڭرىلىككە قاراپ راۋاجلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى. يېقىنقى 2 يىل ئىچىدە ۋىلايەت بويىچە ئوچاق ئۆزگەرتىش ۋەزىپىسىنى تا- ماملاش، شۇنداق قىلىپ ۋىلايەتلىمىزنىڭ ئېنېرگىيە مەنبەسىنى «ئوتۇن، سامان دەۋرى»، «كۆمۈر دەۋرى» دىن تېزلىكتە يېڭى ئېنېرگىيە مەنبەسىنى ئاساس قىلىدىغان، كۆپ خىل ئېنېرگىيە بىر - بىرىنى تولۇقلايدىغان، ئۈنۈملاشتۇرۇپ پايدىلىنىدىغان يېڭى دەۋرگە كۆ- چۈشى ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشى بەلگىلەندى.

3 . يېڭى مەش - ئوچاقلارنى سىناق قىلىش، ئۇلكە كۆرسەتمىش ۋە كېڭەيتمىش خىزمىتى چىلىق تۈتۈلدى. دېھقانچىلىق باشقارمىسى ئىدارە ئىچىگە ئوچاق ئۆزگەرتىش ماھىرلىرىنى چاقىرىپ كېلىپ ئوتۇن، كۆمۈر تېجەيدىغان ئوچاقتىن 15 نى ياسىدى. بۇنى ناھىيە (شەھەر) لەردىن كەلگەنلەرگە ئېكسكۇرسىيە قىلدۇردى، ئۆگەتتى، بۇنى ئېكسكۇرسىيە قىلىپ ئۆگەنگەنلەر 400 ئادەم (قېتىم) دىن ئېشىپ كەتتى. ۋىلايەت چەمبەرۋاتقان «يېزا ئۇچۇرلىرى» دېگەن قىسقا خەۋەرگىزىتىدە يېزىلاردىكى ئېنېرگىيە مەنبەئى توغرىسىدا 15 پارچە ماقالە بېسىلدى. بۇ 40 مىڭ خەت كېلىدۇ، ناھىيە (شەھەر) لەر ۋە سەرتتىكى جايلارنىڭ ئېنېرگىيە مەنبەئى توغرىسىدىكى ئۇچۇرلىرى ۋاقتىدا ئالماشتۇرۇلدى. 1985 - يىلى، ۋىلايەت ئىسلاھات تېپلارنى ۋاقتىدا تۈتۈپ تەقدىرلىدى، مۇكاپاتلىدى. بۇ تەدبىر لەرياخشى رول ئويناندى. (لېۋيى)

[دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىشتىكى يېڭى تەرەققىيات] 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش خىزمىتىدە يېڭى تەرەققىيات بولدى.

1. ۋىلايەت، ناھىيە، يېزا 3 دەرىجىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى قۇرۇلدى:

(1) خادىملار قۇرۇلمىسى : ۋىلايەت بويىچە دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش كەسپىي تارماقلىرىدا 619 ئادەم بار. بۇنىڭ ئىچىدە ، ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش مەركىزىدە 21 ئادەم بار، ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش پونكىتلىرىدا 428 ئادەم بار. يېزىلىق دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش پونكىتلىرىدا 170 ئادەم بار. ھازىرقى ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئارىسىدا ، كەسپىي تېخنىكا خادىملىرى 448 كىشى بولۇپ، 72.4 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ئالىي تېخنىكوم مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولغانلار 86 كىشى، 19.2 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ ، ئوتتۇرا تېخنىكوم مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولغانلار 322 كىشى بولۇپ، 71.9 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ھازىر يارەمچى ئاگرانومدىن يۇقىرى كەسپىي ئۇنۋانى بارلار 84 كىشى بولۇپ، ئۇلار دېھقانچىلىق تېخنىكا خادىملىرىنىڭ 18.75 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ياش جەھەتتە، يارەمچى ئاگرانومدىن يۇقىرى تايانچىلارنىڭ ئوتتۇرىچە يېشى 46.6 ياش . دېھقانچىلىق تېخنىكا كادىرلىرى ئىچىدە خەنزۇ تېپىدىكىلار 129 كىشى، 28.8 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ.

(2) ۋىلايەت ، ناھىيە، يېزا 3 دەرىجىلىكتە جەمئىي 130 پونكىت قۇرۇلدى، بۇنىڭ ئىچىدە دۆلەت يارەمچە بەرگەن ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا تەرەققىيات مەركىزىي بىر، يەنە بىرسى، 1985 - يىلدىكى سۈپەتلىك پاختا بازىسى بولغان ناھىيىدىكى كېڭەيتىش پونكىتى قاتارىدا كىرگۈزۈلدى. يېزىلىق پونكىت 19 ، ناھىيە، يېزا ئۆزى مەبلەغ تەييارلاپ قۇرغان ئومۇملاشقان خىزمەت ئۆتەش پونكىتى 98.

(3) دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى ئىگەللەپ تۇرۇۋاتقان يەر - زېمىنىنىڭ ئەھۋالى : 12 ناھىيە (شەھەر) دىكى دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتلىرىنىڭ ھازىرقى يېرى 873 مو. بۇنىڭ ئىچىدە تەجرىبە يېرى 682 مو ، باغ، ئوتياش يېرى 44 مو. ئۆي ئورنى 147 مو. ھازىر، بارلىق ئىمارەتلەرى 18167 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئىشخانا 3372 كۇۋادىرات مېتر، مەجلىسخانا 445 كۇۋادىرات مېتر، تۇپراق ئانالىز ئۆيى 400 كۇۋادىرات مېتر، كىتابخانا 77 كۇۋادىرات مېتر، تەربىيەلەش ئۆيى 729 كۇۋادىرات مېتر، ئوقۇغۇچىلار نىڭ پاتقاق

955 كۈۋادىرات مېتر . ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ يىتىقى 937 كۈۋادىرات مېتر. باشقىلار 5.6 كۈۋادىرات مېتر.

(4) ھازىر بار تراكتور 10 دانە . تراكتور 13 دانە .

2 . دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش خىزمىتى :

(1) دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىشتىكى نۆۋەتلىك تۈرلەر : پىلاندىكى تۈرلەر 822 ، ئەمەلىي تۇرغۇزلانغىنى 476 ، پىلانلىنىش 53.97 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئاپتونوم رايونىنىڭ كېڭەيتىش مۇكاپاتىغا ئېرىشكىنى 91، ۋىلايەتنىڭ كېڭەيتىش مۇكاپاتىغا ئېرىشكىنى 90، ئېرىشكەن مۇكاپات پۇلى 36000 يۈەن.

(2) ئاكتىپ ئۇلگە كۆرسىتىپ سورۇلۇق ئۇرۇقلارنى كېڭەيتىش . كېۋەز تىكىش تالالىرىنىڭ يۇقىرىكۆتۈرۈش تەدبىرلىرىنى تېپىپ چىقىش ئۈچۈن، سورتنى ئالماشتۇرۇش جەھەتتە تەرىشچانلىق كۆرسىتىلدى.ۋىلايەت بويىچە «بوز يەر ئۆزلەشتۇرۇش 1 ـ نومۇرلۇق» دېگەن كېۋەز دىن ئۇلگە كۆرسىتىلىپ،39942 مو ئومۇملاشتۇردۇق. بۇنىڭدىن مەكتىنىڭ تۈمەنتال يېزىسى 24 مىڭ مو ئومۇملاشتۇرۇپ،مەھسۇلاتنى 135.3 جىڭگا يەتكۈزدى. بۇ «پەرغانە ـ 108» گە قارىغاندا 21.1 جىڭ ئارتۇق ھوسۇل بەردى . تالا ئۆزۈنلىقى 29 مىللىمېتر كېلىدىغان 1 ـ دەرىجىلىك پاختا 87.3 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى. 1984 ـ يىلىدىكى «پەرغانە ـ 108» دىن چىققان ھوسۇلدىن 59.8% ئاشتى.1986 ـ يىلى تېخمۇ كەڭ كۆلەمدە كېڭەيتىش ئۈچۈن ئۇرۇق بىلەن تەمىنلەندى . كۆممە قوناق جەھەتتە . شالغۇتلاشتۇرۇلغان ئۇرۇقلارنى كېڭەيتىش خىزمىتى قاتتىق تۇتۇلدى . ۋىلايەت بويىچە يەككە شالغۇت قوناق ئۇرۇقى 499 مىڭ مو يەرگە كېڭەيتىلدى، بۇ كۆممە قوناق كۆلىمىنىڭ 24.6 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە مەھسۇلاتى يۇقىرى، سۈپىتى ياخشى بولغان «بېيجىڭ چىلگە قونىقى ـ 8» دېگەن سورت 16700 مو يەرگە كېڭەيتىلدى.

(3) ئىككى چىلگە سورتنى جۈپلاش يېڭى تېخنىكىسى ئومۇميۈزلۈك كېڭەيتىلدى . چىلگە بۇغداي بىلەن چىلگە قوناقنى جۈپلاش . ۋىلايەت بويىچە ئاشلىقنىڭ مەھسۇلاتىنى ئاشۇرۇش ـ تەكى ستراتېگىيىلىك تەدبىر.يېقىنقى يىللاردىن بۇيان چىلگە بۇغداينىڭ كەڭ كۆلەمدە كېڭەيتىلىشى بىلەن، ئېڭىز قونقىمۇ يىمۇ يىل كۆپەيدى . 1985 ـ يىلى ئېڭىز قونقى 1 مىليون 407 مىڭ 700 موغا يەتتى.1984 ـ يىلىدىكىدىن 292 مىڭ 800 مو كۆپەيدى . بۇنىڭدىن ئىككى قېتىم تېرىغاندا ئوتتۇرىچە مەھسۇلاتى مىڭ جىڭدىن ئاشقان كۆلەم 330 مىڭ موغا يەتتى. 1500 جىڭدىن ئاشقان كۆلەم 61 مىڭ مو، 2000 جىڭدىن ئاشقىنى 4800 مو.يۇرغا ناھىيە سىيەك يېزىسىنىڭ 4 ـ كەنتىدىكى ئابلەت غوجى ئىككى چىلگە ئۇرۇقىنى جۈپلاپ تېرىغان كۆلىمى 9.5 موبولۇپ، ئوتتۇرىچە مو مەھسۇلاتى 2663.2 جىڭ بولغان.

(4) يالتىراق يېپىپ ئۇستۇرۇش تېخنىكىسى كېڭەيتىلدى. 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە 704 مىڭ 900 مو يەرگە يالتىراق يېپىلدى. بۇنىڭدىن كېۋەز كۆلىمى 658مىڭ 900موبولۇپ، كېۋەز كۆلىمىنىڭ 64.3 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ.1984 ـ يىلىدىكىدىن 383 مىڭ 400 مو، 1.39 ھەسسە كۆپەيدى .

(5) تەرىمىلەش ياخشى ئۇتۇلدى، ئوبدان مەسلىھەتچىلىك قىلىندى، دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش خىزمىتى ياخشى يولغا قويۇلدى. 1985 ـ يىلى 200قاراركۇرس ئېچىلدى.

82412 كىشى (قېتىم) تەربىيىلەندى. خىزمەتتىكىلەرنىڭ كەسپىي سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش، يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ، ئىمتىھان ئېلىش ئارقىلىق 31 ئادەم تاللاپ ئالىي، ئوتتۇرا مەكتەپلەرگە 2 ـ 3 يىللىق ئوقۇشقا ئەۋەتىلدى. يۇنىڭ ئىچىدە پىلە ـ ئۇجمىچىلىككە 13 ئادەم، تۇراق ئوغۇت كەسپىگە 7 ئادەم، ئۆسۈملۈك ئاسراشقا 11 ئادەم ئەۋەتىلدى بىر يىلدىن بۇيان ، ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش مەركىزى دېھقانچىلىق باشقارمىسىغا ماسلىشىپ دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش بويىچە 6 قېتىم چوڭراق سۆھبەت يىغىنى ئېچىپ، تەكلىپ ۋە تەدبىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى.

(6) تىجارەت خاراكتېرلىك خىزمەت ئۆتەشتە يېڭى قەدەم تاشلاندى. بىر يىلدىن بۇيان «مەۋقەنى كېڭەيتىشكە قويۇپ، تىجارەتنى ياخشى يولغا قويۇپ، كېڭەيتىشنى ئىلگىرى سۈرۈش» ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە مۇلازىمەت خاراكتېرلىك تىجارەت خىزمىتى پائال قانات يايدۇرۇلدى. ۋىلايەت بويىچە تىجارەت سوممىسى 1 مىليون343 مىڭ 100 يۈەنگە يەتتى، 149 مىڭ 300 يۈەن ساپ پايدا ئالدى. بۇنىڭ ئىچىدە ۋىلايەتلىك مەركىزىي پونكىتىنىڭ تىجارەت مىقدارى 469 مىڭ 400 يۈەن بولۇپ، 10 مىڭ 700 يۈەن ساپ پايدا ئالدى.

(7) يېشىل ئوغۇتنى كۆپلەپ تەرىش بىلەن خىمىيىۋى ئوغۇتنى مۇۋاپىق ئىشلىتىش. 1985ـ يىلى يېشىل ئوغۇت كۆلىمى مىليون مولۇق چوڭ ئۆتكەلنى بۆسۈپ ئۆتتى. ھەر خىل يېشىل ئوغۇت كۆلىمى 1 مىليون 210 مىڭ 100 موغا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە قاشقا بىدە 550مىڭ مو ، بىدە 330 مىڭ مو (يېڭىدىن تېرىلغان 147 مىڭ مو بۇنىڭ ئىچىدە) ، قاغىلىق ئوت يوڭۇرغا ناھىيىلىرى ھەر بىر ئائىلە بىر مودىن بىدە تېرىش كۆرسەتكۈچىنى ئىشقا ئاشۇردى. خىمىيىۋى ئوغۇتنىڭ ئەك يۇقىرى ئۈنۈمىنى جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن، چوڭقۇر بېرىش، ئۇرۇق بىلەن قوشۇپ تېرىش ئۇسۇلى ئومۇميۈزلۈك كېڭەيتىلدى. ۋىلايەت بويىچە 1 مىليون 578 مىڭ مو يەرگە خىمىيىۋى ئوغۇت چوڭقۇر بېرىلدى، 2 مىليون 96 مىڭ 500 مو يەرگە ئۇرۇق بىلەن بىللە تېرىلدى، 1 مىليون 72 مىڭ 400 مو يەرگە ئوغۇتلار تەڭشىلىپ بېرىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىرچاغدا ماكرو ـ مىقتارلىق ئوغۇت بېرىش بويىچە ئۇلگە كۆرسىتىش ئاكتىپ قانات يايدۇرۇلدى.

(8) ئۆسۈملۈك ئاسراش خىزمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسى يېڭى دېھقانچىلىق دورىلىرىنى كېڭەيتىش ئۈستىگە قويۇلدى. ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتلىرى 99.77 تونна ھەر خىل يېڭى دېھقانچىلىق دورىلىرىنى تەپكىلىپ سېتىپ بەردى. 1 مىليون 770 مىڭ مو (قېتىم) يەرگە دورا سەپتى، ئۈنۈمى 95 پىرسەنتتىن ئېشىپ كەتتى. (ۋالى خوجىچى)

[نۇقتىلىق كېڭەيتىلىدىغان دېھقانچىلىق تېخنىكا مۇكاپاتى] 1985ـ يىلى نۇقتىلىق كېڭەيتىلىدىغان دېھقانچىلىق تېخنىكا تۈرى ئەسلى پىلاندا 882 ئىدى، ئەمەلىيەتتە 476 سى ئورۇنلاندى، پىلاننىڭ53.97 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئاپتونوم رايونىنىڭ نۇقتىلىق كېڭەيتىلىدىغان دېھقانچىلىق تېخنىكا مۇكاپاتىغا ئېرىشكىنى 91، 1ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكىنى 7، 2ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكىنى 19، 3ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكىنى 65 ، ئالغان مۇكاپات پۇلى جەمئىي22 مىڭ 200 يۈەن. ۋىلايەتنىڭ نۇقتىلىق كېڭەيتىلىدىغان دېھقانچىلىق تېخنىكا مۇكاپاتىغا ئېرىشكىنى90، 1ـ دەرىجە-

لمكى 10، 2 ـ دەرىجىلىكى 26، 3ـ دەرىجىلىكى 54، مۇكاپات پۇلى جەمئىي13 مىلىۇن 600 يۈەن، يەكەن ، قاغىلىق ، ھارالبېشى ، يېڭىشەھەر قاتارلىق ناھىيىلەر بىر قەدەر ياخشى ئىشلىدى. مۇكاپاتلانغان تۆرۈە مۇكاپات پۇلىنىڭ سانى جەھەتتە شىنجاڭ بويىچە بىرىنچى بولدۇق.

1985ـ يىلى ئۇقتىلىق كېڭەيتىلىدىغان دېھقانچىلىق تېخنىكا تۈرىدە يۇقىرى ھوسۇلۇق ، ئەلا سۈپەتلىك ، تۆۋەن سەرپىياتلىق ، يۇقىرى ئۈنۈملۈك بولۇش نىشان قىلىنىپ ، ئۇقتىلىق كېڭەيتىلىدىغان دېھقانچىلىق تېخنىكا تۈرلىرى دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن بەلگىلىنىپ ، ھەمكارلىشىقا ئۇيۇشتۇرۇلۇپ ، تۈرلەر بويىچە ھۆددىگە بېرىلدى. ئومۇملۇق خاراكتېرلىك ئىگە تۈرلەرگە ھەمكارلىشىپ ھۆجۇم قىلىش ئۇقتىنى بۆـسۈپ ئۆتۈش ئورۇنلاشتۇرۇلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەممە تۈرلەرنىڭ ئەمەلىيلىشىشىگە كاپالەتلىك قىلىندى.

ئاساسلىق ئالاھىدىلىكلەر:

1. ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتىغا ماسلىشالايدىغان تۈرلەر ، ئاچقۇچلۇق تەدبىرلەر ، ئىشلەپچىقىرىش يوللىرى كۆپ بولدى. ۋىلايەتنىڭ دېھقانچىلىق تېخنىكىسى بويىچە ئۇقتىلىق كېڭەيتىلىدىغان تۈرلىرى ئاشلىق ، پاختا ، باغ، پىلە، ئۇجمە ، تۈپراق ، ئوغۇت ، ئۆسۈمـلۈك ئاسراش ، مۇلازىمەت خاراكتېرلىك تىجارەت قاتارلىق 7 چوڭ تۈرنى ئۆز ئىچىگە ئالدى.

2. ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىش داۋاملىدا تۆۋەن ھوسۇللۇق يەرلەرنى ئۆزگەرتىش ئاساسىي ھۆجۇم نىشانى قىلىنىپ «بالدۇر پىشىدىغان 2 خىل سورتنى جۇپلاش» ئارقىلىق يۇقىرى ھوسۇل يارىتىش زور كۈچ بىلەن كېڭەيتىلدى. 1985 ـ يىلى پوسكام ناھىيىسىدە بۇغداينىڭ ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتى 539 جىڭ بولۇپ،ۋىلايەتنىڭ ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتىدىن 216.7 جىڭ يۇقىرى بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە 58.506 مو يەرنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى 737 جىڭغا يەتتى.

بالدۇر پىشىدىغان بۇغدايىنى يەمشۇالغاندىن كېيىن ئورنىغا بالدۇر پىشىدىغان قوناق تېرىش ــ ۋىلايەتنىڭ ئاشلىق كۆلىمىنى ئاشۇرىدىغان مەھسۇلاتنى كۆپ ئېلىشتىكى «بالدۇر پىشىدىغان 2 خىل سورتنى جۇپلاش» تىن ئىبارەت ئىلمىي تەدبىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان بالدۇر پىشىدىغان بۇغداي كەڭ كۆلەمدە كېڭەيتىلگەنلىكتىن ئېگىزئورنىغا تېرىلىدىغان قوناقمۇ يىلسايىن كېڭەيدى. 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە «بالدۇرپىشىدىغان 2 خىل سورتنى جۇپلاپ تېرىغان» كۆلەم 700 مىڭ مو. بۇنىڭ ئىچىدە ئىككى خىل زىرائەتنىڭ ھوسۇلىنى قوشقاندا ھەر موغا مىڭ جىڭدىن ئارتۇق مەھسۇلات توغرا كېلىدىغان يەر 135 مىڭ مو؛ «تونناشلىق ئېلىنغان» يۇقىرى مەھسۇلاتلىق كۆرسەتكۈچكە يەتكەنلىرى 4800 مو.

3. پاختا ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئاچقۇچلۇق تەدبىرلىرى قاتتىق تۇتۇلدى. پاختا ئىشلەپچىقىرىش ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىگىلىكىنىڭ ئىقتىسادىي تۈۋرۈكلىرىدىن بىرى، بۇنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 38.9 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. پاختىنىڭ مەھسۇلات مىقدارى ۋە سۈپىتىنى ئۆزلۇكسىز يۇقىرىكۆتۈرۈش ــ دېھقانچىلىق تېخنىكا خىزمىتىنىڭ مۇھىم بىر ۋەزىپىسى. شۇنىڭ ئۈچۈن يالتىراق يېپىپ كېۋەز ئۆستۈرۈش تېخنىكىسى داۋاملىق چىڭ تۇتۇلدى. 1985ـيىلى ۋىلايەت بويىچە يالتىراق يېپىپ ئۆستۈرۈلگەن كېۋەز 658مىڭ 900موغا كېڭەيتىلىپ ئومۇمىي كېۋەز كۆلىمىنىڭ 63.82 پىرسەنـ

ئىنى ئىگە للىدى. چولۇ قۇرغاقچىلىق بولغان يىلدىمۇ پاختا ئىشلەپچىقىرىشىدا مىليون‌قويۇ- نلۇق بىر لىك مەھسۇلاتنى يۇز جىگدىن ئاشۇرۇش نىشانى تۇنجى قېتىم ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. ۋىلايەت بويىچە ھەر موغا يۇز جىگدىن ساپ پاختا توغرا كىلىدىغان ناھىيىلەر 1985-يىلدى- كى 3 تىن كۆپ پىيىپ 6گە يەتتى. يەنە بىر قېتىم ئاپتونوم رايونلۇق ا-دەرىجىلىك مۇكاپاتە- غا ئېرىشتۇق.

4. يەرنىڭ ئۇنۇمدارلىقى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلمە- سىنى تەڭشەشتىكى پىلانغا ئاساسەن سۇ، ئوغۇت قاتارلىق شارائىتلىرى ياخشى بولغان دېھە- قانچىلىق رايونلىرىدا ئورگانىك ئوغۇت ۋە خىمىيىۋى ئوغۇتنى كۆپلەپ بېرىپ يۇقىرى‌ھۆ- سۈل ئىلىش تەدبىرى كېڭەيتىلدى؛ تۆۋەن ھوسۇللۇق رايونلاردا، بولسا يېشىل ئوغۇتنى كەڭ كۆلەمدە تېرىش بىلەن خىمىيىۋى ئوغۇتنى كۆپلەپ تېرىشنى بىرلەشتۈرۈشتەك تېخنىكا كېڭەيە- تىلدى. يېشىل ئوغۇتنى كەڭ كۆلەمدە تېرىشتا بىددىنى‌كۆپ تېرىش ئاساس قىلىندى، 1985- يىلى يىل ئاخىرىغىچە تېرىلغان بىدە 330مىڭ موغا يەتتى (بۇنىڭ ئىچىدە يېڭىدىن تېرىلە- غىنى 147مىڭ مو)، قاغىلىق، يوپۇرغا ناھىيىلىرى ھەرئاتلىمگە بىرمودىن بىدە توغرا كەلە- تۈرۈش، دېگەن نىشانغا يەتتى. ئاپتونوم رايونلۇق مۇكاپاتىغا يەنە بىر قېتىم ئېرىشتۇق.

ناھىيە، شەھەرلەرنىڭ ئاپتونوم رايون، ۋىلايەتنىڭ دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش مۇكاپاتىغا ئېرىشىش ئەھۋالى

ئورۇنلار	ئاپتونوم رايونلۇق				ۋىلايەتلىك				دەرىجىسى بو- يىچە قانىرى
	جەمئى	1	2	3	سوممىسى	جەمئى	1	2	3	سوممىسى	
يەكەن	24	1	5	18	5.600	25	1	9	15	3.600	1
مارالبېشى	12	0	6	6	3.000	11	1	4	6	1.700	2
پېيشەھەر	10	1	1	8	2.400	9	3	2	4	1.700	3
قاغىلىق	9	1	2	6	2.300	11	1	4	6	1.700	4
پوسكام	7	1	0	6	1.700	8	1	1	6	1.100	5
پەيزاۋات	4	1	1	2	1.200	8	2	1	5	1.300	6
كونىشەھەر	5	0	0	5	1.000	5	1	0	4	700	7
يوپۇرغا	4	0	0	4	800	4	0	2	2	600	8
مەكىت	4	0	0	3	900	6	0	1	5	700	9
پېيمسار	4	0	0	4	800	1	0	1	0	200	10
قەشقەر شەھەر	1	0	0	1	200	2	0	1	1	300	11
ۋىلايەتلىك ئورۇنلار	7	3	2	2	2500						
جەمئى	91	8	18	65	22.400	90	10	26	54	13.600	

دېھقانچىلىق

[مىليون مو كېۋەزنىك بىرلىك پاختا مەھسۇلاتى 100 جىڭدىن ئېشىپ كەتتى]

1985-يىلى قەشقەرۋىلايىتىنىڭ پاختا مەھسۇلاتى ئۈزدا ئاشقان6-يىل،شۇ ندا قىلا بىرلىك پاختا مەھسۇلاتى 100 جىڭدىن ئېشىپ كەتكەن تۇنجى يىل. ۋىلايەت بويىچە 1 مىليون 92 مىڭ 600 مو كېۋەزدىن ئېلىنغان جەمئىي پاختا 1مىليون 163مىڭ دەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.1%ئاشتى؛ بىرلىك مەھسۇلاتى 106جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18جىڭ ئاشتى؛ بىرلىك پاختا مەھسۇلاتى 100جىڭدىن ئاشقان ناھىيىلەر ئۈتكەن يىلىيەقەت مارالبېشى، بوپۇرغا، مەكىت ئۈچىلا ناھىيە ئىدى، 1985-يىلى قاغىلىق، پەيزاۋات، يېڭىشەھەر 3ناھىيە قوشۇلدى.

يىل بېشىدا، ۋىلكوم مەمۇرىي مەھكىمە مەھەلىكەت ئىچى-سىرتىدىكى پاختا بازارلىرى ھەققىدىكى ئۇچۇرلارغا ئاساسەن كۆلەمنى قىسقارتىش، سۈپەتنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، بىرلىك مەھسۇلاتقا ھۇجۇم قىلىش، ئومۇمىي مەھسۇلاتقا كاپالەتلىك قىلىشتىن ئىبارەت پاختا ئىشلەپچىقىرىش يېتەكچى فاكتورىنى تۇزۇپ چىقتى. ناھىيىلەر ئۆزىغا يىنىك شارائىتى بويىچە ئىش كۈرۈپ تېرىقچىلىق پىلانىنى تەڭشىدى، ۋىلايەت بويىچە كېۋەز ئالدىنقى يىلدىكىدىن 135مىڭ مو ئازايدى. ئومۇمىي مەھسۇلاتقا كاپالەتلىك قىلىش، پاختا بازارلىرىنى ئېچىش ئۈچۈن ناھىيىلەر ئۆستۈرۈش تېخنىكىسىنى ياخشىلاپ، پاختىنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى ئاساس قىلىپ تۆۋەندىكى تەدبىرلەرنى قوللاندى:

1. يالتىراق يېپىپ تېرىلىدىغان كېۋەز كۆلىمىنى كېڭەيتتى. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە يالتىراق يېپىپ تېرىلغان كېۋەز كۆلىمى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.4 ھەسسە كېڭەيىپ، 658 مىڭ موغا يېتىپ، كېۋەز كۆلىمىنىڭ 64.3 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، يالتىراق يېپىپ كېۋەز ئۈستۈرۈش تېخنىكىسى كەرگۈزۈلگەن ۋە كېڭەيتىلگەندىن كېيىن پاختىنىڭ مەھسۇلاتى ۋە سۈپىتى ناھايىتى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. قاغىلىق ناھىيىسى 127مىڭ مو كېۋەز يېرىنىڭ ھەممىسىگە يالتىراق يېپىتى، پاختىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى 120.9جىڭغا يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 45.98%ئېشىشنى ۋۇجۇدقا كەلتۈردى. پاختا ئىشلەپچىقىرىش سەۋىيىسى ئەزەلدىن تۆۋەن بولۇپ كەلگەن پەيزاۋات ناھىيىسى يالتىراق يېپىپ تېرىشنى كەڭ كۆلەمدە كېڭەيتكەنلىكتىن ھەر ھودىن ئېلىنغان پاختىسىمۇ 100 جىڭدىن ئېشىپ كەتتى.

2. ئەلا سورتلۇق ئۈرۈقلار ئىشلىتىلىپ پاختىنىڭ سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. 1985-يىلى كېۋەز سورتلۇق ئۈرۈقىنىڭ تېرىلىش كۆلىمى كېڭەيتىلدى. ۋىلايەت بويىچە «يەشارتىلىغان فەرغانە-108» 524مىڭ مۇ، چوڭ غوزىلىق كېۋەز 138مىڭ مو، «بوز يەر 1-» 40مىڭ مو تېرىلدى. مارالبېشى ناھىيىسى چوڭ غوزىلىق كېۋەزنى كەڭ كۆلەمدە كېڭەيتكەنلىكتىن پاختىنىڭ سۈپىتى ياخشى بولۇپ، دۆلەت تەرىپىدىن سۈپە تلىك پاختا ئىشلەپچىقىرىش بازىسى قىلىپ بېكىتىلدى. مەكىت ناھىيىسى سىرتتىن «بوز يەر 1-» دېگەن سورتلۇق ئۈرۈقلۇق پاختىنى 456مىڭ 900جىڭ

ئەكىلىپ مەركەزلىك ھالدا تۆمەنتال يېزىسىدا 24مىلىمو تېرىدى، پاختىنىلىق بىرلىك مەھسۇلاتى 135.3جىڭگا يەتتى. تالا ئۇزۇنلىقى ئېكسپورت ئۇلچىمىگە يەتتى.

3. كېۋەز نىلىق پەرۋىشى كۈچەيتىلىپ، تەبىئىي ئاپەتلەر ئۈستىدىن غەلىبە قىلىندى. بۈيىلقى كېۋەز يەرلىرىگە يېتەرلىك ئاساسىي ئوغۇت بېرىلگەندىن باشقا ھەر مو يەرگە ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا 10-15كىلوگرامدىن خىمىيىۋى ئوغۇت بېرىلدى، يالتىراق يېپىلغان يەرلەرگە20-40 كىلوگرامدىن بېرىلدى. جايلار كېۋەز نىلىقىدا ئىشلىتىلىدىغان ھاشارات تىلىرىدىن 2-4قېتىم مۇداپىئە كۈرىشى ھەم ئۇنۇملۇق يۇقىرى، زەھەرى تۆۋەن بولغان دېھقانچىلىق دورىلىرىنى ئومۇميۈزلۈك كېڭەيتىتى، ئالدىنئى ئېلىش، يوقىتىش ئۇنۇمى 95پىرسەنتتىن ئاشتى. كېۋەز نىلىق ئۇسۇلى مەزكىلىدە، جايلار يەنە كونكرېت ئەھۋالغا ئاساسەن پەرۋىشنى كۈچەيتىپ پاختىدىن مول ھوسۇل ئېلىشنى ئىلگىرى سۈرىدى. 6-ئاينىلىق باش، ئوتتۇرىلىرى كېۋەز تازا غوزلايدىغان چاغداۋىدا يەتتىكى 3چوڭ دەريا نىلىق ئېقىن سۇمىقدارى بىرقالا ئازلاپ كەتتى. جايلار قۇرغاقچىلىق ئەھۋالىغا قارىتا بىر تەرەپتىن يالتىراقنى ئېلىشقا تىرىشىپ، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇزۇقاقتىدا يەرنى يۇمشىتىپ نەملىكنى ساقلاپ قېلىپ ئاپەت ئەھۋالىنى يەڭگىللەتتى.

4. كېۋەز تېرىقىش ئۇسۇلى ياخشىلىنىپ پاختىنىلىق سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. جىنايىلار دېھقانلارغا دەرىجە بويىچە تېرىش، قاچىلاش، دۇڭ سېلىش، توشۇشنىلىق پاختىنىلىق سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، كەرىمنى ئاشۇرۇشتىكى ئۇھىملىقىنى قايتا-قايتا تەشۋىق قىلدى، شۇنىلىق بىلەن دېھقانلار پاختا تېرىش خالتىسى بىلەن پاختا قاچىلاش تاغارلىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەييارلاپ، ئەلا سۈپەتلىكلەر بىلەن سۈپەتسىزلەرنىلىق ئايرىلىشىغا كېتىدىغان ئۇچۇمنى تۆۋەنلەپ كېتىشتەك نۇقسانلارنىلىق كېلىپ چىقىشىدىن ساقلاندى. جايلارنىلىق سېتىۋېلىش ئەھۋالىدىن قارىغاندا1985-يىلىدىكى پاختىنىلىق سانىلىق دەرىجىسى يۇقىرى بولدى، ئەخلەت قاتارلىق ئارىلاشمىلار يىللاردىكىدىن زور دەرىجىدە ئازلىدى.

[يوپۇرغا ناھىيىسىدە ئىككى خىل چىلگە ئۇرۇق جۈپلاشتۇرۇپ تېرىلىپ، بىر مو يەردىن بىر تونىنا ئاشلىق ئېلىندى] يوپۇرغا كەز دەريا سىنىلىق ئايمىغىغا جايلاشقان، ئىنچىكە قۇرۇقلۇقتىكى قۇرغاق چۆللۈك ئارىسىدىكى يوسىتا نىلىق، تېرىقچىلىقى سۇغۇرۇش ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلمىدۇ. پەسىللەردىكى سۇ نىلىق كېلىشى ئوخشاش بولمىغاچقا، قوم-بوران ئۇچۇپ تۇرىدۇ، زەي كۆپ، زىمىن ئاجىز، يىزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىلىق تەرەققىياتى ئاستا. تۆۋەن مەھسۇلاتلىق رايونغا مەنسۇپ. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان پارتىيىنىلىق يېزىلارغا قارا تقان تۈرلۈك سىياسەتلىرىنىلىق ۋە تۇرلۈك جەھەتكا تەدبىرلىرىنىلىق ئەمەلىيلىشىشىگە ئەگىشىپ، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى ئۈدا ئاشتى، يېزا ئىگىلىكىدە يۇقىرى مەھسۇلات ئالغان، ئوتتۇرىچە كىرىمى يۇقىرى، ئىقتىسادىي ئونۇمى يۇقىرى ئېلغار تېپلار ئۆزلۈكسىز بارلىققا كەلدى.

1984-يىلى ناھىيە بويىچە 80ئا ئىلىنىلىق بىرلىك بۇغداي مەھسۇلاتى 1000جىڭدىن ئاشتى، كۆلىمى 6.398 مىليون، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 422مىليون 612جىڭگا، بىرلىك مەھسۇلاتى 1059.11جىڭگا يەتتى (ئەلا يۇقىرى چىققانلارنىلىق 1148جىڭگا يەتتى). 111ئا ئىلە كومىمە قونا قىنلىق بىرلىك

باغۇەنچىلىك، پىلە ـ ئۇجمىچىلىك

[باغۇەنچىلىكنىڭ يېڭى تەرەققىياتى] قەشقەر ۋىلايىتىدە 1984ـ يىلى 8ـ ئايدا چاقىرىلغان ۋىلايەتلىك باغۇەنچىلىك يىغىنىنىڭ روھى ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈپ ۋە باش شۇجى خۇياۋباڭنىڭ مۇھىم يوليورۇقى ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، باغۇەنچىلىك 3 چوڭ ئىقتىسادىي تۈۋرۈكنىڭ بىرى قىلىنىدى. ھەر دەرىجىلىكلەر رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىپ، ئىلغاتتا چىڭ تۇرۇپ، ھۇلىنى پۈختا سېلىپ، يېڭىدىن ئەھىيا قىلىش بىلەن كونىنى ئۆزگەرتىشنى، ئۇنۇمنى ئۆستۈرۈش بىلەن باشقۇرۇشنى، ئىشلەپچىقىرىش بىلەن پەن ـ تەتقىقاتنى، قوغۇن ـ تاۋۇز

مەھسۇلاتىنى 1000جىڭدىن ئاشۇرۇۋەتتى. كۆلىمى1.240مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى256مىڭ633جىڭ، بىرلىكى 1068.85جىڭغا يەتتى (ئەڭ يۇقىرى مەھسۇلات ئالغانلارنىڭ مەھسۇلاتى 1258.3جىڭغا يەتتى). 61ئائىلە ئىككى قېتىم تەرتىپ يەرنىڭ ھەر موسىدىن 1تونىنىدىن ھوسۇل ئالدى. كۆلىمى 156.3مو، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 318مىڭ 552 جىڭ 8سەركە، بىرلىك مەھسۇلاتى 2077.7 جىڭغا يەتتى (ئەڭ يۇقىرى بىرلىك مەھسۇلات 2250.5جىڭغا يەتتى).

1985ـ يىلى، بىرمو يەردىن بىر تونىنىدىن ھوسۇل ئالغان ئائىلە 493كە، يەر 1010موغا يېتىپ، ئومۇمىي ئاشلىق كۆلىمىنىڭ 0.59پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 2مىليون 98مىڭ 527جىڭغا يېتىپ (بۇنىڭ ئىچىدە بۇغداي 1مىليون 11 مىڭ 395جىڭ، قوناق 1مىليون37مىڭ 168جىڭ)، ئاشلىقنىڭ 3.23پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتى 2077.75 جىڭغا يەتتى. سىيەك يېزىسىدا بىرمو يەردىن بىر تونا ئاشلىق ئالغان يەر 398.7 موبولۇپ، ناھىيە بويىچە بىر تونىنىدىن مەھسۇلات ئالغان يەرنىڭ39.5 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ.

بىر تونىنىدىن مەھسۇلات بەرگەن يەرلەرنىڭ بارلىققا كېلىشى«بىر بىنچىدىن سىياسەتكە، ئىككىنچىدىن پەن ـ تېخنىكىغا تايىنىش» نىڭ نەتىجىسى. بۇ ناھىيىدىكى يېزا ئىگىلىك پەن ـ تېخنىكا خادىملىرى تۈپراقنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش ئاساسىدا، يېزا ئىگىلىكىنى رايونلاشتۇرۇپ تەرەققىي قىلدۇرۇش تەسەۋۋۇرىغا ئاساسەن، 1982ـ يىلىدىن باشلاپ سىيەك يېزىسىنىڭ 4ـ كەنتىنى بازا قىلىپ، زىرائەتنى يۇقىرى مەھسۇلاتلىق قىلىپ پەرۋىش قىلىش، يېزا ئىگىلىكىنى تۈجۇپىلەپ راۋاجلاندۇرۇش ئارقىلىق، ئۆستۈرۈلىدىغان سورتلارنى جۇپلاش، مەھسۇلات قۇرۇلمىسى، ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى قاتارلىق جەھەتلەردە بەزى قانۇنىيەتلىك نەرسىلەرنى تېپىپ چىقتى.

بىر نەچچە يىللىق ئەمەلىيەت ئارقىلىق، سورت تاللاش قېلىپى (تاكىشەن 6898 بىلەن 8ـ نومۇرلۇق بېيجىڭ چىلگە قونىقىنى جۇپلاش)، توپ تېن قۇرۇلمىسى، ئوغۇتلاش بىلەن سۇ ئېچىش، سۇ ئېچىش ۋاقتى بىلەن سۇنىڭ مىقدارى، مەھسۇلات قۇرۇلمىسى ھەمدە 1000 جىڭلىق يەر بىلەن تونىنىڭ يەرنىڭ ئىقتىسادىي ئۇنۇمى قاتارلىق جەھەتلەردە مۇئەييەن ئىجادىيەتلەرنى ۋە نەتىجىلەرنى يارىتىپ يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ يېزا ئىگىلىكى جەھەتتىكى قالاق قىياپىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن يېڭى يول ئاچتى. (لىۋچىرۇك قاتارلىقلار)

يىلىغان مېۋە - چېۋىنى راۋاجلاندۇرۇشنى تەڭ تۇتۇپ، 1992-يىلى ۋىلايەت بويىچە باغ كۆلىمىنى 1 مىليون مو غا يەتكۈزۈشتەك ئۇلۇغ‌ۋار پىلاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن مۇھىم بىر قەدەم تاشلىدى.

1. ئىسلاھاتنى تۇتۇپ، ئاپپاراتلارنى قۇرۇدى. باغۋەنچىلىكنى زور راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشىش ئۈچۈن ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە كۆپ قېتىم يىغىن چاقىرىپ، باغۋەنچىلىكنى تېز تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ كونكرېت تەدبىرلىرىنى ئەستايىدىل مۇزاكىرە قىلدى. 4- ئايدا، ۋىلايەت «باغۋەنچىلىك، مېۋە مەھسۇلاتلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش مەركىزى» نى قۇرۇشنى تەستىقلاپ، ۋىلايەت بويىچە باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىش بازىسىنىڭ قۇرۇلۇشىغا، يېڭى تېخنىكىنى سىناق قىلىشقا، ئۇلگە كۆرسىتىش ۋە كېڭەيتىشكە مەسئۇل قىلىدى ھەمدە مېۋە مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش، سېتىشنى يۈرۈشلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت تىجارەت كەسپىنى قانات يايدۇرۇشتىن قول سالدى. قاغىلىق، يەكەن، كونىشەھەر ناھىيىلىرى باغۋەنچىلىك پونكىتلىرىنى قۇردى، پەيزاۋات ناھىيىسى قوغۇن تەتقىقات ئورنى قۇردى. بۇ ناھىيە سېتىش يولىنى ئېچىش ئۈچۈن قاۋۇل كادىرلارنى كۆپ قېتىم ئىچكىرىگە ئەۋەتىپ، تەم تېتىپ كۆرۈش يىغىنلىرىنى ئۆيۈشتۈرۈپ، ئىناۋەتنى تەكلىپ قىلدى. شىياڭگاڭدا سېتىپ كۆرگەندىمۇ ياخشى باھاغا ئېرىشتى.

كۆلە قۇرۇتۇش.

كولەنىڭ فوتوسى

2. كۆچەت يېتىشتۇرۇش بىلەن ئۇلاش تېز لىتىلدى. بۇلتۇر قىش، بۇ يىل ئەتىياز ھەر خىل ئۇسۇللارنى قوللىنىپ ئۇرۇق مەنبەسىنى تاپتى ۋە قەلەمچە ئۈچۈن مېۋىلىك دەرەخنىڭ شاخلىرىنى تەييارلىدى. مەركەزلەشتۈرۈپ يايسا بويىچە يېتىشتۇرۇش بىلەن شەخسلەر ئۆزلىرىنىڭ تارقاق يېتىشتۇرۇشىنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈپ تېرىش ۋە قەلەمچە قىلىش ئارقىلىق 1500 مودىن ئارتۇق كۆچەت يېتىشتۇرۇلدى(3 مىليون 700 مىڭ تۈپتىن ئارتۇق). بۇنىڭ ئىچىدە يايسا يېتىشتۇرۇلگەن كۆچەت 60 پىرسەنتتىن ئارتۇق (2 مىليون 340 مىڭ تۈپ). ئۇرۇك كۆچىتى 666 مو (1مىليون 850 مىڭ تۈپ)، ھەر خىل ئۈزۈم 109.7 مو (324 مىڭ تۈپ). ئەتىراپىدىكى ۋە باشقا مېۋىلەر 49 مو (145 مىڭ تۈپ)، ئۇندىن باشقا تېز يېتىشتۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ يېتىشتۇرۇلگەن كىشمىش ئۈزۈم 200 مىڭ تۈپ، ئىچكىرىدىن ئېلىپ كىرگەن ئاموت ۋە ئىچىملىك ياساشتىكى ئېسىل سورت بولغان فىرانسىيىنىڭ كۆك ئۈزۈمى 190 مىڭ تۈپ بولۇپ، باغ ئەھىيا قىلىش ئۈچۈن تولۇق تەييارلىق قىلىندى.

باغۋەنچىلىك بازىسىنىڭ سورتلىرىنى ئۆلچەملەشتۈرۈش، مېۋىنىڭ سۈپىتىنى ۋە تاۋارنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، مېۋىلەرنى ئۆلاشنى ئۆگىنىش كۈرسى ۋە ئۆلاش كەسپىي قوشۇنى قاتارلىق شەكىللەردىن پايدىلىنىپ، 500 مىڭ تۈپتىن ئارتۇق ئۆرۈكنى ئۆلاش ۋە 30 مىڭ تۈپ مېۋىلىك دەرەخنىڭ سورتىنى ئۆزگەرتىش ۋەزىپىسى ئورۇنلاندى (بۇنىڭ كۆلىمى 800 مودىن ئاشىدۇ). بۇنىڭ بىلەن ھازىر بار بولغان باغلارنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

3. مېۋىلىك ئانا دەرەخنىڭ ساقلاپ قېلىنىشىغا ئەھمىيەت بېرىلسە، كۆچەت يېتىشتۈرۈش، قەلەمچە قىلىش ۋە ئۇلىغاندا بىخ ئېلىش قاتارلىقلارغا كاپالەتلىك قىلىنىدۇ. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە مېۋىلىك ئانا دەرەخنى بەرپا قىلىش سۈرئىتى ئارىختىن بۇيىمان ئېلىپ بېرىلغان بىر يىل بولدى. كىشمىش ئۈزۈم 1300 موغا تەرەققىي قىلسىمۇ ئانا دېنىقى 4 يىللىق ئومۇمىي يېغىندىغا تەڭ بولدى. باشقۇرۇش، تەسەررۇپ قىلىش شەكلى ئۆزگىرىپ قىلىكتىن ئۆچۈن، يىللار دېكىدىن مەبلەغ ئاز كەتتى، ياخشى باشقۇرۇلمىدى، تۇتۇش ئۇنۇمى يۇقىرى بولدى، يەنە ئۇستىدىن كېسىۋېتىپ ياشارتىش ئارقىلىق 700 مودىن ئارتۇق ئانا ئۈرۈكلۈك بەرپا قىلىندى. بۇ ئىلگىرى بىلەن شۇ يىللىق بىخ ئېھتىياجىغا كاپالەتلىك قىلىنىپلا قالماي، ئىككىنچى يىلى مېۋە بېرىش ئىمكانىيىتىمۇ ھازىرلاندى.

4. مېۋە - چېۋە، قوغۇن - تاۋۇز كۆلىمى تېز تەرەققىي قىلدى. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە باغ باشقۇرۇشقا ۋە كونا باغلارنى ئۆزگەرتىش خىزمىتىگە ئەھمىيەت بېرىلىپ ياخشى مېۋىلىك نىسبىتى بۇرۇنقىدىن زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. مەھسۇلات مىقدارى يىلمۇ يىل ئاشتى، ئومومىي مەھسۇلاتى 170 مىليون جىڭغا يەتتى. ئانا دېنىقى يىلدېكىدىن 78% ئاشتى، شۇنداقلا، تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەلىپىگە ۋە تارقاق بولۇش بىلەن مەركەزلەشتۈرۈشنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈش، مەركەزلەشتۈرۈشنى ئاساس قىلىش، كوللېكتىپ (كوپېراتىپ) ۋە شەخسى بىللە ئالىلىشىش، شەخسنى ئاساس قىلىش فاكتورىغا ئاساسەن، ھەر خىل كۆچەت مەيدە-بەستىدىن پايدىلىنىپ 104 مىڭ مو باغ ئەھيا قىلىش ۋەزىپىسى ئورۇنلاندى. بۇ 15 يىلدىن ئىلگىرىكى تەرەققىي قىلدۇرۇلغان كۆلەمنىڭ ئومۇمىي يېغىندىسىغا تەڭ كېلىدۇ. بۇ ئىلگىرى ئېچىلغان ئۈرۈك 74 مىڭ مو، ئۈزۈم 10 مىڭ مو، باشقا ھەر خىل دەرەخ 20 مىڭ مو، قوغۇن - تاۋۇز كۆلىمى 210 مىڭ موغا يېتىپ، ئانا دېنىقى يىلدېكى 141 مىڭ مودىن 48.9% كۆپەيدى. بۇ ئىلگىرى ئېچىلغان قوغۇن كۆلىمى ۋە مەھسۇلاتى تېز ئاشتى، ئومۇمىي كۆلىمى 169 مىڭ موغا يېتىپ، ئانا دېنىقى يىلدېكىدىن 46.4%، مەھسۇلاتى 450 مىليون جىڭغا يېتىپ، ئانا دېنىقى يىلدېكىدىن 176%، قەنت مىقدارى ئانا دېنىقى يىلدېكىدىن 2 ~ 1، سۈپىتى يىللاردېكىدىن روشەن يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

5. باغۋەنچىلىك پەن-تېخنىكا جەھەتتىن يېتىشتۈرۈش كۆچەيتىلىپ، باغ-ۋەنچىلىك تەرەققىياتى ئۈچۈن پايدىلىق شارائىت يارىتىلدى. 1985 - يىلى ھەرخىل مېۋىلەرنى يېڭى يېتى ساقلاش دورىسىنى سىناق قىلىش ۋە كېڭەيتىش خىزمىتى باشلاندى. سىناق نۇقتىلىرى ۋە تۈرى: پەيزاۋاتنىڭ قوغۇنىنى يېڭى يېتى ساقلاش سىنىقى، يەكەن، قاغىلىق ناھىيىلىرىنىڭ مېۋىنى يېڭى يېتى ساقلاش سىنىقىدىن ئىبارەت. ۋىلايەتلىك مېۋە مەھسۇلاتلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش مەركىزى باغۋەنچىلىك ۋە ئىش قوشوش، تەرەققىي قىلدۇرۇش، پايدىلىنىش ئىشلىرى بويىچە چەت ئەلنىڭ سودىگەرلەر بىلەن پاكال سۆزلىشىپ 5 تۈردە كېلىشىمگە كېلىدى يا كى پىكىر نامىگە كەلدى. 1 - ئايدىن 2 - ئايغىچە ۋىلايەتلىك يېزائىگىلىك تېخنىكومى ناھىيىلەرنىڭ تېخنىك خادىملىرى قاتناشقان مېۋە يېتىشتۈرۈش تېخنىكىسىنى ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى. ئاز سانلىق مىللەتۋە خەلقلار بىرسىنىپتىن يولۇپ، جەمئىي 80 كىشى ئوقۇغاندى، ئوقۇغۇنىش ۋاقتى بىر يېرىم ئاي بولدى. (لې باۋلىياڭ)

[پلىنچىلىك بىلەن يېپەك رەخت ئىشلەپچىقىرىش بىر گەۋدىلەشتۈرۈلدى]

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە پىلىنچىلىكتىن داۋاملىق مول هوسۇل ئېلىندى، تەڭشەش، ئىسلاھ قىلىش جەھەتتە يېڭى قەدەم تاشلاندى .

1 . ۋىلايەتنىڭ قەشقەر نىڭ پىلىنچىلىك ـ ئۇجمىچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش، جانلاندۇرۇش دېگەن باش پىلانغا ئاساسەن ئۇجمە ئۆستۈرۈش سالا ئېتىز ئوتتۇرىسىدىكى ئېر بىقلارغا كۆچۈرۈلدى. بىر يىلدىن بۇيان ۋىلايەت بويىچە 5 مىليون600 مىڭ تۈپ ئۇجمە يېتىشتۈرۈلۈپ، تاردىختا ئۇجمە ئەڭ كۆپ يېتىشتۈرۈلگەن بىر يىل بولدى. شۇنىڭ بىلەن ۋىلايىتىمىزدىكى ئۇجمىسى 20 مىليون تۈپكە يېتتىپ، تاردىختىكى ساقلىنىپ قالغان ئۇجمىدىن سانى ئەڭ كۆپ بولغان يىللاردىن ئېشىپ كەتتى، ۋىلايەت بويىچە 15120 قۇتا پىلە ئۇرۇقى تارقىتىلدى، 206 تونا غوزا يىغىۋېلىندى. كۆزلۈك پىلە بېقىلمىغان ئەھۋال ئاستىدا ئومۇمىي مەھسۇلاتى يەنىلا بۇلۇتۇرۇقىدىن ئاشتى. بولۇپمۇ يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ يىللىق پىلە مەھسۇلاتى 43 تونىنىڭ يېتتىپ ، ۋىلايەت بويىچە تۇنجى بولۇپ تاردىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىدىن ئېشىپ كەتكەن ناھىيە بولۇپ قالدى . يەكەن ناھىيىسىدىكى ئاۋات يېزىسىنىڭ 2 ـ باشقۇرۇش رايونى رايون بويىچە ھەر بىر ئائىلە يىرىم قۇتا پىلە بەقىشنى سىناق قىلىپ كېڭەيتىپ ياخشى نەتىجىگە ئېرىشتى. ئوتتۇرىچە بىر لىك مەھسۇلاتىنى 25.1 كىلوگرامغا يەتكۈزۈپ،ۋىلايەتنىڭ بىر ئائىلە بىر قۇتىدىن پىلە بېقىش نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئۈلگە يارىتتى.

1985 ـ يىلى، 30 نەچچە يىلدىن بۇيان بېقىپ كەلگەن پىلە ئۇرۇقى ئالماشتۇرۇلۇپ،شەنشى 2 ـ نومۇرلۇق پىلىسى كەمرگۈزۈلدى. بۇ پىلىنىڭ غوزىسىنىڭ سۈپىتى ياخشى، مەھسۇلاتى يۇقىرى بولۇپ،يېپەك زاۋۇتى ۋە پىلە باقۇچىلار نىڭ قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى.

2 . غوزا ئېلىش بىلەن سېتىش ئوتتۇرىسىدىكى ماسلىشالماسلىق، «پىلە غوزىسىنى سېتىش قىيىن بولۇش» قاتارلىق مەسىلىلەرنى ئۆنۈملۈك تۈردە ھەل قىلىش، پىلە غوزىسى بىلەن يېپەك رەخت ئىشلەپچىقىرىش ئوتتۇرىسىدىكى ھالقىلارنى راۋانلاشتۇرۇش، پىلە غوزىسى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ داۋاملىق راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ۋىلايەت پىلىنچىلىك يېپەك رەخت ئىشلەپچىقىرىش جەھەتتە ھازىرقى تۈزۈلمىنى ئومومىيۈزلۈك ئىسلاھ قىلىشنى قارار قىلدى .

2ـ ئايدا، ۋىلايەت، ناپتونوم رايونلۇق دېھقانچىلىق نازارىتى ۋە ناپتونوم رايونلۇق توقۇمىچىلىق مەھسۇلاتلىرىنى ئىمپورت ـ ئېكسپورت قىلىش شىركىتىدىكى ئالاقىدار رەھبەرلەرنى ۋەكەسىپىي خادىملارنى قەشقەرگە ئىسلاھات توغرىسىدا مەسلىھەتلىشىشكە تەكلىپ قىلدى. 4 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى ۋىلايەت يېزا ئىگىلىك سىستېمىسىنى ئاساس قىلىپ «ۋىلايەتلىك پىلىنچىلىك،يېپەك رەخت ئىشلەپچىقىرىشنى تەرەققىي قىلدۇرۇش مەركىزى » قۇرۇشنى رەسمىي قارار قىلدى ، غوزا،يېپەك، يېپەك رەخت، ئىشلەپچىقىرىش، تەمىنلەش، سېتىشنى، يېزا ئىگىلىك، سودىنى بىر تۈتاش باشقۇرۇشنى يولغا قويدى . قەشقەر تاشقى سودا يېپەك زاۋۇتىنى ۋىلايەتنىڭ باشقۇرۇشىغا يۆتكەپ بەردى. ئىسمىنى قەشقەر يېپەك رەخت زاۋۇتى قىلىپ ئۆزگەرتتى . 7ـ ئايدا جۇڭگو يېپەكچىلىك باش شىركىتىدىكى ئالاقىدار رەھبەرلەر ۋە ناپتونوم رايونلۇق توقۇمىچىلىق مەھسۇلاتلىرىنى ئىمپورت ـ ئېكسپورت قىلىش شىركىتىنىڭ مەسئۇللىرى قەشقەرگە مەخسۇس كېلىپ يېپەك زاۋۇتىنى ئوتكۈزۈپ بېرىش ، تاپشۇرۇۋېلىش مەسىلىسىنى ھەل قىلدى، ئىككى

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985- يىللىق پەلە - تۇجمىچىلىك پىلانىنىڭ ئورۇنلىنىش ئەھۋالى

بەرلىكى: قۇتاء كىلوگرام، مۇ، تۇپ

ناھىيىلەر	پەلە بېقىش ئەھۋالى			تۇجمەكوچىتى بېتىشتۇرۇش ئەھۋالى			تۇجمىنىڭ تارقىلىشى				ئۇلانغىنى
	تارقىتىلغان ئۇرۇق	يىغىرامىك مەھسۇلاتى	ئومۇمىي مەھسۇلاتى	تېپىلغان تۇجمە	قەلەمچە تۇجمە	جەمئى	ئېنىق بويلىنىدىغان تۇجمە	دېھقانلارنىڭ تۇجمىسى	باشقا تۇجمە	جەمئى	
قاغىلىق	2100	8	16900	65	36	101	114380	235843		350223	168.921
پوسكام	1400	7.5	10496	141	72	213	88070	170740		258810	68.362
يەكەن	7200	14.8	106.888	282	628	910	753.961	242876	787161	1783998	175.474
مەكىت	200	13.9	2780	527.9	435	571.4	186.197	60392	5562	252151	36.941
بېگمىسار	700	15.7	11000	10	—	10	38700	100330	16000	155030	105.000
بېگشەھەر	2500	17.5	43885	147	60	207	744000	91000	20000	855000	576.000
كونىشەھەر	700	14.4	10.085.7	29	23	52	171000	30000	604000	805000	287.000
يەڭىئات	200	7.5	1500	98.4	59.6	158	219571	62934	50369	332864	250.735
قەشقەر شەھەر	120	15.6	2.935.6	2.5	—	2.5	1500	8800	15500	25800	36.271
يوپۇرغا				35	3	38	462450	223000	1117	686567	65.216
ماڭا ئېشى				84.7	4.1	88.8	90752	48928		139680	38.800
جەمئى	15120	13.5	20670.3	1.422.5	929.2	2351.7	2.870.581	1274843	1499699	5645123	1.808.720

تەرەپ پىلانچىلىك. ئۇنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىغا يار ـ يۆلەك بولۇش ئۈنۈملۈك يېپەك رەخت ساناشنى راۋاجلاندۇرۇشنى مەقسەت قىلىپ، مەسىلەنى تەشكىللەش ئارقىلىق جۇڭگو يېپەكچىلىك باش شىركىتى 1 مىليون 200 مىڭ يۈەن پۇلنى بىكار لىق ياردەم بەردى. شۇنىڭ بىلەن بىللە زاۋۇتـ نىڭ يېڭىلاش، كېڭەيتىش ۋە تېخنىكا ئىلغا تى مەبلىغى قىلىش ئۈچۈن ئۆسۈمنى تۆلەپ بېرىدىغان قەرز پۇلـدىن 2 مىليون يۈەن بەردى. يېپەك رەخت زاۋۇتى 1985 ـ يىلى ئىشلەپچىقىرىشنى رەسمىي ئەسلىگە كەلتۈردى. 10.7 تونىنا ئاق يېپەك ئىشلەپچىقاردى، يېپەك رەخت توقۇش ماشىنىسـىـ دىن 24 ى ئورونلاشتۇرۇلدى ھەم سىناپ ئىشلەپچىقىرىلماقتا.

يېپەكچىلىكتىكى بۇ زور ئىلگىرىلەشـ سىستېمىسىنىڭ بۇرۇنقى ئىشلەپچىقىرىش تېمىدىن ئىشلەپچىقىرىش، تىجارەت قىلىش تېمىگە بۇرۇلۇش. يېزا ئىگىلىك، سانائەت، سودىنى بىرگەۋـ دىلەشتۈرۈپ باشقۇرۇش، تەسەررۇپ قىلىشتىكى ئىزدىنىشۈە سىناق بولۇپ، بۇ ئىگدا بۇرۇنقى مەۋجۇت بولغان سىستېما بىلەن دائىرە ئايرىۋېتىلگەن، رەھبەرلىك قىلىدىغان ئورۇن كۆپ بولىدىغان، ئۆز ئارا چەكلەيدىغان ئۈنۈملۈك بولىدۇ. يىلە غوزىسى بىلەن يېپەك رەخت ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكىسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن شارائىت يارىتىلىدۇ. (خۇاك رۇبشى)

[قەشقەر يېپەك رەخت زاۋۇتى] قەشقەر يېپەك رەخت زاۋۇتى ئەسلىدە ئاشقى سودا ئىدارىسىنىڭ يېپەك زاۋۇتى بولۇپ، قەشقەر شەھىرىنىڭ غەربىدە، شەھەر مەركىزىدىن تەخمىنەن 2 كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ زاۋۇت 1960 ـ يىلى قۇرۇلۇشقا باشلاپ 1963 ـ يىلى ئىشـ لەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلگەن. ئۇ چاغدا يېپەك تارتىش ماشىنىسىدىن 1200 دانە بولۇپ، پەـ قەتلا ئاق مەشىت ئىشلەپچىقىراتتى. مەھسۇلاتى 20ـ15 تونىنا ئەتراپىدا بولۇپ، ئىلايەتلىك ئاشقى سودا ئىدارىسى سوۋېت ئىتتىپاقى، ياپونىيە ۋە شەرقىي ياۋروپا ئەللىرىگە ئېكسپورت قىلاتتى. زاۋۇت قۇرۇلغاندىن بۇيان دۆلەتكە 4 مىليون 500 مىڭ ئامېرىكا دوللىرىدىن ئارـ تۇق ئاشقى پىرۋوت پۇلى تېپىپ بەردى.

خوتەن يېپەك توقۇمىچىلىق زاۋۇتىنىڭ يېپەك تارتىش ماھىرلىرى قەشقەردە مەشغۇلات كورسىدە تېنى، كاۋ جىياۋ فوتوسى

قەشقەرنىڭ پىلانچىلىك تەرەققىياتىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىگە ماسلىشىش، يېپەك يولى بوـ يىدىكى مۇھىم شەھەردە يېپەك بار، يېپەك رەخت يوق بولۇش ھالىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن 1985ـ يىلى 7ـ ئايدا قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە قەشقەر يېپەك زاۋۇتىنى دېھقانچىلىق ئىـ دارىسىنىڭ رەھبەرلىكىگە ئۆتكۈزۈپ بېرىشنى ھەمدە قەشقەر يېپەك رەخت زاۋۇتى دەپ ئا ـ تاشنى قارار قىلدى. بۇ زاۋۇت 67 مىڭ 158 كۇۋادىرا تېمېتر كېلىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە زاۋۇت ئۆيلىرى 7637 كۇۋادىرا تېمېتر، ئەسلىدىكى 12000 دانە يېپەك تارتىش ماشىنىسىدىن باشقا يەنە 24 دانە رەخت توقۇش ماشىنىسى ئورۇنلاشتۇرۇلدى ھەمدە ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈـ رۈلدى. زاۋۇت ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرىنىڭ تۇرالغۇ جايى 5952 كۇۋادىرا تېمېتر، يەنە دوخـ تۇرخانا، يەسلى، مۇنچا قاتارلىق پاراۋانلىق ئەسلىمە لىرى بار. 300 ئىشچى ـ خىزمەتچـ ـى بار. ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇر، خەنزۇ، ئۆزبېك، تۇڭگان قاتارلىق تۆت مىللەت بار. ئاز سانلىق مىللەت ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرى 30 پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ.

ئورمانچىلىق

[ئورمانچىلىق خىزمىتى توغرىسىدا بايان] قەشقەر ۋىلايىتى ئورمانچىلىقتا غايەت زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىسىغىچە ۋىلايەت بويىچە ئورمان كۆلىمى 4 مىليون 150 مىڭ موغا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە تەبىئىي ئورمان 2 مىليون 20 مىڭ مو، سۈنئىي ئورمان 2 مىليون 130 مىڭ مو. ۋىلايەت بويىچە ئورمانلىقنىڭ يېپىش كۆلىمى 1.88 پىرسەنتكە، يالاڭاچلىنىش جۇغلىنىش مىقدارى 3 مىليون 360 مىڭ كۇبېمېترغا يەتتى.

1985 - يىلى ئورمانچىلىق سېپىدە ئىشلەنگەن ئاساسلىق خىزمەتلەر:

1. مەجبۇرىي كۆچەت قويۇش. يىلىنوپى 13 مىليون 510 مىڭ تۈپ كۆچەت قويۇلدى. 1 مىليون 161 مىڭ كىشى كۆچەت تىكىشكە قاتناشتى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر ئادەم 11.6 تۈپ تىن كۆچەت قويدى. مەجبۇرىي كۆچەت تىكىش باشلانغاندىن بۇيانقى ئەڭ كۆپ كۆچەت تىكىلگەن بىر يىل بولدى.

كوچەت يېتىشتۇرۇۋاتقىنى كەسپىي ئائىلە.

2. ئورمان ئەھىيا قىلىش پىلانى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. يۇقىرىغا يوللانغان ئورمان كۆلىمى 291 مىڭ 400 مو بولۇپ، يىللىق پىلان 153 مىڭ مو نىڭ 190.5 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى. 1984-يىلى ئەھىيا قىلىنغان ئورمانلىقنىڭ 1.03 ھەسسىسىگە تەڭ كەلدى.

3. كۆچەت يېتىشتۇرۇش. يىلىنوپى 83 مىڭ مو كۆچەت يېتىشتۇرۇلدى. بۇنىڭ ئىچىدە يېگىدىن يېتىشتۇرۇلگىنى 49 مىڭ مو بولۇپ، 40 مىڭ مو پىلانىنىڭ 122.5 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. 1980 - يىلدىكىدىن 25% ئاشتى.

7 - بەشىللىق پىلان مەزگىلىدە يېپىك تارتىش ماشىنىسىنى 2800 گە، يېپىك رەخت توقۇش ماشىنىسىنى 200 گە يەتكۈزۈش ھەمدە يۇرۇشلەشكەن بويىچە ئۈسكۈنىلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇش پىلانلاندى. بۇ زاۋۇت تەربىسچى يېپىك رەخت توقۇش، بويىچى ئىشلىرىنى قىلالايدىغان زامانىۋى كادىرلانمىغا ئايلاندۇرۇلدۇ. ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى: مەشىت ئىشلەش ئىقتىدارى 30-40 تونناغا، ھەر خىل يېپىك رەخت ئىشلەش ئىقتىدارى 1 مىليون 640 مىڭ مېتردىن بىر مىليون 800 مىڭ مېتر ئەتراپىغا يەتكۈزۈلدۇ. يىللىق باج پايدا 5 مىليون 500 مىڭ يۈەندىن ئاشۇرۇلدۇ. قەشقەر نىڭ يېپىك رەخت ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ كۈللىنىشى، راۋاجلىنىشى «يېپىك يولى» نى يېگىمباشتىن ئاۋاتلاشتۇرۇشتىكى مۇھىم بىر تەدبىر. (قەشقەر يېپىك رەخت زاۋۇتى)

4. پارچه - پۈرات ئورمان قويۇش. ئەتىياز دا قويۇلغىنى 48 مىليون 753 مىك مو.

5. دەريا بويلىرىنى توسۇپ ئورمان يېتىشتۈرۈش. كەلكۈندىن پايدىلىنىپ يېڭىدىن يېتىشتۈرۈلگەن يۇلغۇن 60 مىك مو، دامبا توساپ كەلكۈن سۈيىنى باشلاپ سۇغارغان تەبىئىي توغراقلىق 120 مىك مو.

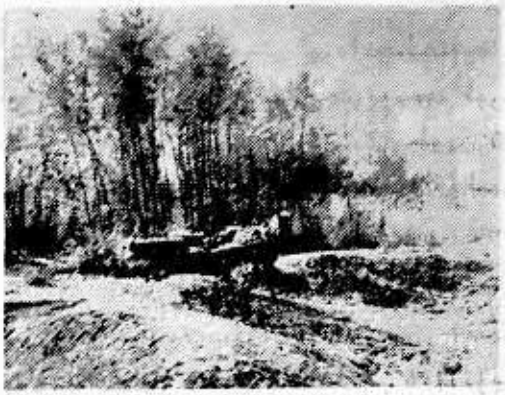

نارالىبىشىدىكى توغراقلىق.

6. ئورمانچىلىق نۇقتىلىق ئائىلىسى ۋە كەسىپىي ئائىلىسى راۋاجلىنىپ 1999 غا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە ئورمان ئەھيا قىلغۇچى كەسىپىي ئائىلە 865 بولۇپ،31مىك مو ئورمان ئەھيا قىلدى. كۆچەت يېتىشتۈرگۈچى كەسىپىي ئائىلە 1134 ئائىلە بولۇپ، 7177مو كۆچەت يېتىشتۈردى.

7. ياغاچ ئېلىش - سېتىش: ناھىيىلەردىكى ياغاچ پونكىتلىرى يىلىسىيى 15127 كۇبىمېتر ياغاچ سېتىۋېلىپ، 13916 كۇبىمېتر ياغاچ ساتتى.

شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ئورگان ئىسلاھاتى، يەن - تەتقىقاتى، ئىختىساسلىقلارنى تەربىيىلەش قاتارلىق جەھەتلەردىمۇ ناھايىتى زور ئىلگىرىلەشلەر بارلىققا كەلدى:

1. ئورمانچىلىق ئاپپاراتلىرى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى، قۇرۇلدى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. ئورمانچىلىقنى ئومۇميۈزلۈك راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن 1985 - يىلى ۋىلايەتلىك ئورمانچىلىق پونكىتى بىلەن ئورمانچىلىق باشقارمىسىنى بىرلەشتۈرۈپ خىزمەت بېجىرىشنى يولغا قويغاندىن باشقا، ئورمانچىلىق تەتقىقات ئورنى، ئورمانچىلىق مۇداپىئە پونكىتى، ئورمان خىزمەت ئەترىتى قاتارلىق 3 كەسىپىي ئورۇن بېكىتىلىپ قۇرۇلدى. تاشقورغان ياۋا ئۆسۈملۈكلەرنى ئاسراش پونكىتى ۋە تەبىئىي ئورمان رايونلىرىدىكى ئورمان ئوت رايونى قۇرۇش ئىشىغا پائال تەييارلىق كۆرۈلمەكتە.

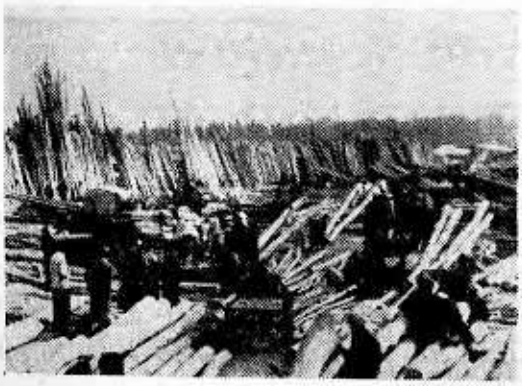

قەشقەر شەھىرىدىكى ياغاچ بازىرىدىن بىر كۆرۈنۈش.

2. ئىلمىي تەتقىقات ۋە تەكشۈرۈش يېڭى تەرەققىيات تالارغا ئېرىشتى.1985- يىلى «تىز ئۆسۈپ مول ھوسۇل بېرىدىغان سۈۋادان تېرەكنى تەكشۈرۈش تەتقىقاتى» نى پۈتتۈرگەندىن باشقا ئاق جىغان يېمەكلىكىنى ياساپ باقتى. ئاق جىغان يېيىغى، ئاق جىغان جەۋھىرى، ئاق جىغان ھارىقى، ئاق جىغان شىرنىسى، ئاق جىغان قاتۇرمىسى، ئاق جىغان تالقىنى قاتارلىق 4 تۈرلۈك مەھسۇلات دەسلەپكى قەدەمدە مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ئاق جىغان مەنبەسىنى ئېنىقلاندى ھەمدە ئاق جىغاندىن ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىش ئۈچۈن ئىلمىي ئاساس يارىتىلدى.

دىلمنىش، تەرەققىي قىلدۇرۇش مۇمكىنچىلىكى توغرىسىدا دەلىللەش دوكلاتى يېزىپ چىقتى. 1985 - يىلى يازدا، جۇككو - ئامېرىكا بىرلەشمە تەكشۈرۈش ئۆمىكى تاشقورغانغا يېتىپ، سارغۇچ ئۆچكە، ئارقار قاتارلىق ئەتىۋا هايۋانلىرى ئۈستىدە ئىلمىي تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

3. ئىختىساسلىقلارنى تەربىيەلەش چەك تۈزۈلدى. 10 نەچچە يىلدىن بۇيان، ئورمانچىلىق ئالىي مەكتەپلىرىنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلار قەشقەرگە ئىنتايىن ئاز كەلدى. تېخنىكا كۆچەلەر سېرىقتال مەزگىلگە كىرىپ قالدى. مۇنداق ۋەزىيەتنى تېز ياخشىلاش ئۈچۈن 1985- يىلى باشتا، ئورمانچىلىق باشقارمىسى 5 ئايلىق مۇددەت بىلەن ئورمانچىلىق ئىشچى - خىزمەتچىلىرىنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەدەنىيەت بىلىملىرىنى تولۇقلاش كۇرسى ئاچتى. مەملىكەتلىك چوڭلارنىڭ بىر تۇتاش ئىمتىھانىدا ئىككى يىلدىن ئارتۇق خىزمەت ستاژى بار 24 نەپەر ياش ئىشچى - خىزمەتچى 1 - ئاۋغۇست يېزا ئىگىلىك ئىنستىتۇتىنىڭ چوڭلار ئالىي تېخنىكوم سىنىپىغا قوبۇل قىلىندى. ئۇلار 3 يىل ئوقۇيدۇ. ھەر بىر ئادەمنىڭ ھەر يىللىق تەربىيەلەش راسخوتى 1800 يۈەننى ئورنىنى ئۈستىگە ئالدى. شۇنداق قىلىپ 1988 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتى بىر تۈركۈم ئالىي تېخنىكوم سەۋىيىسىگە ئىگە، ئورمانچىلىق كەسپىي بويىچە ئىختىساسلىق كىشىلەرگە ئىگە بولىدۇ. (چېن شيەنچىن)

[ئاق جىغاننى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش] ئاق جىغان قەشقەر ۋىلايىتىدە ناھايىتى ئۇزۇن تارىخقا ئىگە بولغان ئاساسلىق يەرلىك دەرەخ. ھازىر ساقلىنىپ قالغان يۇلغۇن، جىغان، ئاق تىكەن، سوكۇك ئاق جىغانىدىن ئىبارەت 5 خىل چاتقال دەرەخنىڭ بىرى.

ئاق جىغان — تېز ئۆسۈپ، مول مېۋە بېرىدىغان، ئىسسىقلىققا بېرىش قىممىتى بىر قەدەر يۇقىرى بولغان ئوتۇن دەرىخى ۋە يەم - خەشەك دەرىخى، ئاق جىغانىنىڭ مېۋىسى مېزىلىك، ئاچچىق - چۈچۈك، تەركىبىدە ۋىتامىن K، C، E، A ۋە باشقا ئاكتىپلانغان ماددىلار بولۇپ، قۇۋۋەت تەركىبى بىر قەدەر مۇكەممەل، ئوتياش، مېۋىلەرنىڭ تاجىسى، شۇنلاشقا، ئاق جىغان زامانىمىزدا تەبىئى ئالىي دەرىجىلىك قۇۋۋەت بولىدىغان يېمەكلىكلەرنى، دورىلارنى ياساشتىكى يۇقىرى دەرىجىلىك خام ئەشيا غا ئايلانماقتا. ھازىرسوۋېت ئىتتىپاقى، ياۋروپا قاتارلىق دۆلەتلەر ئاق جىغانىنى ئىقتىسادىي دەرەخ قاتارىدا مۇئامىلە قىلىپ، «قۇۋۋەت پادىشاھلىقىدىكى يېڭى چولپان» دەپ ئاتىدى. ئاق جىغان ئېكولوگىيىلىك ئۇنۇمى ۋە ئىقتىسادىي ئۇنۇمىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملەشتۈرگەن، تەرەققىي قىلدۇرۇش قىممىتىگە بەكمۇ ئىگە بولغان قۇرغاق رايون ئوسۇملۇكى. ئاق جىغانىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش رايونلارنىڭ ئېكولوگىيىلىك تەڭپۇڭلىقىنى ساقلاش ۋە ئىگىلىكىنى كۈللەندۇرۇشتە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

ئاق جىغانىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ سۈرئىتىنى تېزلىتىش ئۈچۈن، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئورمانچىلىق باشقارمىسى ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ يولبورۇقىغا ئاساسەن، 1985- يىلى 5 - ئايدا قەشقەرشەھىرىدە ۋىلايەت بويىچە ئاق جىغانىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۆتكۈلىگە ھۆجۇم قىلىش يىغىنىنى تۈنجى قېتىم ئاچتى. يىغىندا، ئاق جىغانىنى راۋاجلاندۇرۇش فاكتورى ۋە تەدبىرلىرى ئۈستىدە تونۇش بىرلىككە كەلتۈرۈلدى، ئاق جىغانىنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇشنىڭ كونكرېت تەدبىرلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

ۋىلايەتلىك ئاق جىغانلىق تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۇتكۈزلىگە ھۆجۇم قىلىش كۈرۈپىسى ۋە ناھىيىلىك ئورمانچىلىق پەن ـ تېخنىكا خادىملىرى ئەملىي ئەھۋالغا بىرلەشتۈرۈپ ، بىر يىل جاپالىغا چىداپ تىرىشىپ ۋە ئىلمىي ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈپ، ئاق جىغاندىن ئۈمۈلاش-تۇرۇپ پايدىلىنىش جەھەتتە مەلۇم نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى.

1. ئاق جىغان كۆچمىنى يېتىشتۇرۇش،ئورمانچىلىق تېخنىكىسى جەھەتتە ئاق جىغاللىق ئېكولوگىيىلىك ئىلمىي ئىشلەندى. ئاق جىغان قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يەر ئاستى سۈيى 1.5 ـ 0.1 مېتر كېلىدىغان يېنىك قۇمساز، قۇمساز زېمىي يەرلىرىدە، دەريا بويلىرىدا ئۈسۈ-تۈرۈشكە باپ كېلىدۇ،ئوتتۇرا ھال شورغا، زىيىگە چىدامлىق. تەجرىبە قىلىپ ئالاھىدە،تېخنىكا تەدبىرلىرى قوللىنىلغاندىن كېيىن، ئاق جىغاننى قەلەمچە قىلىپ كۆچەت يېتىشتۈرۈپ ئورـمان ئەھيا قىلىشتا، شۇ يىلى 10 ـ ئايدىن باشلاپ يەر ئۈستى تۇغلىمىغىچە؛ ئىككىنـچى يىلى يەر ئۈستى ئېرىگەندىن باشلاپ 7 ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە كۆچەت يېتىشتۈرسە، ئورمان ئەھيا قىلىـا بولۇۋېرىدىغانلىقى مەلۇم بولدى. بۇ ۋىلايەتنىڭ سۇمە نېمىدىن، ئورمان قويۇشقا باپ كېلىدىغان دەريا بويلىرى،زىيلىكلەردىن ۋە يېزىلاردىكى ئەمگەك كۈچلىرىدىن تولۇق پايدىلىنىپ،ئاق جىغاننى تېز كېڭەيتىش ئۈچۈن ئىمىمىي ئاساس بىلەن تەمىنلىدى.

2. ئاممىنى تولۇق قوزغاپ، كۆپلەپ ئورۇق يېغىش، كۆچەت يېتىشتۈرۈش، ئورمان ئەھيا قىلىش كۆلىمىنى كېڭەيتىش. 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە 60 تونناىدىن ئارتۇق ئاق جـى-غان ئۇرۇقى يىغىۋېلىندى، بۇ ئۆزىمىزگە يېتىپ ئاشتى. ئۇرۇقتىن ئۈنۈپ 1390 مو يەرگە، كۆچەت يېتىشتۈرۈپ 3893 مو يەرگە، تېرىپ 4395 مو يەرگە ئورمان ئەھيا قىلىندى. ئۇرۇق يىغىش جەھەتتە تاشقورغان، كونىشەھەر بىرقەدەر زور تۆھپە قوشتى؛ ئاق جىغاننى تاللاش، كۆچەت يېتىشتۈرۈش جەھەتتە مەكىت ناھىيىسى ۋىلايەت بويىچە ئەلا دىنقى قاتاردا ماڭدى.

3. ۋىلايەت بويىچە ئاق جىغان كۆلىمى ۋە تارقىلىش ئەھۋالى،مەھسۇلات مىقدارى ۋە ھالىتى ئېنىقلىنىپ مۇندىن كېيىن مۇۋاپىق پايدىلىنىش، ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىش، يېڭىلاش، ئۆزگەرتىش ئۈچۈن شارائىت يارىتىلدى. ۋىلايەت بويىچە 25.479 مو ئاق جىغان بار. بۇنىڭدىن يېڭىشەھەر ناھىيىسىدە 148 مو، كونىشەھەر ناھىيىسىدە 8380 مو، يېڭىسار نا-ھىيىسىدە 1913 مو، قاغىلىق ناھىيىسىدە 1000 مو، پوسكام ناھىيىسىدە 550مو،مەكىتە2930 مو، مارالبېشى ناھىيىسىدە 3000 مو، پەيزاۋات ناھىيىسىدە 20مو، يەكەن ناھىيىسىدە 130 مو ، تاشقورغان تاپتونوم ناھىيىسىدە 7408 مو ئاق جىغان بار. دېڭىز يۈزىدىن 3200 ـ 1500 مېـ تر كېلىدىغان دەريا بويلىرى، تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ چەتلىرى، تەندۇرما تۈزلەڭلىكلەرنىڭ سۇ سېڭىپ چىقىدىغان جايلىرىغا تارقالغان، قاپلىنىش دەرىجىسى 0.8 دىن يۇقىرى.

سۇپىتى ناھايىتى ياخشى. تەبىئىي ئاق جىغان ئىچىدە چوڭ مېۋىلىك ئاق جىغان بولۇپ، مېۋىسىنىڭ توغرىسىغا دىئامېترى 1.1 سانتىمېتر كېلىدۇ. مېۋىسا پىقى 0.6ـ0.5 ملليمېتر كېلىدۇ. 6ـ4 يىللىق ئاق جىغاننىڭ بىر تۈپىدىن 4ـ1 كىلوگرام مېۋە ئالغىلى بولىدۇ. راسا مېۋىلەيدىغان ۋاقتىغا كەلگەندە 35ـ20 كىلوگرام مېۋە ئالغىلى بولىدۇ. ئاق جى-غاننىڭ مېۋىسىدىن شىرنە چىقىش نىسبىتى 50%ـ45، 100 تال يېڭى مېۋىسىنىڭ ئېغىرلىقى 27.7 ـ 14.1 گرام، 100 گرام مېۋىسىنىڭ تەركىبىدىكى ۋىتامىن C نىڭ مىقدارى

1408–660 مىللىگرام بولۇپ، سوۇپەت ئىتتىپاقنىڭ غەربىي پامىر رايونىدىكى ئاق جىغا تېغىدىن چىقىدىغان ۋېتامىن C دىن 3–2 ھەسسە يۇقىرى، ئەمەلىي ئۆلچىمى ئارقىلىق 7 مىللىگرام بولغان ئاق جىغا تېغىنىڭ بىر موسسىدىن 260 كىلوگرام ئوتتۇن، 300 كىلوگرام يوپۇرماق چىقىدىغانلىقى مەلۇم بولدى. بۇ جەڭدىنمىكدىسىن كۆپ.

4. ۋىلايەت بويىچە 7 – بەشىنچى پىلان مەزگىلىدە ئاق جىغا تېغىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش پىلانى ۋە ئۇزاق مۇددەتلىك پىلان تۈزۈپ چىقىلدى.

5. ئاق جىغا تېغىنىڭ مېۋىسىنى پىششىقلاپ ئىشلەش، پايدىلىنىش داۋامىدىكى ئەجرىيەتنى ئۇنۇم بەردى. ئاق جىغا تېغىنىڭ ئەسلى شىرنىسى ئاق جىغان يېغى ئاق جىغا تېغىنىڭ قويۇقلاندۇرۇلغان ۋېتامىن C سى (VC)، ئاق جىغان جەۋھىرى، ئاق جىغان قېيمىقى، جىغان مېۋە شىرنىسى، ئاق جىغا تېغىنىڭ تالقىنى، ئاق جىغان ھارىقى، ئاق جىغان مېۋە بوتقىسى، ئاق جىغا تېغىنىڭ قاتۇرمىسى قاتارلىق سىناق مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپچىقىرىلدى. بۇ ئاق جىغا تېغىنىڭ سىستېمىلىق مەھسۇلاتلىرى ھازىر تەكشۈرۈپ بېكىتىلمىش ئۈستىدە تۇرماقتا. تەجرىبىخانىدا ئېلىپ بېرىلغان سىناق بويىچە ھىسابلىغاندا ئاق جىغا تېغىدىن ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىشنىڭ ئىقتىسادىي قىممىتى ئىنتايىن كۆرۈنەرلىك. بىر توننا ئاق جىغان مېۋىسىنى 600 يۈەندىن سېتىۋالغاندا دېگەندە، 2400 يۈەنچە پايدا ئالغىلى بولىدۇ. 1986 – يىلى كۈزدە بازارغا سېلىشنى ئۇمىد قىلمۇاتىمىز.

6. «قەشقەر ۋىلايىتىدە ئاق جىغا تېغىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىش مۇھىم كىنىچىلىكى ئۇستىدىكى تەتقىقات دوكلاتى» يېزىپ چىقىلىپ، ئاپتونوم رايونلۇق پەن – تېخنىكا كومىتېتىنىڭ ئۈچقۇر پىلانى تۈرىگە كىرگۈزۈلدى. ئاق جىغا تېغىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى ۋە ماسلاشتۇرۇش خىزمىتىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن مەمۇرىي مەھكىمە «قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاق جىغا تېغىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى» نى قۇردى. مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى يالقۇن جەنشى گۇرۇپپا باشلىقى بولدى. (خۇالالى)

[ئېتىزلارنى ئورمان‌تورلاشتۇرۇش خىزمىتى يېڭى ئىلگىرىلەشكە ئېرىشتى]

ۋىلايەت بويىچە ئېتىزلارنى ئورمان تورلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى يېڭى ئىلگىرىلەشلەرگە ئېرىشتى. 1985 – يىلى ئورمان ئەھيا قىلغان كۆلەم 266 مىڭ مۇغا يېتىپ، ئاپتونوم رايون چۈشۈرگەن 123 مىڭ مو ۋەزىپە %116 ئورۇنلاندى. 1984 – يىلدىكى 143 مىڭ مودىن %86 ئاشتى. ئېتىز – ئېرىق ئېھاتە ئورمانلىقى 74 مىڭ 198 مۇغا يېتىپ، شۇ يىلى ئەھيا قىلىنغان ئورمانلىق 28.5 پىرسەنتنى ئىگەللەپ، 1984 – يىلدىكىدىن بىر ھەسسە كۆپەيدى. تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلدى. كۆپ يىل تېرىشچانلىق كۆرسىتىش ئارقىلىق قەشقەر ۋىلايەتلىك ئېتىز – ئېرىقلارنى ئورمان تورلاشتۇرۇشنى تۈتكۈزۈۋېلىش كومىتېتىنىڭ تەكشۈرۈش، تەستىقلىشى بىلەن: كونىشەھەرلىك پاختەكلە؛ يەكەنلىك مىشا، ئارال؛ يېڭىشەھەرلىك يانداۋرما، باغچى، يېڭىشەھەر بازىرى؛ قەشقەر شەھەرلىك دۆلەتباغ؛ قاغىلىقلىق يېتىملىقۇم، تېتمر؛ يېڭىسارلىق ئوچا؛ مەكىتلىك قىزىلئاۋات، ھاڭغۇتلۇق، غاز كۆل، يانتاق قاتارلىق 14 يېزا – بازار، ئېتىز – ئېرىقلارنى

ئورمان توربلاشتۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرغان، دەپ قارالدى. ئېتىمز ـ ئېرىق ئىھاتە ئورمانلە ـ قىدىن 74 مىلك مودىن كۆپ ئەھيا قىلىندى. شۇنىك بىلەن 645 مىلك مودىن ئارتۇق دېھقانـ چىلىق ئېتىمز ـ ئېرىقلىرى ئورمان توربلاشتۇرۇپ بولۇندى. ئۆستەك، يـوللار سايىلاشتۇرۇلـ دى، ئۆينىك ئالدى ـ كەينى ئورمانلاشتۇرۇلدى، 1988ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە ئېتىمز ـ ئېـ رىقلارنى ئورمان توربلاشتۇرۇپ بولۇشنى تەجرىبە بىلەن تەمىنلىدى، ئۇلكە تىكلەپ بـەردى. قەشقەر ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى تەستىقلاپ تارقاتقان ئاپتونوم رايونلۇق «3 شىمال» ئىھاتە ئورمان ئەھيا قىلىش كۈرۈپپىسـ نىڭ «مۇھىم خاتىرىسى» دىكى بەلگىلىمىگە ئاساسەن، 14 يېزا ـ بازارنىك رەھبەرلىـرىنى تەقدىرلىدى ھەمدە مۇكاپات بەردى، ئېتىمز ـ ئېرىقلارنى ئورمان توربلاشتۇرۇشتا لايا قەتـ لىك بولغانلىق گۇۋاھنامىسى تارقىتىپ بەردى.

بىر يىللىق تىرىشىش ئارقىلىق، ۋىلايەت بويىچە بىرىنچى تۈركۈمدە 1986ـ يىلى ئېـ تىمز ـ ئېرىقلارنى ئورمان توربلاشتۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان 4 ناھىيە، 1 شەھەرنىك ئورمان توربلاشتۇرۇش خىزمىتىدە زور يۇقىرى كۆتۈرۈلۈش بولدى. نەق مەيداندا تەكشۈرۈپ كۆر- گەندە، مەكتەنىك 86 پىرسەنتكە، قەشقەر شەھىرىنىك 85 پىرسەنتكە، پوسكامنىك 69.9 پىر- سەنتكە، يېڭىشەھەرنىك 65 پىرسەنتكە يەتتى. ۋىلايەت بويىچە 12 ناھىيە (شەھەر) نىك ئېتىمز- ئېرىقلارنى ئورمان توربلاشتۇرۇش سەۋىيىسى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 44 پىرسەنتكە يەتتى.

ۋىلايەت بويىچە ئېتىمز ـ ئېرىقلارنى ئورمان توربلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى شۇنىك ئۈچۈن يېڭى ئىلگىرىلەشكە ئېرىشتىكى، بۇنىڭدا ئاساسلىق 3 سەۋەب بار: بىرىنچىسى، تاشقورغاندىن باشقا ناھىيىلەرنىڭ يېزا-بازارلار بىلەن يېزا-بازارلار كەنت بىلەن ئېتىمز-ئېرىقلارنى ئورمان توربـ لاشتۇرۇش توختىمى ئىمزالاپ، ئورمان ئەھيا قىلىش ۋەزىپىسىنى ئورمانلارنىك ھەتتىنى ياخشىلاش بىـ لەن بىرلەشتۈرۈپ، كەنت، مەھەللە، ئاتىلىلەرگىچە ئەمەلىيلەشتۈردى، قاتلاممۇ قاتلام مەسئۇل بولۇپ، مەسئۇلىيەت شەخسلەرگىچە ئارتىلدى، ئورمان ئەھيا قىلىش سۈرئىتى تېز- لەشتى. ئىككىنچىسى، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىغا بولغان تەشـ كىلىي رەھبەرلىكنى كۈچەيتتى. ۋىلكوم 6ـ ئايدا كۆپ يىللاردىن بۇيانقى ئورمانچىلىق تەجـ رىبىلىرىنى يەكۈنلەپ ئاساسدا «تونۇشنى ئۆستۈرۈپ، سىياسەتنى يەنىمۇ كەڭقويۇۋېتىپ، ۋىلايىتىمىزنىك ئورمانچىلىقىنى راۋاجلاندۇرۇش سۈرئىتىنى ئىلگىرى سۈرۈش توغرىسىدا سىـ ناق پىكىرى» نى ئىشلەپ چىقتى. 10ـ ئايدا ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە «ئېتىمز ـ ئېرىقلارنى ئورمان توربلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى تېزلىتىپ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش توغرىسىدا قارار» چىقاردى. ۋىلكومنىك مۇئاۋىن شۇجىسى شۇ شىياۋچىك باشچىلىقىدا، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئېتىمز ـ ئېرىقلارنى ئورمان توربلاشتۇرۇشنى ئۆتكۈزۈۋېلىش كومىتېتى قۇرۇلدى. مەمۇرىي مەھكىمە ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ ئورمانچىلىق باشقارمىسى تەۋزىكەن «قەشقەر ۋىلايىتىمىزنىك ئېتىمز ـ ئېرىقلارنى ئورمان توربلاشتۇرۇش ئۆلچىمى ۋە ئۆتكۈ- زۈۋېلىش ئۇسۇلى» نى تەستىقلاپ تارقاتتى. ئورمان توربلاشتۇرۇشنىك كـونكرېت تېخنىكا ئىقتىسادىي كۆرسەتكۈچى ئايدىڭلاشتۇرۇلدى. (خۇالە لى)

[دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورمانچىلىق مەيدانلىرى، كۆچەتخانىلاردا مەھـ سۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھۆددىگە بېرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلدى]

ۋىلايەت بويىچە 12 ناھىيە (شەھەر) دە ئورمانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورۇندىن

20سى بار، بۇ نىلق ئىچىدە 8ى تۆز لەڭلىكتىكى ئورمانچىلىق مەيدانى.3ى تۆز لەڭلىكتىكى توغراق ئورمان مەيدانى، ای تاغدىكى قارىغاي ئورمان مەيدانى ۋە 8 كۆچەتخانا بار، بۇلار جەمئىي 2 مىليون564 مىلك 362 مو يەرنى تەسەرۋپ قىلىدۇ. 1706 ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار، بۇ نىلق ئىچىدە ئىشچى 1328 نەپەر ، ۋاقىتلىق ئىشچى228 نەپەر ، كادىر 118 نەپەر، تېخنىك 32 نەپەر ، ئورمان قويۇپ ساقلاپ قېلىنغىنى 40 مىلك 795 مو ، بۇ نىڭدىن ماتېرىيال ئورمانلىقى 29 مىلك 415 مو ، تېز ئۆسىدىغان ، مول مەھسۇلات بېرىدىغان ماتېرىيال ئورمىنى 730 مو ، يېقىلغۇ ئورمىنى 6100 مو ، ساقلاپ قېلىنغان ئورمانلىك ئىچىدە يېتىلگىنى 2300 مو بولۇپ 5.6 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ئوتتۇرا ياش ئورمان 16100 مو بولۇپ 39.5 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ياش ـ نۆۋەتي ئورمان 21 مىلك 665 مو بولۇپ، 53.1 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ياغاچ ماتېرىيالىنىلك ئومۇمىي توپلىنىش مىقدارى 919 مىلك كۇبمېتر.

1985 ـ يىلى ، ۋىلايەت بۇرۇنراق باشلىغان ، تەرەققىياتى تېزراق بولغان بىر قىسىم مەيدان ، كۆچەتخانىلارنىلك چوڭلۇددىكە بېرىشتىكى تەجرىبىلىرىنى ئەستايىدىل يەكۈنلەش ئاساسىدا ، 2 ـ ئايدا ، ۋىلايەت بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورمانچىلىق مەيدانلىرى ، كۆچەتخانىلارنىلك سۆھبەت يىغىنىنى ئېچىپ، ئورمانچىلىق مەسئۇلىيەتتۇزۇملىرىنى ئومۇمـ يۈزلۈك يولغا قويۇشنى بەلگىلىدى ، مەھسۇلاتقا بىرلەشتۇرۇپ ھۇددىكە بېرىش، ئائىلىگە ھۇددىكە بېرىشنىلك 4 تۈرلۈك ئاساسىي ئۇچۇمنى بىكىتتى: 1) نوپۇسقا يارىشا ئەمگەك كۈچىگە ئاساسەن يەر ئايرىپ بېرىپ ئورمانچىلىقنىھۇددىكەبەردى؛ 2) ماشىنى توختاتتى. 3) بارلىق ئىشلەپچىقىرىش خىراجىتىنى ئۆزى ھەل قىلىدىغان بولدى؛ 4) يۇقىرىغا تاپشۇرىدىغان قىسمىدىن تۇتۇلما تۇتتى. ئورمانچىلىق باشقارمىسى ، ئورمانچىلىق پونكىتى بىلەن مەيدان ، كۆچەتخانىنىلك ئاساسلىق رەھبەرلىرى 1985 ـ يىلىچوڭ ھۇددە مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئەمەلگە قويۇش «بۇيرۇقنامە» سىنى ئىمزالىدى. تونۇش ئۇسكەنىلىكى ، نىشان ئايدىڭلاشتۇرۇلغانلىقى ، كونكرېت مەسئۇلىيەت ئەمەلىيلەشكەنلىكى ئۈچۈن، چوڭ ھۇددە شەكلىنى ئاساس قىلغان ئورمانچىلىق مەسئۇلىيەت تۈزۈمى ۋىلايەتنىلك ھەرقايسى مەيدان ، كۆچەتخانىلىرىدا ئومۇمىيۈزلۈك ئەمەلگە قويۇلدى.

بىر يىلغا يېقىن ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈپ قارىغىنىمىزدا، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورمانچىلىق مەيدانى، كۆچەتخانىلارنىلك ئىشلەپچىقىرىش، ئىقتىسادىي قىمىپايدىسىدا بىر قەدەر زور ئۆزگىرىش بولدى، بۇ نىلق ئىچىدە يەكەن ناھىيىسىنىلك 2ـ ئورمان مەيدانى، يەكەن ناھىيىلىك كۆچەتخانا، يېڭىشەھەر ناھىيىلىك ئورمان مەيدانى، مەكىت ناھىيىلىك كۆچەتخانا، پوسكام ياسدۇلۇك ئورمان مەيدانى، پوسكام ناھىيىلىك كۆچەتخانا، يوپۇرغا ناھىيىلىك كۆچەتخانا قاتارلىق 7 ئورۇن زىيان تارتماي، پايدا ئالىدىغان بولدى ھەمدە پىلان، ۋەزىپە، كۆپخىل ئىگىلىك، پەن ـ تېخنىكا، جۇغلانما، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىلك كىرىمى قاتارلىق جەھەتلەردە كۆرۈنەرلىك ئۈنۈمگە ئېرىشتى.

مەيدان، كۆچەتخانىلارنىلك چوڭ ھۇددە شەكلىدىكى مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى يولغا قويۇشتىكى ئۇسۇلى مۇنداق:

دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورمان مەيدانى، كۆچەتخانىلار تۈرلۈك ئىشلەپچىقىرىش ۋە تېخنىكا كۆرسەتكۈچلىرىنى ئەتراپتكە، ئەترەت ئاىلە (ئەمگەك كۈچى)گە ھۇددىكە بەردى، تېخنىكا

تەدبىرلىرى بىر تۇتاش بولۇش، تەرتىش بىر تۇتاش بولۇش، سۇغۇرۇش بىر تۇتاش بولۇش، كېسەللىك، ھاشاراتلار نىلىك ئالدىنى ئېلىش ۋە يوقىتىش بىر تۇتاش بولۇش، مەھسۇلاتنىلىك سان، ئۇلچىمى بىر تۇتاش بولۇش، تۇتۇلمىلار بىر تۇتاش بولۇش شەرتى ئاسىتىدا، مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھۆددىگە بېرىش، ئائىلىگە ھۆددىگە بېرىش يولغا قويۇلۇپ ئىككى تەرەپ مەلۇم مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى؛

1. ئورمان مەيدانى، كۆچەتخانا ھۆددىگە ئالغان ئائىلە ئالدىدا مۇنداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى: (1) ئەمگەك كۈچىگە ياكى نوپۇسىغا ئاساسەن ئۈستىگە ئالغۇچى ئائىلىگە ئورمانچىلىق ياكى تېرىلغۇ يەر ئايرىپ بېرىدۇ؛ (2) ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى ئەسلى تېرىلغۇ ئۇلاغلىرى، يېزا ئىگىلىك سايمانلىرى قاتارلىقلارنى مۇۋاپىق باھادا ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىلىك بەقىشى ۋە ئىشلىتىشى ئۈچۈن سېتىپ بېرىدۇ؛ (3) ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىلىك ئەسلىدىكى مۇئاش دەرىجىسىنى (پىنسىيىگە چىققاندا ئەسلى مۇئاش دەرىجىسى بويىچە پىنسىيە پۇلى ئالىدۇ) ساقلاپ قالىدۇ. مۇئاشنى توختاتقاندا بىر قىسىم تۇرمۇش خىراجىتى ئۆتنە بېرىپ تۇرىدۇ، يىلنىلىك ئاخىرىدا تۇتۇپ قالىدۇ؛ (4) ھۆددىگە ئالغان ئائىلىلەرنى كۆرسەتكۈچ بويىچە خىمىيىۋى ئوغۇت ۋە كۈنجىرا بىلەن تەمىنلەيدۇ.

2. ھۆددىگە ئالغان ئائىلىلەرنىلىك مەيدان ئالدىدا ئۈستىگە ئالىدىغان مەسئۇلىيەتلەرى: (1) ئورمانچىلىقنى ئاساس قىلىشتا چىلىك تۈرۈپ، ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلايدۇ؛ (2) دۆلەتنىلىك تۈرلۈك راسخوتلىرىنى ـ يېزا ئىگىلىك بېجى، سۇ ھەققى قاتارلىقلارنى تولۇق تاپشۇرىدۇ؛ مەيدان، كۆچەتخانىنىلىك ئىقتىسادىي تۈتۈلما ۋە باشقۇرۇش خىراجىتىنى تولۇق قالدۇرىدۇ (100 يۈەندىن 300 يۈەنگىچە بولسا بولىدۇ). باشقا بارلىق كەرەم ئۆزىگە تەئەللۇق بولىدۇ؛ (3) بارلىق ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرىگە ئۆزى مەسئۇل بولىدۇ؛ (4) مەيدان، كۆچەتخانا بەلگىلەنگەن خالىسانە ئەمگەكنى چوقۇم ئۈستىگە ئالىدۇ.

ئاساسىي پىرىنسىپ بەلگىلەنگەندىن كېيىن، ۋىلايەتتىكى مەيدان، كۆچەتخانىلار نىلىك ھەممىسى ئۆز جايىنىلىك ئەمەلىي ئەھۋالىغا ئاساسەن، كۆچەت يېتىشتۈرۈش، ئورمانىنى ئاسراش قاتارلىقلارنى تۈرلەر بويىچە ھۆددىگە بەردى. ئاساسلىقى مۇنۇلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

كۆچەت يېتىشتۈرۈش: ئەمگەك كۈچىگە ھۆددىگە بەرگەندە، تۈرى، كۆلىمى، مەھسۇلاتى، ئۇلچىمى ۋە يىلدا يۇقىرىغا تاپشۇرىدىغان ۋەزىپىسى ياكى پۇلى بېكىتىلىپ، پۈتۈن مۇكاپات، پۈتۈن جازا يولغا قويۇلىدۇ.

ئورمان ئاسراش: ئورمانلارنىلىك سانى، قانچە يىللىق بولغانلىقى، كۆكرەك ئېگىزلىكىدىكى ئايلانمىسى، ئورمان چوك بولۇۋاتقان يەرنىلىك شارائىتى قاتارلىقلارغا ئاساسەن رايونلارغا ئايرىپ، ئوچاستىكىلارغا بۆلۈپ مەخسۇس ئادەملەرگە باشقۇرۇشقا ھۆددىگە بېرىدىلىدۇ، مەيدان، كۆچەتخانا ھۆددىگە ئالغۇچىلارغا ھەر يىلى بىر قىسىم پۇل بېرىپ ئىشلەپچىقىرىش خىراجىتى قىلىدۇ. شۇ يىلى ياكى كىرىمگە ئىگە بولغاندا قايتۇرۇۋالىدۇ. ئورمانھوقۇقى مەيدانغا تەئەللۇق، ئورمانلارنى كېسىش، كىرىمنى تەقسىم قىلىش نىسبەت بويىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ.

باغ: كۆلەم، ئادەم، يىلىغا يۇقىرىغا تاپشۇرىدىغان ۆزىپە ياكى مەۋسۈمنىڭ سانى، سۈپىتى بەلگىلىنىدۇ، پۈتۈن مۇكاپات، پۈتۈن جازا يولغا قويۇلىدۇ.

ۋىلايەت بويىچە ھازىر يولغا قويۇلۇۋاتقان ئائىلىگە ھۆددە بېرىش ئورمانچىلىق مەسئۇلىيىتە تۈزۈمى ــ ۋىلايىتىمىزدىكى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورمانچىلىق مەيدانلىرى، كۆچەتخانىلار نىڭ ھازىرقى باشقۇچىلىكى ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى سەۋىيىسىنى ۋە كادىرلار نىڭ باشقۇرۇش سەۋىيىسىنى ئەكىس ئەتتۈرىدۇ. ھەر كىم قابىلىيىتىگە يارىشا ئىشلەش، ئىشلىگىنىگە قاراپ ھەق ئېلىش پرىنسىپى گەۋدىلەندۈرۈلىدۇ. ئومۇملاشتۇرغاندا، تۆۋەندىكىدەك 4 تۈرلۈك ئەۋزەللىكى بار: بىرىنچى، بىر تۈتاش باشقۇرۇش بىلەن كەسىپلەر بويىچە ئىش تەقسىم قىلىۋېلىش ئۈزۈلۈپ قېلىشتۇرۇلۇپ، ئەمگەك تەشكىلىنىڭ كەسىپلىشىشى ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ؛ ئىككىنچى، ھەممە كىشى ئۆزىنىڭ ئىقتىدارىنى تولۇق جارى قىلدۇرالايدۇ. يەردىن تولۇق پايدىلانغىلى بولىدۇ. ھەر كىم ئۆزىنىڭ ھۈنىرىنى ئىشقا سالالايدۇ. كۆپخىل ئىگىلىكنىڭ راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدۇ؛ ئۈچىنچى، ھەر قايسى كەسىپتىكى كىشىلەرنىڭ كەسىپىي، تېخنىكا بىلىمىنى ئۆگىنىش ئاكتىپلىقىنى قوزغىغىلى بولىدۇ؛ تۆتىنچى، ئىقتىسادىي ھېسابات نى كۈچەيتىشكە، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ئۆستۈرۈشكە پايدىلىق. (لۇخۇا)

[ۋىلايىتىمىزدە ئورمانچىلىق قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش لايىھىسى(قىسقارتىلمىسى)] 1. تەڭشەشنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى:

1) ھازىرقى ئاشلىق، كېۋەز، ياغلىق دان، چارۋىچىلىقتىن ئىبارەت يىگانە يېزا ئىگىلىكىنى تەڭشەپ ئىستىرېتىۋلۇق يېزا ئىگىلىكىگە ئايلاندۇرۇپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ يېزا ئىگىلىك ئېكولوگىيە سىستېمىسىدا دېھقانچىلىقنى مەۋجۇت تۈرۈشنىڭ ھۆلى، ئورمانچىلىقنى مەۋجۇت تۈرۈشنىڭ شەرتى، چارۋىچىلىقنى تەرەققىيات نىڭ كۈچى قىلىپ، باشقا كەسىپلەر ئۈزۈل ئارا بىرلەشكەن، ماسلاشقان ھالدا راۋاجلىنىدىغان ئىستىرېتىۋلۇق تېپتىكى يېزا ئىگىلىكىنى شەكىللەندۈرۈشتىن ئىبارەت.

2) ھەركەز تەبىئىي يايلاقلاردىن مۇۋاپىق پايدىلىنىپ، ياخشى ھالەتتىكى ئېكولوگىيىلىك مۇھىتنى ساقلاش ۋە نوپۇسنىڭ كۆپەيمىشىنى قاتتىق تىزگىنلەشنى تەڭ ئورۇندا قويۇشنى يېزا ئىگىلىكى ۋە يېزىلاردىكى ئىسلاھات نىڭ 3 چوڭ شەرتى قىلىدى. شۇڭلاشقا، نۆۋەتتە تەتۈرالاھىدە ئاجىز بولغان ئورمانچىلىقنى تېز تەڭشەش، ئورمانچىلىقنىڭ پۈتكۈل يېزا ئىگىلىكىدىكى نىسبىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم. بوستانلىقنى مۇستەھكەملەش، راۋاجلاندۇرۇش، يېزا ئىگىلىكىنىڭ شارائىتىنى ياخشىلاش، ياخشى ھالەتتىكى ئېكولوگىيىلىك مۇھىتنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئاساس سېلىش لازىم.

3) ئورمانچىلىقنىڭ 5 ۆزىپىسى بار: بىرىنچى، دېھقانچىلىق ۋە دۆلەت زىمىنىنى ئاسرىغۇچى؛ ئىككىنچى، يېمەكلىكلەرنىڭ بىر قىسمىنى تەمىنلىگۈچى؛ ئۈچىنچى، يېزا ئىگىلىكىنى ئېھتىياجىيە بىلەن تەمىنلىگۈچى؛ تۆتىنچى، باغۋەنچىلىكىنىڭ قۇرغۇچىسى؛ بەشىنچى، ياغاچ بىلەن تەمىنلىگۈچى. شۇڭلاشقا يىرىك ئورمانچىلىقنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ 4 يېتەكچى ئىدىسى

يىسى بار: بىرسى، ئېگىزغوللۇق، پاكار غوللۇق دەرەخلەر بىلەن ئوت ـ چۆپ تېرىشنى بىر-لەشتۈرۈش؛ ئىككىنچىسى، ھەر خىل (ماتېرىيال ئورمىنى، ئىقتىسادىي ئورمان، ئىمارەت ئورمى-نى، ياغاچ غوللۇق ئاشلىق، ياغ چىقىدىغان دەرەخلەر) ئورمانلارنى بىرلەشتۈرۈش؛ ئۈچىنچى-سى، ياغاچ ماتېرىيالى، مېۋىلىك ئورمان، دورىلىق ئورمانىنى بىرلىكتە تۈزۈش؛ تۆتىنچى-سى، دۆلەت، كوللېكتىپ، شەخسى 3 تەرەپنىڭ باشقۇرۇشىنى بىرلەشتۈرۈش.

4) ئورمانچىلىقنى تەڭشەش ـ يىرىك يېزا ئىگىلىكىنى ماكرولۇق تەڭشەش شەرتى ئاسا-تىدا ئېلىپ بېرىلىشى كېرەك.

بىزنىڭ قارىشىمىزچە: ئېكولوگىيىلىك سىستېمىنىڭ مۇھىم پرىنسىپى شۇكى، يېمەكلىك ـ لەر زەنجىرىنى تەشكىل قىلغان ھەر قايسى قۇۋۇەت دەرىجىسىدىكى ھەر قايسى مەۋجۇداتلار-نىڭ (جانلىقلارنىڭ) مىقدارى «10 دىن بىر ئۇلۇش بولۇش تىئورىسى» غا ئەمەل قىلىپ، «ئىشلەپچىقىرىش مىقدارلىق پىرامىدا سى»نى تەشكىل قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بوستانلىقلارنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى ئېچىشقا بولىدىغان بوز ۋە كېتەرلىك سۇ ۋە سەرمايە دېڭىزچانلىقىغا 5 ئۇلۇش، ئورمانچىلىققا 3 ئۇلۇش، چارۋىچىلىققا 2 ئۇلۇش بۆلۈش دېگەن نىسبەت بويىچە تەڭشەپ ئورۇنلاشتۇرۇلىشى كېرەك، شۇنداق قىلغاندىلا بىزنىڭ چۆللۈك رايونىمىزدىكى سۇ-غۇرۇلىدىغان ئېكولوگىيىلىك يېزا ئىگىلىكىمىز مۇقىم ئېكولوگىيىلىك مۇھىتقا ئىگە بولى-دۇ. يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئاساسى ئاندىن مۇستەھكەم بولىدۇ، چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرىدى-غان كۈچمۇ قۇۋۇەتكە ئىگە بولالايدۇ.

2. تەڭشەش لايىھىسى:

ۋىلايەت بويىچە تۈزلەڭلىكتىكى بوستانلىق كۆلىمى 49 مىليون 450 مىڭ مو بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئېچىشقا بولىدىغان بوز 23 مىليون 230 مىڭ مو، تېرىلغۇ يەر 6 مىليون 990مىڭمو، جەمئىي 40مىليون230مىڭمو. دېھقانچىلىققا5ئۇلۇش، ئورمانچىلىققا3ئۇلۇش،چارۋىچىلىققا 2 ئۇلۇش بولۇش دېگەن نىسبەت بويىچە بولغاندا تۆۋەندىكىدەك تەڭشەش لازىم: دېھقانچىلىق (تېرىقچىلىق) كۆلىمى 20 مىليون 110 مىڭ مو، ئورمانچىلىق كۆلىمى 12 مىليون 70 مىڭ مو، چارۋىچىلىق كۆلىمى 8 مىليون 40 مىڭ مو بولۇشى لازىم. يەرنىڭ سۈپىتى دەرىجىسىنى تەڭشەشتە ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى چىقىش نۇقتا قىلىش لازىم.

ئورمانچىلىققا كېتىدىغان يەر 12 مىليون 70 مىڭ مونىڭ ئىچىدە، ھازىرقى 4 مىليون 100 مىڭ مو يەر بولغاندىن باشقا قالغان 7 مىليون 970 مىڭ مو يەردە (تاغنىڭ كۆلىمىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ) ئورمانچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇش لازىم.

7ـ بەشىللىق پىلان مەزگىلىدە يېڭىدىن 2 مىليون 40 مىڭ مو ئورمان ئەھىيا قىلىنىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە:

1) ئەھىيا قىلىنىدىغان ئورمان 640 مىڭ مو.

(1) ئېتىز ـ ئېرىق ئەتراپىدىكى ئورمانلىقى 320 مىڭ مو. بۇنىڭ بىلەن ۋىلايەتنىڭ ئورمان بىلەن يېپىلىش نىسبىتى ھازىرقى 1.88 پىرسەنتتىن 2.46 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلىدۇ.

كېيىنكى 10 يىلدىن تارتىپ 2000 ـ يىلغىچە بارغىچە ئورمانىنىڭ كۆلىمى 8 مىليون 370 مىڭ موغا يەتكۈزۈلىدۇ. كېيىنكى 10يىلدا يېڭىدىن 2 مىليون 230 مىڭ مو ئورمان ئەھىيا

قىلىنمىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئەھيا قىلىنىدىغان ئورمان 1 مىليون 370 مىڭ مو، كەلكۈندىن پايدىلىنىپ راۋاجلاندۇرۇلىدىغان چۆچۈكبۇيا، يۇلغۇن، توغراقنىڭ كۆلىمى 260 مىڭ مو، ئاق جىغان، ئازغان 600 مىڭ مو. ئۇ چاغقا بارغاندا ئورمانلىقنىڭ يېپىش نىسبىتى 3.48 پىرسەنتكە يېتىدۇ.

(2) تېز ئۆسۈپ، مول ھوسۇل بېرىدىغان ماتېرىيال ئورمىنى 70 مىڭ مو.

(3) چىلان 50 مىڭ مو.

(4) بادام 50 مىڭ مو.

(5) يانچاق 50 مىڭمو.

2) كەلكۈندىن پايدىلىنىپ چۆچۈكبۇيا، يۇلغۇن، توغراق ئارىلاشما ئورمانلىقى 500 مىڭ مو راۋاجلاندۇرۇلىدۇ.

3) زەي يەرلەردىن، دەريا بويلىرىدىن پايدىلىنىپ ئاق جىغان، ئازغان ئورمانلىقىدىن 500 مىڭ مو ئەھيا قىلىنىدۇ.

7 ـ بەشىنچى پىلان مەزگىلىدە، ئەھيا قىلىنىدىغان ئورمانچەمئىي 6 مىليون 140 مىڭ موغا يەتكۈزۈلىدۇ.

3. تەدبىرنىڭ قەدەم ـ باسقۇچلىرى:

تەدبىرنىڭ ئۈچۈن، مىقلىغان، ئونىملىغان ئالىملارنى ھەربىر تەلەندۇرگۈچى كۈچ قىلىش تا چىڭ تۇرۇش، ئورمان قويۇپ، باي بولۇشنى نىشان قىلىش، زاپاس بايلىقنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇشنى نۇقتا قىلىش، ئىلىم ـ پەن، تېخنىكىنى ۋاستە قىلىش، ئىقتىسادىي ئۈنۈم ئارقىلىق ئېكولوگىيىلىك ئۈنۈمنى ئىلگىرى سۈرۈشنى يادرو قىلىش لازىم.

2قەدەم ـ باسقۇچقا بۆلۈپ ئىلىپ بارسا بولىدۇ:

بىرىنچى قەدەمدە: 7 ـ بەشىنچى پىلان مەزگىلىدە، مۇھىم نۇقتىنى ئېتىز ـ ئېرىق ئەھۋالىغا تەئەللۇق ئورمانلىقىغا ۋە سىرتقا كېڭەيتىش، تەكرار ئىشلەپچىقىرىشقا قويۇش لازىم. كونكرېت ئېھتىياجنى ، ھەر قايسى جەھەتلەرنىڭ، قانۇنلارنىڭ تاكتىپچانلىقىنى ئىشقا سېلىپ، شەخسىي، كوللېكتىپ، دۆلەت بىرلىكتە ئىشقا چۈشۈش ئۈسۇلىنى قوللىنىش لازىم. يېزا ـ بازارلار ئېتىز ـ ئېرىقلارنى ئورمان تورىلاشتۇرۇپ بولۇش بىلەن بىر چاغدا، ناھىيە لەرنىڭ ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش لايىھىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، ئورمان ئەھيا قىلىش كۆلىمىنى پىلانلىق، باسقۇچلۇق ھالدا كېڭەيتىش، تېزچوڭىيىدىغان، مول ھوسۇل بېرىدىغان ماتېرىيال ئورمانلىقى، ئىقتىسادىي ئورمانلىقلارنى زور كۈچ بىلەن ئەھيا قىلىش، زاپاس بايلىق مەنبەسىنى راۋاجلاندۇرۇش، ئورمانچىلىق قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش ئۈچۈن ياخشى ئاساس سېلىش لازىم.

ئىككىنچى قەدەمدە: 7 ـ بەشىنچى پىلان مەزگىلىدىن كېيىنكى مۇھىم نۇقتىنى ئىچكى قىسىمدىكى تەكرار ئىشلەپچىقىرىشقا قويۇش لازىم. كونكرېت ئېھتىياجنىڭ: ئورمانلارنى ئاسراش، باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش، تۈجۈپىلەپ باشقۇرۇش سەۋىيەسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، ئورمانلىقلارنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى، سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، ئورمان مەھسۇلاتلىرىنى خام ئەشيا قىلىنىدىغان خىمىيە سانائىتىنى، مېۋىگە ئىش قوشۇش سانائىتىنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، ئەۋزەل بولغان تەبىئىي بايلىققا ئىش قوشۇش دەرىجىسىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ،

كۆپخىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ ، ئومۇمىلاشتۇرۇپ پايدىلىنىپ، ئورمان قوينۇپ بېقىش مەقسىتىگە يېتىش لازىم.

ستراتېگىيىلىك تەكشەشنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى:

(1) تېز ئۆسىدىغان، مول ھوسۇل بېرىدىغان ماتېرىيال ئورمانلىقىدىن 70 مىڭ مو ئەھيا قىلىش.

(2) بادام، چىلان، ياڭاق قاتارلىق ئىقتىسادىي ئورمانلىقتىن 50 مىڭ مودىن ئەھيا قىلىش.

(3) ئاق جىڭان، ئازغان بازىسىدىن 1 مىليون مو ئەھيا قىلىش.

(4) چۇچۇكبۇيا، يۇلغۇن، توغراقلىق بازىسىدىن 1 مىليون مو ئەھيا قىلىش.

7 ـ بەشيىللىق پىلان مەزگىلىدە ھەر قايسى تۈرلەر ئۈچۈن بېرىلگەن ئىقتىسادىي يارىدەمنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمى ھەققىدىكى مۆلچەر

№	تۈرلەر	كۆلىمى(10 مىڭ مو)	دۆلەتنىڭ سەرمايىسى (10 مىڭ يۈەن)	ئېلىنمىدىغان ھوسۇل	بىرلىك باھاسى (يۈەن)	مەھسۇلات قىممىتى (10 مىڭ يۈەن)
1	ئېتىز ـ ئېرىق ئىمارەتلىرى ئورمانلىقى	32	320	15 يىلدىن كېيىن 7300 مو يەردىكى دەرەخنى كەسكەندە 109 مىڭ 500 كۇبېمېتر ياغاچ چىقىدۇ	250/m³	2738
2	تېز ئۆسىدىغان مول ھوسۇل بېرىدىغان ماتېرىيال ئورمان بازىسى	7	700	15 يىلدىن كېيىن ھەر يىلى 4600 مو يەردىكى ياغاچنى كەسكەندە 69000 كۇبېمېتر ياغاچ چىقىدۇ	250/m³	1725
3	تاۋار چىملان بازىسى	5	100	4 يىلدىن كېيىن ھەر يىلى 1500 تونا ئىنىدىن چىلان چىقىدۇ	0.6/kg	90
4	تاۋار بادام بازىسى	5	150	10 يىلدىن كېيىن ھەر يىلى 750 تونا ئىنىدىن بادام چىقىدۇ	5/kg	375
5	تاۋار ياڭاق بازىسى	5	150	10 يىلدىن كېيىن ھەر يىلى 8000 تونا ئىنىدىن ياڭاق چىقىدۇ	1/kg	800
6	ئاق جىڭان	50	500	4 يىلدىن كېيىن يىلىغا 5 مىڭ تونلۇق ئاق جىڭان مېۋىسى چىقىدۇ	0.3/kg	150
7	چۇچۇكبۇيا، يۇلغۇن ، توغراق بازىسى	50	1250	5 يىلدىن كېيىن يىلىغا 5 مىڭ تونلۇق چۇچۇكبۇيا چىقىدۇ	0.25/kg	125
	جەمئىي	204	3170			6003

(قەشقەر ئورمانچىلىق باشقارمىسى)

[قەشقەر ۋىلايىتىدە ئۆستۈرۈلىدىغان ئاساسلىق دەرەخلەرنىڭ تونۇشتۇرۇش] سۇۋادان تېرەك (شىنجاڭ تېرەكلىرى دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ئىلمىي نامى: *Populusbolleanalauche* تېرەكلەر سۆگەت ئائىلىسىگە تەئەللۇق. بىئولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكى: سۇۋادان تېرەك ـ

قەشقەرۇ نلا يىتىدىكى ئاساسلىق يەرلىك دەرەخ، ۋەكىللىك خاراكتېرلىگە ئىگە. سوغۇققا، ئىسسىققا چىدامليق. قۇرغاق ھاۋاغىمۇ چىدامليق. جەنۇبىي شىنجاڭدا 1-ئايدا ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 10℃-ئەتراپىدا بولىدۇ. مۇتلەق ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا 20℃-گەتراپىدا بولىدۇ. 7-ئايدا ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا 26℃بولىدۇ. مۇتلەق ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا40.1℃ بولىدۇ. مۇشۇنداق شارائىتتا ئۆسۈشى ياخشى. ئۇنىڭ تېنىسى ئېگىز، تۈز، شاخلىرى بىلەن تېنىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بۇلۇڭ كىچىك، شۇڭا تاجىسى كىچىك، تۈپ ئارىلىقى يېقىن بولىدۇ. مول ھوسۇل بېرىدىغان ئېتىزلىق ئورمانلىرىدا 15يىلدا بىر مو پەردە يا-غاچنىڭ توپلىنىش مىقدارى $20m^3$ ئەتراپىغا يېتىدۇ. لېكىن سۈمىسىقدارى 0.6دىن يۇقىرى بولغان شورلۇقلاردا چۆل قۇملۇقلاردا ۋە سۇغۇرۇش شارائىتى يوق جايلاردا بولسا ياخشى ئۆسەلمەيدۇ، ئۆمرى قىسقىراق بولىدۇ. تەبىئىي يېتىلىش ۋاقتى 50يىل ئۆتكۈرىسىدە بولىدۇ. سۇۋادان نۇرنى ياخشى كۆرىدۇ. شۇڭا قۇر ئارىلىقىنى بەك زىچ قىلمۇيتىشكە بولمايدۇ. يېيىلغۇنى چوڭقۇر تارتىدۇ، شامالغا قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى كۈچلۈك ھەمدە يوپۇرماق قىسىم كېسەللىكلەرگە ۋە ئىس-چاڭلارغا مەلۇم دەرىجىدىكى قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى بار.

ياغىچىنىڭ خۇسۇسىيىتى ۋە ئىشلىتىلىشى ئورنى: ياغىچىنىڭ يوللىرى نىسبەتەن تۈز، قۇرۇلمىسى ئىنچىكە، زىچ، ماتېرىيالىنىڭ سۇپىتى يەر قەدەر ياخشى، ئومۇميۈزلۈك ھالدا ئۆي-جاي قۇرۇلۇشىدا، كۆۋرۈككە، ئىشىك، دېرىزە، ئۈي بىساتلىرى قاتارلىقلارغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇندىن باشقا ياغاچ ماتېرىيالىرىنىڭ رەڭگى ئاق، پۈرىتى يوق، قوشۇق، چوكا، چۆمۈچ قاتارلىق تا-ئام يېيىش ئەسۋابلىرى ۋە قەغەز بوتقىسى ئىشلەشكە بولىدىغان ئالىي دەرىجىلىك خام ئەشيا.

قاپاق تېرەك، ئىلمىي نامى: *Populusalba L*، تېرەك-سۆگەت ئائىلىسىگە تەئەللۇق. بىئولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكى: سوغۇققا قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى ئىنتايىن كۈچلۈك، شىنجاڭ-دىكى 40℃- تېمپېراتۇرىدا توڭلاپ قالمايدۇ، يۇقىرى تېمپېراتۇرىغا چىدامليق، ئاتموسفېرا-دىكى قۇرغاقچىلىققا چىدامليق، جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ياز پەسلىدىكى قاتتىق ئىسسىق بو-لىدىغان شارائىتتا ئۆسۈشى ياخشى، لېكىن، نەم ئىسسىققا چىدىمايدۇ. جەنۇبتا ئۆستۈرۈشكە باپ كەلمەيدۇ. شورلىتۇزغا ئازراق بەرداشلىق بېرەلەيدۇ، تۇپراق تەركىبىدىكى شور نىڭ مىقدارى0.4% بولغاندا ئۆسۈشى ياخشى بولۇۋېرىدۇ. 0.6پىرسەنتتىن كۆپ بولۇپ كەتكەندە ئۆسۈشى ناچار-لىشىدۇ. 1.4پىرسەنتكە يەتكەندە ياشىيالمايدۇ. ئاپتاپنى ياخشى كۆرىدۇ. سايىغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. ئانا تەن بىلەن شاخلىرى ئوتتۇرىسىدىكى بۇلۇڭ چوڭراق بولغاچقا، تاجىسىمۇ چوڭراق بولىدۇ. يىلتىزى چوڭقۇر ۋەتەرەققىي قىلغان بولىدۇ. شامالغا قارشىلىق كۈچى كۈچ-لۈك، بىخلىنىش ئىقتىدارى، كېسەللىك، ھاشاراتلار نىڭ زىيانداشلىقىغا قارشى تۇرۇش ئىق-تىدارى كۈچلۈك، قۇمساز تۇپراق ياكى ئېرىق-ئۆستەڭلەر نىڭ ئىككى قىرغىقىدا ئۆستۈرۈشكە مۇۋاپىق كېلىدۇ. ئاجىز سېغىز تۇپراقتا ئۆستۈرۈشكە ماس كەلمەيدۇ.

ياغىچىنىڭ خۇسۇسىيىتى ۋە ئىشلىتىلىشى: قاپاق تېرەكنىڭ ياغىچىنىڭ ئىچى پوروەك-لىك بولىدۇ. گىرۇھكلىرى ئاق رەڭلىك بولىدۇ. بىر قەدەر تۈز، قۇرۇلمىسى ئىنچىكە، زىچ، تەكشى بولىدۇ. ھەر خىل دېتالىنىشقا كۈچلۈكلىكى بىر قەدەر يۇقىرى بولۇپ، تېرەك تېمپې-راتۇرىسىدىكى دەرەخلەر ئىچىدە بىرىنچى تۇرۇندا تۇرىدۇ. ماتېرىيالىنى، بىناكارلىق، كۆۋرۈكلەر، ئىشىك-دېرىزىلەر، ئائىلە بىساتلىرىنى ئىشلەشتە، ماشىنا، كېمىلەرنى ياساشتا، قەغەز بوتقىسى ياساشتا خام ئەشيا قىلغىلى بولىدۇ.

تاغ تەرىكى، ئىلمىي نامى: *Populus nigra var Italica*. تەرەك-سۆگەت ئائىلىسىگە تەئەللۇق، بىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى ۋە پايدىلىنىش قىممىتى: ئېگىز ئۆسىدۇ. تېنى بىلەن شېخىنىڭ بۇلۇڭلىرى كىچىك، سۈۋادان تەرەككە ئوخشاپ كېتىدۇ. 30—25مېتر ئۆسىدۇ. تېنى يۇمىلاق بولىدۇ. قەلەمچى قىلىپ كۆپەيتىلىدۇ، ئۆسۈشى تېز، تۇپراققا قويمىدىغان تەلىپى ئانچە يۇقىرى ئەمەس، ئومۇمەن قۇمساز تۇپراق بولسا ئەك ياخشى، ئەمما تەئۇرما نىلىقى، ماتېرىيال ئورما نىلىقى ۋە كۆكەرتىش ئورما نىلىقى قىلىشقا بولىدۇ. ياغمچى يۇمشاق-بوش بولغا نلىقى ئۈچۈن، سەرەڭگە قېپى، تېبلى قىلىشتا ئالىي دەرىجىلىك خام ئەشيا ھېسابلىنىدۇ. بېدىش ياساشقا ۋە كىچىك تېپتىكى بىناكارلىق ماتېرىيالىرى قىلىشقا بولىدۇ. ئۇلايىتىمىز ئىك ناھىيىلىرىدە كۆپلەپ ئۆستۈرۈلمەكتە. كېسەللىك، ھاشارا تلار كۆپرەك بولغاچقا كۆپلەپ ئۆستۈرۈشكە باپ كەلمەيدۇ.

داڭۇەن تەرىكى، ئىلمىي نامى: *Populusda Kuansis*. تەرەك-سۆگەت ئائىلىسىگە كىرىدۇ. ئىقتىسادىي قىممىتى: داڭۇەن تەرىكى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان خېنەن ئۆلكىسىنىڭ داڭۇەن كەنتىدە ئەلالىرى تاللىنىپ تەبىئىي چاغلاشتۇرۇپ تاللانغان ياخشى سورت. 70-يىللارنىڭ باشلىرىدا ئۇلايىتىمىزنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا ئۆستۈرۈلۈپ كۆزىتىلگەن. ئۇلايىتىمىزدىكى ئىپادىسى بەرقەدەر ياخشى دەرەخنىڭ تاجسى راۋاق شەكىللىك بولۇپ، كۆكەرتىش، مەنزىرە دەرىخى قىلىشقا، يول بويلىرىغا قويۇشقا بولىدۇ. دەرەخنىڭ سۈپىتى ئوتتۇرا ھال، رەڭگى ئاق، ئادەتتىكى بىناكارلىق ماتېرىيالىغا ۋە ئۆي بىساتلىرىنى ياساشقا ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

سالەن تەرىكى، ئىلمىي نامى: *Populus x euramericana cr. sacrau79*. تەرەك-سۆگەت ئائىلىسىگە تەئەللۇق. بىئولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكى: لۇرنى ياخشى كۆرىدۇ، ئىتتىك ئۆسىدۇ. سوغۇققا بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى بەرقەدەر ناچار، تۇپراق، سۇ، ئوغۇتقا بولغان تەلىپى بەرقەدەر يۇقىرى. تۇپراق قاتلىمى چوڭقۇر، مۇنبەت، نەمرەك شارائىتتا، ئۆزىنىڭ تېز ئۆسۈش ئالاھىدىلىكىنى جارى قىلدۇرالايدۇ. قۇم نەملىك دەرىجىسى تۆۋەن، شور-زەيلىكلەرده بولۇپمۇ قۇرغاق، ئاجىز يەرلەردە ئۆسۈشى بەرقەدەر ناچار. سۇغا بولغان سەزگۈرلىكى يۇقىرى، ئۆسۈش مەزگىلىدە تولۇق سۇ بولسا بولىدۇ. لېكىن ئورمان قىلغاندا يەرنىڭ ئۆزىنىڭ نەملىكى زىيادە كۆپ بولۇپ كەتسە، بولۇپمۇ ئورمان قويغاندا يەردە يىغىلمىۋالىدىغان سۇ بولسا، ئۇنىڭ ئۆسۈشىگە بەكمۇ پايدىسىز بولىدۇ. يىلتىزى كۆپىنچە سېپىق كېتىدۇ. شور-زەيگە بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى كانادا تەرىكىدىن ياخشى، يېنىك دەرىجىدىكى شور-زەي تۇپراقنىڭ ئۇنىڭ ئۆسۈشىگە تەسىرى بار.

ياغمچىنىڭ خۇسۇسىيىتى ۋە رولى: ياغمچىنىڭ يوللىرى تۆز، قۇرۇلمىسى ئىنچىكە، ئىش قوشۇش ئاسان، ياغاچ ماتېرىيالىرىنىڭ ئاساسلىق ئىزىكىلىق، دىنامىكىلىق خۇسۇسىيىتى ناچار، ياغاچ تالالىرى ئۆزۈن، ئاقارتىش ئاسان بولغا نلىقى ئۈچۈن قەغەزچىلىك ۋە سۈنئىي تالا سانائىتىنىڭ مۇھىم خام ئەشياسى بولالايدۇ. ئۆي بىساتلىرىنى ياساشقا، قاچىلاش سانائىتىنى، بۇرمىلىق ھالەتتە كېسىپ ياسايدىغان بويۇملارنى ياساش ۋە ئۆي ياساشتا بىناكارلىق ماتېرىيالى قىلىپ ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

تىكە نىلىك ئاكاتسىيە، ئىلمىي نامى: *Qobinia pseudoa cacia L*. كېپىنەك گۈللۈكلەر

ئائىلىسىگە تەئەللۇق. ئاكاتسىيە دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئۆسۈشى تېز، قۇرغاقچىلىققا، يەرنىلىق قۇۋۇەتسىزلىكىگە بەرداشلىق بېرەلەيدۇ، ياغىچى قاتتىق، يولى ئىنچىكە، ئەۋرىشىم، نەملىك كە بەرداشلىق بېرەلەيدۇ، چىرىتىشكە بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. مۇھىم بولغان تېز ئۆسىدىغان دەرەخ تۈرى، بىخلىنىش، كۆپەيمىش ئىقتىدارى كۈچلۈك يىلتىزى تەرەققىي قىلغان، يىلتىز تۈگۈنچە كلىرى بار، سۈۋادان تېرەك بىلەن ئارىلاش تىكىلسە، سۈۋادانلىق چوڭ بولۇشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئىسسىققا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ، شورغا - تۈزغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. قەشقەر ۋىلايىتىدىكى شامالدىن مۇداپىئە كۆرۈپ، قۇمنى تۇتۇپ تۇرۇش، تۇپراقنى ئۆزگەرتىش، «4تەرەپنى كۆ- كەرتىش» ۋە يولنىلىق بويلىرىنى گۈزەللەشتۈرۈشتىكى ئەلا سۈپەتلىك دەرەخ تۈرى.

كىچىك يوپۇرماقلىق ياسمەن، ئىلمىي نامى: *Fraxinus Sogdiana Bunge*. ئەرمەدۇن ئائىلىسىگە تەئەللۇق. بىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى: نۇرنى ياخشى كۆرىدۇ. چوڭقۇر، نەم، مۇنبەت تۇپراقتا ئۆسۈشنى ياخشى كۆرىدۇ. قۇرغاقچىلىققا، مۇنبەتسىزلىككە بەرداشلىق بېرەلەيدۇ، سوغۇققا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. چوڭ ماتېرىيال بولالايدۇ، شور - زەيگە ئوتتۇراھال بەرداشلىق بېرەلەيدىغان دەرەخ. تۇپراقتىكى شورنىڭ تەركىبى 0.46%～0.37% گىچە بولغاندا كۆچەتنىڭ تۇتۇشى ياخشى بولىدۇ. ئۆسۈشى نورمال بولىدۇ. ۋىلايىتىمىزنىڭ سۇ، تۇپراق شارائىتى بىر قەدەر ياخشى، ناھىيە - يېزىلىرىدا ئۆستۈرۈلمەكتە.

ئىشلىتىلىشى: ياغىچى قاتتىق، ئەۋرىشىم، بىناكارلىق، توقۇمىچىلىق، ئاپتوموبىل، ئۈي بىساتلىرى ۋە سايمانلارنى ياساشتىكى ياخشى ماتېرىيال، شەھەرلەرنى كۆكەرتىشتىمۇ ياخشى دەرەخ، يوپۇرمىقى ياخشى ئوت - چۆپ.

سېسىق چۇلۇك، ئىلمىي نامى: *Ailanthus altissima Swingle*. ئاچچىق چۇلۇك ئائىلىسىگە تەئەللۇق. ئىقتىسادىي قىممىتى: ئۆسۈشى بىر قەدەر تېز، ماسلىشىچانلىقى كۈچلۈك، كۆپەيمىكى ئاسان، كېسەللىك ھاشارات ئاپەتلىرى ئاز، ياغىچىنىڭ يوللىرى ئۇدۇل-تۈز پاقىرايدۇ، كىچىك تېپتىكى بىناكارلىق، ياغاچ سايمانلار ۋە ئائىلە سايمانلىرىنىڭ ماتېرىيالى قىلىشقا بولىدۇ. لېكىن شاللىرى دائىم يېرىلىپ كېتىدۇ، ئىگىلىپ قالىدۇ، سۈركىلىشكە بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. ياغاچ تالاسى ياغاچىنىڭ ئېغىرلىقىنىڭ 40پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. يۇقىرى دەرىجىلىك قەغەز بوتقىسى ئىشلىگىلى بولىدۇ. ئۇرۇقىدىن ياغ تارتقىلى بولىدۇ. قوۋزىقىنى دورىغا ئارىلاشتۇرۇشقا بولىدۇ. كۆرۈنۈشى كۆركەم، ئىس، توپىغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. شور - تۈزغا چىداملىق، شەھەر، زاۋۇت، كانلارنى كۆكەرتىشتە ھەمدە شور- لۇق - تۈزلۇق جايلارغا ئورمان ئەھيا قىلىشتىكى مۇھىم بىر تۈرلۈك دەرەخ.

قارىياغاچ، ئىلمىي نامى: *Vlmuspumila L*. قارىياغاچ ئائىلىسىگە تەئەللۇق. ئىقتىسادىي قىممىتى: ئۆسۈشى تېز، ياغىچى ياخشى، تارقىلىشى كەڭ، لايىقلىشىشچانلىقى كۈچلۈك، قۇرغاقچىلىققا، مۇنبەتسىزلىككە بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. ئىسسىق بەلباغ، مۇتەدىل بەلباغ، سۈپىتۈرۈپىك بەلباغلارنىڭ ھەممىسىدە ئۆستۈرۈلىدۇ. ماتېرىيال ئورمانى قىلىشقا، ئىھاتەئورمانى قىلىشقا، «ئەتراپ»نى كۆكەرتىش دەرىخى قىلىشقا ۋە شور - تۈزلۇقلاردا ئورمان ئەھيا قىلىدىغان دەرەخ قىلىشقا بولىدىغان ئاساسلىق دەرەخ. ياغىچىنىڭ دىنامىكىلىق كۈچلۈكلىكى بىر قەدەر كۈچلۈك، بىناكارلىق، ئاپتوموبىل ياساش، تۆمۈر يولنىڭ تېگىگە قويىدىغان ياغاچ ماتېرىيالى قىلىش، ئائىلە بىساتلىرىنى ياساش، دېھقانچىلىق سايمانلىرىنى ياساش-

تىكى ئەلگ ياخشى ماتېرىيال بولالايدۇ. قوۋزىقىنى كەندىرلىك ئورنىدا ئىشلىتىشكە بولىدۇ. قەغەز ياساشتا چاپلاش ماتېرىيالى قىلىشقا بولىدۇ. مېۋىسىدىن ياغ تارتقىلى بولىدۇ. بۇنى يېيىشكە ياكى سانائەتتە ئىشلىتىشكە بولىدۇ. يوپۇرمىقى لىاھايىتى ياخشى ئوت - چۆپ ھېسابلىنىدۇ.

ئامورپا، ئىلمىي نامى: *Amorpha fruticosal*. كېپىنەكگۈللۈكلەر ئائىلىسىگە تەئەللۇق، ئىقتىسادىي قىممىتى: ئېسىل ئوغۇت، يەم - بوغۇز، يېقىلغۇ ھەمدە قۇمنى تۇراق لاشتۇرۇپ، تۇپراقنى ساقلايدىغان چاتقال غوللۇق دەرەخ. ئۆسۈشى تېز، كۆپەيمىشى تېز، لايىقلىشىشچانلىقى كۈچلۈك، شور - تۇزلارغا، نەملىككە، قۇرغاقچىلىققا، ھۆنەتسىزلىككە بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. يىلتىزى راۋاج تاپقان، يىلتىز تۈكۈنەكلىرى بار؛ تۇپراقنى ياخشىلىيالايدۇ. چۈشكەلمىرىدىن بىر نەرسە توقۇشقا بولىدۇ. زىچ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك. ئۇرۇقىدىن ياغ تارتىشقا بولىدۇ.

جىگدە، ئىلمىي نامى: *Elaeagnus angustifolia L*. جىگدەئائىلىسىگە تەئەللۇق. ئىقتىسادىي قىممىتى: چوڭ، كىچىك دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. تۈرى كۆپ. قۇم-بورانىغا، شور-تۇزغا بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى كۈچلۈك، ئۆسۈشى تېز، بورانىنى توسۇپ، قۇمنى تۇراقلاشتۇرۇش رولى چوڭ، ئىشلىتىلىشى كەڭ، ئىقتىسادىي قىممىتى يۇقىرى. ئىلمىزلىك غەربىي شىمالىدىكى چۆللۈكلەر، يېزىرىم چۆللۈكلەر قۇملۇق - چۆللۈكلەردىكى «كۆھەر دەرەخ» دەپ نام ئالغان، «4تەرەپ» نى كۆكەرتىش ۋە قۇملۇقلاردا ئىمارات ئورمان بىنا قىلىشتىكى مۇھىم دەرەخ. ئوتتان كۆپ چىقىدۇ، مېۋىسىنىڭ قۇرۇقىدا تەركىبى ئاق قونا قانا يېقىملاپ باردۇ. چوڭ جىگدىنى يېيىشكە بولىدۇ. يوپۇرمىقىنىڭ قۇرۇقىدىكى تىكە ئىلىك ئاكاتسىيىنىڭكىدىن يۇقىرى، بىدىگە يېقىملىشىدۇ. ناھايىتى ئوبدان يەم - بوغۇز، چېچىكى ھەسەل ئىلىشتىكى ياخشى ھەنبە، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ پۈراقلىق مېيىنى ۋە پۈراقلىق ماتېرىيالارنى چەككىلەپ ئىشلىتىشقا بولىدۇ. يىلىمىنىڭ فىزىكىلىق، خىمىيىلىك خۇسۇسىيىتى ئەرەب يېلىمى، سېرىق چېچەكلىك يىلىمىنىڭ خۇسۇسىيىتىگە يېقىملىشىدۇ. ئەرەب يېلىمى ۋە سېرىق چېچەك يىلىمىنىڭ ئورنىدا ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

قارا سۆگەت، ئىلمىي نامى: *Salix matsudana Koidz*. تېرەك - سۆگەت ئائىلىسىگە تەئەللۇق. ئىقتىسادىي قىممىتى: ئۆسۈشى تېز، تارقىلىشى كەڭ، كۆپەيمىشى ئاسان، كۆركەم، ياغىچى ۋە قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئىشلىتىلىشى كەڭ، كەڭ ئامما ئىسىنتايىن ياخشى كۆرىدۇ. «4تەتراپ» نى كۆكەرتىش، ماتېرىيال ئورمانلىقى قىلىش، ئىمارات ئورمانلىقى قىلىش، يولنىڭ ئەتراپىغا قوبىدىغان دەرەخ قىلىشتا ئەڭ ياخشى دەرەخلەرنىڭ بىرى. ياغىچى سۈركىلىشكە چىدىمايدۇ. ئەمما نەملىككە چىدىشى ياخشى، بىناكارلىق ماتېرىيالى، قۇرۇق، كان تۈۋرىكى، قاچىلاش ساندۇقى ياساش (پۈرىقى يوق)، پەنەركە، ئائىلە بىساتى، تاماق سايمانلىرى، ئۇشتاق دېھقانچىلىق سايمانلىرى ياساشقا ۋە قالاشقا بولىدۇ. چۈشكەلمىرىدىن سۆۋەت توقۇشقا بولىدۇ. شاخلىرى ۋە يوپۇرماقلىرىدا ئۇلاغ بېقىشقا بولىدۇ. بۈرۈن ۋە ئۇزاق چېچەكلەيدۇ، ھەسەل ئىلىشتىكى ياخشى دەرەخ.

ياڭاق، ئىلمىي نامى: *Juglans regia L*. ياڭاق ئائىلىسىگە تەئەللۇق. ئىقتىسادىي قىممىتى: مۇھىم ياغاچ غوللۇق ياغلىق دەرەخ ۋە ماتېرىيال دەرىخى، ئەسلى قاغلىق، پوس-

كام، يەكەللەردە ئۆستۇرۇش تارىخى ئۇزۇن. مېغىزىنىڭ تەمى ياخشى، قۇۋۇتى مول، ياغ چىقىش نىسبىتى 80% ~ 63%، يېرىك ئاقسىل نىسبىتى 17.3% ~ 11.2%، ئېسىل مېۋە ۋە مۇھىم تېما بەتچىلىك دورىسى؛ ياكاقتىنىڭ يېغى ئالىي دەرىجىلىك يېمەكلىك ياغ ۋە سانائەت يېغى، ياغىچى قاتتىق پۇختا، يوللىرى گۈزەل، ھەربىي سانائەتنىڭ ۋە ئالىي دەرىجىلىك ئۆي بېسالغىنى ياساشنىڭ ماتېرىيالى. يىلتىزى چوڭقۇر، ئۆملۈرى ئۇزۇن، ھەم ئىقتىسادىي دەرەخ، ھەم ھويلىلارنى كۆكەرتىشتىكى ۋە يوللارنى كۆكەرتىشتىكى ياخشى دەرەخ خىلى.

چىلان، ئىلمىي نامى: *Zizgphusjujuba Mill* شىلۋە ئائىلىسىگە تەئەللۇق. ئىقتىسادىي قىممىتى: ئەسلى ئىپلىمىزدە چىقىدىغان دەرەخ، ئىپلىمىز ئەڭ بۇرۇن ئۆستۈرگەن دەرەخ. جۇڭگو دۇنيا بويىچە چىلان كۆپ دۆلەت. ئۇنى كۆپەيتمەك ئاسان(يىلتىزىدىن كۆپەيتىسىمۇ). ئۇلاپ كۆپەيتسىمۇ بولىدۇ. بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى كۈچلۈك، مېۋە بېرىشى بالدۇر، ئىقتىسادىي قىممىتى يۇقىرى. چىلاننىڭ قۇۋۇتى قىممىتى مول، ھەم بىرەدەننى كۆچەيتىدىغان يېمەكلىك قىلىشقا ھەم دورىغا ئارىلاشتۇرۇشقا بولىدۇ. چەت ئەللەردە بازىرى ئىتتەك، ياغىچى قاتتىق، زىچ، دېھقانچىلىق سايمانلىرى، ئائىلە بىساتلىرى، ئويمىچىلىق قاتارلىقلارنى ياساشتا ئەلا خام ئەشيا. شىنجاڭ چىلىنى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ بەشكېرىم يېزىسىدىن كۆپ چىقىدۇ. ئوغۇسىقىنىڭ سوقا چىلىنى ئەڭ ياخشى، چۆچۈمەل، تەمەلىك، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئىچكىرىنىڭ كۆلرەڭ چىلان، لىڭباۋ چىلىنى قاتارلىقلار كىرگۈزۈلگەندى، ئۆسۈشى ياخشى بولماقتا.

بادام، ئىلمىي نامى: *prunusamygdalusBatsch* ئۇيغۇرلار بۇنى بادام دەيدۇ، ئازغان ئائىلىسىگە تەئەللۇق. ئىقتىسادىي قىممىتى: قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئالاھىدە مەھسۇلاتلىرىنىڭ بىرى. ئالىي دەرىجىلىك ياغاچ غوللۇق ياغلىق دەرەخ. مېغىزى يوغان، قۇۋۇقتى مول، مېيى تەركىبى يۇقىرى، تەمى ياخشى، ھەزىم قىلىماق ئوڭاي، ئالىي دەرىجىلىك يېمەكلىك ياغ ۋە يېمەكلىك سانائىتىنىڭ مۇھىم خام ئەشياسى بولۇپ سانىلىدۇ. بادام مېغىزى تېما بەتچىلىكتە كەڭ قوللىنىدىغان دورا، ئىلمىزنىڭ ئېكسپورت قىلىدىغان دۇھىم مالىدىي ئەشياسىدىن ئىبارەت. يېڭىسارى، يەكەن، كونىشەھەر، قەشقەر شەھىرىدىن كۆپ چىقىدۇ.

پىستە، ئىلمىي نامى: *Pistacia Vera L* سەر دەرەخ ئائىلىسىگە تەئەللۇق، ئىقتىسادىي قىممىتى: ئاز ئۇچرايدىغان ئەنۋا، ياغ ۋە مېۋە بېرىدىغان دەرەخ. شەرقىي ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە يېتمەن شەرقتىكى يېرىم چۆللۈكلەردە دۆڭلۈكلەردە ۋە پەس تاغلىقلاردا بۆستۈرۈلگەن. قەشقەر شەھىرى كونىشەھەر ناھىيىلىرىدە يۇرۇنلا ئۆستۈرۈلۈشكە باشلىغان، نۇرنى ياخشى كۆرىدۇ، سايمغا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. ئەملىككە بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. قۇرغاقچىلىققا بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى ئىنتايىن كۈچلۈك. يۇقىرى ھارارەتكىمۇ بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. تۇپراقتا قويغان تەلىپى ئانچە يۇقىرى ئەمەس. مېۋىسىدە مول مايى ۋە كۆپ خىل قۇۋۇقەت بار. قۇۋۇقەت قىلىش قىممىتى خاھايىتى يۇقىرى، سانائەت ۋە دورىگەرلىكتە كەڭ ئىشلىتىلىدۇ.

ئاق چىغان، ئىلمىي نامى: *Hippophae Rhamnoides L* چىگدە ئائىلىسىگە مەنسۇپ، ئىقتىسادىي قىممىتى: قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تاغ، جىلغىلىرىدا، تاغ ئالدىدىكى كەلكۇن

چارۇنچىلىق

[چارۇنچىلىق ئەھۋالى] 1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ چارۇنچىلىقىدا يېڭى تەرەققىيات بولدى. يېڭى نەتىجىلەر قولغا كەلدى.

يىلنىڭ ئاخىرىدا قوتاندا قالغان ھەر خىل چارۋا 4 مىليون 121 مىڭ 700 گە يەتتى. 1984 - يىلدىكىدىن 3.4% ئاشتى. بۇنىڭ ئىچىدە، كالا 536 مىڭ 900 تۇياق، 10% ئاشتى؛ ئات - قېچىر 41 مىڭ 900 تۇياق، 9.1% ئاشتى؛ ئېشەك 457 مىڭ 200 تۇياق، 0.67% ئازايدى؛ تۆگە 5900 تۇياق، 6.3% ئازايدى. ئۆچكە 538 مىڭ تۇياق، 21.65% ئازايدى؛ قوي 2 مىليون 517 مىڭ 500 تۇياق، 5.95% كۆپەيدى. يەزى چارۋىلارنىڭ، بولۇپمۇ ئۆچكىنىڭ

دىن ھاسىل بولغان يېلپۇگۈچسىمان تىندۇرما تۈزلەڭلىكلەردە، دەريا بويلىرىدا. تەبىئىي ئۆسىمۈ. لايىقلىشىچانلىقى كۈچلۈك، كۆپەيمىكى ئاسان، ئىقتىسادىي قىممىتى يۇقىرى، كەڭ ئامە ئۇنىڭ ئىقتىسادىي قىممىتىنى، قۇۋۇەت بولۇش قىممىتىنى تولۇق تونۇمىغانلىقتىن ئۇچۇن ئۇزاق يىللاردىن بۇيان ئوتۇن ئورنىدا قالاپ كەلگەن. ئۇنىڭ ئۇرۇغىدىن 20% ئەتراپىدا ياغ چىقىدۇ. ئۇنتامىن تەركىبى جەھەتتە ھەر قانداق مېۋىلەرنىڭ ئالدىغا ئۆتىدۇ. ئۇنتامىن A، B، C، E، K ھەممىسى تولۇق. ئاق جىغاندىن ياسالغان ئېچىملىكلەر چارچىغاندا ھارغۇق چىقىرىشتا ئالاھىدە ئۈنۈمى بار. ئاق جىغاندىن ياسالغان يىمەكلىكلەر، ئالىم ئۆچقۇچىلىرى، تەنھەرىكەتچىلەر يېمىسە بولمايدىغان ئالىي ئوزۇقلۇق. تىببىي جەھەتتە، ئۆپكىنى قۇۋۇەتلەندۈرىدۇ. قانىنى جانلاندۇرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ھېيىزنىڭ نورمال بولماسلىقى، ئۆپكە سىل كېسىلى، ئاشقازان يارىسى قاتارلىقلارنى داۋالاشقا بولىدۇ. يەنە سېرىق بويىاق چەككەنلەپ ئالغىلى بولىدۇ. مېۋە شىرنىسىدىن شاماللاپ سەمرىتىش كېسىلى، تېرە كېسىلى، سەپكىنىنى داۋالاشتا ئىشلىتىشكە بولىدۇ. دوقۇنى قاتۇرغۇچى قىلىشقا بولىدۇ. يوپۇرمىقى ۋە يۇمران شاخلىرىدا ئۇلاغ باققىلى بولىدۇ. يۇمران شاخلىرىدىن قارا بويىاق چەككەنلەپ ئالغىلى بولىدۇ. يوپۇرمىقى، قوۋزىقى، مېۋىسىنى چەككىلىسە، كۆڭۈلنىڭ سانائىتىنىڭ خام ئەشياسى بولغان تانىن ئالغىلى بولىدۇ. چېچىكى ھەسەل ئېلىشنىڭ ياخشى مەنبەسى. خۇشپۇراقلىق ئۆسۈملۈك مېيى چەككەنلەپ ئالغىلى بولىدۇ. قىسقىسى ئاق جىغانىنىڭ ھەممە قىسمى كۆھەر، ئىنتايىن يۇقىرى ئىقتىسادىي قىممەتكە ئىگە.

ئاق ئۇجمە، ئىلمىي نامى: *Morus alba L*، ئۇجمە ئانىلىسىگە تەئەللۇق، ئىقتىسادىي قىممىتى: تېز ئۆسىدۇ، لايىقىشۇچانلىقى كۈچلۈك، يوپۇرمىقى يىلىنىڭ ئوزۇقى، يانغىچى قاتتىق، چىداملىق، ئۇيى بىناتلىرى، مۇزىكا ئەسۋابلىرى، دېھقانچىلىق سايمانلىرى ۋە زىننەت ماتېرىيالى للىرى ئىشلەشكە بولىدۇ؛ چۈنكىلىرىدىن سۆۋەت، قوشۇقلۇق توقۇشقا بولىدۇ. قوۋزىقى قەغەز، ئاغامچا ياساشنىڭ خام ئەشياسى. ئۇچمىنى دورىغا ئارىلاشتۇرىدۇ، يەيدۇ ۋە ھارىقا ئېچىتىدۇ. جەنۇبىي شىنجاڭدا ئۆستۈرۈشكە ناھايىتى باب كېلىدۇ، بولۇپمۇ قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئېتىز - ئېرىق بويلىرىدا پاكار غوللۇقلاھالەتتىكى ئۇچمىلەرنى ئۆستۈرۈشكە بەك باب كېلىدۇ. (جۇلئىلەن)

ئازايغا دلمقىغا دىققەت قىلىشىنى قوزغاش لازىم. 12 ناھىيە (شەھەر) دىن 2 ناھىيىسىنىڭ چارۋىسى يىلىنىڭ بېشىدىكىدىن ئازايدى. بۇنىڭ ئىچىدە، يىلقىشەھەرنىڭ 0.29%، يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ 4.1% ئازايدى.

1985 ـ يىلى 7 ـ ئايدا يولداش خۇياۋباڭ قەشقەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە: چارۋىچىلىق قەشقەرنىڭ يېزا ئىگىلىكىدىكى 3 چوڭ تۈۋرۈكىنىڭ بىرى بولۇپلا قالماي ئۇنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇش كېرەك ـ دەپ كۆرسەتكەنىدى. يولداش خۇياۋباڭنىڭ يېكىرىگە ئاساسەن، قەشقەر ئۆلايىتى يېزا ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش داۋامىدا، چارۋىچىلىقنىڭ ئىقتىسادىي ئورنىنى كەڭ دائىرىلەندۈردى، ئۆلايەتنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىيات سىتراتېگىيىسىدە چوڭ بىر ئىلگىرىلەش بولدى. بىز زېمىندىن يايدىلمىشتا، «60، 20، 20» پىرسەنتتىن ئىبارەت نىسبەت قۇرۇلمىسىنى ـ يەنى دېھقانچىلىق ئومۇمىي تېرىلغۇ يەرنىڭ 60 پىرسەنتىنى ئىگىلەشكە، ئورمانچىلىق 20 پىرسەنتىنى ئىگىلەشكە، چارۋىچىلىق 20 پىرسەنتىنى ئىگىلەشكە؛ دېھقانچىلىقتا ئاشلىق 50 پىرسەنتىنى ئىگىلەشكە، ئىقتىسادىي زىرائەتلەر 30 پىرسەنتىنى ئىگىلەشكە، ئوت ـ چۆپ 20 پىرسەنتىنى ئىگىلەشكە دېگەن نىسبەتنى ئوتتۇرىغا قويدۇق. مۇشۇ قۇرۇلمىغا ئاساسەن، 1985 ـ يىلى 147 مىڭ مو بىدە تېرىلىپ، تاريختا بىدە ئەڭ كۆپ تېرىلغان بىر يىل بولدى، ئومۇمىي كۆلىمى 330 مىڭ موغا يېتىپ، بۇنىڭدىمۇ تاريختىكى ئەڭ كۆپ بولغان سەۋىيە يارىتىلدى.

ناغىلىق ناھىيە كوكيايلاق يېزىسى دېھقانلارغا چېكىپ بېرىلگەن كومىتېتنىڭ 1 ـ نومۇرلۇق ھوجىمىتىنى يەتكۈزمەكتە.

باۋدى فوتوسى

ئوتلاق قۇرۇلۇشى داۋاملىق كەڭ ئەۋج ئالدۇرۇلدى، يىرىك يەم ـ خەشەكلەرگە ئىش قوشۇش قانات يايدۇرۇلدى. ئۆلايەت بويىچە 11 مىليون 377 مىڭ 500 مو ئاساسىي ئوتلاق بار؛ سۈنئىي ئوتلاق 1 مىليون 458 مىڭ 700 مو، بۇنىڭ ئىچىدە 1985 ـ يىلى يەرپاقلىنغىنى 291 مىڭ 900 مو؛ قوش قەۋەت يايلاق 911 مىڭ 500 مو، بۇنىڭ ئىچىدە 1985 ـ يىلى يەرپاقلىنغىنى 97 مىڭ 900 مو؛ 1985 ـ يىلى ياخشىلانغان ئوتلاق 874 مىڭ 500 مو، بۇنىڭ ئىچىدە سۇغۇرۇلىدىغان ئوتلاق 657 مىڭ 600 مو. ئۆلايەت بويىچە تەييارلانغان ھەر خىل قىشلىق ئوت ـ چۆپ 3 مىليارت 255 مىليون 930 مىڭ جىڭ. ياسالغان سىلوس 1600 تونا، بۇنىڭ ئىچىدە يەكەن ناھىيىسىنىڭ سىلوسى 1032 تونا بولۇپ، 64.5 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ئۆلايەتلىك نەسىللىك چارۋا فېرمىسىنىڭ سىلوسى 400 تونا بولۇپ 2 ـ ئورۇندا تۇرىدۇ. ئۆلايەت بويىچە چارۋىلارنىڭ ئېغىل قوتانلىرىدىن 79 مىڭ 630 كۇۋادىرا تېمىتر ياسالدى.

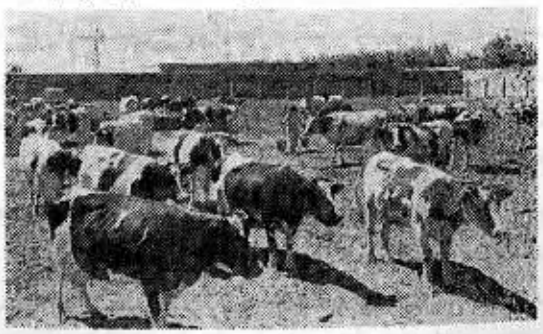

ئۆلايەتلىك نەسىللىك چارۋا فېرمىسىنىڭ ئىنەكلىرى.

كۇلەتىمىڭ فوتوسى

چارۇيچىلىق تاۋار ئىگىلىكى يېڭى تەرەققىيات تېپىشتى، تاۋار چارۋا 400 مىڭغا يەتتى. تاۋار نىسبىتى % 10 بولدى. چارۇيچى كەسىپى ئائىلە ۋە دۇقمۇچىلىق ئائىلە قانارلىقلار 11 مىلىئ 800 گە ، ئۇلارنىڭ باققان چارۋىسى 562 مىلىئ 200 گە، ئۆي قۇشلىرى 114 مىلىئ 500گە يەتتى. بوداقچى ئائىلە 13 مىلىئ 672 گە ، جودۇنغان چارۋا 80 مىلىئ گە يەتتى. بۇ كەسىپى ئائىلىلەرنىڭ تۇرتاق ئالاھىدىلىكى: تاۋار نىسبىتى يۇقىرى ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى يۇقىرى.

ئۆي قۇشلىرىنى باقىدىغانلارنىڭ كۆپىيىشى بىر قەدەر تېز بولۇپ ، ئۇلارنىڭ بېقىش مىقدارى 3 مىليونغا ، قالدۇق سانى 2 مىليون 500 مىڭغا يېتىپ، 1984 - يىلدىكىدىن 68.9% ئاشتى ، بازارلاردىكى تۇخۇم بىلەن تەمىنلىنىش كۆرۈنەرلىك ياخشىلاندى.

1985 - يىلى 4 - ئايدا «چارۇيچىلىق ، سانائەت ، سودا بىرلەشمە كارخانا شىركىتى» قۇرۇلغان ئىدى، يېرىم يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت تەرىشچانلىق كۆرسىتىش ئارقىلىق ، « 3بىر- لەشكەن توخۇ فېرمىسى» قۇردى، ھازىر 5000 توخۇسى بار. شىركەتنىڭ تىجارەت مىقدارى353 مىلىئ 800 يۈەنگە يەتتى، 32 مىلىئ يۈەن ساپ پايدا ئالدى.

1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە 4 مىليون 298 مىڭ جىڭ قوي يۇڭى، 505 مىڭ جىڭ ئۆچكە يۇڭى، 49 مىلىئ 400 جىڭ ئۆچكە تىۋىتى، 38 مىلىئ 500 كالا تېرىسى ، 774 مىڭ 200 قوي - ئۆچكە تېرىسى، 31 مىليون 788 مىلىئ جىڭ كالا سۆتى، 2 مىليون 867 مىڭ جىڭ قوي سۆتى ، 8 مىليون 693 مىلىئ 400 جىڭ تۇخۇم ئىشلەپچىقىرىلدى.

چارۇىنىڭ تەسلىنى ياخشىلاش خىزمىتى يېڭى ئىلگىرىلەشكە ئېرىشتى.ۋىلايەت بويىچە توقۇلمىلىقتا سېپىرما بىلەن تەسلىلەنىدۇرۇش پونكىتى 166 گەيەتتى، جەمئىي74 مىڭ 761 كالا تەسلىلەنىدۇرۇلدى. 43 مىلىئ 488 كالا يوغاز بولدى، يوغاز بولۇش نىسبىتى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 58.17 پىرسەنتكە يەتتى، 32 مىڭ 358 كالىنىڭ تەسلى ياخشىلاندى. بۇ 6 پىرسەنتتىن ئىگىلىمەيدۇ.1985 - يىلى 28 مىڭ 869 كالا توقۇلاتقان سېپىرما بىلەن تەسلىلەنىدۇرۇلۇپ،1984- يىلدىكىدىن 5169 تۇياق كۆپەيدى. % 21.8 ئاشتى، ۋىلايەت بويىچە قاغىلىق يېرىم ئىنچىكە يۇڭلۇق قويىدىن 262 مىڭ 160 ى بار، چوڭ قۇيرۇقلۇق قويدىن 116مىڭ 540 ى بار(بۇنىڭ- دىن مەكىتىنىڭ چوڭ قۇيرۇقلۇق قويى47 مىڭ 360) ، ساپ تەسلىلىك ئىنچىكە يۇڭلۇق قوي- دىن 1410ى بار، تەسلى ياخشىلانغان ئىنچىكە يۇڭلۇق قوي 16 مىڭ 366.

دۆلەت ئىگىلىكىدىكى چارۇيچىلىق فېرمىلىرىنىڭ زىيانىنى تازىلىتىش، پايدا ئېلىش خىز- مىتىدە يېڭى تەرەققىياتلار بولدى. ۋىلايەتلىك قارا ئىشلىق ، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى 7 فېرمىدا ئوخشاش بولمىغان شەكىلدىكى مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرى يولغا قويۇلدى. قاغىلىق يۇڭاچارۇ- چىلىق فېرمىسىدا يەنىلا «مۇكاپاتنى بېكىتىپ ھۆددىگە بېرىش» يولغا قويىلىۋاتىدۇ. ۋىلايەت- لىك تەسلىلىك چارۇا فېرمىسىدا، كالا پادىسى باھاغا سۈندۈرۈلۇپ، ھۆددىگە بېرىلدى، قال- غانلىرىدا چوڭ ھۆددە يولغا قويۇلدى. كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ يېڭىشەھەر چارۇىچىلىق مەي- دانىدا چارۇا باھاغا سۈندۈرۈلۇپ، ئائىلىلەرگە بېرىلدى، يېڭىشەھەر چارۇىچىلىق فېرمىسى- دىن باشقا فېرمىلارنىڭ ھەممىسى زىيان تارتىش قالىپىنى چۈرۈپ تاشلىدى. بەزى چارۇ- چىلىق فېرمىلىرى ئائىلە چارۇىچىلىق فېرمىلىرىنى قۇرۇپ، چوڭ فېرما ئىچىدە كىچىك فېرمىنى، كىچىك فېرما ئىچىدە ئائىلە ئىشلەپچىقىرىش سىستېمىسىنى بەرپا قىلدى.

مال دوختۇرلۇق، كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش، داۋالاش خىزمىتى كۈچەيتىلدى.

كۆيدۇرگە، قوي ئاقسىلى، توڭگۇز ۋاباسى، توخۇ ۋاباسى يەنە ئاز - تولا تارقىلىپ تۇرغاندىن باشقا، قالغان كېسەللىكلەر ئۇنۇملۇك تېزكىملەندى. كېسەل بولغانلىرىمۇ ۋاقتىدا ساقايتىلدى. كېسەل يوقۇتىلدى. تۆلۈش، زىيان ئازايدى. ۋىلايەت بويىچە ھەر خىل كېسەللىكلەر ئىچىدىكى ئوكۇلى ئۇرۇلغان چارۋا 11 مىليون 841 مىڭ (قېتىم) غا يەتتى. 352مىڭ كېسەل چارۋا ساقايتىلدى، ساقىيىش نىسبىتى 94.65 پىرسەنتكە يەتتى.

ئوتلاق تەكشۈرۈش دالا خىزمىتى ئاخىرلاشتى. 12 ناھىيە (شەھەر) نىڭ ئوتلاق بايلىقىنى تەكشۈرۈش دالا خىزمىتى غەلىبىلىك ئاياقلاشتى. 1986- يىلى مەركەزلىكھالدا ماتېرىياللارنى رەتلەش ۋە قايتا تەكشۈرۈش خىزمىتى ئېلىپ بېرىلىپ، ئاپتونوم رايونىمىز ئوتلاقلىرى ئۆلچەش ئوچۇن تەبىيارلىق كۆرۈلدى.

چەتئەللىك مەبلەغدىن پايدىلىنىپ چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇش سىناق قىلىنماقتا. ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ بىۋاستە رەھبەرلىكىدە، ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش مەركىزىي ۋە ئالاقىدار تارماقلار بىلەن ھەمكارلىشىپ، بۇ خىزمەت تەدرىجى قانات يايدۇرۇلماقتا. ھازىر ئامېرىكا يەر شارى شىركىتىنىڭ ۋاكالەتچىسى بىلەن چەتئەللىك مەبلەغدىن پايدىلىنىپ قوي، كالا بازىسى قۇرۇش توغرىسىدىكى مۇددىئا نامە ئىمزالاندى.

[چارۋا، ئۆي قۇشلىرى سورتىنى كىرگۈزۈش ۋە نەسلىنى ياخشىلاش] 1985-

يىلى مەمۇرىي مەھكىمە چارۋىچىلىق باشقارمىسى ئەسلىدىكى ئۆي ھايۋانلىرىنىڭ نەسلىنى يېتىشتۇرۇش پونكىتى ئاساسىدا، ۋىلايەتلىك چارۋا، ئۆي قۇشلىرىنىڭ نەسلىنى ياخشىلاش پونكىتىنى تەڭشەپ، تولۇقلاپ، قۇرۇپ چىقىپ، بۇ خىزمەتكە بولغان رەھبەرلىكنى ۋە تېخنىكا جەھەتتىكى يېتەكچىلىكنى كۈچەيتتى. چارۋا، ئۆي قۇشلىرىنىڭ سورتىنى كىرگۈزۈش ۋە نەسلىنى ياخشىلاش خىزمىتىنى ئىلگىرى سۈردى.

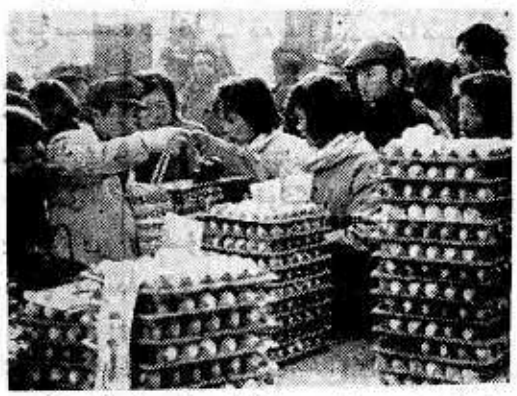

قەشقەر شەھەرلىك يېنىكارامىق 1- شىركىتىنىڭ ماشىنىلاشقان توخۇ فېرمىسى بازارنى كوپ ئوخشاش بىلەن تەمىنلەيدۇ.

باۋدى فوتوسى

كالىنىڭ ئەلا سورتىنى كىرگۈزۈش، ۋە نەسلىنى ياخشىلاش سەمىنتال كالىسى شىنجاڭ قوڭۇر كالىسى، شاروللېر ۋە ئالاكالا قاتارلىق ئەلا سورتلۇق كالىلارنىڭ توڭلاتقان سېمېرمىسى داۋاملىق كىرگۈزۈلۈپ، نەسىلله نەۋرۇش، نەسلىنى ياخشىلاش ئېلىپ بېرىلدى. يىلى بويى سەرپ قىلىنغان توڭلىتىلغان سېمېرما 185 مىڭ 999 دانە (بۇنىڭ ئىچىدە، ئۆز نېمز ئىشلىكىنى 40مىڭ 237 دانە، ئاپتونوم رايون ھۆكۈمەت بەرگىنى 145 مىڭ 762 دانە)، بولۇپ 1984- يىلدىكىدىن 62مىڭ 86 دانە، 50.1% كۆپەيدى. كالىنىڭ نەسلىدە يېڭى تەرەققىياتلار بولدى. يىل ئاخىرىدا، توڭلاتقان سېمېرما يىلىن نەسىلله ندۇرۇش پونكىتى 166 گە يېتىپ، 1984- يىلدىكىدىن 58 ى كۆپەيدى؛ 42 مىڭ 511 كالا نەسىلله ندۇرۇلۇپ نەسلى ياخشىلاندى، (بۇنىڭ ئىچىدە، 29 مىڭ 658 كالا توڭلاتقان سېمېرما بىلەن نەسىلله ندۇرۇلدى. ئادەتتىكى تېمپېراتۇرىدا ۋە تەبىئىي نەسىلله ندۇرۇلۇپ نەسلى ياخشىلانغىنى 12 مىڭ 853)، 1984 يىلدىكىدىن 16 مىڭ 10ى ئارتىپ 60.4% كۆپەيدى، نەسلى ياخشىلانغان ھەر خىل كالىلاردىن ساقلاپ قىلىنغىنى 31 مىڭ 613 تۇياقتا يەتتى. كالىنىڭ ئومۇمىي سانىنىڭ 5.89 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. بۇ 1978- يىلدىكىنىڭ 15 ھەسسىسىگە تەڭ. ئاپتونوم رايون 1985- يىللىق كالا

لەسلىنى ياخشىلاش نەقمەيدان يىغىنىنى قەشقەردە ئاچتى.

قوينى تاللاپ يېتىشتۇرۇش ۋە لەسلىنى ياخشىلاش: يەرلىك چوڭ قۇيرۇقلۇق قوينى يېتىشتۇرۇشنى مەركەز قىلىپ، بۇرۇن كىرگۈزۈلگەن ئىنچىكە يۈڭلۈق قوي، قارا كۆل قوينىڭ رولىنى جارى قىلدۇرۇپ قوينىڭ لەسلىنى ياخشىلاش خىزمىتىنى داۋاملىق چىڭ داۋاملاشتۇرۇدۇق. يىل بويى 34149 قوينىڭ لەسلى ياخشىلاندى (بۇ ئىچىدە سۈنئى لەسلەندۈرۈلگىنى 11291)، لەسلى ياخشىلانغان ھەر خىل قويلارنىڭ يىل ئاخىرىدا قالغىنى 23587 گە يەتتى، بۇ قوينىڭ ئومۇمى سانىنىڭ 37.9% پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. قوينىڭ لەسلىنى ياخشىلاش بىلەن بىر چاغدا، يەرلىك قويلارنىڭ ياخشى لەسلىنى (قاغىلىق يېرىم ئىنچىكە يۈڭلۈق قوي، تاشقورغان چوڭ قۇيرۇقلۇق قوي) تاللاش خىزمىتى قانات يايدۇرۇلۇپ، قوينى ياخشى لەسلىك قويلارغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ئاكتىپ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئامىلغا ئايلاندۇرۇلدى.

ياخشى لەسلىك توڭگۇز سورتىنى كىرگۈزۈش ۋە لەسل ياخشىلاش: 1984 ـ يىلدىن ئىلگىرى، چەتئەللەردە يېتىشتۇرۇلگەن ياخشى لەسلىك توڭگۇز، دۆلەتمىزدە يېتىشتۇرۇلگەن ۋە يەرلىك ئۆزىمىز يېتىشتۇرگەن لەسلىك توڭگۇزلار بارئىدى. بۇ توڭگۇزلارنىڭ كۆپىنچىسى ماي بېرىش تېپىدىكى توڭگۇزلار بولۇپ، ۋە لايىتىمىزدىكى توڭگۇز يېيىش مەنئى قىلىنمىغان مىللەتلەرنىڭ ياغسىز كۆشگە بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، 1985 ـ يىلى، ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ شىنجاڭ 1 ـ ئاۋغۇست يېزا ئىگىلىك ئىنستىتوتى، ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش ئارمىيىسى، يېزا ئىگىلىك پەن-تېخنىكا باكالاۋىرىسىدىن ۋە يېزا-ئىگىلىك 3ـ دەۋرىيىسىنىڭ 43 ـ مەيدانىدىن ئامبىرىكىنىڭ دۇرۇك ئىنىستىتۇتىنىڭ ياغسىز كۆش بېرىش تېپىدىكى توڭگۇزىدىن 56 نى كىرگۈزۈپ (ئەركىكى 24، چىشىسى 32)، يېڭىشەھەر لەسلىك چارۋاقىرمىسى (20 تۇياق) قەشقەر شەھەرلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى (11 تۇياق)، ۋىلايەتلىك لەسلىك چارۋاقىرمىسى (9 تۇياق) ۋە ۋىلايەتلىك كونۇنلۇن يېمەكلىكلەر زاۋۇتىدا (16 تۇياق) بېقىلدى. ئۇرۇقلۇق توڭگۇزلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى ياخشى، ھازىرغىچە ساپ لەسلىك ئۇرۇقلۇق توڭگۇزدىن 100 تۇياق كۆپەيتىلدى، بۇ جايلارغا ئۇرۇقلۇق قىلىش ئۈچۈن تارقىتىپ بېرىلمدۇ. ساپ لەسلىك توڭگۇزلارنى ئاۋۇتۇش بىلەن بىر چاغدا، ياغسىز كۆش بېرىش تېپىدىكى توڭگۇزلارنىڭ ئۇرۇقىنى كىرگۈزۈش قىلدۇرۇپ، مەقسەتلىك ھالدا تىجەشلىك شالغۇتلاشتۇرۇپ، توڭگۇزلارنىڭ قۇرۇلمىسى ۋە توڭگۇز كۆشىنىڭ سۈپىتى ئۈزلۈكسىز ياخشىلىنىپ، بازارنىڭ ياغسىز كۆشكە بولغان ئېھتىياجىغا لايىقلاشىلدى. توڭگۇزچىلىقنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈمى يەنمۇ ئۆستۈرۈلدى.

توخۇنىڭ يېڭى سورتىنىڭ كىرگۈزۈلۈشى ۋە كېڭەيتىلىشى: لەسلەندە كىرگۈزۈلگەن يېڭى سورت ئاساسدا يەنە «چېچەكسىمان شالغۇت 579» توخۇم توخۇسىنىڭ خوراز، مىكىيىنى بولۇپ 12000 توخۇ كىرگۈزۈلدى (ۋىلايەتلىك چارۋىچىلىق، سانائەت، سودا 3 تەرەپ بىرلەشكەن توخۇ فىرمىسى كىرگۈزگەن)، تاۋار توخۇسىدىن 8000ى (پوسكام قەپەزدە بېقىشنى ساقلىق قىلىش توخۇ فىرمىسى، يەكەن ناھىيىلىك چارۋىچىلىق بۆلۈمى كىرگۈزدى)، ئافۇ، ئاكىس (A.A) گۆش توخۇسىنىڭ تاۋار توخۇسىدىن 500ى (يەكەن لەسلىك قۇشلار فىرمىسى كىرگۈزدى) قەشقەر بورو گوش توخۇسىنىڭ تاۋار توخۇسىدىن 500ى (يەكەندە تۇرۇشلۇق قىسىملارنىڭ

قۇشۇمچە ئىشلەپچىقىرىش مەيدانى كەرگۈزگەن) ۋەھاكازالىق شىركىتى توخۇم توخۇسىنىڭ تاۋار توخۇسىدىن 15000ى (قەشقەر شەھەرلىك ۱- بىنا كارلىق شىركىتى توخۇ فېرمىسى كەرگۈزگەن) قاتارلىق 4 خىل ئەلا سورتلۇق توخۇم ۋە گۆش بېرىدىغان توخۇ سورتى كەرگۈزۈلۈپ، ۋىلايەتلىك توخۇچىلىقى ئۈچۈن يېڭى ھايات كۆچ ئېلىپ كېلىندى.

ئەلا سورتلۇق توخۇ چۈجىسىدىن 1مىليون 441 مىڭ 265 دانە تەمىنلىنىپ كېڭەيتىلدى. ئەلا سورتلۇق توخۇ 1 مىليون 640 مىڭغا يەتتى. بۇ ۋىلايەتلىك توخۇچىلىقىدا تېخنىكا قوللىنىشنىڭ توخۇ تۇخۇمىنىڭ 54.7 پىرسەنتىنى ئىگەللەپ، شەھەر - بازار ۋە شەھەر - بازار ئەتراپىدىكى رايونلاردىكى توخۇلارنىڭ تەسلىمى ياخشىلاش ئەھمىيىتىگە ئىگە بولدى. يېڭىدىن 5 توخۇ فېرمىسى قۇرۇلدى: ۋىلايەتلىك چارۋىچىلىق، سانائەت 3 بىرلەشكەن توخۇ فېرمىسى، قەشقەر شەھەرلىك ۱- بىنا كارلىق شىركىتىنىڭ توخۇ فېرمىسى پوسكام ناھىيىلىك توخۇنى قەپەزدە بېقىشنى سىناق قىلىش فېرمىسى، پوسكام كۆيباغ توخۇ فېرمىسى ۋە قاغىلىق 10 مىڭ تېپىلىق توخۇ فېرمىسى، ۋىلايەتلىك چارۋىچىلىق، سانائەت، سودا 3 بىرلەشكەن توخۇ فېرمىسىنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە چېچەكسىمان شالغۇت 579 خوراز، ئىكىيان ئۇرۇقلۇق توخۇسىنىڭ كەرگۈزۈلۈشى، ۋىلايەتلىك ئەلا سورتلۇق توخۇلارنى كۆپەيتىش سىستېمىسىنى بەرپا قىلىش ئۈچۈن يېڭىدىن شارائىت يارىتىپ بەردى. پوسكام ناھىيىسىنىڭ توخۇنى قەپەزدە بېقىشنى سىناق قىلىش فېرمىسىچە چېچەكسىمان شالغۇت 579 توخۇسىنى (تاۋارلاشقان) كەرگۈزۈپ تاۋار تۇخۇم ئىشلەپچىقاردى، ئىجتىمائىي ئۇنۇمى كۆرۈنەرلىك بولدى. بۇ ۋىلايەتلىك بويىچە توخۇنى قەپەزدە بېقىشنى يولغا قويۇش ئۈچۈن، مۇۋاپىق قىممەتتىكى ئۇلۇغ يارىتىپ بەردى. (جاۋدەيۇەن، ۋاڭ لىياۋيۇەن)

[يەم - خەشەكلەرگە ئىشلەتكەن قوشۇش سانائىتى] يەم - خەشەك چارۋىچىلىقىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ مادارى ئاساسىي. قەشقەر ۋىلايىتىدە يەم - خەشەككە ئىشلەتكەن قوشۇش سانائىتىنىڭ تەرەققىياتى بىر قەدەر كېچىكتۈرۈلۈپ قالغانلىقى، يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان قەدەممۇ - قەدەم راۋاجلىنىشقا باشلىدى. 1985 - 1982 - يىللىرى، ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەر ۋە ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك ئاشلىق، چارۋىچىلىق، بېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى، بېزا بازار كارخانىسى، بىنا كارلىق، ئېغىر، بېزا ئىگىلىك 3 - دىنۇبرتېنىسى قاتارلىق تارماقلار 700 مىڭ يۈەن سەرمايە سېلىپ، يەم - خەشەك سانائىتىنى راۋاجلاندۇرۇپ، يىللىق ئىشلەپچىقىرىش ئېقتىدارىنى 50 مىڭ 600 تونناغا يەتكۈزدى. بۇ 1982 - يىلدىكى 3000 تونناغا نىسبەتەن 15.9 ھەسسە كۆپەيدى، ھازىر يەم - خەشەك زاۋۇتى، سېخى، ماشىنا كۆرۈپىسى 30 غا يەتتى. بۇ يىلىق ئىشلەپچىقىرىش ئېقتىدارى 300 تونناغا نىسبەتەن يۇقىرىسى 15 گە، 400 تونناغا نىسبەتەن يۇقىرىسى 10 غا يەتتى، بۇ كارخانىلارنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلۈشى، بىرلەشتۈرۈلگەن، ئارىلاشتۈرۈلغان يەم - خەشەك ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىش، يەم - خەشەكنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، يەم - خەشەكنىڭ تۇرىنى كۆپەيتىش، ۋىلايەتلىك يەم - خەشەك سانائىتىنى يەنمۇ راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئاساس سالدى، بىرىنچىسى يىلدىن بۇيانقى ئەمەلىيەت، بىرلەشتۈرۈلگەن، ئارىلاشتۈرۈلغان يەم - خەشەكنىڭ ئېقتىسادىي ئۈنۈتىمىنىڭ ناھايىتى روشەن ئىكەنلىكىنى، بولۇپمۇ كەسىپلىك ئاملىلەر، فېرمىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى.

قەشقەر ۋىلايىتىدە مەيلى چارۋىچىلىق رايونلىرىدا بولسۇن، مەيلى دېھقانچىلىق رايونلىرىدا بولسۇن ئوت - چۆپ يەيدىغان چارۋىلىق سالمىقى ناھايىتى چوڭ، كۆپلىگەن زىرائەت پايلىرى چارۋىلىق ئاساسلىق يىمەكى بولىدۇ. لېكىن ئۇزاقتىن بۇيان پايدىلىنىش ئۇنۇمى تۆۋەن بولۇش، ئوزۇقلۇق قىممىتى تۆۋەن بولۇش مەسىلىسى ساقلىنىپ كەلدى. بۇ خىل ھالەتنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، جايلار يەم - خەشەككە ئىش قوشۇش سانائىتىنى ۋە تەڭشەپ ئىشلەپچىقىرىشنى قاتتىق تۇتتى. بەزى ناھىيىلەر، يېزىلار شۇ جايلىق ئەھۋالغا مەرلەشتۈرۈپ، يالتىراق تاغار، كەمە، سېمونت كەمەيسالا تىراققا يۆگەپ كۆمۈش قاتارلىق ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن سىلوس تەييارلاش تېخنىكىسىنى پائال كېڭەيتىپ، ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىنىڭ ۋە ئاممىنىڭ قارشى ئېلىشىغا مۇھەسسەر بولدى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە ناھىيە، يېزىلاردىكى چارۋىچىلىق خىزمىتى سىستېمىسى ئوت ئورۇش، ئۇۋا قلاش ماشىنىلىرىدىن 69 نى ئاكتىپ سېتىۋالدى، قۇراشتۇردى، يېڭى زىلىق مال دوختۇرلۇق پونكىتلىرى تېخنىكا خادىملارنى تەشكىللەپ، دېھقانلارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، زىرائەت پايلىرىغا ئىش قوشۇش، ۋە تەڭشەپ ئىشلەپچىقىرىش بويىچە خىزمەت ئۆتىدى. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە 9 ناھىيە 1721 تونىنا سىلوس ئىشلىدى، 2000 تونىنا زىرائەت پايلىسىنى ئۇۋا قلىدى. بۇنىڭ ئىچىدە يەكەن ناھىيىسى كەۋدىلىك بولۇپ، 1983 - يىلى ناھىيە بويىچە ئارانلاپ يېزىدا سىلوس ئىشلەشنى كېڭەيتىپ 53 تونىنا سىلوس ئىشلىگەن بولسا، 1985-يىلى 18 يېزا-بازارنىڭ176 كەنتتىن 704 ئائىلىدە، جەمئىي1074 تونىنا سىلوس ئىشلەندى. بۇ ۋىلايەت بويىچە ئىشلەنگەن سىلوسنىڭ 62.4 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. بىر قانچە يىلدىن بۇيان، ھەر دەرىجىلىك ئاساسىي قاتلام كادىرلىرى ۋە دېھقان چارۋىچىلارنىڭ يەم - خەشەككە ئىش قوشۇشقا بولغان تونۇشى يەنمۇ ئۆستى، بەزى بىر يوللارنىمۇ تېپىپ، بەزى تەجرىبىلەرنى قولغا كەلتۈردى، بىر تۈركۈم كادىرلار ۋە تېخنىك خادىملار تەرىبىلەندى، چېنىقتۇرۇلدى. بۇ مۇددىن كېيىن ۋىلايەت بويىچە ئەنئەنىۋى قالاق چارۋا بېقىش ئۇسۇلىنى تەدرىجى ئۆزگەرتىش ۋە ياخشىلاشتا تېخىمۇ زور رول ئوينايدۇ. (لى‌گو)

[يەرلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى چارۋىچىلىق فىرمىلىرىنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇش] قەشقەر رايونىدا (جەمئىي 13 يەرلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى چارۋىچىلىق فىرمىسى بار. بۇنىڭدىن ۋىلايەتكە قارايدىغىنى 7. بۇنىڭدىن مارالبېشى شامال چارۋىچىلىق فىرمىسى 1957 - يىلى قۇرۇلغان؛ قاغىلىق پۈسە چارۋىچىلىق فىرمىسى، تاشقورغان دامباش چارۋىچىلىق فىرمىسى، كونىشەھەر ناھىيىسىدىكى يېڭىئېرىق چارۋىچىلىق فىرمىسى ھەممىسى 1958-يىلى قۇرۇلغان؛ 1981 - يىلى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى يەرلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى چارۋىچىلىق فىرمىسىغا ئۆزگەرتىشنى تەستىقلىغان؛ يوپۇرغا چارۋىچىلىق فىرمىسى، ۋىلايەتلىك نەسىللىك چارۋا فىرمىسى 1965 - يىلى قۇرۇلغان؛ يېڭىشەھەر نەسىللىك چارۋا فىرمىسى 1975 - يىلى قۇرۇلغان. 7 فىرمىنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى 153 مىڭ 7 مو(بۇنىڭ ئىچىدە ئېچىلغان ئۇلىمى 141 مىڭ 300 مو)، ئومۇمىي نوپۇسى 3417 (بۇنىڭ ئىچىدە ئىشچى - خىزمەتچىلەر 1265). قاغىلىق پۈسە چارۋىچىلىق فىرمىسى كوتېنلۇن تېغىدا بولۇپ ئاساسلىقى ئىنچىكە يۇڭلۇق قوي باقىدۇ. تاشقورغان دامباش چارۋىچىلىق مەيدانى پامىر نىڭ دامباش

ئەينى دەۋردە بولۇپ ئاساسلىقى چوڭ قۇيرۇقلۇق قوي باقىدۇ. باشقا 5 فىرما تۆزلەڭ لىككە جايلاشقان. بۇ ئىگىدىن يوپۇرغا چارۋىچىلىق فىرمىسى ئاساسلىقى شىنجاڭقارا كۆل قويىنى باقىدۇ؛ ۋىلايەتلىك نەسىللىك چارۋىچىلىق فىرمىسى ئاساسلىقى ئالا ئىنەك باقىدۇ. فىرمىنىڭ كۆپچىلىكىدە سۇ قىسى، قۇرغاق، تەبىئىي شارائىتى ناچار، ئۇزاقتىن بۇيان دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتى ئاستا.

پارتىيىنىڭ 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3- ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىقتىسادىي سىياسەتلىرى ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈپ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ۋە كۆپخىل ئىگىلىكتە بىر قەدەر زور تەرەققىيات تاپارىلدى. 1985-يىلى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى چارۋىچىلىق فىرمىلىرىنىڭ چارۋىسى 33 مىليون 146 كە يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە ئەلا سورتلۇق ئىنە چىكە يۈڭلۇق قوي 9717 كە، قارا كۆل قوزىسى ۋە قويى 1524 كە، كۆش ۋە ياغ بېرىدىغان داغلىق دامباش چوڭ قۇيرۇقلۇق قويى 4603 كە، ئەلا نەسىللىك ئالا ئىنەك 331 كە، ئامېرىكىنىڭ ياغسىز كۆش بېرىدىغان دۆرۈك توڭكۈزى 85 كە يەتتى. ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1 مىليون 944 مىليون 400 مىڭ جىڭغا، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 2 مىليون 41 مىليون 700 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە، چارۋىچىلىق مەھسۇلات قىممىتى 697 مىليون 500 يۈەن بولۇپ، ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 34.2 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئۇزلۇكسىز راۋاجلىنىشىغا ئەگىشىپ، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ كىرىمى يىلمۇ-يىل كۆپەيدى. ئەمگەك كۈچىنىڭ ئوتتۇرا ھېسابتىكى كىرىمى 1000 يۈەندىن ئاشتى. ئايرىم ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ كىرىمى 4000 يۈەندىن ئاشتى. تۇرمۇش سەۋىيىسى كۆرۈنەرلىك يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، دۆلەتكە يىگىدىن تۆھپە قوشتى. 1985-يىلى دۆلەتنى 94 مىڭ 421 كىلوگرام تاۋار گۆش بىلەن، 404 مىڭ 305 كىلوگرام سۈت بىلەن تەمىنلىدى. 1985-يىلى ۋىلايەتكە قاراشلىق 7 فىرمىنىڭ كۆپچىلىگى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى چارۋىچىلىق فىرمىسىنىڭ ئۇزاقتىن بۇيانزىيان تارتىپ كەلگەن ۋەزىيىتىنى ئۆزگەرتىپ، مول ھۆسۇل ئېلىپ، كۆپ كىرىم قىلىپ 1 مىليون 691 مىڭ 900 يۈەن پايدا ئالدى، كونا شەھەر ناھىيىسىدىكى يېگىمىرىق چارۋىچىلىق فىرمىسى يەنىلا زىيان تارتتى، چارۋا ئازىيىپ 1197 تۇياقتا چۈشۈپ قالدى. (چېن تېەن)

[چارۋىچىلىق، سانائەت، سودا بىرلەشمە كاخارنا شىركىتى] قەشقەر ۋىلايەتلىك چارۋىچىلىق، سانائەت، سودا بىرلەشمە كارخانا شىركىتى مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن 1985-يىلى 4-ئاينىڭ 8-كۈنى رەسمىي قۇرۇلدى. ئومۇمخەلق مۇلۈكچىلىكىدە بولۇپ مۇستەقىل ھېسابات قىلىدىغان، پايدا-زىيىنىغا ئۆزى ئىگە بولىدىغان، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانا. چارۋىچىلىق باشقارمىسى رەھبەرلىك قىلىدۇ. شىركەت چارۋىچىلىق ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش، چارۋىچىلىق ئىشلىرى ئۈچۈن مەبلەغ توپلاشنى مەقسەت قىلىدۇ. چارۋىچىلىق، سانائەت، سودا بىر گەۋدىلەشتۈرۈلگەن. ئىشلەپچىقىرىش، تەمىنلەش، سېتىش بىر تۇتاشلاشتۈرۈلغان، تۆخۇم، توخۇ تاۋار بازىسىنىڭ قۇرۇلۇشىنى بېقىشنى ياخشى يولغا قويۇش بىلەن بىر چاغدا، چارۋاللىرى دورىسى، ماشىنا ئەسۋابلىرى، گۆش، سۈت، تۆخۇم، توخۇ، ئورۇقلۇق چارۋا، ئورۇقلۇق توخۇ پىلانىدىن سىرت تەمىنلەيدىغان سانائەت بويۇملىرى، توقۇلما بويۇملار قاتارلىقلار بىلەن تىجارەت قىلىدۇ. يىراقتىن

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى

[يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ھەققىدە بايان] يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى خىزمىتىدە مەركەزنىك 1985-يىللىق 1-نومۇرلۇق ھۆججىتىنىك روھى ئەسلىتىدىل ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، نىشان توغرىلىنىپ ئالغا قاراپ يېڭى چوڭ بىر قەدەم تاشلاندى.

1985-يىلى يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى باشقۇرۇش ۋە تىجارەت خاراكتېرلىك خىزمەت ئۆتەش جەھەتتە 3 نى بۆسۈپ ئۆتۈش، 6 بۆرۈلۈش ئىشقا ئاشۇرۇلدى، 3 نى بۆسۈپ ئۆتۈش: بىرىنچى، بىرىنچىدىن چوڭ ئىككىنچىدىن ئومۇمى بولۇش دېگەن ئىدىيىۋى رامكىنى بۆسۈپ ئۆتۈپ، شەخسىي تەسەررۇپ قىلىشنى ئاساس قىلغان كۆپ خىل ئىگىلىك شەكلى ئىزچىللاشتۇرۇلدى؛ ئىككىنچى، دېھقانچىلىق ماشىنىلىرىنىلا تۇنۇغان رامكىنى بۆسۈپ ئۆتۈپ،

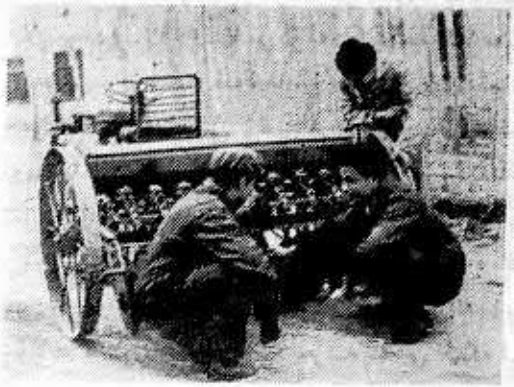

ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى زاۋۇتى ئوزى لايىھىلەپ ئىشلىگەن كىچىك تېپتىكى ئاسما شەكىللىك سېيالكا دېھقانلارنىك قارشى ئېلىنىشىغا ئېرىشتى.

باۋدى فوتوسى

كەلتۈرۈپ تولۇقلاش، ئاز پايدا ئېلىپ كۆپ سېتىش، توپ، پارچە سېتىشنى تەك ئېلىپ بېرىش، ۋاكالىتەن ساقلاپ بېرىش، ۋاكالىتەن ئاپىرىپ بېرىش قاتارلىق جانلىق شەكىللەرنى قىلىق سودا خىزمىتىنى پائال قانات يايدۇردى.

شىركەت سەرمايە توپلاپ بىرلىشىپ تىجارەت قىلىش شەكلىنى قوللىنىپ، ئاكتىپ مەبلەغ توپلىدى. 12-ئايغىچە توپلىغان، قەرزى ئالغان مەبلەغ جەمئىي 466 مىڭ يۈەنگە يەتتى. ھازىر 57 ئىشچى-خىزمەتچىسى بار (كادىر 4، ئىشچى 8، توختام ئىشچى 45)، ئاستىدا بىر چارۋىچىلىق، سۈچىلىق ئەتراپى، بىر سېتىش ماگىزىنى ۋە بىر 3 بىرلەشكەن توخۇفېرمىسى بار، ھازىر 5000 دىن ئارتۇق «چېچەكسىمان شالغۇت 579» توخۇسى بار. مۇقىم مەبلەغى 314 مىڭ يۈەنگە يېتىدۇ. ئىشقا چۈشكەن يېرىم يىلدىن بۇيان 353 مىڭ 800 يۈەنلىك سودا قىلىپ، 32 مىڭ 300 يۈەن پايدا ئالدى.

شىركەت ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ياخشى تۇتۇش بىلەن بىر چاغدا ئىجتىمائىي ئۈنۈمگە نۇقتۇلۇق ئەھمىيەت بەردى. 11-ئايدا بازار باھاسىدىن تۆۋەن باھادا 5000 دىن ئارتۇق توخۇنى بازارغا سالغانلىقى، بۇ تەخمىنەن 10 تونىنا كېلىدۇ. يىلنىڭ ئاخىرىدا يەنە بازار باھاسىدىن تۆۋەن باھادا جەمئىيەتنى 2 تونىنا توخۇم بىلەن تەمىنلىدى، بازارنى جانلاندۇردى، مال باھاسىنى تەڭشىدى، 3 بىرلەشكەن توخۇ فېرمىسى داۋاملىق تۇرغۇزۇلۇپ بازارنى تاختاي باھاسى بويىچە سۈپەتلىك ئەلا سورتلۇق چۆچە، ئورۇقلۇق توخۇم بىلەن تەمىنلەپ جەمئىيەتنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرىدۇ. (نې مىڭمي)

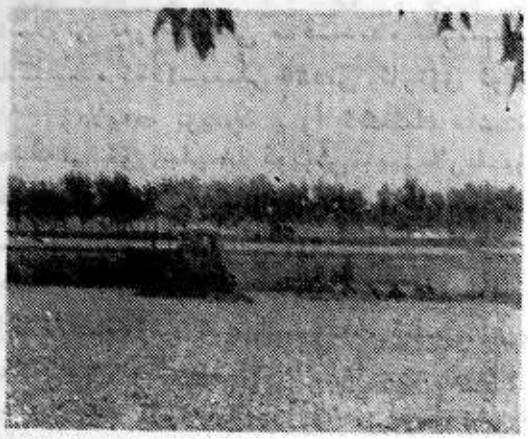

جورى قادىر فوتوسى

دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ، بېلىقچىلىق ماشىنىلىرى جەھەتتە ئومۇميۈزلۈك راۋاجلاندۇرۇلدى، مۇھىم نۇقتا چارۋىچىلىق ماشىنىلىرىغا قويۇلدى: ئۇچىنچى، ھەر دەرىجىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى باشقۇروش تارماقلىرى «داش قازان» نىڭ تامىقىنى يېيىش راھىتىنى بۆسۈپ ئۆتۈپ، تۇرلۇك ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۇيۇملىرىنى، ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت تۇيۇملىرىنى ئورنىتىپ، مۇقىملاشتۇرماقاش. مەسئۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھەق بېرىش قاتارلىق يەكىي تەقسىمات تۇيۇملىرىنى يولغا قويدى. 6 بۇرۇلۇش: بىرىنچى، نوقۇل مەمۇرىي باشقۇرۇشتىن ئومۇمىيۈزلۈك خىزمەت ئۆتەش باشقۇرۇشىغا بۇرۇلۇش؛ ئىككىنچى، ئادەتتىكى باشقۇرۇش مۇھىم نۇقتىنى بۆسۈپ ئۆتۈشكە بۇرۇلۇش؛ ئۈچىنچى، كوللېكتىپنىك ماشىنا، سايمانلىرىنى نوقتۇلۇق باشقۇرۇشتىن يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى كەسىپى ئاساسىنى نوقتۇلۇق باشقۇرۇشقا بۇرۇلۇش؛ تۆتىنچى، يېزا ئىگىلىكى ئۈچۈن نوقۇل خىزمەت قىلىشتىن يېزىلارنى سانائەتلەشتۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا بۇرۇلۇش؛ بەشىنچى، كەسىپى ئورۇندىن كارخانا باشقۇرۇشقا بۇرۇلۇش؛ ئالتىنچى، ئادەتتىكىچە باشقۇرۇشتىن قانۇن-تۈزۈم بويىچە باشقۇرۇشقا بۇرۇلۇشتىن ئىبارەت. 3نى بۆسۈپ ئۆتۈش، 6 بۇرۇلۇش يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى خىزمىتىگە ھايات كۈچ ئېلىپ كەلدى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ئۈنۈمىيۇقىرى كۆتۈرۈلدى. يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش نەرەقىمياتىنى ئىلگىرى سۈردى. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ئومۇمىي ئات كۈچى 546مىڭ 554كە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.5%كۆپەيدى، چوڭ ئوتتۇرا تېپتىكى تراكتور 4393كە، ئات كۈچى 207مىڭ 359غا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە ئائىلىلەر باشقۇرغىنى 1663، ئات كۈچى 68مىڭ 279؛ كىچىك تراكتورلار 4236، ئات كۈچى 53678؛ بۇنىڭ ئىچىدە ئائىلە باشقۇرغىنى 3428، ئات كۈچى 43434. 1985-يىلى ئورۇنلاشقان مەشغۇلات مىقدارى 18مىليون 269مىڭ ئۆلچەملىك موغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6.5%كۆپەيدى، ھەر بىر ئات كۈچىنىڭ ئورۇنلىشىغان مەشغۇلات مىقدارى 87موغا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە ھەيدىگەن يەر 3مىليون 580مىڭ مو بولۇپ، ماشىنىلىشىش دەرىجىسى 58پىرسەنتكە يەتتى؛ ماشىنىدا ئورۇق سېلىنغان يەر 2مىليون 430مىڭ مو بولۇپ، ماشىنىلىشىش سەۋىيىسى 49%پىرسەنتكە يەتتى؛ ماشىنا بىلەن يالتىراق يېپىلغان يەر 150مىڭ مو، ئورۇلغان يەر 62 مىڭ 600مو. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر مو يەرگە سەرپ قىلىنغان ماي 0.6 كىلوگرام، بىر مو يەرنىڭ مەشغۇلات تەننەرقى 1.21يۈەن، ۋىلايەت بويىچە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ مەشغۇلات ئومۇمىي پايدىسى 9مىليون 660 مىڭ يۈەن. يىل بويى تەربىيىلەنگەن يېزا ئىگىلىك ماشىنا خادىملىرى 6251ئادەم (قېتىم)، بۇنىڭ ئىچىدە 140نەپەر ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلار تەربىيىلىنىشكە قاتناشتى. 40نەپىرى جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ ئارمىيەدىمۇ، يەرلىكتىمۇ ئىشلىيەلەيدىغان خا-

دىملارنى تەرىيىلەش مەقسەتىدە. تەرىيىلەنگەن ئوقۇغۇچىلارى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى مەكتىپىدە. 1985-يىلى 80دىن ئارتۇق ئوقۇغۇچى ئوقۇش پۈتتۈردى (مىللىي 40، خەنزۇ40).

ۋىلايەت بويىچە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىسىدىغان 10نەچچە كارخانا، مەۋقەنى ئۆز جايىغا قويۇش، يېزىلارغا يۆزلىنىش، دېھقانچىلىق ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش، ياساشنى ئاساس قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، ئاساسلىق كەسىپنى ئورۇنلاشقا كاپالەتلىك قىلىش بىلەن بىر چاغدا، كۆپخىل ئىگىلىكنى ئاكتىپ قانات يايدۇردى. يېزىلارنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلۇك راۋاجلىنىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، يېزىلارنى ماشىنىلاشتۇرۇش ۋە ساناقتەلەشتۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىش. دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ، بېلىقچىلىق، سانائەت، سودا، توشۇش، قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىش فاكۇلتېتىدا چىڭ تۇرۇپ 3بۇرۇلۇشنى دەسلەپكى قەدەمدە ئەمەلگە ئاشۇردى. يەنى ئۆتكەنكى رېمونت قىلىشنى ئاساس قىلىشتىن، بىر كەسىپنى ئاساس قىلىش، كۆپخىل ئىگىلىكنى قانات يايدۇرۇشقا بۇرالدى؛ ئۆتكەنكى ۋەزىپىنى تۆۋەنگە چۈشۈرۈپ بېرىشكە تايىنىش، مەھسۇلاتنى سېتىپ بېرىشكە تايىنىش، زىيانلىق تولۇقلاپ بېرىشكە تايىنىشتىن، ئۆزىگە خوجايىن بولۇش، تۈزۈم بويىچە باج تاپشۇرۇش، پايدا-زىيىنىغا ئۆزى ئىگە بولۇش، ئېھتىياجىغا قاراپ مەھسۇلات بېكىتىش، بازار ئارقىلىق تەڭشەش، رىقابەتكە قاتنىشىش، ئەلا بولۇش ئارقىلىق ئۆنۈمگە ئەھمىيەت بېرىش، رىقابەت داۋامىدا ئارىئىت يارىتىپ، مەھسۇلات بېكىتىش، تەرەققىياتنى قولغا كەلتۈرۈشكە بۇرالدى؛ ئۆتكەنكى نوقۇل ھالدىكى ئىشلەپچىقىرىش تىپىدىن ئىشلەپچىقىرىش، تىجارەت يولىنى ئېچىش تىپىگە بۇرالدى. ھەم ئىشلەپچىقىرىشنى ھەم تىجارەتنى بىلىدىغان بولۇشنى ئىشقا ئاشۇردى. يېڭى مەھسۇلاتلار ئۈزلۈكسىز راۋاجلاندى. ئىشلەپچىقىرىش ۋە مۇلازىمەت ساھەسى كېڭەيدى، مەھسۇلات قىممىتى، پايدا تەك قەدەمدە ئۆسۈپ باردى. 10رېمونت زاۋۇتى ئورۇنلىغان سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 3مىليون 500مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 1984-يىلدىكىدىن 8%ئاشتى، بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىغىنى 810 مىڭ يۈەن، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى ياسىغىنى 1مىليون 100مىڭ يۈەن، ھەر قايسىسى كەسىپلەرنىڭ بۇيرۇتمىسى 700مىڭ يۈەن، تەرەققىيات خاراكتېرلىك ئىشلەپچىقىرىشتىن قىلغان كىرىمى 280مىڭ يۈەن، 10 زاۋۇتنىڭ 9ى پايدا ئالدى، 1زاۋۇت زىيان تارتتى، پايدا-زىيانى بالانس قىلغاندا ئالغان پايدا204مىڭ 200يۈەنگە يەتتى. ھەممە خادىملارنىڭ ئەمگەك ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى 5000يۈەنگە يەتتى.

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى بىلەن تەمىنلەش تارماقلىرى كەسىپى يېتەكچى ئىدىيە جەھەتتە خېرىدارلار بىرىنچى دەپدىغان ئىدىيىنى تۈرغۇزدى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى بىلەن تەمىنلەشتە يېزىلاردىكى ئۆزئارا-ئۆزى تەمىنلەپدىغان ئىگىلىكتىن تاۋار ئىگىلىكىگە بۇرۇلۇش؛ ئەنئەنىۋى يېزا ئىگىلىكىدىن زامانىۋى يېزا ئىگىلىكىگە بۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىش لازىملىقىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋالدى. بازارلارنى تەكشۈرۈش ۋە بازارلارنى دىنامىك كۆرۈشنى كۈچەيتتى، مۇلازىمەت پوزىتسىيەسىنى ياخشىلىدى. مۇلازىمەت سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتەردى، يىل بويى ئورۇنلاشقان سېتىۋېلىش، سېتىش ۋەزىپىسى ئايرىم-ئايرىم ھالدا، 14مىليون 120مىڭ يۈەن ۋە 14مىليون 490مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 392مىڭ يۈەن پايدا ئالدى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن%56ئاشتى. كۆچمە مەبلەغنىڭ ئوبوروت كۈن سانى 4.52كۈندىن 3.58كۈنگە قىسقاردى.

(ۋۇ جۇنرۇي)

[ۋىلايەت بويىچە چاقىرىلغان چارۋىچىلىق ماشىنىلىرى بىلەن نەق مەيدانداﻫ مەشغۇلات ئېلىپ بېرىش كۇرىكى] باش شۇجى خۇياۋباڭنىڭ قەشقەرنىڭ خىزمەت تەلىماتىنى كۆزدىن كەچۈرگەندە بەرگەن يولىيورۇقىنىڭ روھىغا ئاساسەن، يېزا ئىگىلىكىدە ماشىنىلىرى باشقارمىسى 7 ـ بەشىنچى پىلان مەزگىلىدە يېزا ئىگىلىكىدە ماشىنىلىرى كەسىپىي يېتەكچى ئىدىيەسىنى ۋە كەسىپىي خىزمەتنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى 3چوڭ ئىقتىسادىي تۈۋرۈكنىڭ بىرى بولغان چارۋىچىلىق جەھەتكە يۆتكەپ، ئاساسلىق هوجۇمنى چارۋىچىلىق ماشىنىلىرىغا قارىتتى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ چارۋىچىلىق رايونلىرىدا تەرەققىياتى ئۈچۈن خىزمەت قىلدى. ۋىلايەت بويىچە چارۋىچىلىق ماشىنىلىرى بىلەن نەق مەيداندا مەشغۇلات ئېلىپ بېرىش يىغىنى ئەشۇنداق يېتەكچى ئىدىيەنىڭ يېتەكچىلىكىدە 1985ـ يىلى12ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا باشلاندى.

بۇ قېتىمقى چارۋىچىلىق ماشىنىلىرى بىلەن نەق مەيداندا مەشغۇلات ئېلىپ بېرىش يىغىنىدا قويۇلغان ئىچكىرىدىن كىرگۈزۈلگەن ۋە ۋىلايىتىمىزدە ئىشلەنگەن ماشىنا ـ سايمانلار جەمئىي16 بولۇپ، ئوتتۇرا ـ كىچىك تىپتىكى يەم ـ خەشەككە ئىش قوشۇش ماشىنا گۈرۈپپىسى، كىچىك تىپتىكى ئوت ئورۇش، ئوتنى ئۆۋاقلاش ماشىنىسى، ئوتياش توغراش ماشىنىسى، كۆپ ئۈرۈلگەن يەم ـ خەشەككە ئىش قوشۇش ماشىنا گۈرۈپپىسى قاتارلىقلار بار. ئاساسىي جەھەتتىن ۋىلايىتىمىزنىڭ ئېتىز ئەتراپىدا چارۋا بېقىش ۋە تارقاق بېقىش ئالاھىدىلىكىگە باپ كېلىدۇ. نەق مەيدان يىغىنىدا تەپسىلى چۈشەندۈرۈش ۋە سۈرەتلەر تەييارلاندى. 12ـ ئاينىڭ 24ـ كۈنىدىن باشلاپ، ۋىلايەتلىك چارۋىچىلىق سىستېمىسىدىكى رەھبەرلەر، كەسىپىي كادىرلار، ناھىيە، يېزىلاردا چارۋىچىلىق خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان خادىملار، ۋىلكوم مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ رەھبەرلىرى ھەممە ۋىلايەتلىك 3 دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىغا قاتناشقان بارلىق ۋەكىللەر، ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى سىستېمىسىدىكى قوش ئىلغارلار يىغىنىغا قاتناشقان ۋەكىللەر، ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى زاۋۇتى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى مەكتىپى، يېزا ئىگىلىك مەكتىپى، خوتەن ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى باشقارمىسىنىڭ رەھبەرلىرى قاتارلىقلار بولۇپ،700دىن ئارتۇق ئادەم بۇ قېتىمقى مەشغۇلاتنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى.

بۇ پائالىيەت ئارقىلىق، ئېكسكۇرسىيە قىلغان ۋەكىللەر ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە بىر قەدەر كۆپ چارۋىچىلىق ماشىنىلىرىنى كۆردى، ھەر خىل ماشىنا ـ سايمانلارنىڭ خۇسۇسىيىتىنى مەلۇم دەرىجىدە چۈشىنىۋالدى. بۇنىدىن كېيىن چارۋىچىلىق ماشىنىلىرىنىڭ شەكلىنى تاللاشتا مەلۇم ئاساسقا ئىگە بولدى، چارۋىچىلىق ماشىنىلىرىنى ياساش، كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئىدىيىۋى يول ئېچىلدى. بەزى يولداشلار چارۋىچىلىق ماشىنىلىرى بىلەن نەق مەيدانداﻫ مەشغۇلات ئېلىپ بېرىش يىغىنى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ بۇنىدىن كېيىنكى چارۋىچىلىق ماشىنىلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشى ئۈچۈن ياخشى بىر «كۆزنەك» بولدى ـ دەپ ئىنكاس قىلىشتى. (يالقۇن)

[يېڭى ماشىنا ـ سايمان، يېڭى تېخنىكىنى كېڭەيتىش]1985ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى پەن تەتقىقاتى ۋە تېخنىكا كېڭەيتىش خىزمىتىدە، ئىدىيىنى

بىر لىككە كەلتۈرۈش، مۇلازىمەتنى كۆچەيتىش شەرتى ئاستىدا، مۇھىم نۇقتا گەۋدىلەندۈرۈلدى. ۋەزىپە، مەبلەغ، خادىم، ماشىنا ـ سايمان، تەشكىل ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى، ۋىلايەت بويىچە ماشىنا بىلەن يالتىراق يېپىش، كىچىك تېپىتكى ئورۇش ماشىنىسى، كىچىك تېپىتكى تراكتورلارنى يۈرۈشلەشتۈرۈش، ماشىنا بىلەن يۇلۇق قىرقىش قاتارلىق 18 تۈرنى كېڭەيتىش ئورۇنلاشتۈرۈلغاندى. بۇنىڭ 4خىلى ماشىنا ـ سايمان كەلمىگەنى ئۆچۈن ئورۇنلانماي قالغاندىن باشقا، قالغان 14خىلىدا ئەسلى ۋەزىپە ئاساسىي جەھەتتىن ئورۇنلاندى. ۋىلايەت بويىچە يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىش ماشىنىسىدىن 510ى بار. ئىشقا چۈشۈرۈلگىنى 458، ئورۇنلانغان مەشغۇلات مىقدارى 150مىڭ 410مو، بۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 165% ئاشتى، ئاپتونوم رايون چۈشۈرگەن ۋەزىپە 80مىڭ مو نىڭ 188پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ كىچىك تېپىتكى ئورۇش ماشىنىسى 235، ئىشقا چۈشۈرۈلگىنى 165، ئورۇنلانغان مەشغۇلات مىقدارى 52مىڭ 109مو، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.7%ئاشتى؛ كىچىك تېپىتكى ھەر خىل يېزا ئىگىلىك سايمانلىرىدىن 4068ى بار. (كوزۇپىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ)، يۈرۈشلەشتۈرۈلۈشى 1:0.96 گە يەتتى؛ قوي قىرقىش ماشىنىسى 5، ئىشقا چۈشۈرۈلگىنى 3، قىرقىلغان قوي 4553؛ ئاغدۇرۇلغان قاشقا بىدە 300مىڭ مو، سورۇلغان بۇغداي 323مىڭ مو؛ قەپەزدە بېقىلغان توخۇ 3286. بۇنىدىن باشقا، يەرنى ئاز ھەيدەش ئۇسۇلى ئۇستىدە قىلىنغان سىناق دەسلەپكى قەدەمدە ئۇنۇم بەردى. مەھسۇلاتنى ئېنىقلاش ئىسپاتلىنىدىكى، ئاز ھەيدەش ئۇسۇلى بىلەن تېرىلغان كۆممە قوناق ئوخشاش تېرىلغۇ شارائىتىدا 10.87% ئارتۇق مەھسۇلات بېرىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ئاز ھەيدەشتىن پايدىلانغاندا، ماشىنا ـ سايمانلار ۋاقىت تالىشىپ تۇرۇپ، ئورۇق سېلىشنى ئورۇنلايدىكەن، ماشىنا مەشغۇلات چىقىمىنى تېجىگىلى بولىدىكەن، بۇندىن باشقا، كىچىك تېپىتكى پۈركۈپ سۇغۇرۇش، مايلارنى پاكىزلەش، تراكتور ئىگىلىك تېخنىكىلىق ھالىتىنى ئۆلچەش قاتارلىق كېڭەيتىش تۈرىدىمۇ مەلۇم نەتىجىلەر قولغا كەلدى، ۋىلايەت ماشىنا بىلەن يالتىراق يېپىش، قاشقا بىدىنى ئاغدۇرۇش، يېرىم ساپ مىقدارلىق ئورۇق سېلىش ۋە كىچىك تېپىتكى تراكتورلارنى يۈرۈشلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت 4تۈرنى ئۆتكۈزۈپ ئالغاندىن كېيىن نورمال خىزمەتنى باشلاشقا قوشۇلدى. ۋىلايەت يەنە ئاپتونوم رايونغا بىر تۈركۈم كېڭەيتىش مۇۋەپپەقىيەتلىرى مۇكاپاتىغا ئېرىشىدىغانلارنى تونۇشتۇرۇپ بەردى.

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەتقىقاتى ئورنىدىكىلەرنىڭ ئومۇملاشتۇرۇلغان مايى تەجەش تەدبىرى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ھازىرقى مايى ئىشلىتىش ھالىتىنى تەھلىل قىلدى. ئەمەلىي ئۆلچەش، تەھلىل قىلىش، مۆلچەر ھېسابات قىلىش قاتارلىق ۋىلايەت بويىچە بىر يىلدا تەخمىنەن 650 تونا سىلىركا خورايدىكەن، بۇنىڭدا مايى ساقلاش ۋە ماشىنىلارنىڭ تېخنىكىلىق ھالىتى ياخشى بولماسلىق بىلەن پەيدا بولغان مايى ئىسراپچىلىقى ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدىكەن. (ۋۇجۇنرۇي)

[يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ مۇلازىمەت ساھەسىنى ئېچىش] يېزىلاردىكى ئىسلاھات تىنىك يېڭى ۋەزىيەتنىڭ لايىقلىشىش ئۈچۈن، يېزىلارنىڭ يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىغا چۈشكەن مۇلازىمەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش لازىم. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى باشقارمىسى 1985ـيىلى 1ـئاينىڭ ئاخىرىدىلا ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ئىدارە باشلىقلىرى

نىڭ يەڭىنىنى چاقىرىپ، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ مۇلازىمەت ساھەسىنى گېڭەيتىش، قەشقەر نىڭ ئىقتىسادىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ھەسىلىسىنى ھەخسۇس مۇزاكىرە قىلدى. يەنە 10 ناھىيە (شەھەر) نىڭ يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇتلىرىنىڭ زاۋۇت باشلىقى، كەسپىي تېخنىكا كادىرلىرىدىن 25 كىشىنى تەشكىللەپ سائەت جىغا ئېكسكۇرسىيە، ئۆگىنىشكە ئەۋەتتى. 10-ئايدا ۋىلايەت بويىچە سېلىشتۇرۇپ باھالاندى. بىر يىللىق تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن ئارقىلىق، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ئارقىلىق مۇلازىمەت قىلىش دېھقانچىلىق ئۈچۈنلا خىزمەت قىلىشتىن ئىبارەت يەككە رامكىدىن بۆسۈپ چىقىپ، دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ، بېلىقچىلىق ئۈچۈن مۇلازىمەت قىلىشقا باشلىدى. سانائەت، سودا، قاتناش، قۇرۇلۇش، مۇلازىمەت قاتارلىق ھەر خىل كەسىپلەرنى يولغا قويدى. ئاساسىي جەھەتتىن يېڭى ۋەزىپە ئاستىدا يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى سېپىدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ، ئالاقىدار تارماقلارنىڭ نىشانىنى تىوغرىلاش مەسىلىسى ھەل بولدى.

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى سىستېمىسى مۇلازىمەت خىزمىتىنىڭ ئېھتىياجىغا لايىقلىشىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن تەشكىلىي جەھەتتىن تەرتىپكە سېلىندى، ئەسلىدىكى كومىمۇنا يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى باشقۇرۇش پونكىتى ئاساسىدا، يېزا - بازار يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى باشقۇرۇش مۇلازىمەت پونكىتىدىن 105ى ئۆزگەرتىپ قۇرۇلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، 36 ئۆلچەملىك مۇلازىمەت پونكىتىنىڭ قۇرۇلۇشى تۈگىتىلدى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى باشقۇرۇش قەدەممۇ - قەدەم مەمۇرىي باشقۇرۇشتىن تىجارەت مۇلازىمىتىگە قاراپ ئۆزگىشە باشلىدى؛ كەسىپىي ئورۇندىن كارخانىغا ئۆتۈشكە باشلىدى، مۇلازىمەت ئارقىلىق باشقۇرۇش ئىلگىرى سۈرۈلدى. باشقۇرۇش ئارقىلىق مۇلازىمەت ئىلگىرى سۈرۈلدى. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە يېزا - بازار يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى مۇلازىمەت پونكىتلىرى ئۆزىنىڭ باشقۇرۇش، تەمىنلەش، تەربىيىلەش، ھەيدەپ بېرىش، ئورۇپ بېرىش، تېرىپ بېرىش، توشۇپ بېرىش قاتارلىق كۆندىلىك خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغاندىن باشقا، 27 مۇلازىمەت ساھەسىنى يېڭىدىن ئاچتى. بۇنىڭ ئىچىدە ئاشلىققا، يا غلىق دانغا، كېۋەزگە ئىش قوشۇش، يەمەك - ئىچىمەك مۇلازىمىتى، يەم - خەشەككە ئىش قوشۇش، تېخنىكا جەھەتتىكى مۇلازىمەت، توخۇ بېقىش، قوي بېقىش، بوداش كەسپىلىرى بار. بۇنىڭ بىلەن ھەم ئاممىغا قولايلىق يارىتىلغان ھەم كىرىم كۆپەيگەن. تىجارەت سوممىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 880 مىڭ يۈەن، 36% ئاشقان. 620 مىڭ يۈەن پايدا ئالغان. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29.3% كۆپەيگەن، يەنە بىر قىسىم يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى باشقۇرۇش پونكىتلىرى كوچا - كوچىلارغا بېرىپ، مۇلازىمەت تۈرىنى بىۋاستە ئاممىغا يەتكۈزگەن. بازاردا زاپچاسلارنى ياساش، رېمونت قىلىش ماگىزىنلىرىنى ئېچىپ، ئاممىنىڭ ياخشى ئىنكاسىغا ئىگە بولغان.

ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇتلىرى يەككە ئىگىلىك نۇقتىسىنەزەرىنى ئۆزگەرتىپ، ئىشلەپچىقىرىش تېپىدىن تىجارەت تېپىگە يەيدىن-يەي بۇرالغان. يەككە هالدىكى يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىشتىن «يېزا ئىگىلىكنى ئاساس قىلىش، ئومۇملاشتۇرۇپ تىجارەت قىلىش، يېزىلارغا يۈزلىنىش، جەمئىيەتكە خىزمەت قىلىش» يۆنىلىشىگە قاراپ تەرەققىي قىلغان. 613 تراكتورنى 72 موتورنى رېمونت قىلغان،

يالتمراق يېپىش ماشىنىسى، ئېشەك‌ھارۋىسى، دان ئايىرىش ماشىنىسى، شال تېرىش ماشىنىسى، ئىككى چاقلىق ساپان، سيالكا بولۇپ جەمئىي 1153 نى ياسىغا ئالدىن باشقا، ئېچكى جەھەتتىن كىرگۈزۈش، سىرت بىلەن بىرلىشىپ ئاكتىپ بولغان. 5 ئۆلكە (شەھەر) بىلەن ئالاقە ئورنىتىپ، بىرلەشمە تىجارەت قىلغان، تېخنىكا جەھەتتە ياردەملەشكەن. يېڭى ئىشلەپچىقىرىش ساھەسىنى ئاچقان. بۇنىڭ ئىچىدە يالتمراق، بويياق، سىر، بىناكارلىق ماتېرىياللىرى، تۆمۈر تۈرۈبا قويۇش، پارۇاي ئىشلەپچىقىرىش، كۆمۈر شارچىلىرىنى ياساش، سېمونت بوياملارنى ياساش، يالتمراقنى يېڭىلاپ ئىشلەش، تراكتورلارنى قۇراشتۇرۇش قاتارلىقلار بار. يىللىق مەھسۇلات قىممىتى پىلاندىكى بىر مىليون 800 مىڭ يۈەندىن 3 مىليون 500 مىڭ يۈەنگە يەتكەن، پىلان %125 ئورۇنلانغان. پىلاندا زىيان تارتىدىغان كارخانا 3 بولسىمۇ بىرگە ئازايغان. (ۋاڭجۆ)

[يېزا ئىگىلىك ماشىنا خادىملىرىنى تەربىيىلەش] يېزا ئىگىلىك ماشىنا لىرىنى باشقۇرۇش شەكلىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ، 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى كەسپىي ئاتىلىسى، يەككە ئاتىلە، ھۆددىگە ئالغان ئاتىلەر راۋاجلىنىپ 5969 غا يەتتى. ئۇلار ھازىر يېزىلاردىكى ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ تايانچلىرى ھەمدە بۇنىدىن كېيىنكى يېزىلاردىكى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئاساسىي قوشۇنى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى ياخشى باشقۇرۇش، ياخشى ئىشلىتىش، تەننەرقىنى تۆۋەنلىتىش، تەسەررۇپ قىلغۇچىلارنىڭ كىرىمىنى ئاشۇرۇش، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، بىلىم ئېلىش، تېخنىكا ئۆگىنىش، ئۇچۇرغا پىشىق بولۇش—يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى تەسەررۇپ قىلغۇچىلارنىڭ جىددىي تەلىپى. بۇ ئەزىيەتكە لايىقلىشىش ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى باشقۇرۇش تارماقلىرى يېزا ئىگىلىك ماشىنا خادىملىرىنى تەربىيىلەشتە، دادىل ئىسلاھات ئېلىپ بارىدى. تەربىيىلەش سۈپىتىنىڭ ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىنى ئىلگىرى سۈردى، ئاممىنىڭ تېخنىكا ئۆگىنىش تەلىپىنى دەسلەپكى قەدەمدە قاندۇردى. 1985- يىلى 6251 نەپەر ھەر خىل تېخنىكا خادىملىرى تەربىيىلەندى. بۇنىڭ ئىچىدە، ئالىي تېخنىكوم ھەكتەپلىرىگە بىلىم ئاشۇرۇشقا ئەۋەتىلگىنى 3 نەپەر، ئۇقتا بەلگىلەپ، كەسىپ بەلگىلەپ ئۇنۇبۇرىستېتقا ئىمتىھان بېرىپ كىرگىنى 2 نەپەر، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومىلارنى پۈتتۈرگەلدەردىن قايتا تەربىيىلەشكە قاتناشقانى 140 نەپەر، ئاز سانلىق مىللەت ئىشچى - خىزمەتچىلىرىدىن ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم ھەكتەپلىرىگە تاللانغانلار 20 نەپەر. شۇنىڭ بىلەن يېزا ئىگىلىك ماشىنا خادىملىرىنى تەربىيىلەشتە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىلدى. تەربىيىلەش سۈپىتىنىڭ ۋە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كەسپىي تېخنىكا سەۋىيىسىنىڭ ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشى ئۈچۈن ۋىلايەت ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەش كۇرسىنى، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ نەق‌مەيدان ئوچۇق دەرسىنى ئۇيۇشتۇردى، بۇنىڭ ئۈچۈن تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش، ئوقۇتۇش سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىكى ئىلگىرى سۈرۈش رولى ناھايىتى چوڭ بولدى. يەنە 21 ئوقۇتقۇچى شىنجاڭ «1-ئاۋغۇست» يېزا ئىگىلىك ئىنستىتۇتىغا بىلىم ئاشۇرۇشقا ئەۋەتىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، تەربىيىلەش ئۈسۈلى ئىسلاھ قىلىندى. ئۆزاقتىن بۇيان يېزا ئىگىلىك ماشىنا خادىملىرىنى تەربىيىلەشتە دۆلەتنىڭ 3 نى ھۆددىگە ئېلىشقا (تاماق، ئوقۇتۇش، پىراكتىكا

راسخوتى) ئتا يەنىلاتتى. ئاز بولمىغان ئادەملەر قورساق توپىغۇزۇش، دىپلوم ئېلىش، كۇن ئۆتكۈزۇشنىلا كويىدا بولغاچقا، ئۆگىنىشتىكى ئاكتىپچانلىقى يۇقىرى ئەمەس. ئۇنۇمى ناھايىتى ناچار ئىدى؛ بەزىلەر ھەر قېتىمدا ئۆگىنىشكە كەلمىسۇ، ھېچ بىر نەرسە ئۆگىنەلمىگەن. 1985-يىلى ئەمەلىيەتنى چۈشەنگەندىن كېيىن ئۇنۇمى ناھايىتى ياخشى بولدى. كۆرسانتلەپ ئوقۇش تۈزۈمىگە ئۆزگەرتكەندىن كېيىن ئۇنۇمى ناھايىتى ياخشى بولدى. كۆرسانتلارنىڭ ئۆگىنىش ئاقىلىقلىقى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. بىر يىل ئىچىدە 3367 كىشى ئىمتىھان بېرىپ پىراۋۇ ئالدى، دۆلەتنىڭ سېلىقىنمۇ يەڭگىللىدى. ئوقۇتۇش سۈپىتىمۇ ئۆستى. ئىختىساسلىقلارنى يېتىشتۇرۇش سۈرئىتى تېزلەشتى. بۇندىن باشقا، كۆرسانتلارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە قارىتا ئوقۇتۇش ئەسلىھەلىرى ئۆزگەرتىلدى، بۇ ئاساستە كۆرسىتىپ تۇرۇپ دەرس ئۆتۈلدى. يېڭىچە ئىگىلىمىك ماشىنا خادىملىرىنى تەربىيەلەش ئوبيېكتلىرىنىڭ كۆپ قىسمىنى دېھقانلار، مەدەنىيەت سەۋىيىسى بىر خىل ئەمەس، ياش جەھەتتىكى پەرقىمۇ بىر قەدەر زور، دەرسخانىدىكى نەزەرىيە ئوقۇتۇشىغىلا تايانغان بولسا ئاقىبت ئۆزۈن كېتىدۇ، ئۇنۇمى ناچار بولىدۇ. بۇ يىل ئۇلايەت بىر تۈركۈم ھالدا، نەزەرىيە ئوقۇتۇشى بىلەن بىۋاستە كۆرسىتىپ ئوقۇتۇشنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈشكە ئۆزگەرتتى. ناھىيىلەر ئەمەلىي نەرسىلەر بىلەن ئوقۇتقۇچىلارنى تەييارلاپ خۇددى بىلەن ئوقۇتۇش ۋەئىلىكترلىك ئوقۇتۇشنى يولغا قويۇپ، ئەمەلىي مەشغۇلات پىراكتىكىسىنى كۆپەيتىپ، ناھايىتى كەڭ دائىرىلىك ئۇنۇم ھاسىل قىلدى. (ۋاڭ جۆ)

[يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىك بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىشى] قەشقەر ۋىلايىتىدە بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىش ئەزالدىن بىر قەدەر ناچار بولۇپ كەلگەن، ئۆلۈم نىسبىتى بىر قەدەر يۇقىرى ئىدى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىك بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىشىغا، خەلقنىڭ ھايات-ماماتى، مال-مۈلكىنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، 1985-يىلى ناھىيە، يېزا - بازارلار بۇرۇنقى ئاساستا بىخەتەرلىك نازارىتە تەشكىلىي ئاپپاراتلىرىنى يەنمۇ مۇكەممەللەشتۈردى ۋە قۇرۇپ چىقتى، ئومۇمىي خەلققە بىخەتەرلىك تەربىيىسى ئېلىپ باردى. بىخەتەرلىك مەسئۇلىيىتى تۈزۈمىنى يولغا قويدى، يولغا چىققاندا تەكشۈرۈشتە چىڭ تۇردى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىخەۋپسىزلەندۈرۈش كەسپىنى قانات يايدۇردى. شۇنىڭ بىلەن ۋەقە زور دەرىجىدە ئازايدى. ئىقتىسادىي زىيان زور دەرىجىدە تۆۋەنلىدى. سىناتسىتكىغا ئاساسلانغاندا، 1985-يىلى 1000 تراكتورغا يۈز بەرگەن ئۆلۈم-يېتىم نىسبىتى ئالدىنقى يىلدىكى 7.8 ئادەمدىن 5.8 ئادەمگە تۆۋەنلىدى، ئىقتىسادىي زىيان 58100 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 59% ئازايدى، شۇنىڭ بىلەن ئاپتونوم رايونىنىڭ يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىشىنى نازارەت قىلىش بويىچە ئىلغارلار قاتارىغا كىردى.

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىش خىزمىتىدە مۇنداق زور ئىلگىرىلەش بولۇشىدىكى سەۋەب:

1. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىشىنى نازارەت قىلىش تەشكىلىي قۇرۇلدى، مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. 1985-يىلى ئۇلايەتتە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىشىغا نازارەت قىلىش ئورنى قۇرۇلدى، 9 ناھىيىدە يېزا ئىگىلىك ماشى-

ئىلمىي دىنىك بىخە تەر ئىشلەپچىقىرىشىغا نازارەت قىلىش پونكتى قۇرۇلدى، 127 يېزا - بازار- دا يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى دىنىك بىخە تەر ئىشلەپچىقىرىشىغا نازارەت قىلغۇچى خادىم قويۇل- دى. نازارەت قىلىشقا مەخسۇس ئىشلىتىلىدىغان قاتناش قوراللى نەق مەيدانى ئۆلچەش ئۈس- كۈنىلىرى سەپلەپ بېرىلدى. مۇھىم قاتناش تۈگۈنلىرىدە 5 تەكشۈرۈش نۇقتىسى تەسىس قىلىندى. ئۇلايەت بويىچە نازارەت خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كادىر 187 گە يەتكۈزۈلۈپ، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى دىنىك بىخە تەر ئىشلەپچىقىرىشىغا نازارەت قىلىش خىزمىتى تەشكىلىي جەھەتتىن كاپالەتكە ئىگە بولدى.

2. بىخە تەرلىك توغرىسىدىكى تەشۋىقات - تەربىيە ئومۇميۈزلۈك ئېلىپ بېرىلدى. ئىلگىرى يۇز بەرگەن ۋەقەنى تەھلىل قىلىدىغان بولساق شۇنى كۆرۈۋالىشقا بولىدۇكى، ئامە- مىنىك بىخە تەر ئىشلەپچىقىرىش توغرىسىدىكى بىلىمى كەم بولغانلىقتىن، يۇز بەرگەن قاتناش ۋەقەسى 70 پىرسەنتتىن ئارتۇق. شۇڭا، 1985-يىلى ۋىلايەتنىك شەھەر يېزىلىرىدا ئومۇمىي خەلق- قە بىخە تەرلىك تەربىيىسى چوڭقۇر ئېلىپ بېرىلدى. تەشۋىقات تەربىيىسىنىك شەكلى كۆپ خىل بولدى: تەشۋىقات ماشىنىسى چىقىرىلدى، كىنوخانىلار ۋە يېزا - بازارلاردىكى رادىئو ئۇزۇللىرىدىن پايدىلىنىلدى، ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەر بىخە تەرلىك رەسىملەر كۆرگەزمىسى ئاچتى، ئېكسكۇرسىيە قىلغانلار نىڭ سانى 159 مىڭ ئادەم قېتىمغا يەتتى؛ بىخە تەرلىك تەشۋىقات ماتېرىياللىرىدىن 93 خىلى بېسىپ تارقىتىلدى: تۈرلۈك بىخە تەرلىك يىغىنلىرى 714 قېتىم چاقىرىلدى، 5294 تراكتورخەۋپسىزلەندۈرۈش رەسىمىيە تەلىرىنى ئۆتۈدى، 470 مىڭ يۈەن خەۋپسىز- لەندۈرۈش خىراجىتى يىغىۋېلىندى.

3. دائىملىق يولدا تەكشۈرۈش، ئېتىزلاردا، ھويلىلاردا تەكشۈرۈش ۋە ئۇدۇل كەلگەن بىرسىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈپ بېقىشتا چىڭ تۇرۇلۇپ، ۋەقە يۈز بېرىشتىكى يوشۇرۇن ئامىل- لارنى ۋاقتىدا تۈگىتىلدى. يىل بويى تەكشۈرۈلگەن تراكتور 126 مىڭ 328 (قېتىم) گە يەتتى. بۇ نىڭ ئىچىدە يولدا تەكشۈرۈلگىنى 88982 (قېتىم)، مەيدان، ھويلىلاردا ئۇدۇل كەلگەن بىر- سىنى تەكشۈرۈش ئۈسۈلى ئارقىلىق تەكشۈرۈلگىنى 37246 (قېتىم)، شوپۇرلاردىن قائىدىگەخىلاپلىق قىلغانلىقى چېلىقتۇرۇلغىنى 7338 ئادەم (دانە)، تراكتور نىڭ بىخە تەرلىك سايمانلىرى تولۇق بولمىغانلىرى، تېخنىكىلىق ھالەتلىرى ناچارلىرى 11 مىڭ 3 (قېتىم) بولۇپ ھەممىسى ۋاقتىدا تۈزىتىلدى ۋە رېمونت قىلىندى، بىخە تەر يۈرۈشكە كاپالەتلىك قىلىندى.

4. يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى تەكشۈرۈپ نومۇر تارقىتىش ئاساسىدا، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى بىخە تەر ئىشلىتىشنى ھۆددىگە بېرىش مەسئۇلىيىتە تۈزۈمى يەنمۇ مۇكەممەل- لەشتۈرۈلدى، 1985- يىلى تەكشۈرۈپ 8500 نومۇر تارقىتىلدى، شوپۇرلاردىن 26 قېتىم ئىمتىھان ئېلىندى، 2738 دانە پىراۋۇ تارقىتىلدى، 989 ئۆگىنىش پىراۋۇسى تارقىتىلدى؛ يېقىن- قەتراپتىكى جايلار ۋە ناھىيىلەر بىلەن بىخە تەر ئىشلەپچىقىرىش توختىمىدىن 12 سى ئىمزا- لاندى، ناھىيە بىلەن يېزىلار ئوتتۇرىسىدا 127 نۇسقا بىخە تەر ئىشلەپچىقىرىش توختىمى ئىم- زالاندى، يېزىلار تراكتورچىلار بىلەن 7881 نۇسقا توختام ئىمزالىدى، يىل ئاخىرىدا خۇ- لاسە چىقارغاندا مۇكاپات بىلەن جازا نەقلەشتۈرۈلدى. ۋىلايەت بويىچە قاغىلىق، يەركەن، يېڭىشەھەر، يېڭىسار 4 ناھىيە بىخە تەرلىكتە ئىلغار ناھىيە بولۇپ باھالاندى. (ۋاڭ جۇ)

سۇ ئىشلىرى

[سۇ خىزمىتىنىڭ ئەھۋالى] 1985- يىلى، ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك سۇ تارما قالمىرى مەۋقەنى يېزا ئىگىلىكىگە قويۇپ، جەمئىيەتكە يۈز لىنىپ، دۆلەت، كوللېكتىپ، شەخسىي 3 تەرەپنىڭ كۈچىگە تايىنىپ، سۇ قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىپ، قۇرغاقچىلىق ئۇستىدىن غەلىبە قىلىپ، ھەر قايسى تارما قالرنىڭ سۇ ئىشلىتىشكە كاپالەتلىك قىلىپ تۆھپە يارىتتى.

ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئارقا ئىشى چاقىرغان چەتئەل سۇ بېنى شىنجاڭ ئوچاستىكىسى بويىچە سۇ خىزمىتى نەق مەيدان يىغىنىنىڭ ۋەكىللىرى قاتناشقان ناھىيە جايىتىرەك يېزىسىنىڭ ئوچەملىك ئوستەڭ قۇرۇلۇشىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى.

باۋدى فوتوسى

1. سۇ باشقۇرۇش كۆپەيتىلىپ، قۇرغاقچىلىقنىڭ ئۇستىدىن غەلىبە قىلىندى. 1985- يىلى ۋىلايىتىمىزنىڭ سۇ مىقدارى ئوتتۇرا ھال قۇرغاقتا مايىل كەلدى. 5 دەريا دېكى سۇنىڭ ئومۇمىي ئېقىم مىقدارى يىللارنىڭ ئوتتۇرىچە سۇ مىقدارىدىن 129 مىليون كۇبىمېتر ئازلاپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 1 مىليارت 763 مىليون كۇبىمېتر كېمەيدى. بولۇپمۇ 6- ئايدا يېزا بەركەن قۇرغاقچىلىق 20 نەچچە يىلدىن بۇيان ئاز كۆرۈلگەنىدى. كۈز پەسلى 8-، 9- ئايلاردىمۇ باشلايدىغانلا كەلكۈن كەلمەيدى، ئەتىيازدا قۇرغاقچىلىق بولغان، يازدا كەلكۈن كەلمىگەن، كۈزدە سۇ قىس بولۇش ۋەزىيىتى پەيدا بولدى. سۇغۇرۇش قېتىم سانى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1 مىليون 590 مىڭ مو (قېتىم) ئازلاپ كەتتى. قۇرغاقچىلىقنىڭ ئۇستىدىن غەلىبە قىلىش، يېزا ئىگىلىكىدىن بىر قەدەر ياخشى ھوسۇل ئېلىشنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، سۇ ياشقارمىسى 2 خىزمەت گۇرۇپپىسى ئۈيۇشتۇرۇپ، يەكەن دەريا ئېقىمى ۋە قەشقەر دەريا ئېقىمىدىكى ناھىيىلەرگە ئەۋەتىپ، قۇرغاقچىلىق ئەھۋالىنى تەكشۈردى، قۇرغاقچىلىققا ئۇچرىغان ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ قۇرغاقچىلىققا قارشى تۇرۇشقا لازىم بولغان مادديي ئەشيا، خىراجەت قېيىنچىلىقىنى ھەل قىلىپ بەردى. سۇ باشقۇرۇش تارماقلىرى قۇرۇلما، سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇش ۋە سۇنى ئىلمىي ئۇسۇلدا ئىشلىتىش، پىلانلىق ئىشلىتىش قاتارلىق قۇرۇلۇش، تېخنىكا تەدبىرلىرىنى قوللىنىپ، يەر ئاستى سۇيى، يەر ئاستى سۇيىنى بىر تۇتاش باشقۇردى، دەريا، بۇلاق، ئامبار سۇيىنى بىر تۇتاش تەقسىم قىلدى، ئېرىق - ئوستەڭلەرنى سىمېنتلاشتۇردى، سۇغۇرۇش نورمىسىنى تۆۋەنلەتتى، قۇدۇق بىلەن

قاغىلىق ناھىيە يىتىمخانىقا يېزا سىمېنتلىق ئوچەملىك سۇغۇرۇش ئوستەڭى.

باۋدى فوتوسى

لەن سۇغۇرۇشنىڭ ئۈنۈمىنى جارى قىلدۇردى. ھازىرقى سۇئىشلاتقۇزغۇچ ماشىنىلىرىنىڭ كۆپ يەتتى. 35 قۇدۇق كولىدى، 59 قۇدۇقنى يۇرۇشلەشتۈردى، 8 مىليارت 693 مىليون كۇبېمېتر سۇنى باشلاپ كەلدى، يەمغۇرلىدى، قاچىلىدى. 8 مىليون 300 مىڭ مو ئېتىز، باغ ـ ئورمان، ئوتلاقنى سۇغاردى. ۋىلايىتىمىزنىڭ دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلىرىدا داۋاملىق مول ھوسۇل ئېلىش ئۈچۈن كۈچلۈك شارائىت يارىتتى.

2. سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلمىلىرىنى كۆپلەپ ياساپ ئېقىملارنى تېزگىنلەش،سۇر ئىتمىنى تېزلەتتى. 1985ـ يىلى سۇغۇرۇش، كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش، توك بېرىش قاتارلىق سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلمىلىرىدىن زور بىر تۈركۈمى قۇرۇلۇپ، ئەتىيازدىكى قۇرغاقچىلىق، يازدىكى كەلكۈن، زەي ـ شوردىن ئىبارەت 3 چوڭ ئاپەتكە تاقابىل تۇرۇش ئىقتىدارى ئاشۇرۇلدى. توك بىلەن تەمىنلەش شارائىتى ياخشىلاندى. يىل بويى دۆلەتلىك ئېتىز ـ ئېرىق، سۇ ئىنشائات، كەلكۈن، سۇ قۇرۇلۇش سەرمايىسىدىن 27 مىليون 597 مىڭ يۈەن ئورۇنلاندى، ئاممە 13 مىليون 760 مىڭ كۈن ئەمگەككە قاتناشتى. 39 مىليون 210 مىڭ كۇبېمېتر توپا ـ تاش ۋەزىپىسى ئورۇنلاندى. 3030 قۇرۇلما بېكىدىن قۇرۇلدى ۋە يۇرۇشلەشتۈرۇلدى.

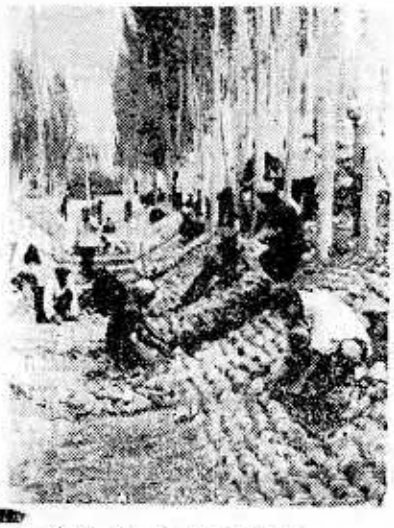

سىچىمسلەشكەن ئوستەلك ياساش. باۋدى فوتوسى

نۆقتۇلۇق قۇرۇلۇشلار: دۆلەت 7 مىليون 600 مىڭ يۈەن مەبلەغ بەردى. (1) شىنجاڭ بويىچە ئىككى چوڭ توسما ـ كاچۇك توسمىسى (1ـ قارارلىق قۇرۇلۇشى) پۈتتى. بۇنىڭ ئىشقا كىرىشتۈرۇلۈشى بىلەن سۇغۇرۇش رايونىدىكى خەلقنىڭ يۈكى زور دەرىجىدە يېنىكلىدى. 3 مىليون 400 مىڭ مو يەرنىڭ سۇغۇرۇش شارائىتى مۇشۇنىڭدىن باشلاپ تۆپتىن ياخشىلاندى. (2) سوغىچاق سۇ ئامبىرىنى يۇرۇشلەشتۈرۇش قۇرۇلۇشى پۈتتى، 100 مىليون كۇبېمېتر سۇ قاچىلاندى. 8ـ ئاينىڭ ئاخىرىغىچە 99 مىليون 570مىڭ كۇبېمېتر سۇ قاچىلىنىپ،مارالبېشى، يەكەن ، يوپۇرغا ، پەيلۇ مەيدان، 42ـ مەيدانلارسۇدىن پايدىلاندى. بۇ قۇرۇلۇشنىڭ پۈتمىشى سۇ مىقدارىنى كۆپەيتىپلا قالماي، يەكەن دەريالىق سىنىڭ غەربىي قىرغىقىدىكى ئۆستەڭنى يۇرۇشلەشتۈردى. دەريانىڭ ئۆستەڭلەشتۈرۇلۈشى، كەلكۈنسۇيى بىلەن سۇ سوغالغان مەزگىلدىكى سۇنى ئايرىپ ئاققۇزۇش ئۈچۈن شارائىت يارىتىلدى. (3) قەزىل دەريا ئېقىمىدىكى غوللۇق 3 قۇرۇلۇش دەسلەپكى كۆلەمگە ئىگە قىلىندى. بۇنىڭ ئىچىدە ئاتۇش ـ پەيزاۋات غول زەيكىشىنىڭ قەشقەر تەۋەسىدىكى قىسمى ئاساسەن پۈتتى. ھازىر $2\sim5m^3/sek$ زەي سۇ قۇملۇققا قويۇلماقتا؛ چوڭ كۆۋرۈك ئاغزىدىكى سۇ باشلاش، تەقسىملەش تۈگۈنىنىڭ قۇرۇلۇش سۈرئىتى بىر قەدەر تېز بولۇپ، 1986 ـ يىلى پۈتۈپ ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۇلۈشى مۆلچەرلەنمەكتە؛ ئەڭ تۆۋەن ئېقىمدىكى بۇ قەنەتۈگۈن قۇرۇلۇشى ۋىلايىتىمىزدە تۇنجى قېتىم خىزمەتچان تاللاپ قۇ-

رۇلغان قۇرۇلۇش بولۇپ، چۆكمە قۇدۇق چۆكتۈرۈش تېزلا ئورۇنلاندى، 1987 - يىلى 4-ئايدا پۈتۈشى مۆلچەرلەنمەكتە. بۇ 3 قۇرۇلۇشنىڭ پۈتۈشى بىلەن مۇشۇ ئېقىمدىكى ئاتۇش، قەشقەر شەھىرى، پەيزاۋات، يېڭى شەھەردىكى740 مىڭ مو تېرىلغۇ يەرنىڭ زەي سۇيىنى چىقىرىشقا ۋە پەيزاۋات خەلقىنىڭ ياخشى سۇ ئىچىشىگە ئامال تېپىلىدۇ. بولۇپمۇ بۇ قەدىمكى ئۇستەڭ قۇرۇلمىسى 400 مىڭ مو تېرىلغۇ يەرنى تېزگىنلەيدۇ. ئاتۇش - پەيزاۋات زەيكەش مۇشۇ يەردىكى سۇگىۋچ ئارقىلىق قىزىل دەريانىنى كېسىپ ئۆتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن زەي سۇنىڭ دەريا غا قۇيۇلۇشىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ياشلار ئۆستەڭگە تۇتاشتۇرۇلۇپ، قىزىل دەريانىڭ تاغدىن چىققان يېرىدىكى ياخشى سۇنى پەيزاۋاتنىڭ ئەڭ ئايىغىدىكى يېزا كەنتلەرگىچە باشلاپ بارغىلى بولىدۇ. شېكەر كۆلنىڭ سۇيىمۇ ياخشىلىنىدۇ.

ئېتىز-ئېرىق سۇ قۇرۇلۇشى جەھەتتە: 1985 - يىلى روشەن ئىككى ئالاھىدىلىككە ئىگە بولدى: بىرىنچىسى، ئۇستەڭلەرنى سېمونتسىلىشتۇرۇش ۋە زەيكەش سىستېمىلىرىنى بەرپا قىلىش گەۋدىلەندۈرۈلدى؛ ئىككىنچىسى، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرۈپ، ئېتىز - ئېرىق سۇ قۇرۇلۇشى بىلەن راسا شۇغۇللىنىلدى. يىل بويى دېھقانلار ئۆزى تەييارلىغان مەبلەغ 4مىليون 600 مىڭ يۈەن بىلەن بىرلىكتە (دۆلەت مەبلىغىنىڭ 50 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ)، قاغىلىق، مارالبېشى قاتارلىق ناھىيىلەرنى ئاۋۋال قۇرۇلۇش قىلىش، كېيىن تولۇقلاش يەكى ئاۋۋال قەرز بېرىش، كېيىن تولۇقلاپ بېرىش ئۇسۇلىنى كەڭ يولغا قويۇپ، سۇ قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈدى. سىستېمىغا قارىغاندا، 11 - ئاينىڭ ئاخىرىدا ۋىلايەت بويىچە يېڭىدىن سېلىنغان مەسلەشتۈرۈلگەن ئۇستەڭ 324.5 كىلومېتىر، زەيكەش 507 دانە، 728 كىلومېتىر، يۇرۇشلەشتۈرۈلگەن سالا ئېتىز 318 مىڭ مو، سۇغۇرۇش رايونىنىڭ يۇرۇشلەشتۈرۈش قۇرۇلمىسى2026 دانە، شورلىشىپ كەتكەن يەردىن دەسلەپكى قەدەمدە ياخشىلانغىنى 431 مىڭ مو، 77 مىڭ 600 ئادەمنىڭ،66 مىڭ 700 چارۇىنىڭ ئىچىدىغان سۇيى ھەل بولدى.

كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش جەھەتتە: 1985 - يىلى كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرىدىغان نۇقتىلىق قۇرۇلۇشلاردىن قىزىل دەريانىڭ تەلۈچۈك، يەكەن دەريانىڭ پاتمان قاش ۋە ماش بۇلاق، (شەرق قىزاردى)سۇ ئامبىرى، مەكىت دۆڭقۇتان، يېڭىسار ئەگرىس، يېڭىشەرقى تارسۇگەت سۇ ئامبىرى قاتارلىقلار بار. رېمونت قىلىنغان ۋە مۇستەھكەملەنگەن كەلكۈن مۇداپىئە دامبىسى 242 بولۇپ،165.5 كىلومېتىر، ئىشلىتىلگەن ئەمگەك كۈنى 4 مىليون 560 مىڭ، ئورۇنلانغان توپا - تاش 9 مىليون 880 مىڭ كۇبىمېتر، جايلار كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈشكە ئىشلەتكەن ئەمگەك، ماتېرىيالنى يۇلغا سۈندۈرغاندا، 13 مىليون 50 مىڭ يۈەن بولۇپ، دۆلەت بەرگەن ياردەمنىڭ 7 ھەسسىسىگە تەڭ كېلىدۇ.

ئېلېكتر ئىستانسىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش جەھەتتە: بىر يىل ئىچىدە جەمئىي 5 ئېلېكتر ئىستانسىسى ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلدى. يېڭىدىن قوشۇلغان ئېلېكتر ماشىنىلىرى-نىڭ سىغىمچانلىقى 2181 كىلوۋات، تارتىلغان يۇقىرى بېسىملىق توك سىمى 315.4 كىلومېتىر، 1985 - يىلى ئامما مەبلىغ توپلاپ ئېلېكتر ئىستانسىيە قۇرۇش ئەڭ ياخشى بولغان بىر يىل بولدى. ئەمگەك كۈچىنى ھېسابلىغاندا، ئەڭ ئاز بولغانلىرىغا 3 مىليون يۈەندىن ئارتۇق پۇل كەتتى. جەمئىي 8 ئېلېكتر ئىستانسىسىگە ئىشى باشلانغاندى. بۇنىڭدىن 3ى پۈتۈپ توك بەر-

دى. ئۇندىن باشقا، يېڭسار كامپا 2 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى (800 × 3)، قاغملىق زۇڭلاك ئېلېكتر ئىستانسىسى (1.250 × 1) گە ناھىيە باشقۇرغان تاياڭ ئېلېكتر ئىستانسىسى بولغاچقا دۆلەت ياردەم بەرگەن، بىر قىسىم پۇلنى قەرز بەرگەندىن باشقا، قالغان قىسمىنى پۈتۈنلەي يەرلىك ئۆزى تەييارلاپ ھەل قىلدى. ھازىر قۇرۇلۇش ئېلىستىدە كېتىۋاتىدۇ. 1985 ـ يىلى ئېلايەت، ناھىيىنىڭ تاياڭ ئېلېكتر ئىستانسىلىرى بەرگەن توك مىقدارى 6 مىليون 358 مىڭ كىلوۋات بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7% كۆپەيدى.

3. كۆپ خىل ئىگىلىك ۋە سۇ مەھسۇلاتلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش: 1985 ـ يىلى ئومۇمىشتۇرۇپ تەسەررۇپ قىلىشتا يېڭى ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى. يېڭىشەر ناھىيىلىك شەھەل زاۋۇتى، يوپۇرغا ناھىيىلىك قوغۇن قېقى زاۋۇتى ھەمدە ئېلايەت، شەھەر بىرلىشپ باشقۇرغان يالتىراق زاۋۇتى قاتارلىقلار قۇرۇلدى. يىللىق كىرىمى 5 مىليون 136 مىڭ 500 يۈەنگە يەتتى. مارالبېشى، مەكىت، يېڭىشەھەر ناھىيىلىك سۇ ئىدارىلىرىنىڭ كىرىمى 1 مىليون يۈەنلىك چوك ئۆتكەلدىن ئۆتۈپ كەتتى.

سۇ مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش خىزمىتىدە ياخشى نەتىجىلەر قولغا كەلدى. يىل بويى 615.9 تونىنا بېلىق ئىشلەپچىقىرىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 37% ئاشتى. ئىككى ئاملە بىر كەۋدىنىڭ ئاممىۋى خاراكتېرلىك بېلىق بېقىش ئىشلىرى راۋاجلاندى، ئالدىنقى يىلدىكى 77 ئاملىدىن 259 ئاملىگە كۆپەيدى، بېلىق بېقىلىدىغان سۇ يۈزى 60 مىڭ مو غا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15 مىڭ مو كۆپەيدى. 7 ئاملىنىڭ ساپ پايدىسى 7000 ~ 5000 يۈەنگە يەتتى.

4. ئىچكىرىگە قاراتا جانلاندۇرۇش، سىرتقا قاراتا ئېچىۋېتىش فاكتورىنى ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، ئالدىنقى باسقۇچلۇق خىزمەتلەرنىڭ ئىلگىرىلىشى بىر قەدەر تېز بولدى. ئىچكىرىگە قاراتا جانلاندۇرۇش يولغا قويۇلۇپ، تەكشۈرۈش، ئۇلچەش، لايىھىلەش ئورۇنلىرىدا تېخنىكىلىق ئىقتىسادىي ھۆددە مەسئۇلىيىتى ئۈزۈملىسىنا پ يولغا قويۇلدى، ئۇتكەندىكىدەك كەسىپي راسخوتنى كەشى سانى بويىچە ھېسابلاپ ئالىدىغان ئوسۇللار ئۆزگەرتىلىپ، بىر قەدەر ياخشى ئۇنۇم ھاسىل قىلىندى، ئورۇنلانغان خىزمەت مىقدارى يىللاردىكىدىن بىر ھەسسە كۆپەيدى. ئېچىم باشقارمىلىرى تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئاپتونوم رايونلىك ئالاقىدار لايىھەلەش ئورۇنلىرى بىلەن ياكى ناھىيىلىك سۇ ئىدارىسى بىلەن ھەمكارلىشىپ كاچۇك، ئېلېكتر ئىستانسىسى، قىزىل دەريا سىدىكى تەلۈەچۈك كەلكۈنىدىن مۇداپىئە كۆرۈلۈش، سۇ باشلاش قۇرۇلۇشىنى، كەز دەريا سىدىكى ئادىل توما قاتارلىق نۇقتىلىق قۇرۇلۇشلارنىڭ پىلان لايىھىسىنى پۈتتۈردى.

سىرتقا قاراتا ئېچىۋېتىش ئارقىلىق سۇ قۇرۇلۇشىدىكى ئۇزاق مۇددەتسا قلىنىپ كەلگەن بەكىنمە ھالەت بۆسۈپ تاشلىنىپ، شەنشى، خۇنەن ئۆلكىلىك سۇ ـ ئېلېكتر تەكشۈرۈش ـ ئۇلچەش لايىھىلەش ئاكادېمىيىلىرى بىلەن گەزدەريا سىنىڭ گۈيخۇا سىنىڭ قوڭۇر ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ (200 ~ 144 مىڭ كىلوۋات) دەسلەپكى لايىھىسىنى، جاڭگال سۇ ئامبىرىنى تەكشۈرۈشنى، يەكەن دەريا سىدىكى تۆۋەنكى بەلدەر سۇ ئامبىرى ۋە ئارتىتاش سۇ ئامبىرىنىڭ گېئولوگىيىلىك تەكشۈرۈلۈشنى، خەرىتىلەشتۈرۈپ بېرىشنى ئىشلەپ بېرىش توغرىسىدا كېلىشىم ۋە توختام ئىمزالاندى. 1985 ـ يىلى قوڭۇر ئېلېكتر ئىستانسىسى توغرىسىدىكى خىزمەتلەرنىڭ بىر قىسىم

خىزمەتلىرى ئىشلىنىپ بولدى، 1986 - يىلى ئوتتۇرا باسقۇچلۇق دەتجىلەر گورۇپپا قويۇلىدۇ.

5. يەر تەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇپ، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇپ، بىرىنچى بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى توك بېرىشنى تېز ئەسلىگە كەلتۈردى.

1985 - يىلى 8 - ئاينىڭ 23 - كۈنى قەشقەر بىرىنچى بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى 7.4 بال كۈچلۈك يەر تەۋرەشكە ئۇچرىغاندىن كېيىن، 9 - ئاينىڭ 12 - كۈنى يەنە 6.8 بال قالدۇق يەر تەۋرەشنىڭ بۇزغۇنچىلىقىغا ئۇچرىدى. ئوستەڭلەرنىڭ بۇزۇلۇش دەرىجىسى ۋە يەر تەۋرەشتىن كېيىنكى ماتېرىيالالاردىن كۆرۈلۈشىچە، ئىككىنچى قېتىم يەر تەۋرىگەندىكى يەرنىڭ يېرىلىشى بىرىنچى قېتىم يەر تەۋرىگەندىكى(8 - ئاينىڭ 23 - كۈنى) يەرنىڭ يېرىلىشىدىن 8 گىرادۇس ئېشىپ كەتكەن. مەسىلەن: چوڭ دامبىنىڭ شەرقىدىكى تەخمىنەن 1.5 كىلومېتر جايدا، جەنۇبتىن شىمالغا سوزۇلغان يېرىق بار، يېرىقنىڭ ئەڭ كەڭ جايى60-50 سانتىمېتر، ئورنى قويقالجىغاندىن كېيىنكى ئىككى تەرەپنىڭ ئېگىز - پەسلىك پەرقى 50سانتىمېتر ئەتراپىدا كېلىدۇ. جەنۇبتا قەزىل دەرياسىغىچە، شىمالدا شىمالدىكى تاغنىڭ قېشىغا بارىدۇ. ئۇستەڭ بېشىنىڭ بۇزغۇنچىلىقىغا ئۇچرىشىنى مۇنداق 5 جەھەتكە يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ:(1) ئاساسىي دامبىنىڭ دامبا ئۈستى ئالدىنقى قېتىمقى يەر تەۋرەشتە تۆۋەنلىگەن (چوككەن)30سانتىمېتردىن 1 مېتركە تۆۋەنلىگەن. پۈتۈن دامبىنىڭ 485 مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى دائىر بىسىدە سەرىلىپ چۈشۈش ئەھۋالى يۇز بەرگەن، ئوتتۇرا قىسىمىنىڭ ئەڭ ئېغىر . سەرىلىپ چۈشكەن جايىنىڭ سەرىلىپ چۈشۈش ئارىلىقى 6.5 مېتر‌غا يەتكەن. (2) قوشۇمچە دامبا ۋە قۇم چۈشۈرۈۋېتىش تاقىقىنىڭ تۆتاشقان ئورنىدا سەرىلىپ چۈشۈش ئەڭ ئېغىر بولغان، نەچچە 10 سانتىمېتر چوكۇپ كەتكەن. (3) قۇرۇلما بۇزۇلغان، قۇم چۈشۈرۈۋېتىش تاقىقىنىڭ يان تۈۋرۈكى، يانتۇلۇقىنىڭ توپا توسۇش تېمى ئۆرۈلگەن، كويلىنىڭ يان تېمى ۋە توما تېمى دەريانىڭ مەركىزىي تەرەپكە قاراپ سەل يۆتكەلگەن. (4) ئۇستەڭنىڭ بېشى بۇزۇلغان. ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ سۇ ئەكىلىش ئۇسۇلىدىكى قارا‌ڭغۇلۇق كۆچۈرمىسى ئۇستەڭ بىلەن تۇتاشقان يېرىدىن ئاجراپ كەتكەن ۋە 10 نەچچە سانتىمېتر قويقالجىغان. (5) قوشۇمچە زاۋۇت ئۆيلىرى، سۇ ئىشلىرى شۆبە زاۋۇتىنىڭ ئۆيلىرى، ئىشخانىلار، كوللېكتىپ ياتاق، ئالدى كۆلچەك ۋە دامبا رايونىدىكى تومان تاقاق ئۆيى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى يېقىلغان، ئېلېكتر ئىستانسىسى توك بېرىشنى توختىتىشقا مەجبۇر بولغان. يالغۇزلا چوڭ دامبىدىلا بولغان زىيان 3 مىليون يۈەنگە يەتكەن. يەر تەۋرىگەندىن كېيىن، مەركەز ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتى ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى، سۇ ئېلېكتر ئىشلىرى مىنىستىرلىقى، سۇ نازارىتى، يەر تەۋرەش خىزمىتى ئىدارىسى قاتارلىق تارماقلار مۇتەخەسسىس، ئىنژېنېر، تېخنىك خادىملارنى قەشقەرگە ئەۋەتىپ، ئولايەتنىڭ رەھبەرلىرى ۋە ئىنژېنېر، تېخنىك خادىملىرى بىلەن بىرلىكتە نەق مەيدانغا بېرىپ چوڭقۇر تەكشۈردى، سۆھبەتلەشتى، مۇزاكىرە قىلدى. ريمونت قىلىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە ئۆزگەرتىش لايىھىسىنى تۈزۈپ، 4 ماددىلىق قارارغا كەلدى: (1) توك بېرىشنى دەرھال ئەسلىگە كەلتۈرۈش، قىش پەسلىدە سۇنمۇ، توكنىمۇ توختاتماسلىقى، ۋاقتىلىق خاراكتېردە ريمونت قىلىپ تۈرۈش، (2) يىلنىڭ ئاخىرىدا ياكى چاغاندىن

ئىلگىرى سۇ ئېلېكتر ئىشلىرى مىنىستىرلىقىنىڭ ياردىمى تارقىتىدا، سۇ تارما قىلىرى رەسمىي لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويۇش، (3) رېمونت قىلىش، ئەسلىگە كەلتۈرۈش مەبلىغىنى مەركەز ۋە ئاپتونوم رايون يارىدەم قىلغاندىن باشقىلىرىنى سۇ ئازارتى 2 - قۇرۇلۇش باشقارمىسى ئۈستىگە ئېلىش، 1986 - يىلى كەلكۈندىن بۇرۇن رېمونت قىلىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈش. سۇ تارما قىلىرى، ئېلېكتر ئىستانسىسىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر ۋە ھەر مىللەت تارمىيە خەلقى پۈتۈن كۈچ بىلەن ئاتلىنىپ ئېلېكتر ئىستانسىسىنى ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇشقا ئاكتىپ كىرىشىپ كەتتى. 3 كۈنلا ۋاقىت ئىچىدە توك بېرىشنى ئەسلىگە كەلتۈردى، چوڭ دامبىنى رېمونت قىلىش پىلانىنىڭ 1 - قەدىمى يىلىنىڭ ئاخىرىدا ئورۇنلىنىپ قىش پەسىلىنىڭ نورمال توك بېرىشكە كاپالەتلىك قىلىندى.

6. رەھبەرلىك بەنزە تەڭشەلدى، زىيالىلار ۋە ئىختىساسلىق خادىملارغا يەنمۇ ئەھمىيەت بېرىلدى.

1985 - يىلى سۇ تارما قىلىرىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىلىرى تەڭشەلدى. ۋىلايەتلىك سۇ ئىشلار باشقارمىسى (قاراشلىق بارلىق ئورۇنلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، ئېقىم باشقارمىلىرى ۋە ناھىيە (شەھەر) لىك سۇ ئېلېكتر ئىدارىلىرىنىڭ باشقارما، بۆلۈم دەرىجىلىك رەھبەرلىرى جەھەتتە « 4 لەشتۈرۈش » نىڭ تەلىپى ئاساسەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. بىرىنچى، ئىككىنچى باشلىقلارنىڭ كۆپچىلىكى 40 ياش ئەتراپىدىكى ئالى، ئوتتۇرا تېخنىكومېدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كەسپىي كادىرلاردىن بولدى. سۇ باشقارمىسىنىڭ بىر باشلىقى، ئىككى مۇئاۋىن باشلىقى ۋە شۇجىسى ھەممىسى ئالى، ئوتتۇرا تېخنىكومىلارنى پۈتتۈرگەن، بۇنىڭ ئىچىدە 3 نەپىرى ئىنژېنېر، 1 نەپىرى يارىدەمچى ئىنژېنېر، باشقارمىنىڭ ئۆزىدىكى 10 نەچچە بۆلۈم، ئىشخانا، پونكىتلارنىڭ 20 نەپەر مەسئۇلى ئىچىدە ماددىي ئەشيا پونكىتىدىن باشقا ھەممىسى 50 ياشتىن تۆۋەن ئىنژېنېر، يارىدەمچى ئىنژېنېرلار، زىيالىلارنىڭ «4 لەشتۈرۈش» تىكى رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن، قەشقەرنىڭ سۇ ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئېچىپ، 10 نەچچە تەكلىپ ئوتتۇرىغا قويۇلدى، تەكلىپ ۋە تەلەپلەر مۇئەييەنلەشتۈرۈلدى ۋە قوبۇل كۆرۈلدى؛ شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، لەنجۇ مۇز ئېقىملىرىنى تەتقىق قىلىش ئورنىغا ماسلىشىپ يەكەن دەرياسىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىدىكى مۇز ئېقىملىرىنى، كەلكۈن سەۋەبلىرى تەكشۈرۈلدى، 1986 - يىلى يەنمۇ ئىلگىرى - لەپ تەكشۈرۈش ئۈچۈن ئاساس. بۇنىڭدىن باشقا، 20 نەپەر ياش ئىشچى - خىزمەتچى ئالىي مەكتەپلەرگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلدى؛ يەنە شۇ جايىنىڭ ئۆزىدىلا ئاساسىي قاتلام سۇ مەھسۇلات، سۇ ئىشلار، مالىيە خادىملىرىدىن 60 تىن ئارتۇق كىشى (قېتىم) تەربىيىلەندى. (فالك گوجۇك)

[سۇقۇرۇلۇشىغا مەبلەغ سېلىش شەكلىنى ئىسلاھ قىلىش] 1985 يىلىدىن دۆلەتنىڭ خامچوتى ئىچىدىكى، سىرتىدىكى بولۇپ ۋىلايەتنىڭ تۇرلۇك سۇقۇرۇلۇشىغا ئاجرىتىلغان مەبلەغ 26 مىليون 975 مىڭ يۈەن. بۇنىڭدىن ئېغىز - ئېرىق سۇ قۇرۇلۇشىغا ئاجرىتىلغىنى 10 مىليون يۈەن، شۇ ئىشلار كەسپىي راسخوتى 1 مىليون 190 مىڭ يۈەن، كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش راسخوتى 665 مىڭ يۈەن، رېمونت راسخوتى 120 مىڭ يۈەن، سۇ مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش كەسپىي راسخوتى 150 مىڭ يۈەن، يېزا - كەنتلەرنىڭ بىلىقلا-

چىلمقتىكى ئايلانما مەبلەغ قىلىش ئۈچۈن بېرىلگىنى 250 مىلىئارد يۈەن، ئاساسىي قۇرۇلۇش مەبلىغى 10 مىليون 100 مىلىئارد يۈەن (پەيزاۋات ناھىيىسىدىكى چوڭ كۆۋرۈك ئاغزى سۇ باش-لاش،سۇ تەقسىم قىلىش تۈگۈنى ئۈچۈن بېرىلگىنى 1 مىليون يۈەن)، شورنى تەزگىنلەش ئۈچۈن بېرىلگەن مەخسۇس پۇل 3 مىليون يۈەن (1 بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىگە يەر تەۋ-رەشتە بۇزۇلغان يەرلەرنى رېمونت قىلىشقا بېرىلگىنى 1 مىليون 500 مىلىئارد يۈەن)، بۇندىن باشقا، ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش ئارمىيىسى كاچۇك توسمىسى ئۈچۈن بەرگەن پۇل 2 مىليون يۈەن، قىزىل دەريا سىستېمىسىدىكى بۇ قەدەر ئۇستۇنلۈك بېشىنى ياساش ئۈچۈن بەرگىنى 900 مىلىئارد يۈەن،ۋىلايەت بويىچە يېزا-بازارلار ئۆزى تەييارلىغان پۇل 2 مىليون 881 مىلىئارد يۈەن؛ يە-كەن دەريا باشقارمىسى سۇ ھەققىدىن 248 مىلىئارد يۈەننى ئاساسىي قۇرۇلۇشقا ئىشلەتتى؛ بې-رىلگەن ئاشلىق، پاختا، رەخت قاتارلىقلارنى باھاغا سۈندۇرغاندا 3 مىليارد 981 مىليون 510 مىلىئارد يۈەن بولىدۇ (ئاشلىق 116 مىليون 370 مىلىئارد جىڭ، رەخت 14 مىليون 620 مىلىئارد مېتر). ۋىلايەت بويىچە سۇ قۇرۇلۇش، ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇلۇشىغا ئىشلىتىلگەن مەبلەغ 36 مىليون 985 مىلىئارد 500 يۈەن.

1985 - يىلى سۇ قۇرۇلۇشىغا مەبلەغ سېلىش شەكلى 4 نۇقتىدا ئىسلاھ قىلىندى:

1. ئېتىز - ئېرىق سۇ قۇرۇلۇش مەبلىغى تۈرلەر بويىچە ئاجرىتىپ بېرىلدى، مەخ-سۇس پۇل مەخسۇس تۈر ئۈچۈن ئىشلىتىلدى، قاتتىق باشقۇرۇلدى. چوڭراق تۈرلەردە ئىقتى-سادىي توختام تۈزۈلدى، سۈرئەتكە قاراپ پۇل ئاجرىتىلدى .

2. ئېتىز - ئېرىقلارنى پۈرۈشلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىنىڭ مەبلىغىنى ئىشلىتىشتە «ئاۋۋال قەرز بېرىش، كېيىن تولۇقلاپ بېرىش» ئۇسۇلى قوللىنىلىپ، بۈرۈنقى مەبلەغ چېچىلىپ كې-تىدىغان، قۇرۇلۇش مەزگىلى ئۇزىراپ كېتىدىغان، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى ناچار بولىدىغان ھالەتلەر ئۆزگەرتىلدى. قاغىلىق ناھىيىسى «ئاۋۋال قۇرۇش، كېيىن تولۇقلاپ بېرىش» ئۇسۇلىنى بىر قەدەر ياخشى يولغا قويۇپ، سۇ ئېلېكتر ئىنىستىرلىقىنىڭ مۇئەييەنلەشتۈ-رۈشىگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇلدى ھەمدە شىنجاڭ بويىچە كېڭەيتىلدى.

3. ئاساسىي قۇرۇلۇشتا پۇلنى كېڭىشىش، پۇلنى بېكىتىش، خېرىدارلارغا تاللىتىش ئۇسۇ-لى يولغا قويۇلۇپ، مەمۇرىيۋاستە بىلەنلا ھۆددە بېرىدىغان ۋەزىيەت بۇزۇپ تاشلاندى. قۇرۇلۇشنىڭ تەننەرقى مۇۋاپىق دەرىجىدە تۆۋەنلىدى، سۈپەتكە كاپالەتلىك قىلىندى، دۆ-لەتنىڭ مەبلىغى تېجەپ قېلىندى. مەسىلەن: ئاتۇش - پەيزاۋات زەيكىشىدىكى قىزىل دەر-ياسىنىڭ تېگىدىن ئۆتىدىغان سۇئاگۇچ كېڭىشىش ئارقىلىق سۇ نازارىتىنىڭ سۇ قۇرۇلۇش 2 - باشقارمىسىغا 500 مىلىئارد يۈەنگە ئىشلەشكە بېرىلدى، بۇ مەزكۇر باشقارمىنىڭ خامچوت قىلغىنىدىن 16.6% ئاز.

4. ئاساسىي قۇرۇلۇش مەبلىغى ئاجرىتىپ بېرىلمىشتىن قەرز بېرىشكە ئۆزگەرتىلدى. يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ كامپا ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ چوڭ كۆۋ-رۈك ئاغزى سۇ باشلاش،سۇ تەقسىم قىلىش تۈگۈنىنىڭ قۇرۇلۇشىدا مۇشۇ ئۇسۇل قوللىنىلدى. شۇنداق بولغاندا سۇ ئىقتىسادىنىڭ ياخشى خاراكتېرلىك دەۋرىلىكىگە پايدىلىق بولۇپ، ئىقتىسادىي ھىساباتنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئىقتىسادىي ئۈنۈمى تېخىمۇ ياخشى جارى قىلى-دۇرۇلىدۇ. (جاۋ يىخىڭ)

[سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇش ۋە قۇرۇلۇشنى باشقۇرۇش] 1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە قاتتىق قۇرغاقچىلىق بولدى، بۇ 20 يىلدىن بۇيان ئازكۆرۈلگەن. يەكەن دەريا سى، تىزناپ دەريا سى، گەز دەريا سى، كۆسەن دەريا سى، قىزىل دەريا سى بولۇپ 5 دەريا نىڭ سۇيى زور مىقدار- دا ئازلاپ كەتتى، يىللىق ئومۇمىي ئېقىم مىقدارى 10 مىليارد 761 مىليون كۇبىمېتر بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1 مىليارد 763 مىليون كۇبىمېتر ئازايدى. بۇ 14.1 پىرسەنتنى تەشـ كىل قىلىدۇ. سۇ مىقدارىنىڭ ۋاقىت، پەسىللەر بويىچە كېلىشى ئوخشاش بولمىغاچقا، ئالدىنقى يېرىم يىلدا 120 نەچچە كۈنگە سوزۇلغان قاتتىق قۇرغاقچىلىق يۈز بەردى. ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا، بۇغدايغا سۇ ئېچىشقا ئىنتايىن زور قىيىنچىلىق پەيدا بولدى.

6ـ ئايدا 5 دەريا غا كەلگەن ئومۇمى سۇ 940 مىليون كۇبىمېتر بولۇپ، يىللاردىكى ئوتـ تۇرىچە سۇ مىقدارى 1 مىليارد 370 مىليون كۇبىمېتردىن 32.1% ئازايدى؛ 1984 ـ يىلى شۇ مەزگىلدە بىر مىليارد 486 مىليون كۇبىمېتر كەلگەنىدى، 1985 ـ يىلى شۇ مەزگىلدىـ كى سۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 37% ئازلاپ كەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە قىزىل دەريا سىنىڭ سۇيى تارىختىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 24.6%، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 43.7% ئازلاپ كەتتى؛ گەز دەريا سىنىڭ سۇيى تارىختىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 34.7%، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 41% ئازلاپ كەتتى. يەكەن دەريا سىنىڭ سۇيى تارىختىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 261 مىليون كۇبىمېتر، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەز- گىلدىكىدىن 236 مىليون كۇبىمېتر، ئايرىم- ئايرىم ھالدا 40.6% ۋە 38.6% ئازايدى. يەكەن دەريا سىدىلا، 6 ـ ئايدا ئازايغان سۇ تىزناپ، گەز، كۆسەن 3 دەريا نىڭ 6 ـ ئايدىكى ئومۇمىي سۇ مىقدارىغا تەڭ كېلىدۇ.

7ـ ئايدا سۇ ئەھۋالى بىر قەدەر ياخشى بولغاندىن باشقا، 8ـ، 9ـ ئايلاردا ھېچ قايـ سى دەريا غا كەلكۈن كەلمىدى، يازدا سۇ ئامبارلىرىغا سۇ قاچىلاشقا، كۈزگى بۇغدايغا ئو- سا قىلىشقا، كانجىلاشقا بەۋاستە تەسىر يەتتى.

1985 ـ يىلى ئەتىيازدا قاتتىق قۇرغاقچىلىق بولغان بولسىمۇ، جايلار قۇرغاقچىلىقنىڭ ئالدىنى بۇرۇنراق ئېلىش، ئەتىيازدىكى قۇرغاقچىلىققا قىش پەسلىـ دىلا تەييارلىق قىلىش دېگەن تەلەپكە ئاساسەن، 1984ـ يىلى قىش پەسلىدىن باشلاپ، ئامـ بارغا سۇ قاچىلاش ۋە توك يېتەرلىك خىزمەتمەنى قاتتىق تۇتتى. 2ـ ئاينىڭ ئاخىرىدىكى ستاتىستىكىدىن قارىغاندا، ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەر 645 مىليون كۇبىمېتر سۇ قاچىلىغان. بۇ 1984ـ يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 8 مىليون كۇبىمېتر ئارتۇق، توك يېتەرلىكلەن يەر 1 مىليون 330 مىڭ مو بولۇپ، 1984ـ يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 178 مىڭ مو ئار- تۇق. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەتىيازدىكى قۇرغاقچىلىق زىددىيەتمەنى پەسەيتىش، ئەتىيازلىق تېرىلغۇنىڭ ئۈنۈشلۈك ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىشتا مۇھىم رول ئويناندى.

جايلار سۇ باشلاش، سۇ ئۆتكۈزۈش سىستېمىلىرىدىكى قۇرۇلمىلارنى رېمونت قىلىش، ئاسراشقا ئەھمىيەت بەرگەنلىكى ئۈچۈن سۇ باشلاش، قاچىلاش، ئۆتكۈزۈش، تەقسىملەش، سۇغۇرۇش ھالقىلىرى زىچ بىرلەشتۈرۈلۈپ، سۇغۇرۇش خىزمەتمىنىڭ ئۈنۈشلۈك ئېلىپ بېرىـ لىشىغا كاپالەتلىك قىلىندى.

ۋىلايەت بويىچە بۇلاق سۇيى، دەريا سۇيى بولۇپ باشلانغان سۇ جەمئىي 10 مىليارد 431 مىليون كۇبېمېتر بولۇپ، بۇنىڭدىن يەرلىكتىكى ئاھىيىلەر، مەيدانلار ئىلغ باشلىغان سۇيى 8 مىليارد 693 مىليون كۇبېمېتر. دەريالاردىكى سۇئالدىنقى يىلىدىكىدىن 1 مىليارد 761 مىليون كۇبېمېتر ئازلاپ كەتكەن ئەھۋال ئاستىدا، باشلانغان سۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئاران 370 مىليون كۇبېمېتر ئاز بولدى. دەريادىن سۇ باشلاش كوئېففىتسىنتى ئالدىنقى يىلدىكى 86.4 پېرسەنتتىن 90.6 پېرسەنتكە كۆتۈرۈلدى.

ۋىلايەت بويىچە سۇغۇرۇش ئومۇمىي كۆلىمى 8 مىليون 300 مىڭ مو بولۇپ، ئېتىز 6 مىليون 560 مىڭ مو، سۇغۇرۇلىدىغان ئورمان 1 مىليون 370 مىڭ مو، سۇنۇشى ئوتلاق 370 مىڭ مو، يىلىۋىي سۇغۇرۇلغان يەر 44 مىليون 192 مىڭ مو (قېتىم) بولۇپ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر مو يەر 5.3 قېتىم سۇغۇرۇلغان. بىر مو يەرنىڭ چىقىملىق سۇغۇرۇش نورمىسى 1047 كۇبېمېتر. چىقىملىق سۇغۇرۇش نورمىسى 196.7 كۇبېمېتر بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئازىرىم ـ ئازىرىم ھالدا 253 كۇبېمېتر ۋە 30 كۇبېمېتر تۆۋەنلىدى.

ۋىلايەت بويىچە 2 مىليون 786 مىڭ مو بۇغداينىڭ 2 مىليون 777 مىڭ موسىدىن ھوسۇل ئېلىندى. جەمئىي 7 مىليون 5600 مو (قېتىم) سۇغۇرۇلدى، بۇغدايغا ئەتىيازدا جەمئىي2.52 قېتىم سۇ كىردى، ۋىلايەت بويىچە 1 مىليون 24 مىڭ 400 مو كېۋەزگە 3.4 قېتىمدىن سۇ كىردى. سۇغۇرۇش ئەھۋالى ياخشىلانغاچقا، ۋىلايەت بويىچە شۇ يىللىق ئاشلىق، پاختىدىن داۋاملىق ئاشۇرۇپ ھوسۇل ئېلىشقا كاپالەتلىك قىلىندى.

ۋىلايەت بويىچە 2 مىليون 64 مىڭ مو ئورمان بار، بۇنىڭ ئىچىدە سۇغۇرۇلىدىغان ئورمان ۋە باغ 1 مىليون 370 مىڭ مو، جەمئىي 7 مىليون 509 مىڭ 300 مو (قېتىم) سۇغۇرۇلدى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر مو يەرگە 5.4 قېتىم سۇ كىردى. 1985ـ يىلى 266 مىڭ مو يەرگە جېرىم قويۇلدى. 100 نەچچە مىڭ مو باغ يېڭىلاندى ۋە يېڭىدىن ئەھيا قىلىندى. ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتىغا سۇجەھەتتىن ئاساسەن كاپالەتلىك قىلىندى. ئەتىيازدا دېھقانچىلىققا سۇ ئىنتايىن زۆرۈر بولۇۋاتقاندا بىلىقچىلىقنىڭ مەنپەئىتىمۇ ھېسابقا ئېلىنىپ بىلىقچىلىقنىڭ ئەڭ تۆۋەن دەرىجىدىكى تەلىپى قاندۇرۇلدى. ۋىلايىتىمىزنىڭ بېلىقچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ يېڭى تەرەققىياتقا ئېرىشىشىگىلگىرى سۈرۈلدى.

سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇشنىڭ بىر نەچچە ئاساسلىق تەدبىرلىرى :

1. «سۇنى پىلانلىق ئىشلىتىش، كۆپېمېتر سۇغا قاراپ ھەق ئېلىش» ئومۇميۈزلۈك يولغا قويۇلدى، بۇ سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇشنىڭ تۈپكى تەدبىرى. ستاتىستىكىغا قارىغاندا، ۋىلايىتىمىزدىكى 141 يېزىنىڭ ھەممىسىدە بۇ خىزمەت قانات يايدۇرۇلدى. 81.5% كەنت ۋە 85.9% مەھەللىلەردە سۇنى پىلانلىق ئىشلىتىش، كۆپېمېتر سۇغا قاراپ ھەق ئېلىش بىر قەدەر ياخشى يولغا قويۇلدى. يەنە 410 مىڭ 755 ئائىلە (ئومۇمىي دېھقان ئائىلىسىنىڭ 74.5 پېرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ) گە سۇ ئىشلىتىش كارتوچكىسى تارقىتىپ بېرىلىپ، سۇغۇرۇشتىن ئىلگىرى سۇ ئىشلىتىش پىلانى بولۇش ـ سۇغۇرۇش تۈرى، يەر مەيدانى، سۇغۇرۇش قېتىم سانى، سۇغۇرۇش نورمىسى بولۇش ئورۇنلاندى، پىلاندىكى نورمىغا ئاساسەن سۇ بېرىش ئەمەلگە قويۇلدى. سۇغۇرۇپ بولغاندىن كېيىن تەزىملاندى. نورمىسى بويىچە تەمىنلەنگەندە كۆپ بولۇپ كەتسە قايتۇرۇۋېلىندى، ئاز بولۇپ قالسا تولۇقلاپ بېرىلدى. تېجەپ قالسا ئۆزىگە

تەئەللۇق بولدى. ئەمەلىيەتتە ئىشلەتكەن سۈيىمگە قاراپ سۇ ھەققى ئېلىنىدى. شۇنىڭ بىلەن كەلگۈسىدە ياخشى بولغان سۇغۇرۇش تەرتىپى بارلىققا كەلدى، سۇنى ئىلمىي ئۇسۇلدا ئىشلىتىش، سۇنى ھەدەپ ئىسراپ قىلماسلىق باشقۇرۇش ئۇچۇن شارائىت يارىتىلدى.

سۇنى پىلانلىق ئىشلىتىش، كۇپ پەيتىر سۇغا قاراپ سۇ ھەققى ئېلىش خىزمىتىنى تەپسىلىي ياخشى قانات يايدۇرۇش ئۇچۇن، قىش پەسلىدىكى ئاردىسال ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ، سۇ باشقۇرۇش تېخنىكىلىرىنى يېتىشتۇرۇش كۇرسى 100 نەچچە قارار ئېچىلىپ، 5600 دىن ئارتۇق ئادەم (قېتىم) ئۆگىنىشكە قاتناشتى. ھەر دەرىجىلىك سۇ ئىشلىتىش ئورۇنلىرى مەبلەغ توپلاپ 6045 ئورۇندىكى سۇ ئۇلچەش سايمانلىرىنى رېمونت قىلدى ۋە بېكىتتى. سۇنى پىلانلىق ئىشلىتىش، كۇپ پەيتىر سۇغا قاراپ سۇ ھەققى ئېلىش ئومۇميۈزلۈك يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، ۋىلايەتمىزنىڭ بۇرۇنقى سۇ ئىشلىتىشتە پىلان بولماسلىق، سۇ كۆپ كەلسە كۆپ ئىشلىتىش، سۇ ئاز بولسا ئاز ئىشلىتىش، سۇ بولمسا قۇرۇپ كېتىش، سۇ كۆپ بولسا ئاپەت بولۇشتەك پاسسىپ ۋەزىيىتنى ئۆزگەردى.

2. سۇنى كۆپ ئېچىش، تېيىز ئېچىش يولغا قويۇلۇپ سۇغۇرۇش نورمىسى تۆۋەنلىتىلدى. بىر قىسىم جايلاردىكى ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلگەن سۇنى لەبىلەپ ئېچىۋالىدىغان، قىرىدىن - قىرغا ئاتلىتىپ سۇغۇرىدىغان قالاق ئادەتلەرنى ئۆزگەرتىش ئۇچۇن، قاغلىق، پوسكام، يوپۇرغا، يېڭىشەھەر قاتارلىق ناھىيىلەر بۇغدايىنى كېچىك كاندۇكچىلار بويىچە سۇغۇرۇشنى يولغا قويۇپ روشەن نەتىجە قازاندى. ھەر بىر كاندۇكچە 5～3 پۇلۇك بولۇپ، ساپ سۇغۇرۇش نورمىسى ئاران 50 كۇپەيتىر بولدى.

يوپۇرغا ناھىيىسى كۆپ يىل ئېلىپ بېرىلغان سۇغۇرۇش تەجرىبىسىگە ئاساسەن، ناھىيە مىقياسىدا كۆپ ئېچىش، تېيىز ئېچىش ئۇسۇلىنى قانات يايدۇرۇپ، ئۇدا 7 يىل مول ھوسۇل ئالدى. شور - تۇزلۇق تۇپراقتا مول ھوسۇل ئېلىش، سۇغۇرۇشنى ئومۇميۈزلۈك باشقۇرۇش تەجرىبىسىنى ھاسىل قىلدى. مەزكۇر ناھىيە تەجرىبە قىلىپ توپلىغان ماتېرىياللارنى قارىغاندا: شور - تۇزلۇق تۇپراقتا بۇغداي تېرىشتا 170 كۇپەيتىر سۇ بىلەن ئوسا قىلىنىدۇ. ئۆسۈش مەزگىلىدە 4 قېتىم سۇ ئېچىلىدۇ. ھەر قېتىمدا 52 كۇپەيتىردىن سۇ ئېچىلىدۇ. يەنى ھەرمو يەرنىڭ سۇغۇرۇلۇش نورمىسى 378 كۇپەيتىر، تەجرىبە قىلىنغان جايدىكى 34 مو بۇغدايىنىڭ بىر موسسىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 787 جىڭ بۇغداي چىقتى.

3. قۇدۇق سۇيى بىلەن سۇغۇرۇشنىڭ ئۇنۇمى جارى قىلدۇرۇلدى. ۋىلايەتمىزدە ئەسلىدە 4700 دانە ھەر خىل قۇدۇق بار ئىدى. تېخنىكا سەۋىيە تۆۋەن، قۇدۇقنىڭ سۈپىتى ناچار، ئۈسكۇنىلىرى يۈزۈشلەشمىگەنلىكى ۋە باشقۇرۇش ياخشى بولمىغانلىقى قاتارلىق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن كۆپچىلىكى بۇزۇلۇپ كەتتى. ھازىر ئاران 1000 قۇدۇق قالدى.

1985- يىلى، قۇرغاقچىلىققا قارشى تۇرۇشتا، قەشقەر شەھىرى، مارالبېشى، يېڭىشەھەر قاتارلىق جايلار ماتۇر ئارقىلىق، توك ئارقىلىق سۇ چىقىرىدىغان قۇدۇقلارنىڭ قۇرغاقچىلىققا قارشى تۇرۇشتىكى زەربىدارلىق رولىنى تولۇق جارى قىلدۇردى، بىر قەدەر ياخشى نەتىجە ۋە تەجرىبە يارىتتى. قەشقەر شەھىرىدە ھازىر 99 قۇدۇق بار، بۇلارنىڭ ھەممىسى دېھقانلارنىڭ ئىشلىتىشىگە ھۆددە بېرىلگەن. يىلىبويى چىقىرىلىدىغان يەر ئاستى سۇيى 8 مىليون 500 مىڭ كۇپەيتىر. 80 مىڭ مو (قېتىم) يەرنى سۇغۇرىدۇ. بۇ پۈتۈن شەھەرنىڭ

سۇغۇرۇش كۆلىمىنىڭ $\frac{1}{6}$ قىسمىغا تەڭ. مارالبېشى ناھىيىسى 250 قۇدۇق ۋە 30 سۇ چىقىرىش پونكىتىدىن پايدىلىنىپ 13 مىليون 600 مىڭ كۇب مېتىر سۇ چىقىرىپ 104 مىڭ مو (قېتىم) يەرنى سۇغۇرۇپ قورغاقچىلىققا تاقابىل تۇرۇشتا مۇھىم رولىنى جارى قىلدۇردى.

4. سۇغۇرۇش رايونلىرىدىكى قۇرۇلمىلارنى باشقۇرۇش كۈچەيتىلدى. قۇرۇلمىلارنى باشقۇرۇش ئاساس، سۇغۇرۇش ئۇنۇمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش قۇرۇلما ياساشتىكى مەقسەت.

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش راسخوتى ۋە ئېھتىياتچانلىق سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلۇشى يارىدەم پۇلى ئىچىدىن 440 مىڭ يۈەن 11 سۇ ئامبىرىنى رېمونت قىلىش، مۇستەھكەملەش ئۈچۈن ئورۇنلاشتۇرۇلدى، بۇنىڭ ئىچىدە يېڭىشەھەر ناھىيىلىك قاتار سۆگەت سۇ ئامبىرى، ئاقتاغا سۇ ئامبىرى، ئاقساس سۇ ئامبىرىنىڭ سۇ چىقىرىش تورمىسى ئۈمۈمىيۈزلۈك رېمونت قىلىندى، يەكەن ناھىيىسىنىڭ ماشىيولاق سۇ ئامبىرىنىڭ يۇقىرى تەرەپتىكى ئامبىرنىڭ 1.2 كىلومېتر توپا دامبىسىغا يالتىراق يېپىلىپ، سىمېنتسىلەشتۇرۇلۇپ، مۇۋاپىق قىيەت قازىنىلىپ، ئاپتونوم رايونىدىكى سۇ مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ مۇئەييەنلەشتۈرۈشىگە مۇيەسسەر بولدى. مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ ھاجى ئېقىن چۆشۈرگىسىنىڭ پۈتۈشى ئانار كۆلىنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىشتا مۇھىم رول ئوينىدى. ۋىلايىتىمىزدىكى سۇ ئامبارلىرىنى رېمونت قىلىش، مۇستەھكەملەش ۋە قۇرۇلمىلىرىنى يۈرۈشلەشتۈرۈش ئارقىلىق 5 مىليون كۇبېمېتىرچە سۇ سىغىمچانلىقىنى ئاشۇرۇلدى. (شې تىڭجاڭ)

[سۇ مەھسۇلاتلىرى خىزمىتى] 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە بېلىقنىڭ مىقدارى 615.9 تونناغا يەتتى. 6 ـ بەشىللىق پىلان كۆرسەتكۈچى مۇددىتىدىن 2 يىل بۇرۇن ئورۇنلىنىپ، مەھسۇلاتى بىر قاتلاندى. يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش سۈرئىتى 19.4% بولدى. بېلىقنىڭ تۈرلەر بويىچە مەھسۇلاتىنۇ بىر قەدەر زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى، 4 سۇئېكىدىن يۇقىرى چوڭلۇقتىكى بېلىق 73 تونناغا يېتىپ مەھسۇلاتى 2 قاتلاندى.

بېلىق تۇتۇش.

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ھەر قايسى بېلىقچىلىق مەيدانلىرىدا ھۆددىدە مەسئۇلىيەت تۈزۈمىلىرى ۋە چوڭ ھۆددە بېرىش يولغا قويۇلۇپ، ئۆزى مەيدانىنىڭ ئەۋزەللىكىدىن پايدىلىنىپ، بېلىقچىلىقنى ئاساس قىلىپ، كۆپ خىل ئىگىلىك قانات يايدۇرۇلدى، بېلىقچىلىق، سانائەت، سودىنى ئومۇملاشتۇرۇپ راۋاجلاندۇرۇش يولغا قاراپ ھەكىلىپ، كارخانىنىڭ دۆلەتنىڭ «چوڭ قازان تامىقى» نى يېيىش مەسلىسى دەسلەپكى قەدەمدە ھەل بولدى. يىلمۇ يىل زىيان تارتىپ كېلىۋاتقان مەيدانلار جانلاندى، پايدا كۆپەيدى، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى كۆرۈنەرلىك يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ھايات كۈچ بارلىققا كەلدى. زىيان تارتقان دېگەن قالپاق چۆرۈپ تاشلاندى. مەسىلەن: يېڭىشەھەر بېلىقچىلىق مەيدانى ۋىلا-

يەممىزدىكى بىر دىنىسىر كونا بېلىقچىلىق مەيدانى، تۇرلۇك ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيىتى تۈزۈملىرى يولغا قويۇلغاچقا، بېلىقچىلىقتىن باشقا دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى پىششىقلاپ ئىشلەش سانائىتى، چارۋا بېقىش، ئورمان قويۇش بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئىچكى قىسىمدىكى يوشۇرۇن كۈچنى قازدى، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ قىيا پىتىنى تۈزكەرتىش ئۈچۈن، ئادەملەرنىڭ ئىقتىدارىنى قالدۇرماي جارى قىلدۇردى، سۇدىن قالدۇرماي پايدىلاندى، ماددىي نەرسىلەرنى قالدۇرماي ئىشلەتتى، دۆلەت ۋە شەخسلەرنىڭ كىرىمى تۆستى. نەتىجىدە ئاپتونوم رايونلۇق سۇمەھسۇلاتلار سېپىدىكى ئىلغار تېپلارنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

مەكىت ناھىيىسىدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئەھمىيەت بەرگەنلىكى ئۈچۈن، بېلىقچىلىق ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى بىر قەدەر تېز بولدى. بېلىقنىڭ مەھسۇلاتى ھەر يىلى 100 تونناتىق ئۆتكەلنى بۆسۈپ ئۆتۈپ تۇردى. جىرىكلىما سۇ ئامبىرىنىڭ بېلىق بېقىلىدىغان4000 مو سۇ يۈزىنىڭ بېلىق مەھسۇلاتى مۇقىم، يۇقىرى بولۇپ كەلدى. 1985 - يىلى 97.7 تونا بېلىق ئىلىندى، بىر لىك مەھسۇلاتى 48.8 كىلوگرامغا يەتتى. بېلىقچىلىق ۋە تۇرلۇك ئىگە لىكتىن قىلىنغان كىرىم 300 مىڭ يۈەندىن ئاشتى، بۇنىڭ ئىچىدە بېلىقچىلىقتىن قىلىنغان كىرىم ⅔ قىسمىنى ئىگەللەيدۇ.

ئاممىۋى خاراكتېرلىك بېلىق بېقىش قىزغىنلىقى مىسلىسىز يۇقىرى بولدى. بېلىق باقىدىغان كەسپىي ئائىلە، نۇقتىلىق ئائىلە ئەرەققىي قىلىپ 259 غا يەتتى. بېلىق بېقىش سۇ يۈزىنىڭ مەيدانى 60 مىڭ موغا يەتتى. ئۇزى تەييارلىغان مەبلەغ ۋە بانكىدىن ئالغان قەرز 200 مىڭ يۈەندىن ئاشتى. بىكار تۇرۇۋاتقان سۇ يۈزىدىن تولۇق پايدىلىنىلدى. بېلىق مەھسۇلاتى 1984 - يىلدىكى 31 تونىدىن كۆپەيىپ 155 تونىغا يەتتى. يەكەن ناھىيە ئېلىشقۇ بازىرىدىكى بېلىق باققۇچى كەسپىي ئائىلە مەھەللىسى ئوسمان 1985 - يىلى 20 تونا بېلىق تۇتۇپ 50 مىڭ يۈەن كىرىم قىلدى، 31 مىڭ 580 يۈەن پايدا ئالدى، نەتىجىدە، ئۇ ئۆلايەت بويىچە بېلىق بېقىپ بای بولغان تۇنجى 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلىگە ئايلاندى. بېلىق باققۇچى كەسپىي ئائىلەرنىڭ بېلىقچىلىقىنى راۋاجلاندۇرۇشىغا تېخىمۇ يار - يۆلەك بولۇش ئۈچۈن، ئۆلايەت 1985 - يىلى 7 - ئايدا قەشقەر ۋە يەكەندە كەسپىي بېلىق باققۇچى ئائىلىلەرنىڭ ئېكسكۇرسىيە قىلىش يىغىنىنى ئاچتى، تەجرىبىلەرنى ئالماشتۇردى، كېڭەيتىش؛ يەنە 12 - ئايدا بېلىق باققۇچى كەسپىي ئائىلىلەرنىڭ كۇرسىنى ئېچىپ 25 ئادەمنى تەربىيىلىدى.

1985 - يىلى جەجىيانگلىق بېلىقچى ئۇستاملارنىڭ ياردىمى ئارقىسىدا، شېكەر كۆلىنىڭ بېلىجان مەيدانىدا ئائىلىدە بېقىلىدىغان بېلىقنى كۆپەيتىش سىنىقىنى ئېلىپ بېرىپ، تەجرىبە ھاسىل قىلدۇق ۋە دەسلەپتە مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۇق.

ئۆلايەتلىك سۇ مەھسۇلات ئىشلىرىنىڭ يېڭى ۋەزىيەتنى يارىتىش، بېلىجانلىق تۈرى ۋە يېڭى سورتى بىلەن تەمىنلەش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، بىز قەشقەر ۋىلايەتلىكى ئىككى مەركىزى بېلىجان مەيدانىنى نۇقتا تاللاپ، پىلانلاش، لايىھىلەش قاتارلىق خىزمەتلىرىنى نۇقتىلىق ھالدا تۇتتۇق ھەمدە يىلىنىڭ ئاخىرىسىدىن بۇرۇن لايىھە ۋەزىپە نامىسىنى، چىرتىيوژىنى يوللاپ بولدۇق. (لى شىنجيۇ)

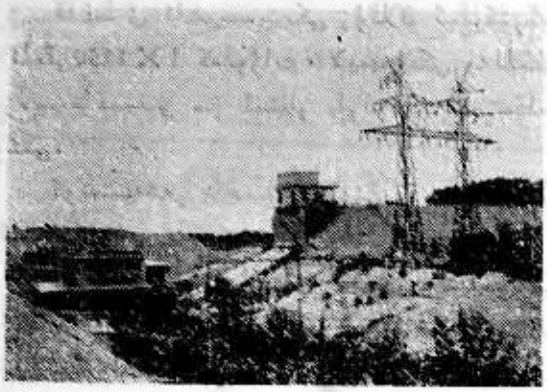

يەكەن ناھىيە ۋويا 2- بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى.

باۋدى فوتوسى

[سۇ ئېلېكتر ئىشلىرى] 1985- يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە 5 ئېلېكتر ئىستانسىسى پۈتۈپ توك بەردى، يېڭىدىن كۆپەيگەن ئېلېكتر ماشىنىلىرىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرغاندىن سىرت يەنە 2181 كىلوۋات (يېزا-بازار كارخانىسى ئۈزىي قۇرغان كىچىك تېپتېكى ئېلېكتر ئىستانسىسىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، يۇنىڭ ئىچىدە يەكەن سېمونت زاۋۇتىنىڭ ئېلېكتر ئىستانسىسى 500 × 2 كىلوۋات بولۇپ، 7- ئايدا پۈتۈپ سىناق تەرىقىسىدە توك بېرىشكە باشلىدى، ئايلىنىش ئەھۋالى ياخشى؛ پەيزاۋات تارماق ئېلېكتر ئىستانسىسى 250 × 2 كىلوۋاتلىق بولۇپ، 1978- يىلى قۇرۇلۇش باشلانغان، 8 يىلدىن كېيىن 1985 - يىلى 10 - ئاينىڭ 1 - كۈنى پۈتتى، پەيزاۋات ناھىيىسىگە رەسمىي توك بېرىشكە باشلىدى؛ يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ قۇمباستى ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ 2 - ئېلېكتر ماشىنا گۇرۇپپىسى ئالماشتۇرۇلدى، سىغىمچانلىقى 250 كىلوۋات بولۇپ، ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ يېڭىلاش - ئۆزگەرتىش ۋەزىپىسى ئاساسەن ئورۇنلاندى؛ يېڭىسار ئېگىز يار ئېلېكتر ئىستانسىسى 320 كىلوۋاتلىق ئېلېكتر ماشىنا گورۇپپىسىدىن 1 نى كۆپەيتتى، شۇنىڭ بىلەن ئەسلىدىكى 250 × 2 كىلوۋاتلىق ئېلېكتر ئىستانسىسى 820 كىلوۋاتلىق ئېلېكتر ماشىنا گۇرۇپپىسىغا ئىگە بولدى.

يەلبويى يېزا - بازارلار ئۆزىي 3 مىليون يۇەن مەبلەغ تەييارلاپ (ئەمگەكمۇ شۇنىڭ ئىچىدە)، 8 ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇردى، ھازىر توك بەرگىنى 110 كىلوۋات بولۇپ، تارىختا ئەڭ كۆپ بولغان بىر يىل بولدى.

يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ كامپا 2 - بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى ۋىلايەتنىڭ 1985 - يىلىقى نۆۋەتلىك ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇلۇشى، ھەر دەرىجىلىك ئالاقىدار تارماقلارنىڭ قوللىشى ۋە ئورتاق تىرىشچانلىقى تۈرقىسىدا، قۇرۇلۇشنىڭ سۈرئىتى تېز بولدى، سۈپىتى ياخشى بولدى. بىر يىل ئىچىدە ئىستانسىنىڭ ئاساسلىق توپا - تاش قۇرۇلۇشى ئورۇنلاندى (ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ 3.5 كىلومېتىرلىق سۇ باشلاش ئۆستەڭىگە يالتىراق يېپىپ سېمونىلىشى، تاش تېسىزدىپ قاشىنى ۋە تېگىنى ئاسراش، ئالدى كۆلچەك قۇرۇلۇشى ھەمدە زاۋۇت ئۆيىنىڭ سۇنىڭ تېگىدە تۇرىدىغان قىسمىغا بېتون قۇيۇش، ناھىيىدىكى 35 كىلوۋاتلىق بېسىم ئۆزگەرتىش پونكىتىنىڭ لاي - خىش قۇرۇلۇشى ۋە پاراۋاتلىق ئەسلىمە لىنىيە قۇرۇلۇشى، ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن ناھىيىگىچە 23 كىلومېتىرلىق 35 كىلوۋاتلىق توك يەتكۈزۈپ بەرگۈچى بېسىم يولىنىڭ راۋاق شەكلىدىكى پولات چۆرىدىلىك بېتون تۈۋرۈكىنى تىكلەش قاتارلىق قۇرۇلۇشلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، يىللىق خامچوت ئىچىدىكى مەبلەغنىڭ 63 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

قاغملىق ناھىيىسىدىكى زۇڭلاق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ (ئېلېكتىر ماشىنىسىنىڭ سىغىمى-چانلىقى1250 X 1 كىلوۋات ، لايىھىدىكى پەللىسى 61 مېتر ، مەبلەغ 3 مىليون يۈەن) پىلان ۋەزىپە نامىسىنى سۈ ئىشلار نازارىتى تەستىقلىغاندىن كېيىن دەسلەپكى لايىھىسىنى ئىشلەشكە چۈشتى.

كونىشەھەر ناھىيىسى قەشقەردىن يېڭىئوستەڭ يېزىسىغىچە بولغان 20 كىلومېتر لىق توك يەتكۈزۈپ بېرىش سىم يولىنى پۈتتۈردى.

1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە يېڭىدىن كۆپەيگەن يۇقىرى بېسىملىق توك لىنىيىسى 315.4 كىلومېتر، يېڭىدىن كۆپەيتىلگەن 10 كىلوۋاتلىق توك تەقسىملەش ترانسفورماتورى، 4405 كىلوۋات ئامپىر، يېڭىدىن كۆپەيگەن لىنىيىسى ئۇچىدە، يېڭىئوستەڭ يېزىسىغا باردىغان 20 كىلومېتر لىق 35 كىلوۋاتلىق سىم يولىغا دۆلەتتىن يارىدەم بەرگەندىن باشقا ، قالغان ھەممىسىنى ئامما ئۆزى مەبلەغ يىغىش قىلىپ ئىشلىدى.

قەشقەر نىڭ نۆۋەتتە توكى يېتىشمەيۋاتقان قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش ۋە بۇندىن كېيىنكى خەلق ئىگىلىكىنىڭ راۋاجلىنىشىغا لايىقلىشىش ئۈچۈن، يەكەن دەرياسىنىڭ يۇقىرىسىدىكى كاچۇڭ ئېلېكتر ئىستانسىسىنى ، قىزىل دەرياسىنىڭ يۇقىرىسىدىكى قەشقەر 2 - بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنى ، گەز دەرياسىدىكى قوڭۇر ئېلېكتر ئىستانسىسىنى قۇرۇشنىڭ ئالدىنقى باسقۇچلۇق خىزمەتلىرىنى قانات يايدۇردۇق. كاچۇڭ ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ دەسلەپكى لايىھىسى ئوتتۇرىغا قويۇلدى ، قەشقەر 2 - بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ «پىلانلىغان ۋەزىپە نامە» سى ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە ئېلىنغان توك 114 مىليون 450 مىڭ كىلوۋات بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 5 مىليون 37 مىڭ كىلوۋات ، % 4.6 ئاشتى. بۇنىڭ ئىچىدە، ناھىيىلەرنىڭ كىچىك ئېلېكتر ئىستانسىلىرى تارقاتقان توك 41 مىليون 468 مىڭ 300 كىلوۋات بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2 مىليون 241 مىڭ 600 كىلوۋات، %5.7 ئاشتى. قەشقەر 1 - بالداق ، 3 - بالداق ئېلېكتر ئىستانسىلىرى تارقاتقان توك 72 مىليون 981 مىڭ 500 كىلوۋات بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2 مىليون795 مىڭ كىلوۋات ، % 3.98 ئاشتى (قەشقەر ئوت ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ 5 مىليون 588 مىڭ 800 كىلوۋات توكىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ) .

ۋىلايەت ، ناھىيە باشقۇرغان بىر نەچچە تايانچ ئېلېكتر ئىستانسىلىرىدىن، قەشقەر 1 - بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنى كۈچلۈك يەر تەۋرەشنىڭ بۇزغۇنچىلىقىغا ئۇچراپ ، يىلىق پىلانىنىڭ ئاران 97 پىرسەنتىنى ئورۇنلىغاندىن باشقا، قالغان ئېلېكتر ئىستانسىلىرىنىڭ ھەممىسى پىلانىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلىدى . ئالدىنقى يىلدىكى تارقىتىلغان توك مىقدارى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ، قاغملىق جاڭگال ئېلېكتر ئىستانسىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 54 مىڭ كىلوۋات كېمەيتىپ قويغاندىن باشقا، قالغان ئېلېكتر ئىستانسىلىرى ئۆزىنىڭ دەرىجىسىنى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە ئاشۇرۇۋەتتى (قوشۇمچە قىلمىغان جەدۋەلگە قارالا).

يېزا - بازارلار قۇرغان ئېلېكتر ئىستانسىلىرىدە، «مۇقىمسىز دېگەن ھۆددە مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى» ئومۇميۈزلۈك يولغا قويۇلۇپ، روشەن مۇقىمسىز دېگەن ئۇقۇم ھاسىل قىلىندى . دۆلەت،

كوللېكتسېپنىمىلىك كىرىسىسى روشەن كۆرۈپەيدى. بىرىخىلەر توك تارقىتىش تىسىمىتى ئۆزۈپ بارغاچقا ئىشلەتكۈچىلەرمۇ بىر قەدەر رازى بولدى

1985-يىلى قەشقەرۋىلايىتىدىكى تاياچ ئېلېكتر ئىستانسىسىغا ئىسىملىرىنىلىك توك ئىشلەپچىقىرىش ئەھۋالى

ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ ئىسمى	يىللىق توك ئىشلەپچىقىرىش قىممىتى پىلانى (10 مىڭ كىلوۋات)	ئەمەلىيەتتە ئىشلەپچىقىرىلغان توك مىقدارى (10 مىڭ كىلوۋات)	پىلانىنىڭ ئەچچە پىرسەنتىنى ئورۇنلىغانلىقى	ئالدىنقى يىلىدىكىدىن ئاشقان-مۇ، كەمەيدىمۇ؟ (10 مىڭ كىلوۋات)	
قەشقەر 3- بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى	1700	1789.95	107	244.82	
قەشقەر 1- بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى	5.1700	5.508.21	97	110.17	
قاغىلىق جىلغىكال ئېلېكتر ئىستانسىسى	350	382 .17	109	-5.4	
يەكەن ئېلېكتر ئېنېرگىيە شىركىتى	1.100	1.259.6	114	181.28	ۋوبا 1-بالداق، 2- بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ ئوز ئىچىگە ئالىدۇ
كونىشەھەر ئوغۇشاق ئېلېكتر ئىستانسىسى	180	208.9	116	3.9	
پوسكام ئېلېكتر ئىستانسىسى	1.100	1204.69	109	101.08	

(پىكى جىياچىك)

[سۇ رايى خىزمىتىنىڭ ئەھۋالى] قەشقەر سۇرايى ئۆلچەش ئەترىتى 1985 - يىلى 9 - ئايدا قەشقەر سۇ رايى ماتېرىيالىنى ئۆلچەپ چوڭ ئەترىتى دەپ ئۆزگەرتىلدى. بىر يىلدىن بۇيان سۇ رايى خىزمىتى ئىسلاھات، ئىشانىنى توغرىلاش، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىش داۋامىدا روشەن ئىلگىرىلەشلەرگە ئىگە بولدى.

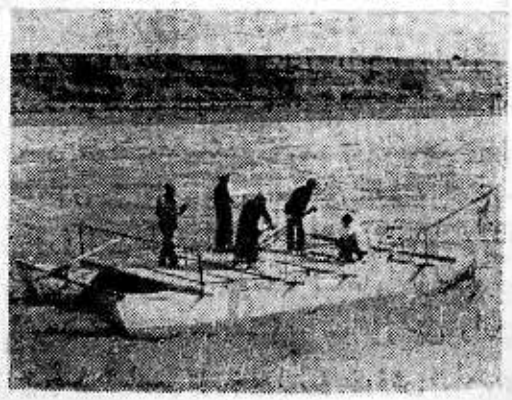

سۇرايى تەكشۈرۈلدى.

1985- يىلى 1-ئاينىڭ 21-كۈنى شىنجاڭ بويىچە تۇنجى بولغان « قەشقەر سۇرايى، سۇ ماتېرىيالىرى تېخنىكا مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمەت مەركىزى» قۇرۇلۇپ، سۇ رايى خىزمىتىنى پۈتكۈل جەمئىيەتكە پۈزلەندۇرۇشتە يېڭى ۋەزىيەت پارتىلدى. كۆپ يىلدىن بۇيان

زىمىنى ئەڭ چوڭ بولغان يەكسەن دەريا سىغا ئۇشتۇمتۇت كېلىدىغان كەلكۈننىڭ شەكىللە ـ نىشى سەۋەبىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى لەنجۇ مۇز ئېقىنى، توڭ تۇپـ راقلارنى تەتقىق قىلىش ئورنىنىڭ قوللىشى ۋە ماسلىشىشى ئارقىسىدا، 1985 ـ يىلى ئەتە ـ يازدا « قارا قۇرۇم تېغىدىكى يەكەن دەريا سىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىدىكى مۇز ئېقىمىدىن هاسىل بولىدىغان كەلكۈننى تەكشۈرگەنلىك توغرىسىدا يوليورۇق سوراش دوكلاتى » نى يېـ زىپ چىقتى. 4 ـ ئاينىڭ باشلىرىدا، لەنجۇ مۇز ئېقىنى توڭ تۇپراقلارنى تەتقىق قىلىش ۋە شىنجاڭ سۇ نازارىتىنى ئاساس قىلىپ، سابىق جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى، قەشقەر ھاۋا رايى باشقارمىسى، يەكەن دەريا باشقارمىسى، شىنجاڭ جۇغرافىيە تەتقىقات ئورنى ھەمدە قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستلىق سۇ رايى ئۆلچەش ئەترىتى قاتارلىق ئورۇنلار بىرلىكتە تەكشۈرۈش ئەترىتى تەشكىللىدى. 3 ئايلىق دەسلەپكى تەكشۈرۈش ئارقىلىق 1 ـ باسقۇچتىكى قىممەتلىك ماتېرىياللارغا ئىگە بولدۇق. 1985 ـ يىلى يازدا، مۇز ئېقىمى، كەلكۈن سۈيىنى تەكشۈرۈش ئاساسىدا يەكەن دەريا سىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىدىكى مازار دېـ گەن يەردە ھاۋالە قىلىنغان يامغۇر ئۆلچەش پونكىتى قۇرۇلدى.

پەن ـ تېخنىكا ئاخبارات كەسپىي ئىشخانىسى تەسىس قىلىندى ھەمدە 1500 ـ PC تېپـ لىق ھېسابلاش ماشىنىسىدىن 4 دانە، ئۆزە شەكىللىك چىرتىيوژ سىزىش ماشىنىسىدىن بىرسى سېتىۋېلىندى.

پەن ـ تېخنىكا ئارخىپىنى باشقۇرۇش كۈچەيتىلدى. 1985 ـ يىلى ئالىي مەكتەپمەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بىر كادىر پەن ـ تېخنىكا ئارخىپىنى باشقۇرۇش خىزمىتىگە قويۇلدى ھەمدە ئارـ خىپ باشقارمىسىغا بېرىپ مەخسۇس تەربىيە كۆردى. ئەترەتكە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىككى ئاي ئىچىدە قالايمىقان قويۇلغان پەن ـ تېخنىكا ماتېرىياللىرىنى ئېنىقلاپ، تىزىملاپ بىرىش قاتارلىق باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى تۈرغۇزدى. سۇرايى پەن ـ تېخنىكا ئارخىپ خىزمىتى مۇنـ تىزىملىشىش يولىغا سېلىندى. (جاڭ گوراڭ)

[يەكەن دەريا باشقارمىسى] 1958 ـ يىلى 5 ـ ئايدا قۇرۇلغان. ئۇنىڭ قېـ تىملىق باشلىقلىقىنىسۇ نازارىتىنىڭ باش ئىنژېنېرى يولداش ۋاڭ خېتىنىڭ قوشۇمچە ئۈستىگە ئالغان. بۇ باشقارما يەكەن دەريا ئېقىمىدىكى سۇ باشقۇرىدىغان ھوقۇقلۇق ئورگان. ئېقىمىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى سۇ بايلىقىنى باشقۇرۇشتا، تەقسىم قىلىشتا، يۇتكەشكە، ئېقىـ

يەكەن دەريا باشقارمىسى تىزگىنلەش پىلانىنى ئۆزاكسۇ قىلماقتا.

مىنى پىلانلاپ تىزگىنلەشكە، ئېقىم خاراكتېرـ لىك سۇ قۇرۇلۇشىغا، يەكەن دەريا سىنىڭ كەلـ كۈن مۇداپىئە سىگە، ئېقىم تەۋەسىدىكى ئۇقـ تىملىق سۇ ئامبارلىرىغا، ئۆستەڭلەرگە ۋە سۇ قۇرۇلۇش ئۈگۈنلىرىنى باشقۇرۇشقا ئاسراشقا، رېمونت قىلىشقا ھەمدە ئىلغار سۇغۇرۇش تېخنىكىسىنى كېڭەيتىشكە، سۇغۇرۇش رايونى ئىچىدە ئىلمىي ئۇسۇلدا سۇغۇرۇش ئىلمىپ بېـ رىشنى يولغا قويۇشقا يەتەكچىلىك قىلىشقا مەسئۇل باشقۇرۇش ئاپپاراتى. يەكەن دەريا ـ سىنىڭ غەربىي قىسمىدىكى يەكەن شەھەر بازىرى ئىچىگە جايلاشقان.

يەكەن دەريا ئېقىنى قەشقەر ۋىلايىتى ئۇچۇن بىر تۇتاش كەتكەن بوستانلىقنى يارىتىپ بەردى، ئۇنىڭ يەر مەيدانى 93 مىڭ 700 كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. ئېقىمىنىڭ داۋامىدىكى يەكەن دەريا سى، تىزناپ دەريا سى، كۆكيار دەريا سى، ئۇلۇغ ئۆستەڭ قاتارلىق 4 دەريا-ئۆستەڭ، 40 نەچچە جايدا بۇلاق سۇيى بار. يەر ئۇستى سۇيىنىڭ يىللىق ئېقىم مىقدارى 7 مىليارد 847 مىليون كۇبېمېتر. ئېچىشقا بولىدىغان يەر ئاستى سۇيى 2 مىليارد بىر مىليون كۇبېمېتر، سۇ ئېنېرگىيىسىنىڭ زاپاس سانلىنىشى تەخمىنەن 5 مىليون كىلوۋات. ئېقىم رايونى تەۋەسىدە 5 مىليون 380 مىڭ مو تېرىلغۇ يەر بولغاندىن باشقا ئاچقىلى بولىدىغان 15 مىليون 780 مىڭ مو بوز يەر بار. سۇ، تۇپراق بايلىقى بىر قەدەر مول. لېكىن ئېقىم تىزگىنلەنمىگەنلىكى، قۇرۇلمىلار ئاددى بولغانلىقى، سۇغۇرۇش كۆلىمى چوڭ بولغانلىقى، دەريا - ئۆستەڭ بۇلاسىدىكى مۇرەككەپ بولغانلىقى ئۈچۈن سۇغۇرۇش رايونىدىكى سانائەت، يېزا ئىگىلىكى، تەرەققىياتى بىر قەدەر تۆۋەن بولۇپ كەلدى. ئەتىيازدا قۇرغاقچىلىق، يازدا كەلكۈن، شورلىشىش، قۇم - بوران قاتارلىق تەبىئىي ئاپەتلەر ئېقىم رايونىنىڭ تەرەققىياتىنى قاتتىق چەكلىدى. ئېقىم رايونىنى باشقۇرۇش خىزمىتىنى ئوڭۇشلۇق قانات يايدۇرۇش ئۈچۈن، باشقارما قۇرۇلغاندىن تارتىپ ھازىرغىچە ئاپپاراتلار ئۈزلۈكسىز ياخشىلىنىپ، مۇكەممەللىشىپ باردى. 1985 - يىلغا كەلگەندە، باشقارما جەمئىي 2 ئىشخانا، 3 بۆلۈم، 12 پونكىت ۋە قۇرۇلۇش ئەترىتىگە ئىگە بولدى. يەنى باشقارما ئىشخانىسى، ئىنژېنېرلار ئىشخانىسى، ئىنژېنېرلار بۆلۈمى، سۇ باشقۇرۇش بۆلۈمى، پىلان - مالىيە بۆلۈمى، سۇغۇرۇشنى تەجرىبە قىلىش پونكىتى، كاۋاك توسمىسىنى باشقۇرۇش پونكىتى، شەرقىي ئۆستەڭنى باشقۇرۇش پونكىتى، غەربىي ئۆستەڭنى باشقۇرۇش پونكىتى، تىزناپ دەريا سىنى باشقۇرۇش پونكىتى، ئىگەرچى سۇ ئامبىرىنى باشقۇرۇش پونكىتى، سوغچاق سۇ ئامبىرىنى باشقۇرۇش پونكىتى، دۆڭقوتان باشقۇرۇش پونكىتى، شوتا ئۆستەڭ، باداملىق، يەكەن دەريا كۆۋرۈكى سۇ تەقسىملەش پونكىتى ۋە سۇ قۇرۇلۇش ئەترىتى بار، جەمئىي 560 ئىشچى-خىزمەتچى بار. بۇ نەچچە مىللىيارد 263، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان 4 لەشتۇرۇش قۇرۇلۇشنىڭ تەلىپىگە لايىقلىشىش ئۈچۈن، باشقارمىدىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ قۇرۇلمىسىدا يېڭى ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى، 14 نەپەر ئىنژېنېر، بوغالتىر، 54 نەپەر يارىمچى ئىنژېنېر ۋە تېخنىكلاردىن تەشكىل تاپقان پەن-تېخنىكا قوشۇنى بار. 10 نەپەر ئىنژېنېر باشقارما، بۆلۈم باشلىقلىقىنى ئۈستىگە ئالدى. 22 نەپەر مۇنەۋۋەر مىللىي كادىرلار باشقارما، بۆلۈم، پونكىت دەرىجىلىك رەھبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى.

20 نەچچە يىلدىن بۇيان، باشقارما ھەرقايسى سۇغۇرۇش رايونلىرىنى قوللاپ، كونا سۇغۇرۇش رايونلىرىنى ئۆزگەرتىش خىزمىتىنى زور كۈچ بىلەن قانات يايدۇردى. ئۇزاق مۇددەت ھارماي - تالماي تەرتىپلىك كۆرسىتىش ئارقىلىق ئېقىم بويىچە تۇزلەڭلىك سۇ ئامبىرىدىن 42 سى قۇرۇلدى: سىغىمچانلىقى 1 مىليارد 434 مىليون كۇبېمېتر، 723 كىلومېتر تاش ئۆستەڭ، 27 كىلومېتر سېمونت ئۆستەڭ ياسالدى. 20 دىن ئارتۇق ئۆزگەرتىپ ياسالدى، ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 400 نەچچە كىلومېتر كېلىدۇ. ئۆستەڭلەردىن كەلكۇن ئوتكۈزۈپ بېرىش ئېقتىدارى 680 كۇبېمېتىر سېكونتقا يەتتى. 1 مىليون 500 مىڭ مو سالا ئېتىز بەرپا قىلىنىپ

دى. غول ـ تارماق زەيكەشتىن 300 نەچچە كىلومېتر چېچىلدى،زەي چىقىرىش مىقدارى 15.5 كۇبېمېتر سىكونت بولۇپ، سۇغۇرۇش رايونىنىڭ يېڭا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى خېلى دەرىجىدە ئۆزگەرتتى.

باشقارما ئېقىم رايونىنىڭ سۇ تەقسىمات، سۇ ئىشلىتىش تۈزۈمىنى تۈزدى ۋەپەيدىنـ پەي مۇكەممەللەشتۈرۈپ باردى، سۇ ئىشلىتىدىغانلارنىڭ مۇناسىۋىتىنى تەڭشىدى. يۇقىرى ئېقىم بىلەن تۆۋەن ئېقىم، شەرق بىلەن غەرب، يەرلىك بىلەن ئىشلەپچىقىرىش..قۇرۇلۇش ئارـ مىيمىسىنىڭ سۇ ئىشلىتىشىنى بىر تۇتاش پىلانلاپ ئېتىبار بەردى، ئومۇمىيۈزلۈك ئورۇنلاشتۇردى. ياخشى بولغان سۇ ئىشلىتىش تەرتىپىگە ئاساسىي جەھەتتىن كاپالەتلىك قىلـ دى ۋە تۇرغۇزدى. سۇنى پىلانلىق ئىشلىتىش، كۇبېمېتر سۇغا ئاساسەن سۇ ھەققى ئېلىش خىزمىتىنى زور كۈچ بىلەن قانات يايدۇردى. ئېقىم يېغىنى بەلگىلىگەن سۇ نىسبىتى بويىچە، بەش كۈنلۈكنى بىر پىلانلاش، بەش كۈندە بىر تەڭشەش، سۇ مىقدارىنى ھەر كۈنى ھېسابلاپ تۇرۇش، ماتېرىيالنى ئايدا بىر قېتىم ئېلان قىلىشتا چىڭ تۇردى. ھازىر پۈتۈن ئېقىم بويىچە سۇ ئۆلچەيدىغان كەسمە يۈزىدىن 699 جايدا بار. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئېقىم تېزلىكى ئارقىلىق چۆكمىلەيدىغان ئۆلچەش سايمانىنى ئومۇمىيۈزلۈك قوللاندى. باشقارما، پونكىتلاردا راتسىيە (دېيېنتەي) ۋە سىمسىز تېلېفۇن بار. بۇنىڭ بىلەن سۇ ئەھۋالىنى ۋاقتى ـ ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ بېرىشكە كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ. 1981 ـ يىلدىن باشلاپ، باشقارما ئىشلەتكەن كۇبېمېتر سۇغا قاراپ سۇ ھەققى ئېلىش خىزمىتىنى تۇتتى. ئېقىم رايونىدا ھازىر2391سۇ ئۆلچىگۈچ بار، كۇبېمېتر سۇغا قاراپ سۇ ھەققى ئېلىش خىزمىتىنى تۇتتى. ئېقىم رايونىدا ھازىر 2391 سۇ ئۆلچىگۈچ بار، كۇبېمېتر سۇغا قاراپ سۇ ھەققى ئېلىش خىزـ مىتى كەنتلەرگىچە كېڭەيتىلدى. 906 مەھەللىدىمۇ يولغا قويۇلدى. بۇ ئۇسۇلنىڭ يولغا قويۇلۇشى بىلەن كەلگۈنىنى بەك كۆپ باشلايدىغان ھالەت تەزـ گىنلىنىپ، سۇغۇرۇش مىقدارى تازلىدى. سۇ ئامبىرىغا سۇ قاچىلاشقا كاپالەتلىك قىلىندى. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ئېقىمنىڭ يۇقىرى، ئوتتۇرا ئېقىمىلىرىدىكى ئومۇمىي باشلانغان سۇنىڭ مىقدارى 1980 ـ يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 500ـ300مىليون كۇبېمېتر تازايـ غان. ئېقىمنىڭ ئايمەقدىكى بىر نەچچە سۇ ئامبارلىرىغا قاچىلىنىدىغان سۇنىڭ مىقدارى يىلـ مۇ ـ يىل كۆپەيگەن. 1985 ـ يىلى پۈتۈن ئېقىمدىكى سۇ ئامبارلىرى قاچىلىغان كەلگۈن بىر مىليارد 200 مىليون كۇبېمېتىرغا يەتكەن، سۇغۇرۇش رايونىدىكى يەرلەرنىڭ شورلىشىنى دەسلەپكى قەدەمدە تىزگىنلەپ تۇرغىنىلەنگەن.

سۇ باشلاشتىكى سۇدىن بولىدىغان زىيانىنى تازايتىش، سۇنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، باشقارما كۆپ يىللىق سۇغۇرۇش ئەمەلىيىتىنى يەكۈنلەش ئاساـ ساسىدا، ئېقىمدىكى سۇلارنى يۆتكەش جەھەتتە «يەكەن دەريا سىستېمىسىنى تېزناپقا يۆتكەش، كەلكۈن سۈيىنى تارقىلىق سۇ سوغا لغان چاغدىكى كەملىكنى تولدۇرۇش، ئامبار سۈيىنى تارقىلىق دەريا سۈيىنى تەڭشەش، قىشلىق سۇ تارقىلىق ئەتىيازدىكى سۇنى تەڭشەش، دەريا ـ بۇلاق سۈيىنى ئۆز ئارا تەڭشەپ ئىشلىتىش » تىن ئىبارەت سۇيۆتكەش لايىھەسىنى ئوتتۇرىغا قويـ دى. مۇشۇ لايىھىگە ئاساسەن، قىشلىق سۇ قاچىلاش، توك يا تقۇزۇش خىزمەتلىرىنى قاتتىق تۇتۇپ، ئېقىمدىكى 950 ~ 750 مىڭ مو ئاق يەرگە توك يا تقۇزدى. قىش پەسلىدە سۇ ئامـ

بارلىرىغا 800 مىليوندىن بىر مىليارد كۇبمېترغىچە سۇ قاچىلاپ، ئەتىيازدىكى قۇرغاقچىلىقىنى پەسەيتتى. شەرقىي ئۇستەڭ قاتارلىق يەكەن دەرياسىنىڭ كەلكۇن سۈيىنى تىزناپ دەرياسىغا باشلايدىغان قۇرۇلۇشتىن تۇتنى ياسىدى. ھەر يىلى يەكەن دەرياسىدىن تىزناپ ئېقىمىغا 6.6 ~ 5 يۈز مىليون كۇبمېتر سۇ يۆتكەپ بېرىدۇ.

يەكەن دەريا باشقارمىسى يېڭى تەجرىبىلەرنى ئۆزلۇكسىز ئىزدىنىپ، ئەڭ ياخشى سۇ باشلاش ئۇستەڭ لۇشيەنىنى ۋە ئەڭ ياخشى يۆتكەش لايىھىسىنى تاللاشقا تىرىشتى. سۇ ئامبىرىغا سۇ بېرىش قاتارلىق كۆپ خىل تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، دەريا، ئۇستەڭدە سۇنىڭ سىڭىپ كېتىشىنى ئازايتتى. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ئېقىم پىلانى ئاساسىدا شەرقىي، غەربىي ئۇستەڭلەرنىڭ سۈيىنى ئۆتكۈزۈشكە بولىدىغان باش ئۇستەڭ قۇرۇلۇشىغا پائال تۆتۈش قىلماقتا. كاچۇڭ سۇ باشلاش توسمىسىنى ۋە سوغىچاق سۇ ئامبىرىغا سۇ باشلاش ۋە سۇ چىقىرىش سىستېمىسىنى قۇردى. قۇرۇلما ۋەسۇ يۆتكەش شارائىتىنى ئاكتىپ تۈردە بەرپا قىلدى. 1986 ـ يىلى ئىچىدە 300 كۇبمېتر ـ سېكونتتىن تۆۋەن دەرىجىدە سۇ كەلگەندە يەكەن دەريا سىغا سۇ باشلىماسلىقنى، شەرقىي، غەربىي ئۇستەڭلەردىن سۇ باشلاشنى قولغا كەلتۈرمەكچى، مۇنداق قىلغاندا 100 مىليون كۇبمېتر سۇنى زىيان بولۇشتىن ساقلاپ قالغىلى بولىدۇ ھەمدە دەسلەپتە كەلگەن كەلكۇن بىلەن سۇ سوغالغان چاغدا دەريادا ئېقىۋاتقان سۇنى ئايغىدىكى سۇغۇرۇش رايونلىرىغا بۇرۇنراق ئاپىرىپ بېرىشكە بولىدۇ.

سۇغۇرۇش رايونلىرىنىڭ ئىلمىي ئۇسۇلدا سۇغۇرۇشىغا، ئىلمىي ئۇسۇلدا سۇ ئىشلىتىشكە يېتەكچىلىك قىلىش ئۈچۈن، باشقارما سۇغۇرۇشنى تەجرىبە قىلىش پونكتى قۇردى. كۆزگى بۇغدايىنى سۇغۇرۇش تۈزۈلمىسى، ئۈچ چوڭ زىرائەتنىڭ سۇغا بولغان ئېھتىياجى ۋە ئوت-چۆپ تەرىپ تۇپراقنى ئۆزگەرتىش، سۇ بىلەن شورنىڭ ھەرىكەتھالىتى قاتارلىق جەھەتلەردە ئىلمىي تەجرىبە ئېلىپ باردى. پۈتۈن ئېقىمدىكى دەريا، بۇلاق، ئامبار سۇلىرىنىڭ سۈپىتىنى ئۆلچەپ چىقتى، تەجرىبە قىلىش ئاساسىدا كاندۇكلاپ سۇغۇرۇش ئۇسۇلىنى كېڭەيتتى.

سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇشنى قاتتىق تۈتۈش بىلەن بىر چاغدا، باشقارما ئېقىملارنى پىلانلاش ۋە ئېقىملارنى تىزگىنلەشنىڭ ئالدىنقى باسقۇچلۇق خىزمەتلىرىنى ئەستايىدىل تۈتتى. 28 يىلدىن بۇيان، سۇ-ئېلېكتىر ئۆلچەش، تەكشۈرۈش خىزمىتى ئۈزلۈكسىز داۋاملاشتى. ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ، 130 نەچچە كىلومېتردىن ئارتۇق دەريا ئۆلچەندى. 656 كۆۋادرات كىلومېتر سۇ ئامبىرى، سۇ تۇگۈنلىرىنىڭ يەر شەكلىنى ئۆلچىدى. 1000 نەچچە كىلومېتر كېلىدىغان ئۇستەڭ يوللىرىنى ئۆلچىدى. ئېقىم دائىرىسىدىكى ئاساسلىق سۇ ئامبارلىرى، ئاساسلىق ئۇستەڭلەر ۋە باشلاش ئۇستەڭلىرىنى ئۆلچەش، پىلانلاش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىدى. مۇشۇ ئاساستا، ئېقىملارنى پىلانلىدى، يەكەن دەريا سى ئېقىمىنى راۋاجلاندۇرۇش، تىزگىنلەش ئۈچۈن 14 قۇرۇلمىنى پىلانلاپ، لايىھىلەپ پۈتتۈردى.

1982 ـ يىلدىن بۇيان، ئېقىملارنى تىزگىنلەشتىكى تايانچ قۇرۇلۇش قاتتىق تۈتۈلدى. بۇنىڭ ئىچىدىكى ئاساسلىقلىرى: كاچۇڭ سۇ باشلاش توسمىسى، غەربىي غولئۇستەڭ ۋە سوغىچاق سۇ ئامبىرىنىڭ داۋامى. مۇشۇ 2 قۇرۇلۇش داۋامىدا، باشقارما پىلانلاش، لايىھىلەش ۋەزىپىسىنى ۋە قۇرۇلۇش قىلىشىنى تەشكىللەش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى. كاچۇڭ سۇ باشلاش توسمىسى ھازىر دەسلەپكى كۆلەمگە ئىگە بولدى، ئىشلەشكە باشلىدى ھەمدە 4570

كۆپەيتىر سىكونت كەلكۈن سۈيىنىلىك سىنىقىغا بەرداشلىق بەردى. شۇنىلىك بىلەن بىر چاغدا، قۇرۇلمىلارنىلىك ئىقتىسادىي ئۇنۇمىنى قاتتىق تۆتتى، سوغۇمچاق سۇ ئامبىرىنىلىك يۇرۇشلىشى تۆرۈش قۇرۇلۇشىنى چىلىك تۆتۈپ ئېلىپ بارىدى. شۇنىلىك بىلەن بۇ ئامبارغا 1985 - يىلى 100 مىليون كۈپەيتىر سۇ بىغەتەر قاچىلاندى. يىلىۋيى سۇغۇرۇش رايونىنى 160 مىليون كۈپەيتىر سۇ بىلەن تەمىنلىدى. ئاياغ ئېقىمدىكى مارالبېشى، يوپۇرغا، 42- مەيدان قاتارلىق سۇغۇرۇش رايونلىرىنىلىك ئۇزاقتىن بۇيان قۇرغاقچىلىققا ئۇچراپ كېلىۋاتقان سۇغۇرۇش شارائىتىنى ياخشىلىدى.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، باشقارما ناھىيىلىك سۇ، ئېلېكتر تارماقلىرى بىلەن بىللە ئېقىمدىكى سۇ ئېنېرگىيە پىلانىنى ۋە ئېلېكتر كۆچى پىلانىنى ئىشلىدى ھەمدە مۇشۇ ئاساستا، ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئېلېكتر لايىھىلەش ئاكادېمىيىسى بىلەن ھەمكارلىشىپ 7000×4 كىلوۋاتلىق كاچۇك ئېلېكتر ئىستانسىسىنى ئۆلچەش، لايىھىلەش خىزمىتىنى ئېلىپ باردى. بۇ لايىھە دەسلەپكى قەدەمدە پۈتتى. ئېلېكتر ئىستانسىسىنىلىك بۇرۇنراق پۈتۈشىنى كۈتۈشكە بولىدۇ.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان يەكەن دەريا باشقارمىسى ئومۇملاشتۇرۇپ باشقۇرۇشنى قانات يايدۇردى. تەسەرۈپ قىلغان تۈرلەردىن: ئورمانچىلىق، بېلىقچىلىق، قاتناش - تىرانسپورت، پىششىقلاپ ئىشلەش، قۇرۇلما قۇرۇش، مېھمانخانا ئېچىش، دېھقانچىلىق قوشۇمچە كەسىپلىرى بار. 1985 - يىلى ئىقتىسادىي ھۆددە مەسئۇلىيەت تۈزۈمى ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈپ، ئومۇملاشتۇرۇلۇپ، باشقۇرۇشتىن 481 مىلك 700 يۈەن كىرىم قىلدى. (جۇشاڭمىن)

[قەزىل دەريا باشقارمىسى] قەشقەر شەھىرىنىلىك قىزىل دۆڭە يولىنىلىك غەربىگە جايلاشقان. قىزىل دەريانىنى باشقۇرىدىغان ئورگان. ئېقىملاردىكى سۇنى تەقسىملەش، سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇش، ئېقىملارنى پىلانلاش، قۇرۇلمىلارنى ئۆلچەش،لايىھىلەش، قۇرۇش ۋە باشقۇرۇش، كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش قاتارلىق خىزمەتلەرگە مەسئۇل بولىدۇ. ھازىر 145 ئادەمى بار. بۇنىلىك ئىچىدە ئىنژېنېر- تېخنىكلار 45 كىشى. ئاستىدا: سۇ باشقۇرۇش، قۇرۇلۇش، سىياسىي خىزمەت، ئەمگەك - مائاش، پىلان، مالىيە، مەمۇرىي بولۇپ 6 بۆلۈم ۋە قاپقا، ئاۋات باشقۇرۇش پونكتى، چوڭ كۆۋرۈك، قىزىلبويى، شاقىرسما، بۇقەنە سۇ پونكتى بار. (بەن يەنچىڭ)

[قەزىل دەريا ئېقىمىنىلىك ئەھۋالى] قىزىل دەريانىنى تارىم ئويمانلىقىنىلىك غەربىي گىرادىغا جايلاشقان بولۇپ، قەشقەرنىڭ سۇ سىستېمىسىنىلىك ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ دەريا. سۇ ۋېتىنى ئىتتىپاقىنىلىك چېگرىسى ئىچىدىكى دېڭىز يۈزىدىن 6048 مېتر كېلىدىغان تىراپوچىيەچوققىسىدىن باشلىنىپ، غەربتىن شەرققە ئېقىپ، ئېلىمىزنىلىك تاغلىرىدىن، ئۇلۇغچات، كونىشەھەر، قەشقەر شەھىرى، پەيزاۋات، مارالبېشى قاتارلىق ناھىيە (شەھەر) لەردىن ئوتىدۇ. ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 778 كىلومېتر بولۇپ، ئېلىمىزنىلىك چېگرىسى ئىچىدىكى ئۇزۇنلىقى 600 كىلومېتر، تاغدىن چىقىش ئاغزى بولغان قاپقىدىن يۇقىرى تەرەپتىكى سۇ يىغىلىش يەر مەيدانى 15100 كۋادرات كىلومېتر، ئاساسلىق تارمىقى: مارىكانچات، ئۇلۇغچات، كانسۇ، قاراڭگۇلۇك دەريا قاتارلىقلار.

1 . سۇرايى ئەھۋالى:

دەريا سۇيى: تىرايوچىيەچوققىسىدىن ئىبارىگەن قار سۇيىدىن باشقا ، ئەتىياز ، ياز پەسىللىرىدە تەگرىتاغ ، پامىر ئېگىزلىكىدىكى جانلىقلاردىن چۈشكەن بۇلاق سۇيى ، يامغۇر سۇلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. قارا بەل پونكىتىدا 1958ـ، 1983ـ يىلغىچە بولغان 24 يىل ئىچىدىكى يىللىق ئوتتۇرىچە ئېقىم مىقدارى 64.08 كۇبېمېتر سېكونت بولدى. يىللىق ئېقىش مىقدارى 2 مىليارد 2 مىليون كۇبېمېتر؛ قاراتېگىزلىك پونكىتىدا 1959ـ، 1983ـ يىلغىچە بولغان 24 يىل ئىچىدىكى يىللىق ئوتتۇرىچە ئېقىم مىقدارى 3.1 كۇبېمېتر سېكونت بولدى، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېقىش مىقدارى 98 مىليون كۇبېمېتر، ئېقىش مىقدارىنىڭ يىللار ئوتتۇرىسىدىكى پەرقى چوڭ‌راق.

بۇلاق سۇيى ۋە يەر ئاستى سۇيى: بۇ ئېقىمدىكى بۇلاق سۇيى ۋە سىڭىپ چىققان‌سۇلىنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە ئېقىم مىقدارى 16.85 كۇبېمېتر سېكونت . يىللىق ئېقىش مىقدارى 531 مىليون كۇبېمېتر، ئېقىم تەۋەسىدە يەر ئاستى سۇيى مول، ھەربىر كىچان زاپاس مىقدارى 400 مىليون كۇبېمېتر.

لاي ، قۇم: قىزىل دەريا‌سى ئوك يۆنىلىشلىك دەريا بولۇپ يۇقىرى ئېقىمىدا، ئوتتۇرا دەۋر، يېڭى دەۋر،قىزىل لاي، قۇم جىنىسلىق رايونلىرىدىن ئۆتىدۇ. ئۇلار ئاساسلا ئېرىيدۇ. قارا بەل پونكىتىدا ئۆزاق مۇددەت ئۆلچەپ‌كۆرۈلگەندە ئوتتۇراھېساب بىلەن يىللىق‌ئېقىم كەلگەن لاي ، قۇم مىقدارى 1020 تونىا ـ كىلومېتر ، ۋىلايەت بويىچە 1 ـ ئورۇندا تۇرىدۇ. بۇ ناھايىتى كۆپ قۇم ، لاي بىلەن تەمىنلەيدۇ. دەريا سۇيىدىكى كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە لاي، قۇم مىقدارى 5.95 كىلوگرام ـ كۇبېمېتر . ئېقىتىش مىقدارى388.7 كىلوگرام‌ـسېكونت، ئېقىتقان لاي ، قۇم 12 مىليون 260 مىڭ تونىا.

سۇنىڭ سۈپىتى: دەريا سۇيىنىڭ سۈپىتى بىر قەدەر ياخشى. ئادەتتىكى ئىشلىتىلىدىغان مىقدارى بىر لېتىر‌نىڭ ئىچىدە 200 ～ 100 مىللى گرام، دەريا‌سۇيى ئاجىز ئىشقارلىق رېئاكسىيىگە كىرىدۇ. لېكىن دەريانىڭ يۇقىرى ئېقىمى كىچىك تىكەن. كونا 3 ـ دەۋرگە مەنسۇپ يەر قاتلاملىرى ، گىچ قاتلاملىرىدىن ئېقىپ ئۆتۈپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى كالتسىي سۇلفاتنى ئېرىتىكەنلىكى ئۈچۈن ئاجىز ئىشقارلىق دەريا سۇيى تەركىبىدىكى Ca^{++}، Mg^{++}، SO_4^{-} ئىئونىنىڭ مىقدارىنى ئاشۇرۇۋېتىدۇ. دەريا يېگىنىسىدىكى، كونىسىھەر، قەشقەرشەھىرىدىن ئېقىپ ئۆتكەندىن كېيىن نۇرغۇنلىغان ئىرۇچان‌مادىدىلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا سۇغۇرۇش رايونلىرىدىكى زىيىنى سۇ، شەھەرلەردىكى سانائەتنىڭ كىرەكسىز سۇيى ۋە تۇرمۇش رايونلىرىدىن چىققان يۇيۇندا سۇلار دەريا‌غا قۇيۇلۇپ، دەريا سۇيىنىڭ مەنبىرالىق دەرىجىسىنى ۋە زىيانلىق ئېلىمېنت مىقدارىنى ئاشۇرۇۋېتىپ سۇنىڭ سۈپىتى ئېغىر دەرىجىدە بۇلغىنىدۇ، شۇڭا قىزىل دەريا‌سىنىڭ تاغدىن چىقىش ئېغىزىدىن باشقا جايلاردا يىللىق ئىئون مىقدارى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 720 مىللى گرام لېتىر، يىللىق ئېقىم كېلىدىغان ئىئون مىقدارى 1 مىليون 452 مىڭ تونىا. سۇنىڭ ئومۇمىي قاتتىقلىق دەرىجىسى 10.5～8.4 ئىكۇيۋالېنت لېتىر (گېرمانىيە دەرىجىسى 29.4～23.5) بولۇپ، قەشقەرنىڭ باشقا دەريالىرىدىن كۆپ ئۇستۇن. سۇنىڭ تىپى: سۇلفات

تۆزلۈق سۇ كالتسى گۈرۈپپىسى S^{Ca}_{II} تىپ (يەنى S^{Ca}_{II}) ئايا غدىكى بىرامغا بارغاندا يىلـ
لىق ئىشونىنىڭ ئومۇمىي ئېقىش مىقدارى 2500 مىللى گرام لېتىرغا يېتىدۇ. ئومۇمىي قاتـ
تىقلىق دەرىجىسى 43، سۇنىڭ تېمپى ئۆزگىرىپ سۇلفات تۆزلۈق سۇنا تردىكى گۈرۈپپىسى S^{Na}_{II} تىپ بو-
لىدۇ. (يەنى S^{Na}_{II}) بىرامدىن شېكەر كۆلىنىڭ سۇ كىرىش ئاغزىغا بولغان ئارىلىقتىكى سۇ قە-
زىل دەريا سىنىڭ ئومۇمىي سۇ ئېقىم مىقدارىنىڭ 18.8 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. لېكىن يىللىـق
ئىشون ئېقىم مىقدارى 993 مىلىئون تونىغا يېتىپ بارىدۇ. تاغدىن چىقىش ئورنىدىكى ئىشو-
نىڭ ئېقىم مىقدارىنىڭ68 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. دەريا سۈيى شېكەر كۆلىگە قۇيۇلغاندىن كې-
يىن چاقماق، بوغۇز دەياسىنىڭ سۈيىنىڭ ئاجرىشى ۋە تاغ بويلىرىدىكى كەلكۈننىڭ قۇيۇ-
لۇشى بىلەن ئىشونىنىڭ ئومۇمىي مىقدارى يەنە كۆپەيىپ 4300 مىللى گرام لېتىرغا يېتىدۇ.
ئومۇمىي قاتتىقلىقى 63 بولىدۇ. سۇنىڭ تېمپى: سۇلفات تۆزلۈق سۇ ناتردىكى گۈرۈپپىسى S^{Na}_{II} تىپ،
بەزىدە خلورلاشقان كالتسىي گۈرۈپپىسى Cl^{Ca}_{II} تىپقا مەنسۇپ بولىدۇ (يەنى Cl^{Ca}_{II}). شۇنىڭ
بىلەن بىر چاغدا، سۇنىڭ سۇپىتىنى ئانالىز قىلغاندا، يۇقىرى ئېقىمدىكى
سۇنىڭ تەركىبىدىكى زەھەرلىك ماددىلار ناھايىتى ئاز. قەشقەر شەھىرىدىن
ئېقىپ ئۆتكەندىن كېيىن ئارىسىن، سىماب (نېئورگانىك)، 6 ۋالېنتلىق خروم، سىنائىدە-
لىق ماددىلار ئوخشاشمىغان مىقدارىدا ئۇچراپ تۇرىدۇ. بولۇپمۇ سىماب ۋە سىنائىدىلىق ماد-
دىلار ئۆلچەمدىن زور دەرىجىدە ئېشىپ كېتىپ، ئايا غ ئېقىمدىكى خەلقنىڭ سالامەتلىكىگە
قاتتىق تەھدىت سالماقتا. شۇنداقلا تۇپراقنىڭ زەيلىشىپ كېتىشىدىكى ئاساسىي سەۋەب
بولماقتا.

2. ئېقىم رايونىنىڭ ئىجتىمائى ئىقتىسادىي ئەھۋالى:

(1) مەۋرىي رايونلىرى، نوپۇسى: بۇ ئېقىم رايونى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ مۇش، لەن-
گەر، سەمەن، قوغان، بەشكېرەم، ئاۋات، يېڭىئۆستەڭ، زەمىن، سايباغ، ئوغۇساق، پاختەكلە
قاتارلىق 11 يېزىسىنى؛ قەشقەر شەھىرىنىڭ شامالباغ، نەزەرباغ، دۆلەتباغ 3 يېزىسىنى، يې-
ڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ شەھەر، يالدۇما، يامانيار 3 يېزىسىنى ۋە يېڭىئېرىق، خانئېرىق يېزى-
سىنىڭ بىر قىسمىنى، پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ ھەممىسى بولۇپ جەمئىي 30 يېزا، 502 كەنت ۋە
يېزا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيىسىنىڭ پەيزاۋات باش مەيدانى، ۋىلايەتلىك نەسىللىك چارۋا
فېرمىسى، ۋىلايەتلىك كۆچمەنلەر زاۋۇتى (مەيدانى)، ۋىلايەتلىك يېزا ئىگى-
لىك پەن-تەتقىقات ئورنى، خانئۇي ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش مەيدانى، قالىغۇچ ئەمگەك
بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئېقىم رايونىداجەمئىي 162 مىڭ 83 ئائىلە، 632 مىڭ 911 نوپۇس بار، بۇنىڭ ئىچىدە
يېزا ئىگىلىك نوپۇسى 481 مىڭ 333، 125 مىڭ 115 ئائىلە؛ شەھەر-بازار نوپۇسى 151 مىڭ
573، 36 مىڭ 968 ئائىلە. يېزا ئىگىلىك ئەمگەك كۈچى 205 مىڭ 428.

(2) يېزا ئىگىلىكى: قەشقەر بوستانلىقىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ يېزا ئىگىلىكىنى ئاساس

قىلىدىغان ئۇزاق تارىخقا ئىگە سۇغۇرۇلىدىغان بوستانلىق، ھازىر 2 مىليون 150 مىڭ مو تېرىلغۇ يەر بار. تەۋەلىك ئېچىدە ئېچىشقا بولىدىغان 17 مىليون مو بوز يەر بار.

3. سۇ، زىمىن بايلىقى.

(1) زىمىن بايلىقى. ئېقىم تەۋەلىكىدە زىمىن ناھايىتى كۆپ. تاغ ئېھىزىدىن باشلاپ، تۆز لەگلىك 8000 كۋادىرات كىلومېتر كېلىدۇ (12 مىليون مو)، كونىشەھەر 2 مىليون 2500 مو، قەشقەر شەھىرى 140 مىڭ مو، يېڭىشەھەر 680 مىڭ مو، پەيزاۋات 9 مىليون 277 مىڭ 100 مو، ئېچىپ پايدىلانغان يەر 2 مىليون 862 مىڭ مو، تۆز لەگلىكنىڭ 23.85 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. ئېقىمنىڭ ئېچىدە زىمىن كۆپ بولسىمۇ، كۆپلىگەن زىمىننىڭ سۈپىتى بەك ناچار، ئىشلەتكىلى بولمايدۇ. زىمىننىڭ شورلىشىپ كېتىشى قىزىل دەريا ئېقىمىدىكى ئاساسلىق تەبىئىي ئاپەتلەرنىڭ بىرى.

(2) سۇ بايلىقى. بۇ ئېقىمدا ئاساسلىق دەريا، تارماق دەريا ھەمىسى بولۇپ يىللىق سۇ ئېقىش مىقدارى 2 مىليارد 119 مىليون كۇبېمېتر، بۇلاق سۈيى 263 مىليون كۇبېمېتر (سېزىپ چىققان 268 مىليون كۇبېمېتر سۇنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ)، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن يىللىق ئېقىم مىقدارى (دەريا، بۇلاق سۈيىنىڭ) 2 مىليارد 382 مىليون كۇبېمېتر. ھازىر 2 مىليون مو تېرىلغۇ يەر بار. ھەر بىر مو يەرگە 1191 كۇبېمېتردىن چىقىملىق سۇ توغرا كېلىدۇ؛ ئومۇمىي نوپۇس بويىچە ھېسابلىغاندا، بىر نوپۇسقا 3764 كۇبېمېتردىن سۇ توغرا كېلىدۇ. مەملىكەت بويىچە بىر نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە سۇ مىقدارىنىڭ 140 پىرسەنتىگە يېتىدۇ. شىنجاڭ بويىچە بىر نوپۇسقا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن توغرا كېلىدىغان سۇ مىقدارىنىڭ 54.6 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان سۇ 6043 كۇبېمېتر نىڭ 62.3 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. سۇنىڭ پەسىللەرگە تەقسىملىنىشى ۋە ئەھلى ئىشلىتىلىش مىقدارى تەڭپۇڭ بولمىغاچقا ئەتىيازدا 150 مىليون كۇبېمېتر سۇ كېمىيىدۇ، كۈزدە 40 مىليون كۇبېمېتر سۇ كېمىيىدۇ، شۇڭا ئەتىيازدا قۇرغاقچىلىق، كۈزدە سۇ قىس بولۇش مۇشۇ ئېقىم رايونىنىڭمۇ ئاساسلىق تەبىئىي ئاپەتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

4. سۇ قۇرۇلۇش ئەھۋالى.

دۆلىتىمىز قۇرۇلغان 37 يىلدىن بۇيان، ئېقىم تەۋەسىدىكى سۇ قۇرۇلۇشىنى تەخمىنەن 4 باسقۇچقا بۆلۈشكە بولىدۇ: 1960 ـ يىلدىن ئىلگىرى كونا سۇغۇرۇش رايونلىرىنى ئۆزگەرتىش باسقۇچى؛ 1961 ـ يىلدىن باشلاپ «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» نىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىگىچە يېزىلاردا «5 تە ياخشى» يېزا قۇرۇشنى پىلانلاش، قۇرۇش باسقۇچى؛ «4 كىشىلىك گۇرۇھ» تارمار قىلىنغاندىن كېيىن، سۇغۇرۇش رايونلىرىنى ئۆلچەملىكلەشتۈرۈش ۋە يۇرۇشلەشتۈرۈش باسقۇچى؛ 4 ـ باسقۇچ، ئېقىم رايونىنى ئومۇمىيۈزلۈك تىزگىنلەشكە يۇرۇش قىلىش باسقۇچى. 1984 ـ يىلدىن 2000 ـ يىلغىچە بولغان ۋاقىت بۇ باسقۇچنىڭ دەسلەپكى يېرىمى، كېيىنكى باسقۇچ 2000ـيىلدىن كېيىنكى چاغلار بولۇشى مۇمكىن. 30 نەچچە يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت تىرىشچانلىق كۆرسىتىش ئارقىلىق پۈتۈن ئېقىمدا ئاساسلىقى تۆۋەندىكى دەك سۇ قۇرۇلۇش ئىلىپ بېرىلدى:

(1) سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشى: جەمئىي28 سۇ ئامبىرى قۇرۇلدى. لايىھىدىكى سۇ سىغىمى ـ

چانلىقى 250 مىليون كۇپمېتر، ئەمەلىيەتتىكىسى 200 مىليون كۇپمېتر، ئۇنۇملۇك سۇ ئابدىيەسى 170 مىليون كۇپمېتر، بۇ نىلىڭ ئېچىدە 6 سى مەخسۇس بېلىق بېقىش، ئەستىراھەت قىلىش قاتارلىقلارغا ئىشلىتىلىدۇ، ئومۇمىي سىغىمچانلىقى 2 مىليون كۇپمېتر، بۇ ئامبارلارنى قۇرۇش ـ ئېچىش رايونىنىڭ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىدا مەلۇم ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئويناندى.

(2) سۇ ئېلىش، سۇ يەتكۈزۈش قۇرۇلمىلىرى: ئېقىم رايونىدا ھازىر سۇ ئېلىش ئېغىزلىرىدىن 23ى بار (1ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ سۇ ئېلىش ئېغىزلىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، بۇ نىلىڭ ئېچىدە چوڭراقى 1ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ توسمىسى بولۇپ بۇ بېتوندىن ياسالغان. قاپقا ئاۋات ئۆستەڭنىڭ ئېغىزى بېتوندىن ياسالغان بولۇپ يېرىم مەڭگۈلۈك خاراكتېرلىدە. ھازىر ياسىلىۋاتقان مەڭگۈلۈك خاراكتېرلىكى بېتون توسما ئېغىزى چوڭ كۆۋرۈك ۋە بۇقسەنە قاتارلىق 11 ئورۇندا.

ئېقىم رايونىنىڭ دائىرىسىدىكى سۇغۇرۇش رايونلىرى ئازادلىققىن كېيىن ئۆزگەرتىپ قۇرۇلدى، ماس ھالدا، سالا ئېتىز، يول، ئورمان بەلبېغى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندى، يېزا دەرىجىلىكتىن يۇقىرى ئۆستەڭدىن 56 سى چېپىلدى. ئۇزۇنلۇقى 1011 كىلومېتر كېلىدۇ، بۇ نىلىڭ ئېچىدە سىمېنتسىلەشتۈرۈلگىنى 36، ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 288.5 كىلومېتر؛ تاراماق ئۆستەڭ 571، ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 1915 كىلومېتر كېلىدۇ؛ توغرا ئۆستەڭ 2045 كىلومېتر، ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 4574 كىلومېتر كېلىدۇ؛ ئېرىق 4543، ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 8505 كىلومېتر كېلىدۇ. يەنە ھەر خىل توما، كۆۋرۈك، سۇئۆتكۈچ، شاقىراتما بولۇپ 9733 دانە قۇرۇلما قۇرۇلدى. بۇلارنىڭ قۇرۇلۇشى بىلەن، سۇدىن پايدىلىنىش كوئېففىتسېنتى يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش، ئىلغار سۇغۇرۇش تېخنىكىسىنى كېڭەيتىشتە مۇھىم رول ئويناندى.

(3) زەيكەش قۇرۇلۇشى: ھازىر زەي قاچۇرۇشتا زەيكەش چېپىش ئاساس قىلىنىدى، سۇغۇرۇش رايونىنىڭ ئېچكى قىسمىدا 1891 زەيكەش بار، ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 7166 كىلومېتر. بۇ ئېقىم رايونىنىڭ پىلانىدا ئاتۇش ـ پەيزاۋات زەيكىشى، قىزىل دەريا سىنىڭ جەنۇبىدىكى غول زەيكەش، شىمالىدىكى غول زەيكەش، گۇللۈك ـ غولتوغراق (9ـ، 3 زەيكىشى دەپمۇ ئاتىلىدۇ) غول زەيكىشى ۋە ئاپپاق خوجا غول زەيكىشى، قاتارلىق 5 زەيكەش بار. بۇ نىلىڭ ئېچىدە ئاتۇش ـ پەيزاۋات زەيكىشى، گۇللۈك ـ غولتوغراق زەيكىشى، قىزىل دەريا سىنىڭ جەنۇبىي غول زەيكىشىگە ئېتىش باشلاندى.

(4) سۇ ئېلىش قۇرۇلۇشى: چوڭ ـ كىچىك ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن جەمئىي13ى بار. ئېلېكتر ماشىنا گۇرۇپپىسىنىڭ سىغىمچانلىقى 29415 كىلوۋات، بۇ نىلىڭ ئېچىدە قەشقەر 1ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ پەللىسى 50 مېتر، ئېلېكتر ماشىنىسى 6500×3 كىلوۋاتلىق، قەشقەر 3 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ پەللىسى 34 مېتر، ئېلېكتر ماشىنىسى 3000×2 كىلوۋات، ئوغۇساق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ پەللىسى 14 مېتر، ئېلېكتر ماشىنىسى 800×3 كىلوۋاتلىق بولۇپ ئېشىلمىلىۋاتقان 9 ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ ئېلېكتر ماشىنىسى 28840 كىلوۋات، يىللىق توك بېرىش مىقدارى 40 مىليون كىلوۋاتتىن ئاشىدۇ.

(5) قۇدۇق قېزىش: جەمئىي331 قۇدۇق قېزىلدى، توك بىلەن سۇ تارتىلىدىغىنى 120،

ئۆزى ئېقىمچە چىقىدىغىنى 12، بۇ ئىلك ئىچىدە يۇرۇشلەشتۈرۈلۈپ ئىشلىتىلىۋاتقىنى يېرىمىگە يەتمەيدۇ. سۇغۇرۇش ئۈچۈن چىقىرىلىدىغان سۇ 10 مىليون كۇبېمېترغا يەتمەيدۇ. بېلىقچىلىققا ئىشلىتىش ئۈچۈن چىقىرىلىدىغىنى 2 مىليون كۇبېمېترغا يەتمەيدۇ.

(6) كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش: مەڭگۈلۈك، يېرىم مەڭگۈلۈك خاراكتېردىكى كەلكۈندىن مۇداپىئەكۆرۈش دامبىسى24 كىلومېتر، ۋاقتىلىق خاراكتېردىكى كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش دامبىسى 30 كىلومېتر. (پەن يەنچىك)

[گەز، كۆسەن دەريا باشقارمىسى] گەز، كۆسەن دەريا باشقارمىسى 1959 ـ يىلى قۇرۇلغان. ئورنى قەشقەر شەھىرىدە. ۋەزىپىسى گەز، كۆسەن دەريالىرىنىڭ سۇ بايلىقىنى ۋە قۇرۇلۇش ئەسلىھەلىرىنى باشقۇرۇشتىن ئىبارەت. ھازىر 115 ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار (سۇ پونكىتلىرىنىڭ ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، ئۇيغۇرلار 80 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. تېخنىك كادىرلار 32 كىشى، 27.8 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. باشقارما دەرىجىلىك كادىر 4، ئىنژېنېر 5، قۇرۇلۇش، سۇ باشقۇرۇش، كاتىبات، سىياسىيخىزمەت بۆلۈملىرى بار، يەنە 4 سۇ پونكىتى بار. گەز دەرياسىدا ئاسمىلىق، كاۋىباغ، 3 كۆۋرۈك پونكىتى؛ كۆسەن دەرياسىدا موغال پونكىتى بار. ھەرقايسى پونكىتلارنىڭ ۋەزىپىسى كونىشىھەر، يېڭىشەھەر، يوپۇرغا ناھىيىلىرىگە، يېزا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيەسىنىڭ 41 ـ، 42ـ مەيدانلىرىغا، يېڭىسار ناھىيىسى بىلەن قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئاقتۇ ناھىيىسىگە سۇ تەقسىملەپ بېرىشتىن ئىبارەت.

سۇ ئىشلىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن 1956 ـ يىلىلا گەز دەريا باشقارمىسى قۇرۇلغانىدى. 1959 ـ يىلى گەز، كۆسەن دەريالىرىنى بىر تۇتاش باشقۇرۇش ئۈچۈن گەز، كۆسەن دەريا ئېقىم رايونىنى باشقۇرۇش باشقارمىسى يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ يايچان بازىرىدا قۇرۇلغان. 1963 ـ يىلى قىزىل دەريا باشقارمىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ـ تىلىپ، قەشقەر دەريا باشقارمىسىغا ئۆزگەرگەن، باشقارمىنىڭ ئورنى قەشقەر شەھىرىگە كۆچكەن. خىزمەت ئېھتىياجىغا ئاساسەن، 1977 ـ يىلى يەنى ھازىر قىزىل دەريا باشقارمىسى، گەز دەريا باشقارمىسى دەپ بۆلۈنگەن.

گەز، كۆسەن دەريالىرى پامىر ئېگىزلىكىنىڭ مۇز تاغلىرىدىن باشلىنىدۇ. سۇ رايى بويىچە ھېسابلىغاندا، پۈتۈن ئېقىمنىڭ كۆپ يىللىق ئوتتۇرىچە يىللىق ئېقىم مىقدارى 2 مىلياردى 572 مىليون 600 مىڭ كۇبېمېتر. گەز دەرياسىنىڭ 1 مىلياردى 716 مىليون كۇبېمېتر، كۆسەن دەرياسىنىڭ 856 مىليون 600 مىڭ كۇبېمېتر. يەر ئاستى سۇيىنىڭ ھەربىر تېچان زاپاس مىقدارى تەخمىنەن 730 مىليون كۇبېمېتر، ئېچىلغىنى يىلىغا 17 مىليون 900 مىڭ كۇبېمېتر، سۇغۇرۇش كۆلىمى 2 مىليون 53 مىڭ 400 مو، ھەر مو يەرگە توغرا كېلىدىغان چىقىم لىق سۇ 844.4 كۇبېمېتر بولىدۇ، سۇ ئېلىش ئېغىزى تارقاق، دەريادا ۋە ئۆستەڭلەردە سىمۇ كىتمىشى ئېغىر بولغاچقا سۇدىن پايدىلىنىش ئۈنۈمى 0.4 گە يەتمەيدۇ. ئۆستەڭلەردىكى قۇرۇلمىلار يۇرۇشلەشتۈرۈلمىگەن، سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇش تېخنىكىسى قالاق، سۇدىن مۇۋاپىق پايدىلىنالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە 2 دەريانىڭ تەڭشەش ئىقتىدارى ناچار، شۇڭلاشقا پەسلىلىك خاراكتېرلىك قۇرغاقچىلىق ئېغىر. بولۇپمۇ ئەتىيازدا قۇرغاقچىلىق بولۇپ،

يېڭا ئىگىلىكىمىگە ئىنتايىن زور تەسىر يەتكۈزىدۇ. يېڭىنقى يىللاردىن بۇيان ئېڭىم باشقۇ-رۇش باشقارمىسىدىن تارتىپ ناھىيىلىك سۇ پونكىتلىرىغا، يېزىلىق سۇ باشقۇرۇش ئورۇن-لىرى، كەنت سۇ باشقۇرۇش گۇرۇپپىلىرىغا قەدەر ھەممىسى كۆچەيتىلدى. پىلانلىق سۇ ئىش-لىتىش، كۆپىمېتر سۇغا ئاساسەن سۇ ھەققى ئېلىش يولغا قويۇلدى. جايلار ئىلغار سۇغۇرۇش ئۇسۇللىرىنى كېڭەيتتى، باشقۇرۇش سەۋىيىسى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، سۇ تېجەلدى، سۇ ئىش-لىتىش جىددىلىكى سەل پەسەيدى.

ئېڭىم رايونى دائىم ىسىدىكى قۇرۇلمىلار ئاددى، ھازىر ئارانلا 2 ئۆستەڭ بېشى بار (بۇنىڭ بىرسى مۇكەممەل ئەمەس). شۇڭا سۇنىڭ ئېڭىشىنى تەزگىنلەش، سۇ ئېلىش، سۇ بۆلۈش قاتارلىقلاردىكى قىيىنچىلىق ناھايىتى زور. ھازىر بار سۇ ئامبارلىرىنىڭ ئومۇمىي سى-ىمچانلىقى 110 مىليون كۇپمېتر، ئۇنۇمىنى جارى قىلدۇرۇش يېتەرلىك ئەمەس. تەزگىنلەش، تەڭشەش رولىنى ئويناشتىن كۆپ يىراق.

سۇ بايلىقىدىن تولۇق پايدىلىنىش، ئېڭىم رايونى تەۋەسىدىكى قۇرغاقچىلىق، سۇ قىس بولۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى تەدبىرلەرنى قوللىنىش زۆرۈر: بىرىنچى، بۆ-لۈكۈل (گەز دەريياسىغا)، چۆمگەن (كۆسەن دەريياسىغا) قاتارلىق تاغ رايون سۇ ئام-بىرىنى ياساش لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ھازىرقى سۇ ئامبارلىرىنى رېمونت قىلىش، مۇستەھكەملەش ئۇنۇمىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش، دەريياغا كەلگەن سۇنى تولۇق تەڭشەش ۋە پايدىلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولۇش لازىم. ئىككىنچى، ئۆستەڭ بېشى قۇرۇلۇشى ۋە ئۆستەڭ سىستېمىسىغا قۇرۇلۇشلىرىنى يۈرۈشلەشتۈرۈش، سۇغىسالىشتۇرۇش قۇرۇلۇشى بىلەن كەڭ شۇغۇللىنىش، سۇ ئېلىش نىسبىتىنى ۋە ئۆستەڭدىكى سۇدىن ئۇنۇملۇك پايدىلىنىش كۆرسەتكۈچىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش لازىم. ئۈچىنچى، سۇغۇرۇشنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش، سۇنى پىلانلىق ئىشلىتىش، كۆپىمېترغا قاراپ سۇ ھەققى ئېلىش ئۇسۇلىنى يەنمۇ كېڭەيتىش، سۇ ئىسراپچىلىقىنى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈرۈش، تۆتىنچى، شارائىتى بارجايلاردا يەرئاستى سۇيىنى زور كۈچ بىلەن ئېچىپ پايدىلىنىش كېرەك.

ئېڭىم رايونى دائىم ىسىدە سۇ ئېنېرگىيە بايلىقى ئىنتايىن مول، بولۇپمۇ، گەز دەريا-سىنىڭ تاشمىلىق تاغ ئېغىزىنىڭ يۇقىرى تەرەپلىرىدە شارائىت تېخىمۇ ئەۋزەل. ئېچىش شارائىتى ياخشى. يېڭىنقى يىللاردىن بۇيانقى ئۆلچەش، پىلانلاش ماتېرىيالىرى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇكى، بۇ رايوندىكى 70كىلومېترلىق ئارىلىقتا 380مىڭ كىلوۋات سۇ ئېنېرگىيە بايلىقى ساقلىنىپ ياتماقتا، ئەگەر بۇ ئېنېرگىيىدىن پايدىلىنىدىغان بولساق، قەشقەر ۋىلايىتى، قە-زىلسۇ ئوبلاستىنى خەلق ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشتا ئەرزان ۋە تولۇق توك بىلەن تەمىن-لىگىلى بولىدۇ. پىلان ئىچىدىكى قوڭۇر سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىگە پەقەتلا 18.8 كىلومېتر-لىق تونىل ئېچىپ، سۇ باشلايدىغان بولسا 620مېتر پەللە چىقىدۇ، دەريانىڭ ئوتتۇرىچە يا-تۇلىقى $\frac{1}{30}$ بولۇپ، 140مىڭ كىلوۋاتلىق ئېلېكتر ماشىنا گۇرۇپپىسىنى ئورۇنلاشتۇرغىلى بولى-دۇ (1 - لايىھە بويىچە). باشقا شارائىتلىرى شىنجاڭ بويىچە ئەڭ ياخشى، مەملىكەت بويىچىمۇ ئالدىنقى ئۇچرايدۇ. (جاڭ بوخوا)

[شىنجاڭ بويىچە ئەڭ زور سۇ ئېلىش توسمىسى ــ يەكەن كاچۇڭ ئۆستەڭ بېشى تۆگۈن قۇرۇلمىسى] كاچۇڭ ئۆستەڭ بېشى تۆگۈن قۇرۇلمىسى يەكەن ناھىيىسىنىڭ كاچۇڭ يېزىسىنىڭ چېگرىسى ئىچىدە، بۇ يەكەن دەريا سىنىڭ يۇقىرى، ئوتتۇرا ئېقىملىرىدە-كى سۇغۇرۇش رايونلىرىغا سۇ ئالىدىغان باش تۆگۈن، شۇنداقلا يەكەن دەريا سىنى تەزگىنە-لەش-پايدىلىنىشتىكى مۇھىم قۇرۇلۇشلار نىڭ بىرى.

كاچۇڭ ئۆستەڭ بېشى قۇرۇلمىسى يېقىنقى مەزگىل ئىچىدە يەكەن دەريا سىنىڭ شەرقىي، غەربىيدىكى يەكەن، پوسكام، قاغىلىق، مەكىت، مارالبېشى، يوپۇرغا 6 ناھىيىسىنىڭ ۋە پەيلۇ دېھقانچىلىق مەيدانى ھەققىدە ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش ئارمىيىسى يېزا ئىگىلىك 3-دىۋىزىيىسىنىڭ 4 مەيدانىسىنىڭ 3مىليون 500مىڭ مو تېرىلغۇ يېرىنى سۇغۇرۇش ۋەزىپىسىنى ۋە لايىھىدىكى سىغىمچا ئالقى 490مىليون كۇبېمېتر لىق 13سۇ ئامبىرىغا كەلكۈن سۈيىنى قاچىلاش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان. ئۇ يەنە شەرقىي غەربىي قىرغاقلاردىكى سۇ سىستېمىلىرىغا لايىھىلەنگەن 73مىڭ800كىلوۋاتلىق 8ئوتتۇرا، كىچىك تېپتىكى ئېلېكتر ئىستانسىلىرىگە سۇ بېرىش ۋەزىپىسىنىمۇ ئۈستىگە ئالغان. يىراق مەزگىللىك سۇغۇرۇش كۆلىمى 5مىليون مودىن ئاشىدۇ.

تۆگۈن قۇرۇلمىسىنىڭ ئۆلچىشى، پىلانلاش ئىشى1966-يىلى باشلانغان. ئالدىنقى مەزگىلدە خىزمەتلىرى ئېلىپبېرىلىپ-ئاخىر بولۇپ 17يىل ئىشلەندى. 1977-يىلى يەكەن دەريا ئېقىم رايونى باشقارمىسى دەسلەپكى لايىھىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. 1981-يىلى سۇ ئېلېكتر ستانسىسى قۇرۇلمىسىنىڭ خىزمىتى ئۈزۈپچىسى ئەۋەتىپ ئىش ئورۇنلىنىكۆردى. قۇرۇلمىنىڭ پىلانلىنىشى، لايىھىسى قاتارلىقلارنى تەقىمەيدانداتەكشۈرۈپ، قۇرۇلمىنىڭ لايىھىلىنىشىنىڭ مۇۋاپىق بولۇغانلىقىنى ۋە قۇرۇلۇشنىڭ زۆرۈرلىكىنى مۇئەييەنلەشتۈردى ھەمدە قۇرۇلۇشنى «شىنجاڭدىكى دۇجىياڭيەن» دەپ تەرىپلىدى. بۇ ئارىلىقتا ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئىشلار نازارىتىنىڭ رەھبەرلىرىمۇ كۆپ قېتىم تەقىمەيدانغا كېلىپ، قۇرۇلۇش لايىھىسىنى مۇھاكىمە قىلدى ۋە تەكشۈردى. 1982-يىلى ئاپتونوم رايون قۇرۇلۇشنىڭ لايىھىسىنى تەستىقلىدى ھەمدە قۇرۇش پىلانىغا كىرگۈزدى. شۇ يىلى7-ئايدا كاچۇڭ سۇ ئېلىش تۆگۈن قۇرۇلمىسىغا رەسمىي ئىش باشلاندى.

كاچۇڭ تۆگۈنىڭ سۇئېلىنىش تەكشۈرمەكتە.

بۇ تۆگۈن قۇرۇلمىسى II دەرىجىلىك قۇرۇلما بولۇپ7890كۇبېمېتر سېكونت كەلكۈنگە بەرداشلىق بېرەلەيدىغان13500كۇبېمېتر سېكونت كەلكۈننى ئۆتكۈزەلەيدىغان،شەرقىي، غەربىي قىرغاقتىكى ئۆستەڭلەرنىڭ ھەرقايسىسىدىن 170 كۇبېمېتر سېكونت سۇ ئوتتەيدىغان قىلىپ لايىھىلەنگەن.

كاچۇڭ تۆگۈن قۇرۇلمىسى10قىسىمدىن تەشكىل تاپقان: بېرىنچى، كەلكۈننى ئۆتكۈزۈپ بېرەلەيدىغان دەريا توسما توسمىسى، 2310 كۇبېمېتر سېكونت مىقدارىدىكى كەلكۈننى ئۆتكۈزۈپ ئۆتىلەلەيدۇ؛ئىككىنچى، غەربىي ئۆستەڭگە سۇ ئالىدىغان جەينەك، ئۇزۇنلۇقى690مېتر،لايىھىدىكى ئېـ

قىم سەممچا نلمقى930 كۇپ مېتر سمكونت؛ ئۇچىنچى، غەربى ئۆستەڭگە سۇ كەرىش توسمىسى، لايىھەد دىكى ئېقىم سەممچا نلمقى 170 كۇپ مېتر سمكونت ۋە قۇم ئېقىتىش توممسى، لايىھەد دىكى ئېقىم سەممچا نلمقى 760 كۇپ مېتر سمكونت؛ تۆتىنچى، شەرقىي ئۆستەڭگە سۇ كەرىش توممسى، لايىھەد دىكى ئېقىم سەممچا نلمقى 300 كۇپ مېتر سمكونت؛ بەشىنچى، شەرقىي قەرغا قتا سۇ ئېلىش ئۆستمگى، ئۇزۇنلۇقى 2300 مېتر، لايىھەد دىكى ئېقىم سەممچا نلمقى 300 كۇپ مېتر سمكونت؛ ئالتىنچى، شەرقىي قەرغاق قۇم ئېقىتىش تۆگۈنى، لايىھەد دىكى ئېقىم سەممچا نلمقى 300 كۇپ مېتر سمكونت؛ يەتتىنچى، كەلكۈننى ئاتلىتمۇ بتمد دىغان يانتۇ دامبا، ئۇزۇنلۇقى 270 مېتر، لايىھەد دىكى ئېقىم مىقدارى 1340 كۇپ مېتر سمكونت؛ كەلكۈن چۈشۈرىد دىغان دامبا، ئۇزۇنلۇقى 250 مېتر؛ سەككىزىنچى، غەربىي ئۆستەڭگە سۇ يۆتكەيد دىغان T شەكىللىك دامبا 7 دانە؛ توققۇزىنچى، غەربىي ئۆستەڭنى تۇتاشتۇرۇش ئۆستمگى 1450 مېتر؛ ئونىنچى، غەربىي قەرغا قنى ئاسراش ۋە كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش دامبىسى 3250 مېتر. ئومۇمىي قۇرۇلۇشنىڭ توپا-تاش قۇرۇلۇشى 1 مىليون 701 مىڭ كۇپ مېتر، بېتون قۇرۇلما 61 مىڭ 400 كۇپ مېتر، تىزىلغان تاش 126 مىڭ 200 مېتر، قۇرۇلمىنىڭ تەخمىنەن ئومۇمىي مەبلىغى 33 مىليون 490 مىڭ يۈەن.

تۈگۈن قۇرۇلۇشنىڭ ئومۇمىي گەۋدە ئورۇنلاشتۇرۇلۇشنىڭ مودىل سىنىقىنى سۈ، ئېلېكتر مېخانىكا لقىنىڭ غەربىي-شىمال سۇ ئىشلىرى پەن تەتقىقات ئورنى ئېلىپ بارىدى، قۇرۇلمىنىڭ پىلانلىنىشى، لايىھەسىنى يەكەن دەريا باشقارمىسى ئورۇنلىدى، قۇرۇشقا ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئىشلار نازارىتى يەكەن دەريا باشقارمىسىغا رىياسەتچىلىك قىلىشنى ھاۋالە قىلىدى، ئىشلەشكە قاتناشقان ئاساسلىق ئورۇنلار: ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئىشلار نازارىتىنىڭ سۇ ئېلېكتر 2-باشقارمىسى، يېزا ئىگىلىك 3-دېڭىزىميىنىڭ سۇ قۇرۇلۇش پولكى ۋە يەكەن ناھىيىسى. ۋىلايەتلىك سۇ باشقارمىسى ئۆلچەش-لايىھىلەش ئەترىتى ۋە ۋىلايەتلىك لايىھىلەش ئورنى قۇرۇلمىسىنى لايىھىلەش داۋامىدا يەكەن دەريا باشقارمىسىغا يار دەملىشىپ پائال تۆھپە قوشتى.

قۇرۇلۇش 1982-يىلى باشلانغاندىن كېيىن، ئاپتونوم رايونلۇق، ۋىلايەتلىك رەھبەر-لىرى ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى. قۇرۇلۇش قىلىشنىڭ تەييارلىقى، دەريانى توساپ تۇرۇش، كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش، كەلكۈننى ئۆتكۈزۈۋېتىش قاتارلىق ھالقىلىق پەيتلەردە، ئۇلار قۇرۇلۇش ئورنىغا كېلىپ قوماندانلىق قىلدى ھەمدە ماللىيە كۈچى، ماددىي كۈچ جەھەتتەزور كۈچ بىلەن مەدەت بەردى. ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش ئارمىيىسىمۇ بۇ قۇرۇلۇشقا زور مەدەت بەردى. 3 يىلدىن بۇيان قۇرۇلۇش مەبلىغى ئۆچۈن 6 مىليون يۈەن ياردەم بەردى ھەمدە قۇرۇلۇش پولكىنى ئاساسىي گەۋدە قۇرۇلۇشىغا قاتنىشىشقا ئەۋەتتى.

قۇرۇلۇش ھازىر دەسلەپكى كۆلەمگە ئىگە بولدى، غەربىي قەرغا قتىكى سۇ ئېلىش جەيىنىكىسى، غەربىي قەرغا قا سۇ كەرىش توممسى، قۇم ئېقىتىش توممسى، غەربىي قەرغاق ئۆستمگىنى تۇتاشتۇرۇش ئۆستمگى پۈتۈنلەي پۈتتى ھەمدە 1984-يىلى كەلكۈن مەزگىلىدە سۇ ماقۇلۇق بولدى، كەلكۈن چۈشۈرگە توممسىنىڭ سۇ ئاستى قۇرۇلمىسى ۋە كۆۋرۈكنىڭ تۈۋرۈكى، تاشيول كۆۋرۈكى قاتارلىقلار مۇ پۈتتى، كەلكۈننى ئاتلىتمۇ بتمد دىغان يانتۇ دامبا ۋە غەربىي قەرغا قنى ئاسرايد دىغان، كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرىد دىغان دامبىلارمۇ ئاساسەن پۈتتى، پۈتكۈل قۇرۇلۇش 2 يىللىق كەلكۈننىڭ سىنىقىغا دۇچ كەلدى، 4570 كۇپ مېتر سمكونت كەلكۈن سۈيى بەخەتەر ئۆتۈپ كەتتى. 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە كاچۇڭ ئۆستەڭ بېشى قۇرۇلمە-

بېزا - بازار كارخانىسى

بېزا - بازار كارخانىسىنى ياخشى باشقۇرۇپ بېزىلارنىڭ ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنىڭ تەڭشىلىشىنى ئىلگىرى سۈرەيلى

قەشقەر مەھۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى لى دەخۇاڭ

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ بېزا - بازار كارخانىسىنىڭ تەرەققىياتى كېيىنرەك باشلانغانلىقى، ئاساسىي ئاجىز بولغانلىقى ئۈچۈن، بېزا ئىگىلىك ئىقتىسادىدا بىر خىللىق پەيدا بولدى. 1984 - يىلى 12 - ئايدا ۋىلايەت چاقىرغان 3 دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدا رەھبەرلىك

سىنىڭ توپا قۇرۇلۇشىدىن 901مىڭ400 كۇپمېتر، تاش قۇرۇلۇشىدىن 51مىڭ 200 كۇپمېتر، بېتون قۇرۇلمىسىدىن 42مىڭ600كۇپمېتر، 671مىڭ 900ئەمگەك كۈنى، 21مىليون 400يۈەن مەبلەغ ئورۇنلاندى.

نۆۋەتتە ئۇستى تەرەپتىكى قۇرۇلمىلىرىنى ئىشلەش ۋە قۇراشتۇرۇش، پەداز قىلىش خىزمەتى چىڭ تۇتۇلماقتا. 1986-يىلى 7-ئاينىڭ ئاخىرىدىن بۇرۇن، باشلانغان بارلىق ئىش تۈرىنىڭ ئورۇنلىنىشى مۆلچەرلەنمەكتە. بۇندىن باشقا كاچۇڭ ئۆستەڭ بېشىنىڭ كېيىنكى بىر بۆلىكىگە ئىش باشلاشقا پائال تەييارلىق كۆرۈلمەكتە.

كاچۇڭ سۇ ئېلىش تۇغۇن قۇرۇلۇشى غايەت زور ئۇنۇمنى جارى قىلدۇرۇشقا باشلىدى. 1985-يىلى بۇ تۇغۇننىڭ تىزگىنلىنىشى بىلەن شەرقىي، غەربىي ئۆستەڭ ئارقىلىق 2چوڭ سۇغۇرۇش رايونىغا 2مىليارت 219مىليون كۇپمېتر سۇ ئەۋەتىپ بېرىدى؛ قۇرۇلمىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك پۈتمىگەن ۋە يۇرۇشلىشىگە ئەگىشىپ، يەكەننىڭ 2قىرغىقىغا 4مىليارت كۇپمېتردىن ئارتۇق سۇ يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. ئۇ يەكەن دەريا سىنىڭ سۇ سوغالغان مەزگىلىدىكى بارلىق سۇيىمنى تىزگىنلەپ شەرقىي، غەربىي ئۆستەڭلەرگە سولاپ، سۇ يەتكۈزۈپ بېرىش داۋامىدىكى100 مىليون كۇپمېتر زىيانىنى ئازايتىدۇ. ئۇ تىزگىنلەپ تۇرغان ھالدا سۇغۇرۇش رايونلىرىغا كەلگۈن سۇيىمنى باشلاپ بېرىپ، ۋاقتىدا سۇ بىلەن تەمىنلەپ تۇرىدۇ. مۇشۇنداق بولغاندا يەكەن دەريا سىنىڭ 2قىرغىقىدىكى 3مىليون500مىڭ مودىن ئارتۇق تېرىلغۇ يەرنى سۇغۇرۇش ناھايىتى زور دەرىجىدە ياخشىلىنىدۇ. ھەر يىلى 100مىليون جىڭدىن ئارتۇق ھوسۇل ئاشىدۇ- دەپ مۆلچەرلەنمەكتە. شۇنىڭ بىلەن بىللە ھازىرقى ۋوپا 1-بالداق،2-بالداق ئېلىكتر ئىستانسىسىگە ۋە پوسكام ئېلىكتر ئىستانسىسىگە سۇ ئېلىش شارائىتىنى ياخشىلايدۇ. ئۇنى بىخەتەر ئايلىنىش، كۆپ توك بېرىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. يەكەن دەريا ئېقىمىنىڭ يۇقىرىسىدىكى سۇغۇرۇش رايونلىرىدىكىخەلقلەرنىڭ سۇ ئېلىش ئېھتىياجىدىكى كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئەسىي ئۇچۇن بولغان يۈكنى ھەل بولىدۇ، يېنىكلەيدۇ، ھەر يىلى 100مىڭدىن ئارتۇق ئەمگەك كۈنى تېجەپ قىلىنىدۇ. (جۇ شاڭمىن)

نىڭ ئىدىيە جەھەتتە ئىشانىنى توغرىلىشى لازىملىقى تەكىتلەنگەندىن كېيىنلا ، ھەر دەرىجە لىك رەھبەرلەر بىر خىل ئىگىلىك بولغان يېزا ئىگىلىكىنىڭ ، يېزا ئىگىلىك سانائىتى، سودىنى بىللە تۇتۇش يولىغا چۈشتى، ئاران بىر يىل ئىچىدىلا يېزا - بازار كارخانىسى ئاھايىتى زور تەرەققىياتقا ئېرىشتى. يېزا ئىگىلىك قۇرۇلمىسىدا، كۆرۈنەرلىك ئىقتىسادىي رولىنى جا- رى قىلدۇردى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرى- سى100 مىليون يۈەنلىك ئۆتكەلدىن ئۆتۈپ، 120 مىليون يۈەنگە يەتتى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 73.7% ئاشتى، 1980 - يىلدىكىدىن 1.9 ھەسسە ئاشتى. يېزا - بازار كارخانىلىرى- نىڭ كىرىسىنىڭ يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىسىدىكى سالمىقى ئالدىنقى يىلدىكى 8.58 پىر- سەنتتىن 15.58 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى. بۇنىڭ ئىچىدە كوللېكتىپ كارخانىلار نىڭ ئومۇمىي كىرىسى 85 مىليون 484 مىڭ 700 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 57.5% كۆپەيدى. ماارالبېشى، قەشقەر شەھىرى، قاغىلىق، تاشقورغان قاتارلىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ يېزا- بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىسى بىر يىلدا بىر قاتلاندى. ۋىلايەت بويىچە ھەر بىر دېھقان يېزا - بازار كارخانىسىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئىگە بولىدىغان كىرىم 22 يۈەنگە يەتتى، بۇ ئومۇمىي ئوتتۇرىچە كىرىم بولغان 246.98 يۈەننىڭ 8.9 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. 21 مىليون 648 مىڭ 500 يۈەن پايدا ئالدى، 3 مىليون 594 مىڭ يۈەن باج تاپشۇردى. ۋى- لايەت بويىچە يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ مۇقىم مەبلەغنىڭ قىممىتى 4 مىليون485مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.4% كۆپەيدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تېز تەرەققى قىلىشى يېزا ئىگىلىكىنىڭ تاۋارلاشقان ئىقتى- سادىتقا قاراپ ئۆزگىرىشىنى ئىلگىرى سۈردى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە يېزا - بازار كارخانىلىرىدا ئىشلەيدىغان خادىملار نىڭ سانى ئالدىنقى يىلدىكى 5600 دىن 84 مىڭ 701 گە كۆپەيدى، بۇ يېزا ئەمگەك كۈچلىرىنىڭ 6.6 پەرسەنتىنى ئىگىللەيدۇ. بىر يىلدىن بۇيان، يېمەكلىكلەر سانائىتى، يەمخەشەك سانائىتى، بىناكارلىق، بىناكارلىق ماتېرىيالىرى سانائى- تىنى تايانچ قىلغان ھالدا، 535 تۈر يېڭىدىن قۇرۇلدى. يالغۇزلا مېۋە زاۋۇتىنىڭ مەھ- سۇلات قىممىتى 400 مىڭ يۈەندىن ئاشتى. يېڭىسار ناھىيىسى شۇ يەرنىڭ ئۈرۈك بايلى- قى جەھەتتىكى ئۈستۈنلۈكىدىن پايدىلىنىپ، بىر تەرەپتىن زاۋۇت قۇرۇپ ، بىر تەرەپتىن ئىشلەپچىقىرىپ، يېرىم يىلدا 20 نەچچە تونىنا ئۈرۈك تېلىپى ئىشلەپ، ئومۇمىي كىرىسىنى 100 مىڭ يۈەندىن ئاشۇردى. 40 مىڭ يۈەن پايدا ئالدى. جايلار تېرە جەھەتتىكى ئەۋزەللىك- تىن پايدىلىنىپ كۆنچىلىك، بىشۇچىلىق بىلەن شۇغۇللاندى. پىنجەك چاپان، پەتمىگە، سومكا قاتارلىق تېرە مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقاردى، ئاز بولمىغان مەھسۇلاتلار ۋىلايەتنىڭ سىرتىدا سېتىلدى. ئىچكىرىنىڭ بازارلىرىغىمۇ بۆسۈپ كىردى. ئۇزاقتىن بۇيانقى سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى يېزىلارغا ئېلىپ بېرىش، يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنى شەھەرگە ئېلىپ كىرىش ۋەزىيىتى دەسلەپكى قەدەمدە بۇزۇپ تاشلاندى، يېزىلاردا سانائەت بىلەن شۇغۇل- لىنىدىغان، يېزا ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئەمگەك كۈچلىرى ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزگە- رىشلەر پەيدا بولدى.

يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تېرەققىياتى مەبلەغ ۋە ئىختىساسلىقلارنىڭ يېزىلارغا يېغىلىشىنى ئىلگىرى سۈردى، يېزىلارنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىنىڭ تېرەققىياتىنى ئالغا

سىلجمتتى. يېزا ـ بازار كارخانىسى دېھقانلارنىڭ قولىدىكى تارقاق مەبلەغنى جەلىپ قىلىپ سەرمايە سېلىپ شۇ جايىنىڭ ئۆزىدىلا زاۋۇت قۇرالايدىغان بولۇپلا قالماي، ئىشلەتكەن كىرە گۈزۈش، ئېچىكى جەھەتتە بىرلەشتۈرمۈ كەلگە قاتنات يايدۇرالايدۇ، بايلىق جەھەتتىكى ئەۋزەللىكىدىن پايدىلىنىپ، مەبلەغ، تېخنىكا، ئىقتىسادىي خادىملارنى كىرگۈزەلەيدۇ، شۇجايدىكى ئىقتىسادىنىڭ ئېچىكى جانلىنىشىغا ھەيدەكچىلىك قىلالايدۇ. تەبىئىي بايلىقنى مەھسۇلاتقا، مەھسۇلاتنى تاۋارغا ئايلاندۇرۇپ ھەقىقىي ئۈستۈنلۈك بەرپا قىلالايدۇ. 1985 ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ توپلىغان مەبلىغى 8 مىليون 718 مىڭ 500 يۈەنگە يەتتى، 23 ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايونلاردىكى 44 ناھىيە، شەھەر ئالىي مەكتەپ ۋە كارخانىلار بىلەن ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى ئورناتتى. 105 تۈرنى كىرگۈزدى. 150 نەپەر ئىقتىسادىي خادىم كىرگۈزدى. بىر تۈركۈم يېڭى تۈرلەرگە ناھايىتى تېز ئىش باشلاندى. بىر تۈركۈم كونا كارخانىلار ئۆزگەرتىلدى. ئىقتىسادىي ئۈنۈمى يۇقىرى گۈرۈلدى. ئاممە بۇ خىل شەكلىنى «شوتا ئاربىيەت ئېلىپ بىناغا چىقىش» دەپ ماختىدى. يوسكام ناھىيىسىنىڭ كۈيباغ يېزىسىدا 26 چوڭ ـ كىچىك كارخانا بار. 3200 ئادەم ئىشلەيدۇ. بىر يىلدا كىرگۈزۈلگەن تېخنىكا 18 تۈرلۈك. مەبلەغ 400 مىڭ يۈەن، ئىختىسادىي خادىم 350 كىشى. ئۈنىڭ ئىچىدە كىرگۈزۈلگەن تېخنىكىلار كارخانىدىكى تېخنىكىلارنىڭ 84.4 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ، يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمىنىڭ يېرىمىنى تەشكىل قىلىدۇ. يىلىغا 100 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق باج تاپشۇرىدۇ. يېزىغا 200 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق پايدا تاپشۇرىدۇ. قەشقەر شەھەرلىك يېزا ـ بازار كارخانىسى رايونىنىڭ سىرتىدىن 2 نەپەر تېخنىك كىرگۈزۈپ گىلەم زاۋۇتى ۋە رومال زاۋۇتىنى تېرىلدۇردى. يېزا ـ بازار كارخانىسىنىڭ تېز راۋاجلىنىشى بىلەن يېزا ئىگىلىك، سانائەتنى تەڭ راۋاجلاندۇرۇش، سانائەت ئارقىلىق يېزا ئىگىلىكىنى قوللاش ئىلگىرى سۈرۈلدى، يېزا ئىگىلىك مەبلىغى كۆپەيدى. دېھقانچىلىق قىلىدىغان دېھقانلارنىڭ سېلىقى يېنىكلىدى. 1985 ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ دېھقانچىلىق ئۈچۈن قاپلاپ بەرگەن مەبلىغى 9 مىليون 310 مىڭ يۈەنگە يەتتى. بۇ ئاساسلىقى كىچىك تىپتىكى ئېتىز ـ ئېرىق سۇ قۇرۇلۇشى ۋە بىر تۈركۈم كەمبەغەل دېھقانلارنىڭ كوللېكتىپىكە تۆلەيدىغان سېلىقنى ئازايتىش، كەچۈرۈم قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلدى. مارالۇبشى ناھىيىسىنىڭ ئاناركۆل يېزىسى ئەسلىدە نامرات، ئارقىدا قالغان يېزا ئىدى. 1985 ـ يىلى يېزا ـ بازار كارخانىسى تېز راۋاجلىنىپ، 30 نەچچە ھەر خىل كارخانا قۇرۇپ، 41 تېخنىك، ئىقتىسادىي خادىم. كىرگۈزۈلگەنلىكى ئۈچۈن شۇ يىلىلا دېھقانچىلىق ئۈچۈن 25 مىڭ يۈەن قاپلىما بېرەلىدى. ئەمەلىيەتتىمىپ ئىشلەتكەن بىر قىسىم سانائەت بىلەن شۇغوللانمىغىچە باي بولغىلى بولمايدۇ، دېھقانچىلىق بىلەن شۇغوللانغان ھالدا مەزمۇت تۇرغۇلۇق بولمايدۇ. ئىككىسى ئۆز ئارا ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئۆز ئارا ياردەم بېرىدۇ.

يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ تېز راۋاجلىنىشى، يېزىلاردىكى بازارلارنىڭ قۇرۇلۇشىنى تېزلەتتى، يېزىلاردا ئىقتىسادىي بىر قەدەر جانلانغان بىر تۈركۈم مەركىزىي بازارلار بارلىققا كېلىشكە باشلىدى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يېزا ـ بازارلىرىدا بۇرۇن بازار كۈنلىكى سودا قىلىناتتى. بىر بازار بىلەن بىر بازارنىڭ ئارىلىقى ۋە يازلىق كۈنى، ئۆزاق بولغان

لىقى ئۇچۇن دېھقانلار ئادەتتە بازاردا بىر نەرسە ئېلىپ ساتالمايتتى، يېزا - بازار كارخانىسى راۋاجلاندۇرۇلغاندىن كېيىن، يېزىلاردا بىر تۈركۈم ساناقەت، سودا ۋە تۇرلۇك مۇلازىمەت كەسىپلىرى بەرپا بولدى. ئىشلەپچىقىرىش ئەسلىھەلىرى ۋە تۇرمۇش ئەسلىھەلىرى بىرلا ۋاقىتتا راۋاجلاندى. شۇنىڭ بىلەن بازارلار دائىمى خاراكتېرلىك ئىشلەپچىقىرىش، ئوبوروت ئېلىپ بېرىلىدىغان جايلارغا ئايلاندى. ئىقتىسات، مەدەنىيەت تېز راۋاجلىنىپ، يېزىلارغا تەرەققىيات ۋە مەدەنىيەت ئېلىپ كەلدى. شەھەرلەر يېزىلارغا تارقىلىشقا، يېزا نوپۇسى ئۆز جايىدا تۇرۇپ باشقا كەسىپكە يۆتكىلىشكە باشلىدى. مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ سېرىق بۇيا بازىرى بىر يىلدىن بۇيان، يېڭىدىن 6700 كۇۋادىرا تېمىدىن ئارتۇق ئىمارەت سالدى. 318 نوپۇس كۆپەيدى. سانائەت، سودا، مەدەنىيەت، ماارىپ ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ناھايىتى تېز بولۇپ، چەتئەللىك ساياھەتچىلەرنىڭ قىزىقىشىنى قوزغىدى. ئۇلار ئىسمىنى ئاڭلاش بىلەنلا تەكشۈرۈش ئېكسكۇرسىيىگە باردى.

قەشقەر ئۇلايىتىدىكى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىياتى تېخى قەدەم تاشلاش باسقۇچىدا تۇرىۋاتىدۇ. لېكىن 1985 - يىلدىكى تەرەققىيات ئەھمىيىتىدىن قارىغاندا، ئۆزىنىڭ تەرەققىيات يولى بويىچە يېتەكلىنىدىغانلا بولسا، خىزمەتنى ياخشى ئىشلىگىلى بولىدۇ. يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالى ئىنتايىن پارلاق، يېزىلاردىكى ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى 1-2-3 - قېتىم تەڭشەش داۋامىدا ماسلاشقان هالدا راۋاجلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش، ئەنئەنىۋى يېزا ئىگىلىكىنى، زامانىۋى يېزا ئىگىلىكىگە ئايلاندۇرۇش، ئۆزى ئۈچۈن تېپىتكى ئۆزىنى - ئۆزى تەمىنلەيدىغان ئىگىلىكنى ئىچىۋېتىلگەن تېپىكى تاۋار ئىگىلىكىگە ئايلاندۇرۇش، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى قەشقەر يېزىلىرىدىكى ئىگىلىكىنى پەرۋاز قىلدۇرىدىغان بىرقانچە ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن يەنە داۋاملىق تېرىشچانلىق ئېلىپ ئالغا ئىلگىرىلەش، يېقىنقى بىر قانچە يىل ئىچىدە يېزا - بازار كارخانىلىرىنى بۆسۈپ ئۆتۈش خاراكتېرلىك راۋاجلاندۇرۇش لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن، تۆۋەندىكى 5 خىزمەتنى ياخشى ئىشلەش لازىم.

1. كۆرەش نىشانىنى ۋە تەرەققىيات نۇقتىسى بولۇشى لازىم. يىزىلىق نىشانىمىز: 7 - بەشىللىق پىلانىنىڭ ئاخىرىدا، يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمىنى 370 مىليون يۈەنگە يەتكۈزۈش، بىر مىليارت يۈەنلىك ئۆتكەلنى بۆسۈپ ئۆتۈشنى قولغا كەلتۈرۈش، 1985 - يىلدىكىدىن 3 ھەسسە ئاشۇرۇپ يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى ساناقىنى ئاساس قىلىدىغان ھەر خىل كەسىپلەرتەل بولغان مەھسۇلاتنىڭ رەقابەت ھىللىرى كۆپ بولغان، مەلۇم ئىلغار تېخنىكا بىلەن قوراللانغان كارخانىلارنى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندۇرۇشتىن ئىبارەت. تەرەققىيات نۇقتىسى: مەۋقەنى ئۆز رايونىمىزنىڭ بايلىقىنى ئېچىپ پايدىلىنىشقا قويۇش، دېھقانچىلىق، باغۋەنچىلىك، چارۋىچىلىقتىن ئىبارەت 3 چوڭ تۈۋرۈكنى چۆرىدىگەن هالدا، يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى ساناقىنى راۋاجلاندۇرۇش، ئالدى بىلەن سەرمايە ئاز كېتىدىغان، ئېنېرگىيە ئاز كېتىدىغان، ماتېريال شۇ جايدىن چىقىدىغان، شۇ جايدا پىششىقلاپ ئىشلىگىلى بولىدىغان يەمەكلىك، يەم - خەشەك ۋە پاختا مەھسۇلاتلىرىغا يەنمۇ چوڭقۇر ئىش قوشۇش، ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىشنى ئاساس قىلغان يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى ساناقىنى راۋاجلاندۇ-

رۇش كېرەك. شارائىتى بار جايلار بىناكارلىق، بىناكارلىق ماتېرىيالىرى، ئېنېرگىيە مەلـ
چىلىسانائىتى، يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنى توشۇش، ساقلاش، قاچىلاش، سېتىش قاتارلىق
ئىشلەپچىقىرىشتىن ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى مۇلازىمەت كەسپىنى راۋاجلاندۇرۇشىمۇ بولىدۇ.

2. «ئاكتىپ مەدەت بېرىش، مۇۋاپىق پىلانلاش، توغرا يېتەكلەش، باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش» قاغىدىسىنى قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇپ، «باي» بىلەن «مۇقىم» لىقنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش لازىم. ۋىلايەتلىمىزنىڭ يېزا ـ بازار كارخانىسى ئالغا بېسىش يولىنى ئىزدىنىش باسقۇچىدا تۇرۇۋاتىدۇ. جايلار ۋەزىيەتكە ئومۇمىي جەھەتتىن قارشى، تەبىئىي ئەھۋالغا ئاساسەن قىلىنغان پىلان ۋە ئىقتىسادىي قانۇنىيەت بويىچە بىر تۇتاش پىلانلاپ ئېتىبار بېرىپ، مۇۋاپىق تۇرۇنلاشتۇرۇش، پىلانلاشنى يولغا قويۇش كېرەك. ئىشلەپچىقىرىش، ئىلمىي تەتقىقات، ماتارىپ، مەھسۇلاتنى سېتىش تۇرۇنلىرى، كەسىپلەرنىڭ تارقىلىش كۆلىمى قاتارلىقلارنى ئومۇمىي تەرەققىيات لايىھىسى ئىچىگە كىرگۈزۈش ئاكتىپ يېتەكلەپ، تەرەققىياتقا يار ـ يۆلەك بولۇپ، زاۋۇتلارنى تەكرار قۇرۇش، قارىغۇلارچە راۋاجلاندۇرۇش، ئۆزئارا خام ئەشيا تالىشىش، ھەشەمەتلىك، زامانىۋىي بولۇشنى قوغلىشىش قاتارلىق ئەھمىيەتكە ئۇيغۇن بولمىغان قىلىقلاردىن ساقلىنىش لازىم.

يېزا بازار كارخانىلىرى يېزا ئىگىلىكىنى ئاساس قىلىشى، يېزا ئىگىلىكىدىن خام ئەشيا ئېلىشى، يېزا ئىگىلىكى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى لازىم. ۋىلايەتلىمىزدىكى ھەر قايسى ناھىيىلەرنىڭ يېزا ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتىنىڭ ئۇلىنى چىقىش قىلىپ، يېزا ـ بازار كارخانىسىنىڭ تەرەققىياتىنى ئۇچ خىلغا بۆلۈشكە بولىدۇ.

1) شەھەرلەرنى يۆلەنچۈك قىلغان ئىقتىسادىي تەرەققىياتراپونى، بۇلار شەھەرگە يېقىن، قاتناش ناھايىتى ياخشى، ئۇچۇر ئىنتېك، تېخنىكا كىرگۈزۈشى تېز، بازار ئەۋزەللىكىگە ئىگە. قەشقەر شەھىرى، يېڭىشەر، كونىشەھەرنى ئاساس قىلىپ، 7ـ بەشىللىق پىلانىنىڭ ئاخىرىدا يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ مەھسۇلات قىممىتىنى ئاساسىي كەسىپلىك ئىقتىسادقا ئايلاندۇرۇش لازىم؛ 2) يېزا ئىگىلىك سانائىتىنى تەڭ راۋاجلاندۇرۇش تەپسى، يېزا ئىگىلىكنى ئاساس قىلىپ مۇقىملىقنى ساقلاپ، يېزا ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش سانائىتىگە ئىگە بولغان يەكەن، پوسكام، قاغىلىق ناھىيىلىرى ئاساس قىلىنىدۇ؛ 3) ئالاھىدە ئىقتىساد رايونى، مارالبېشى، مەكىت، يوپۇرغىنىڭ كېۋىزى، پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ قوغۇنىنى ئاساس قىلىپ، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشتىن ئىلگىرىكى، داۋاملىقىكى، كېيىنكى مۇلازىمەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرىدىغان، ئىنچىكە پىششىقلاپ ئىشلەيدىغان، تۇرۇپ ھەر خىل، ئېشىلمىشى كۆپ، قوغۇن مەھسۇلاتلىرىنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش كېرەك. كېيىنكى ئاساسلىق، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىدىن ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىدىغان سىستېمىلاشقان خىزمەت سانائىتى مەھسۇلاتلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش لازىم.

3. سىرتتىن كىرگۈزۈش ئىچكى جەھەتتە بىرلىشىنى داۋاملىق ياخشى يولغا قويۇش لازىم. تېخنىكا ھەمكارلىقىنى كەڭ قانات يايدۇرۇپ، شەھەر بىلەن يېزىلارنى بىرلەشتۈرۈش، ئومۇملاشتۇرۇپ راۋاجلاندۇرۇش، تۇرلۈك توغرىسىغا يۇقىرى بولغان ئىقتىسادىي بىرلەشمىنى تەشەببۇس قىلىش لازىم. مەسىلەن: ۋىلايەتنىڭ سودا تارماقلىرى بىلەن، ئىچكىرى بىلەن، مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىدىغان جاي بىلەن، ساتىدىغان جاي بىلەن، سانائەت، يېزا ئىگىلىكى، سودا بـ

لەن، دۆلەت بىلەن كوللېكتىپ، شەخسى بىلەن شەخسى قاتارلىق كۆپ خىل شەكىللەردىكى ئىقتىسادىي بىرلەشمىنى تەشەببۇس قىلىش، ھەرقايسىنىڭ ئەۋزەللىكىنى مەركەز لەشتۈرۈش، ئىشلەپچىقىرىش، تەمىنلەشنى ئۆز ئارا زىچ بىرلەشتۈرۈش لازىم.

4. مۇستەھكەملەش بىلەن راۋاجلاندۇرۇشنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈش پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇش لازىم. ھازىر بار كارخانىلارنى تېخنىكا، باشقۇرۇش، مالىيە جەھەتتىن تەرتىپكە سېلىش، يۇقىرى كۆتۈرۈش، ھازىر بار كارخانىلارنى ياخشى باشقۇرۇش ئاساسىدا، يېڭى كارخانىلارنى پائال راۋاجلاندۇرۇش لازىم. ئۇلاينىمىز نىڭ يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تېخنىكىسى ئارقىدا، ئىشلەپچىقىرىش كۆچلىرى تۆۋەن، مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى ئۆتكەلدىن ئۆتمىگەن، تەسەررۇپ قىلىش، باشقۇرۇش سەۋىيىسى ئارقىدا، بۇلار تەرەققىياتنى چەكلەيدىغان ئامىللار، كۈچ سەرپ قىلىپ بوندىق ئارقىدا قالغان ۋەزىيەتنى ئۆزگەرتىش لازىم.

5. ئىدىيىنى داۋاملىق ئازاد قىلىپ، رەھبەرلىكىنىڭ ئىدىيە جەھەتتىكى بۇرۇلۇش ياسىشنى قەتئىي ئەمەلگە ئاشۇرۇش لازىم. ئۇلايەتنىڭ 1985 - يىلى ۋە 1986 - يىلىنىڭ باشلىرىدا ئاچقان 2 قېتىملىق 3 دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، رەھبەرلىكنىڭ ئىدىيىسى جەھەتتە چوڭ بۇرۇلۇش ياسىشىمىز، يېزا ئىگىلىكىنى تېلا تۈتۈشتىن ئىقتىسادىنىڭ ھەممىسىنى تۈتۈشقا ئۆزگىرىشىمىز، يېزا ئىگىلىكى، سودا، تەمىنلەش، ئىشلەپچىقىرىش، سېتىشنى بىرلەشتۈرۈشىمىز، « 10 چاقنى » تەڭ ماڭدۇرۇشىمىز لازىم. ئۇلايىتىمىزنىڭ يېزا - بازار كارخانىلىرى ئەندىلا قەدەم ئالدى، يېزا ئىگىلىكى ناھايىتى ئاجىز، يېزا ئىگىلىك مەبلىغىنىڭ مەنبەسىنى كېڭەيتمىشكە توغرا كېلىدۇ. دېھقانلار ئانچە كەڭ تاشا ئەمەس. سانائەت بىلەن كەڭ شۇغۇللىنىپ باي بولۇش، دېھقانلارنى باي قىلىشنىڭ يولى. يېزا بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرماقتا، خام ئەشيا سېتىشقا تايىنىپ، تۆۋەن كىرىم ئارقىلىق باي بولغىلى بولمايدۇ. يېزا ئىگىلىكىگە يېتەكچىلىك بىلەن، يېزا ئىگىلىكىمۇ راۋاجلىنالمايدۇ. مەملىكەتنىڭ ۋە ئۇلايىتىمىزنىڭ نۇرغۇن تېپىلمىرى ئۇنى ئىشلەپچىقىرىشقا تايىنىپ پائالىيەت بىرىدۇكى، يېزا ئىگىلىكى بولمىسا مۇقىم بولمايدۇ. سانائەت بىلەن شۇغۇللانمايدىغان بولغىلى بولمايدۇ. سودا بىلەن شۇغۇللانمىغاندا جانلاندۇرغىلى بولمايدۇ. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئىدىيەجەھەتتە ئىشانىنى تۇغرىلىشى لازىم. بۇ يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ مۇھىم كاپالىتى.

[يېزا - بازار كارخانىلىرى ھەققىدە بايان] ئۇلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتكوم ۋەھكۈمەتلەر يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا يېتەكچى ئىدىيە جەھەتتە يېڭى بۇرۇلۇشلارنى سىل قىلدى، تەدبىرى مۇۋاپىق بولدى، شۇنىڭ بىلەن كۆپ يىل ئىزچىل چۆگىلەپ يۈرگەن يېزا - بازار كارخانىسى 1985 - يىلغا كەلگەندە، زور بۆسۈشلەرنى قولغا كەلتۈردى. ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى «يىرتىپ، بىر زور، ئىككى بۆسۈش، بەش كۆپ» تىن ئىبارەت.

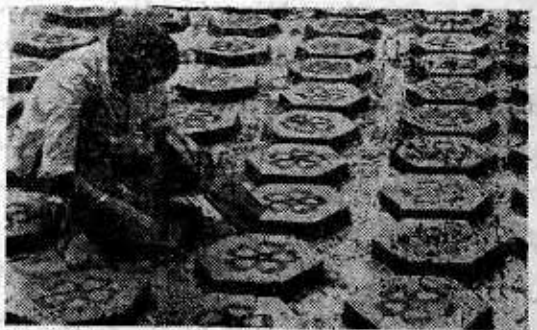

يەكەن ناھىيىلىك ھۇناكارلىق شەركىتى 6 ۋۇجۇدلۇك سەيۋەت قىش ياسىدى.
ش يىلىق فوتوسى

بىر تېز ــ ۋىلايەتلىك مەزدىكى يېزا ــ بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىيات سۈرئىتى تېز بولدى. ئومۇمىي كىرىمى 100 مىليون يۈەنلىك ئۆتكەلنى بۆسۈپ ئۆتۈپ 1 مىليارت 200 مىليون يۈەنگە يەتتى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 73.7% ئاشتى، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىمىنىڭ 15.58 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7% ئۆرلىدى. بۇ نىڭ ئىچىدە يېزا، كەنت كوللېكتىپ كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى 85 مىليون 484 مىڭ 700 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 57.5% ئاشتى. مارالبېشى، قەشقەر شەھىرى، قاغىلىق، تاشقورغان ناھىيىلىرىدىكى كوللېكتىپ كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى بىر يىلدا بىر قاتلاندى.

بىر چوڭ ــ دۆلەتكە قوشقان تۆھپىسى چوڭ بولدى، ۋىلايەت بويىچە يېزا ــ بازار كارخانىلىرى يىل بويى تاپشۇرغان باج 3 مىليون 594 مىڭ يۈەنگە يېتىپ 1984 ــ يىلدىكىدىن 65.5% ئاشتى.

ئىككى بۆسۈش ــ قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كۆپ يىللاردىن بۇيانقى يېپىق ھالىتى بۆسۈلۈپ، سىرتتىن كىرگۈزۈش، ئىچكى جەھەتتە بىرلىشىش ئىمكانلىكە قويۇلدى. ۋىلايەت بويىچە 23 ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايونلاردىكى 44 ناھىيە (شەھەر)، ئالىي مەكتەپ ۋە كارخانىلار بىلەن ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى ئورنىتىلدى . 53 تۈر كىرگۈزۈلدى؛ « تېرىش، بېقىش، ئىشقوشۇش ۋەزىيىتى » بۆسۈلۈپ دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، بېلىقچىلىق، سانائەت، سودا، توشۇش، بىناكارلىق، مۇلازىمەت ئومۇميۈزلۈك راۋاجلاندۇرۇلدى.

بەش كۆپ ــ يېڭىدىن قۇرۇلغان تۈرلەر كۆپ. ۋىلايەت بويىچە يېڭىدىن قۇرۇلغان تۈر 535 كە يەتتى، بۇ نىڭ ئىچىدە يېزا، كەنتلەر يېڭىدىن قۇرغىنى 306، يېڭىدىن قۇرۇلغان تۈرلەر نىڭ 57.2 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. ئۆزى تەييارلىغان مەبلەغ كۆپ؛ ۋىلايەت بويىچە 87 مىليون 718 مىڭ500 يۈەنگە يەتتى. كىرگۈزۈلگەن تۈرلەر كۆپ، 105 كە يەتتى. كىرگۈزۈلگەن ئىقتىسادىي خادىملار كۆپ،150 نەچچىدىن. ئاشتى. ئالغان پايدا كۆپ: 21 مىليون 648 مىڭ 500 يۈەن پايدا ئالدى، 1984 ــ يىلدىكىدىن 67.6% ئاشتى. بۇ نىڭ ئىچىدە كوللېكتىپ كارخانىنىڭ پايدىسى 15 مىليون 456 مىڭ يۈەن بولۇپ، 1984 ــ يىلدىكىدىن 67.5% ئاشتى. (شەن جاۋرۇڭ)

[يېزا ــ بازار كوللېكتىپ بىناكارلىق ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى تېز بولدى]

خەلق تۈرمۇش سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىگە ئەگىشىپ، 1985 ــ يىلى ۋىلايەتنىڭ يېزا ــ بازار بىناكارلىق، بىناكارلىق ماتېرىياللىرى كەسىپىمۇ ۋەزىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ كېچىكلىكتىن زورايدى، تېز تەرەققىي قىلدى. ۋىلايەت بويىچە يېزا ــ بازار بىناكارلىق شىركەت (ئەترەت) لىرى 151 گە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 140 ى كۆپەيدى، بۇ نىڭ ئىچىدە يېزا باشقۇرغانلىرى 126، كەنت باشقۇرغانلىرى 25؛ ئىشلەيدىغان خادىملار 7453 نەپەر، ئومۇمىي كىرىمى 32 مىليون 840 مىڭ يۈەن، يېزا ــ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمىنىڭ 38.4 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. ھاياتى كۆچكە ئۇلغان دېھقانلار بىناكارلىق قوشۇنىنى تېز ئۆسۈپ يېتىلمەكتە، زورايماقتا. پوسكام ناھىيە 3 ــ بىناكارلىق شىركىتى 8 يىلدىن ئىلگىرى كۆيباغ يېزىسىدىكى بىر يېغاچچى ۋە ئۇنىڭ 3 شاگىرتىدىن تەشكىل قىلىنغانىدى. بۇ قوشۇن يۇقىرى دەرىجىلىك پارتكوم ۋە ھۆكۈمەتنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا، چاپا ــ مۇشەققەتكە چىداپ كۆرەش قىلىشقا، سۈپەت جەھەتتىكى ئىناۋەتكە ئايە-

نىپ، ئۇزلۇكسىز زورايدى، راۋاجلاندى. ئۇلار نېفىت بازىسىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۆتمەي ئېلىپلا قالماي ، پوسكام ناھىيە بازىرىدىمۇ مەلۇم بازارغا ئىگە. ۋىلايەت مىقياسىدىمۇ قۇرۇلۇش ھۆددىگە ئالدى. كارخانىنىڭ يىللىق مەھسۇلات قىممىتى 8 يىلدىن ئىلگىرىكى 150 مىڭ يۈەندىن 5 مىليون يۈەنگە كۆپەيدى، ھەر يىلى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 15 پىرسەنتتىن ئېشىپ بارىدى. بىناكارلىق ئىشلىرىدىكى قۇرۇلغاندىن بۇيان، جەمئىي 16 مىليون 600 مىڭ يۈەن مەھسۇلات قىممىتى يارىتىلدى. دۆلەتكە 620 مىڭ يۈەن باج تاپشۇردى، كۆيباغ يېزىسىغا 700 مىڭ يۈەن پايدا تاپشۇرۇپ، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا ياردەم بەردى. قاغىلىق ناھىيىلىك يېزا ـ بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى « ئىشۇ يەرنىڭ ئەۋزەللىكىنى جارىي قىلدۇرۇشنى ئاساس قىلىش، كىچىك تېپىتكىلىرىنى ئاساس قىلىش، ئۇزۇن تەييارلاشنى ئاساس قىلىش» دىن ئىبارەت يېتەكچى ئىدىيىگە ئاساسەن، 12 ئادەمدىن تەشكىل تاپقان سۈۋاق تاش زاۋۇتىنى قۇردى، 4 ـ ئايدا تەييارلىقىنى چۈشكەنسىدى ، 6 ـ ئايدا ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتى، يېرىم يىل ئىچىدىلا 300 تونىنا سۈۋاق تاش ئىشلەپچىقىرىپ مەھسۇلات قىممىتىنى 60 مىڭ يۈەنگە يەتكۈزدى، 20 مىڭ يۈەن پايدا ئالدى، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر ئادەمنىڭ ئالغان پايدىسى 1666 يۈەنگە يەتتى. قاغىلىق ناھىيىلىك كۆلرەك قىزىم زاۋۇتىنىڭ 40 ئائىلىلىك دېھقان قويى، كالىلىرىنى سېتىپ 190 مىڭ يۈەن مەبلەغ يىغىپ قىلىپ قۇرغانىدى. ئۇلار نىڭ جاپالىق مۇشەققەتكە چىداپ ئىگىلىك تىكلەشكە روھى شۇيەردىكى پارتىيە ھۆكۈمىتى رەھبەرلىكىنىڭ غەمخورلىقىغاۋە ئالاقىدار تارماقلارنىڭزور كۈچ بىلەن مەدەت بېرىشىگە ئېرىشتى.8 ئايدىن كۆپرەك تىرىشچانلىق كۆرسىتىش ئارقىلىق پۈتكۈزۈپ ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈپ، ۋىلايەت بويىچە يىلىغا 15مىليون دانە كۆلرەك قۇم قىش ئىشلەپچىقىرىدىغان تۇنجى زاۋۇت بولۇپ قالدى . (شىن جاۋ رۇك)

[يەكەن ناھىيىسىدە يېزا ـ بازار كارخانىلىرى يول ئېچىپ ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە] يەكەن ناھىيىسىدە 1985 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە، يېزا ـ بازار كارخانىسى 455 كە يېتىپ، (بۇنىڭ ئىچىدە كەنت باشقۇرغىنى 140)، ئىشلەپچىقىرىغانلار 5752 گە يەتتى، بۇ يېزىلاردىكى ئومۇمىي ئەمگەك كۈچلىرىنىڭ 3.2 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ، ئومۇمىي كىرىمى 25 مىليون 40 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكى 12 مىليون 250 مىڭ يۈەندىن بىر ھەسسىدىن كۆپرەك ئاشتى. ناھىيە بويىچە يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ كىرىمى يېزا ئۇيۇشىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 57.9 يۈەندىن توغرا كەلدى. مۇقىم مۇلكىي 1984 ـ يىلدىكى 10 مىليون 110 مىڭ يۈەندىن 10 مىليون 410 مىڭ يۈەنگە كۆپەيدى؛ كارخانىلارنىڭ پايدىسى2مىليون 170مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 34.1% كۆپەيدى. يېزىلاردىكى كەسپىي ئائىلىلەر 3139 غا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكى 523 ئائىلىدىن 5 ھەسسە كۆپەيدى؛ ئىشلەيدىغانلار 7384 كە يەتتى، ئومۇمىي كىرىمى ئالدىنقى يىلدىكى 1 مىليون 340 مىڭ يۈەندىن 7 مىليون 410 مىڭ يۈەنگە كۆپەيدى. يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، كەسىپ قۇرۇلمىسىدا ناھايىتى زور ئۆزگىرىشلەر بولدى؛ بۇنىڭ بىرىنچىسى، يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى ئىچىدە،سانائەت كىرىمىنىڭ سالمىقى ئېشىپ، 4مىليون 410 مىڭ يۈەنگە يەتتى،29 پىرسەنتنى ئىگەللەدى؛ بىناكارلىق كىرىمى4مىليون 600مىڭ

سانائەت

[6- بەشىللىق پىلان مەزگىلىدىكى سانائەت توغرىسىدا بايان] 6- بەش

يىللىق پىلان مەزگىلىدە، قەشقەرۇلايىتىمىزنىڭ سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى پۈختا قەدەم بىلەن داۋاملىق راۋاجلاندى. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە سانائەتنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 278 مىليون 767 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.5% ئاشتى، 1980- يىلدىكىدىن 78.3% كۆپەيدى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى 12.3 پىرسەنتتىن كۆپەيىپ بىرىپ تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارتىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە، يېنىك سانائەتنىڭ مەھسۇلات قىممىتى 233 مىليون 43 مىڭ 900 يۈەنگە يېتىپ ۋىلايەت بويىچە سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 83.6 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.8% ئاشتى؛ يېزا بازار سانائىتىنىڭ مەھسۇلات قىممىتى 35 مىليون يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.2 ھەسسە كۆپەيدى. سانائەتنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى سانائەت، يېزا ئىگەلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 25.3 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى.

«6- بەشىللىق پىلان» مەزگىلىدە، ئىقتىسادنىڭ گۈللىنىشىگەۋە ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنىڭ تەڭشىلىشىگە ئەگىشىپ ئۆز ئۈستۈنلىكىلىرىگە ئاساسەن، ئىلگىرى كېيىن بولۇپ ا- بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى ، ۋىلايەتلىك كۆمۈر كان3- نومۇرلۇق تۈزەتمە قۇدۇق قاتارلىق بىر تۈركۈم سانائەت كارخانىلىرىنى ۋە يېزا - بازار كارخانىلىرىنى يېڭىدىن قۇردى. 1985- يىلىغاكەلگەندە، ۋىلايەت بويىچە ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى ۋە كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى سانائەت كارخانىلىرى تەرەققىي قىلىپ 551 گە يېتىپ، 1980 - يىلدىكىدىن 4.6% كۆپەيدى. سانائەت مەھسۇلاتلىرى تەرەققىي قىلىپ 500 دىن كۆپرەككە يەتتى. بەزى ئاساسلىق سانائەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ مىقدارى ناھايىتى تېزكۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە، كۆمۈرنىڭ مەھسۇلات

يۈەنگە يېتىپ، 31.2 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ يېزا - بازار كارخانىلىرى 43 مىڭ تونىنا كۆمۈر كولاپ چىقاردى، بۇ ناھىيە بويىچە كولانغان كۆمۈرنىڭ 53 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. ئىككىنچىسى، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ھەر قايسى كەسىپلىرى بويىچە ھېسابلىغاندا ئىگەللىگەن مەھسۇلات قىممىتىنىڭ نىسبىتى 14 پىرسەنتىنى ئىگەللەپ، 32.2% كۆپەيدى. ئۈچىنچىسى، 3- كەسىپ تەرەققىي قىلدى. مۇلازىمەت كەسىپىنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 1 مىليون 330 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي كىرىمىنىڭ 3.8 پىرسەنتىنى ئىگەللەپتۇرۇپ 8.6 پىرسەنتىنى ئىگەللەشكە باشلىدى. تۆتىنچىسى، يېزا- بازار كارخانىلىرى دېھقانچىلىق ئۈچۈن 330 مىڭ يۈەن يارىدەم بەردى، دېھقانلارنىڭ باي بولۇشى ئۈچۈن يېڭى بىر يول ئېچىپ بەردى. (ناھىيىلىك تەزكىرە ئىشخانىسى).

مىقدارى 267 مىلك تونىمغا؛ تارقاتقان توك 119 مىليون 710 مىلك كىلوۋاتقا؛ سېمونت 65 مىلك تونىمغا يېتىپ، 1980 ـ يىلىدىكىدىن ئايرىم ـ ئايرىم هالدا 61.8%، 93.5% ۋە 35.4% كۆپەيىپ، 6ـ بەشىيىللىق پىلاندىكى كۆرسەتكۈچ مۇددەتتىن 2 يىل بۇرۇن ئورۇنلاندى. ساناقەت ئىشلەپچىقىرىشنىڭ مۇنداق تېز تەرەققىي قىلىشىدىكى ئاساسىي سەۋەب مۇنۇلاردىن ئىبارەت:

1. تەرتىپكە سېلىش تۈتۈلۈپ، كارخانىلارنىڭ سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. مەركەزـ لىك قارارىغا ئاساسەن، 1982ـ يىلىدىن باشلاپ كارخانىلار ئومۇمىيۈزلۈك تەرتىپكە سېلىنـ دى. 1985 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە، ۋىلايەت بويىچە تەرتىپكە سېلىش پىلانىغا كىرگۈـ زۈلگەن 314 كارخانا پۈتۈنلەي تەرتىپكە سېلىنىپ، تەكشۈرۈپ تۈگىتىلىپ بىلىندى. تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق كارخانا باشقۇرۇشقا ئۇل سېلىش خىزمىتى كۈچەيتىلدى، باشقۇرۇش تۈزۈمـ لىرى ئۈزلۈكسىز مۇكەممەللەشتۈرۈلدى، ئىنتىزامغا رىئايە قىلىپ قانۇنغا بويسۇنۇش ئىـھـ ۋالىدا ياخشىلىنىش بولدى. رەھبەرلىك بەنزىلەردە كونىلار بىلەن يېڭىلارنىڭ ئالمىشىشى ئومۇمىيۈزلۈك ئىشقا ئاشۇرۇلۇپ، ئوتتۇرا تېخنىكومدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كىشىلەر تەرتىپكە سېلىنىشتىن بۇرۇنقىدىن بىر ھەسسىدىن كۆپ ئاشتى. 40 نەچچە ياشلىق كاـ دىرلار ئاساسىي گەۋدە قىلىنغان پەللەمىپەيشەكىللىك ياش قۇرۇلمىسى شەكىللەندى.

2. ئىلاھات تۈتۈلۈپ، كارخانىلارنىڭ ھاياتى كۈچى ئاشۇرۇلدى. بىر قانچە يىلدىن بۇيان، بولۇپمۇ 1985 ـ يىلى، پىلانلىق باشقۇرۇش جەھەتتە، بۇيرۇق خاراكتېرلىك پىلانـ نىڭ دائىرىسى كىچىكلىتىلدى، يېتەكچى خاراكتېردىكى پىلان ۋە بازار ئارقىلىق تەڭشەش دائىرىسى كېڭەيتىلدى؛ كارخانا بىلەن دۆلەت مەنپەئىتى ئوتتۇرىسىدىكى تەقسىماتجەھەتـ تە، كارخانىلارغا پايدىنى باغلا ئۆزگەرتىشنىڭ 2 ـ باسقۇچلۇق خىزمىتى باشلاندى. كارخاـ نىلارنىڭ ھاياتى كۈچىنى ئاشۇرۇش جەھەتتە، ھەر دەرىجىلىك ئاساسىي باشقۇرغۇچى تارماقـ لار يۇقىرىنىڭ كارخانىلارنى جانلاندۇرۇپ، كارخانىنىڭ ھاياتى كۈچىنى ئاشۇرۇشقا داىـر سىياسەتلىرىنى ۋە قانۇنلىرىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، مەمۇرىي ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاپ ھوقۇقـ نى تۆۋەنگە چۈشۈردى، ۋىلايەت بويىچە37 كارخانىدا ئاۋۇت باشلىقى(دىرېكتور) مەسئۇل بولۇش تۈزۈمى سىناق قىلىندى. كارخانىلارنىڭ ئۆزىگە ـ ئۆزى ئىگىدارچىلىق قىلىش ھوقۇقىنى كۈچەيتىش، كارخانىلارنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن ياخشى شارائىت يارىتىپ بېرىلدى.

شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، نۇرغۇن كارخانىلار باشقۇرۇش، تىجارەت، تەمىنات ۋەكالەتـ لار ئىشلىرى قاتارلىق جەھەتتە ئۇنۇملۇك ئىلاھات ئېلىپ بېرىلىپ، ھاياتى كۈچىنى ئاشۇردى.

3. پەن ـ تېخنىكا تۈتۈلۈپ، تېخنىكا تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى. مەھسۇلاتلارنى يېڭىلاشنى باشلامچى قىلىپ، تېخنىكا جەھەتتە ئىجاد قىلىش، كىرگۈزۈش، ئۆزگەرتىش قاتارـ لىق خىزمەتلەر يۈرۈشلەشتۈرۈلدى. 5 يىلدىن بۇيان، جەمئىي50 تۈرلۈك تېخنىكا ئۆزگەرتىش تۈرلىرى ئورۇنلاشتۇرۇلدى، 17 مىليون 513 مىڭ يۈەنلىك مەبلەغ سېلىش ۋەزىپىسى ئورۇنلانـ دى. يېڭىدىن كۆپەيگەن مەھسۇلات قىممىتى 14 مىليون يۈەنگە يەتتى، 3 مىليون 500 مىڭ يۈەن پايدا باج كۆپەيدى. «6ـ بەشىيىللىق پىلان» مەزگىلىدە، يېڭىدىن ئىشلەنگەن مەھسۇـ لاتلار، يېڭى تۈرلەر 400 دىن ئاشتى. بىر تۈركۈم مەھسۇلاتلار ۋىلايىتىمىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى بوشلۇقىنى تولدۇردى. مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتى كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ مۇقىم يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشى نىسبىتى 85 پىرسەنگە يەتتى. ۋىلايەت بو-

يىچە 10 خىل مەھسۇلات مىنىستىر لىكىنىڭ ئاپتونوم رايونىنىڭ «ئەلا سۈپەتلىك مەھسۇلات» دېگەن نامىغا ئېرىشتى. قىسمەن مەھسۇلاتلار شىنجاڭ داڭىر نىسىدە. ئىچكىرى ئۆلكىلەردە ۋە خەلقئارا بازارلارغا سېلىنىدى.

4. يۆتكەپ تەڭشەش تۈتۈلۈپ، ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى. يېڭى قىنقى يىللاردىن بۇيان، ۋىلايىتىمىز نىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى ئالاقىدار تارماقلارنى يېتەكلەپ ناھىيە، شەھەرلەر كارخانىلارغا چوڭقۇر چۆكۈپ نەق مەيدانغا ئىش بېجىرىپ، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىپ، ئەھۋال ئىگىللەپ، كارخانىلارغا يار-دەملىشىپ كارخانىلار ئۈزلۈكسىز تۇتقان بۇيان ھەل قىلالمىغان بەزى مەسىلەرنى ھەل قىلىپ بېرىپ، دەسلەپكى قەدەمدە ۋىلايىتىمىز نىڭ سانائىتى، قاتناش ھالىتىنى ئېنىقلاپ چىقىپ، مۇشۇنىڭسىر-نىڭ ئاخىرىدىكى سانائىتى قاتناشنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئومۇمىي گەۋدە پىلانىنى تۈزۈپچىقتى. ھەر ئايدا ئىشلەپچىقىرىشنى تەڭشەش يىغىنى، ئىقتىسادىي پائالىيەت مۇلاھىزە يىغىنى ئېچىشنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ، ئالدىنقى ئايلىق ئىشلەپچىقىرىش ئەھۋالى ئۈستىدە ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، ئىشلەپچىقىرىش ئوبوروتى جەھەتتىكى مەسىلەرنى ۋاقتىدا تەڭشەپ ھەل قىلدى.

5. ھەمكارلىق تۈتۈلۈپ، توغرا لېنىيىلىك ئالاقە كۆچەيتىلدى. يېقىنقى ئىككى يىل ما-بەينىدە، قەشقەر نىڭ ئىقتىسادىي ئۈستۈنلۈكىدىن پايدىلىنىپ، سەرتتىن كىرگۈزۈش، ئىچكى جە-ھەتتە ئالاقىلىشىش قانات يايدۇرۇلدى، مەملىكەت بويىچە 23 ئۆلكە شەھەردىكى 44 ناھىيە، شەھەر بىلەن ئىقتىسادىي-تېخنىكا ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى ئورنىتىلىپ 131 تۈرلۈك ئىقتىسادىي-تېخنىكا ھەمكارلىق پىكىر نامىسى، كېلىشىمى ۋە توختامى ئىمزالاندى. 120 مىليون 225 مىڭ يۈەن مەبلەغ كىرگۈزۈلدى. بۇ نىڭ ئىچىدە 30 تۈرلۈك ئىقتىسادىي-تېخنىكا تۈرى ئىشقا ئاشۇرۇلدى ھەمدە، ئۇنۇم ھاسىل قىلدى. يېڭىدىن كۆپەيگەن مەھسۇلات تۈرى 110 دىن ئاشتى، يېڭىدىن كۆپەيگەن مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 500 مىڭ يۈەندىن ئاشتى، كۆپەيگەن باج يايدا 300 مىڭ يۈەندىن ئاشتى، شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا 7 دۆلەت ۋە رايوندىكى چەتئەل-سودىگەر-لىرى بىلەن 14 تۈرلۈك پىكىر نامە ۋە كېلىشىم ئىمزالاندى. ۋىلايىتىمىز ئىچى ۋە سەرتىدىن تەكلىپ قىلىنغان تۈرلۈك تېخنىكىسى بار ئىختىساسلىق خادىملار 549 غا يەتتى.

6. ئىدىيىۋى تەربىيە تۈتۈلۈپ، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش كۈچەيتىلدى، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. بىر قانچە يىلدىن بۇيان ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى بىر لىكتە تۈتۇش «غا يىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزامچان» بولۇش تەربىيىسى ئىلىپ بېرىش قەتئىي داۋاملاشتۇرۇلدى. كارخانىلار ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا ياش ئىشچىلارغا مەدەنىيەت تەربىيىسى ئىلىپ بارىدى، تېخنىكا جەھەتتە تەربىيىلەپ يېتىش-تۈردى. 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە، ۋىلايەت بويىچە 4 ماتارىپ مەركىزىي قۇرۇلدى. 35 ياشتىن تۆۋەن 6 مىڭ نەپەردەك ياش ئىشچى مەدەنىيەت دەرسى تولۇقلاشقا قاتناشتى. ئۇلاردىن لايىقەتلىك بولغانلارنىڭ نىسبىتى 81% كە يەتتى، كەسپىكە بىرلەشتۈرۈپ نىشانلىق تەربىيە-لەنگەن 588 كىشىگە يەتتى. 1984 - يىلدىن بۇيان، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ 2 تۈركۈمدە 11 نەپەر زاۋۇت باشلىقى (دىرېكتور) دۆلەت ئۈيۇشتۇرغان زاۋۇد باشلىقلىرى، دىرېكتورلىرى ئىمتىھانغا قاتناشتۇرۇلدى. تۈرلۈك شەكىللەردىكى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش كۈرسىلىرى ئېچىلدى. (خۇالە تەن رۇلۇ)

ئىسلاھاتتا چىلك تۇرۇپ، كارخانىلارنى جانلاندۇرايلى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى ئىسمائىل تىلمۇ الدى

1985-يىلى ۋىلايىتىمىز نىڭ سانائەت ئىشلەپچىقىرىش ئىسلاھات داۋامىدا ئۆزلۈكسىز ئىلگىرىلىدى. سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى278مىليون 767 مىڭ يۈەنگە يەتكۈزۈپ، ئۆتكەن يىلىدىكىدىن5%.18 ئاشتى. مالىيە كىرىمى55مىليون80مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12% ئاشتى. ئىجتىمائىي تاۋار نىڭ پارچەسېتىلىش مىقدارى 630مىليون 390 مىڭ يۈەنگە يەتكۈزۈلۈپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن24.2% ئاشتى. بىر يىلدىن بۇيان، مەركەزنىڭ «شەھەرئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى» ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، بىر تۈركۈم كارخانىلار ھايات كۈچكە ئىگە قىلىنغانلىقتىن، ۋىلايىتىمىز نىڭ ئىقتىسادىي مەزمۇت قەدەم بىلەن ئۆدا راۋاجلىنىپ بارىدى، پىلان باشقۇرۇش جەھەتتە، بۇيرۇق خاراكتېرلىك پىلان دائىرىسى كىچىكلىتىلىپ، يېتەكچىلىك خاراكتېرلىك پىلان ۋە بازار ئارقىلىق تەڭشەش دائىرىسى كېڭەيتىلدى. كارخانا ۋە دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى مەنپەئەت تەقسىماتىدا كارخانىلارغا قارىتا پايدىنى باجغا ئۆزگەرتىشنىڭ ئىككىنچى باسقۇچلۇق خىزمىتى ئىشلەندى. كارخانىلار نىڭ ھايات كۈچەيتىش جەھەتتە، ھەر دەرىجىلىك باشقۇرغۇچى تارماقلار يۇقىرىنىڭ كارخانىلارنى جانلاندۇرۇش، كارخانىلار نىڭ ھايات كۈچىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى سىياسەت ۋە تەدبىرلىرىنى ئىزچىللاشتۇردى. مەمۇرىي ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاپ، ھوقوقنى تۆۋەنگە چۈشۈرۈش جەھەتتە، ۋىلايەت بويىچە 37 كارخانىدا زاۋۇت باشلىقى (دىرېكتور) مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى سىناق قىلدى، شەھەر - يېزا ئوبوروت تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش جەھەتتە، تەمىنات-سودا كوپېراتىپى دۆلەت باشقۇرۇشتىن خەلق باشقۇرۇشقا ئۆزگەرتىلىپ، تەمىنات-سودا كوپېراتىپىنىڭ كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىق تۈزۈمى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. ۋىلايەت بويىچە 114 ئاساسىي قاتلام كوپېراتىپ نىڭ ھەممىسىدە دەسلەپكى قەدەمدە تۈزۈلمە ئىسلاھاتى خىزمىتى ئورۇنلۇنۇپ بولدى. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا، كىچىك تىپتىكى كارخانىلار ئېچىۋېتىپ تىجارەت قىلىشنى يولغا قويۇپ، كارخانىلارنى جانلاندۇرۇپ، ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى ئۆستۈردى. ۋىلايەت بويىچە ئېچىۋېتىپ تىجارەت قىلىغان كىچىك تىپتىكى كارخانىلار 271 بولۇپ، ئېچىۋېتىشكە تېگىشلىك 397 كارخانىنىڭ 68.3 پىرسەنتىنى ئىگىلله يدۇ. بولۇپمۇ قاغلىق ناھىيىسىدىكى ئېچىۋېتىشكە تېگىشلىك 35 تور ئۇقتىلمىرىنىڭ ھەممىسى ئېچىۋېتىلىپ تىجارەت قىلدى. بۇ نىڭ بىلەن كارخانىلار نىڭ پايدىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 23% ئاشتى. چوڭ ۋە ئوتتۇرا تىپتىكى سودا كارخانىلىرىمۇ تىجارەتنى ھۆددىگە بېرىش مەسئۇلىيىتى تۈزۈمىنى يولغا قويدى. ۋىلايەت بويىچە «ئۈچ كۆپ، بىر ئاز بولۇش» تەك سودا تورلىرى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندى. بۇ كارخانىلار نىڭ ھايات كۈچىنى كۈچەيتىشتە مۇھىم رول ئويناندى. ئاز بولمىغان كارخانىلار نىڭ ئىچكى ئىسلاھاتى چوڭقۇر قانات يايدۇرۇلۇپ، كارخانىلارنى باشقۇرۇش، تىجارەت قىلىش، تەقسىمات،

كادىرلار ۋە رەھبەرلىك تۈزۈلمە قاتارلىق جەھەتلەردە. ئۇنۇمالۇك ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلىپ، يولىلىشىنى بۇراپ شەكىلىنى بېكىتىش جەھەتتە كۆرۈنەرلىك ئۇنۇم ھاسىل قىلىنىدى. لېكىن، ۋىلايەتمەمۇرلىق شەھەر ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى كېيىنرەك باشلاندى، سۈرئىتى ئاستا بولدى. ئىسلاھاتتا، يۇقىرى بىلەن تۆۋەنلىك قەدىمى تەكشى بولالمىدى. توغرا يۆنىلىش بىلەن تەڭ يۆنىلىشلىك ئۆزگىرىش يۈرۈشتۈرۈلۈشى يېتەرلىك بولمىدى. نۇرغۇن تەرەپلەردىكى ئىسلاھات تېخى قانات يايدۇرۇلمىدى. مەركەز ۋە ئاپتونوم رايونلىق كارخانىلار ئىلىق ئۆزگىرىش خوجا بولۇش ھوقۇقىنى كېڭەيتىش، كارخانىلارنى جانلاندۇرۇشقا ئائىت سىياسەتلەرنى ياخشى ئەمەلىيلەشتۈرۈش. كارخانىلار ئىلىق ئىچكى ئىسلاھاتنىلىق قەدىمى چوڭ ئەمەس. چوڭراق بۆسۈش بولمىدى. پارتىيە 12 - ئۆۋە تىلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىلىق قارارىدا مۇنداق كۆرسىتىلگەن: «كارخانىلارنىلىق ھايات كۈچىنى كۈچەيتىش- پۈتكۈل ئىقتىسادىي ئىسلاھاتنىلىق مەركىزىي ھالقىسى، كارخانا - ئىقتىسادنى يۈكسەلدۈرۈشنىلىق ئاساسىي گەۋدىسى». لېكىن ۋىلايەتمەمۇرلىكى مۇتلەق كۆپ سانلىكى كارخانىلار يەنىلا ئادەتتە - قاتناش كارخانىلار ئەمەس. ئۇلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىيىتىدە تۆۋۈپ قالدى، ئۆز - ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىقتىدارى يېتەرلىك بولمىدى. كارخانا جانلاندۇرۇلمىسا، داۋاملىق تەرەققىي قىلدۇرغىلى بولمايدۇ. شۇنداقلا 7 - بەشىنچىلىق پىلانىدىكى ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلىغىلى بولمايدۇ. بۇ ۋىلايەتمەمۇرلىق پۈتكۈل ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ زىچ مۇناسىۋەتلىك. شۇنىلىق ئۈچۈن، كارخانىلارنىلىق ھايات كۈچىنى كۈچەيتىشنى شەھەر ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتنىلىق مەركىزىي ھالقىسى قىلىپ تۇتۇش كېرەك.

كارخانىلارنى جانلاندۇرۇشتا، ئىچكى-تاشقى ئىككى تەرەپلىمە تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە، مۇھىمى ئىچكى جەھەتتىن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە توغرا كېلىدۇ. تاشقى جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، تۈپ ئاساسلىقى، ھەر دەرىجىلىك باشقۇرغۇچى تارماقلار - مەركىزىلىك كارخانىلارنىلىق ئۆزگىرىش - ئۆزى خوجا بولۇش ھوقۇقىنى كېڭەيتىپ، كارخانىلارنى جانلاندۇرۇشقا ئائىت سىياسەت بەلگىلىمىلەرنى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىلىق «كۇۋۇيۈەننىلىق كارخانىلارنىلىق ھايات كۈچىنى كۈچەيتىشكە ئائىت بەلگىلىمىلەرنى ئىزچىللاشتۇرۇش توغرىسىدىكى نىزامى» (يەنى 40 ماددا) نى قەتئىي ئىجرا قىلىش كېرەك. ئىسلاھاتتا چىڭ تۇرۇش، كارخانىلارنى جانلاندۇرۇشتا مۇھىم ۋەزىپە، يۇقىرىقى 4 ھۆججەتنى ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈش كارخانىلارغا بېرىلگەن ھوقۇقنى كارخانىلارنىلىق ئۆزگىرىش قايتۇرۇپ بېرىش، كارخانىلارنىلىق كادىر باشقۇرۇش، مائاسىيە، مادديي ئەشيا ۋە تىجارەت قىلىشتىكى ئۆزگىرىش - ئۆزى خوجا بولۇش ھوقۇقىنى يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا كېڭەيتىش، تاشقى جەھەتتىن كارخانىلارنىلىق تەرەققىي قىلىشىغا ياخشى شارائىت يارىتىشتىن ئىبارەت. كارخانىلارنىلىق ھايات كۈچىنى كۈچەيتىشتە، تاشقى جەھەتتىكى شەرتتىن باشقا، مۇھىمى كارخانىلارنىلىق ئىچكى قىسمىغا ئەجرە سىڭدۈرۈپ، ئەزەرنى ئىچكى قىسمىغا قويۇپ، ئىچكى قىسمىدىكى ئىسلاھاتنى ياخشى ئىشلەپ، كارخانىلارنىلىق ئۆزگىرىش خاس ئۇستۇنلۈكىنى جارىي قىلدۇرۇش كېرەك. شۇنداقلا كارخانىلار ئۆزگىرىش بېرىلگەن ھوقۇقنى ياخشى ئىشلىتىپ، ئىقتىسادىي پائالىيەتلەرنى تەھلىل قىلىپ، بازار ئۇقتۇمىنەزەرنى، ئىشلەپچىقىرىش ئۇقتۇمىنەزەرنى، زىقا بەلنىشىش ئۇقتۇمىنەزەرنى، ئەقىل بۇلۇتىنى ئېچىش ئۇقتۇمىنەزەرنى تۇرغۇزۇپ، كارخانىلارنى تەدرىجىي ھالدا مۇستەقىللىشىش، قېتىم

لىپلىشىشقا قاراپ تەرەققىي قىلىش ئىمكانىيىتىنىڭ ئىگە قىلىپ، نوقۇل ئىشلەپچىقىرىشتىن تې-جارەت قىلىش، يېڭى مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش شەكلىگە قاراپ ئۆزگىرىشىنى تېز ئىشقا ئاشۇ-رۇش كېرەك. كارخانىلار تەرتىپكە سېلىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىغاندىن كېيىن، تەرتىپكە سې-لىش نەتىجىلىرىنى مۇستەھكەملەپ ۋە راۋاجلاندۇرۇپ، دىققەت ئېتىبارىنى كارخانا ئىسلاھا-تىغا مەركەزلەشتۈرۈش كېرەك.

1986 - يىلى كارخانىلار ئىچكى ئىسلاھاتنىڭ مۇھىم نۇقتىسى: بىرىنچى: تەقسىمات تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىپ، مەسئۇلىيەت، ھوقۇق، مەنپەئەت ئومۇمىيۈزلۈك بىرلەشتۈرۈلگەن ئىق-تىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئىشچى - خىزمەت-چىلەرنىڭ كەسپىنى كارخانا ئىگىلىكىنىڭ ياخشى باشقۇرۇلغان - باشقۇرۇلمىغانلىقى، شەخسى تۆھپىسىنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى بىلەن بىۋاستە بىرلەشتۈرۈپ دۆلەت بىلەن كارخانا، كارخانا بىلەن ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ، ئەمگەك-كە قاراپ تەقسىم قىلىشنى ھەققانىي يوسۇندا گەۋدىلەندۈرۈش كېرەك. ئىككىنچى: كارخانىلار-مۇ تەدرىجى ھالدا بىر قىسىم خوجايىنلىق ھوقۇقىنى تۆۋەنگە چۈشۈرۈپ، سېخ، بەن، گۇرۇپپە-لارنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى جارىي قىلدۇرۇپ، بىر تۈتاش قوماندانلىق قىلىش، دەرىجىگە ئايرىپ باشقۇرۇشنى ياخشى يولغا قويۇش كېرەك. ئۈچىنچى: دۆلەت پىلانىنى ئورۇنلاشقا كاپالەتلىك قىلىش شەرتى ئاستىدا، ئۆز كارخانىسىنىڭ ئۈسكۈنە ۋە تېخنىكا ئۈستۈنلۈكىدىن ۋە ئارتۇق ئادەم كۈچلىرىدىن تولۇق پايدىلىنىش كېرەك. شۇنداقلا ھەمكارلىشىش، بىرلىشىپ تىجارەت قىلىشنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، بىر كەسىپنى ئاساس قىلىپ، كۆپ خىل ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇ-رۇشنى يولغا قويۇش كېرەك. تۆتىنچى: ئىگىلىك باشقۇرۇش تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىپ، كارخانا باشقۇرۇش سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش كېرەك. مەھسۇلات ئىگىلىكى جەھەتتىكى ئەنئەنىۋى كۆز قاراشنى تۈگىتىپ، تاۋار ئىگىلىك كۆز قارىشىنى تۇرغۇزۇپ، نوقۇل ئىشلەپچىقىرىش شەك-لىدىكى باشقۇرۇش ئۇسۇلىنى ئىسلاھ قىلىپ، ئىگىلىكنى تەرەققىي قىلدۇرۇش شەكلىدىكى باشقۇ-رۇش ئۇسۇلىنى ئۆزگەرتىپ، زامانىۋىلاشقان باشقۇرۇش ئۇسۇلىنى پىلانلىق تۇرغا قويۇش كېرەك. بەشىنچى: كارخانا رەھبەرلىك تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ياخشى تۈتۈپ، زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى داۋاملىق يولغا قويۇش كېرەك. ھەر قايسى كارخانىلار مەركەز-لىك 3 نىزامنى ۋاقتىلىق يولغا قويۇش توغرىسىدىكى تەپسىلى پرىنسىپلارنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، كارخانىلىك ھايات كۈچىدىن ئىبارەت مەركىزىي ھالقىنى چۆرىدىگەن ھالدا، 3 تەرەپلىك مۇناسىۋەتنى ئوڭشاپ، زاۋۇت باشلىقى، پارتكوم، ئىشچىلار ئۈيۈشمىسىدىن ئىبارەت 3 تەرەپ-لىك ئاكتىپچانلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، ئىشلەپچىقىرىش، تىجارەت بىلەن مەمۇرىي باش-قۇرۇش، پارتىيە قۇرۇلۇشى بىلەن ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەت، كارخانىلارنى دېموكراتىك باشقۇرۇش بىلەن ئىشچىلار ئۈيۈشمىسىدىن ئىبارەت 3 تەرەپتىكى خىزمەتنى كۈچەيتىش لازىم. ئالتىنچى: زاۋۇت باشلىقلىرى ۋەزىپە ئۆتەشى مەزگىلىدە يەتمەكچى بولغان نىشان ئالىدىدا جاۋابكار بولۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش، زاۋۇت باشلىقلىرى كارخانىنىڭ كەلگۈسى تەرەققىيات پىلانى ۋە تىجارەت تاكتىكىسىغا ئاساسەن، ۋەزىپە ئۆتەشنىشانىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، ئىپ ۋە بۇنى ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە ئېلان قىلىپ، ئۇلارنىڭ نازارىتىنى قوبۇل قىلىشى

كېرەك. ئۆمۈرۋايەت ۋەزىپىدە بولۇش تۈزۈمىنى بىكار قىلىپ، ۋەزىپە ئۆتىگەن مەزگىلىدە خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمىسا ياكى ۋەزىپەت يارىتالمىسا، ۋەزىپىدىن قالدۇرۇپ، «ھا-ھىرلار» نى دادىل ئىشقا قويۇش كېرەك. يەتتىنچى: كادىرلارنىڭ ئىش ھەققى ئىسلاھاتىنى ياخشى ئىشلەپ، ئىش ھەققى ئۆمۈمىي سوممىسىنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىپ تۇرۇشىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش لازىم.

[كۆمۈر سانائىتى] 1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كۆمۈر سانائىتى سېپىدە 270 مىڭ تونىنا كۆمۈر ئىشلەپچىقىرىلىپ، يىللىق پىلان %104.64 ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلىدىن كەمدىن %8.74 تۆۋەنلەپ كەتتى. كوكىس كۆمۈرى 6700 تونىنا بولۇپ، 6000 تونىنا يىللىق پىلان %111.97 ئورۇنلاندى. ئالدىنقى يىلىدىكىدىن %13.46 تۆۋەنلەپ كەتتى.

ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك، يېزىلىق 13 كۆمۈر كانىنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمى 0.71 تونىنا بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىگە سېلىشتۇرغاندا %5.97 يۇقىرى كۆتۈرۈلدى؛ 958 مىڭ 900 يۈەن پايدا ئېلىنىپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن %19.66 تۆۋەنلەپ كەتتى.

1985 - يىلى، ۋىلايەت بويىچە كۆمۈر سانائىتىدە باي ناھىيىلىنىڭ كالىلىك كۆمۈرى يىلىغا رىقابەتلىشىپ قالغا نلىقتىن، قەشقەردىكى ھەر قايسى كۆمۈر كانلارنىڭ مەھسۇلاتلىرى-نىڭ سېتىلىشىغا ئېغىر تەسىر يەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە 8 - 9 - ئايدىكى ئىككى قېتىملىق قاتتىق يەر تەۋرەش تۈپەيلىدىن يەر تەۋرەش مەركىزىگە يېقىن جايلاردىكى 4 كۆمۈر كانى-نىڭ قۇدۇق ئاستى يوللىرى ۋە يەر ئۈستىدىكى قۇرۇلۇش ئەسلىمىلىرى ئوخشىمىغان دەرىجىدە بۇزغۇنچىلىققا ئۇچراپ، ئىشلەپچىقىرىش قىسقا مۇددەت ئۈزۈلۈپ قالدى. ئىشلەپچىقىرىش ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن يوشۇرۇن ئاپەت كۆپ بولغانلىقتىن، ئىشلەپچىقىرىشقا ئىنتايىن پايدىسىز تەسىرلەرنى ئېلىپ كەلدى.

يۇقىرىدا ئەيتىلغان قىيىنچىلىقلارغا ئاساسەن، كۆمۈر ئىشلەپچىقىرىش تارماقلىرى مۇ-ناسىپ تەدبىرلەرنى قوللاندى. ئالدى بىلەن، بۇرۇنقى نوقۇل ھالدا ئىشلەپچىقىرىش ئۇ-چۇنلا ئىشلەپچىقىرىشنى تۈتۈشتىن ئىشلەپچىقىرىش ۋە ئىگىلىك باشقۇرۇشنى بىرلىكتە تۈتۈشقا ئۆزگەردى. ئەمەلىي تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، كۆمۈر نىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتەردى. سۈپەت ئارقىلىق مەۋجۇتلىقىنى ساقلاپ قالدى، كۆمۈركانلار بىردەك كۆمۈر نىڭ سۈپەت ئۆلچىمىنى ئېنىق بېكىتتى ھەمدە ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى تەكشۈرۈشتىكى ئاساسلىق كۆرسەتكۈچلەرنىڭ بىرى قىلدى. تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىشنى يولغا قويۇپ، كۆمۈركانلار نىڭ كۆمۈر سۈپىتىنى ئومۇميۈزلۈك يۇقىرى كۆتۈرۈشكە تۈرتكە بولدى. بۇ نىڭ ئىچىدە، يېڭىسار ناھىيىلىك كۆمۈر كانىنى ۋىلايەتلىك كۆمۈر كانىنىڭ تاۋار كۆمۈر نىڭ تەركىبىدىكى داشقال نىسبىتى 10 پىرسەنتتىن 5 پىرسەنتتىن چۈشتى.

كۆمۈر نىڭ ئىسسىقلىق چىقىرىش مىقدارى ئەسلىدىكى 4.200 كىلو كالورىيەدىن 5.000 كىلو كالورىيەگە يەتتى. ئىككىنچى، سېتىش خىزمىتى كۈچەيتىلدى، كۈچلۈك كادىرلارنى تەشكىللەپ، خېرىدارلارغا تەشۋىق قىلىپ كۆمۈر نىڭ سۈپىتىگە ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلىپ، ئىلا دەرىجىلىك خىزمەت قىلىپ كۆمۈرگە ئېھتىياجلىق مۇتلەق كۆپ ساندىكى سانائەت ئورۇنلىرى ۋە قىسمەن

ئاھالىلارنى قولغا كەلتۈرۈپ، كۆچلۈك رىقابەت، ئىچىدە ئاساسىي جەھەتتىن يۇقىرى نەتىجە كۆرسىتىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى.

كۈمۈر قېزىش

8-، 9- ئايلاردىكى ئىككى قېتىملىق قاتتىق يەر تەۋرەشتە، ۋىلايەتلىك كۆمۈر كان، قەشقەر شەھەرلىك كۆمۈر كان ۋە يېڭىشەھەر ناھىيىلىك كۆمۈر كان قاتارلىق 4 كۆمۈر كان يەر تەۋرەش تۈپەيلىدىن كۆمۈرلۈپ چۈشۈپ، 4.128 مېتر قۇدۇق يولى يېرىلىپ كەتتى. يەر ئۇستىدىكى 7 مىڭ كۆۋا دېراتسىيىدىن كۆپرەك ئىشلەپچىقىرىش پاراۋانلىق ئەسلىمە-لىرى بۇزۇلدى. ئىشلەپچىقىرىش بىر مەھەل ئۈزۈلۈپ قالدى. ئاپتونوم رايونلۇق كۆمۈر سانائەت نازارىتىنىڭ نازىرى ياسىن كەرىم باشچىلىقىدىكى خىزمەت گۇرۇپپىسى ۋەۋىلايەت-تىكى ئالاقىدار تارماقلار نىڭ رەھبەرلىرى ۋاقتىدا ئاپەتكە ئۇچرىغانلارنى يېرىپ، ھال سورىدى ھەمدە يەر تەۋرەشكە قارشى تۇردى. ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش خىزمىتىگە يېتەكچىلىك قىلىپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان كۆمۈر كانلاردىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ يەر تەۋرەشكە قارشى تۇرۇپ، ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش جاسارىتىگە ناھايىتى زور ئىلھام بەردى. ئۇلار كۆمۈر كان ئىشچىلىرىنىڭ ئالاھىدە جەڭ قىلالايدىغان روھىنى جارىي قىلدۇرۇپ، پات-پات يۈز بېرىپ تۇرغان ئادەتتىكى يەر تەۋرەش خەۋپلىرىگە پەرۋا قىلماي، كۆمۈرلۈپ چۈشكەن قۇدۇق يوللىرىنى چىدىرىمونت قىلىپ، يەر تەۋرەشتە ئاجراپ كەتكەن ئۆيلەرنى چىڭىتىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش يولىدا ئۈزىنى ئۇنۇتقان ھالدا ئەمگەك قىلدى. يەر تەۋرەش ئاپىتىگە يېقىنكرەك ئۇچرىغان قەشقەر شەھىرىگە ۋە يېڭىشەھەر ناھىيىسىگە تەۋە 3 كۆمۈر كان بىر ھەپتە جەڭ قىلىپ، ئىلگىرى كېيىن بولۇپ ئىشلەپچىقىرىشنى ئەسلىگە كەلتۈردى. ئاپەت پەيدا قىلغان ئاقىۋەت ئېغىر بولغان ۋىلايەتلىك كۆمۈر كان ئۈدا بىر ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت جاپالىق جەڭ قىلىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى ئاساسىي جەھەتتىن ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ توختاپ قېلىش ۋاقتىنى قىسقارتتى.

يەرلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كۆمۈر كانلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى راۋاجلاندۇرۇش بىلەن بىر چاغدا، يېزا بازارلار باشقۇرغان كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى كۆمۈر كانلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىشى پائال تۈردە راۋاجلاندۇرۇلدى. مەسىلەن: يەكەن ناھىيە كاچۇك يېزىسى باشقۇرغان كۆمۈر كان 1983 - يىلى 10800 تونىنا كۆمۈر ئىشلەپچىقارغانىدى، 1984- يىلى 15.700 تونىنا، 1985- يىلى 24.978 تونىنا كۆمۈر ئىشلەپچىقىرىپ ئىككى يىل ئىچىدە بىر قاتلىمدى. 1985 - يىلى ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى 0.88 تونناغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكى 0.59 تونناسىدىن % 49.15 يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. 154 مىڭ يۈەن پايدا ئالدى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 661 مىڭ يۈەن ئاشتى. 1.33 ھەسسە كۆپەيدى. ۋىلايەت بويىچە ئىلغار كارخانا بولۇپ باھالاندى. (جالۇ ۋې)

[ئەرەققىي قىلىۋاتقان يېڭىسار ناھىيىلىك كۆمۈر كان] يېڭىسار ناھىيىلىك كۆمۈر كان يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى شۇ نامدىكى تېغىنىڭ جايلاشقان، ناھىيە بازىرىدىن 100 كىلومېتر يىراق، بۇ كۆمۈر كان 1964- يىلى قۇرۇلغان، ھازىرقى ئىشلەپچىقىرىش كۆلىمى 50 مىڭ توننا، 280 دىن كۆپرەك ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. ئۇنىڭ 3 قۇدۇقى بولۇپ، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ئەڭ چوڭ ئىسسىق كۆمۈر ئىشلەپچىقىرىدىغان كان، كۆمۈرنىڭ كىئولوگىيىلىك زاپاس مىقدارى 28 مىليون توننا كېلىدۇ، كۆمۈرنىڭ سۈپىتى بىر قەدەر ياخشى، ئىسسىقلىق بېرىش مىقدارى 5.500 كىلو كالورىيەدىن يۇقىرى. سانائەت ۋە تۇرمۇشقا ئىشلىتىشكە بەك كېلىدىغان ياخشى كۆمۈر. ھازىر ئۇز ناھىيىسىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپلا قالماستىن يەنە باشقا ناھىيە، شەھەرلەرنىمۇ تەمىنلىمەكتە.

1985 - يىلى كان قۇرۇلغاندىن بۇيانقى تەرەققىيات ئەڭ تېز بولغان بىر يىل بولدى. شۇنداقلا، ۋىلايىتىمىزدىكى يەرلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كۆمۈر كانلار ئىچىدە بىردىن - بىر مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇپ كىرىمنى كۆپەيتكەن بىر كۆمۈر كان بولۇپ قالدى. يىللىق ئىشلەپچىقارغان كۆمۈرى 43.537 توننا بولۇپ، يىللىق 40 مىڭ تونىغا كۆمۈر ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىپىسىنى مۇددەتتىن 135 كۈن بۇرۇن ئورۇنلىدى. 1984 - يىلدىكىدىن % 7.5 ئاشتى، 220 مىڭ يۈەن پايدا ئالدى، 1984 - يىلدىكىدىن % 26.8 كۆپەيدى.

1985 - يىلى يېڭىسار ناھىيىلىك كۆمۈركان ئاساسلىقى تۆۋەندىكىدەك ئىسلاھات تەدبىرلىرىنى يولغا قويغانلىقى ئۈچۈن ئەشۇنداق سەكرەشنى ئىشقا ئاشۇردى:

1. جەسۇرلۇق بىلەن ئىسلاھات ئېلىپ بارالايدىغان رەھبەرلىك بەنزىگە ئىگە بولدى. يىلنىڭ دەسلىپىدە بۇ كۆمۈر كانىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسى «4 لەشتۇرۇش» تەلىۋى بويىچە تەرتىپكە سېلىنىپ، تېخنىكىنى ئۇقۇدىغان، باشقۇرۇشنى بىلىدىغان بىر تۈركۈم ياش، قابىل ئوتتۇرا ياش، كادىرلار ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك ۋەزىپىسىگە تاللاپ ئۆستۈرۈلدى ھەمدە كادىرلارنىڭ ۋەزىپە ئۆتەش مۇددىتى بولۇش تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ، كادىرلار ۋەزىپە ئۆتىشىنىڭ ئۆمۈرۋايەتلىك بولۇشى تۈزۈمى بىكار قىلىندى.

2. كان باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمى ئىناق قىلىندى. پارتكوم شۇجىسى ۋە كان باشلىقىنىڭ مەجبۇرىيىتى بىكىتىلىپ، پارتكوم مەمۇرىيەت، ئىشچىلار ئۈيۇشمىسىدىن ئىبارەت 3 تەرەپنىڭ مۇناسىۋىتى راۋانلاشتۇرۇلدى، بۇ 3 تەرەپنىڭ ئاكتىپچانلىقى ئىشقا سېلىنىدىغان بۇرۇنقىدەك مەسئۇل بولىدىغان ئادەم بولماسلىق، مەسئۇللارنىڭ ھوقۇقى بولماسلىق، ئىلا- جىسىز ھالدا مەسئۇل بولۇش، مەسئۇل بولغان بىلەن بىرەر ئىشقا كۆچى يەتمەسلىكتەك ھالەتلەر ئۆزگەرتىلىپ، ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇشىنىڭ ئۇنۇملۈك ئېلىپ بېرىلىشى كاپالەتلەندۈرۈلدى.

3. ناھىيىدە كۆۋرۈيۈەنىنىڭ كارخانىلارنىڭ ئۆزىگە ئۆزى خوجايىن بولۇش ھوقۇقىنى كېڭەيتىشىنىڭ 10 ماددىلىق بەلگىلىمىسى بويىچە، كارخانىلارنىڭ ھوقۇقى تەينى بويىچە كارخانىلارغا بېرىلىپ، كارخانىلار نىسبىي مۇستەقىل تاۋار ئىشلەپچىقارغۇچىلاردا بولۇشقا تېگىشلىك ئورۇن ۋە ھوقۇققا ئىگە قىلىندى. كۆمۈر كانىنىڭ ئاكتىپچانلىقى ئىشقا سېلىنىپ، كارخانىنىڭ ھايات كۈچى كۈچەيتىلدى.

4 . ھۆددە بېرىش مەركەز قىلىنغان ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. كان باشلىقى ، شۇجى ناھىيە بىلەن 3 يىللىق ئىقتىسادىي ھۆددە توختامنامىسى ئىمزالاپ ، ھەر يىللىق ھۆددە كۆرسەتكۈچنى ئېنىق بەلگىلەپ، ئاشۇرۇۋەتسە ھۆكۈمەت كېمىتىپ قويسا جازالاشنى يولغا قويدى. مۇشۇ ئاساستا كۆمۈر كانىنىڭ ئىگىلىك باشقۇرۇش فائىدىسىنى ۋە كۆرەش ئىشانچىسى بېكىتىلدى. ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمى ۋە ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت تۈزۈمى قاتلاممۇ ـ قاتلام ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. تۈرا قىمز ئىش ھەققى تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ ئىش ھەققى بىلەن كارخانىنىڭ ئىگىلىك باشقۇرۇش ئەتىبىرى ۋە شەخسىلەرنىڭ تۆھپىسىنىڭ چوڭ ـ كىچىكلىكى بىرلەشتۈرۈلدى، شۇنىڭ بىلەن ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى ئالدىنقى يىلدىكىدىن % 26.6 يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

5. بىخەتەرلىك ، سۈپەت مەركەز قىلىنغان باشقۇرۇش تۈزۈمى ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. «بىخەتەرلىكنى تۇتۇپ، ئىشلەپچىقىرىشنى ئىلگىرى سۈرۈش،سۈپەتنى تۇتۇش ئارقىلىق مەۋجۇت تۇرۇش،ئۆزگەرتىشنى تۇتۇپ راۋاجلاندۇرۇشنى قولغا كەلتۈرۈش » دىن ئىبارەت ئىشلەپچىقىرىش فائىدىسىنى بېكىتتى. ھەر دەرىجىلىك بىخەتەرلىك تەشكىلاتلىرىنى قۇردى ۋە مۇكەممەللەشتۈردى. 20 مادداىلىق بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىش تەدبىرىنى بېكىتىپ، بىخەتەرلىكنى ئىشلەپچىقىرىش بىلەن بىللە تۇتۇشتا چىڭ تۇرۇپ ، ئۈدا 4 يىلغىچە بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىشقا كاپالەتلىك قىلدى. ئومۇمىيۈزلۈك سۈپەت باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ،كۆمۈر سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتەردى. تاۋار كۆمۈر تەركىبىدىكى داشقال نىسبىتى % 5 ئەتراپىدا تۆۋەنلەندى. خام ئەشيا سەرپىياتى تۆۋەنلىدى، بىر تونتا كۆمۈرنىڭ تەننەرقى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا % 0.63 تۆۋەنلىدى. (خۇاڭ تەنرۇڭ)

[ئېلېكتر ئېنېرگىيىسى] قەشقەر ۋىلايەتلىك ئېلېكتر ئېنېرگىيە ئىشلەپچىقىرىش 6 ـ بەشيىللىق پىلاندىكى مۇددەتتىن 2 ئاي بۇرۇن ئورۇنلۇنۇش ئاساسىدا 1985 ـ يىلىي يەنە يېڭى ئىلگىرىلەشلەرگە ئېرىشتى. ۋىلايەت بويىچە ھازىر 111 سۇ، ئوت ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇلدى، ئېلېكتر ماشىنىلىرىنىڭ سىغىمچانلىقى 56.564 كىلوۋاتقا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە 6 ئېلېكتر ماشىنىسىنىڭ سىغىمچانلىقى 1.200 كىلوۋاتتىن ئاشىدۇ. 100 دىن كۆپ ئېلېكتر ئىستانسىسى 12 ناھىيە (شەھەر) گە تارقالغان بولۇپ جەنۇب بىلەن شىمالدىن ئەمەلىيەت ئاساسلىق ئېلېكتر تورى شەكىللەندى. شىمال قىسمى قەشقەر شەھىرىنى مەركەز قىلغان يېڭىشەر، كونىشەر، ئاتۇش، ئاقتۇ ناھىيىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقتا 110مىڭۋولتلۇق ،35 مىڭ ۋولتلىق كىچىك ئېلېكتر تورىنى شەكىللەندۈردى. ئۇنىڭ ئاساسلىق توكمەدەمىتى قەشقەر ا ـ 3 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى ۋە ئوت ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن ئىبارەت، ئۇنىڭ ئومۇمىي ئېلېكتر ماشىنا سىغىمچانلىقى 31.500 كىلوۋات، جەنۇبىي قىسمىدىكى ئېلېكتر تورى ھەر قايسىسى ئۆزلىرى بۆلۈشۈۋالغان، 35 مىڭ ۋولتلىق كۈچلەندۈرۈشنى ئۆزگەرتىپ بەرگۈچى ئورۇندىن تەشكىل تاپىدۇ. يەكەن، پوسكام، قاغىلىق 3 ناھىيىنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل توك بىلەن تەمىنلەش سىستېمىسىدىن ئىبارەت. ئۇنىڭ ئاساسلىق توك مەنبەسى يەكەن ئۈچا 1ـ، 2ـ بالداق سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى، پوسكام سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى ۋە قاغىلىق جاڭگال سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن ئىبارەت. ئومۇمىي سىغىمچانلىقى 10.860 كىلوۋات كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە يېڭىسار، مەكىت، پەيزاۋات، يوپۇرغا،

مارالبهشی، تاشقورغان قاتارلىق 6 ناهىيەدىمۇ كىچىك سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى ۋە سەلەر-كە ماتورلۇق ئېلېكتر ئىستانسىسى 6 مىڭ ۋولتلۇق لىنىيە بىلەن ناهىيىگە توك يەتكۈزۈپ بەرمەكتە.

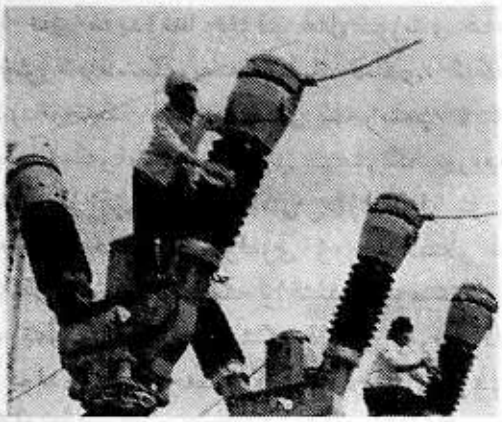

يۇقىرى لىنىيە مەشغۇلاتى

1985-يىلى، ۋىلايەتنىڭ ئېلېكتر ئېنېرگىيە سانائىتى قۇرۇلۇشىدا، شەھەرلەرنىڭ ئېلېكتر ئېنېرگىيە قۇرۇلۇشى ئەھمىيەت بېرىپ راۋاجلاندۇرۇلدى ھەم يېزىلاردىكى ئېلېكتر ئېنېرگىيە قۇرۇلۇشىنى تەرەققى قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىلدى. يەزىچەت-ياقارايونلارمۇ، يېزا - بازارلارمۇ توك ئىشلىتەلەيدىغان بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا يۇرۇنقىدەك دۆلەتكىلا تايىنىپ ئېلېكتر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئۇسۇل ئۆزگەردى. كۆپ تەرەپ-لىمە ئېلېكتر بىلەن شۇغۇللىنىش، مەبلەغ توپلاپ ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇشقا ئىلھام بېرىلىپ، ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ ئېلېكتر ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىش ئاكتىپچانلىقى ئىشقا سېلىنىدى ۋە جارى قىلدۇرۇلدى. يېڭىسار ناهىيە ئوچار يېزىسى سانائەت قوشۇمچە ئىشلەپ-چىقىرىشىنى راۋاجلاندۇرۇشنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن ئۆزى 270 مىڭ يۈەن مەبلەغ تەييارلاپ،4 كەنتتە ئايرىم - ئايرىم ھالدا 4 دانە كىچىك ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇردى. كونىشەھەر ناهىيەسىنىڭ تاشملىق 7 - كەنتى 50 مىڭ يۈەن مەبلەغ توپلاپ،50 كىلوۋاتلىق بىر كىچىك ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇپ، دېھقانلارنىڭ يورۇتۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلدى.

سانائەت، يېزا ئىگىلىكى ئىشلەپچىقىرىشى ۋە خەلق تۇرمۇشىغا كېرەكلىك توكقا بولغان ئېھتىياجىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك ئېلېكتر ئېنېرگىيە باشقۇرغۇچى تارماقلار قەشقەرنىڭ ئېلېكتر تورلىرىدا نوقۇل ھالدىلا ئېلېكتر ئېنېرگىيە كارخانا ئىقتىسادىي ئۇنۇم هىساۋاتىنى،ھىسابلاپ سۇ كەچمىل مەزگىلدە كۆپرەك توك تارقىتىشقا ئۇنىماي، كەچ - كۆلەمدە توكنى كونترول قىلىۋېلىپ ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۇرمۇشقا تەسىر يەتكۈزگەنلىكىدەك ساۋاقلارنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ، ئىجتىمائىي ئۇنۇمنىڭ ئومۇمىي ۋە زىيىتىنى چىقىش قىلىپ، سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى بىلەن ئوت ئېلېكتر ئىستانسىسى بىرلىكتە توك تارقىتىش تەييارلىقىنى مۇددەتتىن بۇرۇن ياخشى ئىشلەپ، ئوت ئېلېكتر ئىستانسىسى-نىڭ ئىككى دانە ئېلېكتر ماشىنا گۇرۇپپىسىنى پۈتۈنلەي ئىشقا كىرىشتۈرۈپ، قەشقەرنىڭ ئېلېكتر تورلىرىنى توك بىلەن تولۇق تەمىنلەشكە كاپالەتلىك قىلىپ، قىش، ئەتىياز پەسىل-لىرىدىكى توك يېتىشمەسلىك ئەھۋالىنى ئۆزگەرتتى. ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇشىنىڭ تەرەققىياتىنى كۈچلۈك تۈرتكە ئىلگىرى سۈرۈپ خەلق تۇرمۇشى ئېھتىياجىنى قاندۇردى. ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ھەر قايسى ساھەلەرنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى.

1985 - يىلى 8- 9 - ئايدىكى ئىككى قېتىملىق قاتتىق يەر تەۋرەشتە قەشقەر 1 - پالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى يەر تەۋرەشنىڭ مەركىزىي رايونىغا جايلاشقانلىقتىن، سۇ ئامبىرى-

نىلىق دامېسى، توك بېسىمىنى يۇقۇرىلىتىش پونكتى، ئۆي ئېغىر زىيانغا ئۇچرىدى. ئەش ـ لەپچىمۇردش توختىدى ، قەشقەر ئوت ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ خىمىيە تەجرىبە بىناسى تەۋرەش تۆپەيلىدىن ئېغىر ھالدا ئاجراپ كەتتى. ۋىلايەتنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى ۋاقـ تىدا نەق مەيدانغا بېرىپ ھال سورىدى ھەمدە يەر تەۋرەشكە قارشى تۇرۇپ ئاپەتتىن قۇتـ قۇزۇش خىزمىتىگە پېتەكچىلىك قىلدى. ئېلېكتر ئېنېرگىيە سېستېمىسى 10 دىن ئارتۇق ئېنـ ژېنېر. تېخنىكا خادىملىرىنى ئاجرىتىپ، 1 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىدىكى كەنت ئىشچىـ خىزمەتچىلەر بىلەن مۇرىنى ـ مۇرىگە تىرەپ جەنگ قىلدى. يەر تەۋرەشكە قارشى تۇرۇپ ئا ـ پەتتىن قۇتقۇزۇش خىزمىتى داۋاملىدا، سۇ ئېلېكتر مېنىستىرلىقى، ئاپتونوم رايونلۇق پار ـ تىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى ۋە سۇ ئىشلار نازارىتى، ئېلېكتر ئېنېرگىيە ئىدارىسىنىڭ غەمـ خورلىقى ۋە ياردىمىگە ۋاقتىدا ئېرىشتۇق. بۇ ئىستانسىدىكى كەنت ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ـ نىڭ يەر تەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇپ ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش غەيرىتىگە ناھايىتى زور ئىلـ ھام بولدى، 3 كېچە ـ كۈندۈز جىددىي رېمونت قىلىش ئارقىسىدا توك تارقىتىش ئەسلىگە كەلـ تۈرۈلدى.

1985 ـ يىلى بىر مىليون يۈەن ئۆزگەرتىپ يېڭىلاش مەبلىغى تەييارلاپ، قەشقەر نىڭ ئېلېكتر تورلىرىنىڭ قىسمەن ئىشلەپچىقىرىش ئەسلىمىلىرى ۋە ئۈسكۈنىلىرى يېڭىلاندى ۋە ئۆزگەرتىلدى. ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى يۇقىرى كۆتۈرىلدى. بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىش كا ـ پالەتلەندۈرۈلدى. يەكەن، پوسكام ئىككى ناھىيىنىڭ ئېلېكتر ئىستانسىسى تەڭ ئايلىنىشنى يولغا قويۇپ ھەم ئىككى ناھىيىنى توك بىلەن تەمىنلەشنىڭ ئىشەنچلىك بولۇشى كۈچەيتىلـ دى ھەم يەكەننىڭ ئارتۇق توكى پوسكام نېفىت بازىسىغا ئۈزۈتۈلۈپ كىرىم كۆپەيدى.

1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە ئېلېكتر ئېنېرگىيە كارخانىلىرىنى تەرتىپكە سېلىش ئار ـ قىلىق كارخانىلارنىڭ سۈپىتى ئومۇمىيۈزلۈك يۇقىرى كۆتۈرىلدى. ھايات كۈچى ئاشتى ، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىيات ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنىڭ ئۆسۈشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. پۈـ تۈن يىل بويىچە 123 مىليون 880 مىڭ كىلوۋات توك تارقىتىلىپ، يىللىق پىلاندىن 18% ئاشـ تى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.4% ئاشتى. قەشقەر نىڭ ئېلېكتر تورلىرى ۋە يەكەن، پوسكام، قاغىلىق قاتارلىق 3 ناھىيە باشقۇرغان ئېلېكتر ئېنېرگىيە كارخانىلىرىدا پايدا ئىككى مىلـ يون 882 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، كىرىم ئالدىنقى يىلدىكىدىن كۆپەيدى. قەشقەر 1 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى ئېغىر تەبىئىي ئاپەتكە ئۇچرىغان ئەھۋال ئاستىدىمۇ ئىشلەپچىقىرىش نەتىجىسى يەنىلا ئالدىنقى يىللاردىكىدىن ئېشىپ كەتتى. توك تارقىتىش مىقدارى ۋە پايدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 2% ۋە 4.3% ئاشتى. مەسئۇلاتنى ئاشۇرۇش، كىرىمنى كۆپەيتىش ئىشقا ئاشۇرۇلۇپ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىشىگە 10 مىڭ يۈەندىن پايدا ئېلىندى.

(جالاڭ ۋى، خۇاڭ تەنرۇڭ)

[قەشقەر 1 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى] قەشقەر 1 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى قەشقەر شەھىرىنىڭ غەربىي شىمالىغا 50 كىلومېتر كېلىدىغان قىزىل دەريا سىنىڭ يۇقىرىسىغا جايلاشقان. بۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى 1980 ـ يىلنىڭ ئاخىرىدا قۇرۇلغان. لايىھىدىكى توك تارقىتىش ئىقتىدارى19.500(6500 × 3)

كىلوۋات بولۇپ، ۋىلايەتلىمىز بويىچە ھازىرقى ئەڭ چوڭ ئېلېكتر ئېنېرگىيە كارخانىسى ھېسابلىنىدۇ. ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلۈشى بىلەن ۋىلايەتلىمىزدە دەسلەپكى قەدەمدە قەشقەر شەھرىنى مەركەز قىلغان قەشقەر شەھىرى، يېڭىشەھەر، كونىشەھەر ۋە قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستلىرىنىڭ ئاقتۇ، ئاتۇش ناھىيىلىرىۋە قەشقەردە تۈرۈشلۇق قىسىملارنىسى توك بىلەن تەمىنلەيدىغان ئېلېكتر تورى ھاسىل بولدى. بۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى نىسبەتەن مۇكەممەل بولغان كەلكۈندىن مۇداپىئىلىنىش، مۇزدىن ۋە توكلاپ قېلىشتىن مۇداپىئىلىنىش قاتارلىق مۇھاپىزەت ئەسلىمەلىرىگە ئىگە، بۇنىڭ بىلەن يەللىق توك تارقىتىشقا ئاساسەن كاپالەتلىك قىلىنىدى. قەشقەرنىڭ قىش پەسلىدىكى توك ئىشلىتىش ئەھۋالى زور دەرىجىدە ياخشىلاندى. 5 يىلدىن بۇيان بۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى 224 مىليون 110 مىڭ كىلوۋات توك تارقىتىپ 156 مىليون 876 مىڭ يۈەنلىك قىممەت يارىتتى، 8 مىليون 117مىڭ 800 يۈەن پايدا تاپشۇردى.

يېقىنقى بىرقانچەيىلدىن بۇيان، بۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى ئىلاھ قىلىپ، ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ، تۈرلۈك قائىدە-تۈزۈملەرنى ئۆزلۈكسىز مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈردى. 1985 -يىلى كارخانىنى تەرتىپكە سېلىش ئاساسىدا، كارخانىنىڭ ئىچكى قىسىمدا پائال تۈردە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلىپ، زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى سىناق قىلدى. ئوتتۇرا قاتلام باشقۇرۇش كادىرلىرىنى تەكلىپ قىلىش، ھەر قايسى تارماقلار ئىقتىسادىي جەھەتتە ھۆددە بېرىش، ئىشلەپچىقىرىش تارماقلىرى راسخوتنىھۆددە بېرىش قاتارلىق ئۇسۇل-چارىلارنى يولغا قويۇپ، كارخانىلار دۆلەتنى شىلىش، ئىشچى - خىزمەتچىلەر كارخانىنىڭ «داشقازان» تامىقىنى يېيىشتەك نۇقسانلارنى تۈگەتتى، كارخانىنىڭ ھاياتى كۈچى ئاشتى. ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى كۆرىنەرلىك يۇقىرى كۆتەردىلدى، بولۇپمۇ 8-، 9 - ئايدا 7.4 بال ۋە 6.8 بال كۈچلۈك يەر تەۋرەپ، ئىشلەپچىقىرىش، تۇرمۇش ئەسلىمەلىرى ئېغىر دەرىجىدە بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغاندىن كېيىن، بۇ تۈن ئىستانسىدىكى ھەر مىللەت ئىشچى - خىزمەتچىلىرى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىنىڭ رەھبەرلىكىدە، قېرىندىنداش ئورۇنلارنىڭ غەمخورلىقى ۋە زور كۈچ بىلەن مەدەت بېرىشى ئارقىسىدا، بىردەك ھەمكارلىشىپ، يەر تەۋرەشكە قارشى تۇرۇپ، ئاپەتتىن قۇتقۇزۇپ ئىنتايىن قىسقا ۋاقىت ئىچىدە توك تارقىتىشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، زىيانىنى ئازايتتى، ئاپەتكە ئۇچرىسىمۇ مەھسۇلاتنى كىمەيتمەسلىكنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، مەھسۇلاتنى ئاشۇرغانلىقى ئۈستىگە يەنە كىرىمنى كۆپەيتتى.

1985 - يىلى توك تارقىتىش مىقدارى 55 مىليون 80 مىڭ كىلوۋاتقا يەتتى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.04% ئاشتى. ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 3 مىليون 855 مىڭ 700 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.04% ئاشتى؛ پايدا 2 مىليون 89 مىڭ 500 يۈەنگە يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.3% ئاشتى؛ بىر كىشىگە توغرا كەلگەن ئوتتۇرىچە پايدا 10.770 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11.4% ئاشتى؛ تولۇق ئەمگەك ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر كىشىگە 19.874 يۈەندىن توغرا كېلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10.4% ئاشتى، مەھسۇلات مىقدارى، مەھسۇلات قىممىتى ۋە پايدا ماس قەدەمدە ئېشىش ئىشقا ئاشۇرۇلۇپ، بىردەك ھالدا ئىستانسە قۇرۇلغاندىن بۇيانقى ئەڭ ياخشى رېكورتياتىملدى. (لۇك چاۋپاك)

[قۇرۇلۇۋاتقان كامپا 2-بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى] يېڭىسار ناھىيە كامپا 2-بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى ياسالماقتا. كامپا ئۆستەڭنىڭ لايىھىلەنگەن ئېقىش مىقدارى سېكۇنت/$40m^3$، قۇرغاق پەسلىلەردىكى سۇ ئېقىش مىقدارى سېكۇنت/$2m^3$كېلىدۇ. بۇ مۇشۇ ناھىيىنىڭ كۆسەن دەريا سىستېمىسىنىڭ پۈتكۈل سۇ مىقدارىنىڭ ئۇز ئىچىگە ئالغان. لەقمەيداندا تەكشۈرۈش ئارقىلىق، كامپا ئۆستەڭگە ئىككى سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرغىلى بولىدىغانلىقى، ئومۇمىي ئېلېكتر ماشىنا سىغىمچانلىقى 5.250 كىلوۋات ئەتراپىدا ئىكەنلىكى، ئومۇمىي توك تارقىتىش مىقدارى 32مىليون 800مىڭ كىلوۋات-سائەت بولىدىغانلىقى، مۇشۇ ناھىيىنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بىر ئېلېكتىر ئېنېرگىيە قۇۋۋىتى بازىسى ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى.

كامپا 2-بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى كامپا ئۆستەڭنىڭ ئاياغ تەرىپىگەجايلاشقان، پەللىسى 53مېتر، ماشىنا سىغىمچانلىقى 2.400كىلوۋات بولۇپ، يىللىق توك تارقىتىش مىقدارى بىر مىليون 500مىڭ كىلوۋات-سائەت. ئۇ يەر شەكلى ياخشى بولۇش، قۇرۇلۇش مىقدارى كىچىك بولۇش، قاتناش قولاي بولۇش، ئېقىشى ئاسان بولۇش، مەبلەغنى تېجەپ قالغىلى بولۇش، قۇرۇلۇش مەزگىلى قىسقا بولۇش، پەللىسى يۇقىرى، ماشىنا سىغىمچانلىقى چوڭ بولۇش قاتارلىق ئۈستۈنلۈككە ئىگە.

كامپا 2-بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ پۈتۈپ ئىشقا كىرىشتۈرۈلۈشى، مۇشۇ ناھىيىنىڭ يېقىنقى مەزگىللەر ئىچىدىكى ئېلېكتر ئېنېرگىيىسىگە بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپلا قالماستىن، مۇشۇ ناھىيىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنمۇ ئىلگىرى سۈرىدۇ. يىراق كەلگۈسىدىن قارىغاندا، كەلگۈسىدە يەنە قەشقەر ئېلېكتر تورلىرى قاتارىغا كىرگۈزۈلۈپ، قەشقەر ئېلېكتىر تورلىرىنىڭ ئېلېكتر قۇۋۋىتىنى ئاشۇرۇشى مۇمكىن.

كامپا 2-بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى 1984-يىلى 4-ئايدا قۇرۇلۇش باشلىنىپ، 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە 57مىڭ 670كۇپمېتر توپا - تاش قۇرۇلۇشى ئورۇنلاندى، بۇ ئومۇمىي توپا-تاش قۇرۇلۇشىنىڭ 88.72پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ؛ قۇيغان بېتون 2.370كۇپمېتر بولۇپ، قۇيۇلىدىغان ئومۇمىي بېتون مىقدارىنىڭ 83.46پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. زاۋۇت ئۆيلىرى، ئىشخانا قاتارلىق 2232كۇۋادرا تمېتر قۇرۇلۇش ئورۇنلاندى. ھازىر قۇرۇلۇش چېكىتۈپ ئېلىپ بېرىلماقتا، 1986-يىلى 10-ئايدا پۈتۈپ ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلۈشى مۇمكىن. (لیۇ ۋېنجىيە)

[سېمونت سانائىتى] قەشقەر ۋىلايىتى سېمونت ئىشلەپچىقىرىشتا «6-بەشىللىق پىلان»دا بەلگىلەنگەن كۆرسەتكۈچىلەرنى مۇددەتتىن ئىككى يىل بۇرۇن ئورۇنلىدى. 1985-يىلى 54مىڭ 300تونna سېمونت ئىشلەپچىقىرىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 15%كۆپەيتتى؛ 1980-يىلدىكىدىن 12%ئاشتى، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى2.3پىرسەنتتىن ئېشىپ باردى.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ۋىلايىتىمىزدىكى سېمونت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرىدا ئىلغار ئېلېكتر ئېنېرگىيە تۈرلۈك شەكىلدىكى ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۇيغۇلىرى يېتىلدۈرۈپ، كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى.

1985-يىلى ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى ھۆنەر سىنىقىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئەڭ ئىلغار ئۇسۇللارنى ئەڭ ئېلىپ، كالتسىي فىتور بىلەن كېپسىنى كومپېنساتسىيە قىلىپ سىناق

قىلىپ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ، ئىككى خۇمدانىڭ سائەتلىك مەھسۇلات مىقدارىنى ئوتتۇرىدىن 6 تونىنىڭ كۆتەردى، ھەر تونىنا سېمونتقا كېتىدىغان كۆمۈر سەرپىياتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 99 كىلوگرام تۆۋەنلىدى. يىل بويى 3.595 تونىنا كۆمۈر، 240مىڭ يۈەن تېجەپ قىلىندى، پۈتۈن يىلدا ئالغان پايدا بىر مىليون 220مىڭ يۈەن بولۇپ، مەھسۇلات قىممىتى، مەھسۇلات مىقدارى، باج پايدا، تولۇق ئەمگەك ئىشلەپ، ئىشلەپچىقىرىش ئۇنۇمدارلىقىدا ماس قەدەملىك ئېشىش بولدى، تەننەرقى تۆۋەنلىدى. مەبلەغ ئوبوروتى تېزلەشتى. يېڭىسار ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتى زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ، تۈزىگە-تۈزى ئىگىدارچىلىق قىلىش ھوقۇقىنى كېڭەيتىش ئاساسىدا، تەقسىمات، كادىرلار، ئىگىلىك باشقۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ يىللىق سېمونت مەھسۇلات مىقدارىنى 9 مىڭ تونىنىغا يەتكۈزدى، 440مىڭ يۈەن پايدا ئالدى. ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن 32.3% ۋە 51.7% ئاشتى.

سېمونت ئىشلەپچىقىرىشنى «4نى زامانىۋىلاشتۇرۇش» قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن، يېقىنقى بىر قانچە يىللاردىن بۇيان، ۋىلايەتلىمىزدىكى ئالاقىدار تارماقلار ھازىر بار سېمونت زاۋۇتلىرىدا بەزى تېخنىكا ئۆزگەرتىش ۋە ئۈسكۈنىلەرنى يۈرۈشلەشتۈرۈش خىزمىتىنى ئېلىپ باردى. مەبلىغى 3مىليون يۈەندىن كۆپرەككە يەتتى، ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى كېڭەيدى. يېڭىسار ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتى ئىشلەپچىقىرىش ئەسلىھەلىرى ۋە ئىشلەپچىقىرىشنى تېخنىكىلىشىش، ئۆزگەرتىشنى چىڭ تۇتۇپ، ئۆزىگە خاس تەكرار ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىش يولىغا مانىدى. 1985-يىلى ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى 1982-يىلدىكى 3مىڭ تونىنىدىن 7500 تونىنىغا كۆتۈرۈلدى. مەھسۇلات قىممىتى مەھسۇلات مىقدارى ۋە پايدا ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن 29.4%، 24.4% ۋە 35.5% ئاشتى. 1985-يىلى، ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى ۋە قەشقەر شەھەرلىك سېمونت زاۋۇتى، يېڭىشەھەر ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتى، يېڭىسار ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتى، يەكەن ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتى، قاغىلىق ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتىنىڭ ئۈزاقتىن بۇيانقى سېمونت مەھسۇلاتىغا بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرالماسلىقتەك ئەھۋال ياخشىلاندى.

[تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا ئالغا ئىلگىرىلەۋاتقان ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى] قەشقەر ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى 1958-يىلى قۇرۇلغان، 1960-يىلى 2-ئايدا ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلگەن. ئەسلىدىكى لايىھىلەنگەن يىللىق ئادەتتىكى سىلىكات كىسلاتالىق سېمونت ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى 32مىڭ تونىنا. 1985-يىلى بۇزاۋۇت ئىشلەپچىقارغان 400-نومۇرلۇق سېمونت 80پىرسەنتنى، 500-نومۇرلۇق سېمونت 20پىرسەنتنى ئىگەللىدى. سېمونتنىڭ سۈپىتى دۆلەت ئۆلچىمىگە ئۇيغۇن بولۇپ، سېمونتنىڭ زاۋۇتتىن چىقىشى ئۆلچەملىك نىسبىتى 100پىرسەنتلىك سەۋىيىنى داۋاملىق ساقلاپ كەلمەكتە. مەھسۇلاتلارنىڭ سېتىلىشى راۋان، قىسمەن مەھسۇلاتلىرى باشقا شەھەر بازارلىرىغىمۇ كىرگۈزۈلدى.

ج ك پ مەركىزىي كومىتېت، گوۋۇيۈەننىڭ «دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلارنى ئومۇمىيۈزلۈك تەرتىپكە سېلىش» توغرىسىدىكى قارارنامىنى روھىغا ئاساسەن، سېمونت زاۋۇتى 1983-يىلى 8-ئايدىن باشلاپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى مەركەز، كارخانىنىڭ سۈپىتى

ئەمنى. ياخشىلاشنى نىشان قىلغان ھالدا 3باسقۇچقا بۆلۈپ كارخانىنى ئومۇميۈزلۈك تەرتىپكە سېلىشنى ئېلىپ باردى. بىر يىلدىن كۆپرەك تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق ، كارخانىنى تەرتىپكە سېلىشتىكى تۈرلۈكئۆزگىرىشلەرنى ئاساسىي جەھەتتىن ئورۇنلىدى. 1984ـ يىلى 11ـ ئايدا تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈش بولىدى.

تەرتىپكە سېلىش، ئىسلاھ قىلىش ۋە تېخنىكا ئۆزگەرتىش ئارقىلىق كارخانىنىڭ سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، كارخانىنىڭ ھاياتى كۈچى ئاشتى.

1985ـيىلى سانائەتنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 2مىليون 407 مىڭ يۈەنگە يەتتى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.66% ئاشتى؛ 42مىڭ 100 تونىنا سېمونت ئىشلەپچىقىرىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئازراق ئاشۇرىدى؛ بىر مىليون 226مىڭ يۈەن پايدا ئالدى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن 87% ئاشتى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلدى. كۆمۈر سەرپىياتى 342.2 كىلوگرام بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 99كىلوگرام تۆۋەنلىدى، 1985ـيىلى ئومۇمىي ئىشلەپچىقىرىلغان پىششىق ماتېرىيال 36.316تونىنا بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.595 تونىنا كۆمۈر ئاز سەرپ قىلىندى، مۇشۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن تېجەپ قىلىپ، سېمونتنىڭ بىرلىك تەننەرخى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3%تۆۋەنلىدى. خادىملارنىڭ يىللىق ئەمگەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇنۇمدارلىقى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر كىشىگە 3.213 يۈەندىن توغرا كەلدى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن11.6% كۆپەيدى. كۆچمە مەبلەغنىڭ ئوبوروت كۈن سانى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 25كۈن تېز بولدى. ئاپتونوم رايون بويىچە كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىشتا ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى. (خۇاڭ تەنروك، لى روبلىك)

[يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى سانائىتى] 1985ـ يىل، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى كەسىپىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشى روناق تاپالمىغان ئەھۋالدا نۆۋەتتىكى ئىسلاھ قىلىش، ئۆزگىرىتىش، جانلاندۇرۇش فاكتورىنىڭ ئاساسىدا، كەسىپىي يېتەكچى ئىدىيىنى توغرىلاپ، ئىشانىنى بۇراپ، يېزىلارنى ماشىنىلاشتۇرۇش ۋە سانائەتلەشتۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوشۇمچەكەسىپ، بېلىقچىلىق، سانائەت، سودا، ترانسپورت، مۇلازىمەت قاتارلىق جەھەتلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ 3جەھەتتە بۇرۇلۇش ھاسىل قىلدى. بۇرۇلۇنقى رېمونت قىلىشنى ئاساس قىلىش، بىر خىل كەسىپنى ئاساس قىلىشتىن كۆپ خىل ئىگىلىك باشقۇرۇشقا بۇرالدى؛ بۇرۇلۇنقى ۋەزىپىنى چۈشۈرۈپ بېرىشكە تايىنىش ، مەھسۇلاتلارنى سېتىپ بېرىشكە تايىنىش ، زىيان تارتىسا ياردەم قىلىشقا تايىنىشنى ئۆزگەرتىپ ئىگىدارچىلىق قىلغان ھالدا ئىگىلىك باشقۇرۇش، بازىرى بار مالالارنى ئىشلەپچىقىرىش، بەلگىلىمە بويىچە باج تاپشۇرۇش، پايدا-زىيانغا ئۆزى ئىگە بولۇشقا بۇرالدى؛ بۇرۇلۇنقى نوقۇل ئىشلەپچىقىرىش شەكلىدىن ئىشلەپچىقىرىش تىجارەت شەكلىگە بۇرالدى، ئۆزلۈكسىز تۇردە يېڭى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىپ، ئىشلەپچىقىرىش ساھەسىنى كېڭەيتتى. كارخانا قىيمەن ئەھۋالدىن قۇتۇلۇشقا باشلىدى، ھاياتى كۈچى ئاشتى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى سانائىتىدە يېڭى ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى، ئىقتىسادىي ئۇنۇم كۆرۈنەرلىك، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ۋىلايەت بويىچە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى سانائىتىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 7 مىليون 600 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12.7% كۆپەيدى،

پايدا 380 مىڭ يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %31 كۆپەيدى. تۇرغۇن كاسخانىلار مەھسۇلات قىممىتى بىلەن پايدىنى تەڭ قەدەمدە يۇكسەلدۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇردى. ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى زاۋۇتى بازارلارنى تەكشۈرۈش ۋە مۇلچەرلەشنى پائال قانات يايدۇرۇپ، مەھسۇلات قۇرۇلمىسىنى تەڭشەپ، مىقدارى ئاز بولۇش، تۇرى كۆپ بولۇشتەك ئىگىلىك باشقۇرۇش فاكتورىنى يولغا قويۇپ، مەھسۇلات سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتەردى، يىللىق مەھسۇلات قىممىتىنى 3 مىليون 100 مىڭ يۇەنگە، پايدىنى 148 مىڭ يۇەنگە يەتكۈزدى. ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن %15 ۋە %46.5 ئاشۇردى. قاغىلىق ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ماشىنا سايمانلىرى ياساش، رېمونت قىلىش زاۋۇتى ئەلا سۈپەتلىك مۇلازىمەتنى قانات يايدۇرۇپ ئىناۋەت تېپىپ، ئىشلەپچىقىرىش يوللىرىنى كېڭەيتتى. شۇنىڭ بىلەن 1985- يىلى مەھسۇلات قىممىتىنى 510 مىڭ يۇەنگە، پايدىنى 78 مىڭ يۇەنگە يەتكۈزۈپ زاۋۇت قۇرۇلغاندىن بۇيان ئەڭ ياخشى نەتىجە يارىتتى. يېڭىشەھەر ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ماشىنىلىرى سايمانلىرىنى ياساش، رېمونت قىلىش زاۋۇتى بازار ئېھتىياجىغا ئاساسەن كۆپ خىل ئىگىلىكنى قانات يايدۇرۇپ، سۈتقۇرۇپبېسى قويۇش سېخى قۇرۇپ، كارخانىنى ۋەيران بولۇشتىن ساقلاپ قېلىپ، مەھسۇلات قىممىتى ۋە پايدىنىڭ تەڭ قەدەمدە ئېشىشىنى قولغا كەلتۈردى، يوپۇرغا ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ماشىنا سايمانلىرىنى ياساش، رېمونت قىلىش زاۋۇتى بىنا كارلىق قۇرۇلۇش بېتون ماتېرىياللىرى ئىشلەپچىقىرىشنى قانات يايدۇرۇپ، كارخانىنى ۋەيران بولۇشتىن قۇتۇلدۇرۇپ قىلىپ، مەھسۇلات قىممىتى ۋە پايدىنى ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن %76 ۋە بىر ھەسسە كۆپەيتتى.

1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى كارخانىلىرى 15 بولۇپ، ئىشچى-خىزمەتچىلىرى 1500 دىن ئاشتى. ئىشلەپچىقىرىش يوللىرىنى كېڭەيتىش تۈچۈن يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى كارخانىلىرى يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاشقا كاپالەتلىك قىلىش بىلەن بىر چاغدا، كۆپ خىل ئىگىلىكنى پائال قانات يايدۇردى. 9 زاۋۇت ئىلگىرى كېيىن بولۇپ سىر، بىنا كارلىق قۇرۇلۇش بېتون ماتېرىياللىرى ياساش، كۆمۈر كومۇلچى ئېتىش، بىنا كارلىق قۇرۇلۇش بويياق ماتېرىياللىرى، چۆيۈن تۇرۇبا قويۇش، ئاپتوموبىل رېمونت قىلىش قاتارلىق 6 ئىشنى يولغا قويدى، 60 خىل مەھسۇلاتىڭ ئىچىدىن كۆپەيگەن مەھسۇلات قىممىتى 650 مىڭ يۇەنگە يەتتى. يىللىق ئىشلەپچىقىرىلغان ئاساسلىق يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى مەھسۇلاتلىرى: تۆت چاقلىق كىچىك تراكتور 165 كە، 9 قۇرلۇق سىيالكا 700 گە، پولات ماتېرىياللىرىدىن ياسالغان دېھقانچىلىق كىشەكلىرى 2.300 كۆۋادىراتمېتىرغا، ئارخىپ سانداۋقى 200 گە، رېمونت قىلىنغان تۇرلۇك تراكتورلار 613 كە، ئىشلەنگەن تۇرلۇك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى سايمانلىرى 10.000 دىن كۆپرەككە يەتتى. (خۇاڭ تەنرۇڭ)

[يېنىك سانائەت ۋە توقۇمىچىلىق سانائىتى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يېنىك سانائىتى ۋە توقۇمىچىلىق سانائىتى بويىچە 1985- يىلى ئورۇنلانغان ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 233 مىليون 50 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %24.7 ئېشىپ، ۋىلايەت بويىچە سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 83.6 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى؛ پايدا 2 مىليون

500 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئىككى يېرىم ھەسسە كۆپەيدى. مەھسۇلات قىممىتى ۋە پايدىنى تەڭ قەدەمدە كۆپەيتىش ئىشقا ئاشۇرۇلدى.

1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە يېنىك سانائەت ۋە توقۇمىچىلىق سانائىتى سىستېمىسى ئىسلاھاتنى ھەربىر تالە-ئىدۇرگۈچ كۈچ قىلىپ ئىشلەپچىقىرىشتىكى يوشۇرۇن كۈچلارنى تولۇق قېزىپ، بازار نۇقتىسىنەزەرى، ئۈچۈر نۇقتىسىنەزەرى، رىقابەتلىشىش نۇقتىسىنەزىرىنى تەكلەپ، ئىگىلىك باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ، بازار ئېھتىياجىغا ئاساسەن ئىشلەپچىقىرىش پىلانىنى تەڭشەپ، مەھسۇلات سۈپىتىنى تىرىشىپ يۇقىرى كۆتۈرۈپ، يېڭى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىپ، تاۋار تۈرلىرى ۋە نۇسقىلىرىنى كۆپەيتىپ، سېتىش ھالقىسىغا ئەھمىيەت بېرىپ، ئەھۋالغا قاراپ ئۆزگەرىش ياساش ئىقتىدارى ۋە رىقابەتلىشىش ئىقتىدارىنى ئۈستۈرۈپ كۆرۈنەرلىك ئىقتىسادىي ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. ۋىلايەت بويىچە ئەڭ چوڭ كارخانا قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق، بويا قېچىلىق فابرىكىسىنىڭ ئالغان پايدىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.6 ھەسسە كۆپەيدى. قەشقەر شەھەرلىك ماي خىمىيە سانائەت زاۋۇتىنىڭ ئالغان پايدىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 90% كۆپەيدى. قەشقەر «1- ئاۋغۇست» ئۈن زاۋۇتىنىڭ ئالغان پايدىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 34.5% كۆپەيدى.

گۈل لايىھىلەش ئۇستىسى جالال ياۋچى (ئوڭدىن 2- كىشى) گۈل نۇسقىلىرىنى لايىھىلەشكە پېتەكچىلىك قىلماقتا

باۋدى فوتوسى

بىر يىل داۋامىدا، يېنىك سانائەت ۋە توقۇمىچىلىق سانائىتى بويىچە ئىشلەپچىقىرىلغان يېڭى مەھسۇلات، يېڭى مال 120 خىلدىن كۆپ بولدى. بۇ ئىشلەپچىقىرىشتىكى ئۆزگىرىشلەرنى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يېنىك سانائەت ۋە توقۇمىچىلىق سانائىتىدىكى يوشۇرۇقىنى تولدۇردى. مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتى كۆرۈنەرلىك ئۆستى، قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ ئاساسىي ئىشلەپچىقىرىش پاختا يىپىنىڭ بىر خىلىدىكى مەھسۇلاتنىڭ يۇقىرى مەھسۇلات نىسبىتى يىلىغا ئوتتۇراھىساب بىلەن 99.21 پىرسەنتكە يېتىپ، دۆلەت بېكىتكەن 1- دەرىجىلىك سەۋىيىگە كەلدى؛ پاختا رەختىنىڭ ئامبارلاشتۇرۇلغان 1-دەرىجىلىك مەھسۇلات نىسبىتى 92.23 پىرسەنتكە يېتىپ، دۆلەتنىڭ 2- دەرىجىلىك سەۋىيىسىگە يەتتى؛ بويالغان رەختنىڭ تېكىسىپورت قىلىشتا لاياقەتلىك بولۇش نىسبىتى 78.53 پىرسەنتكە يەتتى.

بۇ زاۋۇت لايىھىلىگەن 580- نومۇرلۇق «+» شەكىللىك كەشتىلىك ياقۇ رەخت گۈل نۇسقىسى مەھلىكە تىلىك گۈللۈك رەخت گۈل نۇسقىلىرى لايىھىسىنى باھالاش يىغىندا 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. قەشقەر شەھەرلىك ماي خىمىيە سانائەت زاۋۇتى ئىشلەپچىقارغان يېڭى مەھسۇلات- دېستىرلەنگەن ماي كىسلاتاسى ئاپتونوم رايونلۇق يېنىك سانائەت پەن-تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرى بويىچە 4 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. ئۇنىڭ داڭدار مەھسۇلاتى قاتۇرۇلغان ماي ئۇرۇمچى شەھىرى ۋە ئىچكى ئۆلكىلەردە بازار تاپتى. قەشقەر ئىلما-توقۇلما زاۋۇتىنىڭ يېڭى مەھسۇلاتى تەۋەتلىق كۆينەك، ئىشتانلىرى بازارغا سېلىنىشىغا ئەندى

كېيىن ئېھتىياجنى قاندۇرالمىدى. قەشقەر شەھەرلىك خروم زاۋۇتى ئىشلەپچىقارغىنى خروم چاپان جىلىن، لياۋنىڭ قاتارلىق جايلاردا كۆپ بازار تاپتى. قەشقەر يېپەك زاۋۇتى ئىد-لەپچىقارغان يېپەك سوۋۇت ئىتتىمپاقنىڭ ئاپپاراتلىغاندىن كېيىن، چەتئەل سودىگەرلەر-نىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. قەشقەر شەھەرلىك كىيىم - كېچەك ا-2 - فابرىكىلىرى ۋە ھىل-مىچە يېڭى پوسۇندىكى كىيىم-كېچەك فابرىكىسىدا ئىشلەپچىقىرىلغان سۈكنو پەلتو، كاستە-يۇم-بۇرۇلكىلار شائىخەيدە سېتىلىپ، مەملىكەت بويىچە ئەڭ چوڭ كىيىم - كېچەك بازىرىدا پۈت تېرەپ تۇرالمىدى. قەشقەر شەھەرلىك ياغاچ-تۆي جاھازىلىرى ياساش زاۋۇتىدا يا-ساالغان مىللىي پوسۇندىكى ھۆسۈن تۈزۈش جازىسى، مەملىكەت بويىچە ئاز سانلىق مىل-لەتلەرگە كېرەكلىك بويۇملىرىنى باھالاشتا ئەلا سۈپەتلىك مەھسۇلات بولۇپ باھالاندى. قەشقەر شەھەرلىك نەفىس ھۈنەر - سەنئەت كارخانىسى ئىشلەپچىقارغان ئاپتۇۋا، ساپال بويۇملىرى ۋە مىللىي پوسۇندىكى ئويۇلغان چىراقلار چەتئەللەردە سېتىلماقتا.

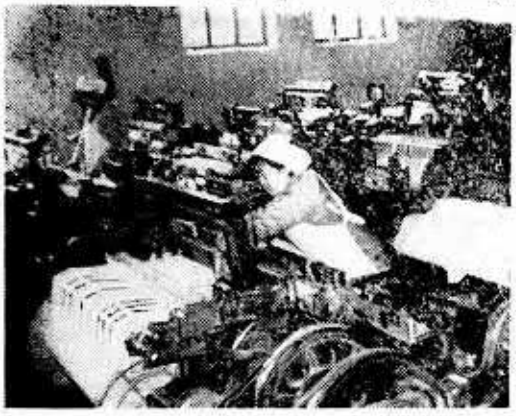

قەشقەر شەھەرلىك رەخت توقۇش زاۋۇتىدىن بىر كۆرۈنۈش.

1985- يىلى ۋىلايەتلىك بايلىق مەنبەلىرى تۈزىتىلمىنى جارىي قىلدۇرۇپ، ئۇ-مۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكى، كوللېكتىپ مۇلۇك-چىلىكى ۋە يەككە ئىگىلىكتىن ئىبارەت 3 تەر-رەپ تەڭ تۇتۇش قىلىپ، يېنىك سانائەت ۋە توقۇمىچىلىق سانائىتىنى تەڭ باشقۇرۇش يو-لىدا مېڭىپ، نۇقتىلىق ھالدا يىمەكلىكلەر، مېۋە-چىۋىلەر، ئاشلىق، ماي، يەم-بوغۇز، يا-تمراق، گۆن-خروم، كىيىم-كېچەك ۋە ئازسان-لىق مىللەتلەرگە ئالاھىدە ئېھتىياجلىق بول-غان مەھسۇلاتلارنى راۋاجلاندۇردى. يىللىق ئاساسلىق مەھسۇلاتلار نىڭ مىقدارى مۇنداق بولدى: پاختا يىپ 4.327 تونىا، پاختا رەخت 27 مىليون 810 مىڭ مېتر؛ بويالغان رەخت 17 مىليون 450 مىڭ مېتر، ھەرخىل مايكىلار 265 مىڭ دانە؛ پاختا بىلەن يۇڭ ئارىلاش-تۇرۇلۇپ توقۇلغان كۆينەك ئىشتان 136 مىڭ دانە؛ تېرىكتىلىق كۆينەك-ئىشتان 107 مىڭ دانە؛ سوپۇن 527 تونىا، لازىمەتلىك پار - پۈر-بويۇملىرى 82 مىڭ دانە، ماشىنىدا ئىشلەنگەن قەغەز 137 تونىا، گۆن-خروم 20 مىڭ پارچە، خروم تۆتۈك ۋە بەتمنكە 59 مىڭ كىشىلىك؛ تۇز 1.525 تونىا، ئىچىملىكلەر 549 تونىا، ئاق ھا-راق 442 تونىا، كونسىرۋا 118 تونىا، گۈلە - قاق 50 تونىا، يىل ئاخىرىدا، ۋىلايەت بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى يېنىك سانائەت ۋە توقۇمىچىلىق سانائەت كارخانىلىرى 48 گە يەتتى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر سانى 7،200 دىن ئاشتى. (خۇاڭ تەنرۇك)

[قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق-بوياقچىلىق فابرىكىسى] 1985 - يىلى پاختا توقۇمىچىلىق - بويىاقچىلىق فابرىكىسى ئىلاھات داۋامىدا، يەنە زور بىر قەدەم ئالغا ئىلگىرىلىدى. تۆت مىڭ نەپەر ھەر مىللەت ئىشچى-خىزمەتچىلىرى ئىنتىز-پا قىلمىشىپ كۈرەش قىلىپ، تېرىشىپ ئىشلەپچىقىرىپ، پاختا يىپ، پاختا رەخت ئىشلەپچىقىرىش

بويىچه يىللىق ئىشلەپچىقىرىش پىلانىنى مۇددەتتىن ئون كۈن بۇرۇن، رەخت بويىچە يىللىق ئىشلەپچىقىرىش پىلانىنى مۇددەتتىن 11 كۈن بۇرۇن ئورۇنلىدى. جەمئىي ئىشلەپچىقىرىلغان پاختا يىپ 4.327 تونا، پاختا رەخت 27 مىليون 810 مىڭ مېتر، بويالغان رەخت 17 مىليون 450 مىڭ مېتر غا يەتتى. يىللىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 27 مىليون 840 مىڭ يۈەن بولۇپ، پىلاندىكىدىن 15.33% ئاشۇرۇپ ئورۇنلاندى، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 8.14% كۆپەيدى. سېتىش مىقدارى كۆپەيگەنلىكتىن، ئامبار دىكى زاپاس ئازايدى، تەننەرقى تۆۋەنلىدى. ئۇ - نىڭ ئۈستىگە دۆلەت باج ۋە خام ئەشيا جەھەتتە ئېتىۋار بەرگەنلىكتىن يىللىق پايدىسى ئىككى مىليون 37 مىڭ 300 يۈەن نگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.58 ھەسسە كۆپەيدى، باج پايدا بەش مىليون 770 مىڭ يۈەن نگە يەتتى، مەھسۇلات سۈپىتى كۆرۈنەرلىك بۇقىرى كۆتۈرۈلدى. 1 - سورتلۇق پاختا يىپتا ئىشلەنگەن 1 - دەرىجىلىك مەھسۇلاتلار نىسبىتى 99.11 پىرسەنتكە يەتتى؛ ئامبارغا كىرگۈزۈلگەن 1 - دەرىجىلىك پاختا رەخت نىسبىتى 92.73 پىرسەنتكە يەتتى؛ بويالغان رەختنىڭ ئېكسپورتقا لايىقەتلىك دەرىجىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

1985 - يىل 8 - ئايدا ۋىلكوم بۇ زاۋۇتنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىنى تەڭشىدى. يېڭى رەھبەرلىك بەنزە 13 كىشىدىن تەركىپ تاپقان بولۇپ، بۇ نىڭ ئىچىدە پارتكومنىڭ شۇجىسى، مۇئاۋىن شۇجىسى 3 نەپەر، زاۋۇت باشلىقى، مۇئاۋىن زاۋۇت باشلىقى 6 نەپەر، مۇئاۋىن باش ئېنژىنېر 4 نەپەر، ئالىي تېخنىكوم ۋە ئوتتۇرا تېخنىكوم مەدەنىيەت سەۋىيىسىدىن يۇقىرى مەلۇماتقا ئىگە كىشىلەر 12 نەپەر (ئېنژىنېر 8 نەپەر) بولارنىڭ ئوتتۇرىچە يېشى 48 يېرىم ياش.

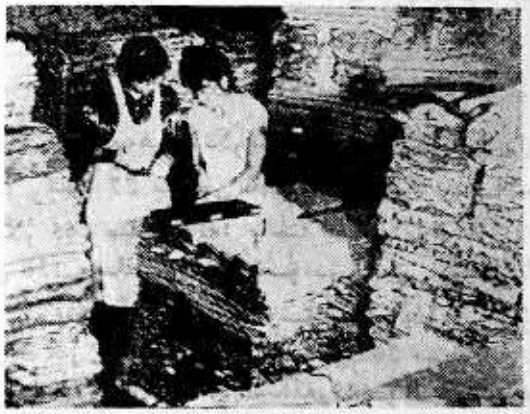

ئېكسپورت قىلىنىدىغان كۆللۈك رەختلەر رەت - لەپ دېگەت.

كاۋ چىماۋ- فوتوسى

يېڭى رەھبەرلىك بەنزە قۇرۇلغاندىن كېيىن، زاۋۇتنىڭ ئوتتۇرا قاتلام يېڭى رەھبەر- لىك بەنزىلىرىمۇ تەڭشەلدى. باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى، كادىرنى ئىشقا قويۇش، تەقسىمات تۈزۈمى قاتارلىق جەھەتلەردە تېخىمۇ چوڭقۇر تەڭشەش ۋە ئىسلاھات ئېلىپ باردى. باشقۇ- رۇشقا ۋەھۇل سېلىش خاراكتېرلىك خىزمەتنى كۈچەيتمىشقا قولايلىق بولسۇن ئۈچۈن، ھېسابات ئورۇنلىرى كىچىكلىتىلدى. 9- ئايدىن كېيىن توقۇمىچىلىق فابرىكىسى 2 چوڭ ئىش مەيدانى، 5 سېخقا ئايرىۋېتىلدى، بويا قىچىلىق، ئىلما- توقۇلما، كىيىم- كېچەك قاتارلىق ئورۇنلار- دا يەنىلا ئىش مەيدانىنى باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى ساقلاپ قېلىندى، شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئىشلەپ- چىقىرىش ۋە ئىگىلىك باشقۇرۇش بۆلۈم- ئىشخانىلاردا باشقۇرغۇچى خادىملار تولۇقلاندى. بىر قىسىم مۇۋاپىق باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى ۋە تەكشۈرۈش تۈزۈلمىسى ساغلاملاشتۇرۇلدى ۋە ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى.

تەقسىمات تۈزۈمى جەھەتتە، 9 ـ ئايدىن كېيىن، زاۋۇت بويىچە تۇراقسىز ماتىاش بويىچە 100 نومۇرلۇق تەكشۈرۈش ئىقتىسادىيھۆددىگەرلىك مەسئۇلىيىتى تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. رەخت توقۇش سېخىدا بەلگىلەنگەن نورمىدىن ئاشۇرۇۋەتسە ئىشقا قارايدىغان مۇكاپات بېرىش سىستاق تەرىقىسىدە يۇرگۈزۈلۈپ، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى قوزغىتىلدى. 10 ـ ئايدا پاختا رەختىنىڭ كۈندىلىك مەھسۇلاتى90 مىڭ مېتردىن ئاشقانلىقى ئەھۋالى ئۈزگەرتىلدى. 10 ـ ئايدا پاختا رەختىنىڭ كۈندىلىك مەھسۇلات مىقدارى بىرقانچە 110 مىڭ مېترغا كۆتىرىلدى. 11ـ، 12 ـ ئايدا كۈندىلىك مەھسۇلات مىقدارى 114 مىڭ مېتردىن ئېشىپ، تەدرىجىي هالدا تارىخىنى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىگە يېتىلىشتى. (يەن مېي رەن)

[ماي خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ سانائەت مەھسۇلات قىممىتى ئىككى قاتلاندى] قەشقەر شەھەرلىك ماي خىمىيە سانائەت زاۋۇتىدا ئىقتىسادىي ئۇنۇمنىڭ زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈپ،1985ـيىلى ئورۇنلانغان مەھسۇلات قىممىتى بىر مىليون 493 مىڭ يۈەنگە يېتىپ،يىللىق پىلان 99.9% ئاشۇرۇلدى، 1980 ـ يىلدىكى سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ تۆت سانى ئاساسىدا ئىككى قاتلاشنى ئىشقا ئاشۇردى. پايدا 159 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلاندىكىدىن 14 ھەسسە ئاشۇرۇپ،تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلدى. ئۇلايەت، شەھەر بويىچە ئىلغار كارخانىلار قاتارىغا ئۆتۈپ، ئاپتونوم رايون بويىچە كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىشتا ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى.

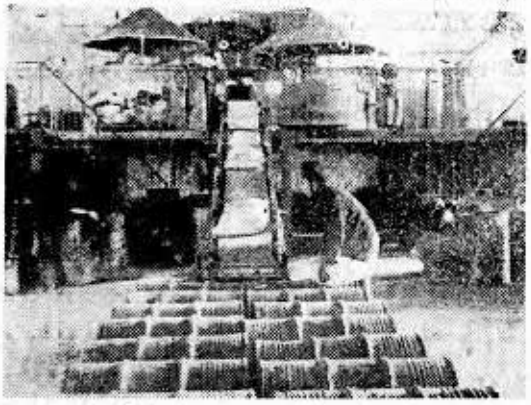

قەشقەر شەھەرلىك ماي خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ ئاسقالىت سېخىدىن بىر كۆرۈنۈش.

ماي خىمىيە سانائەت زاۋۇتى1958ـ يىل قۇرۇلۇپ، ئىشقا كىرىشىۋالغىچە، دۆلەت يېنىك سانائەت مىنىستىرلىكىنىڭ شىنجاڭدىكى نۇقتىلىق سوپۇن ئىشلەپچىقىرىدىغان زاۋۇتلىرىدىن بىرى ئىدى. 1980ـيىلدىن ئىلگىرى مەھسۇلات بىر خىللا بولۇپ،سوپۇن ئىشلەپچىقىرىش مىقدارى ئۈچ هالدا 500 ~ 200 تونىنا ئاردىلىقىدا ئايلىنىپ يۇرگەن،لايىھىلەنگەن ئىقتىدارنىڭ $\frac{1}{3}$ قىسمىغمۇ يەتمەيتتى، زاۋۇت يىلمۇ-يىل زىيان تارتىپ كەلگەنىدى.

17 يىلدا تارتقان زىيىنى جەمئىي860 مىڭ يۈەنگە يەتكەن، يىللىق زىيىنى ئەڭ يۇقىرى بولغانداھ 134 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، كارخانا تاقىلىپ قېلىش هالىتىگە كېلىپ قالغانىدى.

ئىسلاهات زاۋۇتقا نىجادىلىق يولىۋەهاياتى كۈچ ئېلىپ كەلدى. 1984 ـ يىلى بىر-دىنلا زىيانىنى تۈگىتىپ پايدا ئالدى، ئالغان پايدا 89 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، زىيان تارتىش قالپىقىنى چۆرۈپ تاشلىدى.

ماي خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى قالاق قىياپىتىنى ناھايىتى تېز ئۆزگەرتىپ، سانائەت مەھسۇلات قىممىتىنى قاتلاشتا مۇنداق چارىلارنى قوللانىدى:

1. ئۇل سېلىش خىزمىتى كۈچەيتىلىپ، سۈپەت ئارقىلىق ئۆزىنى ساقلاپ قالدى.

سۈپەت باشقۇرۇشنى ئومۇمىيۈزلۈك يولغا قويۇپ، سۈپەت باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى ئو-

مۇمىيۇزلۇك ئورنايتتى ۋە. مۇكەممەل للەيشتۇردى. يەر ئىچى، مەھسۇلات يۇپيتمنى باشقۇرۇش توغرىسىدا بىر يۇرۇش خىزمەت نىزامنى تۈزۈپ چىقتى. ئىككىنچى، تۇرلۇكتا نالىز قىلىش، خىمىيە تەجرىبە قىلىش ئۇسكۇنىلىرىنى تولۇقلاپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئانالىز قىلىش، خىمىيە تەجرىبە قىلىش خادىملىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى. ۋە كۆپ يېتتى، شۇنىڭ بىلەن مەھسۇلاتنى ئىشلەپ چىقىرىش جەريانىدا ھەر بىر ئىش تەرتىپىنى لابوراتورىيە بۆلۈمىنىڭ نازارىتىنى ۋە تەكشۈرۈشنى قوبۇل قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. ئۇچىنچى، مەشغۇلات قائىدىسىنى قەتئىي ئىجرا قىلىپ، ھەر بىر ئىش تەرتىپىدە ئېنىق سۈپەت كۆرسەتكۈچى بولۇشنى ئىشقا ئاشۇردى. تۆتىنچى، سۈپەت مەسئۇلىيەت توزۇمى ئورنىتىلىپ، سۈپەت كۆرسەتكۈچىنى سېخ، ئىسمىنا، گۇرۇپپا ۋە شەخسىلەرگە قەدەر كونكرېت ئەمەلىيلەشتۈردى، ياخشىلىرىنى مۇكاپاتلىدى، ناچارلىرىنى جازالىدى، سۈپەتلى لايىقەتلىك بولىمغان مەھسۇلاتلارنىڭ زاۋۇتتىن چىقىرىلىشىنى قاتتىق مەنئى قىلدى. مەھسۇلاتلارنىڭ يۇقىرىقىدەك ئەھمىيەت بەرگەنلىكتىن، مەھسۇلاتلار جەمئىيەتتە ياخشى ئىناۋەت تاپتى. 1985 - يىلى 9 - ئايدا ۋىلايەت بويىچە ئېلىپ بېرىلغان مەھسۇلات سۈپەتى ۋە بىخەتەرلىك ئىشلەپچىقىرىش بويىچە ئېلىپ بېرىلغان چوڭ تەكشۈرۈشتە، سۈپەت ۋە بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىشتا ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى.

2. تىرىشىپ يېڭى مەھسۇلاتلارنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈپ، مەھسۇلات تۈرلىرى ئىلگىرىلەشنى راۋاجلاندۇرۇشنى قولغا كەلتۈردى.

ئىپىكا نىيە تىنىك بىر يىچە يېڭى مەھسۇلاتلارنى تىرىشىپ ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈپ، مەھسۇلاتلارنىڭ بىر خىللا مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىلىش قۇرۇلمىسىنى ئۆزگەرتىپ، دېڭىزغا نىگەن ماي كىسلاتاسى قاتارلىق يېڭى مەھسۇلاتلارنى ئارقا - ئارقىدىن ئىشلەپچىقارىدى. 1985 - يىلى يەنە قاتتىق ماي كىسلاتاسى ۋە ئۆسۈملۈك ئاسفالتى مېيىنى سىناق قىلىپ ئىشلەپ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ، مەھسۇلات تۈرلىرىنى ئەسلىدىكى 4 دىن 16 گە كۆپەيتتى. دېڭىزغا نىگەن ماي كىسلاتاسى ئاپتونوم رايونلۇق يېنىك سانائەت نازارىتى تەرىپىدىن 4 - دەرىجىلىك پەن - تېخنىكا مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. بۇ زاۋۇت ئاپتونوم رايون بويىچە پەن - تېخنىكىدا ئىلغار ئورۇن دەپ گەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى ھەمدە ئاپتونوم رايونلۇق ئىقتىسادىي كومىتېتنىڭ كارخانا تېخنىكا ئىلغارلىقى مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. بۇ زاۋۇتنىڭ 1 - داڭدار مەھسۇلاتلىرىدىن بولغان قاتۇرۇلغان ماي شىمالىي شىنجاڭ ۋە ئىچكىرى تۆلكىلەرنىڭ بازارلىرىدا ئورۇن ئالدى.

3. نىشانىنى توغرىلاپ، ئەلا سۈپەتلىك مۇلازىمەت ئارقىلىق ئىناۋەت تاپتى. بازارلار - دا رىقابەت كەسكىن بولغانلىقتىن سودا تارماقلىرىنىڭ سېتىشىغىلا تايىنىشقا بولمايتتى، بۇنداق ئەھۋالدا زاۋۇت دەرھال نىشانىنى توغرىلاپ، تېز سۈرئەت بىلەن ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرىدىن ئىشلەپچىقىرىش تىجارەتكە بۇرالدى. مەھسۇلات سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئالدىنقى شەرتى ئاستمداد، ئەلا سۈپەتلىك مۇلازىمەت ئارقىلىق ئىناۋەت تاپتى. سېتىلمىدىغان مەھسۇلاتلارنى تەشۋىق قىلىپ، توختاملىغا ئەمەل قىلىپ، مالنى ئىگىسىگە ئاپىرىپ بېرىپ، توشۇش ھەققىنى، يۈك قاچىلاش ۋە يۈك چۈشۈرۈشكە پۇل ئالماي، 3 ھۆددىنى يولغا قويۇپ ئىمكانىيەتنىڭ بىر يىچە خېرىدارلارغا كۆپ قولايلىق يارىتىپ بەردى. زاۋۇت يەنە كۆپ قېتىم مەھسۇلاتلارنى كۆرگەزمىگە قىلىپ سېتىش يەرمەنكىسى ئۆتكۈزۈپ، كەلگۈسىدە خېرىدارلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتى ۋە مۇلازىمەتكە دائىر پىكىرلىرىنى ئېلىپ، زاۋۇت بىلەن خېرىدارلار

ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى راۋاللاشتۇرۇپ، ئەلا سۈپەتلىك مۇلازىمەت ئارقىلىق خېرىدارلارنى مال دوكۇنلىرىغا جەلىپ قىلىدۇ.

4. ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىش بىلەن كەڭ شۇغۇللىنىپ، ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخىنى تۆۋەنلەتتى.

ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىش بىلەن كەڭ شۇغۇللىنىپ، تەرىشىپ ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخىنى تۆۋەنلىتىشنى كارخانىنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىكى مۇھىم تەدبىر دەپ قارىدى. دېمىسىمۇ لەنكەن ماي كىسلاتاسى ئىشلەپچىقىرىدىغان كېيىن، يەنە ئۇنىڭ دۇغلىرىدىن پايدىلىنىپ بىر يىلىمە ماي، يېنا كارلىققا كېرەكلىك 10- نومۇرلۇق ئاسىغالىت ئىشلەپچىقارىدى، يەنە سۇنى ئېلېكترولىز قىلىپ ئوكسىگېن يېتىشلەش، پارنىڭ سۇغا قايتقان ئىسسىقلىق مىقدارىدىن پايدىلىنىش قاتارلىقلارنى يولغا قويدى. مەھسۇلاتنىڭ تەننەرخىنى كۆپ تەرەپلىمە تۆۋەنلىتىپ ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتەردى. 1985 - يىلى بىر توننا سوپۇن ئىشلەپچىقىرىدىغان تۇك سەرپىياتىنى 1981 - يىلدىكى 100 كىلوۋاتتىن 41 كىلوۋات سائەتكە چۈشۈردى. كۆمۈر سەرپىياتىنى 1981 - يىلدىكى 960 كىلوگرامدىن 460 كىلوگرامغا چۈشۈردى. 1 تونىنا سوپۇنىڭ تەننەرخىنى 1981 - يىلدىكى 1.367 يۈەندىن 1.145 يۈەنگە چۈشۈردى. گىلىتسىرىننىڭ تەننەرخىنى 1981 - يىلدىكى 3.600 يۈەندىن 2.000 يۈەن ئەتراپىغا چۈشۈردى.

5. ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى يولغا قويۇپ، ئىشلەپچىقىرىش ئاكتىپچانلىقىنى قوزغاتتى.

12 تۈرلۈك 111 مادداغا ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى پەيدا قىلىپ مۇكەممەللەشتۈردى. ئوخشاش بولمىغان شېخ، ئىش تۈرلىرىگە ئاساسەن ئىشقا قاراپ ھەق بېرىش، كۆرسەتكۈچنى ھۆددە بېرىش، خادىملارنى بېكىتىش، نورما بېكىتىش، مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇش مۇكاپاتلاش قاتارلىق تۇيغۇملارنى يولغا قويدى. ھۆددە بېرىشكە مۇۋاپىق كەلمەيدىغان سېخلاردا يوقلىما قىلىش، تۇراقسىز ئىش ھەققى قوشۇپ بېرىش چارىسى ۋاقىتلىق يولغا قويۇلدى. زاۋۇت رەھبەرلىرى ۋە زاۋۇت ئىشخانىسىدىكى خىزمەتچى خادىملارغا نىسبەتەن، ھەركىم تۆۋ زىممىسىگە ئالغان خىزمەت مەسئۇلىيىتىگە ۋە كەسىپ ھەقدارلىق چوڭ-كىچىكلىگىگە ئاساسەن 100 نومۇرلۇق مۇكاپاتلاش، قىسمەتنى بۆلۈپ تۇراقسىزلاشتۇرۇش چارىسىنى قوللىنىپ، ئەمگىكىگە قاراپ ھەق بېرىشتىن سوتسىيالىستىك تەقسىمات پرىنسىپىگە ۋەدىلە ئەۋرۈلۈپ ۋە ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىشتىكى ئاكتىپچانلىقىنى قوزغىتىلدى. كاتالىزاتور سېخىدا ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۇيغۇمى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، ئىش ئۈنۈمى 4 ھەسسە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

6. بىلىمگە، ئىختىساسلىق كىشىلەرگە ئېتىبار بېرىپ، پەن-تېخنىكا ئارقىلىق ئۈنۈم ھاسىل قىلىدى.

ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى تېخنىكا جەھەتتە تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇشنى كۆچەيتىپ كارخانىنىڭ سۇپىتىنى تېزلا يۇقىرى كۆتۈرگەندىن سىرت يەنە بىلىم ۋە ئىختىساسلىق كىشىلەرنى قوبۇل قىلىشقا ئېتىبار بەردى، ئىلگىرى كېيىن بولۇپ ئاربىن، جېڭجۇ، چاڭشا قاتارلىق جايلاردىن كەسپىي ئالاھىدىلىكى بار تېخنىكا خادىملارنى تەكلىپ قىلىپ ۋە يۆتكەپ كېلىپ، سۇ

نى ئېلېكترولىزلاپ ئوكسىگېن ېيغۇزلىشنى يولغا قويدى. قاتتىق ماي كىسلاتاسىنى كاتالىز زاتۇر ئارقىلىق يېغۇزلىش قاتارلىق ئىشلارنى يولغا قويدى. مەھسۇلاتلارنى ئىنچىكىلىك بىلەن پىششىقلاپ ئىشلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئەملىيەت داۋامىدا ئېنۇز بىنىر تېخنىكا خادىملارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇشكە، ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئىچىدىن تايانچىلارنى تاللاپ ئۆستۈرۈپ، ئاچقۇچلۇق خىزمەت تەرگە قويۇشقا ئەھمىيەت بەردى. ئىختىساسلىق كىشىلەرنى قوبۇل قىلىش، كارخانا سۇپىتىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشى، كارخانا ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتى، مەھسۇلات دەرىجىسىنىڭ ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىنى ئىشقا ئاشۇردى. (يالقۇنخوي)

[يىمەكلىكلەر سانائىتى] 1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يىمەكلىكلەر سانائىتى تەرەققىياتىنى تەرەققىياتلار بولدى. ۋىلايەت بويىچە يىمەكلىكلەر سانائىتىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 57 مىليون 700 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى يىمەكلىكلەر كارخانىسىنىڭ مەھسۇلات قىممىتى ۋەپادىسى ئايرىم - ئايرىم هالدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12% ۋە 18% كۆپەيدى.

قەشقەر مەۋرىي مەھكىمە ئاشلىق باشقارمىسىغا قاراشلىق ئاشلىق، ياغ يىمەكلىكلەر زاۋۇتى بولكا ئىشلەپچىقىرىشتىن 10 نەچچە خىل مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرالايدىغان بولۇپ راۋاجلاندى. بۇنىڭ ئىچىدە توخۇم لېنى قەشقەر شەھىرى بويىچە سېلىشتۇرۇپ باھالاشتا 1- ئىنكە ئېرىشتى، ئوتتۇرا هېساب بىلەن بىر كىشى 2067 يۈەن پايدا ئېلىپ، ئوخشاش كەسىپ ئىچىدە ئىقتىسادىي ئۈنۈمى ئەلا بۇقىرى بولدى.

شى شۈسەن فوتوسى

سەندەرياھۆەگىچۈگە ئىش قوشۇش زاۋۇتى شۇ يەرنىڭ بايلىقىنى نېمىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، ۋىگە ئىش قوشۇش سانائىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ، شۇ يىلى مەبلەغ سېلىپ، شۇ يىلى زاۋۇت قۇرۇپ، شۇ يىلى ئۈنۈمنى كۆردى. زاۋۇت قۇرۇلۇپ 4 ئاي ئىچىدىلا 20 مىڭ يۈەن پايدا ئالدى. مەكىت ناھىيىسىنىڭ يىمەكلىكلەرگە ئىش قوشۇش زاۋۇتى بىر خىل كەسىپنى ئاساس قىلىش، كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشنى قانات يايدۇرۇپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى كۆرۈنەرلىك يۇقىرى كۆتۈردى. 1985 - يىلقى مەھسۇلات قىممىتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.98%

كۆپەيدى، پايدا باج 38.99% كۆپەيدى. قەشقەر شەھەرلىك مۇسۇلمان يەمەكلىكلەر زاۋۇتى پايدىنى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2.6 ھەسسە ئاشۇرىۋەتتى. يەكەن ناھىيىلىك يەمەكلىكلەرگە ئىش قوشۇش زاۋۇتىدا بولسا 50% كۆپەيدى.

دۆلەت ئىگىلىكى، كوللېكتىپ ۋە شەخسلەردىن ئىبارەت 3 تەرەپ تەك تۇتۇش قىلىش فاكۇلتېتىدا چىك تۇرغانلىقتىن، 1985 - يىلىنىك ئاخىرىغا قەدەر ۋىلايەت بويىچە يەمەكلىكلەرگە ئىش قوشىدىغان كارخانىلار تەرەققىي قىلىپ 157 گە يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە دۆلەت ئىگىلىكىدىكىسى 38، ئىشچى-خىزمەتچىسى 2.279 مىڭ؛ كوللېكتىپ ئىگىلىكتىكىسى 0.119، ۋىلايەت بويىچە يەمەكلىكلەرگە ئىش قوشۇش سانائىتى ئاساسەن ئاشلىق، ماي، پىچىنە - پەرەنىك، قەنشېكەر، كەمپىت، مېۋە-چېۋە، ھاراق ئىشلەشنى ئاساس قىلىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئاشلىق ماي مەھسۇلاتلىرىغا ئىش قوشۇپ يارىتىلغان مەھسۇلات قىممىتى پۈتۈن ۋىلايەتتىكى يەمەكلىكلەر سانائىتى بويىچە يارىتىلغان مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 75 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ؛ پىچىنە - پەرەنىك، قەنشېكەر، كەمپىتقا ئىش قوشۇش سانائىتى 12 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ؛ مېۋە - چېۋە، تەم تەڭشەش بويۇملىرى، گۆش، كونسېرۋا، ئىچىملىك، تۇز، يېم-بوغۇز قاتارلىقلارغا ئىش قوشۇش سانائىتى 13 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. نۆۋەتتە ۋىلايىتىمىزدە ئىشلەنگەن كونسېرۋا ئالاھىدە خېمىرتۇرۇشاۋۇق ھاريقى، توغۇن كونسېرۋاسى، قوغۇن قىيامى، قوغۇن قېقى ۋەتۈرۈك گۈلە - قاقلار بازارلاردا تەلەپنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ. قىسمەن مەھسۇلاتلار دۆلەت ئىچى ۋە سىرتقى بازارلارغا كىرگۈزۈلۈپ، كەلگۈسى بازارلارنىڭ چوڭقۇر ئالقىشىغا ئېرىشتى. (خۇۋالگ تەنرۇك، ۋالگشىنبىك)

[مەكىت ناھىيىلىك ئۇن ۋە ياغ زاۋۇتى ئىسلاھات داۋامىدا راۋاجلاندى] مەكىت ناھىيىلىك ئۇن ۋە ياغ زاۋۇتى كارخانىنى ئىسلاھ قىلىشتا كۆرۈنەرلىك ئۈنۈملەرگە ئېرىشىلدى. 1985 - يىلقى باج پايدا 289 مىڭ يىرىم يۈەنگە يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 38.99% كۆپەيدى. ئورۇنلاشقان مەھسۇلات قىممىتى 3 مىليون 153 مىڭ يۈەنگە يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.98% كۆپەيدى، چىگىت يېغىنىڭ تەننەرقى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 21.48% تۆۋەنلىدى. بۇغداي ئۇنىنىڭ تەننەرقى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.62% تۆۋەنلىدى. يىرىم كىشىگە توغرا كېلىدىغان ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقى 32 مىڭ 504 يۈەن بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.97% ئۆستى. ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشى تۇتۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە بولغان ئىدىيىۋى تەربىيە خىزمىتىگە ئەھمىيەت بېرگەنلىكتىن زاۋۇت ئىستېلىسى ۋە زاۋۇت قىياپىتىدە يېڭى ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كېلىپ ناھىيە بويىچە مەدەنىيەتلىك، ئەدەپلىك بولۇشتا ۋەمىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئىلغار ئورۇنغا ئايلاندى. ۋىلايەت، ئاپتونوم رايونلىك تەقدىرلىشىگە ئېرىشتى. بۇ زاۋۇت مەركىزىنىڭ شىمىلىدا چاقىرغان «غەربىي شىمال، شىمالىي جۇڭگو، شەرقىي شىمال رايونى يېغىنى»غا قاتنىشىشقا ئادەم ئەۋەتتى. ئۇلار تۆۋەندىكىدەك ئىشلارنى قىلغانلىقتىن مۇنداق ياخشى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى:

1. ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۇرۇمىنى ئەمەلىيلەشتۈردى. بۇ زاۋۇت، زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۇرۇمىنى يولغا قويغاندىن كېيىن، زاۋۇت باشلىقى ياشچىلىقىدىكى ئىشلەپچىقىرىش ئىگىلىك باشقۇرۇش قوماندانلىقى سىستېمىسىنى پارتىيە ياچېيكىسىنى يادرو قىلغان

ئەدەبىيۇي- سىياسىي خىزمەت سىستېمىسى، ئىشچى - خىزمەتچىلەر قۇرۇلتىيىنى ئاساس قىلغان كارخانىلارنى دېموكراتىك باشقۇرۇش سىستېمىسى قىلىپ قۇردى. زاۋۇت باشلىقىدىن تارتىپ ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە قەدەر ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى تۈزۈپ چىقتى. لەتىجدە ھەممە ئادەمنىڭ ئىش ئورنى بولۇش، ئىش ئورندا مەسئۇلىيەت تۈزۈمى بولۇش ئىشقا ئاشۇرۇلۇپ «داشقازان تامىقى»نى يېتىشتۈرۈشنىڭ ئاساسى جەھەتتىن ھەل قىلىندى.

2. كۆپ خىل ئىگىلىكنى يولغا قويدى. بۇ زاۋۇت بۇرۇن ئاشلىق تارماقلىرىغا ۋاكالىتەن ئۇن، ياغ تارتىشنى ئاساس قىلىش، ئالماشتۇرۇپ بېرىش كەسپىنى قوشۇمچە قىلىشنى يولغا قويغان زاۋۇت بولۇپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى بەكمۇ ناچار ئىدى، بازارلار قوبۇلىنىپ دېھقانلارنىڭ كۆپ خىل ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشىغا ئىلھام بېرىلگەندىن بۇيان كارخانىدا ھەر خىل ۋاستىلار ئارقىلىق پىششىقلاپ ئىشلەش يولغا قويۇلۇپ، خام ئەشيا ۋە بازار تالىشىش ۋەزىيىتى بارلىققا كېلىپ، بۇرۇنقىدەك ئالماشتۇرۇش كەسپىگە ئالاقىدار خام ئەشيالارمۇ نېمىگە ئۇزۇلۇپ قالايلا دەپ قالغانىدى. بۇنداق ۋەزىيەت ئالدىدا ئۇلار رىقابەت ئىچىدە يول تېپىشنى، راۋاج تېپىشنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن نىشانىنى تېز بۇراپ زاۋۇتنى بۇرۇنقىسى ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرىدىن ئىشلەپچىقىرىش تىجارەت خاراكتېرىگە قاراپ بۇرۇلۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. بىر خىل كەسىپ، كۆپ خىل ئىگىلىكنى يولغا قويۇپ، ئەسلىدىكى ئالماشتۇرۇش كەسپىي ئاساسىدا، كېلىشىم باھادا سېتىۋېلىش، كېلىشىم باھادا سېتىپ بېرىش كۆپ خىل كەسپىي تىجارەتنى قانات يايدۇرۇپ، كارخانىنىڭ ھاياتى كۈچىنى ئاشۇرۇپ، ئامىنىغا قولايلىق يارىتىپ بەردى، ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتەردى، كارخانا چېكىنىشتىن كۈللىنىشكە قاراپ راۋاجلاندى. 1985 - يىلى مۇشۇ بىر خىل تىجارەتتىلا كەلگەن كىرىم 510 مىڭ يۈەنگە يەتتى، باج پايدا 80 مىڭ يۈەندىن ئېشىپ زاۋۇت باج پايدىسىنىڭ 27.5 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى.

3. مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىنى چىڭ تۇتتى. ئۇلار كەسكىن رىقابەتلىشىشتەك يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدا، مەھسۇلات سۈپىتىنى چىڭ تۇتۇپ، سۈپەت باشقۇرۇش گۇرۇپپىسى قۇردى، سۈپەت باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى ئورناتتى، سۈپەت باشقۇرۇشنى ئومۇميۈزلۈك يولغا قويدى. خام ئەشيالارنى ئامبارغا كىرگۈزۈش، پىششىقلاپ ئىشلەش، پىرىۋىم قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ئىش تەرتىپى، ھۈنەر سەنئىتىنىڭ تەلىپى، قائىدىسىگە ئاساسەن ئۇلار قاتمۇقات فاتتىق ئىگە لەپ ئىدى. ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئارىسىدا سۈپەت بىرىنچى، ئىناۋەت ھەممىدىن ئەلا دېگەن كۆز قاراش تۈرغۇزۇلدى. مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى بىلەن مۇكاپات بىرلەشتۈرۈلدى، سۈپەت مەركەز قىلىنغان ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى يولغا قويدى. سۈپەت ئۆلچىمىگە يەتمىگەن مەھسۇلاتلار زاۋۇتتىن چىقىم قىلىنمىدى. بۇ ئىگىدىن تاشقىرى ھۈنەر-سەنئىتى ماشىنىغا ئۇسكۇنىلەرنى ئىسلاھ قىلىپ، يېڭىسى تېخنىكىنى قوللىنىپ، مەھسۇلات سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرگەنلىكتىن ئىناۋەت تاپتى. چىگىت يېغى دۆلەتنىڭ 2 - دەرىجىلىك ياغ ئۆلچىمىگە يەتكۈزۈلدى؛ بۇغداي ئۇنى دۆلەت بەلگىلىگەن ئۆلچەمگە يەتتى، چىگىت يېغىنىڭ ساپلىق نىسبىتى 92 پىرسەنتكە يەتتى، ئۆتكەن يىلىدىكىدىن 4% يۇقىرى بولدى؛ كۈنجۇرىدىكى قالدۇق ياغ 6.5% بولۇپ، دۆلەت بەلگىلىمىسىدىكى 7 پىرسەنتتىن 0.5%، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3% تۆۋەنلىدى. مۇشۇ ئىككى ئىشتىلا دۆلەتكە 100 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق كىرىم قىلىپ بەردى.

4. تېخنىكا ئۆزگەرتتى. ئۇلار 250مىڭ يۈەن مەبلەغ توپلاپ ياغ تارتىش سېخىدا ماشىنا ئۈسكۈنىلىرىنى تېخنىكا جەھەتتىن يېڭىلاش ۋە ئۆزگەرتىش ئېلىپ باردى. ياغ چەككىلەش ھۈنەر سەنئىتىنى ياخشىلاپ، خام ئەشيا سەرپىياتىنى كېمەيتىپ، ئىشلەپچىقىرىش ئۇقتىدارىنى يۇقىرى كۆتەردى. ھازىر 3 ئىسمىنا ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدا 35 تونا چىگىتنى بىر تەرەپ قىلالايدۇ. بۇ ئەسلىدىكىدىن 15 تونا كۆپ. ھەر تونا چىگىت يېغى ئۈچۈن كىتتىدىغان خام ئەشيالار ئەسلى پىلانىدىكى چىقىمىدىن 25.94% تاۋايدى. 1985 - يىلىنىڭ دەسلەپىدە ئۇن تارتىش سېخىنىڭ ئۇسكۇنىلىرى يېڭىلانىدى، ھازىر ئىشلەپچىقىرىلىۋاتقان ئۇن ئۇسكۇنىلەرنى يېڭىلاشتىن ئىلگىرىكىگە قارىغاندا 480 خالتا كۆپەيدى. خادىملاردىن 12 سى قىسقارتىلدى. يېڭىلانغاندىن كېيىن سۈپە تكە كاپالەتلىك قىلىش ئالدىنقى شەرتى ئاستىمدا، ئۇن چىقىش نىسبىتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 1.8% يۇقىرى بولدى. (خۇاڭ تەنزۇڭ)

21- يېنىك سانائەت] 1985 - يىلى، قەشقەر ئۇلايىتىنىڭ 2 - يېنىك سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى داۋاملىق راۋاجلاندى. يىللىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 21 مىليون 84 مىڭ يۈەن بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19.80% ئاشتى. پايدا 840 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27% كۆپەيدى. جەمئى باج پايدا 1 مىليون 445 مىڭ يۈەن بولدى. مەھسۇلات قىممىتى پايدا ۋە يۇقىرىغا تاپشۇرۇلغان مالىيە باج كىرىمى تەڭقەدەمدە ئۆستى.

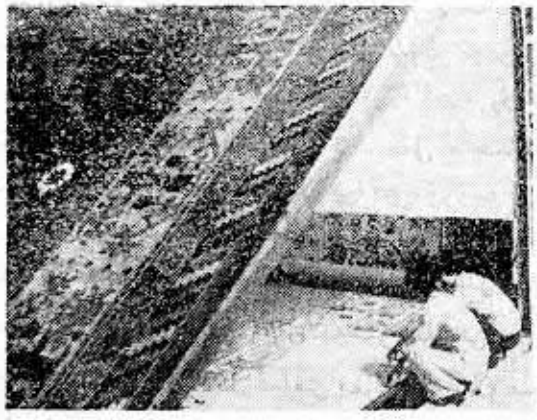

يېزا ئىگىلىك 3-دەۋرىيەسىنىڭ 3-قاتلىنىش شەرىتىگە قارىتىلىق كىلەم زاۋۇتىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئايتوتوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى ۋاللىنىڭ قەشقەر ساياھىتىغا چىرىك كىلەم توقۇپ بېرەردى.

گاۋ جىياۋ فوتوسى

ئۇلايەت بويىچە 2 - يېنىك سانائەت سىستېمىسىدا ھازىر 4.640 نەپەر ئىشچى-خىزمەتچى بار. كوللېكتىپ ئىگىلىكتىكى كارخانا 102، ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى كارخانا بەر. ئومۇمىي خادىملار نىڭ ئەمگەك ئۇنۇمدارلىقى 4.700 يۈەن بولۇپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 742 يۈەن كۆپەيدى، 18.9% ئاشتى. ئۇلايەت بويىچە 12 ناھىيە (شەھەر) دىن قەشقەر شەھىرى، قاغىلىق، پەيزاۋات، يېڭىسار، مەكىت، يېڭىشەھەر ناھىيىلىرى يىللىق مەھسۇلات قىممىتىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلىدى. ئاساسلىق مەھسۇلاتلاردىن مەھسۇلات مىقدارىنىڭ ئورۇنلىنىشى نىسبەتەن ياخشىراق بولغانلىرى مۇنۇلار: خروم %222؛ لاتاخەي %182؛ ئاز سانلىق مىللەت كىيىم-كېچەك لىرى %139؛ دوپپا %127؛ ئات-ھارۋا جابدۇقلىرى %390؛ ئۇنىڭدىن باشقا ئۇششاق دېھقانچىلىق سايمانلىرى، تۇنىكا بويۇملار، ياغاچ ئۆي جاھازلىرى، ئازسانلىق مىللەت زىبۇ - زىننەت بويۇملىرى، مەستەن ياسالغان ئەسۋابلار، تور روماللار قاتارلىقلار دىمۇ ئۆزىگە ئورۇنلاندى.

1985 - يىلى ئۇلايەت بويىچە 2- يېنىك سانائەت ئىشلەپچىقىرىشىدا تۆۋەندىكى 3 ئالاھىدىلىك بارلىققا كەلدى.

1. ئىسلاھات تىنا چىلىق تۇردى، سەرتتىن كىرگۈزۈش، ئىچكى جەھەتتە ئالاقە باغلاش. 2- يېنىك

سانائەتكە تەۋە. كوللېكتىپ ئىگەلىكتىكى كارخانىلار نىڭ ئۈلىنىڭ ئاجىزلىقى، تېخنىكا سەۋىيىسىنىڭ تۆۋەنلىگى، مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ ناچارلىقى، ئىقتىسادىي ئۈنۈمسىزلىك بۇقىرى بولۇشىغا قاتارلىق مەسىلىلەرگە ئاساسەن سىرتتىن تولۇقلاش، ئىچكى جەھەتتە ئالاقە باغلاش، سىناق قىلىندى. شۇنداق قىلىپ ئىستېمال بويىچە ۋىلايەت ئىچى ۋە سىرتى بىلەن ئىمزالىغان بىرلەشمە تىجارەت ھەمكارلىق تۈرى 24 بولۇپ، بۇنىڭدىن 40 پىرسەنتى ئىشقا ئاشۇرۇلۇپ ئۈنۈم ھاسىل قىلدى، قەشقەر شەھەرلىك تورروماك زاۋۇتى، كىيىم ـ كېچەك 3ـ فابرىكىسى، يالتىراق زاۋۇتى، يېڭىشەر ناھىيىلىك ئونۇرسال مۇلازىمەت كوپېراتىپى، مەكىت ناھىيىلىك خروم ئاياغ زاۋۇتى، مارالبېشى ناھىيىلىك يىمەكلىكلەرنى پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى، قاغىلىق ناھىيىلىك يۇرۇشلەشكەن ماشىنا بىلەن خىش قۇيۇش زاۋۇتلىرى بىر قەدەر ياخشى باشقۇرۇلغان.

2. ئىقتىسادىي جانلاندۇرۇپ، ئىگەلىك باشقۇرۇش ئىدىيىسىدە بۇرۇلۇش ھاسىل قىلىش. ۋىلايەت بويىچە 102 كارخانا نوقۇل ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرىدىن ئىشلەپچىقىرىش تىجارەت باشقۇرۇش خاراكتېرىگە قاراپ بۇرۇلۇش ھاسىل قىلدى. ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا ئالدى دۇكان، كەينى زاۋۇت بولۇش، سەييارە دۇكان ئېچىپ ئوقتا بەرىپ قىلىش، سەييارەمال سېتىش، مالنى خېرىدارلارغا ئاپىرىپ بېرىش، ئەترapلىق خىزمەت قىلىش قاتارلىق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، مەبلەغنىك ئوبوروتىنى تېزلەشتۈردى. 1985 ـ يىلى مەبلەغنىك ئوبوروت ۋاقتى 127 كۈن بولۇپ، 1984 ـ يىلدىكى 161 كۈن بولۇشتىن 34 كۈن قىسقارتىلدى. روناق تاپالمىغان كارخانىلار كەسىپ ئۆزگەرتىش، 3ـ ئىگەلىك بىلەن شۇغۇللىنىش، 2 ـ خىل مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش قاتارلىق شەكىللەرنى قوللىنىپ، بىر تۈركۈم كارخانىلارنى قۇتقۇزۇپ قالدى، قەشقەر شەھىرى قاغىلىق مارالبېشى قاتارلىق ناھىيىلەر يەنە مەھسۇلاتلارنى كۆرگەزمە قىلىپ سېتىش ئەۋرىشكە كۆرسىتىپ مال زاكاز قىلىش. يەرمەنكىلەردىن پايدىلىنىپ ھەم 2ـ يېنىك سانائەتنىك تەسىرىنى كېڭەيتتى ھەم ئۆزى ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتلارنى ساتتى. قەشقەر شەھىرىنىك بىر قېتىملىق ئەۋرىشكە كۆرسىتىپ مال زاكاز قىلىش يەرمەنكىسىلا، سودا مىقدارى بىر مىليون 500 مىڭ يۈەندىن ئېشىپ كەتتى.

دوپپا تىكىش.

كولەيمىك فوتوسى

3. مەبلەغ جۇغلاپ زاۋۇت قۇرۇپ، مەبلەغ سېتىشىمەسلىك قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش 2ـ يېنىك سانائەتنىك كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىك تۈزۈلمىدىكى كارخانىلىرىنىك ئۈلى ئىنتايىن ئاجىز ئىدى. مەبلەغ يېتىشمەسلىك قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، نۇرغۇن كارخانىلار ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنى قوزغىتىپ مەبلەغ جۇغلىدى. قەشقەر شەھەرلىك كىيىم ـ كېچەك 3ـ فابرىكىسىدا بىر قېتىملا جۇغلانغان مەبلەغ 60 مىڭ يۈەنگە يەتتى؛ قاغىلىق، يېڭىشەر

هەر، مارالبەشى قاتارلىق ناھىيىلەردىكى جۇغلانغان مەبلەغ 200 مىلىۇن يۈەندىن كۆپرەككە يەتتى. ئىشلەپچىقىرىش كۆلىمى كېڭەيتىلدى. يېڭى تۈركۈم كارخانىلار جانلاندۇرۇلدى. (لى يەنخوي)

[2 - يېنىك سانائەت سىرتتىن كىرگۈزۈش ، ئىچكى جەھەتتە ئالاقە باغلاش ئارقىلىق ھايات كۈچنى ئاشۇردى] قەشقەر ئۆلكىلىك 2 - يېنىك سانائەت سىستېمىسىدىكى كارخانىلار سىرتتىن كىرگۈزۈش ئىچكى جەھەتتە ئالاقە باغلاشنى پائال قانات يايدۇردى. 1985 - يىلى ئۆلكىلىك ئىچى ۋە سىرتىدىكى كەسىپىي جەھەتتە ماس كېلىدىغان كارخانىلار بىلەن ئىمزالىغان ھەمكارلىق توختامى 20 دىن ئاشتى، بۇنىڭدىن 40 پىرسەنتى ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈپ، كارخانىلىقلاياتى كۈچى ئاشۇرۇلدى. ئىقتىسادىي ئۈنۈم يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

ئۇزاقتىن بۇيان، قەشقەر ئۆلكىلىك 2 - يېنىك سانائەت سىستېمىسى مەبلەغ يېتىشمىگەنلىكى، تېخنىكىدا ئارقىدا قالغانلىقى، ئىشلەپچىقىرىش بېكىنمىسە شەكىللەنگەن قاتلىقى ئۆچۈن، تەرەققىياتى ئاستا بولغانىدى. بۇ ھالەتنىي تېزدىن ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، يىلىنىك بېشىدا ھەرقايسى كارخانىلار سىرتتىن كىرگۈزۈش ، ئىچكى جەھەتتە ئالاقە باغلاشنى كۈچەيتىشنى ئاساسىي تەدبىر قىلىپ تۇتتى، نۇرغۇن كارخانىلار ئۆلايەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى ماس كېلىدىغان كارخانىلارغا ئالاقە ئەۋەتىپ، قارشى تەرەپتىن تېخنىكا ئۈچۈر ۋە يېڭى ماتېرىيال بىلەن تەمىنلەشنى ، مەسلىھەتلىشىپ يېڭى مەھسۇلاتلارنى ئورتاق تەرەققىي قىلدۇرۇشنى تەلەپ قىلدى. بىر يىلدىن بۇيان، ئۆلايەت بويىچە 100 دىن ئارتۇق كارخانا ۋە 13 ئاساسىي باشقۇرغۇچى باشقارما، ئىدارىلار ئاپتونوم رايونىمىز دائىرىسىدىكى ۋە سىرتىدىكى قېرىنداش ئورۇنلارغا جەمئىي 70 تىن ئارتۇق ئادەمنى تەكشۈرۈش، ئۆگىنىشكە ياكى قارشى تەرەپ بىلەن بىرلىشىپ زاۋۇت ئېچىش توغرىسىدا يېڭى مەھسۇلاتلارنى راۋاجلاندۇرۇش قاتارلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە سۆھبەتلىشىشكە ئەۋەتىپ ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. قەشقەر شەھەرلىك 2 - يېنىك سانائەت ئىدارىسى شاشى شەھىرى، دەندۇك شەھىرى، جۇمادىيەن شەھىرى، نەنتۇك شەھىرى، بېيجىلك شەھىرى، چاڭپىلك ناھىيىسى، شاڭخەي شەھىرى، نەنجىن شەھىرى، خاڭجۇ شەھىرى ۋە ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى ئالاقىدار 2 - يېنىك سانائەت ئىدارىلىرى ۋە ماس كېلىدىغان زاۋۇتلار بىلەن يالتىراق بويۇملار ، كىيىم - كېچەك، خىرومدىن ئىشلەنگەن مەھسۇلاتلار ، مېتال بويۇملىرى، توك بىلەن ھەل بېرىش، ئەينەك ياساش، ئىلما توقۇلما، لاتا خەي قاتارلىق مەھسۇلاتلار ئۈزلىرىنى بىرلىشىپ تەرەققىي قىلدۇرۇش توغرىسىدا جەمئىي 11 توختام 7 پىكىر نامە ئىمزالىدى. بۇنىڭدىن 6 ئۈزلىكسىز ئەمەلىيلەشتى، ئىشلەپچىقىرىلغان ئۈتتۈرىسى كاۋاك پىلاستىماسا بويۇملىرى، تورۇس پەداز بويۇملىرى، بولاق بولاشقا ئىشلىتىلىدىغان پىلاستىماسا تاسمىلار ۋە پىلاستىماسا ئويۇنچۇقلارنى ئىشلەپچىقىرىپ، ئۆلايىتىمىزلىك يېنىك سانائەت مەھسۇلاتلىرىدىكى مۇشۇ بوشلۇقنى تولدۇردى. مەكىت ناھىيىلىك 2-يېنىك سانائەت ئىدارىسى شەنشى ئۈلكىسى لىيەنتەن ناھىيىسى ۋىنچىن خىروم بويۇملىرى زاۋۇتى بىلەن بىرلەشمە تىجارەتنى يولغا قويۇپ، خروم بويۇملىرى زاۋۇتىنى قۇرۇپ، شۇ يىلى زاۋۇت قۇرۇپ، شۇ يىلى ئىشقا كىرىشتۈرۈپ، شۇ يىلى مەنپەئەت ئېلىشنى ئىشقا ئاشۇردى. مارالبەشى ناھىيىلىك 2 - يېنىك سانائەت ئىدارىسى خېنەن ئۈلكىسىدىن 6 نەپەر ئايال تەخ

كىش ئۇستىسىنى تەكلىپ قىلىپ،لاتا خەي زاۋۇتىنى قۇرۇپ، 2 ئايدىلا 6 خىل نۇسقىدىكى لاتا خەيدىن 2500 كىشىلىك ئىشلەپچىقىرىپ، بازارغا سالدى،بۇ لاتاخەينىڭ بازىرى ئوبدان بولغانلىقتىن، يىللىق مال زاكاز مىقدارى 30 مىڭ كىشىلىككە يەتتى.

1985 ـ يىلى 7 ـ ئايدا، ئۆلايەتلىك 2 ـ يېنىك سانائەت باشقارمىسى خۇنەندىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئېنژىنىر جالامەي باشچىلىقىدىكى مۇتەخەسسىسلەر گۇرۇپپىسىنى تەكلىپ قىلىپ، ئۆلايىتىمىزدىكى ياۋا ئۆسۈملۈك لوپ كەندىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش،پايدىلىنىش بويىچە تەكشۈرۈش ۋە تەجرىبە قىلىش ئىشارقىلىق ياۋا ئۆسۈملۈك لوپ كەندىرىنىڭ كۆپ ئىقتىدارلىق تالا ماتېرىيالىرىنى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئالدىي دەرىجىلىك خام ئەشيا سى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. لوپ كەندىرىنى خام ئەشيا قىلغانىدا دۇنيانىڭ ئىلغار سەۋىيىسىگە ئىگە يېڭى تېپتىكى ماتېرىيال ياساپ چىققىلى بولىدىغانلىقى، ئۇنى پۈلات ماتېرىيالىرىنىڭ پلاستىماس ۋە ياغاچ ماتېرىيالىرىنى ئورنىدا ئىشلەتكىلى بولىدىغانلىقى ئىسپاتلاندى. مۇتەخەسسىسلەر گۇرۇپپىسى يەنە ئەمەلىي قوللىنىشقا بولىدىغان دەلىللەش ماتېرىيالىرىنى يېزىپ چىقىپ، ئۆلايىتىمىزگە مول ياۋا ئۆسۈملۈك بايلىقلىرىنى ئېچىش،پايدىلىنىش ئۈچۈن ئىلمىي ئاساس يەتكۈزۈپ بەردى.

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە قاغىلىق، يەكەن، يېڭىسار، پوسكام،كونىشەھەر، يېڭىشەھەر تارلىق ناھىيىلەردىكى 2 ـ يېنىك سانائەت ئىدارىلىرى ۋە بەزى كارخانىلار ئىچكىرى ئۆلكىلەر، رايونلار ۋە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ماس كېلىدىغان تارماقلار بىلەن بىرلەشمە تەجرىبە قىلىدىغان زاۋۇت قۇرۇش توختامى يالكى پىكىر نامىنى ئىمزالىدى.

سىرتتىن كىرگۈزۈش خىزمىتىنى كۈچەيتىش بىلەن بىرچاغدا ھەرقايسى كارخانىلار ئىچكى جەھەتتىكى ئالاقە باغلاشقا ئەھمىيەت بېرىپ، كارخانىنىڭ ھاياتى كۈچىنى ۋە ماسلىشۇچانلىقىنى ئاشۇردى. قەشقەر شەھەرلىك پىلاستىماس زاۋۇتى ئۆلايەتلىك سۇ ئېلېكتر باشقارمىسى بىلەن بىرلەشمە تىجارەت قىلىش توغرىسىدا بىر توختام ئىمزالىدى، ئۆلايەتلىك سۇ ئېلېكتر باشقارمىسى 400 مىڭ يۈەن مەبلەغ بىلەن تەمىنلەپ، شەھەرلىك پىلاستىماس زاۋۇتىنىڭ يالتىراق سېخى قۇرۇۋۇلۇشقا ياردەم بەردى، بۇ سېخ 1986 ـ يىلى 5 ـ ئايدا پۈتۈپ ئىشقا كىرىشتۈرۈلۈشىمۇمكىن. بۇ نۇقتا بىلەن ئۆلايىتىمىزدىكى سۇ سېكىپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا كېرەكلىك يالتىراقنى سىرتتىن ئەكىلمىشتەك ئۇزاق تارىختا خاتىمە بېرىلىدۇ. قاغىلىق ناھىيىلىك 2 ـ يېنىك سانائەت ئىدارىسى مۇشۇ ناھىيىدىكى باغۋەنچىلىك مەيدانى، تېتىر يېزىسى بىلەن بىرلىشىپ يىللىق مەھسۇلاتى 30 مىليون دانە بولغان،يۇرۇشلەشكەن پىشىق خىش زاۋۇتى قۇرغانىدى. زاۋۇت قۇرۇلۇپ 3 ئايدا، مەھسۇلاتلىرى ئېھتىياجنى قامدىيالمىدى.

سىرتتىن كىرگۈزۈش،ئىچكى جەھەتتە ئالاقە باغلاش ئارقىلىق، كارخانىنىڭ ھاياتى كۈچى ئاشۇرۇلدى. قەشقەر شەھەرلىك كىمىيە ـ كېچەك 3 ـ فابرىكىسى شاڭخەي خۇگچياۋ كىمىيە ـ كېچەك فابرىكىسى بىلەن بىرلىشىپ تىجارەت قىلىشنى يولغا قويغانلىقتىن، قارشى تەرەپ يېڭى كىمىيە پوسۇنلىرى ۋە رەخت بىلەن تەمىنلىدى. ئۇچۇر توغرا ھەم تېز بولغانلىقتىن بۇ فابرىكىدا ئىشلەنگەن مەھسۇلاتلارنىڭ سېتىلىشى تېز بولدى، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى زور دەرىجىدە ئۆستى، 1985ـ يىلى ئالغان پايدىسى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5 ھەسسە كۆپەيدى.

قەشقەر شەھەرلىك تور رومال زاۋۇتىنىڭ مەسئۇلاتى بۇرۇن بىر خىللا بولۇپ ئىقتىسادىي ئۇ-
نۇمى يۇقىرى ئەمەس ئىدى. 1985 - يىلى 8- ئايدا جياڭسۇ ئۇنۋېرسىتېتىدىن بىر ئۇستام تەك-
لىپ قىلىپ، 4 ئاي ئىچىدىلا 21 خىل يېڭى مەھسۇلات ئىشلەپچىقاردى، 1985 - يىلى ئىلا-
يەت بويىچە ئۇنۋكۇلگەن يەرلىك سانائەت، يېزا - بازار كارخانىلىرى مەھسۇلاتلىرىنى
كۆرگەزمە قىلىپ سېتىش يەرمەنكىسىدە، زاۋۇتنىڭ مەسئۇلاتى خېرىدارلارنى ئىنتايىن جەلب
قىلدى. زاكاز مىقدارى 420 مىڭ يۈەنگە يەتتى. شەھەرلىك كىيىم-كېچەك 3- فابرىكىسى ۋە
تور رومالزاۋۇتى1985- يىلى بىر دەك ئىلغار كارخانا بولۇپ باھالىنىپ تەقدىرلەندى ۋە
مۇكاپاتلاندى. (لیۇلىيىڭ)

[كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىش ۋەزىپىسى غەلىبىلىك ئورۇنلاندى] 1985-
يىلىنىڭ ئاخىرىدا، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە تەرتىپكە سېلىش پىلانىغا كىرگۈزۈلگەن 314كار-
خانا پۈتۈنلەي تەرتىپكە سېلىنىپ، لايىقەتلىك بولغانلىقى ئۇچۇن تەكشۈرۈپ ئۇنۋكۇزۇۋېلىندى.

تەرتىپكە سېلىش، تەكشۈرۈپ ئۇنۋكۇزۇۋېلىش ئارقىلىق، كارخانىلارنىڭ سۇپىتى ۋە باش-
قۇرۇش سەۋىيىسى ئومۇميۈزلۈك ھالدا يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ماسلىشىش ئىقتىدارى ئاشتى،
6 جەھەتتە كۆرۈنەرلىك ئۆزگىرىش بارلىققا كەلدى:

1. كارخانا رەھبەرلىك بەنزىسىنىڭ سۇپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، رەھبەرلىك تۈزۈلمىسى
ياخشىلاندى. نۇرغۇن كارخانىلار كادىرلارنى «4 لەشتۈرۈش» تەلىپى بويىچە تەرتىپكەسېلىپ،
تەڭشىدى. بىر تۈركۈم سىياسىي سۇپىتى ياخشى، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەيدىغان ياش، كەسىپ-
نى بىلىدىغان ئوتتۇرا ياش، ياش كادىرلار كارخانىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىگە كىرگۈزۈلـ
دى. سىناتسىستىكىدىن قارىغاندا، ۋىلايەت بويىچە خام چوت دائىرىسىدىكى 288 كارخانـ
ىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىنىڭ ئوتتۇرىچە يېشى 41.6 ياش بولدى. بۇنىڭ بىلەن تەرتىپكە
سېلىشتىن بۇرۇنقىغا قارىغاندا 5.2 ياش كىچىكلىدى؛ ئوتتۇرا تېخنىكومدىن يۇقىرى مەدە-
نىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كىشىلەرنىڭ سانى تەرتىپكە سېلىشتىن ئىلگىرىكىگە قارىغاندا1.1ھەسـ
سە كۆپەيدى، قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق-بوياقچىلىق فابرىكىسىنىڭ تەرتىپكە سېلىش، تەڭ-
شەشتىن كېيىنكى رەھبەرلىك بەنزىسىدە، ئالىي تېخنىكوم ۋە ئوتتۇرا تېخنىكوم مەدەنىيەت
سەۋىيىسىگە ئىگىلەر 12 نەپەر بولۇپ، يۇنىڭ ئىچىدە ئېنژېنىر 8 نەپەر، كۆپ سانلىكى كار-
خانىلار رەھبەرلىك تۈزۈلمىسىنى ئىملاھ قىلىپ، پارتىيە، ھەمۇرىيەت خىزمەت تەقسىماتىنى
يولغا قويۇپ، زاۋۇت باشلىقى باشچىلىقىدىكى ئىگىلىك باشقۇرۇش، ئىشلەپچىقىرىش قاتارىـ
دائىلىق سىستېمىسىنى ئورناتتى ۋە ساغلاملاشتۇردى، ئىشچى - خىزمەتچىلەرقۇرۇلتىيى تۈزۈلىنى
يولغا قويدى، پارتىيە، ھەمۇرىيەت ۋە ئىشچىلار ئۈيۇشمىسىنىڭ مۇناسىۋىتىنى راۋانلاشتۇرۇپ،
ھەر قايسىسى ئۆز مەسئۇلىيىتىنى تاما قىلىش، ھەر قايسىسى ئۆز مەجبۇرىيىتىنى ئۆتەش،خىزمەتـ
تە ماسلىشىنى ئىشقا ئاشۇردى.

2. كارخانا باشقۇرۇشتىكى تۈرلۈك ئۇل سېلىش خىزمىتى ئومۇميۈزلۈك ھالدا كۆچەيـ
تىلدى. تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا، كارخانىلار تۈرلۈك باشقۇرۇش تۈزۈلمىرىنى ئورنىتىپ ۋە
مۇكەممەللەشتۈرۈپ، زاۋۇتنىڭ قائىدە - تۈزۈلمىرىنى بېكىتىپ ئومۇميۈزلۈك ھالدا،
خادىملارنى، نورمىنى بېكىتتى. ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت تۈزۈمى بولۇش، خىزمەتتە ئۇلچەم

بولۇش، سىناق ئىلمىشتا كۆرسەتكۈچ بولۇش، تۆھپىسى بولسا مۇكاپاتلاش، گۇناپى بولسا جا-زالاشنى ئاساسىي جەھەتتىن ئىشقا ئاشۇردى. مەدەنىيەتلىك ئىشلەپچىقىرىش، بىخەتەر ئىش-لەپچىقىرىش كاپالەتكە ئىگە قىلمندى. ئەمگەك ئىنتىزامى زور دەرىجىدە كۈچەيتىلدى. تولۇق ئەمگەك ئۇنۇمدارلىقى تەرتىپكە سېلىنىشتىن بورۇنقىغا قارىغاندا 29% ئۆستى.

3. كارخانىلار ئىلك ئىچكى قىسمىدىكى ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يەنمۇ مۇكەم-مەللەشتى. كارخانىلار تەرتىپكە سېلىنغاندىن كېيىن پۈتۈنلەي تۇرلۇك شەكىلدىكى ئىقتىسا-دىي مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى ئورنىتىپ ۋە يولغا قويۇپ، ئەك ئەقسىمانچىلىق «داشقازانلىق تامىقىنى يېيىش» ئەك ئىللەتلەرنى ئۈنۈملۈك ھالدا تۈگەتتى. ئەمگىكىگە قاراپ ئەقسىم قە-لىش پورىنسىپىنى بىر قەدەر ياخشى گەۋدىلەندۈرۈپ، ئىشچى خىزمەتچىلەرنىلك ئىشلەپچىقە-رىشتىكى ئاكتىپچانلىقىنى ئىشقا سالدى. ۋىلايەت بويىچە ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن ئىقتىسادىي ئۈنۈمى كۆرۈنەرلىك بولغان كارخانىلار 3 گە يەت-تى. بۇنىلك ئىچىدە 12 كارخانا باشقۇرغۇچى تارماقلار بىلەن ھۆددە توختىمى ئىمزالىدى.

4. كارخانىلار ئومۇميۈزلۈك ھالدا يېڭى قۇرۇلۇش ياساپ، ماسلىشىش ئىقتىدارىنى ئاشۇردى. نۇرغۇن كارخانىلار ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرىدىن ئىشلەپچىقىرىش تىجارەت خا-راكتېرىگە قاراپ بۇرۇلۇپ، بۇرۇنقى ئىشلەپچىقىرىشتا پىلانغا تايىنمۇبلىش، خام ئەشيادا تەق-سىماتقا تايىنمۇبلىش، مەھسۇلاتنى سېتىشتا كۆتۈرە بېرىشكە تايىنمۇبلىشتەك «3 تايىنمۇبلىش» ھالىتىنى ئۆزگەرتىپ، بازار ئۇچۇرلىرى، مەھسۇلاتنى سېتىش ۋە مۇلازىمەت سۇپىتىدىن ئىبا-رەت 3 ھالقىنى تۇتۇشقا ئەھمىيەت بېرىپ، ئىجتىمائىي تەلەپكە بىنائەن ئىشلەپچىقىرىشنى ئۆستۈرۈپ، يېڭى مەھسۇلاتلارنى تەتقىق قىلىپ، ئىشلەپچىقىرىش ساھەسىنى كېڭەيتىپ، كار-خانىلىك رىقابەتلىشىش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتەردى.

5. ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر قوشۇنىلىك سىياسىي، مەدەنىيەت، تېخنىكا سۇپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. 4 يىلدىن بۇيان، نۇرغۇن كارخانىلار كۆپ خىل ماتاربىپ شەكىللىرىنى يولغا قو-يۇپ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇردى. 1985 ـ يىلىنىلك ئاخىرىدا، ۋىلايەت بويىچە 4 ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ماتاربىپ مەركىزىي قۇرۇلۇپ، 6 مىلىك نەپەر 35 ياشتىن تۆ-ۋەن ياش ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر مەدەنىيەت دەرسى تولۇقلاشقا قاتناشتى. لايا قەتلىك نەم-بىتى 81 پىرسەنتىگە يەتتى، كەسپىي جەھەتتە تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇشكە بىرلەشتۇرۇپ تەربىيە-لەنگەنلەر 588 نەپەرگە يەتتى. ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى 356 نەپەر ياش ئىشچىنى سە-ياسىي جەھەتتە تۆۋەت بىلەن تەربىيىلىدى.

6. ئىشلەپچىقىرىش ئۈزلۈكسىز ھالدا راۋاجلاندى، ئىقتىسادىي ئۈنۈم كۆرۈنەرلىك تۆ-ستى. 1985ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە سانائەتلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى تەرتىپكە سېلىش-تىن بۇرۇنقى 1981ـ يىلدىكىگە قارىغاندا 54% كۆپەيدى، ئاپتونوم رايون بويىچە كارخانە-لارنى تەرتىپكە سېلىشتا ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالانغان ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى، «ئا-ئاۋغوست» ئۈن زاۋۇتى، ۋىلايەتلىك مېتال بويۇملار شىركىتى، شەھەرلىك ماي خىمىيە سانا-ئىتى زاۋۇتلىك ئالغان پايدىسى 4 يىلدىن بۇيان ئۈزلۈكسىز كۆپەيدى. (خۇاڭ تەنرۇڭ)

[كارخانا ئىسلاھاتى] 1985ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە شەھەر ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئومۇميۈزلۈك قانات يايدۇرۇلغانغا بىر يىل بولدى. كارخانىلاردۇلەت بەرگەن ئۈز-ئۈ-

زىگە خوجا بولۇش هوقۇقىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، تۇقتىلىق هالدا 4 تەرەپتىن كارخانىلار-
نىڭ ئىچكى قىسمىدا ئىسلاهات ئېلىپ بارىدى:

1. كادىرلار تۈزۈمى ئىسلاھ قىلىنىپ، ئىگىلىك باشقۇرۇشنى يىلىدىغان رەھبەرلىك بە-
زىسى بەرپا قىلىنىدى، بەزى كارخانىلار كادىرلار تۈزۈمىنى ئىسلاھقىلغاندا، «ئىككى بۇزۇپ
تاشلاش» تا چىلىق تۇرىدى: بىرىسى ئۇزاقتىن بۇيانقى كادىرلارنى تاللاپ ئۆستۈرۈش، سەپلەش
جەھەتتە كونا ئۇسۇللارنى بۇزۇپ تاشلاپ ۋە ئىسلاھ قىلىپ يۇقىرىدىن رامكا بېكىتىپ بە-
رىش، تۆۋەندە «داتىرە سېزىپ» بېرىش ئۇسۇلىنى ئۇزگەرتىپ، دېموكراتىك ئاساستا سايە-
لاش، تەكلىپ قىلىش، تاللاپ تەكلىپ قىلىش، ئۇزۇنى مەلۇم قىلىپ ھۆددە ئېلىش، «كابىنىت
تەشكىللەش»، يۇقىرى ۋەزىپىگە تەيىنلەش قاتارلىق كۆپ شەكىللەرنى قوللىنىپ، ئىسلاھ قى-
لىش، يېڭىلىق يارىتىش روھىغا ئىگە يول ئېچىپ ئىلگىرىلىگۈچى ئىختىساسلىق كىشىلەرنى رەھ-
بەرلىك ئورنىغا ئۆستۈردى. ئىككىنچىسى، ئۇزاقتىن بۇيان شەكىللەنگەن كادىرلار ئۆمۈر ۋا-
يەت ۋەزىپە ئۆتەش تۈزۈمىنى بۇزۇپ تاشلاپ «3 تەرەپ بىر گەۋدە بولۇش» نى يەنى كادىر-
لارنىڭ ۋەزىپە ئۆتەش مۇددىتى تۈزۈمى، زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمى، سىناق تە-
رىقىسىدە يولغا قويۇش، كادىرلارنى دېموكراتىك ئاساستا سىناپ باھالاش تۈزۈمىنى يول-
غا قويۇپ، كارخانا كادىرلىرىنى يۇقىرىغىسۇ چىقالايدىغان، تۆۋەنكىسۇچۈشەلەيدىغان بولۇش
ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى، «تۆمۈر ئورۇندۇق»، «قوزغۇلۇچان ئورۇندۇق» قا ئۇزگەردى، كا-
دىرلارنىڭ مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى ۋە ۋەزىپە تۇيغۇسى كۈچەيتىلىپ، ئىقتىدارلىقلارنىڭ
زاۋۇتنى تۈزۈشى ئۈچۈن ئورۇن ھازىرلاپ بېرىلدى. پۈتكۈل مەمۇرىي قوماندانلىق سىستېمى-
سى بىر نىيەتتە ھەمكارلىشىپ، قەدەمنى بىرلىككە كەلتۈردى.

2. كارخانىلارنىڭ رەھبەرلىك تۈزۈلمىسى ئىسلاھ قىلىنىپ، زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بو-
لۇش تۈزۈمى سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇلدى. كارخانا رەھبەرلىك تۈزۈلمىسىدە پارتكوم
مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىگە بۇراشنى بىر قەدەر ياخ-
شىراق ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن، 37 كارخانىدا زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمى سىناق
قىلىنىدى. بۇ زاۋۇتلار زاۋۇت باشلىقى، پارتكوم، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر قۇرۇلتىيىنىڭ مەسئۇ-
لىيىتى ھوقۇق چېگرىسىنى ئېنىق بەلگىلەپ، زاۋۇت باشلىقى، پارتكوم، ئىشچىلار ئۆيۈشمىسىدىن
ئىبارەت 3 تەرەپنىڭ مۇناسىۋىتىنى دەسلەپكى قەدەمدە راۋانلاشتۇردى. زاۋۇت باشلىقى «كابى-
نىت تەشكىل قىلىش»ۋە كادىرلارنىڭ ۋەزىپە ئۆتەش مۇددىتى تۈزۈمىنى يولغا قويۇلدى، شۇ-
نىڭ بىلەن بىر چاغدا ئاپپاراتلارنى تەسىس قىلىش، كادىرلار، تەقسىمات، مۇكاپات تالاش، جازا-
لاش، ئىشچىلارنى ئىشلىتىش تۈزۈمى قاتارلىق يۇرۇشلەشكەن ئىسلاھاتنى يولغا قويۇپ، مە-
مۇرىي ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاپ ھوقۇقنى تۆۋەنگە بېرىپ، ئاساسىي قاتلامنى جانلاندۇرۇپ،
دەسلەپكى قەدەمدە بۇرۇنقىدەك مەسئۇل بولىدىغان ئادەم بولماسلىق، مەسئۇل بولۇشقا ئامە-
لى بولماسلىق، مەسئۇل بولۇشقا كۈچى يەتمەسلىك، مەسئۇل بولۇش ھوقۇقى بولماسلىقتەك
ھالەتلەر ئۆزگەرتىلدى. ئىگىلىك باشقۇرۇش جانلىق بولۇش، تەدبىر كۈچلۈك بولۇش، ئۈ-
نۈم يۇقىرى بولۇشتەك ياخشى مەنزىرە بارلىققا كەلدى.

3. تەقسىمات تۈزۈمى ئىسلاھ قىلىنىپ، تۈرلۈك شەكىلدىكى ئىقتىسادىي ھۆددە مەسئۇ-
لىيىتى تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. نۇرغۇن كارخانىلار ئىسلاھات داۋامىدا ئەمەلىيەتنى چىقىش

قىلىپ، ئىقتىسادى ئۇنۇمگە تەسىر بېرىدىغان ئاساسىي زىددىيەتنى تۇتتى، ئىشلەپچىقىرىش ئىگىلىكىنى باشقۇرۇش داۋامىدىكى ئاساسىي ھالقىنى تۇتتى. كارخانىلىق ئۇلىنى سېلىش، مەھسۇلاتلار بولۇش، يۇقىرى سۈپەتلىك يارىتىش، راۋاجلاندۇرۇشتەك ئاساسىي مەسىلىلەرنى تۇتۇپ، نىشانلىق باشقۇرۇش تەلىپىگە بىنائەن زاۋۇت، سېخ، ئىسمىنا، گۇرۇپپا ۋە ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر قاتلاممۇ ـ قاتلام ھۆددە ئېلىشنى يولغا قويدى. ئۇنىڭ ئاساسىي شەكلى مۇنداق بولدى: ئىش ھەققى ئۇمۇمىي سوممىسىنى كارخانىنىڭ ئۇنۇمى بىلەن چېتىلدۇرۇش، تۇرا قىسىم بولغان ئىشنى قارار ھەق بېرىش تۈزۈمى، ئىش ھەققىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھۆددە بېرىش تۈزۈمى، سېتىشقا، پايدىغا، سۈپەتكە، مەھسۇلاتقا، تەننەرقىگە باغلاش، مەھسۇلات بىلەن تەمىنلەش ۋە سېتىش «بىر گەۋدە» قىلىنغان مەسئۇلىيەت تۈزۈمى، بەزى كەسىپىي بۆلۈم ئىشخانىلار ماس كېلىدىغان كۆرسەتكۈچلەرنى مەسئۇلىيەتكە باغلاش يا كى ئەلا سۈپەتلىك مۇلازىمەت ھۆددىگەرلىكى قاتارلىقلارنى يولغا قويدى. كۆپ خىل شەكىلدىكى ئىگىلىك باشقۇرۇش ھۆددە تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ بۇرۇنقىدەك تېك لېنىيىلىك رەھبەرلىك قىلىش، مەمۇرىيەت قوماندانلىق قىلىش، كارخانىلار تىجارەتتە ئۆزىگە ـ ئۆزى ئىگىدارچىلىق قىلىش، تەدبىر ـ لەرنى ئۆزى بېكىتمەسلىكە ئۆزگەرتتى؛ بۇرۇنقى كارخانىلاردىكى زاۋۇت دەرىجىلىك ئىگىلىك باشقۇرۇش سېخ، بۆلۈم ـ ئىشخانا، ئىسمىنا ـ گۇرۇپپا ھەتتا شەخسلەردىن ئىبارەت كۆپ دەرىجىلىك ئىگىلىك باشقۇرۇشقا ئۆزگەرتىلدى. كارخانىلار قاتلاممۇ ـ قاتلام ئىگىلىك باشقۇرۇش ئىسكانىيىتىگە ئىگە قىلىنىپ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ئىشلەپچىقىرىش ئىگىلىكىنى باشقۇرۇش ئىسكانىيىتىگە ئىگە قىلىنىپ، خارىكتېرىنى تېزدىن ئىشلەپچىقىرىش تىجارەت خارىكتېرىگە ئۆزگەرتىلىپ، «ئىشلەپچىقىرىشتا پىلانغا تايىنىش، خام ئەشيادا تەقسىماتقا تايىنىش، مەھسۇلاتنى سېتىشتا كۆتۈرە بېرىشكە تايىنىش» تىن ئىبارەت 3 تايىنىش ئىگىلىك باشقۇرۇش ئۇسۇلىنى ئۆزگەرتىپ، «سۈپەت ئارقىلىق ئۆزىنى ساقلاپ قېلىش، يېڭىلىق يارىتىش ئارقىلىق تەرەققىياتنى قولغا كەلتۈرۈش، كۆپ خىل ئۆزگىرىش ئارقىلىق بازار تېپىش» تىن ئىبارەت ئىگىلىك باشقۇرۇش ئۇسۇلىنى ئوتتۇرىغا قويدى، بازار ئۇچۇرىنى چەك تۇتۇپ، بازارنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن ئىشلەپچىقىرىشنى ئۇيۇشتۇرۇپ، سېتىش ھالقىلىرىنى كۈچەيتىپ، يەنى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىپ، مەھسۇلات سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈردى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئۆز ئۈستۈنلۈكىنى چارىسى قىلدۇرۇپ، يوشۇرۇن كۈچلارنى قېزىپ، بىر كەسىپنى ئاساس قىلىش، كۆپ خىل ئىگىلىك باشقۇرۇش، يېڭى ئىشلەپچىقىرىش، تىجارەت يوللىرىنى ئېچىش، كارخانا ئۆزىگە ـ ئۆزى ئىگىدارچىلىق قىلىش، پايدا زىيانغا ئۆزى مەسئۇل بولۇش، تاۋار ئىشلەپچىقارغۇچى ۋە تىجارەت قىلغۇچىلارغا ئايلىنىشتا بىر قەدەر مۇرەككەپ ئۆزگىرىشچان بازار ئېھتىياجىغا ماسلىشىپ، رىقابەتلىشىش داۋامىدا راۋاجلاندى.

كارخانىلاردا دەسلەپكى قەدەمدىكى ئىسلاھات ئارقىلىق، ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا 8 ئۆز ـ

گۈرۈش بارلىققا كەلدى : بىرىنچى ، كارخانا ئىگىلىكى بىكىتمە ئىشلەپچىقىرىش خاراكتىر - رىدىن ئىچىۋېتىلگەن ئىشلەپچىقىرىش تىجارەت شەكلىگە قاراپ ئۈزگەردى . ئىككىنچى ، كارخانا باشقۇرۇش مەھۇرىي شەكىل تەجرىبىگە تايىنىش شەكىللىدىن باشقۇرۇشتا ئىلمىي بولۇش شەكلىگە قاراپ ئۈزگەردى ، ئۈچىنچى ، كارخانا پىلانلىق باشقۇرۇشتا بۈيرۇق خا - راكتىرىدىن يېتەكچىخاراكتىرىگە ، بازار خاراكتىرىگە قاراپ ئۈزگەردى . تۆتىنچى ، كار - خانا زور تۈركۈملەپ ئىشلەپچىقىرىش،مال تۈرى ئاز بولۇشتىن كىچىك تۈركۈمدە بولۇپ ، مال تۈرى كۆپ بولۇشقا قاراپ ئۈزگەردى . بەشىنچى ، كارخانا مەھسۇلاتى 10 نەچچە يىل ئىزچىل بىر خىل بولۇشتىن ئۈزلۈكسىز تۈردە يېڭى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىشقا ئۈزگەر - دى . ئالتىنچى ، كارخانا رەھبەرلىك بەنزىسى مەدەنىيەت سەۋىيىسى تۆۋەن بولۇش ، ياش قۇرۇلمىسى يۇقىرى بولۇشتىن ئىنقىلاۋىلىشىش، بىلىم ئىگىلى بولۇش، كەسىپ ئىگىلى بولۇش، ياشلىشىشقا قاراپ ئۈزگەردى . يەتتىنچى ، كارخانىغا رەھبەرلىك قىلىش شەكلى پارتكوم مەسئۇلى ھەممىگە قوماندانلىق قىلىش ھالىتىدىن ئۈزگىرىپ زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بو - لۇش تۈزۈمى سىناق قىلىندى ، زاۋۇت باشلىقى مەمۇرىيەت ئىشلەپچىقىرىشقا قوماندانلىق قىلىدىغان بولدى . سەككىزىنچى ، كارخانا سىرتقا تايىنىپ تەرەققىي قىلىشتىن ئىچكى ئا - ھىلىنى ئاساس قىلىپ تەكرار ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىشكە ئۈزگەردى . (خۇاڭ تەنزۇڭ)

[كارخانىلارنىڭ تېخنىكا تەرەققىياتى] 1985 - يىلى ، قەشقەر ۋىلايىتىدە - كى باشقۇرغۇچى تارماقلار ۋە كارخانىلارنىڭ پەن-تېخنىكا تەرەققىياتىغا تايىنىپ ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش ئىدىيىسى تېخىمۇ مۇستەھكەملەندى ، ئۇلار ئۇنۇملۇك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ تېخنىكىسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇپ ، دەسلەپكى قەدەمدە ئۇنۇم ھاسىل قىلدى . ئالدىنقى يېرىم يىلدا ، ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىي كومىتېت سانائەت كارخا - نىلىرىنىڭ قىسمەن مەھسۇلاتىنىڭ سۈپىتى تۆۋەنلەپ كېتىش ئەھۋالى كۆرۈلگەنلىكىنى بايقاپ ، ۋاقتىدا 96 كارخانىدا مەھسۇلات سۈپىتى بويىچە چوڭ تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى . مەھسۇلات سۈپىتى ناچار كارخانىلارغا نىسبەتەن « 5 تە رۇقسەت قىلماسلىق » تەدبىرىنى قوللىنىپ ، سۈپەت باشقۇرۇشنى ئومۇميۈزلۈك كۈچەيتىپ ، مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىش ۋەزىيىتىنى ئوڭشىدى . يىل ئاخىرىغىچە بىكى سىتاتىستىكىلىق مەلۇماتلاردىن قارى - غاندا 20 خىل ئاساسلىق سانائەت مەھسۇلاتىنىڭ سۈپىتى مۇقىم ھالدا %85 ئۆستى ، ئاپ - تونوم رايونىنىڭ تەلىپىگە يەتتى . ئالدىنقى يىلىنىڭ ئوخشاش مەزگىلىدىكىسىدىن %3.5 تۆ - ۋەنلىدى . 18 خىل مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى ئۆستى . قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق- بويا قېچىلىق فابرىكىسى ئېكسپورت قىلىنىدىغان 2 مىليون 497 مىڭ 500 مېتر گۈللۈك رەخت ۋەزىپىسىنى ئورۇندىدى ، مال تۈرى يېڭى ، سۈپىتى ئۆلچەمگە لايىق بولدى . ۋىلايەتلىك، يېگانىسىدىكى ناھىيىلىك ۋە يېگانە ناھىيىلىك سىمونت زاۋۇتىنىڭ ئىشلەپچىقارغان سىمونتىنىڭ ئۆلچەم - گە توشۇش نىسبىتى داۋاملىق تۈردە %100 بولۇش ھالىتى ساقلاپ قېلىندى . كوتېنىلۇن يىمەكلىكلەر زاۋۇتىدا ئىشلەنگەن ئالاھىدە خىمىر تۈرۈچلۇق كوتېنىلۇن ھاردىقى ، خۇشپۇرىقى، فىزىكا - خىمىيىلىك ئۆلچەمگە ۋە بەھىسىيە ئۆلچەمگە يېتىپ بازاردىكى چاپ - چاپ تاۋارغا ئايلاندى .

ۋىلايەتلىك ساناقەت قانائەت كارخانىلىرى 59 خىل يېڭى مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىپ ، مەھسۇلات قىممىتىنى 4 مىليون 231 مىڭ 200 يۈەن كۆپەيتتى ، قەشقەر شەھەرلىك 2 - يېنىك ساناقەت ئىدارىسى مىللىي ياغاچ ئۆي جاھازلىرى زاۋۇتى ئىشلەپچىقارغان مىللىي نۇسقىدىكى ئويما گۈللۈك ھۆسۈن تۈزمىش جازىسى 1985 - يىلى مەملىكەتلىك 23 - قېتىملىق مىللىي بويۇملار يىغىندا مەملىكەت بويىچە مۇنەۋۋەر مىللىي بويۇم بولۇپ باھالاندى . قەشقەر ئىلما توقۇلما زاۋۇتى ئىشلەپچىقارغان يېڭى مەھسۇلات تۈرلىك قېلىن كۆينەك، ئىشتان جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىدا بازىرى ئىتتىك مەھسۇلات بولۇپ قالدى ، يىللىق مەھسۇلات قىممىتى 42مىڭ 800 يۈەنگە يېتىپ يىللىق مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 34 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى ، پايدا باج 71 مىڭ 800 يۈەنگە يېتىپ ، زاۋۇتنىڭ يىللىق پايدا بېجىنىڭ 35 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى .

ۋىلايەتلىك ساناقەت قاتناش كارخانىسى پەن-تېخنىكىدا ئۆتكەلگە ھۆجۇم قىلىش ۋە تېخنىكا جەھەتتە تەرەققىي قىلىش جەھەتتە ئىلگىرىلىدى . قەشقەر ۋىلايەتلىك ماشىنىسازلىق قۇرۇلۇش ئىلمىي جەمئىيىتى بىلەن قەشقەر يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى زاۋۇتى قاتارلىق ئورۇنلار ھەمكارلىشىپ كېڭەيتكەن ئورنىنى ئۆزگەرتكىلى بولىدىغان يېڭىچاق قۇرۇلمىسى ئۆزىنىڭ ئىلغارلىقى ، ئۇنۇمىنىڭ ياخشىلىقى بىلەن ئىشچىلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى . ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى كومپىلىكسى مېنرال ئىشلەش بويىچە ئۆتكەلگە ھۆجۇم قىلىپ ، سېمونت پىششىق ماتېرىيالىنىڭ نومۇرىنى 482 ~ 471 گە كۆتۈردى . قەشقەر پاختا توقۇمەچىلىق، بوياقچىلىق فابرىكىسى ئاممىۋى خاراكتېرلىك تېخنىكا يېڭىلاش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى . تېخنىكا جەھەتتە بېكىتمىشتىن ئۆتكەن ھەمدە ئىشلەپچىقىرىشتا قوللىنىلغىنى 22 تۈرگە يېتىپ ، 45 مىڭ يۈەن مەبلەغ تېجەپ قىلىندى . بۇ زاۋۇتنىڭ كۈل نۇسقىسى بۆلۈمدىكى ئېنۇپىنىر جاق ياۋ چۇ لايىھىلىگەن 580 « + » شەكىللىك كەشتە كۈل نۇسقىسى مەملىكەتلىك توقۇمىچىلىق ساھەسى بويىچە ئېچىلغان كۈل نۇسقىلىرىنى باھالاش يىغىندا بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى . ۋىلايەتلىك، يەرلىك تاشيول ئاسراش تارماقلىرى يېڭىشەھەردىن يانداۋرما يېزىسىغىچە ئاسفالىت ياتقۇزغاندا ئاسفالىت بىلەن بىتونىنى ئالماشتۇرۇش ھۇنەر - سەنئىتىنى قوللىنىپ 425 مىڭ يۈەن زاسخوتنى تېجەپ قالدى . ۋىلايەتلىك ترانسپورت ئىككىنچى شىركىتى ئاپتوموبىل رېمونت زاۋۇتى«شەرق شامىلى»ماركىلىق ئاپتوموبىلنى رېمونت قىلىش ئۈچۈن ئالاھىدە ئۇستا تەكلىپ قىلىپ پونكىت قۇرغاندى. پونكىتتىكى 23 نەپەر ئىشچى-خىزمەتچى 365 دانە«شەرق شامىلى» ماركىلىق ئاپتوموبىلنى رېمونت قىلدى ، 755 پارچە تېخنىكا ماتېرىيالى تارقاتتى ، ئاممىدىن كەلگەن 56 پارچە خەتنى بىر تەرەپ قىلدى . 122 قېتىم تېخنىكا جەھەتتىن مەسلىھەت بەردى. 12 قېتىم سىرتقا چىقىپ مۇلازىمەت قىلدى ، 6 قېتىم تېخنىكا لېكسىيىسى ئۇيۇشتۇردى . خىزمەتداشلارغا ئەلا سۈپەتلىك خىزمەت ئۆتەپ ، 123 مىڭ يۈەن پايدا ئالدى .

1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە تېخنىكا ئۆزگەرتىش تۈرى 20 گە يەتتى ، بۇنىڭ ئىچىدە چەكلىنىدىغان تۈر 5 ، چەكتىن تاشقىرى تۈر 15 . ئومۇمىي سېلىنىغان مەبلەغ 11 مىليون 240 مىڭ يۈەن . بۇنىڭ ئىچىدە بانكىدىن ئېلىنغان قەرز 10 مىليون ، كارخانىنىڭ ئۆزى تەييارلىغىنى بىر مىليون 240 مىڭ يۈەن. پىلانلىنىلغان36پىرسەنتتىن ئورۇنلاندى.مەھسۇلات قىممىتى 733 مىڭ يۈەن كۆپەيدى . كۆپەيگەن پايدا باج 103 مىڭ يۈەنگە يەتتى. (لىيويەنخوي)

نىكا ھەمكارلىقى ، ئىلاھ قىلىش ، ئىچكۈ بتىش ۋەزىيىتىنىڭ تەرەققىيات ئىغا ئەگىشىپ ، مەم - لىكەت بويىچە توغرا لېنىيىلىك ئىقتىسادىي ئالاقىنىڭ تۈرتكىسىدە ، 1985 - يىلى ئازلىقتىن كۆپ يېيىش ، ئاسانلىقتىن قىيىنلىشىش ، بىر قېتىملىق ، ۋاقىتلىق ، يەككە تۈردىكى ھەمكار - لىقتىن ئۈزاق مۇددەتلىك ، مۇقىم ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىقىغا قاراپ راۋاجلاندى .

ئىدىيەۋى تونۇش جەھەتتە ناھايىتى زور ئۆسۈش بولدى ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئۆزلىرى شەخسەن قول سېلىش ، ناھىيە (شەھەر) ، تارماقلار پائال تۈردە ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىقىنى قانات يايدۇرۇشتەك يېڭى ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى ؛ ئاپپاراتلارنى تەسىس قىلىش جەھەتتە ، ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ قەشقەر ئىقتىسادىنى راۋاجلاندۇرۇش باش شىركىتى ۋە ئۆلايەتلىك ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىق ئىشخانىسى قۇرۇلدى ؛ ھەمكارلىق شەكلى جەھەتتە ، تېخنىكا ، مەبلەغنى ئاساس قىلىشنى تەدرىجى ھالدا ئىختىيارلار ، ماددىي ئەشيا ، بايلىقنى ئېچىش ، ئىقتىسادىي ئالاقە ، ئەمگەك مۇلازىمەت قاتارلىق جە - ھەتلەردە ھەمكارلىشىشقا قاراپ راۋاجلاندى . ھەمكارلىق مەزمۇنى جەھەتتە ، سانائەت سا - ھەسىدىن تەدرىجى ھالدا دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق ، قاتناش .. ترانسپورت ، پەن-تېخ - نىكا ، ماتارىپ ، سودا ، ئاساسىي قۇرۇلۇش قاتارلىق ساھەلەرگە قاراپ راۋاجلاندى ؛ دەسلەپكى قەدەمدە توغرا لېنىيىلىك ئالاقە ھەمكارلىق تورى شەكىللەندى . 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە ، قەشقەر ئۆلايىتى مەملىكەت بويىچە 23 ئۆلكە، شەھەردىكى 44 ناھىيە، شەھەر بىلەن ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى ئورناتتى ، ئىچكى ئۆلكە ، شەھەر ۋە رايونلاردىن قەشقەرگە تەكشۈرۈش زىيارەتكە كەلگەن ئون نەچچە ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەم - كارلىق ۋەكىللەر ئۆمىكىنى كۈتۈۋالدى . 38 ۋەكىللەر ئۆمىكى ۋە تۈرلۈك كەسىپي تەكشۈ - رۈش گۇرۇپپىلىرىنى قەبۇلىنداش ئۆلكە ، شەھەر ، رايونلارغا ئۆگىنىشكە ۋە تەكشۈرۈشكە ، سۆزلىشىشكە ئەۋەتىپ ، ھەمكارلىق تۈرلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈردى . تولۇقسىز مەلۇماتلار - دىن قارىغاندا ، بىر يىلدا ئىمزالاتقان ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىق پىكىر نامىسى، كىلىم - شىم ۋە توختامى 131 گە يەتكەن ، كىرگۈزۈلگەن مەبلەغ 12 مىليون 200 مىڭ يۈەندىن كۆپ - رەككە يەتكەن ، بۇنىڭ ئىچىدە 30 تۈر ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى ھەمدە ئۇنۇمى جارى قىلدۇرۇل - دى . يېڭىدىن كۆپەيگەن مەھسۇلات 110 دىن ئاشتى . يېڭىدىن كۆپەيگەن مەھسۇلات قىم - مىتى بىر مىليون 500 مىڭ يۈەندىن ئاشتى . كۆپەيگەن باج كىرىمى 300 مىڭ يۈەندىن ئاشتى . بۇنىڭدىن باشقا ، يەنە يەتتە دۆلەت ۋە رايوندىن كەلگەن چەتئەل سودىگەرلىرى بىلەن 14 تۈرلۈك پىكىر نامە ۋە كىلىشىم ئىمزالاندى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا يەنە ئۆلايەت ئىچى ۋە سىرتىدىن تۈرلۈك تېخنىكا جەھەتتىكى ئىختىساسلىقلاردىن 549 كىشى تەكلىپ قە - لىندى. قەشقەر شەھىرى ئۇرۇمچى ، دەندۇڭ، شاشى ، نەنتوڭ قاتارلىق تۆت شەھەر بىلەن ئاچا - سىڭىل شەھەر بولدى . قاغلىق ناھىيىسىمۇ جىياڭسۇ، تەيسالڭ ناھىيىسى ، جىيانىنىڭ ناھىيىسى ۋە ئۇرۇمچى ناھىيىسى بىلەن ئاچا - سىڭىل ناھىيە بولدى . قەشقەر شەھىرىنىڭ ئىچىۋېتىلىشىگە ئەگىشىپ ، دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدىن كېلىۋاتقان سەيلە - سايا ھەتچىلەر ئون مىڭ ئادەم (قېتىم) دىن ئاشتى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئىككى ھەسسە كۆپ بولدى . ئىق - تىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىقى كېڭەيتىلگەنلىكى، توغرا لېنىيىلىك ئىقتىسادىي ئالاقە كۆچەي - تىلگەنلىكتىن ، قەشقەر ئۆلايىتىنىڭ ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى كۆچلۈك تۈردە ئىلگىرى سۈرۈلدى . (لې بىڭ ، خۇاڭ تەنبرۇڭ)

قاتناش

[تاشيول ئاسراش ۋە تاشيول قۇرۇلۇشى] 1985 - يىلى، ۋىلايىتىمىز بويىچە تاشيول قۇرۇلۇشقا سېلىنغان ئومۇمىي مەبلەغ 29 مىليون 609 مىڭ 300 يۈەن (دۆلەت قوشۇمچە ياردەم بەركەن 12 مىليون 525 مىڭ يۈەنلىك ئاشلىق، رەختنىي ئۆز ئىچىگە ئالمىدۇ) بولۇپ، بۇ نىڭ ئىچىدە غول لېنىيە ئۈچۈن 9 مىليون 884 مىڭ يۈەن، ناھىيە يېزا لېنىيىسى ئۈچۈن 19 مىليون 725 مىڭ 300 يۈەن كەتتى. ياسالغان ئۆزاق مۇددەتلىك كۆۋرۈك 8 دانە بولۇپ 166 مېتر كېلىدۇ؛ ياسالغان ياغاچ كۆۋرۈك 21 دانە بولۇپ 157 مېتر كېلىدۇ. يېڭىدىن ماي ياتقۇزۇلغان يول 77 كىلومېتر بولۇپ، بۇ نىڭ ئىچىدە غول لېنىيە 8.5 كىلومېتر، ناھىيە يېزا لېنىيىلىرى 68.5 كىلومېتر؛ شېغىل ياتقۇزۇلغان يول 142 كىلومېتر، رېمونت قىلىنغان كان يولى 88 كىلومېتر؛ ئوتلانغان كۆۋرۈك 28 دانە بولۇپ 646 مېتر، ياسالغان سېمونت سۇئىگۈچ 55 دانە؛ ياسالغان يول ئاسراش ئىسمىنىلىرىنىڭ ئۈيى 3.714 كۇۋادرات مېتر، يول ئاسراش يولىنى ئۆزگەرتىش، چوڭ ئوتتۇرا رېمونت ۋەزىپىسى ئومۇمىيۈزلۈك ئورۇنلاندى. يولنىڭ ياخشى بولۇش نىسبىتى 60.76 پىرسەنتكە يەتتى. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ تەلىپىدىكى كۆرسەتكۈچتىن 55% ئېشىپ كەتتى. ۋىلايەت بويىچە 12 ناھىيە(شەھەر)گە قاتنايدىغان يول پۈتۈنلەي ئاسفالىتلاشتى. 1985 - يىلى «خەلىق ئىشلىرى، دۆلەت ياردەم بېرىش، خەلىق ئىشچىلىرى بىلەن تەرىشچانلىق ئاساسىدا قۇرۇلۇش قىلىش» ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، تاشيول قۇرۇلۇشىنى تېزلىتىپ، 10 - ئاينىڭ ئاخىرىدا پەيزاۋات-قەشقەر تاشيولىدىكى شامۇرما تاشيول ئۇچاستىكىسىغا تەۋە 24 كىلومېتر يولغا ئاسفالىت ياتقۇزۇش قۇرۇلۇشى تاماملاندى؛ سەككىز تاشتىن يوپۇرغىچە بولغان 70 كىلومېتر يولنى كۆتۈرۈش ۋە كېڭەيتىپ قۇرۇش قۇرۇلۇشى 11 - ئاينىڭ 17 - كۈنىدىن ئېتىۋارەن باشلاندى، مۆلچەرلىنىشىچە 1986 - يىلى 5 - ئايدا پۈتۈنلەي پۈتۈپ بولۇشى مۇمكىن. مەكىت ناھىيىسىنىڭ ناھىيەئىچىدىكى يولنى ئاسفالىتلاشتۇرۇش داۋامىدا، شېغىل كەم بولغانلىقتىن، يول تېشىلىپ كېتىشى ئېغىر بولۇپ، قۇرۇلۇش ۋەزىپىسى ئىنتايىن مۇشكۈللىشىپ كەتتى. ناھىيە رەھبەرلىرى ئۆزلىرى قوماندانلىق قىلىپ، ئاممىنى قىيىن ئۆتكەلگە ھۇجۇم قىلىشقا سەپەرۋەر قىلىپ، ناھىيە ئىچىدىكى 8 كىلومېتر يولغا ئاسفالىت ياتقۇزۇش قۇرۇلۇش ۋەزىپىسىنى غەلىبىلىك ئورۇنلىدى.

مارالبېشى ناھىيىسى 1985 - يىلى 10 - ئايدىن باشلاپ ھەر كۈنى 33 مىڭدىن ئارتۇق خەلىق ئىشچىسىنى، 540 تىن ئارتۇق ئاپتوموبىل، تراكتور، توپا قېزىش ماشىنىسى ۋە 20 مىڭدىن ئارتۇق ئۇلاغ ھارۋىسى چىقىرىپ، بىر قېتىم جاپالىق جەڭ قىلىش ئارقىسىدا مارالبېشى-يەكەن تاشيولىنىڭ ماراليېشى ناھىيە تەۋەسىدىكى 141 كىلومېتر ئۇچاستىكىسىنى ياساپ تۈزاشتۇرۇپ، مۇشۇ ناھىيىنىڭ ئۆزى تەمىنلەيدىغان بېكىنمە خاراكتېرلىك ئىگىلمىكىنى ئېچىۋېتىش خاراكتېرلىك توۋار ئىگىلمىكىگە بۇراش ئۈچۈن شارائىت ھازىرلىدى.

1985 ـ يىلى تاشيول قۇرۇلۇشىدا ئومۇميۈزلۈك ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى يولـ غا قويۇلدى. يېڭى تېخنىكا كېڭەيتىلىپ، پۈتۈش باھاسى تۆۋەنـلىدى. قەشقەر تاشيول باش ئۇچاستىكىسى تاشيول ئاسراش ۋە چوڭ،ئوتتۇرا تىپتىكى رېمونـت قىلىش قۇرۇلۇشـلىـرىدا ئىقتىسادىي ھۆددىگەرلىك مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى يولغا قويغاندىن كېيىن، تاشيول ئاسـراش راسخوتى 22% تۆۋەنلىدى؛ يـولنىڭ ياخشى بولۇش نىسبىتى 4% ئۆستى؛ قۇرۇلۇشنىڭ پۈتۈن باھاسى 15% تۆۋەنلىدى. قۇرۇلۇشنىڭ لايىقەتلىك بولۇش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە يەتـتى. ئۇلايەتلىك يول ئاسراش ئورنى يېڭىشەھەردىن ياندۇمغىچە بولغان 17 كـىلـومېتر يولغا ئاسفالت يا تەقۇزۇش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بارغاندا ئاسفالتنى ئادەم كۈچى بىلەن ئېلىشتۇرۇش تەن ئىبارەت يېڭى تېخنىكىنى قوللاندى. مەشغۇلات ئاددى بولسىمۇ، قاتناشقا تەسىر يەتكۈزـ مىدى، قۇرۇلۇش سۈپىتى ياخشى بولدى، 163 مىڭ يۈەن مەبلەغنى تېجەپ قالدى.

تاشيول قۇرۇلۇش داۋامىدا يەنە تاشيول ئەھۋالىنىڭ ياخشىلىنىشىغا ئەھمىيەت بېرىلـ دى، ئىجتىمائىي، ئىقتىسادى ئۈنۈمنىڭ ئۆسۈشىگىمۇ دىققەت قىلىندى. قاتناش ئىقتىدارىـ نى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن، قەشقەر تاشيول باش ئوچاستىكىسى قىزىل كۆۋرۈكىدىن يېڭىشەھەرگـ چە بولغان 8.5 كىلومېتر يول ئوچاستىكىسىنى ئۆزگەرتىپ، يول يۈزىنى ئىككى مىڭ ئىككى يۈز كۇۋادىرات مېتر كېڭەيتتى، بۇرۇنقى يول يۈزى تارلىق سەۋەبىدىن ۋاقىـت كۆپ بولۇش ئەھۋالى ئۆزگەرتىلدى. بۇرۇن بەشكېرەم يېزىسىنىڭ يولى ياخشى بولمىغانلىقتىن ھەر يىلى تەخمىنەن 300 مىڭ كىلوگرامدىن ئارتۇق مېۋە ـ چېۋە ۋاقتىدا بازارغا كىرگۈزۈلمەي سېـ سىپ كېتەتتى. بۇنىڭدىن بولغان زىيان 120 مىڭ يۈەنگە يەتكەنىدى. 1985 ـ يىلى بۇ ئوچاسـ تىكا يول ئاسفالت قىلىندى. بۇ يېزىنىڭ قاتناش شارائىتى زور دەرىجىدە ياخشىلاندى، كۆپەيگەن كەرەم 230 مىڭ يۈەندىن ئاشتى. يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ كۆمۈر كانـغا بارىـدىغان 68 كىلومېتر ئۆزۈناۋقتىكى تاشيول بۇزۇلۇپ كېتىپ ئاپتوموبىلنىڭ مېڭىشى قىيىنلىشىپ كەتـ كەنىدى. 1985 ـ يىلى «خەلق ئىشلەش،دۆلەت يارىدەم بېرىش» چارىسىنى قوللىنىپ، بۇ تاشـ يولنى ياخشى رېمونـت قىلىپ، كۆمۈرنىڭ ۋاقتىدا توشۇلىشىغا كاپالەتلىك قىلىندى.سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى ۋە خەلق تۇرمۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا يارىدەم بېرىلدى. يېڭىشەـ ھەر ناھىيىسىدىن پەيزاۋاتقىچە بولغان 64 كىلومېتر يـول بۇرۇن يول ئەھۋالىنىڭ ئىنتايىن ناچارلىقى تۈپەيلىدىن ھەر كۈنى ئاپتوبۇس بىر قېتىم قاتنايتتى. 5 سائـەت ماڭاتتى ، بۇ يول رېمونـت قىلىنغاندىن كېيىن، ھازىر ھەر كۈنى 4 قېتىم ئاپتوبۇس قاتنايدىغان بولدى، ھەر قېتىم قاتناش ئۇچۇن 2.5 سائەتلا ۋاقىت كېتىدۇ. يولۇچىلارغا قولايلىق يارىتىپ بېرىلـ دى. (خۇاڭ تەنرۇڭ، ۋېي گۈڭتەي)

[ئاپتوموبىل ترانسپورت ئىشلىرى] قەشقەر ئۇلايىتىنىڭ ئاپتوموبىل ترانسـ پورت ئىشلىرى كۆپ قاتلاملىق، كۆپ يوللۇق، كۆپ شەكىللىك بولۇشقا قاراپ راۋاجلىنىپ، دۆلەت، كوللېكتىپ، كەسىپي ئىشلەر تەڭ تۇتۇش قىلىش، بىر قانچە تەرەپ تىجارەت قىـ لىش، ئۇزۇنغا ريقابەتلىشىش ۋەزىيىتى شەكىللەندى. ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ ترانسـپورت بىلەن شۇغۇللىنىش ئاكتىپچانلىقى ئىشقا سېلىندى. ئاساسىي جەھەتتىن ماددىي ئەشيالار بېـ سىلىپ قېلىش، يولۇچىلار سەپەرده قىيىنچىلىققا دۇچ كېلىش ھادىسىلىرى تۈگىتىلدى. 1985 ـ

يىلىنىڭ ئاخىرىدا، ۋىلايەت بويىچە تۆرلۈك شەكىلدىكى يۈك ئاپتوموبىلى 5.110 غا يەتسە، بۇنىڭ ئىچىدە ترانسپورت كارخانىلارنىڭ تىجارەت ترانسپورت يۈك ئاپتوموبىلى1.185 كە، چوڭ يولۇچىلار ئاپتوبۇسى 287 گە، كىچىك ئاپتوموبىل 694 كە، تۆرلۈك مەخسۇس ئىشلىتىلىدىغان ئاپتوموبىل 513 كە يەتتى. يېزا تۇۋار ئىگىلىكى راۋاجلانغانلىقتىن ۋىلايىتىمىزدىكى يەككە تىجارەتچى ئائىلىلەرنىڭ تىجارەت ترانسپورت ئاپتوموبىلى553 كە راۋاجلاندى. ۋىلايەت بويىچە خامچوت ئىچىدىكى ترانسپورت كارخانىلىرى ئورۇنلىغان يۈك تۇشۇش مىقدارى199.374 تونناغا يەتتى. ئوبوروت مىقدارى 106 مىليون 700 مىڭ توننا كىلومېتر غا يەتتى؛ باج-پايدا بىر مىليون 450 مىڭ يۈەنگە يەتتى. ۋىلايەتلىك ترانسپورت ا - ۲ - شىركەتلىرى ئاپتوموبىل كۆپ، يۈك مەنبەسى ئاز بولغان قىيىن شارائىتتا، تىجارەت ئىستىملىنى ئۆزگەرتىپ، تەشەببۇسكارلىق بىلەن يۈك مەنبەسى ئىزلەپ، ۋەزىپىسىنى بىر قەدەر ياخشى ئورۇنلىدى. 1985 - يىلى ئايرىم - ئايرىم هالدا يۈك تۇشۇش مىقدارى 25.900 تونناغا ۋە 98.475 تونناغا؛ ئوبوروت مىقدارىنى 19.213.000 توننا-كىلومېتر ۋە 64.989.183 توننا-كىلومېتر غا يەتكۈزۈپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىنى تەرەققىيات ئىنى كۈچلۈك تۈرتكە ئىلگىرى سۈردى.

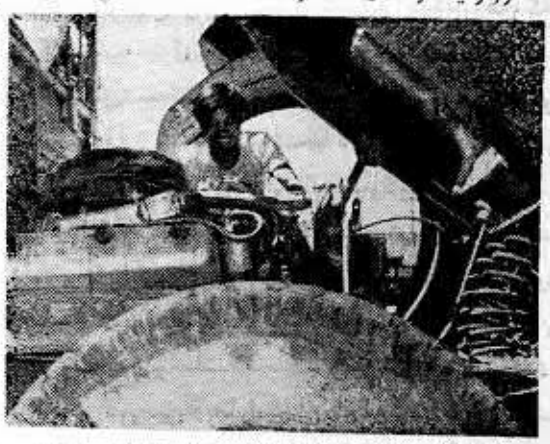

قەشقەر ناھىيىلىك سودا ئاپتوموبىل كالۇنى «ماز» ئاپتوموبىلىنى رېمونت قىلماقتا.

گاۋ چياۋ فوتوسى

ناشيول ترانسپورتى بويىچە كەڭ قويۇق ئىش-جاتلاندۇرۇش يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، ترانسپورت بازار رىقابىنى ئىنتايىن كەسكىن بولدى. كەسىپىي ترانسپورت كارخانىلىرىنىڭ يېرىمەنبەسى ئېغىر دەرىجىدە يېتىشمىگەنلىكتىن 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە ترانسپورت كارخانىلىرىنىڭ پايدىسى ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 5 مىليون900 مىڭ يۈەن ئازايدى. 94.7% تۆۋەنلىدى. بۇنىڭ ئاساسلىق سەۋەبى شۇكى، بىرسى، توشۇش كۆچى توشۇش مىقدارىدىن ئېشىپ كېتىپ، يۈك مەنبەسى بىلەن بولغانسىزلىشتۇرما تەكشۈرۈلۈق بوزۇلدى؛ ئىككىنچىسى، ئاپتونوم رايوندىن چۈشۈرۈپ بەرگەن توشۇش پىلانى ئەمەلىيلەشمىدى. ئەسلىدىكى ئاپتونوم رايونلۇق ترانسپورت 6 - شىركىتى ۋىلايەتنىڭ باشقۇرۇشىغا چۈشۈرۈپ بېرىلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ توشۇش پىلانىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلمىشى ۋە ماي بىلەن تەمىنلەش قاتارلىق مەسىلىلەر هازىرغىچە مۇۋاپىق هەل قىلىنغىنى يوق. ئۇچىنچىسى، ترانسپورت بازىرى قالايمىقانلىشىپ كەتتى. ناچار كەيپىياتلار ئېغىرلىشىپ كەتتى. بەزى ھاددىي ئەشيا ئورۇنلىرى ئۆز ئالدىغا نىزام بېكىتىپ، قالايمىقان راسخوت ئېلىپ، ترانسپورت كارخانىلىرىدىن قاقتى - سوقتى قىلدى. بەزى نامۇۋاپىق ئىقتىسادىي زىيانلارنى ترانسپورت ئورۇنلىرىغا تاڭدى. يۈك مىقدارىنى كەم هېسابلىدى. كىلومېتر سانىنى ئاز هېسابلىدى، كىرا پوللىرىنى ۋاقتىدا تاپشۇرغان يۈك پوللىرىنى ئارقىغا سۈرەپ كەلدى ۋاهاكازالار. تۆتىنچىسى، تۆرلۈك راسخوتلار ئۆستۈرۈۋېتىلدى. تەننەرقى ئېشىپ كەتتى.

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985- يىلدىكى تۇرلۈك شەكىلدىكى ئاپتوموبىل سىناتىمستىكا جەدۋىلى

بىرلىك: ئاپتوموبىل

ئاپتوموبىل تەۋەلىكى	تۇرلۈك ۋەزىپىلىك ئاپتوموبىل جەمئىي	تۇرلۈك ئاپتوموبىل بۇزۇلۇپ جەمئىي	ئەمدىلا تۇزى ئەسلىتىلىپ تۇرلۈك ئاپتوموبىل جەمئىي	تۇرلۈك كىچىك ئاپتوموبىل جەمئىي
جەمئىي	5,110	287	513	694
قەشقەر شەھىرى	282	40	31	303
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	190	3	2	25
كونىشەھەر ناھىيىسى	233	10	7	26
يېڭىسار ناھىيىسى	129	6	11	24
يوپۇرغا ناھىيىسى	128	1	1	16
پەيزاۋات ناھىيىسى	167	2	11	17
يەكەن ناھىيىسى	422	5	17	41
پوسكام ناھىيىسى	178	4	5	25
قاغىلىق ناھىيىسى	269	4	6	26
يەكىت ناھىيىسى	179	6	6	17
مارالبېشى ناھىيىسى	251	10	1	29
تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسى	68	1	1	22
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئىدارە-لار،كارخانا، كەسىپىي ئورۇنلار	578	38	123	40
ۋىلايەتلىك ترانسپورت 1-شىركىتى	127	2	15	
ۋىلايەتلىك ترانسپورت 2- شىركىتى	664	90	11	
ۋىلايەتلىك سودا ترانسپورت شىركىتى	121	1	1	
ۋىلايەتلىك تاشقى سودا ئاپتوموبىل كالون	64	1	2	
بىڭتۇەن 3- ترانسپورت شىركىتى	223	12	7	
يېزا ئىگىلىك 3 - دەۋرىيىسى تۇەن-مەيدان ۋە ھەر قايسى ئورۇنلىرى	303	5	27	41
جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىتلىكى	327	35	139	42
ئاپتونوم رايونلىق قەشقەردە تۇرۇش-لۇق ئورۇنلىرى	207	11	89	

پوچتا - تېلېگراف

[پوچتا - تېلېگراف ئالاقه تەرەققىياتى توغرىسىدا بايان] 6 - بەشىللىق پىلان مەزگىلىدە ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ پوچتا - تېلېگراف ئالاقه ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ۋە قۇرۇلۇشىدا چوڭ ئىلگىرىلەش بولدى. بۇ ئېلىنمىز قۇرۇلغاندىن بۇيانقى ئەڭ ياخشى مەزگىللەردىن بىرى بولۇپ قالدى. 1985 - يىلى بىلەن 1980- يىلدىكى سېتا تىستېكىلىق ماتېرىيالالاردىكى سېلىشتۇرمىدىن قارىغاندا: پوچتا -تېلېگراف ئىدارىسى (ئورنى) %5.5 كۆپەيدى؛

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985- يىللىق يۈك توشۇش ئوبوروت مىقدارىنى سېتا تىستېكا قىلىش جەدۋىلى

ترانسپورت كارخانىلىرى	يۈك توشۇش مىقدارى (تونا)	يۈك ئوبوروت مىقدارى (تونا)
جەمئى	165.070	106.704.349
قەشقەر شەھەرلىك ئاپتوموبىل كالۇنى	3.891	3.667.424
يېڭىشەھەر ناھىيىلىك " " "	3.044	2.032.183
كونىشەھەر ناھىيىلىك " " "	1.450	1.000.000
يېڭىسار ناھىيىلىك " " "	13.433	3.147.938
يوپۇرغا ناھىيىلىك " " "	3.852	2.576.000
پەيزاۋات " " "	1.550	1.860.000
پوسكام " " "	1.730	1.190.925
قاغىلىق " " "	2.646	1.480.201
مەكىت " " "	2.448	1.917.000
مارالبېشى " " "	3.676	2.789.000
تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىلىك ئاپتوموبىل كالون	2.975	841.495
جەمئى	40.695	22.502.166
ۋىلايەتلىك ترانسپورت 1- شىركىتى	25.900	19.213.000
ۋىلايەتلىك تىرانسپورت 2-شىركىتى	98.475	64.989.183
جەمئى	124.375	84.202.183

(يۈەن لۇڭۇن، خۇالۇ تەنزۇلۇ)

كەسپىي كەرىم 76% كۆپەيدى، راسخوت ھېسابلاش كەسپىنىڭ ئومۇمىي مىقدارى 70% ئاشتى. كىشىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 54.5% كۆپەيدى، بىر كىشىگە توغرا كەلگەن ئوتتۇرىچە پايدا باج 54.5% ئاشتى. مۇقىم مەبلەغ 57.5% كۆپەيدى، كۆچمە مەبلەغنىڭ ئوبوروت كۈنسانى 34.2% كۆپەيدى؛ تېلېفۇننىڭ ئومۇمىي سىغىمچانلىقى 35.6% كۆپەيدى؛ بۇ نىڭ ئىچىدە ئاپتوماتىك تېلېفون 157% كۆپەيدى. تېلېگراف كەسپىي مىقدارى 7.7% كۆپەيدى. ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون كەسپىي مىقدارى 33.4% كۆپەيدى. تېلېفون لىنىيىسىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 9.1% كۆپەيدى؛ گېزىت ـ ژورناللارنىڭ قەرەللىك تارقىتىش سانى 67.6% كۆپەيدى. خەت ـ چەكلەرنىڭ سانى 11.2% كۆپەيدى. پوسۇلكا 3.7% كۆپەيدى. پۇل پەرۋوت 12.4% كۆپەيدى، خەلقئارا پوچتا ئالاقە 32.8% كۆپەيدى.

مەملىكەتلىك پوچتا ئىلغارى ـ ئالىي پوچتا كۆرۈپىسىدىكى بارلىق خادىملار.

ژۇجيالياق فوتوسى

يېقىنقى بىر قانچە يىللاردىن بۇيان، ۋىلايەتسىمىز نىڭ پوچتا ـ تېلېگراف تارماقلىرى قالايىقا نچىلىقلارنى ئوڭشاش ئارقىلىق، خىزمەتنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى بۇراشنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، تەڭشەش، ئىسلاھ قىلىش، تەرتىپكە سېلىش يۇقىرى كۆتۈرۈش فاكتورىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇپ، پارتىيەنىڭ سىياسىتى ۋە تېخنىكا ئىلغار لىقىنى تاپىنىپ، يەرلىك ھەرقايسى تەرەپلەرنىڭ قوللىشىغا تايىنىپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ پوچتا ـ تېلېگراف تارماقلىرىنى تېز راۋاجلاندۇرۇشىغا تىرىشىپ كەلمەكتە.

كۆپ يىللاردىن بۇيانقى بىر ئىزدا ئايلىنىپ يۈرۈۋېرىش ۋەزىيىتىگە خاتىمە بەردى. بولۇپمۇ يېقىنقى 2 يىلدىن بۇيان، ۋىلايەتلىك پوچتا ـ تېلېگراف تارماقلىرى كارخانىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەرتىپكە سېلىش ۋە پارتىيە تەشكىلىنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق، رەھبەرلىك تۈزۈلمىسى ۋە ئىگىلىك باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىشنى تەدرىجى يولغا قويۇپ، ئىككى مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنى بىرلىكتە تۇتۇشتا چىڭ تۇرۇپ، پوچتا ـ تېلېگراف كارخانىسىنىڭ ھاياتىي كۈچى ۋە ماسلىشىچانلىق ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇپ، كادىرلار، ئىشچى خىزمەتچىلەرنىڭ خوجايىنلىق، مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسىنى يۇقىرى كۆتۈردى. (جىڭ جۆ)

[2000 دانە ئاپتوماتىك تېلېفون ئىشلىتىلىشكە باشلىدى] قەشقەر شەھىرىدە ئەسلىدە ئىشلىتىلۋاتقان 1000 دانە قەدەملىك ئىلگىرىلەش سىستېمىسىدىكى ئاپتوماتىك تېلېفون 1975 ـ يىلى ئىشقا كىرىشتۈرۈلگەن ئىدى. قەشقەر شەھىرىنىڭ سانائىتى، يېزا ئىگىلىكىنىڭ تېزراۋاجلىنىشىغا ۋە قەدەملىك ئىلگىرىلەش سىستېمىسىدىكى ئاپتوماتىك تېلېفون ئۈسكۈنىلىرىنىڭ ئارقىدا قالغانلىقىغا ئەگىشىپ، قەشقەر شەھىرىنىڭ ئاپتوماتىك تېلېفونغا بولغان تەلىپى كۆچىيىپ كەتتى. خېلى ئۇزاق بىر ۋاقىت تېلېفون ئورنىتالماسلىق، تېلېفون ئالغىلى بولماسلىق مەسىلىسى ساقلىنىپ كەلدى. 1983ـ يىلى يەنە 400 دانە توك بىلەن تەمىنلەش

تېپىدىكى تېلېفون ئىشقا كىرىشتۈرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ماسلىشالمىدى.

كوئوردىنات سىستېمىسىدىكى ئاپتوماتىك تېلېفون ئويىي.

ۋۇجىالياڭ فوتوسى

1984- يىلى ۋىلايىتىمىزدىكى پوچتا-تېلېگراف ئالاقە تۈگۈنى چوڭ بىناسى پۈتكەندىن كېيىمن، يۇقىرىدىن ۋاقتىدا 760 ماك يۈەن مەبلەغ سېلىنىپ، 2 ماك دانە تىك ۋە توغرا لىنىيىلىك ئاپتوماتىك تېلېفون ئالماشتۇرۇش ئاپپاراتى قوراشتۇرۇلدى. بۇ قۇرۇلۇش پۈتۈنلەي ئۆز نەمىز ئۈنۈشتۇرغان، ئۆز نەمىز لايىھىلىگەن، ئۆز نەمىز ياسىغان قۇرۇلۇش بولۇپ، قۇرۇلۇشقا قاتناشقانلار نىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى ياش ئىشچى-خىزمەتچىلەر. ئۇلار تېخنىكا خادىملار نىڭ يېتەكچىلىكىدە، بىر تەرەپتىن يېڭى تېخنىكىلارنى ئۆگىنىپ، بىر تەرەپتىن قۇرۇلۇش قىلىپ، كېچە-كۈندۈز جاپالىق جەڭ قىلىپ، بىر كۈنلۈك خىزمەت ۋاقتىنى 10 نەچچە سائەتكە يەتكۈزدى. ھىنۇت-سىبكۇنت تالىشىپ ئىشلەپ قۇرۇلۇش سۈرئىتىنى تېزلەتتىپ، 7 ئاي ۋاقىت ئىچىدە قوراشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى پۈتۈنلەي ئاخىرلاشتۇردى. ئىش مۇددىتىنى مۇددەتتىن بىر يېرىم ئاي بۇرۇن ئىشقا ئاشۇرۇپ 63 ماك يۈەن مەبلەغنى تېجەپ قالماستىن، بەلكى بىر تۈركۈم تېخنىكا تالانچىلىرىنمۇ تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى. 1985- يىلى 5- ئاينىڭ 11- كۈنى كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ ئىشلەپ، تېلېفون ئاپپاراتخانىسى ۋە يەر ئاستى تۈرۈبا يوللىرىدا ئۇدا 12 سائەتلىك لىنىيىنى سىنىقاپ كۆردى. سائەت 0 دە 2 ماك دانە تىك ۋە توغرا لىنىيىلىك ئاپتوماتىك تېلېفونىنى بىر قېتىمدا ئۇلاش ۋە ئايرىش بويىچە سىناق قىلىنىپ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاخىرلاشتى ۋە نورمال ئىشلىتىلىشكە باشلىدى. بىر قېتىمدا 2 ماك دانە ئاپتوماتىك تېلېفوننى ئايرىش ۋە ئۇلاش ئاپتونوم رايونىمىزدىمۇ تۇنجى بىر نۆۋەتلىك قىلىپ تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈلۈپ، ئارقىلىق پوچتا-تېلېگراف مۇناسىۋىتىنى بەلگىلىگەن قوراشتۇرۇش ئۇلىنىشىگە پۈتۈنلەي ئۇيغۇن كەلگەنلىكى مەلۇم بولدى. 2 ماك دانە ئاپتوماتىك تېلېفوننىڭ ئىشقا كىرىشتۈرۈلۈشى ۋە ئىشلىتىلىشى قەشقەر شەھەر رايونىنىڭ ئاپتوماتىك تېلېفون جەددى بولۇش ئەھۋالىنى پەسەيتتى، كەڭ ئابونېتلار نىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇردى، خەۋەرلىشىش ئالاقىسىنى كۈچەيتتى. (جىك جۇ)

[يەككە تىجارەتچىلەرنىڭ ئائىلىلىرىگىمۇ تېلېفون ئورنىتىلدى] پارتىيە-نىڭ خەلقنى باي قىلىش سىياسىتىنىڭ يېتەكچىلىكىدە قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ شەھەر، يېزىلىرىدىكى يەككە سودا سانائەتچى ئائىلىلەر يامغۇردىن كېيىمنكى يايلاق گۈللىرىدەك كۆپەيدى. بىر قانچە يىلدىن بۇيانقى تىجارەت پائالىيىتى داۋامىدا، يەككە سودا-سانائەتچى ئائىلىلەر ئىگىلىكنى جانلاندۇرۇش، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشتا، ئىقتىسادىي ئۇچۇردىن ئايرىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىشىپ، ئارقا-ئارقىدىن پوچتا-تېلېگراف تارماق-

لەرىدىن ئۆز پۇلىغا تېلېفۇن ئورنىتىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلىشتى. يەككە سودا-سانائەتچى ئائىلىلەرنىڭ تېلېفون ئورنىتىش جەدۋىلىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ، ئىقتىسادىي ئىملاھات داۋامىدىكى بىر يىلغا بىلىنمىدۇ. ئۇلار ئېنىقسىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پوچتا-تېلېگراف تارماقلىرى بۇنى قىزغىن قوللىدى. ئۇلار ئېنىقسىز جەدۋىل، ئۇسكۇنىلەر بىتەرلىك بولمىغان ئەھۋالدا كارخانىدىكى يوشۇرۇن كۈچنى پائال تۈرىدە قېزىپ، ئالاقىلىشىش ئۇسكۇنىلىرىنى ئۆزگەرتىپ، ئالاقىلىشىش ئىقتىدارىنى كېڭەيتىپ، ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە يەككە سودا-سانائەتچىلەرنىڭ تېلېفونىنى قاندۇردى. ماتېرىيال راسخوتى، دەسلەپكى قوراشتۇرۇش راسخوتى ۋەئايلىق ئىجارىسىنى ئېلىشتا ئالاھىدە ئېتىبار بەردى. 1985-يىلى، ئۇلايەت بويىچە 120دىن كۆپ يەككە سودا-سانائەتچى ئائىلىلەرنىڭ ئىلتىماس قىلغانىدى، ھازىر 37سىگە تېلېفون ئورنىتىپ بېرىلدى. ماراليېشى ناھىيىسى سېرىقبۇيا بازىرىدىكى يەككە سودا-سانائەتچى ئائىلىلەردىن 9غا تېلېفون ئورنىتىپ بېرىلدى، يەككە سودا-سانائەتچى ئائىلە ئەمەتغوپۇر خۇشاللانغانھالدا: «بۇرۇن، بىزمال سېتىۋالساق ياكى مال ساتماقچى بولساق، پوچتىخانىغا بېرىپ، ئۆچمۇ-تتە تۈرۈپ تېلېفون بەرەتتۇق، بەزى چاغلاردا تېلېفون ئالالمايمىز، ئادەم ئەۋەتىپ ئالاقىلىشاتتۇق. خىزمەت ئۈنۈمى تۆۋەن، ئىقتىسادىي ئۈنۈمىمۇ بۇقەدەر بولمىغانىدى. ھازىر ئۆيدىن چىقماي تۇرۇپلا بازاردىكى ئۆزگىرىش، يەن-تېخنىكا ئەھۋالى، خېرىدارلارنىڭ تەلىپى قاتارلىق ئۇچۇرلارنى دەل ۋاقتىدا ئىگىلىگىلىيەدىغان بولدۇق» دېدى. قەشقەر شەھىرىنىڭ ئەنجان كوچىسىدىكى بازاردا دۇكان ئاچقان يەككە سودىگەر ئابلىمىت 10 - ئايدا ئائىلىسىدە ئىشلەتكەن ئۆزۈن يوللۇق تېلېفون ھەققى ئۈچۈنلا 564 يۈەن تۆلىگەنىدە، كىشىلەر ھەيرانئۇھەس قىلىشىپ: «شۇنچىۋالا كۆپ پۇلغا تېلېفون بېرىپلىمۇ؟» دەپ سوراشتى. ئۇ، ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: «تېلېفونىنىڭ مېنىڭ ئۆيۈمگە ئورنىتىلىشىغا ئۇچۇن بەرگەن يارىدەمى، بۇنىڭدىن كۆپ، ھازىر، تېلېفون جېرىگىلىغان ھامان، ئۇچۇر كېلىدۇ. مەن چوڭ يۇرەكلىك بىلەن ئىش تۇتالايمەن...» دېدى.

(چىقىش جۇ)

[خونجىراپ خەلقئارا پوچتا ئېغىزى ئېچىۋېتىلدى] 1985-يىلى، 7-ئاينىڭ 19-كۈنىدىن 22-كۈنىگىچە پاكىستان دۆلەتلىك پوچتا ئىشلىرى باش ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى سەئىد مالىك باشچىلىقىدىكى جۇڭگو-پاكىستان چېگرا پوچتا ئالاقە ئېغىزى سۆھبەت ۋەكىللەر ئۆمىگى تەكلىپىگە بىنائەن قەشقەرگە كېلىپ جۇڭگو خونجىراپ - پاكىستان، سوۋېت پوچتا ئالاقە ئېغىزىنى ئېچىۋېتىش مەسىلىسى ئۈستىدە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق

قەشقەر شەھىرىدىكى ئەنجان كوچىسىدىكى يەككە ئىجارەتچىلەر ئىجارەن ئالاقىسىنى تېلېفون بارماقتا، ۋۇجىيالياق فوتوسى

پوچتا-تېلېگرافى باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ ھۇئاۋەن باشلىقى ئىسمايىل خاتىپ باشچىلىقىدىكى جۇڭگو پوچتا ئىشلىرى ۋەكىللىرى ئۆمىگى بىلەن سەھىرى، دوستانە سۆھبەت ئۆتكۈزدى.

جۇڭگو - پاكىستان خونجىراپ ئېغىزىدا پوچتا ئالاقىسى ئورنىتىش سۆھبىتى.

ۋۇجيالياڭ فوتوسى.

جۇڭگو-پاكىستان ئىككى تەرەپ چېگرا پوچتا ئالاقىسى ئېغىزىنى ئېچىۋېتىش، خەلقئارا پوچتا ئالاقىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ئىدارىسى ۋە چېگرا ئالماشتۇرۇش بونكىتىنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا سۆھبەتخاتىرىسى ئىمزالىدى. ئىككى تەرەپ مەسىلىھەتلىشىش ئارقىلىق جۇڭگو تەرەپ قۇشقەرشەھىرى بىلەن پاكىستاننىڭ گىلگىت شەھىرىنى خەلقئارا پوچتا ئالاقىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ئىدارىسى قىلىشنى؛ جۇڭگو-خونجىراپ بىلەن پاكىستاننىڭ سوستىنى چېگرا خەلقئارا پوچتا ئالاقىلىرىنى ئالماشتۇرۇش بونكىتى قىلىشنى بېكىتتى. 1985-يىلى 9-ئاينىڭ 4-كۈنى خەلقئارا پوچتا ئالاقىلىرىنى ئالماشتۇرۇش كەسپىنى بېجىرىشكە باشلىدى. ۋاقتىنچە ھەپتىدە بىر قېتىم ئالماشتۇرۇشنى قارار قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىرجاغدا، ئىككى تەرەپ يەنە جۇڭگو-پاكىستان سەئۇدىي ئەرەبىستان، تۈركىيە قاتارلىق دولەتلەرگە ئەۋەتىلىدىغان سۇ يولى ۋە قۇرۇقلۇق پوچتا ئالاقىلىرىنى پاكىستان ئارقىلىق يەتكۈزۈپ بېرىشنى كېلىشتى.

جۇڭگو - پاكىستان خەلقئارا پوچتا يولى ئېچىلىپ ئىشلىتىلگەندىن كېيىن، ئىككى دولەت پوچتا خادىملىرى پاكىستان چېگرىسى تەرەپتە پوچتا خالتىلىرىنى تاپشۇرۇپ ئېلىشماقتا.

ۋۇجيالياڭ فوتوسى.

خونجىراپ - سوست پوچتا ئالاقە ئېغىزى ئېلىممىز بىلەن پاكىستان بىلەن بولغان بىرىنچى قۇرۇقلۇق چېگرا پوچتا ئالاقە ئېغىزى ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئىككىنچى بۇرۇن، جۇڭگودىن پاكىستان ۋەتىنىڭ شەرقىي قىسمىغا ئەۋەتىلىدىغان پوچتا ئالاقىلىرى شياڭگاڭ ئېغىزى قاتناش يولى ئارقىلىق يەتكۈزۈلەتتى، سۈرئىتى ئاستا بولاتتى. جۇڭگو-پاكىستان چېگرا پوچتا ئالاقە ئېغىزى ئېچىۋېتىلىپ ئىشقا كىرىشتىن بۇيان، خەلقئارا پوچتا ئالاقىلىرىنىڭ يەتكۈزۈلۈشى تېزبولۇپلا قالماستىن. بەلكى جۇڭگو خەلقئىنىڭ پاكىستان ۋەتىنىڭ شەرقىي قىسمىغا بىلەن بولغان دوستلۇقىنى كۈچەيتىشتە كۆۋرۈكلۈك ۋەزىپىنى ئۆتىمەكتە. (چېكى جۆ)

[گېزىت-ژورناللارنىڭ تارقىتىلىش مىقدارى داۋاملىق تۆردە مۇقىم كۆپەيدى] پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان،

يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشى ، كەلگۈسىدىكى ئاھالىسىنىڭ قىزغىنلىقىنىڭ كۈنسايىن كۈچىيىشىگە ئەگىشىپ، گېزىت-ژورناللارنىڭ تارقىتىلىش كەسىپىنىڭ جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى.

1985- يىلى ، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە تارقىتىلغان تۈرلۈك گېزىت 448 خىلغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 53.4 % كۆپەيدى؛ تۈرلۈك قەرەللىك ژورناللار 2.320 خىلغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 13.8% كۆپەيدى. گېزىت - ژورناللارنىڭ قەرەللىك تارقىلىش ئومۇمىي مىقدارى 674.503 نۇسخىغا يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 84.1 % كۆپەيدى. گېزىت - ژورناللارنىڭ جەمئىي تارقىلىش ئومۇمىي مىقدارى 51.427.778 نۇسخىغا يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 62.1 % كۆپەيدى. ستاتىستىكىدىن قارىغاندا ، 1955 - يىلى ۋىلايىتىمىز بويىچە ھەر 800 كىشىگە بىر نۇسخىدىن گېزىت - ژورنال توغرا كەلگەن. 1965 - يىلى ھەر 300 كىشىگە بىر نۇسخىدىن گېزىت - ژورنال توغرا كېلەتتى. 1975 - يىلى ھەر 100 ئادەمگە بىر نۇسخىدىن گېزىت - ژورنال توغرا كېلەتتى. 1985 - يىلى ھەر بىر 4.3 كىشىگە بىر نۇسخىدىن گېزىت - ژورنال توغرا كەلدى. بۇنىڭ ئىچىدە قەشقەر شەھەر رايونىدا ھەر بىر كىشى ئوتتۇراھېساب بىلەن 1.05 نۇسخا گېزىت - ژورنالغا مۇشتەرى بولۇپ، مەملىكەت بويىچە ئوتتۇرىچە سەۋىيەدىن ئېشىپ كەتتى.

1979 - يىلدىن بۇيان ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ گېزىت - ژورنال تارقىتىش مىقدارىنىڭ ئېشىشىدا مۇنداق 3 ئالاھىدىلىك بار: بىرىنچى، داۋاملىق،مۇقىم ئۆسۈش سۈرئىتى تېز بولدى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى15 پىرسەنتتىن كۆپ يېتىپ باردى. 3 دەرىجىلىك پارتىيە ژورنالىمىز ، پەن - تېخنىكىغا ئائىت ئوقۇشلۇقلار ، بالىلار ئوقۇشلۇقى قاتارلىقلار ھەر يىلى20 پىرسەنتتىن يۇقىرى كۆپ يېتىپ باردى. ئىككىنچىسى، كۆپ يېتىش دائىرىسىدىكى جەھەتتىن ئېيتقاندا، ۋىلايىتىمىزدىكى 12 ناھىيە (شەھەر) ئىچىدە 11 ناھىيە (شەھەر) دىكى گېزىت - ژورنالىلارنىڭ تارقىلىش مىقدارىنىڭ كۆپ يېتىشى 18 پىرسەنتتىن يۇقىرى بولدى. 95 پىرسەنتتىن يۇقىرى يېزا-كەنتلەرگە گېزىت-ژورنالارغا مۇشتەرى بولدى. ئۈچىنچىسى، شەخسلەر مۇشتەرى بولغان گېزىت-ژورنالارنىڭ سانلىق مىقدارى يىلسېرى كۆپەيدى. ئۇ پۈتكۈل تارقىتىلىش مىقدارىنىڭ 30 پىرسەنتتىن كۆپرەكىنى ئىگەللىدى.

كەلگۈسىدىكى گېزىت - ژورنالارغا مۇشتەرى بولۇش ئېھتىياجىنى قاندۇردى. گېزىت-ژورنالارنىڭ تارقىتىلىش مىقدارىنىڭ داۋاملىق ئۆرلىشىدە ياخشى ۋەزىيەتنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك پوچتا-تېلېگراف تارماقلىرى يېزا پوچتالىيونلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەرتىپكە سېلىپ ، پوچتا يوللىرىنى مۇۋاپىق تەشكىللەپ ، يەتكۈزۈپ بېرىش نۇقتىلىرىنى كۆپەيتىپ، بىۋاستە يەتكۈزۈپ بېرىش دائىرىسىنى كېڭەيتتى، پوچتالىيونلارنىڭ ئىش ھەققىنى ئەمەلىيلەشتۈردى. ھەرقايسى تەرەپلەردىكى ئىجتىمائىي كۈچلەردىن پايدىلىنىپ تارقىتىش يولىرىنى راۋاجلاشتۇرۇپ، «مۇشتەرى قوبۇل قىلىش ۋە يەتكۈزۈپ بېرىش» جەھەتتىكى مەسئۇلىيەتنى ھەل قىلدى. مۇشتەرى قوبۇل قىلىش جەھەتتىكى يېتەرسىزلىكلەرنى تۈزىتىش ئۈچۈن ، ئۇلار گېزىت - ژورنالارنى پارچە سېتىش كەسىپىنى پائال قانات يايدۇردى. ستاتىستىكىدىن

قارىغاندا ، 1985 ـ يىلى پارچە سېتىملىغان گېزىت ـ ژورناللار نىلىغسانى ئالدىنقى يىلدىكىدىن % 132.5 كۆپەيىپ، ھەر مىللەت ئابونېتلىرىنىڭ ئېھتىياجى قاندۇرۇلدى . (جىلىق جۇ)

[پوچتا ماركىسى يېغىش كەسپىنىڭ تەرەققىياتى تېز بولدى] پوچتاماركىسى يېغىش قەشقەر ۋىلايىتىدىكى پوچتا ـ تېلېگراف تارماقلىرى بولغاقويغان يېڭىدىن گۈللەنگەن بىر كەسىپ. يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ، پوچتا ماركىسى يېغىش پائالىيىتى ۋىلايىتىمىزدىكى 2 مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ مۇھىم تەركىبى قىسمى بولۇپ قالدى. ھازىر قەشقەردە پوچتا ماركىسى يېغىش قىزغىنلىقى كۆتۈرۈلمەكتە. ستاتىستىكىدىن قارىغاندا 1985 ـ يىلى ، قەشقەر پوچتا ماركىسى يېغىش جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىرى تەرەققىي قىلىپ 284 كىشىگە، پوچتا ماركىسى يېغىش كوللېكتىپى (گۇرۇپپىلىرى) 89 غا يەتكەن. ھەرمىللەت پوچتا ماركىسى يېغىش ھەۋەسكارلىرى 5.000 دىن ئېشىپ كەتكەن. پوچتا ماركىسى يېغىش سومما مىقدارى 150 مىڭ يۈەندىن كۆپ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن % 70 كۆپەيگەن. كېڭ پوچتا ماركىسى يېغىش ھەۋەسكارلىرىغا قولايلىق بولۇش ئۈچۈن ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پوچتا ـ تېلېگراف تارماقلىرى 16 جايدا پوچتا ماركىلىرىنى توپلاش نۇقتىلىرى ئېچىپ ، ئالدىن زاكاس قىلىش ۋە خەت ـ ئالاقە ئارقىلىق سېتىۋېلىش كەسپىنى يولغا قويدى.

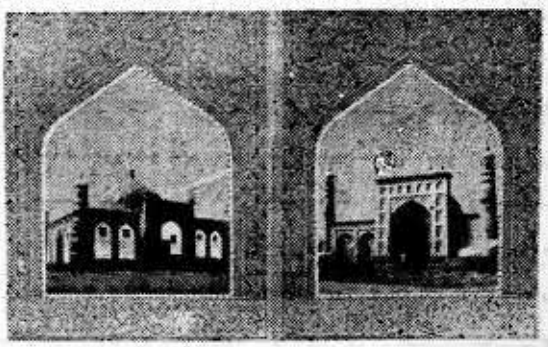

قەشقەر ۋىلايىتىدە لايىھىلەنگەن ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن تارقىتىلغان ماركا توپلاش خاتىرە كارتوچكىسى . ۋۇجېيىنىڭ فوتوسى

ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك پوچتا ماركىسى يېغىش جەمئىيىتى 8 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن 7 ـ كۈنىگىچە قەشقەر شەھىرىدە 2 ـ قېتىملىق پوچتا ماركىلىرى كۆرگەزمىسى ئاچتى. بۇ قېتىم كۆرگەزمە قىلىنغان پوچتا ماركىلىرىنىڭ ھەممىسى ۋىلايىتىمىزدىكى پوچتا ماركىسى يېغىش ھەۋەسكارلىرى يېغىپ ساقلىغان بولۇپ، 4.822 دانە پوچتا ماركىسىغا 43 مەخسۇس تېمىدا كۆرگەزمە قىلىندى. كۆرگەزمە مەزگىلىدە، مىللىي ئالاھىدىلىكىگە باي پوچتا كونۇبرت ۋە خاتىرە ئاتكىرىتكىسى تارقىتىلىپ، پوچتا ماركىسى يېغىش ھەۋەسكارلىرىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. كۆرگەزمىنىڭ باھالىشى ئارقىلىق، قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتوتىنى ئۆبە ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى تاۋلىنىڭ «بالىلىق دەۋرى»، قەشقەر 2 ـ ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى لى خەيجۇنىڭ «شىنجاڭ ياخشى» قاتارلىق 15 كىشى توپلىغان پوچتا ماركىسى مەخسۇس تېما بويىچە مۇكاپاتقا ئېرىشتى. قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىنتىپاق كومىتېتىنىڭ كادىرى قۇربان مامۇت كۆرگەزمە قىلغان ماركىلار «تارىخ گۇۋاچى، ۋەتەننىڭ پەخرى ـ پوچتا ماركىسىدىن مەملىكىتىمىزنىڭ نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان مەدەنىي يادىكارلىقلىرىغانەزەر» 1985 ـ يىلى ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن 2 ـ نۆۋەتلىك پوچتا ماركىلىرى كۆرگەزمىسىدە 1 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

پوچتا مارکسلىرىنى يەنمش پائالىيەتتىنملك كەلك كۆلەمدە قانات يايدۇرۇلىشىغا ئەگىشىپ، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر مىللەت پوچتا مارکسى يەنمش ھەۋەسكارلىرىنىلك تەلىپى بارغانسىرى ئاشماقتا. 1985-يىلى تارقىتىلغان چىنە تەخسە «شىشىلك خاتىرىسى»سىدىكى پوچتا مارکسى توپلاش بويۇمىنىلك ھەر بىرسىنىلك باھاسى 32 يۈەن بولغان بولسىمۇ، پوچتا مارکسى كۆرگەزمە قىلىنغان 1-كۈنى پۈتۈنلەي سېتىلىپ بولدى. ۋىلايەتلىك پوچتا مارکسى توپلاش شىركىتىنىلك دىرىكتورى: «قەشقەرنىلك پوچتا مارکسى توپلاش ئىشىنىلك بازىرى ئىتتىلك، مارکا باھاسى قانچە يۈقىرى بولسىمۇ، يەنە سېتىۋالىدىغانلار بار. مۇشۇ بىر جەھەتتىنلا ۋىلايىتىمىزنىلك سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋەزىيىتىنىلك چوڭ ياخشىلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.» دېدى.

(چىلك جۆ)

كۈنلۈكۈندا جاپالىق جەلك قىلىپ، پوچتىغا كاپالەتلىك قىلىش

ـ ئالىي پوچتا ئاپتوموبىل گۇرۇپپىسى توغرىسىدا

قەشقەر ۋىلايەتلىك پوچتا ـ تېلېگراف ئىدارىسى ئالىي پوچتا ئاپتوموبىل گۇرۇپپىسىدىكى شوپۇر ۋە شەخسىي ئالاقىلارنى مۇھاپىزەت قىلىپ بارغۇچى خادىملاردىن تەشكىل قىلىنغان بىر جەڭگىۋار كوللېكتىپ بولۇپ، ئۇلار شىنجاڭ-قەشقەردىن شىزاڭ ئارىلىقىغىچە بولغان پوچتا ئالاقىلارنى توشۇش ۋەزىپىسىنى ئۆز زىممىسىگە ئالغان. 1958-يىلى شىنجاڭ ـ شىزاڭ تاشيولىدا قاتناش باشلانغاندىن بۇيانقى 27 يىل ما بەينىدە، پوچتا ئالاقىلارنى توشۇش گۇرۇپپىسى 4 مىليون 410 مىڭ كىلومېتر بىخەتەر قاتناپ، 2.205 تونىنا پوچتا ئالاقىلارنى تېگىشلىك جايغا يەتكۈزۈپ بەردى.

شىنجاڭ-شىزاڭ تاشيولىنى كەشىلەر «دۇنيانىلك ئۆگزىسىگە چىقىدىغان شوتا» دەپ ئاتىشىدۇ. ئۇنىلك ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 1.400 كىلومېتر بولۇپ، بۇنىلك ئىچىدە 1.000 كىلومېتىردىن ئارتۇقرا قىسمىلك ئوتتۇرىچە دېگىز يۈزىدىن ئېگىزلىكى 4.500 مېتىردىن ئارتۇق سەپەردە 5.000 مېتىردىن ئارتۇق 8 مۆز داۋاندىن ھالقىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ. بۇ تاشيول قاتناشىدا خەتەرلىك ئامىللار ناھايىتى كۆپ. تاغلار ئېگىز، يول خەتەرلىك، قارا بوران ۋە شۇڭغان ئۈزۈلىدۇ، قاتتىق سوغۇق بولىدۇ، ئوكسىگېن يېتىشمەيدۇ، قار كۆچۈپ تۇرىدۇ، شوپۇرلار سەللا بىخەستىلىك قىلسا ۋەقەگە دۇچار بولىدۇ. لېكىن، ئالىي پوچتا گۇرۇپپىسىدىكى بارلىق يولداشلار يۈكسەك ئىنقىلابىي مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن يۇقىرى شوپۇرلىق تېخنىكىسىغا تايىنىپ، خەتەرلىكلەرنى بىر ـ بىرلەپ ئوڭۇشلۇقسىز ئايلاندۇردى. ئۇلار ئاپتوموبىللارنىلك بىخەتەر قاتنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ئاپتوموبىللارنى كۆز قارچۇقىنىڭ ئاسرىغاندەك ئاسرىدى، ئەزەلدىن ئېپلەپ ـ سەپلەپ ھەيدەشنىلك كويىدا بولمىدى. ئۇلار نىلك ئاپتوموبىللىرىنىلك ئەھۋالى ياخشى بولغانلىقتىن ماتور ئاسان-ئوت ئالىدىغان بولسىمۇ، ئۇلار دائىم دېگۈدەك روكاتكا بىلەن ئايلاندۇرۇپ ئوت ئالدۇردى. بەزىلەر «ئاپتوموبىلدا ماتور تۇرۇغلۇق ئەمىسە تەمەي، قول بىلەن ئايلاندۇرۇپ ھارمامسىلەر؟» دېيىشتى. ئۇلار بولسا ئاپتوموبىل توختىغاندىن كېيىن، ماشىنا مېيى ماتور نىلك ئاستىغا سىڭىپ كېتىدۇ، ئاپتوموبىلنى ماتور ئارقىلىق زۇۋۇلداتماي، ئاپتۇل شۇ ھامان ماتور نىلك ھەر قايسى قىسىملىرىغا يېتىپ بارالمايدۇ ـ دە، ئۇسكۇنىلەر نىلك ئۆپرىشىنى ئاشۇرۇۋېتىدۇ، روكاتكا بىلەن ئوت ئالدۇرغاندا ھارغاندەك

دىمك قىلسىمۇ، ھاشىنا ـ ئۇسكۇنىلەرنىڭ ئۈنۈرمىشىنى ئازايتقىلى بولمىدۇ دەپ قارىدى. ھاۋا شارائىتى ئېگىز لىكلەردە، ئادەم ئۈرۈق قول سېلىپ ماڭسىمۇ ھاسىراپ كېتىدۇ، ئاپتومو بىلنى رو-كاتكا بىلەن ئوت ئالدۇرۇشنىڭ قانچىلىك قىيىنغا چۈشىدىغانلىقىنى شۇنىڭدىنمۇ چۈشىنىۋالغىلى بولىدۇ، جاپا چېكىش روھى بولمىسا بۇ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولمايدۇ. قىش پەسلىدە، يول ئۇستىدە ئاپتومو بىل توختاپ قالسا، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مۇزلاپ قېلىشىغا رازى بولمىدۇكى، سوۋۇتۇش سانداقلىرىنىڭ مۇزلاپ قالماسلىقى ئۈچۈن جۇۋا يىلرىنى سېلىپ ئۇنىڭ ئۈستىنى يۆگىدى. ياز كۈنلىرى قاتتىق ئىسسىق چۆللەردە ئاپتومو بىل توختاپ قالسا ئۇلار مۇھاپىزەتچى خادىملار بىلەن بىرلىكتە چىدىر ئۆي ياساپ، ئاپتومو بىل چاقلىنىڭ ئىسسىقتا قېلىشىنى ئازايتتى. سۇ يېتىشمىگەندە، ئۆزلىرى ئۈسۈز قېلىشقا رازى بولمىدىكى، ماتورنىڭ سۇسىز قېلىشىنى خالىمىدى. سەپەر ئۇستىدە مۇزلاپ كەتكەن دەريالارغا دۇچ كەلسە، ئالدى بىلەن دەريا غا كىرىپ ئەھۋالنى ئېنىقلاپ كۆرۈپ، ئاندىن ئاپتومو بىلنى سۈغا سالىدى.

27 يىلدىن بۇيان، بۇ پوچتا كۆرۈپىسىدا 43 نەپەر شوپۇر ئالماشتى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا بىخەتەر قاتناشنى ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس مەجبۇرىيىتى دەپ قاراپ، بىر مىنۇت، بىر سېكۇنتمۇ بىپەرۋالىق قىلمىدى. ئۇزاق مۇددەت ئېگىز لىكلەردە ئاپتومو بىل ھەيدەش ئەھمىيىتى داۋامىدا، ئۇلار ئاپتومو بىل قاتنىشىنى خۇلاسىلاپ: «يۇرۇش سۈرئىتى بولسۇن مۇقىم، يانداپ غاندا ئېھتىيات، ئارىلىق ساقلا مۇۋاپىق، زۆرۈر كەلسە چەتكە تارت، يولنى بىلگەن پۇختىلاپ، خەتەر جايدا سەل توختاتا، خەتەر كەلسە بېشىڭغا، ھودۇقمەڭ تەدبىر تاپ» دېگەن بىر قوشاقنى توقۇپ چىقتى. دەل شۇنداق قىلغانلىقتىن، نۇرغۇن قېتىملىق ئاپتومو بىل قاتناش ۋەقەسىنىڭ ئالدى ئېلىندى.

بىر قېتىم يولداش دەي جۈجۈڭ ئاپتومو بىل ھەيدەپ، خىمكا داۋىنىغا كەلگەندە، تۇيۇقسىزدىن ھورکۇپ كېتىپ تاغ باغرىغا قاراپ قاچقان بىر كىيىك چىقىپ قالمىدۇ. شۇ پەيتتە، ئۇنىڭ كاللىسىدا «ئوتۇپ كېتىش كېرەك!» دېگەن بىر ئوي ۋاللىدە تەكىس ئېتىمىدۇ، لېكىن كۆپ يىللىق قاتناش تەجرىبىسى ئۇنى سەگەكلەشتۈرىدۇ: «كىيىك تاغقا چىقسا، تاشلار ئۇلاپ چۈشىدۇ» شۇ چاغدا ئۇ سوغۇققانلىق بىلەن دەرھال ئاپتومو بىلنى توختىتىپ تۇرۇشىغا ئالدى تەرەپتىكى تاغ باغرىدىكى چىرىپ كەتكەن تاشلار خۇددى سۈغا ئوخشاش ئۇزۇلمەي شارىلداپ چۈشۈپ يولنى توسۇپ قويدۇ.

شوپۇر ئەھمەت «جەسەت» داۋىنىغا قايتىپ كەلگەندە، تۇيۇقسىزدىن، قارا ئىغۇلۇقتىن ئېكى دانە ياۋا ئات چىقىپ ئاپتومو بىل چىرىقى يورۇغان نىشان بويىچە چېپىپ كېتىدۇ. خەتەرلىك مۇھاپىزەتچىسى بۇنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ: «ئەھمەت ئۇستام، تېز بولۇڭ! قوغلاپ باستۇرۇپ تۇتايلى!» دەيدۇ. شۇنداق بولسىمۇ ئەھمەت ئۇستام خوتنى يۆتكىمەيدۇ. ئۇ ھامان ئېككى كۆزىنى ئالدىدىكى نىشاندىن ئالماي، رولنى مەھكەم تۇتۇپ تۇتۇرا سۈرئەت بىلەن يولنى داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇ چاغدا ياۋا ئات گويا ئۇلارنى قەستەن باشلاپ كېتىۋاتقاندەك قىلىپ ئاپتومو بىل بۇرۇلسا بۇرۇلۇپ، سۈرئىتىنى ئاستىلاتسا ئاستىلاپ، بەزىدە بىر قانچە مېتر ئارىلىق قالدۇرۇپ مېڭىۋېرىدۇ. بىراق، ئەھمەت ئۇستام بۇلارغىمۇ پىسەنت قىلمايدۇ. ياۋا ئات ئۇن نەچچە كىلومېتر چاپقاندىن كېيىن يولدىن چەتكە چىقىپ كېتىدۇ. بۇ چاغدا، ئەھمەت ئۇستام ئاندىن ھېلىقى مۇھاپىزەتچىگە: «ماي يولىنى بىر باسسا قالايېتىشىۋالالايتتۇق، ئېھتىمال

شەھەر - يېزا قۇرۇلۇشى ۋە مۇھىت ئاسراش

[شەھەر- بازارلارنى پىلانلاش قۇرۇلۇشى] 1985-يىلى، قەشقەر ۋىلايىتى، شەھەر ئەتراپىدا ئاھىيىلەر شەھەر بازارلىرىنىڭ مەركەزلىك رولىنى جارى قىلدۇرۇشنى بىر قەدەم ئىلگىرىلىكەن ھالدا تولۇپ يېتىپ، شەھەر-بازارلارنى پىلانلاش، قۇرۇش، باشقۇرۇش خىزمىتىنى كۈچەيتتى.

قەشقەر شەھىرىنىڭ شەھەر قۇرۇلۇشىدا، 1985-يىلى شەرقىي كۆل ئۇستىدىكى داھىلىغا كۆۋرۈك سېلىش قۇرۇلۇشى پۈتكەندىن كېيىن، 9-ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا قاتناش باشلاندى. بۇنىڭغا 425مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىندى، 110مىڭ يۈەن مەبلەغ توپلاپ ئۆزۈنلىقى 3.8كىلومېتر كېلىدىغان پاينەپ يولى ۋە ئايرودروم يولى ياسالدى. 200مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىپ 16.2 كىلومېتر سۇ تۇرۇبىسى ياتقۇزۇلدى. 256مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىپ 0.702 كىلومېتر لىق يۇندە تۇرۇبىسى ياتقۇزۇلدى. ھازىر پۈتكەن يۇندە تۇرۇبا يولىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 14كىلومېتر غا يېتتى، مۇلازىمەت كۆلىمى 4كۇۋادرات كىلومېتر غا يېتتى. مەدەنىيەت يولىغا ۋە شەرقىي كۆل ئۇستىدىكى داھىلا كۆۋرۈكى يوللىرىغا 118دانە لامپۇچكا ئورنىتىلدى.

ماتورلۇق قاتناش ۋاستىلىرى بىلەن ۋېلىسىپىتلارنىڭ بىر يولدا مېڭىش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش قاتناشنىڭ بىخەتەر بولۇشىغا ھەقىقي كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن 3-ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ خەلق يولى ۋە ئازاد يولىدىكى چىملىق ۋېلىسىپىت يولىغا ئۆزگەرتىلدى ھەمدە پىيادىلەر يولى مۇۋاپىق تۈردە كېڭەيتىلدى. «خەلق ئۆزىنىڭ شەھىرىنى ئۆزى كۆلەندۈرۈش» فاڭجېنى يولغا قويۇلۇپ، يول بويلىرىدىكى ئورۇنلار سەپەرۋەر قىلىنىپ ئالتە

ئۇنى باستۇرۇشمەزمۇ مۇمكىن ئىدى. لېكىن، ناۋادا ئاپتوموبىل تاشيولدىن چىقىپ كەتسە چاتاق چىقاتتى - دە!» دەيدۇ.

27يىلدىن بۇيان، ئالىي پوچتا كاراۋ كۇرۇپېسىدىكى يولداشلار ئاددىي خىزمەت ئورنىدا خاسىيەتلىك نەتىجىلەرنى يارىتىپ، كىشىلەرنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى. 1978-يىلى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ئۇلارغا «كۇنمىنلۇندا جاپالىق جەڭ قىلىپ پوچتىغا كاپالەتلىك قىلغان ئاۋانگارتلار كۇرۇپېسى» دەپ نام بەردى. شۇ يىلى ئۇلارنىڭ ۋەكىللىك شەرەپلىك ھالدا مەملىكەتلىك پوچتا - تېلېگراف سانائىتى بويىچە داڭگدىن ئۆگىنىش يىغىنىغا قاتناشتى. 1979-يىلى غەربىي شىمال بويىچە «قىزىل بايراقدار پوچتا ئاپتوموبىل كۇرۇپېسى» بولۇپ باھالاندى. 1985-يىلى 12-ئاينىڭ 19-كۈنى، ئۇلار ئىلغار كوللېكتىپ سۈپىتىدە مەملىكەتلىك پوچتا - تېلېگراف ئەمگەك نەمۇنىچىلىرىنى تەقدىرلەش چوڭ يىغىنىغا قاتناشتى. شان-شەرەپ ئالدىدا، ئۇلار مەزكۇر ئىلىق بىلەن «ئىشنى نۆلدىن باشلايمىز، بۇگۈندىن باشلايمىز، تېخىمۇ يۇقىرى نىشانغا قاراپ ئىلگىرىلەيمىز» دېيىشتى. (جىلغ جۇ)

بۇرجەكلىك سېمونت خىش يا تەۋزۇلغان كەڭلىكى بەش مېتر، ئۇزۇنلىقى 13.5 كىلومېتر كېلىدىغان بۇلۇڭسىمپت يولى ياسالدى. 9- ئاينىڭ ئاخىرلىرىدا ئاساسىي جەھەتتىن پۈتكۈزۈلدى. شەھەر بويىچە 211 مىلك تۇپ كۆچەت تىكىلدى. تۇتۇش نىسبىتى 80 پىرسەنتكىم يەتتى. شەھەر- نىڭ ئورمان بىلەن قاپلىنىش كۆلىمى 240 گېكتارغا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە ئامما- ۋى چىمەن- زارلىق 169.6 گېكتار كېلىدۇ. رايونلار بويىچە يېشىللىق بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى 24.5 پىر- سەنتكە يېتىپ، كىشى بېشىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن كۆكەرتىلگەن يەر 5.3 كۋادرات مې- تردىن توغرا كېلىدۇ.

قەشقەر شەھىرى تۇرالغۇ جاي قۇرۇلۇشى ئۈچۈن بىر مىليون 577 مىلك يۈەن مەبلەغ سې- لىپ، 7.024 كۋادرات مېتر 114 يۇرۇش تۇرالغۇجاي ياسىدى. پۈتكەن كۆلىمى 5.446 كۋا- دىرات مېترغا يەتتى، 58 يۇرۇش تۇرالغۇ جاي سېتىپ بېرىلدى. ئىككى مىليون 430 مىلك يۈەن مەبلەغ توپلاپ شەھەر رايونىدىكى ئىدارە- ئورگانلار ئۈچۈن 14.195 كۋادرات مېتر ئۆيۈا- كالىتەن ياسالدى. بۇنىڭ ئىچىدە 11.500 كۋادرات مېترى تۇرالغۇ جاي بولۇپ 10.958 كۋا- دىرات مېتر پۈتۈپ بولدى.

قەشقەر شەھىرىدە 34 دانە كوچا ئاپتوبۇسى بولۇپ تىجارەت لىنىيىسى 66 كىلومېتر كېلى- دۇ. 1985- يىلى پاساژىر توشۇش ئومۇمىي مىقدارى بەش مىليون ئىككى مىلك ئادەم (قېتىم) غا يەتتى.

1985- يىلى قەشقەر ئۇلاپىتىنىڭ شەھەر- بازارلىرىدىكى سودا- سېتىق 343.528 كىشى، يەر مەيدانى 53.36 كۋادرات كىلومېترغا يەتتى. ھەر قايسى ناھىيە بازارلىرىدا ئاشلىق، مايغا ئىش قوشۇش زاۋۇتلىرى، ئېلېكتر ئىستانسىلىرى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى رېمونت قىلىش- ياساش زاۋۇتلىرى، يېمەكلىكلەرنى پىشۇ- شقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى، سېمونت زاۋۇتى ۋە نۇرغۇنلىغان 2- يېنىك سانائەت ۋە يېزا- بازار كارخانىلىرى بارلىققا كەلدى. دەسلەپكى قەدەمدە، قەشقەر ئۆلايىتىنىڭ ئالاھىدىلىكى گەۋ- دىلەندۈرۈلگەن سانائەت ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى بارلىققا كەلدى. ھەر قايسى ناھىيە- با- زارلار شەھەر مەھسۇلىيىتى قۇرۇلۇشى جەھەتتە، بىر قانچە يىللاردىن بۇيان ئاسفالىت يول ۋە سۇ بىلەن تەمىنلەش قۇرۇلۇشى ئېلىپ باردى. كۆپلىگەن ناھىيە (شەھەر) لەر شەھەر- بازاردىن ئايلىنىپ ئۆتۈش يولى ياساپ قاتناش تاشىيوللىرىنىڭ ناھىيە، بازارلىرىنى كېسىپ ئۆتۈش ئېھتىياجىنى ئۆز كەرتتى، سودا مۇلازىمەت، مەدەنىيەت، ماتارىپ، سەھىيە داۋالاش قاتارلىق قۇ- رۇلۇشلارنى ياسىدى. 7 ناھىيە- بازاردا كىنوخانا، تىياتىرخانا ياسالدى، 3 ناھىيە- بازاردا كىنوخانا، تىياتىرخانىلار ياسالماقتا. تۇرلۇك ھۈناركارلىق قۇرۇلۇشلىرىدا شىنجاڭ- قەشقەر نىڭ مىللىي پۇرىقى ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىكى گەۋدىلەندۈرۈلدى. 1985- يىلى قەشقەر شەھىرى ۋە ھەر قايسى ناھىيە- بازارلىرىدا ئاساسىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن 2 مىلك 969 مو 8 پۇلۇك 7 لى يەر كەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە تېرىلغۇ 2 مىلك 1 مو 7 پۇلۇك، بىنام يەر 926 مو 8 پۇلۇك 3 لى، ئورمانلىق 13 مو 2 پۇلۇك، باشقا يەر 28 مو 1 پۇلۇك 2 لى، قەشقەر شەھىرى ۋە ھەر قايسى ناھىيە- بازارلار 1985- يىلى قۇرۇ- لۇش ئۈچۈن سالغان مەبلەغ 45 مىليون 425 مىلك يۈەن بولۇپ، ئورۇنلانغىنى 4 مىليون 300 مىلك يۈەن. پۈتكەن قۇرۇلۇش كۆلىمى 11.0937 كۋادرات مېتر. (جالال گولىيالى)

1985- يىلقى شەھەر قۇرۇلۇشى

ئىسمى	رايون كولىمى (ك.كۋادىرات كىلومېتر)	سۇ بىلەن تەمىنلەش مىقدارى (كۇن/تونا)	يول	
			ئۇزۇنلىقى (كىلومېتر)	كولىمى (10مىڭ كۋادىرات مېتر)
جەمئى	54.36	24.659	138.96	172.05
قەشقەر شەھىرى	9.8	8.800	36	46.6
يېڭىشەھەر ناھىيە	4	500	8.1	7.52
كونىشەھەر ناھىيە	3	700	3.5	3.6
يېڭىسار ناھىيە	2.6	400	3.11	3
يوپۇرغا ناھىيە	2.47	1.000	3.1	4.34
پەيزاۋات ناھىيە	2	1.200	3	3
يەكەن ناھىيە	8.79	95.9	44	57.2
پوسكام ناھىيە	3.3	600	6.3	7.74
قاغىلىق ناھىيە	5	5.000	12.1	16.94
مەكىت ناھىيە	2.5	450	14.45	15.55
ماراليبىش ناھىيە	7.5	3.550	4.1	3.92
تاشقورغان ناھىيىسى	3.4	1.500	1.2	1.44

[پەيزا-كەنت قۇرۇلۇشى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ پەيزا-كەنت ۋە بازار قۇرۇلۇشىدا يېڭى قىيا پەتلەر بارلىققا كەلدى. بولۇپمۇ بازار قۇرۇلۇش سودا مۇلازىمىتى، بازار سودىسى ۋە مەدەنىيەت، ماتارىپ قۇرۇلۇشى، پەيزا ئېگىلمك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى پىششىقلاپ ئىشلەش كارخانىسى قاتارلىق ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش كۆپ پەيدى. مىللىي مىمارچىلىقنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىكى گەۋدىلەندۈرۈلدى، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە خەلق تۇرمۇشىنىڭ بېيىشىغا ئەگىشىپ دېھقانلار ياسىغان ئۆيلەر بارغانسېرى كۆپەيدى، سۈپىتى ياخشىلاندى. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە دېھقانلار ياساپ پۈتتۈرگەن ئۆيلەر 1مىليون 69مىڭ 149 كۋادىرات مېترغا يەتتى. 20مىليون 975مىڭ 852يۇەن مەبلەغ سېلىنىدى. بۇنىڭ ئىچىدە يېزىلاردىكى تۇرالغۇ جايلاردىن پۈتكەنلىرى 866مىڭ 636 كۋادىرات مېتر بولۇپ، 16مىليون 66مىڭ 548يۇەن مەبلەغ سېلىنىدى.

ۋىلايەتنىڭ پەيزا-بازار قۇرۇلۇش ئېھتىياجىغا ماسلىشىش ئۈچۈن، قۇرۇلۇش باشقارمىسى 1985-يىلى 5-ئايدىن6-ئايغىچە تۇنجى نۆۋەتلىك قۇرۇلۇش ئىدارە باشلىقلىرى، پەيزا باشلىقلىرى، بازار باشلىقلىرى قاتناشقان پەيزا-بازارلارنى پىلانلاش، قۇرۇلۇش ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىپ، جەمئىي40 نەپەر كۇرسانتنى تەربىيەلەپ چىقتى، تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈش ئارقىلىق كۇرسانتلار ئۆلچەش، پەيزا-بازارلارنى پىلانلاش ۋە ئۆي-جاي لايىھەلەش جەھەتتە مۇھىم نۇقتىلارنى قاتارلىق بىلىملەرنى دەسلەپكى قەدەمدە ئىگەللىۋالدى. (جاك گولياك)

[ناھىيە بازارلىرىنى سۇ بىلەن تەمىنلەش قۇرۇلۇشى] مەركەز ۋە ئاپتونوم رايونلىق غەمخورلىقى ھەم قوللىشى ئارقىسىدا، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ناھىيە بازارلىرىدىكى

سۇ بىلەن تەمىنلەش ئىشلىرىنىڭ بىر قەدەر زور دەرىجىدە راۋاجلاندى. 1985-يىلى، مەركەز ۋە ئاپتونوم رايونى قاغلىق، تاشقورغان قاتارلىق 2 ناھىيىگە سۇ بىلەن تەمىنلەش ئىشلىرى ئۈچۈن 450 مىڭ يۈەن مەبلەغ بەردى. ئىككى ناھىيىنىڭ قۇرۇلۇشى ئايرىم-ئايرىم ھالدا 7-، 8-ئايدا تاماملىنىپ، ئىشقا كىرىشتۈرۈلدى. ئىككى قۇرۇلۇشنىڭ لايىھىدىكى بىر كۈندە سۇ بىلەن تەمىنلەش ئىقتىدارى ئايرىم-ئايرىم ھالدا 2.500 تونىنا ۋە 1500 تونىنا بولۇپ، شۇنىڭ ئىچىدىن ئىتتىپاقىمىز ئىككى ناھىيە خەلقىنىڭ ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان (يۇقىرى ئىئولۇق) سۇئىچىش (ئۆلچەشتىن ھالقىپ كەتكەن تۇرمۇشقا كىرەكلىك سۇ) تارىخىغا خاتىمە بېرىلىپ، كىچىك كۈندۈز ئارزۇقىلىپ كەلگەن دۆلەت ئۆلچىمىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان ۋودوپىروۋوت سۇيى ئىچىدىغان بولدى. ئۇنىڭدىن باشقا، مارالبېشى، يوپۇرغا ناھىيىلىرىنىڭ سۇ بىلەن تەمىنلەش قۇرۇلۇشى ئۆچۈن 360 مىڭ يۈەن مەبلەغ يارىدەم بېرىلدى.

مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ سۇبىلەن تەمىنلەش قۇرۇلۇشى ئىچىدىغان سۇمە نبىتىنى كېڭەيتىش قۇرۇلۇشى بولۇپ لايىھىدىكى بىر كۈنلۈك سۇ بىلەن تەمىنلەش ئىقتىدارى 3.500/تونا، 1980-يىلدىن بۇيان مارالبېشى ناھىيە بازىرىدىكىلەر ئاناكۆل سۇئامبىرىنىڭ سۇيىنى ئىچىدىغان بولغان. سۇنىڭ سۇپىتى نىسبەتەن ناچار بولۇپ، ئالاقىدار تارماقلار بۇسۇنىڭ سۇپىتىنى خەتەرسىزلىك ئانالىز قىلىپ، ئادەم ۋەھايۋانلار ئىچىشكە بولمايدىغان سۇ دېگەن ئىدى. ئاپتونوم رايونلۇق ۋە ۋىلايەتلىك ئالاقىدار تارماقلارنىڭ سۇبىلەن تەمىنلەش كەسپىي قۇرۇلۇش تەجرىبىكا خادىملىرى بىلەن سۇ رايى كېنولوگىيە خادىملىرى نۇرغۇن خىزمەتلەرنى ئىشلەپ شورىكۆل سۇ ئامبىرىنىڭ سۇيىنى مارالبېشى ناھىيە بازىرىدىكى ئادەملەر ۋە ھايۋانلار ئىچىشكە بولىدۇ دەپ ھۆكۈم قىلدى. شور كۆلنىڭ كونا پىرىستانىدىن ناھىيىدىكى ۋودوپىروۋوت شىركىتىگە 18.4 كىلومېتر كېلىدۇ. بۇنىڭغا ئايلانمىسى 300 مىللىمېتىرلىق چۆيۈن تۇرۇبىبا كېتىدۇ، بۇ قۇرۇلۇشنىڭ لايىھىدىكى خامچوت مەبلىغى جەمئىي 3 مىليون 500 مىڭ يۈەن. 1985-يىلنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە، ئاساسىي غول تۇرۇبىبا يولى قۇرۇلۇشى 2.5 كىلومېتر يا تۇرۇلدى، سۇ راسخوتى، سۈزگۈچ سۇ كۆلچىكىنىڭ ھۆل قۇرۇلۇشى باشلاندى، پۈتكۈل قۇرۇلۇشنىڭ 3/1 دىن بىزىيىنىڭ قۇرۇلۇش پولكى مەسئۇل بولۇپ تۈزىتىگە ئالدى، 1986-يىلى سۇ ئاز قالغان مەزگىلدە ئىشقا كىرىشتۈرۈلمەكچى.

يوپۇرغا ناھىيىلىك سۇ بىلەن تەمىنلەش قۇرۇلۇشى ئاساسلىقى سۇ بىلەن تەمىنلەش قۇرۇلۇش ئىقتىدارىنى كېڭەيتىش ۋە يۇرۇشلەشكەن ئەسلىھەلەرنى مۇكەممەللەشتۈرۈش بولۇپ، پۈتكەندىن كېيىن، بىر كۈندە سۇ بىلەن تەمىنلەش ئىقتىدارى 1.500 تونىنا بولىدۇ. قۇرۇلۇشقا كېتىدىغان ئومۇمىي مەبلەغ 500 مىڭ يۈەن مۆلچەرلەندى. مۆلچەرلىنىشچە بۇ قۇرۇلۇش 1986-يىلى دۆلەت بايرىمىدا پۈتتۈرۈلۈپ ئىشقا كىرىشتۈرۈلىدۇ.

يېڭىنقى 2 يىلدىن بۇيان، 4 ناھىيە بازىرى (ۋىلايەت بويىچە ناھىيىلەرنىڭ 36.4 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ) دىكى 85-90 پىرسەنتتىكىچە كىشىلەر ئۆچۈن يا خشى سۇ ھەل قىلىپ بېرىلىپ، دۆلەتنىڭ تۇرمۇشقا كىرەكلىك سۇ ئۆلچىمىدىكى ۋودوپىروۋوت سۇيى ئىچىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىنىدى. (شۇ گومىن)

1985-يىلدىكى ئاساسلىق بىناكارلىق قۇرۇلۇشلىرىنىڭ قىسقىچە تونۇشى

تۇرۇش] 1. قەشقەر ۋىلايەتلىك خەلق ئاۋىئاتسىيىسى پونكىتىنىڭ ئايرۇپىلان كۆتۈرۈش بىناسى؛

لەنجۇ خەلق ئاۋىتاتسىيە ئىدارىسى لايىھىلىگەن بۇ يولۇچىلار ئايرۇپىلان كۆتۈش بىناسى- نىڭ كۆلىمى 3.000 كۋادرات مېتر بولۇپ(ئاۋىتاتسىيە پونكىتىنىڭ قۇماندانلىق قىلىش، يۆتكەپ تەڭشەش ۋەئىشخانا كەسپىي ئىشلار ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئۆي بۇنىڭ سىرتىدا)،سىر- لىنغان مەيدانغا ئىككى مىليون 180 مىڭ يۈەن.

بۇ قۇرۇلۇشنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى ئايرۇپىلان كۆتۈش بىناسى بولۇپ، ئەڭ يۇقىرى بول- غاندا ساتتىكە 200 نەپەر يولۇچىنى يولغا سېلىش نىسبەتى بويىچە پىلانلانغان. يۆتكەپ تەڭ- شەش، ئالاقىلىشىش، ھاۋارايى قاتارلىق تېخنىكا ئىشلىرىغا ئالاقىدار ئۆيلەر 2-دەرىجىلىك ئايرودوروم تەلىپى بويىچە لايىھىلەنگەن، مېھمان كۈتۈش ئۆيى «ئىل-24» ماركىلىق ئايرۇپىلانغا سىغىدىغان يولۇچىلار ۋە ئايرۇپىلان گۈرۈپپىسىدىكى خادىملار ئىلىك سانى بويىچە لايىھىلىنىپ58 كارىۋات قويۇلدى، جەمئىي 4856 كۋادرات مېتر كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ياتاق بىناسى 1808 كۋادرات مېتر، ئاپتوموبىل ئىسكىلاتى 500 كۋادرات مېتر، يار قازان 256 كۋادرات مېتر، يېراق-يېقىن سەپەر سۈپىسى 254 كۋادرات مېتر، بىردىن 100 تونناملىق ۋە 50 تون- نىلىق سۇ مۇنارىسى بار. ئۇنىڭدىن باشقا كۆكەرتىش، تۈرۈبا، توك، تېلېفون لېنىيىسى قاتارلىق ئۆي سىرتىدىكى قۇرۇلۇشلار بار، 1985-يىلى 4-ئاينىڭ 15-كۈنى جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى ھۆددە ئېلىپ ئىش باشلىدى.

قۇرۇلۇشنىڭ قۇرۇلمىسى نىسبەتەن مۇرەككەپ، قۇراشتۇرۇش، پەدەزلاش سەۋىيىسى نىس- بەتەن يۇقىرى، قۇرۇلۇشنىڭ قىيىنلىق دەرىجىسى زور بولۇپ، قۇرۇلۇش قىلغۇچى ئورۇن بۇنىڭغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بەردى، مەخسۇس ئايرودوروم قۇرۇلۇشىغا قۇماندانلىق قىلىش شتابى تەشكىل قىلدى. 1985-يىلى 12-ئاينىڭ 24-كۈنى پۈتتى، ئاساسىي گەۋدە قۇرۇلۇشى ۋەبىرىنچى دەرىجىلىك ياتاق بىناسىنىڭ سۇپىتى ئەلا بولدى، باشقىلىرى بىردەك لايىقەتلىك بولدى. قۇرۇلۇشنىڭ پۈتكەن ئومۇمىي كۆلىمى 6.815 كۋادرات مېتر بولۇپ، ئەمەلىيەتتە 4 مىليون 500 مىڭ يۈەن ئورۇنلاندى. بۇ ئالدىنقى يىلقى ئايرۇپىلان ئۆچۈش يولى قۇرۇلۇشىدىن كېيىنكى يەنە بىر مۇھىم قۇرۇلۇش باشلاپ، مۇيىلى پۈتتۈرۈپ ئىشقا كىرىشتۈرۈلگەن قۇرۇلۇشلاردىن بىرى ھېسابلىنىدۇ.

2. يەكەن ناھىيىلىك كىنوخانا: ئاپتونوم رايونلۇق بىناكارلىق قۇرۇلۇش لايىھىلەش ئورنى لايىھىلىگەن، كۆلىمى 2.754 كۋادرات مېتر، سېلىنغان مەيدانغا بىر مىليون 300 مىڭ يۈەن. يەكەن ناھىيىلىك بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى ياسىدى. 1982-يىلى 3 - ئايدا ئىش باشلاپ، 1985-يىلى 7-ئايدا تاماملىدى. قۇرۇلۇش 3 يىل 4 ئاي داۋام قىلدى. بۇ بىلا يېتىمىزدىكى ئەڭ ئۇزۇندا پۈتكەن خەلق تىياتىرى مۇشى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قۇرۇلۇش بولدى. لېكىن بۇ قۇرۇلۇش- نىڭ قۇرۇلمىسى قۇراشتۇرۇش، ئۈسكۈنىلىرى چىرايلىق بولۇپ، ھازىر ۋىلايەت بويىچە ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىدىكى كىنو-تىياتىرخانا ھېسابلىنىدۇ.

3. قەشقەر شەھەرلىك پارتكوم ۋەئالىيە ئىدارىسىنىڭ ئومۇملاشقان بىناسى: بۇنىڭ بى- ناكارلىق قۇرۇلۇش كۆلىمى 4.000 كۋادرات مېتر، پىششىق خىش، بېتون قۇرۇلمىلىق يېرىم جازىلىق قۇرۇلما. پۈتۈن بىنا 5 قەۋەت، بىر قىسىم جاي 6 قەۋەت، ئومۇمىي سېلىنغان مەيدانغا بىر مىليون يۈەن. قەشقەر شەھەرلىك 1- بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى ھۆددە ئېلىپ ياسىدى. 1985 - يىلى 4-ئاينىڭ 15 - كۈنى ئىش باشلاپ 9-ئاينىڭ 30-كۈنى پۈتتۈردى. قۇرۇلۇش

5 يېرىم ئايدا پۈتتى. شۇ يىلى قۇرۇلۇش قىلىپ شۇ يىل پۈتتۈرۈپ ئىشلىتىشكە تاپشۇرۇپ بېرىلدى. قۇرۇلۇشنىڭ سۈپىتى ياخشى بولدى.

4. ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك مەكتىپى ئوقۇتۇش بىناسى: پىششىق خىش ۋە بېتون قۇرۇلمىلىق 4 قەۋەتلىك قۇرۇلۇش، بىر قىسىم ئورنى 5 قەۋەتلىك، قۇرۇلۇش كۆلىمى 3.200 كۇۋادرات مېتر كېلىدۇ. پۈتۈش قىممىتى 668 مىڭ يۈەن بولۇپ، يېزا ئىگىلىك 3-دەۋرىيىمىز بىنا-كارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى ھۆددىگە ئېلىپ ياسىدى. 1984-يىلى 9-ئايدا ئىش باشلاپ 1985-يىلى 8-ئايدا پۈتتۈرۈپ ئىشلىتىشكە تاپشۇردى.

5. قەشقەر مېھمانخانىسىنىڭ 4-نومۇرلۇق بىناسى: قۇرۇلۇش كۆلىمى 5.690 كۇۋادرات مېتر، بۇ ئوتتۇرا ھال ئالىي دەرىجىلىك مېھمان كۈتۈش بىناسى. سۇ، ئېلېكتىرىش ئۈسكۈنىلىرى، ئېلېكتر بىلەن يورۇتۇش، تاز بلىق ئۈسكۈنىلىرى تولۇق، قۇرۇلۇش ئۆلچىمى يۇقىرى بولغانلىقتىن سىرت يەنە يېپىق يوللۇق تېلېۋىزور، ئالاقە، سىگنال تورلىرى ۋە لىفىت ئۈسكۈنىلىرى بار، سېلىنغان مەبلەغ 2 مىليون 111 مىڭ يۈەن، يېزا ئىگىلىك 3-دەۋرىيىمىز بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى ياسىدى، 1985-يىلى 3-ئايىنىڭ 1-كۈنى ئىش باشلانغان، شۇيىلى ئاساسىي گەۋدە قۇرۇلۇشى ئىشلىتىلىشكە باشلىدى. (ساۋشىخىك)

[بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئەھۋالى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئىشلىرى ئەزەلدىن مىسلى كۆرۈلمىگەن سۈرئەت ۋە كۆلەم بىلەن ئالغا قاراپ راۋاجلىنىپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشىنىڭ بىر مۇھىم كۈچى بولۇپ قالدى. 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىدا تىجارەت كېنىشكىسى بار دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ۋە كوللېكتىپ ئىگىلىك تۈزۈمىدىكى قۇرۇلۇش قىلغۇچى كارخانىلار 140 قا يەتتى، يىللىق قۇرۇلۇش مەھسۇلات قىممىتى 100 مىليون يۈەندىن ئاشتى، بۇنىڭ ئىچىدە كوللېكتىپ ئىگىلىكتىكى كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات قىممىتى 50 پىرسەنتىچىنى ئىگەللەيدۇ. قۇرۇلغان ئۆيلەرنىڭ كۆلىمى 250 مىڭ كۇۋادرات مېتر؛ ھەر ئادەمنىڭ ئوتتۇرا ھېسابىدا بىلەن پاراتقان مەھسۇلات قىممىتى 5.500 يۈەندىن يۇقىرى بولدى؛ بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشىلەر سانى 23 مىڭ 632 نەپەر بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە يەرلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلاردىكىسى 4.128 نەپەر، بىگىتۈدىن يېزا ئىگىلىك 3-دەۋرىيە سىستېمىسىدىكىسى 6.301 نەپەر، ناھىيە-بازارلاردىكى كوللېكتىپ ئىگىلىكتىكى كارخانىلاردىكىسى 8.773 نەپەر، يېزا-كەنت كارخانىلىرىدىكىسى 4.431 نەپەر، بۇنىڭ بىلەن ۋىلايىتىمىزنىڭ ناھىيە، شەھەر، يېزا-بازارلىرىدىكى ھەممىسىدە بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىلىرى سىستېمىسى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەنىدى.

قۇرۇلۇش ئۈستىدىكى ئوۋۇلاشقان ماللىيە بىناسى. چۈيۈەنلىياللا فوتوسى

شەھەر ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ ئىلگىرىلىشىگە ئەگىشىپ، بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئىشلىرى قوشۇنىنىڭ سۈپىتى، قۇرۇلۇش قىلىش ئىقتىدارىنىڭ ئۈسۈشى تېز بولدى. بىر قانچە توغرا كېلىدىغان قۇرۇلۇش ماشىنا-ئۈسكۈنىلىرىنىڭ قۇۋۋىتى ئىككى ئات كۈچ

چىدىن ئاشتى. بۇنىڭلىق بىلەن ئادەتتىكى خەلق ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدىغان قۇرۇلۇش تاۋارلىرىنى ھۆددىگە ئالغىلى بولۇپلا قالماستىن، بىر قەدەر زور ھەجىمدىكى قۇرۇلمىنى مۇ-
رەككەپ، قوراشتۇرۇلۇشى كۆزدە تۇتۇلغان ئىشلەپچىقىرىش زاۋۇت ئۈيلىرىنىمۇ ئاممىۋى ئەسلىھە تاۋارلىرىنىمۇ ھۆددىگە ئېلىپ ئىشلىيەلەيدىغان بولدى. قەشقەر شەھەر رايونىدا يېقىنقى ئۇچ يىلدىن بۇيان يېڭىدىن قۇرۇلغان 100 دىن ئارتۇق ئوچ قەۋەتتىن ئالتە قە-
ۋەتكىچە بولغان بىنالار، كىنو ـ تىياتىرخانىلار، توغرا قۇرۇلمىلىق سەككىز قەۋەتلىك يا-
تاق بىنا قۇرۇلۇشى، مېھمانخانا، پوچتا ـ تېلېگراف بىناسى، سۇ ئېلېكتىر ئىستانسىسىنىڭ زاۋۇت ئۈيلىرى، ئايرودرومنىڭ ئايرۇپىلان يولى، ئايرۇپىلان توختاش سەھنىسى قاتارلىق قۇرۇلۇشلارنىمۇ ۋىلايىتىمىزنىڭ ئۆز قوشۇنى، ئۆزىنىڭ بىناكارلىق قوشۇنىسى لايىھىلىگەن، ياسىغان. بەزى ناھىيە باشقۇرغان بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىلىرىنىڭ تېخنىكا تەرەققىياتى تېز بولدى. يەكەن ناھىيىسىدە يېڭىدىن قۇرۇلغان 1.300 كىشىلىك كىنو ـ تىياتىر-
خانىنى يەكەن ناھىيىلىك بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى ياسىدى؛ پوسكام ناھىيىلىك 3 ـ بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى جەنۇبىي شىنجاڭنى تېپىتلىكىدە ھەر يىلى 3 مىليون يۈەندىن كۆپرەك مەھسۇلات مىقدارى يارىتتى. باشقا ناھىيە، شەھەرلەرنىڭ قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىش كۈچىمۇ ئاساسىي جەھەتتىن شۇ ناھىيىنىڭ بىناكارلىق قۇرۇلۇش بازىرىنى ئېگىلىدى. تېخنىمۇ خۇشاللىنارلىقى شۇكى، ئىگىلىكنى جانلاندۇرۇش، بىناكارلىق قۇرۇلۇش بازارلىرىنى ئېچىپ بېتىشكە كېڭەيدى، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىلىرى قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى، خوتەن، شىزاڭنىڭ ئالى قاتارلىق جايلىرىغا كەمدىنپ، ھەر يىلى 3 ـ 4 مىليون يۈەن تەرتىپىدا مەھسۇلات قىممىتى يارىتىپ، مۇندىن كېيىنكى بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن كەڭ يول ئاچتى.

بىناكارلىق قۇرۇلۇشلىرىنى لايىھىلەش جەھەتتە، ۋىلايەت بويىچە تەستىقلانغان ئۇ-
ۋاھنامىسى بار لايىھىلەش ئورۇنلىرىدىن تۆتتى بار. يەنى قەشقەر ۋىلايەتلىك بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئۆلچەش تەكشۈرۈش لايىھىلەش ئورنى، قەشقەر شەھەرلىك لايىھىلەش ئورنى، جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى، يېزا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيىسى بىناكار-
لىق قۇرۇلۇش شىركىتى لايىھىلەش ئورنى، بۇلاردا بار ئىشچى ـ خىزمەتچىسى 85 نەپەر بو-
لۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە مەخسۇس كەسپىي تېخنىك خادىملار 62 نەپەر. بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئۇستىسى، قۇرۇلما، سۇ تۇرۇبىسى، ئىسسىنىش، ئېلېكتر ھۈنەر... سەنئەت ئۇسكۇنىلىرى قاتارلىق مەخسۇس كەسپىي قۇرۇلۇش ئۇستىلىرى تولۇق. يىلىغا 120 ـ 160 مىڭ كۇۋادىرات مېتر غىچە قۇرۇلۇش لايىھىلەش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىيالايدۇ. قۇرۇلمىسى مۇرەككەپ توغرا قۇرۇلمىلىق قەشقەر پوچتا ـ تېلېگراف بىناسى ۋە سەككىز قەۋەتلىك خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ بالنىتسا بىناسى قەشقەردە لايىھىلەنگەن. ئۆز ۋىلايىتىمىزنىڭ لايىھىلەش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاپ بولۇش بىلەن بىر چاغدا يەنە جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنى، جەنۇبىي شىنجاڭ تېپىتلىكى، قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى قاتارلىق ۋىلايەت، ئوبلاستلارنىڭمۇ بەزى بىر قەدەر زوررات ئىشخانا بىناسى، مېھمانخانىسى قاتارلىق قۇرۇلۇش تۈرلىرىنىمۇ لايىھىلەپ بەرىدى. بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئىشلاھاتىنىڭ چوڭقۇر قاتلىق يېدۇرۇلۇشىغا ئە-
گىشىپ، لايىھىلەش ئورۇنلىرىدىنمۇ كەسپىي ئورۇنلارنى كارخانا بويىچە باشقۇرۇش سىناق

تەرەققىسىدە يولغا قويۇلۇپ، لايىھىلەش ھەققى ئىلىش تۈزۈمى تەدرىجىي يولغا قويۇلۇپ، لايىھىلىگۈچى خادىملار نىڭ ئاكتىپچانلىقى زور دەرىجىدە ئىشقا سېلىنىپ، لايىھىلەش خىزمىتىنىڭ ياخشى، يېڭى، ئەلا تەرەپكە قاراپ ئىلگىرىلىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. (جالالدىن)

[بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىلىرىغا دەرىجە بېكىتىپ باشقۇرۇش]

1985 - يىلى، قەشقەر ۋىلايەتلىك قۇرۇلۇش باشقارمىسى يۇقىرىنىڭ بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىلىرىدا تەجرىبە سۈپىتە تەكشۈرۈش توغرىسىدىكى بەلگىلىمىسىگە ئاساسەن، ھازىر بار 140 بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانا (ئەترەت، كۇرۇپپا) لارنى تەكشۈردى؛ 50 كارخانا تەجرىبىلىك سۈپىتە دەرىجىسىگە ئېرىشتى. بۇنىڭ ئىچىدە، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانا 12، كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىك تۈزۈمىدىكى كارخانا 38؛ تەجرىبىسى بويىچە ئايرىغاندا 2 - دەرىجىلىك بىناكارلىق ئورنى، خام خىش ۋە ياغاچ قۇرۇلمىلىق قۇرۇلۇش ئورنى ھەر قايسى بىردىن (جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق شىركىتى، سۇ قۇرۇلۇش پولكى)، 3 - دەرىجىلىك بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىسى ئىككى (شەھەرلىك 1 - بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى، يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسى بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى) ، 4 - دەرىجىلىك بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىسى 10؛ 5 - دەرىجىلىك كارخانا 35؛ C دەرىجىلىك ئېلېكتر ئېنېرگىيە قۇراشتۇرۇش كارخانىسى بىر. تەجرىبىسۈپىتە تەكشۈرۈش ئارقىلىق ۋىلايەتلىك بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىلىرىنىڭ سۈپىتە ئەھۋالى بىر قەدەم ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئىگە للۇۋېلىندى، تىجارەت دائىرىسى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىندى، تېخنىكا جەھەتتىكى باشقۇرۇش ئىلگىرى سۈرۈلدى. تىجارەتنى ھۆددە بېرىش دائىرىسى بەلگىلىنىپ قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىش سۈپىتى كاپالەتلەندۈرۈلدى.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان كارخانىلار ئىملاھات ئاساسىدا، 1985 - يىلى 5 - ئايدا مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك قۇرۇلۇش باشقارمىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ۋىلايەتلىك پىلان كومىتېتى، قۇرۇلۇش بانكىسى، مالىيە ئىشبالار ئىدارىسى، سودا-سانائەت ئىدارىسىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن قەشقەر ۋىلايەتلىك بىناكارلىق قۇرۇلۇش قۇراشتۇرۇش، قۇرۇلۇش خېرىدار چاقىرىش، خېرىدار بولۇش باشقۇرۇش ئىشخانىسى تەشكىل قىلىنىپ، بىناكارلىق قۇرۇلۇش قۇراشتۇرۇش قۇرۇلۇش خېرىدار چاقىرىش، خېرىدار بولۇش مۇلازىمەت، باشقۇرۇش، نازارەت قىلىش خىزمىتىگە مەسئۇل بولدى. شۇ يىلى خېرىدار چاقىرىپ ھۆددە بېرىلگەن قۇرۇلۇشلار مۇنۇلاردىن ئىبارەت: قەشقەر خەلق دوختۇرخانىسى بالىنېتسا بىناسى، قەشقەر مېھمانخانىسى، تەنتەربىيە سارىيى، يېڭىشەھەر كىنو - تىياتىرخانىسى، خوتەنجىراپ ئېغىزى قۇرۇلۇشى، يەكەن سودا شىركىتىنىڭ تۇرلۇكماللار بىناسى، قەشقەر يەرلىك مالىار شىركىتى ئاشلىملىكلەر بىناسى، پارتىمە مەكتەپ ئىشخانا بىناسى قاتارلىقلار. خېرىدار چاقىرىش قىممىتى 15 مىليون 500 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

بىناكارلىق قۇرۇلۇش ساھەسىنىڭ سۈپىتىنى نازارەت قىلىش، باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، 1985 - يىلى ۋىلايەتلىك ھەر قايسى ناھىيە، شەھەر - يېزىلىرىدىكى بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئىدارىلىرى ئىگىلىگەن-كېيىن بولۇپ مەخسۇس ئادەم بېكىتىپ يا كىسى سۈپىتە نازارەت قىلىش گۇرۇپپىسى تەشكىللەپ بىناكارلىق قۇرۇلۇشلىرىدا ھۆكۈمەت ۋاكالىتەن

نازارەت ئېلىپ بارىدى. قۇرۇلۇش ئېھتىياجىغا بېرىش سەۋەبىدىنمۇ ئۆسۈشىنى كۆچلۈك تۇرغۇزۇپ ئىلگىرى سۈرىدى. قەشقەر شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئىشلىرى ۋە بىناكارلىق قۇرۇلۇش بازارلىرىنى ياخشى باشقۇرۇش ئۈچۈن، مەخسۇس بىناكارلىق قۇرۇلۇشلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسى قۇردى. سۈپەتكە نازارەت قىلىش پونكىتى بىر تۈتاش كەسىپنى باشقۇرۇشقا مەسئۇل بولۇپ سۈپەتكە نازارەت قىلدى. 1985 - يىلى نازارەتنىڭ قوبۇل قىلغان قۇرۇلۇش 84 بولۇپ، قۇرۇلۇش كۆلىمى 140 مىڭ 300 كۋادراتتىن ئېشىپ كەتتى. بۇ قۇرۇلۇش قىلدۇرغۇچى ئورۇنلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. (جاڭ جى)

[مۇھىتنى ئاسراش خىزمىتى توغرىسىدا بايان] 1985 - يىلى، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مۇھىت ئاسراش خىزمىتىدە يېڭى ئىلگىرىلەشلەر بولدى. ئاساسلىقى مۇھىت ئاسراشنىڭ 7 - بەشىنچىلىق پىلانى تۈزۈپ چىقىلىپ، ۋىلايەتنىڭ مۇھىت ئاسراش جەھەتتىكى ستراتېگىيىلىك نىشانىنىڭ دەسلەپكى مۇلچەرلىرى ۋە بۇ بىر نىشاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىكى مۇھىم تەدبىرلەر ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

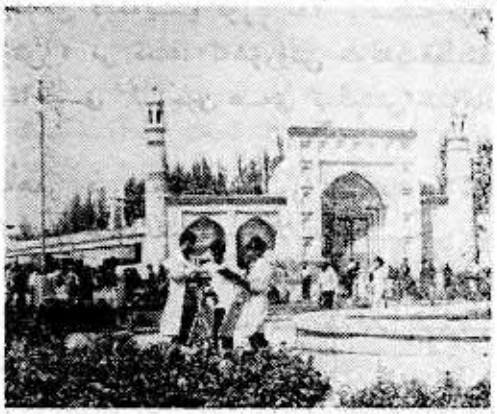

قەشقەر شەھەرلىك شەھەر قۇرۇلۇش، مۇھىت ئاسراش ئورنىدىكى خىزمەتچى خادىملىرى ئاۋات شەھەر مەركىزىدە شەھەردىكى شاۋقۇن - سۈرەتنى ئولچەۋاتقان ئاۋدى فوتوسى

بىرىنچى، مۇھىت ئاسراشقا دائىر ئۇچ ئەملىي ئىش ياخشى ئىشلەندى.

1 . قەشقەر شەھىرىدە خەلق شەرقىي يولىنىڭ جەنۇبىي، ئازاد جەنۇبىي يولىنىڭ شەرقىي(خەلق باغچىسى، دۆڭباغ باغچىسى) غىچە بولغان ئىككى كۋادراتتىن كىلومېتىر جاي تۈتۈنسىز رايون قىلىندى. بۇ جايلار شەھەر ئىچىدىكى مەنزىرە رايونلىرى بولۇپ، مۇشۇ رايونلاردىكى پىلانسىز كۆپەيگەن پارقازانلار قاتتىق تەزگىنىلەندى. بۇ رايونلارغا يۇندۇرۇلەرنىڭ ئېھتىياجىنى تەزگىنىلەندى. ئاتموسفېرانىڭ سۈپىتى دۆلەتنىڭ 1- دەرىجىلىك ئۆلچىمىگە ئۇيغۇنلاشتۇرۇلدى.

2 . ئاساسلىق كوچىلاردىكى غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋازلار كونترول قىلىندى. يېقىنقى بىر قانچە يىللاردىن بۇيان، قەشقەر شەھىرى رايونىنىڭ ئاساسلىق كوچىلىرىدىكى غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋازلار يىلسېرى ئۆرلەپ كەتكەنىدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن 1985 - يىلى 11 - ئايدا قەشقەر شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى « قەشقەر شەھەر رايونىنىڭ ئاساسلىق كوچىلىرىدىكى قاتناشتىن پەيدا بولىدىغان غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋازلارنى كونترول قىلىش توغرىسىدىكى بەلگىلىمە » توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش تارقىتىپ، ئۇنۇملۇك كونترول قىلىپ ۋە نازارەت قىلىپ، ئۇنۇم ھاسىل قىلدى.

3 . قەشقەر شەھىرىدىكى پاسكىنا سۇلارنى بىر تەرەپ قىلىش زاۋۇتىنىڭ ئاساسىي گەۋدە قۇرۇلۇشى ئاساسىي جەھەتتىن تاماملاندى. 1986 - يىلى پۈتتۈرۈپ ئىشقا كىرىشتۈرۈش پىلانلانماقتا.

ئىككىنچى، مۇھىت ئاسراش جەھەتتىكى چەكلىمە مۇددەت ئىچىدە تۆۋەندىكە دائىر بىر قانچە قۇرۇلۇش تۈرىنى تۇرغۇزۇلدى.

1 . ئاپتونوم رايونلۇق مۇھىت ئاسراش ئىدارىسى 1980 ـ يىلىدىن قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدىن قەشقەر ئىلما توقۇلما مالالار زاۋۇتىنى ئولايىتىمىزدە بىرىنچى تۈركۈمدە چەكلىمە مۇددەت ئىچىدە تۆۋەندىكە تېگىشلىك ئورۇنلار قاتارىغا كىرگۈزگەنىدى. شۇ چاغدا تۆۋەندىكى لايىھەسى ۋەزىپىسىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈلمىگەنلىكتىن 1985 ـ يىلىدىن كېڭەيتىپ قۇرغاندا يىلانغا كىرگۈزىدى ھەمدە تۆۋەندىكى لايىھەسىنى بېكىتىپ، لايىھەلەپ، 1986 ـ يىلى قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىشنى پىلانلىدى. 1987 ـ يىلى پۈتتۈرۈلۈپ، ئىشقا كىرىشتۈرۈلدۇ.

2 . ئىككىنچى تۈركۈمدە تۆۋەندىكە تېگىشلىك ئورۇنلاردىن 1 ـ خەلق دوختۇرخانىسى، تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى بار. 1 ـ خەلق دوختۇرخانىسى 1985 ـ يىلى تۆۋەندىكى ئەمەلىي ئەھۋالغا ئاساسەن ئىلگىرىكى تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ئىشلىگەنىدى. 1985 ـ يىلى تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسىغا تۆۋەندىكى ئىلگىرىكى تەييارلىق خىزمەتلىرى ئۈچۈن 35 مىڭ يۈەن مۇھىت ئاسراش ياردەم پۇلى ئاجرىتىپ بېرىلدى. بۇ ئىككى ئورۇندىن كېڭەيتىپ قۇرغاندا، پاسكىنا سۇلارىنى بىر تەرەپ قىلىشتا « ئۈچ بىرلا ئۇقتىتا بولۇش » نى ئىشقا ئاشۇرۇش تەلەپ قىلىنىدى.

ئۈچىنچى، پاسكىنا نەرسىلەرنى سىرتقا چىقارغانلىق ئۈچۈن ھەق ئېلىش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇلدى.

1985 ـ يىلى 12 ـ ئاينىدا ئولايەت، شەھەر دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ پاسكىنا نەرسىلەرنى سىرتقا چىقارغانلىقى ئۈچۈن ھەق ئېلىش خىزمىتىدىن خۇلاسە چىقىرىش يىغىنى ئاچتى، شۇ يىلىقى پاسكىنا نەرسىلەرنى سىرتقا چىقارغانلىقى ئۈچۈن ھەق ئېلىش خىزمىتى خۇلاسىلەنىپ، 1986 ـ يىلى پاسكىنا نەرسىلەرنى سىرتقا چىقىرىش ھەققى ئېلىشنى ئومۇميۈزلۈك قانات يايدۇرۇش پىلانى ئورۇنلاشتۇرۇلدى، پاسكىنا نەرسىلەرنى بىر تەرەپ قىلىشتا ئاكتىپ، ئىلغار ئورۇنلاردىن تۆتى، پاسكىنا نەرسىلەرنى سىرتقا چىقىرىش ھەققى ئېلىشنى ئاكتىپ قوللاشتا ئىلغار ئورۇندىن ئىككىسى ۋە ئىلغار شەخسىدىن 13 نەپەر كىشى تەقدىرلەندى. 1985 ـ يىلى ئولايەت بويىچە پاسكىنا نەرسىلەرنى سىرتقا چىقارغانلىقى ئۈچۈن ئېلىنغان ھەق 350 مىڭ يۈەن بولغان بولسا، ئۇنى تۈگىتىش لايىھەسى بار بولۇپ، تۈگىتىش قۇرۇلۇشى قىلىماقچى بولغانلارغا بېرىلگەن ياردەم پۇل (مۇھىت ئاسراپ پاسكىنىچىلىقنى بىر تەرەپ قىلىشقا بېرىلگەن ياردەم پۇل) 265 مىڭ يۈەن. سىرتقا چىقارغانلار پاسكىنا نەرسىلەر ئۈچۈن ھەق ئېلىش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇش ئارقىلىق، چەكلىمە مۇددەت ئىچىدە تۆۋەندىكى خىزمەتنىمۇ ئورۇنلىشىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. ھازىر بىر تەرەپ قىلىش لايىھەسى بار ئورۇنلار توققۇزغا يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە تۆت ئورۇن بىر تەرەپ قىلىش قۇرۇلۇشىنى ئېلىپ بېرىش باسقۇچىدا تۇرماقتا، يەش ئورۇن تۆۋەندىكى ئىلگىرى-كى تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ئىشلىمەكتە.

تۆتىنچى، مۇھىت ئاسراش ئاپپاراتىنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە خادىملارنى سەپلەش.

1. ئولايەتلىك مۇھىت ئاسراش كومىتېتى قۇرۇلدى.

2 . مۇھىت ئاسراش باشقۇرۇش ئاپپاراتى قۇرۇلدى. ئولايىتىمىزنىڭ شەھەرلىرىدا قۇرۇلۇش، مۇھىت ئاسراش ئورنى قۇرۇلغاندىن سىرت ئۇنىڭ ئاستىدا مۇھىت

ئاسراش بۆلۈمىرى قۇرۇلدى. ۋىلايەتلىمىزلىك 12 ناھىيە (شەھەر) لىرىدە بىرەك ھالدا شەھەر، يېزا قۇرۇلۇشى، مۇھىت ئاسراش ئىدارىسى قۇرۇلدى، ئۇنىڭ ئاستىدا مۇھىت ئاسراش ئىشخانىسى (بۆلۈمچىسى) قۇرۇلدى. پوسكام نېفىت-خىمىيە سانائەت باش زاۋۇتى (ئۈچ چوڭ قۇرۇلۇش)، قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسى، قەشقەر شەھەرلىك كۆن-خىروم زاۋۇتى، قەشقەر شەھەرلىك پاسكىنا سۇلارنى بىر تەرەپ قىلىش زاۋۇتى، ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى قاتارلىق ئورۇنلاردا مۇھىت ئاسراش ئاپپاراتى قۇرۇلدى ھەمدە مۇھىت باشقۇرغۇچى مەخسۇس خادىم قويۇلدى، ۋىلايەت بويىچە ھازىر بار مۇھىت باشقۇرغۇچى خادىم 35 نەپەر.

3 . نازارەت قىلىپ ئۆلچەش ئاپپاراتى تەشكىل قىلىندى. قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇھىتنى نازارەت قىلىپ ئۆلچەش پونكىتىنىڭ بېكىتىلگەن شتاتى 30 نەپەر. قەشقەر شەھىرى، پوسكام ناھىيىلىرىنىڭ مۇھىتنى نازارەت قىلىپ ئۆلچەش پونكىتلىرىنىڭ شتاتى 20 دىن؛ يەكەن، قاغىلىق، مەكىت ناھىيىلىرىنىڭ مۇھىتنى نازارەت قىلىش، ئۆلچەش پونكىتىنىڭ شتاتى 15 تىن بېكىتىلدى. ئالتە نازارەت قىلىش، ئۆلچەش پونكىتىنىڭ ئومۇمىي شتاتى 115 نەپەر. پوسكام نېفىت-خىمىيە سانائىتى باش زاۋۇتى، قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسى، قەشقەر شەھەرلىك پاسكىنا سۇنى بىر تەرەپ قىلىش زاۋۇتى نازارەت قىلىش-ئۆلچەش پونكىتىنىڭ شتاتىنى36 قىلىشنى پىلانلىندى. ۋىلايەت بويىچە جەمئىي توققۇز نازارەت قىلىش-ئۆلچەش پونكىتى بار. ھازىر پەقەت ۋىلايەتلىك مۇھىتنى نازارەت قىلىش-ئۆلچەش پونكىتىنىڭ خىرمەت ئىقتىدارى شەكىللەندى. باشقا ھەر قايسى پونكىتلار قۇرۇش تەييارلىق كۆرۈش باسقۇچىدا تۇرماقتا.

بەشىنچى، كەسپىي جەھەتتە تەربىيەلەشنى كۈچەيتىپ، مۇھىت باشقۇرۇش كادىرلىرى ۋە نازارەت قىلىش-ئۆلچەش خادىملىرىنىڭ كەسپىي سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

1985 - يىلى مەدەنىيەت ئىمتىھانى ئارقىلىق ئەلالىرى تالللىنىپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىيەت سەۋىيىسىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەردىن26 كىشى ئالى، ئوتتۇرا تېخنىكوم مەكتەپلەرگە مۇھىت ئاسراش كەسپىنى ئۆگىنىشكە ئەۋەتىلدى. يەنە ئىلگىرى - كېيىن 9 ئادەم (قېتىم) بېيجىڭ ھاۋارايى ئىنىستىتوتى جۇڭگو پەلەرئاكادېمىيىسى سۇھايۇئانلارتەتقىقات ئورنى بايىنغولىن ئۆلچەش ئەسۋابلىرى نازارەت قىلىش-ئۆلچەش ئۆگىنىش كۇرسى، ئاپتونوم رايونلۇق مۇھىت ئاسراش ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنىغا ئۆگىنىشكە ئەۋەتىلدى. يەنە 12 نەپەر كىشى ۋىلايەتتە ئاچقان تۈرلۈك شەكىللەردىكى تېخنىكۇنۇرداشۇسى ۋە مەدەنىيەت تولۇقلاش ئۆگىنىش كۇرسىغا قاتناشتۇرۇلدى. ئۆگىنىش ۋە ئەمەلىي خىزمەت داۋامىدا چېنىقىش ئارقىلىق كەسپىي تېخنىكا ئىقتىدارى ۋە مەدەنىيەت ئىلمىي مۇئەييەن دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

ئالتىنچى، مۇھىت ئاسراش تەشۋىقاتى كۈچەيتىلدى. مۇھىت ئاسراش تەشۋىقات ماشىنىسى، مۇھىت ئاسراش تەشۋىقات سەھنىسى، تېلېۋىزور، گېزىت، رادىئو، مۇھىت ئاسراش تېخنىكىسى ھەققىدە مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمىتى، يەكەن قاتارلىق كۆپ خىل شەكىللەردىن پايدىلىنىپ مۇھىت ئاسراش قانۇنى تەشۋىق قىلىندى. ترانسپورت 2 - شىركىتى پاسكىنا سۇنى قويۇپ بېرىپ زور تۈركۈمدىكى بېلىمقلارنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىگە سەۋەب بولغانلىقتىن، بىر تەرەپ قىلغانلىقتەك تېپىك مىسالارنى توتۇپ، كەڭ كۆلەمدە تەشۋىقات ئېلىپ بېرىپ، ناھايىتى ياخشى

ئۇنۇمگە ئېرىشىلدى. كەلگۈسى مۇھىت ئاسراش خىزمىتىنىڭ مۇھىملىقىغا بولغان تونۇشى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

يەتتىنچى، نازارەت قىلىش- ئۆلچەش كەسپى قانات يايدۇرۇلدى.

ۋىلايەتلىك نازارەت قىلىش- ئۆلچەش پونكتى 1985- يىلى قەشقەر شەھىرىنىڭ ئاتموسفېرا سۇ سىستېمىسى، غازاڭ - غۇرۇڭ ئاۋازلارنى سەپكە تۇرغۇزۇپ نازارەت قىلىش- ئۆلچەشنى تاماملىدى. 1984 - يىللىق قەشقەر شەھىرىنىڭ مۇھىت ئەھۋالى يىلنامىسىنى (ئەشمرگە بېرىلدى) ئىشلەش ۋە ئاپتونوم رايونلۇق مەركىزىي پونكىتىنىڭ بېر تۇتاش ئىستاتىستىكا نازارەت قىلىش- ئۆلچەش سۇپىتىنى كونترول قىلىش خىزمىتى تاماملاندى ھەمدە قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسى، قەشقەر شەھەرلىك سېمونت زاۋۇتى، يېڭى- سار ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتى قاتارلىق يېڭىدىن قۇرۇلغان، كېڭەيتىپ قۇرۇلغان، ئۆزگەرتىپ قۇرۇلغان قۇرۇلۇشلارنىڭ مۇھىتقا بولغان تەسىرىنىسباھالاش خىزمىتىنى ئۇستىگە ئالدى. (جاڭ يىڭ)

[ئوپال يېزىسىدىكى دېھقانلارغا يېر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرەلەيدىغان ئۆي لايىھىلەپ بېرىلدى] 1985 - يىلى 8 -، 9 - ئايلاردا يۇز بەرگەن 2 قېتىملىق قاتتىق يېر تەۋرەشتە كونىشەھەر ناھىيىسى ئوپال يېزىسىدىكى خەلقنىڭ ئۆيى ئېغىر زىيانغا ئۇچرىدى. ئوپال خەلقنىڭ يۇرت-ماكانلىرىنى يېڭىۋاشتىن قۇرۇۋېلىشقا ياردەم بېرىش ھەمدە مۇندىن كېيىن يەنە يېر تەۋرىسە كۆپ زىيان بولماسلىق ئۈچۈن ۋىلايەتلىك قۇرۇلۇش باشقارمىسى ۋە ۋىلايەتلىك بىناكارلىق قۇرۇلۇش تەكشۈرۈش- لايىھىلەش ئورۇنلىرىدىكى بىلەن قۇرۇلۇش لايىھىلەش خادىملىرى، ئاپەت بولغان رايونلارغا بېرىپ يېر تەۋرەش ئاپىتىنىڭ ئەھۋالىنى تەكشۈردى. تەكشۈرۈش داۋامىدا، يېر تەۋرىگەندە ياغاچ تۈۋرۈك ۋە لىم قويۇلمىغان ئۆيلەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنىڭ 1 - قېتىملىق يېر تەۋرىگەندىكى سىلكىنىشىنىڭ زەربىسىگە ئۇچراش بىلەنلا ئۆرۈلۈپ كەتكەنلىكىنى، لېكىن تام ئارىسىغا ياغاچ تۈۋرۈك ۋە لىم قويۇلغان ئۆينىڭ تاملىرىنىڭ بۈزۈلمىگە ياكى يىقىلىپ چۈشكەن بولسىمۇ ياغاچ تۈۋرۈك ۋە لىمنىڭ يۆلەپ تۇرۇشى بىلەن ئالدىرىماي ئۆرۈلگەنلىكىنى، كىشىلەرنىڭ بىخەتەر ھالدا ئۆيدىن قېچىپ چىقىشىغا ئۇلگۈرگەنلىكىنى بايقىدى. خام خىش ۋە ياغاچ قۇرۇلمىلىق ئۆيلەر كۆچلۈك يېر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرىش تەلىپىگە تامامەن يەتمىگەن، لېكىن، يېر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرەلەيدىغان تەدبىرلەرنى كۆچەيتىش يېر تەۋرەشتىكى زىيانىنى ئازايتىشقا ئىنتايىن زۆرۈر، بەلكى ئۇنۇملۈك تەدبىردۇر.

لايىھىلەشخادىملىرى مۇئاۋىن زۇڭلى تېيەن جىيۇننىڭ ئاپەتكە ئۇچرىغان رايونلارنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە، يېڭى ئۆيلەرنى سالغاندا 4 نۇقتىغا دىققەت قىلىش، يەنى ئۆيلەرنى پەسرەك يېپىش، تاراق بولۇش، ئۆگزە ئېغىر بولۇپ كەتمەسلىك، تۈۋرۈكنى كۆپرەك قويۇپ، يېر تەۋرەشتىن بولىدىغان زىيانىنى ئالدىنى ئېلىشقا پايدىلىق قىلىش لازىم دېگەن تەلىپىگە ئاساسەن، ئوپال دېھقانلىرى ئۆچۈن تۈرالغۇ جاي لايىھىلەشتە: ① خام خىش ۋە ياغاچ قۇرۇلمىلىق ئادەتتىكى ئۆيلەرنىڭ سېمونت دوغاپ قويۇپ پىششىق خىش بىسىش. ② تامنىڭ بۇلۇڭى ۋە ئېچىكى - تاشقى تامنىڭ تۇتاشقان ئورۇنلىرىغا بىرمۇنچە ھالدا ياغاچتىن تۈۋرۈك قويۇش، تام ئارىسىدىكى تۈۋرۈكلەرنىڭ ئارىلىقىنى ئۆچ مېتردىن كەم قىلماسلىق، ياغاچ تۈۋرۈكلەرنى

مالىيە - باج

[مالىيە ئەھۋالى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985- يىلدىكى مالىيە ئومۇمىي كەرىمى 55 مىليون 100 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 57.29% كۆپەيدى. سېلىشتۇرغىلى بولىدىغان ئۇسۇل بويىچە ھېسابلىغاندا ئەمەلىيەتتە كۆپەيگەن مالىيە كەرىمى 12.15 پىرسەنتكە يەتتى. مالىيە ئومۇمىي چىقىمى، 232 مىليون 945 مىڭ يۈەن ئورۇنلاندى، بۇ يۈقىرىدىن چۈشۈرگەن ئومۇمىي چىقىم كونترول كۆرسەتكۈچىنىڭ98.26 پىرسەنتىنى، يەر-

---

بىتۈن ئۇلغا دەسسىتىش، ياغاچ تۈۋرۈك ئۈستىگە لىم تۇرغۇزۇپ پولات چۈدۈق بىلەن چېتىق سېلىش، لىم ياغاچ بىلەن ياغاچ خانى ئىسكاپ بىلەن تۇتاشتۇرۇپ ئۆينى ياغاچجازدىغا توختىتىش . ③خام خىشتىن تام ئەتكەندە چاك باستۇرۇش، لاي دوغا پىنى تولۇق قويۇپ، چاك قويماسلىق، بۇ ئۇلارۇەئىچكى-تاشقى تام تۇتاشتۇرۇلغان جايلارغا ھەر بەش قاتار خىش قويۇلغاندىن كېيىن بىر قاتار بىرمېتر لەقتىن سۇغەت شېخى ياكى قومۇش ياتقۇزۇش. ④ ئىشىك-دېرىزە كېشەكلىرىنىڭ تامنىڭ ئىچىگە كىرىپ تۇرىدىغان ئۇچى 35 سانتىمېتر دىن كەم بولماسلىق تەدبىرلىرى قوللىنىلدى. جەمئىي يەتتە خىل لايىھىلەندى.

ئاپەتكە ئۇچرىغان رايونلاردىكى پۇقرالارنىڭ ئۆي قۇرۇلۇشىنى تېزلەتمەك ئۈچۈن، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، ئاپتونوم رايون ۋە ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك ھەر دەرىجىلىك پارتكوم ۋە ھۆكۈمەتلەرنىڭ غەمخورلىقى ۋە زور كۈچ بىلەن قوللاپ-قۇۋەتلەشى ئارقىسىدا 20مىڭدىن ئارتۇق ئارھىيەخەلق سەپەرۋەر قىلىنىدى.56 كۈن جاپالىق جەڭ قىلىش ئارقىلىق 3.500 ئاسىنىڭ تۇرار جايى پۈتكۈزۈلدى. ئاپەتكە ئۇچرىغان رايون خەلقى قىش پەسلى يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن پۈتۈنلەي يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىرىدى. دېھقانلارنىڭ بۇ يېڭى ئۆيلىرى كۆپ قېتىم كەچمىك يەر تەۋرەشنىڭ سىنا قىلىرىدىن ئۆتتى، مەسىلە كۆرۈلمىدى . (جاك گولياك)

[مەھمۇت قەشقىرىنىڭ قەبرىسى رېمونت قىلىنىدى] مەھمۇت قەشقىرى مىلادى 11-ئەسىردە ياشىغان مەشھۇر ئۇيغۇر تىلشۇناس. ئەسلى قەبرىسى12-ئەسىردىكى باشلىرىدا ئوپالىدىكى بىر كەچمىك تاغ ئۈستىگە ياسالغان،800 يىلدىن كۆپرەك تارىخقا ئىگە بولۇپ، ئاپتونوم رايونلىق بويىچە ئۇقتىملىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان يادىكارلىق .ئۇزۇن يىللارمابەينىدەقەبرە رېمونتىسىز قېلىپ ئېغىر دەرىجىدە بۇزۇلۇپ كەتكەن. ئاپتونوم رايونلۇق خەلقى ھۆكۈمىتى بۇ مۇھىم تارىخىي مەدەنىي يادىكارلىقنى قوغداش ئۈچۈن رېمونت قىلىشقا 350 مىڭ يۈەندىن كۆپرەك پۇل ئاجرىتىپ بەردى. 1984 - يىلى 12-ئايدا ئىش باشلىنىپ 1985 - يىلى 8- ئايدا تاماملاندى. يەر تەۋرەشتىن كېيىن قىسمەن جايلىرى رېمونت قىلىنىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. 12-ئايدا تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋۈلمىدى. رېمونت قىلىنغاندىن كېيىن قەبرەمولىمىللىي مەمارچىلىق ئۇسلۇبىغا ئىگە بولدى. قەبرەمۇنارلىق ئىشىكۈەقەبرەئۆيى بولۇپ ئىككى بۆلەكتىن تەركىب تاپقان. قەبرەئۈيىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى343كۋادرات مېتر بولۇپ، ھويلىنىڭ ئالدىدىكى كەچمىك مەيدانىدا قەدىمكى ھاي - ھاي تەرەك، بۆلاق بار. ئەترابىدا يەنە نۇرغۇن جايدا بۇلاق كۆزلىرى بولۇپ، يىلىۋىيى سۇ ئېقىپ تۇرىدۇ. بوك باراقسان دەرەخ بىلەن قاپلانغان. (جاك گولياك)

لىك تەڭشىگەن خامچوت سانىنىڭ 93.1 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 18.39% كۆپەيدى.

مالىيە كىرىم - چىقىمى جەھەتتىكى ئاساسىي ئالاھىدىلىكلەر:

1. خەلق ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى بىر قەدەر تېز بولۇپ، مالىيە كىرىمىنىڭ ئېشىش سۈرئىتى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئېشىش سۈرئىتىدىن ئارتىپ كەتتى.

2. مالىيە كىرىم - چىقىمى تەڭ قەدەم يىلغان ئېشىپ بارىدى، كىرىمنىڭ ئېشىشى چىقىمنىڭ ئېشىش سۈرئىتىدىن چوڭ بولۇپ، ئومۇمىيۈزلۈك مالىيىلەشتۈرۈش تەدبىرلىرىنىڭ ئەمەلگە ئاشىش نىسبىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. مالىيەلەشتۈرۈش تەدبىرلىرىنىڭ نىسبىتى 23.66 پىرسەنتكە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 5.85% ئۆسۈپ، دۆلەت مالىيىلەشتۈرۈلمەيدىغان قىزىل رەقەمنى يوقىتىش، مالىيە ئەھۋالىدا ئۆيلىنارلىق ياخشىلىنىش بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشتى.

3. ئومۇمىيۈزلۈك ناھىيە، شەھەرلەرمالىيەكىرىم ۋەزىپىسىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلىدى، 50 پىرسەنتتىن ئارتۇق ناھىيە ئاشۇرۇپ ئورۇنلىغان كىرىم نىسبىتى ئومۇمىيۈزلۈك ئوتتۇرىچەسەۋىيىدىن ئېشىپ كەتتى. پوسكام ۋە يەيزاۋات ناھىيىسى ۋەزىپىنى ئايرىم - ئايرىم ھالدا 30% ۋە 40% ئاشۇرۇپ ئورۇنلىدى. پوسكام ناھىيىسىنىڭ مالىيە كىرىمى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا بىر قاتلاندى، قەشقەر شەھىرى ۋە يوپۇرغا ناھىيىسى مالىيە كىرىمىنى ئايرىم - ئايرىم ھالدا 90% ۋە 80 پىرسەنتتىن كۆپرەك ئاشۇردى.

4. سودا - سانائەت باج كىرىمى مۇقىم ھالدا ئېشىپ، ئومۇمىيۈزلۈك مالىيە كىرىمى ۋەزىپىسىنىڭ ئاشۇرۇپ ئورۇنلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىندى. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ چوڭقۇر راۋاجلىنىشى، 2 - قەدەمدىكى پايدىنى باجغا ئۆزگەرتىش ۋە سودا - سانائەت باج تۈزۈمى ئىسلاھاتىنىڭ يولغا قويۇلۇشىغا ئەگىشىپ، باج كىرىمى دۆلەتنىڭ ئىگىلىكىنى تەڭشەشتىكى مۇھىم پېشىڭى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى دۆلەت مالىيە كىرىمىنىڭ مۇھىم مەنبەسى بولۇپ قالدى. سودا - سانائەت باج كىرىمىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك مالىيە كىرىمىدە ئىگىلەيدىغان سالمىقى ئالدىنقى يىلدىكى69.84 پىرسەنتتىن 70.47 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى.

5. سودا كارخانىلىرىدا ئالدىنقى يىلى «3 نى ئېنىقلاش» تەن بولغانزىيانىنى بىر تەرەپ قىلىش ۋە بېسىلىپ قالغان تاۋارلارنىڭ باھاسىنى چۈشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش تۈپەيلىدىن، 1985 - يىلدىكى كۆچمە مەبلەغنىڭ ئىگەللىنىش نىسبىتى تۆۋەنلەپ كېتىپ، سېتىلغان 100 يۈەن قىممىتىدىكىتاۋارنىڭ پايدا-باج نىسبىتى ئالدىنقىيىلدىكى1.06 پىرسەنتتىن 3.7 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى.

مالىيە خامچوتىنىڭ ئىجرا قىلىنىش جەريانىدا ساقلانغان ئاساسلىق مەسىلىلەر كارخانىلارنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنىڭ يۇقىرى بولمىغانلىقىدا. ئوبيېكتىپ جەھەتتە خامئەشيا، يېقىلغۇ ماتېرىيالىرىنىڭ باھاسىنىڭ ئۆسۈشى، شۇنىڭدەك كارخانىلارنىڭ ئۈزلەشتۈرۈش ئىقتىدارى تۆۋەن بولۇشتەك سەۋەبلەردىن باشقا، يەنە كارخانىلارنىڭ ئاساسىي ئاجىز بولۇش، سۈپەت ناچار بولۇش، ماسلاشمىش ئىقتىدارى تۆۋەن بولۇش، باشقۇرۇش سەۋىيىسى تۆۋەن بولۇش قاتارلىق سەۋەبلەرمۇ بار. مەسىلەن: سانائەت كارخانىلىرىدا 100 يۈەن قىممىتىدىكى مەھسۇلاتنىڭ پايدا-باج نىسبىتى ئالدىنقى يىلدىكى21.85 پىرسەنتتىن 19.7 پىرسەنتكە چۈ-

شۇپ قالدى. قاتناش كارخانىلىرىدا بولسا ئالدىنقى يىلدىكى 16.37 پىرسەنتتىن 8.09 پىرسەنتكە چۈشۈپ قالدى. سانائەت كارخانىلىرىدىن زىيان تارتقۇچىلارنىڭ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 2 سى كەمەيگەن بولسىمۇ، لېكىن زىيان 880 مىڭ يۈەن ئېشىپ كەتتى؛ قاتناش كارخانىلىرىدىن زىيان تارتقۇچىلار بىرسى كۆپەيدى، زىيان 542 مىڭ يۈەن ئېشىپ كەتتى.

ئومۇمىي چىقىم جەھەتتە ئاپتونوم رايون چۈشۈرگەن كونترول قىلىش كۆرسەتكۈچىدىن ئېشىپ كەتمىگەن بولسىمۇ، لېكىن 7 ناھىيە (شەھەر) شۇ يىللىق تەكشۈرۈپ بېكىتىلگەن چىقىم كونترول كۆرسەتكۈچىدىن ئاشۇرۇۋەتتى. قالغان 3 ناھىيە بولسا كېيىنكى يىلنىڭ كۆرسەتكۈچىگە قول ئۇزاتتىم، شۇ يىلى ئاشۇرۇپ كىرىم قىلغان بىر قىسىم مەبلەغنىمۇ يۆتكەپ ئىشلىتىپ چىقىم قىلىۋەتتى.

قوشۇمچە قىلىنغان جەدۋەل:

1985- يىللىق خامچوت كىرىمىنىڭ ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالى

بىرلىكى: مىڭ يۈەن

كىرىم تۈرى	پىلان	ئورۇنلاش سۈممىسى	ئورۇنلاش نىسبىتى %	ئالدىنقى يىلنىڭ ئوخشاش مەزگىلىدىكىدىن ئاشقىنى %	1980- يىلدىن كېيىن ئاشقىنى %
1. تۈرلۈك باج	43.450	58.318	134.22	62.55	98.85
سودا - سانائەت بېجى	33.284	47.374	142.33	88.22	138.89
دېھقانچىلىق - چارۋىچىلىق بېجى	10.166	10.944	107.65	3.03	15.25
2. كارخانا كىرىمى	2.536	1.907	75.20		
3. كارخانا زىممىسى ۋە باغا قوشۇمچە ياردەم پۇلى	901	8.806	977.36		
بۇندىن ئىلگىرىدە: باختا باغا بەرگەن ياردەم پۇلى	311	307	98.71		
4. مەخسۇس كىرىم		250		104.92	
5. باشقا كىرىم	600	3.438	573.00	190.61	446.58
بۇندىن ئىلگىرىدە: مالىمىنى چولۇ تەكشۈرۈش كىرىمى		2.196			
بۇ يىللىق جەمئى كىرىم	45.685	55.107	120.62	57.29	49.01
ئاپتونوم رايون قوشۇپ بەرگەن كىرىم	177.472	180.968	101.97	19.08	58.79
ئالدىنقى يىلدىكى قالدۇق كىرىم	24.520	24.520			
جەمئى	247.677	260.595			

ئەسكەرتىش: كارخانىلاردا پايدىنى باجقا ئوزگەرتىش بولغا قويۇلغانلىقتىن، كارخانا كىرىمىنى ئالدىنقى يىلى پاكى بۇرۇلۇقى يىللار بىلەن سېلىشتۇرۇشقا مۇمكىن بولمىدى.

1985- يىللىق خامچوت چىقىمىنىڭ ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالى

پىرلىكى: مىڭ يۈەن

چىقىم تۈرى	پىلان	ئورۇنلاش- قىلىنى	ئورۇنلاش- قىلىش نىس- بىتى %	ئالدىنقى يىلىنىڭ ئوخ- شاش مەزگىلى يىلى- سېلىشتۇرما %	1980-يىل بى- لەن سېلىشتۇرما %
1. ئاساسىي قۇرۇلۇش چىقىمى (ۋىلا- يەت مالىيەسى ئىدارى تورپلىغان مەب- لەغدىن چىقىم قىلىنغىنى)	6.641	6.841	103.01	28.40	31.51
2. كارخانىلار-زاۋۇت يوشۇرۇن كۈچىنى قېزىش ۋە ئۇنى ئوزلەشتۈرۈش مەبلىغى	5.483	4.461	122.91	—33.20	-5.42
3. ئاددىي بىناكارلىق خىراجىتى	1.222	680	55.65	55.61	13.33
4. ئوچ تۇرلۇك يېڭى - تېخنىكا خى- راجىتى	420	374	89.05	—90.37	10.98
5. دېھقانچىلىق ، ئورمانچىلىق، سۇ ئىشلار، ھاۋارايى تارماقلىرىنىڭ كە- سىپ خىراجىتى	21.942	17.869	81.44	1.96	30.33
6. قېرىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىغا يار- دەم بېرىش چىقىمى	20.004	16.242	123.16	6.03	—56.80
7. سانائەت، قاتناش قاتارلىق تار- ماقلارنىڭ كەسىپ خىراجىتى	3.316	2.715	81.86	12.56	146.15
8. شەھەر رېمونت خىراجىتى	4.145	3.906	94.23	435.80	119.31
9. شەھەر- بازار باشقۇرۇش ئىشقائو- رۇللاشتۇرۇش خىراجىتى	3.163	3.096	97.88	13.78	554.55
10. مەدەنىيەت-سائارىپ، ئىلىم-بې- سەھىيە ئىشلىرى كەسىپ خىراجىتى	99.060	95.324	96.23	23.61	113.86
يۇنىلىق ئېچىدە: ماۋارىپ كەسىپ خى- راجىتى	63.585	62.230	97.87	20.26	94.82
سەھىيە كەسىپ خىراجىتى	21.031	20.072	95.44	46.02	141.11
11. باشقا تارماقلارنىڭ كەسىپ خى- راجىتى	1.603	1.722	107.42	84.96	562.31
12. نەپىقە ۋە ئىجتىمائىي پاراۋانلىق ئۇتقۇزۇش خىراجىتى	12.899	12.414	96.24	169.81	228.24
13. مەمۇرىي باشقۇرۇش خىراجىتى	40.481	39.928	98.63	3.49	107.53
14. باشقا چىقىملار	24.764	22.341	90.22	82.61	247.50
15. مەخسۇس چىقىم	122	345	282.79		
16. مالىيەدىن بېرىلمىدىغان باشقا قوشۇمچە ياردەم چىقىمى (گوش يار- دەم پۇلى)	4.918	4.687	95.30		
جەمئى	250.212	232.945	93.10	18.39	56.23

(گاۋ دېگسەن، لياڭ چۈجېن)

[ئەقىل بۇلمقىنى ئېچىشقا سېلىنغان مەبلەغ] ۋىلايەت ۋە ھەر قايسى ناھىيە، شەھەر-لەرنىڭ مالىيە كۆچى ئىنتايىن قىيىن بولۇۋاتقان ئەھۋال ئاستىدا، ئىلىم - پەن ۋەما-ئارىپ ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، 1985 - يىلى يەرلىك مالىيەدىن بىر مىليون 356 مىڭ يۈەن ئاجرىتىلىدى (ئىلىم - پەن ئىشلىرى ئۈچۈن 133 مىڭ يۈەن، مائارىپ ئىشلىرى ئۈچۈن بىر مىليون 223 مىڭ يۈەن)، بۇ ۋىلايەت ۋە ھەر قايسى ناھىيە، شەھەر-لەرنىڭ ئالدىنقى يىلدىن ئىشىپ قالغان-ساپ مەبلەغنىڭ 21.7 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. بىر يىل جەريانىدا، ئەقىل بۇلمقىنى ئېچىش ئۈچۈن مالىيەدىن سېلىنغان مەبلەغ 68 مىليون 565 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ۋىلايەتنىڭ شۇ يىللىق ئومۇمى مالىيە چىقىمىدىن ئىگىلىۋېلىنغان سالمىقى ئالدىنقى يىلدىكى 28.81 پىرسەنتىدىن 29.43 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن كەم مالىيە تەتە %20.16 كۆپەيىپ، ئومۇمىي چىقىمنىڭ 1.77 پىرسەنتىلىك ئېشىش-سەۋىيىسىدىن يۇقىرى بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە كادىرلارنى تەربىيىلەش خىراجىتى %23.65 كۆپەيدى. ئۇندىن باشقا، ھەر قايسى كارخانىلار ۋە مەمۇرىي، كەسىپىي ئو-رۇنلارنىڭ ئىش ھەققى ئومۇمىي سوممىسىنىڭ %1.5 داتىرىسى ئىشچى - خىزمەتچە - لەرنى تەربىيىلەش خىراجىتى چىقىم قىلىشقا بولىدىغانلىقى بەلگىلەندى.

مائارىپ كەسىپىي خىراجىتى ئىچىدە مەخسۇس پۇلنىڭ ئىشلىتىلىش ئۇنۇمى يىللاردىكىگە قارىغاندا ياخشى بولدى. ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەردىكى خەتەرلىك ئىمارەتلەرنى رېمونت قىلىش ئۈچۈن 8 مىليون 608 مىڭ يۈەن مەخسۇس پۇل ئاجرىتىلدى. 175 مىڭ كۇۋادىرات مېتر مەكتەپ ياتقى بېڭىدىن ياسالدى، 25 مىڭ كۇۋادىرات مېتر مەكتەپ ياتقى رېمونت قىلىندى. بۇنىڭ بىلەن ۋىلايەتنىمىزدىكى جەددى رېمونت قىلىشقا تېگىشلىك ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ ياتاق مەسلىسى ئاساسىي جەھەتتىن ھەل قىلىندى. نەرسە - كېرەك سېتىۋې-لىش ئۈچۈن 935 مىڭ يۈەن مەخسۇس پۇل ئاجرىتىلىپ 14.787 يۈرۈش پارتا - ئورۇندۇق سې-تىۋېلىندى. تەجرىبە سايمانلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن 600 مىڭ يۈەن مەخسۇس پۇل ئاجرى-تىلىپ، 9678 دانە تەجرىبە سايمىنى ۋە ئۈسكۈنىلىرى سېتىۋېلىندى. (كاۋ دېگىن، لياڭ چۈجېن)

[پايدىنى باجغا ئۆزگەرتىشنىڭ 2 - باسقۇچى] دۆلەت ئىگە-لىكىدىكى كارخانىلاردا يولغا قويۇلغاندىن پايدىنى باجغا ئۆزگەرتىش ئىس-لاھاتىنىڭ 2 - باسقۇچىنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى، كارخانا دۆلەتكە تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك پايدى-نى دۆلەتكە باج تاپشۇرۇشقا ئۆزگەرتىش، «باج بىلەن پايدا تەڭ مەجبۇت بولۇپ تۇرۇش» تەن-تەدرىجى ھالدا تامامەن «پايدىنىڭ ئورنىغا باجنى دەسسىتىش» كە ئۆتۈش، باج تاپشۇرۇپ بولغاندىن كېيىنكى پايدىنى كارخانىنىڭ ئۆزىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇپ ئىشلىتىشىگە قالدۇرۇشتىن ئىبارەت. ئاپتونوم رايوندا چاقمۇلغان پايدىنى باجغا ئۆزگەرتىش يەكۈنىنىڭ روھىغا ئاسا-سەن، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە 1985 - يىلى 5 - ئايدا دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سانائەت، قا-ناش، سودا، تەمىنات-سودا، مەدەنىيەت، مائارىپ، مادديي ئەشيا، شەھەر مۇلازىمىتى ۋە باشقا كارخانىلار (جۈڭگو - پاكىستان چېگرا سودىسى، قۇدۇق قېزىش ئەتىرىتى) دىن بولۇپمۇ 236 كارخانىدا پايدىنى باجغا ئۆزگەرتىش ئىسلاھاتىنىڭ 2 - باسقۇچى ئورۇنلاندى. بۇنىڭ

ئەچمدە پايدا تاپشۇرۇلغان چوڭ ۋە ئوتتۇرا تېپتىكى كارخانا 32، كىچىك تېپتىكى كارخانا 141، پايدىسى ناھايىتى ئاز كارخانا 35، زىيان تارتقان كارخانا 28 بولدى. 1983-يىلىق ئاخىرغا كەلگەندە ئومۇمىي سوممىسى 24 مىليون 156 مىڭ يۈەن بولۇپ، يېڭىدىن قوشۇلغان سېتىش بېجى ۋە خام ئەشيا، يېقىلغۇ ماتېريال للمرىنىڭ باھاسىنىڭ ئۆسۈشى قاتارلىق ئامىللار تۈپەيلىدىن ئازىيىپ كېتىدىغان پايدىنى چەقىرىۋەتكەندە، قەرەللىك ئاساسىي پايدا 15 مىليون 683 مىڭ يۈەن قىلىپ بېكىتىلگەنىدى. 2 - باسقۇچتىكى پايدىنى باجقا ئۆزگەرتىش ئىسلاھاتىدا كارخانىغا قالدۇرۇلغان پايدا سوممىسى 12 مىليون 150 مىڭ يۈەن قىلىپ بېكىتىلىپ، ئەمەلىيەتتىكى پايدا 1983-يىلىدىكىدىن بىر مىليون 666 مىڭ يۈەن ئارتۇق قالدۇرۇلۇپ، 16% كۆپەيتىلدى. قالدۇرۇلغان پايدا سەۋىيىسى قەرەللىك ئاساسىي پايدا سوممىسىنىڭ 77.47 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى. 1983-يىلى ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە قالدۇرۇلغان ئوتتۇرىچە پايدا 432 يۈەن بولغان بولسا، 2-باسقۇچتىكى پايدىنى باجقا ئۆزگەرتىش ئىسلاھاتىدىن كېيىن قالدۇرۇلغان ئوتتۇرىچە پايدا 501 يۈەنگە يەتتى. ھەربىر كەشتىنىڭ ئوتتۇرىچە مۇكاپات سوممىسى 1983-يىلدىكى 98 يۈەندىن 143 يۈەنگە كۆتۈرۈلۈپ، 45.91% كۆپەيدى، تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك تەڭشەلگەن باج 728 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، قەرەللىك ئاساسىي پايدىنىڭ 4.6 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى. (گاۋ دېگىسەن، لياڭ چۈجېن)

[مەبلەغ مەركەزلەشتۈرۈلۈپ ئىشلىتىلىپ، دۆلەتتىنىڭ نۇقتىلىق قۇرۇلۇشى كاپالەتكە ئىگە قىلىندى] دۆلەتتىنىڭ 6 - بەشىللىق پىلانىنىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، 1985-يىلىدىن باشلاپ تېمىمزدە دۆلەتتىنىڭ نۇقتىلىق قۇرۇلۇشى ئۈچۈن كېتەرلىك بولغان مەبلەغكە كاپالەتلىك قىلىش ماكانىزمى داۋاملىق ئىزچىللاشتۇرۇلدى ھەمدە مەبلەغنى مەركەزلەشتۈرۈپ ئىشلىتىش بويىچە تۆۋەندىكى 3 خىل كونكرېت تەدبىر قوللىنىلدى: (1) دۆلەت خەزىنىچىكى سېتىلدى. ئۇلايەت بويىچە سېتىلغان دۆلەت خەزىنە چېكى 6 مىليون 921 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، تاپتونوم رايوندىن تەقسىم قىلىنغان ۋەزنە %17.01 ئاشۇرۇپ ئورۇنلاندى. بۇنىڭ ئىچىدە ئىدارىلار نىڭ سېتىۋالغىنى 625 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ۋەزنە %108.16 ئورۇنلاندى، شەھەر-يېزا خەلقىنىڭ شەخسى سېتىۋالغىنى 6 مىليون 245 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ۋەزنە %118.05 ئورۇنلاندى. سېتىلغان دۆلەت خەزىنە چېكى ئومۇمىي سوممىسى 1984 - يىلدىكىگە قارىغاندا %77.69 ئاشتى. (2) قۇرۇلۇشت مەبلىغى، قاتناش نۇقتىلىق قۇرۇلۇش فوندى ئىلىندى. ئۇلايەت بويىچە ئىلىنغان قۇرۇلۇشت مەبلىغى، قاتناش نۇقتىلىق قۇرۇلۇش فوندى 4 مىليون 424 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، تاپتونوم رايوندىن تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن ۋەزنە %47.48 ئاشۇرۇپ ئورۇنلىنىپ، 1984-يىلدىكىگە قارىغاندا %15.39 ئاشتى. (3) ماي كۆيدۇرۇش ئالاھىدە بېجى ئىلىندى. ئۇلايەت بويىچە 676 مىڭ يۈەن ماي كۆيدۇرۇش ئالاھىدە بېجى ئىلىنىپ، تاپتونوم رايون چوشۇرگەن ۋەزنە %35.21 ئاشۇرۇپ ئورۇنلىنىپ، 1984 - يىلدىكىگە قارىغاندا %11.14 ئاشتى.

يۇقىرىدىكى 3 تۈردىن مەركەزلەشتۈرۈلگەن مەبلەغ ئەچىدىن ماي كۆيدۇرۇش ئالاھىدە بېجى بەلگىلىمە بويىچە يەرلىكتە %30 قالدۇرۇلۇپ ئىشلىتىلگەندىن باشقا، قالغان قىسمىنىڭ ھەممىسى مەركەزلەشتۈرۈلۈپ، دۆلەتتىنىڭ نۇقتىلىق قۇرۇلۇشىغا ئىشلىتىلدى. (گاۋ دېگىسەن، لياڭ چۈجېن)

[يېزا ئىگىلىكىگە ياردەم بېرىش مەبلىغى قۇرۇلمىسى تەڭشەلدى]

1985 - يىلى يېزا ئىگىلىكىگە ياردەم بېرىش مەبلىغىنى ئورۇنلاشتۇرۇش جەھەتتە بۇ- رۇنقى نوقۇل هالدا ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈنلا خىزمەت قىلىش چارىسى ئۆزگەرتىلىپ، يېزىلاردىكى كەسىپ قۇرۇلمىسىنىڭ تەڭشىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، يېزا ئىقتىسادىدىكى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ۋە باغۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدىن ئىبارەت 3 چوڭ تۈرۈك ئۈ- چۈن پائال خىزمەت قىلدۇرۇلۇپ، مەبلەغ سېلىش قۇرۇلمىسى جەھەتتە تەڭشەش ئېلىپ بېرىلـ دى. بۇ جەھەتتە قوللىنىلغان تەدبىرلەر تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت: بىرىنچىدىن، چارۋە - چىلىق ئىشلەپچىقىرىشىغا سېلىنغان مەبلەغنىڭ سالمىقى كۆپەيتىلىپ، چارۋىچىلىق ماشىنىلىرى- نى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا مەدەت بېرىلدى. يېزىلاردىكى هەمكارلىشىپ ئىشلەپچىقىرىشقا ئۈ- يۇشتۇرۇش مەبلىغىدىن 800 مىلىئ يۈەن ئاجرىتىلىپ، چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئىشلە- تىلدى، بۇ مۇشۇ تۈر ئۈچۈن سېلىنغان مەبلەغنىڭ33پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدۇ. ئىككىنچىدىن، يېزا - بازار كارخانىلىرىغا يار - يۆلەكتە بولۇش ئۈچۈن سېلىنىدىغان مەبلەغ كۆپەيتىلىپ يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا مەدەت بېرىلدى. مەسىلەن: هەر خىل مەبلەغ ئىچىدىن 685 مىلىئ يۈەن ئاجرىتىلىپ، يېزا - بازار كارخانىلىرى توپلىغان مەبلەغنىڭ ئۈ- ستۈمى ئۈچۈن ئىشلىتىلدى. بۇنىڭ ىچىدىن هەر خىل يوللار ئارقىلىق توپلانغان مەبلەغ 18مىلـ يون 290 مىلىئ يۈەنگە يەتتى. ئۈچىنچىدىن، هەق ئېلىنىدىغان مۇلازىمەت كەسىپ پائال قا - نات يايدۇرۇلۇپ، كەسىپي خىراجەتنىڭ يېتىشمىگەن قىسمى تولۇقلاندى. چارلاپ لايىھەلەش، يېزا ئىگىلىك هاشىنىلىرىنى باشقۇرۇش، ئۇي هايۋانلىرىنى توڭلىتىلغان سىپىرما ئارقىلىق ئۇرۇقلاندۇرۇش، يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش خادىملىرىنى تەربىيەلەش قا- تارلىق تۈرلەر بويىچە هەق ئېلىنىدىغان مۇلازىمەت يولغا قويۇلدى. مەسىلەن: ئۇلايەتلىك سۇ ئېلېكتر ئىدارىسىنىڭ سۇرايى ئۆلچەش-لايىھەلەش ئەترىتى بۇرۇنقى كەسىپي خىراجەتنى ئادەم سانىغا قاراپ تەقسىم قىلىش چارىسىنى ئۆزگەرتىپ، هەق ئېلىنىدىغان مۇلازىمەتنى يولغا قويۇپ، بىر يىلدىلا 900 مىلىئ يۈەن مۇلازىمەت هەققى كىرىم قىلدى، بۇنىڭدىن چىقىم قىلىنغان 480 مىلىئ يۈەننى چىقىرىۋەتكەندە، قالغان ئەمەلىي قالدۇق 420 مىلىئ يۈەن بولدى. تولۇقسىز مەلۇماتتىن قارىغاندا، ئۇلايەت بويىچە پۈتۈن يىللىق هەق ئېلىنىدىغان مۇلازىمەت هەققى جەمئىي بىر مىليون 700 مىلىئ يۈەنگە يەتكەن. تۆتىنچىدىن، مەبلەغنى تەڭشەپ، باغ- ۋەنچىلىك، چارۋىچىلىق ۋە ئۇي قۇشلىرىنىڭ نەسلىنى ياخشىلاش ۋە كۆپەيتىش بازىسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا ئىشلىتىلدى. 1985-يىلى مايىسز كۆش تېمپىدىكى دولوك نەسىللىك چوشقىسى، كا- پۇت تۇخۇم توخۇسى، قىزىل پورو گۆش توخۇسى قاتارلىقلار سىرتتىن كىرگۈزۈلدى. بۇ ئەلا نەسىللىك سورتلارنىڭ كىرگۈزۈلىشى چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى راۋاجلاندۇرۇشتا ياخشى ئۈنۈم بېرىدۇ. (گاۋ دېڭسەن، لياڭ چۈجېن)

[ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ۋىلايىتىمىزگە بەرگەن مالىيە قوشۇمچە ياردەم پۈلى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كىرىمى چىقىمىنى قاپلىيالمايدۇ. 1985 - يىلى مالىيىدە ئۆزىنى تەمىنلەش نىسبىتى ئاران 23.66% بولدى. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ۋىلايىتىمىزگە بەرگەن مالىيە قوشۇمچە ياردەم پۈلى 180 مىليون 968 مىلىئ يۈەنگە يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىگە قا -

ريغاندا 19.08%، 1980 - يىلدىكىگە قارىغاندا 58.79% كۆپەيىپ، 1950 - يىلدىكى مالىيە قو- شۇمچە يارىدەم پۇلىنىڭ 22.5 ھەسسىسىگە باراۋەر بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە كارخانىلار نىڭ يوشۇرۇن كۆچلەرنى قېزىش، تېخنىكا ئۆزگەرتىش ۋە پەن - تېخنىكىدە- كى 3 تۈر ئۆچۈن بېرىلگەن 4 مىليون 708 مىڭ يۈەن خىراجەت، تەرەققىيات مەبلىغىدىن بېرىلگەن 13 مىليون 80 مىڭ يۈەن، يېزىلار نىڭ ئىشلەپچىقىرىشىغا يارىدەم بېرىش مەبلىغى- دىن 16 مىليون 472 مىڭ يۈەن، ئاپتونوم رايون قۇرۇلغا نلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتى ئۆچۈن بېرىلگەن 600 مىڭ يۈەن خىراجەت، كېيىنكى بېرىم يىللىق گۇش باھا قوشۇمچە يارىدەم پۇلى ئۆچۈن بېرىلگەن 4 مىليون 930 مىڭ يۈەن، مەمۇرىي كەسىپى ئورۇن- لارنىڭ ئىش ھەققى ئىسلاھاتى ئۆچۈن بېرىلگەن 11 مىليون 843 مىڭ يۈەن قوشۇمچە يارىدەم پۇلى بار (ماتارىپ تارماقلىرىغا پۈتۈن يىللىق ئىش ھەققى ئىسلاھاتى قوشۇمچە يارىدەم پۇلى، باشقا مەمۇرىي كەسىپى ئورۇنلارغا كېيىنكى بېرىم يىللىق ئىش ھەققى ئىسلاھاتى قوشۇمچە يارىدەم پۇلى، دەم ئېلىشقا، پېنسىيىگە چىققان خادىملارغا 9 ئايلىق تۇرمۇش قوشۇمچە يار- دەم پۇلى چىقىم قىلىندى). (گاۋدېكسەن، لياك چۇجېن)

[مالىيە ئىنتىزامى چوڭ تەكشۈرۈلدى] ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە ئومۇمىيۈزلۈك بىر قېتىملىق مالىيە ئىنتىزامىنى چوڭ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلدى. ۋىلايەتتە، ناھىيە - شەھەرلەردە ۋە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق تارماقلار، ئورۇنلارنىڭ ھەممىسىدە رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى ۋە ئىشخانا قۇرۇلۇپ، مالىيە ئىنتىزامىنى تەكشۈرۈش خىزمىتىگە مەخسۇس مەسئۇل بولدى. تەك- شۈرۈش ئۇسۇلى جەھەتتە ئۆزى تەكشۈرۈش، ئۆزئارا تەكشۈرۈش ۋە ئوقتىملىق ھالدا تالا- لاپ تەكشۈرۈش ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈلدى.

ۋىلايەت بويىچە ھازىر مۇستەقىل ھېسابات يۈرگۈزۈۋاتقان ئورۇن جەمئىي1090، بۇنىڭ ئىچىدە ئۆزى تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان، ئۆزئارا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان ھەمدە دوكلات يېزىپ چىققان ئورۇن 795 بولۇپ، تەكشۈرۈشكە تېگىشلىك ئورۇنلارنىڭ 73 پىرسەنتىنى تەش- كىل قىلىدۇ؛ ئوقتىملىق تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان ئورۇن 256 بولۇپ، تەكشۈرۈشكە تېگىشلىك ئورۇنلارنىڭ 23.5 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. تەكشۈرۈپ چىقىلغان مەسىلىلەر تۆۋەندە- كىلەردىن ئىبارەت: (1) ۋىلايەت بويىچە مەسىلە بار دەپ ئېنىقلانغان مەبلەغ 28 مىليون يۈەن، بۇنىڭ ئىچىدە ئىنتىزامغا خىلاپ پۇل 15 مىليون 715 مىڭ يۈەن، مالىيە باج ئورۇن- لىرىغا تاپشۇرۇشقا تېگىشلىكى 5 مىليون 940 مىڭ يۈەن. 1985 - يىلى 12 - ئاينىڭ ئاخىرى- غا قەدەر يۇقىرىغا تاپشۇرۇلۇپ، خەزىنىلەشتۈرۈلگەن پۇل 5 مىليون 202 مىڭ يۈەن بولۇپ، تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك پۇلنىڭ 87.5 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. قەشقەر شەھىرى، يېڭى- شەھەر، يېڭىسار، يەكەن، كونىشەھەر، يوپۇرغا قاتارلىق 6 ناھىيىنىڭ يۇقىرىغا تاپشۇرغان پۇلى تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك پۇلنىڭ 100 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ، مەكىت ناھىيىسىنىڭ 95 پىرسەنتكىسە يەتتى. (2) كىيىم - كېچەكنى قالايمىقان تارقىتىش يۈز بەردى. ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەردىكى 75 ئورۇندا تارقىتىلغان يۈك رەختتىن تەكىلگەن كىيىم - كېچەك 5445 قۇر بولۇپ، ئومۇمنىڭ پۇلىدىن خەجلەنگىنى 395 مىڭ يۈەن بولغان. مەبلەغنىڭ كېلىش

مەبلىغىدىن ئىبارەت ئاندا، كۆپ قىسمى پاراۋانلىق فوندى، خام چوتنىڭ سېرتقىدىكى كىرىم، كەسىپىي راسخوت، ۋاكالىتەن تەرىبىملەش راسخوتى، سالامەتلىكنى تەكشۈرۈش راسخوتى، قوشۇمچە ئىشلەپچىقىرىش كىرىمى، ئىشچىلار ئۈيۈشمىسىنىڭ راسخوتى قاتارلىقلاردىن چىققان قىلمىغان. (3) كارخانىلارنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش‌ۋاقتىدا، يۇقىرىدىن كەلگەنلەرنى مېھمان قىلغان بىر قىسىم ئورۇنلار تاللاپ تەكشۈرۈلدى. تاللاپ تەكشۈرۈلگەن 15 ئورۇندىن چىققان قىلمىغان كۆتۈۋېلىش راسخوتى جەمئىي7401 يۈەن بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ۋىلايەتلىك سېھىيە زاۋۇتى، 1 - ترانسپورت شىركىتى، ئاپتوموبىل زاپچاسلىرى شىركىتى قاتارلىق 3 ئورۇندىن چىققان قىلمىغان كۆتۈۋېلىش راسخوتى 4158 يۈەن. (ۋاڭ جې)

[باج خىزمىتى ھەققىدە بايان] 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە باج ئىشلار تارماقلىرى ئۈيۈشتۇرغان مالىيە كىرىمى جەمئىي54 مىليون 220 مىڭ يۈەنگە يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە تۇرلۈك سوداسانائەت باج كىرىمى 39 مىليون 730 مىڭ يۈەنگە يېتىپ يىللىق پىلان 118.05% ئورۇنلاندى، ئاشۇرۇپ‌ئورۇنلانغان كىرىم 6 مىليون 80 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 52.8% ئاشتى. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلارنىڭ تاپاۋەت بېجى 10 مىليون 70 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلى ئورۇنلانغان تاپاۋەت بېجىنىڭ 79.09 پىرسەنتىگە باراۋەر بولدى، دۆلەتنىڭ قۇرۇلۇش مەبلىغى، قاتناش نۇقتىلىق قۇرۇلۇش فوندى كىرىمى 4 مىليون 420 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، پىلاندىن 47.48% ئاشۇرۇپ ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 15.39% ئاشتى (تەپسىلىي ئەھۋال قوشۇمچە جەدۋەلدە كۆرسىتىلدى). بىر يىلدىن بۇيان نۇقتىلىق ھالدا تۆۋەندىكى 3 تۈرلۈك خىزمەت ئىشلەندى:

1. كىرىم تېرىشىپ ئۈيۈشتۇرۇلۇپ، 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تېخىمۇ كۆپ مەبلەغ توپلاندى. 1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ باج كىرىمى پۈتكۈل مالىيە كىرىمىنىڭ 95پىرسەنتىدىن كۆپرەكىنى تەشكىل قىلدى. باج كىرىم خىزمىتىنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، جايلاردىكى باج ئىشلار تارماقلىرى ئالدى بىلەن يەنىش ۋە باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا مۇكەممەللەشتۈرۈپ، يەنىش - باشقۇرۇش خىزمىتىنى كۈچەيتتى، يەنىشقا تېگىشلىك باجنىڭ ھەممىسىنى يەغىپ يوچۇقلارنى ئازايتتى. ئۇلارنىڭ كونكرېت ئۇسۇلى مۇنداق بولدى: باج ئىشلىرىنى تەزىملاش تۈزۈمى ئورنىتىپ، سودا - سانائەتچىلەرنىڭ ئاساسىي‌سانى ۋە ئۆزگىرىش ئەھۋالىنى ئېنىق ئىگەللىدى؛ ئېلىنمىدىغان باجنى تەكشۈرۈپ بېكىتىش تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ، باج تاپشۇرغۇچىلار باج ئېلىش تۈرلىرى ئىچىدىكى ئۆزلىرىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان باج نىمىتى، باج تاپشۇرۇش مۇددىتىنى ئېنىق بەلگىلەپ ئىمكانىيەتكە ئىگە قىلىنىپ، باج ئېلىشقا ئوڭايلىق يارىتىلدى؛ ئېلىنمىدىغان باجنى يۇقىرىغا مەلۇم قىلىش تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ، باج تاپشۇرغۇچىلار باجنى ئاخىرقى ھالدا ۋاقتىدا تاپشۇرىدىغان بولدى، باجنى تولۇق تاپشۇرماسلىق، ۋاقتىدا تاپشۇرماسلىق ئەھۋالىرى ئازايتىلدى؛ جىرىمانە سوممىسى ئېلىش‌ۋەجىرىمانە قويۇش تۈزۈمى قاتتىق يولغا قويۇلۇپ، باجنى ۋاقتىدا، تولۇق تاپشۇرماسلىق، باج يوشۇرۇش قاتارلىق قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرگە قارىتا تېگىشلىك جازا بېرىلىپ، باج قانۇنىنىڭ قەتئىلمىكى قوغداپ قېلىندى. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلار، كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىكىدىكى كار-

خانلار، بازار سودىسى ۋە ھەر خىل باج تاپشۇرغۇچىلارغا قارىتا كونكرېت باج ئېلىش - باشقۇرۇش چارىسى ۋە ئۇنۇملۇك تەدبىرلەر تۈزۈپ چىقىلدى، شۇنىڭ بىلەن باجنى تولۇق تاپشۇرماسلىق ئەھۋالىنى ئازايتىلىپ، دۆلەتنىڭ كىرىمىگە كاپالەتلىك قىلىندى، ئۇنىدىن باشقا، گۇۋاھنامە ئۇقتۇرۇشى ۋە ئاپتونوم رايونىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، 9 - ئايدىن باشلاپ ۋىلايەت مىقياسىدا باج كىرىمىنى چوڭ تەكشۈرۈش خىزمىتى ئومۇميۈزلۈك قانات يايدۇرۇلدى، جايلاردا رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى، چوڭ تەكشۈرۈش خىزمىتى توغرىسىدا سەپەرۋەرلىك قىلىندى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇلدى، كارخانلار ۋە ئورۇنلارغا ئۆزلىرى تەكشۈرۈش ۋە ئۆزئارا تەكشۈرۈش توغرىسىدا چاقىرىق قىلىندى. 500 نەپەر باجكادىرى تاجىرلىتىلىپ، 100 دىن ئارتۇق گۇرۇپپا قۇرۇلۇپ، ھەرقايسى ئورۇنلارغا بېرىپ، تەكشۈرۈش ۋە تاللاپ تەكشۈرۈش خىزمىتى ئىشلەندى، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى، كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى كارخانلاردىن 746 سى تەكشۈرۈلدى، بۇ باج تاپشۇرىدىغان كارخانلار ئومۇمى سانىنىڭ 48.7 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ. تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە يوشۇرۇلغان ياكى تولۇق تاپشۇرۇلمىغان باج 2 مىليون 490 مىڭ يۈەن بولۇپ ئېنىقلىنىپ، باج يوشۇرۇش ۋە تولۇق تاپشۇرماسلىق داغىرىسى 49%، باج يوشۇرۇش ۋە تولۇق تاپشۇرماسلىق نىسبىتى 5.6% بولۇپ چىقتى. يەنە ئىنكاس ئاخىرىغا قەدەر 2 مىليون 90 مىڭ يۈەن پۇلىخەجىنىمەشتۇرۇلۇپ، خەجىنىمەشتۇرۇلۇشكە تېگىشلىك پۇلنىڭ 84 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى.

2. باجنىڭ پىشانىلىق رولى جارى قىلدۇرۇلۇپ، ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىغا ماسلىشىپ، ئىگىلىكنىڭ تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى.

يېزىلاردا ئېچىش شەكلىدىكى تۇۋارلاشتۇرۇش يولىغا مېڭىشنى ئاساسىي سۈرۈش، يېزا - بازار كارخانىلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، 1985-يىلدىن باشلاپ يېڭىدىن قۇرۇلغان كارخانىلارغا قارىتا 3 يىللىق باجنى كېچىرىم قىلىش چارىسى يۈرگۈزۈلدى. يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى ئۈچۈن بىۋاستە ئىشلىتىلىدىغان مەھسۇلاتلارغىمۇ باج كېچىرىم قىلىندى. ئەسلىدە بار كارخانىلاردىن ئېلىنىدىغان باجمۇ مەلۇم نىسبەتتە كېمەيتىلدى. ۋىلايەتلىمىزنىڭ سېمونت سانائىتىنىڭ تەرەققىياتىنى تېزلىتىش، قەشقەر سېمونت زاۋۇتىنىڭ تېخنىك جەھەتتىن ئۆزگەرتىش ۋە كېڭەيتىپ قۇرۇش ئۈچۈن، باج جەھەتتىمۇ تېگىشلىك ئىمتىبار قىلىندى ۋە مەدەت بېرىلدى. قەشقەرنىڭ قىش پەسلىدە توك ئىشلىتىش ئەينەن بولۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، سۇ ئېلېكتر، ئوت ئېلېكتر ئىستانىسىلىرىنى بىرلىكتە راۋاجلاندۇرۇش، يوشۇرۇن كۈچلەرنى قېزىپ، ئۆزگەرتىشكە توغرا كېلەتتى. تەكشۈرۈپ، تەتقىق قىلىش ئارقىلىق، ۋىلايەتلىمىزنىڭ ئېلېكتر قۇۋۋىتى سانائىتى شىركىتىنىڭ باج تاپشۇرۇش ھالقىلىرى مۇۋاپىق تەڭشىلىپ، كارخانىلارنىڭ سېلىقىيەڭگىللىتىلدى. كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ بىر قىسىم رايونلىرىدا 8 - 9- ئايلاردا قاتتىق يەر تەۋرەپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان رايونلاردىكى ئىشلەپچىقىرىشى ۋەخەلق تۇرمۇشى ناھايىتى زور زىيانغا ئۇچرىغاندى، ئاپەت يۈز بەرگەن رايونداىكى خەلقنىڭ ئىشلەپچىقىرىشتا ئۆز ئۈزىنى قۇتقۇزۇپ، يۇرت - ماكانلىرىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈشكە مەدەت بېرىش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن ئوپال، مۇش يېزىسىدىن ئىبارەت ئاپەت يۈز بەرگەن رايوندىكى كارخانىلارۋە خەلق ئادەمىگە قارىتا2-3 يىلغىچە ئېلىنىدىغان باج پۈتۈنلەي كېچىرىم قىلىندى،ھەمدە بۇرۇنقى باج قەرزلىرىمۇ كۆتۈرۈۋېتىلدى. يەنە بىر تەرەپتىن باج ئېلىش ئارقىلىق ئىقتە-

سادىي تەرتىپكە بۇزغۇنچىلىق قىلىش، ھايانكەشلىك قىلىش، قانۇنسىز تىجارەت قىلىش، ھايان ئېلىش قاتارلىق قانۇنغا خىلاپ قىلمىشلارغا مەلۇم دەرىجىدە چەكلىمە قويۇلدى ۋە زەربە بېرىلدى.

3. پايدىنى باجقا ئۆزگەرتىشنىڭ 2 - باسقۇچلۇق ئىسلاھاتى ۋە باج تۈزۈمى ئىسلاھاتى يەنمۇ ئىلگىرىلىگەنلىكى ھالدا ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. ئۇلايەت بويىچە مەھسۇلات بېجى، تىجارەت بېجىسى نىزامىسى ئومۇميۈزلۈك يولغا قويۇلدى. ئېلېكتر قۇۋۋىتى، پاختا توقۇلما بويۇملىرى، ئاق ھاراق قاتارلىق بىر قىسىم مەھسۇلاتلارنىڭ باج سېلىقى تەڭشەلدى؛ ئېكسپورت قىلىنمىدىغان مەھسۇلاتلارغا باج كېچىرىم قىلىنىدى ھەمدە ئىلگىرى ئېلىنغان باج پۇللىرىنىڭ ھەممىسى قايتۇرۇپ بېرىلدى، بۇنىڭ بىلەن ئېكسپورت قىلىنمىدىغان مەھسۇلاتلارنىڭ بەس - بەستە سېتىلىشىغا پايدا يەتكۈزۈلۈپ، ئېكسپورت مىقدارى كېڭەيدى، تاشقى پىروۋوت قولغا كەلتۈرۈلدى؛ بىر قىسىم ساھەلەر ۋە كارخانىلاردا ئاشۇرغان مەھسۇلات قىممىتى ئۈچۈن باج ئېلىش چارىسى يولغا قويۇلۇپ، كەسىپلەشكەن ھەمكارلىقنى يولغا قويۇشقا پايدىلىق بولدى؛ مىللىي ئالاھىدىلىككە ۋە ئىھتىياجغا ئېتىبار بېرىش ئۈچۈن، مىللىي ئالاھىدە بويۇملارغا بەلگىلىك مۇددەت ۋە بەلگىلىك نىسبەت ئىچىدە باج كېمەيتىلدى ياكى كېچىرىم قىلىندى؛ مۇئامىلىنى جانلاندۇرۇپ، سودا كارخانىلىرىنىڭ ئاز ھالقا، كۆپ ۋاستىلىق تىجارەتنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، كۆپ تارقىتىش كارخانىلىرىنىڭ ھەممىسىدىن باج ئېلىش چارىسى يولغا قويۇلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلارنىڭ ھەممىسىدە باجنى پايدىنىڭ ئورنىغا دەسمىتىش، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلاردىن تاپاۋەت بېجى ئېلىش چارىسى يولغا قويۇلۇپ، پايدىنى باجقا ئۆزگەرتىش ئىسلاھاتىنىڭ 2-باسقۇچى ۋە باج تۈزۈمى ئىسلاھاتى خىزمىتىنىڭ پۈتۈن ۋىلايەت مىقياسىدا ئومۇميۈزلۈك ۋە ئۈنۈملۈك يولغا قويۇلۇشىغا كاپالەتلىك قىلىندى. يەنە بىر تەرەپتىن ئىستېمال فوندىنىڭ ھەددىدىن زىيادە تېز ئېشىپ كېتىشىنى كونترول قىلىش، مۇكاپات پۇلىنى كەلسە - كەلمەس تارقىتىشنى مەنئى قىلىش، ناتوغرا ئىستىمالارنى تۈزىتىش ئۈچۈن، گۇۋاھنامە ۋە ئاپتونوم رايونىنىڭ ئۇقتۇرۇشىغا ئاساسەن، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلاردىن مۇكاپات پۇلى بېجى ئېلىش يولغا قويۇلدى. ئۇلايەت بويىچە مۇكاپات پۇلى تارقىتىشنى مەلۇم قىلغان كارخانا 319 بولۇپ، باج ئىشلار تارماقلىرى بۇنىڭ ئىچىدىكى 143 كارخانىنى تەكشۈرۈپ ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئارقىلىق 141 كارخانىدىن باج ئېلىشقا تېگىشلىك دەپ قاراپ، جەمئىي368 مىڭ يۈەن مۇكاپات پۇلى بېجى ئالدى. (لىياڭچى)

[دېھقانچىلىق - چارۋىچىلىق بېجىنى ئېلىش، ئازايتىش ۋە كېچىرىم قىلىش ئەھۋالى] دېھقانچىلىق بېجى ئۈچۈن ئەزەلدىن ماددى بويۇملار ئېلىنىپ، ئاشلىق تارماقلىرى بىر تۇتاش ۋاكالىتەن كەرىم قىلىپ كەلگەنىدى. گۇۋاھنامىنى يولىورۇقلىغا ئاساسەن 1985 - يىلدىن باشلاپ، دېھقانچىلىق بېجى «تەتۈر 70 : 30 » نىسبەت باھا بويىچە (30 پىرسەنتىنى ئەسلىدىكى بىر تۇتاش سېتىۋېلىش باھاسى بويىچە، 70 پىرسەنتىنى

قوشۇمچە قانۇنغان چەدۋەل (1) ۋىلايەت بويىچە 1985 - يىللىق سودا - سانائەت باج كىرىمى ئەھۋالى

بىرلىكى: مۇڭ

باج تۈرى / تۈرۈن	ھەر خىل سودا - سانائەت بوىچە			قۇرۇلۇش مەبلەغ قوندى		دولەت ئىگىلىكىدىكى كار-خانىلاردىن تاپاۋەت بوىچە	
	ئەمەلىيەت-تىكىسى	يىللىنىش ئەھ-ۋالى %	ئۈتكەن يىلىنىڭ ئوخشاش مەزگىلى بىلەن سېلىشتۇر-ما %	ئەمەلىيەت-تىكىسى	يىللىنىش ئورۇنلىنىش ئەھۋالى %	ئۈتكەن يىلىنىڭ ئوخشاش مەزگىلى بىلەن سېلىشتۇرما %	ئەمەلىيەتتىكىسى	ئۈتكەن يىلىنىڭ ئوخشاش مەزگىلى بىلەن سېلىشتۇرما %
جەمئى	39.728.126	118.05	152.8	4.424.616	147.48	115.39	10.065.964	79.09
قەشقەر شەھىرى	20.223.982	112.42	168.19	1.954.545	144.25	112.45	7.209.001	93.42
پەيزىئەۋ ناھىيىسى	2.356.959	122.25	129.44	221.171	152.53	112.62	308.352	83.16
كونىشەھەر ناھىيىسى	1.308.512	124.27	128.59	100.646	116.82	89.55	75.080	37.08
يېڭىسار ناھىيىسى	933.766	114.43	115.18	141.051	122.65	95.51	326.560	87.18
يوپۇرغا ناھىيىسى	788.972	115.52	155.03	67.340	81.13	71.15	160.938	104.89
پەيزاۋات ناھىيىسى	962.896	112.49	144.33	86.628	111.06	139.00	87.094	247.61
يەكەن ناھىيىسى	3.213.642	111.82	126.62	678.957	149.22	112.18	936.263	61.41
پوسكام ناھىيىسى	1.656.770	159.00	194.96	173.997	139.19	116.32	219.449	62.65
تاغلىق ناھىيىسى	4.464.362	147.63	219.44	551.988	283.07	172.85	370.079	40.49
مەكىت ناھىيىسى	1.533.844	113.53	150.05	239.878	138.66	100.47	75.193	15.18
مارالبېشى ناھىيىسى	2.040.438	107.39	122.35	192.703	110.12	92.53	260.245	44.97
تاشقورغان تاجىك ئاپ-تونوم ناھىيىسى	243.983	137.84	118.89	15.889	105.92	60.15	37.710	332.31

قوشۇمچە قىلىنغان جەدۋەل(2)ۇ بىلا يېتەمسىز نىلىق 1985-يىللىق سودا - سانائەت باج كىرىمىنىڭ تۈرلەركە ئايرىلىش ئەھۋالى

پىرلىكى: يۈەن

تۈرى	ئادەتلىي كىرىم	ئوتكەن يىلىنىڭ ئوخشاش مەزگىلى بىلەن سېلىشتۇرما	
		ئاشقىنى ياكى كەمەيگەنى %	ئاشقان ياكى كەمەيگەن پۇل
جەمئى سودا - سانائەت باج كىرىمى	39.728.126	52.80	13.728.126
مەھسۇلات بېجى	11.834.189	47.16	3.792.610
يۇنىلىق ئىشلەپچىقىرىش: ھاراق	445.655	9.57	38.911
توقۇلما بويۇملىرى	4.387.159	32.18	1.068.290
كومۇر	96.332	-10.75	-11.606
تەيياري مايى	1.376.377	281.72	1.015.811
ئېلېكتر قۇۋۋىتى	1.832.894	29.29	415.295
يېمەكلىك ماتېرىياللىرى	1.420.396	60.43	535.079
ئاشۇرغان مەھسۇلات قىممىتى بېجى	51.260	-45.67	-43.096
تىجارەت بېجى	18.376.506	27.19	3.929.162
يۇنىلىق ئىشلەپچىقىرىش: سودا	10.481.082	46.24	3.314.043
سودا - سانائەت تاپاۋەت بېجى	2.597.242	155.16	1.579.349
باشقا سودا - سانائەت باجلىرى	2.934.140	83.66	1.336.549
دولەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلار نىلىق مۇھاكات بېجى	368.394		368.394
يېمەكلىك بېجى	2.867.649	258.35	2.067.413
مايى كوپىدۇرۇش ئالاھىدە بېجى	676.038	11.14	67.742

ئەسكەرتىش: يۇجەدۋەلدىكى سانلارنى جايلار تېلېفون ئارقىلىق مەلۇم قىلغان مەلۇمات جەدۋىلىدىكى ساندىن يېرى ئاز پەرقلىنىدۇ. 1-جەدۋەلدىكى سانلارغا ئۇيغۇن.

ئەسلىدىكى ۋەزىپىدىن ئاشۇرۇپ سېتىۋېلىش باھاسى بويىچەھېسابلاش) پۇل ئېلىشقا ئۆزگەرتىپ، مالىيە تارماقلىرى بىۋاستە ئالدىغان بولدى. ۋىلايەت بويىچە دېھقانچىلىق بېجى ئېلىنمىدىغان دېھقان ئاساسىي 487 مىڭ بولۇپ، باج ھېسابات رەسمىيىتى ئامىلە بويىچە بەجىرىلدى . چارۋىچىلىق بېجى جەھەتتە ئاپتونوم رايونلۇق 6 ـ نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ 13 ـ قېتىملىق يىغىنى قارارىغا ئاساسەن « چارۋىچىلىق بېجىنىڭ ۋاقىتلىق چارىسى» دېگەن بەلگىلىمە بويىچە، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن شۇغۇللىنىپ، كالا، ئات، تۆگە، قوي، ئەچكۈ قاتارلىق 5 خىل چارۋىنى باقىدىغان ئورۇن ۋەشەخسىلەردىن بەلگىلەنمە بويىچە باج كېچىرىم قىلمىنىدىغانلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا، قالغانلار نىڭ ھەممىسى چارۋىچىلىق بېجى تاپشۇرۇشى كېرەك، دېگەن بەلگىلىمىگە ئاساسەن، چارۋىچىلىق بېجى ئېلىنمىدىغان ئائىلە سانى 30 مىڭدىن ئاشتى .

1985 ـ يىلى نىسبەت بويىچە ئېلىنمىدىغان دېھقانچىلىق بېجى 16 مىليون 274 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ يولىورۇقىنىڭ روھىغا ئاساسەن، جەنۇبىي شىنجاڭدىكى تۆت ۋىلايەت، ئوبلاستقا ئېتىبار بېرىش يۈزىسىدىن 25% باجنى كېمەيتىپ، قەشقەر ۋىلايىتىدىن تۆت مىليون 68 مىڭ يۈەن كېمەيتىش قارار قىلىنىدى. 1985 ـ يىلى ئاپەت كۆپ بولغان يېزا بولدى. ئەتىياز پەسلىدە سوغۇق بولۇپ كېتىپ، ۋىلايەت بويىچە 5 ئاساسلىق دەريادىكى سۇ مىقدارى ئازلاپ كەتتى، بىر قىسىم بۇغدايلىقلار سۇغا قانالمىدى، بولۇپمۇ يېڭىسۇ ناھىيىسىدە قۇرغاقچىلىق ئەھۋالى بىر قەدەر ئېغىر بولدى؛ ياز پەسلىدە كەلكۈن ئاپىتى يۈز بەرمەپ، شور كۆل سۇ ئامبىرىنىڭ دامبىسىنى ئۆزۈپ كەتتى، گەز دەرياسىمۇ ياردەملىمەپ كەتتى، مارالبېشى، يېڭىشەھەر ناھىيىلىرىدىكى بىر قىسىم ئېتىزلارنى سۇ بېسىپ كەتتى؛ كونىشەھەر، پوسكام، پەيزاۋات، يەكەن، يوپۇرغا، مارالبېشى قاتارلىق جايلار كۆپ قېتىم قۇم-بوران ئاپىتىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرىدى؛ كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا 7.4 بال كۈچلۈك يەر تەۋرىدى. يۇقىرىدىكى ئاپەت ئەھۋالىنىڭ ئاساسەن، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىگە يوللاپ تەستىقلىتىش ئارقىلىق 721 مىڭ يۈەن باج ئاپەت يۈزىسىدىن كېمەيتىلدى ۋە كېچىرىم قىلىنىدى : 591 مىڭ يۈەن ئىجتىمائىي باج كېمەيتىلدى ۋە كېچىرىم قىلىنىدى . ئاساسىي ئاقۇرۇلۇشقا يەر سېتىۋېلىش بېجىدىن 82 مىڭ يۈەن كېمەيتىلدى ۋە كېچىرىم قىلىنىدى. يۇقىرىقى باجلارنى چىقىرىۋەتكەندە، يىللىق ئېلىنىشقا تېگىشلىك دېھقانچىلىق بېجى 10 مىليون 812 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئەمەلىي ئېلىنغىنى 10 مىليون 840 مىڭ يۈەن؛ يەرلىكتىن قوشۇپ ئېلىنغىنى بىر مىليون 66 مىڭ يۈەن، نىسبەت بويىچە ئېلىنىدىغان چارۋىچىلىق بېجى 231 مىڭ يۈەن، ئاپەت يۈزىسىدىن كېمەيتىلگەن ياكى كېچىرىم قىلىنغىنى ئىجتىمائىي كېمەيتىلگەن ياكى كېچىرىم قىلىنغىنى ۋە چېگرا رايونلاردىن كېمەيتىلگەن ياكى كېچىرىم قىلىنغىنى 82 مىڭ يۈەن، ئېلىنىشقا تېگىشلىك باج 149 مىڭ يۈەن، ئەمەلىي ئېلىنغىنى 136 مىڭ يۈەن. (كاۋىدىگىەن، لىيالە چۇجېن)

پۇل - مۇئامىلە، خەۋپسىزلەندۈرۈش

[پۇل مۇئامىلە خىزمىتى ھەققىدە بايان] 1985 - يىلى پۇل مۇئامىلە سىستېمىسىدا ماكرولۇق تەڭشەشنى كۈچەيتىش، پۇلنى قاتتىق تەڭشەشنى ۋە مۇقىملاشتۇرۇش، ئامانەت قەرز پىلانىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش، ئامانەت قەرز سىياسىتىنى تەڭشەش تەلىپى ئەسلىتايىدىل ئىجرا قىلىنىپ، مەركەزىي بانكىنىڭ ماكرولۇق ئىگىلىكىنى تەڭشەش ۋە تەڭشەش ئىقتىدارى كۈچەيتىلدى. بۇ جەھەتتە تۆتۈنلۈكان خىزمەتلەر ئاساسلىقى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. مەبلەغنى پائال تۇردە تەڭشەپ، ئەتىيازلىق تېرىلغۇ ئىشلەپچىقىرىش ۋە دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن كېتەرلىك بولغان مەبلەغنى كاپالەتلىك قىلىندى، بۇرۇنقى قەرز پۇلنى ھەددىدىن زىيادە كۆپ تارقىتىۋېتىش، يەل بېشىدا يېزا ئىگىلىك بانكىسى سىستېمىسىدا مەبلەغ ناھايىتى جىددىي بولۇپ كېتىشتەك ئەھۋالنىڭ ئاساسىدا پۇلنى غەزىنىلەشتۈرۈش، مەبلەغ ئوبوروتىنىتېزلىتىش، نامۇۋاپىق قەرز پۇللارنى قىسقارتىش، ساقتا قىسمىنى ئېنىقلاش قاتارلىق ئۇسۇللارنى قوللىنىش ئارقىلىق تەڭشەش ئېلىپ بېرىلدى. مەركەزىي بانكا پۇل توپلاش، مۇئامىلە يوللىرىنى راۋانلاشتۇرۇش رولىنى جارىي قىلدۇرۇپ، ۋاقىت پەرقى، رايون پەرقىدىن پايدىلىنىپ، پۇل مۇئامىلە يوللىرىنى راۋانلاشتۇردى ۋە تەڭشىدى. جىددىي ئېھتىياجلىق مەبلەغ ئۈچۈن ۋاقىتلىق قەرز پۇل ئاجرىتىپ بەردى. كېيىنكى بېرىم يىللىق سېتىۋېلىش دولقۇنى كېچىكتۈرۈلۈپ، دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مەبلەغ جەھەتتە تۆۋەنگە قەرز بېرىش، يۇقىرىغا يۆتكەپ بېرىشتىن ئىبارەت تەمىنلەش چارىسى قوللىنىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئىناۋەتلىك قەرز ۋاستىلىرى كۆپەيتىلىپ، سوممىسى بەلگىلىك مىقدارنى چېكى يولغا قويۇلۇپ نەقپۇل تېجەپ قىلىندى، سېتىۋېلىش ۋەزىپىسىنىڭ ئوڭۇشلۇق ئورۇنلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىندى.

2. پۇل ئامانەت قويۇش جەھەتتە تىرىشىپ تەشكىللەش ئارقىلىق، مەبلەغ مەنبەسىنى كېڭەيتىلدى. ھەرقايسى كەسىپي بانكىلار «پۇل ئامانەت قويۇش بىرىنچى، مۇلازىمەت بىرىنچى» بولۇشتىن ئىبارەت ئەمگەك مۇسابىقىسىنى قانات يايدۇرۇپ، قەرز بېرىشكە ئەھمىيەت بېرىپ، ئامانەت توپلاشقا سەل قارايدىغان خاھىشلارنى تۈگىتىشكە باشلىندى. بۇنىڭ ئىچىدە شەھەر بازارلاردىكى ساپ كۆپەيگەن ئامانەت پۇل 46 مىليون 890 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 27.4% كۆپەيىپ يەنە بىر قېتىم تارىختىكى ئەڭ ياخشى سەۋىيە يارىتىلدى؛ يېزا ئىگىلىك بانكىسى توپلىغان يېزا - بازارلاردىكى ئامانەت پۇلنىڭ ساپ كۆپەيمىش مىقدارى ئۇنجى قېتىم 10 مىليون يۈەنلىك چوڭ ئۆتكەلدىن ئۆسۈپ ئۆتتى؛ كارخانىلارنىڭ ئامانەت قويغان پۇلىمۇ ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 21% كۆپەيدى؛ ئىستىراخوانىيە ئىشلىرىمۇ تېز تەرەققىي قىلدى، ئىستىراخوانىيە ھەقلىق كىرىمى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا بىر ھەسسە كۆپەيدى؛ قۇرۇلۇش بانكىسى سىستېمىسىمۇ ئامانەت پۇل توپلاشقا

نى تۇتۇش ۋەزىپىسىنى چۈشۈردى، بىر يىلدىن بۇيان، پۇل مۇئامىلە سىستېمىسىدىكى پۈتـ كۈل مەبلەغنىڭ كېلىش مەنبەسى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 18.9% كۆپەيدى.

3. ئىناۋەتلىك قەرز كۆلىمى قاتتىق كونترول قىلىنىپ نامۇۋاپىق ئىشلەتىلىش ئەھۋالى ئازايتىلدى، ھەرقايسى بانكىلار « قەرز بېرىشتىن ئاۋۋال،قەرز بەرگەندە ۋە قەرز بېرىپ بولغاندىن كېيىن تەكشۈرۈش »تىن ئىبارەت ئۈچ تەكشۈرۈش تۈزۈمى ۋە پۇل قەرز بېرىش توختىمىنى ئەستايىدىل ئىجرا قىلىپ،پەرقانەندۈرۈپمۇئامىلە قىلىش، ئەلالىرىنى ئالـ لاپ مەدەت بېرىشكە ئىھتىمىيەت بېرىپ، كېچىك تېپىتكى سۇ ئېلېكتر، كېچىك تېپىتكى كان قودۇقلىرى، بىناكارلىق ماتېرىياللىرى سانائىتى ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈمى ياخشى بولـ غان پىششىقلاپ ئىشلەش كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئىۇقتىملىق ھالدا مەدەت بېرىدى، ئۈنۈمى تۆۋەن، ئېنېرگىيە سەرپىياتى يۇقىرى، تېخنىكىسى قالاق، مەھسۇلاتلىرىنىڭ بازىـ رى قالمىغان كارخانىلارغا بېرىلمىدىغان قەرز پۇللارنى ئازايتتى. ۋاقتى توشقان ۋە ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن قەرز پۇللارنى ۋاقتىدا يىغىپ، بەلگىلىمىگە ئۇيغۇن بولمىغان قەرز پۇللار نى ئېنىقلاپ چىقتى ھەمدە جىرىمانە قويۇش،ئۈسۈم قوشۇش تۈزۈمىنى ئىجرا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، جايلاردىن يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئومۇملاشتۇرۇپ پىلانلاش ۋە مۇمكىنچىلىك تەتقىقاتىنى كۈچەيتىش تەلەپ قىلىنىپ، ئىچكى خاراكتېرلىك ۋە ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ ئېگىلمىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش يۈزىسىدىن بېرىلمىدىغان قەرز پۇل تۇرلىرىنى كۆپەيتىلدى،جايلارۋە ئورۇنلار يوشۇرۇن كۈچلارنى قېزىپ ئۈزدىكى مەبلەغنى ئىشلىتىش، بانكىدىن بېرىلگەن قەرز پۇلنى ئىشلەتىمەسلىك ياكى ئاز ئىشلىتىش توغرىسىدا سەپەرۋەر قىلىندى. بىر يىلدىن بۇيان بېرىلگەن قەرز پۇل ئومۇمىي سوممىسى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 42.2%كۆپەيدى، بۇنىڭ ئىچىدە، مۇقىم مۇلۈك قەرز پۇلى (تېخنىكا ئۈزگەرتىش تۈرلىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 2.1 ھەسسە كۆپەيدى. ھەرخىل قەرز پۇللار ئاساسەن پىلان ئىچىدە كونترول قىلىندى .ئامانەت قويۇش پەرقى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 36% تۆۋەنلەپ،شۇ يىللىق مەبلەغنىڭ پايدىلىنىش ئۈنۈمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

4. ئىش ھەققى فوندىنى نازارەت قىلىش ۋە نەقپۇل باشقۇرۇش كۈچەيتىلىپ، ئىستېـ مال فوندىنىڭ ئېشىشى ھەددىدىن زىيادە كۆپ بولۇپ كېتىشتەك يۈزلىنىش تېرىشىپ پەـ سەيتىلدى. كۈۋۈيۈەننىڭ ئۇقتۇرۇشىغا ئاساسەن، بانكا «ئاۋۋال توسۇپ، ئاندىن راۋانـ لاشتۇرۇش» چارىسىنى قوللىنىپ، ئىستېمال فوندىنى 3ـ ئايدىكىسەۋىيىدە قاتتىقكونترول قى لىپ، ئاندىن ئىمەلىي ئەھۋالغا ئاساسەن، ھەرقايسى تۈرلەر بويىچە پەيدىنپېسەي قويمۇەتتى. مەسىلەن: گۆش باھا يارىدەم پۇلى، بىر قىسىم ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنى رەسـ مىلەشتۇرۇش، ئىش ھەققى ئىسلاھاتى قاتارلىقلار ئۈچۈن كېتىدىغان پۇل ئەمگەك ئىش ھەققى تارماقلىرىنىڭ پىلانىغا ئاساسەن، نازارەت قىلىنىپ چىقىم قىلىنىپ بېرىلدى، بانكا ھەربىر ئورۇنغا بويىچە تەكشۈرۈپ، مۇۋاپىق بولغانلىرىنى قويۇەتتى، مۇۋاپىق بولمىغانلىرىنى توسـ تى. ھەرقايسى ئورۇنلارنىڭ نەقپۇل قالدۇقى دائىم تەكشۈرۈلۈپ، بەلگىلەنگەن چەكلىمىدىن ئاشۇرۇەۋەتكەنلەر سېزىلگەن ھامان ۋاقتىدا تۈزىتىلدى، نامۇۋاپىق چىقىم قىلىنغان نەقپۇلـ لارغا قارىتا پۈكەي ئۈستىدىكى مۇلازىمەتنى كۈچەيتىش ئارقىلىق ھەل قىلىنىپ، مۇكاپات پۈـ

لى ۋە ماددىي بويۇملارنى كەلسە - كەلمەس تارقىتىش، ئىش ھەققىنى كەلسە - كەلمەس ئۆز-
تۇرۇش ھادىسلىرى توسۇپ قىلىندى.

5. ئۆسۈم نىسبىتى تەڭشىلىپ، پۇل ئامانەت قويۇش ئىلگىرى سۈرۈلۈپ، قەرز پۇل تار-
قىتىش كونترول قىلىندى.

پۇل ئامانەت قويۇش ئۆسۈم نىسبىتى 1985 - يىلى 1 - ئاپرىل ۋە بىرىنچى ئاۋغۇستتا
2 قېتىم ئۆستۈرۈلدى، 2- قېتىمدىكى ئۆستۈرۈشتە مۇقىم مۇلۇككە قەرز بېرىش ئۆسۈم نىسبىتىمۇ
ئۆستۈرۈلۈپ، ئۆسۈم نىسبەت دەرىجىسى كۆپەيتىلدى. بۇنداق قىلىشتىن مەقسەت مەبلەغنى تېخىمۇ
كۆپ توپلاش، ئىناۋەتلىك قەرزگە بولغان ئېھتىياجغا چەكلىمە قويۇشتىن ئىبارەت بولۇپ، ھازىرقى
ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۆسۈم نىسبىتى تەڭشەلگەندىن كېيىن ئاكتىپ رول ئويناندى، ئامانەت پۇل
سوممىسى كۆپەيدى، قەرز پۇل سوممىسى كونترول قىلىندى. بۇلۇپمۇ مۇقىم مۇلۇككە بېرىلى-
دىغان قەرز پۇل ئۆسۈمىنىڭ ئۆستۈرۈلۈشىگە ئەگىشىپ، كارخانىلار ئىلگىرى ئىنچىكە ھىساۋات قىلى-
شى ئىلگىرى سۈرۈلدى، مەبلەغنى مۇۋاپىق ئىشلىتىدىغان بولدى، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى تۆۋەن،
تۆلەش ئىقتىدارى ئاجىز بولغان تۈرلەرگە چەكلىمە قويۇلدى.

6. 11- ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن باشلاپ، قۇرۇلۇش بانكىسىنىڭ ئامانەت قەرز كۆلىمى
دۆلەتنىڭ ئومۇملاشتۇرۇلغان ئىناۋەتلىك قەرز پىلانىغا كىرگۈزۈلۈپ، ئاساسىي قۇرۇلۇش كۆ-
لىمى كونترول قىلىندى. پىلان ئىچىدىكى ئاساسىي قۇرۇلۇشلار قاتتىق كونترول قىلىنىپ،
كېڭىيىپ كېتىشتىن قەتئىي ساقلىنىلدى، پىلان سىرتىدىكى
تۈرلەر ئېنىقلاپ چىقىلدى ۋەقىسقارتىلدى. مۇقىم مۇلۇككە سېلىنىدىغان مەبلەغ كۆلىمى ئى-
ناۋەتلىك قەرزنىڭ ئومۇمىي كۆلىمىگە تەسىر يەتكۈزىدىغان ئاساسىي ئامىل بولۇپ قالماسلى-
قىمن، بەلكى ئىستېمال فۇندىنىڭ ھەددىدىن زىيادە ئېشىپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدى-
غان مۇھىم ئامىللارنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ئۇ ئومۇمىي تەمىنلەش بىلەن ئومۇمىي
ئېھتىياجنىڭ تەڭپۇڭلىقىغا بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ.

پۇل مۇئامىلە سىستېمىسىدا 1985- يىلى ماكرولۇق ئىگىلىكنى كونترول قىلىش ۋە
تەڭشەشنى كۈچەيتىش جەريانىدا يۇقىرىدىكى تەدبىرلەر قوللىنىلغاندىن كېيىمن، ئىناۋەتلىك
قەرز كۆلىمى كونترول قىلىنىپ، ۋىلايەتلىمىزنىڭ خەلق ئىگىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش،
ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىش قا تار-
لىق جەھەتلەردە ئاكتىپ رول ئويناندى. (ۋۇلېشىك)

[پۇل ئوبوروتى] يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئىگىلىكنىڭ تەرەققىي قىلىشىۋە خەلق ئا-
ھالىسىنىڭ كىرىسىنىڭ ئېشىشىغا ئەگىشىپ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ پۇل ئوبوروتى جەھەتتىكى تە-
رەققىيات ناھايىتى تېز بولدى. 6- بەشىيللىق پىلان مەزگىلىدىكى 5 يىل ئىچىدە ساپ تار-
قىتىلغان نەقىپۇل پەرقى 5- بەشىيللىق پىلان مەزگىلىدىكىگە قارىغاندا 2.7 ھەسسە ئېشىپ
دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىنكى 31 يىللىق نەقىپۇلنىڭ ئومۇمىي يىغىندىسىدىن يەنە47.4% كۆپ
بولدى. 1985- يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى پۇل ئوبوروت مىقدارى 243 مىليون يۈەنگە يېتىپ،
ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 10.5% ئاشتى. گەرچە پۇل ئوبوروت مىقدارى زور دەرىجىدە
ئاشقان بولسىمۇ، لېكىن بازارلار ئاۋات، تاۋارلار بىرقەدەر مول بولغانلىقتىن ئۇچۇن، مال با-
ھاسى ئاساسەن مۇقىم بولۇپ، كىشىلەرنىڭ كۆڭلى تىنچلاندى.

قەشقەر ئولايىتىنىڭ 1985- يىللىق پۇل مۇئامىلە ستاتىستىكا ماتېرىيالى
(1) ئومۇملاشتۇرۇلغان ئىناۋەتلىك - قەرز كەردىم - چىقىم ئەھۋالى

بىرلىكى: مىلىۇن يۈەن

تۈرى	قالدۇق سوممىسى	ئالدىنقىسى يىلى دېكابىردىن ئاشقان - كېمەيگەنلىكى %	تۈرى	قالدۇق سوممىسى	ئالدىنقىسى يىلى دېكابىردىن ئاشقان - كۆپەيگەنلىكى %
كارخانىلار ئىلىق ئامانەت پۇلى	181.390	+21.4	كوچمە مەبلەغ قەرز پۇلى	497.600	+30.8
شەھەر-بازارلاردىكى ئامانەت پۇل	217.970	+27.4	پۇقىلىق ئىجتىمائىي سانائەت	25.970	+71.1
مالىيەخاراكتېرلىك ئامانەت پۇلى	1.800	—19	سودا	446.120	+21.2
يېزىلاردىكى ئامانەت پۇل	117.820	—10.3	يېزا ئىگىلىك قەرز پۇلى	19.270	+12
ئاساسىي قۇرۇلۇش ئامانەت پۇلى	35.930	+17.6	ھۈنەر ھۇنۇك قەرز پۇلى	22.950	+211
باشقىلار	26.910	+12.9	ئامانەت پەرقى	102.000	—36.3
جەمئىي مەبلەغ بەلگىسى	641.820	+18.9	جەمئىي ئىشلىتىلگەن مەبلەغ	641.820	+42.2

(2) نەقىپۇل كەردىم - چىقىم ئەھۋالى

بىرلىكى: مىلىۇن يۈەن

تۈرى	سوممىسى	ئالدىنقى يىلدىكى - كەمدىن ئاشقان - كېمەيگەنلىكى %	تۈرى	قالدۇق سوممىسى	ئالدىنقىسى يىلى دېكابىردىن ئاشقان - كېمەيگەنلىكى %
تاۋار سېتىش كەردىمى	357.920	+3.6	ئىش ھەققى ۋە شەخسىي ئەمگەر ئىستېمالىدىكى چىقىم	336.840	+20.8
ھۆلۈمەت ئىشلىرى كەردىمى	47.230	+42.3	پۇقىلىق ئىجتىمائىي دولەت ئىش ھەققى ۋە شەخسىي ئەمگەر كەپارىتىلغانلىقى	271.340	+22.8
باج پۇل كەردىمى	8.750	+42.5	ھۆكۈمات پۇلى	16.550	+50.6
يېزىلاردىكى نەقىپۇل كەردىمى	114.120	—25.4	مەمۇرىي كارخانىلىرىنىڭ باشقۇرۇش ياسىغۇتى	67.400	+19.6
ئامانەت پۇل كەردىمى	292.670	+48.6	يېزىلاردىكى نەقىپۇل چىقىمى	363.230	—12.3
يېزا - بازارلاردىكى شەخسىي لەرزىلىك كەردىمى	18.060		پۇقىلىق ئىجتىمائىي يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش قىممىسى	234.250	—19
ناشقى پېرۇۋات كەردىمى	54.190	—2.3	ئامانەت پۇل چىقىمى	249.640	+55.6
باشقىلار	54.170	+51.2	باشقىلار	81.340	+81.5
جەمئىي كەردىم	947.110	+14.6	جەمئىي چىقىم	109.845	+15.1

يۆۋەتتە، پۇل ئوبوروتى چەھەتتىكى مەسلە مەركەزلىك ھالدا پۇلنىڭ تارقىتىلمىشى نىسبەتەن كۆپ بولۇپ كېتىش، تاۋارلارنىڭ غەزىنىلەشتۈرۈلۈشى پىتەرسىز بولۇشتا گىپادىلەنىمەكتە. 1985- يىلى تارقىتىلغان پۇل پەرقى 168 مىليون 10 مىڭ يۆەنگە يەتتى، بۇ ئىلگىرى كۆرۈلۈپ باقمىغان بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20.5% ئارتۇق. بۇ نىڭ ئىچىدە ئىش ھەقىقى خاراكتېرلىك تارقىتىلغان پۇل 30.7 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ، پېزىلاردىكى نەقپۇل چىقىمى (جۈملىدىن دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن چىقىم قىلىنغان نەقپۇل)31.1 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ، ئاماناەت پۇل چىقىمى 22.7 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ. پېزىلار ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان بەزى ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى ۋە بەزى قىسىم كۈندىلىك بويۇملار ئېھتىياجنى قاندۇرالمايۋاتقانلىقى، پېزا - بازار كارخانىلىرى ۋە پېزىلاردىكى 2 خىل ئاتىلىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، تەمىنلەش ۋە سېتىش بوللىرى تېخىرلاشماغانلىقى ئۈچۈن، كۆپلەپ پۇلنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ، ھەممىلا جايدىن مال سېتىۋالىدىغان ھادىسىلەر ئانچە - مۇنچە كۆرۈلۈپ تۇرماقتا. پۇلنى غەزىنىلەشتۈرۈش جەھەتتىن ئالدىغان بولساق، پۈتۈن يىللىق تاۋار ئارقىلىق غەزىنىلەشتۈرۈلگەن پۇل ئاران 357 مىليون 920مىڭ يۆەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 3.6% ئاشتى. بۇ پۇلنى غەزىنىلەشتۈرۈش ئومۇمىي مىقدارىنى 14.6% ئاشۇرۇش سۈرئىتىدىن كۆپ تۆۋەن بولۇپ، تاۋارئارقىلىق غەزىنىلەشتۈرۈلگەن نەقپۇل پۇتكۈل غەزىنىلەشتۈرۈلگەن نەقپۇلنىڭ ئاران37.8پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ. بانكىدىن چىقىم قىلىنغان ھەر يۈز يۆەن نەقپۇلدىن تاۋار ئارقىلىق غەزىنىلەشتۈرۈلگىنى ئاران 32.73 يۆەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 85% ئازايدى. تاۋار ئارقىلىق غەزىنىلەشتۈرۈشنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك ياخشى بولماسلىقى بازاردىكى كۆپ خىل سودا يوللىرىنىڭ تەرەققىي قىلىشى بىلەن ئالاقىدار بولغاندىن تاشقىرى بەزى ئالىي - ئوتتۇرا سورتلۇق تاۋارلار، شۇنىڭدەك بەزى ئادەتتىكى ئىستېمال بويۇملىرىنىڭ كەمچىل بولۇشى ۋە بەزى تاۋارلارنىڭ بازارغا باب كەلمەسلىكىمۇ تاۋار ئارقىلىق غەزىنىلەشتۈرۈشكە تەسىر يەتكۈزۈۋاتقان مۇھىم ئامىل بولۇپ قالماقتا.

1985- يىلىدىكى پۇل ئوبوروتى تۆۋەندىكى بىر قانچە جەھەتلەردە بۇرۇنقى پۇل ئوبوروتىدىن روشەن پەرقلىنىدۇ:

1. پۇل ئوبوروت مىقدارى پېزىلاردىن شەھەر - بازارلارغا ۋە پېزا بازارلىرىغا قاراپ يۆزلەندى. پېزا ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش جەريانىدا، پېزىلاردىكى ئىشىنچە ئىمكانىيەتكە كۆچلىرى ئىچىدىن پېزا ئىگىلىكىدىن غەيرى پېزا ئىگىلىكىگە يۆزلەنگەن نوپۇس بارغانسېرى كۆپەيدى، يەردىن ئايرىلىسمۇ، يۇرتىدىن ئايرىلمايدىغان، شەھەر - بازارلارغا بېرىپ دۇكان ئاچىدىغانلار تېزلىكتە كۆپەيدى. شەھەر - بازارلاردىكى يەككە تىجارەتچىلەر،ھۆددىگە ئالغۇچى ئاتىلىملەرنىڭ تەرەققىيات سۈرئىتىنىڭ تېز بولۇشى كىشىلەرنىڭ تەسەۋۋۇرىدىن كىدىنمۇ ھالقىپ كەتتى. شەھەر - پېزىلاردىكى يەككە - تىجارەتچىلەر، كەسىپى ئاتىلىملەر، ھۆددىگە ئالغۇچى ئاتىلىملەرنىڭ تەرەققىي قىلىشى پۇل ئالماشتۇرۇشنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇۋەتتى، توغرا يۆنۈلۈشتىكى ئوبوروت كۆلىمى كېڭەيدى. پۇلنىڭ بازاردىكى ئوبوروت ھالقىلىرى ۋە قولدىن-قولغا ئۆتۈش قېتىم سانى كۆپەيدى، پۇلنىڭ قايتىپ كېلىش سۈرئىتى ئاستىلىدى. پۇلنىڭ ئوبوروت يوللىرىنىڭ كۆپىيىشى بازاردىكى پۇل سىغىمچانلىقىنى مۇناسىپ ھالدا كېڭەيتتى.

2. پۇل ئوبوروت مىقدارىنىڭ شەھسىلەرگە يۆزلەنگەن قىسمى تېز لىكتە كۆپەيدى. بۇ مەركەزلىك هالدا تاۋار سېتىش سوممىسىنى تەقسىم قىلمىشتا ئىپادىلەندى. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا ۋە كوپېراتىپ سودا ئورۇنلىرىنىڭ پۈتۈن يىللىق تاۋار سېتىش سوممىسى472مىليون 360 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئاران 0.2% كۆپەيدى. يەككە تىجارەتچىلەرنىڭ تىجارەت سوممىسى بولسا 171 مىليون 380 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، بىر يېرىم هەسسە كۆپەيدى. بازار سودىسى سوممىسىنىڭ كۆپىيىشى تېخىمۇ گەۋدىلىك بولدى، ئىجتىمائىي تاۋارلارنىڭ پارچە سېتىش ئومۇمىي سوممىسىدىن ئاهالىلارغا سېتىپ بېرىلگەن ئىستېمال بويۇملىرى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 33.6%، يېزا بازالىرىغا ۋە دېھقانلارغا سېتىپ بېرىلگەن ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى 17% كۆپەيدى، كەسپىي ئائىلىلەر ۋە يەككە تىجارەتچىلەرنىڭ قولىدىكى نەقپۇلنىڭ مىقدارى زور، كۆپىيىشى تېز بولدى.

3. پۇل ئوبوروت مىقدارى بەزى كوللېكتىپ ئورۇنلارغا قاراپ يۆتكەلدى. ئىجتىمائىي مەبلەغ توپلاش پائالىيىتىنىڭ قانات يايدۇرۇلۇشىغا ئەگىشىپ، ئورۇنلار ۋە شەھسىلەر مەبلەغ سېلىپ پاي قوشۇشقا سەپەرۋەر قىلمىندى. تەكشۈرۈشتىن قارىغاندا ۋىلايەت بويىچە مەبلەغ توپلىغان كارخانا 40قا يېتىپ، توپلىغان ئومۇمىي مەبلەغ سوممىسى 10 مىليون 560 مىڭ يۈەنگە يەتكەن. مەبلەغ توپلاش شەكلىمۇ ئۆز ئارا ئوخشايدۇ، بەزىلىرى قوبۇل قىلىنغان ئىشچىلارنىڭ پاي قوشۇشى ئارقىلىق مەبلەغ توپلىغان بولسا، بەزىلىرى توپلانغان مەبلەغنى تەقسىماتقا قاتناشتۇرغان؛ بەزىلىرى مەلۇم نىسبەتتە ئۆسۈم تۆلەپ، مۇددىتى توشقاندا دېڭىنى قايتۇرغان؛ يەنە بەزىلىرى هەم تەقسىماتقا قاتناشتۇرغان، هەم ئۆسۈم هېسابلىغان، ئۇلارنىڭ بېكىتكەن ئۆسۈم نىسبىتى ئادەتتە بانكىنىڭ ئامانەت پۇل ئۆسۈم نىسبىتىدىن يۇقىرى بولغان.

4. ئىجتىمائىي كۆرۈهلارنىڭ سېتىۋېلىش كۈچى تېز سۈرئەتتە ئۆرلىدى. 1985-يىلى ئىجتىمائىي تاۋارلارنىڭ پارچە سېتىلىش سوممىسى ئىچىدە ئىجتىمائىي كۆرۈهلارغا سېتىلغان ئىستېمال بويۇملىرى 38 مىليون 650 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 11% يەنى4مىليون 880 مىڭ يۈەن ئازايدى. بۇ ئالدىنقى يىللاردا ئەۋج ئالغان بەزى كۆرۈهلار ۋە ئورۇنلارنىڭ بىر قىسىم ئالدى، ئوتتۇرا دەرىجىلىك چەمئىلىق ئىستېمال بويۇملىرىنى سېتىۋېلىش، ماددىي بويۇملارنى قالايمىقان تارقىتىشتەك ناتوغرا ئىستىللارنىڭ ئاساسىي جەهەتتىن توسۇۋېلىنغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. لېكىن «6- بەشىللىق پىلان» مەزگىلىدە ئىجتىمائىي كۆرۈهلارنىڭ سېتىۋېلىش كۈچى يەنىلا هەر يىلى ئوتتۇرا هېساب بىلەن 16.4 پىرسەنتتىن ئېشىپ باردى، بۇ نىسبەت بىر قەدەر يۇقىرى، بەزى كۆرۈهلار ۋە ئورۇنلار نەقپۇلنى خالىغانچە چىقىم قىلىۋېتىش، نەقپۇل باشقۇرۇش بەلگىلىمىسىگە رىئايە قىلماي، نەقپۇل ساقلاش چەكلىمە سانىنى ئۆز مەيلىچە كېڭەيتىش، هەتتا ماددىي بويۇملارنى قالايمىقان تارقىتىشتەك هادىسىلەر هېلىمۇ كۆرۈلمەكتە. بۇ هال ئاهالىلارنىڭ ئىستېمال بويۇملىرىنى سېتىۋېلىشقا ۋە نەقپۇلنى غەزنىلەشتۈرۈشكە تېز تەسىر يەتكۈزمەكتە. (ۋۇلېشىڭ)

[خەلق پۇل ئامانىتى] خەلق ئىگىلىكىنىڭ داۋاملىق، مۇقىم، تەكشى راۋاجلىنىشىغا ئەگىشىپ، شەهەر - يېزا ئاهالىلىرىنىڭ پۇل ئامانىتىدە داۋاملىق، مۇقىم، زور هەجىدە

ئېشىشتەك ۋەزىيەت شەكىللەندى. 1985- يىلىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر، ۋىلايەت بويىچە شەھەر - يېزىلاردا قويۇلغان ئامانەت سوممىسى 217 مىليون 970 مىڭ يۈەنگە يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە قەرەللىك ئامانەت 86.3 پىرسەنتنى، قەرەلسىز ئامانەت 13.7 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى. يىل بويىچە ساپ ئاشقان ئامانەت پۇل 46 مىليون 890 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 27.4% ئېشىپ، يەنە تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلدى. ساپ ئاشقان قىسمى ئىش ھەققى خاراكتېرلىك نەق پۇل چىقىمىنىڭ 13.9 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى، شەھەر - بازارلاردا توپلانغان ئامانەت پۇل پۈتكۈل بانكا سىستېمىسىنىڭ مەبلەغ مەنبەسىنىڭ 34 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە سودا - سانائەت بانكىسىنىڭ توپلىغان ئامانەت پۇل قالدۇقى بۇ بانكىنىڭ مەبلەغ مەنبەسىنىڭ (مالىيە خاراكتېرلىك ئامانەت پۇللارنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ) 61 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى. دېھقانلارنىڭ ئىناۋەتلىك قەرز كوپېراتىپىغا ئامانەت قويغان پۇللىرىنى قوشۇپ ھېسابلىغاندا، ۋىلايەت بويىچە ھەر بىر نوپۇسقا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 118 يۈەندىن توغرا كەلدى، بۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 19 يۈەن ئارتۇق. «6- بەشيىللىق پىلان» مەزگىلىدە خەلق پۇل ئامانىتىنىڭ ساپ ئېشىش مىقدارى دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىنكى 31 يىللىق ساپ ئاشقان پۇل ئامانەت سوممىسىنىڭ ئومۇمىي يىغىندىسىدىنمۇ يەنە 1.3 ھەسسە ئارتۇق.

پۇل ئامانەتنىڭ ئېشىپ بېرىشى سوتسىيالىستىك ئىشلەپچىقىرىش كۆلىمى ۋە سوتسىيالىستىك تاۋار ئوبوروت كۆلىمىنىڭ ئۆزلۈكسىز كېڭىيىپ بېرىۋاتقانلىقىنى، شۇنداقلا سوتسىيالىستىك جۇغلانما بىلەن ئىستېمالنىڭ مۇناسىۋىتىنىڭ كۈنسايىن بىر - بىرىگە ماسلىشىپ بېرىۋاتقانلىقىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ. (ۋۇلېشىڭ)

[سودا - سانائەت بانكىسىنىڭ ئەھۋالى] قەشقەر ۋىلايەتلىك سودا - سانائەت بانكىسى 1985- يىلى 1- يانۋار قۇرۇلغان. ئۇنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى: دۆلەتنىڭ سىياسەت، قانۇن - پەرمانلىرى ۋە پۇل مۇئامىلە جەھەتتىكى ماكرولۇق ھەل قىلغۇچ تەدبىرلەرگە ئەمەل قىلىپ، ئىجتىمائىي مەبلەغنى زور كۈچ بىلەن توپلاش، ئىناۋەتلىك قەرز مەبلىغىنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش، سانائەت ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتى ۋە تاۋار ئوبوروتىنىڭ كېڭىيىشىنى قوللاش، دۆلەتنىڭ سىياسىتى يول قويغان ئەھۋال ئاستىدا يەككە ئىگىلىكنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا مەدەت بېرىش، كارخانىلارنىڭ تېخنىكا ئۆزگەرتىش ۋە تېخنىكا تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، پۇل مۇئامىلە ئىشلىرىنىڭ ئىقتىسادىي قانۇنىيەتلىرىگە ئەگىشىش ۋە تەكرار تەقسىمات قىلىش رولىنى پائال جارىي قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت. ئۇنىڭ ئاساسلىق كەسىپىي تۈۋەندىكىلەردىن ئىبارەت: شەھەر - بازارلاردىكى شەخسىلەرنىڭ پۇل ئامانەت قويۇش رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىش، سودا - سانائەت كارخانىلىرى ۋە ئورگان، تەشكىلات، ھەربىي قىسىم، مەكتەپ قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ قويغان ئامانەت پۇللىرىنى قوبۇل قىلىش؛ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى، كوللېكتىپ ئىگىلىكتىكى ئورۇنلار ۋە شەخسىلەرنىڭ قەرز پۇللىرىنى تارقىتىش؛ سودا - سانائەت كارخانىلىرى ۋە كارخانىلارنى ئاساسلىق باشقۇرغۇچى تارماقلارنىڭ تېخنىكا ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ھەر خىل فوندىلىرىنى باشقۇرۇش؛ ھاۋالە قىلىش، ۋاكالىتەن باشقۇرۇش، ئىجارىگە بېرىش، مەسلىھەت بېرىش قاتارلىق ئىناۋەتلىك سودا كەسىپىنى قانات يايدۇرۇش؛ ھېساب ئاغدۇرۇش ۋە نەقپۇل-

نى هېساۋات قىلىش ئىشلەرنى بېجىرىش؛ نەقپۇل باشقۇرۇش، ئىش ھەققى ئوندى بەلگىلەش قاتارلىقلار ئۈچۈن قىلىش ۋە مۇكاپات سوممىسى تارقىتىشقا ئازارە تچىلىك قىلىش؛ ئالتۇن، كۈمۈش يىغىش، تىجارەت بېرىش ۋە تەقسىم قىلىش، سېتىش ئىشلەرنى بېجىرىش؛ ئىقتىسادىي تەكشۈرۈش ۋە ئىقتىسادىي ئۇچۇر خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇش؛ خەلق بانكىسى ھاۋالە قىلغان باشقا كەسىپىي خىزمەتلەرنى بىر يا قىلىق قىلىش.

ۋىلايەتلىك سودا ـ سانائەت بانكىسىنىڭ پۈتۈن ۋىلايەتتىكى 12 ناھىيە (شەھەر) دە ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت بازىسىدا تارماق بانكىلىرى، 8 شۆبە ئىش بېجىرىش ئورنى ۋە 21 پۈل ئامانەت ئورنى بولۇپ، پۈل مۇئامىلە كەسىپىي بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 1000 دىن ئاشىدۇ.

1985 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدىكى ۋىلايەت بويىچە توپلانغان تۇرلۈك ئامانەت پۇلىجەمئىي 278 مىليون 140 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن % 21 ئېشىپ، يىللىق پىلان % 27 ئاشۇرۇپ ئورۇنلاندى. بۇ نىڭ ئىچىدە شەھەر ـ بازارلاردىكى توپلانغان ئامانەت پۇل 169 مىليون 520 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلنىڭ ئاخىرىدىكىگە قارىغاندا 35 مىليون 590 مىڭ يۈەن ئاشتى. ئومۇمىي قالدۇق سومما بويىچەرەتكە تەڭغاندا، ۋىلايىتىمىز شىنجاڭ بويىچە 15 ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەر ئىچىدە 2 ـ قاتاردا تۇرىدۇ.

يىللىق تۇرلۈك قەرز پۇل ئومۇمىي مىقدارى 185 مىليون 240 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلنىڭ ئاخىرىدىكىگە سېلىشتۇرغاندا 3 مىليون 130 مىڭ يۈەن ئاشتى. بۇ نىڭ ئىچىدە سانائەت قەرز پۇلى 25 مىليون 880 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 10 مىليون 740 مىڭ يۈەن ئاشتى. يەرلىك سودا قەرز پۇلى 102 مىليون 520 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 2 مىليون 630 مىڭ يۈەن ئاشتى.

1985 ـ يىلى سودا ـ سانائەت بانكىسى «ماكرو جەھەتتىن تېزگىنلەشنى كۈچەيتىش، مىكرو جەھەتتىن جانلاندۇرۇش» پرىنسىپىغا ئاساسەن، جەمئىي 45 كارخانىغا 7 مىليون 289 مىڭ يۈەن تېخنىكا ئۆزگەرتىش قەرز پۇلى ۋە كوللېكتىپ ئورۇنلارغا بېرىلمىدىغان ئۇسكۇنە قەرز پۇلى تارقاتتى. ئۇندىن باشقا خەلق بانكىسىنىڭ ھاۋالىسىگە ئاساسەن 4 مىليون 900 مىڭ يۈەن قەرز پۇلى تارقىتىپ، 6 تۈركە مەدەت بەردى. بۇ قەرز پۇللارنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمى بىر قەدەر ياخشى بولدى. مەسىلەن: قەشقەر شەھەرلىك سودا ـ سانائەت بانكىسى ماي خىمىيە سانائەت زاۋۇتىنىڭ قاتتىقلاشتۇرۇلغان ماي ئىشلەپچىقىرىش لىنىيىسىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن 110 مىڭ يۈەن قەرز پۇل بەرگەندىن كېيىن، ھەر كۈنلۈك قاتتىقلاشتۇرۇلغان ماي ئىشلەپچىقىرىش مىقدارى بۇرۇنقى 1.5 تونىدىن 4 تونىغا يەتتى، ھەر كۈنلۈك كىسلاروت يىغىش مىقدارى بۇرۇنقى 30 باكتىن 50 باكقا يەتتى. (لى شۇ چۈن)

[يېزىلاردىكى كەسىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەشكە مەدەت بېرىلدى] ئامانەت قەرز مەبلىغىنى تەمىنلەش بىلەن ئېھتىياج ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت ناھايىتى گەۋدىلىك بولمۇاتقان ئەھۋال ئاستىدا، 1985 ـ يىلى ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك بانكىسى ماكرو جەھەتتىن تېزگىنلەش، مىكرو جەھەتتىن جانلاندۇرۇشقا بويسۇنۇش پرىنسىپى بويىچە، تۇرلۈك ئامانەت پۇللارنى توپلاشقا ئۇيۇشتۇرۇشنى بىرىنچى ئورۇنغا تۇرغۇزغان خىزمەت قاتارىدا

تۇتۇشنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ، چەكلىك بولغان يېزا ئىناۋەتلىك قەرز مەبلىغىنى نۇقتىلىق هالدا يېزىلاردىكى كەسىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش ۋە دېھقانچىلىق قوشۇمچە كەسىپمەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىشقا كېتەرلىك مەبلەغ ئۇچۇن ئىشلەتتى. بانكىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى تۇرلۇك ئامانەت پۇل قالدۇقى 265 مىليون 960 مىڭ يۇەنگە يېتىپ، 1984- يىلدىكىگە قارىغاندا 22 مىليون 620 مىڭ يۇەن يەنى 9.3 % ئاشتى؛ تۇرلۇك قەرز پول قالدۇقى 323 مىليون 80 مىڭ يۇەنگە يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 92 مىليون 30 مىڭ يۇەن، يەنى 39.8 % ئاشتى. ئىناۋەتلىك قەرز كوپېراتىپىدىكى تۇرلۇك ئامانەت پۇلقالدۇقى 112 مىليون 644مىڭ يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگەقارىغاندا 13 مىليون 10 مىڭ يۇەن، يەنى 10.4% ئازايدى. (بۇنىڭ ئىچىدە كوللېكتىپنىڭ قويغان ئامانەت پۇلى 15 مىليون 660 مىڭ يۇەن ئازايدى، دېھقانلارنىڭ قويغان ئامانەت پۇلى 2 مىليون 650 مىڭ يۇەن ئاشتى.) تۇرلۇك قەرز پول قالدۇقى 11 مىليون 610 مىڭ يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 2 مىليون 370 مىڭ يۇەن ، يەنى 25.6 % ئاشتى (بۇنىڭ ئىچىدە دېھقانلارنىڭ قەرز پۇلى 2 مىليون 470 مىڭ يۇەن ئاشتى.) بانكا ۋە ئىناۋەتلىك قەرز كوپېراتىپىنىڭ يىللىق تارقاتقان تۇرلۇك قەرز پۇللىرى جەمئىي864 مىليون يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 124 مىليون 60 مىڭ يۇەن ، يەنى 16.7 % ئاشتى. 1985 - يىلى يېزا ئىناۋەتلىك قەرز مەبلىغىنىڭ تارقىتىلىش نىشانى ۋە مىقدارى جەھەتتە يېڭى ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەلدى. شۇ يىللىق قەرز پۇل ئامانەت پۇلدىن 57 مىليون 118 مىڭ يۇەن كۆپ بولۇشتەك ئەھۋال تۇنجى قېتىم بارلىققا كەلدى، بۇ ۋىلايىتىمىزنىڭ يېزا ئىقتىسادىنىڭ بىر قەدەر تېز سۈرئىتە بىلەن ئالغا قاراپ راۋاجلىنىۋاتقانلىقىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ. ئۇنىڭ ئاساسىي ئالاھىدىلىكلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1 . يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشقا ئىشلىتىلىدىغان ئىناۋەتلىك قەرز مەبلىغىنىڭ تارقىتىلىش مىقدارى كۆپ، ئىگە للىگەن سالمىغى زور بولدى، تارقىتىلغان قەرز پۇل جەمئىي46 مىليون 580 مىڭ يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 37 % ئېشىپ ، يېزىلارغا تارقىتىلغان قەرز پۇل ئومۇمىي سانىنىڭ 62.1 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە پاختا ئىشلەپچىقىرىش راسخوتى ئۇچۇن تارقىتىلغان قەرز پۇل يېزا ئىگىلىك قەرز پۇل ئومۇمىي سانىنىڭ 59.8 پىرسەنتىنى ، ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىش ئۇچۇن تارقىتىلغان قەرز پۇل 33.5 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى.

2. ئورمانچىلىق (جۈملىدىن باغۋەنچىلىك) ئۇچۇن تارقىتىلغان قەرز پۇلنىڭ ئېشىش سۈرئىتى تېز بولدى، تارقىتىلغان قەرز پۇل 930 مىڭ يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 94.7 % ئاشتى. بۇنىڭ بىلەن بۇرۇنقىدەك ئىناۋەتلىك قەرز مەبلىغىنىڭ تارقىتىلمىشى تاز بولۇپ قېلىشتەك ئەھۋال ئۆزگەرتىلمىشكە باشلىدى.

3. چارۋىچىلىق ئۇچۇن تارقىتىلغان قەرز پۇل داۋاملىق كۆپەيدى، جەمئىي تارقىتىلغان قەرز پۇل 5 مىليون 680 مىڭ يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 20.4 % ئاشتى.

4 . يېزا - بازار (كەنت) كارخانىلىرى يېڭى تەرەققىياتلارغا ئېرىشىش، ئۇلارغا بېرىلىدىغان قەرز پۇل مىقدارى كۆپەيىپ، 5 مىليون798 مىڭ يۇەنگە يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا بىر هەسسىدىن كۆپرەك ئاشتى، ئىناۋەتلىك قەرز كوپېراتىپى تارقاتقان كەنت

باشقۇرغان كارخانىلار (بىرلىشىپ باشقۇرغان ۋەئانىلىملەر باشقۇرغان كارخانىلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.) قەرز پۇلى 4 مىليون 210 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 93.6 % ئاشتى.

5 . نامراتلارغا يارىيۆلەكتە بولۇش مەبلىغى بۇرۇنقى نوقۇل ھالدا ئۇرمۇش قىيمىچىلىقىنى ھەل قىلىپ بېرىش ئۈچۈن ئىشلىتىشنى ئاساس قىلمىشتىن ، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشقا مەدەت بېرىشنى ئاساس قىلمىشقا ئۆزگەردى. 22 مىڭ 375 نامرات ئائىلىگە 4مىليون 410 مىڭ يۈەن قەرز پۇل تارقىتىلدى. بۇ نىڭ ئىچىدە ئىشلەپچىقىرىشقا ئىشلىتىلگەن قەرز پۇل 81 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ، شۇ يىلى نامراتلىقتىن قۇتۇلغان ئائىلە 3938 گە يېتىپ ، قەرز بىرىلگەن ئائىلە سانىنىڭ 17.6 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى.

6 . دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن تارقىتىلغان قەرز پۇل زور ھەجىمدە كۆپەيدى. ئۇلايەت بويىچە دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش پۇلىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى قالدۇقى 261 مىليون 100 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا % 60 كۆپەيىپ ، بانكا تارقاتقان قەرز پۇل ئومۇمىي سانىنىڭ 80.8 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى. (ۋاڭ يۈكاڭ)

[بانكىنىڭ رولى جارىي قىلىدۇرۇلۇپ، يەرلىكنىڭ قۇرۇلۇشىغا مەدەت بېرىلدى]

1985 - يىلى ۋىلايەتلىك قۇرۇلۇش بانكىسى مالىيە كەسىپىي رولىنى جارىي قىلىدۇرۇشنى ئاساس قىلمىشتىن بانكا كەسىپىي رولىنى جارىي قىلىدۇرۇشنى ئاساس قىلمىشقا يۆتكىلمىشىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ ، پائال تۈردە ئامانەت پۇل توپلاپ ، مەبلەغ يىغىپ ، يىل ئاخىرىدا ئادەتتىكى ئامانەت پۇلىنى 51 مىليون 390 مىڭ يۈەنگە يەتكۈزۈپ 1984 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىكى 32 مىليون 750 مىڭ يۈەن قالدۇق سوممىغا قارىغاندا 18 مىليون 640 مىڭ يۈەن، يەنى % 56.9 ئاشۇردى. تۈرلۈك ئىناۋەتلىك قەرز كەسىپىي يولغا قويۇلۇپ ، يىللىق تارقىتىلغان ئىناۋەتلىك قەرز پۇلى 4 مىليون 367 مىڭ 800 يۈەنگە يەتتى. قۇرۇلۇش بانكىسىنىڭ مەدەت بېرىشى بىلەن بىر كۆڭۈل ئىچىش مەركىزىي، يىلىغا 10 مىليون دانە خىش ئىشلەپچىقىرالايدىغان ئاھاڭ-قۇم خىش زاۋۇتى ۋە شەھەرلىك يالتىراق زاۋۇتى قۇرۇلدى، يېڭىشەھەر ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتى كېڭەيتىپ قۇرۇلدى، بەزى ئاساسىي قۇرۇلۇش تۈرلىرى ئۈچۈن مەبلەغ يېتىشمەسلىكتەك ۋاقىتلىق قىيىنچىلىقلار ھەل قىلىندى.

قاغىلىق ناھىيىسى تارىم ئويمانلىقىنىڭ بويىغا جايلاشقان بولۇپ، تۇپراقتىكى قۇم تەركىبى بىر قەدەر كۆپ، ئادەتتىكى پىششىق خىشنىڭ تۆۋەن بولغانلىقى ئۈچۈن ، ئۇنى بىنا قۇرۇلۇش ۋە ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرلىك قۇرۇلۇشلارغا ئىشلەتكىلى بولمايتتى. مۇشۇ ئەھۋالغا ئاساسەن ناھىيىلىك يېزا - بازار كارخانىلىرى تارماقلىرى ئاھاڭ - قۇم خىش زاۋۇتى قۇرۇشنى قارار قىلغانىدى . قۇرۇلۇش بانكىسى ئادەم تەشكىللەپ ، بۇ زاۋۇتنىڭ خام ئەشيا ، تەننەرقى ، سېتىلىش ئەھۋاللىرى قاتارلىقلار ئۈستىدە 3 قېتىم ئىشەنچىلىك تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندىن كېيىن ، خىش زاۋۇتىغا ھەمكارلىشىپ 200 مىڭ يۈەن مەبلەغ توپلاپ بەردى، 420 مىڭ يۈەن قەرز پۇل بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئاھاڭ - قۇم خىش زاۋۇتى شۇ يىلى قۇرۇلۇش باشلاپ ، شۇ يىلى ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتى، سۈپەت ئۇلچىمى لايىھىلەنگەن تەلەپكە توشتى.

سوتسیالیستیک قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ ، قەشقەر شەھىرىنىڭ شەھەر ئاھالىسى يىلدىن - يىلغا كۆپەيدى، نۇرغۇن ئورۇنلاردا تۇرار جاي قىيىنچىلىقى يۈز بەردى. بۇ خىل ئەھۋالنى كۆزدە تۇتقان ھالدا قۇرۇلۇش بانكىسى 1985- يىلى تۇرالغۇ ئۆي قۇرۇلۇش قىلىش ئۈچۈن ، 1 مىليون 980 مىڭ يۈەن تاۋار تۇرالغۇ ئۆي قەرز پۇلى تارقاتتى. شەھەرلىك ئۆي - مۇلۇك تەرەققىيات شىركىتى 7024 كۇۋادىرات مېتىرلىق تۇرالغۇ جاي قۇرۇلۇش باشلاپ ، بۇنىڭ 5446 كۇۋادىرات مېتىرىنى پۈتتۈردى. قۇرۇلۇشنى كۆتىرە ئالمىغان كارخانىلارغا تارقىتىپ بېرىلگەن تاۋار تۇرالغۇ ئۆي پۇلى قۇرۇلۇش باشقارمىسى ، سودا شىركىتى ، قەن - شېكەر ، ھاراق ، تاماكا شىركىتى، يەرلىك مەھسۇلاتلار پونكىتى قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ تۇرالغۇ جاي قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئىشلىتىلىپ، ئۇلارنىڭ مەبلىغى يېتىشمەسلىك قىينچىلىقى ھەل قىلىندى.

خېرىدارلارغا قولايلىق يارىتىپ بېرىش ، ئەلا سۈپەتلىك مۇلازىمەتنى يولغا قويۇش ئۈچۈن ، ۋىلايەتلىك قۇرۇلۇش بانكىسى 11 - تايدا نەقپۇل كاسسىرلىق كەسپىنى يولغا قويۇپ، ئاساسىي قۇرۇلۇش ئورۇنلىرىنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. 1986 - يىلى ھەر قايسى ناھىيىلەردىكى قۇرۇلۇش بانكىلىرىمۇ ئارقا - ئارقىدىن نەقپۇل كاسسىرلىق كەسپىنى يولغا قويماقچى. (كې جيەنشىن)

[جۇڭگو بانكىسىنىڭ قەشقەر ئىش باشقارمىسى] سىرتقا قارىتا ئىچىۋېتىش فاكتورىنىڭ ئىزچىللاشتۇرۇلۇشىغا ئەگىشىپ، چەتئەل پىروۋوت كەسپىي ئۇزلۇكسىز تۇردە كېڭەيدى. 1985 - يىلى ۋىلايىتىمىزنىڭ غەيرى سودىدىن بولغان تاشقى پىروۋوت كىرىمى 1 مىليون 565 مىڭ يۈەن (ئامېرىكا دوللىرىغا سوندۇرغاندا 527 مىڭ دوللار)گە يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا بىر ھەسسىدىن كۆپرەك ئېشىپ ، تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلدى. غەيرى سودىدىن بولغان چەتئەل پىروۋوت چىقىمى 794 مىڭ يۈەن بولدى (ئامېرىكا دوللىرىغا سوندۇرغاندا 276 مىڭ دوللار).

ئاساسلىق خىزمەت ئەھۋالى

1 . چەتئەل پۇلىنى تىگىشىپ بېرىش كەسپىي زور مىقداردا كۆپەيدى. قەشقەرگە ساياھەت قىلىش ، تۇققان يوقلاش ئۈچۈن كېلىدىغان چەتئەللىكلەر، جۇڭگو مۇھاجىرلىرى ،شىياڭگاڭ-ئاۋمىنلىق قېرىنداشلار يىللاردىكىگە قارىغاندا كۆپەيدى. 2 ئورۇندىكى چەتئەل پۇلى تىگىشىش توچكىسىدا كۆتۈرۈلمىغان چەتئەللىك پۇلوچىلار جەمئىي34 ئادەم قېتىمدىن ئېشىپ، تىگىشىپ بېرىلگەن پۇل 1 مىليون 277 مىڭ يۈەنگەيەتتى . بۇ ئالدىنقى يىلى تىگىشىپ بېرىلگەن پۇل سانىنىڭ 3 ھەسسىسىگە باراۋەر بولدى. خىزمەت داۋامىدا ، ھەم سىياسەت، تۈزۈم بويىچە ئىش كۆرۈلدى. ھەم خېرىدارلارغا ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە قولايلىق يارىتىپ بېرىلدى. بۇنىڭ بىلەن جۇڭگولۇق ۋە چەتئەللىك ساياھەتچىلەرنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا سازاۋەر بولۇپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ساياھەتچىلىك ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى .

2 . مۇھاجىرلار پىروۋوتى كىرىمى بىر ئاز تۆۋەنلىدى . يىللىق مۇھاجىرلار پىروۋوتى كىرىمى 288 مىڭ يۈەنگە يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6% ئازايدى . مۇھاجىرلار پىروۋوتىنىڭ ئازىيىپ كېتىشىدىكي سەۋەب ، ئاساسلىقي تاموژنىدىكى چەكلىمىلەر بوش قويۇۋېتىلىپ

گەندىن كېيىن ، پۇل ئورنىغا ماددىي بويۇم ئېلىپ كىرىش ئەھۋالى كۆپەيىپ كەتتى ، ئۇنـ دىن باشقا ، ئۇرغۇنلىغان جۇڭگو مۇھاجىرلىرى پۇلنى ئۆزى ئېلىپ كېلىپ ئوقلايـ دىغان بولدى ، بۇنداق بىلەن بۇرۇنقىدەك ئۆزى كەلمەي پۇل ئەۋەتمەيدىغان ئەھۋاللار ئازايـ يىپ كەتتى . خىزمەت جەھەتتە ، يەنىلا « مۇھاجىرلار پىروۋوتىنى قوغداش، مۇھاجىر قېرىنـ داشلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىش » سىياسىتى داۋاملىق ئىجرا قىلىنىپ ، مۇھاجىرلار پۇلىغا ھەر قايسى جەھەتلەردىن ئېتىۋار بېرىلدى ، چوڭ مىقداردىكى مۇھاجىرلار پىروۋوتىغا قارىتا مەـ لۇم نىسبەتتە تاشقى پىروۋوت قالدۇرۇش چارىسى قوللىنىش ئارقىلىق ، مۇھاجىرلارنىڭ ئاكـ تىپلىقى ئىشقا سېلىنىپ ، مۇھاجىرلار پۇلىنىڭ ئىزچىل تۈردە مۇقىملىقىنى ساقلاپ قېلىشىغا كاپالەتلىك قىلىندى .

3 . ھەج قىلىش ئۈچۈن چەتئەلگە چىقىدىغانلارنىڭ چەتئەل پىروۋوتىنى تەستىقلاپ بېـ رىش خىزمىتى ياخشى ئىشلەندى . 1985 ـ يىلى ئاپتونوم رايون جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىدىن ئۆز خىراجىتى بىلەن ھەج قىلىش، تۇغقان يوقلاش ئۈچۈن بارىدىغانلارنىڭ چەتئەلگە چىقىش رەسمىيىتىنى قەشقەردە بېجىرىپ بېرىشنى قارار قىلدى . 7 ـ ئايدا 986 ئادەمگە 276 مىڭ ئامېرىكا دوللىرى تەستىقلاپ بېرىلدى . ئالدىنقى تەييارلىق خىزمەتلىرى تولۇق ئىشلەنـ گەنلىكى ، رەسمىيەت ، تۈزۈملەر مۇكەممەل بولغانلىقى ئۈچۈن ، ھېساب ئاھايىتى ئېنىق بولۇپ ، ئامما رازى بولدى . ئۇلارنىڭ ئۆز ۋاقتىدا چېگرىدىن چىقىشىغا كاپالەتلىك قى ـ لىنىپ ، بۇ يېڭى ۋەزىپە بىر قەدەر ياخشى ئورۇنلاندى .

4 . كېلىشىم سودىسىنى ھېساۋات قىلىش خىزمىتى ياخشى ئىشلەندى . جۇڭگو ـ پاكىسـ تان ، جۇڭگو ـ سوۋېت سودا كېلىشىمىگە ئاساسەن ، 1985 ـ يىلى جۇڭگو ـ پاكىستان چېگرا سودىسىدا ئالماشتۇرۇلغان مال قىممىتى 5 مىليون پاكىستان روپىيىسى ، خەلق پۇلىغا سۇنـ دۇرغاندا تەخمىنەن بىر مىليون يۈەن بولۇپ ؛ ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 10% ئاشتى . سوۋېت تەتقىپاقىغا ئىككى مىليون 440 مىڭ مېتر گۈللۈك پاختا رەخت ئېكسپورت قىلىندى ، بۇنى شۇ ۋېتسارىيە فرانكىغا سۇندۇرغاندا 3 مىليون 395 مىڭ فرانك بولۇپ ، جەمئىيىچەتـ ئەل پىروۋوت مىقدارى 4 مىليون 126 مىڭ يۈەنگە يەتتى . جۇڭگو بانكىسىنىڭ قەشقەر ئىش باشقارمىسى قەشقەر شەھەرلىك سودا ـ سانائەت بانكىسى بىلەن ئىمزالانغان كېلىشىم ـ بەلـ گىلىمىلەرگە قاتتىق ئەمەل قىلىپ ، تالۇنلارنى ۋاقتىدا تەكشۈرۈپ ، ھېسابقا ئولتۇرغۇزۇپ، مال پۇلىنى ھېساۋات قىلىش ئارقىلىق ، جۇڭگو ـ پاكىستان چېگرا سودىسى ۋە جۇڭگو ـ سو ـ ۋېت ئېكسپورت ـ ئېكسپورت سودىسىنىڭ قانات يېيىشىنى پائال قوللىدى .

ئۇندىن باشقا ، سەرتقا قارىتا ئېچىۋېتىشنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىگە ئۇيغۇنلىشىش ئۈچۈن، جۇڭگو بانكىسى قەشقەردە جۇڭگو بانكىسىنىڭ قەشقەر تارماق بانكىسى قۇرۇشقا قوشۇلـ غانىدى . ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى ئارقىسىدا ، تارماق باـ نكىسى قۇرۇشقا تەشكىللەش خىزمىتى يىل ئاخىرىغا بارغاندا ئاساسىي جەھەتتىن ئىشلىنىپ تاماملاندى . 1986 ـ يىلنىڭ بېشىدا تارماق بانكىنىڭ قۇرۇلغانلىقى جاكالانماقچى ، ئۇنـ داقتا ئۇ چەتئەل پىروۋوت بويىچە كەسىپي بانكىلىق رولىنى تېخىمۇ ياخشى جارىي قىلدۇرـ غۇسى .

(چېنى زۇكەي)

[خەۋپسىزلەندۈرۈش خىزمىتى ھەققىدە بايان] ۋىلايەتلىك خەۋپسىزلەندۈرۈش خىزمىتى ھەر دە ـ رىجىلىك خەۋپسىزلەندۈرۈش شىركەتلىرى شىنجاڭ بويىچە چاقىرىلغان خەۋپسىزلەندۈرۈش خىزمىتى يىغىنىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن ، خەۋپسىزلەندۈرۈش فۇندىنى پائال توپلاپ ، ئىقتىسادىي جەھەتتىن تۆلەپ بېرىشنى يولغا قويۇپ، ئىجتىمائىي پاراۋانلىقنى كۈچەيتىپ ، تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا ياردەم بەردى . 1985 ـ يىلى ۋىلايەتلىك دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ، كوللېكتىپ ئىگىلىكىدىكى ئورۇنلار ۋە شەخسىلەرنىڭ خەۋپسىزلەندۈرۈلگەن مال ـ مۈلۈك قىممىتى 980 مىليون يۈەنگە يەتتى ؛ خەۋپسىزلەندۈرۈشكە قاتناشقان ماتۇرلۇق قاتناش ۋاستىلىرى 12.042 بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 8182 سى ئارتۇق ، بۇ خەۋپسىزلەندۈرۈشكە بولىدىغان ماتۇرلۇق قاتناش ۋاستىلىرىنىڭ 75 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ . ھەر خىل جىسمانىي جەھەتتىن خەۋپسىزلەندۈرۈشكە قاتناشقان كىشىلەر 55.591 نەپەر بولۇپ ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 33.694 نەپەر كۆپەيدى ، تۇرلۇك خەۋپسىزلەندۈرۈش شەكىللىرى بويىچە كىرىم قىلىنغان ئومۇمى خەۋپسىزلەندۈرۈش ھەقىقى 3 مىليون 520 مىڭ يۈەنگە يېتىپ ، بىر مىليون 980 مىڭ يۈەنلىك يىلانىق پىلان %177 ئورۇنلىنىپ، 1984ـ يىلدىكىگە سېلىشتۇرغاندا بىر قاتلاندى .

بىر يىلدىن بۇيان ، يۇز بەرگەن ھەر خىل زىيان ئەنزىسى 1408 گە يەتتى . ھەر دەرىجىلىك خەۋپسىزلەندۈرۈش شىركەتلىرى « تەشەببۇسكار بولۇش ، تېز بولۇش ، توغرا بولۇش ، مۇۋاپىق بولۇش » دېگەن پرىنسىپقا ئاساسەن ، توختاممۇ ئەمەل قىلىپ ، ۋەدە ـ سىدە تۇرۇپ ، 1097 ئەنزىنى ۋاقتىدا تەكشۈرۈپ خۇلاسە قىلىپ ، 3 مىليون 54 مىڭ يۈەن تۆلەپ بەردى . (بۇنىڭ ئىچىدە يەر تەۋرەش ئاپىتى تۈپەيلىدىن يالغۇز كارخانا مال ـ مۈلكىنى خەۋپسىزلەندۈرۈش ئۈچۈنلا تۆلەپ بېرىلگەن پۇل بىر مىليون 850 مىڭ يۈەن) ، جىسمانىي جەھەتتىن خەۋپسىزلەندۈرۈشكە قاتنىشىپ ئۆلۈپ كەتكەنلەر سەككىز نەپەر ، يارە ـ دار ـ مېيىپ بولغانلار 12 نەپەر بولۇپ ، تۆلەپ بېرىلگەن پۇل 18 مىڭ يۈەن . تۆلەپ بېرىش ئۈچۈن چىقىم قىلىنغان پۇل شۇ يىلىنىڭ خەۋپسىزلەندۈرۈش ھەقىقى كىرىمىنىڭ 86 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ ، ئوتتۇرىچە تۆلەپ بېرىش نىسبىتى 1984 ـ يىلدىكىگە قارىغاندا 42% ئاشتى .

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985 ـ يىلدىكى خەۋپسىزلەندۈرۈش خىزمىتى مۇنداق ئۈچ ئالاھىدىلىككە ئىگە بولدى :

1 . ۋاكالىتەن ئىش بېجىرىش ئاپپاراتلىرى پۈتۈن ۋىلايەتنىڭ ھەممە يېرىگە تارقالدى ، شەھەر ـ يېزىلاردىكى ۋاكالىتەن ئىش بېجىرىش تور ـ توچكىلىرى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندى . « كۆپ خىل ۋاستە قوللىنىش، كەڭ تۈردە ۋاكالىتەن ئىش بېجە ـ رىش » ـ خەۋپسىزلەندۈرۈش كەسپىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىكى مۇۋاپىقىيەتسىلىك تەجرىبە بولۇپ قالدى . قاغىلىق ، پوسكام ، يېڭىسار ، مارالبېشىدىن ئىبارەت بەش ناھىيە تارماق شىركەت قۇرۇلغاندىن باشقا ، ۋىلايەتلىك خەۋپسىزلەندۈرۈش شىركىتى يەنە ئالتە ناھىيىدىكى سودا ـ سانائەت بانكىسى ، يېزا ئىگىلىك بانكىسى ، يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيەسىدىكى15 تۈەن ـ مەيدان بانكا تىجارەت پونكىتلىرى ۋە 12 ناھىيە (شەھەر) دىكى

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تارماقلىرىغا تۇرلۈك خەۋپسىزلەندۈرۈش كەسىپلىرىنى ۋاكالىتەن بېجىرىشنى ھاۋالە قىلدى . كونىشەر ناھىيىسىدە 18 يېزىنىڭ ھەممىسىدە ۋاكالىتەن ئىش بېجىرگۈچىلەر بېكىتىلىپ ، يېزىلاردىكى تۇرلۈك خەۋپسىزلەندۈرۈش كەسىپلىرىنى ۋاكالىتەن بېجىردى . شەھەر - يېزىلاردا ۋاكالىتەن ئىش بېجىرىش تور - توچكىلىرى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندى . سىناتسىتكىغا قارىغاندا ، 1985 - يىلى تەسىس قىلىنغان ۋاكالىتەن ئىش بېجىرىش ئاپپاراتى 57 كە يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 31 سى كۆپەيگەن . خەۋپسىزلەندۈرۈش كەسپىنى ۋاكالىتەن باشقۇرۇپ كىرىم قىلىنغان خەۋپسىزلەندۈرۈش ھەققى 750 مىڭ يۈەنگە يېتىپ ، ۋىلايەت بويىچە كىرىم قىلىنغان خەۋپسىزلەندۈرۈش ھەققىنىڭ 21.4 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلغان .

2 . خەۋپسىزلەندۈرۈش بويىچە مۇلازىمەت ساھەسى پەيدىن - پەي كېڭەيدى ، يولغا قويۇلغان خەۋپسىزلەندۈرۈش تۈرلىرى ئۈزلۈكسىز تۈردە كۆپەيدى . 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە شەھەردىكى تۇرلۈك خەۋپسىزلەندۈرۈش كەسىپلىرىنى داۋاملىق مۇستەھكەملىگەن ۋە تەرەققىي قىلدۇرغاندىن باشقا ، خەۋپسىزلەندۈرۈش مۇلازىمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسى شەھەردىن تەدرىجى ھالدا يېزىلارغا ، تارقاق خاراكتېرلىك كەسىپلەرگە يۆتكەلدى . يېزىلاردىكى نامرات ئائىلىلەرنىڭ ئەندىشىسىنى تۈگىتىش ئۈچۈن ، ۋىلايەتلىك خەۋپسىزلەندۈرۈش شىركىتى ۋىلايەتلىك خەلق ئىشلار باشقارمىسى بىلەن كېلىشىم ھاسىل قىلىپ ، تەبىئىي ئاپەت بىر قەدەر ئېغىر بولغان يەزاۋات ، مارالبېشى ، يېڭىشەر ، يوپۇرغا ، يېڭىساردىن ئىبارەت بەش ناھىيىدىكى 3950 نامرات ئائىلىنىڭ ئۇچ يىللىق ئائىلە مال - مۈلكىنى « قوش » خەۋپسىزلەندۈرۈشىنى ھۆددىگە ئالدى ؛ يەكەن ، پوسكام ، كونىشەھەردىن ئىبارەت ئۇچ ناھىيىدە 13000 مو بۇغداينى خاماندىكى ئوت ئاپىتىدىن خەۋپسىزلەندۈرۈش سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇلدى ؛ كونىشەر ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئەھمىيەت بېرىشى ۋە قوللىشى ئارقىسىدا ، يەر تەۋرەش ئاپىتىدىن كېيىن ، 40000 ئائىلىنىڭ تۇرار جايىنى خەۋپسىزلەندۈرۈش ھۆددىگە ئېلىندى ، بۇ كونىشەر ناھىيىسىدىكى دېھقان ئائىلىلىرى ئومۇمىي سانىنىڭ 63 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ . 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە خەۋپسىزلەندۈرۈش كەسپىي تۈرى ئالدىنقى يىلدىكى ئون خىلدىن 15 خىلغا كۆپەيدى . ئاساسلىقى ئاتا - بالىلار ئامانلىقىنى خەۋپسىزلەندۈرۈش ، سېغىن كالىنى خەۋپسىزلەندۈرۈش ، چوشقا بېقىشنى خەۋپسىزلەندۈرۈش ، ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كوللېكتىپ ئامانلىقىنى خەۋپسىزلەندۈرۈش ۋە خاماندىكى ئوت ئاپىتىدىن خەۋپسىزلەندۈرۈش كەسىپلىرى يېڭىدىن يولغا قويۇلۇپ ، ھەر مىللەت خەلق ئاممىسىنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى .

3. خەۋپسىزلەندۈرۈش كەسپىنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتىن تۆلەپ بېرىشتىكى رولى تولۇق جارىي قىلدۇرۇلدى . 1985 - يىلى 7 - ئايدا مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ شوركۆل سۇ ئامبىرى يار ئېلىپ كېتىپ ، دۆلەتباغ يېزا چارۋىچىلىق مەيدانىنى سۇ بېسىپ كېتىپ ، پۈتۈن مەيدانداندىكى 32 چارۋىچى ئائىلىسىنىڭ ئۆيلىرى ئۆرۈلۈپ چۈشتى ، بۇنىڭ ئىچىدە بەش نامرات ئائىلىنىڭ مال - مۈلكى زىيانغا ئۇچرىدى . مارالبېشى ناھىيىلىك خەۋپسىزلەندۈرۈش شۆبە شىركىتى بەلگىلىمىگە ئاساسەن ، زىيان ئېھتىياتى تەكشۈرۈپ ئەھۋالىنى ئىگىلەشتۈرگەندىن كېيىن 4300 يۈەن تۆلەپ بەردى . 9 - ئاينىڭ 14 - كۈنى

سودا، تەمىنات ـ سودا

[قەشقەرنىڭ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودىسىنىڭ ئەھۋالى] 1985 ـ يىلى ۋـ لايەتنىڭ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودىسى ئىسلاھاتنى ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچ قىلىپ، شەھەر-يېزا بازارلىرىنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇشنى چەمبىش نۇقتا قىلغان ھالدا، مال مەنبەسىنى پائال تەشكىللەپ، تاۋار ئوبوروتىنى تىرىشىپ كېڭەيتىپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ۋە ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتە چىڭ تۇرۇپ، بازار رىقابىتىدە ئاساسىي يېتەكچىلىك رولىنى جارىي قىلدۇردى.

1. تاۋار تىجارىتىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى. ۋىلايەت بويىچە تاۋار سېتىۋېلىش ئومۇمىي سوممىسى 196مىليون 450 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 5.7% كۆپەيدى. تاۋار سېتىش ئومۇمىي سوممىسى 264 مىليون 60 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، گەرچە ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 5.3% ئازايغان بولسىمۇ، لېكىن ئىگىلىك باشقۇرۇش كۈچەيتىلگەنلىكى ئۈچۈن، راسخوت ئالـ دىنقى يىلىدىكىدىن 10.8% ئازايدى، يىللىق ئورۇنلاشقان پايدا 15 مىليون 560 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلىدىكىگە قارىغاندا 3.2% كۆپەيدى.

(1) يېمەكلىكلەرنىڭ سېتىلىش مىقدارى ئازىيىپ كەتتى. يېمەكلىك قىلمىنىدىغان تاۋارـ لارنىڭ سېتىلىش مىقدارى 30 مىليون 280 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 20.3% ئازايدى. بۇنىڭ ئىچىدە تاماكا، ھاراق، چاينىڭ سېتىلىش مىقدارى كۆپەيدى، كۆشنىڭ سېـ تىلىش مىقدارى ئازىيىپ كەتتى. بۇنىڭدا ئاساسلىقى كېيىنكى يېرىم يىلدا كۆشنىڭ باھاسى

دۆلەتباغ يېزىسىدا پۇل تۆلەپ بېرىشنى نەقلەشتۈرۈش چوڭ يەمنى ئىچىلدى، ئاپەتكە ئۇچـ رىغان ئائىلىلەر يىپ يېگى يۇللارنى قولىغا ئالغىنىدا، تەسىرلەنگىنىدىن كۆزلىرى ياشلاندى. ئۇلار بۇ پۇل بىلەن ماكانىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈپ، ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۇرمۇشىنى ئۆز ۋاقتىدا ئوبدان ئورۇنلاشتۇردى. 8 ـ ئايدا، كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا قاتـ تىق يەر تەۋرەپ، مال ـ مۈلكى خەۋپىزلەندۈرۈلگەن توققۇز ئورۇننىڭ مال ـ مۈلكى ئېغىر زىيانغا ئۇچرىدى. ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ ئەملىيلەشتۈرۈش ئارقىلىق يەر تەۋرەش تۈپەيـ لىدىن مال ـ مۈلكى زىيانغا ئۇچرىغان كارخانىلارغا بىر مىليون 850 مىڭ يۈەن تۆلەپبېرىلـ دى. يەر تەۋرەشتىن بولغان زىيان بىر قەدەر ئېغىر بولغان ئېلېكتر ئىستانسىسى،ۋىلايەتـ لىك خەۋپىزلەندۈرۈش شىركىتىدىن تۆلەپ بېرىلگەن 960 مىڭ يۈەن پۇلنى تاپشۇرۇۋالغانـ دىن كېيىن، دەرھال ئىشخانا، ياتاق سېلىۋالدى. بۇنىڭ بىلەن بۇ ئىستانسىنىڭ نورمال ئىشـ لەپچىقىرىش ۋە تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا كاپالەتلىك قىلىنىدى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرـ نىڭ روھى كەيپىياتى تىنچلاندى. بۇ ئېلېكتر ئىستانسىنىڭ رەھبەرلىرى چوڭقۇر تەسىرلەنـ گەن ھالدا مۇنداق دېيىشتى: «ھەقىقىي ئىشەنچىلىكى يەنىلا خەۋپىزلەندۈرۈش شىركىتى ئىكەن».

(خۇالۇ جۇنگۇالۇ)

قويۇۋېتىلگەندىن كېيىن، ئامما كېلىشىم باھاسىدىكى كۆشنى تازا دېگەندەك قوبۇل قىلىپ كېتەلمىدى، بىراق كۆش مەنبەسى تولۇق، بازار مۇقىم، كۆش باھاسى مۇقىملىق ئىچىدە تۇ-ۇرغانلىقىپ بارغىنى ئۈچۈن، ئامما ئىنكاسى ياخشى بولدى.

(2) كېيىنكى ئۈچۈن ئىشلەتمىلىدىغان تاۋارلارنىڭ سېتىلىشى جانلاندى. يەككە سودا بىلەن دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا تىجارەت جەھەتتە ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بولدى، لېكىن دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودىنىڭ سارجا - سۆكنۈ، يېپىقلىق-دەخت، يۇڭ يېپ، يۇڭ ئەدىيال-مال مەنبەسى تولۇق بولمىغانلىقى ئۈچۈن، سېتىلىش مىقدارى ئازىيىپ كەتتى. 1985 - يىلى كېيىنكى ئۈچۈن ئىشلەتمىلىدىغان تاۋارلارنىڭ سېتىلىش مىقدارى 53 مىليون 740 مىڭ يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 15.5% ئازىيىپ كەتتى.

(3) چىدامليق ئىستېمال بويۇملىرىنىڭ سېتىلىشى داۋاملىق مول بولدى. كىيىم تىكىش ماشىنىسى، قول سائىتىنىڭ سېتىلىش مىقدارى ئازىيىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئالىملىۋى ئېلېكتر سايمانلىرى، رەڭلىك تېلېۋىزىيە لېنتىسى، ھاۋا بېسىملىق چايدان، گىرىم بويۇملىرى، يېڭى تېپتىكى چىراغلارنىڭ سېتىلىشى ناھايىتى مول بولدى.

(4) ئادەتتىكى كۈندىلىك ئىشلەتمىلىدىغان تاۋارلارنىڭ سېتىلىش مىقدارى بەزىلىرىنىڭ كۆپەيدى، بەزىلىرىنىڭ ئازايدى، مەسىلەن، ئادەتتىكى لامپۇچكا، زاۋۇت قەغىزى، قېرىندىش قا-تارلىقلارنىڭ سېتىلىش مىقدارى كۆپەيدى، كىر سوپۇن، سەرەڭگە، سوپۇن پارشۇكى قاتارلىق-لارنىڭ سېتىلىش مىقدارى ئازىيىپ كەتتى.

2. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودىنىڭ ئاساسىي يېتەكچىلىك رولى جارىي قىلدۇرۇلدى.

(1) بازارغا باب، سېتىلىشى تېز مال مەنبەسى زور كۇچ بىلەن ئۈيۇشتۇرۇلدى. بازارنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن، ئولايىتىمىزدىكى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا ئورۇنلىرى مال كىرگۈزۈش بويىچە يېڭى يول ئاچتى، ھەر قايسى شىركەتلەرنىڭ رەھبەرلىرى مال سېتىۋالغۇچى خادىملارنى يېتەكلەپ، بىر قانچە قېتىم ئاپتونوم رايون ئىچى - سىرتىدىن مال سېتىۋېلىپ كەلدى، ئولايەتلىك تۇرلى مالىلار شىركىتى ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ 26 ئادەم قېتىم ئىچكى ئۇلكىلەرگە مال سېتىۋېلىشقا ئادەم ئەۋەتىپ، ئىچكى ئۇلكىلەردىكى 156 كارخانا بىلەن مال بىلەن تەمىنلەش مۇناسىۋىتى ئورناتتى، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلارنىڭ ئاپتونوم رايون سىرتىدىن سېتىۋالغان مال مىقدارى ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 4.6% ئاشتى.

(2) بازار ئەزىيىتى ئۈزلۈكسىز تەھلىل قىلىنىپ، تاۋارلارنىڭ سېتىلىشى تىرىشىپ كېڭەيتىلدى. ئولايەت ئە ناھىيىدىكى ھەر قايسى شىركەتلەر مۇقىم تەمىنلەش دائىرىسىنى مۇ-قىم تەمىنلەش ئوبيېكتى بولۇشنى بۇزۇپ تاشلاپ، پايدىنى ئۈتۈنۈپ بېرىش، ئۈتۈپ قىلىش نىسبىتىنى كېڭەيتىش، ئاكالىتەن سېتىپ بېرىشكە ھاۋالە قىلىش، پۇل تۆلەش مۇددىتىنى ئۇزارتىش، سەييارە توپ تارقىتىش، مالنى خېرىدارلارنىڭ ئىشىكىگىچە ئاپىرىپ بېرىش قاتارلىق كۆپ خىل شەكىللەرنى قوللىنىپ، سېتىشنى كېڭەيتىپ، ئاۋار تىجارەتنى قىزدۇرۇپ، خوتەن، ئالى قاتارلىق ئولايەت، ئوبلاستلارغىچە كېڭەيتىپ، يېڭى بازار ئاچتى.

(3) دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورۇنلار، كوللېكتىپ ئورۇنلار ئە يەككە تىجارەتچىلەر بىرلىكتە ئاتالمىش پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇلۇپ، ئىجتىمائىي سودىنىڭ تەرەققىياتىغا پائال مەدەت بېرىلدى. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا ئورۇنلىرى تىجارەت گۇۋاھنامىسى بولغان قانۇنلۇق

تجارەت قانۇنلىرىغا ئوخشاش مۇناسىۋەتلىدى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا ئورۇنلىرى كوللېكتىپ ئىگىلىكىدىكى سودا ئورۇنلىرىغا 14 مىليون 250 مىڭ يۈەن قىممىتىدە مال سېتىپ بەردى، سېتىپ بېرىش مىقدارى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.5% ئاشتى، يەككە تىجارەتچىلەرگە 10 مىليون 600 مىڭ يۈەن قىممىتىدە مال سېتىپ بەردى، سېتىپ بېرىش مىقدارى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7.3% ئاشتى.

(4) مۇلازىمەت پوزىتسىيىسى ياخشىلىنىپ، مۇلازىمەت سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە پارچە سېتىدىغان سودا ئورۇنلىرىدا ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا تىجارەت مەسئۇلىيىتى تۇرغۇزۇلۇپ، پىركازچىكلارغا ساتقان مال مىقدارىغا قاراپ ھەق‌ھېسابلاش چارىسى يولغا قويۇلۇپ، سودا دۇكانلىرىنىڭ مۇلازىمەت پوزىتسىيىسىنى ياخشىلىشى، مۇلازىمەت سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. توپ تارقىتىش كارخانىلىرى ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا ئەۋرىشكە ئۆيى قۇردى، بەزى كارخانىلاردا سەييارە سېتىش، مالنى خېرىدارلارنىڭ ئىشىكىگىچە يەتكۈزۈپ بېرىش يولغا قويۇلدى. يەكەن، قاغىلىق ناھىيىلىرىدە يېزا - بازارلارغا ئورۇنلاشقان توپ تارقىتىش تور - توچكىلىرى بەشكە يېتىپ، ئاساسىي قاتلام تەمىنات-سودا كوپېراتىپلىرىنىڭ مال كىرگۈزۈشىگە قولايلىق يارىتىلدى.

3. گۆش تىجارىتى ئىسلاھ قىلىندى. ۋىلايىتىمىزدىكى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى يېمەكلىكلەر شىركىتىدە سېتىلىدىغان گۆشنىڭ باھاسى 1985 - يىلى 7 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن باشلاپ قويۇۋېتىلدى. رەھبەرلىك كۈچەيتىلگەندىكى، كۆكۈل قويۇپ ئۇيۇشتۇرۇلغانلىقى، ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەنلىكى، گۆش مەنبەسى تولۇق بولغانلىقى، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى يېمەكلىكلەر شىركىتىدە سېتىلغان گۆشنىڭ باھاسى ئەرزان بولغانلىقى ئۈچۈن، مال باھاسىنى تېزگىنلەش رولىنى ئويناپدى. گۆش باھاسى قويۇۋېتىلگەندىن كېيىن، تىجارەت يوللىرى كۆپەيتىش، ئوبوروت ھالقىلىرى ئازبېيىش، سېتىش تور - توچكىلىرى كۆپەيتىش، گۆش باھاسى مۇقىملىق ئىچىدە تۇۋەنلەپ بېرىش، مۇلازىمەت پوزىتسىيىسى ياخشىلىنىشتەك خۇشاللىنارلىق ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەلدى. بازار ۋەزىيىتىنىڭ تەرەققىياتى مۇلايىم، ئىنكىدىنمۇ ياخشىراق بولدى. قەشقەر شەھىرىدە گۆش باھاسى قويۇۋېتىلگەندىن كېيىن، ھەر كىلوگرامنىڭ باھاسى 0.50 يۈەن-لا ئۆرلىگەن بولسىمۇ، لېكىن ناھايىتى تېزلا باھا قويۇۋېتىلمىشتىن بۇرۇنقى ھالەت ئەسلىگە كەلدى.

4. كىچىك تېپىتكى پارچە سېتىش سودا ئورۇنلىرى ۋە يېمەك - ئىچىمەك مۇلازىمەتكەسىپىي تىجارىتى قويۇۋېتىلدى.

ۋىلايەت بويىچە يىللىق پايدىسى 80 مىڭ يۈەندىن تۆۋەن بولۇپ، باھاسىنى قويۇۋېتىشكە تېگىشلىك كىچىك تېپىتكى پارچە سېتىش كارخانىلىرى ۋە يېمەك - ئىچىمەك مۇلازىمەتكەسىپىي تور - توچكىلىرى جەمئىي397، خادىم سانى 1581 نەپەر بولۇپ، 1985 - يىلنىڭ ئاخىرىغا قەدەر باھاسى قويۇۋېتىلگەن كارخانا 271 گە يېتىپ، قويۇۋېتىشكە تېگىشلىك كارخانا سانىنىڭ 68.2 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە بىر قىسىم كارخانىلار ئەمەلىيەتتە قويۇۋېتىشنىڭ ئورنىغا ھۆددە بېرىش چارىسىنى يولغا قويغان بولۇپ، مۇتلەق كۆپ سانلىقى كارخانىلار «دۆلەت ئىگىدارچىلىقىدا بولۇش، كوللېكتىپ تىجارەت قىلىش، بەلگىلىمە بويىچە

باج تاپشۇرۇش، پايدا - زىيانسىغا ئۆزى ئىگە بولۇش» شەكىلىدىكى تالالمىۋالىدى، بەزى كىچىك تىپتىكى دۆكانلارمالنى ئىجارىگە بېرىپ تىجارەت قىلمايلا شەكلىنى قوللاندى. ئاز سانداكى كارخانىلار كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى تىجارەت ئۇسۇلىنى قوللاندى. كىچىك تىپتىكى كارخانىلاردا تىجارەتنى قويۇپ بېتىش چارىسى يولغا قويولماندىن كېيىن، مۇلازىمەت پوزىتسىيەسى ئومۇمىيۈزلۈك هالدا ياخشىلاندى. كۆپ سانداكى ماكسىزملار ئىشقا بالدۇر چىقىپ، كېيىن چۈشتى، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى بەلگىلىك دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. تىجارەت قويۇپ بېتىلگەندىن كېيىن كۆرۈلگەن مەسىلە شۇ بولدىكى، كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى كارخانىلار نەلەرنى بانكىدىن قەرز ئالغان پۇلنىڭ ئۈسۈمى يېنى بەلگىلىمە بويىچە 3.3 پىرسەنتتىن 6.6 پىرسەنتكىچە ئۆزگەرتىلگەندىن كېيىن چەت يىراق رايونلاردىكى كىچىك تىپتىكى كارخانىلار بۇنداق ئۈسۈمگە بەرداشلىق بېرەلمەدى، قىسمەن جايلاردا سۈرئەتسىزلا تەكتىلەپ، تەشۋىق تەربىيىگە سەل قاراش يۈز بەردى، باشقۇرغۇچى شىركەتلەر هەممىگە چات كېرىۋېلىپ، هوقوقنى ئۆزىگە تولۇق چۈشۈرمەدى، توختام، كېلىشىملەرنىڭ ئىمزالىنىشىمۇ مۇكەممەل بولمىدى. يەنە ئايرىم سانداكى دۆكانلاردا ئىستېمالچىلارنىڭ مەنپەئەتىگە زىيان يەتكۈزۈشتەك قىلمىشلار سادىر بولدى.

5. توپ تارقىتىش تۈزۈلمىسى ئىسلاهاتى ئىھتىياجى. 1985 - يىلى 1 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن باشلاپ، ئىسلىمىدە ۋىلايەتنىڭ باشقۇرۇشىغا تەۋە بولغان تۈرلى مالالار، توقۇلما مالالار، بەش خىل مېتال، قەنت - شېكەر ۋە تاماكا-هاراق، يېمەكلىكلەر شىركىتى ۋە كوتېنلۇن يېمەكلىكلەر زاۋۇتى قەشقەر شەهىرىنىڭ باشقۇرۇشىغا چۈشۈرۈپ بېرىلدى. بىراق بۇ شىركەتلەر تۈۋەنگە چۈشۈرۈلگەندىن كېيىن، ئوبوروت يوللىرى راۋان بولماسلىق، هەرقايسى جەهەتلەردىكى مۇناسىۋەت بىر - بىرىگە ماس كەلمەسلىك، ماكرولۇق ئىقتىسادىي ئۈنۈمى تۈۋەنلەپ كېتىشتەك هادىسىلەر يۈز بەردى. قەشقەر ۋىلايىتى چەت-يىراق رايون بولغانلىقى، ترانسپورت لېنىيىسى ئۇزۇن، ئۇچۇر راۋان بولمىغانلىقى، شەهەرئىچىدىكى تازا تەرەققىي تاپمىغانلىقى، جەلپ قىلىش كۈچى ئاجىز بولغانلىقى، شەهەر ناهىيىلەرنى باشقۇرۇش تېخى يولغا قويۇلمىغانلىقى ئۈچۈن، بەش شىركەت تۈۋەنگە چۈشۈرۈلگەندىن كېيىن ئەسلىدىكى ۋىلايەتلىك شىركەت ۋاقتىدىكى «كۆلچەك» لىك رولى ئاجىزلاپ كېتىپ، بەزى كارخانىلارنىڭ سېتىش مىقدارى ئازلاپ كەتتى، پايدا سىرتقا ئېقىپ كېتىش هالىتى يۈز بېرىپ، يەرلىك مالىيە كىرىمىگە تەسىر يەتتى. يۇقىرىدىكى سەۋەبلەرنى كۆزدە تۇتقان هالدا، يۇقىرى قارارغا ئاساسەن، قەشقەر شەهىرىگە چۈشۈرۈپ بېرىلگەن بەش شىركەت، بىرزاۋۇت 1985 - يىلى 11 - ئاينىڭ 15 - كۈنىدىن باشلاپ ۋىلايەتنىڭ باشقۇرۇشىغا ئۆتكۈزۈلۈپ، ئىلمىدە ۋىلايەتلىك سودا باشقارمىسىغا مۇناسىۋەتلەرنى راۋانلاشتۇرۇپ شارائىت پىشىپ يېتىلگەندىن كېيىن ئاندىن تەدرىجىي هاۋالە قىلىنىدى.

قاغىلىق، يەكەن، پوسكام، يېڭىسار، كونىشەهەر، پەيزاۋا تېتىن ئىبارەت ئالتە ناهىيىدىكى سودا شىركىتىدە 1985 - يىلىنىڭ بېشىدىن باشلاپ توپ-پارچە سېتىش ئاپپاراتلىرى ئايرىم تەسىس قىلىنىپ، ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ سانائەت بويۇملىرىنى توپ تارقىتىش شىركىتى ۋە پارچە سېتىش شىركىتى قۇرۇلدى، بىر يىلغا يېقىن داۋام قىلغان ئىسلاهات ئەمەلىيىتى ئارقىلىق، توپ - پارچە سېتىش ئاپپاراتلىرىنى ئايرىم تەسىس قىلغاندا مەسىلىلەرنىڭ ناهايىتى كۆپ بولىدىغانلىقى، ئەمەلىيەتتە تۇۋار ئوبوروتىنى هالقىتىدىن بىرسى كۆپەيىپ، مالالارنىڭ راۋان ئوبوروت بولۇشىغا پايدىسىز بولۇپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىگە تەسىر يەتكۈزۈۋاتقانلىقى سېزىلدى، كونىشەهەر ناهىيىسىدە توپ - پارچە سېتىش ئاپپاراتى ئايرىپ

تەسىس قىلىنغانلىقتىن كېيىن، ئىككى شىركەت تىنىلىق ھەرقايسىسى ئۆز ئالدىغا ئىش كۆرۈپ كۆپ خىل يوللار بىلەن مال كىرگۈزۈپ، تەكرار مال كىرگۈزۈپ، توۋارلار تىنىلىق يېڭىدىن بېسىلىپ قېلىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان، ئامبارىدىكى تاۋار زاپىسى يىلنىلىق بېشىدىكى ئىككى مىليون280 مىلىق يۈەندىن ئۈچ مىليون 290 مىلىق يۈەنگە كۆپەيگەن، پايدا بولسا ئالدىنقى يىلدىكى 322 مىلىق يۈەندىن 149 مىلىق يۈەنگە چۈشۈپ قالغان. يۇقىرىقىدەك مەسىلىلەر كەئاساسەن، توپ ـ پارچە سېتىش ئاپپارات تىلىرى ئايرىپ تەسىس قىلغان ناھىيىلىك شىركەتلەردە 1985 ـ يىلىنىلىق كېيىنكى يېرىمدىن باشلاپ ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ توپ ـ پارچە سېتىش شىركەتلىرى بىرلەشتۈرۈلۈپ، بۈرۈنقى توپ ـ پارچەسېتىش شىركىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. (جاۋ شياڭشيەن)

قوشۇمچە قىلىنغان جەدۋەل :

1985ـ يىلى ئاساسلىق توۋارلار تىنىلىق سېتىلىش ئەھۋالى
توۋار تۈرى 1984ـ يىلدىكىدىن ئاشقان ـ كەمىگەنلى %

بۇمەكلىك ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان توۋارلار	—20.3%
يۇڭلىق ئىچىدە، چوشقا گوشى	—12.3%
كالا، قوي گوشى	—28.4%
تاماكا	+31.1%
ھاراق	+4.8%
قەن ـ شېكەر	—35.7%
كېيىنىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان توۋارلار	—15.5%
يۇڭلىق ئىچىدە، پاختا رەخت	+34.9%
سارجا ـ سوكنو	—31.5%
يىپەك رەخت	—26.1%
ئىشلىتىلىدىغان تاۋارلار	—1.7%
يۇڭلىق ئىچىدە، ۋېلىسىپىت	—18.6%
تېلېۋىزور	+98%
كىر ئالغۇ	+35.5%
شامالدۇرغۇچ	+303.9%
سەرەڭگە	—10.3%
تىككۈ ماشىنىسى	—25.4%
قول سائەت	—11.6%

قەشقەر ۋىلايىتىدىكى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كىچىك سودا كارخانىلىرىدىكى ئىسلاھات ئەھۋالى
ستاتىستىكا جەدۋىلى

ئورۇن	قويۇۋېتىشكە تېگىشلىك تور - توچكا سانى	قويۇۋېتىلگەن تور - توچكا سانى			
		جەمئىي	دولەت ئىگەدارلىقىدا كوللېكتىپ تىجارەت قىلغىنى	كوللېكتىپ ۋۇلۇكچىلىكىگە ئۆزگەرتىلگىنى	مالنى ئىجارىگە ئېلىپ تىجارەت قىلغىنى
قەشقەر شەھىرى	75	1	1		
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	44	43	22		21
كونىشەھەر "	37	23	10		13
يېڭىسار "	32	25	9	4	12
يوپۇرغا "	16	16	10		6
پەيزاۋات "	26	19	13		6
يەكەن "	51	44	35	9	15
پوسكام "	37	28	13		10
قاغىلىق "	36	36	26		
مەكىت "	18	18	17		1
مارالبېشى "	22	15	8		7
تاشقورغان "	3	3	3		
ۋىلايەت بويىچە جەمئىي	397	271	167	13	91

[ئاشلىق، ياغ خىزمىتى ھەققىدە بايان] مەركىزى ۋە ئاپتونوم رايونلىق يولۇرۇقنامىلىرى ۋە ئىدارىلىرىنىڭ ئاشلىق تارماقلىرى «ئاشلىقتا بىر تۇتاش سىياسەت يولىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، توختام بويىچە ۋەزىپە بەلگىلەپ سېتىۋېلىش» مەركىزى قىلىنغان ئاشلىق، ياغ سېتىۋېلىش-سېتىپ بېرىش سىياسىتىنى تەكشۈش، ئاشلىق - ياغ سېتىۋېلىشتا مۇقىم نىسبەت بويىچە باھا چەمبرىپ ، نامرات رايونلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى راۋاجلاندۇرۇشقا داۋاملىق مەدەت بېرىش، ئاشلىق كارخانىلىرىنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، ئاشلىق- ياغ باھاسىنى راۋانلاشتۇرۇپ، باشقۇرۇش تېپىدىن تىجارەت تېپىگە ئۆزگەرتىش» تەلىپى بويىچە، 1985 - يىللىق تۇرلۈك ۋەزىپىلەرنى غەلبىلىك ئورۇنلىدى . ۋىلايەت بويىچە1986 - يىلى 1 - ئاينىڭ 31 - كۈنىگە قەدەر ۋەزىپە بەلگىلەپ سېتىۋېلىنغان ئاشلىق 254 مىليون 760 مىڭ جىڭغا يېتىپ، يىللىق پىلان %101.09 ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلنىڭ ئوخشاش مەزگىلىدىكىگە قارىغاندا 14 مىليون 180 مىڭ جىڭ ئاشتى. بۇنىڭ ئىچىدە كىرىم قىلىنغان بۇغداي 193 مىليون 130 مىڭ جىڭغا يېتىپ، يىللىق پىلانىنىڭ 98.34 پىرسەنتى ئورۇنلاندى. كۆزلۈك ئاشلىق 61 مىليون 630 مىڭ جىڭغا يېتىپ، يىللىق پىلان %107.93 ئورۇنلاندى. بۇنىڭ ئىچىدە قوناق 59 مىليون 120 مىڭ جىڭ، كۆرۈچ بىر مىليون 670 مىڭ جىڭ، سېرىق پۇرچاق 840 مىڭ جىڭ. 1985 - يىللىق

ۆەزىپە بەلگىلەپ سېتىۋېلىنىدىغان ئاشلىقنىمۇ يەنە سەككىز مىليون 130 مىلك جىلك ئورۇنلاتماي قالـ
دى، بۇ ئىگىدىكى ئاساسىي سەۋەب: يېزا ئىگىلىك ئۆچىنچى دەۋر ئىسلاھاتى دەۋرىدە بەلگىلەپ سېتىۋېلىنىـ
دىغان بۇغدايدىن ئارتان 3 مىليون 200 مىلك جىلك ئورۇنلىدى؛ بۇ يىللىق پىلاننىلك 32 پىرسەنتىنى
تەشكىل قىلىدۇ. يەنە 6 مىليون 800 مىلك جىلك ۆەزىپە تېخى ئورۇنلانمىدى. بىراق گەمەلىيەتتە
كىرىم قىلىنغان ئاشلىق مەرقايسى ناھىيىلەرنىلك تەرىشچانلىق كۆرسىتىشى بىلەن ۆەزىپىدىن
1.09% ئاشۇرۇپ ئورۇنلاندى، بۇ نىلك ئىچىدە، ئاپتونوم رايونلۇق تولۇقسلاپ چۈشۈرگەن بىر
مىليون 500 مىلك جىلك سېرىق پۇرچاق سېتىلىشى ۆەزىپىسى بار. ئاشلىق سېتىپ بېرىش بو-
يىچە 4- ئايدىن 12- ئايغىچە جەمئىي 192 مىليون 630 مىلك جىلك ئورۇنلىنىپ، يىللىق پىلا-
نىلك 82.3 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلنىلك ئوخشاش مەزگىلىدىكىدىن 14.82%
ئاشتى. بۇ نىلك ئىچىدە غەيرىي يېزا ئىگىلىكى ئۈچۈن سېتىپ بېرىلگىنى 155 مىليون 670 مىلك
جىڭخا يېتىپ، يىللىق پىلاننىلك 74.13 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلنىلك ئوخشاش مەزگـ
لىدىكىدىن 3.61% ئاشتى. يېزا ئىگىلىكى ئۈچۈن سېتىپ بېرىلگىنى 36 مىليون 960 مىلك جىڭـ
خا يېتىپ، يىللىق پىلان 154% ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلنىلك ئوخشاش مەزگىلىدىكىدىن 111% ئاشتى.

1985- يىلىدىكى ئاشلىق سېتىپ بېرىش خىزمىتىدىكى ئاساسىي ئالاھىدىلىكلەر شۇكى:
(1) ئەمگەكنى ھېساب ئورنىغا دەسمىتىش ئۈچۈن، يېزىلاردىكى نامرات رايونلارغا ياردەم
بېرىش يۆزىسىدىن 60 مىليون جىلك ئاشلىق ئورۇنلاشتۇرۇلدى، ئەمەلىيەتتە سېتىلىدىغىنى 24 مىلـ
يون 830 مىلك جىلك ئىدى. بۇ سېتىش پىلاننىلك ئېشىپ كېتىشىدىكى ئاساسلىق ئامىل. (2) كۆشـ
قا تېگىشىپ بېرىش ئۈچۈن 15 مىليون 960 مىلك جىلك يەم - بوغۇز ئاشلىقى ئورۇنلاشتۇرۇـ
لۇپ، ھازىر نەقلەشتۇرۇلمەكتە، بۇمۇ سېتىش پىلاننىلك ئېشىپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارـ
غان يەنە بىر ئامىل. (3) زىيالىلار سىياسىتى ئەمەلىيلەشتۇرۇلگەن 2226 ئائىلە، 7567 نوپۇس
ئۇچۇن مۇقەررەر ھالدا ئوزۇقلۇق ئاشلىق سېتىپ بېرىشكە توغرا كەلدى. (4) يەم بو-
غۇز سانائىتى تەرەققىي قىلدۇرۇلۇپ يىللىق يەم بوغۇزغا ئېھتىياجى 7082 تونـ
نىغا يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3627 تونىنا ئاشتى، بۇ نىلك بىلەن ئەمەلىيەتتە ئېشىلمىتىلىدىغان
ئاشلىقنىمۇ 3 مىليون جىلك ئاشتى.

1985- يىلى 4- ئايدىن 12- ئايغىچە 2 مىليون جىلك گۈرۈچ، بىر مىليون جىلك سېرىق پۇر-
چاق يۆتكەپ كېلىندى. قەشقەردىن خوتەن، ئىلى قاتارلىق رايونلارغا 17 مىليون
860 مىلك جىلك ئاشلىق يۆتكەپ بېرىلدى.

سۇيىقىي سېتىۋېلىش ۆەسىتىش جەھەتتە، 1986 - يىلىنى 1 - ئايـ
نىلك 31 - كۈنىگىچە سېتىۋېلىنغان ياغلىق دان جەمئىي 10 مىليون 230 مىلك جىڭـ
خا يېتىپ، پىلان 113.66% ئورۇنلاندى. سېتىۋېلىنغان چىگىت 55 مىليون 790
مىلك جىڭخا يېتىپ، يىللىق پىلاننىلك 92.98 پىرسەنتىنى
تەشكىل قىلدى، ئەمەلىيەتتە كىرىم قىلىنغان ياغ جەمئىي 9 مىليون 850 مىلك جىلك بولۇپ،
يىللىق پىلان 109.44% ئورۇنلىنىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر مىليون
120 مىلك جىلك ئاشتى. جەمئىي سېتىۋېلىنغان سۇيىقى 5 مىليون 720 مىلك جىڭخا يېتىپ، يىللىق
پىلان 90.79% ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلنىلك ئوخشاش مەزگىلىدىكىدىن بىر مىليون 440 مىلك
جىلك ئاشتى.

سۇيىقى پىلاننىلك ئېشىپ كېتىشىدىكى سەۋەب (1) 1985 - يىلدىن باشلاپ، پاختا-كەندىر

تارماقلىرىنىڭ چىگىتتىن ياغ تارتىش كەسپى زور دەرىجىدە كېڭەيمەي، ئۆزلىرى تارتقان ياغنى ئۆزلىرى سېتىۋەردى. بۇنىڭ بىلەن ئاشلىق تارماقلىرى چىگىت ۋەزىپىسىنى يەنىلا - يەنە ئورۇندىيالمىدى. (2) ئالدىنقى يىلدا ھەر قايسى ناھىيىلەر سۇيىقى سېتىش جەھەتتە ئوتتۇرا باھالىق ياغدىن بىر مىليون 340 مىڭ جىڭ ساتتى. 1984 - يىلى بەش مىليون 150 مىڭ جىڭ ساتقانىدى. دېمەك 1985- يىلى سېتىلغان ئوتتۇرا باھالىق ياغ مىقدارى 1984 - يىلدىكىدىن 75% تازىيەپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاھالىلار ئىنىڭ نورمىلىق ياغ ئىچىدىكى كەنىشكە قالدۇقى كۆپەيىپ بارىدى، شۇنىڭ بىلەن سۇيىقىنىڭ سېتىلمايدىغان مىقدار ئېشىپ كېتىپ ۋىلايەتلەرنىڭ ياغ مەھسۇلاتىنى جىددىلىكنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

1985-يىلى ئاساسلىق مالىيە كۆرسەتكۈچلىرىنىڭ ئورۇنلىنىش ئەھۋالى مۇنداق بولدى: چىقىملىق زىيان 7مىليون 460مىڭ يۈەن بولۇپ، يىللىق پىلان 8مىليون 570مىڭ يۈەننىڭ 87.05پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 90مىڭ يۈەن ئازايدى. چىقىم12مىليون 280مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 11مىليون 820مىڭ يۈەننىڭ 103.89پىرسەنتى ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 205مىڭ يۈەن ئازايدى. باشقا كىرىم-چىقىم قالدۇق سوممىسى 770 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 500 مىڭ يۈەننىڭ 154پىرسەنتى ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 220مىڭ يۈەن ئاشتى. سودا قوشۇمچە يارىدىم پۇلى 20مىليون510 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 20مىليون 890مىڭ يۈەننىڭ 98.18پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 75مىڭ يۈەن ئازايدى، بۇنىڭدىن 380مىڭ يۈەن پىرسەنت قالدۇرۇلدى. كېلىشىم باھا پايدىسى 540مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 800مىڭ يۈەننىڭ 67.5پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 230مىڭ يۈەن ئازايدى، بۇنىڭدىن 140 مىڭ يۈەن پىرسەنت قالدۇرۇلدى. سانائەت پايدىسى 2 مىليون 790 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 2مىليون 900مىڭ يۈەننىڭ 96.21پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20 مىڭ يۈەن ئاشتى. تىرانسپورت پايدىسى 50مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 180مىڭ يۈەنلىك يىللىق پىلاننىڭ 27.78پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن115مىڭ يۈەن ئازايدى.

ئاشلىق، ياغنى پىششىقلاپ ئىشلەش سانائىتى كۆرسەتكۈچلىرىنىڭ ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالى مۇنداق بولدى: 1985-يىلى ئاشلىق ياغ سانائىتىنىڭ سۈرئىتى ۋە ئۈنۈمى ئېشىپ يىللىق ئورۇنلانغان ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى44مىليون 426مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان103.39% ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن15.6% ئاشتى؛ ئورۇنلانغان پايدا21مىليون 790مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلاننىڭ 96.21پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 10 مىڭ يۈەن ئاشتى، بۇنىڭ ئىچىدە تارتىلغان ئۈن 83 مىڭ 539 تونا 830كىلوگىرامغا يېتىپ، يىللىق پىلان 107.51%ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن15مىڭ 318تونا ئاشتى. ئۇسۇلۇك يېغى 7666تونا 550كىلوگىرامغا يېتىپ، يىللىق پىلان 105%ئورۇنلىنىپ، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 402تونا ئاشتى. پىششىقلاپ ئىشلەنگەن، يەم بوغۇز 7082تونا 710كىلوگىرامغا يېتىپ (بۇنىڭ ئىچىدە بىر كىلو يەم-بوغۇز 5364تونا 740كىلوگىرام)، ئالدىنقى يىلدىكى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن3627تونا ئاشتى. تارتىلغان قوناق ئۇنى ۋەزىپىسى ئاران 3924تونا 880كىلوگىرام ئورۇنلىنىپ، يىللىق

پىلانلىنىش 49 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى. ئومۇمىي مەھسۇلات تالدىنقى يىلدىكىدىن 15.6% ئاشتى. پايدا پىلانلىنىش ئورۇنلانماسلىقىدىكى ئاساسىي سەۋەب: (1) قىسمەن ناھىيىلەر پىششىقلاپ ئىشلەيدىغان ھەققىنى تۆۋەنلىتىۋەتكەنلىكتىن، پايدىنىڭ 190 مىليون يۈەن ئازيىپ كەتتى. (2) سودا كارخانىلىرى بىر قىسمى زاۋۇتلارنىڭ دېھقانلارغا پىششىقلاپ بېرىش تىجارىتىنى تارتىۋالغانلىقتىن، سانائەت كارخانىلارنىڭ پايدىسىدىن 50 مىليون يۈەن ئازلاپ كەتتى. (3) قۇراشتۇرۇش، رېمونت قىلىش، يېسىش ۋە خام ئەشيا بىلەن تەمىنلەشنىڭ يېتىشمەسلىكى تۈپەيلىدىن ئىشلەپچىقىرىش توختاپ قېلىپ، پايدا 40 مىليون يۈەن ئازيىپ كەتتى.

ۋىلايەت بويىچە ئاشلىق-ياغ سانائىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان 18 ئورۇننىڭ ھەممىسى تەرتىپكە سېلىنىپ، تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈلمەندى، ھازىر ئۇلاپ نوقۇل ھالدىكى ئىشلەپچىقىرىش تېپىدىن تىجارەت، ئېچىش تېپىغا قاراپ يۈزلەنمەكتە. (شۇشۇ چىلگ)

[ئاشلىقنى ئىلمىي ئۇسۇلدا ساقلاپ، ئاشلىق ئامبارلىرىدا «تۆت بولۇپ ماسلىق» ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى] 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە قەشقەر ۋىلايىتىدىكى 121 ئورۇندا ئاشلىق ساقلاش نۇقتىسى بولۇپ (زاۋۇت باشقۇرغان ئاشلىق ئامبىرى بۇنىڭ سىرتىدا)، بۇنىڭ ئىچىدە ناھىيە باشقۇرغان ئامبار 12، ئاشلىق پونكىتى 89، شۇ جۈملىدىن پونكىت 20، ئامبارسىغىمچانلىقى جەمئىي 608 مىليون 370 مىڭ جىلگە، ئەمەلىي ئىشلىتىلمەندىغان ئامبار سىغىمچانلىقى 540 مىليون 770 مىڭ جىلگە، چوڭ تېپىتكى ياغ باكى 124، سىغىمچانلىقى 14 مىليون 310 مىڭ جىلگە؛ سېمونت سەينا 135 مىڭ 20 كۇۋا دېرات مېتىر.

1985-يىلى ئامبارغا كىرىم قىلىنغان ئاشلىق، ياغ جەمئىي 375 مىليون 150 مىڭ جىلگە (1986-يىلى 1-ئاينىڭ 21 كۈنىگە قەدەر) يىل ئاخىرىدىكى ئامبارداكى ساپ ئاشلىق قالدۇقى 302 مىليون 650 مىڭ جىلگە (ياغلىق دان بۇنىڭ سىرتىدا) بولۇپ، ئەمەلىي ئىشلىتىلمەندىغان ئامبار سىغىمچانلىقىنىڭ 56 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى.

ۋىلايىتىمىزنىڭ ئاشلىق سىستېمىسىدا «تۆت بولىنىش» (يەنى قۇرۇتىمىتە بولماسلىق، چاشقان بولماسلىق، سېسىپ كېتىش ئېھتىمالى كۆرۈلمەسلىك، ھاددىسە كۆرۈلمەسلىك) ئاشلىق ئامبارلىرى ۋە «تۆت بولىنىش» ناھىيە بەرپا قىلىش ئومۇمىي پىلانى تۈزۈپ چىقىلىپ، ئاشلىقنى ئىلمىي ئۇسۇلدا ساقلاش خىزمىتى قانات يايدۇرۇلدى. 1985-يىلى 2-ئايدا كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ بۇلاقبۇي ئاشلىق پونكىتىدا 800 مىڭ جىلگە ئاشلىق تۆۋەن تېمپېراتۇرىدا توغلىتىلىپ ئاندىن كېيىن ئاندىن ئامبارغا كىرگۈزۈلۈپ، ئاشلىقنىڭ ئۇستى قىسمى 1200 قاپ قۇمدا كۆمۈلدى، ئامبارنىڭ ئىشىك-دېرىزىلىرىگە مەلەمزەپەردە تارتىلىپ، ھەمساقلىنىپ، ئامبارداكى ئاشلىقنىڭ ئۆڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرىسى 17℃ دا كونترول قىلىنىپ، ئاددىتتىكى ئامبارلاردا ساقلىنىۋاتقان ئاشلىقنىڭ تېمپېراتۇرىسىدىن 10℃ تۆۋەنلىتىلدى، ئاشلىقنىڭ تېمپېراتۇرىسى قۇرۇتىمىتە پەيدا بولۇش تېمپېراتۇرىسىدىن تۆۋەن تېمپېراتۇرىدا كونترول قىلىنىدى. بىر يىلغا يېقىن ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىنمۇ، بۇ تۆۋەن تېمپېراتۇرىدا ھەم ساقلاش سىنىقى ھېچقانداق قۇرۇتىمىتە ئاپىتى يۈز بەرمەي، بەلكە تەر، سۇپە ئىكە كاپالەتلىك قىلىنغان ھالدا مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇپ چىقتى.

1985-يىلى ۋىلايىتىمىزدىكى ھەرقايسى جايلىرىنىڭ ئاشلىق تارماقلىرى ئالدىنقى ئىلمىشنى ئاساس

قىلىش، ئالدىنى ئېلىش بىلەن يوقىتىشنى بىر لىكتە تۇتۇش قانۇنچىلىقىنى قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئاشلىقنى ئىلمىي ئۇسۇلدا ساقلاش ۋە ئاشلىق ساقلاش مەسئۇلىيىتە تۇزۇمى، ئاشلىق - ياغنى پىرىيوم قىلىش مەسئۇلىيىتە تۇزۇمىنى يولغا قويغانلىقتىن، قۇرۇت-ئەتە چۆشكەن ئاشلىق زور دەرىجىدە ئازايدى. ئادەتتىكى قۇرۇت ئەتە چۆشكەن ئاشلىق 69مىليون 850مىڭ جىڭ بولۇپ، زاپاس ساقلانغان ئومۇمىي ئاشلىقنىڭ 23 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 24.98% ئازايدى. 1984-يىلى ئېغىر دەرىجىدە قۇرۇت-ئەتە چۆشكەن ئاشلىق 10مىليون 550مىڭ جىڭ ئىدى، 1985-يىلى ئاشلىقلا ئېغىر دەرىجىدە قۇرۇت-ئەتە چۆشۈش ئەھۋالى كۆرۈلمىدى. 1985-يىلى ۋىلايەتتىكى ئاشلىق تارماقلىرى 80دىن ئارتۇق ئاشلىق پولىنى، 12 ئاشلىق ئامبىرىنى ئىلگىرى-ئاخىر بولۇپ ئىككى قېتىم تەكشۈرۈپ چىقىپ، 84 ئاشلىق پونكىتى ۋە «تۆت بولمىغان» 12 ناھىيە ئاشلىق ئامبىرىنى تەكشۈرۈپ تۆتكۈزۈۋالدى. شۇنىڭ بىلەن ۋىلايەتلىك بويىچە ئاشلىق ساقلاشتا «تۆت بولمىغان» ناھىيىلەرنى ئومۇملاشتۇرۇش پىلانى ئاساسىي جەھەتتىن ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. (جاڭ زېيلې)

[سودا-سانائەتنى مەمۇرى باشقۇرۇش خىزمىتى ھەققىدە بايان] ۋىلايىتىمىزدىكى سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ئاپپاراتلىرى 1979-يىلى قۇرۇلغاندىن بۇيان، ئۇزلۇكسىز تەرەققىي قىلدى ۋە زورايدى. ھازىر ناھىيە، يېزا دەرىجىلىك سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش باشقارمىسى ئىدارىسىدىن 13ى، ئاساسىي قاتلام سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ئورنىدىن 86سى، ھەر دەرىجىلىك باشقۇرغۇچى خادىملاردىن 697سى بار. ئەنزە ئىشلەش ئۈچۈن 10پىكاپ، 19ھەر خىل موتسىكلىت سەپلەپ بېرىلدى، سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تۈرلىرى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندى.

1985-يىلى، ۋىلايىتىمىزنىڭ ھەر دەرىجىلىك سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيىتىنى ئەستايىل ئادا قىلغانلىقتىن، سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش خىزمىتىدە مىسلى كۆرۈلمىگەن ياخشى ۋەزىيەت يارىتىلدى.

1. سودا-سانائەت كارخانىلىرىنى تەزىملاپ باشقۇرۇش «نىزامى» ۋە «تەپسىلى قائىدە» قاتارلىق ئالاقىدار بەلگىلىمىلەر ئەستايىل ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، سىياسەت كەڭ قوياۋ بېتىلدى، رەسمىيەتلەر ئاددىلاشتۇرۇلدى، ھەر خىل سودا-سانائەت كارخانىلىرى، بىر قەدەر زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە سودا-سانائەت كارخانا سانى 2277، شۇ بىلەن تارماق ئاپپاراتلىرى 6301، خادىم سانى 93مىڭ بولۇپ، كارخانىلار نىڭ 1984-يىلدىكى ئومۇمىي مەھسۇلات سانى بىلەن سېلىشتۇرغاندا 1985-يىلى 15.82% ئاشتى، شۇ بىلەن تارماق ئاپپاراتلار نىڭ 10.34% ئاشتى. مەبلەغ ئومۇمىي سوممىسى 904 مىليون 355 مىڭ يۈەنگە يەتتى، بۇ شەھەر-يېزا ئىقتىسادىنى جانلاندۇرۇپ، خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ۋە ياخشىلاشتا ئاكتىپ رول ئوينىدى.

2. مەدەت بېرىش يا دېرىكتىپ، مەدەت بېرىش، يار-دەم بېرىش، ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت باشقۇرۇش چارىسى قوللىنىلغانلىقتىن، يەككە ئىگىلىكنىڭ تەرەققىياتى ناھايىتى تېز بولدى. 1985-يىلى يەككە سودا-سانائەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئائىلە سانى 26347گە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 8550 ئائىلە يەنى 48%كۆپەيدى؛ يەككە سودا-سانائەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم سانى 39486گە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 12952 ئادەم يەنى 48.8% كۆ-

پەيدى، ئائىلە سانى ۋە ئادەم سانى ئايرىم-ئايرىم ھالدا 1979-يىلدىكىنىڭ 10.5ۋە 15.9 ھەسسىگە باراۋە بولدى. 1979-يىلدىن1985-يىلغىچە يەككە سودا-سانائەتچى ئائىلە سانى ۋە ئادەم سانىنىڭ ئوتتۇرىچە كۆپىيىش نىسبىتى 50.2% ۋە 60.3% بولدى. تىجارەت سۈممىسى 171مىليون 386مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئىجتىمائىي تاۋارلار پارچە سېتىلىش مىقدارىنىڭ 21.6 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى.

يەككە ئىگىلىكنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، ۋىلايەت بويىچە يەككە سودا-سانائەت جەمئىيىتى ئومۇميۈزلۈك قۇرۇلۇپ، ئۈزۈك-ئۈزۈنى تەربىيىلەش، ئۈزۈك-ئۈزۈنى باشقۇرۇش ۋە ئۇزۇن مۇلازىمەت قىلىش رولىنى ئويناندى: ھازىرمۇ ۋىلايەت بويىچە ناھىيە شەھەردىن يۇقىرى يەككە ئەمگەكچىلەر جەمئىيىتىدىن 13ى، شۇبە جەمئىيىتىدىن 97سى، كەسىپ داشلار گۇرۇپپىسىدىن 720سى بار. جەمئىيەت ئەزاسى 26534 نەپەر بولۇپ، يەككە تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان خادىملار سانىنىڭ 67پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى.

3. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ چوڭقۇر راۋاجلىنىشىغا ئەگىشىپ، ئىقتىسادىي توختامنى باشقۇرۇش خىزمىتى تەدرىجى ھالدا مۇنتىزىملاشتى. ھازىر ۋىلايەت بويىچە سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرىدا ئىقتىسادىي توختامنى بىر تەرەپ قىلىش ھەيئىتىدىن 12سى قۇرۇلۇپ، ھەيئەت ئەزاسى 55كە، مەخسۇس ۋەزىپىدىكى بىر تەرەپ قىلىش خادىمى 37كە، قوشۇمچە ۋەزىپىدىكى بىر تەرەپ قىلىش خادىمى 10غا يەتتى. ئۇلار ئىقتىسادىي توختام ئىمزالاش، بىر تەرەپ قىلىش ۋە توختام ماجارالىرىنى مۇرەسسە قىلىش خىزمىتى بىلەن ئالدىراش قانات يايدۇرۇلماقتا. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە ئىمزالانغان ئىقتىسادىي توختام 1324كە يېتىپ، 1984-يىلدىكىدىن 859ى يەنە 184.7% كۆپەيدى؛ توختاملاشقان سوممىسى 146مىليون 660مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 52مىليون 860مىڭ يۈەن، يەنى 56.4% ئاشتى؛ بىر قاراپ چىقىلغان ئىقتىسادىي توختام ماجرا ئەنزىسى 17گە، ئەنزە خۇلاسە قىلىش نىسبىتى 88پىرسەنتكە يەتتى.

4. سودا ماركىسى ۋە ئىلان باشقۇرۇش خىزمىتى كۈچەيتىلدى. ۋىلايەتلىك سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى دائىم ئالاقىدار تارماقلار بىلەن ماسلىشىپ، توۋار ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ، قانۇنسىز تىجارەت بىلەن شۇغۇللانغان، ئىلانلارنى خالىغانچە چاپلىغان، ساختا سودا ماركىلىرىنى ئىشلەتكەن ئەنزىلەرنى جىددىي بىر تەرەپ قىلىپ، سودا ماركىسى ۋە ئىلانچىلىق خىزمىتىنىڭ قانات يېيىشىنى ئىلگىرى سۈردى. ۋىلايەت بويىچە دۆلەت سودا-سانائەت ئىدارىسى سودا ماركىسى مەھكىمىسىنىڭ تەكشۈرۈپ تەستىقلىشىدىن ئۆتۈپ، تەرىمغا ئالدۇرۇلغان سودا ماركىسى 13كە، ۋىلايەتتىكى ھەر دەرىجىلىك سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ئورگانلىرىنىڭ تەستىقىدىن ئۆتۈپ، ئىلانچىلىق تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىشقا رۇخسەت قىلىنغان ئورۇن 13كە يېتىپ، تەرىمغا ئالدۇرۇلغان سودا ماركىلىرىنى مەخسۇس ئىشلىتىش ھوقۇقى قوغداپ قىلىندى. ئىلانچىلىق تىجارىتىنىڭ ئىشەنچىلىك دەرىجىسى ئاشۇرۇلدى.

5. «زەربە بېرىش بىلەن ئالدىنى ئېلىشنى بىرلەشتۈرۈش» ئالدىنى ئېلىشنى ئاساس قىلىپ، ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەش» فائجىنىدا چىلىك تۈرۈلدى. بۈرۈنقىدەك نوقۇل ھالدا ئەنزە

بىر تەرەپ قىلىشتىن مەمۇرىي جەھەتتىن بىر تەرەپ قىلىش بىلەن يېتەكلەپ تۇزەشنى كۆز ئارا بىر لەشتۇرۇش يۆنىلىشىگە قاراپ تەرەققىي قىلدۇرۇلدى. بىر يىلدىن بۇيان ھايانكەشـ لىك ئەنزىسىدىن 56سى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىندى، بۇنىڭ ئىچىدە ئاددىتىسىكى ئەنزە45، مىلك يۇەندىن يۇقىرى چوڭ ھايانكەشلىك ئەنزىسى 11بولۇپ، 51.789يۇەن جىرىمانە ئېلىندى، ۋە مۇسادىر قىلىندى. ھايانكەشلىك ئەنزىلىرى 1984-يىلدىكىگە قارىغاندا 34ى ئازيىپ، ئازيىش نىسبىتى 37.8%بولدى؛ تىجارەت دائىرىسىنى ئۆز ئالدىغا كېڭەيتمۇ بلمش، گۇۋاھنامىسىز تىجارەت قىلىش، ناچارنى ياخشى قىلىپ سېتىش قاتارلىق پۈرسەتپەرەسلىك قىلىش، قائىدىگە خىلاپلىق قىلىشتەك قىلمىشلار تەنقىدى تەربىيە بېرىش، جىرىمانە قويۇش، مۇسادىرە قىلىش قاتارلىق ئۇسۇللار بىلەن بىر تەرەپ قىلىنىپ، جەمئىيەتنىڭ ئىقتىسادىي تەرتىپى قوغداپ قىلىندى.

6. سودا - سانائەت كارخانىلىرى ئېنىقلاپ چىقىلىپ، تەرتىپكە سېلىندى. يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، ۋىلايەت بويىچە ھەر خىل شىركەت، مەركەزلەردىن 20سى قۇرۇلغانىدى. سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى بۇ شىركەت، مەركەزلەرنى ئېنىقلاپ، تەرتىپكە سالغاندىن كېيىن، كۆپ سانىدىكى كارخانىلار ئىشلەپچىقىرىشنى ئىلگىرى سۈرۈش، ئوبوروتنى جانلاندۇرۇش، ئىگىلمكنى كۈللەندۇرۇشتە ئاكتىپ رول ئويناندى. قانۇنغا خىلاپلىق قىلىپ، ئىنتىزامنى بۇزغان قىسمەن كارخانىلار بىر تەرەپ قىلىندى. قەشقەر شەھىرىنىڭ چاسا كوچا باشقارمىسى سودا - سانائەت كارخانا بىرلەشمە شىركىتى «ساما يولى سودا سارىيى» ساختىپەزلىك قىلىپ، قەبىھ ۋاستىلارنى ئىشلىتىپ، مال پۇلىنى ئالدىن يېغىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، كەڭ ئىستېمالچىلارنىڭ 400مىلك يۇەندىن ئارتۇق مەبلىغىنى ئالداپ قولغا كىرگۈزۈۋالغانلىقى ئۈچۈن، سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ئورگانلىرى تەرىپىدىن تىجارىتى دەرھال توختىتىلىپ، تىجارەت گۇۋاھنامىسى بىكار قىلىندى، بانكىدىكى ھېساب نومۇرى ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى، ئىستېمالچىلارنىڭ بارلىق ئىقتىسادىي زىيىنىنى تۆلەتمۇ بلمنىپ، ئىستېمالچىلارنىڭ مەنپەئىتى قوغداپ قىلىندى. (جىن چىنيۇ)

[شەھەر - يېزىلاردىكى بازارلار گۈللەپ ياشنىدى] 1985-يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ شەھەر - يېزىلىرىدىكى بازارلاردا سېتىۋ بلمش - سېتىش مىقدارى زور دەرىجىدە ئېشىپ، كۇنسېرى يۇقىرى ئۆرلەش مەنزىرىسى بارلىققا كەلدى. شەھەر - يېزىلاردىكى بازاردا پۈتۈشكەن سودا مىقدارى 255مىليون 481مىلك 500يۇەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 4.7%، 1978-يىلدىكىدىن 5.97ھەسسە كۆپەيدى. بازاردىكى باھا بويىچە ھېسابلىغاندا، شەھەر - يېزىلاردىكى بازاردا پۈتۈشكەن سودا مىقدارى ئىجتىمائىي تاۋارلارنىڭ پارچە سېتىلىش مىقدارىنىڭ 55.4پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى.

دۆلەت ۋە سودا - سانائەت باشقۇرۇش تارماقلىرى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى شەھەر - يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى سودا بازىرى قۇرۇلۇشىغا ئاھايىتى ئەھمىيەت بەردى. قەشقەر شەھىرىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان ئومۇملاشقان بازار ئاپتونوم رايون مالىيىسىدىن400مىلك يۇەن، يەرلىك مالىيىدىن 100مىلك يۇەن بېرىش، بانكىدىن 200مىلك يۇەن قەرز پۇل بېرىش، شەھەرلىك سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى ئۆزىنى تەييارلىغان مەبلەغدىن 447مىلك يۇەن چىقىرىش تارقىلىق 1985-يىلى ئىچىدە پۈتتۈرۈلدى.

1985-يىلى، ۋىلايەت بازار قۇرۇلۇشى ئۇچۇن ئاجراتقان ئومۇم مەبلەغ 7مىليون 17مىڭ 200يۈەنگە يەتتىم، ئالدىنقى يىلى ئاجرىتىلغان مەبلەغنىڭ 75.6ھەسسىسىگە باراۋەر بولدى. بازار قۇرۇلۇش ئومۇمىي كۆلىمى 35مىڭ كۋۇادىرات مېترغا يەتتىم، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 123.3%كېڭەيدى، بۇنىڭ ئىچىدە 13مىڭ 25كۋۇادىرات مېتر لىق ھەر خىل لاپاس، 14مىڭ 83كۋۇادىرات مېتر لىق دۇكان، 7060 كۋۇادىرات مېتر لىق مال-سېتىش-سەھنىسى ياسالدى. بازار قۇرۇلۇشى جەھەتتە، ھەر دەرىجىلىك سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىلىرى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورۇنلار، كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى ئورۇنلار ۋە يەككە تىجارەتچىلەر بىرلىكتە ئاتلىنىش فاكتورىنى قوللىنىپ، مەبلەغنى كىم سالغان بولسا، شۇ ئىشلەتسە، شۇ مەنپەئەتلىنىش چارىسىنى يولغا قويۇپ، شەھەر - يېزىلاردىكى بازار نىڭ سودىلىشىش ئورۇنىنى يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا كېڭەيتتى. ھازىر ۋىلايەت بويىچە شەھەر - يېزىلاردىكى بازارلار 189غا يەتتىم، 1984-يىلدىكىدىن 76سى، يەنى 67.3%كۆپەيدى، بۇنىڭ ئىچىدە شەھەرلەردىكى بازار 67، يېزىلاردىكى سودا بازارلىرى 122. دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى قارىتا، بىر تۇتاش سېتىۋېلىش، ۋەزىپە بەلگىلەپ سېتىۋېلىش، تۈرلۈمى ئىسلاھ قىلىنىپ، ئوتياش، كۆش، ئۆي قۇشلىرى، بېلىق، تۇخۇم قاتارلىق قوشۇمچە يېمەكلىكلەرنىڭ باھاسى قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن، كەڭ تىجارەتچىلەر ۋە ئىشلەپچىقارغۇچىلارنىڭ ئاكتىپچانلىقى تولۇق ئىشقا سېلىندى، ئىلگىرى ئاساسەن پىلانلىق سېتىۋېلىنىپ، پىلانلىق سېتىلىدىغان يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى بازار ئارقىلىق تەڭشەشكە قاتناشتى. بازارغا كىرگەن تاۋار تۈرى 1984-يىلدىكى 530خىلدىن 1200خىلغا كۆپەيدى. گۆش، ئوتياش ۋە قوشۇمچە يېمەكلىكلەرنىڭ باھاسى قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن، بازاردىكى باھا ئاساسەن ئەسلىدىكى سەۋىيىنى ساقلاپ قالدى. بازار باشقۇرۇش خىزمىتى ئۇزلۇكسىز كۈچەيتىلدى. (يالغۇ شۇ گاۋ)

[ۋىلايەتلىك ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى قۇرۇلدى] قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى 1985-يىلى 8-ئاينىڭ 16-كۈنى قەشقەر شەھىرىدە قۇرۇلدى.

قايتا - قايتا غۇلغۇلا قىلىش ۋە كېڭىشىش ئارقىلىق ھەر قايسى ساھەلەردىن بولۇپ 47نەپەر ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزاسى كۆرسىتىلىپ سايلاندى. بۇنىڭ ئىچىدە ھەر قايسى خەلق تەشكىلاتلىرىدىن كۆرسىتىلگەنلەر بەش نەپەر، ئاخبارات ئورۇنلىرىدىن تۆت نەپەر، ۋىلايەتتىكى ئالاقىدار تارماقلاردىن 26نەپەر، ھەر قايسى شەھەر - ناھىيىلەردىن 12نەپەر، دائىمى ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزاسىدىن 15كىشى سايلاندى. مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى يولداش يالغۇ جەنۇبى ئىستېمالچىلار جەمئىيىتىنىڭ پەخرى باشلىقى بولدى، ۋىلايەتلىك سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى يولداش تۆمۇر قاسىم ئىستېمالچىلار جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى بولدى؛ يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيەسى سودا باشقارمىسىنىڭ باشلىقى لىيۇ روڭگۇاڭ، ۋىلايەتلىك سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقارمىسى كارخانىلارنى تەزىملاش بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ۋاڭ دېرۇ، ۋىلايەتلىك مىقدارلارنى ئۆلچەملەشتۈرۈش ئورنىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئەبەيدۇللا، ۋىلايەتلىك مال باھا باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى خېجاۋۇ، ۋىلايەتلىك يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئابلىز قاتارلىق يولداشلار ئەس-

ئېھتىمالچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولدى. ۋاڭ دېرۇ ئىستېمالچىلار جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپلىق ۋەزىپىسىنى قوشۇمچە ئۈستىگە ئالدى. ۋىلايەتلىك 12 ناھىيە (شەھەر) دىن يېڭىشەھەر ۋە تاشقورغان ئاپتونوم ناھىيىسىدىن باشقا ناھىيە (شەھەر) لەر نىڭ جەمئىيەتلىك ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى قۇرۇلدى، مۇتلەق كۆپ سانلىكى ناھىيە (شەھەر) لەر، جەمئىيەتنىڭ نىزامنامىسى بويىچە ئىجرائىيەھەيئەت ئەزالىرىنى تەشكىللەپ، تاۋار مۇلازىمىتى، سۈپەت، تاز دلىق قاتارلىق تەرەپلەرگە قارىتا نازارەتچىلىك قىلىپ ۋە تەكشۈرۈپ، كەڭ ئىستېمالچىلار نىڭ مەنپەئىتىنى قوغدىدى. 1986-يىلى باھار بايرىمى ھارپىسىدا، ۋىلايەت ۋە شەھەردىن ئىبارەت ئىككى دەرىجە ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى قەشقەر شەھىرىدىكى بازارلار ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئورۇنلىرىنى تەكشۈرۈپ چىقتى. تەكشۈرۈلگەن دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى 18 ئورۇن ۋە 120 نەپەر يەككە سودا - سانائەتچىدىن سەككىز ئورۇن جازالاندى، 750 يۈەن جەرىمانە ئېلىندى ۋە مۇسادىرە قىلىندى. ئۇلارچەمكە ئۈيغۇن بولمىغان 14 دانە چوكا تىنىڭ، 8 دانە مېتر مۇسادىرە قىلىندى. (ۋاڭ شۇگاۋ)

[تەمىنات - سودا خىزمىتى يېزىلاردىكى تاۋار ئىگىلىكى ئۈچۈن ئاكتىپ خىزمەت قىلدۇرۇلدى] ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك تەمىنات - سودا كوپېراتىپلىرى تۈزۈلمە ئىسلاھاتنى مەركەز قىلغان ھالدا «خەلق باشقۇرغان» قىسمىنى كۆپەيتىش، «ئۇچ خىل خاراكتېرى» نى مۇستەھكەملەش ئۈچۈن، پائال تۈردە پايىنى كېڭەيتىپ مەبلەغ توپلىدى. 1985-يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە، پاي قوشقان دېھقانلار ئومۇمىي دېھقان ئائىلىسىنىڭ 80 پىرسەنتىدىن ئاشتى، دېھقانلارنىڭ قوشقان پاي سوممىسى ئىككى مىليون 330 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئۇلارنىڭ ئۆزىدىكى كۆچمە مەبلەغنىڭ 11.6 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى. دېھقانلارنىڭ قوشقان پاي سوممىسىدا ناھايىتى زور بۆسۈش بولدى، بەزى دېھقانلارنىڭ قوشقان پاي سوممىسى ئون مىڭ يۈەندىن ئېشىپ كەتتى.

ۋىلايەت بويىچە تەسلىدىكى ئاساسىي قاتلام كوپېراتىپ 128 بولۇپ، ئىسلاھ قىلىش ئارقىلىق، ئىقتىسادىي رايونلار بويىچە تەڭشەپ 118گە كەلتۈرۈلدى، دېھقان - چارۋىچىلار سايلاش ئارقىلىق 361 نەپەر ۋەكىل تەمىنات-سودا كوپېراتىپى ئىجرائىيەھەيئىتى، نازارەت ھەيئىتى رەھبەرلىك بەنزىسىگە كىرگۈزۈلدى. يەنە تۆت نەپەر دېھقان ئاساسىي قاتلام كوپېراتىپلارنىڭ مۇدىرى بولۇپ، بىۋاستە كارخانا باشقۇرماقتا. 11 ناھىيىدىكى تەمىنات - سودا كوپېراتىپى ناھىيىلىك بىرلەشمە كوپېراتىپ قىلىپ ئۆزگەرتىلىپ، ئىجرائىي ھەيئەت، نازارەت ھەيئىتىنىڭ رەھبەرلىك ئەزالىرى سايلام ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلدى.

قەشقەرنىڭ قوغۇن - تاۋۇز، مېۋە - چېۋە، پاختا ئۇستۇنلۈكىنى جارىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك تەمىنات - سودا كوپېراتىپى سىستېمىسى تۆت مىليون يۈەندىن ئارتۇق مەبلەغ سەرپ قىلىپ، يەكەن مېۋە - چېۋىگە ئىش قوشۇش زاۋۇتى، پەيزاۋات مېۋە - چېۋىگە ئىش قوشۇش زاۋۇتى، يېڭىسار ئومۇملاشقان يەمەكلىكلەرگە ئىش قوشۇش زاۋۇتى، قاغىلىق ئومۇملاشقان پاختىغا ئىش قوشۇش زاۋۇتى قاتارلىق چوڭ تېپتىكى تۈرلەرنى يېڭىدىن قۇرۇپ چىقتى. ئۇندىن باشقا يەنە دېھقانلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ئۇن تارتىش، ياغ چىقىرىش، ياغاچ ھەرىدەش،

زېمولىست قىلىنىش، تىمكۇچلىنىك قاتارلىق بىئر تۈركۈم كىچىك تىپتىكى ئىش قوشۇش كارخانىلىرى قۇرۇلدى. 41 پاختا زاۋۇتى، ئىككىسى چارۋا مەھسۇلاتلىرىدىن ئىش قوشۇش زاۋۇتى ئۈچۈن 5 مىليون يۈەندىن كۆپرەك مەبلەغ سېلىنىپ، تېخنىكا يېڭىلاش، تېخنىكا ئۆزگەرتىش خىزمەتلىرى ئىشلەندى.

« بىر يىلدىن ئۆزگەرتىش، ئىككىيىلدىن قويۇپ بېرىش، ئۈچيىلدىن تەرەققىي قىلدۇرۇش » تەلىپىگە ۋە « ئومۇملاشقان مۇلازىمەت » نى يولغا قويۇش فاكتورىغا ئاساسەن، تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپلىرىدا « تۆزۈلمىنى ئىملاھ قىلىپ، خاراكتېرنى ئۆزگەرتىش، تۈزۈلمىنى ئىملاھ قىلىپ، شەكلىنى ئۆزگەرتىش »، « ھۆكۈمەت باشقۇرۇشتىن ‹خەلق› باشقۇرۇشقا، ئۆزگەرتىش خىزمىتى ئىشلىنىپ، تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپلىرىنىڭ « ئۈچ خىل خاراكتېرى » ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ، بۇرۇنقىدەك « دائىرىنى ئۆزگەرمەس قىلىپ بېكىتىۋېتىش »، تاۋارلارنى مۇقىملاشتۇرۇۋېتىش، يالغۇز ئۆزلىتىجارەت قىلىشتەك كونا قېلىپ ئۆزگەرتىلدى، دېھقانلار قانداق مۇلازىمەت بىلەن تەمىنلەشكە مۇھتاج بولسا، شۇخىل مۇلازىمەت بىلەن شۇغۇللىنىش؛ دېھقانلار نېمىگە ئېھتىياجلىق بولسا، شۇنى تىجارەت قىلىش يولغا قويۇلۇپ، كەسىپ چېگرىسى بۇزۇلۇپ تاشلاندى، كەسىپدائىرىسى كېڭەيتىلدى، ئۆزلۈكسىز ھالدا ئومۇملاشقان مۇلازىمەت ۋە سىستېمىلاشقان مۇلازىمەتكە قاراپ تەرەققىي قىلدى. تىجارەت شەكلىدىن تىجارەت ـ مۇلازىمەت شەكلىگە ئۆزگەرتىلدى. بىر يىلدىن بۇيان سېتىۋېلىش ئومۇمىي قىممىتى 323 مىليون 460 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 106.8% ئورۇنلاندى، بۇنىڭ ئىچىدە دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش ئومۇمىي قىممىتى 242 مىليون 10 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 113.4% ئورۇنلاندى. پاختا سېتىلمالىي بېسىلىپ قىلۋاتقان، پاختا زاپىسى 580 مىڭ دەنگە يېتىپ قالغان ئەھۋال ئاستىدا، سېتىلغان تاۋارلارنىڭ ئومۇمىي قىممىتى334 مىليون 940 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 155.5% ئورۇنلاندى. بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى بىلەن تەمىنلەش سومىسى 63 مىليون 640 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، يىللىق پىلان 156.5% ئورۇنلاندى. 1985 ـ يىلى تەمىنلەنگەن خىمىيىۋى ئوغۇت111 مىڭ تونناغا، نېپىزيالتىراق 3682 تونناغا يەتتى؛ 1 مىليون 50 مىڭ دانە پاختا، 36519 دانە كالا تېرىسى، 599.041 دانە قوي تېرىسى، 961 تونا قوي يۇڭى، 1041 تونا گۈلە، 447 تونا ياڭاق سېتىۋېلىندى. بازارنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن يەنە ئاشلىق، ياغ، گۆشنى كېلىشىم باھادا سېتىۋېلىپ، كېلىشىم باھادا سېتىش كەسىپى يولغا قويۇلدى. قاغىلىق، مەكىت قاتارلىق ئالتە ناھىيىدىن ئېلىنغان سىناقتىكىدىن قارىغاندا، كېلىشىم باھادا سېتىۋېلىنىپ، كېلىشىم باھادا سېتىپ بېرىلگەن ئاشلىق 1 مىليون 600 مىڭ جىڭ، ياغ 150 مىڭ جىڭدىن كۆپرەك، گۆش 350 مىڭ جىڭ بولۇپ، 5 مىليون 980 مىڭ يۈەن پايدا ئالغان.

ئۇلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپلىرى بىرلىشىپ باشقۇرغان دېھقانچىلىق، باقمىچىلىق، پىششىقلاپ ئىشلەش، تىرانسپورت، رېمونتچىلىق قاتارلىق كەسىپلەر2000 دىن ئاشتى. يەكەن ناھىيىسىنى تەكشۈرۈشتىن قارىغاندا، بىرلىشىپ باشقۇرغان كەسىپلەردىن كەلگەن كىرىمى 91 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، دېھقانلارنىڭ ئالغان پايدىسى 55 مىڭ يۈەن، تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپلىرىنىڭ پايدىسى36 مىڭ يۈەن بولغان. (لى گۇاڭچېيەن)

ئىپتىدائىي بازارلىرىدىكى تەمىنلەش بىلەن ئېھتىياج جەھەتتىكى ئۆزگىرىشلەر

كەلكە دېھقان - چارۋىچىلار نىلىق كېيىنكى - توپ ئولۇش مەسىلىسى ئاساسىي جەھەتتىن ھەل قىلىنغاندىن كېيىن، مالدارچىلىق مەھسۇلاتلىرىغا تۇرمۇشى جەھەتتە ئېھتىياج پەيدا بولغا كەلدى، سېتىۋېلىش كۈچىنىڭ ماھىللىقى جەھەتتىمۇ مۇناسىپ ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەلدى.

1 . ئىپتىدائىي ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ پارچە سېتىلىشى سوممىسىنىڭ ئىگىلىكىمىزدىكى ئالاھىدە سالمىقى ئاشتى. 1985 - يىلى ئۆلچەت بويىچە ئاساسىي قاتلام تەمىنات - سودا كوپېراتسىپلىرىدىكى ئاۋارلارنىڭ پارچە سېتىلىش ئومۇمىي سوممىسى 101 مىليون 900 مىڭ يۈەن بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە، ئىپتىدائىي ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ پارچە سېتىلىش سوممىسى 47 مىليون 440 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 46.6 پىرسەنتنى تەشكىل قىلدى، بۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 14.7% ئارتۇق بولۇپ، كەلكە دېھقان - چارۋىچىلارنىڭ خاتىرجەم ھالدا دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ، تەمگىكىگە تايىنىپ بېيىۋاتقانلىقىنى، تەكرار ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىش جەھەتتە كۈچىرەك مەبلەغ سېلىشقا جۇرئەت قىلىۋاتقانلىقىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ.

2 . ئاساسىي قۇرۇلۇش ماتېرىيالىرى بىلەن تەمىنلەش ئېھتىياجىنى قاندۇرالمىدى. يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، دېھقانلار ئىچىدە ئۆي سالىدىغانلار كۆپەيىپ، سېمونت، ئەينەك قاتارلىق ئاساسىي قۇرۇلۇش ماتېرىيالىرىغا بولغان ئېھتىياج ئېشىپ بارماقتا. 1985 - يىلى دېھقانلارغا سېتىپ بېرىلگەن بىناكارلىق قۇرۇلۇش ماتېرىيالىرى 1 مىليون 350 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 12 ھەسسە ئاشتى؛ سېتىپ بېرىلگەن ئەينەك 36 مىڭ 531 كۇۋادىرات مېتىرغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 51.82% ئاشتى؛ سېمونت 90 تونناغا، مىخ 157 تونناغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28.84% ئاشتى؛ سىم 172 تونناغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 5.58% ئاشتى.

3 . دېھقانلارنىڭ كۆمۈر سېتىۋېلىشى قىيىن بولماقتا. دېھقانلار تۇرمۇش سەۋىيىسى پەيدىنپەي يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، كۆمۈرگە بولغان ئېھتىياجى ئېشىپ بارماقتا، لېكىن يېزا خەلقى ئىشلىتىدىغان كۆمۈرنى ئورۇنلاشتۇرىدىغان ئادەم بولمىغانلىقى ئۈچۈن، قىش پەسلىدە بىر قىسىم دېھقانلار قەشقەردىن يۇقىرى باھادا كۆمۈر سېتىۋېلىپ ئىشلەتمەكتە.

4 . 1985 - يىلى ئۆلچەت بويىچە يېزىلارنى تەمىنلىگەن تۇرمۇش ۋاستىلىرى 54 مىليون 460 مىڭ يۈەن قىممىتىدە بولۇپ، ئالدىنقى يىلنىڭ ئوخشاش مەزگىلىدىكىگە قارىغاندا 21.6% ئاز بولدى. ئاساسىي قاتلام كوپېراتسىپلار دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا ئورۇنلىرىدىن يۆتكەپ كەلگەن تاۋار قىممىتى 32 مىليون 390 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلنىڭ ئوخشاش مەزگىلىدىكىگە قارىغاندا 29.4% ئاز بولدى. سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى يېزىلارغا ئاپىرىش ئەھۋالى ياخشى بولمىدى. 23 خىل ئاساسلىق سانائەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئالدىنقى يىلدىكىدىن كۆپەيگىنى 12 خىل بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ساپشۇلتا، خېمىيىۋى تالا رەختلەر، ئەينەك كۆپىيىشى 80 پىرسەنتتىن يۇقىرى بولدى؛ مىخ، لامپۇچكا، تور كۆزىنەك، ئىشتان قاتارلىق بەش خىل مەھسۇلاتنىڭ كۆپىيىشى 20 پىرسەنتتىن يۇقىرى بولدى. قول ساەتلىرى، پاراشۇك سوپۇن، سوپۇن، چۈشەي، كالتا يەلكە مايكا، ئاسما مايكا، ھاراق قاتارلىقلارمۇ ئوخشاش بولماي

ھەققان دەرىجىدە كۆپەيدى. ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئازدىيەپ كەتكەن سانائەت مەھسۇلاتلىرى سەككىز خىل بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە چاي، ۋېلىسىپىت، يېرىم ئۆتكۈزگۈچ لامپىلىق رادىئو-لۇق ئۇنۇملۇغۇ ۋە پاختا رەختلەرنىڭ ئازدىيەپ كېتىش نىسبىتى 30 پىرسەنتتىن ئېشىپ كەتتى. ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، چاي، تاماكا، ئاشلىق ۋە ئائىلىلەردە ئىشلىتىلىدىغان «كونا ئۈچ خىل بويۇم» نىڭ ئازدىيەپ بېرىشى، بىناكارلىق قۇرۇلۇش سايمانلىرى، ئېلېكتر سايمانلىرى، تەييار كىيىملەرنىڭ كۆپەيمەي بېرىشى كۆز ئالدىنمىزدا يېزا بازارلىرىدىكى يېڭى ئۆزگىرىش بولۇپ قالدى. (لیۇ تىڭغۇ)

[يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ سېتىلىشى داۋاملىق كۆپەيمەكتە] پارتىيەنىڭ يېزىلارغا قارىتىلغان خەلقنى بېيىتىش ئىقتىسادىي سىياسىتى-نىڭ يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەنلىكى، دېھقانلار-چە رۇنچىلارنىڭ تاۋار ئىشلەپچىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىش ئاكتىپلىقىنىڭ تولۇق ئىشقا سې-لىنغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىلمىي ئۇسۇلدا تېرىقچىلىق قىلىش ۋە باشقۇرۇشقا ئومۇميۈز-لۈك ئەھمىيەت بېرىلگەنلىكى تۆپەيلىدىن، 1985 - يىلى يېزىلاردا يېزا ئىگىلىك ئىشلەپ-چىقىرىش ۋاستىلىرىغا بولغان ئېھتىياج ئالدىنقى يىللاردىكىگە قارىغاندا زور دەرىجىدە ئېشىپ، سېتىلىش مىقدارى داۋاملىق تۇرده كۆپەيدى. بىر يىل ئىچىدە، ۋىلايەت بويىچە تەمىنلەنگەن ئەلا سۈپەتلىك ئۇرۇقلۇق چىگىت 40 مىليون جىڭغا، دېھقانچىلىق ئۈچۈن ئىشلە-تىلىدىغان يالتىراق 3781 تونناغا، ھەر خىل خىمىيىۋى ئوغۇت 63 مىڭ 700 تونناغا (ئە-مەلىي توننا)، دېھقانچىلىق دورىلىرى 104 تونناغا، ھەر خىل شەكىلدىكى ئوتتۇرا ۋە كىچىك تىپتىكى دېھقانچىلىق سايمانلىرى 164 مىڭ دانىگە يەتتى. ئۇنىڭدىن باشقا ئېشەك ھارۋىسى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ زاپچاسلىرى قاتارلىقلار تۈركۈملەپ تەمىنلەندى. ئو-مۇمىي قىممىتى 63 مىليون 770 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلنىڭ ئوخشاش مەزگىلە-دىكىدىن 31.2% ئېشىپ، بىر قانچە يىلدىن بۇيان ئېشىشى ئەڭ كۆپ بولغان بىر يىل بولۇپ قالدى.

يېڭى ۋەزىيەتنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇنلىشىش ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك تەمىنات - سودا كوپېراتىپلىرىنىڭ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى تىجارەت تارماقلىرى چوڭقۇر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىپ، مۇئامىلە تورلىرىنى راۋاجلاشتۇرۇپ، ھال مەنبەسىنى ئۈيۈشتۈرۈش ۋە يۆتكەشنى كۈچەيتىپ، مۇلازىمەت ئۇسۇلى ۋە تەمىنلەش شەكلىنى ياخشىلىدى. ئۇلار ئۇ-رۇقلۇق چىگىت، دېھقانچىلىق ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان يالتىراق، خىمىيىۋى ئوغۇت، دېھقان-چىلىق دورىلىرى، ھەر خىل شەكىلدىكى ئوتتۇرا، كىچىك تىپتىكى دېھقانچىلىق سايمانلىرى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ زاپچاسلىرى قاتارلىق مالدىكى ئەشيالارنى ئۈيۈشتۈرۈش، يۆتە-كەش ۋە تەمىنلەش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىگەندىن تاشقىرى، شۇ جايدىكى دېھقان - چار-ۋىچىلارنى تېرىلغۇ ئۇلاغلىرىنى ئۆز ئارا ئۆتنە يېرىم قىلىپ تەڭشەپ ئىشلىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشكە ئۈيۈشتۈردى. شۇ جايدىكى دېھقانچىلىق تېخنىكىسى، ئۇسۇلۇك ئاسراش قاتارلىق پەن-تەتقىقات تارماقلىرىغا ماسلىشىپ، ئوغۇتنى مۇۋاپىق ئىشلىتىش، دېھقانچىلىق دورىلىرىنى بىخەتەر ئىشلىتىش شۇنىڭدەك يېڭى سورتلارنى تەشۋىق قىلىش، قوللىنىش ۋە

كېڭەيتىش، نۇسقە كۆرسىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەندى. ھەر دەرىجىلىك تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپلىرىنىڭ تىجارەت تارماقلىرى قوللانغان تەدبىرلەر كۆچلۈك بولغانلىقى، ئۇسۇلىي مۇۋاپىق بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ يىلقى تەمىنلەش پىلانى دېھقانچىلىق مەۋسۇمىگىچە دەخلى يەتمىگەن ھالدا ئورۇنلاندى. 600 مىلىۇ مو كېۋەز يېرى ۋە دېھقانچىلىق ئۈچۈن كېتەرلىك 3700 نەچچە تونىنا يالتىراق ئۆز ۋاقتىدا كەلتۈرۈلۈپ تەمىنلەندى. يىلىلاردىن بۇيان تەمىنلەش بىلەن ئېھتىياج ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت بىر قەدەر كەڭدىلىك بولغان خىمىيىۋى ئوغۇت بىلەن تەمىنلەش مەسىلىسى ئاساسىي جەھەتتىن ھەل قىلىندى، دېھقانلار خىمىيىۋى ئوغۇتنى ئاساسىي قاتلام ماگىزىنلاردىن سېتىۋالايدىغان بولدى. دېھقانلارنىڭ ئىنكاسى بىر قەدەر كۆچلۈك بولغان كىچىك قاپلىق يېڭى مەھسۇلاتلارمۇ دېھقانچىلىق دورىلىرى ماگىزىنلىرىدا سېتىلىدىغان بولدى. (لياۋ دۇجىن)

[دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش مىقدارى داۋاملىق كۆپەيدى] 1985 ـ يىلى ۋىلايىتىمىز بويىچە تەمىنات ـ سودا تارماقلىرىنىڭ سېتىۋېلىش مىقدارى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا خېلى زور ھەجىمدە ئاشتى. سېتىۋېلىش ئومۇمىي قىممىتى 216 مىليون يۈەنگە يېتىپ، يىللىق سېتىۋېلىش پىلانى %109.4 ئورۇنلاندى.

تاۋار ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىگە ماسلىشىش ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپلىرىدىكى سېتىۋېلىش تارماقلىرى ئىشنى ئىشلەپچىقىرىشنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن باشلاپ، يېزا ـ قىشلاقلاردىكى ئاممىنىڭ سېتىش ـ سېتىۋېلىشى قىيىن بولۇشتەك ئەمەلىي مەسىلىلەرنى مۇۋاپىق ھەل قىلىپ، تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ئىشلەپچىقىرىشتىن بۇرۇنقى، ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدىكى ۋە ئىشلەپچىقىرىشتىن كېيىنكى ھەر خىل مۇلازىمەتنى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلىدى: (1) ۋىلايەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى بازار ئېھتىياجىغا ئاساسەن، بالىدۇر تۇتۇش قىلىپ، دېھقان ـ چارۋىچىلار بىلەن سېتىۋېلىش ـ سېتىش توختامى تۈزۈلۈپ، پىلان ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈپ، ئىشلەپچىقىرىشقا يېتەكچىلىك قىلىندى. (2) تاۋار ئوبوروت يوللىرى راۋاجلاندۇرۇلۇپ، ئۆچۈرۈش ھەزىم قىلىش خىزمىتى ياخشى ئىشلەندى، ئىقتىدارلىق كەسىپىي خادىملار، مال ساقلىچىلار ۋە ئۇچۇر خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچى خادىملار ئۈرۈمچى، شىمالىي شىنجاڭنىڭ باشقا جايلىرى ۋە ئىچكى ئۆلكىلەردىكى چوڭ شەھەرلەرگە ئەۋەتىلىپ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ قوغۇن ـ تاۋۇز، مېۋە ـ چىۋىلىرى، چارۋا مەھسۇلاتلىرى، مىللىي تىبابەت دورا ماتېرىياللىرى قاتارلىق يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتلىرى تەشۋىق قىلىنىپ، مەھسۇلاتلارنىڭ بازىرىنى يەنىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇلدى. (3) چوڭ ئىلگىرىلىشكەن ھالدا ئېھچىش ئۈچۈن توغرا يۆنىلىشلىك ئالاقە كۆچەيتىلدى. (4) چوڭ تۇۋارلارنى سېتىۋېلىش خىزمىتى ياخشى ئىشلىنىش بىلەن بىر ۋاقىتتا پارچە ـ پۇرات ئۇششاق يەرلىك مەھسۇلاتلارنى سېتىۋېلىش خىزمىتىمۇ ياخشى ئىشلەندى. (4) ھەر قايسى ئىشلەپچىقىرىش رايونلىرىدىكى سېتىۋېلىش تور توچكىلىرى تەڭشىلىپ، چەت ـ يىراق جايلاردا ۋاقىتلىق سېتىۋېلىش پونكىتلىرى يا كىچىك سەييارە گۇرۇپپىلار كۆپەيتىپ قۇرۇلۇپ، ئاممىنىڭ مەھسۇلاتلىرىنى سېتىشىغا قۇلايلىق يارىتىپ بېرىلدى. شۇڭا، 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە سېتىۋېلىنغان پاختا ئالدىنقى يىلنىڭ ئوخشاش مەزگىلىدىكىگە قارىغاندا %6.8 ئاشتى؛ چارـ

ۋا مەھسۇلاتلىرى ۋە تېرە - يۇلۇ ئايرىم - ئايرىم هالدا 39% ۋە 277.9% ئاشتى؛ هۆل مە- ۋە 34.9%، قۇرۇق مېۋە 173.7% كۆپەيدى. بىر قەدەر قىس مەھسۇلاتلاردىن بولغان بادام، قارا ئۈرۈك، خۇاسلاف، چوڭ ئاپتاپپەرەس قاتارلىقلارنىڭ بازارغا سېلىنىش مىقدارىمۇ كۆ- رۈنەرلىك هالدا ئاشتى.(لياۋ دۇجىن)

[سودا تارماقلىرى باشقۇرغان سانائەت جۇش ئۈرۈپ راۋاجلاندى]

1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر ۋىلايەت بويىچە تەمىنات - سودا سېستېمىسى باشقۇر- غان پاختا چىگىرىش، تېرە- يۇڭ، ئۇچەيگە ئىش قوشۇش، پىلە غوزىسى، مېۋە - چېۋە، يېمەك- لىكلەر، توقۇمۇچىلىق كەسىپىي، بىناكارلىق ماتېرىياللىرى قاتارلىق زاۋۇتلار 62 گە يەتتى. ئاسا- سىي قاتلام تەمىنات-سودا كوپېراتىپلىرى باشقۇرغان دېھقان چارۋىچىلار ئاممىسىنىڭ تۇرمۇ- شى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان هەر خىل كىچىك تېپتىكى پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتلىرى ۋە كۈرۈپپىلىرى 503 گە يەتتى. يىللىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 110 مىليون 700 مىڭ يۈەن- گە يېتىپ، ۋىلايەت بويىچە سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ 46% نى تەشكىل قىلىپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ سانائەت ئىشلەپچىقىرىشىدىكى ئاساسلىق بازا بولۇپ قالدى. كۈۋۈيۈەن-نىڭ سودا تارماقلىرى باشقۇرغان سانائەتنى زور كۈچ بىلەن تەرەققىي قىلدۇرۇش توغرىسىدىكى يولىيورۇقىنىڭ روھىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرگەن هالدا چوڭقۇر ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈچۈن 1985 -يى- لى، يەكەن، قاغىلىق، پەيزاۋات، يېڭىسار، كونىشەهەر قاتارلىق ناهىيىلەردە ئۆز جايىنىڭ تو- ۋار ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتى بىلەن زىچ باغلىنىشلىق بولغان قوغۇن قېقى، يېمەكلىكلەر، تاغار، بىناكارلىق كەسىپىي قاتارلىق 8 زاۋۇت كارخانا داۋاملىق تۇرىدە قۇرۇلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە ئىلگىرى بەزى پاختا زاۋۇتلىرى ۋەچارۋا مەھسۇلاتلىرىغا ئىش قوشۇش زاۋۇتلىر- ىدا ئومۇمىيۈزلۈك ساقلىنىپ كېلىۋاتقان ئۇسكۇنىلىرى كونىراپ كېتىش، تېخنىكىسى هازىر- قى تەلەپكە يېتىشەلمەسلىك، ئىشلەپچىقىرىلغان مەھسۇلاتلىرىنىڭ بازاردىكى رىقابەتلىشىش ئىقتىدارى تۆۋەن بولۇشتەك مەسىلىلەرنى كۆزدە تۇتقان هالدا 5 مىليون 80 مىڭ يۈەن مەب- لەغ سېلىپ يوشۇرۇن كۈچلارنى قېزىش - ئۆزگەرتىش، تېخنىكا يېڭىلاش، يېڭى ئۇسكۇنىلەرنى كۆپەيتىش ئارقىلىق، ئەسلىدىكى كارخانىلارنىڭ رولى تولۇق جارىي قىلدۇرۇلدى. مەسىلەن، جايلاردىكى ئەسلىدىكى پاختا زاۋۇتلىرى نوقۇل هالدا پاختا چىگىرىش بىلەنلا شۇغۇللانغانلىقى ئۈچۈن، پايدىلىنىش ئۈنۈمى تۆۋەن، ئۈنۈمى ئاز بولغانىدى، يېڭىلاش ۋە ئۆزگەرتىش تەدبىر- لىرى قوللىنىلغاندىن كېيىن، پاختا چىگىرىش، ياغ تارتىش، ئۈن تارتىشتىن ئىبارەت بىرياق- رۇش كەسىپلەر بىرلەشتۈرۈلۈپ، بىر زاۋۇت كۆپ خىل ئىشلەپچىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىپ، كارخانىلارنىڭ بازاردىكى ئۆزگىرىش ئېھتىياجىغا ماسلىشىش ئىقتىدارى ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. (لياۋ دۇجىن)

[هەر دەرىجىلىك تەمىنات-سودا كوپېراتىپلىرى تىجارەت قىلىۋاتقان دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى] نۆۋەتتە قەشقەر ۋىلايىتىدىكى هەر دەرىجىلىك تەمىنات-سودا كوپېراتىپلىرى سېتىۋېلىپ تىجارەت قىلىۋاتقان دېھقانچىلىق قو- شۇمچە مەھسۇلاتلىرى: ئۈزۈن تالالىق پاختا، قۇرۇقلۇق پاختىسى، قوغۇن، تاۋۇز، شاپتۇل، ئۈ- رۈك، ئانار، ئالما، ئانار، بەمبە، گىلاس، قارا ئۈرۈك، ئۈزۈم، ئىسلانغان گۈلە، قارا گۈلە، ئۈ-

مال باهاسی

[باهاسىتېمىسىدىكى ئىسلاھات] 1985 - يىلى باھا ئىسلاھاتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسى چوشقا، كالا ۋە قوينىڭ باھاسىنى، شۇنداقلا گۆشنىڭ سېتىۋېلىش - سېتىش باھاسىنى قويۇۋېتىش، يېزىلاردىكى ئاشلىق باھاسىنى مۇۋاپىقلاشتۇرۇش، پاختا سېتىۋېلىش باھاسىنى مۇناسىپ ھالدا تەڭشەشتىن ئىبارەت بولدى. ۋىلايىتىمىزدە 1985 - يىلى 4 - ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن ئېتىبارەن چوشقا، كالا ۋە قوينىڭ سېتىۋېلىش باھاسى قويۇۋېتىلدى. ۋىلايەت بويىچە ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 1 - دەرىجىلىك 3 خىل چوشقىنىڭ بىر كىلوگرامىنىڭ يېتەكچى خاراكتېرلىك سېتىۋېلىش باھاسى 1.77 يۈەن قىلىپ بېكىتىلىپ، باھانى قويۇۋېتىشتىن بۇرۇنقى سېتىۋېلىش تاختاي باھاسىدىن 27.66% ئۆستۈرۈلدى. 1 - دەرىجىلىك كالا - قوتازنىڭ بىر كىلوگرامىنىڭ يېتەكچى خاراكتېرلىك سېتىۋېلىش باھاسى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1.07 يۈەن قىلىپ بېكىتىلىپ، باھانى قويۇۋېتىشتىن بۇرۇنقى سېتىۋېلىش تاختاي باھاسىدىن 64.15% ئۆستۈرۈلدى. 1 - دەرىجىلىك ئېرىك قوينىڭ بىر كىلوگرامىنىڭ يېتەكچى خاراكتېرلىك سېتىۋېلىش باھاسى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1.47 يۈەن قىلىپ بېكىتىلىپ، باھانى قويۇۋېتىشتىن بۇرۇنقى سېتىۋېلىش تاختاي باھاسىدىن 120.9% ئۆستۈرۈلدى. ۋىلايىتىمىزدە چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتىنى ئاستا بولغانلىقى ئۈچۈن، باھانى قويۇۋېتىشتىن بۇرۇن، گۆش بىلەن تەمىنلەشتە ئاساسەن باشقا جايلاردىن يۆتكەپ كېلىشكە تايىنىپ كەلگەن بولۇپ، تەمىنلەش بىلەن ئېھتىياج ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت ناھايىتى گەۋدىلىك بولۇپ كەلگەنىدى. ئۆز جايىنىڭ ئەھمىيىتىگە ئاساسەن، «سېتىۋالالايدىغان بولۇش، ساتالايدىغانمۇ بولۇش» پرىنسىپى بويىچە، چوشقا ئاساسەن يېتەكچى خاراكتېرلىك باھا بويىچە سېتىۋېلىنغاندىن تاشقىرى كالا، قوينى سېتىۋېلىش باھاسى يېتەكچى خاراكتېرلىك سېتىۋېلىش باھاسىدىن خېلى كۆپ ئېشىپ كەتتى، پەقەت ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش ئاساسىدىلا ئاندىن باھانى پەيدىنپەي تۆۋەنلەتكىلى بولىدۇ.

7 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن باشلاپ، گۆشنى بىلەت بويىچە نۇرمىلىق تەمىنلەش چارىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، گۆشنىڭ سېتىش باھاسى قويۇۋېتىلدى. قەشقەر شەھىرىنىڭ يېتەكچى خاراكتېرلىك سېتىش باھاسى: سۆڭەكلىك ئارىلاش دەرىجىلىك چوشقا گۆشىنىڭ ھەر بىر

رۇك مېغىزى، قاق، شاپتۇل مېغىزى، يانچاق، بادام، قارا ئۈرۈك قېقى، چىلان، كىشمىش، ئاپتاپپەرەس، خۇاسلىك، ھەسەل، موخۇركا، بورا، سۆزەت، ساپ، ئۇچەي، قوي يۇڭى، تۆگە يۇڭى، توشقان يۇڭى، ئەچكۆ تېۋىتى، قوي تېرىسى، ئەچكۆ تېرىسى، كالا تېرىسى، ئېشەك تېرىسى، ئىت تېرىسى، تۈلكە تېرىسى، بۆرە تېرىسى، سۇغۇر تېرىسى، توشقان تېرىسى، ھەر خىل ياۋايى ھايۋانلار تېرىسى، پىلە غوزىسى، زىرە، قۇلماق، چۇچۇك بۇيا، داڭگۇي، ئەڭلىك ئىوت، تورسۇلداق قاتارلىق 100 خىلدىن ئاشىدۇ. (دۇك يۈكۈن)

كىلوگرامىنىڭ باھاسى3.40 بولۇپ، باھا قويۇۋېتىلمىشتىن بۇرۇنقى سېتىش تاختاي باھاسىدىن 39.3% تۆستۇرۇلدى. سۈپەتلىك كالا گۆشىنىڭ ھەر بىر كىلوگرامىنىڭ سېتىش باھاسى3.00 يۈەن بولۇپ، باھا قويۇۋېتىلمىشتىن بۇرۇنقىغا قارىغاندا 156% تۆستۇرۇلدى؛ سۈپەتلىك قوي گۆشىنىڭ ھەر بىر كىلوگرامىنىڭ سېتىش باھاسى 4.00 يۈەن بولۇپ، باھا قويۇۋېتىلمىشتىن بۇرۇنقىغا قارىغاندا 160% تۆستۇرۇلۇپ، باھانى 10% لەيلەتمە قىلمىشقا رۇخسەت قىلىندى. قەشقەر يېمەكلىكلەر شىركىتىنىڭ ئەمەلىيەتتىكى ھەر بىر كىلوگرام گۆشنى سېتىش باھاسى: سۈپەتلىك ئارىلاش دەرىجىلىك چوشقا گۆشى 3.40 يۈەن، سۈپەتلىك كالا گۆشى 3.25 يۈەن، سۈپەتلىك قوي گۆشى 4.20 يۈەن، توڭلىتىلغان سۈپەتلىك بوداق قوي گۆشى 5.20 يۈەن، سۈپەتلىك بوداق يېڭى قوي گۆشى 5.30 يۈەن بولدى. يېمەكلىكلەر شىركىتى تولۇق تەييارلىق قىلىپ مەلۇم مىقداردا زاپاس گۆش ساقلىغانلىقى، يۇقىرىدىن 3 خىل قوشۇمچە يارىدەم پۇلى بەرگەنلىكى، ئۇنىڭ ئۈستىگە باشقا ۋىلايەتلەردىن 415 تونىنا كالاگۆشى، 205 تونناچوشقا گۆشى يۆتكەپ كېلىپ، بازارنى تەڭشەش، بازار باھاسىنى تەڭپۇڭلاشتۇرۇشقا پائال قاتناشقانلىقى ئۈچۈن، ئاساسىي ۋاستىلىق رولى جارىي قىلدۇرۇلۇپ، بازارنى تەمىنلەشكە كاپالەتلىك قىلىندى. چوشقا گۆشىنىڭ باھاسى ئاساسىي جەھەتتىن مۇقىم بولدى. كالا، قوي گۆشىنىڭ باھاسى قويۇۋېتىلگەندىن كېيىن، ھەر بىر كىلوگرامىنىڭ بازار باھاسى پەقەت 0.50 يۈەنلا ئۆسۈپ، يىرىم ئايدىن كېيىن يەنە باھا قويۇۋېتىلگەندىن بۇرۇنقى باھاغا چۈشۈپ، گۆش باھاسى جەھەتتە چولۇ داۋالغۇش بولمىدى. گۆشنىڭ باھاسى قويۇۋېتىلگەندىن كېيىن، باھانىڭ ئۆسۈش نىسبىتى ناھايىتى يۇقىرى بولۇپ كەتكەنلىكتىن، سېتىلمىشى مەلۇم دەرىجىدە چەكلىمىگە ئۇچراپ، يېمەكلىكلەر شىركىتىدە سېتىلمىدىغان گۆشنىڭ سېتىلمىش مىقدارى ناھايىتى تېزلا ئازىيىپ كەتتى. 1985 - يىلى 7 - ئايدىن 11 - ئايغىچە بولغان مەزگىلدىكىسېتىلمىش مىقدارىنى 1984 - يىلنىڭ ئوخشاش مەزگىلى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ۋىلايىتىمىزدىكى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى دۇكانلاردا سېتىلمىدىغان چوشقا گۆشى 40.2%، كالا گۆشى 76.3%، قوي گۆشى 67.8% ئازىيىپ كەتتى. گۆشنىڭ سېتىلمىش باھاسى ئۆستۈرۈلگەندىن كېيىن، كىشىلەر گۆشنىڭ سۈپىتىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدىغان بولدى، يېمەكلىكلەر شىركىتىنىڭ توڭلىتىلغان گۆشى سېتىلماي بېسىلىپ قېلىپ، باھاسى ئىككى قېتىم چۈشۈرۈلۈپ، توپ ئالىنا باھا جەھەتتە ئالاھىدە ئېتىبار بېرىش چارىسى يولغا قويۇلغان بولسىمۇ، لېكىن گۆشنىڭ سېتىلمىشى كاساتلىشىپ كېتىشتەك ۋەزىيەت ئوڭشالمىدى. گۆش باھاسىنى قويۇۋېتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئاپتونوم رايونلىق بەلگىلىمىسى بويىچە، ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە ۋە شەھەر - بازار ئاھالىلىرىغا گۆش باھا يارىدەم پۇلى قوشۇپ بېرىلدى. ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە ھەر بىر كىشىگە ئېيىغا 4 يۈەن، ئاھالىلارغا ھەر بىر كىشىگە ئېيىغا 1.50 يۈەندىن قوشۇپ بېرىلدى.

1985 - يىلى ئاشلىق - ياغ باھا ئىسلاھاتى جەھەتتە ئاساسلىقى يېزىلاردىكى ئاشلىق ياغ باھاسى راۋانلاشتۇرۇلۇپ، يېزىلاردىكى ئاشلىق ياغنى سېتىۋېلىش ۋە سېتىشتا ئوخشاش باھا يولغا قويۇلدى.

4 - ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن باشلاپ ئاشلىق سېتىۋېلىش باھاسى «تەتۈر 30:70 نىسبەت بويىچە (يەنى 30% نى ئەسلىدىكى بىر تۇتاش سېتىۋېلىش باھاسى بويىچە، 70% نى ئاشۇرۇپ سېتىۋېلىش باھاسى بويىچە) ھېسابلاشقا ئۆزگەرتىلدى. ئاشۇرۇپ سېتىۋېلىنىدىغان قىسمىغا با-

ها قوشۇش دەرىجىسى جەھەتتە، ئەسلىدىكى بىر تۇتاش سېتىۋېلىش باھاسى ئاساسىدا، بۇغا دايا %60، كۆرۈچقا، قوناققا %50 باھا قوشۇلدى. توختام بويىچە سېتىۋېلىنىدىغان ئاشلىقنىڭ ئىچكى باشقىلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ باھاسى قويۇپ بېتىلمەي، كېلىشىم باھاسىدا سېتىۋېلىپ، كېلىشىم باھاسىدا سېتىش يولغا قويۇلدى. ئەگەر بازاردىكى ئاشلىق باھاسى ئەسلىدىكى بىر تۇتاش سېتىۋېلىش باھاسىدىن تۆۋەن بولۇپ قالسا (بۇ يەردە دۆلەتنىڭ سۈپەت تۆلىمىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان ئاشلىق كۆزدە تۇتۇلىدۇ) دېھقانلارنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداش ئۈچۈن، ئاشلىق تارماقلىرى ئەسلىدىكى بىر تۇتاش سېتىۋېلىش باھاسى بويىچە ئاشكارا سېتىۋېلىشى بەلگىلەيدى. يەمەكلىك ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ياغنىڭ سېتىۋېلىش باھاسىنى ھېسابلاش جەھەتتە، چىگىتنىڭ «40:60» نىسبەت بويىچە، باشقا ياغلىق دان بىردەك «تەتۈر 40:60» نىسبەت بويىچە ھېسابلايدى. باھا قوشۇپ سېتىۋېلىش نىسبىتى جەھەتتە، ئەسلىدىكى بىر تۇتاش سېتىۋېلىش باھاسى ئاساسىدا %50 قوشۇپ ھېسابلايدى.

يېزىلاردىكى ئاشلىق ياغنى نىسبەتلىك باھا بويىچە سېتىۋېلىش چارىسى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، دۆلەت يېزىلاردىكى ئاشلىقى كېمىيىدىغان نوپۇسنى تەمىنلەيدىغان ئوزۇقلۇق ئاشلىق (ياغ)شۇنىڭدەك ئېتىز - ئېرىق سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى قوشۇمچە يارداىم ئاشلىقى، ئۇرۇقلۇق ئاشلىق، يەم - بوغۇز ئاشلىقى، ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش ئاشلىقى ۋە يېزىلاردىكى باشقا ئاشلىق (ياغ) نىڭ سېتىلىش باھاسى بىردەك نىسبەتلىك سېتىۋېلىش باھاسى ئاساسىدا تەڭشىلىپ، سېتىۋېلىش باھاسى بىلەن سېتىلىش باھاسى بىر خىللاشتۇرۇلدى. يېزىلاردىكى توۋار ئاشلىق بىلەن تەمىنلىنىدىغانلار بۇرۇنقىدەكلا بىر تۇتاش سېتىش باھاسى بويىچە تەمىنلەندى. قەشقەر شەھىرى‌ئەترابىدىكى توختام بويىچە سېتىۋېلىش يولغا قويۇلغان سەي ئېرىغان دېھقانلارنىڭ ئوزۇقلۇق ئاشلىقى يەنىلا ھازىر يۇرگۈزۈلۈۋاتقان بىر تۇتاش سېتىش باھاسى بويىچە تەمىنلەندى.

يېزىلاردىن قوبۇل قىلىنغان نۆۋەتلىشىپ ئىشلەيدىغان كان ئىشچىلىرى، يېزا پوچتا-لىيونلىرى، ھەر قايسى‌ئوچاستكىلاردا تۇرۇشلۇق لېنىيە ئاسراش خادىملىرى، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بىناكارلىق كارخانىلىرىدا ئىشلەيدىغان توختام ئىشچىلار، شۇنىڭدەك شەھەرگە كۆرۈپ ئىشلەۋاتقان، تىجارەتچىلىك قىلىۋاتقان، مۇلازىمەت كەسپىي بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان دېھقانلار بىردەك نىسبەتلىك باھاغا راسخوتنى قوشۇپ ھېسابلاش ئارقىلىق تەمىنلەشكە ئۆزگەرتىلدى. بۇنىڭ راسخوت نىسبىتى ئۇلايەت، ئوبلاست تۇرۇشلۇق جايلارنىڭ %20، باشقا ناھىيەلەرنىڭ %15 قىلىپ بېكىتىلدى.

شەھەر - بازاردىكى ئاھالىلارنى تەمىنلەيدىغان ئاشلىق بىلەن ياغنىڭ باھاسى يەنىلا ھازىر يۇرگۈزۈلۈۋاتقان بىر تۇتاش سېتىش باھاسى بويىچە ئىجرا قىلىنىدى. يېمەكلىكلەر، يېمەك - ئىچمەك، پىچىنە - پەرەنىك، قوشۇمچە يېمەكلىكلەر، ئىچىتقۇ مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن كېتەرلىك ئاشلىق، ياغ ۋە يەم بوغۇز ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئاشلىقنىڭ بىر تۇتاش سېتىش باھاسى بويىچە تەمىنلىنىدىغانلىرى يەنىلا شۇ باھا بويىچە ئىجرا قىلىنىدى. ئەسلىدە كېلىشىم باھا بويىچە تەمىنلىنىدىغانلىرى داۋاملىق تۇردە كېلىشىم باھا بويىچە ئىجرا قىلىنىدى.

ساناٸەتكە ئىشلەتملىدىغان ئاشلىقتىن ئىچىملىكلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۇچۇن كېتەرلىك ئاشلىق بۇرۇنلا كېلىشىم باھا بىلەن تەمىنلەشكە ئۆزگەرتىلگەندىن باشقا، ئىسپىرت، ئېرىتمە، دورا ياساش، رەخت پاتلاش، تەم كىرگۈزۈش جەۋھىرى ئۇچۇن كېتەرلىك ئاشلىق بىرمۇنچە كېلىشىم باھا بويىچە تەمىنلەشكە ئۆزگەرتىلدى. ساناٸەت ئۇچۇن ئىشلىتىلىدىغان ياغدىن پەلان ئىچىدىكىلىرى ئاۋۋالقىدەكلا بىر تۇتاش سېتىش باھاسى بويىچە تەمىنلەندى، پىلان سىرتىدىكىلىرى كېلىشىم باھا بويىچە تەمىنلەندى. پاختا سېتىۋېلىش باھاسى تەڭشىلىپ، ئەسلىدىكى «تەتۇر 20:80» نىسبەتتىن «تەتۇر 30:70» نىسبەتكە باھا قوشۇپ ھېسابلاش چارىسى يولغا قويۇلدى، يەنى 30 پىرسەنتى تاختاي باھاسى بويىچە، 70 پىرسەنتى قوشۇلغان باھا بويىچە ئىجرا قىلىنىپ، باھا قوشۇش نىسبىتى يەنىلا 30% بولدى. چىغىرىقتا چىقىرىلغان پاختىنىڭ سېتىۋېلىش باھاسى جەھەتتە «تەتۇر 30:70» نىسبەتكە باھا قوشۇپ ھېسابلاش ئاساسىدا، ئۇلچەملىك پاختىنىڭ سېتىۋېلىش باھاسى ھەر بىر دەنىنىڭ يەنە 5.00 يۈەن تۆۋەنلىتىلدى، قەشقەر شەھىرىدە چىغىرىقتا چىقىرىلغان 3 - دەرىجىلىك 27 مىللىمېتىرلىق پاختىنىڭ ھەر بىر دەنىنىڭ سېتىۋېلىش باھاسى ئەسلىدىكى 178.30 يۈەندىن 162.34 يۈەنگە تەڭشەلدى.

1985 - يىلى مەركەز ۋە يەرلىك مالىيىدىن ئۇلايتىمىز ئۇچۇن قوشۇپ بېرىلگەن باھا ياردەم پۇلى ئومۇمىيسوممىسى 82 مىليون 264 مىڭ 100 يۈەن، بۇنىڭ ئىچىدە: (1) ئاشلىق، ياغنى سېتىۋېلىش- سېتىش باھاسى جەھەتتىكى تەتۇر پەرق ئۇچۇن قوشۇپ بېرىلگەن ياردەم پۇلى 8 مىليون 570 مىڭ يۈەن؛ (2) ئاشلىق، ياغنى ۋەزىپىدىن ئاشۇرۇپ باھا قوشۇپ سېتىۋالغان قىسمى ئۇچۇن قوشۇپ بېرىلگەن ياردەم پۇلى 17 مىليون 838 مىڭ يۈەن؛ (3) ئاشلىق، ياغ كارخانىلىرىنىڭ تىجارەت جەريانىدىكى سىياسەت خاراكتېرلىك زىيان ئۇچۇن قوشۇپ بېرىلگەن ياردەم پۇلى 11 مىليون 920 مىڭ يۈەن؛ (4) پاختىنى ۋەزىپىدىن ئاشۇرۇپ باھا قوشۇپ سېتىۋالغان قىسمى ئۇچۇن قوشۇپ بېرىلگەن ياردەم پۇلى 29 مىليون 590 مىڭ يۈەن؛ (5) پاختا سېتىش ئۇچۇن قوشۇپ بېرىلگەن باھا ياردەم پۇلى 311 مىڭ 300 يۈەن؛ (6) كۆش باھا ياردەم پۇلى 7 مىليون 661 مىڭ يۈەن؛ (7) ئوتياش ياردەم پۇلى 570 مىڭ يۈەن؛ (8) گىزىت ياردەم پۇلى 360 مىڭ يۈەن؛ (9) كىرا ھەققى ياردەم پۇلى 548 مىڭ 800 يۈەن؛ (10) خەلق ئىشلىتىدىغان كۆمۈر ئۇچۇن قوشۇپ بېرىلگەن باھا ياردەم پۇلى 4 مىليون 300 مىڭ يۈەن؛ (11) ساناٸەت مەھسۇلاتلىرىنى سېتىش ئۇچۇن قوشۇپ بېرىلگەن باھا مۇھاپىزەت ياردەم پۇلى 595 مىڭ يۈەن. (جو تۇجىن)

[قەشقەر شەھىرىدىكى ئاساسلىق توۋارلارنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى] 1985 - يىلى مەملىكەت بويىچە باھا سەپىرىمىسى ئىسلاھاتى ئېلىپ بېرىلغان بىرىنچى يىل، قەشقەر شەھىرىدە يۇقىرىنىڭ بىر تۇتاش ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، چوشقا، كالا، قوي شۇنىڭدەك كۆشنىڭ سېتىۋېلىش، سېتىش باھاسى قويۇۋېتىلىپ، يېزىلاردىكى ئاشلىق باھاسى راۋانلاشتۇرۇلدى، پاختا سېتىۋېلىش باھاسى تەڭشەلدى، تۇرلۇك باھا ئىسلاھاتى لايىھىلىرىنىڭ ئېلان قىلىنىشى ئوڭۇشلۇق بولۇپ، بازار تەرتىپى قالايمىقان بولمىدى. خەلق تۇرمۇشى ئېنىق بولدى.

1984-يىلى بەزى توۋارلارنىڭ باھاسىنىڭ ئۆرلەش نىسبىتى بىر قەدەر يۇقىرى بولغاچقا،

لمقى،ئوتتۇرىچە ئومۇمىي باھاسىۋ ىيمىسىنىڭ ئۆزلەش نىسبىتى،مەملىكەتىمىزۋە ئاپتونوم رايونىنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيەسىدىن يۇقىرى بولۇپ كەتكەنلىكى تۇپەيلىدىن، 1985- يىلى باھا نىڭ ئۆزلەش نىسبىتى مەلۇم دەرىجىدەچە كىلىمگە ئۆچرىدى. بولۇپمۇ ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئوتياش ئىشلەپچىقىرىشقا ئەھمىيەت بېرىپ،ئوتياش كۆلىمىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ،ئوتياش باھا قوشۇمچە يارەمپۇلىنى بىر بىكىتىپ3يىلغىچە ئۆزگەرتمەسلىك،ئوتياش تېرىدىغان دېھقانلارنىڭ ئوزۇقلۇق ئاشلىقىنى يەنىلا بىر تۇتاش سېتىپ بېرىش باھاسى بويىچە تەمىنلەش قاتارلىق ئالاھىدە ئىمتىيازلار بېرىش تەدبىرلىرىنى داۋاملىق يولغا قويۇپ، كۆكتات تېرىيدىغان دېھقانلارنىڭ ئاكتىپلىقىنى ئىشقا سالدى، كۆكتاتنىڭ تۈرى ۋە بازارغا سېلىنىش مىقدارى كۆپەيدى. يەر- زىلاردا كۆپ خىل ئىگىلىك يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، قوغۇن - تاۋۇز، يەل - يېمىشلەرنىڭ بازارغا كىرىش مىقدارىمۇ كۆپەيدى، كۆكتات ۋە قوغۇن - تاۋۇز، يەل - يېمىشلەرنىڭ باھا- سى مۇقىملىق ئىچىدە تۆۋەنلىدى. شۇڭا 1985 - يىلى باھا نىڭ ئومۇمىي سەۋىيەسىنىڭ ئۆز- لەش نىسبىتى پۈتۈن مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايونىنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆزلەش نىسبىتىدىن تۆ- ۋەن بولدى.

1985 - يىلى قەشقەر شەھىرىدىكى پۈتكۈل جەمئىيەت ئىشچى-خىزمەتچىلىرىنىڭ تۇرمۇش راسخوتىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 3.1% ئۆرلىدى، بۇنىڭ ئىچە- دە ئىستېمال بويۇملىرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى بىلەن مۇلازىمەت تۇرلىرىنىڭ باھا كۆرسەتـ كۈچى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 3.1% ئۆرلىدى. ئىستېمال بويۇملىرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى ئە- چىدە، يەمەكلىكلەر تۇرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 3.4% ئۆرلىدى(كۆكتاتنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 1.9% تۆۋەنلىدى)، كىيىم - كېچەك تۇرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى1.8%، كۇندىلىك ئىشلىتىلىدى- غان بۇيۇملارنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 6.4% ئۆرلىدى، مەدەنىيەت بويۇملار تۇرى، يېقىلغۇ ما- تېرىيالىرى تۇرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 1984 - يىلىنىڭ ئوخشاش مەزگىلىدىكى سەۋىيەنى ساقلاپ قالدى، گېزىت - ژورنال، كىتاب تۇرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 21%، دورا ۋە تىببىي داۋالاش بويۇملىرى تۇرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 6.7% ئۆرلىدى.

قەشقەر شەھەرلىك شەھەردىن نۇسقا تاللاپ تەكشۈرۈش ئېتىزى ھازىرقى بەلگىلىمە بويىچە ھېسابلاپ چىققان يۇقىرىدىكى سانلار ھەقىقەتەن تۆۋەنرەك بولۇپ، قەشقەر ۋىلايىتـ لىك باھا ئۆزگىرىشىدىكى ئەمەلىي ئەھۋالنى بىلەن مەلۇم دەرىجىدە پەرقلىنىدۇ. بۇنىڭ سە- ۋەبى: (1) تاسما بېلىقنىڭ 1985 - يىلىدىكى باھاسى 1984 - يىلىدىكىدىن تۆۋەنلىدى، بىراق بېلىقنىڭ سۈپىتى تۆۋەنلەپ كەتكەنلىكتىن، ئەمەلىيەتتىكى باھا ئۆرلەپ كەتتى. (2) يېمەك- لىك ئوچۇن ئىشلىتىدىغان ئوسۇملۇك يېغى، ئوتتۇرا باھالىق ياغ ئۆزۈلۈپ قالدى، كىشىلەر نورمىلىق ياغنىلا يەيدىغان بولۇپ قالدى، بۇنىڭ باھاسى گەرچە ئەرزان بولسىمۇ، لېكىن ئىستېمال مىقدارى ناھايىتى زور دەرىجىدە تازىيىپ كەتتى. (3) ئوتياش 1984 - يىلى قىشلىق ئوتياش ئېھتىياجىدىن ئېشىپ قېلىپ، 1985 - يىلى باھاردا باھاسى چۈشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلمۇ بتىلدى، بىر تەرەپ قىلىنغان ئوتياشنىڭ ئىگەللىگەن سالمىقى كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن باھا سەۋىيەسىنىڭ تۆۋەنلىشىگە تەسىر يەتكۈزدى. (4) چوشقا، كالا، قوي كۆشلىرىنىڭ باھا- سى قويۇۋېتىلگەندىن كېيىن، كىشىلەرنىڭ گۆش سېتىۋېلىش ئوبيېكتى ئاساسەن دۆلەت ئىگە- لىكىدىكى گۆش ماگىزىنلىرىدىن بازاردىكى شەخسى قاسساپلارغا يۆتكەلدى . ھالبۇكى سېتا -

تەستىكا سانلىرىدا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بازار سودىسىدىكى كۆشىنىڭ سېتىلىشى مىقدارى كۆش باھاسى قويۇق تىلىشتىن بۇرۇنقى 1984 - يىلدىكىدىنمۇ ئاز بولۇپ، بازاردىكى كۆش - ئىنىڭ ئىگە للىكەن سانلىقى توغرا ئەكس ئەتتۈرۈلمەي، پۈتكۈل جەمئىيەتتىكى كۆش باھا كۆرسەتكۈچ - چىنىڭ توغرىلىق دەرىجىسىگە تەسىر يەتكۈزدى. ئەمەلىيەتتە، تاختاي باھاسىدىكى كۆش بە- لەن بازاردىكى كۆش باھاسى ئوتتۇرىسىدا پەرق زور بولغانلىقى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر تاخ- تاي باھاسىدىكى كۆش سېتىمۇ يلىشتىن، بازاردىكى كۆشنى سېتىمۇ يلىشقا ئۈزگەرگەنلىكى ئۈچۈن، چىقىم ھەسسىلەپ ئېشىپ كېتىشكە تېگىشلىك ئىدى. (5) بەزى تاۋارلارنىڭ سىتاتىستىكىدا قوللى- نىلغان ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ئىگە ئۈلچەملىك بويۇم باھاسى ئۈزگەرمىگەن، ئەمما ئەمە - لىي باھانىڭ ئۆرلەش نىسبىتى يۇقىرى. ھەسىلەن: يۇقىرى مالالارنىڭ سىتاتىستىكىدا قوللىنىل- غىنى يەرلىك مەھسۇلاتلار بولسىمۇ، لېكىن بازاردا تەمىنلىنىۋاتقىنى ئىچكى ئۈلكىلەر - نىڭ مەھسۇلاتلىرى، باھادىكى ئۆرلەش نىسبىتى كۆپ، گېزىت - ژورنال، كىتابلارنىڭ سىتا - تىستىكىدا قوللىنىلغان ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ئىگە ئۈلچەملىك بويۇمنىڭ باھاسى 21% لا ئۆرلىدى، دېيىلگەن. ئەمەلىيەتتە بولسا، ھەر خىل گېزىت - ژورنال، كىتابلارنىڭ باھاسى 50 پىرسەنتتىن كۆپرەك ئۆرلىدى. شۇڭا قەشقەر شەھىرىنىڭ 1985 - يىلدىكى پۈتۈن جەمئىي - يەتتىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ تۇرمۇش راسخۇتىدىكى باھا كۆرسەتكۈچىنىڭ ئورلىشى نىسبىتى تەخمىنەن 6% ئۆپچۈرىسىدە كېلىدۇ.

1985 - يىلى دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىمۇ بلىش جەھەتتىكى تاختاي باھا ئومۇمىي كۆرسەتكۈچى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 23.4% ئۆرلىدى، بۇنىڭ ئىچىدە ئاشلىق تۇرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 54.3% ئۆرلىدى، ئىقتىسادىي زىرائەتلەرنىڭ باھا كۆر - سەتكۈچى 16.9% تۆۋەنلىدى (ئاساسلىقى ياغ ۋە ياغلىق دانىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 12.3% ئۆرلىدى، پاختىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 29.9% تۆۋەنلىدى)، ياغاچ ماتېرىيالىرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى ئالدىنقى يىلدىكى بىلەن ئىزلاشتى، ئۆي قۇشلىرى، چارۋا مەھسۇلاتلىرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 70.5% ئۆرلىدى (ئاساسلىقى گۆش بېرىدىغان چارۋىلارنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 165%، ئۆي قۇشلىرى ۋە تۇخۇمنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 4.8%، تېرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 93.1%، يۇڭنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 54.2% ئۆرلىدى)، قۇرۇق - ھۆل يېمىش- لەرنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 4.1%، كونا ۋە يېڭى ئوتياشلارنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 3.6% ئۆرلىدى.

1985 - يىلى بازار سودىسىدىكى باھانىڭ ئومۇمىي كۆرسەتكۈچى ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 4.8% ئۆرلىدى، بۇنىڭ ئىچىدە، ئاشلىقنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 8.7% تۆۋەنلىدى، يىمەكلىك ئۆسۈملۈك يېغىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 6% ئۆرلىدى، يېڭى ئوتياشلارنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 6% ئۆرلىدى، كونا كۆكتاتلارنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 0.6% تۆۋەنلىدى، گۆش، ئۆي قۇشلىرى ۋە تۇخۇمنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 5%، مەھسۇلاتلىرىنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 70.2% ئۆرلىدى، ھۆل مېۋىلەرنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 5.5% تۆۋەنلىدى، قۇرۇق مېۋىلەر - نىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 21.6%، كۈندىلىك ئىشلىتىلىدىغان بۇيۇملارنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 8.2%، ئوتۇن، ئوت - چۆپنىڭ باھا كۆرسەتكۈچى 19.4% ئۆرلىدى.

1985 - يىلى تاختاي باھاسى بىلەن بازار باھاسى ئوتتۇرىسىدىكى باھا پەرقى ئومۇمىي

كۆرسه تكۆچى 65.9% بولۇپ، هەر خىل تاۋارلارنىڭ بازار سودىسىدىكى باھاسىنىڭ تاختاي باھاسىدىن يۇقىرى بولۇش كۆرسه تكۆچى مۇنداق: ئاشلىق 96.8%، يېمەكلىك ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئۆسۈملۈك يېغى 66.2%، يېڭى ئوتياش 66.7%، كونا ئوتياش 52.3%، كۆش، ئۇي قۇشلىرى، تۇخۇم 94.7%، سۇ مەھسۇلاتلىرى 52%، قۇرۇق مېۋە 10.5%، كۆندىلىك ئىشلىتىدىغان بويۇملار 79.8%، ئۆتۈن، ئوت ـ چۆپ 22%، ھۆل مېۋىنىڭ تاختاي باھاسى بىلەن بازار باھاسى ئوخشاش.

6 ـ بەشىنچىلىق پىلان مەزگىلىدە، قەشقەر شەھىرىدىكى پۇتۇن جەمئىيەتتىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ تۇرمۇش راسخۇتىنىڭ باھا كۆرسه تكۈچى مۇنداق: 1981 ـ يىلى 1980 ـ يىلدىكىدىن 2.59% ئۆرلىدى؛ 1982 ـ يىلى 1981 ـ يىلدىكىدىن 2.8% ئۆرلىدى؛ 1983 ـ يىلى 1982 ـ يىلدىكىدىن 3.4% ئۆرلىدى؛ 1984 ـ يىلى 1983 ـ يىلدىكىدىن 5.9% ئۆرلىدى (پەۋقۇلئادە ئامىللارنى چىقىرىۋەتكەندە ئەمەلىيەتتە 4% ئەتراپىدا ئۆرلىدى)؛ 1985 ـ يىلى 1984 ـ يىلدىكىدىن 3.1% ئۆرلىدى (پەۋقۇلئادە ئامىللارنى قوشقاندا ئەمەلىيەتتە 6% ئەتراپىدا ئۆرلىدى)؛ بەشىنچىلىق ئۆرلەش نىسبىتىسى جەمئىي 18.9% بولۇپ ھەر يىلى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 3.55 پىرسه نتتىن ئېشىپ باردى. ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئىش ھەققى 1985 ـ يىلى 1980 ـ يىلدىكىدىن 46.3% ئاشتى، بىر يىللىق قەرەللىك ئامانەت پۇلنىڭ ئايلىق ئۆسۈمى بويىچە ھېسابلىغاندا، شەھەر ـ بازار ئاھالىلىرىنىڭ 5 يىللىق قەرەللىك ئامانەت پۇلىنىڭ ئۆسۈمى جەمئى 29.31% بولغان، يۇقىرىدىكى سانلاردىن مال باھاسىنىڭ ئۆرلەش نىسبىتىنىڭ بانكىنىڭ ئۆسۈمىدىن تۆۋەن تۇرىدىغانلىقىنى، ئىش ھەققىنىڭ ئېشىش سۈرئىتىنىڭ مال باھاسىنىڭ ئۆرلەش نىسبىتىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنى، مۇتلەق كۆپ سانلىقى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئەمەلىي كىرىمىنىڭ ئاشقانلىقىنى، تۇرمۇشنىڭ مەلۇم دەرىجىدە ياخشىلانغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. (جوتۇجەن)

[1985 - يىلى ئاساسلىق تاۋارلارنىڭ باھاسىدىكى ئۆزگىرىش

ئەھۋالى] 1. دېھقانچىلىق قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنىڭ باھاسى: ① ھەسەل، موخور كاۋە تۈزسىز سۇدا بېقىلغان بېلىقنىڭ باھاسى پۈتۈنلەي قويۇۋېتىلىپ، كېلىشىم باھادا سېتىۋېلىنىپ، كېلىشىم باھادا سېتىش بولغا قويۇلدى. ② بىر قىسىم جۈڭيى دورا ماتېرىياللىرىنىڭ باھاسى تەڭشەلدى: سوغۇلنىڭ سېتىۋېلىش باھاسى ھازىرقى باھا ئاساسىدا، 40% نىسبەت ئىچىدە يۇقىرىغا تۇرا قىسزلاشتۇرۇلدى، 1 ـ دەرىجىلىك شاپتۇل مېغىزىنىڭ ھەر بىر كىلوگرامىنىڭ سېتىۋېلىش باھاسى تەسلىدىكى 3.20 يۈەندىن 5.50 يۈەنگە تەڭشەلدى. بۇرە سامسىغىنىڭ ھەر بىر كىلوگرامىنىڭ باھاسى تەسلىدىكى 1.80 يۈەندىن 2.40 يۈەنگە تەڭشەلدى. سېرىق يۇگەيىنىڭ ھەر بىر كىلوگرامىنىڭ باھاسى تەسلىدىكى 0.70 يۈەندىن 1.00 يۈەنگە تەڭشەلدى. سېتىۋېلىش باھاسى تۆستۇرۇلگەندىن كېيىن سېتىش باھاسىمۇ مۇناسىپ ھالدا تەڭشەلدى. ③ ۋەزىپە بەلگىلەپ سېتىۋېلىش ئاساسىي سانى ئىچىدىكى 5 خىل چارۋا مەھسۇلاتلىرىنى ھازىرقى سېتىۋېلىش باھاسى ئاساسىدا يۇقىرىغا تۇرا قىسزلاشتۇرۇشقا رۇخسەت قىلىنىدى. تۇرا قىسزلاندۇرۇش نىسبىتى: قوي يۇڭى 20%، يەرلىك قوي يۇڭى 40%، كالا تېرىسى 40%، قوي تېرىسى ۋە ئېچكە تېرىسى 30%، ئېچكە چۈپرىسى 20% ئاساسىي سانىنىڭ سىرتىدىكى مەھسۇلاتلار ۋە باشقا چارۋا مەھسۇلاتلىرىغا قارىتا كېلىشىم باھادا سېتىۋېلىنىپ، كېلىشىم باھادا سېتىش بولغا قويۇلدى. ④ چاي ئىشلەپچىقارغۇچى ئورۇن-

نىلىق باھاسى بىلەن چاي سېتىلىدىغان تۇرۇنلىق باھاسى ئوتتۇرىسىدا ئۆزاقتىن بۇيان تەتۇر نىسبەت كۆرۈلۈشتەك مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن جۇڭگو چېيى ماركىلىق پەۋقۇلئاددە قارا چاينىڭ ھەر بىر دانىسىنىڭ (2كىلوگرام) پارچە سېتىلىش باھاسى ئەسلىدىكى 6.36 يۈەندىن 7.00 يۈەنگە تەڭشەلدى. جۇڭگو چېيى ماركىلىق ئادەتتىكى قارا چاينىڭ ھەر بىر دانىسىنىڭ (2 كىلوگرام) باھاسى ئەسلىدىكى 5.22 يۈەندىن 6.41 يۈەنگە تەڭشەلدى، پاراۋۇز ماركىلىق پەمىل چاينىڭ ھەر بىر دانىسىنىڭ (1.125 كىلوگرام) باھاسى ئەسلىدىكى 5.41 يۈەندىن 5.92 يۈەنگە تەڭشەلدى. ⑤ يېڭى تۈخۈمنىڭ قارىتا تۇرا قىسزلاشتۇرۇلغان باھا يولغا قويۇلماندىن كېيىن، تۈخۈمنىڭ باھاسى تۆۋەنلەشكە باشلىدى. 12-ئاينىڭ بېشىدا ئاساسلىق ئۆي قۇشلىرى فېرمىدىكى ھەر بىر كىلوگرام تۈخۈمنىڭ باھاسى ئەسلىدىكى 3.24 يۈەنلىك تاختاي باھاسىدىن تۆۋەنلەپ 2.80 يۈەنگە چۈشتى. ⑥ بېرىكمە يەم - خەشەك باھاسى توغرىسىدا يېڭى بەلگىلىمە چىقىرىلدى: 1- نومۇرلۇق توخۇ يىمەكلىنىڭ ھەر بىر كىلوگرامىنىڭ سېتىلىش تاختاي باھاسى 0.35 يۈەن، بىر تۈتاش سېتىۋېلىش باھاسى بويىچە ھېسابلانغان سېتىلىش باھاسى 0.436 يۈەن، نىسبەتلىك سېتىلىش باھاسى 0.48 يۈەن كېلىشىم باھاسى 0.50 يۈەن.2- نومۇرلۇق چوشقا، كالا، قوي يىمەكلىنىڭ ھەر بىر كىلوگرامىنىڭ سېتىلىش تاختاي باھاسى 0.23 يۈەن، بىر تۈتاش سېتىۋېلىش باھاسى بويىچە ھېسابلانغان سېتىش باھاسى 0.292 يۈەن، نىسبەتلىك سېتىش باھاسى 0.358 يۈەن، كېلىشىم باھاسى 0.38 يۈەن قىلىپ بېكىتىلدى.

2. سانائەت بويۇملىرىنىڭ باھاسى: سەرەڭگىنىڭ ئۈلايەت بويىچە بىر تۈتاش پارچە سېتىش باھاسى ھەر بىر قېپىنىڭ ئەسلىدىكى 0.02 يۈەندىن 0.03 يۈەنگە تەڭشەلدى. پولات ماتېرىياللىرى باھاسىنىڭ ئۆرلىشىگە ئەگىشىپ، قەشقەر شەھەرلىك كىچىك تېپتىكى بەش خىل مېتال زاۋۇتىدا ئىشلەپچىقىرىلغان ھەر خىل مەخلارنىڭ زاۋۇتتىن چىقىش باھاسى يۇقىرىغا 11% تۇرا قىسزلاشتۇرۇلدى، سېتىش باھاسى يۇقىرىغا 15% تۇرا قىسزلاشتۇرۇلدى؛ ئۈلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايونلارنىڭ پىلان سىرتىدا سېتىۋېلىنغان داكدار ھاراقلىرىغا نىسبەتەن كېلىشىم باھا يولغا قويۇلدى. پىلان ئىچىدە، تاختاي باھا بويىچە سېتىۋېلىنغانلىرىغا قارىتا يەنىلا تاختاي باھاسىنى ئىجرا قىلىندى؛ 24K لىك يا كى ئالتۇن تەركىبى 99.99% تىن يۇقىرى بولغان ئالتۇن زىبۇ - زىننەت بويۇملىرىنىڭ ھەر بىر سەرىنىڭ پارچە سېتىش باھاسى 1700 يۈەنگە يەتكەن ھەر بىر گىرامىنىڭ باھاسى 54.40 يۈەنگە تەڭشەلدى. يۇقىرىدەكى ئۈلچەمگە يەتمەيدىغانلىرىنىڭ ئەمەلىي ئالتۇن تەركىبى بويىچە سوندۇرۇپ ھېسابلاندى. كىيىم تىكىش ماشىنىسى، دۆلەتلەشتۈرۈلگەن قول سائىتى، رادىئولۇق ئۇزۇنلاغۇ، توك شالدۇرغۇچ قاتارلىقلارغا كارخانا ئۆزى باھا بېكىتىش ئۇسۇلى يولغا قويۇلدى. زۆرۈر تېپىلغاندا مال باھاسىنى، باشقۇرغۇچى تارماقلارغا سېتىۋېلىش ۋە سېتىش بويىچە ئەك يۇقىرى باھا پەرقى نىسبىتىنى بەلگىلەش ھوقۇقى بېرىلدى.

3 - تۈركۈمدىكى 153 خىل ئۇششاق تاۋارنىڭ باھاسى قويۇۋېتىلدى، ئالدىنقى ئىككى تۈركۈمدە باھاسى قويۇۋېتىلگەن تاۋارلارنى قوشقاندا باھاسى قويۇۋېتىلگەن تاۋار جەمئىي 9 چوك تۈر 701 خىل (كىچىك تۈر) غا يەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇششاق تاۋارلارنىڭ باھاسى پۈتۈنلەي قويۇۋېتىلمىپ بولدى، تەمىنلەش باھاسى بىردەك سېتىۋالغۇچى ۋە ساتقۇچى ئىككى تەرەپنىڭ كېڭىشىشى بىلەن بېكىتىلدى. بىر بازاردىكى مال باھاسىدا پەرق بولۇشقا رۇخسەت

قىلىندى. باھاسى قويۇۋېتىلگەن ئۇششاق تاۋارلارغا قوللىنىلغان مۇھاپىزەت باھاسى يىرىمىك ئەھمىيەتلىن قالدۇرۇلۇپ، رايون باھا پەرقى ۋە شەھەر - يېزا باھا پەرقى يولغا قويۇلدى.

3. ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ باھاسى: ① سانائەت ئۆچۈن ئىشلىتىلىدىغان كۆمۈشنىڭ سېتىلىش باھاسى ھەر بىر كىلوگرامىنىڭ 300 يۈەنگە تەڭشەلدى، ھازىر كۆمۈش ئىشلىتىدىغان كەسىپلەر ئېچىلىدە كۆمۈشنىڭ سېتىلىش باھاسى 300 يۈەندىن يۇقىرى بولغانلىرىنىڭ ئۆزگەرتىلمىدى، ئاز سانلىق مىللەتلەرگە ئالاھىدە ئېھتىياجلىق بويۇملارنى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن كېرەكلىك كۆمۈشنىڭ سېتىلىش باھاسى ۋاقتىنچە ھەر بىر كىلوگرامنىڭ 220 يۈەن قىلىپ بېكىتىلدى. ② كېرەكسىز پولات ماتېرىياللىرىنىڭ باھاسى تەڭشەلدى، ھەر بىر تونناسىنىڭ سېتىۋېلىش باھاسى بىر تۈتاش ماتېرىيالدىن ياسالغان كېرەكسىز پولاتۇەكېرەكسىز سۇر چۆيۈننىڭ 90 يۈەن، كېرەكسىز ئاق چۆيۈننىڭ 80 يۈەن، پولات كېپەكى، تۆمۈر كېپەكى 30 يۈەن قىلىپ بېكىتىلدى. ③ فوسفورلۇق ئوغۇت ۋە بېرىكمە ئوغۇتنىڭ تاختاي باھاسى ۋە كېلىشىم باھادىكى ئارىلاشما سېتىلىش باھاسى تۆزۈپ چىقىلدى. 3 خىل ماتېرىيالدىن تەركىب تاپقان ھەر بىر تونىنا فوسفورلۇق ئوغۇتنىڭ باھاسى مارالبېشىدا 641 يۈەن، باشقا ناھىيە (شەھەر) لەردە653 يۈەن، ئاممۇنىي فوسفات ئوغۇتىنىڭ باھاسى مارالبېشىدا 823 يۈەن، باشقا ناھىيە (شەھەر) لەردە 835 يۈەن قىلىپ بېكىتىلدى. ④ ئاشۇرۇپ ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتىدىن ئۆزلىرى ساتىدىغان سانائەت ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنىڭ باھاسى توغرىسىدا يېڭى بەلگىلىمە چىقىرىلدى: ئاشۇرۇپ ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتىدىن ئۆزلىرى ساتىدىغان ئېنېرگىيە سۇپىتىدە ئىشلىتىلىدىغان خام كۆمۈرنىڭ ھەر بىر تونناسىغا قوشۇلىدىغان ياكى ئېلىپ تاشلىنىدىغان پۇل 5 يۈەندىن ئېشىپ كەتمەسلىك، پىششىق كۆمۈر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان كۆمۈرنىڭ ئەڭ يۇقىرى بولغانىدىمۇ 8 يۈەندىن ئېشىپ كەتمەسلىك؛ پىششىق كۆمۈرنىڭ ئەڭ يۇقىرى بولغانىدا 20 يۈەندىن ئېشىپ كەتمەسلىك، لېكىن ئاشۇرۇپ ئىشلەپچىقارغان قىممەتلىن بازارنى تەمىنلەيدىغان تۈرمۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان كۆمۈرگە قارىتا كۆمۈر كانلىرى ۋە كۆمۈر ساتقۇچى ئورۇنلارنىڭ سېتىش باھاسىنى ئۆستۈرۈشكە بىردەك رۇخسەت قىلماسلىق بەلگىلەندى. ئاشۇرۇپ ئىشلەپچىقارغان سېمونتتىن ئۆزلىرى ساتىدىغان قىسمىغا قوشۇلىدىغان باھا ھەر بىر تونناسىنىڭ ئەڭ يۇقىرى بولغانىدا 35 يۈەندىن ئېشىپ كەتمەسلىك، باشقا سانائەت ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنى شۇ جايدىكى بازار باھاسىدىن سەل تۆۋەنرەك باھادا سېتىشقا ئۆزگەرتىش بەلگىلەندى. ⑤ دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى جەھەتتە، كارخانىلارنىڭ ئۆزلىرى سېتىشقا رۇخسەت قىلىنغان قىسمى ۋە ئاشۇرۇپ ئىشلەپچىقارغان قىسمى ئۈچۈن دۆلەت بەلگىلىگەن زاۋۇتتىن سېتىش باھاسىنى ئېچىرا قىلىش لازىملىقى، ئورمانچىلىق مەيدانلىرى، ياغاچ ساقلاش مەيدانلىرى ساتىدىغان ياغاچ ماتېرىياللىرىغا 30% ئېشىدە باھا قوشۇپ سېتىشقا بولىدىغانلىقى بەلگىلەندى.

4. غەيرى تاۋار خاراكتېرلىك ھەق ئېلىش. مېھمان كۈتۈش، مېھمانخانىلارنىڭ ھەق ئېلىش ئۆلچىمى مۇۋاپىق تەڭشەلدى. ياغاچ يىغىلىپ

يېچىلغان خام خمشتىن ياكى پىشىق‌خمشتىن قويۇرۇلغان ئىككى كارىۋاتلىق بىر ئېغىزلىق ئۆيـ
لەردىكى ھەربىر كارىۋاتنىڭ كۈنلۈك ھەققى ئەسلىدىكى 2 يۈەندىن 3.00 ～2.50 يۈەنگىچە
ئۆستۈرۈلدى، بېتون قۇرۇلمىلىق سۇ ئۆرۈۋېلىش ۋە پار بىلەن ئىسىتىش ئۈسكۈنىلىرى ئور-
نىتىلغان ئىككى كارىۋاتلىق بىر ئېغىزلىق ئۆيلەرنىڭ ھەربىر كارىۋىتىنىڭ كۈنلۈك ھەققى
ئەسلىدىكى 3.00 يۈەندىن 3.50، 4.50 يۈەنگىچە ئۆستۈرۈلدى. قەشقەر مېھمانخانىسى ۋە
سەمەن مېھمانخانىسىدىكى چەتئەللىك مېھمانلارنى كۈتۈش ئۈچۈن ئىشلىتىشكە بولىدىغان
ئۆلچەملىك ياتاقلىرىنىڭ ھەر بىرسىنىڭ كۈنلۈك تارىقاق كەلگەن چەتئەللىك مېھمانلارغا
پارچە سېتىش ھەققى ئەسلىدىكى 38.00 يۈەندىن 45.00 يۈەنگە، گۈرۈپپا ۋە
ئۆمەك بولۇپ تەشكىللىنىپ كەلگەن چەتئەللىك مېھمانلارغا پارچە سېتىش ھەق-
قى ئەسلىدىكى 28.00 يۈەندىن 41.00 يۈەنگە تەڭشەلدى؛ جۇڭگولۇق مېھمان-
لاردىن بىر ياتاقتا ئىككى كىشى ياتسا ھەربىر كارىۋاتنىڭ بىر كۈنلۈكى ئۆچۈن ئىلىنىدىغان
ھەق ئەسلىدىكى 6.00 يۈەندىن 9.00 يۈەنگە تەڭشەلدى. بىر ياتاقتا 3 كىشى ياتسا، ھەر
بىر كارىۋاتنىڭ بىر كۈنلۈكى ئۆچۈن ئىلىنىدىغان ھەق 7.00 يۈەنگە ئۆستۈرۈلدى. قىش
پەسلىدىكى ئىسسىنىش راسخوتى ئايرىم ھېسابلاندى، ئۆلچەمگە توشمايدىغان باشقا ياتاقلارنىڭ
ھەققىمۇ مۇناسىپ ھالدا تەڭشەلدى. (جۇ ئۆجەن)

[مال باھاسىنى چوڭ تەكشۈرۈش] 1985 - يىلى قەشقەر ئۆلايىتىدە مال باھا-
سى 4 قېتىم چوڭ تەكشۈرۈلدى. بۇنىڭ ئىچىدە 8 - ئايىنىڭ 20 - كۈنى تەشكىللەنگەن چوڭ
تەكشۈرۈشنىڭ داغدۇغىسى ناھايىتى چوڭ، تەسىرى چوڭ، كەڭ بولۇپ، بۇ ئىشقا مەمۇرىي مەھ-
كىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى يولداش يالقۇن جەنىشى ئۆزى مەسئۇل بولدى، ھەر قايسى ناھىيە
(شەھەر) لەردىمۇ مالىيە-سودا خىزمىتىگە مەسئۇل بولغان رەھبەرلىك ئۆزلىرى قوماندانلىق
قىلدى. بۇ قېتىمقى تەكشۈرۈشكە سودا - سانائەت، مىقدار بىرلىكلىرىنىڭ ئۆلچەملەشتۈرۈش،
سودا، تەمىنات - سودا مۇپەتتىش، ئىنتىزام تەكشۈرۈش ۋە ئىشچىلار ئۈيۇشمىسى، ياشلار
ئىتتىپاقى، ئايالالار بىرلەشمىسى، خەلق قۇرۇلتىيى قاتارلىق تارماقلار ۋە ئورۇنلار سەپەرۋەر
قىلىنىپ قاتناشتۇرۇلدى، تەكشۈرۈشتە ئۆزى تەكشۈرۈش، ئۆز ئارا تەكشۈرۈش، ئارىلاپ
تەكشۈرۈش ۋە نۇقتىلىق تەكشۈرۈشنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈش ۋە مۇكاپاتلاش بىلەن جازا-
لاشنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈش ئۇسۇلى قوللىنىلدى. 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرلىرىغىچە ۋىلايەت
بويىچە ئارىلاپ تەكشۈرۈلگەن نۇقتا 1255 كە، تەكشۈرۈپ چىقىلغان ئىنتىزامغا خىلاپلىق قە-
لىش ئەنىسى 1110 غا يېتىپ، 1068 ئەنزە ئىقتىسادىي جەھەتتىن بىر تەرەپ قىلىندى. بۇ-
نىڭ ئىچىدە قىممىتى ئون مىڭ يۈەندىن يۇقىرى بولغان زور ئەنزە 9، جىنايى ئىشلار قانۇنىغا چېتىلىپ
ئەدلىيە تارماقلىرىنىڭ تەكشۈرۈپ بىر ياقلىق قىلىنىشىغا تاپشۇرۇلغان ئەنزە بىر، مۇسادىرە
قىلىنغان قانۇنسىز كىرىم 312 مىڭ يۈەن، بۇنىڭ ئىچىدە قويۇلغان جىنايەتچى 19 مىڭ يۈەن،
مال باھا سىياسىتىنى ئىجرا قىلىشتا بىر قەدەر ياخشى بولغان 5 ئورۇن تەقسىملەندى.
(سۈن ۋې)

تاشقى سودا

[ئىسلاهات قىلىنىۋاتقان تاشقى سودا خىزمىتى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تاشقى سودىسى ئاساسلىقى تورغات ۋە خونجىراپتىن ئىبارەت ئىككى ئېغىز ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدۇ. قەشقەرنىڭ غەربىي شىمالىدىن 160 كىلومېتر يىراقلىققا جايلاشقان تورغات ئېغىزى سوۋېت ئىتتىپاقىغا ۋە سوۋېت ئىتتىپاقى ئارقىلىق شەرقىي ياۋروپا ئەللىرىگە تۇتاشىدۇ. قەشقەرنىڭ غەربىي جەنۇبىدىن 387 كىلومېتر يىراقلىققا جايلاشقان خونجىراپ ئېغىزى پاكىستانغا ۋە پاكىستان ئارقىلىق غەربىي ئاسىيا، دېڭىز قولتۇقىدىكى ئەللەرگە تۇتاشىدۇ؛ 1985 - يىلى قەشقەردىن ئېكسپورت قىلىنغان تاۋارلارنىڭ ئومۇمىي قىممىتى 41 مىليون يۈەنگە يېتىپ، 6 - بەشىللىق پىلان مەزگىلىدە %205 ئېشىپ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى 19.2 پىرسەنتتىن ئېشىپ باردى. ئېكسپورت قىلىنغان تاۋارلار ئىچىدە ئەلا سورتلۇق ھەر خىل چارۋا مەھسۇلاتلىرى؛ جۈملىگوغا ۋە چەتئەللەرگە داڭ چىقارغان شىنجاڭ پاختىسى، ھەر خىل ھۆل، قۇرۇق مېۋە، چۇچۇكبۇيا، زىرە قاتارلىق يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتلار بار؛ ئوندىن باشقا يەنە نەفىس ماتېرىياللاردىن ئىشلەنگەن، گۈلى چىرايلىق، يېڭى ئۇسقىدىكى گىلەم ۋە باشقا نەفىس سەنئەت بويۇملىرى بار؛ تۇرىناھايىتى كۆپ بولغان كەم ئۇچرايدىغان مېتاللارمۇ بىر مەھەل خېلى زور سالماقنى ئىگىلىمەكتە. يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، يېڭىك سانائەت، توقۇمىچىلىق سانائىتى مەھسۇلاتلىرى، مېتال بويۇملىرى سايمانلىرى ۋە ماشىنىسازلىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ سۈپىتى ئۈزلۈكسىز ئۆسۈپ، خەلقارا بازارغا پەيدىنپەي كىرىشكە باشلىدى. قەشقەر ئېغىزى ئارقىلىق نۇرغۇنلىغان ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۇرمۇش ۋاستىلىرى ئىمپورت قىلىندى. تورغات ئېغىزىدىنلا سوۋېت ئىتتىپاقىدىن ئىمپورت قىلىنغان تاۋارلارنىڭ ئومۇمىي سومىسى 166 مىليون يۈەنگە يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە كۆپ قىسمى ئىشلەپچىقىرىش ئۈسكۈنىلىرى، نەپىت مەھسۇلاتلىرى ۋە خىمىيىۋى ئوغۇت، بىناكارلىق ماتېرىياللىرى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت بولۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈردى، بازارنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋە خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاش ئۈچۈن، قەشقەر ئېغىزى ئارقىلىق يەنە خېلى كۆپ مىقداردا ئازسانلىق مىللەتلەرگە ئالاھىدە ئېھتىياجلىق تاۋارلار، توقۇلما بويۇملىرى، خىمىيىۋى تالا بويۇملىرى، كۈندىلىك ئىشلىتىلىدىغان تۇرلۈك مالالار ۋە ھەرخىل دورا ماتېرىياللىرى ئىمپورت قىلىنىدى. ئۇندىن باشقا، يەنە ئوزىدە قالدۇرۇلغان تاشقى پىروۋوت ۋە يەرلىكنىڭ تاشقى پىروۋوتىنى ئىشلەتكىپ، باشقا دۆلەتلەردىن ۋىلايىتىمىزدە قىس بولۇۋاتقان قاتناش - ترانسپورت قۇراللىرى، رادىئو-تېلېۋىزىيە ئۈسكۈنىلىرى، پەن - تەتقىقات ئۈسكۈنىلىرى، سايمانلىرى ۋە ئىلغار تېخنىكا داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى قاتارلىقلار ئىمپورت قىلىنىدى.

يەيزاۋات خەلقى ئېكسپورت قىلىنىدىغان زىرائەت ناسقىمىقتا .

كاۋجياۋ فوتوسى

1985-يىلى قەشقەر دېكى تاشقى سودا كار-خانىلىرى تاشقى سودا تۈزۈلمە ئىسلاھاتى رو-ھىنى پائال ئورۇنلاشتۇرۇپ، مەمۇرىي ئورۇنلار بىلەن كارخانىلارنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئېنىق ئايرىپ، مۇستەقىل تىجارەتنى قانات يايدۇ-رۇپ، يەرلىك مەسئۇلاتلارۇ چارۋا مەسئۇلاتلىر-رىنى سىنتەۋېلىش ۋە ئىچكى جەھەتتە سېتىش كەسپىنى ئىچكى سودا دېكى ئالاقىدار تارماقلار-غا ئۆتكۈزۈپ بېرىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئىگە-لىك باشقۇرۇشنى پائال ياخشىلاپ، ئىقتىسادىي ئۇنۇملۇقنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، تىجارەت ئىستەملىنى ھەقىقىي تۈردە ياخشىلاپ، ئەلا سۈپە تلىك مۇلازىمەت قىلىشنى يولغا قويۇپ، خۇشاللىنارلىق نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. 1985 يىلى تاشقى سودا تارماقلىرى ۋىلايەتلىرارا بازاردېكى سېتىلىش يولىنى پائال كېڭەيتىپ، 168 خىل دەندىن ئارتۇق پاختا ئېكسپورت قىلىپ، ھەرقايسى تەرەپلەرنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى.

مەركەزدېكى رەھبىرىي يولداشلارنىڭ 1985 - يىلى يازدا قەشقەرنى كۆزدىن كۆچۈر-گەن چاغدا بەرگەن يوليورۇقلىرىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىنىڭ ئىشلەپچە-قىرىشىنى راۋاجلاندۇرۇشىغا پائال مەدەت بېرىپ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ نامرات، قالاقلىق قىياپىتىنى ئۆزگەرتىش قەدىمىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، مەركەزدېكى ئالاقىدار تارماقلار كۈچلۈك تەدبىر قولـلىنىپ ، تاشقى ئىقتىسادىي سودا ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى تېزلەتمەكنى قارار قىلدى. بۇلار ئاساسلىقى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. تورغات ئېغىزىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، قەشقەر ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن بولغان ئىمپورت، ئېكسپورت سودىسىنى كېڭەيتىش .

2. قوشنا دولەت سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ مۇناسىۋەتلىك رايونلىرى بىلەن بولغان چېگرا سودىسىنى پائال قانات يايدۇرۇش.

3. پاكىستان بىلەن بولغان چېگرا سودىسىنى يەنمۇ كېڭەيتىش ھەمدە پاكىستان بىلەن قۇرۇقلۇق سودىسىنى قانات يايدۇرۇشنى قولغا كەلتۈرۈش.

4. جەنۇبىي شىنجاڭدېكى ھەرقايسى ۋىلايەت، ئوبلاستلارنىڭ بەلگىلىك مىقدارداۋ ئۇز ئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈش يۈزىسىدىن ئېلىپ بارىدىغان سودا تاشقى پىرىنسىپنى ئىشلىتىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن ئىھتىياجلىق بولغان ماددىي ئەشيالارنى ئىمپورت قىلىشىغا ماقۇل بولۇش.

5. چەت ئەللىك سودىگەرلەرنىڭ قەشقەرگە ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىغا كېلىپ مەبلەغ سېلىپ زاۋۇت قۇرۇش، ئۇز ئارا ھەمكارلىشىش، بىرلىشىپ مەبلەغ سېلىش، بىرلىشىپ باشقۇ-رۇش قاتارلىق تۈرلەرنى قانات يايدۇرۇشىغا پائال مەدەت بېرىش ئارقىلىق، قەشقەرنىڭ ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش. (دەي شىن)

قوشۇمچە جەدۋەل :

قەشقەر ۋىلايىتى 1985- يىلى ئىمپورت - ئېكسپورت قىلغان توۋارلار:

ئىمپورت قىلغان توۋارلار

توۋار ئىسمى	ئۆلچەملىكى	سانى
سېمونت	توننا	25.199
ئۇرىيا ئوغۇت	〃	42.859
پولات ماتېرىياللىرى	〃	2.611
يۇقىرىدىكى تاۋارلار تورغات ئېغىزى ئارقىلىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىن ئىمپورت قىلىندى.		
خەلىمىيۇز تالا توقۇلما بۇيۇملىرى	دۆپىسە/مېتر	50.554/2.231.767
قۇرۇق مېۋە	دۆپىسە/كىلوگرام	7.627/63.000
قاپلىق تاماكۇ	دۆپىسە/مىڭ تال	700/71.500
كىمىيا دورىلىرى	دۆپىسە/كىلوگرام	541/56.179
يۇقىرىدىكى تاۋارلار خونجىراب ئېغىزى ئارقىلىق پاكىستاندىن ئىمپورت قىلىندى.		

ئېكسپورت قىلغان توۋارلار

توۋار ئىسمى	ئۆلچەملىكى	سانى
گۈللۈك ساپ پاختا رەخت	مېتر	2.442.960
يۇقىرىدىكى تاۋارلار تورغات ئېغىزى ئارقىلىق سوۋېت ئىتتىپاقىغا ئېكسپورت قىلىندى.		
توقۇلما مالالار (تاۋار - دۇردۇن، پاختا رەخت، نېپىز ئەدىيال قاتارلىقلار)	دۆپىسە	1.153.294
كۈندىلىك ئىشلىتىلىدىغان تۇرلۈك مالالار (چىراق، سائەت، ئىسرىق-توڭلىتىش قاچىلار، ئەينەك بۇيۇملىرى قاتارلىقلار)	دۆپىسە	204.178
كۈندىلىك ئىشلىتىلىدىغان پاي-پۇرسا يىمانلار	دۆپىسە	70.440
مېتال سايمانلار	دۆپىسە	215.670
سۇ - ئېلېكتر ئۈسكۈنىلىرى	دۆپىسە	680.000
ئەپسۇن سەنئەت بۇيۇملىرى	دۆپىسە	105.443
يۇقىرىدىكى تاۋارلار خونجىراب ئېغىزى ئارقىلىق پاكىستانغا ئېكسپورت قىلىندى.		

ئىكسپورت قىلىنغان تاۋارلار

تاۋار نامى	بىرلىكى	سانى
توقۇلما بويۇملار	يۈەن	34.483.005
يۇڭلىق ئىپتىدە بۇيۇملار	كىلوگرام	8.411.921
زاۋۇت يىپىكى	كىلوگرام	6.583
يەرلىك مەھسۇلاتلار	يۈەن	1.861.773
يۇڭلىق ئىپتىدە شاپتۇل مېغىزى	كىلوگرام	1260
زىرە	"	379.785
جۇجۇكيۇيا	"	77.000
جۇجۇكيۇيا كوكى	"	100.000
ئەتلىك ئوت	"	15.789
كىلەم	يۈەن	256.032
يۇڭلىق ئىپتىدە:360ئورۇشلۇك كىلەم	كۋادرات مېتر	1477
540ئورۇشلۇككىلەم	"	293
چارۋا مەھسۇلاتلىرى	يۈەن	1.140.835
يۇڭلىق ئىپتىدە: قوي ئۇچىمى	دانە	105.976
ئەخلەت ئۇچىمى	دانە	3.944

يۇقىرىدىكى تاۋارلار يۇقىرىغا يوتكەپ بېرىلگەندىن كېيىن، باشقا دولەتلەرگە ئىكسپورت قىلىنىدى.

(دەپ شىن)

[پاكستانغا قارىتىلغان چېگرا سودىسى] جۇڭگو بىلەن پاكىستان ئوتتۇرىسىدا ئەنئەنىۋى دوستلۇق مەۋجۇت. تارىختا ئىككى دۆلەتنىڭ ئىقتىساد ۋە مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشى ئىنتايىن قويۇق بولغان. 1969 ـ يىلى جۇڭگو-پاكىستان ھۆكۈمەتلىرى كېلىشىم تۈزۈپ، پاكىستاننىڭ شىمالىي رايونى بىلەن جۇڭگونىڭ شىنجاڭ رايونى ئوتتۇرىسىدا چېگرا مال ئالماشتۇرۇش سودىسى قانات يايدۇرۇلدى، جۇڭگو-پاكىستان تاشيولىنىڭ پۈتمىشى ۋە خونجىراپ ئېغىزىنىڭ رەسمىي ئېچىلىشىغا ئەگىشىپ، سودا مىقدارى يىلدىن-يىلغا ئېشىپ بارىدى، 1985 ـ يىلى ئىككىزالانغان ئىمپورت ـ ئىكسپورت سودا مىقدارى بەش مىليون پاكىستان رۇپىيىسىگە يەتتى.

جۇڭگو-پاكستان چېگرا سودىسى توغرىسىدا ئىككى تەرەپ جۇڭگونىڭ قەشقەر بىلەن پاكىستاننىڭ گىلگىتنى مال ئالماشتۇرۇش ئورنى قىلىپ بېكىتتى. بۇ ئىككى جاينىڭ ئارىلىقى 70 كىلومېتر بولۇپ، خونجىراپ ئېغىزى ئارقىلىق كۆچمەنلەرنى تېخىمۇ ئۆتۈشكە توغرا كىلىدۇ. جۇڭگو-پاكىستان چېگرا سودىسى توغرىسىدا ئىككى تەرەپ يەنە ھەر قايسى تەرەپ ئاپتوموبىل تىرانسپورت ئەتىرىتى تەشكىللەپ، ئىكسپورت قىلىنىدىغان تاۋارلارنى ئۆز بىلەن توشۇپ، ئىككىنچى تەرەپنىڭ مال ئالماشتۇرىدىغان شەھىرىگە يەتكۈزۈپ بېرىشنى ھەمدە ئۆز-ئارا ئىمپورت قىلىنىدىغان تاۋارلارنى توشۇپ كېتىشنى بەلگىلىدى. 1985- يىلى 11- ئايدا پاكىستان ھۆكۈمىتى ۋەكىللەر ئۆمىكى ۋە سودا ۋەكىللەر ئۆمىكى ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، ئۇرۇمچى ۋە قەشقەرگە كېلىپ دوستانە سۆھبەت ئۆتكۈزۈپ، 1985- يىللىق سودا كېلىشىمى ئىمزالىدى. قىش پەسلىدە تاغ قېلىن قار بىلەن قاپلىنىپ، يوللار توسۇلۇپ كېتىدىغانلىقى ئۈچۈن، 1985-يىللىق سودا كېلىشىمى 1986-يىلى ئەتىيازدىن باشلاپ يولغا قويۇلىدىغان بولدى. دۆلىتىمىز ئېكسپورت قىلىدىغان تاۋارلار ئىچىدە ئاساسلىقى كىچىك تېپتىكى يېزا ئىگىلىك سايمانلىرى، سۇ - ئېلېكتر ئۈسكۈنىلىرى، تاۋار - دورىدۇن، توقۇلما مالالار، پار - پۈر بويۇملار ۋە كۈندىلىك ئىشلىتىلىدىغان چەرچىمن مال قاتارلىقلار بار. ئىمپورت قىلىنىدىغان تاۋارلار ئىچىدە ئاساسلىقى ئاز سانلىق مىللەتلەر ئالاھىدە ئېھتىياجلىق بولغان خىمىيىۋى تالادىن ئىشلەنگەن مەھسۇلاتلار، يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتلار، قاپلىق تاماكا ۋە ئۈيغۇر تېبابەتچىلىكىدە ئىشلىتىلىدىغان دورا ماتېرىياللىرى بار. (دەڭ شىن)

[سۇۋېت ئىتتىپاقىغا قارىتىلغان سودا] تورغات ئېغىزى قەشقەرنىڭ غەربىي شىمالىدىن 160 كىلومېتر يىراقلىقتا بولۇپ، قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئۇلۇغچات ناھىيىسىگە جايلاشقان، دېڭىز يۈزىدىن 3700 مېتر كېلىدۇ. دۆلىتىمىز قۇرۇلغان دەسلەپكى مەزگىللەردە، قەشقەر ئېغىزى سۇۋېت ئىتتىپاقىغا قارىتىلغان سودىنى پائال قانات يايدۇرغان بولۇپ، تورغات جۇڭگو - سۇۋېت ئىتتىپاقى ئىككى دۆلەت ھۆكۈمەتلىرىنىڭ مال ئالماشتۇرۇش سودا ئېغىزى سۈپىتىدە، ئىككى تەرەپنىڭ ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە كۈللەندۇرۇشتە ئاكتىپ رول ئوينىغانىدى. جاماەتچىلىككە مەلۇم بولغان سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، تورغات ئېغىزىدا بولىدىغان سودا ئالاقىسى بىر مەھەل ئۈزۈلۈپ قالدى. 1982- يىلى ئىككى دۆلەت ھۆكۈمەتلىرى تورغات ئېغىزى ئارقىلىق بولىدىغان مال ئالماشتۇرۇشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش توغرىسىدا كېلىشىم ھاسىل قىلدى ھەمدە 1983- يىلى 12- ئايدىن ئېتىبارەن ئىجرا قىلدى. 1985- يىلى تورغات ئېغىزى ئارقىلىق ئالماشتۇرۇلغان مال سوممىسى بىر قەدەر زور دەرىجىدە ئېشىپ، 1984- يىلدىكىدىن 70% كۆپەيدى، سودا مىقدارى 71 مىڭ تونىدىن ئاشتى. ئىمپورت قىلىنىدىغان تاۋارلار ئاساسلىقى پولات ماتېرىياللىرى، خىمىيىۋى ئوغۇت ۋەسىموندىن ئىبارەت، ئېكسپورت قىلىنىدىغان تاۋارلار ساپ پاختىدىن ئىشلەنگەن گۈللۈك رەختتىن ئىبارەت.

جۇڭگو - سۇۋېت ئىتتىپاقى ئىككى دۆلەت ھۆكۈمەتلىرى يەنە 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا جۇڭگونىڭ شىنجاڭ رايونى بىلەن سۇۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قازاقىستان، قىرغىزىستان، تاجىكىستان، تۈركمەنىستان، ئۆزبېكىستاندىن ئىبارەت بەش ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى، شۇنىڭدەك تالاقمدار چېگرا رايونلار ئوتتۇرىسىدا چېگرا سودىسىنى قانات يايدۇرۇش توغرىسىدا كېلىشىم تۈزدى. بۇ كېلىشىم 1986- يىلىدىن باشلاپ ئىجرا قىلىنىدۇ. (دەڭ شىن)

قەشقەرنىڭ ئېكسپورت قىلىدىغان بىر قىسىم مەھسۇلاتلىرى (2)

[قەشقەرنىڭ ئۈزۈن تالالىق پاختىسى] قەشقەرنىڭ پاختا ئىشلەپچىقىرىدىغان رايونلىرىدىكى تېرىلغۇ كۆلىمى زور بولۇپ، كېۋەز تېرىش بويىچە ئۈزاق تارىخقا ئىگە، بىر-لىك مەھسۇلات مىقدارى يۇقىرى ۋە مۇقىم. قەشقەر-ئۈزۈن تالالىق پاختىنىڭ ئۆسۈشىگە باب كېلىدىغان تۇپراق ۋە كىلىمات شارائىتىغا ئىگە، تۇپراق تۈزۈلۈشى جەھەتتە، كېۋەز نىڭ ئۆسۈ-شىگە باب كېلىدىغان كۈلرەڭ كالتسىيلىق تۇپراق تەركىبى كۆپ، قۇياش نۇرىنىڭ چۈشۈشى تولۇق، ھۆل ـ يېغىن مىقدارى ناھايىتى ئاز. كىلىماتى قۇرغاق، كېچە بىلەن كۈندۈز نىڭ تېمپېراتۇرا پەرقى زور، قىراۋسىز مەزگىلى ئۇزاق. تامامەن سۇنئىي ئۈسۈلدا سۇغۇرۇش يولـ غا قويۇلغانلىقى ئۈچۈن، كېۋەز نىڭ ئۆسۈشىنى كونترول قىلغىلى بولىدۇ.

قەشقەرنىڭ ئۈزۈن تالالىق پاختىسىنىڭ رەڭگى ئاپئاق بولۇپ، ئاساسىي تالاسىنىڭ ئۇ-زۇنلىقى $1\frac{7}{16}$ ئىنگلىز سۇنىدىن يۇقىرى، يەنى 38 ـ 37 مىللىمېتر كېلىدۇ، ئىنچىكىلىك دەرىجىسى گىرام/مېتر7500 كېلىدۇ، ھەر بىر تال تالاسىنىڭ تارتىش كۈچى تۆت گرام ئەترا-پىدا بولۇپ، يېپ ئىگىرىلىش خۇسۇسىيىتى ناھايىتى ياخشى، ئۇ پەۋقۇلئاددە توقۇمىچىلىق سانائىتىدە كەم بولسا بولمايدىغان ئەلا سۈپەتلىك خام ئەشيا بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ھازىر، ئالاقىدار تارماقلار ئىلمىي تەجرىبە قىلىشنى كۈچەيتىپ، بالدۇر پىشىدىغان، يۇقىرى مەھسۇ-لاتلىق، قەنت تەركىبى ئاز، تارتىش كۈچى يۇقىرى بولغان ئەلاسورتلارنى تاللاپ يېتىشتۇرماقتە.

ئۈزۈن تالالىق پاختا ئاساسلىقى بالۇن يېپى، ئوت ئالدۇرۇش پىلىكى، پاراشيوت، كالـ لەك يېپ، ئالىي سورتلۇق توقۇلما بويۇملىرى ۋەخىمىيەۋى تالا ئارىلاشما توقۇلما بويۇملىرى قاتار-لىقلارنى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئۈزۈن تالالىق پاختىسى ۋە قۇرۇقلۇق پاختىسى سوۋېت ئىتتىپاقى، ياپونىيە، ئىتتىپاق گېرمانىيىسى، پاكىستان، رۇمىنىيە، چېخوسلوۋاكىيە قاتارلىق دۆلەتلەرگە سېتىلىپ، مۇھىم چوڭ ئېكسپورت تاۋىرى بولۇپ قالدى.

[چۇچۇكبۇيا] چۇچۇكبۇيا ئېلىمىزنىڭ ئەنئەنىۋى ئېكسپورت تاۋىرى بولۇپ، شىنـ جاڭ چۇچۇكبۇيىسى مەملىكەت بويىچە خېلى زور سالماقنى ئىگىلەيدۇ، قەشقەرۋىلايىتى بولـ سا شىنجاڭ چۇچۇكبۇيىسى ئىشلەپچىقىرىدىغان ئاساسلىق رايوندۇر.

چۇچۇكبۇيا تال ۋە ئاشقازاننى قۇۋۇتلەندۈرۈش، ئۆپكىنى ياشارتىش، قىزىتما پەسەيـ تىش، زەھەر قايتۇرۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە، ئۇھەرخىل دورىلارغا ئارىلاشتۇرۇلىدۇ، ئاساسلىقى دورا سۈپىتىدە ئىشلىتىلىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا، يېمەكلىك سانائىتى ئۈچۈنمۇ ئىشلىتىلىدۇ. ۋە-لايىتىمىزنىڭ چۇچۇكبۇيىسى ئاساسلىقى شەرقىي، جەنۇبىي ئاسىيا ئەللىرىگە ۋە شىياڭگاڭ ـ ئاۋمېن رايونىغا، شۇنىڭدەك ياپونىيە، ئامېرىكا ۋە ياۋروپا ئەللىرىگە سېتىلىدۇ.

چۇچۇكبۇيا كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، يەكەن دەرياسىنىڭ ئايىغ ئېقىمىنىڭ ئىككى قاسىنىدا چۇچۇكبۇيا بايلىقى مەنبەسى ئىنتايىن مول، «مۇھاپىزەت قىلىش بىلەن قېيرىش» نى بىللە تۇتۇش ئاساسىدا ئىستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، مۇۋاپىق قېيرىپ، مۇھاپىزەت قىلىش ۋە سۇنئىي يېتىشتۇرۇشكە ئەھمىيەت بېرىدىغانلا بولساق ھەر يىلى 6～5

مىك تونىنا چۇچۇكبۇيا بىلەن مۇقىم تەمىنلىگىلى بولىدۇ (1979- يىلى 16 مىڭ تولىدىن كۆپرەك سېتىۋېلىنغان)، بۇ،ۇلايتىمىز ئۇچۇن ئېلىپ ئېيتقاندا مۇھىم كەرىم ھېسابلىنىدۇ.

ئېكسپورت قىلىنىدىغان چۇچۇكبۇيىنىڭ ئۇزۇنلىقى15 ~ 7سانتىمېتر، دىئامېترى 2.5 ~ 0.7 سانتىمېتر، چالما،لاي، تاربلاشما ماددىلار بولماسلىقى، سېستىلمىغان، سۇپىتى ئۆزگىرىپ كەتمىگەن بولۇشى، تەبىئىيسۇ تەركىبى 13 پىرسەنتتىن تۆۋەن بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

[تاتلىق ئۇرۇق مېغىزى] تاتلىق ئۇرۇق مېغىزى ئاساسەن شىياڭگاڭ - ئاۋمېن رايونىغا ۋە سوۋېت ئىتتىپاقى، ئىتتىپاق گېرمانىيىسى، ئەنگلىيە، دانىيە قاتارلىق دۆلەتلەرگە سېتىلىدۇ. ئۇ ئاساسلىقى يېمەكلىكلەر سانائىتىنىڭ خام ئەشياسى سۈپىتىدە ئىشلىتىلىپ، ھەر خىل پېچىنە - پىرەنىك، كەمپىت، بولكا ۋە سوغۇق يېمەكلىكلەرگە تاربلاشتۇرۇلىدۇ.

ۋىلايىتىمىزدە چىقىدىغان ئۇرۇق مېغىزى تاتلىق، تاچچىق دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ، بۇنىڭ ئىچىدە تاتلىق ئۇرۇق مېغىزى90پىرسەنتتىن كۆپرەكىنى تەشكىل قىلىدۇ،مەنبەسى بىرقەدەر مول.ھېسابلىنىشىچە،مەھسۇلات مىقدارى 1000 تونىنا ئۆچۈرىسىدە كېلىدۇ. تاتلىق ئۇرۇق مېغىزىنى ئېكسپورت قىلغاندا، تاشقى پىروۋوت تالماشتۇرۇش تەننەرقى تۆۋەن. ئىچكى ئىستېمال بىلەن تاڭچەكۆپزىددىيە تىلەشمەيدىغانلىقى ئۈچۈن، ئەگەر تەدبىرلەرنى كۆچەيتىپ، پاكىز تەشۇىق قىلىدىغان ۋە تەشكىللەيدىغان بولساق، تاتلىق ئۇرۇق مېغىزى ناھايىتى زور ئىستېمالغا ئىگە تاۋار بولۇپ قالغۇسى.

ئېكسپورت قىلىنىدىغان تاتلىق ئۇرۇق مېغىزىنىڭ ئۆلچىمى: دانلىرى تولغان بولۇش، قۇرۇق، توپىسى يوق، تاربلاشما ماددىلار بولمىغان، قۇرۇت چۈشمىگەن، قۇرۇت - قوڭغۇزلار غاجىلىمىغان بولۇش، تولغان دانلىرى 90 پىرسەنتتىن تۆۋەن بولماسلىق، سۈتەركىبى يەتتە پىرسەنتتىن تۆۋەن بولۇش، زىيان - زەخمەت يەتكەن دانلىرى ئىككى پىرسەنتتىن ئېشىپ كەتمەسلىك تەلەپ قىلىنىدۇ. (دەي شىن)

[خونجىراپ تاموژنىسى] جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى خونجىراپ تاموژنىسى دېگىز يۈزىدىن 4100 مېتر كېلىدىغان پامىر ئېگىزلىكىنىڭ پىلال رايونىغا جايلاشقان بولۇپ، قەشقەر شەھرىدىن 387 كىلومېتر كېلىدۇ.

خونجىراپ تاموژنىسىنىڭ ئېچىلىش تەسىس قىلىنىش تارىخىنى ئەسلىگىنىمىزدە،1969- يىلدىن سۆز ئېچىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇ چاغدا، جۇڭگو - پاكىستان چېگرا سودىسىدا تالماشتۇرۇلىدىغان مالىلار تۆگە كارۋىنى تارقىلىق توشۇلۇپ، مەڭگىكە ئېچىلمىغان تارقىلىق چېگرا دىن چەكلەنگەنلىكتىن، قەشقەر تاموژنىسى مەڭگىكە تاموژنا خىزمىتى گۈرۈپپىسى تەسىس قىلغاندى. 1970- يىلى قارا قۇرۇم تاشيولى پۈتۈپ قاتناش باشلانغاندىن كېيىن، جۇڭگو - پاكىستان چېگرا سودىسىدا تالماشتۇرۇلىدىغان مالىلار ئەسلىدىكى يولنى ئۆزگەرتىپ، خونجىراپ ئېغىزى تارقىلىق چېگرىدىن چەكلەنمەيدىغان بولدى، مەملىكىتىمىز پاكىستانغا ياردەم بېرىش يۈزىسىدىن ياسىغان تاشيول قۇرۇلۇشىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك باشلىنىشىغا ئەگىشىپ ، تاپتوموبىل كالونىلىرى ، خادىملار ۋە ماددىي ئەشيالار كۆپلەپ خونجىراپ ئېغىزى تارقىلىق چېگرىدىن چەكلەنمەيدىغان بولدى . تاموژنا باش مەھكىمىسىنىڭ تەستىقى -

لمشى ئارقىلىق ، 1977 - يىلى 11 - ئايدا شور بۇلاق جىلغىسىدا « جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى شور بۇلاق جىلغىسى تارماق تاموژنىسى» رەسمىي تەسىس قىلىندى . 1982 - يىلى 11 - ئايدا خونجىراپ ئېغىزىنىڭ جۇڭگو - پاكىستان ئىككى مەملىكەتكە ئېچىۋېتىلگەنلىكى جاكارلاندى . 1983 - يىلى شور بۇلاق تارماق تاموژنىسى « جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى خونجىراپ تارماق تاموژنىسى » قىلىپ ئۆزگەرتىلدى . 1985 - يىلى 5 - ئايدا يۇقىرىنىڭ يوليورۇقىغا ئاساسەن ، سىرتقا قارىتا بىر تۇتاش ئىش بېجىرىشكە قولايلىق بولسۇن ئۈچۈن ، نامى يەنە بىر قېتىم ئۆزگەرتىلىپ ، « جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى خونجىراپ تاموژنىسى » دەپ ئاتالدى .

خونجىراپ تاموژنىسى قەشقەر تاموژنىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە بولۇپ ، دۆلەتكە ۋاكالىتەن خونجىراپ ئېغىزىدا چېگرىدىن ئۆتىدىغان خادىملار ، ئاپتوموبىللار ۋە ھاددىي ئەشيالارنى نازارەت قىلىدۇ ۋە باشقۇرىدۇ . بۇ تاموژنىنىڭ 13 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىسى بولۇپ ، ئۇيغۇر ، تاجىك ، خەنزۇ ، شىبە قاتارلىق تۆت مىللەتتىن تەركىب تاپقان ، ياشلار 90 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ، ئاز سانلىق مىللەتلەر 80 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ، ئالىي تېخنىكومىدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىدىكىلەر 60 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدۇ، ئۇلار يىلىغا سوغۇق ، كىلارود يېتەمشەيدىغان ، شارائىتى جاپالىق بولغان ئېگىزلىككە جايلاشقان تاموژنا خىزمەت ئورنىدا چىڭ تۇرۇپ ، ۋەتەنىمىزنىڭ ئۇقتىسادىي دەرۋازىسىنى سادىقلىق بىلەن ساقلىماقتا . خونجىراپ ئېغىزى 1982 - يىلى ئېچىۋېتىلگەندىن تارتىپ 1985 - يىلىغا قەدەر ، خونجىراپ تاموژنىسى نازارەت قىلىپ باشقۇرغان ئىمپورت - ئېكسپورت قىلىنغان مال 728 تونىنا ، ئاپتوموبىل 1713 دانە (قېتىم) ، تەكشۈرۈپ چېگرىدىن ئۆتۈشكە رۇخسەت قىلىنغان خادىملار 10895 ئادەم (قېتىم) ، ئېلىنىغان يۇك - تاق بېجى 910 مىڭ يۈەن، تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىنغان ئەتكەسچىلىك ، قائىدىگە خىلاپلىق ئەنزىسى 168 قېتىم ، ئەتكەس مال-لارنىڭ قىممىتى تەخمىنەن 169 مىڭ 700 يۈەن بولدى .

خونجىراپ ئېغىزى 1986 - يىلدىن باشلاپ باشقا ئەلەرگىمۇ ئېچىۋېتىلمەكچى . (يۇ جۈلى)

[تاموژنىنىڭ كەسپىي جەھەتتىن نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش خىزمىتى]

قەشقەر شەھىرىنىڭ سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىلگەنلىكى جاكارلانغاندىن بۇيان ، قەشقەر تاموژنىسىنىڭ كەسپىي جەھەتتىن نازارەت قىلىش ۋە باشقۇرۇش ۋەزىپىسىمۇ بارغانسېرى ئېغىرلاشتى . ئۆتكەلنى چىڭ ئىگەللەش ۋە مۇلازىمەت خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن ، 1985 - يىلى قەشقەر تاموژنىنىڭ كەسپىي جەھەتتىن نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش خىزمىتىدە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلدى . يولۇچىلارنى تەكشۈرۈش خىزمىتىدە ، خونجىراپ ئېغىزى ئارقىلىق چېگرىدىن ئۆتىدىغان يولۇچىلارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن ، ئۇچ خىل ئادەملەرگە ئالدىن ئېتىبار بېرىپ تەكشۈرۈش ، تاموژنا تەكشۈرۈشىنى ئادەتلاشتۇرۇش، يەنى كېسىلى بار ، ياشانغان ۋە بىرلىكەپ ساھەسىدىكى مەشھۇر زاتلارنى ئالدىن ئېتىبار بېرىپ تەكشۈرۈش ، تاموژنا تەكشۈرۈشىنى ئادەتلاشتۇرۇش ئۈسۈلى قوللىنىلدى . تاموژنا رەسمىي ھېتمىي بېجىرىشتە قىينىلىدىغان يولۇچىلارغا قارىتا ، ئۇلارنىڭ ۋاكالەتچىلىرى ۋاكالەتەن بېـ

جەرياپ بېرىشكە رۇخسەت قىلىندى . تۇشۇلىدىغان مالنى نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش جە - ھەتتە ، جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشنى چىقىش قىلى - غان ھالدا ، يازما ئىلتىماس قىلىش ، كېپىللىك بېرىش، ئالاقىسىنى كۆرسىتىش ، مالنى ئاۋۋال ئۆتكۈزۈۋېتىپ ، ئارقىدىن ئىسپات ۋە باج رەسمىيەتلىرىنى تولۇقلاپ بېرىش چارىسى قوبۇل قىلىنىلىپ ، مال ئىگىلىرىگە قولايلىق يارىتىپ بېرىلدى ، مال تىرانسپورتى تېزلەشتۈرۈلدى . بەلگىلىمىنى ئىجرا قىلىش داۋامىدا ، پرىنسىپچانلىق ۋە جانلىقلىق بىرلەشتۈ - رۈلۈپ ، پارتىيىنىڭ ئېچىۋېتىش سىياسىتى ئۈچۈن ئۇنۇملۇك خىزمەت قىلىندى . 1985 - يە - لى 9 - ئايدا ، ئەنگلىيىنىڭ بىر تەكشۈرۈش ئۆمىكى خونجىراپ ئېغىزى ئارقىلىق چېگرا - دىن كىرمەكچى بولدى ، بۇ چاغدا ئېغىز پاكىستاندىن باشقا دۆلەتلەرگە تېخى ئېچىۋېتىل - مىگەن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە تاموژنا بۇ ھەقتە ئۇقتۇرۇش تاپشۇرۇپ ئالمىغانىدى . لېكىن خود - جىراپ تاموژنىسى مۇئاۋىن زۇڭلى ۋەن لىنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقى رەھبىرىي كورباچوۋ ئەنـ گىلىيە باش ۋەزىرى ساچېر خانىم بىلەن كېڭىشىپ ، ئەنگلىيىنىڭ تەكشۈرۈش ئۆمىكى ئە - ۋەتىپ ، مەملىكىتىمىزنىڭ قەدىمكى يېپەك يولىنى تەكشۈرۈشىگە ماقۇل بولغانلىقىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن ، ئۇلارنى ئاۋۋال چېگرىدىن ئۆتكۈزۈۋېتىپ ، ئاندىن يۇقىرىغا دوكلات قىلىپ ، مەسىلىنى جانلىق بىر تەرەپ قىلىپ ، ئالاقىدار تارماقلارنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى .

1985 - يىلى قەشقەر تاموژنىسى تەكشۈرۈپ ، چېگرىدىن ئۆتۈشكە رۇخسەت قىلىنغان ئادەم سانى 15065 ئادەم (قېتىم)، چەت‌ئەلدىن كىرگەن ۋە چەت‌ئەلگە چىقىرىلغان ماشىنا تېرىيالىرىدىن نازارەت قىلىپ باشقۇرۇلغىنى 7659 دانە ، پوچتا بويۇملىرى 5776 دانە ، مال 74724 تونна ، ئاپتوموبىل 8316 دانە (قېتىم) ، ئىلىنغان پوچتا بېجى 77555 يۈەن ، يۈك - تاق بېجى 600 مىڭ يۈەن ، تاموژنا بېجى بىر مىليون 774 مىڭ 831 يۈەن ، مەھسۇ - لات بېجى بىر مىليون 129 مىڭ 760 يۈەن بولدى . تەخمىنەن 38613 يۈەن قىممەتلىك 18 ئەتكەسچىلىك ئەنزىسى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىندى . (يۇ جۈلى)

[ھەجگە ماڭغان يولۇچىلارنى نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش خىزمىتى]

كوۋۇيۈەندىكى ئالاقىدار تارماقلار ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ غەمخورلۇق قىلىشى ۋە ئەھمىيەت بېرىشى ئارقىسىدا ، 1985 - يىلى قۇربان ھېيت ھارپىسىدا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئەرەبستانغا مەككە شەھىرىگە بېرىپ ، دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ يىلدا بىر قېتىم بولىدىغان ھەج پائالىيىتىگە قاتنىشىش ئۈچۈن تۇنجى قېتىملىق شىنجاڭ ئاز سانلىق مىللەتلەر مۇسۇلمانلىرىنىڭ ھەج قىلىش ئۆمىكى تەشكىللىدى . ھەج قىلىش ئۆمىكى شىنجاڭ - نىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن ئۇيغۇر ، قىرغىز ، خۇيزۇ ، قازاق قاتارلىق مۇسۇلمان - لار ئاممىسىدىن تەركىب تاپتى ، ئۇلار قەشقەرگە يىغىلىپ ، خونجىراپ ئېغىزى ئارقىلىق چېگرىدىن چىقتى .

7 - ئاي ئوموز ئىسىق ئىدى،ھەج قىلىش ئۈچۈن يولغا چىققان يولۇچىلارنىڭ چېگرىدىن ئۆتۈشىنى نازارەت قىلىش ، باشقۇرۇش ۋەزىپىسىنى ياخشى ئورۇنلاش ئۈچۈن ، قەشقەر تاموژ - نا رەھبەرلىكى بارلىق كۈچلىرىنى تەشكىللەپ ، تەكشۈرۈشكە ئاتلاندۇردى . ۋەزىپە ئېغىر ، ۋاقىت قىس بولغان ئەھۋال ئاستىدا ، ئۇلار تېمپېراتۇرا ناھايىتى يۇقىرى بولۇش ، ئادەم

ماددي ئەشيا

[ماددي ئەشيا ئوبوروتىنىك ئەھۋالى] 1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ماددي ئەشيا تارماقلىرى ئىگىلمكنى جانلاندۇرۇش ، سانائەت ، دېھقانچىلىق ، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇشىنى ماددي ئەشيا بىلەن تەمىنلەش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش داۋامىدا خېلى ياخشى ئىقتىسادي ئۈنۈمگە ئېرىشىپ ، ئاساسىي ئىقتىسادي كۆرسەتكۈچلەرنى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە ئاشۇردى . 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە ماددي ئەشيا سېتىۋېلىش پىلانى 34 مىليون 760 مىڭ يۈەن ، ئەمەلىي ئورۇنلانغىنى 38 مىليون 440 مىڭ يۈەن بولۇپ ، پىلان %110.6 ئورۇنلىنىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %20 ئاشتى . سېتىش پىلانى 35 مىليون يۈەن ، ئەمەلىي ئورۇنلانغىنى 37 مىليون 440 مىڭ يۈەن بولۇپ ، پىلان %107 ئورۇنلىنىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا %14.1 ئاشتى . يىل ئاخىرىدىكى ئامبار قالدۇق پىلانى ئالتە مىليون 200 مىڭ يۈەن ، ئەمەلىي ئامبار قالدۇقى يەتتە مىليون 810 مىڭ يۈەن بولۇپ ، پىلاندىن %26 ئاشۇرۇپ ئورۇنلىنىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %21.3 ئاشتى . پايدا پىلانى بىر مىليون 117 مىڭ يۈەن ، ئەمەلىي ئورۇنلانغىنى بىر مىليون 154 مىڭ يۈەن بولۇپ ، پىلان %103.3 ئورۇنلىنىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %3.3 ئاشتى . ھەر بىر كىشىگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن توغرا كېلىدىغان پايدا 4092 يۈەنگە يېتىپ ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 117 يۈەن، يەنى %0.3 ئاشتى .

ئاپتونوم رايون ۋىلايىتىمىزگە چۈشۈرگەن كېرەكسىز مېتاللارنى يىغىش ، يۇقىرىغا يۆتكەش پىلانى 2000 تونىنا ، ئەمەلىي ئورۇنلانغىنى 2200 تونىنا بولۇپ ، پىلان %110 ئورۇنـ

سانى ئاز بولۇش ۋە تەكشۈرۈش ئورنى كېچىك بولۇشتەك قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ ، ھەر كۈنى 80 ئادەمنىڭ يۈك ـ تاقا ، نەرسە ـ كېرەكلىرىنى تەكشۈرۈپ ، چېگرىدىن ئۆتۈشكە رۇخسەت قىلدى . ئۇلار كۈنىگە 14 سائەتتىن ئارتۇق ئىشلىدى، بەزى تاموژنا خادىملىرى چارچىغىنىدىن كېسەل بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، لېكىن يەنىلا خىزمەت ئورنىدا چىڭ تۇردى . 20 كۈن جەريانىدا خىزمەت ئىشلەش ئارقىلىق، جەمئىي1136 ئادەمنىڭ يۈك ـ تاقىسى تەكشۈرۈلۈپ ، چېگرىدىن ئۆتۈشكە رۇخسەت قىلىنىدى، ئۇنچە مىليون 900 مىڭ يۈەن قىممىتىدىكى 7800 دانە يۈك ـ تاقا ۋە نەرسە ـ كېرەكلەر تەكشۈرۈلدى . 9 ـ ئايدا ھەج قىلىش ئۈچۈن كەتكەن يولۇچىلار ئارقا ـ ئارقىدىن قايتىپ كېلىشتى ، ئۇلارنىڭ چېگرىدىن كىرىش ۋاقتى كېچىككەنلىكى ، ئېلىپ كەلگەن نەرسە ـ كېرەكلىرى كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن ، قەشقەر تاموژنىسى خىزمەت گۇرۇپپىسى ئەۋەتىپ ، خونجىراپ تاموژنىسىغا ھەمكارلىشىپ ، كېچە ـ كۈندۈز خىزمەت قىلدى . 11 ـ ئاينىڭ ئاخىرىدا،ھەج قىلىش ئۈچۈن چىققان يولۇچىلارنىڭ چېگرىدىن ئۆتۈشىنى نازارەت قىلىش ـ باشقۇرۇش ۋەزىپىسى تولۇق مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇنلاندى . (يۇ جۈلى)

لاندى . ۋىلايەتلىك پىلان كومىتېتى ماددىي ئىشلىرى سىستېمىسىغا تەقسىم قىلىغان كېرەكسىز مېتاللارنى يىغىش ، يۇقىرىغا يۆتكەش پىلانى 1000 توننا ، ئەمەلىي ئورۇنلانغىنى 954 توننا بولۇپ ، پىلان 95.4% ئورۇنلاندى . 2 ـ تۆرگۈمدىكى ئامبارىدا ساقلىنىۋاتقان ماددىي ئەشيالارنى كېرەكسىز قىلىۋېتىشتە ، 66 ئورۇنلىنىش بىر مىليون 600 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق قىممەتتىكى كېرەكسىز قىلىۋېتىلگەن ماددىي ئەشيالىرى يىغىۋېلىندى .

بۇ يىل قىسقا لېنىيىلىك ماددىي ئەشيا ھەبىئىي يەنلا بىر قەدەر جىددى، يوچۇق چوڭ ، ۋاقىت قىس بولدى ، مۇھىم نۇقتىنى كاپالەتلەندۈرۈش ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ سانائەت ـ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىنى قانداقمۇ ئۆچۈن ، ئاپتونوم رايونىنىڭ بۇيرۇق خاراكتېرلىك پىلانىدا تەقسىم قىلىنغان ماددىي ئەشيالار تەقسىم قىلىغان ھامان تاپشۇرۇۋېلىنىپ ، ۋاقتىدا توشۇپ كېلىنگەندىن تاشقىرى، خېرىدارلارنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن، پائال كۈچ ئۆـ يۈشتۈرۈلۈپ،ھەقىقىي،ئۈنۈملۈك تەدبىر قوللىنىلىپ،پىلان سىرتىدا قىس ۋە جىددى ئېھتىياجلىق ماددىي ئەشيالار زور تۆرگۈمدە، كەلتۈرۈلۈپ، پىلان بويىچە تەقسىم قىلىنىدىغان ماددىي ئەشيالار جەھەتتىكى يوچۇق تولدۇرۇۋېلىندى.

بىر يىلدىن بۇيان، ۋىلايەت بويىچە پىلان سىرتىدا ئۈيۈشتۈرۈلگان ماددىي ئەشيالارـ نىڭ ئومۇمىي سوممىسى توققۇز مىليون 210 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، پۈتۈن يىللىق سېتىۋېلىنغان ماددىي ئەشيا ئومۇمىي قىممىتىنىڭ 24 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە، پولات ماـ تېرىيالىرى 1663 توننا، بالۇن 1033 يۈرۈش، ئەينەك 7422 سانduق، يېنىك سانائەت، خىمىـ يە سانائىتى، بىناكارلىق ماتېرىيالىرى مەھسۇلاتلىرىنىڭ قىممىتى 94 مىڭ يۈەن، ئاپتوموبىل 40 دانە، گېنېراتورگۈرۈپپىسى 10 دانە، قىممىتى تۆت مىليون 720 مىڭ يۈەن، ۋاكالىتەن سېتىلـ غان ماددىي ئەشيالارنىڭ قىممىتى بىر مىليون 440 مىڭ يۈەن، ئاسفالىت 2000 توننا، بۇ ماد ـ دىي ئەشيالارنى يېزىلارغا يۆتكەپ، سېتىپ بېرىلگىنى ئىككى مىليون 670 مىڭ يۈەنلىك، بۇـ نىڭ ئىچىدە، پولات ماتېرىيالى 425 توننا، ئەينەك 1300 سانduق، بالۇن 75 يۈرۈش،كۆيدۈرـ گۈچ ئىشقار 39 توننا، ساپ ئىشقار ئالتە توننا، يۇڭ ئاپتوموبىلى 30 دانە،سېمونت 680 توننا بولۇپ، يېزىلارنىڭ كۆپ تەرەپلىمە ئېھتىياجى ھەل بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا،ماددىي ئەشيا بايلىق ھەبىئىي بويىچە داغدام يول ئېچىلدى. ماشىنا ـ ئېلېكتر شىركىتى، يېنىك سا ـ نائەت، خىمىيە سانائىتى، بىناكارلىق ماتېرىيالىرى شىركىتى لەنجۇ، شاڭخەي، تىيەنجىن، خانجۇ، چاڭسا، نەنجىڭ قاتارلىق جايلار بىلەن ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى ئورنىتىپ، بايلىق ھەبىئىي بايلىقنى بەلگىلىدى. (بەي جۇيمن)

قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھاددىي ئەشيالارنىڭ 1985 - يىللىق سېتىۋېلىنىش ـ سېتىلىش ۋە ساقلىنىش ئەھۋالى

ئۇرۇ	ئولچەم بىرلىكى	يىل بېشىدىكى قالدۇق	جەمئى	سېتىۋېلىنغىنى			سېتىلغىنى			يىل ئاخىرىدىكى قالدۇق
				يۇنىلىك ئىچىدىن سېتىۋېلىنغىنى	جەمئى ئىچىدە ئۇزۇن ئۇيۇشتۇرغىنى		سېتىۋېلىنىش باھاسى	سىستېما ئىچىدە سېتىلغىنى	بېزىلارغا سېتىلغىنى	
					يۇنىلىك ئىچىدە سىستېما ئىچىدىكى	كىچىك جەمئى				
ۋىلايەت بويىچە جەمئي سومما	مىلك يۈەن	6.440	38.440	26.556	9.214	1.319	37.440	9.597	2.164	7.810
يۇنىلىك ئىچىدىكى شىركەتلەر دىلك	مىلك يۈەن	3.340	19.910	12.256	3.860	200	20.050	9.475	—	3.271
ناھىيىلەر دىلك	مىلك يۈەن	3.104	18.530	14.300	5.354	1.119	17.390	122	2.164	4.540
ۋىلايەت بويىچە جەمئى سومما ئىچىدە										
مىقال ماتېرىياللىرى	مىلك يۈەن	2.232	12.040	10.340	2.156	459	11.600	3.746	365	2.928
يېنىك سانائەت، خىمىيە سانائىتى مەھسۇلاتلىرى	مىلك يۈەن	1.554	4.160	3.897	524	263	4.460	1.240	145	1.393
ھۇناكارلىق ماتېرىياللىرى	مىلك يۈەن	580	8.430	3.620	938	111	8.480	1.892	432	548
ماشىنا-ئېلېكتر مەھسۇلاتلىرى	مىلك يۈەن	2.021	13.360	8.710	5.140	486	12.440	2.720	1.222	2.899
ئاساسلىق ھاددىي ئەشيالار										
پولات ماتېرىياللىرى	تونىا	2271	12.697	11.447.6	1663.4	414.3	12367	4088.8	425.1	2681.9
كويدۇرگۈچ ئىشقار	تونىا	72	517	508	23.2	14.2	314	49	38.6	275
ساپ ئىشقار	تونىا	23.3	37.3	37.3	—	—	27.8	6.3	6.3	31.4
بالون	بۇرۇش	1904	5216	4685	1033	502	5769	16.860	75	1337
سومولكا	مىلك تونىا		56	18	2		56	19	0.7	
ناختا ئەينەك	سانىدۇق	4786	23.310	17.401	7422.8	1514.5	24704	7940	1295.5	3318
ئاپتوموبىل	مىلك يۈەن/دانە	4/115	236/7.040	196/5.684			217/6.420	39/1.131		13/736

ئىقتىسادىي تەرەققىيات

[قەشقەر ئىقتىسادىي تەرەققىيات باش شىركىتى] قەشقەر ئىقتىسادىي تەرەققىيات باش شىركىتى 1985 - يىلى 4 - ئايدا قۇرۇلدى. ئۇنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى: قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ رەھبەرلىكىدە، باراۋەرلىك، ئۆز ئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈش روھى ئاساسىدا دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئىلغار تېخنىكا ۋە قۇرۇلۇش مەبلىغىنى پائال كىرگۈزۈش؛ ئىشلەپچىقىرىش ۋە قۇرۇلۇش تۈرلىرىنى يولغا قويۇش؛ ئۆز جايىنىڭ يەرلىك، ئالاھىدە مەھسۇلاتلىرىنى سېتىش؛ ئۆز جايىدىكى قىسقا لېنىيىلىك ئىشلەپچىقىرىش، تۇرمۇش ۋاستىلىرىنى ئۈيۇشتۇرۇش ۋە تەمىنلەش قاتارلىق كەسىپلەردىن ئىبارەت. باش شىركەت قۇرۇلغاندىن بۇيان، ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ چەت ئەلدىكى يەتتە زاۋۇت بىلەن ئۆچرىشىپ ئالاقە ئورنىتىپ، پىكىر نامە ۋە كېلىشىمىدىن 14 نى ئىمزالىدى، بۇلار ئاساسلىقى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. شىياڭگاڭ دېڭىز بوغىرى خەلقئارا سودا چەكلىك شىركىتىنىڭ جۇڭگو بۆلۈمىنىڭ دېرىكتۇرى جوڭ دەيلى ئەپەندى بىلەن ئىلگىرى - ئاخىر تۆۋەندىكىلىشىلەر ئىمزالاندى: يەلىغا 5000 تونىنا مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرالايدىغان قوغۇن - تاۋۇز، يەل - يېمىش پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتىدىن بىرنى قۇرۇش؛ يىلىغا 100 ~ 50 مىڭ تونىنا سېمونت ئىشلەپچىقىرالايدىغان يېڭىسار سېمونت زاۋۇتى قۇرۇش؛ كۆلىمى 30 ~ 20 مىڭ مو كېلىدىغان كونىشەھەر ناھىيىلىك زاماننۇي چارۋىچىلىق مەيدانى قۇرۇش؛ 2 - دەرىجىلىك ۋە 5 - دەرىجىلىك ساياھەتچىلەر مېھمانخانىسىدىن بىرنى قۇرۇش؛ 120 مىڭ كىلوۋاتلىق قوڭۇر سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇش ۋە قەشقەر ۋىلايىتىگە قاراشلىق بەش ناھىيىدە بىردىن كىچىك تىپتىكى زاماننۇي چارۋىچىلىق مەيدانى قۇرۇش.

2. پاكىستان ئاغايخان فوند جەمئىيىتىنىڭ جۇڭگو بۆلۈمىنىڭ دېرىكتۇرى شافى ئەپەندى بىلەن ساياھەتچىلەر مېھمانخانىسىدىن بىرنى بىرلىشىپ مەبلەغ سېلىپ ياساش ھەققىدە 1986 - يىلى 5 - ئايدا توختامنامە ئىمزالاشنى قولغا كەلتۈرۈش توغرىسىدا ئىككى قېتىم پىكىر نامە ئىمزالاندى.

3. تۈركىيىنىڭ زىخنى شىركىتىدىكى سابو ئەپەندى ۋە پاتمە خانىم بىلەن قەشقەردە 34 مىڭ ئۇرچۇقلۇق پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدىن بىرنى بىرلىشىپ مەبلەغ سېلىپ قۇرۇش توغرىسىدا كېلىشىم ئىمزالاندى.

4. يۇگوسلاۋىيە تاشقى سودا يېمەكلىك ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىيات ئىشلىرى جەمئىيىتى بىلەن مېۋە - چېۋىنى پىششىقلاپ ئىشلەش ئۈسكۈنىلىرىنى كىرگۈزۈش پىكىر نامىسى ئىمزالاندى.

5. شىياڭگاڭ يۈنامۇك چەكلىك شىركىتىنىڭ جۇڭگو بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن دېرىكتۇرى توك جىڭگاڭ ئەپەندى بىلەن مېۋە - چېۋىنى پىششىقلاپ ئىشلەش ۋە پاختا ئېكسپورت قىلىش كېلىشىمى ئىمزالاندى.

ئىقتىساد مۇنبىرى

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى توغرىسىدا بەزى قاراشلىرىم

چېن دېمىن

قەشقەر ــ ئاپتونوم رايوندا ئىقتىسادى بىر قەدەر ئالقىدا تۇرغان بىر ۋىلايەت. بۇ يەرنىڭ تاۋار ئىگىلىكى تەرەققىي قىلمايلا قالماستىن، رايون خاراكتېرلىك كەسىپلەشكەن ئىشلەپچىقىرىشىمۇ يېتەرلىك ئەمەس، بەلكى كەسىپ قۇرۇلمىسىدا يەرلىك ئالاھىدىلىك كەمچىل، يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، كەرچە ئىقتىسادىي تەرەققىيات سۈرئىتى بىر قەدەر تېز بولغان بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا بىر مۇنچە مەسىلىلەر ساقلانماقتا، ئىگىلىكنىڭ بەرداشلىقى بېرىش ئىقتىدارى چەكلىك بولماقتا، ھازىر كۆپلىگەن يولداشلار ۋىلايىتىمىزنىڭ ئۈستۈنلۈكىنى جاري قىلدۇرۇپ، ئىگىلىك تەرەققىياتىنى تېزلىتىدىغان بىر يولنى تېپىشنى كۈتمەكتە. بۇ مەسىلىنى ياخشى ھەل قىلىش ئۈچۈن، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش شەرت. بۇنىڭ ئۈچۈن شارائىت ۋە ئالاھىدىلىكنى ئاساسىي نۇقتا قىلىشىمىز كېرەك. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ شەرقىي تەرىپى تەكلىماكان چۆلى بىلەن، غەربىي قىسمى سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن، غەربىي جەنۇب تەرىپى پاكىستان ۋە ئافغانىستان بىلەن، جەنۇبىي قىسمى ھىندىستان بىلەن چېگرىلىنىدۇ. مۇتەدىل بەلباغ ۋە قۇرۇقلۇق خاراكتېرىدىكى ھاۋا كىلىماتىغا تەگلۈق، ئىسسىق

---

6. كىلگىت-شىنجاڭ سودا شىركىتىنىڭ باش دېرىكتۇرى غولام مەھمەت ھاجى بىلەن يىپەكچىلىك ئىشلەپچىقىرىش، مېھمانخانا قۇرۇش، سەيلە ــ ساياھەت ئىشلىرى، مېۋە ــ چېۋىنى پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى قاتارلىقلار توغرىسىدا پىكىرنامە ئىمزالاندى.

7. شياڭگاڭ ۋېنا كارخانا چەكلىك شىركىتىدىكى لياڭ ۋېنخۇا خانىم بىلەن يىلىغا 3000 تونىنا قوغۇن شىرنىسى ئىشلەپچىقىرالايدىغان زاۋۇتتىن بىرنى بىرلىشىپ مەبلەغ سېلىپ قۇرۇش توغرىسىدا كېلىشىم ئىمزالاندى.

دۆلەت ئىچى بىلەن بىرلىشىپ باشقۇرۇش جەھەتتە:

1. شاڭخەي پەن ــ تېخنىكا تەرەققىيات مەركىزىي توقۇلما مالىلار شىركىتى بىلەن قەشقەر تاشقى سودا گىلەمچىلىك زاۋۇتى ئاساسىدا بىرلىشىپ قەشقەر بىرلەشمە يۈك توقۇمچىلىق فابرىكىسىنى ئۆزگەرتىپ، كېڭەيتىپ قۇرۇش توغرىسىدا كېلىشىم ھاسىل قىلىندى.

2. بېيجىڭ يىنلۇڭ شىركىتى بىلەن بىرلىشىپ، قەشقەردە چۇچۇكبۇيا خام ئەشيا قىلىمىغان، يىللىق مەھسۇلات مىقدارى 2000 تونىنا كېلىدىغان تاتلىق تەم كىركۇزگۈچى دورىلار زاۋۇتى قۇرۇش توغرىسىدا تەكشۈرۈش خاتىرىسى ئىمزالاندى. (جياڭ ماۋ سىڭ)

لمق بايلىقى مول. ھۆل ـ يېغىن مىقدارى ئاز، پارغا ئايلىنىشى كۆپ، ھاۋارايى ئۆزگىرىشى بىر قەدەر چوڭ بولۇپ، ئۆزىگە خاس ھاۋا كىلىماتى بايلىقى شەكىللەنگەن، پاھىر ئېگىزلىكى بىلەن كۆرۈنىلۈن تېخىسىدىكى مۇز ئېقىنلار قەشقەرنى بىر قەدەر مۇقىم ۋە ئىشەنچىلىك سۇغۇرۇش مەنبەسىگە ئىگە قىلدى. ۋىلايىتىمىز بويىچە ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن سۇ بايلىقى مەملىكەتنىك ئوتتۇرىچە سانىنىك ئىككى ھەسىسىگە باراۋەر كېلىدۇ. سۇ مەنبەسى مول. سۇ ئېنېرگىيە سىغىمچانلىقى يەتتە مىليون 940 مىڭ كىلوۋات بولۇپ، شىنجاڭ بويىچە 2 ـ ئورۇندا تۇرىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئېچىشقا ئاسان بولغىنى بىر مىليون 200 مىڭ كىلوۋات، دېھقانچىلىق مەھسۇلاتى ۋە يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلات جەھەتتە قەشقەر ئۆزىگە خاس ئۇستۇنلۈككە ئىگە. بولۇپمۇ قوغۇن ـ مېۋىنىڭ سۈپىتى ياخشى بولۇپ، مەملىكىتىمىزنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا داڭقى بار.

قەشقەر ـ دۆلىتىمىزنىڭ قەدىمكى يىپەك يولىدىكى مەركىزىي شەھەر بولۇپ، ئېچىۋېتىش جەھەتتە ئىنتايىن ئەۋزەل شارائىتقا ئىگە. خونجىراپ ئېغىزىنىڭ باشقا دۆلەتلەرگە ئېچىۋېتىلگەنلىكىگە ئەگىشىپ، تورغات ئېغىزى ئارقىلىق سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن بولغان سودا-كېلىش كۈندىن ـ كۈنگە قويۇقلاشماقتا. قەشقەر ـ دۆلىتىمىزنىڭ غەربىي قىسىم رايونىدا سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىلگەن مۇھىم دەرۋازا بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. يۇقىرىقىلار ۋىلايىتىمىز ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ تەبىئىي ئۈستۈنلۈكى ۋە جۇغراپىيە جەھەت ئىتىكى ئۈستۈنلۈكى. ئۇ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئالاھىدە ئىگىگە ئەگىشىدىغان ئۆزگىرىلمىسى ۋە كەسىپلەشكەن ئىشلەپچىقىرىش تۈرىنى قۇرۇشنىڭ ئوبيېكتىپ ئاساسىنى شەكىللەندۈردى. بىر قانچە يىلدىن بۇيان، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەۋزەللىكى تولۇق جارى قىلدۇرۇلىدى. بۇنىڭ بىلەن ئىقتىسادىي تەرەققىيات تەكشى بولماسلىق ئەھۋالىمۇ شەكىللەندى.

بىر ئىنچىسى: ئىقتىسادىي تەرەققىيەتكە يىگانە بولدى. سانائەت، يېزا ئىگىلىكى ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئېچىدە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 75 پىرسەنتنى ئىگىلىدى. يېزا ئىقتىسادىدا دېھقانچىلىق ئاساس قىلىنىدۇ. شۇڭا، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئاشلىق، پاختا، قوغۇن، مېۋە-چېۋە ئىنىڭ مۇھىم ئىشلەپچىقىرىش رايونى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

1985-يىلى ۋىلايىتىمىزنىڭ ئاشلىق ئومۇمىي ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلاتى بىر مىليارد 780 مىليون جىڭغا يېتىپ، تەخمىنەن ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتىنىڭ بەشتىن بىر قىسمىنى ئىگىلىدى. پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليون160 مىڭ جىڭغا يېتىپ، تەخمىنەن ئاپتونوم رايونىمىزدىكى پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتىنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى ئىگىلەپ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى 1-ئورۇنغا ئۆتتى. قوغۇن-مېۋە ئومۇمىي مەھسۇلاتى 229 مىڭ 500 تونناغا يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە: قوغۇن 182 مىڭ تونناغا بولدى، يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، بېلىقچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىمۇ بىر قەدەر تېز راۋاجلانىپ، 1980-يىلدىكىدىن چارۋىچىلىق كىرىمى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن يىلىغا 19.89 پىرسەنتتىن ئاشۇرۇلدى، بېلىقچىلىق كىرىمى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 45 پىرسەنتتىن ئاشۇرۇلدى. ئىككىنچىسى، خەلق ئىگىلىكىنىڭ نىسبەت مۇناسىۋىتى تېخى ماسلاشمىغان كېتەلمىدى. سانائەت ئومۇمىي ئىشلەپچىقىرىش قىممىتى ئاران 278 مىليون يۈەنگە يېتىپ، سانائەت، يېزا ئىگىلىكى ئومۇمىي ئىشلەپچىقىرىش قىممىتىنىڭ 25 پىرسەنتىنى ئىگىلە-

لەيدۇ. سانائەت ئومۇمىي ئىشلەپچىقىرىش قىممىتى ئىچىدە ئېغىر سانائەت ئارقان16.4پىرسەنتنى ئىگىلەيدۇ. دېھقانچىلىق قوشۇمچە كەسىپ مەھسۇلاتىغا ئىش قوشۇش ئىقتىدارى تۆۋەن. پاختا توقۇمىچىلىق سانائىتى ئۇچۇن كېتەرلىك پاختا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن يىلىغا100مىڭدەن ئەترا پىدا بولۇپ، پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتنىڭ 10 دىن بىر قىسمىنى ئىگىلەيدۇ. يۇقۇ توقۇمىچىلىق سانائىتى ھازىر يەنىلا ئاق توچكا بولۇپ تۇرماقتا، ئىستېمال سانائىتى بىلەن يەم - خەشەك سانائىتىگە كېتىدىغان دېھقانچىلىق مەھسۇلات مىقدارى ناھايىتى ئاز بولۇپ، يەنىلا نوقۇل ھالدا خام ئەشيا ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىيىتىدە تۇرماقتا. ئېنېرگىيە، قاتناش، خام ئەشيا ماتېرىيالىلىرى يەنىلا خېلى جىددى. ئۇچىنچىسى، ئىگىلىك تەرەققىياتىدىكى ماددىي تېخنىكا شەرت-شارائىتى ئارقىدا، مالىيىنىڭ ئۆز-ئۆزىنى تەمىنلەش نىسبىتى تۆتتىن بىر قىسمىغا يەتمەيدۇ. 60 پىرسەنتتىن70پىرسەنتكىچە بولغان يېزا نوپۇسنىڭ تاماق، كىيىم- كېچەك جەھەتتىكى سەۋىيىسى تۆۋەن بولۇپ، تەبىئىي ئاپەتكە قارشى تۇرۇش ۋە ئۆز- ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىقتىدارى تۆۋەن. قەشقەر ۋىلايىتىمىزنىڭ يۇقىرىقىدەك ئىگىلىك جەھەتتىكى ئاجىزلىقى ۋە ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، ھېنىڭچە بۇ نۇقتىدىن كېيىن ئارتۇقچىلىقنى جارى قىلدۇرۇپ، يېتەرسىزلىكىنى تۈگىتىپ، قەشقەر نىڭ ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشتا، ئالدى بىلەن غەربىي ئېغىزدىن قوشنا دۆلەتلەر بىلەن بولغان سودا مۇناسىۋىتىنى تۇرنىتىشنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك. قەشقەر بىلەن ئىچكى ئۆلكىلەر ئوتتۇرىسىدىكى قاتناش لېنىيىسى ئۇزۇن بولۇپ، ئاپتوموبىل ئاساسلىق قاتناش قورالى بولىدۇ، لېكىن، قەشقەر بىلەن سوۋېت چېگرىسىدىكى تورغات ئېغىزى ئوتتۇرىسىدىكى ئارىلىق ئارانلا 165 كىلومېتر كېلىدۇ. پاكىستاننىڭ پايتەختى ئىسلامئاباد بىلەن بولغان ئارىلىقى1300 كىلومېتر كېلىدۇ. پاكىستاننىڭ دېڭىز قولتۇقى شەھىرى كاراچى بىلەن بولغان ئارىلىقى2300 كىلومېتر كېلىدۇ (بۇ نىڭدا تۆمۈر يول 1600 كىلومېتر)، پاكىستان تەرىپىدىكى يېقىن بېكەت تاكۇت بىلەن بولغان ئارىلىقى1195 كىلومېتر كېلىدۇ. مەھسۇلاتلارنى سىرتقا سېتىشتا قاتناش قولايسىز، بازارنىڭ سىغىمچانلىقى ناھايىتى زور. بىز پەقەت بۇ دەرۋازىنىڭ ئۈستۈنلۈكىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، سوۋېت، پاكىستان ۋە دېڭىز قولتۇقىدىكى دۆلەتلەر بىلەن بىۋاستە ياكى ۋاستىلىق قىلىپ سودىلىشىشنى يولغا قويغاندا، قاتناش جەھەتتىكى پايدىسىز ئەھۋالنى پايدىلىق ئەھۋالغا يەتكۈزگىلى بولىدۇ. ئۇندىن باشقا، سۇ ئاساسىي كەڭدە قىلىنغان ئېنېرگىيە قۇرۇلۇشىنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش كېرەك. ئېنېرگىيە يېتىشمەسلىك ئىگىلىگىلىك تەرەققىياتنى چەكلەپ تۇرىدىغان بىر چوڭ ئامىل. نۆۋەتتە، ئىلايىتىمىزنىڭ سۇ ئېلېكتر سىغىمچانلىقى 486 مىڭ كىلوۋات بولۇپ، سۇ ئېنېرگىيە مەنبەسىنىڭ 0.61 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، بۇ، ئېچىشقا بولمىدىغان سۇ ئېنېرگىيەمەنبەسىنىڭ 4.05 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، سۇ ئېنېرگىيە مەنبەسى تولۇق جارى قىلدۇرۇلمىدى. ئۇچىنچى، مەبلەغنى كەلگە تۇردە جۇغلاش كېرەك، يەرلىك مالىيە كۈچىنىڭ يېتىشمەسلىكى ئاساسەن يەرلىك سانائەتنىڭ تەرەققىي قىلمىغانلىقىدىن بولغان. بايلىق مەنبەسىنى ئېچىش جەريانىدا كۆپ ھاللاردا ئېيتقاندەك مەھسۇلات ياكى ئارىلىقتىكى مەھسۇلات سېتىلىدۇ، تەييار مەھسۇلات ئىنتايىن ئاز. بىز پەقەت يېڭى ئىشلەپچىقىرىش ساھەسىنى ئۇزۇن ئۇچۇر، بايلىقىقا ئىگە قوشۇشنى چوڭقۇرلاشتۇرغان ۋە كېڭەيتكەندىلا، يەرلىك مالىيە كۈچىنى تاندىن پەيدا - پەي تولۇقلىيالايمىز.

يۇقىرىقى كۆرەش نىشانىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن، قەشقەر نېفت ئىگىلىك تەرەققىياتىنى شەكىلدە يېڭا ئىگىلىكىنىڭ ئاساسىي گەۋدە ۋە تايانچ، يەرلىك سانائەت بىلەن يېڭا بازار كارخانىلىرىنى «ئىككى قانات قىلغان ئۇچار قۇش» شەكلىدىكى ئىگىلىك بىلەن ئىچكى ۋە تاشقى قىسمىنى بىر لەشتۈرۈش نىشانى بويىچە راۋاجلاندۇرۇشنىمىز كېرەك. ئاساسىي گەۋدە بولغان يېڭا ئىگىلىكىدە دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوغۇن، مېۋە، باغۋەنچىلىكىنىڭ ئىمارەت ئۇچۇق تۈزۈلۈشىنى ئورنىنى بەلگىلەپ، قەشقەرنى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئاشلىق، پاختا، چارۋا ۋە باغۋەنچىلىك بازىسى قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز كېرەك. ئىككى قانات جەھەتتە، بىر ئاساس، ئىككى نۇقتىنى ياخشى تۇتۇش لازىم. بىر ئاساس دېگىنىمىز ــ ئېنېرگىيە بىلەن قاتناش دېمەكتۇر. ئىككى مۇھىم نوقتا دېگىنىمىز ــ پاختا، كەندىر، يۇلۇ، يېپەك ۋە قوغۇن ــ مېۋىنگە ئىش قوشۇش سانائىتى دېمەكتۇر. يېڭا ئىگىلىكى، يەرلىك سانائەت ۋە يېڭا ــ بازار كارخانىلىرىنى خام ئەشيا، ئەمگەك كۈچى ۋە بازار بىلەن تەمىنلەيدۇ، يەرلىك سانائەت ۋە يېڭا ــ بازار كارخانىلىرى يېڭا ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن چىقىش يولى تېپىپ بېرىدۇ، يېڭى ئىشلەپچىقىرىش ساھەسى ئېچىپ بېرىدۇ، ئېنېرگىيە، يەرلىك سانائەت ۋە يېڭا ــ بازار كارخانىلىرىنى يېتەرلىك قۇۋۋەت كۈچى بىلەن تەمىنلەيدۇ. پاختا، كەندىر، يۇلۇ، يېپەك ۋە قوغۇن ــ مېۋىنگە ئىش قوشۇش سانائىتى ــ يېڭا تاۋار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ، شۇنداقلا، تېخنىكا كۆپ مەبلەغ توپلاشقا ۋە ئىلايىتىمىز ئىگىلىكىنىڭ ئۆز ــ ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىشكە پايدىلىق. ئۇنداق بولغاچقا، قەشقەر ساياھەتچىلىك جەھەتتە ئالاھىدە ئۈستۈنلۈككە ئىگە. قەدىمكى زامانىدىكى يېپەك يولى بىز ئۈچۈن كۆپلىگەن تارىخىي قالدۇرۇپ بەردى. قەشقەر تەۋەسىدە دېگىز يۈزىدىن 8611 مېتىر ئېگىز تۇرىدىغان دۇنيا بويىچە 2-ئېگىز چوققىسى بار، ئۇنىڭغا يېقىن جايدا مۇز تاغ چوققىسى بار. بۇلار مەملىكىتىمىز ئىچى ۋە سىرتىدىكى تاغقا چىقىش ھەۋەسكارلىرىنى جەلپ قىلىدۇ. قەشقەردە بىپايان ھەيۋەتلىك قۇملۇقلار بولۇپلا قالماستىن، يەنە كۆزەل باغ ــ بوستانلىققۇ بار. ئۇنىڭ ئۈستىگە، قەشقەر ناخشا ــ ئۇسسۇل ماكانى دېگەن تاتقا ئىگە. ھەر قايسى تاز سانلىق مىللەتلەر ناخشا ــ ئۇسسۇلغا خۇشتار ۋە قىزغىن مېھماندوست، ئەزەلدىن تارتىپ مەملىكىتىمىزدىكى سایاھەتچىلەر بۇ جايغا قىزىقىدۇ. بىز پەقەت ھەر خىل مەنزىرىلىك بايلىق مەنبەلىرىنى ۋە مەدەنىيەت بايلىقى مەنبەلىرىنى ئېچىشنى ۋە قوغدىشىنى كۈچەيتىپ، يەرلىك ۋە مىللى ئالاھىدىلىككە ئىگە سایاھەتچىلىك ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇپ، سایاھەتچىلىك جەھەتتىكى تەشۋىقاتلارنى تەشكىللەش ۋە باشقۇرۇش خىزمەتلىرىنى ياخشى ئىشلەپ يىغان بولساقلا، قەشقەرنىڭ سایاھەت ئىشلىرى چوقۇم جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىدۇ.

قىسقىسى، ئىلايىتىمىز يېڭا ئىگىلىك، يەرلىك سانائەت، سایاھەت ئىشلىرى ۋە ئىچى ــ سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا كۆپلىگەن گەۋدىلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە. بىز پەقەت «ئۈچار قۇش» شەكلى بويىچە ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرىدىغان بولساقلا، شۇنداقلا، ئىچكى ۋە تاشقى سودىنى بىر لەشتۈرۈشتىمۇ ئېچىۋېتىش ئىمارەت شەكلىدىكى ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش يولىدا ماڭساقلا، تەبىئىي ئۈستۈنلۈك ــ بايلىق مەنبەسىي ئۈستۈنلۈكى، مەھسۇلات ئۈستۈنلۈكى، تاۋار ئۈستۈنلۈكى، بازار ئۈستۈنلۈكىدىن ئىمارەت بىر يېڭى يولنى ئاچالايمىز ۋە پۈتكۈل قەشقەر ئىگىلىكىنىڭ گۈللىنىشىنى يېتەكلىيە لەيمىز.

بۇ ــ ئىلايىتىمىز يېڭا ئىگىلىك تەرەققىياتىنىڭ مۇقەررەر ۋەزىيىتى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى پۈتكۈل ئىگىلىك تەرەققىياتىنىڭمۇ بىردىنبىر يولى.

ئىسلاھاتنى چىڭتۇتۇپ، توغرا لېنىيىلىك بىرلىشىنى ئىلگىرى سۈرەيلى

ۋىلايەتلىك ئىقتىساد كومىتېتىنىڭ مۇدىرى: جالالجۈشەپ

كارخانىلارنىڭ ھاياتىي كۈچىنى كۈچەيتىش شەھەر ئىسلاھاتىنىڭ مەركىزىي ھالقىسى. يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، قەشقەر ۋىلايىتىمىز كارخانىلارنى جانلاندۇرۇش جەھەتتە ئىزدەندى ۋە ئەملىيەتتىن ئۈنۈملۈك: دۆلەت، كارخانا ۋە ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ تەقسىمات مۇناسىۋىتىنى تەڭشەشتىن قول سېلىپ، ئىشلەپچىقىرىش ئىگىلىكى قاتارلىق جەھەتلەردىكى ئىز - ئىزغا بولۇش ھوقۇقى تەرەققىي قىلدۇرۇلدى ۋە كېڭەيتىلدى. كوللېكتىپ ئىگىلىكىدىكى كارخانىلار بىلەن دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كىچىك كارخانىلارنى جانلاندۇرۇشتىن قول سېلىپ، چوڭ ۋە ئوتتۇرا تىپتىكى كارخانىلارغىچە جانلاندۇرۇلدى. كارخانىلارنىڭ ئىچكى قىسمىدا ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى يولغا قويۇشتىن قول سېلىپ، كارخانىلارنىڭ سەرتقى مۇھىتىنى ياخشىلاش ئىلگىرى سۈرۈلۈپ، ماكرولۇق ئىسلاھات بىلەن مىكرولۇق ئىسلاھاتنىڭ بىرلىشىش كۈچەيتىلدى. بۇ ئىسلاھاتلار ئارقىلىق، كارخانىلاردا چوڭ قۇر ئۆزگىرىشلەر بولدى، كارخانىلار مەۋزۇيي تارماقلارنىڭ بېقىندىلىقى ھالىتىدىن نىسپىي ھالدا مۇستەقىل تاۋار ئىشلەپچىقارغۇچىسى ۋە ئىگىلىك باشقۇرغۇچىغا ئايلاندى. بىكىتمە ھالەتتىكى ئىشلەپچىقىرىشتىن ئېچىش خاراكتېرىدىكى ئىگىلىك يارىتىشقا قاراپ بۇرالدى. مەۋزۇيي بۇيرۇق ئارقىلىق ئىشلەپچىقىرىشنى تەشكىللەشتىن بازار ئۆزگىرىشكە ئەھمىيەت بېرىش، بۇيرۇق خاراكتېرلىك پىلان، يېتەكچىلىك خاراكتېرلىك پىلان ۋە بازار ئارقىلىق تەڭشەشنى بىرلەشتۈرۈش تەلىپى بويىچە ئىشلەپچىقىرىشنى تەشكىللەشكە بۇرالدى. «ئىككى داشقازانلىق تامىقى»نى يېيىشتىن كارخانىلارنىڭ مەنپەئىتى بىلەن ئىگىلىك باشقۇرۇش نەتىجىسىنى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ مەنپەئىتىنى ۋە شەخسىنىڭ تۆھپىسىگە بىرلەشتۈرۈشكە قاراپ بۇرالدى.

كارخانا ئىسلاھاتىنى كارخانىلارنىڭ توغرا لېنىيىلىك ئىقتىسادىي بىرلىشىنى ۋە ھەمكارلىشىشنىڭ تەرەققىياتىنى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈردى. بىر يىلغا يېقىن ۋاقىتتىن بۇيان، بىز ئىلگىرى-ئاخىر بولۇپ، شاڭخەي، تيەنجىن، شاشى، دەندۇڭ، ۋېيفاڭ، نەنتۇڭ قاتارلىق شەھەرلەرنىڭ ئىقتىسادىي ۋەكىللەر ئۆمىكى ۋە مەملىكىتىمىز ئىچى - سىرتىدىكى 100 دىن ئارتۇق ئىقتىسادىي ھەمكارلىشىش خادىملىرىنى كۈتۈۋالدۇق. شۇنداقلا، مەملىكىتىمىزنىڭ ھەر قايسى ئۆلكە، شەھەر، رايونلىرىدىكى 140 دىن ئارتۇق ئىقتىسادىي ھەمكارلىق ئىشخانىسى بىلەن ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى ئورناتتۇق. 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە، قېرىنداش ئۆلكە، رايونلار بىلەن 131 تۈر بويىچە ئىقتىسادىي ھەمكارلىق ئورناتتۇق. بۇنىڭ ئىچىدە 38 تۈرى

ئورۇنلاندى. دەسلەپكى قەدەمدە توغرا لېنىيىلىك ئالاقە باغلاش ئىقتىسادىي تۈرلىرى شەكىل-لىنىپ ، كۆپ قاتلامغا، كۆپ يولغا ، كۆپ شەكىلگە ئىگە ھەمكارلىق ۋەزىيىتى بارلىققا كەلدى. بولۇپمۇ قەشقەر شەھىرى ، قاغىلىق ، پوسكام ، يېڭىشەھەر، مارالبېشى، پەيزاۋات قاتارلىق ناھىيىلەردە توغرا لېنىيىلىك مۇناسىۋەتتە كۆرۈنەرلىك ئۆزگىرىش ھاسىل قىلىندى. ئەمەلىيەت شۇنى ئىسپاتلىدىكى، توغرا لېنىيىلىك مۇناسىۋەتنى كۈچەيتىپ، ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكار-لىقنىڭ قانات يېيىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ۋىلايىتىمىز ئىقتىسادىنىڭ كۆللىنىشىنى ھايات-لىق مەنبەئى مول ، چەت ـ يېراقتا جايلاشقان رايون، ئىقتىسادى قالاق ، سانائەت ئاساسى ئاجىز بولغانلىقتىن، ئىقتىسادنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا بىز مەبلەغ ئېغىر يېتىشمەسلىك ، ئىختىساسلىق كىشىلەر كەمچىل ، تېخنىكا قالاق ، ئۇسكۇنە كونا ، ئۇچۇر تېز بولماسلىقتەك مەسىلىلەرگە دۇچ كەلمەكتىمىز . بۇ خىل ئەھۋاللارنى ئۆزگەرتىشنىڭ تۈپ يولى باشقا جايلار ۋە كارخانىلار ئارا ھەر خىل شەكىلدىكى ئىقتىسادىي بىرلىشىنى راۋاجلاندۇرۇشتىن ئىبارەت. ئۆزاقتىن بۇيان ، مەملىكىتىمىزنىڭ سانائەت باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى ئىزچىل ھالدا سىستېما بويىچە ئېلىپ بېرىلىش ۋەزىيىتىدە تۇرۇپ ، داۋىملىشىپ كەتكەنلىكتىن، بۇ كارخانىلاردىكى ئىشلەپچىقىرىش ۋە تىجارەت پائالىيىتىنىڭ ئىچكى مۇناسىۋىتىنىڭ ئوبيېكتىسى تەلىپىگە ئۇيغۇن كەلمەندى. بۇ كارخانىلارنىڭ جانلىق بولماسلىقى، ئىقتىسادنىڭ يۇرۇشلەشمەسلىكى، ئۇنۇمنىڭ يۇقىرى بولماسلىقىدىكى مۇھىم بىر سەۋەب. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھەرقايسى-لىك رەھبەرلىرى ۋە ئىقتىسادىي سەپتىكى يولداشلار توغرا لېنىيىلىك ئىقتىسادىي بىرلىشىشنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ مۇھىم ئەھمىيىتىنى تولۇق تونۇپ ، ئىدىيىۋى تونۇش جەھەتتە يېڭى بىر بۆسۈش ھاسىل قىلىش ، كۆز قاراش جەھەتتە تۈپ ئۆزگىرىش ھاسىل قىلىش، ئەمەلىي ھەرىكەتتە ئاكتىپ تەشەببۇسچى ئېلىپ بېرىپ ، قىزغىن قوللاپ ۋەزىيەت ئېھتىياجىغا قاراپ يېتەكلەپ ، ۋىلايىتىمىزنىڭ توغرا لېنىيىلىك ئىقتىسادىي بىرلىشىشنى يېڭى بىر باسقۇچقا كۆتۈرۈشى كېرەك.

توغرا لېنىيىلىك ئىقتىسادىي بىرلىشىشنى قانات يايدۇرۇشتا ، كارخانا بىلەن كارخانىلار ئارا ، كارخانا بىلەن پەن ـ تەتقىقاتى ئورنى، ھەكىتەپلەر ئۆز ئارا بىرلىشىشنى ئاساسىي شەكىل قىلىشى ، بۇنى مەمۇرىي خاراكتېردىكى ئاپپارات ياكى شىركەت شەكلىدىكى ئاپپاراتقا ئايلاندۇرۇپ قويماسلىقى كېرەك. بىرلىشىش ئۆز ئىختىيارلىقى ئاساسىدا بولۇشى، «ئارتۇقچىلىقنى جارى قىلدۇرۇش ، يېتەرسىزلىكنى تولۇقلاش ، شەكىلى خىلمۇخىل بولۇش، ئۆز ئارا مەنپەئەت-پايدا يەتكۈزۈش ، ئورتاق گۈللىنىش» پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇلۇشى كېرەك. توغرا لېنىيىلىك ئىقتىسادىي بىرلىشىشتە، رايون ، تارماق، كەسىپ ۋە ئىگىدارچىلىق تۈزۈمى-دىن ئىبارەت بۇنداق چەك ـ چېگرا بۇزۇپ تاشلانسىمۇ بولىدۇ. ئىشلەپچىقىرىشتىكى بىرلىشىش

تاشقى مەبلەغدىن پايدىلىنىپ، قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىنى راۋاجلاندۇرايلى

ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىي تەرەققىيات باش شىركىتىنىڭ باش دېرىكتورى: **لىيۇ شۈەنلى**

پارتىيىنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن ،قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ خەلق ئىگىلىكى تەرەققىيات سۈرئىتى بىر قەدەر تېز بولدى.

1953 - يىلدىن 1980 - يىلغا قەدەر بولغان 28 يىلنى سېلىشتۇرغاندا،ھەر يىلى % 6.23 ئېشىپ،بىرھەسسىدىن كۆپرەككە يەتتى. 6 - بەشىيىللىق پىلان مەزگىلىدە ، سانائەت ، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى % 14 ئاشتى. لېكىن ئىقتىسادىي قۇرۇلمىدىن قارىغاندا، پۈتۈن ۋىلايەتنىڭ ئىقتىسادىي ئاساسى ئاجىز ، سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئىچىدە ، سانائەت مەھسۇلات قىممىتى ئاران 280 مىليون يۈەن بولۇپ ، سانائەت ، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ25.3 پىرسەنتىنىلا تەشكىل قىلدى. ئىقتىساد تەرەققىي قىلمىغانلىقى ئۈچۈن ، ئىقتىسادنى راۋاجلاندۇرۇش زور دەرىجىدە چەكلىمىگە ئۇچرىدى ، ئۇزۇنمۇزكە تايىنىپمەبلەغ توپلاش ئىقتىدارىنمۇ تۆۋەن، ۋىلايەت بويىچە مالىيە جەھەتتە ئۇزۇنمۇزنى - ئۇزۇنمۇز تەمىنلەش نىسبىتى ئاران % 23.6. سېلىمنغان مەبلەغ ئاز ، تۇرلۇك ئاساسىي قۇرۇلۇشلار تەرەققىي قىلالمىدى ھەم ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتى چۈشەپ چەكلىمىگە ئۇچرىدى. بۇنداق تەبىئىي ئايلىنىش تۆپەيلىدىن قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىنىڭ ئىلغار رايونلارغا سېلىشتۇرغاندىكى پەرقى بارغانسېرى زورىيىپ كەتتى.

جەھەتتە ، ئىختىساسلىق خادىملار ، بايلىق مەبلىغى، مەبلەغ ، تېخنىكا ۋە تاۋار سېتىۋېلىش، سېتىش قاتارلىق جەھەتلەردە بىرلەشمىۋ بولمىدۇ. سانائەت ئوتتۇرىسىدىكى بىرلىشىشتە ، سانائەت بىلەن يېزا ئىگىلىك، سانائەت بىلەن سودا، سانائەت بىلەن مالىيە ئىشلىرى جەھەتتە بىرلىشىشكە بولمىدۇ. ئۇزۇن مۇسته‌قىل مەبلەغ چىقىرىش، شىركىلىشىپ مەبلەغ چىقىرىش ،ھەمكارلىشىش شەكىللىرىنى ۋە ماتېرىياللارغا ئىش قوشۇپ بېرىش شەكىللىرىنى قوللىنىشقىمۇ بولمىدۇ. شەكىل خىلمۇ خىل بولۇشى ، پۇل بولسا پۇل چىقىرىش، كۈچ بولسا كۈچ چىقىرىش، تېخنىكا بولسا تېخنىكا چىقىرىش، ھەركىم ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىشى كېرەك. مەيلى قايسى خىل شەكىل قوللىنىلمىسۇن، توختام ياكى كېلىشىم شەكىللىرى ئارقىلىق مۇناسىۋەتنى بېكىتىپ، قانۇن ئارقىلىق قوغداشنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك. قىسقىسى ، ئىقتىسادىي بىرلىشىش ئارقىلىق يېڭى تېپتىكى ئىقتىسادىي بىرلىشىش تەشكىلاتىنى تەدرىجى شەكىللەندۈرۈپ ، كارخانىلار ئارىسىدىكى مەلۇم گۈچمۇنى ئۆز لۇكسىز كۈچەيتىپ ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىز كېرەك.

قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىنى جانلاندۇرۇمىز ۋە پۈتۈن ۋىلايەتنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىمىز دەپ دېگەنلەر: سەرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش، ئىچكى جەھەتتە جانلاندۇرۇش سىياسىتىنى يولغا قويۇپ ، ئۆز كۈچىمىزگە تايىنىپ ئىش كۆرۈش ئاساسىدا ، تاشقى مەبلەغ ۋە ئىلغار تېخنىكىلارنى كۆپلەپ كىرگۈزۈش لازىم. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ شۇجىسى سۇڭ خەنلياڭ 1986 - يىل 3 - ئاينىڭ 13- كۈنى ، 3- نۆۋەتلىك ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ 7 - قېتىملىق ئومۇمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدا: «ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ تاشقى مەبلەغ ۋە ئىلغار تېخنىكىلارنى كىرگۈزۈش كۆلىمى ناھايىتى ئاز ، بۇ — شىنجاڭنى ئېچىش ۋە گۈللەندۈرۈش ئۈلۈغۋار ئىشلىرىمىزغا بەكمۇ ماس كەلمەيدۇ.» ، «تېزدىن مەخسۇس ئاپپارات تەسىس قىلىپ، سەرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش خىزمىتىنى بىر تۈتاش باشقۇرۇپ ، ئىخچام بولغان تاشقى ئىقتىساد قوشۇنى قۇرۇپ چىقىش كېرەك» دەپ كۆرسەتتى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ قۇرۇلۇش مەبلىغى كەمچىل ، بۇنىڭدىمۇ جەزمەن تاشقى مەبلەغ كىرگۈزۈش، ئىلغار تېخنىكا ۋە باشقۇرۇش چارىلىرىنى كىرگۈزۈش يولىغا ماڭغانىدىلا ، ئاندىن قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى تېزلەتكىلى بولىدۇ.

1985 - يىلدىن باشلاپ، ۋىلايىتىمىز تاشقى مەبلەغ كىرگۈزۈش خىزمىتىنى ئىشلىگەنىدى. پەقەت سەككىز ئاي ئىچىدە ، ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى10سودىگەر بىلەن بىرلىشىپ مەبلەغ سېلىش، ھەمكارلىشىش، تولۇقلىما سودا ۋە ئىشانە ئۈستىدە سۆھبەت ئېلىپ بېرىلدى ھەمدە مۇددىئانامە،كېلىشىمنامە ۋە توختام ئىمزالاندى . چەت ئەل سودىگەرلىرىنىڭ پوزىتسىيىسى بىر قەدەر ئاكتىپ، تەشەببۇسكار بولۇپ، بىرقانچىسى بىرىيىل ئىچىدە بىرنەچچە قېتىم كەلدى. بۇ، قەشقەرنىڭ چەت ئەل سودىگەرلىرىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىش ئىقتىسادىي ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. مەسىلەن: ئەلا سۈپە تلىك پاختا، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان قوغۇن-تاۋۇز، يەنە، دۇنيادىكى ئاز ئۇچرايدىغان يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتۇ كىشىنىجەلپ قىلىدىغان قەدىمكى يىپەك يولىدىكى ساياھەت نۇقتىلىرى بار.

قەشقەردە يەنە چەت ئەللەردە ئولتۇرۇشلۇق 10مىڭدىن ئارتۇق مۇھاجىر بار. دۆلىتىمىزنىڭ كۈنسايىن قۇدرەت تېپىپ گۈللىنىشىدەك يېڭى ۋەزىيىتى ئاستىدا، ئۇلارمۇ قايتىپ كېلىپ ئۆز يۇرتىغا پايدىلىق ئىشلارنى قىلىشنى خالايدۇ.

قەشقەر—سۆۋېت ئىتتىپاقى ۋە پاكىستان قاتارلىق ئەللەر بىلەن چېگرىداش، خونجىراپ ئېغىزىدىنىڭ باشقا ئەللەرگە ئېچىۋېتىلىشى غەربىي يولنى راۋاجلاشتۇرۇش، دېڭىز قولتۇقىدىكى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئەللەرنىڭ سودىسىنى بىرلەشتۈرۈش ئۈچۈن شەرت-شارائىت يارىتىپ بېرىدى. بۇنىڭ بىلەن، قەشقەرنىڭ روناق تېپىشى ئۈچۈن قانات قوشۇلدى. دېڭىز قولتۇقى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئەللەرنىڭ ئارىلىقى قىسقارتىلىپ، تاۋار ئۈچۈن رىقابەت ئىقتىدارى يىتىلىپ بېرىلدى، چەت ئەل سودىگەرلىرىمۇ قەشقەرگە كېلىپ مەبلەغ سېلىشنى خالايدۇ. بۇ، تاشقى مەبلەغدىن پايدىلىنىشقا پايدىلىق.

قەشقەر—يېزا ئىگىلىك ئىقتىسادىنى ئاساسىي گەۋدە قىلىدىغان بىر رايون،جۇغراپىيە، ھاۋا كىلىماتى شارائىتىنى چىقىش قىلغاندا، بۇندىن كېيىنكى ئىقتىسادىي تۈزۈلۈكتە يەنىلا دېھقانچىلىقنى ئاساس قىلىش لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، چارۋىچىلىق، قوغۇن-تاۋۇز، باغۋەنچىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش لازىم. بۇ—قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىي ئەۋزەللىكى. شۇنىڭ ئۈچۈن،

ئاشلىقنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنىڭ يولى

ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق باشقارمىسىدىن: يۇەن دېجېن

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئاشلىق بىرلىك مەھسۇلاتى 1949 - يىلى 143 جىڭ، 1955 - يىلى 187.2 جىڭ، 1978- يىلى 199 جىڭ، 1980 - يىلى 211جىڭ، 1985 - يىلى 356 جىڭ- غا يەتتى. ئاشلىقنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنىڭ 1980 - يىلدىكى 211 جىڭدىن 1985-يىلدىكى 356 جىڭغا يەتكەنلىكى ۋىلايىتىمىزنىڭ ئاشلىق بىرلىك مەھسۇلاتىنىڭ تۆۋەن مەھسۇلاتتىن ئوتتۇرا مەھسۇلاتسەۋىيىسىگە قەدەم قويغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە قۇرغاقچىلىق ئەھۋالى بىر قەدەر ئېغىر بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ۋە بىرلىك مەھسۇلاتى يەنىلا ئۆرلەش ۋەزىيىتىنى ساقلاپ قېلىپ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر مىليارد 783 مىليون 770مىڭ جىڭغا يەتتى، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 123 مىليون615مىڭ جىڭ ئاشتى، بىرلىك مەھسۇلاتى ئۆتكەن يىلدىكىدىن 25جىڭ ئاشتى، يۇقىرىقى بىر قانچە ۋەقەلىك خاراكتېرگە ئىگە تارىخىي يىلالارنىڭ ئاشلىق بىرلىك مەھسۇلاتىنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالىنى تەھلىل قىلغاندا، ئېنىق-ئېنىق، سۈئىشلىرى ئاساسىي قۇرۇلۇشى ۋە يۇرۇشلەشتۇرۇش، تېرىش، پەرۋىش قىلىش تېخنىكا ئاممىلىرىدىن باشقا، ئاشلىق بىرلىك مەھسۇلاتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنىڭ تۆۋەندىكى بىر قانچە ئاساسىي يولى بار:

1. ئۆزلاشتۇرۇش ئەھمىيىتىگە ئاساسەن ئىش كۆرۈپ، سورتلۇق ئۇرۇقلارنى ئىشلىتىش لازىم. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە بالدۇر پىشىدىغان، مول ھوسۇللۇق، ئاپەتكە بەرداشلىق بىرەلەيدىغان تاشقى مەبلەغدىن پايدىلىنىشنىڭ چەكلىنىشىنى تۇقتىمىدىمۇ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوغۇن-تاۋۇز، باغۋەنچىلىكنى راۋاجلاندۇرۇشنى مۇھىم نۇقتا قىلىش لازىم. بولۇپمۇ، قوغۇن-تاۋۇز، باغۋەنچىلىك نۆۋەتتە ئادەمنى بەك قىزىقتۇرىدۇ.

تاشقى مەبلەغنى ئۇنۇملۈك جەلپ قىلىش ۋە ئونىدىن پايدىلىنىش ئۈچۈن، بىز بۇددىن كېيىن ئاشلىق، پاختىنى تېرىپ راۋاجلاندۇرغاندىن باشقا، باغۋەنچىلىكنىمۇ زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇشىمىز لازىم، 1990-يىلغا بارغاندا، ھازىرقى 360مىڭ مو باغۋەنچىلىك بازىسىنى بىر مىليون موغا كېڭەيتىش، شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، تاشقى مەبلەغ ۋە تېخنىكىدىن پايدىلىنىپ، ئىچكىلىكنىڭ سانائىتىنى راۋاجلاندۇرۇش لازىم. بۇنداق بولغاندا ھەم ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە، ھەم ئىجتىمائىي ئۈنۈمگە ئېرىشكىلى بولىدۇ. پۈتكۈل ئىقتىسادنى باغۋەنچىلىك ئارقىلىق مەبلەغ كە ئىگە بولۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىپ، دېھقانلارنى باغۋەنچىلىك ئارقىلىق بېيىتقىلى بولىدۇ.

يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان دۆلەت سىرتقى مەبلەغدىن پايدىلىنىش سىياسىتىنى تەڭشەپ، باج تاپشۇرۇشنى تۆۋەنلىتىپ، بىرلىشىپ مەبلەغ سېلىش مۇددىتىنى ئۇزارتىپ، تاشقى مەبلەغنىڭ نىسبىتىنى كېڭەيتتى، بىرقىسىم مەھسۇلاتلارنى دۆلەت ئىچىدەسېتىشقىمۇ بولىدۇ، شۇڭا بىزنىڭ تاشقى مەبلەغ كىرگۈزۈشىمىز ئۈچۈن پايدىلىق شەرت-شارائىتلارنى يارىتىپ بېرىدۇ. لېكىن، قەشقەر چەت، نامرات، تاز سانائىتى مىللەت رايونى بولغانلىقتىن ئۈچۈن ئىچكىرى ئۆلكىلەردىكى ۋە دېڭىز بويىدىكى رايونلارغا سېلىشتۇرغاندا ناھايىتى زور پەرقى بار. چەت ئەل سودىگەرلىرىنى مەبلەغ سېلىشقا تېزرەك جەلپ قىلىش ئۈچۈن، ئىچكىرى ئۆلكە ۋە دېڭىز بويىدىكى رايونلارغا قارىغاندا تېخىمۇ ئېتىبار بېرىش سىياسىتىنى ئۈزۈپ چىقىشىمىز زۆرۈر. مۇشۇنداق قىلغاندىلا ئاندىن قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئۇنۇملۈك ھالدا تاشقى مەبلەغنى جەلپ قىلىشقا ۋە ئونىدىن تولۇق پايدىلىنىشقا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ.

د دخان مەھسۇلات سۇپىتى، ئەلا بۇغداي سورتلىرى داۋاملىق كېڭەيتىلدى، ئۇنىڭ كۆلىمى بۇغداي ئومۇمىي كۆلىمىنىڭ 90 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى، يەككە شالغۇتلاشتۇرۇلغان قونا قتىن 499 مىڭ مو يەرگە كېڭەيتىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە بېيجىڭ چىلگە 8-نومۇرلۇق قونىقى 16 مىڭ 700 موغا، قاراقاش 21—86 79 مىڭ 500 موغا، ۋەدەن چىلگە قونىقى 290 مىڭ موغا، تەيخاڭبەي قونىقى 77 مىڭ 500 موغا، يۇگوسلاۋىيە SC—704 قونىقى 824 موغا، يەكەن 2-نومۇرلۇق قونىقى 2500 موغا، جەنۇبىدەن 2-نومۇرلۇق قونىقى 32 مىڭ موغا يەتتى. ئەلاسورتلۇق قونا قلار نىڭ كەڭ كۆلەمدە كېڭەيتىلىشى شۇ يىلدىلا پۈتۈن ۋىلايەتنىڭ قوناق ئومۇمىي مەھسۇلاتىنى 67 مىليون 389 مىڭ جىڭ ئاشۇرۇپلا قالماي، بەلكى مۇندىن كېيىمن شالغۇتلاشتۇرۇش ئەۋزەللىكىنى كەڭ قوللىنىش ئۈچۈن ئاساس يارىتىپ بەردى. ماتېرىيالنى ئاساسلاندۇرۇپ، ئاشلىقنىڭ ئېشىشىدا، سورتلارنى ئۆزگەرتىشنىڭ يولى 20 پىرسەنتىن ئاشتى. سورتلارنى يېتىشتۇرۇش خىزمىتىنى كۈچەيتىپ، ئۇرۇق كەرگۈزۈشنى ياخشى ئىشلەش، سورتنى سىستېمىلار بويىچە تاللاش، شالغۇتلاشتۇرۇپ تاللاش، شالغۇتلاشتۇرۇش ئەۋزەللىكىدىن پايدىلىنىش—بىرلىك مەھسۇلاتنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، ئومۇمىي مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇشنىڭ مۇھىم كاپالىتى.

2. كۆك ئوغۇتنى كۆپ تېرىش، يەرنى كۈچلەندۈرۈش لازىم. 1985—يىل، ۋىلايەت بويىچە كۆك ئوغۇتنىڭ كۆلىمى 669 مىڭ 600 مو، بىۋاسىتە كۆلىمى 330 مىڭ مو، پۈرچاق تۇرلىرى بىلەن كۈچلەندۈرۈلگەن يەرنىڭ كۆلىمى 210 مىڭ 500 مو بولۇپ، بۇ ئۆچىنى قوشقاندا جەمئىي بىر مىليون 210 مىڭ 100 موغا يەتكەن. بۇ—تېرىلغۇ كۆلىمىنىڭ 19.2 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. كۆك ئوغۇت تېرىغاندا، تۇپراق ئۆزۈقلۇق مىقدارىنى ئاشۇرغىلى، تۇپراق قۇۋۇتىنى يۇقىرى كۆتەرگىلى، تۇپراقنىڭ ئورگانىك تەركىبىنى ئاشۇرغىلى، تۇپراقنىڭ خاراكتېرىۋە تۈزۈلۈشىنى ياخشىلىغىلى بولىدۇ. ئۇنۇمدارلىقى ئۈزاق بولۇش، سېلىنىدىغان مەبلەغ ئاز بولۇش، ئۇنۇم بېرىش تېز بولۇشتەك ئارتۇقچىلىقلىقا ئىگە. 1976—يىلدىن بۇيان، ۋىلايەت بويىچە ئاشلىق، پاختىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشى بىر قەدەر تېز بولدى. بۇنى كۆك ئوغۇت بىلەن يەرنى كۈچلەندۈرۈش ۋەقۇۋۇەتلىك يەردە زىرائەت تېرىشنى كېڭەيتىشتىن ئايرىۋەتكىلى بولمايدۇ. يەكەن ناھىيىسىنىڭ 594 مىڭ 500 مو بۇغدايلىق يېرىنىڭ 4 ~ 1 قېتىم كۆك ئوغۇت تېرىلغان بولۇپ، بۇغداي مەھسۇلاتى ئۈدا ئاشقان. 1985—يىلى قاتتىق قۇرغاقچىلىق بولۇپ، سۇقىس بولغان ئەھۋال ئاستىدا، ئاشلىق مەھسۇلاتى 25 مىليون 526 مىڭ جىڭ، ئالدىنقىسىدىن 6.3% ئاشقان. بۇ ناھىيىدىكى تومۇزستەك يېزىدىكى 13-كەنتتى بۇرۇن تۆۋەن مەھسۇلاتلىق نامرات بىركەنت بولۇپ، ئۇچ قېتىم قاشقا بېدە تېرىپ ئاغدۇرغاندىن كېيىمن، تۇپراقنىڭ ئورگانىك مىقدارىنى 1.09 پىرسەنتتىن 1.24 پىرسەنتكە، بۇغدايىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى ئۇچ يىلدىن ئىلگىرى 69.79 جىڭدىن 465 جىڭغا كۆتۈرۈلدى.

3. مەبلەغ سېلىشتىمىنى ئايانماي، خىمىيىۋى ئوغۇتنى كۆپلەپ سېلىش لازىم. 1985—يىل ۋىلايەت بويىچە تەمىنلەش سىستېمىسى 156.848 ئۇلچەملىك تونىنا خىمىيىۋى ئوغۇت ساتتى، بۇنىڭ ئۆتكەن يىلدىكى 122.410 ئۇلچەملىك تونىنىغا سېلىشتۇرغاندا، 28.8% ئاشتى. خىمىيىۋى ئوغۇت كۆپەيتىلگەنلىكتىن، ئاشلىق، پاختا، قوغۇن—تاۋۇز ۋە ئوتياش ئۈدا مۇقىم ئاشتى. دېھقانچىلىق چىقىمى ئېچىدە راسخوتتىدىكى مىقدارىي ئەشيا چىقىمى ئۆتكەن يىلىدىكىدىن 8.98% ئاشتى، ھەر موسىنىڭ تەننەرخى ئۆتكەن يىلىدىكىدىن 2.74% ئۆستۈرۈلدى.

سودا تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش توغرىسىدىكى ئىزدىنىش

ۋىلايەتلىك سودا باشقارمىسىدىن: چېن گۇاڭدا

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تاۋار ئىشلەپچىقىرىشى تەرەققىي قىلمىغان، تەسەررۇپاتلىقتا ئىگە بولغان تاۋار ئىقتىسادىي مەركىزى شەكىللەنمىگەن بولۇپ، ئەمەلىيەتتە مەھۇرىي‌را يونلار تەسىر كۆرسەتمەكتە. كۆندىلىك تۇرمۇشقا لازىمەتلىك سانائەت بويۇملىرى بىلەن تۈز-تۈزۈنى تەمىنلەش نىسبىتى تۆۋەن، بازارغا بېقىنىش كۈچلۈك. مال بېرىدىغان ئاساسلىق جايلارغا بارىدىغان‌تراڭ پورت لېنىيىسى ئۈزۈلۈپ، تاۋارلارنىڭ كۆپىنچىسى شىمالدىن جەنۇبقا كېلىدۇ. ئەگەر 12 ناھىيە (شەھەر)، 63شىركەت، چوڭ، ئوتتۇرا تىپتىكى پارچە سېتىش ماگىزىنلىرىنىڭ ھەممىسى مال سېتىۋېلىشقا ئادەم ئەۋەتمىدىغان بولسا، ئادەم كۆچىسىراپ بولىدۇ، تاۋارلار ئىوقايلا بېسىلىپ قالىدۇ، بولۇپمۇ پۈتۈن ۋىلايەتتە مىللەت كۆپ، نوپۇس ئاز، زىچلىقى تۆۋەن، ئېھتىياجلىق بولمىدىغان كۈندىلىك لازىمەتلىك سانائەت بويۇملىرىنىڭ تۈرى كۆپ، ئۇلۇچمى مىۋرەككەپ، سانى ئاز، ئەگەر ناھىيە، شەھەرلەرنىڭ ھەممىسى ۋىلايەت سەرمىدىن بەۋاستە مال كىرگۈزسە، بىر‌ئىنچىدىن، توپ باھاسى بويىچە ئالغاندا، تۈتۈپ قېلىشتا نىسبىتى كىچىك بولۇپ، مەبلەغ تەكرار تەقسىم قىلىنمىدۇ ـ دە، مەبلەغنىڭ نامۇۋاپىق يۆتكىلىشى كېلىپ چىقمىدۇ. يەرلىك ماللىمىنىڭ ئېھتىياجىگە تېگىشلىك پايدىسى ئازبولۇپ كېتىدۇ؛ ئىككىنچىدىن، پارچە توشۇش ھەققى ئۇستۇن، توشۇش سۈرئىتى ئاستا بولۇپ، تاۋارلارنىڭ ئوبوروت خىراجىتى ئېشىپ كېتىدۇ. تاـ

بىر يۈەنلىك تەننەرقىنىڭ يارا تقان ئىقتىسادىي ئۈنۈمى 1.65 يۈەن بولۇپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 5.09% كۆپەيدى، بۇنىڭ ئىچىدە ئاساسلىقى خىمىيىۋى ئوغۇتقا سېلىنغان مەبلەغ كۆپەيدى، دېھقانچىلىقتىن ئاشقان مەھسۇلاتنىڭ 40 پىرسەنتى خىمىيىۋى ئوغۇتنىڭ كۆپەيتىلىشى، ئوغۇت بېرىش تېخنىكىسىنىڭ ياخشىلىنىشى ۋە خىمىيىۋى ئوغۇت قۇرۇلمىسىنىڭ ياخشىلانغانلىقىدىن بولغان، ۋىلايەت بويىچە خىمىيىۋى ئوغۇتتىن پايدىلىنىش نىسبىتى 40 پىرسەنتلا بولۇپ، ئوغۇتنى يەرگە قاراپ بېكىتىش، مەھسۇلاتقا قاراپ بېكىتىش، لايىقىدا، ۋاقتىدا مۇۋاپىق بولۇش ـ خىمىيىۋى ئوغۇتتىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، بىرلىك مەھسۇلاتنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنىڭ ئاچقۇچى.

4. «2خىل چىلگە ئۇرۇقنى جۇپلاش». بىر يىلدا ئىككى قېتىم مەھسۇلات ئېلىش لازىم. چىلگە بۇغداي بىلەن چىلگە قونا قنى جۇپلاپ تېرىش تېخنىكىسىنى يولغا قويۇپ، بىر يىلدا بىر قېتىم مەھسۇلات ئېلىشنى بىر يىلدا ئىككى قېتىم مەھسۇلات ئېلىشقا ئۆزگەرتىپ، نۇرئىسسىقلىقى ۋە سۇ بايلىقى مەنبەلىرىدىن تولۇق پايدىلىنىش لازىم. 1985ـيىلى «2خىل چىلگە زىرائەتنى جۇپلاش» جەھەتتە مىلگە جىڭلىق ئېتىز كۆلىمى 410مىلگە ھوغا، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 450مىليون جىڭغا، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر مو يەرنىڭ مەھسۇلاتى 1097.6 جىڭغا يەتكەن، بۇنىڭ ئىچىدە 4800 مونلۇق مەھسۇلاتى تونناسىدىن ئاشقان. يۇقىرى مەھسۇلات كۆرسەتكۈچىگە يەتكۈزۈلۈپ، «2خىل چىلگە ئۇرۇقنى جۇپلاش» تەرەققىياتىنىڭ كەلگۈسىدىكى ئىستىقبالى ناھايىتى بولدى.

ۋارلىق ئوبوروتىمۇ ئاستا بولىدۇ. ئۇچىنچىدىن، ناھىيە، رايونلار ئارىسىدىكى قاتناش راۋاجلانمىغان، تاۋارلارنىڭ يېتىپ بېرىشى راۋان بولمىغانلىقى ئۈچۈن، مۇبادا تاۋار يېتىپ قالسا، ئۇنى تەڭشەش ئىمكانىيىتى كىچىك بولۇپ، مەبلەغنى ئىشلىتىش ئۈنۈمىنى ئۆستۈرۈشكە پايدىسىز. بۇ خىل ئەھۋال ئاستىدا، قەشقەر ۋىلايىتى «ئىككى يېرىمىنچى دەرىجىلىك» شەھەر-كەتلەرنى ئاساسىي گەۋدە قىلغان دەريا، ئۆستەڭ، ئېرىق سۇ سىستېمىسى شەكلىدىكى دەرىجە-گە بۆلۈپ، توپ تارقىتىش سىستېمىسىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشى كېرەك. ئۇنىڭ ئاپپارات تەسىس قىلىش پرىنسىپى: ئىخچام بولۇش، يۇقىرى، ئۈنۈملۈك بولۇش، يۇقىرىدا بار ئورگانلىق تۈ-ۋەندىمۇ بولۇشنى تەلەپ قىلماسلىق، ناھىيە، شەھەرلەر بازارلىق چوڭ - كىچىكلىكىگە، كەسىپ ئورنىنىڭ ئاز-كۆپلىكىگە قاراپ، كەسىپي شىركەتلەرنى تەسىس قىلسا، كىچىك ناھىيىلەر ئومۇملاشقان مىللىي سودا شىركەتلىرىنى قۇرسىمۇ بولىدۇ. كارخانىلار ئوتتۇرىسىدا يۇقىرى، تۆۋەن دەرىجىلىك مەمۇرىي مۇناسىۋەت بولمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى نىسپىي مۇستەقىل بولغان تىجارەتچى، «ئىككى يېرىمىنچى دەرىجىلىك» شىركەت، كەسىپنى باشقۇرۇشنى تەشەببۇس-كارلىق بىلەن ئۈستىگە ئېلىپ، كەسىپي جەھەتتە يېتەكچىلىك قىلىدۇ ۋە ئۇچۇر مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلەيدۇ. ناھىيىلىك شىركەتلەر «ئىككى يېرىمىنچى دەرىجىلىك» شىركەتنىڭ زا-پاس ساقلاش رولىغا ئاڭلىق تايىنمىدۇ. بۇنداق بولغاندا، ماكرو جەھەتتە ھەر قايسىسى نىس-پىي مۇستەقىل ھاياتىي كۈچكە تولغان ئىقتىسادىي كىلىتكا بولۇپ، ماكرو جەھەتتە بولسا بىر-بىرىگە ماسلاشقان، بىر - بىرىنى چەكلەپ تۇرىدىغان رايون خاراكتېرلىك سودا ئىگىلىكى سىستېمىسى بولىدۇ.

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ زىمىنى كەڭ، نوپۇسى شالاڭ، ئولتۇراقلىشىش تارقاق، قاتنىشى قو-لايسىز. پارچە ساتىدىغان سودا تۈرلىرى ئاز بولۇپ قالسا، ئاممىنىڭ سېتىۋېلىشىغا ئەپسىز بولۇپ قالىدۇ. كۆپ بولۇپ كەتسە كارخانىلارنىڭ ئىگىلىك ھېسابات ئىمكانىيىتى بولىدۇ. بۇرۇنقى تەجـ-رىبىلەرگە ئاساسلانغاندا، بىرىنچى، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا ئاساسلىق تاۋارلارنىڭ مەنبەسىنى ۋە باھاسىنى كونترول قىلىشى كېرەك. ئىككىنچى، سىياسەتنى كەڭ قويۇپ بېرىپ، ئاساسىي قاتلامدىكى ئۆز يېزىسىدىن ئايرىلالمايدىغان كوللېكتىپ، يەككە پارچە سېتىش سودىسىنى رېمونت مۇلا-زىمەت كەسپىنى راۋاجلاندۇرۇپ، ئۇلارنى مەھەللە ئارىلاپ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق تاغ رايونلىرىغا بېرىپ، يەرلىك، ئالاھىدە مەھسۇلاتلارنى سېتىۋېلىش ۋە كۆندىلىك ئېھتىياجلىق ساناقەت بويۇملارنى سېتىشقا رىغبەتلەندۈرۈش كېرەك. ئۈچىنچى، ھازىر بار بولغان دۆلەت ئىگە-لىكىدىكى كىچىك تىپتىكى پارچە ساتىدىغان سودا، مۇلازىمەت تۈرلىرىنىڭ ئۆزگەرىـ-نىپ، تىجارەت قىلىشقا تەدرىجى يول قويۇش كېرەك. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى پارچە سېتىش سودا نۇقتىلىرىدىن پەقەت ناھىيىدىن يۇقىرى بازارلاردا مال باھاسىنى مۇقىملاشتۇرالايدى-غان بىر قانچە زۆرۈر نۇقتا ساقلاپ قېلىنىدۇ. پارچە سېتىش بازىرىنىڭ زور بىر قىسمى ئاج-رىتىلىپ، كوللېكتىپ، يەككە سودا ئاساسىي گەۋدە قىلىنغان پارچە سېتىش سودا سىستېمىسى قۇرۇلىدۇ. بۇنداق كوللېكتىپ ۋە يەككە تىجارەتچىلەرنى ئاساسلىقى، سودا - ساناقەت مەمۇ-رىيىتى، باج، مال باھاسى، مۇپەتتىش قاتارلىق تارماقلار قانۇنىيۋە ئىقتىسادىي ۋاستىلارغا تايىنىپ باشقۇرىدۇ ۋە بۇنداق بولغاندا، بىرىنچىدىن، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشقا پايدىلىق بولىدۇ. ئىككىنچىدىن، ئاممىنىڭ تۇرمۇشىغا قولايلىق تۇغۇلىدۇ. ئۈچىنچىدىن، شەھـ-

مائارىپ، پەن ـ تېخنىكا

ئۇلايەتلىك مائارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتى يىغىندا سۆزلەنگەن سۆز

گو گاڭ

(1985ـيىل 12ـئاينىڭ 10ـكۈنى)

يولداشلار:

ئۇلايەتلىك مائارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتى يىغىنى بۈگۈن رەسمىي ئېچىلدى. بۇ قېتىمقى يىغىندا ئاساسلىقى، «ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ مائارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى» ۋە «ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ پەن ـ تېخنىكا تۈزۈلمىسى ئىسلا ـ

ھەر ـ يېزىلاردىكى بىر قىسىم بىكار ئەمگەك كۈچلىرى ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ. تۆتىنچىدىن، دۆلەت ئىلك مالىيە جەھەتتىكى يۈكى يەڭگىللەيدۇ.

باھا ـ ھەر خىل ئىقتىسادىي پېشاڭلار ئېچىدە ئەڭ مۇھىم، ئەڭ سەزگۈر پېشاڭ، تاۋار ئوبوروتىنى ئوبدان يولغا قويۇش ئۈچۈن، چوقۇم قىممەت قانۇنىغا ئەمەل قىلىپ، باھادىن ئىبارەت بۇ پېشاڭنى جانلىق ئىشلىتىشىمىز كېرەك. ھازىرقى مال باھا باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىدە دۆلەت ئىگىلىكىدىكىسى باشقۇرۇلۇپ، كوللېكتىپ ۋە يەككە ئىگىلىكتىكىسى جانلاندۇرۇلدى، مانا بۇ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودىنىڭ رىقابەتلىشىش ئىقتىدارى كەم بولۇشتىكى ئاساسلىق سەۋەبىنىڭ بىرى.

ۋىلايەتنىڭ مال باھا ئورگانلىرىدىن ئىجتىمائىي مال باھاسىنىڭ ئومۇمىي كۆرسەتكۈچىنىلا كونترول قىلىشنى، دۆلەت پىلانى ۋە خەلق تۇرمۇشىغا چوڭراق تەسىر كۆرسىتىدىغان ئاز سانداكى تاۋارلارنىڭ باھا سەۋىيىسىنىلا بېكىتىپ، ئۇنى ئادەتتىكى تاۋارلارنىڭ سېلىشتۇرىدىغان تۈپ سانى قىلىشنى تەكلىپ قىلىمىز. قالغان تاۋارلارنىڭ ئاز سانداكىلىرىنىڭ باھاسىنى ھەر دەرىجىلىك سودا مەمۇرىي باشقۇرۇش ئورگانلىرى مەلۇم لەيلىتىش دائىرىسى ئىچىدە ئىگىلەيدۇ. كۆپ سانداكى ئۇششاق تاۋارلارنىڭ باھاسىنى كارخانىلارنىڭ «سېتىپ ئالالايدىغان، ساتالايدىغان بولۇش» پرىنسىپىغا ئاساسەن بېكىتىشكە تاپشۇرۇپ بېرىلىپ، مال باھا باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى ۋە سودا تۈزۈلمە ئىسلاھاتى قەدىمى تەڭلەشتۇرۇلىدۇ.

قىسقىسى، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كونكرېت ئەھۋالىنى چىقىش قىلىغاندا، ئىلگىرىنى يەنمۇ ئازاد قىلىش، سىياسەتنى تېخىمۇ كەڭرەك قويۇپ بېرىش ئۇسۇلىنى يەنمۇ جانلاندۇرۇش بولىسا، ۋىلايىتىمىزنىڭ سودا تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ئوبدان ئېلىپ بېرىشنىڭ مۇھىم بىر پرىنسىپى.

ھاتى توغرىسىدىكى قارارى» ھەم ئاپتونوم رايون ئايرىم - ئايرىم چاقىرغان ماۋارىپ، پەن-تېخنىكا خىزمىتى يىغىنىنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇش مۇھاكىمە قىلىنىدۇ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا ئىشلىرىنى ئىشلاھاتنى ياخشى ئېلىپ بېرىشنىڭ مۇھىملىقىغا بولغان تونۇشى يەنمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلىدۇ ھەمدە ۋىلايەتلىمىزنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈلۈپ، ۋىلايەتلىمىزنىڭ ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا ئىشلىرىنى قانداق راۋاجلاندۇرۇش مەسىلىسى ئۈستىدە كەڭ تۈردە مۇھاكىمە ۋە مۇزاكىرە قىلىنىپ، ۋىلايەتلىمىزنىڭ ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا ئىشلىرىنى ئىشلاھ قىلىش ۋە راۋاجلاندۇرۇشتا ھەقىقىي تۈردە يولغا قويۇشقا بولىدىغان لايىھە تۈزۈپ چىقىلىپ، ۋىلايەتلىمىزنىڭ ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا خىزمىتىدە ئىمكان قەدەر تېزدىن يېڭى ۋەزىيەت يارىتىلىپ، ئۇنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن تېخنىكا ئوبدان خىزمەت قىلدۇرۇش مەقسەت قىلىنىدۇ. مۇنداق زور كۆلەملىك يىغىن چاقىرىپ، ماۋارىپ، پەن-تېخنىكا ئىشلاھاتى خىزمىتىنى مەخسۇس مۇھاكىمە قىلىش قەشقەر ۋىلايىتىمىزدە تېخى تۇنجى قېتىم بولۇۋاتقان ئىش.

ھازىرقى زامان ماۋارىپى بىلەن ھازىرقى زامان پەن - تېخنىكىسى بىر - بىرى بىلەن زىچ باغلانغان بولىدۇ، ھازىرقى زامان پەن - تېخنىكىسىنى ئىگىلەش ۋە بىر قەدەر يۇقىرى بولغان ئەقلىي سەۋىيىگە ئىگە بولۇش—ھازىرقى زامان ئەمگەك كۈچلىرىنىڭ تۈپ سۈپىتى، شۇنداقلا، ھازىرقى زامان ماۋارىپىنىڭ مەركىزىي مەزمۇنى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە پەن - تېخنىكا ماۋارىپىنىڭ يۆنىلىشى ۋە ۋەزىپىسىنى بەلگىلىدى، ماۋارىپنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە پەن - تېخنىكا ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش لازىم. ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا ئوخشاش، تەدرىجى ھالدا يوشۇرۇن ئىشلەپچىقىرىش كۈچىگە، ھازىرقى زامان ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ زۆرۈرلىشىغا ئايلانماقتا. تەرەققىي قىلغان ئىلغار پەن - تېخنىكا بولمىسا، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشتا ئۈچقاندەك تەرەققىياتنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، يۇقىرى سۈپەتلىك ماۋارىپ بولمىسا، زامانىۋىلاشقان پەن - تېخنىكىنى ئىگىلىگەن مەخسۇس ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرگىلى بولمايدۇ، پەن - تېخنىكىنىمۇ ماددىي ئەرسىگە ئايلاندۇرغىلى بولمايدۇ، ھەتتا ھازىرقى زامان پەن - تېخنىكىسىنى يەنمۇ تەرەققىي قىلدۇرغىلى بولمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا خىزمىتى يىغىنىنى بىرلەشتۈرۈپ ئاچتۇق، شۇنداقلا، ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان يولداشلارنىڭ ئۆز ئارا ئەھۋال ۋە تەجرىبە ئالماشتۇرۇپ، ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا خىزمىتىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ زور تەدبىرلىرىنى بىرلىكتە مۇزاكىرە قىلىشنى، ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا خىزمىتىنىڭ بىر - بىرىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئورتاق تەرەققىي قىلىشنى كۆزدە تۇتتۇق.

تۆۋەندە مەن تۆت مەسىلە ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتىمەن:

1. ۋىلايەتلىمىزنىڭ يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيانقى پۈتكۈل ئىقتىسادىي خىزمىتى ۋە ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا خىزمىتىنىڭ ۋەزىيىتى.

پارتىيىنىڭ 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى سىياسەتلەرنىڭ يېتەكچىلىكىدە، ئىسلاھات ۋەزىيىتىنىڭ تۈرتكىسى ئارقىسىدا، قەشقەر ۋىلايىتىمىزنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋەزىيىتى ئىنتايىن ياخشى بولدى، شۇنداقلا بۇ، دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيانقى ئەڭ ياخشى تارىخىي مەزگىللەرنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. 6- بەشىيىللىق

پىلان مەزمۇنىدە، ئولايەت بويىچە سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىنىڭ تېخىش پىرسەنتى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 14% بولۇپ، 3-ئومۇمىي يىغىندىن بۇرۇنقى 30 يىل-نىڭ ئوتتۇرىچە تېخىش سۈرئىتى بولغان 4.8 پىرسەنتتىكە قارىغاندا زور دەرىجىدە ئېشىپ كەتتى. ئەگەر كەۋدىسىنى بولغىنى ئۆتكەنكى بىر قانچە ئون يىل ئىچىدە ھەل بولماي كەلگەن كەڭ دېھقانلارنىڭ كېيىنكى ، تويۇنۇش مەسىلىسى ئاساسىي جەھەتتىن ھەل بولۇپ، ئۇزاقتىن بۇيانقى يۆتكەپ كېلىنگەن ئاشلىق بىلەن تەمىنلىنىش تاردىغا خاتىمە بېرىلدى. سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى ۋە يېزا-بازار كارخانىلىرى يېڭى بىر باسقۇچقا قەدەم قويدى. بولۇپمۇ بۇيىل كىركەلدىن بۇيان، ئولايىتىمىزنىڭ پۈتكۈل ئىقتىسادىي خىزمىتى يېزا ئىگىلىك، سانائەت، سودا ئىشلىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەرەققىي قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت يېڭى باسقۇچقا قاراپ ماڭدى. يېزىلاردا كەسىپىي قۇرۇلمىسى ئۆستۈنلۈكسىز تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ياخشى خاراكتېرلىك دەۋر قىلىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يۆنىلىشىگە قاراپ تەرەققىي قىلىشقا باشلىدى، بۇ يىل ئولايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي خىزمىتىنىڭ تەرەققىيات تاردىغدا بۇرۇلۇش قىلىش ئەھمىيىتىگە ئىگە بولغان بىر يىل بولدى.

ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا سېپىدە قالايمىقانچىلىقنى ئوڭشاش ئارقىلىق ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ ماۋارىپ، پەن - تېخنىكىنىڭ مۇھىملىقىغا بولغان تونۇشى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ماۋارىپقا، بىلىمگە، پەن - تېخنىكىغا سەل قارايدىغان، زىيالىلارنى كەمسىتىدىغان ئەھۋال تۈپتىن ئۆزگەردى. ئىلىم - پەنگە ھۆرمەت قىلىدىغان، ئوقۇتقۇچىلارنى ھۆرمەتلەپ ماۋارىپقا ئەھمىيەت بېرىدىغان، زىيالىلارغا ھۆرمەت قىلىدىغان يېڭى ئىجتىمائىي كەيپىيات شەكىللەنمەكتە، كەڭ ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا خادىملىرىنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنى كۈنسېرى يۇقىرى كۆتۈرۈلمەكتە. پارتىيىنىڭ زىيالىلار سىياسىتىنىڭ پەيدىنپەي ئەمەلىيلىشىشىگە ئەگىشىپ، كەڭ ماۋارىپ، پەن - تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقى يەنمۇ قوزغىتىلدى. ماۋارىپ ۋە پەن - تەتقىقات ئىشلىرىنى ياخشى يولغا قويۇپ، سوتسىيالىزم ئىشلىرى ۋە چېگرا رايون خەلقى ئۈچۈن تېخىمۇ ئوبدان خىزمەت قىلىش-كەڭ ماۋارىپ ۋە پەن - تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئورتاق ئارزۇسى بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن، ئولايىتىمىزنىڭ ماۋارىپ ۋە پەن - تېخنىكا خىزمىتىنىڭ تەرەققىياتى زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈرۈلدى. يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان، ئولايىتىمىزنىڭ ماۋارىپ خىزمىتىدە ناھايىتى زور نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى، ئوقۇتۇش سۈپىتى ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى ۋە داۋام نىسبىتى ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ئولايەت بويىچە بەش ناھىيە باشلانغۇچ ماۋارىپنى ئومۇملاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ، ئاپتونوم رايون بويىچە ئالدىنقى قاتارغا ئۆتتى، مولچەرلىشىمزچە كېلەر يىلى تاشقورغان ناھىيىسىدىن باشقا قالغان ئالتە ناھىيە (شەھەر) نىڭ ھەممىسى ئاپتونوم رايونىنىڭ باشلانغۇچ ماۋارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش ئۆلچىمىگە يېتەلەيدۇ. ساۋات چىقىرىش خىزمىتىدىمۇ ناھايىتى زور نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى، كەسىپىي ماۋارىپ يېقىنقى ئىككى يىلدا خېلى تېز تەرەققىي قىلىپ، 1982 - يىلدىكى بىر سىنىپتىمىن 1985 - يىلى 48 سىنىپقا يەتتى. چوڭلار ماۋارىپى جەھەتتە ماۋارىپ ئىنىستىتوتى، تېلېۋىزىيە ئۇنىۋېرسىتېتى، رادىئو پەدا-گوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى، كەچكى ئۇنىۋېرسىتېت، ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئىشتىن سىرتقى مەك-

تەپلەرنى قۇرۇپ چىقتۇق، شۇنىڭ بىلەن بىللە، بەزى مەكتەپلەردە ئالىي تېخنىكوم سىنىپى، ئوتتۇرا تېخنىكوم سىنىپى تەسىس قىلىش، مەملىكەتتىكى بەزى ئالىي مەكتەپ ۋە ئالىي تېخنىكوملارغا بىلىم ئاشۇرۇشقا، ۋاكالىتەن تەربىيىلەپ بېرىشكە ئەۋەتىش، قىسقا مۇددەتلىك تەربىيىلەش كۇرسى ئېچىش قاتارلىق ھەر خىل شەكىللەر ئارقىلىق، چوڭلار ماتارىپىنىى ۋە خىزمەتتىكىلەرنى تەربىيىلەشنى كۈچەيتتۇق.

پەن ـ تېخنىكا سېپىدە، بىز پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ « ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشتا پەن تېخنىكىغا تايىنىش لازىم، پەن ـ تېخنىكىنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا يۈزلەندۈرۈش لازىم» دېگەن فاكتورنى ئەستايىدىل ئىزچىل ئىجرا قىلدۇق، ئىجتىمائىي ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ۋە سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشنى مەركەز قىلىپ، پەن ـ تەتقىقاتنىڭ قىيىن ئوتتىكىللەرگە ھۇجۇم قىلىش خىزمىتىنى زور كۈچ بىلەن قانات يايدۇرغانلىقىمىزدىن، پەن ـ تېخنىكا نەتىجىلىرى بارغانسېرى كۆپەيدى. يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان، ئۆلايىتىمىز بويىچە باھالاپ چىقىلغان مۇنەۋۋەر پەن ـ تېخنىكا نەتىجىسى جەمئىي 452 تۈرگە يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە دۆلەت دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكىنى ئالتە تۈر، ئاپتونوم رايونلىق مۇكاپاتقا ئېرىشكىنى 51 تۈر. بۇ پەن ـ تېخنىكا نەتىجىلىرى سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا كېڭەيتىلىپ قوللىنىلغاندىن كېيىن، كۆرۈنەرلىك ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئېرىشتى. يەكەن ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك پەن تەتقىقات ئورنى تاللاپ يېتىشتۇرگەن بۇغداينىڭ يېڭى سورتى « تاڭسەن ـ 6898 » نىڭ تېرىلغۇ كۆلىمى 1980 ـ يىلىدىكى 100 نەچچە مىڭ مودىن كېڭىيىپ، 1985 ـ يىلى 1 مىليون 580 مىڭ موغا يەتتى. بۇ، بۇغداي ئۇمۇمىي تېرىلغۇ كۆلىمىنىڭ %60 چامىسىنى ئىگەللەپ، ئۆلايىتىمىزدە تېرىلىدىغان بۇغدايىنىڭ ئاساسلىق سورتىغا ئايلاندى. « تاڭسەن ـ 6898 » زور كۆلەمدە كېڭەيتىلگەنلىكى ئۈچۈن، ئۆلايىتىمىزدە بۇغدايىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى ئەسلىدىكى 100 نەچچە جىڭدىن كۆپەيىپ 330 جىڭغا يەتتى. « تاڭسەن ـ 6898 » بۇغداي سورتىنىڭ كېڭەيتىلىشىدە بۇنىڭ يۈرۈشلەشتۈرۈپ تېرىلىدىغان ئېگىزتۇرنى كۆممە قوناق سورتى ئۇسىتىدە، تەتقىقات ئېلىپ بېرىلىپ، « ئىككى بالدۇر پىشار » نى يۈرۈشلەشتۈرۈپ تېرىشنىڭ يولغا قويۇلۇشى ئارقىسىدا، بىرلىك مەھسۇلات ھەمىشە ئاشتى. بۇ، ئۆلايىتىمىزنىڭ ئۇزۇن مۇددەتكىچە ئىچىدە ئاشلىق يۆتكەپ كېلىپ يېيىش ۋەزىيىتىنى تۈپتىن ئۆزگەرتىشتە مۇھىم رول ئويناندى. يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىش تېخنىكىسىنىڭ ئۇمۇملاشتۇرۇلۇشى ئارقىسىدا ئۆلايىتىمىزدە پاختىنىڭ ھو مەھسۇلاتىدا 100 جىڭلىق ئۆتكەل بۆسۈپ ئۆتۈلدى. بۇ يىل ئۆلايەت بويىچە پاختا كولىمى قىسقارتىلغان ئەھۋال ئاستىدا، يالتىراق يېپىپ تېرىلىدىغان كېۋەز كۆلىمى يەنىمۇ كېڭەيتىلگەنلىكتىن، پاختىنىڭ ئۇمۇمىي مەھسۇلاتى ئۆتكەن يىلدىكىدىن سەل ئاشىدۇ. سانائەت ـ قاتناش ئىشلەپچىقىرىشى جەھەتتە، پەن ـ تېخنىكىغا ئەھمىيەت بېرىلىپ، تېخنىكا ئۆزگەرتىش كۈچەيتىلگەنلىكتىن، كارخانىلارنىڭ ھاياتىي كۈچى ئېشىپ، بەزى ئۇزۇن مۇددەتكىچە زىيان تارتىپ كەلگەن ئورۇنلار بىردىنلا پايدا ئالىدىغان ئورۇنغا ئايلاندى.

بۇ يىل ئۆلايىتىمىزدە يەنە تۇنجى قېتىملىق تېخنىكا بازىرى ئۆيۈشتۇرۇلۇپ، 328 خىل يېڭى مەھسۇلات، 250 تۈر يېڭى تېخنىكا، 5000 پارچە ئۈچۈر كۆرگەزمىگە قويۇلىدى، بەش كۈن ئىچىدە بولغان تېخنىكا سودا پۈتۈم سومىسى ئۈچ مىليون 550 مىڭ يۈەنگە يەتتى، بۇ

زىلك ئىچىدە تېخنىكا ئۆتۈلۈپ بېرىش مەقتى 2200 نەچچە يۈەنگە، خېرىدار چاقىرىلىغان دۇر 20 گە يەتتى.

ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرى جەھەتتە قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەر ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىنى ۋە مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈرىدى. ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىدا قولغا كەلتۈرۈلگەن مۇۋەپپەقىيەتلەرنىڭ كەلگە ماتارىپ ۋە پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ يۈرەك قېنىنى سېڭگەن. كەلگە ماتارىپچىلار ۋە پەن ـ تېخنىكا خادىملىرى ۋىلايىتىمىزنىڭ يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيانقى سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ماختاشقا ئەرزىيدىغان تۆھپىلەرنى قوشتى، ئۇلار خىزمەت كۆرسەتتى. مەن ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىگە ۋاكالىتەن، ئۆزاقتىن بۇيان ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن زىيالىلارغا، خىزمەتچىلەرگە چىن قەلبىمدىن مىننەتدارلىق بىلدۈرىمەن ۋە ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرىمەن.

2 . ئىلاھاتقا بولغان تەخىرسىزلىك تۇيغۇمىزنى كۈچەيتىپ، ئىقتىساد، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكىدىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ تۈزۈلمە ئىلاھاتىنى ئاكتىلىق ھالدا ياخشى ئېلىپ بېرىپ، تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىشىمىز لازىم.

بىزنىڭ ۋەزىيەت چوڭ ياخشى دېگەنلىكىمىز ئالغا بېسىش يولىمىزدا ھېچقانداق مەسىلە قالمىدى دېگەنلىك ئەمەس، ئەكسىچە، ئالدىمىزدا ھەل قىلىشىمىزغا تېگىشلىك نۇرغۇن مەسىلىلەر بار.

ئالدى بىلەن بىز شۇنى كۆرۈشىمىز لازىمكى، گەرچە يېقىنقى بىر قانچە يىلدا ئىقتىسادىي خىزمىتىمىز بىر قەدەر تېز تەرەققىي قىلغان بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا نامراتلىقتىن قۇتۇلغىنىمىز يوق، قەشقەر يەنىلا ئىقتىسادىي جەھەتتە ئارقىدا قالغان رايون، ئىقتىسادىي خىزمەتلەردە ئالغا بېسىشىمىزنى چەكلەپ تۇرۇۋاتقان بىر مۇنچە ئامىللار بار. بولۇپمۇ ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشتىن ئايرىلىپ قېلىشتەك خاھىشلار يەنىلا ئېغىر دەرىجىدە ساقلانماقتا. بىر تەرەپتىن، ئىختىساسلىق خادىملار ۋە تېخنىكا كەمچىل، يەنە بىر تەرەپتىن، ماتارىپ بىلەن پەن ـ تېخنىكا ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن ئىختىساسلىق خادىملارنى يېتىشتۈرۈپ، تېخنىكىغا دائىر مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ بېرەلمەيۋاتىدۇ. مۇنداق ھالەتنىڭ پەيدا بولۇشىدىكى تۈپ سەۋەب ماتارىپ قۇرۇلمىسىنىڭ ئەقلىغا مۇۋاپىق بولمىغانلىقىدا، بەزى كەسىپلەردە قىلىدىغان ئىشتىن ئادەم كۆپ بولۇپ كېتىش، ئىختىساسلىق خادىملار ئېھتىياجىدىن ئېشىپ قېلىش خاھىشلىرى كۆرۈلمەۋ، يەنىلا كۆپلەپ يېتىشتۈرۈلۋاتىدۇ، ئامما بىزنىڭ پىلانىمىزدا زور دەرىجىدە راۋاجلاندۇرماقچى بولغان يېنىك سانائەت، يېمەكلىكلەر سانائىتى، بىناكارلىق ماتېرىياللىرى سانائىتى ۋە كارخانا باشقۇرۇشقا ئېھتىياجلىق بولغان ئىختىساسلىق خادىملارنىڭ كېلىش مەنبەئىي كەمچىل، قەشقەر ۋىلايىتىمىزدە كەسىپىي مەكتەپلەرنىڭ قۇرۇلمىسىمۇ ئەقلىغا مۇۋاپىق ئەمەس، بىز سانائەتنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرىمىز، ئەمما سانائەت مەكتىپىمىز يوق. ئادەتتىكى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ بىلەن كەسىپىي مەكتەپلەرنىڭ نىسبىتىمۇ ئەقلىغا مۇۋاپىق ئەمەس، ھەر يىلى جەمئىيەتكە بەۋاستە قەدەم قويۇپ ئىشقا ئورۇنلاشقان تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ 80 پىرسەنتى كەسىپىي ماتارىپتا ئوقۇمىغان، بىز ئىچىدىن، تېخنىكىسى، ئىلك-

كىنىچىدىن، كەسپىي بىلىمى بولمىغانلىقتىن، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر سىنىقى كەسپىي ۋە تېخنىكا سۈپىتىگە ئېغىر دەرىجىدە تەسىر يەتكۈزمەكتە. يەنە ـ تېخنىكا جەھەتتە، « ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشتا يەنە ـ تېخنىكىغا تايىنىش، يەنە ـ تېخنىكىنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا يۆزلەندۈرۈش» مەسىلىسى تېخى ئۈزۈل ـ كېسىل ھەل بولمىدى. بىزنىڭ يەنە ـ تېخنىكا خادىملىرىمىز نىسبەتەن كۆپ قىسمى يېڭا ئىگىلىك يەنى ـ تەتقىقات خىزمىتى ئاساسىي جەھەتتىن يەنىلا ئەنئەنىۋى يېزا ئىگىلىكى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش باسقۇچىدا تۇرۇۋاتىدۇ. ئاساسلىقى، سورت يېتىشتۇرۇش، كېنىكە يېتىش بىلەن بولۇپ، ئاشلىق، پاختا، ياغلىق دان، چارۋىدىن ئىبارەت دائىرە ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرۈۋاتىدۇ، ھازىر يېڭا ئىگىلىكى ئۆز ـ ئۆزىنى تەمىنلەش ئىگىلىكىدىن تاۋار ئىگىلىكى يولىغا سېلىنىۋاتىدۇ، بۇ تەلەپ بويىچە، يېڭا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنىڭ خىلىنى، ئۆلچىمىنى ۋە سۈپىتىنى قانداق قىلىپ بازارنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلاشتۇرۇش، پىشىقلاپ ئىشلەش، ساقلاش، قاچىلاش، توشۇش قاتارلىق جەھەتلەردىكى بىر قاتار تېخنىكىلىق مەسىلىلەرنى قانداق ھەل قىلىش، شۇنداقلا، ئۇستۇنلۈكنى جارى قىلدۇرۇپ، يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغان كۆزۈر مەھسۇلاتلارنى قانداق بارلىققا كەلتۈرۈش، بۇ مەھسۇلاتلارنى ئىچكى ۋە تاشقى بازارلارغا قانداق كىرگۈزۈش، تەبىئىي بايلىق ئۇستۇنلۈكنى قانداق قىلىپ ئىقتىسادىي ئۇستۇنلۈككە ئايلاندۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردىكى تەتقىقات خىزمەتلىرى تېخى داۋاملىق ئىشلار كۈن تەرتىپىگە كىرگۈزۈلمەدى، يەنە تەتقىقاتى مەزمۇنى قاتارىغا قويۇلمىدى.

ماتارىپ، يەنە ـ تېخنىكا ساھەسىنىڭ تۈزۈلمىسىنىڭ ئەقلىگە مۇۋاپىق بولماسلىقى ماتارىپ، يەنە ـ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقىغا تەسىر يەتكۈزدى.

نۆۋەتتىكى گەۋدىلىك مەسىلە شۇكى، بىزنىڭ ماتارىپ، يەنە ـ تېخنىكا تۈزۈلمىسىدە بۈيرۇق خاراكتېرلىك ماتارىپ پىلانى ۋە يەنى ـ تەتقىقات تۈرلىرى ھەددىدىن زىيادە تەكىتلىنىپ كەلگەچكە، كۆپلىگەن لاياقەتسىزلىك تەرەققىياتنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇن كەلمەسلىكى، ماتارىپ ۋە يەنى تەتقىقاتى ئىشلەپچىقىرىش پائالىيەتلىرىدىن ئايرىلىپ كېتىپ، يېپىق ھالەتتىكى قېلىپچىلىققا كىلىنىپ قالدى. ئوقۇتۇش، يەنى تەتقىقاتى ئورۇنلىرىنىڭ كادىرلىرى، مالىيە باشقۇرۇش جەھەتتىكى ئۆز ـ ئۆزىگە خوجا بولۇش ھوقۇقىنى كەم بولدى، ئوقۇتۇشتا ئوقۇتۇش ماتېرىيالىنى، دەرسلىكنى، ئوقۇش مۇددىتىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش، يەنى تەتقىقاتى تۈرلىرىنى بەلگىلەپ، راسخوتنى ھۆددە قىلىپ بېرىش قاتارلىقلار يولغا قويۇلۇپ، كەڭ ماتارىپچىلار ۋە يەنى تەتقىقاتى خادىملىرىنىڭ پۈتۈن ـ قولى چۈشەپ قويۇلدى، نەتىجىدە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۇلۇغۋار پىلانلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ تەسلىكىنى، ئەقىل ـ پاراسىتىنى جارى قىلدۇرۇشنىڭ قىيىنلىقىنى ھېس قىلمىشتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، پارتىيە بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ ئايرىلماسلىقى، ئاپپاراتلارنىڭ كېلەڭسىز، قۇرۇلمىلارنىڭ نامۇۋاپىق بولۇشى، « چوڭ قازانىنىڭ ئېشىنى يېيىش »، « تۆمۈر تاۋاق » قا ئىگە بولۇۋېلىشقا ئوخشاش مەسىلىلەرمۇ ماتارىپ، يەنى ـ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقىغا تەسىر يەتكۈزدى، ماتارىپ ۋە يەنى ـ تېخنىكا ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا توسقۇن بولدى. مۇنداق ھەر خىل ئىللەتلەر جۇملىدىن ئۈرۈپ قانات يېيىۋاتقان ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىلاھاتىغا ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ ئېھتىياجىغا ئەگىشەلمەسلىكى، يەنى ـ تېخنىكا ئۇچۇرلىرىغا بولغان جىددىي تەلىپىگە تولىمۇ ئۇيغۇن كەلمەيدۇ.

قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا، زور تۈرگۈمدىكى مۇنەۋۋەر ئىختىساس ئىگىلىرى، ئىلغار پەن ـ تېخنىكا بولۇشى، كەڭ ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە پىداكارلىق روھى بولۇشى لازىم. يۇقىرىدا ئېيتىلغان بىر نەچچە جەھەتتىكى مەسىلىلەرنىڭ ساقلانغانلىقى دەل كەڭ ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقىنى جارى قىلدۇرۇشقا، ئىلمىمىزنىڭ ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ ئوڭۇشلۇق ئىلمىي بىرلىشىغا دەخلى يەتكۈزۈۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ خىل نامۇۋاپىق نەرسىلەرنى ئىلاھ قىلىش ـ نۆۋەتتىكى تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇلۇشتىكى ئىنتايىن جىددىي ھەم مۇھىم ۋەزىپە. مەركەز بۇ مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا ھەل قىلىش ئۈچۈن، ئۆتكەن يىلى چاقىرىلغان پارتىيىنىڭ 12 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدا «ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىلاھاتى توغرىسىدا قارار» نى تۈزۈپ چىقتى. بۇ يىل يەنە ئىلگىرى ـ كېيىندىن بولۇپ ماتارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى ۋە پەن ـ تېخنىكا تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدا قارار چىقاردى. بۇ ئىلمىمىز ماتارىپ ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ زور پىلانى ۋە پروگراممىسى. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئىقتىسادىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن چىقارغان زور ھەل قىلغۇچ تەدبىرى. ئۇ دەۋر تەرەققىياتىنىڭ تەلىپىنى ۋە خەلقنىڭ ئارزۇسىنى ئەكس ئەتتۈردى. بۇ ئۈچ قارار ئۆز ئارا باغلىنىشلىق بولۇپ بىر ـ بىرىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتى پەن ـ تېخنىكىنىڭ مەدەت بېرىشىگە مۇھتاج. پەن ـ تېخنىكىنىڭ تەرەققىياتى بولسا يەنە كىلىپ ماتارىپنىڭ تەرەققىيات سۈرئىتىگە ۋە سۈپىتىگە باغلىق. ھالبۇكى، ماتارىپنىڭ تەرەققىياتى يەنە پارتىيە، ھۆكۈمەتنىڭ قوللىشىغا، ئىگىلىكنىڭ تەرەققىياتىغا بېقىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئۈچ تەرەپنىڭ تەرەققىي قىلدۇرۇشنى تەڭ ئىلىپ بېرىش لازىم، بىرسى كەم بولسا بولمايدۇ. يۇقىرىقى ئۈچ جەھەتتىكى ئىسلاھات ـ ئىلمىمىزنىڭ ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى. بىز كۆز ئالدىمىزدا بۇ ئۈچ قارارنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ ئۆزلەشتۈرۈشىمىز ھەمدە ئەمەلىي خىزمەت داۋامىدا ئۇنى قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇشىمىز ۋە ئىجرا قىلىشىمىز لازىم.

3. نۆۋەتتىكى ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا ئىسلاھاتىنىڭ ۋەزىپىسى.

مەركەزنىڭ ماتارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارىدا «ماتارىپنى سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش لازىم، سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشتا ماتارىپقا تايىنىش لازىم» دېگەن تۈپ يېتەكچى ئىدىيە ۋە ماتارىپنى زامانىۋىلاشتۇرۇشقا يۈزلەندۈرۈش دۇنياغا يۈزلەندۈرۈش، كەلگۈسىگە يۈزلەندۈرۈشتىن ئىبارەت يېتەكچى ئانچىنىغا ئەھەل قىلىش لازىملىقى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇلدى. «ماتارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنىڭ تۈپ مەقسىتى ئىختىساس ئىگىلىرىنى كۆپلەپ يېتىشتۇرۇش، ياخشى ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۇرۇش» تىن ئىبارەت ئىكەنلىكى ئېنىق بېكىتىلدى. بۇ مەقسەتكە ئاساسەن، مەركەز بىر قاتار زور ھەل قىلغۇچ تەدبىرلەرنى بەلگىلىدى. يەنى ئاساسىي ماتارىپنى راۋاجلاندۇرۇشنى يەرلىكلەشتۈرۈپ بېرىش، باشلانغۇچ ماتارىپنى ھەقلىي تۈردە ئەمەلىيلەشتۈرگەن ئاساستا، قەدەم ـ باسقۇچلۇق ھالدا توققۇز يىللىق مەجبۇرىي ماتارىپنى يولغا قويۇش، ئوتتۇرا دەرىجىلىك ماتارىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش، كەسپىي تېخنىكا ماتارىپىنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش، ماتارىپخىزمەتچىلىرى

نى كۆپەيتىش، ماتارىپ خىراجىتىنى ھەر خىل يوللار بىلەن ھەل قىلىش قانۇنلۇقلىق يولغا قويۇش، ئالىي مەكتەپلەرگە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش پىلانىنى ۋە ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنى تەقسىم قىلىش چارىسىنى ئىسلاھ قىلىش، ئوقۇغۇچىلارغا ئەخلاق - پەزىلەت، ئىدىيەۋى تەربىيە ئېلىپ بېرىش، مارکسىزمنى ئۆگىنىشكە دائىر ئوقۇتۇش مەزمۇنىنى ۋە چارىسىنى ئىسلاھ قىلىش، پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ ماتارىپ خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىش، دۆلەت ماتارىپ كومىتېتى قۇرۇشقا ئوخشاش زور تەدبىرلەرنى بەلگىلىدى. ماناباۋلارنىڭ ھەممىسى قەشقەرنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ئويغۇن كېلىدۇ. بىز مەركەزنىڭ قارارىنىڭ روھىغا ئاساسەن، قەشقەرنىڭ ئەمەلىيىتىنى ئاساس قىلىپ، تۆۋەندىكى خىزمەتلەرنى ھەقىقىي تۇردە ياخشى تۇتۇشىمىز لازىم:

بىرىنچى، مەكتەپ باشقۇرۇش ئىدىيىسىنى يەنمۇ توغرىلاش، ئۇچكە يۆزلەندۈرۈشنى قىلىنامە قىلىپ، پارتىيىنىڭ ماتارىپ فاكۇلتېتىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇش، ھەقمەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەشتىن ئىبارەت ئىدىيەۋى لۇشيەننى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ، ماتارىپ قانۇنىيىتى بويىچە ئىش قىلىش، ھەر دەرىجىلىك تۈرلۈك ماتارىپ ئىشلىرى ئوتتۇرىسىدىكى نىسبەت مۇناسىۋىتىنى ياخشى ھەل قىلىش لازىم. ئومۇميۈزلۈك پىلانلاپ، مۇۋاپىق راۋاجلاندۇرۇپ، ئاساسىي ماتارىپ بىلەن كەسپىي ماتارىپنى خىزمەتنىڭ مۇھىم نۇقتىسى قىلىش، ئوقۇتۇشنى زور كۈچ بىلەن ئىسلاھ قىلىپ، يۇقىرى مەكتەپكە چىقىش نىسبىتىنى بىر تەرەپلىمە قوغلىشىدىغان ئاساراتتىن ئازاد بولۇپ، يېپىق شەكىلدىكى نوقۇل ھالدا بىلىم ئۆگىتىش ھالىتىدىن ئوچۇق شەكىلدىكى ئەقلىي ئىقتىدارنى يېتىشتۇرۇش ھالىتىگە بۇرۇلۇش قىلىپ، ئىجادىي ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۇرۇپ چىقىش لازىم.

ئىككىنچى، باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋە توققۇز يىللىق مەجبۇرىي ماتارىپنى يولغا قويۇش خىزمىتىنى كۈچەيتىش لازىم. ۋىلايىتىمىزدە بەش ناھىيە باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇردى. تاشقورغان ناھىيىسىدىن باشقا قالغان ئالتە ناھىيە (شەھەر) نىڭ ھەممىسى 1986 - يىلى باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. مۇشۇ ئاساستا، قەشقەر شەھىرى، يوپۇرغا، پوسكامدىن ئىبارەت ئۈچ ناھىيە (شەھەر) دىن 1988 - يىلى توققۇز يىللىق مەجبۇرىي ماتارىپنى ئاساسىي جەھەتتىن ئومۇملاشتۇرۇپ بولۇشنى تەلەپ قىلىمىز. تاشقورغان ناھىيىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، قالغان ناھىيىلەردىن 1992 - يىلىنىڭ ئالدى - كەينىدە توققۇز يىللىق مەجبۇرىي ماتارىپنى ئومۇملاشتۇرۇپ بولۇشنى تەلەپ قىلىمىز. تاشقورغان ناھىيىسى 1990 - يىلدىن بۇرۇن باشلانغۇچ ماتارىپنى ئومۇملاشتۇرۇپ بولۇشنى، مۇشۇ ئەسىر ئىچىدە توققۇز يىللىق مەجبۇرىي ماتارىپنى ئومۇملاشتۇرۇپ بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈشى لازىم.

ئۈچىنچى، ناھىيە (شەھەر) لەر ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش خىزمىتىنى كۈرۈنلىغان ئاساستا، كەڭ ئاممىنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى يەنمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈپ مۇھىم نۇقتىنى پەن - تېخنىكا تەربىيىسى ئىلىپ بېرىشقا قارىتىشى كېرەك. پەن - تېخنىكا جەھەتتىكى قانۇن - تۈزۈم جەھەتتىكى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش كېرەك ھەمدە يىلىم ئاشۇرغۇزۇشقا، ۋاكالىتەن تەربىيىلەپ بېرىشكە ئەۋەتىش، تەربىيىلەش كۈرسى قاتارلىق شەكىللەر ئارقىلىق چوڭلار ماتارىپىنىڭ تەرەققىياتىنى تېزلىتىش لازىم.

تۆتىنچى، كەسپىي تېخنىكا ماتارىپىنى زور كۆچ بىلەن تەرەققىي قىلدۇرۇش لازىم. كەسـ
پىي ماتارىپىنى كۆپ يول، كۆپ قاتلام تارقىلىق تەرەققىي قىلدۇرۇش ماتارىپ تۈزۈلمىسىـ
لاھاتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسى، بۇنى چوقۇم ياخشى تۇتۇش لازىم. قەشقەر ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەمەلىي
ئەھۋالىغا ئاساسەن، پىلانلىق ھالدا بىر قانچە ئوتتۇرا مەكتەپنى كەسپىي ئوتتۇرا مەكتەپـ
كە ئۆزگەرتىشىمىز ھەمدە ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە ئوتتۇرا تېخنىكومىلاردا كەسپىي سىنىپ تەسىس
قىلمىشىمىز، كەسپىي ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە كەسپىي سىنىپلارغا قوبۇل قىلىنىدىغان ئوقۇغۇچىلارـ
نىڭ سانىنى كۆپەيتىشىمىز، كارخانىلار بىلەن ماتارىپ تارماقلىرى بىرلىشىپ، ئومۇمىي پىـەن
ياكى پەككە پەنلەر بويىچە مۇنتىزىم، قىسقا مۇددەتلىك كەسپىي سىنىپ ئېچىشنى تەشەببۇس
قىلمىشىمىزلازىم. 1990-يىلىغا بارغاندا ۋىلايىتىمىزدىكى ئادەتتىكى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ بىلەن
كەسپىي تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ياكى كەسپىي سىنىپلارغا قوبۇل قىلىنىدىغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ
نىسبىتىنى 6:4 كە يەتكۈزۈشنى قولغا كەلتۈرۈشكە بولىدۇ. ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەمەلىي ئەھۋاـ
لىغا ئاساسەن، ئەمەلىي ئىشلىتىش خاراكتېرى كۈچلۈك بولغان كەسىپنى تەسىس قىلىش كېـ
رەك. مەسىلەن: شەھەر ئىچىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئاساسلىقى يېنىك سانائەت، يېمەكـ
لىكلەر سانائىتى، توقۇمىچىلىق، بىناكارلىق قاتارلىق كەسىپلەرنى تەسىس قىلىش كېرەك،
يېزىلاردىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئاساسلىقى دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، بىـ
ناكارلىق قاتارلىق كەسىپلەرنى تەسىس قىلىش كېرەك. كەسپىي ماتارىپ ئۆچىنچى كەسىپ ئۆچۈن ئىختىـ
ساس ئىگىلىرىنى زور كۈچ بىلەن يېتىشتۈرۈشى، تەككۇچىلىك، ئاشپەزلىك، يېمەكلىكلەرنى پىشـ
شىقلاپ ئىشلەش، مۇلازىمەت، ئۇي جاھازلىرىنى رېمونت قىلىش قاتارلىقلار مەزمۇن قىلىنغان
كەسپىي ماتارىپنى چىڭ تۇتۇش لازىم. كەسپىي ماتارىپنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا، ئوتتۇرا دەـ
رىجىلىك كەسپىي تېخنىكا ماتارىپىنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ، ئوتتۇرا ۋە باشلانغۇچ دەرىجىلىك
تېخنىكا ساھەسى ۋە باشقۇرۇش ساھەسىدىكى ئىختىساس ئىگىلىرىنى ۋە مەدەنىيەت ئەمگەكچىـ
لەرنى يېتىشتۈرۈشنى تېزلىتىپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ۋە يېزا ئىگىلىك ئەمگەكچىلەرـ
نىڭ مەدەنىيەت، تېخنىكا سەۋىيىسى تۆۋەن بولۇشتەك ھالەتنى ئۆزگەرتىشىمىز لازىم.

بەشىنچى، مىللىي ماتارىپ ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەھمىيەت بېرىپ، ئوقۇتۇش سۈپىـ
تىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئاز سانلىق مىللەتلەر ئىچىدىن ئىختىساس ئىگىلىرىنى زور كۈچ بىـ
لەن يېتىشتۈرۈش لازىم. ۋىلايەت بويىچە مىللىي باشلانغۇچ مەكتەپلەردە 3 - يىللىقتىن باشـ
لاپ خەنزۇ تىلى دەرسى تەسىس قىلىنمىشى كېرەك. بۇ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئو-
قۇغۇچىلارغا بىلىم ئۆگىتىشىنىڭ بىر خىل قورالىنى ئارتۇق ئىگەللىتىپ، ئاز سانلىق مىللەت
ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈش سۈرئىتىنى تېزلىتىشنىڭ ئاچقۇچى. ئاز سانلىق مىللەت
ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندە ئۇيغۇرچە بىلەن خەنزۇچىنى تەڭ بىـ
لىدىغان، ئالىي مەكتەپكە كىرگەندە ياكى چوڭلار بىلىم ئاشۇرۇشقا بارغاندا خەنزۇ تىلى بىـ
لەن دەرس ئاڭلىيالايدىغان سەۋىيىگە يېتىشنى تەلەپ قىلىمىز. ۋىلايىتىمىزدە خەنزۇچە دەرس
بېرىدىغان ئوقۇتقۇچىلار كەم بولغانلىقتىن، خەنزۇ تىلى ئوقۇتقۇچىلىرىنى يېتىشتۈرۈشنى چىڭ
تۇتۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەكتەپلەردە تۇرىكۇمگە بۆلۈپ خەنزۇ تىلى دەرسى تەسىس قە-
لىشقا بولىدۇ، قەشقەر شەھىرى ۋە ناھىيە، شەھەر - بازارلاردىكى ئاز سانلىق مىللەت مەكـ
تەپلىرىدىن خەنزۇ تىلى دەرسى تەسىس قىلىنىدىغانلىرىدا كېلەرىلىي ئىچىدە پۈتۈنلەي خەنزۇ

تملى دەرسى تەسىس قىلمىشنى، ناھىيىدىن تۆۋەن مەكتەپلەردە شارائىت يار بەرمەپ خەنزۇ تىلى دەرسىنى. بالدۇرراق باشلاشنى تەلەپ قىلمىمىز، بۇ ھەقتە ھەممە ناھىيىلەر پىلان تۈزۈپ، تۇر- كۈمگە بۆلۈپ ئىشقا ئاشۇرۇشى لازىم.

ئالتىنچى، ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەش خىزمىتىنى كۈچەيتىپ، پۈتكۈل ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنىنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، بولۇپمۇ كەسپىي ماھارەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنى تەربىيىلەشكە ئەھمىيەت بېرىش لازىم. ئوقۇتقۇچىلارنى دەرسلىك ۋە ئوقۇتۇش مىتودىدا ئۆتكەلدىن ئۆتكۈزۈش ئاساسىدا، ئولچەمگە يەتكۈزۈش تەربىيىسىنى ۋە يېڭى ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەشنى ئىلىپ بېرىپ، 10 يىل ئىچىدە ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك ھەر خىل مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ سانى ئوقۇتۇش تەلىپىنى قانداۋالايدىغان بولۇشنى، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ سۈپىتىنى ئۆلچەمدىكى تەلەپكە ئۈيغۇن كېلىدىغان بولۇشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈش لازىم.

يەتتىنچى، ئىشچى قوبۇل قىلىش تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىش لازىم. ئاۋۋال قوبۇل قىلىپ كېيىن تەربىيىلەشنى ئاۋۋال تەربىيىلەپ كېيىن ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشقا، ئىشچى قوبۇل قىلىشنى ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا ئۆزگەرتىش لازىم. قەشقەرشەھىرىدىن 1989-يىلىغا (ناھىيىلەردىن 1991 - يىلىغا) بارغاندا ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى كارخانىلارغا ئىھتىياجلىق بولغان تېخنىك ئىشچىلاردىن يەنە جەمئىيەتتىن بىۋاستە قوبۇل قىلماسلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلىمىز، ئىشقا ئورۇنلىشىدىغان بارلىق خادىملارنى تېخنىكا ئىمتىھانىدىن ئۆتكۈزۈپ، لايىقە تلىك گۇۋاھنامىسى ئالغاندىن كېيىن ئاندىن ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك.

سەككىزىنچى، مەكتەپ خىراجىتىنى كۆپەيتىش لازىم. جايلار مەركەزنىڭ «ئىككىنى كۆپەيتىش» توغرىسىدىكى قارارى بويىچە، ماھارەپ خىراجىتىنى ئۆزلۈكسىز كۆپەيتىشى لازىم. ۋىلايەت بۇندىن كېيىن ھەر يىلى يەرلىك مالىيە زاپاس كۈچىدىن 5% ئاجرىتىپ، ماھارەپ خىراجىتى قىلىشنى بەلگىلىدى. جايلارمۇ بۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا ماھارەپ خىراجىتىنى كۆپەيتىشى، ماھارەپ خىراجىتىنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىشى، سېلىنغان مەبلەغنىڭ ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشى، چەكلىك مالىيە كۈچىنى ئەڭ ئېھتىياجلىق جايغا ئىشلىتىشى لازىم. كۆز ئالدىمىزدا كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ، مەكتەپلەرنىڭ خەتەرلىك ئۆيلىرىنى رېمونت قىلىش - سېلىش مەسىلىسىنى ھەل قىلىشىمىز لازىم.

پەن - تېخنىكا تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى پەن تەتقىقاتى ئاپپاراتلىرىنىڭ ۋە پەن-تېخنىكا قوشۇنىنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشقا يوزلىنىشتىكى ھايات كۈچىنى ئاشۇرۇش، پەن تەتقىقاتى ئاپپاراتلىرىغا پۈل تەقسىم قىلىپ بېرىش چارىسىنى ئىسلاھ قىلىش، پەن تەتقىقاتى ئاپپاراتلىرىنىڭ ئادەم، مالىيە، ماددىي كۈچ، پىلان قاتارلىق جەھەتتىكى ئۆز- ئۆزىگە خوجا بولۇش ھوقۇقىنى كېڭەيتىش، تېخنىكا بازارلىرىنى زور كۈچ بىلەن ئېچىش، كارخانىلارنىڭ تېخنىكا قوبۇل قىلىش ۋە ئېچىش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىش، پەن - تېخنىكاخادىملىرىنى باشقۇرۇش تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىش، پەن - تېخنىكا خىزمىتىگە بولغان ماكرولۇق باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش، يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكا تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى ياخشى ئىلىپ بېرىشتىن ئىبارەت. ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەمەلىيىتىنى ئاساس قىلغاندا، نۆۋەتتە تۆۋەندىكىخىزمەتلەرنى ياخشى تۇتۇش لازىم:

بىرىنچى، پەن تەتقىقاتى ئاپپاراتلىرىدا مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى يەنىمۇ يولغا قويۇش

لازىم. ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق پەن - تەتقىقاتى ئورنى، يەكەن دېھقانچىلىق پەن تەتقىقاتى ئورنى ۋە باشقا پەن تەتقىقاتى ئاپپاراتلىرى پائال تۈردە شارائىت يارىتىپ، ئورۇن باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمى ۋە ئورۇن باشلىقىنىڭ ۋەزىپە ئۈتەش مۇددىتى تۈزۈمىنى ساق تەرىقىسىدە يولغا قويۇشى لازىم. ئورۇن باشلىقىنىڭ ۋەزىپە ئۈتەش مۇددىتى ئۈچ يىل بولىدۇ، داۋاملىق ئۈتەشكىمۇ بولىدۇ. پەن تەتقىقاتى تۈرلىرىدە تەتقىقات مەزمۇنىنى ھۆددە قىلىش تۈزۈمىنى تەدرىجى يولغا قويۇش كېرەك. مەمۇرىي ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاش، ھوقۇقىنى تۆۋەنگە چۈشۈرۈش كېرەك. دۆلەت پىلانىنىڭ يېتەكچىلىكىدە دېھقانچىلىق پەن تەتقىقاتى ئورۇنلىرىنىڭ ئادەم، مالىيە، ماددىي كۈچ ۋە پەن تەتقىقاتى پىلانى جەھەتلەردە ئۆزئۈزىگە خوجا بولۇش ھوقۇقى بولۇشى لازىم. بۇ ھەقتە پەن - تېخنىكا كومىتېتى بىلەن ئالاقىدار تارماقلار كونكرېت لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويسا، مەمۇرىي مەھكىمە تەكشۈرۈپ تەستىقلىغاندىن كېيىن ئىجرا قىلىشقا چۈشۈرۈپ بېرىشنى سورايمەن.

ئەككىنچى، پەن تەتقىقاتى ئورگانلىرىغا پۈل تەقسىم قىلىش تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىش لازىم. تېخنىكا ئېچىش خىزمىتى ۋە كېڭەيتىپ تەدبىق قىلىش خىزمىتىدە تېخنىكا توختىمى تۈزۈش تۈزۈمىنى پەيدىنپەي يولغا قويۇش لازىم. پىلانلاشتۇرۇلغان ھۆددە ئېلىش، جەمئىيەتتىن تاپشۇرغانلىق تەتقىق قىلىش، تېخنىكا نەتىجىلىرىنى ئوتتۇرىغا بېرىش، شىركىلىشىپ ئېچىش، تېخنىكا جەھەتتىن مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمەتلىرىنى يولغا قويۇش قاتارلىق شەكىللەر ئارقىلىق كىرىم قىلىپ، مەبلەغ توپلاپ، بەش يىل ئىچىدە كەسىپي خىراجەتنى ئاساسىي جەھەتتىن ئۆزى ھەل قىلىشنى قولغا كەلتۈرۈپ، تەتقىقات ۋە ئېچىش جەھەتتە تەدرىجى ھالدا ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولىدىغان گەۋدىگە ئايلىنىشى كېرەك. تەتقىقات ئورۇنلىرىنىڭ ساپ كىرىمى مالىيىگە ئوتكۈزۈپ بېرىلمەيدۇ، كۆپ قىسمى پەن - تېخنىكا ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئىشلىتىلىدۇ، بەلگىلىمە بويىچە بىر قىسمىنى ئاجرىتىپ كوللېكتىپ پاراۋانلىقىغا ۋە مۇكاپاتلاشقا ئىشلەتسە بولىدۇ. تەتقىقات ئورۇنلىرىنىڭ ئەمگەكسىگە قاراپ تەقسىم قىلىش پرىنسىپى بويىچە مۇكاپات سومىمىسىنى تارقىتىش چارىسىنى بېكىتىپ چىقىشقا رۇخسەت قىلىنىدۇ.

ئۈچىنچى، تېخنىكا بازىرىنى زور كۈچ بىلەن بەرپا قىلىش لازىم. بۇ يىل بىز تېخنىكا بازىرى ئاچتۇق، گەرچە تۈنجى قېتىملىق بولۇپ، تەجرىبە كەم بولغان بولسىمۇ، خېلى ياخشى ئۈنۈمگە ئېرىشتۇق، بۇندىن كېيىن ھەر يىلى ئېچىشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈشىمىز كېرەك. شارائىتى بار ناھىيىلەرمۇ تېخنىكا بازىرى ئېچىشنى قولغا كەلتۈرۈشى كېرەك. تېخنىكا بازىرىنى بەرپا قىلىشتا كۆپ خىل شەكىل، كۆپ قاتلام، كۆپ يول ئارقىلىق ئېچىش ئۇسۇلىنى قوللىنىش كېرەك. ۋاقىتلىق خاراكتېرىدىكى بازارلارنى ئېچىشقىمۇ، مۇقىم خاراكتېرلىك تېخنىكا سودا سارىنىيى بەرپا قىلىشقىمۇ بولىدۇ. تەتقىقات ئورگانلىرى ئاچقۇ بولىدۇ، كارخانىلار ئاچقۇ بولىدۇ، ساتقۇ، كارخانىلار ئۆزىنى تېخنىكا مۇلازىمەتلىرى يولغا قويسىمۇ بولىدۇ، شەكىلى جانلىق ھەم كۆپ خىل بولۇشى كېرەك. ئەگەر تېخنىكا بازىرى راۋاج تاپسا، پەن - تېخنىكا خادىملىرىۋە پەن تەتقىقاتى ئورۇنلىرىنىڭ ئاكتىپلىقى يەنمۇ قوزغىتىلىپ قالماستىن، بەلكى كارخانىلار تېخنىكا ئۆزگەرتىش ۋە تېخنىكا يېڭىلاش ئىشلىرىنمۇ ئىلگىرى سۈرۈلۈپ، ئىقتىسادىي خىزمەتنىڭ تەرەققىياتىنمۇ تېزلىشىدۇ.

تۆتىنچى، كارخانىلار نىڭ تېخنىكا قوبۇل قىلىش ۋە ئېچىش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىش لازىم. كارخانىلاردا تېخنىكا ئۆزگەرتىش ۋە تېخنىكا يېڭىلاشنى ئۆزلۈكسىز ئېلىپ بېرىش كارخانىلار نىڭ ھاياتىي كۈچىنى ئاشۇرۇشنىڭ مۇھىم ھالقىسى. بۇرۇن ۋىلايىتىمىزدە بۇ جەھەتكە ئەھمىيەت بېرىش يېتەرلىك بولمىدى، بۇندىن كېيىن بۇ جەھەتتىكى خىزمەتلەرگە چوقۇم ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. ھەر بىر كارخانا بۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا پەن تەتقىقاتى ئاپپاراتىنى قۇرۇپ چىقىپ، ئۆز كارخانىسىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن، بىر تەرەپتىن پەن تەتقىقاتىنى ئېلىپ بېرىشى، يەنە بىر تەرەپتىن تېخنىكا ئۆچۈرىنى ئىگەللەپ، يېڭى تېخنىكا كىرگۈزۈپ، ئۇنى ئۆز كارخانىسىدا قوبۇل قىلىشى ۋە ھەزىم قىلىشى لازىم.

ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىجادىيىتى، كەشپىيات پائالىيىتى ئېلىپ بېرىشىغا ئەھمىيەت بېرىش ۋە ئۇلارنى شۇنداق قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش كېرەك، ئىجادىيەت، كەشپىيات مۇكاپاتى تەسىس قىلىپ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىجادىيىتى، كەشپىيات پائالىيىتى ئېلىپ بېرىش ئاكتىپلىقىنى قوزغاش لازىم.

بەشىنچى، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ پەن تەتقىقاتى ئاپپاراتلىرىنى ئىسلاھ قىلىش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈش، پەن تەتقىقات تۈرلىرىنى كۆپەيتىشكە ئەھمىيەت بېرىش لازىم. ۋىلايىتىمىزنىڭ پەن تەتقىقاتى خىزمىتى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ ئېھتىياجىغا بەكمۇ ماس كەلمەيدۇ، ئۇنىڭ پەيدىنپەي ئىسلاھ قىلىش لازىم. پائال تۈردە شارائىت ھازىرلاپ، ۋىلايەتلىك باغۋەنچىلىك تەتقىقات ئورنى، پىلە ـ ئۈجمەچىلىك تەتقىقات ئورنى، يېمەكلىكلەر تەتقىقات ئورنى قۇرۇپ چىقىش كېرەك، توقۇمىچىلىق، بىناكارلىق ماتېرىيالىرى، مىللىي ھۈنەرسەنئىتى قاتارلىق ساھەلەردىمۇ تەتقىقات ئاپپاراتلىرىنى تەدرىجىي قۇرۇپ چىقىش كېرەك. بەزىلىرىنى مۇستەقىل قۇرۇشقا بولىدۇ، بەزىلىرىنى چوڭ كارخانا قارمىقىدا تەسىس قىلىپ، كەسىپ تەتقىقاتىنى بىر تۈتاش باشقۇرسا بولىدۇ. قىسقىسى، ۋىلايىتىمىزنىڭ پەن تەتقىقاتى ئاپپاراتلىرى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تەلىپىگە ناھايىتى ماس كەلمەيدۇ، پەن تەتقىقاتى خىزمىتىنىڭ يۈكسەلمەسلىكى تېخنىكا تەرەققىياتىدا ھاياتىي كۈچىنىڭ كەمچىل ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش لازىم. پەن تەتقىقات خىزمىتىمىزنى نىشانىنى بۇراپ، يولىنى توغرىلاش لازىم. ئۇ، تاۋار ئىگىلىكى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان، بازار ئېھتىياجىنى نىشان قىلىشى، تاۋار ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدىكى ھەر بىر ھالقىدىكى تېخنىكا مەزمۇنىنى ھەل قىلىشى لازىم. مەسىلەن: باغۋەنچىلىكنى ئالساق، مېۋىلەرنىڭ سورتىنى ياخشىلاش، يېڭى سورتلارنى يېتىشتۈرۈش ۋە ئۆستۈرۈش تېخنىكىسىدىن تارتىپ، پىششىقلاپ ئىشلەش، ساقلاش، قاچىلاش ئىشلىرىغىچە ئومۇمىيۈزلۈك تەتقىق قىلىش لازىم. مۇشۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن پەن تەتقىقات خىزمىتىنى ھەقىقىي تۈردە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرغىلى بولىدۇ. بۇ جەھەتتىكى خىزمەتلەرگە پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى باش بولۇپ، ئالاقىدار ئورۇنلار بىلەن بىرلىكتە لايىھىسىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۇنى ۋىلكومنىڭ تەكشۈرۈپ بېكىتىشىگە يوللىشى لازىم.

4 . ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش لازىم.

ھەركەز ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇنى ستراتېگىيىلىك يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈپ مۇئامىلە قىلدى. خۇددى يولداش دېڭ شياۋپىڭ ئېيتقاندەك

دەك، « دۆلەتىمىز نامى كۆچمەنلىك كۆچلۈك ياكى ئاجىز بولۇشى، ئىقتىسادىي تەرەققىياتىمىزدىكى كېيىنكى كۆچمەنلىك چوڭ ـ كىچىك بولۇشى بارغانسېرى ئەمگەكچىلەر نامى سۈپىتىمگە، زىيالىلار نامى سان ـ ساپاسىغا باغلىق بولۇپ قالدى. بىر مىليارد ئاھالىغا ئىگە چوڭ بىر دۆلەتتە ماتارىپ يوكسىلىدىغان بولسا، ئىختىساس ئىگىلىرى بايلىق جەھەتتىكى غايەت زور ئۈستۈنلۈككە ھېرقانداق دۆلەت تەڭ كېلەلمەيدۇ. » مەركەزماتارىپىنى تۈتۈشنى ئوتتۇرىغا قويدى، « بۇ ستراتېگىيىلىك نەزەرگە ئىگە، ئەگەر مۇنداق ۋەزىپە ھازىردىن باشلاپ پۈتۈن پارتىيەگە قويۇلمىسا، چوڭ ئىشلارغا نۇقسان يېتىدۇ، تارىخىي جاۋابكارلىقنى ئۈستىگە ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ. » شۇنىڭ ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك پارتكوم ۋە ھۆكۈمەتلەر ماتارىپ ۋە پەن ـ تېخنىكىنى ئىنتايىن زور زېھنى بىلەن ياخشى تۈتۈشى، ماتارىپ ۋە پەن ـ تېخنىكىنى ئۆز خىزمىتىنىڭ مەركىزىي دەپ بىلىشى لازىم. بۇندىن كېيىن ئىقتىسادىي خىزمەتنى تۈتقاندا، ئالدى بىلەن ماتارىپ ۋە پەن ـ تېخنىكىنى تۈتۈش كېرەك، ئىقتىسادىي خىزمەت بىلەن ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتىنى قارىمۇ قارشى قىلىپ قويىدىغان نۇقتىنىزەردىن توغرا ئەمەس.

بىرىنچى، ھەر دەرىجىلىك پارتكوم، ھۆكۈمەت ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتىنى پارتكوم، ھۆكۈمەتنىڭ مۇھىم ئىشلار تەرتىپىگە كىرگۈزۈپ، چوڭ ئىش سۈپىتىدە تۈتۈشى لازىم. يولداش دېڭ شياۋپىڭ مەملىكەتلىك ماتارىپ خىزمىتى يىغىنىدا: « ماتارىپقا سەل قارايدىغان رەھبەرلىك يىراقنى كۆرەرلىكى كەم بولغان، پىشىپ يېتىلمىگەن رەھبەرلىك، ئۇ زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا رەھبەرلىك قىلالمايدۇ. » دېدى. شۇنى كۆرۈشىمىز لازىمكى، ۋېلايىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى ئىچىدە، خۇددى يولداش دېڭ شياۋپىڭ ئېيتقان ھېلىمقىدەك يىراقنى كۆرەرلىكى كەم بولغان، پىشىپ يېتىلمىگەن يولداشلار ھەقىقەتەن بار. ئۇلار ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتىنى چوڭ ئىشلار سۈپىتىدە توتمىدى. ئۇلار ھېمىشە ئىشلەپچىقىرىش مۇھىم دەپ قارايدۇ، ئەمەلىيەتتە ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا يۈكسەلدۈرۈلمىسە، ئىشلەپچىقىرىشنى يۇقىرى سۈرئەت بىلەن راۋاجلاندۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتىدىكى مەسىلىلەرنى تۈپتىن ھەل قىلىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ ئىدىيىۋى تونۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش كېرەك. ھەر دەرىجىلىك كادىرلار شۇنى سەگەكلىك بىلەن تونۇۋېلىشى لازىمكى، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرى پاراۋانلىق، ئىستېمال ئىشلىرى بولماستىن، بەلكى ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى تەكرار ئىشلەپچىقىرىدىغان مۇھىم كەسىپ. ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكىغا مەبلەغ سېلىش ـ ئۇنۇمى ئەڭ زور بولىدىغان ئىشلەپچىقىرىشقا مەبلەغ سېلىش بولىدۇ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ ھەممىسى ماتارىپ، ئومۇمالىۋىق خاراكتېرلىك خىزمەت دەپ قارىماي ئىدىيىنى تەكلىپ لازىم.

ئىككىنچى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى ماتارىپقا ۋە پەن ـ تېخنىكىغا تايانىدۇرۇش ئىدىيىسىنى تەكلەپ، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتىنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشتىنمۇ مۇھىم تۇرۇنغا قويۇش لازىم. ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا بىلەن ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى بىرلەشتۈرۈش ـ زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئوبيېكتىپ تەلىپى. ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا بىلەن ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇشتىن ئىبارەت ئىككى ئىشنى بىر قىلىپ، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا بە-

لەن ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش، ئىجتىمائىي تەرەققىياتنى بىر ـ بىرىگە ماسلاشتۇرۇپ ئېلىپ بېـ رىش لازىم. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى تۇتقاندەك ماتارىپنىمۇ راسا تۇتۇشى، پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرىنى راسا تۇتۇشى لازىم.

ئۇچىنچى، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرىغا بولغان تەشكىلىي رەھبەرلىكنى كۈچەيـ تىش لازىم. ماتارىپ ۋە پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەكىشىپ، ماتارىپ ۋە پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرىنىڭ توغرا لېنىيىلىك ئالاقىسى كۆپىيىدۇ، ماتارىپ ۋە پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرى ئەمدى ماتارىپ تارماقلىرىنىڭ ئىشلا بولۇپ قالماستىن، بەلكى پارتىيە ، ھۆكۈـ مەتنىڭ رەھبەرلىك خىزمىتىدىكى مۇھىم بىر خىزمەت بولىدۇ. ماتارىپ، پەن تەتقىقاتى ئىقـ تىساد ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتنىڭ ئېھتىياجىنى ئۇقۇشۇشى ھەمدە ئۇنىڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇرۇشى لازىم. ئىقتىساد ۋە جەمئىيەتتىكى ھەر قايسىكەسىپلەرمۇ ماتارىپ ۋە پەن ـ تېخـ نىكا ئىشلىرىنىڭ مۇھىملىقىنى چۈشىنىشى، ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۇرۇش ۋە پەن ـ تېخـ نىكا ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنى تۇپ زور پىلان سۈپىتىدە چىڭ ۋە ئەمەلىي تۇتۇشى لازىم. مانا بۇ تەشكىلىي رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش لازىملىقىنى تەلەپ قىلىدۇ. ئىلايىتىمىزنىڭ ھازىرقى ئېھتىياجىدىن قارىغاندا، بەزى جايلارنىڭ خىزمەت ئورۇنلاشتۇرۇشىدا، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا تېخى خىزمەت تەرتىپىگە كىرگۈزۈلمىگەن، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا ئىشـغا تەقسىمات بويىچە مەسئۇل بولغان مۇئاۋىن شۇجى، مۇئاۋىن ھاكىم (شەھەر باشلىقى) نىڭ قوشۇمچە ئۈتەيدىغان ۋەزىپىسىنىڭ زىيادە كۆپ بولۇپ كېتىـپ، يېتىشلەمىگەن ياكى پەقەت ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكىنىلا باشقۇرۇپ، ئۇنىڭدا كادىر ھوقۇقى، مالىيە ھوقۇقى، ماددىي ئەشيا ھوقۇقى بولمىغانلىقتىن قۇماندانلىقى كارغا كەلمىگەن، ماسلاشتۇرالمىغان، ئىسمى بولۇپ جىسمى بولمىغان. بۇ ئەھۋالنى نەزەردە تۇتۇپ، بىز ھەر دەرىجىلىك پارتىيە، ھۆكۈمەتنىڭ بىرىنچى، ئىككىنچى باشلىقلىرىنىڭ ماتارىپ ۋە پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرىنى ئۆـ زى تۇتۇشىنى تەلەپ قىلىمىز.

تۆتىنچى، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا خىزمىتىنىڭ قانۇنىيىتىنى ئۆگىنىش ۋە تەتقىق قـ لىش لازىم. قانۇنىيەت بويىچە ئىش كۆرۈشنى ماتارىپ خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان رەھبەرلىك ئۆگىنىپلا قالماستىن، بەلكى بارلىق پارتىيە، ھۆكۈمەت تارماقلىرىنىڭ رەھبەر ـ لىرىنىڭ ھەممىسى ئۆگىنىشى كېرەك! ئەزەرىيە جەھەتتىنلا چۈشىنىۋېلىپ قالماستىن، بەلكى ئىقتىساد، ماتارىپ، پەن ـ تېخنىكا تۈزۈلمىسى ئىلاھاتىنىڭ رىئاللىقىغا بىرلەشتۈرۈپ، يېڭى مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىشى كېرەك! ئادەتتىكى رەھبەرلىك بولۇشقا قانائەتلىنىپ قالماي، زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ تەلىپىگە ئۈيغۇنلاشقان كەسىپ ئەھلى بولغان رەھبەرلىك بولۇشى كېرەك.

« قۇرۇق گەپنى ئاز قىلىش، ئەمەلىي ئىشنى جىق قىلىش » روھى بويىچە، ئاساسىي قاتلامغا چوڭقۇر چۆكۈپ، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىپ، ئۆزلۈكسىز ھالدا ماتارىپ، پەن ـ تېخـ نىكا خىزمىتى ئۈچۈن توسالغۇلارنى چىقىرىپ تاشلاپ، قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، ساقلانغان ئە ـ مەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ بېرىش لازىم.

بەشىنچى، ئىدىيىۋى، سىياسىي خىزمەتنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىپ، ئىلاھاتنىڭ ئۇ ـ ئۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىش لازىم. ئىلاھات ئىشلىرىمىزنى توغرا يول

بويىچە ساغلام راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن، كۆچلۈك بولغان ئىدىيەۋى، سىياسىي خىزمەت بىلەن كاپالەتلەندۇرۇش شەرت. 1985 - يىلى 9 - ئايدا، پارتىيە 12 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 4 - ئومۇمىي يىغىنى، پارتىيىنىڭ مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنى ۋە پارتىيىنىڭ 5 - ئومۇمىي يىغىنى سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلىدى، پۈتۈن پارتىيىنى سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى بىلەن مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تەڭ تۇتۇش قانۇنىدا باشتىن - ئاخىر چىڭ تۇرۇشقا چاقىردى. يىغىن يېڭى تارىخىي شارائىتتا ئىدىيەۋى، سىياسىي خىزمەتنى ۋە سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتمەكە باشتىن - ئاخىر ئەھمىيەت بېرىشنى تەكىتلىدى. ھەر دەرىجىلىك پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى، ھەر دەرىجىلىك تۈرلۈك مەكتەپ ۋە پەن تەتقىقات ئورۇنلىرى پارتىيىنىڭ ئۇچ يىغىنىنىڭ ھۆججەتلىرىنى ئۆگىنىش ئارقىلىق، ئىدىيەۋى، سىياسىي خىزمەتنى تەڭ مۇھىملىقىنى تولۇق تونۇپ، ئىدىيەۋى، سىياسىي خىزمەتنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىشى لازىم. ئىدىيەۋى، سىياسىي خىزمەت ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى كىشىلەرنىڭ ئىدىيەۋى ئالاقە سەۋىيىسىگە، غايە، ئىشەنچىسىگە، سىياسىي تەرەپلىرىگە، روھىي ھالىتىگە مۇناسىۋەتلىك زور ئىش. كىشىلەرنىڭ روھىي ھالىتىنىڭ قانداق بولۇشى كىشىلەرنىڭ دۆلەت قۇرۇلۇشىغا قاتنىشىشىدىكى ئاكتىپلىقىغا، تەشەببۇسكارلىقىغا ۋە ئىجادچانلىقىغا بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ، كىشىلەرنىڭ خىزمەت يۈنىلىشىگە ۋە ئالغا بېسىش يولىغا بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ، ئىسلاھات تىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشى ياكى مەغلۇپ بولۇشىغا بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز ئىدىيەۋى، سىياسىي خىزمەتنى مۇھىم ئورۇنغا قويۇپ، ھەقىقىي تۈردە چىڭ ۋە ياخشى تۇتۇشىمىز لازىم. ئەگەر ئۇنداق قىلمىغاندا، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىمىز، ماتېرىيال، پەن - تېخنىكا خىزمەتلىرىمىز ۋە باشقا خىزمەتلىرىمىز كاشىلىغا ئۇچرايدۇ، ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرايدۇ، ئەگرى - توقاي يولغا مېڭىپ قالىدۇ.

كۆز ئالدىمىزدا غايە، ئىنتىزام تەربىيىسى، ۋەزىيەت، سىياسەت تەربىيىسى، تۆت ئاساسىي پرىنسىپ تەربىيىسى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى نۇقتىلىق ھالدا ياخشى تۇتۇش لازىم. بۇ ھەقتىكى تەربىيىنى ياخشى تۇتۇپ ئىدىيەۋى، سىياسىي خىزمەتنى ياخشى ئىشلىگەندىلا، ئاندىن ھەر خىل چىرىك ئىدىيە ۋە خاتا ئىدىيەلەرنىڭ كاشىلا سىلاشىنى تۈزەتكۈك ھالدا چەكلەپ، خەلقنىڭ مەنپەئىتىگە زىيان سالىدىغان ھەر خىل ناتوغرا ئىستىلارغا ۋە جەمئىيەت كەيپىياتىغا زىيان سالىدىغان ھەر خىل چىرىك خاھىشلارغا قارشى كۈرەش قىلىش جاسارىتى ۋە قابىلىيىتىنى ئاشۇرغىلى، پارتىيە ئىستىلى ۋە جەمئىيەت كەيپىياتىنىڭ تۈپتىن ياخشىلىنىشىنى كاپالەتلەندۈرگىلى، ئىسلاھات ۋە تۈزىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئوڭۇشلۇق ئىلىپ بېرىلىشىنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدۇ، شۇنداقلا، ماتېرىيال تۈزۈلۈشى جەمئىي، پەن - تېخنىكا تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشى - بولماسلىقى، ئەگرى - توقاي يولغا مېڭىشى - ماڭماسلىقى ناھايىتى زور دەرىجىدە ئىدىيەۋى، سىياسىي خىزمەتكە باغلىق بولىدۇ، بىز بۇنىڭغا ھەرگىز سەل قارىماسلىقىمىز لازىم.

يولداشلار، يولداش خۇياۋباڭ شىنجاڭنى مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرىغا بارغاندا مەملىكەتلىنىڭ ئوتتۇرا ھالىتىدىن سەل يۇقىرى تۇرىدىغان ئىقتىسادىي تەرەققىيات سەۋىيىسىگە يەتكۈزۈشى ھەققىدە يولبورۇقى بەرگەنىدى. ئاپتونوم رايونلۇق ماتارتىپ خىزمىتى يىغىنىدا، يولداش

مائارىپ

بايان

[مائارىپ ھەققىدە بايان] 1985 - يىلى قەشقەر ئۇلايمتىنىڭ مائارىپ خىزمىتىدە چىقىپ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ مائارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇلۇپ، كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى.

«ئىككى مائارىپ» (باشلانغۇچ مائارىپ ۋە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش مائارىپى) نى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىدە مەزمۇت قەدەم تاشلاندى. 1985 - يىلى 6 - ئاي ۋە 11- ئايدا قاغىلىق، پوسكام، يېڭىشەھەر، مەكىتتىن ئىبارەت تۆت ناھىيە ئاپتونوم رايونلۇق تەكشۈرۈش ئومۇمكىنلىك تۇرکۈمگە بۆلۈپ تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈلۈپ بلىشى ئارقىلىق، ئاپتونوم رايوندىن تارقاتقان لايىقەتلىك كۈۋاھنامىسىنى تاپشۇرۇپ ئالدى. يوپۇرغا ناھىيىسى «ئىككى مائارىپ» نى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىدە قولغا كەلگەن نەتىجىنى مۇستەھكەملىگەن ئاساستا، دېھقانلار ئىلك مەدەنىيىتى، پەن-تېخنىكا كەسپىي بىلىملىرىنى ئۆگىنىش كۈرسلىرىنى ئاچتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە شارائىتى بار بولغان يېزا (بازار) نى تاللاپ، توققۇز يىللىق مەجبۇرىي مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇشنىڭ سىناق نۇقتىسى قىلدى. ھازىر سىناق خىزمىتى ئومۇمىيۈزلۈك قانات يايدۇرۇلدى.

داش ۋاڭ ئېنماۋ يولداش خۇياۋباڭلىنىڭ يولبورۇقىنىڭ روھىغا ئاساسەن، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيىتى، مائارىپ تەرەققىيات سەۋىيىسىنىمۇ مەھەلىكە تىنىڭ ئوتتۇرا ھالىتىدىن سەل يۇقىرى تۇرىدىغان مەدەنىيىت، مائارىپ تەرەققىيات سەۋىيىسىگە يەتكۈزۈش لازىم ، دەپ ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ ئىككى « ئوتتۇرا ھالەتتىن سەل يۇقىرى تۇرىدىغان سەۋىيە » قەشقەر ئۇلايمتىخىزمىتىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭمۇ ئورتاق كۆرەش قىلمىش نىشانىسى.

بىز ھەر دەرىجىلىك پارتكوم ۋە ھۆكۈمەت ھەم ھەر دەرىجىلىك رەھبىرىي كادىرلارنىڭ بۇ تارىخىي مۇھىم ۋەزىپىسىنى باتۇرلۇق بىلەن ئۈستىگە ئېلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز. بىز كەڭ مائارىپ ۋە پەن - تېخنىكا خادىملىرىنىڭ جۇڭگو زىيالىلىرىنىڭ ئېسىل ئەنئەنىسىنى ۋە ئۆزىنى بەغىشلاش روھىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، خاتىرجەم بولۇپ چېگىرا رايونىنى گۈللەندۈرۈشنى، جان - دىلى بىلەن چېگرا رايونىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنى ئۈمىد قىلىمىز. ئۇلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە سىلەردىن زور ئۈمىد كۈتىدۇ، سىلەرنىڭ ئەلا نەتىجە بىلەن پارتىيىنىڭ ئۈمىدىگە جاۋاب قايتۇرۇشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئۇلايەت بويىچە يۇقىرىدىن تۆۋەنگىچە جاسارەت بىلەن يۇقىرى ئۆرلەپ، قىيىنچىلىققا قارىماي ئالغا بېسىپ، تىرىشىپ ئىشلەپ، قەشقەر ئۇلايمتىنىڭ سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيىت قۇرۇلۇشى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭي غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئورتاق كۈرەش قىلايلى!

ئوتتۇرا ماتارىپ قۇرۇلمىسى تەڭشەلدى. كەسپىي تېخنىكا ماتارىپ زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇلدى. ۋىلايەت بويىچە 12 ناھىيە (شەھەر) دىكى قىسمەن ئوتتۇرا مەكتەپلەرجەمئى 40 كەسپىي سىنىپ تەسىس قىلدى. دەسلەپتە تەسىس قىلىنغان دېھقانچىلىق، چارۋا، مال دوختۇرلۇق، ئورمانچىلىق قاتارلىق كەسىپلەردىن كېڭەيىپ تېككۇچىلىك، سۈرەت تارتىش، ئائىلە ئېلېكتىر سايمانلىرىنى رېمونت قىلىش، ھۈنەر - تەقىپى سەنئەت، باغۋەنچىلىك قاتارلىق كەسىپلەر كۆپەيدى.

كۆپ بوللار ئارقىلىق مەبلەغ توپلاپ مەكتەپ ياشقۇرۇش بولغا قويۇلۇپ، مەكتەپلەرنىڭ شارائىتى تېرىشىپ ئۆزگەرتىلدى. بىر يىل ئىچىدە ۋىلايەت بويىچە شەھەر ۋە يېزىلاردا تويلانغان مەبلەغ 320 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، دۆلەت خىراجىتىنىڭ يېتىشمىگەن قىسمىنى تولۇقلىنىپ، مەكتەپلەرنىڭ شارائىتى قىسمەن ھالدا ياخشىلاندى. ھازىر مەكتەپلەردە خىش - ياغاچ قۇرۇلما، خىش بېتون قۇرۇلما بىلەن سېلىنغان ۋە بىنا لىق سىنىپ، ئىشخانىلار ئومۇمىي كۆلەمنىڭ ئۇچتىن بىرىنى تەشكىل قىلىدۇ. مەكتەپلەرنىڭ تېرىشچانلىق ۋە ئىقتىسادچانلىق بىلەن مەكتەپ باشقۇرۇش پائالىيەتلىرى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ، تېرىشچانلىق ۋە ئىقتىسادچانلىق بىلەن مەكتەپ باشقۇرۇش ئارقىلىق قىلىنغان كىرىم يىلدىن يىلغا كۆپەيدى. 1985-يىلى تېرىشچانلىق ۋە ئىقتىسادچانلىق بىلەن مەكتەپ باشقۇرۇشتىن قىلىنغان ئومۇمىي كىرىم بىر مىليون 146 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 1984 - يىلدىكىدىن 14.37% كۆپەيدى.

كۆپ قاتلاملىق ۋە كۆپ شەكىللىك بىلىم ئاشۇرۇش قانات يايدۇرۇلۇپ، ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنىنىڭ سۈپىتى ئۈزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ۋىلايەت بويىچە 1100 نەپەر ئوقۇتقۇچى خىزمەتتىن ئايرىلىپ بىلىم ئاشۇردى. 15 مىڭ ئوقۇتقۇچى خىزمەتتىن ئايرىلماي تۇرۇپ بىلىم ئاشۇردى ۋە دەرسلىك مەتوت ئۆتكىمىدىن ئۆتۈش ئىمتىھانىغا قاتناشتى، بۇنىڭ بىلەن ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنىنىڭ مەدەنىيەت سۈپىتى ئۇنۇملۈك ھالدا يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. خەنزۇ مەكتەپلەردىكى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ يېتىشمەسلىك مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، ۋىلايەت بويىچە ئىچكىرىدىن 100 دىن ئارتۇق ئوقۇتقۇچى تەكلىپ قىلىنىپ كەلتۈرۈلۈپ، ئوقۇتۇش ئىھتىياجى ئاساسىي جەھەتتىن قاندۇرۇلدى.

ۋىلايەت ۋە شەھەرلىك ئوقۇتقۇچىلار بايرىمىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا ھەر مىللەت ئوقۇغۇچىلىرى مەيدانغا كىرىۋاتقان ئوقۇتقۇچىلار ۋەكىللىرىدىن قىزغىن قارشى ئالماقتا.

كوچىمنىڭ فوتوسى

ماتارىپ خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، دۆلەت ماتارىپ كومىتېتى قۇرۇلغاندىن كېيىن، ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەردەشۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا «ماتارىپ خىزمىتىگە رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىلىرى» قۇرۇلدى (ئەسلىدىكى ماتارىپ باشقارمىسى، ئىدارىسى ئۆزىنىڭ ئىش بېجىرىش ئاپپاراتى بولدى). 1985 - يىلى 12 - ئايدا، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە بىرلەشمە ۋىلايەت، ناھىيە، يېزىدىن ئىبارەت ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار قاتناشتۇرۇلغان كۆ-

لمى چوڭراق بولغان ماتارىپ خىزمىتى يەنمنى چاقىرىپ، «قەشقەر ئۆلايىتمنىك مەكتەپلەر - نىك ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولۇش ھوقۇقىنى كېڭەيتمش توغرىسىدىكى پىكرى»، «قەشقەر ئۆلا - يىتمنىك توققۇز يىللىق مەجبۇرىي ماتارىپنى يولغا قويۇش توغرىسىدىكى پىلانى»، «قەشقەر ئۆلايىتمنىك ئوتتۇرا ماتارىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش، كەسپىي تېخنىكا ماتارىپىنى راۋاجلاندۇ - رۇش توغرىسىدىكى پىكرى»، «قەشقەر ئۆلايىتمنىك مىللىي مەكتەپلەردىكى خەنزۇ تىلى دەرس - لىكى ئوقۇتۇشىنى كۈچەيتمش توغرىسىدىكى پىكرى»، «قەشقەر ئۆلايىتمنىك ئوقۇتقۇچى، ماتا - رىپ مەمۇرىي كادىرلىرىنى تەربىيىلەش پىلانى توغرىسىدىكى پىكرى» دىن ئىبارەت بەش ھۆججەتنى تۈزۈپ چىقتى، بۇلارنى ئۆلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ناھىيە (شەھەر) لەرنىك ئىزچىل ئىجرا قىلمشىغا تارقىتىپ بەردى. (مەمتىمىن ھەلمىدىن)

[ئۆلايەتلىك ماتارىپ خىزمىتى يەنمنى] ج ك پ قەشقەر ئۆلكومى، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە 12 - ئاينىك 10 - كۈنىدىن 13 - كۈنگىچە ئۆلايەتلىك ماتارىپ خىزمىتى يەنمنى چاقىردى. يەنمنىغا ناھىيە (شەھەر)، يېزىلاردىكى ماتارىپ خىزمىتىگە ئاساسلىق مەسئۇل بولغان رەھبىرىي يولداشلار، ئۆلايەت، ناھىيە (شەھەر) لەردىكى ئالاقىدار تارماقلارنىك ۋەقە - مەن نۇقتىلىق مەكتەپلەرنىك مەسئۇللىرى بولۇپ جەمئىي370 نەپەر ئارتۇق كىشى قاتناشتى.

يەنمندا «ج ك پ مەركىزى كومىتېتنىك ماتارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى» ۋە «ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىك «ج ك پ مەركىزىي كومىتېتنىك ماتارىپ تۈ - زۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى»نى ئىزچىللاشتۇرۇش ھەققىدىكى پىكرى» يەتكۈزۈل - دى، ئۆگىنىلدى. ئۆلكوم شۇجىسى گوكاك، مۇئاۋىن شۇجىسى چېن دېمىن، مەمۇرىي مەھكىمىنىك مۇئاۋىن ۋالىيسى ئېيسا شاكىر يەنمنىغا قاتناشتى ۋە يەنمندا سۆز قىلدى. يەنمنىغا قاتناشقان يولداشلار قەشقەر نىك ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۇرۇپ، مەركىزىي كومىتېتنىك «قارارى» ۋە ئاپ - تونوم رايونلۇق پارتكومنىك «پىكرى»نى ئۆلايىتىمىزدە قانداق ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈستىدە قىز - غىن مۇزاكىرە قىلدى. ئۆلايەتتىن تەيىارلىغان مەركىزىي كومىتېتنىك «قارارى» ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىك «پىكرى» نى ئىزچىللاشتۇرۇش توغرىسىدىكى بەش مەسىلە ئۈستىدىكى ھۆججەتنىك كۆپىيىمىنى ئەستايىدىل مۇزاكىرە قىلىپ ئۇنىڭغا تۈزىتىش كىرگۈزدى. يەنمندا ھۆججەت ئۆگىنىش، سۆھبەتلىشىش ۋە مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق، كۆپچىلىكنىك ماتارىپ تۈ - زۈلمىسى ئىسلاھاتىنىك مۇھىم ئەھمىيىتىگە بولغان تونۇشى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ماتارىپ خىز - مىتىنىك يېتەكچى ئىدىيىسى ۋە ئىسلاھات نىشانىسى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىندى. (ۋاڭ يەنپىڭ)

[ئادەتتىكى ئالىي مەكتەپ، ئوتتۇرا تېخنىكۇملارغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئەھۋالى] قەشقەر ئۆلايىتى 1985 - يىلى 4 - ئاينىڭ 27 - كۈنىدىن 29- كۈنگىچە، ئادەتتىكى ئالىي مەكتەپ، ئوتتۇرا تېخنىكۇملارغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش خىزمىتىنى يەنمنى چاقىرىپ، 1985 - يىللىق ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش خىزمىتىنى ئورۇنلاشتۇردى.

1985 - يىلى، ئالىي مەكتەپ، ئوتتۇرا تېخنىكۇملارغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلمشتا، ئوقۇ - غۇچىلارنىڭ ئادەتتىكى ۋاقىتلاردىكى ئىمتىھان نەتىجىسى بىلەن ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئىمتىھان نەتىجىسىنى بىرلەشتۇرۇش چارىسى قوللىنىلىپ تاللاش ئېلىپ بېرىلدى، ئادەتتىكى ۋاقىتلاردىكى ئىمتىھان نەتىجىسى 40 ~ 30 پىرسەنتتىن، ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئىمتىھان نەتىجىسى 70 ~ 60 پىرسەنتتىن

ئىگە للىدى. تاللاش خىزمىتىنى ئوتتۇرا مەكتەپلەر مەسئۇل بولۇپ ئورۇنلىدى.

ۋىلايەت بويىچە ئالىي مەكتەپكە تاللاش ئىمتىھانىغا قاتناشقان ئومۇمىي ئوقۇغۇچى سانى 6310، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتتىن 4480 بولۇپ، 71 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. تاللاش ئارقىلىق، مەمىلىكەت بويىچە بىر تۇتاش ئېلىنغان ئىمتىھانغا قاتناشتۇرۇلغىنى 4526، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتتىن 3075 بولۇپ، 67.90 پىرسەنتنى ئىگە للىدى؛ خەنزۇدىن 1451 بولۇپ، 32.1 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. يۇقىرى مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىنغىنى 1614 (بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتتىن 1052 بولۇپ، 65.20 پىرسەنتنى ئىگە للىدى؛ خەنزۇدىن 562 بولۇپ، 34.80 پىرسەنتنى ئىگە للىدى)؛ بۇ، بىر تۇتاش ئېلىنغان ئىمتىھانغا قاتناشقانلار سانىنىڭ 35.66 پىرسەنتىنى، تاللاش ئىمتىھانغا قاتناشقانلار سانىنىڭ 25.57 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. ئالىي مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىنغىنى 981 (ئاز سانلىق مىللەتتىن 663 بولۇپ، ئالىي مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىنغانلار نىڭ 67.6 پىرسەنتنى ئىگە للىدى). ئوتتۇرا تېخنىكوملارغا قوبۇل قىلىنغىنى 633 (ئاز سانلىق مىللەتتىن قوبۇل قىلىنغىنى 61.5 پىرسەنتنى ئىگە للىدى).

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئوتتۇرا تېخنىكوملارنىڭ ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىمتىھانىغا قاتناشقىنى 1242 (ئاز سانلىق مىللەتتىن 637، خەنزۇدىن 605). دارىلمۇئەللىمىن مەكتەپلىرىنىڭ ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىمتىھانىغا قاتناشقىنى 599 (ئاز سانلىق مىللەتتىن 539، خەنزۇدىن 60)، دارىلمۇئەللىمىن مەكتەپلىرىگە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىمتىھانى مۇددەتتىن بۇرۇن 6 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنىدىن 10 ـ كۈنىگىچە ئايرىم ئېلىنىپ بېرىلدى. ئوتتۇرا تېخنىكوملار (دارىلمۇئەللىمىن ئۈزۈنچىگە ئېلىنىدۇ) غا قوبۇل قىلىنغىنى 760 (ئاز سانلىق مىللەتتىن 518 بولۇپ، ئومۇمىي سانىنىڭ 68 پىرسەنتنى ئىگە للىدى)، ۋىلايەت بويىچە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوتتۇرا تېخنىكوملارغا كىرىش نىسبىتى 5.3%. (شىنجاڭ، مەتبۇئات)

[قەشقەر ماتارىپ ئىلمىي جەمئىيىتى] قەشقەر ماتارىپ ئىلمىي جەمئىيىتى ـ قەشقەر ماتارىپ ساھەسىدىكىلەرنىڭ ئاممىۋى خاراكتېرلىك ئىلمىي تەشكىلاتى بولۇپ، 1980-يىل 3 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى قۇرۇلغان. 1985 ـ يىلىغىچە ئەزالىرى 500 نەچچىگە يەتتى. بۇ جەمئىيەت، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ماتارىپ ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ كوللېكتىپ ئەزاسى بولۇپ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ماتارىپ ئىلمىي تەتقىقات خىزمىتىگە مەسئۇل. بىر قانچە يىلدىن بۇيان، ئۇ يىللىق يىغىن، ئىلمىي دوكلات يىغىنى، ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى، لېكسىيە كۇرسى قاتارلىق شەكىللەردىن پايدىلىنىپ، پەنلەر بويىچە كىچىك كۆلەملىك ھەر خىل ئىلمىي پائالىيەتلەرنى قانات يايدۇردى. ئەزالاردىن سەككىز كىشى ئاپتونوم رايونلۇق پەنلەر بويىچە ئوقۇتۇش تەتقىقاتى يىغىنىغا دېسېرتاتسىيە مۇكاپاتىغا ئېرىشتى، 16 كىشى ۋىلايەتلىك مۇنەۋۋەر دېسېرتاتسىيە مۇكاپاتىغا ئېرىشتى، بەزى دېسېرتاتسىيەلەر مەمىلىكەت، ئاپتونوم رايون ۋە ۋىلايەتلىك ژورنالىسىرىدا ئېلان قىلىشقا كۆرسىتىلدى ۋە ئېلان قىلىندى.

قوشۇمچە جەدۋەل:

قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە 1985- يىلى ئالمي مەكتەپ، ئوتتۇرا تېخنىكومىلارغا قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچى سانىنى ناھىيە بويىچە ستاتىستىكا قىلىش جەدۋىلى

بىرلىكى: نەپەر

ناھىيە (شەھەر) / تۈرى / قوبۇل قىلىنغانلار سانى	ئومۇمىي جەمئى	ئالمي مەكتەپ	ئوتتۇرا تېخنىكوم		ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچى								
					ئۇيغۇرچە ئۆمتەھان بەرگەنلەر				خەنزۇچە ئۆمتەھان بەرگەنلەر				
			ئوقۇتۇش ئوتتۇرىسىنى پۈتتۈرگەنلەر	تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەنلەر	جەمئى	كەسپىك جەمئى	ئالمي مەكتەپ	ئوتتۇرا تېخنىكوم		جەمئى	كەسپىك جەمئى	ئالمي مەكتەپ	ئوتتۇرا تېخنىكوم	
								تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەنلەر	ئوقۇتۇش ئوتتۇرىسىنى پۈتتۈرگەنلەر				تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەنلەر	ئوقۇتۇش ئوتتۇرىسىنى پۈتتۈرگەنلەر
ئومۇمىي جەمئى	2374	981	633	760	1682	1570	663	389	518	112	33	28	51
قەشقەر شەھىرى	602	325	140	137	389	357	193	80	84	32	19	3	10
كونىشەھەر	240	125	59	56	224	220	116	54	50	4	—	1	3
يېڭىشەھەر	127	42	39	46	99	96	36	23	37	3	—	1	2
ۋېيگىسار	91	29	23	39	78	73	26	17	30	5	—	1	4
يەكەن	238	102	62	74	206	177	86	33	58	29	6	15	8
پوسكام	99	28	32	39	78	76	23	25	28	2	—	—	2
قاغىلىق	189	63	57	69	153	144	50	41	53	9	1	3	5
مەكىت	108	30	34	44	86	77	24	23	30	9	2	1	6
مارالبېشى	131	41	37	53	110	106	32	31	43	4	1	—	3
پەيزاۋات	113	30	38	45	98	93	24	31	38	5	1	1	3
يوپۇرغا	102	45	24	33	93	90	45	19	26	3	—	1	2
تاشقورغان	36	5	8	23	31	31	5	6	20	—	—	—	—
بىزا ئىگىلىك 3- دېھقانچىلىق	222	108	77	37	24	17	3	4	10	7	3	1	3
تېغىت بازىرى	30	8	2	20	13	13	—	2	11	—	—	—	—
پەيلۇ دېھقانچىلىق مەيدانى	4	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—

خەنزۇ ئوقۇغۇچى				ئالمي مەكتەپ	ئوتتۇرا تېخنىكوم	
جەمئى	ئالمي مەكتەپ	ئوتتۇرا تېخنىكوم				
		تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەنلەر	تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەنلەر		تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەنلەر	تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەنلەر
650	285	191	216			
213	113	43	57			
16	9	3	4			
28	9	7	15			
13	3	5	5			
32	10	8	14			
21	5	9	7			
36	12	11	13			
22	4	8	10			
21	8	7	6			
15	5	4	6			
9	—	5	4			
5	—	3	2			
198	102	24	72			
17	8	9	—			
4	—	3	1			

1985 - يىلى بۇ ئىلمىي جەمئىيەت ئىككىنچى نۆۋەتلىك يىللىق يىغىن ئۆتكۈزدى. مۇددىرىيەتنى ئۆزگەرتىپ سايلاپ چىقتى، ئۇنىڭ ئەزالىرى تۆۋەندىكىچە:

بەخرى مۇدىر:	ئىزىزوپ
مۇدىر:	مەمتىمىن ھەلمىدىن
مۇئاۋىن مۇدىرلىرى:	يىمن لىمىڭ، ئابدۇكېرىم باۋدىدىن، لىيۇيۇبۇ، مەمەت ئىزىزۇزە سەيدۇللا يۈسۈپ.
باش كاتىپ:	جۇدىبشىڭ.

يۇقىرىقى بەتتە كەلتى دائىمىي مۇدىرىيەت ئەزاسى.

بۇ جەمئىيەتنىڭ قارىمىقىدا ھەر قايسى پەنلەر بويىچە ئوقۇتۇش تەتقىقاتى جەمئىيىتى بار. ھازىر ھەر قايسى پەنلەر بويىچە قۇرۇلغان ئوقۇتۇش تەتقىقاتى جەمئىيىتى تۆۋەندىكىلەر:

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا مەكتەپ تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتۇش تەتقىقاتى جەمئىيىتى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا مەكتەپ ماتىماتىكا ئوقۇتۇش تەتقىقاتى جەمئىيىتى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا مەكتەپ فىزىكا ئوقۇتۇش تەتقىقاتى جەمئىيىتى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا مەكتەپ خىمىيە ئوقۇتۇش تەتقىقاتى جەمئىيىتى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا مەكتەپ بىئولوگىيە ئوقۇتۇش تەتقىقاتى جەمئىيىتى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك باشلانغۇچ مەكتەپ ماتىماتىكا ئوقۇتۇش تەتقىقاتى جەمئىيىتى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك باشلانغۇچ مەكتەپ تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتۇش تەتقىقاتى جەمئىيىتى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك بالىلار ماۋارىپى تەتقىقاتى جەمئىيىتى. (سۈن شىمىي)

[بالىلار ماۋارىپى] قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە 1985 - يىلى ئالتە ياشقىچە بولغان بوۋاق ۋە بالىلار 441583، ئۇچ ياشقىچە بولغان بالىلار 180433، تۆت ياشتىن ئالتە ياشقىچە بولغان بالىلار 179944.

يىل ئاخىرىغىچە، ۋىلايەت بويىچە دۆلەت قۇرغان، خەلق قۇرغان، شەخسىلەر قۇرغان ھەر خىل بالىلار باغچىسى 868، بۇنىڭ ئىچىدە شەھەر-بازارلارنىڭ دۆلەت ھېسابىدا قۇرغىنى بەش، ئىدارە-كارخانىلار قۇرغىنى 95، يېزا-كەنتلەر قۇرغىنى 711، شەھەر ئىچىدىكى كوچىلار قۇرغىنى بەش، يەككە ئائىلىلەر قۇرغىنى 52، ئازسانلىق مىللەت بالىلار باغچىسى 820، خەنزۇ بالىلار باغچىسى 48، بۇنىڭدىن باشقا باشلانغۇچ مەكتەپلەردە قوشۇمچە تەسىس قىلىنغان ئوقۇش يېشىغا توشمىغان بالىلارنىڭ تەييارلىق سىنىپى 820، ۋىلايەت بويىچە بالىلار باغچىسىغا قوبۇل قىلىنغان بالا 64569 بولۇپ، ۋىلايەت بويىچە ئومۇمىي بالىلار سانىنىڭ 30.7 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. 1984 - يىلىدىكىدىن 18.7% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

ئاپتونوم رايون بويىچە ئىلغار باغچا تەربىيىلىگۈچى، قەشقەر ۋىلايەتلىك 3- بالىلار باغچىسىنىڭ مۇدىرى جېن شەنخۇا بالىلار بىلەن بىرگە. كۆيمىنشىڭ فوتوسى

1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە دېھقانچىلىقنىڭ ئالدىراش ماۋسۇمىدا قۇرۇلغان ۋاقىتلىق يەسلى 3134، يەسلىكە قوبۇل قىلىنغان ئۇچ ياشقىچە بولغان بوۋاقلار ئەڭ كۆپ بولغاندا 47010 غا يەتكەن بولۇپ، ئومۇمىي بوۋاق سانىنىڭ 21 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ ئالتە ياشقىچە بولغان بوۋاق ۋە بالىلار نىڭ بالىلار باغچىسى ۋە يەسلىگە كىرىش نىسبىتى 51.7 پىرسەنتكە يەتتى.

ۋىلايەتلىك مىللىي بالىلار باغچىسىنىڭ تەربىيىلىنىۋاتقان بالىلارنىڭ ئۆسۈل مەشىق قىلدۇرماقتا.

گاۋجياۋ فوتوسى

1985 - يىلى، بالىلار ماتارىپى خىزمىتى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە، ھۆكۈمەت تارماقلىرىنىڭ قوللىشى ۋە غەمخورلۇق قىلىشىغا ئېرىشتى، ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەت جەمئىي312 مىلك يۇەن پۇل ئاجرىتىپ بەردى. بۇ يىل ئىچىدە ۋىلايەت بويىچە يېزىلاردا يېڭىدىن قۇرۇلغان بالىلار باغچىسى 232 بولۇپ، سىلىنغان ئومۇمىي مەبلەغ تەخمىنەن 232 مىلك يۇەن بولدى. يېڭىسارناھىيە توپلۇق يېزىسى بىر يىلدا 69 مىلك يۇەن مەبلەغ سىلىپ، يېزا بالىلار باغچىسىدىن سەككىزنى يېڭىدىن قۇرۇپ چىقتى. بۇنىڭ سىلەن بىر ۋاقىتتا، يەككە ئائىلىلەر بالىلار باغچىسىمۇقۇرۇلۇشقا باشلىدى. يېڭىشە ھەر ناھىيە ئەرمىدۇن يېزىسىدىكى ياش ئايال مىلىكىخان ۋىلايەت بويىچە تۇنجى ئائىلىۋى بالىلار باغچىسى قۇرۇپ چىقتى. ئۇچ يىلدىن يۇيان، باغچىغا قوبۇل قىلغان بالا 90 نەچچىگە يەتتى. يېزا، كەنتلەرنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتە ياردەم بېرىشى سىلەن، بۇ يېزىدا ئائىلىۋى بالىلار باغچىسىدىن 11ى قۇرۇلدى.

1985 - يىلى، ۋىلايەت بويىچە شەھەر ۋە يېزىلاردىكى بالىلار باغچىلىرى «5 بولۇش »- نى، يەنى: پائالىيەت ئۆيى بولۇش، ئۆستەل - ئورۇندۇقى بولۇش، تېپىلمىش-توتىسى بولۇش، ئايلانما ئورۇندۇقى بولۇش، بىر ساز بولۇشنى ئاساسىي جەھەتتىن ئىشقا ئاشۇردى. بالىلار - نىڭ ئوقۇتۇش ئۇسكۇنىلىرى مۇخىلى زور دەرىجىدە ياخشىلاندى. ۋىلايەت بويىچە يەسلى ۋە باغچىلاردا جەمئىي تۆت پىئانىنو، 65 دانە رايال، گارمون، ئېلېكترونلۇق ساز قاتارلىق چالغۇئەسۋابلىرى، 52 رادىئولۇق ئۇنىتالغۇ، 85000 ھەر خىل كىچىك ئويۇنچۇق بار. قەشقەر شەھەرلىك مىللىي بالىلار باغچىسى بىر يىلدا ئويۇنچۇق ۋە ئوقۇش سايمانلىرىدىن 376 نى ئۆزلىرى ياساپ چىقتى.

1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە تەربىيىلىگۈچى ۋە ئوقۇتقۇچى 1663 كە، بالىلار ئوقۇتقۇچىسى 831 گە يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە بالىلارنى تەربىيىلەش بويىچە دارىلمۇئەللىملىنى پۈتتۈرگىنى 95 بولۇپ، 11.4 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. قىسقا مۇددەتلىك تەربىيىلەش كۇرسىدا ئوقۇغىنى 357 بولۇپ، 42 پىرسەنتنى ئىگەللىدى؛ 332 نەپەر تەربىيىلىگۈچىنىڭ ئىچىدە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولغىنى 90 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. 1985 - يىلى، ماتارىپ تارماقلىرى بالىلار ماتارىپ ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن شەنتاتتىكى باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىدىن 100 دىن ئارتۇق كىشىنى يۆتكەپ بالىلار

ئوقۇتقۇچىلار قوشۇلمىنى تولۇقلىدى. بۇنىڭ ئىچىدە يەكەن ناھىيىسى 50 نى، قاغىلىق ناھىيىسى 19 نى يۆتكىدى. بالىلار باغچىسىغا بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش، ۋىلايەت بويىچە قىسمەن مەركەزىي بالىلار باغچىلىرىدا كەسپىي بىلىمگە، گەمەلىي تەجرىبىگە ئىگە بالىلار مائارىپ خىزمەتچىلىرى بالىلار باغچىسىنىڭ رەھبەرلىك خىزمىتىگە قويۇلدى. ۋىلايەت يەنە بالىلار مائارىپ خىزمەتچىلىرىدىن ئىككى تۈركۈمدە 25 كىشىنى تەشكىللەپ ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە ئەۋەتىپ ئېكسكۇرسىيە، ئۆگىنىش قىلدۇردى. 120 نەپەر بالىلار مائارىپچىسى ئۈرۈمچىگە بېرىپ ئېكسكۇرسىيە، ئۆگىنىش قىلدى، 5 نەپىرى تېيەنجىن بالىلار دارىلمۇئەللىمىنگە بېرىپ بىلىم ئاشۇرۇپ ئوقۇتۇش-سەۋىيەسىنى يۇقىرى كۆتەردى.

قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە بالىلار باغچىسى ۋە تەييارلىق سىنىپىنى ستاتىستىكا قىلىش جەدۋىلى

تۈرى		بىرلىكى	خەنزۇ	مىللىي	جەمئىي	ئىزاھات
بالىلار باغچىسى سانى			27	842	869	دولەت، خەلق ۋە شەخسىي باشقۇرغانلىرى ئوز ئىچىگە ئېلىمندۇ.
بالىلار باغچىسىدىكى تەربىيىلىمگۈچى خادىم سانى		نەپەر	45	786	831	
بالىلار باغچىسىدىكى ساقلىغۇچى سانى		نەپەر	15	25	40	
بالىلار باغچىسىنىڭ ئىشچى - خىزمەتچى سانى		نەپەر	180	983	1163	
توت ياشتىن ئالتە ياشقىچە بالىلار سانى		نەپەر	14394	165,550	179944	
باغچىغا قوبۇل قىلىنغان بالىلار سانى		نەپەر	1450	52979	54429	
تەييارلىق سىنىپلاردىكى بالىلار سانى		نەپەر	120	10020	10140	
تەييارلىق سىنىپ سانى			4	334	338	
دولەت مائارىپ تارماقلىرى باشقۇرغان بالىلار باغچىسى سانى			3	2	5	
زاۋۇت، كان، كارخانا باشقۇرغان بالىلار باغچىسىدىكى تەربىيىلىمگۈچى، ئىشچى - خىزمەتچى سانى		نەپەر	1350	1500	2850	
كوللېكتىپ باشقۇرغان بالىلار باغچىسىدىكى تەربىيىلىمگۈچى ئىشچى - خىزمەتچى سانى		نەپەر	1	21330	21330	
كوچا ۋە شەھەلەر باشقۇرغان بالىلار باغچىسىدىكى تەربىيىلىمگۈچى، ئىشچى - خىزمەتچى سانى		نەپەر	1	1760	1760	
بالىلار تەربىيىلىمگۈچى خادىملىرى تۇغۇدىن	بالىلار دارىلمۇئەللىمىنى پۈتتۈرگىنى	نەپەر	55	40	95	
	تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگىنى	نەپەر	2	248	250	
	تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگىنى	نەپەر	5	493	498	

(داۋامى بېتىمىزدە)

[بالىلارنى ئىلمىي ئۇسۇلدا تەربىيىلەش ھەققىدىكى تەشۋىقات ۋە ئا-ئىلمىۋى بالىلار باغچىسى] ۋىلايەت بويىچە ئوقۇش يېشىغا توشمىغان بالىلاردىن440مىڭ بار. بالىلارنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئۇلارنى جىسمانىي، ئەقلىي، ئەخلاقىي، گۈزەللىك قاتارلىق جەھەتلەردە ئومۇميۈزلۈك يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن، بالىلارنىڭ بىرىنچى ئوقۇتقۇچىسى بولغان ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىلارنى ئىلمىي ئۇسۇلدا تەربىيىلەش بىلىملىرىنى ئىگىلىۋېلىشى ئىنتايىن مۇھىم. شۇنىڭ ئۈچۈن، قەشقەر ۋىلايىتى دۆلەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرى بويىچە ۋىلايەت بويىچە بالىلارنى ئىلمىي ئۇسۇلدا تەربىيىلەش ھەققىدىكى تەشۋىقات خىزمىتى پىلانى تۈزۈپ چىقىپ، 1985 - يىلى 5 -،6-، 7- ئايدا كەڭ تۈردە تەشۋىق - تەربىيىنى قانات يايدۇردى. تەشۋىق - تەربىيە جەريانىدا، ۋىلايەت بويىچە بالىلارنى ئىلمىي ئۇسۇلدا تەربىيىلەش ھەققىدە جەمئىي 23 مەيدان لېكسىيە ئۇيۇشتۇرۇلدى. ۋىلايىتىمىزدىكى ئالىي، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەردىكى مۇناسىۋەتلىك ئوقۇتقۇچىلار ۋە بالىلار كېسەللىك بۆلۈمىدىكى ئاتاقلىق دوختۇرلار بالىلارنى ئىلمىي ئۇسۇلدا تەربىيىلەشنىڭ زور ئەھمىيىتىنى سۆزلەپ تەشۋىق قىلىش ۋە مۇناسىۋەتلىك بىلىملەرنى ئۆگىتىشكە تەكلىپ قىلىندى. ھەر دەرىجىلىك ئايالار بىرلەشمىلىرى كىنودىن پايدىلىنىپ يالغۇز بالىلارنى تەربىيىلەش، سۈپەتلىك پەرزەنت كۆرۈش ۋە سۈپەتلىك تەربىيىلەش ھەققىدىكى پەن - تېخنىكا تەربىيە فىلىملارنى قويۇپ كۆرسەتتى. ھەمدە تېلېۋىزىيە، رادىئو ئارقىلىق بۇ جەھەتتىكى بىلىملەرنى ئاڭلاتتى. ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى ۋە پەن-تېخنىكا جەمئىيىتى يەكشەنبە كۈنىدىن پايدىلىنىپ شەھەر ئىچىدىكى ئادەم كۆپ توپلانغان جايلاردا بالىلارنى ئىلمىي ئۇسۇلدا تەربىيىلەش ھەققىدە مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمىتىنى ئېلىپ باردى. ماتارىپ، سەھىيە قاتارلىق ساھەلەردىكى مۇتەخەسسىسلەر تەكلىپ قىلىنىپ ھەر مىللەت ئاتا - ئانىلارغا پەۋقۇلئادە بالىلارنى تەربىيىلەش ۋە بالىلاردىكى كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنىڭ داۋالاش قاتارلىق قىيىن مەسىلىلەرگە جاۋاپ بېرىشكە ئۇيۇشتۇرۇلدى. 121 نەپەر ئالىملە باشلىقى قاتارلىق تەلىملەر لىك جاۋابقا ئېرىشتى. ۋىلايەت بويىچە جەمئىي 15 قارار ئاتا - ئانىلار ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىلدى، تەخمىنەن 1500 نەپەر ئاتا - ئانا قانداق قىلىپ بالىلارنىڭ ياخشى ئەخلاق پەزىلىتىنى يېتىشتۈرۈش، قانداق قىلىپ بالىلارنى ساغلام تەربىيىلەش قاتارلىق مۇناسىۋەتلىك بىلىملەر ھەققىدە تەربىيە ئالدى.

يۇقىرىقى تەشۋىقات تەشۋىقىنى مۇستەھكەملەش ئۈچۈن، ۋىلايەت ۋە يېڭىشەھەر قاتارلىق ئالتە ناھىيە ئائىلە ماتارىپ تەتقىقات جەمئىيىتى قۇرۇپ چىقىپ، تەشۋىقات مۇلازىمەت خىزمىتىنى داۋام قانات يايدۇردى.

ۋىلايىتىمىزدىكى بالىلار يەسلىسى ۋە باغچىلارنىڭ يېتىشچەسلىكىنى تولۇقلاپ، ئايال-لارنىڭ غېمىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، قەشقەر يېپەك زاۋۇتىدىكى ئائىلە - تاۋابمىات، تەيۋەن-لىك قېرىنداشلارنىڭ ئائىلە تاۋابمىاتى يولداش ۋالىخ گۈيخۇا ۋىلايەت بويىچە تۇنجى ئائىلىۋى بالىلار باغچىسىنى قۇرۇپ، ئوقۇش يېشىغا توشمىغان 30 نەچچە بالىنى قوبۇل قىلدى. ئۇ بالىلارنى ئاكتىپلىق بىلەن تەربىيىلەپ، ئاتا - ئانىلارنىڭ ئىشەنچىسىگە ۋە « قەشقەر گېزىتى » نىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى. يېڭىشەھەر ناھىيە ئەرمۇدۇن يېزىسىدىكى ئۇيغۇر ياش ئايال مېلىكەخان ۋىلايەت بويىچە تۇنجى يېزا ئائىلىۋى بالىلار باغچىسى-

نى قۇردى. ئۇچ يىل ئىچىدە، ئۇ باغچىسىغا 90 نەچچە بالا قوبۇل قىلدى. ئۇنىڭ باشلامچىلىق قىلىشى ئارقىسىدا، يېزا بويىچە بىر يىل ئىچىدە يەنە 11 بىلىملىك دېھقان ئائىلىسى ئۆزىنىڭ ئۆيى، ھويلىسىدا ئاددىي ئائىلىۋى بالىلار باغچىسىنى قۇرۇپ، جەمئىي300 دىن ئارتۇق بالا قوبۇل قىلدى. ئۇلارنىڭ بويىچە جەمئىي52 ئائىلىۋى بالىلار باغچىسى بار. (شۇ فېڭيى)

[باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپى] 1985-يىلى، قەشقەر ئۇلايىتىنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپى ۋە باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتى يەنىمۇ تەرەققىي قىلدى. ئۇلايەت بويىچە ھازىر 1098 باشلانغۇچ مەكتەپ بار بولۇپ، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى 312797 كە، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 96.4 پىرسەنتكە، يىللىق داۋام نىسبىتى 97.6 پىرسەنتكە، ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 96.3 پىرسەنتكە، 12 ياشتىن 15 ياشقىچە بولغان ئۆسمۈر - بالىلار ئارىسىدا باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 96.8 پىرسەنتكە يەتتى.

1984 - يىلى يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋەساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشنى لايىقەتلىك بولغانلىقى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈلۈپ بىلىنغاندىن كېيىن، 1985 - يىلى ئىچىدە، يەنە ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ قاغىلىق، پوسكام، يېڭىشەھەر ۋە مەكتتىن ئىبارەت ئۆت ناھىيىنىڭ باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش خىزمىتىنىڭ لايىقەتلىك بولغانلىقى تاپتونوم رايون تەرىپىدىن تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈلۈپ بىلىنىدى، بۇ تاپتونوم رايون بويىچە باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاپ بولغان ناھىيىلەرنىڭ 36.7 پىرسەنتىنى ئىگە للىدى. بۇ ئۇلايىتىمىزنىڭ باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىنىڭ تاپتونوم رايون بويىچە ئىلغارلار قاتارىغا كىرگەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ.

ھەمراخان باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇشنا نەتىجە يارىتىپ، تاپتونوم رايوندىكى ئالاقىدار تارماقلارنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشتى.
جودى قادىر فوتوسى

ناھىيە، شەھەرلەر پارتىيىنىڭ باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى ھەقىقىي تۈردە كۈچەيتىپ، بۇ خىزمەتنى ئىستراتېگىيىلىك ئورۇندىن ئىبارەت يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈپ، پارتكومنىڭ مۇھىم ئىشلار كۈن تەرتىپىگە كىرگۈزدى. يېزىلاردا يېزىلىق پارتكوملاردىكى ماتارىپىنى ئاساسلىق باشقۇرغۇچى رەھبەرلەر باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىنى دائىم سۈرۈشتۈرۈپ، تەشەببۇسكارلىق بىلەن مەكتەپلەرگە ياردەم بېرىپ، قىيىنچىلىقلارنى ھەل قىلىپ بەردى. نۇرغۇن يېزىلىق پارتكوملار مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ مۇدىرلىرىنى پارتكومنىڭ ھەيئەت ئەزالىقىغا قوبۇل قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ناھىيىلەر باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ رەھبەرلىك بەنزىلىرىنى ئىستايىدىل

تەڭشىپ، مەكتەپلەرنىڭ مەقسۇرىي ۋە كەسىپىي رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىش، بۇنىڭ بىلەن پۈتۈن پارتىيە ماتارىپىنى باشقۇرىدىغان، پۈتۈن جەمئىيەت ماتارىپىنى قوللايدىغان، ھەممە كىشى ماتارىپ خىزمىتىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان يېڭى كەيپىيات شەكىللەندى. ناھىيىلەر يەنە بەزى كۈچلۈك تەدبىرلەرنى بېكىتىپ، باشلانغۇچ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋەزىپىسىنىڭ ئورۇنلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلدى، مەسىلەن: ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ دەرسكە سەۋەبسىز بارماسلىقىغا رۇخسەت قىلماسلىق، دىنىنىڭ ماتارىپقا ئارىلىشىشىغا رۇخسەت قىلماسلىق، ھۈنەرۋەنلەرنىڭ ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنى ھۈنەر ئۆگىتىشكە قويۇل قىلىشقا رۇخسەت قىلماسلىق قاتارلىقلار.

1985 ـ يىلى ئىچىدە، ناھىيە، شەھەرلەر « تۆت بىر ئازدىن چىقىرىش » پىرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ، تۇرلۇك يوللار ئارقىلىق مەبلەغ توپلاپ مەكتەپ باشقۇرۇپ، ئوقۇتۇش شارائىتىنى تەدرىجى ياخشىلىدى. كۆپ ساندىكى يېزا، كەنت مەكتەپلىرى « بىردە خالى، ئىككى بولۇش » (خەتەرلىك ئۆي ـ ئىمارەتتىن خالى بولۇش، ھەممەسىنىپنىڭ دەرسخانىسى بولۇش، ھەممە ئوقۇغۇچىنىڭ پارتا ـ ئورۇندۇقى بولۇش) ۋە « بەش بولۇش، ئۇچىلەشتۇرۇلگەن بولۇش » (مەكتەپنىڭ دەرۋازىسى بولۇش، يولى بولۇش، توسما تېمى بولۇش، تەنتەربىيە مەيدانى بولۇش، بېغى بولۇش؛ پاكىزلەشتۇرۇلگەن بولۇش، كۆكەرتىلگەن بولۇش، گۈزەللەشتۇرۇلگەن بولۇش) نى ئىشقا ئاشۇرۇپ، قىياپىتىنى يېڭىلىدى.

ناھىيە (شەھەر) لەر پارتىيىنىڭ زىيالىلار سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۇرۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنىنى يۇقىرى كۆتەردى. ئوقۇتقۇچىلارغا سىياسىي جەھەتتە كۆڭۈل بۆلۈپ، تۇرمۇش جەھەتتە ئېتىبار بېرىپ، كەسىپىي جەھەتتە ياردەم بېرىپ ئۆستۈرگەنلىكتىن، كەڭ ئوقۇتقۇچىلار ئۆزىنىڭ ئاكتىپلىقىنى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق جارىي قىلدۇردى.

ۋىلايەتمىزدىكى باشلانغۇچ مەكتەپلەر پارتىيىنىڭ ماتارىپ فاكۇلتېتىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇپ، « ھەم كىتاب ئوقۇتۇش، ھەم ئادەم تەربىيىلەش» نە چىڭ تۇرۇپ، ئۆسمۈرلەرنى بالىلارغا ئىدىيەۋى، سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىپ، كوممۇنىزملىق ئىدىيەۋى پەزىلەت تەربىيىسى، ئىنقىلابىي غايە تەربىيىسى، قانۇن ـ تۈزۈم تەربىيىسى، « تۆت بولۇش » تەربىيىسى، مىللەتلەرئارا ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسى، ۋەزىيەت، سىياسەت تەربىيىسى ئىلىپ باردى. مۇشۇ پائالىيەتلەرنىڭ ئۆسمۈرلەرنىڭ ئەخلاقى، ئەقلىي، جىسمانىي جەھەتلەردىن ئەتراپلىق پىشىلىشى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈرۈلۈپ، ئەنۇەر بارا تتەك كوممۇنىزملىق خىسلەتكە ئىگە بىر تۈركۈم ياخشى پىشۇنېرلار مەيدانغا كەلدى. ئاز سانلىق مىللەت مەكتەپلىرى بىلەنخەنزۇ مەكتەپلەر مىللەتلەرئارا ئىتتىپاقلىقى بويىچە دوستلۇق پائالىيىتىنى، « ھەر مىللەت ئۆسمۈرلىرى بىر ئائىلە كىشىلىرىدەك بولۇش » پائالىيىتىنى قانات يايدۇرغانلىقتىن، ئۆسمۈرلەرنى بالىلاردا كېچىكىدىن تارتىپ « ئىككى ئايرىلماسلىق » ئىدىيىسى يېتىشتۇرۇلدى. باشلانغۇچ مەكتەپلەر پىشۇنېرلار ئەترىتىنىڭ تەشكىلىي قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتتى، ھەر خىل قائىدە ـ تۈزۈملەرنى تۈرغۇزدى ۋە مۇكەممەللەشتۈردى. ھازىر ۋىلايەت بويىچە 8702 پىشۇنېرلار يېتەكچىسى بار، بۇنىڭ ئىچىدە مەخسۇس كەسىپىي يېتەكچى 219، باشلانغۇچ مەكتەپ « ئىككىنچى دەرسخانا » پەرىپا قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىپ، دەرستىن سىرتقى كۆپ مەزمۇنلۇق پائالىيەتلەر-

نى قانات يايدۇرۇپ ، تەربىيىنى ھەربىر پائالىيەتكە سېڭدۇردى. مەكتەپلەر ئومۇمىي خىزمىتى ئەترىتى، ئۇسۇل ئەترىتى، ھەۋەسكارلار گۇرۇپپىسى، تەنتەربىيە ئەترىتى، پەن ـ تېخنىكا گۇرۇپپىلىرىنى تەشكىللىدى. باھار سەيلىسى، ياز لاگېرى، كۈن ـ تېخنىكا ئىجادىيىتى لوكمىسى پائالىيىتى. ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى كۈزىتىش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى ئۇيۇشتۇرۇپ، ئوقۇغۇچىلار نىڭ ئەقىل بۇلىقىنى ئاچتى ۋە ئۆگىنىش ھەۋىسىنى يېتىلدۇردى.

ھازىر، ۋىلايىتىمىز بويىچە باشلانغۇچ ماتاربىنى ئومۇملاشتۇرۇشنى ئاساسىي جەھەتتىن ئورۇنلاپ بولغان يوپۇرغا قاتارلىق بەش ناھىيە خىزمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى « ئىككى ماتاربىپ » نى ئومۇملاشتۇرۇشنىڭ نەتىجىسىنى مۇستەھكەملەپ، ئوقۇتۇش سۈپىتىنى يۇقىرى كوتۇرۇشكە يۆتكىدى. قەشقەر، كونىشەھەر، يەكەن، يېڭىسار، مارالبېشى قاتارلىق بەش ناھىيە، شەھەر باشلانغۇچ ماتاربىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىنى ئاساسىي جەھەتتىن ئورۇنلاپ بولۇپ، ئاپتونوم رايونىنىڭ تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىشىنى كۈتمەي بىلىشقا پائال تۇرده شەرت ھازىرلىماقتا. ۋىلايەت بويىچە 1987 ـ يىلى باشلانغۇچ ماتاربىنى ئومۇملاشتۇرۇپ بولۇشنى ئاساسىي جەھەتتىن ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرمەكچى. (ئاش ـ قورغان ناھىيىسى 1990 ـ يىلى ئورۇنلاپ بولىدۇ.)

1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ باشلانغۇچ ماتاربىنى ئومۇملاشتۇرۇشتىكى « تۆت نىسبەت » جەدۋىلى

ناھىيە (شەھەر)	مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى %	يىللىق داۋام نىسبىتى %	ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى %	ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى %
ۋىلايەت بويىچە	98.4	97.6	96.3	96.8
قەشقەر	99.8	98.6	98.2	99
كونىشەھەر	99.7	99.2	96.8	97.1
☆ يېڭىشەھەر	98.4	98.2	97.9	96.6
مارالبېشى	96.6	92	93	95.4
پەيزاۋات	97.7	98.7	92.2	88
يېڭىسار	99.6	98.9	98.9	99.5
☆ يوپۇرغا	99.8	98.8	99.3	99.4
تاشقورغان	92.3	94.6	95.8	63.4
يەكەن	97.6	94.9	96.9	99.5
☆ قاغىلىق	99.9	99.5	97.2	99.8
☆ پوسكام	100	99.6	97.4	99.9
☆ مەكىت	99	98.7	97.7	97.6

ئىسكەرتىش: ☆ بەلگىسى قويۇلغىنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىنىپ لايىقەتلىك بولغان ناھىيە. (شۇ يەرنىڭ)

ئوتتۇرا مەكتەپ مائارىپى

[ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپ مائارىپى] 1985-يىلى، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپ172 (بۇ ئىلىك ئىچىدە مۇكەممەل ئوتتۇرا مەكتەپ 33، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ بەش، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ 114؛ مائارىپ تارماقلىرى ئىلىك قۇرغىنى165، باشقا تارماقلار ئىلىك قۇرغىنىيەتتە) مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى 71666 بولۇپ، 1984 - يىلدىكىدىن 7803ى كۆپەيدى. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى13837، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە كۆچكىنى 7355 بولۇپ، مەكتەپ ئىچىش نىسبىتى 54 پىرسەنتكە يەتتى؛ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى 5515، ئالىي مەكتەپ ۋە ئالىي تېخنىكومىلارغا كۆچكىنى 1614 بولۇپ، مەكتەپ ئىچىش نىسبىتى29.3 پىرسەنتكە يېتىپ، 1984 - يىلدىكىدىن خېلى زور دەرىجىدە كۆپەيدى. «ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ مائارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى» تۆۋەندىكى چۈشۈرۈلگەندىن كېيىن، ئوتتۇرا مەكتەپلەر ئىخلاس بىلەن ئۆگىنىپ ئىزچىللاشتۇرۇشقا ئۇيۇشتۇرۇپ، رەھبەرلىكنى ھەقىقىي تۈردە كۈچەيتكەنلىكىدىن، ئوقۇتۇش سۈپىتى ۋە مەكتەپ كەيپىياتى، مەكتەپ قىياپىتىدە ناھايىتى زور ئۆزگىرىشلەر بولدى.

ۋىلايەتلىك مائارىپ تارماقلىرى مەكتەپلەرنىڭ رەھبەرلىك بەزىلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەرتىپكە سېلىپ، بىلىملىك، پەزىلەتلىك، مول ئوقۇتۇش تەجرىبىسىگە ئىگە ۋە مەلۇم رەھبەرلىك قىلىش باشقۇرۇش ئىقتىدارىغا ئىگە ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلىق تايانچى ئوقۇتقۇچىلارنى تالـلاپ ئوتتۇرا مەكتەپ رەھبەرلىكىنى بەزىلىرىگە تولۇقلاپ كىرگۈزدى. ھەممە مەكتەپ ئۈنۈملۈك قائىدە - تۈزۈملەرنى تۈزۈپ چىقتى، ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارغا ئىدىيەۋى-سىياسىي تەربىيىنى ۋە ئىش ئورنى مەسئۇلىيىتى تۈزۈمىنى كۈچەيتتى. ئۆرگۈن مەكتەپلەر پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ رەھبەرلىكىدىكى مۇدىر مەسئۇلىيىتى تۈزۈمىنى سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويدى. ئوتتۇرا مەكتەپلەر كۆپ خىل يوللار ئارقىلىق كۆپ تەرەپلىمە مەبلەغ توپلاپ مەكتەپ باشقۇردى، ھەمدە تەربىيلىنىش ۋە ئىقتىسادىچىللىق بىلەن مەكتەپ باشقۇرۇش خىزمىتىنى قانـات يايدۇرغانلىقتىن، مەكتەپلەرنىڭ شارائىتى ياخشىلىنىشقا ئېرىشتى. 1985 - يىلى ئوتتۇرا مەكتەپلەر يېڭى ئوقۇتۇش بىناسى ۋە ئوقۇتقۇچىلار ياتىقى سالدى. ھازىر ناھىيىلەرنىڭ شەھەر ئىچىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ ھەممىسىدە ئوقۇتۇش بىناسى، تەلەپكە لايىق بولغان تەجرىبىخانا، كەڭرۇك بولغان پائالىيەت مەيدانى ئاساسىي جەھەتتىن بار بولدى، تۈرلۈك ئوقۇتۇش ئۈسكۈنىلىرى تەدرىجى تولۇقلانماقتا. (ئۇيغۇر)

[ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ پارتىيە قۇرۇلۇشى كۈچەيتىلدى]

1985 - يىلى، ۋىلايەت بويىچە مائارىپ سىستېمىسىدىكى ناھىيىدىن يۇقىرى شەھەر، بازار مەكتەپلىرىنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى ئاساسىي جەھەتتىن ئاخىرلاشتى. بۇ قېتىمقى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق ئىدىيە، تەشكىل، ئىستىل، تۈزۈملەر جەھەتتە پارتىيە قۇرۇلۇشى كۈچەيتىلىپ قالماستىن، يەلكىزور بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچىلار پارتىيىگە قوبۇل قىلىندى. سىناتىستىكىغا قارىغاندا، ۋىلايەت بويىچە 1985 - يىلىي ئوتتۇ-

را باشلانغۇچ مەكتەپلەردە قوبۇل قىلىنغان پارتىيە ئەزاسى 713 بولۇپ، 3342 نەپەر ئومۇمىي پارتىيە ئەزاسىنىڭ 21.3 پىرسەنتىنى ئىگىلىمەكتە؛ ئوتتۇرا، باشلانغۇچ ـ مەكتەپتىكى 22201 نەپەر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ 3 پىرسەنتىنى ئىگىلىمەكتە. ھازىر ۋىلايەت بويىچە ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرى ئىچىدىكى پارتىيە ئەزالىرى سانى ئومۇمىي ئادەم سانىنىڭ 15 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. 1984 ـ يىلدەكىدىن 3% كۆپەيدى. ماتارىپ سىستېمىسىدىكى ھەرقايسىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى خەلقـ نىڭ ماتارىپ ئىشلىرىغا سادىق بولغان، كىشىلەرگە ئۈلگە كۆرسىتەلەن، شەرتكە ئۇيغۇن بولـ غان مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچىلارنى ئۆز ۋاقتىدا پارتىيىگە قوبۇل قىلىپ، ئوتتۇرا باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ پارتىيە تەشكىلاتى مۇكەممەل بولماسلىقى، كۆپ سانلىكى يېزا مەكتەپلەرـ دە پارتىيە كۈرۈپپىسى ياكى پارتىيە ئەزاسى بولماسلىقتەك ھالەتنى ئاساسىي جەھەتتىن ئۆزگەرتتى. ئوقۇتقۇچىلاردىن پارتىيىگە ئەزا قوبۇل قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىش، ئاساسىي قاتلامدىن باشلاپ تۇتۇش ـ 1985 ـ يىلى ماتارىپ سىستېمىسىنىڭ پارتىيىگە ئەزا قوبۇل قىلىشتىكى بىر گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكى. بۇ ئوقۇتقۇچىلار پارتىيىگە كىرگەندىن كېيىن، داـ ۋاملىق قېتىمقىنىپ ئىزدىنىپ، تىرىشىپ ئۆگىنىپ، ئىدىيىۋى ـ سىياسىي سۈپىتى ۋە كەسپىي سەۋـ يىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ماتارىپ ـ ئوقۇتۇش خىزمىتىنى تېخىمۇ قىزغىن سۈيىدىغان بولدى. ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنىدا پارتىيىگە ئەزا قوبۇل قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىش، ئوقۇتقۇچىلار نىڭ سىياسىي ئورنى ۋە جەمئىيەتتىكى ئورنىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئىشى كەڭ ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئاكتىپلىقىنى قوزغاشتا ۋە ئوقۇتقۇچىلار نىڭ قوشۇنىنى تۇراقلاشتۇرۇشتا ئاكتىپ رول ئوينىدى. (شېن ئەنۇ)

[ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ تۇرمۇش تەمىناتى كۆپەيتىلدى]

ج ك پ مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەننىڭ يولىيۇرۇقىنىڭ روھىغا ئاساسەن، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئىش ھەققى ئىسلاھاـ تى 1985 ـ يىلى 12ـ ئاينىڭ ئاخىرلىرىدا ئاساسىي جەھەتتىن ئاخىرلاشتى.

ھازىر ۋىلايەت بويىچە ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى 20314 (كارخانىلار باشقۇرىدىغان مەكتەپلەر ئۆز ئىچىگە ئېلىنمايدۇ) بولۇپ ئىچىدە ئوتـ تۇرا مەكتەپنىڭ 6653، باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ 13661، ئىش ھەققى ئىسلاھاتى ئېلىپ بېـ رىلمىشتىن بۇرۇن ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ھەر بىرىنىڭ ھەر ئايلىق ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 88.09 يۈەن ئىدى. ئىسلاھاتتىن كېيىن ھەر بىر كىشىنىڭ ھەر ئايلىق ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 109.13 يۈەن بولۇپ ئېيىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 21.04 يۈەندىن ئىش ھەققى قوـ شۇلۇپ ئىسلاھاتتىن بۇرۇنقىسىغا سېلىشتۇرغاندا 23.88% كۆپەيدى. ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتـ قۇچىلىرىنىڭ ئىسلاھاتتىن بۇرۇنقى ئايلىق ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 90.41 يۈەن ئىدى، ئىسـ لاھاتتىن كېيىن ئايلىق ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 110.72 يۈەن بولۇپ، ئىسلاھاتتىن بۇرۇنقىـ سىغا سېلىشتۇرغاندا 22.53% كۆپەيدى؛ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئىسلاھاتتىن بۇرۇنقى ئايلىق ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 87.20 يۈەن ئىدى؛ ئىسلاھاتتىن كېيىن ئايـ لىق ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 108.77 يۈەن بولۇپ، ئىسلاھاتتىن بۇرۇنقىسىغا سېلىشتۇرغاندا 24.74% كۆپەيدى. (جالاڭ يۇنىلىك)

نۇقتىلىق ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپلەر

[قەشقەر 2 - ئوتتۇرا مەكتەپ] قەشقەر 2 - ئوتتۇرا مەكتەپ 1956 - يىلى 3 - ئايدا قۇرۇلغان بولۇپ، جەنۇبىي‌شىنجاڭ بويىچە ئەڭ بۇرۇن قۇرۇلغان ھەقلىق ئوتتۇرا مەكتەپ ئىدى. 1980 - يىلى ئاپتونوم رايونلۇق ماۋارىپ نازارىتى تەرىپىدىن‌شىنجاڭ بويىچە ياخشى باشقۇرۇلغان تۆنجى تۈركۈمدىكى 28 نۇقتىلىق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرى قىلىندى. نۇقتىلىق سىنىپلارغا قەشقەر شەھەر رايونىدىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىندى، ئادەتتىكى سىنىپلارغا ئوقۇش رايونى بويىچە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىندى.

1985 - يىلى، مەكتەپتىكى ئوقۇتۇش سىنىپى 36 (تولۇقسىز ۋە تولۇق بولۇپ ھەر بىر يىللىقتا 6 دىن سىنىپ بار)، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى 2040 بولدى. ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى 140، بۇنىڭ ئىچىدە مەخسۇس ئوقۇتقۇچى 103، ئالىي مەكتەپ مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە ئوقۇتقۇچىلار 70 پىرسەنتتىن كۆپرەكنى ئىگەللەيدۇ. ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى 676 (تولۇقسىزنى پۈتتۈرگىنى 394، تولۇقنى پۈتتۈرگىنى 282) قوبۇل قىلىنغان يېڭى ئوقۇغۇچى 600 (تولۇقسىزغا 300، تولۇققا 300). بۇ يىل تولۇق ئوتتۇرا سىنىپنى پۈتتۈرگەن 220 ئوقۇغۇچى مەملىكەت بويىچە بىر تۇتاش ئىمتىھان ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا قاتناشقان بولۇپ، بۇنىڭدىن 110 ى ئالىي مەكتەپ ۋە ئالىي تېخنىكومىلارغا قوبۇل قىلىندى. 22 سى ئوتتۇرا تېخنىكومىلارغا قوبۇل قىلىندى، بۇيىل مەكتەپ تارىخىدا بۈگۈنكى مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچى سانى ئەڭ كۆپ بولغان بىر يىل بولۇپ، بۈگۈنكى مەكتەپكە چەقىش نىسبىتى 60 پىرسەنتتەك يەتتى.

پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق مەكتەپ «ئەنئەنىنى جارىي قىلدۇرۇپ، ئىسلاھاتنى چىڭ تۇتۇپ، سۈپەتنى يۈگۈنكى كۆتۈرۈش» تىن ئىبارەت مەكتەپ باشقۇرۇش يېتەكچى ئىدىيىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، تولۇقسىز ۋە تولۇق سىنىپلارنىڭ ئوقۇش باشلايدىغان يىللىقلىرىدىن باشلاپ چىڭ تۇتۇشقا ئەھمىيەت بەردى. نۇقتىلىق سىنىپلارنىڭ ئوقۇتۇشنى داۋاملىق چىڭ تۇتۇش بىلەن بىللە، ئادەتتىكى سىنىپلارنىڭ ئوقۇتۇشنى تەرتىپ ياخشى تۇتۇپ، ئوقۇتۇش سۈپىتىنى چوڭقۇراق كۆلەمدە يۈگۈنكى كۆتۈرۈشنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشچانلىق كۆرسەتمەكتە.

مەكتەپ ئوقۇغۇچىلار تەنتەربىيەسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت بەردى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە ئاممىۋى تەنتەربىيەنى قانات يايدۇرۇشتىكى ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى. مەكتەپ ۋاسكىتبول كامالىدىسى ۋىلايەتكە ۋاكالىتەن ئاپتونوم رايونلۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋاسكىتبول تاللاش مۇسابىقىسىگە قاتنىشىپ، ئوغۇللار ئىككىنچىلىككە، قىزلار بىرىنچىلىككە ئېلىندى. ئىككى ئوقۇغۇچى ئاپتونوم رايونغا ۋاكالىتەن مەملىكەتلىك ياش-ئۆسمۈرلەر يېڭىلىك ئاتلىتىكا مۇسابىقىسىگە قاتناشتى.

مەكتەپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ پەن-تېخنىكا پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشمۇ ئەھمىيەت بەردى. 1985 - يىلىي پەن تېخنىكا ئەسەرلىرىدىن سەككىزتى، ئاپتونوم رايونلۇق مۇكاپاتىغا

ئېرىشتى. مەكتەپ ئاپتونوم رايون بويىچە پەن ـ تېخنىكا پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرۇشـ تىكى ئىلغار مەكتەپ بولۇپ باھالاندى. ئوقۇغۇچى يالقۇن ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزىنى كۆزى بىلەن كۆزەتتى، ھەمدە دۇربۇن ئارقىلىق ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزىنى سۈـ رەتكە تارتتى، ۋىلايەتتىكى يېشىل ـ ئۆسۈملۈكلەرگە ۋاكالىتەن خەت يېزىپ داۋ ئارىلىدا ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزىنى كۆزىتىش پائالىيىتىگە قاتناشتى.

مەكتەپ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا ئەھمىيەت بېرىپ، مىللى مەكتەپلەر بىلەن دوستلۇق پائالىيىتىنى كەڭ تۈردە قانات يايدۇردى. 1984 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە مىللەتلەر ئىتتىـ پاقلىقىدىكى ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى. مەكتەپ بۇ يەردە ئوقۇۋاتقان ئازسانلىق مىلـ لەت ئوقۇغۇچىلىرىغا كۆڭۈل بولدى، 1985 ـ يىلى تولۇق ئوتتۇرا سىنىپنى پۈتتۈرگەن 12 نەـ پەر ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىسى پۈتۈنلەي ئالىي مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىندى، بۇلارنىڭ ئىچىدىن ئۈچ نەپىرى ئىچكىرى ئۆلكىدىكى نۇقتۇلۇق ئالىي مەكتەپكە قوبۇل قىلىندى.

مەكتەپنىڭ ھازىرقى يەرمەيدانى 54935 كۋادرات مېتر(82.46 مو)، مەكتەپنىڭ ئومۇـ ئىمارەت قۇرۇلۇش كۆلىمى 12.564 كۋادرات مېتر كېلىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئوقۇتۇش بىناسى ئىككى، كۈتۈپخانا ۋە پەن ـ تەتقىقات بىناسى بىر، تەجرىبىخانا تۆت ئېغىز، تەنتەربىيە كەـ چىك مەيدانى بىر، چوڭ مەيدان بىر (300 مېتر لىق يۈگۈرۈش يولى بار) كۈتۈپخانىدا ساقلانغان كىتاب 20 مىڭ پارچىدىن، ھەر خىل گېزىت ـ ژورنال 300 نەچچە خىلدىن ئاشىدۇ. مەكتەپ باشقۇرۇشىدا بىر دېھقانچىلىق مەيدانى بولۇپ، 1000 مو يېرى بار.

مەكتەپ قۇرۇلغان 29 يىلدىن بۇيان، تەربىيىلىنىپ ئوقۇش پۈتتۈرۈپ چىققان ئوقۇغۇچى جەمئىي 10350 (تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگىنى 6850، تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگىنى 3500)؛ نەچچە يىلدىن بۇيان، ئوتتۇرا تېخنىكومغا قوبۇل قىلىنغىنى 580 ؛ ئالىي مەكتەپكە ۋە ئالىي تېخنىكومغا قوبۇل قىلىنغىنى 634، بۇ مەكتەپ قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ماتارىپ ئىشلىـ رىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن تۆھپە قوشتى. (شۇدۇەنفۇ)

[قەشقەر 6- ئوتتۇرا مەكتەپ] قەشقەر 6- ئوتتۇرا مەكتەپ 1957- يىلى 7- ئاي ـ دا قۇرۇلغان بولۇپ، ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقتىلىق ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ بىرى، بۇـ نىڭغا ئازسانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىلا قوبۇل قىلىنىدۇ. مەكتەپنىڭ يەر مەيدانى 85 مو، مەكتەپنىڭ ئۇي ئىمارەت قۇرۇلۇش كۆلىمى 14235 كۋادرات مېتر (ئوقۇتۇش بىناسى 3391 كۋادرات مېتر، ئىشخانا بىـ ناسى 1508 كۋادرات مېتر، ئوقۇتـ قۇچى، ـ خىزمەتچىلەر نىڭ تۇرار ئۇيى 5248 كۋادرات مېتر، ئوقۇغۇچىلار ياتـ قى 300 كۋادرات مېتر، تەجرىبىخانا 635 كۋـ

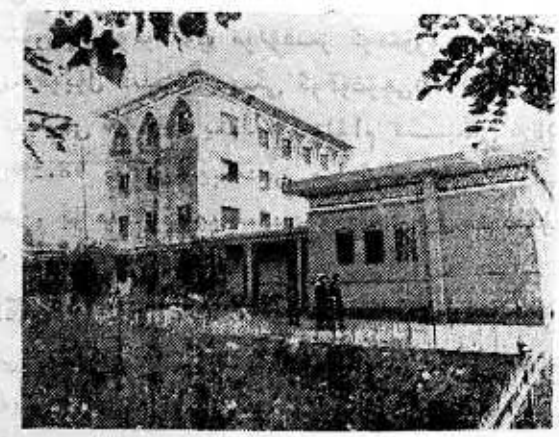

قەشقەر 6- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ يېڭى سىلىنغان، خىزمەت بىناسى

جورى قادىر قوتوسى

ۋادىرات مېتر) كېلىدۇ. تەلتەر بويىچە مەيدانىنىڭ كۆلىمى 2326 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ. تو-لۇقسىز ئوتتۇرا سىنىپ 12، تولۇق ئوتتۇرا سىنىپ 20، ئۇيغۇر، قىرغىز، تاجىك، ئۆزبېك قا-تارلىق ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىسى 1777. ئوقۇتقۇچى، ئىشچى- خىزمەتچىدىن 146 سى، مەخسۇس كەسىپىي ئوقۇتقۇچىدىن 104ى (ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگىنى 67، دارىلمۇئەللىمىن، ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگىنى 29) بار. ئوقۇتقۇچىلار ئىچىدە بىر نەپەر ئالاھىدە دەرىجە-لىك ئوقۇتقۇچى بار، بىر نەپىرى مەملىكەتلىك مۇنەۋۋەر تەلتەر بويىچە ئوقۇتقۇچىسى، بىر نە-پىرى مۇنەۋۋەر تېرىنىر دېگەن نامغا ئېرىشتى. يەنە بىر كىشى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى، بىر كىشى ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ ھەيئىتى.

مەكتەپ قارمىقىدا مەكتەپ ئىشلىرى ئىشخانىسى، ئىلمىي باشقارما، مالىيە باشقارمىسى، 11 كاپېدرا بار. ئوقۇتۇش ئۇسكۇنىلىرى تۆلۈق، 1985 - يىلى ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى-لاردىن 36 سى ئالىي مەكتەپكە، 31 ى ئوتتۇرا تېخنىكومغا قوبۇل قىلىندى.

[تاشقورغان ناھىيىلىك 1- ئوتتۇرا مەكتەپ] بۇ مەكتەپنىڭ ئورنى ناھىيە شەھىرىنىڭ غەربىي تەرىپىدە. بۇ، تاجىكلارنىڭ ئەڭ بۈرۈنقى باشلانغۇچ مەكتىپى بولۇپ، 1933-يىلى قۇرۇلغان. 1960- يىلى ئوتتۇرا مەكتەپ تەسىس قىلىنغان، ھازىر ئوتتۇرا مەكتەپ بە-لەن باشلانغۇچ مەكتەپ ئايرىۋېتىلدى. 1985- يىلى تولۇقسىز ئوتتۇرا سىنىپ 11، تولۇق ئوتتۇرا سىنىپ بەش، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى 480، تاجىك مىللەت ئوقۇغۇچىلىرى ئاساسىي گەۋدە قىلىنىپ، 72 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، يەنە بىر قىسىم قىرغىز، ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلار بار. بۇ مەكتەپ ئۇيغۇر تىلىدا دەرس ئۆتۈپ كېلىدى. (سۈن شىيى)

[قەشقەر شەھەرلىك 1- باشلانغۇچ مەكتەپ] قەشقەر شەھەرلىك 1- باشلانغۇچ مەكتەپ ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقتىلىق مەكتەپ بولۇپ، ئازسانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىنى قو-بۇل قىلىدۇ. 1985- يىلى مەكتەپتىكى ئوقۇتۇش سىنىپى 21، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى1139 (ئو-غۇل 538، قىز 601). ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى 67، بۇنىڭ ئىچىدە مەخسۇس ئوقۇتقۇچى 55. پارتىيە ئەزاسى توققۇز، ئىتتىپاق ئەزاسى 18.

1985- يىلى 170 ئوقۇغۇچى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ، پۈتۈنلەي تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە كۆچتى، مەكتەپ ئىشىش نىسبىتى 100% بولدى. قوبۇل قىلىنغان يېڭى ئوقۇغۇچى130. ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 99.4%، يىللىق داۋام نىسبىتى 98%، باشلانغۇچ ماتارىپى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 98.5% بولدى. يېقىندىن بىر ئوقۇتۇش بىناسى سېلىندى، كۆلىمى 4006 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ. بۇ مەكتەپ مەملىكەت بويىچە «قىزىلگۈل ئۆسمۈرلەر كوللېكتىپى» . (سۈن شىيى، مەمەت روزى)

[قەشقەر شەھەرلىك 3- باشلانغۇچ مەكتەپ] قەشقەر شەھەرلىك 3- باشلانغۇچ مەكتەپ ئاپتونوم رايونلۇق ماتارىپ نازارىتى تەرىپىدىن بېكىتىلگەن نۇقتىلىق باشلانغۇچ مەكتەپ. ئۇ 1949- يىلى قۇرۇلغان بولۇپ، ئەينى ۋاقىتتا غوجام كۆلبېشى باشلانغۇچ مەكتەپ دەپ ئاتالغانىدى. مەكتەپ قۇرۇلغان چاغدا 14 نەپەر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى، 240 ئوقۇغۇچى بار ئىدى، ھازىر تەرەققىي قىلىپ ئوقۇتۇش سىنىپى 29 غا، ئوقۇغۇچىسى 1335 كە يەتتى.

مەكتەپ قۇرۇلغان چاغدا، مەكتەپنىڭ ئىگە للىگەن يەر مەيدانى ئىككى مو، قۇرۇلۇش كۆلۈمى 333 كۇۋادىرات‌مېتر ئىدى، ھازىر مەكتەپنىڭ ئىگە للىگەن يەر مەيدانى 16 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 5083 كۇۋادىرات‌مېتر بولدى. مەكتەپتە تەجرىبىخانا، كۇتۇپخانا بار، تۇرلۈك ئوقۇتۇش ئۈسكۈنىلىرى بىر قەدەر تولۇق.

1985- يىلدىكى ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى 86، بۇنىڭ ئىچىدە مەمۇرىي خادىم 10، ئوقۇتقۇچى 70، ئىشچى ئالتە، ئالىي مەكتەپ، ئوتتۇرا تېخنىكوم مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولغىنى 65.

مەكتەپتە پارتىيىنىڭ ئاساسىي قاتلام ياچېيكىسى، تەشكىلى بار. پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە، يەتتە كىشىدىن تەركىپ تاپقان مەكتەپ ئومۇمىي ئىشلار ھەيئىتى بار. يەنە، ئىشچىلار ئۈيۇشمىسى، كومسومۇلىستىك ياشلار ئىتتىپاقى، پىئونېرلار ئەترىتى قاتارلىق ئاممىۋى تەشكىلاتلار بار. مەكتەپ بويىچە 20 نەپەر ئىتتىپاق ئەزاسى بار.

1985- يىلى مەكتەپتە بەش سىنىپ، 259 ئوقۇغۇچى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ، ھەممىسى تولۇق سىز ئوتتۇرا مەكتەپكە كۆچتى. 1986 ~ 1985- ئوقۇش يىلىنىڭ 1- ماۋسۇمىدا، شەھەرگوم ۋە شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى ئاپتونوم رايون بەلگىلىگەن باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇشنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىشنىڭ تەلەپلىرى بويىچە، بۇ مەكتەپنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالدى. تەكشۈرۈش تەكشۈرۈش تەجىسىدىن قارىغاندا، ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە، ئوقۇش يېشىغا تولغان بالىلار نىسبىتى مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى 98 پىرسەنتكە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار نىسبىتى يىللىق دەۋام نىسبىتى 99.5 پىرسەنتكە، لايىقەتلىك نىسبىتى 98 پىرسەنتكە يەتتى.

1985 ~ 1984- ئوقۇش يىلىدا، بۇ مەكتەپ ئاپتونوم رايونىنىڭ مەكتەپ تەنتەربىيە، تازىلىق خىزمىتى ھەققىدىكى ئىككى ۋاقىتلىق بەلگىلىمىسىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشتە لايىقەتلىك كۆۋاھنامىسىغا ئېرىشتى، ئېلېكترلەشكەن ئوقۇتۇش جەھەتتە ئاپتونوم رايونلۇق ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش سارىيىنىڭ لايىقەتلىك كۆۋاھنامىسىغا ئېرىشتى.

(مەقالىنى قەشقەر شەھەرلىك 3- باشلانغاچ مەكتەپ يازغان)

[قەشقەر 10- باشلانغۇچ مەكتەپ قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتى] 1985- يىل 3- ئاينىڭ 30- كۈنى، قەشقەر 10- باشلانغۇچ مەكتەپ، مەكتەپ قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتىنى داغدۇغىلىق ئوتكۈزدى. ۋىلكوم ئۇيۇشمىسى كومكا، ۋىلكومىنىڭ مۇئاۋىن ئۇيۇشمىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيىسى ئابدۇغوپۇر سەدىق قاتارلىق ۋىلايەتنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى، مەكتەپداشلار، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئاتا - ئانىلىرى ھەم ۋىلايەت، شەھەرلىك ماتارىپ تارماقلىرىنىڭ ۋەكىللىرى، مەكتەپتىكى بارلىق ئوقۇتقۇچى، ئوقۇغۇچىلار بولۇپ 1800 دىن ئارتۇق كىشى تەبرىكلەش مۇراسىمىغا قاتناشتى.

قەشقەر 10- باشلانغۇچ مەكتەپ (سابىق جەنۇبىي شىنجاڭ باشلانغۇچ مەكتەپ) 1954- يىلى قۇرۇلۇشقا باشلىنىپ، جەنۇبىي شىنجاڭدا بويىچە 70 دىن ئارتۇق جەنۇبىي ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىنغان. ھازىر «10- باشلانغۇچ مەكتەپ» دەپ ئاتىلىپ، 32 ئوقۇتۇش سىنىپى، 1500 دىن

ئارتۇق ئوقۇغۇچىسى،90گە يېقىن ئوقۇتقۇچى، ئىشچى- خىزمەتچىسى بار بولۇپ،شىنجاڭ بويىچە كۆلىمى ئەڭ زور بولغان ئوقۇتۇلمىق باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

مەكتەپ قۇرۇلغان 30 يىلدىن بۇيان، بارلىق ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىلەر پارتىيەنىڭ مائارىپ فاكچېنىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇپ، تىرىشىپ ئىشلەپ، 29 نۆۋەتتە 8000غا يېقىن ئوقۇغۇچىنى يېتىشتۈردى. بۇ ئوقۇغۇچىلار يۇقىرى دەرىجىلىك مەكتەپلەرنىڭ تەربىيىلىشى ئارقىلىق، تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ تايانچ كۈچلىرىغا ئايلاندى.

ۋىلكومىنىڭ شۆجىسى كوكالاڭ، ماناۋىن شۆجىسى ئابدۇغوپۇر سەدىق قەشقەر 10- باشلانغۇچ مەكتەپىنىڭ قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى كۆرگەزمىسىنى كۆرمەكتە.

كۆرىنىشنىڭ فوتوسى

ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۆجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى يولداش ئابدۇغوپۇر سەدىق مەكتەپ قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش كۆرگەزمىسى ئۈچۈن لېنتا كەستى. مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى ئىيسا شاكىر ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىگە ۋاكالەتەن سۆز قىلدى. سابىق 10- باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى، بىرىنچى نۆۋەتلىك ھېرىيام خەيلىمن خەلقارا ناخشا مۇسابىقىسىدا ئىككىنچىلىكنى ئالغان ئۈيغۇر قىز دىلبەر يۈنۈس بېيجىڭدىن قىزغىنلىق تولۇپ-تاشقان تەبرىك تېلېگراممىسى ئەۋەتتى.

1985- يىلى،10- باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ مەكتەپكە كېلىش نىسبىتى100پىرسەنتكە، ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەكتەپ ئېشىش نىسبىتى 99.5 پىرسەنتكە يەتتى؛ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى تەنتەربىيە ئۇلانچىسىگە يېتىشتە ئاپتونوم رايون بويىچە خەۋەرلىشىش مۇسابىقىسىنىڭ 2- دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى؛ قەشقەر شەھىرى بويىچە باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ يېنىك ئاتلېتىكا تەنتەربىيە مۇسابىقىسىدا A، B ئىككى گۇرۇپپا كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر تىلىشتا بىرىنچىلىككە ئېرىشتى، 23 ئوقۇغۇچى يەككە تۈر بويىچە بىرىنچىلىككە ئېرىشتى، بۇلار ئەشۇ تەنتەربىيە مۇسابىقىسىدا مۇكاپاتلانغانلارنىڭ ئومۇمىي سانىنىڭ 60 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى؛ قەشقەر شەھىرى بويىچە باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ۋاسكېتبول مۇسابىقىسىدا قىزلار كومانداسى بىرىنچىلىككە، ئوغۇللار كومانداسى ئىككىنچىلىككە ئېرىشتى؛ بۇ مەكتەپ ئاپتونوم رايون بويىچە جانلىقلار ئەۋرىشكىلىرى كۆرگەزمىسىگە قاتنىشىپ، بىر ئوقۇغۇچى بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، كوللېكتىپ ئىككىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە جانلىقلار ئەۋرىشكىلىرى كۆرگەزمىسىگە قاتنىشىپ، كوللېكتىپ نادىر مۇكاپاتىغا، 14 تۈرلىيەككە نادىر مۇكاپاتقا ئېرىشتى، بۇ ۋىلايەت بويىچە يەككە مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەر ئومۇمىي سانىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئىگىلىدى. 10- باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئىككىنچى دەرىجىلىك جانلىق، تېمىنىڭ تېلېپ بېرىلىپ، جەمئىي 40 نەچچە ھەر خىل ھەۋەسكارلار پائالىيەت گۇرۇپپىسى پائالىيەتنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلدى. (دېڭ شى)

[يەكەن ناھىيىلىك گەيشالا باشلانغۇچ مەكتەپ] يەكەن ناھىيىلىك گەيشالا باشلانغۇچ مەكتەپ ئازادلىقتىن بۇرۇن دىنىي مەكتەپ ئىدى. 1934 - يىلى ھىتسمەت ماڭۇر ۋە قۇربان نىياز قاتارلىق كىشىلەر ئىلغار تەشكىللىشى بىلەن، ئىشتىن سىرتقى گەرەبچە ساۋات چىقىرىش سىنىپىدىن ئىككىسى قۇرۇلۇپ، ئۇنىڭدا 50 ئوقۇغۇچى ئوقۇغان. 1946- يىلى، مەكتەپنىڭ كۆلىمى كېڭەيتىلىپ، سىنىپىن ئالتىگە، ئوقۇغۇچىسى 300 گە، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىسى ئونغا يەتكۈزۈلگەن. شۇندىن ئېتىبارەن، مەكتەپ ھۆكۈمەت تەرىپىدىن باشقۇرۇلۇپ كەلدى.

1978- يىلى، ئاپتونوم رايونلۇق ماۋارىپ نازارىتى بۇ مەكتەپنى ئاپتونوم رايونبويىچە نۇقتىلىق مەكتەپ قىلىپ بېكىتتى. شۇ چاغدا 24 سىنىپ، 918 ئوقۇغۇچى 59 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى بار ئىدى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ لايىقەتلىك نىسبىتى 95 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ ماۋارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 95 پىرسەنتكە، داۋام نىسبىتى 96 پىرسەنتكە يەتكەن. مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش ئۈسكۈنىلىرى ئاساسىي جەھەتتىن تولۇق بولۇپ، قىممىتى 150مىڭ يۈەنگە توغرا كېلەتتى، مەكتەپنىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى 2500 كۋادىرات مېتر ئىدى.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، مەكتەپنىڭ كۆلىمى داۋاملىق كېڭەيتىلدى، 1985- يىلىغا كەلگەندە، مەكتەپنىڭ يەر مەيدانى 5056 كۋادىرات مېتر غا، سىنىپ 26 گە، ئوقۇغۇچى1064كە، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى 60قا يەتتى. ئوقۇتۇش سۈپىتى يەنمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، لايىقەتلىك نىسبىتى 98 پىرسەنتكە، باشلانغۇچ ماۋارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش نىسبىتى 99.8پىرسەنتكە، داۋام نىسبىتى 100 پىرسەنتكە يەتتى.

بىر نەچچە يىلدىن بۇيان، مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش خىزمىتى نەتىجىسى كۆرۈنەرلىك بولغانلىقتىن، ئاپتونوم رايوندىن ئازاد ماركىلىق بىر ئاپتوموبىل مۇكاپات بېرىلدى، مەمۇرىي مەھكىمە ماۋارىپ باشقارمىسى، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى، ناھىيىلىك مەدەنىيەت-ماۋارىپ ئىدارىسى، ناھىيىلىك سەھىيە ئىدارىسى، ناھىيىلىك تەلىتەربىيە كومىتېتى قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ تەقدىرلىشىگە كۆپ قېتىم ئېرىشتى.

(ماقالىنى يەكەن ناھىيىلىك گەيشالا باشلانغۇچ مەكتەپ بەرگەن)

[قاغىلىق ناھىيىلىك 1- باشلانغۇچ مەكتەپ] قاغىلىق ناھىيىلىك 1- باشلانغۇچ مەكتەپ ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقتىلىق باشلانغۇچ مەكتەپ. 1985- يىلى مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش سىنىپى 17، ئوقۇغۇچىسى 900، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى 45، بىنانىڭ ئەچىدە مەخسۇس كەسپىي ئوقۇتقۇچى 38، پارتىيە ئەزاسى 18، ئىتتىپاق ئەزاسى توققۇز، مەكتەپنىڭ يەر مەيدانى 34 مو، ئۆي - ئىمارەت قۇرۇلۇش كۆلىمى 2000 كۋادىرات مېتر بولدى.

بۇ مەكتەپنىڭ مۇدىرى خەلىچە قاسىم 1985- يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە 3- دەرىجىلىك «باغۇمەن» مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. تۇرانىساددىق ئاپتونوم رايون بويىچە ئالاھىدە دەرىجىلىك ئوقۇتقۇچى. (مەمەت روزى، سۈن شىمىي)

ئوتتۇرا دەرىجىلىك كەسپىي مائارىپ

[قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن] قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن 1935 - يىلى قۇرۇلغان بولۇپ ، 50 يىللىق تارىخقا ئىگە . 1985 - يىلى قەشقەر دارىلمۇئەللىمىندە ئادەتتىكى سىنىپ ، تەجرىبە ، فىزىكا ، تىل - ئەدەبىيات ، خەنزۇ تىلى ، ئىجتىمائىي پەن ، گۈزەل سەنئەت ، مۇزىكا ، تەنتەربىيە قاتارلىق ئون كەسىپ تەسىس قىلىنىدى . ئوقۇش مۇددىتى ئىككى يىللىق ۋە ئۈچ يىللىق دەپ ئىككى خىلغا ئايرىلدى . (تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ ئىككى يىل ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ ئۈچ يىل) . مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى جەمئىي817 (ئاز سانلىق مىللەتتىن بولغان ئوقۇغۇچى 775 ، خەنزۇ ئوقۇغۇچى 42 . ئاز سانلىق مىللەتتىن بولغان ئوقۇغۇچىلار تەركىبىدە ئۇيغۇر ، خۇيزۇ ، قىرغىز ، ئۆزبېك ، تاجىك ، تاتار ، زاكزۇدىن ئىبارەت يەتتە مىللەت بار) . بۇنىڭ ئىچىدە يەنە ماتارىپ ئىنىستىتۇتىغا ھاۋالە قىلىپ ئاچقان فىزىكا ، تىل - ئەدەبىيات ، خەنزۇ تىلىدىن ئىبارەت ئۈچ سىنىپ ، 92 ئوقۇغۇچى ۋە دوكتورغا ئاساسەن قارامای شەھرىگە ۋاكالىتەن تەربىيىلەپ بېرىۋاتقان 34 ئوقۇغۇچى بار . 1985 - يىلى 12 سىنىپ ، 395 ئوقۇغۇچى ئوقۇش پۈتتۈردى (ئوغۇل 185 ، قىز 210) ، 259 يېڭى ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىندى. (ئوغۇل 110 ، قىز 149) .

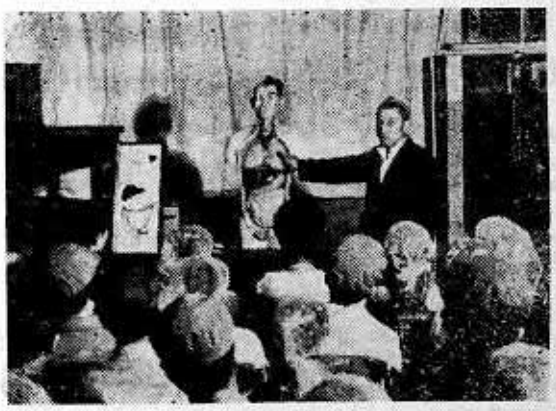

قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنىڭ ئىلىكترلەشكەن ئوقۇتۇشى.

باۋەي ئوتوس

مەكتەپ بويىچە ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى 205 (ئەر 157، ئايال 48) . مەخسۇس كەسپىي ئوقۇتقۇچىسى 101 ، مەمۇرىي خادىم 46، ئىشچى 58، رەھبىرىي كادىر 14 (ناھىيە دەرىجىلىك كادىر 5) . مەخسۇس كەسپىي ئوقۇتقۇچىلار ئىچىدە ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەنى 19، ئالىي تېخنىكومنى پۈتتۈرگەنى 25 ، ئوتتۇرا دارىلمۇئەللىمىننى پۈتتۈرگەنى 57 ، لېكتور 13 ، ئوتتۇرىچە يېشى 38 ياش .

مەكتەپ كۈتۈپخانىسىدا ساقلانغان كىتاب 100 مىڭ پارچە، يەنە ئۈسكۈنىلىرى بىر قەدەر تولۇق بولغان فىزىكا ، خىمىيە ، بىئولوگىيە تەجرىبىخانىسى بار ، ئومۇمىي كۆلىمى 812 كۋادىرات مېتر كېلىدۇ .

مەكتەپنىڭ يەر مەيدانى 167 مو (114222 كۋادىرات مېتر) ، مەكتەپنىڭ ئۈي - ئىمارەت كۆلىمى 14500 كۋادىرات مېتر كېلىدۇ . 1985 - يىلى قىزلار ياتاق بىناسىدىن

بەرسى سېلىندى ، كۆلىمى 1500 كۇۋادىرات مېتر كېلىدۇ . مەكتەپ ئىچىدىكى 3628 مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى چوڭ - كىچىك يولنىڭ ھەممىسىگە ئاسفالت ياتقۇزۇلدى .

1985 - يىلى ، قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنى ئوقۇتۇش پروكرامىمىغا ئاساسەن ، سىيا - سىي (پەلسەپە ، سىياسىي ئىقتىساد ، مىللىي سىياسەت تەربىيىسى) ، ماتېماتىكا ، ئالگېبرا ئوقۇتۇش مىنودى ، فىزىكا (ماشىنا ، فىزىكا تەجرىبىسى) ، تىل - ئەدەبىيات (خەنزۇ تىل - ئەدەبىياتى ، ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىياتى ، تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتۇش مىنودى ، خەنتىلىق) ، خىمىيە (خىمىيە تەجرىبىسى ، تەبىئەت ساۋاتى) ، بىئولوگىيە ، پىسخولوگىيە ، پىداگوگىكا ، تارىخ (پارتىيە تارىخى) ، جۇغراپىيە ، فىزىئولوگىيە - ئاناتومىيە ، تەرجىمە نەزەرىيىسى (سۆزلىشىش) ، تەنتەربىيە (يېنىك ئاتلىتكا ، پۇتبول ، گىمناستىكا ، ۋاسكىتبول ، ۋالىبول ، يېنىك ئاتلىتكا تەنتەربىيە نەزەرىيىسى) ، گۈزەل سەنئەت (ئويما ، تېز سىزما ، سۇ بوياق ، ماي بوياق ، ئاق سىزما ، ئوبراز) ، بالىلار تازىلىقى ، ئۇسۇل ، مۇزىكا قاتارلىق 45 خىل پەن تەسىس قىلدى .

ئوقۇتۇش سۇپىتىنى يەنمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ، ئىلىكتر لەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش گۈرۇپپىسى تەشكىل قىلىندى ، ئىلىكتر لەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش ئۇسكۇنىلىرىدىن جەمئىي 162 خىلى بولۇپ ، بىر يىل ئىچىدە ئىلىكتر لەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇشتا 431 سائەت دەرس ئۆتۈلدى ، 91 مەيدان ئوقۇتۇش كىنو فىلىمى قويۇلدى ، كۆرگۈچىلەر 6885 ئادەم - قېتىمغا يەتتى .

1985 - يىل قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن قۇرۇلغا تىلىقىنىڭ 50 يىللىقى ئىدى ، 10 - ئاينىڭ 17 - كۈنىدىن 19 - كۈنىگىچە مەكتەپ قۇرۇلغا تىلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتى داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈلدى . ئۇلايەتلىك پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى مەكتەپ - نىڭ تەبرىكلەش مۇراسىمىغا قاتناشتى ، مەكتەپنىڭ 50 يىللىق تارىخى كۆرگەزمىسىنى ۋە ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەدەنىيەت - تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىنى كۆردى .

1985 - يىلى ، 46 نەپەر ئوقۇتقۇچى ، ئىشچى - خىزمەتچى ئىلغار خىزمەتچى بولۇپ باھالاندى . بۇنىڭ ئىچىدە تۇردى ئىمىن « چېگرا رايوندىكى مۇنەۋۋەر ئوغۇل ، قىزلار » مىس مىدال مۇكاپاتىغا ئېرىشتى . ئابلىمىت نىياز ئاپتونوم رايون بويىچە « مۇنەۋۋەر پەن - تېخنىكا خىزمەتچىسى » نىڭ 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى . ئوسمان تۇردى ، ھوشۇر ئىبراھىم ، ئابدۇكېرىم باقى ، تۇردى تاش قاتارلىقلار ۋىلايەت بويىچە « مۇنەۋۋەر ماتا - رىيالچى » مۇكاپاتىغا ئېرىشتى . (ماقالىنى قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن بەرگەن)

[يەكەن دارىلمۇئەللىمىن] يەكەن دارىلمۇئەللىمىن 1944 - يىل 8 - ئاينىڭ 25 - كۈنى قۇرۇلغان .

مەكتەپ قۇرۇلغان چاغدا ئاران 11 نەپەر ئوقۇتقۇچى ، ئىشچى ، ئىككى سىنىپ ، 98 ئوقۇغۇچى بار بولۇپ ، ئومۇمىي كۆلىمى 3330.5 كۇۋادىرات مېتر كېلەتتى . ئازادلىقتىن بۇرۇن ، جەمئىي 26 سىنىپ ، 1004 ئوقۇغۇچى ئوقۇش پۈتتۈرگەن . بۇ ئوقۇغۇچىلار يەكەن ، قاغىلىق ، پوسكام ، مەكىت قاتارلىق ناھىيىلەردىن كەلگەن .

ئازادلىقتىن كېيىن ، 1966 - يىلغىچە ، جەمئىي 193 سىنىپ ، 9539 ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىندى . پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان ، مەك-

تەپ بىر قەدەر زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى ، يېڭىدىن ئوقۇتۇش بىناسى ، قىزلار ياتاق بىناسى ، ئوغۇللار ياتاق بىناسى ، ئوقۇتقۇچىلار ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ياتقى سېلىندى ؛ كۈتۈپخانا ، تەجرىبىخانا قايتىدىن سېلىندى ، ئېلېكتر لەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش سىستېمىسى يېڭىدىن قۇرۇلدى . ھازىر قىممىتى 73211 يۈەنلىك تەجرىبە سايمانلىرى بار بولۇپ ، 1985 ـ يىلى ئاپتونوم رايونىمىك تەكشۈرۈپ ، ئۆتكۈزۈۋېلىشى ئارقىلىق لاياقەتلىك بولدى . كۈتۈپخانىدا ساقلانغان كىتاب 7000 پارچىدىن ئاشىدۇ .

1985 ـ يىلى ، مەكتەپتە ئالتە كەسىپ ، توققۇز دارىلمۇئەللىمىن سىنىپى ، ئوقۇتقۇچىلار بىلىم ئاشۇرۇش سىنىپىدىن ئىككىسى ، تېلېۋىزىيە ئۇنۋېرسىتېتى سىنىپىدىن بىرى تەسىس قىلىندى ، ئوقۇغۇچىسى جەمئىي 517 گە يەتتى . ھازىر 110 ئوقۇتقۇچىسى ، ئىشچى ـ خىزمەتچى بار ، بۇنىڭ ئىچىدە ئوقۇتقۇچى 63 . مەكتەپ بويىچە لېكتور ئونغا يەتتى ، 17 نەپەر ئوقۇتقۇچى ئۆزلىگىدىن ئۆگىنىپ بىلىم ئاشۇرۇپ ئالىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچى ئىگە بولدى . ھازىر مەخسۇس پەن ئۇمۇمىي پەن سەۋىيىسىگە ئىگە بولغان ئوقۇتقۇچى 50 بولۇپ ، ئۇمۇمىي ئوقۇتقۇچى سانىنىڭ 79 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى . مەكتەپتە پارتىيە باش ياچېيكىسى ، ئۇنىڭ قارىمىقىدا ئۈچ پارتىيە ياچېيكىسى قۇرۇلدى . پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق ، پارتىيىنىڭ ئىدىيىۋى قۇرۇلۇشى ۋە تەشكىلىي قۇرۇلۇشى كۈچەيتىلدى، بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر پىشقەدەم ئوقۇتقۇچىلار پارتىيىگە قوبۇل قىلىندى . مەكتەپتە ھازىر جەمئىي 57 پارتىيە ئەزاسى بار (بۇنىڭ ئىچىدە ئوقۇتقۇچى 21) . (شېن جېڭگۇاڭ)

[قەشقەر تىببىي مەكتەپ] قەشقەر تىببىي مەكتەپ ـ ئوتتۇرا دەرىجىلىك دوختۇر ـ سېستىرا خادىملەرنى يېتىشتۈرۈشنى ئوبيېكتى قىلغان ئوتتۇرا تېخنىكوم . 1985 ـ يىلى فېلدشىرلىق ، لابوراتىتلىق ، گىگىنا فېلدشىرلىق ، ئاكوشېركىلىق ، دورىگەرلىك ، ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكى ، ئۇيغۇر تىبابەت دورىگەرلىكى قاتارلىق سەكىز كەسىپ ۋە تىببىي پەن ، ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك ئىلمىدىن ئىبارەت ئىككى ئالىي تېخنىكوم كەسپىي تەسىس قىلىندى . بۇ ئوقۇش يىلىدا ئالتە سىنىپ ، جەمئىي 290 ئوقۇغۇچى ئوقۇتۇردى . مەكتەپتە

قەشقەر تىببىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئۈمۈرتقا ئەۋرىشكىسىنى كۆزەتمەكتە.

باردى فوتوسى

26 سىنىپ بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئوتتۇرا تېخنىكوم سىنىپى 18 ، ئالىي تېخنىكوم سىنىپى سەككىز، ئوقۇغۇچى جەمئىي 1261 بولۇپ، مىللىي ئوقۇغۇچىلار 80 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ .

تىببىي مەكتەپتە ھازىر بار بولغان ئوقۇتقۇچى 139، بۇنىڭ ئىچىدە ئالىي مەكتەپ ئوقۇش تارىخىغا ئىگە بولغىنى 67، ئوتتۇرا تېخنىكوم ئوقۇش تارىخىغا ئىگە بولغىنى 69. باش ۋىراچ ۋە لېكتورلىق ئۇنۋانىغا ئىگە بولغىنى 34، مۇئاۋىن مۇدىر ۋىراچ تۆت،

ۋىراچ 15 ، تىببىي مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچىلار مەكتەپ قارىمىقىدىكى دوختۇرخا ـ
نىنى يېراكتىكا بازىسى قىلىپ ، ئوقۇتۇش ، پەن تەتقىقاتى ، كىلىنىكىدىن ئىبارەت ئۈچىنى
بىر لەشتۈرۈشنى يولغا قويۇپ ، ئۇچ تەرەپتىكى ۋەزىپىنىڭ ئورۇنلىنىشىنى كۈچلۈك ئىلگىرى
سۈردى . 1985 ـ يىلى ، تىببىي مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچىلار ۋىلايەت دەرىجىلىك زور نا ئىلاردا
توققۇز پارچە دېسسېرتاتسىيە ئېلان قىلدى (كىلىنىكا ئۆز ئىچىگە ئېلىنمايدۇ) . مەكتەپ
مۇدىرى يەن جىڭجېڭنىڭ سۆز بېرىپ كېسەللىكلەرنىڭ ھۈجەيرىسىنى كۈزىتىش پەن
تەتقىقاتى نەتىجىسى ۋىلايەت بويىچە پەن ـ تېخنىكا تەرەققىيات 3 ـ دەرىجىلىك
مۇكاپاتىغا ئېرىشتى .

1985 ـ يىلى تىببىي مەكتەپ ماتارىپ ئىسلاھاتىنى پۈتۈن كۈچ بىلەن ئىلگىرى سۈرۈپ،
بىر يۈرۈش قائىدە ـ تۈزۈملەرنى تۈزۈپ چىقىپ سىناق تەرىقىسىدە يۈرگۈزگەنلىكتىن ،
مەكتەپنىڭ قىيا پىتى ناھايىتى زور دەرىجىدە ئۆزگەردى . بىرىنچى،« قەشقەر تىببىي مەكتەپ
ئوقۇتۇش خىزمىتىنىڭ قېلىپى » نى تۈزۈپ چىقىپ ، سىناق تەرىقىسىدە يۈرگۈزۈپ ، ئوقۇ ـ
تۇش خىزمىتىنى قېلىپلاشتۇردى . ئىككىنچى، « قەشقەر تىببىي مەكتەپ سىنىپ مۇدىرلىرىنىڭ
خىزمەت قېلىپى » نى تۈزۈپ چىقىپ ، سىناق تەرىقىسىدە يۈرگۈزۈپ ، سىنىپ مۇدىرلىق خىز ـ
مىتىنى قېلىپلاشتۇردى . ئۈچىنچى، « ئوقۇتقۇچىنىڭ خىزمەت مىقدارى توغرىسىدىكى بەلگىلە ـ
مە » نى سىناق تەرىقىسىدە يۈرگۈزۈپ ، داش قازانىنىڭ تامىقىنى يېيىش خاھىشىنى دەسلەپ ـ
كى قەدەمدە تۈزىتىپ ، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە خىزمەت ئىقتىدارىنى ئىشقا سالدى
ۋە قازدى . تۆتىنچى، « ئىككى خىل ئىشلەش (مۇقىم ئىشلەش ۋە مۇقىمسىز ئىشلەش) تۈ ـ
زۈمى » نى سىناق تەرىقىسىدە يۈرگۈزۈپ ، خىزمەت خاراكتېرى ئوخشاش بولمىغانلارغا ئوخ ـ
شاش بولمىغان تەلەپنى قويۇپ ، خىزمەت ئۈنۈمدارلىقىنى يۇقىرى كۆتەردى ۋە خىزمەتنىڭ
سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلدى . بەشىنچى « دەرس ئۆتكۈچى ئوقۇتقۇچىنىڭ دەرس ئۆتۈشىنى
بىۋاسىتە باشقارمىغا بېرىپ دەرس ئۆتۈش خاتىرىسىنى تولدۇرۇش تۈزۈمى » نى سىناق
تەرىقىسىدە يۈرگۈزۈپ ، ئوقۇتۇش باشقۇرۇشنى كۈچەيتتى . ئالتىنچى، « ئوقۇتۇش خىزمىتى ـ
نىنى ئىلمىي باشقارمىدىن بىۋاسىتە باشقۇرۇش تۈزۈمى » نى سىناق تەرىقىسىدە يۈرگۈزۈپ ،
ئوقۇتۇش خىزمىتىنىڭ مۇۋاپىق ئىشلىتىلىشىگە كاپالەتلىك قىلىپ، ئوقۇتۇشنى ئىلگىرى
سۈردى . يەتتىنچى، سىنىپلاردا « دەرس ۋەكىلى تەسىس قىلىش تۈزۈمى » نى يولغا قويۇپ ،
دەرس ئۆتكۈچى ئوقۇتقۇچى بىلەن دەرس ئاڭلىغۇچى سىنىپ ئوتتۇرىسىدىكى ئۇچۇر ئالماش ـ
تۇرۇش كۈچەيتىلىپ ، ئوقۇتۇش بىلەن ئوقۇش ئۆز ئارا ئىلگىرى سۈرىدىغان قىلىندى .
سەككىزىنچى،« ئوقۇغۇچىلارنىڭ تارقاق ھالدا دەرس تەكرارلاش تۈزۈمى » نى سىناق تەرى ـ
قىسىدە يۈرگۈزدى . بۇ ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆز لىكىدىن ئۆگىنىش ئىقتىدارى ۋە ئاڭلىقلىقىنى
يېتىلدۈرۈپ ، مەكتەپنىڭ شارائىتىدىن تولۇق پايدىلىنىپ ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ نەزەر دائىرە ـ
سىنى كېڭەيتىپ ، بىلىمىنى ئاشۇرۇشقا پايدىلىق بولدى . ئارقا سەپ تەمىنات خىزمىتىدە بىر
قاتار ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلدى . مەكتەپكە تۆت ئاشخانا كىرگۈزۈلۈپ ، ھۆددىگەرلىك تۈ ـ
زۈمى يولغا قويۇلدى .

1985 ـ يىلى ، تاق تۇر بىلىق مىكرا سكوپتىن 13 نى ، 1500 ـ PC لىك ئېلېكترونلۇق
ھېسابلاش ماشىنىسىدىن بىرنى ، 80B چ لىك يەككە قۇتۇپ ئاپپاراتتىن بىرنى، كۆتۈش تەج ـ

رىبە مودېلىدىن ئالتىنى ، 16 مىللىمېتىرلىق كىنو ئاپپارات تەدىن بېرىنى ، 35 مىللىمېتىرلىق كىنو ئاپپارات تەدىن بېرىنى ، سىنئالغۇ ئاپپارات تەدىن بېرىنى ، رەڭلىك تېلېۋىزورلاردىن ئالتىنى، ئۇنئالغۇدىن ئىككىنى ، ئوقۇتۇش كىنو فىلىملىرىدىن 32 نى يېڭىدىن سېتىۋالدى . بۇ تەجرىبە ئۇسكۇنىلىرى ۋە سايمانلىرى ئارقىلىق تەجرىبە ۋاستىلىرى زور دەرىجىدە كۆچەيتىلىپ ، ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش سەۋىيىسى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى .

1985 ـ يىلى مەكتەپتە ئاساسىي قۇرۇلۇشتىن 3900 كىشىلا دېرات مېتىر ئورۇنلاندى ، بۇنىڭ ئىچىدە دەرسخانا 300 كۆۋادېرات مېتىر ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ئولتۇراق ئۆيى 3600 كىشىلا دېرات مېتىر كېلىدۇ . كۈتۈپخانىمىدا ساقلانغان كىتاب 14770 پارچىغا يەتتى .

(لى ۋېيدۇڭ)

[قەشقەر مالىيە ـ سودا مەكتىپى] 1985 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا، قەشقەر مالىيە ـ سودا مەكتىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى 563، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتتىن بولغانلار 337، خەنزۇلار 226؛ ھەر خىل كەسىپىي سىنىپ جەمئىي14، بۇنىڭ ئىچىدە كادىرلار سىنىپى تۆت، ئوتتۇرا تېخنىكۇم سىنىپى سەككىز، ئالىي تېخنىكوم سىنىپى ئىككى؛ ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىسى 152، بۇنىڭ ئىچىدە ئوقۇتقۇچى 73 (لېكتور سەككىز) بولدى. مەكتەپ ئوقۇتۇش ـ ئۆگىنىش كۆتۈرۈش ئۈچۈن، «ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ماتارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى» نى يېتەكچى قىلىپ، كەسىپىي ئېھتىياجلار بويىچە يەتتە كاسىدىرا قۇرۇپ، تەكرار قاتلاملارنى تازايتىپ، ئىلمىي ئىشلارنىڭ پۈتۈنلەيمىلىك رولىنى كېڭەيتىپ، ئوقۇتۇش ـ تەشكىلى بىرلىنچى سەپنىڭ ئەھمىيىنى كۈچەيتتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، پەنلەر بويىچە ئىمتىھان ئېلىش ۋە مەكتەپ باشقۇرۇش چارىسىنى تۈزگەرتىپ، ئوقۇتۇش سۈپىتىنى ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا تەكشۈرۈپ تۇرۇش بىلەن قارارلىق تەكشۈرۈشنى يولغا قويۇپ، ئوقۇتۇش سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلدى.

ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى ۋە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بىلىمىنى يېڭىلاش، دەرسلىكلەرنى يېڭىلاش خىزمىتىنى كۈچەيتتى. 38 يېڭى ئوقۇتقۇچى تولۇقلىدى. 21 نەپەر ياش ئوقۇتقۇچىنى يۇقىرى مەكتەپلەرگە بىلىم ئاشۇرۇشقا ئەۋەتتى.

1985 ـ يىلى، مەكتەپنىڭ ئاساسىي قۇرۇلۇشىدىن 2334 كۆۋادېرات مېتىر كېڭەيتىلىپ، ئوقۇتقۇچى ـ خىزمەتچىلەر بىناسى سېلىندى، مەكتەپنىڭ ئومۇمىي قۇرۇلۇش كۆلىمى20752 كۆۋادېرات مېترغا يەتتى. ئوقۇتۇش، تەتقىقات ئىشلىرى، پاراۋانلىق، تۇرمۇش ئۇسكۇنىلىرى تولۇقلاندى.

ماتارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، ئوقۇغۇچىلارغا قارىتىلغان غايە، ئەخلاق، ئىنتىزام، ئېسىل ئەنئەنە، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە قەھرىمان، نەمۇنىچىلار ـ دىن ئۆگىنىش قاتارلىق جەھەتتىكى تەربىيىلەر ئېلىپ بېرىلدى، بۇنىڭ بىلەن مەكتەپ كەيـ ـ پىياتى ياخشىلاندى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى كۈچەيدى، ئوقۇتۇش تەرتىپى ۋە تىنچ ـ ئىتتىپاقلىق ئومۇمىيىتى مۇستەھكەملەندى. (سو ۋېشې)

[قەشقەر يېزا ئىگىلىك ماشىنىسازلىق مەكتىپىنىڭ ماتارىپ ئىسلاھاتى]

1985 ـ يىلى، قەشقەر يېزا ئىگىلىك ماشىنىسازلىق مەكتىپى ماتارىپ تۈزۈلمىسى ۋە ئوقۇتۇش ئىسلاھاتىدا ئاساسلىقى تۆۋەندىكى بىر قانچە خىزمەتنى ئىشلىدى:

1. تۇقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ۋە تەقسىم قىلىش تۈزۈمىنى تىلاھ قىلدى. قەشقەر يېزا ئىگىلىك ماشىنىسازلىق مەكتىپى يېزا ئىقتىسادىي تەرەققىيات تىنىلىق ئېھتىياجىغا تېخىمۇ گۈبدان ماسلىشىپ، يېزىلارغا ئىختىساسلىق تېخنىكا خادىملىرىنى بىۋاستە يەتكۈزۈپ بېرىش ئۈچۈن، دۆلەت تىنىلىق بەلگىلىمىسى بويىچە بىر قىسىم تۇقۇغۇچىلارنى بىر تۇتاش قوبۇل قىلىپ، بىر تۈتاش تەقسىم قىلغاندىن باشقا، يەنە يېزا ۋە زاۋۇت، كان، كارخانىلاردىن تۇقۇغۇچىلارنى تىنىلىق قوبۇل قىلىپ، ئىشلەتكەن تەقسىم قىلىش چارىسىنى يۈرگۈزدى. تۇقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىمكان قەدەر ناھىيىدىن تۇۋەن بولغان يېزا ۋە يېزا - بازارلاردىكى ياش تۇقۇغۇچىلارنى قوبۇل قىلدى، بۇلار تۇقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئەسلى تۇرنىغا قايتىپ بېرىپ ئىشلىدى ھەمدە تۇتۇرا تېخنىكوم سىنىپىغا يېزا نوپۇسىدىكى، تەقسىماتى ھۆددە قىلىنمايدىغان يېزا ياشلىرىنى قوبۇل قىلىپ، يەرلىك ئۇچۇن ئىختىساسلىق تېخنىكا خادىملىرىنى بىۋاستە تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈپ بەردى. مەكتەپتىكى تۇقۇغۇچىلار ئىچىدە بىر تۇتاش قوبۇل قىلىنىپ بىر تۇتاش تەقسىم قىلىنمايدىغان سىنىپ تۇقۇغۇچىلىرى 27 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، ھالبۇكى يېزا ياشلىرى سىنىپى تۇقۇغۇچىلىرى 39 پىرسەنتنى، كادىرلار تۇتۇرا تېخنىكوم سىنىپى تۇقۇغۇچىلىرى 34 پىرسەنتنى ئىگەللىدى.

2. كەسىپلەرنىلىك ئورۇنلاشتۇرۇلۇشنى تەكشەپ، بىلىم داىرىسىنى كېڭەيتىپ، لايىقلىشىش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتەردى. مەكتەپنىڭ بۇرۇنقى كەسىپلىرى يەككە بولۇش، لايىقلىشىش ئىقتىدارى ناچار بولۇشتەك مەسىلىنى ئۈزۈكەرتىش ئۈچۈن، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق (قوشۇمچە كەسىپ) مەھسۇلاتلىرىنى پىششىقلاش ماشىنىسازلىق كەسىپلىرى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىسازلىق ئىگىلىك باشقۇرۇش كەسىپىنى تەسىس قىلدى ۋە 1986 - يىلىدىن باشلاپ، تۇقۇغۇچى قوبۇل قىلىماقچى بولدى ھەمدە مەكتەپنىڭ تەربىيىلەش خىزمىتىنى يېزا ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ تەلىپىگە يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن، يېزا ئىلىكتىرلەشتۈرۈش كەسىپىنى تەسىس قىلىشقا پائال تەييارلىق قىلماقتا.

يېڭى كەسىپلەرنىكۆپەيتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئەسلىدىكى كەسىپلەرنىڭ بىلىم داىرىسىنى كېڭەيتىپ، ئەمەلىي خاراكتېرلىك ھالقىلارنى كۈچەيتىپ، تۇقۇغۇچىلارنىڭ مەشغۇلات قىلىش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئۇلارنى يېڭى يېزىلارنىڭ ئېھتىياجىغا لايىقلىشالايدىغان قىلىپ يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن، تراكتور قۇرۇلمىسى دەرسى بىلەن تراكتور ربوونت دەرسىنى تراكتور - ئاپتوموبىل قۇرۇلمىسى دەرسى ۋە تراكتور - ئاپتوموبىل ربوونت دەرسىگە ئۆزگەرتتى، چارۋىچىلىق ماشىنىلىرى ۋە يېزا ئىگىلىك، قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى پىششىقلاش ماشىنىلىرى دەرسى تەسىس قىلدى. ئىلىكتر سانائىتى ئىلمىي جەھەتتە يېزا ئىلىكترلىرى مەزمۇنىنى قوشتى. پىراكتىكا قىلىش ۋاقتىنى كۆپەيتتى. يېزا ياشلىرى تۇتۇرا تېخنىكوم سىنىپى يېرىم كۈن نەزەرىيە دەرسى ئۆتۈش، يېرىم كۈن ئەمەلىيەتنى ئۆتكۈزۈش، تەجرىبە قىلىشتىن ئىبارەت تۇقۇتۇش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، دەسلەپكى ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. 1985 - يىلى پىراكتىكا قىلىش زاۋۇتىدىن بىرنى قۇرۇپ، تۇقۇغۇچىلارنىڭ پىراكتىكا قىلىش مەسىلىسىنى ئاساسىي جەھەتتىن ھەل قىلىپ، تۇقۇغۇچىلارنىڭ ئەمەلىي مەشغۇلات قىلىش سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتەردى.

3. كۆپ خىلى شەكىلى بىلەن مەكتەپ باشقۇرۇپ، تەربىيىلەپ جەمئىيەت ئۈچۈن خىزمەت قىلا-

دى. مەكتەپنىڭ ئىختىساسلىق خادىملار مەركەز لەشكە ئالمكتەك ئۇستۇنلۈكىدىن پايدىلىنىپ، مەكـ تەپ باشقۇرۇش يوللىرىنى كەڭ ئېچىپ، قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تىرىشىپ خىزمەت قىلدى. مەكتەپ جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى ئۈچۈن بىر قاتار يېزا ئىگىلىك ماشىنىسازلىق ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىپ بەردى.

4. ئوقۇتۇش باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ، ئوقۇتۇش تۈزۈمىنى مۇكەممەللەشتۈردى. ماتارىپ ئىسلاھاتىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشىش ئۈچۈن، «ئوقۇتقۇچىلار قائىدىسى»، «ئوقۇتقۇچىلار نىڭ خىزمەت مىقدارى» ۋە «ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسىنى سىناپ باھالاش چارىسى» قاتارـ لىق تۈزۈملەرنى تەدرىجى مۇكەممەللەشتۈردى. قەرەللىكلەدا تەكشۈردى ۋە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئوقۇتۇش ئارخىپىنى تۈرغۈزۇپ، ئوقۇتۇش خىزمىتىنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىنى ئىلگىرى سۈردى. (جياڭ يۈەنفەن)

[قەشقەر سۇ مەكتىپى] قەشقەر سۇ مەكتىپى 1985 ـ يىلى 7 ـ ئايدا ئاپتونوم رايـ ونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن، جەنۇبىي شىنجاڭ سۇ ئىنشائاتى، سۇ باشقۇـ رۇش بويىچە تەربىيىلەش مەركىزىي ئاساسىدا رەسمىي قۇرۇلدى. مەكتەپنىڭ ئورنى قەشقەر شەھىرىنىڭ قىزىلدۆۋە يولىدا. ئۇ ئۈتتۈرا تېخنىكوم بولۇپ، ئوقۇتۇشتا ئاساسىي قاتلاملار ئۈـ چۈن ئوتتۇرا دەرىجىلىك سۇ تېخنىكا كادىرلىرىنى يېتىشتۈرۈشنى نىشان قىلدى. ئاساسلىقى جەنۇبىي شىنجاڭدىكى خوتەن، قەشقەر، قىزىلسۇ، ئاقسۇ، بايىنغولىندىن ئىبارەت بەشۋىلايەت، ئوبلاستنىكى ئاز سانلىق مىللەت تالەردىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا يۆزلىنىدۇ. 1985 ـ يىلى مەكتەپـ تە تۆت سىنىپتا 169 ئوقۇغۇچى ئوقۇدى. بۇنىڭ ئىچىدە: ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئېلېكترتېخـ نىك ئىشچىلار مەكتىپى ئۈچۈن ۋاكالىتەن تەربىيىلەپ بېرىۋاتقان ئۈچ يىللىق مۇددەتتىكى بىر تېخنىك ئىشچىلار سىنىپى، ئۇنىڭ 40 ئوقۇغۇچىسى، خىزمەتتىكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئۈچ يىللىق مۇددەتتىكى بىلىم ئاشۇرۇش سىنىپىدىن بىرى، ئۇنىڭ 42 ئوقۇغۇچىسى بار. ئېتىمز ـ ئېرىق سۇ ئىنشائاتلىرى، قۇرۇلۇش باشقۇرۇش، سۇ باشقۇرۇشتىن ئىبارەت ئۈچ كەسىپ تەسىس قىلىنىدى. مەكتەپ كوللېكتىپ دەرس ئۆتۈش، ئاساسىي قاتلامدا پىراكتىكا قىلدۇرۇشتىن ئىبـا رەت ئوقۇتۇش مىتودىنى قوللاندى.

مەكتەپتە 32 ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى، توققۇز پارتىيە ئەزاسى بار. 17 ئوقۇتـ قۇچىنىڭ ئىچىدە ئالىي تېخنىكومنى پۈتتۈرگىنى 11، ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگىنى ئالتە، لېكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئىگە ئوقۇتقۇچى بەش.

مەكتەپ پارتىيە ياچېيكىسى 1985 ـ يىلى زىيالىلاردىن ئىككى كىشىنى پارتىيىگە قوبۇل قىلدى. ئۈچ نەپەر نەمۇنىچى پارتىيە ئەزاسى ۋىلايەتتىن يۇقىرى ئورۇنلارنىڭ تەقدىرلىشىـ گە ئېرىشتى، بۇنىڭ ئىچىدە مەكتەپ مۇدىرى ئابدۇئىلى ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئىشلار نازارـ ىتىنىڭ تەقدىرلىشىگە مۇيەسسەر بولدى.

مەكتەپنىڭ ئىگە للىگەن يەر مەيدانى 28 مو، ئوقۇتۇش بىناسى بىر. مەكتەپ كۈتۈپخانىـ سىدا 7000 پارچە كىتاب بار. (لى ۋېيدۇڭ)

[قەشقەر يېزا ئىگىلىك مەكتىپى] 1985 ـ يىلى قەشقەر يېزا ئىگىلىك مەكتىپىـ دە چارۋىچىلىق، دېھقانچىلىق ئىلمىي، يېزا ئىگىلىك بوغالتىرلىقى، ئۆسۈملۈكلەرنى ئاسراشـ

تىن ئىمارەت تۆت كەسىپ تەسىس قىلىندى. مەكتەپتە جەمئىي 11 سىنىپ، 450 ئوقۇغۇچى بار. ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرى 90 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. 1985 - يىلى بەش سىنىپ، 163 ئوقۇغۇچى ئوقۇش پۈتتۈردى. بۇ نىلىق ئىچىدە دېھقانچىلىق ئىلمىي كەسىپدىكى ئادەتتىكى سىنىپ ئىككى، يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىگە ۋاكالىتەن تەربىيىلەپ بەرگەن دېھقانچىلىق ئىلمى كەسىپى سىنىپى بىر، كەسىپى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دېھقانچىلىق ئىلمى سىنىپى بىر، چارۋىچىلىق ئوقۇتقۇچىلىرى سىنىپى بىر.

مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى 180، بۇنىلىق ئىچىدە دەرس ئوقۇتقۇچىسى62. مەكتەپتە بىر مۇ ئاۋۇن تەتقىقاتچى، 17 لېكتور، ئىككى ئاگرانوم بار. ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇتقۇچىلىرى 83 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ.

1985 - يىلى، مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش خىزمىتى خېلى زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى.

1. ئېلېكتر لەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش ئومۇمىيۈزلۈك قانات يايدۇرۇلدى، دەرسخانىدىكى قىزغارلىق ئاشۇرۇلدى، ئوقۇتۇش سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئوقۇتۇش ۋاقتى قىسقارتىلدى؛

2. ئوقۇغۇچىلارغا نەق مەيدانداً دەرس ئۆتۈش، ئەمەلىي تەجرىبە قىلدۇرۇش، ھەر خىل كېسەل، ھاشارەتلەرنىڭ ئورنەكلىرىنى توپلاش ۋە ياساشقا ئۇيۇشتۇرۇش يولغا قويۇلدى؛

3. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئەمەلىيىتىگە ئاساسەن، كەسىپى دەرسلەرگە مۇۋاپىق مىقداردا يەرلىك دەرسلىك كىرگۈزۈلدى؛

4. ھەر خىل قائىدە - تۈزۈملەردىن 30 خىلى قايتا تۈزۈپ چىقىلدى ۋە بېسىپ تارقىتىلدى، بۇنىلىق بىلەن مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش خىزمىتى، ئوقۇغۇچىلارنى باشقۇرۇش، خوجۇلۇق، ئارقا سەپ تەمىناتى قاتارلىق تۈرلۈك خىزمەتلەر تۈزۈملەشتۈرۈلدى ۋە قېلىپلاشتۇرۇلدى.

يېزا ئىگىلىك مەكتىپى دېھقانچىلىق مەيدانىنى تەجرىبە بازىسى قىلىپ، ئوقۇتۇش، پەن تەتقىقاتى، ئىشلەپچىقىرىشتىن ئىبارەت ئۈچىنى بىر لەشتۈرۈشنى يولغا قويدى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەجرىبە قىلىشقا قاتنىشىش، كېسەل ھاشارەت زىيانداشلىقىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى تېزگىنلەش، ھەر قايسى دەرس ئۈستىدە ئۇنۇم ھاسىل قىلىش نىسبىتى 50 پىرسەنتتىن ئېشىپ، ئوقۇتۇش ۋەزىپىسىنىڭ ئورۇنلىنىشى ۋە پەن تەتقىقاتى خىزمىتىنىڭ قانات يايدۇرۇلۇشى ئىلگىرى سۈرۈلدى.

1985 - يىلى، ۋىلايەتتىن يۇقىرى پەن - تېخنىكا ژورنالىرىدا ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بەش پارچە دىسسېرتاتسىيە ئېلان قىلىندى، «كېسىۋەز غوزىسىنىڭ تۆكۈلۈش قانۇنىيىتى ھەققىدە تەتقىقات» ۋە «بۇغدايدىكى ئۇزۇن غوللۇق كۆك پىتىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى تېزگىنلەش كۆرسەتكۈچى ھەققىدە تەتقىقات» تىن ئىبارەت بۇ ئىككى پەن - تەتقىقات نەتىجىسى ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا تەرەققىياتى 4 - دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

1985 - يىلى ئوقۇتۇش بىناسىدىن بىرى سېلىندى، ئۇنىڭ كۆلىمى 3045 كۋادرات مېتىر كېلىدۇ، 40 مىڭ يۈەن قىممەتتىكى 40 دانە ئوقۇتۇش سايمىنى يېڭىدىن تولۇقلاندى، مەكتەپ كۈتۈپخانىسىدا ساقلانغان ھەر خىل كىتاب 25000 پارچىغا، مۇشتەرى قىلىنغان ھەرخىل گېزىت-ژورنال 270 خىلغا يەتتى.

1985- يىلى مەكتەپ پارتكومى زىيالىلار سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈردى، زىيالىلاردىن سەككىز كىشىنى پارتىيىگە قوبۇل قىلدى، ئىككى ئوقۇتقۇچىنىڭ ئەر - خوتون ئىككى جايدا بولۇپ قالغانلىقى مەسىلىسىنى ھەل قىلىپ بەردى. (لى ۋېيدۇك)

كەسپىي تېخنىكا ماۋارىپى

[كەسپىي ماۋارىپ] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كەسپىي ماۋارىپى 1981 - يىلى باشلىنىپ، بىر بىنا كارلىق كەسپىي سىنىپى سىناق تەرىقىسىدە قۇرۇلغان، 1984 - يىلى ئالتە ناھىيە (شەھەر) دە 21 سىنىپ قۇرۇلدى، 1985 - يىلى ۋىلايەت ئوتتۇرا دەرىجىلىك ماۋارىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەپ، قىسمەن ئادەتتىكى تولۇق ئوتتۇرا سىنىپىنى كەسپىي تولۇق ئوتتۇرا سىنىپقا ئۆزگەرتتى. يىل ئاخىرىغىچە 11 ناھىيە (شەھەر) نىڭ 24 ئوتتۇرا مەكتىپى جەمئىي45 كەسپىي تولۇق ئوتتۇرا سىنىپ ئاچتى. بۇ كەسپىي تولۇق ئوتتۇرا سىنىپلىرىدا تىككۈچىلىك، رېمونتچىلىق ، كۆن-خروم ئىشلەش قاتارلىق 18 كەسىپ تەسىس قىلىندى. ۋىلايەتلىك ماۋارىپ باشقارمىسى قاتارلىق ئالاقىدار تارماقلار كەسپىي ماۋارىپقا بولغان باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىپ، ساقلانغان مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا ھەل قىلىپ، ھۇنارسىۋەتلىك ئورۇنلارنى ماسلاشتۇرۇپ كەسپىي ماۋارىپقا ئادەم كۆچى جەھەتتە مەدەت بەردى ھەمدە 240 نىڭ يۇەن مەخسۇس كەسپىي ماۋارىپخىراجىتىنى تەيىارلاپ، زۆرۈر بولغان پىراكتىكا ئوقۇتۇش ئۈسكۈنىلىرىنى سېتىۋېلىپ بەردى. (سۈن شىيى)

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كەسپىي تېخنىكا ماۋارىپىنى ستاتىستىكا قىلىش جەدۋىلى

ناھىيە	مەكتەپ	تەسىس قىلىنغان كەسىپ	دەرس ئوتىدىغان تىل	ئوقۇش مۇددىتى	ئوقۇغۇچى سانى
قەشقەر شەھىرى	1- ئوتتۇرا	خەلىق تىل تەرجىمانلىقى	ئۇيغۇرچە خەلىقچە	2	51
		تىككۈچىلىك	ئۇيغۇرچە	2	48
		بالىلار ئوقۇتقۇچىلىقى	ئۇيغۇرچە	2	50
		ئالىملىدە ئىشلىتىلىدىغان ئېلېكترلىق ماتورىنى رېمونت قىلىش	ئۇيغۇرچە	2	48
	3- ئوتتۇرا	كۆزەل سەنئەت، فوتوچىلىق	ئۇيغۇرچە	3	35
		تىككۈچىلىك	ئۇيغۇرچە	3	31
		ئالىملىدە ئىشلىتىلىدىغان ئېلېكترلىق ماتورىنى رېمونت قىلىش	ئۇيغۇرچە	3	9
	8- ئوتتۇرا	بالىلار ئوقۇتقۇچىلىقى	خەلىقچە	2	21
		كاتىپلىق	خەلىقچە	2	34
	12- ئوتتۇرا	ھونەر - كۆزەل سەنئەت	خەلىقچە	2	25
		مالىيە - بوغالتېرلىق	خەلىقچە	2	27
		كىيىم	خەلىقچە	2	25
		باغۋەنچىلىك، ئورمانچىلىق	خەلىقچە	3	55

قەشقەرشەھىرى	ئاپتوموبىل توختاش مەيدانى	كون - خروبچىلىق	خەنزۇچە	2	35
		ماشىنا- رېمونتچىلىق	خەنزۇچە	2	35
	قىزىل دەريا سۇ ئويغۇ- دېگى مەكتەپ	ماشىنىسازلىق كارتوگرافىيە	خەنزۇچە	2	47
قاغىلىق	2 - ئوتتۇرا	مالىيە - ھوقۇقشۇناسلىق	خەنزۇچە	2	50
		ئورمانچىلىق	ئۇيغۇرچە	2	44
	قوشۇمچە ئوتتۇرا	دېھقانچىلىق	ئۇيغۇرچە	3	45
	ئاھالىلەرنى ئوقۇتۇرا ئوتتۇرا	خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق	ئۇيغۇرچە خەنزۇچە	3	55
		تېخنىكومىلىك	ئۇيغۇرچە	3	50
يۇسكام	1- ئوتتۇرا	خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق	ئۇيغۇرچە	3	50
		تېخنىكومىلىك	ئۇيغۇرچە	3	48
كونىشەھەر	1- ئوتتۇرا	خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق	ئۇيغۇرچە	2	40
		تېخنىكومىلىك	ئۇيغۇرچە	2	40
مارالبېشى	سەيياق بىۋىيا ئوتتۇرا مەكتەپ	دېھقانچىلىق	ئۇيغۇرچە	2	50
		چارۋىچىلىق	ئۇيغۇرچە	2	50
	1- ئوتتۇرا	خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق	ئۇيغۇرچە	3	50
مەكىت	1- ئوتتۇرا	خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق	ئۇيغۇرچە خەنزۇچە	3	36
	1- ئوتتۇرا	خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق (85- يىللىق)	ئۇيغۇرچە خەنزۇچە	3	46
	ئاھالىلەرنى ئېزا ئىگىلىك ئوتتۇرا	تېخنىكومىلىك	ئۇيغۇرچە	2	30
يېڭىشەھەر	1- ئوتتۇرا	دېھقانچىلىق	ئۇيغۇرچە	3	30
		خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق	ئۇيغۇرچە خەنزۇچە	3	27
		چارۋا - مال دوختۇرلۇق	ئۇيغۇرچە	3	36
يېڭىسار	1- ئوتتۇرا	ئورمانچىلىق	ئۇيغۇرچە	2	49
		خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق	ئۇيغۇرچە خەنزۇچە	3	59
يەكەن	1- ئوتتۇرا	دېھقانچىلىق	ئۇيغۇرچە	2	46
		ياغاچچىلىق	ئۇيغۇرچە	3	40

[قەشقەر تېخنىك ئىشچىلار مەكتىپى] قەشقەر تېخنىك ئىشچىلار مەكتىپى 1978 - يىلى قۇرۇلغان. مەكتەپ ئورنى قەشقەرشەھىرىنىڭ سەمەن يولىدا، ئىگە للىگەن يەر مەيدانى 92مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 24734 كۇۋادىرات مېتر، بۇنىڭ ئىچىدە ئوقۇتۇش بىناسى 2100 كۇۋادىرات مېتىر كېلىدۇ.

قەشقەر تېخنىك ئىشچىلار مەكتىپى جەمئىيەت ئۈچۈن ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىك ئىشچىلارنى يېتىشتۈرۈشنى نىشان قىلىدۇ، ئاساسلىقى ئولايىتىمىز تەۋەسىدىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا يۆزلىنىدۇ. مۇۋاپىق هالدا هەربىي قىسىم، بىكىتۈەن، نېفىتلىك ئۇچۇنمۇ ۋاكالىتەن تەربىيىلەپ بېرىدۇ. ئىلگىرى- كېيىن بولۇپ، قاتناش، سىتانۇك، كان قېزىش، ئاشپەزلىك، بىناكارلىق ماتېرىيالچىلىقى، ئاپتوموبىل رېمونتچىلىقى، كۆن-خرور مچىلىق، ماتىيورلۇق، ئاشلىق - ياغ پىششىقلاش، توقۇمىچىلىق، سودا- مۇلازىمەتچىلىكى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىسازلىق، بىناكارلىق، تېببىي داۋالاش سايمانلىرى رېمونتچىلىقى، سىمسىز تېلېگراف، بىناكار ياغاچچىلىقى، يېمەكلىكلەرنى كارانتىن قىلىش، بىناكارلىق پارىۋايچىلىقى، كۆمۈر قېزىش، تىككۈچىلىك، پار قازان باشقۇرۇش، سېمونتچىلىق، ماشىنا بىلەن ئىش قوشۇش قاتارلىق كەسىپلەر تەسىس قىلىنمدى. مەكتەپ ئوقۇغۇچىلارغا مەركەزلىك هالدا دەرس ئۆتۈش، تارقاق هالدا پىراكتىكا قىلدۇرۇش چارىسىنى قوللاندى. 1985 - يىلغىچە بۇ مەكتەپتىن ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى 1321، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىسى 701، خەنزۇ 620 بولدى. 1985 - يىلى مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى 726، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىسى 449، خەنزۇ 277 بولدى.

38	2.5	ئۈيغۇرچە	دېھقانچىلىق	ئاھىيەلىك تولۇق ئوتتۇرا	1- ئوتتۇرا
44	3	ئۈيغۇرچە خەنزۇچە	خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق		
45	3	خەنزۇچە	ئېلېكتر سايمانلىرىنى رېمونت قىلىش	2- ئوتتۇرا	
40	3	خەنزۇچە	ئېلېكتر سايمانلىرىنى رېمونت قىلىش (85- يىللىق)		
50	3	ئۈيغۇرچە	خەنزۇ تىل تەرجىمانلىق	1- ئوتتۇرا	
40	3	ئۈيغۇرچە	تىككۈچىلىك	7- يىللىق ئوتتۇرا مەكتەپ	
40	3	ئۈيغۇرچە	تىككۈچىلىك (85- يىللىق)		

ئەسكەرتىش: جەمئىيكەسىپىي سىنىپ 45، ئوقۇغۇچى 1880 كىشى.

چوڭلار ماتارىپى

[ئىشچى- خىزمەتچىلەر ماتارىپى] 1985 - يىلى، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە 106000 ئىشچى - خىزمەتچى بولۇپ، بۇنىڭدىن مەدەنىيەت دەرسى تولۇقلاشقا قاتنىشىشقا تېگىشلىك بولغان ياش ئىشچى - خىزمەتچى 19176، ھەر خىل شەكىلدىكى مەدەنىيەت ئوقۇنۇش كۇرسىغا قاتنىشىپ، ئوقۇش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن بىر تۇتاش ئىمتىھان ئېلىنىپ نەتىجىسى لايىقەتلىك بولغىنى 10510. بۇ، دەرس تولۇقلاشقا تېگىشلىك بولغان ئوبيېكتلار نىڭ 55 پىرسەنتىنى ئىگەللىمدى. بۇنىڭدىن باشقا، مەدەنىيەت دەرسى تولۇقلاشتىن قولغا كەلگەن نەتىجىلەرنى مۇستەھكەملەش ئۈچۈن، ۋىلايەتتىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلار تولۇق ئوتتۇرا مەدەنىيەت دەرسى ئوقۇنۇش كۇرسى ئاچتى، بۇ ئوقۇنۇشنىكە 1245 كىشى قاتناشتى.

چوڭلار ماتارىپىنىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ئاساسەن ۋىلايەت بويىچە ماتارىپ تارماقلىرى ۋە سېستېمىلاردىكى ماتارىپ تارماقلىرىنىڭ ئاساسلىق باشقۇرۇشىدا ئىشچى-خىزمەتچىلەر مەكتىپىدىن 10 ى قۇرۇلدى، ئاپتونوم رايونلۇق چوڭلار ماتارىپ ئىدارىسى سەككىزنى تەستىقلاپ بەردى. بۇلار : ۋىلايەتلىك ئىشچى-خىزمەتچىلەر مەكتىپى، ۋىلايەتلىك سودا ئىشچى-خىزمەتچىلىرىنى تەربىيىلەش مەكتىپى، كونىشەھەر ناھىيىلىك ئىشچى - خىزمەتچىلەر مەكتىپى، يېڭىشەھەر ناھىيىلىك ئىشچى-خىزمەتچىلەر مەكتىپى، يېڭىسار ناھىيىلىك ئىشچى - خىزمەتچىلەر مەكتىپى، پەيزاۋات ناھىيىلىك ئىشچى - خىزمەتچىلەر مەكتىپى، قەشقەر شەھەرلىك ئىشچى-خىزمەتچىلەر مەكتىپى، يەكەن ناھىيىلىك ئىشچى-خىزمەتچىلەر مەكتىپى. بۇ مەكتەپلەر ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن 1985 - يىلى ئاساسلىقى تولۇق ئوتتۇرا سىنىپلىرىنى ئاچتى. ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى چوڭلار نىڭ ئالىي ئوتتۇرا تېخنىكوم ئىمتىھانىغا قاتنىشىشتىن بۇرۇنقى دەرس تەكرارلاشقا تەشكىللىدى. ۋىلايەتلىك ئىشچى - خىزمەتچىلەر مەكتىپى 14 سىنىپ ئاچتى، بۇنىڭغا 700 دىن ئارتۇق كىشى قاتنىشىپ، مەدەنىيەت دەرسى ۋە خەنزۇچە، ئىنگلىزچە قاتارلىق دەرسلەرنى ئوگەندى. بۇنىڭدىن باشقا، ئۇلار يەنە

ھازىر مەكتەپتە بار بولغان ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى 113، ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇتقۇچىسى 28، خەنزۇ ئوقۇتقۇچى 14. ئوقۇتقۇچىلار ئىچىدە ئالىي تېخنىكومنى پۈتتۈرگەنى 27، ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگىنى 13، مەكتەپتىكى پارتىيە ئەزاسى 28.

مەكتەپنىڭ قارىمىقىدا ئىشخانا، ئىلمىي بۆلۈم، ئوقۇغۇچىلار بۆلۈمى، ئىتتىپاق كومىتېتى، خوجۇلۇق بۆلۈمى، پىراكتىكا زاۋۇتىدىن ئىبارەت ئالتە بۆلۈم، ئىشخانا (زاۋۇت) تەسىس قىلىنىدى. مەكتەپ مۇدىرلىرى ئىش تەقسىملىۋېلىپ مەسئۇل بولۇش تۈزۈمى يولغا قويىلدى. 1985 - يىلى ئوقۇتقۇچىلاردىن يەتتە كىشى شەرەپلىك ھالدا پارتىيىگە كىردى، بۇنىڭ ئىچىدە ئازسانلىق مىللەت ئوقۇتقۇچىسى تۆت. مەكتەپ كۈتۈپخانىسىدا ساقلانغان كىتاب 11258 پارچىغا يەتتى.

(لى ۋېيدۇڭ)

ئىشچى - خىزمەت چىلەرنى ئۆز لىكىدىن ئۆگىنىپ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا قاتنىشىشقا تەييارلىق قىلىش سىنىپىغا تەشكىللىدى. بۇنىڭغا 120 ئىشچى - خىزمەتچى قاتناشتى.

1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە ئالىي، ئوتتۇرا تېخنىكوم ئىمتىھانىغا قاتنىشىشقا تېز سىلاتقانلار 5147، بۇنىڭدىن قوبۇل قىلىنغىنى جەمئىي 2247 بولۇپ، ئىمتىھانغا قاتناشقانلار سانىنىڭ 43.6 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. بۇنىڭ ئىچىدە چوڭلار ئالىي تېخنىكومغا قوبۇل قىلىنغىنى 876، چوڭلار ئوتتۇرا تېخنىكومغا قوبۇل قىلىنغىنى 1371. قوبۇل قىلىنغانلار ئىچىدە ئازسانلىق مىللەتلەر بولغان ئوقۇغۇچى 1596 بولۇپ، قوبۇل قىلىنغانلار ئومۇمىي سانىنىڭ 71 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. (ئۆمەر ئوسمان)

[دېھقان - چارۋىچىلار مائارىپى] 1985 - يىلى، قەشقەر ۋىلايىتى دېھقان - چارۋىچىلار مائارىپىغا بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتتى، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ ئەھۋالىيىتىنى چىقىش قىلىپ، كەسىپ قۇرۇلمىسىنىڭ ئېھتىياجىنى ئاساس قىلىپ، ساۋات چىقىرىش مائارىپىنىزور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇردى. دېھقان - چارۋىچىلار دېھقانچىلىقىنىڭ ئارىسال ۋاقىتلىرىدىن پايدىلىنىپ مەدەنىيەت، پەن - تېخنىكا ئۆگىنىدىغان ھەم ئاھايىتى زور نەتىجىگە ئېرىشتى.

ۋىلايەت بويىچە 16 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ياش، ئوتتۇرا ياش 652563 نەپەر، 1985 - يىلى، ساۋات چىقىرىش ئۆگىنىشكە قاتناشقىنى 116490، بۇنىڭ ئىچىدىن ساۋاتلىق بولغىنى 66653 بولۇپ، ئۆگىنىشكە قاتناشقانلار ئومۇمىي سانىنىڭ 57.2 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. ھازىرغا قەدەر، ۋىلايەت بويىچە ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلار ئىچىدىن ساۋاتلىق بولغىنى جەمئىي 599508 بولدى، ساۋات چىقىرىش نىسبىتى 91.8 % كە يەتتى. ۋىلايەتتىكى 12 ناھىيە (شەھەر) ئىچىدىن يوپۇرغا، قاغىلىق، پوسكام، مەكىت، يېڭىشەھەردىن ئىبارەت 5 ناھىيىنىڭ 80 يېزا، بازىرى ئاپتونوم رايونىنىڭ ساۋات چىقارغان ناھىيە، يېزا، بازارنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۆلچىمىگە يەتتى ۋە ئاپتونوم رايونىمىزنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىشىدىن ئۆتتى.

ساۋات چىقىرىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاپ بولغان يوپۇرغا، مەكىت، يەكەن قاتارلىق ناھىيىلەردىكى دېھقان - چارۋىچىلار نىڭ پەن - تېخنىكا ئۆگىنىش قىزغىنلىقى بارغانسېرى يوقىرى بولدى. يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسىنى ئۆگىنىش كۈرسىلىرى جايلاردا يامغۇردىن كېيىنكى بامبۇكتەك ئارقا - ئارقىدىن ئېچىلدى. يوپۇرغا ناھىيىسى 36071 نەپەر ياش ۋە ئوتتۇرا ياشنى يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسىنى ئۆگىنىشكە (142 سىنىپقا) تەشكىللىدى، 96 كەنتتە يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسىنى ئۆگىنىش كۈرسى ئېچىلدى، ناھىيە بويىچە 1400 دېھقان - چارۋىچى ئائىلىسى شىنجاڭ پەن - تېخنىكىسى گېزىتىگە مۇشتېرى بولدى.

سىناق سىستېمىسىدا قىلىنىشچە، ۋىلايەت بويىچە ياش - ئوتتۇرا ياشلىق دېھقان - چارۋىچىلار ئىچىدە، ياشلانغۇچ مەكتەپ مەدەنىيەت ئۆگىنىشىگە قاتناشقىنى 10137، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىيەت ئۆگىنىشىگە قاتناشقىنى 2117، يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسىنى ئۆگىنىشكە قاتناشقىنى 15467، ھەر خىل ئۆگىنىشكە قاتناشقىنى جەمئىي 144211. (ئۆمەر ئوسمان)

[ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەش] شىنجاڭ رادىئو پىداگوگىكا ئۇنۇۋېرسىتېتى قۇرۇلغان دىن بۇيان، قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا يۈزلىنىپ كەلدى. 1981 - يىللىق 1 - نۆۋەتلىك ئوقۇغۇچىلاردىن 120 نەپەرى ئوقۇش پۈتتۈرۈش دىپلومى ئالدى. 1984 - يىلى 2 - نۆۋەتلىك ئوقۇغۇچىلار دەرسنى تولۇق ئوقۇپ بولۇپ، 90 نەپەرى ئوقۇش پۈتتۈرۈش دىپلومى ئالدى. 3 - نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەت ۋە خەنزۇ تىلىدىكى ئىجتىمائىي پەنلەر سىنىپىدا 220 ئوقۇغۇچى بولۇپ، ھازىر ئوقۇش مەزگىلىدە تۇرماقتا. رادىئو پىداگوگىكا ئۇنۇۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇش سۇپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ۋىلايەت ، ناھىيە (شەھەر) دىن ئىبارەت ئىككى دەرىجىدە خىزمەت پونكىتى تەسىس قىلىنىدى، ھەر بىر پەن بويىچە ئوقۇش ئاخىرلىشىشتىن بۇرۇن تەشكىللەپ يېتەكچىلىك قىلىدۇ.

1985 - يىلى ، ئوتتۇرا دارىلمۇئەللىمىنى يازما دەرسلىكلەر ئارقىلىق ئوقۇتۇشقا 1 - نۆۋەتلىك ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىندى، بۇلار دۆلەت باشقۇرغان ۋە خەلق باشقۇرغان باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرى ياكى دەۋرى ئوقۇتقۇچىلار (قىسمەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرى ۋە بالىلار ئوقۇتقۇچىلىرى ئۆز ئىچىگە ئېلىنىدۇ.) ۋە ماتارىپ مەمۇرىي خىزمەتچىلىرىدىن ئىبارەت، ئۇلارنىڭ ئوقۇش مۇددىتى ئۈچ يىل ، ھازىر ئوقۇۋاتقىنى 180 .

1985 - يىلى 8 - ئايدا، ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ دەرسلىكىۋە ئوقۇتۇش مېتودىدىن ئىمتىھان ئېلىش ئۈيۈشتۇرۇلدى. جۈملىدىن 1984 - يىلى ئىمتىھاندا لايىقەتسىز بولغان ئوقۇتقۇچىلاردىنمۇ تولۇقلاپ ئىمتىھان ئېلىندى. 8 - ئاينىڭ 19 - كۈنى ئاپتونوم رايونلىق بىر تۇتاش ئىمتىھانغا قاتناشقان ئوقۇتقۇچى جەمئىي 5908 ، بۇنىڭ ئىچىدە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى 1283 بولۇپ ، لايىقەتلىك تەلىپىگە يەتكىنى 731 ، بۇ ، 56.9 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ؛ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى 164 بولۇپ، لايىقەتلىك تەلىپىگە يەتكىنى 129 ، بۇ 78.66 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. (جياڭ جۈك)

[ئالىي ماتارىپ بويىچە ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىشلەردىن ئىمتىھان ئېلىش] ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى تەستىقلاپ تارقاتقان ئاپتونوم رايونلۇق ئالىي ماتارىپتا ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىشلەردىن ئىمتىھان ئېلىش كومىتېتىنىڭ «ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىشلەردىن ئىمتىھان ئېلىشتا يولغا قويۇلمىدىغان لايىھە توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش» نىڭ روھىغا ئاساسەن ، قەشقەر ۋىلايىتى 1985 - يىلدىن باشلاپ ئالىي ماتارىپتا ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىشلەردىن ئىمتىھان ئېلىش تۈزۈمىنى يولغا قويدى.

ئالىي ماتارىپتا ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىشلەردىن ئىمتىھان ئېلىش دۆلەت ئىمتىھان بولۇپ، ئېلىنمىز سوتسىيالىستىك ئالىي ماتارىپ سىستېمىسىنىڭ بىر تەركىبى قىسمى. ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىشلەردىن ئىمتىھان ئېلىش تۈزۈمىنى ئورنىتىش - سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئىختىساسلىق خادىملارنى كۆپلەپ يېتىشتۇرۇشنىڭ ئېھتىياجى ، ئىقتىسادىي جەھەتتە ئارقىدا قالغان، ئىختىساسلىق خادىملار ئىنتايىن كەم بولغان قەشقەر ۋىلايىتىگە قارىتا تېخىمۇ مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

قەشقەر ۋىلكوم ، مەمۇرىي مەھكىمە ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ رەھبەرلىرى بۇ خىزمەتكە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ كەلدى. 1985 - يىلى 4 - ئايدا ، قەشقەر ۋىلايەتلىك

ئالىي ماتارىپتا ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ كۆمىتېتى قۇرۇلدى، مۇئاۋىن ۋالىي ئېيسا شاكىر مۇدىرلىقىنى ئۆستىمگە ئالدى، كومىتېت قارىمىقىدا ئىشخانا تەسىس قىلىندى، شۇنىڭ بىلەن جىددى خىزمەتكە كىرىشتۈرۈلدى.

ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي ئىشخانىسى گېزىت ـ ژورنال ، رادىئو، تېلېۋىزور ئارقىلىق ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي فاكۇلتېتى ، سىياسەتنى ۋە ئىستېمان ئۆسۈلىنى ۋىلايەت مەقىياسىدا كەڭ تەشۋىق قىلىپ ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي خىزمىتىنى ئېنىق چۈشىنىشى ۋە توغرا تونۇشىنى ئىلگىرى سۈردى. ناھىيە ، شەھەرلىك ماتارىپ تارماقلىرىمۇ مەخسۇس ئادەم ئاجرىتىپ بۇ خىزمەتكە مەسئۇل قىلىندى.

ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي ئىشخانىسى ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئۇقۇتقۇچىلار نى دەرس ئۆتۈشكە تەكلىپ قىلدى. 100 دىن ئارتۇق ئادەم بېتەكچىلىك بولغان ئوقۇتقۇچىلارنى دەرس ئۆتۈشكە تەكلىپ قىلدى. بىرى ، ئىستېمان ئۆگىنىشنىڭ ئاساسلاشتۇرۇپ ئاپتونوم رايونلۇق ئۇزلىكسىز ئۆگىنىش ئىلمىي ئىشخانىسى تەرىپىدىن تۈزۈپ بېسىپ تارقىتىلغان «ئۇزلىكسىز ئۆگىنىش گېزىتى» نى ۋە ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي ئىشخانىسى ئېھتىياجلىق بولغان دەرسلىك ماتېرىياللارنى تارقىتىپ بەردى.

ئىستېمان ئىلمىشتىن بۇرۇن ، ئىستېمان مەيدانىنىڭ ئىنتىزامىنى چىڭىتىش، ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي ئىشخانىسىدىكى ئىستېمان ئىنىڭ ئوقۇشلۇق ئىلمىي بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ، ۋىلايەتلىك ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي كومىتېتى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى ، تەشكىلات بۆلۈمى، تەشۋىقات بۆلۈمى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئىستېمان ئىلمىش كومىتېتى بىرلىشىپ چىقارغان«ئالىي ماتارىپتا ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي ئىشخانىسىدىكى ئىستېمان ئىلمىشقا رەھبەرلىك قىلىشنى كۈچەيتىپ ، ئىستېمان مەيدانىنىڭ ئىنتىزامىنى چىڭىتىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشى» غا ئاساسەن ئورۇنلاشتۇردى.

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئالىي ماتارىپتا ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي ئىشخانىسىدىكىلەر تۈنجى قېتىملىق ئىستېمان 1985 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنى ئىلمىي بېرىلدى، سىياسىي نەزەرىيە، خەنزۇ تىل ـ ئەدەبىياتى ، ئۇيغۇر تىل ـ ئەدەبىياتى ، خەنزۇ تىلى (تەرجىمە) ، ئىقتىساد باشقۇرۇش قاتارلىق 13 كەسىپنىڭ پەلسەپە ، سىياسىي ئىقتىساد، مىللەت نەزەرىيىسى ۋە مىللىي سىياسەت،ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلى ۋە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى قاتارلىق بەش دەرستىن ئىستېمان ئىلمىندى. ۋىلايەت بويىچە ئىستېمانىغا ئەھلى قاتناشقان ئوقۇغۇچى 1439، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتتىن 1015 بولۇپ ، ئىستېمانىغا قاتناشقانلار سانىنىڭ 70.5 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. ئۇلارنىڭ ئاساسدا كادىر ، ئىشچى، دېھقان ، ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كوماندىرجەڭچىسى ، ئوقۇتقۇچى ۋە ئىش كۆتۈپ تۇرغان ياشلار بار. ھەر ساھەدىكىلەرنىڭ ئورتاق تەرىشىشى ئاساسىدا ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئالىي ماتارىپتا ئۇزلىكسىز ئۆگىنىشنىڭ ئىلمىي

لەردىن ئېلىنغان تۇنجى قېتىملىق ئىستېمال تولۇق مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى. ئىستېمال قەغىزى تەكشۈرۈلۈپ، نەتىجىسى12-ئايدا ئېلان قىلىندى، يەنى: ۋىلايەت بويىچە جەمئىي648 ئوقۇغۇچى بىر پەن ياكى ئىككى پەن بويىچە لايىقەتلىك كۆۋانامىغا ئېرىشتى. گومۇمىي لايىقەتلىك نىسبىتى % 41.5 ، خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار نىڭ لايىقەتلىك نىسبىتى % 20.5 ، ئازسانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ لايىقەتلىك نىسبىتى % 54.4 بولدى.

ئالىي ماۋارىپتا ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىۋاتقان ئىستېمالچىلاردىن ئېلىنىش كومىتېتى نەتىجىسى ياخشى بولغان ئوقۇغۇچىلارنى رەھبەتلەندۈرۈش ئۈچۈن تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى ئاچتى. مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى، ۋىلايەتلىك ئالىي ماۋارىپتا ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىۋاتقان ئىستېمالچىلار ئېلىنىش كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئەيسا شاكىر 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن تۇردى ئەبەيدۇللا ، ھۆسەيىن سەمەتكە ۋە 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن 16 نەپەر مۇنەۋۋەر ئوقۇغۇچىغا تەقدىرنامە ۋە مۇكاپات پۇلى تارقاتتى. (فەن يەنجۇ)

[پەۋقۇلئاددە ماۋارىپ] 1985 - يىلى ، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەما ، گاس ، گاچىلار مەكتىپىدە 1 - يىللىقتىن 7- يىللىققىچە يەتتە ئوقۇتۇش سىنىپى ، ئۇيغۇر ، خەنزۇ ، خۇيزۇ، تاتارلاردىن ئىبارەت تۆت مىللەتتىن 105 ئوقۇغۇچى بار. ئوقۇش مۇددىتى سەككىز يىل ، تەلىم ئەدەبىيات، ماتېماتىكا، سىياسىي ساۋات، گۈزەل سەنئەت، تەنتەربىيە، تېخنىك ئىشچىلىق ، سۆزلىشىش ، خەتتاتلىق قاتارلىق دەرسلەر تەسىس قىلىندى. ئوقۇغۇچىلار پۈتۈنلەي مەكتەپتە يېتىپ - قوپۇپ ئوقۇيدۇ.

1985 - يىلى ، مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى ، ئىشچى - خىزمەتچى 50 . بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇر 17 ، خەنزۇ 33 ، ئەر 17 ، ئايال 33. مەخسۇس كەسىپىي ئوقۇتقۇچى 32، بۇنىڭ ئىچىدە مەدەنىيەت ئوقۇتقۇچىسى 25، تېخنىك ئىشچىلىق ئوقۇتقۇچىسى3، تۇرمۇش ئوقۇتقۇچىسى تۆت. پارتىيە ئەزاسى يەتتە، ئىتتىپاق ئەزاسى 23. پارتىيە، ئىتتىپاق ئەزالىرى ئومۇمىي ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىنىڭ 60 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ.

مەكتەپ ئەخلاقىي، ئەقلىي، جىسمانىي جەھەتلەردە ئومۇمىيۈزلۈك يېتىلدۇرۇشتىن ئىبارەت ماۋارىپ فاكۇلتېتىنى ئىزچىل ئىجرا قىلىپ كەلدى. مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار نىڭ ئوقۇش يىلىدىكى ئوتتۇرىچە ئومۇمىي نەتىجىسى 68 نومۇر . باھالاپ چىقىلغان «ئۈچتە ياخشى» ئوقۇغۇچى 19 ،ئىلغار خىزمەتچى 12 ، ۋىلايەت بويىچە ئىلغار ماۋارىپچى بىر ، ئاپتونوم رايون بويىچە باغۋەنلەر مۇكاپاتىغا ئېرىشكىنى بىر، مەملىكەت بويىچە ئالاھىدە ئوقۇتقۇچى ئىككى.

بۇ مەكتەپ 36966 - قىسىم بىلەن ئارمىيە ۋە خەلق بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش ئورنى بولۇپ ، ئازادلىق ئارمىيىدىن ئۆگىنىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇپ ،ياخشى ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. پارتىيىنى ، سوتسىيالىزمنى ، ۋەتەننى قەدىرلەش سۆيۈشتىن ئىبارەت «ئۈچىنى قەدىرلەش سۆيۈش» تەربىيىسى ۋە قانۇن — تۈزۈم تەربىيىسى ئېلىپ بېرىلغا نلىقتىن ، ئوقۇغۇچىلار پارتىيىنى ، سوتسىيالىستىك ۋەتەننى تېخىمۇ قەدىرلەش سۆيىدىغان، قانۇن ، ئىنتىزامغا رىئايە قىلىدىغان بولدى.

يېڭى يىل ۋە «1- ئىيۇن» بايراملىرىدا سەيلە ، سەنئەت پائالىيىتى ئېلىپ بېرىلدى. ئوقۇغۇچى بەختىگۈلنىڭ ئويناغان يالغۇز كىشىلىك ئۈسۈلى قەشقەر ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت ، ماۋارىپ سىستېمىسىنىڭ ئويۇن كۆرسىتىش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

ئالىي مائارىپ

[قەشقەر پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتىنىڭ ئەھۋالى] 1985-يىلى قەشقەر پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتى «جۇڭ مەركىزى كومىتېتىنىڭ مائارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى «قارارى» نى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ۋە ئەمەلىيەشتۈرۈپ، «ئوقۇتۇشنى مەركەز قىلىپ، ئىتتىپاقلىقنى ئاساس قىلىپ، ئىسلاھاتنى ھەر بىر كەتلەندۈرگۈچ كۈچ قىلىپ، ئوقۇتۇش سۈپىتىنى تېزىشىپ يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئۈزلۈكسىز تۈردە تۈرلۈك خىزمەتتە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش» تىن ئىبارەت خىزمەت فاكۇلتېتىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، كەڭ ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئاكتىپلىقىنى ئىشقا سېلىپ، مەكتەپنىڭ تۈرلۈك خىزمەتلىرىنى ئوڭۇشلۇق ھالدا قانات يايدۇردى.

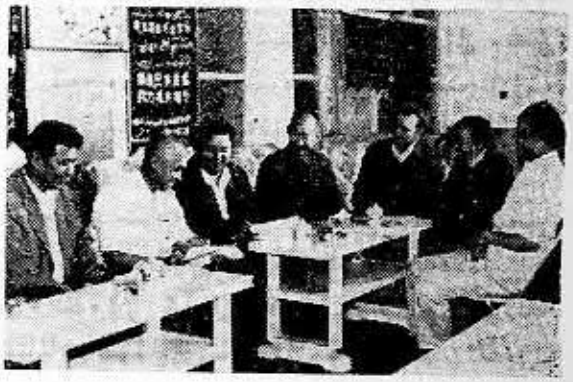

قەشقەر پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتى پارتكومىدىكى بىر يەن ئادەم.

ھازىرمەكتەپتە يەتتە فاكولتېت، بىر ئومۇمىي يەن كاپىدىراسى، 10 كەسىپ تەسىس قىلىنىدى. يەنى: ماتېماتىكا فاكولتېتى:

ماتېماتىكا كەسپىي، 13 سىنىپ، 387 ئوقۇغۇچى.

فىزىكا فاكولتېتى:

فىزىكا كەسپىي، 11 سىنىپ، 356 ئوقۇغۇچى.

خىمىيە فاكولتېتى:

خىمىيە كەسپىي، بەش سىنىپ، 172 ئوقۇغۇچى.

سىياسىي مائارىپ فاكۇلتېتى:

سىياسىي كەسىپ، تارىخ-جۇغراپىيە كەسپىي، (ئۆزى پۈل تۆلەپ ئوقۇيدىغانلار)

ئەتىياز پەسلىلىك تەنتەربىيە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. ئىككى ئوقۇغۇچى ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن مېيىپلار تەنتەربىيە يىغىنىدىكى قىسقا يۈگۈرۈش ۋە ئۇزۇن يۈگۈرۈش رېكورتىنى بۇزۇپ تاشلىدى. ئوقۇغۇچىسۈك ۋېنجيەن شىنجاڭغا ۋەكىل بولۇپ، خاڭجۇدا ئۆتكۈزۈلگەن مەھلىكە تىلىك مېيىپلار تەك ـ تاك توپ مۇسابىقىسىغا قاتناشتى.

1985 ـ يىلى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن، دۆلەتتىن 5246 يۈەن ئاجرىتىپ بېرىلدى، بۇنىڭدىن ئوقۇغۇچىلارغا باھالاش ئارقىلىق ئوقۇش ياردەم پۇلى بېرىلدى، تاماقتا ياردەم قىلىپ قوشۇپ بېرىلدى، پاختىلىق خەي، ئەدىيال ئېلىپ بېرىلدى، ئوقۇش مۇكاپات پۇلى تارقىتىپ بېرىلدى. بۇ دۆلەتنىڭ مېيىپ خادىملارغا قىلغان غەمخورلىقىنى كۆرسىتىپ بەردى. (ۋاڭ شياڭياڭ)

تىل فاكولتېتى: خەنزۇ تىل كەسپىي، توققۇز سىنىپ، 323 ئوقۇغۇچى. ئۇيغۇر تىلى كەسپىي، يەتتە سىنىپ، 250 ئوقۇغۇچى.

تەتقىقات ئىنستىتۇتى: تەتقىقات بۆلىمى كەسپىي، ئالتە سىنىپ، 179 ئوقۇغۇچى.

چوڭكۇ تىل ـ ئەدەبىيات فاكولتېتى: ئۇيغۇر تىل ـ ئەدەبىياتى كەسپىي، خەنزۇ تىل ـ ئەدەبىياتى كەسپىي، 12 سىنىپ، 416 ئوقۇغۇچى.

ئومۇمىي تەتقىقات بۆلىمى كاپېدىراسى: ئومۇمىي تەتقىقات بۆلىمى.

هازىر مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى 759، بۇ نىڭ ئىچىدە مەخسۇس ئوقۇتقۇچى 346، مىللىي 242، پارتىيە ئەزاسى 232، ئىتتىپاق ئەزاسى 1856، دوتسېنت ئۇنۋان، لېكتور 94.

1985 ـ يىلى ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئومۇمىي ئوقۇغۇچى سانى 438 (ھەممىسى مىللىي).

1985 ـ يىلى قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچى 861، بۇ نىڭ ئىچىدە ئومۇمىي پەن نىلەرگە قوبۇل قىلىنغىنى 437، باشقا ئوقۇغۇچى 424.

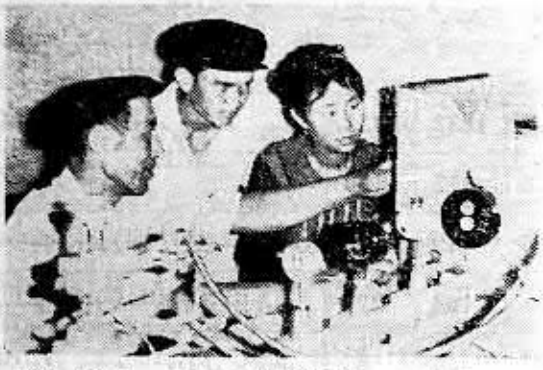

ئەسكەر پىداگوگىكا ئىنستىتۇتى خىزمىكا فاكولـ
تېتىدىكى ئوقۇغۇچىلار لازىر ئۇرنىدا تەجرىبە قـ
لىۋاتىدۇ.

باۋدى فوتوسى

1985 ـ يىلى مەكتەپتىكى تۈرلۈك ئوقۇغۇچى ئومۇمىي سانى 2233، سىنىپچەمئىي 65 بولـ دى، بۇ نىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت سىنىپى 49 بولۇپ، 75.4 پىرسەنتنى ئىگەللىدى؛ ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىسى 1681 بولۇپ، 75.3 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. (قېشۇمچە جەدۋەلگە قارالسۇن).

پىداگوگىكا ئىنستىتۇتى قارىمىقىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپكە 1985 ـ يىلى قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچى 87، بۇ نىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتتىن 55، مەكتەپتىكى ئومۇمىي ئوقۇغۇچى سانى 275، بۇ نىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتتىن 150، مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى 19.

خەلقئوۋ ـ خەل، ھول مەزمۇنلۇق دوستلۇق پائالـ
يىتى ھەر مىللەت ئوقۇغۇچىلىرى ئارىسىدىكى ئىتـ
تىپاقلىقنى كۈچەيتتى.

كۈتۈپخانىدا هازىر 400 مىڭ پارچىغا يېقىن كىتاب ساقلاندى. بۇ نىڭ ئىچىدە ئاز سانـ لىق مىللەت يېزىقىدىكى كىتاب 46383. خەنزۇ ـ چەتئەل يېزىقىدىكى قەرەللىك ژورنال 1023 خىل.

ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش جەھەتتە يېڭىچە يوللۇق تېلېۋىزور ۋە تىل تەجرىـ بىخانا تەسىس قىلىنىدى، 500 گە يېقىن ئوقۇتۇش ئۈن ئالغۇ لېنتىسى بار، 48 مەزـ مۇندىكىسى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنىدى.

1985-يىلى 83 دەرسلىك تۈزۈپ چىقىلدى ۋە تەرجىمە قىلىندى، ئازسانلىق مىللەت ئوقۇتقۇچىلىرى تەسىس قىلىنغان بارلىق دەرسنى ئۆز مىللىتىنىڭ تىلىدا ئۆتەلەيدىغان بولدى.

بىر قەدەر ئىلغار بولغان ممكرو ئاپپارات تەجرىبىخانىسى قۇرۇلدى ھەمدە كەسپىي خادىملار تەربىيىلىنىشكە باشلاندى.

1985-يىلى پۈتتۈرۈلگەن ۋە پۈتتۈرۈلۈش ئالدىدا تۇرغان قۇرۇلۇش كۆلىمى 15848 كۋادىرات مېتر بولۇپ، مەكتەپ قۇرۇلغان 20 نەچچە يىلدىن بۇيان كۆرۈلۈپ باقمىغان.

ئىنىستىتۇتنىڭ ئىگە للىگەن يېرى 190مو، ھازىرقى ئۆي - ئىمارەت كۆلىمى 44360 كۋادىرات مېتر. ھازىرقى دەرسخانا كۆلىمى 10084 كۋادىرات مېتر.

1985- يىلى مەكتەپتىكى تۈرلۈك ئوقۇغۇچىلار سانىنى سىنتا تىستىكا قىلىش جەدۋىلى

قۇرۇلمىسى / پەنلەر ئايرىلمىسى	جەمئىي	ئوغۇل	قىز	خەنزۇ	مىللىي (ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك، خۇيزۇ)	سىنىپ سانى: مىللىي	سىنىپ سانى: خەنزۇ
ئومۇمىي ئوقۇغۇچى سانى	2233	1232	1001	553	1681	49	16
ئومۇمىي پەن	1490	817	673	357	1133	34	11
مەخسۇس پەن (ئۇز خەرجىتى بىلەن)	144	49	95	66	78	2	2
بىلىم ئاشۇرىدىغان ئوقۇتقۇچى	224	164	60	57	167	5	
كادىرلار بىلىم ئاشۇرۇش بولۇمى	83	50	33	40	43	1	1
تەبىيارلىق بولۇمى	141	66	75		141	4	
ۋاكالىتەن تەربىيىلەش	48	32	16	14	34		
ئىشتىن سىرتقى ئالمىي تېخنىكوم	103	54	49	19	84	2	1

(مېك شياۋچۈن)

[قەشقەر ماتارىپ ئىنىستىتۇتى] 1985-يىلى، قەشقەر ماتارىپ ئىنىستىتۇتىنىڭ ئىگە للىگەن يەر كۆلىمى كېڭەيتىلىپ 24مو غا يەتتى. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، ئوقۇتۇش-ئىشخانا بىنالىرىدىن بىرى، ئوقۇغۇچىلار ياتاق بىنالىرىدىن بىرى، ئوقۇغۇچىلار ئاشخانىسىدىن بىرى ۋە قىسمەن ئوقۇتقۇچى ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئولتۇراق ئۆيى سېلىندى، ئومۇمىي قۇرۇلۇش كۆلىمى 9400 كۋادىرات مېترغا يەتتى.

1985-يىلى، ئىنىستىتۇتقا تەل - تەدبىيات كەسپىي (مىللىي، خەنزۇ)، ماتېماتىكا كەسپىي (مىللىي، خەنزۇ)، سىياسىي ماتارىپ كەسپىي (مىللىي)، ماتارىپ مەمۇرىي كەسپىي (مىللىي)، ئېنگلىزچىلىق تىلى كەسپىي (خەنزۇ)، ئۇيغۇر تىلى ئوتتۇرا دارىلمۇئەللىملىكى (خەنزۇ)، ۋە ئوتتۇرا دارىلمۇئەللىملىكى سىنىپى (خەنزۇ) تەسىس قىلىندى، ئوقۇتۇش سىنىپى 11، ئوقۇغۇچى 419، بۇنىڭ ئىچىدە ئازسانلىق مىللەتتىن 236 بو-

لۇپ، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى ئومۇمىي سانىنىڭ 59پىرسەنتىنى ئىگە للىدى . ئوقۇغۇچىلار ئا-
رىسىدا ئۇيغۇر، خەنزۇ، ئۆزبېك، تاجىك، قىرغىز، قازاق، خۇيزۇدىن ئىبارەت يەتتەمىللەت بار.

1985-يىلى ئىنىستىتۇتتىكى ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى 120 بولۇپ، ئىنىستىتۇت
قۇرۇلغان چاغدىكىسىنىڭ ئالتە ھەسسىسىگە توغرا كەلدى. ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇتقۇچى،
ئىشچى - خىزمەتچىسى 83 بولۇپ، ئومۇمىي ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچى سانىنىڭ 69پىر-
سەنتىنى ئىگە للىدى؛ مەخسۇس ئوقۇتقۇچى 57، ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇتقۇچىسى 47 بولۇپ،
ئومۇمىي ئوقۇتقۇچى سانىنىڭ 82پىرسەنتىنى ئىگە للىدى.

1985-يىلى ئىنىستىتۇتتا ساقلانغان كىتاب 28330پارچە (خەنزۇچە كىتاب 15420 پارچە،
ئاز سانلىق مىللەت يېزىقىدىكى كىتاب 10910پارچە، چەتئەل يېزىقىدىكى كىتاب2000پارچە)؛
گېزىت - ژورنال توپلىمى 36 پارچە ؛ خەنزۇ - چەتئەل يېزىقىدىكى ژورنال 730خىل؛
ھەر قايسى ئورۇنلار ئىچكى قىسمىدا تارقاتقان ژورنال 70خىل بولدى.

ئىنىستىتۇت ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كېلىش مەنبەئى ئاساسلىقى قەشقەر ۋىلايىتى، شۇنىڭ بى-
لەن بىللە، قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى، بۆرتالا مۇڭغۇل ئاپتونوم ئوبلاستى ، ئاقسۇ،
خوتەن قاتارلىق ۋىلايەت، ئوبلاست ۋە قاراماي، جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قۇرۇلۇش قومانـ
دانلىق شىتابى، يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسى قاتارلىق جايلاردىن خىزمەتتىكى قىسمەن ئو-
قۇتقۇچىلار قوبۇل قىلىنىدۇ. ھازىر ئوقۇش پۈتتۈرگەن 410 ئوقۇغۇچى ئالىي تېخنىكوم دىپ-
لومى ئالدى، 42 ئوقۇغۇچى ئوتتۇرا دارىلمۇئەللىمىن دىپلومى ئالدى. بۇنىڭدىن باشقا،شىنـ
جاڭ رادىئو پىداكوگىكا ئۇنۇۋېرسىتېتىغا يارەملىشىپ ئالىي تېخنىكوم تىل - ئەدەبىياتى،ما-
تېما تىكىسىدىن ئىبارەت ئىككى يەن بويىچە310 ئوقۇغۇچى تەربىيىلەپ بېرىلدى.ۋە بۇ ئوقۇغۇچىلار
ئوقۇش پۈتتۈردى. ئىنىستىتۇت ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كەسپىي سەۋىيەسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشكە
ئىنتايىن ئەھمىيەت بەردى. خىزمەتتە تۇرۇپ بىلىم ئاشۇرۇشنى ئاساس قىلىش، خىزمەتتىن
ئايرىلىپ بىلىم ئاشۇرۇشنى قوشۇمچە قىلىشنى قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

ھەر خىل شەكىل ۋە يوللار بىلەن، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كەسپىي سەۋىيەسىنى يۇقىرى كۆ-
تەرگەنلىكتىن، بىرمۇنچىلىغان ئوقۇتقۇچى ئىنىستىتۇتنىڭ تايانچ ئوقۇتقۇچىلىرى بولۇپقالـ
دى. چىن خېگفۇ، شېھىن يۈەنجېك، قۇربان زۇنۇن قاتارلىق ياش، ئوتتۇرا ياشلىق ئوقۇتقۇ-
چىلارنىڭ دېسىرتاتسىيىسى ئاپتونوم رايون ۋە مەملىكەتخاراكتېرلىك ئىلمىي ژورناللاردا ئېلان
قىلىنىدۇ. ئۇلار مۇناسىۋەتلىك مۇتەخەسسىسلەر ۋە ئالىملارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى،
ئاپتونوم رايون ۋە مەملىكەت خاراكتېرلىك ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىغا كۆپ قېتىم قاتـ
ناشتى. يولداش چىن خېگفۇ ئاپتونوم رايون بويىچە 1984-يىللىق مۇنەۋۋەر كەسپىي تېخنىكا
خادىملار 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

قەشقەر ماتارىپ ئىنىستىتۇتىنىڭ نەچچە يىلدىن بۇيان ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلىرى سانى

يىل	ئوقۇغۇچى سانى	ئاز سانلىق مىللەتتىن	خەنزۇ	ئەر	ئايال	ئالىي تېخنىكوم	ئوتتۇرا دارىلمۇئەللىمىن
1983-يىل	122	60	62	88	34	122	—
1984-يىل	41	41	—	36	5	41	—
1985-يىل	289	180	109	147	142	247	42
جەمئىي	452	281	171	271	181	410	42

1985- يىلى قەشقەر ماتارىپ ئىنستىتۇتىنىڭ مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار سانى

تۈرى	ئومۇمىي سان	تاز ساناملىق مىللەتتىن	خەنزۇ	ئايال
ئالىي تېخنىكوم	337	254	83	126
ئوتتۇرا دارىلمۇئەللىمن	82	1	81	50
جەمئى	419	255	164	176

(جۇ ۋېيخۇي)

[شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قەشقەر شۆبىسى] شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قەشقەر شۆبىسى 1985-يىلى يەنە يېڭىدىن تەرەققىي قىلدى. ھازىرقى كەسىپىي ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىسى 25. مەكتەپتىكى ئومۇمىي پەنلەر ئوقۇغۇچىسى627 بولۇپ، 1984-يىلدىكىدىن 211ى كۆپەيدى. پارتىيە - ھۆكۈمەت، قانۇن، جۇڭگو تىل - ئەدەبىياتى، تارىخىچىلىقتىن ئىبارەت تۆت كەسىپ، يەتتە سىنىپ كۆپەيتىلىپ، جەمئىي 293 ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىندى، بۇ نىڭ ئىچىدە مىللىي پارتىيە - ھۆكۈمەت كەسپىدە ئۈچ سىنىپ،150 ئوقۇغۇچى بولۇپ، ئومۇمىي ئوقۇغۇچى سانىنىڭ 51پىرسەنتىنى ئىگەللىدى.

مەكتەپنىڭ ئۆيلىرى يېتىشمىگەنلىكتىن،مەكتەپ نۆۋەتمۇ بۆلۈپ ئوقۇتۇش، مەركەزلىك ھالدا باشقۇرۇش چارىسىنى يولغا قويدى. مەكتەپنىڭ ئۆزىدىكى ئوقۇتۇش نۆۋەتمىدىن باشقا، يەنە يەكەن دارىلمۇئەللىمىن، كونىشەھەر ناھىيىلىك ئوقۇتقۇچىلار بىلىم ئاشۇرۇش مەكتىپى، قەشقەر مالىيە - سودا مەكتىپى، قەشقەر ئاشلىق مەكتىپى، قەشقەر بانكا مەكتىپى، ئۇيغۇر تارىخىپاكولتۇرىدىن ئىبارەت ئالتە ئورۇندا ئوقۇتۇش نۆۋەتمىسى تەسىس قىلىدى. ھەر قايسى ئوقۇتۇش نۆۋەتمىسىغا مەخسۇس سىنىپ مۇدىرى تەكلىپ قىلدى، مەكتەپ مەخسۇس ياكى قوشۇمچە ۋەزىپە ئۆتەيدىغان يېتەكچى ئوقۇتقۇچى بەلگىلەپ، ھەر قايسى ئوقۇتۇش نۆۋەتمىسىغا ئەۋەتىپ سەييارە يېتەكچىلىك قىلدۇردى.

1985-يىلى، تېلېۋىزىيە ئۇنىۋېرسىتېتى قەشقەر شۆبىسىنىڭ بىرىنچى نۆۋەتلىك سىنىپىدىن 86 ئوقۇغۇچى ئوقۇش پۈتتۈردى، بۇ نىڭ ئىچىدە شىنجاڭ خەلىمىيە سانائىتى زاۋۇدىغا ھاۋالە قىلىپ يېتىشتۈرۈلگەن تەبىئىي پەن ئوقۇغۇچىسى 24، مەكتەپ ئۆزى يېتىشتۈرگەن تىل-ئەدەبىيات كەسپىدىكى ئوقۇغۇچى62، ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى ئۈچ يىل قېتىمقىنىپ ئوگىنىش تارقىلىق ئوقۇشنى تاماملاپ، دۆلەتتىن بىرتۇتاش ئالغان ئىمتىھان تارقىلىق بىرقەدەر ياخشى نەتىجىگە ئېرىشتى. ئۇلار ئوقۇش پۈتتۈرۈشتىن ئىلگىرى، ئۈچ ئاي ۋاقىت سەرپ قىلىپ، ئوقۇش پۈتتۈرۈش دېسىرتاتسىيىسى يېزىپچىقتى. دېسىرتاتسىيە مۇنارىسى تارقىلىق، 65 ئوقۇغۇچى شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئۇنىۋېرسىتېتى تارقاتقان دىپلومىغا ئېرىشتى. بۇ، ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئومۇمىي ئوقۇغۇچى سانىنىڭ 75.6پىرسەنتىنى ئىگەللىدى . (شېن جېڭگۇاڭ)

ئوقۇتۇش، پەن - تەتقىقاتى

[ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ماتارىپ] قەشقەرۋىلايەتلىك ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ماتارىپ پونكتى 1984-يىلى قۇرۇلۇپ، ئورنى قەشقەر ماتارىپ ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇتۇش بىناسىدا تەسىس قىلىندى. بۇ پونكتنىڭ 11 نەپەر مەخسۇس كەسپىي خادىمى بار، پونكت ئوقۇتۇش كۆرۈپپىسى، تېلېۋىزىيە - كىنو كۆرۈپپىسى، ئۈن ئېلىش - خرونىك فىلىم كۆرۈپپىسىغا ئايرىلىدۇ. هازىر ئوقۇتۇشقا كېرەكلىك تېلېۋىزىيە - سىنئالغۇ فىلىمىنى كۆچۈرۈپ ئېلىش، ئوقۇتۇش كىنو فىلىملىرىنى تارقىتىش - قويۇشنى باشقۇرۇش، ئۈن ئالغۇ لېنتىسىغا ئۈن ئېلىش ۋە كۆچۈرۈش هەم ئوقۇتۇش خرونىك فىلىمىنى ئېلىش قاتارلىق كۆپ تەرەپلىمىلىك ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش تېخنىكىسىغا ۋە مەلۇم دەرىجىدىكى رەسمۇنىت قىلىش تېخنىكىسىغا ئىگە بولدى.

1986-يىلى، ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ماتارىپ پونكتىنى 12 ناھىيە (شەھەر) گە ۋە ئېلېكترلەشتۈرۈلمىدىغان ماتارىپ سىناق قىلىنمۇاتقان مەكتەپلەرگە يارىدەملىشىپ ئېلېكترلەشتۈرۈلمىدىغان ماتارىپ تەشكىلاتلىرىنى قۇرۇپ چىقتى. مەخسۇس (قوشۇمچە) كەسپىي خادىم جەمئىي 291غا يەتتى. هازىر خرونىك فىلىم ئاپپاراتى، سىنئالغۇ فىلىمى قويۇش ئاپپاراتى جەمئىي 746گە، ئوقۇتۇش كىنو ئاپپاراتى 114كە، ئوقۇتۇش كىنو فىلىمى 190غا، ئۈن ئالغۇ 609غا، سىنئالغۇ ئالتىگە، ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن دەرسخانا 107 ئېغىزغا، ئېلېكترونلۇق هېسابلاش ماشىنىسى 31گە يەتتى. ۋىلايەت بويىچە 39 ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپتە ۋە باللار باغچىسىدا ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇشنى سىناق قىلىش قانات يايدۇرۇلدى.

ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ماتارىپ پونكتى ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش خادىملىرىنى تەربىيەلەش ئۈچۈن ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ تۆت قېتىم كۇرس ئېچىپ، 158كىشىنى تەربىيەلىدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت خادىملىرىنى تەربىيەلەش كۇرسى ئۈچ قېتىمغا، تەربىيەلەنگۈچى 135كە يەتتى. ئۈچ قېتىم كەسپىي خاراكتېرلىك يىغىن، ئۈچ قېتىم ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇشتىن دوكلات قىلىپ ماهارەت كۆرسىتىش يىغىنى ئېچىپ، تەجرىبە ئالماشتۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. ناھىيىلەردىكى مىللىي ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپلەر ئۈچۈن، 16مىللىيىتر لىق كىنو ئاپپاراتىدىن 46سىگە ماگنىتلىق ئاۋاز قايتۇرغۇچىنى ئۆزگەرتىپ قوراشتۇرۇپ بېرىپ، مىللىي مەكتەپلەردىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇتۇش كىنو فىلىمىنى كۆرۈشتىكى تىل توسالغۇ مەسىلىسىنى ئاساسىي جەھەتتىن هەل قىلىپ بەردى.

(ۋۇ جيەنجۇ)

[ئوقۇتۇش سايمانلىرى بىلەن تەمىنلەش ۋە ئۈنى باشقۇرۇش] ۋىلايىتىمىزدىكى ئوتتۇرا-باشلانغۇچ مەكتەپلەر، دارىلمۇئەللىمىنلەرنى ئوقۇتۇش سايمان ئۈسكۈنىلىرى بىلەن تەمىنلەش ۋە ئۈنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، 1981-يىلى 5-ئايدا قەشقەر ۋىلايىتى تەۋەسىدە ئوقۇتۇش سايمانلىرىنى باشقۇرۇش پونكتى رەسمىي قۇرۇلدى. ناھىيە (شەھەر) لەردە يەتتىك ئوقۇتۇش سايمانلىرىنى باشقۇرۇش

ئوقۇتۇش سايمانلىرىنى باشقۇرۇشقا مەخسۇس خادىم بېكىتىلدى. ۋىلايەتلىك ئوقۇتۇش سايمانلىرىنى باشقۇرۇش پونكىتىدا ھازىر 14 كىشىچىلىك خىزمەتچى بار. ئۇلاردا پىلان-تەمىنلەش، باشقۇرۇش، مالىيە، رېمونت قىلىشتىن ئىبارەت تۆت كۇرۇپپا تەسىس قىلىندى.

ئوقۇتۇش سايمانلىرى ئاپتونوم رايونلۇق ئوقۇتۇش سايمانلىرى شىركىتى تەرىپىدىن بىر تۇتاش پىلانلاپ تەڭشەپ بېرىلىدۇ. ۋىلايەتلىك ئوقۇتۇش سايمانلىرىنى باشقۇرۇش پونكىتى بىر تۇتاش پىلانلاپ تەقسىم قىلىپ بېرىدۇ.

1981- يىلدىن 1985- يىلغىچە قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئوقۇتۇش سايمانلىرى بىلەن تەمىنلەش ئەھۋالى

بىرلىكى: يۈەن

يىل	پىلان ئىجمالى	پىلان سىرتىدا
جەمئىي	3868133.07	269039.97
1981- يىل	537000	52112.28
1982- يىل	545000	52378.09
1983- يىل	600000	42321.85
1984- يىل	1205362.36	66139.82
1985- يىل	980770.71	56087.93

«نۇقتىلىقلارنى قوراللاندۇرۇش، ئاددىتىكىلىردىكە ئېتىبار بېرىش» فاكتورىنى بويىچە، ۋىلايەتلىك ئوقۇتۇش سايمانلىرىنى باشقۇرۇش پونكىتى 1983-يىلدىن باشلاپ نۇقتىلىق ھالدا شەھەر-بازارلاردىكى ئوتتۇرا-باشلانغۇچ مەكتەپلەرنى ئوقۇتۇش سايمانلىرى بىلەن قوراللاندۇرۇشقا كېرىشتى. 1985-يىلغا قەدەر، ۋىلايەت بويىچە نۇقتىلىق ھالدا ئىككى دارىلمۇئەللىمىن، 23 ئوتتۇرا مەكتەپ، 23 باشلانغۇچ مەكتەپنى قوراللاندۇردى. ھازىر بۇ مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتۇش سايمانلىرىنى بىر قەدەر تولۇق بولۇپ، ئوقۇتۇش پىروگراممىسىدىكى تەلەپ بويىچە 90 پىرسەنتتىن يۇقىرى تەجرىبە ئوقۇتۇش دەرسىنى ئۆتەلەيدىغان بولدى. بۇ مەكتەپلەر ئىچىدە، 1985-يىلى نۇقتىلىق ھالدا قوراللاندۇرغان ئوتتۇرا مەكتەپ 12، باشلانغۇچ مەكتەپ 18 بولدى. ۋىلايەتلىك ماتارىپ باشقارمىسى ۋە ئوقۇتۇش سايمانلىرىنى باشقۇرۇش پونكىتى بۇ مەكتەپلەرنى دەسلەپكى قەدەمدە تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالدى، ئەھۋال ياخشى بولدى. (سىدىق)

پەن-تېخنىكا

بايان

[ئىسلاھات داۋامىدىكى پەن-تېخنىكا كومىتېتلىرىنىڭ خىزمىتى] 1985 - يىلى، ۋىلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك پەن-تېخنىكا كومىتېتلىرى مەركەزنىڭ پەن-تېخنىكا تۈزۈلمە ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇردى. ھەر قايسى كەسىپلەرنىڭ ئىقتىسادىي ئىسلاھات يۈزلىنىشىنى ۋە ئۇنىڭغا ماس تەدبىرلىرىنى تەتقىق قىلدى، 4 ئۆلكە، 6 شەھەر، 4 ناھىيە، 2 ۋىلايەت ئوبلاستقا بېرىپ پەن-تېخنىكا كومىتېتلىرىنىڭ خىزمىتىنى ئېكسكۇرسىيە قىلىش ۋە تەكشۈرۈش خىزمىتى ئۈيۇشتۇردى، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئەھمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، بىر قاتار ئىسلاھات تەدبىرلىرىنى يولغا قويۇپ، بەزى ئىلگىرىلەشلەرگە ئېرىشتى.

1. پەن-تېخنىكا تۈرلىرىنى باشقۇرۇش تۈزۈمى ئىسلاھ قىلىنىپ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلمىندى.

پەن-تېخنىكا تۈرلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇش جەھەتتە تەجرىبە قىلىش، تەتقىق قىلىشنى ئاساس قىلىش، كىرگۈزۈش، راۋاجلاندۇرۇش، تەدبىقلاش، تەتقىق قىلىشنى ئاساس قىلىشقا ئۆزگەردى. تەكشۈرۈپ تەستەقلايدىغان تۈرلەردە ھەر قايسى كەسىپلەر قوشۇمچە بېجىرىش، تۈرلەر كېچىك ھەم مۇكەممەل بولۇش، كۆپ مۇرەككەپ بولۇشتىن ئىقتىسادىي ئۈستۈنلۈككە ئاساسەن نۇقتىلىق تېما بېكىتمىشكە ئۆزگەردى؛ تەتقىقاتنى ئۈستىگە ئېلىش جەھەتتە پەن-تېخنىكا ئورۇنلىرىنى ئاساس قىلىشتىن ئىقتىسادىي گەۋدە ئاساس بولۇشقا ئۆزگەردى.

2. ئالدىراپ-تىنەپ تېما تاللاشتەك نوقسان تۈزىتىلىپ، تەييارلىق باسقۇچىدىكى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش دەللىلەش تەكتلەندى.

پەن-تېخنىكا تۈرلىرىدە تېما تاللاش ھەر قايسى ئورۇننىڭ يوللىغىنىنى ئاساس قىلىشتىن پەن-تېخنىكا كومىتېتلىرى ئىقتىسادىي تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ئاساسەن تەشەببۇسكارلىق بىلەن بېكىتمىشنى ئاساس قىلىشقا ئۆزگەردى؛ پەن-تېخنىكا تۈرلىرىنى تەكشۈرۈپ بېكىتمىشتە پەن-تېخنىكا كومىتېتىنى ئاساس قىلىش ھەر قايسى ئورۇندىكى مۇناسىۋەتلىك مۇتەخەسسىسلەرنى قاتناشتۇرۇپ مەخسۇس دەللىلىتىپ تەكشۈرۈپ بېكىتمىشنى ئاساس قىلىشقا ئۆزگەردى؛ قىسقا مۇددەتتە ئالدىراپ-تىنەپ تېما بېكىتمىش-تەكرار تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلغاندىن كېيىن بېكىتمىشكە ئۆزگەردى؛ نوقۇل ھالدا يۇقىرىدىن مەخسۇس تۈر بويىچە تېمىنى تەلەپ قىلىپ قويغا كەلتۈرۈش-ئالدىنقى تەييارلىق باسقۇچىدىكى خىزمەتنى ياخشى ئىشلەشكە ئەھمىيەت بېرىپ، جەزمەن ئىشلىنىدىغان تۈرلەر ئۈچۈن شارائىت يارىتىپ، يۇقىرىغا يوللانغان تېمىلارنىڭ پىلانغا كىرگۈزۈلۈش نىسبىتىنى ئۆستۈرۈشكە ئۆزگەردى.

3. سىستېما بويىچە بېرىلىدىغان 3 خىل خىراجەت بىلەن چەكلىنىپ قىلىش ھالىتى كۆپ يوللار بىلەن مەبلەغ توپلاشقا ئۆزگەردى.

قەشقەر ۋىلايىتىدە ۋىلايەت ۋە ناھىيىلىك پەن-تېخنىكا كومىتېتلىرىغا سىنىتىپا بويىچە بەرگەن 3خىل خىراجەت ئاران 280مىلك يۈەن بولۇپ،كۆچ ئاز بولغاچقا ئىگىلىككە يۈزلەنگەن پەن-تېخنىكا تەرەققىيات تۈرلىرىنى ئۈيۈشتۇرۇش قىيىن بولدى. 1985-يىلى، دۆلەتلىك پەن-تېخنىكا كومىتېتى، ئورمانچىلىق مىنىستىرلىكى، جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى، ئاپتونوم رايونلۇق پەن-تېخنىكا كومىتېتى، ئاپتونوم رايونلۇق سۇ نازارىتى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىقتىساد كومىسسىيىتى قاتارلىق ئورۇنلاردىن ۋە يەرلىك خىراجەتتىن قولغا كەلتۈرگەن مەخسۇس پەن-تېخنىكا خىراجەت جەمئىي 2 مىليون 640مىلك يۈەن بولۇپ، دەسلەپكى قەدەمدە كۆپ تەرەپتىن پەن-تېخنىكا خىراجىتىنى توپلاش يولى ئېچىلدى.

4. پەن-تېخنىكا جەھەتتىكى ھەقسىز مۇلازىمەت ھەق ئالمىدىغان مۇلازىمەتكە ئۆزگەردى.

پەن-تېخنىكا كومىتېتلىرىنىڭ خىراجىتى ئاز بولۇپ، خىراجەت جەھەتتە قىيىنسىلىپ قالىشتەك پاسسىپ ھالەتكە ئاساسەن قىسقا مۇددەت ئىچىدە ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى جارى قىلدۇرغىلى بولمىدىغان پەن-تېخنىكا تەرەققىيات تۈرلىرىنى تاللاپ، ھەق تۆلەيدىغان توختام تۈزۈشنى ئاساس قىلىش چارىسى يولغا قويۇلدى. 1985-يىلى ھەق تۆلەيدىغا توختام ئارقىلىق تارقىتىلغان خىراجەت ئومۇمىي خىراجىتىنىڭ 85پىرسەنتىنى ئىگەللىدى ھەمدە ھەق تۆلەيدىغان تۆۋەن ئۈسۈملۈك توختام بىلەن پەن-تېخنىكا ئېچىش تۈرلىرىنى بىرلەشتۈرۈپ مەبلەغ سېلىش ۋە پايدىنى نىسبەت بويىچە ئۈلۈشۈش توختامى سىناق قىلىندى، مۇشۇنداق قىلغانىدا پەن-تېخنىكا خىراجىتىنى ئايلاندۇرۇپ يېڭىۋالغىلى ۋە جۇغلاپ ئىشلەتكىلى، شۇنىڭ بىلەن پەن-تېخنىكا تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلاشقىلى بولىدۇ.

5. خىراجەتنى پەن-تېخنىكا كومىتېتى بىۋاستە بېرىش-بانكا ئارقىلىق قەرز پۇل ھېسابىدا تارقىتىپ بېرىشكە ئۆزگەرتىلىپ، خىراجەتنىڭ ئىشلىتىلگەندىن كېيىن قايتۇرۇۋېلىنمىشقا كاپالەتلىك قىلىندى.

1985-يىلى پەن-تېخنىكا كومىتېتى بىلەن مالىيە باشقارمىسى، سودا-سانائەت بانكىسى بىرلىشىپ ھۆججەت تارقاتتى، ھۆججەتتە پەن-تېخنىكا تۈرلىرىنى پەن-تېخنىكا كومىتېتى تۈر بويىچە بېكىتىپ بېرىدىغانلىقى، خىراجەت سودا-سانائەت بانكىسى ئارقىلىق بېرىلىدىغانلىقى بەلگىلەندى ھەم ھەق تۆلەيدىغان توختام ۋە تۆۋەن ئۈسۈملۈك توختامنىڭ ۋاقتى توشقاندىن كېيىن بېرىلگەن پۇلنى سودا-سانائەت بانكىسى يىغىۋالىدىغانلىقى، ھەقسىز توختام بويىچە ئاۋۋال قەرز بېرىلىپ كېيىن تولۇقلاپ بېرىلمىدىغانلىقى، ئومۇمەن خىراجەتنى توختام بويىچە ئىشلەتمىگەنلىكى ياكى مەسئۇلىيەت تۈپەيلىدىن مەغلۇپ بولسا، بانكىدىن پۇلنى ئۈسۈم بىلەن قوشۇپ قايتۇرۇۋالمىدىغانلىقى بەلگىلەندى. پەن-تېخنىكا كومىتېتى بانكىغا پۇل ئامانەت قويسا ئۈسۈم ھېسابلانمايدۇ، بانكا ۋاكالىتەن خىراجەتنى يىغىپ بەرسە 0.3% بويىچە رەسمىيەت ھەققى ئالىدۇ. بۇ خىل چارە قوللىنىلغاندىن كېيىن مالىيە تەرەپمۇ خاتىرجەم بولدى. پەن-تېخنىكا كومىتېتى خىراجەت سانىنى ئىگەللەشتە كۆڭلىدە سان بار بولدى. بانكىمۇ پايدىسى بولدى، تېمىنى ئۇستىنگە ئالغۇچى ئورۇنلىق ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەتچانلىقىمۇ كۈچەيدى.

6. مەمۇرىي ئىشلارغا ئېھتىمىيەت بېرىش توغرا لېنىيىلىك سېلىپ كىرىشىگە ئېھتىيەت بېرىش، پەن-تېخنىكا بىلەن ئىقتىسادنىڭ ماكرولۇق تەدبىرىنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشقا ئۆزگەردى.

بىر يىلدىن بۇيان، توغرا لېنىيىلىك سېگىپ كېرىش كۆچەيتىلىپ كەمەلىيەتكە چوڭقۇر چۆكۈش، ئەھۋال ئۇقۇشۇش، مەسىلىلەر سېزىلمە ۋاقتىدا مۇزاكىرە قىلىپ ھەل قىلىش ياكى ئورۇنلارغا بېرىپ پەن-تېخنىكىنى ئىقتىسادقا يۆزلەندۈرۈشكە دائىر ئىشلارنى بىرلىكتە مۇھاكىمە قىلىش ئارقىلىق، پەن-تېخنىكا كومىتېتىنىڭ مۇلازىمەت دائىرىسى ۋە جەمئىيەتتىكى تەسىرى كېڭەيتىلدى.

1985-يىلى، سېلىنغان مەبلەغدىن ھاسىل بولغان نەتىجە دەسلەپكى قەدەمدە مۇلچەرلەندى. قەشقەرلىك يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ ھەرقايسى ئاساسلىق ئامىللار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تەھلىل قىلىندى؛ جىغانىنى زور كۆچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇشنىڭ مۇمكىنچىلىكى ھەققىدە دوكلات تەييارلاندى؛ «ئەقىل بۇلىغىنى ئېچىپ، قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش» ئۇستىدە تەتقىقات دوكلاتى تەييارلاندى. ناھىيىلىك پەن-تېخنىكا كومىتېتلىرىمۇ 11 پارچە تەكشۈرۈش تەتقىق قىلىش دوكلاتى يېزىپ چىقىپ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ تەدبىر بەلگىلەشتە پايدىلىنىشقا سۇندى.

7. پەن-تېخنىكا ئۇچۇر ئاخبارات خىزمىتىدە ناھايىتى تېز ئىلگىرلەش بولدى.

1985-يىلى تۇنجى قېتىملىق پەن-تېخنىكا بازىرىنى ئېچىشقا قاتناشتى ۋە باشقۇردى؛ 540 تۈلكە، شەھەر، ۋىلايەت، ئوبلاست بىلەن ئۇچۇر ئالماشتۇرۇش مۇناسىۋىتىنى ئورناتتى؛ جۈگگو يېزا ئىگىلىك پەنلەر ئاكادېمىيىسى شىنجاڭ شۆبىسى بىلەن ئۇزاق مۇددەتلىك پەن-تېخنىكا ھەمكارلىق كېلىشىمى ئىمزالىدى؛ جىغانىنى ئۆستۈرۈش، پىششىقلاپ ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش توغرىسىدىكى ماتېرىياللارنى توپلىدى ۋە بېسىپ تارقاتتى؛ «پەن-تېخنىكا ئۇچۇر» ژورنىلىدىن 23 سان، «قەشقەر پەن-تېخنىكىسى» ژورنىلىدىن 4 سان، كەڭ دېھقان-چارۋىچىلارغا يۆلەندۈرۈلگەن ئۇيغۇرچە «قەشقەر پەن-تېخنىكىسى ۋە ئۇچۇرى» گېزىتىدىن 9 سان چىقىرىپ، جەمئىي 25 مىڭ پارچە بېسىپ تارقاتتى؛ پەن-تېخنىكا ئاخباراتىدا ھەق تۆلەيدىغان مۇلازىمەتنى يولغا قويدى.

8. باشقا جايلاردىكى مۇتەخەسسىسلەر، ئالىملار بىلەن بولغان ئالاقىنى تېخىمۇكۈچەيتتى.

ياپونىيە دۆلەتلىك تۆتۈپ تەتقىقات ئورنىنىڭ پىروفېسسورى، تەبىئىپەن-دوكتىرى دوبىيەن شىڭيا، جۈگگو ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى چەتئەل ئەدەبىيات تەتقىقات ئورنىنىڭ تەتقىقاتچىسى ۋە ئىلمىي جەمئىيەت ھەيئىتى، پىروفېسسورى گې باۋچۈەن، جۈگگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى باشقۇرغۇچى كادىرلار تەرىپىدىن ئىنستىتۇتنىڭ سابىق مۇئاۋىن باشلىقى لياۋ بۈشې، جۈگگو يېزا ئىگىلىك پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ مەشھۇر كېۋەز مۇتەخەسسىسى گوشەڭشيەن، جۈگگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى لەنجۇ كۆچمە مۇزلۇقلارنى تەتقىق قىلىش ئورنىدىكى دوتېنت جاڭشياڭسۇڭ، يارىدەمچى تەتقىقاتچى فىڭ تىڭخۇا قاتارلىق 8 كىشى دۆلەت پەن-تېخنىكا كومىتېتى پارتكۇرۇپپىسىنىڭ ئەزاسى ۋۇۋۇفىڭ، بەنگۈڭتىڭنى تەكشۈرۈش-تەتقىق قىلىش باشقارمىسىنىڭ باشلىقى جۈجىڭفاڭ، ئۆتكەلگە ھۆجۇم قىلىش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى تاڭ شىڭشىڭ، ھەم جۈگگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى شىنجاڭ شۆبىسى، شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك پەنلەر ئاكادېمىيىسى، شىنجاڭ ئۇنۇ برىستېتى، ئاپتونوم رايونلۇق پەن-تېخنىكا كومىتېتى قاتارلىق ئېچىشىكا ئېچىمىش ھەرىكىزى ۋە 9 ۋىلايەت-ئوبلاستلىق پەن-تېخنىكا كومىتېتى قاتارلىق ئورۇنلاردىن بولۇپ 60 تىن ئارتۇق كىشى كۈتۈۋېلىندى. (لى ۋېنسىڭ)

[پەن-تېخنىكا جەمئىيىتى قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشى] 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرى-
غىچە، ۋىلايەت بويىچە پەن - تېخنىكا جەمئىيىتىگە تىزىلغان 52 نەپەر كەسپىي كادىر سەپلەشتى.
بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى 22، ئوتتۇرا تېخنىكومدىن بۇقىرى مەدەنىيەت
سەۋىيىسىگە ئىگە كادىرلار 75 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ھازىرقى كەسپىي جەمئىيەت ۋە ئىلمىي
جەمئىيەت 25 بولۇپ، ئەزاسى 3575. ئۇ تۈكەن يىلدىكىدىن 24.2% كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە
1985 - يىلى ۋىلايەتلىك كۈتۈپخانا ئىلمىي جەمئىيىتى، ۋىلايەتلىك باج ئىلمىي جەمئىيىتى
ۋە ۋىلايەتلىك تەرجىمانلار جەمئىيىتى قوشۇلدى. سېستىمرالىق ئىلمىي جەمئىيىتى، ماشىنا -
ياسالىق قۇرۇلۇش ئىلمىي جەمئىيىتى، سۇ ئىلمىي جەمئىيىتى، سۇ مەھسۇلاتلىرى ئىلمىي جەم -
ئىيىتى، توقۇمىچىلىق قۇرۇلۇش ئىلمىي جەمئىيىتى، بىناكارلىق ئىلمىي جەمئىيىتى، يېزا ئە -
گىلىك ماشىنا-ياسالىق ئىلمىي جەمئىيىتى، چارۋا- مال دوختۇر ئىلمىي جەمئىيىتى، ئورمان -
چىلىق ئىلمىي جەمئىيىتى، تىببابەتچىلىك ئىلمىي جەمئىيىتى، دورىگەرلىك ئىلمىي جەمئىيىتى
تەرتىپكە سېلىندى. جەمئىيەتنىڭ قۇرۇلتىيى چاقىرىلىپ، يېڭى مۇدىرىيەتلىرى سايلاندى.
ئىلمىي جەمئىيەتنىڭ نىزامنامىلىرىغا تۈزىتىش كىرگۈزۈلۈپ مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. ئىلمىي
جەمئىيەتنىڭ پائالىيەت پىلانى (يىلىك ۋەيخۇاسى) تۈزۈلدى. ناھىيە، شەھەرلىك پەن - تېخنى-
كا جەمئىيەتلىرىگە قاراشلىق كەسپىي جەمئىيەتۋە ئىلمىي جەمئىيەت جەمئىي83، ئەزاسى3873.
بۇنىڭ ئىچىدە، 1985 - يىلى قۇرۇلغىنى 9، ئەزاسى ئۇ تۈكەن يىلدىكىدىن 19.3% كۆپەيدى!
ۋىلايەت بويىچە ھازىر بار بولغان يېزا - بازار پەن-تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى
116 بولۇپ، يېزا-بازار ئومۇمىي سانىنىڭ 74 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە،
1985 - يىلى قۇرۇلغىنى 70، يېزا - بازار پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى ئو -
مۇمىي سانىنىڭ 60 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. قەشقەر شەھىرى، مارالبېشى، پەيزاۋات، پوسكام،
قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ يېزا-بازارلىرىنىڭ ھەممىسىدە پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەم -
ئىيىتى تەشكىلىي قۇرۇلۇپ بولدى؛ ۋىلايەت بويىچە قۇرۇلغان كەنت پەن - تېخنىكىنى ئومۇم -
لاشتۇرۇش گۇرۇپپىسى 859 بولۇپ، ئالدىنقى يېرىم يىللىق ئومۇمىي سانىنىڭ 7.7 ھەسسىگە
توغرا كېلىدۇ. يەكەن ناھىيىسى يەنە ئىداره، جەمئىيەت، زاۋۇت، كان قاتارلىق كارخانا -
كەسپىي ئورۇنلاردا پەن-تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش گۇرۇپپىسىدىن 43 نى قۇرۇپ چىقىپ،
تېخنىك، ھۈنەرۋەن ئۇستىلار، كەسپىي ئالىملىدىن بولۇپجەمئىي 695 كىشىنى ئەزالىققا قوبۇل
قىلدى. (جىيەن سۇ شۇەن)

[گۇللىنىۋاتقان پەن - تېخنىكا جەھەتتىن نامراتلارغا يار-يۆلەك بولۇش خىزمىتى] يېزا - بازار (كەنت) لەردە پەن-تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش تەشكىلىلىرىنىڭ
قۇرۇلۇشى ۋە مۇكەممەللىشىشكە ئەگىشىپ، يېزا - بازار (كەنت) لەرنىڭ پەن - تېخنىكا جە-
ھەتتە نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش پائالىيەتلىرى تەدرىجى قانات يايدۇرۇلدى.

مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ ئاناركۆل يېزىلىق پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيە-
تى تېخنىكا ئارقىلىق بېيىش تەجرىبىسىنى ئۆستايىدىل يەكۈنلەپ، نامرات ئائىلىلەرگە تېخ-
نىكا جەھەتتە مەسلىھەت بېرىپ، تېخنىك تەربىيىلەپ بېرىپ، يېزىلىق ھۆكۈمەتكە ماسلىشىپ
نامراتلارغا يار- يۆلەك بولۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. 1985 - يىلى ھۆددە ئالغان

99 نامرات ئائىلىدىن، يىل ئاخىرىغا بارغاندا 66 ئائىلە نامرات تىلغىتىن قۇتۇلدى. ئۇلارنى تېخنىكا، ئۇچۇر بىلەن تەمىن ئەتتى، يېڭى ئىشلەپچىقىرىش يوللىرىنى ئاچتى، پەن ـ تېخنىكا خادىملىرى، ھۈنەرۋەن ـ كاسىپلارنى تەشكىللەپ 28 كىچىك كارخانا قۇردى، بۇ كارخانىلار يىلـلىق مەھسۇلات قىممىتى 1 مىليون 780 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 357% ئاشتى. ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9 مىليون 251 مىڭ جىڭغا يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 13.5% ئاشتى؛ پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 10116 دەنگە يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 12.4% ئاشتى؛ ياغلىق دانلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 154 مىڭ جىڭغا يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 28.3% ئاشـتى؛ چارۋىنىڭ ئومۇمىي تۇياق سانى 16353 تۇياقتا يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 12.6% ئاشتى. يېزا بويىچە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي كىرىم 5 مىليون 478 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئۆتكەن يىلـدىكىدىن 37.6% ئاشتى؛ يېزا بويىچە ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئوتتۇرىچە كىرىم 395 يۈەنگە يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 20.7% ئاشتى؛ نامرات ئائىلىلەرنىڭ ئۆتكەن يىلدىكى 322 ئائىلىدىن 198 ئائىلىگە ئازايدى؛ كىرىمى ئون مىڭ يۈەنگە يەتكەن ئائىلە ئۆتكەن يىلدىكى 82 ئائىلـدىن 156 ئائىلىگە كۆپەيدى.

يوپۇرغا ناھىيە سىمېنت يېزىلىق پەن ـ تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى 1983 ـ يىلى قۇرۇلغاندىن بۇيان، يېزىدا ـ يېزىلىق پەن ـ تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش ئىشخانىسى، كەنتتە پەن ـ تېخنىكا يېتەكچىلىك قىلىش گۇرۇپپىسى، مەھەللە گۇرۇپپىسىدا 3 كىشىلىك ئۆلگە كۆرسىتىش گۇرۇپپىسى تەسىس قىلىپ ئەھەلنى تەجرىبە قىلىپ ئۆلگە كۆرسىتىپ، دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنىڭ يېڭى تېخنىكىسىنى ئومۇملاشتۇرىدىغانكەن. ئىككى يىلدىن بۇيان، 87 قارار پەن ـ تېخنىكا ئومۇملاشتۇرۇش قىسقا مۇددەتلىك كۇرسى ئېچىپ، 6512 ئادەم (قېتىم) تەربىيىلىدى. 1985 ـ يىلى يېزىلىق پەن ـ تېخنىكىنى ئومـۇم ـ لاشتۇرۇش جەمئىيىتى خۇرا پاتلىقنى تۈگىتىپ، پەن ـ تېخنىكا بىلىملىرىنى ئومۇملاشتۇ ـ رۇش ھەققىدە 10 مەيدان لېكسىيە يىغىنى ئاچتى، لېكسىيە ئاڭلىغۇچىلار 13500 ئادەم (قېتىم) گە يەتتى. بۇغداي ئىشلەپچىقىرىدىغان كەسپىي ئائىلىلەرنىڭ تەجرىبە ئالماشتۇرۇش يىغـ ـ نى ئېچىپ، بىر مو يەردىن مىڭ جىڭدىن ئارتۇق ھوسۇل ئالغان يېزىلىق پەن ـ تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىرىنى سەھنىدە دەرس سۆزلەتكۈزۈپ، بۇغدايدىن مـول ھوسۇل ئېلىش، ئۆستۈرۈش تېخنىكىسىنى ئۆگەتتى. پەن ـ تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيە ـ تىنىڭ دېھقانچىلىق ماشىنا ـ سايمان گۇرۇپپىسىدىكى تېخنىكا خادىملارنى تەشكىللەپ دېھقانـ چىلىق ماشىنا سايمان كەسپىي ئائىلىلىرىگە دائىم ئەۋەتىپ ربمونت قىلىش تېخنىكىسىنى ئۆگەتتى. ھەمدە كۆپ يوللار ئارقىلىق كۆپ خىل ئىگىلىك (كىچىك سۈ ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇش، قوشۇمچە يېمەكلىكلەرنى پىششىقلاپ ئىشلەش، بېلىقچىلىق مەيدانى، كىيىم تىكىش دۇكىنى قۇرۇش قاتارلىقلار) نى يولغا قويدى، لەتىجىدە بىر قىسىم كەسپىي ئائىلىلەر پەن ـ تېخنىكىغا تايىنىپ باي بولدى. 1985 ـ يىلى يېزا بويىچە ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 11 مىليون 390 مىڭ جىڭ، ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئاشلىق 916 جىڭ بولدى؛ 5000 موياللىراق يېپىق تېرىلغان كېۋەز نىڭ بىر لىك مەھسۇلاتى 400 جىڭغا يەتتى؛ ھەر نوپۇسقا توغرا كەلگەن ئوتتۇرىچە كىرىم 1978 ـ يىلدىكى 98 يۈەندىن 382 يۈەنگە كۆتۈرۈلدى؛ تاۋار ئاشلىقى 1978 ـ يىلدىكى 630 مىڭ جىڭ (بۇنىڭ ئىچىدە ئىككىنچى يىلى دۆلەتتىن قايتۇرۇپ تەمىنـ

لمنمدىنى 700 مىلك جىلك) دىن 2 مىليون 300 مىلك جەڭگا كۆتۈرۈلدى، پۈتۈن يېزىسىدىكى دېھقانلار يىل بويى ئاق ئاش يېمەش سەۋەبىسىگە يەتتى.

مەكىت ناھىيىلىك پەن-تېخنىكا جەمئىيىتى تەربىيىلەش كۇرسى ئېچىپ، «ئائىلىدە سۈنئىي ئىسسىقلىقى بىلەن چۆچە چىقىرىش ئۇسۇلى» ھەم ئىلمىي ئۇسۇلدا توخا بېقىش تېخنىكىسىنى ئومۇملاشتۇردى. سۈنئىي ئىسسىقلىقى بىلەن چۆچە چىقىرىش ئۇسۇلىدا كېتەرلىك ئۇسكۇنىلەر ئادەتتىكى بولۇپ، پەقەت ئالىيومىن قازان، داس، تېرمومېتر ۋە ئاز مىقداردىكى ئىسسىقلىق ساقلاش بۇيۇملىرىلا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ خىل ئۇسۇل بىلەن چىقىرىلغان چۆچىنىڭ ئۇستىخىنى يوغان، ئىشتىپى ياخشى، يوغىنىشى تېز، كېسەللىككە قارشى تۇرۇش كۈچى كۈچلۈك، ئەي بولۇش نىسبىتى يۇقىرى بولىدۇ. ھازىر، ناھىيە بويىچە 50 نەچچە ئائىلە دېھقان ۋە شەھەر ئاھالىسى سۈنئىي ئىسسىقلىق بىلەن چۆچە چىقىرىش تېخنىكىسىنى ئىگەللەپ، 1985 - يىلى ئىچىدە 46000 چۆچە چىقاردى، بۇنىڭ بىلەن بۇ ناھىيىنىڭ توخۇچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى راۋاجلاندۇرۇشتا چۆچە سېتىۋېلىش تەس بولۇش مەسىلىسى ھەل بولدى. بىر قىسىم دېھقانلار ۋە شەھەر ئاھالىلىرى نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ باي بولدى. (جېن سۇ شۇمن)

[پەن - تېخنىكا خادىملىرى ئۇچۇن خىزمەت قىلىش] 1985 - يىل 4 - ئاي- دا، ئۇلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى ھەر ساھە پەن - تېخنىكا خادىملاردىن ئىبارەت - دىن يۇقىرى ئۇنۇملۇق ئىگە 48 كىشىنى تەشكىللەپ « قەشقەر ئۇلايىتى بويىچە پەن - تېخنە - كىغا تايىنىپ، قەشقەرنىڭ ئىگىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش سۆھبىتى يىغىنى » غا قاتناشتۇر - دى. ئۇلايەت رەھبەرلىرىدىن گوگاك، ئابدۇغوپۇر سىدىق، ياڭجىيە نجاك، ئېيسا شاكىر ۋە تەشكە- لات، كادىرلار قاتارلىق مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ رەھبەرلىرى يىغىنغا قاتنىشىپ، پەن - تېخنىكا خادىملىرىنىڭ پىكرىنى ئەستايىدىل ئاڭلىدى، « ئۇلايەتلىك ئەقىل كۆرسىتىش ئۆ - مىكى، پەن - تېخنىكا قانۇن مەسلىھەتچى ئورۇن تەسىس قىلىش، پەن - تېخنىكا خادىملىرى - نىڭ خىزمەت شارائىتىنى يەنمۇ ياخشىلاپ بېرىش ۋە پەن - تېخنىكا خادىملى- رىنىڭ تۇرمۇش تەمىناتىنى ئۆستۈرۈپ بېرىش » قاتارلىق مەسىلىلەر ھەققىدە بەرگەن تەك- لىپ پىكىرلىرىنى قوبۇل قىلدى. ئۇلكوم 10 - ئايدا « قەشقەر ئۇلكومىنىڭ پەن - تېخنىكىغا تايىنىپ قەشقەرنىڭ ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشقا دائىر بىر قانچە مەسىلە ئۈستىدىكى قارارى» نى چىقاردى.

ئۇلايەتتىكى ئىلمىي جەمئىيەت ئەزالىرىدىن چېگرا رايوندا خىزمەت قىلغان ۋاقتى 20 يىل - دىن ئاشقان ھەم ئېنۇ بىنىردىن يۇقىرى ئۇنۇملۇق ئىگە پەن-تېخنىكا خادىملىرىدىن 62 كىشىنى تەشكىللەپ، مۇددەت، تۇرىكۇمگە بۆلۈپ بېرىپ ئەۋەتىپ دەم ئالدۇردى. بىر قىسىم ئىلمىي جەمئىيەتلەر ئالاقە باغلىغان ۋە تايىنىدىغان ئورۇنلار، مەسىلەن: مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ دېھقان- چىلىق باشقارمىسى، جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق شىركىتى، ئۇلايەتلىك يەر گۈيخۇالاش ئەترە- تى قاتارلىق ئورۇنلار خىزمەتىنىڭ ئالدىراشلىقىدىن دەم ئېلىشقا ئورۇنلاشتۇرۇلمىغان ئېنۇ - ژېنىرلارنىڭ ھەر بىرسىگە بىر ئايلىقتىن ئىش ھەققىنى قوشۇپ بەردى.

6 - ئايدىن 7 - ئايغىچە ھەر دەرىجىلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيەت كادىرلىرىدىن 32 كىشىنى تەشكىللەپ، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ئاقسۇ، ئىلى، بۆرىتالا، قارامای، شىخەنزە، سا-

جى، ئۇرۇمچى، تۇرپان قاتارلىق ۋىلايەت ، ئوبلاست، شەھەرلەرگە ئايرىپ پەن - تېخنىكا جەمئىيەتلىرىنىڭ خىزمىتىنى تەكشۈرۈش - ئۆگىنىش پائالىيىتىنى ئېلىپ باردى.

يىل ئاخىرىدا ئاپتونوم رايون بويىچە يېزا پەن-تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇشتىكى ئىلغار كوللېكتىپتىن 10ى، ئىلغار شەخسىدىن 25ى باھالاپ چىقىلدى. (جېيەن سۇ شۇەن)

[ئىلىم - پەننى ئومۇملاشتۇرۇش پائالىيىتى] 1985 - يىلى، قەشقەر ۋىلايەت - تەۋەسىدىكى ھەر دەرىجىلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيەتلىرى ۋە ئۇنىڭغا قاراشلىق ئاممىۋى تەشكىلاتلار ئاساسلىقى تۆۋەندىكى 3 تۈرلۈك ئىلىم - پەننى ئومۇملاشتۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى:

1. ئىلىم - پەننى ئومۇملاشتۇرۇشقا دائىر ژورناللارنى تۈزۈپ نەشر قىلىپ تارقاتتى. پەن - تېخنىكا ئۇچۇرلىرىغا ئائىت ماتېرىياللارنى يەتكۈزدى. « قەشقەر پەن-تېخنىكىلىرى »، « ئاممىۋى پەن - تېخنىكا »، « قەشقەر سەھىيەسى »، « قەشقەر سۇ ئىشلىرى»، «يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنالاشتۇرۇش ئۇچۇرلىرى »، « پوسكام پەن - تېخنىكىسى»، «مارالبېشى پەن - تېخنىكىسى » قاتارلىق پەن-تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇشقا دائىر 13خىل ژورنال تۈزۈپ نەشر قىلىپ، جەمئىي46460 پارچە تارقاتتى. بۇ ئۆتكەن يىلدىكىنىڭ 3.4 ھەسسىسىگە توغرا كېلىدۇ؛ بىر قانچە ئون خىل پارچە بەتلىك پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇشقا ئائىت ماتېرىياللاردىن 14180 نۇسخە بېسىپ تارقاتتى؛ پەن - تېخنىكا ئۇچۇرلىرىغا ئائىت ھەر خىل ماتېرىياللاردىن 59300 نۇسخە بېسىپ يەتكۈزۈپ بەردى. بۇنىڭ ئىچىدە، ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى « قەشقەر پەن-تېخنىكىسى » (پەسىللىك ژورنال) نى تۈزۈپ نەشر قىلىپ، مەملىكەت بويىچە 300گە يېقىن پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش تەشكىلىي بىلەن ماتېرىيال ئالماشتۇرۇش مۇناسىۋىتىنى ئورناتتى؛ ئۇيغۇرچە « ئاممىۋى پەن - تېخنىكا » (قوش ئايلىق ژورنال) نىڭ ھەر بىر سانىنىڭ تارقىتىلىش مىقدارى 3000 پارچىغا كۆپەيدى. بۇ ئىككى خىل ژورنالنىڭ يىللىق تارقىلىش سانى 15000 پارچىغا يەتتى.

2. پەن-تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش، تەربىيىلەش كۇرسى، نەق مەيدان يىغىنى ئاچتى. پەن تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش تەربىيىلەش كۇرسى ۋە قىسقا مۇددەتلىك كۇرسى568قارار ئېچىپ ھەر خىل كەسىپىي خادىملاردىن 77670 ئادەم (قېتىم)نى تەربىيىلەپ چىقتى؛ ھەر خىل پەن-تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش يىغىنىدىن 81 قېتىم ئاچتى. يىغىنغا 62580 ئادەم (قېتىم) قاتناشتى. بۇنىڭ ئىچىدە مەكتەپ ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنا سازلىق ئىلمىي جەمئىيىتى 9 نۆۋەتتا تەسىس قىلىپ «كېۋەز يېرىگە يالتىراق يېپىش ماشىنىسىنى باشقۇرۇش تېخنىكىسىنى ئۆگىتىش قىسقا مۇددەتلىك كۇرس» تىن 12 قارار ئېچىپ، 404 ئادەمنى تەربىيىلىدى. يالتىراق يېپىش ماشىنىسىدىن 42 نى كېڭەيتىپ ئىشقا سالدى. بۇ ماشىنا ئۆتكەن يىلدىكىدىن 50% كۆپەيدى. بۇ ناھىيىنىڭ يالتىراق يېپىپ تېرىغان كېۋەزنى 60مىڭ مو (بىرلىك مەھسۇلاتى 150.5 جىڭ)غا يەتتى، ئۆتكەن يىلدىكىنىڭ 2.3 ھەسسىسىگە توغرا كەلدى. يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىش تېخنىكىسى ئومۇملاشتۇرۇلغاندىن كېيىن، ناھىيە بويىچە پاختىنىڭ ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتى ئۆتكەن يىلدىكىدىن 18.7% ئاشتى؛ يېڭىشەھەر ناھىيىلىك سۇ ئىشلار ئىلمىي جەمئىيىتى 15 قارار كۇرسى ئېچىپ 1400 نەپەر سۇ باشقۇرۇش خادىمى تەربىيىلىدى.

3. پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش كۆرگەزمىسى، رەسىم كۆرگەزمىسى، ئەينەك جاز- لىق كۆرگەزمىسى،قارا تاختاي گېزىتى، تام گېزىتى بولۇپ جەمئىي57 قېتىم كۆرگەزمە ئاچتى؛ ئىلىم - پەن ئوقۇتۇش كىنو ۋە پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىنىڭ فىلىمى 414 مەي- دان قويۇلدى، تاماشىبىنلار 15600 ئادەم قېتىملا يەتتى. پەيزاۋات ناھىيىلىك پەن - تېخ- نىكا جەمئىيىتى كېيىنكى يېرىم يىلدا پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش ئاپتوموبىلىدىن پاي- دىلىنىپ يېزىلارغا 4 قېتىم بېرىپ ئىلغار دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكىلىرىنى تەشۋىق قىلىپ ئومۇملاشتۇردى. ئاڭلىغۇچىلار 17000 دىن ئاشتى.(جېيەنسۇشۇەن)

[ياش - ئۆسمۈرلەر پەن - تېخنىكا پائالىيىتى] 1985 - يىلى، ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى ئۇيۇشتۇرغان ياش - ئۆسمۈرلەر پەن - تېخنىكا پائالىيەتلىرى ئاساسلىقى مۇنۇلار:

7 - ئاينىڭ 29 كۈنىدىن 8 - ئاينىڭ 6 - كۈنىگىچە، ۋىلايەتلىك پەن-تېخنىكا جەمئىيىتى بىلەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت،ماارىپ باشقارمىسى، شىنجاڭ 2 - گېئولوگىيە چوڭقۇرلا- تىش، ۋىلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى، ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى، ۋىلايەتلىك تەنتەربە- يە كومىتېتى، مەمۇرىي مەھكىمە يەر تەۋرەشنى ئۆلچەش ئىشخانىسى بىرلىكتە قاغىلىق ناھىيە- سىدە مەملىكەتلىك ياش - ئۆسمۈرلەر گېئولوگىيە ئىلمىي يازلىق لاگىرىنىڭ شىنجاڭ قەشقەر شۆبەسىنىڭ پائالىيىتىنى ئۆتكۈزدى. لاگىر ئەزالىرى ۋىلايەت ۋە ھەر قايسى ناھىيە، شەھەرلە- كى ھەر مىللەت ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋە يېتەكچىلىرى بولۇپ،جەمئىي 87 نەپەر بولدى. قاغىلىق ناھىيىلىك پارتكومىنىڭ مۇئاۋىن شۆجىسى يولداش لى گۇاڭيۇ يازلىق لا- گىرنىڭ پەخرى باشلىقى بولدى. پائالىيەت مەزمۇنىدا گېئولوگىيە ئىلمىگە ئائىت ساۋاتلارنى ئومۇملاشتۇرۇش، كونىلۇن تېغىدىكى مەرمەر كان مەھسۇلاتىنىڭ يېڭى قۇرۇلما ھەرىكىتى ۋە ئۆزۈك قۇرۇلما ھەرىكىتىنى دالادا تەكشۈرۈش ئىلىپ بېرىش ئاساس قىلىنىدى، لاگىر ئەزالە- رى 50 پارچە مۇنەۋۋەر كىچىك نەزەرىيىۋى ماقالە يېزىپ چىقتى،ھەم شەخسىي نەقىتلىكىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى. تاقاق چىقىش مۇسابىقىسى ۋە ئارمىيە بىلەن خەلق بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتى ئۆتكۈزدى.

6 - ۋە 8 - ئايدا ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، قاغىلىق ۋە قەشقەر شەھىرىدە ئىككى قارار مىكرو ئېلېكترونلۇق ھېسابلىغۇچنى ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى،كۇرسقا 60 تىن ئارتۇق ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپ پىئونېرلار يېتەكچىسى ۋە ئوقۇتقۇچى قاتناشتى.7 - ئاينىڭ21- كۈنى قەشقەر شەھەرلىك 12 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 8 نەپەر، تولۇقسىز ئوتتۇرا 2 - يىللىق سىنىپنىڭ ئوقۇغۇچىسى مەملىكەتلىك مىكرو ئېلېكترونلۇق ھېسابلىغۇچ تەرتىپىنىلا- ھىيەلەش مۇسابىقىسىنى قاتناشتى. بۇلار ئىچىدىن ئۈيغۇر ئوقۇغۇچى كېرىم ئاپتونوم رايونە- نىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ كۆرۈپىپا مۇسابىقىسىدا 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

10 - ئايدا ۋىلايەت بويىچە ياش-ئۆسمۈرلەر پەننى سۆيۈش ئېيى پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. پوسكام ناھىيىسى ياش-ئۆسمۈرلەرنىڭ پەن-تېخنىكا ئەسەرلىرىدىن 13131 نى كۆر- گەزمىگە قويدى؛ 13000 ئادەم ئېكسكۇرسىيىگە قاتناشتى؛ پەيزاۋات ناھىيىسى 15000 دىن ئارتۇق ئوقۇغۇچى (قېتىم) نى تەشكىللەپ

پەن ـ تېخنىكا پائالىيىتىگە قاتناشتۇرۇپ، 6300 دىن ئارتۇق مۇدىل ياساپ چىقتى؛ يەكەن ناـ ھېيىلىك پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتى ھەر مىللەت ياش ـ ئۆسمۈرلىرىگە پەن ـ تېخنىكىنى ئومۇملاشـ تۇرۇشقا ئائىت 1000 پارچىدىن ئارتۇق كىتاب تەقدىم قىلدى، 100 مەيداندىن ئارتـۇق پەن ـ تېخنىكا ئوقۇتۇش كىنوسى ۋە خىرونىك فىلىمى قويۇپ بەردى، تاماشىبىنلار 790 مىڭ ئادەم (قېتىمغا) يەتتى.

ۋىلايەت ۋە ناھىيە، شەھەرلەردىكى ھەر مىللەت ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنى تەشـ كىللەپ پەن ـ تېخنىكا گەسەرلىرىنى ئىشلەش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. ۋىلايەتتىن 70 دىن ئارتۇق گەسەرنى تاللاپ ئاپتونوم رايونلىق ئىككى نۆۋەتلىك ياش ـ ئۆسمۈرلەر پەن ـ تېخنىكا گەسەرلىرى كۆرگەزمىسىگە قاتناشتۇردى. بۇنىڭ ئىچىدىن 1 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنى 1ـ2 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنى 13، 3 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنى 20، مۇكاپاتقا ئېرىشكەن گەسەرلەر ئومۇمىي سانى بويىچە شىنجاڭ بويىچە بىرىنچىلىككە ئىگە بولدى. قەشقەر 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ بىلەن قەشقەر 3 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ ئاپتونوم رايونلۇق ئىككىنچى نۆۋەتلىك ياش ـ ئۆسمۈرلەر پەن ـ تېخنىكا گەسەرلىرىنى كۆرگەزمە قىلىش بويىچە ئىلغار مەكتەپ بولۇپ باھالاندى؛ قەشقەر 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى جۇشۇباۋ پەن ـ تېخنىكا يېتەكچىسى مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

11 ـ ئاينىڭ كېيىنكى 10كۈنلىرىدىن 12 ـ ئاينىڭ ئاخىرىغىچە، ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخـ نىكاجەمئىيىتى، مەمۇرىيمەھكىمە مەدەنىيەت ـ ماارىپ باشقارمىسى ـ شاگىخەي رەسەتخانىسى، ئۇرۇمچى شەھەرلىك سۈنئى ھەمراھى كۈزىتىش پونكىتى بىلەن بىرلىشىپ ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى بىلمىلىرىنى تەشۋىق قىلىش ئېتىرىتىنى تەشكىللەپ، قەشقەر شەھىرى، كونىشەھەر، يېڭىشەھەر، يېڭىسار، يەكەن، پوسكام، قاغىلىق ناھىيىسى ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قوماندانـ لىق شىتابى قاتارلىق جايلارغا بېرىپ، 12 مەيدان ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتـۇزنىگە ئائىت بىـ لىملىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش دوكلات يىغىنى ئۆيۈشتۇردى، ئاڭلىغۇچى 8000 ئادەم قېتىمغا يەتتى. ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنىگە ئائىت خىرونىك فىلىمى 34 مەيدان قويۇلدى. تاماـ شىبىنلار 25000 ئادەم ـ قېتىمغا يەتتى. ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ ۋىلايەت ۋە ھەر قايسى ناـ ھىيە، شەھەردىكى ھەر مىللەت ياش ـ ئۆسمۈر ئوقۇغۇچىلىرى ۋە كادىرلار ئامما دىن بولۇپ 60000 دىن ئارتۇق ئادەم (قېتىم) تەشكىللىنىپ ئاستىرونومىيىلىك دۇربۇن ئارقىلىق ھاللىي قۇيـ رۇقلۇق يۇلتۇزنى كۆزەتتى. (جىپەن سۈشۈەن)

[تۇنجى نۆۋەتلىك تېخنىكا بازىرى] ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى، يېـ زا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيە پەن ـ تېخنىكا باشقارمىسى بىلەن قەشقەر شەھەرلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى 1985 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنىدىن 17 ـ كۈنىگىچە قەشقەردە تۇنجى نۆۋەتلىك تېخنىكا بازىرى ئاچتى.

ۋىلايەت بويىچە 12 ناھىيە (شەھەر)، ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇن، يېزا ئىگىـ لىك 3 ـ دەۋرىيىگە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇن ۋە ئۇنىڭ قارىمىقىدىكى تۆمەن ـ مەيدان بولۇپ جەمئىي 142 ئورۇن بازار كۆرگەزمىسىگە قاتناشتى، كۆزگەزمىگە قويۇلغان ھەر خىل كۆرۈنۈش 370 تىن ئاشىدۇ. يېڭى مەسۇلات 328 خىل، يېڭى نەتىجە، يېڭى تېخنىكا 250 دىن ئارتۇق، پەن ـ

تېخنىكا ئۈچۈرى 5000 دىن كۆپ بولۇپ،20 نەچچە قېيىن ئېسىلغا خېرىدار چاقىرىلدى.

جۈملىدىن دېھقانچىلىق،چارۋىچىلىق، بېلىقچىلىق مىنىستىرلىقىنىڭ نەنجىڭ يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەتقىقات ئورنى، جۈملىدىن پەنلەر ئاكادېمىيىسى شىنجاڭ شۆبىسى، ئاپتونوم رايونلۇق تەرەققىيات‌مەركىزىي، ئۈرۈمچى شەھەرلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى،پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتى، شىنجاڭ كىر ئالغۇ ماشىنا زاۋۇتى، خوتەن، قەشقەر، ئاقسۇ قاتارلىق ۋىلايەت ـ ئوبلاستى ۋە ئۇنىڭغا قاراشلىق ناھىيىلەر، ئىلى ئوبلاستىنىڭ قىسمەن ناھىيىلىرى،تۇرپان،قۇمۇل، شىزاڭنىڭ ئالىي‌ۋىلايىتى قاتارلىق جايلار ئادەم ئەۋەتىپ بۇ نۆۋەتلىك تېخنىكا بازىرىغا قاتناشتۇردى.

سەپۇەن ئۆلكىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ۋەكىللەر ئۆمىكى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق‌ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى يۈسۈپ مەھەممەدنىڭ تېخنىكا بازىرىغا كېلىپ ئېكسكۇرسىيە قىلىپ يېتەكچىلىك قىلدى.

قەشقەر مەمۇرىي‌مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سەدىق ئېچىلىش مۇراسىمىدا سۆز قىلدى، ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى چېن دېمىڭ يېپىلىش مۇراسىمىدا سۆز قىلدى.

تېخنىكا بازىرىدىن بىر كۆرۈنۈش ـ كېنۇلوكىمىز كورىكەزمە زالى.

گويىنىڭ فوتوسى

بۇ نۆۋەتلىك بازارداكۆتۈۋېلىنغان ئېكسكۇرسىيە قىلغۇچى ئاممەجەمئىي 35000 ئادەم (قېتىم)گە يەتتى. سودا قىلىنغان ئومۇمىي سوممىسى 3 مىليون 550 مىڭ يۈەن،ۋىلايىتىمىزنىڭ 17 تۈرلۈك يېڭى نەتىجەيېڭى تېخنىكىسى بازار ئارقىلىق ئاپتونوم رايون تەۋەسىدە ئۆتۈنۈپ بېرىلىپ ئېلىنغان سوممىسى220مىڭ يۈەن،ھەر خىل تېخنىكا ھۆججەت سوممىسى 1 مىليون 500 مىڭ يۈەن، سېتىلغان يېڭى مەھسۇلات بويۇمى 200 نەچچە خىل بولۇپ، سودا سوممىسى 1 مىليون 830 مىڭ يۈەن؛ ئالماشتۇرۇلغان ۋە تارقىتىلغان پەن ـ تېخنىكا ئۇچۇرى3000 نەچچە تۈرلۈك؛ پەن ـ تېخنىكا مەسلىھەت مۇلازىمىتى 6000 دىن ئارتۇق ئادەم (قېتىم)؛ 20 نەچچە قېيىن تېخنىكا خېرىدار چاقىرىلىپ، پۈتۈنلەي بازار ئارقىلىق يېشىلدى.

تېخنىكا بازىرى ئارقىلىق ۋىلايەت تەۋەسى ۋە سىرتىدىكى تىك لېنىيىلىك ھەم تىوغرا لېنىيىلىك مۇناسىۋەت راۋاجلاندۇرۇلۇپ، پەن تەتقىقات ئىشلەپچىقىرىش، پەن ـ تېخنىكا مۇلازىمەتتىن ئىبارەت بۇ 3 تىك ئوتتۇرىسىدا كۆۋرۈك قۇرۇلدى. تېخنىكا بازىرىدا قەشقەرشەھەر دۆلەتباغ يېزىسى تاغار توقۇش زاۋۇتى ـ كونىشەھەر ناھىيە سايباغ يېزىسى بىلەن زا-

ۋۇت قۇرۇپ بېرىش، ئۇسكۇنە تەمىنلەپ بېرىش، خادىملىرىنى تەربىيىلەپ بېرىش توختامىنى ئىمزالاشتى؛ قەشقەر شەھەرلىك خىروم‌زاۋۇتى بىلەن ئۇرۇمچى شەھەرلىك سايباغ‌رايونى خىروم ئىشلەش يېڭى تېخنىكىنى ئۆتۈنۈپ بېرىش توختامىنى ئىمزالاشتى؛ كوتىنلۇن يېمەكلىكلەر زاۋۇتى، خوتەن قارىقاش ناھىيە قاتارلىق 6 ئورۇن بىلەن تېخنىكىنى ئۆتۈنۈپ بېرىش توختامىنى ئىمزالاشتى؛ شەھەرلىك ماي - خىمىيە زاۋۇتى، شىزاڭ ئالىي ۋىلايىتى بىلەن 3 تۈرلۈك تېخنىكا توختامى ئىمزالاشتى؛ جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى شىنجاڭ شۆبىسى بىلەن قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى، قەشقەر شەھەرلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى تېخنىكا ھەمكارلىق كېلىشىمى ئىمزالاندى، نەتىجىدە يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەتقىقات ئورنى بىلەن قەشقەر شەھەرلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى تېخنىكا كېلىشىم ئىمزالاشتى.

بەزى يېڭى مەھسۇلاتلار تېخنىكا بازىرىدا كۆرگەزمىگە قويۇلغاندىن كېيىن، تېزدىنلا خېرىدارلارنىڭ قارشى ئېلىشىغا ئىگە بولدى، پەيزاۋات ناھىيىلىك رېمونت زاۋۇتىمىنىڭ توخا كاتىگى كۆركەم ئەپچىل بولغانلىقتىن، قىسقىمنا بىر نەچچە كۈن ئىچىدە خوتەن، قىزىلسۇۋە ئۆز ۋىلايىتىمىزدىكى توخۇ فېرمىلىرىياكى توخا باققۇچى يەككە ئائىلىلەر بىلەن توختام ئىمزالاشتى؛ ئىككىنچى يېنىك سانائەت سىتېمىسىنىڭ يېڭى مەھسۇلاتى - خىروم چاپانىنىڭ سۈپىتى ياخشى بولغاچقا، ئۆز ۋىلايىتىمىزدە قارشى ئېلىنىپلا قالماي، بەلكى ۋىلايەتتىن سىرتقى جايلاردىمۇ ناھايىتى قارشى ئېلىنىپ، تېخنىكا بازىرىدا شىمالىي جۇڭگو نېفىتلىكى بىلەن بىرقېتىمدىلا 3000 خىروم چاپان تەييارلاپ بېرىش توختامى ئىمزالاشتى.

بۇ قېتىمقى تېخنىكا بازىرىدا، قانداق قىلىپ ئالاقە ئورنىتىش، ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەكلىپ قىلىش، ئىختىساس ئىگىلىرىنى مۇڭاپىق ئالماشتۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردىمۇ دەسلەپكى قەدەمدە تەجرىبە قىلىش، ئىزدىنىش بولۇپ، مەلۇم تەجرىبىلەر توپلاندى.

1985 - يىلى، ئاپتونوم رايوندىكى ۋىلايەت، ئوبلاستلار ئىچىدە، قەشقەر تېخنىكا بازىرى تۇنجىسى بولدى ھەم بىردىنبىر بازار بولدى. (لىۋبدوك)

[پەن - تېخنىكا ئاخبارات تەتقىقات ئورنى] قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا ئاخبارات تەتقىقات ئورنى 1985- يىل 1 - ئايدا رەسمىي قۇرۇلدى، ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتىنىڭ رەھبەرلىكىدە بولۇپ، شتاتى ۋاقتىنچە 10 ئادەم قىلىپ بېكىتىلدى، ھازىر 7 كادىرى بار، بۇنىڭ ئىچىدە ئالىي تېخنىكوم مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولغىنى 6. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولغىنى 1.

پەن - تېخنىكا ئاخبارات خىزمىتىنىڭ ۋەزىپىسى خەلق ئىگىلىكى قۇرۇلۇش ۋە پەن - تېخنىكىنىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجىنى دەۋرى قىلىپ، ئاخبارات مەنبەسىنى كەڭ تۇردە ئېچىش، ھۆججەت توپلاش خىزمىتىنى كۈچەيتىش، چوڭقۇر تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىش، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى پەن - تېخنىكا يۈزلىنىشىنى ئىگەللەش، دەللىلىكلىكى بولغان پەن-تېخنىكا ئاخبارات ماتېرىياللىرى بىلەن ۋاقتى - ۋاقتىدا تەمىن ئېتىش، خەلق ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئۇنۇملۇك ھالدا خىزمەت قىلىشتىن ئىبارەت.

پەن-تېخنىكا ئاخبارات خىزمىتىدە «تەرەققىيات تەتقىقاتىنى ئاساس قىلىش، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىن ئىلغار تېخنىكىنى كىرگۈزۈشنى ئاساس قىلىش» پرىنسىپىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرىدۇ. 1985 - يىل 6 - ئايدا چاقىرىلغان « مەملىكەتلىك ئاخبارات تۈزۈلمە ئىسلاھاتى

سۈھبەت يىغىنى » نىلۇ روھى قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇلىدۇ. بازار كۆز قارىشىنى تىكلەپ، بازار-نىلۇ ئېھتىياجىنى دەل ئىگە للەپ، ئوتتۇرا، كىچىك كارخانا، يېزا-بازار كارخانىلىرى ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇلىدۇ. 7 - بەشىنچىلىق پىلان، بولۇپمۇ « ئۇچقۇن پىلانى »ئۇچۇن پەن - تېخنىكا ئاخباراتى تەمىنلەپ بېرىلىدۇ. ئاخبارات خىزمەتىدە تەدرىجى هالدا هەق تۆلەيدىغان مۇلازىمەت ئومۇملاشتۇرۇلىدۇ. ئاخبارات بازىرى ئېچىلىدۇ. پەن-تېخنىكا ئاخباراتھۆججەت ما-تېرىيال خىزمىتى كۆچەيتىلىدۇ، ئاخبارات مەنبەئى ئېچىلىدۇ.

ئاخبارات ئورنى ۋە كەلگۈسى ماتېرىيال توپلاش ئۇچۇن، هازىر ۋىلايەت ئىچى ۋە سىرتتىن بولۇپ 540 ئورۇن بىلەن ئاخبارات ماتېرىيالىرىنى ئالماشتۇرۇش مۇناسىۋىتى ئورناتتى. هازىر ئىچكى قىسىمدا ئالماشتۇرۇلغان ماتېرىيال 5000 پارچىدىن ئارتىدۇ. مۇشۇ-تېرى بولغان هەر خىل پەن - تېخنىكا گېزىتى 84 نۇسقا، پەن - تېخنىكا ژورنىلى 285 نۇسقا، بىر قېسىم پەن - تېخنىكا كىتابلىرى زاكاس قىلىندى ۋە سېتىۋېلىندى. هازىر بار بولغان 2500 پارچە هەرخىل كىتاب ئۇرگە ئايرىلدى، تېزىمغا ئېلىندى، دەپتەر ئۇرغۇزۇلدى. « قەشقەر پەن - تېخنىكىسى » ژورنىلىدىن 4 سان (4000 پارچە)، « پەن - تېخنىكا ئۇچۇرلىرى » گېزىتىدىن23 سان (1400 نۇسقا)، ئۇيغۇرچە « قەشقەر پەن-تېخنىكىسى» ژورنىلىدىن 9 سان (18000 پارچە) تەھرىرلىنىپ نەشر قىلىنىپ، مەملىكەت ئىچىدە پەن - تېخنىكا ئۇچۇرلىرى ئالماشتۇرۇلدى ۋە يەتكۈزۈلدى. (لیۇ رۇيمىڭ)

[هېسابلاش تېخنىكىسىنىڭ ئىشلىتىلىشى ۋە ئومۇملاشتۇرۇلۇشى]

قەشقەر ۋىلايىتىدە ئېلېكترونلۇق هېسابلىغۇچنىڭ كەلگۈسىدىكى ئىشلىتىلىش ۋە ئومۇملاشتۇرۇ-لۇش خىزمىتىنىڭ باشلىنىشى كېيىنرەك بولدى. سىناقتىكىغا قارىغاندا، 1985 - يىلىنىڭ ئا-خىرىغىچە، سىرتتىن كىرگۈزۈلگەن هەرخىل تېپتىكى ئېلېكترونلۇق هېسابلىغۇچ 50 ، بۇنىڭ ئىچىدە مىكروتېپلىق هېسابلىغۇچ 5، ماتېماتىكىغا ئىشلىتىلىدىغان هېسابلىغۇچ 9، كىچىك تېپلىق هېسابلىغۇچ 36 (ئاساسلىقى 1500 ـ PC تېپلىق هېسابلىغۇچ)، بۇ 50 هېسابلىغۇچ-تىن قۇرۇلۇش هېسابلاشقا ۋە سان سىغىرلارنى بىر تەرەپ قىلىشقا ئىشلىتىلگىنى تەخمىنەن 2 پىرسەنتنى ئى-گە للىدى، لاۋازىمەت ئىشلىرىغا ئىشلىتىلگىنى تەخمىنەن 2 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، باشقا ساھەدە ئىشلىتىلگىنى تەخمىنەن 24 پىرسەنتنى ئىگە للىدى. تارماقلار بويىچە سىناتېستىكا قىلغاندا سانائەت، يېزا ئىگىلىك تارماقلىرى ئىشلەتكىنى 72 پىرسەنتنى ئى-گە للىدى، مەدەنىيەت - ماارىپ تارماقلىرى ئىشلەتكىنى 14 پىرسەنتنى ئىگە للىدى ، پەن - تەتقىقات تارماقلىرى ئىشلەتكىنى14 پىرسەنتنى ئىگە للىدى، 5 دانە مىكروتېپلىق هېسابلىغۇچ-نىڭ ئىچىدىن 4 تى چەتئەللىك ئەلالىرى تالالىنىدىغان PC ـ Bm 2 تېپتىكى سىستېمىلىق هېسابلىغۇچى، 1 سى رېئالى 8001 ـ PC تېپلىق هېسابلىغۇچى، 9 دانىسى ئوقۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان هېسابلىغۇچ، ماارىپ مىنىستىرلىكى تالالىغان 310 ـ $LASER$ تېپلىق هېسابلىغۇچ.

1985 - يىلى ۋىلايىتىمىزدە هېسابلىغۇچ كەلگۈسىدە ئىشلىتىلىپ دەسلەپكى قەدەمدە ئۇنۇم هاسىل قىلىنغان بىر يىل بولدى. هېسابلىغۇچنىڭ يۇمشاق زاپچاسلىرىنى تەتقىق قى-لىپ ياساش ۋە ئىشلىتىشنى كېڭەيتىش خىزمىتىدە مەلۇم نەتىجە قولغا كەلدى. قەشقەر ۋە-

لايه‌تلمك هاۋارايى ئىستاتسىسى ممكروتېپلىق هېسابلاپلىغۇچ ئىشخانىسى تەتقىق قىلىپ ياساپ چىققان قىسقا مۇددەتلىك هاۋا رايىدىن مەلۇمات بېرىدىغان مەخسۇس سىستېما ئاپتونوم را- يونلۇق هاۋارايى كەسپداشلار نىمك ياخشى ياساشىغا ئېرىشتى. ئاپتونوم رايوندىكى هاۋارايى تارما قلىرىنىمك ئومۇملاشتۇرۇشقا تېگىشلىك بولغان يۇمشاق زاپچاسلار قاتارىغا كىرگۈزۈلدى. 1986 - يىلى 1- ئايدا ئالاهىدە تەكلىپ قىلىنغان ۋەكىل بولۇپ بېيجىڭدە چاقىرىلغان مەم- لىكەتلىك هاۋارايى سىستېمىلىرى بويىچە ممكروتېپلىق هېسابلاشقۇچ ئىشلىتىش تېخنىكىسىنى ئالماشتۇرۇش يىغىنىغا قاتناشتى. ۋە بۇ سىستېما يىغىنغا قاتناشقۇچىلار نىمك ئىنتايىن زور قىزىقىشىنى قوزغىدى ھەمدە مەملىكەتلىك هاۋارايى ئىدارە باشلىقلىرى يىغىندا دوكلات قىلىپ ئىشلىتىشىنى كۆرسەتتى؛ جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتى پەن تەتقىقات ئور- نى بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىش چېرتوژىنىمك خام (نەخ) چوت باشقۇرۇش سىستېمىسى- نى تاماملىدى؛ قەشقەر ۋىلايەتلىك ئېلېكتر قۇۋۋىتى شىركىتى ئاپتونوم رايونلۇق ئېلېكترون تەتقىقات ئورنى ۋە ئېلېكتر قۇۋۋىتى ئىدارىسى ھەمكارلىشىپ تەتقىق قىلىپ ياساپ چىق- قان توك سىستېمىرىدىكى چىقىمنى باشقۇرۇش سىستېمىسىنى كىرگۈزدى. ۋىلايەتلىك پەن - تېخ- نىكا كومىتېتى سىزدىقىمان گۈيخۇالاش قاتىدىسىنى هېسابلىغۇچىدا ئىشلىتىپ ، يەم - خەشەك تەركىبىنى تەكشەشنىمك ئەڭ ياخشى رېتسېپىنى تاللاپ چىقتى، بۇنىمك بىلەن يەم- خەشەكتىن پايدىلىنىش مۇۋاپىقلاشتۇرۇلدى ۋە ئىلمىيلاشتۇرۇلدى.

هېسابلىغۇچنى ئىشلىتىشنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىنىمك قانات يايدۇرۇلۇشىغا ئەگىشىپ ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە پەن- تېخنىكا خادىملىرىنىمك هېسابلىغۇچ بىلىملىرىنى ئۆگىنىش ئاكتىپچانلىقى مىسلسىز ئۆرلىدى. قەشقەر تېلېۋىزىيە ئونۇبرىستېتى هېسابلىغۇچ ئارقىلىق دەرس ئۆتكەندىن باشقا، ھەر خىل تېپتىكى هېسابلىغۇچنى ئۆگىنىش كۇرسلىرى ئارقا - ئار- قىدىن مەيدانغا كەلدى . مەسىلەن: قەشقەر شەھەرلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى بىلەن شەھەرلىك 12-ئوتتۇرا مەكتەپ بىرلىكتە بىر قارار هېسابلىغۇچ ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى، ئاساسلىقى ممكروتېپلىق هېسابلىغۇچقا ماس كېلىدىغان BASIC تىلى ئۆگىنىلدى، قەشقەر ۋىلايەتلىك هاۋا رايى باشقارمىسى بىر قارار 1500 — PC تېپلىق هېسابلىغۇچنى ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى؛ ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى قاغىلىق ناهىيىسىدە بىر قارار هېسابلىغۇچ ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى . قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى، ۋىلايەتلىك هاۋا رايى ئىستانسىسى، جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق شىركىتى ۋە ئېلېكتر قۇۋۋىتى شىركىتى قاتارلىق ئورۇنلارنىمك هېسابلىغۇچ باشقۇرۇش خىزمەتچىلىرى، 1985- يىلدىكى قەشقەر ۋىلا- يىتى بويىچە تۇنجى نۆۋەتلىك تېخنىكا بازار سودا يىغىنىدا ئىستىخىيىلىك هالدا ھەمكار- لىق گۇرۇپپىسى قۇرۇپ، كەڭ تاممىغا هېسابلىغۇچ بىلىملىرىنى پاكار تەشۋىق قىلىدىغان ھەمدە هېسابلىغۇچنى ئىشلىتىپ ناهايىتى بەلەن ئۆلگە كۆرسەتتى.

« هېسابلىغۇچنى ئىشلىتىشنى بالىلاردىن باشلاش لازىم. » دېگەن تېخنىكا ئىنقىلابنىمك بىزگە ئېلان قىلغان جېڭىنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن ۋىلايەتلىك ماتارىپ سىستېمىسىنىمك ئېلېك- ترونلۇق هېسابلىغۇچنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتى تاللىنىۋېلىنىپ ھەمدە خوتەن لىنار- لىق نەتىجە يولغا قويۇلدى. قەشقەر شەھەرلىك 12 - ئوتتۇرا مەكتەپ پۈتۈن ۋىلايەتتىكى ماتارىپ سىستېمىسى بويىچە ئەڭ بالدۇر ئىككى ئوقۇتۇش ئۇچۇن ئىشلىتىدىغان ممكرولۇق

هىسابلىغۇچىنى سېتىۋېلىپ، هىسابلىغۇچ دەرسىنى تەسىس قىلدى، 1985 - يىلى مەملىكەتلىك ياش-ئۆسمۈرلەر هىسابلىغۇچ تەربىيىنى لايىھىلەش مۇسابىقىسىدا، ئۇلار قەشقەر ۋىلايىتىگە ۋەكىل بولۇپ قاتنىشىپ، ئاپتونوم رايونلىق 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى؛ قەشقەر 2 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان مىكرو ئۇلۇق هىسابلىغۇچتىن 5 نى سېتىۋالدى هەمدە مەخسۇس ئوقۇتقۇچى سەپلەپ هىسابلىغۇچ دەرسى تەسىس قىلدى. (قالغى جۇسەن)

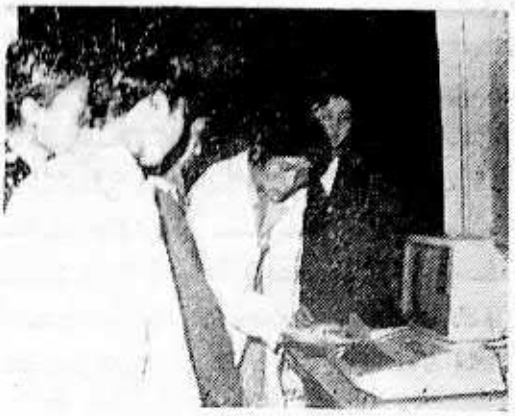

يىداكوگىكا ئىنستىتۇتىدىكى هىسابلاش ماشىنىسى خىزمەتكارىدىن ئوقۇغۇچىلارغا بېتەكچىلىك قىلماقتا.

[قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا تەرەققىيات مۇلازىمەت مەركىزى]

1985 - يىل 1 - ئاينىڭ 3 - كۈنى ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا كومىتېتى، ئاپتونوم رايونلۇق شىتات كومىتېتىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن قۇرۇلغان كەسپىي ئورۇن بولۇپ، شىتاتى 15، هازىر بارى 2. قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتىنىڭ رەھبەرلىكىدە. ئۇنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى: ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، زاۋۇت،كان-كارخانا،يېزا-بازار كارخانىلار ۋە «ئىككىخىل ئائىلە» بىر گەۋدىنىڭ ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ، دائىم تەسىس قىلىنىپ تۇرىدىغان تېخنىكا بازىرىنى بەرپا قىلىش، چوڭ تېپتىكى تېخنىكا بازىرىنى قەرەلسىز ئۆيۈشتۈرۈپ، يېڭى مەھسۇلاتلارنى يەر مەنكىگە قويۇش، يېڭى تېخنىكا كىرگۈزۈش ۋە ئومۇملاشتۇرۇشنى تەشكىللەش، پەن-تېخنىكا نەتىجىلىرىنى ئۆتۈنۈپ بېرىش؛ پەن - تېخنىكا تەرەققىيات فۇندىسى توپلاش، يېڭى مەھسۇلاتلارنى بىرلىشىپ تەرەققىي قىلدۇرۇش؛ تېخنىكا هۆددىگەرلىك، قىيىن تېخنىكا خېرىدار چاقىرىشنى قانات يايدۇرۇش ۋە تونۇشتۇرغۇچى بولۇش؛ هەرخىل تېخنىكا خادىملارنى تەشكىللەپ، ئىشتىن سىرتقى هەق ئالىدىغان مۇلازىمەتنى قانات يايدۇرۇش؛ هەرخىل تېخنىكا خادىملارنى تەربىيىلەش كۆرسى ۋە تېخنىكا مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمىتىنى قانات يايدۇرۇش؛ هەرخىل پەن - تېخنىكا سايمانلار مۇلازىمىتىنى بېجىرىش، تېپىك لېنىيىلىك ۋە توغرا لېنىيىلىك هەمكارلىقنى قانات يايدۇرۇشتىن ئىبارەت. (قالغى ئۇتتىك)

1984 - يىلى ئاپتونوم رايونىمىز تەقدىرلىشىگە ئېرىشكەن 44 نەپەر مۇنەۋۋەر كەسپىي تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئىسىملىكى

1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەر:

ۋىلايەتلىك كۆمۈر كانىنىڭ باشلىقى، ئىنژېنىر تۇردى هاجى داۋۇت.

ۋىلايەتلىك ماتارىپ ئىنستىتۇتىدىن چەن خىڭفۇ، «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژورنىلى تەھرىر بۆلۈمىدىن هاجى ئەخمەت.

ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن

باشلىقى، ئاگرا نوم خې خۇنجيلاق .
2- دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەر:
ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتىدىن مىلاق شىگلى، تاشيول ئاسراش باش گوچاستىكسىنلاق مۇئاۋىن باشلىقى، ئىنژېنېرى ۋې شىگچاڭ.
ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنلاق ئىجادىيەتچىسى ھەمتىلى زۇنۇن.
ۋىلايەتلىك 1- خەلق دوختۇرخانىسى تاشقى بۆلۈمىنلاق مۇدىرى، باش ۋراچ ياڭ لىچىلاق.
يېڭىشەھەر ناھىيە پاچان باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ گوقۇتقۇچىسى قادىر سىدىق.
ۋىلايەتلىك سودا - ئېلېكتر باشقارمىسىنلاق مۇئاۋىن باشلىقى، ئىنژېنېر شۇشىنمىن.
مەكىت ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ئىدارىسىدىن تۇراپجان.
پوسكام ناھىيە گۈلۈاغ چارۋا - مال دوختۇرلۇق پونكىتىدىن روزى ھاجى.
يەكەن ناھىيىلىك ئورمانچىلىق ئىدارىسىدىن ئىنژېنېر ھايىتۇۋ.
يەكەن ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ئىدارىسىنلاق باشلىقى لىيۇرېنخۇ.
3- دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەر:
ۋىلايەتلىك نېفىت شېركىتىدىن ياردەمچى ئىنژېنېر ۋاڭ شېلەي.
كوئېنلۇن يېمەكلىكلەر زاۋۇتىدىن تېخنىك ئىشچى چاڭ چىڭجۇك.
ۋىلايەتلىك مالىيە باشقارمىسىدىن بوغالتىر راڭ فۇگىيې .
يېڭىشەھەر ناھىيىلىك مۇيەتتىشلىك ئىدارىسىدىن ياردەمچى بوغالتىر لى زۇگىيى.
ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنا - سايمان زاۋۇتىدىن تېخنىك چېن ۋەن تاۋ.
6-ترانسپورت شىركىتى 6- كالۇندىن تېخنىك لىيۇ شياۋچيەن.
قەشقەر شەھەر توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنلاق باشلىقى نەن يىگگەي.
مارالبېشى ناھىيىلىك بىناكارلىق شىركىتىنلاق مۇئاۋىن دىرېكتورى چېن داخلاق.
ۋىلايەتلىك ئورمانچىلىق باشقارمىسىدىن ئىنژېنېر خۇاڭ لى.
ۋىلايەتلىك ئورمانچىلىق شىركىتىدىن ئاگرا نوم فۇپېپېي.
ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا كېڭەيتىش مەركىزىي پونكىتىدىن ئاگرا نوم ۋاڭ خۇگچى.
يېڭىسار ناھىيىلىك سۇ ئېلېكتر ئىدارىسىدىن غوپۇر ھاپىز.
ۋىلايەتلىك چارۋا - مال دوختۇرى ۋۇلىگدىلاك.
قاغلىق ناھىيىلىك سۇ - ئېلېكتر ئىدارىسىدىن جاشېلۇ.
قەشقەر شەھەرلىك يېزا بازار كارخانىلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسىدىن جۇرئەت.
يەكەن ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ھاۋارايىسى تەجرىبە پونكىتىدىن لىيۇسۇلىيەن.
ۋىلايەتلىك ساقلىقنى ساقلاش-يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتىدىن سەي شياگچۇن.
قەشقەر شەھەرلىك 1- گوتتۇرا مەكتەپتىن ھەبىۋۇللا ئابدۇراخمان.
ۋىلايەتلىك دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىدىن ئابلىمىت نىياز.
قەشقەر 6- گوتتۇرا مەكتەپتىن مەھەممەت تۇرسۇن.
ۋىلايەتلىك رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىدارىسىنلاق مۇئاۋىن باشلىقى تاڭ خەيلۇڭ.
«قەشقەر گېزىتى» دىن مۇخبىر جاڭ يەنې

قەشقەر شەھەرلىك تەنتەربىيە كومىتېتىدىن تەربىيەر لىيۇيۈەن.
ۋىلايەتلىك ج خ باشقارمىسىدىن قانۇن دوختۇرى چۈەن مۇشىلەن.
قەشقەر تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسىدىن باش ۋېراچ جەن ئىگۈي.
قەشقەر تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى رېنتگېن بۆلۈمىدىن باش ۋېراچ جالا يۈنجى.
يوپۇرغا ناھىيە ئەشمە باشلانغۇچ مەكتەپىنىڭ مۇدىرى مەدىن مەمتىمىن.
پەيزاۋات ناھىيىلىك پارتكوم ئىشخانىسىدىن تەرجىمان ئۆتكۈر.
كونىشەر ناھىيىلىك سۇ ـ ئېلېكتر ئىدارىسىدىن مەمتىمىن مامۇت.
تاشقورغان ناھىيىلىك چارۇچىلىق ـ دېھقانچىلىق ئىدارىسى يايلاق پونكىتىدىن تەۋەر.
(لى ۋېدۇك)

[تۇنجى نۆۋەتلىك پەن ـ تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتى] 1985 ـ يىلى ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ پەن ـ تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتىنى يولغا قويۇش ھەققىدىكى ۋاقىتلىق چارىسى» گە ئاساسەن، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمىگە تەستىقلىتىپ، قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتىنى تۇنجى قېتىم تەسىس قىلدى.

بۇ قېتىمقى پەن ـ تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتىنى باھالاش ئۇسۇلى: تۇرنى ئىورۇنلىمىشچى ئورۇن ئۆزى مەلۇم قىلىش، ناھىيە، شەھەرلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى ۋە ئاساسلىق باشقۇرغۇچى تارماق تەكشۈرۈپ كۆرسىتىش، ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى دەسلەپكى قەدەمدە باھالاپ، شۇ كەسىپتىكى مۇتەخەسسىسلەر بىلەن ئومۇملاشتۇرۇپ باھالاپ چىقىش، ۋىلايەتلىك باھالاش كومىتېتىدىن ئومۇملاشتۇرۇپ، تەكشۈلاشتۇرۇپ ماقۇللاشتىن ئىبارەت بولدى. ئاخىرىدا مۇكاپاتلىنىدىغان 49 تۈر بېكىتىلدى. (يىلك ۋېنباك)

1985 ـ يىلى ۋىلايەتنىمىزدىن پەن ـ تېخنىكا تەرەققىياتى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن تۈرلەر

2ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەر:

1. كۆممە قونا قىنىڭ يېڭى سورتى بېيجىڭ 8ـ نومۇرلۇق چىلاگە قوندىقىنىڭ كىرگۈزۈلۈشى، تەجرىبە قىلىنىش ۋە ئۆلگە كۆرسىتىلىشى.
(يوپۇرغا ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ئىدارىسى، پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى، دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى).
2. كېۋەز لىككە يالتىراقنى ماشىنا بىلەن يېپىش تېخنىكىسىنىڭ ئىشلىتىلىشى ۋە كېڭەيتىلىشى
(ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى باشقارمىسى).
(يەكەن ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ئىدارىسى).
(مەكىت ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ئىدارىسى).
3. بۇغداي يېڭى سورتى «قەشقەر كۆزگى 5ـ نومۇرلۇق» نىڭ تاللاپ يېتىشتۇرۇلۇشى.
(يەكەن ناھىيىلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى).
4. زور پەن ـ تېخنىكا تۈرلىرىدە ھەمكارلىشىپ ئۆتكەلگە ھۇجۇم قىلىشنىڭ تەشكىللىنىشى، باشقۇرۇلۇشى ۋە ئىشلىتىلىشى.
(ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى).

ئاپتونوم رايونلىك تۇنجى قېتىملىق پەن - تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن نەتىجىلەر

تەرتىپى	نەتىجە نامى	ئاساسلىق تۈرۈنلىمەۋچى تۈرۈن	ئاساسلىق تۈرۈنلىمەۋچى	مۇكاپات دەرىجىسى
1	قەشقەر نىلىق يۇقىرى، مۇقىم ھوسۇللۇق، تەننەرگى تۇۋەن، ئالا سۇپەتلىك بۇغدايىنى زور كولەمدە ئىشلەپچىقىرىشنىڭ قېلىپى ھەققىدىكى تەتقىقات ۋە ئۇنىڭ كېڭەيتىلىشى	قەشقەر مەدەنىي مەكتىپى دېھقانچىلىق باشقارمىسى قاتارلىق ئورۇن	لى شېچىڭ قاتارلىقلار	3- دەرىجىلىك
2	« قەشقەر ئۆلايىتىنىڭ تۇپرىقى »	قەشقەر مەدەنىي مەكتىپى دېھقانچىلىق باشقارمىسى قاتارلىق ئورۇن	خې خۇگېچىڭ قاتارلىقلار	4 - دەرىجىلىك
3	ئالا سۇپەتلىك چوڭ غوزىلىق كېۋەز سورتىنىڭ كېڭەيتىلىپ ئىشلىتىلىشى	مارالبېشى ناھىيىلىك ئۇرۇق شىركىتى	ۋۇدا فۇ قاتارلىقلار	4 - دەرىجىلىك
4	مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ يىلتىراق يېيىپ كېۋەز ئوستۈرۈش تېخنىكىسىنىڭ كېڭەيتىلىپ ئىشلىتىلىشى	مارالبېشى ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى قاتارلىق ئورۇن	سوڭ شۇەنجۇەن قاتارلىقلار	4 - دەرىجىلىك
5	قەشقەر بۇغداي مەھسۇلاتىنىڭ قۇرۇلما قېلىپىنىڭ لايىھىلىنىشى ۋە ئوستۈرۈش تېخنىكىسىنىڭ تەتقىق قىلىنىشى	قەشقەر ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق پەن تەتقىقات ئورنى قاتارلىقلار	شۇلىڭ قاتارلىقلار	4 - دەرىجىلىك
6	قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ ئولتېھىلىك سۇغۇرۇش رايونى قۇرۇلۇشىدىكى يېڭىلىق يارىتىشى ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈمى ھەققىدىكى تەتقىق	قاغىلىق ناھىيىلىك سۇ ئېلېكتر ئىدارىسى	جا شېلۇ قاتارلىقلار	4 - دەرىجىلىك
7	قەشقەر ئۆلايىتىنىڭ يېقىلغۇ ئورمانلىرى ھەققىدە تەكشۈرۈش	قەشقەر مەدەنىي مەكتىپى ئورمانچىلىق باشقارمىسى قاتارلىق ئورۇن	لى مىڭ قاتارلىقلار	4 - دەرىجىلىك
8	« يەكەن ناھىيىسىنىڭ خەرىتىلەر توپلىمى »	يەكەن ناھىيىلىك رايونغا ئايرىش ئىشخانىسى قاتارلىق ئورۇن	شې تەھنشىياڭ	4 - دەرىجىلىك

(لى ۋېيدۇڭ)

3 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەر:

1. كۆممە قوناق بېيجىلىك 8ـ نومۇرلۇق چىلىكە كۆممە قونىقىنى «تاڭشەن ـ 6898» بۇغداي بەـ لەن جۈپلاپ تېرىش تېخنىكىسىنىڭ تەجرىبە قىلىنىشى ۋە ئۇلكە كۆرسىتىلىشى.

(يوپۇرغا ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ئىدارىسى).

2. كۆممە كوناقنىڭ يېڭى سورتى قاريقاش شالغۇتى 21ـ86 نى «تاڭشەن ـ 6898» بۇغداي بىلەن جۈپلاپ تېرىش تېخنىكىسىنىڭ تەجرىبە قىلىنىشى ۋە ئۇلكە كۆرسىتىلىشى.

(قاغىلىق ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى، پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى، مارالبېشى ناھىيىـ لىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى قاتارلىق ئورۇنلار).

3. بۇغداي يېڭى سورتى قەشقەر كۆزگى 5ـ نومۇرلۇق بىلەن بېيجىلىك باھار 8ـ نـومۇرـ لۇق قوناقنى جۈپلاپ تېرىش تېخنىكىسىنىڭ تەجرىبە قىلىنىشى ۋە ئۇلكە كـۆرسىتىلىشى.

(يەكەن ناھىيىلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى)

4. كۆزگى بۇغدايىنى رايونلارغا ئايرىش تەجرىبىسىدىن خۇلاسە.

(ۋىلايەتلىك ئۇرۇق شىركىتى)

5. ئۇرۇقنى تەكشۈرۈش ئۇسۇلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى ۋە ئىشلىتىلىشى.

(ۋىلايەتلىك ئۇرۇق شىركىتى).

6. ئېگىز پۈرچىقىنىڭ (سېرىق پۈرچاق) ئۇرۇقىنى كىرگۈزۈش ۋە يـېزا ئىگىلىك هـاۋا رايىنىڭ قانۇنىيىتى هەققىدىكى تەتقىقات.

(يەكەن ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى)

7. خىمىيىۋى ئوغۇت ئۈستىدە قىلىنغان تەجرىبىدىن خۇلاسە ۋە ئۇنىڭ كېڭەيتىلىشى.

(پوسكام ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى)

8. پوسكام ناھىيىلىك كۆزگى بۇغداي ئۇنۇمۇ ھەر سال تېخنىكىسىنى ئىشلىتىش ۋە كېڭەيتىش.

(پوسكام ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى)

9. توخۇنى كاتەكتە بېقىشنى ئۇلكە كۆرسىتىش فېرمىسىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش تـەرتىپى ۋە ئىقتىسادىي ئۇنۇمى هەققىدە ئانالىز.

(پوسكام ناھىيىلىك چارۋىچىلىق ئىدارىسى قاتارلىق ئورۇن).

10. گېلىي، نېئون لازېر نۇرىنىڭ چارۋا ـ مال دوختۇرخانىسى تاشقى بۆلۈم كـلىنىكىسىدا ئىشلىتىلىشى.

(قەشقەر شەھەرلىك چارۋا ـ مال دوختۇرلۇق پونكىتى).

11. قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ كونسېرۋاغا ئىشلىتىلىدىغان سېرىق ئەتلىك شاپتۇلنىڭ ئەلا سورتىنى تاللاپ بېكىتىش.

(قاغىلىق ناھىيىلىك ئورمانچىلىق ئىدارىسى).

12. ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ ماشىنىلىرىنى تەك ئايلاندۇرۇش تەجرىبىسى ۋە ئۇنىڭ ئىشلىتىلىشى.

(قاغىلىق ناھىيىلىك سۇ ـ ئېلېكتر ئىدارىسى).

13. سۇت بېزى كېسەللىكلىرىنى ھۆججەيرە ئىلمىي جەھەتتە كۆرسىتىش.

(قەشقەر تېببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى).

14. قەشقەر ۋىلايەتلىدىكى ئۇز بېكلىكىدىن 909 كىشىنىڭ قان قېزىل ئاقسىلى كېسىلىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈشتىن دوكلات .
(قەشقەر تېببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى).
15. 200 ئۈيغۇر كېسەلدىكى سوزۇلما ئۆپكە مەنبەلىك يۇرەك كېسەلنىڭ رېنتگېن ئارقىلىق ئانالىز قىلىنىشى.
(قەشقەر تېببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى).
16. قەشقەردىكى بالىلاردىكى ئىچ ئۆتكۈ كېسەللىكلىرى ئۇستىدە 574 كېسەلنى كلىنىكىدا ئانالىز قىلىش.
(قەشقەر تېببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى).
17. پەن ـ تېخنىكا پىلانىدىكى تۈرلەرنىڭ ھەل قىلغۇچ تەدبىرلىرى ۋە باشقۇرۇلۇشى.
(قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى).
18. پەن ـ تېخنىكا ئاخبارات تارماقلىرىنىڭ رەتلىنىشى ۋە مۇلازىمىتى.
(قاغىلىق ناھىيىلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى).
19. قەشقەر شەھىرى تېخنىكا بازىرىنىڭ تەشكىللىنىشى ۋە باشقۇرۇلۇشى.
(قەشقەر شەھەرلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى قاتارلىق ئورۇنلار).
4ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەر:
1. كالىنى توڭلۇتۇلغان ئىسپېرما بىلەن ئورۇقلاندۇرۇپ بوغاز قىلىش نىسبىتىنى ئۆستۈرۈش ھەققىدىكى تەجرىبە ۋە ئۇنىڭ ئىشلىتىلىشى.
(يېڭىشەھەر ناھىيە ھاراپ يېزىلىق چارۋا ـ مال دوختۇرلۇق پونكىتى).
2. يېڭسار ناھىيىسىنىڭ قويدىكى پارازىت قۇرۇتلارنى تەكشۈرۈشى.
(يېڭسار ناھىيىلىك چارۋا ـ مال دوختۇرلۇق پونكىتى)
3. ئاتلىلەردە سۈنىڭ ئىسسىقلىقى بىلەن چۆچە چىقىرىش ئۇسۇلىنىڭ تەجرىبە قىلىنىشى ۋە كېڭەيتىلىشى.
(مەكىت ناھىيىلىك پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتى).
4. جىغان كۆچمىتى يېتىشتۇرۇش ۋە جىغان ئورمىنى ئەھىيا قىلىش تېخنىكىسىنىڭ تەجرىبە قىلىنىشى ۋە ئۇلكە كۆرسىتىلىشى.
(مەكىت ناھىيىلىك ئورمانچىلىق ئىدارىسى).
5. كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ جىغان بايلىقىنى تەكشۈرۈش.
(كونىشەھەر ناھىيىلىك ئورمانچىلىق ئىدارىسى).
6. چىلان ئۇرۇقىنى تېرىپ كۆچەت يېتىشتۇرۇش ۋە ئۇلاش تېخنىكىسىنىڭ تەجرىبە قىلىنىشى ۋە ئۇلكە كۆرسىتىشى.
(كونىشەھەر ناھىيىلىك ئورمانچىلىق پونكىتى).
7. قەشقەر شەھىرىنىڭ ئوتياش سورتى تەكشۈرۈسى.
(قەشقەر شەھەرلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى).
8. كېۋەز غوزىسىنىڭ يېتىلىش ئالاھىدىلىكى ئۇستىدە تەتقىقات.
(قەشقەر يېزا ئىگىلىك مەكتىپى).
9. بۇغداي غولىدىكى كۆك پىتىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى يوقىتىش كۆرسەتكۈچى ئۇستىدە تەتقىقات.
(ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق باشقارمىسى قاتارلىق ئورۇن).

10. قاپاق قۇرۇتىنىڭ بىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئۇسۇلىدىكى تەتقىقات.

(ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق پەن تەتقىقات ئورنى).

11. يالتىراق يېپىپ كېۋەز ئۆستۈرۈش ئۇنۇمى ئۈستىدە تەتقىقات.

(يوپۇرغا ناھىيىلىك دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتى).

12. «$2BP^{A}_{B}$» تېپىلىق دانلىق زىرائەت سېيالكىسىنى ياساش سىنىقى.

(ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق ماشىنىلىرى زاۋۇتى).

13. قۇياش ئېنېرگىيىسىدىن پايدىلىنىپ مېۋە قۇرۇتۇش ئۈستىدە تەتقىقات.

(مارالبېشى ناھىيىلىك پەن-تېخنىكا كومىتېتى).

14. 1- نومۇرلۇق قېلىن تۈتۈنلىق رەختنى ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكىسىنىڭ كىرگۈزۈلىشى، ھەزىم قىلىپ قوبۇل قىلىنىشى.

(توقۇمىچىلىق فابرىكىسى ئىلمىي-توقۇلما ئىش مەيدانى).

15. كىرىست بەلگىلىك كەشتە زىننەت رەختى.

(توقۇمىچىلىق فابرىكىسى).

16. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك ئىلمىي تارىخىي توغرىسىدىكى دەسلەپكى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاش.

(مىللىي دوختۇرخانا)

17. قەشقەر شەھىرىدىكى ئۆسمۈر - بالىلارنىڭ ئۇچەي يولىدىكى پارازىت قۇرۇتىنىڭ يۇقۇش نىسبىتىدىن تەكشۈرۈش. (ۋىلايەتلىك 1- دوختۇرخانا).

18. M تېپىلىك ئاۋازدىن تېز دولقۇندا ئېلىنغان يۇرەكھەرىكىتى رەسىمى ئارقىلىق پەردىلىك غول قىزىل تومۇر قاپقىقى ئاستىنىڭ تارىيىشىغا دىئاگنوز قويۇش.

(قەشقەر تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى).

19. جەنۇبىي شىنجاڭ بويىچە 4 مىللەتتىن 7049 ئاق كېسەللىكلەرنىڭ كېسەل بولۇش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش.

(مىللىي دوختۇرخانا).

20. تالالىق قىزىل ئۇنكەچ ئەينەكسىنىڭ قىزىل ئۇنكەچ راكىغا دىئاگنوز قويۇشتا ئىشلىتىلىشى.

(ۋىلايەتلىك 1-دوختۇرخانا).

21. يېپىشقاق پولى ساخارىد كېسىلىنىڭ IV تېپىتىكى ئىككى كېسەلنى تەكشۈرۈشتىن دوكلات.

(قەشقەر تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى).

22. تاشقى دىئامېترى 0.5 دىن 1.0 مىللىمېتر غىچە بولغان كىچىك قان تومۇرىنى مىكروسكوپتا ئۇلاش تەجرىبە تەتقىقاتى.

(قەشقەر تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى).

23. كېسەللەرنى كۈتۈش تۈزۈلمىسى ۋە كۈتۈش خادىملىرىنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش مەسىلىسى ھەققىدە ئىزدىنىش.

(قەشقەر تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى).

24 . بالىلار دىكى چۆچۈش كېسەللىكىنى كلىنىكىدا كۆزىتىش ئانالىزى .
(ۋىلايەتلىك 1 - دوختۇرخانا).

25 . ئىلمىي ئۇسۇلدا باشقۇرۇشنى يولغا قويۇپ ، قۇياش ئېنېرگىيىسىنى ئېچىپ ئۇ - نىڭدىن پايدىلىنىشنى يۈكسەلدۈرۈش .
(ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى).

26 . پوسكام ناھىيىسىنىڭ بۇغدايدا ھەمكارلىشىپ ئۆتكەلگە ھۇجۇم قىلىش تەجرىبىسىنى كېڭەيتىش ۋە قولىلىنىش .
(پوسكام ناھىيىلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى).

قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايون بويىچە يېزا ئىگىلىك پەن-تېخنىكىسىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىدە ئىلغار كوللېكتىپ دەپ نام ئالغان ئورۇنلار

قەشقەر شەھىرى‌شامالباغ يېزا پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى.
كونىشەھەر ناھىيىسى بۇلاقبۇ يېزا پەن-تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى.
يوپۇرغا ناھىيىسى سەيەك يېزا پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى .
پەيزاۋات ناھىيە مىشا يېزا پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى.
يەكەن ناھىيىسى تاغارچى يېزا پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى.
پوسكام ناھىيىسى كۆيباغ يېزا پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى.
قاغىلىق ناھىيىلىك سۇ - ئېلېكتر ئىلمىي جەمئىيىتى .
مەكىت ناھىيىسى يانتاق يېزا پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى .
مارالبېشى ناھىيىلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى .
ۋىلايەتلىك ئۇسۇملۇكلەرنى ئاسراش ئىلمىي جەمئىيىتى .

قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايون بويىچە يېزا ئىگىلىك پەن-تېخنىكىسىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىدە ئىلغار شەخس دەپ نام ئالغانلارنىڭ ئىسىملىكى

ئىسمى ئاتىسى	جىنسى	مىللىتى	خىزمەت ئورنى ۋەۋەزىپىسى (ياكى ئۇنۋانى)
توختى جۇمە	ئەر	ئۇيغۇر	كونىشەھەر ناھىيىسى بۇلاقبۇ يېزا پەن - تېخنىكىسىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى مۇدىرىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى.
ۋالا يۈنۇس	ئايال	خەنزۇ	مەكىت ناھىيىلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتىدىن.
ئەن يۈلۈ گې	ئەر	خەنزۇ	مارالبېشى ناھىيىسى ئاناكول يېزا پەن - تېخنىكىسىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرىيەت باشلىقى.
ئابلىمىت	ئەر	ئۇيغۇر	يوپۇرغا ناھىيىسى سەيەك يېزا پەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرىيەت باشلىقى.
ئابلەت ماموت	ئەر	ئۇيغۇر	قاغىلىق ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى ، ياردەمچى ئاگرانوم.

كورىم ھاجى	ئەر	ئۆيدۇر	پوسكام ناھىيەسى ژىما يېزا يەن - تېخنىكمنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى.
ۋالا ژەن يىڭ	ئەر	خەنزۇ	قەشقەر شەھەرلىك دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرىيەت ئەزاسى، ئاكرانوم.
جىلىل سىدىق	ئەر	ئۆيدۇر	كونىشەھەر ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ياردەمچى ئاكرانوم.
ئەمەتجان	ئەر	ئۆيدۇر	يېڭىشەھەر ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، تېخنىك.
يالا سەي زىنگ	ئەر	خەنزۇ	يېڭىسار ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرىيەت باشلىقى، ئاكرانوم.
سادەتخان ئەمەت	ئايال	ئۆيدۇر	يەكەن ناھىيىسى ئىپلىشقۇ بازارلىق يەن - تېخنىكمنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرىيەت باشلىقى.
ئابدۇۋايىت مەمەت	ئەر	ئۆيدۇر	يەكەن ناھىيىسى ئومۇسوستەلا يېزىلىق يەن - تېخنىكمنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى.
ۋالا شې لىن	ئەر	خەنزۇ	يەكەن ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاكرانوم.
خې يۇ جۇلا	ئەر	خەنزۇ	يەكەن ناھىيىسى تاغاجى يېزىلىق يەن - تېخنىكمنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.
لۇ يى نولا	ئەر	خەنزۇ	قاغىلىق ناھىيىلىك ھۈناكارلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.
سادىر ئوسمان	ئەر	ئۆيدۇر	مەكىت ناھىيىسى يېڭىئاۋات يېزىلىق يەن - تېخنىكمنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.
مەمەت ساۋۇت	ئەر	ئۆيدۇر	يېڭىئاۋات ناھىيىسى مىشا يېزىلىق يەن - تېخنىكمنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.
ئايلا سەلەي	ئەر	ئۆيدۇر	يېڭىئاۋات ناھىيىسى قىزىل بويى يېزا يەن - تېخنىكمنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.
ئابدىقادىر تۇردى	ئەر	ئۆيدۇر	يوپۇرغا ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.
ئوبۇل	ئەر	ئۆيدۇر	ھارالبېشى ناھىيىسى سەرىقبۇيا بازار يەن - تېخنىكمنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرىيەت باشلىقى.
تۇردى قادىر	ئەر	ئۆيدۇر	پوسكام ناھىيىسى گۇلباغ يېزىلىق يەن - تېخنىكمنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.
ئەزىمەت	ئەر	ئۆيدۇر	تاشقورغان ناھىيىلىك چارۋامال دوختۇرلۇق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.
شۇ شەن مەن	ئەر	خەنزۇ	ۋىلايەتلىك سۇچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرىيەت باشلىقى، ئىنژېنېر.
لى مىڭ	ئەر	خەنزۇ	ۋىلايەتلىك ئورمانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئىنژېنېر.
ۋۇ لىڭ	ئايال	خەنزۇ	ۋىلايەتلىك چارۋا مال دوختۇرلۇق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرىيەت ئەزاسى

قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتىگە قاراشلىق ئىلمىي جەمئىيەتلەر جەدۋىلى

ئىلمىي جەمئىيەتنىڭ نامى	قۇرۇلغان ۋاقتى	تايىنىدىغان ئورنى	مۇدىرىيەت باشلىقى	ئەزا سانى	ئاساسلىق پائالىيەتى
دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتى	1981-يىل 8-ئاينىڭ 25-كۈنى	مەمۇرىي مەھكىمە دېھقانچىلىق باشقارمىسى	ئابلەت قۇربان		1. CP-1500 تىپلىق مىكرو ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش كومپيۇتېرى ئاچتى. 2. يېزا ئىگىلىك ساھەسىدىكى قۇرۇلمىسى بويىچە ئوكتەبرىنى كۈرسى ئاچتى.
زىرائەتچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتى	1981-يىل 8-ئاينىڭ 25-كۈنى	مەمۇرىي مەھكىمە دېھقانچىلىق باشقارمىسى	ئابلەت قۇربان	295	
تۈپراقچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتى	1980-يىل 7-ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە دېھقانچىلىق باشقارمىسى	خې خۇلا يىلاق	24	
باغۋەنچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتى	1980-يىل	مەمۇرىي مەھكىمە دېھقانچىلىق باشقارمىسى	لى باۋ لىيالا	38	1. مەۋسۇملۇق دەرەخلىرىنى ئۇلاش تېخنىكىلىرىنى تەرغىبلەش كۈرسى ئاچتى. 2. مەۋسۇملۇق دەرەخلەرنى ئوستۇرۇشنىڭ يېڭى تېخنىكىلىرىنى تەجرىبە قىلىش، ئۇلۇغ كورسەتمىش، كېڭەيتمىشنى ئېلىپ بارىدى. 3. ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئاچتى.
ئۈجمە - پىلانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتى	1980-يىل 8-ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە دېھقانچىلىق باشقارمىسى	ئابلەت قۇربان	20	1. ئۈجمە - پىلانچىلىق ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشنى مۇھاكىمە قىلىش يىغىنى ئاچتى. 2. ئۈجمە-پىلانچىلىق ئوبوروت مەبلىغى ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدى. 3. ئۈيغۇرچە «شىنجاڭ ئۈجمە- پىلانچىلىقى» ژورنىلىنى تەرجىمە قىلىپ نەشر قىلدى.
ئوسۇملۇكلەرنى ئاسراش ئىلمىي جەمئىيىتى	1980-يىل 8-ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە دېھقانچىلىق باشقارمىسى	ۋالا سۇلەن	37	1. قوغۇنغا ئاق تور چۈشۈش كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى داۋالاشنى تەجرىبە قىلىپ تەتقىق قىلىشنى ئېلىپ بارىدى. 2. يېڭى دېھقانچىلىق دورىسىنى تەجرىبە قىلىش، ئۇلۇغ كورسەتمىش ۋە كېڭەيتىشنى ئېلىپ بارىدى. 3. دورا چېچىش ماشىنا - سايمانلىرىنى رېمونت قىلىشنى ئوكتەبرىنى كۈرسى ئاچتى. 4. دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىدىكى ئاساسلىق زىيانداش ھاشاراتلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى يوقىتىش كورسەتكۈچى ئوستىدە ئىزدىنىش ۋە تەتقىق قىلىشنى ئېلىپ بارىدى. 5. ئوسۇملۇكلەرنى ئاسراش تېخنىكىسىدىن مەسلىھەت بېرىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى.
دېھقانچىلىق ئىگىلىك باشقۇرۇش ئىلمىي جەمئىيىتى	1983-يىل 2-ئاينىڭ 7-كۈنى	مەمۇرىي مەھكىمە دېھقانچىلىق باشقارمىسى	جۇشياۋ زۇ	37	

ئورمانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتى	1979 - يىل 9- ئاي	مەسئۇرىي مەھكىمە ئورمانچىلىق باشقارمىسى	ۋالى جىاڭجاۋ	57	1. جىمغان، بادامنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئىلمىي ئۇھاكىمە يىغىنى ئاچتى. 2. ئېتىمز - ئېرىق ئىمالە ئورمان ئەھياقىلىش تېخنىكىسى ئۇستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى. 3. يىللىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئاچتى.
سۇچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتى	1985- يىل 11- ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە سۇ ئىشلار باشقارمىسى	شۇ شىن مىن	278	1. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ سۇ مەنبەسىنى ئېچىش ئىلمىي يىغىنى ئاچتى. 2. PC-1500 تېلىمى ئېلېكترونلۇق ھېسابلىغۇچ تېخنىكىسىنى ئوگىنىش كۇرسى ئاچتى. 3. «قەشقەر سۇ ئىشلىرى» ژۇرنىلىنى ئىشلەپ بېسىپ تارقاتتى. 4. يەر - تېخنىكىدىن مەسلىھەت بېرىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى.
سۇ مۇھۇلاتسىسىرى ئىلمىي جەمئىيىتى	1981- يىل 8- ئايىنىڭ 24- كۈنى	مەمۇرىي مەھكىمە سۇ ئىشلار باشقارمىسى	لىن شۇ زۇ	62	1. يېلىق يىغىنى كەسپىي ئالىملار ۋىنىڭ تەجرىبە ئالماشتۇرۇش يىغىنى ئاچتى. 2. تېخنىك ئىشچىلارنى تەكلىپ قىلىپ شېكەركول سۇ ئامبىرىغا يار- دەملەشتۈرۈپ ئالىملاردىن يېقىلغانلارنى سۇنۇشىۋىزىدا كوپەيتىشنى ئوتكەلدىن ئوتۇش تەتقىقاتىنى ئېلىپ باردى. 3. ئەزالىرىنىڭ تەشكىللەپ باشقا جايلارنى تەكشۈرۈش ۋە ئۇ جايلاردىن ئوگىنىشنى ئېلىپ بارىدى. 4. يىللىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئاچتى.
چارۋا مال دوختۇر- لۇق ئىلمىي جەمئىيىتى	1980- يىل 3- ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە چارۋىچىلىق باشقارمىسى	مەمەت نادىر	194	1. چارۋا، ئوي قوشلىرىنى يېقىش تېخنىكىلىرىنى تەرىمىلەش كۇرسى ئاچتى. 2. يەر - تېخنىكىدىن مەسلىھەت بېرىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. 3. «قەشقەر چارۋىچىلىقى» قىسقا خەۋەرلىرىنى ئىشلەپ بېسىپ تارقاتتى.
ھاۋارايىسى ئىلمىي جەمئىيىتى	1980- يىل 3 - ئايىنىڭ 28- كۈنى	ۋىلايەتلىك ھاۋا- رايى ئىستانسىسى	چىن چىڭشۇ	84	1. «3.23» دۇنيا ھاۋارايى كۈنى پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. 2. PC-1500 ئېلېكترونلۇق ھېسابلىغۇچ تېخنىكىسىنى ئوگىنىش كۇرسى ئاچتى. 3. سائەتلىق قىممەت تارقىلىق مەسئۇلاتنى مەلۇم قىلىش تېخنىكا- سىنى قوللىنىشتىن ئۇھاكىمە قىلىش ۋە تېخنىكا ئالماشتۇرۇش يىغىنى ئاچ- تى. 4. يەكەن دەرياسىدىكى مۇزلۇق ۋە كەلكۇننى تەكشۈرۈش پائالىيىتىگە قاتناشتى.
يېزا ئىگىلىك ماشى- نىلىرى ئىلمىي جەم- ئىيىتى	1981- يىل 3- ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە يېزا ئىگىلىك ما- شىنىلىرى باش- قارمىسى	تۇرسۇن ھوسەين	121	1. چارۋىچىلىق ماشىنىلىرىنى تەتقىق قىلىش ۋە ئومۇملاشتۇرۇشنى ئېلىپ باردى. 2. «يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئۇچۇرى» ژۇرنىلىنى ئىش- لەپ بېسىپ تارقاتتى. 3. يېڭى تېخنىكىنى كېڭەيتىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى.
بىناكارلىق ئىلمىي جەمئىيىتى	1980- يىل 3 - ئايىنىڭ 20- كۈنى	ۋىلايەتلىك شەھەر قۇرۇلۇش - مۇھىت ئاسراش باشقارمىسى	ئىسمايىلجان تۇراپ	226	1. يەر - تېخنىكىدىن مەسلىھەت بېرىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. 2. شىنجاڭ بىناكارلىقىنىڭ مىللىي پېرسۇنى ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىكى ھەققى- دىكى ئىلىم ئالماشتۇرۇش ئەڭ مەيدان يىغىنى ئاچتى. 3. يەر ئاسۇرەيدىغان رايونىدا يەر ئاسۇرەشكە قارشى تۇرۇش مۇداپىئە تەدبىرلىرىنى تەكشۈرۈش ۋە تەتقىق قىلىشنى ئېلىپ باردى.

ماشىنىسازلىق قۇرۇلۇش ئىلمىي جەمئىيىتى	1961- يىل	مەمۇرىي مەھكىمە ئىقتىسادىي كومىتېتى	لۇيەن خۇي	112	1. ماتېماتىكا ئېلېكترونلۇق تېخنىكا ئاساسلىرىنى ئوكتەنش كۇرسى ئاچىدۇ. 2. يېڭى تېخنىكا ئىنقىلابىي ھەققىدىكى ئۇنۇملۇق لېكسىيەسىنى ئۇيۇشتۇرىدۇ. 3. ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنى ۋە يىللىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنى ئاچىدۇ.
توقۇمىچىلىق قۇرۇلۇش ئىلمىي جەمئىيىتى	1982- يىل 3- ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە ئىقتىسادىي كومىتېتى	گۇەن شېخىلى	44	1. سۇيەتنى ئومۇميۈزلۈك ياشقۇرۇش ھەققىدە لېكسىيە ئۇيۇشتۇرىدۇ. 2. گۇللۇك رەختىلىك سۇيىمتىنى ئوستۇرۇش، ياختا رەخت توقۇش ھونەر-سەنئىتى ۋە ھېسابلاش، توقۇمىچىلىق سانائىتى مەسئۇلاتلىرىنى تەربىيىلەش قاتارلىقلارنى ئۇستىدە پەن تەتقىقات پائالىيىتىنى قانات يايدۇرىدۇ.
مەدەنىيەتنى ئىلمىي جەمئىيىتى	1978- يىل 12- ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە سەھىيە باشقارمىسى	شالىيەلچى	405	« قەشقەر سەھىيەسى » ژورنىلىنى ئىشلەپ تەھرىرلەپ نەشىر قىلدى.
دورىگەرلىك ئىلمىي جەمئىيىتى	1978- يىل 12- ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە سەھىيە باشقارمىسى	ماچۇەلياۋ	48	1. ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېببىي دورىگەرلىك خادىملىرىنى تەربىيىلەش كۇرسى ئاچىدۇ. 2. « دورا باشقۇرۇش قائۇنى » نى تەشۋىق قىلىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. 3. دوختۇرخانىلارنىڭ ياسىغان دورىلىرىنى ۋە دورا باشقۇرغۇچى ئورۇنلارنى تەكشۈرۈپ ئوتكۈزۈۋېلىش خىزمىتىنى ئېلىپ بارىدۇ.
سىستېمىرالار ئىلمىي جەمئىيىتى	1978- يىل 12- ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە سەھىيە باشقارمىسى	چەن لىلى	377	1. خىزمەت ستاژى 20 يىلدىن يۇقىرى بولغان سىستېمرا خىزمەتچىلىرىنى تەقدىرلەشنى ئېلىپ بارىدۇ. 2. « كېسەللەرنى كۆتۈش ۋە سەھىيە » دېگەن مەخسۇس ژورنال تەھرىرلەپ نەشىر قىلدى.
ياش - ئوسمۇرلەر پەن - تېخنىكا يىغىنى تەكچىلىرى جەمئىيىتى	1982- يىل 8 - ئاينىڭ 19- كۈنى	قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى	مەتمىمىن ھەلىمدىن	110	1. گېئولوگىيە يېزا لىكىرى پائالىيىتىنى ئۇيۇشتۇرىدۇ. 2. ممكرو ئېلېكترونلۇق ھېسابلىغۇچ تېخنىكىسىنى ئوگىنىش كۇرسى ئاچىدۇ. 3. پەتنى سويۇش ئۇيۇن پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. 4. كىچىك پەن - تېخنىكا بويۇملىرىنى ياساش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى، ياش - ئوسمۇرلەرنىڭ پەن - تېخنىكا بويۇملىرى كورگەزمىسىنى ئاچىدۇ. 5. يۇتۇن ۋىلايەتلىك ياش - ئوسمۇرلەرنى ھالىمى قۇيرۇقلۇق يولتۇزىنى كوزۇشكە تەشكىللەيدۇ.

چوت جەمئىيىتى	1981- يىل 7- ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە مالىيە باشقارمىسى	شۇلا چۈەن	838	پۈتۈن ۋىلايەتتىكى چىوت ماھىرلىرىنى تەشكىللەپ ئاپتونوم رايونىمىلىق 5- دەۋەتلىك ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ 4- قېتىملىق چوت تېخنىكا مۇسابىقىسىغا قاتناشتۇردى.
ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك ئىلمىي جەمئىيىتى	1983- يىل 8 - ئاينىڭ 16 - كۈنى	مەمۇرىي مەھكىمە صەھىيە باشقارمىسى	رەخمان رەھىم	23	1. ئوردۇچە ئوگىنىش ۋەكەسىپ ئوگىنىش كۇرسى ئاچتى. 2. قەشقەر ۋىلايىتى تىنىسلىق ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىنىڭ 200 يىللىق تارىخىي ماتېرىيالىنى توپلاش - تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىشنى ئىلىپ باردى. 3. پەن - تېخنىكىدىن مەسلىھەت بېرىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى.
باج ئىلمىي جەمئىيىتى	1985- يىل 5 - ئاينىڭ 16 - كۈنى	مەمۇرىي مەھكىمە باج باشقارمىسى	ۋالا زۇگۈشي	12 كوللېكتىپ ئەزا بولدى.	مىللىي رايوندا باج ئىلىش سىياسىتىنى قاتتىق قىلىپ ئىجرا قىلىشنى مۇھاكىمە قىلدى ۋە تەتقىق قىلدى.
تەرجىمانلار جەمئىيىتى	1985- يىل 7 - ئاينىڭ 5- كۈنى	مىللىي دىنىي ئىشلار باشقارمىسى	ئىمىنجان	145	
كۆتۈپخانا ئىلمىي جەمئىيىتى	1983- يىل 8- ئاي	مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت - مائارىپ باشقارمىسى	جالا زەن		

يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسى

[ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق پەن تەتقىقات ئورنى پەن - تېخنىكا تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى داۋامىدا ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە] قەشقەر ۋىلايەتلىك

دېھقانچىلىق پەن تەتقىقات ئورنى 1985 - يىلى بۇرۇنقى نوقۇل ھالدىكى پەن تەتقىقات تەپسىدىن پەن تەتقىقاتنى تەرەققىي قىلدۇرۇش تېپىگە ئۆزگەردى . پەن تەتقىقات خادىم - لىرىنىڭ ئۆز ئالدىغا يەككە ئىشلەپ ، بىر - بىرىگە سىڭىپسىلىك ھالىتىنى ئىسلاھ قىلىپ ، تېك لېنىيە ۋە توغرا لېنىيىلىك ئالاقە باغلاشقا قەدەم قويۇشقا باشلىدى ، تەجرىبە مەيدا - نىغا ئېشىپ ئىلمىي ئىدىيىنى ماتاشىلىق ھۆددىگەرلىك تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ ، خېلى ياخشى نەتىجىگە ئېرىشتى .

1 . پەن تەتقىقاتى تەرەققىياتقا بۇرا لدى :

(1) پەن تەتقىقات ۋەزىپىلىرىنى نەزەرىيە جەھەتتىن ئاشكارا ئىسپاتلاشنى يولغا قويدى . ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى ، دېھقانچىلىق باشقارمىسى قاتارلىق تارماق - لاردىكى كەسىپداش مۇتەخەسسىسلەرنى تەكلىپ قىلىپ ، ئورۇنلىماقچى بولغان ۋەزىپىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۇنۇمى، ئىجتىمائىي ئۇنۇمى ، ئىقتىسادىي ئۇنۇمى ، ئېكولوگىيىلىك ئۇنۇمى ۋە يەتمەكچى بولغان سەۋىيە ، ھازىرلانغان شەرت قاتارلىق جەھەتلەردىن ۋەزىپىنى ئورۇنـ - لاشنىڭ مۇمكىنلىكىنى ۋە زۆرۈرلىكلىكىنى نەزەرىيە جەھەتتىن ئىسپاتلاپ ، يەتتە مۇھىم نۇقـ - تىلىق پەن تەتقىقات ۋەزىپىسىنى بەلگىلىدى ھەم ھازىرچە شەرتى تولۇق بولمىغان ئون تۈرلۈك زاپاس ۋەزىپىسىنى بەلگىلىدى . بۇ كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈش ، سەپنى قىسقارتىش تەلىپىگە ئۈيغۇن بولدى .

(2) كۈچنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ، تەتقىق قىلىش ۋەزىپىسىگە قارىتىپ ، بەش تۈرلۈك تەرەققىيات ۋەزىپىسىنى بېكىتتى :

بىرىنچى ، يېمەكلىك باكتېرىيىسىنىڭ نەسلىنى ساپلاشتۇرۇش ۋە ئىشلەپچىقىرىش نەسـ - لىنى كۆپەيتىش ؛ ئىككىنچى ، قوغۇن ، مېۋە مەھسۇلاتلىرىنى پىشىشقىلاپ ئىشلەش ھۇنەر - سەنئىتىنى تەتقىق قىلىش ؛ ئۈچىنچى ، ئوتياشلارنى چوڭ پارىنكىتا ئىشلەپچىقىرىشنى تەتقىق قىلىش ؛ تۆتىنچى ، گۈلنى پارىنكىتا ئۆستۈرۈشنى تەتقىق قىلىش ؛ بەشىنچى ، پۈتا ئىشلەشكە كېرەكلىك ئارپىنىڭ ئۇرۇقىنى كەرگۈزۈپ سىناق قىلىپ تېرىش قاتارلىقلار . بۇنىڭدىن شۇ يىلى ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئېرىشكىنى ئۈچ تۈرلۈك .

(3) بىر يىلدىن بۇيان ئىلىپ بېرىلغان تەرەققىيات خاراكتېرلىك پەن تەتقىقات جەريانىدا ، ئىككى تۈرلۈك پەن تەتقىقات ۋەزىپىسىگە ئاپتونوم رايونىنىڭ پەن - تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتى بېرىلدى : بىرى ، قەشقەر بۇغداي مەھسۇلات قۇرۇلما قېلىپىنىڭ لايى - ھىلىنىشى ۋە ئۆستۈرۈش تېخنىكىسىنىڭ تەتقىق قىلىنىشى (4 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشـ - تى) ؛ يەنە بىرى ، قەشقەر يېقىلغۇ ئورمانلىرىنى تەكشۈرۈش (4 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا

ئېرىشتى)؛ خانقىز قۇرۇتمىنىڭ بىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشنىڭ تەتقىقات نەتىجىسى ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا تەرەققىيات 4 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى . بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئاق قوناقنىڭ كاغرۇيىتا سورتلۇق ئۇرۇقىنى كىرگۈزۈش ۋە كېڭەيتىش ، خەينەنداۋدا يېتىشتۈرۈلگەن كېۋەز نىڭ ئىرسىيەتلىك ئۆزگىرىشى قاتارلىقلارنى پەن تەتقىقات ۋەزىپىسىگە كىرگۈزدى .

2. ماتاشلىق ھۆددىگەرلىك ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيىتە تۈزۈمىنى يولغا قويدى:

تەجرىبە مەيدانىدىكى ئىشچىلارنىڭ ئەمگەكتە مەسئۇلىيىتى بولمىغان ، ئىش ھەققى كىرىمى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ياخشى ـ يامان بولۇشى بىلەن بىرلەشتۈرۈلمەيدىغان نامۇۋاپىق خاھىشنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ، تەجرىبە مەيدانىنىڭ ئىشچىلىرىغا ماتاشلىق ھۆددىگەرلىك ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيىتە تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ ، بىر يىلدا ماتاشىنىڭ 30 پىرسەنتىنى بېرىش ، قالغان قىسمىنى ئۆزى مەسئۇل بولۇپ ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتتىن كىرىم قىلىپ ھەل قىلىشنى بەلگىلىدى . بۇ تەدبىرنىڭ ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈشى بىلەن ، %97 ھۆددە ئالغان ئىشچىلارنىڭ كىرىمى كۆپەيدى .

1985- يىلى ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق پەن تەتقىقات ئورنىنىڭ پەن تەتقىقات نەتىجىلىرى

تەرتىپ	نەتىجە ئۇرۇنىڭ نامى	مۇكاپاتنىڭ دەرىجىسى	مۇكاپات بەرگۈچى ئورۇن	ئاساسلىق ئىشلىگۈچى	ھەمكارلاشقۇچى
1	قەشقەر يۇغداي مەھسۇلاتى قۇرۇلما قېلىپىنىڭ لايىھىلىنىشى ۋە ئوتۇرۇش تېخنىكىسىنىڭ تەتقىق قىلىنىشى	4-دەرىجىلىك	ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھوكۈمىتى	شۇلىك	باللا جۇگلىيالا
2	قەشقەر بېغىلىغۇ ئورمانلىرىنى تەكشۈرۈش	4-دەرىجىلىك	ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھوكۈمىتى	جالال يۇلىن	جىڭگا بىلەن ھەمكارلاشقان
3	خانقىز قۇرۇتمىنىڭ بىئولوگىيىلىك خۇسۇسىيىتى ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشنىڭ تەتقىق قىلىنىشى			ھاجى مەمەت	
4	ئاق قوناقنىڭ كاغرۇيىتا سورتلۇق ئۇرۇقىنى كىرگۈزۈش ۋە كېڭەيتىش			خوجۇ	لى
5	خەينەنداۋدا يېتىشتۈرۈلگەن كېۋەز نىڭ ئىرسىيەتلىك ئۆزگىرىشى			لوجېشىنىڭ يې يۈيۈەن	

(جالال يۇلىن، لوجېشىنىڭ)

[قەشقەر يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەتقىقات ئورنى] قەشقەر يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەتقىقات ئورنى 1978 ـ يىلى 10 ـ ئايدا قۇرۇلغان . ھازىر 20 نەپەر ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار . بۇنىڭ ئىچىدە ئىنژېنېر 2 ، ياردەمچى ئىنژېنېر 2 ، يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش كەسپىي تېخنىكا خادىمى ۋە ماشىنىسازلىق ياساش كەسپىي تېخنىكا خادىمى 9 ، بۇنىڭ قارىمىقىدا ئارقا سەپ گۈرۈپپىسى ، ماتېرىيال ئىشخانىسى ۋە بىر تەجرىبە زاۋۇتى تەسىس قىلىندى . ھازىر 90 نەپەر يۇقىرى مۇقىم ھۆلكى بار ، يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنا

ئىلاشتۇرۇش پەن تەتقىقاتىغا ئىشلىتىلىدىغان ئادەتتىكى ئۇلچەش ، تەكشۈرۈش سايمان - ئۆسكۈنىلىرىدىن باشقا ، يەنە ھىكرو ئېلېكترونلۇق مېڭە ئۇلچەش ، تەكشۈرۈش سايمىنى بولۇپ ، پەن تەتقىقات ۋاستىلىرى تەدرىجى ھالدا ئىلغارلىشىشقا يۈزلەندى .

يېڭا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەتقىقات ئورنىنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى : قەشقەر ۋىلايىتى - نىڭ يېڭا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ئېھتىياجىغا ۋە يېزىلاردىكى كەسىپقۇرۇلمىسىنىڭ ئۆز - گىرىشىگە ئاساسەن ، يېڭا ئىگىلىكنى ماشىنىلاشتۇرۇشنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ، يېڭا ئىگىلىك ماشىنا - سايمانلىرىنى ئىملاھ قىلىپ ياساش ، يېڭى ماشىنا - سايمانلارنى تەتقىق قىلىپ ياساش ، يېڭى ماشىنا - سايمان ۋە يېڭى تېخنىكىنى كېڭەيتىش ، يېڭا ئىگىلىكنى ماشىنىلاشتۇرۇشتا ئۇنۇمۇبرسال ۋەزىپىسى ئوتتەيدىغان يۈمشاق زاپچاسلارنى تەتقىق قىلىشتىن ئىبارەت .

1979 - يىلدىن بۇيان ، بۇ تەتقىقات ئورنى ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ « تېك تۇشۇك - لۇك قوناق ، كېۋەز توچكىلاپ تېرىش سىيالكىسى » ، « $2BT-2$ » تىپلىق كېۋەز ، قوناق تېرىش سىيالكىسى » ، « $ILS-2-18$ » تىپلىق قوش چىشلىق رىشاتكا قاناتلىق سوقا » ، « $2BmL-6$ » يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىش سىيالكىسى » ، « $DM-500$ » تىپلىق يەرگە يالتىراق يېپىش ماشىنىسى » قاتارلىق يېڭى ماشىنا - سايمانلارنى تەتقىق قىلىپ ياساپ چىق - تى . قىسمەن ماشىنا ئايرىم - ئايرىم ھالدا ۋىلايەتنىڭ پەن - تېخنىكا نەتىجە 2 - ، 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى . 1985 - يىلى 12 - ئايدا ، ئاپتونوم رايونلۇق يېڭا ئىگە - لىك ماشىنىلىرى ئىدارىسى چۈشۈرگەن « يېڭا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ئۇنۇمۇبرسال ماي تېجەش تەدبىرى » ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىدى ھەمدە ۋىلايەتنىڭ دەسلەپكى تەكشۈرۈشىدىن ئۆتتى . بىر نەچچە يىلدىن بېرى ، يېڭا ئىگىلىكنى ماشىنىلاشتۇرۇش يېڭى تېخنىكىلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇشتا ، مەسىلەن : « يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىشنى ماشىنىلاشتۇرۇش » ، « بۇغداي ئورۇشنى ماشىنىلاشتۇرۇش » ، « $2B\overline{\leq}$ » تىپلىق ئۇرۇق ، ئوغۇت سېلىش ماشىنىسى » نى ئىشلىتىش قاتارلىق تۈرلەرنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىدە خېلى زور تەرەققىياتقا ئېرىشتى . يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىشنى ماشىنىلاشتۇرۇپ ئومۇملاشتۇرغان كۆلىمى ئاپتونوم رايونى بويىچە ئەڭ ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدۇ . دېھقانچىلىقتىكى يەرنى ئۆزە ھەيدەش تېخنىكىسىغا ئىشلىتىلىدىغان « $2BS-16$ » تىپلىق يەر ھەيدەش ، ئۇرۇق سېلىش ماشىنىسى » نىڭ قەد - قەر رايونىغا باپ كېلىشچانلىقىنى سىناش يۈزىسىدىن ئېلىپ بارغان تەجرىبىسى ئاپتونوم رايونلۇق يېڭا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تارماقلىرىنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى . 1986 - يىلى پۈتۈن ۋىلايەتتىكى يېڭا كەسىپقۇرۇلمىسىنىڭ ئۆزگىرىشىگە يەنمۇ ئىلگىرىلەپ ماسلىشىش ئۈچۈن ، چارۋىچىلىقنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئۈستىدە تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ، ئەۋرىشكىلىق ماشىنىلارنى كىرگۈزۈش ھەمدە سىناق قىلىش جەھەتلەردە خېلى زور تىرىشچانلىق كۆرسەتتى. 12 - ئايدا ، ئاساسلىق مەسئۇل بولۇپ ئۇيۇشتۇرغان « قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە چارۋىچىلىق ماشىنىلىرى مەشغۇلاتىنى كۆرسىتىش يىغىنى » ۋىلايەتتە خېلى زور تەسىر قوزغىدى ، 16 خىل چارۋىچىلىق ماشىنا مەشغۇلاتىنى ئۇلكە كۆرسىتىش ، ئىقتىدارىنى سىناش ئارقىلىق بۇندىن كېيىن چارۋىچىلىق ماشىنىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ماشىنا - سايمانلارنىڭ تېپىلمىرىنى تاللاش ئۈچۈن ئىلمىي ئاساس بىلەن تەمىن ئەتتى . (يالۇ دېفۇ)

[سۇ مەھسۇلاتلىرى تەتقىقات ئورنى] قەشقەر (ۋىلايەتلىك ، شەھەرلىك)

سۇ مەھسۇلاتلىرى تەتقىقات ئورنى 1983 - يىلى 12 - ئايدا شەھەرلىك بېلىقچان يېتىشتۇرۇش مەيدانى ئاساسىدا قۇرۇلغان . ئورنى تۆمەن دەريا كۆۋرۈكىنىڭ غەربىي - شىمال تەرىپىدىن بىر كىلومېتىر يىراقتا . يەر كۆلىمى 130 مو ، مەلۇم دەرىجىدىكى پەن تەتقىقات ، تەجرىبە قىلىش ، تەدبىق قىلىش ۋە تېخنىكا كېڭەيتىش ئاساسىغا ئىگە .

شەھەرلىك بېلىقچان يېتىشتۇرۇش مەيدانى بۇرۇن ئوبېكتىپ شارائىتىنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىغانلىقتىن ، چېم بېلىق ، سوختا بېلىق ، چىپار سوختا بېلىق ، سومۇك بېلىق ، تاپان بېلىقلارنى بېقىشنى ئاساس قىلاتتى . بېلىق بېقىش سۇ كۆلىمى كىچىك ، ئىشلەپچىقىرىش سايمانلىرى ئاددى ، بېلىق سورتى ئاز ئىدى ، يېقىنقى يىللاردا تەرەققىي قىلدۇرۇپ ، يېڭى سورتلارنى كىرگۈزدى ۋە كۆندۈردى . پەن تەتقىقات ۋە تەجرىبە قىلىشنى ياخشى ئېلىپ بارغان ئاساستا ، بېلىق بېقىشنى ئاساس قىلىپ ، مەركەزلەشتۈرۈپ تۇخۇمدىن چىقىرىش ، تارقاق يېتىشتۇرۇش چارىسىنى قوللىنىپ ، بېلىقچان ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇردى . پۈتۈن ۋىلايەتنى كۆزدە تۇتۇش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا ، جايلار بىلەن ھەمكارلىشىش ، ئۇچۇر بىلەن تەمىن ئېتىش ، بېلىقچىلىق تېخنىكىلىرىنى ئۆز ئۇنۇپ بېرىش ئىشلىرىنى يولغا قويدى . شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، يەن - تېخنىكا خادىملىرى ۋە تەجرىبە ئۆسكۈنىلىرىنى تەڭشىدى ۋە سەپلىدى ، ھازىر بېلىق باقىدىغان سۇلار ئۆستىدە كۆپ تۈرلۈك تەكشۈرۈش ئېلىپ بارالايدىغان بولدى . 1985 - يىلى ياپونىيە دەريا بېلىقى — تاپان بېلىقى (*Carassius carassius Cuoieri Tets*) نى ئەكىلىپ كۆندۈرۈشنى ئېلىپ باردى (بۇنى 1976 - يىلى جۇڭخەن ئۇنىۋېرسىتېتى بىئولوگىيە فاكۇلتېتى ياپونىيەدىن كىرگۈزگەن) ، بۇ بېلىق قەشقەرنىڭ مۇھىتىغا ماسلاشتى ھەمدە ئەۋلادلىرىنى يېتىشتۇرۇپ ، ئەڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە بېلىق توپى بولۇپ شەكىللەندى ، بۇنىڭ بىلەن كۆندۈرۈش مەقسىتىگە يەتتى . يەنە نىلوتىك بېلىقى (*Tinilotica*) نى كۆندۈرۈش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇپ ، ئۇنى قىشتىن ئۆتكۈزۈش ئۇسۇلىدا تەجرىبە قىلدى ۋە تەتقىق قىلدى ، ئەي بولۇش نىسبىتى 90 پىرسەنتتىن يۇقىرى بولدى ، بېلىق يېمىنىڭ سان ، سۈپىتى ۋە ئۇنى مۇۋاپىق تەڭشەش ئۇسۇلى جەھەتتە ئىزدىنىپ ، ئىسىق بەلباغ بېلىقلىرىنى بېقىش ئۈچۈن مەلۇم ئاساس سالدى .

قەشقەر ۋىلايىتى ئوتتۇرا ئاسىياغا جايلاشقان بولۇپ ، ھاۋارايى ماتېرىيالىرىنىڭ كۆرسەتمىشىچە ، بېلىقلارنىڭ ئۆسۈش ۋاقتى ئۇزۇن بولۇپ ، 200 كۈندىن 210 كۈنگىچە (4 - ئاينىڭ بېشىدىن 10 - ئاينىڭ ئاخىرىغىچە) بولىدۇ . بېلىقلاردىكى كېسەللىكلەر ۋە چوڭ تېپىتكى يىرتقۇچ بېلىقلار ئاز بولۇپ ، بېلىقچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشتا ناھايىتى زور يوشۇرۇن كۈچكە ئىگە . نۆۋەتتە ئۆستۈنلۈكنى جارى قىلدۇرۇپ ، يېڭى پەن - تېخنىكىنى قوللىنىپ ، بېلىقنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى ئاشۇرۇشنى تىرىشىپ ئىزدىنىپ ، تەدرىجى ھالدا يەككە سورتتىن كۆپ خىل سورتقا ، تۆۋەن مەھسۇلات تېپلىق بېقىش شەكلىدىن يۇقىرى مەھسۇلاتلىق ، خىل ، زىچ بولغان بېقىش شەكلىگە تەرەققىي قىلدۇرۇش لازىم . (ئىلىك ۋېي)

[ۋىلايەتلىك ئورمانچىلىق پەن تەتقىقات ئورنى قۇرۇلدى] ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ 1985 - يىل 3 - ئايدا تەستىقلىشى بىلەن، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئورمانچىلىق پەن تەتقىقات ئورنى 9-ئاينىڭ 20 - كۈنى رەسمىي قۇرۇلدى. شتاتى 20 كىشى.

بۇ تەتقىقات ئورنىنىڭ ۋەزىپىسى چۆل - باياۋانلارنى سۈغۇرۇپ ئورمان ئەھيا قىلىش، ئورمانچىلىق تېخنىكىسىنىڭ قوللىنىلىشىنى تەتقىق قىلىشنى ئاساس قىلىپ، ۋىلايەتنىڭ نۆۋەتتىكى ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىيات ئەھۋالىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، نۇقتىلىق ھالدا ماتېرىيالليق ئورمان، ئىقتىسادىي ئورمان، ئورمانچىلىق بىلەن چارۋىچىلىق بىرلەشتۈرۈلگەن ئوتلاق يېقىلغۇ ئورمىنى ۋە چۆل - باياۋانلىنىڭ يېپىنچىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە كېڭەيتىش قاتارلىق ئەھەلىي ئىشلىتىلىدىغان تېخنىكىلارنى تەتقىق قىلىش، پەۋقۇلئاددە دەرەخ خىلىدىكى تەتقىق قىلىشنى تېز لىتىلىش، ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش جەريانىدىكى تېخنىكىلىق مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشتىن ئىبارەت. (ۋاڭ گوخۇا)

[ئاق جىغاندىن پايدىلىنىش تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش] جىغان *Hippophaerhamnoides .L* جىگدە ئائىلىسىگە مەنسۇپ، *Elaeagnaceae* جىغان *Hippophae* خىلىدىكى ئۆسۈملۈك. ۋىلايىتىمىزدە ساقلىنىپ قالغىنى ئوتتۇرا ئاسىيا جىغىنى *Kestanica Rousi Hippohaecrhamn Oides Linni. Subsptur* ئاق جىغانىنىڭ خەنزۇچە ئىسمى شاجى بولۇپ، ئۇ لاتىنچە ئىسمىنىڭ مەنىسىگە ئاساسەن تەرجىمە قىلىپ قويۇلغان. *Hippophae* دېگەن سۆز يۇنان تىلىدا «تىكەنلىك ئۆسۈملۈك» دېگەن بولىدۇ. *Rhamnoides* دېگەن سۆز نىك مەنىسى شېخى كىرپىگە ئوخشاش تىكەنلىك بولىدۇ - دېگەن بولىدۇ. ئاق جىغان بىلەن جىگدە خىلى جەھەتتە ئوخشاش، ئۇزۇقداش ئەمەس ئۆسۈملۈك.

ئاق جىغان ئاپتاپنى ياخشى كۆرىدۇ، تېز يوغىنايدۇ، ماسلىشىچانلىقى كۈچلۈك، شامالغا، قۇمغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. شورغا چىداملىق (*PH* - 9)، نەملىككەچىداملىق، 50℃- لۇق تۆۋەن تېمپېراتۇرغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. تېگىز تاغ، دەريا بويلىرىدىكى چۆكۈندە تۈزلەڭلىكلەردە، يايلاقلاردا ياكى زەيىلكىلەردە ئۆسۈشكە ئامراق، يا پرىقىنىڭ تەركىبىدىكى سۈنى ئۆلچەش نەتىجىسىدىن قارىغاندا، ئاق جىغان يۇلغۇن بىلەن ئوخشاش دەرىجىدە قۇرغاقچىلىققا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ.

ئاق جىغان ئەسلىدە ئاسىيادا ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك بولۇپ، كېيىن ياۋروپاغا ئېلىپ بېرىلىپ، ئالدى دەرىجىلىك قۇۋۋەت بېرىدىغان مېۋە قاتارىدا ئۆستۈرۈلگەن. ئاق جىغان چاتقال دەرەخ ياكى پاكار غوللۇق دەرەخ. بۇرۇن كىشىلەرنىڭ دىققەت-ئېتىبارىنى قوزغىمىغان، ئوتۇن ئورنىدا قالانغان، كۆلىمى بارغانسېرى ئازلاپ كەتكەن. ھازىر ۋىلايىتىمىزدە قېيىقالغان ئاق جىغانلىنىڭ كۆلىمى ئاران 25500 مو كېلىدۇ. لېكىن ئاق جىغانلىنىڭ ناھايىتى ياخشى ئېكولوگىيە ئالاھىدىلىكى بولغىنى ئۈچۈن ئۈيغۇر دېھقانلىرى سۇ بىلەن تۇپراقنى ساقلاش ئۈچۈن ئورمان ئەھيا قىلىشتا ئالدىن ماڭار دەرەخ راۋاجلاندۇرۇپ كەلگەن.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان مەملىكىتىمىزنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئالىملارنىڭ تەتقىقاتى ئىسپاتلىدىكى، ئاق جىغانلىنىڭ پۈتكۈل قىممىي گۈھەر، يىلتىزى، تېنى، يوپۇرمىقى، چېچىكى، مېۋىسى، ئۇرۇقى ھەممىسىنىڭ رولى بار. ئۇزۇقلۇق تەركىبى يۇقىرى ۋە تولۇق، ھەرخىل يېمەكلىكلەرنى،

ئىچىملىكلەرنى، دورىلارنى ياسىغىلى بولىدۇ ھەم بەدەننى قۇۋۇەتلىك قىلىدۇ ھەم كېسەل-
نى داۋالايدۇ. بولۇپمۇ قاندىكى ماينىڭ يۇقىرى بولۇش كېسىلى، تاجىسمان يۈرەك كېسىلى-
نى داۋالايدۇ، راكنىي، قان بۆزۈلۈش كېسىلىنى تىزگىنلىيەلەيدۇ.
زاھىتاكتېپ كېسىلى قاتارلىقلارنى داۋالىيالايدۇ. خەلقئارا بازارلاردا ئاق
جىغان يېغىغا ۋە جەۋھىرىگە بولغان ئېھتىياج ناھايىتى زور. قىممىتى ناھايىتى يۇقىرى.
شۇڭا ھەر قايسى جەھەتتىكى پەن - تېخنىكا خادىملىرىنىڭ تەتقىقات قىزغىنلىقىنى قوزغىدى.
شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، كەمبەغەل، ئارقىدا قالغان رايوندىكى ھەر دەرىجىلىك كادىرلارنىڭ
ئاممىنى تەشكىللەپ، ئاق جىغان ئورمانلىقىنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئىلھام بولدى. ئېلىمىزدە
مىسلى كۆرۈلمىگەن ئاق جىغاننى راۋاجلاندۇرۇش ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش «قىزغىنلىقى»
ھاسىل بولدى. ئەشۇنداق ئۇچۇرنىڭ تارقىلىشى بىلەن ج ك پ قەشقەر ۋىلكومىنىڭ شۇجىسى
كوكاڭ ۋىلايىتىمىزدىكى ئاق جىغانىنىڭ كۆپرەك، تارقىلىشى كەڭرەك بولغان ئالاھىدىلىككە ئا-
ساسەن 4 - ئاينىڭ 29 - كۈنى «ئاق جىغانىنى راۋاجلاندۇرۇشنى چوڭ ئىش قاتارىدا ياخشى
تۇتۇش لازىم، ئاق جىغان ۋىلايىتىمىزنىڭ ھەممە يېرىنى قاپلىسۇن، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىقتىسا-
دىدا قاتلاشنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن تۆھپە قوشسۇن» دەپ تەستىق سالدى. ۋىلايەتلىك ئورە-
مانچىلىق باشقارمىسى 5 - ئاينىڭ 22 - كۈنى قەشقەر شەھىرىدە تۇنجى قېتىملىق ئاق جىغان
ئۆتكۈلىگە ھۆجۇم قىلىش يىغىنى ئاچتى، شۇندىن بۇيان ئاق جىغان پەن تەتقىقات خىزمە-
تىنىڭ مۇقەددەمىسى باشلاندى. يىغىندا قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاق جىغان ئۆتكۈلىگە ھۆجۇم قى-
لىشقا رەھبەرلىك قىلىش كۈرۈپپىسى قۇرۇلدى ھەمدە ۋىلايىتىمىزدىكى ئورمانچىلىق پەن تەتە-
قىقات ئاپپاراتلىرى ۋە تېخنىكا خادىملىرىغا ئۆتكەلگە ھۆجۇم قىلىش تەتقىقات ۋەزىپىلىرى
چۈشۈرۈلدى.

ئۆتكەلگە ھۆجۇم قىلىش تەتقىقات تېمىلىرى:

1. ئاساسىي پەن - تەتقىقاتى.

(1) ئاق جىغانىنىڭ ئوخشاش بولمىغان ئەزالىرى (يىلتىزى، تېنى، ياپرىقى، چېچەكى، مېۋىسى) نىڭ بىئو - خىمىيىلىك ھالەتلىرى ئۈستىدىكى تەھلىل ۋە ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىش؛

(2) ۋىلايىتىمىزدىكى ئاق جىغانىنىڭ جۇغراپىيىلىك تارقىلىشى ۋە ئېكولوگىيىلىك ئۆ-زگۈرۈلۈش رايونلىرى؛

(3) ئاق جىغانىنىڭ مېۋىسىنىڭ ياخشىلىرىنى، يۇقىرى مەھسۇلاتلىقلىرىنى تالـ
لاش ۋەكىرگۈزۈش؛

(4) ئاق جىغانىنىڭ بىئولوگىيىلىك، ئېكولوگىيە ئالاھىدىلىكىنى تەتقىق قىلىش؛

(5) ئاق جىغانىنىڭ مېۋە بېرىش قانۇنىيىتى، ئالاھىدىلىكى ۋە مەھسۇلات ئاشۇرۇش تەدبىرلىرى؛

2. ئىلىم - پەننى تەدبىقلاپ راۋاجلاندۇرۇش خاراكتېرىدىكى تېخنىكا تەتقىقاتى.

(1) ئاق جىغانىنى قەلەمچە قىلىپ ئاۋۇتۇش تېخنىكىسى؛

(2) ئىلا سورتلۇق ئاق جىغان ئورمانلىقىنى ئەسىيا قىلىش ۋە ئۆستۈرۈش تېخنىكىسى؛

(3) ئاق جىغان ئورمانلىقىنى ئۆزگەرتىش، پايدىلىنىش؛

(4) ئاق جىغانىنىڭ ئازوتنى مۇقىملاشتۇرۇپ تۇپراقنى قۇۋۇەتلەندۈرۈش ئۇنۇمى؛

هاۋارايى، ئاستىرونومىيە

[هاۋارايى خىزمىتىنىڭ ئىسلاھ قىلىنىشى] 1985 ـ يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ هاۋارايى خىزمىتى ئومۇميۈزلۈك ئىسلاھ قىلىندى. ئاپپارات ئىسلاھاتىدىن كېيىنكى ۋىلايەتلىك هاۋارايى باشقارمىسىنىڭ يېڭى رەھبەرلىك بەنزىسى هاۋارايى تارما قىلىرىنىڭ خىزمەت ئالاھىدىلىكى ۋە ئەمەلىي ئەھۋالىغا قارىتا، ئەستايىدىل مۇزاكىرە قىلىش، تولۇق مۇھاكىمە قىلىش ئارقىلىق بىر قەدەر مۇكەممەل بولغان بىر يۈرۈش «ئۈچ تۈزۈم بىرگەۋدە بولۇش» چارىسىنى ۋە ئون يەتتە تۈرلۈك ئىسلاھات لايىھەسىنى تۈزۈپ چىقتى ھەمدە ۋىلايەت بويىچە هاۋارايى سىستېمىسىدا يۈرگۈزدى.

1985 ـ يىلى يۈرگۈزگەن «ئۈچ تۈزۈم بىر گەۋدە بولۇش» تۈزۈمى: «ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت تۈزۈمى، تەكشۈرۈش تۈزۈمى، مۇكاپاتلاش، جازالاش تۈزۈمى» دىن ئىبارەت؛ 17 تۈر-

---

(5) ئاق جىغان ئورما نالمقىنى يېتىشتۈرۈش تېخنىكىسى؛

(6) ئاق جىغا ننىڭ كېسەللىك، هاشارات لىرىدىن مۇداپىئە كۆرۈش، تۈگىتىش تېخنىكىسى؛

(7) ئاق جىغا ننىڭ شىرنىسى، هارىقى، مېرا بباسىنى ياساش تېخنىكىسى؛

(8) مېغىزىدىن ياغ ئايرىش تېخنىكىسى؛

(9) ۋىتامىن A يېغىنى ئايرىش تېخنىكىسى؛

(10) ۋىتامىن C قويالتىسىنى ياساش تېخنىكىسى؛

(11) ئاق جىغا ننىڭ مېۋىسىنى يېغۇبلىش ماشىنىسى، مېۋىسىنى يېڭى پېتى ساقلاش دېسا-قلاش، شاكىلىنى ئايرىۋېتىش ئۇسۇلى ۋە ئۇسكۇنىلىرىنى تەتقىق قىلىش، كىرگۈزۈش، كېڭەيتىش؛

ئاساسىي تېمىلار بېكىتىلگەندىن كېيىنكى بىر يىل ئىچىدە، ئورما نچىلىق تارما قىلىرى ۋىلايەتلىك پەن-تېخنىكا كومىتېتى، ئىقتىسادىي كومىتېت، تاشقى سودا، دورا تەكشۈرۈش، سەھىيە قاتارلىق تارما قىلارنىڭ ھەمكارلىشىشى ئارقىسىدا تۆۋەندىكى خىزمەتلەرنى تاماملىدى:

1. ۋىلايەت بويىچە ئاق جىغا ننىڭ كۆلىمى ۋە جۇغراپىيىلىك تارقىلىشى تەكشۈرۈلدى ھەمدە 7 ـ بەشىللىق پىلان مەزگىلىدىكى تەرەققىيات پىلانى ۋە ئىكولوگىيىلىك ئۆستۈرۈش رايونى بەلگىلەندى.

2. 60 تونىنا ئاق جىغان مېۋىسى يېغۇبلىندى.

3. ئاق جىغا ننىڭ مېۋىسىنىڭ ياخشىلىرىنى، يۇقىرى مەھسۇلاتلىقلىرىنى تاللاش كونىشېكىسى ھەر ناھىيىسىدە دەسلەپكى قەدەمدە ئېلىپ بېرىلدى.

4. ئادەتتىكى ئاق جىغان ئۇرۇقىنى مەكىتىلمىگەن نۇقتا بەلگىلىنىپ سىناپ تېرىلدى.

5. ئاق جىغا ننى يازدا كەلكۈن مەزگىلىدە ئۆستۈرۈش سىنىقى ما رالىيىشى ناھىيىسىدە دەسلەپكى قەدەمدە مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى. (خۇاڭ لى)

لۇك ئىسلاھات لايىھىسى بولسا: «ئورۇن، شەخسلەر ئىلگە خىزمەت نە تىجىسىنى تەكشۈرۈش چارىسى»، «ئىستا ئىسا، پونكىت باشلىقلىرىنى تەكشۈرۈش. مۇكاپا تالاش چارىسى» ، «كادىر باشقۇرۇش ھوقۇقى، مالىيە ھوقۇقىنى تۆۋەنگە چۈشۈرۈش » ، «پەۋقۇلئادە تۆھپە قوشقانلارنى مۇكاپا تالاش چارىسى »، «كەسپىي باشقۇرغۇچى خادىملار ئىلگە خىزمەت نە تىجىسىنى تەكشۈرۈش چارىسى »، «كەسپىي باشقۇرغۇچى خادىملار ئىلگە خىزمەت نە تىجىسىنى تەكشۈرۈش چارىسى »، «پونكىتلارغا بېرىپ تەكشۈرگەن خىزمەت تىن دوكلات قىلىش تۈزۈمى»، «كەسپىي مۇھاكىمە يىغىن تۈزۈمى»، «ئىستا ئىسا، پونكىتلار ئىلگە كەسپىي خىزمەت نە تىجىسىنى تەكشۈرۈش چارىسى»، «ئىستا ئىسا، پونكىتلىرىدا شەخسلەر ئىلگە كەسپىي نە تىجىلەرنى تەكشۈرۈش چارىسى» ، «ئىستا ئىسا، پونكىتلاردىكى مۇلازىمەت خادىملىرىنىلگە ئورنى مەسئۇلىيەت تۈزۈمى» ، «ئىستا ئىسا، پونكىتلىرىنىلگە مۇلازىمەت سۈپىتىنى تەكشۈرۈش تۈزۈمى»، «كەسپىي سۈپىتىگە قاراپ مۇكاپا تالاش - جازالاش چارىسى »، «ھاۋارايى مۇلازىمەت مەھسۇلاتلىرى ۋە ھەق ئېلىش چارىسى »، «ھاۋارايى رەھبەرلىك بەنزىسىنىلگە خىزمەت قائىدىسى»، «ھاۋارايى سىستېمىسىنىلگە يوقلىما قىلىش چارىسى»، «ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە ئەگەشكەن مۇھاپىزەت بويۇملىرىنى تارقىتىش چارىسى» دىن ئىبارەت. بۇلاردىن باشقا يەنە ئايرىم ئىستا ئىسا، پونكىتلىرىدا «كادىر، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى مۇددەتلىك ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىپ قويۇش تۈزۈمى» نى سىناق قىلدى. ياخشى- ياماننى پەرقلەندۇرۇش ئۈچۈن ھەر بىر تەكشۈرۈش مەزمۇنىدا كونكرېت دەرىجىدە ۋە شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدىكى نومۇر بەلگىلەندى. بۇنىلگە بىلەن بۇرۇنقىدەك دوكلات ئاڭلاش، ماتېرىيال كۆرۈشكىلا تايىنىپ ئۆزىنىلگە ھېسسىياتىنى قوشۇپ ، ياخشى ياماننى باھالاشتەك ئىللەتنى تۈپ ئاساستىن ئۆزگەرتتى.

ئىجرا قىلىش جەريانىدا، ۋىلايەتلىك ھاۋارايى باشقارمىسى ئىسلاھات لايىھىلىرىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش، ئەلالاشتۇرۇش خىزمىتىنى تۈتتى، ھاۋارايىدىكى ھەر بىر كەسپىي خىزمەت ئەھۋالىنىغا ئاساسەن خىزمەت مىقدارىنى ھېسابلاش چارىسىنى تۈزۈپ چىقتى ، ھەر بىر ئىش تۈرىنى ئىشلىنىلگە سىجىللىقى ۋە ئۇنىڭغا كېتىدىغان ۋاقىت بويىچە ھېسابلاپ بىر تۈتاش ئۆلچەمنى ئىجرا قىلىشنى يولغا قويدى . بۇنىلگە بىلەن كەسپىي خادىملار ۋە باشقۇرۇش خادىملىرىنىلگە خىزمىتىگە قارىتا خاراكتېرىنى بېكىتىپ ، نورما بەلگىلەش ، ئاندىن خىزمەت مىقدارىنى بەلگىلەشنى ئېلىپ بېرىپ ، كەسپىي خادىملار ئىلگە خىزمەت ۋاقتىنى ھېسابلاش چارىسىنى ۋە مەمۇرىي خادىملارنى نىشانلىق باشقۇرۇش چارىسىنى شەكىللەندۈردى ھەم بىر تۈتاش يوقلىما قىلىش ، خىزمەت نە تىجىسىنى تەكشۈرۈش ، ئەخلاق - پەزىلىتىنى تەكشۈرۈش ، قابىلىيەتىنى تەكشۈرۈشتىن ئىبارەت نومۇر قويۇپ نىسبەت ھېسابلاش بەلگىلىمىسى بار بولدى ھەم ئوخشاش بولمىغان باھالاپ نومۇر قويۇش چارىسى تۇرغۇزۇلدى :

ئىسلاھات لايىھىسى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن ، ۋىلايەت بويىچە ھاۋارايى سىستېمىسىدىكى ھەر بىر پونكىت ، ئىستانسا ۋە بۆلۈم ، ئىشخانىلاردا ھەممە كىشىنىلگە ۋەزىپىسى بولۇش ، ھەممە ئىشنى قىلىدىغان ئادەم بولۇش ، ئاكتىپلىق ھالىدا كۈچ چىقىرىپ ئىشلەش ، ۋاقتىدا ئىشقا چىقىش ۋە ئىشتىن چۈشۈشتەك يېڭى ۋەزىيەت تېزدىن شەكىللەندى . « ئۈچ تۈزۈم بىر گەۋدە بولۇش» تۈزۈمىنى يولغا قويۇش ئارقىلىق بىر قەدەر مۇكەممەل بولغان ئىلمىي باشقۇرۇش سىستېمىسى شەكىللىنىپ تۈرلۈك كەسپىي خىزمەتلەر مۇنتىزىملاشتۇرۇلدى، رەھبەرلىك بەنزىلىرىنىلگە ئىختىيار قىلىقى يەنمۇ ئىلگىرىلەپ كۆچەيدى، كەسپىي خىزمەتلەرنىلگە سۈپىتى يۇقىرى كۆ-

تۇرۇلدى. بولۇپمۇ ھاۋارايى مۇلازىمەت خىزمىتىدە يېڭى يول يارىتىلىپ، ئىسلاھاتنىڭ ھايات-كۈچى تولۇق كۆرسىتىلدى. 1985 - يىلى شىنجاڭ ھاۋارايى سىستېمىسى بويىچە ئېلىپ بېرىلغان تەكشۈرۈپ سېلىستۇرۇپ باھالاشتا قەشقەر ئۆلكە تىلىك ھاۋارايى خىزمىتىنىڭ ئىسلاھات لايىھىسى 1-دەرىجىلىك باھالىنىپ يۇقۇرى دەرىجىلىك ئالاقىدار تارماقلار تەكلىپ-مۇكاپاتلىشىغا ئېرىشتى. (پەن-جىپىلىق)

[ھاۋارايى كادىرلىرىنى ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش تۈزۈمى سىناق قىلىنىدى] 1985 - يىلى، ئۆلكىمىز بويىچە ھاۋارايى سىستېمىسىدا رەھبىرىي كادىرلارنى «ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش تۈزۈمى» ، خىزمەتچى خادىملارنى «ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش» تۈزۈمى سىناق قىلىندى. ھەر دەرىجىلىك رەھبىرى كادىرلار، باشقۇرغۇچى كادىرلار، كەسپىي كادىرلارۋە باشقا ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى قابىلىيىتى ۋە كەسپىي تېخنىكا سەۋىيىسىگە ئاساسەن تاللاپ تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش يولغا قويۇلدى. تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش خىزمىتى ئەمەلىيەتتىنى ئاساس قىلىپ، ھاۋارايى تارماقلىرىنىڭ كونكرېت ئەھۋالىغا بېرلەشتۈرۈپ ئېلىپ بېرىلغانلىقتىن، كۆپ ساندىكىلىرىنى ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش، تەكلىپ قىلىنغۇچىنى كۆتۈپ تۇرغۇچىلار ۋە شىتاتتىن ئارتۇق خادىملار كۆپ بولۇپ كەتمەسلىك پرىنسىپى ئىشقا ئاشۇرۇلدى.

ۋىلايەتلىك ھاۋارايى ئىستانسىسىدا ئىستانسا باشلىقى باشقارما باشلىقى ئالدىدا ئاجىز بىكار بولۇش تۈزۈمى، گۇرۇپپا باشلىقى ئىستانسا باشلىقى ئالدىدا ئاجىز بىكار بولۇش تۈزۈمى، ئىستانسا باشلىقى ھەر بىر كەسپىي گۇرۇپپا باشلىقلىرىنى تەكلىپ قىلىپ ۋەزىپىگە قويۇش ھەمدە گۇرۇپپا باشلىقلىرىغا ماسلىشىپ كەسپىي خادىملارنى تاللاپ تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش تۈزۈمى يولغا قويۇلدى، كەسپىي خادىملارنى تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىشتە تۆۋەندىكى تەلەپلەر ئوتتۇرىغا قويۇلدى: 1) كەسپىي خادىملارنى سىياسىي، ئىدىيەۋى ئېپادىسى، خىزمەت قابىلىيىتى ۋە تېخنىكا سەۋىيىگە قاراپ تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىدۇ. 2) تەكلىپ بىلەن ۋەزىپە ئۆتەش مۇددىتى بىر يىل، بىر-بىر يىل، ئۇچ ئاي بولىدۇ، ئەڭ ئۇزۇن بولغاندا بىر يىلدىن ئېشىپ كەتمەسلىكى شەرت. 3) تەكلىپ قىلىنماي قالغان كىشى بىرەك تەكلىپ قىلىنغۇچىنى كۆتۈپ تۇرغۇچى خادىم-ھېسابلىنىدۇ، تەكلىپ قىلىنغۇچىنى كۆتۈپ تۇرغۇچى ئۆز خىزمەت ئورنىدا چىڭ تۇرۇشى لازىم ھەمدە ئۇنىڭغا ئىش ھەققىنى بېرىلىدۇ، مۇكاپات سومىسى بېرىلمەيدۇ، ئۇچ ئاي ئىچىدە تەكلىپ قىلىش شەرتىگە يەتكۈزەلمىگەن كىشىنىڭ ئىش ھەققىنىڭ بەش پىرسەنتى تۆتۈپ قېلىنىدۇ؛ بىر-بىر يىل ئىچىدە تەكلىپ قىلىش شەرتىگە يەتكۈزەلمىگەن كىشىنىڭ ئىش ھەققىنىڭ 10 پىرسەنتى تۆتۈپ قېلىنىدۇ؛ توققۇز ئاي ئىچىدە تەكلىپ قىلىش شەرتىگە يەتكۈزەلمىگەن كىشىنىڭ ئىش ھەققىنىڭ 20 پىرسەنتى تۆتۈپ قېلىنىدۇ؛ بىر يىل ۋاقىت توشۇپ يەنىلا تەكلىپ قىلىنمىغان كىشىگە 30 پىرسەنت تۇرمۇش پۇلى بېرىلمەيدۇ. 4) تەربىيەلەش كۇرسىدا ئوقۇتۇلغان ياكى ئەمەلىي خىزمەت ئورنىدا ماھارىتى بىر يىلدىن ئارتۇق مەشق قىلدۇرۇلغان بولسىمۇ، يەنىلا ھاۋارايى خىزمىتىنىڭ تەلىپىدىن چىقالمىسا ھەم ئورۇنلاشتۇرۇشقا ئامال بولمىسا، ئۆزى ئىلتىماس قىلسا، ئىستانسا رەھبەرلىكىنىڭ قوشۇلۇشى-ھەمدە ۋىلايەتلىك ھاۋارايى باشقارمىسىنىڭ تەكشۈرۈپ تەستىقلىشى ئارقىلىق، ئۇ كىشىنىڭ ئۆزى باشقا خىزمەت ئىزلەپ ئۆزى چىقىش پولى تېپىشقا رۇخسەت قىلىنىدۇ.

1985 - يىلى ، ۋىلايەتلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى ھەر بىر كەسپىي گۇرۇپپىغا بېكىتىپ بېرىلگەن ئادەم سانىغا ئاساسەن ، كەسىپكە قويۇلغان تەلەپ بويىچە، ھەر بىر كەسپىي

خادىملىق ئىدىيىۋى ئەھۋالى، ئىمتىھان نەتىجىسى ، كەسپىي تېخنىكا سەۋىيىسى ۋە خىزمەت سۈپىتى قاتارلىق شەرتلەرنى ئومۇملاشتۇرۇپ، جەمئىي 72 نەپەر كەسپىي تېخنىكا خادىمىنى ۋە 7 نەپەر مەمۇرىي باشقۇرغۇچى خادىمنى ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىپ ئىشلەتتى . تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىلگەن 79 نەپەردىن 3 نەپەرنىڭ تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش مۇددىتى ئايرىم ـ ئايرىم هالدا 3 ئاي ۋە يېرىم يىل بولغاندىن باشقا ، قالدى خادىملارنىڭ تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش مۇددىتى بىر يىلدىن بولدى.

ۋىلايەت بويىچە هاۋا رايى خىزمىتىنىڭ ئىلاهات لايىهىسى ئومۇميۈزلۈك يولغا قويۇلغانلىقتىن «3 تۆرۈم بىرگەۋدە بولۇش» تۈزۈمى ۋە سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇلىدىغان كادىرلارنى ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش تۈزۈمى يۈرگۈزۈلۈپ، هەر دەرىجىلىك كادىرلار ۋە كەسپىي خادىملارنىڭ مەسئۇلىيەتچانلىقى كۈچەيدى، كۆپچىلىك جان ـ دىلى بىلەن كۈچلۈك ئۇپ ئىشلىگەنلىكىدىن ، هاۋا رايى ئىستانسىسىنىڭ قىيابېتىزور دەرىجىدە ئۆزگەردى،خىزمەت سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، مەسئۇلىيەت خاراكتېرلىك هادىسىلەر تۈگىتىلدى. هاۋا رايى مەلۇماتىنىڭ توغرا بولۇش نىسبىتى ۋە هاۋا رايى مۇلازىمەت سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئارقىدا قالغان خادىملارنىڭ تەربىيىسىنى ئۆگىنىپ ، خىزمەتنى ياخشى ئىشلەپ، كەسپىي تېخنىكا سەۋىيىسىنى ئۈستۈرۈش ئىلگىرى سۈرۈلدى. ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش مۇددىتىنى بىر يىلغا يەتمەيدىغانلارمۇ تېزدىن يېتىشۋېلىپ، تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىشنىڭ هەممە تەلىپىگە يەتكۈزۈپ ، داۋاملىق تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىشكە ئىگە بولدى. (زىلىك گۈلياق)

[هېسابلاش تېخنىكىسىنىڭ هاۋا رايىدا ئىشلىتىلىشى] شىنجاڭ هاۋا رايى تارماقلىرىنىڭ ئېلېكترونلۇق هېسابلاش تېخنىكىسىنى ئىشلىتىشى 70 ـ يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا باشلانغان ، لېكىن ئۇسكۇنىلەرنى كىرگۈزۈش، تېخنىكىنى هەزىم قىلىش ، تەتقىق قىلىپ ياساشنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ، ئىختىساسلىق خادىملارنى يېتىشتۈرۈش هەم ئومۇمـ يۈزلۈك كېڭەيتىش ئىشلىرى 80 ـ يىللاردىلا باشلاندى. قەشقەر ۋىلايىتىدىكى هاۋا رايى تارماقلىرىنىڭ هېسابلاش تېخنىكىسىنى ئۆگىنىپ ئىشلىتىلىشىيېقىنقى بىرنەچچە يىلدا باشلاندى، 1985 ـ يىلدا تەرەققىياتى بىر قەدەر تېز بولۇپ، ئۇنۇمى روشەن ، نەتىجىسى كۆرۈنەرلىك بولدى.

يۇقىرى دەرىجىلىك كەسپىي تارماقلارنىڭ كونكرېت يېتەكچىلىكىدە ، ۋىلايەتلىك هاۋا رايى ستانسىسى ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ PC ـ 1500 ،Fx—702P ،PC—1211 تىپلىق كىچىك ئاپپارات ۋە IBMPC/XT تىپلىق بىر تەرەپ قىلىش مىكرو ئاپپاراتىنى كىرگۈزدى. هېسابـ لاش تېخنىكىسىنى ئۆگىنىپ ئومۇملاشتۇرۇش ئاساسىدا ، ۋىلايەتمەزدىكى هاۋا رايى كەسپىنىڭ كونكرېت ئەهۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ، هېسابلاش تېخنىكىسىنى تەتقىق قىلىش ئورگىنىنى قۇرۇپ چىقىپ ، هەر خىل كەسپىي تەتقىقات ۋەزىپىسىنى بېكىتتى، ۋەزىپىنى ئاساس قىلىپ، تەتقىقات گۇرۇپپىلىرىنى تەشكىللىدى هەمدە ناھايىتى زور دەرىجىدە ئالغا ئىلگىرىلىدى. هازىر ، ۋىلايەت بويىچە دۆلەتنىڭ 4 ئاساسلىق مەلۇمات بېرىش ئىستانسا، پونكىتىدا ئاتموسفېرانى تەكشۈرۈش (يۇقىرى هاۋا بوشلۇقىدا شامال ئۆلچەش ، بوشلۇقنى تەكشۈرۈش) ۋە يەر يۈزىدە كۆزىتىپ مەلۇمات يېغىش ، تارقىتىش قاتارلىق كەسپىي ئىشلارنى يېتىرىم ئاپتوماتلاشتۇرۇش

ئەرتىپىنى ئەملىكە ئاشۇردى ھەمدە كەسپىي جەھەتتە ئىشلىتىشكە كىرىشىپ ، ھاۋا رايىنىڭ تەكشۈرۈش سىستېمىسىنى ئاپتوماتىلاشتۇرۇشنى ئەملىكە ئاشۇرۇش ئۈچۈن كېشىنى خۇشال قىلارلىق بىر قەدەم تاشلىدى. ئۇلايەتلىك ھاۋا رايى ئىستانسىسىنىڭ T B M تېپلىق مىكرو ئاپپاراتىنى ئىشلىتىش،ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان كۇرۇپپا قىسقامۇددەتلىك ھاۋا رايىدىن مەلۇمات بېرىش،مۇتەخەسسىسلەر سىستېمىسىنى تەتقىق قىلىپ دەسلەپكى قەدەمدە مۇۋەپپەقىيەت قازاندى، بۇ ھاۋا رايى مۇتەخەسسىسلەر سىستېمىسىنىڭ قىسقا مۇددەتلىك ئالدىن مەلۇمات بېرىش سىستېمىسىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇ مەلۇمات بەرگۈچىلەر نىڭ كۆپ يىللاردىن بۇيان توپلىغان خىزمەت تەجرىبىلىرى سىستېمىلىق بىلىم خەزىنىسى قىلىنىپ ، دۆلەت ھاۋا رايى مەركىزىي ۋە ياۋروپا ھاۋا رايى مەركىزىي تەمىن ئەتكەن ھاۋا رايى ۋەزىيىتىدىن مەلۇمات (ۋە تور-نۇقتىلار نىڭ ماتېرىيالىرى) ھالقىسمان ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنىپ ، مۇشۇ ئاساستا ئەقلىي خۇلاسە چىقىرىش ، ھۆكۈم قىلىش ۋە ھېسابلاش ئارقىلىق، ھەر تۈرلۈك ھاۋا رايىدىن مەلۇ-مات بېرىلدى. ھازىر ، ھاۋا بوشلۇقى ئەھۋالى، تېمپېراتورا، ھۆل - يېغىن قاتارلىق مەلۇ-ماتلار توغرىسىدىكى قىسمەن خىزمەتلىرىنى ئورۇنلاپ بولۇپ، ھاۋا رايى مەلۇماتنى ئوبيېكت تېپلاشتۇرۇش، مىقدارلاشتۇرۇشقا قاراپ تەرەققىي قىلدۇرۇشتا بىر چوڭ قەدەم تاشلىدى. ھېسابلاش تېخنىكىسىنى ماتېرىيال رەتلەش ، يېزا ئېگىلىك ھاۋا رايى ؛ ئىش ھەققى باشقۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە ئىشلىتىشنى تەتقىق قىلىش خىزمىتىدىمۇ خېلى زور ئىلگىرىلەش بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئاپتونوم رايونلۇق ھاۋا رايى تېخنىكىسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىشخانىسىغا ماسلىشىپ ۋىلايىتىمىزدە ھېسابلىغۇچ بىلەن ئېلېكتر خەۋەرلىشىش ئاپپاراتىنى بىر-لەشتۈرۈشنى سىناق قىلىپ مۇۋەپپەقىيەت قازاندى، بۇنى باھالاپ تەستىقلىغاندىن كېيىن كەسىپتە ئىشلىتىشكە كىرىشتۈرگىلى بولىدۇ. ئۇ ، كېڭ ھاۋا رايى خەۋەرلىشىش خادىملىرىنىڭ قول بىلەن ئىشلەشنىڭ ئورنىنى باستى. تېخنىكا مۇھىم بولغىنى ماتېرىيال يەتكۈزۈشنىڭ ۋاقىت ئۇنۇمى ۋە سۈپىتىنى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتەردى.

ھازىر ۋىلايەت بويىچە ھاۋا رايى تارماقلىرىدا 20 نەچچە كىچىك ئاپپارات ۋە مىكرو بىر تەرەپ قىلىش ئاپپاراتى بار. 3 تىن 2 قىسىم ھاۋا رايى ئىستانسا ، پونكىتلارغا ھېسابلىغۇچ سەپلەپ بېرىلدى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر10كىشىگە بىردىن توغرا كېلىدۇ. ۋىلايىتىمىز نىڭ ھاۋا رايى سىستېمىسىدىكى بارلىق ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئىچىدە ھېسابلىغۇچ ئىشلىتىش تېخنىكىسىنى ئۇمۇملاشتۇرۇش دائىرىسى 3 تىن 2 قىسىمغا يەتتى. (زىك گۇلىياڭ)

[ھاۋا رايىدىكى ھەق ئالىدىغان مۇلازىمەت (1)] مەملىكەت بويىچە شەھەر-يېزىلاردا ئېلىپ بېرىلغان ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ تۈرتكىسى ئارقىسىدا ، ھاۋا رايى تارماقلىرى كەسىپي تېخنىكا تۈزۈلمىنى زور دەرىجىدە ئىسلاھ قىلدى. مەركەز ۋە ئاپتو-نوم رايونلۇق ھاۋا رايى تارماقلىرىنىڭ جامائە تەكە مەنپەئىتىدىكى بولغان مۇلازىمەتنى ياخشى ئىشلەش ئاساسىدا ، كەسىپي ھەقلىق مۇلازىمەتنى پائال قانات يايدۇرۇش تۈپرىسىدىكى يولىيورۇقنىڭ روھىغا ئاساسەن ، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك ئىستانسا، پونكىتلار 1985 - يىلدىن باشلاپ ، ھەق ئالىدىغان مۇلازىمەتنى پەيدىنپەي قانات يايدۇردى. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ 93 ئورۇن بىلەن ھەق ئالىدىغان مۇلازىمەت توختامى تۈزۈلۈپ 8000

يۆەندىن ئارتۇق كىرىم قىلدى. بىرىملدىن بۇيان، ھەر قايسى ناھىيىدىكى ھاۋا رايى مۇلازىمەت خادىملىرى «دەل، توغرا ، تېز ، ۋاقتىدا بولۇش، كەسپىكە مىاس كەلگەن بولۇش» تىمن ئىبارەت مۇلازىمەت قائىدىسىنى ئەستايىدىل ئىجرا قىلىپ ، ئەڭ مەيدان مۇلازىمەتنى 44 قېتىم، ئەملىي تەكشۈرۈشنى 105 قېتىم ئېلىپ بارىدى. تۇرلۇك مۇلازىمەت ماتېرىيالىدىن 143 پارچە يېڭىپ چىقتى ھەمدە پارتىيە،ھۆكۈمەت رەھبەرلىك ئورگانلارغايازما ۋە ئاغزاكى 168 قېتىم دوكلات قىلدى. كەسپىي ئورۇنلارنى ھاۋا رايىدىن مەلۇمات، يېڭا ئىگىلىك ھاۋا رايىدىن مەلۇمات ۋە ئاخبارات، ھاۋا كىلىماتى ماتېرىيالىرى ۋە ئاخبارات قاتارلىق ھەر خىل ھاۋا رايى مۇلازىمىتى بىلەن تەمىن ئېتىپ، 200 نەچچە مىڭ يۆەن قىممەتلىكى بىۋاستە ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە، 2 مىليون يۆەندىن كۆپرەك قىممەتلىكى يوشۇرۇن ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئېرىشتى.1985-يىلى يېڭىسار ناھىيىلىك يېڭا ـ بازارلارنى باشقۇرۇش ئىدارىسى ناھىيىلىك ھاۋا رايى پونكىتى بىلەن ھەق تۆلەيدىغان مۇلازىمەت توختامىنى تۈزدى. بۇنىڭغا 200 ـ 300 يۆەن چىقىم قىلىغان بولسىمۇ ، ئەمما ئۇلارنىڭ بىناكارلىق شىركىتى، سېمونت بويۇملىرىنى ياساش زاۋۇتى، مېۋە قېقى ئىشلەش زاۋۇتى قاتارلىق بىر نەچچە ئورۇنلىرىدا 10 نەچچە مىڭ يۆەنلىك ئىقتىسادىي زىيان تارتىلدى.

ھەقلىق مۇلازىمەتنىڭ قانات يايدۇرۇلۇشى ، ھەر قايسى كەسىپلەرنىڭ ھاۋا رايىدىن پايدىلىنىپ ئىلمىي ئۇسۇلدا باشقۇرۇش سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشىگە پايدىلىق بولۇپلا قالماي، بەلكى كەسىپي سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنىمۇ ئىلگىرى سۈردى. (جۇلىياڭ چې)

[ھاۋا رايىدىكى ھەق ئالىدىغان مۇلازىمەت (2)] يېڭىسار ناھىيىلىك ھاۋا

رايى پونكىتى 1985 ـ يىلىنىڭ بېشىدىن باشلاپ ھاۋارايى بويىچە ھەق ئالىدىغان مۇلازىمەتنى يولغا قويدى. ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ ناھىيىلىك يېڭا ـ بازارلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسى، پاختا-كەندىر شىركىتى،مەدەنىيەت،ھاتارىپ ئىدارىسى ئاساسىي قۇرۇلۇش ئەترىتى، سۇ ـ ئېلېكتر ئىدارىسى ، سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى ، تىرانسپورت شىركىتى، بېلمق مەيدانى ، تاشيول ئۇچاستىكىسى ، يەرلىك تاشيول ئاسراش ئەترىتى ، يېڭا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ئىدارىسى قاتارلىق 14 ئورۇن بىلەن ھاۋا رايى بويىچە ھەق ئالىدىغان مۇلازىمەت توختامىنامىسى تۈزۈپ، يىل ئاخىرىغىچە 1010 يۆەن كىرىم قىلدى.

توختامنامە ئىمزالانغان كۈندىن ئېتىبارەن ھاۋا رايى پونكىتى ئىككىنچى تەرەپنى ھاۋا رايى ئۇچۇرى بىلەن تەمىن ئەتتى. 1985 ـ يىلى ئىچىدە ، يېڭىسار ناھىيىسىدە،ئاپەت خاراكتېرلىك بوراندىن 4 ـ ئاينىلىك 18 ـ كۈنى ، 5 ـ ئاينىلىك 25 ـ كۈنى،6 ـ ئاينىلىك 10ـ كۈنى جەمئىي 3 قېتىم چىقتى. بۇ قېتىملىق بوران ھاۋا رايى پونكىتى تەرىپىدىن دەل ۋاقتىدا توغرا مەلۇم قىلىنىدى ھەمدە ھەر قايسى ھەق ئالىدىغان مۇلازىمەت ۋە ھەقسىز مۇلازىمەت قىلىنىدىغان ئورۇنغا ئۇقتۇرۇلدى. 3 قېتىملىق بوراندىن ئالدىن بېرىلگەن مەلۇمات ئارقىلىق يېڭىسارىدىكى ھەر قايسى ئورۇنلىق بۇۋاستە زىيىنىدىن تەخمىنەن 200 مىڭ يۆەن ئازايتىلدى. 5 ـ ئاينىلىك 25 ـ كۈنى چىققان بوراندا، ناھىيىلىك بىرلەشمە ئاساسىي قۇرۇلۇش شىركىتىنىڭ سېمونتىدىن ئازايتىلغان زىيىنى 6 مىڭ يۆەن بولدى. بۇنىڭدىن باشقا،مەخسۇس كەسىپي مۇلازىمەتتىمن يارىتىلغان ئىقتىسادىي ئۈنۈمى 50 مىڭ يۆەنگە يېقىن بولدى . مەسىلەن: ھاۋا رايى

پولكىتى مېۋەقېقى زاۋۇتىنىڭ گۈلە قۇرۇتۇشى ئۈچۈن مەخسۇس خىزمەت ئۆتىدى؛ بېلىق مەيـ دانى ئۈچۈن كۈنلۈك ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرىدىن مەخسۇس‌مەلۇمات بېرىش ۋە قىسقا مۇددەتـ لىك ئايەت خاراكتېرلىك ھاۋادىن مەلۇمات بېرىشنى ئېلىپ بارىدى. (چىڭ شۇ فالق)

[1985 - يىللىق ھاۋاكىلىماتى] 1985 - يىلى ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ھاۋا كىلىماتىنىڭ ئاساسلىق ئالاھىدىلىكى : ھاۋا تېمپېراتۇرىسى‌يۇقىرىراق، ئىسسىقلىق مول،ھۆلـ يېغىن ئىنتايىن ئاز ، ئەتىيازدا قۇرغاقچىلىق ئېغىر بولدى.

1. ھاۋا تېمپېراتۇرىسى.

يىللىق ھاۋا تېمپېراتۇرىسىنىڭ ئالاھىدىلىكى : ئەتىيازدا تېمپېراتۇرىنىڭ ئۆزگىرىشى چوڭ بولۇپ، بەزىدە ئارقىغا يېنىپ ، سوۋۇش، يازدا ئىسسىقلىق مول، كۈزدە تېمپېراتۇرا تۆۋەنرەك بولۇشتىن ئىبارەت.

1ـ ئايدا ۋىلايەت بويىچە تېمپېراتۇرا تۆۋەنرەك، 2ـ ئايدا سېلىسىيە 2 گىرادۇستىن 3 گىرادۇسقىچە يۇقىرى بولدى، ئەتىيازنىڭ باشلىنىش‌مەزگىلىدە نورمال‌بولدى،ئەتىياز پەسلىدە تېمپېراتۇرىنىڭ ئۆزگىرىشى ئىنتايىن ئۇراقسىز بولۇپ، 3 ـ ئايدا ھاۋا جۈدۈن بولۇپ تېمـ پېراتۇرا تۆۋەنلىدى . 4 ـ ئايدا تېمپېراتۇراسېلىسىيە 1 گىرادۇستىن 2 گىرادۇسقىچە يۇقـ رى بولدى. 5 ـ ئايدا نورمال بولدى. يازدايۇقىرى ھارارەتلىك مەزگىلى بالدۇر كەلدى. ياز كىرگەندىن كېيىن، تېمپېراتۇرا يۇقىرىراق بولۇپ، ئىسسىقلىق مىقدارى مول بولدى. 6 ـ ئاي نىڭ ئوتتۇرىلىرىدا كۈنلۈك ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا سېلسىيە 26 گىرادۇستىن يۇقىرى بولدى. 7ـئايدا سېلسىيە 27 گىرادۇستىن يۇقىرى بولۇپ، تارىختا ئاز كۆرۈلگەنىدى ، جايلارنىڭ ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرىسى سېلسىيە 36 گىرادۇستىن 38 گىرادۇسقىچە بولدى، ھارالبېشىدا ئەڭ يۇقىرىسى سېلسىيە 39.9 گىرادۇسقا يەتتى، بۇ ئەھۋاللار 7ـئايدا كۆرۈلدى، كۈز بالـ دۇر كەلدى،ھاۋائوچۇق،سالقىن بولدى. تېمپېراتۇرا تۆۋەنرەك بولۇپ، باش قىرو مەزگىلى نورـ مال بولۇپ، سەل بالدۇر كەلدى. قىش كىرگەن12ـئايدا، تۇزلەڭلىكرايونىنىڭ تېمپېراتۇرىسى‌سېلـ سىيە 1 گىرادۇستىن 2 گىرادۇسقىچە يۇقىرى بولۇپ، قىش ئانچە سوغاق بولمىدى، ئەمما تاغـ لىق رايونىدىكى تاشقورغان قاتارلىق جايلاردا تارىختا ئاز كۆرۈلگەن تۆۋەنتېمپېراتۇرىلىق شۇ‌ىرغان كۆرۈلدى.

2. ھۆل-يېغىن.

يىللىق يېغىن بەك ئاز بولۇپ، تارىختىكى ھۆل-يېغىن مىقدارى بەك ئاز بولغانيىللارـ نىڭ بىرى بولدى.ھۆل-يېغىن مىقدارىنىڭ تارقىلىشى تەكشى ئەمەس، ئاساسلىقى 1ـ ، 3ـ ، 6ـ ، 8ـ ، 10ـ ئايغا مەركەزلەشتى، باشقا ئايلاردا ھۆل-يېغىن مىقدارى بەك ئاز بولدى، بۇنىڭ ئىچىدە 7ـئايدىكى‌تومۇزدا تۇزلەڭلىك رايونىدا پۈتۈن ئايدا ھۆل-يېغىن بولمىدى. بۇ تارىختا ئاز ئۇچرىغان، تېمپېراتۇرا يۇقىرى، يامغۇر ياغماي، شامال ئاز بولغاچقا كىشىلەر قاتتىق ئىسسىق بولغانلىقىنى ھېس قىلىشتى، ئەمما ، تاشقورغاندىكى ئېگىزلىك رايونىداھۆلـ يېغىن ئەھۋالى تۇزلەڭلىك رايونىنىڭكى بىلەن ئوكسىچە بولۇپ، يىللىق ھۆل-يېغىن مىقدا ـ رى 102مىللىمېتىرغا يەتتى، يىللاردىكىدىن 49% كۆپ بولدى.

3 . مۇھىم ھاۋا كىلىماتۋەقەلىرى.

1985-يىلى ئىچىدە مۇھىم ھاۋا كىلىمات ۋەقەلىرى بولسا باھاردا قار ياغدى، يازدا تو-

مۇز ئېيىقى بولدى، بوران ئاپىتى كۆرۈلدى ۋە تاغلىق رايونلاردا قاتتىق يامغۇر (قار) ياغدى، (1) باھار قارى.

3 ـ ئاينىڭ يۇقىرىقى 10 كۈنلىرى ۋەئۇتتۇرلىرىدا، سوغۇق ھاۋا ئىلگىرى تەسىرى تۆپەيلىدىن، جايلاردا قار ياغدى، ھاۋا تېمپېراتۇرىسى تۆۋەنلىدى، جەنۇبىي قىسىمدا كېچىك مىقداردىن ئوتتۇرا مىقدارغىچە قار ياغدى، شىمالىي قىسىمدا ئوتتۇرا مىقداردىن چوڭ مىقدارغىچە قار ياغدى، تېمپېراتۇرا سېلىسىيە 5گىرادۇسىتىن 8گىرادۇسقىچە تۆۋەنلىدى، قاردىن كېيىن قېلىن تۇمان ۋەتۇمان قىروسى پەيدا بولدى. بۇ تارىختىمۇ ئاز ئۇچرىغان. بۇ قېتىمقى ھاۋا دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىغا ۋە قاتناش ـ تىرانسپورت قاتارلىق ئىشلارغا پايدىسىز تەسىر كۆرسەتتى، لېكىن ئەتىيازدىكى قۇرغاقچىلىقنى پەسەيتتى.

(2) بوران.

بۇ يىل 3ـ ئاينىڭ 31ـ كۈنى، 4ـ ئاينىڭ 18ـ كۈنى، 5ـ ئاينىڭ 25ـ كۈنى ۋە 6 ـ ئاينىڭ 10ـ كۈنى ئۈلايىتىمىزنىڭ قىسمەن جايلىرى ياكى پۈتۈن ئۈلايىتىمىزدە ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ بىر قانچە قېتىم 7 بالدىن 10 بالغىچە ئاپەت خاراكتېرلىك بوران چىقتى، بۇنىڭ سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا بولغان تەسىرى خېلى چوڭ بولدى. بولۇپمۇ 4ـ ئاينىڭ 18ـ كۈنى چىققان بوران ۋە ئۈششۈكنىڭ مارالبېشى، يوپۇرغا ۋە پەيزاۋات قاتارلىق جايلارغا بولغان تەسىرى ناھايىتى زور بولدى. مەسىلەن: مارالبېشىدا، تولۇق بولمىغان ستاتىستىكىغا قارىغاندا 3000مو كېۋەز بۈزۈپ قايتا تېرىلدى، 3482 مو كېۋەزلىككە پېچەللىغان يالتىراقنى ئۇچۇرۇپ كەتتى، يەر قانچە بۇن مىڭ پۇەنلىك ئىقتىسادىي زىيان بولدى. 5ـ ئاينىڭ 25ـ كۈنى ۋە 6ـ ئاينىڭ 10ـ كۈنى ئۈلايەت بويىچە چىققان بوران كۈزگى بۇغداي مەھسۇلاتىمىزغا ناھايىتى زور تەسىر كۆرسەتتى.

(3) تومۇز ئېيىقى.

بۇ يىل جايلارنىڭ ئەڭ يۇقىرى ھاۋا تېمپېراتۇرىسى تارىخىي رېكورتتىن ئېشىپ كەتمىگەن بولسىمۇ، لېكىن كۈنلۈك ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىنىڭ ئۇدا سېلىسىيە 25 گىرادۇستا مۇقىم تۇرغان مەزگىلى ئۇزۇن بولدى، تومۇز ئىسسىقى مەزگىلىمۇ ئۇزۇن بولدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ھۆل ـ يېغىن ئاز بولغاچقا، كىلىمات قۇرۇق ئىسسىق بولدى، بۇ تارىختا ئاز كۆرۈلگەن.

(4) تاغلىق رايونلاردىكى قاتتىق يامغۇر (قار).

6ـ ئاينىڭ 18ـ كۈنى پامىر ئېگىزلىكىگە جايلاشقان تاشقورغاندا قاتتىق يامغۇر يېغىپ ئاپەت بولدى، يامغۇرنىڭ ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى تارىخىي رېكورتتىن ئېشىپ، تارىخىي رېكورت بۈزۈلۈپ كەتتى، ئوتلاقلار بۈزۈلۈپ كەتتى، چارۋىلار ئۆلدى، قاتناش ئۈزۈلدى، ئۇيغۇر ئىبارە تىلىدىكى ئۆرۈلدى. ئىقتىسادىي زىيان تەخمىنەن 1 مىليون 500 نەچچە مىڭ يۈەن بولدى، 12ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا، ئارقا ـ ئارقىدىن قاتتىق قار يېغىپ، قارنىڭ قېلىنلىقى 10 مىللىمېتردىن 20 مىللىمېتر غىچە بولدى، كۈنلۈك ئەڭ ئۈۋەن تېمپېراتۇرا سېلىسىيە نۆلدىن تۆۋەن 31.5 گىرادۇسقا چۈشۈپ، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى ئېغىر زىيانغا ئۇچرىدى.

4. هاۋارايى ئامىللىرى قىسمىتى توغرىسىدىكى جەدۋەل

خىلى / تۈرى / ئىستانىسا-پونكىت	هاۋا تېمپېراتۇرىسى (℃)				هول - يېغىن مىقدارى			كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈشى		هاۋارايى ئەھۋالى	
	يىللىق ئوتتۇرا- ۋېيە تېمپېراتۇرا- تۇرا	يەرلىك	ئەڭ يۇقىرى	ئەڭ تۆۋەن	يىللىق مىقدارى	پەرق نىسبىتى	كۈنلۈكنىڭ ئەڭ زور مىقدارى	سائەت سانى	نىسبىتى	ھېرىان چىققان كۈن سانى	بولۇدۇرياقان كۈن سانى
قەشقەر	12.0	0.3	36.1	—19.1	18.7	—70	7.1	2661	60	12	0
مارالبېشى	12.2	0.5	39.9	—18.6	8.6	—81	1.8	2883	65	6	0
پەيزاۋات	11.7	0.0	37.1	—19.0	12.3	—77	3.8	2783	63	13	0
ھوپۇرغا	11.9	0.2	38.7	—19.7	20.4	—57	5.7	2682	60	15	0
يېڭىسار	11.8	0.4	37.6	—17.6	18.4	—71	6.5	2709	61	6	0
مەكىت	11.7	0.0	37.8	—18.0	10.6	—73	6.6	2831	64	3	0
يەكەن	12.0	0.6	36.8	—18.9	10.1	—77	4.4	2973	67	3	0
بوسكام	12.1	0.7	36.6	—17.3	10.7	—75	4.0	2340	53	4	0
قاغىلىق	11.6	0.2	35.9	—18.7	9.6	—82	2.5	2982	67	3	0
تاشقورغان	3.3	0.0	28.6	—31.5	101.9	+49	38.2	2833	64	35	0
تورغات	—2.9	0.8	19.9	—29.1	1599	—30	18.6	3011	68	45	0

يېقىنقى يىللاردا قەشقەر هاۋارايى سىستېمىسى بويىچە مۇكاپاتلانغان پەن تەتقىقات نەتىجىلىرى

تۈر نامى	تۈرۈلمىغان تۈرۈن		مۇكاپاتلانغان ۋاقتى	مۇكاپاتلانغان داڭلىق ئۇسۇل دەرىجىسى
شىنجاڭ چوڭ داڭلىق هاۋا ئۆزگىرىش جەريانىغا داڭلىق بىر قانچە مەسىلە ئۈستىدىكى تەتقىقات	ئۇلاپەتلىك هاۋارايى ئىستانسىسى	زىلك كسولىيالق، ۋالۇ جىگيۇ	1978- يىل	ھەمكارلىشىق نەتىجە، مەملىكەتلىك ئىلىم - پەن چوڭ يىغىنى
قەشقەر ئۇلاپەتلىك ھەربىي ئىشلار هاۋا كىلىماتى تەزكىرىسى	ئۇلاپەتلىك هاۋارايى ئىستانسىسى،ھەرقايسى ناھىيىلىك هاۋارايى ئىستانسىسى	جىۋلياڭچى قاتارلىقلار	1979- يىل	ھەمكارلىق نەتىجە، ئۇلاپەت،ئاپتونوم رايون بويىچە
جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ غەربىي قىسمىدىكى قاتتىق يېغىن ھەققىدە تەتقىقات	ئۇلاپەتلىك هاۋارايى ئىستانسىسى	ۋالۇ جىگيۇ قاتارلىقلار	1978- يىل	ھەمكارلىق نەتىجە، ئۇلاپەت،ئاپتونوم رايون بويىچە

تېرىلغۇ تۈزۈمىنى ئوزكەرتىشكە دائىر كىلىمات ھەققىدە تەھلىل	يەكەن يېزا ئىگىلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	خوتەن جۇڭجى	1979- يىل	ئايتوتوم رايون بويىچە 3- دەرىجىلىك
يەكەن ناھىيىسىنىڭ يېزا ئىگىلىك ھاۋا كىلىماتىنى رايونغا ئايرىش	يەكەن يېزا ئىگىلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	باۋ رۇي، خوتەن جۇڭجى، لۇسو جېن	1984- يىل	ۋىلايەت، ئايتوتوم رايون بويىچە 3- دەرىجىلىك
قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ يېزا ئىگىلىك ھاۋا كىلىماتىنى رايونغا ئايرىش	قاغىلىق ناھىيىلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	خوتەن خۇگيەن	1984- يىل	ۋىلايەت، ئايتوتوم رايون بويىچە 3- دەرىجىلىك
ئېگىز ئورمانغا تېرىلغىدىغان يۇرچاق تۈرۈقىنى كەركۈزۈشكە مۇناسىۋەتلىك بولغان ھاۋارايى قانۇنىيىتى ھەققىدە تەتقىقات	يەكەن ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	لۇسو جېن	1985- يىل	ئايتوتوم رايونلىنىڭ تەرەققىيات مۇكاپاتى
ئومۇمىي ئېنېرگىيىسى ھەققىدە تەھلىل ۋە ئۇنىڭ ئىشلىتىلىشى	ۋىلايەتلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	جۇلياگچى	1979- يىل	ۋىلايەت بويىچە 3- دەرىجىلىك مۇكاپات
قىلىپقا كىرگۈزۈلگەن قوشۇپ قاتتىق ھول- يېغىندىن مەلۇمات بېرىش	يېگىسار ناھىيىلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	لېۋداۋ	1980- يىل	ۋىلايەت بويىچە 3- دەرىجىلىك
بىر قېتىملا ئۈزۈمپەيدا قىلىنىدىغان ھول- غان قاتتىق ھول- يېغىندىن بېرىلگەن مەلۇمات	يېگىسار ناھىيىلىك ھاۋا ئارايى ئىستانسىسى	لېۋ داۋ	1983- يىل	ۋىلايەت بويىچە 3 - دەرىجىلىك
ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ھاۋا كىلىماتىنى بايلىقى ۋە ئۇنىڭ ئىشلىتىلىشى	ۋىلايەتلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	خوتەن جۇڭجى قاتارلىقلار	1983- يىل	ۋىلايەت بويىچە 1 - دەرىجىلىك
يېگىسار ناھىيىسىنىڭ يېزا ئىگىلىك ھاۋا كىلىماتىنى رايونغا ئايرىش	يېگىسار ناھىيىلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	كەن جەنۇ	1983- يىل	ۋىلايەت بويىچە 3 - دەرىجىلىك
قەشقەر شەھىرىنىڭ يېزا ئىگىلىك ھاۋا كىلىماتىنى رايونغا ئايرىش	ۋىلايەتلىك ھاۋا رايى ئىستانسىسى	خالىد يەكشىيالىق قاتارلىقلار	1983- يىل	ۋىلايەت بويىچە 3- دەرىجىلىك
يەكەنلىك يېڭىتېغىلىقتا ئائىت ھاۋا كىلىماتى ھەققىدە تەھلىل	يەكەن يېزا ئىگىلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	تالا شۇجۇن	1983- يىل	ۋىلايەت بويىچە 3- دەرىجىلىك
يەكەنلىك ئېگىز ئورنى كومپە قوناقلىغا ئائىت ھاۋا كىلىماتى ھەققىدە تەھلىل	يەكەن يېزا ئىگىلىك ھاۋارايى ئىستانسىسى	جاۋ باۋخۇ	1983- يىل	ۋىلايەت بويىچە 3 - دەرىجىلىك

[ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى ئۈستىدىكى پەن تەتقىقات ۋە ئۇنى كۆزىتىش] پۈتۈن دۇنيانىڭ كۆزى تىكىلگەن ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى 76يىللىق ئۆزاق مۇساپىنى بېسىپ 1985-يىلى ۋە 1986-يىلى يەنە بىر قېتىم قايتىپ كەلدى. قەشقەر شەرقىي 5- ئوڭلچەملىك ۋاقىت رايونىغا جايلاشقان، ھاۋا نىڭ يىللىق ئوچۇق بولۇش نىسبىتى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 300 كۈندىن يۇقىرى بولىدۇ، ھەر يىلى 11-ئايدىن ئىككىنچى يىلنىڭ 1-ئايغىچە بولغان ئارىلىقتا بۇ يەردىكى ھاۋا نىڭ سۈزۈكلۈك دەرىجىسى ۋە كۆرۈش دەرىجىسى ئەڭ ياخشى پەسىللەردىن ھېسابلىنىدۇ، ئىنوپتىكا ئاستىرونومىيىلىك كۆزىتىش كۆگۈلدىكىدەك بىر ئورۇن بولسىمۇ، بىراق بۇ ھەرىكىتان بەلبېغىدا كۆزىتىش ئۇقتىلىرى كەم . بۇ بوشلۇقنى

تولدۇرۇش ئۇچۇن، جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى شاڭخەي رەسەتخانىسى، ئۇرۇمچى ئاستىرونومىيە خىزمىتى پونكىتى بىلەن بىرلىكتە ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى كۆزىتىش ئەترىتى تەشكىللىدى. ئۇلار 1985- يىلى 11-ئاينىڭ باشلىرىدا قەشقەرگە كېلىپ، يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ياندۇما يېزىسىدا قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنىڭ چوڭلۇقىنى سۈرەتكە ئېلىش، كۆزىتىش نۇقتىسىنى قۇردى، ئازادلىق ئارمىيىنىڭ شىنجاڭدا تۇرۇشلۇق مەلۇم قىسىم بىلەن قەشقەر ئۇلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ قوللىشى ۋە ھەمكارلىشىشى ئارقىسىدا، شاڭخەي رەسەتخانىسى تەتقىق قىلىپ ياساپچىققان چوڭ تېپىتىكى ئاسمان جىسىملىرىنى سۈرەتكە ئېلىش ئەسۋابىدىن پايدىلىنىپ، قۇيرۇقلۇق يۇلدۇزنىڭ چوڭلۇقىغا دائىر 200 پارچىدىن ئارتۇق رەسىمنى ھۆججەپكە.

شاڭخەي رەسەتخانىسى بىلەن تۇرۇمچى يېزىلىق ھەمرا كۆزىتىش پونكىتى بىرلىشىپ ئېلىپبېرىلغان قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزىنى كۆزىتىش ئەترىتى رېتىن قەشقەردە كۆزىتىش ئېلىپ بارىدى. گېزىتنىڭ خەۋىرى

قىممەتلىك تارتمۇالدى. بۇ شىنجاڭ تارىخىدا 1- قېتىملىق ئىش. «خەلق گېزىتى»، «نۇر گېزىتى»، «شىنجاڭ گېزىتى» ، «قەشقەر گېزىتى» قاتارلىق نۇرغۇن گېزىتلەر بىرلەشمە كۆزىتىش ئەترىتىنىڭ خىزمىتى ئەھۋالى ۋە قولغا كەلتۈرگەن دەسلەپكى قەدەمدىكى تەتقىقات نەتىجىلىرىنى ۋاقتىدا خەۋەر قىلدى.

ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى قايتىپ كېلىش دەۋرىدىكى ئالدىنقى قېتىملىق قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز، ئېلىمىزنىڭ تارىخىي كىتابلىرىدا دۇنيا ئېتىراپ قىلغان ئەڭ بۇرۇنقى ۋە ئەڭ مۇكەممەل كۆزىتىش خاتىرىلىرى بار. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى يەنە قويۇق قۇيرۇق چېچى، غايەتزور قۇيرۇقى ۋە بويۇن ھەرىكىتى بولغان تېپىك قۇيرۇقلۇق يۇلدۇز. ئۇنى كۆزىتىش ۋە تەتقىق قىلىش قۇياش سىستېمىسىنىڭ پەيدا بولۇش ۋە ئۆزگىرىش هايا تلىقىنىڭ پەيدا بولۇشى، سەييارىلار ئارا ماگنىت مەيدانىنىڭ تارقىلىش ۋە ئۆزگىرىش، شۇنىڭدەك قۇياش، شامال ۋەتەك ئىنتونلۇق جىسىملار فىزىكىسى قاتارلىقلاردا پەۋقۇلئاددە، مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. 1985- ، 1986-يىللىرى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى كۆزىتىش ئېلىمىزنىڭ ۋە دۇنيانىڭ ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى ئۈستىدىكى تەتقىقاتىنى قىممەتلىك ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلىدى، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئاستىرونومىيە ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى خۇشاللىنارلىق بىر قەدەم تاشلىدى.(ۋاڭ يۈ ، جاڭ نەن)

[قەشقەردىكى ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى كۆزىتىشكە بولغان قىزىقىش]

كىشىلەرنىڭ ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى چۈشىنىشىگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن ۋىلايەتلىك پەن-تېخنىكا جەمئىيىتى، مەمۇرىي مەھكىمە، ماتېرىپ باشقارمىسى، جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى شاڭخەي رەسەتخانىسى، ئۇرۇمچى يېزىلىق ھەمرا كۆزىتىش پونكىتىدىكى ئاستىرونومىيە خىزمەتچىلىرى بىلەن «ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزغا دائىر پەننىي ئومۇملاشتۇرۇش تەشۋىقات ئەترىتى

گېئولوگىيە، يەر تەۋرەش

[گېئولوگىيەخىزمىتى ھەققىدە بايان] 1985 - يىلى، گېئولوگىيە 2-چولۇق ئەترىتى پارتىيىنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى فاكچىنى ۋە سىياسىتىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، گېئولوگىيەمىنىستىرلىقىنىڭ « ئۇچىۋۇتىش، جانلاندۇرۇش، جەمئىيەت ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا يۈزلىنىش » پرىنسىپىغا ئاساسەن تەدرىجى ھالدا، يېپىق شەكىلدىن ئېچىۋېتىش شەكلىگە قاراپ بۇرۇلۇش ياسىدى. بىر يىل ئىچىدە، تۆۋەندىكىدەك تۆت تۈرلۈك ئاساسلىق نەتىجىنى قولغا كەلتۈردى:

1 . مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ ۋاجىر تاغ كان رايونىدا ئالماس ئەۋرىشكىسى ئېلىشنى ئورۇنلىدى.

تەشكىللەپ، گېزىت، رادىئو، كىنو، خىرونىك فىلىم ۋە كۆرس ئېچىش قاتارلىق كۆپخىل شەكىللەردىن پايدىلىنىپ، ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزغا دائىر بىلىملەرنى كەڭ كۆلەمدە ئومۇملاشتۇردى. ئۇلايىتىمىزدىكى 9 ناھىيە، شەھەر ۋە قىزىلسۇ ئوبلاستىدىكى ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ 40 تىن ئارتۇق جۇغراپىيە ، فىزىكا ئوقۇتقۇچىلىرى ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزغا دائىر بىلىملەرنى ئۆگىنىش كۆرسىغا قاتناشتى. ئاستىرونومىيەخىزمەتچىلىرى كۆرسانتلارغا «ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى»غا دائىر ئادىي ساۋات ۋە ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى كۆزىتىش ئۇسۇللىرىنى سىستېمىلىق تونۇشتۇردى ھەمدە كۆرسانتلارنى نەق مەيدانغا دۇربۇن ئارقىلىق ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزى قۇياش يۈزىدىكى قارا داغ، ئاي، يۇلتۇز قاتارلىق باشقا ھەمراھلارنى كۆزىتىشكە ئۇيۇشتۇردى. كۆرسانتلاردا قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز قاتارلىق ئاسمان جىسىملىرىغا قارىتا بىر قەدەر ئېنىق تونۇش ھاسىل بولدى.

بىر ئاي ۋاقىت ئىچىدە، پەننى ئومۇملاشتۇرۇش تەشۋىقات ئەترىتى ۋىلايىتىمىزنىڭ 8 ناھىيە، شەھىرى ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قۇمانغا نىلىق شىتابىغا بېرىپ، ھەر مىللەت ياشلىرى، ئۆسمۈرلىرى ۋە ئىدارە كادىرلىرىنى پەننى ئومۇملاشتۇرۇشقا دائىر 12 مەيدان دوكلات ئاڭلاشقا ئۇيۇشتۇردى، دوكلات ئاڭلىغۇچىلار 8مىڭ ئادەم(قېتىم)دىن ئېشىپ كەتتى. يەنەھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزغا دائىر خىرونىك فىلىملىرى 34 قېتىم قويۇپ بېرىلدى، تاماشابىنىلار 25مىڭ ئادەم (قېتىم)دىن ئېشىپ كەتتى، ھەر كۈنى كەچتە نەق مەيدانغا ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى كۆرۈش ئۇيۇشتۇرۇلدى.76يىلدا بىر قېتىم قايتىپ كەلگەن بۇ ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى بىر قانچە قېتىم كۆپرەڭ كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئۈدا بىر قانچە قېتىم ئۆچىرەتتە تۇردى. دۇربۇن ئارقىلىق ھاللىي قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى كۆرگەنلەر سانى 60مىڭ ئادەم (قېتىم)دىن ئېشىپ كەتتى، بۇلارنىڭ ئىچىدە ھەر مىللەت ياشلىرى، ئۆسمۈرلىرى 80 پىرسەنتتىن كۆپرەكىنى ئىگەللىدى. (جاڭشياۋ جيەن)

بىر نىچچى، II ـ نومۇرلۇق ۋە V ـ نومۇرلۇق كېمىبىرلى تاغ ئۆڭكۈرىدىن 16 كۈچەيتىر ئەۋرىشكە تاللاندى. ئىككىنچى، I ـ نومۇرلۇق تاغ ئۆڭكۈرىدە 1982 ـ يىلدىن 1983 ـ يىلغىچە ئېلىپ بارغان تاغ بۇرغىلاش داۋامىدىكى ئەۋرىشكىسىدىن 7سى تاللاندى. ئۈچىنچى، 1982 ـ يىلدىن 1984 ـ يىلغىچە بولغان گېئولوگىيە خىزمىتىگە ئائىت دوكلات يېزىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىدى، بىر پارچە دوكلات تاپشۇرۇپ بەردى، جەمئىي ئالتە كېمىبرلى تاغ ئۆڭكۈرىنى، 32 كېمىبرلى تاش تەزىمىسىنى تاپتى.

2 . 1985 ـ يىلى 12 ـ ئايدا 550 مىڭ خەتلىك « جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ غەربىي قىسمىدىكى 1:500.000 ماسىشتابلىق گېئولوگىيە خەرىتىسى، كان مەھسۇلاتلىرى خەرىتىسى» ۋە چۈشەندۈرۈش » نى تاپشۇرۇپ بەردى. بۇ كىتاب بەش يىللىق تەرىشچانلىق ئارقىسىدا، ئاخىرى كۆزلەنگەن مۇددەتتە پۈتتى. ئۇ مۇشۇ رايونلاردا گېئولوگىيىلىك كان ئىزلەش ۋە پەن تەتقىقاتىنى ناھايىتى قىممەتلىك ئىشەنچىلىك ئاساسلىق ماتېرىياللار يىغىن تەمىنلىدى.

3 . پوسكام نېفىت خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى ۋە ئۇنىڭغا قاراشلىق ئوت ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇلۇشىنىڭ گېئولوگىيىلىك تەپسىلى قېدىرىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىدى. پوسكام نېفىت خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى نۆۋەتتە جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئەڭ چوڭ قۇرۇلۇشلاردىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. قۇرۇلۇشنىڭ لايىھىلەش ئىشىنى ئېلىمىزنىڭ نېفىت خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى باش شىركىتى، بېيجىڭ نېفىت ئىشلىرى بويىچە لايىھىلەش ئورنى، خىمىيە سانائىتى ماتېرىياللىقى 4 ـ لايىھىلەش ئورنى، نېفىت سانائىتى ماتېرىياللىقى پىلانلاش، لايىھىلەش باش ئاكادېمىيىسىنىڭ لايىھىلەش ئورنى قاتارلىق ئالتە ئورۇن ۋە ئەنگلىيەنىڭ ئىككى شىركىتى ئۆز ئۈستىگە ئالدى. جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى قوماندانلىق شىتابىنىڭ ھاۋالىسىغا بىنائەن 2 ـ گېئولوگىيەچوڭ ئەترىتى جەمئىي بەش ئاي ۋاقىت سەرپ قىلىپ، تەپسىلى ئىنچىكە قېدىرىپ تەكشۈرۈش ئارقىلىق، قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىلمىدىغان دائىرە ئىچىدىكى يەر قاتلىمى قۇرۇلمىسىنى، قۇرۇلۇش ھۇلىنىڭ كۆتۈرۈش ئىقتىدارىنى، يەر ئاستى سۇيىنىڭ سىڭىش ئىقتىدارىنى، شور، تۇپراقنىڭ تارقىلىشى قاتارلىق ئەھۋاللارنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاپ، خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ لايىھىسىنى گېئولوگىيىلىك ئاساس بىلەن تەمىنلىدى ۋە 3 ئايدا قۇرۇلۇش باشلاش ئۈچۈن پايدىلىق شەرت ـ شارائىت يارىتىپ بەردى.

4 . قاغىلىق ناھىيىسىدىكى مەرمەر كانىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈپ باھالاش خىزمىتىنى ئىشلىدى. قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىي كومىتېتىنىڭ ھاۋالىسىگە ئاساسەن، بىر شۆبە ئەتراپىدا ئاجرىتىپ، ئۇچ ئايغا يېقىن ۋاقىت سەرپ قىلىپ، دالادىكى تەكشۈرۈشنى تاماملىدى. قولىغا كەلتۈرگەن گېئولوگىيىلىك نەتىجىلىرى مۇنۇلاردىن ئىبارەت: (1) كاردىكى مەرمەر كان رايونىنىڭ يەر قاتلىمىنىڭ قاتلام تەرتىپىنى، تاشنىڭ ئالاھىدىلىكىنى، تۈزۈلمە شەكلىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلىدى. (2) كان رايونىنىڭ ئىچىدىكى ھەر قايسى قاتلام مەرمەر تاشنىڭ سۈپىتى ئەھۋالىغا نىسبەتەن دەسلەپكى قەدەمدە تونۇش ھاسىل قىلدى، قېزىش ئەھمىيىتىگە ئىگە مەرمەر كان قاتلىمىنىڭ مەھسۇلات ئەھۋالى، شەكلى، تارقىلىش ئەھۋالىنى ئاساسىي جەھەتتىن ئېنىقلاپ چىقتى. (3) مۇشۇ كان رايونىدىن سەككىزكىلومېتر يىراقلىقتىكى ئاق قورۇم مەرمەر كان رايونىنى دەسلەپكى قەدەمدە تەكشۈرۈش خىزمىتى ئېلىپ باردى. دەسلەپكى قەدەمدە كان قاتلىمىنىڭ سوزۇلۇشى، كۆلىمى، مەھسۇلات ئەھۋالى ۋە ئادەتتىكى مەدەن سۈ-

پىتى ئەھۋالىنى ئىگەللىمدى. (4) دەسلەپكى قەدەمدە مۇشۇ كان رايونىنىڭ گېئولوگىيىلىك زاپاس مىقدارى 10 مىليون كۇپىمېتر دەپ مۆلچەرلەپ، بۇ يەردىكى مەرمەرنى ئېلىشنىڭ تەرەققىياتىنى ئىشەنچىلىك گېئولوگىيىلىك ئۇچۇر بىلەن تەمىنلىدى. (زويى كې)

7.41 بال يەر تەۋرىدى] 1985 - يىلى 8 - ئاينىڭ 23 - كۈنى سائەت 20 دىن 41 مىنوت ئۆتكەندە قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كونىشەھەر ناھىيىسە ئوپال يېزىسى بىلەن قىزىلسۇ ئوبلاستىنىڭ ئۇلۇغچات ناھىيىسى چېگرىلىنىدىغان ئورۇندا 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرىدى. يەر تەۋرەش مەركىزى مىكرو جەھەتتىن قارىغاندا: شىمالىي پارالىل 39.4°، شەرقىي مېرىدىئان 75.2°، يەر تەۋرەش مەنبەسىنىڭ چوڭقۇرلىقى تەخمىنەن 20 كىلومېتر.

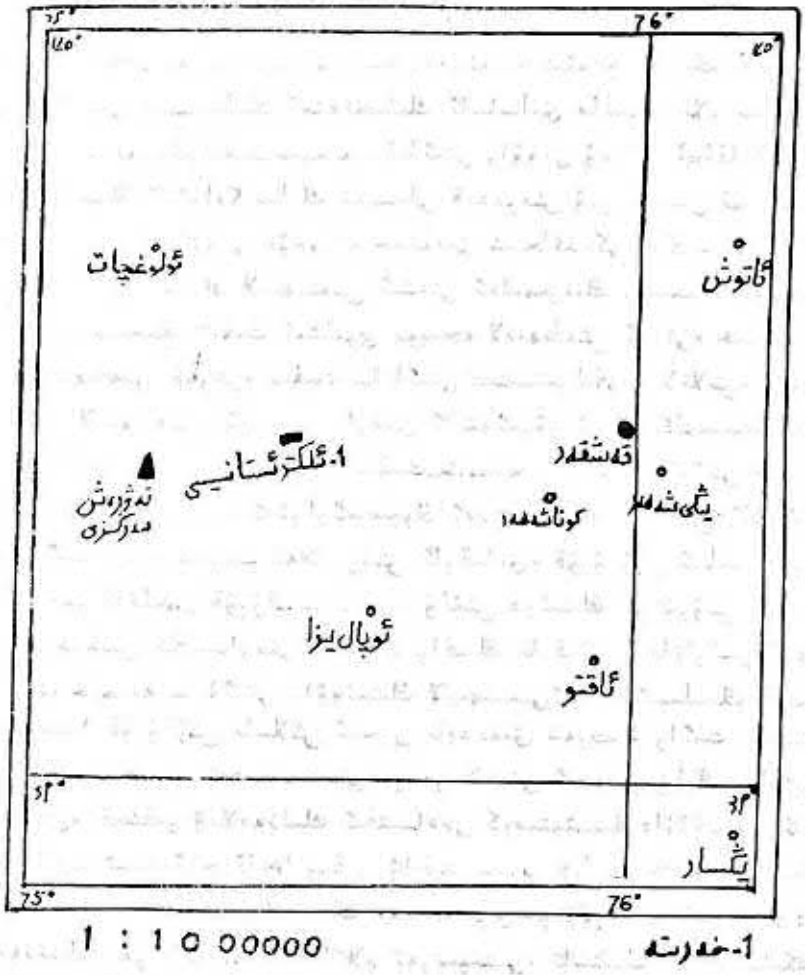

7.4 بال يەر تەۋرەش مەركىزى ئورنى كۆرسىتىلگەن خەرىتىسى

ماكرو جەھەتتىن كۈزەتكەندە يەر تەۋرەش مەركىزى: شىمالىي پارالىل 39° 31′، شەرقىي مېرىدىئان 75° 21.3′. 9- ئاينىڭ 12-كۈنى سۇبەھى مەزگىلى سائەت 4 دىن 45 مىنوت ئۆتكەندە، يەنە 6.8 بال كۈچلۈك قالدۇق يەر تەۋرىدى. بۇ قېتىمقى 7.4 بال يەر تەۋرەش شىنجاڭ چېگرىسى ئىچىدە ئازادلىقتىن بۇيانقى ئەڭ قاتتىق يەر تەۋرەش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. شۇنداقلا تاكشەندىكى يەر تەۋرەشتىن كېيىنكى ئېلىمىزنىڭ چوڭ قۇرۇلۇقىدا يۈز بەرگەن ئەڭ چوڭ يەر تەۋرەش.

10 - ئاينىڭ 5 - كۈنى سائەت 22 دىن 28 مىنوت ئۆتكىچە، ئۇلۇغچاتتا 7.4 بال يەر تەۋرەشتىن كېيىن 2569 قېتىم قالدۇق يەر تەۋرىدى، بۇنىڭ ئىچىدە 3.9 بالدىن تۆۋەن دەرىجىلىكى 2517 قېتىم، 4.0～4.9 بال دەرىجىلىكى 44 قېتىم، 5.0～5.9 بال دەرىجىلىكى

7 قېتىم، 6.8 بال دەرىجىلىكى بىر قېتىم.

بۇ قېتىمقى يەر تەۋرەش قاتتىق بۇزغۇنچىلىق ۋە زىيان پەيدا قىلدى. 68 ئادەم ئۆلدى، 284 ئادەم يارىلاندى. 30 مىڭ ئېغىردىن ئارتۇق ئۆي يىقىلدى ۋە بۇزۇلدى. جەمئىي ئىقتىسادىي زىيان 100 مىليون يۈەندىن ئاشتى. بۇ قېتىمقى يەر تەۋرىگەندە كىشىلەر سەرتتا ئەمگەك قىلىۋاتقانلىقتىن ئۆچۈن ئادەملەرنىڭ زىيان-زەخمەتكە ئۇچرىشى ئانچە كۆپ بولمىدى.

بۇ قېتىمقى يەر تەۋرەشتە يۇز بەرگەن ئەڭ چوڭ يەرلىلىش دەرىجىسى توققۇز گىرادۇس بېكىتىلدى. توققۇز گىرادۇسلۇق رايون ئىككى چەمبەر بويىچە بەلگىلەندى. بىرىسى، ئوپال توققۇز گىرادۇسلۇق رايون، بۇ ئوپالنىڭ 5 ـ 7 ـ كەنتىدىن تاكى ئوپال ئاتچىلىق مەيدانى قاتارلىق يەرلەرگە بارىدۇ. شىمالىي ـ غەربىي يۆنىلىشى بويىچە ئۇزۇنلۇقى 13كىلومېتر، كەڭلىكى1.5 كىلومېتر، يەر مەيدانى تەخمىنەن 14 كۋادىرات كىلومېتر، ئىككىنچىسى، ئۇلۇغچات توققۇز گىرادۇسلۇق رايون، بۇ ئۇلۇغچات ناھىيىسىنىڭ شەھەر ئىچىنى ۋە ياڭيې دېھقانچىلىق مەيدانىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شەرقىي ـ غەربىي يۆنىلىشكە يېقىن يۆنىلىش بويىچە ئۇزۇنلۇقى سەككىز كىلومېتر، كەڭلىكى ئۇچ كىلومېتر، يەر مەيدانى 14 كۋادىرات كىلومېتر. سەككىز گىرادۇسلۇق رايون كونىشەھەر نىڭ ئوپال يېزىسىدىن ئۇلۇغچات ناھىيىسىنىڭ شەھەر ئىچىگىچە بولغان ئارىلىقتا تارقالغان. يەر مەيدانى تەخمىنەن 526 كۋادىرات كىلومېتر.

توققۇز گىرادۇسلۇق رايون ئىچىدىكى ئۆي ـ ئىمارەتلەر ئاساسەن يېقىلىپ چۈشتى يا-كى ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى. يەر ئۈستى كۆپ يەردىن يېرىلىپ كەتتى، قۇم سۇ ئېتىلىپ چىقتى. ئەڭ چوڭ يېرىقنىڭ كەڭلىكى 1.5 مېتر كەلدى. سەككىز گىرادۇسلۇق رايون ئىچىدىكى ئەنجان تاملىرى ياكى قىش تاملار، تاش تىزىپ ئېتىلگەن تاش تاملار، كاكىل سېلىنغان ئۆگزىلەر، ئېغىل ـ قوتانلارنىڭ كۆپ قىسمى ئۆرۈلۈپ چۈشتى. پىششىق خىش ئارىلاش، پىششىق خىش، ياغاچ قۇرۇلمىلىق ئۆيلەرنىڭ كۆپچىلىكى بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى. بىر قىسمى ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى.

قەشقەر ئۆلايىتىدە ئاپەتكە ئېغىر ئۇچرىغان جاي كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسى بىلەن 1 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن ئىبارەت بولدى. ئۆلايەتلىك كۆمۈر كان، توقۇمىچىلىق فابرىكىسى، كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ مۇش يېزىسى، كونىشەھەر ناھىيىلىك كۆمۈر كان، قەشقەر شەھەرلىك كۆمۈر كان، يوپۇرغا ناھىيىلىك كۆمۈر كان، كۈنبېلۇن يېمەكلىك ماي زاۋۇتى قاتارلىق ئورۇنلارمۇ ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە زىيانغا ئۇچرىدى. قەشقەر شەھىرى، كونىشەھەر ناھىيىسىدىكى خېلى كۆپ ئۆيلەردىن دەرز كەتتى.

ئوپال يېزىسىدىن 45 ئادەم ئۆلدى، 157 ئادەم يارىلاندى. 4088 ئائىلە زىيانغا ئۇچرىدى، بۇ ئومۇمىي دېھقان ئائىلىسىنىڭ 78.5 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. 17 مەكتەپ قاتتىق بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى، بۇنى قايتىدىن سېلىشقا توغرا كەلدى. يېزا بازار ئورگىنى، دوختۇرخانىلار نىڭ قۇرۇلۇشى پۈتۈنلەي ئۆرۈلۈپ چۈشتى. يېزا بويىچە يېقىلىپ چۈشكەن ياكى ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغان ئۆي تەخمىنەن 20 مىڭ ئېغىزدىن ئاشتى. ئىقتىسادىي زىيان 23 مىليون يۈەندىن ئاشتى.

1 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ 480 مېتر لىق توسمىسىنىڭ دامبىسى قاتتىق ۋەيران بولدى. تەخمىنەن 300 مېتر كېلىدىغان ئارىلىقتىكى دامبا يۇقىرى ئېقىم تەرەپكە سىرىلىپ چۈشتى. تېمى ئارىلىقى 4ـ2 مېتر كەلدى. ئەڭ يوغان تېمى ئارىلىقى ئالتە مېتر دىن ئاشتى. ئەڭ چوڭ سىرىلما ئارىلىقى 11 مېتر دىن ئاشتى. ئىشخانا، زال، ئامبار نىڭ تاملىرى

سىرتقا ئاجراپ كەتتى. 9 - ئاينىڭ 12 - كۈنى 6.8 بال قالدۇق يەر تەۋرەش يۈز بەردى. ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئېلېكتر قۇرۇلۇش 2 - باشقارمىسىنىڭ دائىمىي رېمونت قىلىشقا چىققان ئىشچىلىرىدىن ئۈچ كىشى ئۆلدى، 14 كىشى ئېغىر يارىدار بولدى. ئەسلىدە ئاجراپ كەتكەن ئۆيلەرنىڭ كۆپى ئۆرۈلۈپ چۈشتى. داۋىنىڭ شەرقىي - شىمالىي تەرىپىدە، بەش كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا يېرىق پەيدا بولدى. ئەڭ چوڭ تىك ئارىلىقى 0.85 مېتر كەلدى. تەكشى سۈرۈلگەن ئەڭ چوڭ يېرىق كەڭلىكى 1.60 مېتر كەلدى. ئىككى قېتىملىق يەر تەۋرەشتە 1 - بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ ئۇچرىغان زىيىنى 7 مىليون يۈەنگە يەتتى.

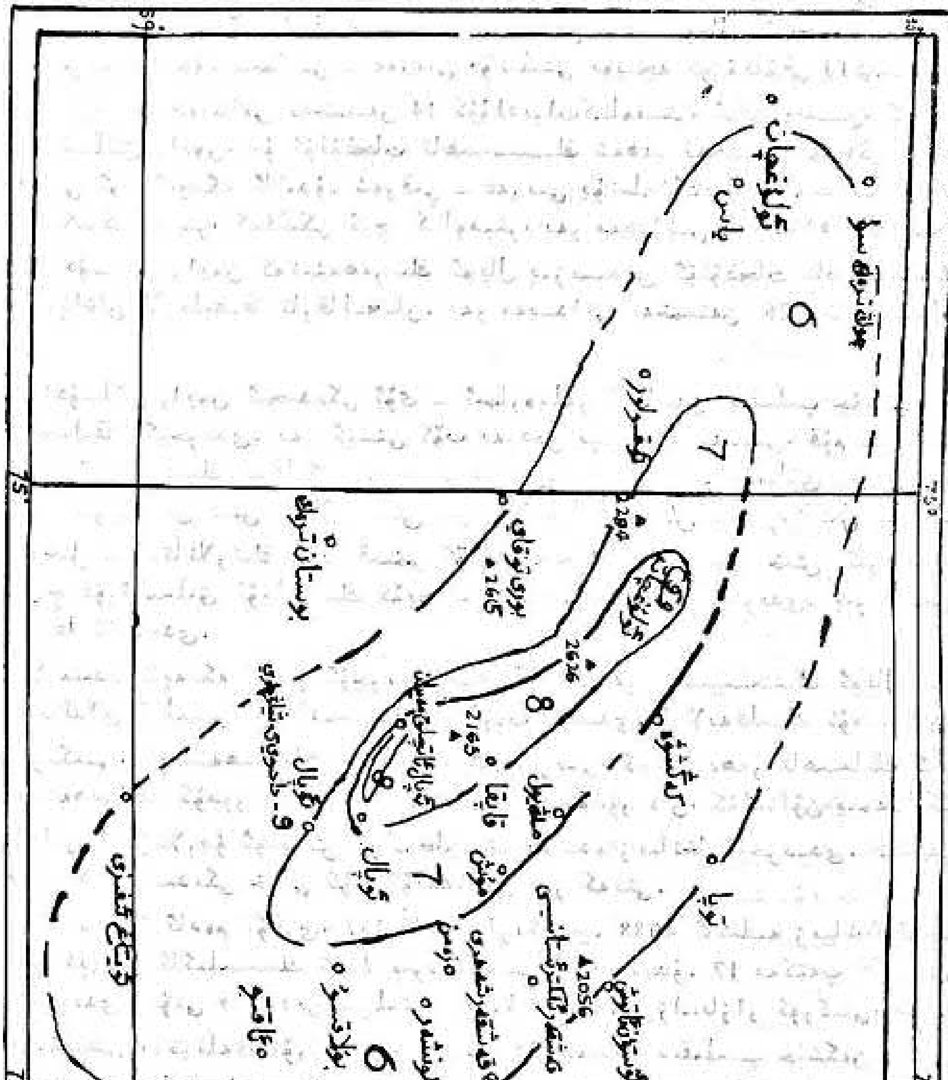

1985-يىلى 8-ئاينىڭ 23-كۈنى ئۇلۇغچاتتىكى 7.4 بالدىق يەر تەۋرەش سىزىقلىق خەرىتىسى

ماسشتاب 1 : 1000000

قەزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستىدىن ئاساسلىقى ئۇلۇغچات ناھىيىسىنىڭ شەھەر ئىچى ۋە كانسۇ كان رايونى ئاپەتكە ئۇچرىدى. جەمئىي 20 ئادەم ئۆلدى. 113 ئادەم يارىدار بولدى. 9865 ئېغىز ئۆي - ئىمارەت ئۆرۈلۈپ چۈشتى ۋە چاك كەتتى. جەمئىي 62 مىليون 680 مىڭ يۈەن زىيان بولدى. بۇلدىن باشقا، ئوبلاستلىق نەسىللىك قوي فېرمىسى، ئاقتو ناھىيىسىنىڭ پىلال يېزىسى، ئاتۇش ناھىيىسىنىڭ ئۈستۈن ئاتۇش يېزىسىمۇ ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىدى.
(جاڭ لىشەن)

[يەر تەۋرەشنى ئالدىن كۆزىتىش ۋە مەلۇمات بېرىش] 1985 - يىلى 8 - ئاينىڭ 23 - كۈنى قەشقەر ۋىلايىتى كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسى بىلەن ئۇلۇغچات ناھىيىسى ئارىلىقىدا 7.4 بال يەر تەۋرىدى. دۆلەتلىك يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىدارىسى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىدارىسى بۇ قېتىمقى يەر تەۋرەشكە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، شۇ زامات جىددىي تەدبىر قوللاندى. شۇ كۈنى ئاخشىمى، ئاقسۇ دا خىزمەت تەكشۈرۈۋاتقان ئاپتونوم رايونلۇق يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىدارىسى پارتكوم رۇيىسىنىڭ شۇجىسى يالڭ جىگدۇ يەر تەۋرىگەن رايونغا كېچىلەپ يېتىپ كەلدى. ئىككىنچى كۈنى، ئاپتونوم رايونلۇق يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى شې جيەنبالڭ تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىنى ۋە كۆزىتىپ مەلۇمات بەرگۈچى خادىملارنى باشلاپ يەر تەۋرىگەن نەق مەيدانغا يېتىپ كەلدى. 8 - ئاينىڭ 26 - كۈنى، دۆلەتلىك يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى دىلك گويىرا، دۆلەت يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىدارىسى پەن - تېخنىكا كۆزىتىش مەھكىمىسىنىڭ مۇئاۋىن مەھكىمە باشلىقى چىن جاڭلى تەھلىل قىلىپ مەلۇمات بەرگۈچى خادىملارنى باشلاپ يەر تەۋرىگەن رايونغا كېلىپ خىزمەتلەرگە يېتەكچىلىك قىلدى ۋە يارىدەملەشتى. لەنجۇ يەر تەۋرەشنى تەتقىق قىلىش ئورنىمۇ پەن - تېخنىكا خادىملىرىنى يەر تەۋرىگەن رايونغا ۋاقتىدا ئەۋەتىپ يارىدەم بەردى. ئاپتونوم رايونلۇق يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىدارىسىنىڭ ئۇلچەش ئەترىتى ۋە ئاقسۇ، بايىنغولىن موڭغۇل ئاپتونوم ئوبلاستى، تۇرپان، سانجى تۈڭگان ئاپتونوم ئوبلاستى قاتارلىق يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىشخانىسىدىكى يولداشلار كېلىپ خىزمەتلەرگە يارىدەملەشتى. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ يەر تەۋرىگەن رايونغا 50 دىن ئارتۇق خىزمەتچى خادىملار كەلدى. ئاتۇش، تورغات ۋە قەزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستلىق نەسىللىك قوي فېرمىسى قاتارلىق ئۈچ جايدا ۋاقىتلىق يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىستانسىسى كۆپەيتىپ تەسىس قىلىندى، ئۇلۇغچات ناھىيە بازىرى، قەشقەر 1 - ئېلېكتر ئىستانسىسى، كونىشەھەر ناھىيە بازىرى قاتارلىق جايدا قاتتىق يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىستانسىسى تەسىس قىلىندى. بۇنىڭ بىلەن يەر تەۋرىگەن رايونىنى كۆزىتىش ئىقتىدارى زور دەرىجىدە ئاشۇرۇلدى. قەشقەر يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش ئىستانسىسى ئۇدۇللۇق تەھلىل قىلىپ مەلۇمات بېرىش مەركىزى قىلىنىپ، يەر تەۋرەش ئەھۋالىنى كۆزىتىش ۋە تەھلىل قىلىپ مەلۇمات بېرىش خىزمىتى جىددى قانات يايدۇرۇلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەر تەۋرىگەن رايونىنى ئومۇمىيۈزلۈك ماكرولۇق تەكشۈرۈش، تەۋرەش دەرىجىسىنى بېكىتىش ئېلىپ بېرىلىپ، تەۋرەش ئەھۋالىنى ھۆكۈم قىلىشنى ئارقا كۆرۈنۈش ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلىدى. يەر تەۋرىگەن رايوندىكى خەلقىلەر ئۆز يۇرتىنى يېڭىباشتىن گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ئىلمىي ئاساسلار بىلەن تەمىن ئېتىلدى.

دورا ۋە كارانتىن

[دورا تەكشۈرۈش ئورنى] قەشقەر ۋىلايەتلىك دورا تەكشۈرۈش ئورنى 1975-يىلى قۇرۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئەسلى ئىسمى قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە سەھىيە بۆلۈم دورا تەكشۈرۈش ئىشخانىسى ئىدى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك دورا تەكشۈرۈش ئورنىنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى ــ دورا باشقۇرۇش قانۇن بەلگىلىمىلەرنى ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىش؛ قەشقەر ۋىلايىتىدە ئىشلەنگەن، بازارغا سېلىنغان، ئىشلىتىلمۇاتقان تىببىي دورا، سەھىيە تارماقلىرى، دورا ماتېرىيالىرى بازىرىدىكى جۇڭگو ۋە ياۋروپاچە دورىلارنىڭ، مىللىي تىبابەت دورىلىرىنىڭ سۈپىتىنى نازارەت قى-

---

ئىگە للىگەن ماتېرىيالالاردىن ۋە تەھلىل قىلىنغان نەتىجىلەرگە ئاساسلانغاندا بۇ قېتىمقى 4.7 بال يەر تەۋرەش، ئالدىن تەۋرەش ــ ئاساسلىق تەۋرەش ــ قالدۇق تەۋرەش تەسىپىغا كىرىدىغان يەر تەۋرەش، يەنە 7 بالدىن يۇقىرى تەۋرەشنىڭ يۈز بېرىش ئېھتىمالى ئانچە چوڭ ئەمەس، لېكىن ئالتە بالدىن يۇقىرى قاتتىق قالدۇق تەۋرەش يۈز بېرىدۇ. بۇنىڭ ۋاقتى 9-ئاينىڭ 15-كۈنىدىن بۇرۇن بولۇشى مۇمكىن . يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش تارماقلىرى بۇ مۇلچەرپىكىرىنى 8-ئاينىڭ 25-كۈنى كەچتە، 8-ئاينىڭ 31-كۈنى كەچتە، 9-ئاينىڭ 4-كۈنى مەركەزدىكى رەھبەرلەرگە، ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىگە ۋە قەشقەر، قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستلىق پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىك ئورگانلىرىغا دوكلات قىلدى . ئەمەلىيەتتە بۇ قېتىمقى مەلۇماتنىڭ توغرا ئىكەنلىكى ئىسپاتلىنىپ ، 9-ئاينىڭ 12-كۈنى سۈبھىمەزگىلىدە 6.8 بال قاتتىق قالدۇق تەۋرەش يۈز بەردى. يەر تەۋرەش ئەھۋالىنى كۆزىتىپ تەھلىل قىلىش خىزمىتى كۈچەيتىلىپ، پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىگە يەر تەۋرەش مەلۇماتلىرى ۋاقتىدا يەتكۈزۈلگەنلىكتىن، يەر تەۋرىگەن رايونىدىكى خەلقلەر ھەر ۋاقىت ھوشيار تۇرۇپ، قاتتىق قالدۇق تەۋرەشنىڭ زەربىسىدىن ساقلاندى، شۇڭا 6.8 بال قاتتىق قالدۇق تەۋرەش يۈز بەرگەندە، ئۇلۇغچات ۋە ئوپال يېزىسىدا ئادەم يارىدار لىنىش ۋە ئۆلۈش كۆرۈلمىدى. پەقەت 1-ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ جىددى رېمونت قىلىش ئەتىرىتىنىڭ قۇرۇلۇش خادىملىرى قاتتىق قالدۇق تەۋرەش يۈز بېرىشتىن ئىلگىرى كۆن بۇرۇن قۇرۇلۇش ئورنىغا كىرىپ، ھوشيارلىقى يېتەرلىك بولمىغانلىقتىن، گەمگە كىرىپ ياتقان، نەتىجىدە ئىلگىرى ئادەم ئۆلگەن، 14 ئادەم ئېغىر يارىلانغان. يەر تەۋرەشنى كۆزىتىش تارماقلىرى يەنە گېزىت، رادىئو، تېلېۋىزور، تېلېفون قاتارلىق شەكىللەر ئارقىلىق يەر تەۋرەشكە دائىر بىلىملەرنى تەشۋىق قىلىپ، ئامما-نىڭ كەيپىياتىنى تىنچلاندۇردى. شۇڭا يەر تەۋرەشنىڭ قالدۇق تەسىرى ئىنتايىن كۆپ كۆرۈلگەن ئەھۋالدا، ئوپال يېزىسى قانارلىق ئېغىر ئاپەت رايونىدىن باشقا ، قەشقەر شەھىرى، كونىشەھەر ناھىيىسى، يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، خىزمەتلىرى نورمال بولۇپ كەلدى. (جاك لى شىن)

لمپ راستى بىلەن يالغىنىنى، ياخشى بىلەن ناچىرنى تەكشۈرۈش ۋە تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈش. دورا ئۇلچىمىگە ئاساسەن ئۇلچەمگە توشمايدىغان ياكى توشمايدىغانلىقىنى، دورا ئورنىدا بېرىشكە بولمايدىغان ياكى بولمايدىغانلىقىنى ھۆكۈم قىلىش بىلەن ھەر مىللەت خەلقىنىڭ دورا ئىشلىتىشتىكى بىخەتەرلىكىنى ھەقىقىي كاپالەتلەندۈرۈپ، ئۇنۇملۈك تۈردە ئاممىنىڭ ساغلاملىق ئىشلىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشىغا مەسئۇل بولۇشتىن ئىبارەت.

1985-يىلى دورا تەكشۈرۈش ئورنىدىكى جەمئىي ئىشچى - خىزمەتچى 13 نەپەر بولۇپ، 9 نەپىرىكە سېپىي تېخنىكا خادىملار ئىچىدە ئاساسلىق باشقۇرغۇچى باش دوختۇر (تېخنىكا) ئىكى نەپەر، دوختۇر بىر نەپەر ئىدى، قالغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئوتتۇرا تېخنىكومىنى پۈتتۈرگەن تېخنىكا كادىرلار ئىدى. بۇ يەردە مەخسۇس لابوراتورىيە ئۆيى، جۇڭيىچە، مىللىي دورىلار ئۆيى ۋە بىئولوگىك تەكشۈرۈپ بېكىتىش ئۆيى قۇرۇلدى، ئادەتتىكى خىمىيىلىك دورىلارنىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرەلەيدۇ. جۇڭيىچە، مىللىي دورىلارنىڭ تەركىبىنى ئانالىز قىلالايدۇ. پەيدا بولۇشقا قارشى دورىلارنى، بىئوخىمىيىلىك دورىلارنى تەكشۈرۈپ بېكىتەلەيدۇ. ئىسمىقلىق مەنبەنى تەجرىبىسى، ھىكروبىز تەكشۈرۈش، تىببىي تەكشۈرۈش قاتارلىق خىزمەتلەرنىڭ ھەممىسىنى قانات يايدۇرالايدۇ. (ياك گۈاك شىن)

[ھايۋانات - ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش خىزمىتى] قەشقەر ھايۋانات - ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش ئورنى، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، بېلىقچىلىق مۇتەسىبىرلىقىنىڭ 1985- يىل 2- ئايدا شىنجاڭدىكى چاقىرغان مەملىكەتلىك ئىچكىزلار ھايۋانات - ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش يىغىنىنىڭ « كارانتىن قىلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەپ، ئۆتكەلنى ئىگەللەش رولىنى جارى قىلدۇرۇش، سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىش ئۆچۈن خىزمەت قىلىش، كىرىش - چىقىش ئىشلىرىغا قولايلىق يارىتىپ بېرىش» دېگەن روھقا ئاساسەن، بىر يىلدىن بۇيان تۆۋەندىكى خىزمەتلەرنى ئىشلىدى:

قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھايۋانات، ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش ئورنىدىكى خادىملار خىزمەت ئۈستىدە.

لىۋ شاڭچۈن فوتوسى

1. چېگرىدىن كىرىپ - چىقىدىغان خادىملارنى كارانتىن قىلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىدى. 1985-يىلى شىنجاڭدىكى ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان بىر قىسىم ئامما مەككە، مەدىنە قاتارلىق جايلارغا ھەجگە باردى. بۇلارنى چېگرىدىن چىقىشتا كارانتىن قىلىش مەسىلىسىدە ئالاقىدار تارماقلار بىلەن كېڭىشىش ئارقىلىق قەشقەردە كارانتىن قىلدى.

بۇ قېتىمقى كارانتىن قىلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن تەشۋىقاتنى كۈچەيتتى. ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ئوردوچە ۋە ئىنگلىزچە قاتارلىق تىل-يېزىقتاماتېرىيال يېزىپ چىقتى، لېنتىگە ئالدى. تەشۋىقات ۋاراقى تارقىتىش، ئۇنىڭ لېنتىسىنى قويۇپ ئاڭلىتىش ۋە ئاغزاكى تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق، چېگرىدىن چىقىدىغان يولۇچىلارنى ئېسىلىمز-

نىك هايۋانات - ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش جەھەتتىكى سىياسەتلىرى ۋە تۈرلۈك بەلـ گىلىمىلىرىنى بىر قەدەر ئېنىق تونۇشلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىپ، ئۇلاردىكى غەم-ئەنـ دىشىلەرنى تۈگەتتى. يەنە چېگىرىدىن ئېلىپ چىقىش چەكلىنىدىغان بىر قىسىم هايۋانات-ئۆ سۈملۈكلەرنىڭ تەبىئىي بايلىق ئەۋرىشكىلىرىنى تەييارلاپ كۆرسەتمە، يولۇچىلارغا قانـداق ئەرسىلەرنى ئېلىپ چىقىشقا بولمايدىغانلىقىنى، قانداق ئەرسىلەرنى ئېلىپ چىقىشقا بولمايدىـ غانلىقىنى بىلدۈردى. شۇنىڭ ئۈچۈن،مۇتلەق كۆپ سانلىكى يولۇچىلار ئاڭلىقلىقىدا تەكشۈرتـ كۈزدى، ئېلىپ چىقماقچى بولغان ماددىي بويۇملىرىنى ئۆزلۈكىدىن ئەكىلىپ كارانتىن قىلىشـ نى تەلەپ قىلدى.

1985-يىلى، خونجىراپتىن چېگىرىدىن چىققان يولۇچى جەمئىي1249كىشى، چېگىرىدىن كىرىـ گىنى 1800كىشى. ئېلىپ چىققان ۋە تەكشۈرتكۈزگەن ئۆسۈملۈكلەر ۋە مەھسۇلاتلار جەمئىي 53خىل، جەمئىي ئېغىرلىقى 16940كىلوگرام. ئاساسلىق هۆل-مېۋە خىللىرىدىن: ئالما، ئەنجۈر، ئۈرۈك، ئۈزۈم، ئانار، تاۋۇز، قوغۇن قاتارلىقلار بار؛ قۇرۇق يېمەك خىللىرىدىن: قارا ئۈـ رۈك، ياڭاق، ئۇجمە قېقى، چىلان، مېغىز، گۈلە، خورما، قاق، ئالما قېقى قاتارلىقلار بار؛ زىـ رائەت ۋە ئوتياش خىللىرىدىن: كۈنجۈت، چامغۇر، يۇمغاقسۈت قاتارلىقلار بار؛ گۈل ۋە ئۆـ سۈملۈك دورا بىر قانچە خىلغا يېتىدۇ. چېگىرىدىن ئېلىپ چىققان هايۋانات ۋە ئۇنىڭ مەھـ سۇلاتلىرىدىن: ئۆي كەپتىرى (16)، بۇغا يۇمران،مۇڭگۈزى(ئىككى كىلوگرام)، بۇغا قامچىسى(2)، بۇغا قېنى (30گرام)، هەسەل (100كىلوگرام) قاتارلىقلار بار؛ چېگىرىدىن ئېلىپ كىرگەن هايـ ۋانات تېرىدىن شاتۇتى بولۇپ، 100دىن ئاشىدۇ.

يىل داۋامىدا ئاقسۇ ۋە قەشقەر ۋىلايىتىدىن سوۋېت ئىتتىپاقى، رۇمىنىيە، پولشا قا- تارلىق دۆلەتلەرگە جەمئىي ئىكسپورت قىلىنغان قۇلماق 1610تونىنا، پاختا 2000تونىنا،كارانـ تىن قىلىپ تەكشۈرۈش ئارقىلىق گۇۋاهنامە تارقىتىپ بېرىلدى.

2. ئۆچۈر ئىگەللەش ۋە مەسلىھەت بېرىش خىزمىتىنى كۈچەيتتى.

ئېكسپورت - ئىمپورت قىلىشتا هايۋانات - ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش خىزمىتـى ئىنتايىن مۇهىم، بولۇپمۇ تاشقى تەكشۈرۈش مۇناسىۋىتىدە خەلقارادىكى ئىناۋەت ۋە تۆلـ تەش مەسىلىسىگە مۇناسىۋەتلىك ۋەزىپىنى ئالاهىدە ياخشى ئورۇنلاش ئۆچۈن، تېخنىكىدا كا- مالەتكە يېتىشتىن باشقا، يەنە كەڭ تۈردىكى ئىشەنچىلىك ئۆچۈرنىڭ بولۇشىغا تايىنىشقا توغـ را كېلىدۇ. پۈتۈن يەر شارىدىكى يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزۈكسىز ئۆچۈن، ئالدى بىلەن سودا ئالاقىسى كۆپ بولغان ۋە قوشنا دۆلەتلەرنىڭ يۇقۇملۇق كېسەللىكى ئەھۋالىنى ئىگەللەش لازىم . 1985-يىلى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيا رايونى ۋە پاكىستاندىكى يۇقۇملۇق كېسەللىك ئەھۋالىنى دەسـ لەپكى قەدەمدە توپلاپ تەتقىق قىلدى. هايۋانات- ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش كۆپ پەنلەرگە تاقىلىدۇ. هايۋانات - ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش ئورنى، ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق باشقارمىسى، ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق پەن تەتقىقاتى ئورنى، يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيە دېھقانچىلىق پەن تەتقىقات ئورنى، ۋىلايەتلىك چارۋا مال دوختۇر پونكىتى، قەشقەر يېزا ئىگىلىك مەكتىپى قاتارلىق ئورۇنلار بىلەن بىرلەـ شىپ مەسلىھەت بېرىش، مۇناسىۋەتنى ئورنىتىپ، كارانتىن قىلىشقا مۇناسىۋەتـ لىك بولغان قىممەتلىك ماتېرىيال بىلەن بىر - بىرىنى تەمىن ئېتىشتى.

رازۋىتكا تېخنىكىسى

[رەڭ سۈزگۈچى ئەينەكنىڭ جامائەتخەۋپسىزلىكفوتوچىلىقىدىكىرولى]

رەڭ سۈزگۈچى ئەينەك فوتو سۈرەت ئاپپاراتىنىڭ مۇھىم قوشۇمچە سايمانلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، رەڭسىز سۈرەت تارتقاندا پلاستىنكىنىڭ رەڭسېزلىش ئىقتىدارىنى ئۆزگەرتمەيدۇ. رەڭلىك لىنتىنىڭ نۇرلىنىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرىدۇ. نۇرنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگۈچى ۋە رەڭسىزلەندۈرۈشنى تەڭشەش ئىقتىدارىغا ئىگە. رەڭ سۈزگۈچى ئەينەكنىڭ مانا مۇشۇ بىر ئىقتىدارى

---

3. ئىش ئورنى مەسئۇلىيىتى تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ، ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلىق پېنسىيەتخىنىكا خادىملىرىنىڭ رولىنى جارى قىلدۇردى.

ئورۇن بويىچە تۈرلۈك خادىملارنىڭ ئىش ئورنى مەسئۇلىيىتى تۈزۈمىنى ۋە شەخسلەردىن تېخنىكا ئىمتىھان ئېلىش تۈزۈمىنى مۇزاكىرە قىلىپ تۈزۈپ چىقتى. بۇنىڭ بىلەن ھەر بىر ئىشچى ـ خىزمەتچىنىڭ مەسئۇلىيەتچانلىقى كۈچىيىپ، ئاكتىپ ئۆگىنىپ، كەسپىي سەۋىيەسىنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈردى. ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلىقلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ سالاھەتلىكى ياخشى، قىزغىنلىقى ئۈستۈن، ئاساسلىقى خونجىراپ ۋە تورغات ئىككى ئىمزىدا كارانتىن قىلىش ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ. پىشقەدەم يولداشلار ئاساسلىقى مەھسۇلات چىقىدىغان جايلارنى كارانتىن قىلىش ۋە كادىر تەربىيىلەش ۋەزىپىسىنى ئۆتەشكە مەسئۇل بولۇپ، ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلىق كادىرلارنى تەربىيىلەش ۋە ئۇلارغا ئۆگىتىش، ياردەم بېرىش ئارقىلىق كەسپىي، نەزەرىيە سەۋىيەسىنى ئۆستۈردى.

4. ئاساسلىق تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىدى.

1985 ـ يىلى جەنۇبىي شىنجاڭدىكى قۇلماق ئىشلەپچىقىرىدىغان جايلاردىكى كېسەللىك ھاشارات، ئوت ـ چۆپلەرنىڭ زىيانداشلىقى ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدى، خوتەن ۋىلايىتىگە ھەمكارلىشىپ كېۋەزدىكى يىرىكلەش كېسەلنىڭ پەيدا بولۇش ۋە تارقىلىش ئەھۋالىنى تەكشۈردى. كارانتىن قىلىش باش ئورنىنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن، يېزا ئىگىلىك مەكتىپى ئۆسۈملۈكلەرنى ئاسراش ستانسىسىدىكى ئوقۇغۇچىلارنى تەشكىللەپ ئىككى ئىمزىدا 50 كىلومېتىر دائىرىسىدىكى كارانتىن خاراكتېرلىك كېسەللىك، ھاشارات، ياۋا ئوت ـ چۆپلەرنى تەپسىلى تەكشۈردى ۋە يەغدى. ئىلگىرى تەكشۈرگەن ئاساستا، كۈچ تەشكىللەپ جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئۈچ ۋىلايەت، سەككىز ناھىيىنىڭ ئىككىلا تالىرىدا كۆتۈرۈلگەن زىيانداش ھاشاراتلارنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈپ، جەمئىي 48 خىل زىيانداش ھاشاراتنىنى چىلىقتۇردى. بۇنىڭ ئىچىدە سېرىق توچكىلىق قوڭغۇز، قۇرۇقلۇق تۈن كېپىنمىكى، سېرىق داغلىق قۇرۇقلۇق قوڭغۇزى، ئامبار دىقماق، قىزىل داتسمان يىپلاق قوڭغۇز، دورا ـ ئۇسۇملۇكلەرگە زىيان سالىدىغان قوڭغۇز، شاكال قانات جۇڭخۇا قوڭغۇزى، جۇڭخۇا ئۈزۈن ئۈمشۈق قوڭغۇزلىرىدىن ئىبارەت ئىلگىرى مەلۇم قىلىنمىغان سەككىز خىل زىيانداش ھاشارات چىلىقتۇرۇلۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭ ھاشارات رايونى سىستېمىسىدىكى بوشلۇق تولدۇرۇلدى. (دۇ بىگىچىيەن)

رددن پايدىلىنىپ قانۇنغا خىلاپ جىنايى ھەرىكەتلەرنى پاش قىلىش، جامائەت خەۋپسىزلىك فوتو سۈرەتچىلىكىدە ئىنتايىن مۇھىم.

رەئىس سۈزگۈچى ئەينەكنىڭ رەڭگى ئوخشىمايدۇ. رەڭلىك نۇرنى ئۆتكۈزۈش، ئۇنۇملۇق سۈزۈش، چەكلەش دائىرىسىمۇ ئوخشىمايدۇ. جامائەت خەۋپسىزلىك خىزمىتىنىڭ ئالاھىدە تەلىپىگە يېتىش ئۈچۈن، رەڭ سۈزگۈچ ئەينەكنى مەقسەتلىك ئۆزگەرتىش، سۈرەتكە ئىشلىنىغان نەرسىنىڭ رەڭگىنى ۋە ئېنىقلىق بىلەن تۆتۈنلۈق ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنى تەڭشەش تەرىپىنى لازىم.

سۈرەتكە ئىشلىنىغان ماددىنىڭ رەڭگى بىلەن ئىشلىتىلگەن رەڭ سۈزگۈچى ئەينەكنىڭ رەڭگى ئوخشاش بولسا ياكى شۇنىڭغا ئوخشىشىپ كەتسە، رەڭلىك نۇرنىڭ ئۆتۈش مىقدارى كۆپ بولىدۇ. لېنتىنىڭ نۇرلىنىشىمۇ كۆپ بولىدۇ. سۈرەتكە ئىشلەتكەن رەڭگى ئىشلىتىلگەن رەڭ سۈزگۈچى ئەينەكنىڭ رەڭگى تۈپتىن ئوخشاشمىسا، لېنتىنىڭ نۇرلىنىشى رەڭ سۈزگۈچى ئەينەكنى تەرىپىدىن توسقۇنلۇققا ئۇچرايدۇ، چەكلىنىدۇ. لېنتا نۇرلانمايدۇ.

مەسىلەن: قىزىل قەغەزگە كۆك سىيا بىلەن يېزىلغان ئەكسىيەتچى خەتنى رەڭ سۈزگۈچى ئەينەك ئىشلەتمەي سۈرەتكە ئالسا قىزىل رەڭ سۈرەتتە كۈلرەڭ بولۇپ، كۆك رەڭ بولسا توق كۈلرەڭ بولۇپ ئىپادىلىنىدۇ. خەت بىلەن تېگى رەڭنىڭ سۈرەتتىكى كۆرۈنۈشى ئوخشىشىپ كېتىدۇ. رەڭنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئەكسى پەرق ئاز بولىدۇ. ئەگەر قىزىل رەڭ سۈزگۈچى ئەينەك ئىشلىتىپ سۈرەتكە ئالغاندا بولسا قىزىل قەغەز بىلەن رەڭ سۈزگۈچ ئەينەك ئوخشاش بولغاچقا، رەڭلىك نۇرلار زور مىقدارda ئۆتىدۇ. لېنتىنىڭ نۇرلىنىشى كۆپ بولىدۇ، زىچلىقى چوڭ بولىدۇ. سۈرەتتە سۇس رەڭلىك ھەتتا ئاق رەڭلىك بولۇپ ئىپادىلىنىدۇ؛ قىزىل رەڭ سۈزگۈچ ئەينەك ئىشلەتكەندە، كۆك رەڭنى سۈزۈۋالىدۇ. لېنتا نۇرلانمايدۇ، زىچلىقى شالاڭ بولىدۇ. سۈرەتتە توق كۈلرەڭ ھەتتا قارا رەڭدە ئىپادىلىنىدۇ. قىزىل قەغەزدىكى كۆك خەت قىزىل رەڭلىك سۈزگۈچى ئەينەكنىڭ رولى ئارقىسىدا ئەكس ئەتتۈرۈش پەرقى كۆچەيتىپ ئاق رەڭلىك قارا خەت بولۇپ ئىپادىلىنىدۇ.

ئىقتىسادىي پائالىيەتلەردە، بەزى جىنايەتچى ئۇنسۇرلار دائىم قىزىل، كۆك سىيا بىلەن ھۆججەت ۋە ھېساب دەپتەرلىرىنى ئۆزگەرتىدۇ. بۇنداق جىنايى ئىشلارنى پاش قىلىشتا ئادەتتىكى سۈرەت ئاپپاراتى كارغا كەلمەيدۇ. پەقەت رەڭ سۈزگۈچى ئەينەكنىڭ رولىدىن تولۇق پايدىلانغاندىلا، ھۆججەت، ھىساۋاتلاردىكى ئەسلىدىكى سان ئايان بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن توغرا دەلىلگە ئىگە بولغىلى بولىدۇ.

ئاۋۋال تامغا بېسىپ ئاندىن خەت يېزىلغان ياسالما خەت ـ ئالاقىلار، رەڭ تۈكۈلۈپ كەتكەن ھۆججەتلەر ۋە كونا ھۆججەت قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى رەڭ سۈزگۈچى ئەينەكنىڭ پەۋقۇلئادەدە ئىقتىدارىدىن پايدىلىنىپ تەكشۈرگىلى، جامائەت خەۋپسىزلىك خىزمىتىگە ئېھتىياجلىق مەقسەتكە يەتكىلى بولىدۇ.

قىسقىسى، رەڭ سۈزگۈچ ئەينەكنىڭ جامائەت خەۋپسىزلىك، سۈرەتچىلىك ساھەسىدىكى ئىشلىتىلىشى ناھايىتى كەڭ بولۇپ، ئۇ جىنايى ئىشلارنى، داۋا دەلىللىرىنى پاش قىلىشنىڭ مۇھىم ۋاستىلىرىدىن بىرى. (سۈن جەيۈەن)

[شىنجاڭ نىشىمنى تەكشۈرۈشتە ئۇنۇم ھاسىل قىلىنىدى] كەندىردىن يىـ
سالغان نىشە خۇمارىدىنىش خاراكتېرلىك ئاقتېرىق مېيىن قېلىۋچى بولۇپ، ھەر قايسى مەملىكەتـ
لەرنىڭ قانۇنىدا مەنئىي قىلىنغان بۇيۇم. ئازادلىقتىن بۇرۇن شىنجاڭدا نىشە چېكىش ئەھۋالى
بەر قەدەر ئېغىر ئىدى. قەشقەر نىشە چېقىدىغان ئاساسلىق رايون ھەم نىشىنلىك زەھەرلىشىگە
ئۇچراش ئېغىر ئاپەت رايونى. ئازادلىقتىن كېيىن خەلق ھۆكۈمىتى ئوچۇق ئەمەس ـ يەرمان
چېقىرىپ چەكلىگەنلىكتىن، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە كونا جەمئىيەتتىن قېپقالغان بۇ خىل ئاـ
پەت ئاساسىي جەھەتتىن تۈگىتىلگەنىدى. لېكىن ئۇنى يىلتىلىق قالايمىقانچىلىق داۋاملىدا، خىلـ
مـۇ خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، نىشە ياساش، سېتىش ۋە چېكىشتەك قانۇنغا خىلاپ ھەرـ
كەتلەر يەنە يۈز بەردى. بەزى جىنايەتچىلەر ھەتتا زەھەرلىك بۇيۇم نىشىدىن پايدىلىنىپ
لۈكچەكلىك جىنايى ھەرىكەتلەرنى ئېلىپ باردى، بۇنىڭ زىيىنى ناھايىتى زور بولدى. ئاھـ
ھىنىڭ تەن سالامەتلىكىنى قوغداش، ياخشى ئىجتىمائىي كەيپىياتنى تۇرغۇزۇش، جەمئىيەت
ئامانلىقىنى قوغداش ئۈچۈن، شىنجاڭ كەندىر نىشىنى تېرىش، نىشە ياساش ۋە نىشە چېكىپ
زەھەرلىنىشنىڭ ئالدىنى ۋە ئۇنىڭ زىيىنىنى مەخسۇس تەكشۈرۈپ، نىشىنى تەكشۈرۈش ئۇـ
سۇلى جەھەتتە يۈز قېتىمغا يېقىن تەجرىبە ۋە تەتقىق قىلىش ئارقىلىق مۇۋەپپەقىيەت قاـ
زىنىلدى.

نىشە (يەرلىك ئۇسۇلدا ياسالغان بۇيۇم) نىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى قوڭۇرەڭ ياكى يېشىل
سېرىق رەڭ بولۇپ، چاپلاشقاق دۇمبرقايسىمان نەرسە. دىماقنى ئىچىشتۇرغىدەك قويۇق قارا
مۇچ پۇرىقى بار، كۆيدۈرسۇدا ئېرىيدۇ. خلوروخۇرۇم، نېفىت ئىنغىزى ۋە ھېتىل ئالكوھولدا ئا
سان ئېرىيدۇ. ئۇنىڭ ئۇنۇملۈك تەركىبى بولسا كەندىر فىنولى، 2 فىنولى ۋە 4 ھىدروكېنلىـق
كەندىر فىنولى بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە 4 ھىدروكېنلىق كەندىر فىنولى ئادەم بەدىنىنىڭ مەرـ
كىزىي نېرۋا سىستېمىسىنى قوزغىتىش، ئويچان قىلىش ۋە تورمۇزلاش رولىغا ئىگە. زىيادە
كۆپ چەككۈچىدە جىددىيخاراكتېرلىك زەھەرلىنىش پەيدا بولۇپ، خۇددىنى يوقىتىپ، ۋاقىتۋە
ماكانىنى پەرق ئېتىش ئىقتىدارىدىن قالىدۇ. بەزىدە قورقۇنۇچلۇق خاتا سەزگۈ ۋە خىيالپەيـ
دا بولىدۇ. ھەتتا زوراۋانلىق ھەرىكىتى يۈز بېرىدۇ. مەسىلەن: ئادەمنىيارىلاندۇرۇش، ئۆلـ
تۈرۈش قاتارلىقلار. ئۇزاق مۇددەت چەككۈچىدە ئاستا خاراكتېرلىك زەھەرلىنىش پەيدا بو ـ
لىدۇ. زەھەرلەنگۈچىدە خاراموشلۇق، ئۆلۈك مىجەزلىك، خاتىرىسى ئاجىزلىشىش يۈز بېرىدۇ.
ئەمگەك خوش ياقمايدۇ، كۆنىۋىي مەستەك يۈرىدۇ، ھەتتا چىرىكلىشىش يولىغا مېڭىپ، جىناـ
يەتچىگە ئايلىنىدۇ.

بۇرۇن بىز نىشىنى تەكشۈرۈشكە ئاماللىسز ئىدۇق. مەملىكەتئىچىدە بۇنىڭغا ئائىت نە ـ
زەرىيىۋى ئەسەرمۇ ناھايىتى ئاز ئىدى. يۈز قېتىمغا يېقىن تەجرىبە قىلىش ۋە تەتقىق قە
لىش ئارقىلىق، خىمىيىلىك ئۇسۇللار بىلەن دورا ئارقىلىق چۆكمىگە ئۆتكۈزۈش، ئولتىرابە
نەپشە نۇر ئارقىلىق كۆزىتىش قاتارلىق ئۇسۇل ئارقىلىق نىشىنى بىۋاستە تەكشۈرەلەيدىغان
بولدۇق. بۇ خىل ئۇسۇلنىڭ ئالاھىدىلىكى، تەكشۈرۈشكە كېتىدىغان ماتېرىيال ئاز (سەزگۈرـ
لىكى 5ـ3 مىكروگرام). تەكشۈرۈش سۈرئىتى تېز، توغرا، ئىشەنچىلىك، ئاددىي ـ ئاسان بو ـ
لۇپ، ئاساسىي قاتلاملاردا كېڭەيتىپ ئىشلىتىشكە بولىدۇ. زەھەرلىك بۇيۇم ياسىغۇچى،

ئۆلچەم ئىشلىرى

[ئۆلچەملەشتۈرۈش خىزمىتى ھەققىدە بايان] ۋىلايەتلىك مەمۇرىي مەھكىمە خىزمەت ئېھتىياجىغا ماسلىشىش ئۈچۈن، 1985 - يىلى 12 - ئايدا سابىق ۋىلايەتلىك ئۆلچەملەشتۈرۈش، ئۆلچەم باشقۇرۇش ئورنىنى ۋە ھەر قايسى ناھىيە (شەھەر) لىك ئۆلچەملەشتۈرۈش، ئۆلچەم باشقۇرۇش پونكتىنى ئۆلچەملەشتۈرۈش، ئۆلچەم باشقۇرۇش ئىدارىسىغا ئۆزگەرتتى، ئۇنىڭ قارىمىقىدا ئۆلچەمنى نازارەت قىلىش، تەكشۈرۈپ بېكىتىش ئورنى تەسىس قىلىپ، ئۆلچەم مىقدار قىممىتىنى يەتكۈزۈش ۋە ئۆلچەم ئەسۋابلىرىنى رېمونت قىلىش، تەكشۈرۈش خىزمىتىگە مەسئۇل قىلدى.

ھازىر ۋىلايەت بويىچە ئۆلچەملەشتۈرۈش، ئۆلچەم باشقۇرۇش تارماقلىرىدا 138 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچى بار. بۇنىڭ ئىچىدە ۋىلايەتلىك ئۆلچەم ئىدارىسىدا 48 كىشى بار. 30 توننىلىق ئۇنسۇ برسال ماتېرىيال تەجرىبە قىلىش ماشىنىسى، ئۇنسۇ برسال مىكراسكوپ، چوڭ تېمپىلىق پىروئېكسىيە ئاپپاراتى، نازۇك ئىسچوتچىك تەكشۈرۈش قۇرۇلمىسى قاتارلىق چوڭ تېمپىكى ئەسۋابلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان نازۇك ئۈسكۈنە، تەكشۈرۈش ئەسۋابى ۋە تەجرىبە قۇرۇلمىسىدىن 180 ى بار، مۇقىم مۇلكى بىر مىليون يۈەندىن ئاشىدۇ. ۋىلايەت دەرىجىلىك ئۆلچەم، ئۆلچەملەشتۈرۈش ئەسۋابىدىن 29 خىلى بولۇپ، ئۇزۇنلۇق، تېمپېراتۇرا، بېسىم، سۇيەت، كۈچ ئۆلچەش، ئېلېكتر ئېلىمى، فىزىكا - خىمىيە، ۋاقىت، چاستوتىسى قاتارلىق 8 كەسىپ تەجرىبىخانىسى ۋە بىر ئۆلچەملەرنى تەكشۈرۈپ رېمونت قىلىش دۇكىنى قۇرۇلدى. ئېغىرلىق ئۆلچىگۈچ، ئۇزۇنلۇق ئۆلچىگۈچ، ئانالىز تارازىسى، تارازا تېشى، توك ساقلىرى ۋە سېكۇنتېمپېر، ئانالىز خىمىيە تەجرىبە سايمانلىرى، تېرمومېتر ۋە تېمپېراتۇرا ئۆلچەش ئەسۋابى، ئۆلچەش ساقلىرى قاتارلىق 45 خىل ئۆلچىگۈچنى تەكشۈرۈپ بېكىتىش ۋە سىناشنى ئېلىپ بارالايدۇ. قىسمەن كارخانا، كەسىپى ئورۇنلار ئىشلەپچىقىرىش ئېھتىياجىغا ئاساسەن مەخسۇس ئۆلچەملەشتۈرۈش ئەسۋابلىرىنى بېكىتتى، ئۆلچەملەشتۈرۈش، ئۆلچەم باشقۇرۇش بۆلۈم (ئىشخانا) تەسىس قىلىپ، مەخسۇس، قوشۇمچە ئۆلچەملەشتۈرۈش، ئۆلچەم باشقۇرۇش خادىملىرىدىن 200 كىشىنى سەپلىدى. ھازىر ۋىلايەت بويىچە كېنىشكە بېرىلگەن ئۆلچەملەشتۈرۈش نازارەتچىسى 3 كىشى، ئۆلچەمنى تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچى 88 كىشى، بۇنىڭ ئىچىدىن ناھىيە، شەھەرلىك ئۆلچەم تارماقلىرى ۋە كارخانا، كەسىپى ئورۇنلاردىكى ئۆلچەمنى تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچى 73 كىشى. بۇنىڭ بىلەن دەسلەپكى قەدەمدە بىر قەدەر مۇكەممەل بولغان ئۆلچەملەشتۈرۈش، تەكشۈرۈش تورلىرى ۋە كەسىپى تېخنىكا، بىلىملىرىگە ئىگە بولغان ئۆلچەملەشتۈرۈش كەسىپى قوشۇنى شەكىللەندى. 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە ھەر دەرىجىلىك ئۆلچەم

ساقۇچى ۋە چەككۈچى قانۇنسىز جىنايى ھەرىكەتلەرگە زەربە بېرىشتە ئاكتىپ رولغا ئىگە شىنجاڭ نىشىنى تەكشۈرۈش ئۆسۈلى ئاپتونوم رايون بويىچە 1985 - يىللىق پەن تەتقىقات نەتىجىلىرىنىڭ بىرى بولۇپ باھالاندى. (جۇڭ مۇشىڭ)

تارماقلىرى ھەر خىل تۆلچۈگۈچلەردىن 25588 نى تەكشۈرۈپ رېمونت قىلغان بولۇپ، تۆتـ كەن يىلدىكىدىن 11.1% ئاشتى. 43661.64 يۈەن رېمونت ھەققى كىرىم قىلدى. بۇنىڭ ئىچـ دە ۋىلايەتلىك تۆلچەم ئىدارىسىنىڭ رېمونت قىلغىنى 17812 دانە، كىرىم قىلغان رېمونت ھەققى 12984 يۈەن.

1985 ـ يىلى ۋىلايەتلىك مىزدەكى ئۆلچەملەشتۈرۈش، تۆلچەم باشقۇرۇش تارماقلىرى ئاـ ساسلىقى تۆلچەم باشقۇرۇش، يەرلىك مەھسۇلاتلارنى تۆلچەملەشتۈرۈش، ياساش ۋە مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش قاتارلىق جەھەتلەردە تۆۋەندىكى خىزمەتلەرنى ئىشلىدى:

1. بازارلارنىڭ ئېچىۋېتىلىشىگە ئەگىشىپ، سودا بازارلىرىدا جېدەل كەم بېرىش خا ـ ھىشلىرى پات ـ پات يۈز بېرىپ، ئىستېمالچىلارنىڭ مەنپەئىتىگە ئېغىر دەرىجىدە زىيان يەتكۈزۈلدى. ۋىلايەت، شەھەردىن ئىبارەت ئىككى دەرىجىلىك تۆلچەم باشقۇرۇش تارماقلىرى 1440 قاتىم (قېـ تىم) چەمبرىپ بازاردىكى تۆلچۈگۈچلەرنى تەكشۈردى. 10431 ھەر خىل تۆلچۈگۈچلەرنى تەكـ شۈردى. تۆلچەمگە توغرا كەلمىگەن 319 ھەر خىل تۆلچۈگۈچنى مۇسادىرە قىلدى. شۇنىڭ بـ لەن بىللە قەشقەر شەھەرلىك ئاشلىق ئىدارىسى قارىمىقىدىكى 16 ئاشلىق، ياغ ماگىزىنىنى نا ـ زارەت قىلىپ تەكشۈرۈپ، 8 ماگىزىندا قەستەن تۆلچەمسىز ياغ كەمچىنىدە ياغ سېتىپ، ھەرىكـ لوگرامدا 24 گرامدىن 75 گرامغىچە ياغ تۆتۈپ قالغانلىقىنى سەزدى. دۆلەت ۋە ئاپتونوم را ـ يونىمىزدىكى پار قازان ئىشلەتكۈچى 32 ئورۇنىنىڭ 145 دانە بېسىم كۆچمىنى تۆلچەش سا ـ ئىتىنى مەجبۇرىي تەكشۈرۈپ بېكىتمىشنى ئېلىپ بارغىنىدا لايىقەتلىك نىسبىتى ئاران 53.1% بولغان، تۆلچەمسىزلىك خاھىشى ئېغىر بولۇپ، دۆلەت ۋە خەلقنىڭ ھاياتى ۋە مال ـ مۈلكـ ىنىڭ بىخەتەرلىكىگەھەر ۋاقىت تەھدىت سالغان. تەكشۈرۈپ رېمونت قىلىش ئارقىلىق لايـا ـ قەتلىك نىسبىتى 100 پېرسەنتكەيەتتىھەمدە ئېنىقىرگىمىنى تېپىشى، تىببىي داۋالاش قاتارلىق جە ـ ھەتلەرگە ئائىت بولغان تۆلچەم ئەسۋاب ـ ئۈسكۈنىلەرنى تەكشۈرۈشنى ئېلىپ باردى. شەھەر رايونىمىزدىكى تۆلچەملىك كۆمۈر سەرپىياتى مىلىك تونىنىدىن يۇقىرى بولغان 10 چوڭ ئورۇنىنىڭ ئېنىقىرگىمە تۆلچەش ئەسۋاب ـ ئۈسكۈنىلىرىنىڭ سەپلىمىش نىسبىتى ئاران 43.2% بولغان؛ ھەر قايسى تىببىي تارماقلاردا جەمئىي 300 دانە قان بېسىم تۆلچۈگۈچ بولۇپ، ھەر يىللىق قارار ـ لىق تەكشۈرۈپ بېكىتمىش نىسبىتى ئاران 40 پېرسەنتتىن 50 پېرسەنتكىچە بولغان. تەكشۈرۈشتە لايىقەتلىك بولۇش نىسبىتى 30 پېرسەنتكە يەتمىگەن.

3. 1985 ـ يىلى تۆلچەم بېكىتمىش تەرتىپى بويىچە تۇنجى قېتىم ئەنجۇر كونسېرۋاسىيە مەھـ سۇلاتىنىڭ تۆلچىمىنى بېكىتمىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاپ، ئاپتونوم رايونلۇق تۆلچەم ئىدارە ـ سىنىڭ تەكشۈرۈپ تەستىقلىشىغا يوللىدى. ۋىلايەتلىمىزدە يەرلىك مەھسۇلات تۆلچەشتە تۆلچەم بولمايدىغان ئاق ئورۇننى تولۇقلىدى. قاتۇرۇلغان ياغ، قاتتىق ياغ كىسلاتاسى، 1ـ yy تېپـ

باشقىلار

[سودا پەن - تېخنىكىسىنىك ئەھۋالى] پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، قەشقەر ۋىلايىتىنىك سودا، پەن - تېخنىكا خىزمەتلىرىگە ئەھمىيەت بېرىلدى.

1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە، ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق سودا ئورۇنلىرىدا ئىشلەتكىلى تەڭ ئۇنۋان ئالغىنى 15 كىشى بولۇپ، ئىشچى-خىزمەتچى ئومۇمىي سانىنىڭ0.7پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. يارىدەمچى ئىشلەتكىلى تەڭ ئۇنۋان ئالغىنى 23 كىشى بولۇپ، ئىشچى - خىزمەتچى ئومۇمىي سانىنىڭ1.07پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. تېخنىككە تەڭ ئۇنۋان ئالغىنى43كىشى بولۇپ، ئىشچى - خىزمەتچى ئومۇمىي سانىنىڭ2پىرسەنتىنى ئىگىلىدى؛ ئالىي، ئوتتۇرا تېخنىكوم مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولغىنى 372 كىشى بولۇپ، ئىشچى - خىزمەتچى ئومۇمىي سانىنىڭ17.4پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. ناھىيە،شەھەر سودا ئورۇنلىرىدىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىتى ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار نىسبىتىدىن خېلى تۆۋەن تۇرىدۇ. سانى جەھەتتە كۆپ بولمىغان يۇقىرىقىلەر خىل سودا كەسپىي ئىختىساسلىق خادىملار ۋىلايەتلىك سودا، پەن - تېخنىكا سەپىدە جانلانماقتا. ئۇلارنىڭ قاتنىشىدۇرغان خىزمەتلىرى ئاساسلىقى تۆۋەندىكىچە:

1. يېمەك-ئىچمەكلىكلەرنى ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكىسى: ۋىلايەتلىك كۇنۇپلۇن يېمەك-ئىچمەكلىكلەر زاۋۇتى ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ سىچۈەن لۈجۇ ھاراق زاۋۇتىغا ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىككى قېتىم ئادەم ئەۋەتتى، بارغانلار بۇ ھاراق زاۋۇتىنىڭ ئېچىتىلىق ھاراق ئىشلەش تېخنىكىسىنى ئۆگەندى، لۈجۇ ھاراق زاۋۇتىنىڭ ئېچىتما ياساش، ھاراق چىقىرىشھۆنەر - سەنئىتىنى كىرگۈزدى، 40 نەچچە يىللىق ئىشلەپچىقىرىش تەجرىبىسىگە ئىگە بىر تېخنىكا ئىشچىنى تەكلىپ قىلىپ كېلىپ تېخنىكىنى ئۆگەتكۈزدى. 1985 - يىلى ئالاھىدە ئىشلەنگەن ئاق قوناق ھاراقنىدىن 23 تونىنا ئىشلەپچىقىرىپ، ۋىلايەتلىك ھاراق باھالاش كومىتېتىدىن ئۆتكۈزۈپ بېكىتىش خىزمىتى داۋاملىق ئىشلەنمەكتە.

لىق يېزا ئىگىلىكى ئۈچۈن ئىشلىتىلمەيدىغان تراكتور ئاپتوموبىلىنى ئۆلچەملەشتۈرۈپ بېكىتىش خىزمىتى داۋاملىق ئىشلەنمەكتە.

4. مەھسۇلات سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، قىزىل خمىر، سېمونت تاختا، پېچەنە - پەرەنىك، جىياڭيۇ، ئاچچىقسۇ، سوغۇق ئىچىملىك، قەنت - كېزەك، تۇز، چېكمىچە يېغى، ئاسفالىت،مايلىق قەغەز، شامپان قاتارلىق مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىدىغان 105 زاۋۇتنىڭ14 خىل مەھسۇلاتىنىڭ سۈپىتىنى نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدى. مەھسۇلات سۈپىتىلايىقەتلىك بولغانلارغا 23 كىشىگە تارقاتتى، مەھسۇلاتنى سىناق قىلىپ سېتىشقا قوشۇلغانلىقى توغرىسىدا 3 نۇسقا ھۆججەت چىقاردى. بۇنىڭ بىلەن مەھسۇلات سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

(لې ئىگۇپې)

تېمىنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى. ئىستېمالچىلار نىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. UV 11-48 تېپلىق ئېچىتما باكتېرىيەسىنى ئاجرىتىش-مۇۋەپپەقىيەت قازاندى ھەمدە ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلۈپ، ئېچىتمالارنىڭ چىقىش نىسبىتى ئەسلىدىكى 30 پىرسەنتتىن 45 پىرسەنتتىن كۆپرەككە كۆتۈرۈلدى. خىروستال كەمپىتى سىناق قىلىپ ياسىلىپ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىلدى، بۇ كەمپىتنىڭ رەڭگى ئوچۇق، يۇمشاق، مېزىلىك، چىشقا چاپلاشماس بولۇپ، قېرى - ئۇشاق - لارنىڭ ھەممىسىگە ياپ كېلىدۇ. بازارغا سېلىنغاندىن كېيىن تەمىنلەش ئېھتىياجىنى قا - دىيالمىدى؛ 1984 - يىلى بېيجىڭ قوغۇن مېۋە قېتى ئىشلەپچىقىرىش مەخسۇس پايدىسىكار- گۇزۇلگەندىن كېيىن، 1985 - يىلى ئىشلەپچىقىرىش تەننەرقى تۆۋەنايدى، سۈپىتى ئۆستى؛ شېكەر سۈيىلىك ئۆزۈم كونسېرۋاسىنىڭ ئۆزۈمى يېرىلىپ كېتىش ۋە ئۆزۈمنىڭ ئەسلى رەڭ- گىنى ساقلاشتىن ئىبارەت قىيىن ئۆتكەل بۆسۈپ ئۆتەلدى ھەمدە رەسمىيزور مىقداردا ئىش - لەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلدى.

2. بېقىش تېخنىكىسى: 1985 - يىلى كۆپىنلۇن يېمەكلىكلەر زاۋۇتى تۈخۈم توخۇسىنى ئىل- مىي ئۇسۇل بىلەن بېقىشنى كۆچەيتكەنلىكتىن، ھەر بىر توخۇدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئې- لىنغان تۈخۈم سانى ئۆتكەن يىلدىكىدىن 27% كۆپەيدى؛ قارا گۆش تېپلىق نەسىللىك چوشقا- بادۇرۇگ چوشقىسىنى كىرگۈزۈپ، سىناق قىلىپ بېقىپ مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

3. دۇزلەشلىغان يېمەكلىكلەرنى ياساش تېخنىكىسى: ھازىر قەشقەر، يەكەن، قاغىلىق ۋە مەكىت ناھىيىلىرىدە توڭلىتىش ئىسكىلاتلىك سېخىمچا زلىقى 1800 تونىنغا يېتىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە 1985 - يىلى قەشقەر توڭلىتىش زاۋۇتىنىڭ يېڭىدىن ياسىغان سېخىم- چا زلىقى 500 تونىلىق توڭلىتىش ئىسكىلاتىدىن ئىبارەت بار.

قەشقەر توڭلىتىش زاۋۇتى توڭلىتىش سېخىنىڭ شامالدۇرغۇچىنى يالتما شەكىللىك سو - ۋۇنقۇچقا ئۆزگەرتىپ ئىشلەتتى ھەمدە ئايلاندۇرۇشقىلا ئىشلىتىلىدىغان سۇنى بىر قې - تىملىققا ئىشلىتىلىدىغان سۇ بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، سوۋۇتۇش ئۇنۇمىنى ئۆستۈرۈپ، ھەر يىلى 10 مىڭ كىلوۋات سائەت توك تېجىدى.

4. يېمەك - ئىچمەكلىكلەرنى پىششىقلاش ئۇسكۇنىلىرى: 1981-يىلدىن باشلاپ، ۋىلايەت- تىكى سودا ئورۇنلىرى باشقۇرغان يېمەك - ئىچمەكلىكلەرنى پىششىقلاش زاۋۇتلىرى تەدرىجىي ھالدا ئوتۇن - كۆمۈر قالايدىغان دۇخاپكىلىرىنىڭ ئورنىغا يېراق ئولتىرا قىزىل نۇرلۇق دۇ- خاپكا ئىشلەتتى. 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە يېراق ئولتىرا قىزىل نۇرلۇق دۇخاپكىدىن15ى بولۇپ، ھەر قايسى ناھىيە،شەھەرلىك يېمەك - ئىچمەكلىكلەرنى پىششىقلاش زاۋۇتلىرىدا ئا- ساسىي جەھەتتىن ئومۇملاشتۇرۇلدى. يېراق ئولتىرا قىزىل نۇرلۇق دۇخاپكىنىڭ ئىشلىتىلىشى بىلەن ئىشچىلارنىڭ جىسمانىي ئەمگىكى زور دەرىجىدە يەڭگىللىدى. پىچىنە - پەرەنىكلەرنىڭ سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. مۇھىتنىڭ بۇلغىنىشى تۈگىتىلدى. قەشقەر شەھەرلىك قىزىل يا- راق يېمەك - ئىچمەكلىكلەرنى پىششىقلاش زاۋۇتىنىڭ كىراخمال شېكەر قىيامى ئىشلەپچىقە- رىش لىنىيە قۇرۇلۇشى بۇ يىل ئىچىدە ئاساسىي جەھەتتىن پۈتۈپ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ بۇجە- ھەتتىكى ئاق قالغان ئورنى تولدۇرۇلدى. ۋىلايەتلىك يېمەك - ئىچمەكلىكلەر شىركىتىنىڭ كۆش ماگىزىنلىرى ئادەم كۆچى بىلەن كۆش توغراشنىڭ ئورنىغا گۆش توغراش ماشىنىسىنى ئىشلەتتى، ھازىر سۇ بېسىملىق گۆش توغرىغۇچتىن ئېلېكتىر ماتورلۇق گۆش توغ- رىغۇچتىن كى بار.

5. مېۋە، ئوتياشنى يېڭى ساقلاش تېخنىكىسى: 1984 - يىلى قەشقەر توڭلىتىش زاۋۇتى مۇج، شوخلا، دۇجياۋ قاتارلىق ئوتياشلارنى تېز توڭلىتىش تېخنىكىسىنى تەتقىق قىلدى. 1985- يىلى مېۋە، ئوتياشنى تۆۋەن تېمپېراتۇردا يېڭى ساقلاش تېخنىكىسىنى تەتقىق قىلىپ ئالىمنى تۆۋەن تېمپېراتۇردا ساقلاشتا ئاساسىي جەھەتتىن مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

6. نېفىت پەن - تېخنىكىسى: ھازىر ۋىلايەتلىك نېفىت شىركىتىنىڭ 10 مىلك كۇبىمېتىر ماينى زاپاس ساقلاش ئۈسكۈنىسى بار. 1976 - يىلدىن بۇيان، نېفىت شىركىتى ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ئېلېكترونلۇق ماي ئېغىمىنى تىزگىنلىگۈچى، ئېلېكترونلۇق ماي، سۇنى ئايرىغۇچنى لايىھىلەپ، تەتقىق قىلىپ ياساپ چىقتى. بۇ 1983 - يىلى ئايرىم - ئايرىم ھالدا ۋىلايەتنىڭ مۇنەۋۋەر پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەت مۇكاپاتىنىڭ 3- ۋە 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. 1985 - يىلى ۋىلايەت تەۋەسىدىكى ھەر قايسى ناھىيىنىڭ نېفىت ئىسكىلاتىغا 15 يۇرۇش ئېلېكترونلۇق ماي، سۇ ئايرىغۇچنى قۇراشتۇرۇپ بەردى. ھازىر ۋىلايەت بويىچە ھەر قايسى ناھىيە،شەھەرنىڭ نېفىت ئىسكىلاتلىرىدا ئېلېكترونلۇق ماي ئېغىمىنى تىزگىنلىگۈچى بار بولدى. يەنە ئىندۇكسىيىلىك توك، رادىئو سىنىغۇچتىن 20 نى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا تەتقىق قىلىپ ياساپ چىقتى. بۇ سىنىغۇچنى توك سىمىنىڭ يېنىغا قويغاندىن كېيىن سىمدا توك بار - يوقلۇقىنى بىلگىلى بولىدۇ. بۇ ئادەتتىكى توك قەلەمىدە بولمىغان ئېقتىدارغا ئىگە.(خۇفىڭباۋ)

[قەشقەر ۋىلايەتلىك بىناكارلىق ئۇلاچەش-لايىھىلەش ئورنى] قەشقەر ۋىلايەتنىڭ ئېقتىسادىنىڭ كۈللىنىشىگە ۋە شەھەرنىڭ سىرتقىسا ئىچىۋېتىلىشىگە ئەگىشىپ، ئاساسىي قۇرۇلۇش ۋەزىپىسى بارغانسېرى كۆپەيدى. يېڭى ۋەزىيەتكە ماسلىشىش ئۈچۈن، 1985 - يىلى 10 - ئايدا قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇزاكىرە قىلىپ قارار قىلىشى ئارقىلىق، قەشقەر ۋىلايەتلىك لايىھىلەش ئىشخانىسى ئاساسىدا قەشقەر ۋىلايەتلىك بىناكارلىق تەكشۈرۈش - لايىھىلەش ئورنى قۇرۇلدى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك لايىھىلەش ئىشخانىسى 1959 - يىلى قۇرۇلغان. 1984 - يىلى ئاپتونوم رايونلۇق شەھەر - يېزا قۇرۇلۇش مۇھىت ئاسراش نازارىتىنىڭ باھالىشى ئارقىلىق، قەشقەر ۋىلايەتلىك لايىھىلەش ئىشخانىسى B دەرىجىلىك بىناكارلىق لايىھىلەش ئورنى قىلىپ بېكىتىلدى. ھازىر 55 نەپەر ئىشچى-خىزمەتچىسى بار. بۇ ئىنىڭ ئىچىدە بىناكارلىق ئىنژېنېرى، ئىنژېنېر ۋە يارىدەمچى ئىنژېنېر جەمئىي 13؛ بۇلاردىن باشقا يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بېرى ئۆز ئىختىيارى بىلەن قەشقەرگە كەلگەن ئالىي تېخنىكوم سەۋىيىسىگە ئىگە قۇرۇلۇش تېخنىكا خادىملىرىدىن 12 سى بار. ھازىر ئوتتۇرا تېخنىكومدا ئوقۇۋاتقان خىزمەتچى ئىشچى - خىزمەتچى 15 نەپەر.

جەنۇبىي شىنجاڭدا بىناكارلىق شىركىتىنىڭ پەن تەتقىقات ئورنىدىكى خادىملار سېيسمولوگىيىنىڭ بېسىم مىقدارىنى ئېقتىدارىنى تەجرىبە قىلماقتا.
لېۋ شياگچۈن فوتوسى

قەشقەرنى مىللىي پوسۇن ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە كۆزەل شەھەر قىلىپ قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك بىناكارلىق تەكشۈرۈش - لايىھىلەش ئورنىدىكى قۇرۇلۇش تېخنىكا خادىملىرى ئەنئەنىۋى بىناكارلىق ئۇسلۇبىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدى ھەمدە يېڭىدىن لايىھىلەش داۋامىدا مىللىي پوسۇن ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىكى ئىزدەندى. ئاپتونوم رايونلۇق « بىناكارلىقنىڭ مىللىي پوسۇنى ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىكى » ئىلمىي سۆھبەت يىغىنىدا، شەنجاڭنىڭ ھەر قايسى ۋىلايەت، ئوبلاستتىن كەلگەن ۋەكىللەر قەشقەر كونا شەھىرىنى ئىشخانا بىناسى، سەھەن مېھمانخانىسىنىڭ يېڭى بىناسى ۋە قەشقەر مېھمانخانىسىنىڭ 4 - بىناسىنىڭ لايىھىسىگە خېلى ياخشى باھا بەردى.

1985 - يىل 8 - ئاينىڭ 23 - كۈنى، كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا ۋە قەزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئۇلۇغچات ناھىيە شەھىرىدە 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرەش يۈز بەردى. ۋىلايەتلىك لايىھىلەش ئىشخانىسىدىكى بارلىق ئىشچى - خىزمەتچىلەر يەر تەۋرەش ئاپىتىنى تەكشۈرۈشكە پائال قاتنىشىپ، نەق مەيدانغا بېرىپ، ماتېرىيال توپلاپ، ئۆي-ئىمارەتلەرنىڭ يەر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرىش تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلىدى ھەمدە يۇرتىنى يېڭىدىن كۆللەندۈرۈش ئۈچۈن لايىھىلەش ۋەزىپىسىنى تەشە ببۇسكارلىق بىلەن ئۈستىگە ئالدى. قىسقىغىنا 20 كۈن ئىچىدە مىللىي پوسۇن، يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە ۋە يەر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى ياخشى بولغان دېھقانلارنىڭ ئولتۇراق ئۆيىنىڭ 7 خىل لايىھە قۇرۇلۇش خېرىتىسىنى لايىھىلەپ چىقتى ھەم ئۆي - ئىمارەتلەرنىڭ يەر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرىشىنى مۇستەھكەملەش ھەققىدە كۆپ خىل لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ ئەسلىدىكى ئۆي - ئىمارەتنى رېمونت قىلىپ ئىشلىتىش، ئىمارەتنىڭ ئىشلىتىلىش ئۆمرىنى ئۇزارتىشتا ناھايىتى زور رول ئويناندى. (لى لىشىن)

[قۇياش ئېنېرگىيىسىدىن پايدىلىنىش ئەھۋالى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ قۇياش ئېنېرگىيە بايلىقى ئىنتايىن مول. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن يىللىق ئوچۇق كۈن 310 كۈندىن كۆپ، كۈن چۈشۈش ۋاقتى 2800 سائەتتىن 3200 سائەتكىچە، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن كۈندە - لىك ئىسسىق قىممىتى 238.5 كالورىيە كۈۋادىرات سانتىمېتر بولۇپ، شىمالىغىكىدىن كېيىنلا تۇرىدۇ، مەملىكەت بويىچە ئىككىنچى ئورۇندا، شۇنداقلا، قۇياش ئېنېرگىيىسى پۈتمەس - تۈگىمەس، داشقالىمىز، بۇلغىنىش پەيدا قىلمايدىغان ئالاھىدىلىكىلەرگە ئىگە. شۇنىڭ ئۈچۈن ۋىلايىتىمىز قۇياش ئېنېرگىيە بايلىقىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنى راۋاجلاندۇرۇشتا ناھايىتى زور رېئال ئەھمىيەتكە ۋە يېراق ستراتېگىيىلىك ئەھمىيەتكە ئىگە.

ۋىلايىتىمىزنىڭ قۇياش ئېنېرگىيىسىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنى راۋاجلاندۇرۇش ئىشى1975-يىلى باشلانغان، شىنجاڭ بويىچە بۇ ئىشقا ئەدەم قويۇشىمىز خېلى بالدۇر بولدى، ھەمدە مەلۇم نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى، يېزا ئىگىلىك كومىتېتىنىڭ تەقدىرلىشىگە مۇيەسسەر بولدى. ئاپتونوم رايونى ئىلمىگىرى - كېيىن بولۇپ قەشقەردە قۇياش ئېنېرگىيىسىدىن پايدىلىنىش نەق مەيدان يىغىنى ئاچقىنىدىمۇ ئېكىسكۇرسىيە قىلىشقا ئۇيۇشتۇردى. شاڭخەي پەننىي تەرىبىيە كىنو ستۇدىيىسى مەخسۇس قەشقەرگە كېلىپ « شىنجاڭنىڭ قۇياش ئېنېرگىيىسى » ناملىق پەننىي تەرىبىيە فىلىمىنى ئىشلىدى. « خەلق رە-

سىملىك ژورنالى »، « مىللەتلەر رەسىملىك ژورنالى »، «شىنجاڭ رەسىملىك ژورنالى » ۋە « مۇھىت ئاسراش ژورنالى» دا ۋىلايەتمەز نىڭ قۇياش ئېنېرگىيەسىدىن پايدىلانغانلىق ھەققىدىكى رەڭلىك ۋە رەڭسىز سۈرەتتىن بىر قانچە ئون پارچىنى ئېلان قىلدى.

ھازىر، ۋىلايەتمەز نىڭ قۇياش ئېنېرگىيەسىدىن پايدىلىنىپ ئىشلەتمەش نۇقتىلىرى مەلۇم دەرىجىدىكى سان ۋە كۆلەمگە ئىگە بولدى؛ خىلى جەھەتتە، نوقۇل ھالدىكى قۇياش ئېنېرگىيەسە ئوچىقىدىن تەرەققىي قىلىپ سۇ قاينىتىش قازىنى، پارنىك، ئۆي ئىسىتىش، قۇرۇتۇش ئەسۋابى، قۇرۇتۇش ئۆيى قاتارلىق كۆپ خىل تېپلارغا يەتتى؛ ئۇنىڭ رولى جەھەتتە سۇ قايناتتىن تارتىپ مۇنچا سېلىش، ئىسسىقلىق قوبۇل قىلىش، پارنىكتا تېرىقچىلىق قىلىش، چۆجە بېقىش، ئوتياش تېرىش، بېلىق بېقىش، كۆچەت يېتىشتۇرۇش، مېۋىلەرنى قۇرۇتۇش قاتارلىق ئىشلارغا تەرەققىي قىلدۇرۇلدى. ۋىلايەتمەزدە قۇياش ئېنېرگىيەسىدىن پايدىلىنىش مەلۇم چوڭقۇرلۇق ۋە كەڭلىك دەرىجىسىگە يەتتى. يېڭى ئېنېرگىيەسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشتىن ئىبارەت ستراتېگىيەلىك ئىدىيە كىشىلەر تەرىپىدىن پەيدىنپەي قوبۇل قىلىنماقتا. تولۇق بولمىغان ستاتىستىكىغا قارىغاندا كىرگۈزۈلۈپ كېگەيتىلگەن 3 خىل رولغا ئىگە قۇياش ئېنېرگىيەلىك چىراق 17، ئومۇملاشتۇرۇلغان ھەر خىل تېپتىكى قۇياش ئېنېرگىيەلىك چاق 419، بۇنىڭ ئىچىدە ۋىلايەتمەز ئۆزى تەتقىق قىلىپ ياساپ چىققان يۆتكىلىدىغان، سۇ پاسكىلىك، ساندۇق شەكىللىك، پارا بولا شەكىللىك قۇياش ئوچىقى 47، تەقلىت قىلىپ ياسىغان سىمونت نەپىز قاپلىق قۇياش ئوچىقى 272، كىرگۈزۈلگەن تېنىكى قېپى ئەينەك پولاتلىق قۇياش ئوچىقى 110 بولۇپ، نۇر قوبۇل قىلىش كۆلىمى جەمئىي 1014 كۋۇادىرات مېتر؛ كېگەيتىلگەن ھەر خىل تېپتىكى قۇياش ئېنېرگىيەلىك ئىسسىقلىق يىغىش ئەسۋابى ئورنىتىلغان مۇنچىنىڭ نۇر قوبۇل قىلىش كۆلىمى 1586 كۋادىرات مېتر؛ قۇياش ئېنېرگىيەلىك نان پۇشۇرۇش ئوچىقى 26 بولۇپ، نۇر قوبۇل قىلىش كۆلىمى 78 كۋادىرات مېتر؛ قۇياش ئېنېرگىيەلىك قۇرۇتۇش ئۆيى 8 بولۇپ، نۇر قوبۇل قىلىش كۆلىمى 160 كۋادىرات مېتر؛ قۇياش ئېنېرگىيەلىك قۇرۇتقۇچى 32 بولۇپ، نۇر قوبۇل قىلىش كۆلىمى 96 كۋادىرات مېتر؛ قۇياش ئېنېرگىيەلىك پارنىك 37 مو بولۇپ، نۇر قوبۇل قىلىش كۆلىمى 24697 كۋادىرات مېتر؛ ئومۇمىي نۇر قوبۇل قىلىش كۆلىمى جەمئىي 27631 كۋادىرات مېتر؛ قۇياش ئېنېرگىيەلىك مۇنچىلىرى شەھەر-بازارلىرىغا مەركەزلەشتى. قالغانلىرىنىڭ كۆپ قىسمى شەھەر ئەتراپى، يېزىلارغا مەركەزلەشتى.

مىللىلارنىڭ قارشى ئېلىشىغا ئېرىشكەن قۇياش ئېنېرگىيەسىدىن پايدىلىنىپ نان پۇشۇرۇۋاتقان ئوچاق.
لى ۋېندۇلۇ

قۇياش ئېنېرگىيەسىدىن پايدىلانغانلىق ئۆچۈن، شەھەر-بازارلاردىكى مۇنچىلار ئوتۇن-ئەسلىغۇلارنى تېجەپ قالدى. شەھەر ئەتراپى رايونلىرىدىكى قۇياش ئېنېرگىيەلىك پارنىكلاردا

ئۇنياش تېرىلىپ، ئوتياش قىش مەزگىلدىكى چىددىلىك پەسەيتىلىپ، مۇددەتتىن بۇرۇن باـ زارغا سېلىنىدى. پارىكتا گۈل ئۆستۈرۈش، بېلىچان يېتىشتۈرۈش ئېلىپ بېرىلىپ، ھەم ئىگەـ لىك ئاۋاتلاشتۈرۈلدى ھەم خەلق تۇرمۇشى جانلاندۇرۇلدى، يېزىلاردا نۇرغۇنلىغان شاخـ شۇمبۇلار ئىقتىساد قىلىنىدى. ئۇلايىتىمىزدىكى يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىشىمۇ ئەسلىيەتتە يەنە بىر خىل شەكلىدىكى قۇياش ئېنېرگىيىسىدىن پايدىلانغانلىق بولۇپ، دېھقانچىلىقتا مەھـ سۇلات ئاشۇرۇشنى ئىلگىرى سۈردى.

ھازىر قەشقەر شەھىرى، يەكەن، يېڭىشەھەر ناھىيىسىدە قۇياش ئېنېرگىيە ئۈسكۈنىلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش نۇقتىسىدىن ئى بولۇپ، تېپى ئوخشاش بولمىغان قۇياش ئوچقى، سۇ ئىسسـ تىش ئەسۋابى ۋە ئائىلىدە سۇ قاينىتىش ئەسۋابلارنى ئىشلەپچىقىرالايدۇ. (لى ۋېدۇڭ)

[ئىلمىي جەمئىيەتلەرنىڭ پائالىيىتى] 1985 - يىلى ۋىلايەتتىكى ناھىيە دەرىجىلىك ئىلمىي جەمئىيەتلەرنىڭ ئاساسلىق پائالىيىتى توۋەندىكىچە:

1. كەسپىي ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىش، ئىلمىي لېكسىيە سۆزلەش پائالىيىتى ئېلىپ بارىدى. ۋىلايەت دەرىجىلىك ئىلمىي جەمئىيەتلەر جەمئىي 39 قارار كەسپىي ئۆگىنىش كۇرسى ئاچىتى. ئۆگىنىشكە قاتناشقان پەن - تېخنىكا خادىملار 1996 ئادەم(قېتىم)كە يەتتى؛ جەمئىي 22 مەيـ دان ئىلمىي لېكسىيە ۋە ئىلمىي دوكلات ئۇيۇشتۇردى، بۇنىڭغا قاتناشقىنى10860ئادەم (قېتىم)كە يەتتى. ۋىلايەتلىك تەبىئىي ئىلىم ئىلمىي جەمئىيىتى15قارار كۇرس ئاچتى، ئۆگىنىشكە1033ئادەم قاتناشتى؛ ۋىلايەتلىك ماشىنىسازلىق قۇرۇلۇشى ئىلمىي جەمئىيىتى 3 - ئايدىن 10 - ئايغىچە « سىزىقلىق ئالگىبرا » ۋە «رەقەملىك ئېلېكترونلۇق تېخنىكا ئاساسى » دېگەن ئىبارەت ئىككىنى كەسپىي دەرس ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئەزالىرىنىڭ 40 پېرسەنتىنى بىلىمىنى يېڭىلاش پۈرسىتىگە ئىگە قىلدى؛ پوسكام ناھىيىلىك تەبىئىي ئىلىم ئىلمىي جەمئىيىتى كەچكى ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ ئەزالىرىنىڭ دۇنيا تىلى ئۆگىنىشىگە يېتەكچىلىك قىلدى.

ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى ئالاقىدار ئىلمىي جەمئىيەتلەرنى تەشكىللەش ئارقىلىق، ئىلمىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش، زىيارەت قىلىش ۋە سەپلى - سايا ھەت قىلىش ئۇچۇن قەشقەرگە كەلگەن چەتئەللىك ۋە مەملىكەت ئىچىدىكى مۇتەخەسسىس، ئالىملارنى تەكـ لىپ قىلىپ ئىلمىي دوكلات بەرگۈزۈپ، ئىلىم ئالماشتۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. جەمئىي102 نەپەر مۇتەخەسسىس، ئالىمنى كۈتۈۋالدى. بۇنىڭ ئىچىدە، 7 - ئايدا ياپونىيە دابەن سودا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسورى فۇكاڭ يىبا ۋە خۇشيۇچىننى كۈتۈۋالدى ؛ چاڭ چۇدۇن گېئولوگىيە ئىنىستىتوتىنىڭ دوتسېنتى لىن فىڭنيەننى تەكلىپ قىلىپ قەشقەردە ۋە ـ لايەت، ناھىيە ئىككى دەرىجىلىك پەن-تېخنىكا خادىملاردىن 500 نەچچە ئادەمگە ئىلمىي دوكلات بەرگۈزدى؛ ۋىلايەتلىك سۇ ئىشلار ئىلمىي جەمئىيىتى يەكەن دەريا سىنىڭ مۇزلۇقلار، كەلكۈننى ئىلمىي تەكشۈرۈش ئەترىتىنىڭ قەشقەردە تۇرغان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ 100 نەچچە سۇ ئىشلار پەن - تېخنىكا خادىملىغا مۇزلۇقلارنى تەكشۈرۈش بىلىمى ھەققىدە ئىلمىي دوكلات بەرگۈزدى؛ ۋىلايەتلىك چارۋا - مال دوختۇرلۇق ئىلمىي جەمئىيىتى قەشقەرگە كېلىپ شىنـ جاڭ قويلىرىنىڭ رەڭ تەنجىلىرى ئۈستىدە پەن تەتقىقات ئېلىپ بارغان جۇڭگو ئىنىستىتۇتـ ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ داىئىمىي ئەزاسى، دوتسېنت خەمىت ھاكىموپنى ئىككى قېتىم تەكلىپ

قىلىپ كېلىپ قەشقەر ۋە قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىنىكى 100 دىن ئارتۇق چارۋا - مال دوختۇرلىرىغا ئىلمىي لېكسىيە سۆزلەپ بېرىشكە ئۇيۇشتۇرۇدى.

2. ئىلمىي تەكشۈش ۋە ئىلمىي مۇھاكىمە قىلىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇدى. ۋىلايەت دەرىجىلىك ئىلمىي جەمئىيەتلەرجەمئىي 284 نەپەر ئەزاسىنى تەشكىللەپ 53 تېۋرلۇك ئىلمىي تەكشۈرۈش ۋە تېخنىكا يېڭىلاش پائالىيىتىگە قاتناشتۇردى، ئۇلار مۇمكىنچىلىكىگە ئىگە تۇردىن 44 نى تەكلىپ قىلىپ ئوتتۇرىغا قويدى. بۇنىڭ ئىچىدە توقۇمىچىلىق قۇرۇلۇش ئىلمىي جەمئىيىتى ئوتتۇرىغا قويغان 22 تېخنىكا يېڭىلاش تۇرىنى باھالاپ بېكىتىش، كېڭەيتىش ئارقىلىق 13 تۇردىلا 45197.2 يۈەن مەبلەغ تېجەپ قىلىنىدى؛ ۋىلايەت دەرىجىلىك ئىلمىي جەمئىيەتلەر جەمئىي19 قېتىم ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئاچتى، 231 پارچە پەن تەتقىقات ئىلمىي ماقالىسى يېزىپ چىقتى. بۇنىڭ ئىچىدە، تەبىئىي ئىلىم ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ 57 پارچە، كېسەل كۆتكۈچىلەر ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ 37 پارچە، دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ 35 پارچە، باشقا ئىلمىي جەمئىيەتلەرنىڭ 102 پارچە.

ۋىلايەتلىك ئىلمىي جەمئىيەتلەرى 4 - ۋە 10 - قايتا ۋىلايەتنىڭ ئىقتىسادىي مۇھاكىمە يىغىنىغا ئىككى قېتىم قاتناشتى. مۇمكىنچىلىككە ئىگە قۇرۇلۇش تۇرلىرى ۋە باشقا لايىھە، تەدبىرلەر ئۈستىدە مۇھاكىمە قىلىشتى. بۇنىڭ ئىچىدىن سۇ ئىشلار ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ «گەزدەريا سۇ قوغۇر سۇئېلىكتر ئىستانسىسىنى ياساشنىڭ مۇمكىنچىلىكىنى ئىسپاتلاش ھەققىدىكى دوكلاتى» ئاپتونوم رايونىنىڭ 1986-يىللىق قۇرۇلۇش تۇرلىرىگە كىرگۈزۈلدى؛ شاجزېۇەن، يۇخەيفىڭ، لېيۇلىچىڭ، خۇالۇ داۋېي قاتارلىقلار خۇنەن ئۇلكىلىك كۆپ روللۇق قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى تەتقىقاتى ئورنىغا ماسلىشىپ «قەشقەر كۆپ روللۇق قۇرۇلۇش ماتېرىيالىنى ئىشلەش زاۋۇتى قۇرۇشنىڭ مۇمكىنچىلىكىنى ئىسپاتلاش ھەققىدىكى تەھلىل دوكلاتى» نى يېزىپ چىقتى ھەمدە بۇ ئاپتونوم رايونىنىڭ ئۇچقۇن پىلانىغا كىرگۈزۈلدى.

3. پەن - تېخنىكا مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمەت پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇدى.8 ۋىلايەت دەرىجىلىك ئىلمىي جەمئىيەت 128 كىشىنى تەشكىللەپ، 63 تۈر ئۈستىدىكى تېخنىكا مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمىتى پائالىيىتىگە قاتناشتۇردى. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ قەشقەر ۋىلايەتلىك سۇ بايلىقلىرى پەن-تېخنىكا مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمىتى مەركىزى، قەشقەر ۋىلايەتلىك بىناكارلىق تېخنىكا مەسلىھەت بېرىش بۆلۈمى قۇرۇپ، ھەق ئالمىدىغان تېخنىكا مەسلىھەت بېرىش مۇلازىمىتىنى قانات يايدۇردى. ۋىلايەتلىك ئۇسۇلۇك ئاسراش ئىلمىي جەمئىيىتى يېڭىسار، يەكەن، پوسكام، قاغىلىق، مەكىت، مارالبېشى قاتارلىق ناھىيىدە كېسەل ۋە زىيانداش ھاشاراتلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى يوقىتىش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنغان 16 تۈرلۈك ھەق ئالمىدىغان تېخنىكا مەسلىھەت بېرىشنى قانات يايدۇرۇپ، 24104 يۈەن كىرىم قىلدى؛ قەشقەر شە -

هەر لىك ماتېما تىكا، فىزىكا، خىمىيە ئىلمىي جەمئىيىتى 3 قارار ماتېما تىكا، فىزىكا، خىمىيىدىن لىكسىيە سۆزلەش كۆرسى ئېچىپ،10000يۈەن كىرىم قىلدى؛ مارالبېشى ناھىيىلىك بىناكارلىق-قۇرۇلۇش ئىلمىي جەمئىيىتى مەسلىھەت بېرىش ئارقىلىق 36000 يۈەن كىرىم قىلدى.

4. ئىلمىي تەجرىبە ئېلىپ بېرىش، ئۇلۇغ كۆرسەتمىش، كىچىكىتىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. ۋىلايەت، ناھىيىدىن ئىبارەت ئىككى دەرىجە ئۆسۈملۈكلەرنى ئاسراش ئىلمىي جەمئىيىتى يېڭى دېھقانچىلىق دورىلىرىنى تەجرىبە قىلىپ ئۇلۇغ كۆرسەتمىش، تاللاشنى ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق ئۇنۇمى يۇقىرى، زەھىرى تۆۋەن، قالدۇقى تۆۋەن بولغان بىر تۈركۈم يېڭى دېھقانچىلىق دورىلىرىنى كىچىكىتتى؛ ۋىلايەتلىك باغۋەنچىلىك ئىلمىي جەمئىيىتى 3 ناھىيىدە قوغۇن، مېۋىلەرنى يېڭى ساقلاش، مېۋىلىك دەرەخلەرنى چاتلاشتۇرۇش جەھەتلەردىكى ئىلغار تېخنىكىلارنى تەجرىبە قىلىشنى ئېلىپ باردى؛ قەشقەر شەھەرلىك دېھقانچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتى چارۋىچىلىق كۆرۈپچىسى چارۋا ـ مال دوختۇرلۇق كلىنىكىدا گىنىپې ـ تېخنون لازىر نۇرىدىن پايدىلىنىشنى 150 كىشىلىك مىسالىدا تەجرىبە قىلدى؛ پوسكام ناھىيىلىك ئورمانچىلىق جەمئىيىتى ئىتالىيە، غەربىي گېرمانىيىنى، ئامېرىكا، گوللاندىيىنى قاتارلىق 4 دۆلەتتىن كىرگۈزۈلگەن 9 خىل تېرەكنىڭ جىنىسىز نەۋلىك سورتىنى تەجرىبە قىلىپ تېرىدى، بۇنىڭ تۈتۈش نىسبىتى ۋە ئۆسۈش مىقدارىسۇۋادان تېرەكنىڭكىدىن يۇقىرى تۇرىدۇ.

5. تېخنىكا مۇسابىقىسى ۋە مۇنەۋۋەر ئەزالارنى سېلىشتۇرۇپ باھالاش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. ۋىلايەتلىك چوت جەمئىيىتىنىڭ تەشكىللىشى ئارقىلىق 7 ـ ئاينىڭ 12-كۈنىدىن 13 ـ كۈنىگىچە ۋىلايەت ۋە 10 ناھىيە، شەھەر(كونىشەھەر، تاشقۇرغان ناھىيىسىدىن باشقا) 11 ۋەكىللەر ئەترىتى، جەمئىي102 نەپەر چوت ماھىرى ئاپتونوم رايونلۇق ۋە ئاز سانلىق مىللەت تۆتىنچى نۆۋەتلىك چوت تېخنىكا مۇسابىقىسىغا قاتناشتى؛ ۋىلايەتلىك ماشىنىسازلىق قۇرۇلۇش ئىلمىي جەمئىيىتى پەن تەتقىقاتى ئىلمىي ماقالىلارنى سۆزلەش ۋە باھالاش پائالىيىتىنى ئېلىپ بېرىپ، ئىقتىسادىي ئۇنۇمى ياخشى بولغان 11 نەپەر مۇنەۋۋەر ئەزانى باھالاش ئارقىلىق تاللاپ چىقتى؛ ۋىلايەتلىك كۆتكۈچىلەر ئىلمىي جەمئىيىتى ۋىلايەت بويىچە 77 نەپەر مۇنەۋۋەر كۆتكۈچى خادىمنى تەقدىرلىدى، ۋىلايەتلىك ياش ـ ئۆسمۈرلەر پەن ـ تېخنىكا يېتەكچىلىرى جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى جياڭ شياۋجيەن جۇڭگو ياش ـ ئۆسمۈرلەر پەن ـ تېخنىكا يېتەكچىلىرى جەمئىيىتىنىڭ ئاكتىپى بولۇپ باھالىنىپ، تەقدىرلىنىپ مۇكاپاتلاندى.

(جيەن سۇشۇەن)

مەدەنىيەت - سەنئەت، ئاخبارات- نەشرىياتچىلىق

مەدەنىيەت - سەنئەت

خىلمۇ خىل ۋە مول مەزمۇنغا ئىگە قەشقەر مەدەنىيىتى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى ئىيسا شاكىر

پارتىيە11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت3- ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرى تېز راۋاجلىنىپ، يېزا-شەھەرلەر- دىكى كەڭ ئاممىنىڭ روھىي قىياپىتىدە غايەت زور ئۆزگىرىشلەر بولدى. نۆۋەتتە ۋىلايىتىمىز بويىچە564 خادىمغا ئىگە14 كەسپىي سەنئەت ئۆمىكى بار، 40 نەچچە يېزا ئىشتىمن سەرتقى ئەدەبىيات-سەن- ئەت دۇيى قۇرۇلدى. بۇنىڭ بىلەن يېزا - مەدەنىيەت تۈرمۇشى ياخشىلانىدى. ھەر قايسى ئە- دەبىيات - سەنئەت تەشكىلاتلىرىنىڭ ئويۇن كۆرسىتىش شەكلى خىلمۇ خىل بولدى ، ئەلنەغ- مە، دراما، تىياتىر، ئوپېرالاردا يېڭى تەرەققىياتلار بولدى. خەلق ئارىسىدىكى ئەنئەنىۋى مۇ- زىكا، ئەلنەغمە، ئۇسۇل قاتارلىقلار رەتكە سېلىندى ۋە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3- ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىنكى 6 يىل ئىچىدە ئىلىگىرى- ئاخىر بولۇپ، 18 سەھنە ئەسەر ئىجاد قىلىندى، تەرجىمە قىلىندى ھەمدە سەھنىلەشتۈرۈلدى. يوپۇرغا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى ئىجاد قىلىپ تەييارلىغان «بەرىكەت»، يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى ئۆزگەرتىپ ئىشلەپ تەييارلىغان «ئالتۇن تۇخۇم كاكىلايدىغان توخۇ» قاتارلىق دراملاردا كەڭ يېزىلارنىڭ گۈللەپ-ياشناۋاتقان چوڭ ياخشى ۋەزىيىتى قىزغىن مەدھىلەندى ھەمدە ئۇ كەڭ تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى. يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان تارىخىي دراما «ئاماننىسا»، قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى ئۆزى ئىشلەپ، ئۆزى تەييار- لىغان 3 ۋىلايەت ئىنقىلابىنى تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان دراما «جەنۇبىي فرونت» قاتارلىقلار پۈتۈن شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا كۆرسىتىلىپ، كەڭ تاماشىبىنلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى.

قەشقەر ۋىلايىتىدە كىنو قويۇش ئورۇنلىرى ۋە كىنو قويۇش ئەسلىھەلىرىدۇ زور تەرەق-

قىياتقا ئېرىشتى. ھازىر ۋىلايەت بويىچە كىنو قويۇش ئورۇنلىرىدىن 330 ى بار. بۇنىڭدىن 40 ئورۇنلىق كىنوخانىلىرى، تىياتىرخانىلىرى بىر قەدەر مۇكەممەل ۋە مۇنتىزىم. ۋىلايەت بويىچە كىنو خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلار 2997 كىشى. 1985 - يىلى ۋىلايەتلىك كىنو قويۇش ئەترەتلىرى 63015 مەيدان كىنو قويدى. كىنو كۆرگۈچىلەر 36 مىليون 150 مىڭ ئادەم قېتىمغا يەتتى. 1981 - يىلى قەشقەردە تېلېۋىزىيە ئۈلاپ كۆرسىتىش ئىستانسىسى قۇرۇلغاندىن كېيىن، ۋىلايەتلىك تېلېۋىزىيە ئىشلىرى تېز راۋاجلاندى. ھازىر ئۇلار ئۆزى پروگراممىلا ئىشلەشنى يولغا قويدى. ئاپتونوم رايونلىك قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەشتىن بۇرۇن ۋە كېيىن «بۇلۇڭنىكى قەشقەر» قاتارلىق ھۆججەتلىك تېلېۋىزىيە فىلىمىنى ئىشلەپ چىقتى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا «قەشقەر خەۋىرى» پروگراممىسىدا ۋاقىلىق بېرىلمىۋاتىدۇ. مەركەزدىكى ئاپتونوم رايوندىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ غەمخورلىقى ۋە مەدەت بېرىشى ئارقىسىدا، سۈنئى ھەمرا ئارقىلىق قوبۇل قىلىپ تارقىتىش پونكىتى قۇرۇلدى. بۇنىڭ بىلەن قەشقەر شەھىرى ۋە ئەتراپىدىكى 5 ناھىيىنىڭ خەلقى شۇ كۈندىلا مەركىزىي تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ نومۇرلىرىنى كۆرەلەيدىغان بولدى. ئۇندىن باشقا يەنە 5 ناھىيىدە تېلېۋىزىيە ئۈلاپ قوبۇل قىلىپ تارقىتىش ئىستانسىسى، 3 ناھىيىدە تېلېۋىزىيە كۈچەيتىش ئىستانسىسى قۇرۇلدى. تېلېۋىزىيەنىڭ ئومۇملىشىش نىسبىتى 80 پىرسەنتكە يەتتى. ۋىلايەت بويىچە 12 ناھىيە (شەھەر) دە مەدەنىيەت يۇرتى، 8 ناھىيىدە كۈتۈپخانا 159 يېزىدا مەدەنىيەت پونكىتى قۇرۇلدى. بەزى كەنتلەر ۋە شەخسلەر مەدەنىيەت ئۆيى قۇردى.

ھەر قايسى ناھىيە، شەھەرلىك مەدەنىيەت يۇرتى، كۈتۈپخانا ۋە ۋىلايەتلىك ئاممۇي سەنئەت سارىيى، يېزا - بازار مەدەنىيەت پونكىتلىرى ئۆچۈن تايانچە تەربىيەلەشكە ئىستايىن ئەھمىيەت بېرىپ، ھۆسنىخەت، رەسىم سەييارە كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزدى.

پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت ئاز سانلىق مىللەت مەدەنىيەت مىراسلىرىنى قىزغىش، رەتلەش خىزمىتىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بەردى. چوڭقۇر تەكشۈرۈپ. تەتقىق قىلىش ئارقىلىق 11- ئەسىردىكى ئاتاقلىق ئۇيغۇر ئالىمى مەھمۇت قەشقىرىنىڭ تەرجىمھالى ۋە ئۇنىڭ قەۋرىسى ئېنىقلاپ چىقىلدى. ئۇنىڭ قەۋرىسى رېمونت قىلىنىپ ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان ئاساره - ئەتىقىلەر قاتارىغا كىرگۈزۈلدى.

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىنىڭ قۇرۇلغانلىقى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ سىياسىي، مەدەنىيەت تۇرمۇشىدىكى چوڭ بىر ئىش. نەشرىيات قۇرۇلغان 5 يىلدىن بۇيان، يېزا ئىگىلىك، سانائەت، پەن - تېخنىكا، سىياسىي ئىقتىساد، پەلسەپە، ماركسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسى، ئەدەبىيات سەنئەتكە ئائىت كىتابلاردىن 150 نەچچە خىل، 1 مىليون 300 مىڭدىن ئارتۇق كىتاب نەشردىن چىقتى. بۇنىڭ ئىچىدە قەشقەر ۋىلايىتىدىكى 46 نەپەر يازغۇچىنىڭ 52 پارچە ئەسىرى نەشر قىلىندى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، نەشرىيات ئىشلىرى تەرەققىياتىنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشىش ئۆچۈن ئاز سانلىق مىللەت تەھرىر، تەرجىمان، نابور ئىشچىلىرىدىن 135 كىشى تەربىيەلەندى. «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژورنىلى 1981 - يىلى رەسمى نەشر قىلىنىشىغا ئىندىن بۇيان، بىر نەچچە مىڭ پارچە شېئىر، 240 پارچە ھېكايە، پوۋېست، چۆچەك، نەسىرى ئەسەر، ئوچېرىك، ئەدەبىي ئاخبارات، سەھنە ئەسەرلىرى ئېلان

قىلمندى، بۇ ژورنال يەرلىك ئالاھىدىلىككە ۋە مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە بولۇپ كەلگە مۇشتەرىلار ياخشى كۆرىدىغان ژورنالغا ئايلىنىپ قالدى.

گۈللەپ تەرەققىي قىلىۋاتقان قەشقەر مەدەنىيىتى ئىشلىرى خەلق ئامما-سىغا روھى ئوزۇق يەتكۈزۈپ بېرىش، ياش-ئۆسمۈرلەرنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە كاپالەتلىك قىلىش، جەمئىيەت كەيپىياتىنى توغرىلاش، خەلق ئامما-سىنىڭ مەدەنىيەت سۇپىتىنى ئۆستۈرۈش جەھەتلەردە غايەت زور رول ئوينىدى ھەمدە 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈردى. مەدەنىيەت سەنئىتى خىزمىتىدە ھەردەم جىلمىڭ رەھبەرلەر پارتىيىنىڭ « ھەممە كۈللەر تەڭ ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش »، « چەت ئەللىكىنى جۇڭكو ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش، قىدىمكىنى ھازىرقى ئۈچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش »، « كوندىدىن يېڭىنى يارىتىش » تىن ئىبارەت ئىدە-بىيات فاكۇلتېتىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، «سوللۇق» نىڭ تەسىرىنى داۋاملىق تازىلىدى. 4 ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش ئاساسىدا ئوخشاش بولمىغان شەكىل ۋە ئەدەبىي ئۇسلۇبنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا يول قويۇپ، مەدەنىيەت خىزمەت دائىرىسىنى كېڭەيتىشتە تىرىشىپ يېڭى ۋەزىيەت يارىتتى. مەدەنىيەت خىزمەت داۋامىدا، ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن ئۆستۈرۈشنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا ۋە ياخشى بىر تەرەپ قىلىدى. قەشقەر ۋىلايىتى-دىكى ھەر مىللەت خەلقى ھەر-دائىم-ھۆشخۇي، ناخشا ئېيتىش، ئۇسۇل ئويناشقا ماھىر بولغاچقا خەلق ئارىسىدا ناخشا - ئۇسۇل، ئەل - نەغمە قانارلىق سەنئەت شەكىللىرى خېلىلا ئومۇملاشتى. لۇۋەتتە ئومۇملاشتۇرۇش ئاساسىدا ئۆستۈرۈشكە ئىھتىمىيەت بېرىش لازىم. ئۆستۈرۈش فاكۇلتېتى دېگەنلىك، خەلق ئارىسىدىكى ئەنئەنىۋى، ستىخىيىلىك ۋە قىلىپلاشمىغان سەنئەت ھېسىرالىرىغا تەنقىدى ئاساستا ۋارىسلىق قىلىش، مىللىي شەكىل، سوتسىيالىستىك مەزمۇندىكى ھەدەنىيەتنى تىرىشىپ ئىجاد قىلىش، باشقا مىللەتلەرنىڭ ياخشى بولغان سەنئەت ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنىش ۋە ئۆزىگىدىن پايدىلىنىش، ھەممىدە شۇنداق ئاساستا مەدەنىيەت، سەنئەت ئىشلىرىنى ئىلمىيلەشتۇرۇش، زامانىۋىلاشتۇرۇش تەرەققىياتىغا ۋە مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ چوڭقۇر قاتلىرىغا يېدۇرۇلۇشقا ئەگىشىپ، ئامما-نىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرىغا بولغان تەلىپى بارغانسېرى يۇقىرى بولماقتا. مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ ئورنى ئۈزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلمەكتە. كەلگە مەدەنىيەت خىزمەتچىلىرى بۇخىل يېڭى ۋەزىيەت تەرەققىياتىغا ئۇيغۇنلاشىش ئۈچۈن سوتسىيالىزمدىن ئىبارەت ئورتاق نىشانىنى ئالدىنقى شەرت قىلغان ھالدا ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، يېڭىلىق يارىتىش روھىدا چىڭ تۇرۇپ، ئەدەبىيات - سەنئەت گۈلزارىدا تەخمۇ كۆپ رەڭدار، كۆركەم غۇنچىلارنى ئېچىلدۇرۇپ، خەلقنى تېخىمۇمول مەنىۋى ئوزۇق ۋە تېخىمۇ ياخشى مەنىۋى ئىلھام بىلەن تەمىن ئېتىش ئۈچۈن تىرىشىپ كۆرەش قىلماقتا.

[ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتى] 1985 - يىلى، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتىدە تەرەققىيات بولۇپ، يېڭى نەتىجىلەر قولغا كەلدى. ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەت ئەتچىلەر بىرلەشمىسى قايتىمىقدىكى ئەدەبىياتچىلار، گۈزەل سەنئەتچىلەر، فوتو سۈرەتچىلەر، مۇزىكانتلار، ئۇسۇلچىلار، خەلق ئېغىز ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى، كىنوچىلار، تىياتىرچىلار قاتارلىق 8 جەمئىيەت ۋە «قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى، « يېپەك يولى » تەھرىر

بولۇمىدىن ئىبارەت ئىككى ئەدەبىي ژورنال تەھرىر بۆلۈملەر ھەمدىسى نۇرغۇن خىزمەت ئىشلەپ خېلى زور توھپە قوشتى.

جۇڭگۇدا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ 36 يىللىقىنى ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش مۇناسىۋىتى بىلەن قەشقەر يېزا كوكئېكا ئىسمائىلىيە ياشلار مۇسابىقىسى ئوتكۈزۈدى. كۆلەنىمك فوتوسى

بۇ ھېر يىل ئىچىدە، ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرى ۋە ئىشتىن سىرتقى سەنئەتكارلار شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن ئاكتىپ تەشەببۇسكارلىق بىلەن تۇر-مۇشقا چۆكۈپ، ئەدەبىي - سەنئەت ئىجادىيىتى ئىلھىمبەخش، بەزى ياخشى ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلدى. ئەدەبىيات جەھەتتە 5 كىتاب تەھرىرلەپ نەشر قىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرچىسى4 پارچە بولۇپ، ھېكايە، نەسىرى ئەسەرلەرتوپلىمى «ئۈمەن دەريا سى»، شېئىرلار توپلىمى «قەشقەرنىڭ شاتلىقى»، «بۇلاق»، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى توپلىمى «گۈھىەر ئەجەزمە»، خەلق ئېغىز چۆچەك «يېڭە يولدىكى نۇرلۇق مەرۋايىت-قەشقەر»، «يېڭەك بولى» تەھرىر بۆلۈمى تەرىپىدىن تەھرىر-لەنگەن بولۇپ، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى. مەملىكەت بويىچە تارقىتىلدى. ئۇزۇن - سەنئەتچىلەر-تە، 8 - ئاينىڭ 27 - كۈنىدىن 9- ئاينىڭ 10 - كۈنىگىچە ئۇزۇن-سەنئەت خەتتاتلىق كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزۈلۈپ، جەمئىي 84 پارچە ئەسەر كۆرگەزمىگە قويۇلدى، بۇنىڭ ئىچىدىن 25 پارچىسى تاللىنىپ ئاپتونوم رايونلۇق ئۇزۇن-سەنئەت كۆرگەزمىسىگە قويۇلدى. فوتو سۈرەت جەھەتتە، دۆلەت بايرىقىنىڭ تالدى-كەيىنىدە فوتو سۈرەت كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزۈلۈپ، فوتو سۈرەت ئەسەرلىرىدىن 250 پارچىسى كۆرگەزمىگە قويۇلدى، بۇنىڭ ئىچىدە رەڭلىك سۈرەت 190 نەچچە پارچە، بۇنىڭدىن باشقا ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك-مىزدىن 60 نەپەر مۇزىكانت، ئۇسسۇلچىلارنى ئاپتونوم رايونلۇق «تەڭرىتاغ شاتلىقى» ناملىق چوڭ تېمىتىكى ناخشا - ئۇسسۇل ئويناشقا قاتناشتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە باشقا ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرمۇ ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتى ئۈچۈن "ۆھپە قوشتى.

سوتسىيالىستلىك مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا ۋىلايەتلىك-مىزدىكى نۇرغۇن زاۋۇت، كان، كارخانا، كەسىپىي ئورۇنلاردا ئەدەبىيات - سەنئەت تەشۋىقات ئەترەتلىرى قۇرۇلۇپ، ئىشچىلارنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى جانلاندۇردى. سۈرەتتە: 1- بىناكارلىق شىركىتىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت تەشۋىقات ئەترىتى ئويۇن كورسەتمەكتە.

بۇيىل ئىچىدە، ئەدەبىيات-سەنئەت پائالىيىتى كەڭ تۈردە قانات يايدۇرۇلۇپ ۋىلايەتلىك-مىزدىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى.

1985 - يىلى، ۋىلايەتلىك مەكتەپلەر ئارا ئېغىر ئەتلېتىكا مۇسابىقىسىدە ئۈرۈمچى شەھىرىدىن كەلگەن ياش ئوقۇغۇچىلار.

1985- يىلى 7- ئايدىكى 9- كۈنى قاراماي شەھىرىدىكى بىرقىسىم باشلانغۇچ ئىدارىلىرىدا قاراشلىق سەنئەت ئوممىكى قەشقەرگە كېلىپ ھال سوراش ئۈچۈن قويىدى. كونا ئېسىك فوتوسى

سەنئەت تېخنىكىلىرى ۋە ئۆمەكلەر بىر قەدەر كۆپ بولۇپ، مەركىزىي كومىتېت ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ سەنئەت تېخنىكلىرى ئۆمىكى، نەشىتا خۇيزۇ ئاپتونوم رايونلۇق چەكچىياك تېياتىر ئۆمىكى، مەملىكەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت تېخنىكلىرى بىرلەشمىسىدىكى ئاتاقلىق ياز غۇچىلار، سەنئەت تېخنىكلىرىنىڭ شىنجاڭنى زىيارەت قىلىش ئۆمىكى، ياپونىيەلىك رەسسام ۋەن مۇۋېلى، ۋەن مۇجۇن ئەر- خوتۇن، بېيجىڭ، جياڭسۇ، يۈننەن، ئىچكى مۇڭغۇل، گەنسۇ، شەنشى قاتارلىق ئۆلكە، شەھەرلەردىن كەلگەن ياز غۇچى رەسسام ۋە فوتو سۈرەتچىلەر قاتارلىقلار كەلدى.

ئۇلار ئوخشاش بولمىغان شەكىللەر ئارقىلىق، ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت تېخنىكلىرىگە تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇرۇپ ئۇچۇرىيە تەكشۈزۈپ، نەق مەيدانداتۈيۈن كۆرسىتىپ، ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات- سەنئەت خىزمەتچىنى ئىلگىرى سۈردى. ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەت تېخنىكلىرىمۇ باشقا جايلارغا بېرىپ ئېكسكۇرسىيە قىلدى ۋە زىيارەتتە بولدى. يەكەن ناھىيىسى 12 نەپەر كىنو خىزمەتچىلىرىنى تەشكىللەپ ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات تەۋەسىدىكى ھەرقايسى ناھىيىگە، خوتەن ۋىلايەتلىك قەشقەر ناھىيىلىرىگە بېرىپ ئېكسكۇرسىيە قىلىپ، باشقا جايلارنىڭ ئىلغار تەجرىبىلىرىنى ئۆگەندى؛ 10 - ئاينىڭ 18 - كۈنىدىن 27-كۈنىگىچە، ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت تېخنىكلىرى بىرلەشمىسى، مەدەنىيەت، ماتاربىپ باشقارمىسى، مىللىي دىنىي ئىشلار باشقارمىسى ۋە بېيجىڭ شەھەرلىك فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتى بىرلىشىپ، پائالىيەتخەت بېيجىڭچۆگگو گۈزەل- سەنئەت سارىيىدا « يىپەك يولىدىكى نۇرلۇق مەڭگۈ » قەشقەر » ناملىق فوتو سۈرەت كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزدى، بۇ كۆرگەزمىگە جەمئىي 115 پارچە فوتو سۈرەت قويۇلدى، بۇنىڭ ئىچىدە ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەت تېخنىكلىرىنىڭ ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن 78 پارچىسى بار، رەڭلىك سۈرەت 95 پىرسەنتتىن كۆپرەكنى تەشكىل قىلىدۇ. تاماشىبىنلار 30 مىڭدىن ئارتىپ، پائالىيەتخەتتىكى تاماشىبىنلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى.

بۇ يىل ئىچىدە، ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت تېخنىكلىرى نۇرغۇن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلدى، بەزىلىرى مەملىكەت خاراكتېرلىك باھالاپ مۇكاپاتلاشتا مۇكاپاتقا ئېرىشتى، بەزىلىرى مەملىكەت خاراكتېرلىك كۆرگەزمىگە قويۇلدى. شۇنداقلا ئاز بولمىغان ئەدەبىيات - سەنئەت تېخنىكلىرى ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەت كۆرىكى مۇسابىقىسىدا مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

بۇ يىل ئىچىدە، ھەرمىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت تېخنىكلىرى ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت تەكارلىرى يېڭىدىن ئالغا باستى، ئەدەبىيات - سەنئەت تېخنىكلىرى قوشۇنى يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ زورايدى. ۋىلايەت بويىچە 8 ئەدەبىيات - سەنئەت تېخنىكلىرى جەمئىيىتى جەمئىي 130 نەپەر ئەزا قوبۇل قىلىپ، ھەرقايسى جەمئىيەت ئۆزىگە يېڭى قان كۆپەيتتى، ھەم ئاپتونوم رايونى ۋە مەملىكەت-

كه بىر ئۇركۈم ئەزالارنى كۆرسىتىپ بەردى . ھازىر، ئىلايىتىمىز بويىچە ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى قارىمىقىدىكى ھەرقايسى جەمئىيەتنىڭ ئەزالىرى 480 گە يەتتى. بۇ نىڭ ئىچىدە مەملىكەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى قارىمىقىدىكى ھەرقايسى جەمئىيەتنىڭ ئەزالىرى 17، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى قارىمىقىدىكى ھەرقايسى جەمئىيەتنىڭ ئەزالىرى 116. (جۇ كۈاڭ خۇا)

[ئەدەبىي ئىجادىيەت] قەشقەر ئىلايىتىنىڭ 1985-يىللىق ئەدەبىي ئىجادىيىتى ئۆتكەن يىلدىكىدىن تەرەققىي قىلدى، «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژورنىلى، «يىپەك يولى» ئەدەبىياتى ژورنىلى، «قەشقەر گېزىتى» نىڭ ئۈيغۇرچە، خەنزۇچە قوشۇمچە بېتى، «يەكەن دەريا سى گېزىتى» نىڭ قوشۇمچە بېتىنىڭ ستاتىستىكىسىدىن قارىغاندا، بۇ يىل تاپشۇرۇۋېلىنغان ھەر خىل ئەدەبىي ئەسەر جەمئىي 6179 پارچە، بۇنىڭ ئىچىدە ئۈيغۇرچىسى 3589 پارچە، خەنزۇچىسى 2590 پارچە، ئىشلىتىلگىنى 1123 پارچە، بۇنىڭ ئىچىدە ئۈيغۇرچە 691 پارچە، خەنزۇچە 432 پارچە، ئىشلىتىلىش نىسبىتى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 18%.

بۇ 5 ئەدەبىيات باغچىسىدا ئېلان قىلىنغان ھېكايە جەمئىي 189 پارچە، بۇنىڭ ئىچىدە ئۈيغۇرچە ھېكايە 84 پارچە، خەنزۇچە ھېكايە 105 پارچە، 4 نەپەر ئاپتور پوۋېست ئېلان قىلدى. ئۇلار: ھاجى ئەخمەتنىڭ «گۈل جامال»، ھۈسەيىن تالىپنىڭ «رازۇبتچىك»، ئۆمەرمەمەتنىڭ «باتۇر بىلەن چولپان»، ۋاڭ شانىڭ «تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدە». ۋاڭ شا 22 ياشلىق ئايال يازغۇچى، «تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدە» ناملىق پوۋېستى ئۇنىڭ تۇنجى ئەسەرى، بۇ ئەسەر «بوستان» ناملىق ژورنالدا ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، ئاپتونوم رايونىمىزدا خېلى زور تەسىر قوزغىدى، «بوستان» ژورنىلى بۇ ئەسەر ئۈچۈن ئوبزور ئېلان قىلدى.

بۇ 5 ئەدەبىيات باغچىسىدا ئېلان قىلىنغان شېئىر جەمئىي 768 پارچە، بۇنىڭ ئىچىدە ئۈيغۇرچە 563 پارچە، خەنزۇچە 205 پارچە. باشقا ژانىرداكى ئەدەبىيات-سەنئەت ئەسەرلىرىدىن ئېلان قىلىنغىنى جەمئىي 166 پارچە، بۇنىڭ ئىچىدە ئۈيغۇرچە 44 پارچە، خەنزۇچە 122 پارچە. بۇ ئەسەرلەر ئىچىدە «يىپەك يولى» ژورنىلىدا ئېلان قىلىنغان لىيو ياۋخۇا نىڭ دوكلات ئەدەبىيات ئەسەرى «قانۇن ۋە جىنايەت» نىڭ تەسىرى خېلى چوڭ بولدى، ئەخۇيىنىڭ «قانۇن-تۈزۈم ئەدەبىياتىمىزدىن تاللانما» ژورنىلى تەھرىر بۆلۈمى ئالاھە ئەۋەتىپ بۇ ماقالىنى ئېلىپ كەتتى.

بۇنىڭدىن باشقا «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژورنىلى تەھرىر بۆلۈمى 1985-يىلى «تۈرمەن دەرياسى» ناملىق ئۈيغۇرچە ھېكايىلار توپلىمى ئىشلەپ 5000 پارچە تارقاتتى؛ ئۈيغۇرچە شېئىرلار توپلىمىدىن ئىككىنى ئىشلىدى، بىرى «قەشقەر نىڭ شادلىقى» بولۇپ 5000 پارچە تارقىتىلدى، يەنە بىرى، دۇنيا غا داڭلىق بولغان «تۈركى تىللار دىۋانى» دىكەن لۇغەتنىڭ ئاپتورى، ئۈيغۇر ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇت قەشقەرىنىڭ شېئىرلار توپلىمى «بۇلاق» 3000 پارچە تارقىتىلدى؛ «گۈھەر غەزىنە» ناملىق ئۈيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى توپلىمى تاللاپ تۈزۈپ چىقىلىپ، 4000 پارچە تارقىتىلدى. «يىپەك يولى» ئەدەبىياتى ژورنىلى تەھرىر بۆلۈمىمۇ قەشقەر ئىلايىتىنىڭ ياخشى مەنزىرىسىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان نەسرى ئەسەرلەر توپلىمى «يىپەك يولىدىكى نۇرلۇق مەرۋايىت- قەشقەر» نى تۈزۈپ چىقىپ، 5000 پارچە تارقاتتى. بۇ ئەدەبىي

ئەسەرلەر ئاپتونوم رايونىمىزدا خېلى تەسىر قوزغىدى، باشقا جايلاردىكى كىتابخانىلار بۇنىڭ-دىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، ئارقا-ئارقىدىن خەت يېزىپ ئالاقىلىشىپ سېتىۋالدى. (فالقۇلىيالاق)

[خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى] 1985-يىلى، قەشقەر ئۇلايىتىدىكى كەسپىي ۋە ئىشتىن سىرتقى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى خەزمەتچىلىرى ھەر خىل خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى كىتابىدىن 3نى نەشىر قىلىپ، جەمئىي 45000پارچە تارقاتتى. مەمەت زۇنۇن، ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر بىر-لىشىپ ئىشلىگەن «مەھمۇت قەشقەرى ھەققىدىكى ئىلمىي ماقالىلار توپلىمى» قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشىر قىلىنىپ 10000پارچە تارقىتىلدى. يۈ نەشرىيات يەنە «تارىخىنىڭ مىراسى» ناملىق خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئىلمىي ماقالىلار توپلىمى تۈزۈپ چىقىپ نەشىر قى-لىپ، 15000 پارچە تارقاتتى؛ ئۇچقۇنجان توپلاپ تۈزگەن «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىيات قو-شاقچىلىرى توپلىمى» نەشىر قىلىنىپ10000پارچە تارقىتىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، قەش-قەر پىداكوكىكا ئىنىستىتوتى جۇڭگو ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى قازاق قاۋسىلقان، ئۇلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ كادىرى يۈسۈپ يۈسۈيمن، كونىشەھەر ناھىيىسى بۇلاقسۇدىكى دېھقان موللا تۇردى باقى، «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژورنىلى تەھرىر بۆلۈمى-دىكى ئۇچقۇنجان، ھاجى ئەخمەت، «يېپەك يولى» ئەدەبىياتى ژورنىلى تەھرىر بۆلۈمىدىكى لۈ-جىڭتاۋ قاتارلىق يولداشلار نىڭ «تاجىك قوشاقلىرىدىكى تەمسىل ۋە سىمىلىشتۇرما»، «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىكى ماقالىلارنىڭ تەربىيىۋى رولى ھەققىدە»، «لەتىپىلەردىن ئەدە-بىياتنىڭ ئىجتىمائىي رولىغا نەزەر»، «مۇنۇق باي ھەققىدە ھېكايە»، «سەۋەب ۋە نەتىجە» قاتارلىق ئون نەچچە پارچە خەلق ئېغىز ئەدەبىيات ئەسەرلىرى ۋە ئويزورلىرى مەملىكەت، ئاپتونوم رايون ۋە ئۇلايەتنىڭ «مىللىي ئەدەبىيات تەتقىقاتى»، «مىراس»، «تارىم»، «قەش-قەر ئەدەبىياتى» قاتارلىق ئەدەبىيات ژورناللىرىدا ئېلان قىلىنىدى. بۇنىڭدىن باشقا، ئۇلا-يەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قاغىلىق ناھىيە چېپان يېز-ىسىنىڭ كادىرى كېرىم نىيازنىڭ «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىيات ھېكايىلىرىدىكى خان-پادە-شاھلار» نىڭ ئوبرازى ھەققىدە»، «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژورنىلى تەھرىر بۆلۈمىدىكى ئۇچقۇن-جاننىڭ «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىكى رىۋايەتلەر ھەققىدە»، ھاجى ئەخمەتنىڭ «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ھېكايىلىرى ھەققىدە» قاتارلىق 3پارچە ئىلمىي ماقالىسى 1985-يىلى 5-ئايدا ئاپتونوم رايون چاقمۇغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى مۇھاكىمە يىغىنىدا ياخشى باھاغا ئېرىشتى.

بۇ يىل ئىچىدە، ئۇلايىتىمىزدىكى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتچىسى ئۇچقۇنجان، لۈجىڭتاۋمەم-لىكەتلىك تاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىقىغا قوبۇل قىلىندى. (لۈجىڭتاۋ، ئۇچقۇنجان)

[گۈزەل سەنئەت] 1985-يىلىدا، قەشقەرئۇلايىتىنىڭ گۈزەل-سەنئەت خىزمىتىنىڭ تەرەققىياتى خېلى تېز بولدى.

ئۇلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ۋە قەشقەر مەھۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت-ماارىپ باشقارمىسى «ئاپتونوم رايون قېرىنداشلىقىنىڭ 30يىللىقىنى تەبرىكلەش» گۈ-زەل-سەنئەت كۆرگەزمىسىگە تەييارلىق قىلىش ئۈچۈن، 1985-يىلى 5-ئاينىڭ 15-كۈنى 30نەچە

چە گۈزەل-سەنئەت تېجىلەر قاتناشقان گۈزەل-سەنئەت ئىجادىيىتى دەسلەپكى رەسىملەر كۆرىكى ئۈيۈشتۈردى. كۆرەكتىن كېيىن 6-ئاينىڭ 3-كۈنىدىن 7-ئاينىڭ 20-كۈنگىچە ۋىلايىتىمىزدىكى بىر قىسىم گۈزەل سەنئەت تېجىلەر ۋە ئىشتىن سىرتقى ھەۋەسكارلارنى قاغىلىق ناھىيىسىگە يىغىپ، تۇرمۇش ئۆگىنىشكە قويدى. ئۇلار گۈزەل سەنئەت ئىجادىيىتى ۋە ئىجادىيەتنىڭ رەسمى ئۇسۇلىنى ئىشلىدى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئامما-ئۈى سەنئەت سارىيىدا گۈزەل - سەنئەتنى ئۆگىنىش كۈرسى ئاچقىنى.

8-ئاينىڭ 27-كۈنىدىن 9-ئاينىڭ 10 - كۈنگىچە ۋىلايەتلىك ئامما-ئۈى سەنئەت-سارىيىدا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون قۇرۇلغا ئالتمىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە گۈزەل-سەنئەت، خەتتاتلىق كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزۈلدى. ۋىلايەت بويىچە ھەر مىللەت گۈزەل-سەنئەت تېجىلىرىنىڭ نەچچە يىلدىن بېرى ئىجاد قىلغان 84 پارچە ھۈنەۋۈەر ئەسەرى ۋە يېڭى ئەسەرلىرى كۆرگەزمىگە قويۇلدى، بۇنىڭ ئىچىدە ماي بويياق 30، جۇڭگوچە رەسىم 25، ئويما رەسىم 6، ھۈنەر-سەنئەت لايىھىسى 4، سۇ بويياق رەسىم 8، خەتتات ئويما 11، بۇ ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنى ساغلام، شەكلى يېڭى، يەرلىك تۈسكە ۋە مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە. ئىككىنچى قېتىم باھالاش ئارقىلىق ياخشىراق ئەسەردىن 25 پارچىسى تالليىنىپ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون قۇرۇلغا ئالتمىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش گۈزەل - سەنئەت كۆرگەزمىسىگە قاتناشتۇرۇلدى.

ۋىلايەتتىكى گۈزەل-سەنئەت تېجىلەر مىللىي ھۈنەر-سەنئەت تەرىنى قېزىش ۋە رەتلەش خىزمىتىگە ئەھمىيەت بەردى. ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەت تېجىلەر بىرلەشمىسى. گۈزەل-سەنئەت تېجىلەر جەمئىيىتى بىلەن جۈڭگو رەسساملار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسى 11-ئايدا ۋىلايەتلىك ئامما-ئۈى سەنئەت سارىيىدا ئۇيغۇر خەلق ئۇرنەكلەر كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزۈپ، كىيىم-كېچەك، يېمەك-ئىچمەك، يۇرۇش-تۇرۇش قاتارلىق ھەر خىل شەكىلدىكى مىللىي خەلق ئۇرنەكلىرىدىن 200 نەچچە پارچىسىنى كۆرگەزمىگە قويدى ھەمدە 40 نەچچە گۈزەل-سەنئەت تېجىلەر ۋە خەلق ئارتىسىدىكى پىشقەدەم سەنئەت تېجىلەر قاتناشقان خەلق ھۈنەر-سەنئەت، گۈزەل-سەنئەت خىزمىتى سۆھبەت يىغىنى ئېچىپ ھەر ساھەدىكىلەرنىڭ پىكرىنى كەڭ تۈردە ئاڭلىدى، بۇنىڭ شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «ئۇيغۇر خەلق ئۇرنەكلەر توپلىمى»غا يازدىمى بولۇپلا قالماي، بەلكى قەشقەر خەلق ھۈنەر-سەنئەت ۋە گۈزەل-سەنئەت تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈردى.

ۋىلايەتتىكى گۈزەل-سەنئەت تېجىلەر 1985-يىلى ئازبولمىغان ھۈنەۋۈەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلدى، بەزىلىرى شىنجاڭ بويىچە ۋە مەملىكەت بويىچە ياخشى باھاغا ئېرىشتى. يولداش جاڭ يا ۋۇ جۇ لايىھىلىگەن گۈللۈك زىننەت رەخت ئۇرنىدىكى جۇڭخۇا خەلق جەمھۇرىيىتى توقۇمىچىلىق سانائىتى مىنىستىرلىقىنىڭ 1985-يىللىق مەھسۇلات مەملىكەتلىك گۈللۈك رەخت، رەڭلىك رەخت، قول ياغلىق، لۆڭگە، يوتقان تىشى قاتارلىق مەھسۇلاتلارنىڭ ھۈنەۋۈەر كۆل شەكىل ئۇرنەكلىرى ۋە تو-

قۇش يولى لايىھىلىرىنى سېلىشتۇرۇپ باھالاشتا بىرىنجى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ يولـ داش شۇدىكجىنىڭ جۇڭگوچە رەسىمى «قەدىمكى يىپەك يولىدىكى باھار» لۇشەندە ئۆتكۈزۈلگەن خۇشخەت ۋە رەسىم ئەسەرلەر كۆرگەزمىسىگە قاتناشتۇرۇلدى، ھەمدە جىياڭشى لۇشەنرەسىمـ خانىسى تەرىپىدىن سىناقلانىدى ھەم ئىككى پارچە مەنزىرە رەسىمى، بىر پارچە خەتتاتلىق ئەسەرى لۇشەنرەسىمخانىسى تەرىپىدىن ئۆتكۈزۈلگەن مەھەلىكەتلىك خۇشخەت ۋە رەسىم ئەسەرلەر كۆرگەزمىسىگە قاتناشتۇرۇلدى.

1985-يىللىق ئاپتونوم رايونلۇق ئۇچىنجى نۆۋەتلىك «شىنجاڭ ياخشى» ناھلىق كۆزەلـ سەنئەت كۆرگەزمىسىگە قەشقەر ۋىلايىتىدىن قاتناشتۇرۇلغان ئەسەرلەر تۆۋەندىكىچە:

ئاماننىساخان	(تىزما رەسىم)	جۈمە يۇسۇپ،
جەنۇبىي شىنجاڭدا ئىيول	(جۇڭگوچە رەسىم)	شۇدىكجۇ،
تاجىك ئايالى	(جۇڭگوچە رەسىم)	خۇاڭ يۇڭجۇڭ،
سەھەردىكى بازار	(جۇڭگوچە رەسىم)	تۇردى ئىمىن،
ئايال ئوقۇتقۇچى	(جۇڭگوچە رەسىم)	تۇرسۇن ئىزىز،
ئورمانلىقتىن قايتىش	(جۇڭگوچە رەسىم)	شۇدىكجۇ،
ياپلاقتىكى كۆل	(جۇڭگوچە رەسىم)	مىنەۋۋەر،
يۇرتىغا قايتىش	(جۇڭگوچە رەسىم)	ئوبۇل ھىكىم،
ئىنتىپاقلىققا مەدھىيە	(تام رەسىمى)	خۇاڭ دالەي،
بوۋا بىلەن بالا	(سۇ بوياق)	تۇردى ئىمىن ، ئەنۋەر ھاشىم،
كۆكۈلگە سان پۈكۈش	(ماي بوياق)	ئەبەيدۇللا مەمەت،
تاشچى	(ماي بوياق)	ئەبەيدۇللا مەمەت،
سايرام كۆلىنىڭ تەسىراتى	(ماي بوياق)	مەمەت ھېيت،
6-ئاي	(ماي بوياق)	مەمەت ھېيت،
ئوۋچى	(ماي بوياق)	ئالىبىيەت (تاجىك)،
ئەرتە ھېيت	(ماي بوياق)	نۇرمەمەت،

يۇنىڭ ئىچىدىن، مەمەت ھېيتنىڭ ماي بوياق رەسىمى «6-ئاي» جۇڭگو گۈزەل-سەنئەت سارىيى تەرىپىدىن ساقلاشقا تاللاندى. (شۇدىكجۇ)

[فوتو سۈرەت] 1985 - يىلى ، ۋىلايىتىمىزدىكى كەڭ كەسىپي ۋە ئىشتىن سىرتقى فوتو سۈرەتچىلەر تۈرمۈشقا چوڭقۇر چۆكۈپ ، جاپا چىكىپ ، زور تۈركۈمدىكى مۇنەۋۋەر فوتو سۈرەت ئەسەرلىرىنى ئىجاد قىلدى ، ئەسەرلەرنىڭ سان - سۈپىتى ۋە ئىجادىيەتىكە قاتناش - قانلارنىڭ سانى ئۆتكەن يىلقىدىن ئاشتى ۋە تەرەققىي قىلدى .

ۋىلايەتلىك فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتى 3 - ئاينىڭ 24 - كۈنىدىن 25 - كۈنىگىچە 30 نەچچە كىشى قاتناشقان فوتو سۈرەت ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى ئېچىپ ، 1984 - يىللىق فوتو سۈرەتچىلىك خىزمىتىنى خۇلاسە قىلغان ئاساستا ، ئاپتونوم رايـون قۇرۇلـغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن « قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مۇۋەپپەقـىيەتلىرى ھەققىدىكى سۈرەتلەر كۆرگەزمىسى » نى ياخشى ئىشلەشتىن ئىبارەت بۇ مەركەزنى دەۋرى قىلىپ، ۋەزىپە

ۋە تەدبىر لەرنى مۇھاكىمە قىلدى . كۆرگەزمىنلىك سۆپەتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ۋىلا-
يەتتىن بىر قىسىم فوتو سۈرەت ئىجادىيەت تاياقچىلىرىنى ئاجراتتى . ئۇلار ناھىيىلەرنىڭ
كەلگۈسى بىرلىرىغا ، دېھقانچىلىق مەيدانلىرىغا ، تاغلىق رايوندىكى چارۋىچىلىق مەيدانلىرى
ۋە زاۋۇت ، كان ، كارخانىلارغا بېرىپ نۇقتىلىق ھالدا سۈرەت تارتىپ ئىجادىيەت بىلەن
شۇغۇللاندى. جىددىي تەييارلىق كۆرۈش ئارقىلىق ، ھەر ساھەلەرنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا ،
بۇ فوتو سۈرەتلەر كۆرگەزمىسى 9 - ئاينىڭ 28 - كۈنى ۋىلايەتلىك ئاممىۋى سەنئەت سارىيى-
مىدا رەسمىي ئېچىلدى .

بۇ نۆۋەتلىك كۆرگەزمىگە جەمئىي 250 پارچە سۈرەت قويۇلدى. بۇنىڭ ئىچىدە رەڭلىك
سۈرەت 198 ، رەڭسىز سۈرەت 52 . بۇ سۈرەتلەردە ئۆزبىنىڭ مول مەزمۇنى ، ئۆزىگە خاس يېڭى
تېما ، جانلىق گۈزەل شەكىللىرى ئارقىلىق پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت
3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى ، قەشقەر ۋىلايىتىمىزدە بولغان چوڭقۇر ئۆزگىرىشلەر ئەكس
ئەتتۈرۈلدى ، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنىڭ ئۇلۇغ غەلبىسى مەدھىيىلەندى، پۈتۈن ۋىلا-
يەتنىڭ 30 يىلدىن بۇيانقى غايەت زور ئۆزگىرىشلىرى ۋە ھەممەكەسىپلەر گۈللەپ ياشناۋاتقان
يېڭى ۋەزىيەت تەسۋىرلەندى ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ « ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇش »
داۋامىدا ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىپ ، مۇرىنى - مۇرىگە تىرەپ ئالغا ئىلگىرىلىگەن
يېڭى كەيپىيات ، يېڭى خىسلەتلەر قىزغىن مەدھىيىلەندى ، بۇ سۈرەتلەر كۆچلۈك دەۋر
مۇھەببىتىگە ئىگە .

قەشقەرنى تەشۋىق قىلىش ، « ئىجادىيەتنى گۈللەندۈرۈش » ئۈچۈن ، بېيجىڭ شەھەر-
لىك فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتى بىلەن ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى،
مەدەنىيەت - ماارىپ باشقارمىسى، مىللىي ئىشلار باشقارمىسى بىرلىشىپ 10 - ئاينىڭ 18 -
كۈنىدىن 27 - كۈنىگىچە بېيجىڭ جۇڭگو گۈزەل‌سەنئەت سارىيىدا « يېڭەك يولىدىكى نۇرلۇق
مەرۋايىت — قەشقەر » ناملىق فوتو سۈرەتلەر كۆرگەزمىسى ئاچتى . بۇ فوتو سۈرەتلەر كۆر-
گەزمىسىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن ، بېيجىڭ شەھەرلىك فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتى 7 كە -
شىلىك ئىجادىيەت گۇرۇپپىسى ئەۋەتتى . بۇ گۇرۇپپا 7 - ئايدىن 8 - ئاينىڭچە ۋىلايىتىمىز -
نىڭ يەتتە ناھىيە (شەھىرى) گە چۆكۈپ ، تۇرمۇش ئۆگىنىپ ، ئىجادىيەت ئېلىپ باردى .
ۋىلايەت رەھبەرلىرى بۇ نۆۋەتلىك فوتو سۈرەتلەر كۆرگەزمىسىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ،
سۈرەت تاللاش ۋە تەكشۈرۈشكە ئۆزلىرى بىۋاستە قاتناشتى ھەمدە ئەدەبىيات - سەنئەت-
چىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ھەر قايسى ناھىيە (شەھەر) دىكى فوتو سۈرەتچىلەردىن 14 ۋەكىل
تاللاپ تەشكىللەپ ، ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى ئېزىز
خۇدابەردىنىڭ يېتەكلىشىدە 10 - ئاينىڭ يۇقىرىقىتون كۈنىدە بېيجىڭگە بېرىپ ، فوتو سۈ-
رەتلەر كۆرگەزمىسىنىڭ ئېچىلىش پائالىيىتىگە قاتنىشىشنى ، ھەم ئېكسكۇرسىيە تۈگىنىش
قىلىشنى تەستىقلىدى .

بۇ قېتىمقى فوتو سۈرەتلەر كۆرگەزمىسىگە جەمئىي 115 پارچە ئەسەر قويۇلدى . بۇنىڭ
ئىچىدە رەڭلىك سۈرەت 96 پارچە ، رەڭسىزى 19 پارچە ؛ بېيجىڭلىق ئاپتورلارنىڭكىدىن تالا-
لانغان ئەسەر 38 پارچە ، ۋىلايىتىمىزدىكى 25 نەپەر ئاپتورنىڭكىدىن تاللانغان ئەسەر 77پار-
چە ، بۇ ئەسەرلەرنىڭ مەيلى ئىدىيەۋىلىكى ، بەدئىيلىكى بولسۇن ياكى تېما تاللاش ، ئىپا-

دىلەش ئۇسۇلى جەھەتتە بولسۇن ، بۇرۇنقىغا نىسبەتەن خېلى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈ - رۈلدى . بۇ فوتو سۈرەتلەر كۆركەزمىسى قويۇق مىللىي تۇسىگە ۋە يۇرت خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولۇپ ، جۈملىدىن ۋە چەتئەل تاماشىبىنلىرىنى ئۆزىگە جەلب قىلدى . كۆركەزمە ئېچىلغان ئون كۈن ئىچىدە تاماشىبىنلار 30 مىڭدىن ئارتتى ۋە پايتەختتىكى فوتو سۈرەت ، ئاخبارات ساھەسىدىكىلەرنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى . فوتو سۈرەت كۆركەزمىسىنىڭ ئېچىلغان بە - رىنجى كۈنىدە ، جۈملىدىن فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ، 85 ياشلىق مەش - ھۇر فوتو سۈرەتچى ۋۇيىڭ شيەن ئۆزى كۆركەزمە زالىغا كېلىپ كۆزدىن كەچۈرۈپ يېتەكچە - لىك قىلدى . پىشقەدەم ۋۇيىڭ شيەن كۆركەزمىنى كۆركەندىن كېيىن چوڭقۇر ھېسسىياتى بە - لەن شۇنداق دېدىكى : « يېپەك يولى » فوتو سۈرەت كۆركەزمىسىنى كۆرۈپ ، «مەن ۋەتىنىمىز - نىڭ چوڭ غەربىي شىمالىغا تېخىمۇ ئېنتىلىۋاتىمەن ، شىنجاڭغا ، قەشقەرگە ئېنتىلىۋانىمەن. كېلەر يىلى قەشقەرگە بېرىپ كۆرۈپ باقماقچىمەن . » جۈملىدىن فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتە - نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى شۇ شياۋبىڭ ، مەشھۇر ئايال فوتو سۈرەتچى خۇيپو قاتارلىق فوتو سۈ - رەت ساھەسىدىكى پىشقەدەم ئەجدادلارمۇ خۇشال - خۇراملىق بىلەن فوتو سۈرەت كۆركەزمە - سىنى كۆردى .

فوتو سۈرەت كۆركەزمىسى ئېچىلغاندىن كېيىن ، بېيجىڭ شەھەرلىك تېلېۋىزىيە ئىس - تانسىسى ، بېيجىڭ گېزىتى ، بېيجىڭ كەچلىك گېزىتى شۇ كۈنلا خەۋەر قىلدى ۋە كۆرسەتتى ، بېيجىڭ شەھەرلىك فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتى 10 - ئاينىڭ 21 - كۈنى پايتەختتىكى فوتو سۈرەت ، ئاخبارات ساھەسىدىكىمۇتەخەسسىسلەر قاتارلىق ئالاقىدار زاتلاردىن 60 نەچچە كىشىنى تەكلىپ قىلىپ ئەمگەكچى خەلق مەدەنىيەت سارىيىنىڭ پەن - تېخنىكا بۆلۈمىدە فوتو سۈرەت كۆركەزمىسى ھەققىدە سۆھبەت يىغىنى ئاچتى . بېيجىڭ شەھەرلىك فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتى يەنە قەشقەر ۋىلايىتىدىن بېيجىڭگە بارغان 14 نەپەر ۋەكىلنى ئىجادىيەت ، ئۆگىنىش ۋە تېكىسكۆرسىيە قىلىشقا قىزغىنلىق بىلەن ئۈيۈشتۇردى ۋە ئورۇنلاشتۇردى .

بىر يىلدىن بۇيان ، ئاساسىي قاتلامدىكى بارلىق فوتو سۈرەتچىلەر تىرىشىپ ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ ، « ئىككى مەدەنىيەت بەرپا قىلىش » داۋامىدا پائال رول ئوينىدى. كونىشەھەر ، مەكىت ، پوسكام ، پەيزاۋات ، قاغىلىق ، يەكەن ، يېڭىشەھەر ، يوپۇرغا، مارال - بېشى ، قەشقەر قاتارلىق ناھىيە (شەھەر) لەر جەمئىي 30 قېتىمدىن ئارتۇق ھەر خىل تېما - تىكى فوتو سۈرەت كۆركەزمىسى ، ئاخبارات رەسساملىرى كۆركەزمىسى ئۆتكۈزۈپ ، 1500 پارچىدىن ئارتۇق ئەسەرنى كۆركەزمىگە قويدى ۋە ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولدى .

بۇ يىل ئېچىلدە ، شىنجاڭ گېزىتخانىسى ، شىنجاڭ رەسساملىك ژورنىلى ئىدارىسى ، شىن - جاڭ سۈرەتلەر كۆركەزمىسى ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن ئۆتكۈزگەن « گۈزەل ماكۇن » ناملىق فوتو سۈرەت مۇسابىقىسىدا ، يېڭىسار نا - ھىيىلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ كادىرى لیۇ ئېنشى بىرىنجى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى . ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ، قەشقەر گېزىتخانىسى بىرلە - شىپ ئۆتكۈزگەن « گۈزەل قەشقەر » ناملىق ئاخبارات فوتو سۈرەت مۇسابىقىسىدا 20 نەپەر ئاپتور مۇكاپاتلاندى .

فوتو سۈرەت ئاساسىي پىلىملەرنىڭ ئۆگىنىشىنى كۈچەيتىپ ، ئىجادىيەت قابىلىيىتىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن ، ۋىلايەت بويىچە 38 كىشى جۈملىدىن فوتو سۈرەتچىلىك ئىشتىن سىرتقى كىتابتىن ئوقۇش ئىنستىتوتىغا قاتنىشىپ ئۆگىنىش قىلماقتا . (باۋدى)

[مۇزىكا] 1985 - يىلى 4 - ئايدا ، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە كەسىپىي سەنئەت تەشكىلاتلىرىنىڭ مۇزىكا ، ناخشا - ئۇسسۇل كۆرىكى ئۆتكۈزۈلدى. بۇ قېتىمقى كۆرەكتە ، مۇزىكا (يالغۇز ناخشا ، يالغۇز ساز ، ئەۋزەلىي ساز قاتارلىقلار) دا ئويۇن كۆرسىتىش ۋە ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلەر جەمئىي 40 كىشى ، بۇ قېتىمقى كۆرەكتە ، قاغىلىق ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ مۇزىكا ئىجادىيەت ۋە ساز ئورۇنلاش سەۋىيىسى بۇرۇنقىغا نىسبەتەن كۆزگە كۆرۈنەرلىك ھالدا ئۆسكەن بولۇپ ، ناھىيە دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئالدىنقى ئورنىدا تۇرۇپ ، كۆرەك يىغىنىنىڭ تەقدىرلىشىگە ۋە مۇكاپاتلىشىغا مۇيەسسەر بولدى .

ۋىلايەتلىك سەنئەت ئومەك خادىملىرىدىن سەنئەت ساھەسىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى مۇزىكا ئورۇنلىماقتا.

7 - ئاينىڭ 23 - كۈنى ، ئورۇمچىدە ئۆتكۈزۈلگەن ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنىسى تەبرىكلەش ئەدەبىي - سەنئەت كۆرىكى، شىنجاڭ بويىچە ئەدەبىي - سەنئەت ساھەسىنى كەڭ تۇردە پاراتتىن ئۆتكۈزىدىغان، تەجرىبە ئالماشتۇرىدىغان بىر قېتىملىق كاتتا يىغىن بولدى. بىرىنچى نۆۋەتلىك ئىشتىن سىرتقى سەنئەت كۆرىكىدە ، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئىشتىن سىرتقى ئويۇن قويۇش ئەترىتىنىڭ تەتىلىسى گەۋدىلىك بولۇپ ، ئىجادىيەت مۇكاپاتى جەھەتتە تولۇقسىز مۇكاپاتقا ئېرىشتى. بۇنىڭ ئىچىدە يۇقىرى ئاۋازلىق ئېر ناخشىچى مەمەت ئىمىننىڭ يالغۇز ئېيتقان ناخشىسى بار ، ئۇنىڭ تېمىبىرى جارانلىق ، ئىپادىلەش كۈچى كۈچلۈك بولدى . ئۇ ئېيتقان « سۆيۈملۈك ۋەتىنىم » ناخشىسى ھېسسىياتلىق ۋە راۋان بولۇپ، بىرىنچى دەرىجىلىك ئورۇنلاش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى .

يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى ئاساس قىلىنغان قەشقەر ۋەكىللەر ئەترىتى ئىككىنچى نۆۋەتلىك كەسىپىي (ۋىلايەت ، ئوبلاست دەرىجىلىك) سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ كۆرىكىگە قاتناشتى . كوللېكتىپ ئويۇن كۆرسىتىش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەندىن سىرت ، يەنە 11 ئويۇن كۆرسىتىش ۋە ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ئېرىشتى . بۇنىڭ ئىچىدە يۇقىرى ئاۋازلىق ئېر ناخشىچى غالىپىنىڭ يالغۇز ئېيتقان ناخشىسىنىڭ ئاۋازى كۈچلۈك ، تېمىبىرى يېقىملىق ، ئاۋازدا ئىرىسى كەڭ بولۇپ ، بىرىنچى دەرىجىلىك ئورۇنلاش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى . « يىپەك يولىدىكى باھار » ناملىق ئۇسسۇلنىڭ ھەركىتى ۋە مۇزىكا ئىجادىيىتى بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى .

1985 - يىلى ، جۈملىدىن مۇزىكانتلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئۈچ نەپەر كەسىپىي مۇزىكانتنى رەسمىي ئەزالىققا قوبۇل قىلدى . قەشقەر ۋىلايىتىدىكى كەسىپ

چې مۇزىكانتلار نىك ئەسەرلىرىدىن « تارىم غۇنچىلىرى »، « باغدىكى قىز » (ئۇيغۇرچە ناخشا) ، « شەرەپلىك خەلق ئوقۇتقۇچىسى » (خەنزۇچە ناخشا) قاتارلىقلار بەزى ژورنال - لارغا بېسىلىپ نەشر قىلىندى . بۇنىڭدىن باشقا ، قەشقەر ۋىلايەتلىك مەدەنىيەتنى ئاساسلىق باشقۇرغۇچى تارماق ۋە مۇزىكانتلار جەمئىيىتى ناھىيىلەردىكى سەنئەت ئۆمەكلىرىگە كەسىپى مۇزىكانتلارنى ئەۋەتىپ مۇزىكا ئىجادىيىتىگە ۋە رىپېتىتسىيە قىلىشقا يېتەكچىلىك قىلغۇز - دى، بەزىلىرى قېرىنداش رايونلارغا تەكلىپكە بىنائەن بېرىپ دەرس ئۆتتى. (ليۇچىك شىك)

[ئۇسسۇل] 1985 - يىلى ، قەشقەر ۋىلايىتىنىك ئۇسسۇل ئىجادىيىتى ، ئۇسسۇل تەتقىقاتىدا خېلى زور ئىلگىرىلەش بولدى. مۇناسىۋەتلىك تارماقلار ئۇسسۇلچىلارنى تەش - كىللەپ نۆقتىلىق هالدا « قەشقەر ۋىلايىتىدىكى خەلق ئۇسسۇللىرى توپلىمى » ئۈستىدە تەكـ شۈرۈش ، رەتلەش ، تۈزۈش خىزمىتىنى ئۆتتى . ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ توققۇز ناھىيە - نىك بەزى يېزىلىرىدا نۆقتىلىق تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدى، 207 نەپەر خەلق ئۇسسۇلچىسى - نىك ئۇسسۇللىرىنى سۈرەتكە تارتتى ، بۇنىڭ ئىچىدە 27 خىل خەلق ئۇسسۇلىنىڭ فورمىسى سىنتا لغۇ ۋە ئۇن ئالغۇغا ئالدى .

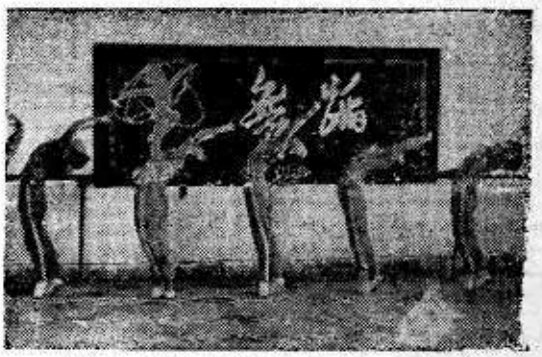

قەشقەر شەھەرلىك 8- ئوتتۇرا مەكتەپ ۋىلايەت بويىچە ئۇنچى قېتىم باغچا تەربىيىلىنىۋاتقان كەسىپى مەشىقى ئېچىپ، ئوقۇغۇچىلار تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىر قىسىم ئاساسىي دەرسلىكلىرىنى ئوگىنىۋاتىدۇ باشقا، ئۇسسۇل، مۇزىكا، رەسىم، بالـ - لارنى تەربىيىلەش قاتارلىق كەسىپلەرنى ئوگىنىدۇ. سۈرەتتە: ئۇلار ئۇسسۇل ماھارىتىنى مەشىق قىلماقتا. كوچىنىشلىك فوتوسى

تەكشۈرۈش جەريانىدا، خەلق ئۇسسۇللىـ - رىدىن « يەكەن سەنەمى » ، « قاغىلىق سەنەمى » ، « شاخاپ سەنەمى »، « تاغ ئۇسسۇلى» ، « ئوت ئۇسسۇلى» ، « شەپىتان ئۇسسۇلى» قاتارلىق 60 نەچچە خىل ئۇسسۇلنى ئىگەللىدى ۋە رەتلەپ چىقتى .

تەكشۈرۈپ ئوقۇشقان ئاساستا، ئۇسسۇل چىلىق تارىخىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىنى يېزىـ - شنى باشلىغانتى ، هازىر «دولان ئۇسسۇلى»، «قەشقەر سەنەمى» هەققىدىكى ماتېرىيالنى يېزىپ تەييارلاپ بولدى ، نەشر قىلدۇر- ماقچى . شۇنىڭ بىلەن بىللە، يەنە تاجىك خەلق ئۇسسۇللىرىدىن « شاپىما ئۇسسۇلى»، «مەلىس ئۇسسۇلى» قاتارلىق 15 خىل ئۇسسۇل

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئامەتۋى سەنئەت - ساھەسى ئۇسسۇل ئۇگىنىش كۇرسى ئاچتى.

چىلىقتۇرۇلدى. بۇ خىزمەت داۋاملىدا ، پىش قەدەم ئۇسسۇلچىلىرىنىڭ تۆلەندى، رايـ - يىمىز ئۆمەر، ئاتىكەزەمبىرلەر ئاكتېپ ئىشـ - لەپ، يېزىلارغا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئامما بىلەن كەڭ تۇردە ئۇچراشتى، ئۇلار تاشقورغان نا- ھىيىسىگە بارغاندىن كېيىن، دېگىز يۈزى- دىن 4500 مېتر ئېگىزلىكتىكى ئېگىز تاغدىن ئېشىپ بېرىپ خەلق ئۇسسۇللىرىنى تەكشۈ- رۈپ ئۇقۇشتى. ئۇسسۇل تەتقىقات خىزمىتىدە، ئاتىكەم زەمبرىنىڭ ئۇيغۇر دولان ئۇسسۇلى توغرىسىدىكى ئىلمىي ماقالىسى چىقىپ ده

چاقىرىلغان ئۇسسۇلچىلىق خىزمەت يىغىنىدا پۈتۈن مەملىكەتتىكى ئۇسسۇل ساھەلىرىگە بېسىم تارقىتىپ بېرىلدى.

1985 - يىلى 4 - ئايىنىڭ 22 - كۈنىدىن 27 - كۈنىگىچە، ئۇلايەت بويىچە ئىشتىن سىرتقى سەنئەت كۆرىكى ئۆتكۈزۈلدى، بۇ كۆرەكتە 55 ئۇسسۇل نومۇرى ئورۇندالدى، بۇنىڭدىن پۈتۈن ئۇلايەتنىڭ ئۇسسۇل ئىجادىيىتىدىكى تەرەققىياتنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. ئاپتونوم رايونىدا ئۆتكۈزۈلگەن سەنئەت كۆرۈكىدە، قەشقەرنىڭ «قىزلارنىڭ شاتلىقى»، «شاتلانغان دولان ياشلىرى»، «بەختلىك تاجىك ياشلىرى»، «دېھقان قىز» قاتارلىق ئۇسسۇل نومۇرلىرى ئايرىم - ئايرىم هالدا 1 - ، 2 - ، 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. 1985 - يىل 7 - ئايدا، ئۇلايەتتە كەسپىي سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ناخشا - ئۇسسۇل كۆرىكى ئۆتكۈزۈلدى. بۇنىڭ ئىچىدە يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ نومۇرلىرى ئەڭ كەڭدىلىك بولدى.

ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرى رىجسور، ئارتىستلاردىن بولۇپ 20 نەچچە كىشىنى ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى ئاچقان ئۇسسۇل ئارتىستلىرىنى تەربىيىلەش كۇرسىغا قاتناشتۇردى. ئۇلايەتلىك مەدەنىيەت - ماارىپ باشقارمىسى ئۇسسۇل رىجسورلىرىنى تەربىيىلەش كۇرسى ئېچىپ، بىر تۈركۈم تايانچىلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى. ئالتە دۆلەتلىك ئۇسسۇلنىڭ ئاساسىي ماھارەتلىك ھەربىكە تلىرىنى رەتلەپ چىقتى. (ئاتىكە زەمىر)

[تىياتىر] 1985 - يىلى، قەشقەر ئۇلايىتىنىڭ تىياتىر سەھنىسىدە بىر پەردىلىك دراما، ھەجۋى كومىدىيە، يېنىك كومىدىيە ۋە مۇزىكىلىق دراما بولۇپ جەمئىي 18 تىياتىر قويۇلدى. ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن ئۇلايەتلىك سەنئەت كۆرىكىدە، يوپۇرغا، يەكەن، قاغىلىق، قەشقەر شەھەرلىك سەنئەت ئۆمەكلىرى ۋە ئۇلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى ئوپېرا ئەترىتى يېڭىدىن ئىجاد قىلغان بەش مەيدان دراما نومۇرىنى قويۇپ، تاماشىبىنلارنىڭ ياخشى باھاسىغا سازاۋەر بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە يوپورغا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى ئىجاد قىلىپ ئورۇنلىغان ئىككى پەردە، ئۇچ كۆرۈنۈشلۈك كومىدىيە «بەختخەۋىرى»، روشەن بولغان پىرسۇناژلارنىڭ خۇسۇسىيىتى ۋەخارا كتېرىكلاشتۇرۇلغان كومىدىيىلىك سۆزى ئارقىلىق، كۈلكە سادالىرى ئىچىدە تاماشىبىنلارغا تەربىيە ۋە ئىلھام بەردى. بۇ دراما كۆرەكتە مۇنەۋۋەر تىياتىر بولۇپ باھالاندى. ئاپتونومى سايىت مۇنەۋۋەر دراما تەۋزىگۈچىلىرى مۇكاپاتقا ئېرىشتى. بۇ دراما ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن سەنئەت كۆرىكىگە قاتناشتۇرۇلۇپ، تىياتىر ساھەسىنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى.

يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى قويغان كومىدىيە «ئالتۇن خوراز»، ئۇلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى ئوپېرا ئەترىتى قويغان مۇزىكىلىق دراما «جەنۇبىي فرونت»، قەشقەر شەھەرلىك سەنئەت ئۆمىكى ئورۇنلىغان تارىخىي دراما «نوزۇگۇم»، قاغىلىق ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى ئورۇنلىغان دراما «سەھەردە كۆتۈرۈلگەن قۇياش» قاتارلىق تىياتىرلاردا مەيلى تۈزۈش جەھەتتە بولسۇن ياكى رىجسورلۇق قىلىش، كۆرسىتىش جەھەتلەردە بولسۇن يېڭىدىن ئالغا ئىلگىرىلەش بولغان. مۇزىكىلىق دراما «جەنۇبىي فرونت» دا، ئۇچ ئۇلايەت ئىنقىلابىي دەۋرىدە، قاغىلىق، يەكەن قاتارلىق جايلاردىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئۇچ ئۇلايەت مىللىي

ئارمىيە پارتىزان كىچىك ئەترىتىنىڭ يارىدەم بېرىشى ئارقىسىدا، كومىتىدائ ئەكسىيەتچىل ھۆ-كۈمرانلىق قىلغۇچىلارغا قارشى جەڭ قىلغا نلىقى توغرىسىدىكى تەسىرلىك ئىش ئىزلىرى تەس-ۋىر لەنگەن، خەلقنىڭ ئازادلىق ئىشلىرى ئۈچۈن ئۆز ھاياتىنى تەقدىم قىلغان قەھرىمانلار مەد-ھىيىلەنگەن. بۇ دراما ئىنىڭ قۇرۇلمىسى ئىخچام بولۇپ، كىشىنى زوقلاندۇرىدۇ. بۇ قەشقەر ۋە-لايىتىنىڭ تىياتىر سەھنىسىدە قويۇلغان، ئۇرۇش تېما قىلىنغان تۇنجى تىياتىر. بۇ دراما جە-نۇبىي ۋە شىمالىي شىنجاڭدا 120 مەيدانىدىن كۆپ سەييارى قويۇلۇپ، ئاممىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى.

1985 ـ يىلى، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تىياتىر سەھنىسىدە بىر تۈركۈم ياش ئارتىستلار جا-لاندى. ئۇلار قېتىقمىنىڭ ئۆگىنىپ، ئۆزىنىڭ كەسپىي سەۋىيىسىنى تېزىشىپ ئۆستۈرۈپ ، ئويۇن قويۇشتا تاماشىبىنلارنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى. (مەھەممەت ئابدۇللا)

[كىنو] 1985 ـ يىلى، قەشقەر ۋىلايىتىدە تېلېۋىزور ئومۇملىشىشقا باشلىدى. بەزى ئو-رۇن ۋە شەخسلەر باشقۇرغان سىنئالغۇ قويۇش نۇقتىلىرى ۋە كىنو قويۇش ئەترەتلىرىشەھەر ۋە يېزىلاردا پائالىيەت ئېلىپ بارغانلىقتىن، شەھەرلەردىكى كىنوخانىلارغا كىرىدىغان تاماشە-بىنلارنىڭ سان نىسبىتى جىددىي تۆۋەنلەپ كەتتى. بەزى زاۋۇت ـ كان كىنو قويۇش ئورۇنلىرى ۋە يېزىلاردىكى كىنو قويۇش ئەترەتلىرىنىڭ كىنو قويۇش قېتىم سانىمۇ ئازىيىپ كەتتى. بۇ يېڭى ئەھۋالغا ئاساسەن، پۈتۈن ۋىلايەتتىكى كىنو تارقاتقۇچى ۋە قويغۇچىلار يول ئېچىپ ئال-غا ئىلگىرىلەشروھى بىلەن، ئاكتىپ تەدبىر قوللاندى. قاغىلىق ناھىيىسىدىكى كىنوخانىلار دېھقانلارنىڭ بازار كۈنى شەھەرگە كىرىش پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ كۈندۈزى كىنو قويۇش قې-تىم سانىنى كۆپەيتىپ، تاماشىبىنلارنى قولغا كەلتۈردى؛ يەكەن، مارالبېشى قاتارلىق ناھىيە-لەر بازارلىق كىنوخانىلار ۋە زور تۈركۈمدىكى شەخسى كىنو ئەترەتلىرىنى پائال راۋاجلاندۇ-رۇپ، يېزىلاردىكى كىنو قويۇش قوشۇنلىرىنى زورايتىپ، ئومۇملاشتۇرۇش دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، يۇز مىڭلىغان كىنو تاماشىبىنلارنى قولغا كەلتۈردى. كەڭ يېزىلاردىكى كىنو قويغۇچىلارنىڭ ئاك-تىپلىقىنى قوزغاش ئۈچۈن، مەكىت، پەيزاۋات، مارالبېشى، قاغىلىق قاتارلىق ناھىيىلەر، كىنو قويۇش قېتىم سانىنى ئاشۇرغانلارنى مۇكاپاتلاش تۈزۈمىنى ئومۇميۈزلۈك يولغا قويدى. نۇرغۇن كىنو قويغۇچى ئورۇنلار كىنو قويۇش سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن يېڭى يورۇقلۇق مەن-بەسى، يېڭى ئۈسكۈنىلەرنى ئىشلەتتى. 1985 ـ يىلنىڭ ئاخىرىغىچە، ۋىلايەت بويىچە يېزىنى تەشكىل قىلغان 35 مىللىمېتىرلىق كىنو قويغۇچى ئورۇنلار، ئوندىن بىرىنى تەشكىل قىلغان 16 مىللىمېتىرلىق كىنو قويغۇچى ئورۇنلار يېڭى يورۇقلۇق مەنبەسىنى ئىشلەتتى. ۋىلايەت بويى-چە يېزىلاردىكى مۇتلەق زور كۆپ سانلىقى 16 مىللىمېتىرلىق كىنو ئاپپاراتلىرىغا ماگنىتلىق ئاۋاز قايتۇرغۇچ بېكىتىلدى، شەھەر ۋە يېزىلاردىكى 35 مىللىمېتىرلىق كىنو ئاپپاراتلىرىنىمۇ ماگنىتلىق ئاۋاز قايتۇرغۇچ بېكىتىلىپ ئۆزگەرتىلدى، بۇنىڭ بىلەن ئاز سانلىق مىللەت تا-ماشىبىنلىرى ئۆز مىللەت تىلىدا ئاۋاز بېرىلگەن كىنونى كۆرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى. ھازىر شەھەر ۋە يېزىلاردا بولۇپ 41 كىنوخانا، كۇلۇبنىڭ ئاپپاراتلىرى ئۆزگەرتىلىپ بولدى. قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ 9 يېزىسىدا قىشلىق كىنوخانا قۇرۇلۇپ، بىر قىسىم دېھقانلارمۇ شەھەر ئاھالىلىرىغا ئوخشاش ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ كىنو كۆرەلەيدىغان بولدى.

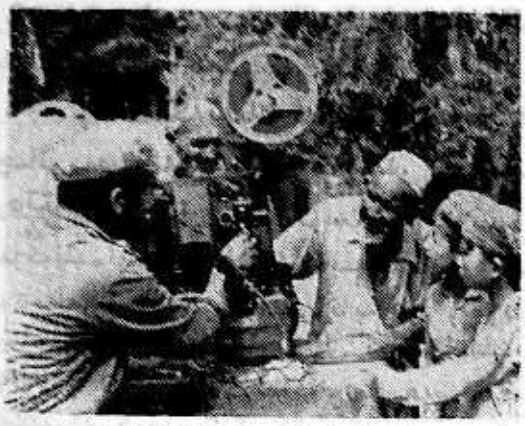

كىنو يېزىلاردا بارغانسېرى ئومۇملاشماقتا. سۈرەتتە: قاغىلىق ناھىيە توكۇچى يېزىسىنىڭ كىنو ئەترىتى.

1985 - يىلىدىن، شەھەر ۋە يېزىلاردا كەڭ ئېكرانلىق كىنو ئومۇملاشتۇرۇلغان ئاساستا، ۋىلايەتلىك كىنو فىلىم شۆبە شىركىتى ۋە 1 - ماي تېما تىرخانىدا ئىستىرولۇق كىنو قويۇش ئۈسكۈنىلىرى ئورنىتىلدى، 4-ئاينىڭ 19 - كۈنى قەشقەردە «شاد - خۇرام» نامىلىق ئىستىرولۇق كىنو ئونجى قېتىم قويۇلۇپ، زور ئۈركۈندىكى تاماشىبىنلارنى جەلب قىلدى. شۆبە شىركەت سەييارى قويۇشنى تەشكىللىدى، پەيزاۋات، تاشقورغان ناھىيىلىرىدىن باشقا ناھىيىلەرنىڭ شەھەر ئىچىدىكى تاماشىبىنلىرى ئىستىرولۇق كىنوكۆرەلىدى.

1985 - يىلى 4 - ئاينىڭ 23 - كۈنى، ۋىلايەتلىك كىنوچىلار جەمئىيىتى قۇرۇلدى. سايلام ئارقىلىق 27 كىشىدىن تەركىب تاپقان ئىجرائىي ھەيئەت بارلىققا كەلدى ھەمدە 11 نەپەر ھەيئەت سايلاپ چىقىلدى. جەمئىيەت قۇرۇلغاندىن كېيىن، ئاساسىي قاتلاملار پائال تۈردە پائالىيەت قانات يايدۇردى. يەكەن ناھىيىسى جەمئىيەت ئەزالىرىدىن 12 كىشىنى تەشكىللەپ قېرىندىاش ناھىيىلەرگە ۋە خوتەن ۋىلايىتىنىڭ قىسمەن ناھىيىلىرىگە بېرىپ، قېرىندىاش ئۇيغۇرلارنىڭ كىنو تارقىتىش - قويۇش خىزمەت تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنىپ كېلىپ، ئۆز ناھىيىسىنىڭ كىنوچىلىق خىزمىتىنى ئىلگىرى سۈردى.

1985 - يىلى، كىنو قويۇش قېتىمى ۋە تاماشىبىنلارنىڭ سانى گەرچە 1984 - يىلىدىكىدىن زور ھەجىمدە تۆۋەنلەپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى چۈشۈرگەن تۈرلۈك ۋەزىپە كۆرسەتكۈچلەر ئاشۇرۇپ ئورۇنلاندى. كىنو قويۇش كىرىمى ۋە تارقىتىش كىرىمى ئاشتى. ۋىلايەت بويىچە 63015 مەيدان كىنو قويۇلۇپ، پىلاننىڭ 109 پىرسەنتى ئورۇنلاندى؛ تاماشىبىنلار 36152696 ئادەم (قېتىم) گە يېتىپ، پىلاننىڭ 102 پىرسەنتى ئورۇنلاندى؛ كىنو قويۇش كىرىمى 278679 يۈەن بولۇپ، پىلاننىڭ 133 پىرسەنتى ئورۇنلاندى؛ تارقىتىش كىرىمى 1300533 يۈەن بولۇپ، پىلاننىڭ 148 پىرسەنتى ئورۇنلاندى.

بۇ يىل ئىچىدە، كىنو قويىدىغان ئورۇنلارنىڭ ئومۇمىي سانى 330، بۇنىڭ ئىچىدە 35 مىللىمېتىرلىق كىنو قويۇش ئورنى 16،65 مىللىمېتىرلىق كىنو قويۇش ئورنى 265 (كوللېكتىپ ئېگىلىكىدىكى 150، شەخسى ئېگىلىكىدىكى 56 نى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.) بۇ ئورۇنلارنىڭ ھەر خىل تېپىتىكى 35 مىللىمېتىرلىق كىنو ئاپپاراتىدىن 94ى، 16 مىللىمېتىرلىق كىنو ئاپپاراتىدىن 274 ى بار.

12 - ئايدا، مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت - ماارىپ باشقارمىسى - ناھىيىلىك مەدەنىيەت - ماارىپ بۆلۈمى، ناھىيىلىك كىنو شىركىتى ۋە بىر قىسىم يېزا كىنو قويۇش ئورۇنلىرىنىڭ ۋەكىللىرىنى قاتناشتۇرۇپ ۋىلايەتلىك يېزا كىنو خىزمەت يىغىنى ئاچتى. بۇ يىغىندا يېزا كىنو قويۇش خىزمەت تەجرىبىلىرى يەكۈنلەندى ۋە ئالماشتۇرۇلدى، يېڭى ۋەزىيەتتىكى يېڭى

زىلاردا كىنو ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتى مەسىلىسى مۇھاكىمە قىلىندى ۋە مۇزاكىرە قىلىندى، ئىلغار ئورۇنلار ۋە شەخسلەر تەقدىرلەندى. (پەن باۋ خې)

[مەملىكەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىكى مەشھۇر يازغۇچىلار، سەنئەتچىلەر ۋەكىللەر ئۈمىكى قەشقەرگە كېلىپ ئېكسكۇرسىيە زىيارەتتە بولدى] شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش مەزكىلىدە مەملىكەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىكى مەشھۇر يازغۇچىلار، سەنئەتچىلەر ۋەكىللەر ئۈمىكى ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى سەيپۇللايۇپ قاتارلىق يولداشلارنىڭ ھەمراللىقىدا 9 - ئايدىن 15 - كۈنىدىن 20- كۈنىگىچە قەشقەرگە كېلىپ ئېكسكۇرسىيە زىيارەتتە بولدى.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن مەركەزدىكى سەنئەتكارلار ۋەكىللەر ئۈمىكى قەشقەرگە كەلدى. باۋدى فوتوسى

بۇ ۋەكىللەر ئۈمىكىنىڭ ئەزالىرى: مەشھۇر يازغۇچى شەندوڭ ئۆلكىلىك مەدەنىيەت سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى لىيۇ جىشا؛ جىياڭسۇ ئۆلكىلىك ئەدەبىيەت-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى، يازغۇچى لى جېك؛ كومپوزىتور، خەلقئارا، سابىق ھاۋا ئارمىيە سىياسىي بۆلۈمىنىڭ باشلىقى خۇا لاخې، بېيجىڭ ئۇسسۇل ئىنستىتۇتىنىڭ يۆنەلجىگى چىن جىڭچىڭ، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى مۇتەخەسسىسى، جۇڭگو مىللىي ئەدەبىيات تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن قەشقەرگە كەلگەن مەركەزدىكى سەنئەتكارلار ۋەكىللەر ئۈمىكىنىڭ ئەزاسى، مەملىكەتلىك ھوسنىخەتچىلەرچە مۇسابىقىنىڭ ئەزاسى شەن يىڭ ماھارەت كۆرسەتتى.

ئەزالىرى، شائىرە ئەدەبىيات تەتقىقات ئورنىنىڭ باشلىقى جياڭ يىڭ، مەشھۇر يازغۇچى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى يۇننەن ئۆلكىلىك شۆبەسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى لى جياۋ، مەشھۇر دراماتىك، سەنئەت جىڭ ھەربى رايون دراما ئۆمىكىنىڭ باشلىقى مويەن، تەيۋەن ئىستېپاق باش شىتابىنىڭ باش كاتىپى، رەسسام، فوتو سۈرەتچى شىڭ فۇ، خۇبېي ئۆلكىلىك ئوپېرا ئۆمىكىنىڭ باشلىقى جاڭ جېڭشەن، باش سىياسىي بۆلۈم ھەربى مۇزىكا ئۆمىكىنىڭ سابىق باشلىقى كومپوزىتور شې لې، جۇڭگو مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى، مەشھۇر مۇزىكانت يەن لىياڭ كۇن، بېيجىڭ ھەربى رايونىنىڭ ئىجادىيەت تېخنىكا، مەشھۇر دراماتىك دۇفىڭ، گۇاڭدۇڭ ئۆلكىلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى

پارتكۆرۈپىسىنىك شۇجىسى، شائىر لۇپبەك، جۇڭگو خەتتاتلار جەمئىيىتىنىڭمۇئاۋىن رەئىسى خەلق كۆزەل سەنئەت ئەشرىيا تىنىك مۇئاۋىن باش تەھرىرى شائىر پەك، جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى تەشكىلات-ئالاقە باغلاش بۆلۈمى ئىجادىيەت بىرلەشمە باشقارمىسىنىڭ باشلىقى شۇلى جىمىڭ قاتارلىقلار.

ۋەكىللەر ئۆمىكى 9 - ئايىنىڭ 15 - كۈنى چۈشتىن كېيىن ئاپتوموبىل بىلەن قەشقەرگە يېتىپ كەلگەن چاغدا، قەشقەر ۋىلايەتلىك پارتكوم، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ 3 - دېۋىزىيە ۋە قەشقەر شەھىرىنىڭ رەھبەرلىرىدىن گوگاك، شۇشياۋچىك، چىن دېمىك، ۋاڭ-ۋېنچې، ئېيسا شاكىر، ياك جىگفىك، ۋاڭ خۇيمىك، جاك جىگۈې، ئابدىقادىر چوڭ قاتارلىق يولداشلار ۋە ئالاقىدار تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى قەشقەر مېھمانخانىغا چىقىپ كۈتىۋالدى. قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، قەشقەرمەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت - ماتارىپ باشقارمىسى زىيارەت قىلىشقا كەلگەن مەملىكەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىكى مەشھۇر يازغۇچىلار، سەنئەتچىلەر ئۇيغۇرچە مىللىي تۈسكە ۋەچىگرا رايون ئالاھىدىلىككە ئىگە ئەدەبىي - سەنئەت، ناخشا - ئۇسۇل كەچلىكى ۋە قەشقەر پوردىغى چىقىپ تۇرىدىغان ئۆزۈملۈك باغدا ھېۋە - چۆۋە چاي يىغىنى ئۆتكۈزدى.

مەملىكەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ۋەكىللەر ئومىكىنىڭ ئەزاسى ئاتاقلىق مۇزىكانت شى لېمىك (مولدىن 3- كىشى) ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى بىلەن سەمىمى سۆھبەتلەشمەكتە.

باۋدى فوتوسى

ۋەكىللەر ئۆمىكى قەشقەردە زىيارەتتە بولغان مەزگىلدە، قەشقەرنىڭ ئاساره - ئەتىقە لىرىدىن ئاپپاق غوجا قەۋرىسى، ھېيتگاھ مەسچىتىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى، يەنە يېزا، شەھەر، قىسىملارغا بېرىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى ۋە زىيارەت قىلدى. قىسىملارغا بېرىپ زىيارەت قىلغان چاغلىرىدا، جەڭچىلەر - يازغۇچىلار، سەنئەتچىلەر ئۇچۇن ئۆزى تەييارلىغان ناخشا - ئۇسۇللىرىنى قويۇپ بەردى. يازغۇچىلار، سەنئەتچىلەر، كومانداندىر-جەڭچىلەر ئۇچۇن ئۆز لىرى ئىجاد قىلغان ئەك ياخشى نومۇرلىرىنى دەرھال كۆرسەتتى، ھەمدە رەسىم-سىزىپ، خۇش - خەت يېزىپ بېرىپ، كەك كومانداندىر-جەڭچىلەرنى ۋەتىنىمىزنىڭ چېگرا رايونىنى قوغداش ئۇچۇن داۋاملىق يۈكسەك خىزمەت كۆرسىتىشكە ئىلھاملاندۇردى، ئۇلار يەنە ۋىلايەتتىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر، ئىشتىن سىرتقى ئەدەبىياتھەۋەسكارلىرى بىلەن سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزدى. ئۆز لىرىنىڭ ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى سۆزلەپ بەردى، ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات چىلارجەمئىيىتى يازغۇچىلارنى ئۆز لىرىنىڭ ئەدەبىيات-ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى سۆزلەپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدى، ئۇلار سۆزلەپ بەردى؛ گۆزەل-سەنئەتچىلەر، فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتى رەسسام، خەتتات، فوتو سۈرەتچىلەرنى ئۆز لىرىنىڭ ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى ۋە تەسىرا تلىرىنى سۆزلەپ بېرىشكە تەكلىپ

ئاخبارات-نەشرىياتچىلىق

[قەشقەر گېزىتخانىسىنىڭ خىزمىتى ھەققىدە بايان] 1985 - يىلى ، قەشقەر گېزىتخانىسى ۋىلايەتنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ، ج ك پ قەشقەر ۋىلايەتلىك كومىتېتى، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ مەركىزىي خىزمىتىنى دەۋر قىلىپ، پارتىيىنىڭ لۇشىيەن، فاڭجېن، سىياسەتلىرىنى ۋاقتى - ۋاقتىدا دەل توغرا تەشۋىق قىلدى؛ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەشۋىق قىلدى؛ ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكىنىڭ ئىدىيە جەھەتتە نىشانىنى توغرىلاپ بۇرۇلۇش ياساش، يېزا كەسىپ قۇرۇلمىسىنى پائال تەڭشەش ، يەرلىك سانائەت ۋە يېزا-بازار كارخانىلارنى راۋاجلاندۇرۇش ئەھۋالىنى ۋەئىدىن قولغا كەلگەن مۇۋەپپەقىيەتلەرنى ۋاقتى-ۋاقتىدا خەۋەر قىلىپ تۇردى؛ شۇنىڭ بىلەن بىللە جايلارنىڭ ئىدىيەۋى-سىياسىي خىزمەتنى قانات يايدۇرۇش، مىللەتلەرئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، مەدەنىيەتلىك تۇرمۇش قۇرۇش، مەدەنىيەت-ماتارىپىنى راۋاجلاندۇرۇش، ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشتىن قولغا كەلگەن نەتىجىلەرنى، ئۇنىڭ تەجرىبىلىرىنى تەشۋىق قىلدى ۋە خەۋەر قىلدى. ھەر قايسى سەپلەردىكى ئىلغار كوللېكتىپ ۋە ئىلغار شەخسلەرنىڭ ئىش ئىزلىرىنى تەشۋىق قىلدى، 1985-يىلى يەنە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتىگە ماسلىشىپ، ۋىلايەتلىك مىزدىكى ناھىيە (شەھەر) لەر، يېزا ئىگىلىك 3 - دەۋرىزىيە، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ نېفىت فوماندانلىق شتابى ۋەجەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايون قاتارلىق ئورۇنلارنى ماقالە يېزىشقا تەشكىللەپ تەبرىكلەشكە بېغىشلاپ 15 مەخسۇس بەت چىقاردى؛ ھەمدە ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت چېلەر بىرلەشمىسى، مەمۇرىي مەھكىمە مىللىي ئىشلار باشقارمىسى بىلەن بىرلىشىپ «كۆڭۈلنى ئوندىكى باھار-كۈز » گە ماقالە قوبۇل قىلىشنى ۋە «كۆڭۈل قەشقەر » ناملىق فوتو سۈرەت مۇسابىقىسىنى ئۇيۇشتۇردى. بۇنىڭ ئىچىدە خەنزۇچە گېزىتتە 14 پارچە ماقالە، 30 نەچچە پارچە سۈرەت ئېلان قىلىنىدى؛ ئۇيغۇرچە گېزىتتە 43 پارچە ماقالە ،

قىلدى ۋە ئۇلار سۆزلەپ بەردى؛ مۇزىكانتلار، ئۇسۇلچىلار، تىياتىرچىلار (تەييارلىق كۆرۈش) جەمئىيەتلىرى دراما تۈركلار، مۇزىكانتلار، ئۇسۇلچىلار، كومپوزىتۇرلارنى ئۆز لىرىنىڭ تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇرۇپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدى، ئۇلار تونۇشتۇرۇپ بەردى، بۇسۇھبەت يىغىنلىرى، يۇز كۆرۈشۈش يىغىنلىرىدا رەسسام، خەتتاتلار شۇ مەيدانىنى ئۆزىدىلا ئۆلگە كۆرسەتتى. يولداش لى جىڭ قىزىل مېخۋا گۈلى رەسىمىنى سىزىپ بەردى، يولداش شىڭ پىڭ توغرا ئۇزۇنچاق قەغەزگە خۇشخەت يېزىپ ئەدەبىيات-سەنئەت چېلەر بىرلەشمىسىگە تەقدىم قىلدى. ئۇلار يەنە قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن، ئوقۇتقۇچىلار بىلىم ئاشۇرۇش ئىنستىتۇتىغا چىقىپ، ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئەھۋال ئالماشتۇردى ۋە ئۇنجا دىيەت تەجرىبىلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا مۇيەسسەر بولدى .

(شۇدىڭگفىڭ)

17 پارچه فوتو سۈرەت ئېلان قىلىندى. يەل ئاخىرىدا مۇسابىقىدا قوبۇل قىلىنغان ماقالىلار ۋە فوتو سۈرەتلەر سېلىشتۇرۇپ باھالاندى، مۇكاپاتلاندى. مۇكاپاتلانغان گۇرۇپلارغا ۋە شەخسلەرگە تەقدىرنامە، شەرەپ كۈۋاھنامىسى ۋە مۇكاپات سوممىسى تەقدىم قىلىندى. تۆنجى گۇۋاھنامىلار بايرىمنى تەبرىكلەش ۋاقتىدا، ماتارىپنىڭ «4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش» قۇرۇلۇشىدىكى مۇھىم رولى كەڭ دائىرىلىك تەشۋىق قىلىنىدى ھەمدە بەزى مۇنەۋۋەر گۇۋاھنامىلار تونۇشتۇرۇلدى. كونىشەھەر ناھىيە گۇۋاھنامىسىدا يەر تەۋرەش ئاپىتى يۈز بەرگەندىن كېيىن، گېزىتخانىنىڭ بىر نەچچە مۇخبىرى باش مۇھەررىرى مۇخبىرلارنى باشلاپ نەق مەيدانغا بېرىپ زىيارەت قىلىپ، ئاپەت ئەھۋالىنى ۋە كەڭ تارمىقىغە ئاپەت رايونىغا ياردەم بېرىپ ئاپەتكە قارشى تۇرۇش ۋە ئاپەتتىن قۇتقۇزۇشتىكى ئىش ئىزلىرىنى ۋاقتى- ۋاقتىدا خەۋەر قىلدى. بۇنىڭدىن كېيىنكى ئۇچ ئايدا خەۋەر، سۈرەت، ئاخبارات، گوبزور، مۇخبىرلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب، يەر تەۋرەشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ھەققىدە بىلىملەرنى تارقا- تارقىدىن ئېلان قىلىپ، ئاپەت رايونىدىكى خەلقلەرنىڭ ئۆز يۇرتىنى يېگانە ئاشتىن گۈللەندۈرۈش ئىرادىسىگە ئىلھام بەردى. ھەمدە كەڭ خەلق ئاممىسى كۆڭۈل بۆلگەن مەسىلىلەرگە جاۋاب بەردى. 1985 - يىل 11- ئايىنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا، تازادلىق تارمىقى قەھرىمان - نەمۇنىچىلار دوكلات يېرىش ئۇمىگىنىڭ 6- شۆبە ئۇمىگى قەشقەرگە يېتىپ كەلگەن چاغدا، «قەشقەر گېزىتى» دە توپچى قىسمىنىڭ رازۋېتچىك قەھرىمانى شۈشياۋدەنىڭ، ئۆز لىكىدىن ئۆگىنىپ ئىلغار بولۇپ يېتىشكەن ئۇلگە دوكلاتىنىڭ قەھرىمان- نەمۇنىلىك ئىش ئىزلىرى تەپسىلى تونۇشتۇرۇلدى. خەنزۇچە تەھرىر بۆلۈمى «قەھرىمان - نەمۇنىچىلاردىن ئۆگىنىپ، جۇڭخۇانى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ئۆز نەمزىنى بېغىشلايلى» - دېگەن باش ماۋزۇدا ئىككى مەخسۇس سان، يەنى 22 پارچە ماقالە، 7 پارچە سۈرەت ئېلان قىلىپ، ۋىلايەتلىك پارتكوم رەھبەرلىرىنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشتى.

1985- يىلى گېزىتخانا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا بىرلەشتۇرۇپ، ئۇيغۇرچە ۋە خەنزۇچە ئىككى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ ئىچكى جەھەتتىكى ئىسلاھاتنى ۋە قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىپ، نۆۋەتلىك ھالدا تۆۋەندىكى تۆت تۈرلۈك خىزمەتنى ئىشلىدى:

1. ئاخبارات قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشكە ئەھمىيەت بېرىپ، ئاخبارات كادىرلىرىنىڭ سىياسىي سۈپىتى ۋە كەسپىي سەۋىيىسىنى تېرىشىپ ئۆستۈردى.

2. قائىدە، تۈزۈملەرنى تۈرغۇزدى ۋە مۇكەممەللەشتۈردى.

3. 3 نى ئۆزگەرتىشنى چىڭ تۇتتى. يەنى: پاسسىپ ھالدا تەشۋىق قىلىشنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن تەشۋىق قىلىشقا ئۆزگەرتىش، قارىغۇلارچە تەشۋىق قىلىشنى پىلانلىق تەشۋىق قىلىشقا ئۆزگەرتىش، ئادەتتىكى تەشۋىق قىلىشنى تېپىك تەشۋىق قىلىشقا ئۆزگەرتىش، يەل تېرىشىش ئارقىلىق دەسلەپكى قەدەمدە ئۇنۇم ھاسىل قىلىپ، گېزىت تەشۋىقاتىنىڭ تەشەببۇسكارلىقى ۋە پىلانچانلىقىنى كۈچەيتىپ، تېپىك خەۋەرلەرنى كۆپەيدى. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ۋە قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش تەشۋىقاتىغا ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن، «ئىسلاھات ۋە ئىزدىنىش»، «كەسىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەپ، تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرايلى»، «ئىقتىسادىي تۈزۈلمىنى ئىسلاھ قىلىپ، كارخانىلارنىڭ ھاياتى كۈچىنى ئاشۇرايلى» ئىدىيەۋى- سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىپ، ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىنىڭ سەكرەپ ئىلگىرىلىشىنى يۈكسەلدۈرەيلى» - دېگەنگە ئوخشاش مەخسۇس بەت ياكى مەخسۇس سان پىلانلىق ھالدا يولغا قويۇلـ

دى. مەملىكەتلىك پارتىيە ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ يىغىنىنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇشقا ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن ، يەنە «پارتىيە ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ روھىنى ئىخلاس بىلەن ئۆگىنىپ ئىزچىللاشتۇرايلى» ، «يېڭى ناتوغرا ئىستىللارنى تۈزىتىپ ، ئىلاھاتنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلايلى» ـ دېگەنگە ئوخشاش چوڭ ماۋزۇ ئاستىدا مۇناسىۋەتلىك ماقالىلارنى ئېلان قىلدى.

4. ئىختىيارىي مۇخبىرلىق خىزمىتىگە ئەھمىيەت بېرىپ ، ئىختىيارىي مۇخبىرلار قوشۇنىنى تەرتىپكە سالدى ۋە كېڭەيتتى. تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق، ھازىر ئاز سانلىق مىللەتتىن 1260 نەپەر ئىختىيارىي مۇخبىر ، 83 نەپەر ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ئىختىيارىي مۇخبىر ، خەنزۇلاردىن 700 نەپەر ئىختىيارىي مۇخبىر ، 54 نەپەر ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ئىختىيارىي مۇخبىر بار . 1985 ـ يىلى، ۋىلايەت بويىچە ئاز سانلىق مىللەت ئىختىيارىي مۇخبىرلارنىڭ ئەۋەتكەن ماقالىسى 14867 پارچە بولۇپ، 1984 ـ يىلدىكىدىن 860 پارچە كۆپەيدى، بۇنىڭدىن ئىشلىتىلگىنى 3593 پارچە بولۇپ ، 1984 يىلدىكىدىن491 پارچە كۆپەيدى. ئاز سانلىق مىللەتتىن ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ئىختىيارىي مۇخبىرلارنىڭ ئەۋەتكەن ماقالىسى 1868 پارچە بولۇپ ، بۇنىڭدىن ئىشلىتىلگىنى 592 پارچە ، ئومۇمىي ماقالىنىڭ 32 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ.

1985ـ يىلى ، ئۇيغۇرچە «ۋەشقەر گېزىتى مۇخبىرلار ئىشى » دىن 12 سان، ھەر سان1500 نۇسخىدىن ، خەنزۇچە «ۋەشقەر گېزىتى مۇخبىرلار ئىشى » دىن 14 سان ، ھەر سان 1000 نۇسخىدىن چىقىرىلىپ ، ئىختىيارىي مۇخبىرلارغا ئۆز ۋاقتىدا تارقىتىپ بېرىلدى.

1985 ـ يىلى ، گېزىتنىڭ تارقىتىلىش مىقدارى 1984 ـ يىلدىكىدىن سەل كۆپەيدى، ئۇيغۇرچە نەشرى 4620233 ۋاراق ، خەنزۇچە نەشرى 1856998 ۋاراق تارقىتىلدى. (داۋامى كۆڭسەن)

[مۇشتەرىلار مۇلازىمەت شىركىتى] 1985 ـ يىل 5 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى ، ۋەشقەر گېزىتخانا مۇشتەرىلار مۇلازىمەت شىركىتىنىڭ قۇرۇلغانلىقى جاكالاندى، ۋەشقەر مېھمانخانىسىدا قۇرۇلۇش چوڭ يىغىنى چاقىرىلدى. ۋىلايەتتىكى پارتىيە ـ ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى ، قىسمەن كارخانا ، كەسىپىي ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرى ۋە ۋەكىللەر بولۇپ 140 دىن ئارتۇق كىشى يىغىنغا قاتناشتى. ئاپتونوم رايون ۋە ئىچكىرى ئۆلكىلەردىن بولۇپ 27 گېزىتخانىدىن تېلېگىرام ۋە خەت ئەۋەتىپ تەبرىكلىدى.«ئاقسۇ گېزىتخانىسى»،«خوتەن گېزىتخانىسى»،«بايىنغولۇن گېزىتخانىسى» ۋە «قىزىلسۇ گېزىتخانىسى» نىڭ رەھبەرلىرى يىغىنغا كېلىپ تەبرىكلىدى. ۋەشقەر ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغۇپۇر سىدىق ۋىلايەتلىك پارتكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىگە ۋاكالىتەن قىزغىن سۆز قىلدى. بەزى كارخانىلار يىغىنىدا ئۆزلىرىنىڭ قىسمەن يېڭى مەھسۇلاتلىرىنى كۆرگەزمىگە قويدى.

مۇشتەرىلار مۇلازىمەت شىركىتى ، «ۋەشقەر گېزىتخانىسى» نىڭ بىر تارمىقى بولدى.

ئۇنىڭ مەقسىدى : ۋەشقەر نىڭ ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ، ئۇچۇر ۋە ئېلان مۇلازىمىتىنى ئاساس قىلىپ ، ھەر خىل شەكىل ۋە كۆپ خىل يوللار ئارقىلىق ، ۋىلايەتتىكى ھەر ساھە ، ھەر كەسىپلەرگە ۋاستە بولۇشتىن ئىبارەت.

مۇشتەرىلار شىركىتى ئېلان ۋە ئۇچۇر مۇلازىمىتىنى ياخشى ئېلىپ بېرىش بىلەن بىر

ۋاقىتتا ، يەنە ھەر خىل تەربىيىلەش كۇرسى ئاچتى ھەمدە «ۋاستە بولۇش» كەسپىنى قانات يايدۇرۇپ ، جۇرى ئىزلەيدىغان بولىداشلار ئۇچۇن تېخىمۇ تېخنىكىلىق رولىنى ئويناندى. شىركەت «قەشقەر گىزىتى» دە مەخسۇس ئۇچۇر بېتى ۋە ئېلان كەسپىي سان تەسىس قىلىپ ، مۇشتەرىلار ئۇچۇن ئېلان لايىھىلەپ تۇرلۇك مۇلازىمەتنى قانات يايدۇردى. مۇشتەرىلار شىركىتى مەمىلىكەتتىكى كۆپ گىزىتخانىلار بىلەن ئۇچۇر ۋە ئېلان كەسپىدە ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى ئورنىتىپ، مۇشتىرىلار ئۇچۇن باشقا جايلاردىكى گىزىتلەردە ئېلان قىلىش ، مۇناسىۋەتلىك رەسمىيەتلەرنى بېجىرىشكە زور دەرىجىدە قولايلىق يارىتىپ بەردى. (دىلىك كۆكسەن ، شىلىك جۇمەن)

[ناھىيە ، شەھەرلەرنىڭ سىملىق رادىئو ئىشلىرى] 1985 ـ يىلى ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ سىملىق رادىئو ئىشلىرى يەنە تەرەققىي قىلدى، ۋىلايەت بويىچە 12 ناھىيە (شەھەر) لىك رادىئو ئۇزىلى ھەركىزىي خەلق رادىئو ئىستانسىسى، شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسىنىڭ يېڭى خەۋەرلەر پروگراممىسىنى ئۇلاپ ئاڭلاتقاندىن باشقا، ئۇز ناھىيىسىنىڭ كونكرېت ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ ، ھەر خىل شەكىلدىكى ئۇزى ئىشلىگەن پروگراممىنى ئاڭلىتىپ ، پارتىيىنىڭ تۇرلۇك سىياسەت، قانۇنلىرىنى ۋاقتى ـ ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتىپ ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشىپ تۇر مۇيەسسەر بولدى.

ناھىيە ، شەھەرلىك رادىئو ئۇزىلىرىدىن باشقا، ۋىلايەت بويىچە 134 يېزا ـ بازاردا ۋە قەشقەر شەھىرىنىڭ 4 كوچا باشقارمىسىدا كۇچەيتىش ئۇزىلى قۇرۇلدى، 442 كەنتتە رادىئو ئويى بار بولدى . 1250 كەنتكە رادىئو ئۇلاندى، 133153 دېھقان (چارۇچى) ئاڭلىغىكەنچىك كاناي بېكىتىلدى، ۋىلايەت بويىچە ناھىيىدىن يېزىلارغا تارقىتىلغان مەخسۇس رادىئو سىمنى جەمئىي1214 ستولبا ـ كىلومېتر ، قەشقەر شەھىرىنىڭ مەخسۇس رادىئو سىمى 9054 ستولبا ـ كىلومېتر ، يېزا بازارلاردىن ئۇرۇنلارغا تارتىلغان مەخسۇس رادىئو سىمى جەمئىي 9054 ستولبا ـ كىلومېتر .

1985ـ يىلى ، ناھىيە (شەھەر) لىك رادىئو ئۇزىلىرى قوبۇل قىلغان ماقالە جەمئىي 20018 پارچە ، ئاڭلىغۇچىلاردىن كەلگەن خەت 210 پارچە، ناھىيە ، شەھەرلىك رادىئو ئۇزىلىرىدىكى مۇخبىرلارنىڭ يازما ماقالىسى 3346 پارچە.

ناھىيە ، شەھەرلىك رادىئو ئۇزىلىرى ئاخبارات ئاساسىي گەۋدە قىلىنغان تەشۋىقات خىزمىتىنى كۇچەيتىش ئۇچۇن خەۋەرلىشىش تور ـ نۇقتىلىرىنى قۇرۇپ چىقتى. 1985 ـ يىلى ۋىلايەت بويىچە ناھىيە ، شەھەرلىك رادىئو ئۇزىلىرىنىڭ تايانچى ئىختىيارىي مۇخبىرى 1343 نەپەر بولۇپ ، بۇلار تەشۋىقات خىزمىتى ئۇچۇن ناھايىتى زور تۆھپە قوشتى.

ۋىلايەتلىك رادىئو ـ تېلېۋىزىيە ئىدارىسى ناھىيە ـ شەھەرلىك رادىئو ئۇزىلىرىنىڭ ئاڭلىتىش سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن ، 1985 ـ يىلى 6 ـ ئايدا قەشقەر شەھىرىدە ۋىلايەت بويىچە بىرىنچى نۆۋەتلىك دىكتورلار ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى. شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسىنىڭ دىكتورى مىلك يۈەن (ئايال) ، جۇبىڭلار تەكلىپىكە بىنائەن كېلىپ دىكتورلار ئۆگىنىش كۇرسىغا دەرس ئۆتۈپ بەردى. ھەر قايسى ناھىيە ، شەھەردىن كېلىپ ئۆگىنىشكە قاتناشقان دىكتور جەمئىي25 كىشى ، بۇلار ئىچىدە ناھىيە ، شەھەرلىك رادىئو ئۇزىلىرىدىن كەلـ

گەن دىكتورلاردىن باشقا، يەنە يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىنىلىك بىر قىسىم تۆمەن - مەيدانـ لىرى ، ئاقسۇ ۋىلايىتى ، خوتەن ۋىلايىتى ۋە قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستىدىكى بىر قىسىم ناھىيىلىك رادىئو ئۇزۇللىرىنىڭ دىكتورلىرىمۇ قاتناشتى. ئۆگىنىش ئارقىلىق ، دىكتورلارـ نىڭ ئاڭلىتىش سۈپىتى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

1985 - يىلى 11 - ئايدا ، ۋىلايەتلىك رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىدارىسى پوسكام ناھىيـ سىدە نادىر رادىئو پروگراممىلىرىنى سېلىشتۇرۇپ باھالاش يىغىنى ئاچتى. سېلىشتۇرۇپ باھالاش ئارقىلىق ، مەكىت ناھىيىلىك رادىئو ئۇزۇللىنىڭ «ئىلان تۈتۈپ باي بولۇش» ، كونىشەھەر ناھىيىلىك رادىئو ئۇزۇللىنىڭ «ئىتتىپاقلىشىپ ئاپەتتىن قۇتۇلايلى، ئۆز كۈچـ مىزگە تايىنىپ ئاپەتتىن قۇتۇلايلى، ئىشلەپچىقىرىش ئارقىلىق ئاپەتتىن قۇتۇلايلى» دېگەن نومۇرى ئۈيغۇرچە ۋە خەنزۇچە نادىر ئاخبارات پروگراممىسىغا مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ كونىشەھەر ناھىيىلىك رادىئو ئۇزۇللىنىڭ «يەر تەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇش ، ئاپەتتىن قۇتۇلـ دۇرۇش چەرياندىكى ناتوغرا ئىستىللارنى قەتئىي تۈزىتەيلى» (ئۈيغۇرچە)، قەشقەر شەھەرـ لىك رادىئو ئۇزۇللىنىڭ «پويىز» دا ئولتۇرۇش كېرەك، «كېچىسى مېڭىش» كېرەك، (خەنزۇچە) دېگەن نومۇرى رادىئو ئوبزورى بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. بۇنىڭدىن باشقا ، پەيزاۋات بىلەن تاشقۇرغان ناھىيىسى ئايىرىم - ئايىرىم ھالدا ئۈيغۇرچە ، خەنزۇچە ئاخبارات مەخسۇس ماقالىلار بىرىنچىدەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ پوسكام بىلەن يېڭىشەھەر ناھىيـ سى ئايىرىم - ئايىرىم ھالدا دېھقانچىلىق،چارۋىچىلىق رايونلىرىغا ئۈيغۇرچە ، خەنزۇچە ئاڭلىتىشتا بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ مەكىت ناھىيىلىك رادىئو ئۇزۇللى ئۈيغۇرچە ۋە خەنزۇچە تىلىدا باشقۇرغان پروگراممىسى بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ پەيزاۋات بىلەن مەكىت ناھىيىلىك رادىئو ئۇزۇللى ئۈيغۇرچە، خەنزۇچە تىلدىكى ئۆسمۈر - بالىلار پروگراممىسى بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

بۇ قېتىمقى سېلىشتۇرۇپ باھالاشقا قاتناشتۇرۇلغان 85 گۇرۇپپا، 204 نومۇرنىڭ ئەھـ ۋالىدىن قارىغاندا، ناھىيە ، شەھەرلىك خەلق رادىئو ئۇزۇللىرىنىڭ ھەممىسى ئاخبارات تەشۋىقات خىزمىتىنى كۈچەيتكەن ، رادىئو تەشۋىقات سۈپىتى خېلى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ ئاخباراتچىلىقى كۈچلۈك ھەم رادىئو ئالاھىدىلىكىـ گە ئىگە بىر تۈركۈم ياخشى ماقالىلار ئاڭلىتىلغان. سېلىشتۇرۇپ باھالاش ئارىلىقىدا، ناھىيە، شەھەرلىك رادىئو ئۇزۇللىرىدىن كەلگەن 60نەچچە مۇخبىر، تەھرىر، دىكتور خادىملار ئاپتونوم رايونلۇق رادىئو - تېلېۋىزىيە تەشۋىقات خىزـ مەت يىغىنىنىڭ روھى توغرىسىدا يەتكۈزۈلمىنى ئاڭلىدى، ھەمدە رادىئو ئىشلىرىنى قانداق قەـ لىپ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى، ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلا ـ ھاتىنى ياخشى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، ھەم قانداق قىلىپ ئاخبارات ئىسلا ـ ھاتىنى يەنمۇ ئىلگىرىلەپ ياخشى ئېلىپ بېرىپ، تەشۋىقات سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش قاتارلىق مەسىلىلەرنى قىزغىن مۇزاكىرە قىلدى ۋە تونۇشنى بىرلىككە كەلتۈردى. ۋىلايەتـ لىك رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىدارىسى يەنە 12گۇرۇپپا جەمئىي 20پارچە ماقالىنى ئاپتونوم راـ يونلۇق رادىئو - تېلېۋىزىيە نازارىتى ئۆتكۈزگەن 1985-يىللىق شىنجاڭ بويىچە نادىر راـ دىئو نومۇرلىرىنى سېلىشتۇرۇپ باھالاشقا قاتناشتۇرۇشقا كۈرسەتكەنىدى، بۇنىڭدىن تۆۋەندىكى

ماقالىلار مۇكاپاتقا ئېرىشتى: ئۇيغۇر تىلىدىكى ـ كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ «ئوپال تاپەت را ـ يونىدىكى دېھقانلار يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىردى» دېگەن خەۋىرى بىرىنچى دەرىجىلىك مۇ ـ كاپاتقا ئېرىشتى؛ پوسكام ناھىيىسىنىڭ «ئاق بۇلۇتتىن كەلگەن ئامەت» دېگەن ماقالىسە دېھە ـ قان ـ چارۋىچىلار ئۈچۈن ئاڭلىتىلىدىغان نومۇر بويىچە بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ «مىدال تاقىغان ئوسمۇر» دېگەن ئوسمۇر بالىلار نومۇرى 3 ـ دەرىجىلىك مۇكا ـ پاتقا ئېرىشتى؛ مەكىت ناھىيىسىنىڭ «دېھقانلارنىڭ پاختا سېتىشى قېيىن بولۇشتىكى سەۋەب ـ لەر» دېگەن ياشقۇرغۇچىلار نومۇرى 3 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ خەنزۇ تىلىدا: كونە ـ شەھەر ناھىيىسىنىڭ «ئوپال يېزىسىدىكى ئاپەتكە ئۇچرىغان دېھقانلاردىن 87 پىرسەنتى يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ كىردى»؛ قەشقەر شەھىرىنىڭ «چىڭچيانگ تېياتىرى سەھنىسىدىكى قەشقەر بۇل ـ بۇلى» دېگەن دەخسۇس ماقالىسى 3 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. (ۋاڭ شې چۈك)

[ناھىيىلەرنىڭ چاستوتا تەڭشەش رادىئو ئۇزىتىلىرى دەسلەپكى قەدەمدە قۇرۇلدى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ زېمىنى كەڭ، كىشىلەرنىڭ ئولتۇراقلىشىشى تارقاق بولغاچ ـ قا، يۇقۇرىلىدەك سىملىق رادىئوغا تايانغاندا، ناھىيىلەرنىڭ چەت ـ يېراق جايلىرىغا سېگنالنى تولۇق يەتكۈزۈپ بېرىشكە مۇمكىن بولمايدۇ. ناھىيىلەرنىڭ چەت ـ يېراق جايلاردىكى ھەر مىل ـ لەت خەلقىنىڭ رادىئو ئاڭلاش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، يېزىلاردا كىشىلەرنىڭ ئۇل ـ تۇراقلىشىشىنىڭ تارقاقراق بولغان ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، 1982 ـ يىلىدىن باشلاپ ناھىيىلەر كېچىك چاستوتا تەڭشەش تارقىتىش ئىستانسىسىنى ئارقا ـ ئارقىدىن قۇردى. بۇنىڭ بىلەن چەت ـ يېراق جايلاردىكى، رادىئو سىگنالى تارتىشقا تەس بولغان يېزا، كەنتلەر ناھىيىلىك رادىئو ئۇزىتىلىنىڭ رادىئو پروگراممىلىرىنى چاستوتا تەڭشەيدىغان رادىئو قوبۇلخانىغا ئارقىلىق قوبۇل قىلىپ ئاڭلىيالايدىغان بولدى. 1985 ـ يىلىغا قەدەر ۋىلايەت بويىچە يەكەن، كونىشەھەر، پەيزاۋات، قاغىلىق، مارالبېشى، مەكىت، پوسكام، يېڭىسار، يېڭىشەھەر ناھىيىلىرىدە چاستوتا تەڭشەپ تارقىتىش ئىستانسىسى قۇرۇلدى. ھازىر يېڭىشەھەر، پەيزاۋات، پوسكام ناھىيىسىنىڭ چاستوتا تەڭ ـ شەپ تارقىتىش ئىستانسىسىدا مەلۇم مەسىلە بولۇپ ئاڭلىتىشنى باشلىمىغاندىن باشقا قالغان ناھىيىلەرنىڭ ھەممىسى ئاڭلىتىشنى رەسمىي باشلىدى. (ۋاڭ شې چۈك)

[قەشقەر شەھەرلىك خەلق رادىئو ئىستانسىسى] 1983 ـ يىلى، كوۋۇيۈەن رادىـ ئو ـ تېلېۋىزىيە مىنىستىرلىقىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن، قەشقەر شەھەرلىك خەلق رادىئو ئۇزىتىلىنىڭ ئاساسىدا قەشقەر شەھەرلىك خەلق رادىئو ئىستانسىسى قۇرۇلدى، نامى قەشقەر خەلق رادىئو ئىستانسىسى دەپ ئاتالدى، چاستوتىسى 801 كىلوگېرتس. 1984 ـ يىلى 12 ـ ئايدا، قەشقەر شەھەرلىك خەلق رادىئو ئىستانسىسى ئاڭلىتىشنى سىناق قىلىشنى باشلىدى، 1985 ـ يىلى 6 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن ئېتىبارەن ئاڭلىتىشنى رەسمىي باشلىدى. قەشقەر شەھەرلىك خەلق رادىئو ئىستانسىسى

قەشقەر شەھەرلىك خەلق رادىئو ئىستانسىسىنىڭ ئۇيغۇرچە ئىستانسىسىدىكى دىكتورلار ئاڭلىتىش ئۇقتىمىقىتا.

سى قارىماقتىدا ئىشخانا، خەنزۇ تەھرىر بۆلۈمى ، ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى ۋەتارقىتىش ئاپپاراتى- خانىسى تەسىس قىلىندى. ھازىر بىرلا چاستوتا بولغانلىقتىن ئۇيغۇرچە پروگراممىلار ئاڭلىـ- تىدۇ. ھەر كۈنى ئەتىگەنسىدە، چۈشتە ۋەكەچتە بولۇپ ئۈچ قېتىمدا جەمئىي يەتتە يېرىم سائەت ئاڭلىتىدۇ، ھەركەزىي خەلق رادىئو ئىستانسىسى بىلەن شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسىنىڭ ئۇيغۇر تىلىدىكى خەۋەرلىرىنى ئاڭلاتقاندىن سىرت، يەنە يەرلىك بېكىتىلگەن خەۋەرلەر پروگراممىسى، ئۆگىنىش پروگراممىسى، ئەدەبىيات ـ سەنئەت پروگراممىسىنى ئۆزى ئىشلەپ ئاڭلاتتى. خەنزۇچە پروگـ- راممىلارنى يەنىلا سىمىلىق رادىئو ئارقىلىق ئاڭلىتىدۇ. قەشقەر شەھەرلىك خەلق رادىئو ئىسـ- تانسىسى چەتئەلنى شىنجاڭ بويىچە قۇرۇلغان تۇنجى رادىئو ئىستانسىسى. (ۋاڭ شېجۈڭ)

[تېلېۋىزىيە سۈنئىي ھەمراھسىنىڭ يەر يۈزىدە قوبۇل قىلىش ئىستانسـ- سى قۇرۇلدى] كونا ئازاد رايون، ئاز سانلىق مىللەت رايونلىرى، چېگرا بىراق رايونلار- دىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەركىزىي تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ تېلېۋىزور پروگراممە- لىرىنى ۋاقتىدا قوبۇل قىلىپ كۆرەلىشى ئۈچۈن، 1985-يىلى 7-ئايدا، گوۋۇيۈەن تېلېۋىزىيە ھەمراھسى يەر يۈزى قوبۇل قىلىش ئىستانسىسىنىڭ قوبۇللىغۇچ ئۈسكۈنىلىرىنى مەملىكەت بە- يىچە 53رايونغا تەقدىم قىلىشنى قارار قىلدى. قەشقەر ۋىلايىتى شۇ رايونلارنىڭ بىرى، گو- ۋۇيۈەن تەقدىم قىلغان يەر يۈزى قوبۇل قىلىش ئىستانسىسىنىڭ قوبۇللىغۇچ ئۈسكۈنىلىرى ئې- لېكترون سانائىتى مىنىستىرلىقىنىڭ 784-زاۋۇتىدا ئىشلەپچىقىرىلغان.

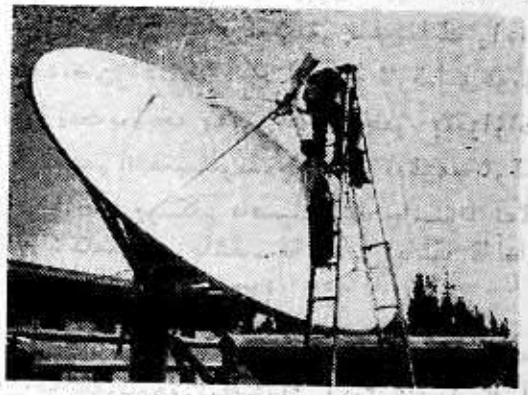

مەركىز قەشقەرگە ھەقسىز ياردەم قىلغان سۈـ- ئىي ھەمراھ تارقاتقان تېلېۋىزور تونۇرلىرىنى يەر ئۈستىدىن قوبۇل قىلىۋاتقان بىر بۆرۈش قۇرۇلما.

ئۈسكۈنىلەرنى قوراشتۇرۇپ ئىشلىتىشكە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ئېلېكترون سا- نائىتى مىنىستىرلىقى 10-تەتقىقات ئورنى بىلەن 784- زاۋۇتنىڭ قۇرۇلۇش تېخنىكا خادىملىرى بۇ يىل 9-ئايدا ئارىلىقنى يىراق كۆرمەي قەشقەرگە كېلىپ، ئۆت كۆن ئىچىـ- دىلا يۈتۈن ئۈسكۈنىلەرنى قوراشتۇرۇپ تەڭشەپ سىناق قىلىپ پۈتكۈزۈپ بەردى. 1985-يىل 9-ئاينىڭ 16-كۈنى پۈتۈن ئۈسـ- كۈنىلەر ئىشقا سېلىنىپ ئاپپاراتلار سىناق قىلىندى. قوبۇل قىلىنغان مەركىزىي رادىئو ئىستانسىسىنىڭ پروگراممىلىرىدىن قارىغاندا، سۈرەت ناھايىتى ئوچۇق، ئاۋازى نا- ھايىتى ياخشى چىقىپ، قوبۇل قىلىپ كۆرۈش ئۇلىچىمگە ئاساسىي جەھەتتىن يەتتى. سىناق قى- لىپ ئاپپاراتلارنى يەنمۇ ئىلگىرىلەپ تەكشىگەندىن كېيىن، 1985-يىل 10-ئاينىڭ 1-كۈنىدىن باشلاپ سۈنئىي ھەمراھدىن يەر يۈزىدە قوبۇل قىلىش ئىستانسىسى خىزمەتكە رەسمىي كىرىش- تۈرۈلدى. ھازىر 12چاستوتىدا تارقىتىش ئاپپاراتلىرى كەم بولغانلىقى ئۈچۈن، مەركىزىي تې- لېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ پۈتۈن پروگراممىلىرىنى قوبۇل قىلىشقا تېخى مۇمكىن بولمىدى، پە- قەت ھەر بىر كۈنلۈك بىرلەشمە خەۋەرلەرنى قەشقەردىكى ھەر مىللەت خەلقى بىلەن يۈز كۆرۈش- تۈرۈشىكە، بەزى مۇھىم پروگراممىلارنى ۋاقتىدا بىۋاستە قوبۇل قىلىپ تارقىتىشقا بولىدۇ.

كەرچە مۇشۇنداق بولسىمۇ، تېلېۋىزور تەشۋىقاتى زور دەرىجىدە كۆچەيتىلسە، قەشقەر دېسكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشى بېيىتىلىدى. قەشقەر سۆزلىشى ھەمراھىدىن يەر يۈزىدە قوبۇل قىلىش ئىستانسىسىنىڭ قۇرۇلغانلىقى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تېلېۋىزىيە ئىشلىرىنىڭ يېڭى بىر باسقۇچقا قەدەم قويغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. (ۋاڭ شېچۈك)

[تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى تارقىتىش ۋە كۆچەيتىپ تارقىتىش ئىشلىرى] قەشقەر تېلېۋىزىيە (سىنئالغۇغا ئېلىپ) تارقىتىش ئىستانسىسى 1981-يىلىنىڭ ئاخىرىدىن ئېتىبارەن تارقىتىشنى باشلىغاندىن كېيىن، ۋىلايەتنىڭ تېلېۋىزىيە ئىشلىرى تېز راۋاجلاندى. 1985-يىلىغا كەلگەندە كونىشەھەر ۋە يېڭىشەھەر ناھىيىسى قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ تېلېۋىزور پروگراممىلىرىنى بىۋاستە قوبۇل قىلىپ كۆرگەندىن باشقا، يېڭىسار، يوپۇرغا، پەيزاۋات، پوسكام قاتارلىق ناھىيە ۋە شاخاپ نېفىت چەكلەش زاۋۇتى تېلېۋىزىيە كۆچەيتىپ تارقىتىش ئىستانسىلىرىنى قۇرۇپ قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ پروگراممىلىرىنى كۆچەيتىپ تارقىتىشنى باشلىدى. يەكەن، مەكىت، مارالبېشى، تاشقورغان، قاغىلىق قاتارلىق ناھىيە ۋە كوبياغ نېفىت بازىسى تېلېۋىزىيە (سىنئالغۇغا ئېلىپ) تارقىتىش ئىستانسىسى قۇرۇپ قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ پروگراممىلىرىنى ئۇلاپ تارقاتتى. ھازىر چەت يېراق جايلاردىن باشقا، ھەممە ناھىيە قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى تارقاتقان رەڭلىك تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى كۆرەلەيدىغان بولدى. تېلېۋىزىيەنىڭ ئاھالىلىرى قاپلاش نىسبىتى 1984-يىلدىكى 54.38 پىرسەنتتىن 68.6 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى. بۇنىڭ ئىچىدە قەشقەر شەھىرىنىڭ 100%، يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ 93%، كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ 79.6%، يەكەن ناھىيىسىنىڭ 78.26%، پوسكام ناھىيىسىنىڭ 72.7%، مەكىت ناھىيىسىنىڭ 70%، يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ 66.7%، يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ 60%، قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ 55.6%، پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ 45.45%، مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ 36.9%، تاشقورغان ناھىيىسىنىڭ 25 پىرسەنتكە يەتتى.

1985-يىلى 2-ئاينىڭ 7-كۈنى، رادىئو - تېلېۋىزىيە مۇنتىستىرلىقىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن، قەشقەر تېلېۋىزىيە (سىنئالغۇغا ئېلىپ) تارقىتىش ئىستانسىسى قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىغا ئۆزگەرتىلدى. ئايىرىم - ئايىرىم ھالدا 5-ۋە 9-قانالدا خەنزۇچە ۋە ئۇيغۇرچە تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرى تارقىتىلىدۇ. جايلاردىكى تېلېۋىزىيە سىنئالغۇ ئېلىپ تارقىتىش ئىستانسىسىنىڭ قانىلى تۆۋەندىكىچە بولدى: يېڭىسارنىڭ 7-، 1-قانال؛ يوپۇرغىنىڭ 11-، 2-قانال؛ پەيزاۋاتنىڭ 6-، 1-قانال؛ يەكەننىڭ 6-، 8-قانال؛ پوسكامنىڭ 9-، 4-قانال؛ قاغىلىقنىڭ 7-، 9-قانال؛ مەكىتنىڭ 4-، 10-قانال؛ مارالبېشىنىڭ 1-، 10-قانال؛ تاشقورغانىنىڭ 2-، 8-قانال؛ كوبياغنىڭ 2-، 11-قانال؛ شاخاپنىڭ 4-، 7-قانال. (ۋاڭ شېچۈك)

[ئۆزىمىز ئىشلىگەن تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرى] كوۋۇيۇەن رادىئو-تېلېۋىزىيە مۇنتىستىرلىقىنىڭ تەستىقلىشى ئارقىلىق، 1985-يىل 2-ئاينىڭ 7-كۈنى قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى رەسمىي قۇرۇلۇپ، 5- ۋە 9-قانالدا خەنزۇچە ۋە ئۇيغۇرچە تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى ئايىرىم - ئايىرىم تارقىتىپ كەلدى. 2-ئاينىڭ 11-كۈنى، رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىدارىسى 13 كىشىدىن تەركىپ تاپقان پروگرامما بۆلۈمىنىڭ رەسمىي قۇرۇلغانلىقىنى جاكارلىدى، ئۇنىڭ ۋەزىپىسى، قەشقەرنىڭ يەرلىك تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى ياخشى ئىشلەشتىن ئىبارەت بولدى.

پروگىراممۇ بۇلۇمى قۇرۇلغاندىن كېيىن، يەرلىك تېلېۋىزىيە خەۋەرلىرىنى ئىشلەش خىزمىتىگە دەرھال ئاتلاندى. 2-ئاينىڭ 12-كۈنى، قەشقەر ۋىلايەتلىك پىشقەدەم كادىرلار ئەدارىسى خىزمەتتىن ئايرىلىپ دەم ئېلىشقا چىققان كادىرلىرىنىڭ 1985-يىللىق باھار پايرەمنى كۈتۈۋېلىش سۆھبىتى يېغىنىنى ئاچتى. پروگىراممۇ بۇلۇمى مۇخبىر ئەۋەتىپ زىيارەت قىلىدۇرۇپ سىنئالغۇ فىلىمى ئىشلىدى. بۇ پروگىراممۇ بۇلۇمى قۇرۇلغاندىن كېيىنكى ئىككىنچى ئۆزى ئىشلىگەن ھەم قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى تارقاتقان تۇنجى تېلېۋىزىيە پروگىراممىسى ئىدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ئۆزى تېلېۋىزىيە خەۋەرلەر پروگىراممىسىنى تارقىتىشنى باشلىدى. بۇنىڭ نامى «قەشقەر خەۋەرلىرى» دەپ بېكىتىلدى.

قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ ئۆزى ئىشلىگەن پروگىراممىلىرىدا تېلېۋىزىيە خەۋەرلىرىنىڭ چىنلىق، ئوبرازلىق، تېز، ئىخچام بولۇش ئالاھىدىلىكى جارىي قىلدۇرۇلۇپ، يېڭى خەۋەرلەر ۋاقتى - ۋاقتىدا خەۋەر قىلىندى. مەسىلەن: ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش ئۇجمىسى يولداش خۇياۋ باڭنىڭ قەشقەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەنلىكى، كونىشەھەر ناھىيە ئوپال يېزىسىدا 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرەش يۈز بەرگەندە، ج ك پ مەركىزىي كومىتېتى ئۇجمىچۇسىنىڭ ئۇجمىسى خۇ چېلى، گوۋۇيۈەننىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى تيەن جيۈن مەركىزىي كومىتېت ھال سوراش ئۆمىكىنى باشلاپ كېلىپ، يەر تەۋرىگەن ئاپەت رايونىغا بېرىپ ھەر مىللەت خەلقىدىن ھال سوريغانلىقى قاتارلىق بەزى مۇھىم خەۋەرلەر ۋاقتىدا، ئوبرازلىق ھالدا خەۋەر قىلىنىپ، ھەر ساھەلەرنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى.

شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇلار يەنە مەخسۇس تېما ۋە ئەدەبىي - سەنئەت نومۇرلىرىنى سىناق تەرىقىسىدە ئىشلىدى. مەسىلەن: قەشقەرنىڭ ئىككىنچى قېتىملىق پانۇس چاغنىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان مەخسۇس فىلىم «پانۇس چاغنى»، قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت سىنىمىنىڭ دوكلات قىلىش يۇزىسىدىن قويغان نومۇرلىرىنى ئەكس ئېتىدىغان ئۇيغۇرچە ناخشا - ئۇسسۇل قىسقا فىلىم «سەنئەت بېغىدىكى يېڭى بوستان»، ئاپتونوم رايونىنى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش ئۇچۇن ئىشلىگەن فىلىم «بىر ئائىلە كىشىلىرى»، مەخسۇس فىلىم «بۇگۇنكى قەشقەر»، يولداش خۇياۋ باڭنىڭ قەشقەرگە كېلىپ كۆزدىن كەچۈرگەنلىكىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان مەخسۇس فىلىم «يولداش خۇياۋ باڭ قەشقەرنى كۆزدىن كۆچۈردى» قاتارلىق نومۇرلار ياخشى باھاغا ئېرىشتى.

قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ئۆزى ئىشلىگەن پروگىراممىلار، مەيلى خەۋەر بولسۇن ياكى مەخسۇس نومۇر، ئەدەبىي - سەنئەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۇيغۇرچە ۋە خەنزۇچە تەڭ تارقىتىلدى. 1985 - يىلى، زىيارەت قىلىپ ئىشلىگەن خەۋەر 1050، جەمئىي 22 سائەتلىك؛ ئىشلىگەن مەخسۇس فىلىم يەتتە، جەمئىي 2.30 سائەت؛ ناخشا - ئۇسسۇللۇق فىلىم ئالتە، جەمئىي يەتتە سائەت، بۇ تېلېۋىزىيە سىنئالغۇ فىلىملەرنىڭ ھەممىسى رەڭلىك فىلىملەر.

بۇنىڭدىن باشقا، ئۇيغۇرچە نومۇرلارنى بېيىتىش ئۇچۇن، پروگىراممۇ بۇلۇمى ئادەم كۆچىنى تەشكىللەپ، دۆلىتىمىزدە ئىشلەنگەن كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە فىلىمى «تۇن پەردىسىگە ئورالغان خاربىن»، بىرازىلىيە كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى «دېدەك ئىزورا» قاتارلىق فىلىمنى ئۇيغۇرچىغا مەنەن تەرجىمە قىلىپ چىقىپ، 9 - قانالدا تارقاتتى، بۇنىڭغا ئىنكاس خېلى ياخشى بولدى. (چىلە شىلە)

[ھۆججەتلىك تېلېۋىزىيە فىلىمى «بۇگۈنكى قەشقەر»] ھۆججەتلىك تېلېۋىزىيەفىلىم « بۇگۈنكى قەشقەر » ــ قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ئىشلىگەن تۇنجى مەخسۇس فىلىم. ھەم بۇ ئىستانسىسىنىڭ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايـون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەشكە تەييارلىغان سوۋغىسى.

« بۇگۈنكى قەشقەر » جەمئىي 169 كۆرۈنۈش، 29 مىنۇتلۇق بۇ فىلىم پارتىيـە رەھبەرلىكى ۋە ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تىرىشچانلىـق كۆرسىتىشـى ئارقىسـىدا، 23 يىلدىن بۇيانقـى قەشقەردىكى غايەت زور ئۆزگىرىش ۋە مۇۋەپپەقىيەتلەرنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ، پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ ئۇلۇغ غەلبىسىنى مەدھىيىلەيدۇ. بۇ فىلىمدىكى « قەشقەر مېنىڭ قەلبىمدە » دېگەن ناسايى تېما ناخشىسى، بۇ يەردە ياشاۋاتقان ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ۋەتىنىمىزنىڭ غەربىي چېگرا رايونىدىكى بوستانلىققا بولغان سەمىمىي مۇھەببىتى ۋە ئۇنـى ئېچىش كۆللەندۈرۈشكە بولغان ئىشەنچىسىنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ. فىلىم ئىشلىنىـپ بولغانـدىن كېيىن ئۇيغۇرچە ۋە خەنزۇچە ئىككى خىل تىلدا ئاۋاز بېرىلدى. 1985 ــ يىـل 9 ــ ئايـنىڭ 28 ــ كۈنى، قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى بۇ فىلىمنى 5 ــ ۋە 9 ــ قانالـدا تۇنجـى قېتىم تارقاتتى. بۇ فىلىمنى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش كۆرگەزمىسىگە قاتناشتۇرۇش ئۈچۈن شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىغا ئەۋەتىـپ بەرگەندىن كېيىن قوبۇل قىلىنىپ ئىشلىتىلدى ۋە تارقىتىلدى.

« بۇگۈنكى قەشقەر » نىڭ ئىجادىيەت خادىملىرى: ئاپتـورى ۋە رېژىسسورى جەن ۋەنـچۈن، ئوپېراتور مەسلىھەتچىسى باۋدى، ئوپېراتورى جاڭ كوپىڭ، سىن ئالغۇچىسى مۇرات ئوبۇلقاسىم، مۇزىكىسىنى ئىشلىگۈچى رېن شۈجۈ. (چىڭ شىن)

[قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات جەمئىيىتى ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات ئىلمىي جەمئىيىتى قۇرۇلدى] 1985 ــ يىل 6 ــ ئاينىـڭ 11 ــ كۈنىدىـن 13 ــ كۈنىگىچە، قەشقەردە قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات خىزمىتى يىغىنى چاقىرىلدى، يىغىـن ئارىلىقىدا، يىغىنغا قاتناشقان يولداشلار مۇزاكىرە قىلىپ كېڭىشىش ئارقىلىق قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىسى (لايىھەسى) نى ماقۇلـلاپ، قەشقـەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات جەمئىيىتىنى رەسمىي قۇرۇپ چىقتى، ھەمدە سايلام ئارقىلىق رەھبەرلىك ئاپپاراتىنى تۈزۈۋالدى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات جەمئىيىتى مۇدىرىيىتىنىڭ رەئىسى ئەن ۋېيگاڭ، مۇئاۋىن رەئىسلىرى: ياۋ شې، ئەدىق ئاباخان، چۇ يۈەنلياڭ، ئابلىز ئۆمەر. دائىمىي ئەزالىرى: چۈەن دېيې، لىيۇ لۈكخەي، ھەسەن سابىت، جاڭ يەن، مەمەت ساۋۇت، جياڭ زۇگىيۇ، تاھىر تالىپ، باش كاتىپ: چۇ يۈەنلياڭ (قوشۇمچە)، مۇئاۋىن باش كاتىپلار: جياڭ زوگىيۇ، تاھىر تالىپ، ئەزاسى 13 كىشىدىن تۈزۈلدى. يىغىن ئارىلىقىدا قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ قۇرۇلغانلىقىنى جاكالاندى. بۇ ئىلمىي جەمئىيەت ئاممىۋىخاراكتېرلىك ئىلمىي تەشكىلات بولۇپ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئاخبارات ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ كوللېكتىپ ئەزاسى. ۋىلايەت، ناھىيە (شەھەر) نىڭ گېزىت، رادىئو، تېلېۋىزىيە ئورۇنلىرىنىڭ ئاخبارات ئىلمىق تەتقىقات خىزمىتىگە يېتەكچىلىك قىلىـش ۋە ئۇنـى ماسلاشتۇرۇش، ئالاقە باغلاش مەسئۇلىيىتىنى ئۈتەيدۇ.

... يىغىن قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات‌چىلار ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىسى (لايىھە- سى) نى ماقۇللىدى ھەمدە مۇدىرىيەتنىڭ ئەزالىرىنى سايلاپ چىقتى. مۇدىرىيەت باشلىقى: نىياز جالالدىن، مۇئاۋىن باشلىقى: جەن ۋەنچۈن، دەي دېپې، باش كاتىپ: ئابلىز ئۆمەر، مۇئاۋىن باش كاتىپلىرى: تاھىر تالىپ، جياڭ زوگيۇ. ئەزالىرى: ئاۋۇت بارات، ئابلىمىت ئابدۇللا، لياڭ يىڭفىك. (دىك كۆڭسەن)

[قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى] قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى قۇرۇلغاندىن بۇيان، 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە دۆلەتتىن ئۇنىڭغاجەمئىي 1 مىليون 900 مىڭ بۇەنىدىن ئارتۇق مەبلەغ بەردى، قۇرۇلۇشنىڭ ئومۇمىي كۆلىمى 5670 كۇۋادىرات مېتىرغا يەتتى. ھازىر 136 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. ئۆت يىلى- دىن بېرى، قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى ئۆۋە- ندىكى بىر نەچچە خىزمەتنى ئەستايىدىللىق بىلەن ئۈتتى: يېڭىلار ئۈچۈن ئاممىباب ئوقۇش كىتابلىرىنى ۋە يەن - تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇشقا ئائىت ئوقۇش كىتابلىر- ىنى ئەسىر قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالغان مەخسۇس قىلىپ، دېھقان - چارۋىچىلارنى ھەر خىل يەن - تېخنىكا كىتابلىرى، ياش- ئۆسمۈرلەرنىڭ ئەر بىلىمىنى ئاشۇرۇشقا ئائىت ئوقۇش كىتابلىرى ۋە يېڭا تېخنى- كىدىكى ھەر خىل ئەدەبىي - سەنئەت ئەسەرلىرى بىلەن تەمىن ئەتتى. 1982 - يىلدىن باشلاپ، « ئىشلەپچىقىرىش مەسلىھەتچىسى »، « تۇرمۇش مەسلىھەتچىسى »، « يېڭا كادىرلار - نىڭ ئۆگىنىش قوللانمىسى » قاتارلىق 150 نەچچە خىل ئاممىباب ئوقۇش كىتابلىرىنى نەشىر قىلدى. 1985 - يىلى، ئىشچى-دېھقان ئاممىسىغا جىددىي ئېھتىياجلىق بولغان ئاممى- باب پەن - تېخنىكا كىتابلىرى كۆپەيدى.

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىدىكى بىر مۇھەررىر ۋە مۇھەررىر خادىملار ئەسەرلەرنى ئەستايىدىل تەھرىرلىمەكتە. باۋدى فوتوسى

نەشرىيات ئۆزى تەرىپىلەپ يېتىشتۈرۈش ۋە سېرتقا ئەۋەتىپ تەربىيەلەش قاتارلىق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، مۇھەررىر، مەتبەئچى- لىك خىزمىتىغا دىپلومنى پائال تۈردە تەربىيە- لەپ يېتىشتۈردى. بىر قىسىم ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ مىللەتلەر نەشرىياتى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇت، شىنجاڭ گېزىتخانا باسما زاۋۇتى، قەشقەر گېزىتخانا باسما زاۋۇتىغا ئەۋەتىپ تەربىيەلىدى.

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلغان كىتابلار. باۋدى فوتوسى

تەھرىر بۆلۈملىرى، باسما زاۋۇتىنىڭ ئىشچى - خىزمەتچىلىرى ئىش ئورنى مەسئۇلى- يىت ئۈزۈمىنى يولغا قويدى، كىتاب نەشر قىلىش پىلانى بېكىتىلگەندىن كېيىن، ھەر بىر

ئىش تۈرى بويىچە ئادەم، ۋەزىپە، مەسئۇلىيەت، ھوقۇق، مەنپەئەت بىكىتىلىدى. بۇنىڭغا ئاساسەن مۇكاپات - جازالاش چارىسى بېكىتىلدى. شۇنىڭ بىلەن تەھرىر، باسما قاتارلىق ئىشلاردا كۆچ يېتىشمەسلىكتىن پەيدا بولغان قىيىنچىلىقلار ئۇنۇملۇك ھالدا تۈگىتىلىپ، كىتاب چىقىرىش سۈرئىتى تېزلىتىلدى، سۈپىتى ئۆستۈرۈلدى. (ئاۋۇت بارات)

[ئىسلاھات داۋامىدىكى قەشقەر شىنخۇا كىتابخانىسى] 1985 - يىلى، قەشقەر ۋىلايەتلىك شىنخۇا كىتابخانىسى كارخانا باشقۇرۇشىنى تەرتىپكە سېلىشنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ، ئىسلاھات قەدىمىنى تاشلاپ ئىلگىرىلىدى. 4 - ئايدا، كىتابخانا رەھبەرلىك بەنزىسى تەرتىپكە سېلىنىپ، رەھبەرلەرنىڭ ئوتتۇرىچە يېشى ئەسلىدىكى 55 ياشتىن 32 ياشقا تۆۋەنلىدى، مەدەنىيەت سەۋىيىسى پۈتۈنلەي ئالىي مەكتەپ ۋە ئوتتۇرا تېخنىكوم سەۋىيىسىگە يەتتى. 8 - ئايدا، ھەر قايسى ناھىيىلىك كىتابخانا رەھبەرلىك بەنزىسى تەرتىپكە سېلىنىپ، سىياسىي سۈپىتى ياخشى بولغان، ياش-قاۋۇل، مەدەنىيەتلىك، بىلىملىك بىر تۈركۈم يولداشلار رەھبەرلىك ئورنىغا قويۇلدى. 11 - ئايدا، ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئارقىلىق، قەشقەر ۋىلايەتلىك شىنخۇا كىتابخانىسىغا كارخانا تەرتىپكە سېلىشتا لايىقەتلىك گۇۋاھنامىسى تارقىتىپ بەردى.

كارخانا باشقۇرۇشنىڭ كۆچەيتىلىشى بىلەن، ھەر قايسى كىتابخانا بۆرۈنتىدەك ئىگىلىك باشقۇرۇشقا سەل قارايدىغان ئىدىيىنى تەدرىجى ئۆزگەرتتى. 1985 - يىلى، كىتابلارنىڭ باھاسى تەڭشەلگەن، كىتابلارنىڭ نەشرىدىن چىقىش ۋاقتى كېچىكتۈرۈلگەن قاتارلىق ئوبېكتىپ ئامىللار تۈپەيلىدىن، ۋىلايەت بويىچە ھەممە كىتابخانىلارنىڭ ئامبار قالدۇقى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە كۆپەيدى. بىتاتىستىكىغا قارىغاندا، 1985 - يىلىنىڭ ئامبار قالدۇقى بىر مىليون 500 مىڭ پۈتۈنگە يېتىپ، 1984 - يىلدىكىدىن 300 مىڭ پۈتۈن ئېشىپ كەتتى. يول ئۈستىدىكى كىتابلار كۆپىيىپ، ۋىلايەتلىك كىتابخانىنىڭلا 30 نەچچە مىڭ پۈتۈندىن 100 نەچچە مىڭ پۈتۈنگە كۆتۈرۈلدى. مۇنداق پايدىسىز ئامىللار تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان قىيىنچىلىقلار ئالدىدا، ھەر قايسى كىتابخانا ئالدى بىلەن كارخانىنىڭ ئىچكى قىسمىدىن ئىسلاھات قىلىشنى ئېلىپ بېرىپ، كىتاب جازىلىرىنى ئوچۇق قويۇپ كىتاب سېتىشنى ئومۇميۈزلۈك يولغا قويدى، ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈزۈمى ۋە ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى پەيدىنپەي يولغا قويدى. كۆپ خىل شەكىلدىكى مۇلازىمەتنى قانات يايدۇرۇپ، ھېيت - بايرام كۈنلىرىگە ماسلاشتۇرۇپ كىتاب كۆرگەزمىسى ئېچىپ سېتىش، يايما ئېچىپ سېتىش، ئالدىن زاكاز قىلىشنى كۈچەيتىش، كىتابلارنى ئورۇنلارغا ئاپىرىپ بېرىش قاتارلىق ئۇسۇللارنى قوللىنىش ئارقىلىق كىتابنىڭ سېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈردى، بۇنىڭ بىلەن قىيىن ۋەزىيەت تېزگىنلەندى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، يەزى كىتابخانا كۆپ خىل ئىگىلىك باشقۇرۇشنىمۇ يولغا قويدى.

1985 - يىلى، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە كىتابخانىلارنىڭ ئىسلاھاتى نەتىجىلىك بولدى. ۋىلايەت بويىچە كىتاب سېتىشتا تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلىپ، پۈتۈنكۈلىمىليون 951 مىڭ پۈتۈنگە، كىتاب ئالتە مىليون 269 مىڭ پارچىگە يەتكۈزۈلدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت يېزىقىدىكى كىتاب بىر مىليون 350 مىڭ پۈتۈنگە، ئۇيغۇر مىليون 260 مىڭ پارچىغا يەتكۈزۈلۈپ، سېتىلىش سوممىسى 1984- يىلدىكىدىن 20.3% ۋە 21% ئاشۇرۇلدى. (جالالجىگۈلۈك)

سەھىيە، تەنتەربىيە

سەھىيە

[سەھىيە ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ھەققىدە بايان] 1985 - يىلى، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ سەھىيە ئىشلىرى يەنمۇ تەرەققىي قىلىپ، سەھىيە ئاپپاراتى 1984 - يىلدەكى 384 دىن 404 گە كۆپەيدى. بۇنىڭ ئىچىدە، يېڭى كۆپەيگەن تۆت ئانا - بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش پونكىتى، ئالتە يېزا شىپاخانىسى، ئون سانائەت ۋە باشقا تارماقلارنىڭ تىببىي پونكىتى بار. يېزا - بازار شىپاخانىلىرىنىڭ كۆپەيگەن كېسەل كارۋىتى 157 دانە، سەھىيە تېخنىكا خادىملار 1984 - يىلدىكى 6554 نەپەردىن 6687 نەپەرگە كۆپەيدى (ئازسانلىق مىللەتلەر 63.6 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ). بۇنىڭدىن باشقا، يەنە 1981 كەنت تىببىي پونكىتى، 696 نەپەر يېزا - كەنت دوختۇرى، 1713 نەپەر سانىتار، 1109 نەپەر تۇغۇت ئانىسى، شەھەر-يېزىلاردا 90 نەپەر يەككە تەۋىپ بار.

بىر يىلدىن بېرى، سەھىيەسىستېمىسى دوختۇرخانا تۈزۈلمىسى، ئىقتىساد باشقۇرۇش، ھەق ئېلىش ئۇلچىمى، دۆلەت ھېسابىغا داۋالىنىشنى باشقۇرۇش، زاسخوت ياردەم بېرىش چارىسى ۋە تەربىيىلەش ئۇسۇلى قاتارلىق جەھەتلەردە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ، مەلۇم تەجرىبىلەرنى قولغا كەلتۈردى. ۋىلايەتتىكى ھەر دەرىجىلىك سەھىيە ئاپپاراتلىرى ئاساسىي جەھەتتىن پارتكوم رەھبەرلىكىدە دوختۇرخانا باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى يولغا قويىدى، كۆپ سانلىقى ئورۇنلاردا پارتىيە - ھۆكۈمەت خىزمەت تەقسىماتى ئېنىق ئايرىلدى. يەكەن، يوپۇرغا دوختۇرخانىلىرىنىڭ قىسمەن بۆلۈملىرى كادىرلارنى ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىش تۈزۈمى ۋە دوگ - ۋار ئىشچى قوبۇل قىلىش تۈزۈمىنى يولغا قويىدى. كۆپ سانلىقى ناھىيىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك داۋالاش ئورۇنلىرى ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا ئىككى دەرىجىلىك بىرلەشمە، ئىككى دەرىجىگە بۆلۈنىدىغان ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت مۇكاپات تۈزۈمى، مۇكاپاتلىق قوش 100 نومۇرلۇق باھالاش، ئۇچ دەرىجىلىك باشقۇرۇش تۈزۈمى ۋە دوختۇرخانا باشلىقى فۇنكسىيە تۈزۈمىنى يولغا قويىدى. 1 - دوختۇرخانا كېسەل تارىخى يېزىش سۈپىتىنى ئىگەللەش جەدۋىلى ۋە سېستىرا خىزمەت سۈپىتىنى ئىگەللەش جەدۋىلىنى تۈزدى. كېسەل تارىخىنى كومپىتېتنى قۇردى. مۇلازىمەت سۈپىتىنى ياخشىلاش، خىزمەت سۈپىتىنى ياخشىلاش، خىزمەت سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش جەھەتلەردە بىر قەدەر ياخشى ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئېرىشتى. مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ سېرىقبۇيا يېزا شىپاخانىسى، 1983 - يىلى ئاشخانا، ماشىنا، چىش بۆلۈم ۋە ئۇيغۇر تىبابەت بۆلۈمىنى ھۆددىگە بېرىشتى داۋاملىق يولغا قويۇپ، بىر يىلدا 8700 يۈەندىن ئارتۇق پايدىغا ئېرىشتى.

مارالبشی، یەکەن، یېگىشەھەر، كونىشەھەر ۋە قەشقەر قاتارلىق ناھىيە (شەھەر) لەر-
نىڭ كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكتى، ئانا - بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش پونكتى
سىرتقا قارىتا ئامبولاتورىيە ئېچىش، خادىملارنى تەربىيىلەش، تېخنىكا جەھەتتە مەسلىھەت
بېرىش، پىلانلىق ئىممۇنىتېت ئامبولاتورىيىسىنى يولغا قويۇش قاتارلىق مۇلازىمەت خىزمەت
تۈرلىرىنى قانات يايدۇردى. ئالدىنى ئېلىپ ئەملەش، گىگىنالىق كۆزىتىش، بەدەن تەكشۈ-
رۈش، يىمەكلىكلەرنى تەكشۈرۈش، كېسەللىكلەرنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈپ - داۋالاش، دا-
ۋالاش ئۇسكۇنىلىرىنى رېمونت قىلىش قاتارلىق جەھەتلەردە مەلۇم ھەق ئالىدى، خىزمەت
ئۈنۈمى ۋە سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتەردى. مەسىلەن: كالىپت - گېيۈرىن ۋاكسىنىسىنى ئەھ-
لەشتە ھەق ئېلىشنى يولغا قويغاندىن كېيىن، پۈتۈن ۋىلايەتنىڭ ئەملەش نىسبىتى 90.6 پىر-
سەنتكە يەتتى. تارىختا ئەملەش ئۈنۈمى ئەڭ ياخشى بولغان بىر يىل بولدى. خەلق ئامما-
سىغا ئوڭۇشلۇق يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن، جايلاردىكى دوختۇرخانىلار ئاتىلە كېسەل كارۋىتىنى
يولغا قويۇشنى ئىلاھاتنىڭ مۇھىم مەزمۇنى قىلىپ تۇتتى. ھىتاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا،
ۋىلايەت بويىچە جەمئىي 493 دانە ئاتىلە كېسەل كارۋىتى تۇرغۇزۇلدى، 3602 ئادەم (قە-
تىم) داۋالاندى، بۇنىڭ بىلەن دوختۇرخانىدا يېتىپ داۋالىنىش قىيىن بولۇش ئەھۋالى
ھەل قىلىنىپ، ئامما ئارىسىدىكى قارشى ئېلىشقا ئېرىشتى.

جايلار جەمئىيەتتىكى ئىشسىز قالغان تېخنىكا خادىملارنى قوللاشقا
دىققەت قىلدى. ئۇلارنى ھىساپ كۆرۈش ئارقىلىق، تېما بەتچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشقا رۇخ-
سەت قىلدى. ۋىلايەت بويىچە تېما بەتچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان يەككە تىجارەتچىلەر
90 غا يەتتى. قەشقەر شەھىرىدە يەككە تېما بەتچىلەر ئىلمىي جەمئىيىتى قۇرۇلۇپ، «يەككە
تېما بەتچىلەرنىڭ ۋاقتىنچە باشقۇرۇش چارىسى» تۈزۈلدى.

راسخۇت يارىدەم بېرىش جەھەتتە، ۋىلايەتتىكى ناھىيىدىن يۇقىرى دوختۇرخانىلارغا قا-
رىتا، نورمىلىق يارىدەم بېرىش ھىساپ تەرىقىسىدە يولغا قويۇلدى. ناھىيىدىن يۇقىرى كې-
سەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش، ئانا - بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش، دورىلارنى پىرىئوم قە-
لىش تارماقلىرىغا قارىتا، خامچوت راسخۇتى ھۆددىگە بېرىش يولغا قويۇلدى. قاغىلىق،
يوپۇرغا قاتارلىق ناھىيىلەرنىڭ يېزا - بازار شىپاخانىلىرىدا قوش 40 پىرسەنتلىك يارىدەم
پۇل يولغا قويۇلدى. يېڭىسار ناھىيىسى ۋە قەشقەر شەھىرىنىڭ يېزا-بازار شىپاخانىسىدا ئايرىم
ھالدا ئىش ھەققىنىڭ 20 پىرسەنتى، 10 پىرسەنتى تۇراقسىز ئىش ھەققى قىلىندى. ۋىلايەتتىكى
يېزا-كەنت دوختۇرلىرى ۋەساىتارلارنىڭ تۇرمۇش يارىدەم پۇلىنىمۇ ئۆلارنىڭ كېسەللىكلەرنىڭ ئالدى-
نى ئېلىش، ئانا - بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش قاتارلىق خىزمەت ۋەزىپىلىرىنىڭ ئورۇنلى-
شىش ئەھۋالىغا ئاساسەن پۈتۈنلەي تۇراقسىز ئىجرا قىلىنىشىنى يولغا قويدى. نورمىلىق
يارىدەم پۇلىنى سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويغان ناھىيىدىن يۇقىرى دوختۇرخانىلار ئىچىدە،
1- دوختۇرخانا، تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى، يەكەن ناھىيىلىك دوختۇرخانا خىزمەت ۋە-
زىپىلىرىنى بىر قەدەر ياخشى ئورۇنلىدى. جۈملىدىن يەكەن ناھىيىلىك دوختۇرخانا 85 پىر-
سەنتلىك كارۋات ئىشلىتىش كۆرسەتكۈچىنى ئورۇنلىدى. ۋىلايەت بويىچە ناھىيىدىن يۇقىرى
17 دوختۇرخانا ئاغرىقلارنىڭ سانى 1984- يىلدىن كۆپ بولغان ئەھۋال ئاستىدا ئامبولاتورە-
يىدە 982986 قېتىم كېسەل كۆردى، 25588 نەپەر جىددىي كېسەلنى قوتقۇزۇۋالدى، 55352 نە-

پەر كېسەلنى بالنېتسىغا ئېلىپ داۋالىدى، ساقىيىش نىسبىتى 72.2% بولۇپ، 1984- يىلىدىن كېيىن 1.5% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆلۈش نىسبىتى 0.2% تۆۋەنلىدى ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن كېسەل كارۋىتىنىڭ ئايلىنىش نىسبىتى 1.2% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئىشلىتىلىش نىسبىتى 3% يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

راسخوت يارىدەم بېرىش جەھەتتە، قىسمەن ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلىپ، تەلەپ تەقسىمات چىلىق تۈزۈتۈلدى. تۈرلۈك قائىدە - تۈزۈملەر تۈرغۇزۇلدى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. ھەمكارلىشىپ داۋالاش ۋە ھەق ئېلىپ داۋالاش تۈزۈمى ئۆزگەرتىلدى. داۋالاش تۈرلىرى كۆپەيتىلدى. ئىلايەت بويىچە ھەمكارلىشىپ داۋالاش يا كى كەنت باشقۇرغان داۋالاش تەخمىنەن يېرىمىدىن كۆپرەكنى ئىگەللىدى. 31 كەنتتە يېزا دوختۇرلىرى بىلەن سانمتارلار ھەمكارلىشىپ باشقۇرغان داۋالاش يولغا قويۇلدى. 18 كەنتتە يەككە دوختۇرلار تىبابەتچىلىك بىلەن شۇغۇللاندى. بۇنىڭدىن باشقا يېزا شىپاخانىلىرىيەنە 463 كەنتتە داۋالاش تۈرلىرىنى تۈرغۇزۇپ، دېھقان ئاممىسىنىڭ داۋالىنىشىغا بەكمۇ ئوڭايلىق يارىتىپ بەردى. 34 يېزا - بازار شىپاخانىسىنىڭ ستاتىستىكىسىغا ئاساسلانغاندا، يىل بويى ئامبولاتورىيەدە 44287 ئادەم(قېتىم) داۋالاندى،21070ئادەم بالنېتسىدا داۋالاندى. كېسەل كارۋىتىنىڭ ئوتتۇرىچە ئىشلىتىلىش نىسبىتى 40.50%، ساقىيىش نىسبىتى 89.8%، ئۆلۈش نىسبىتى 0.4% بولدى.

1985- يىلى، ئىلايەت تېخنىكىسى تەكشۈرۈپ يېتەكچىلىك قىلىش گۇرۇپپىسى ئۈيۇشتۇرۇپ، كونىشەھەر قاتارلىق بەش ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا بېرىپ تېخنىكىسىنى تەكشۈردى. تەبىبىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى بىلەن يېڭىسار ناھىيىلىك دوختۇرخانا تېخنىكا جەھەتتە ھەمكارلىشىش دوكلاتىنى تۈزدى، ئاساسىي قاتلام ئورۇنلىرىنىڭ داۋالاش سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى ئىلگىرى سۈردى.

1985- يىلى ئۆزلىرى 940 مىڭ يۈەن مەبلەغ تەييارلىدى،ئىلايەتتىن بىر مىليون660مىڭ يۈەن، ئاپتونوم رايوندىن يەش مىليون495مىڭ يۈەن مەبلەغ بەردى. جايلار ھەر خىل كەسپىگە ئېھتىياجلىق قۇرۇلۇشلارنى پائال ئېلىپ باردى. يەكەن، مەكىت ناھىيىلىك دوختۇرخانىنىڭ ئامبولاتورىيە بىناسى، قاغىلىق ناھىيىلىك كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتىنىڭلابورا- تورىيە بىناسى، ئىلايەتلىك ئۇيغۇر تىبابەت دوختۇرخانىسىنىڭ دورا ياساش بىناسى، يوپۇرغا ناھىيىلىك دوختۇرخانىنىڭ دورا ياساش بۆلۈمى پۈتۈپ ئىشلىتىشكە ئۆتكۈزۈپ بېرىلدى. 1- دوختۇرخانا ۋە تەبىبىي مەكتەپ دوختۇرخانىسىنىڭ ئۇنۇپرسال كېسەلخانىسى، يېڭىشەھەر ناھىيىلىك دوختۇرخانىنىڭ ئامبولاتورىيە بىناسى، يەكەن ناھىيىلىك كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتىنىڭ لابورا تورىيە بىناسى، قاغىلىق ناھىيىلىك ئۇيغۇر تىبابەت دوختۇرخانىسىنىڭ ئامبولاتورىيە بىناسى، مارالبېشى، تاشقورغان ناھىيىلىك دوختۇرخانىسىنىڭ دورا ياساش بۆلۈمى ۋە قىسمەن يېزا شىپاخانىلىرىنىڭ كېسەلخانىسى قۇرۇلۇشى داۋام قىلماقتا.

1985- يىلى ئاپتونوم رايوندىن بەرگەن سەھىيە كەسپىي راسخوتى 14 مىليون 430مىڭ يۈەن، دۆلەت ھېسابىدا داۋالىنىش راسخوتى 3 مىليون 110 مىڭ يۈەن، ئىلايەت بويىچە دۆلەت پۈلى بىلەن داۋالىنىشتىن بەھرىمەن بولىدىغانلار6669 نەپەر بولدى. چېقىمىنىڭ ئېشىپ كېتىشىنى ئازايتىش ئۈچۈن، ئىلايەتكە بىۋاستە قارىشىلىق ئورۇنلاردا ياشى چەكلىمىسى بويىچە

بەلگىلەنگەن دوختۇرخانا ئامبولاتورىيەسىدە داۋالىنىش ھەققى تۆلىمى بەلگىلەپ، ئاشقان قىسمىغا تۆۋى پۇل تۆلەش، دوختۇرخانىدا يېتىپ داۋالانغانلارنىڭ راسخوتىنى پۈتىۋالەي ھۆددىگە ئېلىش چارىسى يولغا قويۇلدى. ناھىيە (شەھەر) لەرمۇ ئوخشاش بولمىغان چارىلارنى قوللىنىپ باشقۇرۇشنى ئېلىپ بارىدى، ئەمما چىقىم يەنىلا 396 مىڭ يۈەن ئېشىپ كەتتى.

[سەھىيە سىستېمىسىنىڭ ئادەم كۈچى ئەھۋالى] قەشقەر ۋىلايىتى (بىڭتۈەن يېزا ئىگىلىكى 3 - دېۋىزىيىسىۋە جەنۇبىي شىنجاڭ نېفىت قومانداناڭلىق شتابىنى تۆز ئەچىگە ئالمايدۇ. تۆۋەندىكىمۇ شۇنداق) نىڭ تېببىي دوختۇرلۇق-سەھىيە جەھەتتىكى ئادەم كۈچى ۋە سەھىيە قوشۇنىنىڭ قۇرۇلمىسىنى تۆۋەندە يۈزەكى تەھلىل قىلىپ ئۆتىمىز.

ئازادلىقتىن دەسلىپىدە، قەشقەر ۋىلايىتىدە ئاران تۆت داۋالاش ئورگىنى، ئىككى ئوروندا جۇڭگوچە، غەربچە دورا دۇكىنى ھەمدە تەنزە يېپىپ تومۇر تۇتىدىغان10 نەچچە مىللىي تىبابەتخانا،83 نەپەر تېببىي خادىم، 115 كېسەل كارۋىتى بار ئىدى. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە سەھىيە سىستېمىسىدا ئىشلەيدىغان خادىم 7341 كىشىگە يەتتى ، ئۇنىڭ ئىچىدە تېببىي خادىملار 5598 كىشى.(ئاز سانلىق مىللەت خادىملىرى 73.5 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ.) ھەر خىل سەھىيە ئورگانلىرى 377 گە،كېسەل‌كارۋىتى 6960 قا يەتتى. ئۇنىڭ تارقىلىشى مۇنداق: 5598 نەپەر تېببىي خادىملار ئىچىدە، قەشقەر شەھەر رايونىدىكىسى (ۋىلايەتلىك قاراشلىق ئورۇنلارنى تۆز ئىچىگە ئالىدۇ) 32.4 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ناھىيە بازاردىكىسى 33.9پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ، يېزىلاردىكىسى 33.7 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ۋىلايەت بويىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر مىڭ كىشىگە 2.4 دىن تېببىي خادىم توغرا كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە قەشقەر شەھەر رايونىدا ھەر مىڭ ئاھالىغا توغرا كېلىدىغان تېببىي خادىم 12.7 كىشى، ناھىيە بازارلىرىدا 6.3 كىشى، يېزىلاردا پەقەت 2 كىشى.

ۋىلايەت بويىچە كېسەل كارۋىتى 6.960 بولۇپ، ئۇنىڭ شەھەر رايونى،ناھىيە بازىرى، يېزىلارغا تارقىلىشى ئايرىم - ئايرىم ھالدا 17.8%، 26.6%، 55.6%، ۋىلايەت بويىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر مىڭ كىشىگە توغرا كېلىدىغان كېسەل كارۋىتى 2.97، ئۇنىڭ ئىچىدە شەھەر رايونىدا ھەر مىڭ‌كىشىگە 8.7 دىن،ناھىيە بازارلىرىدا 6.1 دىن، يېزىلاردا ئاران 0.6 دىن توغرا كېلىدۇ.

ۋىلايەت بويىچە ۋىراچ، فېلدشىر، ئۇيغۇر تىۋىپ قاتارلىقلاردىن 1938 كىشى بولۇپ، شەھەر رايونى، ناھىيە بازىرى، يېزىلارغا تارقىلىشى ئايرىم - ئايرىم ھالدا 37.6%، 33.6%، 28.8% نى ئىگەللەيدۇ. ۋىلايەت بويىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر مىڭ كىشىگە توغرا كېلىدىغان دوختۇر 0.83 كىشى، ئۇنىڭ ئىچىدە شەھەر رايونىدا 5.1 دىن، ناھىيە بازىرىدا 2.1 دىن، يېزىلاردا 0.3 دىن توغرا كېلىدۇ.

تېخنىكا قۇرۇلمىسى ئەھۋالى: 5598 نەپەر تېببىي خادىم ئىچىدە ۋىراچتىن يۇقىرى ئالىي دەرىجىلىك تېببىي خادىملار 857 بولۇپ،15.3% نى ئىگەللەيدۇ، ئوتتۇرا دەرىجىلىكلىرى 3171 كىشى بولۇپ،56.6 پىرسەنتنى، ئىپتىدائىي دەرىجىدىكىلىرى 1570 كىشى بولۇپ، 28.1 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ .

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985- يىللىق سەھىيە ئىشلىرىنىڭ ئاساسىي ئەھۋالى

تۈرگە ئايرىلىشى	ئاپىۋات سانى	كارۋات سانى	ئومۇمىي خادىملار سانى		تېببىي خادىملار سانى												تېببىي خادىملار ئىچىدە						مەمۇرىي خادىملار		خىزمەتچىلەر		باشقا پەن- تەتقىقات خادىملار	
							ئالىي دەرىجىلىك		ئوتتۇرا دەرىجىلىك		باشلانغۇچ دەرىجىلىك																	
			جەمئىي	بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر	جەمئىي	بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر	جەمئىي	باش مۇئاۋىن مۇدىر ۋراچ	جەمئىي	مەسئۇل ۋراچ	جەمئىي	ۋراچ دەرىجىدىكىلەر	فېلدشېر دەرىجىدىكىلەر	ئۇنۋان بېكىتىلمىگەنلەر			جەمئىي	شىيى ۋراچلار	جۇڭگىي ۋراچلار	سېستىرا	شىيى فېلدشېرلار	جۇڭگىي فېلدشېرلار	جەمئىي	بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر	جەمئىي	بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر	جەمئىي	بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر
جەمئىي	404	8128	8687	5422	6687	4255	12	12	130	130	6545	828	3651	2066			2310	700	48	121	1355	86	897	549	1062	589	41	29
سەھىيە ئاپاراتلىرى	45	2465	4169	2535	3011	1879	10	10	102	102	2899	519	1854	526			1145	432	38	90	537	48	445	226	672	401	41	29
كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىك ئىگىدىكى	148	3995	2472	2414	1992	1948			1	1	1991	127	982	882			597	109		15	442	31	324	313	156	153		
سانائەت ۋە باشقىلار	211	1668	2046	473	1684	428	2	2	27	27	1655	182	815	658			568	159	10	16	376	7	128	10	234	35		
يەككە ئىگىلىكتىكىلەر (جەمئىي سانىغا كىرمەيدۇ)	62		90		90																							

تارقىلىش ئەھۋالى: ئالىي دەرىجىلىك تىببىي خادىملار قەشقەرشەھىرىدە 50پىرسەنتىنى، ناھىيە بازارلىرىدا36.4 پىرسەنتىنى،يېزىلاردا 13.5 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ئوتتۇرا دەرىجىلىك تىببىي خادىملار شەھەر رايونىدا 34.9 پىرسەنتىنى، ناھىيە بازىرىدا 36.4 پىرسەنتىنى،يېزىلاردا 28.7 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ئېپتىدائىي تىببىي خادىملار شەھەر رايونىدا 17.80 پىرسەنتىنى،ناھىيە بازىرىدا 27.4پىرسەنتىنى،يېزىلاردا54.87پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

ئالىي تىببىي خادىملار ئىچىدە باش ۋراچتىن يۇقىرى خادىملار قەشقەر شەھەر رايونىدا 71.5 پىرسەنتىنى، ناھىيە بازارلىرىدا27.6پىرسەنتىنى، يېزىلاردا ئاران0.8 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

ئوقۇش تارىخى قۇرۇلمىسى: تەكشۈرۈلگەن 5117 نەپەر تىببىي خادىم ئىچىدە (سانائەت ۋە باشقا تارماقلاردىكى سەھىيە تېخنىك خادىملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ) ئالىي مەكتەپلەردىكى ئومۇمىي پەن ياكى مەخسۇس پەنكەسپىنى پۈتتۈرگەنلەر 334 كىشى بولۇپ،6.5پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومنى پۈتتۈرگەنلەر 2720 كىشى بولۇپ، 53.2 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، ئوقۇش تارىخى يوقلار 2063 كىشى بولۇپ،40.3 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

ياش قۇرۇلمىسى: تەكشۈرۈلگەن 5117 نەپەر تىببىي خادىم ئىچىدە، 26 ياشتىن 44ياشقىچە بولغانلار 3029 كىشى بولۇپ، خادىملار نىڭ 59.2 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ، 25 ياشتىن تۆۋەنلەر 25 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. ۋراچتىن يۇقىرى 724 نەپەر ئالىي تىببىي خادىم ئىچىدە 26ياشتىن44ياشقىچە بولغانلار 422 نەپەر بولۇپ،58.3 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، 25 ياشتىن تۆۋەنلەر 3.4 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

تىببىي خادىملار بىلەن ھەر خىل خادىملار نىڭ نىسبىتى: مەمۇرىي،ئارقا سەپ باشقۇرغۇچى خادىملا بىلەن بولغان نىسبىتى 1:0.31، ئالدىنقى ئالغۇچى خادىملار بىلەن بولغان نىسبىتى1:0.11،دوختۇرلار بىلەن سېستىرالارنىڭ نىسبىتى 1:0.8،سەھىيە تېخنىك خادىملىرى بىلەن جۇڭچى دوختۇرلىرىنىڭ نىسبىتى 1:003.

ئادەم كۈچى نىسبى قارىغاندا ئۇيغۇرلۇككە ئىگە قەشقەرشەھەررايونى ئىچىدە ھەر مىڭ كىشىگە توغراكېلىدىغان سەھىيە تېخنىك خادىمى12.7كىشى بولۇپ،ئاپتونوم رايون بويىچە توغرا كېلىدىغان06.5كىشى، بېيجىڭ شەھىرى بويىچە توغرا كېلىدىغان9كىشىدىن ئېشىپ كېتىدۇ. شەھەررايونى ئىچىدە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر مىڭ كىشىگە5.1دىن دوختۇر توغرا كەلگەن بولۇپ، مەملىكەتلىك ئوتتۇرىچە سانىدىن يۇقىرى، شۇنداقلا شاڭخەي، بېيجىڭلارنىڭ ئوتتۇرىچە سانىدىنمۇ يۇقىرى.

سەھىيە تېخنىكا قۇرۇلمىسى: رەقەملەردىن قارىغاندا،ھازىرچە مۇۋاپىق. ھەر دەرىجىلىك ئۇنۋانلار «مۇنارىسىمان» شەكىللەنگەن. ۋىلايەت بويىچە ۋراچتىن يۇقىرى ئۇنۋانى بارلار 15.3 پىرسەنتىنى، ئوتتۇرا دەرىجىلىك خادىملار 56.6 پىرسەنتىنى، بۇ ئىككىسىنى قوشقاندا 71.9 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە، ۋراچتىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئۇنۋانى بار خادىملار ئارىسىدا ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەنلەر 33.9 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم پۈتتۈرگەنلەر تەخمىنەن 53.1 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، ئۇلارنىڭ مەلۇم تېخنىكا ئىقتىدارى بار.

سەھىيە تېخنىك خادىملىرىنىڭ يېشى مۇۋاپىق. ياش، قاۋۇل، يۇقىرى پەللىدىكى ئىلمىي ئەدەبىيات ـ ئىقتىدارى يېشىدا تۇرۇۋاتقان تىببىي خادىملار يېرىمىدىن كۆپىنى ئىگىلەيدۇ؛

ئادەم كۆچمەنلىك تارقىلىشىدا نۇقسان بار. ۋىلايەت بويىچە ھەر مىلك كىشىگە توغرا كېلىدىغان سەھىيە تېخنىك خادىمى 2.4 كىشى بولۇپ، ئۇ مەملىكەت بويىچە توغرا كېلىدىغان 3.11 كىشى، ئاپتونوم رايون بويىچە توغرا كېلىدىغان 5.06 كىشىدىن تۆۋەن. كەسەل كارخانىلىرى ۋىلايەت بويىچەھەر مىلىككىشىگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن2.97 دىن توغرا كېلىدۇ، ھالبۇكى يېزىلاردا ئاران ئىككىدىن توغرا كېلىدۇ. ۋىلايەت بويىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر مىلك كىشىگە 0.83 نەپەر دوختۇر توغرا كېلىدۇ، يېزىلاردا بولسا 0.3 نەپەردىن توغرا كېلىدۇ، ئۇ شىنجاڭنىڭ 1.88 كىشىدىن توغرا كەلگەن ئوتتۇرىچە سەۋىيەسىدىن تۆۋەن. يېزا ئامبۇلاتورىيەلىك كېسەل كۆرسىتىشى تەس بولۇش، بالىنىڭ داۋالىنىشى تەس بولۇش مەسىلىسى تېخى ھەل بولمىدى. سەھىيە مىنىستىرلىقى، دۆلەت شىتات كومىتېتىنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىسى ۋە تەلىپىگە ئاساسلانغاندا، پۈتۈن ۋىلايەتنىڭ يېزا، ناھىيىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك داۋالاش ئورگانلىرىدا، ناھىيىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك كېسەلنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتلىرى، ئانا ـ بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش پونكىتلىرىدا جەمئىي 1300 نەپەر تېببىي خادىم كەم، سەھىيە تېخنىك خادىملىرىنىڭ شەھەر ۋە يېزىغا تارقىلىشى ئىنتايىن تەكشى ئەمەس. شەھەردە ھەر مىلك كىشىگە 12.7 دىن سەھىيە تېخنىك خادىمى توغرا كېلىدۇ، ھالبۇكى يېزىدا بولسا ئاران بىر دىن توغرا كېلىدۇ. شەھەر رايونىدىكىسى يېزىدىكىنىڭ 12.7 ھەسىسىگە تەڭ.

تېخنىكا تۈزۈلمىسى جەھەتتە، ۋىراچتىن يۇقىرى دەرىجىلىك خادىملار شەھەر رايونىدا 50پىرسەنتنى ئىگە للەيدۇ، يېزىدا بولسا ئاران 13.5 پىرسەنت نىنى ئىگە للەيدۇ. شەھەر دىكىسى يېزىدىكىنىڭ 3.7 ھەسىسىگە تەڭ. ھالبۇكى ئىپتىدائىي خادىملار نىڭ يېزىلاردىكىسى شەھەر دىكىسىنىڭ ئۈچ ھەسىسىگە تەڭ كېلىدۇ. مەسئۇل ۋىراچتىن يۇقىرى خادىملار نىڭ ھەممىسى دېگۈدەك شەھەر رايونىدىكى مەكتەپ لەشكەن، ناھىيە بازارلىرىدىكىسى27.6پىرسەنت نىنى ئىگە للەيدۇ، يېزىلاردىكىسى ئاران8.0پىرسەنت نىنى ئىگە للەيدۇ. ئەھۋالنىڭ بۇنداق بولۇشىدىكى ئاساسلىق سەۋەب: 1) يېقىنقى بىر قانچە يىل ئىچىدە تېببىي خادىملارنىڭ، بولۇپمۇ يۇقىرى دەرىجىلىك سەھىيە تېخنىك خادىملىرىنىڭ سىرتقا ئېقىشى كۆپرەك بولدى. مەسىلەن: ۋىلايەتلىك كېسەللەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتىدا مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدىن ئىلگىرى ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەن 44 كىشى بولغان بولسا، ھازىر ئاران ئالتە كىشى قالدى. 2) شەھەر رايونى، ناھىيە ـ بازارلىرىنىڭ شارائىتى ياخشى، پەرزەنتلىرىنىڭ ئىشقا ئورۇنلىنىشىغا قولاي. يۇقىرى دەرىجىلىك خادىملارنىڭ يېزا بازارلىرىدىكى شىپاخانىلاردىن ياكى ناھىيىلىك دوختۇرخانىلاردىن، كەسەللەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتلىرىدىن يۇقىرىغا قاراپ ئېقىۋاتقانلار كۆپىيىۋاتىدۇ. 3) دۆلەتنىڭ ھازىرقى سىياسىتى يۇقىرى دەرىجىلىك خادىملارنىڭ يېزىلارغا بېرىشىغا تولۇق ئىلھام بېرەلمەيۋاتىدۇ. ئىچكى ئۆلكىلەردىن ياكى ئۇرۇمچىدىن قەشقەرگە خىزمەتكە تەقسىم قىلىش پەۋقۇلئاددە قىيىنغا چۈشۈۋاتىدۇ. ئوتتۇرا دەرىجىلىك خادىملارنى ئاساسىي قاتلامغا تەقسىملەشتە تۇسالغۇ بەك چوڭ. 4) سەھىيە سىستېمىسىدا كادىر ھوقۇقى يوق. باشقا تارماقلار ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ۋە ئېتىبار بېرىش خاراكتېرىدىكى يۆتكەشتە، سەھىيە تارماقلىرىنىڭ خىزمەت خاراكتېرىگە قارىماي، غەيرىي تېخنىك خادىملارنى زور مىقداردا ئورۇنلاشتۇردى، نەتىجىدە، ھەر قايسى دا-

1985- يىل ئاخىرىدىكى ۋىلايەت بويىچە ناھىيە ۋە ناھىيەدىن يۇقىرى دوختۇرخانىلاردىكى تېبىبىي خادىملارنىڭ تارقىلىشى ھەمدە كارۋات بىلەن خادىملار نىسبىتى ئەھۋالى

تۇرلەر	ئەمەلىي بار كارۋات ئورنى	ئەمەلىي بار خىزمەتچى خادىم	كارۋات بىلەن خىزمەتچى خادىملار نىسبىتى		سەھىيە-تېخنىك خادىملىرى ئومۇمىي سانىنىڭ 72% دىن ئىگىلەيدۇ			ئۇنىڭ ئىچىدە دوختۇرخانىسى-تېخنىك خادىملىرى 25% دىن ئىگىلەيدۇ			پەرۋىش قىلغۇچىلار، ئاكوشېرلار سەھىيە-تېخنىك خادىملىرى 50% دىن ئىگىلەيدۇ			دورىگەرلەر سەھىيە-تېخنىك خادىملىرى 8 % دىن ئىگىلەيدۇ			پىرىيوچىلار سەھىيە-تېخنىك خادىملىرى 4.6% دىن ئىگىلەيدۇ			باشقا سەھىيە تېخنىك خادىملىرى 8% دىن ئىگىلەيدۇ			مەمۇرىي خادىملار، مۇلازىملار ئومۇمىي سانىنىڭ 30 % — 28 % دىن ئىگىلەيدۇ.		
				ئارتۇق-كەمى	بولۇشقا تېگىشلىك سانى	ھازىرقى ئادەم سانى	ئارتۇق-كەمى	بولۇشقا تېگىشلىك سانى	ھازىرقى ئادەم سانى	ئارتۇق-كەمى	بولۇشقا تېگىشلىك سانى	ھازىرقى ئادەم سانى	ئارتۇق-كەمى	بولۇشقا تېگىشلىك سانى	ھازىرقى ئادەم سانى	ئارتۇق-كەمى	بولۇشقا تېگىشلىك سانى	ھازىرقى ئادەم سانى	ئارتۇق-كەمى	بولۇشقا تېگىشلىك سانى	ھازىرقى ئادەم سانى	ئارتۇق-كەمى	بولۇشقا تېگىشلىك سانى	ھازىرقى ئادەم سانى	ئارتۇق-كەمى
جەمئىي	3.214 2.587	3.622	-408	2370	2608	1025	-238	720	658	+62	1146	1317	-171	214	210	+4	118	121	-3	181	210	-19	839	1014	-175
شەھەر دوختۇرخانىسى	1428 990	1386	+42	1025	998	1025	+27	325	256	+69	479	512	-33	99	82	+17	53	47	+6	69	82	-13	398	388	+10
دوختۇرخانا (ئۇيۇشمۇر تېبابەتخانىسى ئوز ئىچىگە ئالمايدۇ)	1786 1597	2236	-450	1345	1610	1345	-265	395	402	-7	667	805	-138	115	128	-13	65	74	-9	112	128	-6	441	626	-185

1985 - يىلدىكى سەھىيە ئورگانلىرى، كارۋات، خادىملار بەدۋىلى
(يېزا ئىگىلىك 3- دەۋرىيە ۋە جەلۇبىي شىنجاڭ دېپقىت قوماندانلىق شىتابىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ. تۆۋەندىمۇ ئوخشاش)

ئورگانلار نامى دۆرى	سانى	كارۋات سانى	خادىملىرى	
			ئومۇمىي سانى	ئوتتۇراھال ئىچىدىكى سەھىيە - تېخنىكخادىملىرى سانى
جەمئىي	377	6.960	7.341	5.598
شەھەردىكى ھەر خىل دوختۇرخانا	6	856	1.428	1.025
ناھىيە دەرىجىلىك " " "	13	1.597	1.786	1.345
ناھىيىلىك مىللىي تېبابەت ئامبولاتورىيىسى	2		40	28
يېزا، بازارلىق شىپاخانا (ئامبولاتورىيە)	141	3.867	2.330	1.887
شەھەر ۋە شەھەر ئەتراپىدىكى يېزا، بازار شىپاخانىسى	7	128	142	105
توقۇمچىلىق فابرىكىسى دوختۇرخانىسى	1	40	62	49
كانىرلار ساناتورىيىسى	1	100	88	41
ۋىلايەتلىك (شەھەرلىك) خاگىيەن	2		206	143
ناھىيىلىك خاگىيەن	11		361	270
ۋىلايەتلىك (شەھەر) لىك ئانا- بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش پونكىتى	2	12	26	22
ناھىيىلىك ئانا- بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش پونكىتى	5		51	46
ۋىلايەت، ناھىيىلىك دورا تەكشۈرۈش ئورنى	2		18	13
روھى كېسەللەرنى يىغىۋېلىش ئورنى	1	200	71	46
داۋالاش سايامانلىرى رېمونتخانىسى	1		10	2
تەبىبىي مەكتەپ	1		243	117
ۋىلايەت (شەھەر) لىك زاۋۇت-كان تەبىبىي پونكىتلىرى	92	106	318	301
ناھىيىلىك زاۋۇت-كان تەبىبىي پونكىتلىرى	89	54	161	158

ۋالاش ئورگانلىرىدا بىر تەرەپتىن تېخنىك خادىملار يېتىشمىدى، بەزى كەسپىي ئىختىساس ئىگىلىرى ئىنتايىن قىنس بولۇپ كەتتى، يەنە بىر تەرەپتىن ئىشتىن ئادەم كۆپ بولۇپ، بەزى كار كۇن ئۇتكۇزىدىغانلار زىيادە ئېشىپ كەتتى، خىزمەت ۋەزىيىتىنى ئوخشاشقا ئامال بولمىدى، سەھىيە ئىشلىرى راۋاجلىنالمىدى. (چىك ئەيدى)

هەر مىلك كىشىگە توغرا كېلىدىغان كارۋات سانى، تېبىبىي خادىملار سانىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

تۈرى	مەملىكەت بويىچە	ياپونىيەدە	گېرمانىيەدە	فرانسىيەدە	ئامېرىكىدا	شىۋىتسارىيە	ئاۋسترالىيە	ئەنگلىيەدە	ئامېرىكىدا	يۇگوسلاۋىيەدە
هەر مىلك كىشىگە توغرا كېلىدىغان كارۋات	2.03	3.86	4.29	4.73	2.98	0.70	12.8	11.8	6.6	6
هەر مىلك كىشىگە توغرا كېلىدىغان دوختۇر	1.29	4.39	3.76	1.88	0.83	5.1				

سەھىيە خادىملىرى بىلەن هەر خىل خادىملار نىسبەت ئەھۋالى

تۈرى	تېبىبى خادىملار	تېبىبىي خادىملار	دوختۇر	تېبىبىي خادىملار	دوختۇر
	مەمۇرىي ئارقا سەپ	ئالدىنقى ئالغۇچى خادىملار	ھېسابلانمايدۇ	جۇغلىما (ئۇيغۇر تېۋىپلىرىنى ئوز ئىچىگە ئالىدۇ)	
جەمئى	5.598:1743	3.606 : 413	1.938:1611	5.598 : 168	1938:384
قەشقەر مىلك نىسبىتى	1 : 0.31	1 : 0.11	1 : 0.83	1 : 0.03	1 : 0.19
مەملىكەتلىك نىسبىتى	1 : 0.28–0.3	1 : 0.07	1 : 2	1 : 0.07	1 : 1
چەت رايونلاردىكى نىسبىتى		1 : 0.14			

[مەدەنىيەتلىك دوختۇرخانا قۇرۇلۇشى] ئۈلايىتىمىزدىكى هەر دەرىجىلىك داۋالاش ـ سەھىيە ئورۇنلىرى 1985 ـ يىل ئىچىدە مۇھىتنى ئۆزگەرتىپ، مۇلازىمەت پىرىنسىپىنى ياخشىلاپ، داۋالاش سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، پۈتۈن نىيەت، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنى ۋەزىپە، مەدەنىيەتلىك دوختۇرخانا قۇرۇشنى نىشان قىلىپ، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىچوڭقۇر قانات يايدۇرۇپ، مەلۇم نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. ۈلايەتلىك 1 ـ خەلق دوختۇرخانىسى ئاپتونوم رايونلۇق سەھىيە نازارىتىنى ئۈيۇشتۇرغان مەدەنىيەتلىك دوختۇرخانىلارنى تەكشۈرۈپ باھالاپ ـ سېلىشتۇرۇشتا « مەدەنىيەتلىك دوختۇرخانا بەرپا قىلىش بويىچە ئىلغار ئورۇن » بولۇپ باھالاندى. يەكەن ۋە قارغىلىق ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىلىرىمۇ « مەدەنىيەتلىك دوختۇرخانا » دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى. بىر يىل ما بەينىدە ئېلىپ بېرىلغان مەدەنىيەتلىك دوختۇرخانا بەرپا قىلىش پائالىيىتى داۋاملاشتى، تۈزۈملىشىش، ئۆلچەملىشىش، ئۇنىۋېرسالىشىش يۆنىلىشىگە قاراپ تەرەققىي قىلماقتا. هەر قايسى دوختۇرخانىلار ئاساسلىقى تۇرۇۋاتقان بىر قانچە تەرەپلەردىكى خىزمەتلەرنى تۈزىتى.

1. تەبىيى ئەخلاق تەربىيىسىنى سىستېمىلىق ھالدا قانات يايدۇرۇپ، مۇلازىمەت پو - زىتسىيەسىنى ياخشىلاش، مەدەنىيەتلىك داۋالاشنى داۋالاش ئۇنۇمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش بىلەن بىرلەشتۈركەن. يەكەن ۋە قاغىلىق ناھىيىلىك 2 دوختۇرخانا تەبىيى ئەخلاق تەربىيە - سىگە بىرلەشتۈرۈپ، «بىمارلار بىرىنچى، سۈپەت بىرىنچى، مۇلازىمەت بىرىنچى» پائالىيىتى - نى قانات يايدۇرغان. قاغىلىق ناھىيىلىك دوختۇرخانا يېقىنقى ئىككى يىلدىن بۇيان جەمئىي 2568 ئادەم(قېتىم) ياخشى ئىش قىلىپ بەرگەن. بۇنىڭ بىلەن «داۋالاش ئىستىلى ياخشى، داۋالاش ئىنتىزامى قاتتىق، داۋالاش ئەخلاقى گۈزەل» بولغان يېڭى ئىستىل شەكىللەنمەكتە.

2. دوختۇرخانىلارنىڭ مەنزىرىسى ۋە دوختۇرخانا قىياپىتىنى ياخشىلاپ، گۈزەل مۇھىتنى بارلىققا كەلتۈرگەن. ھەر قايسى دوختۇرخانىلار مۇددەتكە بۆلۈپ يولغا قويۇلىدىغان كېۋدە تەرەققىيات پىلانىنى تۈزۈپ، ئۇنۇمىيۈزلۈك تۈزەشنى ئېلىپ بارغان. زور كۆپ سانلىدىكى دوختۇرخانىلار «پاسكىنىچىلىق، قالايمىقانچىلىق، ناچارلىق» نى تۈزەشنىڭ بىرىنچى مەزگىللىك پىلانىنى ئاساسىيجەھەتتىن ئورۇنلاپ، يېڭى نىشان-كۆكۈمتاللىق، گۈزەللىك، پاكىزلىك نىشانىغا قاراپ يۈرۈش قىلغان. قاغىلىق ناھىيىلىك دوختۇرخانا ئاساسىي قۇرۇ - لۇشقا بىرلەشتۈرۈپ، دوختۇرخانىنىڭ جايلاشتۇرۇلۇشىنى ياخشىلاپ، يوللارنى ئاسفالىتلاشتۇرۇپ، «بىكارىيەرلەرنى كۆكەرتىپ، ئەسلى يەرنى كۆركىلى بولماسلىق» نى ئاساسىي جەھەتتىن ئىشقا ئاشۇرغان. يەكەن ناھىيىلىك دوختۇرخانا تۈرلۈك مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى ئورنىتىپ دوختۇرخانىدىكى بارلىق ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى قوزغاپ، يەرلەرنى تەكشى تۈزلەپ، تام - لارنى قايتا رېمونت قىلىپ، دەرەخ تىكىپ، گۈل تېرىپ، يول يۈزىگە ئاسفالىت يا تۇزغان ھەمدە ئامبولاتورىيە بىناسى، رېنتگېن بىناسى، ئوپېراسىيە ئۆيلىرى قاتارلىقلارنى سال - غان. قاغىلىق ناھىيىلىك دوختۇرخانىنىڭ يېڭىدىن ياسالغان كېسەلخانا بىناسى كېسەللەرگە رەتلىك، تىنچ ۋە ئازادە بولغان داۋالىنىش، تۇرمۇش مۇھىتىنى يارىتىپ بەرگەن.

3. مۇلازىمەت پوزىتسىيەنى ياخشىلاپ، خەلقچە قولايلىق يارىتىپ بېرىش، خەلقچە مەنپە - ئەت يەتكۈزۈش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرغان. ھەر قايسى دوختۇرخانىلار خەلقچە قولايلىق يارىتىپ بېرىش، خەلقچە مەنپەئەت يەتكۈزۈش جەھەتتە تۈرلۈك تەدبىرلەرنى قوللانغان، كۆپ قىسىم دوختۇرخانىلار جىددى داۋالاش بۆلۈم (ئىشخانا) لىرىنى تەسىس قىلىپ، جىددى داۋالاشقا تېگىشلىك كېسەللەر ۋە ئېغىر، خەتەرلىك كېسەللەرنى تېز قۇتقۇزۇش خىزمىتىنى كۆچەيتە - كەن. قاغىلىق ۋە يەكەن ناھىيىلىك دوختۇرخانىلار يېڭىدىن تېز قۇتقۇزۇشقا كېرەكلىك ھەر خىل ئۈسكۈنىلەرنى تولۇقلىغان ھەمدە تەجرىبىلىك دوختۇرنى كېچىلىك داۋالاش، تېز قۇتقۇ - زۇش ئىشلىرىغا بىۋاسىتە لگىلىگەن. ۋىلايەتلىك 1 - خەلق دوختۇرخانىسى مۇتەخەسسىسلەر - نىلىك ۋۇجۇدىكىلىق ئامبولاتورىيىسى ۋە مەسلىھەت بېرىش ئامبولاتورىيىلىرىنى تەسىس قى - لىپ، كېسەللەرگە قولايلىق يارىتىپ بەرگەن. ھەرقايسى دوختۇرخانىلار جەمئىي493 دانە ئا - ئىلە كېسەل كارىۋىتىنى قۇرۇپ، 3602 ئادەم (قېتىم) داۋالاپ، «دوختۇرخانىدا يېتىپ دا - ۋالىنىش قىيىن بولۇش» زىددىيىتىنى پەسەيتىپ، جەمئىيەتنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن.

4. داۋالاش - كۆتۈش سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، كېسەللەرنىڭ كېسەللىك ئازابىنى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىگە ئازايتقان. يەكەن ناھىيىلىك دوختۇرخانا ئىلغار داۋالاش ئۇسكۈنىلىرىنى تولۇقلاپ، دىئاگنوز نىڭ توغرىلىق نىسبىتى بىلەن داۋا - لاش سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتەرگەن. يۇرەك مۇسكۇل تىقىلمىسىغا گىرىپتار بولغان 15 نەپەر

كېسەللىنى قوبۇل قىلىپ داۋالىغان، بىرنەچچە ئۇلۇپ كەتمىگەن. ئورگانىك فوسفور بىلەن زەھەرلەنگەن 64 نەپەر بىمارنى جەددى قۇتقۇزۇپ، مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇش نىسبىتىنى 97 پىرسەنتكە، ساقىيىش نىسبىتىنى64پىرسەنتكە يەتكۈزگەن، ئۇلۇش نىسبىتىنى 10% تۇۋەنلەتكەن. بۇ دوختۇرخانا يەنە تېخنىكا جەھەتتىن تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇپ، ئىمتىھان ئېلىش تۈزۈمىنى چىڭىتىپ،كەسپىي تېخنىكىنىنى يېڭىلىغان ۋە ئۇستۇر-گەن. ئۇلار جەمئىي29 پارچە ئىلمىي ماقالە يېزىپ چىققان، بۇنىڭ 12 پارچىسى گېزىتتە ئېلان قىلىنغان. ۋىلايەتلىك 1 - خەلق دوختۇرخانىسى كېسەللىك تارىخىنى يېزىش سۈپىتى، ئۇلۇچىمى ۋە كېسەللەرنى كۈتۈش خىزمەت سۈپەت ئۇلۇچىنى بېكىتىپ، داۋالاش - دېئاگ-نوز قويۇش سەۋىيىسى ۋە كۈتۈش سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئۇنى پەيدىنپەي ئۇلۇچەملەشكەن باشقۇرۇش يۇنىلىشىگە قاراپ تەرەققىي قىلدۇرغان. بۇ دوختۇرخانا يەنە يۈرەك قان تومۇرىنى كۈزىتىش،ۋە ئېغىر،خەتەرلىك كېسەللەرنى جەددى قۇتقۇزۇش بۆلۈملىرىنى قۇرۇپ، ئىلغار كۈزىتىش، ئۇلۇچەش ئۈسكۈنىلىرىنى تولۇقلاپ،جەددى قۇتقۇزۇش ۋە تېز قۇتقۇزۇش سەۋىيىسىنى خېلى يۇقىرى كۆتەرگەن.

5. ئارقا سەپ تەمىنات خىزمىتىنى ياخشىلاپ، دوختۇرخانا ئىگىلىكىنى جانلاندۇرغان. قاغىلىق ناھىيىلىك دوختۇرخانا ئارقا سەپ تەمىنات خادىملىرىنىڭ ئىش تۈرى كۆپ بولۇش-تەك ئەۋزەللىكىنى جارىي قىلدۇرۇپ، سۈ، پار تۈرۈبىلىرىنى ئۆزلىرى لايىھىلەپ قۇراشتۇرغان. داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى ۋە ئىلېكتر ئۈسكۈنىلىرىنى ئۆزلىرى رېمونت قىلىپ، 30 مىڭ يۈەننەدىن كۆپرەك مەبلەغ تېجەپ قالغان. قاغىلىق، يەكەن ناھىيىلىك دوختۇرخانىلار كىرخانا، ئاشخانا ۋە پار قازان ئۆيلىرىنى ھۆددە بېرىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ، چىقىمىنى تېجەپ، ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى يۇقىرى كۆتەرگەن. بىر قىسىم ئىشچىلارغا قارىتا، ھۆددە تۈزۈمى ۋە تۇراقسىز ئىش ھەققى تۈزۈمىنى يولۇرگۈزۈپ، ياخشىلىرىنى مۇكاپاتلاپ، ناچارلارنى جازالاپ،ئۇلارنىڭ ئىناكتىپلىقىنى ئىشقا سالغان.

[سەھىيە ۋە يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش] 1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە سەھىيە ۋە يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش خىزمىتىدە يېڭى تەرەققىياتلار بولدى. ۋىلايەت بويىچە ۋىلايەت، ناھىيە (شەھەر)، يېزا، كەنتلەردە كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش قوماندانلىق ئورگانلىرى، كېسەللىكلەرنى داۋالاش - ئالدىنى ئېلىش كەسپىي تەتىلەرنى 197 سى قۇرۇلدى، ئايرىم داۋالاش كارۋىتى 897 گە يەتتى، 234 ئورۇندا ئۇچەي كېسەللىكلىرىنى تەكشۈرۈش - داۋالاش ئورنى تەسىس قىلىندى، ئۇچەي كېسىلىگە گىرىپتار بولغانلارنىڭ 27 مىڭ 916 ئادەم - قېتىمغا يەتتى، 25 مىڭ 914 كىشىنىڭ چوڭ تەرىتى تەكشۈرۈلدى ھەمدە 10 ناھىيە (شەھەر) دە بېكىتىلگەن 142 ئورۇندىكى سۇ نۇقتىلىرىدا ئۇچ مىڭ 18 قېتىم، بېكتىلمىگەن سۇ نۇقتىلىرىدا 147 قېتىم ئولچەپ تەكشۈرۈش ۋە تەھلىل ئېلىپ بېرىلدى.

بىرنەچچە يۇقۇملۇق كېسەللىكنىڭ ئالدىنى ئېلىش توغرىسىدا. يىل بويى ۋىلايەت بويىچە 15 خىل جەددى يۇقۇملۇق كېسەللىك تارقىلىپ، بۇنىڭدا 35 مىڭ 381 كىشى كېسەل بولدى، بۇنىڭ ئىچىدە 1984 - يىلى قىشتىن 1985 - يىلى ئەتىيازغىچە، ۋىلايەتتىمىزدە تارقالـ

غان تارقىلىشچان مېڭە يالۇغى بىلەن 34 كىشى ئۆلۈپ كەتتى، يىراق تارقىلىشچان مېڭە يالۇغى كېسىلى ۋاقتىدا تىزگىنلەندى. 1985-يىلى ۋىلايەت بويىچە ھەر خىل كېسەللەر ئىلگە تارقىلىش نىسبىتى 1984-يىلدىكى 25 پىرسەنتتىن 1.51 پىرسەنتتەك چۈشتى، ئۆلۈش نىسبىتى 1984-يىلدىكى ئون مىڭدىن 5.12 دىن ئون مىڭدىن 2.51 پىرسەنتتەك چۈشتى.

ئىككىنچى، پىلانلىق ئىممۇنىتېتخىزمىتى توغرىسىدا. نوقتىلىق ھالدا ئوكۇل سېلىشتىن بۇرۇنقى تەربىيىلەش ۋە كېسەللىك ئەھۋالىنى دوكلات قىلىش تۈزۈمى ئوبدان تۈزۈلدى، ھەر خىل ۋاكسىنا سېلىش، ئىممۇنىتېتلاش تەرتىپى، شۇنىڭدەك كارتۇچكا ئورنىتىش خىزمىتى مۇكەممەللەشتى. مارالبېشى، مەكىت، قاغىلىق، كونىشەھەر ناھىيىلىرىدە ئارىلاپ تەكشۈرۈشتىن قىلىنغان مەلۇماتقا قارىغاندا، كارتۇچكا ئورنىتىش نىسبىتى 93.3 پىرسەنتتەكە يەتكەن. ۋىلايەت بويىچە 211 مىلك 482 كىشىگە قىزىل ۋاكسىنىسى ئۇرۇلۇپ، ۋاكسىنا سېلىش نىسبىتى 87.6 پىرسەنتتەكە يەتكەن؛ 241 مىلك 830 كىشىگە بالىلار پالەچ كېسىلىگە ئالدىنى ئېلىش كۇرىلاج دورىسى بېرىلدى، بۇنىڭ نىسبىتى 93.3 پىرسەنتتەكە يەتكەن؛ « مىيە نبەيپو » دورىسى بىلەن 3-قېتىم ۋاكسىنا ئۇرۇلغانلار 176 مىلك 549 كىشىگە يەتكەن، بۇنىڭ نىسبىتى 80.9% بولغان؛ كالمېنت-گىۋېرىن ۋاكسىنىسى ئۇرۇلغانلار 201 مىلك 334 كىشى بولۇپ، ۋاكسىنا سېلىنىش نىسبىتى 90.6 پىرسەنتتەكە يەتكەن. يۇقىرىدا ئېيتىلغان خىزمەتلەر ياخشى ئىشلەنگەچكە، ھەر خىل يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ نىسبىتى 1977 - يىلدىكىدىن 42.8%، كۆك يۆتەل 26.9%، بوغما كېسەللىكى 86.3%، بالىلاردىكى پالەچ كېسەللىكى 88.4% تۆۋەنلىگەن.

ئۈچىنچى، توبېركولىيوز (سىل كېسىلى) نى داۋالاش خىزمىتى توغرىسىدا. بۇ، ۋىلايەتتىمىزدە سەھىيە خىزمىتىنىڭ مۇھىم بىر نۇقتىسى، ئۆتكەن يىل 11 - ئايدا ۋىلايەت بويىچە سىل كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش، ئۇنى داۋالاش خىزمىتىنى يېغىنچاقلىدى. 1986-يىلدىن 1990 - يىلغىچە بولغان ئالدىنى ئېلىش - داۋالاش پىلانى تۈزۈلۈپ چىقىلغانىدى. ۋىلايەت، ناھىيە (شەھەر) لەردە ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ، رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرى ۋە ئىشخانىلىرى تەسىس قىلىندى، ناھىيە (شەھەر) لەردىكى سەھىيە ۋە يۇقۇملۇق كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتلىرىدا يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش بۆلۈملىرى قۇرۇلۇپ، 2 دىن 5 كىچە مەخسۇس خادىم سەپلەندى، بىر قىسىم ئوسكۇنىلەر تەڭشەپ بېرىلدى. مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇھاكىمە قىلىپ قارار قىلىشى بىلەن، ۋىلايەتلىك سىل كېسەللىكىنى داۋالاش دوختۇرخانىسى ۋىلايەتلىك سىل كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش داۋالاش ئورنىغا ئۆزگەرتىلدى ھەمدە سىل كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ئىشلىتىش ئۈچۈن مەخسۇس راسخوت ئاجرىتىپ بېرىلدى. ۋىلايەت بويىچە 1 ياشتىن 11 ياشقىچە بولغان 201 مىلك 334 نەپەر ئوسمۇر-بالىلارغا كالمېنت-گىۋېرىن ۋاكسىنىسى ئۇرۇلدى ھەمدە ۋىلايەتلىك 1 - خەلق دوختۇرخانىسى، قەشقەر تېببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى ۋە توقۇمىچىلىق فابرىكا دوختۇرخانىسى قاتارلىق ئورۇنلار يېڭى تۈغۇلغان بوۋاقلارغا كالمېنت - گىۋېرىن ۋاكسىنىسى ئۇرۇش چارىسىنى قوللىنىپ، جەمئىي 1321 بوۋاقتا ۋاكسىنا سالدى. قاغىلىق قاتارلىق 6 ناھىيە (شەھەر) سىل كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش بويىچە ئوگىنىش كۇرسى ئاچتى، بۇنىڭغا 342 ئادەم قاتناشتى؛ ئاپتوم رايون بويىچە سىل كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش، ئۇنى داۋالاش ئوگىنىش كۇرسىغا 51 كىشى قاتناشتى؛ ۋىلايەتتە يەنە بەلغەم تەكشۈرۈش بويىچە ئوگىنىش كۇرسى ئېچىلىپ، بۇ-

لىكىغا 14 كىشى قاتناشتۇرۇلدى.«مەملىكەت بويىچە سىل كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش، ئۇنى داۋالاش خىزمىتى قوللانمىسى »دىن 5 مىلك نۇسقا تەرجىمە قىلىپ باستۇرۇلدى.

تۆتىنچى، باش تەمرەتكىسى (تاز)، تاناسىل كېسىلى (جىنسىي ئەزا كېسەللىكى)، ماخاۋ كېسەللىكىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش، قايتا تەكشۈرۈش ۋە قايتا داۋالاش توغرىسىدا.ۋەزىلايەت بويىچە پوسكام ناھىيىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، تاز كېسىلىدىن 46 مىڭى تەكشۈرۈپ داۋالاندى، بۇ كېسەلنىڭ ئوتتۇرىچە تۆۋەنلەش نىسبىتى 5 پىرسەنتكە يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە سېرىق قوماقلىق تاز كېسەللىكىنىڭ نىسبىتى 1.5 پىرسەنتكە چۈشۈپ، ئاساسىي جەھەتتىن تىزگىنلەندى. يەكەن، يېڭىسارلاردا نۇقتىلىق ئادەملەردىن2026 كىشى ئۇستىدە تاناسىل كېسەللىكىنىڭ ئەھۋالى تەكشۈرۈلدى، نەتىجىدە 44 كىشىنىڭ مۇشۇنداق كېسەل بىلەن ئاغرىغانلىقى، كېسەل بولۇش نىسبىتىنىڭ 2.17 پىرسەنتكە يەتكەنلىكى سېزىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە چاغدا، قاغىلىق قاتارلىق 8 ناھىيىدە 2315 ئادەم يىپ ئۈچى قىلىپ تەكشۈرۈلۈپ،ۋە ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈلۈپ، 15 كىشىنىڭ مۇشۇ تېپتىكى كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالغانلىقى، 18 كىشىدە مۇشۇ تېپتىكى كېسەلنىڭ قايتا قوزغىلىپ قالغانلىقى سېزىلدى. پەيلۇ دېھقانچىلىق مەيدانى، پاختا توقۇمچىلىق فابرىكىسى 1984 - يىلى 75 نەپەر بىمارغا ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئائىلىۋى كېسەل كارىۋىتى تەسىس قىلىپ تەكشۈرگەن ۋە داۋالىغان. 778 نەپەر يېزا،كەنت دوختۇرلىرىنى تەربىيىلەپ بەرگەن. ھازىر يەنە 188 نەپەر كىشىدە ماخاۋ كېسىلى بولغان،قاغىلىق، يەكەن، پوسكام، يېڭىسار، يېڭىشەھەر، كونىشەھەر، مەكىت ۋە قەشقەر قاتارلىق بىر شەھەر، 7 ناھىيىدە998 نەپەر كىشى تەكشۈرۈلگەن ھەمدە قاغىلىق، يەكەندىن ئىبارەت 4 كېسەل رايونىدا 1817 كىشىنى قايتا تەكشۈرۈش ۋە داۋالاش جەريانىدا 15 كىشىدە كېسەلنىڭ يېڭىدىن يۈز بەرگەنلىكى، 18 كىشىدە قايتا قوزغالغانلىقى سېزىلگەن. 1984 - يىلىدىن بۇيان داۋالىنىپ دوختۇرخانىدىن چىققان 270 نەپەر بىمار مۇقىم خاراكتېرلىك داۋالانغان، 205 ئائىلىدىكى كېسەللەرگە مۇداپىئەلىنىش خاراكتېردىكى دورىلار بېرىلگەن. ئۇچ قارارتۆتكىنىش كۇرسى ئېچىلىپ، ناھىيە،يېزا دوختۇر خادىملىرىدىن 47 كىشى تەربىيىلەنگەن. ۋەزىلايەتلىك يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتى ۋىلايەت بويىچە 1953 - يىلىدىن 1985 - يىلىغىچە بولغان ماخاۋ كېسىلىنىڭ تارقىلىش ئەھۋالى توغرىسىدىكى ماتېرىيالنى تەھلىل قىلىش ۋە رەتلەش خىزمىتىنى ئورۇنلاپ بولغان.

بەشىنچى، يەرلىك كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى داۋالاش خىزمىتى،ۋىلايەت بويىچە تۇنجى قېتىم كەڭ كۆلەمدە ۋە سىستېمىلىق ھالدا يەرلىك خاراكتېردىكى قالىقان بەزگىشىقى ۋە فىتۇر كېسىلىنىڭ تارقىلىش ئەھۋالى ۋە يۇقۇملىنىش ئەھۋالى نۇسقا تاللاپ تەكشۈرۈلدى، بۇنىڭدا 80082 نەپەر كىشى تەكشۈرۈلگەن بولۇپ، 10771 نەپەر كېسەل تەكشۈرۈپ ئېنىقلانغان. بۇكېسەللىكنىڭ تارقىلىش نىسبىتى 13.4% بولغان. بىروتسىليۇز كېسىلى ئاساسەن ماراليىشى ۋە يەكەن ناھىيىلىرىدە نۇسقا تاللاپ تەكشۈرۈلدى. بۇنىڭدا 1653 نەپەر كىشى ئېچىدە يەتتە نەپەر كېسەل تەكشۈرۈپ چىقىلغان بولۇپ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن كېسەللىك نىسبىتى 0.42% بولغان، تەكشۈرۈپ چىقىلغان كېسەللەر شۇ جايدا داۋالانغان. 1978 - يىلىدىن بۇيان كالا ئازار كېسىلىگە گىرىپتار بولغانلاردىن يېزا ۋە كەنتتىكى 15ياشتىن تۆۋەن 21228 بالا تەكشۈرۈلگەن. بۇنىڭ ئىچىدە بۇ كېسەلگە گىرىپتار بولغانلار 11 نەپەر

بولۇپ، كېسەللىك نىسبىتى 1984 - يىلدىكىدىن 4.6% تۆۋەنلىگەن. 1984 - يىلى كېسەلنىڭ تارقىلىشى يېزا - كەنت، ئاھالىلار رايونى قاتارلىقلاردا 184 مىلىك كۆۋاداىرات مېتىر بولغان، ۋىلايەت بويىچە كالا ئازار كېسىلىنىڭ ھەقىقىي تارقىلىش ئەھۋالى ئىگەللەندى. مەددەكىسىلى بويىچە ئاپتونوم رايونلۇق يەرلىك كېسەللىكلەرنى تەتقىق قىلىش گۇرۇپپىسى بېتەكچىلىكىدە، قەشقەر شەھىرى، مارالبېشى ۋە تاشقورغان ناھىيىلىرىدە 172 خىل قوي قېنى نۇسخا تاللاپ تەكشۈرۈلۈپ، 21 پارچە مۇسبەت چىققان. 150 ئادەم قېنى ئىچىدە بىرسى مۇسبەت چىققان. 59خىل مەددە كېسەللىكىنى تەكشۈرۈشتە يۇقۇملىنىش 15 خىلغا يېتىپ، يۇقۇملىنىش نىسبىتى 25.4% بولغان؛ نۇسخا تاللاپ تەكشۈرۈلگەن 281 قوي ئىچىدە يۇقۇملىنىش 34 خىل بولغان بولۇپ، يۇقۇملىنىش نىسبىتى 12% بولغان. 67 كالا ئىچىدە يۇقۇملىنىش 20 خىل بولغان بولۇپ، نىسبىتى 29.9% بولغان. ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق دوختۇرخانىلار ۋە قىسىملاردىكى مەلۇم دوختۇرخانىنىڭ 1980 - يىلىدىن 1985 - يىلغىچە بولغان سىتاتىستىكىسىغا قارىغاندا، 20 نەپەردىن 50 نەپەر گىچە مەددە كېسىلىگە گىرىپتار بولغان بىمار قويۇل قىلىنىپ داۋالانغان (بۇنىڭ ئىچىدە ئۇچتىن بىرسى قىزىلئۆ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىدىن). مەددە كېسىلىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى داۋالاش خىزمىتى ئەھمىيەت بېرىشكە ئەرزىيدىغان بىر مەسىلە.

ئالتىنچى، ئەمگەك، تازىلىق جەھەتتە ۋىلايەت بويىچە 6984 نەپەر زەھەرلەنگۈچى ۋە زىيانلانغۇچى، مەشغۇلات ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىشچىلارنىڭ ئەمگەك مۇھاپىزىت ئارخىپى ۋە ئەمگەك، تازىلىق كەسپىي كېسەللىك ئارخىپىنى تۈرغۇزۇش خىزمىتى ئورۇنلاندى. قەشقەر شەھىرى ئىچىدىكى 18 ئورۇندا قوغۇشۇن قاتارلىق يەتتە خىل نەرسىدە زەھەرلەنگۈچىلەردىن نۇسخا تاللاپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلدى. بۇنىڭ نىسبىتى 75.6 پىرسەنتكە يەتتى. چاك توزاڭ ۋە ئىس-تۈتەكتە مەشغۇلات ئېلىپ بارىدىغان 403 نەپەر ئىشچىنىڭ ئۆپكىسىنى تەكشۈرۈشتە 89 كىشىدە كېسەلنىڭ يېڭىدىن تارقالغانلىقى سېزىلگەن (بۇنىڭ ئىچىدە كاندا كېسىل بولغۇچىلار 31 نەپەر، كۆمۈر كاندا كېسىل بولغۇچىلار 48 نەپەر، كەپشەلەشتە كېسىل بولغۇچىلار 4 نەپەر، باشقىلارى 6 نەپەر، بۇ كېسەلنىڭ تارقىلىش نىسبىتى 4.53 پىرسەنتكە يەتكەن.

بۇ ۋىلايەت بويىچە ئوتتۇرا-باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدا يېقىننى كۆرۈش كېسەللىكىنىڭ يۈز بېرىش نىسبىتى ئۆگىنىش باسقۇچىنىڭ يۇقىرى بولۇشىغا ئەگىشىپ كۆپەيگەنلىكىنى ئوقتۇرۇپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، كۆرۈش قۇۋۋىتىنىڭ تەدرىجىي تۆۋەنلەپ كېتىشىدە دەرىجىسىدە يىل دەرىجىسى تۆۋەنلىگەنسېرى، يېنىك، ئوتتۇرا دەرىجىلىك يېقىننى كۆرۈش كېسەللىكىنىڭ ئېگەللىگەن سالماقى تېخىمۇ كۆپ بولغان. بۇ قېتىم مەملىكەت بويىچە ياش - ئۆسمۈرلەر ئارىسىدىن ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلار ئېكولوگىيىلىك، پونكتسىيە ۋە سۈپەتنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىگە قاتناشتى. نۇقتىلىق ئوتتۇرا مەكتەپلەردە مەددە چۈشۈرۈش ۋە يېقىننى كۆرۈش كېسەللىكىنى داۋالاش ئۇسۇلىنىڭ ئۇنۇمى تەكشۈرۈلدى ھەمدە مەلۇم ساندىكى كېسەللىكمىسالىلىرى تاللىنىپ، دورا بىلەن داۋالاش ئۇسۇلى قوللىنىلدى، بۇنىڭ بىلەن ئىككى خىل ئوخشاش بولمىغان داۋالاش ئۇسۇلىدىكى داۋالاش ئۇنۇمى تەكشۈرۈلۈپ، تەجرىبىلەر يەكۈنلەندى ۋە كەڭيتىلدى. مۇھىت تازىلىقىدا 1984 - يىلى مەملىكەت بويىچە قانات يايغان سۇ سۈپىتىنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ۋەزىپىسى داۋاملىق ئورۇنلىنىپ، ۋىلايەت بويىچە سۇ قىسى بولغان 186 نۇسقە تاللاش نۇقتىسى ۋە سۇ مول بولغان 51 نۇسقە تاللاش نۇقتىسى ئۆستىدە سۇ

سۇپىتى ئۇقتىلىق تەكشۈرۈلۈپ ئانالىز قىلىندى. جەمئىي تاللانغان سۇ ئۈلگىسى 374 ھەمدە 129856 كىشى ئۈستىدە سۇدىن پەيدا بولغان كېسەللىكلەر تەكشۈرۈلۈپ، يەغۇ بىلىنغان ماتېرىياللار رەتلىنىپ، ئانالىز قىلىندى.

يەتتىنچى، رادىئاكتىپلىقتىن مۇداپىلىنىشتە، ئاتموسفېرادىن پەيدا بولغان ماددىلارنى مۇنتىزىم تەكشۈرۈپ تۇرۇش ئەزىيىتى ئورۇنلىغاندىن سىرت، يەنە ھەربىي قىسىم قاتارلىق دوختۇرخانىلار بىلەن مۇداپىئە كۆرۈش، تەكشۈرۈپ تۇرىقلاش خىزمىتى قانات يايدۇرۇلدى. ئۇلايەتلىك بىرىنچى خەلق دوختۇرخانىسى بىلەن ھەمكارلىشىپ، داۋالاش ماشىنىلىرىنى قوراشتۇرۇشنىڭ ئالدىن تەييارلىقلىرى تىشلەندى. ئۇلايەت بويىچە 7 ناھىيە (شەھەر) لىك دوختۇرخانىلارنىڭ رېنتگېن ماشىنىلىرى تەكشۈرۈلدى. قەشقەر شەھەر رايونىدىكى 214دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق ئوچاستىكىسىدا تىپىك تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلدى. ئۇلايەت بويىچە 119 سۇ ئۈلگىسى ئۈستىدە رادىئاكتىپلىق تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ئېلىپ بېرىلدى.

سەككىزىنچى، دۆلەت چېگرىسىدىكى تازىلىق تەكشۈرۈش خىزمىتىدە، چېگرىدىن كىرىپ-چىقىدىغان يولۇچىلار، ئاپتوموبىللار، يۈك-تاق ماللارنى تەكشۈرۈش ۋە داۋالاش، ساقلىقنى ساقلاش خىزمىتى تىشلەندى، خونجىراپ، تورغات تەكشۈرۈش پونكىتىدا چېگرىدىن كىرىدىغان يولۇچىلاردىن جەمئىي 8452 ئادەم (قېتىم)، چېگرىدىن چىقىدىغان يولۇچىلاردىن 8005 ئادەم (قېتىم) تەكشۈرۈلدى، تاشيول ناسراش خادىملىرى ۋە قاتناش خادىملىرىدىن 699 ئادەم (قېتىم)، چېگرىدىن كىرىپ - چىقىدىغان ئاپتوموبىللاردىن 6182 سى تەكشۈرۈلدى؛ ئىمپورت قىلىنغان 80 مىك توننا، ئېكسپورت قىلىنغان 20 مىك توننا مال تەكشۈرۈلدى؛ تىرانسپورت قوراللىرى، شۇ نىڭدەك ئېغىرلىقى مال، ئامبار قاتارلىقلارنىڭ تازىلىقى نازارەت قىلىندى، ۋە باشقۇرۇلدى. 473 كىشى تەكشۈرۈپ داۋالاندى ۋە يوقۇملۇق كېسەللىكلەر تەكشۈرۈپ داۋالاندى ۋە يوقۇملۇق كېسەللىكلەر تەكشۈرۈپ ئېنىقلاندى ھەمدە ئىمپورت قىلىنغان كونا كىيىم - كېچەكلەر شۇ جايدىلا كۆيدۈرۈۋېتىلدى.

[يېمەكلىكلەر تازىلىقى] « يېمەكلىكلەر تازىلىقى قانۇنى » نى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلايەتنىڭ يېمەكلىك تازىلىقىغا نازارەت قىلىش قوشۇنى قايتىدىن تەڭشەلدى. ھازىر بار مەخسۇس ۋە قوشۇمچە نازارەتچى خادىم 53 نەپەر بولۇپ، ئۇلار 1985 - يىلى 7 - ئايدا پۈتۈنلەي كىيىم كېيىپ بولدى. ناھىيە، شەھەرلەردە يېمەكلىك تازىلىقىغا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى، يېمەكلىك تازىلىقىغا نازارەت قىلغۇچىلارنىڭ ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىلدى ھەمدە 4909 ئۇقۇتچىنىڭ يېمەكلىك تازىلىقى بىلىملىرى ئۆگىتىلدى. قەشقەر شەھىرى 5 - ئايدا يېمەكلىك تازىلىقىنى نازارەت قىلىش، تەكشۈرۈش ئورنى قۇردى. جايلار يېمەك-ئىچمەك كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان 11554 ئۇقۇتچىنىڭ تەن-سالامەتلىكىنى تەكشۈرتتى ۋە ئۇلارغا گۇۋاھنامە تارقىتىپ بەردى. يېمەكلىكلەرنى تىشلەيدىغان 18 كارخانىدا تازىلىق كەسپىي ئارخېتى تۈرغۈزۇلدى، 6 كارخانىنىڭ يېمەكلىك تازىلىق سۇپىتىنى پىرىۋوم قىلىش ئىشخانىسىنى قۇرۇشىغا ھەمكارلاشتى. ياز پەسلىدىكى سوغۇق ئىچىملىكلەر ۋە يەرلىك يېمەكلىك سانائىتىنىڭ تازىلىق سۇپىتىنى نازارەت قىلىش، ئۇلۇچەش خىزمىتى تىشلەندى. جەمئىي 2263 ئۈلگە ئەۋرىشكە ئارىلاپ تەكشۈرۈلگەن بولۇپ، ئوتتۇرىچە ئۇلۇچەمگە لايىقلىشىش نىسبىتى 29 پىرسەنتكە يەتتى. ئۇلۇچەمگە لايىقلىشالمىغان سوغۇق ئې-

چىللىكلەر، يېمەكلىكلەر ئايرىم ـ ئايرىم هالدا تەرتىپكە سېلىش، سېتىشنى توختىتىش ۋە تىجارەتنى توختىتىش ئارقىلىق بىر تەرەپ قىلىندى. ئاشخانا، ماگىزىنلار نېلىق مال تۇتقاندا ئەسۋاب ئىشلىتىش، پاكىزە ئىش كىيىمى ۋە باش كىيىمى ئەھۋالى ھېمىشە تەكشۈرۈپ تۇرۇلدى. قەشقەر شەھىرىدە يېمەكلىككە ئىشلىتىدىغان ئەسۋابلارنى دېزىنفېكسىيە قىلىش خىزمىتى يەنمۇ ئىلگىرىلەپ كۆچەيتىلدى ھەمدە ۋىلايەتلىمىزنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ئۇيغۇن، ئاسان ئۇتۇملۇك بولغان دېزىنفېكسىيە قىلىش ئۇسۇلى يەكۈنلەپ كېڭەيتىلدى. يېمەكلىك تىن زەھەرلىنىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش خىزمىتى ۋە پەسىللىك دوكلات قىلىش خىزمىتى ئەستايىدىل ئىشلەندى. ئاپتونوم رايون بويىچە تازىلىق تەكشۈرۈش، سېلىشتۇرۇپ باھالاش جەريانىدا، قەشقەر شەھىرىدىكى 250 يېمەك ـ ئىچىمەك پىششىقلاپ ئىشلەش مۇلازىمەت ئورۇنلىرىنىڭ يېمەكلىك تازىلىق ئەھۋالى تۇقىتىلىق تەكشۈرۈلدى ۋە سېلىشتۇرۇپ باھالاندى. 1985 ـ يىلى 8 ـ ئايدا بېيجىڭدا چاقىرىلغان مەملىكەت بويىچە «يېمەكلىكلەر تازىلىقى قانۇنى» نى ئىجرا قىلىش تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش يىغىنىدا، قەشقەر شەھىرلىك كېسەللىكنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتىغا مەملىكەت بويىچە ئۈلغار دەپ نام بېرىلدى. (شۇڭشەنۇەن)

[ئانا ـ بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش] 1985 ـ يىلى ۋىلايىتىمىزنىڭ ئانا ـ بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش خىزمىتىدە يېڭى تەرەققىياتقا ئېرىشتى. يەكەن، قاغىلىق، پەيزاۋات ناھىيىلىرىدە ئايرىم ـ ئايرىم هالدا مۇستەقىل پونكىتلار قۇرۇلدى، ۋىلايەتتىكى يېزىلىرىدا 200گە يېقىن تۇغۇت پونكىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. ۋىلايەت بويىچە مەخسۇس ئانا ـ بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش خىزمىتىنى ئىشلىگۈچى كادىرلار 97 كىشىگە يېتىپ، بۇلتۇرقىغا قارىغاندا 14 كىشى كۆپەيدى. يېزا شىپاخانىلىرىدا ئانا ـ بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش خىزمىتىنى مەخسۇس ئىشلەيدىغان كادىر 189 كىشىگە يېتىپ، بۇلتۇرقىغا قارىغاندا451 ى كۆپەيدى. يېزىلاردىكى ئايال دوختۇر، تۇغۇت ئانىلىرى 2502 بولۇپ، بۇلتۇرقىدىن 197 كىشى كۆپەيدى. تۇنجى رەتلىمىك ئانا ـ بالىلار ساقلىقىنى ساقلاش تورى ئاساسىي جەھەتتىن شەكىللەندى.

جۇڭگو بالىلار تەرەققىيات مەركىزىدىكى مۇتەخەسسىسلەر تەكشۈرۈش ئومىكىنىڭ باشلىقى، جۇڭگو ئانا ـ بالىلار تەرەققىيات مەركىزىدىكى مۇتەخەسسىسلەر گۇرۇپپىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، پروفېسسور گۇيۇ ئىن قەشقەر تېمىپىمەكتەپىكە قاراشلىق دوختۇرخانىسىنىڭ بالىلار بولۇمىدە ئېنىق بولمىغان كېسەلنى تۇستىدە گۇرۇپپا دوكلاتىنى قويماقتا.

كولە نېمىك فوتوسى

بىر قىسىم ناھىيىلەر يېڭى ئۇسۇلدا تۇغۇت قوبۇل قىلىش توختام تۈزۈمىنى قوللانغانلىقى ئۈچۈن، پۈتۈن ۋىلايەتنىڭ يېڭى ئۇسۇلدا تۇغۇت قوبۇل قىلىش نىسبىتى 89.34 پىرسەنتكە يېتىپ، بۇلتۇرقىدىن2.1%ئۆستى. هامىلدار ئاياللارنىڭ تۇغۇتتا تۆلۈپ كېتىش نىسبىتى‰1.4 بولۇپ، بۇلتۇرقىدىن ‰6 تۆۋەنلىدى. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ قاتتىقكېسەللى سەۋەبى بىلەن تۆلۈپ كېتىش نىسبىتى ‰0.67، تۇغۇت قىزىتىسىنىڭ پەيدا بولۇش نىسبىتى‰9.83، بىرياشتىن تۆۋەن بوۋاقلارنىڭ تۆلۈش نىسبىتى ‰7.5 بولدى.

بىر قىسىم ناھىيىلەر ئايالارنىڭ بالىيات تۇۋ بوينى راكىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇپ، جەمئىي3761 كىشىنى تەكشۈردى. ئۇنىڭ ئىچىدە ئۇلايەت ئادەم تەشكىللەپ، قەشقەر شەھىرى، مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ يېزىلىرىدا جەمئىي2042 نەپەركادىر، ئىشچى، دېھقانلىنى تەكشۈرۈپ،7 كىشىدە بۇ خىل كېسەلنىڭ بارلىقىنى ئېنىقلىدى. ئۇ، تەكشۈرۈلگەن ئومۇمىي سانىنىڭ 0.34 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. 476 كىشىدە ھەرخىل جىنسىي يول كېسەللىرىنىڭ بارلىقىنى ئېنىقلىدى. ئۇ، 23.3 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ھەرخىل بالىيات تۇۋ بوينى كېسەللىرى 1055 كىشى بولۇپ، 51.6 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. باشقا كېسەللەر 33 كىشى بولۇپ،1.6 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. بۇ، ئۇلايىتىمىزدە بالىيات تۇۋ بوينى راكىنىڭ پەيدا بولۇش نىسبىتى ئىچكى ئۇلكىلەردىن يۇقىرى ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

ئانا-بالىلارساقلىقىنىساقلاش جەھەتتە، ئاساسلىقى، يەنىلا بوۋاقلاردىكى«ئىككى كېسەل» (راخىت كېسەللىكى ۋە ئوزۇقلۇق يېتىشمەسلىك خاراكتېرلىك قان ئاجىزلىق)ئۈستىدە ئۇلايەت بويىچە 7 ياشتىن تۆۋەن 354737 نەپەر بالا ئىچىدە جەمئىي 55981 نەپىرى تەكشۈرۈلۈپ، ھەر خىل كېسەل بىلەن ئاغرىغانلاردىن 7433 نەپىرى ئېنىقلاندى، ئۇ، 13.2 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە راخىت كېسەللىكى 8984 بولۇپ، 1.6 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ ، ئوزۇقلۇق يېتىشمەسلىك خاراكتېرلىك قان ئاجىزلىق 454 بولۇپ،2.3 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

تەكشۈرۈش، سىنىشتۇرۇپ باھالاش ئارقىلىق،1985-يىلى ناھىيىلىك ئانا-بالىلارساقلىقنى ساقلاش پونكىتىدىن5 ى،ئۇلايەت، ناھىيىلىك بالىلار باغچىسىدىن 4 ى، يېزا شىپاخانىسىدىن 6 سى ۋە يېزا بالىلار باغچىسىدىن 2 سى ئىلغار كوللېكتىپ بولۇپ باھالاندى. (چىك ئەيدى)

[پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش] قەشقەر ئۇلايىتىنىڭ پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش خىزمىتىدە، خەنزۇلارغا قارىتىلغان ھازىرقى پەرزەنت كۆرۈش سىياسىتى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈلدى، ئاز سانلىق مىللەتلەر ئارىسىدا نۇقتىلىق تەشۋىقات - تەربىيە ئېلىپ بېرىلدى.

1985 - يىلى ئۇلايەتنىڭ ئومۇمىي نوپۇسى 2 مىليون 488 مىڭ 153 كىشى (يېزا ئىگىلىك 3 - دۆبزىيىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالمىدۇ . تۆۋەندىمۇ ئوخشاش) ئومۇمىي تۇغۇلۇش نىسبىتى ‰26.24، تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى 15.05‰ بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش يولغا قويۇلغان خەنزۇ نوپۇسىنىڭ تۇغۇلۇش نىسبىتى 9.52‰ بولۇپ، 6 - بەشىللىق پىلانىنىڭ بېرىنچى يىلىغا قارىغاندا ‰3.98 تۆۋەنلىدى. تەبىئىي كۆپىيىش نىسبىتى ‰6.68 بولۇپ، ‰4.22 تۆۋەنلىدى. تۇغۇتنى چەكلەش نىسبىتى 76.64‰، كىچىكتۈرۈپ توي قىلىش نىسبىتى 73.12‰ بولدى. ئۇچىنچى، تۆتىنچى خىل ناھىيىلەردە تۇغۇت سىياسىتى كەڭ قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن ئەھۋال ياخشى بولۇپ، بىر بالىلىق بارئەرخوتۇنلارنىڭ48پىرسەنتى ئىككىنچى بالا تۇغۇشنى ئىلتىماس قىلدى، تەشۋىقات - تەرغىبات نەتىجىسىدە، ئاز سانلىق مىللەت ئاممىسى ئىچىدە پەرزەنت سانىغا چەك قويۇش تەدبىرى قوللىنىشنى تەلەپ قىلغانلار بارغانسېرى كۆپەيمەكتە. 1985 - يىلى ئۇلايەت بويىچە تۇغۇتنى چەكلەش ئۈچۈن4 خىل ئوپېراتسىيە قىلدۇرغانلار 18422 بولۇپ، ئىنالدىنقى يىلدىكىدىن 1.53 باراۋەر ئاشتى، داۋالاش جەھەتتە زور ھادىسە كۆرۈلمىدى. پەرزەنت كۆرۈشنى چەكلەش بويىچە ھەرخىل

تەدبىر قوللانغانلار 73367 كىشىگە يەتتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 3.67 پارائەر ئاشتى.

1985 - يىلى مۇنداق 10 ئىش قىلىندى:

1. 5 - ئايدا ئۇلايەت بويىچە پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش خىزمىتى يىغىنى چاقىرىلىپ، ھۆججەتلەر ئۆگىنىلدى. ئىدىيىۋى تونۇش بىرلىككە كەلتۈرۈلدى.

2. ھەر دەرىجىلىك پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش ئاپپاراتلىرى مۇكەممەللەشتۈرۈلدى. كادىرى 1984 - يىلدىكى 45 كىشىدىن 55 كىشىگە كۆپەيدى، ئۇنىڭ ئىچىدە ئازسانلىق مىللەت كادىرلىرى 40% كۆپەيدى. ھەرقايسى يېزا، كوچا باشقارمىلىرىدا پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈشكە رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى. ئۇلايەت بويىچە ھازىر پىلانلىق تۇغۇت يارىدەمچىسى 200 كىشىگە، ئىدارە-ئورگانلاردىكى مەخسۇس(قوشۇمچە) پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش خىزمىتى كادىرى 1000 دىن ئېشىپ، ئۇچ دەرىجىلىك پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش تورى تەمىنۇ تولۇقلاندى.

3. ئازسانلىق مىللەتلەر ئارىسىدا پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈشنى قانات يايدۇرۇش توغرىسىدىكى تەشۋىقات، تەربىيە خىزمىتى كۆچەيتىلدى. ئىشخانا پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈشكە ئائىت 5 كىتابنى تەرجىمە قىلدى. ھازىرقى تەشۋىقات شەكلىدىن سىرت، يەنە تېلېۋىزىيە تەشۋىقات فىلىمىدىن 5 نى سېتىۋېلىپ، تېلېۋىزىيە ئىستانسىدا قويۇپ، خېلى ياخشى تەشۋىقات ئۇنۇمىگە ئېرىشتى. بۇنىڭ بىلەن بىرلا ۋاقىتتا، سالامەتلىك ئاشخانىسى ۋە خەلق ئاشخانىسىدا يالغۇز پەرزەنتلەر، ياشانغانكىشىلەر ئۈچۈن مەخسۇس ئورۇن تەسىس قىلىندى.

4. ئاساسىي قاتلامغا چوڭقۇر چۆكۈپ، تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلىندى. ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، ئىشچى، دېھقان، زىيالىيۋە كادىر، دىنىي زات، تىببىيخادىم، شۇنداقلا، يالغۇز پەرزەنتلەر-نىڭ ئاتا - ئانىسى، ئارتۇق تۇغۇپ جىنايەت قىلغۇچىلار بولۇپ، ھەرخىل تېپتىكى سۆھبەت يىغىنلىرى چاقىرىلىپ، ئازسانلىق مىللەت ئاممىسىنىڭ پەرزەنت كۆرۈش توغرىسىدىكى ئارزۇسى ۋە پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتىگە بولغان پىكرى ئىگىلەندى.

5. تۇغۇش يېشىدىكى ئايالارنىڭ كاپسىيەنى تۇرغۇزۇلدى . ئۇلايەتتىكى تۇغۇت يېشىدىكى ئايالارنىڭ تۇغۇش ئەھۋالىنى ئېنىق ئىگىلەش ئۈچۈن، ئىشخانىمىز ئۇلايەت مىقياسىدىكى تۇغۇش يېشىدىكى ئايالار ئۈستىدە20 نەچچە تۈر بويىچە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى. بۇ خىزمەت 10 -ئاينىڭ ئاخىرىدا تاماملاندى .

6. 44 نەپەر پىلانلىق تۇغۇت يارىدەمچىسى تەكلىپ قىلىندى.

7. 1982 - يىلدىكى نوپۇس تەكشۈرۈش ماتېرىياللىرىنى ئاساس قىلىپ، قەشقەر ئۇلايىتىنىڭ نوپۇس پىرامىدىسى تۈزۈپ چىقىلدى. تۇغۇش يېشىدىكى ئايالار 550 مىڭدىن كۆپرەككەيەتكەن بولۇپ، ئايالار ئومۇمىي سانىنىڭ47.73پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. ئۇ، قەشقەرئۇلايىتىدە نوپۇس قۇرۇلمىسىنىڭ ياشلار تىپىدە ئىكەنلىكىنى دەللەپكى قەدەمدە كۆرسەتتى . ئۇلايەت مىقياسىدا نوپۇسنى كونترول قىلىشنىڭ ۋەزىيەتنىڭ تەقەززاسى ئىكەنلىكىدىن بىشارەت بەردى.

8. ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىنىڭ كەسپىي سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن، ئىشخانا ئىككىنچى قارارلىق نوپۇس ستاتىستىكا ۋە بوغالتىرلىق خامچوت ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى.

9. 10 - ئايدا ئۇلايەت بويىچە پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش خىزمىتى تەكشۈرۈلدى ۋە

سەلبىشتۇرۇپ باھالاندى. يەكەن، يېڭىشەھەر دىن ئىبارەت ئىككى ناھىيە پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش-تە ئىلغار ناھىيە بولۇپ باھالاندى.

10- قەشقەر ۋىلايەتلىك پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش جەمئىيىتى قۇرۇلدى. قەشقەرگە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرۈشكە كەلگەن مەملىكەتلىك پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش ھەيئىتى-نىڭ مەسئۇلى تەجىسى لى شيۇجېن ۋە ئۇنىڭ ھەمرالىرى كۇتۇۋېلىندى. (مېڭ جاۋرۇڭ)

[مىللىي تىبابەت ۋە دورىگەرلىك] 1985 - يىلى ۋىلايىتىمىزنىڭ ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك ۋە دورىگەرلىك ئىشلىرى يېڭى تەرەققىياتقا ئېرىشتى. 1) تىبابەتچىلىك، دورىگەرلىك ئاپپاراتلىرى قۇرۇلدى ۋە مۆكەممەللەشتۈرۈلدى. ۋىلايەت بويىچە ئۇيغۇر تىبابەت شىپاخانىسى، 1984 - يىلىدىكى 7 دىن 8 گە كۆپەيدى. بۇندىن باشقا، قەشقەر تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى يېڭىسار ناھىيىلىك دوختۇرخانىلارمۇ ئۇيغۇر تىبابەت بۆلۈمى تەسىس قىلىپ، ئامبولاتورىيەدە كېسەل كۆرۈشنى پائال يولغا قويدى. كونىشەھەر ناھىيىلىك دوختۇر-خانا ئۇيغۇر تىبابەت ئامبولاتورىيىسى ئاچقانلىقى سىرتىدا، يەنە 9 يېزىلىق شىپاخانىدا كې-سەل كۆرۈش ئورنى تەسىس قىلدى. 2) تىبابەتچىلىك، دورىگەرلىك قوشۇنى تولۇقلاندى. ۋىلايەت بويىچە ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك شىپاخانىسى بۆلۈمى، ئامبولاتورىيەدە ئىشلەيدى-غان تەبىبىي خادىملار 1984 - يىلدىكى 276 دىن ئېشىپ، 350 دىن كۆپرەككە يەتتى. ئۇنىڭ ئى-چىدە ئۇيغۇر تىبابەت خادىمى 106 كىشىدىن 113 كىشىگە، ئۇيغۇرچە تىبابەت دورىگەرلىرى ۋە ياشقا خادىملار 169 دىن 230 دىن كۆپرەككە يەتتى. 3) داۋالاش شارائىتىدا ئېيتىپبداتىي قە-دەملىك ياخشىلىنىش بولدى. بىمارلارنىڭ داۋالىنىش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك سەھىيە، مەمۇرىي ياشقۇرۇش تارماقلىرى ئۇيغۇر تىبابەت شىپاخانىلىرىنىڭ كەسپىي قۇرۇلۇشىغا ئەھمىيەت بەردى، قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، بارلىق ئامالار بىلەن ئۇيغۇر تىبابەت شىپاخانىلىرىغا رېنتگېن، يۇرەك ھەرىكىتى خەرىتىگە ئالغۇچى ئاۋازدىن تېز دولقۇن ئاپپاراتلىرى ۋە لابوراتورىيە سايمانلىرىنى سەپلەپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ كېسەلگە دە-ئاگنوز قويۇش ئىقتىدارىنى ئۆستۈردى. بولۇپمۇ بىر تۈركۈم ئىلغار دورا ياساش سايمانلى-رىنى سېتىۋېلىپ، كۆپ يىللاردىن بېرى داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان قول ئەمگىكى بىلەن دورا ياسايدىغان قالاق ئۇسۇل ئۆزگەرتىلىپ، دورىلارنىڭ سان ۋە سۈپىتى ئۆستۈرۈلدى، تۈرى كۆپەيتىلدى. 4) تەبىبىي خادىملارنى تەربىيىلەشكە ئەھمىيەت بېرىلدى. 1985 - يىلى قەشقەر تەبىبىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى قاتارلىق ئورۇنلار ھەرخىل شەكىللەرنى قوللانىدى، سىرتقا بىلىم ئاشۇرۇشقا، ئۆگىنىشكە ئەۋەتكەنلەر 70 نادەم-قېتىمدىن كۆپرەككە يەتتى.

ۋىلايەتنىڭ ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك، دورىگەرلىكخىزمىتىگەرچە مەلۇم نەتىجىگە ئېرىشكەن بولسىمۇ، قېرىنداش ۋىلايەتلەرگەسېلىشتۇرغاندا يەنە پەرق بار. مەسىلەن: ئاز بىلىق قىلىش، قېزىش ۋە تەتقىق قىلىش خىزمىتى چىڭ تۇتۇلمىدى، ھەردەرىجىلىك ئۇيغۇر تىبابەت ئور-گانلىرىنىڭ ئۈسكۈنىلىرى كەمچىل، ئىمارەتلىرى ناچار، باشقۇرۇش سەۋىيىسى يۇقىرى ئەمەس، دورا قىسى، بۇ مەسىلىلەرنى يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ ھەل قىلىشقا ۋە مۆكەممەللەشتۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ. (شۆھرەت)

[تەبىبىي ماتارىپ] ۋىلايەت مىقياسىدا ئادەم كۆچىنىڭ تارقىلىشى نامۇۋاپىق بولۇش، ئالىي دەرىجىلىك تەبىبىي خادىملار ئېغىر ھالدا كەمچىل بولۇش ئەھۋالىغا ئاساسەن،

سەھىيە تارماقلىرى كۆپ خىل تەدبىر قوللىنىپ، ئىختىساسلىق خادىملارنى يېتىشتۈرۈشنى تېزلەتـ تىي. 1985-يىلى ۋىلايەت ناھىيە، (شەھەر) لەردىن سىرتقا بىلىم ئاشۇرۇش ئۇچۇن 343 كىشى ئەۋەتىلدى، 15 قارار ھەرخىل كۇرس ئېچىلدى، ئۇگىنىشكە 1376 كىشى قاتناشتى. قۇلاق، بۇرۇن، كال كېسەللىكلىرى كەسپىنى ئوقۇغان كۇرسانتلار ئوقۇش پۈتتۈرگەندە، ئالاقىدار تارماقلار كۇرـ سانتلارغا قۇلاق، بۇرۇن، كال بۇلۇمىنىلىق ئەسۋابلىرىنى تارقىتىپ بەردى. كۇرسانتلار قايـ تىپ بارغاندىن كېيىن خىزمەتىنى دەرھال قانات يايدۇرۇۋەتتى. يەكەن ناھىيىسىنىلىق ئېيتـ داتىي خادىملارنى يېتىشتۈرۈش مەكتىپى ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، سېستىرالىق، ئاكوشىرلىق، كېسەللىكنىلىق ئالدى ئېلىش قاتارلىق كەسىپلەر بويىچە 5 قارار كۇرس ئاچـ تى، ئېيتىداتىي خادىملاردىن 84 ئادەم (قېتىم) تەربىيىلەندى. ۋىلايەتلىك 1-خەلق دوختۇرخانىسى ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرۈپ، ئۇچ يىلدىن ئارتۇق خىزمەت قىلغان، شۇنداقلا، تەربىيىلەش ئىستىقبالىغا ئىگە بولغان فېلدىشىرلار ۋە ھەرخىل خادىملارغا نىسبەتەن، «ئۇستازلار شاگىرت تۇتۇش» ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، ئوقۇغۇچىلار، ئوقۇتقۇچىلار، دوختۇرخانا ئۇچ تەرەپ تىوختام تۈزۈش ئارقىلىق جەمئىي 20 دىن ئارتۇق كىشىنى تەربىيىلىدى.

سەھىيە سىستېمىسىدىكى زىيالىيلارنىلىق غەم-ئەندىشىسىنى ئۇگىنىش ئۈچۇن، ئۇلارنىلىق ئىش كۈتۈپ تۇرغان پەرزەنتلىرىگە ئىشقا ئورونلاشتۇرۇشتىن بۇرۇن قىسقا تەربىيە بېرىلدى. كەسـ پىي ئوتتۇرا تېخنىكوم سېستىرالار سىنىپى ئېچىلىپ، ئۇنىڭغا 82 كىشى قوبۇل قىلىندى. (چىلك ئەيدى)

[دورىلارنى باشقۇرۇش قانۇنى ئىزچىل ئىجرا قىلىندى] ۋىلايەتلىنىلىك ھەر قايسى جايلىرىدىكى سەھىيە، دورىلارنى تەكشۈرۈش، دورا تەمىنلەش تارماقلىرى ۋە داۋالاش، دورا ئىشلىتىش ئورۇنلىرى 1985 - يىلى «دورىلارنى باشقۇرۇش قانۇنى» نى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش، دورىلارنى باشقۇرۇش جەھەتلەردە مەلۇم نەتىجىلەرگە ئې ـ رىشتى. تەشۋىقاتنى ياخشى ئېلىپ بېرىش ئۇچۇن، ۋىلايەت رەسىمىلەرنى ۋە 30 نەچچە نۇسـ قە راس - يالغان جۇڭيى دورا ماتېرىياللارنى كۆرگەزمە قىلدى. يەنە تېلېۋىزور، رادىئو، گېزىت ۋە تەشۋىقات سەھنىسى ئېچىلىپ، بىر ئايدىن كۆپرەك تەشۋىقات ئېلىپ باردى. ناھىيە، شەھەرلەرمۇ بۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا ئۇگىنىش ۋە تەشـ ۋىقات پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ باردى. ۋىلايەت بويىچە جەمئىي 12 خىل ئۇزۇن مۇددەت بېـ سىلىپ قالغان كونا ۋە ناچار دورىلار پۈتۈنلەي بىكار قىلىندى. 270 خىل 417 پارچىلىك دورا بىكار قىلىندى. قاغىلىق ناھىيىلىك دورا شىركىتى سېتىۋالغان يالغان «شەنزاگاۋ» ۋە كلىنىكىدا رېئاكسىيە بەرگەن خېنەن ئۇلكىسى ۋەنشى دورا زاۋۇتى ئىشلەپچىقارغان «رېنـ سىن جەنپىۋەن» ئەسلى ئورنىغا قايتۇرۇپ بېرىلدى. تەكشۈرۈش جەريانىدا ۋىلايەتلىك دورا پىرىيوم قىلىش ئورنى ئاكتىپ ماسلىشىپ، 169 نۇسقە دورىنى تەكشۈرۈپ چىقتى. بۇـ نىڭدىن باشقا، يەنە ۋىلايەتلىك ۋە ناھىيىلىك 12 دوختۇرخانىلارنىلىق دورا ياساش بۇلۇملىـ رىنى ۋە دورا شىركىتىنىلىك 26 توپ تارقىتىش ئورنى ۋە ماگىزىنلارنى تەكشۈرۈپ ئۇتكۈزۈـ ۋېلىشنى ئېلىپ باردى. ۋىلايەتلىك 1 - دوختۇرخانا، يەكەن ناھىيىلىك دوختۇرخانا ۋە قەشقەر تىببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى تەكشۈرۈپ ئوتكۈزۈۋېلىندى. قاغىلىق ۋە يېڭىشەھەر

ناهىيىلىك دورا شىركىتىدىن باشقا، قالغان دورا شىركەتلىرىنىڭ ھەممىسىگە دورا تىجارەت كېنىشكىسى تارقىتىلىپ بېرىلدى .

[قەشقەر ئۆلايەتلىك ئۇيغۇر تىبابەت دوختۇرخانىسى] ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكى ۋەتىنىمىزنىڭ گۈزەل تىبابەتچىلىكىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ ، ئۇنىڭ يەنىمۇ قوبۇل قىلىشقا، رەتلەشكە ، ئارىسالىق قىلىشقا ۋە راۋاجلاندۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ . بۇ دوختۇرخانا مانا شۇ مەقسەتتە 1984 - يىلى 8 - ئايدا ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكى تەتقىقات ئىشخانىسى قۇرۇپ ، ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك تەتقىقاتىنى ئوقۇتۇش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى . بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بېرى، بۇ تەتقىقات ئىشخانىسى قەشقەر تىببىي مەكتەپ ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك سىنىپىنىڭ ئوقۇتۇش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىغانلىقتىن سىرتتىدا ، يەنە خەلق ئارىسىدىكى داۋالاش تېخنىكىسى ، دورا ماتېرىياللىرى ۋە مەخپىي رېتسېپلارنى زور تۈركۈمدە توپلىدى ھەمدە ئۇنى كلىنىكىدا ئىشلىتىپ ، روشەن داۋالاش ئۈنۈمىگە ئېرىشتى . دوختۇرخانا يۇقىرى دەرىجىلىك ۋەزىپىلەرنى تەشكىللەپ تۈزۈپ چىققان ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك قانۇنىي يېزىلىپ پۈتۈپ، نەشر قىلىنىش ئالدىدا تۇرماقتا .

1985 - يىلى ئاق كېسەلنى داۋالاشتا يېڭى ئىلگىرىلەش بولدى . يىل بويى مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى ئۆلكە ، شەھەر ، ئاپتونوم رايونلىرىدىن كەلگەن 800 دىن ئارتۇق ئاق كېسەل قوبۇل قىلىنىپ داۋالىنىپ ، ئومۇمىي ئۈنۈم ئىلىش نىسبىتى 95 پىرسەنتتىن يۇقىرىغا يەتتى ، ساقىيىش نىسبىتى 1984 - يىلدىكى 13 پىرسەنتتىن 16.5 پىرسەنتتەكە كۆتۈرۈلدى . دوختۇرخانا ئالدىغا كەلگەن كېسەللەرنى قوبۇل قىلغانلىقتىن سىرتتىدا، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى دورا تەلەپ قىلغان بىمارلارغا پوچتىدىن ئەۋەتىپ بېرىش كەسپىنى يولغا قويدى . ئاق كېسىلىنى داۋالايدىغان دورا مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى ئۆلكە ، شەھەر ، ئاپتونوم رايونلىرىدا سېتىلغانلىقتىن سىرتتىدا، يەنە ياپونىيە ، شۇۋېتسىيە قاتارلىق ئەللەرگىمۇ سېتىلدى .

قەشقەر ئۇلايەتلىك ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك دوختۇرخانىسى دېھقانلارنىڭ كېسىلىنى تەكشۈرمەقتە بەدەن داۋالىماقتا. باۋدى فوتوسى

ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكى ئىشلىتىدىغان دورىلارنىڭ 95 پىرسەنتتىن كۆپرەكىنى ئۆزى ياسايدۇ . شۇڭا، دورا زاۋۇتىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، ھۈنەرسەنئىتىنى ياخشىلاش داۋالاش ئۈنۈمىگە كاپالەتلىك قىلىشنىڭ مۇھىم ۋاستىلىرىدىن بىرى . 1985-يىلى ، ئۇلارتەجرىبىلىك خادىملارنى ئىچكىرىگە دورا ياساش تېخنىكىسى ئۆگىنىشكە ئەۋەتتى ، 100 نەچچە خىل يۈەنلىك دورا ياساش سايمانلىرى سېتىۋالدى. ھازىر ئۇلار ئون نەچچە خىل شەرىلىك 100 تۈردىن كۆپرەك ئۇيغۇرچە تەييار دورا ياسىيالايدۇ . بۇ ئارقىلىق كلىنىكىلىق داۋالاشنىڭ نورمال قانات يېيىشىغا كاپالەتلىك قىلماقتا .

تەنتەربىيە

[تەنتەربىيە خىزمىتى ھەققىدە بايان] 1985 - يىلى ، قەشقەر ۋىلايەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتى قەشقەر ۋىلايىتىنىك ئۇستۇنلىكىنى جارىي قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت بە - رىپ ، يېنىك ئاتلېتىكا، پۇتبول ، چېلىشىش ، قارىغا ئېتىش ، ۋالىبول قاتارلىق ئۇقتىلىق تۈرلەرنى گەۋدىلەندۈردى ؛ شۇنىڭ بىلەن بىرگە ، ئاساسلىق تەلىم - تەربىيە ، مۇنەۋۋەر - لەرنى يېتىشتۈرۈش ، ماھىرلارنى ئىلمىي يوسۇندا تاللاش ، مەيدان قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت تۆت ھالقىنى ئوبدان تۇتتىسى ھەمدە ئاپتونوم رايونلۇق 4 - نۆۋەتلىك تەنتەربىيە يىغى - نىغا قاتنىشىشنى ئاساس قىلغان ھالدا ، ئىشتىن سىرتقى تەلىم - تەربىيىنى ياخشى يولغا قويۇپ، جەمئىيەتتىكى كۆچلارنىسى سەپەرۋەر قىلىپ ، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار بىلەن زىچ ھاسلىشىپ ، ئاممىۋى خاراكتېرلىك تەنتەربىيە پائالىيەتنىنى قانات يايدۇرۇپ ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ساغلاملىق سەۋىيىسىنى ئۆستۈردى .

ئىشتىن سىرتقى تەلىم - تەربىيىدە، ئاساسلىقى ماھىرلارنى ئىلمىي يوسۇندا تاللاش، سېستىمىلىق تەربىيىلەش ، تىببىي جەھەتتىن نازارەت قىلىش ، سۈزگەك تۈزۈلىشىنى تەد - قىق قىلىش قاتارلىق خىزمەتلەر تۇتۇلدى . تەلىم - تەربىيە تۈزۈمى ئىسلاھ قىلىنىپ ، تېرىنىرلارغا يىللىق تەلىم - تەربىيە كۈنى ، تېخنىكا ۋە بەدەن سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش كۆرسەتكۈچى ، ئاپتونوم رايونلۇق ۋە مەملىكەتلىك مۇسابىقىدا ئېرىشىدىغان نەتىجىسى ،

1985 - يىلى دوختۇرخانا كۆلىمى 1250 كۆۋادىرات مېتىر كېلىدىغان دورا ياساش بىناسىدىن بىرنى يېڭىدىن سالدى ھەمدە قەشقەر شەھىرى ئىچىدە يېڭىدىن يەنە بىر ئام - بولاتورىيە ئاچتى .

1985 - يىلى 11 - ئايدا، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر تىبابەت دوختۇرخانىسى قۇرۇل - غانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنى ئېچىلدى . يىغىنغا شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك دوختۇرخانىلىرىنىڭ رەھبەرلىرى ، ئۇيغۇر تىبابەتچە - لىكى ساھەسىدىكى مەشھۇر زاتلار، ئاپتونوم رايونلۇق سەھىيە نازارىتى جۇڭيى-ھىللىي تە - بابەتچىلىك باشقارمىسىنىڭ باشلىقى گوشۇلىيەن ھەمدە ۋىلايەت رەھبەرلىرى تەكلىپ بىلەن قاتناشتى ۋە سۆز قىلدى . يىغىنىدا باشقارمىنىڭ باشلىقى گوشۇلىيەن سەھىيە مىنىس - تىرلىقىنىڭ تەبرىك تېلېگراممىسى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق سەھىيە نازارىتىنىڭ نازىرى رەقىپ ئابباسىنىڭ يازما سۆزىنى ئوقۇپ ئۆتتى. ئاپتونوم رايونلۇق تىببىي ئىلىم جەمئى - يىتى ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك شۆبىسى تەبرىك خېتى ئەۋەتتى . تەبرىكلەش مەزگىلىدە، مەز - كۇر دوختۇرخانىنىڭ ئۇزۇن ستاژغا ئىگە تەۋىپلىرى تىبابەتچىلىك ، دورىگەرلىك ساھەسى - دىكى مەخسۇس ئىلمىي ماقالىلىرىنى ئوقۇپ ئۆتۈشتى ھەمدە ئۇ ماقالىلار توپلام قىلىنىپ ئېشلىنىپ،جايلاردىكى ئالىملارغا تارقىتىپ بېرىلدى . (شۆھرەت)

يۇقىرىغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان ئىختىساس ئىگىلىرىنىڭ سانى قاتارلىق تۈرلىنى بىكىتىش ھۆددىگەرلىك ئىش ئورنى مەسئۇلىيىتى تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ ، ئىشچىلار مۇكاپاتلىنىپ ، ھورۇنلار جازالاندى .

مۇسابىقە تۈرى ۋە مەزمۇنى جەھەتتىكى ئىلھاماتتا ، ئاساسلىقى ، مەدەنىيەتلىك كو - ماندا ۋە تەدبىرىكەتچىلەرنى باھالاش ، مۇسابىقە ئىستىلى تەربىيىسى ۋە سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت تەربىيىسى تۈتۈلدى .

ئۇقتىلىق ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرىدە ، ئوقۇش مۇكاپات پۇلى بېرىش ۋە مۇنەۋۋەر تەدبىرىكەتچىلەرنى مۇكاپاتلاش تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ ، تەدبىرىكەتچىلەرنىڭ مەشق قىلىش ، ئۆگىنىش ئاكتىپلىقى قوزغىتىلدى . تەنتەربىيە راسخۇتىنى تەقسىم قى - لىشتا ، تەلىم - تەربىيە ئەھۋالى ، مۇسابىقە ئەھۋالى ۋە ئامما‌ۋى تەنتەربىيە پائالىيىتى - دىن ئىبارەت ئۈچ تۈرلۈك ئاساسلىق خىزمەتنىڭ نومۇر قويۇش تۈزۈمى قوللىنىلىپ ، ئال - غان نومۇرنىڭ ئاز - كۆپلىكىگە قاراپ راسخۇت تەقسىم قىلىنىپ ، بۇرۇنقىدەك خىزمەت نە - تىجىسىگە قارىماي ، راسخۇتنى قارا - قويۇق تەقسىم قىلىدىغان چارە ئۆزگەرتىلىپ ، كۆپ ئىشلىگەنلەر كۆپ ئىلىش پرىنسىپى گەۋدىلەندۈرۈلۈپ ، ناھىيە - شەھەرلىك تەنتەربىيە كومىتېتلىرىنىڭ خىزمەت ئاكتىپلىقى قوزغىتىلدى .

1985 - يىلى ، تەنتەربىيە پائالىيىتىنى جەمئىيەتكە يۈزلەندۈرۈشتە يېڭى ئىلگىرە - لەش بارلىققا كەلدى . كەڭ يېزىلار ۋە چارۋىچىلىق رايونلىرىدا يەككە ئائىلىلەر ، كەسپىي ئائىلىلەر ، كەنتلەر ، يېزىلار تەنتەربىيە بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ياخشى ۋەزىيەت شەكىل - لەندى . بىر يىل ئىچىدە جايلار جەمئىي 1060 مەيدان ھەر خىل تەنتەربىيە مۇسابىقىلە - رىنى ئۆتكۈزدى . شەھەردە توققۇز ئورۇن ھەر خىل تەنتەربىيە يىغىنى ۋە يەككە تۈرلەر بويىچە مۇسابىقە ئۆيۈشتۈردى ، ئۈچ ئورۇن غالىتەك تېپىلىش مەيدانى قۇرۇپ چىقتى . مىڭ - لىغان ـ ئون مىڭلىغان ئۆسمۈرلەر مەركەزدىكى رەھبەرلەرنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇپ ، پۇتبول پائالىيىتىگە قاتنىشىپ ، ئولايىتىمىزدە « پۇتبول دولقۇنى » نى قوزغىدى . ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بەيگە ، ئوغلاق تارتىش ، چېلىشىش قاتارلىق ئەنئەنىۋى تەنتەر - بىيە پائالىيىتى تېخىمۇ جانلاندى .

تەنتەربىيە مۇسابىقىسى جەھەتتە ، 1985 - يىلى ئولايەتلىك ۋە ناھىيە (شەھەر)لىك تەنتەربىيە كومىتېتلىرى 206 قېتىم تەنتەربىيە يىغىنى ۋە يەككە تۈرلەر بويىچە مۇسابىقە ئۆتكۈزدى . مۇسابىقىگە 67 مىڭ 292 ئادەم (قېتىم) قاتناشتى . بىر مىليوندىن ئارتۇق ئادەم (قېتىم) مۇسابىقىنى كۆردى . بۇنىڭ ئىچىدە ، ئولايەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتى 12 قېتىم ئولايەت خاراكتېرلىك مۇسابىقە ، بىر قېتىم ئاپتونوم رايون خاراكتېرلىك مۇسا - بىقە ئۆيۈشتۈردى . ئوندىن باشقا ، 320 نەپەر تەنھەرىكەتچىنى ئاپتونوم رايونداۋ ئۆتكۈ - زۈلگەن سەككىز تۈر بويىچە 17 يەككە تۈرلۈك مۇسابىقىگە ئەۋەتىلىپ ، جەمئىي 23 ئالتۇن مېدال ، 26 كۈمۈش مېدال ، 21 مىس مېدالغا ئېرىشتى . كوللېكتىپ تۈرلىرىدە ئالتە چىمپىيون، ئۈچ ئىككىنچىلىككە ئېرىشتى . قىز ئۆسمۈرلەردىن ئېگىزگە سەكرەش تەنھەرىكەتە - چىسى خۇا لىجۈەن 1.64 مېتىرلىق نەتىجىسى بىلەن ، ئاپتونوم رايونلىق رېكورتىنى يۈزە - ۋەتتى . 28 كىشى دەرىجىلىك تەنھەرىكەتچى ئۆلچىمىگە يەتتى ، بۇنىڭ ئىچىدە ئۆز سانلىق

مىللەت تەنھەركە تچىسى16كىشى بولدى. ئالتەۋەكىللەركوماندىسىمەنەۋى مەدەنىيە تلىمكوماندا بولۇپ باھالاندى . 31 كىشى شىنجاڭغا ۋەكىل بولۇپ ، مەملىكەتلىمك مۇساباقىغا قاتناشتى. ئۆسمۇرلەر A گۇرۇپپا پۈتبول كوماندىسى شىنجاڭغا ۋەكىللىمك قىلىپ ، شىنىمك مۇسابىقە رايوندا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىمك رايونلارغا ئايرىلغان مۇسابىقىغا قاتنىشىپ ، سەچۈەن ، شەنشى ، چىڭخەي ، گەنسۇ ، نىڭشيا قاتارلىق ئۆلكىلەرنى يېڭىپ ، مۇسابىقە جەھەتتىن بەرىنچىلىككە ، بەدەن سۈپىتى جەھەتتىن بەشىنچىلىككە ، ئومۇمىي نەتىجە جەھەتتىن ئىككىنچىلىككە ئېرىشتى .

تەلىم - تەربىيە خىزمىتى بويىچە ، مۇۋاپىق جايلاشتۇرۇش ، نۇقتىنى گەۋدىلەندۈرۈش، بىر يۈرۈش تەشكىللەش ، ئىزچىل تۇرده تەلىم - تەربىيە ئېلىپ بېرىش قولغا كەلتۈرۈلدى. 1985 - يىل ئاخىرىغا كەلگەندە ، ۋىلايىتىمىز بويىچە 12 ئادەتتىكى ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتىپى ، بىر نۇقتىلىق ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتىپى بارلىققا كەلدى . شۇ يىلى تەنتەربىيە ئوتتۇرا مەكتىپى قۇرۇلۇپ ، 1674 نەپەر ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىندى . بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىسى 1075 نەپەر. ئۆسمۇرلەر ۋە بالىلارنى سىستېمىلىق تەنتەربىيە تەلىم - تەربىيىسىگە ئىگە قىلىش ئۈچۈن ، 85 نەپىر تېرىنىر ئورۇنلاشتۇرۇلدى. بۇندىن باشقا، ئەنئەنەۋى تۇرلەر ئورۇنلاشتۇرۇلغان مەكتەپ 39 ، بۇنىڭ ئىچىدە باشلانغۇچ مەكتەپ 20 ، ئوتتۇرا مەكتەپ 19 بولۇپ ، تەلىم - تەربىيىگە قاتناشقان ئوقۇغۇچى 1121 ، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىسى 900 نەپەر، ئىشتىن سىرتقى تېرىنىر 52 نەپەر بولدى.1985 - يىلى يۇقۇرىغا ئەۋەتىپ بېرىلگەن تەنتەربىيە ماھىرى 21 نەپىر ، 1985 - يىلى تەنتەربىيە چېنىقىشىغا دائىم قاتناشقان ئىشچى - خىزمەتچى 85 مىڭ كىشى ، ھەر خىل تەنتەربىيە پائالىيىتىگە قاتناشقان دېھقان - چارۋىچى 550 مىڭ كىشى ، دۆلەتنىمك تەنتەربىيە چېنىقىش ئۆلچىمىگە يەتكەن ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى 38 مىڭ 928كىشى بولدى. 9-ئايدا ۋىلايىتىمىز53كىشىدىن تەركىب تاپقان تەنتەربىيە ۋەكىللەر ئۆمىكى تەشكىللەپ ، ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن تۇنجى قېتىملىق ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەنئەنەۋى تەنتەربىيە يېغىنىغا قاتناشتۇردى . تەنتەربىيە يېغىنىدا چىلىشىش بويىچە ئالتۇن لوڭقا ، ئۇغلاق تارتىشىش بويىچە كۆمۈش لوڭقا، بەيگە بويىچە ئۆتىنچىلىك قولغا كەلتۈرۈلدى. يېڭىسار ناھىيىسىدىن مەمەت تۇرسۇن داۋاز ئويىنىنى ئويناپ ، چوڭ يېغىنىنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولدى .

سۈڭ جەنۇبىن بىلەن ئاۋ سۈخۈڭ ئاپتونوم رايوندا ئۆتكۈزۈلگەن مەجرۇھلار تىكىتاك توپ مۇسابىقىسىغا قاتنىشىپ ، ئايرىم - ئايرىم ھالدا ، ئەر ۋە ئاياللار يەكىمە ئويناش بويىچە كۆمۈش مىدالغا ئېرىشتى ھەمدە شىنجاڭغا ۋاكالىتەن خانىمۇدا ئۆتكۈزۈلگەن مەجرۇھلار تەنتەربىيە يېغىنىغا قاتناشتى . خىزمەتتىن ئايرىلىپ دەم ئېلىشقا چىققاندىن كېيىن يالاڭ گوجى ئاپتونوم رايوندا ئۆتكۈزۈلگەن بېلىق تۇتۇش مۇسابىقىسىدا بىرىنچىلىككە ئېرىشىپ ، شىنجاڭغا ۋاكالىتەن مەملىكەتلىك مۇسابىقىغا قاتناشتى . 1985 - يىلى 24 چەت ئەل ئالپىنىستلار كوماندىسىۋەسايامەتچىلىك ئەترىتىدىن جەمئىي 368 كىشى قەشقەرگە كېلىپ تاقا چىققىچە ۋە ئېگىز تاغ سايامەت پائالىيىتىنى ئېلىپ باردى . بۇنىڭدىن دۆلەتكە كىرىم بولغان تاشقى پىرەۋوت 307 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن بىر ھەسسە كۆپەيدى .

ۋىلايەتلىمىز ئىلك تاققا چىقىش تەنھەركەتچىسى جالاڭ باۋخۇا يىلىغان مامۇت ئاۋۇت جۇڭگو شىنـ جالاڭ ـ ئامېرىكا يېرلەشمە تاققا چىقىش ئەترىتىگە قاتنىشىپ ، باشقا ئۈچ تەنھەركەتچى بىـ لەن يېرلىكتە بەش يۈلتۈزلۇق قىزىل بايراقنى تۇنجى قېتىم مۇز تاغ چوققىسىغا قاداپ ، ۋەتىنىمىز ئۈچۈن شان ـ شەرەپ كەلتۈردى .

1985 ـ يىللىق تەنتەربىيە راسخوتى بىر مىليون 260 مىڭ يۈەن بولۇپ (بۇنىڭ ئىـ چىدە مەيدان رېمونت پۇلى 340 مىڭ يۈەن)، 1984ـيىلدىكىدىن 7.2% كۆپەيدى. بۇنىڭدىن ناھىيە (شەھەر) لىك تەنتەربىيە كومىتېتلىرىغا 627 مىڭ يۈەن بېرىلدى . 1985 ـ يىلى ئىشلىتىشكە ئۆتكۈزۈپ بېرىلگەن نۇقتىلىق ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتىپىنىڭ ئوقۇـ تۇش بىناسى ۋە تەنھەركەتچىلەر ئاشخانىسى 1750 كۋۋادىرات مېتىر بولۇپ ، ئومۇمىي پۈـ تۈپ چىقىش باھاسى 360 مىڭ يۈەن بولدى. شىنجاڭ بويىچە ئەڭ چوڭ تەنتەربىيە سارىيى ـ قەشقەر تەنتەربىيە سارىيى 1985 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى قۇرۇلۇشنى باشلىدى.

[مەشق خىزمىتى] 1985 ـ يىللىق ئىشتىن سىرتقى مەشق خىزمىتىدە، نۇقتىلىق تۈردە ئىككى جەھەتتىكى ئىش تۈتۈلدى.

بىرى، مەشق تۈزۈلمىسى ۋە تۈزۈمى جەھەتتىكى ئىسلاھات تۈتۈلدى. تېرىنېرلارنىڭ ئىش ئۈرنى ھۆددە مەسئۇلىيىتە تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. يىللىق مەشق كۈنى، بەدەن سۈپىتىۋە تېخنىكا جەھەتتىن ئۆستۈرۈش كۆرسەتكۈچى، مەملىكەتلىك ۋە ئاپتونوم رايونلۇق مۇسابىقـ لەرنىڭ تەرتىپى ، ئەۋەتىپ بېرىدىغان ئىختىساسلىق كىشىلەرنىڭ سانى بىكىتىلىپ، مۇكاـ پاتلاش ـ جازالاش ئەھمىدە كۆرسىتىلدى. 1985 ـ يىلى 12 ـ ئايدا، ۋىلايەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتى ئىشتىن سىرتقى مەشق بويىچە «قوش ئىلغارلار» نى باھالاپ سىلىشتۈرۈش يىغىنى ئاچتى. كونىشەھەر ناھىيىلىك تەنتەربىيە كومىتېتى ئىلغار كوللېكتىپ بولۇپ باھالاندى. ۋىلايەتلىك نۇقتىلىق ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتىپىنىڭ پۈتبول تېرىنېرى ئەرسلان ئابـ لىز، قەشقەر شەھەرلىك تەنتەربىيە كومىتېتىنىڭ يېنىك ئاتلېتىكا تېرىنېرى لىيۇيۇڭ، مارالبېـ شى ناھىيىلىك تەنتەربىيە كومىتېتىنىڭ چىلىشىش تېرىنېرى راخمان ئىلغار تېرىنېر بولۇپ باھالاندى.

ئىككىنچى، ئەۋزەللىكلەر جارىي قىلدۇرۇلۇپ، مۇھىم نۇقتاگەۋدىلەندۈرۈلۈپ، مۇۋاپىـق ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ، قاتلامۇ ـ قاتلام تۇتاشتۇرۇلۇپ، مەشق خىزمىتىدە كۆرۈنەرلىك نەتىجـ لەر قولغا كەلتۈرۈلدى. ئاپتونوم رايون ۋىلايىتىمىزگە نۇقتىلىق تۈرلەردىن يېنىك ئاتلېتـ كا، پۈتبول، چىلىشىش، قاردىغا ئېتىش، ۋالىبول قاتارلىق بەش تۈرنى ئورۇنلاشتۇرغانىدى. بۇ ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلاش ئۈچۈن، بىز ئاپتونوم رايونلۇق تەنتەربىيە كومىتېتى مەشق باشقارـ مىسى تەقسىم قىلغان بەش نۇقتىلىق سىنىپتىكى105 نەپەر كورسانتنى مەشق قىلدۇرۇش ۋەـ زىپىسىنى ئۈز ئۈستىمىزگە ئالغاندىن باشقا، ۋىلايەتتىكى نۇقتىلىق ئىشتىن سىرتقى تەنتەرـ بىيە مەكتەپلىرىدىن نۇقتىلىق تۈرلەر مەشقىنەپۈتبولدىن 64، ۋالىبولدىن 48، چىلىشىشتىن 16، يېنىك ئاتلېتىكىدىن 28، قاردىغا ئېتىشتىن 24، جەمئىي108 كىشىنى مەشقە قاتناشتۇردۇق. بۇ، 244 نەپەر كورسانتنىڭ 75 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. ۋىلايەت بويىچە ئادەتتىكى ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرىدىكى كورسانتلار1370 بولۇپ، نۇقتىلىق تۈرلەر بويىچە مەشقە قاتناشقانلار: يېنىك ئاتلېتىكىدا 354 كىشى، پۈتبولغا 358 كىشى، چىلىشىشقا70 كىشى،ۋالىـ

بولغا290كىشى، قارىغا ئېتىشقا 96 كىشى، جەمئىي1168كىشى بولدى. بۇ-كۈرسا نتلار ئومۇمىي سا-نىنىڭ 87 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. بۇنىڭ بىلەن، ئىلگىرىكىدەك ۋاسكىتبولغا ئەھمىيەت بە-رمەش خاھىشلىرى ئۆزگەرتىلدى. نۇقتىلىق تۈرلەرنى قاتلامغۇ - قاتلام تۇتاشتۇرۇش ئۈچۈن، ۋىلايەت 19 ئوتتۇرا مەكتەپ، 20 باشلانغۇچ مەكتەپنى ئەنئەنىۋى تەنتەربىيە بويىچە نۇقتىلىق مەكتەپ قىلىپ بېكىتتى. مەشققە قاتنىشىدىغان ئوقۇغۇچىلار 1121 گە يەتتى. 1985 - يىلى، پۇتبول، چېلىشىش،ۋاسكىتبول(ئەرلەر) ئۈچ تۈردە، ئاپتونوم رايون ۋە مەملىكەتنىك مۇسابىقە رايونلىرىدا خەلى ياخشى نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى.

1985 - يىلى، 28 كىشى دەرىجىلىك سپورتچى ئۆلچىمىگە يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتتىن 16 كىشى بار. يۇقىرىغا ئەۋەتىپ بېرىلگەن سپورتچىلار 21 نەپەر بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئۈچ كىشى ئاپتونوم رايونلۇق كەسپىي كوماندىغا، بەش كىشى تەنھەرىكەت مەكتىپىگە، 13 كىشى ئالىي مەكتەپلەر تەنتەربىيە فاكولتېتىغا كەتتى. دەرىجىلىك تېرىنىر-لاردىن 27 كىشى يېتىشتۈرۈلدى. بۇنىڭ ئىچىدە، ئاز سانلىق مىللەتتىن 20 كىشى بار.

1985 - يىلى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ تەستىقى ئارقىلىق، ۋىلايەتتە بىر تەنتەربىيە ئوتتۇرا مەكتىپى قۇرۇلۇپ، 60 ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىندى.

[تەنتەربىيە مۇسابىقىسى] مەملىكەتلىك مۇسابىقە: 1985 - يىلى، مەملىكەتلىك يېنىك ئاتلېتكا مۇسابىقىسىنىڭ غەربىي شىمال مۇسابىقە رايونى 8 - ئاينىك 1 - كۈندىن 10 - كۈنگىچە يىنچۈن شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ سپورتچىسى لېۋۇ بىنجۇن 13 ياشلىق ئوغۇللار ئىك ئۈزۈن مۇسابىقىلىق يۈگرەش گۇرۇپپىسى بويىچە 1 - بولدى. جاڭ بىۋجېي 13 ياشلىق قىزلار ئىك ئۈزۈن مۇسابىقىلىق يۈگرەش گۇرۇپپىسى بويىچە 4 - بولدى.

1985 - يىلى، مەملىكەتلىك ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى ئۆسمۈرلەر A گۇرۇپپىسى پۇتبول تارماق مۇسابىقە رايونىنىڭ غەربىي شىمال رايونى 8 - ئاينىك 1 - كۈن-دىن 10 - كۈنگىچە شىنىڭ شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. ۋىلايىتىمىز كوماندىسىدىن 18 كىشى شىنجاڭغا ۋەكىل بولۇپ مۇسابىقىگە قاتناشتى. سىچۈەن، شەنشى، گەنسۇ، نېڭشىيا، چىڭخەي كوماندىلىرىنى يېڭىپ 1 - لىككە ئېرىشتى. سالامەتلىك سۈپىتىنى ئۆلچەش بويىچە 5 - ئومۇمىي نەتىجىدە 2-بولدى.

شىنجاڭ بويىچىدە مۇسابىقە: يېنىك ئاتلېتكا 1985-يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقۇ-تىلىق ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرىنىڭ كۈلۈپ ئىچىدىكى مۇسابىقىسى 2 - ئاي-نىك 1 - كۈندىن 11 - كۈنگىچە A، B گۇرۇپپىلىرىغا بۆلۈنۈپ، ئۈرۈمچى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كوماندىسى A گۇرۇپپا كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر بويىچە8 - لىكنى، B گۇرۇپپىسى كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر بويىچە 1 - لىكنى ئالدى. خۇاللىجۇەن قىزلار B گۇرۇپپىسى ئېگىزگە سەكرەش بويىچە 1 - بولدى ھەمدە 1.64 مېتر نەتىجە بىلەن، ئاپتونوم رايونىنىڭ رېكورتىنى بۇزۇپ تاشلىدى. جاڭ شېخۇڭ قىزلار B گۇرۇپپىسى ئۈزۈنغا يۈگرەش بويىچە 1 - لىكنى؛ جاڭ خەيپىڭ قىزلار B گۇرۇپپىسى توساقتىن سەكرەش بويىچە 1 - لىكنى؛ لېۋۇبىنجۇن ئەرلەر B گۇرۇپپىسى ئۈزۈنغا يۈگرەش بويىچە 2 - لىكنى؛ ۋۇجىيەن-جياڭ ئەرلەر B گۇرۇپپىسى قىسقا يۈگرەش بويىچە 2 - لىكنى؛ شۇي شياۋيىن قىزلار

B گۇرۇپپىسى ئېگىزلىككە سەكرەش بويىچە 2 - لىكنى؛ كالا خۇيچىن قىزلار A گۇرۇپپىسى 100 مېتر غا يۈگرەش بويىچە 2 - لىكنى ئالدى. ئۇندىن باشقا، ئىككى 3 - لىكنى، ئۈچ 4 - لىكنى، بىر 5 - لىكنى قولغا كەلتۈردى.

1985 - يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى A گۇرۇپپىسىنىڭ يېنىك ئاتلېتىكا مۇسابىقىسى 7 - ئاينىڭ 28 - كۈنىدىن 31 - كۈنىگىچە ئۈرۈمچى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. ۋىلايىتىمىز كوماندىسى ئەرلەر كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر بويىچە 7 - لىككە، ئايالار 8 - لىككە ئېرىشتى. يەككە تۈرىدىكى مۇسابىقىدە بىر 1 - لىكنى، بىر 2 - لىكنى؛ ئۈچ 3 - لىكنى، ئىككى 4 - لىكنى، ئۈچ 5 - لىكنى، ئۈچ 6 - لىكنى ئالدى.

1985 - يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى B گۇرۇپپىسى يېنىك ئاتلېتىكا مۇسابىقىسى 7 - ئاينىڭ 10 - كۈنىدىن 13 - كۈنىگىچە كۇيىتۇڭ شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. ۋىلايىتىمىز كوماندىسى بەش 2 - لىكنى؛ بىر 3 - لىكنى؛ ئۈچ 4 - لىكنى؛ ئۈچ 5 - لىكنى؛ بىر 6 - لىكنى ئالدى.

1985 - يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئەنئەنىۋى تۈرلەر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى B گۇرۇپپىسى يېنىك ئاتلېتىكا مۇسابىقىسى 7 - ئاينىڭ 12 - كۈنىدىن 16 - كۈنىگىچە ئۈرۈمچى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. يېڭىشەھەر ناھىيىلىك 1 - ئاۋغۇست ئوتتۇرا مەكتىپى ۋىلايەتكە ۋاكالىتەن مۇسابىقىگە قاتنىشىپ، ئەرلەر كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر بويىچە 7 - لىككە؛ ئايالار 8 - لىككە ئېرىشتى. يەككە تۈرىدىكى مۇسابىقىدە بىر 1 - لىكنى؛ بىر 2 - لىكنى؛ بىر 3 - لىكنى ئالدى.

پۇتبول: 1985 - يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى A گۇرۇپپىسى پۇتبول مۇسابىقىسى 7 - ئاينىڭ 5 - كۈنىدىن 14 - كۈنىگىچە قەشقەر شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كوماندىسى چېمپىيون بولدى.

1985 - يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆسمۈرلەرنىڭ «بىڭ لوڭقىسى» پۇتبول مۇسابىقىسى 7 - ئاينىڭ 21 - كۈنىدىن 31 - كۈنىگىچە كورلا شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. قەشقەر شەھەرلىك 7 - باشلانغۇچ مەكتەپ كوماندىسى ۋىلايەتكە ۋەكىل بولۇپ قاتنىشىپ،6 - لىككە ئېرىشتى.

1985 - يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى B گۇرۇپپىسى پۇتبول مۇسابىقىسى 8 - ئاينىڭ 7 - كۈنىدىن 15 - كۈنىگىچە غۇلجا شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كوماندىسى 4 - لىككە ئېرىشتى.

1985 - يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئەنئەنىۋى تۈرلەر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ B گۇرۇپپىسى پۇتبول مۇسابىقىسى 8 - ئاينىڭ 5 - كۈنىدىن 16 - كۈنىگىچە شىنخو ناھىيىسىدە ئۆتكۈزۈلدى. قەشقەر شەھەرلىك 6 - ئوتتۇرا مەكتەپ ۋىلايىتىمىزگە ۋەكىل بولۇپ مۇسابىقىگە قاتنىشىپ، چېمپىيون بولدى ھەمدە مەدەنىيەتلىك كوماندا بولۇپ باھالاندى.

1985 - يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە قىزلار پۇتبول مۇسابىقىسى 8 - ئاينىڭ 21 - كۈنىدىن 28 - كۈنىگىچە چۆچەكتە ئۆتكۈزۈلدى. ۋىلايىتىمىز كوماندىسى 4 - لىكنى ئالدى.

چېلىشىش: 1985-يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ياش - ئۆسمۈرلەرخەلقئارا چېلىشىش مۇسابىقىسى 8 - ئاينىڭ 4 - كۈنىدىن 7 - كۈنىگىچە ئالتاي شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. قەشقەر ۋىلايىتى كوماندىسى قەدىمكى شەكىلدىكى ۋە ئەركىن شەكىلدىكى ئىككى تۈر كوللېكتىپ نومۇر

بويىچە چېمپىيون بولدى ھەمدە مەنىۋى مەدەنىيەتلىك كوماندا بولۇپ باھالاندى. يەككەمۇسابىقىدا ئۆسمۈرلەر قەدىمكى شەكىلدىكى ئالتۈن مىدالغا ئېرىشكەنلەر: 52كىلوگرام دەرىجىلىكتىن ئەركىن: 56كىلوگرام دەرىجىلىكتىن ئەيسا تۇردى؛ 60كىلوگرام دەرىجىلىكتىن ۋالى شىنچيالى؛ 65كىلوگرام دەرىجىلىكتىن مەمەت ئىبلى. ياشلار گۈرۈپپىسى قەدىمكى شەكىلدىكى چېلىشىش بويىچە ئالتۈن مىدال ئالغانلار: 56كىلوگرام دەرىجىلىكتىن ئۇر ئەخمەت؛ 65كىلوگرام دەرىجىلىكتىن مەمەت ئىبلى. ئۆسمۈرلەر گۈرۈپپىسى ئەركىن شەكىلدىكى چېلىشىش بويىچە ئالتۈن مىدال ئالغانلار: 48كىلوگرام دەرىجىلىكتىن ئابدۇۋايىت؛ 52كىلوگرام دەرىجىلىكتىن ئۆمەر؛ 56كىلوگرام دەرىجىلىكتىن غوپۇر ئابدۇۋايىت، ياشلار گۈرۈپپىسى ئەركىن شەكىلدىكى چېلىشىش بويىچە ئالتۈن مىدال ئالغانلار: 52كىلوگرام دەرىجىلىكتىن غېنى ساتتار؛ 60 كىلوگرام دەرىجىلىكتىن چېن لىجۇك. ئۇندىن باشقا، ئۆسمۈرلەر گۈرۈپپىسى قەدىمكى شەكىلدىكى چېلىشىش بويىچە 48 كىلوگرام دەرىجىلىك ۋە 70 كىلوگرام دەرىجىلىكلەردىن مىس مىدال؛ ياشلار گۈرۈپپىسى 52كىلوگرام دەرىجىلىك ۋە 48كىلوگرام دەرىجىلىكلەردىن كۆمۈش مىدال، ئەركىن شەكىلدىكى چېلىشىش بويىچە 48 كىلوگرام دەرىجىلىك ئۆسمۈرلەرمىس مىدال ۋە ياشلار گۈرۈپپىسى56كىلوگرام دەرىجىلىكلەردىن كۆمۈش مىدال قولغا كەلتۈرۈلدى.

1985 ـ يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە جۇڭگوچە چېلىشىش مۇسابىقىسى 10ـئاينىڭ 10 ـ كۈنىدىن 15ـكۈنگىچە توقسۇن ناھىيىسىدە ئۆتكۈزۈلدى. قەشقەر ۋىلايىتى كوماندىسى ياشلار گۈرۈپپىسى كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر بويىچە 3ـلىككە، ئوتتۇرا ياشلىقلار گۈرۈپپىسى كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر بويىچە 4ـلىككە ئېرىشتى. دەرىجىگە ئايرىپ ئۆتكۈزۈلگەن مۇسابىقىدە، كېرىم ياشلار گۈرۈپپىسى54كىلوگرام دەرىجىلىكلەر بويىچە ئالتۈن مىدالغا، جۇما خوجا62كىلوگرام دەرىجىلىكلەر بويىچە ئالتۈن مىدالغا ئېرىشتى. ئۇندىن باشقا، 90كىلوگرام دەرىجىلىك، 74كىلوگرام دەرىجىلىك، 48 كىلوگرام دەرىجىلىكلەر بويىچە كۆمۈش مىدال ۋە سەككىز 4ـلىكنى قولغا كەلتۈرۈپ، مەدەنىيەتلىك كوماندا بولۇپ باھالاندى.

ۋاسكىتبول : 1985 ـ يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى A گۈرۈپپىسى ئەر ـ ئاياللار ۋاسكىتبول مۇسابىقىسى 7 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنىدىن 22 ـ كۈنگىچە ئۈرۈمچى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى . ئەرلەر كوماندىسى 2 ـ لىككە، ئاياللار كوماندىسى 4 ـ لىككە ئېرىشتى.

ۋالىبول: 1985ـ يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى A گۈرۈپپىسى ئەر ـ ئاياللار ۋالىبول مۇسابىقىسى 8 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن 4 ـ كۈنگىچە ئاقسۇ شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. ئەرلەر كوماندىسى چېمپىيون بولدى، ئاياللار كوماندىسى 3 ـ لىككە ئېرىشتى.

قارىغا ئېتىش : 1985 يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيەمەكتەپلىرى قارىغا ئېتىش مۇسابىقىسى 7 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنىدىن 19 ـ كۈنگىچە سانجى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. ۋىلايەتلىمىز كوماندىسى كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر بويىچە 7 ـ لىككە ئېرىشتى . يەككە تۇردىكى مۇسابىقىدە ئىككى 3 ـ لىكنى، ئىككى 4 ـ لىكنى، ئۈچ 5 ـ لىكنى ئالدى .

قىزلار نىڭ رۇداۋچە چېلىشىشى: 1985 ـ يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە قىزلار نىڭ رۇداۋچە چېلىشىش تەكلىپ مۇسابىقىسى 7ـئاينىڭ 24 ـ كۈنىدىن 26ـكۈنگىچە چۆچەكتە ئۆتكۈزۈلدى.

مارالبېشى ناھىيىسى مۇسابەقىسگە قاتنىشىپ، 48 كىلوگرام دەرىجىلىك، 56 كىلوگرام دەرىجىلىكلەر بويىچە 3 ـ لىككە ئېرىشتى.

ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشچىلار تەنتەربىيە يېغىنىنىڭ تالاش-مۇسابەقىسى: ئاپتونوم رايونلۇق باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى، ئاپتونوم رايونلۇق تەنتەربىيە كومىتېتى بىرلىشىپ ئۆتكۈزگەن مەملىكەتلىك 2- نۆۋەتلىك ئىشچىلار تەنتەربىيە يېغىنىنىڭ يېنىك ئاتلېتكا تالاش-مۇسابەقىسى 1985 ـ يىلى 5 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن 2 ـ كۈنىگىچە ئۈرۈمچى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. ئۈلايىتتىمىز كوماندىسى ئوچ ئالتۇن مېدال، ئوچ كۈمۈش مېدال، ئىككى مىس مېدال ئالدى. شېھەن خۇيجۇن (ئايال)، شۇمىلۇق شىنجاڭغا ۋەكىل بولۇپ، 9 ـ ئايدا بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك 2 ـ نۆۋەتلىك ئىشچىلار تەنتەربىيە يېغىنىغا قاتناشتى.

بېلىق تۇتۇش: 1985 ـ يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە بېلىق تۇتۇش مۇسابەقىسى 5 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنىدىن 15 ـ كۈنىگىچە باغراش ناھىيىسىدە ئۆتكۈزۈلدى. ئۈلايىتتىمىز كوماندىسى بىر 1 ـ لىككە، بىر 3 ـ لىككە ئالدى.

مەجرۇھلار-نىڭ تېكتاكتوپ مۇسابەقىسى: ئاپتونوم رايون بويىچە مەجرۇھلار-نىڭ تېكتاكتوپ تالاش مۇسابەقىسى 1985 ـ يىلى 6 ـ ئايدا ئۈرۈمچى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. سۈڭۈ بىنجىەن، ئاۋسۇخۇلار ئايرىم-ئايرىم ھالدا، ئەر ـ ئاياللار-نىڭ يەككە-ئويۇنىشى بويىچە 2 ـ لىككە ئالدى. سۈڭ ۋېنجىەن شىنجاڭغا ۋەكىل بولۇپ، خاڭجۇدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك مەجرۇھلار تېكتاكتوپ مۇسابەقىسىغا قاتناشتى.

غالتەك تېپىلىش : 1985 ـ يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە غالتەك تېپىلىش-مۇسابەقىسى 6 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنىدىن 7 ـ كۈنىگىچە ئۈرۈمچى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. لەي-رۈك ئايالار 3000 مېتر بويىچە 2 ـ لىككە ؛ قۇربان، ساۋلى ئەر ـ ئاياللار 500 مېتر تېز-تېپىلىش بويىچە 3 ـ لىككە ئالدى.

مىللىي ئەنئەنىۋى تەنتەربىيە يېغىنى : ئاپتونوم رايون بويىچە تۇنجى قېتىملىق ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەنئەنىۋى تەنتەربىيە يېغىنى 1985 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنىدىن 30 ـ كۈنىگىچە ئۈرۈمچى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. مۇئاۋىن ۋالىي ئېيسا شاكىر باشلىقلىقىدىكى ۋىلايىتتىمىز تەنتەربىيە كوماندىسى 54 نەپەر سپورتچىدىن تەركىب تاپتى. ئولار ئوغلاق تارتىشىش، ئاز سانلىق مىللەتلەر چېلىشىش، بەيگە، ئات يورغىلىتىش قاتارلىق 4 تۈردىكى مۇسابىقىغا قاتناشتى. داۋاز، پاپوس-ئىككى تۈر بويىچە ماھارەت كۆرسەتتى. ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ چېلىشىش مۇسابىقىسىدا كوللېكتىپ چەمپىيونلىققا، ئوغلاق تارتىشىتا 2 ـ لىككە، بەيگىدە ئومۇمىي نومۇر بويىچە 4 ـ لىككە ئېرىشتى. داۋاز ماھارەتىدە چوڭ يېغىنىنىڭ ئالقىشىغامۇيەسسەر بولدى. ئوغلاق تارتىشىش كوماندىسى مەدەنىيەت كوماندا بولۇپ باھالاندى.

[تاققا چىقىش مۇلازىمەت خىزمىتى] 1985 ـ يىلى، تاققا چىقىش مۇلازىمەت خىزمىتىدە يېڭى نەتىجىلەر قولغاكەلتۈرۈلدى. ۋىلايەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتى ئالىپنېستلار كوماندىسى، 18 سايا-ھەتچىلىك كوماندىسى بولۇپ، جەمئىي 368 كىشىنى كۈتۈۋالدى. بۇنىڭ-ئىچىدە چەت ئەللىك مېھمانلار 276 كىشى، جۇڭگو تەرەپ ئالاقىلىشىش ئەمەلدارى ۋە ھەمراھبولغۇچىلار 92 كىشى، تاشقى پىرۇوت كىرىمى 307 مىڭ يۈەنگە يەتتى. ئادەم سانى، كوماندا سانى، تاشقى پىرۇوت كىرىمى قاتارلىق جەھەتلەردە 1984 ـ يىلدىكىدىن بىر قاتلاندى.

جۇڭگو كومپارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش شۇجىسى يولداش خۇياۋ باڭ شەخسەن ئۆزى تەستىقلىغان جۇڭگو - ياپونىيە دوستلۇقى نامۇنانىچوققىسىغاچىقىش بىرلەشمە كوماندىسى 1985 يىلى 4 - ئاينىڭ 11 - كۈنى قەشقەرگە كەلدى. بۇ كوماندىدا جەمئىي 48 نەپەر ئالپىنىست بولۇپ، دۆلەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتىنىڭ مۇدىرى لى مېڭخۇا جۇڭگو - ياپونىيە بىرلەشمە كوماندىسىنىڭ پەخرى باشلىقى بولغان. بۇ 1980 - يىلى دۆلىتىمىز بىر قىسىم تاغ چوققىلىرىنى سىرتقا قارىتا ئېچىۋەتكەندىن كېيىن، جۇڭگو بىلەن ياپونىيىنىڭ تۇنجى قېتىملىق چوڭ تېپتىكى پائالىيىتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. 5 - ئاينىڭ 26 - كۈنى چۈشتىن بۇرۇن سائەت 11 دىن 45 مىنۇت تۆت سېكۇنت ئۆتكەندە، ئۇلار دېڭىز يۈزىدىن 7694 مېتىر ئېگىزلىكتىكى چوققا - نامۇنانىچوققىسىغا چىقتى. چوققىغاچىققان 2 تۈركۈم ئالپىنىستلار جەمئىي 13 كىشى بولۇپ، بۇلار ئېچىلىدىغان ياپونىيە تەرەپتىن تۆت كىشى بار.

بۇ غەلىبىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن، ياپونىيە دۆلىتىنىڭ سابىق ناشقى ئىشلار ۋەزىرى، نامۇنانى چوققىسىغا چىقىشتىكى ئارقاسەپ ئۇيۇشمىسىنىڭ باشلىقى يېگىنبې يېشىيۇك، جېڭدۇمەھكىمىسى قارمىقىدىكى ئۇنۇبرىستېتنىڭ باشلىقى سىئۇجېڭگاگىيىك قاتارلىق كىشىلەردىن تەركىب تاپقان «پىشۋالار ئۆمىكى» مەخسۇس قەشقەرگە كېلىپ تەبرىكلىدى. «پىشۋالار ئۆمىكى» گە ھەمراھ بولۇپ قەشقەرگە بىللە كەلگەنلەردىن: سابىق دۆلەت تەنتەربىيە كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، دۆلەت تەنتەربىيە كومىتېتىنىڭ مەسلىھەتچىسى خۇاڭ جۇك، تەنتەربىيە باش ئۇيۇشمىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى لۇي مىڭ قاتارلىق رەھبىرىي يولداشلار بار. ئۇلارنى ياپونىيە پائالىيەتلىك پارتكومىنىڭ شۇجىسى گوگاك قارشى ئىلىش مۇراسىمىدا، ئۇلارنى ئىلگىرى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئاكالىتەن، ئالپىنىستلار كوماندىسىنىڭ غەلىبىسىنى قىزغىن تەبرىكلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى. قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىسى قەشقەر مېھمانخانىسىدا ئالپىنىستلار كوماندىسى ئۈچۈن زىياپەت ئۇيۇشتۇرىدى. سىئۇجېڭگاگىيىك نامۇنانىچوققىسىغاچىقىش نارقاسەپ ئۇيۇشمىسىگە ئاكالىتەن، قەشقەر ئۇلايەتلىك پارتكوم، مەمۇرىي مەھكىمىسىگە لەۋھە ۋە ھېسسىداتارلىق خېتى تەقدىم قىلدى. يولداش گوگاك ئۇلايىتىمىزگە ئاكالىتەن، ياپونىيىلىك مېھمانلارغا سوۋغا تەقدىم قىلدى. ھەر ئىككى تەرەپ قەدەھ كۆتۈرۈشۈپ، «جۇڭگو-ياپونىيە دوستلۇقىدا يېڭى پەللىگە چىقىش ئۈچۈن خوشھال» دەپ توۋلاشتى. ياپونىيىلىك مېھمانلار قەشقەردە تۇرغان مەزگىلىدە، شەھەرمەھەللىلىرى ساياھەت قىلدى، ھېيتگاھ جامەسى ۋە ئاپپاق خوجا مازىرىنى تېكىشۈرسىمە قىلدى.

(ئاممىۋى تەنتەربىيە) 1985 - يىلى، ئاممىۋى تەنتەربىيە خىزمىتىدە، ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆتكۈزۈلىدىغان تۇنجى قېتىملىق ئاز سانلىق مىللەتلەر تەنتەنىۋى تەنتەربىيە يىغىنىغا قاتنىشىشقا تەييارلىق كۆرۈش مۇھىم نۇقتا قىلىنغان ھالدا، ئىشچى - خىزمەتچىلەر، مەكتەپلەر، يېزىلارنىڭ تەنتەربىيە پائالىيىتى پائال قانات يايدۇرۇلۇپ، يېڭى ئىسلگىرىلەشلەر بارلىققا كەلدى.

ماۋالېيشى ناھىيىسى قىش پەسلىدە 2- نۆۋەتلىك دېھقانلار ئوغلاق تارتىشىش مۇسابىقىسىنى ئوتكۈزدى. 9 يېزىنىڭ كوماندىسى قاتناشتى.
باۋدى فوتوسى

ئۈشچى ـ خىزمەتچىلەر تەتىلەربىيىسى: 1985 ـ يىلى، ۋىلايەت يېنىك ئاتلېتكا، غالتەك تېپىلىش، بېلىق تۇتۇش، مەجرۇھلار تىنىك ـ تاك توپ مۇسابىقىسى قاتارلىق 4 ئۈشچى ـ خىزمەتچىلەر كوماندىسىنى ئەۋەتىپ، ئاپتونوم رايونلىك مۇسابىقىگە قاتناشتۇرۇپ، جەمئىي تۆت ئالتۇن مېدال، ئالتە كۈمۈش مېدال، ئالتە مىس مېدال ئالدى. تۆت نەپەر سپورتچى شىنجاڭغا ۋەكىل بولۇپ، مەملىكەتلىك مۇسابىقىگە قاتناشتى. ۋىلايەت بويىچە ئۈشچى ـ خىزمەتچىلەر تەتىلەربىيە پائالىيىتىنى داۋاملىق تۈردە، جانلىق قانات يايدۇرۇلدى. يىل بويى تەتىلەربىيە چېنىقتۇرۇشىغا قاتنىشىدىغان ئۈشچى ـ خىزمەتچىلەر تەخمىنەن 85 مىڭ كىشىگە يەتتى. قەشقەر، ھاراليشى، يېڭىشەھەر، مەكىت قاتارلىق ناھىيە ـ شەھەرلەردە بېلىق تۇتۇش جەمئىيىتى قۇرۇلدى. ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلاردىن توقۇمىچىلىق فابرىكىسى، ج خ باشقارمىسى، پوچتا تېلېگراف ئىدارىسى، سودا باشقارمىسى، بانكا قاتارلىق ئورۇنلاردا تەتىلەربىيە جەمئىيىتى قۇرۇلدى. قەشقەر شەھىرىدە دەم ئېلىشقا، چېنىقىشىگە چىققان پىشقەدەم كادىرلار نىڭ «ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈش لۇغىتى» مۇسابىقىسى، مەسىلەن: شاھمات مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى. ۋىلايەتلىك ئۈشچىلار مەدەنىيەت سارىيى داۋاملىق تۈردە ئۈشچى ـ خىزمەتچىلەر توپ مۇسابىقىسى، شاھمات مۇسابىقىسى ئۈيۈشتۇرۇپ، ئۈشچى ـ خىزمەتچىلەر نىڭ مەدەنىي تۇرمۇشىنى جانلاندۇرۇپ، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈردى.

چىلىشىش ئۇيغۇرلار نىڭ ئەنئەنىۋى تەتىلەربىيە، كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىدىن بىرى.

سۈرەتتە: كۆنىشەھەر ناھىيىسى يېڭىموستەك دېھقانلىرى چىلىشىش مۇسابىقىسى ئوتكۈزدى.

مەكتەپ تەتىلەربىيىسى: 1985ـ يىلى، مەكتەپ تەتىلەربىيە خىزمىتىدە ئاساسەن، دۆلەتلىك تەتىلەربىيە كومىتېتى ۋە ماۋاـ رىپ مەئمۇرلىقى بىرلەشىپ ئېلان قىلغان «دۆلەتلىك تەتىلەربىيە چېنىقىش ئۆلچىمى» نى ئىزچىللاشتۇرۇش ـ ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئاساس قىلىندى. ھەر دەرىجىلىك تەتىلەربىيە كومىتېتلىرى ۋە ماۋارىپ تارماقلىرى زىچ ماسلىشىپ، ئوتتۇراـباشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئارىسىدا، ئۆلچەمگە يېتىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. ستاتىستىكىغا قارىغاندا، ۋىلايەت بويىچە 38 مىڭ 928 كىشى دۆلەتلىك تەتىلەربىيە چېنىقىش ئۆلچىمىگە يەتتى. ئىمتىھان بەردىن ئۆتكەنلەر 22 مىڭ 833 كىشىگە، ياخشىلار 11 مىڭ 127 كىشىگە، مۇنەۋۋەرلەر 4968 كىشىگە يەتكەن. قەشقەر شەھىرىدىكى ئوتتۇراـباشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ ئۆلچەمگە يېتىش نىسبىتى دۆلەتلىمىزدىكى تەلەپكە يەتتى. مەكتەپلەردىكى «2 دەرس، 2 گىمناستىكا، 1 پائالىيەت» كۈنسايىن ئومۇملاشتۇرۇلدى. شارائىتى بار ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ھەر يىلى بىر قېتىم ياكى ئىككى قېتىم تەتىلەربىيە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. بىر قىسىم مەكتەپلەردە سىنىپلار، يىللىقلار، مەكتەپ 3 دەرىجە بويىچە كوماندا تەشـ

كىللەپ ، قارىمۇ ـ قارشى مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى. قەشقەر2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئۇزۇلـ ما يۈگرەش پائالىيىتى تۈزۈملەشتۈرۈلۈپ ، 90 پىرسەنتتىن ئارتۇق ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچى بۇ پائالىيەتكە قاتناشتى. قەشقەر 6ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ پۇتبول پائالىيىتى خېلى ئومۇمـ لاشتۇرۇلغان بولۇپ، تېخنىكا سەۋىيىسى ناھايىتى تېز يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ئۇلار 1985 ـيىلى ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئەنئەنىۋى تۈرلەر مەكتەپ پۇتبول مۇسابىقىسىدا چېمـ پىيونلىققا ئېرىشتى ھەمدە مەدەنىيەتلىك كومانداً بولۇپ باھالاندى.

يېزا تەنتەربىيىسى: دېھقان ـ چارۇچىلار نىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈـ لۈشىگە ئەگىشىپ، يېزا ـ چارۇچىلىق رايونلىرىدىكى تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى كۈنسايىن جانلاندى. 1985 ـ يىلى ، ۋىلايەت بويىچە تەنتەربىيە سىستېمىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن دېھقان ـ چارۇچىلار تەنتەربىيە يىغىنى ، يەككە تۈرلەر بويىچە مۇسابىقىسى 115 قېتىم ئۆتكۈزۈلدى. مۇسابىقىغا قاتناشقانلار 11 مىڭ 689 كىشى، تاماشابىنلار 291 مىڭ 900 كىشىگە يەتتى. يېزا مەدەنىيەت پونكىتى ، يېزا ـ بازار مەدەنىيەت پونكىتى ، دېھقان ـ چارۇچىلار ئۆزى ئۆتكۈزگەن ھەر خىل تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرى 1000 قېتىمدىن ئارتۇق بولۇپ ، مۇسابىقىغا قاتناشقانلار65مىڭ كىشىگە يەتتى. مەكتەپ ناھىيىسىنىڭ يانتاق يېزىسى ئۆتكۈزگەن دېھقانلار تەنتەربىيە يىغىنىغا 506 كىشى قاتناشقان، تاماشابىنلار 5000 كىشىگە يەتكەن. مارالبېشى ناھىيىسىدىكى دېھقانلار ئۆزلىرى مەسلىھەتلىشىپ، چېلىشىش،ئوغلاق تارتىشىش مۇسابىقىلىرىـ نى ئۆۋەتلىشىپ ھەر ھەپتىدە بىر قېتىمدىن ئۆتكۈزۈپ تۇردى. يېڭسار ناھىيىسىنىڭ يېزىـ لىرىدا 57 ئورۇندا چېلىشىش ئۇقتىلىرى قۇرۇلدى. 1985 ـ يىلى 304 قېتىم مۇسابىقە ئۇيۇشـ تۇرۇلدى. ئۇندىن باشقا ، ئۇلار شەھەر ـ يېزىلاردا 21 ئورۇندا بەيگە ، ئوغلاق تارتىشىش ئۇقتىلىرىنى قۇرۇپ، قەرەللىك مۇسابىقە ئۆتكۈزۈپ تۇردى. پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ قىزىلبويى يېزىسى ئۇنجى قېتىملىق دېھقانلار تەنتەربىيە يىغىنى ئاچتى. ئېغىر يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغان كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدىكى دېھقانلارخەلمۇ ـ خەل قىممىنچېلىشىقلارنى يېڭىپ ، ھەر جۈمە كۈنى بىر قېتىم چېلىشىش، ئوغلاق تارتىشىش قاتارلىق ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئەنئەنىۋى تەنتەربىيە پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى.

[قەشقەر تەنتەربىيە سارىيى قۇرۇلۇشىغا ئىش باشلاندى] شىنجاڭ بويىچە ئەڭ چوڭ تەنتەربىيە سارىيى ـ قەشقەر تەنتەربىيە سارىيىغا 1985 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى، قەشقەر شەھىرى جەنۇبىي ئازاد يولىدا ئىش باشلاندى.

كۆپ ئىقتىدارلىق ، ئۇنۇپرسال ئىشلىتىلىدىغان بۇ تەنتەربىيە سارىيىنى دۆلەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتى ، ئاپتونوم رايون ۋە قەشقەر ۋىلايىتى بىرلىشىپ مەبلەغ چىقىرىپ سالماقچى . ئومۇمىي مەبلەغ ئۇچ مىليون 970 مىڭ يۈەن بولۇپ ، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە چوڭ تېپىتكى جامائەت ئەسلىھەسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. قۇرۇلۇش كۆلىمى 5049 كۋادىرات مېتر، ئېگىزلىكى 20.4 مېتر، سىرتقى تاياڭنىسى 42 × 60 مېتر، تاماشابىنلار ئورنى 3038. قۇرۇلۇش بېتون تۈۋرۈك ، پولات جازىلاردىن تەركىپ تاپىدۇ. تەنتەربىيە سارىيىدا مۇسابىقە زالى ، ئۇنۇپرسال زال ، مېھمانلار نىڭ دەم ئېلىش ئۆيى ، سپورتچىلار نىڭ دەم ئېلىش ئۆيى، مۇخبىرلار نىڭ زىيارەت قىلىش ئۆيى، لېنتىغا ئېلىش ئۆيى، ئويۇنچۇق ئۆيى، سپورتچىلار ـ نىڭ كىيىم يەڭگۈشەك ئۆيى ، كىنو قويۇش ئۆيى، ئىشخانا، مۇنچا، بېلەت سېتىش ئۆيى،

كىچىك ماگىزىن، ھاجەتخانا قاتارلىق نەچچە ئون قوشۇمچە ئۆيلىرى بار. بۇ ساراي پۈتۈن مەملىكەتتىكى ئوتتۇرا ـ كىچىك تېپىكى تەنتەربىيە سارايلىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى قوبۇل قىلغان بولۇپ، شەكلى كۆركەم، ئىشلىتىشكە ياپ، بۇنىڭدا ھەم قوپۇق مىللىي ھارچىلىق ئۇسلۇبى بار ھەم زامانىۋى ئۇسكۇنىلەر بار. تەنتەربىيە سارىيىدا ھەربىر تەچان سەھنە بار بولۇپ، كىنو ـ تىياتىر قويغىلى بولىدۇ. ئېلېكترونلۇق سائەت، نومۇرخاتىرىلەش سايمىنى ۋە شامال يۈرۈشلەشتۈرۈش، ئاۋاز قايتۇرۇش، نۇر تەڭشەش، ھاۋا تەڭشەش، تېلېۋىزور ئۈلاپ ئاڭلىتىش ۋە چوڭايتىش قاتارلىق ئۇسكۇنىلەر ئورنىتىلغان. مۇسابىقە زالىنى ۋاسكېتبول، ۋالىبول، تىنىكتاكتوپ، پەي توپ، سېتكا توپ، گىمناستىكا، چېلىشىش، چامباشچىلىق، قېلىچ بازلىق قاتارلىق 10 نەچچە خىل تۈردىكى تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

بۇ تەنتەربىيە سارىيىنى ئاپتونوم رايونلۇق بىناكارلىق ئۆلچەش ـ لايىھىلەش ئاكادېمىيىسىنىڭ 4ـ لايىھىلەش يۈرتى لايىھىلىگەن، جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق شىركىتى قۇرۇلۇش قىلغان بولۇپ، توختام بويىچە بۇ ساراي 1987ـ يىلى 9ـ ئاينىڭ 25ـ كۈنى رەسمىي پۈتۈپ ئىشلىتىشكە تاپشۇرۇپ بېرىلمەكچى.

[تەنتەربىيىنىڭ ئىجتىمائىلاشتۇرۇلۇشى] قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تەنتەربىيىنى ئىجتىمائىلاشتۇرۇش ئىشلىرىدا 1985 ـ يىل ئىچىدە يېڭى بۆسۈشلەر بارلىققا كەلدى. كۆپ يىللاردىن بۇيانقى، تەنتەربىيە ئىشلىرىنى تەنتەربىيە ئورۇنلىرى ئىشلەيدىغان ۋەزىيەت ئۆزگەرتىلدى. ئىدارە، خەلق تەشكىلاتلىرى، زاۋۇت ـ كان، كارخانا ـ كەسىپىي ئورۇنلار، دېھقان ـ چارۋىچىلار، كەسىپىي ئائىلىلەر ئۆزلۈكسىز تۈردە تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرىنى ئۆتكۈزدى. بانكا سىستېمىسىدا، جەنۇبىي شىنجاڭ بويىچە «كۆمۈش بۇركۈت لۈغىتى» ۋاسكېتبول مۇسابىقىسى؛ پوچتا ـ تېلېگراف سىستېمىسىدا «بۇركۈت لۈغىتى» ۋاسكېتبول مۇسابىقىسى؛ جامائەت خەۋپسىزلىك سىستېمىسىدا «قاراۋۇل» يېنىك ئاتلېتىكا مۇسابىقىسى؛ سودا سىستېمىسىدا ئۆتۈنۈپرسال تەنتەربىيە مۇسابىقىسى؛ قەشقەر ۋىلايەتلىك ترانسپورت 2ـ شىركىتىدە ۋاسكېتبول تەكلىپ مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى. سىتا تىستىكىغا قارىغاندا، 1985ـ يىلى يېزا ـ بازار ـ لاردىكى مەدەنىيەت پونكتى، كەنت مەدەنىيەت ئۆيى، دېھقان ـ چارۋىچىلار ۋە كەسىپىي ئائىلىلەر ئۆتكۈزگەن چېلىشىش، بەيگە، ئوغلاق تارتىشىش، ئاغامچا تارتىشىش، ۋېلىسىپىت، توپ قاتارلىق ھەر خىل تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرى 1050 مەيدانغا، قاتناشقان ئادەم سانى 65 مىڭ كىشىگە، تاماشا بىنلار 350 مىڭ ئادەم ـ قېتىمغا يەتتى. مارالبېشى ناھىيىسىدە دېھقانلار تەنتەربىيە جەمئىيىتى قۇرۇلدى. بۇ ناھىيىنىڭ سەر بەقبۇيا بازىردىكى 7 ئائىلىلىك دېھقان ئۆۋەت بىلەن ئوغلاق تارتىشىش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزگەن. ئوغلاقنى ئۆزى چىقىرىپ، ئۆزى مۇكاپات تارقاتقان. بۇ ناھىيىدە ئوغلاق تارتىشىش پائالىيىتى ئومۇملاشقاچقا، قائىدىلەرمۇ يېڭىلانغان. 1985ـ يىلى 12 ـ ئايدا، دۆلەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتى ۋە دۆلەتلىك مىللىي ئىشلار كومىتېتى بىرلىشىپ، بۇ ناھىيىدە مەملىكەت بويىچە ئوغلاق تارتىشىش رىقابىرلىرىنى تەربىيەلەش كۇرسى ئاچتى. يوپۇرغا ناھىيىسىدىكى يەككە تىجارەتچى ئائىلە سېپىت ئاخۇن ئۆزى پۈل چىقىرىپ، بىر يىل ئىچىدە كۆپ قېتىم ئوغلاق تارتىشىش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزگەن. يېڭسار ناھىيىسە شەھەر ئەتراپى يېزىسىدىكى يەككە تىجارەتچى ئائىلە توختى ئاخۇن ئوغلاق تارتىشىش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈپ، بىر قېتىمدا مۇكاپات بويۇمى ئۈچۈن 487 يۈەن خەجلىگەن.

1985- يىلى، مەمۇرىي مەھكىمە مىللىي - دىنىي ئىشلار باشقارمىسى قاتارلىق تارماقلار تەنتەربىيە پائالىيىتى راسخۇتى ئۈچۈن جەمئىي 39 مىلك 600 يۈەن پۇل ياردەم قىلدى.

[مارالبېشى ناھىيىسىدە كەسپىي چېلىشىش كوماندىسى قۇرۇلدى] 1985-يىلى، ئاپتونوم رايونلۇق تەنتەربىيە كومىتېتى ئاپتونوم رايونلۇق شىتات كومىتېتىغا يوللاپ تەستىقلىتىش ئارقىلىق، مارالبېشى ناھىيىلىك تەنتەربىيە كومىتېتىدا خەلقئارا چەچىلىشىش كەسپىي كوماندىسى قۇردى. كوماندا ئەزالىرى 10 نەپەر. بۇ - شىنجاڭ بويىچە تۇنجى قېتىم كەسپىي تەنتەربىيە كوماندىسى قۇرغان ناھىيىلىك تەنتەربىيە كومىتېتى ھېسابلىنىدۇ. چېلىشىش ماكانى دەپ ئاتالغان كەلگەن مارالبېشى ناھىيىسى ۋىلايەتسىزلىك ۋە ئاپتونوم رايونسىزلىك چېلىشىش ھەرىكىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن تۆھپە قوشتى. ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ، ئاپتونوم رايونغا ۋە سىرتقى ئۆلكىلەردىكى كەسپىي كوماندىلارغا 17 نەپەر چېلىشىش سىپورتچىسى ئەۋەتىپ بەردى. مەملىكەتلىك 2- نۆۋەتلىك تەنتەربىيە يىغىندا، ئېغىر دەرىجىلىكلەر چېلىشىش ماھىرى راخمان ۋە يېنىك دەرىجىدىكىلەر چېلىشىش ماھىرى ساماق ئايرىم - ئايرىم ھالدا مەملىكەت بويىچە 3- لىككە ئېرىشىپ، شىجائەتكە ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن شەرەپ قازاندى. ۋىلايەتتە ئۆتكۈزۈلگەن چېلىشىش مۇسابىقىسىدا، ئۇلار ئىلگىرى-ئاخىر بولۇپ، 22 يىلغىچە كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر بويىچە 1- لىككە ئېرىشتى. دەرىجىگە ئايرىلغان ئالتۇن مىدالنىك كۆپ قىسمىنمۇ ئۇلار ئالدى. ئۇلار ئاساس قىلمىغان چېلىشىش كوماندىسى كۆپ قېتىم ۋىلايەتكە ۋەكىل بولۇپ، ئاپتونوم رايونلۇق مۇسابىقىغا قاتنىشىپ، كۆپ قېتىم چەت-پىيون بولدى.

11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3- ئومۇمىي يىغىندىن بۇيان، كىشىلەرنىك تۇرمۇش سەۋىيىسى كۈنسايىن يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. بۇ ناھىيىنىڭ چېلىشىش پائالىيىتىمۇ يېڭى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى. يېڭىدىن قانات يايدۇرۇلغان تۈرلەردىن: خەلقئارا قەدىمچە چېلىشىش، خەلقئارا ئەركىن شەكىلدىكى چېلىشىش، ئايالار نىك رۇداۋچە چېلىشىشى قاتارلىقلار بار. 1984 - يىلى، ئۇلار ۋىلايەت بويىچە تۇنجى ئايالار رۇداۋچە چېلىشىش كوماندىسى قۇرۇپ، 1985-يىلى ئاپتونوم رايوندا ئۆتكۈزۈلگەن ئايالار رۇداۋچە چېلىشىش مۇسابىقىسىغا قاتنىشىپ، 2 مىس مىدال ئالدى. 1984- يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە خەلقئارا چە چېلىشىش مۇسابىقىسى 8-ئاينىك 4-كۈنى ئالتاي شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. 17 نەپەر ماھىر دىن تەركىب تاپقان ۋىلايەتلىك چېلىشىش كوماندىسىدىكى 12 ماھىر مارالبېشىدىن كەلگەن. 4كۈنلۈك 100 مەيدانىدىن ئارتۇق مۇسابىقىدىكى تالىشىش ئارقىلىق، قەشقەر، ۋىلايىتى ئەركىن شەكىلدىكى چېلىشىش، قەدىمكى شەكىلدىكى چېلىشىشتىن ئىبارەت 2 تۈر بويىچە كوللېكتىپ چەمپىيون بولدى. ئالتۇن مىدالدىن 10، كۈمۈش مىدالدىن 4، مىس مىدالدىن 3 نى قولغا كەلتۈرۈپ، مەدەنىيەتلىك كوماندا بولۇپ باھالاندى. مارالبېشى ناھىيىسىدىن كەلگەن 12 ماھىرنىك ئىچىدە ئىلان تاختىسىغا چىقتى ۋە 7 ئالتۇن مىدال، 3 كۈمۈش مىدال، 2 مىس مىدال ئالدى. 2 ماھىر چوڭ يىغىندىن تەرىپىدىن مەدەنىيەتلىك كوماندا ئەزاسى بولۇپ باھالاندى.

1985- يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىن مەملىكەتلىك، ئاپتونوم رايونلۇق تەنتەربىيە مۇسابىقىسىغا قاتناشقانلار

تەرتىپ نومۇرى	مۇسابىقە نامى	كۆرۈنۈشى	ۋاقتى	تۈرى	دەرىجە	مۇكاپات ئالغانلار	ئىزاھات
1	مەملىكەتلىك ئوسمۇرلەر يېنىك ئاتلېتىكا	ئوسمۇرلەر B ئوغۇللار ئۈزۈلمىگە يۈگرەش	8- ئاي 10 — 1	دىكشىيا يىنجۇەن	1	لېۋ ۋېنجۇن	
2	مەملىكەتلىك ئىشتىمن سەرتقى مەكتەپلەر يۈتبول	ئوسمۇرلەر A	8- ئاي 10 — 1	چىڭخەي شىنمىك	2	ۋىلايەتلىك ئىشتىمن سەرتقى مەكتەپ	
3	ئاپتونوم رايون بويىچە زال ئىچىدە ئوتكۈزۈلگەن يېنىك ئاتلېتىكا مۇسابىقىسى	ئوسمۇرلەر A قىزلار 100 مېتر	2- ئاي 11 — 1	ئۈرۈمچى	2	كالا خۇيچەن	
		" " قىزلار 200 مېتر	"	"	3	"	
		ئوسمۇرلەر A قىزلار 100 مېتر	"	"	3	خوتەنلىك	
		ئوسمۇرلەر A قىزلار ئېگىزلىككە سەكرەش	"	"	2	شۇي شياۋېمن	
		ئوسمۇرلەر B ئوغۇللار ھەممە	"	"	2	ئۇ جيە نجيالا	100مېتر،يىراقلىققا سەكرەش، چويۇن توپ، 1500 مېتر قىسقا يۈگرەش
		" " " "	"	"	2	لېۋ ۋېنجۇن	يۈگرەش گۈرۈپپىسى: 400 مېتر ئېگىزلىككە سەكرەش،چويۇن توپ، 1500 مېتر
		" " قىزلار ھەممە	"	"	1	جالا خەيىملا	توساقتىن سەكرەش گۈرۈپپىسى:100مېتر، يىراقلىققا سەكرەش، چويۇن توپ، 800 مېتر
		" " " "	"	"	1	جالا شەخۇلا	يۈگرەش گۈرۈپپىسى: 400 مېتر، يىراقلىققا سەكرەش، چويۇن توپ، 1500 مېتر
		" " " "	"	"	1	خۇالمجۇەن	ئېگىزلىككە سەكرەش گۈرۈپپىسى: 100 مېتر، ئېگىزلىككە سەكرەش، چويۇن توپ، 800 مېتر
4	ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىمن سەرتقى تەنتەربىيەمەكتەپلەرى يېنىك ئاتلېتىكا مۇسابىقىسى	قىزلار A 400 مېتر	7- ئاي 28—31	ئۈرۈمچى	1	كالا خۇيچەن	
		ئوغۇللار A 3000 مېتر	"	"	2	ئابدۇرەشىت	
		" " دېسكا	"	"	3	لېۋ يۈگجۇلا	
		" " چويۇن توپ	"	"	3		
		قىزلار A چويۇن توپ	"	"	3	جالا جاۋخوي	

5	ئاپتونوم رايون بويىچە بالىلار ۋە ئوسمۇرلەرنىڭ بوۋاق ئاتلېتىكا مۇسابىقىسى	بالىلار كۆرۈپىسى ئوغۇللار ھەممە قىزلار 4 ئۈر	7- ئاي 10—13	كۆپئۇلا	2	ماموتجان	50مېتر، يېرىم قالا سەكرەش، چوڭ توپ، 400 مېتر
			"	"	2	خاۋ لىياگمىلىك	چوڭ-ئون توپ، 400 مېتر، 50مېتر، يېرىم قالا سەكرەش
		ئوسمۇرلەر كۆرۈپىسى ئوغۇللار 4 ئۈر	"	"	3	ۋالى ماۋشېلىك	چوڭ-ئون توپ، 100 مېتر، ئاش توپ، 1500 مېتر
		قىزلار	"	"	2	جالا سۇجىيە	400مېتر، چوڭ-ئون توپ، يېرىم قالا سەكرەش، 1500مېتر
			"	"	1	جالا شاگېلىك	100 مېتر، چوڭ-ئون توپ، يېرىم قالا سەكرەش، 800مېتر
			"	"	3	جيالا جۇن	دېسكا، چوڭ-ئون توپ، 100 مېتر، 800 مېتر
			"	"	2	ۋۇ جيە نجيالا	100 مېتر، يېرىم قالا سەكرەش، 1500 مېتر، چوڭ-ئون توپ
			"	"	3	ئازاتكۇل	لەيزە، چوڭ-ئون توپ، 100 مېتر، 800 مېتر
6	ئاپتونوم رايون بويىچە ئوسمۇرلەرنى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ B كۆرۈپىيا يېغىن ئاتلېتىكا	بالىلار كۆرۈپىسى ئوغۇللار 100 مېتر	7- ئاي 12—16	ئۇرۇمچى	1	تاۋبۇلا	ئەڭ ئەۋزى تەنتەربىيە تۈرى مەكتەپلەر مۇسابىقىسى
		400 مېتر	"	"	2	"	
		ئوسمۇرلەر 4×100M	"	"	3	يېڭىشەھەر «8.1» ئوتتۇرا مەكتەپ	
7	ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىمن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى پوئتبول	ئوغۇللار A كۆرۈپىسى	"	قەشقەر	1	ۋىلايەتلىك نۇقتىلىق ئىشتىمن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتىبى	شىنجاڭنىڭ ۋەكىل بولۇپ مەلىكە تلىك مۇسابىقىگە قاتناشتى
8	ئاپتونوم رايون بويىچە ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ	ئوسمۇرلەر B كۆرۈپىسى	8- ئاي 5 — 16	شىخو	1	قەشقەر 6- ئوتتۇرا	ئەڭ ئەۋزى تەنتەربىيە تۈرى مەكتەپلەر مۇسابىقىسى
9	ئاپتونوم رايون بويىچە خەلقئارا چېلىشىش مۇسابىقىسى	ئوسمۇرلەر كۆرۈپىسى قەدىمىچە چېلىشىش 48 كىلوگرام دەرىجىلىك	8- ئاي 4 — 7	ئالتاي	3	مۇتەللىپ	
		52 كىلوگرام دەرىجىلىك	"	"	1	ئەركىن	
		56 كىلوگرام دەرىجىلىك	"	"	1	ئەيسا ئۇردى	
		60 كىلوگرام دەرىجىلىك	"	"	1	ۋالى شىنجالا	
		70 كىلوگرام دەرىجىلىك	"	"	3	مەھمتسەمەن قۇربان	
		ياشلار كۆرۈپىسى قەدىمىچە چېلىشىش 65 كىلوگرام دەرىجىلىك	"	"	1	مەھەت ئىلى	
		60 كىلوگرام دەرىجىلىك	"	"	2	ناماں سادىر	
		56 كىلوگرام دەرىجىلىك	"	"	1	ئۇرمخەت	

9	ئاپتونوم رايون بويىچە خەلقئارا چىلىشىش مۇسابىقىسى	ياشلار گۇرۇپپىسى 52 كىلوگرام دەرىجىلىك	8- ئاي 7 — 4	ئالتاي	2	قۇربان روزى	
		48 كىلوگرام دەرىجىلىك	〃	〃	2	كاۋ شىنچۇەن	
		ئوسمۇر گۇرۇپپىسى ئەركىن چىلىشىش 48 كىلوگرام دەرىجىلىك	〃	〃	1	ئابدۇرەھىم	
		52 كىلوگرام دەرىجىلىك	〃	〃	1	ئومەر	
		56 كىلوگرام دەرىجىلىك	〃	〃	1	غوپۇر ئابدۇ-ۋايىت	
		ياشلار گۇرۇپپىسى ئەركىن چىلىشىش 48 كىلوگرام دەرىجىلىك	〃	〃	3	ئابدۇقەيۇم	
		52 كىلوگرام دەرىجىلىك	〃	〃	1	غېنى ساتتار	
		56 كىلوگرام دەرىجىلىك	〃	〃	2	ئەخەت ھوشۇر	
		60 كىلوگرام دەرىجىلىك	〃	〃	1	چېن لىجۇڭ	
		خەلقئارا چىلىشىش قەدىمقى چىلىشىش بويىچە كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر	〃	〃	1	ۋىلايەتلىك كوماندا	
		ئەركىن چىلىشىش بويىچە كوللېكتىپ ئومۇمىي نومۇر	〃	〃	1	〃	
10	ئاپتونوم رايون بويىچە جۇڭگوچە چىلىشىش مۇسابىقىسى	54 كىلوگرام دەرىجىلىك	10- ئاي 10—15	توقسۇن	1	كېرىم	
		62 كىلوگرام 〃	〃	توقسۇن	1	جۇماخۇن	
10	ئاپتونوم رايون بويىچە جۇڭگوچە چىلىشىش مۇسابىقىسى	90 كىلوگرام دەرىجىلىك	10- ئاي 10—15	توقسۇن	2	غولام	
		74 كىلوگرام 〃	〃	〃	2	تۇما چولاق	
		48 كىلوگرام 〃	〃	〃	2	ئابلەت	
11	ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشتىمن سەرتقى تەلتەرىبىچە مەكتەپلىرى ۋاسكېتبول	ئەرلەر A گۇرۇپپىسى	7- ئاي 18—22	ئۈرۈمچى	2	ۋىلايەتلىك ئىشتىمن سەرتقى تەلتەرىبىچە مەكتەپلىرى	
12	〃 〃 ۋالىبول	〃 〃	8- ئاي 1 — 4	ئاقسۇ	1	〃	
		ئايالار A گۇرۇپپىسى	〃	〃	3	〃	
13	〃 〃 〃 〃 قارىتا ئېتىش	ئەرلەر گازمىلتىق 60 پاي	7- ئاي 14—19	سانجى	3	شىيە ۋېيرۇلا	
		ئەرلەر مىلتا پولكا 3×20	〃	〃	3	شون كېسۇرۇلا	
14	ئاپتونوم رايون بويىچە ئايالار رۇداۋچە چىلىشىش تەكلىپ مۇسابىقىسى	48 كىلوگرام دەرىجىلىك	7- ئاي 24—26	چوچەك	3	جىيالا جىنلىيەن	
		56 كىلوگرام 〃	〃	〃	3	مايا	

15	ئاپتونوم رايون بويىچە ئىشچىلار تەتىلىدە ھەمدەملىك بېنىك ئاتلىتكا تالىلاش مۇسابىقىسى	ئايالار 200 مېتر	5- ئاي 1 — 2	ئورۇمچى	1	شەھەر ئۆيىدىن	شىنجاڭدا ۋەكىل بولۇپ، مەملىكەتلىك 2 - قېتىملىق ئىشچىلار تەتىلىدە ھەمدەملىكا قاتناشتى
		ئايالار 400 مېتر	〃	〃	1	〃	〃 〃
		ئايالار ئەيزە	5- ئاي 1 — 2	ئورۇمچى	3	جۇ جېۋەلەك	
		ئەرلەر 200 مېتر	〃	〃	2	شۇي مەلەك	مەملىكەتلىك 2- قېتىملىق ئىشچىلار تەتىلىدە ھەمدەملىكا قاتناشقان
		ئەرلەر 400 مېتر	〃	〃	1	〃	〃 〃 〃
		ئەرلەر 5000 مېتر	〃	〃	2	ساۋ چېنجياڭ	
		ئەرلەر 10 مىڭ مېتر	〃	〃	2	〃	
		ئەرلەر يىراقتا سەكرەش	〃	〃	3	چېن شياۋ ياڭ	
16	ئاپتونوم رايون بويىچە بېلىمق تۇتۇش مۇسابىقىسى	بېلىمق ئېتىمولمقى	5- ئاي 14—15	باغراش	1	ياڭ گوچى	مەملىكەتلىك مۇسابىقىگە قاتناشقان
		〃	〃	〃	3	ماشېجې	
17	ئاپتونوم رايون بويىچە مەجرۇھلار تەلەك-تاك توپ مۇسابىقىسى	ئەرلەر يەككە ئويناش	6- ئاي 18—22	ئورۇمچى	2	سۇڭ ۋېنجېەن	مەملىكەتلەك مۇسابىقىگە قاتناشقان
		ئايالار يەككە ئويناش	〃	〃	2	ئاۋ سۇخۇڭ	
18	ئاپتونوم رايون بويىچە ئالتەك تېنىش مۇسابىقىسى	ئايالار 3000 مېتر	6- ئاي 5 — 7	〃	2	لەي رۇڭ	
		ئەرلەر 500 مېتر	〃	〃	3	قۇربان	
		ئايالار 500 مېتر	6- ئاي 5 — 7	ئورۇمچى	3	ساۋ لى	
19	ئاپتونوم رايون بويىچە قېتىملىق تازسانلىق مەلەتلەر تەتىلىدە ھەمدەملىكى	ئوغلاق تارتىشىش	9- ئاي 20—30	〃	2	ۋىلايەتلىك كوماندا	
		مىللىيچە چېلىشىش ئومۇمىي ئوۋۇر	〃	〃	1	〃	
		چېلىشىش 70 كىلو گرام دەرىجىلىك	〃	〃	2	ئابدىكېرىم	
		〃 〃 80 كىلوگرام	〃	〃	2	ئەركەن	
		〃 〃 60 كىلوگرام	〃	〃	3	مەمەتتۇرسۇن	
		〃 〃 90 كىلوگرام	〃	〃	3	ئابدۇجېلىل	
		يەكە 2000 مېتر	〃	〃	2	ئەخمەت	
		يەكە 1000 مېتر	〃	〃	3	〃	

1985- يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدە ئوتكۇزۇلگەن تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرى

تەرتىپى	مۇسابىقە نامى	كۆرۈڭىا	ۋاقتى	تورلى	قاتناشقان تورۇنلار	ئالدىنقى 3- لىككە چىققانلار			
						سىبورتا چىلار	1	2	3
1	قارمىغا تېتىش	ياشلار - ئوسمۇرلەر	5- ئاي 1 — 4	قەشقەر شەھىرى	قەشقەر شەھىرى، بېگىمسار، قاغىلىق، مارالبېشى، يەكەن، پەيزاۋات	72	قەشقەر شەھىرى	يەكەن	مارالبېشى
2	خەلقئارا چە چىلمىشى	ياشلار	6- ئاي 15—20	مارالبېشى	مارالبېشى، بېگىمسار، پەيزاۋات، كونىشەھەر، ۋىلايەتتىكى ئوقۇتقۇچى ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى	80	پەيزاۋات	كونىشەھەر	ۋىلايەتلىك تەنتەربىيە مەكتەپلىرى
		ئوسمۇرلەر					مارالبېشى	كونىشەھەر	پەيزاۋات
3	«كۆڭۈللۈك ئوقۇغۇچى» باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى پۈتبول	بالىلار	6- ئاي 25—30	پوسكام	12 ناھىيە (شەھەر)	220	قەشقەر شەھىرى	بېگىمسار	پوسكام
	«يېڭ ئوقۇغۇچى» قەۋلار پۈتبول	"	7- ئاي 20—25	قەشقەر شەھىرى	12 ناھىيە (شەھەر)	220	كونىشەھەر	قاغىلىق	قەشقەر شەھىرى
4	«3 تە ياخشى ئوقۇغۇچى» سىنى ئوسمۇرلەر ۋاسكىتبول	تەرلەر	7- ئاي 20—25	مارالبېشى	مارالبېشى، قەشقەر شەھىرى، قاغىلىق، يەكەن، كونىشەھەر، بېگىمسار، مەكىت	220	قەشقەر شەھىرى	مارالبېشى	مەكىت
		ئايالار					"	"	كونىشەھەر
5	ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى ئوسمۇرلەر ۋالىبول	تەرلەر	8- ئاي 15—20	يوپۇرغا	يوپۇرغا، مارالبېشى، پەيزاۋات، قاغىلىق، پوسكام، يەكەن، مەكىت، بېگىمسار	288	پەيزاۋات	يوپۇرغا	قاغىلىق
		ئايالار					پەيزاۋات	پوسكام	يەكەن
6	ئىشتىن سىرتقى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى پۈتبول	ئوسمۇرلەر B	8- ئاي 3—7	يەكەن	12 ناھىيە (شەھەر)	220	قەشقەر شەھىرى	بېگىمسار	يەكەن
7	جۇڭگوچە چىلمىشى	ئوتتۇرا ياشلىقلار	9- ئاي 1 — 7	بېگىمسار	بېگىمسار، كونىشەھەر، مارالبېشى، پەيزاۋات، يوپۇرغا، ۋىلايەتتىكى ئوقۇتقۇچى تەنتەربىيە مەكتەپلىرى	100	كونىشەھەر	مەكىت	بېگىمسار
		ياشلار					كونىشەھەر	مارالبېشى	بېگىمسار
8	بېيىنىڭ ئاتلىتىكا	بالىلار	6- ئاي 1 — 5	قەشقەر شەھىرى	پەيزاۋات، قەشقەر شەھىرى، مەكىت، يەكەن، يوپۇرغا، كونىشەھەر، بېگىمسار، بېگىمسار	180	قەشقەر شەھىرى	يوپۇرغا	پەيزاۋات
		ئوسمۇرلەر					"	يەكەن	يوپۇرغا

9	ئۇچ خىل شاھمات مۇسابىقىسى	چۈشكۈچە شاھمات، ئوتتۇرا پاشلىقى ئوسمۇرلەر خەلقئارا شاھمات، ئوتتۇرا پاشلىقلار ئوسمۇرلەر ئوتتۇرا پاشلىقلار	11-نويابىر 30-كۈنىدىن 2-نويابىر 6-كۈنىگىچە	قەشقەر شەھىرى	كونىشەھەر، يېڭىسار، يوسكام، يوپۇرغا، مارالبېشى، قەشقەر شەھىرى، يەكەن، قاغىلىق، يېڭىشەھەر	70	سۈرۈشتۇرۇش كومىتېتى	سوشۇمباۋ ئىلھام ھېكسم كالا چەنشىلىق	ئاللىقاچان كۆرۈلگەن كۆرۈن كومىتېتى مەتتەمىن تايدىماپيار ۋاڭ چۈلمەن
10	بېلىق تۇتۇش		4- ئاي 15-7	قەشقەر شەھىرى	قەشقەر شەھىرى، مارالبېشى، يېڭىشەھەر، يېڭىسار، يوسكام، يەكەن، كونىشەھەر	24	قەشقەر شەھىرى	قەشقەر شەھىرى	
11	غالتەك تېپىلماش		5- ئاي 2-4	قەشقەر شەھىرى	قەشقەر شەھىرى، مارالبېشى، كونىشەھەر	12	مارالبېشى	قەشقەر شەھىرى	كونىشەھەر
12	ئۆسلايەت بويىچە تۇنجى قېتىملىق ئوغلاق تارتىشى، بەيگە	ئوغلاق تارتىشى بەيگە	1- ئاي 3-9	پەيزاۋات	پەيزاۋات، يېڭىشەھەر، كونىشەھەر، مارالبېشى، يېڭىسار، مەكىت، يوپۇرغا	108	مارالبېشى پەيزاۋات	پەيزاۋات مارالبېشى	مەكىت يېڭىسار

ھەربىي ئىشلار

رەھبەرلىك ئاپپاراتى

قەشقەر شۆبە ھەربى رايونىنىڭ رەھبەرلىك ئاپپاراتى

شۆبە ھەربىي رايون رەھبەرلىرى

قوماندان: دۇمن شىكالۇ
1- سىياسىي كومىسسار: كوكالۇ
سىياسىي كومىسسار: روزى ھوشۇر
مۇئاۋىن قوماندان: تۇردى قادىر
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسار: لىۋ باڭجى

قوماندانلىق شتابى

شتاپ باشلىقى: چى مىڭجالۇ
مۇئاۋىن شتاپ باشلىقلىرى: ئەن شىكولۇ، ئىزىز دۆلەت

سىياسىي بۆلۈم

مۇدىرى: چېن چۈنيەن
مۇئاۋىن مۇدىرى: تۇرسۇن قادىر

ئارقا سەپ تەمىنات بۆلۈم

بۆلۈم باشلىقى: تيەن ۋىنرۇي
سىياسىي كومىسسارى: ۋالۇ جىنمالۇ
(بۇ ماتېرىياللار 1986 - يىل 2 - ئاينىڭ 1 - كۈنىگىچە)
(كۆۋ زۇڭفۇ)

ناھىيە (شەھەر) لىك خەلق قوراللىق بۆلۈملىرىنىڭ رەھبەرلىك ئاپپاراتلىرى

قەشقەر شەھەرلىك خەلق قوراللىق بۆلۈمى

بۆلۈم باشلىقى: لى زۇڭشۇي
1- سىياسىي كومىسسارى: جالۇ جىنۇ
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: سادىر ئىسمائىل
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى: شې چۈەنكۇ

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك خەلق قوراللىق بۆلۈمى

1- سىياسىي كومىسسارى: چېن دېمىن

سىياسىي كـومىسارى: لى جۇچالاڭ
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقلىرى: تەۋەككۈل، ساقى رەھىم، ئابلىمىت

كونىشەر ناھىيىلىك خەلق قورالىق بۆلۈمى

1ـ سىياسىي كـومىسارى: يالاڭ جەنشى
بۆلۈم باشلىقى: تۇرسۇن سىدىق
سىياسىي كـومىسارى: چېن مىڭشاۋ
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: تەۋەككۈل
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسارى: ئاقايىت روزى

يېڭسار ناھىيىلىك خەلق قورالىق بۆلۈمى

بۆلۈم باشلىقى: ئابلەھەت ئابدۇرەھىم
1ـ سىياسىي كـومىسارى: ۋاڭ شىڭجۇ
سىياسىي كـومىسارى: لى يۈشىن
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: لى شافەن

يوپۇرغا ناھىيىلىك خەلق قورالىق بۆلۈمى

بۆلۈم باشلىقى: ئابدۇللا ماموت
1 ـ سىياسىي كومىسارى: سوپى روزى
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: رۇسۇل

پەيزاۋات ناھىيىلىك خەلق قورالىق بۆلۈمى

بۆلۈم باشلىقى: ئابدۇرەھىم ئابدۇۋايىت
1ـ سىياسىي كـومىسارى: لىيۇ يۈڭچاڭ
سىياسىي كـومىسارى: جاۋ فۇيۇ
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: ئەمەت قەيۇم

يەكەن ناھىيىلىك خەلق قورالىق بۆلۈمى

بۆلۈم باشلىقى: ئىسمائىل خېلىل
1ـ سىياسىي كـومىسارى: چېن جىنچاۋ
سىياسىي كـومىسارى: شى جىنجۇڭ
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: رەجەپ ھۈسەيىن
مۇئاۋىن سىياسىي كـومىسارى: دەي شىغۇ

پوسكام ناھىيىلىك خەلق قورالىق بۆلۈمى

بۆلۈم باشلىقى: ئىمام مۇسا
1ـ سىياسىي كـومىسارى: يۇ جاپىڭ
سىياسىي كـومىسارى: ۋاڭ خېشۇ
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: ئابدۇللا يۇنۇس

قاغىلىق ناھىيىلىك خەلق قورالىق بۆلۈمى

بۆلۈم باشلىقى: تۇردى تۇرسۇن

هەربىي تەلىم - تەربىيە

[يېڭى ئەسكەرلەرنى يىغىپ تەربىيىلەش] قەشقەر شۆبە هەربىي رايونى بو - يىچە 1985 - يىللىق يېڭى ئەسكەرلەرنىڭ يىغىپ تەربىيىلىەش 1984 - يىل 11 - ئاينىڭ 20 - كۈنى باشلىنىپ، 1985 - يىل 2 - ئاينىڭ 14 - كۈنى ئايا قلاشتى.

يېڭى ئەسكەرلەرنىڭ تەلىم- تەربىيىسى ئايا قلىشىدىغان چاغدا، جەنۇبىي شىنجاڭ هەر- بىي رايونى ئۆزىگە قاراشلىق هەر قايسى قىسىملارنىڭ14 يېڭى ئەسكەرلەرلىيە نىدىكى هەربىي سىياسىي تەلىم - تەربىيە ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالدى هەم باھالاپ سېلىشتۇردى . قەشقەر شۆبە هەربىي رايونىغا قاراشلىق يېڭى ئەسكىرى قىسىملار ئايرىم - ئايرىم هالدا ، كوللېكتىپ ئوقۇمىي نوقۇر بويىچە 1 - لىككە هەم 2 - لىككە ئېرىشتى. يەنە يەككە تۇرنىڭ بەش تۇرى بويىچە 1 - لىككە، بىر تۇرى بويىچە 2 - لىككە ئېرىشتى. شۆبە هەربىي رايىون پارتكومى ئوقۇتۇش ۋەتەلىم - تەربىيە جەريانىدا ئىپادىسى گەۋدىلىك بولغان 36 نەپەر كادىر، جەڭچىنى 3 - دەرىجىلىك خىزمەت كۆرسەتتى دەپ خاتىرىگە ئالدى، 42 نەپەر يولداش- نى تەقدىرلىدى. (كۆزۈڭفۇ)

1- سىياسىي كومىسارى: يۇك ئەنجاڭ
سىياسىي كومىسارى: خۇ خۇاچى
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: كو جيەنزىڭ

مەكىت ناھىيىلىك خەلق قوراللىق بۆلۈمى

1- سىياسىي كومىسارى: لى كى
سىياسىي كومىسارى: جاڭ تيەنلۇ
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: سەپەرسەھەر

مارالبېشى ناھىيىلىك خەلق قوراللىق بۆلۈمى

1- سىياسىي كومىسارى: شۇ شياۋچىڭ
بۆلۈم باشلىقى: غوپۇر تالىپ
سىياسىي كومىسارى: لۇ دېشەن
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: تۇرسۇن پازىل

تاشقورغان ناھىيىلىك خەلق قوراللىق بۆلۈمى

بۆلۈم باشلىقى: باداللىك
1- سىياسىي كومىسارى: ئىسمايىل ئەزىز
سىياسىي كومىسارى: لىيۇ جاۋشەن
مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى: لىيۇ پېڭشەن

(بۇ ماتېرىياللار 1986 - يىل 2 - ئاينىڭ 1 - كۈنىگىچە)
(كوۋ زۇڭفۇ)

سىياسىي خىزمەت

[سىياسى تەربىيە ئەھۋالى توغرىسىدا بايان] 1985 - يىلى قەشقەر شۆبە

ھەربىي رايونى يۇقۇرىنىڭ يولىيورۇقىغا ئاساسەن، قىسمىدا ھەربىي ئىشلار كومىتېتى سۆھبەت يىغىنىنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇردى : 6 - نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 3 - سانلىق يىغىنىنىڭ ھۆججەتلىرىنى ئۆگەندى؛ ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاپ قىسقىنى تەرتىپكە سالدى، ئومۇملىقنى كۆزدە تۇتۇش تەربىيىسى ئېلىپ باردى، ئۇچىنى (ۋەتەننى، چىگرا رايونىنى،چېگرا رايوندىكى ھەر مىللەت خەلقىنى)سۆيۈش تەربىيىسىنى ئېلىپ باردى؛ داۋاملىق سىياسىي ئىدىيىۋى تەربىيە خىزمىتىنى قەتئىي داۋاملاشتۇردى. يەنە كادىرلار، جەڭچىلەر سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ساۋاتلىرىنى ئۆگىنىشكە تەشكىللەندى.

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ ئۇچىنى سۆيۈش قەشقەردە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كەچۈرگەندە قىسمەن يېرىم ئەھۋال ئىگەللەپ، كوماندىر - جەڭچىلەرنى يوقلىدى. چۆيۈەنلىڭ فوتوسى

1985 - يىلى شۆبە ھەربىي رايون قىسىملىرىدىكى سىياسىي تەربىيىنىڭ ئالاھىدىلىكى مۇنداق: بىرىنچىسى، تەربىيە ئۆسۈلى جەھەتتە، سىياسىي تەربىيىنىڭ بەزى ئاساسىي ئۇسۇل -

[ھەربىي تەلىم- تەربىيدىكى بەش توسالغۇلۇق مەيدانىنىڭ قۇرۇلۇشى]

1985 - يىلى قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى 20 مىڭ يۆنگە يېقىن مەبلەغ سېلىپ، كونىشەر ناھىيىسىنىڭ خەلق ئەسكەرلىرى تەلىم - تەربىيە بازىسىدا ھەربىي ئىشلارغا ئائىت بەش توسالغۇلۇق مەيدان ياسap، قىسىملار ۋە خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ ھەربىي تەلىم - تەربىيسى ئۈچۈن ياخشى شارائىت ياراتتى.

توسالغۇلۇق مەيدانىنىڭ ئومۇمىي كۆلىمى ۋە ئۇنىڭغا جايلاشتۇرۇلغان تۈرلۈك توسالغۇلار پۈتۈن ئارمىيە بويىچە قويۇلغان بىر تۈتاش نەلەپ بويىچە ياسالدى، ئۇ جەمئىي 20تۈرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇلار: ئاغامچا شوتا، ئېگىز - پەس كۆندىلەك ياغاچ، ئاتلاپ ئۆتىدىغان سىم توساق، پەس قوزۇقلۇق سىم توزاق، سۇدىن كېچىپ ئۆتۈش مەيدانى،ئېگىز توساق، تۈز ياغاچ، ئاغامچىدىن ياسالغان ئېگىز تام، ئېگىز - پەس پارالىل تورنىك، ئېگىز تاختا تەشىلىك ئېگىز - پەس تورنىك، شوتا شەكىللىك تورنىك، ئېگىز سىپىل خەندەكى،پاكار تام خەندەك، تۈز شوتا، ئېگىز تام، غەيرى يۆنىلىشلىك تۈز ياغاچ، ئايلانما يول، ئۇدا 3 يوللۇق تامدىن ئىبارەت بولۇپ، ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 500 مېتر كېلىدۇ. (كوۋ زۇڭفۇ)

لىرى قوللىنىلغاندىن باشقا، يەنە ئۇنىڭغۇ ئاقىلاش، سىنىڭغۇ كۆرۈش، تېپىك دوكلات يە-
غىنلىرىنى ئۆتكۈزۈش قاتارلىق ئۇسۇللار قوللىنىلدى. تەربىيە مەزمۇنى جەھەتتە، پىلانلىغا-
راكتېرى بىلەن قىزىقارلىقلىقنى بىرلەشتۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىلدى. ئىككىنچى، تەربىيە
تەييارلىقى يېغىنى ياخشى ئېچىلدى، كوللېكتىپ دەرس تەييارلاش، كۆرسەتمىلىك ئۆگىنىش
ئۇزۇمىدە چىلىك ئۇرۇش، بۇ ئارقىلىق دەرس ئۆتۈش سۈپىتى ھەم تەربىيە ئۇنۇمىنى ئۆستۈ-
رۈش تەشەببۇس قىلىندى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، كىچىك ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەشكە
ئەھمىيەت بېرىلدى.

سىياسىي تەربىيە-قىسمەندىكى سىياسىي خىزمەتنىڭ مۇھىم تەركىبى قىسمى. بۇ يىل
شۇبە ھەربىي رايونغا قاراشلىق قىسىملاردىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى سە-
ياسىي تەربىيىدە خادىملار، ۋاقىت، مەزمۇندىن ئىبارەت ئۈچ نەرسىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشنى چىڭ
تۇتتى، ئەمەلىي ئۇنۇمگە ئەھمىيەت بېرىپ، شەكىلۋازلىق قىلمىدى. سىياسىي تەربىيىنىڭ
ئۇنۇمى ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا ئۆتكەن يىللاردىكىدىن ياخشى بولدى. قىسىم ئىدىيە جەھەتتە ئۆ-
رىقلاشتى. ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاش، قىسمىنى تەرتىپكە سېلىش جەريانىدا، ھەر بىر كىشى
كىمرىش ياكى چېكىنىش، كېتىش ياكى قېلىشتەك مەسىلىگە دۇچ كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن مۇتە-
لەق كۆپ سانىدىكى يولداشلارنىڭ زېھنى چېچىلىپ كەتمىدى، غەيرىتى بوشاشمىدى، ئىستىلى
چۈشۈلچا قىلاشمىدى، ئۆلچەم ئۆزگەرمىدى، ئۇلار ئاساسلىق زېھنى قۇۋۋىتىنى قىسىم قۇرۇلۇشىغا
مەركەزلەشتۈردى. نۇرغۇن يولداشلار قىسىم تۈزۈلمىسىنىڭ قانداق ئۆزگىرىشىدىن قەتئىنە-
زەر، تەشكىلىنىڭ تەقسىماتىغا قەتئىي بويسۇنىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى. 1985-يىلى 36922-
قىسىم نورمال چېگرا مۇداپىيەھەربىي-سىياسىي تەلىم - تەربىيە قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئو-
رۇنلاش بىلەن بىر ۋاقىتتا، يەنە ئىنتايىن مۇشكۈل بولغان چېگرا مۇداپىئە گەزىرمە قۇرۇلۇش
ۋەزىپىسىنى تولۇق ئورۇنلىدى. نۇرغۇن يولداشلار دېگىز يۈزىدىن 3، 4 مىڭ مېتر ئېگىز بولە-
غان ئېگىزلىكتە ئىسمىنا، ۋاقىت قوشۇپ، پىداكارلىق بىلەن ئىشلىدى. ئۇلار يۈكسەك سەۋىر-
چانلىق، مەسئۇلىيەتچانلىق ۋە ئۆزىنى-ئۆزى قۇربان قىلىش روھىنى ئىپادىلىدى، (كوۋزۇڭفۇ)

[پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى] قەشقەر شۇبە ھەربىي رايون پارتە-
كومى ئورگىنىنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى 1985 - يىل 1 - ئاينىڭ 5 - كۈنى
باشلىنىپ، 7 - ئاينىڭ ئاخىرىدا ئايالاشتى. شۇبە ھەربىي رايون پارتكومىنىڭ دائىمىي ھەيە-
ئەت ئەزالىرى ۋە ئورگاندىكى پارتىيە تەشكىلاتلىرى شۇنداقلا 143 نەپەر رەسمىي پارتىيەئە-
زاسى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىگە قاتناشتى. ئۇلار ئىدىيىنى بىرلىككە كەلتۈ-
رۈش، سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش، ئۆزىتىش، ئىسلاھ قىلىش، تەشكىلىي جەھەتتىن بىر تەرەپ قە-
لىش، پارتىيە ئەزالىرىنى تەزىملاش ۋە خۇلاسە قىلىش، تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىشتىن ئىبا-
رەت ئالتە باسقۇچنى باشتىن كۆچۈرۈش ئارقىلىق پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش مەقسىتىگە
ئاساسىي جەھەتتىن يېتىپ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىدى.

بۇ قېتىمقى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ئاساسىي ئۇتۇقلىرى تۆۋەندىكىچە: بىرىن-
چى، پارتىيىنىڭ 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى لۇشيەن
فاڭجېن، سىياسەتلىرىگە بولغان چۈشەنچە چوڭقۇرلاشتى. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى بىلەن

ئىدىيە، سىياسى جەھەتتە يۈكسەك بىردەكلىكنى ساقلاشتىكى ئاڭلىقلىقى كۈچەيتىلدى. ئىك - كىنچى، يە نىمۇ ئىلگىرىلەپ «سول» نىك تەسىرى تازىلاندى. تەرەپپازلىق تۈگىتىلدى، ئىتتىپاق - لىق كۈچەيتىلدى. ئۇچىنچى، قىسىمدىكى تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ھەم ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاش، قىسمىنى تەرتىپكە سېلىشقا بولغان پوزىتسىيە توغرىلاندى. تۆتىنچى، ھەر دەرىجىلىك پارتە - يە تەشكىلاتلىرى ھەم كەڭ پارتىيە ئەزالىرى ئۆزىدە ساقلانغان ئاساسىي مەسىلىلەرنى تېپىپ چىقتى، تەجرىبە ساۋاقلارنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ، ھەقىقىي يولغا قويۇشقا بولىدىغان تەر - تىپكە سېلىش، ئىسلاھ قىلىش تەدبىرلىرىنى تۈزۈپ چىقتى. بەشىنچى، «3 خىل كىشىلەرنى تازىلاش خىزمىتى ئاكتىپ، ئىھتىياتچانلىق بىلەن ئېلىپ بېرىلدى. ئالتىنچى، پارتىيىنى تەر - تىپكە سېلىش قىسمىنىڭ تۈزۈلۈك خىزمەتلىرىنى ئىلگىرى سۈردى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش - تىكى ئاساسلىق تەجرىبىلەر: بىرىنچى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا ئائىت ھۆججەتلەرنى ياخ - شى ئۆگىنىپ، ئىدىيىۋى ئاساسنى ياخشى سېلىش، ئاساسلىقى ئۈچ نۇقتا تۇتۇلدى. (1) شەخسە - لەرنىڭ ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىشى بىلەن كوللېكتىپ كونسۇلتاتسىيە قىلىش بىرلەشتۈرۈلدى. (2) ئومۇمىيۈزلۈك ئوقۇپ چىقىش بىلەن نۇقتىلىق ھالدا پىشىق ئوقۇش بىرلەشتۈرۈلدى. (3) ئو - مۇمىيۈزلۈك تەربىيە بېرىش بىلەن ئايرىم سىردىشىش بىرلەشتۈرۈلدى. يەنە يەرلىك يولداش - لارنى سۆزلەپ چۈشەندۈرۈشكە تەكلىپ قىلىش، كۆپچىلىكنىڭ ئۆگىنىش تەسىراتلىرىنى خاتىرىسىنى يېزىشنى تەلەپ قىلىش، دەرس تولۇقلاش، قىسقاخەۋەر چىقىرىش قاتارلىق ئۇسۇل - لار قوللىنىلىپ، ئۆگىنىش ئىلگىرى سۈرۈلدى. ئىككىنچى، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نى ئۆ - زۇل - كېسىل ئىنكار قىلىش تەربىيىسى چوڭقۇر ئېلىپ بېرىلىپ، «سول» نىك تەسىرى تازى - لىنىپ، تەرەپپازلىق تۈگىتىلدى. ئۈچىنچى، بىر قولىدا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش تۇتۇلدى، يەنە بىر قولىدا خىزمەت تەلەر تۇتۇلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشمۇ، خىزمەتمۇ تەسىرگە ئۇچ - رىمىدى. تۆتىنچى، پارتىيە ئىچىدىكى زىددىيەتلەرنى ھەل قىلىشنىڭ توغرا فاكتېسىدا چىڭ تۇ - رۇلۇپ، پارتىيە ئىچىدىكى ئىدىيىۋى كۆرەشنى توغرا ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن ياخشى كەيپىيات يارىتىلدى. بەشىنچى، پارتكوم ئەھمىيەت بەردى، رەھبەرلەر باشلامچى بولدى.

پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى ئايالقاشقان چاغدا، شۇ بە ھەربىرايون پارتكومى بۇ قېتىمقى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ پەقەت پارتىيە ئىچىدە ساقلانغان بىر قىسىم ئاساسىي مەسىلىلەرنىلا ھەل قىلالايدىغانلىقىنى، بارلىق مەسىلىلەرنىڭ ھەل بولۇپ كېتىشى - نىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى سەگەكلىك بىلەن تونۇۋالدى. پارتكوم داۋىمى ھەيئەتلىرىنىڭ مۇزاكىرىسى ئارقىلىق، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش لەتىجىلىرىنى مۇستەھكەملەش ھەم را - ۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدىكى 4 نۇقتىلىق پىكىر ئوتتۇرىغا قويۇلدى: بىرىنچى، پارتىيىنى سېلىكنى كۈچەيتىش، ئومۇملۇقنى كۆزدە تۇتۇش تەربىيىسىنى داۋاملىق ياخشى ئېلىپ بېرىپ، قىسمەن - نىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ھەم ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاش، قىسمىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىش لازىم. ئىككىنچى، پارتىيە ئەزالىرى ئىچىدە ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلمىغان ئاساسىي مەسىلىلەرنى توغرىسىدىكى تەربىيە ۋە پارتىيەنىڭ ئېسىل ئەنئەنىسى دە پارتىيەنىڭ ئاساسىي مەسىلىلىرى توغرىسىدىكى تەربىيە ئېلىپ بېرىش لازىم. پارتىيە ئەزالىرىغا ئاۋانە ۋە ئىستىلى توغرىسىدا داۋاملىق تەربىيە ئېلىپ بېرىش لازىم. پارتىيە ئەزالىرىغا ئاۋانە گارتلىق، ئەمەلىيەتلىك رولىنى تولۇق جارىي قىلدۇرۇپ، لايىقەتلىك پارتىيە ئەزاسى ھەم مۇ - ئەۋۋەر پارتىيە ئەزاسى بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈش توغرىسىدا تەربىيە بېرىش لازىم. ئۈچىنچى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتىكى روھىنى داۋاملىق جارىي قىلدۇرۇپ، زېھنى كۈچنى مەر - كەزلەشتۈرۈپ، قىسىم قۇرۇلۇشىنى ياخشى تۇتۇش لازىم. تۆتىنچى، چارە - تاماللىق قىلىپ، ئەمەلىي

لەشتۇرۇشنى ياخشى تۇتۇپ، ئامىنلىق ئىنكاسى بىرقەدەر كۆچلۈك بولغان مەسىلىلەرنى مۇمكىن قەدەر تېز ھەل قىلىش لازىم. (كوۋ زۇڭفۇ)

[مەدەنىيەت تەربىيسى] 1985-يىلى شۆبە ھەربىي رايون قىسىملىرىنىڭ مەدەنىيەت تەربىيسى يېڭى باسقۇچقا قەدەم قويىدى. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك كادىرلار ۋە جەڭچىلەرلىك مەدەنىيەت بىلىملىرىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن تىرىشىپ ئوقۇش شارائىت يارىتتى، ھەر قايسى جەھەتلەردەئۇنى قوللىدى. قىسىملاردا مەدەنىيەت پەن-بىلىملىرىنى ئۆگىنىش قىزغىن دولقۇنى كۆتۈرۈلدى. شۆبە ھەربىي رايونىداجەمئىي140كىشى تۈرلۈك تېلېۋىزور داشۇسى،مەتبۇئات داشۇسى ۋە ئالىي ماتارىپ بويىچە ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىش ئىمتىھانلىرىغا قاتناشتى، شۆبە ھەربىي رايون بىلەن36922-قىسىم ئايرىم-ئايرىم ھالدا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ سىنىپلىرىنى ئاچتى.110نەپەر ھەر دەرىجىلىك كادىر ئەستايىدىل ئۆگىنىش قاتتىق ئىمتىھان بېرىش ئارقىلىق تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈش گۇۋاھنامىسىنى ئالدى. (كوۋ زۇڭفۇ)

[ئاخبارات چىلىق خىزمىتى] 1985-يىلى قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونىنىڭ ئاخبارات چىلىق خىزمىتى يەنە ياخشى نەتىجىلەرگە ئېرىشتى. يىلنىڭ بېشىدا، شۆبە ھەربىي رايونىنىڭ قاراشلىق ھەر قايسى ئورۇنلار تەرتىپكە سېلىش، تولۇقلاش ئارقىلىق 36 خەۋەر قىلىش گۇرۇپپىسى قۇردى. جەمئىي 108نەپەر ئىختىيارىي مۇخبىر ھەر قايسى ئاساسىي قاتلام ئورۇنلىرىدا ئاكتىپ ئىشلىمەكتە . يىل بويى گېزىتكە 300پارچە ماقالە بېسىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە 21پارچە ماقالە مەركەز دەرىجىلىك گېزىت-ژورناللاردا ئىشلىتىلدى. يىل ئاخىرىدا، قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى،لەنجۇ ھەربىي رايونى تەرىپىدىن ئاخبارات خىزمىتى بويىچە ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى. (كوۋزۇڭفۇ)

[خىزمەت كۆرسەتكەنلەرنى تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى] 1985-يىلى12-ئاينىڭ 13-كۈنى قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى داغدۇغلىق ھالدا خىزمەت كۆرسەتكەنلەرنى تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى ئېچىپ، بىر يىلدىن بۇيان، قىسمىنىڭ تۈرلۈك خىزمەتلىرىدە نەتىجىسى كۆرۈنەرلىك بولغان ئىلغار كوللېكتىپ ۋە ئىلغار شەخسلەرنى تەقدىرلىدى ۋە مۇكاپاتلىدى.

شۆبە ھەربىي رايون 36922-قىسمىنىڭ پىيادە ئەسكەرلەر لېيەنىنى كوللېكتىپ 3-دەرىجىلىك خىزمەت كۆرسەتتى دەپ خاتىرىگە ئېلىشنى، 36922-قىسمىدىكى لېيۇجۇنچى ، لېيۇبىڭنەن يولداشلارنىڭ ھەر بىرىنى بىر قېتىمدىن 2-دەرىجىلىكتىن خىزمەت كۆرسەتتى دەپ خاتىرىگە ئېلىشنى، لىجۈچاڭ ، لىنزودۇڭ ، يۈيەنگۇي ، چېن يۈلىن ، خۇشىڭمىن ، لى ۋېنخۇي ، خېجۇشەن ، لىچىفۇ ، ۋاڭ شىگېيۇ، لياڭ جىڭچۈن ، ۋۇتسەيەنۇبېن ، جاڭ كەيجى ، تۈرسۇن قۇربانقاتارلىق 13يولداشنىڭ ھەر بىرىنى بىر قېتىمدىن 3-دەرىجىلىكتىن خىزمەت كورسەتتى دەپ خاتىرىگە ئېلىشنى قارار قىلدى. يەنە7 ئىلغار ئورۇن ۋە 14نەپەر ئىلغار شەخسى تەقدىرلەندى.

شۆبە ھەربىي رايون قوماندانى، دۇمەن شىكاڭ چوڭ يىغىندا 1985-يىللىق خىزمەتتىن دوكلات بەردى، قەشقەر ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ شۇجىسى، شۆبە ھەربىي رايونىنىڭ 1-سىياسىي كومىسسارى گوكاڭ يىغىندا سۆز قىلدى، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى يەن چاڭغا ھەربىي رايون رەھبەرلىك ئورگىنىغا ۋاكالىتەن چوڭ يىغىننى تەبرىكلەش خېتىنى ئوقۇپ ئۆتتى. قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە، ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش ئارمىيىسىنىڭ يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسى، قەشقەر شەھىرى قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرىمۇ تەكلىپكە بىنائەن چوڭ يىغىنغا قاتناشتى. (كوۋزۇڭفۇ)

ئارمىيە بىلەن خەلقنىڭ بىرلىكتە مەدەنىيەت ياراتقانلىقى

[يەرلىكنىڭ يەرتەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇش، ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش ئىشلىرىغا ياردەم بېرىش] 1985-يىل 8-ئاينىڭ 23-كۈنى كۈنمىڭ ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرىدى. ئاپەت يۈز بەرگەن رايون خەلقنىڭ ئۆي - ئىمارەتلىرى ئۆرۈلۈپ كەتكەن، ھايات ۋە مال مۈلكىگە غايەت زور زىيانغا ئۇچرىغان چاغدا، قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى دەرھال مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسار جالاڭ شىنمياۋ باشچىلىقىدىكى يەر تەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇپ، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇپ، قىسمىنى ۋاقتىدا تەشكىللەپ ھەم باشلاپ، ئاپەت يۈز بەرگەن رايونغا ئاتلىنىپ، يەر تەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇش، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش خىزمىتىگە كىرىشىپ كەتتى.

يەر تەۋرەش ئاپىتىگە قارشى تۇرۇش، ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇش جەريانىدا، شۆبە ھەربىي رايون ئاپەتكە ئۇچرىغان قېرىنداش مىللەتلەرگە ئەمەلىي ئىش قىلىپ بېرىشكە ئەھمىيەت بەردى. بىرىنچى، ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، 250 نەپەر كىشىنى ئوپال يېزىسىنىڭ ئەڭ قاتتىق ئاپەتكە ئۇچرىغان كەنتلىرىگە ئەۋەتىپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاھالىنىڭ ئۆرۈلۈپ كەتكەن بارلىق ئۆي-ئىمارەتلىرىنى رەتلىشىگە ياردەم بەردى. جەمئىي 15 مىڭ جىگدىن تاراتقۇ بۇغداي، 200 جىگدىن تاراتقۇ ئۇن، بىر ۋېلىسىپىت، بىر قول ساائىتىنى كولاپ تاپتى. 4 چىدىر ياسىدى. ئىككىنچى، ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاھالىنىڭ قىيىنچىلىقلارنى يېڭىشىگە، يۇرت-ماكانىنى قايتىدىن قۇرۇشقا، ئىشلەپچىقىرىشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە ياردەم بېرىش ئۈچۈن، شۆبە ھەربىي رايونىنىڭ سەپەرۋەر قىلىشى بىلەن ئۇنىڭغا قاراشلىق قىسىملاردىكى كوماندىر-جەڭچىلەر 7600 يۈەن نەق پۇل، شۆبە ھەربىي رايون ئوموۇمىنىڭ پۈلىدىن 5 مىڭ يۈەن، جەمئىي 12600 يۈەن ئىنئام قىلدى. يەنە نۇرغۇن چېپتا، بورا، تاۋۇز، ئۈزۈم-تۈلۈك قاتارلىق ماددىي ئەشيالار ھەم يەرلىكلەر ئىنئام قىلىنىدى. ئۇچىنچى، داۋالاش گۇرۇپپىلىرى ئاپەت يۈز بەرگەن رايونغا بېرىپ، ئويمۇ-ئۆي سەيياره داۋالاشقا، ئامما كېسەللىكتىن ساقلىنىش ھەم كېسەللىكلەرنى داۋالاشقا ئەۋەتىلدى.

ئۇيغۇرخەلقنىڭ ئەنئەنىۋى ھېيتى - قۇربان ھېيتتا، شۆبە ھەربىي رايون رەھبەرلىرى يەنە ھال سوراش گۇرۇپپىسىنى باشلاپ، ئويمۇ-ئۆي يۈرۈپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاھالىدىن ھال سوردى. (كوۋزۇڭفۇ)

[ئارمىيە-خەلق بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك مەكتەپ قۇرۇش] قەشقەر شۆبەھەربىي رايونىنىڭ ئۆرلىشىش پونكتى بىلەن قەشقەر شەھىرىنىڭ تەنتەربىيە يولى باشلانغۇچ مەكتىپى ئارمىيە خەلق بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك مەكتەپ قۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇپ، روشەن نەتىجىگە ئېرىشتى. 1985-يىلى تەنتەربىيە يولى باشلانغۇچ مەكتىپى قەشقەر شەھىرىنىڭ مەدەنىيەت-ھاياتىدا سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت يارىتىش بويىچە ئىلغار ئورۇن، قەشقەر شەھىرىنىڭ ئوقۇتۇش خىزمىتى بويىچە ئىلغار ئورۇن ۋە ئاپتونوم رايونلىق پىئونېرلار ئەترىتى خىزمىتى بويىچە ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى.

خەلق ئەسكەرلىرى خىزمىتى

[خەلق قوراللىق بۆلۈملىرىنىڭ 1-سىياسىي كومىسارلىرى يېغىنى] 1985-

يىل 1-ئاينىڭ 9-كۈنىدىن 11-كۈنىگىچە قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى خەلق قوراللىق بۆلۈملىرىنىڭ 1- سىياسىي كومىسارلىرى يىغىنى ئاچتى. قەشقەر ۋىلايەتلىك پارتكومىنىڭ شۇجىسى، شۆبە ھەربىي رايونىنىڭ 1-سىياسىي كومىسارى كوگالڭ ۋە شۆبە ھەربىي رايونىنىڭ باشقا رەھبەرلىرى شۇندا قلا خەلق قوراللىق بۆلۈملىرىنىڭ 1-سىياسىي كومىسارلىقىنى قوشۇمچە تۆتەۋاتقان ھەر قايسى ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكوملارنىڭ شۇجىلىرى يىغىنىغا قاتناشتى.

يولداش كوگالڭ يىغىندا مۇھىم سۆز قىلدى، ئۇ مۇنۇلارنى تەكىتلىدى: ۋىلايەتلىك پارتكوم، ناھىيىلىك پارتكوملار خەلق قوراللىق بۆلۈملىرى خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىش لازىم؛ خەلق ئەسكەرلىرى خىزمىتىنى يەرلىك پارتكوملارنىڭ بىر مۇھىم خىزمىتى قىلىپ تۇتۇش لازىم. خەلق ئەسكەرلىرى خىزمىتىگە ئائىت زور مەسىلىلەر ئۈستىدە پارتكوم كوللېكتىپ مۇزاكىرە قىلىپ قارار چىقىرىش لازىم. ناھىيىلىك پارتكوملار ناھىيىلەرنىڭ خەلق قوراللىق بۆلۈملىرى خىزمىتىنى ھەقىقىي يوسۇندا ئۆزىنىڭ بىرھەر-

---

تەنتەربىيە يولى باشلانغۇچ مەكتىپى بىلەن شۆبە ھەربىي رايون خەۋەرلىشىش پونكىتىنىڭ بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك مەكتەپ قۇرۇش پائالىيىتى 1983-يىل 3-ئايدا باشلانغان. ئۇچ يىلدىن بۇيان، مەكتەپ پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە، مەكتەپنىڭ ئارمىيە، خەلق بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك مەكتەپ قۇرۇشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى بېرتۈن مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى، ئوقۇغۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى تەشكىللەپ، بەش تۈرلۈك پائالىيەتنى چوڭقۇر، ئۈزاقتىمچە قانات يايدۇردى: بىرىنچى، تۈرلۈك جانلىق، قىزىقارلىق شەكىللەر ئارقىلىق ئوقۇغۇچىلارغا كومۇنىستىك ئىدىيەۋى تەربىيە بېرىلدى. ئىككىنچى، ئىككىنچى دەرسخانا ئېچىلىپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىلىم دائىرىسى كېڭەيتىلدى. مەكتەپ تەشكىللىگەن تۈرلۈك ھەۋەسكارلار گۇرۇپپىلىرى دائىملىق پائالىيەتلەرنى قەتئىي داۋاملاشتۇردى، يەنە بارلىق پەنلەر بويىچە بىلىم مۇسابىقىسى ئۇيۇشتۇرۇلدى. ئۈچىنچى، مەكتەپ مۇھىتى كۆكەرتىلدى، پاكىزلەشتۈرۈلدى، ھەم گۈزەللەشتۈرۈلدى. تۆتىنچى، قەھرىمانلاردىن ئۆگىنىش ھەرىكىتىدە گۈرسىتىش پائالىيەتى قانات يايدۇرۇلدى. بەشىنچى، خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئەترەتلىرى قۇرۇلۇپ، كوچىلارغا چىقىپ، ھەر مىللەت ئاممىسى ئىمكانىيەت يار بېرىدىغان مۇلازىمەتلەر بىلەن تەمىنلەندى. (كوۋزۇڭفۇ)

[قەشقەر شەھىرىنىڭ شەھەر مەمۇرىيىتى قۇرۇلۇشىغا ياردەم بېرىش] 1985-

يىلى قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى 20-مىڭ يۆەندىن ئارتۇق پۇل ئاجرىتىپ، قەشقەر شەھىرىنىڭ ۋىلىسىپىتلىكلەر يولى ياسىشىغا ياردەم بېرىپ، ئارمىيە خەلق بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك شەھەر قۇرۇش ئۈچۈن ھەسسە قوشتى. (كوۋزۇڭفۇ)

بىي خىزمەت تارمىقى قىلىشى لازىم. خەلق قۇراللىق بۆلۈملىرىنىڭ ھەر قايسى خىزمەتلىرى بولۇپمۇ خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ تەلىم-تەربىيىسىدە، خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ قورال-ياراقلىرىنى باشقۇرۇش، خەلق ئەسكەرلىرى مەدەنىيەتلىك كەنت، بازار قۇرۇش ۋە كەزەرمە قۇرۇلۇشى قاتارلىق جەھەتلەردە، ئادەم كۈچى، مالىيە كۈچى جەھەتلەردە كونكرېت ياردەم بېرىش ۋە ئۇنى قوللاش لازىم.

يولداش كوگالۇ يەنە سىياسىي كومىسسارلىقنى قوشۇمچە تۈزىتىپ، ۋەزىپىسىنى قانداق زىممىسىگە ئېلىش، قانداق رەھبەرلىك قىلىش، مەسئۇلىيىتىنى قانداق ئادا قىلىش مەسىلىلىرى ئۈستىدە بەش نۇقتىلىق تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويدى: بىرىنچى، يۇقىرى دەرىجىلىك يەرلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ رەھبەرلىكىگە بويسۇنۇش بىلەن يۇقىرى دەرىجىلىك ھەربىي ئورگانلارنىڭ رەھبەرلىكىگە بويسۇنۇشنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش لازىم؛ ئىككىنچى، پارتىيىنىڭ مەركىزىي خىزمەتلىرى بىلەن خەلق ئەسكەرلىرى خىزمىتىنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش لازىم؛ ئۈچىنچى، ئاساسىي ۋەزىپە بىلەن قوشۇمچە ۋەزىپىنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش لازىم؛ تۆتىنچى، قوشۇمچە سىياسىي كومىسسارلىقنى ئۆتەۋاتقانلار بىلەن خەلق قوراللىق بۆلۈمىنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش لازىم؛ بەشىنچى، يېڭى ئەھۋاللارنى تەتقىق قىلىش، يېڭى مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش، يېڭى تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەش، خەلق ئەسكەرلىرى خىزمىتىدە ئۈزلۈكسىز يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش لازىم.

يىغىن شۇبە ھەربىي رايون قوماندانى يولداش دۇەنشىكاڭنىڭ سۆزىنى ئاساسەن، ئۇلار يىتمىزنىڭ 1985-يىللىق خەلق ئەسكەرلىرى خىزمىتىنىڭ ۋەزىپىسىنى مەركەزلىك مۇزاكىرە قىلدى. ۋەزىپىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئاساسىدا مۇناسىپ تەدبىرلەر تۈزۈلدى. ئاساسلىقى: بىرىنچى، خەلق ئەسكەرلىرى خىزمىتىنى يەرلىك پارتكوملارنىڭ بىرئاساسلىق خىزمىتى قىلىپ تۇتۇش لازىم. ئىككىنچى، بىرىنچى سىياسىي كومىسسارلارشۇبە ھەربىي رايونىغا، خەلق قوراللىق بۆلۈمىنىڭ قەرەللىك ھالدا كېلىپ ئىش بېجىرىش تۈزۈمىدە چىڭ تۇرۇش، خەلق ئەسكەرلىرى قۇرۇلۇشىدىكى مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا مۇزاكىرە قىلىپ ھەل قىلىش لازىم. ئۈچىنچى، خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ ھەربىي تەلىم-تەربىيىسىنى تۇتقاندا، مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇش، ئىلمىي يوسۇندا ماسلاشتۇرۇش، بىر تۈتاش پىلانلاپ تەڭ ئېتىبار بېرىش، دېھقانچىلىقنىڭ تارىسال پەيتىدە كۆپ مەشق قىلىش، ئالدىراش بولغاندا ئاز مەشق قىلىش، ئىشلەپچىقىرىش ۋە مەشقنى ياخشى ئېلىپ بېرىش لازىم. مەشق ۋەزىپىسىنى يۇقىرى سۈپەت، يۇقىرى ئۈنۈمچە بىلەن ئورۇنلاش لازىم. تۆتىنچى، كۆڭۈللارنى يېزىغا ئۆزگەرتىش جەريانىدا، يېزا (بازار) لار نىڭ مەخسۇس قوراللىق خىزمەت كادىرلىرىنى تەڭشەش، سەپلەشكە ئەھمىيەت بېرىش لازىم.

جەنۇبىي شىنجاڭدا خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرۈۋاتقان ئۈرۈمچى ھەربىي رايونىنىڭ سىياسىي كومىسسارى يولداش تەن شەنخې يىغىنغا قاتناشقان بارلىق يولداشلارنى يوقلىدى ھەمدە سۆز قىلدى. جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ سىياسىي كومىسسارى يولداش تاڭ كۇاڭسەيمۇ يىغىندا سۆز قىلدى. (كوۋزۇڭفۇ)

[خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ قورال-جابدۇقلىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىنى تەكشۈرۈپ باھالاش] 1985-يىل 11-ئاينىڭ 18-كۈنىدىن 12-ئاينىڭ 5-كۈنىگىچە قەدەر،

قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى تۆزنگە قاراشلىق 12 ناھىيە (شەھەر) لىك خەلق قوراللىق بۆ-لۇملىرىنىڭ خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ قوراللىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىنى تەكشۈرۈپ باھالىدى.

شۆبە ھەربىي رايونلۇق ئاساسىي رەھبەرلىرى باشلامچىلىق قىلغان ئىككى بىرلەشمە تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى جايلارغا بارغان ھامان، ئالدى بىلەن قورال ئىسكىلاتلىرىغا كىرىپ، قورال - ياراق، ئوق - دورىلار ۋە جابدۇق - سايمانلارنى بىر - بىرلەپ تىزىملىدى، تەكشۈردى. يەنە زۇرۇر بولغان تېخنىكىلىق تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى. بىر قىسىم قوراللار ئوق - دورا ساندۇقلىرى، ھەم دۇۋىلەپقويۇلغان نەرسىلەرنىڭ تەلەپكە ئۇيغۇن بولمىغانلىرىنى دەرھال تۈزەتتى.

تەكشۈرۈش نەتىجىسى شۇنى كۆرسەتتىكى، ۋىلايەتلىك خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ قورال-ياراق، ئوسكۇنىلىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىنىڭ ئەھۋالى ياخشى بولغان. ھەر قايسى قورال ئىسكىلاتلىرىدا ساقلانغان قوراللار، ئوق - دورىلار ۋە جابدۇق - ئوسكۇنىلەر ھېسابات دەپتىرىدىكىگە ئۇيغۇن بولغان، قويۇلۇشى رەتلىك، تەرتىپلىك بولۇپ، تېخنىكا تەلىپىگە ئۇيغۇن، ئىسكىلات - ئامبارلارنىڭ قىياپىتى رەتلىك، پاكىز بولۇپ،مۇھاپىزەت قىلىش، دېزور-نىلىك تۈزۈلمىسى مۇكەممەل بولغان ھەم ئەھمىيىلەشكەن. يۇقىرىدا ئېيتىلغان خىزمەتلەرنىڭ ئەھمىيىلەشتۈرۈلۈشى،ۋىلايەت بويىچە خەلق ئەسكەرلىرى قورال - ياراق، ئوسكۇنىلەرنىڭ ئۇدا بەش يىل بىخەتەر بولۇپ، ۋەقە تۇغۇلماسلىقىنىڭ تۈپ كاپالىتىدۇر.

باھالاپ سىلىشتۈرۈش ئارقىلىق، مارالبېشى، يېڭىسار، يوپۇرغا، يەكەن، پەيزاۋات ناھىيىلىرىمىز قەشقەر شەھىرىدىن ئىبارەت ئالتە خەلق قوراللىق بۆلۈم 1985-يىللىق خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ قورال - ياراقلىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىدىكى ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى. شۆبە ھەربىي رايون ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ تەقدىرلىدى ھەمدە مۇكاپات پۇلى تارقاتتى. (كوۋ زۇگفۇ)

[خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت يارىتىشى]

1985-يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى كەڭ خەلق ئەسكەرلىرى ئۆز جايلىرىنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىر-لەشتۈرۈپ، كونكرېت تەدبىرلەرنى تۈزۈپ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت يارىتىش پائالىيىتىنى تېخىمۇ كەڭ، چوڭقۇر قانات يايدۇرۇپ، يېزىلاردىكى تۈرلۈك ئىشلارنىڭ تەرەققىياتىنى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈردى.

سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت يارىتىش پائالىيىتىدە، خەلق ئەسكەرلىرى ئاساسلىقى تۆۋەندىكى بىر قانچە پائالىيەتنى قانات يايدۇردى: بىرىنچى، تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشتا ئامىمىغا يول ئېچىپ بەردى ۋە ئۇلۇغ كۆرسەتتى. مەلۇماتلارغا قارىغاندا، ۋىلايەت بويىچە 20مىڭدىن ئارتۇق كەسىپىي ئاشلە ئېچىدە، خەلق ئەسكەرلىرى تەخمىنەن ⅓ قىسمىنى ئىگەللەيدىكەن. ئومۇمەن، مەدەنىيەت پائالىيىتى ياخشى قانات يايدۇرۇلغان يېزا، كەنتلەردە ئىشلەپچىقىرىش زور دەرىجىدە راۋاجلانغان. ئىككىنچى، كەنت كۆرۈنۈشى، قىياپىتىنى پاكىز قىلىش، كۆكەرتىش، گۈزەللەشتۈرۈشتە ئامىمىغا باشلامچى بولدى. خەلق ئەسكەرلىرى باشلامچىلىق بىلەن كوچىلاردىكى ئەخلەتلەرنى ئادالىدى، كوچىلارنى تازىلىدى، ئېرىق-ئۆستەڭلەرنى يەسىدى ھەم رەتلىدى، كۆچەت تىكىپ ئورمان ئەھيا قىلدى،

گۈل، ئوت ـ چۆپ ئۆسۈۋردى. كەلگۈسىگە يېتەكچىلىك قىلدى. بۇنىڭ بىلەن يېزىلار ئىلگىرى ياپىتى بىر قەدەر زور دەرىجىدە ئۆزگەردى. ئۇچىنچى، مەدەنىيەت، پەن، سىياسىنى ئۆگىنىش ئارقىلىق مەدەنىيەت سەۋىيىسى ھەم باي بولۇش قابىلىيىتى ئۈستۈرۈلۈپ، ئىنقىلابىي ھىجەز ـ خۇلقى يېتىشتۈرۈلدى. تۆتىنچى، نامراتلارنى يۆلەپ، ئۆز ئارا ياردەملىشىپ، ئورتاق بېيىدى، كەلگۈسىگە ياخشى ئىش قىلىپ، باشقىلارغا ياردەم قىلدى.

بۇ يىل ۋىلايىتىمىزدە خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ مەدەنىيەت پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشىدىكى يېڭى ئالاھىدىلىك: بىرىنچى، بىرلىشىپ ھەرىكەتكە كېلىپ ، بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك يېزا، بازار قۇرۇش پائالىيىتىنى تەلگە ئۆتۈش ، ھەر قايسى ناھىيە (شەھەر) لەردىكى خەلق قوراللىق بۆلۈملىرى يەرلىك پارتكوملارنىڭ بىر ئۆتاش رەھبەرلىكىدە، تەشۋىقات بۆلۈملىرى، كومموئىستىك ياشلار ئىتتىپاقى، ئايالار بىرلەشمىسى، جۇڭ ئىدارىلىرى قاتارلىق تارماقلارغا ھەمكارلىشىپ، مەدەنىيەتلىك يېزا، بازار قۇرۇش خىزمىتىنى بىر ئۆتاش پىلانلاپ، ئورۇنلاشتۇرۇپ، بىرلىشىپ ئۇقتۇرۇش ئۆتتى ھەم بىرلىشىپ تەكشۈرۈپ باھالىدى. يەنە ھەر قايسى يېزىلىق خەلق قوراللىق بۆلۈملىرى، كەنت خەلق ئەسكەرلىرىلىمىنگە ئالتە جەھەتتە باشلامچى بولۇش تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويدى : يەنى باشلامچىلىق بىلەن پارتىيەنىڭ لۇشيەن، فاڭجېن، سىياسەتلىرىنى تەشۋىق قىلىش، باشلامچىلىق بىلەن قانۇن ـ ئىنتىزامنى رىئايە قىلىپ، جەمئىيەت ئاممانلىقىنى قوغداش؛ باشلامچىلىق بىلەن مەدەنىيەت، پەن بىلىملىرىنى ئۆگىنىش، ئۆز ئەمگىكىگە تايىنىپ باي بولۇش قابىلىيىتىنى ئىگىلەش؛ باشلامچىلىق بىلەن كۆچەت تىكىپ، ئورمان ئەھيا قىلىپ، مۇھىت تازىلىقىغا ئەھمىيەت بېرىش؛ باشلامچىلىق بىلەن كەلگۈسىگە كۆلەمدە ياخشى ئىش قىلىپ، نامراتلارنى يۆلەش، ئۆز ئارا يارىملىشىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش؛ باشلامچىلىق بىلەن تاۋار ئىشلەپچىقىرىشىنى راۋاجلاندۇرۇپ، ئۆز ئەمگىكىگە تايىنىپ باي بولغان ئىلغار تىپلاردىن بولۇشنى قولغاكەلتۈرۈش. ئىككىنچى، تىپلارنى ياخشى تۇتۇپ، ئومۇمىي دائىرىگە يېتەكچىلىك قىلىش . ھەر قايسى ناھىيە (شەھەر)لەرنىڭ خەلق قوراللىق بۆلۈملىرى خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ مەدەنىيەتلىك كەنت قۇرۇشى بويىچە بىر، ئىككىدىن ئىلغار تىپنى تۇتتى. ئۇچىنچى، ياش خەلق ئەسكەرلىرى ئائىلىسىنىڭ رولى تولۇق جارىي قىلدۇرۇلۇپ، مەدەنىيەت ئۆگىنىش، يېزا ئىگىلىك پەن، بىلىملىرىنى ئۆگىنىش قىزغىن دولقۇنى كۆتۈرۈلدى. ۋىلايەت بويىچە جەمئىي 1984 ساۋات چىقىرىش سىنىپى قۇرۇلۇپ، 350نىڭ كىشى ئۆگىنىشكە قاتناشتى ھەم ساۋادىنى چىقاردى. تۆتىنچى، ھەر قايسى كەنتلەردە خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ ئاممانلىق ساقلاش گۈرۈپپىلىرى ئومۇمىيۈزلۈك قۇرۇلۇپ، يېزا پەيچۇسۇلىرىنىڭ جەمئىيەت ئاممانلىقىنى ساقلىشىغا ھەمكارلاشتى. يازلىق، كۈزلۈك ئورام مەزگىللىرىدە يەنە خەلق ئەسكەرلىرى قەرەللىكلەرنى چارلاش،ئۆزۈم پە ئۆتەش، خامانلارنى ساقلاش، ئوتتىن، ئوغۇرلۇقتىن ھۇدا پىتىلىستىشكە تەشكىللەندى. بەشىنچى، نامراتلارنى يۆلەپ، ئۆز ئارا ياردەملىشىش پائالىيىتى تېخىمۇ چوڭقۇر، كەلگۈسىگە بېرىلدى. ۋىلايەت بويىچە خەلق ئەسكەرلىرىنىڭ نامراتلارنى يۆلەش گۈرۈپپىلىرىدىن4691سى قۇرۇلدى، ئۇلار ئۇقتا بەلگىلەپ، نامرات ئائىلىلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى راۋاجلاندۇرۇپ، ئورتاق بېيىش يولىغا مېڭىشىغا ياردەم بەردى. (كوۋ زۇڭفۇ)

[قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ھەربىي تەلىم - تەربىيە سىناق نۇقتىسى] 1985-يىل 9-ئايدىن 12-ئايغىچە قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپى ئوبالى مەكتەپكە كىرگەن يەتتە سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىغا ھەربىي دەرس تەسىس قىلىدى. 280نەپەر ئوقۇغۇچىنى تەشكىللەپ ھەربىي تەلىم - تەربىيە سىناق نۇقتىسى قۇردى. بۇ قېتىمقى سىناق نۇقتىسى دۆلەتلىك ماتاريال مۇستەھكەملىگۈچىلىك «ئالىي مەكتەپلەر، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ھەربىي تەلىم - تەربىيە سىناق نۇقتىلىرىنى قۇرۇش مەسىلىسى توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش» ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ماتاريال نازارىتىنىڭ يوليورۇقىغا ئاساسەن قۇرۇلدى.

تەلىم-تەربىيىنىڭ مەزمۇنى ۋە ۋاقتى جەھەتتە ماتاريال مۇستەھكەملىگى تۈزكەن «تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەر ھەم تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەرگە تەۋە مەكتەپلەردىكى ھەربىي ئوقۇتۇشنىڭ ئاساسىي نۇقتىلىرى» تۈپ ئاساس قىلىندى. بۇ ئوقۇش مەۋسۇمىدا 19ساەت دەرس ئۆتۈلۈپ، جۈملىگە خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ خاراكتېرى ھەم ۋەزىپىسى، ئۇچ چوڭ نىزام ھەم قائىدىلىرى ناتى تاشلاش قاتارلىق ئۇچ تۈردە دەرس ئۆتۈلدى. سىناق ئارقىلىق ھەر قايسى تۈرلەرنىڭ نەتىجىلىرى ياخشى ۋە ئەلا بولدى. تەلىم - تەربىيە ئۇنۇمى ياخشى بولدى.

بۇ قېتىمقى سىناق نۇقتىسىدا قولغا كەلگەن ئاساسىي تەجرىبىلەر:

1. تەييارلىق خىزمەتلىرى تولۇق ئىشلەندى. سىناق نۇقتىسىدا ئاساسەن تۆت جەھەتتىكى تەييارلىق خىزمەتلىرى تۈتۈلدى. (1) تەشكىلىي رەھبەرلىك كۈچەيتىلدى. مەكتەپنىڭ تەنتەربىيە كاپىدىراسىدا ھەربىي ئوقۇتۇش كۇرۇپپىسى قۇرۇلدى. يەنە مەكتەپنىڭ بىر نەپەر مۇئاۋىن مۇدىرنىڭ پۈتۈن مەكتەپنىڭ ھەربىي تەلىم - تەربىيە سىناق نۇقتىسى خىزمىتىگە مەسئۇل بولۇشى بەلگىلەندى. (2) ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلار ئالاقىدار ھۆججەتلەرنى ئۆگىنىشكە تەشكىللەندى، ئىدىيە بىرلىككە كەلتۈرۈلۈپ، مۇجىمەل تونۇشى ئايدىڭلاشتۇرۇلدى، ئۇچ مۇناسىۋەت ئايدىڭلاشتۇرۇلدى: يەنى قىسىملاردا ئاپپاراتلارنىڭ ئىچكىلىشى قىسمىنىڭ تەرتىپكە سېلىنىشى بىلەن دۆلەتنىڭ زاپاس قوشۇن قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشنىڭ مۇناسىۋىتى؛ مەكتەپلەردە ھەربىي تەلىم - تەربىيىنى قانات يايدۇرۇش بىلەن كەلگۈسىدىكى تاجاۋۇزچىلىققا قارشى ئۇرۇشنىڭ مۇناسىۋىتى؛ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەربىي ئىشلارنى ئۆگىنىشى بىلەن مەدەنىيەت، كەسپىي بىلىملەرنى ئۆگىنىشنىڭ مۇناسىۋىتى. ھەربىي تەلىم - تەربىيىگە بولغان تونۇشى ئۆستۈرۈلۈپ، ھەربىي تەلىم - تەربىيە ئۈچۈن ئىدىيىۋى ئاساس ھازىرلاندى. (3) ئوقۇتقۇچىلار تەربىيىلەندى. 1985-يىل 3-ئايدىن باشلاپ، مەكتەپ ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ئۈچ نەپەر تەنتەربىيە ئوقۇتقۇچىسىنى ھەربىي مەكتەپكە ئۆگىنىشكە ئەۋەتتى. ئۇلار تۆت ئاي تەربىيىلىنىپ ئارقىلىق ھەربىي تەلىم - تەربىيە ئوقۇتۇشنىڭ ئاساسىي نۇقتىلىرىنىڭ مەزمۇنىنى ھەم «4دەرس» دىن ئوقۇتۇش ئۇسۇلىنى ئاساسىي جەھەتتىن ئىگەللىدى، ئوقۇتۇش ۋەزىپىسىنى مۇستەقىل ئۇستىگە ئالالايدىغان بولدى. (4) تەلىم - تەربىيىگە كاپالەتلىك قىلىش خىزمىتى تەمىنلەشتۈرۈلدى. ھەربىي ئارماقلارنىڭ زور كۈچ بىلەن ھەمكارلىشىپ، قېسىدا، 160پارچە تۈرلۈك دەرسلىك توپلاندى، تەلىم - تەربىيە سايمانلىرىدىن 210نەچچىسى توپلاندى، ئۇ، تەلىم - تەربىيىنىڭ نورمال ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلدى.

2. ئوقۇتۇش ۋە تەلىم - تەربىيە ئۇسۇلى مۇۋاپىق بولدى. تەلىم - تەربىيىگە قاتناش-

ھەربىي خىزمەت ئۆتەش خىزمىتى

[ئەسكەر قوبۇل قىلىش] قەشقەر ئۆلايىتىنىڭ 1985-يىللىق قىش پەسلىدىكى ئەسكەر قوبۇل قىلىش خىزمىتى 10-ئايدىن 5-كۈنى باشلىنىپ، 11-ئايدىڭ 5-كۈنى ئايالاشتى. ئۆلايەت بويىچە بىر شەھەر (قەشقەر)، سەككىز ناھىيە (يېڭىشەھەر، پەيزاۋات، مارالبېشى، يو-پۇرغا، مەكىت، قاغىلىق، تاشقورغان، پوسكام) دىن جەمئىي 361 نەپەر يېڭى ئەسكەر قوبۇل قىلىندى. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار 191 نەپەر (ئوغۇللار 190 نەپەر، قىز بىر نەپەر)، خەنزۇلار 125 نەپەر، يېڭى ئەسكەرلەر ئىچىدە كومموندىستىك ياشلار ئىتتىپاقى ئەزالىرى 24 نەپەر بولۇپ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كىشىلەر 271 نەپەر، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ

قان ئوقۇغۇچىلارنىڭ 90 پىرسەنتى ئەزەلدىن ھەربىي تەلىم-تەربىيەگە ئۆرنەكەن بولۇپ، تەلىم-تەربىيە ئاساسىي يوق ئىدى. لېكىن ئۇلار چۈشۈنۈپلىش ئىقتىدارى كۈچلۈك، ئىنكاس قايتۇرۇشى تېز بولۇشتەك ئالاھىدىلىككە ئىگە. ئوقۇتۇش گۈرۈپپىسى ئىزدىنىش ئارقىلىق ئۆز مەكتىپىدىكى ئەھۋالىيىتى، ھەم ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ماس كېلىدىغان بىر يۈرۈش تەلىم-تەربىيە ئۇسۇلىنى پەيدا قىلىپ چىقتى. (1) ئاۋۋال نەزەرىيە، كېيىن ئەمەلىيەت، ئاۋۋال سىنىپتا، كېيىن تاشقىرىدا ئۆگىنىش، ئاددىلىقتىن مۇرەككەپلىككە ئۆتۈش، ئاسىندىن قىيىنغا ئۆتۈش، تەرتىپ بويىچە پەيدا قىلىپ ئىلگىرىلەش، ياخشى ئاساس سېلىپ بېرىش؛ (2) ئىلھام بېرىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، ئاز سۆزلەپ، كۆپ مەشق قىلىش؛ (3) ئۆتىنى بىرلەشتۈرۈشنى ياخشى يولغا قويۇش، يەنى ھەربىي ئوقۇتقۇچىلارنىڭ دەرس ئۆتۈشى بىلەن مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ دەرس ئۆتۈشىنى بىرلەشتۈرۈش؛ دەرس ۋاقتىنى مەركەزلەشتۈرۈپ مەشق قىلىش بىلەن ئايرىم دەرس ۋاقىتلىرىدىكى مەشقنى بىرلەشتۈرۈش؛ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ دەرس ئۆتۈشى بىلەن تايانچلارنىڭ سۆزلەپ چۈشەندۈرۈشنى بىرلەشتۈرۈپ، دەرس ۋاقتىدىكى مەشق بىلەن دەرستىن سىرتقى مەشقنى بىرلەشتۈرۈش؛ (4) تەلىم-تەربىيە ئارخىپىنى تۈرغۈزۈپ، ھەر بىر دەرستىكى مەشق ئەھۋالىنى بىر تۇتاش تىزىملاپ ئارخىپتا ساقلاش، ئۇنى ئوقۇتۇش گۈرۈپپىسىنىڭ مەشق ئەھۋالىنى ئىگەللەش، ئوقۇتۇشنى باھالاشنىڭ ئاساسىي قىلىش.

3. قائىدە - تۈزۈملەر مۇكەممەل بولدى. مەشقتە رىئايە قىلىدىغان قائىدە - تۈزۈم تۈرلىتىپ، مەشق ۋاقتى، مەزمۇنى، خاتىرىلىرى، ئۇنۇمدىن ئىبارەت تۆت نەرسىنىڭ ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈشىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن مەكتەپ تۆۋەندىكى تۈزۈمنى تۈزۈپچىقتى: (1) تەلىم - تەربىيىگە قاتناشقان خادىملارنى يوقلىما قىلىش تۈزۈمى. (2) ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئۆلگە كۆرسىتىپ دەرس ئۆتۈش تۈزۈمى. (3) سىناش، تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈش تۈزۈمى. (4) دەرس ئۆتكۈچى ئوقۇتقۇچىنىڭ ھۆددىگە ئېلىپ مەسئۇل بولۇش تۈزۈمى. (5) تەلىم - تەربىيەدىكى تۈزۈمى. (6) بىخەتەرلىك تۈزۈمى. (كوۋ زۇڭفۇ)

مەدەنىيەت سەۋىيىسىدىكىلەر 90 نەپەر بولدى.

1985-يىللىق ئەسكەر قوبۇل قىلىش خىزمىتىنى ئۆتكەن يىللاردىكىگە سېلىشتۇرغاندا، ئىككى ئالاھىدىلىككە ئىگە: بىرىنچى، تەشۋىقات، سەپەرۋەر قىلىش خىزمىتى جەھەتتە.(1) دۆلەتلىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 36 يىللىقى ھەم ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ ئېلىپ بېرىلدى، پەيت ياخشى تۇتۇلدى . (2) تۇرلۇك تەشۋىقات قوراللىرى ئىشقا سېلىنىپ، جانلىق، كۆپ خىل شەكىل قوللىنىلدى، قاتلاملار بويىچە ئۆز ئارا ماسلاشقان ياخشى بولدى. ئۇلايەتلىك ئەسكەر قوبۇل قىلىش ئىشخانىسى قەشقەر شەھەرلىك رادىئو ئۇز بلىدا ئۇچ كۈن مەخسۇس تېمىدا رادىئو ئاڭلاتتى . «قەشقەر كېچىدىسى» مۇخبىرلار نىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپ بېرىش شەكلى ئارقىلىق، بۇ يىلقى ئەسكەر قوبۇل قىلىش خىزمىتىگە ئالاقىدار مەسىلىلەر ھەم سىياسەتلەر توغرىسىدا مەخسۇس خەۋەر بەردى. ھەر قايسى ئاساسىي قاتلام ئورۇنلىرى رادىئو، تەشۋىقات ماشىنىلىرى، قارا دوسكا گېزىتى، تەشۋىقات سەھنىسى، شۇئار قاتارلىق شەكىللەرنى ئومۇميۈزلۈك قوللىنىپ، تەشۋىقات، تەرغىبات چىلىق خىزمىتىنى داغدۇغلۇق، مەزمۇنلىق ئېلىپ باردى. (3) يېڭى ئەسكەرلەرنىڭ سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، تەن سالامەتلىكىنى تەكشۈرۈش ھەم سىياسىي جەھەتتە تەكشۈرۈش خىزمىتىدە ئىش ئورنى مەسئۇلىيىەت تۈزۈمى يولغا قويۇلدى.ھەر دەرىجىلىك ئەسكەر قوبۇل قىلىش ئىشخانىلىرىنىڭ خىزمەتچى خادىملىرى ئېنىق ئىش تەقسىم قىلىپ، مەسئۇلىيەتنى ھەر بىر كىشىگىچە ئەمەلىيلەشتۈردى، ھەم ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلدى. ئۇلايەتلىك ئەسكەر قوبۇل قىلىش ئىشخانىسى يەنە «ئەسكەر قوبۇل قىلىش خىزمىتى بويىچە مۇكاپاتلاش، جازالاش توغرىسىدىكى بەلگىلىمە» نى تۈزۈپ چىقىپ، تۆۋەنگە تارقاتتى . قوبۇل قىلىغان ئەسكىرى قايتۇرۇلمىغان ئورۇنلارغا قوبۇل قىلىنغان ئەسكەرلەرنىڭ سانى بويىچە مۇكاپات پۇلى تارقىتىپ بېرىلدى؛ قوبۇل قىلىغان ئەسكىرى قايتۇرۇۋېتىلگەن بىۋاستە جاۋابكارلارغا نىسبەتەن، ئەھۋالغا قاراپ جىسمانە قويۇلدى. مۇكاپات بىلەن جازا ئېنىق بولدى. بۇنىڭ بىلەن ئەسكەر قوبۇل قىلغۇچى خادىملارنىڭ ئاكتىپلىقى زور دەرىجىدە قوزغىتىلدى، مەسئۇلىيەتچانلىقى كۈچەيتىلدى. ئۇلايەت بويىچە يېڭى قوبۇل قىلىنغان ئەسكەردىن بىرسىمۇ قايتۇرۇلماسلىق ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇپ، بۇرۇنقى ھەر يىلى قوبۇل قىلىنغان يېڭى ئەسكەردىن قايتۇرۇۋېتىلىدىغانلار بولۇشتەك پاسسىپ ۋەزىيەت بىراقلا ئۆزگەرتىلدى. ئەسكەر قوبۇل قىلىش ۋەزىپىسىنى زىممىسىگە ئالغان ناھىيىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ ھەممىسى مۇكاپاتلاندى. (كوۋ زۇڭفۇ)

[ھەربىي مەجبۇرىيەت ئۆتمىگۈچى زاپاس خادىملارنى تەلىم - تەربىيىگە قاتنىشىشقا تەشكىللەش، سەپەرۋەر قىلىش خىزمىتى] 1985 - يىل 9 - ئاينىڭ 25 - كۈنىدىن 10 - ئاينىڭ 9 - كۈنىگىچە، قەشقەر شەھىرىدە ھەربىي مەجبۇرىيەت ئۆتمىگۈچى زاپاس خادىملارنى قىسمىغا كېلىپ ھەربىي تەلىم - تەربىيىگە قاتنىشىشقا تەشكىللەش، سەپەرۋەر قىلىش خىزمىتى ئېلىپ بېرىلدى. تەلەپ بويىچە تەشكىللەنگەن، سەپەرۋەر قىلىنغان 187 نەپەر زاپاس خادىم ئايرىم - ئايرىم ھالدا، 80 كىشىلىك بىر زاپاس ئوفىتسېرلەر لىيەنى ۋە 100 كىشىلىك بىر كەسىپىي تېخنىكا لىيەنىگە تەشكىللەندى.(قالغان كىشىلەر

چېگرا مۇداپىئەسى خىزمىتى

[چېگرا مۇداپىئەسىدە ۋەزىپە ئۆتەشنىڭ تۈزۈلمىشىگە ھەم قېلىپلىشىشىغا] 1985 - يىلى

36922 - قېتىم چېگرا مۇداپىئەسى بويىچە ۋەزىپە ئۆتەش جەريانىدا، يۇقىرىنىڭ ئالاقىدار بولىيورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئۆزچىللاشتۇرۇپ، تۈرلۈك خىزمەت ۋەزىپىلىرىنى تۈزۈم شەكىللەندۈرۈپ بەلگىلىدى، قەتئىي ھالدا نىزام-ئۇستاب ۋە ۋەزىپە ئىچرا قىلىشقا رىئايە قىلىشنىڭ قائىدە-يوسۇنلىرىنى بەلگىلىمىلەر بويىچە ۋەزىپە ئىچرا قىلىشقا تەشكىللەندى، چېگرا مۇداپىئەسى بويىچە ۋەزىپە ئۆتەش كۈنىسايىن قېلىپلاشتى ھەم تۈزۈملەشتۈرۈلدى.

تۈزۈملىشىش جەھەتتىكى ئاساسىي تۈرلۈك تۈزۈم تۈزۈپ چىقىلدى.1) ئۇرۇش تەييارلىقى دېۋورىلىق تۈزۈمى؛ 2) چېگرا مۇداپىئە سىياسىتىنى ئۆگىنىش تۈزۈمى؛ 3) چېگرا مۇداپىئەسى بويىچە ۋەزىپە ئۆتەش تۈزۈمى؛ 4) چېگرا باشقۇرۇش تۈزۈمى؛ 5) بولىيورۇق سوراش، دوكلات قىلىش تۈزۈمى؛ 6) تەكشۈرۈپ باھالاش تۈزۈمى.

قېلىپلاشتۇرۇش جەھەتتىكى تەلەپلەر: 1) ھەقىقىي يولغا قويۇشقا بولىدىغان ۋەزىپىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش لايىھىسى بولۇش لازىم؛2) دۇكەچىل، سىستېمىلىق چېگرا مۇداپىئەسىنى بولۇش لازىم.

تەشەببۇسكارلىرىمىز رايونى جەڭ تەلىم تەربىيەسىدىكى مەنىۋىيەتنىڭ كۈلى (ئوگدىن1-) لېيەنگەچۈشۈپ ۋەزىپە ئۆتەش مەزگىلىدە ۋاقىتلىق تۈرۈش ئىمكانىيىتىنى ئالاھىدە تۈزگەتىپ، ھەممىسلايەردە ئۈزگە قاتتىق تەلەپ قويۇپ، ھەممە ئىشتا باشلامچىلىق بولۇپ، كومانىدىر - جەڭچىلەرنىڭ ھورمەتىگە ئېرىشتى. سۈرەتتە ئۇ چارلاش جەريانىدا چېگرا رايون شارائىتىغا بىرلەشتۈرۈپ، جەڭچىلەرگە ھەربىي بىر شەكىلنى ئىلمىغا ئالغىت بىلىملەرنى تونۇشتۇرماقتا.

جاۋيا مىڭ فوتوسى

زاپاس، تولۇقلىغۇچى خادىم قىلىندى). كەسپىي تېخنىكا لېيەنى زېنىت قىلىموت پېيى، ئېغىر قىلىموت پېيى، ئارقىغا تەپمەس توپ پېيى، مىنامیوت پېيى ۋە خەۋەرلىشىش پېيىدىن تەركىب تاپتى.

تەلىم - تەربىيىگە قاتناشقان خادىملار ئىچىدە جۈملىدە جۇڭگو كومپارتىيىسىنىڭ ئەزالىرىدىن 17 كىشى بولۇپ، 9 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ؛ كومۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزالىرى 98 نەپەر بولۇپ، 52.40 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ؛ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كىشىلەر 29 نەپەر بولۇپ، 15.5 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ؛ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كىشىلەر 154 نەپەر بولۇپ، 82.4 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ؛ ئوتتۇرىچە يېشى 24.5 ياش بولدى. تەلەپ بويىچە ئاز سانلىق مىللەت خادىملىرى ئۈمۈمىي خادىملارنىڭ ۱/۲ قىسمىنى ئىگەللىدى.

بۇقېتىمقى تەشكىللەش، سەپەرۋەرقىلىش ۋەزىپىسى چۈشۈرۈلگەندىن كېيىن، قەشقەر

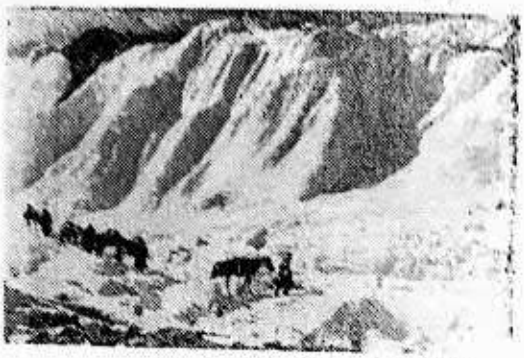

مۇزلۇقلاردا جاڭلاش ئېلىپ بېرىش.

جاۋ يامىك فوتوسى

قورقمىتالماس ۋە سوغۇق بولسا خەتەرلىك ھەم ئېغىر، ۋەتەن ئۈچۈن ئۆزىنى ئۆچۈرۈن سادىق بولۇشقا قەلبىم.

يامىر ئېگىزلىكىدە تۇرۇشلۇق مەلۇم قىسىم چېگرا مۇداپىئە پونكىتىنىڭ جەڭچىلىرى جاڭلاش جەريانىدا دەريادىن كېچىپ ئوتمەكتە.

جاۋ يامىك فوتوسى

قىسمىنىڭ زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئۇزۇنكىسىز داۋاملىشىشىغا ئەگىشىپ، يامىر ئېگىزلىكىدىكى چېگرا مۇداپىئە قىسمىنىڭ ئوسكۇنە - جاھازىلىرى روز دەرىجىدە ياخشىلاندى، ئاساسەن فوتارغا ئېلىپ جاڭلاش تارىخىغا ئاساسىي جەھەتتىن خاتىمە بېرىلدى، سۈرەتتە جەڭچىلەر ئاپتومو-بىل ئارقىلىق جاڭلاش ئېلىپ بارماقتا.

جاۋ يامىك فوتوسى

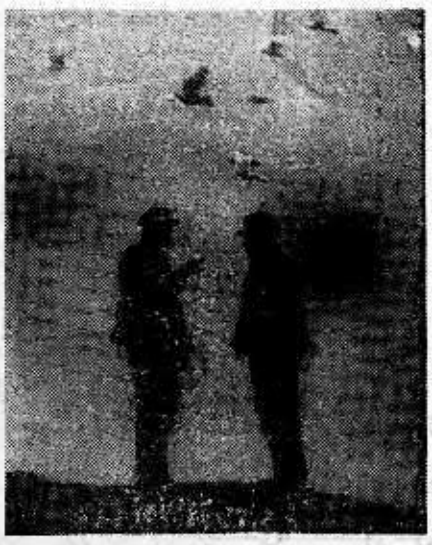

← تىنچلىقنىڭ قوغدىغۇچىسى

يامىر ئېگىزلىكىدىكى چېگرا مۇداپىئە مەلۇم ليەنتىنىڭ باشلىقى خاباۋجۇ ۋەزىيەتنى ئوتمەۋاتقان جەڭچىلەرگە ۋەزىيەت تاپشۇرماقتا.

جاۋ يامىك فوتوسى

شۇبھە-ھەربىي رايون پارتكومى مەخسۇس مۇزاكىرە قىلىدى ھەم ئورۇنلاشتۇردى. بىر نەپەر مۇئاۋىن قوماندانىنى بۇ ئىشقا مەسئۇل قىلدى، يەنە ئۈلايەت، شەھەرلىك پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى قاتناشقان باش قوشۇش يىغىنى ئۆيۈشتۇرۇلۇپ، يولغا قويۇش لايىھىسى ھەم ۋەزىپىسىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش تەدبىرلىرى مۇزاكىرە قىلىنىپ، تۈزۈپ چىقىلدى. سەپەرۋەر قىلىش ۋەزىپىسى بولغان ھەر قايسى ئاساسىي قاتلام ئورۇنلىرىمۇ ئاكتىپ ئاۋاز قوشۇپ، تۈرلۈك خىزمەتلەرنى ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈردى. بۇنىڭ بىلەن تەشكىللەش، سەپەرۋەر قىلىش خىزمىتىنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىندى. (كوۋ زۇڭفۇ)

پىشەسى بويىچە ۋەزىپە ئۆتەش ماتېرىياللىرىنى بەرپا قىلىش لازىم؛ 3) ئەھمىيىتىگە ئۆيغۇن بولغان جەڭ قىلىش لايىھىلىرىنى تۈزۈپ چىقىش لازىم؛ 4) تەشكىللەش، قوماندانلىق قىلىشتا قۇلايلىق تۇغدۇرىدىغان مەلۇمات ئۆيلىرى ھەم قوم مۇددىللارنى تەسىس قىلىش لازىم.

پامىر ئېگىزلىكىدىكى چېگرا مۇداپىئە مەلۇم نالدىنقى قاراۋۇللۇق بەتنى دېگىز يۈزىدىن 4700 مېتر ئېگىز تاغدىكى كىلارون بېتمىشەيدىغان شارائىتتا جەڭ قىلىشىن بىل بويى داۋاملاشتۇرۇش شەرەپ، قارىشۇمرغان، قەھرىتان موزۇق دېگەن ئېسىل خۇشاللىق دەپ بىلىپ ھېچنەمدىن ئورغايدىغان روھ بىلەن، يۇقىرى تاپشۇرغان چېگرا مۇداپىئەسىنى، چەن ئەللىك مېھمانلارنى كۈتۈۋېلىش، ئۇرۇنلىپ قويۇش قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى تولۇق ئورۇنلاپ، يۇقىرىنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشكەن، مۇرەككەپ ئۆلار قاردا جارىلاش ئېلىپ بارماقتا.

جاۋ يامىڭ فوتوسى

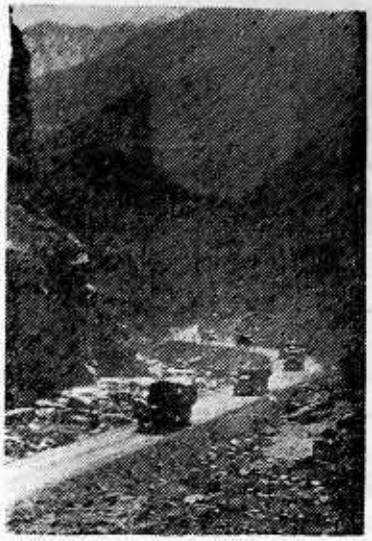

ئېگىزلىكتىكى ھەسەن ـ ھوسەن

پامىر ئېگىزلىكىدىكى چېگرا مۇداپىئە مەلۇم قىسىم يېقىنقى 3 يىلدىكى چېگرا مۇداپىئە قۇرۇلۇشىدا چېگرا مۇداپىئە ئاشيول قۇرۇلۇشىنى زور كۈچ بىلەن ئۈستۈپ، چارلاش، ئادەتتىكى ئەشيالارنى توشۇش شارائىتىنى ئاھايىتى زور دەرىجىدە ياخشىلىدى. مۇرەككەپ ئۆرۈش تەييارلىقى ئەشيالىرى ئالدىنقى سەپتىكى لىيەندۇيلەرگە ئارقا ـ ئارقىدىن ئۈزۈلمەي توشۇلماقتا.

جاۋ يامىڭ فوتوسى

36922ـ قىسىم يەنە ۋەزىپە ئۆتىگۈچى ئالاقىدار خادىملارنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئېنىق بەلگىلىدى. (كوۋزۇڭفۇ)

[چېگرا مۇداپىئەسى رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ يىغىنى] 1985 ـ يىل 11ـ ئاينىڭ 6 ـ كۈنى تاشقورغان مۇداپىئە رايونى چېگرا مۇداپىئە رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ يىغىنى تاشقورغاندا ئېچىلدى. تاشقورغان ناھىيىسىنىڭ پارتكومى، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى، 36922 ـ قىسىم، تاشقورغان ناھىيىلىك خەلق قوراللىق بۆلۈمى، ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسى، قوراللىق ساقچى قىسىملار تاشقورغان ناھىيىلىك چېگرا مۇداپىئە دادۇيىنىڭ رەھبەرلىرىدىن بولۇپ جەمئىي 14 كىشى يىغىنغا قاتناشتى.

يىغىندا يۇقىرىنىڭ ئالاقىدار يولىيورۇقلىرىنىڭ روھى يەتكۈزۈلدى، تاشقورغان مۇداپىئە رايونى بويىچە چېگرا باشقۇرۇش خىزمىتىنىڭ ئەھۋالى يەكۈنلەندى، نەتىجىلەرنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش ئاساسىدا، چېگرا باشقۇرۇش خىزمىتىدە ساقلانغان مەسىلىلەر نۇقتىلىق تەكشۈرۈلدى. يۇقىرىنىڭ يولىيورۇق روھىغا ئاساسەن، بۇ مۇداپىئە رايونىنىڭ ئەھمىيىتىگە

باشقىلار

[پىلانلىق تۇغۇت] 1985 - يىلى قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتى بويىچە ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالىنىپ، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشتى.

شۆبە ھەربىي رايونغا قاراشلىق قىسىملاردىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلۈپ، ئۇنى كۈندىلىك ئىشلار كۈن تەرتىپىگە كىرگۈزۈپ، يوشاشماستىن داۋام تۇتتى. ئارمىيە ئائىلە تەۋەلىرىنىڭ پىلانلىق تۇغۇت نىسبىتى، تۇغۇت يېشىدىكى ئەر - خوتۇنلارنىڭ تۇغۇتنى چەكلەش نىسبىتى، يالغۇز پەرزەنتلىك

بىرلەشتۈرۈپ، چېگرا باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش، ئادەملەر ھەم چارۋىلارنىڭ چېگىرىدىن ئۆتۈشىنى قەتئىي توسۇش تەدبىرلىرى تۈزۈپ چىقىلدى.

يېڭىندا يەنە چېگرا مۇداپىئە رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزالىرى تەڭشەلدى ۋە تولۇقلاندى. (كوۋزۇگفۇ)

[چېگرا مۇداپىئە گەزەرمە رايونلىرىنى باشقۇرۇش بويىچە نەق مەيدان يىغىنى] 1985-يىل 11-ئاينىڭ 6-كۈنىدىن 12- كۈنىگىچە، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى 36922 - قىسمىدا چېگرا مۇداپىئە گەزەرمە رايونلىرىنى باشقۇرۇش بويىچە نەق مەيدان يىغىنى چاقىردى. ھەربىي رايون قارىمىقىدىكى قىسىملارنىڭ ھەر قايسى تۆەندىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ ئاساسىي رەھبەرلىرى ھەم ئورگان كەسىپىي تارماقلىرىنىڭ رەھبەرلىرى يىغىنىغا قاتناشتى. يىغىندا 36922 - قىسىم گەزەرمە قۇرۇلۇشى ھەم گەزەرمە رايونىنى باشقۇرۇش خىزمىتى ئېكسكۇرسىيە قىلىندى. جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ قوماندانى گاۋ خۇەنچاڭ يىغىن ئاياقلاشقاندا قىلغان سۆزىدە، قىسىملارنىڭ گەزەرمە مەيدانىنى باشقۇرۇش خىزمىتى توغرىسىدا كونكرېت تەلەپلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ مۇئاۋىن قوماندانى لى جېڭجۇڭ يىغىنغا قاتناشتى.

1983 - يىلدىن بۇيان، 36922 - قىسىم ھەر قايسى تەرەپلەردىكى ئاكتىپ ئامىللارنى ئىشقا سېلىپ، ئارمىيە بىلەن ئىشچىلارنىڭ، خەلق بىلەن ئىشچىلارنىڭ ئورتاق تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى ئارقىسىدا، قەيسەرلىك بىلەن ئېلىشىپ، يۇقىرى چۆشۈرگەن تۈرلۈك گەزەرمە قۇرۇلۇش ۋەزىپىلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا ئورۇنلىدى. ئۇچ يىلدىن بۇيان جەمئىي 22803 كۇۋادرات مېتر گەزەرمە ئۆيى سالدى، 150 نەچچە ئورۇندا 20 تۈرلۈك ھەر خىل قۇشۇمچە قۇرۇلۇشلارنى قىلىپ، چېگرا مۇداپىئە قىسىملىرىنىڭ تۇرالغۇ جاي، گەزەرمە سايمانلىرى، سۇ ئېچىش، يورۇتۇش، يۇيۇنۇش، كۆكتات يېيىش، يول، توساق، تام قاتارلىق مەسىلىلىرىنى ھەل قىلىپ بەردى. تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئارقىلىق، قۇرۇلۇش سۈپىتى لايىھىدىكى تەلەپكە ئۇيغۇن بولدى. گەزەرمە رايونىنى باشقۇرۇش خىزمىتى جەھەتتىمۇ كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەر قولغا كەلدى. ئۇ يۇقىرىنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشتى. (كوۋزۇگفۇ)

بوزيەر ئوزلەشتۈرۈش

ئالغا بېسىۋاتقان يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيەسى

ـ شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش ئارمىيەسىنىڭ مۇئاۋىن شىتاب باشلىقى، قوـ شۇمچە يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيەسىنىڭ باشلىقى: **شياۋ فېڭروي**

شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيەسىنىڭ يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيەسى 1964 ـ يىلى ئاپتونوم رايون ۋە ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيەسى پارتكومىنىڭ قارار قىلىشى، 1965 ـ يىلى يېزا ئىگىلىك 1 ـ دېۋىزىيەسىنىڭ 4 ـ باشقارمىسىنىڭ ئاساس قىلىنىشى، ئۇنىڭغا ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيەسىنىڭ ھەر قايسى دېۋىزىيەلىرىدىن تاللاپ يۆتكەلگەن خادىملار زور تۆرگەيدىكى ھەربىي سەپتىن قايتقانلار، چېگرا رايونغا ياردەم بەرگۈچى ياشلار، مارالبېشى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىدىن، پەيزاۋات، قىزىل جايراق، شەرق شامىلى قاتارلىق يەرلىكتىكى دۆلەت ئىگىلىكىدە بولۇۋاتقان دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنىڭ ئارقا ـ ئارقىدىن قوشۇـ لۇشى ئارقىسىدا تەشكىللەنگەن.

يېزا ئىگىلىك 3ـ دېۋىزىيەسى پارتكومى زىيالىلارنىڭ تۇرالغۇ جاي شارائىتىنى ياخشىلاشقا ئەھمىيەت بەردى.
سۈرەتتە يېڭىدىن يۆتكەن دېۋىزىيە ئورگىنى تۇرالغۇ بىنالىرى. جاۋ خىڭجەن فوتوسى

1966 ـ يىلىنىڭ بېشىدا، قەشقەرۋىلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتكومىلارمۇ ھۆكۈـ

بولۇش نىسبىتى ۋە كېچىكىپ توي قىلىش نىسبىتى 100 پىرسەنتكە يەتتى.

1985 ـ يىلى ئۇزاق ۋاقىت ئۇرۇم بېرىدىغان تۇغۇتنى چەكلەش تەدبىرلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش خىزمىتىنى داۋاملىق ياخشى تۇتۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، يەنە پىلانلىك سىرـ تىدا ھامىلدار بولغانلارغا ئۆز ۋاقتىدا تۇرمىش تەدبىرلىرىنى قوللىنىشقا ئەھمىيەت بېرىلىپ، ھامىلە چوڭايغاندا مەجبۇرىي تۇغدۇرۇشتىن ساقلىنىلدى. تۇغۇتنى توختىتىش ئوپېـ راتسىيىسى قىلىنغاندىن كېيىن كېسەلگە گىرىپتار بولغان كىشىلەرگە نىسبەتەن داۋالىنىش جەھەتتە قۇلايلىق يارىتىپ بېرىش، تۇرمۇش جەھەتتە ئېتىبار بېرىشتىن باشقا، يەنە ئىدىـ يىۋى سىياسىي خىزمەتنى ياخشى ئىشلەشكە ئەھمىيەت بېرىلىپ، ئىدىيە جەھەتتىكى غەم ـ ئەندىشىلەردىن خالاس قىلىندى.

(كوۋزۇگۇفۇ)

مەتلەرنىڭ رەھبەرلىكى ھەم قوللىشى ئارقىسىدا، نەچچە ئون مىڭلىغان بوزبەر ئۆزلەشتۈرۈش جەڭچىلىرى قەھرىتان سوغۇقتا قارىماي، ئەتراپنى قاپلىغان قۇم - بوراننىڭ پىسەن قىلماي، « يەكەن دەرياسىنى تۆپتىن تىزگىنلەش، قۇملۇقنى بويىزىندۇرۇش، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش، جەنۇبىي شىنجاڭنى كۈللەندۇرۇش » تىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار نىيەت، جەسۇرانە ئىرادە بىلەن، ئەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ غەربىي گىرۋىكىگە ھەيۋەت بىلەن ئاتلىنىپ، قەدىمكى يەكەن دەرياسى ۋادىسىدىكى بىپايان چۆل - سايلىقلاردا يېڭى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى ئېچىش بويىچە چوڭ بىرلەشمە جېڭىنى قانات يايدۇردى. شۇ يىلى ئۇلار 8 مىليون 240 مىڭ كۇبېمتر تىوپا - تاش، سۇ قۇرۇلۇشىنى ئورۇنلىدى، 236 كىلومېتر غول ھەم تارماق ئۆستەك ياسىدى، 28.700 مو بىنام يەر ئاچتى، 13 مىليون 900 مىڭ جىڭ ئاشلىق، 1 مىليون 390 مىڭ جىڭ پاختا ئىشلەپچىقاردى. ئەپسۇسكى، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئارقا - ئارقىدىن يۈز بەرگەن مالىمانچىلىق تۈپەيلىدىن بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ تەرەققىياتى، قۇرۇلۇشى ئاساسەن دېگىدەك توختاپ قالدى. دېۋېزىيە قۇرۇلۇپتا 1982 - يىلىغا قەدەر، دېۋېزىيە بويىچە سېتىۋېلىپ يىگەن ئاشلىق جەمئىي 226 مىليون جىڭغا، زىيان 221 مىليون 570 مىڭ يۈەنگە يەتتى. پارتىيىنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىنلا، يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋېزىيىسى كۈللىنىش، تەرەققىيات يولىغا يېڭىباشتىن ماڭدى.

43- پولك پارتكومى ئىشلەپچىقىرىش لىيەندۇيلىرىنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا ئەھمىيەت بېرىۋاتقىنى. سۈرەتتە 7- لىيەنىنىڭ ئىشچى - خىزمەتچىلىرى مەدەنىيەت ئويىمدە پائالىيەت ئېلىپ بارماقتا. جاۋ خىڭچەن فوتوسى

1982-يىلى شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش ئارمىيىسى ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن، يېزا ئىگىلىك 3-دېۋېزىيىسىنىڭ ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيىنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ تۈزگەن بىر قاتار فاكىچىن، سىياسەتلەرنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، «سول» نىڭ تەسىرىنى قەتئىي تازىلاپ، 4000دىن ئارتۇق ناھەق، يالغان،خاتا دېلونى ئاقلىدى، 98 نەپەر زىيالىنى دېۋېزىيە،پولك دەرىجىلىك رەھبەرلىك بىسىنىزلىرىگە ئۆسۈتۈردى، 300دىن ئارتۇق زىيالىنى ئۆز كەسپىگە ئورۇنلاشتۇردى، ئاشلىلەرنىڭ مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھۆددىگە ئېلىشنى ئاساسىي شەكىل قىلغان ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت ئۈزۈمىنى پەيدىنپەي ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، شور كۆل سۇ ئامبىرىنى كېڭەيتىپ قۇرۇش قۇرۇلۇشىنى نۇقتىلىق ياخشى ئوتتى، يالتىراق يېپىسىپ كېۋەز تېرىش يېڭى تېخنىكىسىنى پائال كىرگۈزۈپ، ئامبۇى خاراكتېرلىك مول ھوسۇللۇق بۇغداي ئېتىزلىرىنى بەرپا قىلىش پائالىيىتىنى ئومۇميۈزلۈك قانات يايدۇردى. كۆپ تەرەپلىمە تىرىشىش ئارقىلىق، ئاساسەن تاشلىنىپ قالغان بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى يېڭىباشتىن جانلاندى. 1983 - يىلى دېۋېزىيە بويىچە توققۇز تۈرده ئىقتىسادىي كۆرسەتكۈچى تارىخىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىدىن ئېشىپ كەتتى: ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 89 مىليون 173 مىڭ 300

جەلپ بولۇپ، 1980 - يىلدىكىدىن %44؛ ساپ پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9 مىليون 590 مىڭ 600 جىڭ بولۇپ، 1980 - يىلدىكىدىن %235؛ سانائەت، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 81 مىليون 198 مىڭ 500 جىڭ بولۇپ، 1980 - يىلدىكىدىن %49 ئاشتى؛ مالىيىدە زىيان بىراقلا پايدىغا ئايلاندۇرۇلۇپ، 17 يىل داۋاملاشقان زىيان تارتىش ۋەزىيىتىگە خاتىمە بېرىلدى، ساپ پايدا 1 مىليون 639 مىڭ يۈەن بولدى. 1985 - يىلى ھەر قايسى پولكلار ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى چوڭقۇر ئېلىپ بېرىپ، ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ھەم تۇرلۇك ئىشلارنى تېخىمۇ زور دەرىجىدە راۋاجلاندۇردى؛ ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتىدا تۇنجى قېتىم 100 مىليون جىڭلىق چوڭ ئوتكەلدىن ئۆتتۈپ، 1980 - يىلدىكىگە قارىغاندا 61.73% ئاشتى، بىرلىك مەھسۇلات %82 ئاشتى، ساپ پاختىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىدا تۇنجى قېتىم 100 مىڭ دەنلىك ئوتكەلدىن ئۆتتۈپ، ئومۇمىي مەھسۇلات 17 مىليون 160 مىڭ جىڭغا يېتىپ، 1980 - يىلدىكىدىن %500 ئاشتى؛ سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 121 مىليون 600 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 1980 - يىلدىكىدىن بىر ھەسسىدىن كۆپ ئاشتى. دېڭ بزىيە بويىچە 27 كارخانىنىڭ 26 سى پايدا ئالدى، بىرىنىڭ پايدا زىيىنى تەڭلەشتى. ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ كىرىمىمۇ روشەن ئاشتى. دېڭ بزىيە بويىچە 22.214 ئائىلىلىك يېزا ئىگىلىك ئىشچى - خىزمەتچىسى بولۇپ، ھەر بىر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 2.621.20 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %51.16 ئاشتى؛ بىر كىشىگە توغرا كەلگەن كىرىم 504 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن %33 ئاشتى. 14 پولك مەيدانىنى تەكشۈرۈشتىن قارىغاندا، 1985 - يىلى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ بانكىدا ئامانەت قويغان پۇلى 3 مىليون 282 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىش بىلەن ئىشچى - خىزمەتچىلەر كىرىمىنىڭ تەڭ قەدەمدە ئېشىشى ئاساسىي جەھەتتىن ئەمەلگە ئاشتى.

دولەتلىك ئىقتىسادىي كومىتېتى، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، بېلىچىلىق مىنىستىرلىقى ئايتونۇم رايون، ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ئارمىيىسىگە قەشقەر يېزا ئىگىلىك 3- دېڭ بزىيىسىدە كۆن تۇرى پارتكىنى كېڭەيتىش، باھالاش يىغىنى ئېچىش ھاۋالە قىلىدى.

سۈرەتتە ۋەكىللەر يېزا ئىگىلىك پەن تەتقىقاتى تۈرىدا جىۋلا پارتكىلارنىڭ زىرائەتلىرىنى باھالىماقتا.

جاۋ خىڭچەن فوتوسى

20 يىل ئېچىش، قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، يېزا ئىگىلىك 3 - دېڭ بزىيىسى يەكەن دەرياسى ساھىلىدە ئۆچ بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى قۇردى، ئۇلارنىڭ 808 مىڭ 700 مو تېرىلغۇ يېرى، 1 مىليون 442 مىڭ 600 مو يايلىقى، 253 مىڭ 800 مو مېۋىلىك دەرەخ ھەم ئورمانلىقى بار؛ ئۇلار ئومۇمىي سۇ سىغىمچانلىقى 795 مىليون كۇبىمېتىر كېلىدىغان تۆت سۇ ئامبىرى، 18 دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق پولك مەيدانى، يەتتە سانائەت، قاتناش كارخانىسى، 40 كىچىك تېپتىكى سانائەت كارخانىسى، 201 ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ،

314 سودا تورىلۇق قىسمى قۇرۇپ، چارۇچىلىق، ئورمانچىلىق، دېھقانچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ ۋە بىلەتچىلىق تەك راۋاجلاندۇرۇپ، تۈرلۈك پىششىقلاپ ئىشلەش سانائىتىنى بىر قەدەر تولۇق بولغان، تەرەققىي قىلمىغان بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندۈرۈپ، تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ غەربىي كىرىكىدىكى قەدىمكى چۆل - سايلاردا يېڭى بىر - تاناللىق بەرپا قىلدى. بۇ جايدا تەمى تاتلىق قوغۇن - تاۋۇز كۆپ تېرىلىدۇ، ياغ چىقىرىلىدىغان سۇيەنلىك چىگىتلەر كۆپ ئىشلەپچىقىرىلىدۇ، كەڭ تارقالغان تۈرلۈك ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر يايلىقى بار، باقمىچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشقا بولىدىغان كەڭ سۇ يۈزى، ئاشلىق، پاختا، تېرە، يۇڭ قاتارلىق دېھقانچىلىق، چارۇچىلىق مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپچىقىرىلىدىغان مول بايلىق مەنبەلىرى بار. يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسى « 7 - بەشىيىللىق » پىلان مەزگىلىدە ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى داۋاملىق تەڭشەپ، تۈرلۈك ئىشلەپچىقىرىش، قۇرۇلۇشنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، ھەر مىللەت خەلقى بىلەن بىرلىكتە، چېگرا رايونىنىڭ ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈش، دېھقانچىلىق، بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىقى، بەخت - سائادىتى ئۈچۈن يېڭى تۆھپە قوشىدۇ. جاپالىق ئەمگىكى ھەم ئەقىل - پاراسىتى ئارقىلىق، ۋەتىنىمىزنىڭ چېگرا رايونىنى گۈللەنگەن، تاۋات راھەت باغچىسىغا ئايلاندۇرىدۇ.

يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسىنىڭ رەھبەرلىك ئاپپاراتى

ج ك پ يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسى كومىتېتى

شۇجى: شاۋ فىكرۇي

مۇئاۋىن شۇجىلىرى: ۋاڭ چۈنجاۋ، تەن شەنجى

دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرى: شاۋ فىكرۇي، ۋاڭ چۈنجاۋ، تەن شەنجى، ياڭخېۋېن، قادىر- ئەھمەت، ياڭ جېنفىڭ، ۋاڭ خۇيمىن، جاۋ شەنجاڭ، لى جۈنفۇ

يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسىنىڭ ئاساسىي رەھبىرىي ئەزالىرى

دېۋىزىيە باشلىقى: شاۋفىكرۇي

سىياسىي كومىسسارى: ۋاڭ چۈنجاۋ

1 - مۇئاۋىن دېۋىزىيە باشلىقى: ياڭ خېۋېن

مۇئاۋىن دېۋىزىيە باشلىقلىرى: قادىر ئەھمەت، ياڭ جېنفىڭ

مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارلىرى: تەن شەنجى، ۋاڭ خۇيمىن

قوماندانلىق شتابىنىڭ شتاب باشلىقى: جاۋ شەنجاڭ

سىياسىي بۆلۈم مۇدىرى: لى جۈنفۇ

قوماندانلىق شتابىنىڭ مۇئاۋىن شتاب باشلىقى: سوڭ پېلىن

سىياسىي يوللۇم مۇئاۋىن مۇدىرلىرى: چەن ۋېنلىي، ئوسمان روزى
مەسلىھەتچىلىرى: لياڭ خۇەنچىڭ، چېن چۇنجى، سوڭ شەنلىڭ

ج ك پ پېزا ئىگىلىك 3 - دەۋرىيىسى ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى

شۇجىسى: ۋاڭ خۇيمىن
مۇئاۋىن شۇجىسى: جاڭ چەندىڭ
دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرى: ۋاڭ خۇيمىن، جاڭ چەندىڭ، قادىر ئەمەت، لى جۇنفۇ، ۋېي يۈكشاۋ

پېزا ئىگىلىك 3 - دەۋرىيىسى سىياسىي قانۇن كومىتېتى

شۇجىسى: تەن شەنجى
مۇئاۋىن شۇجىسى: جاڭ خوڭ

دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق پولك مەيدانلىرى رەھبەرلىك ئاپپاراتلىرى ئەزالىرىنىڭ ئىسملىكى

41 - پولك:
پولك باشلىقى: ۋېي خىڭمىڭ
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى: لى خوڭزى
مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: لى فىڭخەي، جاڭ گاڭ، لى پىڭ
43 - پولك:
پولك باشلىقى: گاڭ دېكۈن
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى: ياڭ زۇۋېن
مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: جاڭ جىشىڭ، تۇراق تۇردى، شۇي تىڭشەڭ
44 - پولك:
پولك باشلىقى: ماسۇڭلى
سىياسىي كومىسسارى: دىڭ كېيۈەن
مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: ئىسىن روزى، يەن جىچاڭ، لاۋ خوشىڭ
45 - پولك:
پولك باشلىقى: جاڭ خۇچىڭ
سىياسىي كومىسسارى: ۋاڭ شىچاۋ
مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: جۇ جاشۇن، خۇ جاۋجاڭ، شې جاۋفىڭ
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى: سوڭ شوبچۇ
48 - پولك:
پولك باشلىقى: ۋۇ چاڭجى
سىياسىي كومىسسارى: جاڭ دېشۇ
مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: فاڭ جېنلىڭ، جاڭ شىلۇڭ
49 - پولك:
پولك باشلىقى: لوڭ يۈشۇ
سىياسىي كومىسسارى: پىڭ رۇۋېي

مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: ۋالك جەنجې، باۋ شۇجى
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارلىرى: پەن شىخۇا، ئابلا ھېيت
50 ـ پولك:
پولك باشلىقى: چېن نەيشىن
سىياسىي كومىسسارى: سەي ۋېنگوك
مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: مۇسا مەمتىلى، ۋالك دىگۇ، شۇ جىگخىلك
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارلىرى: يەن شيۇيى، يۈك يۈەنجالك
51 ـ پولك:
پولك باشلىقى: جالك ۋەنرۇ
مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: يالك يې، لىجىتىلك،مەمەت قاسىم، ۋالك چاگيۇن، ئابدۇرېھىم
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارلىرى: رەخمان يۈسۈپ، سۇ شۇنجالك
52 ـ پولك:
پولك باشلىقى: دەي جىگرۇ
سىياسىي كومىسسارى: چېن پىڭئەن
مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: يالك جېڭبېن، كولك جىشولك، چې لىيەنچۈەن
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى: ھوشۇر نورۇز
53 ـ پولك:
پولك باشلىقى: خۇي لىيەنفا
سىياسىي كومىسسارى: قادىربەك
مۇئاۋىن پولك باشلىقلىرى: جالك شاڭشەن، يارى مەمەت، يالك يۈكشىلك
مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى: چېن چېڭنىيەن
يەيزاۋات ناھىيە مەيدان:
شۇجىسى: جولك زىيۈك
مۇئاۋىن مەيدان باشلىقلىرى: يۈسۈپ رېھىم، شا شىلۇ، قادىر جاپپار، زۇنۇن ياسىن
42 ـ پولك:
مەيدان باشلىقى: لى رۇگجې
شۇجىسى: پەن تۈگجى (مۇئاۋىن پولك دەرىجىلىك)
قاغىلىق 2 ـ چارۋىچىلىق مەيدانى:
مەيدان باشلىقى: شوي بىڭخۇي
تورغات 2 ـ چارۋىچىلىق مەيدانى:
مەيدان باشلىقى: زايىت بارات
شۇجىسى: شېن ياخې
چىگىلىك دېھقانچىلىق مەيدانى:
مەيدان باشلىقى: چېن جيۈەن
شۇجىسى: گو چۈكشۈەن
شەرق شامىلى دېھقانچىلىق مەيدانى:

بايان

[شور كۆل بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش مەيدانى] بۇ مەيدانغا 44 - پولك، 49 - پولك، 50 - پولك، 51 - پولك، 52 - پولك، 53 - پولك ۋە قۇرۇلۇش پولكىنىڭ دېھقانچىلىق مەيدانى بار. 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىكى تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 462400 مو، پۈتۈن دۆڭ بۇمبۇ- نىڭ يىل ئاخىرىدىكى تېرىلغۇ يەر كۆلىمىنىڭ 59.63 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ ؛ ئومۇمىي تېرىلغۇ كۆلىمى 406600 مو بولۇپ، دۆڭ بۇمبۇ بويىچە ئومۇمىي تېرىلغۇ كۆلىمىنىڭ 64.2 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. بۇ ئىچىدە ئاشلىق 264800 مو، كېۋەز 85700 مو بولۇپ، ئۇ- لار ئايرىم - ئايرىم ھالدا، پۈتۈن دۆڭ بۇمبۇدىكى ئاشلىق، كېۋەز كۆلىمىنىڭ 67.4 ۋە 52.6 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. يىل ئاخىرىدىكى ئومۇمىي ئاھالىسى 80700 كىشى.

ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ ئۆزلۈكسىز چوڭقۇرلىشىغا ئاساسلىنىپ دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنىڭ جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىشىغا، شۇنداقلا تۈرلۈك ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەت تۈ- زۈمىنىڭ يەنمۇ ئىلگىرىلەپ مۇكەممەللىشىشكە ئەگىشىپ، 1985 - يىللىق تۈرلۈك ئىشلەپچىق- قىرىش قۇرۇلۇش ئىشلىرى بىر قەدەر زور دەرىجىدە راۋاجلاندى.

«ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنى ھەرگىز بوشاشتۇرماسلىق، كۆپ خىل ئىگىلىكنى پائال را- ۋاجلاندۇرۇش» فاكىتىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، 1985 - يىلى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى قارا- مىقىدىكى 7 پولك، مەيدانىنىڭ ئومۇمىي ئاشلىق مەھسۇلاتى 72 مىليون 316 مىڭ جىڭ بولۇپ، دۆڭ بۇمبۇ بويىچە ئومۇمىي ئاشلىق مەھسۇلاتىنىڭ 68.04% پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئۇ ئال- دىنقى يىلدىكىدىن 9 مىليون 986 مىڭ 100 جىڭ ئېشىپ 16% كۆپەيدى. بۇ ئىچىدە 50- پولك ۋە 53 پولكىنىڭ ئومۇمىي ئاشلىق مەھسۇلاتى ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئالدىنقى يىلدىكى- دىن 29.36% ھەم 21.48% ئاشتى. مارالبېشىنىڭ «ئاشلىق ماكانى» دېگەن نامى بار. 51-پولكى- نىڭ ئومۇمىي ئاشلىق مەھسۇلاتى 29 مىليون 141 مىڭ 700 جىڭ بولۇپ، بوز يەر ئۆزلەشـ- تۈرۈش رايونى بويىچە ئومۇمىي مەھسۇلاتىنىڭ 40.3 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. ئوتتۇرىچە- مەھسۇلاتى 355 جىڭ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 28 جىڭ ئاشتى، يەنى 8.6% كۆپەيدى. بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىغا قاراشلىق پولك مەيدانلىرىنىڭ ئومۇمىي پاختا مەھسۇلاتى 9مىليون 378.400 جىڭ بولۇپ، دۆڭ بۇمبۇ بويىچە ئومۇمىي پاختا مەھسۇلاتىنىڭ 54.63 پىرسەنتىنى

شۇجىسى: ۋاڭ شاڭ

قىزىلبايراق دېھقانچىلىق مەيدانى:

مەيدان باشلىقى: ئۇيسا ھوشۇر

شۇجىسى: يىڭ كەيجۇن

يەكەن دېھقانچىلىق مەيدانى:

شۇجىسى: شې خۇەيلياك

(يۇقىرىدىكى ماتېرىياللار 1985 - يىل 12 - ئاينىڭ ئاخىرىغىچە، 42 - پولك قارىمـ- قىدىكىلىرى يىڭ دەرىجىلىك دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق مەيدانلىرى)،

ئىگەللەيدۇ. ئۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىر مىليون 774.400 جىلىك ئېشىپ 23.34% كۆپەيدى بۇ ئىلىك ئىچىدە. قۇرۇلۇش پولكى دېھقانچىلىق مەيدانى بىلەن 52 - پولكتا ئايرىم - ئايرىم هالدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن 49.55% هەم 40.53% ئاشتى. 51-پولكنىلىك ئومۇمىي پاختا مەھسۇلاتى 2 مىليون 610 مىڭ جىلىك بولۇپ بۇز يەر ئۆزلەشتۈرۈش مەيدانى بويىچە ئومۇمىي مەھسۇلاتنىڭ 27.83 پىرسەنتىنى ئىگەللەپ بۇز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى بويىچە 1 -بولدى.

چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىمۇ يېڭىدىن راۋاجلاندى، بۇز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى بويىچە يىل ئاخىرىدىكى ھەر خىل چارۋا سانى 206326 تۇياق بولۇپ، دىۋىزىيە بويىچە يىل ئاخىرىدىكى چارۋا سانىنىڭ 67.36 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئۆتكەن يىلىنىڭ بېشىدىكىدىن 26961 تۇياق ئاشتى، بۇ ئىلىك ئىچىدە شەخسىلەر باققان چارۋا 139986 تۇياق بولۇپ، 67.84 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، كوللېكتىپنىڭ باققىنى 28988 تۇياق بولۇپ 14.05 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى چارۋا 36958 تۇياق بولۇپ، 17.9 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. يىللىق گۆش مىقدارى 811 تونىنا 700 كىلوگرام بۇز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى بويىچە يىل ئاخىرىدىكى نوپۇس بويىچەھېسابلىغاندا، بىر كىشىگەتوتۇراھېساب بىلەن10060 گىرامدىن توغرا كېلىدۇ، بۇ ئىلىك ئىچىدە 44 -، 49 - ، 51 - پولكلاردا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىشىگە توغرا كېلىدىغان گۆش ئايرىم - ئايرىم هالدا، 13400 گرام، 13100 گرام، 11500 گىرامدىن توغرا كېلىدۇ.

ھەر قايسى پولك مەيدانلار يولداش خۇياۋباڭنىڭ ئوت - چۆپ تەرىش، كۆچەت تىكىش توغرىسىدىكى يولىيورۇقىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئورمانچىلىق سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈردى، رەھبەرلەر باشلامچى بولۇپ، كەڭ تۈردە سەپەرۋەر قىلىپ، 1985 - يىلىنى ئەھىيا قىلىغان باغ ئالدىنقى يىلدىكىدىن بەر قەدەر زور ھەجىمدە ئاشتى. بۇز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى بويىچە يىللىق ئورمان ئەھىيا قىلىنىش كۆلىمى 15140 موغا يېتىپ ئالدىنقى يىلدىكى 5596 مودىن 9544 مو ئاشتى، يەنى 170.55% كۆپەيدى. يېڭىدىن تىكىلگەن مېۋىلىك كۆچەت كۆلىمى 2120 مو، پەرۋىش قىلىنغان توغراقلىق 2900 مو، كۆچەتزارلىق 896 مو بولۇپ،ئالدىنقى يىلدىكىدىن 167.79% ئاشتى. 2878 تونىنا 490 كىلوگرام تۇرلۇك مېۋە ئېلىنىپ، دىۋىزىيە بويىچە ئومۇمىي مېۋە مىقدارىنىڭ48.83 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، بۇ ئىلىك ئىچىدە 51-، 52 -، 53 - پولكلارنىڭ مېۋە مەھسۇلاتى ئايرىم - ئايرىم هالدا، 1020 تونىنا، 574 تونىنا 700 كىلوگرام، 372تونىنا 10كىلوگرام بولدى.

1985 - يىلى، بۇز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىدىكى ھەر قايسى پولكلاردا جەمئىي6784ئا ئېلىشى دېھقانچىلىق مەيدانى بولۇپ، ئەمگىكىگە تايىنىپ ياي بولغان بىر تۈركۈم تىمپلار بارلىققا كەلدى. مەسىلەن: قۇرۇلۇش پولكى دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ 2 لىيەنىدىكى لىيولى ئاشلىنىدىغان دېھقانچىلىق مەيدانى ئالدىنقى يىلى 11415.64 يۈەن ساپ پايدا ئېلىش ئاساسىدا، 1985 - يىلى 23672.20 يۈەن ساپ پايدا ئېلىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن بىردىن كۆپرەك قاتلىدى. ئەمگەك كۈچىغا توغرا كەلگەن كىرىم11836.10 يۈەن، بىر كىشىگە 3381.74 يۈەندىن توغرا كەلدى. 51 - پولك 13 - لىيەنىدىكى ئەھۋال ئۇرايىم ئاشلىقى ئىگىلىككە تايىنىپ ياي بولدى، 1985 - يىلدىكى ساپ كىرىم 17542.82 يۈەن،ھەر بىر ئەمگەك كۈچىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 4385.70 يۈەن، بىر كىشىگە توغرا كەلگەن كىرىم 1461.90 يۈەن بولدى،

بۇنىڭ ئىچىدە ئائىلە ئىگىلىكى كىرىمى ئومۇمىي كىرىمنىڭ 64.4 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. مۇشۇنداق ئائىلىرىڭ دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنى باشقۇرۇۋاتقان 10 مىڭ يېزا ئائىلىلەر يەنە كۆپ.

شور كۆل بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش مەيدانى 1984 - ، 1985 - يىللىرى ئۇرغۇن جىنايەتچىنى ئورۇنلاشتۇردى. جىنايەتچىلەرنىڭ ئەمگەك قىلىش، ئىشلەپچىقىرىش بازىلىرىنىڭ قوزغۇلۇشى ھەم ئىشلەپچىقىرىش ئىگىلىكىنى توسالغۇلۇقلارنىڭ راۋاجلىنىشىغا ئەگىشىپ، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش بازىلىرى ئىگىلىكى ئۆزىگە خاس ئىگىلىك شەكلى سۈپىتىدە بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش مەيدانىدا بارلىققا كەلدى. 1985 - يىلقى ئومۇمىي مەسئۇلات قىممىتى 9 مىليون 137 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ھەر بىر جىنايەتچىگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 1500 يۈەندىن مەسئۇلات قىممىتى توغرا كەلدى. 51 - پولكنىڭ ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش ئۇنۇپ بىر سال زاۋۇتىدا ھەر بىر جىنايەتچى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن9125 يۈەن قىممەت يارىتتى. قۇرۇلۇش پولكىدىكى ھەر بىر جىنايەتچى يارىتقان قىممەت ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 3440 يۈەنگە يەتتى.

بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ قۇرۇلۇش قەدىمىنى تېزلەتمەك، مەبلەغ ئۇنۇمىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن 1985 - يىلى دۆبزىيە بويىچە سۇ ئىنشائاتى ئاساسىي قۇرۇلۇشىغا سېلىنغان مەبلەغنىڭ 82% بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ سۇ ئىنشائاتلىرىنى يۇرۇشلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىغا سەرپ قىلىندى، شۇڭا سۇ ئامبارلىرىنىڭ 695 مىليون كۇبېمېتر سۇ ساقلىنىشقا كاپالەتلىك قىلىنىپ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىقتىن مول ھوسۇل ئېلىش ئۈچۈن پايدىلىق شارائىت يارىتىلدى.

بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ قاتناش شارائىتى روشەن ياخشىلاندى، ھەر قايسى پولك مەيدانلار يۇقىرىدىن مەبلەغ سالغان ئەھۋال ئاستىدا، كەڭ كادىرلار، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ تىرىشىپ ئارقىلىق، بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىدىكى پولك مەيدانلارنىڭ 263 كىلومېتر ئۆزۈنلۇقتىكى توپا يولنى ھەممىسىنى تاش - شېغىل يولغا ئۆزگەرتتى، لېكىن ئۇيلەردىن مەيدان شتابىغا بارىدىغان يوللارمۇ ئارقا - ئارقىدىن ئۆزگەرتىلدى.

ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش ئارمىيىسىنىڭ تەستىقلىشى ئارقىلىق، ئاقسۇدىكى غەربىي چوڭ كۆۋرۈك ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ ئۆمۈمۇقسچە بولغان 180 كىلومېتر لىنىيىسى توك يەتكۈزۈش لىنىيىسى ھەم ترانسپورماتور قۇرۇلۇشىنىڭ تەكشۈرۈش خىزمىتى ئورۇنلاندى، قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىلىش ئالدىدا تۇرماقتا. بۇ قۇرۇلۇش پۈتكەندىن كېيىن، كۆچلۈك ئېلېكتر قۇۋۋىتى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ ھەر قايسى پولك مەيدانلىرى ھەم مارالبېشى ناھىيە بازىرىغا يەتكۈزۈلۈپ، بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ ماددىي مەدەنىيىتى ھەم مەنىۋى مەدەنىيىتى قۇرۇلۇشىغا نىسبەتەن ناھايىتى زور ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ.

شور كول بوز يەر تۆزلەشتۈرۈش رايونى بويىچە ھەر قايسى پولك مەيدانلىرىنىڭ ئاساسىي ئەھۋالىنى كۆرسىتىش جەدۋىلى

ئورۇنلار / تۈرلەر	44-پولك	49-پولك	50- پولك	51- پولك	52- پولك	53- پولك	قۇرۇلۇش پولكى دېھقانچىلىق مەيدانى
ئاشلىق مەھسۇلاتى (جەملە)	4 مىليون 404 مىڭ	6 مىليون 118 مىڭ	11 مىليون 680 مىڭ	29 مىليون 142 مىڭ	7 مىليون 910 مىڭ	11 مىليون 300 مىڭ	1 مىليون 762 مىڭ
پاختا مەھسۇلاتى (جەملە)	650 مىڭ	1 مىليون 398 مىڭ	1 مىليون 560 مىڭ	2 مىليون 610 مىڭ	1 مىليون 406 مىڭ	1 مىليون 236 مىڭ	619 مىڭ
سانائەت دەرىجىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى (يۈەن)	4 مىليون 701 مىڭ 900يۈەن	7 مىليون 146 مىڭ 200يۈەن	10 مىليون 772 مىڭ 800 يۈەن	20 مىليون 331 مىڭ 700 يۈەن	8 مىليون 139 مىڭ 300 يۈەن	10 مىليون 891 مىڭ 400 يۈەن	
پايدا (يۈەن)	52مىڭ يۈەن	50مىڭ يۈەن	109مىڭ يۈەن	144مىڭ يۈەن	73مىڭ يۈەن	32مىڭ يۈەن	3مىڭ يۈەن
بىر ئەمگەكچىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىم (يۈەن)	1222.43 يۈەن	889.19 يۈەن	1427.20 يۈەن	1354.37 يۈەن	1617 يۈەن	1311.41 يۈەن	996.52 يۈەن
بىر مو يوسۇملۇق تۇغرا كەلگەن كىرىم (يۈەن)	445 يۈەن	389.27 يۈەن	438 يۈەن	500.64 يۈەن	505 يۈەن	393.96 يۈەن	307.13 يۈەن

ئىزاھات: 1984-يىلغا سېلىشتۇرغاندا، دېڭ بزىيە بويىچە ھەر قايسى پولك مەيدانلىرىنىڭ سانائەت دەرىجىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئاشقان بولسىمۇ، پايدىسى تۆۋەنلىگەن، ئۇنىڭ سەۋەبلىرى: 1985- يىلى تۇرلۇك ماددىي ئەشيالارنىڭ باھاسى ئۆستى، تەننەرقى ئاشتى، 1984- يىلى ھەر قايسى پولك مەيدانلىرىنىڭ پايدىسىدىن ئىشچى- خىزمەتچىلەرنىڭ پاراۋانلىقى ئۈچۈن قوشۇپ بېرىلگەن پۇل ھېسابقا ئېلىنمىدى. (فۇدۇك)

[مەكىت بوز يەر تۆزلەشتۈرۈش رايونى] بۇ بوز يەر تۆزلەشتۈرۈش رايونى

نىدا 43 -، 45-، 48- پولكلار ھەم چېكىلىك دېھقانچىلىق مەيدانى بار. 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىكى تېرىلغۇ يېرى 149 مىڭ 600 مو بولۇپ، دېڭ بزىيە بويىچە ئومۇمىي تېرىلغۇ يەر كۆلىمىنىڭ 19.3 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ؛ تېرىش كۆلىمى 130 مىڭ 500 مو بولۇپ، دېڭ بزىيە بويىچە تېرىش كۆلىمىنىڭ 20.6 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، بۇنىڭ ئىچىدە ئاشلىق پاختىنىڭ تېرىلىش كۆلىمى ئايرىم - ئايرىم ھالدا 69 مىڭ 600 مو، 51 مىڭ 400 مو بولۇپ، ئايرىم - ئايرىم ھالدا پۈتۈن دېڭ بزىيەدىكى ئاشلىق، پاختا تېرىلىش كۆلىمىنىڭ 17.7 پىرسەنتىنى ۋە 31.5 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدى، يەل ئاخىرىدىكى ئاھالىسى 23 مىڭ 100 كىشى.

1985 - يىلى، بوز يەر تۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ سانائەت - يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 34 مىليون 640 مىڭ يۈەن، پايدىسى 238 مىڭ يۈەن بولدى. ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 21 مىليون 621 مىڭ 200 جىڭ بولۇپ، دېڭ بزىيە بويىچە ئومۇمىي ئاشلىق مەھسۇلاتىنىڭ 20.34 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدى. 43 - پولكتا ئاشلىقنىڭ ئوتتۇرىچە مو بېشى مەھسۇلاتى 374 جىڭ بولۇپ، دېڭ بزىيە بويىچە ئالدىنقى ئورۇننى ئىگىلەيدى. ھەر قايسى پولك مەيدانلىرى ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشقا كاپالەتلىك قىلىش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا، بوز يەر تۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ قىزغىن مەركىزلى تۆزاق، كۆن تۆزىنىڭ چۆشۈش ۋاقتىنى تۆزاق ۋە ئومۇمىي تېمپېراتۇرىسى يۇقىرى بولۇش قاتارلىق كېلىمات ئالاھىدىلىكىدىن تو -

لۇق پايدىلىنىپ، تېرىلغۇ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەپ، ئىقتىسادىي زىرائەتلەرنى راۋاجلاندۇردى، يىللىق پاختىنىلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 6 مىليون 173 مىلىق جىلۋە بولۇپ، دۆڭ بۇزىيە بويىچە پاختا ئومۇمىي مەھسۇلاتىنىڭ 35.96 پىرسەنتىنى ئىگىلىگەن، ئالدىنقى يىلدىكى 4 مىليون 379 مىلىق جىگدىن %40.97 ئاشتى. چىكىلىك دېھقانچىلىق مەيدانى ۋە 43- پولكتا ساپ پاختىنىلىق ئوتتۇرىچە مو مەھسۇلاتى ئايرىم - ئايرىم ھالدا، 134 ۋە 130 جىلۋە بولۇپ، دۆڭ بۇزىيە بويىچە 1 - ۋە 2-لىكنى ئىگىلىدى. چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىمۇمكىنلۈم دەرىجىدە راۋاجلاندى. ھەر خىل چارۋا يىل ئاخىرىدا 33023 تۇياقتا يەتتى (دۆڭ بۇزىيە بويىچە يىل ئاخىرىدىكى ئومۇمىي چارۋىنىڭ 10.78 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى) بۇنىڭ ئىچىدە شەخسىلەرنىڭ چارۋىسى 24753 تۇياق بولۇپ، 74.96 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ يىللىق گۆش مىقدارى 304 تونىنا 400 كىلوگرام بولۇپ، يىل ئاخىرىدىكى نوپۇس بويىچە ھېسابلىغاندا، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىشىگە 13 كىلوگرام 180 گرامدىن توغرا كېلىدۇ، 43 - پولكتا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىشىگە توغرا كەلگەن گۆش مىقدارى 16 كىلوگرام 800 گرام بولۇپ، دېۋۇزىيە بويىچە 2 - ئورۇننى ئىگىلىدى. چارۋىچىلىق مەھسۇلات قىممىتىنىڭ يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىدە ئىگىلىگەن سالمىقى %5 ئەتراپىدا بولدى. يىل بويىئەھيا قىلىنغان ئورمان2200 مو،ئېلىنغان ئومۇمىيمېۋە 1344 تونىنا 210 كىلوگرام بولۇپ، دېۋۇزىيە بويىچە ئومۇمىي مېۋە مىقدارىنىڭ 22.8 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىغا جانلىنىش ئېلىپ كەلدى، مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھۆددە بېرىشتەك تۈرلۈك مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرى يولغا قويۇلۇپ، دېھقانچىلىق مەيدانلىرىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ باي بولۇش يولى كەڭ ئېچىلدى. 48 - پولك ئىلگىرى دۆڭ بۇزىيە بويىچە ئەڭ نامراتلار ئورۇن ئىدى. ەل بەزى ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئۆيتقاندەك، «16 يىل بولدى،بۇ پولكنىڭ قۇرۇلغىنىغا، تايىنىپكەلدى قەرز ئالغان ئاشلىق ھەم پۇلغا. يەڭگۈشلەندى سېكرېتار جەمئىي بەش قېتىم، ئىشلەۋەردى ئىشچىلار جەۋرى - جاپادا. » 1966 - يىلى مەيدان قۇرۇلۇپ تا 1983 - يىلغا قەدەر جەمئىي تارتقان زىيان 20 مىليون يۈەن،سېتىۋېلىپ يىگەن تاۋار ئاشلىقى 20 مىليون جىلۋە بولدى. مەركەزنىڭ 1 - نومۇرلۇق ھۆججىتىنىڭئىزچىللاشتۇرۇلۇپئەملىيلەشتۈرۈلۈشى ھەم ئىسلاھاتنىڭ پەيدىنپەي چوڭقۇرلىشىشى ئارقىسىدا، پولك مەيدانلىرىدا ياخشىلىنىش بارلىققا كەلدى، 1984 - يىلى زىيان تارتىش قالپىقى بىراقلا چۆرۈپ تاشلاندى. 1985 - يىلى ئائىلە ۋى دېھقانچىلىق مەيدانلىرى ئۇقتىلىق چىك تۇتۇلۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، « ئاساسىي گەۋدە ئىككى قاناتنى يېتەكلەش » تىن ئىبارەت دېھقانچىلىق مەيدانلىرى ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش فاكتورىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇلدى. پۈتۈن پولكتىكى يەرگە نىسبەتەن بىرنى مۇقىملاشتۇرۇش، ئىگىلىكنى ئەملىيلەشتۈرۈش ھەم مۇستەقىل، ئۆزىگە - ئۆزى خوجا بولۇش، نورما بەلگىلەپ يۇقىرىغا تاپشۇرۇش، پايدا - زىيىنىغا ئۆزى مەسئۇل بولۇش سىياسىتى يولغا قويۇلدى. ھۆددىگە بېرىلگەن يەر ھەم ئىككى جەھەتتىن پايدىلىنىدىغان يەرلەرگە نىسبەتەن يەر گۇۋاناممىسى تارقىتىپ بېرىلدى. ھۆددىگە ئېلىش ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەتنامىسى ئىمزالاندى، بۇ ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ يەرگە مەبلەغ سېلىش، ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن تېرىقچىلىق قىلىش ھەم نامراتلىقنى تۈگىتىپ باي بولۇش ئاكتىپلىقىنى يە -

لىمۇ قوزغىدى. ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 2 مىليون 920 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئۆز پولكىنى تەمىنلەپ تېشىنىدىغان بولدى؛ پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 2 مىليون 4 مىڭ 400جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 912 مىڭ 300 جىڭ كۆپ،يەنە 83.54% ئاشتى.ئاشلىق،پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا ئالدىنقى يىلدىكى 165 جىڭ، 94.7جىڭدىن كۆپ،يەنە 249.6 جىڭ ۋە 114.6 جىڭغا يەتتى . ئەلا سورتلارنىڭ كېڭەيتىلىشىگە ئەھمىيەت بېرىلگەنلىكى ھەم پىششىقلاپ ئىشلەش تېخنىكىسى ياخشىلانغانلىقى ئۈچۈن 1ـ دەرىجىلىك ساپ پاختا 92 پىرسەنتكە يەتتى. ئائىلە ئىگىلىكى كىرىمى 446 مىڭ 300 يۈەنگە، ھەر بىر ئەمگەك كۈچىگە توغرا كەلگەن ئوتتۇرىچە كىرىم 1615.98 يۈەنگە ، بىر كىشىگە توغرا كەلگەن ئوتتۇرىچە كىرىم 694 يۈەنگە يەتتى (دېھقانچىلىق بويىچە 2 ـ لىكنى ئىگەللىدى) بۇ پولك يەنە توغراق بايلىق مەنبەسى ئۈستۈنلۈكىنى جارى قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىپ، ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇردى.60مىڭمو توغرا قىلىقنىڭ ئۆستۈرۈلۈشى، پەرۋىش ھەم يېڭىلىنىشى كۈچەيتىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە 30 مىڭ مو توغراق ئورمانغا سۇۋادان تېرەك ئولاندى، 370 مىڭ تۈپ تېرەك ئوتتى.14 مىڭ مو توغرا قىلىق يېتىشتۈرۈلدى. 475ئائىلىۋى دېھقانچىلىق مەيدانى قۇرۇلۇپ، چېن شىگياڭ،پىڭ شىگىبن، جاڭجيەنخۇا، لىيۇبىگرۇڭ، لىيۇ جۇگرىن، گوشىگگېن، خې گۇاڭجۇڭ قاتارلىق كىرىمى 10 مىڭ يۈەندىن ئاشقان ئائىلىۋى دېھقانچىلىق مەيدانلىرى بارلىققا كەلدى. يۇقىرىدىكىلەرشۇنىڭدەك ئورمانچىلىق ئۆكى، مەركەزنىڭ 1ـنومۇرلۇق ھۆججەتلىرىنىڭ روھى ئەستايىدىل ئىجرا قىلىنىپ، «ئاساسىي گەۋدە »، « ئىككى قانات » ۋە «بىرنى مۇقىملاشتۇرۇش، ئىككىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش » قاتارلىق بىر قاتار خەلقنى باي قىلىش سىياسىتىئەمەلىيلەشتۈرۈلىدىغانلا بولسا، ئەزەلدىن نامرات دەپ قارىلىپ كەلگەن ئورۇنلار تىرىشچانلىق كۆرسەتسىلا ھەم ئىگىلىك باشقۇرۇشقا ماھىر بولسىلا، ئوخشاشلا نامراتلىق يېلتىزىنى قومۇرۇپ تاشلاپ، باي بولالايدۇ.

1985 ـ يىلى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىدا ئورۇنلاشقان سۇ قۇرۇلۇشلىرىدىن: چىگىلىكتە 3 كۆۋرۈك، 48ـ پولكنىڭ شان ـ شەرەپ باشقۇرۇش رايونىدا بىر كۆۋرۈك، بىر تەشمىسى، ئويبۇغداي سۇ باشلاش ئېغىزىنىڭ كەلكۈندىن مۇداپىئەلىنىش قاشاسىدىن بىرسى، مەكىت دۆڭقوتان كەلكۈندىن مۇداپىئەلىنىش قۇرۇلۇشىنىڭ قاشاسىدىن ئىككىسى، 48 ـ پولكنىڭ يۇرۇشلەشتۈرۈلگەن 22 كونا قۇدۇقى بار.

[قەشقەر بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى] بۇ بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىدا 41 ـ، 42 ـ پولكلار، پەيزاۋات يېزا ئىگىلىك مەيدانى، شەرق شامىلى يېزا ئىگىلىك مەيدانى، قەمبىل بايراق يېزا ئىگىلىك مەيدانى ھەم يەكەن يېزا ئىگىلىك مەيدانى (يەنە بىر ئىسمى دۆڭ ئۆستەڭ يېزا ئىگىلىك مەيدانى) بار. 1984 ـ يىل 9 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى يەرلىكتىن بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 160 مىڭ مو بولۇپ، دېھقانچىلىق بويىچە يىل ئاخىرىدىكى تېرىلغۇ يەر كۆلىمىنىڭ 20.6 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ تېرىش كۆلىمى 95 مىڭ 100 مو بولۇپ، دېھقانچىلىق بويىچە تېرىش كۆلىمىنىڭ 15 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، بۇنىڭ ئىچىدە ئاشلىق، كېۋەز تېرىلغۇ كۆلىمى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 58 مىڭ 300 مو ۋە 25 مىڭ 900 مو بولۇپ، پۈتۈن دېھقانچىلىق ئاشلىق، كېۋەز تېرىلغۇ كۆلىمىنىڭ 14.8 ۋە 15.9 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. يىل ئاخىرىدىكى ئومۇمىي ئاھالىسى 22 مىڭ 200 كىشى.

مەكىت بوز يەرئۆزلەشتۈرۈش رايونىدىكى پولك مەيدانلار دىلك ئاساسىي ئەھۋالىنى كۆرسىتىش جەدۋىلى

ئورۇنلار / تۈرلەر	43- يىلىك	45- يىلىك	48 - يولك	چەكلىك دېھقانچىلىق مەيدانى
ئاشلىقلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى (جىلك)	10مىليون 114مىك	7مىليون806مىك	2 مىليون 920 مىك	780 مىك
پاختىلىك ئومۇمىي مەھسۇلاتى (جىلك)	2 مىليون 128 مىك	1مىليون544مىك	2 مىليون 4 مىك	49 مىك
سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى(يۈەن)	14 مىليون594مىك 300 يۈەن	11مىليون49مىك 600 يۈەن	6مىليون 962مىك 300 يۈەن	2مىليون36 مىك 500يۈەن
پايدا (يۈەن)	50 مىك يۈەن	201 مىك يۈەن	800 يۈەن	24 مىك يۈەن
ھەربىر ئەمگەككۈچىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن توغرا كېلىدىغان كىرىم (يۈەن)	1092.15 يۈەن	702.29 يۈەن	1615.98 يۈەن	580.20 يۈەن
ھەر بىر ئوتتۇرا ھېساب بىلەن توغرا كېلىدىغان كىرىم (يۈەن)	488.75 يۈەن	365 يۈەن	494 يۈەن	149.75 يۈەن

(فۇدۇلۇك)

1985 - يىلى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ سانائىتى، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 14 مىليون 529 مىك 600 يۈەن، پايدىسى 104 مىك يۈەن بولدى. ئاشلىقلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىليون 150 مىك جىك بولۇپ، دۇنيا بويىچە بويىچە ئومۇمىي مەھسۇلاتنىڭ 11.43 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ پاختىلىك ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1 مىليون 564 مىك جىك بولۇپ، دۇنيا بويىچە بويىچە ئومۇمىي مەھسۇلاتنىڭ 9.1 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. يىل ئاخىر بىدىكىچارۋا - مال سانى 42 مىك 100 تۈياق بولۇپ، دۇنيا بويىچە بويىچە يىل ئاخىر بىدىكى چارۋىنىڭ 13 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. بۇنىڭ ئىچىدە چوڭ چارۋا 5300 تۈياق، چوشقا 2800 تۈياق، قوي ۋە ئۆچكە 33 مىك 900 تۈياق، پەيزاۋات يېزا ئىگىلىك مەيدانىنىڭ يىل ئاخىر بىدىكى چارۋا - مال سانى 22 مىك 800 تۈياق بولۇپ، بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى بويىچە يىل ئاخىر بىدىكى چارۋا سانىنىڭ 54.3 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىش قىممىتىنىڭ يېزا - ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىدە ئىگەللىگەن سالمىقى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى بويىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 16 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. 3290 مو ئورمان ئەھيا قىلىندى، 5 مىك مو توغرا قىلىق يېتىشتۈرۈلدى. 195 مو كۆچەتزارلىق بەرپا قىلىندى. مېۋىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 920 تونىنا 780 كىلوگرام بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە 41 - پولك 719 تونىنا 80 كىلوگرام ئىشلەپچىقىرىپ، 78.1 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى.

1985 - يىلى، 42 - پولك، شەرق شىمالىي دېھقانچىلىق مەيدانى، پەيزاۋات دېھقانچىلىق مەيدانى ۋە قىزىل بايراق دېھقانچىلىق مەيدانى قاتارلىق ئورۇنلار ئېغىر قۇرغاقچىلىققا ئۇچرىدى. 42 - پولكتىكى غول ئۆستەڭ، سەكرەپ ئىلگىرىلەش ئۆستەڭىدە 5 - ئايدا ئىلگىرى كېيىن بولۇپ سۇ توختاپ قالدى. شەرق شامىلى يېزا - ئىگىلىك مەيدانىدىكى بىر

قىسىم بۇغدايلار سۇسىز قالدى، بىر قىسىم تۇرۇنلاردا ئىچىدىغان سۇ تاپما قمۇ قىيىن بولۇپ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى ئېغىر تەسىرگە ئۇچرىدى.

1985-يىلى، بۇ يەرئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ ھەر قايسى پولكلىرىدا چوڭ دېھقانچىلىق مەيدانلىرى كېڭەك دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنى يېتەكلەيدىغان قوش قاتلاملىق ئىگىلىك باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى داۋاملىق راۋاجلاندى، تۇرلۇك ئاتىلمىۋى دېھقانچىلىق مەيدانلىرىدىن جەمئىي2480ى قۇرۇلدى. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ ئۈزلۈكسىز چوڭقۇرلىشىشى ھەر قايسى پولك مەيدانلىرىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ۋە ئىگىلىك باشقۇرۇشتا ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلدى. ئۆزگىرىش ئەڭ چوڭ بولغىنى 41 - پولك. بۇ پولك 1950 - يىلى قۇرۇلغان كونا پولك مەيدانى بولۇپ، ئۇزاقتىن بۇيان، يېپىق تىپتىكى كونا تۈزۈلمە ۋە ئاشلىقنى تۇتقا قىلىشتەك بىر خىل ئىگىلىك باشقۇرۇشنىڭ ئاسارىتىگە ئۇچرىغانلىقتىن، كارخانىنىڭ تەرەققىياتى ئاستا، ئاشلىقنىڭ مو بېشى مەھسۇلاتى تۆۋەن ئىدى، ئومۇمىي مەھسۇلات ئۆز - ئۆزىنى تەمىنلەشكىلا يېتەتتى، مالىيە جەھەتتە ئۆزاق مۇددەت زىيان تارتىپ، جەمئىي زىيان 29 مىليون 640 مىڭ يۈەنگە يەتكەنىدى. 1984 - يىلى زىيان 426 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەردە ئىدىيە جەھەتتە داۋالغۇش پەيدا بولغانىدى، ئاز سانىدىكى كىشىلەر بىر مەھەل قارىغۇلارچە سىرتقا ئېقىپ، قاتمۇقات قىيىنچىلىق يۈز بەردى. 1985 - يىلى، بۇ پولك دادىللىق بىلەن ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئېلىپ باردى، ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى ئاكتىپ تەڭشىدى، 2-، 3 - خىل ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇپ، يېزا ئىگىلىكىنى مۇقىملاشتۇردى. يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئىچكى قۇرۇلمىسىنى تەڭشىگەندە، ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنى بوشاشتۇرۇپ قويماسلىقتا چىڭ تۇردى، ئۇلار ئاساسىي كۈچنى بىرلىك مەھسۇلاتقا قارىتىپ ئومۇمىي مەھسۇلاتقا كاپالەتلىك قىلدى، ئىقتىسادىي زىرائەت كۆلىمىنى كېڭەيتىپ، تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇردى. ئائىلىلەر مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھۆددىگە ئېلىشتەك مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنىڭ يولغا قويۇلۇشى ھەم ئۈچ - يەتتە نىسبەت بويىچە ئاشلىق سېتىۋېلىش قاتارلىق تەدبىرلەرنىڭ قوللىنىلىشى ئارقىسىدا، ئاشلىق كۆلىمى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 6900 مو كېمەيگەن ئەھۋال ئاستىدا، ئومۇمىي مەھسۇلات 11300 جىڭ كۆپەيىپ، 4 مىليون 64 مىڭ 800 جىڭغا، بىرلىك مەھسۇلات 279.84 جىڭغا يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 90.42 جىڭ كۆپەيدى. مېۋە، كاۋا، ئوتياشلار ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن 47.79% ۋە 142.7% ئاشتى. يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئىشچى - خىزمەتچى 1984 - يىلدىكى 1271 كىشىدىن ئازىيىپ 780 كىشىگە چۈشتى؛ 2-، 3 - خىل ئۆزگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى سانى ئالدىنقى يىلدىكى 792 كىشىدىن كۆپەيىپ 970

كىشىگە يەتتى، ئۇ ئومۇمىي ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر سانىنىڭ 42.79 پىرسەنتىنى ئىگەللىيدى. ئىگەلىك نىسبىتى مۇڭا پىقلىشىشقا قاراپ يۇزلەندى. ئۇلار يەنە سانائەتنى راۋاجلاندۇرۇش، سودىنى تەرتىپكە سېلىش ھەم يوشۇرۇن كۈچلارنى قېزىش، شەھىرلەرنىڭ پىشىقىلاش سانائىتى ھەم ترانسپورت قاتارلىقلارنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئىلھام بېرىش قاتارلىق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ ئىگىلىكىنى جانلاندۇردى. يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 6 مىليون 992 مىڭ 400 يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 27% ئاشتى، كارخانىنىڭ سودىدىن ئالغان پايدىسى 1 مىليون 755 مىڭ 500 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 668 مىڭ 100 يۈەن ساپ ئاشتى، يەنى 61.4% كۆپەيدى. ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ كىرىمى روشەن ئاشتى، 49.49% ئىشچى ـ خىزمەتچىنىڭ كىرىمى ئاشتى، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر ئىشچى ـ خىزمەتچىنىڭ داراملىقى 1123.35 يۈەن ئاشتى. ھەر بىر ئالدىنقى ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 3249.89 يۈەن بولدى، ھەر بىر ئىشچى ـ خىزمەتچىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 1704.31 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكى1010 يۈەندىن 68.74% كۆپەيدى؛ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە كىرىم 703.79 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 229 يۈەن ساپ ئاشتى، يەنى 48.3% كۆپەيىپ، دېۋېزىيە بويىچە ئالدىنقى ئورۇننى ئىگەللىدى.

قەشقەر بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىدىكى پولكلارنىڭ ئاساسىي ئەھۋالىنى كۆرسىتىش جەدۋىلى

ئورۇنلار / تۈرلەر	41 ـ پولك	42ـ پولك	پەيزاۋات يېزا ئىگىلىك مەيدانى	شەرق شامىلى يېزا ئىگىلىك مەيدانى	قەزىلباياراق يېزا ئىگىلىك مەيدانى	يەكەن يېزا ئىگىلىك مەيدانى
ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى (جىڭ)	4 مىليون 64 مىڭ800جىڭ	1مىليون 160 مىڭ جىڭ	5 مىليون 116مىڭجىڭ	1 مىليون جىڭ	594 مىڭ جىڭ	216مىڭجىڭ
پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى (جىڭ)	546مىڭجىڭ	432مىڭجىڭ	386مىڭجىڭ	60 مىڭ جىڭ	134 مىڭ جىڭ	6 مىڭ جىڭ
سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى	6مىليون992 مىڭ400يۈەن	2مىليون761 مىڭ400يۈەن	3مىليون558 مىڭ300يۈەن	322 مىڭ 600 يۈەن	769 مىڭ 400 يۈەن	125 مىڭ 500 يۈەن
پايدا	29مىڭ يۈەن	تەڭلەشتى	12مىڭ يۈەن	39مىڭ يۈەن	24مىڭ يۈەن	
ھەر بىر ئىگىلىكچىنىڭ توغرا كەلگەن ئوتتۇرىچە كىرىم	1704.31 يۈەن	455 يۈەن	681 يۈەن	420 يۈەن	311.23يۈەن	1024 يۈەن
ھەر بىر كىشىگە توغرا كەلگەن ئوتتۇرىچە كىرىم	703.79 يۈەن	148 يۈەن	174.24 يۈەن	98.53 يۈەن	113.75يۈەن	650 يۈەن

(ئۈدۈلى)

[چارۇنچىلىق مەيدانلىرى] يېزا ئىگىلىك 3 ـ دۆبزىيىسىنىڭ قىزىلسۇ ئويلاست 2 ـ چارۇنچىلىق مەيدانى3ۋە قاغىلىق 2 ـ چارۇنچىلىق مەيدانى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا ئۇلۇغچات ناھىيىسىگە ھەم قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ تەۋەلىكىدىكى تاغلىق رايونغا جايلاشقان بولۇپ،ھەممىسى قويچىلىقنى ئاساس قىلىدىغان ئىقتىسادىي چارۇنچىلىق مەيدانىدۇر. يايلاقلىرى تاغلىق رايونلىق قاقاس ئوتلاق تىپىغا تەۋە، ئادەتتىكە يىللىق ھۆل ـ يېغىن مىقدارى 200 مىللىمېتر ئەتراپىدا بولۇپ، 1984 ـ يىل كـئايدىن 1985 ـ يىل 5 ـ ئايغىچە پەقەت 50 مىللىمېترلا ھۆل ـ يېغىن ياغىدى. كونا چارۇنچىلارنىڭ ئىنكاس قىلىشىچە، بۇ ئىككى چارۇنچىلىق مەيدانى بىر قانچە ئون يىلدىن بۇيان دۇچ كەلگەن پەۋقۇلئاددە زور قۇرغاقچىلىق ئاپىتى ئىكەن، بۇ يەردە بۇلاقلار قۇرۇپ، دەريا ـ ئۆستەڭلەردە سۇ توختاپ كەتتى، ئادەملەر ۋە چارۋا مالالرنىڭ سۇ ئىچىشىمۇ ئىنتايىن قىيىن بولدى. ئوت ـ چۆپلەر قۇرۇپ ئەسلىدە ئوت ـ چۆپ بىلەن قاپلىنىش دەرىجىسى ئىنتايىن تۆۋەن بولغان يايلاقلارنىڭ بىرلىك كۆلەمدىكى ئوت ـ چۆپ مىقدارى زور دەرىجىدە ئازىيىپ كېتىپ، مالالر ئورۇقلاپ كەتتى. 1984 ـ يىل 8 ـ ئايدىكى تەكشۈرۈشكە قارىغاندا، قىزىلسۇ ئوبلاستى 2 ـ چارۇنچىلىق مەيدانىدا ساغلىق مالالرنىڭ ئېغىرلىقى نورمال يىللاردىكىگە قارىغاندا 13 كىلوگرام چۈشۈپ كەتكەن، 27% تۆۋەنلىگەن، ئېغىرلىقىمۇ پەقەت نورمال يىللاردىكىنىڭ 76 پىرسەنتىگە تەڭشەلگەن؛ تۆللەر سۈتىنىڭ ئايرىلىپ، ئېغىرلىقى 28% تۆۋەنلىگەن. 1984 ـ يىلى قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستى 2 ـ چارۇنچىلىق مەيدانىدا مالالرنىڭ كۆپەيىش ئۇنۇمى ۋە چوڭ مالالرنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 67.4%، 14.5% بولغان؛ قاغىلىق 2 ـ چارۇنچىلىق مەيدانىدا تۆللەرنىڭ كۆپەيىش ئۇنۇمى ھەم چوڭ مالالرنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 51.8%، 10% بولغان. بۇ قۇرغاقچىلىق ئاپىتى بۇ ئىككى چارۇنچىلىق مەيدانىغا ئېغىر ئىقتىسادىي زىيانلارنى پەيدا قىلغان. 1984 ـ يىلى قىزىلسۇ ئويلاست 2 ـ چارۇنچىلىق مەيدانىدا چارۇلارنىڭ كۆپەيىش ئۇنۇمى ۋە چوڭ مالالرنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 49.5%، 18% بولدى. قاغىلىق 2 ـ چارۇنچىلىق مەيدانىدا چارۇلارنىڭ كۆپەيىش ئۇنۇمى ھەم چوڭ مالالرنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 46.8%، 85% بولدى.

1985 ـ يىلى، قاغىلىق 2 ـ چارۇنچىلىق مەيدانىنىڭ دېھقانچىلىق، چارۇنچىلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 256 مىڭ 900 يۈەن، پايدىسى 1000 يۈەن بولدى. يىل ئاخىرىدىكى يەر كۆلىمى 541 مىڭ 300 مو، ئىشلەپچىقىرىلغان ئاشلىق 26 مىڭ جىڭ، تاپشۇرۇلغان، سېتىلغان كۆش 20 تونىنا، يىل ئاخىرىدىكى چارۋا ـ مالالرنىڭ سانى 11645 تۇياق بولدى؛ قىزىلسۇ ئوبلاستى 2 ـ چارۇنچىلىق مەيدانىنىڭ دېھقانچىلىق، چارۇنچىلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 237 مىڭ 900 يۈەن، پايدىسى 3500 يۈەن بولدى. يىل ئاخىرىدىكى يەر كۆلىمى 200 مىڭ مو، ئىشلەپچىقىرىلغان ئاشلىق 12 مىڭ جىڭ، تاپشۇرۇلغان، سېتىپ بېرىلگەن كۆش 35 تونىنا، يىل ئاخىرىدا قوتاندا بېقىلىۋاتقان چارۋا ـ مالالر سانى 11744 تۇياق بولدى. (جاۋزۇڭكو)

[دۆبزىيە- پولك دەرىجىلىك پارتكوملارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشى]

يېزا ئىگىلىك 3 - دۆبزىيىسى بويىچە دۆبزىيە پولك دەرىجىلىك پارتكوملارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى 1984 - يىل 11 - ئاينىڭ ئاخىرىدا باشلاندى. بۇ قېتىمقى (1 - تۈركۈم) پارتىيىنى تەرتىپكە سالغان ئورۇنلار ئىچىدە دۆبزىيە پارتكومى، دۆبزىيە ئورگىنى پارتكومى ھەم 17 پولك دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ پارتكومى، ئورگان پارتىيە تەشكىلاتى بولۇپ جەمئىي 22 پارتىيە ياچېيكىسى، 890 نەپەر پارتىيەئەزاسى بار.

پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، دۆبزىيە پارتكومى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇردى، ئۇنىڭ قارمىقىدا ئىشخانا تەسىس قىلىنىدى، يەنە كاتتىۋات گۇرۇپپىسى، تەشۋىقات گۇرۇپپىسى، تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى تەسىس قىلىنىپ، جەمئىي 15 نەپەر خىزمەتچى خادىم قويۇلدى.

1985 - يىلنىڭ ئاخىرىدا 1 - تۈركۈم پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى تامامەن تاياقلاشتى، دۆبزىيە - پولك دەرىجىلىك پارتكوملارنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتى ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش ئارمىيىسى، دۆبزىيىنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئىشخانىسى تەرىپىدىن تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈلۈپ بىلىندى.

1- تۈركۈم پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىنىڭ قەدىمى مۇقىم، تەرەققىياتى ساغلام بولدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق، دۆبزىيە بويىچە 2 مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى يېڭى نەتىجىلەرگە ئېرىشتى، بەش جەھەتتە ئۆزگىرىش بارلىققا كەلدى.

1. ئىگىلىك مۇقىم قەدەملەر بىلەن راۋاجلاندى. ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئىلگىرىسىگە ئاشتى. 1985 - يىلى دۆبزىيە بويىچە ئاشلىق پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10%، 27% ئاشتى؛ سانائەت، يېزائىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن 20% ئاشتى؛ كىشىلەر ئىلك ئوتتۇرىچە كىرىمى 504 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 126 يۈەن ئاشتى.

2. پارتىيە ئىستىلى يەنمۇ ياخشىلاندى. دۆبزىيە، پولك دەرىجىلىك پارتكوملار يېڭى ناتوغرا ئىستىللارنى تۈزىتىشنى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ بۆسۈش ئېغىزى قىلدى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا، دۆبزىيە بويىچە ناتوغرا ئىستىللارغا ئاكتىپ ئىنتىزامغا خىلاپ دېلولاردىن 36 سى پاش قىلىنىدى. ئۇ رەھبىرى كادىرلارغا «قىزىل يۈكەك» سوغا قىلىش مۇكاپات پۇلى، ئەمەلىي نەرسىلەرنى ۋە ۋەزىپەيارەم پۇلى قاتارلىقلارنى قالايمىقان تارقىتىشنى تۈزىتىپ چىكە ئېلىپ، جەمئىي 70 ھەك يۈەنگە يېتىدۇ. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا 30 دېلودىن خۇلاسە چىقىرىلدى، 65 ھەك يۈەن تۈرلۈك پۇل قايتۇرۇپ بىلىندى. ئىنتىزامغا بىر قەدەر ئېغىر خىلاپلىق قىلغان 8 نەپەر كادىرغا پارتىيە ئىنتىزامى، ھەمۇرىي ئىنتىزام جازاسى بېرىلدى. دۆبزىيە پارتكومى يەنە ناتوغرا ئىستىللارنى تۈزىتىش، پارتىيە ئىنتىزامىنى چىڭىتىشقا ئائىت كونكرېت بەلگىلىمىلەرنى چىقاردى.

3. ھاكارىپقا ئىختىساسلىق خادىملارغا ئېتىبار بېرىشتەك ياخشى كەيپىيات پەيدىنپەي

شەكىللەندى. ماتارىپ خىزمەتىنى پارتكومىنىڭ كۈندىلىك مۇھىم ئىشلار كۈنتەرتىپىگە كىرگۈزۈلدى. دۇبزىيە ماتارىپ باشقارمىسى ئەنخۇيىنىڭ لىيۈخى سەھەن تېخنىكومى بىلەن تەربىيىلەش توغىسىدا ئىزالىندى. 44-نەپەر ئوقۇتقۇچىمەكتەپكە كىرىپ بىلىم ئاشۇردى؛ قۇرۇلۇش پولك پارتكومى ئىختىساسلىق خادىملارنى تەربىيىلەشنىڭ 5 يىللىق پىلانىنى تۈزدى، ئۆزى سۈ ئىنشائاتى كەسىپىي سىنىپى قۇردى. 100 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىپ، باشقا جايلاردىكى ئالىي مەكتەپلەر بىلەن بىرلىشىپ مەكتەپ قۇردى؛ 53-پولكجەمئىيەت ئىنانە قىلىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، 40 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق مەبلەغ توپلاپ، ئازسانلىق مىللەتلەر ماتارىپىنى راۋاجلاندۇردى. دۇبزىيە بويىچە پولكتىن يۇقىرى رەھبەرلىك بەنزىلىرىگە كىرگەنلەرنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى ئالىي مەكتەپ، ئوقتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومىلارنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلاردىن تەركىب تاپتى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش جەريانىدا 114 نەپەر زىيالىي پارتىيىگە كىردى، ئۇ يىل بويى قوبۇل قىلىنغان پارتىيە ئەزالىرىنىڭ 40 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ.

4. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى يەنمۇ كۈچىيىپ، تىنچ - ئىتتىپاق بولغان ۋەزىيەت ئۈزلۈكسىز راۋاجلاندى. دۇبزىيە بويىچە ئازسانلىق مىللەتلەر ئومۇمىي ئاھالىنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكىنى ئىگىلەيدۇ. 1985 - يىلى دۇبزىيىدە تۇنجى قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى ئېچىلىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى بىر تۈركۈم ئىلغار كوللېكتىپ ھەم ئىلغار شەخسلەر زور كۈچ بىلەن تەقدىرلەندى. ئىككى مەدەنىيەتنى ئورتاق بەرپا قىلىش پائالىيىتى ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. 53 - پولك بويىچە مىللى،خەنزۇ لىيەندۇيلەر 6 جۈپ بۇلۇپ ئۈيۈشۇپ ئورتاق قۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى، بۇنىڭ بىلەن ئىككى تاير دىلالماسلىق ئىدىيىسى كىشىلەر قەلبىدىن تېخىمۇ چوڭقۇر ئورۇن ئالدى. 41-پولك بىلەن يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ باغچى يېزىسى بىرلىكتە قۇرۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرى. مەدەنىيەت، ماتارىپ، سەھىيە، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش، ياساش بويىچە ئېغىزلار ئارا يارەملىشىش، ئۆز ئارا ئۆگىنىشىنى قانات يايدۇرۇپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى.

دۇبزىيە پارتكومىنىڭ خىزمەت ئىستىلى يەنمۇ ياخشىلاندى. پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا، پارتكومىنىڭ دائىمى ھەيئەتلىرى سىردىشىش، قەلب تاپشۇرۇش، سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈش ئارقىلىق دېموكراتىيە- مەركەزلەشتۈرۈش تۈزۈمىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئىتتىپاقلىقنى چىڭىتتى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش باشلانغان چاغدا، پەيزاۋات باش مەيدانى ھەم شەرق شامىلى دېھقانچىلىق مەيدانى رەھبەرلىك بەنزىمىدە، مەسىلە يۈز بەرگەندى. دۇبزىيە پارتكومى دەرھال چوڭقۇر تەكشۈرۈپ، تۈنۈشنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ ۋاقتىدا ھەل قىلدى. 1984 - يىلنىڭ ئاخىرلىرىدا ئازسانلىقكى ئىشچى-خىزمەتچىلەر قەرزگە بوغۇلۇپ، تۇرمۇشى قىيىنلىشىش ئەھۋالىنى يۈز بەردى، دۇبزىيە پارتكومى ئەزالىرى دەرھال بۆلۈنۈپ ئاسانسىي قاتلاملارغا چوڭقۇر چۆكۈپ ئەھۋال ئىگىلىدى. پولك مەيدانىنىڭ سەۋەبلەرنى تېپىپ، تەدبىرلەرنى بەلگىلەپ، نامراتلارنى يۆلەپ، قىيىنچىلىقنى ھەل قىلىشقا يارەملەشتى.

(چېن پىڭ، گاۋجۇرۇي)

[پولك مەيدانلىرىنىڭ رەھبەرلىك بەزىلىرى يەنمۇ تەڭشەلدى] يېزا ئىگىلىك 3 - دۆبزىيىسى پولك مەيدانلىرىنىڭ رەھبەرلىك بەزىلىرى كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىش ۋە ئاپپاراتلارنى ئىلاھ قىلىشتەك تەڭشەشلەر ئارقىلىق، ياش قۇرۇلمىسى ھەم ئەقلىي كۈچ قۇرۇلمىسىنى روشەن ھالدا ئۆزگەرتتى، مەدەنىيەت سەۋىيىسى ئومۇميۈزلۈك يۇقىرى ئۆستى. لېكىن ئۇنى ئىلاھات، ئىگىلىك باشقۇرۇش ھەم قۇرۇلۇشنىڭ ئوبېيكتىپ تەلىپى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، يەنىلا نۇرغۇن پەرقلەر بار.

1985 - يىلى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەزىلىرىنى ئېنىقلا بىلاشتۇرۇش، ياشلاشتۇرۇش، بىلىم ئەھلىگە ئايلاندۇرۇش، كەسىپلەشتۇرۇش تەلىپىگە پەيدىنپەي يەتكۈزۈش ئۈچۈن، دۆبزىيە پارتكومى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەزىلىرىنى تەڭشەش، سەپلەش توغرىسىدا بەش ماددىلىق بەلگىلىمە چىقاردى، رەھبەرلىك بەزىلىرىنى تەڭشەش جەريانىدا ئاممىۋى لۇغىيەندە مېڭىشنى، ئەخلاقلىق، قابىلىيەتلىك بولۇش، ياخشىلارنى ئىشقا قويۇش فائجېنىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەزىلىرىدە مۇۋاپىق بىلىم ھەم كەسپىي قۇرۇلمىلارنى ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە شەكىللەندۈرۈشنى تەكىتلىدى، پولك مەيدانى پارتىيە مەمۇرىي رەھبەرلىك بەزىلىرىدىكى بەشتىن يەتتىگىچە كىشى ئىچىدە ئالىي تېخنىكومدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كىشىلەرنىڭ قىسمىدىن كەم بولماسلىقىنى، ياش جەھەتتە 50 ياشلاردا، 40 ياشلاردا، 30 ياشلار بولۇشتەك شوتا شەكىللىك قۇرۇلمىنى شەكىللەندۈرۈشنى بەلگىلىدى.

1985 - يىلى دۆبزىيە بويىچە 11 پولك مەيدانىنىڭ رەھبەرلىك بەزىلىرى يەنمۇ ئىلگىرىلەپ تەڭشەلدى، 29 نەپەر كادىر مۇئاۋىن پولك دەرىجىلىكتىن يۇقىرى ۋەزىپىگە تەيىنلىنىپ پولك مەيدانلىرىنىڭ پارتىيىسە، مەمۇرىي رەھبەرلىك بەزىلىرى تولۇقلاندى. ھازىر 11 پولك مەيدانىنىڭ 86 نەپەر پولك دەرىجىلىك كادىرى ئىچىدە ئالىي تېخنىكومدىن يۇقىرى دەرىجىلىك مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كىشىلەر 34 كىشى بولۇپ، 39.5 پىرسەنتنى ئىگەللىدى، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم سەۋىيىسىدىكى كىشىلەر 14 كىشى بولۇپ، 16.3 پىرسەنتنى ئىگەللىدى. مۇتلەق كۆپ سانلىكى ئوفىتسېر پولك دەرىجىلىك كادىر ئىچىدە ھېچبولمىغاندا بىر كىشى ئالىي تېخنىكومدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە. 43 - پولكتىكى يەتتە نەپەر رەھبىرىي كادىر ئىچىدە بەش كىشى ئالىي مەكتەپ مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە. ياش جەھەتتە 40 ياشتىن تۆۋەن كىشىلەر 17 نەپەر، 40 ياشتىن 45 ياشقىچە بولغان كىشىلەر 21 نەپەر، 46 ياشتىن 50 ياشقىچە بولغان كىشىلەر 17 نەپەر، 51 ياشتىن 55 ياشقىچە بولغانلار 23 نەپەر، 56 ياشتىن 60 ياشقىچە بولغانلار سەككىز نەپەر. بىلىم ھەم كەسىپ قۇرۇلمىسى جەھەتتە ناھايىتى زور ياخشىلىنىش بولدى.

رەھبەرلىك بەزىلىرى قۇرۇلۇشنىڭ قەدىمىنى تېزلىتىش، ھەر دەرىجىلىك بەزىلەرنى تېخىمۇ خىلالاشتۇرۇش، ئىقتىدارىنى ئۆزلۈكسىز تېخىمۇ ئۆستۈرۈش، ماسلىشىش ئىقتىدارىنى تېخىمۇ كۈچەيتىش ئۈچۈن، دۆبزىيە پارتكومى ئومۇمەن دەم ئېلىش، پېنسىيەگە چىقىش يېشىدا يەتكەن پىشقەدەم يولداشلارنىڭ بەلگىلىمە بويىچە دەم ئېلىشقا، پېنسىيەگە چىقىشىنى بەلگىلىدى. دۆبزىيىدە پىشقەدەم كادىرلار دەم ئېلىش ئورنى قۇرۇلدى، پېنسىيەگە، دەم

ئىلىشقا چىققان كادىرلار مۇڭا پىتى ئۆرۈلاشتۇرۇلدى. دەم ئىلىشقا، پىنسىيىگەچىقىش يېشىغا تېخى يەتمىگەن، بىراق تېنى ئاجىز، كېسەللەن، نورمال خىزمەت قىلالمايدىغان كادىرلار ئىلگىرى مۇددەتتىن ئىلگىرى پىنسىيىگە، دەم ئىلىشقا چىقىش رەسمىيىتىنى ئوتتۇرىغا قويۇلمىدى؛ تەگشىش ئېھتىياجى بىلەن رەھبەرلىك بەزىلىرىدىن چېكىنگەن، تەن ساغلاملىقى يەنىلا ياخشى كادىرلار تەكشۈرۈپ، تەتقىق قىلغۇچى دېگەن ۋەزىپە بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئۇلار تەكشۈرۈپ ـ تەتقىق قىلىش، تۈزۈلمە ئىسلاھاتى، دېلو تەكشۈرۈش قاتارلىق خىزمەتلەر بىلەن شۇغۇللاندى، ئۇلارنىڭ ئىشلىدىكى سىياسىي، تۇرمۇش تەمىناتى ئۆزگەرمىدى.

(ئۇ دۇڭ)

[يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىدە پارتىيە مەكتىپى قۇرۇلدى] يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ پارتىيە مەكتىپى ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيىسىنىڭ تەسىسقىلىشى بىلەن 1985 ـ يىلى رەسمىي قۇرۇلدى، ۋاڭ خۇيمىن مەكتەپنىڭ مۇدىرلىقىغا، ئېن مىۋخۇا مۇئاۋىن مۇدىرلىققا تەيىنلەندى. مەكتەپتە ئىلمىي بۆلۈم ۋە مەمۇرىي ئىشخانا تەسىس قىلىندى. ھازىر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر 14 كىشى.

ج ك پ مەركىزىي كومىتېتنىڭ « پارتىيە مەكتەپلەر ماتارىپىنى مۇنتىزىملاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش توغرىسىدىكى قارارى » غا ئاساسەن، يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ ئەمەلىي ئېھتىياجى ھەم مەكتەپ قۇرۇش شارائىتىغا بىرلەشتۇرۇلۇپ، ئىككى يىللىق ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم سىنىپى تەسىس قىلىندى.

ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم سىنىپىنىڭ تەربىيىلەش نىشانى: ئوقۇتۇش ئارقىلىق، كۆرسەتكۈچلارنى غايىلىك، مەدەنىيەتلىك، ئەخلاقلىق، ئىنتىزامچان، پارتىيەۋىلىكى كۈچلۈك، ئىستىلى ياخشى بولغان، مەلۇم مەدەنىيەت بىلىمى ھەم باشقۇرۇش بىلىمىگە رەھبىرىي كادىرلار، ئاساسىي قاتلام سىياسىي خىزمەت كادىرلىرى، پارتىيە، ھۆكۈمەت تارماقلىرىنىڭ نەزەرىيە تايانچىلىرى ھەم زاپاس كادىرلاردىن قىلىپ تەربىيىلەپ چىقىش.

مەكتەپتە پەلسەپە، سىياسىي ئېقتىسات، ئىلمىي سوتسىيالىزم، پارتىيە تارىخى، مىللەت نەزەرىيىسى ھەم مىللىي سىياسەت، قانۇنشۇناسلىق ئاساس نەزەرىيىسى، رەھبەرلىك ئىلمى ئاساسىي، خەلق ئىگىلىكىنىڭ باشقۇرۇلۇشى، ھازىرقى زامان ئىلمىي، تىل ـ ئەدەبىيات، ماتېماتىكا، تارىخ، جۇغراپىيە ۋە تەنتەربىيىدىن ئىبارەت 14 دەرس تەسىس قىلىندى. بۇنىڭ ئىچىدە پەلسەپە، سىياسىي ئېقتىسات، قانۇنشۇناسلىق، ئىگىلىك باشقۇرۇش، تىل ـ ئەدەبىيات ۋە ماتېماتىكىدىن ئىبارەت ئالتە دەرس ئىمتىھان ئىلىنىدىغان دەرس قىلىندى. ئىككى يىل ئوقۇش ئارقىلىق، ئوقۇغۇچىلارغا دەرستىن ئىمتىھان بېرىپ تامامەن لايىقەتلىك بولغۇچىلارغا ئوقۇش پۈتتۈرۈش گۇۋاھنامىسى تارقىتىپ بېرىلىدۇ؛ بىردىن ئۆچكەچە دەرستىن لايىقەتلىك بولالمىغۇچىلارغا بىر قېتىمدىن دەرس تولۇقلاپ ئوتتىلىدۇ، دەرس تولۇقلاتقاندىن كېيىن يەنىلا بىر دەرستىن لايىقەتلىك بولالمىغۇچىلارغا دەرسنى تاماملاش گۇۋاھنامىسىلا تارقىتىپ بېرىلىدۇ.

تۇنجى نۆۋەتلىك ئوتتۇرا تېخنىكوم سىنىپى 1985 ـ يىل 9 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى دەرس باشلىغانىدى. 52 نەپەر كۆرسەتكۈچ دېۋىزىيىسىگە قاراشلىق ھەر قايسى ئورۇنلار، خوتەن

باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ خىزمەتتىكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرى ئىچىدىن دۆلەتنىڭ چوڭلار ـ دىن ئوقتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومغا بىر تۇتاش ئىمتىھان ئېلىش ئارقىلىق قوبۇل قىلىنغان.

(سەي رۇيچۈن)

[تۆنجى نۆۋەتلىك ئىتتىپاق قۇرۇلتىيىنىڭ چاقىرىلىشى] يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيىسىنىڭ تۆنجى نۆۋەتلىك كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى قۇرۇلتىيى 1985 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنىدىن 21 ـ كۈنىگىچە قەشقەردە چاقىرىلدى . دىۋىزىيە بويىچە 6899 نەپەر ئىتتىپاق ئەزاسى ، 18183 نەپەر ياشنىڭ ۋەكىللىرى ھەم ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ۋەكىللەردىن 115 كىشى يىغىنغا قاتناشتى . كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيىسىكومىتېتىنىڭ ۋاقىتلىق مۇئاۋىن شۇجىسى جاڭ شاۋيۇك « غايە ۋە ئىنتىزام تەربىيىسىنى كۈچەيتىپ ، ئىلھامات ئەھمىيىتىدە « تۆت بولۇش » تېمىسى يېڭى كىشىلەرنى تەربىيىلەپ، دىۋىزىيىمىزدىكى كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى خىزمىتىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىنى تېز ئىشقا يارىتايلى!» دېگەن تېمىدا دوكلات بەردى .

ۋاڭ چۈنجاۋ ، ياڭ جېنفىڭ ، جاۋ شەنجاڭ ، سوك پېيلىن ، چېن ۋېنلى ، ئوسمان روزى قاتارلىق دىۋىزىيە رەھبەرلىرى يىغىنغا قاتناشتى ھەم سۆز قىلدى. قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى ھەم ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش ئارمىيىسىنىڭ ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ ۋەكىللىرى يىغىنغا قاتنىشىپ تەبرىكلىدى .

يىغىندا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى سوك خەنلياڭ ھەم مەسئۇلەتچىلەر كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ۋاڭ ئىنداۋنىڭ ئاپتونوم رايوندىكى نازارەت ، ئىدارە باشلىقلىرى يىغىندا سۆزلىگەن مۇھىم سۆزلىرى يەتكۈزۈلدى ، جۈملىدىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەملەكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنى ھەم كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ روھى يەتكۈزۈلدى ؛ يېقىنقى ئىككى يىلدىن بۇيانقى كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى خىزمىتىنىڭ تەجرىبىلىرى يەكۈنلەندى ھەم ئالماشتۇرۇلدى ؛ بۇندىن كېيىنكى خىزمەت ۋەزىپىلىرى مۇزاكىرە قىلىندى ھەم ئالماشتۇرۇلدى ؛ كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيىسىنىڭ 1 ـ نۆۋەتلىك كومىتېتى سايلام ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلدى . قۇرۇلتاي مەزگىلىدە بارلىق ۋەكىللەر دىۋىزىيىنىڭ «پېشقەدەم كادىرلار ساناتورىيىسى » كە 800 يۈەن ئىئانە قىلدى ھەمدە پۈتۈن دىۋىزىيىدىكى ئىتتىپاق ئەزالىرى ، ياشلار نامىدىن « پېشقەدەم كادىرلار ساناتورىيىسى » دىكى بارلىق پېشقەدەم كادىرلارغا يېزىلىغان مۆرىسەت خېتى ئوقۇپ ئاڭلاندى . قۇرۇلتايدا يەنە ئۈچ يېڭى ئۈزۈن سەپەر زەربىدار ئەترىتى ھەم بەش يېڭى ئۈزۈن سەپەر زەربىدارى ، 16 ئىلغار ئىتتىپاق باش ياچېيكىسى ، ئىتتىپاق ياچېيكىسى ھەم 13 نەپەر مۇنەۋۋەر ئىتتىپاق ئەزاسى تەقدىرلەندى ھەم مۇكاپاتلاندى. پۈتۈن دىۋىزىيە دىكى ئىتتىپاق ئەزالىرى ، ياشلارغا « ئىلھاماتقا پائال قاتنىشىپ ، ئۆز ئىش ئورۇنلىرىدا تۆھپە يارىتىپ ، كوممۇنىستىك غايە تېكلەپ ، ئۆزىنى تەربىيلەپ « تۆت بولۇش » نى ئىشقا ئاشۇرغان يېڭى ئادەملەردىن قىلىپ چىقىش » تەشەببۇسنامىسى چىقىرىلدى. (چېن رېنزۇ)

[مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتى] يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيىسىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر ئاھالىسى ئومۇمىي ئاھالىسىنىڭ 53.63 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ ،

بۇندىن ئىلگىرى ئۇيغۇرلار ئومۇمىي ئاھالىنىڭ 51.8 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ . مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ياخشى يولغا قويۇش پۈتۈن دۆلەتلىنىڭ تىنچ ، ئىتتىپاق بولغان سىياسىي ۋەزىيىتىنى مۇستەھكەملەش ھەم راۋاجلاندۇرۇش ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش قەدىمىنى تېزلەتمەك ، قاتلاش، باي بولۇش نىشانىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە .

1981 ـ يىلدىن بۇيان، يېزا ئىگىلىك 3ـ دۆلەتلەشتۈرۈلگەن مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمەتى بارغانسېرى ياخشى بولدى .

1 . مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىك كۈچەيتىلدى. دۆلەتلىيە پارتكومى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنى بىر يىلدا ئىككى ـ ئۈچ قېتىم مۇزاكىرە قىلىپ، خىزمەتلەرنى تەكشۈرگەن ھەم ئومۇملاشتۇرغاندا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى بىر مۇھىم مەزمۇن قىلدى . 41 ـ پولكتىن بىر نەپەر داۋىمى ھەيئەت ئەزاسى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىگە مەسئۇل بولدى. 3ـ ترانسپورت شىركىتى تۈرلۈك تەربىيىلەش كۇرسلىرىنى، ئۆگىنىش كۇرسلىرىنى ئاچقاندا ، پارتىيىگە يېقىندىن ئەزا قوبۇل قىلغان چاغدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىن ئىبارەت مەخسۇس تېمىدا تەربىيە ئېلىپ باردى .

2. ماركسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسى ھەم پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتى ئاكتىپ تەشۋىق قىلىندى . تۈرلۈك شەكىللەر ئارقىلىق ، خەنزۇلار ئاز سانلىق مىللەتلەردىن ئايرىلماسلىق ، ئاز سانلىق مىللەتلەر خەنزۇلاردىن ئايرىلماسلىق ئىدىيىسى تەشۋىق قىلىندى . 51 ـ پولك ، 43 ـ پولك قاتارلىق ئورۇنلار پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتا مىللەت نەزەرىيىسى ، « مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى » نى مۇھىم ئۆگىنىش مەزمۇنى قىلدى ، 53 ـ پولك سىملىق رادىئودىن پايدىلىنىپ مىللىي سىياسەت توغرىسىدا ھەر ھەپتىدە ئۇچ قېتىم مەخسۇس لېكسىيە ئاڭلاتتى .

3 . بىرلىكتە مەنىۋى مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇرۇش پائالىيىتى ئومۇميۈزلۈك قانات يايدۇرۇلدى . (1) پولك مەيدانلىرىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى ئورۇنلار ، ئاز سانلىق مىللەتلەر ھەم خەنزۇلار بار ئورۇنلار ئۆزلىكىدىن ئالاقىلىشىپ ، جۇپ بولۇپ ئۆيۈشۈپ ، بىر ـ بىرىدىن ئۆگىنىپ ، ئۆز ئارا ياردەملىشىپ ، بىر ـ بىرىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، ئورتاق يۈكسەلدى . (2) خۇشنا يېزا ـ كەنتلەر بەلەن دوستلىشىش پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلدى . مەسىلەن : 41 ـ پولك بەلەن يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ باغچى يېزىسى بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك ئورۇن قۇردى ، پولك شىتابى دوختۇرخانىسى بەلەن باغچى دوختۇرخانىسى دوستلۇق دوختۇرخانىسى قۇردى ، پولك شىتابىدا يېزا سودا بازىرىنى بىرلىكتە ئېچىپ ، سىياسىي، ئىقتىسادىي ساھە ـ لەردە كەڭ ئالماشتۇرۇشنى قانات يايدۇردى . 42 ـ پولك بەلەن يوپۇرغا ناھىيىسىنىڭ بايا ـ ۋات يېزىسى بىرلىكتە مەدەنىيەتلىك كەنت قۇردى . يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ، 42 ـ پولك ئىمىچىلاغا نىغا زلىقى ئۇچۇن ، بىر قىسىم خادىملار سىرتقا كۆچۈپ كېتىپ ، ئەسلىدىكى كۆچى قىس بولۇپ قالغانىدى ، يېقىنقى ئەتراپتىكى يېزا ـ كەنتلەردىكى مىللىي ئاممە ئارقا ـ ئارقىدىن ئەسلىدىكى كۆچى چىقىرىپ ، ئۆستەڭ ، ئېرىق چېپىش ، قېزىش ، ئوت ـ چۆپ ئورۇش ، ئورمان بەلباغلىرىنى قوغداش ، پاختا تېرىش قاتارلىق ئىشلارغا ياردەملەشتى . (3) يەرلىك بەلەن ھەمكارلىشىپ بىرلەشمە تىجارەت يولغا قويۇلدى . دۆلەتلىنىڭ سودا شىركىتى بەلەن قەشقەر

شەھەرنىڭ يېزا ـ بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى مەبلەغ توپلاپ دۆڭباغ سودا ـ سارىيەنى قۇردى ، مىللىي ، خەنزۇ پەركازچىكلار نىڭ ھەر قايسى يەرلەنى ئىكەللىدى ، ئۇلار ئۆز ئارا تىل ئۆگىنىپ ، سودىنى ئورتاق كۇللەندۇرمەكتە .

4 . ھېيت ، بايرام ، دەم ئېلىش كۈنلىرىدىن پايدىلىنىپ ، سەرتقا چىقىپ ، تەكلىپ قىلىپ كېلىپ ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئورتاق ئىلگىرى سۈردى . قۇربان ھېيت ، روزى ھېيت ، باھار بايرىمى قاتارلىق مەزگىللەردە ھەر قايسى ئورۇنلار تۈرلۈك شەكىللەردىن پايدىلىنىپ ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى . مەسىلەن : خوشنا مىللىي يولداشلار ئىدارىغا تەكلىپ قىلىنىپ مېھمان قىلىندى ، ئىدارىلار رەھبەرلىرى ئاز سانلىق مىللەتتىن بولغان يولداشلار نىڭ ئۆيلىرىگە بېرىپ ھېيتنى مۇبارەكلىدى ، ئاز سانلىق مىللەتلەر ، خەنزۇلار ۋەكىللىرىنىڭ سۆھبەت يىغىنلىرى چاقىرىلىپ ، تەجرىبىلەر ئالماشتۇرۇلۇپ ، ئىدىيە ئالماشتۇرۇلدى ، بۇ ئۇسۇللار ئادەتكە ئايلاندى .

ياش ، ئۆسمۈرلەرنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسى ياخشى تۈتۈلدى . مەسىلەن : 3 ـ تراڭسپورت شىركىتى پەرزەنتلەر مەكتىپى بىلەن ئاز سانلىق مىللەتلەر مەكتىپى بىرلەشكەن قەشقەر 3 ـ ئوتتۇرا مەكتىپى قېرىنداش مەكتەپ بولۇپ بىرلەشتى ، ئوقۇغۇچىلار ئىچىدە دائىم دوستلىشىش پائالىيىتى قانات يايدۇرۇلدى ، ئىككى مەكتەپنىڭ ئىتتىپاق ياچېيكىلىرى ئۈدا ئۈچ يىل « 4ـ ماي » ياشلار بايرىمىنى بىرلىكتە ئۆتكۈزدى . (ۋاڭ لياڭ)

[مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە مۇكاپاتلاش چوڭ يىغىنى] يېزا ئىدارىلىرى 3 ـ دۆبزىيەسىنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى 1985 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنىدىن 30 ـ كۈنىگىچە قەشقەردە داغدۇغىلىق چاقىرىلدى . ھەر قايسى سەپلەردىكى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە ئىلغار كوللېكتىپ ، ئىلغار شەخسلەر ـ نىڭ ۋەكىللىرى ھەم ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ۋەكىللەردىن 120 نەچچە كىشى بىر يەرگە جەم بولۇپ ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشتىكى تەجرىبىلەرنى كەڭ ئالماشتۇردى ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشنىڭ ئۇلۇغۋار پىلانىنى ئورتاق مۇزاكىرە لەشتى . يىغىندا 29 ئىلغار كوللېكتىپ ھەم 53 نەپەر ئىلغار شەخس تەقدىرلەندى ھەم مۇكاپاتلاندى ھەمدە پۈتۈن دۆبزىيەدىكى كادىرلار ھەم ئاممىغا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى يەنىمۇ كۈچەيتىش توغرىسىدا تەشەببۇسنامە چىقاردى .

قەشقەر ۋىلايەتلىك پارتكوم ، مەمۇرىي مەھكىمە ، شۆبە ھەربىيرايون ، قىزىلئۇ ئاپتونوم ئوبلاستى شۇنداقلا قەشقەر شەھىرى ، يېڭىشەھەر ، يوپۇرغا ، مارالبېشى ، مەكىت قاتارلىق ناھىيىلەرنىڭ رەھبەرلىرىدىن چىن دېمىن ، ئىلئۇالدى توختى ، ياڭ جەنشى ، سۇ ـ لايمان ، جاڭ جىنۇۇ قاتارلىق يولداشلار يىغىننى تەبرىكلىدى . دۆبزىيە رەھبەرلىرىدىن شاۇ فىگۈي ، ۋاڭ چۈنجاۇ ، ياڭ خىۋېن ، ياڭ جېنىڭىك ، لى جۇنفۇ قاتارلىقلار يىغىنغا قاتناشتى .

ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش ئارمىيىسىنىڭ 1 ـ مۇئاۋىن قوماندانى شې كاۋجۇك ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيىسى پارتكومى ۋە رەھبەرلىك ئورگىنى نامىدىن چوڭ يىغىنىڭ داغدۇغىلىق ئېچىلغانلىقىنى تەبرىكلىدى ھەمدە قەشقەر ، قىزىلسۇ ئوبلاستلىق پارتـ

كوم ، ھۆكۈمەتنىڭ يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىسىنى قوللىغانلىقىغا رەھمەت ئېيتىتى . ئۇ يەنىمۇ يىللاردا يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىسىنىڭ ئىگىلىكىنىڭ داۋاملىق، مۇقىم راۋاج ـ لانغانلىقىنى مەدھىيىلىدى ۋە شىنجاڭنىڭ يېڭا ئىگىلىك بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش ئىشلىرىنىڭ تەرەققىيات مۇساپىسىنى ئەسلىگەلدىن كېيىن مۇنداق دېدى : مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ـ شىنجاڭنى قۇرۇش ، كۈللەندۈرۈش ۋە شىنجاڭنىڭ يېڭا ئىگىلىك بوز يەر ئۆزـ لەشتۈرۈش ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ تۈپ شەرتى ھەم كاپالىتى . يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار نىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىگە بولغان رەھـ ـ بەرلىكىنى كۈچەيتىشنى ، ھەر مىللەت كادىرلىرى ھەم ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرگە ماركسىزم ـ لېنىنىزملىق مىللەت قارىشى ھەم پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتى توغرىسىدىكى تەربىيىنى داۋام ، چوڭقۇر ئېلىپ بېرىشنى ، يەرلىك پارتكوملار نىڭ رەھبەرلىكىگە ھۆرمەت قىلىش ۋە ئۇنى قوبۇل قىلىشنى ، ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيىسىنىڭ شەرەپلىك ئەنئەنىسىنى جارىي قىلدۇرۇپ ، ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن كەڭ تۇردە ياخشى ئىش قىلىشنى ، دېھقانچىلىق مەيدانىدىكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر نىڭ ھەم يەرلىك خەلق ئامما سىنى مۇمكىن قەدەر تېز بېيىتىشنى تەلەپ قىلىمەن .

قەشقەر ۋىلايەتلىك پارتكومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى تىلىۋالدى توختى يىغىندا يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىسىنىڭ چېگرا رايونىنى ئېچىش ، قەشقەر ئىگىلىكىنى كۈللەندۈرۈش يولىدا ئاكتىپ ھالدا يەرلىك بىلەن بىرلىشىپ تىجارەت قىلىش ھەم ئىقتىسادىي ، تېخنىكا ھەمكارلىقى ئۈچۈن ھەسسە قوشقانلىقىنى مەدھىيىلىدى. يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىسىدىكى كەڭ ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر نىڭ قەشقەردىكى ھەر مىللەت خەلقى بىلەن بىللە مۇرىنى ـ مۇـ رىگە تىرەپ كۈرەش قىلىپ ، قەشقەرنى ئېچىش ۋە كۈللەندۈرۈش يولىدا يېڭى غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشنى ئۈمىد قىلدى .

دەۋرىيە پارتكومىنىڭ داىمى ھەيئەت ئەزاسى، مۇئاۋىن دەۋرىيە باشلىقى قادىر ئەـ مەت يىغىندا « مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىپ، دەۋرىيىمىز ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىنى ئومۇمىيۈزلۈك يارىتىش ئۈچۈن كۈرەش قىلايلى! » دېگەن تېمىدا دوكلات بەردى . دوكلاتتا پۈتۈن دەۋرىيىدىكى بارغانسېرى ياخشى بولۇۋاتقان مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋەزىيىتى يىغىنچاقلاندى ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئاساسىي تەجرىبىلىرى يەكۈنلەندى. دەۋرىيە بويىچە يۇقىرى ـ تۆۋەن پارتىيىنىڭ مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغـ نى روھىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ ھەم ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ قەدىمىنى تېزلىتىپ، « 7 ـ بەشيىللىق » پىلانىنى غەلىبىلىك ئەمەلگە ئاشۇرۇش ھەم مىلـ لەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىنى يارىتىش يولىدا تىرىشىپ كۈرەش قىلىشقا چاقـ رىلدى.

(چېن رىنزۇ)

[ئۆز ئارا يارەملىشىش، قېرىنداشلاردەك يېقىن بولۇش] يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىسىنىڭ 43 ـ پولكى بىلەن مەكىت ناھىيىسىنىڭ يانتاق يېزىسى دوبىلەك دېھـ قانچىلىق مەيدانىنىڭ ئېتىزلىرى بىر ـ بىرىگە تۇتاشقان. كۆپ يىللاردىن بۇيان، ئىككـى ئورۇن ئۆز ئارا يارەملىشىپ، چوڭقۇر مېھرى ـ مۇھەببەت ئورناتتى.

ئىقتىساد

[يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسىنىڭ ئىگىلىكىنىڭ ئەھۋالى] 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسى ئۆزىنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى، ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنىڭ ئەگىشىشى ھەم خەلقنى بېيىتىش سىياسىتىنىڭ ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈشىنى يەنمۇ تۈرتتى. دېۋىزىيە بويىچە ئائىلىۋى دېھقانچىلىق مەيدانى قۇرۇش قىزغىن دولقۇنى كۆتۈرۈلدى، بۇنىڭ بىلەن ئائىلىۋى دېھقانچىلىق مەيدانلىرى ئالدىنقى يىلىدىكى 271 دىن جەددى كۆپەيىپ 11375 كە يەتتى، ئىشچى - خىزمەتچىلىرى 25777 كىشى بولۇپ، دېۋىزىيە بويىچە يېزا ئىگىلىك ئىشچى - خىزمەتچىلىرى ئومۇمىي سانىنىڭ 73.1 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى؛ ھۆددىگە ئېلىنغان يەر كۆلىمى 422 مىڭ 100 مو بولۇپ، دېۋىزىيە بويىچە تېرىلغۇ يەر كۆلىمىنىڭ 73.9 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. ئائىلىلەرنىڭ مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ، ھۆددىگە ئېلىش مەسئۇلىيىتە تۈزۈمى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئاخىرقى نەتىجىسىنى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئىقتىسادىي مەنپەئىتى بىلەن زىچ بىرلەشتۈردى، ئىشچى - خىزمەتچىلەردىن ھەممىلەن ئىشلەپچىقىرىشقا كۆڭۈل بۆلىدىغان بولدى، بۇنىڭ بىلەن دېۋىزىيە بويىچە كەڭ

دويلەك دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش شارائىتى ئاچار ئىدى، 43 - پولك كونا مەربىلەر بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ شەرەپلىك ئەنئەنىسىنى جارى قىلدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشىغا ياردەم بەردى. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، پولكنىڭ ماشىنا بىلەن تېرىقچىلىق قىلىش لىيەنى ھەر يىلى تراكتور ئەۋەتىپ، دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ يەر تېرىش، ئۇرۇق سېلىش مەشغۇلاتىغا بەرگەن ياردىمى 11700 مو قېتىمغا يەتتى. 43 - پولك يەنە تەشەببۇسكارلىق بىلەن دېھقانچىلىق مەيدانىدىكى ئاممىنىڭ تۇرمۇش قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىشىپ بەردى. بۇ يىل دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ يۇقىرى بېسىملىق توك لىنىيىسى تارقىتىشىغا ياردەملىشىپ، پولك تارقاتقان توكنى دېھقانچىلىق مەيدانىغا يەتكۈزۈپ بېرىپ، 142 ئائىلىگە لامپۇچكا يېقىپ بەردى. 43 - پولكتا قىيىنچىلىق يۈز بەرگەن چاغدا، دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ ئاممىسىمۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن ياردەملەشتى. 1985 - يىلى كەچكۈزدە، تازا پاختا تېرىۋېلىنىۋاتقان چاغدا، ئاز ئۇچرايدىغان قاتتىق بوران 43-پولكنىڭ كەڭ كېۋەزلىكلىرىنى نابۇت قىلدۇرىتتى. دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ ئاممىسى قاتتىق سوغۇققا قارىماي خوشنا 8 -، 9 -، 10 - لىيەنلەرنىڭ پاختا تېرىۋېلىشىغا ياردەم بېرىپ، بۇ لىيەندۇيلەرنىڭ ئىقتىسادىي زىيىنىنى ئازايتتى.

ئۆز ئارا ياردەم بېرىش ئارقىسىدا 43 - پولك بىلەن دويلەك دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ ئورتاق تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى، ئۇتكەن يىلى دويلەك دېھقانچىلىق مەيدانىدا ئىدا ئۇتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر ئەمگەك كۈچىنىڭ ساپ كىرىمى 1700 يۈەنگە يەتتى، 43 - پولك ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ئارمىيىسى بويىچە ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالاندى.

(يانى جۈكاۋ)

كۆلەمدىكى تۆۋەن تېمپېراتۇرا، قۇم - بوران ھەم قۇرغاقچىلىق قاتارلىق ئېغىر تەبىئىي ئاپەتلەر يۈز بەرگەن ئەھۋال ئاستىدا ئىقتىساد يەنىلا بىر قەدەر زور دەرىجىدە ئاشتى. پۈتۈن يىللىق سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 121 مىليون 600 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 18.9% ئاشتى. بۇنىڭ ئىچىدە يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 80 مىليون 650 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 17 مىليون 192مىڭ 700 يۈەن ساپ ئېشىپ 20.56% كۆپەيدى؛ سانائەتنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 41 مىليون يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 6 مىليون 29 مىڭ 500 يۈەن ئېشىپ، 17.24% كۆپەيدى. دېۋېزىيە بويىچە 27 كارخانا ئېچىدە، 26 كارخانا پايدا ئالدى، بىر كارخانىنىڭ پايدا- زىيىنى تەڭشەلدى، ساپ پايدا 3 مىليون 398 مىڭ يۈەنگە يەتتى.

يېزا ئىگىلىكى جەھەتتە:

تېرىقچىلىق ئىشلىرى: 1985 - يىلى دېۋېزىيە بويىچە تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 808 مىڭ 700 مو، تېرىش كۆلىمى 650 مىڭ 500 مو بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئاشلىق كۆلىمى 398 مىڭ 900 مو (22 مىڭ 600 مو ئېگىز تېرىلغۇسىنى ئۆز ئىچىگە ئالمىدۇ) بولۇپ، كۆلىمى ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 15 مىڭ 100 مو ئازايغان بولسىمۇ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 106 مىليون 286 مىڭ جىڭگا يېتىپ، 100 مىليون جىڭلىق ئۆتكەلدىن تۆنجى قېتىم ئۆتتى، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 10% ئېشىپ، پىلانداكى كۆرسەتكۈچ 118.1% ئورۇنلاندى. ئوتتۇرىچە بىر لىنىمەھسۇلاتى266.65 جىڭ بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 13.88%، 1980 - يىلىدىكىدىن 82.6% ئاشتى. كەچۈز كۆلىمى 170 مىڭ 900 مو بولۇپ، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 17 مىليون 160 مىڭ جىڭگا يەتتى،ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 26.5%، 1980 - يىلىدىكىدىن 4.85 ھەسسە ئاشتى. ئوتتۇرىچە بىر لىنىمەھسۇلاتى 101 جىڭ بولۇپ، 100 جىڭلىق چوڭ ئۆتكەلدىن تۆنجى قېتىم بۆسۈپ ئۆتۈپ،ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 11.7% ئاشتى.

چارۋىچىلىق ئىشلىرى: ئىككى چارۋىچىلىق مەيدانى كۆپ يىللاردىن بۇيان كۆرۈلمىگەن قۇرغاقچىلىققا ئۇچرىغان بولسىمۇ، ئومۇمىنىڭ چارۋا-مالىلىرى باھاغا سۈندۈرۈلۈپ ئائىلىلەرگە بىر دىلكە نامىكى، ئېشچى - خىزمەتچىلەر پائال تۈردە ئاپەتكە قارشى تۇرغانلىقى ئۈچۈن،قاتتىق قۇرغاقچىلىق يۈز بەرگەن يىلىدىمۇ يەنىلا چارۋا مەھسۇلاتى ئاشتى. دېۋېزىيە بويىچە يىل ئاخىرىدىكى چارۋا - مال سانى 306 مىڭ 300 تۇياق بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 6.13% ئاشتى. بۇنىڭ ئىچىدە شەخسىلەر باققان چارۋىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 208 مىڭ 600 تۇياق بولۇپ، ئومۇمىي چارۋىنىڭ 68.25 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى. قوي - ئەچكە سانىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى 263 مىڭ 200 تۇياق بولۇپ، ئومۇمىي قوي - ئەچكە سانىنىڭ 85.92 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى، بۇنىڭ ئىچىدە شەخسىلەرنىڭ 175 مىڭ 300 تۇياق بولدى. گۆش مىقدارى 1443 تونىنا 150 كىلوگرام، سۈت 456 تونىنا 590 كىلوگرام، قوي يۇڭى 280 تونىنا 550 كىلوگرام بولدى.

ئورمانچىلىق، باغۋەنچىلىك ئىشلىرى: 21335 مو يەرگە كۆچەت تىكىپ ئورمان ئەھيالەشتۈرۈلدى، تىكىلگەن مېۋىلىك كۆچەت 2300 مو، يېتىشتۈرۈلگەن مايسا 1335 مو بولدى. ئورمان ئەھيالەشتۈرۈش كۆلىمى پۈتۈن دېۋېزىيىنىڭ ئالدىنقى تۆت يىلىنىڭ يەغمۇرسىدىن ئېشىپ كەتتى، مېۋە - چىۋىلەرنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 5894 تونىنا بولۇپ، بىر قىسىم مەھسۇلاتلار

شىنجىڭ، شاڭخەي، بېيجىڭ، ۋۇخەن قاتارلىق جايلارغا يۆتكەپ سېتىلدى.

سانائەت جەھەتتە: دۇبزىيە بويىچە ھەر قايسى سانائەت كارخانىلىرى نوقۇل ئىشلەپچىقىرىش تېپىدىن ئىشلەپچىقىرىش، ئېگىلىك باشقۇرۇش تېپىغا، نوقۇل ۋەزىپە ئورۇنلاشتىن ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى تۇتۇشقا بۇرالدى، بازار ئېھتىياجىنى چۈرىدەپ، بازىرى ئىتتىك، ئېھتىياجلىق مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىشقا تەشكىللىدى. دۇبزىيە بويىچە 1985 - يىلى 662 تونىنا ئۆزۈم ھارىقى ئىشلەپچىقىرىلىپ، يىللىق پىلان 331% ئورۇنلاندى؛ 2851 دانە بالۇن يېگىلىنىپ، يىللىق پىلان 95% ئورۇنلاندى؛ 16656 تونىنا كۆمۈر ئىشلەپچىقىرىلىپ، يىللىق پىلان 83.28% ئورۇنلاندى؛ 192 تونىنا چۈچۈكبويا مەھسۇلاتى ئىشلەپچىقىرىلدى؛ 7337 تونىنا پاختىنىڭ چىگىتى ئايرىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، يەنە 39 يېڭا - بازار كارخانىسى قۇرۇلدى.

ئاساسىي قۇرۇلۇش جەھەتتە: مەركەز ئوتتۇرىغا قويغان «مالىيە كۈچى، ماددىي كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ، ئۇقتىلىق قۇرۇلۇشلارغا كاپالەتلىك قىلىش» فاكتورىغا ئاساسەن، مەبلەغ سېلىش قۇرۇلمىسى ئۇنىسىپ ھالدا تەڭشەلدى، سۇ قۇرۇلۇشىغا سېلىنغان مەبلەغ نىسبىتىمۇ ئالدىنقى يىلدىكى 34.3 پىرسەنتتىن 36.5 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى؛ پەن - تېخنىكا، مائارىپ مەبلىغىمۇ ئالدىنقى يىلدىكى 1.7 پىرسەنتتىن 1.9 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى. شۇڭا ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرلىك قۇرۇلۇشقا سېلىنغان مەبلەغ نىسبىتى ئالدىنقى يىلدىكى 70 پىرسەنتتىن 90 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى. دۇبزىيە بويىچە ئاساسىي قۇرۇلۇش مەبلىغى 19 مىليون 590 مىڭ يۈەن بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئىشلەپچىقىرىش، قۇرۇلۇش ئارمىيىسى 17 مىليون 190 مىڭ يۈەن پۇل ئاجرىتىپ، دۇبزىيە ئۆزى 2 مىليون 400 مىڭ يۈەن مەبلەغ توپلىدى، ئۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 10 مىليون 430 مىڭ يۈەن ئازايدى. سۇ قۇرۇلۇشىغا سېلىنىدىغان مەبلەغ پىلانى 8 مىليون 685 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئەمەلىي ئورۇنلانغىنى 8 مىليون 115 مىڭ يۈەن بولدى. پىلان 93.44% ئورۇنلاندى (بۇنىڭ ئىچىدە ئىشلەپچىقىرىش، قۇرۇلۇش ئارمىيىسى 7 مىليون 335 مىڭ يۈەن مەبلەغ سالدى)، ئۇ ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ئارمىيىسى پىلانلىغان بىر مىليون 350 مىڭ يۈەندىن ئېشىپ كەتتى. بىناكارلىق ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى تېز بولدى ھەمدە دەسلەپكى كۆلەمنى شەكىللەندۇردى، ۋىلايەتنىڭ بىناكارلىق ساھەسىدە مەلۇم ئىناۋەت ھەم رىقابەت ئىقتىدارىغا ئىگە بولدى. ۋىلايەت تەكشۈرۈپ، تەستىقلىغان بىناكارلىق ئەترىتى، شىركەتلىرى ئىنچىدە 41 - ، 43 - ، 45 - ، 48 - پولكلارنىڭ بىناكارلىق ئەترەتلىرى ۋە قۇرۇلۇش پولكى، دۇبزىيە بىناكارلىق شىركەتلىرىدە جەمئىي2932 نەپەر مۇقىم ئىشچى خىزمەتچى بار. 1985 - يىلى 87 تورىدىكى قۇرۇلۇش ئورۇنلاندى، بىنا كۆلىمى 92839 كۇۋادىرات مېتر، ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 22 مىليون 410 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 92% ئاشتى.

سودا جەھەتتە: 1985 - يىلى دۇبزىيە بويىچە ئورۇنلانغان سودا مىقدارى 18 مىليون 70 مىڭ يۈەن بولۇپ، يىللىق پىلان 120% ئورۇنلاندى، ئۇ ئالدىنقى يىلدىكىدىن 7 مىليون 380 مىڭ يۈەن ئاشتى؛ سودىدا پايدا 373 مىڭ يۈەن بولۇپ، يىللىق پىلان 109% ئورۇنلاندى، ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا 51 مىڭ يۈەن ئاشتى؛ 2 - ، 3 - خىل ئېگىلمىكىنىڭ پايدىسى بىر مىليون 150 مىڭ يۈەن بولدى.

ماددى ئەشيالار بىلەن تەمىنلەشنى جەھەتتە: تەمىنلەنگەن ئاساسلىق ئەشيالار ئىچىدە

27 مىلگە ئۆلچەملىك تونىنا خىمىيە ئوغۇت بار بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 300 ئۆلچەملىك تونىنا ئاشتى، تۈرلۈك تېپتىكى ئاپتوموبىلدىن 27 سى، چوڭ تېپتىكى تراكتور، يېزا ئىگىلىك ماشىنا سايمانلىرىدىن 150 دانە، 2500 تونىنا پولات ماتېرىيال، 8 مىلگە تونىنا سېمونت، 360 تونىنا يالتىراق، 75 تونىنا سۇ سىگدۈرمەيدىغان يالتىراق، 200 تونىنا دېھقانچىلىق دورىسى قاتارلىقلار بار بولۇپ، پايدا 251 مىلگە 700 يۈەن ئورۇنلاندى.

سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىقتىسادىي كىرىمى روشەن هالدا ئۆستى. دېۋۈزىيە بويىچە جەمئىي22214 ئائىلىلىك ئىشچى ـ خىزمەتچى بار. ھەر بىر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى2621.20 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقى يىلىدىكىدىن 887.20 يۈەن يەنى 51.16% ئاشتى؛ ھەر بىر كىشىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 504 يۈەن بولۇپ، ئالدىنقىيىلىدىكىدىن 126 يۈەن‌كۆپ‌كىرىم قىلمىندى، يەنى 33% ئاشتى.(شۇڭ‌مىڭياڭ)

[قەشقەرنىڭ تېخنىكا بىلەن بىرلىشىپ قۇرغان هاراق زاۋۇتى] قەشقەر‌نىڭ تېخنىكا بىلەن بىرلىشىپ قۇرغان هاراق زاۋۇتى قەشقەر شەھىرىنىڭ قىزىل كۆۋرۈكىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. 1982 ـ يىل 7 ـ ئايدا تېخنىكا هاراق شىركىتى، تېخنىكا جۈڭگو‌ـ فرانسىيە هاراق چەكلىمە شىركىتى بىلەن تېخنىكا جەھەتتىن بىرلىشىش ئارقىسىدا قۇرۇلغان. 1984 ـ يىلى باهار بايرىمىدا تۇنجى تۈركۈمدىكى بوتۇلكىلىق هاراقلار ئىشلەپچىقىرىلىپ باـ زارغا سېلىندى. هازىر بۇ زاۋۇت 18 خىل مېۋە ھاراقى ھەم ئىچىملىكلەرنى ئىشلەپچىقىرالايدۇ، كۈندىلىك مەھسۇلاتى 8 مىلگە بوتۇلكىدىن 10 مىلگە بوتۇلكىغىچە، يىللىق مەھسۇلاتى 500 تونىنا بولۇۋاتىدۇ. شۇ يىلى تۇنجى خىل ئۈزۈم ھاراقى ۋە بىر خىل ئىچىملىك ئىشلەپچىقىرىلىدى ۋە يۇقىرى، ئوتتۇرا، تۆۋەن دەرىجىلەرگە ئايرىلدى. تۈرلۈك باجلارنى چېگىرىۋەتكەندە، دۆلەتكە 25 مىلگە يۈەن پايدا تاپشۇرۇلدى.

1985 ـ يىلى ئەسلىدىكى بىر قانچە خىل ئۈزۈم ھاراقنى‌ئىشلەپچىقىرىش‌ئاساسىدا، تېخنىكا جۈڭگو‌ـ فرانسىيە هاراق چەكلىمە شىركىتىنىڭ تېخنىكا ۋە ئۇسكۇنىلىرى كىرگۈزۈلدى، ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ «بەنگەن» ھەم «بەيگەن» ئۈزۈم ھاراقى تەتقىق قىلىنىپ ياسالدى. «زوسەن»، «بەيلەندى»، «دوۋېي»، «خېتەنخۇلۇ»، «فىگمې» (ھەسەل) قاتارلىق يەتتە خىل ئۈـ زۈم ھاراقى شۇنداقلا ئۈزۈم پەۋىسى، كوۋاس، ئاپلىس شىرنىسى، ئەتىرگۈل ناملىق تەن ـ سالامەتلىكنى ئاشۇرۇش ئىچىملىكىدىن ئىبارەت تۆت خىل ئىچىملىك سىناق تەرىقىسىدە ئىشلەپـ چىقىرىلدى، كېيىنكى ئىككى خىل ئىچىملىك بازارغا سېلىنغاندىن كېيىن سېتىلىشى ياخشى بولدى.

بۇ زاۋۇت ئىشلەپچىقىرىش ۋە تەمىنلەش سېتىشتا ئۆزئارا ئېتىبار بېرىش، بىر ـ بىرىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىپ، ئىشلەپچىقىرىش پىلانىنىڭ ئورۇنلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلدى. 1985 ـ يىلى تۈرلۈك ئۈزۈم ھاراقىدىن 662 تونىنا ئىشلەپچىقىرىلىپ، يىلـلىق پىلان 331% ئورۇنلاندى. مەھسۇلاتلار كورلا، ئاقسۇ، قىزىلسۇ، خوتەن، شىزاڭ قاتارلىق ۋە قەشقەرنىڭ ھەر قايسى ناھىيە ـ شەھەرلىرىدە سېتىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە يالغۇز «8401» نوـ مۇرلۇق هاراق 400 تونىنىدىن ئارتۇق سېتىلدى. تەمىنلەش ئېھتىياجىنى قامدىيالماسلىق يۈزلىنىشى بارلىققا كەلدى. هازىر بۇ زاۋۇت ئۇسكۇنىلەرنى نۇقتىلىق هالدا يېڭىلاپ ھەم كۆـ

يەيتىپ، 1986 ـ يىلى ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارىنى مىلك تونۇشلۇق ئۇتكۈزۈش ئۇچۇن تەرىشما قتا.

1985 ـ يىل 10 ـ ئايدا، ياپونىيىنىڭ ئۇزۇم ھاردىقى مۇتەخەسسىسلىرى ھەم ئۇزۇم تېـ لىي يېتىشتۇرۇش مۇتەخەسسىسلىرىدىن شىجىڭ خېجەيتىڭ ئەپەندى قاتارلىقلاردىن تەشكىللەنـ گەن تەكشۈرۈش ئۆمىكى قەشقەرنىڭ تېيەنجىن بىلەن بىرلىشىپ قۇرغان ھاراق زاۋۇتىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى، تۇنجىسىل ئۇزۇم ھاردىقىنىڭ تەمىنى تېتىپ كۆردى، ئۇلار شەرىنى تولۇق بولغان شىنجاڭ ئاق ئۇزۇم ھاردىغا قاتتىق قىزىقتى، دۆلىتىمىزگە قايتقاندىن كېيىن بۇ خەۋەر مەسئۇلاتنى ياپونىيە خەلقىگە تونۇشتۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. (كالۇ ۋېيجۇ)

[ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ھەم ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى]

ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا ئويغۇن كەلمىگەن ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتـ لىرىنى يەنمۇ ئىلگىرىلەپ ئىسلاھ قىلىش، ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى ئازاد قىلىش ئۈچۈن، يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋېزىيىسى 1984 ـ يىلى سىناق تەرىقىسىدە قۇرغان 271 ئائىلە دېھقانـ چىلىق مەيدانىنى خۇلاسىلاش ئاساسىدا، 1985 ـ يىلى تۈرلۈك تېپتىكى ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىدىن 11375 نى ئومۇمىيۈزلۈك قۇردى. ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانى قۇرۇش ـ ئىگىلىك باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىشتىكى زور بۆسۈپ ئۆتۈش بولۇپ، ئۇ باشقۇـ رۇش تۈزۈلمىسى ئوندا قلا باشقا تەرەپلەردىكى ئىسلاھاتلارنىڭ ئۈزلۈكسىز چوڭقۇرلىشىشىنى ئىلگىرى سۈردى، بۇنىڭ بىلەن تۈرلۈك ئىشلەپچىقىرىش ئىشلىرى داۋاملىق مۇقىم راۋاجلاندى.

1. ئىگىلىك باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىپ، ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك قۇرۇش.

(1) «بىرنى ئاساس قىلىش»، «ئىككىنى قانات قىلىش» نى ئومۇمىيۈزلۈك ئەمەلىيلەشتۈرۈش.

1985 ـ يىلى ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى راۋاجلىنىپ 11375 كە يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە دېھقان ئائىلىسى 12237 بولۇپ، يېزا ئىگىلىك، ئومۇمىي ئائىلىسى بولغان21750 ئائـ ىلىنىڭ 56.3 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنىڭ ئىشچى ـ خىزـ مەتچىلىرى ئومۇمىي سانى 25777 كىشى (كوللېكتىپ ئەمگەك كۈچلىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.) بولۇپ، 35257 نەپەر يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي ئەمگەك كۈچىنىڭ 73.1 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنىڭ تېرىش كۆلىمى 422 مىڭ 100 مو بولۇپ، ھۆددىگە بېرىلگەن 570 مىڭ 900 مو ئومۇمىي يەر كۆلىمىنىڭ 73.9 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى.

بۇ ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنى كەسىپلەر بويىچە ئايرىغاندا مۇنداق بولىدۇ. تېرىشـ تىكىش ئىشلىرىدا 10724، ئورمانچىلىق ئىشلىرىدا 349، چارۋىچىلىق ئىشلىرىدا 219، بېلىقـ چىلىق ئىشلىرىدا 30، پىششىقلاپ ئىشلەش، قوشۇمچە كەسىپتە53 مەيدان بار.

تۈرلەر بويىچە ئايرىغاندا مۇنداق: ھۆددىگە ئېلىنغىنى 11330، ئىچىش تۈرىدىكىسى 45 مەيدان. ئىچىش خاراكتېرلىك ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى 3825 مو 8 فۇنۇ بوز يەر ئاچتى. تاشلىۋېتىلگەن 2800 مو يەرنى قايتا تېرىدى. 2839 مو سۇ مەيدانىنى ئاچتى.

ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىغا سېلىنغان ئومۇمىي مەبلەغ 3 مىليون 295 مىڭ 600

يۈەن بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئۆزى توپلىغان مەبلەغ 546 مىڭ 400يۈەن، بانكىدىن قەرز ئالغىنى 299 مىڭ 900 يۈەن، پولۇك مەيدانلىرى تولۇرۇپ بەرگەن پۇل 2 مىليون 449 مىڭ 300 يۈەن، بۇ چىقىم 74 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى.

(2) «يىرتى مۇقىملاشتۇرۇش»، «ئىككىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش»نى ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈرۈش.

1985ـ يىلىنىڭ بېشىدا دېۋېزىيە بويىچە ئومۇمىي تېرىلغۇ كۆلىمى 643 مىڭ 400 مو بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرگە 15 يىلغىچە ئۆزگەرتمەيدىغان قىلىپ مۇقىملاشتۇرۇپ بېرىلگەن يەر 554 مىڭ 400 مو، ئۇ 85.17 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، (بۇ ئائىلىلەرنىڭ بىر ياشىپ ھۆددىگە ئالغان 132 مىڭ 300 مو يەر-سۇ ئۆز ئىچىگە ئالمىدۇ) 21750 ئائىلىگە ئىككى جەھەتتىن ئىشلىتىلىدىغان 54 مىڭ 800 مو يەر بۆلۈپ بېرىلدى، ئۇ ھەر بىر ئائىلىگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 2 مو 5 فۇڭ 2 لىدىن توغرا كېلىدۇ. بۇ ئومۇمىي يەر كۆلىمىنىڭ 8.5 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ، بۆلۈپ بېرىلگەن ئائىلىلەر سانى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق پولۇك مەيدانلىرىدىكى تەبىئىي ئومۇمىي ئاھالە سانىنىڭ 78.5 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ.

2. باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىپ ، ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش.

(1) كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىشقا بىرلەشتۈرۈپ، باشقۇرۇش ئاپپاراتلىرى ئومۇمىي يۈزلۈك ئىسلاھ قىلىندى، مۇھىم نۇقتىنا ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاش، غەيرى ئىشلەپچىقىرىش خادىملىرىنى قىسقارتىش، «4لەشتۈرۈش» تەلىپىگە ئۇيغۇن خىل رەھبەرلىك بەنزىسى قۇرۇش يولغا قويۇلدى. ئىخچاملاش ئارقىلىق، دېۋېزىيە بويىچە دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق پولۇك مەيدانلىرىنىڭ ھەر دەرىجىلىك باشقۇرۇش خادىملىرى ئەسلىدىكى 1403 كىشىدىن 1180 كىشىگە ئازايدى، 223 كىشى يەنى % 15.9 ئازايدى. بۇنىڭ ئىچىدە لىيەندۇي باشقۇرۇش خادىملىرى % 23 ئازايدى.

(2) باشقۇرۇش ئورگانلىرى بىلەن ئاساسىي قاتلام لىيەندۇيلىرىنىڭ مۇناسىۋىتى ئەسلىدىكى مەمۇرىي قوماندانلىق تېپىدىن ھەم مەيدان، لىيەن ئارا مەمۇرىي بېقىنىش مۇناسىۋىتى ھەم چوڭ دېھقانچىلىق مەيدانلىرى،كىچىك دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىقتىسادىي توختام مۇناسىۋىتىگە ئۆزگەرتىلدى ھەم مەمۇرىي قوماندانلىق يولغا قويۇلدى، تېخىمۇ كۆپرەك بولغىنى، چوڭ دېھقانچىلىق مەيدانلىرى كىچىك دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنى مۇلازىمەت بىلەن تەمىنلىدى.

3. ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈردى، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ئۆستۈردى.

يىر يىلدىن بۇيانقى ئەمەلىيەت شۇنى كۆرسەتتىكى، ئومۇمەن مەلۇم ئىشلەپچىقىرىش كۆلىمىگە ئىگە ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى بويىچە ئەمگەك ئۈنۈمى تولۇق جارىي قىلىنىش ئىمكانىيىتى يارىتىلدى، شۇڭا ئۆيىرقەدەر يۇقىرى ئىقتىسادىي ئۈنۈم ھاسىل قىلالىدى. تۆۋەندە ئوخشاش بولمىغان يىر قانچە تېپىتىكى ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنى تونۇشتۇرمىز.

كۆلىمى يىر قەدەر كەڭ ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى قۇرۇلۇش پىلانى 2 لىيەن

دىكى لېۋلىنىش ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانى 1984- يىلى قۇرۇلغان، ئائىلە بويىچە 7 جان 2 ئەمگەك كۈچى بار، ئۇلار 200 مو يەرنى ھۆددىگە ئېلىپ، شۇ يىلى 11415.64 يۈەن ساپ پايدا ئالدى. 1985- يىلى 94820 جىڭ ئاشلىق ئىشلەپچىقاردى، بۇنىڭدىن كۈزكى بۇغداي 82920 جىڭ (بىر لىك مەھسۇلاتى 691 جىڭ)، ئېگىز ئورۇنغا تېرىلغان كۆمىمە قوناقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 12 مىڭ جىڭ، ساپ پاختا7168جىڭ (بىر لىك مەھسۇلاتى128جىڭ) بولدى. ئۇنىڭدىن باشقا، يەنە قوغۇن ـ تاۋۇز، ئوتياش تېرىلدى. قىسمى ـ ئۆچكىدىن 25 تۈياق بېقىلدى، شۇ يىلى 12 تۆل ئېلىنىدى، يەنە چوشقا بېقىلدى. يىللىق ئومۇمىي كىرىمى 39439.20 يۈەن بولدى، ئۇنىڭدىن ئومۇمىي تەننەرقى ھەم يۇقىرىغا تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك مالىيە كۆرسەتكۈچى 15767 يۈەننى چىقىرىۋەتكەندە، ساپ كىرىم 23672.20 يۈەن بولىدۇ، كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن ساپ كىرىم 3381.74 يۈەن، ھەر بىر ئەمگەك كۈچىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 11836.10 يۈەن بولدى.

ئېچىش خاراكتېرلىك ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى. 48- پولك ئاساسىي قۇرۇلۇش ئەتىرىتىنىڭ ئىشچىسى خۇاڭ بىنلىن ئائىلىسىدە 5 جان بار. 1984- يىل 5- ئايدىن باشلاپ پولكنىڭ تەستىقلىشى بىلەن، ئۇ ئېچىش خاراكتېرلىك ئائىلە ئورمان مەيدانى قۇرغانىدى. توختامدا پولك ئۇنىڭغا 110 مو قايتا ئۆسكەن تەبىئىي توغراقلىق بۆلۈپ بېرىش، 10 يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنۇم كۆرۈلگەندىن باشلاپ، 4 ۋە 6 ئۆلۈش ئايرىش يەنى 40 پىرسەنتىنى پولىكقا تاپشۇرۇش % 60 ئوزىگە قېلىش بەلگىلەنگەنىدى. مەيدان قۇرۇلغان چاغدا، خۇاڭ بىگلىن ئۆزى 3300 يۈەن تەييارلاپ، 5000 يۈەنقەرز ئېلىپ، 1 كىلومېتر 400 مېتر ئۇزۇنلۇقتا بىر سۇ باشلاش ئۆستىكى قازدى، 75 كۈۋادىرات مېترلىق بىر ئۇرالغۇ جاي سالدى، قۇدۇقخانا، توخۇ كاتىگى، ئوتياش ئورنىنى ياسىتتى، 19 مو بىنام يەر ئاچتى. ئۇ «بىراقتا ئورمانچىلىقنى، بېقىندا چارۋىچىلىقنى ئۆتۈش، كۆز ئالدىدا تۇرمۇش يېرىنى ياخشى تېرىش» تىن ئىبارەت ئىگىلىك باشقۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللاندى.

بىراقتا ئورمانچىلىقنى ئۆتۈش: ئېرىق ـ ئۆستەڭنى رەتلەپ ئورمان تىكتى ھەم توغراق ئورمانلىرىنىڭ شاخلىرىنى چاتتىدى. 1985- يىلى 3 مىڭ تۈپ سۈۋادان تىكتى، 11 مىڭ تۈپ توغراق كۆچىتىنى ئۆلىدى، 4 مىڭ تۈپ توغراقنى چاتتىدى. ھازىر دەل ـ دەرەخلەر بولۇق ئۆسۈپ، 10 يىل ئىچىدە ئۇنۇم ھاسىل قىلىش ئۈچۈن مۇقىم ئاساس سېلىنىدى.

بېقىندا چارۋىچىلىقنى ئۆتۈش: 1985- يىلى ئۇنىڭ ئائىلىسىدە 60 چوشقا بېقىلدى، ئۇنىڭدىن 40 چوشقا سېتىلدى، 3 ئات، 300 توخۇ بېقىلدى، بىر يىل ئىچىدە 3 مىڭ چۆچە چىقىرىلدى، پولكقا 6 مىڭ ئۆخۈم سېتىپ بېرىلدى.

كۆز ئالدىدا ئۇرمۇش يېرىنى ياخشى تېرىش: يېڭىدىن ئېچىلغان 19 مو بىنام يەرنىڭ 8 موسىغا كېۋەز تېرىلدى، ساپ پاختىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1216 جىڭ بولدى. 2 مو يەرگە قوغۇن ـ تاۋۇز، 2 مو يەرگە ئوتياش، 6 مو يەرگە كۆممە قوناق تېرىدى، ئومۇمىي مەھسۇلاتى 3200 جىڭ بولدى، بىر مو شال تېرىلىپ، 600 جىڭ ھوسۇل ئېلىنىدى.

1985- يىلى تەننەرقى چىقىرىۋېتىلگەندىن كېيىن، ئائىلە بويىچە جەمئىي7336.40يۈەن ساپ كىرىم قىلىنىدى، ئورمانچىلىق مەھسۇلات قىممىتى ھېسابلانمىغان ئەھۋال ئاستىدا، سېلىنغان بارلىق مەبلەغ ھەم ئىشلەپچىقىرىش چىقىملىرىنى ئاساسىي جەھەتتىن قايتۇرۇۋېلىشقا

ئىمكانىيەت يارىتىلدى. ساپ پايدا بويىچە ھېسابلىغاندا، ھەر بىر ئەمگەك كۆچمىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 3668.20 يۈەندىن، ھەر بىر كىشىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 1467.28 يۈەندىن بولدى.

كۆپ خىل ئىگىلىك يولغا قويۇلغان ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانى 50- پولكنىڭ 13- لىيەنى (كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىكتە) دىكى ئەمەت ئۇرايىم ئائىلىسى بويىچە 12 جان، 4 ئەمگەك كۈچى بار. ئۇ يەر تېرىش، قوغۇن - تاۋۇز، مېۋە - چېۋە تېرىش، ئۈي ھايۋانلىرىنى بېقىش، ھەم دېھقانچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ مەھسۇلاتلىرىنى پىششىقلاپ ئىشلەش قاتارلىق كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شوغۇللىنىپ، 1985- يىلى 17542.80 يۈەن ساپ كىرىمگە ئېرىشتى، ھەر بىر ئەمگەك كۈچمىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 4385.70 يۈەندىن، ھەر بىر كىشىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 1461.90 يۈەن بولدى.

ئاساسلىقى تېرىش - تىكىش ئىشلىرىغا تايىنىپ باي بولغان ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى. 51- پولكنىڭ 5- لىيەنى (كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىكىدە) دىكى ئابدۇكېرىم ئىلگىرى نامراتچىلىقتا كۈن كۆچۈرۈپ كەلگەنىدى، ھازىر ئۇمۇ باي بولدى. 1985- يىلى ئۇ ھۆددىگە ئالغان 109 مو بۇغدايىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 80 مىڭ جىڭ بولدى، ئۇ تېرىغان 10 مو يالا تىراق يېپىلغان كېۋەزنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1800 جىڭ بولدى؛ 5 مو 6 فۇنۇك يەرگە كۆممە قوناق تېرىپ ئالغان ئومۇمىي مەھسۇلاتى 2800 جىڭ بولدى؛ 15 مو يەرگە قوغۇن - تاۋۇز تېرىپ ھەر مو يەردىن قىلغان كىرىمى 300 يۈەن بولدى. كەپ ئېتىز بويىچە ھۆددىگە ئېلىپ قىلغان ئومۇمىي كىرىمى 25723.75 يۈەن، ساپ پايدا 21637.17 يۈەن بولدى، ھەر بىر كىشىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 1841.32 يۈەن، ھەر بىر ئەمگەك كۈچمىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى 4787.43 يۈەن بولۇپ، دۆلەت 70 مىڭ جىڭ تاۋار ئاشلىقى بىلەن تەمىن ئېتىلدى. (جاڭ شۆچى)

[كوللېكتىپ ئىگىلىكىنىڭ مۇقىم راۋاجلىنىشى] يېزا ئىگىلىك 3- دۆبزىيىسى مەركەزنىڭ ئۈچ «1- نومۇرلۇق ھۆججىتى»نى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، كوللېكتىپ ئىگىلىكىنى مۇقىم راۋاجلاندۇردى. كوللېكتىپ ئىكىلىكتىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ كىرىمى يىلدىن-يىلغا ئاشتى، جامائەت جۇغلانمىسى يىلمۇ - يىل كۆپەيدى، كوللېكتىپ ئىگىلىك پۈتۈن دۆبزىيە ئىگىلىكىنىڭ مۇھىم تەركىبى قىسمى بولۇپ قالدى.

1985- يىلى كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىكىدىكى ئاشلىق، پاختا مەھسۇلاتى، سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ۋە ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ كىرىمى بىر قەدەر زور ھەجىمدە ئاشتى. ئاشلىق 47 مىليون 609 مىڭ 700 جىڭ بولۇپ، پۈتۈن دۆبزىيىدىكى ئومۇمىي مەھسۇلاتنىڭ 45.1 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. ئۇ 1984- يىلغا قارىغاندا % 30.58 ئاشتى؛ 3 مىليون 804 مىڭ جىڭ ساپ پاختا ئىشلەپچىقىرىلىپ، پۈتۈن دۆبزىيىدىكى ئومۇمىي مەھسۇلاتنىڭ 22.28 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى، ئۇ 1984- يىلدىكىدىن % 23.74 ئاشتى. سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 21 مىليون 580 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، 1984- يىلدىكىدىن % 30.43 ئاشتى، ساپ كىرىم 15 مىليون 637 مىڭ 700 يۈەن بولۇپ، 1984- يىلدىكىدىن % 41.29 ئاشتى. ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئىچىدە ھەر بىر ئەمگەك كۈچمىنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 1526.50 يۈەن، ھەر بىر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 2090 يۈەن، ھەر بىر كىشى-

مىلك ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 451.80 يۈەن بولۇپ، 1984- يىلدىكىدىن ئايرىم - ئايرىم هالدا 48.75%، 42.95 %، 48.5 % ئاشتى.

كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىكىدىكى ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تاۋارلىشىش نىسبىتى يىلمۇ- يىل ئاشتى. 1983- يىلى 8 مىليون 480 مىلك جىك تاۋار ئاشلىقى بىلەن تەمىنلىدى، تاۋار- لىشىش ئۇنۇمى % 29.13 بولدى، ئۇ پۈتۈن دېھقانچىلىقىدىكى شۇ يىلى تاپشۇرۇلغان بارلىق تاۋار ئاشلىقىنىڭ 60.57 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. 1984- يىلى شور كۆل بوز يەر ئۆزلەش- تۈرۈش رايونىدىكى هەر قايسى پولكلار ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، بىر قىسىم ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىلىدىغان جىنايەتچىلەرنى ئورۇنلاشتۇرۇش. ئۇزۇقلۇق ئاشلىقىنى هەر قايسى پولكلار ئۆزلىرى تەڭشىگەندىن كېيىن يەنىلا يۇقىرىغا 7 مىليون 995 مىلىجىك تاپشۇردى، ئۇ دېھقانچە يە بويىچە يۇقىرىغا تاپشۇرۇلغان ئومۇمىي تاۋار ئاشلىقىنىڭ 62.46 پىرسەنتىنى ئىگەللىدى. 1985- يىلى 9 مىليون 633 مىلك 900 جىك تاۋار ئاشلىقى بىلەن تەمىنلەپ، تاۋارلىشىش ئۇ- نۇمى% 20 بولدى.

ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتى جامائەت جۇغلانمىسىنىڭ ئېشىشىنى ئىلگىرى سۈردى ، كوللېكتىپ پاراۋانلىق ئىشلىرى ئۇزلۇكسىز ياخشىلاندى. 1984- يىلى دېھقانچە بويىچە كول- لېكتىپ مۇلۈكچىلىكىدىكى جامائەت جۇغلانمىسى 1 مىليون 817 مىلك 400 يۈەن بولدى، 1985- يىلى كۆپەيىپ 2 مىليون 252 مىلك 800 يۈەنگە يەتتى. يەنى % 23.9 كۆپەيدى. جامائەت فۇن- دى پاراۋانلىق فۇندىسى، جامائەت جۇغلانمىسى ئىلىنىش مىقدارى 1984- يىلى 449 مىلك 600 يۈەن، 1985- يىلى 573 مىلك 600 يۈەن بولۇپ، % 27.59 ئاشتى.

1985- يىلى كوللېكتىپ ئىگىلىكىدە چوك - ئوتتۇرا تىپتىكى تۇرلۇك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىدىن 50ى، توپا ئىتتىرىش ماشىنىسىدىن 12سى، تۇرلۇك پىششىقلاپ ئىشلەش، سۇ چىقىرىش، سۇغۇرۇش سەلەركە موتورىدىن 42 سى، قول تراكتورىدىن 21سى بار بولدى. تۇرلۇك چاتمىلاردىن 53 دانە بولۇپ، ئومۇمىي ترانسپورت ئىقتىدارى 139 تونىنا بولدى. ئۇلاغ تار- تىدىغان رېزىنكە چاقلىق هارۋىدىن 1033 دانە، قول هارۋىسىدىن 1150 دانە، ئاپتوموبىلدىن 4ى بار. (جاك شۆچى)

[ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنىڭ باي بولۇشى] 52- پولكنىڭ 9- لېيەنسى ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنى قۇرۇپ، ئومۇمىي خەلق مۇلۈكچىلىكىدىكى دېھقانچىلىق مەي- دانلىرىنىڭ ئىشچى - خىزمەتچىلىرىنى تېز بېيىتتى.

9- لېيەن ئۈيغۇر ئىشچى - خىزمەتچىلەردىن تەشكىللەنگەن. ئىلگىرى ئىشچى - خىزمەت- چىلەر لېيەندۇيلىرىنىڭ «داشقازان تامىقى» نى يەيتتى، تېرىقچىلىق قىلىش ئۇسۇلى قوپال بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىش ئۇزاق مۇددەت ئىلگىرىلىمەي بىرئىزدا توختاپ قالغانىدى، 1983- يىلى دېھقانچىلىق مەيدانلىرىدا مەسئۇلىيەت تۇزۇملىرى يولغا قويۇلدى، ئىشچى-خىزمە- تچىلەر هۆددىگە ئالغان يەر 15 يىلغىچە ئۇزۇقەرمەيدىغان بولدى، لېيەن بويىچە 116 ئائىلىلىك ئىشچى - خىزمەتچى ئائىلە دېھقانچىلىق مەيدانلىرى قۇردى.

3 يىلدىن بۇيان ، ئۇلار بۇ يەرلەر ئۈچۈن مەبلەغ سېلىپ، تۇجۇپىلەپ تېرىلغۇقىلىشقا، ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن يەر تېرىشقا باشلىدى. يەرنى ئەستايىدىل تۇزلەپ، هەر مو يەرگە 3، 4 مىلك جىڭدىن گەندە تۆكتى، ئەلا سورتلۇق ئۇرۇقلۇقنى هەم يالتىراق يېپىپ كېڭەز تېرىش

ئېغىنلىقىنى كېڭەيتتى، زىرائەت تىلەرنىڭ مەھسۇلات مىقدارى يىلمۇ - يىل ئاشتى. 1985- يىلى بۇغدايىنىڭ گوتتۇر بىچە مو مەھسۇلاتى 266 جىڭغا يەتتى، ئۇ 1982- يىلدىكىگە قارىغاندا بىر مەسسىدىن كۆپرەك ئاشتى، پاختىنىڭ مو مەھسۇلاتى 165 جىڭغا يېتىپ ، 1982- يىلدىكىدىن 4 مەسسىدىن كۆپرەك ئاشتى. ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ گوتتۇر بىچەكىرىمى 2800 يۈەنگە يەتتى، بۇنىڭ ئىچىدە مۇددىتىگە ئېلىنغان يەردىن قىلغان كىرىمى 1019 يۈەندىن بولدى. ئۇ 1982- يىلدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭگوتتۇر بىچە كىرىمىنىڭ 1.8مەسسىسىگە تەڭكېلىدۇ.

ئىشچى - خىزمەتچىلەر يەرنى مۇددىتىگە ئېلىش،ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاپ بولغاندىن كېيىن، يەنە چارۋىچىلىق ئىگىلىكى ۋە ئائىلە ئىگىلىكىنى پائال راۋاجلاندۇردى. ئىلگىرى ئىشچى - خىزمەتچىلەردە ناھايىتى ئاز مىقداردا چارۋا مالالار بار ئىدى. ھازىر لىيەن بويىچە ئىشچى - خىزمەتچىلەر جەمئىي1726 تۆياق چارۋا - مال باقتى، ھەر بىر ئائىلە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 15 تۆياقتىن چارۋا- مال باقتى. پۈتۈن لىيەندىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ چارۋا - مال ھەم ئائىلە ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇپ قىلغان كىرىمى بىر نوپۇسقا 1200 يۈەندىن توغرا كەلدى. (فالۇ جېشىڭ)

[بۇغدايىنىڭ مو مەھسۇلاتىنى مىڭ جىڭغا يەتكۈزگەن دېھقان ئائىلىرى]

51 - پولكنىڭ 12 - لىيەندىكى دېھقانچىلىق مەيدانى ئىگىسى ماموت نىياز ھۇددىسىگە ئالغان 8 مو 6 فۇڭ يەرنىڭ ھەر موسسىدىن ئېلىنغان بۇغداي 1984 -، 1985 - يىللىرى ئۈندا ئىككى يىل ئوتتۇرا ھېساب بىلەن مىڭ جىڭدىن ئېشىپ كەتتى. 1985 - يىلى ئوتتۇر بىچە مو مەھسۇلاتى 1046.5 جىڭ بولدى.

يەر ھۇددىگە ئېلىنغاندىن كېيىن ئۇ يەرنىڭ قۇۋۇتىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن يەرگە مەبلەغ سالدى. 1985 - يىلى ھەر مو يەرگە 50 كىلوگرامدىن كۈنجىرا قويۇپ ئاساسىي ئوغۇت قىلدى، يەنە 50 كىلوگرامدىن خىمىيىۋى ئوغۇت (يېشىل ئوغۇتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) نى قوشۇمچە ئوغۇت قىلىپ قۇيدى. ئۇ يەنگە ئىشەندى ھەم تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەشكە ماھىر بولدى. ئۇ «تاڭشەن 6898»ئەلا سورتلۇق بۇغدىينى تاللاپ ئىشلەتتى؛ بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ ھاۋا كېلىمات ئىغا ئاساسەن، 10 - ئاينىڭ 12 - كۈنى ئۈرۈق سېلىپ، مو بېشىغا 45 جىڭدىن ئۇرۇقلۇق ئىشلەتتى. ھەر مو يەردىكى ئاساسىي مايىا 500 مىڭ تۈپتىن بولدى، ھەر موسسىدا 400 مىڭدىن 380 مىڭغىچە باشاق بار بولدى، ئۆسۈش مەزگىلىدە 4 قېتىم سۇغۇرۇلدى.

1985 - يىلى بۇغدايىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 9 مىڭ جىڭ بولۇپ، ئادەتتىكى باھا بويىچە ساتقاندا ئۇنىڭ قىممىتى 1521 يۈەن بولىدۇ، يۇقىرىغا تاپشۇرىدىغىنى، ئۇرۇقلۇق، ئوغۇت، سۇ، ئېمگەك كۈچى مەقسى قاتارلىق چىقىملار بولۇپ، 767.44 يۈەننى چىقىرىۋەتكەندە ساپ پايدا 753.56 يۈەن بولدى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر مو يەردىن 87.62 يۈەن كىرىم قىلىندى. (لۇلە يۇڭ)

[يېزا ئىگىلىكىنى رايونلاشتۇرۇش خىزمىتى] يېزا ئىگىلىك 3 - دىۋىزىيە - سىگە قاراشلىق دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق پولك مەيدانلىرىنىڭ بايلىق مەنبەلىرىنى تەكشۈرۈش ھەم يېزا ئىگىلىكىنى رايونلاشتۇرۇش خىزمىتى 1981- يىلى 43-45 - پولكلاردىكى سىناق نۇقتىسىدىن باشلاندى، 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە ئاساسىي جەھەتتىن ئايا-

لاشتى. دۆبزىيە پولىكلاردىن ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ رايونلاشتۇرۇش خىزمىتىنىڭ قاتناش-قان رەھبەرلەرھەم پەن-تېخنىكا خادىملىرى180 دىن ئاشتى، 100 مىڭ يۆنەلدىن ئارتۇق مەبلەغ سېلىنىدى.

تۆت يىلدىن بۇيان، ئىلگىرى كېيىن بولۇپ 18 دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق پولك مەي-دانىنى ھەم پۈتۈن دۆبزىيىنىڭ يېزا ئىگىلىك بايلىق مەنبەلىرىنى تەكشۈرۈش، يېزا ئىگە-لىكىنى رايونلاشتۇرۇش خىزمىتى ئورۇنلاندى. تەكشۈرۈلگەنھەم رايونلاشتۇرۇلغان ئومۇمىي يەر كۆلىمى 4727 كۋادىرات كىلومېتر بولدى. رايونلاشتۇرۇش توغرىسىدا ھەم ئۇرلۇك مەخسۇس تېمىدىكى دوكلاتلاردىن جەمئىي 110 نۇسقە يېزىلدى، ئۇ خەنزۇچە خەت ھېسابىدا 600 مىڭ خەت كېلىدۇ. 1985 - يىل 11 - ئايدا ئىشلەپچىقىرىش ۋە قۇرۇلۇش ئارمىيىسى شىخەنزە دە-ۋىزىيە دەرىجىلىك يېزا ئىگىلىكىنى رايونلاشتۇرۇش نەتىجىلىرىنى تەكشۈرۈپ تۆتكۈزۈۋې-لىش يىغىنىنىڭ تەكشۈرۈپ تۆتكۈزۈۋېلىشى ئارقىلىق ئاساسەن لايىقەتلىك بولدى دەپ ھې-سابلاندى ھەمدە لايىقەتلىك گۇۋاھنامىسى تارقىتىپ بېرىلدى.

بىر قانچە يىلدىن بۇيانقى يېزا ئىگىلىك بايلىق مەنبەلىرىنى تەكشۈرۈش ھەم يېزا ئىگىلىكىنى رايونلاشتۇرۇش خىزمىتى ئارقىلىق قولغا كەلتۈرۈلگەن ئاساسىي نەتىجىلەر تۆ-ۋەندىكىچە:

1. بايلىق مەنبەسىنىڭ تېگى - تەكتى ئاساسىي جەھەتتىن ئېنىقلىنىپ بولدى. دۆبۇ-زىيە بويىچە ئومۇمىي يەر كۆلىمىنىڭ4727 كۋادىراتكىلومېتر جەمئىي(7 مىليون 90 مىڭ مو) كېلىدىغانلىقى ئېنىقلاندى. ئېنىقلىنىشىچە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى سۇغۇرۇلىدىغان سۇ مىقدارى 1 مىليارت 280 مىليون كۇبېمېتر، ئەھيا قىلىنغان ئەمىلىي ئورمان كۆلىمى 43مىڭ 500 مو، باغ كۆلىمى 23 مىڭ 300 مو، تاغلىق رايونلاردىكى ئوتلاق كۆلىمى 992 مىڭ مو، تۈزلەڭلىكلەردىكى يايلاق 2 مىليون 162 مىڭ 900 مو، تېرىلغۇ يېرى 797 مىڭ 300 موبولى-دى، بۇ پىلان تۈزۈش، ئىشلەپچىقىرىشنى ئورۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىلمىي ئاساس ھازىرلاپ بېرىدى.

2. پۈتۈن دۆبزىيەھەم ھەر قايسى پولك مەيدانلىرىنىڭ تەبىئىي ئىقتىسادىي شارائى-تى ئاساسىي جەھەتتىن ئېنىقلاندى. ھەر قايسى ئورۇنلار جايلارنىڭ تەبىئىي ئىقتىسادىيشا-راىتىنى تولۇق تەھلىل قىلغان ھەم باھالىغاندىن كېيىن، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش-نىڭ پايدىلىق شارائىتلىرى ھەم پايدىسىز ئامىللىرى ئايدىڭلاشتۇرۇلدى. ئۆز جايىنىڭ ئەمە-لىي ئەھۋالىغا يارىشا ئىش كۆرۈش، ئارتۇقچىلىقلارنى جارىي قىلدۇرۇپ، يېتىمسىزلىكلەرنى تو-لۇقلاش، ئۇستۇنلۈكنى جارىي قىلدۇرۇش پىرىنسىپىغا ئاساسەن، ئۆزلىرىنىڭ تەرەققىيات يۆ-نىلىشى ھەم ھالقىلىق تەدبىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. مەسىلەن: 48 - پولك يېزا ئىگىلە-كىنى راۋاجلاندۇرۇشتا تەبىئىي توغرا قىلىقنىڭ بۇ پولكنىڭ بىر چوڭ ئۇستۇنلۈكى ئىكەنلىكى-نى تونۇدالدى، ئۇلار دەرھال تەدبىر قوللىنىپ، باشقۇرۇش ئاپپاراتى قۇردى، ئورمان مۇھاپە-ت چىلىرىنىڭ ئىقتىسادىي مەسئۇلىيىتىنى ئەمەلىيلەشتۈردى، ھازىر 60 مىڭمو توغرا قىلىق پەرۋىش قىلىنماقتا.

3. ئىشلەپچىقىرىش ھەم ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلدى. 43 - پولك، 48 - پولك بىر تەرەپتىن رايونلاشتۇرۇش، بىر تەرەپتىن رايونلاشتۇرۇشتىن پايدىلىنىش، يەنە

پەن - تېخنىكا

[«قەشقەر بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش تاق 1-نومۇرلۇق» كۆممە قونا قىنىك يېتىشتۈرۈلۈشى] «قەشقەر بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش تاق 1 - نومۇرلۇق» كۆممە قونا ق M017 × 3049 شالغۇتلاشتۈرۈپ يېتىشتۈرگەن ئارا مەزگىلدە پىشىدىغان تاق شالغۇت سورتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. 1984 - يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق زىرائەتلەر سورتىنى تەكشۈرۈپ بېكىتىش كومىتېتى تەكشۈرۈپ ماقۇللىدى ھەمدە يېزا ئىگىلىك 3 - دەۋر بۇيىسى، 1-دەۋر بۇيىسى، 8 - دەۋر بۇيىسىنىڭ كېڭەيتىشكە رۇخسەت قىلدى. 1985 - يىلى 1 - ئايدا يېزا ئىگىلىك 3 - دەۋر بۇيىسىنىڭ تۆنجى نۆۋەتلىك پەن - تېخنىكا چوڭ يىغىنىدا مۇنەۋۋەر تەجرىبىلەر قاتارىدا 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

ئالاھىدىلىكى ھەم خۇسۇسىيىتى: «قەشقەر بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش تاق 1 - نومۇرلۇق» كۆممە قونا قىنىك يېتىلىش مەزگىلى قىسقا (ئەتىيازدا ئۇرۇق سېلىنسا 108 كۈندە، يازدا ئۇرۇق سېلىنسا 105 كۈندە، ئېگىز ئورنىغا تېرىلسا 102 كۈندە پىشىدۇ) ئۆسۈش ئەھۋالى كۈچلۈك بو-

---

يىر تەرەپتىن رايونلاشتۇرۇشنى تولۇقلاش، مۇكەممەللەشتۈرۈشنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ، ئىشلەپچىقىرىشتا دەسلەپكى ئۈنۈمنى ھاسىل قىلدى. ئۇلارنىڭ ئۆسۈلى مۇنداق بولدى: (1) رايونلاشتۇرۇش نەتىجىلىرى يېتەكچى قىلىنىپ، ئىگىلىك باشقۇرۇش يۆنىلىشىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، تېرىش - تېكىش ئىشلىرىنىڭ ئىچكى قۇرۇلمىسىنى تەڭشىدى. (2) تېرىلغۇ تۇزۇمى ئىسلاھ قىلىنىپ، مۇنبەت تۇپراقلار نورمال يېتىشتۇرۇلدى. (3) ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن تېرىقچىلىق قىلىش ئىلگىرى سۈرۈلدى. (4) كۆپ خىل ئىگىلىك يولغا قويۇلۇپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈم ئۆستۈرۈلدى. (5) ئىقتىسادىي تەھلىل كۆچەيتىلىپ مەھسۇلات قىممىتىنىڭ قانلىنىشى ئىلگىرىسۈرۈلدى. (خې گۇاڭبىن)

[كۆچەت تېكىپ ئورمان ئەھيا قىلىش] 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك 3- دەۋر بۇيىسى يولداش خۇ ياۋ باڭنىڭ ئوت - چۆپ تېرىش، كۆچەت تېكىش توغرىسىدىكى يوليورۇقىنى ۋە ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ئارمىيىسى چۈشۈرگەن كۆچەت تېكىپ ئورمان ئەھيا قىلىش ۋەزىپىسىنى ئەستايىدىل ئىزچىللىتەمەلىيلەشتۈرۈپ، تۆنجى كۆچەت تېكىش يىلىدا رەھبەرلىكنى كۈچەيتىپ، كەڭ تەشۋىق قىلىپ، ئاممىنى چوڭقۇر قوزغاپ، كۆچەت تېكىپ، ئورمان ئەھيا قىلىشنىڭ ناھايىتى زور نەتىجىسىنى قولغا كەلتۈردى، يىلبويى ئورمان ئەھيا قىلىنغان، باغ-راۋانلاشتۇرۇلغان ھەم توغراق يېتىشتۈرگەن يەركۆلىمى 71679 مو بولدى. بۇنىڭ ئىچىدە سۈنئىي ئورمان 23679 مو بولۇپ، ئالدىنقى يىلى يېگىدىن كۆچەت تېككەن 9928 مو يەرگە قارىغاندا 13751 مو ساپ ئېشىپ، 1980 - يىلدىكى يېگىدىن كۆچەت تېكىلگەن يەر كۆلىمىدىن 6 ھەسسە ئاشتى. بۇ دەۋر بۇيىە قۇرۇلغاندىن بۇيانقى كۆچەت تېكىپ ئورمان ئەھيا قىلىش ئەڭ كۆپ بولغان بىر يىل بولدى. (ليۇ لىلىن)

لىدۇ، غولى ئىنچام، ياپراقلىرى جانلىق بولۇپ، غول ئېگىزلىكى 200-220 سانتىمېتر بولىدۇ، يوپۇرمىقى توق يېشىل، غولى قاتتىق. بولۇپ ئاسان يېتىۋالمايدۇ، 12 دىن 14 كىچە بىخ چىقىرىدۇ، تېك ئۆسىدۇ، كۆنلىك شەكىلدە يوپۇرماق چىقىرىدۇ. چاڭلىشىش مىقدارى ئوتتۇرا هال، چېچەكى سېرىق، باشاقلىرى ئۇزۇن كانايى شەكىلدە بولىدۇ، باشاقنىڭ ئۇزۇنلۇقى22سانتىمېتردىن 30 سانتىمېتر غىچە بولىدۇ، دېنى سېرىق، يېرىم ئات چىشى شەكىلدە بولىدۇ، مەدىكى قىزىل بولۇپ دانىتۇتۇش ئۇنۇمى 89پىرسەنتكە يېتىدۇ. ئۇ قۇرغاقچىلىققا چىداملىق، قىزىل ئۆمۈچۈككە نىسبەتەن قارشىلىق كۈرسىتىش ئىقتىدارى كۈچلۈك بولۇپ، قاراباش كېسىلىدىن ئاسان مۇداپىئەلىنىدۇ. ئۇ پىشقاندىن كېيىن باشاقنىڭ سوپىياقلىرى سارغىيىپ سىرتقا ئېچىلىدۇ. دەل يىغىۋېلىش ئاسان بولىدۇ، بىراق غولى يەنىلا كۆكسۇپ تۇرغاچقا، باشاق ئاسان چۈشۈپ كېتىدۇ. شۇڭا ئۇنى ۋاقتىدا يىغىۋېلىشقا توغرا كېلىدۇ. كۆپەيتىش مەزگىلىدە چاڭلىشىش ئەھۋالى ياخشى بولۇپ، مىقدارى يۇقىرى بولىدۇ.

ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى: 1982 - 1983 - يىللىرى رايونلاشقان تەجرىبىگە قاتناشتۇرۇلدى، ئۇ «سېرىق،ئاق تاق شالغۇت» سورتىغا قارىغاندا مەھسۇلاتى 10.7% ئاشىدۇ. «ئاق تاق 4 - نومۇرلۇق»سورتىغا قارىغاندا مەھسۇلاتى 21.36% ئاشىدۇ.1983-، 1984- يىللىرى ئىشلەپچىقىرىلىپ ئۇلگە كۆرسىتىلگەندە «سېرىق،ئاق تاق شالغۇت» قا قارىغاندا مەھسۇلات12پىرسەنتتىن 46پىرسەنتكىچە ئاشتى. يازدا ئۇرۇق سېلىنسا«ۋۇدەنزاۋ» غا قارىغاندا مەھسۇلاتى 30.04% ئاشتى. ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ئارمىيىسى هەم يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسىدە تەشكىللەنگەن ئىشلەپچىقىرىش ئۇلگە كۆرسىتىشى جەريانىدا ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتى 951 جىڭ بىر سەر هەم 1143 جىڭ 12 سەر بولۇپ، يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسىنىڭ ئاساسلىق كۆممە قوناق سورتى قىلىپ بەلگىلەندى. 1985 - يىلدىن باشلاپ كەڭ كۆلەمدە تېرىلماقتا.

(جۇجېڭچۇن)

[«قەشقەر بوز يەر ئۇزلەشتۈرۈش 1 -نومۇرلۇق» ئەلاسورتلۇق كۆزگى بۇغداي مۇكاپاتلاندى]

«قەشقەربوز يەر ئۇزلەشتۈرۈش 1 - نومۇرلۇق»كۆزگى بۇغداي «ئاق‌كۆزگى بۇغداي» نى‌ئاساسلىق تۈپ قىلىپ، «ئاققۇتاجىسى-186» نى ئاساسلىق تۈپ قىلىپ شالغۇتلاشتۇرۇلۇش ئارقىسىدا يېتىشتۈرۈلگەن. 1982 - يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق زىراەتسورتلىرىنى تەكشۈرۈپ باهالاش كومىتېتىنىڭ تەكشۈرۈپ بېكىتىشى ئارقىلىق ئۇنى ئىگىلىگەن «قەشقەر بوز يەر ئۇزلەشتۈرۈش 1 - نومۇرلۇق بۇغدىيى» دېگەن ئىسىم قويۇلدى. 1985 - يىل 1 -ئايدا يېزا ئىگىلىك 3 - دېۋىزىيىسىنىڭ تۇنجى نۆۋەتلىك پەن - تېخنىكا چوڭ يىغىنىنىڭ مۇنەۋۋەر نەتىجىلىرى بويىچە 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

ئالاهىدىلىكى، خۇسۇسىيىتى: ياش مايسىنىڭ ياپراقلىرى ئار، ئۇزۇن هەم قېلىق يېشىل بولىدۇ. غولىنىڭ ئېگىزلىكى 100 سانتىمېتردىن 120 سانتىمېتر غىچە بولىدۇ. باشاقلىرى تومۇلاق بولۇپ،قىلتىر ىقىلىرى ئۇچلۇق كېلىدۇ. ئۇزۇنلۇقى 8 سانتىمېتردىن10 سانتىمېتر غىچە بولۇپ، پۈتۈن باشاقتا 40 تال ئەتراپىدا دان بولىدۇ. دېنى ئاق هەم سوقۇچاق، ئېتى كەڭ بولىدۇ. مىڭ تال دان 45 گرام ئەتراپىدا بولۇپ، سۈپىتى ياخشى. 65 كۈن ئەتراپىدا پىشىپ يېتىلىدۇ. شاخچىلىرى كۆچلۈك، دان تۇتۇش ئۇنۇمى يۇقىرى، غولى قاتتىق بولۇپ، ماسلىشىشچانلىقى كۆچلۈك، ئاسان يېتىۋالمايدۇ، سوغۇققا چىداملىق بولىدۇ، قۇرغاقچىلىققا بەرداش-

لمق بېرىش دەرىجىسى ئوتتۇراھال بولىدۇ، ئاتموسفېرانىڭ قۇرغاقلىقىغا بەرداشلىق بېرەلـ مەيدۇ. ئىغىزى بوش بولۇپ، ئاسان ھال كېسىلى بولىدۇ.

ئىشلەپچىقىرىلىش ئىقتىدارى: ئادەتتەكەڭ دائىرىدە ئۆستۈرۈلگەن شارائىتتا، ئەسلى كېگە يـ تىلگەندە باقاپۇقا سوڑىتىغا قارىغاندا مەھسۇلاتنى20پىرسە نەتتىن40پىرسە نەتكىچە ئاشۇرغىلى بو ـ لىدۇ. ئوتتۇرا دەرىجىلىكتىن سەل يۇقىرى سۈ، ئوغۇت شارائىتىدا تېرىلسا مۇڭاپىدق، بىرلىك مەھسۇلاتى 500 جىڭ ئەتراپىدا بولىدۇ، ئۇ يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىدە ئاساسلىق تې رىلىدىغان سورت بولۇپ، كېگەيتىش كۆلىمى 106 مىڭ 700 موغا يەتتى. (جۇ جېڭچۇن)

[«بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش]- نومۇرلۇق»پاختىسىنىڭ كىرگۈزۈلىشى ھەم كېگەيتىلىشى]

يېزا ئىگىلىك 3ـدېۋىزىيىسى 1982ـيىلى يېزا ئىگىلىك 2ـدېۋىزىيىسـ ىنىڭ 34ـپولكىدىن «بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش 1ـنومۇرلۇق» قۇرۇقلۇق پاختىسىنىڭ ئەلا سورتىنى كىرگۈزگەنۇە كەڭ كۆلەمدە تەجرىبەقىلىپ تېرىلغانىدى، ئۇنىڭئۆسۈش ئەھۋالى ناھايىتىياخشى بولدى، بۇ پاختا سورتىنىڭ غوزىسى چوڭ، تالاسى ئۆزۈن، پاختا نىسبىتى يۇقىرى، رەڭگىياخـ شى، غوزەك پاختىسى مەركەزلىك، ئىغىزى چوڭ، ماسلىشىچانلىقى كۈچلۈك، مەھسۇلاتى يۇقـ رى، مەھسۇلاتنىڭ ئېشىش ھەجمىچوڭ بولۇپ، ئەسلىدىكى كېگەيتىش سورتى بولغان «چوڭغو ـ زىلىق كېۋەز» گە قارىغاندا مەھسۇلات80.03پىرسەنتتىن217.2پىرسەنتكىچەئاشىدۇ.1984ـيىلى تېرىلىش كۆلىمى 106مىڭ 700مو بولۇپ، يېزا ئىگىلىك3ـدېۋىزىيىسىنىڭئاساسلىق تېرىلىدى ـ غان قۇرۇقلۇق پاختىسى سورتى بولۇپ قالدى. 1985ـيىلى ھەممىسى ئەسلىدىكى كېگەيتىـش سورتى بولغان «108ـ ф»، «1470ـC»، «چوڭ غوزىلىق كېۋەز» قاتارلىقلارنىڭ ئورنىغا دەسـ سىتىلدى. 1983ـيىلدىن باشلاپ، قەشقەر، خوتەن، قىزىلسۇ ئوبلاستى قاتارلىق جايلار بىـر مىليون 260مىڭ جىڭ ئەتراپىدا ئەلا سورتلۇق چىگىت بىلەن تەمىنلەندى.

«ئارمىيە 1ـنومۇرلۇق» پاختىسىنىڭ كېگەيتىلىشى ئارقىسىدا ئىقتىسادىي ئۈنۈم زور دە ـ رىجىدە ئۈستى. 1985ـيىلى دېۋىزىيە بويىچە 153مىڭ 200مو يەرگە تېرىلىپ، ئوتتۇرىچەبىر ـ لىك مەھسۇلاتى 100.9جىڭغا يەتتى؛ 300مو يۇقىرى مەھسۇلاتلىق ئىتىزلىق ئوتتۇرىچە مو بە ـ شى مەھسۇلاتى 268جىڭ بولدى. ئىنىقلىمىشىچە «ئارمىيە1ـنومۇرلۇق» پاختىسىنىڭ تالاسى30مىلـ لىمېتردىن 33 مىللىمېترغىچە ئۇزۇنلۇقتا بولۇپ، «108 ф»گە قارىغاندا بىر ھەسسە ئۇزۇن، ھەر جىڭ ساپ پاختىدىن 0.1يۈەندىن 0.11يۈەنگىچە ئارتۇق كىرىم قىلغىلى بولىدۇ، پاختا نىسبىتى %3ئۆسۈپ، ھەر 100جىڭ چىگىتلىك پاختىدىن ئۇچ جىڭدىن ساپ پاختا ئارتۇق يىغىـ ۋالغىلى بولىدۇ. (جۇ جېڭچۇن)

[كېۋەزلەرنىڭ سولىشىش كېسەللىكى تارقالغان رايونلارنى تېزگىنلەشتە ئۈنۈم ھاسىل قىلىندى]

كېۋەزنىڭ سولىشىش كېسەللىكى مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدا ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش‌ئوبيېكتىلىرىنىڭ بىرى. 1964ـيىلى ئەسلىدىكى ئىستىپاق دېھقانچىلىق مەيدانى (ھازىرقى 43ـپولك) تا بۇ كېسەللىك بايقالدى. 1966ـيىلى ئومۇمىيۈز ـ لۈك تەكشۈرۈش ئارقىلىق پەقەت ئىستىپاق دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ دېھقانچىلىق 2ـئەترە ـ تى (ھازىرقى 4ـلىيەن)، دېھقانچىلىق 8ـئەترىتى (ھازىرقى 12ـ لىيەن) ۋە ئالغا 3ـ مەيدان 3ـ لىيەن (ھازىرقى 43ـپولك 8ـلىيەن) دىن ئىبارەت ئۈچ لىيەندىلا كېسەللىك يۈز بەرگەنلىكى،

كېسەللىك تارقىلىش دائىرىسىنىڭ 310موغا يەتكەنلىكى، بۇنىڭ ئىچىدىكى بىر قىسىم كېۋەزلىك-لەردە كېسەللىكنىڭ يۇز بېرىش نىسبىتىنىڭ 19پىرسەنتتىن ئاشقانلىقى بايقالدى. 1967-يىلى 8-ئەترەتنىڭ قايتا تېرىلغان بىر پارچە كېۋەزلىكىدە كېسەللىكنىڭ تارقىلىش دائىرىسى 1966-يىلدىكىگە قارىغاندا 5.4ھەسسە كېڭەيدى. 1968-يىلى 8-ئەترەتنىڭ 2-نومۇرلۇق يېرى ھەم 2-لىينىنىڭ شەرقىي 1-ئېتىزىنىڭ قىسمەن جايلىرىدا كېسەللىكنىڭ تارقىلىش نىسبىتى30پىرسەنتتەك يەتتى، بۇنىڭ بىلەن كېۋەزلەر چوڭ - چوڭ دائىرىدە قۇرۇپ كېتىش ھادىسىسى يۈز بەردى.

1968-يىلى كۆبالت خلور ئارقىلىق مۇداپىئە قىلىش، تىزگىنلەش تەجرىبىسى ئېلىپ بېرىش ھەم ئۇرۇقلۇق سورتلىرىنىڭ كېسەللىككە قارشى تۇرۇش خاراكتېرىنى تەكشۈرۈپ بېكىتىش ئارقىلىق كېۋەز نىڭ كۆبالت خلورنىڭكېۋەز نىڭ سولىشىپ كېتىش كېسىلىدىن مۇداپىئەلەنىدۈرۈش ئۈنۈمىنىڭ بىر قەدەر روشەن ئىكەنلىكى، ئۇرۇقلۇق سورتلىرىنىڭ كېسەللىككە قارشى تۇرۇش خاراكتېرىنىڭ پەرقىنىڭ ئانچە روشەن ئەمەسلىكى بايقالدى، بۇ جايلاردا ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ كېڭەيتىلگەن ئۈزۈن تالالىق كېۋەز سورتلىرى،مەسىلەن: «8763-نومۇرلۇق» كېۋەز سورتى، «شىنخەي پاختىسى»، «C-6022»، «6140»، «6302»، «ئارىلاش 2-نومۇرلۇق» پاختا سورتلىرىدىمۇ بۇ كېسەللىكنىڭ بارلىقى بايقالدى،لېكىن قۇرۇقلۇق پاختىسىدا بۇ كېسەللىك بايقالمىدى.

1980-يىلدىن بۇيان، كارانتىن قىلىش تۈزۈمىنى چىڭىتىپ، سىرتتىكى كېسەللىك تارقالغان رايونلاردىن ئۇرۇقلۇق كېلىتۇرۇش ھەم يۆتكەشنى توسقاندىن باشقا، ھەر يىلى پۈتۈن دېۋىزىيەدىكى كېۋەز سولىشىپ كېتىش كېسىلىنى بىر قېتىم ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش تەلەپ قىلىندى. ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش ئاساسىدا ، دېۋىزىيەدە تۆت قېتىم نۆۋەتلىق تەكشۈرۈشكە تەشكىللەندى (بۇنىڭ ئىچىدە بىر قېتىم يېزا ئىگىلىك باشقارمىسى بىلەن ھەمكارلىشىلدى، بىر قېتىم قەشقەر ھايۋانات-ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش ئورنى ھەم ۋىلايەتلىك ئۇرۇقچىلىق شىركىتى بىلەن ھەمكارلىشىلدى ، بىر قېتىم قەشقەر ھايۋانات-ئۆسۈملۈكلەرنى كارانتىن قىلىش ئورنى ھەم ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك باشقارمىسى بىلەن ھەمكارلىشىلدى) ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرى قوللىنىلدى (بۇگۈنكى كۈنگە قەدەر بۇ دېۋىزىيەنىڭ دائىرىسىدە كېڭەيگەنلىكى بايقالمىدى). كېسەللىك تارقالغان رايونلارنىڭ ئېچىكى قىسىمىدا 1982-يىلى بىر پارچە كېۋەزلىكتە كېۋەز شادىسى كېسەللىكى بايقالغانىدى، 1983-يىلى ۋە 1984-يىلى بۇ كېسەللىك بايقالمىدى، كېسەللىك يۈز بەرگەن كونا كېسەللىك (12-لىينىنىڭ2-نومۇرلۇق ئېتىزى) دا 1985-يىلى تۆت تۈپ كېۋەز غولىدا گۈمانلىق كېسەللىك بايقالدى، ئەگەر تۈزۈم چىڭىتىلىپ تەدبىر قوللىنىلسا، بۇرايونلاردا كېسەللىكنى تۈگىتىش ئىمكانىيىتى بار.

قوللىنىلغان ئاساسىي تەدبىرلەر:

1. كېسەللىك يۈز بەرگەن رايونىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش ھەم قامال قىلىش، كېسەللىك يۈز بەرگەن رايوندىكى ئۇرۇقلۇق ھەم مىكروب بار باشقا مەھسۇلاتلارنىڭ سىرتقا يۆتكىلىشىنى قاتتىق چەكلەش، مىكروبسىز ئۇرۇقلۇق بىلەن تەمىنلەش بازىسى قۇرۇش.

2. چىگىتنىڭ تۈتىنى كۆڭگۈرت كىسلاتاسى بىلەن ئايرىش، دورا بىلەن بىر تەرەپ قىلىش، قۇرۇق چىگىتنى بىۋاستە تېرىش قاتارلىق تېخنىكىنى ئومۇميۈزلۈك كېڭەيتىش.

3. نۆۋەتلەشتۈرۈپ تېرىقچىلىق قىلىشنى يولغا قويۇش، ئۇدا تېرىش، كېسەل مىكروبىسىز نىڭ ئېكولوگىيىلىك مۇھىتىنىڭ ياماللىشىشىدىن ساقلىنىش.

4. كېسەللىك يۈز بەرگەن ئېتىزلارغا خىمىيىۋى دورىلارنى چېچىش، ماشىنا ـ سايمانلارنى قاتتىق دېزىنفېكسىيە قىلىش.

5. تۈپراق، كېسەل كېۋەز تەنچىسى، ماشىنا ـ سايمانلار ھەم ساقلاش، توشۇش، پىششىقلاپ ئىشلەش جەريانىدىكى بۈلغىنىشتىن ساقلىنىش.

مۇندىن كېيىن يۇقىرىدىكى خىزمەتلەرنى ياخشى ئېلىپ بېرىشتا داۋاملىق چىڭ تۇرغاندىن باشقا، يەنە يىل ئاتلىغان چىگىتنى تېرىش، يېڭى ئۇنۇملۈك مۇداپىئەلىنىش، تىزگىنلەش چارىلىرىنى قوللىنىش، ئۇنۇم برسال مۇداپىئە قىلىش، تىزگىنلەش قاتارلىق تەدبىرلەر قوللىنىلىپ، كېسەللىكنىڭ يوقىتىلىشى تېزلىتىلىدۇ. كېسەللىك تارقالغان رايونلار تۈگىتىلىدۇ. (پىلك شاگىرۇ)

[«فۇشى» ئالمىسىنىڭ سىرتتىن كەلتۈرۈلۈشى] يېزا ئىگىلىك 3ـدېۋىزىيىسى 1976ـيىلى ياپونىيە ئالما سورتلىرىدىن ئادەتتىكى «فۇشى» ئالما سورتىنى كىرگۈزگەندى. توققۇز يىل كۈزىتىپ باھالاش ئارقىلىق، «فۇشى» ئالمىسىنىڭ ئۆسۈشى ياخشى بولۇپ، ئۇچ يىل مېۋە بەردى. بۇ ئالمىنىڭ سۈپىتى «جىنگۈەن» (ئالتۇن تاج)، «يۈەنشۈەي» (مارشال)، «كوگۈاك» قاتارلىق ئالمىلاردىن ياخشى بولدى. ئۇنى ساقلاش، توشۇش باشقا ئالما سورتلىرىغا قارىغاندا تېخىمۇ ياخشى، ئادەتتىكى ساقلاش گەمىلىرىدە 2ـيىلى 6ـئايغىچە ساقلىغىلى بولىدۇ، ئالمىدا قورۇق پەيدا بولمايدۇ، چۈرۈكلىكى ئۆزگەرمەيدۇ، تەمى ئوخشاش ساقلىنىدۇ.

1984ـ، 1985ـيىللىرى يەنەئادەتتىكى «فۇشى» نىڭ رەڭلىك سورتى بولغان «قىزىل فۇشى» كىرگۈزۈلۈپ، سورت سىستېمىسى سەككىزگە يەتتى. ئۇ «چاڭفۇ2ـ»، «جىۋ فۇـ1»، «چاڭفۇـ4»، «چاڭفۇـ6»، «چىڭفۇـ13»، «يەنفۇـ10»، «رەڭلىك سورت 1ـسىستېما»، «يۇجىن 1ـسىستېما» قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا كىرگۈزۈلگەن ئالما سورتلىرى ئىچىدە يەنە «چياۋناجىن»، «جىڭچىڭ»، «خۇي»، «سۇ»، «خۇڭيۇ» (قىزىل ئاي)، «ياڭگۈاڭ» (ئاپتاپ) دىن ئىبارەت ئالتە خىل يېڭى ئالما سورتلىرى بار.

«فۇشى» ئالمىسى سورتىنى ياپونىيىنىڭ دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، سۇچىلىق ۋازارىتى تەجرىبە مەيدانىنىڭ شىڭگاك شۆبە مەيدانى 1939ـيىلدىن 1941ـيىلغىچە «كوگۈاك»نى ئانىلىق تۈپ، «يۈەنشۈەي»نى ئاتىلىق تۈپ قىلىپ شالغۇتلاشتۇرۇش ئارقىلىق يېتىشتۈرۈپ چىققانىدى. ئۇنىڭ ئانىلىق تۈپىنىڭ شاخ چىقىرىش خاراكتېرى «كوگۈاك» غا ئوخشاپ كېتىدۇ، ياش ئالما دەرىخى تېگى ئۆسىدۇ، ئالما كۆچىتى ئۆمۈرىنىڭ ئۈزۈرىشىغا ئەگىشىپ، مەھسۇلاتى كۆپىيىدۇ ۋە پەيدىنپەي شاخلايدۇ، ئۇ «كوگۈاك»غا قارىغاندا باراقسان ئۆسىدۇ. شاخلاش ئىقتىدارى كۈچلۈك، ياپراقلىرى ئۈزۈنچاق، يۇمىلاق بولۇپ، ئۇچى مۆكۈزسىمان بولىدۇ، ياپراق ئەتراپى ھەرىنىڭ چىشلىرىغا ئوخشاش ئۆتكۈر ھەم تېمىز بولىدۇ؛ ئەتلىرى «كوگۈاك»غا ئوخشاپراق كېتىدۇ، بىر ئالمىنىڭ ئېغىرلىقى 200گرام ئەتراپىدا بولىدۇ، ئالمىنىڭ ئەت قىسمى «كوگۈاك» غا قارىغاندا چوڭراق بولىدۇ، رەڭگى ئاق سېرىق، توقۇلمىلىرى قويۇق ھەم يۇمشاق، چۈرۈك ھەم تەملىك بولىدۇ، شىرنىسى ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، «يۈەنشۈەي» گە ئوخشاش پۈراقلىق، ئېرىيدىغان ماددىسى 14.4 پىرسەنتتىن 18 پىرسەنتكىچە بولىدۇ، ئۇ «كوگۈاك»دىن يۇقىرى بولۇپ، سۈپىتى ئىنتايىن ياخشى.

«فۇشى» ئالمىسى سۈپىتى ياخشى، كۆرۈنۈشى چىرايلىق، ساقلاش، توشۇشقا چىداملىق بولغانلىقى ئۈچۈن خەلقئارا بازارلاردا ئىناۋەتلى بار. ئۇ ناھايىتى كۆچلۈك رىقابەت ئىقتىدارىغا ئىگە. 1983-يىلى ئېلىمىزنىڭ يېزا ئىگىلىك، بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش مىنىستىرلىقى بۇ ئالما سورتىنى مەملىكەت بويىچە يېزا ئىگىلىك، بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش سىستېمىسىنىڭ نۆقتىلىق كېڭەيتىدىغان سورتى قىلدى. (پېي ۋېنلى)

[دولۇك چوشقىسى] دولۇك چوشقىسىنىڭ تەكتى ئامېرىكىدىن كەلگەن بولۇپ، ھازىرقى دۇنيادىكى بىر قەدەر ئەلا نەسىللىك ياغسىز كۆشلۈك چوشقا خىلى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مەملىكەت ئىچىدە ھەر قايسى جايلاردا يېقىنقى يىللاردا تاۋار چوشقا ئىشلەپچىقىرىشىدا كەڭ بېقىلىپ، چوشقىنىڭ ياغسىز گۆشىنى ئاشۇرۇش جەھەتتە ئىنتايىن كۆرۈنەرلىك ئۈنۈم ھاسىل قىلىندى.

1986-يىل 6-ئايدا يېزا ئىگىلىك 3-دۇبزىيىسى ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش ئارمىيىسىنىڭ يېزا ئىگىلىك بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش پەنلەر ئاكادېمىيىسىگە قاراشلىق تەجرىبە مەيدانىدىن 22تۇياق دولۇك چوشقىسى كىرگۈزگەنىدى، بۇنىڭ ئىچىدە 10 ئەركەك چوشقا،12چىمشى چوشقا بولۇپ، 43-پولكتا ساپ نەسىل پېتى كۆپەيتىلدى.

بۇ چوشقىنىڭ قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ قۇرغاق ئىقلىمىغا ماسلىشىش ھەم يەم - خەشەك قاتارلىق شارائىتلارغا ماسلىشىش ئىقتىدارى كۈچلۈك بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۆسۈپ - يېتىلىشى تېز بولدى. سۈتتىن ئايرىلىپ ئالتە ئايلىق بولغان چوشقىنىڭ ئوتتۇرىچە كۈندىلىك سەمرىش ئېغىرلىقىنى ئالساق، چىشى چوشقىنىڭ 434 گرام، ئەركەك چوشقىنىڭ 492 گرام بولۇپ، ھەر بىر كىلوگرام گۆش قېتىلىش ئۈچۈن كېتىدىغان ئاشلىما يەم - خەشەك 3 كىلوگرام350 گرام بولدى. چىشى چوشقا 210 كۈنلۈكتىن 260 كۈنلۈكىچە بولغاندا ئەسىللەندۈرۈشكە بولىدۇ، بۇ چاغدا ئېغىرلىقى 92 كىلوگرام300 گرام بولىدۇ؛ ئەركەك چوشقا 214 كۈنلۈكتىن 244 كۈنلۈككىچە بولغاندا ئېغىرلىقى 100 كىلوگرام 600 گرامغا يېتىدۇ. ساپ نەسىل پېتى كۆپەيتكەندە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر قېتىم بوغاز بولغاندا 9.3 نى كۆچۈكلىدى، كۆپ بولغاندا 13 نى كۆچۈكلىدى؛ شالغۇتلاشتۇرۇلغاندىن كېيىنكى چىشى چوشقىلارنىڭ كۆچۈكلاش سانى چىشى چوشقىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇردى، يەم - بوغۇز شارائىتى بىر قەدەر ياخشى بولغاندا ئوندىن ئاشۇرۇپ كۆچۈكلىدى، ئەڭ كۆپ بولغاندا 15 كە يەتتى. ھازىر دۇبزىيە بويىچە نەچچە يۈزلىگەن كېيىنكى ئەۋلاد چوشقىلار بېقىلماقتا.

دولۇك چوشقىنىڭ ماسلىشىچانلىقى كۈچلۈك، كۆپىيىش ئۇنۇمى يۇقىرى، سەمرىشى تېز، گۆشى ياخشى بولۇش قاتارلىق ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە، ئۇ تەرەققىيات ئىستىقبالىغا ئىگە ياغسىز كۆشلۈك نەسىللىك چوشقىلارنىڭ بىرى. ھازىر دۇبزىيىگە قاراشلىق ھەر قايسى دېھقانچىلىق مەيدانلىرىدا كەڭ تارقالغاندىن باشقا، يەنە قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ چارۋىچىلىق سودا - سانائەت بىرلەشمە شىركىتى، يەكەن ناھىيىسى، جەنۇبىي شىنجاڭ كۆكيار نېفىتلىكى قاتارلىق ئورۇنلارغا قەدەر كېڭەيتىلدى. (چېن ياۋكۈن)

[كۆكلەپ چىققان توغرا قىلمقنى پەرۋىش قىلىش ھەم ئۆزگەرتىش] يەكەن دەريالىق ۋادىسىغا جايلاشقان شور كۆل بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونى، 48 - پولك، پەيزاۋات

باش مەيدانى قاتارلىق ئورۇنلاردا 300 مىلك مودىن ئارتۇق قايتا ئۆسۈدىغان توغرا قىلىق بار، توغراق، كۆك تېرەك ئورمانلىرى ياكى توغراق، كۆك تېرەك، يۇلغۇن ئارىلاش ئورمان بەلبېغى يەكەن دەريا سى ۋادىسىغا جايلاشقان. تەبىئىي توغرا قىلىقنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ھەم راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلار ئوخشاش بولمىغان يەر شارائىتى، ئوخشاش بولمىغان دەرەخلەر تۈرى، ئوخشاش بولمىغان ئۆسۈش ئەھۋالىغا ئاساسەن، ئوخشاش بولمىغان پەرۋىش قىلىش، يېتىشتۇرۇش تەدبىرلىرىنى قوللانىدى. ھازىر مۇھاپىزەت قىلىنىۋاتقان ئورمان 153 مىلك موغا، پەرۋىش قىلىنىۋاتقان (شاخلىرى چاتالغان، رەتلەنگەن) ئورمان 85مىلك موغا، كەلكۈن سۈيىدىن پايدىلىنىپ سۇغۇرۇلىدىغان ئورمان 51200موغا، سۈۋادان ئۇلانغان توغراق 350مىلك تۈپكە يەتتى.

1. پەرۋىش قىلىش، يېڭىلاش، ئىقتىسادىي قىممىتى يۇقىرى راق بولغان 180 مىلك مو كۆكلىگەن ئورمان، يېڭىلانغان ياش ئورمان ۋە سۈۋادان ئۇلانغان ياش توغراق ئورمىنى بار.

ئورمانىنى رەتلەش، شاخلىرىنى چاتاش، كېسەللىك ھاشارات لاردىن ساقلىنىش ھەم ئۇنى تىزگىنلەش، ئادەملەرنىڭ، چارۋا ماللارنىڭ زىيانكەشلىكىنى مەنئىي قىلىش، كەلكۈن سۈيىدىن پايدىلىنىپ سۇغۇرۇش قاتارلىق باشقۇرۇش، پەرۋىش قىلىش تەدبىرلىرى قوللىنىلدى.

(1) ئورمانىنى رەتلەش، يەر شارائىتى بىر قەدەر ياخشى، يەر ئاستى سۈيى 3 مېتردىن چوڭقۇر، سۇنئىي بۇزغۇنچىلىق ئېغىر بولغان ئورمانلارغا نىسبەتەن، ئورمانلارنى ئۈزۈل-كېسىل تازىلاش ئۇسۇلى قوللىنىلدى، قىبرى دەرەخنىڭ تۈۋىدىكى توپىلارئېلىپ تاشلاندى، قۇرۇق شاخ-غازاڭلارتازىلىنىپ بتىلدى، بۇنىڭ بىلەن يېڭىباشتىن يىلتىز قىسىدىن بىۋاستە بىخلاپ يېڭى شاخ چىقىرىش ھەم يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ چوڭىيىپ كېرەكلىك ماتېريالغا ئايلىنىش ئىلگىرى سۈرۈلدى. بۇ خىل ئۇسۇل بىلەن يېڭىلانغان كۆك تېرەكنىڭ ھەر بىر تۈپىنىڭ كۆتىكىدىن ئادەتتە ئۈچ تالدىن شاخ كۆكلەپ چىقتى. ئەڭ كۆپ بولغاندا 8گە يەتتى؛ ھەر بىر شاخنىڭ ئادەتتە 5تەن 7گىچە يىلتىزى بار، ئەڭ كۆپ بولغانلارنىڭ 19 تال يىلتىزى بار، ھەر بىر شاختىن 2-3تۈپ قالدۇرۇلسا، ھەر بىر مو يەردىكى تۈپ سانى 8دىن 12 ھەسسىگىچە كۆپەيدى. يېڭىلانغاندىن كېيىنكى كۆچەتلەرنىڭ ئەڭزور ئۆسۈش مىقدارى مۇنداق: ئېگىزلىكى 2.71مېتر، كۆتىكىنىڭ دىيامېترى 2.4 سانتىمېتر، ئادەتتىكى ئېگىزلىكى 2.11 مېتر، كۆتىكىنىڭ دىيامېترى 1.6سانتىمېتر. كۆك تېرەكنىڭ يىلتىز سىستېمىسىنى توغرىسىغا كەسكەندىن كېيىن يەر ئاستىدا ئۇزاق ۋاقىت تۇرالايدۇ، چىرىمەيدۇ ھەم قۇرۇپ قالمايدۇ. كونا يىلتىزىنى كەسمىگەندە، 3يىلدىن 5يىلغىچە ۋاقىت ئۆتكەندە قايتا ئۇنۇپ چىقىپ، ئىنتايىن كۈچلۈك قايتا ئۆسۈش ئىقتىدارىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ خىل ئالاھىدىلىككە ئاساسەن، ئورمانلىقلاردا بىنامەيەر ئېچىپ تاشلىۋېتىلگەن جايلارنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپسۇ قويسا شۇ يىلى ھەر مو يەردە 600تۈپ ئەتراپىدا نۆۋەتچە كۆچەت ئۇنۇپ چىقىدۇ، بىر يىلدا بىر يېرىم مېتر ئەتراپىدا ئۆسىدۇ، ئۆسۈشى ياخشى، جايلىشىشى تەكشى بولىدۇ.

(2) مۇھاپىزەت قىلىش ۋە پەرۋىش قىلىش، شاخلىرىنى پۈتاپ، شەكلىنى تۈزەش. يېڭىلانغىنىغا 2 - 3 يىل بولغان كۆچەتلەر ھەم ئوتتۇرا ياشتىكى دەل-دەرەخلەرگە نىسبەتەن بۇ تېخنىكىلىق تەدبىر قوللىنىلدى. پۈتالغان، پەرۋىش قىلىنغان 84790مو ئورمانلىق قويۇق-

لۇقى مۇۋاپىق (ھەر بىر موسسىدا 150 تۈپ ئەترا پىمدا)، ئاساسىي غولىنىڭ ئۆسۈشى ياخشى، ياغاچ مىقدارى كۆپ، سۈپىتى يۇقىرى بولىدى.

(3) كەلكۈن سۈيىدىن پايدىلىنىپ سۇغۇرۇش، كەلكۈن سۈيىدە سۇغۇرۇلغان ئورمان يېرىدە، دەل-دەرەخلەرنىڭ قويۇقلۇق دەرىجىسى ئاشتى، ئۆسۈشى تېزلەشتى، ياغىچىنىڭ سۈپىتى ياخشى بولدى. تەكشۈرۈشلەركە قارىغاندا، سۇغۇرۇلغاندىن كېيىن تېرەكتىن 5 ـ 6 مېتر يىراقلىقتىچە بولغان دائىرىدىكى10 كۇۋادىرات مېتىرىدە 15 تۈپ كۆچەت بىخ سۈرۈپچىققان، ھەر بىر تۈپ كۆچەتنىڭ 3تىن 10غىچە شېخى بار، ئادەتتە ئۇنىڭ تومىلىقى 1.5سانتىمېتردىن 2 سانتىمېتر غىچە ، ئۇزۇنلۇقى 65سانتىمېتر بولدى، يەر پوستىغا 15ـ 20 سانتىمېتر كېلىدىغان گورزۇنتال يىلتىزدا 4بىخ سۈركەن بولۇپ، ھەر بىرمۇ يەردىكى بۇنداق بىخ 120كە يەتتى.

(4) كېسەللىك ھەم ھاشاراتلاردىن مۇداپىئەلىنىش ۋە تېزگىنلەش، ئۇزاقتىن بۇيان، تەبىئىي توغراقلىقنىڭ باشقۇرۇلۇشى، پەرۋىش قىلىنىشى ئىنتايىن قوپال بولغاچقا، ئاساسىي جەھەتتىن ئۆزى ئۆسۈپ، ئۆزى قۇرۇپ قېلىش ھالىتىدە تۇرۇپ كەلگەن،شۇڭا كېسەللىك ھاشاراتلار يامراپ كەتكەن. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، بۇ دېۋېزىيە قايتا ئۆسىدىغان ئورمان توغراقنىڭ ھال كېسىلى، كۆك يوپۇرماق قوڭغۇزى، مايمۇنباش، چوڭ پىلە كەپىنىكى قاتارلىقلار ئىنتايىن كۆرۈلىدىغان ۋە كۆپ تارقىلىدىغان ھاشارات زىيانداشلىقىنىڭ پەيدا بولۇش قانۇنىيىتى، زىيان يەتكۈزۈش ئالاھىدىلىكى، فورماتسىيە ئالاھىدىلىكىنى تەتقىق قىلىپ، دورا بىلەن ۋە بىئولوگىيىلىك ، فىزىكىلىق ئۇسۇللار بىلەن ئالدىنى ئېلىش، تىزگىنلەشتە مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتى.

2. بۇ توغراقلىقنىڭ ئۆزگىرىشى . 1971-يىلدىن باشلاپ ، بۇ توغراقلىقتا سۇۋادان ئۇلاش ئارقىلىق ھەم بوز توغراقلىق ئۆزگىرىشكە ئىندى ، بۇنىڭ بىلەن بوز توغراقلىقنىڭ يامان شارائىتقا، شورغا ، قۇرغاقچىلىققا بولغان چىدامليقى، ماسلىشىچانلىقىنىڭ كۈچلۈك بولۇشى قاتارلىق ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن سۇۋادانىنىڭ ئۆسۈشى تېز ، ياغىچىنىڭ سۈپىتى ياخشى بولۇشتەك ئالاھىدىلىكلىرى قوشۇلۇپ كەتتى. ئۇلىنىپ 14يىل ئۆتكەندە تېرەكنىڭ ئېگىزلىكى 18.5مېتر غا، دىيامېترى 37 سانتىمېتر غا، ھەر بىر تۈپنىڭ ياغاچ ماتېرىيالى 0.83 كۇبىمېتر غا يەتتى. ئوتتۇرا ھالەتتىكى ئۆسۈش مىقدارىنى ئوخشاش ۋاقىتتا تىكىلىگەن سۇۋادانىدىن123% چوڭ، بۇبوز توغراقتىن 111% چوڭ بولدى، غولى تۈز ھەم چىرايلىق، ياغىچىنىڭ سۈپىتى ياخشى بولدى. 3-ئايدا ئۇلانغان سۇۋادان شۇ يىلدىلا 5مېتردىن كۆپرەك ئۆستى، 6- ، 7-ئايلاردا ئۇلانغانلارنىڭ ئېگىزلىكى 2مېتردىن ئاشتى، ئۇلانغان ئېغىزىنىڭ ئۆتۈشى ياخشى،غولى توم ۋەتۇلۇق، ياپراقلىرى قېلىن بولۇپ، جانلىق ئۆستى ، ئۆسۈش سۈرئىتى تېزھەم ئۆسۈش ئەھۋالى ياخشى بولدى.

3 . سايىنى دائىرىلەپ ئورمان يېتىشتۇرۇش. يېڭىلانغىنىغا 3 ـ 4 يىل بولغان، ئۆسۈشى ياخشى، قويۇقلۇق دەرىجىسى يۇقىرى، جايلىشىشى تەكشى بولغان ئوتتۇرا ھال ھەم ياش ئورمانلارغا ئادەم ۋە چارۋامالارنىڭ كىرىشى مەنئىي قىلىنىپ، ئۇنىڭ تېزما تېرىيالغا ئايلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. ئەگەر قويۇقلۇق دەرىجىسى ھو بېشىغا 400تۈپتىن ئاشقان،بەش يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت پەرۋىش قىلىنغان بولسا، توغراق ئورمىنىنىڭ تەبىئىي خاراكتېرىدىن پايدىلىنىپ، ئۆسۈشتىن تولۇق توختىتىش ئۆسۈلى قوللىنىلىپ، ئادەم كۆچى بىلەن چاتاش خىزمىتى تېجەپ قىلىنىدى ، ئۇنۇمىمۇ ئىنتايىن كۆرۈنەرلىك بولدى.

4 . مۇھاپىزەت قىلىش . ئىقتىسادىي قىسمىدىكى بىر قىسىم تۆۋەن ئورمانلار ھازىر تېخى پەرۋىش قىلىنمىغان ئورمانلارغا ئالدى بىلەن ئادەم كۈچى مۇھاپىزەت قىلىش، ئادەمنىڭ ۋە چارۋا مالالرنىڭ بۇزۇۋېتىشىنى مەنئىي قىلىش ئارقىلىق مۇلدىن كېيىن پەرۋىش قىلىشقا پايدا يەتكۈزۈلدى.

5 . ئورمانچىلىق رايونىنىڭ قۇرۇلۇشى. بۇ دۈۋېزىيە ئورمانچىلىق رايونلىرىدا 113 ئورمان مۇھاپىزەت قىلىش ئوقتىسى قوردى، 28 يۇرۇش ئۈي-ئىمارەت سالدى، 27 گەمە سالدى. ئورمانچىلىق رايونلىرىدا 1800 مېتر ئۈزۈنلۇقتىكى ئېرىق-ئۆستەڭنى رېمونتىڭ قىلدى ھەم قاشالىرىنى ياسىدى، 1437 مېتر توسما، ئۈچ ئورۇندا دامبا، 20 كىلومېتر يول ياسىدى، قايتا ئۆسۈدىغان تەبىئىي ئورمانلارنى مۇھاپىزەت قىلىدىغان مەخسۇس 304 كىشىنى سەپلىدى.

پەرۋىش قىلىش، مۇھاپىزەت قىلىش خىزمىتىنىڭ قانات يايدۇرۇلۇشىغا ئەگىشىپ ، يېزا ئىگىلىك 3-دۈۋېزىيىسىنىڭ پىلانى دائىر بىسىدە، قايتا ئۆسۈدىغان تەبىئىي ئورمانلارنى قالايمىقان كېسىش قاتارلىق ئورمانغا بۇزغۇنچىلىق قىلىشلىرىدىكى ئاساسىي جەھەتتىن تۈگىتىلدى، پەرۋىش قىلغان، مۇھاپىزەت قىلىنغان ئورمانلار ياخشى ئۆسمەكتە، غولى تۈز، شاخ-يوپۇرما قىلىرى بۆك-باراقسان، قويۇقلۇقى مۇۋاپىق، جايلىشىشى تەكشى بولۇپ، جانلىق ئۆسمەكتە.

(پېي ۋېنلى)

[تۆنجى نۆۋەتلىك پەن-تېخنىكا بويىچە تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى]

يېزا ئىگىلىك 3-دۈۋېزىيىسى 1985-يىلى 1-ئاينىڭ 25-كۈنىدىن 29-كۈنىگىچە تۆنجى نۆۋەتلىك ئىلغار پەن-تېخنىكا خادىملىرى ھەم مۇنەۋۋەر پەن-تېخنىكا نەتىجىلىرىنى تەقدىرلەش چوڭ يىغىنىنى ئاچتى. يىغىندا جەنۇبىي شىنجاڭدا ئىشلەشكە بەل باغلاپ، چېگرا رايونىدا يىلىتىز تارتىپ، يەكەن دەريا ۋادىسىنى ئېچىش جەھەتتە يېزا ئىگىلىك، بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئەلا نەتىجىلەرنى قوشقان 61 نەپەر ئىلغار پەن-تېخنىكا خادىمى تەقدىرلەندى، بىر قەدەر يۇقىرى پەن-تېخنىكا سەۋىيىسىگە ھەم ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئىگە 89 مۇنەۋۋەر پەن-تېخنىكا نەتىجىسى تەقدىرلەندى. بۇنىڭ ئىچىدە: «قەشقەر بوزيەر ئۆزلەشتۈرۈش تاق 1-نومۇرلۇق كۆممە قونا قىنىڭ يېتىشتۈرۈلۈشى» قاتارلىق 9 تۈر پەن-تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرى بويىچە 1-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا؛ «تاكشەن-6898 كۈزگى بۇغداينىڭ كىرگۈزۈلۈپ كېڭەيتىلىشى» قاتارلىق 23 تۈر 2-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا؛ «كىشمىش ئۆزۈمىنىڭ شاخلىرىنى باستۇرۇپ تېز نوتا يېتىشتۈرۈش ئۇسۇلى» قاتارلىق 57 تۈر 3-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا تېرىشتى. چوڭ يىغىندا يەنە مۇكاپات بويۇملىرى، مۇكاپات پۇلى ۋە تەقدىرنامە تارقىتىلدى. يىغىنغا قاتناشقان 86 نەپەر ۋەكىل پۇتۇن دۈۋېزىيەدىكى 1488 نەپەر پەن-تېخنىكا خادىمىغا ۋاكالىتەن مەركەزنىڭ 1-نومۇرلۇق مۇجىتىنىڭ روھىغا بىرلەشتۈرۈپ، ئەمەلىيەتكە باغلاپ، پەن-تېخنىكا باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنىڭ ئىسلاھاتى، يېزا ئىگىلىك، بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش ئىگىلىكىنىڭ يۈكسىلىشى يېڭى ۋەزىيەتتە پەن-تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ۋەزىپىسى، 1985-يىللىق پەن-تەتقىقات پىلانى ھەمدە پەن-تېخنىكا خىزمىتى ۋە زىيالىلار سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش قاتارلىق جەھەتلەردىكى مەسىلىلەر ئۈستىدە نۇرغۇن ئىجابىي پىكىر ۋە تەكلىپلەرنى بەردى.

(جۇڭ ۋېنيۈەن)

مەدەنىيەت، ماۋارىپ، سەھىيە

[يېزا ئىگىلىك 3- دېۋىزىيىسى ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى قۇرۇلدى] 1985-يىل 9-ئاينىڭ 24- ، 25-كۈنلىرى يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكى 56 نەپەر ۋەكىل قەشقەردە جەم بولۇپ، تۇنجى قېتىملىق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر چوڭ يىغىنى داغدۇغىلىق ئوتكۈزۈلدى. بارلىق ۋەكىللەر ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ يۇنىلىشى ۋەۋەزىپىلىرى، شۇنداقلا ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى نىزامنامىسى (لايىھىسى) نى قىزغىن مۇزاكىرە قىلدى. يىغىندا يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسى ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى «نىزامنامىسى»ماقۇللاندىۋە تۇرۇلدى. تولۇق كېڭىشىش ھەم دېموكراتىك سايلام ئارقىلىق، يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسى ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ھەم ھەرقايسى جەھەتلەرنىڭ رەھبەرلىك ئورگانلىرىنىڭ ئەزالىرى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلدى.

يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسى ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى

رەئىسى: چىيەن ۋېنلى.

مۇئاۋىن رەئىسلىرى: جاڭ خىڭجەن، تۇرسۇن پولات،

باش كاتىپى : جۇڭ لىپىڭ

ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتى

رەئىسى: فاڭ جېشىڭ.

ئاخبارات ، رادىيو، تېلېۋىزىيە خادىملىرى جەمئىيىتى.

رەئىسى: جېن پېڭ.

[سەي زوڭباۋ ئاپتونوم رايون بويىچە ئىلىم-پەن تەرەققىياتى مۇكاپاتىغا ئېرىشتى] يېزا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسى دوختۇرخانىسىنىڭ تاشقى بۆلۈم مۇدىرى سەي-زوڭباۋ 16 يىللىق كىلىنىكىلىق تەجرىبىسى ، تەتقىقاتىغا ئاساسەن يېزىپ چىققان «جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ يەكەن دەريالىق رايونىدىكى سۈيدۈك يولىدا تاش تۇرۇپ قالغان 200 پارچە توغرىسىدا دوكلات» دېگەن تېمىسى ماقالە ئاپتونوم رايون تارقاتقان پەن-تېخنىكا تەرەققىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

بۇ ماقالىدا يەكەن دەريالىق رايونىدىكى سۈيدۈك يولىغا تاش تۇرۇپ قالغان بىمارلارنىڭ ئالاھىدىلىكى، كېسەللىكنىڭ پەيدا بولۇش ئامىللىرى بىرقەدەر سىستېمىلىق شەرھىلەندى ۋە ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلدى. بۇلتۇر 10-ئايدا بۇماقالە «مەملىكەتلىك 2-نۆۋەتلىك جۇڭخۇا تېبابەتچىلىكى سۈيدۈك يولى بويىچە تاشقى كېسەللىكلەر ئىلمىي يىغىندا ئوقۇپ ئۆتۈلدى، مەملىكەتلىك 2-نۆۋەتلىك سۈيدۈك يولى بويىچە تاشقى كېسەللىكلەر ئىلمىي يىغىنىنىڭ ماقالىلىرى توپلىمى»غا بېسىلىپ كەسىپ ئەھلىلىرىنىڭ دىققىتىنى قوزغىغانىدى . (لى شېۋاڭ)

مۇئاۋىن رەئىسى: مەھەممەت يۈسۈپ.
فوتو سۈرەت، ھۆسنىخەت ، نەپىس سەنئەت خادىملىرى جەمئىيىتى
رەئىسى: جالالخىنجەن(قوشۇمچە).
مۇزىكا ، ئۇسسۇل، تىياتىر خادىملىرى جەمئىيىتى
رەئىسى: يىلىق شۇدۇلۇق. (لى يىلىق).

[«يەكەن گۈزىتى»نەشر قىلىنىشقا باشلىدى] يېڭى ئىگىلىك 3ـ دەۋرىزىيىسى ـ يىلىق ئۇيغۇر كەن گۈزىتى«يەكەن گۈزىتى» نىڭ ئۇيغۇرچە ، خەنزۇچە يېڭىقىتىكى نەشرى 1985 ـ يىل 1 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن باشلاپ سىناق تەرىقىسىدە تارقىتىلماقتا.

«يەكەن گۈزىتى»ـ قەشقەر، قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستىدىكى كەڭ بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونلىرىنىڭ سوتسىيالىستىك ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تەشۋىق قىلىدىغان بازىسى. ئۇ تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇشنى مەقسەت قىلىدۇ، ماركسىزمنىڭ مەقسەتنى ئەمەلىيەتـ تىن ئىزدەش روھىنى ئاكتىپ تەشەببۇس قىلىدۇ، پارتىيىنىڭ لۇشيەن، فاڭجېن، سىياسەتلىرىـ نى تەشۋىق قىلىدۇ، پۈتۈن دەۋرىزىيىدىكى ھەر قايسى سەپلەرنىڭ ئەھۋالى ھەم مۇۋەپپەقـ ىيەتلىرىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ. ئۇنىڭدا «بوستانلىق مەقسەد سۆھبەت»، «ئۇچۇر كۆزنىكى»، «پارتىيە تۈرمۇشى»، «يەكەنلىكلەر»،«قانۇن ئەينىكى»، «تاغدىن ـ باغدىن»، «مەدەنىيەت تۈرـ مۇشى»، «قارلىق تاغ سۆيى» قاتارلىق ئىستونلار بار. كەڭ ئىختىيارىي مۇخبىرلار، ئاپتورلار ۋە «قەشقەر گۈزىتى» باسما زاۋۇتىنىڭ زور كۈچ بىلەن قوللىشى تارقىسىدا، 12 ـ ئاينىڭ15ـ كۈنىگە قەدەر ئۇيغۇرچە بەش سان سىناق نۇسخىسى، خەنزۇچە 20 سان سىناق نۇسخىسى نەشر قىلىندى. ئۇ ئىسلاھ قىلىش، قاتلاش، خەلقنى بېيىتىش ۋە مەدەنىيەت ئۇچۇن خىزمەت قىلىشنى ئاساسىي جەھەتتىن ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئىسلاھات جەريانىدىكى تىپىك شەخسلەر ، يېڭى ئادەم، يېڭى ئىشلارنى تەشۋىق قىلدى، يېڭى ئىگىلىك پەن ـ تېخنىكا بىلىملىرىنى تارقاتتى ، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش خىزمىتىگە ماسلاشتى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تەشۋىق قىلدى. ئاخبارات ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتتىكى بىر تۈركۈم ئىختىساسلىق خادىملارنى تەربىيىلىدى،ھەم بايقىدى. ئائىلە دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق مەيدانلىرىنى قۇرۇش، 3 ـ خىل ئىگىلىكنى راـ ۋاجلاندۇرۇش ئۇچۇرلىرىنى ئالماشتۇردى. شۇڭا، «يەكەن گۈزىتى»نىڭ سىناق تەرىقىسىدە نەشر قىلىنىپ تارقىتىلغانلىقى كەڭ ئاممىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. (لى يىلىق)

[ئىسلاھات جەريانىدا باشلانغان ئەدەبىيات سەنئەت ئىجادىيىتى]

يېڭى ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىزىيىسى پارتكومى ئەدەبىيات ـ سەنئەتتىكى ئىجادىيەت پائالىيىتىنى قوللاش، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىختىساسلىق خادىملىرىنى بايقاش، يېتىشتۈرۈشنى مەدەنىيـ مەدەنىيەت يارىتىشتىكى بىر مۇھىم خىزمەت قىلىپ، «يەكەن دەرياسى نامىدا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەر»،«يەكەن گۈزىتى» نىڭ «قارلىق تاغ سۆلىرى» قوشۇمچە بېتىنىڭ ياخشى باشقۇرۇلۇـ شىنى زور كۈچ بىلەن قوللىدى. ئالتە بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ فوتو سۈرەت بىر ـ لەشمە كۆرگەزمىسىگە قاتنىشىشىنى ماقۇللىدى، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئەدەبىيات. سەنئەت كۆرۈكى ئۆتكۈزۈپ، ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىختىساسلىق خاـ دىملىرىنى يېتىشتۈرۈپ، ئەدەبىيات سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ياخشى شارائىت

يار بەرسەپ بەردى. ئىسلاھات دەۋرىدە باشلانغان، جۇشقۇن، كۆتۈرەڭگۈ روھلۇق بىر ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنى شەكىللىنىشكە باشلىدى، بۇ يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ چوغدەك قىزغىن تۇرمۇش پۇرىقىغا ئىگە بىر تۈركۈم ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى دۇنياغا كەلدى.

يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنى بىر قەدەر ياخشى بولۇپ، كېيىن قۇرۇلغان، ئاساسىي ئاجىز ئىدى. بىراق ئۇلار بۇ يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ ئاساسىي قاتلاملىرىدا يىلتىز تارتىپ، ئىسلاھات دولقۇنىدا ئاتلانغانلىقتىن، ئىجاد قىلغان ئەسەرلىرى روشەن دەۋر ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بولدى، ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيىسىنىڭ يېڭا ئىگىلىك بۇ يەر ئۆزلەشتۈرۈش تۇرمۇشىنى ھەقىقىي ئەكس ئەتتۈردى، شۇڭلاشقا، ئۇ بىر قەدەر ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈمگە ئېرىشتى. قالۇ جىشىگنىڭ «سۇرئەتنى چەكلىگۈچىنىڭ يېڭى تەدبىرى» دېگەن ھېكايىسى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى گېزىت ـ ژورناللاردا ئېلان قىلىنغان، ئىسلاھاتنى بىر قەدەر بالدۇر ئەكس ئەتتۈرگەن ئەسەرلەرنىڭ بىرى. ئۇنىڭ «سايلىقتا ئىزى قالغان كۆل بەرگىلىرى» دېگەن يەنە بىر ھېكايىسى جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ قويۇق يەرلىك تۇسىگە ئىگە بولۇپ، 3 ـ ئومۇمىي يىغىندىن كېيىنكى يېزىلارنىڭ ماددىي، مەنىۋى قىياپىتىنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالىنى تەسۋىرلىدى؛ چىن پىڭنىڭ «ئالتۇن سودىسى» دېگەن ھېكايىسى بۇ يەر ئۆزلەشتۈرۈش جەڭچىلىرىنىڭ سادداﺀ، ئالىجاناپ مەنىۋى قىياپىتىنى تارىخىي جەھەتتىن چوڭقۇر ئىپادىلىدى ھەم تەسۋىرلىدى. پىشقەدەم ئاپتور جوڭ لىپىڭ يېقىنقى يىللاردا يەنە قولىغا قەلەم ئېلىپ، مەزمۇنى يېڭى بولغان، دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان «سەۋەبلىك ئۇچرىشىش». «مايا ئۆرۈك» قاتارلىق كىچىك ھېكايىلارنى يازدى؛ ياش ئاپتور ۋاڭ شا كۆكرەك كىرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ، «تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدە» دېگەن تۇنجى پوۋېستى ئارقىلىق يېڭى دەۋردىكى ياش ئەۋلادلارنىڭ ئېنتىلىشىنى ھەقىقىي ئەكس ئەتتۈرۈپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى. لىيۇ جىشەن «ئامىمىۋى سەنئەت» ژورنىلىدا نۇرغۇن ئەلنەغمە ئەسەرلىرىنى ئېلان قىلدى؛ جاڭ خىڭجەنىڭ «10 مىڭ يۇەنلىك ئالىملىنىڭ قوغۇنى»، «قۇياش نۇرى چۈشكەن چىدىر» دېگەن فوتو سۈرەت ئەسەرلىرى ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيىسىدەھەم ئالتە تۈلكە، ئاپتونوم رايوندا كۆرگەزمە قىلىندى، چېن جىيىڭنىڭ «ئاپتوموبىل ھەيدەپ قايتىپ كەلگەندە» دېگەن ئەسەرى ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيىسىدە كۆرگەزمە قىلىندى. ماۋ چاڭلىن، جىن لۇخىڭ ئىجاد قىلغان تېمىلاردىكى چاتما سۈرەتلەركەسىپ ئەھلىلىرىنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتخادىملىرى ئۈنلۈك دېۋىزىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى گېزىت ـ ژورناللاردا جەمئىي 100 دىن ئارتۇق لەچچە يۈز مىڭ خەتلىك ھېكايە، ئوچېرىك، دوكلات ئەدەبىياتىنى ئېلان قىلدى. پەقەت «يەكەن دەرياسى نامىدا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەر» ۋە «يەكەن گېزىتى» نىڭ قوشۇمچە بەتلىرىدىلا 26 پارچە ھېكايە، ئۇچ پارچە خەۋەر ئەدەبىياتى، 28 پارچە ئوچېرىك، 33 شېئىرى قوشاق، 28 پارچە سۈرەت ئېلان قىلىندى. (جى يۈەن)

[پىلانلىق تۇغۇت] مەركەزنىڭ پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش توغرىسىدىكى يولىيورۇقىنىڭ روھىغا ئاساسەن، يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ پىلانلىق تۇغۇت ئىشخانىسى 1985 ـ يىلى 1 ـ ئايدا يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ پىلانلىق تۇغۇت

سىياسى ـ قانۇن

[بىر تۈركۈم جامائەت خەۋپسىزلىكى،تەپتىش، سوت، ئەدلىيە كادىرلىرى قوبۇل قىلىنىپ ئىشقا قويۇلدى] سىياسىي-قانۇن، جامائەت خەۋپسىزلىك قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش ئارمىيىسى سىياسىي بۆلۈمىنىڭ، تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ يوليورۇق روھىغا ئاساسەن، 1985 ـ يىلى يېڭا ئىگىلىك 3-دېۋىزىيىسى جامائەت خەۋپسىزلىكى، تەپتىش، سوت، ئەدلىيە كادىرلىقىغا 84 كىشىنى قوبۇل قىلىپ ئىشلەتتى.

يېڭىدىن قوبۇل قىلىنىپ ئىشقا قويۇلغان بۇ كادىرلارنىڭ كۆپىنچىسى تولۇق ئوتتۇرا ـ دىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ياكى شۇنىڭغا تەڭ ئوقۇش تارىخىغا ئىگە بولۇپ، ئوتـ تۇرىچە يېشى 30 دىن ئاشمايدۇ، ئۇلارنىڭ بىر قىسىملىرى بىر مەزگىل سىياسىي-قانۇن خىزـ مىتى بىلەن شۇغۇللانىدى، ئەمەلىي خىزمەتلەردە پىراكتىكا قىلىدى ھەم ئىمتىھاندىن ئۆتتى.

بۇ كادىرلار رەسمىي قوبۇل قىلىنىشتىن ئىلگىرى، يېڭا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ تەشكىلات باشقارمىسى،جامائەت خەۋپسىزلىكى، تەپتىش، سوت، ئەدلىيە قاتارلىق تارماقلارىـ لەن ھەمكارلىشىپ، كادىرلىققا قوبۇل قىلىش، ئىشقا قويۇش شەرتى ھەم بەلگىلىمىسى بويـ چە مەدەنىيەت بىلىملىرى، قانۇندىن ساۋات ئىمتىھانى بەردى ھەم سىياسىي تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈلدى.

بۇ كادىرلار جامائەت خەۋپسىزلىكى، سىياسىي-قانۇن قوشۇنىغا يېڭى قان بولۇپ قوشۇلـ

ھەسەلىسى توغرىسىدىكى قوشۇمچە بەلگىلىمىسى سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇلۇشى»نى تۈزۈپ چىقتى. ئۇنىڭدا دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق پولكىمەيدانلىرىدىكى نىكاھلىق بولغان تۇغۇت يېشىدىكى ئايالارنىڭ تۇڭەندىكى شەرتلەرنى ھازىرلىشى بەلگىلەندى: 1. تۇنجى پەرزەنتـى تولۇق تۆت ياشتىن ئاشقانلار؛ 2. تۇزى يازما ئىلتىماس قىلىش، پولك تەكشۈرۈپ دېۋىزىـ يىنىڭ پىلانلىق تۇغۇت ئىشخانىسىغا تەستىقلىتىش ھەمدە «تۇغۇشقا رۇخسەت قىلىش گۇۋاھنامـ مىسى» ئالغاندىن كېيىن ئاندىن ئىككىنچى قېتىم ھامىلدار بولۇشنى پىلانلىق،ئومۇمىيۈزلۈك ئورۇنـ لاشتۇرۇش، ھەر قايسى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق پولكىمەيدانلىرىدا بىر يىل سىناق تەرىـ قىسىدە يولغا قويۇش ئارقىلىق ئۇنۇمى روشەن بولدى. 1985 ـ يىلى ئاھالىلارنىڭ تەبىئىـ كۆپىيىش نىسبىتى 1981 ـ يىلدىكى 15 پىرسەنتتىن 7‰ ئەتراپىغا چۈشتى؛ بىر قېتىملاھامىلدار بولـ لۇش نىسبىتى 1981-يىلدىكى 30 پىرسەنتتىن 68 پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى. تۇغۇتنىڭ چەكلەش نىسبىتى 80 پىرسەنتتىن يۇقىرى سەۋىيىنى ساقلاپ قالدى. ئاز سانلىق مىللەت ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرىنىڭ چاقىرىقىغا پائال ئاۋاز قوشۇپ، پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويۇشقا باشلىدى، تولۇقسىز مەلۇماتـ لار ئاساسىدا، تۈرلۈك تۇغۇت چەكلەش تەدبىرىنى قوللانغان كىشىلەر 4500 دىن ئاشقان،ئۇ نىكاھلىق بولغان، تۇغۇت يېشىدىكى ئايالارنىڭ 20% چامىسىنى ئىگەللىدى. (لىيۇ گوجىن)

دى. تۆرلۈك جىنايى ئىشلار جىنايى ھەرىكەتلىرىگە زەربە بېرىش جەريانىدا، ئۇلار ئۆزلىرى-نىڭ خىزمەت ئورۇنلىرىدا پائال رول ئويناپ، نەتىجە قازاندى. (جيا خۇجۇز)

[جەمئىيەت ئامانلىقىنى ئومۇميۈزلۈك تۈزەش] 1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك

3 - دېۋېزىيىسىنىڭ ئەدلىيە تارماقلىرى قانۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇشنى پائال قانات يايدۇرۇپ، قانۇنچىلىق تەربىيىسى ئېلىپ باردى. خەلق مۇرەسسە كومىتېتلىرىنى قۇردى ھەم مۇكەممەللەشتۈردى. ئەرز، دەۋا، تالاش - تارتىشلارنى كېلىشتۈردى؛ جامائەت كۆۋاھلىقى، ئادۋوكاتلىق خىزمىتى ۋە «قانۇن - ئىنتىزامغا رىئايە قىلغۇچى شەھەرچىلىك ئائىلە» پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى. بۇنىڭ بىلەن كادىرلار، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ قانۇن-تۈزۈم چۈشەنچىسى ئومۇميۈزلۈك كۈچەيدى، قانۇن - ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش ئاڭلىقلىقى ئومۇميۈزلۈك ئۆستى، جەمئىيەت ئامانلىقىنى ئومۇميۈزلۈك تۈزەشتە مەلۇم تۈزۈم ھاسىل قىلىندى.

1985 - يىلى دېۋېزىيىدە قانۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش رەھبەرلىك كۈرۈپپىسى قۇرۇلدى، قانۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇشنىڭ بەش يىللىق پىلانى تۈزۈلۈپ، قانۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش بىر ئۇلۇغ ئىجتىمائىي قۇرۇلۇش سۈپىتىدە تۇتۇلدى. تولۇقسىز مەلۇماتلارغا قارىغاندا دېۋېزىيە بويىچە جەمئىي 56 قېتىم قانۇن-تۈزۈم تەشۋىقات ھەپتىسى قانات يايدۇرۇلغان، 2562 پارچە قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقات ماتېرىيالى تۈزۈپ بېسىلغان، رادىئودا تەشۋىق قىلىنغان ماقالىلار ھەم قانۇن - تۈزۈم ماقالىسى 379 قېتىمغا يەتكەن، كادىرلار ھەم ئىشچى - خىزمەتچىلەر 2149 نۇسقا قانۇن-تۈزۈم گېزىت - ژورناللىرىغا يېزىلىشقا تەشكىللەنگەن لېيەندۇيلەر قارا دوسكا گېزىتى، تام گېزىتىدىن پايدىلىنىپ 110 سان قانۇن-تۈزۈم گېزىتى چىقارغان، تۇمشۇق بوز يەر تۆزلەشتۈرۈش رايونىدىكى ئەدلىيە ئىدارىسى تۆرلۈك قېتىمچىلىقلارنى يېڭىپ، «تۇمشۇق بوز يەر تۆزلەشتۈرۈش رايونى قانۇن - تۈزۈم تەشۋىقاتى» ژورنىلى چىقىرىپ، 8 - ئايدىن 12 - ئايغىچە جەمئىي بەش سان چىقىرىپ 800 نۇسقا تارقاتقان، كۆپلىگەن پولك-مەيدانلار قەرەللىك ھالدا قانۇن - تۈزۈم توغرىسىدا مەخسۇس ئاڭلىتىش بەرگەن، ھەر قايسى پولك-مەيدانلىرىدىكى ئەدلىيە ياردەمچىلىرى پولك-مەيدانلىرىدىكى كونكرېت ئەھۋالغا بىرلەشتۈرۈپ، ئالاقىدار تارماقلارغا ماسلىشىپ «ئىقتىسادىي توختام قانۇنى»، «ئورمان قانۇنى»، «نىكاھ قانۇنى» قاتارلىقلارنى نۇقتىلىق تەشۋىق قىلغان.

قانۇن - تۈزۈم تەشۋىق قىلىنىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، لېيەندۇيلەردە خەلق مۇرەسسەكومىتېتلىرىدىن 280ى قۇرۇلدى ھەم مۇكەممەللەشتۈرۈلدى، مۇرەسسە ھەيئەتلىرى 1287 كىشى سەپلەندى (بۇنىڭ ئىچىدە كەسپىي جەھەتتە تەربىيىلەنگەن 360 كىشى بار). ھەر قايسى خەلق مۇرەسسە ھەيئەتلىرى ئەدلىيە ياردەمچىلىرىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، ئەرز - دەۋا، تالاش - تارتىشلارنى ئاكتىپ كېلىشتۈرۈپ، ئاممىنى غەم - ئەندىشىدىن خالاس قىلدى، ئەرز - دەۋالارنى ھەل قىلىپ، تالاش - تارتىشلارنى تۈگىتىپ، پولك-مەيدانلىرىنىڭ بىخەتەرلىكى، ئىنتىزامىغا قىلىنغان تۈچۈن ھەسسە قوشتى. 1985 - يىلى تۆرلۈك ئەرز - دەۋا، تالاش - تارتىشلاردىن جەمئىي 2357 نى بىر تەرەپ قىلدى، خۇلۇم - قوشۇلارنىڭ ئىناقسىزلىق تالاش - تارتىشىدىن 146 نى، تۆلەش - قايتۇرۇش تالاش - تارتىشىدىن 281 نى، ئىشلەپچىقىرىش - ئىگىلىك باشقۇرۇش تالاش - تارتىشىدىن 245 نى، باشقا تالاش - تارتىشلاردىن 1160نى بىر تەرەپ قىلدى. ئەدلىيە

يارده‌مچىلىرى بىۋاسته قول سېلىپ كېلىشتۇرگەن ئەرز - دەۋا، تالاش - تارتىشلار 950 كە، مۇرەسسە تەشكىلاتلىرىغا ھەمكارلىشىپ كېلىشتۇرگەن قىيىن تالاش - تارتىشلار382 گە يەتتى. يەنە 210 نەپەر ئازغان ياش ئۇچۇن ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىپ، ئۇلارنىڭ قانۇن - ئىنتىزام - نى ئۆگىنىشىگەيارده‌ملىشىپ، ئۇلارغا قائىده چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارنى تەسىرلەندۈرۈپ، ئوتلىق كۆپ ساندىكى ياشلارنى يامان يولدىن قايتىپ، توغرا يولغا مېڭىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلـ دى. ئامما ئەدلىيە يارده‌مچىلىرى ھەم مۇرەسسە ھەيئەتلىرىنى « چاپا-مۇشەققەتكە چىداپ، ئۇرغۇن ئائىلىلەردىكى تالاش - تارتىشلارنى مۇرەسسە قىلىپ، ئۇلارغا خۇشاللىق ئېلىپ كەلدى » دەپ قىزغىن مەدھىيىلەشتى.

1985 - يىلى يېزا ئىگىلىك 3 - دەۋر زىمىستانلىك بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايـونىنى ھۆكۈمەت كۇۋاھلىقى باشقارمىسى، قانۇن مەسلىھەت باشقارمىسى، جىنايى ئىشلار، ھەق تـەلەپ دەۋا دېلولىرىدا « پاكىتنى ئاساس قىلىپ، قانۇننى مىزان قىلىپ » جىنايى ئىشلار دېلولـى- رىدىن جەمئىي21 نى، ئىقتىسادىي دېلودىن 10 نى بىر تەرەپ قىلدى ھەمدە 5 ئـورۇنـلىق قانۇن مەسلىھەتى خىزمىتىنى زىممىسىگە ئالدى. 16 پارچە قانۇنىي‌خەت - چەكنى ۋاكالىتەن يېزىپ بەردى،65 ئادەم (قېتىم) گە قانۇندىن مەسلىھەت بەردى، ئاممىنىڭ 27 پارچە ئەرز خەتلىرىگە جاۋاپ بەردى.

ھۆكۈمەت كۇۋاھلىقىخىزمىتىنى قانات يايدۇرۇش جەريانىدا، « ئاممىغا قـۇلايـلىق يارىتىش، سەييارە يۇرۇپ خىزمەت بېجىرىش» پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ، جامائەت كۇۋاھلىقى ئالاقىچىلىرىنىڭ ھەمكارلىشىشى ئارقىسىدا، قانۇنىي تەرتىپ بويىچە قاتتىق تەكشۈرۈپ، قەتئىيھەم ئېھتىياتچانلىق بىلەنكۇۋاھلىقتىن ئۆتۈپ،كۇۋاھلىقتىن ئۆتۈش سۈپىتىگە كاپا - لەتلىك قىلدى. بۇ يىل ئىچىدە جەمئىي240 پارچە جامائەت كۇۋاھلىقى بېجىرىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە: ئىقتىسادىي توختام بويىچە بېجىرىلگەنجامائەتكۇۋاھلىقى62پارچە، ۋاكالىتەن بە- جىرىلگەن توختام 59 پارچە، تاپشۇرۇۋېلىنغان جامائەتكۇۋاھلىقى 7 پارچە، قەرز پۇل توختـى- مى بويىچە جامائەتكۇۋاھلىقى 6 پارچە بولدى.

1985 - يىلى تۇمشۇق بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ ھەر قايسى پولك-مەيدانلىرى قېرىنداش پولكلاردىن ئۆگىنىپ « قانۇن-ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش شەرەپلىك ئىشلىرى» پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش جەريانىدا، لىيەندۇيلەرنى تاللاپ سىناق ئۇقتۇرۇشى قـۇردى، ئەمەلىيەت ئارقىلىق ئۇنۇمى ياخشى بولدى، ئۇلار، بۇ جەمئىيەت ئامانلىقىنى ئومۇمىيۈز - لۈك تىزگىنلەشنىڭ بىر مۇھىم تەدبىرى دەپ ھېسابلىدى. 1986 - يىلى ھەر قايسى پولك- مەيدانلىرىدا بۇپائالىيەتنى ئومۇمىيۈزلۈك قانات‌يايدۇرماقچى بولۇۋاتىدۇ. (ئەدلىيە باش- قارمىسى)

[ئەمگەك بىلەن ئۆزگىرىش ئەترىتى مۇكاپاتلاش - جازالاش چوڭيىغىنى ئاچتى]44-پولكنىڭ ئەمگەك بىلەن ئۆزگىرىش‌چوڭ ئەترىتىنىڭ تۇنجى نۆۋەتلىك مۇكاپاتلاش- جازالاش چوڭ يىغىنى 1985 - يىل 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى ئۆزى تۇرۇشلۇق جايىدا داغدۇ - غىلىق چاقىرىلدى. 133 نەپەر ئەمگەك بىلەن ئۆزگىرىشتىكى ئاكتىپلارنىڭ جازا مـۇددىتى

قىسقارتىلدى، 2 نەپىرى يېڭىباشتىن جىنايەت ئۆتكۈزگەنلىكتىن جازا ۋاقتى ئۇزارتىلىپ چارە كۆرۈلدى.

ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ئارمىيىسىنىڭ ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش ئىدارىسى، دۆبزىيېنىڭ ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش باشقارمىسى ۋە 44 - پولكنىڭ رەھبەرلىكى يىغىنىدا سۆز قىلدى، ئۇلار ئەترەت ئەزالىرىنى ئۆتمۈش بىلەن خوشلىشىپ، كەلگۈسىنى كۆزۈۋ بلىپ، بالدۇراق يېڭى ئادەم بولۇشقا رىغبەتلەندۈردى. يېڭا ئىگىلىك 3 - دۆبزىيېسى ئوتتۇرا خەلق سوت مەھكىمىسى 133 نەپەر ئەمگەك بىلەن ئۆزگىرىش ئاكتىپلىرىغا جازا ۋاقتىنىڭ قىسقارتىلغانلىقى توغرىسىدىكى كېسىمنامىنى جاكالىدى؛ 44 - پولك سىياسىي بۆلۈمى 300 دىن ئارتۇق ئاكتىپ ھەم 8 نەپەر خىزمەت كۆرسەتكەن خادىمغا تەقدىرلەش بۇيۇملىرى ھەم مۇكاپات پۇلى تارقاتتى. تومۇشۇق بوز يەر ئۇزلەشتۈرۈش رايونى خەلق سوت مەھكىمىسى تۈرمىدىن قېچىپ، يېڭىباشتىن جىنايەت ئۆتكۈزگەن 2 نەپەر جىنايەتچىنىڭ جازا ۋاقتىنى ئۇزارتىپ چارە كۆرۈش ھۆكۈمنامىسىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

بۇ قېتىمقى مۇكاپاتلاش، جازالاش چوڭ يىغىنى پارتىيىنىڭ تۈرمە باشقۇرۇش فاڭجېنى ھەم سىياسىتىنى، جىنايەتچىلەرنىڭ يامان يولدىن قايتىپ، ياخشى ئادەم بولۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش، شانلىق ئىستىقبالىنى قولغا كەلتۈرۈشكە نىسبەتەن ناھايىتى زور جەلپ قىلىش كۈچىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى تولۇق گەۋدىلەندۈردى. (شې خۇا)

[ئەمگەك بىلەن ئۆزگىرىش ئەترىتىنىڭ ئەزالىرىغا ئەمەلىي ئىش قىلىپ بېرىش]

51 - پولك ئەمگەك بىلەن ئۆزگىرىش ئەترىتى ئەزالىرىنىڭ جىسمانىي ساламەتلىكى ھەم ماددىي مەدەنىيەت تۇرمۇشىنىڭ ياخشىلىنىشىغا كۆڭۈل بۆلدى. ئۇلار 1985 - يىلى 7 ئەمەلىي ئىش قىلىپ بەردى.

1. ھەر قايسى ئوتتۇرا ئەترەتلەرگە بىردىن 18 دېيۇملۇق رەڭلىك تېلېۋىزور ئاپپاراتى، بىر ئۈنئالغۇ ئېلىپ بەردى، يەنە بىر تۈركۈم شاھمات، قەرتەم ۋاسكىتبول، ۋالىبول توپلىرى قاتارلىقلارنى تولۇقلاپ بەردى.

2. پولكنىڭ كىنو ئەترىتى قەرەللىك ھالدا ئەمگەك بىلەن ئۆزگىرىش ئەترىتى ئەزالىرىغا كىنو قويۇپ بەردى، ھەر قايسى ئوتتۇرا ئەترەتلەرگە 20 مەيدان كىنو قويۇپ بەردى.

3. پولك دوختۇرخانىسى ھەر قايسى ئوتتۇرا ئەترەت ئەزالىرىنىڭ تەن - ساламەتلىكىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈردى.

4. پولك ئاساسىي قۇرۇلۇش لەينى ئەمگەك بىلەن ئۆزگىرىش ئەترىتى ئەزالىرىغا يېڭىدىن تۇرمە ياتىقى سېلىپ بېرىپ، تۇرالغۇ جاي شارائىتىنى ياخشىلىدى.

5. ھەر قايسى ئوتتۇرا ئەترەتلەرگە 4 چاقلىق بىردىن كىچىك مەخسۇس تۇرمۇش ماشىنىسى تولۇقلاپ بېرىلدى. ئەترەت ئەزالىرىنىڭ تاماق راسخوتى 18 يۈەندىن 24 يۈەنگە كۆپەيتىلىپ ھەپتىدە 2 قېتىم گۆش يېيىشكە كاپالەتلىك قىلىندى.

6. 1400 يۈەن ئاجرىتىلىپ، ياغسىز گۆش تېمىدىكى چوشقا سېتىۋېلىنىپ سىناق تەرىقىسىدە بېقىپ كۆپەيتىلىپ، قوشۇمچە كەسىپنى راۋاجلاندۇرۇش، تۇرمۇشنى ياخشىلاش ئۈچۈن ئاساس سېلىندى.

7. كادىرلار، ساقچىلار 500 يۈەن پۇل ئىئانە قىلىپ، 90 نەپەر ئىگە - چاقسىز ئەترەت ئەزالىرى ئۈچۈن سوغۇقتىن ساقلىنىش بويۇملىرىنى سېتىۋالدى. (ۋاڭجۇن)

تاشقى ئىشلار، مۇھاجىرلار خىزمىتى

[تاشقى ئىشلار خىزمىتى توغرىسىدا بايان] سىرتقا نىسبەتەن ئېچىۋېتىش سىياسىتىنىڭ كىشىلەر قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىشىغا ئەگىشىپ، تاشقى ئىشلار خىزمىتى پەيدىنپەي قەشقەر ۋىلايىتىدىكى پارتىيە،ھۆكۈمەت خىزمەتلىرى ھەم ئىقتىسادىي خىزمەتلەرنىڭ بىر مۇھىم مەزمۇنى بولۇپ قالدى.1985 - يىلى قەشقەرگە ئېكسكۇرسىيە ۋە زىيارەت قىلىش، سەيلى- ساياھەت، سۆھبەت ھەم ئۇچرىشىش، سودا ئىشلىرى، بايلىق مەنبەلىرىنى تەكشۈرۈش، تاقا چىقىش پائالىيىتى قاتارلىقلار ئۈچۈن كەلگەن چەت ئەللىك مېھمانلار ھەمدەشيائگاڭلىق، ئاۋىئىلىق قېرىنداشلارنىڭ ئومۇمىيسانى 10200 گە يېتىپ، 1984 - يىلدىكى 3500 كىشىدىن 191% ئاشتى، بۇ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان تاشقى ئىشلار خىزمىتى مۇنتىزىم كۆپەيگەن بىرىيل بولدى.

سىرتقا نىسبەتەن ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى تېخىمۇ ياخشى ئېزچىللاشتۇرۇش، قوشنا دۆلەتلەر ھەم غەربىي ئاسىيا ئەللىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى راۋاجلاندۇرۇپ، قەشقەرۋىدىلايىتىنىڭ تۆتەلەشتۇرۇش قۇرۇلۇشى سۈرئىتىنى تېزلىتىش،شۇنداقلا چېگرا رايونىنىڭدوستلۇق بېرىپكېلىشىملىرىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرۈپ كۆچەيتىش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى بەنگۈئېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى يولداش ئەنجىنى باشلىقى بولغان، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى يولداش يالقۇنشى مۇئاۋىن ئۆمەك باشلىقى بولغان ۋەكىللەر ئۆمىكىمىز1985 - يىلى 11 - ئاينىڭ باشلىرىدا پاكىستانىنىڭ ئىسلامئاباتقا بېرىپ خونجىراپ ئېغىزىنى 3 - دۆلەتكە ئېچىۋېتىش مەسىلىسى ئۈستىدە پاكىستان بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزدى. ئىككى تەرەپنىڭ دوستانە كەيپىياتى ئارقىلىق،1986 - يىل 5 - ئاينىڭ 1-كۈنىدىن ئېتىبارەن، خونجىراپ ئېغىزىنى 3 - دۆلەتكە (يەنى پۇتۇن دۇنياغا) رەسمىي ئېچىۋېتىش قارار قىلىندى.

بۇ قېتىمقى رەسمىي سۆھبەتتىن باشقا، پاكىستانىنىڭ كىلىنگىت رايونىنىڭ ۋالىيسىنىڭ يارەمچىسى مۇھەممەت بىلال يەنە مەخسۇس قەشقەرگە كېلىپ، سەئۇدى ئەرەبىستانىغاھەج قىلىش ئۈچۈن بارىدىغان خادىملىرىمىزنىڭ پاكىستان تەۋەلىكىدىن ئۆتۈشى توغرىسىدىكى بىر قىسىم مەسىلىلەرنى ئۈستىدە ئىككى قېتىم ئادەتتىكى سۆھبەتنى ئۆتكۈزدى.

1985 - يىلدىكى بىر قانچە قېتىملىق سۆھبەت ناھايىتى ئوڭۇشلۇق بولدى، ئۇ ئالدىن كۆزلەنگەن ئۈنۈمنى ھاسىل قىلدى،ھەمدە جۇڭگو-پاكىستان ئەللىرى خەلقلىرىنىڭ دوستلۇقىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرۈپ راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن مەلۇم تەسىللەرنى قولغا كەلتۈردى.

جۇڭگو-پاكستان چېگرا سىزىقىنىڭ ئايرىلغىنىغا 20 يىلدىن ئاشتى، ئىككى دۆلەتنىڭ چېگرا كېلىشىمىدىكى بەلگىلىمە بويىچە، چېگرا ئايرىلغاندىن كېيىن ھەر ئون يىل ئۆتكەندە چېگرا ئەھۋالىنى بىرلىكتە بىر قېتىم بىرلىشىپ تەكشۈرۈش لازىم ئىدى، لېكىن بىز تەرەپتىكى «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» قاتارلىق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، جۇڭگو-پاكستان چېگرىسى بەلگىلەنگەندىن كېيىن، 20 نەچچە يىل ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ بىرلىشىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلمىدى. چېگرا سىزىقىنىڭ مۇقىملاشقىنىنى ساقلاش، دۆلەتلىرىمىزنىڭ تېرىتورىيىسىگە بولغان ئىگىلىك ھوقۇقىنى ھەم جۇڭگو-پاكستان ئەللىرى سىزىقىغا چىڭ دوستلۇق مۇناسىۋىتىنى قوغداش ئۈچۈن، ئېلىمىز ھۆكۈمىتى پاكستان تەرەپ بىلەن مۇزاكىرىلىشىپ، 1986 - يىلدىن ئېتىبارەن، چېگرىنى ئىككى تەرەپ بىرلىكتە تەكشۈرۈشنى بەلگىلىدى، ئىككى تەرەپ بىرلىشىپ تەكشۈرۈشنىڭ تەييارلىقىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن جۇڭگو - پاكستان چېگرىسىنى ئىچكى جەھەتتىن تەكشۈرۈپ ئەھۋال ئىگەللىدى.

جۇڭگو - پاكستان چېگرىسىنىڭ يەر شەكلى ئېگىز - پەس، مۇرەككەپ قاتناش يولى بولمايلا قالماستىن، بەلكى كۆپىنچە قىسمى دېگىز يۈزىدىن 4 - 5 مىڭ مېتردىن كۆپرەك ئېگىز لىككە جايلاشقان، بەزى قىسىملىرى مۇزلۇقلارغا جايلاشقان بولۇپ، ھاۋا كىلىماتى سوغۇق، ئادەم ئىزى بىسىلمىغان جايلار ئىدى. ئەگەر يولنى ئاز مېڭىش ئۈچۈن، 5 - ئايدا ئىككى يول تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئالدى بىلەن تەشكىللىنىپ، ئالاقىدار يول لېنىيىلىرىنىڭ ئەھۋالى ئېگەللەندى. ئاندىن كېيىن تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى خىزمەتنى رەسمىي باشلىۋەتتى. ئۇلار تاغلا ئېگىز، يوللار خەتەرلىك بولۇش قاتارلىق تۈرلۈك قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ چېگرا ئەھۋالىنى ئاساسىي جەھەتتىن ئېنىقلاپ، بىرلىشىپ تەكشۈرۈش ئۈچۈن 1 - قول ماتېرىيالارنى ئېگەللىدى.

1985 - يىلى بىز تەكلىپكە بىنائەن 39 دۆلەتتىن قەشقەرگە كەلگەن جەمئىي 9 تۈركۈمدىكى 183 نەپەر مېھمانغا كۈتۈۋالدۇق؛ 20 نەچچە دۆلەت ۋە رايونداردىن كەلگەن سەيلى - ساياھەت ئۆمەكلىرى 200 تۈركۈمگە يېقىن بولۇپ، ئادەمى 3004 نەپەرگە يەتتى؛ جۇڭگو سەيلى - ساياھەت جەمئىيىتى تەكلىپ قىلغان مېھمان 9 تۈركۈم بولۇپ، ئادەمى 58 نەپەر بولدى. چەت ئەللەر ئىلىم تاغقا چىقىش ۋە ئېگىز تاغنى سەيلى-ساياھەت قىلىش كوماندىلىرى 24 تۈركۈم بولۇپ، ئادەمى 276 نەپەر بولدى؛ پاكستانلىق سودىگەرلەر ھەم ئۇغۇر-ئۆچمەنلەردىن 766 كىشى خونجىراپ ئېغىزىدىن ئېلىنىپ كەلگەن؛ سەيلى - ساياھەت قىلىش ئۈچۈن تارقاق ھالدا قەشقەرگە كەلگەن چەت ئەللىك مېھمانلار ھەم شىياڭگاڭ، ئاۋمېنلىق قېرىنداشلار 5913 كىشى بولدى. يۇقىرىدا ئېيتىلغان قەشقەرگە كەلگەن مېھمانلار ھەم يۇقىرى دەرىجىلىك تاشقى ئىشلار سەيلى - ساياھەت تارماقلىرىنىڭ قەشقەرگە بولغان ئىنكاسى بىر قەدەر ياخشى بولدى. ئۇنىڭ ئاساسەن بەش ماددىغا يىغىنچاقلاش مۇمكىن: بىرىنچى، قەشقەرنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكى قويۇق، مەنزىرىسى ئۆزىگە خاس بولۇپ، ناھايىتى زور جەلپ قىلىش كۈچىگە ئىگە، ئۇ جۇڭگونىڭ باشقا رايونلىرىغا ئوخشىمايدۇ؛ ئىككىنچى، قەشقەردىكى ھەرمىللەت خەلقى قىزغىن مېھماندوست، ھەممىلا يەردە سەمىمىلىك ھېس قىلغىلى بولىدۇ؛ ئۈچىنچى، قەشقەر مېھمانخانىلىرىنىڭ مۇلازىمەت بوزىتىسىمى ياخشى، تاماقلىرىنىڭ سۈپىتى يۇقىرى؛ تۆتىنچى، جۇڭگونىڭ مىللىي دىنىي سىياسىتىنىڭ ئۇلۇغلىقىنى قەشقەردىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ؛

بەشىنچى، قەشقەرنىڭ تاشقى ئىشلار ئىشخانىسى، سەيياھەت ئىدارىسىنىڭ ئادەم ئاز، ئاپتوموبىل ئاز بولۇشتەك قىيىن شارائىتتا، شۇنچىۋالا ئېغىر كۆتۈرۈلۈش ۋەزىپىسىنى گو- رۇپلىيالمىغان قالتىس ئىش.

قەشقەرگە كەلگەن چەت ئەللىك مېھمانلارنىڭ سانى ئۆزلۈكسىز تۇردە ھەسسىلەپ ئاشقان- لىقى ئۈچۈن، قەشقەر ئىقتىسادىي جەھەتتە ئۇنىڭ مەنپەئىتىنى كۆردى، تاشقى پىرىنۇوت كىرد- ىي كۆرۈنەرلىك ئاشتى. 1985 - يىلدىن ئېتىبارەن قوش بىر مىليون يۈەنلىك ئوتكەلدىن بۇسۇپ ئوتۈلدى، تولۇقسىز مەلۇماتلارغا قارىغاندا، قەشقەر خەلق ئاۋىئاتسىيىسى، مېھمانخاند- لىرى سەيياھەت ئىدارىسى، سودا تارماقلىرى قاتارلىق ئورۇنلار يارانقان تاشقى پى- رىنۇوت كىرىمىنى خەلق پۇلىغا سۈندۇرغاندا بىر مىليون 500 مىڭ يۈەنگە يەتكەن؛ غەيرى سودا تاشقى پىرىنۇوت كىرىمى (چەت ئەللىكلەرنىڭ قەشقەردە تېگىشكەن چەت ئەل پۇلى) نى خەلق پۇلىغا سۈندۇرغاندا بىر مىليون يۈەن بولغان.

سىرتقا نىسبەتەن ئېچىۋېتىشنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىگە ماس- لىشىش ئۈچۈن بۈيىر يىلدا تاشقى ئىشلار ئىشخانىسى تاشقى ئىشلارغا مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى ھەم كەسپىي كادىرلارنىڭ ئۆگىنىش كۇرسى، كۆتۈۋالغۇچى خادىملارنىڭ ئۆگىنىش كۇرسىنى ئاچتى؛ كۆتۈۋېلىش ئورۇنلىر- ىدىكى ئالاقىدار يولداشلارنى ئىنچىكىرىكە بېرىپ ئېكسكۇرسىيە قىلىش ۋە ئۆگىنىشكە تەش- كىللىدى؛ بىر قىسىم ياشلارنى تاللاپ ئۇرۇمچى ۋە بېيجىڭگە چەت ئەل تىلىنى ئۆگىنىشكە ئەۋەت- تى؛ قەشقەر شەھىرىنىڭ سەيياھەت خەرىتىسىنى بېسىپ تارقاتتى. قەشقەرنىڭ ئاساس- لىق ئېكسكۇرسىيە نۇقتىلىرىنى تونۇشتۇرۇش ماتېرىياللىرىنى رەتلەپ چىقتى؛ «چەت ئەللەر- گە مۇناسىۋەتلىك پائالىيەتلەردىكى ناتوغرا ئىستىللاردىن ساقلىنىش، تاشقى ئىشلار ئىنتىزامە- نى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى بىر قانچە كونكرېت بەلگىلىمە» قاتارلىقلارنى تۈزۈپ چىقتى.

(چېن يۇ)

[مۇھاجىرلار خىزمىتى] پارتىيىنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئو- مۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، مۇھاجىرلار ئىشخانىسى پارتىيىنىڭ مۇھاجىرلار سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇردى ھەمدە مۇھاجىرلار خىزمىتىنى پەيدىنپەي تۈزەلدۈرۈش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يولىغا يۈتكىدى.

1. پارتىيىنىڭ مۇھاجىرلار سىياسىتى قەشقەر ئۆلكىلىك ھەيئەتلىرىدە ئەمەلىيە- لەشتۈرۈلدى. ئۆلكىلىك بويىچە ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلار، مۇھاجىرلارنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلە- رى، شىاڭگاڭلىق، ئاۋمىنلىق، تەيۋەنلىك قېرىنداشلار ۋە ئۆلارنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى، چەت ئەل تەۋەلىكىدىكى جۇڭگولۇقلارنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرى ئىچىدىكى « ھەدەنىيەت زور ئىنە- قىلابى »دا يۇز بەرگەن خاتا، ناھەق، يالغان دېلولاردىن 60 نى ئاقلىدى ھەم قايتا تەكشۈر- دى، ھەممىسىدە سىياسەتنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىندى؛ يەنە تارد- ىمي كونا دېلودىن 48 ي تامامەن ئاقلىنىپ، قايتا تەكشۈرۈلدى؛ 1962 - يىلى ئىخچاملىنىپ تۇۋەنگە چۈشۈرۈلگەن ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلار، مۇھاجىرلارنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرى ئىچى- دىكى 26كىشىدىن ئوخشىمىغان ئەھۋالغا ئاساسەن، خىزمەتتىنى ئەسلىگەكەلتۈرۈپ، پىنسىيىگە چىقا- رىپ، خىزمەتتىن چېكىندۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىنغانلار 25 كىشى بولدى؛ «ھەدەنىيەت زور ئىنە-

قىلابى » مەۋكىلىدە تۆيلىرى ئاختۇرۇلغان ئون نەچچە ئائىلىلىك ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىر، مۇھاجىرلار نىلك ئائىلە تەۋەسىگە نىسبەتەن ئالاقىدار ناھىيىلەر نىلك كونكرىت ئەھۋالىغا ئاساسەن، تەكشۈرۈپ ئېنىقلىغاندىن كېيىن پەيدىنپەي مۇۋاپىق تۆلەپ بېرىشى تەلەپ قىلىنىدى.

2. ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلار، مۇھاجىرلار نىلك ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ئىچىدىكى زىيالىلارغا قارىتىلغان سىياسەت يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. يېقىنقى بىر - ئىككى يىلدىن بۇيان، ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلار، مۇھاجىرلار نىلك ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ئىچىدىكى زىيالىلارنىڭ «تۆتىلىشى» شەرتىگە ئاساسەن ئۇيغۇن كېلىدىغان 27 كىشىھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەزىلىرىگە كىرگۈزۈلدى؛ پارتىيە ئەزالىق شەرتىگە ئۇيغۇن كەلگەن 73 نەپەر مۇنەۋۋەر زىيالى جۈملىگە كومپارتىيىمىزگە كىردى. ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلار، مۇھاجىرلار نىلك ئۇرۇق - تۇغقانلىرىدىن ئايرىم - ئايرىم ئولتۇراقلاشقان 6 ئائىلىلىك ئەر - خوتۇنلىك خىزمىتىنى يۆتكەش مەسىلىسى مۇناسىۋەتلىك تارماق ۋە ئورۇنلار بىلەن ئالاقىلىشىش ئارقىلىق ھەل قىلىپ بېرىلدى؛ ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلار، مۇھاجىرلار نىلك ئۇرۇق-تۇغقانلىرى ئىچىدىكى بىر قىسىم زىيالىلار نىلك پەرزەنتلىرىنىلك يۇقىرى مەكتەپلەرگە چىقىش، ئىشقا ئورۇنلاشىش مەسىلىسى ھەل قىلىنىدى. بەزىلىرى ئەمگەك تارماقلىرىنىلك ئەمگەك كۆرسەتكۈچلىرىنى ئاجرىتىپ ئېتىبار بېرىش ئارقىسىدا ھەل قىلىنىدى.

3. جۈملىگە مۇھاجىرلارنىلك خۇسۇسى تۆيلىرىگە قارىتىلغان سىياسەتنى يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. مەركەزنىلك ئالاقىدار ھۆججەتلىرىدىكى بەلگىلىمىلەر نىلك روھىغا ئاساسەن، مەمۇرىي مەھكىمىدە جۈملىگە مۇھاجىرلارنىلك خۇسۇسىي تۆيلىرىگە قارىتىلغان سىياسەتنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى. ھەرقايسى ناھىيە (شەھەر) لەردىنمۇ مۇشۇنداق رەھبەرلىك ئاپپاراتلىرى ئارقا-ئارقىدىن قۇرۇلدى ھەمدە ئالاقىدار تارماقلارنىلك كادىرلىرى ئاجرىتىلىپ، نەق مەيداندا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلدى. مەسىلەن: قەشقەر شەھىرىدە 20 نەچچە كىشى ئاجرىتىلدى، يەكەن، قاغىلىق ناھىيىلىرىدە ئايرىم - ئايرىم ھالدا 10 نەچچىدىن كىشى ئاجرىتىلدى. ئۇلار يەرلىك كادىرلار، مەئۇم قوشنىلار ۋە تەھۋال بىلىدىغان باشقا كىشىلەرنىلك سۆھبىتى يەكىنلىرىنى ئاچتى يا كى ئۇلار بىلەن ئايرىم سۆزلەشتى، ئۇي ئىگىلىرى، ئۇي ۋاريىلىرىنى زىيارەت قىلدى. بۇ ئارقىلىق جۈملىگە مۇھاجىرلارنىلك خۇسۇسىي تۆيلىرىنىلك تارىخىي ئۆزگىرىشى ۋە ھازىرقى تەھۋالى ئاساسىي جەھەتتىن ئېنىقلاندى، بىر يىرلەپ جەدۋەللەشتۈرۈلۈپ تىزىمغا ئېلىندى ھەمدە يەككەماتېرىيالار يېزىلدى. تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئېنىقلاندىكى، ئۇنىلك ئىچىدە جۈملىگە مۇھاجىرلارنىلك يەر ئىملاھاتى مەزگىلىدە مۇسادىرە قىلىنغان، ئۆتكۈزۈۋېلىنغان خۇسۇسىي ئۆيلىرى بار، خاتا ئۆزگەرتىۋېلىنغان خۇسۇسىي تۆيلىرىمۇ بار، گومىنداڭنىلك ھەربىي ۋە مەمۇرىي خادىملىرى تاشلاپ كېتىپ، ۋاكالىتەن باشقۇرۇلۇۋاتقان ۋە مۇسادىرە قىلىنغان ئۇي-مۈلۈكلەر، يېزىلار دىكى ھەر قېتىملىق ھەرىكەتلەردە مۇسادىرە قىلىنغان، ئۆتكۈزۈۋېلىنىپ ئىشلىتىلگەن خۇسۇسىي ئۆيلەر، شەھەر - يېزىلار نىلك قۇرۇلۇشىدا چېقىۋېتىلگەن، كۆچۈرۈلگەن خۇسۇسىي ئۆيلەرمۇ بار. 1985 - يىل 12 - ئايغا كەلگەندە، ھەرقايسى ناھىيە (شەھەر) لەر جۈملىگە مۇھاجىرلارنىلك ئەمەلىيلەشتۈرۈشىگە تېگىشلىك خۇسۇسىي ئۆيلىرى بار 376 ئائىلىنى، يەنى جەمئىي

كۆلىمى 99216 كۆۋادىرات مېتر كېلىدىغان 4242 ئېغىز ئۆينى تەكشۈرۈپ چىقتى، 101 ئائىلىنىڭ جەمئىي كۆلىمى 14566 كۆۋادىرات مېتر كېلىدىغان 705 ئېغىز ئۆيى سىياسەت ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈپ قايتۇرۇپ بېرىلدى. ھۆججەتتە بەلگىلەنگەن داشىرنگە ئۈيغۇن كېلىپ، ئەمەلەشتۈرۈشكە تېگىشلىك بولغان، ئۆي يەنىلا ساقلىنىپ تۇرۇۋاتقان، رەسمىيەتتى تولۇق بولغان (ۋاكالەتچىلىك خېتى ۋە جامائەتنىڭ ئىسپاتى بولغان) لاردىن قەشقەر شەھىرىدە سىياسەت ئەمەلىيلىشىپ ئۆي قايتۇرۇلغانلار 59 ئائىلە بولۇپ، كۆلىمى 6230 كۆۋادىرات مېتر، 261 ئېغىز. كونىشەھەر ناھىيىسىدە جۈملىگو مۇھاجىرلىردىن بەش ئائىلىنىڭ 705 كۆۋادىرات مېتر كۆلەمدىكى 25 ئېغىز خۇسۇسىي ئۆيى سىياسەت ئەمەلىيلەشتۈرۈلۈپ، قايتۇرۇپ بېرىلدى.

مەركەز ۋە ئاپتونوم رايون جۈملىگو مۇھاجىرلىرىنىڭ خۇسۇسىي ئۆيلىرىنگە قارىتىلغان سىياسەتنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشكە ناھايىتى ئەھمىيەت بەردى، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ جۈملىگو مۇھاجىرلىرىنىڭ خۇسۇسىي ئۆيلىرىنگە قارىتىلغان سىياسەتنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئۈچۈن لازىم بولغان ياردەم پۇلنى ئۆز ۋاقتىدا تەقسىم قىلىپ بەردى.

4. مۇھاجىرلار خىزمىتى تۆتىلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇرۇلدى.

4 - ئايدا، ۋىلايىتىمىزدىكى مۇھاجىرلار خىزمىتى يەنىنى ھەم مۇھاجىرلار بىرلەشمىسى يەنىنى چاقىرىلدى، مەركەزدىكى مۇھاجىرلار خىزمىتى توغرىسىدىكى مۇھىم يىغىلىيورۇقلىرى ھەم ھەر قايسى ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك مۇھاجىرلار ئىشخانىلىرىنىڭ مودىرلىرى قاتناشقان مەملىكەتلىك يەنىن، شۇنداقلا ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلارنىڭ مەملىكەتلىك 3 - قۇرۇلتىيىنىڭ روھى يەتكۈزۈلدى ۋە ئىزچىللاشتۇرۇلدى. بۇ قېتىمقى يەنىن ئارقىلىق ئىدىيە بىرلىككە كەلتۈرۈلدى، يەنىنغا قاتناشقان يولداشلارنىڭ يېڭى دەۋردىكى مۇھاجىرلار خىزمىتىنىڭ ئالاھىدە مۇھىم رولى ھەم ئۇنى قانداق قىلىپ شىنجاڭنىڭ، قەشقەر - نىڭ ئەمەلىيەتتىكە بىرلەشتۈرۈش، مۇھاجىرلار خىزمىتىنىڭ مۇھىم رولىنى جارى قىلدۇرۇشقا بولغان تونۇشى ئۆستۈرۈلدى. ئۇ مۇنۇلاردىن ئىبارەت: مۇھاجىرلار خىزمىتىنى تۆتەلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، ۋەتەنىنىڭ بىرلىككە كېلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە رولىنى جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن، چوقۇم مۇھاجىرلار خىزمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يولىغا ھەقىقىي يۆتكەش لازىم. شۇنداق قىلغاندىلا، مۇھاجىرلار خىزمىتى ئاندىن يۇنىلىشنى ئېگەللىيەلەيدۇ، ئاندىن ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولىدۇ، شىنجاڭنىڭ ۋە قەشقەرنىڭ ئەمەلىيەتتىكە بىرلەشتۈرۈپ مۇھاجىرلار خىزمىتىنى قانات يايدۇرغاندا، چوقۇم پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتى ھەم دىنىي سىياسىتىنى ئىزچىل ئىجرا قىلىش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، ۋەتەننىڭ چېگرا مۇداپىئەسىنى مۇستەھكەملەش، بۇ ئارقىلىق تۆتەلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىنى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن بىر مۇقىم ھەم ئىنچ شارائىتنى بارلىققا كەلتۈرۈش لازىم.

يېڭى دەۋردىكى مۇھاجىرلار خىزمىتىگە بولغان تونۇشنى ئۆستۈرۈش ئاساسىدا، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كونكرېت ئەھۋالىغا ئاساسەن، چەت ئەللەردىكى جۈملىگو لۇق مۇھاجىرلار، چەت ئەل تەۋەلىكىدىكى جۈملىگو لۇقلار ئىچىدىكى نۇقتىلىق نۇقتىلارنى تەكشۈرۈش، تېگىشتەكتىنى ئېگەللەش خىزمىتى نۇقتىلىق ھالدا ئېلىپ بېرىلدى. جۈملىگو لۇق مۇھاجىرلار، جۈملىگو لۇقلارنىڭ مەملىكىتىنى كىرگۈزۈشتە «باشلامچى بولۇش»، «كۆۋرۈك سېلىش» خىزمىتى دەسلەپكى قەدەمدە

جەمئىيەت

مىللىي خىزمەت

[مىللىي خىزمەت توغرىسىدا بايان] 1985 - يىلى قەشقەر ئۆلايىتىدەئاساسلىقى تۆۋەندىكىدەك بىر نەچچە خىزمەت ئىشلەنىدى:

1. «مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» نى تەشۋىق قىلىش، ئىزچىللاشتۇرۇش ۋە ئىجرا قىلىش چىلك تۈتۈلدى، خەلق ئىشلار باشقارمىسى بىلەن بىللە قەشقەرۋىلايىتىدىكى 2 ئاپتونوم يېزا (پوسكام ناھىيىسىدىكى بۈيلۈق تاجىك مىللىي يېزىسى ۋە تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىدىكى كۆكيار قىرغىز مىللىي يېزىسى)نى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە يېڭىدىن قۇرۇش خىزمىتىگە تەييارلىق قىلىندى؛ ئەدلىيە باشقارمىسى بىلەن بىرلىشىپ «مىللىي تېرى-

---

ئىلىپ بېرىلدى. مۇھاجىرلار خىزمىتىدىكى «باشلامچى بولۇش» ۋە «كۆۋرۈك سېلىش» ئارقىلىق، شىنجاڭنىڭ قەشقەر ئىگىلىكىنى ئېچىش باش شىركىتى بىر تەرەپ بولۇپ، پاكىستاننىڭ گىلگىتتىكى شۆبىلەك سودا شىركىتى بىلەن قەشقەردە يېپەك ئىشلەپچىقىرىش، مېھمانخانا قۇرۇش، سەيلى-ساياھەت ئىشلىرىنى يولغا قويۇش، مېۋە - چېۋىلەرنى پىششىقلاپ ئىشلەش قاتارلىق 4 جەھەتتە بىرلەشمە مۇددىئانامە ئىمزالىندى؛ پاكىستان تەۋەلىكىدىكى جۇڭگولۇق كىشى ئابدۇقېيۇم شىنجاڭنى دۇخاۋا ئىشلەپچىقىرىدىغان ماشىنا- ئۈسكۈنە ۋە 100 مىڭ يۈەن ئامېرىكا دوللىرى بىلەن تەمىنلەپ قەشقەردە بىر شۆبىلەك دۇخاۋا فابرىكىسى قۇرۇشنى، 1986 - يىلى ئۈزلىكسىز تەپسىلاتى ئۈستىدە قايتىدىن سۆزلىشىشنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈردى، ۋەتەنگە قايتىقان مۇھاجىر لىن داۋمىن شياڭگاڭدىكى بىر نەۋرە سىڭلىسى ئىشلەيدىغان ئورۇندىن قۇرۇق يۇيۇش ماشىنىلىرى ۋە چوڭايتىش-بېسىش ماشىنىسى (تەخمىنەن 20 مىڭ يۈەن ئامېرىكا دوللىرى) كىرگۈزۈپ ۋىلايەتلىك مۇھاجىرلار بىرلەشمىسىنىڭ يېزا - بازار كارخانىلىرىنى ئېچىش مەبلەغى قىلىشنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈردى. مۇھاجىرلارنىڭ ئورۇق-تۇغقانلىرىدىن ئۇرايىم قارى باشچىلىقىدىكى 10 كىشى 300 مىڭ يۈەن خەلق پۇلى توپلاپ سودا دۇكىنى ئاچتى.

5. مۇھاجىرلار بىرلەشمىسىگە كادىر سەپلەندى، ۋىلايەتلىك ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلار بىرلەشمىسى 1983 - يىلى 12 - ئايدا رەسمىي قۇرۇلغانىدى. ئۇ كەلگۈسىدە مۇھاجىرلار، ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلار، مۇھاجىرلارنىڭ ئورۇق - تۇغقانلىرى بىلەن ئالاقە باغلاش، پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىك ئورگانلىرىغا ئۇلارنىڭ پىكىر، تەلەپلىرىنى ئىنكاس قىلىش جەھەتتە ئەردە ئۇرغۇنلىغان خىزمەتلەرنى ئىشلىدى. ھازىر ئۇ ئىچكىگە ۋەتەنگە قايتقان مۇھاجىرلاردىن ئىككى كىشى يۆتكەپ كېلىنىپ، ۋىلايەتلىك مۇھاجىرلار بىرلەشمىسىنىڭ مەخسۇس كادىرلىقىغا قويۇلدى. (دۇەن جىن شالغ)

تور بېلىك ئاپتونومىيە قانۇنى ھەققىدە لېكسىيە» تۈزۈپ چىقىلدى ھەمدە يولداش خۇياۋ-باڭنىڭ قەشقەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندىن كېيىنكى بىر قاتار يوليورۇقلىرىغا بىرلەشتۈرۈلۈپ ھەر قايسى مىللەت،ھەر قايسى ساھە دېكلىمىرنى تەشكىللەپ،تۈرلۈك شەكىلدىكى سۆھبەت يىغىنلىرى ئېچىلدى. تەشۋىقات جەھەتتە ياخشى ئۇنۇم ھاسىل قىلىندى.

2. 12-دۆۋە تلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ ئاخبارات تىنىڭ روھىنى يېتەكچى قىلىپ قەشقەر ۋىلايىتىگە بىۋاستە قاراشلىق زاۋۇت (كان)، كارخانىلارنى تۈزۈلمە ئىسلاھات تىدا ئوتتۇرىغا چىققان بەزى يېڭى گەۋدىلەرگە، بولۇپمۇ ئاز سانلىق مىللەت ئىشچى-خىزمەتچىلىرىدىكى «ئىككى تۈۋەن» بىر ئاز» (ئىشقا چىقىش نىسبىتى تۆۋەن، تېخنىكا سەۋىيىسى تۆۋەن، ئالىدىغان مۇكاپاتى ئاز) بولۇش مەسىلىسىگە قارىتا،مىللىي خىزمەت ئۇقتۇرۇشىدىن چىقىپ، بىر قەدەر ئىنچىكە تەكشۈرۈش - تەتقىق قىلىش ئېلىپ بېرىلدى، مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشنىڭ تەدبىرى ۋە تەكلىپى ئوتتۇرىغا قويۇلدى ھەمدە تەكشۈرۈلگەن گەۋدىلەرنىڭ ئاقتىدا ئۆلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ تەتقىق قىلىشىغا يوللاپ بېرىلدى.

3. ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئەنئەنىۋى تەنتەربىيە يىغىنلىرىغا يار - يۆلەك بولۇندى، ۋىلايەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتىغا ھەمكارلىشىپ 1986 - يىلى 10 - ئايدا ئاپتونوم رايونلۇق مەركىزىي ئۈرۈمچىدە چاقىرىلىدىغان مەملىكەتلىك ئازسانلىق مىللەت تەنئەنىۋى تەنتەربىيە يىغىنىغا تەييارلىق قىلىندى. ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەت چىلەر بىرلەشمىسى، ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت - ماارىپ باشقارمىسى ۋە پايتەخت فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتى بىلەن بىرلىشىپ بېيجىڭدە «قەشقەر مەنزىرىلىرى» گۈزەل سەنئەت كۆرگەزمىسى ئېچىلىپ قەشقەرنى تەرەققىي قىلدۇرۇش، قەشقەرنى تەشۋىق قىلىش ئۈچۈن پايدىلىق خىزمەتلەر ئىشلەندى.

4. ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونىغا بېرىلىدىغان ياردەم پۈلىنىڭ ئىشلىتىلىشى ۋە ئۇنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى تەكشۈرۈپ كۆرۈلدى ھەمدە مۇشۇ ئاساستا، 1986 - يىلى مۇشۇ خىل خىراجەتنى ئىشلىتىشنى ئىلاھ قىلىش پىلانى مۇزاكىرە قىلىنىپ، ئاپتونومراي-ونلۇق مىللىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ تەستىقلىشىغا يوللاندى. 1985 - يىلى ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونىغا بېرىلگەن ياردەم پۇلى ئاساسلىقى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ماارىپ ئىشلىرىنى،مەكتەپ بېشىغا يەتمىگەن بالىلار ماارىپىنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە مىللىلار ئالاھىدە ئېھتىياجلىق بويۇملارنى ئىشلەپچىقىرىشقا مەدەت بېرىش ۋە بىر قىسىم ناھىيىدىكى ئامما-نىڭ ئىچىدىغان سۇ قېيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلدى ھەمدە قەشقەر شەھىرىدىكى مۇسۇلمانلار يېمەكلىكلىرىنى ئىشلەش ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن تۆھپە قوشۇلدى، بىر قەدەر زور سىياسىي نەتىجە ۋە ئىقتىسادىي ئۇنۇم ھاسىل قىلىندى.

5. تارقاق ئولتۇراقلاشقان بەزى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تەلىپىگە تېخىمۇ كۆپ كۆڭۈل بۆلۈندى ۋە دەققەت قىلىندى، ئۇز بېكلىمىنىڭ قەۋرىستانلىقى ھەل قىلىپ بېرىلدى. بىر قىسىم ئامما-نىڭ مىللەت پەرقى ئايرىپ بېرىلدى، بىر قىسىم «مۇسۇلمان ئاشخانىلىرىنىڭ مۇسۇلمانچە بولماسلىقى» قاتارلىق كونكرېت مەسىلىلەر ھەل قىلىندى، بۇلارنىڭ ھەممىسى تارقاق ئولتۇراقلاشقان ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ۋە مۇسۇلمان ئامما-نىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. (ۋۇدۇگياۋ)

[قەشقەر ۋىلايىتىدىكى مىللەتلەرنىڭ تارقىلىش ئەھۋالى] قەشقەر ۋىلايىتى ئۇيغۇرلارنى ئاساس قىلغان كۆپ مىللەتلىك رايون، ھازىر 32 مىللەت بار. كۆپ سانلىق ئىگىلىگەن ئۇيغۇرلاردىن باشقا، خەنزۇ، تاجىك، تۆڭگان، قىرغىز، ئۆزبېك، جۇاڭزۇ، مانجۇ، قازاق، موڭغۇل، زاڭزۇ، شۇە، دۇڭشاڭ، تۇجا، تۇڭزۇ، مياۋزۇ، تاتار، روس، تۇزۇ، بۇيىزۇ، چاۋشيەن، ياۋزۇ، شېزۇ، سالا، يىزۇ، بەيزۇ، باۋئەن، كاۋشەن، پۇكۇ، داغۇر، ئولۇنچۇن، لوباسىللەتلىرى بار.

32 مىللەتنىڭ ئىچىدە نوپۇسى مىليوندىن ئاشىدىغان مىللەت 1 (ئۇيغۇر)؛ نوپۇسى 100 مىڭدىن ئاشىدىغان مىللەت 1 (خەنزۇ)؛ نوپۇسى 10 مىڭدىن ئاشىدىغان مىللەت 1 (تاجىك)؛ نوپۇسى 1000 دىن ئاشىدىغان مىللەت 3 (تۆڭگان، قىرغىز، ئۆزبېك)؛ نوپۇسى 100 دىن ئاشىدىغان مىللەت 4 (جۇاڭزۇ، مانجۇ، قازاق، موڭغۇل)؛ نوپۇسى 100 دىن تۆۋەن مىللەت 22، مىللەتلەرنىڭ تارقىلىشتىكى روشەن ئالاھىدىلىك ــ ئۇيغۇرلارنى ئاساسىي گەۋدە قىلىپ ھەر قايسى مىللەتلەر ئارىلىشىپ ئولتۇراقلاشقانلىقنىڭ ئىچىدە كىچىك مەركەزلەشكەن ھالەت شەكىللەنگەن. ئۇيغۇر، خەنزۇ، تۆڭگان مىللەتلىرى ئارىلاش ئولتۇراقلاشقاندىن باشقا، تاجىك، قىرغىز، ئۆزبېك مىللەتلىرى كىچىك مەركەزلىشىپ ئولتۇراقلاشقان، باشقا مىللەتلەر ئارىلاش ئولتۇراقلاشقان.

ئۇيغۇرلار ئاساسلىق مىللەت بولۇپ، 2 مىليون 194 مىڭ 634 نوپۇسى بار، ئاساسلىقى ۋىلايىتىمىزدىكى 12 ناھىيە (شەھەر)گە جايلاشقان. كۆپچىلىكى يېزىلاردا بولۇپ، دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

خەنزۇلارنىڭ نوپۇسى 132 مىڭ 222، ئاساسلىقى ۋىلايەتتىكى 12 ناھىيە (شەھەر) گە جايلاشقان، ئاساسىي جەھەتتىن شەھەرلەردە ئولتۇراقلاشقان، بىر قىسمى پوسكام، يەكەن، قاغىلىق، كونىشەھەر قاتارلىق ناھىيىلەردە ئولتۇراقلاشقان. ئاساسلىقى بېقىمچىلىق ۋە باشقا قوشۇمچە كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

تاجىكلارنىڭ نوپۇسى 22 مىڭ 761، ئاساسلىقى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىگە جايلاشقان، باشقىلىرى پوسكام، يەكەن، قاغىلىق قاتارلىق ناھىيىلەرگە جايلاشقان. تاشقورغان، قاغىلىق قاتارلىق ناھىيىلەردىكى تاجىكلار ئېگىزلىكلەرگە ئورۇنلاشقان. پوسكام، يەكەن قاتارلىق ناھىيىدىكىلەر تۈزلەڭلىككە ئورۇنلاشقان، ئاساسلىقى چارۋىچىلىق بىلەن، قوشۇمچە دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

تۇڭگانلار بىلەن دوپۇسى 4 مىلك 860، ئۇيغۇر، خەنزۇلار بىلەن چوڭ-كىچىك شەھەر - يا-زارلاردا تارىلاش ئولتۇراقلاشقان.

قىرغىزلار بىلەن دوپۇسى 4 مىلك 335، تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىگە ۋە يەكەن، قاغىلىق، يېڭىسار، كونىشەھەر، يېڭىشەھەر، قاتارلىق ناھىيىلەرگە جايلاشقان. كۆپسانلىقى تاز-لەڭلىككە، ئاز سانلىكىسىنى ئىگىزلىككە جايلاشقان. ئاساسلىقى چارۋىچىلىق بىلەن، قىسمەن دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

ئۆزبېكلەر بىلەن دوپۇسى 2 مىلك 937، يەكەن، قەشقەر، قاغىلىق قاتارلىق ناھىيە (شە-ھەر)لەر بىلەن شەھەر - بازارلىرىغا جايلاشقان، ئۇيغۇرلار بىلەن تارىلاش ئولتۇراقلاشقان، كە-چىك مەركەزلىشىپ مەھەللە شەكىللەندۈرگەنلىرىمۇ بار.

يۇقىرىدىكى مىللەتلەردىن باشقا 22 ئاز سانلىق مىللەتلەر 12 ناھىيە (شەھەر)دە ئول-تۇراقلاشقان، ئاساسلىقى شەھەر - بازارلاردا، جۇڭزۇلار 369 كىشى، مانجۇ 259 كىشى، قازاق 150 كىشى، موڭغۇل 119 كىشى، زاڭزۇ 40 كىشى، شۇۋە 35 كىشى، دۇڭشياڭ 34 كىشى، تۇجيا 29 كىشى، تۇڭزۇ 26 كىشى، مياۋزۇ 28 كىشى، تاتار 17 كىشى، روس 14 كىشى، تۇزۇ 17 كىشى، بۇيىزۇ 13 كىشى، چاۋشيەن مىل-لىتى 14 كىشى، ياۋزۇ ئون كىشى، شېزۇ ئالتە كىشى، سالا ئالتە كىشى، يىزۇ بەش كىشى، بەيزۇ بەش كىشى، باۋئەن توت كىشى، گاۋشەن ئىككى كىشى، يۈگۇ ئىككى كىشى، داغۇر بىر كىشى، ئۇلۇنچۇن بىر كىشى، لوبا بىر كىشى. (يالقۇن)

[مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى ئۆگىنىلدى] 1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەر مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قا-نۇنىنى ئۆگىنىش، تەشۋىق قىلىش، ئىجرا قىلىشنى مۇھىم نۇقتا قىلىدى، تۈرلۈك شەكىللەرنى قوللىنىپ مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنىنى تېرىشىپ ئۆ-گەندى، تەشۋىق قىلدى، ئەمەلىيلەشتۈردى.

1. ئۆگىنىش ماتېرىياللىرى تارقىتىپ بېرىلدى ۋە تۈزۈلدى. 3 - ئايدا مىللىي ئىش-لار باشقارمىسى مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنىدىن 1000 نى تارقىتىپ بەردى، 5 - ئايدا، مىللىي ئىشلار باشقارمىسى ئەدلىيە باشقارمىسى بىلەن بىرلىشىپ «مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى تېوغرىسىدا لېكسىيە» تۈزۈپ 4000 نۇسقا تارقىتىپ بەردى.

2. ھەر خىل شەكىلدە «مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» نى ئۆگىنىش كۈرسلىرى ئېچىلدى، ئۆگىنىش تايانچىلىرى تەربىيىلەندى. 8 - ئايدا، ۋىلكوم «مىللەت-لەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى» پائالىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، بۇ ئاستە قاراشلىق تۈرۈنلار-نىڭ تەشۋىقات، سىياسىي خىزمەت كادىرلىرىدىن 126 كىشىنى تەشكىللەپ «مىللىي تېرىتو-رىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» نى ئوچ كۈن كونتولتاتسىيە قىلدى. يەكەن ناھىيىسىدە 7-8 - ئايلاردا، ناھىيە، يېزا (بازار) لاردىكى رەھبىرىي كادىرلارنى يىغىپ توت قارار كۇرس ئاچتى، 324 كادىر ئۆگىنىشكە قاتناشتى، شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا 130 نەپەر دېنىي زاتلارنىڭ ئۆگىنىش كۇرسىنى ئاچتى. پوسكام ناھىيىسى بەش قارار ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىپ، 1000 دىن ئارتۇق نەزەرىيە تايانچىلىرىنى تەربىيىلىدى. ئۆگىنىشكە قاتناشقان

هەممە يىلەن ئۆز ئورنىغا قايتىپ بارغاندىن كېيىن ئەستايىدىل كونترولتاتسىيە قىلىدى ، ئو ـ رۇنلىرىنىڭ ئۆگىنىشىنى تەشكىللىدى ، بىر قەدەر ياخشى ئۆگىنىش ، تەشۋىق قىلىش رولىنى ئويناندى .

3 . ئۆگىنىش ۋاقتى ۋە تەكشۈرۈش ۋاقتى بەلگىلەندى. ۋىلايەت بويىچە هەممە ئورۇن ـ لار ئۆگىنىش ۋاقتىنى ئورۇنلاشتۇردى، بەلگىلىدى ، هەپتىدە بىر ىم كۈن ئۆگىنىش ۋاقتىغا كاپالەتلىك قىلدى . قەشقەر شەهەرلىك پارتكوم شەهەركە قاراشلىق ئورۇنلارنىڭ مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنىنى ئۆگىنىشىنى مەخسۇس ئورۇنلاشتۇردى ، ئۆگىنىش ئەھۋالىنى ئايمۇ ئاي تەكشۈرۈپ تۇردى ، ئۆگىنىش جەريانىدا يەنە تېخى ئىمتىهان ئالدى .

4 . هەر خىل پائالىيەتلەرگە ماسلاشقان هالدا تۈرلۈك سۆهبەت يىغىنى ، لېكسىيە سۆز ـ لەش يىغىنى قاتارلىق پائالىيەتلەر قانات يايدۇرۇلدى ، مىللىي ئىشلار باشقارمىسى 1985 ـ يىلى هەر مىللەت ، هەر ساهە زىيالىلىرىنىڭ ۋەكىللىرىنى چاقىرىپ ، مىللىي تېرىتورىيە ـ لىك ئاپتونومىيە قانۇنىنى مەزمۇن قىلغان سۆهبەت يىغىنىنى ئۇچ قېتىم چاقىردى ، يىغىنغا كەلگەن يولداشلار مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنىنى ئۆگىنىشتىن ئالغان تەسـ ـ راتلىرىنى كەڭ كۆشادە سۆزلەشتى ، ئۆگىنىش تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇردى . ۋىلايەتلىك 2 ـ قاتناش شىركىتى بەش كىشىلىك لېكسىيە سۆزلەش گۇرۇپپىسى تەشكىل قىلىپ ، كالۇن ـ لارغا،زاۋۇتلارغا چوڭقۇر چۆكۈپ ، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرگە مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتو ـ نومىيە قانۇنىنى چۈشەندۈردى ، بىر قەدەر ياخشى ئۆگىنىش ، تەشۋىق قىلىش ئۇنۇمىگە ئېرىشتى .

5 . رادىئو ، گېزىت ، قارا تاختاي گېزىتى ، تام گېزىتى قاتارلىقلاردىن پايدىلىنىپ تەشۋىقات ئېلىپ بېرىلدى . قەشقەر شەهەرلىك رادىئو ئىستانسىسى ، «قەشقەر گېزىتى» 8 ـ ئايدىكى « مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى » پائالىيىتىگە ماسلاشتۇرۇپ ، هەپتىدە ئىككى قېتىم « مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» دىن لېكسىيە ئۇيۇشتۇردى ، جەمئىي ئون قېتىم ئۇيۇشتۇرۇلدى . پوسكام ناهىيىسى مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنىنى ئۆگىنىش مەزمۇنىدا بەش مىڭ190 سان قارا تاختا گېزىتى، تام گېزىتى ئىشلىدى،ۋىلايەت ـ لىك پوچتا ـ تېلېگراف ئىدارىسى 8 ـ ئايدا مەخسۇس تېمىدا ئالتە سان قارا تاختا گېزىتى ۋە تام گېزىتى ئىشلىدى .

6 . سوئال چىقىرىپ ئىمتىهان ئېلىنىپ ئۆگىنىشنىڭ ئۈنۈمى تەكشۈرۈلدى . ۋىلايەت بويىچە ، ئاز بولمىغان ئورۇنلار ئىمتىهان ئالدى . قاغىلىق ناهىيىسى ناهىيە بويىچە قانات يايدۇرغان مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنىنى ئۆگىنىش بويىچە مۇكاپاتلىق ئىمـ ـ تىهان پائالىيىتىگە 211 مىڭ 800 ئادەم قاتناشتى ، ئۇنىڭ ئىچىدە 54 كىشى 1 ـ ، 2 ـ ، 3 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى ، ناهىيە بويىچە ئىمتىهان ئالغانلاردىن يەنە قەشقەر شەهىرى ۋە پوسكام ناهىيىسىمۇ بار . (پالۋ شياۋگاڭ)

دىنىي خىزمەت

[دىنىي خىزمەت توغرىسىدا بايان] 1985 - يىلى كۇۋەيتنىڭ ۋە ئاپستونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمەتلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن ، مىللىي ، دىنىي ئىشلار باشقارمىسى مىللىي ئىشلار ۋە دىنىي ئىشلار باشقارمىسى دەپ ئىككى باشقارمىغا بۆلۈندى . قەشقەر، كونىشەھەر ، يېڭىشەھەر ، يەكەن ، قاغىلىق، تاشقورغان قاتارلىق ناھىيە (ئاپتونوم ناھىيە ، شەھەر) لەردە ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ مىللىي ، دىنىي ئىشلار ئىدارىسى قۇرۇلدى . شۇنىڭ بىلەن دىنىي خىزمەت تېخىمۇ كۆچلۈك قانات يايۇرۇلدى :

1 . پارتىيەنىڭ دىنىي سىياسىتىنىڭ ئەمەلىيلىشىشى قاتتىق تۇتۇلۇپ ، ئاممىغا مەر - كەزلىك ئالاقىدار ھۆججەتلىرىنىڭ روھى تەكرار تەشۋىق قىلىندى . پارتىيەنىڭ دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتى توغرا ئىجرا قىلىندى ، دىنىي زاتلار ۋە ئاممىنىڭ تونۇشى يەنىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلدى ، باشقىلارنى دىنغا ئىشىنىشكە مەجبۇرلايدىغان ، ماتارىپقا ، ئەدلىيە ئىشلىرىغا ۋە نورمال ئىشلەپچىقىرىش ، تۇرمۇش تەرتىپىگە ئارىلىشىدىغان بۇرۇنقىدەك خاتا قىلمىشلار ئاساسەن ئازايدى .

2 . دىنىي زاتلار نورمال دىنىي پائالىيەت ئېلىپ بېرىشقا ، ئىشلەپچىقىرىش قىلىشتا ، ئەمگەك قىلىشتا چىڭ تۇرۇشقا ، ئۆتمۈشتىكىدەك دىنىي باج - خىراجىغا تايىنىپ پارازىت تۇرمۇش كۆچۈرىدىغان ھالەتنى ئۆزگەرتىشكە يېتەكلەندى ، بىر قىسىم دىنىي زاتلار ئەمگەك قىلىپ بېيىش يولىغا ماڭدۇرۇلدى . مەسىلەن : پەيزاۋات ناھىيىسىدىكى مامۇت قارى ئائىلىسىدىكى بەش كىشىنى باشلاپ ئەمگەك قىلىپ ، 1985 - يىلى 10.900 يۈەن كىرىم قىلدى ، يەكەن ناھىيىسىنىڭ ئارال يېزىسىدىكى 13 نەپەر دىنىي زات 30 مىڭ جىگدىن ئارتۇق ئاشلىق ئىشلەپچىقاردى . 38 نەپەر دىنىي زات ئون مىڭ جىڭلىق ئائىلىگە ئايلاندى . بىر نەپەر دىنىي زات ماشىنىچىلىق قىلىپ ئون مىڭ يۈەن كىرىم قىلدى .

3. خوراپى دىنىي پائالىيەتلەر چەكلەندى . 1984 - يىلدىن 1985 - يىلىنىڭ دەسلەپكىچە قەشقەر شەھىرى بىلەن قاغىلىق ناھىيىسىدىكى بىر قىسىم مەسچىتلەردە ئايالىلارنى مەسچىتكە كىرىپ ناماز ئوقۇشقا مەجبۇرلاش ھادىسىلىرى كۆرۈلگەنىدى . ئالاقىدار تارماقلار - نىڭ ماسلاشمىسى ئارقىسىدا ، تەكشۈرۈش ئارقىلىق دىنىي زاتلارنىڭ سۆھبەت يىغىنىنى ئېچىپ ، سەۋەبلىرى ئېنىقلاندى . تەربىيە بېرىش ئارقىلىق كۆپچىلىك دىنىي زاتلار : ئىسلام دىنىي شىنجاڭغا تارقالغاندىن بۇيان ئايالىلارنى مەسچىتكە كىرىپ ناماز ئوقۇشقا مەجبۇرلاش ئىشى بولۇپ باقمىغان ، بۇ ئايالىلارغا زۇلۇم سېلىشتىن ئىبارەت بولغان چېكىنىش ھەرىكىتى دەپ قارىدى. كۆپچىلىك دىنىي زاتلار ۋە ئاممىنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا ئايالىلارنى مەسچىتكە كىرىپ ناماز ئوقۇشقا مەجبۇرلاشتەك قالاق ھادىسە چەكلەندى .

4 . دىنىي تەرەپدارلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىق كۈچەيتىلدى . 1983 - يىلى ، قەشقەر شەھىرىدىكى بىر قىسىم ئادەملەر سۇننىي مەزھىپىدىن بۆلۈنۈپ چىقىپ ۋاھابىلارغا قوشۇلغان (ئاساسلىقى توققۇز تاشتىكى مۇرىدلار) ، ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا نىزاھ پەيدا بولغان . يەكەن ناھىيىسىدىكى ئاز سانلىق شىئەلەر بىلەن سۇننىيلەر ئوتتۇرىسىدىمۇ ئىت -

تىپا قىزلىق پەيدا بولغان . 1985 - يىلى ئىككى تەرەپنىڭ ئىماملىرى چاقىرىپ كېلىنىپ ، پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتى تەشۋىق قىلىنىدى . ئۇلارغا چوڭ ئوموملۇقنى چىقىش قىلىش ، كىچىك پەرقلەرنى ساقلاش ، ئىتتىپاقلىقنا چىڭ تۇرۇش ، پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتىگە رىئايە قىلىش ، تۆتلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىغا تۆھپە قوشۇش توغرىسىدا تەسىھەت قىلىنىدى . ھازىر بۇ دىنىي مەزھەپلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىق روشەن ياخشىلىنىشقا باشلىدى .

5 . دىنىي جەھەتتىكى تاشقى ئىشلار خىزمىتى قانات يايدۇرۇلدى. 1985 - يىلى پاكىستان ۋەكىللەر ئۆمىكى بىلەن ھەج قىلىش ئىشلىرى مۇناسىۋىتى بىلەن ئىككى قېتىم سۆھبەت يېغىنى ئېچىلدى ھەمدە ئېكسكۇرسىيە ۋە زىيارەتكە تەشكىللەندى. (ئەنۋەر تۇرسۇن)

[ۋىلايەت بويىچە 2 - قېتىملىق دىنىي خىزمەت يىغىنى چاقىرىلدى]

1985 - يىلى 10 - ئايدىك 21 - كۈنىدىن 24 - كۈنىگىچە ، ۋىلايەت بويىچە 2 - قېتىملىق دىنىي خىزمەت يىغىنى چاقىرىلدى ، 68 ئادەم قاتناشتى .

بۇ قېتىمقى يىغىنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى : ئاپتونوم رايون 5 - ئايدا چاقىرغان 2 - قېتىملىق دىنىي خىزمەت يىغىنىڭ روھىنى يەتكۈزۈش ، جۈملىگە كومپارتىيىنىڭ پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ دىنىي خىزمەت توغرىسىدىكى ھۆججەتلىرىنى ۋە مەركەزدىكى رەھبەرلەرنىڭ دىنىي خىزمەت توغرىسىدا بەرگەن مۇھىم تەستىق يوليورۇقلىرىنى يەنىمۇ ئۆگىنىش ، 1983 - يىلى 7 - ئايدا ۋىلايەت بويىچە چاقىرىلغان تۆنجى قېتىملىق دىنىي خىزمەت يىغىنىدىن بۇيانقى خىزمەتلەرنى خۇلاسىلاش ، مۇندىن كېيىنكى خىزمەت ۋەزىپىلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت .

قەشقەر ۋىلايىتى ئاز سانلىق مىللەتلەر توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايون ، يەتتە مىللەتنىڭ كۆپ سانلىقى ئىسلام دىنىغا ئېتىقادچۇ . دىنىي كەسىپدارلار بىر قەدەر كۆپ ، دىنىي پائالىيەت نىسبەتەن كۆپ ، شۇڭلاشقا دىنىي مەسىلىنى توغرا تونۇش ۋە ياخشى بىر تەرەپ قىلىش ، پارتىيىنىڭ دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش، جەمئىيەتنىڭ تىنچ، ئىتتىپاق بولۇشىدا ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشتە ، خەلقارا دوستانە ئالاقىنى كۈچەيتىشتە ۋەچەت ئەللەردىكى دۈشمەن كۈچلەرنىڭ سىڭىپ كىرىشىنى چەكلەشتە ، سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە .

قەشقەر ۋىلايىتىدىكى دىنىي خىزمەت ھەر دەرىجىلىك پارتكومىلارنىڭ رەھبەرلىكىدە ، ئالاقىدار تارماقلارنىڭ ماسلىشىشى بىلەن قانۇن ۋە سىياسەت يولىغا سېلىنىدى ، كۆرۈنەرلىك نەتىجە ھاسىل قىلىنىدى ، ئۇنىڭ ئاساسلىق ئىپادىلىرى :

1 . دىنىي پائالىيەت سورۇنى ئەمەلىيلەشتى . ۋىلايەت بويىچە ھازىر 7946 چوڭ - كىچىك مەسچىت بار (بۇنىڭ ئىچىدە پائالىيەت سورۇنى 1898)، بۇ « مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى » دىن ئىلگىرىكىدىن 2072 سى ئارتۇق . كاتولىك دىنىي پائالىيەت سورۇنىدىن بىرسى قايتۇرۇپ بېرىلدى .

2 . ناھىيىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك مەسچىتلەرنىڭ « مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى » دا ئىگەللىۋېلىنغان ئۆيلىرىدىن 276 ئېغىز ئۆي قايتۇرۇپ بېرىلدى ، كۆلىمى 3539 كۋادرات مېتر كېلىدۇ ، 1241 كۋادرات مېتىر كۆلەمدىكى مەسچىت دۇكىنى قايتۇرۇپ بېرىلدى .

3 . بىر نەچچە قېتىملىق سىياسىي ھەرىكەتلەردە ئۈۋال، يالغان، خاتا قىلمىغان 57 نەپەر داڭلىق دىنىي زاتلارنىڭ ئەنزىسى قايتا تەكشۈرۈلۈپ پۈتۈپ قىلىندى . «ھەدەپنەت زور ئىنقىلابى »دا ئۆچى ئاختۇرۇلغان 353 ئادەمنىڭ مەسىلىسى بىر - بىرلەپ قايتا تەكشۈرۈلۈپ ئەمەلىيلەشتۈرۈلدى. سىياسىي جەھەتتە پۈتۈن قىلىندى . مال - مۈلۈكلىرىنى ئەسلىدىكى مال - مۈلۈكلىرى بولسا، ئەسلىدىكى مال - مۈلۈك قايتۇرۇلدى، ئەسلىدىكى مال - مۈلكى بولمىسا مۈۋاپىق تۆلەپ بېرىلدى.

4 . ۋىلايەت بويىچە 793 نەپەر دىنىي ساھەدىكى زاتلار مۈۋاپىق ئورونلاشتۇرۇلدى، ئۇلار ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشمىنىڭ ئەزاسى، خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى، ئىسلامجەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۈستىگە ئالدى.

5 . 733 كىشىگە ئايمۇ ئاي ياكى يەسىل بويىچە تۇرمۇش ياردەم پۇلى بېرىلدى. يىلى بويى تارقىتىلمىغان تۇرمۇش ياردەم پۇلى 294 مىڭ 682 يۈەنگە يەتتى.

6 . 1984 - يىلىدىن 1985 - يىلىغىچە ئۆز ئىنىڭ پۇلى بىلەن ھەجگە بارغانلار 694 كىشىگە يەتتى. دىنىي جەھەتتىكى خەلقئارا ئالاقە كېڭەيتىلدى، پارتىيەمىز ئىنىڭ دىنىي ئېتىقادىنى ھۆرمەتلەش سىياسىتى تەشۋىق قىلىندى.

7 . قەشقەر شەھىرى ، يېڭىشەھەر، كونىشەھەر ، يەكەن، قاغىلىق قاتارلىق ناھىيىلەردە مىللىي دىنىي ئىشلار ئىدارىسى (بۆلۈمى) قۇرۇلۇپ، كادىرلار سەپلەندى. قەشقەر شەھىرى ۋە يەكەن ناھىيىلىرىدە ئىسلامجەمئىيىتى قۇرۇلدى.

8 . ناھىيىدىن تۆۋەن دەرىجىلىك يېزا - بازارلاردا دىنىي ئىشلار باشقۇرۇش كومىتېتى ياكى مەسچىتلەرنى باشقۇرۇش گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ دىنىي ئىچكى ئىشلىرىنى ئۆزى باشقۇردى.

9 . ئەمگەك ئىقتىدارى بار دىنىي زاتلارنىڭ ئۆز ئىنىڭ قۇدرىتى يېتىدىغان ئىشلەپچىقىرىش ئەمگەكلىرىگە قاتنىشىشىغا ئاكتىپ ئىلھام بېرىلدى، ئۇلارنىڭ ئەمگەك قىلىپ بېيىشىغا ئىلھام ۋە ياردەم بېرىلدى. دىنىي ساھەدىكى بىر قىسىم زاتلار تېخى يېزىلاردا ئەمگەك قىلىپ بېيىشنىڭ باشلامچىلىرىغا ئايلاندى.

10 . ياش دىنىي كەسىپدارلار پىلانلىق تەربىيىلەندى، بېيجىڭ ئىسلام ئۆيىدە نەگە ۋە ئاپتونوم رايونلۇق دىنىي زاتلارنى تەربىيىلەش كۇرسىغا 18 ئادەم ئەۋەتىلىپ بىلىم ئاشۇرۇلدى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىدا ئىسمى ھەيئىتى ئۇچ كىشىنى شاگىرتلىققا ئالدى.

ۋىلايىتىمىزنىڭ دىنىي خىزمىتىدە كەرچە ناھايىتى زور نەتىجىلەر قولغا كەلگەن بولسىمۇ يەنە بەزى مەسىلىلەر ساقلاندى. ئاساسلىقى :

1 . بەزى جايلاردا باشقىلارنى دىنغا ئىشەندۈرىشكە مەجبۇرلاش، دىنغا ئىشەنمەيدىغانلارنىڭ ئەركىنلىكىگە ئارىلىشىش ھەرىكەتلىرىنى توسۇش كۈچلۈك بولمىدى. ئايرىم ئادەملەر تۇرلۇك باھانىلاردىن پايدىلىنىپ، تۇرلۇك ۋاستىلارنى قوللىنىپ، دىنغا ئىشەنمەيدىغان ئاممىغا بېسىم ئىشلىتىپ ئۇلارنى دىنغا ئىشەندۈرىشكە مەجبۇرلىدى.

2 . بەزىلىرى ئاشكارا ياكى مەخپىي يوسۇندا ئاللىقاچان بىكار قىلىنغان ئۆشرە - زاكات قاتارلىق دىنىي باج - سېلىقلارنى بېرىشكە مەجبۇرلىدى.

بەزىلىرى تۇرلۇك ۋاستىلارنى قوللىنىپ 18 ياشتىن تۆۋەن ياش ئۆسمۈرلەرنى قۇرئان

ئوقۇشقا قىزىقتۇردى ياكى مەجبۇرلىدى، ماتارىپقا، نىكاھ ۋە ھۆكۈمەت ئەدلىيە - قانۇن ئىشلىرىغا ئارىلاشتى.

4 . يېزىلار ۋە شەھەر - بازارلاردىكى 50 - يىللاردا پارتىيىگە كىرگەن پىشقەدەم پارتىيە ئەزالىرى ھازىر ئومۇمىيۈزلۈك دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان بولۇۋالدى ، بەزىلىرى دىنىي پائالىيەتلەرگە ئاكتىپ قاتنىشىۋاتىدۇ. ئىنتايىن ئاز سانداكى ئادەملەر تېخى ئۇستىمىگە دىنىي ۋەزىيە ئالدى.

دىنىي خىزمەتتىكى ئەمەلىيەتكە قارىتا، يەنىمۇ نۆۋەتتىكىخىزمەتلەر ئورۇنلاشتۇرۇلدى.

(جەن ئېر تۇ)

1000! دىن ئارتۇق ئادەم سەئۇدى ئەرەبىستانىغا ھەجگە بارىدى! ھەج

قىلىش مۇسۇلمانلارنىڭ «بەش پەرز» نىڭ بىرى. دىنىي قائىدە بويىچە ھەر بىر مۇسۇلمان ئۆمرىدە ئىقتىسادىي ۋە سەپەر شارائىتى بار بەركەن ئەھۋال ئاستىدا بىر قېتىم ھەج قىلسا بولىدۇ. شۇڭلاشقا مۇسۇلمانلارنىڭ كۆپچىلىكى سەئۇدى ئەرەبىستانىغا بېرىشقا تىرىشىدۇ.

ئازادلىقتىن كېيىن، قەشقەر ۋىلايىتى بىر تۈركۈم كىشىلەرنى ھۆكۈمەت پۇلى بىلەن ۋە ئۆزىنىڭ پۇلى بىلەن ھەج قىلىشقا ئۇيۇشتۇرغان. 1959 - يىلىدىن كېيىن، سول ئېدىيەنىڭ تەسىرى بىلەن، بولۇپمۇ «10 يىللىق ئىچكى قالايمىقانچىلىق» تا، پارتىيەنىڭ دىنىي سىياسىتى ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ ھەج قىلىشىمۇ توختاپ قېلىشقا مەجبۇر بولدى. پارتىيەنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، مۇسۇلمانلارنىڭ ھەج قىلىش پائالىيىتى ئەسلىگە كەلدى ھەمدە ئاممىنىڭ ھەج قىلىشى ئۈچۈن ئوڭايلىق تۇغدۇرۇپ بېرىلدى.

1979 - يىلى ئاپتونوم رايون بىر تۈركۈم ئومۇمنىڭ پۇلى بىلەن ۋە ئۆزىنىڭ پۇلى بىلەن ھەج قىلىدىغان خادىملاردىن ئۆمەك ئۇيۇشتۇرۇپ سەئۇدى ئەرەبىستانىغا ھەج قىلىشقا ئەۋەتتى. 1985 - يىلى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى مەركەزنىڭ غەمخورلىقىدا پاكىستان ھۆكۈمىتى بىلەن كېلىشىمگە كەلدى، ھەج قىلىدىغانلار خونجىراپ ئېغىزىدىن چىقىپ پاكىستان ئارقىلىق، سەئۇدى ئەرەبىستانىغا بارالايدىغان بولدى.

قەشقەر ۋىلايىتى بۇ خىزمەتكە ئىنتايىن ئەھمىيەت بەردى، ھەج قىلىشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى قۇردى ھەمدە دىنىي ئىشلار باشقارمىسىنى ئاساس قىلىپ، تاشقى ئىشلار ئىشخانىسى، ج خ باشقارمىسى، قاتناش ئىدارىسى، تامۇژنا، قەشقەر شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتى رەھبەرلىرىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن ھەج قىلىش ئىشخانىسى قۇرۇلۇپ، كونكرېت ئىشلارنى بېجىرىدى. 6 - ئاينىڭ 30 - كۈنىدىن باشلاپ شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن ھەج قىلىشقا ۋە تۇغقان كۆرۈشكە كەلگەن كىشىلەرگە تەشۋىق قىلىش، تىزىملاش ۋە ئۆمەككە ئايرىش خىزمەتلىرىنى ئىشلىدى، تولۇق تەييارلىق كۆرۈلگەندىن كېيىن 7 - ئاينىڭ 10 - كۈنىدىن 7 - ئاينىڭ 31 - كۈنىگىچە ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ 17 تۈركۈمگە بۆلۈپ جەمئىي1132 كىشى ھەج قىلىشقا يولغا سېلىندى.

ۋىلايىتىمىزنىڭ ھەج قىلىش ئۆمىكى پاكىستان چېگرىسىغا يارغاندىن كېيىن گىلىگىت ۋالىيسىنىڭ قىزغىن كۈتۈۋېلىشىغا ئېرىشتى. پاكىستاننىڭ زۇڭتۇڭى زىياۋۇللەھەق پاكىستانغا 1 - تۈركۈمدە يېتىپ يارغان 15 نەپەر مەسئۇل كىشىلەرنى قوبۇل قىلدى ھەمدەسوۋغا تەقدىم

قىلدى. ئۇلار سەئۇدى ئەرەبستانىغا بارغاندىن كېيىن سەئۇدى ئەرەبستانىلىقلەرچە قىلغۇچىلارنى كۆتۈۋېلىش ئورنى ۋە بەزى داخىلىق زاتلارنىلىق كۆتۈۋېلىشىغا مۇيەسسەر بولدى.

ھەجدىن قايتقان ھاجىملار: «شىنجاڭدىن بۇرۇن مۇنچىۋالا كۆپ ئادەم ھەج قىلىپ باقمىغان، يەقەت جۇڭگو كومپارتىيىسى ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىلىق غەمخورلىقىدىلا بىز مۇنداق ياخشى شارائىتقا ئىگە بولدۇق» دەيىشتى. مۇشۇنداق بەرىش ـ كېلىش ئارقىلىق ئېلىمىزنىلىق چوڭ ياخشى ۋەزىيىتى ۋە دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتى تەشۋىق قىلىندى، دوستلۇق كۈچەيتىلدى، ئۇزاتارا چۈشىنىش چوڭقۇرلاشتى، تىنچلىق كۈچ دوستلارنى تاپتۇق، ئېلىمىزنىلىق دۇنياديكى سىياسىي تەسىرى كېڭەيدى. (ئەنۋەر تۇرسۇن)

[قەشقەرشەھىرىۋە يەكەن ناھىيىسىدە ئىسلام دىنى جەمئىيىتى قۇرۇلدى]

پارتىيىنىلىق دىنىي سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇش، ئەمەلىيلەشتۈرۈش، مۇسۇلمانلارنىلىق خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن قەشقەر ۋىلكوم 1985 ـ يىلى قەشقەر شەھىرى ۋە يەكەن ناھىيىسىدە ئىسلام جەمئىيىتى قۇرۇشنى رەسمىي تەستىقلىدى. پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىنىلىق كۆڭۈل بۆلۈشى، غەمخورلۇق قىلىشى ئارقىسىدا، ئۇلار ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 1 ـ نۆۋەتلىك قۇرۇلتايىنى ئاچتى. جەمئىيەتنىلىق «نىزامنامە» سىنى ۋە «ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەھدىنامىسى» نى ماقۇللىدى. تەكرار غۇلغۇلا قىلىش، مەسلىھەتلىشىش ئارقىلىق جەمئىيەتنىلىق رەھبەرلىرى دېموكراتىك ئۇسۇلدا سايلاندى.

قەشقەر شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتى بىر مودىر، تۆت مۇئاۋىن مودىر، 17 داۋىمىي ئىجرائىيە ھەيئەت، 47 ئىجرائىيە ھەيئەتتىن تەشكىل تاپتى. ھارۇنخان ھاجىم مۇدىر بولدى؛ قاسىم قارى ھاجىم، ھامۇت ئەيۇپ، سالىھداموللاھاجىم، نەجمىدىن مىرزا مۇئاۋىن مودىرى بولدى.

يەكەن ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى بىر مودىر، ئۈچ مۇئاۋىن مۇدىردىن تەشكىل تاپتى. ئابدۇۋەلى خەلپەت مودىر؛ ئابلىز قادىر داموللا، ئابدۇقادىر مەۋلىۋى ھاجى، مەھەممەت ھەسەن مۇئاۋىن مودىر بولدى.

ئىسلام جەمئىيىتى ـ مۇسۇلمانلارنىلىق ئامما‌ۋى تەشكىلاتى، ئۇ پارتكوم ۋە ھۆكۈمەتكە يار‌دەملىشىپ، پارتىيىنىلىق دىنىي ئېتىقاد سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىسلام دىنىي زاتلارنى تۆكىنىشكە، دىنىي ئىشلارنى باشقۇرۇشقا تەشكىللەيدۇ. ئىسلام دىنىنىلىق ئېھتىمال ئەنئەنىسىنى جارى قىلدۇرۇپ، ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنى بىر‌دەك ئىتتىپاقلىشىپ، ۋەتەننى قىزغىن سۆيۈپ، تۆتلەشتۈرۈش قۇرۇلۇشىغا ئاكتىپ قاتنىشىشقا سەپەرۋەر قىلىدۇ. (ئەنۋەر تۇرسۇن)

[ۋەتەنپەرۋەر دىنىي كەسىپدارلارنىلىق بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسى ئېچىلدى]

مەركەزنىلىق ئالاقىدار ھۆججەتلىرىگە ئەمەل قىلىپ ياش ئەۋلاد دىنىي كەسىپدارلارنى پىلانلىق ھالدا تەربىيىلەش، دىنىي زاتلار قېتىپ كېتىش، يېڭى بىلەن كونىلار ئوتۇرۇن ئالماشتۇرالماسلىقتەك ھالەتنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونىنىلىق تەستىقلىشى ئارقىلىق، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى قەشقەر سىياسىي مەكتىپى 1985 ـ يىلى 1 ـ ئايىدىن 6 ـ ئايغىچە ۋەتەنپەرۋەر دىنىي كەسىپدارلارنىلىق 3 ـ قاتارلىق بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسىنى ئاچتى. 40 ئوقۇغۇچى قاتناشتى. ئۇلار ئىلىق مەكتەپكە كىرىش شەرتى: ۋەتەننى قىزغىن سۆيۈدىغان بولۇش، پارتىيىنىلىق رەھبەرلىكىنى ۋە سوتسىيالىزم ئۇزۇمىنى ھىمايە قىلىش، «تۆت ئاساسىي پرىنسىپ» نى

ئۇرۇپ - ئادەت

ئۇيغۇرلارنىڭ ئۇرۇپ - ئادەتلىرى ھەققىدە بايان

[ئائىلە، نىكاھ ۋە تۇرمۇش ئادەتلىرى] ئۇيغۇرلارنىڭ ئائىلىسىدە بۇۋاستە تۇغقانلىرى ئېنىق نام بىلەن ئاتىلىدۇ: دادىسى «ئاتا» ياكى «دادا» دەپ، ئانىسى «ئانا» ياكى «ئاپا» دەپ، دادىسىنىڭ ئانىسى «چوڭئانا» دەپ، دادىسىنىڭ دادىسى «بوۋا» دەپ، ئانىسىنىڭ ئانىسى «موما» دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇلادلار بولسا: ئوغلى «ئوغۇل» دەپ، ئوغلىنىڭ بالىسى «نەۋرە» دەپ، نەۋرىنىڭ بالىسى «چىۋرە» دەپ، چەۋرىنىڭ بالىسى «پەي نەۋرە» دەپ ئاتىلىدۇ. ئاچىسى «ئاچا» دەپ، سىڭلىسى «سىڭىل» دەپ، بىر نەۋرىلەرنىڭ دادىسىنىڭ، ئاكا - ئۇكىلىرى «تاغا» ياكى «ئاكا» دەپ، ئانىسىنىڭ ئاچا - سىڭىللىرى «ئاپا» دەپ ئاتىلىدۇ. كېلىن قەينىئاتا ۋە قەينىئانىنىڭ ئالدىدا «دادا»، «ئانا» دەيدۇ، شەخسى پارائ قىلغاندا «قەينىئاتا»، «قەينىئانا» دەپ، قەينىئاتا، قەينىئانا بولغۇچى ئوغلىنىڭ خوتۇنىنى «بالام» دەپ ئاتايدۇ.

ئۇيغۇرلارنىڭ ئىسمى ئادەتتە ئۆزىنىڭ ئىسمىغا دادىسىنىڭ ئىسمىنى قوشۇش ئارقىلىق تەشكىل قىلىنىدۇ. ئادەتتە ئىسمى بىلەن ئاتىسىمۇ بولىدۇ. مەسىلەن: ھابدۇللا رىشىت دېگەندە ئابدۇللا ئۆزىنىڭ ئىسمى، رىشىت دادىسىنىڭ ئىسمى، ئۇيغۇرلارنىڭ ئىسمىدا ئىسلام دىنىنىڭ تەسىرى بولغاچقا كۆپىنچە ئەرەب-پارسچە سۆزلەردىن پايدىلىنىپ ئىسىم قويىدۇ. ھېچىر يېرىنىڭ

ھىمايە قىلىش، قانۇن-ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش، مەلۇم دىنىي بىلىمى بولۇش، دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان، ئامما ئارىسىدا مەلۇم ئىناۋىتى بولۇشتىن ئىبارەت. ئوقۇغۇچىلار ئىمام بولغان، ۋاكالىتەن ئىمام بولۇپ بەرگەن ياكى خاتىپ بولغانلارنىڭ ئىچىدىكى 25 ياشتىن 45 ياشقىچە بولغان ئۇيغۇر، قىرغىزلارنىڭ ئارىسىدىن تالليىنىپ، تەكشۈرۈلۈپ قوبۇل قىلىنىدى.

ئوقۇغۇچىلار ئۆگىنىش ۋاقتىدا دىنىي بىلىملەرنى ئۆگىنىدىن باشقا، ئالاقىدار پەنىي بىلىملەرنى، قانۇن لېكسىيىلىرىنى ئاڭلىدى، زاۋۇت، كارخانىلارنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى، پەن - تېخنىكا تەرەققىياتىنى چۈشەندى. تېخنىكا ئۆگىنىشنىڭ قەشقەرنىڭ ئېگىلمىكىنى جانلاندۇرۇش، ئىشلەپچىقىرىشنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىكى مۇھىم رولىنى تونىدى.

بىلىم ئاشۇرۇش كۈرسىدا ئوقۇش باشلانغان ۋە ئايلاشقاندا، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ رەھبەرلىرى مەكتەپكە كېلىپ ئوقۇغۇچىلارنى تەستىيىللىك ئۆگىنىش، دىنىي سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشقا ئىلھاملاندۇردى. (ئەنۋەر تۇرسۇن)

ئاي ئاملىرى ۋە ئاسمان جىسملىرىنىڭ ئىسمىنى، 4 پەسىلنىڭ ئىسمىنى گۈل ـ گىياللارنىڭ ئىسمىنى، بەزى ھايۋانلارنىڭ ئىسمىنى قويىدىغان ئەھۋاللارمۇ ئۇچرايدۇ. ئازاد لىقتىن كېيىن، ئۇيغۇرلار دەۋر ئالاھىدىلىكىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئىسملارنىمۇ قويىدىغان بولدى. مەسىلەن: ئازات، ئەركىن، بەختىيار قاتارلىق. ئادەتتە ئۇيغۇر ئەرلەرنىڭ ئىسمىنىڭ كەينىگە «ئاخۇن»، «جان»، «باي» دېگەن سۆزلەر ئۇلۇنۇپ كېلىدۇ؛ ئاياللارنىڭ ئىسمىنىڭ كەينىگە «خان»، «گۈل»، «قىز» قاتارلىق سۆزلەر ئۇلۇنۇپ كېلىدۇ، يېشى، سالاھىيىتىنىڭ ئوخشاش بولمىغانلىقىغا قاراپ يېقىنلىقىنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەر قوشۇلىدۇ.

گۈدەك ئۇيغۇر قىزچاقلار ! ـ شىشۇسىن فوتوسى

ئۇيغۇرلارنىڭ ئائىلە تۇرمۇشىدا، ئەنئەنىۋى فېئودالىلىق تۈرۈپ ـ ئادەت ۋە دىنىنىڭ تەسىرى بولغاچقا ئەرلەر ئائىلىدە يېتەكچى ئورۇندا تۇرىدۇ، ھەممىنى ئەرلەر ئۆزى ئىگىلەيدۇ. ئادەتتە ئاياللار بولسا بويۇنسۇنۇچى ئورۇندا تۇرىدۇ. ئائىلە ئىشلىرىنى بولۇپمۇ كىر يۇيۇش، كىيىم تىكىش ۋە پەرزەنتلەرنى بېقىش ئاياللارنىڭ زىممىسىدە بولىدۇ. ئەرلەر بولسا ئائىلە ئىشلىرىنى قىلىشنى نومۇس ھېسابلايدۇ. (ئازادلىقتىن كېيىن مۇنداق ئەھۋاللاردا خېلى چوڭ ئۆزگىرىش بولدى). ئائىلىلە تۇرمۇشىدا، ئەر ـ خوتۇن ئوتتۇرىسىدا زىددىيەت يۈز بەرسە ياكى ھېسسىيات جەھەتتە بىرلىككە كېلەلمىسە، ئىرى «تالاق» دەپلا قويسا، ئەر ـ خوتۇننىڭ داۋاملىق بىر يەردە ئولتۇشىگە بولمايدۇ. ئەگەر بۇ چاغدا ئايال باشقا ئەرگە تەگمەكچى بولسا 100 كۈن ئىددەت ئولتۇشى شەرت. بۇ مەزگىلدە ئايال ھامىلدار بولغان بولسا بالىنىڭ ئەسلى دادىسى ئىگىدارچىلىق قىلىدۇ ئەگەر ئەر كىشى «تالاق» دېۋەتكىنىگە پۇشايمان قىلسا، بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن كېيىن ئاخۇنۇمنى تەكلىپ قىلىپ يېڭىۋاشتىن نىكاھ قىلدۇرغاندىلا ئەر ـ خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرگىلى بولىدۇ، ئەگەر ئەر ئاچچىقىدا 3 قېتىم «تالاق» دېگەن بولسا، ئەر ـ خوتۇننىڭ يارىشىش ئىمكانىيىتى بولمايدۇ، يۇقىرىدىكىدەك فېئودالىلىق ئەدەپ ـ قائىدە بولغانلىقى ۋە ئەرلەر ھەممىدىن ئەلا دەپ قارىغانلىقى تەسىرىنىڭ بولغانلىقى تۈپەيلىدىن ئۇيغۇرلاردا ئىرالىشىش ھادىسىلىرى ئومۇمىيۈزلۈك. بۇرۇن تۇرمۇش قۇرۇپ، بۇرۇن بالىلىق بولىدىغان ھادىسىلەرمۇ ئومۇمىيۈزلۈك، ئۇيغۇر قىزلىرى 13ـ14 ياشقا كىرگەندە، ئوغۇل تەرەپ قۇدا بولۇش ئۈچۈن قىز تەرەپنىڭ ئۆيىگە بارىدۇ. قىز تەرەپ ياراتسا، قىزنى ياتلىق قىلىدۇ. ئۇنداق بولمسا «ئولتۇرۇپ قالدى» دەپ ھاقارەتلىنىدۇ. بۇرۇن تۇرمۇش قۇرۇپ پەرزەنت كۆرۈش يامان ئادەتتى، قىزلارنىڭ سالامەتلىكىگە تەسىر يەتكۈزۈپ، ئائىلىدە تۇرلۈك يامان ئاقىۋەتلەرنى پەيدا قىلىدۇ. ئازادلىقتىن كېيىن، مۇنداق قالدۇق تەسىرلەر بارا ـ بارا تۈگەۋاتىدۇ. مەنىۋى مەدەنىيەت ۋە مادىي مەدەنىيەت سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىگە ئەگىشىپ ئۇيغۇرلارنىڭ يېڭى ئەۋلادلىرى مۇھەببەتنىڭ نىكاھدىكى ئورنىغا بارغانسېرى ئەھمىيەت بېرىمەكتە، ئەركىن مۇھەببەت تەدرىجى ھالدا چېتىپ قويىدىغان ئەنئەنىۋى

دىكاھلىنىش ئۇسۇلىنىڭ ئورنىغا دەسسىمەكتە. ئىمپېرىالىزىم، بۇرژۇئازىيە قۇرۇپ، بالدۇر پەرزەنت كۆرۈش ھادىسىلىرى بۇرژۇئازىيا قاتلىمىدا زور دەرىجىدە ئۆزگەردى.

ئۇيغۇرلار ئادەتتە ئۆزئارا توي قىلىشىدۇ. مۇسۇلمان ئەمەس مىللەتلەر بىلەن توي قىلسا ئۇنى يەكلەيدۇ. ئائىلىدە ئەگەر ئىرى ئۆلۈپ كەتسە، ئېرىنىڭ ئاكا ـ ئۇكىلىرى بىلەن توي قىلىشقا بولمايدۇ. ئەگەر خوتۇنى ئۆلۈپ كەتسە ئەر خوتۇننىڭ سىڭلىسىنى خوتۇنلۇققا ئالسا بولىدۇ.

ئۇيغۇرلارنىڭ ئائىلىسىدە ئوغلى، قىزى خوتۇنىنىڭ ۋارسلىق ھوقۇقى بولىدۇ. لېكىن ئەملىيەتتە تەقسىم قىلغاندا قىزغا ئوغۇلنىڭكىنىڭ ⅓ قىسمى، خوتۇنغا ⅛ قىسمى تەقسىم قىلىنىدۇ. ئۆلگۈچىنىڭ ئوغلى بولماي قىزلا بولسىمۇ بولسا قىزلىرى ئارىسىدا تەڭ تەقسىم قىلىنىدۇ. ئەگەر ئۆلگۈچىنىڭ پەرزەنتى ياكى بىۋاستە تۇققانلىرى بولمىسا، مۇلۈككە خوتۇنى ۋارىسلىق قىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى بەلگىلىمىلەرگە يېزىلمىغان، ئادەت بولۇپ كەتكەن قائىدە، بۇنىڭدا ئىسلام دىنىنىڭ تەسىرى ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

ئۇيغۇرلار كۆپ بالىلىق بولۇشنى شەرەپ ھېس قىلىدۇ. پەرزەنتى بولمىسا پۈشايمان قىلىدۇ ۋە ئازابلىنىدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ ئائىلىسىدە ئوغۇل تۇغۇلسا ئالاھىدە خۇشال بولىدۇ. قىز تۇغۇلسىمۇ كەمسىتمەيدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ ئائىلىسىدە ئەر ـ خوتۇن كۆپ يىل پەرزەنتكۆرمىسە، ئائىلە تۇرمۇشىغا دەز كېتىدۇ. ئايال كىشى ھەممە تەرەپكە يۈگرەپ ئۆزىگە «پەرۋىش» قىلىدۇ. ياكى مازارلارغا بېرىپ دۇئا قىلىپ بالا تىلەيدۇ. ئۇيغۇرلار پەرزەنت كۆرگەن ھامان ئۇرۇق ـ تۇغقان، دوست ـ يارلىرىغاخۇشخەۋەر يەتكۈزىدۇ ھەمدە 40 كۈنلۈك بولغاندا ئائىلىدە تەنتەنىلىك تۈسىم قويۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزىدۇ ھەمدە ئىككىنچى كۈنى بۆۋەكنىڭ چېچى چۈشۈرۈلىدۇ ۋە يۇيۇلىدۇ. ئوغۇل 7 ياشقا كىرگەندە خەتنە قىلدۇرىلىدۇ. ئازادلىقتىن بۇرۇن كەڭ ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە بولۇپمۇ كەڭ يېزىلاردا دوختۇر ۋە دورا كەم بولغاچقا ئوغۇش كۆپ بولسىمۇ، ئۆلۈشمۇ خېلى كۆپ بولغان، شۇنىڭ بىلەن ئۇيغۇرلارنىڭ بەدەن سۈپىتىگە ئېغىر تەسىر يەتكەنىدى. ئازادلىقتىن كېيىن، ئۇيغۇرلار ئولتۇراقلاشقان شەھەر ـ يېزىلارنىڭ دوختۇرلۇق شارائىتى ياخشىلاندى. بۆۋەكلەرنىڭ ئۆلۈش نىسبىتىمۇ ئازايدى. نوپۇسنىڭ سۈپىتىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. پىلانلىق پەرزەنت كۆرۈش نۇقتىئىنەزىرىمۇئۇيغۇرلار تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىپ، يېڭى جەمئىيەت كەيپىياتىغا ئايلىنىۋاتىدۇ.

[**بازار قىلىش ئادەتى**] بازار ـ ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى ئەنئەنىۋى ئادىتى، 1000 يىلدىن ئارتۇق تارىخقا ئىگە. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى بازارلار يامغۇردىن كېيىنكى يايلاق كۈللىرىدەك ھەممە يەرنى قاپلاپ 100 نەچچىگە يەتتى. قەشقەر شەھىرىنىڭ شەرقىدىكى بازاردا ئادەتتە بازار قىلىدىغان ئۇيغۇرلار 10 مىڭدىن ئاشىدۇ، لېكىن بازار كۈنى بولسا، ئاز بولغاندا 40ـ30 مىڭ ئادەم كۆپ بولغاندا 100 مىڭدىن ئارتۇق ئادەم بازار قىلىدۇ. بازار كۈنى ئادەملەر دەريادەك ئاقىدۇ. ئاجايىپ قىزىيدۇ. ئاۋارلارنىڭ خىلىرى ناھايىتى كۆپ بولىدۇ. ھېسابلاپ كۆرگەندە: ئاشلىق، ياغ، كېۋەز، ياغاچ، دوپپا، ئۇماق، پىچاق، تېرە، يۇڭ، كۆن، ئۆتۈك، موزدوز لۇق، گۈللۈك كىگىز، ئۈي قۇشلىرى، ھايۋانلار، دورا ماتېرىياللىرى، مىس بويۇملار، ئۆمۈرچىلىك كەسپى، كۈندىلىك مىلىش مالالار، دېھقانچىلىق سايمانلىرى، يۇل ـ قۇرۇق مېۋىلەر، ئوتياش، قوي ـ كالا گۆشى، ئوت ـ سامان، ئۇز، ئوتان

ئۇچ ئاجا ـ سىكىل قېتىۋېچى.
شى شۈسىن فوتوسى

ياشقىچە مەزىلىك بېلىق كاۋىيەر. (مارالبېشى)
كويىنشىك فوتوسى

قاتارلىقلار بازارنىڭ پائالىيەت ئوبيېكتى بولىدۇ. ھەتتا ئىت بازىرى، توخۇ بازىرى، كەپتەر بازىرى ھۆ بار. يەنە بىر ـ ئىككى مۇلازىمەت كەسپىمۇ ناھايىتى كۆپ. مىسالىچە تەم ـ پۇراق قىلا ئىنگىلىزلىك تاماملارنى ئىچىدىغانلار، موزدوزلار، ساتراچلار، تۇيۇقلار، تاقىچىلارمۇ بار. ھەقىقەتەن ھەممە نەرسە، ھەممە كەسىپ تېپىلىدۇ. ئادەم ئاڭقىرىپ بولالمايدۇ. شەھەر ئىچىدىكى ئەنجان رەستىسى (بۇ يەردىكىلەر بۇنى قىزىقچىلىق قىلىپ «شاڭگالاق بازىرى» دەپ ئاتىشىدۇ) نىڭ مىسالىچە بازارلىق قىياپىتى تېخىمۇ ئېنىق. ئاتاۋلىق قەدىمكى بۇ رەستىدە سەيدا ئىنتايىن كۆللەنگەن، مال ئىنتايىن كۆپ، 500دىن ئارتۇق يەككە تىجارەتچى ئۇيغۇرلار دۇكان ئاچىدۇ، بۇ بازار ھەر كۈنى ئادەملەر بىلەن تولۇپ تۇرىدۇ. ھېيت ـ ئايەم كۈنلىرى بولسا بۇ يەردىكى ئادەملەرنىڭ كۆپلىكىدىن دەسسىگىدەك جايمۇ قالمايدۇ. بۇ بازاردا شاڭخەي، گۈاڭجۇ، خاڭجۇ قاتارلىق جايلارنىڭ مەھسۇلاتلىرىدىن باشقا، ئۆز جايىدىن چىققان نۇرغۇن ئالاھىدە مەھسۇلاتلار بىلەنمۇ تىجارەت قىلىدۇ. مەسىلەن: رەڭگى ئوچۇق، سىلىشتۇرمىسى روشەن، يوللىرى قېلىن ۋە ھەيۋەتلىك قەشقەر گىلىمى، رەڭگى ئىنتايىن ماس كېلىگەن چىرايلىق شىرداق، ئالتۇن يالتىراپ چىرايلىقلاشتۇرۇلغان ئۈيغۇر زىننەت بۇيۇملىرى قەدىمكى شەكىلدىكى ئۆزى ئاددى لېكىن پاقىراپ تۇرىدىغان رەڭلىك ساپال بۇيۇملار، كۆڭۈل قويۇپ، ھۈنىرىنى ئايمای يانمىغان پىچاقلار، كۆركەم، ھەر خىل ئۈيغۇر دوپپىسى، ماتېرىيالىغا تازا ئىشلەپ تىككەن ئۆتۈك، رەڭلىرى، يوللىرى ماسلاشقان ئەتلەس ھەمدە ئۇيغۇرلارنىڭ مېھماندارچىلىقلىرىدا ۋە كۆڭۈل ئېچىشلىرىدا كەم بولسا بولمايدىغان مىللىي مۇزىكا ـ قالۇن، راۋاپ، غىجەك، داپ، ساپايى ۋە تەمبۇر قاتارلىقلار. قىسقىسى، ئۈيغۇر

غۇرلار بازاردىن تايىرىلالمايدۇ، بازارمۇ ئۇيغۇرلاردىن تايىرىلالمايدۇ. بۇ بازارلار ئۇيغۇرلارنىڭ جەمئىيەت تۇرمۇشىغا ھاياتى كۈچ قوشتى.

[جەمئىيەت ئالاقىسى، ئادەپ ـ ئادەتلىرى] ئۇيغۇرلار جەمئىيەت ئالاقىسىدا ئەدەپلىك بولۇشقا ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. مەسىلەن: بىر كىشى بىلەن ئۇچراشقاندا، ئالدى بىلەن «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دەپ سالام قىلىدۇ. قارشى تەرەپ «ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام» دەپ جاۋاب قايتۇرىدۇ. ئەگەر ئىككى ئادەم ئۇزاق ۋاقىت كۆرۈشمىگەن بولسا، تىنچلىق، ئامانلىق سورىشىدۇ، ئۈي ـ ئىچى، بالا ـ ۋاقىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى سورايدۇ. تار جايغا كەلگەندە، ياشلار قېرىلارغا يول بېرىدۇ، كىچىكلەر چوڭلارغا يول بېرىدۇ. ئەرلەرگە ئايالار يول بېرىدۇ. يولدا ئىناۋەتلىك بوۋاي ياكى ئاخۇنۇملار ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بولسا ئەدەپ بىلەن ھۆرمەت بىلدۈرىدۇ. ھارۋىدا بولسا ھارۋىدىن، ئېشەكلىك، ئاتلىق بولسا ئېشەكتىن، ئاتتىن چۈشىدۇ. ئائىلىدە مېھمان بولغاندا، چوڭلارنى ياكى ئاخۇنۇملارنى تۆرگە ئولتۇرغۇزىدۇ. ھالۋۇكى چوڭلار ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە، كىچىكلەر ئورنىدىن قوپۇپ ھۆرمەت بىلدۈرۈپ بولۇپ ئاندىن ئولتۇرىدۇ. ئۇيغۇرلار خوشنىلىرى بىلەن ئىناق ئۆتۈشكە بەكمۇ دىققەت قىلىدۇ، ئۆز ئارا يارەم بېرىدۇ. ئۆيدە ياخشى تاماق ئەتكەندە خولۇم ـ خوشنىلارنىڭ ئېغىز تېگىشى ئۈچۈن تاماق سۇنىشىدۇ. بىر ئۆيگە مېھمان كەلسە خولۇم ـ خوشنىلار ئۆۋە تلىشىپ چاقىرىۋالىدۇ. بىر ئۆيدە توي ـ تۆكۈن، ئۆلۈم ـ يېتىم بولسا، خولۇم ـ خوشنىلار تالىشىپ تۇرۇپ يارەم قىلىدۇ. يىراقتىن سەپەر قىلىپ، مەھەللىگە كېلىپ قالغان ئادەم قېينىنىچىلىققا ئۇچرىسا، ئۇيغۇرلارھامان مەرتلىك بىلەن يارەم قىلىدۇ. مېھمانىنى ھەرگىزمۇ ئاچ قورساق يولغا سېلىپ قويمايدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆيلىرىدە مېھمان ئۈچۈن يىمەكلىكلەر ھەر قاچان تەييارلاپ قويىلىدۇ، كۆرپە سېلىغلىق بولىدۇ. مېھمانلار مەيلى قاچان كەلسۇن داستىخان قۇرۇق بولمايدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولسا، ئۈي ئىگىسى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن مېھمان كۈتۈپ، مېھمانىنى تولۇق رازى قىلىدۇ، ئەگەر مېھمانلارنىڭ ئارىسىدا ئاخۇن ياكى ئىناۋەتلىك بىرەر كىشى بولۇپ قالسا، ئۈي ئىگىسى «زەللە» ياكى باشقا سۆزنى ئالدۇرىدۇ.

[ئەنئەنىۋى كۆڭۈل ئېچىش ئادەتلىرى] ئۇيغۇرلارنىڭ ئەنئەنىۋى كۆڭۈل ئېچىش ئادەتلىرى كۆپ ۋە ھەر خىل، ئالاھىدە ئۇسلۇبقا ئىگە. ئاساسلىقىدىن بىر نەچچىنى تونۇشتۇرىمىز:

(1) مەشرەپ. مەشرەپ ـ قەشقەردە 1000 يىلغا يېقىن تارىخقا ئىگە. مەشرەپنى ئۇيغۇرلار ئىنتايىن ياخشى كۆرىدۇ. تۇرلۇك شەكىللەردە ئېلىپ بېرىلىدىغان مەشرەپلەر ئىچىدە مەكتەپ مەركەز قىلغان، مارالبېشىنىڭ جەنۇبىدىن تاكى يەكەنگىچە تارقالغان «دولان مەشرەپى» ئاجايىپ كۆچلۈك مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە. دولان مەشرەپىنىڭ مۇزىكىسى «دولان مۇقامى» بولۇپ، «ئۇزھال»، «مۇشاۋىرەك» قاتارلىق توققۇز مۇقامدىن تەشكىل تاپقان؛ ھەر بىر مۇقامدا مەرغۇل بولغاندىن باشقا، «چىكمتمە»، «سەنەم» قاتارلىق تۆت باسقۇچى بار. دولان مەشرەپىنىڭ ئالاھىدە چالغۇسى: دولان قالۇنى، دولان راۋابى، دولان غىجىكى، دولان دېپى، دولان مەشرەپىنى باشقۇرغۇچى پائالىيەتنىڭ باشلانغانلىقىنى ئېلان قىلغاندىن كېيىن، ئەر ـ ئايال ياشلار جۈپ ـ جۈپ قاتار بولۇپ لەرزان ئۇسۇلغا چۈشىدۇ. كېيىن تېزلىشىدۇ، دەم ئوڭشاپ، دەم سولغا ھەرىكەت قىلىدۇ. ھەرىكىتى ئىنتىك، پىشقان بولۇپ، ئەر ـ ئايالارنىڭ ئارىلىقى يېقىن بولسىمۇ ئۆز ئارا ئۇرۇلۇپ كەتمەيدۇ. مۇزىكا ئاخىرقى باسقۇچقا كۆچكەندە مەيدانداكى

لەر ئازىيىپ باردۇ. ھەممە ئادەم مۇستەقىل ئايلىنىدۇ. سۈرئەت بارغانسېرى تېزلىشىدۇ، ئايلىنىپ ئاخىرىغا بارغاندا بەرداشلىق بېرەلەيدىغانلاردىن بىر نەچچىسى قالمايدۇ. غەلىبە قىلغانلار كۆپچىلىكنىڭ ماختىشىغا ۋە قارشى كېلىشىغا سازاۋەر بولىدۇ.

دەرە ۋە چاي تۈتۈشمۇ مەشرەپنىڭ قىزغىنلىق ئىككى ئويۇنى بولۇپ، دەرە ئالغان ئادەم قارشى تەرەپنى ئازدۇرۇش ئۈچۈن دەرىنى قولدىن قولغا ئېلىپ، چۆگىلەيدۇ. قارشى تەرەپمۇ دەرىنى تارتىۋېلىش كويىدا بولىدۇ. ئەگەر دەرىنى يەنىلا بىر تەرەپ تارتىۋالسا ئۈتۈگۈغان بولىدۇ. ئەگەر قارشى تەرەپنىڭ سۈرئىتى چۆگىلەشكە يېتىشەلمىسە ياكى چۆگىلىشى خاتا بولۇپ قالسا قارشى تەرەپ دەرە بىلەن دۈمبىسىگە ئۇرىدۇ. بۇ پائالىيەت يىگىتلەر بىلەن قىزلار ئوتتۇرىسىدا ئېلىپ بېرىلغاندا تېخىمۇ قىزىق بولىدۇ، كىشىلەر كۈلكە ئىچىدە خۇشال - خۇرام ئارام ئالىدۇ. قوشاق بىلەن چاي تۈتۈش، كۆپمىنچە ئەر - ئايال ياشلار ئارىسىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئالدى بىلەن بەرەيلەن چاي قۇيۇلغان ئىككى پىيالىنى بىر ئالقىنىغا پەم بىلەن قويۇپ، ئوسۇل ھەرىكىتى ئارقىلىق قولتۇقىدىن ئۆتكۈزۈپ، خەلق ئاخشىلىرىدىن بىرنى ئوقۇپ ياكى قىزىق بىر قوشاق قوشۇپ يەنە بەرەيلەنگە تۇتىدۇ، پىيالىنى ئالماقچى بولغان ئىككىنچى كىشىمۇ خەلق ناخشىلىرىدىن بىرنى ئوقۇپ ياكى ماس كېلىدىغان قوشاقتىن بىرنى قوشۇپ ئاندىن پىيالىنى ئالىدۇ. شۇنداق قىلىپ بىر جۈپ پىيالە چۆگىلەيدۇ. كىمنىڭ پىيالىنى ئېلىش ھەرىكىتى پىشىق بولمىسا، ياكى چاينى تۆكۈۋەتسە، ئۈتتۈرۈۋەتكەن بولىدۇ ياكى جازالىنىدۇ. كۆپچىلىككە ئۆزىنىڭ نومۇرلىرىنى ئورۇنلاپ بېرىدۇ. مەشرەپ پائالىيىتىدە، «جازالاش» تەنتەنىسى ئىنتىزام ۋە ئەخلاقنى تۇزۇش ئۈچۈن يولغا قويۇلىدۇ. بۇ قىزىق ۋە كۈلكىلىك بولىدۇ. بۇندىن باشقا كەسىپداشلار مەشرىپى، دالا سەيلىسى مەشرىپى، بايرام مەشرىپى، دۆۋەت مەشرىپى، تەكلىپ مەشرىپى قاتارلىق مەشرەپلەرمۇ بار.

(2) «قارلىق تاشلاش ئويۇنى» ھەر يىلى دەسلەپ قار ياققاندا ئويۇنلار بۇنىسى ياخشىلىق ۋە مول ھوسۇلنىڭ ئالامىتى دەپ قارايدۇ. بۇ چاغدا ئويۇن ئويىنىغۇچىلار قارلىققا ئامىت شەھىرلارنى بىر ۋاراق قەغەزگە يېزىپ ھەمدە ئۈتتۈرۈۋەتكەندە مېھمان چاقىرىشنىڭ شەرتلىرىنى، ئادەمنىڭ سانى ۋە كۆلىمىنى يېزىپ، قارشى تەرەپ دىققەت قىلمىغان پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۈنىڭ ئۈيى، ئىشخانىسىنىڭ مەلۇم بىر يېرىگە قىستۇرۇپ قويىدۇ. ئاندىن قارلىق تاشلانغان كىشىگە دەپ قويۇپلا قاچىدۇ، ئەگەر قارلىق تاشلانغۇچى قارلىقنى تېپىۋالسا كەينىدىن قوغلايدۇ. قارلىق تاشلىغۇچى تۈتۈلۈپ قالسا، ئۆزى دېگەن شەرتلەر بويىچە ئۆزى مېھمان قىلىدۇ ياكى يۈزىگە قارا سۈرتىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن كۆپچىلىك بىر قېتىم قىزىقكۆڭۈل ئاچىدۇ. ئەگەر قارلىقنى تاپالمىسا ياكى قوغلاپ يېتەلمىسە قارلىق تاشلانغۇچى قارلىقنىكى شەرتلەر بويىچە زىياپەت بېرىپ دوستلىرىنىكۈتۈۋالىدۇ.

(3) «سۆگەك ئويۇنى» ــ بۇ قاغلىنىق، پوسكام، يەكەن يېزىلىرىدا تارقالغان ئويۇن، ئويۇن ئويىنىغۇچىلار ئاۋۇال بىر سۆگەكنى دوستىغا بېرىدۇ. سۆگەكنى تاپشۇرۇپ ئالغۇچى كىشى سۆگەكنى يېنىدىن ئايرىماي ساقلايدۇ، سۆگەكنى يەرگۈچى كىشى قاچان، قەيەردەسۆگەكنى تەلەپ قىلىپ «توپۇق» دەيدىكەن، سۆگەكنى قوبۇل قىلغۇچى دەرھال ئەسلىدە يەرگەن سۆگەكنى كۆرسىتەلمىشى لازىم، بولمايدىكەن ئۈتتۈرغان بولىدۇ ــ دە، قارشى تەرەپنى مېھمان قىلىدۇ. يەزىدە سۆگەك يەرگۈچى كىشى ھامان بىر نەچچە ئايدىچە بۇ ئىشنى تىلغا ئالمايدۇ،

لېكىن سۆزىگىنى قوبۇل قىلغۇچى قارشى تەرەپنىڭ تۇيۇقسىز سوراپ قېلىشىدىن ھۆشيار بو-
لۇپ تۇرىدۇ.

(4) «مايسا تەقدىم قىلىش» ھەر يىلى ئاخىرقى قىش ياكى باش باھاردا قىزلار بۇغداي ياكى ئارپىنى بىر قاچىغا تېرىپ ئۆستۈرگەندىن كېيىن، چىرايلىق قىزىل تاۋار ياكى رەڭلىك يىپ بىلەن باغلاپ تەخسىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ كۆڭلىدىكى قىز دوستىنىڭ ئالدىغا قويۇپ، قو-شاق قوشىدۇ ياكى خەلق ناخشىلىرىدىن بىرنى ئوقۇيدۇ. قارشى تەرەپ بولسا ئۇنىڭغا مۇناس كېلىدىغان قوشاق بىلەن جاۋاب بېرىدۇ، مايسىنى ئاندىن قوبۇل قىلىدۇ. «مايسىنى قوبۇل قىلى-ۋېچى مايسا تەقدىم قىلغۇچىنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئۇرۇق-تۇغقان دوست-يارلىرىنى ئۆيىگە مېھمان دار-چىلىققا تەكلىپ قىلىدۇ ياكى قىزلار مەشرەپى ئۆتكۈزۈپ بېرىپ باھارنى قارشى ئالىدۇ.

يۇقىرىدا دېيىلگەن كۆكۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىدىن باشقا، ئۇيغۇرلار ھېكايە ئاڭلاش، تېپىشماق تېپىش، لەتىپە ئېيتىش، تىك - تاك (كا - گا) گول توپ، دۇم - دۇم، چىلىشىش، ئات بەيگىسى، ئوغلاق تارتىش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى ئېلىپ بارىدۇ.

[مۇھىتنى گۈزەللەشتۈرۈش ۋە ھۈنەر-سەنئەت، زىننەتلەرى] ئۇيغۇرلار ھويلا - ئاراھ-لىرىنى گۈزەللەشتۈرۈشكە ۋە بىناكارلىق ھۈنەر-سەنئىتىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىدۇ. دەسـ-لەپتە كۆركەملەر يۇنىگىدىن ئۈنتۈلماس تەسىرات ئالىدۇ. مەيلى شەھەرلەردە ياكى يېزىلاردا، ئۇيغۇرلار ھويلىسىنى ياساشتا تۈرمۇش ئېھتىياجىنى چىقىش قىلىدۇ. ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى تەپ-

بەكەن مۇلالىسىنىڭ پادىشاھلىرىنىڭ قەبرىسى. جاڭ لېيدىن فوتوسى.

لىمك، گۈزەل، ئىشلىتىشكە باب كېلىدۇ. ھويلىغا كىرىش يە-لەنلا كۆزىنىگىزگە تاشلىنىدىغىنى قېپ - قىزىل، ساپ - سېرىق گۈل - گىيا ۋە مېۋىلىك دەرەخلەردىن ئىبارەت. ئۇي-غۇرلار باغ، ئورمان بىناقىلىشتا ئەنئەنىۋى تاز تۇقچىلىققا ئىگە، بولۇپمۇ دېھقان ئائىلىلىرىدە تۇينىڭ ئالدى - كەينىگە ئۈ-زۈم، ئانار، ئەنجۈر، ئالما، ئامۇت، ئۈرۈك، غەيرىلە، ئۇجمە، شاپتۇل، توغاچ، بادام، بىيە، چىلان، گىلاس، ئۆرۈك، جىگدە قو-يىدۇ. بەزى ئادەملەر بولسا ئاز ئۇچرايدىغان ئېسىل مېۋە پىستە ئۆستۈرىدۇ. گۈل - گىيا جەھەتتە كۆپ ئۇچرايدىغىنى سۆگەت گۈل، ئانار گۈل، بانكا گۈل، خېنە گۈل، قىزىل گۈل ۋە ئەترە گۈل. ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆيى ئادەتتىكە مېھمان-خانا، ساراي، ئاشخانا، قازناق (ئۆگزىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى بولۇپ ئىككى خىل بولىدۇ) قا-تارلىقلارغا بۆلۈنىدۇ. جەنۇب تەرەپكە قارايدىغان ھويلا مەھراسى بىلەن ئۆگزە ئوتتۇرىسىغا چەللە ياسىلىپ، ئۈزۈم، كاۋا، قاپاق قاتارلىق پىلەكلىك ئۆسۈملۈكلەر ياماشتۇرۇلىدۇ. مېھ-مانخانىغا كىرىسىگىز ھەر خىل گۈزەل شەكىللەرچۇشۇرۇلگەن گىلەم سېلىنغان، تامغا گىلەم تار-تىلغان، يەنە گۈللۈك كىگىز، پالاس سېلىنغان، زەردىۋال تارتىلغان، گۈللۈك جاۋەن، پىچاق سايمانلار، مۇزىكا ئەسۋابلىرى، ئاپتۇماتىك ساقلاش ئۈسكۈنىلىرى، كىگەر - جابدۇقلار ھەمدە تۇرلۈك كەشتە توقۇلمىلار بار. بۇلار ئىچكى ھەممىسى ئاھايىتى ئىنچىكە كۆكۈل قويۇپ لايىھىلەنگەن ۋە ئىشلە-گەن، كۆپچىلىكىگە ئۆسۈملۈكنىڭ ھەر خىل ھالەتتىكى شەكىللىرى، ئالايىلى گۈلى، غۇنچە-

سى ، يوپۇرمىقى ، شېخى ، پىلىسكى، چۈشۈرۈلگەن بولىدۇ. بولۇپمۇ، بادام مېۋىسى ، ئانار، گىلاس، ئۈزۈم قاتارلىقلار پاراسەت بىلەن باشقا ھالەتكە كۆچۈرۈلۈپ، كەينىدىن تېپىكلەشتۈرۈلۈپ، كىشىگە كۆزەللىك ھېسسىياتىنى بېغىشلايدۇ. بولۇپمۇ ئۇيغۇرلارنىڭ بىناكارلىق زىنىڭ سەنئىتىنى دەپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدۇ. ئۇيغۇرلار ئاساسلىقى دەرۋازا، ئىشىكنىڭ ئۈستى ، تەكچە ، ھوراي ، مېھراپ، تۈۋرۈك قاتارلىق جايلارنى زىننەتلەشنىڭ ئاساسلىق شەكىللىرى: ① سىرلاش ۋە ئويۇش، بۇ ياغاچ ئويمىچىلىق ۋە گەچ ئويمىچىلىق دەپ ئىككى كىشىگە بۆلۈنىدۇ. شەكىللەر ئاساسلىقى 3 بۆلۈك شەكىللىك ، رومبا شەكىللىك ، چاسا شەكىللىك ياكى بۇمۇلاق شەكىللىك بولۇپ رەتلىك ، چوك سۈپەت. ② سىزىش: ئاساسلىقى كۆل-كىيالار

قەشقەر ئىلايەتلىك ئاشقى مەسىدا شېرىكىتى مۇھتىتى پائال گۈزەللەشتۈرۈلۈپ، دەرەخ قويىغان ئوت - چوپ تېرىغاندىن باشقا ، ئويۇلما كۆرۈنمەسلىك ، ئۇچۇن ئەرشتىن سۈرەتتە: ئۇلار ئالتە بۇرجەكلىك قىش باغقۇرماقتا.

يېزىلاردىمۇ تېخىمۇ كۆپ ئىشلەتكىلى بولىدىغان سۈرەتتە: رەسىمگە قىستۇرۇلغان كونىشەھەر ناھىيەسىنىڭ زەمىن يېزىسىدىكى ئوك لېنىجىسى.

ياكى مەنزىرىلەردىن تەشكىل تاپىدۇ. كۆپىنچە يەلپۈگۈچ شەكىللىك چاتما ، 2 ياقلىما جۈپ لازىغان چاتما، بادام شەكىللىك چاتما قاتارلىق شەكىللەرنى قوللىنىدۇ. ئاساسلىقى تاكچا ، مېھراپ ئەتراپلىرىغا، ئىشىكنىڭ ئەتراپلىرىغا سىزىلىدۇ. رەڭ قېنىق ۋە سۇس بىر-بىرلەپ سىلىشتۇرۇلىدىغان ھەمدەم ماسلىشىپ ئۇيۇنلۇق كۆچەيتىلىدۇ، ئۇيۇنلۇق ئېچىنى چاقنىتىپ تۇرۇدۇ.③ پىشىق خىشقا گۈل چىقىرىش ۋە رۇجەك. پىشىق خىشقا گۈل چىقىرىش ئاساسلىقى بالاۋىشى، سۇپا، پەلەمپەي، پىشايۋانلاردا كۆپرەك ئۇچرايدۇ؛ رۇجەك بولسا پۈتۈن ياغاچتىن ياكى چوكا ياغاچلاردىن بىر-بىر شەكىل ھاسىل قىلىنىپ قۇراشتۇرۇلۇپ ياسىلىدۇ . ئايەتلەرمۇ ھۆسنى خەت شەكلى بويىچە قۇراشتۇرۇلىدۇ ۋە باشقىلار. پىشىق خىشقا گۈل چىقىرىش ۋە رۇجەك ياساشتىكى شەكىللەر: ئادەتتە 3 بۆلۈكلۈك كېتەكچە ، 6 تەرەپلىك ھالقىنىك 2 تەرەپتىن چېتىلىشى ، رومبا شەكىللىك يانتۇ كېتەكچە ياكى يۇمىلاق شەكىللىك ، قەدىمكى مىس پۇل شەكىللىك بولىدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ ھۈنەر-سەنئىتى، زىننەت نەقاشچىلىقى ئۇزاق تارىخقا ئىگە بولۇپ، ھەم كۆچلۈك مىللىي ئالاھىدىلىككە ۋە قويۇق تۇرمۇش تۇسىگە ئىگە بولۇپلا قالماي بەلكى يۇقىرى سەنئەت قىممىتىگە ۋە ئەھلىي قىممەتكە ئىگە ، ئۇيغۇر ئەمگەكچى خەلقىنىڭ ئەقىل پاراسىتىنىڭ نامايەندىسى ، مىللىي سەنئەتنىڭ غەزىنىلىرىدىن بىرى.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئادەتلەردىن باشقا، ئۇيغۇرلار چۈشكە ئىشىنىدۇ. چۈش كۆرگەندىن

كېيىن تەقۋادار ئادەملەرگە ئۆزىنىڭ چوشىنى ئۆرىتىدۇ. بىر قەدەر يېراق ، ئارقىدا قالغان كەنت-بازارلاردىكى ئۇيغۇرلار «باخشى»، «داخان» لارغا ئىشىنىدۇ. تۇغ باغلايدۇ، ئوتنى چۆكىلەپ ئايلىنىدۇ ، ئاق توخا ، قارا توخا ئۆلتۈرۈپ قان قىلىپ ، رەدىنامە ئوقۇتۇپ، كېسەللىك ۋە بالا-قازادىن ساقلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆيدە ئوت قالاپ ئوتقا چوقۇنىدۇ، نوكچا قويىدۇ، پىچاق تۇتۇپ جىن-ئەرۋاھلارنى قوغلايدۇ . بەزىلەر كۆڭلىدىكى غەم-غۇسسىلىرىنى تۆكمەتش ئۈچۈن مازارلارغا توپ-توپ بولۇپ بېرىپ دۇئا قىلىدۇ، يىغلايدۇ. 3 بۆرجەكلىك بايراق قادايدۇ، رەختياكى كەشتە يېگىنلىرىنى ئېسىپ قويىدۇ، تاغ تېكىسىنىڭ مۆڭگۈزى، كالىنىڭ قۇيرۇقى، تاش ئۆتەك دۆۋىلەنگەن قەۋرە ئالدىدا چوقۇنىدۇ ۋە ۋاكازالار. قېنىۋاللىق، خۇرا-پاتلىق تۈس ئالغان بۇ ئۆرپ-ئادەتلەر ساما دىنى، ئاتەش دىنى ۋە توتېمغا چوقۇنۇش تەسىرىدىن بولغانلىقى ئېنىق. (ۋۇدۇگىياۋ)

[تاجىكلارنىڭ ئۆرپ - ئادەتلىرى ھەققىدە بايان] تاجىكلار ئېلىمىزدىكى ئۇزاق تارىخقا ۋە پارلاق مەدەنىيەتكە ئىگە قەدىمكى مىللەت. ئۇلا ئۆرمۇش كۆچۈرىدىغان

↑ يۇز كۆرۈشكەندە

← يۇز كۆرۈشكەندە

شەرقىي پامىر تاشقورغان رايونىدىكى تەرەققىيات ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بولغان خەلقنىڭ ئۆرۈپ ئادەتلىرىنى ئېچىپ دىلىدىغان مادديي نەرسىلەر، داڭلىق تاغ دەريالار تاجىكلارنىڭ ئىجتىمائىي فورماتسىيىسىنى، مىللىي ئالاھىدىلىكىنى، ئەخلاقىنى ۋە دىنىي ئېتىقادىنى چاتلىق ھالدا ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ.

[قىزغىن، مېھماندوست، ئەدەپلىك] تاجىكلار قىزغىن مېھماندوست بولۇپلا قالماي ئەدەپ-قائىدىلىك بولۇشى بىلەنمۇ داڭلىق. مەيلى تۇغقان، بۇرادەرلىرى بولسۇن ياكى پەقەت تونۇشمايدىغان يىراقلاردىن كەلگەن مېھمان بولسۇن ئىشىكتىن كىرگەنلا بولسا، ئۆي ئىگىسى ئەنئەنىۋى قائىدە بويىچە قارشى ئالىدۇ ھەمدە قىزغىن كۈتۈۋالىدۇ.

ھەر قېتىم مېھمان كەلگەندە، ئۆينىڭ ئىگىسى چىدىر ياكى تاش ئۆيدىن چىقىپ، ئالدىغا بېرىپ ئەدەپ بىلەن قارشى ئالىدۇ. ئەرلەر كۆرۈشكەندە، سەمىمىي قول ئېلىشىدۇ. مۇناسىۋىتى بەك يېقىن بولسا بەدىنىنى ئېگىشىپ بىر-بىرسىنىڭ قولىنىڭ دۇمبىسىگە سۆيۈشىدۇ، تەڭ دېمەتلىكلەر قۇچاقلىشىدۇ. خوتۇن-قىزلار كۆرۈشكەندە، چوڭلار كىچىكلەرنىڭ كۆزلىرىگە سۆيۈپ قويىدۇ. كىچىكلەر چوڭلارنىڭ ئالقىنىغا سۆيۈپ قويىدۇ. تەڭ دېمەتلىكلەر مەڭزىگە سۆيۈشىدۇ. مۇناسىۋىتى بەك يېقىن بولسا لەۋلىرىگە سۆيۈشىدۇ. تەڭ دېمەتلىك ئەر-ئاياللار ئادەتتە قول ئېلىشىپ ھۆرمەت بىلدۈرىدۇ. مېھمان بوسۇغىدىن كىرگەندە ئۆي ئىگىسى ئايال تەخسىدە ئۈن ئېلىپ كېلىپ، بىر چىمدىم ئۈننى مېھماننىڭ سول مۈرۈسىگە سېپىدۇ. مېھمان ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، ئۆي ئىگىسى ئايال ئوك مۈرۈسىگە ئۈن سېپىدۇ. بۇتاجىك-لارنىڭ مېھمان قارشى ئالىدىغان قەدىمكى ئەدەپ قائىدىسى بولۇپ مېھماننىڭ ئىشلىرىنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشىنى، تەلەيلىك بولۇشىنى تىلەش مەنىسىنى بېرىدۇ.

مېھمان ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، ئۆي ئىگىسى مېھماننى كۆرپە سېلىنغان سۆپىنىڭ ئۆرىگە باشلايدۇ. مېھمان قولىنى يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۆي ئىگىسى قويۇق سۈتلۈك چاي، سېرىق ماي قوشۇلغان نان، قۇرۇت ۋە سۈتتىن ياسالغان تۈرلۈك يېمەكلىكلەرنى ئېلىپ كېلىپ مېھماننىڭ ئالدىغا قويىدۇ. ئەگەر مېھمان بەك يېقىن ئادەمى بولسا ئۆي ئىگىسى ئىغىلىدىكى پىاقلاندىن بىرنى تۇتۇۋېلىپ مېھماننىڭ ئالدىغا يۆتكەپ كېلىپ مېھماننىڭ دۇئا بېرىشىنى ئىلتىماس قىلىدۇ، ئاندىن كېيىن قوينى سىرتقا ئېلىپ چىقىپ ئۆلتۈرىدۇ. ئۆي ئىگىسى قوي ئۆلتۈرگەنچاغدا مېھمانغا ھۆرمەتسىزلىك بولۇپ قالمىسۇن ئۈچۈن قوينى مەرەتمەيدۇ. ئەگەر مەرەپ قالسا ئۆي ئىگىسى باشقا بىر قوينى تۇتۇپ كېلىپ مېھماندىن يېگۈزۈشتىن دۇئا ئېلىپ، ئاندىن ئۆلتۈرىدۇ.

گۆش پىشقاندىن كېيىن، ئۆي ئىگىسى ئالدى بىلەن قوينىڭ كاللىسىنى تەخسىگە ئېلىپ، مېھماننىڭ ئالدىغا قويىدۇ. مېھماننىڭ خالىغان يەردىن گۆش كېسىپ ئېلىپ تېتىپ بېقىشى ئۈچۈن نەپىس ئىشلەنگەن پىچاقنى سۇنۇپ بېرىدۇ. ئۇنىڭ كەينىدىن ئۆي ئىگىسى پۇشۇرۇلغان گۆشنى مېھماننىڭ ئالدىغا قويىدۇ. مىزلىك پۇرايدىغان ئېسىل ھاراقلارنى قۇيۇپ مېھمان بىلەن ساھىپخان بىر پىيالىدا گۆش يېگەچ نۆۋەت بىلەن ھاراق ئىچىشىدۇ.

[بورکۈتنىڭ ئەۋلادى] تاجىكلار تارىختا «بۈركۈتنىڭ ئەۋلادى» دەپ ئاتالغان. بۈركۈت تاجىكلارنىڭ نەزەرىدە قەھرىمانلىقنىڭ سىمۋولى، غايىنىڭ سىمۋاسى. شۇڭا بۈركۈت نېمىسى ۋە بۈركۈت ئۇسسۇلى تاجىكلارنىڭ مەدەنىيىتى تۈرمۇشىدىكى تېپىك رايون خاراكتېرىنى ئالغان.

رۇبايەتتىن قارىغاندا، ناھايىتى بۈرۈنقى چاغلاردا بىر قۇلدارنىڭ ئۆيىدىكى ئەر-ئايال ئىككى قۇل ئورتاق چاپالىق تۈرمۇش جەريانىدا، پاك مۇھەببەت، ئوردا تەقانەسىش، زالىم قۇلدار ئۇلارنى ئايرىۋېتىش ئۈچۈن ئەر قۇلنى ناھايىتى يىراق تاغدىكى يايلاقتا پادا بې-

قىشقا ئۆەتەۋىتىپتۇ. بۇ چاغدا مىلك چاقىرىملىق يىراقلىقتا تۇرۇۋاتقان ئەر قۇل، بۇركۈت ئۇچقان چاغدا قانىتىدىن چىققان ئاۋازدىن ئىلھام ئېلىپ، بۇركۈتنىڭ قانات سۆڭىكىدىن ئۈچ تۆشۈك ئېچىپ، بۇركۈت نەيى ياساپتۇ. ئۇ تەسىرلىك، لەرزان ئەي ئاۋازى ئارقىلىق بۇركۈتنىڭ سايرىغان ئاۋازىنى چىقىرىپ، يىراقتىكى سۆيگىنىگە تەسەللى بېرىپتۇ. قىز قۇل- مۇ سۆيگىنىنىڭ مال بېقىش ئۈچۈن تاققا كەتكەنلىكىنى ئۇنىڭ خۇددى بۇركۈتىكە ئوخشاش ھامان بىر كۈن ئۆزىنىڭ قېشىغا كېلىدىغانلىقىنى خىيال قىلىپ، بۇركۈتنى دوراپ ئۇسۇل ئويناپتۇ، تاجىكلارنىڭ بۇركۈت نەيى ۋە بۇركۈت ئۇسۇلى مۇشۇنىڭدىن قالغانمىش.

بۇركۈت ئۇسۇلى— بۇركۈتنىڭ چۆرگىلەپ ئۇچقان ھالىتىنى دوراپ ئويناىدىغان، كۆچ- لۈك ھەرىكەت تەلەپ قىلىدىغان، ئەمما ئاددىي - سادە ئۇسۇل. ئەرلەرنىڭ ئۇسۇل ھا- لىتى دولقۇنىنى بىر ئالدىغا، بىر كەينىگە قىلىپ، ئالدىغا چىقارغان دولقۇنى ئېگىز، كەينىگە چىقارغان دولقۇنى پەسرەك بولۇپ قەدەملىرى مەزمۇت، جانلىق بولىدۇ. ئاستا قەدەم ئالغاندا ئىككى جەينىكى سەل - پەل مىدىرلاپ تۇرۇپ، غايە ۋە جاسارەتنى ئىپادىلەيدۇ. تېز قە- دەم ئالغاندا، چۆرگىلەپ بېشىنى ئېگىز كۆتۈرىدۇ. خۇددى بىر بۇركۈت ھاۋاغا قاراپ ئۇچ- ماقچى بولغان، يەنە بىر بۇركۈت ھاۋادىن قوغلاقچى بولغاندەك مەزمۇت ھالەتنى شەكىللەن- دۈرىدۇ. بۇ، مول تاغلىق رايون ئالاھىدىلىكىگە ئىگە. ئايالار ئۇسۇل ئويناغاندا ئىككى قولى باشنىڭ چوققىسىدىن ئېچىدىن سىرتىغا قاراپ چۆرگىلەيدۇ. ھەرىكىتى يەنىمۇ ۋە تېز بولۇپ، كۆركەم ۋە لەرزان. ئۇسۇل ئويناغاندا ئادەتتە، بىرلا بۇركۈت نەيىسى تەڭكەش بو- لىدۇ. ئۇسۇل ئەۋجىگە چىققاندا ئۇسۇل ئويناغۇچى بىلەن كۆرگۈچىلەر توختىماي چاۋاك چالىدۇ، پۈتىنى يەرگە ئۇرىدۇ. ئىسقىرتىدۇ، « ھوپپا، ھوپپا» دەپ توۋلايدۇ. كەيپىيات ئىنتايىن قىزغىن بولىدۇ. خۇددى ئادەم مۇز تاغ، قارلىق چوققىلارغا يېقىنلاپ قالغاندەك، پىرىشتىلەر بىلەن بىللە تۇرغاندەك ھېس قىلىدۇ. « بۇركۈتنىڭ ئەۋلادى » گە خاس ئالاھىدە خىسلەت تولۇق نامايەن بولىدۇ.

[**تاجىكلارنىڭ « پىلىك » بايرىمى**] تاجىكلارنىڭ پىلىك بايرىمى (تاجىكچە پىلىك ھېيتى) تاجىكلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىغا سېغىنىدىغان بايرام بولۇپ، تاجىكچە « بارات ئېيى » دېيىلىدۇ. بۇ ھىجرىيىنىڭ بىرىنچى بارات ئېيى — 8 - ئاينىڭ 15 - كۈنى بولۇپ، بۇنى خەنزۇچىغا 8 - ئاينىڭ چىراق بايرىمى دەپ تەرجىمە قىلىشقا بولىدۇ.

چىراق بايرىمى جەمئىي ئىككى كۈن بولىدۇ، بىرىنچى كۈنى 8 - ئاينىڭ 15 - كۈنى كەچتە بولىدۇ، ئائىلىدىكى ھەممە ئادەم سۇپىدا چۆرىسىدەپ ئولتۇرىدۇ، ئولتۇرغا ئۇششاق قوم ئوشقۇزۇلغان تەخسە قويۇلىدۇ، قوم تەخسىگە ئائىلە ئەزالىرىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان شام ياكى سېرىق مايدىن ياسالغان چىراق قويۇلىدۇ. شامنىڭ سانى ئائىلىدىكى ئادەمنىڭ سانى بىلەن تەڭ بولىدۇ، پۈتۈن ئائىلىدىكى كىشىلەر ئورۇن ئالغاندىن كېيىن، ئائىلە باش- لىقى ھەر بىر شام ۋەكىللىك قىلغان ئادەمنىڭ ئىسمىنى توۋلايدۇ. بۇ چاغدا ئىسمى توۋ- لانغان ھەر بىر ئادەم دەرھال «بار» دەپ جاۋاب بېرىپ قۇتلۇقلايدىغانلىقىنى بىلدۇرىدۇ. ئۇنىڭ كەينىدىنلا ئائىلە باشلىقى قوم تەخسىدىكى بارلىق شامنىڭ پىلىكىنى بىر يەرگە ئە- كېلىپ كۆيدۇرىدۇ، يالقۇن ئەۋجىگە چىققاندىن كېيىن بىر - بىرلەپ ئىلىپ ئۆچىدۇ. شەمنى- لەر ئۆزى مەسئۇل بولىدۇ، ئاندىن كېيىن پۈتۈن ئائىلىدىكىلەر بىردەكلا ئىككى قولىنى ئۆ-

زۇتۇپ، شام يالقۇنىنىڭ ئۈستىگە تۆتۈپ، يەنە بىر قېتىم دۇئا قىلىدۇ. پۈتۈن ئائىلە بىر-لىكتە ياقتان « ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش چىرىغى » مۇراسىمى شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلىشىدۇ، ئۇ-نىڭدا ئۇلارنىڭ كەيپىيات جەدىلىكتىن خۇشاللىققا ئۆزگىرىدۇ، ئۇي ئىگىسى ئايال يوپ-يورۇق شام نۇرىدا بايرام ئۈچۈن پۈشۈرۈلغان مىزلىك تاماملارنى ئۈيدىكىلەرگە بۆلۈپ بېرىدۇ.

كەچلىك تاماقتىن كېيىن تاجىكلار ئائىلىنى بىرلىك قىلغان ھالدا ئۆگزىنىڭ ئېگىز يېرىگە چىقىپ، سېرىق مايغا چىلاپ ئۆزى تەييارلاپ قويغان پاختا شارىنى بادىرىغا باغلاپ ئوت يېقىدۇ ھەمدە ئېگىز كۆتۈرۈپ تېخىمۇ لاۋۇلدىتىدۇ. ئۈيدىكىلەر ئۆينىڭ ئالدىدا جەم-جەت تۇرۇپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا قاراپ « مۇقەددەس ئوت » قا ئېچىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئىشىكنىڭ ئالدىدىكى بىر دۆۋە جىن - ئالۋاستىلارنى قوغلايدىغان چىغمۇ پاراسلاپ ئاۋاز چىقىرىپ كۆيىدۇ. بالىلار « مۇقەددەس ئوت » نى چۆگىلەپ خۇشال سەكرەپ ئويناىدۇ.

ئىككىنچى كۈنى يەنى 8 - ئاينىڭ 16 - كۈنى چۈشتە ھەر قايسى ئائىلىلەر ئائىلە باشلىقلىرىنىڭ باشلامچىلىقىدا ئۆزى ياسىغان سېرىق ماي چىرىغىنى ئېلىپ، سېرىق ماي ئارىلاشتۇرۇپ يېپىلغان نان ۋە پىشىق گۆش قاتارلىق يېمەكلىكلەرنى، مېۋىلەرنى كۆتۈ-رۈشۈپ ئۆزىنىڭ ئاتا - بوۋىسىنىڭ قەۋرىسىگە بارىدۇ. ئۇلار ئاۋۋال ھەر بىر قەۋرىگە ئۇچ-تىن بەشكىچە سېرىق ماي نوكچىسىنى ياقىدۇ. يەنە نەرسە-كېرەكلەر تىزىدۇ، ئاخىرىدا ھەر بىر قەۋرىنىڭ بېشىغا تەخسىگە كېپەك، ئۈن قاچىلاپ ئۇنىڭغا سېرىق ماي قوشۇپ ئارىلاشتۇ-رۇپ ياسالغان « ئىدە » ئىرۋاھلارغا سېغىنىش نوكچىسىنى ياندۇرۇپ قويىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن قەبرىنىڭ ئالدىدا يۇقۇرۇپ ئولتۇرۇپ ئېچىنىدۇ - تەكبىر قىلىدۇ.

ئەھلىبەيتتە تاجىكلارنىڭ پەلىك بايرىمى ئادىتى سولىياسىدى دىنى يەنى ئوتقا چوقۇ-نۇش دىنى (پارىس دىنى دەپمۇ ئاتىلىدۇ) دىن قېپقالغان. جۈملىدىن ۋە چەتئەللەرنىڭ ھۆج-جەتلىرىدە خاتىرىلىنىشىچە، قەدىمكى پارىسلارنىڭ جولوس دېگەن پادىشاھىنىڭ ئەۋلادى سولىياسىدى ئۆزىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان دىنى مەزھەپنى ئىجاد قىلغان. مىلادىدىن ئىلگىرىكى 6 - ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا بۇددا غەربىي دىيارىدىكى قەبىلىلەرنى ئارىسىدا تېز تارقالغان. تاكى سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە پامىر دىكى قەبىلىلەر، سۇلۇق (ھازىرقى قەشقەر) خوتەن، قۇمۇل، دۇڭخۇاڭ-دىن تاچاڭئەن قاتارلىق جايلارغىچە بولغان ئارىلىقتا ئوتقا چوقۇنۇش دىنىغا ئېتىقات قىلى-غۇچىلارنىڭ چوڭ - كىچىك بۇتخانىلىرى بولغان.

ئوتقا چوقۇنۇش دىنىنىڭ ئەقىدىلىرى «پارىس قەدىمكى نومى» دا ساقلانغان بولۇپ، ئۇ-نىڭدا دېيىلىشىچە، دۇنيادا ئىككى خىل پېرىشتە بار ئىكەن، بىر خىلى ياخشىلىق قىلغۇچى پې-رىشتە بولۇپ ئۇ يورۇقلۇق پېرىشتىسى ئىكەن، يەنە بىر خىلى، يامانلىق پېرىشتىسى بولۇپ، ئۇ قاراڭغۇلۇق پېرىشتىسى ئىكەن؛ ئوت بولسا ياخشىلىق ۋە يورۇقلۇقنىڭ ۋەكىلى ئىكەن.

[تاشقورغاندىكى ئات توپى مەيدانى] تاشقورغان ناھىيىسىنىڭ شىمالىدا تۆت تەرا-پى تاش بىلەن تولۇپ كەتكەن ئۇزۇن تۆتچاسا شەكىللىك كەڭ كەتكەن بىر زېمىن بار. بۇ تاشقورغاندىكى قەدىمكى دەۋرىدىكى تەنتەربىيە مەيدانىنىڭ ئىزى - ئات توپىمەيدانىنىڭ ئىز-دىنى ئىبارەت.

ئات توپى ئاتقا مىنىپ تۇرۇپ، توپنى كالتەك بىلەن ئۇرۇپ ئوينايدىغان تەنھەرىكىتى،

تالغ سۇلالىسى دەۋرىدە باشلانغان، چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ئايا قلاشقان ، سەككىز يۈز يىلچە داۋام قىلغان. ۋە تىنىمسىز ئىلگىرى سىدىكى تاشقورغان تاجىكلىرىنىڭ يۇقىرى ئىلدارى، مۇتەۋەرلىرىمۇ ئات توپ ئويىنىنى ئىنتايىن ياخشى كۆرەتتى. ئۇلار مىلادى 14- ئەسىرنىڭ باشلىرىدىن باشلاپ، تاشقورغان شەھىرىنىڭ شىمالىدىكى زور بولغان ئات توپ مەيدانى ياسىغان. 400 يىل ئۆتكەندىن كېيىن، 18- ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىغا كەلگەندە توختاپ قالغان. مىلادى 10- ئەسىردە ئىسلام دىنى پامىرغا، تاجىك خەلقىنىڭ ئارىسىغا تارقالغان. ئالدى بىلەن بۇددا دىنىغا ئىشىنىشتىن ئىسلام دىنىغا ئىشىنىشكە ئۆزگەرگەن. ئىسلام دىنىنىڭ سۇنىنى مەزھىپىگە كىرگەن. 17- ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا تاجىكلار ئارىسىدىن چىققان ئاقسۆڭەك جاڭگىر ۋە ئەلەمگىر ئىككى ئاكا - ئۇكا پامىر رايونىدىكى تاجىكلارنىڭ ئەڭ يۇقىرى ھۆكۈمرانلىغا ئايلانغان. 18- ئەسىرنىڭ دەسلىۋىدىكى مەلۇم بىر يازدا ئىران تاجىك ئاقسۆڭەكلىرىدىن ئىسلام دىنىنىڭ ئىسمائىلىيە مەزھىپىدىكى ئىشان سەيىت سۇرا 70 ئائىلىسى ئەسكەرنى باشلاپ پامىرغا «شەخسى زىيارەت» كە كەلگەندە جاڭگىر ۋە ئەلەمگىر ئاكا - ئۇكىلىرىنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشكەن. خوشنىلارغا بولغان دوستلۇقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ساھىپخان ئۈچ كۈن چوڭ زىياپەت بەرگەن. ئادەم پەرەز قىلالمايدىغىنى شۇكى، شۇيىلى 9- ئايدىكى چوڭياڭ بايرىمىدا ئۇتكۈزۈلگەن ئات توپ ئويىنىدا سەيىت سۇرا تەشكىللىك ھالدا جاڭگىر - ئەلەمگىر ئاكا- ئۇكىلارغا ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ، تاشقورغانىنىڭ ھۆكۈمرانلىق ئورنىنى تارتىۋالغان، ئۆزىنى شۇ جايدىكى تاجىكلارنىڭ ئەڭ ئالىي ئاقسۆڭلى سەيىت سالىخان (قەدىمكى پارىس تىلىدا بولۇپ پادىشاھ ياكى داھىي دېگەن مەنىدە) دەپ ئاتىغان. ئۇ چاغدا سەيىت سالىخان يا تلارنى باستۇرۇش ئۈچۈن پاجىئەلىك ھالدا جاڭگىر ۋە ئەلەمگىرنىڭ بېشىنى كېسىۋېلىپ ئات توپ مەيدانىدا ئاشكارا ھاقارەتلىگەن، شۇنىڭ بىلەن بىللە سەيىت سالىخان ئۆزىنىڭ ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ، شۇ جايدىكى ئاھالىنى دىنىي ئېتىقادىنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇرلىغان، ئۇزۇن ئۆتمەي پامىر رايونىدىكى تاجىكلار ئومۇميۈزلۈك ھالدا سۇنىنى مەزھىپىدىن ئىسمائىلىيە مەزھىپىگە ئۆزگەرگەن.

جاڭگىر ۋە ئەلەمگىر ئاكا - ئۇكىلار ئات توپ مەيدانىدا قازا قىلغاندىن كېيىن، ئېسىز تاجىكلىرى ئۆزىنىڭ دىنىي ئاقسۆڭلىغا ماتەم بىلدۈرۈش، ئۆزىنىڭ مىللىي ئىززىتىنى قوغداش ئۈچۈن ئات توپ ئويۇنىغا قاتناشماسلىقا قەسەم قىلغان، شۇنىڭدىن باشلاپ يىگىرمە يولنىڭ كارنىسىغا جايلاشقان تاشقورغاندىكى ئات توپ مەيدانى خارابىلىققا ئايلانغان.

[قەدىمكى، ئاددى بولغان ماتەم مۇراسىمى] تاجىكلارنىڭ ماتەم مۇراسىمى ھەيۋەتلىك، جىم - جىت بولۇپ، تاجىك خەلقىنىڭ ئېتىقادىي ۋە تەلىپۇنىشىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئەگەر تاجىكلارنىڭ ئۆيىدە ئۆلۈم - يېتىم بولۇپ قالسا، ئۆيدىكىلەر ئالدى بىلەن جەسەتنى بۇلاق سۇيىدە يۇيۇپ، ئاق خامغا ئورايدۇ، ئومۇميۈزلۈك ھالدا ساندۇق ئىشلەتمەيدۇ.

تاجىكلار ئۆلگەندىن كېيىن جەسەتنى بىر كۈن ساقلايدۇ، ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى ھازىرلىق كىيىمىنى كېيىپ، جەسەت ئالدىدا يىغلايدۇ، يىغلىغاندا ئادەتتە ئۆلگۈچىنىڭ يېقىنلىرىدىن، خوتۇن قىزلىرى، ئائىلە - تەۋەلىرى باشلاپ «يىغا قوشىقى» ئوقۇيدۇ . ئۆلگۈچىنىڭ ئۆھىسىنى يىغلاپ تۇرۇپ قوشاقلا قاتىدۇ، يىغلاش ۋە ماتەم بىلدۈرۈش ئۇكىگەندىن كېيىن، دىنىي كاتتىلار ئۆلگۈچى ئۈچۈن دۇئا - تەكبىر ئوقۇپ ماتەم - مۇراسىم ئۆتكۈزىدۇ، ئۇ-

لىگدىن كېيىن، قەۋرىگە ئاپىرىپ دەپنە قىلىدۇ.

تاجىكلار ئىلگىرى-كېيىن بىر ئائىلىسىنىڭ بىردىن قەۋرىستانلىقى بولىدۇ، كۆرى ئۆزۈن تۆت چاسا شەكىللىك بولۇپ، شەرقتىن غەربكە قارىغان يۆنىلىشتە بولىدۇ. كۆرنىڭ ئىچىگە تاشتىن تام قويۇپ بىلىدۇ. كۆرنىڭ ئىچىگە ئازراق ئاشلىق، ئوششاق سايمانلار قويۇلۇپ، جەسەت بىلەن بىللە كۆمۈۋېتىلىدۇ. كۆرنىڭ چوڭقۇرلىقىدىمۇ ئەرلەرنى ئېزىز كۆرۈپ، ئاياللارنى پەس كۆرۈش ئەكىس ئېتىدۇ، ئادەتتە ئەرلەرنىڭ كۆرىنى بەل ئېگىزلىكىدە كولىسا، ئاياللارنىڭ كۆرىنى دولا ئېگىزلىكىدە كولايدۇ، دەپنە قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ياپىلاق تاش ۋە توپا بىلەن كۆمىدۇ.

ئۆلگۈچىنى دەپنە قىلىپ بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلە ـ تەۋەلىرى كۆرنىڭ ئۈستىگە تاشتىن ئۆزۈن تۆت چاسا شەكىللىك يېرىم مېتر ئېگىزلىكتە سۇپا ياسايدۇ. قەۋرە سۇپىنىڭ بىر ئۇچىغا لايدىن يېرىم مېتر ئېگىزلىكتە ئۈچبۇلۇڭ جازا ياسايدۇ، جازىنىڭ ئۇچىغا ئاتنىڭ ئېگىرى شەكىللىك كۈل چىقىرىلىدۇ. ئاتنىڭ ئۈستىدە ئۆسۈپ ـ يېتىلگەن بۇ مىللەت ئۆچۈن ئەيتقاندا ئات ئۆلارنىڭ كۈزەل قانىتى، ئۆلار ھايات ۋاقتىدا ئۇلپارغا مىنىپ، يايلاقلارنى كېزىدۇ، غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ، ئۆلار ئالەمدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭ ئويمىدىكىلەر ئۆلگۈچى ئۆچۈن، ئېگىزلىك ئالاھىدىلىكىگە ئېگە بولغان ئالاھىدە قەۋرە قازىدۇ.

دەپنە قىلىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلە تەۋەسى دىنىي كاتتىلارنى ئۆلگۈچىنىڭ ئەرۋاھى ئۆچۈن ئېتىلگەن نەزرىگە تەكلىپ قىلىدۇ. دۇئا ئوقۇلىدۇ، دەپنە قىلىپ 3ـ كۈنى، 7ـ كۈنى، 49ـ كۈنى، بىر يىل بولغاندا ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى دىنىي كاتتىلارنى ئۆلگۈچى ئۆچۈن ئاددى دۇئا ـ تەگبىر مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئۆلگۈچىگە ماتەم بىلدۈرۈش ئۆچۈن، ئۆلگۈچىنىڭ ئاساسلىق تۇغقانلىرى ئاق باغلاپ ھازىدار بولغاندىن باشقا، بىۋاستە تۇغقانلىرىنىڭ ئېچىدىكى ئەر ـ ئاياللار دەپنە قىلىنىپ بىر يىل ئېچىدە ئەڭ ئاز بولغاندىمۇ 100 كۈن ئېچىدە ئوي قىلمايدۇ. ئادەتتە كۆڭۈل ئېچىش ھەرىكىتىمۇ ئېلىپ بارمايدۇ.

[«قىز قورغان» ۋە «خەنزۇلار بىلەن قۇياش ئوغلىنىڭ نەسلى»] تاشقورغانىنىڭ جەنۇبىدىكى قەدىمكى «يېپەك يولى» نىڭ كارىنىيغا جايلاشقان قارىچى جىلغىسىدىكى تاغ چوققىسىدا بىر قەدىمكى قورغاننىڭ خارابىسى بار. تاجىكلار بۇنى «قىز قورغان» دەپ ئاتايدۇ. ئەنگلىيىلىك ئالپىنىست ستەيېين كۆپ قېتىم ئىسپاتلاپ، ئۇنى: تاڭ شۇەنجۇاڭنىڭ «بۇيۇك تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى غەربىي دىيار» دېگەن كىتابىدا ئەيتىلغان جۇڭگو مەلىكىسى تۇرغان قورغان دېگەنىدى، شۇنىڭ بىلەن «قىز قورغان» جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردە نام چىقاردى.

مىلادىنىڭ 644ـ يىلى ئېلىمىزنىڭ تاڭ دەۋرىدىكى يۇقىرى دەرىجىلىك راھىب شۇەنـجۇاڭ ھىندىستاندىن بۇددا نومىنى ئېلىپ قايتقاندا، پامىردا پادىشاھ كېپەنتو بىلەن كۆرۈشىدۇ. پادىشاھ قىزغىن كۈتۈۋېلىش داۋامىدا «كېپەنتو دۆلىتى» نىڭ كېلىپ چىقىش تارىخىنى سۆزلەپ بېرىدۇ، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ئۇزاق ئۆتكەن زاماندا بىر پارىس پادىشاھى «شەرقىي دىيار» (جۇڭگونىڭ ئېچكى قىسمىنى كۆرسىتىدۇ) غا ئەلچى ئەۋەتىدۇ. ئۇنى قارشى ئېلىش ۋە ئۇزۇتۇش ئۈچۈن بىر خەنزۇ مەلىكىسىنى كېلىنلىككە بېرىدۇ. قىزنى ئۇزۇتۇپ كەلگۈچىلەر قوشۇنى كېپەنتوغا كەلگەندە، پارىس دۆلىتىنىڭ ئېچكى قىسمىدا يېغىلىق يۈز بەرگەچكە، داۋاملىق ئالغا مېڭىشقا بولمايدۇ، شۇنداق قىلىپ ئەلچىنى، قىزنى ئۇزۇتۇپ كەلگۈچىلەر مە-

لىكسنى كۆككە تاقاشقان بىر چوققىدىكى تۆتكۈركە ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئەسكەر ئەۋەتىپ مۇھاپىز زەت قىلىپ مەلىكسىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغدايدۇ.

ئۈچ ئايدىن كېيىن پارىس ئۇرۇشى تىنچلىنىدۇ. قىزىل ئۆزا تەۋچىلار قوشۇنىنى غەرىپكە ماڭماقچى بولۇپ تۇرغاندا، تاغ چوققىسىدا تۇرۇۋاتقان مەلىكسىنىڭ ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقى مەلۇم بولىدۇ، بۇ ئىشنى ھەركىز كىچىك ئىش دېگىلى بولمايدۇ ـ دە، شۇنىڭ بىلەن ئەلچى ئايال خىزمەتكارلارنى جازا ۋە قىيىن قىستاققا ئالىدۇ. بۇ چاغدا مەلىكسىنىڭ قېشىدا تۇرىدىغان خىزمەتكار دوكلات قىلىپ: مەلىكسىنىڭ ھامىلدار بولۇپ قېلىشى ئادەمىلەر بىلەن پۈتۈشۈپ قالغانلىقىدىن بولغان ئەمەس بەلكى پەرىشتىلەر بىلەن ئۇچراشقانلىقىنىڭ نەتىجىسى ـ دەيدۇ. ئۇ يەنە: «ھەر كۈنى چۈشتە قاۋۇل بىر ئەر كىشى قۇياشتىن ئات بىلەن چۈشۈپ، مەلىكە بىلەن ئۇچرۇشىدۇ، مەلىكسىنىڭ بويىدا قالغان بولسا، بۇ دەل شۇ پەرىشتىنىڭ نەسلى» دەيدۇ. ئەلچى بىلەن قىزىل ئۆزۇتۇپ بارغۇچىلار ۋە ئېلىپ كېتىۋاتقانلار بۇ ئەقىللىق ئايال خىزمەتكارنىڭ گېپىنى قوللايدۇ، مەلىكىنى باشلىق قىلىپ، تاغ چوققىسىدا ئوردا ـ سارايلارنى سالدۇرۇپ، شۇ يەردە تۇرۇپ قالىدۇ. كېيىن مەلىكىدىن تۇغۇلغان بالىنى پادىشاھ قىلىپ تەكلەيدۇ، ئىسمىنى «كېپەنتو» قويىدۇ. پارس تىلىدا «زىننەت بەشۈيزۈيلو» دەپ ئاتىلىدۇ. تاغ شۇنجۇاڭ «بۇيۇك تاغ سۇلالىسى دەۋرىدىكى غەربىي دىيار» دېگەن كىتابىدا چۈشەندۈرۈپ، بۇ ئىسمىنى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلسا «خەنزۇلار بىلەن قۇيىاش ئوغلىنىڭ نەسلى» دېگەن بولىدۇ، دېگەن. ھازىر شۇ يەردىكى تاجىكلار ئۆزىنى قۇياش پەرىشتىسىنىڭ ئەۋلادى ـ دەيدۇ.

[تاشقورغان] ئېلىمىزنىڭ قەدىمكى زامانىدىكى قورغان تەرەققىياتىدا، نەنجىڭ، لىياۋياڭ ۋە شىنجاڭدا كۆلىمى چوڭ تاشقورغان بار. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆز ئالدىغا خاس ئالاھىدىلىكى بولۇپ ئېلىمىزنىڭ قورغان مەدەنىيىتى ئۈرۈلۈشىغا زور تۆھپىلەرنى قوشقان.

شىنجاڭدىكى تاشقورغان پامىر سېرىكوي قارلىق چوققىسىنىڭ شەرقىدىكى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ شىمالىي تەرىپىگە جايلاشقان بولۇپ شىنجاڭدىكى قەدىمكى يىپەك يولىدىكى داڭلىق كونا قورغان خارابىسىدىن ئىبارەت. بۇ جاي خەن سۇلالىسى دەۋرىدىكى غەربىي دىيارىدىكى 36 شەھەر دۆلىتىنىڭ بىرى بولغان يۈلى دۆلىتىنىڭ پادىشاھلىق قەلئەسى ـ يۈلى قەلئەسى بولغان. جەنۇبىي، شىمالىي سۇلالە، لياڭ سۇلالىسى دەۋرىدىن بۇرۇن، تەخمىنەن كېپەنتو دەۋرىگە كەلگەندىلا بۇ يەردە كەڭ ـ كۆلەملىك قورغانسېلىش باشلانغان. بۇنى تاش ۋە لايدىن تامنىڭ ھۆلىغا ئوخشاش ھۆل ياساپ، ئۈستىگە ئەت توپا تۆكۈپ قاتداپ ياسىغان. يۇتكۈل قەلئە (قورغان) ئىللىپىس (تۇخۇمسىمان) شەكىللىك بولۇپ تەخمىنەن يېرىم كۈۋادراتكىلومېتر كېلىدۇ. تاغ سۇلالىسى ھۆكۈمىتى غەربىي دىيارنى بىرلىككە كەلتۈرگەندىن كېيىن، بۇ يەر پامىر بازىرى بولۇپ « پامىر ھۇدا پىشە مەھكىمىسى » تەسىس قىلىنغان. چېگرا ھۇدا پىشە جاسۇسى قويۇلۇپ، غەربىي چېگرا قوغدالغان » يۈەن سۇلالىسىنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە قەدىمكى قورغانىنىڭ ئورنىدا ياغاچ توپا قۇرۇلمىلىق قورغانلار كېڭەيتىلگەن، كونا تاشقورغان يېڭى تۈسكە كىرگەن، كۈۋاڭشۇنىڭ 28 ـ يىلىدە (1902 ـ يىلى) چىڭ ئوردىسى بۇ يەردە پۈلى شۆبە ھۇدا پىشە ئومۇمىي ھۆكۈم چىقىرىش

نازارەتى تەسىس قىلغان، پۈتۈل ناھىيىسى تەسىس قىلغان. كونا قورغان رېموئت قىلىنغان، ھەمدە قورغانلىق جەدۋىدىكى ناھىيىلىك يامۇل ۋە ئاھالە ئۆيلىرى ۋە ئەسكەر گاھ ياسالغان. ئازاد بولغاندىن كېيىن، 1954- يىلى بۇ يەر ناجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ مەركىزى بولغان.

ھازىر ناشقورغاننىڭ دەرۋازىسى، ئىشىك قوۋۇقى، قورغان ئۈستىدىكى ماڭىدىغان يول، بولۇنلۇق ئىككى قاسنىقىدىكى تام ئاساسىي جەھەتتىن ساق. بۇ قورغاننىڭ ئالاھىدىلىكى: قورغاننىڭ سىرتىدا كۆپ قەۋەتلىك دەم ئۈزۈلۈپ، دەم داۋاملىشىپ تۇرىدىغان قورغانچىلار سېلىنغان بولۇپ ناشقورغان بىر نەچچە قورغانچىلارنىڭ قورشاۋىدا تۇرىدۇ، قورغان ئىچىدىكى بۆلمە بۆلمە تاملار ئوتتۇرىسىدا تاش دۆڭلەر گىرەلىشىپ كەتكەن، ناشلار دۆۋىلىشىپ تۇرۇپ، ناشقورغاندا خاس ئالاھىدە مەنزىرىنى تەشكىل قىلىدۇ. ناشقورغاننىڭ ئاستىدا كىچىك كۆۋرۈك بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدىغان ئۇچ مېتر كەڭلىكتىكى كىچىك يول بار بولۇپ، بۇ قەدىمكى يېپەك يولى پامىرىدىكى ناشقورغاندىن ئۆتۈشتە ماڭمىسا بولمايدىغان يول.

[**يېپەك يولىدىكى قونالغۇ-«گومبەز»**] گۈمبەز كارۋان قونالغۇسى بولۇپ، ناشقورغاندىن جەنۇپقا قاراپ، ناشقورغان دەرياسىنى بويلاپ مېڭىپ « مېڭتېكە » ئېغىزىدىكى قەدىمكى يېپەك يولىدا ئالتە ئورۇندا قەدىمكى كارۋان قونالغۇسى بار. ئۇنىڭ ئىچىدە، بىر قەدەر پۈتۈنرەك ساقلىنىپ قالغىنى، ناشقورغاننىڭ جەنۇبىدىكى ناشقورغان دەرياسى ئېقىنىغا جايلاشقان دەپتەردىكى جىرغال قەدىمكى كارۋان قونالغۇسىدىن ئىبارەت. خارابىنىڭ بىر ئۈيى بار، چوڭ - كىچىك ناشلاردىن قوپۇرۇلغان، ناش ئۆينىڭ تەكتى ئاساسەن تۆت چاسا بولۇپ 4.5 × 5 مېتر، ئېگىزلىكى 2.5 مېتر، ئۆينىڭ ئۈستى قۇببە شەكىللىك بولۇپ يۇمىلاق كونۇس ھالىتىدە، ئىشكى شەرققە قارايدۇ، ئۆينىڭ ئۆگزىسىدە تۆشۈك بار، ئۆينىڭ بۇلۇڭىدا ناشتىن ياسالغان ئوچاق بار. ئۆينىڭ تاملىرى تامام ئەتكەندە قالغان ئوتنىڭ تەسىرىدىن ئىسلاشقان. شۇنچە يىللار شامال، يامغۇرلاردا قالغان بولسىمۇ، يەنىلا ئاساسەن ساق. ناش ئۆينىڭ ئەنراپى بىر قەدەر تۈز بولۇپ، بىر قەدەر چوڭقۇراق بولغان دەريا ئېقىنىدىكى ئوتلاقتىن ئىبارەت. گۈزەل، بولۇق ئوتلاقتا ئات، تۆگە بېقىشقا بولىدۇ، كارۋان قونالغۇسىدىن يىراق بولمىغان يەردىكى دەريانىڭ شەرقىدىكى ئېگىزلىكتە قەدىمكى قەۋرىستانلىق بار. قەدىمكى قەۋرىنىڭ شەرقىدە قەدىمكى قورغاننىڭ ئىزى بار. بىردەم داۋاملىشىپ، بىر دەم ئۈزۈلۈپ قالىدىغان بۇ ناش تام 400 مېتردىن ئارتۇق كېلىدۇ. ناش تامنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدىكى يەرنىڭ يۈزىدە سان - سانا قىسىز ھەر خىل رەڭدىكى ساپال پارچىلىرى چېچىلىپ ياتىدۇ. ناش تامنىڭ شەرقىدىكى دۆڭدە، تاجىكلار مۇھەببەت تىراگىدىيىسى دەپ ئاتايدىغان رېۋايەتتىكى «پەرھات» نىڭ نامى بىلەن ئاتالغان «پەرھات ئۆستىكى» نىڭ خارابىسى بار. بۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ كارۋان قونالغۇسىنى ئۆزىنىڭ ۋەكىلى قىلغان، بۇ خارابە ئىزى بار يەردە، قەدىمدا خېلى ئۇزاق مۇددەت ئىنسانلارنىڭ پائالىيەت ئېلىپ بارغانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ. ئېلىمىزنىڭ قەدىمكى ۋاقتىدا ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتىكىلەر، پامىرىدىكى قەبىلىلەر ۋە دۇنيادىكى ھەر قايسى ئەللەر خەلقلىرى ئېلىمىزنىڭ پامىر ئارقىلىق كەشمىر، ئافغانىستان، ئىران، ھىندىستان، فەرغانە ئويمانلىقى قاتارلىقلارغا بېرىپ كېلىدىغان مۇھىم يول بولغان.

[**كۇننىڭ چەقىشى ۋە پېتىشىدىكى ئاجايىپات**] پامىر «تاغلارنىڭ ئانىسى»، «دۇنيانىڭ

ئۆگزىسى» دېگەن نامغا ئىگە، بۇ يەردە بىر كۈندە توققۇز قېتىم كۈنلۈك چىققانلىقىنى ۋە پاتقانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ.

تاشقورغان ناھىيىسىنىڭ قوغۇشلۇق يېزىسى يەكەن دەرياسىنىڭ باشلىنىدىكى دەريا ئېقىنىغا جايلاشقان. بۇ يەردىكى تاغلار ئېگىز، جىلغىلار تار بولۇپ، سۇ ئىنتايىن تېز ئاقىدۇ. سەھەردە ھاۋا تېخى كۈلرەڭ ئاقۇش ھالەتتە تۇرغان چاغدا قۇياش ئۇشتۇمتۇتلا بىر سېزىقتەك شەكىل ئالغان تاغ چوققىلىرىنىڭ ئارىسىدىن سەكرەپ چىقىپ - ئۆزىنىڭ ئالتۇن نۇرىنى زېمىنغا چاچىدۇ. لېكىن 30 مىنۇت ئۆتمەي قۇياش تاغ ئارىسىغا كىرىپ كېتىدۇ، جاھان قاراڭغۇلۇققا چۆمىدۇ. بىر مەزگىلدىن كېيىن، يەنە بىر جىلغىدىكى تاغ چوققىلىرىدىن قۇياش ئاستا - ئاستا كۆتۈرۈلىدۇ، بىر نەچچە ئون مىنۇتتىن كېيىن يەنە كىرىپ كېتىدۇ. مۇشۇنداق قىلىپ قوغۇشلۇقتىكى توققۇز جايدىن بىر كۈندە قۇياشنىڭ توققۇز قېتىم چىقىپ توققۇز قېتىم ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈشكە بولىدۇ. بۇ يەردىكى تاغلار ئېگىز، جىلغىلار تار بولغاچقا تاغ چوققىلىرى تاغ چوققىسىنىڭ ئۈستىگە مېنگەشكەچكە نۇرغۇن ئاجايىپ تەبىئەت ھادىسىلىرى پەيدا بولىدۇ. بۇ يەردىكى يەكەن دەرياسىنىڭ ئىككى قاسىقىدا بىر نەچچە ئاتلىلە ئولتۇرۇشلۇق بولسىمۇ كۈنىنىڭ چۈشۈش ۋاقتى ئوخشاشمايدۇ. دەريانىڭ شەرقىدىكىلەر بىر يىلدا ئۈچ ئاي كۈن كۆرمەيدۇ. بىر دەريا بىلەنلا ئايرىلىپ تۇرىدىغان غەربتىكى ئاتلىلەرنىڭ بىر يىلدا كۈن كۆرمەيدىغان ۋاقتى ئاران 27 كۈن.

بۇ يەردە كۈنىنىڭ ھەيۋەتلىك ئولتۇرۇشىنى «مۇز تاغ ئاتا» چوققىسىدىن كۆرسە تېخىمۇ كارامەت بولىدۇ. كۆز يەتكۈسىز، بۇلۇتسىز ئاسماندىكى قۇياشنى مۇز تاغ قوينىغا ئالغاندا، مۇز تاغدىكى مۇز ئېقىنلىرى قارلىق چوققىلار كۆزنى قامаштۇرىدىغان رەڭلىك دۇنياغا ئايلىنىدۇ.

[مۇز تاغ] مۇز تاغ دېگىز يۈزىدىن 7546 مېتر كېلىدۇ. ئۇنىڭدا مۇز چوققىلىرى سانسىزمانەك كۆپ بولۇپ كۈمۈشتەك توساقلار تۇتاش كەتكەن. چوققىلارنىڭ يەزىلىرى زور دەريا ئۆرۈشىگە ئوخشاش كۈۋەجەپ تۇرسا، يەنە يەزىلىرى ئۆتكۈر پىچاق بىسىمەك كۆكنىڭ قەھرىگە يەتلىنىپ تۇرىدۇ، يەزىلىرى ئوقچىۋاتقان ئەجدىھارغا ئوخشايدۇ. قۇياش نۇرىدا چۆچەكلەردىكىمەك ئالاھىدە تۈسكە كىرىپ، ئاجايىپ بىر مۇز ئېقىنى مەنزىرىسىنى ھاسىل قىلىدۇ.

مۇز تاغ چوققىسى پامىر ئېگىزلىكىدىكى چوڭراق مۇزلۇق بولۇپ نەچچە ئون دانە مۇز ئېقىنى بار، مۇز ئېقىنىنىڭ قېلىنلىقى ئوتتۇرا ھېسابتا 300 مېتر كەتراپىدا كېلىدۇ. ئۇزۇنلۇقى 67 كىلومېتر كېلىدۇ، ياز پەسلىدە مۇز ئېرىگەن چاغدا، سۇ مۇز ئېقىنىدىكى مۇزلارنىڭ يوچۇقلىرىدىن ئۆتۈپ چوڭ - كىچىك شاقىراتمىلارنى ھاسىل قىلىپ ئېرىتمە ئۆڭكۈرلەرنى ھاسىل قىلىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئەڭ ھەيۋەتلىك بولغىنى مۇز تىلى ھېسابلىنىدۇ. مۇز تىلىنىڭ ئادەتتە كەڭلىكى بىر نەچچە 100 مېتر، ئېگىزلىكى ئون نەچچە مېتردىن نەچچە ئون مېتر غىچە كېلىدۇ. ھاۋا سەل ئىسسىغاندا مۇز نېلىسۇيى تىلىنىڭ ئۈچىنى بويلاپ تۆۋەنگە قاراپ ئاقىدۇ، ئەگەر ھاۋا سوۋۇپ قالسا مۇز تۇۋرۈكى ھاسىل بولىدۇ. كۈنلەر ئۆتسىمۇ ئەسىرى قالتار - قاتار تىزىلغان مۇز تۇۋرۈكلىرى كۆكۈل قويۇپ توقۇلغان غايەت زور گۈزەل مۇز مەنزىسىگە ئوخشاپ قالىدۇ.

مۇز تاغ چوققىسىدا، مۇزنىڭ گۈمۈرلىشى خېلى كۆپ بولۇپ، ئۇ مۇز تاغنى بىر قەۋەت

سىرلىق رەڭلىك پەردىگە ئورايدۇ. ھەر يىلى ياز ۋە باش كۈزدە، مۇز تاغدىكى تار جىلغىلاردىن ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك چىققان ئاۋازنى دائىم ئاڭلىغىلى بولىدۇ. ئارقىدىنلا ئەتراپ ئىس تۈمان بىلەن، ھور بىلەن قاپلىنىدۇ. ئەگەر كىچىسى بولىدىغان بولسا گۈلدۈرماممىنىڭ ئاۋازىدەك ئاۋاز بىلەن تەڭ، ئەچچە چاقىرىم يىراقلىقتىن ئوت يورۇغىنى كۆرگىلى بولىدۇ. ئۇ يەردىكى چارۋىچىلار ئالدىغا بېرىشقا ئاسانلا جۈرئەت قىلالمايدۇ.

مۇز تاغدىكى مۇز ئېقىملىرى ئىچىدە «ئاخشا ئېيتالايدىغان» مۇز ئۆڭكۈرلىرى ئاز ئەمەس، بەزىدە ئەچچە ئون مېتر يىراقلىقتىن مۇز قاتلىمىنىڭ تەكتىدىن چىققان «چۇل...دۇڭ قىلغان ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى بولىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ مۇز ئېرىگەندە سۇ تامچىسى بىلەن بىللە چۈشكەن مۇز پارچىلىرىنىڭ مۇز تېگىدىكى ئېرىتمە ئۆڭكۈرلەرنىڭ چوڭقۇر يېرىگە چۈشكەن چاغدا چىقارغان يېقىملىق ئاۋازىدىن ئىبارەت.

[«مىڭتېكە» مەنزىرىسى] «مىڭتېكە» ۋاخان تاجىكلىرىنىڭ تىلىدا 1000 تۆگە، دېگەن بولىدۇ. بۇ مىڭتېكە داۋىنى بىلەن مىڭتېكە مۇزلۇقىنىڭ ئوپچە ئاتالغۇسى، مىڭتېكە دېڭىزيۈزىدىن 4709 مېتر كېلىدۇ. ئىككى چەتتىكى مۇز چوققىلىرى شەرقىي پامىرنىڭ غەربىي جەنۇپ چېتىدە ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ. مىڭتېكە مۇز ئېقىنىنىڭ قېشىدا جاھانغا مەشھۇر مىڭتېكە داۋىنى ۋە «يىپەك يولى» نىڭ ئۈزۈن كارىدورى ــ قاراچى قەدىمكى دەريا جىلغىسى بار. قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە بۇ جاي تاشقورغاندىن پاكىستانغا كىرىدىغان مۇھىم ئېغىز. 70 ــ يىللاردا قارا ــ قۇرۇم تاشيولى پۈتكەندىن كېيىن پاكىستانغا بېرىشتا خونجىراپ داۋىنى ئارقىلىق ماڭىدىغان بولدى.

دۆلىتىمىز قۇرۇلۇشتىن ئىلگىرى جەنۇبىي ئاسىيادىكى ئەللەر بىلەن بولۇپمۇ ئەنگلىيە، ھىندىستان ۋە پاكىستان قاتارلىق دۆلەتلەر ئېلىمىزنىڭ شىنجاڭ رايونى بىلەن بېرىش-كېلىش قىلىشتا مۇشۇ يولدىن ئۆتەتتى. قەدىمكى زاماندا بۇ جاي «يىپەك يولى» نىڭ «كارىنىيى» سۈپىتىدە جۇڭگو ۋە چەتئەللەردە مەشھۇر ئىدى. ئۇ چاغدا پامىردىن غەربكە ماڭغان ئەمەلدارلار، سودىگەرلەر پۈلى (تاشقورغان) ئارقىلىق، تاشقورغان قەلئەسىدىن ئۆتۈپ تاشقورغان دەريا سىنى بويلاپ جەنۇبقا قاراپ مېڭىپ تاكى كىچىك بايغا بارغاندا ئاندىن غەربكە قاراپ ماڭاتتى. كېيىن قاراچىگۇ دەريا سى ئارقىلىق غەربىي جەنۇبقا بۇرۇلاتتى. ناھايىتى تېز ئاققىدىغان گەز دەريا سىنى كېسىپ ئۆتۈپ مىڭتېكە داۋىنىغا باراتتى. يول بويى ئوت ــ چۆپ لەر مول، ئارچىلار ھەممە يەردە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. مەزمۇنى تولۇق بولغان دەريا ئېقىمىدىكى مەنزىرىگە تولۇقلىما بولۇپ قوشۇلىدىغىنى تېمى تاشتىن ياسالغان قەدىمكى قۇنالغۇ، قورۇل، قەدىمكى قەۋرىستانلىق ۋە قالقان بولۇپ كەتكەن ئات ــ تۆگىنىڭ سۆڭەكلىرىدىن ئىبارەت ئىدى. دەريا بويىدىكى لاي ۋە تاغ باغرىدىكى تاشلاردا ئەچچە مىڭ يىللىق ئەگرى ــ بۈگرى ئايال ئىزلىرى قالغان. ئۇ خۇددى غايەت زور يول بەلگىسىگە ئوخشاپ، قەدىمكى يىپەك يولىنىڭ يۇنىلىشىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بېرىۋاتقاندەك قىلىدۇ. (لۇي جىڭتاۋ)

نىكاھ، ئائىلە

[نىكاھلىنىشنى تەزىملاش خىزمىتى ياخشى ئىشلەندى] 1981 - يىلدىن بۇيان، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر دەرىجىلىك خەلق ئىشلار تارماقلىرى ھەر دەرىجىلىك پارتكوم ۋە ھۆكۈمەت تەرىپىنىڭ غەمخورلۇق قىلىشى ئارقىسىدا، ئەدلىيە ۋە ئاياللار بىرلەشمىسى قاتارلىق ئورۇنلار بىلەن ئاكتىپ، تەشەببۇسكارلىق بىلەن مۇناسىۋەتلىك، ئىلمىيلىك «يېڭى نىكاھ قانۇنىنى بويىچە تەزىملاش ئۇسۇلى» ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئىلمىيلىك يېڭى نىكاھ قانۇنىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىش توغرىسىدىكى قوشۇمچە بەلگىلىمىسىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىش ئۈچۈن ئۇرغۇن خىزمەت تەرتىپى ئىشلىدى. بەش يىلدىن بۇيان، ۋىلايەت بويىچە 220 مىڭ 544 جۈپ ئەر - ئايال نىكاھلاندى. بۇنىڭ ئىچىدە 1981 - يىلى 44 مىڭ 277 جۈپ ئەر - ئايال، 1982 - يىلى 41 مىڭ677 جۈپ ئەر - ئايال، 1983 - يىلى 41 مىڭ 706 جۈپ ئەر - ئايال، 1984 - يىلى 45 مىڭ 96 جۈپ ئەر - ئايال، 1985 - يىلى 45 مىڭ 788 جۈپ ئەر - ئايال نىكاھلاندى. باشقا مىللەتلەردىن ئىلىشىپ تېگىشكەن ئەر - ئايال 586 جۈپ، ئۇلار نىكاھلانغاندىن كېيىن قېرىلارنى ھۆرمەتلەپ، كىچىكلەرنى ئىززەتلەپ ئۇرۇق-تۇغقان ۋە خوشنىلار بىلەن ئىناق ئۆتتى، ئائىلە جىنىمىك ئىنكاسى ياخشى بولدى. ئىبرالاشقانلار 101 مىڭ 56 جۈپ، بۇنىڭ ئىچىدە 1981 - يىلى 20 مىڭ 517 جۈپ، 1982 - يىلى 20 مىڭ 420 جۈپ، 1983 - يىلى 20 مىڭ 573 جۈپ، 1984 - يىلى 19 مىڭ 338 جۈپ، 1985 - يىلى 20 مىڭ 208 جۈپ، شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، جايلار نىكاھ ئىشلىرىدىكى تالاش - تارتىشلاردىن 16 مىڭ 257 ئىنسى كېلىشتۈردى ۋە بىر تەرەپ قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە كېلىشتۈرگەندىن كېيىن ئەر - ئايالار يېڭىۋاشتىن ياخشى - خوپ بولۇپ قالغانلار 12 مىڭ 757،مۇرەسسە قىلغاندىن كېيىنمۇ ئۇنۇمى بولماي سوتنىڭ تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشىغا يوللاپ بېرىلگىنى 3500.

بەش يىلدىن بۇيانقى ئەھۋاللار ئىپادىلەپ تۇرۇپتىكى، قەشقەر ۋىلايىتىدە ھەر يىلى ئىبرالاشىدىغانلارنىڭ سانى ناھايىتى كۆپ. مەسىلەن: يوپۇرغا ناھىيىسىدە بەش يىل ئىچىدە ئىبرالاشقانلارنىڭ سانى نىكاھلانغانلارنىڭ ئومۇمىي سانىنىڭ 58 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. مەكىت، پوسكام، يەكەن، قەشقەر شەھىرى، پەيزاۋات، يېڭىسار، كونا شەھەر، يېڭى شەھەر ۋە قاغىلىق توققۇز ناھىيە (شەھەر) دە بەش يىل ئىچىدە ئىبرالاشقانلارنىڭ سانى نىكاھلانغانلارنىڭ ئومۇمىي سانىنىڭ 53 - 42 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. مارالبېشى ناھىيىسىدە بەش يىل ئىچىدە ئىبرالاشقانلارنىڭ سانى نىكاھلانغانلارنىڭ ئومۇمىي سانىنىڭ 29 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. پەقەت تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىدىلا ئىبرالمىشنىمۇ جىتى ئەك تۇتۇۋەن بولۇپ، نىكاھلانغانلارنىڭ يەتتە پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ.

نىكاھلىنىشنى تەزىملاش خىزمىتىنى قانۇن بويىچە ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك خەلق ئىشلار تارماقلىرى ئالتە جەھەتتىن ئۇرغۇن خىزمەت تەرتىپى ئىشلىدى.

1. قانۇن - تۈزۈم ھەققىدىكى تەربىيىنى ئەھمىيەت بىرىپ ياخشى ئۆتتى. يەقىنقى بىر

قانچه يىلدىن بۇيان، ناھىيە (شەھەر) لىك خەلق ئىشلار تارماقلىرى ھەر يىلى يېڭى يىل، چاغان، «8- مارت»، دۆلەت بايرىمى مەمدە قىش، ئەتىياز مەزگىللىرىدە ئەدلىيە، ئايالار بىر- لەشمىسى، ياشلار ئىتتىپاقى قاتارلىق تارماقلار بىلەن ئاكتىپ، تەشەببۇسكار ھالدا ماسلىشىپ نىكاھ قانۇنىنى تەشۋىق قىلىش پائالىيىتىنى زور كۆچ بىلەن قانات يايدۇردى، بۇ تۈزۈمگە ئايلاندى. 1985- يىلى ۋىلايەت بويىچە خەلق ئىشلار تارماقلىرى ئالاقىدار تارماقلار بىلەن تەشەببۇسكار ھالدا ماسلىشىپ نىكاھقانۇنىنى 63 قېتىم تەشۋىق قىلدى. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر ناھىيە(شەھەر)دە نىكاھ قانۇنى 5 قېتىمدىن تەشۋىق قىلىندى. خەلق ئىشلار باشقار- مىسى نىكاھ قانۇنى توغرىسىدا تەشۋىقات ماتېرىيالى تۈزۈپ 28 مىڭ نۇسخىدىن ئارتۇق بېسىپ تارقاتتى. ناھىيە (شەھەر) لىك خەلق ئىشلار ئىدارىلىرىغا ئۇنىڭغۇ لېنتىسى ۋە ئۇنىڭغۇ ئېلىپ بەردى. ناھىيە (شەھەر) لىك خەلق ئىشلار ئىدارىلىرى نىكاھقانۇنى توغرىسىدىكى تەشۋىقات ماتېرىيالىنى لېنتىغا ئېلىپ نۇۋەت بىلەن يېزا، كەنتلەردە تەشۋىق قىلىپ كۆرۈنەرلىك ئۈ- نۈمگە ئېرىشتى.

2. تېپىك ئەنزىلەرنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش خىزمىتىنى ياخشى تۈتۈشقا ئەھمى- يەت بېرىلدى. جايلاردىكى نىكاھلىنىشنى تىزىملاش ئورگانلىرى نىكاھ قانۇنىغا خىلاپ ئەنزىلەر- نى ۋاقتىدا پارتىيە ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىگە دوكلات قىلىپ يوليورۇق سورىدى، ئەدلىيە ، ئايالار بىرلەشمىسى قاتارلىق تارماقلارغا ئاكتىپ ماسلىشىپ تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدى. 5 يىلدىن بۇيان، ۋىلايەت بويىچە تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىنغان نىكاھ قانۇنىغا خىلاپ ئەنزىلەر 2 مىڭ 270، بۇنىڭ ئىچىدە بۇرۇن نىكاھلىنىش ئەنزىسى 756، نىكاھنى ئەركىنلىكىگە 3- ئادەم تاردىلاشقان ئەنزە 708، قوش نىكاھلىق بولۇشقا ياتىدىغان ئەنزە 165، قانۇنسىز بىرىيەر- دە بولغان ئەنزە 642، بولۇپ جەمئىيەتنىڭ ماقتىشىغا ئېرىشتى.

3. ئاساسىي قاتلاملاردىكى مۇرەسسە تەشكىلاتلىرىنىڭ رولى تولۇق جارىي قىلدۇرۇلدى. شەھەر - يېزىلاردا مۇرەسسە ھەيئىتى قۇرۇلدى. خەلق ئىشلار ياردەمچىلىرى ئومۇمەن مۇرەسسە ھەيئىتىنىڭ ئاساسلىق ئەزاسى بولدى. جايلاردا ئوتتۇرىغا چىققان، نىكاھ، ئائىلە ماجرا- لىرىنى ئالدى بىلەن مۇرەسسە ھەيئىتى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدى. بولۇپمۇ نىكاھلىنىش، ئېرىلىشىش ئەنزىلىرىنى ئاساسىي قاتلام مۇرەسسە تەشكىلاتلىرىنىڭ بىر تەرەپ قىلىش پىكرى بولمىسا، نىكاھلىنىشنى تىزىملاش ئورگانلىرى قوبۇل قىلمىدى. شۇڭلاشقا نۇرغۇن نىكاھ، ئائىلە ئىشلىرى ماجرالىرى ئاساسىي قاتلام مۇرەسسە ھەيئەتلىرى تەرىپىدىن ھەل قىلىندى، نىكاھلىنىشنى تىزىملاش خادىملىرى تېخىمۇ كۆپ ۋاقىت ۋە زېھنىنى نىكاھلىنىشنى تىزىملاش خىزمىتىدىكى كەڭ دائىرىلىك مەسىلىلەرنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشقا قارىتتى.

4. نىكاھ خىزمىتى يەنىنى چاقىرىلدى. تەجرىبە ئالماشتۇرۇلدى، ئىلغارلار تەقدىرلەندى. 1985- يىلى ناھىيە (شەھەر) لەر 22 ئىلغار ئورۇن ۋە 25 ئىلغار خىزمەتچىنى سايلاپ، ئۇ- لارنى زور كۆچ بىلەن تەقدىرلىدى.

5. نىكاھلىنىشنى تىزىملاش تۈزۈمى ئىسلا قىلىندى، ئازاد بولغان 30 نەچچە يىلدىن بۇ- يان، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ناھىيە (شەھەر) لىرىدە داۋاملىشىپ كەلگەن بازار كۈنى (ئاخۇنۇم) نىكاھلىنىش بىلەن ئېرىلىشىنى تەستىقلايدىغان تۈزۈم بويىچە بولغاندا، نىكاھ قانۇنى بويىچە ئىش قىلماق قىيىن بولاتتى. 1985- يىلى 8- ئايدا، ۋىلايەتلىك نىكاھ خىزمەت

يەشنداء، بازارکۇنلىكى نىكاھلىنىشنى تىزىملاش تۈزۈمى بىكار قىلىندى، نىكاھلىنىشتىن 60 كۈن بۇرۇن ئېلىتماس قىلىش، ئىھرالىشىشتىن 90 كۈن بۇرۇن ئېلىتماس قىلىش تۈزۈمى يولغا قويۇلدى، شۇنىڭ بىلەن نىكاھلىنىشنى تىزىملىتىۋچى«3 ئۆتكەل »نى ئىگەللەشكە تولۇق ۋاقىت چىقىرالايدىغان بولۇپ نىكاھلىنىشنى تىزىملاش خىزمىتىدىكى خاتا ئەتىلەر زور دەرىجىدە ئازايدى.

6. نىكاھلىنىشنى تىزىملىتىۋچى خادىملار نىڭ قۇرۇلۇشى كۆچەيتىلدى. نىكاھ خىزمىتىنى كۆچەيتىش ئۈچۈن ناھىيە (شەھەر) لىك خەلق ئىشلار ئىدارىسى نىكاھ خىزمىتىگە مەخسۇس خادىم بەلگىلىدى. يېزا ـ بازارلار خەلق ئىشلار خىزمىتىگە مەسئۇل يارىدەمچىلەرنى تولۇقلىدى. ھەمدە تۈرلۈك شەكىللەر ئارقىلىق، تەربىيىلەش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، كەسپىي بىلىملەرنى ئۆگەتتى، نىكاھلىنىشنى تىزىملىتىۋچى خادىملار نىڭ كەسپىي بىلىمىنى ۋە خىزمەت سەۋىيىسىنى ئۆستۈردى. (لیۇ نەنپىڭ)

[شەھەر-بازارلاردىكى توي قىلىش ئەھۋالى] ھازىر قەشقەر شەھىرىدە ئېقىۋاتقان توينىڭ مەزمۇنى كۆپەيدى. توي چوڭ بولىدىغان بولدى، ئالاقە دائىرىسى كېڭەيدى، خەجلىنىدىغان پۇل كۆپەيدى. ئادەتتە بىر قىزنى ياتلىق قىلىش ئۈچۈن 3 ـ 2 مىڭ يۈەن كېتىۋاتىدۇ. «چاي ئېلىپ بارغان »دىن تارتىپ تويغىچە، « چاي ئېلىپ بېرىش »، « تويلۇق سېلىش»، « تويلۇق ئاپىرىش »،« توي مۇراسىمى » قاتارلىق 10 نەچچە مۇراسىم ئۆتكۈزۈلىۋاتىدۇ. « چاي ئېلىپ بېرىش» ـ نىكاھلىنىشنى بېكىتىشتىن ئىلگىرىكى بىرىنچى ئادەت، بۇ ئادەت ـ ئەركىن مۇھەببەتلىشىش ۋە ئاتا ـ ئانىلار تويىنى قىلىپ قويۇشتىن ئىبارەت 2 خىل ئەھۋالغا بۆلۈنىدۇ. ئوخشاشمايدىغىنى ئاتا ـ ئانىسى قىلىپ قويغانلىكى توي بولىدىكەن ئوغۇل ـ قىز ياشلار ئۆزئىنىڭ توي ئىشىنى بەلگىلەش ھوقۇقى بولىمايدۇ. ئاتا ـ ئانىسى ئېگە بولۇپ قۇدا چۈشىدۇ. ئەمما ئەركىن مۇھەببەتلىشىشتە ئوغۇل ـ قىز ئىككى تەرەپ ئاۋۇال تونۇشىدۇ. كۆڭلى چۈشكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. لېكىن قايسى خىل ئەھۋالدا بولۇشۇن ئاتا ـ ئانىلارنىڭ رازىلىقىنى ئېلىش زۆرۈر، ئاتا ـ ئانىلار ماقۇل بولغاندىن كېيىن، ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنى دىن ئاش ـ توقاچ ۋە رەخت بىلەن قىزلىقنىڭ ئۆيىگە « چاي » ئەۋەتىدۇ، ئەگەر قىزلىقنىڭ باشقا پىكرى بولمىسا، قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى « چاي » ئېلىپ كەلگەن مېھمانلارنى زىياپەت بېرىپ كۈتىۋالىدۇ ھەمدە ھەر بىر ئادەمگە جاۋابەن رەخت ئالدۇرۇپ ماقۇل بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. لېكىن قىز ـ ئوغۇل بىر ـ بىرىنى كۆرەلمەيدۇ.

تويلۇق سېلىش: چاي ئېلىپ بارغاندىن كېيىن بىر ھەپتە ئۆتكۈزۈپ، ئوغۇللۇق تەرەپ قىزلىقنىڭ ئۆيىگە ئادەم ئەۋەتىپ تويلۇقنى بېكىتىدۇ. ئادەتتە كىيىم ـ كېچەك، رەخت قاتارلىقلار ئېلىنىاتتى، ھازىر بولسا ئالتون زىننەت بويۇملارمۇ تويلۇققا سېلىنىدىغان بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ھازىر يەنە بىر خىل ئادەت تارقالدى، ئۇ بولسىمۇ، قىزلىق تويلۇقنى ئۆزى ئېلىپ كەلگەندىن باشقا، ئوغۇللۇق تەرەپكە سوۋغات قايتۇرىدۇ.

تويلۇق ئاپىرىش: تويلۇقنى بېكىتكەندىن كېيىن ئوغۇللۇق نەچچە 10 ئادەمنى تويلۇق ئاپىرىش ئۈچۈن قىزلىقنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتىدۇ. بۇ چاغدا، قىزلىق تەرەپ بۇ مېھمانلارنى زىياپەت ئەيياراڭلاپ كۈتىۋالىدۇ. 2 ـ 3 مېتىردىن رەخت ئالدۇرىدۇ، ھەمدە ئوغۇلنىڭ ئاتا

تا ـ ئادىسى قاتارلىقلارغا بىر يۈرۈشتىن ئالى دەرىجىلىك يۈك رەختىن تىكىلگەن كىيىم قويىدۇ. ئەگەر ئەر تەرەپنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى يۇقىرى، ئىقتىسادىي شارائىتى ياخشى بولسا قىزلىق تەرەپ ئوغۇللۇق تەرەپكە ياغ، گۈرۈچ، گۆش قاتارلىق نەرسىلەرنى ئەۋەتىپ ئۆزىدىكى ھۆرمىتىنى بىلدۈرىدۇ.

توي مۇراسىمى: تويلۇق ئاپىرىپ ئىككىنچى كۈنى ئوغۇل ـ قىز ئىككى تەرەپ ئۆزلىرىدىكى ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىغا ئافسىنە بۇرەدەرلىرىگە باغاق تارقىتىدۇ. 3 ـ كۈنى توي قىلىدىغان خاسىيەتلىك كۈن بولىدۇ. توي بولغان كۈنى سەھەردە باغاق ئالغان ئەر مېھمانلاردىن ئەچچە 100 كىشى قىزلىقنىڭ ئۆيىگە كېلىپ تەبرىكلەيدۇ. (سوۋغا ئالماي كېلىدۇ)، چۈشتىن كېيىن ئايال مېھمانلار كېلىدۇ. ئوغۇللۇق تەرەپتىن كەلگەن ئايال مېھمانلار سوۋغا ئېلىپ كېلىدۇ. كۆكرەم چۈشۈشكە يېقىن قالغاندا، توي بولغان يېگىت باشقا يېڭىستەلەر ۋە ئەر تۇغقانلىرىنىڭ ھەمراللىقىدا توي ئۆچۈن تەييارلانغان ھەرخىل ماشىنىلارغا ئولتۇرۇپ، راۋاپ، دۇتتارلىرىنى سايرىتىپ ، داپلىرىنى چېلىپ، خۇشال ـ خۇراملىق بىلەن قىزلىقنىڭ ئۆيىگە كېلىدۇ. ئۇلار قىزلىقنىڭ ھويلىسىدىكى بەدىش ئاستىدا قەدىمكى ئۇيغۇر ئۆسۈلىـ سەنەم ئۆسۈلىنى ئويناپ ئۆتىدۇ. خۇشاللىقتا چۈمكەن كەيپىيات ئىچىدە، توي بولغان قىز دوستلىرىنىڭ يارىدەمىدە ياسىنىپ تارىنىپ، چىرايلىق ـ پاكىزە ئاق مايكا، كوپتا، رەڭگا ـ رەڭ كۆيلەك كېيىپ، قۇلىقىغا ئالتۇن ھالقا، قولىغا بىلەيزۈك سېلىپ، بېشىغا چىرايلىق ياغلىق ئارتىپ ئىشىكتىن ئاستا ـ ئاستا مېڭىپ چىققاندا، قىزنىڭ دادىسى ئىگىلىپ تۇرۇپ تازىم بىجا كەلتۈرىدۇ ۋە قولىنى ئۇزۇتۇپ « ئامىن » دەيدۇ؛ بۇ سۆيۈملۈك بالام، خوش، بەختلىك بولۇشىڭنى تىلەيمەن!ـ دېگەننى ئىپادىلەيدۇ. بۇ چاغدا ئاز بولمىغان قىزلار يىغلىۋېتىدۇ. بۇ « يىغلاپ تۇرۇپ يا تلىق بولۇش » دېگەن شۇ. تويى بولغان قىز قىزلىق تەرەپنىڭ تۇغقانلىرىنىڭ ھەمراللىقىدا ئوغۇللۇقنىڭ ئۆيىگە كېلىدۇ. ماشىنىدىن چۈشكەندىن كېيىن، گىلەمگە ئولتۇرغۇزۇپ، گىلەمنى مەدەنىيلاشتىن 4 كە كۆتەرگۈزۈپ ئوغۇللۇق تەرەپنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا ئېلىپكېلىپ، سېلىپ قويۇلغان ئاق رەختنىڭ ئۈستىگە دەسسىتىدۇ. ئوغۇللۇق ۋە قىزلىق ئىككى تەرەپنىڭ تۇغقانلىرىنىڭ ھەمراللىقىدا يېڭى ئۆيگە كىرىپ كېلىشىدۇ. 2 ـ كۈنى توي بولغان يېگىتنىڭ يېقىن تۇغقانلىرى ئىچىدىكى قىزلاردىن بىرسى تۇيى بولغان قىزنىڭ يۈزىدىكى چۈمبەلنى ئېچىۋېتىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، شۇ ئۆينىڭ ئىگىسى بولۇپ قالىدۇ. (گوشيۇجۇ)

[تاجىكلارنىڭ نىكاھلىنىش ئادىتى] تاجىكلارنىڭ نىكاھلىنىش ئادىتى باشقىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە ۋە قىزىقارلىق بولۇپ، مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا مۇشۇ مىللەتنىڭ پىسخولوگىيىسىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ.

كەشتىلەنگەن خالتا ئارقىلىق مۇھەببەت ئىزھار قىلىش، ئۆتمۈشتە تاجىكلارنىڭ ئۆزىدىكى يېزىقى بولمىغاچقا، ياشلار ئۆزىنىڭ سۆيگىنىگە خەت يېزىش مۇمكىن بولمىغان، شۇڭلاشقا ئۇلار كەشتىلەنگەن خالتا ئارقىلىق مۇھەببەت ئىزھار قىلىشقان. يېگىتلەر ئۆزى سۆيگەن قىزغا توي قىلىش تەلىپىنى قويغاندا، قىزلارنىڭ كۆڭچىلىكى كۆلۈپلا قويىدۇ. ئەگەر يېگىتنىڭ تەلىپىنى قىز بالا قوبۇل قىلسا، دەرھال ئۆتۈش قىلىپ كەشتىلەنگەن خالتىنى تىكىپ ئۆتتۈرۈپ ئىچىگە كۆمۈر سېلىپ، ئوغۇلغا تاپشۇرۇپ بېرىدۇ، بۇنىڭ مەنىسى « دەردىڭدە

يۇرىكىم كۆيۈپ كەتتى » دېگەن بولىدۇ. يېڭىت بۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، دەرھال ـ لا ھەركەتكە كېلىپ قىزىل يىپتا تىكىلگەن سىيرىق خالتىغا بىر نەچچە تال تاش ۋە بىر نەچچە تال تۈزنى سېلىپ قىزبالىغا بېرىدۇ. مەنىسى : مېنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتىم تاش تەك مۇستەھكەم، سەن تۈزغا ئوخشاش، مەن ئۆمۈر بويى سەندىن ئايرىلالمايمەن »ـ دېگەن بولىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن قىز بالا يەنە كەشتىلەنگەن خالتىغا مېخىز سېلىپ ۋە ئۈزۈمنىڭ بىر نەچچە تال ئۈزۈن چېچىنى قوشۇپ ئوغۇلغا بېرىپ، تۇمار قىلىۋالىدۇ. بۇ ئىشلارنى ئاتا ـ ئانىسىغا دېگەندىن كېيىن، ئاتا ـ ئانىسى ئادەم ئەۋەتىپ قىزلىق تەرەپكە قۇدا بولۇش تەـ لىپىنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويىدۇ. قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى قوشۇلغاندىن كېيىن، ئىككى تەـ رەپ مەسلىھەتلىشىپ، بىرەر كۈننى تاللاپ بېكىتىپ مەسلىھەت توي ئۆتكۈزىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئىككى تەرەپ تويغا تەييارلىق قىلىشقا باشلايدۇ.

داپ چېلىپ ئۇرۇپ هاراق ئوتۇش، تويدىن 6 ـ 7 كۈن بۇرۇن، ئەرـئايال ئىككى تەرەپـ نىڭ ئائىلە باشلىقلىرى ئات بىلەن سىر تقاچىقىپ ئۇرۇق ـ تۇققان ، دوست ـ يارلىرىنىڭ ئېچىدە يېقىندا ھادىسىگە ئۇچرىغان (ئاساسلىقى ئۆلۈم ئىشى) ئائىلىنىڭ ئىگىسىنى ئۈزۈنىڭ ئۆيىـ گە تەكلىپ قىلىپ، قوي ئۆلتۈرۈپ زىياپەت بېرىدۇ. قىزغىن كۈتىۋالىدۇ. زىياپەتتىن ئىلـ گىرى ئائىلە باشلىقلىرى داپنى زىياپەت مەيدانىغا قويۇپ بۇ ئىشنى دەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا بۇ قايغۇنى ئۇنتۇپ كېتىشنى ئىلتىماس قىلىدۇ. داپ چېلىپ ئۇرۇپ ياشلار ئۇچۇن بەخت تـ لەيدۇ. بۇ چاغدا ھەربىر مېھمان داپنى بىر قېتىمدىن ئۇرۇپ چىقىپ: هازىرىدىن كېيىن توي قىلغىلى بولمايدىغان ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى، ياشلار ئىلىك توي قىلىشتىن بۇرۇنقى كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتىگە قوشۇلمىز، هازىر قىزغىن كۆڭۈل ئېچىشنى باشلىساڭلار بولىدۇ ـ دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

كەشتىلەنگەن ياغلىق ئارقىلىق مۇھەببەت ئىزهار قىلىش، توي بولغان 1 ـكۈنى چۈشتىن بۇرۇن مېھمانلار ئوغۇل تەرەپنىڭ ئىشىگى ئالدىدىكى ئوتلاقتا ئوغلاق تارتىشىدۇ. ياشلار ئېگىز ئاتلارغا مىنىپ بۇلۇت ئىچىدىكى بۇركۈتتەك باستۇرۇپ كېلىدۇ. بىر يېڭىت ئوغلاقنى تارتىۋـ لىپ يوتىسىغا باسۇرۇپ تاماشا كۆرگۈچىلەرنىڭ ئالقىش سادالىرى ئىچىدە ئېتىغا قامچا سېلىپ مەيدانىنى ئايلىنىپ چىقىدۇ. ئاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ غەلىبە مۇناسىۋىتى ـ ئوغلاقنى تـاماشا كۆرۈپ تۇرغان بىر قىزنىڭ ئالدىغا تاشلاپ شۇ قىزغا بولغان مۇھەببىتىنى بىلدۈرىدۇ. ئەگەر قىزچاق يېڭىتنىڭ مۇھەببىتىنى قوبۇل كۆرسە دەرھال قېشىدا تۇرغان ياشقا چوڭ ئايالدىن بىـ رىگە كەشتىلەنگەن ياغلىقنى ئۆزىگە ۋاكالىتەن مۇھەببەت ئىزهار قىلغۇچىنىڭ ئېتىنىڭ بېـ شىغا باغلاپ قويۇشنى هاۋالە قىلىدۇ . بۇ ئاشكارا «مەخپىيەتلىك »مەيدانىدىكىلەرنىڭ بىرـ دەك چۇقان كۆتۈرۈشىگە سەۋەپ بولىدۇ.

ئۇسسۇل مەيدانىدا مۇھەببەت ئىزهار قىلىش، ئوغلاق ئايىقالاشقاندىن كېيىن ئەر ـ ئايال مېھمانلار خۇشـال ـ خۇراملىق بىلەن ئۇسۇلغا چۈشىدۇ. يېڭىتلەر سۈزۈك نەي ئاۋازىنىڭ تەكىشى قىلىشى بىلەن دولىلىرىنى ھەركەتلەندۈرۈپ ئۇسۇلغا چۈشىـ دۇ. تاماشا كۆرۈۋاتقانلارنىڭ ئالدىدا ئۈزىنىڭ ئۇسسۇل تېخنىكىسىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن قىزلارنىڭ خۇشاللىقى ۋە سۆيۈنۈشىنى قوزغا كەلتۈرىدۇ، بۇ چاغدا خۇشال بولـ غان قىز (سۆيگۈنى بولۇشمۇ مۇمكىن) ئىزا تارتقانلىدا ئۈزىنىڭ قىزىل رەڭلىك باش ياغـ

لمقمنى يېگمتنملك سول مۇرۇسىگە ئارتىپ قويۇپ ياخشى كۆرۈدىغا نلىقمنى ئىپادىلەيدۇ. بەزى چاغدا بىر يېگىتنىڭ سول دولىسىغا بىر نەچچە قىزىل ياغلىق ئارتىلىدۇ. بۇنداق بولۇشى بەزى قىزلار ئۆزىنىڭ سۆيگىنى بارلىقىغا ياكى كېلىن بولۇپ چۈشكەنلىكىگە قارىماي ئۆزىنىڭ تەڭتۇشىغا چاقچاق قىلىپ، ئۆزىنىڭ قىزىل رەڭلىك باش ياغلىقىنى تەڭتۇشى ياخشى كۆرگەن ھېلىقى يېگىتنىڭ دولىسىغا ئارتىپ قويىدۇ. «ئۇستۇنلۇك»، «نوچىلىق» تالىشىدۇ، يالغىنى ئارقىلىق راستىنى قالايمىقانلاشتۇرىدۇ. بەزىدە بەزى قىزلار مەلۇم بىر ھورۇن يېگىتنى تەخمىنى قىلىش ئۈچۈن قېرىلار ئارتىدىغان قارا رەڭلىك باش ياغلىقىنىڭ پاسكىنا ۋە كونىسىنى ئالاھىدە تېپىپ كېلىپ ئۇ يېگىتنىڭ دولىسىغا ئارتىپ قويۇپ قىزلارنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. مەيدان كۈلكە بىلەن توشۇپ كېتىدۇ.

بەدەننى پاكلاشتۇرۇپ تويلۇق كىيىمنى كىيىپ بەقىش، توي بولغان ۱- كۈنى چۈشتە تويى بولغان يېگىت «بەدەننى پاكلاشتۇرۇپ تويلۇق كىيىمنى كىيىپ بېقىش» مۇراسىمى ئۆتكۈزىدۇ. دەسلەپ بېشىغا ئاق سەللە ئوردىغان دىنىي كەسىپتار ــ قازى سۈپىتىنىڭ قېشىدا تۇرۇپ تويى بولغان يېگىتكە قاراپ ئۇنلۈك دۇئا قىلىدۇ. قازى دۇئا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، قاسساپ بۇرۇنلا پۈتىدىن باغلاپ تەييارلاپ قويۇلغان پاقلاننى بىر پىچاق سىلىپلا ئۆلتۈرۈپ تويى بولغان يېگىتكە كېلىدىغان «بالا ــ قازا» لارنى ساقىت قىلىدۇ، شۇنداقلا تويى بولغان قىزنىڭ ياتلىق بولۇپ كەلگەندىن كېيىنكى ۱- ۋاقلىق تامىقى ئۈچۈن گۆش تەييارلايدۇ.

ئارقىدىنلا تويى بولغان يېگىتنىڭ ئاتا ــ ئانىسى، ئۇرۇق-تۇغقان، دوست-يارلىرى بەستە تويى بولغان يېگىتنىڭ تويلۇق كىيىمىگە ئۈن سېپىپ بەخت تىلەيدۇ. بۇ چاغدا ئىككى نەپەر يېگىت قولدىشىنىڭ نازارىتىدە بۇلاق سۈيى بىلەن پۈتۈن بەدىنىنى يۇغان يېگىت، قولداشلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن قارا چىپەر قۇتتىن تىكىلگەن تويلۇق كىيىمىنى كىيىپ باقىدۇ، بىلىكىگە قىزىل تاۋار بىغلاق باغلايدۇ، بېشىغا قوزىنىڭ تېرىسى بىلەن قارا مەخمەلدىن كەشتىلەپ تىكىلگەن تۇماق كىيىدۇ، تۇماقنىڭ جىيىكىگە قىزىل ئاق تاۋار تۇتۇلغان بولىدۇ، پۈتىغا تېرىكىنىڭ سېرىسىدىن تىكىلگەن قىزىل چورۇق كىيىدۇ. تويى بولغان قىز كىيىم كىيىپ باقىدىغان چاغدا كىيىدىغان كىيىمى قېنىق رەڭلىك كۆينەك بولىدۇ، پۈتىغا ئۆتۈك كىيىدۇ، بېشىغا ئۆزى كەشتىلەپ تىككەن دوپپا كىيىدۇ، دوپپىنىڭ ئالدى تەرىپىگە كۈمۈش زەنجىر تۇتىدۇ، قىممەت باھالىق كۈمۈش ئاسقۇلارنى ئاسىدۇ، چاچلىرىغا كۈمۈش تەڭگىلەرنى، چوك تۇڭمىلەرنى ۋە قۇلۇله قېپىدىن ياسالغان بويۇملارنى تاقايدۇ، ئاخىرىدا چۈمبەل ئارتىدۇ.

كېلىن كۆچۈرۈش كىيىمىنى كىيىپ باقاندىن كېيىن، تويى بولغان يېگىت قولدىشى ۋە ئۇرۇق-تۇغقان، دوست-يارلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا، توي شاھىدلىرىنىڭ باشلامچىلىقىدا كېلىن كۆچۈرۈش ئۈچۈن ئاتلىق يولغا چىقىدۇ. يول بويى سۈزۈك نەي ئاۋازى، كېلىن كۆچۈرۈش ئۈچۈن كېتىۋاتقانلارنىڭ خۇشال ناخشا ساداسى ۋە كۈلكىلىرىگە جۇر بولۇپ بارىدۇ، راسا قىزىيدۇ. بۇ ئارىلىقتا، تويى بولغان يېگىت كىمنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن ئۆتسە ئۆي ئىگىسى ئايال سېرىق ياغ، قايماق ئېلىپ چىقىپ يېگىتكە «تېتىپ بېقىش» نى تەكلىپ قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا يېگىتنىڭ ئىككى دولىسىغا ئۈن سېپىپ بەختلىك بولۇشىنى تىلەيدۇ. كېلىن كۆچۈرگۈچىلەر تويى بولغان قىزنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە، قىزنىڭ ئۇرۇق-تۇغقان، دوست-يارلىرى ئىچىدىكى ئەر-ئايال ياشلار تويى بولغان يېگىتنى ئورۇۋالغانھالـ

دا ئۇسسۇلغا چۈشۈپ قارشى ئالىدۇ. بۇ چاغدا توي شاھىدلىرى يېگىت ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلارنى تويى بولغان قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ئۇتكۈزۈپ بېرىدۇ. ئۇلار رازى بولغانلىقىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن تويى بولغان يېگىت ئاندىن ئاتتىن چۈشىدۇ.

كۆيئوغۇل ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، كېلىن بىلەن بىرلىكتە دىنىي ياشچىلار ئىلگىرى ئۆچۈن ئوقۇغان دۇئالىرىنى قوبۇل قىلىدۇ. ئارقىدىنلا قىز ئىلگىرى ئاتا ـ ئانىسى يېگىت بىلەن قىزنىڭ ئۈستىگە ئۈن سېپىدۇ، قىزمۇ مەقسەتلىك ھالدا يېگىتنىڭ ئۈستىگە ئۈن سېپىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن تويىنىڭ شاھىدلىرى گۈزەللىك سىماسى بولغان بىر قاچا تۇزنى قىز بىلەن يېگىتكە بىر ئوتلامدىن ئېچكۈزىدۇ، ئاندىن زىننەت بويۇملىرىنى ئالماشتۇرىشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كېلىن كۆچۈرۈش مۇراسىمى ئايالىشىدۇ، كېلىن ئانىسىدىن ئايرىلىپ كەتكىلىكى ئۈچۈن يىغلايدۇ. تاماقتىن كېيىن كېلىن كۆچۈرگۈچىلەر قايتىدۇ، بۇ چاغدا تويى بولغان قىز ئۆيىنىڭ ئىشكىدە، ئاتا ـ ئانىسىغا قېرىنداشلىرىغا، ئۇرۇق ـ تۇغقان، دوست ـ يارلىرىغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ خوشلىشىدۇ. ئاتا ـ ئانىلىرى ۋە چوڭلارنىڭ تەربىيىلەپ ئۆستۈرگەنلىكىگە رەھمەت ئېيتىدۇ. ئاۋۇال دادىسىنىڭ ئوك قولىغا سۆيۈدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئانىسى بىلەن سۆيۈشىدۇ. ئارقىدىن تەڭتۇشلەر بىلەن پىشانىسىگە سۆيۈشىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ياشلىرىنى ئېقىتىپ تۇرۇپ ئاتقا مىنىدۇ، تويى بولغان قىز ـ يېگىت بىر ئاتقا مىنىپ «يىغلاپ تۇرۇپ ياتلىق بولۇش ناخشىسى» سادالىق ئېچىدە ئالغا قاراپ راۋان بولىدۇ.

تاجىكلارنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتى بويىچە، كېلىن قېينىنىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئىككى كۈنگىچە چۆمىلىنى ئېلىشۇ بىتىشكە بولمايدۇ، 3 ـ كۈنى چۈشتىن كېيىن، قىزنىڭ ئانىسىنىڭ ئۆيىدىكىلەر قىزغا «ناشتىلىق» ئېلىپ كېلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن توي شاھىدلىرىنىڭ نازارىتى ئاستىدا كېلىنىنىڭ يۈزىدىكى چۆمىلۇ ئېلىۋېتىلىدۇ، شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ كېلىن مۇشۇ ئۆيىنىڭ ئايال خوجايىنىغا ئايلىنىدۇ. (لۇجىڭتاۋ)

[قەشقەردىكى «ئايال ماھىر»لارنىڭ جاسارىتى ۋە ئالاھىدىلىكى]

قەشقەردىكى ئايالار ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى داۋامىدا «يېڭىم دۇنيا» لىق روليىنى جارىي قىلدۇردى، ۋىلايەتلىك ھەر ساھە، كەسىپلەردە زور تۈركۈم «ئايال ماھىر» لار ئوتتۇرىغا چىقتى، بۇنىڭ ئىچىدە 99 نەپىرى ئاپتونوم رايونلۇق تەقدىرلىشىگە ۋە مۇكاتلىشىغا مۇيەسسەر بولۇپ، ۋىلايەتلىك دىكى ھەر مىللەت ئاياللىرى ئۆچۈن يېڭى ئايالار ئىلگىرى تىكلەپ بەردى. ئۇلارنىڭ جاسارىتى ۋە ئالاھىدىلىكى مۇنداق:

بىرىنچىسى ئەقىللىق، قولى گۈل. بۇرۇن ئايالار بۇ جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى بالا تۇغۇش ۋە بالا تەربىيىلەش، ئائىلە ئىشلىرىنى قىلىشتىلا كەۋدىلەنگەن. ھازىر ئايالارنىڭ بۇ ئالاھىدىلىكى ئېلىم پەن ئۆگىنىش، پەن ـ تېخنىكا ئۆگىنىش جەھەتتە ئىپادىلەنمەكتە. ئالايلى يەركەن، قاغىلىق، يېڭىسار قاتارلىق ناھىيىلەردە 1985 ـ يىلىلا 1446 ئايال پىلىمە بېقىشنى ئۆگىنىش كۇرسىغا ئاكتىپ قاتناشتى، 1985 ـ يىلى يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ بارىن يېزىسىدىكى دېھقان ئايىمخان يالتىراقتىن پايدىلىنىپ پارنىك ياساپ ئوتياش ئۆستۈردى، 312 مو قوغۇن تېرىدى. بازارغا بۇرۇن چىققانلىقتىن ئۆچۈن كىرىمى كۆپەيدى. ئۇنىڭ ئائىلىسى

بىر يىلدىلا كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلۇپ 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلىگە ئايلاندى. يوپۇرغا ناھىيە-سىنىڭ سىيەك يېزىسىدىكى 32 ئايال بىرلىشىپ «ئاشخان -6898» بۇغداي ئۇرۇقىنى يېتىشتۈرۈپ يىللىق مو مەھسۇلاتىنى1000جىڭدىن ئاشۇرۇۋەتتى. ھەقىقەتەن ئۆز-ئىنىڭ يېڭىلىق يارتىشقا جۈرئەت قىلىشتەك جاسارىتىنى ۋە ئەقىللىق، قولى گۈل ئالاھىدىلىكىنى ئامايەن قىلدى.

ئىككىنچىسى، سەۋدىرچان، ئىنچىكە ئەھلىيەت ئىسپاتلىدىكى، بەقىنچىلىق، ھۆلاز-ىمەت، كەشتىچىلىك، ماشىنىچىلىق قاتارلىق كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللىنىشقا قاۋۇل ئەمگەك كۈچى بولمىسىمۇ بولۇۋېرىدۇ. پۈتكۈل ئىشلەپچىقىرىشنى باشقۇرۇشتا زۆرۈر بولغىنى سەۋدىرچانلىق ۋە ئىنچىكىلىك، ئالايلى مەكتىلىك يولداش ۋالۇ يۈنغۇ ئائىلىسىنىڭ توخۇچىلىق ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن، ئۇدا 70 كۈن ئىچىدە 1400 قېتىمدىن ئارتۇق سەۋدىرچانلىق بىلەن تەجرىبە ئېلىپ بارغان، كېچە - كۈندۈز تېمپېراتۇرا ئۆلچەش، كۈزىتىش، خاتىرىلەش ئارقىلىق سۇنىڭ چۈجىنىڭ ھەر قايسى ئوسۇش مەزگىللىرىدە، كېرەكلىك بولغان ئەڭ ياخشى تېمپېراتۇر دىنى ئاخىرى ئىگەللەپ چىققان. بىر قېتىمدا بىر داستا 140 چۈجە چىقارغان. كۆپچىلىك ئۇنى «تۇخۇمنىڭ شاكىلىدىن مەرۋايىت ئالىدىغان ئادەم» دەپىشكەن. ستاتىستىكىغا قارىغاندا، ۋىلايەت بويىچە 12 ناھىيە (شەھەر) دە ئېنەك، توخۇ، پىلە باقىدىغان كەسىپىي ئائىلىلەرنىڭ 90 پىرسەنتىدە ئايالار ئاساسلىق بېقىپ پەرۋىش قىلىدۇ، يىمەك -ئېچىمەك، مۆلاز-ىمەت قاتارلىق باشقا كەسىپلەردىكى مۇرەككەپ ئەمگەكنىمۇ كۆپ قىسمىغا ئايالار ئىگىدارچىلىق قىلىپ، تىجارەت قىلىدۇ.

ئۈچىنچىسى، جاپالىمۇشەققەتكە چىدايدۇ. ئەمگەكچان كېلىدۇ. ئايالار تاۋار ئىشلەپچىقىرىش ساھەسىگە كىرگەندىن كېيىن، زىممىسىگە ئائىلە ئىشلىرى ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئىشلىرىدىن ئىبارەت قوش ۋەزىپىنى ئالدى. مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ سېرىق بۇيا بازىرىدىكى 78ئايال ئوتياش تېرىش، توقۇش، سودىگەرچىلىك قىلىش قاتارلىق ئىشلەپچىقىرىش پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللانغان. ئۇلار ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بەشتىن بالىنىڭ ئانىسى، ئائىلىسىدە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن سەككىزدىن نوپۇس بولغان بولسىمۇ، تاۋار ئىشلەپچىقىرىشىغا قاتناشقاندىن باشقا پۈتۈن ئائىلىدىكىلەرنىڭ يىمەك - ئىچمەكى، كىيىم - كېچىكى، كىر يۇيۇش، بالىلارنى بېقىش قاتارلىق ئائىلە ئەمگەكلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ زىممىسىگە چۈشكەن. پىچاقنىڭ قايرىلماس بىسىدەك ئىرادە ۋە جاپا - مۇشەققەتكە چىدايدىغان، ئەمگەكچان روھ بولمىسا مۇنچىۋالا ئېغىر يۈكنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش مۇمكىن ئەمەس.

تۆتىنچىسى، بايلىق باشقۇرۇشقا ماھىر. مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ سېرىق بۇيا بازىرىدىكى نۇرھەيىتخانىنىڭ ئائىلىسى بىر يىلدا يۈز نەچچە كالا، ئىككى يۈز نەچچە قوي سەمرىتىدۇ. ھەمدە پىششىق كۆش يىمەكلىكلىرىنى تەييارلاپ كۆچمە خىزمەت قىلىپ ساتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ مەبلىغىنىڭ ئايلىنىشى تېزلىشىپ، بىر يىلدا 60 مىڭ يۈەن پايدا ئالىدۇ. دېھقانلار ئۇنى «پۇلنى كۆپ تېپىشقا جۈرئەتلىك»، «ئايال ماھىر» دەپ ئاتىشىدۇ.

ئەخلاقىي پەزىلەت

دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك بىر ئىجتىمائىي مەسىلە

1985- يىلدا قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزگەنلىك ئەھۋالى ئۈستىدە تەھلىل

— ج خ ياشقارمىسىنىڭ ياشلىقى لېۋيا ۋوخۇا

ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلىش كېرەك.

ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈشى جەمئىيەتنىڭ تىنچ بولۇشىغا، ئىقتىسادنىڭ راۋاجلىنىشىغا مۇناسىۋەتلىك بولۇپلا قالماستىن، يېڭى ئەۋلادلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە، بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ، پارتىيىمىز ۋە دۆلىتىمىزنىڭ ئىستىقبالىغا، مىللىتىمىزنىڭ روناق تېپىشى يا كى مەھكۇم بولۇشىغا مۇناسىۋەتلىك. شۇڭا بۇ مەسىلىنىڭ خاراكتېرىنىڭ ئېغىرلىقىغا بىزدە تولۇق تونۇش ھاسىل بولۇشى لازىم.

يېقىنقى ئىككى يىلدىن كۆپ ۋاقىتتىن بۇيان ، قەشقەر ۋىلايىتىدە جىنايى ئىشلار جەمئىيەتچىلىرىگە قاتتىق زەربە بېرىش كۈرىشى چوڭقۇر قانات يايدۇرۇلۇپ، جەمئىيەتنى ئومۇمىلاشتۇرۇپ تۈزەشنىڭ تۈرلۈك تەدبىرلىرىنىڭ ئەمەلىيلىشىشى كۈچلۈك ھالدا ئىلگىرى سۈرۈلدى . بىر تۈركۈم زىيانداشلار تازىلىنىپلا قالماي ، بەلكى تازىغان ياش — ئۆسمۈرلەرگە تەربىيە بېرىش ، قوتۇلدۇرۇش ۋە ئۆزگەرتىش خىزمىتىمۇ ئىلگىرى سۈرۈلدى . زور بىر تۈركۈم قانۇنغا خىلاپ جىنايى قىلمىشى يېنىك بولغان ياش - ئۆسمۈرلەر گۇنايىنى تۈزىتىپ يېڭىۋاشتىن ئادەم بولۇش يولىغا قاراپ مېڭىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىندى.

لېكىن ربئالىق شۇنى ئۇقتۇرۇپ بېرىدۇكى ، نۆۋەتتىكى ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىغا يەنىلا دىققەت قىلىش لازىم . 1980 - يىلدىن 1985 - يىلغىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدىكى ئەھۋاللاردىن قىلىنغان ستاتىستىكىدىن قارىغاندا ، قەشقەر ۋىلايىتىدە ياش - ئۆسمۈرلەردىن جىنايەت ئۆتكۈزىدىغانلارنىڭ سانى يىلدىن - يىلغا تازىيىپ ۋاتقان بولسىمۇ ، لېكىن ياش - ئۆسمۈرلەردىن جىنايەت ئۆتكۈزگۈچىلەرنىڭ نىسبىتى يىلدىن - يىلغا كۆپەيمەي بارماقتا . 1980 - يىلى ، ۋىلايەت بويىچە ئېنىقلانغان ئومۇمىي ئەنزە ئىچىدە ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ ئىگەللىگەن نىسبىتى 52.3% بولغان بولسا ، 1985 - يىلغا كەلگەندە ، 65.6 پىرسەنتكە يەتتى ، يىلىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 2.6 پىرسەنتتىن كۆپەيىپ بازدى. بۇنداق تەرەققىيات ئەھۋالىغا ھەرگىز سەل قارىغىلى بولمايدۇ .

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985 - يىلدىكى ئەھۋالىغا قارىغاندا ، دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك مۇنداق يۇزلىنىشلەر مەۋجۇت :

مۇشتلىشىش، لۇكچەكلىك قاتارلىق ئادەتتىكى خاراكتېرلىك جىنايەت سادىر قىلغۇچىلار ئازايدى ، قەبىھ خاراكتېردىكى ئەنزىلەر زور دەرىجىدە كۆپەيدى . 1985 - يىلى ۋىلايەت بويىچە يۈز بەرگەن قاتىللىق ئەنزىلىرىنىڭ ئىچىدە ، ياش - ئۆسمۈرلەردىن جىنايەت سادىر قىلغۇچىلارنىڭ نىسبىتى 59 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ ، ياش - ئۆسمۈرلەردىن ئادەم ئۆلتۈر - گۈچىلەر 1984 - يىلدىكىدىن 62.5% كۆپەيدى ؛ باسقۇنچىلىق ئەنزىسى ئىچىدە ياش - ئۆس- مۈرلەر پەيدا قىلغان ئەنزە 60.3 پىرسەنتنى ئىگەللىدى . بۇ ھەر خىل ئەنزىلەر ئىچىدە 2 - ئورۇنني ئىگەللەيدۇ . قاغىلىق ناھىيىسىدە بىر ياش خوتۇنىدىن ئالدىنقى ئېرى بىلەن بىرىش كېلىش قىلىۋاتىدۇ - دەپ گۇمان قىلىپ ، قېينىئاتىسىنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرگە ئۆچمەنلىك ساقلاپ ، پارتىلىتىش دورىسىنى قېينىئاتىسىنىڭ ئۆيىگە تاشلىغان ، شۇ مەيداندا ئىككى ئادەم ئۆلگەن . ئىككى ئادەم يارىدار بولغان ، قەشقەر شەھىرىدىكى ئىككى ياش مېھ - مانخانىدا يانقاندا يەنە بىر ياتاقدىشىنىڭ ناھايىتى كۆپ ئېلېكترونلۇق سائىتى بارلىقىنى بىلىپ يامان نىيەت پەيدا بولغان . شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ 55 يېرىگە پىچاق تىققان ، ئۇسۇ - لىنىڭ قەبىھلىكى ، قىلمىشىنىڭ رەھىمسىزلىكى ، خاراكتېرىنىڭ ئېغىرلىقى يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ئاز كۆرۈلگەن .

ئوغۇرلۇق ئەنزىلىرى گەۋدىلىك بولماقتا . 1985 - يىلى ، ۋىلايەت بويىچە پاش قە - لىنغان ياش - ئۆسمۈر جىنايەتچىلەر ئىچىدە ئوغۇرلۇق قىلغانلار 90.9 پىرسەنتنى ئىگەل - لەيدۇ . ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ ئوغۇرلۇق قىلىش ئەنزىسىنىڭ نىسبىتى 1984 - يىلدىكىدىن 4.04% كۆپەيدى . زور ئوغۇرلۇق ئەنزىلىرىدىكى چېتىشلىق جىنايەتچىلەر ئىچىدە ياش - ئۆسمۈر جىنايەتچىلەر 67.8 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ . قەشقەر شەھىرىدىكى 15 ياشلىق بىر جىنايەتچى پاختا توشۇش شىركىتىنىڭ بىر مىڭ 50 يۈەن قىممەتلىدىكى تۇرلۇك ماشىنا زاپ - چاسلىرىنى بىر قېتىمدىلا ئوغۇرلاپ كەتكەن . ھەسەن ئىبراھىم باشچىلىقىدىكى تۆت كىشە - لىك ئۆسمۈرلەر ئوغۇرلۇق گۇرۇھى قەشقەر شەھىرىدە بارغانلا يېرىدە قۇلۇپ قايرىپ ، ئىشىك چېقىپ ئوغۇرلۇق قىلغان . ئەڭ كۆپ بولغان بىر قېتىملىق ئوغۇرلۇقتا بەش مىڭ توققۇزيۈز نەچچە يۈەنلىك ئالمىنى سۇپەتلىك تاۋار ئوغۇرلىغان .

تاسادىپى جىنايەت سادىر قىلىپ قالغۇچىلار ۋە تۇنجى قېتىم جىنايەت سادىر قىلغۇ - چىلار كۆپەيدى . قەشقەر شەھىرى كۆپ مىللەتلىك ۋىلايەت ، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەتى بىر قەدەر قالاق . ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ جىنايەت سادىر قىلىشتىكى سەۋەبىنىڭ كۆپىنچىسى مەلۇم ئاددى بىر ئامىلنىڭ قىزىقتۇرۇشى ۋە شارائىت تۇپەيلىدىن بولىدۇ . ئەگەر تەرىسىيە ۋاقتىدا ۋە مۇۋاپىق بولسا ئازغان ياشلارنىڭ بىر قىسمىنى قۇتۇلدۇرۇۋالغىلى ، جىنايەتنى ئازايتقىلى بولىدۇ . 1985 - يىلى زەربە بېرىلىدىغان جىنايەتچىلەر ئالدىنقى يىلدىكىدىن 33.2% كۆپەيدى . بۇ تەرەققىيات يۈزلىنىشىگە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ .

ئوقۇغۇچىلار ۋە جەمئىيەتتىكى بىكار ياش - ئۆسمۈرلەردىن جىنايەت ئۆتكۈزىدىغانلار - نىڭ سانى يىلمۇ- يىل كۆپەيدى . 1985 - يىلى پاش قىلىنغان ياش - ئۆسمۈرلەر سادىر قىلغان ئەنزىلەر ئىچىدە ئوقۇغۇچىلارنىڭ نىسبىتى 8 پىرسەنتنى ئىگەللىدى ، بۇ 1984 - يىلدىكىدىن 1.6% ، 1983 - يىلدىكىدىن 1.7% ئارتۇق . 1985 - يىلى پاش قىلىنغان ياش- ئۆسمۈرلەر سادىر قىلغان ئەنزىنىڭ ئىچىدە جەمئىيەتتىكى ياش - ئۆسمۈرلەر 21.2 پىرسەنتنى-

نى ئىگەللەيدۇ . يۇ 1984 ـ يىلدىكىدىن 5%، 1983 ـ يىلدىكىدىن 5.1% ئارتۇق.

ياش ـ ئۆسمۈرلەرنىڭ جىنايەت سادىر قىلىشىدىكى سەۋەبلەرنى كونكرېت تەھلىل قىلغاندا :

1 . بۇرژۇئازىيىنىڭ ئىدىيىسى ۋە تۇرمۇش شەكلى سىڭىپ كىردى . قەشقەر قەدىمكى يىپەك يولىدىكى مۇھىم جاي ، سىرتقا قارىتا ئېلىپ بېرىلىدىغان ئالاقىنىڭ كۆپىيىشىگە ئە ـ گىشىپ ، سىرتتىن كەلگەن تەپەككۇر ئۇسۇلى ۋە ساغلام بولمىغان سىنئالغۇنىڭ تەسىرى تۈ ـ پەيلىدىن ، مەدەنىيەت جەھەتتىكى تەربىيىلىنىشى كەم ۋە تۇرمۇش ئەجرىبىسى يوق بەزى ياش ـ ئۆسمۈرلەر چىرىك ئىدىيە ۋە تۇرمۇش ئۇسۇلىنى ئۆزىنىڭ تەلپۈنىدىغان « غايە » سى قىلىۋالغان. بەزىلىرى چەتئەل سىنئالغۇلىرىدىكى قوزغىتىش خاراكتېرىدىكى ۋەقەلىنىڭ ۋەقەلىنىڭ كۆرۈنۈشلەرنى دوراپ ، ئەسكىلىكلەرنى قىلغان، بەزىلىرى پۇلنى دەپ بۇلاڭچىلىق قىلغان ، بەزىلىرى ئۇنىڭالغۇ ئۇچۇن قۇلۇپ بۇزغان ، بەزىلىرى ئەيش ـ ئىشرەت ئۇچۇن ئەر ـ ئاياللار توپلىشىۋالغان ، ئۇلار ئەخلاقسىز جەھەتتىكى بۇزۇقچىلىقنى نۇمۇس دەپ بىلمىگەن، ئەكسىچە ئويۇن ـ تاماشا قىلىش، ئەمگەكنى يامان كۆرۈشنى شەرەپ دەپ بىلگەن قاتىل تۇرامەت مامۇت ئانىسى تەربىيە بەرگەنلىكى ئۇچۇن ئانىسىغا ئوچمەنلىك ساقلاپ ئانىسىنى رەھىمسىزلارچە ئۆلتۈرىۋەتكەن. قەشقەر 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 16 ياشلىق ئىككى ئوقۇغۇچىسى باشقا بەرگە بېرىپ تاماشا قىلىش ئۈچۇن پۇل توپلاش مەقسىدىدە ماگىزىنغا ئوغرىلۇقچا كىرگەن .

2 . بىلىم سەۋىيە بەك تۆۋەن ، قانۇن ـ تۈزۈم نۇقتىسىنەزىرى ئاجىز . جىنايەت سادىر قىلغان ياش ـ ئۆسمۈرلەر ئىچىدە ساۋاتسىزلار ۋە قانۇندىن خەۋىرى يوقلار نىسبەتى سانى ئاز ئەمەس . بىلىم كەم بولغاچقا ئۇلارنىڭ تەپەككۇر قىلىشى ئاجىز ، روھى جەھەتتە گادايى . ئۇلار دائىم، ئاچ تاماق تاللىماپتۇ دېگەندەك ئۆزىنىڭ مەنىۋى بوشلۇقىنى تولدۇرۇشنىڭ كويىدا بولغان ، ئىنتايىن چاكىنا سەرىق قول يازمىلارنى ئۇلار گۈھەر بىلىپ نۇۋەتلىشىپ ئوقۇغان. نۇرغۇن ئادەملەر ئىزئىلوگىيىلىك ھادىسىلەرنى ئىنتايىن سىرلىق ھېس قىلغان ، ئاقىۋىتىگە قارىماي دوراپ باققان ۋە سىناپ باققان، شۇنىڭ بىلەن يولدىن ئېزىپ چۈشكۈن ـ لەشكەن . ئۇلاردا غايە بولمىغان، نەزەر دائىرىسى تار بولغان. كۆپچىلىكى شۇ ۋاقىتلىق ، شۇ كۈنلۈك ئىشنىلا ئويلايدىغان بولۇپ قالغان ، ئادەم بولۇشنىڭ تۈپ مەزمۇنىنىمۇ چۈشەنمە ـ گەن ، سىياسىي جەھەتتە تېخىمۇ نادان ، گالۋاڭ، ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ قىلمىشى ئۈستىدىن ھۆ ـ كۈم قىلىش ئىقتىدارى ئاجىز، قانۇن .. تۈزۈم نۇقتىسىنەزىرى ئاجىز، بەزىلىرى قانۇننىڭ نە ـ مە ئىكەنلىكىنى، قانداق بولغاندا قانۇنغا ئۇيغۇن ، قانداق بولغاندا قانۇنغا خىلاپ ئىكەنلە ـ كىنى قىلچە بىلمەيدۇ ، جىنايەت سادىر قىلغان ئاز بولمىغان ياش ـ ئۆسمۈرلەر ئىقرار قىل ـ غاندا ئۆزىنىڭ قولىغا ئېلىنىشتىن بۇرۇن ئۆزىنىڭ قىلمىشىنىڭ قانۇنغا خىلاپ جىنايەت ئە ـ كەنلىكىنى پەقەت بىلمەيدىغانلىقىنى تاپشۇردى .

3 . ئائىلىسىنىڭ ناچار تەسىرى ۋە ئائىلە تەربىيىسىنىڭ ئاددى ، قوپالىلىقى . ياش ـ ئۆسمۈرلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدە ئائىلە ئاساسلىق تەربىيە بېرىدىغان ئورۇن ، ئاتا ـ ئانا مۇھىم تەربىيىچى ھېسابلىنىدۇ . ھالبۇكى بەزى ئائىلە باشلىقلىرىنىڭ مەدەنىيەت بىلىمى بولمىغاچقا بالىلىرىغا تەربىيە بېرىشنى بىلمەيدۇ ، تىللايدۇ ، ئاڭلىمسا ئۇرىدۇ ، ئۇرسىمۇ تۈزەلمىسە ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىدۇ . بۇنداق ئەھۋاللار ئىشچىلار ، دېھقانلارنىڭ ئائىلە ـ

سىدە كۆپرەك ئۇچرايدۇ . ھالبۇكى ياش ئەۋلادلار نىڭ چوڭلارغا قارىغاندا بىر ئاز مەدەنىيەت بىلىمى بولغاچقا ، كالىسىنى ئىشقا سېلىشقا ئامراق كېلىدۇ . ئاددىي بىر نەچچە ئېغىز گەپ بىلەن ئۇلارنى قايىل قىلغىلى بولمايدۇ . ئۇلار ئائىلىسىنىڭ ئاددى ، قوپال تەربىيىسىدىن نارازى بولىدۇ . كېيىنچە قارشىلىشىش كەيپىياتىدا بولىدۇ . شۇنىڭ بىلەن ، داۋىم ئەكسى نەتىجە پەيدا بولىدۇ . بەزىلەر بالىلىرىنى بەك ياخشى كۆرۈپ كەتكەنلىكتىن ئەركە چوڭ قىلىدۇ ، بالىلىرىدا مەسىلە كۆرۈلسە داۋىم كۆرمەسكە سالىدۇ ، پول قويۇۋېتىدۇ . بۇنداق ئەھۋاللار كادىرلار ۋە زىيالىلار نىڭ ئائىلىسىدە كۆپرەك ئۇچرايدۇ . بۇنداق تەربىيىلىگەن پەرزەنتلەردە ھەق - ناھەق كۆز قارىشى كەم بولىدۇ ، ئۆز مىنىلا كۆزلەيدۇ . نېمە ئىش قىلىشىنى ئويلىماي شۇنى قىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ . بەزى ئاتا - ئانىلار پەرزەنت تەربىيىلەشتە بەرسى قاتتىق بولسا بەرسى كەك بولىدۇ . پەرزەنتلەرنىڭ ھەق - ناھەقنىڭ توغرا ئۇلچىمىنى ئىگەللىشى مۇمكىن بولمايدۇ . بۇنىڭ بىلەن غەيرى نورمال پسىخىلوگىيىلىك ھادىسە شەكىللىنىپ قېلىشى مۇمكىن ، بەزى ئائىلە باشلىقلىرىنىڭ ئۆزى دۇرۇس بولمىغاچقا پەرزەنتلىرىنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈشىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ ، ھەتتا ھەيدەكچىلىك قىلىدۇ .

4. مەكتەپلەردىكى ئىدىيىۋى-سىياسىي تەربىيە خىزمىتى ئاجىز ، بەزى مەكتەپلەر ئادەتتە ئارقىدا قالغان ئوقۇغۇچىلار ۋە « قوش ناچار ئوقۇغۇچى » لار نىڭ خىزمىتىنى ئىشلەشكە دىققەت قىلمايدۇ ، كارى بولماسلىق پوزىتسىيىسىنى تۇتىدۇ ياكى ئۆز ئېغىزىغا قويۇۋېتىدۇ . ئۇلارنىڭ كۈن ئۆتكۈزۈشىگە پول قويۇۋېتىدۇ ياكى مەسىلە ئېغىرلاشقاندا ھەر خىل ئۇسۇللارنى قوللىنىپ ئۇلارنى جەمئىيەتكە ئىتتىرىپ چىقىرىۋېتىدۇ . بۇ ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ ئۆز ئىنى-ئۆزى ئىدارە قىلىش ئىقتىدارى ئەسلىدە ئاجىز بولغانلىقى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزى ناچار قىلىقىنى يوقاتۇرۇۋالغانلىقى ئۈچۈن جەمئىيەتتە ئۆزاق مۇددەت لاغايلاپ يۈرۈپ ئاسانلا يولدىن ئېزىپ چۈشكۈنلىشىدۇ .

مەكتەپ ئىچى ، سىرتىدىكى تەربىيە جىپسىلاشمىغان . ئاز بولمىغان مەكتەپلەرنىڭ مەكتەپ سىرتىدىكى تەربىيە بىلەن كارى بولمىغان ، مەكتەپنىڭ ئىچىدىلا قالايمىقانچىلىق چىقىماسلىقنى تەلەپ قىلغان ھەتتا بەزى ئوقۇغۇچىلار مەكتەپنىڭ سىرتىدا قىلغان قانۇنغا خىلاپ جىنايى ھەرىكەتلىرىنمۇ مەكتەپ بىلمىگەن ، مەسىلە يۈز بەرگەندىن كېيىن قاتتىق چۆچىگەن بولسىمۇ كېچىككەن .

5. سىياسىي قانۇن تارماقلىرى ۋە ئىجتىمائىي كوللېكتىپلار نىڭ خىزمىتى يېتىشىپ بارالمىغان . سىياسىي قانۇن تارماقلىرىنىڭ ئادەم كۈچى ، مالىيە كۈچى ، ماددىي كۈچى جەھەتتە قېيىنچىلىقى بولغانلىقى ئۈچۈن ، جىنايەت سادىر قىلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش جەھەتتىكى ئاساس سېلىش خىزمىتىنى تۈتالمىغان تارماقلار نىڭ پۈتۈن پارتىيە ھەرىكەتكە كېلىپ بىر دەك ماسلىشىپ ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەشنى ئىشقا ئاشۇرۇشىمۇ يېتەرلىك بولمىغان . بەزىلىرىدە يار دەم بېرىش ، تەربىيىلەش تەدبىرلىرى ئەھمىيىلەشمىگەن . ئازغان ياش - ئۆسمۈرلەرنى كەمسىتكەن ، كېيىنكرىت قىيىنچىلىقلارنى ئەستايىدىل ھەل قىلىپ بەرمىگەن . شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنى ئىستىقبالى يوق ، تاشلىنىپ كەتكەن دەپ ھېس قىلدۇرۇپ قويغان ؛ ياشلارغا قارىتىلغان قانۇن - تۈزۈم توغرىسىدىكى تەشۋىقات تەربىيىنىڭ قارا تەلىقى كۈچلۈك بولمىغان ، ئۆسۈلى ئانچە جانلىق بولمىغان ؛ نورمال كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتىنى تەشكىللەش ئوبدان بولمىغان ، ۋاھاكازالار .

خىزمەتتىكى بۇ مەسىلەرمۇ ياشلارنى تەربىيىلەش ۋە يولدىن ئازغانلارنى قۇتۇلدۇرۇشقا پايدىسىز بولغان.

[بىر كوچىدىكى 100 ئائىلىلىك كىشىلەر ئىچىدىكى ئايالار] جانقورغان ناھالە كومىتېتى قەشقەر شەھىرى ياۋاغ باشقارمىسىدىكى ئىچكەركى بىر كوچا بولۇپ، بۇ يەردىكى 80% ئائىلىدىكى ئەر كىشىلەر سودا تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ؛ 90% ئايالىلار ئەسىپى يوق. ئائىلىدە بالا بېقىش، تاماق ئېتىش، كىر يۇيۇش، ئۆرنى كۆتۈش ۋە قېيىنئاتا ـ قېيىنئانىسىنى كۆتۈش بىلەن بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنىڭ قانداقلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن بىز بۇ كىچىك كوچىدىكى 100 ئائىلىنى زىيارەت قىلدۇق:

1 . توي قىلىش ئەھۋالى:

(1) توي قىلىش ئەھۋالى: 100 ئائىلە ئىچىدە ئەركىن توي قىلغان ئايال ئون كىشى، ئاتا ـ ئانىسى توي قىلىپ قويغانلار 74 كىشى، دىنىنىڭ تەرىلىشىچە بىلەن توي قىلغىنى 12 كىشى، قانۇنسىز ھالدا بىر يەردە بولغىنىغا بىر يىلدىن ئاشقانلار ئىككى كىشى، ئايالار ئىچىدە بالدۇر توي قىلغانلار 68 كىشى، بۇنىڭدىن 15 ـ 14 ياشتا توي قىلغىنى 33 كىشى، 13 ـ 11 ياشتا توي قىلغىنى 19 كىشى (كۆپىنچىسى 60 ـ يىللاردا توي قىلغان.)

(2) ئىبرالىشىش: 1 ـ 100 ئائىلە ئىچىدە 2 ـ قېتىم ئىبرالاشقان ئەرلەر 28 كىشى. 12 قېتىم ئىبرالاشقىنى بىر كىشى، بۇ كىشىنىڭ كەسپىي سودىگەر. يەتتە قېتىم ئىبرالاشقىنى ئىككى كىشى، بىرىنىڭ كەسپىي ئاشپەز، بىرىنىڭ كەسپىي سودىگەر. 4 ـ 5 قېتىم ئىبرالاشقىنى ئىككى كىشى، كەسپىي ياغاچچى. 2 ـ 100 ئائىلە ئىچىدە ئىككى قېتىم ئىبرالاشقان ئايال 27 كىشى ئۇلار سەۋەبسىز ھالدا ئىرى تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن بولۇپ ھەممىسىنىڭ كەسپىي يوق.

2 . ئايالارنىڭ ئائىلىدىكى ئورنى:

(1) ئائىلىدىكى ئىقتىسادقا ئىگە بولۇش ھوقۇقى جەھەتتە: 100 ئائىلە ئىچىدە ئايالاردىن ئائىلە ئىقتىسادىغا ئىگە بولالايدىغىنى سەككىز كىشى، ئەرلەرنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدىغىنى 34 كىشى، ئائىلە كىرىمىنى ئەر ـ ئايال ئورتاق باشقۇرىدىغىنى 35، ئەرلەر تەرەپتىن كەمسىتىلىدىغان ئايال توققۇز كىشى (بۇنىڭ ئىچىدىن تۆت كىشى 1985 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا ئىبرالىشىش رەسمىيىتىنى ئۆتىگەن)، ئىرى تەرەپتىن ھاقارەتلەنگەن، سەۋەبسىز تاياق يەپ تىزى چېقىۋېتىلگەن، مەجروھ بولۇپ قالغىنى بىر ئادەم (بۇ كىشىنىڭ كېسىلى ھازىر راكقا ئايلانغان، ھاياتى خەۋپ ئىچىدە).

(2) جىسمانىي ئەركىنلىكى جەھەتتە: 100 ئائىلە ئىچىدە خالىغانچە كوچىغا چىقالمايدىغان ئايالار 85 كىشى، كىنوغا چىقالمايدىغان ئايالار 95 كىشى، ئىشىكتىنمۇ چىقالمايدىغىنى بىر ئايال، ئېرىنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەن چۈمبەل ئارتىدىغان ئايال 91، بۇ ئايالارنىڭ 90 پىرسەنتىنىڭ يۇقىرىسىنى ئىگەللەيدۇ. ئايالارنىڭ يۈزىنى يېپىۋېلىش مەسىلىسىنى بىز ئالاھىدە تەپسىلى ئۇقۇشۇپ كۆردۇق. ھەممەيلەن ئېرىنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەن يۈزىنى ياپىدىغانلىقىنى، ئىسلام دىنىنىڭ بەلگىلىمىسى ۋە مىللىي ئۆرپ ـ ئادەتنىڭ قالدۇقى ئىكەنلىكىنى دېدى. شۇڭا 70 پىرسەنتتىن يۇقىرى ئايالار يۈزىنى يېپىۋېلىپ تالاغا چىقىشقا ئادەتلەنگەن.

3. ئايالارنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى:

ئىجتىمائىي پاراۋانلىق

[پىشقەدەم كادىرلارنىڭ تۇرمۇشى ئورۇنلاشتۇرۇلدى] 1985 - يىلى ھەر دەرىجىلىك پىشقەدەم كادىرلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش تارماقلىرى تەرىشىپ خىزمەت قىلىپ، پىشقەدەم كادىرلار ئۆچۈن بەزى ئىشلارنى قىلىپ بەردى.

پىشقەدەم كادىرلارنى خىزمەتتىن ئايرىلىپ دەم ئېلىشقا چىققاندىن كېيىن ئازادە، كەڭ رەك ئۆيدە ئولتۇرغۇزۇش ئۆچۈن 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىن قاغىلىق، مەكىت، يەكەن، يېڭىسار، پوسكام قاتارلىق ناھىيىلەردىكى پىشقەدەم كادىرلار تارماقلىرى 146 نەپەر پىشقەدەم كادىرلارنىڭ شەخسى ئۆي سېلىشىغا ياردەم بەردى، ھەر بىر ئائىلىنىڭ ئۆيلۈك يېرى 300 كۋادىرات مېتر. ھەر بىر ئائىلىنىڭ سالغان ئۆي كۆلىمى 70 كۋادىرات مېتردىن ئاشمىدۇ. بەزىلىرىنىڭ100كۋادىرات مېترغا يەتتى. ئۇلار ھويلا ئىچىگە تۇتىياش، كۆل تېرىدى. توخۇ - ئۆردەك باقتى. يەنە بەزىلىرى بېلىق باقىدىغان كۆل ياسىدى. ھازىر ئۇلارنىڭ ھويلىسىنىڭ ئىچى-

---

(1) پارتىيە ھۆكۈمەت ئىشلىرىغا قاتنىشىش ئەھۋالى: بۇ 100 ئائىلىدىكى ئايالارنىڭ ئىچىدە پارتىيە ئەزاسى بىر، ئىتتىپاق ئەزاسى ئىككى كىشى. كەسپىي جەھەتتە، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بىر، كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى زاۋۇت ئىشچىسى ئىككى، ئاھالە كومىتېتىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشتىن يېرىم ئايرىلغان كادىرى ئۈچ، قالغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئائىلە ئايالىرى، ئۇلار ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە ئەزەلدىن قاتناشمايدۇ.

(2) ئوخشاش ئىشقا ئوخشاش ھەق ئالماسلىقى: بۇ ئاھالە كومىتېتىدا مۇدىر، مۇئاۋىن مۇدىر بولۇپ ئىككى ئەر كادىر بار، ئايدا بىرسى 83 يۈەن يەنە بىرسى 57 يۈەن مائاش ئالىدۇ. چىنسىيىگە چىقسا ئېنسىيە پۇلى ئالالايدۇ ھەمدە داۋالىنىش ھەققىنى ھۆكۈمەت ھېسابىدىن ئۆتىكۈزىلەيدۇ. ھالبۇكى يىل بويى ئۆيمۇ - ئۆي قاتراپ يۇرۇپ، ئىنتايىن جاپا چېكىپ ئىشلەيدىغان ئاھالە كومىتېتىنىڭ ئىككى ئايال مۇدىرىنىڭ مائاشىنى كوچا باشقۇرغان كوللېكتىپ ئىشلەپچىقىرىش كىرىمىدىن بېرىدۇ، ئەڭ يۇقىرىسى 46 يۈەن ئەڭ تۆۋىنى 25 يۈەن مائاش ئالىدۇ، ئاھالە كومىتېتىنىڭ ئەر مۇدىرلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ئايال مۇدىرلار ئاران 55.4% ۋە 43.9% مائاش ئالىدۇ. ئايال مۇدىرنىڭ بىرى ھازىر پېنسىيىگە چىقىپتۇ، ئۇ 30يىل جاپالىق ئىشلىگەن بولسىمۇ، پېنسىيىگە چىقاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ھېچنىمە بېرىلمەيدىكەن، ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ پىكرى بارکەن، جەمئىيەتتە كۆزگە كۆرىنمەيدىكەن، تۇرمۇشتا تايىنىدىغان يېرى يوقكەن.

4. پەرزەنتلەر مەسىلىسى:

بۇ 100 ئائىلە ئىچىدىكى ئەر - ئايالالارنىڭ ئىمزالىشىش قېتىم سانى كۆپ بولغانلىقى ئۆچۈن بالاغەتكە يەتمىگەن پەرزەنتلىرى بىلىم ئېلىش، ئوقۇش پۈرسىتىدىن مەھرۇم قالغان، شۇنداق بىلەن قول ھۈنەرۋەنچىلىك، رېمونتچىلىق بىلەن جان بېقىشقا مەجبۇر بولغىنى 67 نەپەر، يېتىم بولۇپ قالغىنى 50 نەپەر، بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئىككىسى جىنايەت ئۆتكۈزۈش يولىغا ماڭغان. (گو شيۇجۇ)

سىرتىدا يېشىل ئورمانلار سايە تاشلاپ تۇرغان. توخۇ ـ ئۆدەكلىرى توپ ـ توپ بولۇشان بىر باغ ئىچىدە ياشاۋاتقاندەك ھېس قىلىدىغان مەنزىرە بارلىققا كەلدى. ئۇنىڭدىن باشقا تاش قورغان ناھىيىسى قەشقەردە تۇرۇشلۇق پېشقەدەم كادىرلار ئىستىراھەت تاڭلىسىنىڭ قۇرۇلۇشى پۈتتى. قەشقەرنىڭ ئۇرۇمچىدە تۇرۇشلۇق پېشقەدەم كادىرلار ئىستىراھەت تاڭلىسىغا 14 ئاـ ئىلىنىڭ پېشقەدەم كادىرلار يېڭىدىن كۆچۈپ كىردى. ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ سانجىدا تۇرۇشـ لۇق 60 ئائىلىلىك كادىرلار ئىستىراھەت تاڭلىسى قۇرۇلۇشىغا ئىش باشلاندى.

پېشقەدەم كادىرلارنىڭ تۇرمۇشىنى بېيىتىش ئۈچۈن، ھازىر يەكەن، پوسكام، مەكىت، يو ـ پۇرغا، پەيزاۋات، مارالبېشى، كونىشەھەر قاتارلىق ناھىيە ۋە ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق بەزى ئورۇنلار پېشقەدەم كادىرلار ئۈچۈن مەخسۇس پائالىيەت ئويىنى ياسىغان بولۇپ، پېشقەدەم كادىرلار بۇ يەردە ھۆججەت كۆرەلەيدۇ، مەدەنىي پائالىيەتلەرنى ئېلىپ بارالايدۇ. بەزى ناھىيىلەر پېشقەدەم كادىرلارغا تېنىنى ساغلاملاشـ تۇردىغان، بەدىنىنى ئۇۋۇلاپ قويىدىغان ئەسۋابنى سېتىپ ئالدى. نۆۋەتتە پۈتۈنۋىلايەتىمىزدىكى پېشقەدەم كادىرلارنىڭ پائالىيەت ئۆيلىرىنىڭ كۆلىمى 2200 كۋادىرات مېتردىن ئاشىدۇ. ھەر دەرىجىلىك پېشقەدەم كادىرلار خىزمەت تارماقلىرى داۋاملىق تۇردە پېشقەدەم كادىرـ لارنى بىلىق تۇتۇش، دالا سەيلىسى، سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنى ئېكسكۇرسىيە قىلىش قاتارلىق مول مەزمۇنلۇق پائالىيەتلەرگە ئۇيۇشتۇردى. 1985 ـ يىلى ۋىلايىتىمىزدىن جەمئىي ئالتە تۈركۈمدە 92 نەپەر كىشى دالىيەن، شامسن، خەينەنداۋ قاتارلىق جايلارغا ئېكسـ كۇرسىيە، سايا‌ھەت قىلىش ياكى داۋالىنىش ئۈچۈن ئەۋەتىلدى. يەنە پېشقەدەم كادىرلار كۆپ قېتىم، شاھمات، ماجاڭ، ۋالىبول توپ مۇسابىقىسى، ۋە ئۇزۇنغا يۈگرەش قاتارلىق تەنتەربىيە ۋە سەيلە ـ سايا‌ھەت پائالىيەتلىرىگە ئۇيۇشتۇرۇلدى.

ئاشلىق ئورۇنلىرى پېشقەدەم كادىرلارنى پۈتۈنلەي ئاق ئاش بىلەن تەمىنلىگەنلىك سەرتىدا، ھەر ئايدا بىر جاق سۈييىمغى قوشۇپ تەمىنلىدى. ھەرقايسى سودا ئورونلىرى ھەيـ ئىرامىلاردا بازارلاردا جىددى بولىۋاتقان تاۋارلارنى ئاكتىپ تەشكىللەپ، پېشقەدەم كادىرـ لارنى تەمىنلىدى، بەزىلىرى پېشقەدەم كادىرلارنى تەمىنلەش ئورۇنلىرىنى قۇردى. بەزىلىرى ماللارنى ئىشىك ئالدىغا ئاپىرىپ بەرگەنلىكتىن پېشقەدەم كادىرلار ئىنتايىن رازى بولدى. پېشقەدەم كادىرلارنىڭ تەن سالامەتلىكى ئەھۋالىنى ئۆزۈاقتىدا ئىگەللەپ تۇرۇش ئۈچۈن، ھەر دەرىجىلىك پېشقەدەم كادىرلار ئورۇنلىرى ھەر ئىككى يىلدا بىر قېتىم، ئومۇمىيۈزلۈك پېشقەدەم كادىرلارنىڭ تەن سالامەتلىكىنى تەكشۈرۈشنى ئېلىپ بارىدى. كېسىلى سېزىلگەن ھامان ئۆز ۋاقتىدا داۋالاتتى. شۇنىڭدەك ئۇلارنىڭ سالامەتلىك ئارخىپىنى تۈرغۇزۇپ چىقتى.

1985 ـ يىلى ئايرىم ناھىيىلەردىن باشقا ھەرقايسى ناھىيە (شەھەر) لەر پېشقەدەم كاـ دىرلار ئۈچۈن بىردىن كىچىك ماشىنا سەپلەپ بېرىپ، پېشقەدەم كادىرلارنىڭ تۇرمۇشتىكى بەزى ئەمەلىي قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلدى. (چۇي شۇچىڭ)

[يېتىم بالىلار يېتىم قالمىدى، ئۇلار بەختلىك ئۆسۈپ يېتىلمەكتە] قەشقەر ۋىلايەتلىك بالىلار پاراۋانلىق مەكتىپى بولسا ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە بىردىن ـ بىر ئۇيغۇر تىل سىستېمىسىدىكى بالىلار پاراۋانلىق مەكتىپى بولۇپ، ھازىر 31 نەپەر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى، 102 نەپەر بالىلار بار.

پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ سەمىمى غەمخورلىقى ئاستىدا قەشقەر ۋىلايەتلىك بالىلار پاراۋانلىق ئورنى ماتارىپنى ئاساس قىلىپ، تەربىيىلەشنى بىرلەشتۈرۈش فاكۇلتېتىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، بالىلارنى ئەخلاقىي، ئەقلىي، جىسمانىي جەھەتلەردىن ئومۇميۈزلۈك تەربىيىلەشنى قانات يايدۇردى. ئوقۇغۇچىلار نىڭ ئوتتۇرىچە نومۇرى80دىن يۇقىرى بولۇپ، لايىقەتلىك بولۇش نىسبىتى 90 پىرسەنتكە يەتتى. باشقۇرۇش جەھەتتە يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا تەرتىپكەسىلش، ئىلاھقىلىش بالىلار نىڭ ئۆگىنىش ۋە تۇرمۇشىنى تېخىمۇياخشىلاش ئۈچۈن پاراۋانلىق مەكتىپى ھەر تۇرلۇك قائىدە-تۈزۈم ۋە ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى تۈزۈغۇزدى. ئوقۇتۇش تۈزۈمى، تۇرمۇش باشقۇرۇش تۈزۈمى، ئاشخانا باشقۇرۇش تۈزۈمى مالىيە باشقۇرۇش تۈزۈمى، داۋالاش قاتارلىق تۈزۈملەرنى تۈرغۇزدى ۋە مۇكەممەللەشتۈردى. دۆلەتنىڭ ھەر يىلى ئاجرىتىدىغان كەسپىي راسخوتى170 مىڭ يۈەن بولۇپ، ھەر بىر ئوقۇغۇچىغا 620 يۈەن ئەتراپىدا توغرا كېلىدۇ. ئوقۇش، تاماق، كىيىم - كېچەك، داۋالاش، ئىسىنىش راسخوتى قاتارلىقلار نىڭ ھەممىسى دۆلەت ئۆز ئۈستىگە ئالغان. پاراۋانلىق مەكتىپىگە يەنە تۇرمۇش ماشىنىسى، قول تراكتورى، ئوتتۇرا تىپتىكى كىر يۇيۇش ماشىنىسى، ھەر تۇرلۇك تەنتەربىيە ئۈسكۈنىلىرى ۋە ئىككى رەڭلىك تېلېۋىزور سەپلەپ بېرىلدى. پاراۋانلىق مەكتىپىدە ھازىر ئىككى مىليون 666مىڭ 500 يۈەنلىك مۇقىم مۇلۇك بار.

30 يىلدىن بۇيان بۇ مەكتەپتە جەمئىي تەربىيىلەنگەن يېتىم بالىلار 2875نەپەر. بۇنىڭ ئىچىدە ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ خىزمەتكە چىققانلار 2773 نەپەر بولۇپ دۆلەتكە زور تۆھپىكارمەندىكى يارامليق كىشىلەرنى تەربىيىلەپ بەردى. ھازىر 6 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇدىرى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئالاھىدە ئوقۇتقۇچى يولداش سەيدۇللا يۈسۈپبۇنىڭ ئىچىدىكى كۆزگە كۆرۈنگەنلەرنىڭ بىرسى.

ئۆسمۈرلەرنى ئەخلاقىي، ئەقلىي، جىسمانىي جەھەتتىن ئومۇميۈزلۈك تەربىيىلەش قىلدۇرۇشقا كاپالەتلىك قىلىش، مەدەنىيەت بىلىمى ۋە خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇش تەقسىماتى ئاساسىنى ياخشىلاش ئۈچۈن 1985 - يىلى پاراۋانلىق مەكتىپى بۇرۇن بەلگىلەنگەن 16 ياشتا مەكتەپتىن چىقىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇش ئۇسۇلىنى تولۇقسىز مەدەنىيەتسىزىگە ئىگە بولغاندىن كېيىن تولۇق ئوتتۇرىغا چىقالايدىغان، مەكتەپتىن چىقىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇش يېشىغا توشقانلارنىمۇ تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئاندىن تەقسىم قىلىدىغان قىلىپ ئۆزگەرتتى.

ئۆتنى زامانۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن ئۆلارنى مەكتەپتىن چىقىرىشتىن ئىلگىرى خىزمەتكە ئورۇنلاشالايدىغان بىرەر تېخنىكىنى ئىگەللىتىپ، مەقسەتلىك تۈردە ئۆزىنى - ئۆزى باقالايدىغان ئەمگەكچىلەرگە ئايلاندۇرۇپ، مەكتەپتىن چىقىشتىن ئىلگىرى يېرىم يىلدىن بىر يىلغىچە كەسپىي تەربىيىگە ئۇيۇشتۇرۇپ بىر تېخنىكا ئالاھىدىلىكىنى ئۆگىنىۋېلىشنى قارار قىلدى. ئۆسمۈرلەرنىڭ بەلگىلەنگەن ئۆلچەم ئىچىدە توق، ياخشى ئوزۇقلىنىشىغا مەقسەتكاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن نورمۇلۇق تاماق يېيىش بەلگىلىمىسىنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىقتىن سىرتىدا پاراۋانلىق مەكتەپ يەنە ئوتياش تېرىش، باغۋەنچىلىك قاتارلىق قوشۇمچە كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئۆسمۈرلەرنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلىدى. (ۋاڭ جۇن ئىن)

[يېزىلاردا نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش خىزمىتى يېڭى نەتىجىلەرگە ئېرىشتى] 1985- يىلى پارتىيىنىڭ خەلقنى باي قىلىش سىياسىتىنىڭ پېتەكچىلىكىدە، ھەر

قايسى ناھىيە نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش خىزمىتىنى يەنىمۇ كۈچەيتتى. ئىلايەت بويىچە 9782 قېتىملىق بار ئائىلە نامراتلىقتىن قۇتۇلدى. ئۇلاردىمۇ ھەر بىر ئادەمگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئىشلەپچىقارغان ئاشلىقى 755 جىڭدىن توغرا كېلىپ، ئۆتكەن يىلدىكىدىن 364 جىڭ ئاشتى. ھەر بىر ئادەمگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 161 يۈەندىن كىرىم توغرا كېلىپ، بۇلتۇرقىدىن 96 يۈەن ئاشتى.

نامراتلىقتىن قۇتۇلغان ئائىلىلەرنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى ماس ھالدا يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، روھى كەيپىياتىدا ئۆزگىرىش ياسىدى. بىر يىل ئىچىدە 1206 ئائىلە ئۆيلىغۇ، 597 ئائىلە كېيىم تىكىش ماشىنىسى، 2434 ئائىلە قول سائىتى، 1466 ئائىلە ۋېلىسىپىت، 8 ئائىلە تېلېۋىزور سېتىۋالدى. 1421 ئائىلە يېڭىدىن 4947 ئېغىز ئۇي ياسىدى، 865 ئائىلە 126 مىڭ 500 يۈەن ئامانەت قويدى. 428 نەپەر ياش، ئوتتۇرا ياشنىڭ تۇرمۇشى ياخشىلىنىپ ئۆيلەندى. 186 كىشى بۇرۇنقى تىلەمچىلىك، قىمارۋازلىق قاتارلىق ناتوغرا كەيپىياتلىرىنى تۈزىتىپ توغرا يولغا مېڭىپ تىرىشىپ ئەمگەك قىلىش ئارقىلىق يېڭى تۇرمۇشنى بەرپا قىلدى.

يېزىلاردىكى نامراتلارنى يۆلەش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن ئىلكوم، مەھسۇرىي مەھكىمە، خەلق ئىشلار باشقارمىسىنىڭ «يېزىلاردا نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش خىزمىتىنى يەنىمۇ ياخشى ئىشلەش توغرىسىدىكى 8 تۈرلۈك پىكرى» نى تەستىقلاپ تارقاتتى. ئىلكوم، مەھسۇرىي مەھكىمە 10- ئايدىن تارتىپ ئىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق تۇرۇنلاردىن 150 نەپەر كادىر ئاجرىتىپ 43 تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىغا بۆلۈپ ھەرقايسى ناھىيىلەرنىڭ يېزىلىرىغا چۈشۈپ قۇر چۆكۈپ ئەھۋال ئىگەللەپ، ئىلايەتتىكىزدىكى يېزىلارنىڭ كەمبەغەل قىياپەتنى ئۆزگەرتىش توغرىسىدا مۇھىم پايدىلىنىش قىممىتىگە ئىگە بولغان كۆپلىگەن تەكشۈرۈش دوكلاتىنى ئوتتۇرىغا قويدى. 11- ئاينىڭ ئاخىرىدا يەنە پەيزاۋات ناھىيىسىدە ئىلايەتنىڭ بارلىق رەھبەرلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك مەسئۇل خادىملار قاتناشقان نامراتلارنى يۆلەش نەق مەيدان يىغىنى چاقىرىپ، پەيزاۋات ناھىيىسىگە يارەملىشىپ كەمبەغەللىكتىن قوتۇلۇپ باي بولۇش پىلانىنى تۈزۈپ بەردى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ سېكرېتارى يولداش سۈلەيمان خەنلىياڭ يىغىنغا قاتنىشىپ مۇھىم يولييورۇق بەردى.

ھەر دەرىجىلىك پارتكوم، ھۆكۈمەتنىڭ رەھبەرلىكىدە، ئىلايەت، ناھىيىلەرنىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرى يېزىلاردىكى نامرات ئائىلىلەرنىڭ كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلۇپ باي بولۇشى ئۈچۈن ئاكتىپ مەبلەغ چىقاردى، چارە تەدبىر قىلدى، ماددىي بويۇم ۋە ئەمگەك كۈچلىرىنى ئاجراتتى. بىر يىل ئىچىدە نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش ئۈچۈن 3 مىليون 424 مىڭ يۈەن تەييارلىدى.

نامرات ئائىلىلەرنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتىكى سەلبىقىنى يەڭگىللىتىش ئۈچۈن مالىيە ئورۇنلىرى نامرات ئائىلىلەرنىڭ يېزا ئىگىلىكىنى بېجىدىن بىر مىليون 480 مىڭ يۈەننى كېمەيتتى، كېچىرىم قىلدى. ماتارىپ ئورۇنلىرى نامرات ئائىلىلەرنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ 190 مىڭ يۈەن ئوقۇش راسخوتىنى كېمەيتتى، كېچىرىم قىلدى. سەھىيە ئورۇنلىرى، داۋالاش راسخوتىدىن 98 مىڭ يۈەننى كېمەيتتى، كېچىرىم قىلدى. سۇ ئىنشائاتلىرى ئورۇنلىرى سۇ ئىنشائات راسخوتىدىن 35 مىڭ يۈەننى كېمەيتتى، كېچىرىم قىلدى. يېزا ئىگىلىك ماشىنىسازلىق ئورۇنلىرى ماشىنا بىلەن بەر ھەيدەش راسخوتىدىن 18 مىڭ يۈەننى كېمەيتتى، كېچىرىم قىلدى.

يېزا-كەنت كوللېكتىپى قېيىنچىلىقى بار ئائىلىلەردىكى 234 مىلك كەمگەك كۆنىنى، قەرز پۇلىدىن 584 مىلك پۇنىنى كېچەيتتى، كېچىرىم قىلدى، پەن - تېخنىكا كومىتېتى يېزا ئىگىلىك تېخنىكا ئۇرۇقچىلىق ئورۇنلىرى نامرات ئائىلىلەردىكى كېۋەز تېرىشى ئۈچۈن، 3890 كىلو يالتىراق، 2165 جىلك سۈپەتلىك ئۇرۇقلۇق ئاشلىق، 186 كىلو دېھقانچىلىق دورىسىنى، ھەقسىزھەل قىلىپ بەرگەنلىكتىن نامرات ئائىلىلەردىكى ئاشلىق، پاختا مەسئۇلاتى ئومۇمىيۈزلۈك 20 پىرسەنتتىن يۇقىرى ئاشتى.

نامراتلارغا يار-يۆلەك بولۇش ۋەزىپىسىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئۈچۈن، جايلاردىكى كادىرلار ئائىلىلەرنى كۆتۈرە ئېلىش، ئورۇنلار كەنتلەرنى كۆتۈرە ئېلىپ نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش مەسئۇلىيىتە تۈزۈمىنى تۈرغۇزدى، ۋىلايەت بويىچە 19500 نەپەر كادىر، پارتىيە ئىتتىپاق ئەزاسى ۋە 378 ئورۇن نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى، 3956 يېزا-كەنتتىكى ھەمكارلىق كۈرۈپپىسى قىرغىنلىق بىلەن نامرات ئائىلىلەرگە ياخشى ئىش قىلىپ بەردى.

مەنبۇي مەدەنىيەت قۇرۇلۇش پائالىيىتىنىڭ تۈرتكىسى ئاستىدا ئۇرغۇنلىغان ئالدىن بېيىغان ئائىلىلەر قىرغىنلىق بىلەن نامرات ئائىلىلەرنى يېتەكلەپ، ئورتاق تېرىشىپ، ئەمگەك قىلىپ بېيىدى، جەمئىي 4496 بېيىغان ئائىلە 5617 نامرات ئائىلىگە 48 مىلك يۈەن پۇل، 58 مىلىجىلك ئاشلىقنى ھەقسىز ياردەم قىلغان، ئىلغارلارنى تەقدىرلەش، تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن، يوپۇرغا، يېگىشەھەر، يەكەن، يېڭسار، كونا شەھەر، پوسكام، پەيزاۋات، مەكىت، قاغىلىق قاتارلىق 9 ناھىيە ۋە قەشقەر شەھىرى نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش تەقدىرلەش يىغىنى چاقىردى، نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇشتىكى 64 ئىلغار ئورۇننى، 861 ئىلغار كادىرنى كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلغانلار ئىلگ761 نەپەر ۋەكىلىنى تەقدىرلىدى. (لۇي گوبىك)

[شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ تۈرمۇشىنى تەكشۈرۈش] شەھەردىكى 100 ئائىلىنى ئۈستىگە تەكشۈرگەن ئەھۋالدىن قارىغاندا قەشقەر ۋىلايىتىدىكى شەھەردە تۇرۇشلۇق ئاھالىلار-نىڭ ئائىلە ئىقتىسادىي تۈرمۇش ئەھۋالى ئاساسەن مۇنداق: ھەر بىر ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىچە نوپۇسى: 1984- يىلى 5.29 ئادەم، 1985- يىلى 5.1 ئادەم؛ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر ئائىلىدىن ئىشقا ئورۇنلاشقان ئادەم: 1984- يىلى 2.21 ئادەم، 1985- يىلى 1.87 ئادەم؛ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئىشقا ئورۇنلاشقان ھەر بىر ئادەم باقىدىغان نوپۇس (ئىشقا ئورۇنلاشقان ئادەم-نىڭ ئۆز نەسىۋىسى ئىچىگە ئالىدۇ): 1984- يىلى 2.51 ئادەم، 1985- يىلى 2.73 ئادەم؛ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر ئادەمنىڭ ھەر ئايلىق تۈرمۇش خىراجىتى كىرىمى: 1984- يىلى 42.10 يۈەن، 1985- يىلى 44.20 يۈەن، 1985- يىلى 1984- يىلدىكىدىن % 4.99 كۆپەيگەن. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر ئادەمنىڭ ئايلىق تۈرمۇش خىراجىتى چىقىمى: 1984- يىلى 38.65 يۈەن، 1985- يىلى 39.19 يۈەن بولغان، 1985- يىلى 1984- يىلدىكىدىن % 1.40 كۆپەيگەن. ھەر بىر ئادەم ئايدا ئالدىنقى يىلدىكىدىن 0.62 يۈەنلىك تاۋارنى كۆپ سېتىۋالغان، بىر يىلدا 7.44 يۈەنلىك تاۋارنى ئارتۇق سېتىۋالغان. يالغۇز قەشقەر شەھىرىدىكى 146 مىلك شەھەر نوپۇسى بويىچە ھېسابلىغاندا، 1985- يىلى 1984- يىلدىكىدىن بىر مىليون 80 مىلك يۈەنلىك تاۋارنى ئارتۇق سېتىۋالغان. بۇ شەھەردىكى سودىنىڭ جانلىنىشىدىكى تۈپكى سەۋەب.

1. ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ كىرىمى مۇقىم ھالدا ئۆسكەن، ماتاش مۇناسىۋىتى رەتكە

سېلىنغان ۋە زىيانلار سىياسىتى ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەنلىكى ئۈچۈن ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر نىڭ ئەمەلىي كىرىمى مۇقىم هالدا ئۆسۈپ بارغان، ئوتتۇرا هېساب بىلەن هەر بىر ئادەمنىڭ ئايلىق كىرىمى 1984ـ يىلى 44.53 يۈەن، 1985ـ يىلى 47.69 يۈەن بولۇپ % 7.10 ئاشقان. بۇنى قوشۇمچە قىلىنغان 1ـ جەدۋەلدىن كۆرۈشكە بولىدۇ.

(1) شەهەر ئاھالىلىرىنىڭ ئوتتۇرا هېسابتىكى ئايلىق تۇرمۇش خىراجەت كىرىمى 1985ـ يىلى 1984ـ يىلدىكىدىن 2.10 يۈەن كۆپەيىپ، كۆپەيىش نىسبىتى 4.99 پىرسەنتكە يەتكەن. تەكشۈرۈلگەن ئائىلىلەرنىڭ ئەھۋالىدىن قارىغاندا ئوتتۇرا هالدىن يۇقىرى ئائىلىلەرنىڭ كىرىمى كۆپەيگەن. بۇ تەكشۈرۈلگەن ئائىلىلەرنىڭ 60 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ. ئوتتۇرا هالدىن تۆۋەن ئائىلىلەرنىڭ كىرىمى ئازايغان، بولۇپمۇ 5 پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدىغان قىيىنچىلىقى بار ئائىلىلەرنىڭ هەر بىر نوپۇسىغاتايدا توغرا كېلىدىغان تۇرمۇش خىراجەت كىرىمى ئاران 9.81 يۈەن بولغان، قىيىنچىلىقى بار ئائىلىلەرنىڭ كىرىمى 1985 ـ يىلى 1984 ـ يىلدىكىدىن 24.6% تۆۋەنلىگەن.

(2) كىرىمىيۇقىرى ئائىلە تەكشۈرۈلگەن ئائىلىنىڭ 20 پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. ئۇلارنىڭ بىر نوپۇسىغا توغرا كەلگەن ئايلىق ئوتتۇرىچە كىرىم 115.25 يۈەن، 1985 ـ يىلى 1984ـ يىلدىكىدىن 37.06% ئاشقان. يۇقىرى كىرىملىك ئائىلىلەردىكى ئىشقا ئورۇنلاشقانلار باقىدىغان ئوتتۇرىچە نوپۇس 1.5 كىشى (ئىشقا ئورۇنلاشقان ئادەملەرنىڭ ئۆز ئىسمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، تۆۋەندىمۇ شۇنداق) بولۇپ، ئوتتۇرا هېساب بىلەن توغرا كېلىدىغان 2.73 ئادەمدىن تۆۋەن، ئوتتۇرا هالدىن تۆۋەنرەك ئائىلىلەرنىڭ باقىدىغان ئادىمى 2.5 كىشى ، قىيىنچىلىقى بار ئائىلىلەرنىڭ باقىدىغان ئادىمى7.2گە قەدەر يېتىپ بارىدۇ،ھاڭشۇمۇقىم هالدائۆسۈپ تۇرمۇش خىراجەت كىرىمى كۆپەيگەن بولسىمۇ،ئىشقا ئورۇنلاشقان ئادەم باقىدىغان ئادەمنىڭكۆپلىكى، تۆۋەن كىرىملىق ئائىلىنىڭ تۇرمۇش خىراجىتىنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشىدىكى ئاساسىي سەۋەب.

2 . شەهەر سودىسى جانلانغان، ئاممىنىڭ تۇرمۇشىدا ئۆزگىرىش بولغان.

ئىشلەپچىقىرىش راۋاجلانغان، كىرىم كۆپەيگەن، شەهەر ئائىلىلىرىنىڭ تۇرمۇش خىراجەت چىقىمى 1985 ـ يىلى، 1984 ـ يىلدىكىدىن 1.40% كۆپەيگەن، تۇرمۇش خىراجەت چىقىمى ۋە ئىستېمال مىقدارى (قوشۇمچە قىلىنغان 2 ـ، 3 ـ جەدۋەلگە قارالسۇن) دىن قارىغاندا تۆۋەندىكىدەك ئالاهىدىلىكلەر بار:

1) ئىستېمال قۇرۇلمىسىدىن قارىغاندا، ئوتتۇرا هېساب بىلەن هەر بىر ئادەم ئايدا سېتىۋالىدىغان تاۋار 36.42 يۈەنلىك، ئۇنىڭ ئىچىدە يىمەكلىكلەر 18.84 يۈەنلىك بولۇپ، 51.73 پىرسەنتنى ئىگەللىگەن، 1985 ـ يىلى 1984 ـ يىلدىكىدىن 1.05% ئازايغان. يىمەكلىكلەرنى سېتىۋالىدىغان چىقىم ئىچىدە قوشۇمچە يىمەكلىك ۋە باشقا يىمەكلىكلەر (تاماكا، هاراق، چايدىن باشقا) 15.02 يۈەنلىك بولۇپ 79.73 پىرسەنتنى ئىگەللىگەن. بۇ شەهەر ئاھالىلىرىنىڭ يىمەكلىك جەهەتتە قوشۇمچە يىمەكلىك ۋە باشقا يىمەكلىكلەرنى يېيىش نىسبىتىنىڭ ناهايىتى زور سالماقنى ئىگەللىگەنلىكىنى، قۇۋۋەت بولىدىغان ۋە سالامەتلىكنى ساقلايدىغان يىمەكلىكلەرنى قوغلۇشۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. لېكىن چىقىمنىڭ ئاساسلىق قىسمىنىڭ يىمەكلىككە سەرپ قىلىنغانلىقىدەك ئەھۋالدىن قارىغاندا شەهەر ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرىنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى يەنىلا تۆۋەن.

2) تاۋار ئىستېمال مىقدارى ئېچىدە بىر قەدەر كۆپرەك تاشقىنى كۆش، توخۇم، بېلىق، مېۋە، قەنت، كىرادۇسى تۆۋەن ھاراق قاتارلىقلار بولماقتا. شۇڭا مېۋىچىلىك، چارۋىچىلىق ھەمدە تۇرلۈك باشقا ئېچىملىكلەر كەسپىنى راۋاجلاندۇرۇش مۇھىم بىر ۋەزىپە بولۇپ قالدى.

3) ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىر ئادەمنىڭ ئايلىق گېزىت ـ ژۇرنال پۇلى 0.07 يۈەن، كۆڭۈل ئېچىش بويۇملىرى خىراجىتى 3.58 يۈەن، ئوقۇش خىراجىتى 0.16 يۈەن بولۇپ، بۇ ئاز دەپنى خۇشال قىلىدىغان ۋەزىيەت، بۇ بىزگە شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ تۇرمۇش خىراجەت كىرىسى ئۆسكەندىن كېيىن ئوقۇش پىشىدىكى بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلگەنلىكىنى، كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت ئۆگىنىش، ئىلىم ـ پەن ئۆگىنىش، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىگە قاتنىشىش ۋەزىيىتىنىڭ جۈش ئۇرۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

4) كىيىدىغان تاۋار ئىستېمالى ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئازايدى، تۇرمۇش خىراجەت كىرىسىنىڭ كۆپەيگەن ئەھۋالىدىن قارىغاندا بۇ ۋاقىتلىق ھادىسە، چۈنكى ئىستېمال قۇرۇلمىسى جەھەتتىن ئالغاندا كىشىلەر ھازىر ئىلگىرىكىدىن رەختلەرگە، يېڭىچە، كۆركەم، چوڭ سۈپەت رەختلەرگە كۆز تىكمەكتە، ئەگەر تىجارەت ئورۇنلىرى مال مەنبەسى جەھەتتە راسا كۆچ سەرپ قىلىدىغانلا بولسا، سېتىلىش مىقدارىنى كۆپەيتكىلى بولىدۇ.

5) مەۋسۇم تاخىرىدىكى چىداملىق ئىستېمال بويۇملىرىغا ئېگە بولۇش مىقدارىدىن قارىغاندا ھەر 100 ئائىلىدە 16 دانە رەڭلىك تېلېۋىزور بار. بۇ 100 ئائىلە ئېگە بولغان ئومۇمىي تېلېۋىزور مىقدارىنىڭ 84 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ، ۋېلىسىپىت، تىكىش ماشىنىسى، قول ساەتلىرى ۋە رادىئو، كىشىلەر « كونا تۆت نەرسە » دەپ ئاتىغان تاۋارلار شەھەرلىكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئائىلىسىدە « تۆيۈنۈش » دەرىجىسىگە يەتتى ياكى شۇنىڭغا يېقىنلاشتى؛ « يېڭى ئالتە نەرسە » بىخلىنىش مەزگىلىدە (تۇڭلىتىش ساندۇقى، رەڭلىك تېلېۋىزور)، ئۆسۈش مەزگىلىدە (كىر ئالغۇ، ئۈنئالغۇ، سۈرەت تارتىش ئاپپاراتى) ۋە ئومۇملىشىش مەزگىلىدە (شامالدۇرغۇچ) تۇرۇۋاتىدۇ. ھازىر شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ چىداملىق ئىستېمال بويۇملىرىغا ئېگە بولۇش مىقدارى تۆۋەن، سېتىۋېلىش مىقدارى ناھايىتى تېز كۆپەيمەكتە.

3 . نۆۋەتتە خەلق تۇرمۇشىدا ساقلىنىۋاتقان ئاساسلىق مەسىلىلەر.

ئۆي ئىجارىسى تۆۋەن بولغانلىقتىن ئۆلچىمىنى ئۆلچەپ پەرقلەندۈرۈش مۇمكىن بولمىدى، تۇرار جاي كۆلىمى ۋە سۈپىتى جەھەتتە خۇشال بولىدىغانلار بىلەن خاپا بولىدىغانلار تەڭشەلمەسلىك ھادىسىلىرىنىڭ مەۋجۇت، شۇڭا تۇرار جاي جەھەتتە يۈرگۈزۈلۈۋاتقان ھازىرقى ئۇسۇلنى تېز ئىسلاھ قىلىش كېرەك. مەركەزدىكى رەھبىرىي يولداشلارنىڭ سۆز بىلەن روھىغا ئاساسەن، ئىستېمالغا يېتەكلەش، ئۆيلەرنى تاۋارلاشتۇرۇشنى زور كۈچ بىلەن يولغا قويۇش، ھەم سېتىش، ئىجارىگىمۇ بېرىش، ئۆينى كىچىك دەپلا ھېس قىلىدىغان، چوڭ بولۇپ كېتىشتىن قورقمايدىغان چەكسىز تەلەپنى چەكلەش لازىم. (لىيۇ چىمىڭ)

شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىشىنىڭ ئايلىق تۇرمۇش خىراجىتى كىرىمى
(قوشۇمچە قىلىنغان جەدۋەل ـ 1)

پىرلىكى: يۈەن

تۈرلەر	1985- يىلى	1984- يىلى	ئاشقان-كېمەيگەنلىكى
تۇرمۇش خىراجىتى كىرىمى	270.525.27	106.953.54	
ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر بىرئادەم ئايدا	44.20	42.10	2.10
1. تۆۋەن كىرىملىك ئائىلە	17.45	20.69	—3.24
يۇقىرىقىلىمىدىن ئەلالاتۆۋەن كىرىملىك ئائىلە	13.25	16.87	—3.62
قىيىنچىلىقلىق بار ئائىلە	9.81	13.01	—3.20
2. ئوتتۇرا ھالدىن تۆۋەنرەك ئائىلە	30.10	34.58	—4.48
3. ئوتتۇرا ھال ئائىلە	45.11	40.76	4.35
4. ئوتتۇرا ھالدىن يۇقىرى ئائىلە	63.30	54.77	8.53
5. يۇقىرى كىرىملىك ئائىلە	115.25	84.09	31.16

شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىشىنىڭ ئايلىق تۇرمۇش خىراجىتى چىقىمى
(قوشۇمچە قىلىنغان جەدۋەل ـ 2)

پىرلىكى: يۈەن

تۈرلەر	1985- يىلى	1984- يىلى	1985- يىلى 1984- يىلدىكىدىن ئاشقىنى، كېمەيدى	
			سوممىسى	پىرسەنتى
تۇرمۇش خىراجىتى چىقىمى	39.19	38.65	0.54	1.4
1. ئاۋار سېتىۋالغان چىقىم	36.42	35.80	0.62	1.73
(1) يېمەكلىكلەر	18.84	19.04	—0.20	—1.05
1) ئاشلىق	4.25	4.50	—0.25	—5.56
2) قوشۇمچە يېمەكلىكلەر	12.00	10.92	1.08	9.89
3) تاماكا، ھاراق، چاي	1.43	1.00	0.43	43
4) باشقا يېمەكلىكلەر	3.02	2.62	0.40	15.27
(2) كىيىم ـ كېچەك	6.59	7.40	—0.81	—10.95

(3) كۈندىلىك يوپۇملار	4.14	3.81	0.33	8.66
(4) مەدەنىي كوكۇل ئېچىش يوپۇملىرى	3.86	0.28	3.58	1279
(5) كىتاب ـ ژورنال	0.26	0.19	0.07	36.84
(6) دوراء داۋالىنىش يوپۇملىرى	0.12	0.16	—0.04	—16.00
(7) ئوي ۋە ھۈنەرچىلىق مائېرىياللىرى	0.01	0.27	—0.26	—96.30
(8) يېقىلغۇ	0.91	1.29	—0.38	—29.25
(9) باشقا تاۋارلار	1.58	1.29	0.29	22.48
2. تاۋار خاراكتېرلىك بولمىغان چىقىم	2.77	2.85	—0.08	—2.80
(1) ئوي ئىجارىسى	0.18	0.30	—0.12	—37.33
(2) سۇ، توك ھەققى	0.30	0.38	—0.08	—21.05
(3) كومۇر گازى پۇلى				
(4) قاتناش راسخوتى	0.24	0.23	0.01	4.35
(5) پوچتا ـ تېلېگراف ھەققى	0.07	0.03	0.04	133.33
(6) داۋالاش ھەققى	0.22	0.25	—0.03	—12.00
(7) ئوقۇش راسخوتى	0.46	0.30	0.16	53.33
(8) تاۋار خاراكتېرلىك بولمىغان باشقا چىقىملار				

ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىشىنىڭ ئايلىق ئىستېمال مىقدارى

(قوشۇمچە قىلىنغان جەدۋەل ـ 3)

تۈرى	بىرلىكى	1985- يىلى	1984-يىلى	ئاشقان ـ كەمەيگەنلىكى
ئوتياش	كىلو گرام	6.71	8.42	—1.68
ئوسۇملۇق يېغى	%	0.49	0.71	—0.22
چوشقا گوشى	%	0.24	0.15	0.09
قوي، كالا گوشى	%	0.75	1.37	—0.62
ئوي قۇشلىرى	%	0.11	0.15	—0.04
تۇخۇم	%	0.16	0.13	0.03
بېلىق	%	0.13	0.11	0.02

قەنت ـ شېكەر	%	0.27	0.22	0.05
كاپېيەن	قاپ	0.51	0.62	—0.11
ئاق ھاراق	كىلو گرام	0.07	0.07	
تووەن كىرادۇسلۇق ھاراق	%	0.18	0.10	0.08
چاي	%	0. 2	0.01	0.01
قوغۇن	%	2.76	2.26	0.50
مېۋە	%	0.90	0.73	0.17
قۇرۇق مېۋە	%	0.23	0.22	0.01
كەمپىت	%	0.12	0.10	0.02
پېچىنە	%	0.09	0.14	—0.05
سۈت	%	0.33	0.52	—0.19
سوپۇن	دانە	0.32	0.26	0.06
ئەتىرە (دورا) سوپۇن	%	0.08	0.11	—0.03
باشقا كوتسېرۇدا	كىلوگرام	0.08	0.08	
سوپۇن پاراشوكى	%	0.10	0.10	

شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ ھەر 100 ئائىلىسى ئىچىدە سېتىۋالغان ۋە ئىشگە بولغان چەمداملىق ئىستېمال بويۇملىرىنىڭ سانى

(قوشۇمچە قىلىنغان جەدۋەل ـ 4)

تۈرلەر	بىرلىكى	يىلدا سېتىۋالغىنى			يىل ئاخىرىدا ئىشگە بولغىنى		
		1985-يىلى	1984-يىلى	1985-يىلى 1984-يىلدەكىدىن ئاشقان-كەمىگىنى	1985-يىلى	1984-يىلى	1985-يىلى 1984-يىلدەكىدىن ئاشقان-كەمىگىنى
چولا جاۋەن	دانە	4	3	1	82	108	—26
كالتىمر شەرە	%	0			54	55	—1
ۋېلىسىپىت	%	12	13	—1	132	128	4
تىكىش ماشىنىسى	%	1	3	—2	65	73	—8

سایاهەتچىلىك

[ئەندىلا قەدەم تاشلىغان قەشقەرنىڭ سایاهەتچىلىك ئىشلىرى] 1984-يىلى 2 - ئايدا قەشقەر رەسمىي چەت ئەلگە ئېچىۋېتىلدى. 1985 - يىلى 10 مىڭدىن ئارتۇق چەت ئەللىك سایاهەتچىلەر ۋە چەت ئەللەردىكى مۇهاجىر قېرىنداشلار كېلىپ، چەت ئەلگە ئېچىۋېتىلگەن بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدە قەشقەر بىراقلا شىنجاڭ بويىچە سایاهەت تازا قىزىيدىغان شەهەرگە ئايلىنىپ قالدى. بىر يىلدىن بۇيان قەشقەر 20 نەچچە دۆلەت ۋە رايوندىن كەلگەن 200 تۈركۈمدىن ئارتۇق، 3062 نەپەر (قېتىم) سایاهەتچىنى كۈتۈۋالدى، تارقاق مېهمانلاردىن 5000 دىن ئارتۇق ئادەمنى كۈتۈۋالدى. پاكىستانلىق مېهمانلار 766 ئادەم (قېتىم) گە يەتتى، شیاڭگاڭ، ئاۋمىنلىق، تەيۋەنلىك قېرىنداشلار 1016 ئادەم (قېتىم) گە يەتتى، تەكلىپكە بىنائەن زىيارەتكە كەلگەن چەت ئەللىك مېهمانلارنى قوشقاندا، قەشقەرگە كەلگەن چەت ئەللىك مېهمانلار 10200 ئادەم (قېتىم) گە يەتتى. سانىنىڭكۆپلىكى جەهەتتە، قەشقەرگە يىلىلاردىن بۇيان ئېكسكۇرسىيە، زىيارەتكە كەلگەن، سایاهەتكە كەلگەن چەت ئەللىك مېهمانلار ۋە مۇهاجىر قېرىنداشلارنىڭ ئومۇمىي يىغىندىسىدىن ئېشىپ كەتتى.

كۆپ قىسىم چەت ئەللىك مېهمانلار ۋە سایاهەتچىلەر قەشقەرنى قەدىمكى يىپەك يولىنىڭ سایاهەت قىلىش، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭئۆرپ - ئادەتلىرىنى چۈشىنىش، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتى ۋە دىنىي سىياسىتىنى چۈشىنىشتىكى كۆڭۈلدىكىدەك جاي دەپ هېسابلىدى.

كۆپ قىسىم سایاهەتچىلەر قەشقەردە ئېلىپ بارغان پائالىيەت مەزمۇنلىرىنى، يەرلىك

مىخانىك سائەت	دانە	6	10	—4	175	225	—50
ئېلېكترونلۇق سائەت	″	23	20	3	56	58	—2
شامالدۇرغۇچ	″	5	15	—10	20	23	—3
كىر ئالغۇ	″	5	13	—8	45	45	
توڭلاتقۇ	″	2	0	2	4	0	4
رادىئو	″	4	5	—1	54	70	—16
رەڭلىك تېلېۋىزور	″	8	5	3	24	8	16
رەڭسىز تېلېۋىزور	″	6	8	—2	25	22	3
ئۇنتالغۇ	″	7	8	—1	50	25	25
سۈرەت تارتىش ئاپپاراتى	″	0	0		3	5	—2

ئالاهىدىلىكىنى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاپلا قالماستىن، قەشقەرنىڭ ساياھەت ئىشلىرى تارماقلىرىنىڭ ئۇلار ئۈچۈن قىلغان خىزمىتىگە بىر قەدەر يۇقىرى باھا بەرگىلى بولىدۇ. قەشقەر، سەمەن، چىنباغ مېھمانخانىلىرى ھەر خىل چەت ئەللىك مېھمانلارنى ياتاق، تاماق جەھەتتە كۈتۈۋېلىش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى. بىر يىلدىن بۇيان ئۇلار تىرىشىپ ئىشلەپ قىزغىن خىزمەت قىلىپ، مېھمانلار ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك ئالاقىدار تارماقلارنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى. بولۇپمۇ قەشقەر مېھمانخانىسىنىڭ خىزمەت ئۈنۈمى يوزمۇيۈز ئاشتى، خىزمەت ئۈنۈمى سۈپەتلىك سۈرئەتلىك سۈپىتى، تاماق، سەيلىرىنىڭ سۈپىتى چەت ئەللىك مېھمانلار تەرىپىدىن «شىنجاڭ بويىچە 1 ـ دەرىجىلىك»، «غەربىي شىمال بويىچە ئەڭ ياخشى» دەپ ماختالدى.

بىر يىلدىن بۇيان ساياھەتچىلىك ئىشلىرىنىڭ قانات يايدۇرۇلۇشى بىلەن قەشقەر ۋىلايىتى بىرمىليون 500 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق چەت ئەل پۇلى كىرىم قىلىندى (ئاۋىئاتسىيە، مېھمانخانا، ساياھەتچىلەر جەمئىيىتى، سودا قاتارلىقلار قىلغان كىرىمنى تۆز ئىچىگە ئالمىدۇ)، (بۇنىڭ ئىچىدە ساياھەتچىلەر جەمئىيىتى قىلغان كىرىم 200 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق)؛ ئۇنىڭدىن باشقا سودا خاراكتېرىدە بولمىغان چەت ئەل پېرىۋوت كىرىمىدىن بىر مىليون يۈەندىن ئارتۇق كىرىم قىلىندى. (ۋاڭ ۋېيپىڭ)

[ياش ساياھەتچى فۇچىڭشېڭ قەشقەرگە كەلدى] «دەۋرىمىزدىكى شۇشاكې» دەپ ئاتالغان شاڭخەيلىك ياش ساياھەتچى فۇچىڭشېڭ 1985 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ 17 ـ كۈنى ۋېلىسىپىت مىنىپ قەشقەرگە كەلدى.

شاڭخەيلىك ياش ساياھەتچى فۇ چىڭشېڭ ۋېلىسىپىت مىنىپ قەشقەرگە كەلدى. ھاۋدى فوتوسى

29 ياشلىق فۇچىڭشېڭ ئەسلى شاڭخەي « دۇڭشىن » ھۆنەرسەنئەت زاۋۇتىدا خىزمەت قىلاتتى، زاۋۇت ئىستىخ-پاق ياچىيكىسىنىڭ شۇجىسى ئىدى. 1981 ـ يىلى 1ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى ئۇ شاڭخەيدىن ئايرىلىپ، ۋېلىسىپىت بىلەن ئۆزى يالغۇز مەملىكىتنى ئايلىنىش سەپىرىگە ئاتلانغىنىدى. بەش يىلدىن بۇيان، ئۇ كۆچلۈك جاسارەت بىلەن تۇرلۇك ـ تۇمەن قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، چاڭجياك دەرياسىنى سەككىز قېتىم ئۆتۈپ، خۇاڭخې دەرياسىنى ئۈچ قېتىم ئارقىدا قالدۇرۇپ،25 ئۆلكە، شەھەر،ئاپتونوم رايونىنى بېسىپ ئۆتۈپ44مىڭكىلومېتردىن ئارتۇق يول باستى. بۇ يەر شارىنىڭ ئېكۋاتور سىزىقىنىڭ ئۈزۈنلىقىدىن ئېشىپ كېتىدۇ. ئۇ 30 نەچچە ئاز سانلىق مىللەت خەلقىنى زىيارەت قىلدى. 5000 دىن ئارتۇق رەسىم تارتتى، مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتلىرى توغرىسىدا 500 نەچچە مىڭ خەتلىكخاتىرە يازدى. ساياھەتجەريانىدا يازغان « دەۋرىمىزدىكىشۇ شاكېنىڭ ساياھەتخاتىرىسى» دېگەن كىتابنىڭ بىرىنچى قىسمى خۇبەي خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى. ئىككىنچى قىسمىنىڭ دەسلەپكى كۆپەيمىسى پۈتتى، 3 ـ قىسمىنى يېزىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىدۇ. ساياھەت ئايلىرىدا غالىشقاندىن كېيىين، شىنجىڭ، شىمالىي قاتارلىق جايلارغا بېرىپ بىر نەچچە قېتىم مىللەتلەرنىڭ

ئۆرپ ـ ئادەتلىرى توغرىسىدىكى سۈرەتلەر كۆرگەزمىسىنى ئاچماقچى. 1985 ـ يىلى يازدا يولداش لۇ دىگىيى بېغىشلىما يېزىپ بېرىپ، ئۇنى « ياشلىقتا باغلانغان ئىرادىنى يېمىرىش مۇمكىن ئەمەس، خەلق ئۇچۇن ياخشى ئىش قىلسا ئادەملەر ئاپىرىن ئوقۇيدۇ. باتۇرلارچە ئالـ ھا، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىغا تىلەكداشمەن» دەپ ماختىدى.

فۇچىنشىياڭ قەشقەرگە كەلگەندىن كېيىن، ۋىلايەتلىك كىتتىپاق كومىتېتىنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ۋە قىزغىن كۇتۇۋېلىشىغا مۇيەسسەر بولدى. ۋىلكومنىڭ شۇجىسى يولداش گوگاڭ ئۇنى سەمىمىي يوقلىدى. ئۇ قەشقەر شەھىرى ۋە ھېيتگاھ جامەسى، ئاپپاق خوجا مـ زىرى قاتارلىق مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ئايلاندى، قەشقەر ھۈنەر ـ سەنئەت شىركىتىنى ئېـ كىسكۇرسىيە قىلدى؛ ھەر مىللەت،ھەر ساھەدىكى داڭلىق زاتلارنى زىيارەت قىلدى. ھەر مىلـ لەت كىتتىپاق ئەزالىرى بىلەن بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىش يىغىنى، سۆھبەت يىغىنلىرىنى ئۆتـ كۈزدى ھەمدە 400 دىن ئارتۇق كىتتىپاق ئەزالىرى، ياشلار، كادىرلارغا « ۋەتەن مېنىڭ قەلـ بىمدە» دېگەن تېمىدا دوكلات بەردى. 1986 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى فۇ چىنشىياڭ قەشـ قەردىن ئايرىلىپ ئۈرۈمچىگە ماڭدى، 1987 ـ يىلى باھاردا سايامەتنى بېيجىڭدا ئاخىر ـ لاشتۇرۇش مۇلچەرلەنمەكتە. (ساۋخۇي، پەرھات سەيىت)

ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان قەشقەر

فۇ چىنشىياڭ

ئالتۇن تېغىدىن ئۆتۈپ تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ جەنۇبىدىن غەربكە قاراپ مېڭىپ، قۇملۇقنى كېسىپ ئۆتۈپ چۆللەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئەڭ چوڭ بوسـ تانلىق قەشقەرگە كەلدىم. پەسىل قىشقا تەئەللۇق بولسىمۇ شەرقىي دېڭىز ساھىلىگە ئوخـ شاشلا، ئانچە سوغۇق ئەمەس ئىدى. جەنۇبتا چوڭ بولغان مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا بۇ يەر غەرـ بىي شىمالغا قىلغان سەپىرىم جەريانىدىكى سوغۇقتىن ساقلىنىدىغان ئوبدان ماكان بولدى.

قەشقەر غەربىي كۇنېلۇن تاغ تىزمىلىرىنىڭ شىمالىي تەرىپىگە، پامىر ئېگىزلىكىنىڭ شەرقىگە، تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. شەھەر ئىچىدە قەدىمكى قەدىمكى شەھەر بىلەن يېڭى شەھەرنى ئېنىق ئايرىغىلى بولىدۇ. قەدىمكى شەھەر ئاھالىسـ نىڭ زور كۆپچىلىكى ئۇيغۇر قېرىنداشلار، بۇ يەر 2000 يىلدىن ئېلگىرى سۇلۇق دۆلىتىنىڭ پايتەختى بولۇپ، تارىختىن قالغان قەدىمكى سېپىللارنىڭ ئىزى ھازىرمۇ بار. ئۇيغۇرلارنىڭ مىلـ لىي مىمارچىلىقى ھازىرغىچە قەدىمكى ئوتتۇرا ئاسىيا ئۇسلۇبىنى مۇكەممەل ساقلاپ كەلمەكتە. چوڭ ـ كىچىك مەسچىتلەر ئاھالىلار ئۆيلىرىنىڭ ئارىسىدا بىر ـ بىرلەپ قەد كۆتۈـ رۈپ تۇرىدۇ، تار ـ كىچىك كوچىلار ئەگرى ـ بۈگرى سوزۇلغان ھالدا ھەر بىر ئادەمنىڭ ئۆيـ لىرىگە ئېلىپ بارىدۇ، ھېيتگاھ مەيدانىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا ئېلىنىپ بويىچە ھازىرغىچە ساقلىنىپ كەلگەن كۆلىمى ئەڭ زور مەسچىت قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئادەمـ نى يىراق قەدىمكى دەۋر ئىچىگە ئېلىپ بارىدۇ، ھالبۇكى يېگىنشەھەر بولسا بىر بىرىگەماسـ

لىشىپ كەتكەن ئېگىز بىنالار تۇرگۇمىدىن ھاسىل بولغان، كۆپچىلىكى ئىسلام دىنىي بىناكار-لىق ئۇسلۇبىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ. كەلگە كەتكەن ئاسفالىت يوللار تەرەپ-تەرەپكە ئۆتۈشۈپ كەتكەن، قاتار-قاتار تېرەكلەر ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ. ئەشۇ قەدىمكى قۇرۇلۇشلار بىلەن زامانىۋى قۇرۇلۇشلار بىر-بىرىگە قارىشىپ ھەمنەپەس بولۇشۇپ بىرگەۋدىنى ھاسىل قىلغان. خۇددى قاشتەشىدىن ئىشلەنگەن بەلباغقا ئوخشايدىغان قىزىل دەريا سۇ شەھەرنى ئوراپ ئېقىپ بۇ قەدىمكى شەھەرنى تەخمىنەن كۆزەل تۈسكە كىرگۈزىدۇ. قەشقەر ھەقىقەتەن نەمۇنىلىك چاقىر نىملىق چۆللۈكنىڭ چېكىسىدىكى ئادەمنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرىدىغان بىر پارچە ياقۇتقا ئوخشايدۇ.

يەكشەنبە كۈنى مەن ئەتىگەندىلا كىشىلەر ئېقىمىنىڭ ئىچىگە كىرىپلا كەتتىم. مەيلى چوڭ كوچا ياكى كىچىك كوچا بولسۇن كىشىلەر دەريا دولقۇنلىرىدەك ئاقماقتا ئىدى. ماڭمىقىم ئىنتايىن تەسكە چۈشتى. بۇ ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم كېلىدىغان بازاركۈنى ئىدى. ئۇيغۇرلار بازارغا ئېشەككە مىنىپ ياكى ھارۋىغا ئولتۇرۇپ كىرىدۇ.

رەڭگا-رەڭ تۈس ئالغان تۇرلۇك مالالار بازىرىدا سېتىلىدىغان ئىنسانلارنىڭ كۆپىنچىسى ئىچكىرىنىڭ مەھسۇلاتلىرى بولۇپ، تاۋار-دۇردۇن خېلىدىكى رەختلەرنى ئايالار بەك ياخشى كۆرىدۇ. ئۇيغۇرلار گۈزەللىكنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدۇ. بولۇپمۇ قىزلار ۋە چوكانلار تەخمىنەن شۇنداق. ئۇيغۇرلاردىكى«خوتۇن ئالغان نوچى ئەمەس، كىيىمىگە چىدىغان نوچى» دېگەن گەپنىڭ داۋلىسى بار. ئۇلارنىڭ كىيىم-كېچەكلىرىنىڭ رەڭگى ئوچۇق، چوڭ گۈل ئارىسىدا كىچىك قىزىل گۈلى بار رەختلەردىن تىكىلگەن كىيىملەرنى كىيىش ئومۇملاشقان. مەيلى قىش ياكى كۈز، مەيلى ياز بولسۇن ھەر قانداق چاغدا ئادەمنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرۇپ تۇرىدۇ.

مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە دوپپا، ئۆتۈك بازىرىدا سودا قىلىشۇاتقانلارنىڭ ئاۋازىمۇ ئالاھىدە تۇرىدۇ. كالا خورەمىدىن ئىشلەنگەن ئۆتۈكلەر ئىنتايىن چىرايلىق بولۇپ، ئۇيغۇرلارنىڭ ئەر-ئايال، قېرى-ياش ھەممىسى ئۇنى كىيىشكە ئامراق. ئەر-ئايالار، قېرى-ياشلار ياخشى كۆرىدىغان دوپپىلار باھاردا ئېچىلغان گۈللەرگە ئوخشاش ئادەمنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرىدۇ.

قوغۇن، مېۋە بازىرىدا ھەر خىل تاتلىق قوغۇنلار سېتىلىدۇ، يەنە ئۈزۈم، ئانار، ئامۇت، ئالما قاتارلىقلار تاغدەك دۆۋىلىنىپ كېتىدۇ. بۇنى نەدىمۇ قىش پەسلى دېگىلى بولسۇن، بۇنى ئادەم ئاسانلا كۆز پەسلى دېگۈسى كېلىپ قالىدۇ. بازارغا كىرگەن ئەر-ئايالارنىڭ ھەممىسى ئوتقا قاقلانغاچ قوغۇن يەيدۇ. بىر-مۇچىنگە بىر جىلىك قوغۇن ئالغىلى بولىدۇ، مەن قوغۇننى بىر چىشلەپتىم، مۇزلىغاندىمىدىن چىشىم چۈشۈپكەتكىلى تاسلا قالدى. بىر ئۇيغۇر يېگىت مېنىڭ چىرىيىمدىكى ئۆزگىرىشىنى كۆرۈپ كۈلۈپ تۇرۇپ: «قوغۇن ئىسسىق، قىشتا قوغۇن يىسە قوي گۆشى يېگەندەك بولىدۇ» دېدى. مەن قوغۇننى يەۋېتىپ كۆكلۈمدە ئىللىقلىق ھېس قىلدىم، بۇ مەن ئۆمرۈمگە كىلىپ يېگەن ئەڭ تاتلىق قوغۇن.

ئەشۇ يېگى ساقلانغان ئۈزۈملەر قىزىل ھېقىققا ئوخشايدۇ، يېشىل ئۈزۈملەر مەرۋايىتقا ئوخشايدۇ، سۈيى ئېقىپ تۇرىدۇ. 2-يىلى 4-5-ئايلارغىچە ساقلاشقا بولىدۇ، ئېيتىشلاردىن

قارىغاندا ئۆزۈمنىڭ پوستى قېلىن بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇيغۇر قېرىنداشلار ماڭا: ئانار قانىنى تولۇقلايدۇ، بولۇپمۇ ئۆزاق سەپەرگە چىققان ئادەم ئېلىۋالسا، چۆل-قۇملۇقلاردا ئۇسسۇلۇقنى قاندۇرىدۇ، بەدەنىگە دەرمان كىرگۈزىدۇ دېدى. قارىغاندا ئۇلارنىڭ دوپپىلىرى ۋە كىلەملىرىدە ئانار نىڭ شەكلىنىڭ چۈشۈرۈلگەنلىكى، ھەتتا قىزلارنىڭمۇ ئىسمىنىڭ ئانار گۈل دەپ چاقىرىلىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەھۋالدۇر!

ھەممە يەرگە تارقالغان دۆكانلاردىن مېۋىلىك پۈرچىقى يېرىقلارغا كۆپۈلدەپ تارقىلىپ تۇرىدىغان تونۇر كاۋىپى، زىخ كاۋىپى، سامسا ياغدا پۈشۈرۈلگەن بېلىق قاتارلىقلارنى يېگىلى بولىدۇ. زىخ كاۋىپى ھازىر بېيجىڭغىمۇ بارىدى. لېكىن كاۋاپنىڭ ئەسلى يۇرتىدا ئۇنى يەپ كۆرگەندىلا ئاندىن ئۇنىڭ ھەقىقىي تەمىنى بىلگىلى بولىدىكەن! ياغاچ كۆمۈردىن ھاسىل بولغان غۇۋا نۇرلۇق چوغدا زىققا ئۆتكۈزۈلگەن كۆش ئۈچ - ئۈچ قېلىپ پىشماقتا، سارغىيىشقا، كەينىدىن ياغلىرى سارغىيىشقا باشلىدى، زىرە سېلىندى، قىزىق پېتى يەسەم 20 زىخ يەۋەتكىدەكمەن، شۇندا قىتمۇ تويمايدىغاندەك تۇرىمەن! ھازىر ئويلىسام ئۇنىڭ تەمى تېخىچە ئاغزىمدىن كەتمەپتۇ.

چوڭ - كىچىك ھەر خىل نانلارنىڭ تەمىمۇ باشقىچە ئىكەن. ئۇستا ناۋايلار ئىككى سەر ئېغىرلىقتىكى خېمىرنى يېيىپ دىئامېترى 30 سانتىمېتر كېلىدىغان يوغان نانغا ئايلاندۇرىدىكەن. ئۇنىڭغا تۇزغا چىلانغان پىياز، كۈنجۈت سۇركەيدىكەن، تونۇردا ساپ - سېرىق پىشقان بۇ نانلارنى يەسە چۈرۈك ھەم مېزىلىك ئىكەن. بۇ نانلارنى يېرىم ئايدىن تاكى بىر ئايغىچە ساقلاشقا بولىدىكەن. بۇ يەردە يازدىكى ئىسسىق 30℃ تىن ئاشىدىكەن. شۇنداق يازكۈنلىرىمۇ يېرىم ئايدىن ئارتۇق ۋاقىت ساقلاشقا بولىدىكەن. شۇڭا ئۇيغۇرلار سەرتقا چىققاندا مۇشۇنداق نانلارنى ئېلىۋالىدىكەن. چاي تاپسىلا ئاچ قالمايدىكەن. ئۇيغۇرلارنىڭ ئاشلىمىدە نان ئاساس قىلىنىدىكەن. بىر قېتىمدا نەچچە 10 جىڭ خېمىردا نان ئېتىدىكەن. بۇ پۈتۈن ئائىلىگە تولۇق يېرىم ئاي يېتىدىكەن.

بازارنى يېرىم كۈن ئايلانغان بولساممۇ ئاران بىر قىسمىنى كۆردۇم، ئۇندىن باشقا يەنە مىللىيلار ئالاھىدە ئېھتىياجلىق بۇيۇملار بازىرى، ھۈنەرسەنئەت بۇيۇملار بازىرى، قول ھۈنەرۋەنچىلىك مەھسۇلاتلىرى بازىرى، شەھەرنىڭ ھەر بىر بۆلۈكىدىغا تارقالغان بولۇپ، جەمئىي 23 بازار بار ئىكەن. ستاتىستىكىدىن قارىغاندا ئادەم ئازراق كىرىدىغان مەزگىللەردە بازارغا كىرىدىغان ئادەملەر 50 مىڭغا يېتىدىكەن. ئاۋات مەزگىللەردە 50 مىڭدىن 100 مىڭغا قەدەر يېتىپ بارىدىكەن. بازار كۈنى قەشقەر شەھىرى قاينام-تاشقىنلىققا چۆمىدىگەن. ئۇيغۇر قېرىنداشلارنىڭ تۇرمۇشى باھار كۈنلىرىدەك خۇشال - خۇراملىقتا ئۆتىدىكەن.

يېگى يىل بايرىمى يېتىپ كەلدى. ئۇيغۇرلارنىڭ ئادىتى بويىچە، ئۇلار يېگى يىل بايرىمى ئۆتكۈزمەيدىكەن. ھالبۇكى، ھازىر قەشقەردە خەنزۇلار بىلەن ئۇيغۇرلار ئوتتۇرىسىدامۇسەھەكەم دوستلۇق ئورناپ، ئۆز ئارا ئۆگىنىپ، قوبۇل قىلىپ، ئارتۇقچىلىقلىرى ئارقىلىق كەمتۈكلىرىنى تولدۇرۇپ چېگرا رايونىنى ئورتاق گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىپ خىزمەت قىلىۋې-

تېپىتۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئۇلار يېڭى يىلنىمۇ ئورتاق تەبرىكلەيدىغان بولۇپتۇ. كۆلكەئاۋازى، ناخشا ئاۋازى، نەغمە ـ ناۋالار بىلەن كودا يىلنى ئۇزىتىپ يېڭى يىلنى كۈتمەۋالىدىكەن. هارپا كۈنى كۆڭۈل ئېچىش مەركىزىدە، ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيى قاتارلىق كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىدا هەر مىللەت قېرىنداشلار توپلىشىپ، ئۆسۈل ئويناپ يېڭى يىلنى كۈتىۋالىدى. قەشقەر يەنىلا ئىسسى ـ جىسمىغا لايىق ناخشا ـ ئۆسۈل ماكانى تۇرمەن! هازىر تار-

قىلىپ يۈرگەن 12مۇقام قاتارلىق مۇزىكىلار، سەنەم قاتارلىق ئۆسۈللار ئىلىمىزنىڭ مەنپەت بېخىدا گەۋدىلىك ئورۇنغا ئىگە. ۋاهالەنكى،1000يىلدىن تارتۇق ۋاقىتتىن ئىلگىرىكى سۈيى سۈلالىسى، تاڭ سۈلالىسى دەۋرىدەسۈلۇقنىڭ مۇزىكىلىرى ۋە ئۆسۈللىرىنىتونۇرۇ جۇڭگوغىلاتار-قىلىپ قالماي،ئەڭ مودا مۇزىكا ۋە ئۆسۈل قاتارىدا چاڭئەنگىمۇ تارقالغان، شۇنداق بولۇشىغا قارىماي،هازىر شەھەرلەردىكى ياشلار دۇنيا بويىچە تارقالغان زامانىۋى ئۆسۈللارنى ئويناي-دىكەن. ئۇچ قەدەم، تۆت قەدەم ئىلىپ ئويناىدىغان تانسا، تاڭگۇ، دىسكو...قاتارلىقلارنى ئويناىدىكەن. كىلىشكەن ئۇيغۇر يىگىتلىرى خەنزۇ قىزلىرىنى ئۆسۈلغا تارتىپكېتىدىغانئەنئەنىۋى ئۆسۈل ئويناپ كەتتى. بىر ئۇيغۇر قىزى مېنىڭ ئالدىمغا كېلىپ مىللەت ئۆسۈلىنىئويناشقا تەكلىپ قىل-دى. هارپا كۈنى هەممە كىشى چەكسىز خۇشاللىققا چۆمدى. قەشقەرنىڭ قىش پەسلى خوددى باھار-غا ئايلىنىپ كەتكەندەك، كىشىلەرنى مەس قىلماقتا ئىدى.

قەشقەر 1984 ـ يىلى 2 ـ ئايدىن باشلاپ سىرتقا قارىتا ئېچىۋېتىلىپ ، پاپولىۋقىلار-نى، ياۋروپالىقلارنى ۋە چەت ئەللەردىكى جۇڭگولۇقلارنى بەكمۇ جەلپ قىپتۇ. 1985ـيىلى بىر يىلدا ياپونىيە، ئامېرىكا، ياۋروپادىن كۆرگىلى، تەكشۈرگىلى كەلگەن ئادەم 10مىڭدىن ئېشىپ-تۇ. بىر مىليون500مىڭ يۈەن تاشقى پېرىۋوت پۇلى كىرىم قىلىنىپتۇ. سودا خاراكتېرىنى ئالمىغان تاشقى پېرىۋوت پۇلىدىن بىر مىليون يۈەن كىرىم قىلىنىپتۇ، بۇنىڭدىن قەشقەرنىڭ دۇنيا بويىچە ئىنادەمنى ئەڭ جەلپ قىلىدىغان ساياھەت ماكانلىرىنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى، قەشقەر-نىڭ ئېقتىسادىدا ئۆنۈمى ئەڭ تېزكۆرۈلىدىغىنىنىمۇ ساياھەتچىلىك ئىشلىرى ئىكەنلىكىنى بە-لۋالغىلى بولىدۇ. مەن قەشقەرلىقلارنىڭ ساياھەت ئىشلىرىنى چوقۇم ياخشى يولغا قويۇشى-نى، بۇنىڭ بىلەن قەشقەرنىڭ هەر ساھە، هەر قايسى كەسىپلىرىنى ئالغا سىلجىتىشنى ئۈمىد قىلىمەن. قەشقەر چوقۇم پەرۋاز قىلىدۇ.

كىيىم - كېچەكلەر

[چىرايلىق ۋە رەڭگا - رەڭ ئۇيغۇر كىيىم-كېچەكلىرى] رەڭگا - رەڭ «گۈزەل»، سۈپەتلىك «ئېسىل»، مىللىي ئۇرپ - ئادەتكە ماسلىق «ئەلا» — ئۇيغۇرلاردىك كىيىم-كېچەكلىرىنى ئۆلچەشتىكى مۇھىم گۈزەللىك ئۆلچىمى. ئۇيغۇرلار مەيلى ئەر بولسۇن ياكى ئايال ھەممىسى بېشىغا بىر يىلىنىك تۆت پەسلىدە باش كىيىمى كىيىدۇ ۋە ياغلىق ئارتىدۇ. يازدا ئوتتۇرا ياشلىق، ياشانغان ئەرلەر ئاق دوپپا كىيىشكە ئامراق. ياشلار سۈپەتلىك، گۈللىرى چىرايلىق، پۇختا ئىشلەنگەن «چۆچۈرە بادام» ياكى «مەرۋايىت دوپپا» قاتارلىق دوپپىلارنى كىيىدۇ. ئايالار يېنىك، نېپىز، رەڭگى ئوچۇق ھەر خىل ھېلىلە ياغلىقلارنى ياكى گۈللۈك ياغلىقلارنى ئارتىشنى ياخشى كۆرىدۇ. باھار، كۈز پەسىللىرىدە ئىمپورت قىلىنغان قەمرۈت ياغلىق ۋەكچىم رومال قاتارلىقلارنى ئارتىشنى ياخشى كۆرىدۇ. قىش ۋە ئەتىياز كۈنلىرى ئوتتۇرا ياشلىق، ياشانغان ئايالار سىرتقا چىقىغاندا كۆپىچىلىكى پوروك ياكى كافىي رەڭدىكى تور رومال ئارتىپ، ئۈستىگە باھاسى بىر قەدەر قىممەت بولغان كەمچەت تۇماق كىيىدۇ. قىز-لار رەڭگى ئوچۇق بولغان تەتىلا شارپا ئارتىدۇ، ئوتتۇرا ياشلىق ئەرلەر سەللە پۇش تۇماق كىيىدۇ.

ئۇيغۇر ئايالىرى تۆت پەسلىنىك ھەممىسىدە ئۇزۇن كۆينەك كىيىدۇ. بۇرۇن ئايالارئۇز مىللىتىنىك ئەنئەنىسى بولغان ئەتلەستىن تىكىلگەن ياقىسىدىن تارتىپ ئېتىكىگىچە بىر تۈتاش بولغان كۆينەك كىيەتتى، كۆينەكنىك ئۇچىگە يەنە ئۇزۇن ئىشتان كىيەتتى. بۇ خىل بىرلا خىل كىيىنىش ھازىر قەشقەر شەھىرى ئىچىدە ناھايىتى ئاز ئۇچرايدۇ. ھازىر ئايالارھەم ئۇز مىللىتىنىك ئەنئەنىسى بويىچە ئەتلەس كۆينەك كىيىدۇ، سۈپەتلىك، يۇمشاق، رەڭگى ئوچۇق چېكىمەن، گىرىپتشىمەن، دېچۇلياك قاتارلىق رەختلەردىنمۇ كۆينەك كىيىدۇ، شۇنداقلا يەنە لىنىلداپ تۈرىدىغان، پەتلىك دۇخاۋا، مەخمەل، يۇك رەخت قاتارلىق ئوتتۇرا، يۇقىرى دەرىجىلىك رەختلەردىن پۈتۈن كۆينەك، قاتلاق يوپكا، كارتاي يوپكا، تۈز يوپكا قاتارلىق ھەرخىل شەكىلدىكى، ھەر خىل نۇسخىدىكى كىيىملەرنى كىيىدۇ.

ئۇيغۇر ئايالىرى ئۆزى كىيىدىغان كىيىملەرنىك كەشتىلىنىشىگە ناھايىتى ئەھمىيەت بېرىدۇ، ئۇلارنىك پۈتۈن كۆينەكلىرىگە ئادەتتە ئوك، سول تەرەپلىرى سىممېتىرىك بولغان تاق گۈللەر، تارقاق گۈللەر، ھالقىسىمان تۇشۇكچىلەر، كۆكرەك گۈللىرى، ياقا گۈللىرى كەشتىلىنىدۇ، تىكىش ماشىنىسى ئارقىلىق رەشىلىيە ئىشلىنىدۇ. يېڭىنىك ئۇچىغا ۋە كۆينەكنىك ئايىغا چىرايلىق، نەپىس مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە گۈللەرمۇ كەشتىلىنىدۇ، ئۇلار كۆينەك بەلەن يوپكىنىك بىر - بىرىگە تەسىر كۆرسىتىش پرىنسىپىدىن پايدىلىنىپ كۆينەك بىلەن يوپكىنىك رەڭگىنى تاللايدۇ. شۇنىك بىلەن رەڭگىنىك ئاچلىقى بىلەن قېنىقلىقى، نۇر سۈمۈرۈش بىلەن نۇر قويۇۋېتىشى ئۇز ئارا ماسلاشتۇرۇلۇپ، ئەسلى چىرايلىق بولغان مىللىيچە كىيىم تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كېتىدۇ.

ئۇيغۇرلارنىك كىيىم - كېچەكلىرى ھەر خىل، ھەر ياكىزا، چىرايلىق كۆينەك، دوپپا، باش ياغلىقى قاتارلىقلار بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ، ئۇلارنىك كىيىم - كېچەكلىرى باشقىچە ئۇزگىچە

لىككە ئىگە، ئەتىياز، كۈز پەسلىدە قىزلار كەشتىلىك كۆينەك ياكى پۇتۇن كۆينەكلەر ئىسلاھ ئۈستىگە ئۆزگىچىلىككە ئىگە چىرايلىق جىلىتكە كىيىدۇ، بېشىغا ھەر خىل دوپپىلاردىن كىيىدۇ، نۇر چاقناپ تۇرغان مارجان تاسىدۇ، ۋالىلداپ تۇرىدىغان ھالقاسالىدۇ، سۇس رەڭلىك لۇن، كاپرون پايپاق كىيىدۇ، ئېگىز پاشنىلىق توپلىي كىيىدۇ، ناھايىتى پۈزۈر كۆرۈنىدۇ. قىشتا، ئايالار، بولۇپمۇ ئوتتۇرا ياشلىق ئايالار خاتىدەن، دۇدۇن، مەخمەلدىن پاختىلىق كىيىم كىيىشنى ياخشى كۆرىدۇ، ئۈستىگە پۈرلەشمەيدىغان دىلۇن، سارجا، سوكنو قاتارلىق كەڭ ياقىلىق قوش قەۋەت تۆكمىلىك چاپان ياكىكاستيۇم كىيىدۇ. بويىندىن جىلىتكىسىنىك ياقىسىۋە مارجىنى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. سىرتقا چىققاندا توق رەڭلىك ياكى ئاچ رەڭلىك سوكنو قاتارلىق رەختلەردىن تىكىلگەن پەلتۇ كىيىدۇ، قىزىل ياكى ھاۋارەڭ يۇڭ شىم كىيىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە جىگەررەڭ ياكى قارا رەڭلىك ئۇزۇن يىپەك پايپاق كىيىدۇ، پۇتىغا ئارا پاشنىلىق ياكى ئېگىز پاشنىلىق بوتىي ياكى ئۆتۈك كىيىدۇ. (ۋې يۈشىلك)

[قەشقەر شەھەرلىك كىيىم - كېچەك، ئاياغ كىيىم، باش كىيىم شىركىتىنىك ئەھۋالى] قەشقەر شەھەرلىك كىيىم - كېچەك، ئاياغ كىيىم، باش كىيىم شىركىتى 1981-يىلى قۇرۇلغان بولۇپ،كوللېكتىپ ئىگىلىكىدىكى كارخانا،ھازىر 684نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىلىرى523نەپەر). 6-دەرىجىلىكتىن 8-دەرىجىلىككىچە بولغان لايىھىلەش، پىچىش خادىملىرى 24نەپەر، ھەر قايسى زاۋۇتتا ئۆچتىن بەشكىچە لايىھىلىگۈچى بار. شىركەتنىڭ ئاياغ تۈرلىرىنى ئىشلەپچىقىرىشتامىلۇم ئاساسى بار. لاتاكەش زاۋۇتى ھەر خىل ئولچەمدىكى ئاياغلارنى ئىشلەپچىقىرىدۇ. رەختى پىششىق، چىرايلىق،ئايالچە ئاياغلارنىڭ تۈز پاشنا، يانتۇ پاشنا، ئېگىز پاشنىلىق ھەر خىل شەكىلدىكىلىرى بار. ھەر خىل رەڭدىكى ئاياغ، گۈللۈك ئاياغ، ياشلار ئايىغى، يەنە ھەر تۈرلۈك،ھەر شەكىلدىكى بالىلار ئايىغى بولۇپ، ئەرزان، چىداملىق، خېرىدارلارنىڭ قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى.

كىيىم - كېچەك ئىشلەپچىقىرىش جەھەتتە بىرىنچى ۋە ئىككىنچى كىيىم تىكىش زاۋۇتى مىللىيچە كىيىم - كېچەك تىكىشنى ئاساس قىلىدۇ. بۇ شىركەتنىڭ مىللىي كىيىم-كېچەك لەر زاۋۇتى مىللىي كىيىم - كېچەكلەرنى تىكىش، ھۈنەر - سەنئەت، لايىھىلەش جەھەتتىكى تەتقىقاتتا يېتەكچى ئىجادىيەتلەرنى قولغا كەلتۈردى، بۇ زاۋۇت 1984-يىلى قۇرۇلغان، 105 ئىشچى، خىزمەتچىسى بار (بۇنىڭ ئىچىدە كادىر 10نەپەر). بىر نەپەر داڭلىق ئۇيغۇر كىيىم- كېچەك ئۇستىسى بار ۋە 15نەپەر سىرتتا مەخسۇس كەسىپتە تەربىيىلەنگەن تېخنىكلار بار. مەھسۇلات تۈرلىرى 100خىلدىن ئاشىدۇ، گۈللۈق دوپپا 10نەچچە خىلدىن ئاشىدۇ. مەسىلەن: رەڭلىك گىرىپتىشىن، شىفىك دۇخاۋا، دۇدۇن، چېكەن، فەلىدەن، كانىۋاي كۆينەك قاتارلىقلار بار. رەختلەرنىڭ تاللىنىشى،گۈلى ۋە نۇسقىسى ماسلاشتۇرۇلغاچقا، سەپلەنگەن، قېتىقىنىپ ئىشلەنگەچكە قويۇق مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغان بۇ مەھسۇلاتلار قەشقەر بازىرىدىكى ئوخشاش مەھسۇلاتلار ئىچىدە ئالاھىدە ئورۇن تۇتۇۋاقتا، بولۇپمۇ بۇ زاۋۇتتا ئىشلەنگەن قىسقا يەڭلىك كانىۋاي كۆينەك ئاز سانلىق مىللەت ئەر ياشلىرىنىڭ چوڭقۇر ئالقىشىغا ئېرىشتى. ھەر خىل شەكىلدىكى سارجا پەلتۇ، كاستيۇم-بۇرۇل

كىلار قەشقەر ۋىلايىتىدىكى ھەر قايسى ناھىيە ۋە جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ھەر قايسى ئوبلاست ۋىلايەتلەردە سېتىلىپلا قالماستىن، يەنلىكى ئۇرۇمچى، كۇنجۇ، بېيجىڭ ۋە شەرقىي شىمال قاتارلىق جايلاردىمۇ سېتىلماقتا. 1985-يىلى 61مىڭ 750دانە ئەر-ئايالچا پەلتۇ، كاستىيۇم-بۇرۇلكا، 1500دانە كۆينەك ئىشلەپچىقىرىپ ئالدىنقى يىلدىكىدىن كۆپەيدى.

ئۇچىنچى كىيىم-كېچەك زاۋۇتى 20يىلدىن ئارتۇق تارىخقا ئىگە بولۇپ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، بۇ زاۋۇت بازار ئۇچۇرلىرىنى ئىگىلەشكە ماھىر بولغانلىقتىن كارخانىنى جانلاندۇرۇپ، ئەسلىدىكى كىيىم تىكىش شەكلىنى تىجارەت شەكلىگە ئۆزگەرتتى. مەھسۇلات جەھەتتە قىش پەسلىدە ئەر-ئايالچە چېچەكلىك سوكنو پەلتۇ، يېنچاق سوكنو پەلتۇ، سوكنو جۇڭسەنپۇ چاپان قاتارلىقلار بىلەن تىجارەت قىلدى. ياز پەسلىدە ھەر خىل كۆللۈك كۆينەك، بالىلار كۆينىكى ۋە تۇرلۈك ئەر-ئايالچە قىسقا كۆينەك. باھار ۋە كۈزلۈك ئەر-ئايالچە كاستىيۇم-بۇرۇلكا، لىمچا، ھەربىي نۇسخىدىكى كىيىم قاتارلىقلار بىلەن تىجارەت قىلدى. مەھسۇلاتلار كۆپ، تىكىلىشى پۇختا، ئىنچىكە، كۆركەم بولۇپ خېرىدارلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. بۇ مەھسۇلاتلار قەشقەرىدىكى چوڭ سودا دۇكانلىرىدىلا سېتىلىپ قالماي، ناھىيىلەردىمۇ سېتىلماقتا. ساتقۇچى ئورۇنلارنىڭ ئىنكاسىدىن قارىغاندا: بۇ مەھسۇلاتلارنىڭ بازىرى ئىنچىكىرىدىن كەلتۈرۈلگەن ماللارنىڭكىدىن ياخشىكەن، ساتقۇچى بەزى ئورۇنلار بۇ زاۋۇت بىلەن ئۆزۈن مۇددەتلىك مال بىلەن تەمىنلەش توختىمى تۈزگەن. ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشىلاش ئۈچۈن شىركەت ئاكتىپچانلىق بىلەن ھەر قايسى زاۋۇتلارنى ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىدى، ئاساسلىقى بېيجىڭ، شاڭخەي، چىڭخەي، لەنجۇ، ئۇرۇمچى، ئىلى، ئاقسۇ قاتارلىق جايلاردىن ئاساسلىقى چېچەكلىك سوكنو سارجا، گىرىپتىشىن، شىغىرلىق دۇخاۋا، دىلۇن، دىلۇن، كەشتىلەنگەن ئەدىيال، تاۋار - دۇردۇن قاتارلىق 30خىلدىن ئارتۇق مال كىرگۈزدى. 1985-يىلى پىلان بويىچە سېتىۋالىدىغان ماتېرىيال 600مىڭ يۈەنلىك بولۇپ، بازارغا سالىدىغان تەييار مەھسۇلات ئۆكسۈپ قالغاچقا، ئەمەلىيەتتە 1 مىليون 110مىڭ يۈەنلىك مال سېتىۋېلىپ، ئېھتىياجغا كاپالەتلىك قىلىندى.

1985-يىلى ھەر قايسى زاۋۇتلار تۇرلۈك ئىقتىسادىي كۆرسەتكۈچلەرنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلىدى. مەھسۇلات قىممىتى3مىليون 518مىڭ 309يۈەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 99.76% ئاشتى. ئالغان پايدا 122مىڭ 228يۈەن بولۇپ 44% ئاشتى، 19290دانە ھەرخىل كىيىم، 49813 جۈپ ئاياغ تەكتى، لايىقەتلىك بولۇش نىسبىتى33.98 پىرسەنتكە يەتتى، بىر مىليون232مىڭ يۈەنلىك مال سېتىلىپ ئەسلىدىكى پىلاندىن بىر ھەسسىدىن كۆپ ئاشتى. 59مىڭ 734 يۈەن باج تاپشۇرۇپ بۇلتۇرقى ئوخشاش مەزگىلدىكىدىن 16% ئاشتى. (خې ۋېن)

[بۇگۈنكى دېھقانلارنىڭ كىيىمى] يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، دېھقانلارنىڭ تۇرمۇشىدا چوڭقۇر ئۆزگىرىشلەرنىڭ بولۇشىغا ئەگىشىپ، قەشقەرنىڭ يېزىلىرىنىڭ شەھەر بىلەن بولغان ئالاقىسى كۈنسايىن زىچلىشىپ بارماقتا، دېھقانلارمۇ زامانىۋى كىيىم-كېچەكلەرنى ھەدەپ كىيىدىغان بولدى. دېھقانلارنىڭ كىيىمى شەھەر كىيىمى ئاساسىدا يېزىلارغا لايىقلاشتۇرۇلۇپ تەرەققىي قىلدۇرۇلماقتا. بولۇپمۇ يېزا ئايالىرىنىڭ كىيىمى قىممەت باھالىق، ياخشى، چوڭ سۈپەت، گۈزەل بولۇش تەرەپكە قاراپ تەرەققىي قىلىپ، شەھەرلەردىكى كىيىم-كېچەكلەرنىڭ سەۋىيىسىگە يېتىشىپ قالدى.

دېھقانلار دىك كېيىم-كېچەككە بولغان تەلىپى ئۈپەتلىك بولۇش، قىممەت باھالىق بو-
لۇش يۈزلىنىشىگە قاراپ تەرەققىي قىلىماقتا. شەھەر ئەتراپىدىكى ئايالار بۇرۇن ئارزۇقىل-
غان، لېكىن كېيىش مۇمكىن بولمىغان گىرىپتىشىن، چېكەن، دۇخاۋا، سارجا، سوكنو قاتارلىق ئوتتۇ-
را، يۇقىرى باھالىق كېيىملەردىك ھەممىسىنى كىيەلەيدىغان بولدى. ئوتتۇرا ياشلىق، ياشا-
غان ئايالار ئادەتتە سىرتقا چىققاندا كەمچەت تۇماق كىيىپ چىقىدىغان بولدى. ياش ئايال-
لار بولسا ئىمپورت قىلىنغان قەمرۇت ياغلىق ۋە گىجىم رومال ئارتىدۇ، يېزىلاردىكى ئايالار-
دىك كېيىنىشى شەھەردىكىلەردىك كېيىمى بىلەن سېلىشتۇرغاندا پوسۇدى جەھەتتە مودا قوغ-
لاشمىسىمۇ، رەخت تاللاشتا ئىنتايىن دىققەت قىلىدىغان بولدى. ئەتىياز، كۈز كۆزلىرى دۇخاۋا،
چېكەن رەختىدىن تىكىلگەن پۈتۈن كۆينەك ۋە كاستيۇم-يوپكا كىيىدۇ. يازدا گىرىپتىشىن قاتار-
لىق نەپىس رەختلەردىن تىكىلگەن پۈتۈن كۆينەك كىيىدۇ، قىشتا سارجا، سوكنو، توقۇلما قا-
تارلىقلاردىن تىكىلگەن كالتە، ئۈزۈن پەلتۇ كىيىدۇ، يېپەك رەختتىن تىكىلگەن كالتە ئىشتان
كىيىپ ئۇستىگە ئۈزۈن نىلۇن پاپياق كىيىدۇ؛ قىشتا يۇڭ ئىشتان كىيىپ ئۇستىگە ئۈزۈن نى-
لۇن پاپياق كىيىدۇ؛ يەنە بەزىلەر ئۈزۈن ئىشتان، نىلۇندىن ياكى ساپ يۇڭدىن ئىشلەنگەن
قاتلاق يوپكا كىيىدۇ. ئادەتتە ئايالار بەتىنكە ياكى ئۆتۈك كىيىدۇ. قەرى ئايالار مەيلە
كىيىدۇ، كىيىم-كېچەكلەرنىڭ رەڭگارەڭلىكى جەھەتتە، ئوتتۇرا ياشلىق، ياشانغان ئايالار
سۇس، سىپتا كىيىملەرنى كىيىدۇ. ياش ئايالار ئوچۇق، رەڭلىك، چوك ئۈپەت، كۆركەم
كىيىملەرنى كىيىدۇ، لېكىن ياقىسى يوغان ئويۇلغان، قىسقا يەڭلىك، يەڭسىز پۈتۈن كۆينەك-
لەرنى ھەرگىز كىيمەيدۇ.

يېزىلاردىكى ئىشلەپچىقىرىش شەكلىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ، دېھقانلار دىك كىيىم-كې-
چەكلىرىدىمۇ يارىشىملىق بولۇش يۈزلىنىشى بارلىققا كەلدى. دېھقانچىلىقنىڭ قاتىلاشچىلىق
ۋاقتىلىرىدىن باشقا چاغلاردا، ئۇلار سىرتقا چىقىپ ئەركىن سايا ھەت قىلىغاندا، شەھەرگە ئىش
بىجىرىشكە، تۇغقان-يوقلاش، دوست-يارلىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن كەلگەندە دېھقانلار ياخشىراق، ئالىيە-
راق كىيىدىغان بولدى. ئادەتتە دېھقانلار دىك ئۆيدە ھېيت-بايرام، ئۆلۈم-يېتىم، تۆي-تۆ-
كۈن ئىشلىرىدا كىيىدىغان قاملاشقان كىيىمدىن 1-2 قۇر بولىدۇ، بۇ جەھەتتە قەرى ئىشلەر-
دىك كىيىم-كېچەكلىرى ئالاھىدىلىككە ئىگە. ئوتتۇرا ياشلىق، ياشانغان ئىشلەر سەرپۇش تۇ-
ماق كىيىدۇ، يوللۇق رەختتىن ئۈزۈن چاپان كىيىدۇ. بېلىگە بىغلاق باغلايدۇ. قارا چېپەر قۇت
ئىشتان كىيىدۇ. مەيسە كىيىدۇ. چەكمەن چاپان ۋە قارا رەختتىن ئاغلىق ئىشتان كىيىدىغان،
ئاق تۇماق ۋە شاپاق دوپپا كىيىدىغان دەۋر ئۆتۈپ كەتتى.

يېزىلاردىكى ئايالاردا مېھمان بولغىلى بارغاندا بالىسىنى ئېلىپ بارىدىغان ئادەت بار.
شۇڭا ئۇلار ئۈزىنىڭ بالىسىنى كىيىم-كېچەكلىرىگىمۇ دىققەت قىلىدۇ. بالىلار كىيىم-كېچەك-
لىرىنىڭ خىلى ناھايىتى كۆپ، قولى تەپلىك ئايالار ئۈزى تىكىپ بەرگەن كىيىمدىن باشقا،
ھازىر يېزىلاردا كۆپ قىسىم كىشىلەر بىۋاستە بازاردىن تەييار كىيىم ئېلىپ بېرىپ، بالىلار-
نى تۈزەشتۇرىدۇ.

يېزىلاردا ئەرلەرنىڭ كىيىم-كېچىكىدىكى ئۆزگىرىش ئاساسلىقى دېھقانلارنىڭ ئەمگەك
قىلىش شەكلىنىڭ ئۆزگەرگەنلىكىدىن بولدى، كەڭ دېھقانلار ئېغىر جىسمانىي ئەمگەكتىن
قۇتۇلۇپ، يېرىم ماشىنىلىشىشقا قاراپ تەرەققىي قىلىماقتا، ئەمگەك سېخىللىقى يېنىكلەپ بار-

شەخسىلەرنى تونۇشتۇرۇش

تارىخىي شەخسىلەر

مەھمۇد قەشقەرى (مىلادى تەخمىنەن 1008-يىلدىن 1105-يىلغىچە) 11-ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا ئۆتكەن دۆلىتىمىزنىڭ مەشھۇر ئۇيغۇر تىلشۇناسى ۋە مەشھۇر ئالىمى. ئۇ نۇرغۇن جايلارنى كېزىپ چىقىپ، ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ كەڭ رايونلىرىدا ياشايدىغان تۈرك تىل سىستېمىسىدىكى قەبىلىلەرنىڭ تىللىرىنى تەكشۈرگەن ۋە توپلام قىلىپ تۈزگەن. مىلادى 1076-يىلى ئەرەب ئىمپېرىيىسىنىڭ پايتەختى باغدات تا كاتتا ئەسەر «تۈركىي تىللار دىۋانى» نى ئەرەب يېزىقىدا تۈزۈپ چىققان.

بۇ كاتتا ئەسەرنىڭ قول يازمىسى 1914-يىلى تۈركىيىدە سېزىۋېلىنغاندىن كېيىن، پۈتۈن دۇنياغا تونۇلۇپ ساھەسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرگەن. كىشىلەر قول يازمىغا يېزىلغان ئەسىرلىك ئاپتورنىڭ ئىسمى پامىلىسىگە ئاساسەن، بۇ كىتابنىڭ ئاپتورىنىڭ قەشقەرلىق ئىكەنلىكىنى بىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن، دۆلىتىمىز ھۆكۈمىتىنىڭ مەھمۇد قەشقەرى ھەمدە «تۈركىي تىللار دىۋانى»غا بولغان تەتقىقات خىزمىتىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، ئادەم كۈچى، مالىيە كۈچى جەھەتتىن زور كۈچ بىلەن مەدەت بەردى. جۇ ئېنلەي زۇڭلى ھايات ۋاقتىدا، تەتقىق قىلغۇچى خادىملارنىڭ تۇرمۇش ۋە خىزمەت ئەھۋالىنى شەخسەن ئۆزى سوراپ، تەتقىقات خىزمىتىنىڭ ئوڭۇشلۇق قانات يايدۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرگەنىدى.

مەھمۇد قەشقەرى مىلادىنىڭ تەخمىنەن 1008-يىلى تۇغۇلغان. ئۇنىڭ يۇرتى ئوپال بوۋاپ، شۇ چاغدىكى قاراخانىلار پادىشاھلىقىنىڭ پايتەختى قەشقەرگە تەۋە بولغان بىركەنت ئىدى. ئەينى زامانداكى شۇ جاينىڭ ئات قويۇش ئادىتىگە ئاساسەن، مەھمۇد دېگەن ئىسمىنىڭ ئارقىسىغا قەشقەر دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويغان. بۇ ــ ئۇنىڭ قەشقەردە تۇغۇلغانلىقى ھاقتا، ئۇلار ئەمدى ئەمگەك قىلغاندا كېيىمىنىڭ يىرتىلىپ كېتىشىدىن قورقمايدىغان بولدى. ئوتتۇرا ياش، ياش دېھقانلار ھازىر تالالىق رەختلىرىدىن تىكىلگەن قاپلىما چاپان ۋە ستا-لىن پوسۇنىدىكى كېيىملەرنى كىيىدۇ. كىيىم-كېچەكلەرنىڭ رەڭگىدىن ئالغاندا توپا رەڭ، كۈمۈش رەڭ ۋە كافىي رەڭلىك كىيىملەرنى ياخشى كۆرىدۇ. بۇرۇن ئەرلەر كىيىدىغان كۆك خادانى ياكى قارا چىپەرقۇت كىيىملەر ھازىر تەدرىجى سەپتىن چىقىپ كەتمەكتە. ھازىر ئۇلار ئەمدى سۈركىلىشكە چىداملىق، كىر كۆتۈرۈشلۈك، توپا كىرمەيدىغان ئازاد ماركىلىق چۈخەيلەرنى ۋە ئەرزان سۇلياۋ كەشلەرنى كەيمەيدىغان بولدى، شەھەردە يالاڭياق دېھقانلارنى ئۇچرىتىش تەسلى بولمايدۇ، بۇگۈنكى دېھقانلار كۆركەم، چوك سۈپەت بەتسىنكە، ئۇ تۇكلەرنى كىيىدىغان بولدى. (ئەكبەر)

لىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇنىڭ تولۇق ئىسمى: مەھمۇد بىن ھۈسەيىن بىن مۇھەممەد قەشقەرى. ئۇنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى مۇھەممەد بىننى ھۈسەيىن بولۇپ، ئەينى زامانلاردىكى قاراخانىلار پادىشاھلىقىدىكى خان جەمەتى ھېسابلىناتتى ۋە يەرلىك ئەمەلدار ئىدى. ئۇنىڭ ئانىسى بۈ- ۋى رابىيەم چىرايلىق، ئەقىللىق، بىلىملىك، ئەخلاقلىق ئايال ئىدى. مەھمۇد قەشقەرى كىچىك چېغىدىن تارتىپلا ياخشى تەربىيىگە ئىگە بولغان. كىچىك چېغىدىلا ئاتا - ئانىسىدىن ئۇرغۇن بىلىملەرنى ئۆگىنىۋالغان. ياش چېغىدا قاراخانىلار پادىشاھلىقىنىڭ پايتەختى قەشقەردىكى ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇغانكەن. ئەينى زامانىدىكى مەشھۇر ئالىم شەيىخ زاھىد ھۈسەيىن بىننى خەلىفە قەشقەرى-مەھمۇد قەشقەرىنىڭ ئۇستازى بولغان. ئۇ مەكتەپتە تىل، تارىخ، جۇغراپىيە، ئاستىرونومىيە، تەبابەت، لوگىكا، دىنىي جەھەتلەردىكى بىلىملەرنى ئىگىلىگەن.

مىلادى 1058- يىلى، قاراخانىلار پادىشاھلىقىدا ئوردا سىياسىي ئۆزگىرىشى يۈز بېرىپ ئۇنىڭ دادىسى ئۆلتۈرۈلىدۇ. ئۇ ئىلاجسىزلىقتىن ئۆز يۇرتى ئوپالدىن چىقىپ كېتىپ، غەربىي تەرەپتىكى تۈرك تىل ستېمىسىدىكى قەبىلىلەرگە بارىدۇ. 14 يىل- لىق سايياھەت جەريانىدا، ئۇ ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ ئوغۇزلار، چىگىللار، پوسمىلار، ياغماق- لار، قىرغىزلار، تۈرك، تۈركمەنلەر تۈرۈشلۇق رايونلارغا بېرىپ، ئۇرغۇن تېرمىنلارنى ۋە باش- قا ماتېرىياللارنى توپلايدۇ ۋە خاتىرىلەپ ماڭىدۇ. مەھمۇد قەشقەرى ئالدى بىلەن قەشقەردە تىل تەكشۈرۈش ئىلىپ بېرىپ، شۇ جايدا ئىشلىتىلىۋاتقان بىر قانچە خىل تىلنى ئېنىقلاپ چى- قىدۇ. كېيىن، سىر دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقى ۋە ئىلى ۋادىسىنى، ئىسسىق دەرياسىنىڭ ئەتە- راپىنى تەكشۈرۈپ چىقىپ، تۈرك تىل ستېمىسىدىكى مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ - ئادەت، تىل-ئېغىز- لىرىنى خاتىرىلەپ، ئۇلارنىڭ تىلىنى ئۆگىنىدۇ.

مىلادى 1072 - يىللىرى مەھمۇد قەشقەرى ئىسلام دۇنياسىنىڭ مەشھۇر شەھىرى باغدات- قا كېلىدۇ. بۇ يەرگە دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇسۇلمان ئەدىپلەر، تىلشۇ- ناسلار، تارىخچىلار، ئاستىرونومىلار ۋە ئىلاھىيەتشۇناسلار يىغىلغان بولۇپ، مۇسۇلمانلار ۋە تۈرك تىلىنىڭ مەركەزلەشتۈرگۈچىسى مەھمۇد قەشقەرىگە نىسبەتەن ئىنتايىن ھۆرمەت باغدا تقاكېلىش ئىنتايىن مۇھىم ھېسابلىناتتى. ئۇ، ئاھايىتى تېزلا ئوردا بىلەن مۇناسىۋەت باغلايدۇ. پادە- شاھلىق كۈتۈپخانىسىدا نۇرغۇن كىتابلارنى ئوقۇيدۇ. بىر تەرەپتىن ئۆگىنىپ، يەنە بىر تە- رەپتىن توپلىغان تىل ماتېرىياللىرىنى رەتلەيدۇ. مىلادى 1072 - يىلىدىن باشلاپ، ئەرەب يە- زىقىدا يېزىلغان ئەسىرى «تۈركىي تىللار دىۋانى» نى تۆت يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ، 1076- يىلى قولدىن چىقىرىدۇ. ئۇنىدىن كېيىن، مەھمۇد قەشقەرى بۇ ئەسىرىنى ئەرەب خەلىپىسى ئو- بۇلقاسىم ئابدۇللا بىننى مەھمۇد مۇھەممەد مۇقتەدىگە تەقدىم قىلىدۇ. مۇقتەدى «تۈركىي تىل- لار دىۋانى» نى كۆھەر دەپ قاراپ، ئوردىدىكى پادىشاھلىق كۈتۈپخانىسىدا ساقلاپ، كىشىلەر- گە كۆچۈرتىدۇ.

مىلادى 1080 - يىلى، مەھمۇد قەشقەرى باغداتتىن ئايرىلىپ، ئۆز يۇرتى ئوپالغا قايە- تىپ كېلىدۇ. ئۆز يۇرتىدا مەكتەپ ئېچىپ، بىر قانچە يىل بالا ئوقۇتۇش بىلەن مەشغۇل بو- لىدۇ. مەھمۇد قەشقەرى 97 يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، مىلادى 1105 - يىلى بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالە- شىدۇ. ئۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئوپالدىكى ئازدىق كەنتىگە دەپنە قىلىنىدۇ. كىشىلەر بۇ جاينى «مەزرىتى موللام» دەپ ئاتىشىدۇ. 1914-يىلى تېپىلغان «تۈركىي تىللار دىۋانى» نىڭ

قوليازما دۇسقىسىنى 1266 - يىلى مۇھەممەد ئەبۇ بەكرى ئىبن ئەيۋل بەنتەھى دېگەن كىشىلىك كۆچۈرگەن بولۇپ، كىتابتا مۇنداق دەپ تونۇشتۇرغان: بۇ كىتابنىڭ ئىسمى «تۈركىي تىللار دىۋانى»، ئاپتورى قەشقەرلىق مەھمۇد قەشقەرى.

«تۈركىي تىللار دىۋانى» نىڭ تېپىلىشى تۈركىيە ۋە دۇنيا ئىلىم ساھەسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرىدۇ. چۈنكى، بۇنىڭدىن ئىلگىرى كىشىلەر ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ كەلگۈسى رايونلىرىدا ياشاۋاتقان تۈرك مىللەتلىرىنىڭ تىلى، ئىجتىمائىي، ئەخلاقىي، خىسلىتى، ئەدەبىيات ۋە سەنئىتى، ھاكىمىيەت ئالاھىدىلىكى، پائالىيەت دائىرىسى، ئىپتىتقادى ۋە ئۆرپ - ئادەتلىرىنى كۆپ چۈشەنمەيتتى. «تۈركىي تىللار دىۋانى»-قەدىمكى زامانداشكى تۈرك مىللەتىنىڭ سىرلىق ئوردىسىنى ئېچىۋەتكەن بىر ئالتۇن ئاچقۇچ ۋە ھازىرغا قەدەر تارقىلىپ كەلگەن بىردىنبىر قەدىمكى تۈرك تىل لۇغىتى بولۇپ، بىز ئۇچۇن ئوتتۇرا ئەسىردىكى تۈرك تىل سىستېمىسىدىكى مىللەتلەرنىڭ ئورغۇن تىلى، لۇغەت تەركىبى ۋە گىراماتىكا ماتېرىياللىرىنى ساقلىغان. ئەينى زامانداشكى ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ كەلگۈسى رايونلىرىدىكى سىياسىي ئەھۋال ۋە ئۆرپ - ئادەت، جۇغراپىيە، تارىخ، مەدەنىيەت قاتارلىق جەھەتتىكى ماتېرىياللارنى خاتىرىلىگەن.

مەھمۇد قەشقەرى «تۈركىي تىللار دىۋانى» نى سەككىز قىسىمغا بۆلگەن. ھەر بىر قىسىمى ئىككى بابقا بۆلۈنگەن بولۇپ، كىتابقا ھەر قايسى تۈرك تىل سىستېمىسىدىكى مىللەتلەرنىڭ تېرمىنلىرىدىن 7500 سۆزلۈك كىرگۈزۈلگەن. ھەر بىر سۆزنى قەشقەر تىلى بىلەن ئىزاھلىغان. غەربىي دىيار ۋە ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ھەر قايسى جايلارنىڭئادىتى، ئەھۋالىنىكۆپلەپ تونۇشتۇرغان ھەمدە شۇ چاغدا تارقىلىپ يۈرگەن نەچچەيۈز لىگەن قوشاق، شېئىرلار كىرگۈزۈلگەن. ئورغۇن جاي ناملىرىنىڭ كېلىش مەنبەسى، مىللەت ۋە قەبىلىنىڭ نامى، ھايۋانات-لار، ئۆسۈملۈكلەر، دەريالار، تاغلار، دىن، چېگرا قاتارلىق نەرسىلەر خاتىرىلەنگەن. ئۇ تونۇشتۇرۇلغان. پۈتۈن كىتاب جەمئىي لاشتۇرۇلغان، قۇرۇلۇشى مۇكەممەل، تەرتىپى ئېنىق بولۇپ، تىنچلىقلىك بىلەن تۇرۇپ چىقىلغان كاتتا ئەسەر ھېسابلىنىدۇ. بۇ چوڭ لۇغەتكە قاراخانىلار پادىشاھلىقىزامانىدىكى بارلىق تۈرك مىللەتلىرىنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادى، مەدەنىيىتى خاتىرىلەنگەن بولۇپ، تۈرك مىللەتلىرىنىڭ «قامۇسى» بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ بۇ ئۇلۇغ مۇنەۋۋەر پەرزەنتى، تۈرك تىلى تىل شۇناسلىقىنىڭ پىرى مەھمۇد قەشقەرى بىزدىن ئايرىلغىلى 800 يىلدىن كۆپرەك بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ بىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن «تۈركىي تىللار دىۋانى» ئىنتايىن قىممەتلىكتۇر. بۇ كاتتا ئەسەر دۆلىتىمىزنىڭ قەدىمكى زامان پەن - مەدەنىيىتىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى بولۇپ، بىزنى غەربىي دىيار ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا تارىخىنى تەتقىق قىلىشىمىز ئۈچۈن قىممەتلىك ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلىدى، دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ھۆسۈن قوشتى. 1985 - يىلى ئاخىرىدا، خەلق ھۆكۈمىتى مەھمۇد قەشقەرىنىڭ مەقبەرىسىنى كېڭەيتىپ ياسىدى ۋە رېمونت قىلدى. (قارىمان)

[يۈسۈپ خاس ھاجىپ] 1019 - يىلى قاراخانىلار پادىشاھلىقىنىڭ پايتەختى بالاساغۇن① دا تۇغۇلغان. بالىلىق دەۋرىدە، پادىشاھلىقنىڭ مەركىزى قەشقەرگە كېلىپ ئولتۇراقلاشقان، قەشقەردىكى ئىسلام دىنى خانلىق مەدرىسىدە ئوقۇغان. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن، تەكلىپ بويىچە مەدرىسە قېلىپ ئوقۇتقۇچى بولغان. شۇندىن كېيىن، يۈسۈپ «بىلىم

① بالاساغۇن - ھازىرقى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ چېگرىسى ئىچىدە.

لىك، دىندار كىشى» بوپقالغان، مىلادى 1069 ـ يىلى (؟) 50 ياشقا كىرگەندە، پادىشاھلىقىنىڭ مەركىزى قەشقەردە 18 ئاي ۋاقىت سەرپ قىلىپ، ئۇيغۇرلار تارىخىدىكى تۇنجى كۆپ مەزمۇنلۇق يازما ئەدەبىي ئەسەر «قۇتادغۇ بىلىك» نى يېزىپ چىقىپ، قاراخانىلار پادىشاھلىقىنىڭ ئەينى زامانىدىكى تازا گۈللەنگەن دەۋرىدىكى تابغاچ بۇغراخانغا تەقدىم قىلغان. شۇنىڭ بىلەن يۈسۈپ خاس ھاجىپ دېگەن ئۇنۋانغا ئېرىشكەن (ئالىي دەرىجىلىك ئوردا مەسلىھەتچىسى ياكى ھەرەم ۋەزىرى). شۇڭا، كىشىلەر «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ ئاپتورى يۈسۈپ جىك خاس ھاجىپ دەپ ھۆرمەتلەشكەن. يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ مەدەنىيىتىگە ئۆل سالغۇچى بولۇپ، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھۆرمىتىگە ۋە چوقۇنۇشىغا سازاۋەر بوپكەلدى. 1086 ـ يىلى، ئۇ 67 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن، قەشقەر خەلقى ئۇنى كۆزەل بىر جايغا (ھازىرقى قەشقەر باغچىسىنىڭ ئەتراپىغا) دەپنە قىلغان. دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىن، دۆلەتمەت ئۆس سومما ئاجرىتىپ، يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ مەقبەرىسىنى رېمونت قىلدۇردى. لېكىن ئون يىللىق قالايمىقانچىلىق داۋامىدا، يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ مازىرى ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى.

«قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ ئەسلى قولىيازمىسىدىن ھازىرغىچىلىك جەمئىي ئۈچ تېپىلدى. بىرىنچىسى، ئۇيغۇر يېزىقىدىكى نۇسخىسى بولۇپ، ھازىر ۋېنادىكى دۆلەتلىك كۈتۈپخانىدا ساقلاغلىق، بۇ ۋېنا نۇسخىسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ؛ ئىككىنچىسى، ئەرەب يېزىقىدىكى نۇسخىسى بولۇپ، 1879 ـ يىلى قاھىرەدە تېپىلغان، بۇ قاھىرە نۇسخىسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ؛ ئۈچىنچىسى، ئەرەب يېزىقىدا كۆچۈرۈلگەن نۇسخىسى بولۇپ، 1924 ـ يىلى ئۆزبېكىستانىنىڭ ئەمەنگان شەھىرىدە تېپىلغان. ھازىر ئۆزبېكىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ شەرق ئىلمىي تەتقىقات يۇرتىدا ساقلاغلىق بولۇپ، ئەمەنگان نۇسخىسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ. بۇ كىتاب جەمئىي 72 باب بولۇپ، 13 مىڭ مىسرادىن ئارتۇق بەيىت بار.

«قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ مەنىسى «بەخت ئاتا قىلغۇچى بىلىم» دېگەن بولىدۇ. گەرچە بۇ شېئىرىيەت شەكلى ئارقىلىق ئوتتۇرىغا چىققان ئەدەبىي ئەسەر بولسىمۇ، لېكىن پۈتكۈل جەمئىيەتتىكى سىياسىي، ئىقتىسادىي، ھەربىي، مەدەنىيەت، پەلسەپە، دىن، رەسىم ـ قائىدە قاتارلىق تەرەپلەرگە چېتىلغان بولۇپ، قەدىمكى زامانىدىكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى، تىل، سىياسىي، ئىقتىسادى، قانۇن ـ تۈزۈم، ئەدەب ـ ئەخلاق، پەلسەپە، دىن، ئىنسانپەرۋەرلىك قاتارلىق مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىشتا كەم بولسا بولمايدىغان ماتېرىيال بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

«قۇتادغۇ بىلىك» تە ئاساسلىق سۆزلىنىدىغىنى: بۇرۇنقى زامانىدا كۈن تۇغدى ئىسىملىك بىر پادىشاھ ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ ئادىل، قانۇنغا تايىنىپ، ناھايىتى چوڭ بىر دۆلەتنى باشقۇرىدىكەن. ياخشى كىشىلەرنى ۋە ئىختىساسلىق كىشىلەرنى ئەتىۋالاپ ئىشلەتكەنلىكتىن، ئۇنىڭ داڭقى ھەممە يەرگە پۇر كەتكەن. شۇ زامانىدا پەزىلەتلىك ۋە بىلىملىك بولغانلىقى تولدى ئىسىملىك بىر كىشى يىراق يەردىن كېلىپ، پادىشاھقا ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپتۇ. كۆزىتىش نەتىجىسىدە، پادىشاھ ئاي تولدىنىڭ ئەخلاق ـ قابىلىيىتىگە بەكمۇ ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ۋە ئۇنى ئۆزىگە ۋەزىر قىلىۋاپتۇ. ئاي تولدىنىڭ يازدىسىدە، پادىشاھ كۈن تۇغدىنىڭ دۆلىتى گۈللەپ ـ ياشناپ، خەلقى خۇشال ـ خۇرام تىرىكچىلىك قىپتۇ. ئاي تولدى ئالەمدىن ئۆتكەندىن

كېيىن، پادىشاھ ئاي تولدىنىڭ ئوغلى ئۇكتۇلمىشنى ۋەزىر قىلىپتۇ. ئۇكتۇلمىش ئەقىل-پاراسەتتە كامالەتكە يەتكەن بولۇپ، خەزمەتتە كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتقاچقا، پادىشاھنىڭ تەشەببۇسىگە ئېرىشىپتۇ. دۆلەتنى تېخىمۇ ئوبدان تۇزەش ئۈچۈن، ئۇكتۇلمىش پادىشاھقا ناھايىتى تالانتلىق بىر دوستى ئۇدغۇرمىشنى تونۇشتۇرۇپتۇ. پادىشاھ بۇنىڭغا قوشۇلۇپتۇ ھەمدە ئۇدغۇرمىشنى ئۈچ قېتىم تەكلىپ قىلىپتۇ. ھالبۇكى، ئۇدغۇرمىش تالا - تۈزكە كۆپ چىقمايدىغان، جاپاكەش راھىپ بولۇپ، پادىشاھنىڭ تەكلىپىنى ئۈچ قېتىم رەت قىپتۇ. لېكىن، ئۇكتۇلمىش ئىلگىرى پادىشاھ كۈن تۇغدىنىڭ دۆلەتنى تۈزىشىگە ۋە خەلققە بەخت يارىتىشىغا يار-دەملىشىشنى قوللاپتۇ، كېيىن ئۇدغۇرمىش ئالەمدىن ئۆتۈپ، ئۇنىڭدىن بىر دانە ھاسا ۋە بىر دانە ياغاچ چۆچەك قاپتۇ. كۈن تۇغدى بىلەن ئۇكتۇلمىش بۇ نەرسىلەرنى ئەتىۋالاپ ساقلاپتۇ. شۇندىن كېيىن ئۇكتۇلمىش ئۆزىنىڭ پۇتۇن ئەقىل - پاراسىتى ۋە كۈچىنى دۆلەتكە بېغىشلاپتۇ.

شائىر پادىشاھ بىلەن ۋەزىرنىڭ مۇناسىۋىتى ئارقىلىق مۇنداق بىر چوڭقۇر ھەقىقەتنى، يەنى دۆلەتنىڭ گۈللەپ - ياشنىشى ياكى مەغلۇپ بولۇشى پادىشاھ بىر كىشىنىڭ ئىشى بولماستىن، بەلكى ئۇ ئۆزى تايىنىدىغان كىشىلەر بىلەنمۇ زىچ مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى شەرھىلەپ بەرگەن. (لۇ جىڭتاۋ)

ئامانىنساخان (1567 - 1534) ئايال، ئۇيغۇر، يەكەن ناھىيىسىنىڭ قالماق كەنتىدىكى كەمبەغەل ئائىلىدە تۇغۇلغان. دادىسى مەخمۇت ئاخۇن ئوتۇنچى ئىدى. ئۇ كىچىك ۋاقتىدىلا شېئىر ۋە مۇزىكىغا ئىنتايىن ھەۋەس قىلغان. 13 ياش ۋاقتىدىلا يەكەن سەئىدىيە خانلىقىنىڭ پادىشاھى ئابدۇرەشىتخان (1570 - 1533 - يىللار) نىڭ نىكاھىغا ئۆتكەن. 34 ياشقا كىرگەندە تۇغۇت ئۈستىدە قازا تاپقان.

20 يىللىق ئوردا تۇرمۇشى داۋامىدا ئامانىنساخان «نەپىس داستان» ۋە «گۈزەل خىسلەت» دېگەن ئىككى مەشھۇر ئەسەرنى يازغاندىن تاشقىرى، شېئىر، مۇزىكا، خەتتاتلىق تونۇر نىسبىدا بىر كىتاب يېزىپ، بۇنىڭغا «كۆڭۈل كېڭىشى» دەپ ئات قويغان. شۇنىڭ بىلەن بىرگە «ئىشرەت ئەنقۇز» قاتارلىق ئاھانگى نەپىس، تېكىستى تەسىرلىك بولغان نۇرغۇن مۇقاملارنى ئىجاد قىلغان.

پادىشاھنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا، ئامانىنساخان ئوردىدىكى مۇزىكا پىرى قادىرخانىنىڭ ياردىمى ئاستىدا، ھەر خىل قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، خەلق ئىچىدىكى مەشھۇر سەنئەتچى، سازەندىلەرنى كۆپ قېتىم ئۇيۇشتۇرۇپ، يەتتە دەريا ئېقىنى، ئىسىق كۆل، بەندەخشە، تىبەت، تۇرپان، قۇمۇل ھەمدە تەكرىتاغنىڭ جەنۇبىدىكى سەئىدىيە خانلىقىغا قاراشلىق رايونلاردىكى نەغمە، داستان، مەشرەپ قاتارلىق مۇقاملارنى كەڭ تۈردە توپلاپ، رەتلەپ، ماتېرىيال لاشتۇرۇپ، سىستېمىلاشتۇرۇپ چىققان.

ئامانىنساخاننىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئەينى زامانىدىكى مۇقاملار ئاساسەن ئۈچ جەھەتتىن زور ئىسلاھ قىلىنغان. بىرى، ئۇيغۇر مۇقاملىرىنىڭ باشقا مۇقاملار بىلەن ئارىلىشىپ كېتىش ئەھۋالى ئۆزگەرتىلىپ، بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن. 10 - ئەسىردىن بۇرۇن ھەر قايسى دىنىي مەزھەپلەرگە بېقىنىدىغان مۇقاملار يۇكسەك دەرىجىدە تەرەققىي قىلغانىدى. ئىسلام

دىنى كىرگەندىن كېيىن، ئۇيغۇر مۇقاملىرى باغدات، دەمەشق، سەمەرقەنت ھەمدە ئەرەبستان تارقالغان؛ ئوخشاشلا، ئىران، ئەرەبستان قاتارلىق جايلاردىكى مۇقاملىرىمۇ جۈملىدىن ئۇيغۇرلار رايونىغا تارقالغان. ئاساسلىقى ئاخالىغان قايتىدىن باش كۆتۈرۈش ۋەزىيىتىنى كۈزىتىپ، ئالدى بىلەن بۇددا دىنى، سامان دىنى، مونى دىنى دەۋرىدە پەيدا بولغان «رەھمەۋە»، «بۇسلۇق»، «مۇجباز» قاتارلىق مۇزىكا ۋە تېكىستنى ئىسلاھ قىلىپ، ئىسلام دىنىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلاشتۇرغان ھەمدە ئۇيغۇر ئەنئەنىۋى مۇقاملىرىنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، يەتتە ئاساسلىق نوتا، بەش قوشۇمچە نوتا شەكلىنى قوللىنىپ، ئەنئەنىۋى مۇقامنى «12 مۇقام» قىلىپ رەتلەپ چىقىپ قېلىپلاشتۇرغان. ئىككىنچى، مۇقامنىڭ ئۇقۇمىنى كېڭەيتكەن. بۇرۇن، مۇقامنىڭ ئۇقۇمى ئىنتايىن قالايمىقان بولۇپ، رايونلار ئوتتۇرىسىدىكى پەرق ناھايىتى چوڭ ئىدى. ئاماننىساخان قېلىپلاشتۇرغاندىن كېيىن، «چوڭ نەغمە»، «داستان» ۋە «مەشرەپ» قاتارلىق ئۈچ چوڭ قىسىمدىن تەركىب تاپقان ھازىرقى «12 مۇقام» ۋۇجۇدقا چىققان. ئۈچىنچى، مۇقامنىڭ تېكىستى قايتىدىن بېكىتىلگەن. بۇرۇنقى تېكىستلار-دا چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئەرەب-پارىس تىللىرى كۆپ ئىدى. مەزمۇنى شەھۋانە بولۇپ، كۆپ سانلىقلار مەزھەپنى ئۆسىدىكى ئوردا شائىرلىرى تولۇپ كەتكەنىدى. ئاماننىساخان رەتلەپ چىققان «12 مۇقام» نىڭ تېكىستلىرىغا ئاساسەن ئەينى زاماندىكى خانلىق مەدرىسىلەرنىڭ دەرسلىكى — 15 — ئەسىردىكى مەشھۇر ئۇيغۇ شائىر ئەلىشىر ناۋائىنىڭ «غەزەل» دېگەن شائىرىيكىتابى ئاساس قىلىنغان.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەدىمكى كىلاسسىك مۇزىكىسى «12 مۇقام» نىڭ بۇ ئاساس سالغۇچىسىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن، ئەچچە يۈز يىللاردىن بۇيان كىشىلەر ئاماننىساخاننى مەدھىيىلەيدىغان نۇرغۇن ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلدى. 1984 — يىلى ئاماننىساخان تۇغۇلغانلىقىنىڭ 450 يىللىقى بېتىپ كەلگەن چاغدا، ئاپتونوم رايون ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىدىكى ئاساسلىق گېزىت — ژورناللاردا ئۇنى خاتىرىلەيدىغان ماقالىلەر ئېلان قىلىندى؛ يەكەن، قاغىلىق ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ «ئاماننىساخان» ناملىق مۇقاملىق ئوپېراسى قويىدى. (لۇ-جىڭتاۋ)

ئوردى ئاخۇن 1881 — يىلى 5 — ئايدا، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەشھۇر سەنئەتكارى ئوردى ئاخۇن يېڭىسار ناھىيىسىدىكى بىر «مۇقامچى» ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئوردى ئاخۇن ئۇيغۇر مۇزىكىسىنىڭ ئانىسى ھېسابلانغان «12 مۇقام» دىن ئىبارەت بۇ قىممەتلىك تارىخىي بەدىئىي مىراسنى تەتقىق قىلغان ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلغان مەشھۇر شەخس. ئۇنىڭ-ياتى «12 مۇقام» نى تەتقىق قىلىش ئىچىدە ئۆتكەن.

«12 مۇقام» نى 16 — ئەسىردىكى سۇلتان ئابدۇرىشىتخان دەۋرىدە، مەشھۇر مۇقام ئۇستازى ۋە شائىر قادىرخان ۋە مەشھۇر مەلىكە — مۇقام ئورۇنلىغۇچى ئاماننىساخان ئۆزگەرتىپ رەتلەپ چىققان. ئوردى ئاخۇن ۋە ئۇنىڭ ئەجدادلىرى بۇ ئاساستا قېلىپلاشتۇرۇپ، ھازىرقى «12 مۇقام» نى رەتلەپ چىققان.

ئوردى ئاخۇن دادىسىنىڭ تەربىيىسى ئاستىدا، 20 ياش ۋاقتىدىلا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەدىمكى كىلاسسىك مۇزىكىسى — «12 مۇقام» نى ئۆگىنىشكە ئالغان، 1938 — يىلى يازدا، قەشقەر، يەكەن، خوتەن قاتارلىق جايلاردا كۆپ قېتىم ئىزدىنىش

قويغان، داپ، تەمبۇر، دۇتتار، چاك، قالۇن، ساتار، راۋاب قاتارلىق ساز‌لارنى ماھىرلىق بىلەن ئىشلىتىپ « 12 مۇقام » نى ئورۇندىغان. تۇردى ئاخۇن ئۆزى ساتار بىلەن «مۇقام» نى ئورۇنلاپ، تاماشا بىنلار ئارىسىدا ناھايىتى يۇقىرى ئابرويغا ئېرىشكەن.

ئازادلىقتىن بۇرۇن، نەچچە يۈز يىللاردىن بۇيان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتى سىڭدۈرۈلگەن « 12 مۇقام » يوقىلىپ كېتىش گىردابىغا يېقىپ قالغانىدى. « 12 مۇقام »ـ نىڭ داستان (« چوڭ تېپىتىكى مۇزىكا »، « داستان »، « مەشرەپ ») لىرىنى تەتقىق قىلىـ دىغان كىشىلەر ناھايىتى ئاز ئىدى. تۇردى ئاخۇن بۇ چاغلاردا ئېغىر قىيىنچىلىقتا قالغان بولۇپ، باشقىلارنىڭ ھۆرمىتى ۋە قوللىشىغا ئېرىشەلمىگەن. بەلكى، ئاقسۆڭەك ـ بايلارنىڭ چەتكە قېقىشىغا ئۇچراپ، نامرات تۇرمۇش كۆچۈرگەن. جان بېقىش ئۈچۈن، بەزى چاغلاردا ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك ساتارىنى كۆرۈگە قويۇشقا مەجبۇر بولغان. ئازادلىقتىن كېيىن، يېڭىـ تەۋرىز كەنتىگە ئىلىنىڭ باھار نۇرى چېچىلىپ، تۇردى ئاخۇن كۆپ يىللىق سەرگەردانلىـق تۇرمۇشىغا خاتىمە بەردى؛ «12 مۇقام» مۇ يېڭى ھاياتقا ئېرىشتى.

1950 ـ يىلى يازدا، سابىق يەكەن ۋىلايىتىنىڭ ۋالىيسى، پىشقەدەم سەنئەتكار قاسىمـ جان قەمبىرىنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا، تۇردى ئاخۇن ئۆزىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقى ۋە كېـ سەلىمەن بويقالغىنىغا قارىماي، « 12 مۇقام » نى رەتلەش، تارقىتىش خىزمىتىگە ئاتلانىدى. شۇ يىلى 7 ـ ئايدا، تۇردى ئاخۇن تۇنجى قېتىم تەكلىپكە بىنائەن ئۈرۈمچىگە بېرىپ ماھارەت كۆرسەتتى. ئۇ، بىر يېرىم يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ، « 12 مۇقام » نىڭ ئاساسىي قىسىملـ رى ۋە 100 دىن ئارتۇق خەلق ناخشىلىرىنى ئۇنىتالمۇ لېنتىسىغا ئېلىپ رەتلەپ چىقتى.

1951ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا، تۇردى ئاخۇن سابىق يەكەن ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىگە مۇزىكا ئوقۇتقۇچىلىقىغا تەكلىپ قىلىنىدۇ ۋە بۇ ئۆمەكتە 1954 ـ يىلغىچە خىزمەت قىلىدۇ. ئۇ، پۈتۈن زېھنى بىلەن ئۆگىتىپ ، بىر تۈركۈم ياش مۇقامچىلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، دادىسى رەتلەپ ئىجاد قىلغان « مېنىڭ يېشىل باھارىم » قاتارلىق بىر قانچە خەلق ناخشىسىنى خەلققە تەقدىم قىلىدۇ. ئۇ « ھەممە دېھقانلار بىر ئائىلە »، « دوستۇم » قاتارلىق مەزمۇنى يېڭى بولغان 10 نەچچە ناخشىنى ئۆزى ئىجاد قىلىپ ، رەتـ لەپ، شۇ چاغدىكى يەر ئىسلاھاتى كۈرىشىگە ئاكتىپ ماسلاشقان.

«12 مۇقام» جەمئىي 345 مۇزىكا بولۇپ، مۇقامنىڭ كىرىش سۆزى قىسمى «ئابۇچەشمە»ـ دىكى 15 مۇزىكىنى قوشقاندا، جەمئىي 360 مۇزىكا بار.

«12 مۇقام» نىڭ ھەر بىر قىسمى ئۇچ چوڭ يۈرۈش ئاساسىدىن تەركىب تاپقان بولۇپ، مۇقامنىڭ 1 ـ قىسمى « چوڭ تېپىتىكى مۇزىكا »؛ 2 ـ قىسمى « داستان»؛ 3ـ قىسمى «مەشرەپ».

تۇردى ئاخۇنىڭ «12 مۇقام» غا بولغان تەتقىقاتى تەستايىدىل، مۇكەممەل بولغان. ئۇ 75 ياش ۋاقتىدا ئۆزىنىالمۇغا ئېلىنغان «ئوشاق مۇقامى» نىڭ ئاۋازىدىن قارىغاندا، ئۇنىڭ ئاۋازى ياخشراق بولۇپ، كىشىلەر ئاپىرىن ئېيتىشىدۇ. كۆپچىلىك ئۇنى «موقام پىرى» دەپ ئاتاشقان.

1954ـ يىلى، تۇردى ئاخۇن شىنجاڭ ئۇلكىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ ئەزالىقىغا سايلانغان؛1956ـ يىلى7ـ ئايدا، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ

2ـ ساندلىق يەرلىرىدىغا قاتناشقاندا، «12 مۇقام» نى تەرەققىي قىلدۇرۇش، تارقىتىش، تەتقىق قىلىش مەسىلىسىگە قارىتا ئاكتىپ، قىممەتلىك پىكىرلەرنى بەرگەن. ئەپسۇسكى، 1956ـ يىلى 9ـ ئايـ نىڭ 8ـ كۈنى قەشقەردە ئالەمدىن ئۆتكەن.

تۇردى ئاخۇن گەرچە ئالەمدىن ئۆتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ قالدۇرۇپ كەتكەن «12 مۇقام» بىلەن گۈللەر سۈپىتىدە، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ سەنئەت تارىخىدا ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە تارقـ لىپ كەلمەكتە. يىللاردىن بۇيان، پارتىيەنىڭ مىللىي سىياسىتىنىڭ يارلاق نۇرى ئاستىدا، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەدىمكى كىلاسسىك مۇزىكىسى «12 مۇقام» نىڭ بىر قىسمى داخشا، ئۇسسۇل مۇزىكىسى ۋە چوڭ تەپتىكى كونسېرتلاردا ئىشلىتىلدى. «غېرىپ ـ سەنەم»، «تاھىر ـ زۆھرە»، «پەرھات ـ شىرىن»، «رابىيە ـ سەيدىن» قاتارلىق تارىخىي داستان ۋە دراما سىلاردىمۇ ئىشـ لىتىلدى ھەمدە ئېكرانغا چىقتى. بۇنىڭ بىلەن، «12 مۇقام» نىڭ ھاياتىي كۈچى تولۇق نامايەن قىلىندى.

پارتىيە، ھۆكۈمەت ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كىلاسسىك مۇزىكىسى ـ «12 مۇقام» نى ساغلام تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىدە مۇقام تەتقىقات ئىشـ خانىسىنى مەخسۇس تەسىس قىلدى. بۇنىڭ بىلەن تۇردى ئاخۇن ئاكىنىڭ 20 يىلدىن بۇرۇنـ قى ئارزۇسى بۈگۈن ئەمەلگە ئاشتى. (يۇنۇس سەمەر)

بەن چاۋ (مىلادىنىڭ 102ـ32ـ يىللىرى)، ئىسمى جۇڭشېڭ، شەرقىي خەن سۇلالىسـ دىكى فۇنىك ۋىلايىتى ئەنلىك ناھىيىسىدىن (ھازىرقى شەنشى ئۆلكىسى شىيەنياڭ ۋىلايىتـ نىڭ غەربىي شىمالىدا) بولۇپ، شەرقىي خەن سۇلالىسىدىكى تارىخچى بەن بياۋنىڭ كىچىك ئوغلى.

«كېيىنكى خەن سۇلالىسى سالنامىسى. بەن چاۋنىڭ تەرجىمھالى» دا يېزىلىشىچە، بەن چاۋ كىچىكىدىنلا «ئائىلىسى كەمبەغەل» بولغاچقا، «ئەمەلدارلار ئۆچۈن كىتاب كۆچۈرۈپ بېرەتـ تى. بۇنىڭدىن تاپقان پۇلى بىلەن ياشاندىن ئانىسىنى باقاتتى» ھەمدە «ئۆيىدە تۇرغان چاغدا بەكمۇ ئىشچان ئىدى، ئەمگەك قىلىشنى نومۇس دەپ بىلمەيتتى». نامرات ئائىلىدە تۇغۇلغاچـ قا، كىچىك چېغىدىن تارتىپلا، شۇ چاغدىكى جاپاكەش خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى چوڭقۇر چۈشـ ىنەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، بەن چاۋ يەنە «مۇلاھىزە قىلالايتتى ۋە كىتاب يازالايتتى». شۇڭا، تۆۋەن قاتلامغا تەئەللۇق بولغان بىلىملىك زىيالىي ھېسابلىناتتى. مىلادىنىڭ 62ـ يىلى، بەن چاۋنىڭ ئاكىسى بەن گۇ باشقىلار تەرىپىدىن «دۆلەتنىڭ تارىخىغا ئۆز ئىختىيارىچە تۈزىتىش كىرگۈزدى» دېگەن بەدنام بىلەن قارىلىنىپ تۈرمىگە تاشلىنىدۇ. بەن چاۋ ھېرىش ـ چارچاشتىن قورقماي، يۇرتىدىن ئات مىنىپ يولغا چىقىپ لويانغا بېرىپ، پادىشاھ بىلەن يۈزتۇرانە سۆزلىشىپ ئاكىسىنى ئاقلايدۇ. پادىشاھ خەن مىڭدى ئۇنىڭ سۆز تالانتى ۋە بىلىمـ نى ماختايدۇ. ئاكىسى بەن گۇنى قويۇۋەتكەندىن كېيىن، بەن چاۋنى ئاكىسىدىن كېيىن لەۋـ تەيىنىڭ ئەمەلدارى بولۇشقا تەكلىپ قىلىدۇ. تارىخىي كىتابلاردا، بەن چاۋ «كىشىلەرگە سەمىمىي، جاسارەتلىك» دەپ تەرىپلەنگەن. ئۇ: «ئەركەك ئادەمنىڭ باشقا ئىرادىسى بولماسـ لىقى، خۇجېيىزى ۋە جاڭ چىيەنلەردەك باشقا دىيارلارغا بېرىپ خىزمەت كۆرسىتىشى، ئەمەلـ دارلىقنى ئۆزى قولغا كەلتۈرۈشى كېرەك» دەپ قەسەم قىلغان. كېيىن، راس دېگەندەك، بەن چاۋ غەربىي دىيارغا بېرىپ تۆھپە يارىتىدۇ.

مىلادىنىڭ بۇرۇنقى 60-يىلى، غەربىي خەن سۇلالىسى ھۆكۈمىتى تۇنجى قېتىم غەربىي دىيار تۇتۇق مەھكىمىسى تەسىس قىلىپ، ھونلارنىڭ «جۇڭگو تۇتۇق بېگى» نىڭ غەربىي دىيارىدىكى ھۆكۈمرانلىقىغا خاتىمە بەردى. غەربىي خەن سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ۋەزىيەت قالايمىقانلىشىپ كەتتى. كېيىن، ۋاڭ مالڭ ھاكىمىيەت باشقۇرۇپ، نەتىجىدە ھونلار مىلادىنىڭ 9- يىلىدىن كېيىن، پۈتكۈل غەربىي دىيارنى قايتىدىن كونترول قىلىۋالغان. غەربىي دىيارىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى تىنچلاندۇرۇپ ۋە ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، ھونلارغا زەربە بېرىپ، يەنە يولىنى قايتىدىن ئېچىش ئۈچۈن، شەرقىي خەن سۇلالىسى ھۆكۈمىتى مىلادىنىڭ 73-يىلى (خەن سۇلالىسى پادىشاھى يۈڭيېڭنىڭ 16- يىلى) فېڭچېنىڭ تۇتۇق بېگى دۇگۇ قاتارلىق كىشىلەرنى تۆت يولدىكى قوشۇننى باشلاپ، ھونلارغا زەربە بېرىشكەئەۋەتتىدۇ. قوشۇن بىلەن بىرگە ماڭغان يالغان ئات باقار بەن چاۋ پۇلاخەي ئۇرۇشىدا (بۈگۈنكى بارىكۆلدە) باتۇرلۇق كۆرسىتىپ تۆھپە يارىتىپ، دۇگۇنىڭ ئەتىۋالىشىغا ئېرىشىدۇ. جەڭ نەتىجىسىنى كېڭەيتىپ، غەربىي دىيارنى بالدۇراق گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن، بەن چاۋ بۈيرۇق بويىچە 36 ئىسمەلدارنى باشلاپ، يەنە يولىنىڭ جەنۇبىدىن مېڭىپ، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، ھونلارنىڭ كونتروللىقىدىكى پىچان (بۈگۈنكى لوپنۇر كۆلىنىڭ شەرقىي جەنۇبى) ۋە كىرىيە (بۈگۈنكى خوتەن) لەرنى بويسۇندۇرىدۇ. ئاندىن كېيىن، ھونلارنىڭ جاھىل قورغىنى يەكەندىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، مىلادىنىڭ 74- يىلى ئەتىيازدا، كىچىك يوللار بىلەن مېڭىپ، سۇللۇق دۆلىتى (بۈگۈنكى قەشقەر) گە يېتىپ بارىدۇ. يولۇاس ئۇۋۇسىغا ئىچكىرىلەپ كىرىپ، ھونلارنىڭ سۇللۇقتا ئەۋەتكەن قورچاق پادىشاھىنى تېرىۋېتىپ تۇتۇۋالىدۇ. قەشقەرنى قان تۆكمەيلا قولغا چۈشۈرۈپ، سۇللۇقنى بىراقلا تىنچلاندۇرىدۇ ھەمدە تاقىلىپ قالغىلى65 يىلدىن كۆپرەك بولغان يېپەكيولىنى قايتىدىن ئاچىدۇ. شۇندىن كېيىن، بەن چاۋ سۇللۇقنى ھونلارغازەربە بېرىشتىكى تايانچ بازا ۋە غەربىي دىيارغا قاراشلىق بەگلىكلەر بىلەن ئالاقىلىشىدىغان چوڭ كازارما قىلىدۇ.

مىلادىنىڭ 74- يىلىدىن 91- يىلغىچە بولغان 17 يىل ئىچىدە، بەن چاۋ سۇللۇقتىكى ھەربىي- خەلق بىلەن بىرگە، ئاتاقلىق جەڭ نەتىجىلىرىنى يارىتىدۇ. مىلادىنىڭ 75- يىلىدىن كېيىن، غەربىي دىيارىدىكى ئۇرۇش ۋەزىيىتى جىددىي بولۇۋاتقان، بەن چاۋ يېتىم قېلىپ يارىدەمچىسىز قالغان ئەھۋال ئاستىدا، ئۇ سۇللۇقتىكى ھەربىي- خەلق بىلەن بىرگە، پەنچېك شەھرىنى بىر يىلدىن كۆپرەك ساقلاپ تۇرىدۇ ھەمدە ھونلارنىڭ سۇللۇقتا پىلانلىغان توپىلاڭىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تۇردە بىتچەت قىلىپ، سۇللۇقنى يەنە بىرقېتىم تىنچلاندۇرىدۇ. 78- يىلى، بەن چاۋ سۇللۇق ئارمىيىسىنى ئاساس كۈچ قىلغان 10 مىڭدىن ئارتۇق لەشكەرنى شەخسەن ئۆزى باشلاپ، رۇم دۆلىتىنىڭ پايتەختى شىچېڭنى ئىشغال قىلىپ، شىمالىي لىنسىيدىكى ھونلارنىڭ جاجىسىنى بېرىدۇ. 80- يىلى، ھونلارنىڭ قالدۇقلىرىدىن سۇللۇقنىڭ تۇتۇق بېگى پەن چىننىڭ توپۇلاڭ قوزغاش سۈيىقەستىنى مەغلۇپ قىلىپ، جايلاردىكى ھونلار كۈچلىرىنى نەچچە يىل ئىچىدە قىمىر قىلغۇزمايدۇ. شۇڭا، مىلادىنىڭ 83- يىلى، ئوردا بەن چاۋنى غەربىي دىيارنىڭ لەشكەر بېشى قىلىپ بەگلىمەيدۇ ھەمدە ئۇنىڭغا «شەرقىي خەن سۇلالىسىنىڭ ئالىي دەرىجىلىك سەركەردىلىرىدىلا بولىدىغان ھەربىي ئورکستېر ۋە قۇماندانلىق بايرىقى» دىن ئىبارەت ناھايىتى يۇقىرى سىياسىي شان - شەرەپ بېرىدۇ. 84- يىلى، بەن چاۋ يەنە سۇللۇق ۋە كىرىيە قوشۇنلىرىنى باشلاپ يەكەنگە يۈرۈش قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، يەنە

كەن بىلەن خۇبىيانە تىل بىرىكتۈرگەن سۇللۇقلۇق ئاسىيلارنى قوغلىۋېتىدۇ. 86- يىلى، سابىق سۇللۇق پادىشاھى يۈيلى باشچىلىقىدىكى سەرگەردان ئاسىيلار ئالدامچىلىق بىلەن تېرىلىش قىلماقچى بولىدۇ. بەن چاۋ ئانداق قازانغا مۇندىق چۆمۈچ قىلىپ، تۈيۇقسىز ھۇجۇم بىلەن غەلىبە قىلىپ، سۇللۇقتىكى ھونلارنىڭ كۆچىنى ئۈزۈل - كېسىل تازىلايدۇ. 87- يىلى، بەن چاۋ 25 مىڭ لەشكەرنى توپلاپ، جەنۇبتا يەكەننى، شىمالدا كۇچارنى مەغلۇپ قىلىپ، غەربىي دىيارنى زىلزىلىگە كەلتۈرىدۇ. 90- يىلى، يۇەكۈيشۇاڭ ئىمپېرىيىسى پادىشاھ ئورۇنباسارى شىيەنى 70 مىڭ لەشكەرنى باشلاپ، پامىردىن ئۆتۈپ، سۇللۇققا ھۇجۇم قىلىشقا ئەۋەتىدۇ. بەن چاۋ دەسلەپتە مۇداپىئە ئارقىلىق ھۇجۇم قىلىپ، دۇشمەننىڭ جاسارىتىنى سۇندۇرىدۇ. ئارقىدىنلا ئەپچىللىك بىلەن پىستىرما قۇرۇپ، دۇشمەننىڭ يولىنى ئېتىپ تاشلاپ، ئاخىردا كۆچلۈكلەر ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ، دۇشمەننى تۆلەم تۆلەپ بېرىش ۋە مۇرەسسە قىلىشقا مەجبۇر قىلىپ، پۈتكۈل ئوتتۇرا ئاسىيانى زىلزىلىگە كەلتۈرىدۇ. 91- يىلى، بەن چاۋ غەربىي دىياردىكى بەگلىكلەر قوشۇنىنى باشلاپ، ھونلارنىڭ ئەڭ جاھىل قورغىنى كۆچارنى ئۈزۈل - كېسىل بويسۇندۇرۇپ، پۈتكۈل غەربىي دىيارنىڭ ۋەزىيىتىنى تىنچلاندۇرىدۇ. شۇ يىلى 12- ئايدا، بەن چاۋ رەسمىي تۈردە غەربىي دىيارنىڭ تەۋتۇق بېگى بولۇپ، كۇچارنىڭ تاچىيەن شەھىرىگە كۆچۈپ بارىدۇ. غەلىبە ۋەزىيىتىنى مۇقىملاشتۇرۇش ئۈچۈن، بەن چاۋ يولغا چىقىش ئالدىدا ئۆزىنىڭ كۈچلۈك يارەمچىسى، غەربىي دىيار ئەمەلدارى شۇيگەننى سۇللۇقلارغا دائىمىي تۈرۈشقا تەيىنلەيدۇ.

سۇللۇقتا تۇرغان 17 يىل جەريانىدا، بەن چاۋ شەخسەن ئۆزى باشلامچى بولۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغدايدۇ. بۇ ئۇنىڭ ئۇزاققىچە يېڭىلمەس تۇرالغۇسى ھەمدە ئىشلارغا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالىشىدىكى ئاساسلىق ئامىللاردىن بىرى.

مىلادىنىڭ 74- يىلى ئەتىيازدا، بەن چاۋ سۇللۇقنى تىنچلاندۇرغاندىن كېيىن، سۇللۇق خەلقى پادىشاھ بولغان ھىلىقى ھونلارنىڭ غالچىسىنى - كۇچارلىق دۇتىنى ئۆلتۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ھالبۇكى، بەن چاۋ ئۇنى قىلچە ئىككىلەنمەستىن «قويۇپ بېرىدۇ». غەربىي دىياردىكى خەلقنىڭ ئورتاق دۇشمىنى بولغان ھونلارنى ئۈزۈل - كېسىل يېتىم قالدۇرۇپ، پايدىلىنىشقا بولىدىغان بارلىق كۆچلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ، ھەر مىللەت خەلقىنى ئەڭ زور دائىرىدە ئىتتىپاقلاشتۇرۇش ئۈچۈن، بەن چاۋ شۇ جايدىكى خەلقنىڭ ئۆرپ - ئادەتلىرىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. سۇللۇق خەلقى بىلەن ئىچقۇيۇن - تاشقۇيۇن بولۇپ، ھايات-مامات، تا بىرگە بولىدۇ. دەل ئۇنىڭ جاسارىتى ۋە تالانتى، شۇنداقلا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتىكى ئاكتىپ رولى بولغانلىقتىن، سۇللۇق خەلقىدە «خەن سۇلالىسىغا يۆلىنىش - تەڭرىگە يۆلىنىش دېمەكتۇر» دەيدىغان كۆچلۈك ئاڭ - تۇيغۇ شەكىللىنىدۇ. مىلادىنىڭ 75- يىلى، ئوردا بەن چاۋنى قايتۇرۇپ كېلىشنى ئويلاۋاتقان پەيتتە، سۇللۇق خەلقى ئۇنىڭدىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيمايدۇ، «خەن سۇلالىسى ئەلچىسىنىڭ قايتىپ كېتىشىگە چىداپ تۇرالمايدۇ»! شۇ جايدىكى ھەربىي قۇماندان لى يەننىڭ قوسىقىغا قىلىچ تەڭلەپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈپ توسۇۋالماقچى بولغانلىقى - مەھرى - مۇھەببەتنىڭ نەقەدەر چوڭقۇرلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

بەن چاۋ غەربىي دىياردا بولغان زاماندارلار، مىللەتلەر ئىناق ئۆتۈش، سىياسىي ۋەزىيەت مۇقىم بولۇشتەك مىسلىسىز گۈللەپ - ياشناش ئەھۋالىي كۆرۈلىدۇ. «غەربىي دىياردىكى

بەگلىكلەردە، بەن چاۋ بارغاندىن كېيىن، ھەممە كىشى شۇنىڭغا باقتى. چوڭ ـ كىچىك ھەممە ئادەم خۇشال بولۇشى، ماختاش سادالىرى ئۇزۇلمىدى» (كېيىنكى خەن سۇلالىسىنىڭ سالنامىسى. «بەن چاۋنىڭ تەرجىمھالى»). پۈتكۈل يېپەك يولىدا قاينام ـ تاشقىنلىق، جۇشقۇنلۇق مەنزىرە بارلىققا كېلىدۇ.

بەن چاۋ غەربىي دىيارلارنى ھەر مىللەت خەلقى بىلەن 31 يىل ئورتاق كۈرەش قىلىپ، مىلادىنىڭ 102ـ يىلى (يۈگىيۈەنىڭ 14ـ يىلى) 71 ياشتا ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كېتىدۇ. 8ـ ئايدا لوياڭغا يېتىپ بېرىپ، 9ـ ئايدا كېسەل بولۇپ ئالەمدىن ئۆتىدۇ. (ۋاڭ شىشيالىق)

«قۇلچاق» ئەسلى ئىسمى ھىدايەت (1836ـ1787) بولۇپ، سەرىقۇل (ھازىرقى تاشقورغان ناھىيىسى) تىزناپ يېزىسى چۈمەن كەنتىدىكى بىر نامرات ئائىلىدە تۇغۇلغان. كىچىك ۋاقتىدىلا باشقىلارنىڭ مېلىنى باققان. ئۇ 13 ياشقا كىرگەن يىلى، بىر قېتىملىق ئۇرۇش مالىمانچىلىقىدا قوقان تاجاۋۇزچىلىرى تەرىپىدىن قوي پادىسى بىلەن بىرگە بۇلاپ كېتىلىپ، بۇخارا خاندانلىقىغا سېتىلىپ. چەت ئەلدىكى ئاقسۆڭەك كەربىلارنىڭ قۇلىغا ئايلانغان. زالىم كەربىن كىشىلەرنى ئۇنى «قۇلچاق» دەپ ئاتاشقا بۇيرىغان. شۇندىن باشلاپ، «قۇلچاق» دېگەن بۇ ئىسىم ھىدايەت دېگەن ئىسىمنىڭ ئورنىغا دەسسىگەن.

«قۇلچاق» ئوتتۇرا ئاسىيادىكى قوقان، بۇخارا قاتارلىق ئىسلام خاندانلىقلىرىدا 20 يىلدىن كۆپرەك قۇل بولۇپ ئىشلەپ، كۆرمىسىڭ جاپا ـ مۇشەققەتنى چەككەن. 1821ـ يىلى، ئۇ 34 ياشقا كىرگەندە، قۇلدار ئۆز دادىسىغا قارىلىق تۇتۇش يۇزىسىدىن، ھەشەمەتلىك بولغان بەيگە قىلماقچى بولىدۇ. «قۇلچاق» نى «مال» ئورنىدا، بەيگىنىڭ ئوتۇپ چىققان كىشىگە بەرمەكچى بولىدۇ. ئۇ، بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئات باققان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، بويى ئېگىز، يۈگرەك بىر ئاتنى يېتىلەپ چىقىپ، ھايانسىنىڭ خەۋپىكە ئۇچرىشىغا قارىماي، ئۇ ئۇن جاپالارنى تارتىپ، ۋەتەنگە قايتىپ كېلىدۇ. يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇ تاجىك خەلقىنىڭ ئاز ساندىكى ئوردا ئەمەلدارلىرىنىڭ ۋەتەن ساتقۇچىلۇق قىلىشى ـ دۇشمەنگە سېتىلىش قىلمىشىغا قارشى تۇرۇش كۈرىشىگە قاتنىشىدۇ. ئۇزاق ئۆتمەستىن، ئۇ «پۇقرالارنى قوتراتقان» دېگەن بەدنام بىلەن، خوتەنگە سۈرگۈن قىلىشقا ھۆكۈم قىلىنىدۇ.

19ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا، قوقان خاندانلىقى چار روسىيىسىنىڭ جۇڭگوغا تاجاۋۇز قىلىشىغا ئاپىارىكسىي بوپقالدى. دۆلىتىمىزنىڭ جەنۇبىي شىنجاڭىدىكى ھەر قايسى جايلارغا كۆپ قېتىم ئۇسۇپ كىرىپ، پامىر، قەشقەر، يەكەن قاتارلىق جايلارغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرىپ، يۇلاڭ ـ تالاڭ قىلغان. 1830ـ يىلى كۈزدە، يەكەن خانلىقىنىڭ ۋەزىرى سەرىقۇل ئۆچۈن ئەسكەر ئالغاندا، قۇلچاق ئاكتىپلىق بىلەن ئۆزىنى مەلۇم قىلىپ، پامىرغا بېرىپ چېگرا قوغدىغان.

1834ـ يىلى (چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى داۋگۇاڭنىڭ 14ـ يىلى) 9ـ ئايدا، قوقان خانلىقى ھەربىي سەركەردە رېشقۇل قوشبەگنى 500 لەشكەر بىلەن ئەۋەتىپ، سەرىقول (بۈگۈنكى تاشقورغان ناھىيىسى) نىڭ تاغارما رايونىغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرىپ، ئوت قويۇپ، بۇلاڭ ـ چىلاق قىلىپ، شۇ جايدىكى بەگنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. «قۇلچاق» نىڭ رەھبەرلىكىدە، تاجىك

ئەسكەرلىرى ۋە خەلقى دۇشمەنگە قارشى باتۇرلارچە زەربە بېرىپ، قوقان تاجاۋۇزچىلىرىنى قوغلاپ چىقىرىپ، ئۇلار بۇلاپ كەتكەن ئايالالار، بالىلارنى ھەمدە قوي ـ كالىلارنى قايتۇرۇپ ئالىدۇ. قۇلچاقنىڭ دۇشمەنگە قارشى كۈرەشى جەريانىدىكى تۆھپىسىنى ئەقىدىرلەش ئۈچۈن، يەكەن خانلىقىنىڭ ۋەزىرى چىڭ ئوردىسىغا مەكتۇپ سۇنۇپ، ئۇنىڭغا سەرىقۇلنىڭ «5ـ دەرىجىلىك ئەمەلدارى ھاكىم بەگ» مەنسەپىنى تارتۇق قىلغان، پامىر رايونىنىڭ ھەربىي ـ مەمۇرىي ئىشلىرىنى بۇيرۇپ بەرگەن.

1835ـ يىلى 9ـ ئايدا، قوقان خانلىقى يەنە بىر قېتىم ئەسكەر ئەۋەتىپ، سەرىقۇلنىڭ تاغارما رايونىغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرىدۇ. «قۇلچاق» ئەسكەرلەرگە قوماندانلىق قىلىپ دۇشمەنلەر بىلەن ئېلىشىدۇ. جەڭدە باشلامچىلىق بىلەن ئۇرۇشۇپ، ئۇستىلىق بىلەن بۆكتۆرمە قويۇپ، تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەن دۇشمەنلەرنى ئەلەي چوققىسى باغرىدىكى ئاشخانا جىلغىسىدا پۈتۈنلەي يوقىتىپ، چىڭ ئوردىسىنىڭ مۇكاپاتلىشىغا ئېرىشىدۇ.

1836ـ يىلى (چىڭ سۇلالىسى پادىشاھى داۋگۇاڭنىڭ 16ـ يىلى) يازدا، قوقان خانداناـ لىقى چارروسىيىنىڭ كۈشكۈرتىشى ۋە كونترولىلىقى ئاستىدا، ھەربىي كاتتىباش بۇغۇچىنى 500 لەشكەر بىلەن ئەۋەتىپ، سەرىقۇلنىڭ تاغارما رايونىغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەندە، «قۇلـ چاق» نىڭ شىددەتلىك قايتۇرما زەربە بېرىشىگە دۇچ كېلىدۇ. دۇشمەن تەرەپتىن كۆپ چىقىم بولىدۇ. 9ـ ئايلاردا، تاجاۋۇزچىلارنىڭ ۋەتەۋرىكى چىقىپ كېتىۋاتقان چاغدا، قوقان خانـ دانلىقى يەنە لىشقول قوشبەگنىڭ باشلامچىلىقىدا 2000 دىن ئارتۇق تاجاۋۇزچى قوشۇنىنى ئەۋەتىپ، زەمبىرەكلەرنى ئېلىپ، ئەلەي چوققىسىدىن ئوتتۇرا، بۇغۇچىغا يارىدەم بېرىش ئۈـ چۈن، سەرىقۇلغا يەنە تاجاۋۇز قىلىپ كىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن «قۇلچاق» بەگ «جەڭ قىلىپ ئۆلسەك رازىمىزكى، ھەرگىز قۇل بولمايمىز» دېگەن چاقىرىقنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ھەر مىلـ لەت خەلقىنى قان كېچىپ جەڭ قىلىشقا يېتەكلەپ، باتۇرلۇق بىلەن جەڭ قىلىپ، ئۇرغۇن تاجاۋۇزچى قوشۇنىنى ئوتتۇرىدۇ.

تاجاۋۇزچى قوشۇن سارىاسىمىگە چۈشكەن چاغدا، خانىنلارنىڭ ساتقىنلىقى، قوماندانـ لىقتىكى سەۋەنلىك تۈپەيلىدىن، غالجىرلاشقان دۇشمەن سەرىقول قورغىنىنى قورشىۋالىدۇ. 10ـ ئاينىڭ 2ـ كۈنى يېرىم كېچىدە، دۇشمەن قورغان سىرتىدىكى بۇغداي خامىنىغا ئوت قويۇۋېتىدۇ. تاجاۋۇزچىلار قورغاننى شىددەتلىك توپقا تۇتىدۇ. «قۇلچاق» ئۆز قوللىرىدىكى كىشىلىرىنى باشلاپ، باتۇرانە ھالدا قارشىلىق كۆرسىتىپ، ئۇرغۇن دۇشمەننى ئوتتۇرىدۇ. ئوق تۈگەپ كەتسە، تاش بىلەن ئېتىشىدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار كىشىنى ھەيران قالدۇرـ دىغان جاسارەت بىلەن، توپ ـ توغرا يەتتە كېچە ـ كۈندۈز جەڭ قىلىپ، دۇشمەننىڭ سانـ سىز ھۇجۇمىنى چېكىندۈرىدۇ. جەڭ داۋامىدا، ئۇنىڭ ئەچچە يۈزلىگەن جەڭچىسى شېھىت بولـ لىدۇ. يەتتە مۇھاپىزەتچىسى ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ قۇربان بولىدۇ. «قۇلچاق» مۇ ئېغىر يارىدار بولىدۇ. ئاخىرىدا، ئوق-دورا ۋە تەمىنات تۈگەپ كېتىپ، ئۆزىدىن كۆپ دۇشمەنگە تاقابىل تۇرالماي قورغان قولدىن كېتىدۇ. «قۇلچاق» توپ ـ زەمبىرەك پارچىسى تېگىپ كېتىپ، مەرتلەرچە قۇربان بولىدۇ، ئۇ شۇ چاغدا 49 ياشتا ئىدى.

يېرىم يىلدىن كېيىن، «قۇلچاق» نىڭ كېيىنكى ئەۋلادى تۇراسانىسىڭ رەھبەرلىكىدە، تاجىك ئارمىيە ـ خەلقى بىرگە جەڭ قىلىپ، سەرىقولنى قايتۇرۇۋالىدۇ. سەرىقول قايتۇرۇۋېـ

قەھرىمان - نەمۇنىچىلار

ھۈسەين ھەسەن (1906ـ1967) ، يېڭسار ناھىيىسى ئوچار يېزىسى يۇقارقى باغ كەنتىدىن، نامرات دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ پارتىيەمىز يېتەكلىگەن تۇنجى ئەۋلاد ئۇيغۇر ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىنىڭ ۋەكىلى. 50ـ يىللاردىكى مەشھۇر ئەمگەك نەمۇنىچىسى. 1950ـ يىلدىن 1951ـ يىلغىچە، يېزىلىق دېھقانلار ئۇيۇشمىسىغا قاتنىشىپ، دېھقانلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى بولغان. 1952ـ يىلى 9ـ ئايدا كومپارتىيەگە كىرگەن ھەمدە يارباغ پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى بولغان. 1953ـ يىلى يەر ئىسلاھاتى ئايا قىلاشقا ئادىن كېيىن، ئۇز كەنتىدىكى 13 ئائىلىلىك كەمبەغەل دېھقانىنى تەشكىللەپ، ناھىيە بويىچە تۇنجى يېزا ئىگىلىك ھەمكارلىق گۇرۇپپىسىنى قۇرغان. 1957ـ يىلدىن بۇيان، ئۇ، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، چوڭ ئەترەت پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى، ئوچار كومىتېتىنىڭ پارتكومىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، ئىشلەپچىقىرىش گەنىمى، يارباغ چوڭ ئەترىتى پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى، يېڭسار ناھىيىلىك پارتكومىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن.

ھۈسەين ھەسەن ئەمگەكنى، سوتسىيالىزمنى قىزغىن سۆيەتتى. 1958ـ يىلى ، ئۇ كەنتىدىكى يەر ئاز ، ئادەم كۆپ بولۇشتىن ئىبارەت تەبىئىي شارائىتقا نىسبەتەن، دېھقانلارنى تەشكىللەپ، جاڭگالدىن 1300 مو بىنام يەر ئېچىپ، تېرىلغۇ يەر كۆلىمىنى ئۆزلۈكسىز تۇردە كېڭەيتكەن. 1959ـ يىلدىن 1962ـ يىلغىچە، ئۇ ئاممىنى يېتەكلەپ، بوزغۇن چوڭ ئەترىتىنىڭ يېنىدىن 30 موداك يەر تۇزلەپ، ئورمان بەلبېغى بىنا قىلىپ، قوش قەۋەت يايلاق قىلغان. ئۇ، تېرىلغۇ يەرلەرنى قەدىرلەپ، ئۆي سالغاندا تېرىلغۇيەرنى ئىگەللەشكە رۇخسەت قىلمىغان. چوڭ ئەترەت ئىشخانىسىنى سالىدىغان چاغدا، ئۇ ئاممىنى يېتەكلەپ، 40 موداك ئېگىزپەس قۇملۇق يەرنى تۇزلەپ ئۆي سالغان ھەمدە 30 مو باغ ئەھيا قىلغان.

زېمىستان كۆرگەن بۇلبۇل باھارنىڭ قەدرىنى ئەڭ بىلىدۇ. كۆپ جەۋرى - جاپا چەككەن ھۈسەين ھەسەن ئازادلىقتىن كېيىن پارتىيەگە ئەگىشىپ مېڭىپ، پارتىيىنىڭ سۆزىنى ئائىلاپ، جان-دىلى بىلەن پارتىيە،خەلق ئۈچۈن ئىشلەپ، ئاممىنىڭ ھىمايىسى ۋە ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولغان. 1959ـ يىلى، ھۈسەين ھەسەن خەلق ۋەكىلى بولۇپ سايلىنىپ، ئاپتونوم رايون بويىچە چاقىرىلغان ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى يىغىنىغا قاتناشقان. شۇ يىلى يەنەشەرەپ لىك ھالدا بېيجىڭگە بېرىپ، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 10 يىللىقىنى تەبرىكلەش مۇراسىمىغا قاتنىشىپ، تىيەنئەنمېن راۋىقىدا رەئىس ماۋزېدۇڭنىڭ قوبۇل

لىنىغا ئادىن كېيىن، تاجىك خەلقى «قۇلچاق» ئۇچۇن قايتىدىن داغدۇغىلىق تۇردە ماتەم مۇراسىمى ئۆتكۈزىدۇ. «قۇلچاق» ئەسكەر ۋە خەلققە باشچىلىق قىلىپ، قوقان تاجاۋۇزچىلىرىنى پۈتۈنلەي يوقاتقان ئاشخانا جىلغىسىغا «قۇلچاق جىلغىسى» دەپ نام بېرىلىدۇ. چىڭ ئوردىسىمۇ «قۇلچاق»نىڭ تۆھپىسىنى تارىخ نامىگە كىرگۈزىدۇ. (لوجىڭتاۋ)

قىلىشىغا مۇيەسسەر بولغان. 1951- يىلدىن 1966- يىلغىچە، ئۇ، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ئىلخار خىزمەتچى، ئەمگەك ئەمۇنچىسى بولۇپ باھالىنىپ، يېزا، ناھىيە، ۋىلايەتنىڭ تەقـ دىرلىشى ۋە مۇكاپاتلىشىغا 10 نەچچە قېتىم، ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇكاپاتلىشىغا ئېرىشكەن. 1959- يىلى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ئۈنى ئاپتونوم رايون بويىچە بارلىق پارتىيە ئەزالىرى ۋە كادىرلارنىڭ ئۆگىنىش ئۇلگىسى قىلىشنى قارار قىلغان ۋە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى كادىرلارنى ئۈنىمگىدىن ئۆگىنىشكە چاقىرغان. 60—50- يىللاردا، مۇسىيىن ھەسەنلىك شەرەپلىك ئىش ئىزلىرى ئوچار يېزىسىدىكى ئاممە ئارىسىدا ئىجىزدىن - ئىجىزغا تارقىلىپ يۈرگەن ۋە كىشىلەرنىڭ مۇرىتىگە سازاۋەر بولغانىدى. 1967- يىلى 8- ئايدا، مۇسىيىن ھەسەن كېسەللىك تۈپەيلىدىن ئالەمدىن ئۆتكەن. (يۇنۇس سەمەت، ماباۋلدىن)

قادىر ھېزىم (1965—1934)، ئەر، ئەيغۇر، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى پەيـ زاۋات ناھىيىسى جامباز يېزىسى تۆگمەنبېشى كەنتىدىن. 1950- يىلى جۇڭگو خەلق ئازادـ لىق ئارمىيىسىگە قاتناشقان. 1956- يىلى جۇڭگو كومموئىستىك پارتىيىسىگە كىرگەن، ھەرـ بىي قىسىمداجەڭچى، ئۆدلىنىيە كوماندىرى، ۋىزۇود كوماندىرى، مۇئاۋىن ئەترەت باشلىقى بوالـ غان. ھايات ۋاقتىدا، جۇڭگو خەلق جامائەت خەۋپسىزلىك قىسىملىرى شىنجاڭ باش ئەترىتى مارالبېشى ناھىيىلىك ئەترىتىنىڭ باشلىقى بولغان. بىر قېتىم 2- دەرىجىلىك خىزمەتكۆرـ سەتكەن. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، كوممۇئىستىك ياشلار ئىتتىپاقى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 2- قۇرۇلتىيىغا ۋەئاپتونوم رايونلۇق تۆنجى قېتىملىق سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ياش ئاكتىپلىرى چوڭ يىغىنىغا قاتناشقان. 1965- يىلى 7- ئاينىڭ 27- كۈنى، مارالبېشى ناھىيىسىدىكى شوركۆل سۇ ئامبىرىدا كەلكۇن ئاپىتىگە قارشى كۈرەش قىلىش داۋامىدا، سۇـ غا چۈشۈپ كەتكەن ئىككى ئادەمنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن باتۇرلارچە قۇربان بولغان. جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى دولەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقى 1965- يىلى 29- دېكابىردا بۈيرۇق تارـ قىتىپ، قادىر ھېزىمگە «خەلقنى سۆيۈش ئەمۇنچىسى» دەپ شەرەپلىك نام بەردى، جۇڭگو كوممۇئىستىك پارتىيىسى جۇڭگو خەلق جامائەت خەۋپسىزلىك قىسىملىرى كومىتېتى، جۇڭگو كوممۇئىستىك پارتىيىسى شىنجاڭ ھەربىي رايونلۇق كومىتېتى قارار چىقىرىپ، بارلىق كوماندىر - چەڭچىلەرنى قادىر ھېزىمنىڭ جاپادىنمۇ، ئۆلۈمدىنمۇقورقمايدىغان، ئاممە بىلەن ھايات - ماماتتا بىرگە بولىدىغان ئىنقىلابىي روھىنى ئۆگىنىشكە چاقىردى.

1965- يىلى 7- ئاينىڭ ئاخىرقى ئون كۈنلىرىدە، يەكەن دەرياسىغا چوڭ كەلكۈن كېلىدۇ. مارالبېشى ناھىيىسىدىمۇ ئۇدا بىر قانچە كۈنگىچە قاتتىق يامغۇر يېغىپ، شوركۆل سۇ ئامبىرىنىڭ سۇ باشلاش ئۆستىگىگە سۇ تولۇپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سانسىز لىغان كىچىك ئېرىقلارنىڭ سۈيى بىرلىشىپ، شور كۆلگە قۇيۇلۇپ، قاش يار ئېلىپ كېتىدۇ. ناھىـ كوم ۋە ناھىيىلىك خەلق كومىتېتى جىددى چاقىرىق چىقىرىپ، ناھىيە خەلقىنى كەلكۈنكە قارشى كۈرەش قىلىشقا سەپەرۋەر قىلىدۇ. قادىر ھېزىم شۇ چاغدا ئاشقازان كېسىلىگە مۇپـ تىلا بولغاچقا، تېنى ئاجىز ئىدى. لېكىن، ئۇ دەرھال جەڭچىلەرنى باشلاپ، توققۇز كىلو مېتر جىددى يول يۈرۈپ، شور كۆل سۇ ئامبىرىغا يېتىپ بارىدۇ. بۇ چاغدا، تاقاقلىق سوـ تىدا يەتتە مېتر چوڭقۇرلۇقتىكى چوڭ بىر قاينام ھاسىل بولىۋاتىدى. خەتەردىن قۇتقۇزۇش كۈرىشىگە قاتناشقان 1000 دىن ئارتۇق ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممە پۇتۇن كۈچى بىلەن

كۆرەش قىلىۋاتاتتى. ئۇيغۇر ياش ئابلىمىت غوجى قوزۇق سۆزۈۋاتقان چاغدا قاينام-سۆرەپ كېتىپ، چىقىشقا ئامالسىز قالىدۇ. قادىرھېزىم دەرھال-سۆغا سەكرەپ-چۈشۈپ، قاينامغا ئۆزىنى ئاتىدۇ. دولقۇن ئۇنى بىر قانچە قېتىم-سۇغا چۆكتۈرۈۋەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ-ئۆزىغا ياتىنىڭ خەۋپىگە ئۇچرىشىغا قارىماستىن قەيسەرانە كۆرەش قىلىپ، ئاخىرى ئابلىمىت غوجىنى قۇتۇلدۇرۇپ چىقىدۇ. ئەمما، ئۆزى ھېرىپ-ھالىدىن-كېتىدۇ. دەل بۇ چاغدا، يەنە بىر ئادەمنىڭ سۇغا چۈشۈپ كەتكىنىنى كۆرۈپ قالىدۇ. ئۇ ئادەم قاينامغا كىرىپ كېتەي دەپ قالغاندا، ئۇ يەنە سۇغا ئۆزىنى ئېتىپ، بۇ ئادەمنى قاينامدىن ئىتتىرىپ چىقىرىدۇ. سۇغا چۈشۈپ كەتكەن ئىككى ئادەم قۇتقۇزۇپ قېلىنىدۇ. لېكىن قادىر ھېزىمنى قاينام سۇ تېگىگە سۆرەپ كىرىپ-كېتىدۇ. قادىر ھېزىم ھايات-ۋاقتىدا ئارمىيە-خەلقى-مۇناسىۋىتىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرەتتى. «خەلق ئارمىيىسى خەلقنى سۆيىدۇ» دېگەن سۆز ئارقىلىق، دائىم جەڭچىلەرگە تەربىيە بېرەتتى ھەمدە ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق جەڭچىلەرگە ئۈلگە بولاتتى. ماراالبېشى ناھىيە بازىرى ئىچىدە ساردىن ئىسىملىك ئىگە-چاقسىز 86 ياشلىق بىر مومای بار بولۇپ، گەرچە ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرىتى تەرىپىدىن بەشتە كاپالەتلەندۈرۈش تەمىنات-تىدىن بەھرىمەن بولسىمۇ، لېكىن ياشىنىپ-قالغاچقا، تېنى ئاجىزلاپ، تۇرمۇشتا ئۆزىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالمايتتى. قادىر ھېزىم بىكار ۋاقتى بولسىلا مومايىنىڭ ئۆيىگە-بېرىپ، سۇ توشۇپ، ئوتۇن يېرىپ، ئۆيىنى سۈپۈرۈپ بېرىدۇ. جەڭچىلەر ئۇنىڭدىن ئۆگىنىدۇ. ناھىيىلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئەتىرىتىدە ئاممىغا كۆيمەندىغان، ئاممىغا ياردەم بېرىدىغان ياخشى كەيپىيات شەكىللىنىدۇ. بۇنىڭدىن ئىلگىرى، ئۇ پەيزاۋات ناھىيىلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئەتىرىتىدىكى چاغدا، بەشتە كاپالەتلەندۈرۈلىدىغان ئائىلە پاتەمخان-ئاچا تەرىپىدىن ئوغۇل قېلىشىغا بولۇپ، بۇ مومای كۆرگەنلا ئادەمگە ئۆزىنىڭ بىرھەربىي ئوغلى بار ئىكەنلىكىنى-سۆزلەپ بېرەتتى. كۆچار ناھىيىسى زور كەلكۈن ئاپىتىگە ئۇچرىغان يىلى، قادىر ھېزىم ئۆزى تېجەپ يىققان 150 يۈەن پۇل ۋە بىر قۇر پاختىلىق كىيىم، بىر قۇر يېلىك كىيىمنى ئاپەت-رايونىدىكى خەلقىگە ئىئانە قىلغانىدى. 20يىلدىن بۇيان، ئىنقىلابىي قۇربانقادىر ھېزىمنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى ئەمەلىيلىك ئىش ئىزلىرى ماراالبېشى - پەيزاۋات خەلقى-ئارىسىدا تارقىلىپ كەلمەكتە. كىشىلەر ئۇنى «خەلقنىڭ-پەرزەنت ئەسكىرى بولۇشقا مۇناسىپ» دەپ تەرىپلىمەكتە.

(لىياڭ زۈن)

1985-يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايون بويىچە «باغۇەن-مۇكاپاتى»غا ئېرىشكەن خەلق ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئىسىملىكى

1985-يىلى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى شىنجاڭ مىقياسىدا «باغۇەن مۇكاپاتى»نى باھالاش-سايلاش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرغانىدى. قەشقەر ۋىلايىتىدىن 57نەپەر ھەر دەللەت خەلق ئوقۇتقۇچىسى شەرەپ بىلەن ئاپتونوم رايون بويىچە «باغۇەن مۇكاپاتى» دېگەن نامغا مۇيەسسەر بولدى.

1- دەرىجىلىك باغۇەن مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلەر:

ئىبراھىم ئەكبەر، 1957-يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا تۇغۇلغان، يېڭىشەھەر راھىبىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپنى ئوقۇتقۇچىلىققا تەقسىم قىلىنغان، ئۇ 28 يىل ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان پىشقەدەم باغۋەن. ئۇنىڭ ئائىلىسى غۇلجىدا بولسىمۇ، لېكىن ئىزچىل تۇردە جەنۇبىي شىنجاڭدا خاتىرجەم ئىشلىگەن. ئۇنىڭ ئوقۇتۇش مېتودى جانلىق بولۇپ، ئەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەتنى بىرلەشتۈرگەن، ئىزچىل تەجرىبىسىنى ئەستايىدىل ئىشلىگەن. شۇنىڭدەك ئۇچۇن، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىزچىل دەرس ئەتىجىسى ئادەتتە 85 كە يەتكەن. مەكتەپ مۇدىرى بولغاندىن كېيىن، ئۇ يەنىلا ئوقۇتۇش ۱- سەپتىدىن ئايرىلماي، ئىزچىل-خىمىيە تەجرىبىسىنى شەخسەن ئۆزى ئوتقان. 1985-يىلى، يۇقىرى دەرىجىلىك ئورۇن بۇ مەكتەپنىڭ تەجرىبىسىغا لايىقە تىلىك كۆڭۈل بۆلۈپ، زىيالىيلارنى تەربىيەلەپ پارتىيەگە قوبۇل قىلغان. شۇڭا، ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلار ئۇنى «باغۋەن مەكتەپ مۇدىرى» دەپ ئاتاشقان. (سۈن شىيى)

قاسىم سەپەر، ھازىر مارالبېشى ناھىيىسى ئالاغىر باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى. 1964-يىلى خىزمەتكە قاتناشقان. يۈرەك باغرىنى سەرپ قىلىپ، تۈركۈم-تۈركۈملەپ ئىختىساسلىق كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈپ چىققان. ئوقۇتۇش سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، ئۆمۈر تايىدىل دەرس تەييارلاپ، ئوقۇتۇش مېتودىنى قېتىقىنىپ ئىزدىنىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ پىسخولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكىنى ئىگىلەپ، ھەر بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ئەھۋالىغا قارap دەرس ئۆتكەن.

ئۇ، ئوقۇغۇچىلارنى قىزغىن سۆيگەن، ئۆزىنىڭ ئىش ھەققىدىن پۇل چىقىرىم قىلىپ، ئوقۇغۇچىلارغا كىتاب-گىزىت ئېلىپ بەرگەن. 2-دەرسخانىدا ئوقۇتۇش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرغان. قەلەم، دەپتەر، كىيىم-كېچەك ئېلىپ، قىينىچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلارغا بەرگەن. ئوقۇغۇچىلار كېسەل بولقالسا يوقلاپ بېرىپ، دەرس تولۇقلىغان. ئۇ، پۈتى ناكار بىر قىز ئوقۇغۇچىغا ئىلھام بېرىپ، مەكتەپكە بېرىپ ئوقۇشقا يارىدەم بەرگەن. ئوقۇتۇش شارائىتىنى ياخشىلاش ئۈچۈن، ئوقۇغۇچىلارنى يېتەكلەپ، شەرەدوسكا، ئىشىكلەرنى رېمونت قىلغان. مەكتەپكە 447 تۇپ جىرىم سېتىۋېلىپ بەرگەن، ھاجەتخانا سالغان. بۇنىڭ بىلەن، دۆلەتكە 1100 يۈەندىن ئارتىقى پۇل تېجەپ بەرگەن. ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، 10 نەچچە قېتىم «ئىلغار ئوقۇتقۇچى» بولۇپ باھالانغان. (سۈن شىيى)

سۇجۇڭ ئې، ئەر، خەنزۇ، 46 ياش، 1962-يىلى چىڭخەي پىداگوگىكا ئىنستىتوتىنىڭ جۇڭگو تىلى فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. شۇ يىلى شىنجاڭ قەشقەر 2-ئوتتۇرا مەكتىپىگە ئوقۇتقۇچىلىققا تەقسىم قىلىنغان. ھازىر 2-ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى. 24 يىلدىن بۇيان، ئۇ پارتىيەنىڭ ماتارىپ ئىشلىرىغا سادىق بولۇپ، ئاكتىپ خىزمەت قىلىپ، ئوقۇتقۇچىلارغا ئۈلگە بولۇپ، مەكتەپ رەھبەرلىكى ۋە ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلارنىڭ ياخشى باھاسىغا سازاۋەر بولدى.

ئۇ تىل-ئەدەبىيات كاپېدراسىنىڭ باشلىقى بولغان مەزگىلدە، بارلىق تىل-ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىلىرى بىلەن بىرگە، ئوقۇتۇش ئىسلاھاتى سىنىقى ئېلىپ بارغان. ئوقۇغۇچىلارنىڭ پىكىر قىلىش ئىقتىدارىنى قوزغىتىش ۋە دەرسخانا كەيپىياتىنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن، ئۇرغۇن ئىسلاھات تەدبىرلىرىنى قوللانغان. 1984-يىلى، ئالىي مەكتەپلەرگە ئىمتىھان بېرىدىغان

لارغا كونسۇلتاتسىيە قىلىش مەزگىلىدە، ھېرىش-چارچاشتىن قورقماي ئىشلىگەن. نەتىجىدە ئوقۇغۇچىلار دىلىك تىل-ئەدەبىيات ئىستىھانىنى نەتىجىسى كۆرۈنەرلىك بولۇپ، ئالىيە باشلانغۇچ ئوقۇغۇچىلار دىلىك ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن.

بۇ مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلارنى قىزغىن سۆيگەن ھەم ئوقۇغۇچىلارغا بولغان ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتنى ئىشلەشكە ماھىر بولغان. ئۇ، كۆپ ماھارەتكە ئىگە بولۇپ، ئەھمىيەتلىك بولغان سىنىپ پائالىيەتلىرىنى داۋام قىلدۇرۇپ، ئىدىيىۋى تەربىيىنى ھەر خىل پائالىيەتكە سىڭدۈرگەن. مەكتەپ ئىچى ۋە سىرتىدا كۆپ قېتىم مۇكاپاتلانغان. 1984-يىلى، ۋىلايەت بويىچە چاقىرىلغان مۇنەۋۋەر زىيالىيلار پارتىيەئەزالىرى ۋەكىللەر يىغىنىغا قاتناشقان ھەمدە ئاپتونوم رايونلىك «باغۇەن مۇكاپاتى»غا ئېرىشكەن. (سۈن شىيې)

بەختى ماموت، ھازىر ئاشقورغان ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ماتېماتىكا ئوقۇتقۇچىسى. ئۇ 13 يىلدىن بۇيان، پارتىيىنىڭ ماڭارىپ فاكىلتېتىنى ۋە سىياسەتلىرىنى تىرىشىپ ئۆگىنىپ، كەسپىنى قېتىقىنىپ ئىزدىنىپ، ھەر تۈرلۈك ئوقۇتۇش ۋەزىپىلىرىنى ئاكتىپ ئورۇنلىغان. ئوقۇتۇش جەريانىدا، نەزەرىيىنى ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ، كىتابىي بىلىملەرنى شۇ جايىنىڭ ئەمەلىيىتى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، ئوقۇتۇش پائالىيىتىنى جانلىق، تەسىرلىك قانات يايدۇرغان.

ئۇ، سىنىپ مۇدىرى بولغان چاغدا، باشلامچىلىق بىلەن ئوقۇغۇچىلارنى يېتەكلەپ، مەدەنىي ھەۋەسكارلىق يارىتىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرغان. كۆپ قېتىم «ئىلغار ئوقۇتقۇچى» بولۇپ باھالانغان. ئۇنىڭ سىنىپى «ئىلغار كوللېكتىپ» بولۇپ باھالانغان. (سۈن شىيې)

ھاجىنسا ئوسمان، 1959-يىلى شىنجاڭ تىل ئىنستىتوتىنى پۈتتۈرۈپ، يەكەن ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپكە تەقسىم قىلىنغان. كېيىن، پەيزاۋات ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپكە يۆتكەلگەن. ئۇ 26 يىلدىن بۇيان، پارتىيىنىڭ ماڭارىپ ئىشلىرىغا سادىق بولۇپ، غايىلىك، ئەخلاقلىق، ھەدەپسىيەتلىك، ئىنتىزاملىق بىر ئۆلادىكى كەسىلەرنى يېتىشتۈرۈپ چىقىش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ يۈرەك باغرىنى تەقدىم قىلغان. 1984-يىلى، شەرەپ بىلەن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىگە كىرگەن.

سىنىپ مۇدىرى بولغان مەزگىلدە ئوقۇغۇچىلارنى ئومۇمىيۈزلۈك يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن، ئوقۇغۇچىلارغا قارىتا ئۆزلۈكسىز تۈردە «بەش بولۇش، تۆت گۈزەل، ئۈچنى قىزغىن سۆيۈش» تەربىيىسىنى قانات يايدۇرغان. بۇ يىل 5-ئايدا، ئۇنىڭ سىنىپىدىكى بىر ئوقۇغۇچىشەرەپلىك ھالدا ئاپتونوم رايونلۇق 2-قېتىملىق ئوقۇغۇچىلار قۇرۇلتېيىغا قاتناشقان.

ئۇ بىلىمنى ئۆزلۈكسىز تۈردە يېڭىلاپ، كەسپىي سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىجاد قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىشتۈرگەن. ئۆزخىزمىتىنى قىزغىن سۆيۈپ، ئەزەلدىن خىزمەتتىن يۆتكىلىش تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويمىغان. ئۇ: «مەن دوسكا ئالدىدا ئۆسۈپ يېتىلدىم، مەنمۇ دوسكىدىن ۋە ئوقۇغۇچىلىرىمدىن ئايرىلمايمەن» دېگەن. ۋ ئوقۇغۇچىلارنى 2-دەرسخانا پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشقا تەشكىللىگەن. «ياشلىق گۈلى» دېگەن مەكتەپ گېزىتىنى ئەسىر قىلدۇرۇپ، ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن ئۆگىنىش باغچىسى ئېچىپ بەرگەن.

ئۇ، ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، 10 قېتىم «ئىلغار خىزمەتچى»، سەككىز قېتىم «مۇنەۋۋەر سىنىپ مۇدىرى» ۋە «مۇنەۋۋەر يېتەكچى» بولۇپ باھالانغان. (سۈن شىيې)

ئايشەم ئىلاجى، قەشقەر شەھىرى نەزەر باغ يېزىسى مولالازادە مەكتەپمىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى، ئۇ، 1944-يىلى قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنىڭ ئوقۇتقۇچىلار كۇرسىنى پۈتتۈرگەندىن تارتىپ ھازىرغىچە ، باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپى خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلمەكتە.

«خىزمەت ئېھتىياجى—مېنىڭ ئارزۇيۇم.» بۇ، ئايشەم مۇئەللىمنىڭ داتىملىق سۆزى. كۆپ يىللاردىن بۇيان، ئۇ تولۇپ-تاشقان قىزغىنلىق بىلەن، ئۆيىغۇر خەلقىنىڭ ماتارىپ ئىشلىرى ئۈچۈن تىرىشىپ خىزمەت قىلدى.

كوزىلاردا: «ئوقۇغۇچىغا بىر سىتاكان سۇ بېرىش ئۈچۈن، ئوقۇتقۇچىدا بىر چىلەك سۇ بولۇشى كېرەك» دېگەن سۆز بار. ئوقۇغۇچىلارنى ئوبدان تەربىيەلەش ئۈچۈن،ئايشەم ئىلاجى ئوقۇتۇش كەسپىنى جاپاغا چىداپ ئۆگىنىپ،يېرىم كېچىگىچە تاپشۇرۇقلارنى تەكشۈرۈپ، جاۋاب تەييارلىغان. بىكار ۋاقتى بولسىلا، ئاتىلىە زىيارىتى قىلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئوقۇتۇش جەھەتتە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەرنى ياراتقان.

نەچچە ئون يىل ئوتۈپكەتتى. ئۇ ئۆز ئىنىڭ ياشلىق باھارىنى يېزىلارنىڭ ماتارىپ ئىشىغا بېغىشلىدى. ماتارىپ مەمۇرىي تارماقلىرى ئۇنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ،ئۇنى شەھەرگە يۆتكەپ كېلىشنى ئويلىغان. لېكىن، ئۇنىڭ قەلبى يېزىدىن ئايرىلالمىغان. ئۇ، يۇقىرى دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ غەمخورلىقىنى سەمىمىي تۇردە رەت قىلىپ، يەنىلا يېزىدا خىزمەت قىلىۋەرگەن. (سۈن شىيى)

قىمىز قۇربان، ھازىر قاغىلىق ناھىيىسى تۆگىچى يېزىسى قۇماتۇق باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى. خىزمەتكە قاتناشقان 25يىلدىن بۇيان، ئۇ ئىخلاس بىلەن ئۆگىنىپ، ئۆزىنىڭ سىياسىي،كەسپىي، مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى تىرىشىپ يۇقىرىكۆتەرگەن. پارتىيىنىڭماتارىپ ئىشىغا ساداقەتمەن بولۇپ جان-دىلى بىلەن خىزمەت قىلىپ، يۇقىرى دەرىجىلىك مەكتەپلەر ئۈچۈن تۇرۇكۇم-تۇرۇكلىمەپ لايىقەتلىك ئوقۇغۇچىلارنى يېتىشتۈرۈپ بەرگەن.

ئۇنىڭ سىنىپىدىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆگىنىش نەتىجىسى ئىزچىل تۇردە مەكتەپ بويىچە ئالدىنقى قاتاردا مېڭىپ كەلگەن. ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋام نىسبىتى 98 پىرسەنتتىكە يەتكەن. ئۆزى بولسا كۆپ قېتىم يېزا، ناھىيە، ۋىلايەت بويىچە «مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچى» بولۇپ باھالانغان.

قىمىز قۇربان ئۆز ئىشلىرىنى قىزغىن سۆيگەن. بەزى چاغلاردا دوختۇر ئىسپىرا پىكا يېزىپ بەرگەندە، ئۇ يەنىلا دەرس ئۆتۈۋەرگەن. يولداشلار بىلەن ئىتتىپاقلىشىپ، باشقىلارغا ئۈلگە بولۇپ، كۆپچىلىكنىڭ ھېمايىسىگە ۋە ھۆرمىتىگە ئىگە بولغان. (سۈن شىيى، تۇرسۇن)

قەمەردىن سەيپىدىن، ھازىر پوسكام ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپنىڭئىلمىي مۇدىرى. ئۇ1958-يىلى خىزمەتكە قاتناشقاندىن بۇيان،ماتارىپ ئىشلىرىنى قىزغىن سۆيۈپ، ئۆز خىزمىتىنى خاتىرجەم ئىشلەپ، كەسپىنى قېتىقمىنىپ ئىزدىنىپ، ئوقۇتۇش ئىقتىدارىنى ئۈزلۈكسىز تۇردە يۇقىرى كۆتەرگەن. ئوقۇغۇچىلارنى قىزغىن سۆيۈپ، ئۇلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە كۆڭۈل بۆلگەن. سىنىپ مۇدىرى بولغان مەزگىلدە، كۆچلۈك مەسئۇلىيەتچان پوزىتسىيە بىلەن، ئوقۇغۇچىلارنى ئەترايلىق يېتىشتۈرگەن. ئۇ تەربىيىلىگەن ئوقۇغۇچىلاردىن 200دىن كۆپرەكى ئالىي مەكتەپلەرگە ئىمتىھان بېرىپ ئۆتكەن. ئۇ كىشىلەر بىلەن ئاسانلا چىقىشىپ كېتەلەيدۇ، يولداشلار

يىلىن ئىنتىپاقلاشتىن بىرگە ئىشلىتىلەيدۇ. 1976-يىلدىن بۇيان، ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ مەكتەپ، ئاھىيە، ۋىلايەت، ئاپتونوم رايون بويىچە نەمۇنىچى پارتىيە ئەزاسى، مۇنەۋۋەر ما-ئارىپچى بولۇپ باھالانغان. (سۈن شىيى)

پارىس مۇھەممەت، 1957-يىلى شىنجاڭ ئىنستىتۇتىنىڭ خىمىيە فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. 28 يىللىق ئوقۇتۇش خىزمىتى داۋامىدا، تىرىشىپ ئۆگىنىپ، باتۇرلارچە كۈرەش قىلىپ، 1984-يىلى يەكەن ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇدىرلىقىغا تەيىنلەنگەن. ئۇ، پارتىيىنىڭ تۈرۈپ، مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە رەھبەرلىك قىلىپ، ناچار ئىستىللار-غا قارشى كۈرەش قىلىپ، پارتىيىنىڭ ماتارىپ لۇشىيەنىنى ۋە تۈرلۈك فاكچېن-سىياسەتلىرىنى سادىقلىق بىلەن ئىجرا قىلغان. ئوقۇتۇش خىزمىتىنى تۇتۇش جەريانىدا، ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئاكتىپلىقىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈشكە ماھىر بولۇپ، كاپىدىرالارنىڭ رولىنى تولۇق جارىي قىلدۇرۇپ، ئوقۇتۇش سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتەرگەن. 1984-يىلى، بۇ مەكتەپتىن ئالىي مەكتەپلەرگە چىققان ئوقۇغۇچىلار 99غا، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكومىلارغا ۋەتېخنىكا مەكتەپ-لىرىگە چىققان ئوقۇغۇچىلار 230غا يەتكەن.

ئۇنىڭ رەھبەرلىكىدە، مەكتەپنىڭ خىزمەتلىرى نەتىجىلىك بولغان. ئىلگىرى-كېيىن بو-لۇپ «بەش بولۇش، تۆت گۈزەل» ئىلغار كوللېكتىپى بولۇپ باھالانىپ، ئاپتونوم رايونلۇق ماتارىپ نازارىتىنىڭ مۇكاپاتلىشىغا سازاۋەر بولغان، مەكتەپ پارتىيە ياچېيكىسى ناھىيەكوم تە-رىپىدىن ئىلغار ياچېيكادەپ باھالانغان. يەنە تەرىشچانلىق-ئىقتىسادچانلىق بىلەن مەكتەپ باشقۇرغان ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالانىپ، ئاپتونوم رايوندىكى بەش ئورۇننىڭ بىرلىشىپ مۇكاپاتلىشىغا مۇيەسسەر بولغان. (سۈن شىيى ، تۇرسۇن)

ئېلى باقى، 1957-يىلى خىزمەتكە قاتناشقان. ھازىر كونىشەھەر ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇدىرى. ئۇنىڭ پرىنسىپچانلىقى كۈچلۈك بولۇپ، پارتىيىنىڭ ماتارىپ فاكچېنىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، زىيالىيلارسىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، مەكتەپتىكى 25نەپەر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىنىڭ سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ بەرگەن. ئۇ ماتارىپ ئىشلىرىنى قىزغىن سۆيۈپ، مەكتەپنى ئۆز ئۆيىدەك دەپ بىلىپ، ئوقۇغۇچىلارنى ئۆز بالىلىرىدەك كۆرۈپ، ئوقۇتۇشنىڭ ئىسپېدىن باشتىن-ئاخىر غەچە ئايرىلماي، ئەستايىدىل تۇردە دەرس تەييارلاپ، ئوقۇتۇش سۈپىتىنى ئۈزلۈكسىز تۇردە يۇقىرى كۆتەرگەن. ئوقۇغۇچىلارنى يېتەكلەپ، «بەش بولۇش، تۆت گۈزەل، ئۇچنى قىزغىن سۆيۈش» پائالىيىتىنى پائال قانات يايدۇرغان. مەكتەپنى ناھىيە بو-يىچە مەدەنىيەتلىك ئورۇن قىلىپ قۇرۇپ چىققان. ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىدىيىۋى تەربىيە خىزمە-تىنى تۇتۇشقا ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇلارنىڭ يۈكسەك غايە تۇرغۇزۇشىغا ياردەم بەرگەن. ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارغا قارىتا، «بىر قېتىم قەلب، ئىككى خىل تەييارلىق» تەربىيىسىنى ئېلىپ بارغان.

ئېلى باقى مىللەتلەر ئىنتىپاقلىقى تەربىيىسىنى تۇتۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن. ئۆزى باشلامچى بولۇپ، مىللەتلەر ئىنتىپاقلىقىغا پايدىسىز سۆزلەرنى قىلمىغان، مىللەتلەر ئىنتىپاقلىقىغا پايدىسىز ئىشلارنى قىلمىغان. ئۇ يەنە «مۇنەۋۋەر كومپارتىيە ئەزاسى» بولۇپ باھالانغان. (سۈن شىيى)

ئايشگول ماموت، 1968 - يىلى قەشقەر پىداگوگىكا مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ، تەقسىماتقا بويىچە بويۇرغا ئاھىيمىدىن 80كىلومېتر يىراقلىقتىكى بىر يېزا بىرىپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. ھازىر يوپۇرغا ئاھىيىلىك ۱-ئوتتۇرا مەكتەپتە تىل-ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى. 17يىلدىن بۇيان، ئۇ ئەلگە جاپالىق جايدا خىزمەت قىلىپ كەلگەن. بەزى كىشىلەر: «ئاخۇنۇمۇقۇم-خاتالاشقان ئادەملەرنى يالايدىغان جاي» دېگەندە، ئۇ: «ئۇ يەردىكى كىشىلەر بىلىمگە مۇھتاج، مول بىلىملىك ئوقۇتقۇچىلارغا مۇھتاج. يۇرتداشلارنىڭ ئېھتىياجى-مېنىڭ غايەم» دېگەن. ئۇ، يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپتە سىنىپ مۇدىرى، ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى، كاپىدىرا باشلىقى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى قوشۇمچە ئۆتىگەن. يەنە، كومىۋىزىيە تەشۋىقات ئەترىتىنىڭ خىزمىتىنى تۇتقان. ئوقۇتقۇچى يېتىشمىگەچكە، بىر مەھەل ھەر ھەپتىدە 24سائەت دەرس ئۆتكەن بولسىمۇ قىلچە زارلانمىغان.

ئۇ ئوقۇغۇچىلارنى قىزغىن سۆيگەن، ئوقۇغۇچىلارغا بولغان «تۆت بولۇش» تەربىيىسىگە ئەھمىيەت بەرگەن. ئائىلە زىيارىتى ئارقىلىق، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەھۋالىنى ئىگەللەپ، قېيىنچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلارغا ھەر جەھەتتىن ياردەم قىلغان ۋە غەمخورلۇق قىلغان. ئىپادەسى ياخشى بولغان ئوقۇغۇچىلارنى ئۆز ماتاشىدىن چىقىم قىلىپ مۇكاپاتلىغان. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئوبدان يولغا قويۇش ئۈچۈن، ئوقۇغۇچىلارنى باشلاپ خەنزۇ ئوتتۇرا مەكتەپكە بېرىپ، بىر لەشمەدوستلۇق پائالىيىتىنى قانات يايدۇرغان. ئۇنىڭ تەربىيىلىگەن ئوقۇغۇچىلار ئىددىيەۋى ئەخلاق جەھەتتە ياخشى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇلارنىڭ ئۆگىنىش نەتىجىسىمۇ مەكتەپ بويىچە ئالدىنقى ئورۇندا ماڭغان. ئۇ ئۇنداق 10يىل «نەمۇنىچى سىنىپ مۇدىرى» بولۇپ باھالانغان. (سۈن شىيى)

جىن نەيمىك، ئايال، خەنزۇ، 42 ياش، تېيەنجىن شەھىرىدىن، مەدەنىيەت سەۋىيىسى ئالىي مەكتەپ. ھازىر، قەشقەر 10-باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ تىل-ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى. باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپى بىلەن شۇغۇللانغان 20 نەچچە يىلدىن بۇيان، ئىزچىل تۈردە سىنىپ مۇدىرى بولۇپ كەلمەكتە. ئۇ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ پىسخولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكىنى ئىگەللەپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆگىنىش ھەۋىسىنى يېتىشتۈرۈپ، ئەستايىدىل تۈردە ئوقۇغۇچىلارنى تەربىيىلىمەكتە. ئۇنىڭ ئوقۇغۇچىلار بىلەن بولغان مېھرى-مۇھەببىتى ئىنتايىن چوڭقۇر.

ئۇ، مول تىل-ئەدەبىيات ئاساسىي بىلىملىرىگە ئىگە بولۇپ، ئاساسلىق ماھارىتى پوختا، ئوقۇتۇش داۋامىدا ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىجاد قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىشتۈرۈشكە ماھىر. مەسىلەن: «ئىلان بىلەن زىرائەت» دېگەن دەرسنى ئۆتكەندىن كېيىن، ئوقۇغۇچىلار بىلەن بىرگە مۇزاكىرە قىلىپ: {ئىلان←چاشقاننى يەيدۇ، چاشقان←زىرائەتنى يەيدۇ} دېگەن ئاددىي فورمۇلىنى ←ئۈنۈمدە زىرائەتنى ئاسرايدۇ

تۈزۈپ چىققان. ئۇ، يېتەكلەشكە ماھىر بولۇپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆزىيەكۈنچىقىرىشىغا ئىلھام بېرىپ، ئۇلارنىڭ زېھنىي كۈچىنى چوڭقۇر قوزغىيالىغان. ئۇ، ئائىلە باشلىقلىرى ۋە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولغان ياخشى ئوقۇتقۇچى، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە باشلانغۇچ مەكتەپ تىل-ئەدەبىيات ئوقۇتۇش خىزمىتىدىكى بىر قىزىل بايراق، جىن نەيمىك مۇئەللىم كۆپ قېتىم مەكتەپ ئىچىدە مۇكاپاتلانغان. 1980-يىلى، ۋىلايەت بويىچە «مۇنەۋۋەر يەتەكچى» بولۇپ باھالانغان. 1985-يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە «باغۇمن مۇكاپاتى»غا ئېرىشكەن. (سۈن شىيى)

زەينەپ ناسىر، ئۈيغۇر، ئايال، 28ياش، مەكتەپ ماھىيىسى تۈمەنتال يېزىسىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى. 1977-يىلى، قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئۆز ئىختىيارى بىلەن يېزىغا بېرىپ ئوقۇتقۇچى بولغان. ئۇ سەككىز يىلدىن بۇيان، پىشۇنېرلار گەترىشىملىك يېتەكچىسى بولغان، ئوقۇغۇچىلارنى قىزغىن-مۇيگەن، ئوقۇغۇچىلارنى تەشكىللەپ، «بەش بولۇش، ئۆت كۈزەل، ئۇچنى قىزغىن سۆيۈش» پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇپ، ئوقۇغۇچىلارغا ئىدىيىۋى تەربىيە ئېلىپ بارغان. ئۇ خىزمەتتە ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويۇپ، ياخار ئىستىللارغا قارشى كۈرەش قىلىشقا جۈرئەت قىلىپ، ياش ئوقۇتقۇچىدا بولۇشقا تېگىشلىك ئەخلاق-پەزىلەتنى داھايەن قىلغان. كۆپ يىللىق ئوقۇتۇش پائالىيىتى جەريانىدا جەمئىي 16 قېتىم مۇكاپاتلانغان. ئاپتونوم رايون بويىچە «مۇنەۋۋەر يېتەكچى» بولۇپ باھالانغان. (سۈن شىيى)

2- دەرىجىلىك باغۇەن مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلەر:

ۋۇجىنجېن (ئايال)، كېلىك يۈيلەن (ئايال)، جاڭجېڭخۇا (ئايال)، جىن يۈدىن (ئايال)، ماگۈيلەن (ئايال)، دۇك شۈيۈەن (ئايال)، خې گۈاگيا، ۋاڭ شياۋۈپې (ئايال)، سەينا مەمتىمىن، بەختى ۋارىشا (ئايال، تاجىك)، ئوسمان بارات، مايگۈل ئابلىز، زەينەپ ئېزىز، مەمتىمىن شاۋۇدۇن، ئىسھپالىم ئەمەت، مامۇت ئىلىياس، گۈلنىسا راخمان.

3-دەرىجىلىك باغۇەن مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلەر:

بەي ۋېي(ئايال)،مامۇت ئامەت، ئايىمخان ياسىن، بۇخىلىچەم قاسىم، ئىمىن سەيدۇللا، ئېزىز ھاجى، ئابدۇرىشىت خۇدابەردى، داۋۇت مەخمۇت، ئەخمەت قادىر، ھېكىم ئابباس، تۇرسۇن پاشا، ئابدۇرېھىم ھوشۇر، ھوشۇرخان قادىر، گۈلباھار مەمەت، ئايشەم نۇر، پاتىمە تۇردى، ھەسەن ھۇسۈيۈن، بەكرى ئوسمان، مەرھەمىسا دۆلەت، تۇخان سايىم، مەخمۇت تۇردى، نۇرىمان ئىبراھىم، بۇھەجەر قۇربان، خې شىنلياڭ، چىن جىيەنچىن (ئايال)، رېزۋانگۈل، توكۇر بەردى بەگ (قىرغىز)، جياڭ گۈئەن (ئايال).

بۇ يولداشلار 9-سېنتەبىر كۈنى قەشقەر شەھىرىگە تەكلىپ قىلىنىپ، مەملىكەت بويىچە تۇنجى قېتىملىق ئوقۇتقۇچىلار بايرىمى پائالىيىتىگە قاتناشتى. ئۇلايەتتىكى پارتىيە-ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىدىن گوگاڭ، ئابدۇغوپۇر سىدىق، چېن دېمىن، ئىبىيا شاكىر قاتارلىق يولداشلار ئۇلارغا قىزىل گۈل تاقاپ، «باغۇەن مۇكاپاتى» گۈۋاھنامىسى ۋە مۇكاپات سوممىسى تارقىتىپ بەردى.

ئۇندىن باشقا، قەشقەرۋىلايىتىدەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ماتارىچىلاردىن248كىشى باھالاپ چىقىلىپ، ئۇلارغىمۇ شەرەپ گۈۋاھنامىسى ۋە مۇكاپات سوممىسى تارقىتىپ بېرىلدى. (سۈن شىيى)

بىر ئەۋلاد تۆھپىكار

تەھرىر ئىلاۋىسى: «شىنجاڭ گېزىتى»نىڭ مۇخبىرى شياۋلىيەن يازغان «بىر ئەۋلاد تۆھپىكار» دېگەن ماقالە ئېلان قىلىنىشىغا ئۇندىن كېيىن، كىتابخانلار ئارىسىدا ئىنكاس قوزغىدى. بىزنىڭچە، تاپتۇرنىڭ يازغىنىدەك ئۆيۈنىڭ ئىش ئىزلىرى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى پۈتكۈل بىر ئەۋلاد كىشىلەرنىڭ چېگرا رايونىنى تاچقا نىلىقى، چېگرا رايونىنى گۈللەندۈرگە نلىكىدە

مىلك بىر كارتىنسىز جۇڭگودىكى ئەكسىيەتچىل ھۆكۈمرانلىقىغا خاتىمە بېرىشتىن ئىبارەت خەلق ئۇرۇشى جەريانىدا، ئۇلار بىر ئەۋلاد كىشىلەر پارتىيە يۇكلىگەن تارىخىي ۋەزىپىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ، ئۆي-ماكانىدىن ئايرىلىپ، تۇشمۇ-تۇش ئۇرۇش قىلىپ، شىنجاڭنى ئازاد قىلغان؛ ئارقىدىنلا، كوللېكتىپلاشتۇرۇش ئېھتىياجى بىلەن شىنجاڭدا قېچىپ كەتكەن 40 يىلدا يېقىن ۋاقىتتىن بۇيان، ئۇ بىر ئەۋلاد كىشىلەر چېگرا رايونلىرىدىكى ئاز سانلىق مىللەت تالەرگە بەخت يارىتىش ئۈچۈن، خىزمەت كۆرسەتتىمۇ دەپ ئۆزىگە تەمەننا قويماي، راھەت-پاراغەتنى قوغلاشماي، جاپا چېكىشكە رازى بولۇپ، ھېرىش-چارچاشتىن قورقماي، ئۆز مىلك ئەكىلىمەتلىك يىللىرىنى شەخسىيەتسىز ھالدا تەقدىم قىلغان-ھەمدە داۋاملىق تۇردە لام-جىم دېمەي ئۆمۈر بويى كۆرەش قىلغان. ئۇزاق مۇددەتلىك قۇرۇلۇش داۋامىدا، بۇ بىر ئەۋلاد كىشىلەر ئاز سانلىق مىللەت تالەر ئارىسىدا يىلتىز تارتىپ، ھەر مىللەت خەلقى بىلەن ھەمنەپەس، تەقدىرداش بولۇپ، سۈت بىلەن سۇدەك يېقىن مۇناسىۋەت ئورناتقان. ئاز سانلىق مىللەت تالەر ئۇلارنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايدۇ، دەل مۇخبىر ئېيتقاندەك «بۇ بىر ئەۋلاد تۆھپىكارلار، ئۇلار ئەلۋەتتە بۇ دۇنيادا نام قالدۇرۇپ كېتىشى كېرەك!»

تال-چۆللەر لەرزان ئىغاڭشىماقتا

كۆزىگە ياش ئالغان كىشىلەر توپى لام-جىم دېمەي كۆل ئوتتۇرىسىدىكى تاشيولدا ماڭماقتا. كۆل يۈزىدە نۇر چاقنىماقتا، بېلىقلار شۇڭغۇپ ئويناماقتا؛ كۆل بويىدا ئوت-چۆپلەر بولۇق تۈسكەن بولۇپ، مېزىلىك پۇرىقى ئەترايغا يېيىلماقتا؛ قاش يېنىدا ياپ-يېشىل دەرەخلەر تۈسكەن بولۇپ، تال چۆللەر لەرزان ئىغاڭشىماقتا. كىشىلەر ئېغىر قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتماقتا، بەزى كىشىلەر قەدەملىرىنى سۈرەپ، ناھىيە بازىرى تەرەپكە قاراپ ئاستا ماڭماقتا.

قوشۇنىدىك ئالدىدا بىر ئات ھارۋىسى كېتىۋاتاتتى. ھارۋىنىڭ ئۈستىگە ئاددىغىنا بىر شېكىلى، بىر دانە كونا كىتاب سانduقى ۋە ماي يۇقۇندىلىرى بار كىرسىن ئوچاق قويۇلغان ئىدى، ھارۋىكەش قولىغا يۈگەنىنى ئالغان بولۇپ، ياش تامچىلىرى توختىماي ئېقىپ ئۇرسىمۇ يېشىنى ئېرتمايتتى.

بۇ سانداق، سەمىمىي ئۇيغۇر كىشىلىرى، ھېسسىياتى يالقۇندەك قىزىق بولغان ئۇيغۇر كىشىلىرى كىمنى ئۆزاتماقتا؟

كىشىلەر توپىنىڭ ئالدىدا مېڭىۋاتقان ئېگىز بوي، قاۋۇل، ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئەركىشى پات-پات ئارقىسىغا قارايتتى. بەزىدە ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ كەينىچە ماڭاتتى. ئۇ يېنىدا كېتىپ بارغان كىشىلەر بىلەن توختىماي قول ئېلىشىپ خوشلىشاتتى. يىراقتىكى كىشىلەرگە قاراپ توختىماي قول پۇلاڭشىتاتتى، ئۇنىڭ يۈز-كۆزىمۇ ياش يۇقى ئىدى.

ئەزىمەتنى مىلك چاقىرىم يەرگىچە ئۇزاتىۋىدۇ، ھامان ئايرىلىشقا توغرا كېلىدۇ، تاشيولدا بىر كىلومېتردىن ئارتۇق ماڭغاندىن كېيىن، ھېلىقى ئوتتۇرا ياشلىق ئەر كىشى قەتئىي نىيەتكە كېلىپ ھارۋىغا چىقتى. ھارۋىكەش يۈگەنىنى بىر سىلكىۋېدى، چىرايلىق كەلگەن چىلان تورۇق ئات بېشىنى ئېگىز تۇتۇپ، ئالغا قاراپ چېپىپ كەتتى. ئۇ-بىز بىلەن بۇما قالىمىز دىگەن ئاساسىي قەھرىمانى — شۇ چاغدا خىزمىتى ئەمدىلا يوتكەلگەن، يېگىنىشە ھەر ناھىيىسىنىڭ

ياندۇما كومىتېتىنىڭ پارتكومىنىڭ شۇجىسى شىڭ ۋېيۇەن ئىدى. يۇقىرىدىكى ئەھۋال مىلادىنىڭ 1972 - يىلى يۈز بەرگەنىدى.

مانا بۇ - شىڭ ۋېيۇەن

ئەچچە يۈزلىگەن تۇنۇش گەۋدىلەر ياپ - يېشىل، بۈك - باراقسانلىق ئىچىدە غايىپ بولدى. شىڭ ۋېيۇەن چايقىلىپ كېتىۋاتقان ھارۇندا ئولتۇرۇپ، خۇددى بىر نېمىسىنى يۇتتۇرۇپ قويغاندەك ھېس قىلماقتا ئىدى.

ئۇ ئارقىغا قاراپ، تۇتۇق كۆرۈنۈۋاتقان ئەشۇ يېشىللىققا نەزەر سالدى. ئۇ جاي - كومىۋىنىڭ بېلىق كۆلچىكى ئىدى. «مەن ئۇ يەردە تونۇشلاپ تەر ئاققۇزغان ئىدىم!» شىڭ ۋېيۇەن كۆڭلىدە مۇشۇلارنى ئويلىدى: شۇنداق، مەن ھەقىقەتەن سارالا ئىكەنمەن، مەن 2600 موچوڭلۇقتىكى، پاشىدىن باشقا ھېچنىمە چىقمايدىغان چوڭ بىر كۆلنىڭ بېلىق كۆلى قىلىپ ئۆزگەرتىلگەنلىكىنى، ئوتتۇرىچە چوڭقۇرلىقى ئىككى مېتىر كېلىدىغان كۆل مەيدانىگە 700 مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى، 32 مېتىر كەڭلىكتىكى بىر تاشيول ياسالغانلىقىنى، يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئاق تېرەك كۆچىتى قويۇلغانلىقىنى ئويلاپ قاپتىمەنا! نېمىشقا بۇنداق قىلغان بولغىيتتىم؟ كىشىلەر ناھىيە بازىرىغا بارغىچە بىر قانچە كىلومېتر يولنى ئازراق چۆگىلەپ ماڭمۇن دەپ قىلغاندىمەن! نېمىشقا بېلىق باققان بولغىيتتۇق؟ كىشىلەر بۇرۇن بېلىق يەپ باقمىغان بولسىمۇ، ئوخشاشلا ھايات كۆچۈرۈپ كەلگەن ئىدىغۇ؟. ئاھ، بىزنىڭ - مەن ۋە ھېيت ئۆزىتىۋاتقاندەك مېنى ئۆزىتىۋاتقان بۇ كىشىلەرنىڭ بەدىنىدە لاي ۋە توپا بار، بىز قانـ چىلىغان چىملارنى يۇدۇپ توشۇغان؟ قانچىلىغان توپىلارنى يۇدۇپ توشۇغان؟ مانا بۇلارنى ستاتىستىكا قىلغىلى بولمايدۇ!

يەنە نېمە قېپقالدى؟

سانسىزلىغان ئىزلار قېپقالدى. بويىنىڭ ئېگىزلىكى بىر مېتر سەكسەن سانتىمېتر كېلىدىغان بۇ ئەزىمەت يول ماڭىا قۇيۇندەك ماڭاتتى. ئۇنىڭ پۇتى يانداما (ھازىرقى يامانيار يېزىسىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) نىڭ ھەر بىر غېرىچ يېرىنى ئۆلچەپ چىققانىدى، ئەلۋەتتە. بەزىدە ئات ھارۇسىغىمۇ چۈشەتتى. ھارۇكەش مامۇت ئاخۇن: « سىز بۇنداق قىش - ياز ۋە كېچە-كۈندۈز دېمەي پالاقشىپ يۈرىدىغان بولىسىز، ھامان بىركۈنى چارچاپ ئۆلۈپ كېتىسىز! » دەپ ۋايسايتتى. «ھەي، ئاداش! » ئۇ يانداما دىكى ھەر بىر ئەر - ئايال گىراۋاتنى ئاداش دەپ چاقىراتتى. «مەن چارچاپ ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇن، مېنى نېمە ئىش قىل دەيسىلەر؟ مەن ھامان خەلقنە ئازراق ياخشى ئىش قىلىپ بېرىشىم كېرەكقۇ! خاتىرجەم بول، مېنىڭ تېنىم ساق، چارچاپ ئۆلۈپ قالمايمەن! » دەيتتى.

شۇنداق، ئۇ داۋام مۇشۇنداق توختىماي پالاقشىپ يۈرەتتى. سەھەردە مامۇت ئاخۇن ھارۇنى قېتىشتىن بۇرۇن، ئۇ بىر ئەدىيال ۋە بىر جۈۋىنى بوپا قىلىپ ئاڭاتتى. ئاندىن كېيىن، پويىزىغا 10 نەچچە نان سېلىۋالاتتى. ئاندىن كېيىن يېگى توي قىلغان، تېخى تاتـ لىق ئوخلاۋاتقان ياش تەرجىمان تاھىرنى چاقىرىشقا مەجبۇر بولاتتى. ئەكسىچە، كىم شىڭ ۋېيۇەن بىلەن بىرگە خىزمەت قىلىدىكەن، ھەرگىز ئارامخۇدا كۈن ئۆتكۈزەلمەيتتى. ئۇ، كېيىن كونىشەھەر ناھىيىسىگە ناھىيەلىك شۇجىسى بولغان چاغدا، ھەر قېتىم يېزىدىن قايتىپ كەلگەندە، ئىدارىدىكى كادىرلار: ھەي، لى شياڭيالا شەھەرگە كىردى! دەپ، بىر - بىرىگە خەۋەر يەتكۈزۈشەتتى.

توغرا، تۆت ياشلىق كىچىك ئوغلىنى ئېلىۋېلىش كېرەك. چۈنكى، ئۇنىڭ ئادىسى ئۇرۇمچىدە ئوقۇۋاتىدۇ. بۇ شەيتان ناھايىتى قىزىقتە! ئۇ، دادام ئورنىدىن تۇرۇپلا كېتىپ قالار- مىكى دەپ ئەنسىرەپ، ئاخشىمى ئۇخلىغان چاغدىلا دادىسىنىڭ بېلىكىنى چىڭ تۇتۇۋالغاندى. سەھەردە، دادىسى ئورنىدىن قوپۇشى بىلەنلا، ئۇمۇ ئويغاندى. قارىسا، ئۇ مەغرۇرانە ھالدا ھارۋىغا چىقىۋالدى. بۇ يانداۋما كومموندىسىنىڭ كۆچمە پارتكومى ئىدى (ئەلۋەتتە، زور مەسىلىلەر پارتكومنىڭ مۇزاكىرىسىدىن ئۆتكۈزۈلەتتى)، قەيەردە مەسىلە بولسا شۇ يەردە ھەل قى- لاتتى، قەيەردە قىيىنچىلىق بولسا شۇ يەردە ھەل قىلاتتى. «مامۇت ئاخۇن ئاداش، سەن پاتەمخاچامنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ قويغىن. تېزراق ماڭ، ئاتقا ئېچىك ئاغرىمىسۇن. چۈنكى، ئادەم ھەم- مىدىن مۇھىم. ماۋۇ پۇلنى ئېلىۋال! بىز بىلەن كارىڭ بولمىسۇن، بىزكۈدەكلەر پەمىزنى يۈ- دۇپ مېڭىۋېرىمىز!». «قارا، تاھىر ئاداش، بۇ قىيىنچىلىقتى بىر ئاتلە ئوسمان ئاكىنىڭ قالدۇرۇقىيېرىدىمۇ؟ نېمىشقا ھەيدىمىگەندۇ؟ كەتمەن تېپىپ كەلگىنە، بىز چاندۇبتەيلى!»

ئىش قىلىپ، شىڭ ۋېيۇەننىڭ كۆز ئالدىدا، ھېچكىم كالۋاڭلىق قىلالمايتتى. بىر قېتىم، ئۇلار 10-چوڭ ئەترەت 3-كىچىك ئەترەتنىڭ يانداۋما ئۆستەڭگە يانداش بولغان بىر پارچە يېرىگە بارغاندا، شىڭ ۋېيۇەن تراكتورچىنىڭ يەرنى تەكشى ھەيدىمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، ناھايىتى ئاچچىقى كېلىپ: «ھەي ئاداش، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ يەرنى مۇشۇنداق ھەيدىگەن بارمۇ؟». «شىڭ شۇجى، تراكتوردا چاتاق بارئىدى». «چاتاق بار؟ چۈشە تراكتوردىن!». تراكتورچى دەرھال يەرگە چۈشتى. شىڭ ۋېيۇەن كەپىنكىگە چىقىپ، تراكتورنى خوتقا سې- لىپ ھەيدەۋېدى، تراكتور سىيلىققىنە مېڭىپ كەتتى، «كۆردۈڭمۇ؟ مانا مۇشۇنداق ھەيدەيـ سەن! تراكتوردا چاتاق بار دېگەن نېمە گەپ ئۆزى؟ ھېنىكچە، سېنىڭ كاللاڭدا چاتاق بار!».

شىڭ ۋېيۇەننىڭ تەسىرى ئارقىسىدا، مامۇت ئاخۇن ھارۋىكەشنىمۇ تراكتور ھەيدەشنى ئۆگىنىۋالدى. ئۇ ھازىر يانداۋما يېزىسىنىڭ تراكتور شوپۇرى.

ھارۋا يەنىلا تاشيولدا چايقىلىپ ماڭماقتا. شىڭ ۋېيۇەننىڭ ھېسسىياتى خۇددى قىزىل دەريا سىنىڭ سۈيىدەك ئۆركەشلىمەكتە.

لېكىن، سېرىق توغراق دامبىسىنىڭ يار ئېلىپ كەتكەن ۋاقتى قايسى يىلى بولغىيتى؟ ئۇ چاغلاردا، شىڭ ۋېيۇەن «ئاغدۇرۇپ تاشلانغان» يولۇپ، يامانىيارنىڭ ئەڭ چېتىدىكى 5 - چوڭ ئەترەتكە ئەمگەككە چۈشۈرۈۋېتىلگەنىدى. توغرا، ئۇ 1969 - يىلى ئەتىياز بىلەن يازنىڭ ئارلىقى بولۇپ، دامبا يار ئېلىپ كەتكەندىن كېيىن 46 كۈنگىچە ئېتىلمىگەن. بىر نەچچە چوڭ ئەترەت يەرلىرىنى سۇغۇرالمايلا قالماستىن، بەلكى ئىچكىلىمۇ سۇنا پالمىدىغا- نىدى. باشقا بىر قانچە چوڭ ئەترەت بولسا، كەلكۈن سۇنىڭ تەھدىتىگە دۇچ كەلگەنىدى. كەلكۈن سۇ يەنە 20 تاش تۆگمەننى بۈزۈۋەتكەنىدى. كىشىلەر ئۆمىد ئۈزۈشتى. بەزىلىرى پۇتۇن تەئەللۇقاتىنى ئېشەك ھارۋىلىرىغا بېسىپ كۆچۈپ كېتىشتى. تېخىمۇ ئۇرغۇن كىشىلەر يىراق جايلاردىكى ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ قېشىغا كەتمەكچى بولۇشتى. چۈنكى ھامان ئاچ- لىقتىن ئۆلگىلى ياكى سۇدا ئۆلگىلى بولمايدۇ- دە!

بۇ چاغدا، كومموناۋ ۋەئەترەت كادىرلىرى ئارقا - ئارقىدىن ھەربىي ۋەكىلنى ئىزدەپ تېپىپ: شىڭ ۋېيۇەن بىزگە رەھبەرلىك قىلىپ، دامبىنى ئەسەلىگە پەقەت شۇلا بۇ ئىشنى قىلالـ لايدۇ دەپ تەكلىپ بەردى. شۇنداق قىلىپ، شىڭ ۋېيۇەن جىپ ماشىنىسىدا ئىش ئورنىغا كېـ

لىپ كېلىندى. « سەن بۇ دامبىنى ئېتەلەمسەن ؟». « ئىتەلەيمەن ». « ساڭا نېمە لازىم؟». « 15 تال ياغاچ، بەش باغلام سىم ».

ئۇقتۇرۇش قىلىش، چاقىرىپ كېتىش ھاجەتسىز. كۆپچىلىك شىلەڭ ۋېيۇبىنىلەك قايتىپ كېلىپ كۆپچىلىكنىلەك دامبىنى ئېتىشىگە رەھبەرلىك قىلىدىغانلىقىنى ئاڭلاپلا، كوممۇنىدىكى بارلىق چوك ـ كىچىك كادىرلار شىلەڭ ۋېيۇبىنىلەڭەتراپىغا يىغىلدى. ۋەزىپە ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى بىلەنلا، كىشىلەرنىلەڭ قەلبى بىر يەرگە جەم بولدى. باغلام ـ باغلام شاخلار يۇدۇپ كېلىندى. ھارۋا ـ ھارۋا توپىلار توشۇپ كېلىندى.....

نەتىجىدە ئۇچ كۈن ئىچىدىلا دامبا ئېتىلدى. قىزىل دەريانىڭ سۈيى كىشىلەرنىڭ ئىرادىسى بويىچە، قاغجىراپ كەتكەن ئېتىزلارغا كىرىشكە باشلىدى، نەچچە يۈز ئائىلىلىك دېھقان قۇتقۇزۇپ قېلىندى.

يېشىل چوڭ

يېڭىشەھەر ناھىيىسى ئەسلىدىلا شىنجاڭ بويىچە سەكسەز چوڭ نامرات ناھىيىلەرنىڭ بىرى، ياندۇما ـ يېڭىشەھەر ناھىيىسى بويىچە نامرات بىر كوممۇنا ئىدى؛ ھالبۇكى، شىلەڭ ۋېيۇبىن تەبىئىي تاپەت ۋە سۈنئىي بالا ـ قازا كۆپ كەلگەن 1961 ـ يىلى بۇ يەرگە كەلگەنىدى. جۇلجۇل چاپان كەيگەن دېھقانلارنىلەڭ قانسىراپ ـ ساغىرىپ كەتكەن، يۈزىگە تاچىلىق تەن ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن خۇنۈك كۆزلىرىگە قاراپ، يېڭىدىنلا كوممۇنىنا پارتكومىنىلەڭ شۇجىلىقىغا تەيىنلەنگەن شىلەڭ ۋېيۇبىنىلەڭ قەلبى ناھايىتى تازا بلاندى: مەن بۇ كوممۇنىغا يۆتكىلىپ كېلىشكە بىر قانچە قېتىم ئىلتىماس قىلغانىدىم، ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۆزەمنى تازا چاغلىيالمىغان ئوخشايمەن! ياندۇما خەلقىگە رەھبەرلىك قىلىپ، قىيا پەتنى ئۆزگەرتىش ئاسانغا چۈشەمدۇ؟

« مەن ئالدى بىلەن چارە ئويلاپ، دېھقانلارنىلەڭ قورسىقىنى توينۇرۇشىم كېرەك !» شۇجى چىشىنى چىشلەپ بەلباغلىدى.

ئۇ قانداق كۈنلەر ئىدى ـ ھە! قەيەردە يىغا ئاۋازى ئاڭلىنىدىكەن، شىلەڭ ۋېيۇبىنىلەڭ يۈرىكى ئېچىشاتتى. ئۆلۈپ كەتكەنلەر قانچە ياشقا كىرگەن بولغىيتتى؟ 67 ياش. ھە، نورمال ئۆلۈم ئىكەن، نېمە، ئاران 30 نەچچە ياش؟ ھە، ئىششىق كېسىلى ئىكەن! شۇ چاغدىن باشلاپ، كىمدە ـ كىم كېسەللىك تۇپەيلىدىن ياكى ئاچلىقتىن ئۆلۈپ كەتسۇن، شىلەڭ ۋېيۇبىن ئۆلۈرىنىلەڭ ئۆلۈمىگە بىرىپ قاتنىشىدىغان، بەزى چاغلاردا جىنازا كۆتۈرىدىغان بولدى. ھەر قېتىملىق ئۆلۈم ئۈزىنىلەڭ ئۈچۈن بىر ئۆلۈش مەسئۇلىيىتىنى كۆپەيتىدىغان بولدى: ئەگەر خەلققە رەھبەرلىك قىلىپ ئۆلارنىلەڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلىيالمىسا، ئۇنى قانداقمۇ كومپارتىيە دەپ ئاتىغىلى بولسۇن؟

ئەينى يىللاردىكى ياندۇما قانداق قاقاس ـ غىرىبانە ئەھۋالدا ئىدى ـ ھە! شىلەڭ ۋېيۇبىن دائىم ئۆزى يالغۇز قاقاسلىقتا پەيدا بولاتتى: مەن بۇ 60 مىلغىمو شورلۇقتا جىگدەكۆچىتى سېلىپ، بۇ جايىنى ھەم يېقىلغۇ ئورمانلىقى، ھەم قوش قەۋەت يايلاق قىلىمەن! مەن بۇ يەردىكى تېرىلغۇ يەرلەرنى سالا ئېتىزغا ئايلاندۇرۇپ، ئورمان بىلەن تورلاشتۇرىمەن! مەن ھەمىمىنى ئائىلىلەرنىلەڭ ئالدى ـ كەينىنى يېشىللىققا پۈركەيمەن ھەمدە ھەممە ئائىلىلەردە باغ قىلدۇرىمەن.

شەك ۋەيۋەسىن ستىرا تېكىيىدىلىك نۇقتىسىنەزەرى بار ئادەم ئىدى. ئۇ شۇنى بىلەتتىكى، دېھقانچىلىق ئۇچۇنلا دېھقانچىلىقنى تۇتۇش بىلەن تۇپكى مەسىلىنى ھەل قىلىش قىيىن، شۇڭا، دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ، بىلىقچىلىقنى چوقۇم بىرگە تۇتۇش كېرەك! ھالبۇكى، ياندۇمىسلىقشۇ چاغدىكى ئەھۋالىدىن ئىلىپ ئېيتقاندا، ئالدى بىلەن، دەرەخ تىكىش كېرەك، شۇنداق قىلىپ، شەك ۋەيۋەن ئۆزىنىڭ يېشىل چۆشىنى كۆرۈشكە باشلىدى.

بىز، ئۇنىڭ دېھقانلارغا قانداق رەھبەرلىك قىلىپ، ئۇستەلگە چېچىپ سۆز باشلاپ، سالا ئېتىز، ئورمان بەلباغلىرىنى پىلانلىغانلىقى ھەمدە دەرەخ تىكىشكە قانداق تەشكىللىگەنلىكىنى تەسۋىرلىمەيلى. چۈنكى ئۇنداق قىلا، سىز بەكمۇ تېتىقسىز بولىقالدى دېگەن ھېسسىيات قا كېلىپ قالىسىز. ئىش قىلىپ، ئون نەچچە يىلدىن كېيىن، شەك ۋەيۋېنىڭ غايىسىنىڭ كۆپ قىسمى رېئاللىققا ئايلانىدى، يېشىل چۆش ــ يېشىل ياندۇمىغا ئايلاندى.

مۇخبىر ياندۇمىنى زىيارەت قىلغاندا، دەل جىگدە دەرەخلىرى چېچەكلىگەن پەيت بولۇپ، ئالتۇندەك چېچەكلەر كىشىنى مەس قىلىدىغان خۇشپۇراق چېچىپ تۇرماقتائىدى. ۋاھ، پەسكە قارىغىلار! ھەممىلايەرگە ئۇزۇپ چىققانمۇ مكاپلارمۇ ئالتۇندەك ساپ ــ سېرىق گۈللىرىنى ئاچقانىدى. ئوت ــ چۆپ، قوموش قاتارلىق كۆپ خىل يېپىنچا ئۆسۈملۈكلەر ئەينى چاغلاردىكى ئاپئاق شورلۇقلارغا ياپ ــ يېشىل يېپەك گىلەم يايغانىدى. بۇ چاغدا مەن نەمە ئۈچۈن قەۋەت يايلاق دەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى ئاندىن چۈشىنىۋالدىم.

جىگدە كۆچەتلىرى ئارىلىقىدىكى ئېرىق بويلىرىغا ئۇرغۇن جىگدە شاخلىرى دۆۋىلىنىپ كەتكەنىدى. مەن: «نەمە ئۈچۈن بۇنى دېھقانلارغا سېتىپ بەرمەيدىكىلار؟» دەپ سورىۋىدىم، ئورمان باشقۇرغۇچى كۈلۈپ كېتىپ: «ساتالمىدۇق، شاخ بەكمۇ جىق! بىزنىڭ ياندۇمىدا ئوتۇنى يېتىشمەيدىغان ئائىلە يوق!» دەپ جاۋاب بەردى. ھە، بۇنداق جىگدىلىكتىن ياندۇمىدا 40 مىڭ موغا يېقىن بار ئىكەن. يەنى ھەر بىر كىشىگە ئۈچ مودىن كۆپرەك توغرا كېلىدىكەن! ھالبۇكى، قايسى ئائىلىنىڭ دەل ــ دەرىخى يوق دەيسىز؟ ياندۇمىدا ھەر بىر كىشىگە 843 تۈپتىن دەرەخ توغرا كېلىۋاتسا، ئۇزۇنىڭ دەرەخشاخلىرىنى قالاپ تۈگىتەلمەيدۇ ــ دە!

ئوت ــ چۆپ بولغاندىكىن، قوي-كالىنىڭ يوقلۇقىدىن ئەسرىمەك! ھازىر، ياندۇمىدا جەمئىي 43 مىڭ تۈياق چارۋا بولۇپ، ھەر بىر كىشىگە تۆت تۈياقتىن توغرا كېلىدۇ. ئاشلىق، گۆش، تۇخۇم، سۈت (ئەلۋەتتە، ئۇنچىۋالا تولۇقمۇ ئەمەس) بولغاچقا، ئىشتىق كېسىلىگە گىرىپتار بولىدىغان كۆپلەر ئەندى كەلمەسكە كەتتى!

قان ــ قېرىنداشلىق چوڭقۇر مۇھەببەت

ھارۋا ئاستا ــ ئاستا ئالدىغا قاراپ ماڭماقتا. ھارۋىكەش مامۇت ئاخۇن يەنىلا مۇڭغا پاتماقتا. ئۇنىڭ كەڭ گەۋدىسى خۇددى ھەيكەلدەك شەكۋەيۋېنىڭكۆز ئالدىدا تۇرماقتا. «ھوي، ئاداش! ئەمدى خوشلىشىدىغان بولدۇق. سەنمەن بىلەن بىر قانچە ئېغىز سۆزلەشسەك بولاتتى. مۇشۇ ئون نەچچە يىل ئىچىدە، سەن مەن بىلەن بىرگە ئۇرغۇن جاپا چەكتىڭ، ئۇرغۇن ئازاب تارتتىڭ! مەن قوپال ئادەم بولغاچقا، سېنىڭكۆڭلۈڭنى تالاي قېتىم ئاغرىتىپ قويدۇم. مەسىلەن: ئەشۇ قېتىم سەن ئامانگۈلگە (شەك ۋەيۋېنىڭ قىزى يالى) ئانىڭ بوغۇزىدىن بىر چاڭگال قوناق بېرىۋېدىڭ، ئۇ كېلىپ، بىزنىڭ ئۆيدىكى توخۇلارغا چېچىپ بەرگەنىدى. مەن بالامنى ئىككى تەستەك سالغان چاغدا، سەن خاپا بولۇپ مەن بىلەن قاتتىق

ئۇرۇشقا سەپلىك. ئاداش، مېنى كەچۈرگىن! مەن ئۇنى ئۇرمىسام بولاتتى، چۈنكى ئۇ ئەمدىلا ئالتە ياشقا كىرگەن بولۇپ، دېمىسىمۇ ھۆكۈمەتنىڭ ئەسكەرلىككە ئېلىش ياشىغا يەتمىگەن ئىدى. ئەمما ئۇنىڭ قانداقمۇ بىلەلمىسۇن؟ مەنزە، بەكمۇ قوپال ئادەمدە! سەنچۇ؟ ئاداش، سەن ھەقىقەتەن ياراملىق ئارتىستدە! ئەشۇ قېتىم مېنى پىچەن-كۆرەش قىلغان چوڭ يىغىندا ــ

بۇ مامۇت ئاخۇن ئىسيانچى قەھرىمانلارنىڭ «ئىلھاملاندۇرۇشى ۋە تەربىيىلىشى» ئارقىلىق «لۇشيەن كۇرىشى ئېگى» ئۆسۈپ، چوڭ يىغىندا مۇنداق دەپ سۆزلىگەن: «يۇرتداشلار، مەن كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدار، ئەكسىلىنقىلابچى شىڭلۇڭ ۋېيۇەننىڭ مېنى قانداق ئەزگەنلىكى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىمەن! ئۇ مېنىڭ ھېرىپ - چارچاپ كېتىشىم بىلەن كارى بولماي، ئاتنىڭ چارچاپ كېتىشى بىلەن كارى بولماي، دائىم مېنى قىينىچىلىقى بار ئائىلىلەرگە ئوغۇت، ئوت - چۆپ توشۇپ بېرىشكە بۇيرۇيتتى؛ يەنە دائىم كېسەللەرنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىشقا بۇيرۇيتتى. خالايىق، ئوبدان ئويلاپ بېقىڭلار: ئۇ مېنى قىينىچىلىقى بار قانچىلىك ئائىلىگە ياردەم قىلىشقا بۇيرۇپتۇ؟ قانچە كېسەلنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىشقا بۇيرۇپتۇ؟ بۇ ــ سىلەرگە بەكمۇ ئايان ...» خالايىق بۇنى ئاڭلىغاندىن كېيىن كۈلۈشۈپ كېتىپتۇ.

خۇدابەردى ئىسىملىك بىر ئادەم كۆرەش يىغىنىدا شىڭ ۋېيۇەننىڭ بىر كاچات سالغان بولۇپ، بۇ بىر كاچات خالايىقنىڭ غەزىپىنى قوزغىۋەتكەن. سەھنە ئاستىدىكى ئاياللار چىيقىراپ يىغلىشىپ كەتكەن. يىغىن مەيدانىنىڭ تەرتىپى قالايمىقانلىشىپ كەتكەن. تاكى بۈگۈنكى كۈنگىچە، يانداۋما ۋە يامانيار خەلقى ئۇلارنىڭ شۇجىسىنى ئۇرغان بۇ ئادەمنى ئۆچ كۆرۈپ كەلگەن. ئۆچ ساقلىمىغان كىشى پەقەت شىڭ ۋېيۇەن ئۆزىلا بولغان. خۇدابەردى كېسەل بوپقالغان چاغدا، شىڭ ۋېيۇەن ئۇنى يوقلاپ بارغان. خۇدابەردى يىغلاپ تۇرۇپ: «شىڭ شۇجى، مەن سىزنى ئۇرمىسام بوپتىكەن، مەن جىنايەت ئۆتكۈزدۇم، مەن گۇناھكار!» دېگەن، شىڭ ۋېيۇەن بۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ، ئىلگىرىكى كۆڭۈلسىز ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتىشنى تەۋسىيە قىلغان. ئۇنىڭ ئۆچ بالىسىنىڭ باش تەمرەتكىسىنى داۋالاپ ساقايتقان. ھەمراس، شىڭ ۋېيۇەن باش تەمرەتكىسىنى داۋالاش مۇتەخەسىسى بولۇپ، نازارەت ئاستىدا ئەمگەك قىلىۋاتقان چاغلاردا ئۆزىنى دورا سېتىۋېلىپ، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ 120 دىن ئارتۇق كىشىنىڭ باش تەمرەتكىسىنى داۋالاپ ساقايتقان، بېشى سەللىمازا ساقايغانلارنىڭ 54 نگە يېقىندىن چاچ چىققان.

ئەگەر ھېلىقى «ھەدەسىيەت زور ئىنقىلابى» بولمىغان بولسا نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى ــ ھە! شىڭ ۋېيۇەن يانداۋما خەلقىگە تېخىمۇ كۆپرەك ئىش قىلىپ بەرگەن بولاتتى. لېكىن، بولماي قالدى - دە، ھېلىقى ئىسيانچى قەھرىمانلار ئۇنىڭ ھوقۇقىنى تارتىۋېلىپ، ئۇنى يامانيار 5 - چوڭ ئەترىتىگە ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىشكە ئەۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن، شىڭ ۋېيۇەننىڭ ئۇ يەردە يەنە بىر ئۆيى بار بولدى. ئۆۋەندىكى سۆزلەرنى غۇنچىخان ئاچا يىغلاپ تۇرۇپ مۇخبىرغا سۆزلەپ بەرگەن:

بۇ، كۆدە - كۆرپىسىنى يۆدۈپ، ئۇن، ياغ ۋە بىر دانە كەتمەن، ئەمگەك قىلغان چاغدا توپا - گەندە يۆدىدىغان بىر دانە تاغارنى ئېلىپ مېنىڭ ئۆيۈمگە كەلگەنىدى: «ئانا». ئۇ ماڭا شۇنداق دېدى: «بۇگۈندىن باشلاپ، مەن سىزنىڭ ئوغلىڭىز بولدۇم. بىز نېمە يىسەكىز، مەن شۇنى يەيمەن.» ئۇ ئۆزىنىڭ ئاق ئۇنىنى ماڭا بەردى، ھەر ئاخشىمى بىرۋاخ

سۈيۈق ئاش ئىتىپ ئىچتۇق. ئەتىسىگەن ۋە چۈشتە ، ئۇ بىزگە ئوخشاش ئاق قوناق زاغرىسى يىدى. تاكى ھەرىسى ۋەكىل ئۇنى ئېلىپ كەتكەنگە قەدەر، ھېنىلىك ئۆيىدىمىزدە ساقلىرى 130 كۈن تۇردى.

بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ بىزنى كۆرگىلى كەپتۇ. ئۆيدە ئادەم بولمىسىمۇ، ئۇ ئاچقۇچلۇق قەيەردىلىكىنى بىلگەچكە، ئىشىكنى ئېچىپ كىرىپ، بىر قېش قارا چاي، بىر زەچچە دانە لۆڭگە ۋە ئىككى توقاچ سوپۇن قويۇپ قويۇپتۇ. ئاندىن كېيىن، كاتتا ئېچىپ كۆرۈپ، يەيدىغان ئاشلىقىمىزدىلىك بار ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن، خاتىرجەم ھالدا قايتىپ كېتىپتۇ.

ھېنىكىچە، ئۇنىڭغا يۈز كېلەلمەيدىغان مۇنداق ئىككى ئىش بار. بىرى، ئۇ ئەك ئاخىرقى قېتىم كەلگەن چاغدا مەن ئەسلى قوي ئۆلتۈرمەكچى بولغانىدىم. بىراق، ئۇ زادىلا ئۇنىماي قويدى ۋە: «ئانا، ئۇكام تويغا قوپۇۋاتىدۇ، تىلى كۈنىسى ئۆلتۈرۈشكە ئېلىپ قويۇڭلار» دېدى. شۇنداق قىلىپ قوي ئۆلتۈرەلمىدىم . يەنە بىر ئىش، 1981- يىلى بوۋاي ۋاپات بولغاندا ئۇنىڭغا ئۇقتۇرمىغانىدۇق. كېيىن، ئۇنىڭ سىڭلىسى قەھەرخان ۋە ئوكسى تۇرسۇن قارى ئۇنى كۆرگىلى بارغاندا، ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ: «دادام ۋاپات بولغاندا نېمە ئۈچۈن ماڭا دېمىدىڭلار؟ مەن ئەمدى ئۇنى كۆرەلمەيدىغان بولدۇم!» دەپ ئاغرىنغان. ھازىر مەن بۇ ئىككى ئىشنى ئەسلىدىم، بەكمۇ پۇشايمان قىلىمەن.

بارماق بىلەن ساناپ باقساق، شىك ۋەيۇبن ياندۇمىدىن ئايرىلغىلى 13 يىل بوپقاپتۇ. ھالبۇكى، ئۇنىڭ ياندۇما خەلقى بىلەن 10 نەچچە يىللىق بوران چاپقۇن ئىچىدە ئورنىتىقان چوڭقۇر مۇھەببەتنى ۋاقىت ۋە ھاۋا ھەرگىز ئۈزۈۋېتەلمەيدۇ. ئۆتكەن يىلى، 96 ياشلىق كېرىم بوۋاي قىزىنىڭ ھەمراھلىقىدا، شىك ۋەيۇبنىڭ كونىشەھەرىدىكى ئۆيىگە يوقلاپ بارغاندا، شىك ۋەيۇبن يېزىغا كەتكەنىكەن. لېكىن، بوۋاي كەتكىلى ئۇنىمىغان: «مېنىڭ بىر نەچچە كۈنلۈكۈم قالدى. ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۇنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈۋالاي!» دېگەن. رۇسۇل ئاخۇن دېگەن يەنە بىر بوۋاي ياندۇمىدىن كونىشەھەرگە كېلىپ، قولىدا ئىككى ئانارنى ئوتتۇپ: «شىك شۇجى، بۇ ئانار كۆچەتتىنى سىز بار چاغدا تىككەن بولۇپ، ئاللىقاچان مېۋىگە كىردى. مەن سىزگە ئالاھىدە ئىككىنى ئېپەكەلدىم. سىز خاتىرە ئۈچۈن ئەپقېلىڭ !» دېگەن. شىك ۋەيۇبن كۆڭلى يۇمشاق ئادەم بولغاچقا، تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئانارنى ئالغان ۋە كۆز ياشلىرى تارامىلاپ تۆكۈلگەن.

شىك ۋەيۇبنىڭ ياندۇما خەلقى بىلەن بولغان باردى-كەلدىسى ئۈچۈن، بىرەر يۈز ئىشنى مىسالغا ئېلىشقا بولىدۇ. تا ھازىرغىچە، ئۇلار قانداق قىيىنچىلىقلارغا يولۇقسا، ئۇنى ئىزدەپلا قالماستىن، بەلكى خۇشاللىق - خاپىلىق ۋە توي - تۆكۈن، ئۆلۈم - يېتىم ئىشلىرى بولسىمۇ ئۇنى تېپىپ، كۆڭلىدىكى دەۋالىسا بولمايدىغان ئەھۋالنى دەپ كەلمەكتە.

ھېكايە تۇغقىنى يوق

شىك ۋەيۇبنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ئادىل بىر باھا بېرىش ناھايىتى قىيىن. بۇ ئادەمدە «قارام مىجەز» بار. مەسىلەن: 1965 - يىلى، ياندۇما ۋە ياماتيارباش تۇغقىنى ياسايدىغان چاغدا 12 - ئاي ۋاقتى ئىدى. شىك ۋەيۇبن ۋە سوتسىيالىستىك تەربىيە ھەرىكىتىدە «بىر چەتكە قايرىپ قويۇلغان» كادىرلار سوغۇقى جاندىن ئۆتىدىغان سۇغا نۆۋەت بىلەن چۈشۈپ، ئوردىدىكى

توختام سۈنى چىقارماقتا ئىدى. ھەر بىر كىشى ھەر قېتىمدا 50 چىلەك سۇ ئالغاندىن كېيىن، ئاندىن يۇقىرىغا چىقىپ ئوت سۇنا تتى. قالغانلار يەنە ئورغا چۈشۈپ ئىشلەيتتى. بىر چاغدا، ئۇ جىددىي خاراكتېرلىك سوقۇر ئۇچەي بوپقېلىپ، دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغانىدى. ئوپېراتسىيە قىلىنىپ 4 ـ كۈنىسى، چاراھەتسىزلىك يېپىنى ئالماي تۇرۇپلا، دوختۇرخانىدىن قېچىپ چىقىپ، بىر قولىدا قورسىقىنى تۇتۇپ، ئۆستەڭنى بويلاپ ئون نەچچە چاقىرىم يول مېڭىپ، ئىش ئورنىغا قايتىپ كەلگەن.

ئون يىلدىن كېيىن، كونىشەھەر ناھىيىسىدە سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى ياسىلىدىغان چاغدا، ئۇ باش قۇماندان بولغانىدا، يەنىلا ئۆل ـ ئورەك قازغان. بۇ، تۇغىنىڭ ئور تىكىگە سېلىشتۇرغاندا، ناھايىتى كۆپ يوغان ئىدى. دۇنيادا، قايسى بىر دۆلەت، قايسى بىر رايون سۇئېلېكتر ئىستانسىسىنى بۇنداق ياسىغان بولغىيتتىكىن ـ تالاـ بىر دانە سۇ تارتىش ماشىنىسىدىن باشقا، ھېچقانداق ماشىنا ـ ئۈسكۈنىلەر يوق ئىدى. ئاغزىنىڭ ئۆزۈنلىقى 150 مېتر، كەڭلىكى 120 مېتر، ئەڭ زور چوڭقۇرلىقى 20 مېتر كېلىدىغان ئۆل ئورىكى كەتمەن بىلەن چېپىپ چىقىلغان. قانداق چېپىپ چىققان دېمەكچىسىلەر؟ 1500 ئادەم ئۈچ ئىسمىنىغا بۆلۈنۈپ، 24 پەلەمپەيدە ئۆرە تۇرۇپ، كەتمەن بىلەن بىر پەلەمپەي ـ بىر پەلەمپەيدىن يۇقىرىغا تارتىپ چىقارغان. گەرچە باش تېخنىك يېـ ۋېنچاۋ ۋۇخەن سۇ ئېلېكتر ئىنىستىتوتىنىڭ چوڭ ـ ئوتتۇرا تېپتىكى سۇ ئىنشائاتلىرىنى ماشىنىلاشتۇرۇپ قۇرۇلۇش قىلىش كەسپىدە ئوقۇغان بولسىمۇ، لېكىن ماشىنا ـ ئۈسكۈنىلەر بولمىغاچقا، ئۇمۇ ئىلاجسىز قالغانىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇقانداق بىر قۇرۇلۇش ئەترىتى دېمەكچىسىلەر؟ ئۇلار سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇشقا قاتنىشىش تۇغۇلۇپمۇ باقمىغان. ئۇلار، سېپى ئۆزىدىن دېھقانلار. بەلكى، ھەر كۈنى ئۈچ زاغرا يەيدىغان ئۇيغۇر دېھقانلار. بۇ خىل ئەھۋال، بىزنىڭ ئىككى قوماندانلىمىزنى تەڭقىسلىققا قويغان. باش قوماندان شېڭ ۋېيۇەن ۋە باش تېخنىك يېـ ۋېنچاۋ (نېمە ئۈچۈن باش ئېنژېنېر دەپ ئاتالمىغان بولغىيتتى؟) تەڭلىكتە قالغان بۇنداق قۇرۇلۇش ئۇسۇلى، شۇ چاغلاردا «چوڭ بىر لەشمە جەڭ» دەپ ئاتىلاتتى. ھەقىقەتەن ئادەم دېگىزى شەكىللەنگەن بولۇپ، كارامەت چوڭ ئىدى!

ئەگەر بىز سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى ئىش ئورنىنىڭ مەلۇم مەنزىرىلىرىنى تەسۋىرلەيدىغان بولساق، 80 ـ يىللاردىكى ياشلار بۇنى چوقۇم تەسەۋۋۇر قىلالمايدۇ. 12ـ ئايـنىڭ 8 ـ كۈنى، ماتۇرنى سىناق قىلىدىغان چاغدا، پولات تۇرۇبىنى مۇز توسۇالغاچقا، شېڭ ۋېيۇەنلار مۇزدەك سۇغا چۈشۈپ، پولات تۇرۇبىسىدىكى مۇزلارنى سۆۋەتلەپ تېرىپ چىقىپ، ماشىنا گۈرۈپپىسىنىڭ نورمال توك بېرىشىگە كاپالەتلىك قىلغان. يەنە بىر قېتىم، دامبا يار ئېلىپ كەتكەن، سۇ ئەگەر پولات تۇرۇبىغا كىرەلمىسە سۇ تۇرۇبىسى چۆكىلىيەلمەيتتى. شېڭ ۋېيۇەن سۇغا پولتۇڭلىدە سەكرەپ چۈشۈپ: «كومپارتىيە ئەزالىرى، سۇغا سەكرەڭلار!» دەپ ۋاقىرىغان. شۇنىڭ بىلەن، كومپارتىيە ئەزالىرى ۋە ئامما ئارىسىدىكى بەزى پارتىيەسىز كىشىلەر ئارقا ـ ئارقىدىن سۇغا سەكرەپ چۈشۈپ، قول تۇتۇشۇپ ئادەم تېمى ھاسىل قىلغان. قالغان كىشىلەر شاخ ـ شۇمبا، لاي ـ توپىلارنى تاشلاپ، يارنى ئېتىۋالغان. بۇنداق كىشىلارنى قىلىش ئەمەس، ئاڭلىغان ئادەمنىڭمۇ تېنى شۇرىكىنىدۇ.

شۇنداق قىلىپ، يەتتە يېرىم ئاي ۋاقىت ئىچىدە، سەھىمچانلىقى 2400 كىلوۋات بولغان ئوغۇساق سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى پۈتۈپ چىققان. ئەگەر نورمال قۇرۇلۇش تەرتىپى بويىچە بولغاندا، ھېچبولمىغاندا ئۈچ يىل ۋاقىت كەتكەن بولاتتى.

بۇ يەتتەيبرىم ئاي ئىچىدە، شىلك ۋېيۇبىن كۇن بويى ئۇيان - بۇيانغا قاتراپ، يۇقىرى-تۆۋەن شاپاشلاپ، يالاڭياق يۇرگەن. دوختۇر «ئۇچەي راكى» دەپ خاتا دىئاگنوز قويغان خوتۇنىنىڭ دوختۇرخانىدا يېغلاپ ئولتۇرغانلىقى بىلەن كارى بولمىغان. باش تېخنىك يۇ ۋېنچاۋ ۋە ئۇنىڭخوتۇنى ــ شىشەن قاتناش ئۇنۇبر بىستېتسىنى پۈتتۈرگەن لى گويۇ بالىلىرى بىلەن ئىش ئورنىدا يېتىپ-قوپقان، ئۇيقۇسىزلىقتىن كۆزى قىزىرىپ كەتكەنلەر يالغۇز بۇلارلا ئەمەس!

ئاپتور بىرلەشمە جەڭ قىلىشنى تەشەببۇس قىلماقچى، جانپىدالىق بىلەن ئىشلەشنى تەكىتلىمەكچى ئەمەس. مەن پەقەت، مېنىڭ ياش كىتابخانلىرىمغا شۇنى دېمەكچىمەنكى: سىلەر ۋاز-كەچسىلىق قىلىۋاتقان، ئالدىنقى ئەجدادلاردىن قالغان بۇنچىلىك مال - مۈلۈكلەرنى شىلك ۋېنچاۋ بىلەن دەك بىر ئەۋلاد كىشىلەر مۇشۇنداق ياراتقان. سىلەر ئۇنىڭغا قانداق باھا بەرسەڭلار مەيلى، لېكىن، بۇ ئەمەلىيەت.

ئەگەر شىلك ۋېيۇبىنىي ئەخمەق دەيدىغان بولساق، يۇ ۋېنچاۋ، لى گويۇدەك زىيالىيلارنى نېمە دەيمىز؟ ئۇلارمۇ راسا ئەخمەق قىلىپ دىنمۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن، مەن شۇنداق دەيمەنكى: بۇ بىر ئەۋلاد كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئەخمەق، ئۇلار پەقەت ئەخمىقانە ئىشلەشنىلا بىلگەن! ئەلۋەتتە، بەزى كىشىلەر كېيىن «ئەقىللىق» بولۇشنى ئۆگىنىۋالدى، قانداق قىلىپ ھوقۇقتىن پايدىلىنىپ ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىشنى ئۆگىنىۋالدى. لېكىن، ئومۇمىي جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، بۇلار بىر ئەۋلاد تۆھپىكارلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ نامى تارىخقا يېزىلىشى كېرەك!

بىزنىڭ جۇڭگودا : «قاپقانىنىڭ ئاغزىنى ياپقاندا، چوقۇم باھا بېرىش كېرەك» دەيدىغان بىر قەدىمكى سۆز بار. يولداش شىلك ۋېيۇبىنغا بالدۇراق «باھا بېرىش» كەم بولامدۇ-يوق؟ بۇنى، كىتابخانلار دەپباقسۇن! ئىش قىلىپ، ئۇنىڭ تېنى ھازىر سالامەت، يېشى 54 بولۇپ، ھازىر قەشقەر ۋىلكومىنىڭ باش كاتىپى، قوشۇمچە ئىشخانا مۇدىرى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئورگان پارتىيە باش ياچېيكىسىنىڭ شۇجىلىقى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرلىقىنى قوشۇمچە ئۈتەپكەلمەكتە. ئۇ بەكمۇ ئالدىراش! ئۇ، ئىشلە، ئىشلە، ئىشلە دېگەنلا بىلىدىغاندەك قىلىدۇ! يەنىلا قانداق «ئەمەلدار بولۇش»نى ئۆگىنىۋالالمىغاندەك تۇرىدۇ. شۇنا مەن: بۇ ھېكايە تۆگىگىنى يوق، دېمەكچىمەن. (خەنزۇچە «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ 1985 - يىل 23-ئىيۇندىكى سانىدىن)

توختى نۇر، ئەر، ئۇيغۇر، 53ياش، 1933-يىلى قەشقەرنىڭ قوغان رايونىدىكى دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، مەدەنىيەت سەۋىيىسى ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوم. 1951-يىلى ئارمىيىگە قاتناشقان، 1965-يىلى پارتىيىگە كىرگەن. ۋىزۇود كومانداىرى، خەلق قوراللىق بۆلۈمىنىڭ ئاچالنىكى، مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك مېتال بويۇملار شىركىتىنىڭ مۇئاۋىن دىرېكتورى بولۇپ ئىشلىمەكتە. خىزمەتتە كۆرۈنەرلىك نەتىجە يارىتقانلىقتىن، 1985-يىلى مەملىكەت بويىچە سودا سېپىدىكى ئەمگەك نەمۇنىچىسى بولۇپ باھالانغان. ئۇ 1979-يىلى ھەربىي قىسىمدىن كەسىپ ئالماشتۇرۇپ، ۋىلايەتلىك مېتال بويۇملار شىركىتىگە كەلگەندىن كېيىن، ئىگىلىك باشقۇرۇشنى جاپاغا چىداپ ئۆگىنىپ، كارخانىنى تەرتىپكە سېلىشنى چىڭ تۇتۇپ، باشقا يولداشلار بىلەن بىللە تىرىشىپ خىزمەت قىلىپ، شىركەتنىڭ سېتىۋېلىش، سېتىش، پايدا قاتارلىق ئاساسلىق ئىقتىسادىي كۆرسەتكۈچلىرىنى بەش يىلدا بىردىن كۆپرەك قاتلىغان. 1984 - يىلى، ھەر كىشىگە تونۇغرا

داڭلىق كىشىلەر

سەلەي دامولا ھاجى، ئەر، ئۇيغۇر، 69ياش، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى، مەملىكەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ داڭلىق ھەيئەت ئەزاسى، قەشقەر شەھەرلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، قەشقەر شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى.

كېلىدىغان پايدا ئون مىليۇەنگە؛ 1985-يىلى 11مىليۇن 300يۇەنگە يەتكەن. بۇ شىركەت ئۇدا بىر نەچچە يىل ۋىلايەت سودا سىستېمىسى بويىچە ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالانغان. 1984-يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە ئىلغار كارخانا بولۇپ باھالانغان.

ۋىلايەتلىك مېتال بويۇملار شىركىتى ــ ۋىلايىتىمىز بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئىلغار ئورۇن، بۇنى توختى نۇرنىڭ نەمۇنىلىك، باشلامچىلىق رولىدىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ. ئۇ، يىلىۋىي خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىشنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەچكە، ھازىرغىچە زۇچە گېزىتلەرنى ئوقۇيالايدىغان، خەنزۇ تىلىنى راۋان سۆزلىيەلەيدىغان بولغان. ئۇ، خەنزۇ رەھبەرلەر بىلەن ئىنتايىن ئىناق بولۇپ، خىزمەتتە ئۆز ئارا ھۆرمەت قىلىپ، تۇرمۇشتا ئۆز ئارا كۆڭۈل بۆلۈپ كەلگەن. شىركەتتىكى ھەر مىللەت ئىشچى ــ خىزمەتچىلىرىنىڭ ئىتتىپاقلىقى كۈنسايىن كۈچەيگەن. ئۇنىڭ پرىنسىپاللىقى كۈچلۈك بولغان. مېتال بويۇملار شىركىتى «سۈمرۇغ» ماركىلىق ۋىلىسىپىت، رەختلىك تېلېۋىزور قاتارلىق قىس تاۋارلارنى باشقۇرىدىغان بولغاچقا، ئۇنى ئىزدەيدىغانلار كۆپ بولسىمۇ، لېكىن پرىنسىپ بويىچە ئىش كۆرگەن. نەرسە ــ كېرەك سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئۆيىگەسوۋغا ئېلىپ كەلگەن مېھمانلارنى بىسىردەك رەت قىلغان. ئۇ، تىرىشچانلىق، ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئىش كۆرگەن، تۇرمۇشتا ئاددىيلاشقان بولغان. شىركەتتە كىچىك ماشىنا بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئاز ئولتۇرغان. شەھەر رايونىدا يىغىنغا قاتنىشىش، ئىش بېجىرىش توغرا كەلگەندە، ۋىلىسىپىت بىلەن بارغان. ئۇنىڭ تەسىرى ئاستىدا، شىركەت يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، گەرچەھەر يىلى يۇقىرىغا بىر مىليون يۇەندىن ئارتۇق پايدا تاپشۇرغان بولسىمۇ، لېكىن، قالايمىقان پۇل خەجلىمەيدىغان ئېسىل ئەنئەنىنى ئۈزچىل تۇردە ساقلاپ كەلمەكتە.

توختى نۇر كىشىلەر بىلەن چىقىشقاق بولۇپ، دېموكراتىك ئىستىلى ياخشى بولغان. ئۇ، دائىم بۆلۈم-ئىشخانىلارغا بېرىپ ئەھۋال ئوقۇشقان، پىكىر ئېلىپ تۇرغان. كۆپچىلىكنىك ئەقىل ــ پاراسىتىنى جارى قىلدۇرغان. ئاخبارات ئۇچۇرى ۋە بازار مۆلچىرىنى چىڭ تۇتۇپ، تىجارەت جەھەتتە نۇرغۇن يېڭى تەدبىرلەرنى قوللانغان. 1985-يىلى، مېتال بويۇملار شىركىتىنىڭ تۈرلۈك كۆرسەتكۈچلىرى ئالدىنقى يىلدىكىدىن زور ھەجىمدە ئېشىپ، مال سېتىۋېلىشتا 36 مىليون يۇەن ئورۇنلاپ، يىللىق پىلاندىن %77ئاشۇرغان؛ مال سېتىپ چىقىرىشتا 36مىليون 20مىڭ يۇەن ئورۇنلاپ، يىللىق پىلاندىن %48ئاشۇرغان؛ بىر مىليون530مىڭ يۇەن پايدا ئورۇنلاپ، تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىگە يەتكۈزگەن. (شېن جۇن)

سەلەي داموللا هاجى ئاتۇش ناھىيىسى ئۇستۇن ئاتۇش يېزىسى قايراق كەنتىدىن بولۇپ، 1916-يىلى دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1934-يىلى، ئۇستۇن ئاتۇشتىكى دىنىي مەكتەپتە ئوقۇغان؛ 1935-يىلى، قەشقەردىكى «خانلىق مەدرىس» تە ئون يىل ئوقۇپ، تارىخ، ئەدەبىيات، قۇرئان، ھەدىس، ئەرەب تىلىنى ئۆگەنگەن. ئۆگىنىش نەتىجىسى ئەلا بولغاچقا، «داموللا» (ماگىستىر) دېگەن ئۇنۋانغا ئېرىشكەن. 1945-يىلى، ئۇ «خانلىق مەدرىس» تە ۋاقىتلىق خەلىپەت، خەلىپەت (پروفېسسور) ۋە ئەنجان كوچا مەسچىتىنىڭ ئىمامى ۋە خاتىپى بولغان.

1958-يىلى، «خانلىق مەدرىس» ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. 1962-يىلى، دىنىي ساھەدىكى زاتلار بوريچىلىق كارخانىسى قۇرغاندا، بۇ كارخانىنىڭ بوغالتېرى بولغان.

1979-يىلدىن بۇيان، ئۇ قاسىم قارى ھاجى بىلەن بىرگە، ھېيتگاھ جامەسىنىڭ ئىمامى ۋە خاتىپى بولغان. ھازىر جامەنىڭ باش ئىمامى. ئۇنىڭ بىلەن بىرگە، ئەنجان كوچا مەسچىتىنىڭ ئىمامى ۋە خاتىپى. سەلەي داموللا ھاجىمول دىنىي بىلىمگە ئىگە. قەشقەر ۋەئاپتونوم رايونداخىلى يۇقىرىئابرويىي بار. ئۇ، پارتىيېنىڭ دىنىي سىياسىتىگە ئەزەلدىن ئىزچىل تۇرۇدە ئەمەل قىلىپ، ئۇنى ئىجرا قىلىپ، ناچار خاھىشلارغا ۋە قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرگە قارشى كۈرەش قىلىپ كەلگەن. ئۇ، ئامما سىنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولغان ئىسلام دىنىيزات.

1981-يىلى، ئۇ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەج قىلىش ئۆمىكى بىلەن بىرگەسەئۇدىئەرەبىستانىغا بېرىپ ھەج قىلىپ كەلگەن ھەمدە بېيجىڭ دۆلىتى ۋە پاكىستانغا بېرىپ، ئېكسكۇرسىيە-زىيارەتتە بولغان.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ئۇ ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى تەپلىغان ۋە رەتلىگەن دىنىي كىتابنى، ئىسلام پەلسەپىسىنى، پەندى - نەسىھەتلەر قاتارلىق دىنىي كىتابلارنى تەرجىمە قىلىپ، دىنىي تەتقىقات ئۇچۇن تۆھپە قوشتى. (ئەنۋەر تۇرسۇن)

قاسىم قارى موللا ھاجى (1985—1905)، ئەر، ئۇيغۇر، كونىشەھەر ناھىيىسى يېڭى ئۆستەڭ يېزىسىدىن. بالىلىق دەۋرىدە ئۆز يېزىسىدىكى دىنىي مەكتەپتە ئوقۇغان، قەشقەر شەھىرىدىكى دىنىي مەكتەپتە ئوقۇغان. 1932 - يىلى ھىندىستاندىكى ئىسلام ئىنىستىتۇتىدا ئوقۇپ، «داموللا» ئۇنۋانى (ھىندىستان ئىسلام ئىنىستىتۇتىدىكى ئەڭ يۇقىرى ئۇنۋان) غا ئېرىشكەن. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ھىندىستاندا سودىگەرچىلىك قىلغان ھەمدە ھەر دەرىجىلىك مەسچىتلەرە ئىمام، خاتىپ بولغان ۋە ھەرقايسى دىنىي تارماقلاردا ئىشلىگەن. 1948-يىلى، سەئۇدى ئەرەبىستانىغا ھەج قىلىشقا بارغان. دۆلىتىمىزگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۆز يۇرتىدا ئىمام، خاتىپ بولغان. كېيىن، قەشقەرگە كۆچۈپ كېلىپ، قاسقان بازىرى مەسچىتىگە ئىمام بولغان. ئارقىدىنلا ھېيتگاھ جامەسىگە ئىمام، خاتىپ بولغان. 1979-يىلى، دۆلەت تەشكىللىگەن ھەج قىلىش ئۆمىكىگە قاتنىشىپ، سەئۇدىئەرەبىستانىغا بېرىپ ھەج قىلغان ھەمدە تۆت دۆلەتتە ئېكسكۇرسىيە ۋە زىيارەتتە بولغان.

قاسىم قارى موللا ھاجى ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە يۇقىرى ئابرويلۇق دىنىي زات بولۇپ، قەشقەردە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش، تىنچ-ئىتتىپاق بولغان سىياسىي ۋەزىيەتنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۇچۇن تۆھپە قوشقان.

1980-يىلى، مەملىكەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەم-

ئىمپىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، قەشقەر شەھەرلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ داۋمىي ھەيئەت ئەزاسى، شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن.

1985-يىلى 30-ماي سەھەردە، يۈرەك كېسىلى تۈيۈقسىز قوزغىلىش سەۋەبىدىن، 80 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن. (ئەدۇمر تۇرسۇن)

يۈسۈپ داموللا ياقۇپ (1985—1922)، ئەر، ئۇيغۇر، خوتەن ۋىلايىتى گۇما ناھىيىسى مۇقۇرىلا يېزىسىدىن. بالىلىق دەۋرىدە گۇما، خوتەن قاتارلىق جايلاردا دىنىي بىلىم ئۆگەنگەن. 1941-يىلدىن 1955-يىلغىچە قەشقەردە (ئاتۇش ۋە پەيزاۋاتتىكى مەدرىسىلەردە)، «خانلىق مەدرىس»تە ئوقۇپ، ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن «داموللا» ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. ئۇندىن كېيىن يۇرتىغا قايتىپ، مەدرىسلەردە ساۋاق بەرگەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە قول سانائەت كارخانىسىدا تىككۈچىلىك قىلغان. 1966-يىلى، پەيزاۋات ناھىيىسىدا ئولتۇراقلىشىپ، دېھقانچىلىق ۋە تېۋىپلىك بىلەن شۇغۇللانغان.

1979-يىلدىن بۇيان، پەيزاۋات ناھىيىسىدە پارتىيىنىڭ يېزا ئىقتىسادىي سىياسەتلىرىنى باشلامچىلىق بىلەن تەشۋىق قىلىپ ۋە ئىزچىللاشتۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ۋە ئىلگىرى سۈرۈش جەھەتتە، ئاممىغا باشلامچى بولۇپ، نۇرغۇن پايدىلىق خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن.

1981-يىلى، پەيزاۋات ناھىيىسىدە «27-ماي» ئەكسىلىنىقىلابىي قوراللىق توپىلاڭ يۈز بەرگەندە، يۈسۈپ داموللا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، ئەق مەيدانغا يېتىپ بېرىپ، توپىلاڭچى ئۇنسۇرلارغا قارىتا دۆلەتنىڭ سىياسىتىنى تەشۋىق قىلىپ، ئۇلارنى قورال تاشلاشقا ئۇندىگەن. بۇنىڭ بىلەن، ئاز سانىدىكى جاھىل ئۇنسۇرلارنىيېتىم قالدۇرۇپ، خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ توپىلاڭنى ئوڭۇشلۇق تىنچىتىشىغا يار-ھەمدە بولۇشكەن.

يۈسۈپ داموللا ياقۇپ ھايات ۋاقتىدا، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ داۋمىي ھەيئەت ئەزاسى، پەيزاۋات ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، پەيزاۋات ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى داۋمىي كومىتېتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ئۇ يەنە پەيزاۋات بازىرىدىكى ھېيتگاھ جامەسىنىڭ خاتىپى بولغان. بۇ مەزگىلدە، پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتىنى كەڭ تەشۋىق قىلىپ، ئامما ئارىسىدا خېلى زور ئىناۋەت قازانغان.

1985-يىلى، ۋىلايەتلىك دىنىي ئىشلار باشقارمىسى ۋە ناھىكوم بىرلىكىپ بۆلۈمنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، ئۆز خىراجىتى بىلەن ھەج قىلىش ئۈچۈن كېتىنىپ، سەئۇدى ئەرەبىستانغا ھەجگە بارغان. ھەج قىلىش جەريانىدا كېسەل بولۇپ قېلىپ ئالەمدىن ئۆتكەن. (ئەدۇمر تۇرسۇن، ۋېن يۇمىڭ)

سادىق ئەلەم ئىسمايىل (1985—1889) ئەر، ئۇيغۇر، مارالبېشى بازىرىدىكى بىر دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. سەككىز ياشتىن 15 ياشقىچە، ئاكىسى كىرىم ئىمام ۋە ھاپىز موللىغا ئەگىشىپ دىنىي ساۋاق ئوقۇغان. ئۇندىن كېيىن مارالبېشىنىڭ شاقۇ دېگەن يېرىدە قوي باققان. 1914-يىلى ئاكىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن، 25 ياشلىق سادىق ئاخۇن ئائىلىسىنىڭ ئورنىدا بازار مەسچىتىنىڭ ۋە ئوقۇغان مەسچىتىنىڭ ئىمامى بولغان. يۇمەزگىللەردە،

مەشھۇر دىنىي زات ياقۇپ داموللا، سىدىق قازى قاتارلىق كىشىلەر ئاچقان مەدرىسە ئوقۇپ، پارىس تىلىنى ئۆگىنىۋالغان. 1933-يىلى، مارالبېشى ناھىيىسىدە تۇنجى پەنىنىي مەكتەپ قۇرۇلغاندا، ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ مۇپەتتىشى بولغان. 1943-يىلى، قازىغاندا ئەلەم بولغان. 1946-يىلى، ناھىيىلىك سەنىيەئۇيۇشنىڭ ئەزاسى بولغان.

ئازادلىقنىڭ دەسلىپىدە، ئىجارە ھەققىنى كۆمەيتىپ - زومىگەرلەرگە قارشى ئىۇرۇش، يەر ئىسلاھاتى خىزمەتلىرىگە ئاكتىپ قاتناشقان. 1956-يىلى، ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزاسى بولغان؛ 1961-يىلى، سىياسىي كېڭەشنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى بولغان؛ 1978-يىلى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 2-، 3-قۇرۇلتىيىدا، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىي ھەيئەت ئەزالىقىغا سايلانغان؛ 1981-يىلى، مارالبېشى ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسلىكىگە سايلانغان.

سادىق ئەلەم 70 يىلدىن كۆپرەك ئىمام ئاخۇن بولغان بولۇپ، ئابرويلۇق دىنىي زات ئىدى. 1956-يىلدىن 1985-يىلغىچە، سىياسىي كېڭەشنىڭ خىزمىتىگە ئىزچىل قاتنىشىپ، ھەر خىل ئىجتىمائىي پائالىيەتجەرياندا، پارتىيەنىڭسىياسەتلىرىنى ئاكتىپ تەشۋىق قىلغان. ناچار خاھىشلارغا قارشى كۈرەش قىلىشقا جۈرئەت قىلىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش، تىنچ، ئىتتىپاق بولغان سىياسىي ۋەزىيەتنى مۇستەھكەملەش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن زور خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن. ئۇ، 1985-يىلى كېسەللىك سەۋەبىدىن ئالەمدىن ئۆتكەن. (ئەنۋەر تۇرسۇن، ۋېن يۈمىڭ)

ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇن (1985—1900)، ئەر، ئۇيغۇر، تارىخشۇناس ۋە ئەدىپ. 1985-يىلى، سەكتەبىدە ئەرەپ بىستانىدا ھەج قىلىش جەريانىدا كېسەل بولۇپ قېلىپ، داۋالاش ئۈنۈم بەرمەي، 9-ئاينىڭ 5-كۈنى 85 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن.

ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇن قەشقەر شەھىرى قازانچى يار بېشى كوچىسىدىكى مەشھۇر ئالىم قۇتلۇق ھاجىنىڭ ئۆيىدە دۇنياغا كەلگەن. يەتتە يېشىدىن تارتىپ شۇ جايدىكى مەدرىسە ئوقۇغان. 1914-يىلى، قەشقەر ھېيتگاھ جامەسىدە دىنىي قانۇن ئۆگەنگەن. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، دادىسىدىن ئەدەبىيات تارىخى ۋە ئەدەبىيات ئۆگەنگەن. 1922-يىلى، غۇلجىدىكى مەشھۇر دىنىي زات ئەھمەد ئاخۇنىنىڭ ئۆيىدە 10 يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ، ئەرەبچە ۋە پارىس تىلىنى ئۆگەنگەن.

1933-يىلى، كونىشەھەر ناھىيىلىك مەھكىمە شەرئىيىنىڭ قازى كالانلىقىغا تەينىلەنگەن. دادىسى تەھرىرلىك قىلغان «يېڭى ھايات گېزىتى»نى نەشر قىلىش ۋە تارقىتىش خىزمىتىگە ئاكتىپ يارەملەشكەنلىكتىن، شىنجاڭ شىەي تەرىپىدىن تۇرمىگە تاشلانغان. كېيىن، خەلقنىڭ سادالىقى، بېسىمى ئاستىدا قويۇپ بېرىلگەن. 1946-يىلى، گومىنداڭ بىلەن ئۇچ ۋەلايەت ئىنقىلابىنىڭ رەھبەرلىرى تىنچلىق كېلىشىمى ئىمزالاپ، بىرلەشمە ھۆكۈمەت تەسىس قىلىنغان. جاڭ جۈجۇڭ ۋە ئەھمەدجان قاسىمى كېلىشىمنامىنى ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن، قەشقەرگە كەلگەندە، ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇن جاڭ جۈجۇڭغا ئەكسىيەتچى ھۆكۈمەتنىڭ زىيالىيلارغا قىلغان زىيانكەشلىكىنى ئۇستىدىن شىكايەت قىلغان. كېيىن گومىنداڭنىڭ قەشقەردىكى ئارمىيە - ھۆكۈمەت كاتتىباشلىرى ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇننى يەنە تۇرمىگە تاشلىغان. بىر يىلدىن كېيىن تۇرمىدىن چىقىپ، يەنە مەھكىمە شەرئىيدە ئىشلى-

گەن. ئازادلىققتىن كېيىن ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇن باشتىن - ئاخىر پارتىيە ۋە ھۆكۈ- مەتنىڭ غەمخورلۇقىغا ئېرىشكەن.

1966-يىلى باشلانغان «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دا، پارتىيىنىڭ بىرلىكىپ سىيا- سىتى بۇزغۇچىلىققا ئۆچرىغانلىقتىن، ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇن ئەكسىلئىنقىلابچى قـ- لىۋېتىلىپ تۈرمىگە تاشلانغان. 1978-يىلى، نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ قويۇپ بېرىلگەن. ئۇندىن كېيىن، ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزاسى، قەشقەر شەھەرلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ داۋىمىي ھەيئەت ئەزاسى بولۇپ سايلانغان. ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇن 1930- يىلدىن باشلاپ شېئىر ئىجادىيىتىگە كىرىشكەن بولۇپ، جەمئىي 200پارچىدىن ئارتۇق شېئىر يازغان. بۇ شېئىرلاردا ئىلىم - پەننى تەشۋىق قىلىپ، نادانلىق، خۇراپاتلىقنى قامچىلـ- غان. بۇنىڭ ئىچىدە «رابىيە - سەيدىن»، «كۆلخۇمار»، «كەرەمسىز»، «گۈلسارە ۋە چىغاندا باتۇر»، «دۇر ئەلا خېنىم ۋە بەختىيار باتۇر» قاتارلىق بەش داستانى (جەمئىي 20مىڭقـۇر) «مەدەنىيەت زورئىنقىلابى»دا يوقىلىپ كەتكەن.

ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇن يازغان «تارىخىي ئەسەرلەردىكى كاشىغەر» دە، تۈرك مىلـ- لىتىنىڭ پەيدا بولۇشى، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ شەكىللىنىشى، ئىسلام دىنىنىڭ تارقىلىپ كـ- رىشىدىن تارتىپ، تاكى 20-ئەسىرنىڭ باشلىرىغىچە شىنجاڭدا يۈز بەرگەن سىياسىي ئۆزگـ- رىشلەر ھەمدە چەت ئەللىكلەرنىڭ تاجاۋۇزى قاتارلىق ئەھۋاللار تەپسىلى بايان قىلىنغان.

ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇن ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇد قەشقەرىنىڭ قەبرىسىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاش ۋاقتىدا، تارىخىي ماتېرىياللارنى ئەستايىدىل كۆرۈپ چىقىپ، ئالاقىدار تارماق- لارغا يارەملىشىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، نۇرغۇن خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن. ئۇنىڭدىن باش- قا، ئۇلۇغ پەيلاسوپ يۈسۈپ خاس ھاجىپقا دائىر ماتېرىياللاردىن «كەلىمە قۇرمان»، «بەھرى ھىساب» قاتارلىقلارنى تېپىپ، مۇناسىۋەتلىك تارماقلارغا تاپشۇرۇپ بەرگەن. (ئەنۋەر تۇر- سۇن، ۋېن يۈمىڭ)

يولۋاسخان، ئەر، ئۇيغۇر، 1920-يىلى 6-ئايدا شىنجاڭ قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ زەمىن يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن. ئۇنىڭ سەھنە ھاياتى 40يىلدىن ئارتۇق بولۇپ، مەشھۇر ئەلنەغمىچى، قىزىقچى ۋە رېژىسسور. 1979-يىلى، شىنجاڭ ئەدەبىيات-سەنئەت تېخىلەر بىرلەشـ- مىسىنىڭ داۋىمىي ئىجرائىي ئەزاسى، جۈڭگو تېياتىرچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئىج- رائىي ئەزاسى بولۇپ سايلانغان. ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ سەنئەت يې- تەكچىسى، ئوپېرا ئەترىتىنىڭ مەسئۇلى، يازغۇچىسى ۋە رېژىسسورى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

يولۋاسخان كىچىك چېغىدىن باشلاپلا ئەدەبىيات - سەنئەتنى قىزغىن سۆيگەن. ئازادـ- لىقتىن بۇرۇن گومىنداڭنىڭ زوراۋانلىقىغا نارازى بولۇپ، راۋاب بىلەن قوشاق ئوقۇش، قىـ- زىقچىلىق قىلىش قاتارلىق شەكىللەرنى قوللىنىپ، ئەكسىيەتچى چىرىك كۈچلەرنى مەسخىرە قىلغانلىقتىن، ئەكسىيەتچى داۋىرلەر تەرىپىدىن ئىككى قېتىم تۈرمىگە تاشلانغان. شىنـ- جاڭ تىنچلىق بىلەن ئازاد بولغاندىن كېيىن، ئىجارە ھەققىنى كېمەيتىش - زومىگەرلەرگە قارشى ئۇرۇش، يەر ئىسلاھاتى، يېزا ئىگىلىكىنى كوپېراتسىيەلەشتۈرۈش قاتارلىق ھەرـ- كەتلەرگە ئاكتىپ قاتناشقان. 1950-يىلى قەشقەر ۋىلايەتلىك مىللىي سەنئەت ئۆمىكىگە كـ- رىپ ئارتىست بولغان. ئۇندىن كېيىن، جەنۇبىي شىنجاڭ سەنئەت ئۆمىكى، ئاپتونوم رايونـ-

لۇق ناخشا-ئۇسسۇل، ئوپېرائۆمىكى ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدەمۇزىمەت قىلغان. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، ئەلنەغمە، كومىدىيە، دراما، ئوپېرالارنى ئويناش، ئىجاد قىلىش ۋە رېژىسسورلۇق قىلىش خىزمەتلىرى بىلەن شۇغۇللانغان.

ئۇ، ھەر خىل ئادەملەرنىڭ ئىچكى دۇنياسى ۋە تاشقى ھەسسىياتىنى كۈزىتىشكە ماھىر، دوراش ماھارىتى كۈچلۈك، يولى كەڭ بولۇپ، سەلبىي رول ئېلىشقا ئۇستا. ئۇ يارا تقان بەدىئىي ئوبرازلار جانلىق ، تەسىرلىك بولۇپ، يۇمۇر ھەسسىياتىغا ئىگە. ئۇ، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ 26چوڭ ، ئوتتۇرا تىپتىكى دراما، ئوپېرا، كومىدىيىدە ئاساسلىق رول ئالغان. 35كومىدىيە ۋە 40تىن ئارتۇق ئەلنەغمە نومۇرلىرىنى ئۆزى ئىجاد قىلغان. ئۆزى رېژىسسورلۇق قىلغان ۋە ئۆزى ئويناپ چىققان. ئۇنىڭ ئاساسلىق قىزىقچىلىق ئويۇنلىرىدىن: «ھېيت باقى ۋە مەتباقى»، «پاشا ، چۈرىن بىلەن چار پاقىنىڭ سۆھبىتى»؛ شياڭشېك نومۇرلىرىدىن: «تەخسىكەشلىكتىن ئىبارەت يامان ئىللەتنى توسايلى»، «ئات بىلەن تۆگىنىڭسۆھبىتى»؛ ئىككى كىشىلىك قوشاقتىن: «كۆزەل ۋەتەننىڭ يېرى كەڭ - بايلىقى مول»، «تۇراق چوڭنوچى»؛ كومىدىيىلىرىدىن: «13مىللەتنىڭ زور خۇشاللىقى»، «شۇنىڭ ئۈچۈن-چۈنكى، چۈنكى ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن»؛ راۋاب بىلەن قوشاقتىن: «كۆپچىلىك ھەممەيلەن تازىلىققا رىئايە قىلايلى» قاتارلىق نومۇرلىرى بار. دراما ۋە ئوپېرالاردا ئويىنغان ئاساسلىق روللىرى ئىچىدە : «1-ئاۋغۇست بورىنى» دېكى ئىشپىيون لياۋتيەنمىڭ؛ «26-ئاۋغۇست ئەرپىسى» دېكى ئىشپىيون ماچۈنخۇا؛ «غۇنچەم» دېكى يۇمىشچىك؛ «ئىچىمنىڭشىلىق ئاۋاز» دېكى باي؛ « يالقۇن تاغ غەزىپى » دېكى دىندار؛ « باي ۋە مالاي» دېكى باي ؛ « توي مارشى» دېكى ۋاڭ خېنىمنىڭ دادىسى؛ «غېرىپ - سەنەم» دېكى قاسىم ۋەزىر قاتارلىقلار بار. ئۇنىدىن باشقا «بوستانلىقتىكى تەنتەنە» دېگەن كىنودا بۇزۇق ئۇنسۇرنىڭ رولىنى؛ «يول باشلىغۇچى» دېگەن كىنودا داخانىڭ رولىنى؛ «ئەسرىدىن ئەپەندى» دېگەن كىنودا پوممۇچىكىنىڭ غوجىدارى رولىنى ئالغان. 1980-يىلى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ چوڭ تىپتىكى ئوپېراسى «غۇنچەم»، «غېرىپ - سەنەم»، دراما «مەسلىھەت چېيى» غا رېژىسسورلۇق قىلغان . 1981-يىلى، چوڭ تىپتىكى ئوپېرا «رابىيە - سەيدىن»گە رېژىسسورلۇق قىلغان.

يولۋاسخان ئۆزى ئىجاد قىلىپ، ئۆزى ئويناپ چىققان ئەلنەغمە نومۇرى «كۆزەل ۋەتەنىڭ زېمىنى كەڭ - بايلىقى مول» قاتارلىق نومۇرلار 1952-يىلى جەنۇبىي شىنجاڭ رايونى بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئەدەبىيات - سەنئەت كۆرىكىگە قاتناشتۇرۇلۇپ، ئىجادىيەت مۇكاپاتى ۋە ئورۇنلاش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. 1955-يىلى شىنجاڭ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئەدەبىيات-سەنئەت كۆرىكىگە قاتناشتۇرۇلۇپ، ئىجادىيەت مۇكاپاتى ۋە ئورۇنلاش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

پارتىيە ۋە خەلق يولۋاسخانىڭ مىللىي ئەدەبىيات - سەنئىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن قوشقان تۆھپىسىگە ناھايىتى يۇقىرى شان-شەرەپ ئاتا قىلدى. 1953-يىلى ئۇ، جۇڭگو خەلقىنىڭ چاۋشيەنگە بېرىپ ھال سوراش ئۆمىكىنىڭ ئەزاسى سۈپىتىدە، مارشال خې لۇڭغا ئەگىشىپ چاۋشيەنگە بېرىپ، دوكلات ئويۇنى قويۇشقا قاتناشتى. رەئىس ماۋزېدۇڭ، رەئىس لىيۇ شاۋچى، زۇڭلى جۇئېنلەي، كومىتېت باشلىقى جۇدې قاتارلىق مەركەزدىكى رەھبەرلەر ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ئۈنى قوبۇل قىلغان ئىدى. 1979-يىلى 10-ئايدا، مەملىكەتلىك 4-قېتىملىق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر قۇرۇلتىيىغا قاتنىشىپ، دېڭ شياۋپىڭ، خۇياۋباڭ، يې جيەنيىڭ، جاۋزىياڭ، لى شيەنيەن قاتارلىق پارتىيە، دۆلەت رەھبەرلىرىنىڭ سەمىمىي قو-

بۇل قىلىشقا مۇيەسسەر بولدى. ئۇنىڭ ئىش ئىزلىرى ۋە يەدىشي پاتالىيەتلىرى «جۇڭگو سەنئەتچىلىرى لۇغىتى» گە كىرگۈزۈلدى. (لىيۇ شىنشياڭ)

خې خوڭيىڭ، ئەر، خەنزۇ، گەنخوي ئۆلكىسى لۇجياڭ ناھىيىسىدىن. 1938-يىلى تۇغۇلغان. ئاگرادوم، ھازىر، جۇڭگو تۇپراق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. 1985-يىلى، قەشقەر ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق باشقارمىسىنىڭ باشلىقلىقىغا تەينىلەنگەن. 1962 - يىلى، بېيجىڭ يېزا ئىگىلىك ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تۇپراق، دېھقانچىلىق خىمىيە فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ، شۇ يىلى قەشقەرگە تەقسىم قىلىنغان. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق پەن-تېخنىكا ئورنى، ۋىلايەتلىك ئىنقىلابىي كومىتېت دېھقانچىلىق - ئورمانچىلىق ئىدارىسى، ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق باشقارمىسىدا ئىشلىگەن. 1979-يىلى جۇڭگو كومپارتىيىسىگە كىرگەن. كېيىن، ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق - ئورمانچىلىق ئىدارىسى (كېيىن ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق باشقارمىسىغا ئۆزگەرتىلگەن) نىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىقىغا تەينىلەنگەن.

خې خوڭيىڭ پەن - تېخنىكىغا قارىتا جىددىي مۇئامىلىدە بولۇپ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ دېھقانچىلىق پەن - تېخنىكا ئىشلىرى ئۈچۈن خېلى زور تۆھپە قوشقان. نۆۋەتلىك كېڭەيتىلگەن تېخنىكا تۈرلىرى ئىچىدە، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ بىر تۈرى ئاپتونوم رايونلۇق 1-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، ئىككى تۈرى 2-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن. 1979-يىلدىن 1984-يىلغىچە بولغان ۋىلايەت بويىچە تۇپراق تەكشۈرۈش خىزمىتىدە، «قاتتىق بولۇشنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇش، سۈپەتنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇش، ياخشىنى ئاساس قىلىش، ياخشى بولۇش ئارقىلىق تېزلىتىش» دېگەن يېتەكچى پرىنسىپنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ۋىلايەتلىك تۇپراق تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى يۇقىرى ئۆلچەم بويىچە ئورۇنلىغان. ئاپتونوم رايون تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋالىدىغان چاغدا، ۋىلايەتتىكى 12 ناھىيە (شەھەر) نىڭ تۇپراق تەكشۈرۈش نەتىجىسى جەھەتتە، 7 ناھىيە (شەھەر) نىڭ 1-دەرىجە، تۆت ناھىيىنىڭ 2-دەرىجە، بىر ناھىيىنىڭ 3-دەرىجە بولۇپ باھالانغان. ئۇنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئىشلەنگەن يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ تۇپراق تەكشۈرۈش نەتىجىسى، خۇلاسىسى ۋە ۋىلايەتنىڭ تۇپراق تەكشۈرۈش خۇلاسە خىزمىتى ئاپتونوم رايون بويىچە تۇپراق تەكشۈرۈش نەتىجىسى 1-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن. 1983-يىلى، ئايرىم - ئايرىم ھالدا، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە پەن تېخنىكا نەتىجىسى 1-دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ۋە بۇغداي ئوستۇرۇش تېخنىكىسى 3-دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق، «قەشقەر نىڭ تۆزلەڭلىك رايونلىرىدىكى تۇپراق تۈرى ۋە شورلۇق تۇپراقلارنى ئۆزگەرتىپ پايدىلىنىش توغرىسىدىكى پىكىر»، «قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ كۆك ئوغۇتنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئەھۋالى توغرىسىدىكى تەكشۈرۈش دوكلاتى» قاتارلىق مەخسۇس ماقالىلەرنى يېزىپ چىقىپ، ئاپتونوم رايوندىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن. 1978-، 1980-، 1981-يىللىرى ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، دېھقانچىلىق باشقارمىسى ۋە مەمۇرىي مەھكىمە ئورگىنى بويىچە ئىلغار خىزمەتچى بولۇپ باھالانغان. 1980-يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە تۇپراق خىزمىتىدە ئىلغار خىزمەتچى بولۇپ باھالانغان. 1984-يىلى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ «مۇنەۋۋەر كەسىپنى تېخنىكا خىزمەتچىسى» 1-دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. 1985-يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە پەن - تېخنىكا ئىلغارلىقى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. ئۇنىڭ ئىستىلى پۇختا، ئەمەلىي

مەلىيە تكە چوڭقۇر چۆكەلەيدۇ، تەكشۈرۈپ .. تەتقىق قىلىشتا چىك تۇرىدۇ. ئۇ دېھقانچىلىق پەن تەتقىقات ئورنىدا تۇپراق تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغان. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، قەشقەر شەھىرىنىك شامالباغ يېزىسىدا، كونىشەھەر ناھىيىسىنىك پاختەكارى يېزىسىدا ئۇزۇن مۇددەت تۇرۇپ، دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىپ، ئاممىنىك پاختىنى باھاسىغا سازاۋەر بولغان. ئۇ، خەمىيىۋى ئوغۇتنى مۇۋاپىق ئىشلىتىش ئۈچۈن تەرەققىي قىلدۇرۇش ئەمەلىيىتىگە ئاساسەن، ئۇزۇنىۋ بىر سالەتەدىبىر لەرنى قوللىنىپ تۇپراقنىك كۈچىنى ئاشۇرۇش توغرىسىدىكى پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويغان. مۇۋاپىق ئوغۇت ئىشلىتىش، ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن ئوغۇت ئىشلىتىش، كۆك ئوغۇتنى زور كۈچ بىلەن تەرەققىي قىلدۇرۇشنى تەلەپ قىلغان. يەر زىلاردىكى 2-قېتىملىق ئىسلاھات جەريانىدا، ئۇ خاراكتېرنى ۋە مىقدارىنى بېكىتىپ تەھلىل قىلىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، تىپىك تەھلىل يۈرگۈزۈش ۋە ھەر خىل مۇلچەرلەپ ھېسابلاش ئارقىلىق، ۋىلايەت بويىچە يېزا ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى تەكشەش لايىھىسىنى ئوتتۇرىغا قويغان. بۇ يېزا ئىگىلىكىنىك ئىچكى قۇرۇلمىسىنى تەكشەشتە مۇھىم يېتەكچى ئەھمىيەتكە ئىگە. يولداش خې خۇكىمك كىشىلەر بىلەن چىقىشقاق، تۆۋەن دەرىجىدىكىلەر ۋە ئاز سانلىق مىللەت يولداشلار بىلەن ئىتتىپاقلىشىپ، بىرگە خىزمەت ئىشلەشكە ماھىر. ئۇنىك نام - مەنپەئىتە تكە بېرىلمەي، جاپاغا چىداپ ئىشلەيدىغان، قەتئىي بوشاشمايدىغان ئىستىلى ھەر مىللەت خەلقىنىك ماختىشىغا سازاۋەر بولدى. (يۈەن دېجېن)

لى باۋلياك، ئەر، خەنزۇ، 1940- يىلى ئەنخۇي ئۆلكىسى خۇچيۇ ناھىيە چېنىنىك يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئاگرانوم. ھازىر، ئاپتونوم رايونلۇق باغۋەنچىلىك ئىلمىي جەمئىيىتىنىك ئىجرائىيە ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك باغۋەنچىلىك ئىلمىي جەمئىيىتىنىك ئىجرائىيە رەئىسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك باغۋەنچىلىك تەرەققىيات مەركىزىنىك دىرېكتورى. 1964- يىلى ئەنخۇي يېزا ئىگىلىك ئىنستىتۇتىنىك مېۋە - كۆكتاتچىلىق كەسپىنى پۈتتۈرۈپ، شۇ يىلى قەشقەرگە تەقسىم قىلىنغان. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق بۆلۈمى، دېھقانچىلىق - ئورمانچىلىق ئىدارىسى، دېھقانچىلىق باشقارمىسىنىك پىلە - باغۋەنچىلىك بۆلۈمىدە ئىشلىگەن. 1972- يىلى 1 - ئىيۇلدا جۇڭگو كومپارتىيەسىگە ئەزا بولۇپ كىرگەن. 1984- يىلى، ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق باشقارمىسىنىك پىلە - باغۋەنچىلىك بۆلۈمىنىك باشلىقلىقىغا تەيىنلەنگەن.

لى باۋلياك پەن - تېخنىكا خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغاندىن بۇيان، قېتىقىنىپ خىزمەت قىلىپ، قەشقەر ۋىلايىتىنىك باغۋەنچىلىك ئىشلىرى ئۈچۈن مەلۇم تۆھپىلەرنى قوشقان. 1978- يىلىدىن كېيىن، ئاپتونوم رايونۇق ۋىلايەت بويىچە شىنجاڭ بادىمنىك ئەلاسورتىنى تەكشۈرۈش، بادام سورتىنى چاڭلاشتۇرۇش قاتارلىق ئۇچ تۈرلۈك پەن - تېخنىكا مۇكاپاتىغا، ئاپتونوم رايون بويىچە تۆت تۈرلۈك باغۋەنچىلىك تېخنىكىسى كېڭەيتىش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. ئاپتونوم رايونلۇق باغۋەنچىلىك ئىلمىي جەمئىيىتىنىك مەخسۇس زور تىما بويىچە «قەشقەر ۋىلايىتى تىمۇت سورتى» دېگەن ماقالىسىنى ئېلان قىلغان. ئۇ، باغۋەنچىلىك تەرەققىيات مەركىزىنىك دىرېكتورى بولغاندىن كېيىن، ھېرىش - چارچاشتىن قورقماي، ناھىيە - يېزىلارغا چوڭقۇر چۆكۈپ، تەكشۈرۈش، تەتقىق قىلىش ئاساسىدا، ۋىلايەتنىك باغۋەنچىلىك ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش، تاۋار باغ بازىلىرىنى قۇرۇپ چىقىش قاتارلىق بىر يۈرۈش باغ-

ۋەيچىلىك لايىھىسىنى ئوتتۇرىغا قويغان ھەمدە توغرا لېنىيىلىك ھەمكارلىقىنى پائال قانات يايدۇرۇپ، ۋىلايەت، ناھىيە، يېزىلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ماسلاشتۇرۇپ، ئىختىساسلىق كىشىلەر، تېخنىكا، مەبلەغلەرنى مۇۋاپىق مەركەزلەشتۈرۈپ، بىرلىشىپ تەرەققىي قىلدۇرۇش يولىغا مېڭىشنى تەكلىپ قىلغان. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ئاپتونوم رايونلۇق دېھقانچىلىق نازارىتىگە يارەملىشىپ، «شىنجاڭ مېۋىلىك دەرەخلىرى تەزكىرىسى» نىڭ بىر قانچە بابىنى يېزىپ چىقىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىغان. (يۈەن دېچېن)

توختى جۈمە، كونىشەھەر ناھىيىسى بۇلاقسۇ يېزىلىق ئىلىم ـ پەننى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە رەئىسى، 1964ـ يىلى يۇرتىغا قايتقان زىيالىيباش. يۇرتىنىڭ قالاقلىق قىيابەتنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، 20 نەچچە يىلدىن بۇيان دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى قېتىقىنىپ ئۆگەنگەچكە، شۇ جايدىكى ئامما ئۇنى «پەن ـ تېخنىكىغا تايىنىپ نامراتلىق تەمن قۇتۇلۇپ باي بولۇشنىڭ باشلامچىسى» دەپ تەرىپلىگەن. 1981ـ يىلىدىن باشلاپ، ئۇ دابەش يىل مۇنەۋۋەر پارتىيەئەزاسى بولۇپ باھالانغان. ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ، ناھىيىلىك، يېزىلىق پارتكومىنىڭ14 قېتىم تەقدىرلىشىۋە مۇكاپاتلىشىغا سازاۋەر بولغان. 1985ـ يىلى، مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايون بويىچە يېزىلاردا پەننى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىدىكى ئىلغار شەخس بولۇپ باھالانىپ، ئاپتونوم رايونلۇق پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ 1000 يۈەن مۇكاپات سوممىسىغا ئىگە بولغان.

توختى جۈمەنىڭ يۇرتى ـــ يەرنىڭ كۆچى ئاجىز، شور ئاپىتى ئېغىر بىر ساھىلىق بولۇپ، 1978ـ يىلى كەنت بويىچە ھەر دوپۇسىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى ئاران 29 يۈەندىن توغرا كەلگەن. يۇرتىنىڭ نامراتلىق قىيابەتنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، ئۇ ئۆەندىكى تەدبىرلەرنى قوللانغان:

① يەرنى نۆۋەتلەشتۈرۈپ تېرىش، كۆك ئوغۇت تېرىشنى يولغا قويۇپ، تۇپراقنى ياخشىلاپ، بىرلىك مەھسۇلاتنى ئاشۇرغان. ئۇلارنىڭ ئاكتىپ باشلامچىلىقىدا، لەڭگەركەنتى1985ـ يىلى كۆك ئوغۇت كۆلىمىنى 1675 موغا يەتكۈزۈپ، كەنت بويىچە ئاشلىق كۆلىمىنىڭ 61 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلغان. ئاشلىقنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى 1979ـ يىلىدىكى 129 جىڭدىن 380 جىڭغا، بۇغداينىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 233 مىڭ 700 جىڭدىن723مىڭ جىڭغاكۆتۈرۈلگەن.

② ئەلا سۈپەتلىك سورتلارنى يېتىشتۈرۈپ كېڭەيتكەن. «تاڭشەن ـ6898» ۋە«قەشقەر كۆزگى بۇغداي 1ـ نومۇرلۇق» سورتلىرىنى ئومۇميۈزلۈك كېڭەيتىش ئاساسىدا، 1984ـ يىلى ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش پونكىتىغا ھەمكارلىشىپ، بۇغداي چاكلاشتۇرۇش تەجرىبىسى ئىشلەپ، 35 مو بۇغداي تېرىپ، ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتىنى 840 جىڭغا يەتكۈزگەن ھەمدە بۇ ئىلغار تېخنىكىنى يېزىدىكى 10 كەنتكە كېڭەيتكەن. بۇنىڭ تېخنىكىلىق يېتەكچىلىكى ئارقىسىدا، كەنت بويىچە بىر يىلدا 60 مىڭ جىڭ ئەلا سۈپەتلىك ساپ ئۇرۇق ئىشلەپچىقىرىلغان. بۇنىڭ ئىچىدە، قېرىنداش يېزىلارغا 50 مىڭ جىڭ ئۇرۇقلۇق يارىدەم قىلىنغان.

③ ئىلغار يېتىشتۈرۈش تېخنىكىسىنى كەڭ ئۆزگەن. 1982ـ يىلى، ئۇ باشلامچىلىق بىلەن ئىككى مو يەرگە يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىپ، تېخنىكا تەلىپى بويىچە قاتتىق پەرۋىش قىلىپ، بىرلىك مەھسۇلاتىنى 247 جىڭغا يەتكۈزگەن. ئۇنىڭ يېتەكچىلىكى ئاستىدىكى سەككىز ئائىلىلىك دېھقان يالتىراق يېپىپ تېرىغان 14 مو كېۋەزنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى 214 جىڭغا

يەتكەن. 1985- يىلى، كەنت بويىچە يالتىراق يېپىپ تېرىلغان كېۋەز كۆلىمى 250 مو بولۇپ، ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتى 143 جىڭغا يېتىپ، تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلغان.

④ ئۇجمە تىكىپ ، كۆچەت يېتىشتۇرۇپ، كۆپ خىل ئىگىلىكنى تەرەققىي قىلدۇرغان. ئۇ، سىرتقى جايلار ئىلغار ئىشلەپچىقىرىشنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىكى تەجرىبىلىرىنى ئىستايىدىل ئۆگىنىپ، ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنى تەرەققىي قىلدۇرۇش بىلەن بىپىشىلى بولىمايدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن. شۇنىڭ بىلەن تۆت مو يەردە ئۇجمە كۆچىتى يېتىشتۇرۇپ، ئامبىرنى باشلاپ ئېتىز قىرلىرىغا 7000 تۈپتىن ئارتۇق ئۇجمە كۆچىتى سالغان. ئۇ يەنە ئۆيىنىڭ ئالدى - كەينىدىن ۋە قالدۇرۇق يېرىدىن پايدىلىنىپ، 10 مىڭ تۈپتىن ئارتۇق ھەر خىل كۆچەت قويغان. 20 ئائىلىلىك دېھقانىنى سەپەرۋەر قىلىپ، كۆچەت يېتىشتۇرۇپ دەرەخ سېتىپ، كەنتنى ئورمان بىلەن تورلاشتۇرغان.

ئورتاق بېيىش — توختى جۇمەنىڭ تىرىشىش نىشانىسى بولۇپ، 1985- يىلى ئۇنىڭ ھەر ئوپۇسقا توغرا كېلىدىغان ساپ كىرىمى 1066 يۈەنگە يەتكەن. ئۇ يار - يۆلەك بولغان 40نەچچە ئائىلىلىك دېھقانىنىڭ ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 1979- يىلىدىكى 45 يۈەندىن 450 يۈەنگە كۆتۈرۈلگەن. كەنت بويىچە ئەسلىدە 77 نامرات ئائىلە بولۇپ، ھازىر بۇنىڭدىن 47 ئائىلە نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ باي بولغان. كەنت بويىچە ھەر ئوپۇسقا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە كىرىم 149 يۈەنگە يېتىپ، 1978- يىلىدىكىنىڭ بەش ھەسسىگە باراۋەر كەلگەن. كەنت بويىچە ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 1979- يىلىدىكى 451 مىڭ جىڭدىن 1985- يىلىدىكى 949 مىڭ 490 جىڭغا يېتىپ، يۇقىرىغا 200 مىڭ جىڭ تاۋار ئاشلىق تاپشۇرغان، 1983- يىلىدىن بۇيان، ئۇ نامرات ئائىلىلەرگە 500 جىڭ ئۇرۇقلۇق ۋە 3200 جىڭ ئاشلىقنى ھەقسىز ئىئانە قىلغان، 500 يۈەن پۇل ياردەم قىلغان.

1984- يىلى، بۇلاقسۇ يېزىسىدا پەننىي ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى قۇرۇلغاندا، توختى جۇمە ئامما تەرىپىدىن ئىجرائىي رەئىسلىككە سايلانغان. شۇ يىلنىڭ ئاخىرىدا كەنت پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىلىقىغا سايلانغاندىن كېيىن، ئالدى بىلەن مەدەنىيەت ئۆيى قۇرۇپ، 180 خىلدىن ئارتۇق پەننىي ئومۇملاشتۇرۇش ماتېرىيالىرى ۋە پەن - تېخنىكا گېزىت - ژورناللىرىنى سېتىۋېلىپ ۋە يىغىپ، پەننىي ساۋاتلارنى ۋە ئىلغار دېھقانچىلىق تېخنىكىلىرىنى قىزغىنلىق بىلەن ئومۇملاشتۇرغان. ئۇ، بىر تەرەپتىن شەخسىي يېرىدە تەجرىبە قىلغان، ئىشلەپچىقىرىش تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلىگەن. يەنە بىر تەرەپتىن، ياز پەسلىدىكى قاتناشچىلىق ۋاقىتلاردا، ئىشلەپچىقىرىشقا بىرلەشتۇرۇپ، پەننىي ئومۇملاشتۇرۇش بويىچە لەق-مەيدان يىغىنى ئاچقان. قىش پەسلىدىكى ئارىسال ۋاقىتلاردا، پەننىي ئومۇملاشتۇرۇش بويىچە كۇرس ئېچىپ، ئىلىم - پەنگە تايىنىپ باي بولۇشنىڭ چارىلىرىنى ھەممە ئائىلىگە بىلدۈرۈپ، دېھقانلارغا باشلامچىلىق قىلىپ، ئىلىم - پەنگە تايىنىپ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ ، باي بولۇش يولىغا مېڭىغان. ھازىر، ئۇنىڭ يۇرتىدا دېھقانلار پەن ئۆگىنىدىغان، پەن ئىشلىتىدىغان كەيپىيات ياخشى بىر خىلە تكە ئايلانماقتا. (جېيەن سۈشۇەن)

چېن جىدې، ئەر، خەنزۇ، 1932- يىلى 5- ئايدا تۇغۇلغان، گېنسۇ ئۆلكىسى ۋۇۋېي ناھىيىسىدىن. ھازىر، يەكەن دەريا باشقارمىسىنىڭ باشلىقى، قوشۇمچە پارتكوم شۇجىسى بو-

لۇپ ئىشلىمەكتە. مۇددىر ئىنژېنېر، شىنجاڭ سۇ ئىشلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىي ئەزاسى ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىك سۇ ئىشلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىي ئەزاسى.

چېن جىدي 1955- يىلى 9- ئايدا، تېخنىكۇم بىرىنچى سىنىپنى پۈتتۈرگەن. شۇ يىلى 9- ئايدا، شىنجاڭ سۇ ئىشلىرى نازارىتىنىڭ 1- گۇرۇپپىسى- لايىھىلەش گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى، سۇ باشقۇرۇش بۆلۈمچىسىنىڭ باشلىقى، بۆلۈم باشلىقى، يەكەن دەريا پىلانلاش- قۇرۇلۇش قۇماندانلىق شتابى كەسپىي باشقارمىسىنىڭ 1- مۇئاۋىن باشلىقى ۋە يەكەن دەريا باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، باشلىقى بولغان.

چېن جىدي خىزمەتكە قاتناشقان 30 نەچچە يىلدىن بۇيان، سۇ ئىشلىرى ساھەسىدىكى ئاساسىي قاتلامدا خىزمەت قىلىپ كەلگەن. ئىلگىرى- كېيىن بولۇپ، ئۇرۇمچى دەريالىرى ۋە يەكەن دەريالىرى ۋادىسىنى پىلانلاشقا قاتناشقان. مارالبېشى قاتارلىق ناھىيىلەرنىڭ سۇ ئىشلىرىنى پىلانلاش خىزمىتىگە ۋە كونا سۇغۇرۇش رايونلىرىنى ئۆزگەرتىپ قۇرۇش خىزمىتىگە قاتناشقان. 60- يىللاردا، ئاساسەن، يەكەن دەريالىرى سۇ باشقۇرۇش خىزمىتىگە قاتناشقان. سۇ باشقۇرۇش خىزمىتىگە ئاساسلىق مەسئۇل بولغان مەزگىللەردە، دائىم سۇغۇرۇش رايونلىرىغا چوڭقۇر چۆكۈپ، تەكشۈرۈپ- تەتقىق قىلغان. تەكشۈرۈش- تەتقىق قىلىش ئاساسىدا، ئۇنىڭ رىياسەتچىلىكىدە يەكەن دەريا ۋادىسىنىڭ بىر قىسىم سۇ باشقۇرۇش تۈزۈملىرى، سۇ تەقسىم تۈزۈملىرى ۋە سۇ ئىشلىرىغا دائىر قارار- كېلىشىملەر تۈزۈپ چىقىلغان.

1964- يىلى يازدا، جۇڭگو سۇ ئىشلىرى ئىلمىي جەمئىيىتى شەنىدە سۇغۇرۇش ساھەسى بويىچە ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى چاقىرغاندا، يەكەن دەريا ۋادىسى سۇ باشقۇرۇش خىزمىتىدىكى تەجرىبە- ساۋاقلارنى يەكۈنلەش ئاساسىدا، «شىنجاڭ يەكەن دەريا ۋادىسى سۇغۇرۇش رايونىدىكى سۇ مىقدارىنى تەقسىم قىلىش ھازىرقى سۇ ئىنشائاتلىرى ئەسلىھەلىرى شائىتىدا سۇغۇرۇش خاراكتېرىدىكى يېزا ئىگىلىكى يوشۇرۇن كۈچلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش» دېگەن ماقالىسىنى يېزىپ چىققان ھەمدە يىغىندا ئالماشتۇرغان.

ئۇنىدىن كېيىن، جاڭگال سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشىنى پىلانلاشقا قاتناشقان. يەكەن دەريا- سىنىڭ شەرقىي- غەربىي ئۆستەڭ بېشىنى لايىھىلەشكە رىياسەتچىلىك قىلغان.

1974- يىلىدىن كېيىن، سوغۇچاق سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى كەسپىي جەھەتتىكى تەشكىللەش خىزمىتىگە قاتناشقان. مەزكۇر قۇرۇلۇشنىڭ دەسلەپكى لايىھىسىگە قاتنىشىپ، بەزى ئاساسلىق قۇرۇلۇشلارنىڭ ئىش رايونى خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلغان.

1977- يىلى، يولداش چى يىڭلەن بىلەن بىرگە، يەكەن دەريا- سىنىڭ كاچۇڭ سۇ باشلاش تۈگۈنى قۇرۇلۇشىنى پىلانلاش ۋە لايىھىلەشكە قاتناشقان ھەمدە قۇرۇلۇشنىڭ ئومۇمىي پىلانى ۋە تېخنىكىلىق ھۆججەتلەرنى تەييارلاش ۋە تۈزۈپ چىقىش خىزمىتىگە قاتناشقان.

1979- يىلى، يەكەن دەريا- سى شەرقىي تومۇسى قۇرۇلۇشىغا رىياسەتچىلىك قىلغان. بۇ قۇرۇلۇشنىڭ سۈرئىتى تېز، سۈپىتى ياخشى، مەبلەغى تېجەشلىك بولغاچقا، يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىكىنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولغان. ئۇ، كۆپ يىللاردىن بۇيان، سۇ ئىنشائاتلىرى خىزمىتىدە تۆھپە قوشقانلىقتىن، 1980- يىلى قەشقەر ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىكى ئىلغار پەن-

تېخنىكا خىزمەتلىرى يەنىمۇ قانىشىپ، مىدال ۋە ئەمگەك كۈنۋاھنامىسى ئالغان.

1980- يىلى 5- ئايدا، يەكەن دەريا باشقارمىسىنىڭ تېخنىكا ئىشلىرى بىلەن ئاساسلىق باشقۇرىدىغان مۇئاۋىن باشلىقى بولغاندىن كېيىن، خىزمەتنى تېخىمۇ پىرىلىپ، بىجا ئىدىل ئىشلىگەن. بولۇپمۇ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ئۆۋەتتە شىنجاڭ بويىچە ئەڭ چوڭ بولغان سۇ باشلاش تۈگۈنى — كاچۇڭ ئۆستەڭ بېشىنى لايىھىلەش ۋە قۇرۇش خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلغان. ۋادا سۇغۇرۇش تەجرىبە پونكىتىنى قۇرۇش خىزمىتىگە، كاچۇڭ 1- بالداق سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىنى لايىھىلەش، پىلانلاش خىزمىتىگە، يەكەن دەريا ۋادىسىنى پىلانلاش-لايىھىلەش خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلغان. بۇ زور تېخنىكىلىق خىزمەتلەر داۋامىدا، يولداشلار بىلەن ئىتتىپاقلىشىپ ماھىر بولۇپ، كىشىلەرنى چۆشەنچە، ئىشلىتىشكە ماھىر بولۇپ، جىددى خىزمەت ئىستىلى بىلەن ئەستايىدىل مەسئۇل بولۇپ، يەكەن دەريا ۋادىسىدىكى سۇ ئىنشائاتلىرى قۇرۇلۇشى ئۈچۈن تۆھپە قوشقان. (جۇشياڭمىن)

چى يىگلەن، ئەر، خەنزۇ، 1931- يىلى 3- ئايدا تۇغۇلغان، شەنشى ئۈلكىسى سەنبېيۇەن ناھىيىسىدىن. ھازىر، يەكەن دەريا باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، مۇئاۋىن مۇدىر ئىنژېنېر. 1956- يىلى 6- ئايدا، جۇڭگو كومپارتىيىسىگە ئەزا بولۇپ كىرگەن.

چى يىگلەن 1953- يىلى 7- ئايدا، غەربىي - شىمال سانائەت ئىنستىتۇتىنىڭ سۇ قۇرۇلۇش فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ ، شۇ يىلى 8- ئايدا شىنجاڭ سۇ ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ قارا شەھەر دېكى سۇ ئىشلىرى باش ئەتىرىتىگە تەقسىم قىلىنغان. 1954- يىلى 3- ئايدا، جەنۇبىي شىنجاڭ سۇ ئىشلىرى باش ئەتىرىتىگە يۆتكەلگەن. 1958- يىلى يەكەن دەريا باشقارمىسىغا يۆتكەلگەن. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭ سۇ ئىشلىرى باش ئەتىرىتىنىڭ سىزىش-ئۆلچەش گۇرۇپپا باشلىقى، مارالبېشى سۇ ئىشلىرى خىزمەت گۇرۇپپىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، ئىش بۆلۈمچىسىنىڭ باشلىقى، قۇرۇلۇش بۆلۈمىنىڭ باشلىقى، مۇئاۋىن باشقارما باشلىقى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن.

ئۇ خىزمەتكە قاتناشقان 33 يىلدىن بۇيان، ئۇزاق مۇددەتكىچە دالادا سىزىش - ئۆلچەش ۋە قۇرۇلۇش قىلىش بىلەن شۇغۇللانغان. دېڭىز يۈزىدىن 3000 مېتر ئېگىزلىكتىكى بۈلۈڭكۆل، ئۆۋەندىكى بەلدەردىن تارتىپ، يەكەن دەريا سىنىڭ ئەڭ ئۆۋەن ۋادىسىدىكى شوركۆل سۇ ئامبىرىغىچە، ھەممىلا جايدا ئۇنىڭ ئىزلىرى قالغان. ئۇ، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ شور كۆل سۇ ئامبىرى، بۈلۈڭكۆل سۇ ئامبىرى، يېڭىسار ناھىيىسىدىكى «شەرق قىزارىدى» سۇ ئامبىرى ، يەكەن دەريا سىدىكى ئىشچى - دېھقان — ئەسكەرلەر سۇ ئامبىرى، تارىتاش سۇ ئامبىرى، زاڭگۈي سۇ ئامبىرى قاتارلىق ئوندىن ئارتۇق سۇ ئامبىرىنىڭ 400 كۈۋادىرات كىلومېتر يەر شەكلىنى سىزىپ-ئۆلچەپ ۋە تەكشۈرۈش خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلغان. ئۇ يەنە، يەكەن دەريا سىنىڭ كاچۇڭ ئۆستەڭ بېشى؛ ياستون ئۆستەڭ بېشى، ئوپا ئۆستەڭ بېشى، ئىگەرچى ئۆستەڭ بېشى، ياستون سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى، كاچۇڭ سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى ھەمدە يەكەن دەريا بويلىنى قېدىرىپ-تەكشۈرۈش خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلىپ، يەكەن دەريا ۋادىسىنى پىلانلاش - تىزگىنلەش ئۈچۈن، زور مىقداردا 1- قول ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلىگەن. 50 يىلدىن ھالقىغان چى يىگلەن يەكەن دەريا سىنى تۆپتىن تىزگىنلەش غايىسىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، سىزىش - ئۆلچەش ئەتىرىتىنى باشلاپ

تاغقا چىققان. 1977-يىلىدىن 1981-يىلىغىچە، ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، يەكەن دەريا سىنىڭ ئىككى تاغلىق رايونىدىكى سۇ ئامبار ئورنىنىڭ100 كىلومېتر غا يېقىن دەريا ئوچاستكىسىدىكى 300 كۈۋا دېرات كىلومېتر دىن تارتۇق جايىنىڭ ھەر شەكلىنى ئۆلچەپ چىققان. تاغدا ئۇنىڭ رېمات-زم ۋە بۆرەك كېسىلى قوزغىلىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن يەنە ھاسا تاياق تۇتۇپ، يولداش-لار بىلەن بىرلىكتە خىزمەتنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ، ئۆلچەش ۋەزىپىسىنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئۆيگە قايتىپ كەلگەن. 1979 - يىلى، ئۇ يولداش چېن جىدې بىلەن بىرگە، يەكەن دەريا سىنىڭ كاچۇڭ ئۆستەڭ بېشى شەرقىي تومۇسىنى قۇرۇش خىزمىتىگە رېياسەتچىلىك قىل-غان. بۇ قۇرۇلۇش توققۇز ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدىلا تاماملانغان. قۇرۇلۇشقا ئىش باشلاپ، ئۇل قازغىچە ھەممە بېتون قۇيۇشقىچە دائىم ئۇلگە كۆرسىتىپ، ئەستايىدىل ئو-رۇنلاشتۇرۇپ ماڭغان. شۇڭا، قۇرۇلۇش سۈپىتى ياخشى، مەبلەغ تېجەشلىك بولۇپ، يۇقىرى-نىڭ تەقدىرلىشىگە سازاۋەر بولغان.

1982- يىلىدىن كېيىن، ئۇ يەنە چېن جىدې بىلەن بىرلىكتە، كاچۇڭ سۇ باشلاش ئۇ-گۇنىنى قۇرۇش خىزمىتىگە رېياسەتچىلىك قىلغان. يەر شەكلىنى ئۆلچەش، ماتېرىيال مەي-دانىنى تەكشۈرۈشتىن تارتىپ، لايىھىگە ئۆزگىتىش كىرگۈزۈش، تەخمىن چوتنى ھېسابلاپ چې-قىشقا قەدەر ھەممىسىنى شەخسەن ئۆزى سوراپ ماڭغان. ئۇ، ئومۇمىي ئۆز خەرىتىنى سىزىپلا قالماستىن، بەلكى مودېل سىنىقىغىمۇ شەخسەن ئۆزى قاتنىشىپ، قۇرۇلۇشنى لايىھىلەش دا-ۋامىدىكى مەسىلىلەرنى چوڭقۇر تەتقىق قىلغان ۋە ئىزدەنگەن. قۇرۇلۇشنىڭ ئاچقۇچلۇق پەيت-لىرىدە، ئىش ئورنىدا مەھكەم تۇرۇپ، خىزمەتنىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرۈپ، قۇرۇلۇش جەريانى-دىكى قېيىن مەسىلىلەرنى ھەل قىلغان. بۇنىڭ بىلەن، قۇرۇلۇشنىڭ سۈرئىتىنى ئىلگىرى سۈ-رۈش ئۈچۈن، ئاكتىپ ئۇرتكىلىك رول ئوينىغان. 1984- يىلى، يەكەن دەريا سىنىڭ غەربىي قىرغىقى سۇ ئۆتكۈزۈش باش ئۆستىگى ۋە سوغۇچاق سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشى يەكەن دەريا باشقارمىسىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىلگەندىن كېيىن، غەربىي قىرغاق باش ئۆستىگى ۋە سوغۇچاق سۇ ئامبىرىنىڭ ئاخىرقى قۇرۇلۇشىغا رېياسەتچىلىك قىلىپ، ئىش ئورنىغا چوڭقۇر چۆكۈپ، تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىپ، توت ناھىيىنىڭ ئەمگەكچىلىرىنى شەخسەن ئۆزى تەشكىللەپ قۇرۇلۇش ئىلىپ بارغان.

يىللاردىن بۇيان، ئۇ كۆپ قېتىم ئىلغار خىزمەتچى، مۇنەۋۋەر پارتىيە ئەزاسى بولۇپ ياھالانغان. 1980- يىلى، شەرەپلىك ھالدا قەشقەر ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىكى ئىلغار پەن-تېخنىكا خىزمەتچىلىرى يىغىنىغا قاتناشقان ھەمدە مىدال ۋە نەمۇنىچىلىك گۇۋاھنامىسى ئال-غان. (جۇشياڭمىن)

شۇ شىنمىن، ئەر، خەنزۇ، 1945- يىلى تۇغۇلغان، سىچۇەن ئۆلكىسى لۇجۇشەھىرىدىن. ئىنژېنېر، ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئىشلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىي ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئېلېكتر قۇرۇلۇش ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر سۇ ئىشلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىي رەئىسى. 1972- يىلى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىگە كىرە-گەن. ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سۇ ئېلېكتر باشقارمىسىنىڭ باشلىقى.

شۇشىنمىن 1968- يىلى ۋۇخەن سۇ ئېلېكتر ئىنستىتۇتىنىڭ سۇ قۇرۇلۇش - بىناكار-لىق كەسپىنى پۈتتۈرۈپ، شۇ يىلى 8- ئايدا ئۆز ئىختىيارى بىلەن شىنجاڭغا كېلىپ، يەكەن

دەريا باشقارمىسىغا تەقسىم قىلىنغان. 1973 ـ يىلى، قۇرۇلۇش بۆلۈمچىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىـ
قى بولغان، دەريا باشقارمىسىدا ئىشلىگەن مەزگىلدە، كۆپ قېتىم ئىلغار خىزمەتچى ۋە سا ئا ـ
ئەتتەداجىگدىن ئۆگىنىش بايراقدارى بولۇپ باھالانغان. 1978 ـ يىلى ۋىلايەتلىك سۇ ئىشـ
لىرى باشقارمىسىغا يۆتكىلىپ، قۇرۇلۇش بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولغان؛ 1979 ـ يىلى
قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە دېھقانچىلىق پەن ـ تېخنىكا ئىلغارى بولغان ھەمدە سۇ ئىشلىرى باش ـ
قارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىقىغا تەيىنلەنگەن؛ 1985 ـ يىلى ئورگانلارنى تەڭشەش ۋاقتىدا
سۇ ئىشلىرى باشقارمىسىنىڭ باشلىقلىقىغا تەيىنلەنگەن. 1983 ـ يىلى 12 ـ ئايدا، قەشقەر
ۋىلايىتى بويىچە ئىككى تۈرلۈك پەن ـ تېخنىكا نەتىجىسى 1 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن؛
1984 ـ يىلى، ئاپتونوم رايون بويىچە پەن ـ تېخنىكا نەتىجىسى 4 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئې ـ
رىشكەن؛ 1985 ـ يىلى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەستىقى ئار ـ
قىلىق، ئۇنىڭغا مۇنەۋۋەر پەن ـ تېخنىكا خىزمەتچىسى دەپ نام بېرىلگەن؛ شۇ يىلى شىنجاڭ
بويىچە سۇ ئىشلىرى ساھەسىدىكى قوش ئىلغارلار چوڭ يىغىنىدا، سۇ ئىشلىرى نازارىتى ئۇنىڭـ
غا ئاپتونوم رايون بويىچە سۇ ئىشلىرى ئۇلگىسى دەپ نام بەرگەن؛ 1986 ـ يىلى 2 ـ ئايدا
ئاپتونوم رايون بويىچە پەننى ئومۇملاشتۇرۇش ئىلغارى بولۇپ سايلىنىپ، ئاپتونوم رايون
بويىچە چاقمۇغان يېزىلاردا پەننى ئومۇملاشتۇرۇش قوش ئىلغارلار چوڭ يىغىنىغا قاتناشقان.
شۇ شىنمەن قەشقەردە سۇ ئېلېكتر خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان 18 يىل ئىچىدە، تەكشۈـ
رۈش ـ تەتقىق قىلىشقا دىققەت قىلىپ، قەشقەرنىڭ سۇ قۇۋۇتىنى ئېچىش، قىش پەسلىدە
مۇزلاپ كېتىش مەسىلىسىنى تېز ھەل قىلىش ئۈچۈن، قېتىمىنىپ ئىزدىنىپ، ئەستايىدىل لايىھىلـ
گەن. ئۇ لايىھىلىگەن چوڭكىچىك سۇ ئېلېكتر ئىستانسىلىرى 20 گە يېقىن بولۇپ، لايىھىلەش
سۈپىتى خېلى ياخشى بولغان. 1980 ـ يىلى، يەكەن ئوپا ئۆستىگىدە مۇز چېقىش ماشىنىسى،
مۇز چىقىرىش ئوقۇرى ۋە قوش قەۋەتلىك كۆلچىكى بولغان، يېڭى تىپتىكى ئاپتوماتىك بولغان
مۇز چىقىرىش سىستېمىسىغا ئىگە سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىنى قۇرۇپ چىققان. بۇشمالىي سوغۇق
رايونلاردىكى سۇ باشلاش شەكىللىك ئېلېكتر ئىستانسىسى بولۇپ، قىش پەسلىدە نورمال ھالدا
مۇز چىقىرىۋېتىش، توك ھاسىل قىلىشقا كاپالەتلىك قىلىشتا يېڭى بىر يول ئېچىپ بەردى.
بۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى 1984 ـ يىلى بېيجىڭ يېزا ئىگىلىكىنى رايونلاشتۇرۇش كۆرگەزمىخانـ
سىدا مودېل شەكلىدە كۆرگەزمە قىلىنغان. (ۋىلايەتلىك سۇ ئىشلىرى باشقارمىسى)

خۇاڭ لى، ئەر، خەنزۇ، 1940 ـ يىلى 9 ـ ئايدا شاڭخەيدە تۇغۇلغان. 1956 ـ يىلى،
ئاتا ـ ئانىسىغا ئەگىشىپ شىنجاڭ نېفىت باشقۇرۇش ئىدارىسىغا كەلگەن. 1964 ـ يىلى، شىن ـ
جاڭ 1 ـ ئاۋغۇست يېزا ئىگىلىك ئىنىستىتۇتىنىڭ ئورمانچىلىق ئىلمىي فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ،
شۇ يىلى قەشقەر ۋىلايەتلىك ئورمان باشقۇرۇش پونكىتىغا تەقسىم قىلىنىپ، ئورمانچىلىق
تېخنىكا خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان.
قەشقەرنىڭ دەرەخ تۈرى بايلىق مەنبەسىنى بېيىتىش ئۈچۈن، ئۇ ئىشداشلىرى بىلەن بىر ـ
گە ئىچكى ئۆلكىلەردىن تېرەك، سۆگەت، قارايانغاچ قاتارلىق دەرەخ تۈرلىرىنى ئەكېلىدۇرۇپ،
ئۆزى ئۇرۇقتا قىلىپ ئۇرۇقان تەجرىبە كۆچەتزارلىقىدا سېلىشتۇرۇپ سىناق قىلغان. بۇنىڭ بى ـ
لەن، مۇشۇ دەرەخ تۈرلىرىنىڭ قەشقەردە ماكانلىشىشىئۈچۈن 1 ـ قول ماتېرىيالغا ئىگە بولغان
ۋە قەشقەر ۋىلايىتىدە دەرەخ تۈرى نوقۇل بولۇشى ھەم كەمچىل بولۇشى مەسىلىسىنى دەسلەپكى

قەدەمدە ھەل قىلغان. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكىنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا، ئۇيغۇر ئىشداشلىرى بىلەن بىرگە، ئۆلايەت بويىچە 30 يېزىدىكى ئاساسلىق دەل - دەرەخلەردە بولغان كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقى ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، تېرەك، جىگدە، توغراق، چىغان، ئۇجمە قاتارلىق 30 نەچچە خىل دەرەختىكى ھاشارات ۋە كېسەللىك زىيانداشلىقىنى ئاساسىي جەھەتتىن ئېنىقلاپ چىقىپ، كېسەللىك، ھاشاراتلار زىيىنىنىڭ دەرەخلەردىكى جايلىشىش دائىرىسىنى گەللىگەن ھەمدە قانداق قىلىپ ئالدىنى ئېلىش، تىزگىنلەش توغرىسىدا تەجرىبە ئېلىپ بېرىپ، قەشقەر ئۆلايىتى ئۈچۈن بۇ ئاق توچكىنى تولدۇرغان. ئۇلار يازغان «قەشقەر ئۆلايىتىدىكى دەل - دەرەخلەردە بولىدىغان كېسەللىك، ھاشارات زىيانداشلىقى توغرىسىدىكى تەكشۈرۈش دوكلاتى» 1983 - يىلى قەشقەر ئۆلايىتى بويىچە پەن - تېخنىكا نەتىجىسى 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن. ئۇلارنىڭ تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئورمانچىلىق نازارىتى تەرىپىدىن ئاپتونوم رايون بويىچە ئورمانچىلىق سىستېمىسىدىكى ئىلغار كوللېكتىپ بولۇپ باھالانغان. ئۈزى بولسا، ئىلغار شەخس بولۇپ باھالانغان.

ئاز سانلىق مىللەت ئامما سىنىڭ ئوتۇن قالاش ۋە چارۋا بوغۇزى كەمچىل بولۇش قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، خۇاڭ لى ۋە ئۇنىڭ ئىشداشلىرى شۇ جايىنىڭ ئەھۋالىغا بېقىپ ئىش كۆرۈپ، يېقىلغۇ ئورمانلىقىدىن پايدىلىنىش ۋە ئۇنى يېڭىلاش جەھەتتە، ئەڭ ياخشى تېخنىكا لايىھەسىنى ئوتتۇرىغا قويغان. ئۆلايەتتىكى يېقىلغۇ ئورمانلىرىنى ئۇنۇمۇ بىرسال تەكشۈرۈپ چىقىپ، 20 نەچچە يىلدىن بۇيان ئالتە ناھىيە، بەش يېزىدا ئەھيا قىلىنغان 490 مىڭ مو يېقىلغۇ ئورمانلىقىنى نۆۋەتلاپ تەكشۈرگەن، ئىگە بولغان زور تۈركۈمدىكى ئىپتىدائىي ماتېرىيالنى تەتقىق قىلىپ چىققان. خۇاڭ لى يەنە ئۈزى «قەشقەر يېقىلغۇ ئورمانلىرىدىكى بىئولوگىيىلىك مىقدارىنى تەكشۈرۈش» دېگەن ماقالىنى يېزىپ چىققان. ئۆلكوم شۇجىسى يولداش گوكاڭ ئۆلار يازغان «قەشقەر ئۆلايىتىدىكى يېقىلغۇ ئورمانلىرىنى تەكشۈرۈش دوكلاتى» غا كىرىش سۆز يېزىپ بەرگەن. خۇاڭ لىنىڭ ماقالىسى «جۇڭگو ئورمانچىلىقى» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان.

ئۇلار تەكشۈرۈش-تەتقىق قىلىش ئارقىلىق، ئورمان يەرلىرىدىكى تۈپراق تۈرى، ئوت-چۆپ چىقىش مىقدارى، ئوتۇن چىقىش مىقدارى يوپۇرماق چىقىش مىقدارى، ھەمدە يېزىلاردىكى تۇرمۇش قۇرۇلمىسى قاتارلىقلارنى ئىگىلەپ، قەشقەر ئۆلايىتىنىڭ بۇندىن كېيىن يېقىلغۇ ئورمان ئەھيا قىلىش ۋە يېقىلغۇ يەم-خەشەك ئورمانلىقى ئەھيا قىلىش جەھەتتىكى تېخنىكالايىھەسىنى ئوتتۇرىغا قويغان. بۇ خىزمەت ئاپتونوم رايونلىق 1985-يىللىق پەن-تېخنىكا ئىلغارلىقى 4 - دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. 1985 - يىلدىن باشلاپ، ئۇ يەنە جىغانىنى ئۇنۇمۇ بىر-سال تەرەققىي قىلدۇرۇپ پايدىلىنىش جەھەتتە، تەكشۈرۈش-تەتقىق قىلىش ۋەنزىرىيەجەھەتتىن ئىسپاتلاش خىزمىتىگە قاتناشقان.

خۇاڭ لىنىڭ جاپالىق ئەمگىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت ۋە ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مۇتەييەن-لەشتۈرۈشىگە سازاۋەر بولغان. ئۇنىڭغا ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن «مۇنەۋۋەر پەن - تېخنىكا خادىمى» دېگەن شەرەپلىك نام بېرىلگەن. قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە تەرىپىدىن ئومۇمىي ئۈقتۇرۇش ئارقىلىق تەقدىرلەنگەن. مەمۇرىي مەھكىمە ئورگىنى، ئورمانچىلىق باشقارمىسى تەرىپىدىن ئىلغار خىزمەتچى بولۇپ باھالانغان،

ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتى تەرىپىدىن مۇنەۋۋەر پەن ـ تېخنىكا خىزمەتچىسى بولۇپ باھالانغان. (جالا مىن، لىۋ شياۋچيۇ)

غوپۇر ئىمىن، ئەر، ئۇيغۇر، 1933 ـ يىلى 3 ـ ئايدا شىنجاڭ ئاتۇش ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. 1959 ـ يىلى بېيجىڭ تېببىي ئىنستىتۇتىنىڭ داۋالاش فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ، قەشقەر تېببىي مەكتىپىگە تەقسىم قىلىنىپ، ھازىرغىچە ئىشلەۋاتىدۇ. 20 نەچچە يىلدىن بۇيان، ئۇ ئىچكى بۆلۈم كلىنىكىسى، ئاساسىي مەدىتسىنا ئوقۇتۇشى، پەن تەتقىقات خىزمەتلىرىگە ئىراده باغلاپ كەلگەن، نۇرغۇن ئىلمىي ماقالىلەرنى يېزىپ چىققان ھەمدە نۇرغۇن تېببىي دەرسلىك كىتابلارنى تۈزۈپ ، تەرجىمە قىلىپ، ۋىلايەتلىك تېببىي داۋالاش، ساقلىقنى ساقلاش ئىشلىرى ئۈچۈن تۆھپە قوشقان. ئۇ، ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ لېكتور، باش ۋىراچ، دوتسېنت، مۇئاۋىن مۇدىر ۋىراچ قاتارلىق تېخنىكا ئۇنۋانلارنى ئالغان. ھازىر، قەشقەر تېببىي مەكتىپى ئۇيغۇر تىبابەت كاپىدىراسىنىڭ مۇدىرى. ئۇ، تېببىي مەكتەپتىكى ئالىي مەكتەپ سىنىپلىرىغا دەرس ئۆتۈشتىن تاشقىرى، يەنە قەشقەر ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسلىكى، قەشقەر شەھەرلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى، ئاپتونوم رايونلۇق پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭخۇا تېببىي ئىلمىي جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبەسىنىڭ ئىجرائىي ئەزاسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى قوشۇمچە ئۆتەپ كەلمەكتە.

غوپۇر ئىمىن ئۆز كەسپىنى قىزغىن سۆيۈپ، ئۆزىگە يۈكسەك ئۆلچەم، قاتتىق تەلەپ قويۇپ، جاپالىق ئۆگىنىپ، كەسپىنى ئىزدىنىپ، قىلچىمۇ ئۇزۇپ قويمىغان، ئۆز تېخنىكىسىنى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈشكە تىرىشقان. ئۇنىڭ خىزمەت ئىقتىدارى كۈچلۈك، خەنزۇچە سەۋىيىسىمۇ ناھايىتى يۇقىرى. ئىچكى بۆلۈم كلىنىكىسىدا خىزمەت قىلغان مەزگىلىدە، جان ـ دىل بىلەن بىمارلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىش روھى ۋە كۈچلۈك مەسئۇلىيەتچانلىق ھېسسىياتى بىلەن، نۇرغۇن كلىنىكىلىق قىيىن مەسىلىلەرنى ھەل قىلغان. گەۋدىلىكرەك بولغىنى: 1964ـ يىلى غوپۇر ئىمىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە، تېببىي مەكتەپ دوختۇرخانىسى تۇنجى قېتىم قان تومۇرلىرىنى كېڭەيتىدىغان دورا ئارقىلىق، زەھەرلىنىش خاراكتېرىدىكى شوك كېسەللىكىنى داۋالاشتا مۇۋەپپەقىيەت قازانغان. بۇنىڭ بىلەن، نۇرغۇن خەتەرلىك بىمارلارنى قۇتقۇزۇپ، نامىنى ئارىسىدا خېلى يۇقىرى ئابرۇي قازانغان.

غوپۇر ئىمىننىڭ ئاساسىي تېببىي ئوقۇتۇش خىزمىتىدىكى نەتىجىلىرى تېخىمۇ گەۋدىلىك بولغان. 60 ـ يىللارنىڭ دەسلىپىدە، قەشقەر تېببىي مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى ۋە دەرسلىك كەم ئىدى. ئۇ، مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىن بىر تەرەپتىن ئوقۇتۇش ماتېرىيالى تۈزۈپ، بىر تەرەپتىن دەرس ئۆتۈپ ماڭغان. ھەر ھەپتىدە 18 سائەت دەرس ئۆتكەن. ئۇنىڭ دەرس ئۆتۈش ئۇسۇلى جانلىق، مۇھىم نۇقتا گەۋدىلەندۈرۈلگەن، مەزمۇن مول بولغاچقا، ھەر ئۆۋەتىلىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ياخشى باھاسىغا سازاۋەر بولغان. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ئۇ ئالىي مەكتەپ سىنىپلىرىغا ۋە بىلىم ئاشۇرۇش سىنىپلىرىغا نەزەرىيە دەرسى ئۆتۈپ كەلگەن. ھەر ھەپتىدە 16 سائەت دەرس ئۆتكەن ھەمدە ئۆزى دەرسلىك تۈزۈپ ماڭغان. بۇنىڭ بىلەن، ئىختىساسلىق كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈش، تېببىي داۋالاش ـ ساقلىقنى ساقلاش ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن تۆھپە قوشقان.

30 يەچچە يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان، غوپۇر ئىمىن يېتەكچىلىكىدىكى ئوقۇغۇچىلار شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى سەھىيە سەپلىرىگە تارالغان. بولۇپمۇ، جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىنىڭ ئاساسىي قاتلام داۋالاش ئورۇنلىرىدىكى تىببىي خادىملارنىڭ كۆپچىلىكىنى ئۇنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى بولۇپ، ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى تاياق كۆچەردىن بوپقالغان. بىر قىسمى يەنە رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان.

غوپۇر ئىمىن پەن تەتقىقات خىزمىتىنى باشتىن - ئاخىر ئۆز ئۈرەنۇشىدىكى ئەڭ چوڭ خۇشاللىق ۋە ئەڭ مۇھىم بىر قىسىم خىزمەت دەپ بىلگەن. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ تىببىي داۋالاش - ساقلىقنى ساقلاش ئىلىم - پەن ئىشلىرىدىكى بوشلۇقنى تولدۇرۇش، ئۇلايىتىمىزدىكى تىببىي خادىملارنىڭ كەسپىي - تېخنىكا سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ، يۈرەك باغرىنى سەرپ قىلىپ كىتاب يېزىپ، ئوقۇتۇش ماتېرىياللىرىنى تۈزگەن، تەرجىمە قىلغان، يىللاردىن بۇيان، نەشرىيات تارماقلىرى ئۈنىڭ « ئىچكى بۆلۈم ئىلمى قوللانمىسى »، « ئېلېكتر دولقۇنى تارقىلىق تەكشۈرۈش ئىلمى قوللانمىسى »، « سۈيدۈك توسۇلۇپ قېلىش كېسەللىكى »، « ئىممۇنىتېتلاشتۇرۇش ئىلمى توغرىسىدا ساۋات »، « ئايلانما سىستېمىسى كېسەللىكى » قاتارلىق بەش پارچە ئەسەر ۋە « يۈرەكنى تەكشاپ دىئاگنوز قويۇشتىكى بىر قانچە مەسىلە »، « يۇقۇملۇق خاراكتېردىكى جىگەر كېسەللىكىنى داۋالاش سۈرۈتتى »، «يارا كېسەللىكىنىڭ پەيدا بولۇش پرىنسىپلىرى ۋە ئۇنى داۋالاش »، « نەپەس سىستېمىسى كېسەللىكلىرى » قاتارلىق تۆت پارچە دىسسېرتاتسىيە يېزىپ چىققان ھەمدە « ئىچكى بۆلۈم ئىلمى »، « ئىچكى بۆلۈم ئىلمى ۋە كۆتۈش »، « ئىچكى بۆلۈمدىكى خەتەرلىك كېسەللەرنى قۇتقۇزۇش »، « يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر ئىلمى »، « ئەمەلىي ئىشلىتىلىدىغان بالىلار بۆلۈمى ئىلمى »، « كلىنىكىلىق تىببىي مەسىلىلەر توغرىسىدا سوئال - جاۋابلار »، « دىئاگنوز ئىلمى ئاساسلىرى » قاتارلىق يەتتە پارچە كىتابى مەملىكەت بويىچە بىر تۈتاش تۈزۈپ چىقىلىدىغان ئوقۇتۇش ماتېرىيالى قىلىنغان. ئۇنىڭدىن باشقا، ئۇيغۇر تىلىدا بېسىلىدىغان سۈنۇق ۋە ئۆگە ئاجراپ كېتىشكە دائىر ماتېرىياللارنى رەتلەپ نەشىر قىلدۇرغان ھەمدە دۆلىتىمىزنىڭ قامۇسىغا كىرگۈزۈلگەن. (يەن جىگجۇا)

يەن جىگجېك، ئەر، خەنزۇ، 1934 - يىلى 11 - ئايدا تۇغۇلغان، جياڭسۇ يىشىڭ ناھىيىسىدىن. لېكتور، باش ۋىراچ، شىنجاڭ كېسەل كۆتۈش ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ كېسەل كۆتۈش - فىزىئولوگىيىلىك ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ئەزاسى. 1961- يىلى شىنجاڭ تىببىي ئىنستىتۇتىنىڭ داۋالاش فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. 1977 - يىلى جۇڭگو كومموپىستىك پارتىيىسىگە كىرگەن، 1983 - يىلى قەشقەر تىببىي مەكتەپنىڭ مۇدىرلىقىغا تەيىنلەنگەن.

يەن جىگجېك ئۇزاق مۇددەتتىن بۇيان تىببىي ئوقۇتۇش ۋە كېسەل كۆتۈش تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغان. 1980 - يىلى كۋانجۇدا چاقىرىلغان مەملىكەتلىك 2 - قېتىملىق كېسەل كۆتۈش ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا « ئۇچەي يولىدىكى يامان ئۆسمە ھۈجەيرە ئىلمىنى كۆزىتىش » دېگەن ماقالىسىنى ئېلان قىلغان. 1982 - يىلى ۋۇخەندە چاقىرىلغان مەملىكەتلىك ئۆسمە كېسەللىكلىرى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا « بۆرۈن - گال راكى ئۆزگىرىشىدىكى ھۈجەيرە ئىلمىنى كۆزىتىش » قاتارلىق ئەسەرلىرىنى ئېلان قىلىغان. قەشقەر ۋىلايىتىملىك

1983 ـ يىللىق پەن ـ تېخنىكا نەتىجىسى 2ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. 1984 ـ يى-
لى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئىلغار پەن ـ تېخنىكا خىزمەتچىسى دېگەن نامغا ئېرىشكەن؛
ئۇنىڭ رەھبەرلىكىدىكى كېسەل كۆتۈش كاپىدىراسى مەملىكەت بويىچە سەھىيە سىستېمىسىدە-
كى ئىلغار كوللېكتىپ دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشكەن. (يەن جىڭخۇا)

مەھەممەت قادىر، ئەر، ئۇيغۇر، 51 ياش، مال دوختۇرلۇق ئىنژېنېرى، ھازىر قەش-
قەر ئۆلايەتلىك چارۋىچىلىق باشقارمىسىنىڭ باشلىقى، پارتكومۇچىسىنىڭ ئەزاسى، ئۆلا-
يەتلىك چارۋا مال دوختۇرلۇق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە رەئىسى.

مەھەممەت قادىر 1956 ـ يىلى شىنجاڭ ئىنستىتۇتى (شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تەك-
تى) نىڭ چارۋا مال دوختۇرلۇق فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ، شۇ يىلى قەشقەر ئۆلايەتلىك چار-
ۋا مال دوختۇرخانىسىغا تەقسىم قىلىنغان. 1962 ـ يىلى جۇڭگو كومموپارتىيىسىگە
كىرگەن. 1975 ـ يىلى، چارۋا مال دوختۇرخانىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىقىغا تەيىنلەنگەن.
1981 ـ يىلى، قەشقەر ئۆلايەتلىك چارۋا مال دوختۇرلۇق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە
رەئىسلىكىگە سايلانغان. 1982 ـ يىلى مال دوختۇرلۇق ئىنژېنېرى بولغان. 1984 ـ يىلى
قەشقەر ئۆلايەتلىك چارۋىچىلىق باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىقىغا، 1985 ـ يىلى باش-
قارما باشلىقلىقىغا تەيىنلەنگەن.

مەھەممەت قادىر كۆپ يىللاردىن بۇيان چارۋىچىلىق كەسپىي ئورنىدا خىزمەت قىلىپ،
چارۋا مال تېببىي خادىملىرى بىلەن بىرگە، تۈرلۈك خىزمەتلەرنى قانات يايدۇرغان. تاش-
قورغان چوڭ قۇيرۇقلۇق قويى، قوتاز، قاغىلىق قويى، مەكىت چوڭ قۇيرۇقلۇق قويى، ئالا-
تاي چوڭ قۇيرۇقلۇق قويى، قەشقەر ئۆشكىسى، قەشقەر ئىشكى قاتارلىق چارۋا مالىلارنى بە-
قىش ۋە باشقۇرۇش، نەسىل ئالاھىدىلىكى، ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى قاتارلىق مەسىلە-
لەرنى ئۆزاق مۇددەت تەكشۈرۈپ ـ تەتقىق قىلغان. بۇنىڭ ئارىسىدىكى بەزى نەسىللەرنى
تاللاپ يېتىشتۇرۇش، باھالاپ بېكىتىش، ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە ئىز-
دىنىپ، قەشقەر ئۆلايىتىنىڭ چارۋىچىلىق ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، نۇرغۇن
ئىپتىدائىي ماتېرىيال ۋە تېخنىكىلىق ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلىگەن. بۇنىڭ ئىچىدە،
تاشقورغان چوڭ قۇيرۇقلۇق قويى، مەكىت چوڭ قۇيرۇقلۇق قويى، قەشقەر ئۆشكىسى ۋە قەش-
قەر ئىشكىنىڭ تەكشۈرۈش ـ باھالاپ بېكىتىش خىزمىتى قەشقەر ئۆلايىتىنىڭ 1983 ـ يىللىق
مۇنەۋۋەر پەن ـ تېخنىكا نەتىجىسى مۇكاپاتىغا ئېرىشىپ، ئۆلايىتىمىزنىڭ چارۋىچىلىق باي-
لىق مەنبەسىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن تۆھپە قوشقان.

30 يىلغا يېقىن ۋاقىتتىن بۇيان، ئۇ كۆپ قېتىم زېھنىنى چارۋا مال دوختۇرلۇق ئىش-
لىرىغا سەرپ قىلىپ، چارۋىچىلىق ئىلمىي تەتقىقاتى، يېڭى تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش ـ پاي-
دىلىنىش، پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىنى يېتىشتۈرۈش، كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە
ئۇنى داۋالاش قاتارلىق خىزمەتلەردە مەلۇم نەتىجىلەرنى يارىتىپ، كۆپ قېتىم ئىلغار
خىزمەتچى ۋە مۇنەۋۋەر پارتىيە ئەزاسى بولۇپ باھالانغان. 1983 ـ يىلى قەشقەر ئۆلايىتى
بويىچە ئىلغار پەن ـ تېخنىكا خىزمەتچىسى دېگەن نامغا ئېرىشكەن ھەمدە ئاپتونوم رايوندا
چاقنىلغان ئىلغار خىزمەتچىلەر سۆھبەت يىغىنىغا قاتناشقان. 1984 ـ يىلى جۇڭگو كوم-

مؤنستمك پارتىيەسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 3 - قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى بولۇپ سايلاندىغان. (چىن چيۇفېڭ)

پېي شىنمىن، ئەر، 54 ياش، خەنزۇ، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك چارۋىچىلىق باش-قارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، پارتكۇرۇپپىسىنىڭ ئەزاسى.

پېي شىنمىن 1949 - يىلى خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىگە قاتناشقان، شىنجاڭ ئازاد بولغاندىن كېيىن، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ چارۋىچىلىق سېپىدە ئۇزاق مۇددەت خىزمەت قىلغان. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، 36 يىلدىن كۆپرەك ئىشلەپ تۆھپىلەرنى ياراتقان.

1952 - يىلى پېي شىنمىن يەرلىككە كەسىپ ئالماشتۇرغان، 1956 - يىلى تاشقورغان ناھىيىسىگە يۆتكىلىپ، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ باشلىقى، مۇئاۋىن ھاكىم، ناھىيىلىك مۇئاۋىن شۇجىسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. چارۋىچىلار بىلەن جاپا - ھالاۋەتتە بىرگە بولۇپ، 20 يىلنى بىر كۈندەك ئۆتكۈزۈپ، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى ئىلگىرى سۈرگەن.

1976 - يىلى پېي شىنمىن ۋىلايەتلىك دېھقانچىلىق - ئورمانچىلىق ئىدارىسىغا يۆتكىلىپ، مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بولۇپ، چارۋىچىلىقنى باشقۇرغان. 1979 - يىلدىن بۇيان، يېزىلاردىكى ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋىتىنى تەڭشەش خىزمىتىگە پائال ئاتلىنىپ، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيىتە تۈزۈمى جەھەتتىكى تەجرىبىلەرنى ئىزدىنىپ، چاۋرىچىلىق تارماقلىرىدىكى يولداشلار بىلەن بىرلىكتە، كوللېكتىپنىڭ چارۋىلىرىنى باغا سۈندۈرۈپ ئائىلىلەرگە بېرىش يولىدا تۈمەنمىڭ ئائىلىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرىدىغان چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋىتىنى تەڭشەش خىزمىتىنى تەدرىجى ھالدا ئورۇنلاپ، دېھقان - چارۋىچىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئاكتىپلىقىنى ئىشقا سېلىپ، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرگەن.

چارۋىچىلىق سىستېمىسىدا تېخنىكا ئۇنۇمىنى باھالاش خىزمىتىدە، زىيالىيلار سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئەملىيلەشتۈرۈپ، پەن - تېخنىكا خادىملىرىنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، چارۋا مال تېببىي خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقىنى ئىشقا سالغان.

1980 - يىلدىن تارتىپ پېي شىنمىن ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، ۋىلايەت بويىچە ئوتلاق مەنبەسىنى تەكشۈرۈش، چارۋا - قوش نەسىل مەنبەلىرىنى تەكشۈرۈش، چارۋا - قوش كېسەللىكلىرىنى تەكشۈرۈش ۋە چارۋىچىلىقنى ناھىيىلەر بويىچە رايونغا ئايرىش خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلغان. بولۇپمۇ، ئوتلاق مەنبەسىنى تەكشۈرۈش خىزمىتى بەش يىل داۋام قىلىپ، 1985 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا ۋىلايەت بويىچە ناھىيىلەرنىڭ ئوتلاق مەنبەسىنى تەكشۈرۈش جەھەتتىكى سىرتقى ۋەزىپىسى ئورۇنلىنىپ بولغان. بۇ توت تۈرلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ئورۇنلاش قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ چارۋىچىلىقىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش پىلانىنى تۈزۈپ چىقىشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

كۆپ يىللىق خىزمەت جەريانىدا، پېي شىنمىن ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى يېتىشتۈرۈشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن. ئاز سانلىق مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىا بىلەن چوڭ-

قۇر مۇھەببەت ئورناتقان. ئۇ قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ چارۋىچىلىق سېپىدە مىللەتلەر ئىتتى-پاقلىقىنى قوغداشتىكى بىر باشلامچى. (گو جېنۇك)

ئابلىز شىرىپ، ئەر، ئۇيغۇر، 1929 - يىلى قەشقەر شەھىرىدە تۇغۇلغان. ۋىلا-يەتلىك چارۋا مال دوختۇرخانىسىنىڭ مال دوختۇرلۇق ئىنژېنېرى. ئۇ، 1944 - يىلى 8 - ئايدىن باشلاپ، قەشقەر 3 - رايون مال دوختۇرلۇق پونكىتىدا خىزمەت قىلغان. كەرچە كەسپىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرمىگەن بولسىمۇ، لېكىن جاپالىق ئىزدىنىش، ئۆزلىكىدىن ئۆگە-نىش ئارقىلىق، 1947 - يىلى سابىق شىنجاڭ ئۆلكىلىك ئىشلاھات نازارىتى تەرىپىدىن «مال دوختۇرى» دەپ ئۇنۋان بېرىلگەن. ئازادلىقتىن كېيىن، كۆپ قېتىم مال دوختۇرلىرىنىڭ يىغىم ئاشۇرۇش سىنىپلىرىدا ئوقۇغان، 1982 - يىلى، دۆلەتلىك پەن - تېخنىكا ئىدارىسى تارقاتقان مال دوختۇرلۇق ئىنژېنېرى كۆۋاھنامىسىغا ئېرىشكەن.

ئابلىز شىرىپ ھازىر روس يېزىقىدىكى كەسپىي ماتېرىياللارنى كۆرەلەيدۇ. 1957 - يىلى ئاپتونوم رايونلۇق چارۋىچىلىق نازارىتىدىكى پروفېسسور ۋۇچىنك قەشقەرگە كەلگەن-دە، ئابلىز شىرىپ تەشەببۇسكارلىق بىلەن سوراپ ئۆگىنىپ، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە، كېسەل چارۋىلارنى لابوراتورىيەدە تەكشۈرۈپ دىئاگنوز قويۇش ۋە بەزى ۋاكسىنىلارنى ياساش تېخنىكىسىنى ئۆگىنىۋالغان. 50 - يىللاردا، مال دوختۇرلۇق تېخنىكا كۆچلىرى يېتىشمىگەن، چارۋا ۋاكسىنىلىرى كەمچىل بولغان سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، قەشقەر ۋىلايىتىدە كۆيدۈرگە، ئاقسىل، قوي تەمرەتكىسى، غالجىر ئىت كېسىلى قاتارلىق كېسەللىكلەر دائىم پەيدا بولۇپ تۇراتتى. ئابلىز شىرىپ ئىشداشلىرى بىلەن بىرگە، چارۋىلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىۋې-تىش، قامال قىلىش، دېزىنفېكسىيە قىلىش، داۋالاش قاتارلىق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، كې-سەللىك ئەھۋالىنىڭ يامراپ كېتىشىنى تىزگىنلىگەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، تېخنىك كۈچلەر-نى يېتىشتۈرۈش، پىروفېلاكتىكا خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇش، داۋالاش تەتقىقاتى قاتارلىق خىزمەتلەرنى قانات يايدۇرۇشقا دىققەت قىلغان. مەسىلەن: ۋىلايىتىمىزدىكى قوي زەنجىر-شارسىمان باكتېرىيىسىنى ئېنىقلاپ چىقىش، قوزىلاردا بولىدىغان دېزىنتېرىيە كېسەللىكى-نىڭ مەنبە تۈرىنى تەھلىل قىلىش، چوشقا ۋاباسى ۋاكسىنىسىنى تەتقىق قىلىپ ياساش، تۆگىلەردە بولىدىغان قۇروت كېسەللىكىنى داۋالاش قاتارلىق جەھەتلەردە خېلى ئوبدان ئۇنۇمگە ئېرىشكەن. 1981 - يىلدىن بۇيان، ئۇ، مال دوختۇرلۇق پونكىتى «بىروتسېللىيوز-دىن مۇداپىئەلىنىش» كۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى بولغاندىن كېيىن، ئاساسەن، قوي - كالا-لاردا بولىدىغان بروتسېللىيوز باكتېرىيىلىرىنى كارانتىن قىلىش، سىناپ تەكشۈرۈش ۋە چارۋىلارنى داۋالاش قاتارلىق خىزمەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىپ، ۋىلايەت ۋە ئاپتونوم رايون-دىكى مۇناسىۋەتلىك پىداگوگلارغا مۇكاپاتلانغان. (جېك بىكرۇك)

گويۇسەي، ئەر، خەنزۇ، 1936 - يىلى تۇغۇلغان. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، شىنجاڭ چارۋىچىلىق مەكتىپى، گەنسۇ يېزا ئىگىلىك ئۇنۋېرسىتېتىنىڭ مال دوختۇرلۇق فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. 1962 - يىلى پوسكام ناھىيىلىك مال دوختۇرلۇق پونكىتىغا تەقسىم قىلىنغان. پوسكام ناھىيىلىك مال دوختۇرلۇق پونكىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، ناھىيىلىك پەن - تېخ-نىكا كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، ناھىيىلىك چارۋىچىلىق ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باش-

لىقى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۈتىگەن. پوسكامدا خىزمەت قىلغان مەزگىلىدە، ئۆزى ئۆگەنگەن لەزەرىيىنى ئىشلەپچىقىرىش ئەمەلىيىتى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، مال دوختۇرلۇق تاشقى بۆلۈم ئوپېراتسىيىسى ئارقىلىق، ئاتلاردا بولىدىغان قەۋزىيەت، گىرىۋە، ئۆسمە قاتارلىق كېسەللەرنى داۋالىغان ھەمدە قورساق يېرىش ئوپېراتسىيىسىنى ئىشلىگەن. ئۇ، « شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك ئىلمى » ژورنىلىدا « ئاتلاردا بولىدىغان قەۋزىيەت تاشقى بۆلۈم ئوپېراتسىيىسىدىن ئۈچ مىسال »، « ئات قېنىدىن پايدىلىنىپ، ئائىلە چارۋىلىرىدا بولىدىغان كېسىر تاشقى جاراھەتنى داۋالاش » دېگەن ماقالىلەرنى ئېلان قىلىغان. ئۇ، مال دوختۇرلۇقتا داڭلىق نۇرغۇن پەن - تېخنىكا ماتېرىياللىرىنى توپلاپ، « ئات قېنى قاپلىق قۇرۇت كېسىلىكىنى كلىنىكىلىق دىئاگنوز قويۇپ داۋالاش » ھەققىدە ماتېرىيال يەكۈنلەپ چىققان. ئۇ جايدىكى پاكار ئېشەكتىن پايدىلىنىپ، ئېشەك-خېچىرنى كۆپەيتىش سىنىقىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تۈردە تاماملىغان. كويۈسەي پوسكام قويى ۋە توخۇلىرىدا بولىدىغان پاراز ىت قۇرۇت كېسىلىكىنى تەكشۈرۈش خىزمىتىگە، كالىنى توڭلىتىلغان سېپىرما بىلەن ئۈرۈقلاندۇرۇپ نەسىلىنى ياخشىلاش تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش خىزمىتىگە قاتناشقان ھەمدە شەخسەن ئۆزى كاتەكتە بېقىش تېخنىكىسى بويىچە ئۇلكە كۆرسىتىش مەيدانى قۇرۇپ، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مال دوختۇرلۇق سېپىدىكى ئاساسلىق تېخنىكا تايانچى بوپقالغان، كەسىپداشلىرىنىڭ ماختىشىغا ئېرىشكەن. (ۋاڭ لياۋيۈەن)

خۇۋاڭ ۋېنجىڭ، ئەر، خەنزۇ، 1930 - يىلى 7 - ئايدا تۇغۇلغان، خۇبېي ئۆلكىسى شىيەنىنىڭ ناھىيىسىدىن، قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتۇتى پارتكومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، دوتسېنت، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پەلسەپە ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ئەزاسى. 1950 - يىلى جۇڭگو يېڭى دېموكراتىك ياشلار ئىتتىپاقىغا كىرگەن. شۇ يىلى ۋۇخەن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئىقتىسادىي فاكۇلتېتىدا ئوقۇغان. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن، جۇڭگو خەلق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ماركسىزم - لېنىنىزم تەتقىقات سىنىپىدا ئوقۇپ، 1956 - يىلى 8 - ئايدا ئوقۇش پۈتتۈرگەن. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن، شىنجاڭغا كېلىپ ئىشلەشنى ئۆزلىكىدىن تەلەپ قىلىپ، 1956 - يىلى 10 - ئايدا شىنجاڭغا كەلگەن. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، شىنجاڭ روس مەكتىپى، شىنجاڭ تىل ئىنستىتۇتى، شىنجاڭ پىداگوگىكا ئىنستىتۇتىدا ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. 1957 - يىلى 2 - ئايدا جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىگە كىرگەن. 1962 - يىلى 8 - ئايدا جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ئاز سانلىق مىللەت ماتاۋىپ ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۈرۈمچىدىن قەشقەرگە كېلىپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن مەلۇم قىلغان. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، قەشقەر پىداگوگىكا مەخسۇس پەنلەر ئالىي مەكتىپى (1978 - يىلى پىداگوگىكا ئىنستىتۇتىغا ئۆزگەرتىلگەن) سىياسىي، ماتاۋىپ فاكۇلتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، پاكۇلتېت پارتىيە باش پاچېيكىسىنىڭ شۇجىسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. پەلسەپە كەسپى جەھەتتە، كۆپ يىللىق ئوقۇتۇش ئەمەلىيىتى ئارقىلىق، مەلۇم پەن تەتقىقات نەتىجىسىگە ئېرىشكەن. قەشقەر پىداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئىلمىي ژورنىلىدا قىممەتلىك بولغان ئىلمىي ماقالىلەرنى ئېلان قىلىغان. جۇڭگو خەلق ئۇنىۋېرسىتېتى ماتېرىيالىزم نەشرىياتى ئۇنىڭ « بىرلىككە كەلگەن تەپەككۇر لوگىكىسى توغرىسىدا »، « ئىلمىي بولغان ئابستراكتلىق ھەققىدە »، « ئىجادىي تەپەككۇر

مەقسەد سىناق » قاتارلىق دېسسىرتاتسىيەلىرىنى كۆچۈرۈپ بېرىپ، نەزەرىيە ساھەسىدە كەلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىغان. (سۈيلەڭ)

يۈسۈپ قاسىم، 1938 ـ يىلى يوپۇرغا ناھىيىسى ئاچچىق يېزىسىدىكى بىر دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر، قەشقەر پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتى جۇڭگو ئەدەبىياتى فاكۇلتېتىنىڭ دوتسېنتى. 1950 ـ يىلدىن بۇرۇن، دىنىي مەكتەپتە ۋە ياشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇغان؛ 1950 ـ يىلدىن 1952 ـ يىلغىچە، قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنىدە ئوقۇغان؛ 1953 ـ يىلدىن 1956 ـ يىلغىچە، شىنجاڭ ئىنىستىتۇتىنىڭ جۇڭگو ئەدەبىياتى فاكۇلتېتىدا ئوقۇغان. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن مەكتەپتە قېلىپ خىزمەت ئىشلىگەن، چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن دەرس ئوتكەن؛ 1962 ـ يىلى قەشقەر پىداگوگىكا مەخسۇس پەنلەر ئالىي مەكتىپى (قەشقەر پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتىنىڭ تەكتى) قۇرۇلغاندىن كېيىن، جۇڭگو ئەدەبىياتى فاكۇلتېتى چەت ئەل ئەدەبىياتى كاپىدىراسىنىڭ مۇدىرى بولغان. ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ، يېزىقچىلىق بىلىملىرى ھەمدە چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن دەرس ئوتكەن. ھازىرغا قەدەر، جەمئىي 3600 سائەتتىن ئارتۇق دەرس ئوتكەن، ئالتە نۆۋەت سىنىپ مۇدىرى بولغان. ئۇنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى تەخرىتاغنىڭ جەنۇبى ـ شىمالىغا تارالغان.

يۈسۈپ قاسىم ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان 30 نەچچە يىلىدىن بۇيان، جاپاغا چىداپ ئۆگىنىپ، چوڭقۇر ئىزدىنىپ، دەرسلىك ماتېرىياللارنى ئەستايىدىل تۈزۈپ، ئوقۇتۇش قانۇنىيىتىنى ئاكتىپ ئىزدەنگەن. ئۇ، ئوقۇتۇش ، ئىجادىيەت تەتقىقاتىنى مېخانىك ھالدا بىرلەشتۈرگەن. كۆپ يىللاردىن بۇيان، ئۇ 150 پارچىدىن ئارتۇق شېئىر ـ ھېكايە، 40 پارچىدىن ئارتۇق ئىلمىي دېسسېرتاتسىيە ۋە ئەدەبىي ئوبزور ئېلان قىلغان. ئۇنىڭ ئاساسلىق ئەسەرلىرىدىن: « گۈركىنىڭ ئىجادىيىتى ۋە ئۇنىڭ جۇڭگو ئەدەبىياتىدا بولغان تەسىرى »، «شېئىر ئىجادىيىتى ماھارىتى ھەققىدە» دېگەن ماقالىلەر بار. (چېن يى)

جۇلا گۈڭخۇەن، ئەر، خەنزۇ، 1933 ـ يىلى 7 ـ ئايدا تۇغۇلغان، گۇاڭدۇڭ ئۇلكىسى ۋۇخۇا ناھىيىسىدىن. قەشقەر پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتى تەنتەربىيە فاكۇلتېتىنىڭ مۇدىرى، دوتسېنت، جۇڭگو تەنتەربىيە ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ تەنتەربىيە ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ داتىسىي ئىجرائىيەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ۋالىيبولچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، دۆلەتنىڭ 1 ـ دەرىجىلىك ۋالىيبول رېفېرى.

جۇلا گۈڭخۇەن 1954 ـ يىلى 9 ـ ئايدا، بېيجىڭ تەنتەربىيە ئىنىستىتۇتىدا ئوقۇغان. 1956 ـ يىلى 6 ـ ئايدا، جۇڭگو كومموندىستلىك پارتىيىسىگە كىرگەن. 1956 ـ يىلى 8 ـ ئايدا ئوقۇش پۈتتۈرۈپ مەكتەپتە قېپقالغان. 1960 ـ يىلى 2 ـ ئايدا، بېيجىڭ تەنتەربىيە ئىنىستىتۇتىنىڭ ۋالىيبول ئاسپىرانت سىنىپىغا ئىمتىھان بېرىپ ئوقۇغان. 1963 ـ يىلى 7 ـ ئايدا ئاسپىرانتلىقنى پۈتتۈرۈپ، بېيجىڭ تەنتەربىيە ئىنىستىتۇتىدا يەنە قېپقېلىپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. 1964 ـ يىلى 9 ـ ئايدا، پارتىيەنىڭ چاقىرىقىغا ئاكتىپ ئاۋاز قوشۇپ، چېگرا رايونىنىڭ قۇرۇلۇشىغا ياردەم بېرىش، چېگرا رايونىدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ماتېرىيال ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۆز ئىختىيارى بىلەن بېيجىڭدىن قەشقەر پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتىغا كېلىپ، ھازىرغىچە ئوقۇتقۇچىلىق قىلماقتا. ئۇ، مەخ-

ـلس ۋالىبول ئوقۇتۇشىغا ھۆجۇم قىلىپ، مۇشۇ كەسىپتىكى مەلۇم دەرىجىلىك ئەرلەرنى قولغا كەلتۈرگەن. 20 نەچچە يىللىق ئوقۇتۇش ئەمەلىيىتى ئارقىلىق، ئۇ، ئىلمىي قىممەتكە ئىگە بولغان بەزى دېسسېرتاتسىيىلەرنى ئارقا - ئارقىدىن ئېلان قىلغان. مەسىلەن: «ۋالىبول يېڭى قائىدىسىنى ئىجرا قىلىشقا داڭدار بىر قانچە ھېسىياتىم»، «ۋالىبول ئوقۇتۇش جەريانىدا، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆگىنىش ئاكتىپلىقىنى قانداق قوزغاش كېرەك؟»، «ئوقۇتۇش لايىھىسىنى قانداق يېزىپ چىقىش كېرەك؟»، «ۋالىبول ئوقۇتۇشىدىكى قوشۇمچە سايمان ــ ھەركەتچان ئاسما توپ» قاتارلىق ماقالىلەر «شىنجاڭ تەنتەربىيىسى» دە ئېلان قىلىنغان يالغۇز كۆچۈرۈپ بېسىلغان. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ئۇ يەنە ئىنستىتۇتنىڭ ۋالىبول ئوقۇتۇشى ئۆچۈن لېكسىيە يېزىپ بەرگەن. بەزىلىرىنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلدۇرۇپ، تەدرىجىي فاكۇلتېتنىڭ ئىشلىتىشىگە بەرگەن. (سۈپەك)

فاڭ شىلىەن، ئەر، خەنزۇ، 1937 - يىلى 10 - ئاينىڭ 16 - كۈنى شاڭخەي شەھىرىدە تۇغۇلغان. 1960 - يىلى 8 - ئايدا، بېيجىڭ گېئولوگىيە ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرۈپ، 9 - ئايدا ئۆز ئىختىيارى بىلەن شىنجاڭغا كەلگەن. 1960 - يىلدىن 1964 - يىلغىچە، شىنجاڭ گېئولوگىيە ئىدارىسى ئاقسۇ گېئولوگ چوڭ ئەترىتىدە ئىشلىگەن. 1964 - يىلى 5 - ئايدىن تارتىپ ھازىرغىچە، شىنجاڭ گېئولوگىيە - كان مەھسۇلاتلىرى ئىدارىسى 2 - گېئولوگ چوڭ ئەترىتىدە خىزمەت قىلىپ كەلمەكتە. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، تەگرىتاغ، كۇئېنلۇن تاغلىرىدا ئالىيۇمىن كېنى، ئاز ئۇچرايدىغان مېتال، چىرىمتال، كۆمۈر كانلىرىنى قېدىرىپ تەكشۈرۈش خىزمىتىگە ۋە 500 مىڭ/1 گېئولوگىيە، كان مەھسۇلاتلىرى خەرىتىلىرىنى سىزىش خىزمىتىگە قاتناشقان. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، شۇ بىر ئەترەتنىڭ تېخنىكى، چوڭ ئەترەت نىڭ مۇئاۋىن ئىنژېنېرى، باش ئىنژېنېرى، چوڭ ئەترەت باشلىقى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. بۇ مەزگىللەردە، ئۇچ پارچە قېدىرىپ تەكشۈرۈش گېئولوگىيىلىك دوكلاتى ۋە بىر دانە 500مىڭ/1 گېئولوگىيە كان مەھسۇلاتلىرى خەرىتىسى ھەمدە چۈشەندۈرۈشنى ئۆزى رەياسەتچىلىك قىلىپ تۈزۈپ چىققان. چوڭ ئەترەتنىڭ تېخنىكا رەھبىرى بولغان مەزگىلدە، تەكشۈرۈش قوشۇنىنى ئۈيۈشتۇرۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭدا بىرنەچە قېتىم تەپتىش، قازىل، كۆك ياقۇت تېشىنىڭ مەۋجۇتلىقىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلىغان. ئۇچ كۆمۈر كانىدىكى كان مەھسۇلاتلىرىنى قېدىرىپ - باھالاپ چىققان. 25 يىلدىن بۇيان، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ گېئولوگىيە، كان مەھسۇلاتلىرىنى تېپىش ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئۆچۈن، خېلى زور تۆھپىلەرنى قوشقان.

ئۇزاق مۇددەتتىن بۇيان، فاڭ شىلىەن تېخنىكا جەھەتتە جاپاغا چىداپ ئىزدەنگەن، ئاكتىپلىق بىلەن بىرىلىپ ئىشلەپ، چېگرا رايونىدا خاتىرجەم ئىشلىگەن، ئۇنىڭ ئىشچانلىقى كۆچلۈك بولغان، 1979 - يىلى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىگە كىرگەن. 1983 - يىلى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 3 - قۇرۇلتىيىنىڭ كاندىدات ۋەكىللىكىگە سايلانغان. (زۇيمكې)

1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ ئەزالىقىنى ئۆتىمەكچىلەرنىڭ ئىسىملىكى

كوكاك.

ئابدۇغوپۇر سىدىق.

زىننەت ئۆمەر.

1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ ئەزالىقىنى ئۆتىمەكچىلەرنىڭ ئىسىملىكى

ئىمىن توختى.

1985 - يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق 6 - نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىي يىغىنىغا قاتناشقان ۋەكىللەرنىڭ ئىسىملىكى

ئابدۇغوپۇر سىدىق، ئابلىمىت ئۇرايىم، رابىيە مەخسۇت، پاتىم قۇربان، تۇردى سوپى، تۇنسا تۇرسۇن، جۇاڭجۇيدى (ئايال)، جۇگۇاڭخۇا (ئايال)، جۇمە روزى، چىگو، جاڭچىگيۇن، ماۋتوپ قۇربان، خەيرىنىگۈل تۇراق، ھارۇنخان ھاجى، ھۆرىنسا قاسىم، ئەسمەتىللا ھاجى، روزى ئىمىن، زۇلال ياقۇپ (تاجىك)، سەيدۇللا يۈسۈپ، سەلەي دامۇللاھاجى، ماموت ئىسمايىل، ئىبراھىم نىياز، ئىمىنوپ ھامىت، مەمتىلى ئىسمايىل، ئەمەتجان ئەخمەت، ئەمەتخان قادىر، ئابدۇۋايىت ساۋۇت، بۇخېلىچە ئىمىن، تۇرەك نۇرەك، ھۆرىنسا نىياز، سۇيشىنچېك، ياسىن تۇرغۇن، ئەمەت ئابدۇللا، قەمبەركۆل ئاۋۇت، يۈسۈپ دامۇللا، ماموت ئىسمايىل، مەمەت سايىم، تۇرسۇنكۈل سېيىت، ھۇسېين ئىمىن، توختىخان چاۋار، ياۋزىجىن، نىياز گايىت، ئوسمان قاسىم، ئابدۇۋۇپلى قاسىم، ئابلىكىم سايىت، جاڭجۇنجېي، چى چېڭدې، خەيرىنسا ئۆمەر، غولام مەمەتخان، ئىبادەت ئىمىن، مەخمۇت مەمەت، مەمەت سىدىق، ئۇرىنسا ئايسۇپ، ئوسمان ھېيت، مەخمۇت مەمەمەت، بۇرھان دالىموپ، تۇرنسا توختى، توختى مەمەت تۇردى، ئابلىمىت ماموت، قەمەرنسا تۇرۇپ، سېيتنسا تۇرۇپ، نۇرمەت ئۆمەر، ھېجىت توختى، مەمەت ئەخلەت، ئەمەر ئىلى بارات، فاڭلەنتىك، زىياۋىدىن توختى، ئىسمايىل مەمەت، ھېجىت قېيىۋم، مەمەرەم ئابدىروپ، مەمەت ھاشىم، ئامىنە ھاشىم، ماموت ياقۇپ، ئىمىن مەمەت، ئابدۇغوپۇر زاكىر، زەيتۇن بەگبك (ئايال، تاجىك)، شامىقان شاخۇدا بەردى (تاجىك)، ۋاڭ چىجېن، ئابدۇراخمان ھاجى، ئابلىمىت رەھىم، تۇرسۇنكۈل مويدىن، داۋۇت ھەسەن، ماموت ئىسمايىل، نۇر روزى.

1985- يىلى قەشقەر ۋىلايىتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشمىنىڭ ئەزالىقىنى ئۆتىمەكچىلەرنىڭ ئىسىملىكى

ئابدۇراخمان توختىھاجى، خې شۇمىن (ئايال)، توختى موللا تەۋەككۈل، ئابلىمىت زۇنۇن، ئابدۇرۇشىت ئەلىم، ئىمىن ھەسەن غازى، ئامىنە موللاق، ماموت غازى، ۋاڭ يىمرېن، خانسىدى لەيدىن (تاجىك)، ئەمەت ھاجى، تۇرسۇن ھۇسەيىن، نەزەر خەلىغە، ئابلىز موللاباش (تاجىك)، ئابباس ئۆمەر، ئابدۇرېھىم سەمەت، ئۆمەر غازى، شەمشېر (تاجىك)، ياقۇپ ھاجى، سەلىمە تاليپ، ئەزىزوپ، گاۋەنشىنچېك، ئابدۇرۇشىت قارىشەمشىدىن، ئابدۇراخمان كېرىم، قۇربان ئىمىن، ئابلىمىت ئىلى، ئىبراھىم ئىسمايىل، ئابدۇكېرىم ساۋۇت، ئابلىز ماموت.

چوڭ ئىشلار خاتىرىسى

1985- يىللىق چوڭ ئىشلار خاتىرىسى

1 - ئاي

1 - كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە بۇگۈندىن ئېتىبارەن ۋىلايىتىمىزدىكى تاۋار ئوبوروت تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىشنى قارار قىلدى. ئىسلاھاتنىڭ ئاساسلىق مەزمۇنلىرى: (1) مەمۇرىيەت بىلەن كارخانىنى ئايرىپ، تاۋار ئوبوروت ھالقىلىرىنى ئازايتىپ، ۋىلايەتلىك سودا، مېتال - ئېلېكترىخىمىيە بويۇملىرى، توقۇلما مالالار، يېمەكلىكلەر، قەنت - شېكەر - تاماكا - ھاراق قاتارلىق بەش شىركەتنى قەشقەر شەھىرىنىڭ رەھبەرلىك قىلىشىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىش. (2) يېمەك - ئىچمەك مۇلازىمەت كەسپى ۋە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كىچىك تېپتىكى پارچەسېتىش سودىسى ئىچىدە، يىللىق پايدىسى 80 مىڭ يۈەنگە توشمايدىغانلىرىنىڭ تىجارىتىنى بىردەك قويۇپ بېرىش. (3) توپ تارقىتىش سىستېمىسىنى ئىسلاھ قىلىپ، مال بىلەن تەمىنلەش چارىسىنى ئۆزگەرتىش، ناھىيە (شەھەر) لەرنى يىرىم - ئايرىم ھالدا سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى توپ تارقىتىش شىركىتى ياكى ئۇنىۋېرسال سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى توپ تارقىتىش شىركىتى قۇرۇپ چىقىش. (4) كۆلىمى، شەكلى ۋە تىجارەت ئۇسۇلى ئوخشاش بولمىغان سودا مەركەزلىرىنى قۇرۇپ چىقىش، تاۋار ئوبوروتىنى تېزلىتىش. (5) دۆلەت ئىگىلىكىدىكى چوڭ ۋە ئوتتۇرا تېپتىكى پارچە سېتىش سودىلىرىدا، يېمەك - ئىچمەك مۇلازىمەت كەسپىدە ۋە سودا باشقۇرغان سانائەتلەردە ھۆددىگەرلىك مەسئۇلىيىتى تۈزۈمىنى يولغا قويۇشتىن ئىبارەت.

5 - كۈنى

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كوممۇنىنى يېزىغا ئۆزگەرتىش خەۋىرىنى ئاساسىي جەھەتتىن ئورۇنلاندى. ۋىلايەت بويىچە 133 يېزا خەلق كوممۇنىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، 134 يېزا ۋە بازار قۇرۇلدى.

12 - كۈنى

قەشقەر شەھەرلىك نەپىس سەنئەت زاۋۇتى مەملىكەتلىك يېنىك سانائەت سىستېمىسى بويىچە ئىلغار كارخانا دېگەن نامغا مۇشەررەپ بولدى.

17 - كۈنى

ۋىلايەت بويىچە 1 - قارارلىق پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئۆگىنىش كۇرسى ئاخىرلاشتى. بۇ قارارلىق ئۆگىنىش كۇرسىدا ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار ۋە قەشقەر شەھەر رىدىن بولۇپ، جەمئىي 2300 دىن كۆپرەك پارتىيە ئەزاسى تەربىيىلەپ چىقىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە ناھىيە، باشقارما دەرىجىلىك پارتىيىلىك كادىر 68. ئۆگىنىش كۇرسىدا مەركەز بەلگىلە

گەن پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشقا ئائىت ھۆججەتلەر دۆقۇنلۇق ئۆگىنىلدى.

22 ـ كۈنى

قەشقەر شۆبەيي‌ھەربىي‌رايونى تۈنجى قېتىملىق خەلق قوراللىق بۆلۈملىرىنىڭ بىرىنچى سىياسىي‌كومىسسارلىرى‌يىغىنىنى چاقىردى. ۋىلكومنىڭ شۇجىسى، شۆبە ھەربى رايونىنىڭ بىرىنچى سىياسىي كومىسسارى كوگالڭ يىغىنغا قاتناشتى ھەمدە يەرلىكنىڭ شۆبە ھەربىي رايون ۋە خەلق قوراللىق بۆلۈملىرىنىڭ قۇرۇلۇشىغا كۆڭۈل بۆلۈشى ھەققىدە مەخسۇس سۆز قىلدى.

26 ـ كۈنى

سابىق ئۇرۇمچى ھەربىي‌رايونىنىڭ سىياسىي كومىسسارى تەن شەنخي جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونىغا كېلىپ خىزمەت تەكشۈرگەندە، يولداش ۋاڭ ئېنماۋنىڭ: يېڭىشەھەر ناھىيىسىنى ئارمىيە بىلەن خەلق بىرلىكتە مەنمۇي مەدەنىيەت پارتىشتانەمۇنەچچى ناھىيە قۇرۇلۇپ چىقىش لازىم، دېگەن يوليورۇقىنى يەتكۈزدى.

29 ـ كۈنى

جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى پارتكومنىڭ شۇجىسى گاۋخۇەنچاڭ، مۇئاۋىن شۇجىسى تاڭكۇاڭسەي‌ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ ئىككى قېتىم تەشەببۇسكارلىق بىلەن قەشقەر ۋىلكومىغا كېلىپ، ھەربىي رايون پارتكومىغا ۋاكالىتەن، ھەربىي قىسمىنىڭ قەشقەردە «ئۇچ يارەم، ئىككى ھەربىي» خىزمىتىنى ئىشلەش‌جەريانىداكەلتۈرۈپچىقارغان سەلبىي تەسىرى ھەققىدە ئۆزىنى‌سەممىي‌تەنقىد قىلدى. ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگالڭ قاتارلىق رەھبەرلەر ئۇلارنىڭ ئۆزىنى‌تەنقىد قىلىشىنى ئاڭلاپ، ئىنتايىن رازى بولدى.

جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى ئورگىنىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگالڭ ھەربىي رايونىغا بېرىپ، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى توغرىسىدا دوكلات بەردى. ئۇنىڭ دوكلاتى كەڭ كوماندىر ـ جەڭچىلەرنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا سازاۋەر بولدى.

31 ـ كۈنى

ئاپتونوم رايوندىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلار سابىق ترانسپورت 6 ـ شىركىتىنىڭ كارخانىنى تەرتىپكە سېلىشى لايىقەتلىك بولدى دەپ قاراپ، بىر قېتىملىق خاراكتېرىدىكى مۇكاپات سوممىسىدىن 95 مىڭ 400 يۈەن بەردى. ترانسپورت 6ـ شىركىتىنى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ باشقۇرۇشىغا چۈشۈرۈپ بېرىشنى ، نامىنى ۋىلايەتلىك ترانسپورت 2 ـ شىركىتى دەپ ئۆزگەرتىشنى قارار قىلدى.

2 ـ ئاي

1 ـ كۈنى

قەشقەر شەھىرى مۇزتاغ ـ دەندۇڭ نەپىس سەنئەت مۇلازىمەت‌ئورنىنىڭ تىجارەت باشلاش مۇراسىمىنى ئۆتكۈزدى. دەندۇڭ شەھىرىدىن لىيۇخۇا، جاۋلىخۇا، جىڭجىچيۇدىن ئىبارەت ئۈچ نەپەر نەپىس سەنئەت خادىمى قەشقەرگە كېلىپ ئىشلىدى، ئۇلار ئاچقان بۇ مۇلازىمەت ئورنى دەندۇڭ شەھىرىنىڭ قەشقەردىكى بىر ئورنى بولۇپ، دەندۇڭ‌شەھىرىنىڭ‌ئالاقىدار مەھكىمىلىرىنى ۋاكالىتەن باشقۇرىدۇ.

ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى يۈسۈپ مۇھەممىدى باشچىلىقىدىكى باھار بايرىمى يۇز بېرىدىن ھال سوراش ئۆسكى قەشقەرگە كېلىپ، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى، قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى ۋە قەشقەر قوراللىق ساقچىلار تارماق ئەترىتىدىكى كەلگە كومانداندىر - جەڭچىلەردىن سەممىي ھال سورىدى.

4 - كۈنى

ۋىلكومىنىڭ 1985 - يىللىق 3 - قېتىملىق ھەيئەتلەر يىغىنى قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىي خىزمەتلەرگە رەھبەرلىك قىلىش كۈرۈپپىسى قۇرۇشنى، ئابدۇغوپۇر سىدىقنى كۈرۈپپا باشلىقلىقىغا، تۇردى سوپى، سەيدىخان بارات، گوشىڭسەن، لۇلىيەنكىۋي، لى دېڭجيې، لىيۇ سىلىگلارنى مۇئاۋىن كۈرۈپپا باشلىقلىقىغا تەيىنلەشنى قارار قىلدى.

7 - كۈنى

شىنجاڭ سېمونت ماشىنا- ئۈسكۈنىلىرى زاۋۇتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى جاڭخۇڭبىڭ باشچىلىقىدىكى توپا قۇرۇلۇشى، ئېلېكتر، سېمونت ھۈنەر-سەنئىتى، ماشىنا بىلەن قوراشتۇرۇش قاتارلىق كەسىپلەر بويىچە ئالتە نەپەر قۇرۇلۇش-تېخنىك خادىملىرىدىن تەركىب تاپقان تەكشۈرۈش ئۆمىكى قەشقەرگە كەلدى. ئۇلار قەشقەر شەھىرىنىڭ سېمونت زاۋۇتى قۇرۇلۇشىغا ياردەم بېرىدۇ.

جەنۇبىي شىنجاڭ ئوچاستىكىسى بويىچە شىنجاڭ قاتنىشىغا ياردەم بېرىشتىكى «قوش ئىلغار» لارنى مۇكاپاتلاش چوڭ يىغىنى قەشقەردە ئۆتكۈزۈلدى. 13 ئىلغار كوللېكتىپ، 84 نەپەر ئىلغار شەخس ئاپتونوم رايونلۇق قاتناش نازارىتى، شىزاڭ ئالىي ۋىلايەتلىك مەمۇرىي مەھكىمە، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى تەقدىم قىلغان لەۋھە، تەبرىك خېتى ۋە خاتىرە بويۇملىرىنى تاپشۇرۇپ ئالدى.

14 - كۈنى

ۋىلايەت بىلەن شەھەر باھار بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن ئوقۇتقۇچىلاردىن ھال سوراش چوڭ يىغىنىنى تەنتەنىلىك ئاچتى. ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەردىن 2000 دىن كۆپرەك ئوقۇتقۇچى يىغىنغا قاتناشتى، ۋىلايەتنىڭ پارتكومى، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىدىن گوكاڭ، ئابدۇغوپۇر سىدىق يىغىندا سۆز قىلدى. چۈشتىن كېيىن ۋىلايەت بىلەن شەھەر ئوقۇتقۇچىلار ۋەكىللىرىنىڭ چاي يىغىنىنى ئۆتكۈزدى.

مەمۇرىي مەھكىمە سەھىيە باشقارمىسى 2 - ئاينىڭ 14 - كۈنىدىن 19 - كۈنىگىچە بولغان ۋاقىتنى ۋىلايەتلىك سەھىيە سىستېمىسىنىڭ «ئوقۇتقۇچىلارغا ھۆرمەت قىلىش پائالىيەت كۈنى» قىلىپ بېكىتىپ، ھەر مىللەت ئوقۇتقۇچىلار نىڭداۋالىنىشىغا ئېتىبار بېرىشنى قارار قىلدى.

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ئۈقتۇرۇش چىقىرىپ، ھەر قايسى تارماقلار نىڭ باھار بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزىدىغان كۈتۈۋېلىش زىياپىتىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، بىر پىيالە چاي بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزۈشنى تەشەببۇس قىلدى. بۇ قارار 15 مىڭ يۈەن پۇلنى تېجەپ بەردى.

15 - كۈنى

ۋىلكوم بىلەن مەمۇرىي مەھكىمە تېلېفون يىغىنى چاقىرىپ، ئەتىياز پەسلىدىكى يېزا خىزمەتلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى. ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوكاڭ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى لى دېخۇڭ يىغىندا سۆز قىلدى.

قەشقەرنىڭ ھەر قايسى ساھەسىدىكى ژىيالىيلار،ھەر مىللەت ئارمىيە ۋە خەلق، ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكى زاتلار، ۋەتەنگە قايتقان ھەر مىللەت مۇھاجىرلار ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە - تەۋەلىرى، تەيۋەندە تۇرۇۋاتقانلارنىڭ ئائىلە - تەۋەلىرى ۋە تەيۋەنلىك قېرىنداشلار بىر يەرگە جەم بولۇپ، باھار بايرىمىنى ئورتاق تەبرىكلىدى، ۋىلايەت، شەھەر، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى ، يېزا ئىگىلىك 3- دىۋىزىيىسى قاتارلىق ئورۇنلاردىكى پارتىيە،ھۆكۈمەت، ئارمىيە رەھبەرلىرى ئايرىم - ئايرىم ھالدا چاي يىغىنلىرىغا قاتناشتى.

18- كۈنى

ۋىلايەتنىڭ پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىدىن كوكالك، تىلمۇالدى توختى، لى دېخۇاڭ قاتارلىقلار ئايرىم - ئايرىم ھالدا قەشقەر پىداكوگىكا ئىنستىتۇتى، 2- ئوتتۇرا مەكتەپ، ماتارىپ ئىنستىتۇتى قاتارلىق ئورۇنلارغا بېرىپ،ھەر مىللەتئوقۇتقۇچىلىرىنىڭباھار بايرىمىنى مۇبارەكلىدى.

20 - كۈنى

ۋىلايەتنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىدىنكوكالك،ئابدۇغوپۇر سىدىق، ياك جيەنجاك، تىلمۇالدى توختى، لى دېڭجيې ، ئىيىاشاكىر قاتارلىقلار ئايرىم - ئايرىم ھالدا 1- بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى، 3- بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى، ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى، مەركىزىي توك بېسىمىنى كۈچەيتىش ئورنى، ۋىلايەتلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسى، تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى قاتارلىق ئورۇنلارغا بېرىپ، بايرام مەزگىلىدە خىزمەت ئورنىدا چىڭ تۇرغان ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى يوقلىدى ۋە ئۇيەرلەردە ھېيتلىدى.

ئاپتونوم رايوندا چاقىرىلغان ياش ئۆسمۈرلەرنىڭ كۆكەرتىش بويىچە تەقدىرلەش يىغىنىدا ۋىلايىتىمىزدىن يەتتە كىشى، ئۇچ كوللېكتىپ شىنجاڭنى كۆكەرتىش زەربىدارى (ئەترىتى) بولۇپ باھالاندى.

28 - كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە دوكلات يىغىنى ئۆتكۈزدى. ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق ئىچكى ئۆكىلەرگە بېرىپ، ئىقتىسادىي تېخنىكا جەھەتتىن تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان ئەھۋاللاردىن دوكلات بەردى.

3 - ئاي

4 - كۈنى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ : ئاپتونوم رايوندىكى ئالاقىدار تارماقلارنىڭ تەستىقلىشى ئارقىلىق، قەشقەر ۋىلايەتلىك قاتناش ئىدارىسىنىڭ قۇرۇلغانلىقىنى ئۇقتۇردى.

5 - كۈنى

ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسىۋە مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت - ماتارىپ باشقارمىسى بىرلىكتە،ۋىلايەتلىك بالىلار ماتارىپى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ 1 - نۆۋەتلىك يىغىلىقى يىغىنىنى چاقىردى.

7 ـ كۈنى

ۋىلايەت ۋە شەھەر ئورۇنلىرىدىكى ھەر مىللەت ئايال‌خىزمەتچىلەر، «8ـمارت» قىزىل بايراقدارلىرى، ئىشلەپچىقىرىش ئايال دەۋىسچىلىرى ۋە ئورۇنلاردىكى ئايالار ۋەكىللىرىدىن 250 دىن ئارتۇق كىشى بىر يەرگە جەم بولۇپ، «8ـمارت» خەلقئارا ئەمگەكچى ئايالار بايرىمىنى تەبرىكلىدى. ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ياڭ جيەنجاڭ ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ رەھبەرلىرى يىغىنغا قاتناشتى.

8 ـ كۈنى

3 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى كەچتە، قەدىمكى شەھەر ـ قەشقەردە كۆلىمى زور، شەكلى ھۆل بولغان پانۇس چاغنى ئوتكۈزۈلۈپ، ھەر خىل پانۇستىن 600 نەچچىسى كۆرگەزمە قىلىندى.

قەشقەر ھەمۇرىي مەھكىمە «ئەتىيازلىق ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ‌يېڭى غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈرەيلى» دېگەن ماۋزۇدا ئوقتۇرۇش چىقىرىپ، 1985 ـ يىللىق ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن يەتتە ماددىلىق بەلگىلىمىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

9 ـ كۈنى

ۋىلكومنىڭ شۇجىسى كوگاك، ھەمۇرىي‌مەھكىمىنىڭ ۋالىسى ئابدۇغوپۇر سىدىق ئايىرىم-ئايىرىم ھالدا يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسى ئىقتىسادىي تەرەققىيات شىركىتىنىڭ پەخرىي دىرېكتورلۇق ۋەزىپىسىدىن ئىستىپا بەردى.

ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى بىلەن ھەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت-ماارىپ باشقارمىسى بىرلىكتە بالىلار ماارىپى خىزمىتى يىغىنى چاقىرىپ، ۋىلايەت بويىچە 22 بالىلار باغچىسى ۋە يەسلىسىنى تەقدىرلىدى.

14 ـ كۈنى

ۋىلايەتلىك پىلان يىغىنى پۈتۈن ۋىلايەتتىكى كارخانىلارغا: «ئۆچۈرۈنى تۈتۈپ، يوشۇرۇن كۈچنى قېزىپ، ئۈنۈمنى تەكىتلەپ، ئىلغاتنى ئىلگىرى سۈرۈپ، كارخانىلارنىڭ ئۆزگىرىشچان ماسلىشىش ئىقتىدارى ۋە رىقابەتلىشىش ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇپ، يېڭى بىر يىلدا يېڭى قەدەم تاشلاش كېرەك» دەپ تەلەپ قويدى.

ۋىلكوم يولداش كوگانىڭ ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئىدارە ـ ئورگان كادىرلىرىغا مەركىزىي ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ مۇناسىۋەتلىك ھۆججەتلىرىنى يەتكۈزۈش يىغىنىدا قىلغان سۆزىنى تارقاتتى. «سۆز» دە ئۈچ مەسىلە تەكىتلەنگەن: 1. بۈيرۇقلىما ئەمەل قىلماسلىق، مەنپىي قىلىنغان نەرسىلەرنى توسماسلىقتەك ناتوغرا ئىستىللارنى قەتئىي تۈزىتىش؛ 2. ھوقۇقىغا تايىنىپ سودىگەرچىلىك قىلىش، كارخانا باشقۇرۇش، باھانى قالايمىقان ئۆستۈرۈش، مېھمان چاقىرىپ، سوۋغا تەقدىم قىلىش، پۇل ۋە ماددىي نەرسىلەرنى قالايمىقان تارقىتىشتەك ناتوغرا ئىستىللارنى قەتئىي‌توسۇش ۋە تۈزىتىش؛ 3. ھەر دەرىجىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتلىرى كۈچ تەشكىللەپ، ناتوغرا ئىستىللارنى ۋاقتىدا تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش.

18 ـ كۈنى

جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي‌رايونىنىڭ‌مۇئاۋىن قوماندانى ئىلاخۇن، مۇئاۋىن‌سىياسىي كومىسسارى ئۇلاتايوپ 11ـئەسىردىكى‌مەشھۇر ئۇيغۇر تىلشۇناس مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مەقبەرە-

سىگە بېرىپ جىرىم سالدى ھەمدە ھەربىي رايون پارتكومىغا ۋاكالىتەن، مەقبەرە باشقۇرۇش ئورنىغا 500 يۈەن پۇل تەقدىم قىلدى.

ۋىلايەتلىك سىياسىي-قانۇن كومىتېتى،ئايالار بىرلەشمىسى قاتارلىق 10 ئورۇن بىرلەشىپ ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، جايلارنىڭ ئايتونوم رايونلىق « ئايالار ۋە بالىلارنىڭ قانۇنىي ھوقۇق-مەنپەئىتىنى قوغداش توغرىسىدىكى بىرنەچچە بەلگىلىمىسى » نى ئىستايىدىل ئىز-چىللاشتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

19 - كۈنى

قەشقەر پىداكوگىكا ئىنىستىتۇتى خەنىيە فاكۇلتېتىنىڭ ئۇيغۇر ياش ئوقۇتقۇچىسى مەمەت رۇسۇل ۋە فىزىكا فاكۇلتېتىنىڭ ياش ئوقۇتقۇچىسى غالىپ تۇردى بۈگۈن قەشقەردىن ئايرىلىپ، شەرقىي شىمالدا يېرىم يىل ياپون تىلى ئۆگەنگىلى ماڭدى، ئۇنىڭدىن كېيىن ياپونىگە بېرىپ ئوقۇپ، بىلىم ئاشۇرىدۇ.

21 - كۈنى

مارالبېشى - يەكەن ناھىيولىنى ئۈزگەرتىپ ياساش قۇرۇلۇشى باشلاندى.

22 - كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە « شىنجاڭ - شېنجېن سانائەت - سودا ھەسىدارلىق شىركىتى » نىڭ جەنۇبىي شىنجاڭ شۆبە شىركىتىنى قۇرۇشنى ئىلتىماس قىلىش توغرىسىدىكى دوكلاتىغا قوشۇلدى.

26 - كۈنى

قەشقەر،خوتەن ۋىلايىتى ۋە قىزىلسۇ قىرغىز ئايتونوم ئوبلاستى بىرلىشىپ ئاچقان«دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلارنىڭ زاۋۇت باشلىقلىرى (دېرىكتورلىرى) نىڭ دۆلەتنىڭ بىر تۈتاش ئىمتىھانىغا قاتنىشىشتىن بۇرۇنقى تەربىيىلەش كۇرسى» قەشقەردە ئېچىلدى، بۇ كۇرسقا جەمئىي 40 كىشى قاتناشتى، ئۇلارنىڭ ئۆگىنىش ۋاقتى ئۈچ ئاي بولىدۇ.

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە مۇھىم شەھەر-بازارلارنىڭ بۇلغىنىش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈشكە رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى قۇرۇشنى قارار قىلدى ھەمدە بۇ ھەقتە ئۇقتۇرۇش تارقاتتى.

مەمۇرىي مەھكىمە يەكەن ناھىيىسىنىڭ ئىگەرچىيىزىدىكى ئاقىيار سۇ ئامبىرىنىڭ يار ئېلىپ كەتكەنلىكىگە قارىتا ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش چىقاردى.

مەمۇرىي مەھكىمە « چارۋا مەھسۇلاتلىرىنى دوگۇار بىلەن سېتىۋېلىش پىلانىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، بازار باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش» چىقىرىپ، ئايتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ ئالاقىدار ھۆججەتلىرىنىڭ روھىنى تەكىتلىدى ھەمدە بۇرۇن تۈپ سانى بېكىتىلگەن سەككىز خىل مەھسۇلاتنى بەش خىلغا تەڭشىدى. بۇلار: كالا تېرىسى، ئۆچكە تېرىسى، قوي يۇڭى،ئۆچكە تىۋىتىدىن ئىبارەت. بۇلارنىڭ پىلانلىق باشقۇرۇلىدۇ.

28 - كۈنى

ۋىلايەتلىك ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدىن كېيىن، ۋىلايەت بويىچە دۆلەت، كوللېكتىپ ۋە شەخسلەر بىرلىكتە يېڭا - بازار كارخانىلىرىنى باشقۇرىدىغان ياخشى ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى. ۋىلايەت، ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ يېڭىدىن قۇرماقچى بولغان 115 يېڭا - بازار كارخانىسى ئۇرلىرىنى خام ئەشيا، بازار ئۇچۇرى، تېخنىكا كۆچى ۋە ئىقتىسادىي ئۇنۇمى

قاتارلىق جەھەتلەر ئۈستىدە مۇمكىنچىلىكى يەتە بىر قېتىم كۆتىرىلىپ تالاشلىق بولغان تەقدىر قىلىندى. ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈلگاندىن كېيىن ئاخىرقى ئۇرغۇمدە 48 تاۋۇر بېكىتىپ چىقىلدى.

4 - ئاي

2 - كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە « ئولايەتلىك يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش سۆھبەت يىغىنىنىڭ خاتىرىسى » نى تارقاتتى. « خاتىرە» دە ئوتتۇرىغا قويۇلغان 1985 - يىللىق يېزا ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى تەكشەش، دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش ۋە بۇغداي ئىشلەپچىقىرىشنى باشقۇرۇش قاتارلىق مەسىلىلەر توغرىسىدىكى پىكىرگە قوشۇلدى.

ئولايەتتە چاقىرىلغان يىلە - ئۈجمىچىلىك يىغىنى بۈگۈن ئاخىرلاشتى. يىغىندا، ئولايىتىمىزنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئۈچ يىل ئىچىدە يىلە-ئۈجمىچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ ئاساسىي ھۆجۇم يۆنىلىشى بەلگىلەندى. ئۇ بولسىمۇ، ئېرىق، ئېرىقچىلارنىڭ بويلىرىنى ئۈجمىزارلىقلاندۇرۇش، ھەر بىر يېزا نوپۇسى ئوتتۇرىچە 30 تۈپتىن ئۈجمە كۆچىتى سېلىش، ھەر يىلى 30 مىڭ قۇتا يىلە قۇرۇتى تارقىتىش، بىر لىك مەھسۇلاتنى 20 كىلوگرامدىن ئاشۇرۇۋېتىشتىن ئىبارەت.

4 - كۈنى

ئولايەتنىڭ ئەرزىمەت خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش يۈزىسىدىن، ئولىكوم 6 - قېتىملىق ھەيئەتلەر يىغىنى مۇزاكىرە قىلىپ، قەشقەر ئولايەتلىك ئەرزىمەت خىزمىتىگە رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسىنى قۇرۇشنى، ئۇنىڭغا رىئاسەتچىلىك ئىشخانا تەسىس قىلىشنى قارار قىلدى.

5 - كۈنى

ئولكوم، مەمۇرىي مەھكىمە « يولداش گوگانىڭ ئولايەتلىك يېزا-بازار كارخانىلىرى يىغىنىدا قىلغان سۆزى » نى تارقاتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاج-لاندۇرۇشنىڭ مۇھىم ئەھمىيىتىگە بولغان تونۇشىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، يولنى كەڭ ئېچىپ، ئولايىتىمىز بويىچە يېزا - بازار كارخانىلىرى خىزمەتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشنى تەكىتلىدى.

6 - كۈنى

ئولايەتلىك « بەش بولۇش، تۆت گۈزەل، ئۈچىنى قىزغىن سۆيۈش » پائالىيىتى ھەيئىتى ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، 6 - ئايدا ئولايەت بويىچە « قوش ئىلغار » لارنى تەقدىرلەش يىغىنى ئېچىشنى قارار قىلدى. ھەمدە جايلارنىڭ يىغىندىن بۇرۇنقى ھەر خىل تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ۋە تەشۋىقات خىزمىتىنى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلەپ، ئەلا سۈپەتلىك مۇلازىمەت، ياخشى تەرتىپ، گۈزەل مۇھىتنى ئىمكان قەدەر تېز ئىشقا ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

قەشقەر شەھىرىنىڭ پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى «مۇز تاغ تىجارەت شىركىتى » گە قوشقان پاي - پۇلىدىن تەشەببۇسكارلىق بىلەن قايتۇرۇۋېلىپ، دېھقانلارنىڭ ئۈيۈشمىسىدىن چېكىنىپ چىقتى.

8 ـ كۈنى

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىي تەرەققىيات باش شىركىتى، چارۋىچىلىق ، سانائەت، سودا بىرلەشمە كارخانا شىركىتى، ئورمانچىلىق ، سانائەت سودا بىرلەشمە كارخانا شىركىتى، پىلىچىلىك .. بېيەكچىلىك تەرەققىيات مەركىزى، باغۋەنچىلىك مېۋە .. چۆرە تەرەققىيات مەركىزى قاتارلىقلار رەسمىي قۇرۇلدى. ئاپتونوم رايوندىكى مۇناسىۋەتلىك نازارەت، ئىدارە، شىركەتلەرۋە يېزا ئىگىلىك3..دىۋىزىيىسى، يېڭىشەھەر ناھىيىلىك ئىقتىسادىي تەرەققىيات شىركىتى قاتارلىق 22 ئورۇن تەبرىك تېلېگراممىسى ۋە تەبرىك خېتى ئەۋەتتى.

جۇڭگو ـ ياپونىيە بىرلىشىپ نامۇنانى تېخىمۇ چىقىش دوستلۇق كومانداسىنىڭ ئۇنىچى تۈركۈمدىكى ئەزالىرى جۇڭگولۇق كوماندا باشلىقى شاڭ زىغۇنىڭ يېتەكچىلىكىدە قەشقەرگە يېتىپ كەلدى.

جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى لەنجۇ مۇزلۇقلار ۋە توڭ توپىلارنى تەتقىق قىلىش ئورنى، ئاپتونوم رايونلۇق سۇئىشلار نازارىتى ۋە قەشقەر ۋىلايىتىدىكى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلاردىن تەركىب تاپقان شىنجاڭ يەكەن دەرياسىنىڭ مۇز ۋە كەلكۈنىنى ئىلمىي تەكشۈرۈش ئەتىرىتى قەشقەردىن يولغا چىقىپ، ئىككى ئايلىق تەكشۈرۈش پائالىيىتىنى باشلىۋەتتى.

9 ـ كۈنى

ۋىلايەتلىك تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپ ئىشى باشقارمىسى ناھىيە (شەھەر) لىك تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپلىرى مۇدىرلىرىنىڭ يىغىنىنى ئېچىپ، پىلان ۋە تەدبىرلەرنى تۈزۈپ، پۈتۈن ۋىلايەتتىكى تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپلىرىنى يېزىلارنىڭ تاۋار ئىگىلىكى ئۈچۈن ئۈنۈملۈك بىر ـ سال مۇلازىمەت قىلىدىغان مەركەزگە ئايلاندۇرۇپ، نوقۇل ھالدىكى تىجارەت تىپىدىن تە ـ جارەت ـ مۇلازىمەت تىپىگە يۈزلەنمەك تاۋار ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن، ئىشلەپچىقىرىشتىن ئىلگىرىكى، ئىشلەپچىقىرىش داۋامىدىكى، ئىشلەپچىقىرىشتىن كېيىنكى مۇلازىمەت ئىشلىرىنى ئوبدان ئىشلىمەكچى بولدى.

10 ـ كۈنى

جۇڭخۇا ئىجتىمائىيەت ئۇنىۋېرسىتېتى، بېيجىڭ يېمەكلىكلەر جەمئىيىتى بىلەن پەيزا ـ ۋات ناھىيىسى بىرلىكتە بېيجىڭ مىللەتلەر مەدەنىيەت سارىيىدا شىنجاڭ پەيزاۋات قوغۇ ـ نىنىڭ تەمىنى تېتىتىش يىغىنى ئاچتى. 67 مۇناسىۋەتلىك ئورۇندىن 200 دىن كۆپرەك رەھبەر، مۇتەخەسسىس ۋە تېخنىكا خادىملىرى يىغىنغا قاتناشتى، نەق مەيداندا 100 تونىنا قوغۇن سودىسى پۈتۈشۈپ چىقىلدى.

11 ـ كۈنى

دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى چېن مۇخوا بېجىڭدە پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ مۇئاۋىن ھا ـ كىمى يولداش لۈچىڭفاڭنى قوبۇل قىلىپ: پەيزاۋات ناھىيىسى قوغۇن ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ زور كۈچ بىلەن تەرەققىي قىلدۇرۇپ، قوغۇن شىرنىسى كونسېرۋا سى ئىشلەپ، خەلقئارا بازارغا كىرگۈزۈشى كېرەك، دېدى.

16 ـ كۈنى

ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۆيۈشمىسى 4 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنىدىن 17 ـ كۈنىگىچە خىزمەت يىغىنى ئېچىپ، ئىشچىلار ئۆيۈشمىسى تەشكىلىنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىغەرىلەن

دا رولىنى قانداق جارى قىلدۇرۇش مەسىلىسىنى مۇزاكىرە قىلدى ۋە ئورۇنلاشتۇردى.

18 - كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك ئالىي ماتارىپ بويىچە ئۈزلىكسىز ئۆگىنىۋاتقان ئىشتىياقى يۇقىرى ئوقۇغۇچىلىق قىلىش كومىتېتى ۋە چوڭلار ماتارىپىغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش كومىتېتى قۇرۇشنى قارار قىلدى. مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى ئىيا شاكىر بۇ ئىككى كومىتېتنىڭ مۇدىرلىقىنى ئۈستىگە ئالدى.

ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ياڭ جيەنجاڭ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى ئىسمايىل تىلىۋالدى ۋىلايەتلىمىزدىن ئاپتونوم رايون بويىچە ئېچىلغان شىنجاڭنى تونۇش ۋە كۆللەندۇرۇشتىكى مۇنەۋۋەر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى سۆھبەت يىغىنىغا قاتناشقان ۋەكىللەرنى قوبۇل قىلدى.

19 - كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە « ۋىلايەتلىك سانائەتنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈشكە رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسىنىڭ 4 - قېتىملىق يىغىنىنىڭ خاتىرىسى » نى تارقىتىپ، جايلارنىڭ سانائەتنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىپ، سانائەتنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى باشتىن - ئاياغ ئوبدان ئىشلىشنى تەكىتلىدى.

مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك پەن-تېخنىكا تەرەققىيات مەركىزى ۋە قىسمەن ناھىيىلەردە پەن - تېخنىكا پونكىتى قۇرۇپ چىقىشنى قارار قىلدى ھەمدە بۇ ھەقتە ئۇقتۇرۇش چىقاردى.

23 - كۈنى

ۋىلكوم پۈتۈن ۋىلايەتتىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرىغا «ج ك پ قەشقەر ۋىلكومىنىڭ پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىشتىكى سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈشى »، « يولداش گوگاڭ - نىڭ ئۆزىنى سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈشى »، « يولداش ئابدۇغوپۇر سەدىقنىڭ ئۆزىنى سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈشى » نى تارقىتىپ، تەنقىدىي پىكىرلەرنى تەلەپ قىلدى.

26 - كۈنى

بۈگۈن ئاخىرلاشقان ۋىلايەتلىك سودا ئىدارىلىرى باشلىقلىرىنىڭ سۆھبەت يىغىنىدا، جايلارنىڭ شەھەر سودا تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى يەنىمۇ ئوبدان تۈتۈشى تەلەپ قىلىندى.

27 - كۈنى

ۋىلايەتلىك ئىختىساسلىق خادىملارنى ئالماشتۇرۇش مەركىزى شەنشى ئۇلكىسى، ئەنھۇي ئۇلكىسى قاتارلىق جايلاردىن تەكلىپ قىلغان 12 نەپەر كەسپىي تېخنىكا خادىمى قەشقەرگە يېتىپ كەلدى.

30 - كۈنى

ۋىلايەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى « 1 - ماي » خەلقئارا ئەمگەكچىلەر بايرىمىنى ۋە جۇڭخۇا مەملىكەتلىك باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 60 يىللىقىنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزدى. ۋىلايەتتىكى ھەرقايسى ساھەلىرىدىكى زاتلاردىن 150 دىن كۆپرەك كىشى يىغىنغا قاتناشتى.

4 ـ كۈنى

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تارىختىن بۇيانقى تۇنجى بولغان « قەشقەر يىلنامىسى » تەھـ ـ رىر لىنىپ، نەشر قىلىشقا تاپشۇرۇپ بېرىلدى.

10 ـ كۈنى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە تېلېفون يىغىنى چاقىرىپ، جايلاردىن يېزىلاردىكى تۈرلـۈك ئىشلەپچىقىرىش، باشقۇرۇش خىزمەتلىرىنى چىڭ، ياخشى تۈتۈپ، يازلىق ئاشلىقنىـن مـول ھوسۇل ئېلىپ مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇشنى؛ قۇرغاقچىلىققا تاقابىل تۇرۇش ۋە كەلكۈندىن مۇداـ پىئە كۆرۈش خىزمىتىنى ئاكتىپلىق بىلەن ئوبدان ئىشلەشنى؛ يېزا مەبلەغلىرىنى باشقۇرۇش ۋە ئىناۋەتلىك قەرز تارقىتىش، باشقۇرۇش خىزمىتىنى كۈچەيتىشنى تەلەپ قىلدى.

14 ـ كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەتـ ماتارىپ باشقارمىسى ۋە ئەمگەك ـ كادىرلار باشقارمىسى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ قارارىغا ئاساسەن، ۋىلايىتىمىزدىكى «مەملـ كەت بويىچە مۇنەۋۋەر سىنىپ مۇدىرى » دېگەن نامغا ئېرىشكەن 12 نەپەر ئوتتۇرا، باشلاڭـ ئۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىغا بىر دەرىجە مۇئاش ئۆستۈرۈپ بەردى.

5 ـ ئاينىڭ 14ـكۈنىدىن 17 ـكۈنىگىچە، ج ك پ قەشقەر ۋىلكوم يېڭىشەھەر ناھىيىـ دە ئىدىيەۋى ـ سىياسىي خىزمەت يىغىنى ئاچتى. ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكومىلارنىڭ سىياسىيخىزمەتنى ئاساسلىق باشقۇرىدىغان مەسئۇللىرى، تەشۋىقات بۆلۈملىرىنىڭ باشلىقـ لىرى، ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى، خەلق ئا ـ زادلىق ئارمىيىسىنىڭ قەشقەردە تۇرۇشلۇق قىسىملىرىنىڭ ۋەكىللىرى ۋە يېزا ئىگىلىك

3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ ۋەكىللىرى بولۇپ، جەمئىي 120 دىن ئارتۇق كىشى يىغىنغا قاتناشتى. ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگالۇ يىغىنىدا « ۋەزىيەت تەرەققىياتىغا لايىقلىشىپ، ئىدىيەۋى ـ سىياسىي خىزمەتتە يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى » دېگەن ماۋزۇدا دوكلات بەردى. يېڭىشەـ ھەر ناھىكوم، ۋىلايەتلىك ترانسپورت 1 ـ شىركىتى، ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى، قەشقەر شەھەرلىك ئاپتوموبىل تىرانسپورت شىركىتى ئىدىيەۋى ـ سىياسىي خىزمەت ئىشلەش تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇردى. يىغىن جەريانىدا، ۋىلايەتلىك ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ئىدىيەۋىـسىياسىي خىزمىتى تەتقىقات جەمئىيىتى قۇرۇلدى.

15 ـ كۈنى

بەش كۈن داۋام قىلغان ۋىلايەتلىك سانائەت ـ سودا بانكىسى سىستېمىسىنىڭكەسپىيـ تېخنىكا ھۇسابىقىسى قەشقەردە ئاخىرلاشتى. 12 ناھىيە (شەھەر) لىك تارماق بانكا، بېغىتلىك تارماق بانكىسى ۋە ۋىلايەتلىك مەركىزىي تارماق بانكىدىن بولۇپ، جەمئىي14 ۋەكىللەر كو ـ ماندىسى، 87 نەپەر ماھىر ھۇسابىچىغا قاتناشتى. جىددى ھۇسابىچە ئارقىلىق، 18 كىشى ۋە ـ لايەتنىڭ 12 خىل رېكورتىنى يېڭىلىدى. ئىككى كىشى ئاپتونوم رايونلۇق رېكورتىغا ئېرىشكى قېتىم يەتتى ياكى ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتتى.

16 ـ كۈنى

ۋىلايەتلىك سەھىيە باشقارمىسى بىلەن كېسەل كۈتۈش ئىلمىي‌جەمئىيىتى قەشقەر شۇبـ
سى چوڭ يېغىن چاقىرىپ،كېسەل كۈتۈش سەپىدە ئەلا نەتىجە قازانغان 78 نەپەر مۇنەۋۋەر
سېستىرا لى‌تەقدىرلىدى. ۋىلايەتتىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى يېغىنغا كېلىپ ئۆلارنى
تەبرىكلىدى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك باج ئىشلار جەمئىيىتى قۇرۇلدى. مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيىسى
ئابدۇغوپۇر سىدىق بىلەن‌مۇئاۋىن‌ۋالىي‌لى دېڭجيې‌جەمئىيەتنىڭ‌پەخرىي باشلىقلىقىغا تەيىنلەندى.

ۋىلايەت بويىچە باج ئىشلار سىستېمىسىنىڭ «قوش ئىلغار» لارنى تەقدىرلەش يېغىنى
ئاخىرلاشتى. 49 نەپەر ئىلغار خىزمەتچى ۋە 22 ئىلغار كوللېكتىپ مۇكاپاتلاندى.

19 ـ كۈنى

چاكپ‌قەشقەر ۋىلكوم رەھبەرلىكىنىڭ‌ئىستىلىنى‌ياخشىلاش‌توغرىسىدا‌ئالتە ماددىلىق‌بە لگىلىمە
چىقارىدى. بۇ: 1. ماركسىزم-لېنىنىزم نەزەرىيىسىنى ئۆگىنىشتە چىڭ‌تۇرۇش؛ 2. دېموكراتىيىنى
جارى قىلدۇرۇپ، كوللېكتىپ رەھبەرلىكىدىكى خىزمەت تەقسىم قىلىۋېلىپ مەسئۇل بولۇش تۈ-
زۈمىنى يولغا قويۇش؛ 3 . «ھۆججەت دۆۋىسى، يېغىن قاينىمى» نى تۈگىتىش؛ 4 . پارتكوم-
دىكى «بىر بەن» ئادەمنىڭ ئىستىپا قىلىقىنى ئاسراش ۋە كۈچەيتىش؛ 5 . پارتىيە بىلەن مەمۇ-
رىيەتنى ئايرىشتا چىڭ تۇرۇپ. ھۆكۈمەتنىڭ پۈنكسىيىلىك تارماقلىرىنىڭ رولىنى جارى قىلـ-
دۇرۇش؛ 6 . قاتتىق ھالدا پارتىيە نىزامنامىسى ۋە «ھىزان» بويىچە ئىش كۆرۈپ، پارتىيە
ئىستىلىنى توغرىلاشنىڭ باشلامچىلىرىدىن بولۇش.

20 ـ كۈنى

ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە 5 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنىدىن باشلاپ، ھەر قايسى تەرەپلەر-
دىن كۆرسەتكۈچ تەڭشەپ، پۈتۈن ۋىلايەتتىكى 40 مىڭ زىيالىينىڭ ئائىلە-تەۋەلىرى ۋە پەر-
زەنتلىرىنىڭ ئىشقا ئورۇنلىشىش مەسىلىسىنى مەركەزلىك ھالدا ھەل قىلىشنى قارار قىلدى.

رەبىتۇل ئىسلام ئاسىيا ماسلاشتۇرۇش كومىتېتىنىڭ باش كاتىپى مۇھەممەد ئەلى شەرما
5 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى قەشقەرنىڭ خونجىراپ ئېغىزىدىن كىرىپ، قەشقەردە دوستانەزىيارەتـ
تە بولدى. جۈڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئەمەت ۋاجىدى، ئاپتونوم رايونلۇق
ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرى ئابدۇللا دامولللا ھاجى ۋە قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيىسى
ئابدۇغوپۇر سىدىق قاتارلىقلار ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتى.

22 ـ كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، جايلاردىن مەركەزنىڭ مۇناسىۋەتلىك يولىورۇق-
لىرىغا ئاساسەن، مۇھاجىرلارنىڭ شەخسىي ئۆي سىياسىتىنى ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈرۈپ،خەلقـ
نىڭ ئىشەنچىسىگە ئىگە بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

27 ـ كۈنى

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ 5 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنىدىكى داتىسى ھەيئەتلەر يېغـ-
ىنىنىڭ قارارىغا ئاساسەن، شۇشياۋچېڭ، چېن دېمىن ج ك پ قەشقەر ۋىلكومىنىڭمۇئاۋىن شۇـ
جىلىقىغا تەيىنلەندى؛ ئابدۇرېھىم قادىر ج ك پ قەشقەر ۋىلكومىنىڭ ئەزالىقىغا تەيىنلەندى.

28 ـ كۈنى

ۋىلايەتلىك ئۇنىئالغۇ ـ سىنىئالغۇ بويۇملارنى باشقۇرۇش رەھبەرلىك كۈرۈپپىسى يېغىن

چاقىرىپ، شەھۋانە ئۇنىنالغۇ ـ سىنئالغۇ بويۇملارنى تەكشۈرۈپ مەنئىي قىلىش توغرىسىدا تۆت تۈرلۈك قارار چىقاردى.

مەمۇرىي مەھكىمە ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، جايلاردىن كارخانىلارنىڭ زىيانئى تۈگىتىمىپايدىغا ئۆزگەرتىش خىزمىتىنى ئەستايىدىل ئوبدان ئىشلەشنى تەلەپ قىلدى ھەمدە بەش تۈرلۈك بەلگىلىمە چىقاردى.

6 - ئاي

1 ـ كۈنى

ۋىلكومنىڭ شۇجىسى كوكالا قەشقەر گېزىتىنىڭ «ئىجاد قىلىش روھىغا باي بىر ئەۋلاد ئىز باسارلارنى يېتىشتۈرەيلى» دېگەن ماۋزۇدا ماقالە ئېلان قىلىپ، «1 ـ ئىيۇن» خەلقئارا بالىلار بايرىمىنى خاتىرىلىدى.

ۋىلايەتلىك سۇ ئىشلىرى ئىلمىي جەمئىيىتى سۇئىشلىرى ـ سۇ ئېلېكتر قۇرۇلۇش تېخنىكا خادىملىرىنىڭ يەكەن دەريالىق كاچۇك قىسمىنىڭ سۇ قۇۋۇتىنى ئېچىش ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش لايىھىسىنى ئىسپاتلاش يىغىنى ئاچتى. شەنشى، لەنجۇدىكى سۇ ئىشلىرى ـ سۇ ئېلېكتر مۇتەخەسسىسلىرى مۇزاكىرە يىغىنىغا قاتناشتى. ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ ياشىنىپ قالغان مۇئاۋىن مۇدىرى ۋاڭ خېتىك، سۇ ئىشلىرى نازارىتىنىڭ باش ئىنژېنېرى جاڭ چىڭجېن يىغىنغا كېلىپ پىكىر قىلدى.

4 ـ كۈنى

مارالبېشى ناھىيىسى دۆلەتنىڭ ئەلا سۈپەتلىك پاختا ئىشلەپچىقىرىش بازىسى قىلىپ بېكىتىلدى. بۇنىڭ بىلەن، مەملىكەت بويىچە 50 ئەلا سۈپەتلىك پاختا بازىسىدىن بىرى بولۇپقالدى.

7 ـ كۈنى

ۋىلايەت يېزا ئىگىلىكىنى رايونغا ئايرىش يىغىنى چاقىرىپ، جايلاردىن رايونلارغا ئايرىش خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش، رايونلارغا ئايرىش ئاپپاراتلىرىنى قۇرۇپ چىقىش ۋە يەنمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈش، رايونلارغا ئايرىش نەتىجىلىرىدىن پايدىلىنىشنى چىڭ تۇتۇشنى تەلەپ قىلدى.

8 ـ كۈنى

قەشقەر ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى ئاپتونوم رايون بويىچە «ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ئىدىيىۋى خىزمىتىدە مۇنەۋۋەر كارخانا» دېگەنشەرەپلىك نامغا مۇشەررەپبولدى.

قەشقەر شەھەرلىك سودا ـ سانائەت بانكىسىنىڭ ياش ئايال خىزمەتچىسى ئايگۈل ئايرو-پىلان بىلەن بېيجىڭغا بېرىپ، مەملىكەتلىك «چېگرا رايونىدىكى مۇنەۋۋەر ئوغۇل ـ قىزلار»-غا ئالتۇن مىدال تەقدىم قىلىشچوڭ يىغىنىغا قاتناشتى.

12 ـ كۈنى

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك يەرلىك تەزكىرە تەھرىر ئىشخانىسىنىڭ «1986 ـ يىللىق قەشقەر يىلنامىسى»نەشىر قىلىش توغرىسىدىكى دوكلاتى» نى تەستىقلاپ تارقاتتى.

جۇڭگو ئۆسۈملۈكلەر تەرەققىيات مەركىزى مۇتەخەسسىسلەر تەكشۈرۈش ئۈچىكى ئاپتونوم

رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسى، سەھىيە نازارىتى، مائارىپ نازارىتىدىكى مەسئۇل يولداشلار- نىڭ ھەمراھلىقىدا، ئايروپىلانغا چۈشۈپ قەشقەرگە كەلدى. ئۇلارنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى: ئاز سانلىق مىللەت ئۆسمۈرلىرىنىڭ تەن - ساغلاملىق، ئەقلىي جەھەتتىن يېتىلىشى ھەمدە ئوقۇش يېشىدىن بۇرۇنقى تەربىيە ۋە ئىلمىي ئۇسۇل ئارقىلىق بالا بېقىش قاتارلىق ئەھۋال- لارنى تەكشۈرۈپ چىقىشتىن ئىبارەت.

13 - كۈنى

ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمى، قەشقەر گېزىتخانىسى، ۋىلايەتلىك رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىدارىسى بىرلىشىپ، ۋىلايەت بويىچە ئاخبارات ئېلىنىڭ خىزمىتى يېغىنى چاقىردى. يىغىن مەز- گىلىدە، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاخبارات ئېلىلار جەمئىيىتى ۋە ئاخبارات ئېلىنىڭ ئىلمىي جەمئىيىتى قۇرۇلدى.

قاغىلىق، پوسكام ناھىيىلىرىنىڭ ئۆسمۈرلەرنىڭ مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى، داۋام نىسبىتى، ئوقۇش پۈتتۈرۈش نىسبىتى ۋە چوڭلارنىڭ ساۋاتسىزلىقىنى تۈگىتىش نىسبىتى ئاپ- تونوم رايون بەلگىلىگەن ئۆلچەمدىن ئېشىپكەتتى.

14 - كۈنى

ۋىلايەت شەھەر - بازارلاردىكى ئەمگەك كۈچلىرىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش خىزمەت يې- غىنى چاقىردى. يىغىن جايلاردىن بۇندىن كېيىنكى ئورۇنلاشتۇرۇش خىزمىتى داۋاملىدا، ئو- رۇنلاشتۇرۇش بىلەن تەربىيىلەشنى تەدرىجى بىرگە تۇتۇشنى تەلەپ قىلدى.

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش رەھبەرلىك گۇ- رۇپپىسىنىڭ «نامراتلارغا يار-يۆلەك بولۇش خىزمىتىنى يەنمۇ ياخشى ئىشلەش توغرىسىدىكى پىكرى» نى تەستىقلاپ تارقاتتى، نامرات ئائىلىلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ بېيىشىغا يار - يۆلەك بولۇش ــ ھەر دەرىجىلىك پارتىيە ، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىنىڭ يېزىلاردىكى بىر مۇھىم خىزمىتى ئىكەنلىكىنى تەكىتلىدى، جايلاردىن گۇۋاۋ- يۇەننىڭ ھۆججەتلىرىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىل ئىجرا قىلىپ، رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىپ، مەخسۇس ئادەم بەلگىلەپ، تەدبىرلەرنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، نامراتلارغا يار - يۆلەك بولۇش خىزمىتىنى ھەقىقىي تۈردە ئوبدان ئىشلەشنى تەلەپ قىلدى.

15 - كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە «تەلىتەربىيە خىزمىتىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش» نى تارقاتتى.

16 - كۈنى

تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسى ئازاد بولغان 30 نەچچە يىلدىن بۇيان كۆرۈ- لۈپ باقمىغان شىددەتلىك يامغۇر ئاپىتىگە دۇچ كەلدى. ئاپەت 17 سائەت داۋام قىلىدى، تاغلىق رايونلارغا 40 سانتىمېتر قار ياغدى. يامغۇر ئاپىتى بۇ ناھىيىنىڭ دېھقانچىلىق - چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىغا ئۆھ خەلق تۇرمۇشىغا ئېغىر زىيان پەيدا قىلدى. ۋىلايەت ئا- دەم كۈچى، ماددىي ئەشيالارنى تەييارلاپ،جىددى قۇتقۇزۇش ئېلىپ باردى.

18 - كۈنى

دۆلەتلىك پىلانلىق تۇغۇت كومىتېتىنىڭ مەسئۇلىنىڭ تېخىنى لى شيۇ جېن قاتارلىق بەش

كىشى ئاپتونوم رايونلۇق پىلانلىق تۇغۇت كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ياسىننىڭ ھەمراھلىقىدا قەشقەرگە كېلىپ، پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتى ئەھۋالىنى تەكشۈردى.

21 ـ كۈنى

مالىيە باشقارمىسىنىڭ مەمۇرىي مەھكىمە تەستىقلىغان «بۇ يىل سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇلىدىغان دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق بېجىنى يىغىۋېلىش ئۇسۇلى توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش» نى، دېھقانچىلىق بېجى يىغىۋېلىشتا، ئىلگىرىكى ئەرسە ـ كېرەك يىغىۋېلىش ئۇسۇلى نەق پۈتۈنلەي سۇندۇرۇشقا ئۆزگەرتىلىدۇ دەپ بەلگىلەندى.

25 ـ كۈنى

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ھاۋالىسىغا ئاساسەن، ۋىلايىتىمىزدىكى 44 نەپەر مۇنەۋۋەر پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىغا مىدال ۋە مۇكاپات سومىسى تارقىتىپ بەردى.

26 ـ كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك سۇ مەھسۇلاتلىرى يىغىنىنىڭ خاتىرىسىنى تەستىقلاپ تارقاتتى ۋە جايلاردىن «خاتىرە» نىڭ روھىغا ئاساسەن، تەرەققىيات پىلانىنى تۈزۈپ چىقىپ، سۇ مەھسۇلاتلىرى باقمىچىلىقىنى كەسىپلەشتۈرۈش، تاۋارلاشتۇرۇشنى ئىمكان قەدەر تېز كۈشقا ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

27 ـ كۈنى

ياپونىيىنىڭ «مۇتەۋەرلەر تۈمىكى» A كۈرۈپپىسىنىڭ ئەزالىرى قەشقەرگە كەلدى. ۋىلايىتىمىزدىكى ئالاقىدار تارماقلار قەشقەر مېھمانخانىسىدا قارشى ئېلىش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى.

جۈڭگو ـ ياپونىيە بىرلىشىپ ئامۇنانى چوققىسىغا چىقىش دوستلۇق كوماندىسىدىكى 48 نەپەر تاغقا چىقىش ئەزىمىتى غەلىبە بىلەن قايتىپ كەلدى. مەمۇرىي مەھكىمە زىيارەت ئۆتكۈزۈپ تەبرىكلىدى. دۆلەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتىنىڭ مەسئۇلىمە تچىسى خۇاڭ جۈڭ، شىنجاڭ تەنتەربىيە ئۈيۇشمىسى شۆبىسىنىڭ رەئىسى لۇ مىڭ ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا دۆلەتلىك تەنتەربىيە كومىتېتى، مەھلىكەتلىك تەنتەربىيە ئۈيۇشمىسى شىنجاڭ شۆبىسى ۋە قەشقەرگە ۋاكالىتەن سۆزى سۆزلىدى. ياپونىيىنىڭ سابىق تاشقى ئىشلار ۋەزىرى، نامۇنانىچوققىسى ئارقاسىدىكى يارىدەم بېرىش جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى يىگىنبې يىشىۋاڭ بىلەن جىگدۇ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى، نامۇنانى چوققىسى يولغا قويۇش كومىتېتىدىن سىشۇ جىگگاڭيىك ياپونىيە تەرەپكە ۋاكالىتەن، قەشقەر ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمىگە نامۇنانى چوققىسىنىڭ بەلگىسى چۈشۈرۈلگەن بىر لەۋھە ۋە مىننەتدارلىق خېتى تەقدىم قىلدى. ۋىلكومنىڭ شۆجىسى كوگاڭ ۋىلايەتكە ۋاكالىتەن، ياپونىيە تەرەپكە سوۋغا ـ سالام تەقدىم قىلدى.

ۋىلكوم ئىدىيىۋى ـ سىياسىي خىزمەتنى كۈچەيتىش توغرىسىدا قارار چىقاردى.

28 ـ كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە خەلق بانكىسى قەشقەر مەركىزىي تارمىقىنىڭ «ئامانەت ـ قەرز كۆلىمى ني قاتتىق كونترول قىلىش ۋە مول پەسىلدە پۇلنى خەزىنىگە قايتۇرۇش خىزمىتىنى ئوبدان تەشكىللەش توغرىسىدىكى دوكلات» نى تەستىقلاپ تارقاتتى ھەمدە ئامانەت ـ قەرز پۇل كۆلىمىنى قاتتىق كونترول قىلىش ۋە نەقىپۇلنى خەزىنىگە قايتۇرۇش خىزمىتىنى ئوبدان تەشكىللەشنى تەكىتلەپ كۆرسەتتى.

1 ـ كۈنى

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە تېلېفون يېغىنى چاقىرىپ، جايلاردىن قۇرغاقچىلىققا قارشى تۇرۇپ، يازلىق تېرىمنى ئوبدان ئىشلەپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ بۇ يىللىق يېزا ئىگىلىكىدىن مەھسۇلات ئاشۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىشنى تەلەپ قىلدى.

لياۋىنىڭ ئۆلكىسى دەندۇڭ شەھەرگومىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى سۇڭ دۇخېڭ يېتەكچىلىكىدىكى دەندۇڭ شەھەرلىك ئىقتىسادىي دوستانە ھەمكارلىق گېكسىكۇرسىيە، تەكشۈرۈش ئۆمىكىدىكى يەتتە كىشى قەشقەرگە كەلدى.

3 ـ كۈنى

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە «ۋىلايىتىمىزنىڭ دېھقانچىلىق ئېتىز - ئېرىقلىرىنى ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى قەدىمىنى تېزلىتىش توغرىسىدا قارار» چىقاردى. يەكەن، يېڭىشەھەر، پوسكام، مەكىت، قەشقەر شەھەرلىرىنى 1986ـ يىلى ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇپ بولۇش؛ كونىشەھەر، يېڭىسار، يوپۇرغا، قاغىلىق ناھىيىلىرىنى 1987ـ يىلى ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇپ بولۇش؛ پەيزاۋات، مارالبېشى، تاشقۇرغان ناھىيىلىرىنى 1988ـ يىلدىن بۇرۇن ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇپ بولۇشنى قارار قىلدى.

مەمۇرىي مەھكىمە «كېرەكسىز پولات ـ تۆمۈرلەرنى يىغىۋېلىش خىزمىتى توغرىسىدا بەش تۈرلۈك بەلگىلىمە» چىقاردى.

4ـ كۈنى

جۇڭگو تىببىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى خۇاڭ پىڭ ۋە پەنلەر ئاكادېمىيىسى تىببىي داۋالاش سايمانلىرى باشقارمىسىنىڭ باشلىقى چېن يىمىڭ سەھىيە مىنىستىرلىقىنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە، قەشقەرگە كېلىپ خىزمەت‌تەلەرنى تەكشۈردى.

5ـ كۈنى

قەشقەر ۋىلايەتلىك تەرجىمانلار جەمئىيىتى قۇرۇلدى.

6ـ كۈنى

ئاپتونوم رايون بويىچە جەڭۈبىي شىنجاڭ ئوچاستىكىسىدا كالىنىڭ‌ئەسلىنى ياخشىلاش ئەق مەيدان يىغىنى ئېچىلدى.

9ـ كۈنى

مەملىكەتلىك تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرى يەرمەنكىسىدە، قەشقەر ۋىلايىتى ئىچكى ئۆلكىلەر بىلەن 25 تۈرلۈك ئىقتىسادىي تېخنىكا پىكىر نامىسى ئىمزالىندى.

ئاپتونوم رايوندىكى بىناكارلىق ئورۇنلىرى بىلەن قەشقەر ۋىلايىتى يەتتە تۈرلۈك ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىق كېلىشىمى ئىمزالىندى.

15ـ كۈنى

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلكوم يېزا خىزمىتى بۆلۈمىنىڭ «يېزىلاردىكى مەبلەغ باشقۇرۇش چارىسى توغرىسىدىكى پىكىر» نى تارقىتىپ، جايلاردىن مۇشۇ «پىكىر» گە ئاساسەن، ھازىر بار بولغان كوللېكتىپ مەبلەغىنى ھەقمقىي تۇرمۇدە ئوبدان باشقۇرۇش‌ۋە ئوبدان ئىشلىتىشنى، مەبلەغنىڭ ئۈنۈمىنى جارى قىلدۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىي خىزمەت يىغىنى ئېچىلدى.

23- كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە « ماددىي ئىشەيالارنى تەۋشۈش- باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش» نى تارقاتتى ھەمدە سەككىز تۈرلۈك باشقۇرۇش چارىسىنى تۈزۈپ چىقتى.

مەمۇرىي مەھكىمە 1984 - يىللىق كارخانىلارنى تەرتىپكە سېلىش جەريانىدىكى توقۇز ئىلغار كوللېكتىپ، 27 ئىلغار شەخسنى تەقدىرلىدى.

24 - كۈنى

خۇبېي ئۆلكىسى شاشى شەھەرىكوم ئىقتىساد بۆلۈمىنىڭ باشلىقى لى زىكۈن يېتەكچىلىك- كىدىكى شاشى شەھىرى ئىقتىسادىي ۋەكىللەر ئۆمىكىدىكى يەتتە كىشى قەشقەرگە يېتىپ كەلدى.

25 - كۈنى

قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە ئېك چوك قۇرۇلۇش — ۋىلايەتلىك 1 - خەلق دوختۇرخانىسى- نىڭ ئۇنىۋېرسال بالنىتسا بىناسى قۇرۇلۇشىغا ئىش باشلاندى.

ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش شۇجىسى خۇياۋباڭ دەم ئېلىش ۋاقتىدىن پايدىلى- نىپ، 7 - ئاينىڭ 25 - كۈنى نامازشام ۋاقتىدا قەشقەرگە يېتىپ كەلدى. ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگاك، مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق قاتارلىق يولـ داشلار ئايرودرومغا چىقىپ كۈتۈۋالدى.

ۋىلايەتلىك تەمىنات - سودا سىستېمىسى مەكتەپ ناھىيىسىدە تەمىنات - سودا كوپېرا- تىپىنىڭ تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش بويىچە نەق مەيدان يىغىنى چاقىردى. ناھىيە (شەھەر) لىك تەمىنات - سودا كوپېراتىپلىرىنىڭ مۇدىرلىرى، كەسىپي بۆلۈم باشلىقلىرى ھەمدە ئاسا- سىي قاتلام كوپېراتىپلىرىنىڭ مۇدىرلىرى بولۇپ، 60 نەپەر ئارتۇق كىشى يىغىنغا قاتناشتى.

29 - كۈنى

ۋىلكوم ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ «بۇ يىلقى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى پائالىيىتىنى ئوبدان ئىشلەش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشى» نى تەستىقلاپ تارقاتتى ۋە 1985 - يىلى 8 - ئايدا، ۋىلايەتلىك 4 - قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى پائالـ يىتىنى قانات يايدۇرۇشنى قارار قىلدى.

پاكىستان پوچتا - تېلېگراف باش ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى سەئىد مالىك باشچـ لىقىدىكى جۇڭگو - پاكىستان چېگرا پوچتىسى ئىنسپېكتورلىرىدا سۆھبەت ئۇتكۈزۈش ۋەكىللەر ئۆمىكى تەكلىپىگە بىنائەن قەشقەرگە كېلىپ، جۇڭگونىڭ خونجىراپ ، پاكىستاننىڭ سوس ئىنسپېكتورلۇق چېۋېتىش توغرىسىدا، دۆلەتلەرارا پوچتا - تېلېگراف مۇناسىۋەتلىرى پوچتا باش ئىدارىسى ۋەكىللەر ئۆمىكى بىلەن دوستانە سۆھبەت ئۇتكۈزدى ھەمدە كېلىشىم ھاسىل قىلدى.

30 - كۈنى

ۋىلايەت ۋە قەشقەر شەھىرى ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيىدا 4 - قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېيى بويىچە سەپەرۋەرلىك چوك يىغىنى ئاچتى. ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگاك سەپەرۋەرلىك دوكلاتى بەردى. قەشقەر شەھەرکومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ئۇردى ئابدۇ- كېرىم سۆز قىلدى.

8 - ئاي

1 - كۈنى

ۋىلكوم ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، جايلاردىن 4-قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيە ئېچىش مەزگىلىدە، «مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى»نى ۋە مارکسىزملىق مىللەت نەزەرىيىسىنى چوڭقۇر ئۆگىنىش ۋە تەشۋىق قىلىشنى، ئاپتونوم رايون قۇرۇلغان 30 يىلدىن بۇيانقى ئۇلۇغ مۇۋەپپەقىيەتلەرنى، «ئىككى ئايرىلماسلىق» ئىدىيىسىنى زور كۈچ بىلەن تەشۋىق قىلىشنى؛ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە نەمۇنىچى ئورۇن بەرپا قىلىش خىزمىتىنى بىر قېتىم تەكشۈرۈپ باھالاپ چىقىشنى تەلەپ قىلدى.

قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە 2-نۆۋەتلىك مارکا توپلاش كۆرگەزمىسى ۋىلايەتلىك پوچتا-تېلېگراف ئىدارىسىنىڭ تىجارەت زالىدا باشلاندى.

مەمۇرىي مەھكىمە 8-ئايدا مال-باھاسىنى بىر قېتىم چوڭ تەكشۈرۈپ چىقىشنى قارار قىلدى.

5-كۈنى

7-ئاينىڭ 30-كۈنىدىن 8-ئاينىڭ 6-كۈنىگىچە، ۋىلكوم كېڭەيتىلگەن يىغىنى ئوتكۈزۈلدى، يىغىندا باش شۇجى خوجىياۋ باغىنىڭ شىنجاڭنى ۋە قەشقەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەن چاغدا بەرگەن مۇھىم يولىيۇرۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىش ۋە ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈش مەسىلىسى مۇزاكىرە قىلىندى. ۋىلايەتلىمىزنىڭ تەرەققىيات پىلانىنى قايتىدىن تۈزۈپ چىقىش قارار قىلىندى. يىغىن كەسىپ قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش، يەرلىك سانائەتنى راۋاجلاندۇرۇش، يېزا-بازار كارخانىلىرىنى گۈللەندۈرۈشنى ئىقتىسادىي جەھەتتە قاتلاشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ مۇھىم ھالقىسى قاتارىدا چىنىڭ تۈتۈپ، رەھبەرلىكىنىڭ ئىدىيىسىنى نوقۇل ھالدا ئەنئەنىسۇي يېزا ئىگىلىكىنى تۈتۈشتىن دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ، بېلىقچىلىق، سودا-سانائەت، ترانسپورت، بىناكارلىق، مۇلازىمەتنى تۈتۈشقا قاراپ ئۆزگەرتىش، قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش قەدىمىنى تېزلىتىپ، ۋىلايىتىمىزنى نەمۇنىچى ۋىلايەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشقا چاقىردى.

7-كۈنى

ج ك پ قەشقەر ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، كونىشەھەر، مەكىت ناھىيىلىرى ۋە قەشقەر شەھىرىنىڭ يازلىق غەللە-پاراق سېتىپ بېرىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاپ بولغانلىقىنى تەقدىرلىدى.

8-كۈنى

ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمى «مىللىي تېرىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» يېتەكچىلىرىنى تەربىيىلەش كۇرسى ئاچتى. ۋىلايەتكە بەۋاستە قاراشلىق ئورۇنلاردىن 120دىن ئارتۇق يېتەكچى كۇرسقا قاتناشتى.

ۋىلايەتلىك ترانسپورت 1-شىركىتىنىڭ ئاپتوموبىل ئاسراش نەمۇنىچىسى، كومپارتىيە ئەزاسى جېك چىڭداۋغا ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى «ئەمگەك نەمۇنىچىسى» دېگەن شەرەپلىك نام بەردى.

ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆسۈملۈكلەرنى سىگمەسلەشتۈرۈش نەق مەيدان يىغىنى ۋىلايىتىمىز

مىزده ئاخىرلاشتى. يىغىن مەزگىلىدە، قاغىلىق، پوسكام، يەكەن، يېڭىسار، يېڭىشەھەر ناھىيە-لىرىنىڭ سىڭمەسلەشتۈرۈلگەن ئۆستەڭلىرى ئېكسكۇرسىيە قىلىندى. ئاپتونوم را-يونلۇق مۇئاۋىن رەئىسى يۈسۈپ مۇھەممەدى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئىشلىرى نازارىتى، يىڭتۆەن ۋە ھەر قايسى ۋىلايەت، ئوبلاستتىكى ئالاقىدار تارماقلار دىمك رەھبەرلىرى بولۇپ، جەم-ئىي 100دىن ئارتۇق كىشى يىغىنغا قاتناشتى.

12-كۈنى

ۋىلايەتلىك سودا-سانائەت ئۈنجى قېتىملىق تېخنىكا بازىرى يەرمەنكىسى قەشقەردە داغدۇغىلىق ئېچىلدى. ۋىلايەتلىك مۇئاۋىن شۇجىسى، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق سۆز قىلدى ۋە لېنتە كەستى.

16 - كۈنى

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى قۇرۇلۇش يىغىنى ئېچىلدى. يىغىن «ئىستېمالچىلار جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىسى» نى ماقۇللىدى. دائىمىي مۇدىرىيەت ئەزا-لىرىنى سايلاپ چىقتى.

دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، بېلىقچىلىق مىنىستىرلىقى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش ئە-دارىسى ئاساسلىق باشقۇرغان شىنجاڭ، جىلىن، جياڭسۇ، خۇبېي، شاڭخەي، فۇجيەندىن ئىبارەت ئالتە بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش رايونىنىڭ فوتو سۈرەت كۆرگەزمىسى قەشقەردە ئېچىلدى. جەمئىي 155 پارچە ئەسەر كۆرگەزمە قىلىندى.

21 - كۈنى

زىيالىيلارسىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش خىزمىتىنى يەنمۇ ئوبدان ئىشلەش ئۈچۈن، ۋىلكوم ۋىلايەتلىك زىيالىيلارسىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنى تەس-ىس قىلىش ۋە تولۇقلاشنى قارار قىلدى. ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى شۇشياۋچىڭ گۇرۇپپا باشلىقى بولدى.

22 - كۈنى

جۇڭگو خەلق ئۇنىۋېرسىتېتى جەنۇبىي شىنجاڭ ئاخبارات چىلىق ئالىي تېخنىكوم سىنىپى قەشقەر گېزىتخانىسىدا ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى. خوتەن، ئاقسۇ، قەشقەر ۋە قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستىدىن كەلگەن 50 دىن ئارتۇق كۆرسەتكۈچ ئوقۇش باشلاش مۇرا-سىمىغا قاتناشتى.

پاكىستان - جۇڭگو دوستلۇق جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى گۈرزە ئەھمەد باشچىلىقىدىكى پا-كىستان دوستلۇق ۋەكىللەر ئۆمىكى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، شىنجاڭدا 11 كۈن دوستانە زىيارەتتە بولغاندىن كېيىن، خوتەنجىراپ ئېغىزىدىن چىقىپ دۆلىتىگە قايتتى.

23 - كۈنى

سائەت 20 دىن 41 مىنۇت ئۆتكەندە، كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسى بىلەن قىزىلسۇ ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ ئۇلۇغچات ناھىيىسى تارىلىشىدا، يەنى شىمالىي پارالىل 39° 4′، شەرقىي مېرىدىيان 75° 2′ تېكى تارىلىشتا 7.4 بال قاتتىق يەر تەۋرەپ، شۇ جاي

ۋە يېقىن ئەترابتىكى رايونلاردىكى خەلقنىڭ ھاياتىغا ۋە مال ـ مۈلكىگە ئېغىر زىيان پەيدا قىلدى . يەر تەۋرىگەندىن كېيىن . ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىدىكى مەسئۇل يولداشلار ئورگان كادىرلىرىنى باشلاپ . يەر تەۋرىگەن رايونغا كېچىلەپ يېتىپ بېرىپ . قۇتقۇزۇش خىزمىتىنى ئۈيۈشتۇردى .

24 ـ كۈنى

ۋىلكوم . مەمۇرىي مەھكىمە جىددى يىغىن چاقىرىپ . ئاپەت ئەھۋالىنى ئومۇمىي ئۈزۈ ـ كتۈرۈش قىلدى . پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى . گوۋۇيۈەن ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم . ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئاپەت رايونىدىكى خەلقچە بولغان سەمىمىي غەم ـ خورلۇقىنى يەتكۈزدى . شۇنىڭ بىلەن بىرگە . ۋىلكوم . مەمۇرىي مەھكىمە . جەنۇبىي شىن ـ جاڭ ھەربىي رايونى . قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى . يېزا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيىسى ۋە كو ـ نىشەھەر ناھىيىسى . قەشقەر شەھىرىدىكى رەھبىرىي يولداشلار قاتناشقان ئاپەتتىن قۇتقۇ ـ زۇش قوماندانلىق شتابىنى قۇردى .

ج ك پ مەركىزىي كومىتېتى . گوۋۇيۈەن ئۇلۇغچات ناھىيىسى ۋە كونىشەھەر ناھىيە ـ سىدىكى ئاپەت رايونىغا ھال سوراش تېلېگراممىسى ئەۋەتتى .

دۆلەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورگانلار لىكسىيە سۆزلەش ئۆمىكىدىكى 15 كىشى قەشقەرگە كەلدى .

25 ـ كۈنى

ج ك پ مەركىزىي كومىتېت شۇجىچۈسىنىڭ شۇجىسى خۇ چېلى . گوۋۇيۈەننىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى تېيەن جىيۈن باشچىلىقىدىكى ج ك پ مەركىزىي كومىتېتى . گوۋۇيۈەننىڭ ھال سو ـ راش ئۆمىكى ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى . ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى ـ نىڭ رەئىسى ئىسمايىل ئەمەتنىڭ ھەمراھلىقىدا قەشقەرگە كېلىپ . ئوپال يېزىسىغا بېرىپ . ئاپەت رايونىدىن ھال سورىدى .

ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى 500 مىڭ يۈەن قۇتقۇزۇش پۇلى ئاجرىتىپ . كو ـ نىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئاپەت رايونىدىكى خەلقنىڭ يۇرتىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈشىگە ياردەم بەردى .

27 ـ كۈنى

بۈگۈن . مۇسۇلمانلارنىڭ ئەنئەنىۋى بايرىمى قۇربان ھېيت . ۋىلكوم . مەمۇرىي مەھ ـ كىمە . شۆبە ھەربىي رايون . يېزا ئىگىلىك 3 ـ دىۋىزىيىسىدىكى پارتىيە . ھۆكۈمەت . ئار ـ مىيە رەھبەرلىرى ھېيتلىق سوۋغا ـ سالاملارنى ئېلىپ . كونىشەھەر ناھىيىسى ئوپال يېزىسى ـ غا بېرىپ . ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاھالىدىن سەمىمىي ھال سورىدى .

29 ـ كۈنى

ۋىلكوم . مەمۇرىي مەھكىمە جىددى تېلېفون يىغىنى چاقىرىپ . كونىشەھەر ناھىيىسى ئوپال يېزىسىنىڭ يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغانلىق ۋە ئاپەتتىن قۇتقۇزۇۋاتقانلىق ئەھ ـ ۋالىنى ئومۇمىي ئۈقتۇرۇش قىلدى . ۋىلايەتلىك مەزدىكى ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلا ـ رى . كومپارتىيە ئەزالىرى . ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئاممىنى ئۆز خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەشتىن ئىبارەت ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق . ئاپەت رايونىدىكى خەلقنىڭ يۇرتىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈشىگە ياردەم بېرىشكە چاقىردى .

30 ـ كۇنى

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ 1 ـ شۇجىسى ۋالا ئېنماۋ ، سابىق ئۇرۇمچى ھەربىي رايونىنىڭ قوماندانى شياۋ چۈەنلۇ ، سىياسىي كومىسسارى تەن شەنجي ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىلىرىدىن تۆمۈر داۋامەت ، لى جيايۇ ، نەنجىڭ ھەربىي رايونىنىڭ مۇئاۋىن قوماندانى جاڭ شىچىڭ كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىغا بېرىپ ، ئاپەت رايونىدىكى ئاھالىدىن ۋە ئاپەتكە قارشى تۇرۇش جەريانىدا تۆھپە ياراتقان خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كوماندىرى ـ جەڭچىلىرىدىن سەمىمىي ھال سورىدى .

مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايىتىمىزدىكى چەت ئەل پېرىۋوتنى كۆچەيتىش خىزمىتى توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش چىقاردى .

9 ـ ئاي

1 ـ كۇنى

ۋىلكوم ، مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەت بويىچە 120 دىن ئارتۇق كادىرنى (بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى 31 نەپەر) تەشكىللەپ ، يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنى باش ـ قۇرۇش ئۇسۇلىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىچكىرىگە ئەۋەتتى .

ۋىلكوم ئوقۇتقۇچىلار بايرىمىنى داغدۇغىلىق تەبرىكلەش ، ئوقۇتقۇچىلارنى ھۆرمەت ـ لەش ، ماتارىپقا ئەھمىيەت بېرىش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ ، ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكوملار ، خەلق ھۆكۈمەتلىرى ۋە ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلاردىن ئوقۇتقۇچىلارغا كۆپرەك ئەھمىيەت بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

9 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن باشلاپ ، ۋىلايەت مىقياسىدا ئوقۇتقۇچىلارنى ھۆرمەتلەش جەھەتتە ھەر خىل پائالىيەتلەرنى قانات يايدۇرۇشنى قارار قىلدى. يەنە ، ۋىلايەت بويىچە 30 يىل ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان ئۇقۇتقۇچىلارنىڭ سالامەتلىكىنى بىر قېتىم تەكشۈرۈپ چىقىشنى قارار قىلدى .

3 ـ كۇنى

يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغان كونىشەھەر ناھىيىسى ئوپال يېزىسىدا ، يۇرتنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈشكە قەسەمىيات قىلىش چوڭ يىغىنى ئوتكۈزۈلدى . شۇ جايدىكى كادىرلار ، ئامما ، خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كوماندىرى ـ جەڭچىلىرى ۋە باشقا يېزىلاردىن يار ـ دەمگە كەلگەن ئەمگەكچىلەر بولۇپ ، 15 مىڭ كىشى چوڭ يىغىنغا قاتناشتى . ۋىلكومنىڭ شۇ ـ جىسى گوگاڭ ، ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق قاتارلىق رەھبىرى يولداشلار چوڭ يىغىنغا ئىشتىراك قىلدى.

ئاپتونوم رايونلۇق بىناكارلىق قوراشتۇرۇش باش شىركىتى ئوپال يېزىسىغا 500 مىڭ يۈەن پۇل ئاجرىتىپ ، ئاپەت رايونىدىكى خەلقنىڭ يۇرتىنى قايتىدىن گۈللەندۈرۈشىگە ياردەم بەردى .

8 ـ كۇنى

ۋىلكوم ، مەمۇرىي مەھكىمە يولداش گوگاڭنىڭ ۋىلايەت بويىچە چاقىرىلغان قەشقەرنى گۈللەندۈرۈش ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئاخىرلاشقان چاغدىكى سۆزىنى تارقاتتى.

9 ـ كۇنى

قەشقەردە ئوقۇتقۇچىلار بايرىمنى تەبرىكلەش چوڭ يىغىنى داغدۇغىلىق ئېچىلدى . 3500 دىن ئارتۇق ھەر مىللەت ئوقۇتقۇچىلىرى چوڭ يىغىنغا قاتناشتى . ۋىلكومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى ئابدۇغوپۇر سىدىق چوڭ يىغىندا سۆز قىلدى . چوڭ يىغىندا ئاپتونوم رايون بويىچە « باغۇەن مۇكاپاتى » غا مۇشەررەپ بولغان 57 نەپەر ئوقۇتقۇچىغا شەرەپ گۈۋاھنامىسى ۋە مۇكاپات سوممىسى تارقىتىپ بېرىلدى . ۋىلايەت ، شەھەردىكى مۇنەۋۋەر ماتارىپچىلارغا مۇكاپات بويۇمى تارقىتىپ بېرىلدى . 30 يىللىق ستاژغا ئىگە ئوقۇتقۇچىلارغا شەرەپ گۈۋاھنامىسى تارقىتىپ بېرىلدى.

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت ـ ماتارىپ باشقارمىسى ئاپتونوم رايون بويىچە « باغۇەن مۇكاپاتى » غا مۇشەررەپ بولغان ئوقۇتقۇچىلارنى تەكلىپ قىلىپ سۆھبەت يىغىنى چاقىردى . 57 نەپەر ئوقۇتقۇچى سۆھبەت يىغىنىغا قاتناشتى . ۋىلايەتلىك پارتىيە ، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىدىن چېن دېمىن ، ۋاڭ ۋېنچى ، ئېيسا شاكىرلار « باغۇەن مۇكاپاتى » غا مۇشەررەپ بولغان ئوقۇتقۇچىلارغا قىزىل گۈل تاقىدى .

10 ـ كۇنى

«قەشقەر گېزىتى» ۋىلكومىنىڭ شۇجىسى گوگانىڭ ئوقۇتقۇچىلار بايرىمنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن يازغان « پۈتكۈل جەمئىيەت ئوقۇتقۇچىلارنى ھۆرمەتلىشى ، ماتارىپقا ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك » دېگەن ماقالىسىنى باستى .

مەركىزىي ۋەكىللەر ئۆمىكى سەنئەت ئانسامبلى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى قۇسايىن سىيابايوپ ۋە مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ مۇئاۋىن نازىرى سەي گۈيمىڭنىڭ ھەمراھلىقىدا قەشقەرگە كېلىپ، ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن ئويۇن قويدى .

11 ـ كۇنى

مەركىزىي ۋەكىللەر ئۆمىكى سەنئەت ئانسامبلى قەشقەر ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيىدا تۇنجى مەيدان ھال سوراش ئويۇنى قويدى .

12 ـ كۇنى

ۋىلايەتلىك 9 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۇنى سەھەردە 1 ـ بالداق ئېلېكتر ئىستانسىسى ، كوندىشەھەر ئوپال يېزىسى قاتارلىق جايلاردا ، يەنە 6.9 بال قاتتىق يەر تەۋرىدى .

13 ـ كۇنى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ ، شەھەر ـ يېزا قۇرۇلۇش باشقارمىسىنىڭ ئۆي ـ مۈلۈك تىزىملاش ۋە ئۆي ـ مۈلۈك ھوقۇق گۈۋاھنامىسى ھەمدە يەر ئىشلىتىش گۈۋاھنامىسى يەڭگۈشلەش توغرىسىدىكى دوكلاتىغا قوشۇلدى .

15 ـ كۇنى

مەملىكەت بويىچە مەشھۇر يازغۇچى ـ سەنئەتچىلەرنىڭ ھال سوراش ، تەكشۈرۈش ئۆمىكى ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى يولداش سەيپۇللىنىڭ ھەمراھلىقىدا ، ئاپتوموبىل بىلەن قەشقەرگە كەلدى .

18 ـ كۇنى

ۋىلكوم ، مەمۇرىي مەھكىمە قەشقەر ۋىلايەتلىك مائارىپ خىزمىتى رەھبەرلىك گۇرۇپ ـ پىسى قۇرۇشنى قارار قىلدى . چېن دېسىن گۇرۇپپا باشلىقى ، ۋالۇ ۋېنچې ، ئېسىما شاكىر ، لۇمىڭجاۋ ، مەتتىسىن ھەلىمدىن قاتارلىقلار مۇئاۋىن گۇرۇپپا باشلىقى بولدى .

19 ـ كۇنى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ ، ۋىلايەت مىقياسىدا باج ـ مالىيىسىنى چوڭ تەكشۈرۈپ چىقىشنى قارار قىلدى .

21 ـ كۇنى

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ھاۋالىسىغا ئاساسەن ، ۋىلكوم ، مەمۇرىي مەھكىمە ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيىدا چوڭ يىغىن ئېچىپ ، شىنجاڭدا خىزمەت قىلغىنىغا 30 يىلدىن ئاشقان 89 نەپەر پىشقەدەم يولداشقا شەرەپ مىدالى ۋە شەرەپ گۇۋاھنامىسى تارقىتىپ بەردى . قەشقەر ۋىلايىتىدىن بۇنداق شەرەپ مىدالى ۋە شەرەپ گۇۋاھنامىسى ئالغانلار جەمئىي 2388 نەپەر بولۇپ ، بۇلارنىڭ كۆپچىلىكى 1949 ـ يىلى ھەربىي قىسىم بىلەن بىرگە شىنجاڭغا كەلگەن . ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوكاڭ ۋىلكومغا ۋە مەمۇرىي مەھكىمىگە ۋاكالىتەن يىغىندا سۆز قىلدى .

25 ـ كۇنى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە 1985 ـ يىلى قىش پەسلىلىك ئەسكەر ئېلىش بۇيرۇقى ئېلان قىلدى .

26 ـ كۇنىسى

ۋىلكوم ھەيئەتلىرىنىڭ كېڭەيتىلگەن يىغىنى چاقىرىلىپ ، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارـ تىيىسى مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ ھۆججەتلىرى ئۆگىنىلدى .

27 ـ كۇنىسى

ۋىلكوم ، مەمۇرىي مەھكىمە تېلېفۇن يىغىنى چاقىرىپ ، جايلاردىن رەھبەرلىكنى كۈـ چەيتىپ ، تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ، كۈزگى تېرىم ۋەزىپىسىنى سان ـ سۈپەتكە كاپالەتلىك قىلغان ھالدا ئورۇنلاشنى تەلەپ قىلدى . گوكاڭ ، ئابدۇغوپۇر سىدىق تېلېفۇن يىغىنىدا سۆز قىلدى .

مەمۇرىي مەھكىمە مال باھا باشقارمىسى ۋىلايەت ، شەھەردىكى ئالاقىدار تارماقلارنى تەشكىللەپ ، قەشقەر شەھىرىدىكى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ۋە كوللېكتىپ ئىگىلىكىدىكى 137 سودا ئورۇنلىرىنى ۋە يەككە تىجارەتچىلەرنى ئومۇميۈزلۈك بىر قېتىم تەكشۈرۈپ چىقتى.

29 ـ كۇنى

قەشقەر شەھىرىنىڭ باشلىقى ئابدۇقادىر چوڭ ، دەندۇڭ شەھىرىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى جاۋخۇا ، شاشى شەھىرىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى جاۋ زۇفۇلار ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا ئۈچ شەـ ھەرگە ۋاكالىتەن ، قەشقەر شەھىرى بىلەن دەندۇڭ ، شاشى شەھىرىنىڭ « 7 ـ بەشيىللىق پىلان » مەزگىلىدىكى ئىقتىسادىي ھەمكارلىق خىزمىتى توغرىسىدىكى پىكىرداشمىگە ئىمزا قويدى ، ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوكاڭ ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيىسى ئابدۇغوپۇر سىدىق ئىمزا قويۇش مۇراسىمىغا قاتناشتى .

10 - ئاي

1 - كۈنى

قەشقەر ۋىلايىتى ۋە قەشقەر شەھىرىدىكى ھەر مىللەت كادىر - ئامما‌دىن 50 مىڭدىن ئارتۇق كىشى خەلق مەيدانىدا داغدۇغىلىق چوڭ يىغىن ئېچىپ ، دۆلىتىمىز قۇرۇلـ ھايلىقىنىڭ 36 يىللىقىنى ۋە ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىنى قىزغىن تەبرىكلىدى .

ۋىلكومنىڭ شۇجىسى كوكالاڭ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭئۇالىيسى ئابدۇغوپۇر سەدىق ئايرىم- ئايرىم ھالدا قەشقەر كېزىتىدە « پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ شانلىق نۇرى ئاستىدا ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلغان 30 يىل » ، « بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ ، غەلىبىسىرى ئالغا باسايلى » دېگەن ماۋزۇدا ماقالە ئېلان قىلدى .

3 - كۈنى

جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن ، پارلامېنت كېڭەش ئەزاسى سەئىد ئابباس شاھ باشچىلىقىدىكى پاكىستان ھۆكۈمىتى ۋەكىللەر ئۆمىكى ئاپتونوم رايونىمىز قۇرۇلغاد- لىقىنىڭ 30 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتىگە قاتناشقاندىن كېيىن ، دوستانە زىيارەتتە بولۇش ئۈچۈن ئايروپىلان بىلەن قەشقەرگە يېتىپ كەلدى .

4 - كۈنى

قەشقەر تىببىي مەكتەپ ئۇنجى قېتىملىق خەنزۇلار دوختۇرلۇق كەسپى ئالىي تېخنىكوم سىنىپى ئوقۇش باشلىدى . بۇ ئىككى ئالىي تېخنىكوم سىنىپىدىكى 80 نەپەر كۇرسانت مەم- لىكەت بويىچە بىر تۇتاش ئىمتىھان ئارقىلىق تاللانغان بولۇپ ، ئوقۇش مۇددىتى ئۈچ يىل بولىدۇ .

8 - كۈنى

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ، كوۋۇيۈەننىڭ سەمىمىي غەمخورلۇقىنى ئېلىپ ، مۇئاۋىن ئۆمەك باشلىقى جۇ ۋېنيۈەن ، ۋاڭ گوچۈەن باشچىلىقىدىكى مەركەز ۋەكىللەر ئۆمىكىدىكى 13 كىشى ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى ، سىياسىي - قانۇن كو- مىتېتىنىڭ شۇجىسى ھامىدىن نىياز ۋە ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رە- ئىسى مېڭ شۇلىننىڭ ھەمراھلىقىدا ، مەخسۇس ئايروپىلان بىلەن قەشقەرگە كېلىپ ، قەش- قەردىكى ھەر مىللەت ، ھەر ساھەدىكىلەرنىڭ داغدۇغىلىق ، قىزغىن قارشى ئېلىشىغا سازاۋەر بولدى .

10 - كۈنى

ئاقسۇ 2 - يېنىك سانائەت سىستېمىسى تەكشۈرۈش ئۆمىكىدىكى 24 كىشى قەشقەر ۋىلا- يىتىدە ئېكسكۇرسىيە ۋە زىيارەتتە بولۇش ئۈچۈن يېتىپ كەلدى .

12 - كۈنى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك تەمىنات - سودا كوپېراتىپىنىڭ « ۋىلايىتىمىز- نىڭ خىمىيىۋى ئوغۇت ، دېھقانچىلىق دورىلىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىنى كۈچەيتىش توغ- رىسىدىكى پىكىرى » نى تەستىقلاپ تارقاتتى .

13 - كۈنى

10 - چىسلادىن 13 - چىسلاغىچە، ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ماتارىپ، پەن - تېخنىكا خىزمىتى يىغىنى چاقىردى . يىغىندا « ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ماتارىپ تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى » ۋە « ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ پەن - تېخنىكا تۈ-

زۇلمىسى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى» ھەمدە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ بۇ ئىشكى قارارىنى ئىزچىللاشتۇرۇش توغرىسىدىكى پىكرى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ماۋارىپ، پەن-تېخنىكا خىزمىتى يىغىنىنىڭ روھى يەتكۈزۈلدى ۋە ئۆگىنىلدى. ۋىلايىتىمىزدىكى ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈلۈپ، ۋىلايەت تۈزۈپ چىققان ماۋارىپ، پەن-تېخنىكا تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى يولغا قويۇش لايىھىسى مۇزاكىرە قىلىندى ۋە ئۇنىڭغا تۈزىتىش كىرگۈزۈلدى. ۋىلايەتتىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىدىن گوگالۇ، شۇشىياۋچىلىق، ۋالۇ ۋېنچى، گوشىڭ-سەن، يالۇ جەنشى، ئېيسا شاكىر قاتارلىق يولداشلار يىغىنغا قاتناشتى ۋە سۆز قىلدى. ناھىيە (شەھەر) لەر، يېزىلاردىكى ماۋارىپنى ۋە پەن-تېخنىكىنى ئاساسلىق باشقۇرىدىغان رەھبىرىي يولداشلار ھەمدە ۋىلايەت، ناھىيە (شەھەر) لەردىكى ئالاقىدار تارماق-لارنىڭ رەھبەرلىرى ۋە بىر قىسىم نۇقتىلىق مەكتەپلەرنىڭ مەسئۇللىرى بولۇپ، 370 تىن ئارتۇق كىشى يىغىنغا قاتناشتى.

15 - كۈنى

ۋىلايەتلىك ئايالار بىرلەشمىسى يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ توپلۇق يېزىسىدا يېزىلار-دىكى يەسلى خىزمىتى بويىچە نەق مەيدانda تەجرىبە ئالماشتۇرۇش يىغىنى چاقىردى. ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى شۇشياۋچىلىق يىغىنغا قاتناشتى.

16 - كۈنى

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە «ۋىلايىتىمىزنىڭ دېھقانچىلىق رايونلىرىدىكى ئېتىز-ئېرىقلارنى ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇش قەدىمىنى تېزلىتىپ، ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇش پىلانىنى مۇددەتتىن بۇرۇن ئەمەلگە ئاشۇرۇش توغرىسىدا قارار» چىقاردى.

ۋىلكوم ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرىدىن پارتىيە مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ ھۆججەتلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشكە ۋە تەشۋىق قىلىشقا تەشكىللەپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشنى تەلەپ قىلدى.

ئۆزى مەبلەغ تەييارلاپ، يەر شارىنى ئايلىنىپ ساياھەت، زىيارەت قىلىدىغان مۇخبىر يەن شۇگۇالۇ، جاك جيەنشېڭلار خونجىراپ ئېغىزىدىن ئۆتۈپ، پاكىستاننى زىيارەت ۋە ئېكسكۇرسىيە قىلىشقا ماڭدى.

17 - كۈنى

ۋىلكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمە ئېتىز-ئېرىقلارنى ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇش يىغىنى چاقىردى. يىغىن جايلارنىڭ تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ، قەدەمنى تېزلىتىپ، 1988 - يىلى ئېتىز-ئېرىقلارنى پۈتۈنلەي ئورمان بىلەن تورلاشتۇرۇپ بولۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلىشنى تەلەپ قىلدى. ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگالۇ يىغىندا سۆز قىلدى.

قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن داغدۇغىلىق يىغىلىش ئۆتكۈزۈپ، مەكتەپ قۇرۇلغا دىلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى تەبرىكلىدى.

مەمۇرىي مەھكىمە ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، جايلاردىن تۇبېركۇلىيوز كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە داۋالاش خىزمىتىنى كۈچەيتىش، تۇبېركۇلىيوز كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش-داۋالاش ئورگانلىرىنى قۇرۇش ۋە مۇكەممەللەشتۇرۇش، تۇبېركۇلىيوز كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش-داۋالاش قوشۇنىنى تولۇقلاشنى تەلەپ قىلدى.

19 - كۈنى

پاكىستان تېلېۋىزىيە شىركىتى خەلقنارا ئالماشتۇرۇش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئىززەت ئەشۇپ باشچىلىقىدىكى « ئۈمىد يولى » ناملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرىنى سۈرەتكە ئېلىش گۇرۇپپىسىدىكى ئالتە كىشى جۇڭگو تېلېۋىزىيە تىياتىرى ئىشلەش مەركىزىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ۋېن يېڭگۇانىڭ ھەمراھلىقىدا ، ئۈرۈمچىدىن قەشقەرگە يېتىپ كەلدى . بۇ تېلېۋىزىيە فىلىمىدە جۇڭگو - پاكىستان ئىككى دۆلەت خەلقىنىڭ چوڭقۇر دوستلۇقى نامايەن قىلىنغان .

ۋىلايىتىمىزدە 2000 دىن ئارتۇق كىشى تۇنجى قېتىم ئالىي ماتاربىپ بويىچە ئۇزلىكسىز دىن ئۆگىنىۋېلىش ئىمتىھانىغا قاتناشتى .

21 - كۈنى

قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە ۋە قەشقەر شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن ، مەشھۇر ئۇيغۇر - چاڭچىلە ئارتىستكىسى ئالتۇنخان (ماگۈيفېن) نىڭشيا خۇيزۇ ئاپتونوم رايونلۇق چىنجۇ تىياتىر ئۆمىكىنى باشلاپ قەشقەرگە يېتىپ كەلدى .

مەمۇرىي مەھكىمە دېھقانچىلىق باشقارمىسىنىڭ « يېزىلاردىكى ھەمكارلىق ئىقتىسادى ئىگىلىك باشقۇرۇش خىزمىتى يېڭىسىنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدىكى دوكلات » ئىنى تەستىقلاپ تارقاتتى .

23 - كۈنى

ۋىلكوم « پەن - تېخنىكىغا تايىنىپ ، قەشقەرنىڭ ئىقتىسادىنى گۈللەندۈرۈشتىكى بىر قانچە مەسىلە توغرىسىدا قارار » چىقاردى .

25 - كۈنى

قەشقەر ۋىلكوم ، مەمۇرىي مەھكىمە ۋە قەشقەر شەھىرىنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن، جياڭسۇ ئۇلكىسى نەنتۇڭ شەھەرلىك پارتكومىنىڭ دائىمىي ھەيئىت ئەزاسى ، باش كاتىپى چۇ پېيىەن ، شەھەرلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى سۈن دەن يېتەكچىلىكىدىكى پارتىيە ، ھۆكۈمەت ۋەكىللەر ئۆمىكىدىكى 12 كىشى قەشقەرگە يېتىپ كەلدى .

شىنجاڭ بويىچە ئەڭ زور تەنتەربىيە سارىيى - قەشقەر تەنتەربىيە سارىيىغا ئىش باشلاندى .

28 - كۈنى

ۋىلكوم پارتىيە مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ ھۆججەتلىرىنى ئۆگىنىش بويىچە 1 - قارارلىق كۇرس ئاچتى . ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ناھىيىلەردىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرى ۋە ناھىيە (شەھەر) لىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈم رەھبەرلىرى ۋە پارتىيە مەكتەپلىرىنىڭ رەھبەرلىرى بولۇپ ، جەمئىي100 دىن ئارتۇق كىشى ئۆگىنىش كۇرسىغا قاتناشتى.

11 - ئاي

1 - كۈنى

مەملىكەت بويىچە سوت مەھكىمىلىرى كادىرلىرىنىڭ ئىشتىن سىرتقى قانۇن ئۆگىنىۋېلىش قەشقەر شۆبە مەكتىپى ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا سوت مەھكىمىسىدە ئوقۇش باشلىدى.

ۋىلايەتلىك خەلق سوت مەھكىمە كادىرى ئوقۇشقا قاتناشتى . بۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇش مۇددىتى ئۈچ يىل بولىدۇ .

2 ـ كۇنى

ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئىشلىرى نازارىتى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق شەھەر ـ يېزا قۇرۇلۇش مۇھىت ئاسراش نازارىتىنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن ، قەشقەرگە كېلىپ ئۈچ ئاي كېنو ـ لوگىيە ، خىمىيەۋى ، ئېكولوگىيىلىك تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان چاغچۇن كېنولوگىيە ئىنىستىتۇتىنىڭ دوتسېنتى لىن نيەنفېڭ قاتارلىق 10 نەچچە كىشى ۋىلايەتلىك تەكشۈرۈش ـ چارلاش ۋەزىپىسىنى غەلىبىلىك ئورۇنلاپ بولدى .

ئىنتىپاق ۋىلكومى قارار چىقىرىپ ، قاچقۇن جىنايەتچىلەر بىلەن باتۇرانە ئېلىشىپ قۇربان بولغان ئابدۇۋەلى ئىمىنگە « نەمۇنىچى ئىنتىپاق ئەزاسى » دېگەن شەرەپلىك نام بېرىپ ، ۋىلايەتلىك مەركىزىي ھەر مىللەت كومىتېتىنى ئۇنىڭدىن ئۆگىنىشكە چاقىردى.

4 ـ كۇنىدىن 6 ـ كۇنىگىچە

ۋىلكوم كېڭەيتىلگەن يىغىن چاقىردى ، يىغىندا پارتىيە مەملىكەتلىك ۋەكىللەر يىغىنىنىڭ ۋە 12 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 4 ـ ، 5 ـ ئومۇمىي يىغىنىنىڭ روھى يەتكۈزۈلدى ۋە ئۆگىنىلدى . ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم 3 ـ نۆۋەتلىك 6 ـ سانلىق ئومۇمىي ئەزالار يىغىنىنىڭ روھى يەتكۈزۈلدى ۋە ئۆگىنىلدى .

7 ـ كۇنى

ۋىلايەت شەھۋانە نەرسىلەرنى تەكشۈرۈپ مەنئىي قىلىش توغرىسىدا تېلېفون يىغىنى چاقىرىپ ، جايلاردىن شەھۋانە نەرسىلەرنى تەكشۈرۈپ مەنئىي قىلىش خىزمىتىنى ئەستايىدىل ئوبدان ئىشلەپ ، ۋىلايەتلىمىزنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشنى تەلەپ قىلدى .

8 ـ كۇنى

ۋىلايەت تۇبېركۇلېيوز كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ـ داۋالاش خىزمىتى يىغىنى چاقىرىپ ، جايلاردىن تۇبېركۇلېيوزنىڭ ئالدىنى ئېلىش ـ داۋالاش ئورگانلىرىنى تېزدىن قۇرۇپ چىقىش ، قوشۇننى تېزدىن تولۇقلاشنى تەلەپ قىلدى . ئاپتونوم رايونلۇق سەھىيە نازارىتىنىڭ نازىرى رەقىپ ئابباس ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى ئىيا شاكىر ، ۋىلكومنىڭ ئەزاسى ۋاڭ ۋېنچى يىغىنغا قاتناشتى ۋە سۆز قىلدى.

9 ـ كۇنى

ۋىلكومنىڭ تەستىقى ئارقىلىق ، ۋىلايەتتە قانۇن بىلىملىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى. ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى تىلىۋالدى توختى گۇرۇپپا باشلىقى ، ۋاڭ ۋېنچى ، ئابدۇرېھىم قادىر ، لىيۇ گېنچېڭ ، چۈەن دېيى ، ۋۇجېۋىنلەر مۇئاۋىن گۇرۇپپا باشلىقى بولدى. رەھبەرلىك گۇرۇپپا قارىمىقىدا ئىشخانا تەسىس قىلىندى.

مەمۇرىي مەھكىمە قەشقەر ۋىلايەتلىك گىلەمچىلىك كارخانىسىنى ۋىلايەتلىك يۇڭ توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا ئۆزگەرتىشنى قارار قىلدى.

11 ـ كۇنى

جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى شاڭخەي رەسىتخانىسى بىلەن ئۇرۇمچى سۈنئىي ھەمراكۇزىتىش پونكىتى بىرلىشىپ تەشكىل قىلغان ھاللىي قۇيرۇقلۇق يولتۇزنى كۈزىتىش ئەتىرىتى بۈگۈن سەھەردە ۋىلايەتلىمىزدە 20 پارچە ئاستىرونومىيىلىك سۈرەت تارتتىۋە بۇ يولتۇزنىڭ ئارقىغا قايتىۋاتقان ھاللىي قۇيرۇقلۇق يولتۇزى ئىكەنلىكى ئىسپاتلاندى.

13 - كۈنى

ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ قەھرىمان-نەمۇنىچىلار دوكلات بېرىش ئۆمىكى 6 - شۆبە ئۆمە - كىدىكى ئىككى نەپەر قەھرىمان شۇ شياۋدەن، دۇڭ خەيجياڭ قەشقەرگە يېتىپ كېلىپ، ۋىلە- كوم، مەمۇرىي مەھكىمە، جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى، قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونىي ، يېزا ئىگىلىك 3 - دىۋىزىيىسى ۋە قەشقەر شەھىرىدىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە رەھبەر- لىرىنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا سازاۋەر بولدى. «قەشقەر گېزىتى» بۇ مۇناسىۋەت بىلەن «جەنۇبىي لېنىيىدىكى قەھرىمان - نەمۇنىچىلاردىن ئۆگىنىپ، يۈكسەك غايە تىكلەيلى» دېگەن سەرلەۋھىلىك ئوبزورچى ماقالىسى ئېلان قىلدى. 14- چىسلا قەشقەردىكى ھەر ساھەدىكى - لەردىن 6000 دىن ئارتۇق كىشى ئىككى قەھرىمانلىق دوكلاتىنى ئاڭلىدى.

ج ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭخۇامەملىكەتلىك تەيۋەنلىك قېرىنداشلار بىرلەشمىسىنىڭ باشلىقى لىن لىيۈن ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم بىرلىكىپ بۆلۈمىنىڭمۇ- ئاۋىن باشلىقى مەمتىمىن توختىنىڭ ھەمراھلىقىدا قەشقەرگە يېتىپ كەلدى. ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى شۇ شياۋچېڭ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭمۇئاۋىنۇالىيسى زىننەتئۆمەر ئايرود- رومغا چىقىپ ئۇلارنى كۈتۈۋالدى.

17 - كۈنى

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە يىغىن چاقىرىپ، مەملىكەتلىك ۋە ئاپتونوم رايونلۇق قا- نۇن - تۈزۈم تەشۋىقاتىتەربىيە خىزمىتى يىغىنىنىڭ روھىنى يەتكۈزدى. يىغىندا ۋىلايەت- لىك قانۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش بويىچە بەش يىللىق پىلانى تۈزۈپ چىقىلدى. ۋىلايەتلىك قانۇن-ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتى ئورۇنلاشتۇرۇلدى.

ۋىلايەت يەكەندە جەمئىيەت ئامانلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەش بويىچە تەجرىبە ئال- ماشتۇرۇش يىغىنى چاقىرىدى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم سىياسىي - قانۇن كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى جىڭ جيەنگو، ۋىلكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى تىلمۇالدى توختى يىغىن- غا قاتناشتى ۋە سۆز قىلدى.

18 - كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىكىنى رايونلارغا ئايرىش يىغىنىنىڭ خاتى- رىسىنى تارقاتتى.

19 - كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەت مىقياسىدا قەرز پۇللارنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈشنى قارار قىلدى ۋە بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇقتۇرۇش چىقاردى.

20 - كۈنى

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى سۈڭ خەنلياڭ خەلق ئاۋدىتانىيە ئايروپىلا- نىغا ئولتۇرۇپ، خىزمەت تەكشۈرۈش ئۈچۈن قەشقەرگە يېتىپ كەلدى.

ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمى ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، جايلاردىن تېز ھەرىكەتكە كېلىپ ، ئازادلىق ئارمىيە قەھرىمان - نەمۇنىچىلىرىدىن ئۆگىنىش دولقۇنىنى قوزغىتىشنى تەلەپ قىلدى.

22 - كۈنى

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدلىيە نازارىتى قەشقەردە جەنۇبىي شىنجاڭ ئوچاستىكىسى بويى- چە ھۆكۈمەت گۇۋاھلىقى كادىرلىرى كۇرسى ئاچتى. بۇ كۇرسقا بايىنغۇلىن، قىزىلسۇ، ئاقسۇ،

قەشقەر، خوتەندىن مۇبارەت بەش ۋىلايەت،ئوبلاستتىكى 64 نەپەر ھۆكۈمەت‌كۈۋاھلىقى ھادىسى قاتناشتى.

24 ـ كۈنى

قەشقەر ۋىلكوم ، مەمۇرىي مەھكىمە پەيزاۋات ناھىيىسىدە نەق مەيدانىدا ئىش بېجىرىش يىغىنى ئېچىپ، قانداق قىلىپ پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ تامرات قىياپىتىنى ئىمكان قەدەر تېز ئۆزگەرتىشكە ياردەم بېرىش مەسىلىسىنى مۇزاكىرە قىلدى. ۋىلكومنىڭ شۇجىسى كوگالاق، مۇئاۋىن شۇجىلىرىدىن شۇشياۋچىڭ، چېن دېمىن، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن‌ۋالىيلىرىدىن ياڭ جەنشى، لى دېخۇڭ، زىننەت ئۆمەر ۋە يېزا خىزمىتى بۆلۈمى، ئىقتىساد كومىتېتى، پىلان كومىتېتى، مالىيە باشقارمىسى، دېھقانچىلىق باشقارمىسى، سۇ ئىشلىرى باشقارمىسى ، پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى قاتارلىق ئون ئالاقىدار تارماقنىڭ مەسئۇللىرى يىغىنغا قاتناشتى. يىغىندا بەزى كونكرېت مەسىلىلەر نەق مەيداندىلا ھەل قىلىندى. يىغىن ئاخىرلاشقاندىن چاغدا، پەيزاۋات ناھىيىسىدە خىزمەت تەكشۈرۈۋاتقان ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى سۇڭ خەنلياڭ مۇھىم سۆز قىلدى.

25 ـ كۈنى

جۇڭگو‌ـپاكستان چېگرا سودا ۋەكىللەر ئۆمىكى قەشقەر ۋىلايەتلىك تاشقى سودا ئىدارىسىدا «1985 ـ يىللىق مالغا قاراپ باھا كېڭىشىش توختىمى» غا ئىمزا قويۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى. جۇڭگو تەرەپ ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ باشلىقى لى دېجېيې ۋە پاكستان تەرەپ ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ مەسئۇلى شېر باھامېر بەش دىلىيون رۇپىيە قىممەتلىدىكى توختامغا ئىمزا قويدى.

28 ـ كۈنى

ئاپتونوم رايون جەنۇبىي شىنجاڭ ئوچاستىكىسى بويىچە چاقىرغان ئاپەتكە قارشى تۇرۇپ،چارۋىلارنى قوغداش جىددى يىغىنى قەشقەردە ئېچىلدى. يىغىن ۋىلايەت، ئوبلاستلار ـ دىن رەھبەرلىكنى كۆچەيتىپ، بالدۇر ئورۇنلاشتۇرۇش؛ ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەپ،ئوت‌چۆپكە قاراپ چارۋا بېكىتمەسلىك؛ ئوت‌ـچۆپلەرگە ئىش قوشۇش خىزمەتلىرىنى ئوبدان تەشكىللەشنى تەلەپ قىلدى.

30 ـ كۈنى

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى سۇڭ خەنلياڭ ۋىلايەتلەرنى 11 كۈن تەكشۈرۈپ‌ـتەتقىق قىلىپ، بۈگۈن خەلق ئاۋىئاتسىيە ئايروپىلانى بىلەن ئۈرۈمچىگە قايتتى.

يېزا ئىگىلىك 3 ـ دەۋرىيىسى تۈنجى قېتىملىق مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بويىچە تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى ئاچتى.

مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك «1ـ قېتىملىق يەر باشقۇرۇش خىزمەت يىغىنىنىڭ خاتىرىسى»نى تارقاتتى.

12 - ئاي

3ـ كۈنى

قەشقەر شەھەرلىك ياشلار بىرلەشمىسى دوكلات يىغىنى ئۆتكۈزدى، يىغىندا مەملىكەتلىك ياشلار بىرلەشمىسىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو ياشلىرىنىڭ ياپونىيىنى زىيارەت قىلىش دوستلۇق پاراخوتى ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ ئەزاسى، يەكەن ناھىيىلىك مىللىي شىپاخانىسىنىڭ ئۆز ـ يېڭ دوختۇرى نەمتۇللا ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار ۋە قەشقەر شەھىرىدىكى ئو ـ

رؤيلاردىكى 300 دىن ئارتۇق ئىتتىپاق كادىرغا ياپونىيەنى زىيارەت قىلىش ئەھۋالىدىن دوكـ لات قىلدى.

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك قانۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش رەھبەرلىك گـۇرۇپپىسى تـەۋزۇپ چىققان «قەشقەر ۋىلايىتىدىكى قانـۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش بويىچە بەش يىللىق پىلانى» نى تەستىقلاپ تارقاتتى. جايلاردىن ۋە ئورۇنلاردىن ئۇنى ئەستايىدىل يولغا قويۇشنى تەلەپ قىلدى.

6ـ كۈنى

ئىتتىپاق قەشقەر ۋىلكومى 2ـئوتتۇرا مەكتەپ ۋە 6ـئوتتۇرا مەكتەپتە ئايرىم-ئايرىم يىغىن چاقىرىپ، «9ـدېكابىر» ھەرىكىتىنىڭ 50يىللىقىنى خاتىرىلىدى.

7ـ كۈنى

ۋىلكوم، مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتكە بىۋاستە قارىشىلىق ئورۇنلاردىكى رەھبىرىي كادىرلار يىغىنىنى چاقىرىپ، مەملىكەتلىك ۋە ئاپتونوم رايونلۇق قانۇن تەشۋىقاتى خىزمىتى يىغىنىنىڭ روھىنى يەتكۈزدى.

13ـ كۈنى

قەشقەر شۆبە ھەربىي رايونى 1985ـيىللىق ئەتىجىلەرنى تەقدىرلەش يىغىنى چاقىرىدى. سەككىز ئىلغار كوللېكتىپ ۋە 67 ئىلغار شەخسىي چوڭ يىغىندا تەقدىرلەندى ۋە مۇكاپاتلاندى. شۆبە ھەربىي رايونىنىڭ ئاسىياسىي كومىسسارى، قەشقەر ۋىلكومىنىڭ شۇجىسى گوگالۇ چوڭ يىغىندا سۆز قىلدى. جەنۇبىي شىنجاڭ ھەربىي رايونى، قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە، يېزا ئىگىلىك 3ـدۆبزىيىسىدىكى رەھبىرىي يولداشلار چوڭ يىغىندا تەبرىك سۆزى سۆزلىدى. قەشقەر شەھەرلىك پارتكوم، شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى چوڭ يىغىنغا لەۋھە تەقدىم قىلدى. قەشقەر 12ـباشلانغۇچ مەكتەپتىكى پىئونېرلار چوڭ يىغىندا بېغىشلىما سۆزى ئوقىدى.

16ـ كۈنى

ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگالۇ ۋىلايەت بويىچە چاقىرىلغان دېھقانچىلىق يىغىنىدا قىلغان سۆزىدە، «7ـبەشىللىق پىلان» مەزگىلىدە ۋىلايىتىمىزنىڭ تاۋار ئىگىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىكى ئالتە تۈرلۈك تۈپ تەدبىرنى ئوتتۇرىغا قويدى: ① ھەردەرىجىلىك رەھبەرلىك ئىدىيە جەھەتتىن يەنىمۇ بۇرۇلۇش ياسىشى، پارتكوم شۇجىلىرى ئومۇمىي ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنى قولىدا تۇتۇشى لازىم؛ ② ھازىر يولغا قويۇلۇۋاتقان باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىپ، تاۋار ئىگىلىكى تەرەققىياتىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشىش لازىم؛ ③ يېزىلاردىكى كەسىپ قۇرۇلمىسىنى داۋاملىق تەڭشەش، ئىلمىي، مۇۋاپىق، ئىشەنچلىك بولۇش لازىم؛ ④ ئۆز جايىنىڭ ئەۋزەللىكىنى جارىي قىلدۇرۇپ، باغۋەنچىلىك، چارۋىچىلىق قاتارلىق ھەر خىل تاۋار ئىشلەپچىقىرىش بازىلىرىنى قۇرۇپ چىقىش لازىم؛ ⑤ تاۋار ئىگىلىكىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن، يېزا ئىگىلىكىنىڭ تىجارەت باشقۇرۇش چارىسىنى ئىسلاھ قىلىش لازىم؛ ⑥ تېخنىكا ئىسلاھاتىنى كۈچەيتىپ، پەن تەتقىقات تۈزۈلمىسىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش لازىم.

18ـ كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە چېگرا ئېغىزى خىزمىتى ۋەتاشقى ئىشلار خىزمىتى يىغىنى چاقىرىپ، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ خوتەنچىراپ ئېغىزىنى باشقاتەللەركەئېچىۋېتىشىنىڭ تەي

يارلىق خىزمەتلىرىنى ئوبدان ئىشلەش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشنىڭ روھىنى ۋەجۇدگە چىقىرىپ، پاكىستان ئىككى دۆلەت ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ باشقا ئەللەر گىرادانلىرىغا قارىتا خوشنىچىراپ تاغ ئېغىزىنى ئېچىۋېتىش توغرىسىدىكى يىغىنىنىڭ مۇھىم خاتىرىسىنى يەتكۈزدى.

19 ـ كۈنى

قەشقەر ۋىلايەتلىك، شەھەرلىك بىرلىكسەپ تارماقلىرى چوڭ يىغىن چاقىرىپ، گومىندانىنىڭ ھەقىقەتكە قايتقان 23 نەپەر خادىملىرىغا «ھەقىقەتكە قايتىش كۈۋاھنامىسى» تارقىتىپ بەردى. قالغان 800 دىن ئارتۇق كىشىگە ناھىيە (شەھەر) لەر ئارقا ـ ئارقىدىن تارقىتىپ بېرىدۇ.

ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمى ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، 1986ـيىلىدىن باشلاپ كادىرلارنىڭ سىياسىي ئۆگىنىشىدىن ئىستىمان ئېلىش تۈزۈمىنى تۈرغۇزۇشنى قارار قىلدى.

ئايالار خىزمىتى ئۈستىدە تەكشۈرۈش ـ تەتقىق قىلىش ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونلۇق ئايالار بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى رۇشەن قاتارلىق تۆت كىشى قەشقەرگە يېتىپ كەلدى.

20 ـ كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك ئىقتىسادىي تېخنىكا ھەمكارلىق ئىشخانىسىنىڭ «سىرتقى جايلاردىن كېلىپ كارخانا، كەسىپي ئورۇنلارنى قۇرماقچى بولغان كىشىلەرنى قارشى ئېلىش توغرىسىدىكى ئېتىبار بېرىش چارىسى» نى تەستىقلىدى.

23 ـ كۈنى

ۋىلكوم تەشۋىقات بۆلۈمى ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ جايلاردىن ۋەئورۇنلاردىن كادىرلارنىڭ مۇئىتىزىملاشقان نەزەرىيە تەربىيىسىنى ئەستايىدىل، ئوبدان ئىشلەشنى تەلەپ قىلدى.

مەمۇرىي مەھكىمە جۈڭگو بانكىسىنىڭ قەشقەر تارماق بانكىسىنى قۇرۇشنى قارار قىلدى.

25 ـ كۈنى

قەشقەر ئايرودرومىنىڭ ئايروپىلان كۆتۈش بىناسى ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچە قۇرۇلۇشلىرى پۈتۈپ، ئىشلىتىشكە تاپشۇرۇپ بېرىلدى. مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى يالقۇنە شى، ئورۇمچى ئاۋىئاتسىيە ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى رېن جىندې، قەشقەر شەھىرىنىڭ باشلىقى ئابدۇقادىر چوڭ، مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى فاڭ زۇڭچېن، جەنۇبىي شىنجاڭ بىناكارلىق قۇرۇلۇش شىركىتىنىڭ باش دېرىكتورى فۇچۇنشېڭ ۋە ئالاقىدار ئورۇنلارنىڭ ۋەكىللىرى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش يىغىنىغا قاتناشتى.

26 ـ كۈنى

مەمۇرىي مەھكىمە ۋىلايەتلىك ئىقتىساد كومىتېتىنىڭ «ناھىيىدىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمەتلىرىدە ئۆلچەم مەمۇرىي تارماقلىرىنى تەسىس قىلىش توغرىسىدىكى دوكلاتى» نى تەستىقلاپ تارقاتتى.

31 ـ كۈنى

1986ـيىلى يېڭى يىل ئەرپىسىدە، ۋىلكومنىڭ شۇجىسى گوگاڭ قىزغىنلىق ۋە ئۈمىدۋارلىق بىلەن تولغان يېڭى يىل بېغىشلىمىسى ئېلان قىلدى، بۇ بېغىشلىمىسىنىڭ ماۋزۇسى: «نەتىجىلەرنى جارى قىلدۇرۇپ، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ، يېڭى غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرەيلى!» (تاڭ تېيجىڭ)

مۇندەرىجە قوشۇمچىلىرى

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ بىر قىسىم ستاتىستىكىلىق سانلىرى

(ۋىلايەتلىك ستاتىستىكا باشقارمىسى تەمىنلىگەن ماتېرىيال)

1985- يىللىق قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ تەشكىلات ئەھۋالى

1985- يىلى 12- ئاينىڭ 30- كۈنى

	بازار ۋە بېرىۋ سانى				ناھالە كۆرسەتكۈچى			ناھالە كۆرۈنۈشى			ئومۇمىي خەلق مۇئۇلۇكچىلىكىدىكى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىق، بېلىقچىلىق مەيدانلىرى				
	جەمئى	بازار ۋەكچا	بېرىۋ	بۇنىڭدىن ئېچىلغان يېڭى بېرىۋ	جەمئى	شەھەر-بازار ناھالە كۆرسەتكۈچى	كەنت	جەمئى	شەھەر-بازار ناھالە كۆرۈنۈشى	كەنت	جەمئى	دېھقانچىلىق مەيدانى	ئورمانچىلىق مەيدانى	چارۋىچىلىق مەيدانى	بېلىقچىلىق مەيدانى
جەمئى	160	26	134	3	2406	96	2310	12395	784	11611	60	22	18	12	8
قەشقەر شەھىرى	7	4	3	—	76	38	38	536	290	246	3	1	—	—	2
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	15	3	12	—	233	7	226	1281	78	1203	7	4	1	1	1
كونىشەھەر ناھىيىسى	18	1	17	—	219	—	219	1654	59	1595	5	1	1	2	1
يېڭىسار ناھىيىسى	13	1	12	—	162	4	158	894	48	846	5	1	3	—	1
يوپۇرغا ناھىيىسى	9	1	8	—	101	8	93	568	—	568	5	2	1	2	—
يەيزاۋات ناھىيىسى	13	2	11	—	275	—	275	1504	52	1452	4	1	2	—	1
يەكەن ناھىيىسى	20	4	16	1	485	8	477	2448	52	2396	8	4	2	1	1
پوسكام ناھىيىسى	12	2	10	1	133	4	129	642	19	623	4	2	2	—	—
تاغارلىق ناھىيىسى	19	2	17	—	317	16	301	1333	79	1254	5	2	1	2	—
يەكىت ناھىيىسى	9	1	8	—	134	3	731	676	48	528	5	1	3	—	1
مارالبېشى ناھىيىسى	13	4	9	—	231	5	226	919	59	850	4	1	2	1	—
تاشقورغان ناھىيىسى	12	1	11	1	40	3	37	50	—	50	2	—	—	2	—
نەسىللىك چارۋا مەيدانى	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—
يەپلو دېھقانچىلىق مەيدانى	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
تارا قىلچىن دېھقانچىلىق مەيدانى	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—

ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ مەھەللىلەرنىڭ سانى ئومۇمىي دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنىڭ سانى بار

1985- يىلىدىكى قەشقەر ۋىلايەتلىك نوپۇس ئەھۋالى

دەرلىكى، نادەم

	نوپۇسى نوپۇس	جىنسى		شەھەر - يېزىلاردا		كەسىپلەر بويىچە	
		ئەر	ئايال	شەھەردە	يېزىلاردا	يېزا ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللانمايدىغانلار	يېزا ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللانمايدىغانلار
جەمئى	2361838	1200318	1161520	349987	2011851	438099	1923739
قەشقەر شەھىرى	193522	98759	94763	145996	47526	145996	47526
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	213269	109.158	104111	23212	190057	23212	190057
كونىشەھەر ناھىيىسى	289050	146561	142489	8415	280635	18023	271027
يېڭىسار ناھىيىسى	161495	82.379	79116	13606	147889	18341	143154
پوپۇرغا ناھىيىسى	96495	48704	47791	8123	88372	9103	87392
پەيزاۋات ناھىيىسى	225279	116282	108997	—	225279	15693	209586
يەكەن ناھىيىسى	452682	226987	225695	47725	404.957	61423	391259
پوسكام ناھىيىسى	116833	58554	58279	18543	98290	26993	89840
قاغىلىق ناھىيىسى	272911	138845	134066	45645	227266	52777	220134
مەكىت ناھىيىسى	127289	63656	63633	19991	107298	23487	103802
مارالبېشى ناھىيىسى	180792	91508	89284	18731	162061	34390	146402
تاشقورغان ناھىيىسى	22032	11568	10464	—	22032	5495	16537
تەسىللىك چارۋا مەيدانى	957	598	359	—	957	321	636
يەيلو دېھقانچىلىق مەيدانى	6036	4020	2016	—	6036	2147	3889
تارا قىلچىن دېھقانچىلىق مەيدانى	3196	2739	457	—	3196	698	2498

1985- يىلدىكى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ نوپۇس گەۋدىلىك (داۋامى)

بەرلىكى: ئادەم

مەملەكەتلەرنىڭ نوپۇس سانى

ئۆزبېكلەر	قازاقلار	خەنزۇلار	ھۇيزۇلار	قىرغىزلار	تاجىكلار	شىبەلەر	ئۇيغۇرلار	تاتارلار	روسلار	مانجۇلار	داغۇرلار	باشقىلار
2194634	132222	123	3279	4433	24257	31	2359	65	21	16	119	8	271
144851	46705	40	923	115	87	17	582	26	2	8	54	—	112
202890	9859	9	181	296	3	4	9	1	4	2	7	4	—
286575	1749	9	52	590	12	—	55	4	—	—	—	—	4
158538	2321	3	58	489	17	—	64	—	—	—	—	—	5
94392	2050	3	32	5	7	1	—	—	—	—	4	—	1
222001	2094	7	45	63	—	—	60	—	—	—	2	—	7
436196	12714	2	344	745	1769	1	858	15	—	4	23	2	9
98856	14789	3	308	50	2800	—	10	4	—	—	4	1	9
251904	17435	24	603	740	1486	—	643	4	12	—	2	—	58
117279	9598	3	332	—	—	1	31	—	—	—	6	—	38
174451	6122	7	136	16	—	3	46	—	—	—	9	—	2
1848	756	—	17	1317	18074	3	1	1	—	—	3	—	12
281	669	—	4	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—
3001	3017	—	14	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—
571	2344	13	230	7	—	1	—	9	2	1	1	1	14

1985- يىلدىكى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئومۇمىي ئاھالە سانى

ئىرلىكى: ئائىلە

	ئومۇمىي ئائىلە سانى	بۇنىڭ ئىچىدە	
		شەھەر، بازارلاردىكى	يېزىلاردىكى
جەمئى	576807	105119	471688
قەشقەر شەھىرى	46300	36634	9466
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	51715	4174	47541
كونىشەھەر ناھىيىسى	66501	3390	63111
يېڭىسار ناھىيىسى	37715	1887	35828
بوپۇرغا ناھىيىسى	24674	3439	21235
پەيزاۋات ناھىيىسى	57715	6824	50891
پەكەن ناھىيىسى	115623	15758	99865
پوسكام ناھىيىسى	29776	3718	26058
قاغىلىق ناھىيىسى	66803	13222	53581
مەكىت ناھىيىسى	32491	7908	53583
مارالبېشى ناھىيىسى	42752	6961	35791
تاشقورغان ناھىيىسى	3565	1004	2561
تەسىللىمك-جارۋا مەيدانى	220	—	220
پەيلو دېھقانچىلىق مەيدانى	583	—	583
تارا قىلچىن دېھقانچىلىق مەيدانى	374	—	374

1985- يىللىق قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ساناقتا، پىرا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى

بىرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

	ساناقتا، پىرا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى جەمئى					ساناقتا ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى	
	1985- يىلى- دىكى	1984- يىلى- دىكى	1980- يىلى- دىكى	نادقان، كىمەيگەنى %		1985- يىلى- دىكى	1984- يىلى- دىكى
				1984 - يىلىدىن كېيىن	1980- يىلى- دىكىدىن		
جەمئى	110061.40	95,851.6 95810.10	57,119.7	+14.8% +14,209.80	92.7% 52,941.7	27876.7	23,521.5
قەشقەر شەھىرى	3983.17	3,306.6		+20.5%		2,735.9	2,056.2
پەيشەنبە ناھىيىسى	8826.05	8,081.2		+9.2%		1769.0	1,585.3
كۈنشەنبە ناھىيىسى	10393.21	10,029.6		+3.6%		686.9	716.1
پەيمىسار ناھىيىسى	5178.99	4,473.5		+15.8%		771.4	633.3
يوپۇرغا ناھىيىسى	5389.41	4,615.4		+16.8%		1439.9	955.3
پەيزاۋات ناھىيىسى	9996.22	6,909.7		+4%		929.2	703.1
يەكەن ناھىيىسى	19569.31	18,830.7		+3.9%		4278.5	4,487.3
پوسكام ناھىيىسى	6131.60	5,759.1		+6.5%		1028.5	961.1
قاغىلىق ناھىيىسى	12458.37	9,903.7		+25.9%		2471.0	2,042.7
مەكىت ناھىيىسى	8264.40	7,068.9		+16.9%		2032.1	1,297.5
مارالبېشى ناھىيىسى	12005.82	9,987.9		+20.2%		2782.0	2,043.2
تاشقورغان ناھىيىسى	422.55	395.1		+6.9%		17.5	18.2
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	7439.60	6,491.0		+14.6%		6935.1	6,022.5

1985-يىللىق قەشقەر ۋىلايەتلىك سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى (داۋامى)

پۇلىكى: 10 مىليون يۇەن

سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى			يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى				
1980-يىلى دېكى	ئاشقان، كەمەيگەنى %		1985-يىلى دېكى	1984-يىلى دېكى	1980-يىلى دېكى	ئاشقان، كەمەيگەنى %	
	1984-يىلىدىن	1980-يىلىدىن				1984-يىلىدىن	1980-يىلىدىن
15,637.7	+19%	+78%	82,184.70	72,330.1 7,2288.6	44,482.0	13.7% %9,896.1	+40,702.7 98,1%
1613.9	+33%	+70%	1,247.27	1250.4			
755.9	+12	+134%	7,057.05	6.495.9			
352.9	—4%	+95%	9,706.31	9,313.5			
351.7	+22%	+119%	4,407.59	3.840.2			
563.3	+51%	+156%	3,949.51	3,660.1			
323.6	+32%	+187%	9,067.02	6,206.6		46.	
2474.4	—5%	+73%	15,293.81	14,343.0		6.6	
455.0	+7%	+126%	5,103.10	4,798.0			
1207.8	+21%	+105%	9,987.37	7861.0			
563.3	+57%	+118%	6,232.30	5771.4			
718.1	+36%	+287%	9,223.82	7944.7			
21.1	—4%	—4%	405.05	376.9			
5,866.1	+15%	+18%	504.50	468.5			

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985 - يىللىق زىرائەت تېرىلغۇ كۆلىمى

بىرلىكى: 10 مىڭ مو

	تېرىلغۇ يەر	جەمئى ئاق يەر، ئېگىز تېرىلغۇ كۆلىمى			ئاق يەر، ئېگىز ئورنى ئاشامۇ كۆلىمى			بۇغداي			شال ۋەقارانا شلىق		
		1985-يىللىق	1984-يىلىق	1984-يىلىدىكىدىن ئاشقان، كەم بەيگىنى (+ ، —)	1985-يىللىق	1984-يىللىق	1984-يىلىدىكىدىن ئاشقان، كەم بەيگىنى (+ ، —)	1985-يىللىق	1984-يىللىق	1984-يىلىدىكىدىن ئاشقان، كەم بەيگىنى (+ ، —)	1985-يىللىق	1984-يىللىق	1984-يىلىدىكىدىن ئاشقان، كەم بەيگىنى (+ ، —)
جەمئى	602.73	723.25	719.91	+3.34	501.63	501.10	+0.53	278.82	278.12	+3.70	222.81	225.98	—3.17
قەشقەر شەھىرى	4.92	70.7	7.13	—0.06	5.57	5.61	—0.04	3.30	3.31	—0.01	2.27	2.30	—0.03
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	56.75	60.45	63.95	—3.50	44.00	46.03	—2.03	29.06	29.53	—0.47	14.96	16.50	—1.54
كونىشەھەر ناھىيىسى	76.66	86.63	83.79	+2.48	62.39	62.16	+0.23	38.44	38.86	—0.42	23.95	23.30	+0.65
يېڭىسار ناھىيىسى	35.83	41.65	39.77	+1.88	31.5	29.88	+1.62	15.36	15.40	—0.04	16.14	14.48	+1.66
يوپۇرغا ناھىيىسى	27.25	27.22	27.31	—0.09	17.16	18.33	—1.17	11.41	11.61	—0.20	5.75	6.72	—0.97
يەيزاۋات ناھىيىسى	60.73	63.89	66.57	—2.68	46.23	47.14	—0.91	28.	28.04	—0.04	18.23	19.10	—0.87
يەكەن ناھىيىسى	119.17	169.93	169.15	+0.78	113.73	113.45	+0.28	59.45	56.59	+2.86	54.28	56.86	—0.58
پوسكام ناھىيىسى	40.84	47.08	48.53	—1.45	32.51	32.51	+0.25	15.44	15.19	+0.25	17.32	17.32	—
تاغلىق ناھىيىسى	77.32	91.43	90.86	+0.57	63.84	66.21	—2.37	30.01	29.69	+0.32	33.83	36.52	—2.69
مەكىت ناھىيىسى	43.19	53.64	55.64	—2.15	32.01	32.20	—0.19	18.22	17.76	+0.46	13.79	14.44	—0.65
مارالبېشى ناھىيىسى	57.34	65.36	57.82	+7.54	45.70	40.57	+5.13	26.70	25.69	+1.01	19.0	14.88	+4.12
تاشقورغان ناھىيىسى	5.64	3.68	3.82	—0.14	3.58	3.74	—0.16	1.33	1.42	—0.09	2.25	2.32	—0.07
ۋىلايەتكەبەۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	5.82	5.22	5.44	—0.22	3.16	3.27	—0.11	2.10	2.03	+0.07	1.06	1.24	—0.18

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985- يىللىق زىرائەت تېرىلغۇ كۆلىمى(داۋامى)

بىرلىكى: 10 مىڭ مو

كۆرسەتكۈچ			ياغلىق دان			باشقا زىرائەتلەر			ئىگىز تېرىلغۇ كۆلىمى		
1985-يىلى لىسى	1984-يىلى لىسى	1984-يىلدىكى ئاشقان كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1985-يىلى لىسى	1984-يىلى لىسى	1984-يىلدىكى ئاشقان كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1985-يىلى لىسى	1984-يىلى لىسى	1984-يىلدىكى ئاشقان كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1985-يىلى لىسى	1984-يىلى لىسى	1984-يىلدىكى ئاشقان كەمەيگەنلىكى (+ ، —)
109.26	116.55	—7.29	14.70	15.79	—1.09	97.66	83.21	+14.45	186.18	164.70	+21.48
0.35	0.44	—0.09	0.01	0.06	—0.05	1.14	1.02	+0.12	2.29	2.25	+0.04
9.03	10.46	—1.43	1.27	1.65	—0.38	6.15	5.54	+0.61	16.13	16.15	—0.02
10.54	10.29	+0.25	2.62	2.47	+0.15	11.08	8.78	+2.30	22.85	18.91	+3.94
5.36	5.65	—0.29	0.79	1.04	—0.25	4.0	2.67	+1.33	14.74	12.43	+2.31
5.45	5.85	—0.40	0.35	0.38	—0.03	4.26	2.31	+1.95	6.24	5.33	+0.87
5.82	9.19	—3.37	1.43	1.76	—0.33	10.41	6.69	+3.72	17.10	14.72	+2.38
23.32	26.77	—3.45	3.85	3.21	+0.64	29.03	25.67	+3.36	57.49	52.57	+4.92
8.58	10.0	—1.42	1.48	2.0	—0.52	7.28	4.02	+3.26	9.72	8.23	+1.49
13.24	11.28	+1.96	2.55	2.95	—0.40	11.80	10.33	+1.47	21.81	20.04	+1.77
11.92	13.2	—1.28	0.07	—	+0.07	9.64	10.37	—0.73	7.94	6.66	+1.28
15.16	13.0	+2.16	0.19	0.10	+0.09	4.31	4.15	+0.16	9.29	6.80	+2.49
—	—	—	0.04	0.08	—0.04	0.06	—	+0.06	—	—	—
0.49	0.42	+0.07	0.05	0.09	—0.04	1.52	1.66	—0.14	0.85	0.61	—0.03

1985 - يىللىق ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

	ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى (10 مىليون جىڭ)				ئاشلىقنىڭ بىر مەھسۇلاتى (جىڭ)			
	1985-يىلىق	1984-يىلىق	1980-يىلىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+، -)	1985-يىلىق	1984-يىلىق	1980-يىلىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+، -)
جەمئى	178,377	166,015.5	124,303.9	7.45	355.6	331	211	+7.4
ئەشقەر شەھىرى	2696.4	2510	1907.8	7.43	481.1	447	315.1	+7.6
بېگىشەھەر ناھىيەسى	13564.1	15112.1	9773	3.45	311.1	298	174	+4.4
كونىشەھەر "	18731.7	17806.3	13288.4	5.20	301.8	296	184.9	+5.5
بېگىسار "	10745.1	10543.1	8554	1.9	351	353	246	+0.56
يوپۇرغا "	6496.6	6148.6	4971	5.7	378.6	335	210	+13
پەيزاۋات "	13215.7	12725.6	10500.9	3.9	285.9	270	172	5.9
يەكەن "	42733.4	40180.8	30543.4	6.4	375.7	354	228	6.1
پوسكام "	15655.8	14116	8903.9	10.9	447.9	443	225	1.1
قاغىلىق "	24715.7	21706.1	16808.6	13.87	387.	328	249	18
مەكىت "	12900	11891.1	8804.1	8.5	413.2	369	229	12
ماراليبەشىر "	15263.2	13695.3	8723.5	11.4	351.5	338	173	4
تاشقورغان "	686.2	593	648.3	15.7	191.	159	157	20.1
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	975.1	987.5	841	−1.3	308.6	302	238	2.2

1985- يىللىق تاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى (داۋامى)

بۇغداينىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى (10 مىڭ جىڭ)					بۇغداينىڭ مو مەھسۇلاتى (جىڭ)				
1985-يىللىق	1984-يىللىق	1980-يىللىق	1984 - يىلدىكىدىن تاشقان، كەمەيگىنى (+، —) %	1980 - يىلدىكىدىن تاشقان، كەمەيگىنى (+، —) %	1985-يىللىق	1984-يىللىق	1980-يىللىق	1984 - يىلدىكىدىن تاشقان، كەمەيگىنى (+، —) %	1980 - يىلدىكىدىن تاشقان، كەمەيگىنى (+، —) %
89608	83473.6	50510.7	7.35	77.4	321.4	303	678	6.1	80.6
1782	1.712	1036.4	4.1	72	540	517	349	4	55
7974.9	7583.9	4676.9	5.2	71	275.3	263	158	5	74
10835.2	10725.2	7104.8	1.03	53	281.9	280	188	1	50
4654.4	5143.1	3642.5	—5.9	28	316	334	209	5—	53
3628.2	3495	2551.2	3.8	42	318	301	193	6	65
6853	6882.9	4758.8	—0.4	44	244.7	246	150	1—	63
59540	17969.8	10379.2	8.7	88	328.7	318	188	3	75
8620.8	7843	2788.5	9.9	209	558.3	516	177	8	215
10176.7	8171.4	5596	24.5	82	339	275	184	23	84
6435.9	6061	3753.4	6.2	71	366.7	345	202	6	82
8234.4	7184.4	3483.4	14.6	136	328.8	277	127	19	159
270.6	223.9	261.3	20.6	3	203	158	173	28	17
603.1	478	479.3	26.2	26	287	235	242	22	19

قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ 1985 - يىللىق كۆز لۇك تاشلىق ، ياغلىق دان ، كېۋەز مەھسۇلاتىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

	كۆز لۇك تاشلىق (10 مىڭ جىڭ)					ياغلىق دان (10 مىڭ جىڭ)				
	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	84 - يىلدىكىدىن تاشقان كەمەيگەنلىگى % (+ ، —)	80 - يىلدىكىدىن تاشقان كەمەيگەنلىگى % (+ ، —)	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	1984 - يىلدىكىدىن تاشقان كەمەيگەنلىگى % (+ ، —)	1980 - يىلدىكىدىن تاشقان كەمەيگەنلىگى % (+ ، —)
جەمئى	88.760.3	82.541.9	73793.2	7.5	20.3	4823.2	4702	2602	+2.6	85.4
قەشقەر شەھىرى	914.4	798	871.4	15	5	28.6	34.6	5.6	—17	411
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	5589.2	5528.2	5096.1	1	10	925.8	926.2	369.7	تەڭ	150
كونىشەھەر ناھىيىسى	7896.5	7081	6183.6	12	28	677.6	674.1	288.3	+1	134
يېڭىسار ناھىيىسى	6088.7	5400	4911.5	13	24	543.3	500	230.4	+8.7	135.8
يوپۇرغا ناھىيىسى	2868.4	2653.6	2420.8	8	18	372.3	366	298.8	+2	25
پەيزاۋات ناھىيىسى	6362.7	5843.7	5742.1	9	11	603.6	600.6	274.6	+0.5	120
پەكەن ناھىيىسى	23193.4	22211	20164.2	4	15	488.7	461	477.3	+6	2
پوسكام ناھىيىسى	7035	6273	6115.4	12	15	184	190.8	156	—4	18
قاغىلىق ناھىيىسى	14519	13534.7	11212.6	7	29	475.1	467.2	321	+2	48
مەكىت ناھىيىسى	6464.1	5830.1	5050.7	11	28	82.5	68.5	38.9	+20	112
مارالبېشى ناھىيىسى	7028.8	6510.9	5240.1	8	34	437.7	407.7	126.2	+7.36	247
تاشقورغان ناھىيىسى	116.1	369.1	423	13	—2	1.3	2.5	9	—48	—86
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	372	509.5	361.7	—27	3	2.7	3.2	6.2	—16	—56

قەشقەر ئولاپىتىنىڭ 1985- يىللىق كۆزلۈك ئاشلىق، ياغلىق دان، كۆۋز مەھسۇلاتىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى (داۋامى)

كۆۋز ئومۇمىي مەھسۇلاتى (10 مىڭ جىلغا)				كۆۋز مو مەھسۇلاتى (10 مىڭ جىلغا)				
1985-يىلىق	1984-يىلىق	1980-يىلىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەن % (+، —)	1985-يىلىق	1984-يىلىق	1980-يىلىق	1985-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەن % (+، —)	80-يىللىرىدىن ئاشقان، كەمەيگەن % (+، —)
11609.8	10263.9	4364.9	13.1	106.3	88	50	166	20.4	112.6
33.2	37.7	18.5	11.9	95	85	74	79.5	11.8	28.4
979.5	882.9	284.8	10.9	109.1	88	46	243.9	24	137.2
880.4	723.1	234.2	21.8	83.6	70	37	275.9	19.4	125.9
393.2	388.2	138	1.3	81	69	42	185	17.4	92.9
800	749.3	272	6.8	146.7	128	57	194.1	14.6	157.4
605.1	493.6	136.2	22.6	103.9	54	22	344.3	92.4	372.2
2302.9	2201.5	1190.6	4.6	98.8	82	62	93.4	20.5	59.4
803.3	800.7	341.4	0.3	93.6	80	44	135.3	14.5	112.7
1565.5	1000.5	575,1	56.5	118	89	54	172.2	32.6	118.5
1380	1341	716.7	2.9	119.4	102	20	92.5	17	99
.800	1600	420	12.5	126	123	44	328.6	2.4	186.4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
66.7	45.4	37.4	49.9	136	108	72	78.3	25.9	88,9

1985- يىللىق چارۋا سانىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

	ئومۇمىي چارۋا سانى (10 مىڭ تۇياق)				بۇنىڭ ئىچىدە مۇڭگۇز چارۋا (10 مىڭ تۇياق)				
	1985- يىلىغا	1984- يىلىغا	1980- يىلىغا	1984- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+، —)	1980- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+، —)	1985- يىلىغا	1984- يىلىغا	1980- يىلىغا	1984- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+، —)	1980- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+، —)
جەمئى	403.17	398.48	352.9	1.18	14.24	96.04	90.55	81.91	6.06	17.6
قەشقەر شەھىرى	6.47	5.39	3.38	20	91.4	0.93	0.88	0.89	5.7	4.5
يېكىشەھەر ناھىيىسى	36.46	39.40	33.65	—7.46	8.4	8.25	7.48	8.12	20.3	1.6
كونىشەھەر ناھىيىسى	39.58	39.06	36.65	1.33	8	9.85	9.78	9.02	0.7	9.2
يېڭىسار ناھىيىسى	22.50	22	18.88	2.27	19.17	7.18	6.81	5.85	5.4	22.7
يوپۇرغا ناھىيىسى	15.34	19.45	16.39	—21.1	—6.4	4.33	4.04	3.81	7.2	13.6
پەيزاۋات ناھىيىسى	36	32.95	27.44	9.3	31.2	8.92	8.47	8.42	5.3	5.9
يەكەن ناھىيىسى	68.78	68.19	66.71	0.9	3.1	20.80	19.87	.7.10	4.7	21.6
پوسكام ناھىيىسى	18.59	18.24	18.80	1.8	—1.1	5.52	5.29	4.60	4.3	20
قاغىلىق ناھىيىسى	63.55	62.10	57.50	2.3	10.5	14.06	14.99	11.77	6.6	27.4
مەكىت ناھىيىسى	27	26.27	24.63	2.8	9.6	6.0	5.24	4.52	14.5	32.7
مارالبېشى ناھىيىسى	54	50.25	34.12	7.5	58.3	6.61	6.01	5.25	10	25.9
تاشقورغان ناھىيىسى	13.10	12.88	12.39	1.7	5.7	2.48	2.45	2.03	1.2	22.2
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	1.80	1.80	1.96	—	—8.2	0.18	0.17	0.21	5.8	14.3

1985- يىللىق چارۋا سانىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى (داۋامى)

قوي، تەچكۇ (10مىڭ تۇياق)					دوڭگاۋز (10 مىڭ تۇياق)				
1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق	1980- يىلدىكىدىن تاشقان،كەمەيگەنلىكى % (+،-)	1984- يىلدىكىدىن تاشقان،كەمەيگەنلىكى % (+،-)	1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق	1984 - يىلدىكىدىن تاشقان،كەمەيگەنلىكى % (+،-)	19 0 - يىلدىكىدىن تاشقان،كەمەيگەنلىكى % (+،-)
305.5	306.29	268.62	13.7	0.2	1.58	1.64	2.37	—3.7	—33.3
5.50	4.98	2.27	142.3	10.4	0.04	0.03	0.22	33	—82
28.18	31.88	25.80	9.2	11.6	0.03	0.04	0.16	—25	—81.3
29.69	29.24	27.61	7.5	1.5	0.04	0.04	0.02	يېڭى	100
15.26	15.14	12.99	17.5	0.8	0.06	0.05	0.04	20	50
10.96	15.38	12.51	12.4	28.7	0.05	0.03	0.07	66.7	—28.6
27.03	24.45	18.92	42.9	10.6	0.05	0.03	0.10	66.7	—50
47.61	43.91	49.17	3.2	0.6	0.37	0.41	0.44	—9.8	15.9
12.85	12.76	14.07	8.7	0.7	0.22	0.19	0.13	13.6	69.2
48.34	47.70	45.34	6.6	1.3	0.22	0.34	0.39	—35.3	—43.6
20.92	20.98	619.5	7.0	0.2	0.08	0.05	0.19	60	—57.9
47.32	44.15	28.74	64.6	7.2	0.07	0.09	0.13	—22.2	—46.2
10.62	10.43	10.36	2.5	1.8	—	—	—	—	—
11.27	1.29	1.28	0.8	1.6	0.35	0.34	0.47	2.9	—25.5

1985- يىللىق يېزىلاردىكى ئىجتىمائى ئوموميي مەسئولات قىممىتى

	هازىرقى يېزىلاردىكى ئىجتىمائى ئوموميي مەسئولات قىممىتى	يېزا ئىگىلىك ئوموميي مەسئولات قىممىتى	يېزىلاردىكى سانائەت ئوموميي مەسئولات قىممىتى					بىناكارلىق ئوموميي مەسئولات قىممىتى					بۇندىن ئىلگىرى بۇ پروگرامغا كىرگەن مەسئولات قىممىتى
			جەمئى	كەنتتىن تۇرۇن سانائەت مەسئولات قىممىتى	كەنت باشقۇرغان سانائەت مەسئولات قىممىتى	يېزا باشقۇرغان سانائەت مەسئولات قىممىتى	جەمئى	بىناكارلىق قۇراشتۇرۇش مەسئولات قىممىتى				باشقا تارماق ئورۇنلاش مەسئولات قىممىتى	
								جەمئى	ئوي سالغان مەسئولات قىممىتى	ئېتىز-ئېرىق تارماق ئورۇنلاش مەسئولات قىممىتى	باشقا بىناكارلىق ئورۇنلاش مەسئولات قىممىتى		
جەمئى	112,295.76	101,445.51	4256.78	403.82	555.48	1457.93	2417.23	3687.49	2160.38	1140.74	386.74	569.29	27.90
قەشقەر شەھىرى	3168.06	1770.19	542.27	170.42	153.02	208.81	532.25	524	347.88	126.35	50.54	17.50	—
پەيزىۋەت ناھىيىسى	10088.96	9849.86	12.20	13.80	42.80	56.30	112.90	12.20	10.20	2.00	—	—	-
كونىشەھەر ناھىيىسى	11069.36	10514.21	205.10	—	47.10	95.90	143.00	205.10	73.10	132.00	—	—	—
يېڭىسار ناھىيىسى	6865.39	5666.83	609.29	24.60	27.53	26.80	78.93	233.70	171.50	—	62.20	375.59	—
يوپۇرغا ناھىيىسى	6860.02	6233.45	59.79	—	2.60	93.25	95.85	59.79	6.60	53.19	62.20	—	—
پەيزاۋات ناھىيىسى	10,608.82	9501.76	422.20	—	2.00	43.90	45.90	416.20	137.90	278.30	—	6.00	6.0
يەكەن ناھىيىسى	19503.74	18308.35	135.64	—	115.18	252.26	367.44	135.64	120.12	15.52	—	—	—
پوسكام ناھىيىسى	8193.75	6418.68	1010.92	—	20.35	413.41	433.76	1005.82	966.82	39.00	—	5.10	5.10
قاغىلىق ناھىيىسى	12489.98	11860.48	57.00	96.00	—	84.10	180.10	57.00	41.00	16.00	—	—	—
مەكىت ناھىيىسى	7689.79	6979.16	383.27	—	96.90	99.20	196.10	383.27	31.66	207.51	144.10	—	—
مارالبېشى ناھىيىسى	14771.39	13110.69	751.40	99.00	48.00	84.00	231.00	586.30	185.90	270.50	129.90	165.10	16.80
تاشقورغان ناھىيىسى	699.15	614.50	67.70	—	—	—	—	67.70	67.70	—	—	—	—
	617.35	617.35											

1985 - يىللىق يېزىلاردىكى ئىجتىمائى ئوموميي مەھسۇلات قىممىتى (داۋامى)

	يېزا ئىگىلىك ئىجتىمائى ئوموميي مەھسۇلات قىممىتى ئىچىدە:										قوشۇمچە جەدۋەل: دېھقانلار ئائىلە كارخانىلاردىكى مەھسۇلات قىممىتى				
	ترانسپورت ئوموميي مەھسۇلات قىممىتى				سودا، يەمەك - ئىچىمەك مەھسۇلات قىممىتى										
	جەمئى	كەنتتىن تاۋار ترانسپورت كارخانىسىنىڭ مال توشۇش مەھسۇلات قىممىتى	كەنت باشقۇرغان ترانسپورت كارخانىسىنىڭ مال توشۇش مەھسۇلات قىممىتى	يېزا باشقۇرغان ترانسپورت كارخانىسىنىڭ مال توشۇش مەھسۇلات قىممىتى	جەمئى	سودا مەھسۇلات قىممىتى	بۇيۇملۇق ئىچىمەدىغانلىقتىن سودا كوپىراتىپىنىڭ سودا مەھسۇلات قىممىتى	يەمەك - ئىچىمەك مەھسۇلات قىممىتى	بۇيۇملۇق ئىچىمەدىغانلىقتىن سودا كوپىراتىپىنىڭ مەھسۇلات قىممىتى	جەمئى	دېھقانلار ئائىلە شەخسىي ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلات قىممىتى	دېھقانلار ئائىلە شەخسىي سودا مەھسۇلات قىممىتى	دېھقانلار ئائىلە شەخسىي ترانسپورت مەھسۇلات قىممىتى	دېھقانلار ئائىلە شەخسىي ھۈنەرۋەنچىلىك مەھسۇلات قىممىتى	دېھقانلار ئائىلە شەخسىي يەمەك ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلات قىممىتى
جەمئى	1068.91	269.21	328.58	471.12	3107.33	2519.05	1544.75	588.28	59.37	1020.16	58.39	40.02	23.63	39.15	381.25	507.74
قەشقەر شەھىرى	48.54	3.50	30.54	64.50	224.81	112.95	65.62	111.86	0.49	12.39	0.87	—	3.21	2.03	2.76	7.52
پەيزاۋات شەھىرى	63.30	15.40	—	47.90	50.70	40.70	30.80	10.00	9.50	25.00	—	—	20.00	—	—	5.00
كونىشەھەر	186,70	20.80	32.70	133.20	20.35	18.05	18.05	2.30	2.30	42.85	—	—	—	3.80	6.27	32.78
يېڭىسار	20.40	13.10	7.30	—	489.94	475.04	446.04	14.90	8.90	35.00	17.50	—	—	—	8.00	9.50
بويۇرغا	33.80	29.10	4.70	—	137.13	100.40	75.67	36.23	6.18	102.19	—	—	—	—	50.79	51.40
پەيزاۋات	110.20	28.40	26.60	55.20	528.76	342.06	179.70	186.70	10.70	—	—	—	—	—	—	—
يەكەن	156.49	30.76	19.70	106.03	535.82	455.98	222.50	79.84	8.50	—	—	—	—	—	—	—
بوسكام	97.59	26.55	71.04	—	232.80	197.05	168.70	35.75	2.00	—	—	—	—	—	—	—
قاغىلىق	49.00	—	—	49.00	343.40	326.00	245.00	17.40	5.20	—	—	—	—	—	—	—
مەكىت	54.59	17.10	22.20	15.29	46.67	25.23	4.40	21.44	2.80	504.76	40.02	0.42	—	12.42	132.36	319.54
مارالبېشى	195.50	83.20	112.30	—	482.80	411.00	74.60	71.80	2.80	296.30	—	—	—	29.30	181.00	86.00
تاشقورغان	2.80	1.30	1.50	—	54.15	14.09	13.37	0.06	—	1.67	—	—	—	1.60	0.07	—

1985 - يىللىق يېزىلاردىكى كەسپىي ئالدىلىمەرلىك ئاساسلىق مەھۋالىنى تەكشۈرۈش جەدۋىلى (1)

1985 - يىلى 12 - ئاينىڭ 30 - كۈنى

	شۇجاينىڭ ئولچىمى بويىچە ھېسابلانغان كەسپىي ئالدىلىمەر								دولەتنىڭ ئولچىمى بويىچە ھېسابلىغاندىكى كەسپىي ئالدىلىمەر								
	جەمئى	دېھقانلىمىلىق	ئورمانلىمىلىق	چارۋىچىلىق	بېلىقچىلىق	سانائەت	قۇرۇلۇش	ئېلىپ بېرىش	جەمئى	دېھقانلىمىلىق	ئورمانلىمىلىق	چارۋىچىلىق	بېلىقچىلىق	سانائەت	قۇرۇلۇش	ئېلىپ بېرىش	سودا، يەمەك-ئىچمەك كەسپى
جەمئى	22926	10252	2121	5375	73	1434	816	178	2677	1284	726	546	2	232	284	56	562
قەشقەر شەھىرى	785	185	13	213	—	35	62	55	222	93	—	73	—	11	49	44	104
پەيزىئاۋات ناھىيىسى	43	3	—	8	—	56	3	—	13	1	—	1	—	2	2	—	1
كونا شەھەر "	4637	1929	988	855	—	35	327	37	466	919	688	428	—	13	145	10	317
يېڭىسار "	1784	485	98	229	1	139	4	2	826	4	4	—	—	—	—	—	—
يوپۇرغا "	1074	564	84	116	—	190	12	—	108	13	—	8	—	89	13	—	35
پەيزىئاۋات "	647	256	18	104	3	68	47	6	145	27	2	2	—	5	7	—	4
يەكەن "	10765	—	658	3478	45	680	179	24	147	41	10	—	2	75	21	—	47
بوسكام "	352	263	4	53	—	13	10	—	8	14	5	—	—	—	2	—	2
قاغىلىق "	291	253	6	17	1	4	6	—	4	7	—	1	—	—	1	—	—
مەكىت "	1178	564	121	184	19	64	73	11	142	152	7	4	—	11	13	—	7
مارالبېشى	1370	592	131	118	4	189	93	43	196	152	10	29	—	26	31	2	45
تاشقورغان	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

1985- يىللىق يېزىلاردىكى كەسىپىي تاۋارلىرىنىڭ تاساسلىق مەھسۇلاتلىرىنى كەشىپ قىلىش جەدۋىلى (2)

	كەسىپىي تاۋارلار (تاۋار)	تاۋارلىرىنىڭ داۋامىي تۈرى (تادەم)	تاۋارلىرىدىكى ئەرتاپال پۈتۈن يىلدىن ئەگەكۈچى (تادەم)	پۈتكىدىن كەسىپىيلەن ئۆزلىشىدىغان ئەگەكۈچى (تادەم)	دېھقانچىلىق (تادەم)	تاۋارلىرىنىڭ يىللىق ئومۇمىي كىرىمى(10مىڭ يۈەن)	پۈتكىدىن كەسىپ يىللىق ئومۇمىي كىرىمى (10 مىڭ يۈەن)	مەھسۇلات ساتقان كىرىم (10 مىڭ يۈەن)	پۈتكىدىن كەسىپ مەھسۇلاتلىرى ساتقان كىرىم (10 مىڭ يۈەن)	تاۋارلىرىنىڭ يىللىق ساپ كىرىمى (10 مىڭ يۈەن)	ئومۇمىي كىرىمىنىڭ ھەر بىر تاۋارلىكىگە ئومتۇرا ھېسابلىغاندا توغرا كېلىدىغان ساپ كىرىمىنىڭ مىقدارى (10 مىڭ يۈەن)	ساپ كىرىمىنىڭ ھەر بىر تاۋارلىكىگە ئومتۇرا ھېسابلىغاندا توغرا كېلىدىغان ساپ كىرىمى (10مىڭ يۈەن)	ئومۇمىي كىرىمىدىن يۈزدىكى تاۋار	ساپ كىرىمدىن 10 مىڭ يۈەندىن يۇقىرى
جەمئىي	3692	21668	10269	6068	898	221316	1610.56	1166.09	918.26	1264.27	5994.44	3,453.1	354	111
قەشقەر شەھىرى	374	1072	726	439	144	22373	191.16	197.86	187.44	141.26	5982.1	3777.0	—	—
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	7	43	21	15	12	1265	11.10	5.47	4.50	7.20	18071.4	10285.7	5	2
كونىشەھەر ناھىيىسى	2520	15700	7412	4049	226	83190	554.80	346.40	233.80	447.20	3301.2	1774.6	41	—
يېڭىسار "	4	21	12	8	1	127	0.33	0.14	—	0.68	3175.0	1700.0	—	—
يوپۇرغا "	158	920	411	308	69	27162	207.00	106.70	200.89	187.40	17191.1	11860	—	—
پەيزاۋات "	47	275	131	103	11	2706	20.17	19.89	16.42	18.77	5757.4	3993.6	5	1
پەكەن "	196	1231	530	363	169	17504	140.82	132.95	120.66	106.20	8930.6	5418.4	38	8
بوسكام "	23	132	59	53	24	2358	20.91	8.28	8.07	13.90	10252.2	6043.5	7	5
قاغىلىق "	9	66	30	27	4	1830	12.90	11.70	9.90	14.00	20333.3	15555.5	6	4
مەكىت "	59	349	156	125	55	8091	57.97	29.30	24.28	53.98	13713.6	9149.2	37	9
مارالبېشى "	295	1859	781	578	183	54710	393.40	207.40	112.60	273.50	18545.8	9027.1	220	84
تاشقورغان "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

1985.. يىللىق توت چوك كۆرسه تكۈچىنىك بىر كىشىگه ئوتتۇرا هىساب بىلەن توغرا كېلىشى

1985- يىل 12.. ئاينىڭ 30- كۈنى

	ئاشلىقنىڭ نوپۇسقا توغرا كېلىشى (جىڭ)			كۆۋزىنىڭ نوپۇسقا توغرا كېلىشى (جىڭ)			ياغلىق دانىڭ نوپۇسقا توغرا كېلىشى (جىڭ)			چارۋىنىڭ نوپۇسقا توغرا كېلىشى		
	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق
جەمئى	755.2	714.2	566.6	49.1	44.2	19.9	20.4	20.2	11.9	1.7	1.7	1.6
قەشقەر شەھىرى	139.3	134.8	117.1	1.7	2.0	1.1	1.5	1.8	0.3	0.3	0.3	0.2
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	636.0	610.2	471.7	45.9	41.1	13.7	43.4	43.1	17.8	1.7	1.8	1.6
كونىشەھەر "	648.0	626.2	486.8	30.5	25.1	8.5	23.4	23.7	10.6	1.4	1.1	1.3
يېڭىسار "	665.2	675	575.6	24.3	24.9	9.3	33.6	32	15.5	1.4	1.4	1.3
بوپۇرغا "	673.2	650	533	82.9	79.2	29.2	38.6	38.7	32	1.6	2.1	1.8
يەيزاۋات "	586.6	576.2	491.6	26.9	22.3	6.4	26.8	26.8	12.9	1.6	1.5	1.3
يەكەن "	944	896.2	693.1	50.9	49.1	27	10.8	10.3	10.8	1.5	1.5	1.5
پوسكام "	1340	1 66	836.8	68.8	69.5	32.1	15.7	16.7	11.7	1.6	1.6	1.8
قاغىلىق "	905.6	182	686.1	57.4	37.4	23.5	17.4	17.5	13.1	2.1	2.3	2.4
مەكىت "	1013.4	954	755.1	108.4	107.6	61.5	6.5	5.5	3.3	2.3	2.1	2.1
مارالبېشى "	844.2	769.5	521.1	99.6	89.9	25.1	24.2	22.9	7.5	3.0	2.8	2.1
تاشقورغان "	311.5	275.1	352.7	----	---	—	0.6	1.2	4.6	5.9	6.0	6.4

1985 - يىلىق باغ كۆلىمى ۋە مەھسۇلاتنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

	يىل ئاخىرىدىكى باغ كۆلىمى (مو)					ھۆددىلەك ئۈمۈمىي مەھسۇلاتى (10 مىڭ جىڭ)				
	1985-يىلى-لىق	1984-يىلى-لىق	1980-يىلى-لىق	1984-يىلدىكى ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1980-يىلدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1985-يىلى-لىق	1984-يىلى-لىق	1980-يىلى-لىق	1984-يىلدىكى ئاشقان كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1980-يىلدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)
جەمئى	279.146	191.547	104400	105599	174746	16818.6	13659.6	6896.0	+3159.0	+9922.9
ئەشقەر شەھىرى	2921	2616	1700	+305	1221	463.4	406.7	156.2	+56.7	+307.2
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	22319	17676	7400	+4643	+14919	1123.3	1393.1	520.8	—269.8	+602.5
كونىشەھەر ناھىيىسى	50675	43950	28000	+6724	+22675	3600.8	3268.7	1879.0	+3321	—1721.8
يېڭىسار 〃	32393	12364	2000	+20029	+30393	1474.5	589.8	327.9	+884.7	+1146.6
يوپۇرغا 〃	17253	7533	2300	+9720	14953	313.9	282.1	154.4	+31.8	+159.5
پەيزاۋات 〃	30101	25812	10600	4289	+19501	2318.9	1576.8	1162.5	+792.1	1156.1
پەكەن 〃	38945	30513	18000	8432	+20945	2360.1	1824.9	1010.4	+535.2	+1349.7
پوسكام 〃	10412	8779	4100	1633	+6312	294.8	181.0	244.1	+113.8	+50.7
قاغىلىق 〃	24318	19241	12400	5077	+11918	1026.3	1302.0	658.0	—275.7	+368.3
مەكىت 〃	11827	10266	10500	1561	+1327	1138.4	1190.2	523.7	—51.8	+614.7
مارالبېشى	15342	10117	4800	5225	+10542	2469.9	1491.4	121.2	+978.5	+2348.7
تاشقورغان	323	310	200	23	+123	94.6	10.3	5.0	+84.3	+89.6
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	2317	2370	2400	—53	—83	139.7	142.6	132.8	—2.9	+6.9

1985- يىللىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ئۆي قۇشلىرى مەھسۇلاتلىرىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

1985- يىل 12- ئاينىڭ 30- كۈنى

	گوش مەھسۇلاتى (10مىڭ تونا)			يۇڭ (10 مىڭ تونا)		
	1985- يىلى	1984- يىلى	1980- يىلى	1985- يىلغا سېلىشتۇرغاندا، كۆپەيگەنلىكى (+ ، —)	1984- يىلغا سېلىشتۇرغاندا، كۆپەيگەنلىكى (+ ، —)	1985- يىلى	1984- يىلى	1980- يىلى
جەمئىي	3188.4	3384.2	1683.4	—195.8	1.505	2122.7	2066.4	294.3
تەشقەر شەھىرى	87.6	82.2	35.2	+5.4	+52.4	148.3	127.7	48.0
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	342.5	341.1	109.4	+1.4	+233.1	136.6	84.1	6.9
كونىشەھەر 〃	325.1	446.7	203.0	—121.6	+122.1	337.4	385.4	61.8
يېڭىسار 〃	177.2	202.1	55.0	—24.9	+122.2	198.0	421.4	11.6
ۋويۇرغا 〃	110.6	151.2	51.8	—40.6	+58.8	41.7	93.6	24.7
يەيزاۋات 〃	190.9	139.8	86.1	+51.1	+104.8	370.0	354.9	19.9
يەكەن 〃	464.0	522.9	487.4	—58.9	—23.4	171.5	108.9	43.8
پوسكام 〃	178.2	171.6	47.3	+6.6	+130.9	11.7	4.8	0.3
قاغىلىق 〃	444.9	399.8	231.6	+45.1	+213.3	215.9	0.4	26.1
مەكىت 〃	220.3	192.2	34.2	+28.1	+146.1	118.8	56.6	0.6
مارالبېشى 〃	484.4	563.8	170.1	—79.4	+314.3	246.0	219.4	0.4
تاشقورغان 〃	121.4	122.5	76.1	—1.1	+44.7	55.2	79.6	11.2
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	41.3	48.3	55.6	—7.0	—14.3	78.1	69.6	39.0

1985- يىللىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ئۇي قۇشلىرى مەھسۇلاتلىرىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى (داۋامى)

1985- يىل 12- ئاينىڭ 30- كۈنى

سۈت (10 مىڭ تۇنا)		تۇخۇم (دەن)			يىلدىن-يىلغا مەھسۇلات (دەن)			
1984 -يىلى دېكابىردىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+، —)	1980- يىلدىن كېيىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+، —)	1985- يىلىق	1984- يىلىق	1980- يىلىق	1985- يىلدىن كېيىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+، —)	1984- يىلدىن كېيىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+، —)	1980- يىلدىن كېيىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+، —)	
56.3	+1828.4	86.933.6	70.004	+16929.6	4342.1	3847	2090	+495.1	+2252.1
20.6	+100.3	4.250	1988	+2262	40.1	46	50	—5.9	—10
52.5	+129.7	4.111	2989	+1122	938	732	290	+206	+648
—48.0	+275.6	11337	5243	+6.094	209	173	110	+36	+99
—223.4	+186.4	14500	1850	+12650	286	108	60	+178	+226
—51.9	+17.0	5408	266.9	2789	—	—	—	—	—
+15.6	+350.6	9141	16120	—6979	26	12	10	+14	—16
+62.6	+127.7	19.427	7978	+11449	2.108	2047	1310	+61	+798
+6.9	+11.4	2598	584	2014	258	216	40	+42	+218
+155.5	+189.8	92060	13930	—1870	417	474	210	—57	+207
+55.2	+111.2	306	7690	—7384	60	39	10	+21	+50
+26.6	+245.6	3468	8810	—5342	—	—	—	—	—
—24.4	+44.0	123.6	—	+123.6	—	—	—	—	—
+8.5	+39.1	204	203	+1.0	—	—	—	—	—

1985- يىللىق بېلىق، ھەسەل مەھسۇلاتلىرىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

1985- يىلى 12- ئاينىڭ 30-كۈنى

	ھەسەل مەھسۇلاتى (دەن)				بېقىلغان، تۇتۇلغان بېلىق (تونا)			
	1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1980- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق	1984 - يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+ ، —)	1980 - يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)
جەمئى	808.8	1145	4530	—336.2	— 3721.2	418.0	386.8	187.0	+ 8.1	+ 231
قەشقەر شەھىرى	3	3	27.3	—	— 24.3	22.0	23.0	20.7	—1.0	+ 1.3
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	143.8	85	2170	+ 58.8	— 2026.2	15.5	8.4	4.5	+ 7.1	+ 11.0
كونىشەھەر ناھىيىسى	74	54	142.7	+ 20	— 68.7	13.2	19.9	27.8	— 6.7	— 14.6
يېڭىسار 〃	5	6	40	— 1	— 35	12.5	4.5	2.0	+ 8.0	+ 10.5
يوپۇرغا 〃	44	125	970	— 81	— 926	1.0	4.5	8.0	— 3.5	— 3.0
يەيزاۋات 〃	148	136	270	+ 12	—122	8.3	7.7	3.0	+ 0.6	+ 5.7
يەكەن 〃	116	167	150	— 51	— 34	108.0	99.0	44.0	+ 9.0	+ 64.0
پوسكام 〃	25	200	340	—175	—315	4.5	4.2	21.0	+ 0.3	—16.5
قاغىلىق 〃	92	107	90	—15	+ 2	26.0	27.0	22.0	—1.0	+ 4.0
مەكىت 〃	40	—	90	+ 40	—50	116.0	80.5	10.0	+ 35.5	+ 106.0
مارالبېشى 〃	104	242	210	—138	—106	86.0	85.0	22.0	+ 1.0	+ 64.0
تاشقورغان 〃	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	—	20	30	— 6	—16	5.0	23.1	2.0	—18.1	+ 3.0

1985- يىللىق يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئەھۋالى جەدۋىلى (1)

	يېزا ئىگىلىك ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان يۇك ئاپتوموبىلى (دانە)				يېزا ئىگىلىك ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان خىمىيەۋى ئوغۇت- شالف مىقدارى (تونا)			
	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	1984- يىلدىن كېيىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	1984- يىلدىن كېيىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)
جەمئى	901	837	465	+ 64	57493.5	65921.5	33635	—8427.5
قەشقەر شەھىرى	33	36	14	— 3	739.1	594	421.8	145.1
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	75	56	24	+ 19	5014	5075	2456	— 61
كونىشەھەر "	91	78	39	+ 13	6606	21317	3211.2	—14711
يېڭىسار "	47	44	25	+ 3	1759	2891	1504	—1132
بوپۇرغا "	50	42	26	+ 8	1286	1992	2039	— 706
پەيزاۋات "	57	66	41	— 9	7032.1	4513	1750	+ 2519.1
يەكەن "	121	115	290	+ 6	16996	12181	8368	+ 4815
پوسكام "	84	84	51	—	4414	5500	2261	—1086
قاغىلىق "	120	101	62	+ 19	6942	5022	5262	+ 1920
مەكىت "	76	64	25	+ 12	10732	1575.5	2660	+ 8156.5
مارالبېشى "	112	108	39	+ 4	4678	4530	3372	+ 148
تاشقورغان "	8	8	3	—	50	60	50	—10
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	27	35	25	—8	904.1	671	264	+ 233.1

1985- يىللىق يېزا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئەھۋالى جەدۋىلى (2)

1985- يىلى 12- ئاينىڭ 30- كۈنى

	يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ نومۇرىيىتى كۈچى				يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىلىدىغان چوڭ تۇتقۇزا تېراكتور (دانە)		
	1985- يىلدىكى	1984- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1980- يىلدىكى	1980- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	1985- يىلدىكى	1984- يىلدىكى	1980- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)
جەمئىي	522223	—13275	382101	+140122	4429	4549	3293	+120	+1136
قەشقەر شەھىرى	12982	+2049	8099	+4883	85	75	57	+10	+28
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	46809	—1172	45547	+1262	369	383	317	—14	+52
كونىشەھەر 〃	44805	+3560	39748	+5057	374	408	333	—34	+45
يېڭىسار 〃	28901	—3171	20152	+8749	248	272	188	—24	+60
يوپۇرغا 〃	24066	—4220	21989	+2077	147	153	159	—6	—12
يەيزاۋات 〃	38380	—1793	28971	+9409	245	245	237	—	+8
يەكەن 〃	87304	—14162	56816	+30488	934	929	646	+5	+288
پوسكام 〃	42561	—12191	27612	+14949	446	482	300	—36	+146
قاغىلىق 〃	67264	+9806	40120	+27144	685	650	390	+31	+291
مەكىت 〃	43846	—1795	31462	+12384	428	405	297	+23	+131
مارالبېشى 〃	75097	+2174	52239	+22858	402	458	265	—56	+137
تاشقورغان 〃	1927	—947	2614	—692	57	33	34	—16	—17
ۋىلايەتكە بىۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	8281	—1412	6727	+1554	53	56	50	—3	+3

1985 - يىللىق پىۋا ئىگىلىكىنى ماشىنىلاشتۇرۇش ئىشخانا لى جەدۋىلى (2) (داۋامى)

1985-يىلى 12 - ئاينىڭ 30 - كۈنى

تراكتور سوره‌يدىغان دېھقانچىلىق ساھەلىرى (دانە)					كىچىك تراكتور (دانە)				
1980-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەم بولغىنى (+، —)	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەم بولغىنى (+، —)	1980-يىلىق	1984-يىلىق	1985-يىلىق	1980-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەم بولغىنى (+، —)	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەم بولغىنى (+، —)	1980-يىلىق	1984-يىلىق	1985-يىلىق
+495	+160	5258	5593	5753	+895	+758	3293	3430	4188
+10	—7	102	119	112	+126	+40	112	198	238
—87	+27	531	417	444	+389	+110	124	403	513
—158	—34	420	296	262	+205	+54	312	463	517
—	—187	160	347	160	+301	+12	129	418	430
—35	+38	175	102	140	+85	+42	115	155	197
+79	+137	251	193	330	+179	+91	73	161	252
+718	+428	637	927	1355	+634	+182	210	662	844
+228	+38	354	544	582	+87	+5	175	257	262
+297	—96	458	851	755	+76	+51	142	169	218
+105	—38	545	688	650	+140	+17	133	256	273
+361	—129	510	1000	871	+319	+159	102	262	421
—15	—19	46	50	31	+2	—3	1	6	3
—8	+2	69	59	61	+2	—2	18	22	20

1985- يىللىق ئورمانچىلىق ئەھۋالىنى سىلىشتۇرۇش جەدۋىلى

	ئۆي يىلى قويۇلغان دەرەخ كۆلىمى (10مىليون)				ئىل تاغ-ۋادىكى ئەمەلىي كۆچەت زاۋۇلىق كۆلىمى (مو)				
	1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق	1984-يىلدىكىدىن تاشقان،كەمەيگەنلىكى (+،—) %	1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق	1984-يىلدىكىدىن تاشقان،كەمەيگەنلىكى (+،—) %	1980-يىلدىكىدىن تاشقان،كەمەيگەنلىكى (+،—) %
جەمئى	29.14	28.27	12.87	3.1	97023	135838	84031	—28.6	15.5
ئەشقەر شەھىرى	0.02	0.02	0.01	—	961	809	917	18.8	4.8
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	4.0	0.17	1.23	26.2	9398	9503	15524	1.1	—63.4
كونىشەھەر 〃	4.88	6.09	5.27	—19.9	19338	27931	18331	—30.8	5.5
يېڭىسار 〃	2.61	1.52	0.32	71.7	9990	6740	2044	48.2	388.7
يوپۇرغا 〃	1.64	2.86	0.87	—33.3	3498	2911	2828	20.2	23.7
پەيزاۋات 〃	4.50	7.47	0.94	—39.8	15722	15706	6645	0.1	136.6
پەكەن 〃	2.74	2.51	2.57	9.2	16348	17680	17696	—7.5	—7.6
پوسكام 〃	2.29	0.68	0.18	246.8	3429	4241	4624	—19.1	—25.8
قاغىلىق 〃	1.66	1.18	0.40	40.7	8781	46543	5406	—76	62.4
مەكىت 〃	3.05	2.27	0.56	34.4	3438	5269	6164	—34.8	—44.2
ماراليبشى 〃	1.47	0.61	0.46	141	5698	8326	3635	—31.6	56.8
تاشقورغان 〃	0.21	0.22	0.02	—4.5	950	—	—	—	—
ۋىلايەتكە بېقىنىدىغان قاراشلىق ئورۇنلار	0.07	0.07	0.01	—	318	284	217	12	46.5

1985- يىللىق ئورمانچىلىق ئەھۋالىنى سىلىشتۇرۇش جەدۋىلى (داۋامى)

شۇ يىلى توپۇلغان پارچە-يۇرات دەرەخ (10 مىڭ تۈپ)					شۇ يىلى دەرەقالارغا ئىگە كەسكىنى (m^2)				
1985- يىلى	1984- يىلى	1980- يىلى	1980- يىلىدىكىدىن تاغقان، كەم يىغىنى % (+ ، —)	1984- يىلىدىكىدىن تاغقان، كەم يىغىنى % (+ ، —)	1985- يىلى	1984- يىلى	1980- يىلى	1984- يىلىدىكىدىن تاغقان، كەم يىغىنى % (+ ، —)	1980- يىلىدىكىدىن تاغقان، كەم يىغىنى % (+ ، —)
4875.	3878.5	3593.9	25.7	35.7	67130	49291	403482	36.2	66.4
92	61.8	52.3	48.9	75.9	1113	901	346	23.5	221.7
484.7	327	415	548.2	16.8	1987	3857	417	48.5	376.5
838.1	137.2	485.2	510.9	72.7	5086	4746	6207	7.2	18.1
234	88.5	189.3	164.4	23.6	12724	19304	1028	34.1	1120.2
294.2	488.9	177.3	—39.8	65.9	4730	4055	620	16.6	662.9
504.4	452.4	185.5	11.5	171.9	1947	610	708	219.2	175
976.1	712.3	1267	37	—29.8	25748	6643	19730	287.6	30.5
541.3	524.3	230.2	3.2	135.1	7236	1691	209.2	150.5	1924.9
387.4	519.8	341.2	—25.5	13.5	4566	3328	5760	37.2	20.7
220	300.5	140.7	—26.8	56.4	1100	1000	3093	10	64.4
300.2	256.2	96	17.2	212.7	3183	2582	2000	23.3	59.2
1.7	7.5	3.2	—77.3	—46.9	—	—	1.0	—	100
1.2	2.1	4.7	—42.9	—74.5	710	574	229	23.7	210

1985- يىللىق ئورمان، دەل - دەرەخ بايلىقى توغرىسىدىكى ئاساسىي كۆرسەتكۈچلەر
ستاتىستىكا قىلىش جەدۋىلى

ئاھالە ئىسمى	يەرگولىمى	ئومۇمى	تەبىئىي ئورمان				
			ئوقسۇراق		قارىغاي		بولغۇن، ئاق جىدە قاتارلىقلار- دىكى قوشۇمچە
1	2	3	4	5	6	7	8
جەمئى	22105.64	236.18	140.12	82.30	2.76	28.0	58.73
قەشقەر شەھىرى	14.45	19.45	—	—	—	—	—
يېكىشەھەر ناھىيىسى	328.98	21.33	1.46	0.15	—	—	1.82
كونىشەھەر "	621.90	28.90	0.82	0.08	—	—	2.04
يېڭىسار "	585.00	16.15	0.12	0.01	—	—	5.19
يوپۇرغا "	450.11	9.65	1.03	0.10	—	—	8.00
پەيزاۋات "	1007.31	22.53	31.60	3.16	—	—	10.00
پەكەن "	1224.34	45.27	—	0.04	0.80	8.4	2.42
پوسكام "	138.55	11.68	0.37	0.04	—	—	3.56
قاغىلىق "	4245.00	27.29	0.15	0.02	1.80	18.90	1.60
پەكمت "	2280.00	12.73	22.50	17.41	—	—	4.29
مارالبېشى "	3255.00	19.00	81.77	61.31	—	—	17.30
تاشقورغان "	7950.00	2.20	0.30	0.30	0.16	0.70	2.51

1986- يىلى 4- ئايدىكى 30- كۈندىكى ستاتىستىكا

1985- يىلىق ئورمان، دەل - دەرەخ بايلىقى توغرىسىدىكى ئاساسىي ئەھۋالنىڭ
ستاتىستىكا قىلىش جەدۋىلى (داۋامى)

ئورمان			ئۆتەپتا تەكشىلەش كەن دەرەخ		ھەرخىل ئورمانلىق جەمئىي		توپۇسقا توغرا كېلىشى			ئورمانلىق نىسبىتى %
ئىھاتە مىقتورىيال ئورمانلىقى		بېشىلغۇ ئىقتىسادىي ئۆسۈرمان ئۆسۈشى قىلارلىق كۆلەمى	كۆلەمى	تۈپ سانى	كۆلەمى	تۈپلىنىش مىقدارى	ئورمان يېرى (مو)	باغاج (m^3)	1 گېكتارغا توغرا كېلىدىغان دەرەخ (تۈپ)	
كۆلەمى	تۈپلىنىش مىقدارى									
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
68.25	225.70	121.77	23.35	23.403	414.98	336.00	1.8	1.4	99	1.88
0.42	1.51	0.69	0.37	428	1.48	1.51	0.08	0.08	22	10.21
7.70	27.72	16.16	1.67	1670	28.81	27.87	1.4	1.3	78	8.76
10.34	37.22	29.74	3.51	3512	46.45	37.30	1.6	1.3	121	7.47
4.90	17.64	11.41	2.17	2170	23.79	17.65	1.5	1.1	134	4.07
3.68	3.70	6.91	1.15	1152	20.77	3.80	2.2	0.4	119	4.61
4.49	4.00	13.32	3.45	3448	62.86	7.16	2.8	0.3	153	6.24
17.96	66.50	17.90	4.67	4689	43.77	74.90	0.97	1.7	104	3.50
5.19	18.48	6.16	1.59	1585	16.87	18.72	1.4	1.6	136	12.18
4.87	17.53	6.21	2.10	2095	16.73	36.45	0.6	1.3	77	0.39
5.41	19.58	7.91	1.28	1283	41.39	36.99	3.3	2.9	101	1.82
3.22	11.59	1.40	1.36	1363	105.05	72.90	555	3.8	72	3.23
0.07	0.03	3.96	0.01	8	7.01	0.76	3.2	0.3	4	0.09

1985- يىللىق يېزىلاردىكى ئاساسىي ھېسابات گورۇپلىرىدىكى دارامەت تەقسىماتىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

	يىللىق جەمئى خىراجەت (10 مىللىۇن)			يىللىق جەمئى خىراجەت (10 مىللىۇن)			
	1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق	1984-يىلدىكىدىن تاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+ ، —)	1985-يىلدىكىدىن تاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+ ، —)	1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق
جەمئى	67922.66	56324.72	24435.47	20.59	177.97	18751.61	14203.36	8750.05
قەشقەر شەھىرى	1196.20	960.27	420.77	24.57	184.3	313.12	227.88	150.56
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	5785.29	4731.96	1696.67	22.25	241	1554.59	1194.52	652.07
كونىشەھەر 〃	7087.76	5872.56	2237.74	20.69	216.7	2083.05	1732.22	847.37
يېڭىسار 〃	3425.57	2863.75	1356.05	19.62	152.6	884.32	729.05	532.65
بويۇرغا 〃	3010.19	2774.98	1052.02	8.74	186.1	772.72	627.37	277.67
پەيزاۋات 〃	6359.39	3885.06	1371.18	63.7	363.8	1980.33	1142.60	549.33
يەكەن 〃	14271.79	12375.07	6362.12	15.3	124.3	3660.09	2>63.67	2190.13
بوسكام 〃	4861.49	4432.81	2101.43	9.67	131.3	1675.15	1482.20	877'79
قاغىلىق 〃	7903.59	6221.45	3597	27.02	119.7	2501.30	1725.07	1306.03
مەكىت 〃	5437.20	5196.03	2292.42	4.64	137.2	1290.52	1105.78	871.03
مارالبېشى 〃	8315.03	6762.66	1734.41	22.95	379.4	2012.02	1312.08	547.78
تاشقورغان 〃	269.16	248.12	213.66	8.48	26	30.49	33.92	47.64

1985-يىللىق يېزىلاردىكى ئاساسىي ھېسابات ئورۇنلىرىدىكى دارامەتنە قىسمانىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى (داۋامى)

يىللىق جەمئى خىراجەت (10 مىڭ يۈەن)		دېھقانلارغا تەقسىم قىلىنغىنى (10 مىڭ يۈەن)					كەرەمنىڭ تۇپۇسقا توغرا كېلىشى (يۈەن)				
1980-يىلدىكىدىن تاشقان، كېمەيگىنى % (+، —)	1984-يىلدىكىدىن تاشقان، كېمەيگىنى % (+، —)	1980-يىلىق	1984-يىلىق	1985-يىلىق	1980-يىلدىكىدىن تاشقان، كېمەيگىنى % (+، —)	1984-يىلدىكىدىن تاشقان، كېمەيگىنى % (+، —)	1980-يىلىق	1984-يىلىق	1985-يىلىق	1980-يىلدىكىدىن تاشقان، كېمەيگىنى % (+، —)	1984-يىلدىكىدىن تاشقان، كېمەيگىنى % (+، —)
114.3	32.02	16816.88	39301.11	45884.35	258	16.75	72.52	213.57	246.98	240.6	15.6
108	37.14	231.77	687.76	838.79	261.9	21.95	5874	160.64	196.83	235.3	20.5
139.4	30.14	890.30	3311.24	3955.45	344.3	19.45	54	181.75	214.41	297.1	17.16
142.8	20.25	1113.31	7827.80	4630.10	315.9	20.96	43.66	144.84	172.28	294.6	18.9
66	21.29	688.96	1970.47	2352.67	241.5	19.39	53	142.69	16839	217.7	18.01
118.3	23.16	630.49	2026.47	2072.87	228.8	2.28	79	242.92	250.37	216.9	3.06
260.5	73.31	669.54	2570.40	4146.82	519.4	61.32	34.93	128	200.50	474	56.6
67.1	27.81	3454.85	8831.31	9858.72	185.4	4.63	92	229.84	255.31	177.5	11.20
90.8	13	954.97	2664.10	2881.90	201.8	8.17	115	314.97	338.59	194.4	27.50
91.5	42.76	1919.59	4149.01	5060.88	168.6	22	96	199.25	239.23	149.2	20.6
48.2	16.88	1150.52	3833.30	3877.60	237	1.15	127	416.10	416.03	227.6	0.01
267.3	53.34	967.36	5219250	5978.22	518.9	14.53	72.48	365.65	426.33	488.2	16.50
36.2	10.37	145.22	209.85	230.33	58.6	9.75	95.98	128.77	140.45	146.3	9.07

1985- يىللىق داھىيە (شەھەر) لەردىكى بارلىق ساناقلىق كارخانا سانى

بىرلىكى: دانە

	بارلىق كارخانا سانى	يېڭىدىن قۇرۇلغان ساناقلىق		ئىگىلىمىك تىپى				تاساسىي كەسىپلەر	
		يېڭىدىن ساناقلىق	ئېچىۋېتىلگەن ساناقلىق	ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى	كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى	يۆتكەلگەن قېتىملىق		يېنىكارلىق ماداپرىياللىرى ۋە ئەيىرى مەتال كىناللىرى	تۇز كېپىش
						يېزا باشقۇرغان ساناقلىق	باشقا ساناقلىق	كومۇر قېزىش	
جەمئى	551	371	180	144	400	68	222	6	1	15	3	1	6
قەشقەر شەھىرى	78	49	30	21	52	17	11	6	—	1	2		1
بېگىشەھەر ناھىيىسى	34	21	13	14	20	1	10	—	—	2	—		—
كونىشەھەر "	58	45	13	7	51	+	41	—	—	—	—		—
بېگىسار "	28	18	10	11	17	1	7	—	—	1	—		1
يوپۇرغا "	27	22	5	8	19	—	11	—	—	1	—		—
پەيزاۋات "	26	20	6	5	21	2	11	—	—	—	—		—
پەكەن "	95	64	31	11	83	7	44	—	1	3	—		1
پوسكام "	55	31	24	13	42	—	37	—	—	1	—		1
قاغىلىق "	53	26	27	17	36	—	18	—	—	4	1		1
مەكىت "	41	33	8	8	33	—	21	—	—	1	—		1
مارالبېشى "	33	28	5	10	23	—	11	—	—	—	—	1	—
تاشقورغان "	3	1	2	2	1	—	—	—	—	—	—		—
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	19	13	6	17	2	—	—	—	—	1	—		—

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى بارلىق سانائەت كارخانا سانى (داۋامى)

بىرلىكى: دانە

ئاساسىي كەسىپلەر																		
ھەممە - تېخنىكا ئۇ. ئاساكا ئىشلەش	ھەم ھۆكۈز سانائىتى	تۇقۇمچىلىق سانائىتى	كىيىم تىكىش سانائىتى	كون، ئىۋۇق مەھسۇلاتلىرى سانائىتى	پاغاج، ساممۇق قوغۇرۇق ئوت مەھسۇلاتلىرى	تاشلە سايمانلىرى ياساش سانائىتى	قەغەزچىلىك ۋە قەغەزبۇيۇملار سانائىتى	مەدەنچىلىك كەسىپى	ھۆكۈمەت سانائىتى	تېلېكتىر، ئاپپارات ئىشلەش تەرمىنى كەسىپى	خىمىيە سانائىتى	دورىنكا بۇيۇملار سانائىتى	پالتىراق بۇيۇملار سانائىتى	مىنكارلىق، قەيرى مىستال بۇيۇملىرى سانائىتى	مىتال بۇيۇملار سانائىتى	ماشىنىسازلىق سانائىتى	قاتناش تىرانسپورت ئۇسكۇنلىرىنى ياساش سانائىتى	باشقىلار
157	4	66	40	19	11	11	1	15	13	51	5	1	2	65	19	28	12	6
11	—	6	7	3	3	3	—	3	4		4	1	2	13	3	5	6	1
13	—	1	1	—	—	—	1	1	1	2	—	—	—	6	1	5	—	—
22	—	9	7	—	—	5	—	1	—	7	—	—	—	4	1	1	—	2
9	—	1	1	—	—	—	—	1	2	5	—	—	—	3	3	1	1	—
12	—	6	1	1	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	2	—	1
12	—	1	1	2	—	1	—	1	—	2	—	—	—	2	2	2	—	—
24	1	12	10	2	4	—	—	1	4	10	1	—	—	13	3	6	2	2
10	1	7	—	1	3	—	—	2	—	7	—	—	—	9	1	2	1	—
10	1	5	2	3	—	1	—	1	1	9	—	—	—	10	1	1	1	—
11	1	6	5	4	—	1	—	1	—	3	—	—	—	3	3	1	—	—
14	—	6	3	2	—	—	—	1	1	1	—	—	—	2	1	1	—	—
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
4	—	6	1	1	1	—	—	1	1	1	—	—	—	1	—	1	1	—

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ بارلىق سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى

دەرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

	ئومۇمىي سانائەت مەھسۇلات قىممىتى (1980-يىلدىكى ئۈزگەرمەس باھادا ھېسابلانغان)	يېزىلىق ئىقتىسادى سانائىتى		ئېغىلمىلىق تۈرى						كەسىپلەر					
		يېزىلىق سانائەت	ئېغىر سانائەت	يېزا باشقۇرغان سانائەت	كوچا باشقۇرغان سانائەت	ئومۇمىيۈزلۈك خەلقى مۈلۈكچىلىكتىكى مۇلۈكچىلىكتىن كىرلىشىپ باشقۇرغان سانائەت	كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىكتىكى سانائەت	ئومۇمىي خەلقى مۈلۈكچىلىكتىكى سانائەت	باشقا سانائەت	كۆمۈر قېزىش	مېتال كالىدىنى قېزىش ھەيۋى	تۇز كېنى قېزىش	تۇزۇلما سۇنى بىلەن تەمىنلەش	يىغىلما - ئىنشائات تاماكا بىلەن ساقلىق سانائىتى
جەمئى	27876.7	23304.39	4572.31	1043.36	388.26	34.8	15035.17	12675.67	131.06	617.92	18.21	9	45.81	5770.13
قەشقەر شەھىرى	2735.9	1733.38	1002.52	171.59	324.86	—	1691.51	913.33	131.06	17.72	14.19	—	28.35	199.8
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	1769	1553.9	215.1	45.1	13	—	1182.1	586.9	—	30.2	—	—	—	416
كونىشەھەر "	686.9	569.9	117	114.1	—	—	409.5	277.4	—	—	—	—	—	263
يېڭىسار "	771.4	553.2	218.2	9.7	2	—	389.6	381.8	—	96	—	—	2.7	24.1
يوپۇرغا "	1439.9	1397.6	42.3	30	—	—	1072.7	367.2	—	6.2	—	—	—	328.2
پەيزاۋات "	929.21	880.27	48.94	28.11	8	—	714.97	214.24	—	—	—	—	—	198.77
پەكەن "	4278.46	3739.7	538.8	223.14	40.4	34.8	3011.44	1232.22	—	18.09	—	—	8.5	1027.3
يومىگام "	1028.47	602.87	425.6	258.25	—	—	597.55	430.92	—	95.2	—	—	2.26	203.2
قاغىلىق "	2471	2289.3	181.7	24.6	—	—	1305.2	1165.8	—	8.8	3.3	—	2.6	712.6
مەكىت "	2032.09	1964.51	67.58	54.73	—	—	1627.79	404.3	—	23.7	—	9	1.4	344.29
مارالبېشى "	2782	2732	50	84	—	—	2486	296	—	—	—	—	—	318
تاشقورغان "	17.53	12.77	4.76	—	—	—	12.77	4.76	—	—	—	—	—	—
ژىلايە تەكە بىۋاسىتە قاراشلىق ئورۇنلار	6935.08	5275.27	1659.81	—	—	—	534	6401.08	—	159	—	—	—	1550.17

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ بارلىق سانائەت تۈمۈمىي مەھسۇلات قىممىتى (داۋامى)

بىرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

كەسىپلەر																
باشقىلار	قاتناش قوراللىرىنى ئوسكۇلىرى ياساش	ماشىنىسازلىق سانائىتى	مېتال بۇيۇملار سانائىتى	يېنىكارلىق ۋە مەيرى مېتال كان مەھسۇلاتلىرى سانائىتى	يالتىراق بۇيۇملار سانائىتى	دورۇنكە بۇيۇملار سانائىتى	خىمىيە سانائىتى	نېفتكىز، بار ئىسلەش تە- مىنلەش سانائىتى	ھۆلدەر ھەيكەلتەك بىنويۇملىرى سانائىتى	مەتبەچىلىك كەسپى	قەغەز ۋە قەغەز بۇيۇملىرى سانائىتى	ئوي ماياماتلىرى	يېغاچ بىامبۇك، قومغۇر ئوت مەھسۇلاتلىرى سانائىتى	كون، بۆلگە بۇيۇملىرى سانائىتى	كىيىم تېكىش سانائىتى	توقۇمچىلىق سانائىتى	يەم - بوغۇز سانائىتى
76.4	411.88	800.45	236.29	1368.7	162.43	23.7	219.38	840.3	219.32	270.31	24.1	148.7	505.57	441.07	774.41	14787.16	105.74
37	202.14	121.67	108.25	454.23	162.43	23.7	211.38	—	182	49.41	—	88.7	153.10	155.73	367.18	160.58	—
23.3	—	—	13	86.5	—	—	—	30.5	—	6.7	—	9.4	—	—	11.4	242.4	—
—	—	54.9	7.6	133	—	—	—	14	1.3	8.8	24.1	—	—	—	10.1	1069	—
11	3.4	14	17	79	—	—	—	25.8	4.5	10	—	—	—	—	6.9	301	—
—	—	30.5	—	—	—	—	—	5.6	—	5.1	—	—	—	2.9	8.8	1041.6	—
—	—	38.3	8.4	8	—	—	—	2.64	—	13	—	—	—	35.1	25	600	—
—	—	—	—	—	—	—	10	61.9	15.1	64.6	32.9	4	22.1	8.6	160.6	1333.3	19.9
—	35.3	42.9	12	170.04	—	—	—	82.16	—	9.1	—	—	7.27	17.48	—	342.56	9
—	10	61.9	15.1	64.6	—	—	—	32.9	4	22.1	—	8.6	—	10.7	160.6	1333.3	19.9
—	—	30.6	9.54	5.93	—	—	—	7.35	—	13	—	42	—	8.46	45.45	1497.52	2.84
—	—	12	18	24	12	18	24	5	2	9	—	—	—	6	13	2366	—
—	—	3.11	—	—	—	—	—	1.65	—	—	—	—	—	—	12.77	—	—
—	141.24	310.17	—	240.7	—	—	—	510.70	—	83.9	—	—	298	196	5.7	3439.5	—

1985-يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ساپ مەھسۇلات قىممىتىنىڭ تەركىپلىرى جەدۋىلى

بىرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

	كارخانا سانى	سانائەتنىڭ ساپ مەھسۇلاتنىڭ قىممىتى	سودىلىشىپ پۈتتۈرگەن مەھسۇلاتنىڭ ساپىدا قايتىدىن ھېسابلانغان قىممىتى	سانائەت	ئۈستىگە ئېلىنغان ئۆي-ئىمارەت ۋە پاراۋانلىقى ئۆزى ھەل قىلىدىغان ھۆددىلەر	ئوسۇم چىقىمى	ساپ مەنپەئەت
جەمئى	378	6253.22	2874.62	2502.19	255.35	131.04	490.02
قەشقەر شەھىرى	68	842.47	293.12	391.16	43.52	26.48	88.19
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	17	278.7	162.8	86.6	8.5	—0.7	21.5
كونىشەھەر ناھىيىسى	21	181.8	81.9	65.7	6.1	5.9	22.2
يېڭىسار ناھىيىسى	27	300.4	144·8	119.5	8.9	—0.8	28
يوپۇرغا ناھىيىسى	21	-93.6	110.5	46.2	4.6	21.5	10.8
پەيزاۋات ناھىيىسى	26	109.5	49.2	53.5	2.3	0.7	3.8
پەكەن ناھىيىسى	50	639.62	245.51	298.8	37.65	5.34	52.32
پوسكام ناھىيىسى	39	479.9	254.8	179.4	10.4	7.8	27.5
قاغىلىق ناھىيىسى	43	304.5	137.4	134.3	13.8	2.6	16.4
مەكىت ناھىيىسى	15	106.2	47.7	50.90	3.80	1.70	2.10
مارالبېشى ناھىيىسى	30	195.77	70.77	91.99	14.93	2.17	18.91
تاشقورغان ناھىيىسى	3	9.7	2.8	6.1	0.4	— 0.1	10.5
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	18	2611.16	1273.32	978.14	103.45	58.45	197.8

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ سانائەت ساپ مەھسۇلات قىممىتىنى
سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

	1985- يىللىق		1984- يىللىق ساپ مەھسۇلات قىممىتى	1980- يىللىق ساپ مەھسۇلات قىممىتى	1984 - يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنى % (+ ، -)	1980 - يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنى % (+ ، -)	1980- يىلدىن 1985- يىلغىچە ئوتتۇرىچە ئۆسۈش نىسبىتى %
	ساپ مەھسۇلات قىممىتى	ئاشقان قىممەت					
جەمئى	6253.22	7192.74	6170.49	4664.22	1	34	6.1
قەشقەر شەھىرى	842.47	941.93	945.08	475.4	31	77	12.1
پەيزىلەھەر ناھىيەسى	278.6	310.1	182.99	95.4	52	192	23.9
كونىشەھەر "	181.8	214.1	242.05	116.13	—25	57	9.5
پەيزىسار "	300.4	340.9	265.09	125.2	13	140	19.2
يوپۇرغا "	193.6	209.1	174.39	33.4	11	480	42.1
پەيزاۋات "	109.5	117.8	88.71	57.8	23	89	13.6
يەكەن "	639.62	704.91	735.89	371.88	—13	72	11.5
بوسكام "	479.9	568.4	630.45	1907	—24	152	20.3
قاغىلىق "	304.5	348.5	289.3	262.3	5	66	3.1
مەكىت "	106.20	120.10	89.4	66.91	19	59	9.7
مارالبېشى "	195.77	220.72	217.19	132.9	—10	47	8.1
تاشقورغان "	9.7	10.8	4.83	15.92	101	—39	—9.4
ۋىلايەتلىك بىۋاسىتە قاراشلىق ئورۇنلار	2611.16	3049.78	2605.12	2720.28	—	—4	—0.8

1985- يىللىق مۇسته‌قىل هىسابات قىلىندىغان سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ساپ مەھسۇلات قىممىتى، سانائەت قىممىتىنىڭ ئۆسۈشى

يىرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

	1985- يىللىق				1984- يىللىق سانائەتنىڭ ساپ مەھسۇلات قىممىتى
	كارخانا سانى	سانائەتنىڭ ساپ مەھسۇلات قىممىتى	ئۆتكۈنچىلەرنى ئۆزىگىسىڭ پونكىتى	سانائەت قىممىتىنىڭ ئاساسىي قىسمى	
ئومۇمىي جەمئى	378	6.253.22	939.52	7.192.74	6.170.49
1. ئىگىلىك ئۇرى					
ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى	121	4.459.40	772.46	5.231.86	4.381.75
كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى	257	1.793.82	167.06	1.960.88	1.788.74
2. يېنىك، ئېغىر سانائەت					
يېنىك سانائەت	255	3.485.11	417.76	3.902.87	2.739.17
ئېغىر سانائەت	123	2.768.11	521676	3.289.87	3.431.32	
3. كوللىمى					
ئوتتۇرا تەبىقىكى	2	1.749.96	308.96	2.058.92	1.514.12
كىچىك تەبىقىكى	376	4.503.26	630.56	5.133.82	4.621.37
4. كەسىپلەر					
كومۇر قېزىش	15	492.11	101.38	593.49	481.28
بىناكارلىق ۋە غەيرى مېتال كان بويۇملار مەھسۇلات	2	19.6	0.1	19.7	
تۇز	1	3.46	0.38	3.84	29.20
تۇرۇبا سۈيى بىلەن تەمىنلەش	4	52.02	10.1	62.12	33.14
يېمەك - تېمپەك ۋە تاماكا ياساش	93	982.3	146.5	1.128.8	1.046.10
يەم - بوغۇز سانائىتى	3	28.19	1.9	30.09	10.93
توقۇمىچىلىق سانائىتى	51	1.712.14	200.01	1.912.15	1.614.45
كىيىم تىكىش سانائىتى	26	134.38	7.6	142.04	144.33
كون، يۇلۇ بويۇملار سانائىتى	16	175.42	99.5	185.37	71.60
ياغاچ، بامبۇك، قوغۇر ئوت مەھسۇلاتلىرى	6	32.2	2.1	34.3	147.08
ئوي سايمانلىرى	7	43.8	1.79	45.59	
قەغەز ۋە قەغەز بويۇملار سانائىتى	1	8.6	2	10.6	8.78
مەتبەئىچىلىك كەسپى	14	97.05	19.74	116.79	98.13
مەدەنىيەت مائارىپ، تەتقىقاتىمىيە بويۇملىرى ياساش	1	3.4	0.3	3.7	
ھۆنەرسەنئەت مەھسۇلاتلىرى ئىشلەش	11	65.95	5.24	71.19	44.30
ئېلېكتر، پار بىلەن تەمىنلەش	90	859.94	248.88	1.108.82	903.39
خىممىيە سانائىتى	4	61.67	7.47	69.14	68.72
رېزىنكە بويۇملىرى سانائىتى	1	8	1.87	9.87	8.08
پالتىراق بويۇملار ياساش سانائىتى	2	31.3	4.64	35.94	30.34
بىناكارلىق ۋە باشقا غەيرى مېتال كان مەھسۇلاتلىرى	39	819.28	106.35	925.63	811.92
ماشىنىسازلىق سانائىتى	23	303.09	42.88	345.97	596.59
قاتناش - تراڭسپورت ئۇسكۇنىلىرىنى ياساش سانائىتى	9	213.02	10.3	223.32	
باشقىلار	4	15.1	1.5	16.6	22.13

1985- يىللىق مۇسته قىل ھېسابات سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ساپ مەھسۇلات قىممىتىنىڭ كەسىپلەر بويىچە تەركىپلىرى جەدۋىلى

يۈزلىكى، 10 مىڭ يۈەن

	ساپ مەھسۇلات قىممىتى	مەھسۇلات ساتقا نداتىلمىشقا تېگىشلىك پايدا ۋە تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك باج	مائاش	تۇرتۇاسلان پاراۋانلىق پولدى	ئىجتىمائى ساقلاندۇرۇش	باشقىلار
ئومۇمىي جەمئى	6.253.22	2.874.62	2.502.19	255.35	131.04	490.02
1. ئىگىلىك تۈرى						
ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى سانائەت	4.459.4	2.217.14	1.677.97	177.96	74.28	312.05
كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى سانائەت	1.793.82	657.48	824.22	77.39	56.76	177.97
2. يېنىك، ئېغىر سانائەت						
يېنىك سانائەت	3.485.11	1.643.47	1.353.09	144.44	100.66	243.45
ئېغىر سانائەت	2.768.11	1.231.15	1.149.1	110.91	30.38	246.57
3. كەسىپلەر						
كومۇر قېزىش	492.11	115.53	170.85	23.05	—0.72	83.4
مىناكارلىق ۋە غەيرى مېتال بويۇم كان لىرىنى قېزىش ۋە ياساش	838.88	374.31	359.22	35.35	12.8	57.2
تۇزچىلىق	3.46	1.7	1.04	0.08		0.64
ياغاچ، بامبۇك توشۇش ۋە ئۇلاردىن مەھسۇلات ئىشلەش	32.2	9.8	16.8	0.80	—0.1	4.9
تۇرۇبىا سۈيى بىلەن تەمىنلەش	52.02	29	19.4	2.5		1.12
يېمەك-ئىچمەك، تاماكا ياساش	982.3	550.69	316.8	34.06	12.93	67.82
يەم-بوغۇز	28.19	17.6	7.36	1.13	0.4	1.7
توقۇمىچىلىق سانائىتى	1.712.14	834.29	631.58	71.75	63.3	111.22
كىيىم تىكىش سانائىتى	134.38	30.67	82.86	7.98	0.8	12.07
كون، يۇڭ بويۇملىرى ئىشلەش سانائىتى	175.42	67.9	81.5	6.7	10.82	8.5
ئوي سايمانلىرى ياساش	43.8	9.8	28.1	3.1	5.2	1.6
قەغەز ۋە قەغەز بويۇملار سانائىتى	8.6	2.4	4.7	0.5		1.0
مەتبەئىچىلىك كەسپى	97.05	23.1	47.3	6.5	0.1	20.05
مەدەنىيەت، مائارىپ، تەتقىقاتبىلەن بويۇملىرى سانائىتى	3.4	1.3	1.9	0.2		
ھۆنەرسەنئەت بويۇملىرى سانائىتى	65.95	15.47	36.61	3.41	6.14	4.32
ئېلېكتر، پار بىلەن تەمىنلەش سانائىتى	859.94	556.42	228.34	22.13	7.23	45.82
خىمىيە سانائىتى	61.67	36.4	14.43	1.59	4.01	5.24
دېزىنكە بويۇملار سانائىتى	8	3.5	4.1	0.5	—1	0.9
پالتىراق بويۇملار سانائىتى	31.3	61.6	5		4.7	4
مېتال بويۇملار سانائىتى		25.7	56.4	3.5	1.3	4.3
ماشىنىسازلىق سانائىتى	303.09	92.56	166..	15.53	4.33	24.17
قاتناش-تىرانسپورت ئۇسكۇنلىرىنى ياساش	213.02	59.48	112.3	12.09	2.6	26.55
باشقا سانائەت	15.10	1.4	9.1	0.9	0.2	3.5

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى

بىرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

	1985- يىللىق		1980-1985- يىللار ئارىسىدا ئۆسۈش سۈرئىتى %	1985-يىلى 1980-يىلىدىن ئاشقان مىقدارى كەمەيسە « - » %	1985-يىلى 1984-يىلىدىن ئاشقان مىقدارى كەمەيسە « - » %	1980-يىلى ئۆز كەرمىگەن باھا بويىچە	1984-يىلى ئۆز كەرمىگەن باھا بويىچە
	1980-يىلدىكى ئۆز كەرمىگەن باھا بويىچە	ھازىرقى باھا بويىچە					
جەمئى	27.876.7	32.933.1	12.3	78	19	15.637.74	23.521.54
قەشقەر شەھىرى	2735.9	2.895.33	11.3	70	33	1.613.87	2.056.15
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	1.769	2.093	18.6	134	12	755.88	1.585.32
كونىشەھەر ناھىيىسى	686.9	957.4	14.3	95	—4	352.92	716.06
يېڭىسار ″	771.4	1.033	17	119	22	351.74	633.29
يوپۇرغا ″	1.439.9	1.611.4	20.7	152	51	523.27	955.25
يەيزاۋات ″	929.21	1.147.89	23.5	187	32	323.58	703.09
يەكەن ″	4.278.46	5.060.02	11.6	73	—5	2.474.44	4.487.32
پوسكام ″	1.028.47	1.309.8	17.8	126	7	455.02	961.07
قاغىلىق ″	2.471	2.692.7	15.5	105	21	1.207.83	2.042.70
مەكىت ″	2.032.09	2.373.81	16.9	118	57	933.94	1.297..45
مارالبېشى ″	2.782	2.944	31.1	287	36	718.14	2.043.16
تاشقورغان ″	17.53	22.85	—7.8	—17	—4	21.06	18.20
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار.	6.935.08	8.791.9	12.5	18	15	9.866.05	6.022.48

1985 - يىللىق سانائەت كارخانىلىرى مۇھىم ئاساسلىق مەھسۇلاتلىرى مىقدارى

مىسالىكى : 10 مىڭ يۇەن

	مىسالىكى	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنى ± %	1980-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنى ± %	1980 - 1985-يىلدىكى ئوتتۇرىچە ئوسۇش نىسبىتى %
خام كۆمۈر	10 مىڭ تونىنا	27	29.3	16.5	—8	64	10.4
پىششىق كۆمۈر	10 مىڭ تونىنا	0.67	0.78	0.53	—14	26	4.8
توك	10 مىڭ كىلوۋات	12.38803	11535.56	6.688	7	85	13.1
سېمونت	10 مىڭ تونىنا	5.43	6.37	4.84	—15	12	2.3
ياختا يىپ	تونىنا	4.327	4.358.95	4.188.28	—1	3	0.6
ياساختا رەخت	10 مىڭ مېتر	2.916.8	2.894.98	2·977	1	2	0.4
بويمغان رەخت	10 مىڭ مېتر	1.745	1.594.98	2.005.8	9	13	2.5
ئىلما-توقۇلما بويۇمغا كەتكەن يىپ	تونا	125	106.56	70.26	17	78	12.3
ئاق ھاراق	تونىنا	471.4	514.34	352.9	—8	34	6.1
ئۈزۈم ھارىقى	تونىنا	107.3	150.3		—29		
كون	10 مىڭ پارچە	5.3	2.62	3.1	102	71	11.4
ئوتەك، كەش	10 مىڭ كىشىلىك	20.3	8.52	11.6	138	75	11.9
كىلەم	10 مىڭ كۋادرات مېتىر	0.63	0.76	1.8	—17	—65	—9.9
تومۇردىن ياسالغان دېھقانچىلىق سايمانلىرى	10 مىڭ دانە	72	21.18	28.67	—66	—74	—12.6
قەغەز	تونىنا	121	122.18	78.9	—1	53	8.9
سوپۇن	تونىنا	620	596.2	467.4	4	33	5.9
ئاق يىمەك يىپ	تونىنا	10.5		8.24		27	4.9

1985- يىلىدىن مۇستەقىل ھېسابات قىلىدىغان سانائەت كارخانىلىرىنىڭ كەسىپلەر بويىچە

ئۇلۇق ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى

	ئومۇمىي جەھەتتىن مۇلۇكچىلىكىدىكى سانائەت كارخانىسى				كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى سانائەت كارخانىسى			
ئومۇمىي جەمئىي	122	11.75004	15.593	7.535.45	257	11.773.21	9.865	11.931.32
يۇنگدىن ئىسلاھ قىلىنغانلىق كارخانىسى	105	5.611.62	6.861	8.179.01	127	9.945.18	5.381	18.482.03
كوچا باشقۇرغان كارخانا					22	355.46	1.001	3.551.05
ېيزا باشقۇرغان كارخانا					101	583.29	1.864	3.129.24
ئومۇمىي جەھەتتىكى ئىجتىدىكى يەككە سانائەت	69	9.038.51	8.520	10.659.88	187	10.706.63	6.776	15.800.81
ئېغىر سانائەت	53	2.711.53	7.073	3.833.63	70	1.066.58	3.089	3.452.83
ئوتتۇرا تىپتىكى	2	3.258.7	4.889	6.665.37				
كارخانا	120	8.491.34	10.704	7.959.64	257	11.773.21	9.865	11.934.32
كەسىپ بويىچە دكومۇر	11	512.12	1.618	3.165.14	4	105.90	365	2.901.37
تۇز	1	9	48	1.875				
تۇرۇبا سۇيى	4	42.15	178	2.367.98				
يېمەك - ئىچمەك، تاماكا	39	5.224.55	2.671	19.560.28	54	398.48	802	4.968.58
يەم-بوغۇز	3	102.8	74	13.891.89				
توقۇمىچىلىق	5	3.101.5	4.516	6.867.80	46	8.516.24	2.408	35.366.45
ېمناكارلىق، غەيرى مېتال					2	17.91	43	4.165.12
كىيىم تىكىش	1	5.7	61	934.43	25	699.09	1.072	6.521.36
كون، يۇلا بويۇملار	1	105	256	6.101.56	15	307.49	565	5.442.30
ياغاچ، بامبۇك، قوگۇر ئوت					5	78.6	201	3.910.45
ئوپ سايمانلىرى	1	25.7	41	6.268.29	5	120.7	316	3.819.62
قەغەز، قەغەز بويۇملار	1	24.1	47	5.167.66				
مەتبەئەچىلىك	11	239.91	445	5.391.24	4	30.40	83	3.662.65
ھۈنەر-سەنئەت					11	216.42	573	3.376.96
ئېلېكترو پار (ھور)	15	781.59	1.832	4.266.32	15	33.24	198	1.678.79
خىمىيە سانائىتى	2	154.50	173	8.930.36	2	56.88	50	11.376
رېزىنكە بويۇملار					1	23.70	35	6.771.43
پالتىراق بويۇملار					2	162.43	88	18.457.95
ېمناكارلىق، غەيرى مېتال بويۇم	10	451.04	1.747	2.581.8	29	451.04	1.436	4.000
رەڭلىك مېتال/تاۋلاش ۋە پىششىقلاش					1	12	30	3.691.22
مېتال بويۇملار					18	248.05	672	3.747.51
ماشىنىسازلىق	13	702.24	1.245	5.640.48	11	112.80	301	2.332.26
قاتناش - تىرانسپورت ئۈسكۈنىلىرى	3	261.54	590	4.432.88	6	130.14	558	7.492.75
باشقىلار	1	6.6	51	1.294.12	3	51.7	69	

1985 - يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ مۇستەقىل ھېسابات قىلىدىغان ساناقلىق كارخانىلىرنىڭ تولۇق ئىشلەپچىقىرىش ئۇقۇملىرى

	ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى ساناقلىق كارخانىسى				كوللېكتىپ مۇلۇكچىلىكىدىكى ساناقلىق كارخانىسى			
	كارخانا سانى (داۋە)	ساناقلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى (1980-يىلدىكى ئوزگەرمىگەن باھا بويىچە) (10 مىڭ يۈەن)	بارلىق ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە سانى (ئادەم)	ئەمگەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇنۇملىرىلىقى (يۈەن / ئادەم)	كارخانا سانى (داۋە)	ساناقلىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى (1980-يىلدىكى ئوزگەرمىگەن باھا بويىچە) (10 مىڭ يۈەن)	بارلىق ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە سانى (ئادەم)	ئەمگەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇنۇملىرىلىقى (يۈەن / ئادەم)
جەمئى	122	11.750.04	15.557	7.535.45	257	11.773.21	9.865	11.934.32
قەشقەر شەھىرى	16	693.84	1.420	4.886	52	1.609.10	3.093	5.202
بېگىشەھەر ناھىيىسى	12	552.9	734	7.533	5	48.2	107	4.505
كونىشەھەر "	7	272	380	7.300	14	351.8	453	7.766
بېگسار "	10	378.4	746	5.072	17	389.6	343	11.359
يوپۇرغا "	6	345.4	212	16.292	15	1.046.7	296	35.361
پەيزاۋات "	5	213.4	182	11.727	21	715.7	279	29.651
يەكەن "	11	1.212.72	1.364	8.891	40	2.888.30	1.721	16.783
پوسكام "	9	426.1	531	8.024	30	566.35	1.120	5.057
قاغىلىق "	14	844.1	688	12.269	29	1.267.6	911	13.914
مەكىت "	6	388	292	13.288	9	101.06	246	4.108
مارالبېشى "	8	280	287	9.756	22	2.242	835	26.850
تاشقورغان "	2	4.76	25	1.904	1	12.8	29	4.414
ۋىلايەتكە بىۋاستە قارىشىلىق ئورۇنلار	16	6.103.08	8.696	7.018	2	534	432	12.361

1985- يىللىق بەش ئاساسلىق دەريانىڭ يىللىق ستاتىستىكا ئالاھىدىلىكى قىممىتى

ئېقىم مىقدارى m^3/sek ، ئومۇمىي مىقدارى: 100 مىليۇن m^3/sek

دەريا ئىسمى	پونكىت ئىسمى	ئوتتۇرىچە يىللىق ئېقىم مىقدارى	يىللىق ئېقىم مىقدارى	يىل بويى ئەڭ چوڭ مىقدارى			يىل بويى ئەڭ كىچىك مىقدارى		
				ئېقىم مىقدارى	ئاي	كۈن	ئېقىم مىقدارى	ئاي	كۈن
تىزناپ	ئۈجمىلىك	28.0	8.84	359	7	18	2.81	1	1
يەكەن	كاچۇلا	208.0	65.70	1.410	7	29	40.4	1	29
كۆسەن	سامان	19.5	6.16	126	7	12	3.57	2	16
كەز	قىرمىق	28.0	8.83	150	8	1	6.34	12	2
قىزىل	قارا بەل	61.8	19.5	234	5	24	11.0	1	10

1985-يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىلىق ئومۇمىيۈزلۈك مۇلۈكچىلىكىدىكى ئاساسلىق مالىيە تەننەرق كۆرسەتكۈچى

بىرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

	كارخانا سانى		جەمئىي مەھسۇلاتنى سېتىپ قىلغان كىرىم	پايدا ئالمىدىغان كارخانىلار دىكى پايدا ئومۇمىي قىممىتى	زىيان تارتقۇچى كارخانىلار دىكى زىيان تارتقۇچى قىممىتى	تاپشۇرغان باج	مۇقىم مەبلەغ ئەسلى قىممىتىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى	مۇقىم مەبلەغ ئەسلى قىممىتىنىڭ ئاپ-ئېشىشىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى سانى	مەخسۇس بولغانلىق يىللىققا چىقىدىغان قىلغىنىش	بارلىق ئاۋارىلىق ئومۇمىي تەننەرقى
	جەمئىي	يۈنگىدىن زىيان تارتقۇچى كارخانا								
جەمئى	122	12	12.368.53	1.129.66	282.24	611.48	26.301.49	18.514.49	1.646.52	11.120.78
قەشقەر شەھىرى	16	1	783.82	78.85	1.99	16.17	1.452.26	880.81	83.72	599.09
يېڭىشەھەر ناھىيەسى	12		683.5			38.9	989.6	826.6	109.5	629.9
كونەشەھەر 〃	7	2	367.1	63.7	1.4	3	638.1	613	19	322.8
يېڭىسار 〃	10		349.8	77.2		49.9	755.6	631.1	74.9	247.8
يۇيۈرغا 〃	6		438.4	10319		10.4	277.8	191	25.8	87.7
پەيزاۋات 〃	5		246.1	21.2		4.8	222.5	165.4	28.5	192.2
يەكەن 〃	11	1	1.218.27	18.5	9.74	58.88	2.397.86	1.726.85	137.30	1.183.19
پوسكام 〃	9		516.1	185.03		21.90	980.1	772.6	563	370.8
قاغىلىق 〃	14	2	466.1	100.4	8.5	27.6	951.9	756.1	89.3	277.3
مەكىت 〃	6	1	180.7	36.8		12.9	371.4	249.7	41.6	134.6
مارالبېشى 〃	8		323.86	21.85	1.7	3.28	460.06	344.35	39.24	297.58
تاشقورغان 〃	2	1	10.1	1	1.2	0.2	105.4	38.9	1	9.5
ئۇلارنىڭ تەۋەسىدە قاراشلىق ئورۇنلار	16	3	6.784.68	399.43	257.71	343.55	16.699.21	11.258.86	936.26	6.768.32

1985- يىلىق ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىكىدىكى مۇستەقىل ھېسابات قىلىدىغان سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ئاساسلىق مالىيە كۆرسەتكۈچى

بىرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

	كارخانا سانى		بىر يىلدىن ئارتۇق زىيان تارتقان كارخانا	ھەقسىز ئالغان مەبلەغ سەرمايە	بايدا ئالغان كاپىتالنىڭ ئومۇمىي پائىزى	زىيان تارتقان كارخانىلارنىڭ ئومۇمىي زىيىنى	كارخانا تۈرىنى ئالماشتۇرۇش سەرمايىسى	مۇقىم مۇلۈكنىڭ ئەسلى قىممىتى بويىچە يىل ئاخىرىدىكى سانى	مۇقىم مۇلۈكنىڭ ساپ ئېشىش بويىچە يىل ئاخىرىدىكى سانى	ئىشلەپچىقىرىش قىممىتى (1980 - يىلدىكى ئوزگەرمەس باھا بويىچە ھېسابلانغان)
	جەمئى									
جەمئى	257	5		4.994.16	366.03	8.8		4,125.44	3.279.7	11,543.48
قەشقەر شەھىرى	52			1.327.51	77.49			1.015.81	829.44	1.609..08
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	5			41.8	2.8			46.6	31	48.2
كونىشەھەر "	14			162.7	63.6			165.7	158.5	122.3
يېڭىسار "	17			101.9	16.9			225.1	206.8	389.2
ھوۋرغا "	15	5		1.202.3	41.4	8		171.9	125.3	1.047.7
يەيزاۋات "	21			72	7.4			262.9	225.5	696.3
يەكەن "	40			449.10	58.7			662.40	480.3	2.888.30
پوسكام "	30	2		360.9	14.4	0.3		648.3	5821	581.20
قاغىلىق "	29	2		130.3	20.7	0.6		302.2	254.7	1.271.3
مەكىت "	9			75.5	3			70.20	39.4	101.10
مارالبېشى "	22			200.85	43.34			337.36	245.4	4.242
تاشقورغان "	1			12.2	0.4			9.3	7	12.8
ئۆلىيەتكە بېۋاستە قارا- شلىق ئورۇنلار	2			857.4	13			207.67	94.26	534

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى ئومۇمىي خەلق مۇلۈكچىلىكىدىكى ئىشچى ـخىزمەتچىلەر ۋە ماناش ئەھۋالىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

	ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر سانى (نەپەر)						ئوتتۇرىچە ئادەم سانى (نەپەر)					
	1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)		1980-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)		1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980- يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (±)		1980-يىلدىكىدىن ئاشقان ، كەمەيگەنلىكى (±)	
				سانى	%	سانى	%				سانى	%	سانى	%
جەمئى	101.736	95.279	93.493	+ 6.457	+ 6.8	+ 8.243	+ 8.8	100.549	92.849	91.051	+ 8.200	+ 8.9	+ 9.498	+ 10.4
قەشقەر شەھىرى	12.124	10.402	10.176	+ 1.721	+ 165	+ 1.948	+ 91.1	12.240	10.300	10.175	+ 1.940	+ 18.8	+ 2.065	+ 20.3
يېڭىشەھەر ناھىيەسى	6.514	6.580	6.219	— 66	— 1.0	+ 295	+ 4.7	61397	6.588	6.226	— 191	— 2.9	+ 171	+ 2.7
كونىشەھەر "	6.720	6.867	4.980	— 147	— 2.1	+ 1.742	+ 34.9	6.771	6.611	4.894	+ 160	+ 2.4	+ 1.877	+ 38.4
يېڭىسار "	5.399	5.005	4.887	+ 394	+ 7.9	+ 572	+ 10.5	5.394	4.976	4.859	+ 418	+ 8.4	+ 535	+ 11.0
يوپۇرغا "	3.537	3.537	3.664	—	—	— 127	+ 3.5	3.402	3.478	3.622	— 76	— 2.2	— 221	— 6.1
پەيزاۋات "	5.231	5.045	5.019	+ 186	+ 3.7	+ 212	+ 4.2	5.155	4.904	4.878	+ 251	+ 5.1	+ 227	+ 5.7
يەكەن "	12.994	12.850	13.132	+ 144	+ 1.1	— 138	— 1.1	12.885	11.213	11.908	+ 1.672	+ 14.9	+ 177	%8.2
پوسكام "	4.574	4.675	4.402	— 101	— 2.2	+ 172	+ 3.9	4.448	3.762	3.742	+ 686	+ 18.2	+ 706	+ 18.9
قاغىلىق "	8.444	8.223	8.551	+ 221	+ 2.7	— 107	— 1.3	8.388	8.207	8.534	+ 181	+ 2.2	— 146	— 1.7
مەكىت "	4.439	4.310	4.534	+ 129	+ 3.0	— 95	— 2.1	24.99	4.264	4.485	+ 35	+ 0.8	— 136	— 4.2
ماراليبىشى "	6.131	5.658	5.966	+ 473	+ 8.4	+ 165	+ 2.8	5.986	5.594	5.899	+ 392	+ 7.0	+ 87	+ 1.5
تاشقورغان "	1.760	1.689	1.638	+ 71	+ 4.2	+ 122	+ 7.5	1.764	1.661	1.611	+ 103	+ 6.2	+ 153	+ 9.5
ۋىلايەتكە بېقىنىدىغان قاراشلىق ئورۇنلار	24.869	20.437	20.325	+ 3.432	+ 18.8	+ 3.544	+ 17.4	53.418	20.329	20.217	+ 3.089	+ 15.2	+ 3.089	+ 15.3

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر ۋە مائاش ئەھۋالىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى (داۋامى)

يىللىق مائاش (10 مىڭ يۈەن)												ئوتتۇرىچە مائاش (يۈەن)					
1985- يىلى يىللىق	1984 - يىللىق	1880 - يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (±)		1980-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (±)		1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980- يىللىق	1984- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (±)		1980-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (±)					
			سانى	%	سانى	%				سانى	%	سانى	%				
13.82428	10.562.17	7.767.02	+ 3.262.11	+ 30.9	+ 6.057.26	+ 78.0	1.374.88	1.143.72	853.04	+ 231.16	+ 20.2	+ 521.84	+ 61.2				
1.602.12	1.227.68	918.65	+ 374.44	+ 30.5	+ 683.47	+ 74.4	1.308.92	1.191.92	902.85	+ 117.00	+ 9.8	+ 406.07	+ 45.0				
850.62	810.97	507.50	+ 39.65	+ 409	+ 343.12	+ 67.6	1.329.72	1.230.98	815.13	+ 98.74	+ 8.0	+ 514.39	+ 63.1				
959.83	704.86	421.03	+ 254.97	+ 36.2	+ 538.80	+128.0	1.417.56	1.066.19	860.03	+ 351.37	+ 33.0	+ 557.53	+ 64.8				
697.99	511.27	370.55	+ 186.72	+ 36.5	+ 327.44	+ 88.4	1.294.01	1.027.47	762.61	+ 266.54	+ 25.9	+ 531.40	+ 69.7				
448.06	376.90	281.48	+ 71.16	+ 18.9	+ 166.58	+ 59.2	1.317.05	1.083.67	776.93	+ 233.38	+ 21.5	+ 540.12	+ 69.5				
737.47	611.38	404.00	+ 126.09	+ 20.6	+ 333.47	+ 82.5	1.430.59	1.246.70	828.21	+ 183.89	+ 14.8	+ 602.38	+ 72.7				
1.611.02	1.145.72	1.062.76	+ 465.30	+ 40.6	+ 548.26	+ 51.6	1.250.31	1.021.78	892.84	+ 228.53	+ 18.3	+ 357.83	+ 40.1				
688.05	495.87	336.08	+ 192.18	+ 38.8	+ 357.97	+104.7	1.546.88	1.318.10	898.13	+ 228.78	+ 17.4	+ 648.75	+ 72.2				
1.029.10	879.86	609.16	+ 149.24	+ 17.0	+ 419.94	+ 68.9	1.226.87	1.072.09	793.80	+ 154.78	+ 14.4	+ 513.07	+ 71.9				
618.23	489.79	365.05	+ 128.44	+ 26.2	+ 253.18	+ 69.4	1.438.08	1.148.66	813.94	+ 289.42	+ 25.2	+ 624.14	+ 76.7				
829.17	652.24	462.60	+ 176.93	+ 27.1	+ 366.57	+ 79.2	1.385.18	1.165.96	784.20	+ 219.22	+ 18.8	+ 600.98	+ 76.6				
26.59	245.06	160.83	+ 16.58	+ 6.8	+ 100.76	+ 62.7	1.482.93	1.475.08	998.32	+ 7.85	+ 0.5	+ 484.61	+ 48.5				
351.71	2.433.62	1.867.27	+ 1.078.09	+ 44.3	+ 1.644.44	+ 88.1	1.499.58	1.197.12	923.61	+ 302.46	+ 25.3	+ 515.97	+ 62.4				

1985-يىللىق ئومۇمىي خەلقىمىز ئۆكچىلىكىدىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەر ۋە ماتاشىنلىق تارماقلار بويىچە سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ يىل تاخىرىدىكى سانى (نەپەر)				ئوتتۇرىچە تاۋار سانى (نەپەر)							
1985-يىلدىكىدىن تاشقىنى، كەمەيگەنى (+، —)		1984-يىلدىكىدىن تاشقىنى، كەمەيگەنى (+، —)		1985-يىلدىكى	1984-يىلدىكى	1980-يىلدىكى	1985-يىلدىكىدىن تاشقىنى، كەمەيگەنى (+، —)		1984-يىلدىكىدىن تاشقىنى، كەمەيگەنى (+، —)		
سانى	%	سانى	%	يىللىق	يىللىق	يىللىق	سانى	%	سانى	%	
+9.498	+10.4	+8.200	+8.9	100.549	92.349	91.051	+8.243	+8.8	+6.457	+6.8	
—2.314	—13.2	—366	—2.3	15.268	15.634	17.582	—2.023	—11.6	—88	—0.6	
—664	—24.8	—613	—23.3	2.016	2.629	2.680	—943	—34.8	—813	—31.5	
+707	+6.1	+295	+2.5	12.237	11.942	11.530	+777	+6.6	+383	+3.2	
+4.431	+193.0	+4.771	+243.8	6.727	1.956	2.296	+4.464	+194.5	+4804	+645.7	
—7.984	—43.8	—970	—8.7	10.237	11.207	18.221	—7.925	—43.5	—908	—8.1	
+605	+70.3	+383	+35.4	1.466	1.083	861	+681	+80.9	+464	+43.8	
+46	+7.3	+38	+6.0	676	638	630	+79	+13.0	+62	+9.9	
+10.081	+40.5	+3.813	+12.2	34.992	31.179	4.281	+8.761	+32.6	+1.998	+5.9	
+3.960	+30.5	+849	+5.3	16.930	16.081	12.970	+3.762	+28.1	+3.762	+22.7	

1985-يىللىق	1984-يىللىق	1980-يىللىق	1984 - يىلدىكىدىن تاشقىنى، كەمەيگەنى (+، —)		1980-يىلدىكىدىن تاشقىنى، كەمەيگەنى (+، —)		
يىللىق	يىللىق	يىللىق	سانى	%	سانى	%	
101.736	95.279	93.493	+6.457	+6.8	+8.243	+8.8	
15.440	15.528	17.463	—88	—0.6	—2.023	—11.6	
17766	2.579	2.709	—813	—31.5	—943	—34.8	
12.480	12.097	11.703	+383	+3.2	+777	+6.6	
6.759	1.955	2.295	+4804	+645.7	+4.464	+194.5	
10.303	11.211	18.278	—908	—8.1	—7.925	—43.5	
1.523	1.059	842	+464	+43.8	+681	+80.9	
689	627	610	+62	+9.9	+79	+13.0	
35.640	33.642	26.269	+1.998	+5.9	+8.761	+32.6	
17.136	16.581	13.374	+3.762	+22.7	+3.762	+28.1	

1985 - يىللىق ئومۇمىي خەلق مۇلۇكچىلىكىدىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەر ۋە ماتاشىنىڭ تارماقلار بويىچە سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى (داۋامى)

يىللىق ماتاش (10 مىڭ يۈەن)				ئوتتۇرىچە تادىم سانى (نەپەر)							
1985- يىللىق	1984- يىللىق	1980 - يىللىق	1984 - يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، -)		1980- يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، -)		1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	1980-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، -)		1980-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، -)	
			سانى	%	سانى	%				سانى	%	سانى	%
13.824.28	10.562.17	7.767.02	+ 3.262.11	30.9	+ 6.057.26	78.0	1.374.88	1.193.72	853.04	+ 31.16	20.2	+ 521.84	61.2
1.887.13	1.747.69	1.499.53	+ 139.44	8.0	+ 387.60	25.9	1.236.00	1.117.88	852.88	+ 118.12	10.6	+ 383.12	44.9
296.35	314.99	284.72	—48.64	15.4	—18.37	6.5	1.321.18	1.198.14	1.062.39	+ 132.04	11.0	+ 258.79	24.4
1.299.57	1.082.53	778.99	+ 217.04	20.1	+ 520.58	66.8	1.062.00	906.49	675.56	+ 171.10	17.2	+ 386.44	57.2
1.010.90	260.47	220.12	+ 750.45	288.1	+ 790.78	359.3	1.502.75	1.331.65	958.71	+ 155.51	12.8	+ 544.04	56.8
1.205.03	1.228.24	1.551.01	—23.21	1.9	—746.00	22.31	1.177.13	1.095.96	851.22	+ 81.17	7.4	+ 325.91	38.29
185.76	113.99	75.66	+ 71.77	63.0	+ 110.00	145.5	1.262.12	1.052.54	878.75	+ 214.58	20.4	+ 388.37	44.2
88.67	67.67	66.65	+ 21.00	31.0	+ 22.00	33.0	1.311.69	1.060.66	1.057.94	+ 251.03	23.7	+ 253.75	24.0
5.230.13	3.775.29	2.101.45	+ 1.454.84	38.5	+ 3.128.68	148.9	1.494.66	1.210.84	865.47	+ 283.82	23.4	629.19	72.7
2.650.74	1.971.30	1.188.89	+ 679.44	34.5	+ 1.461.85	123.0	1.565.71	1.225.86	916.65	+ 339.85	27.7	649.06	70.8

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى شەھەر - بازاردىن يۇقىرى كوللېكتىپ ئورۇنلارنىڭ ماڭاش ئەھۋالى

	يىل ئاخىرىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر سانى				ئوتتۇرىچە سانى (نەپەر)			
	1985-يىلدا 1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، -)		1984-يىلدىكى	1985-يىلدىكى	1984-يىلدا 1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، -)		1984-يىلدىكى	1985-يىلدىكى
	سانى	%	يىللىق	يىللىق	سانى	%	يىللىق	يىللىق
جەمئى	+ 1737	+ 8.5	20394	22131	+ 1490	+ 7.5	19943	21433
قەشقەر شەھىرى	+ 312	+ 9.0	3450	3762	+ 659	+ 20.7	3181	3840
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	+ 372	+ 24.5	1516	1888	+ 343	+ 23.4	1468	1811
كونىشەھەر "	+ 83	+ 7.9	1055	1138	— 6	— 0.6	1026	1020
يېڭىسار "	+ 210	+ 18.7	1124	1334	+ 41	+ 3.6	1129	1170
يوپۇرغا "	+ 217	+ 31.7	685	902	+ 171	+ 25.3	676	847
پەيزاۋات "	— 4	— 0.4	975	971	— 16	— 1.7	970	954
پەكەن "	— 822	— 18.7	4391	3569	— 817	— 18.4	4438	3621
پوسكام "	+ 769	+ 24.7	1030	1799	+ 917	+ 96.4	951	1868
ناغمىلىق "	+ 444	+ 13.3	1908	2352	+ 271	+ 14.7	1839	2110
مەكىت "	+ 177	+ 15.4	1151	1328	+ 30	+ 2.6	1172	1202
مارالبېشى "	— 13	— 0.7	1983	1970	— 50	— 2.6	1943	1893
تاشقورغان "	— 11	— 8.8	125	114	— 15	— 11.1	129	114
ۋىلايەتكە بېۋاستە قاراشلىق ئورۇنلار	+ 32	+ 3.3	975	1004	+ 29	+ 3.0	954	983

1985- يىللىق داھىيە (شەھەر) لەردىكى شەھەر - بازاردىن يۇقىرى كوللېكتىپ ئورۇنلارنىڭ ماڭاش ئەھۋالى (داۋامى)

ماڭاش ئومۇمىي سانى (10 مىڭ يۇەن)			ئوتتۇرىچە ماڭاش (يۇەن)		
1985- يىللىق	1984 - يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)		1985- يىللىق	1984 - يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	
		سانى	%			سانى	%
2214.96	1840.70	+374.26	+20.3	1033.43	922.98	+110.45	+12.0
381.69	308.02	+73.67	+23.9	993.98	968.31	+25.67	+2.7
205.51	168.31	+37.20	+22.1	1134.79	1146.53	—11.74	+1.0
172.42	101.64	+70.78	+69.6	1690.39	990.64	+699.75	+70.6
100.82	94.16	+6066	+7.1	861.17	834.01	+27.70	+3.3
78.19	45.87	+32.32	+70.5	923.14	678.55	+244.59	+36.1
100.86	89.72	+11.14	+12.4	1057.23	924.95	+132.28	+14.3
342.96	344.86	—1.90	—0.6	947.14	777.06	+170.08	+21.9
201.60	76.17	+125.40	+164.7	1079.63	800.95	+278.28	+34.7
179.62	177.81	+1.81	+1.0	851.28	966.88	—115.60	—12.0
116.33	119.45	—3.12	—2.6	967.80	1019.20	—51.40	—5.0
191.38	183.43	+7.95	+4.33	1010.99	944.06	+66.94	+7.1
16.09	19.08	—2.99	—15.7	1411.40	1479.07	—67.67	—4.6
127.49	111.18	+16.41	+14.8	1296.95	1165.41	+131.54	+11.3

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى شەھەر-بازاردىن يۇقىرى كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىك تۈزۈمىدىكى ئورۇنلارنىڭ تارماقلار بويىچە ئىشچى - خىزمەتچى ۋە ماڤاش ئەھۋالى

	يىل ئاخىرىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر سانى (نەپەر)				ئوتتۇرىچە ئادەم سانى (نەپەر)			
	1985-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىرى (+ ، —)		1984- يىلدىكى	1985- يىلدىكى	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىرى (+ ، —)		1984- يىلدىكى	1985- يىلدىكى
	سانى	%			سانى	%		
جەمئى	+1737	8.5	20394	22.131	+1490	7.5	19943	21433
1. ساناقتىن تارماقلىرى	+319	4.3	7386	7.705	+327	4.7	6938	7265
2. ھۈنەرچىلىك	+1764	45.4	3889	5653	+2216	60.2	3683	5899
3. دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق قوشۇنىچە كەسىپ، بېلىقچىلىق	+175	97.8	179	354	+141	66.8	211	352
4. قاتناش-ترانسپورت، پوچتا	+15	750.0	2	17	+14	700.0	2	16
5. سودا-ئېمەك-ئىچمەكلىك سېتىش	—1545	17.5	8829	7284	—2219	24.7	8996	6777
5. شەھەر جامائەت ئىشلىرى	+90	264.7	34	124	+123	396.7	31	154
7. مەدەنىيەت - مائارىپ، ساۋاقلىنىش مەھىيە	+129	516.0	25	154	+119	340.0	35	154
8. باشقۇرۇش تارماقلىرى	+790	1580.0	50	840	+769	1636.2	47	816

1985- يىللىق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى شەھەر-بازاردىن يۇقىرى كوللېكتىپ مۇلۈكچىلىك تۈزۈمىدىكى ئورۇنلار ئىلگىرى-كېيىن ئىشچى-خىزمەتچى ۋە ماتاش ئەھۋالى (داۋامى)

ماتاش ئومۇمىي قىممىتى (10 مىڭ يۈەن)				ئوتتۇرىچە ماتاش (يۈەن)			
1985- يىللىق	1984- يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)		1985- يىللىق	1984- يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى (+ ، —)	
		سانى	%			سانى	%
2214.96	1840.70	+374.26	20.3	1033.48	922.98	+110.45	11.9
641.72	582.14	+59.58	10.2	883.30	839.06	+44.24	5.3
628.91	360.08	+268.8	74.7	1066.13	977.68	+88.45	9.0
60.12	12.51	+47.53	377.5	1707.95	596.68	111.27	186.2
1.45	0.18	+1.27	705.6	906.25	900.00	+6.25	0.7
779.79	875.50	—95.71	10.9	1150.04	973.21	+177.43	18.2
11.03	1.98	+9.05	457.1	716.23	638.71	+77.52	12.1
11.62	2.31	+9.31	403.0	754.55	660.00	+94.55	14.3
80.30	5.92	+74.40	1256.8	984.31	1259.57	—275.26	21.9

1985- يىللىق سودا ۋە تەمىنلەش - سودا كوپېراتسىلىرى مىنىك تاۋار سېتىۋېلىش، سېتىش قالدۇق جەدۋىلى

يېرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

	1985 - يىلىدىكى	1984 - يىلىدىكى	1980 - يىلىدىكى	1985 - يىلدىكى 1980 - يىلدىن تاشقان، كەمەيگەن %	1980 - يىلدىكىدىن تاشقان، كەمەيگەن %	1985 - 1980 - يىللىرىدىكى ئوتتۇرىچە ئوسۇش مىقدارى %
1. دۆلەت ئىجمالىدىكى ساپ سېتىۋېلىش مىقدارى	40.580	42.025.9	18.957	114	—3	16.5
بۇنىڭ ئىچىدە: 1) يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى	29.812.9	32.074.6			—7	
2) سانائەت مەھسۇلاتلىرى	9.973.1	9.951.3				
2. دۆلەت ئىجمالىدىكى ساپ سېتىش مىقدارى	47.231.1	47.125.9	35.101	35		6.2
1. ئاھالىلەر ۋە ئىجتىمائى گۇرۇپلارغا پارچە سېتىش مىقدارى	26.650.7	26.373.3			1	
بۇنىڭ ئىچىدە: شەھەر-دە پارچە سېتىلىش مىقدارى	9.081.3	8.169.6			11	
ئاھالىلەر-دە پارچە سېتىلىش مىقدارى	11.243	10.048.7			12	
ئاھالىلەر-دىن تۇۋەن جايلار-دىكى پارچە سېتىلىش مىقدارى	6.326.4	8.155			—22	
2. دېھقانلارغا سېتىپ بېرىلگەن ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى	8.512.6	7.305.9			17	
ساپ سېتىش مىقدارى ئىچىدە						
① كوللېكتىپ مۇلىسۇچىلىقىدىكى سودىغا سېتىلغىنى	1.653.9	1.407.6			17	
② يەككە سودىغا سېتىپ بېرىلگىنى	1.341.1	1.091.9			23	
3. يەل ئاخىرىدىكى قالدۇق	47.489.2	40.600.6	26.788	77	17	12.1

1985- يىللىق ئىجتىمائى تاۋارلىق پارچە سېتىلىش ئومۇمىي مىقدارىنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

بىرلىكى: 10 مىڭ يۈەن

	1985 - يىللىق	1984 - يىللىق	1980 - يىللىق	1984-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەن %	1980-يىلدىكىدىن ئاشقان، كەمەيگەن %	
ئىجتىمائى تاۋارلىق پارچە سېتىلىش مىقدارى (دېھقانلارنىڭ شەھەر ئاھالىلىرىغا سېتىپ بەرگەنلىرى ئۇز ئىچىگە ئالمايدۇ)	63.039.4	50.741.5	31.896	24	98	14.7
1. ئىجتىمائى تاۋارلىق پارچە سېتىلىش مىقدارى (دېھقانلارنىڭ ساتقىنىنى ئۇز ئىچىگە ئالمايدۇ)	55.938.1	44.273.4		26		
1) تاۋارلىق خىلمۇمى						
① ئاھالىلەر ۋە ئىجتىمائى كۈرۈھلارنىڭ ئىستېمال پارچە سېتىلىش مىقدارى	46.943	36.583.8	26.071	28	80	12.5
② دېھقانلارنىڭ سېتىلغان ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى	8.995.1	7.689.6	5.825	17	54	9.1
2) كەسىپلەر بويىچە						
1) سودا پارچە سېتىش	47.607.8	38.628.2	28.892	23	65	10.
2. يېمەك - ئىچمەك پارچە سېتىش	3.736.9	2.674.7	1.529	40	144	19.6
3. سانائەت مالىلىرىنى پارچە سېتىش	3.298.6	2.140.5	879	54	275	30.3
4. باشقا كەسىپلەرنىڭ پارچە سېتىش	1.294.8	830	596	56	117	16.8
2. دېھقانلارنىڭ سېتىپ بەرگىنى	7.101.3	6.468.1		10		
تولۇقلىما ماتېرىيالار						
بېزا بازارلىرىدىكى پۈتۈشكەن سودا	20.658.5	18.950,1		9		
شەھەردىكى بازار سودىسىنىڭ پۈتۈشكەن مىقدارى	4.825.9	3.395.4		42		

1985- يىللىق ئاساسلىق ماددىي ئەشيالارنى ئىشلەپچىقىرىش، ئىستېمال قىلىش ئەھۋالىنىڭ بالانسىدا تۈزۈش جەدۋىلى

1980- يىللىق				1984- يىللىق				1985- يىللىق					
يىل ئاخىرىدىكى قالدۇق	بۇيرىلغان تەمىنلەش		ئىستېمال قىلىنغان جەمئىي	يىل ئاخىرىدىكى قالدۇق	بۇيرىلغان تەمىنلەش		ئىستېمال قىلىنغان جەمئىي	يىل ئاخىرىدىكى قالدۇق	بۇيرىلغان تەمىنلەش		ئىستېمال قىلىنغان جەمئىي		
	ئاساسىي قۇرۇلۇش ئىستېمالى	ئىشلەپچىقىرىش ئىستېمالى			ئاساسىي قۇرۇلۇش ئىستېمالى	ئىشلەپچىقىرىش ئىستېمالى			ئاساسىي قۇرۇلۇش ئىستېمالى	ئىشلەپچىقىرىش ئىستېمالى			
5944	881	78014	78895	40321	28	100452	100480	32963	88	104724	104812	تونا	كومۇر
261	46	676	722	3600	—	1688	1688	4704	—	1689	1689	تونا	كوكس
243.7	505	3936	4441	526	310	8574	8884	1677	148	13942	14090	تونا	نېفىت
495	472	2191	2663	490	392	4392	4784	584	182	8009	8191	تونا	سىلىيكا
6998	1	507	508	352	—	835	835	545	—	557	557	تونا	جۇيۇن
6665	2108	1857	3965	5657	1909	2686	4595	5997	2853	3287	6140	تونا	پولات ماتېرىيالى
8445	3600	4492	8092	4100	—	100	100	3900	—	2700	2700	كىلوگرام	مىس
23640	1700	900	2600	7200	—	—	—	4800	—	1200	1200	كىلوگرام	ئالىيۇمىن
14452	112	5700	5812	14510	—	45100	45100	12800	—	11100	11100	كىلوگرام	قورغۇشۇن
6097	100	790	890	1300	—	700	700	2500	—	100	100	كىلوگرام	سىنك
25995	1282	3962	5244	19600	—	4500	4500	18100	—	6500	6500	كىلوگرام	مىس ماتېرىياللار
4866	241	4965	5206	3100	—	1810	1810	3000	—	56400	56400	كىلوگرام	ئالىيۇمىن ماتېرىياللار
9.9	—	449	449	206	—	66	66	201	—	93	93	تونا	سۇلفات كىسلاتا
7	400	297	697	250	—	309	309	442	—	273	273	تونا	كويدۇركۈچ ئىشقار
10391	17419	3267	20686	14065	16005	4909	20914	7259	22049	4743	26792	تونا	سېمونت
8143	8312	3443	11755	2375	3593	2565	6158	3158	4609	3783	8362	m^3	ياغاچ

1985- يىللىق ئاساسىي قۇرۇلۇشنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى

بىرلىكى: 10 مىڭ يۈەن، m^2

	1980- يىلىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+، -)	1984- يىلىدىن ئاشقان، كەمەيگەنلىكى % (+، -)	1980- يىللىق	1984- يىللىق	1985- يىللىق	
1. ئورۇنلاشقان ئومۇمىي مەبلەغ	43	121	4454	2887	6367	7.5
ئومۇمىي مەبلەغ ئىچىدىكى: دۆلەت مەبلىغى	—35	78	2512	913	1626	—8.2
بۇنىڭ ئىچىدە: دۆلەتنىڭ خام چوت مەبلىغى	—41	83	1249	405	743	—9.9
ئىچكى قەرز		1033		57	646	
ئوزى تەييارلىغان ۋە باشقىلار	781	97	422	1888	3717	54.5
2. كەسىپلەر بويىچە بېرىلگەن مەبلەغ						
سانائەت	—54	93	2111	501	966	14.3
دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، سۇ ھاۋا- رايى	22	53	560	287	438	4.1
قاتناش، تراڭسپورت، پوچتا	—5	334	147	32	139	—1
سودا	98	286	455	233	899	—14.7
پەن تەتقىقاتى		389		9	44	
مەدەنىيەت، مائارىپ، مەمىيە	219	64	559	1086	1781	26.1
شەھەر قۇرۇلۇشى	97	181	329	231	648	14.6
باشقىلار	396	186	293	508	1452	37.8
3. غەيرى ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇشى	143	88	1604	2078	3902	19.5
بۇنىڭ ئىچىدە: ياتاق قۇرۇلۇشى		135		412	967	
4. مۇشۇ يىللىق ئورۇنلاشقان ياتاق كۇلىمى	123	253	135562	85817	302537	17.4

1985- يىلدىن 1986- يىلىنىڭ باشلىرىغىچە ناھىيە (شەھەر) لەر ئىلىك ئادەتتىكى ئوقۇتۇرا مەكتەپ مائارىپ ئەھۋالى

ئوقۇغۇلار ئىلىك نامى	مەكتەپ سانى				سىنىپ سانى			ئوقۇغۇچى ئوقۇتۇرغۇچىلار		قوبۇل قىلىنغانلار	
	جەمئى	6يىللىق ئوقتۇرا	ئوقۇتقۇچىسىز ئوقتۇرا	تولۇق ئوقتۇرا	جەمئى	ئوقۇتقۇچىسىز	تولۇق	ئوقۇتقۇچىسىز	تولۇق	ئوقۇتقۇچىسىز	تولۇق
جەمئى	172	53	5	114	1764	1419	345	13837	5515	23343	7355
ۋىلايەتكە بېۋاستە قا- راشلىق ئوروۋنلار	10	7		3	138	86	52	1367	550	1163	905
قەشقەر شەھىرى	14	6		8	182	138	44	1528	811	2402	1166
بېگىشەھەر "	14	2		12	133	107	26	1051	344	1709	571
كونىشەھەر "	23	7	1	15	191	157	34	1154	501	2645	709
بېگسار "	12	2		10	89	78	11	593	286	1597	328
بويۇرغا "	10	1	1	8	68	58	10	447	178	996	250
يەيزاۋات "	12		1	11	100	81	19	702	382	1441	454
يەكەن "	22	15		9	329	269	60	2223	563	4160	1149
بوسكام "	11	2		7	111	93	18	759	349	1429	351
قاغىلىق "	21	5	1	15	194	174	20	2396	499	2795	473
مەكىت "	9	4		5	100	79	21	710	335	1353	398
مارالبېشى "	13	1	1	11	113	88	25	818	660	1524	537
تاشقورغان "	1	1		5	15	11	4	89	57	134	64

1985- يىلدىن 1986- يىلىنىڭ باشلىرىغىچە ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ماتارىپ ئەھۋالى

مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى			1986- يىلى پۈتتۈرىدىغانلار	ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىلەر سانى					
جەمئى	ئولۇغسىز ئوتتۇرا	ئولۇق ئوتتۇرا	ئولۇغسىز	ئولۇق		ئوقۇتقۇچى			مەمۇرى خادىملار	ئىشچىلار
						جەمئى	ئولۇغسىز	ئولۇق		
71666	55529	16137	15474	5498	6726	4822	3741	1081	1009	899
6526	3997	2569	1469	834	530	404	244	160	69	57
8059	5783	2276	1666	504	813	626	484	142	115	72
5399	4161	1238	1235	352	552	374	315	59	82	96
7009	5462	1547	1268	540	794	594	463	131	112	88
3387	2814	573	573	199	329	223	685	38	63	43
2548	2032	516	459	215	275	173	131	42	57	45
4026	3164	832	720	272	444	311	236	75	65	68
12833	10445	2488	3004	849	989	747	586	161	118	124
4179	3407	772	917	421	350	249	203	46	57	44
8523	7527	996	2365	473	748	506	435	71	119	123
4079	3139	940	766	339	326	236	175	61	50	40
4620	3389	1231	950	462	512	335	253	80	86	91
478	349	129	82	38	64	44	29	15	12	8

(داۋامى كېيىن لىنداۋك)

1985- يىلدىن 1986- يىلغىچە بولغان ئوقۇش يىلىنىڭ باشلىرىدىكى ئادەتتىكى ئوتتۇرا

مەكتەپلەر نىڭ ماتارىپ ئەھۋالى

		مەكتەپ سانى				سىنىپ			ئوقۇش ئوتتۇرا- گەنلەر		قوۋۇل قىلىنغان ھالدا	
		جەمئى	6يىللىق ئوتتۇرا مەكتەپلەر	ئوتتۇرا مەكتەپلەر	ئوتتۇرىدىن ئوتتۇرا مەكتەپلەر	جەمئى	تولۇقسىز	تولۇق	تولۇقسىز	تولۇق	تولۇقسىز	تولۇق
جەمئى	ئومۇمىي جەمئى	172	53	5	114	1764	1419	345	13837	5515	23343	7355
	ماتارىپ تارماقلىرى ۋە كوللېكتىپ باشقۇرغان	165	48	5	112	1706	1369	337	13197	5397	22726	7105
	باشقا تارماقلار باشقۇرغان	7	5		2	58	50	8	640	118	617	250
شەھەر	جەمئى	19	10		9	265	179	86	2496	1139	2818	1853
	ماتارىپ تارماقلىرى ۋە كوللېكتىپ باشقۇرغان	13	6		7	216	136	80	1920	1053	2271	1634
	باشقا تارماقلار باشقۇرغان	6	4		2	49	43	6	576	86	547	219
ناھىيە	جەمئى	31	16	5	10	494	294	200	3453	3490	4697	4276
	ماتارىپ تارماقلىرى ۋەكوللېكتىپ باشقۇرغان	30	15	5	10	485	287	198	3389	3458	4627	4245
	باشقا تارماقلار باشقۇرغان	1	1			9	7	2	64	32	70	31
يېزا	جەمئى	122	27		95	1005	946	59	7888	886	15828	1226
	ماتارىپ تارماقلىرى ۋە كوللېكتىپ باشقۇرغان	122	27		95	1005	946	59	7888	886	15828	1226
	باشقا تارماقلار باشقۇرغان											

1985- يىلدىن 1986- يىلغىچە بولغان ئوقۇش يىلىنىڭ باشلىرىدىكى ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ ماتېرىيال ئەھۋالى

مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى سانى			1986-يىلى ئوقۇش پۈتتۈرىدىغانلار		ئوقۇتقۇچى، تەشكىل ـ خىزمەتچىلەر سانى				
جەمئىي (نەپەر)	تولۇقسىز	تولۇق	تولۇقسىز	تولۇق	جەمئىي	ئوقۇتقۇچى		مەمۇرى خادىم	تەشكىل
						جەمئىي	تولۇقسىز	تولۇق	
71666	55529	16137	15474	5498	6726	4822	3741	1081	1005	899
69202	53606	15596	14805	5380	6502	4640	3600	1040	981	881
2464	1923	541	669	118	224	182	141	41	24	18
12393	8005	4388	2681	1099	1080	842	566	276	149	89
10198	6287	3911	2077	1014	894	689	447	242	126	79
2195	1718	477	604	85	186	153	119	34	23	10
21616	12142	9474	3864	3468	2163	1493	869	624	308	362
21347	11937	9410	3799	3435	2125	1464	847	617	307	354
269	206	64	65	33	38	29	22	7	1	8
37657	35382	2275	8929	931	3483	2487	2306	181	548	72
37657	35382	2275	8929	931	3483	2487	2306	181	548	72

تولۇقلىما ماتېرىيالالار: مەكتەپنىڭ ئومۇمىي سانى ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۈچۈن مەخسۇس قۇرۇپ بېرىلگەن مەكتەپ154.

(داۋۇت، شېپ لىندۇك)

1985 - يىللىق ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەر نىڭ بۆلۈنگەن دەرس كەسىپلىرى بويىچە ئوقۇتقۇچىلار نىڭ ئوقۇش تارىخى ئەھۋالى

بىرلىكى: نەپەر

		جەمئى	سىياسىي	تىل	ماتېماتىكا	فىزىكا	خىمىيە	بىئولوگىيە	جۇغراپىيە	تارىخ	ئىنگلىز تىلى	تەنتەربىيە	كىملىنا	ملۇزىكا	رەسىم	ھېسابلاش ماشىنىسى	ئىنگلىز تىلى تېخنىكا	كەسىپ دەرس	باشقا دەرسلەر
	ئومۇمىي جەمئى	4822	267	993	1036	490	322	148	203	198	113	332		66	55	3	2	17	561
ئوقۇغۇچى	جەمئى	3741	189	794	840	344	214	111	164	154	80	250	34	64	53		2	8	440
	ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەر ۋە پۈتۈرىلار	320	14	71	92	52	18	18	10	11	1	16	1						17
	ئالىي تېخنىكومنى ۋە كەسىپنى 2 يىل ئوقۇغانلار	845	42	237	244	87	44	15	23	30	11	30	11	6	7				58
	ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇغان ۋاقتى 2 يىلغا يەتمىگەنلەر	661	2	19	20	33	5	12	1		3	3		1	1				1
	ئوتتۇرا تېخنىكوم، ئولۇق ئوتتۇرمنى پۈتتۈرگەنلەر	2368	120	433	456	200	144	73	117	106	64	193	29	53	42		2	8	336
	ئوتتۇرا تېخنىكوم، ئولۇق ئوتتۇرىدا ئوقۇغانلار ۋە تۈۋەنلەر	147	11	34	28	3	3	3	13	2	1	8	1	4	3				28
ئولۇق	جەمئى	1081	78	189	196	146	108	37	39	44	33	72	2	2	2	3		9	121
	ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرگەنلەر ۋە پۈتمەرىلار	289	19	61	69	44	28	14	12	12	6	11				1		1	11
	ئالىي مەكتەپلەردە 2 يىلدىن ئوقۇمرى ئوقۇغانلار	451	38	88	94	65	45	19	18	18	11	22		1		2		5	25
	ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇغان ۋاقتى 2 يىلغا تولمىغانلار	57	1	7	3	7	5		2	2	7	1							22
	ئوتتۇرا تېخنىكوم، ئولۇق ئوتتۇرنى پۈتتۈرگەن ۋە تۈۋەنلەر	284	20	33	30	30	30	4	7	12	9	38	2	1	2			3	63

1985- يىللىق ئالىي، ئوتتۇرا تېخنىكوملارغا قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلار تىلك ناھىيىلەركە بۆلۈنۈش ئەھۋالى

قوبۇل قىلىنغان سان	ئومۇمىي جەمئى				مىللىي ئوقۇغۇچىلار								خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار			
					ئۇز تىلىدا ئىمتىھان بەرگەن مىللىي ئوقۇغۇچىلار				خەنزۇ تىلىدا ئىمتىھان بەرگەن مىللىي ئوقۇغۇچىلار							
	ئومۇمىي جەمئى	ئوتتۇرا تېخنىكوم		ئالىي مەكتەپ	جەمئى	كېيىنكى جەمئى	ئالىي مەكتەپ	جەمئى	ئوتتۇرا تېخنىكوم		ئالىي مەكتەپ	جەمئى	ئوتتۇرا تېخنىكوم		ئالىي مەكتەپ	جەمئى
		ئوتتۇرا ئوقۇتقۇچى	تولۇق ئوتتۇرا						ئوتتۇرا ئوقۇتقۇچى	تولۇق ئوتتۇرا			ئوتتۇرا ئوقۇتقۇچى	تولۇق ئوتتۇرا		
جەمئى	2374	760	633	981	1682	1570	663	389	518	389	663	1570	1682	760	633	981	2374
قەشقەر شەھىرى	602	137	140	325	389	357	193	80	84	80	193	357	389	137	140	325	602
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	127	46	39	42	99	96	36	23	37	23	36	96	99	46	39	42	127
كونىشەھەر 〃	240	56	59	125	224	220	116	54	50	54	116	220	224	56	59	125	240
يېڭىسار 〃	91	39	23	29	78	73	26	17	30	17	26	73	78	39	23	29	91
يوپۇرغا 〃	102	33	24	45	93	90	45	19	26	19	45	90	93	33	24	45	102
پەيزاۋات 〃	113	45	38	30	98	93	24	31	38	31	24	93	98	45	38	30	113
پەكەن 〃	238	74	62	102	206	177	86	33	58	33	86	177	206	74	62	102	238
پوسكام 〃	99	39	32	28	78	76	23	25	28	25	23	76	78	39	32	28	99
قاغىلىق 〃	189	69	57	63	153	144	50	41	53	41	50	144	153	69	57	63	189
چەكچى 〃	108	44	34	30	86	77	24	23	30	23	24	77	86	44	34	30	108
مارالبېشى 〃	131	53	37	41	110	106	32	31	43	31	32	106	110	53	37	41	131
تاشقورغان 〃	36	23	8	5	31	31	5	6	20	6	5	31	31	23	8	5	36
يېزا ئىگىلىك3-دۆلەت بېسى	222	37	77	108	24	17	3	4	10	4	3	17	24	37	77	108	222
تېخنىكا بازىسى	30	20	2	8	13	13	—	2	11	2	—	13	13	20	2	8	30
پەيلۇ دېھقانچىلىق مەيدانى	4	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	4

ئىزاھات	خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار								
	ئوتتۇرا تېخنىكوم		ئالىي مەكتەپ	جەمئى	ئوتتۇرا تېخنىكوم		ئالىي مەكتەپ	جەمئى	
	تولۇقسىز	تولۇق			تولۇقسىز	تولۇق			
	191	216	285	650	51	28	33	112	جەمئى
	43	57	113	213	10	3	19	32	قەشقەر شەھىرى
	7	15	6	28	2	—	—	3	يېڭىشەھەر ناھىيىسى
	3	4	9	16	3	1	—	4	كونىشەھەر 〃
	5	5	3	13	4	1	—	5	يېڭىسار 〃
	5	4	—	9	2	1	—	3	يوپۇرغا 〃
	4	6	5	15	3	1	1	5	پەيزاۋات 〃
	8	4	0	2	8	15	6	29	پەكەن 〃
	9	7	5	1	2	—	—	2	پوسكام 〃
	11	13	12	36	5	3	1	9	قاغىلىق 〃
	8	10	4	22	6	1	2	9	چەكچى 〃
	7	6	8	21	3	—	1	4	مارالبېشى 〃
	3	2	—	5	—	—	—	—	تاشقورغان 〃
	24	72	102	198	3	1	3	7	يېزا ئىگىلىك3-دۆلەت بېسى
	9	—	8	17	—	—	—	—	تېخنىكا بازىسى
	3	1	—	4	—	—	—	—	پەيلۇ دېھقانچىلىق مەيدانى

1985- يىلدىن 1986- يىلغىچە بولغان ئوقۇش يىلىدىكى ناھىيە (شەھەر) لەرنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپ ماتارىپ ئەھـۋالى

	مەكتەپ سانى	ئوقۇتقۇچىلار سانى			1986-يىلى مولھەردە ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان ئوقۇغۇچىلار (نەپەر)	مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار (نەپەر)	ئوقۇتقۇچىلار (نەپەر)	سىنىپ	ئوقۇتۇش تەجىكىسى	ئوقۇتقۇچىلار سانى	
		جەمئى	ئوقۇتقۇچى	مەسئۇرى خىزمەتچى							
جەمئى	1,098	1,644	15,575	1,988	37,507	312,797	57,738	33,451	11,076	1,644	1,098
ئىلايەتكە بىۋاسىتە قاراشلىق ئورۇنلار	9	6	298	25	807	3,480	657	922	131	6	9
قەشقەر شەھىرى	46		1,459	133	2,965	19,526	5,215	2,526	522		46
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	100	125	1,309	182	4,015	28,641	5,128	2,936	993	125	100
كونىشەھەر ناھىيىسى	176	217	2,276	310	5,085	39,755	7,470	41224	1,323	217	176
يېڭىسار ناھىيىسى	61	90	1,049	152	2,418	21,810	4,876	2,387	763	90	61
يوپۇرغا ناھىيىسى	67	33	657	133	1,567	12,763	4,913	1,147	488	33	67
پەيزاۋات ناھىيىسى	102	235	1,334	166	8,031	28,519	5,624	2,429	1,165	235	102
يەكەن ناھىيىسى	180	386	2,390	316	6,533	61,290	11,024	6,466	1,986	386	180
پوسكام ناھىيىسى	50	84	733	75	2,026	14,930	2,376	1,932	572	84	50
قاغىلىق ناھىيىسى	126	162	1,703	210	4,706	34,335	5,739	4,312	1,196	162	126
مەكىت ناھىيىسى	64	121	855	71	1,926	18,783	2,964	1,789	783	121	64
مارالبېشى ناھىيىسى	104	127	1,254	163	2,191	25,714	4,184	2,135	960	127	104
تاشقورغان ناھىيىسى	13	58	258	52	237	3,251	568	246	194	58	13

1985- يىلدىن 1986- يىلغىچە بولغان ئوقۇش يىلىنىڭ باشلىرىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ ماتارىپ ئەھۋالى

		مەكتەپ سانى	ئوقۇش ئوسۇچىلىرى (دانە)	سىنىپ سانى	ئوقۇش پۈتتۈرگەنلەر (نەپەر)	ئوقۇغۇچى ئىسلىمنىڭ ئوقۇغۇچى سانى (نەپەر)	مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچى سانى (نەپەر)	1986- يىلى مولچەرلەنگەن ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان ئوقۇغۇچى سانى	ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىلەر سانى		
									جەمئىي	مەخسۇس خادىم	ئىشچى
جەمئىي	ئومۇمىي جەمئىي	1,098	1,644	11,076	33,451	57,738	312,787	37,507	15,575	1,988	700
	ماتارىپ تارماقلىرى، كوللېكتىپ باشقۇرغان	1,083	1,634	10,934	32,799	57,217	310,137	36,949	13,319	1,866	700
	باشقا تارماقلار باشقۇرغىنى	15	10	142	652	521	2,669	558	256	22	
شەھەر	جەمئىي	29	3	393	2,731	3,670	15,511	2,900	1,175	89	84
	ماتارىپ تارماقلىرى، كوللېكتىپ باشقۇرغان	22	3	329	2,232	3,327	13,741	2,487	1,011	83	77
	باشقا تارماقلار باشقۇرغان	7		64	499	343	1,770	413	164	6	7
ناھىيە	جەمئىي	45	22	621	3,805	4,881	23,718	3,947	1,539	161	103
	ماتارىپ تارماقلىرى، كوللېكتىپ باشقۇرغان	43	19	581	3,721	4,813	22,911	3,863	1,476	149	101
	باشقا تارماقلار باشقۇرغان	2	3	40	93	68	407	84	63	12	2
يېزا	جەمئىي	1,024	1,619	10,062	26,915	49,187	273,968	30,660	12,861	1,738	513
	ماتارىپ تارماقلىرى، كوللېكتىپ باشقۇرغان	1,018	1,615	10,024	26,855	49,1007	273,485	30,1599	12,832	1,734	513
	باشقا تارماقلار باشقۇرغان	6	4	38	60	110	483	61	29	4	

(داۋۇت، شېپ لىندۇلۇق)

1985- يىللىق باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇش يېشىدىكى بالىلار نىسبەت مەكتەپكە كىرىش نىسبىتى تەھلىلى

بىرلىكى: نەپەر

مەكتەپ ئىچى - سىرتىدىكىسى	مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ يېشىنى كۆرسىتىش									ئوقۇشقا كىرىش نىسبىتى %
	جەمئى	7 ياشقاتولمىغانلار	ئوقۇش يېشىدىكى بالىلار						12 ياشلىقلار ۋە ئۇنىڭدىن يۇقىرىلار	
			جەمئى	7 ياشلىقلار	8 ياشلىقلار	9 ياشلىقلار	10 ياشلىقلار	11 ياشلىقلار		
247,215	312,797	3,634	244,209	54,598	50,979	47,469	45,762	45,401	64,954	98.78
13,795	15,511	478	13,770	2,915	2,695	2,822	2,789	2,549	1,263	99.81
19,808	23,318	1,016	19,539	3,948	4,105	3,976	3,988	3,522	2,763	98.64
213,612	273,968	2,140	210,900	47,735	44,179	40,671	38,985	39,330	60,928	98.73
123,661	152,531	1,676	121,013	25,889	25,408	23,719	23,807	22,190	29,842	97.86

1985- يىللىق ئوقۇتقۇچىلار نىڭ يېشى، ئوقۇتقۇچىلىق سىستاژى ئەھۋالى

ھەرلىكى: ئەپەر

		ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپ	دېھقانچىلىق، كەسپىي ئوتتۇرا مەكتەپلەر	باشلانغۇچ مەكتەپ	ئالاھىدە ماتاربىب مەكتەپلىرى
يېشى	جەمئى	4,822	58	12,887	22
	30 ياشتىن تۆۋەن	2,668	29	5,555	12
	31 ياشتىن 34 ياشقىچە	674	16	2,676	9
	40—36	566	3	2,103	2
	45—41	600	7	1,471	1
	50—46	230	3	720	
	55—51	55		252	
	60—56	26		85	
	61 دىن يۇقىرىلار	5		25	
ئوقۇتقۇچىلىق سىتاژى	5 يىلغىچا تولمىغانلار	1,810	23	2,960	
	5 يىلدىن 9 يىلغىچە	1,201	17	3.065	
	14—10	471	5	2,404	
	19—15	488	9	1,564	
	24—20	467		1,580	
	29—25	322	3	1,016	
	34—30	49	1	235	
	35 يىللىق ۋە ئۇنىڭدىن يۇقىرىلار	14		63	

(داۋۇت، شىيې لىندۇلا)

1285

1985- يىللىق سودا - سانائەت باج كىرىمىنىڭ تۈرلەرگە بۆلۈنۈش ئەھۋالىنى جەدۋەللى

تۈرى	ئەمەلىي يىغىمۇالغىنى	بۇلتۇرقى ئوخشاش مەزگىلدىكى يىغىن سوممىسىغا تۇرغاندا	
		ئاشقان، كەمەيگەن %	ئاشقان ، كەمەيگەن قىممىتى
سودا- سانائەت بېجى جەمئى	39,728,126	52.80	13,728,126
مەھسۇلات بېجى	11,834,189	47.16	3,792,610
بۇنىڭدىن: ھاراق	445,655	9.57	38,911
توقۇمىچىلىق بويۇملىرى	4,387,159	32.18	1,068.290
كومۇر	96,332	—10.75	—11,606
تەييار ياغ	1,376,377	281.72	1,015,811
ئېلېكتر كۆچلىرى	1,832,894	29.29	415,295
بىناكارلىق ماتېرىياللىرى	1,420,396	60.43	535,079
ئاشقان مەھسۇلات بېجى	51,260	—45.67	—43,097
تىجارەت بېجى	18,376,506	27.19	3,929,162
بۇنىڭدىن: سودا	10,481,082	46.24	3,314,043
سودا-سانائەت تاپاۋەت بېجى	2,597,242	155.16	1,579 349
باشقا سودا-سانائەت بېجى	2,934,140	83.66	1,336,549
دۆلەت تىمكىلىكىدىكى كارخانىلارنىڭ دۇكانلار بېجى	368,394		368,394
بىناكارلىق بېجى	2,867,649	258.35	2,067,413
ياغ كويدۇرگەنلىك ئالاھىدە بېجى	676,038	11.14	67,742

1985- يىللىق يەزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئاساسىي ئەھۋالى جەدۋىلى

	كارخانا سانى			ئادەم سانى			ئىشلەپچىقىرىش قىممىتى		
	جەمئى	يېزا	كەنت	جەمئى	يېزا	كەنت	جەمئى	يېزا	كەنت
جەمئى	2,525	1,106	1,419	30,035	20,139	9,896	8,549.37	6,447.15	2,102.22
قەشقەر شەھىرى	193	33	160	2,248	1,618	630	871.87	542.29	329.58
يېڭىشەھەر 〃	286	112	174	1,859	892	967	501.5	256	245.5
كونىشەھەر 〃	239	94	145	2,236	1,432	804	439.4	331.7	107.7
يېڭىسار 〃	153	82	71	2,115	1,288	827	500	406.5	93.5
يوپۇرغا 〃	129	75	54	2,097	1,882	215	428.5	394.3	34.2
يەيزاۋات 〃	136	67	69	596	456	140	333.6	300.4	33.2
يەكەن 〃	449	140	309	5,788	3,775	2,013	504.38	1,125.66	378.72
پوسكام 〃	215	95	120	4,169	3,289	880	1,600.76	1,441.55	159.21
قاغىلىق 〃	154	70	84	3,709	2,133	1,576	686.16	493.25	192.21
ماراليېشى 〃	358	239	119	3,342	2,422	920	1,183	848.2	334.80
مەكىت 〃	187	80	107	1,773	869	904	478.2	289.9	188.3
تاشقورغان 〃	26	19	7	103	83	20	22	17.4	4.6

1985- يىللىق يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ ئاساسىي ئەھۋالى جەدۋىلى

پايدا			باج			يەككە كارخانىلارنىڭ ئەھۋالى					
جەمئىي	يېزا	كەنت	جەمئىي	يېزا	كەنت	كىشى	كارخانا سانى	تاۋار سانى	كىشى		باج
									ئەمگەك لىكەن سان	ئەمەلىيەتتە ئەمگەك قىلغۇچى سان	
1,546	1,010.96	535°04	233.88	18318	50.70	85,445	33.700	6,588.15	3,451.16	1,435.9	310.5
140.11	78.69	61.42	24.32	17.12	7.2	3.489	773	313.5	313.5	216.77	3.4
67.8	33.5	34.3	12.6	4.8	7.8	1.532	832	194.5	94.14	37.8	3.1
86.6	53.3	33.3	22.36	17.2	5.16	12.879	9.459	1.183.7	572.91	264.7	65.5
101.8	61.2	40.6	13.3	12.8	0.5	267	249	85		42.5	0.3
71	64.2	6.8	14.1	13.7	0.4	539	320	328	158.75	72.7	9.48
57.8	50	7.8	12.4	10.9	1.5	12.078	7.566	938.2	354.08	188.6	37.2
217.61	119.99	97.62	32.52	29.71	2.81	37.800	2.242	742	359.13	119.08	37.08
327.84	282.67	45.17	50.47	43.32	7.15	2.927	1.040	250.84	121.41	80.95	12.54
121.4	61.67	59.73	24.55	17.87	6.68	2.058	1.111	658,91	475.7	157	56
217.9	128.5	89.4	12.1	8.9	3 2	10.700	9.907	1.600	774.4	157.1	19.2
131.4	75.4	56	14.4	6.1	8.3	1.176	201	293.5	142	98.7	66.7
4.74	1.84	2.9	0.76	0.76							

1985-يىللىق سودا - سانائەت بېچى كىرىم ئەھۋالى جەدۋىلى

	سودا-سانائەت باجلىرى			ئېنېرگىيە پونكىتى		دولەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلارنىڭ تاپاۋەت بېچى	
	ئەمەلىيەتتىكى ئومۇمىي سانى	پىلانلىنىش ئىچىدە ئىشگە ئاشۇرۇش نىسبىتى %	ئوخشاش مەزگىلدىكىنىڭ %	ئەمەلىيەتتىكىسى	پىلانلىنىش ئىچىدە ئىشگە ئاشۇرۇش نىسبىتى %	ئوخشاش مەزگىلدىكىنىڭ %	ئەمەلىيەتتىكىسى	ئوخشاش مەزگىلدىكىنىڭ %
جەمئى	39,728.126	618.05	152.80	4,424.616	147.48	115.39	10,065.964	79.09
قەشقەر شەھىرى	20,223.982	112.42	168.19	1,954.545	144.25	112.45	7,209.001	93.42
يېڭىشەھەر ناھىيەسى	2,356.959	122.25	129.44	221.171	192.53	112.62	308.352	83.16
كونىشەھەر "	1,308.512	124.27	128.59	100.646	110.82	89.55	75.080	37.08
يېڭىسار "	933.766	114.43	115.18	141.051	122.65	95.51	326.560	87.18
يوپۇرغا "	788.972	115.52	155.03	67.340	81.13	71.15	160.938	104.89
پەيزاۋات "	962.896	112.49	144.33	86.628	111.06	139.00	87.094	247.61
پەكەن "	3,213.642	111.82	126.62	678.957	149.22	112.18	936.263	61.41
پوسكام "	1,656.776	159.00	594.96	173.997	139.19	116.32	219.449	62.65
قاغىلىق "	4,464.362	147.63	219.44	551.988	283.07	172.85	370.079	40.49
مەكىت "	1,535.844	113.53	150.05	239.878	138.66	100.47	75.193	15.18
مارالبېشى "	2,040.438	107.39	122.35	192.703	110.12	92.53	260.245	44.97
تاشقورغان "	243.983	137.84	118.89	19.889	105.92	60.15	37.710	332.31

1985- يىللىق شەھەر قۇرۇلۇشى

	قۇرۇلسىغان كولەم (كۋۋادىرات كىلومېتر)	سۇ بىلەن تەمىنلەش ئىقتىدارى (كۈنلۈك كۇب/توننا)	يول	
			ئۇزۇنلۇقى (كىلومېتر)	يەر مەيدانى (10 مىڭ كۋۋادىراتمېتر)
جەمئى	54.36	24,659	138.96	172.05
قەشقەر شەھىرى	9.6	8,800	36	46.6
يېڭىشەھەر ناھىيىسى	4	500	8.1	7.52
كونىشەھەر "	3	700	.5	3.6
يېڭىسار "	2.6	400	3.11	3
يوپۇرغا "	2.47	1,000	3.1	4.34
پەيزاۋات "	2	1,200	3	3
يەكەن "	8.79	959	44	57.2
بوسكام "	3.3	600	6.3	7.74
تاغلىق "	5	5,000	12.1	16.94
مەكىت "	2.5	450	14.45	15.55
مارالبېشى "	7.5	3,550	4.1	4.92
تاشقورغان "	3.4	1,500	1.2	1.44

قەشقەر ۋىلايىتىدىكى قىسمەن سودا ـ سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ئىسىملىكى

ۋىلايەتلىك ئېلېكتر ئېنېرگىيە شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بەش مىليون 107 مىڭ يۈەن.

تىجارەت تۈرى: توك.

دىرېكتورى: لى جۈشەن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2953 ، تېلېگرامما نومۇرى: 7193.

ۋىلايەتلىك 3ـ بالداق سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: بىر مىليون 160 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: توك.

زاۋۇت باشلىقى: يېن سەيگەن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2931، تېلېگرامما نومۇرى: 3055.

ۋىلايەتلىك ئوت ئېلېكتر ئىستانسىسى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 363 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى ۋە تىجارەت كەسپى: توك، پار قازان قوراشتۇرۇش.

باشلىقى: شا جېڭيۈەن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2921، تېلېگرامما نومۇرى: 3499

1ـ بالداق سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: ئۈچ مىليون 855 مىڭ 700 يۈەن.

مەھسۇلات تۈرى: توك.

باشلىقى: يېن جاۋپى.

تېلېفۇن نومۇرى: 2952 ، تېلېگرامما نومۇرى: 0595

ۋىلايەتلىك سېمونت زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: ئىككى مىليون 400 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: #325، #425 لۇق ئادەتتىكى سىلىكات تۇزىدىن ئىشلەنگەن سېمونت، سېمونت ستولبا ۋەتۇر لۇك ئالدىن تەييارلىنىدىغان بويۇملار.

زاۋۇت باشلىقى: ۋاڭ جۈن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2961 ، تېلېگرامما نومۇرى: 3136

ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: ئۈچ مىليون 101 مىڭ 700 يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: 7YI تېپىلىق توشۇش ماشىنىسى، 2B9A تېپىلىق چېتىلىدىغان سىيالكا، j736 تېپىلىق، ئىسچى هىم پولات دېرىزە، هۆججەت ساندۇقى قاتارلىقلار.

زاۋۇت باشلىقى: خې جېڭدا.

تېلېفۇن نومۇرى: 2182 ، تېلېگرامما نومۇرى: 1681

ۋىلايەتلىك كۈچلۈك يېمەكلىكلەر زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: ئىككى مىليون 920 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: ئاق هاراق، ئۈزۈم هارىقى، مېۋە كونسېرۋاسى، قوغۇن، مېۋە تەملىپى، كەمپىت.

زاۋۇت باشلىقى: فېڭ پېڭلۇ.

تېلېفۇن نومۇرى: 2500، تېلېگرامما نومۇرى 1110

ۋىلايەتلىك «1ـ ئاۋغۇست» ئۇن زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 12 مىليون 89 مىڭ 100 يۈەن.

مەھسۇلاتى: ئالاهىدە ئۇن، ئادەتتىكى ئۇن، ئۆسۈملۈك يېغى، يەم ـ بوغۇز.

زاۋۇت باشلىقى: چېن فېيجى.

تېلېفۇن نومۇرى: 2141، تېلېگرامما نومۇرى 6208

قەشقەر پاختا توقۇمچىلىق فابرىكىسى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 27 مىليون 480 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتلىرى: پاختا يىپ، پاختا رەخت، بويىغان رەخت.

زاۋۇت باشلىقى: ياۋۇ ئىنجۇن

تېلېفۇن نومۇرى: 2941 ، 2942، تېلېگرامما نومۇرى 4791.

ۋىلايەتلىك يۇڭ - تېۋىت زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: تۆت مىليون يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: ئۆچكە تېۋىتى، تۆگە تېۋىتى، ئۆچكە قىلى قۇيرۇقى، تۇرلۇك يۇڭلار.

زاۋۇت باشلىقى: سىدىق تەۋەككۇل

تېلېفۇن نومۇرى: 2563

ۋىلايەتلىك 1 - ئاپتوموبىل ترانسپورت شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: تۆت مىليون 377 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: پاساژىر توشۇش، يۈك توشۇش، ئاپتوموبىل رېمونتى.

دىرېكتورى: لى شۇەن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2818

ۋىلايەتلىك سودا ترانسپورت شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: تۆت مىليون 310 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: مال توشۇش.

دىرېكتورى: جاڭ جۈلىن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2300 ، 2533، تېلېگرامما نومۇرى: 08 ، 07

ۋىلايەتلىك ئاپتوموبىل زاپچاسلىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: تۆت مىليون 500 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: دۆلىتىمىزدە ئىشلەپ چىقىرىلغان ھەر خىل ئاپتوموبىللارنىڭ زاپچاسلىرى.

دىرېكتورى: جاڭ شياۋدۇڭ.

تېلېفۇن نومۇرى: 2825 ، 2409.

ۋىلايەتلىك ئېلېكتر ماشىنا ئوسكۇنىلىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: ئالتە مىليون 197 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: ئېلېكتر ماشىنىلىرى، ئېككىنچى خىلدىكى ماتېرىيال، ھۈنەرچىلىك ماشىنىلىرى، توك سىمى، پايات چوكىسى، سائەت - ئۆسكۇنىلەر، شار پاچىمنىك، خىزمەت قورالى، ئۆلچىگۈچ، قىنلارنى بىر تۇتاش سەپلەپ بېرىدۇ.

دىرېكتورى: تاڭ باگجۇ.

تېلېفۇن نومۇرى: 2798، تېلېگرامما نومۇرى: 0674.

ۋىلايەتلىك مىتال ماتېرىياللار شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: توققۇز مىليون 30 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: پولات ماتېرىياللى، چۆيۈن، تۆمۈر تۇرۇبا، ھەر خىل رەڭلىك مىتال بويۇملار.

دىرېكتورى: ۋاڭ جۇڭتۇڭ.

تېلېفۇن نومۇرى: 2797 ، تېلېگرامما نومۇرى: 6855.

ۋىلايەتلىك يېنىك سانائەت، خىمىيە بويۇملىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: توققۇز مىليون 29 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: يېنىك سانائەت، خىمىيە سانائىتى، ئوت سانائىتى، ھۈنەرچىلىك سانائىتى ماتېرىيالىرى.

دىرېكتورى: جاڭ زىۋېن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2793، تېلېگرامما نومۇرى: 6535

ۋىلايەتلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى مۇلازىمەت شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: ئېككى مىليون 90 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: مىتال ماتېرىياللار، ئېلېكتر ماشىنىلىرى، يېنىك سانائەت، خى-

خمیه سانائتی‌بویۇملىرى، بىناكارلىق بويۇملىرى.

دىرېكتورى: ۋاڭ جېنلىن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2535، تېلېگراما نومۇرى: 2591.

ۋىلايەتلىك مىتال، ئېلېكتر - خىمىيە سانائتى بويۇملىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 39 مىليون 350 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: مىتال، ئېلېكتر، خىمىيە سانائتى تاۋارلىرى.

مۇئاۋىن دىرېكتورى: توختى نۇر.

تېلېفۇن نومۇرى 2641، تېلېگراما نومۇرى: 7245.

ۋىلايەتلىك يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: سەككىز مىليون يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: خىمىيەۋى ئوغۇت، دېھقانچىلىق دورىسى، يالتىراق، ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى.

دىرېكتورى: سۇن يۈگچاۋ.

ۋىلايەتلىك نېفىت شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 60 مىليون يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: نېفىت تاۋارلىرى.

دىرېكتورى: جۇڭ فېڭپېي.

تېلېفۇن نومۇرى: 2517، تېلېگراما نومۇرى: 3111.

ۋىلايەتلىك دورا شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: يەتتە مىليون 825 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: تەييار تۇرمۇش دورىلىرى، تۇرمۇش دورا ماتېرىياللىرى، ناركوز دورىلىرى، ئالاھىدە دورىلار، چۇچۇكبۇيا، بۆرە سامسىقى، داۋالاش ئەسۋاب - ئۈسكۈنىلىرى، تىبابەتچىلىك ماتېرىياللىرى، خىمىيەۋى رېئاكتېپلار، ئەينەك ئەسۋابلار، سۈسۈنە ئوت‌قاتارلار.

دىرېكتورى: داۋۇت ئوسمان.

تېلېفۇن نومۇرى: 2328، 2673، تېلېگراما نومۇرى: 5522.

ۋىلايەتلىك يېمەكلىكلەر شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: تۆت مىليون 260 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: گۆش، تۇخۇم، سۈ مەھسۇلاتى، تېپىتقۇ، ھۆل-قۇرۇق ئوتياش.

مۇئاۋىن دىرېكتورى: يەن باۋجۇڭ.

تېلېفۇن نومۇرى: 2710، تېلېگراما نومۇرى: 7380.

ۋىلايەتلىك قەنت، تاماكا، ھاراق شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 13 مىليون 600 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: قەنت، تاماكا، ھاراق، يېمەكلىكلەر.

دىرېكتورى: لۇ ۋېنجېي.

تېلېفۇن نومۇرى: 2109، تېلېگراما نومۇرى: 4743

ۋىلايەتلىك يەرلىك مەھسۇلات، كۇندىلىك بويۇم، چەرچىن مالالار شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 10 مىليون يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: كۇندىلىك بويۇم، چەرچىن مال، بىناكارلىق ماتېرىيالى، يەرلىك مەھسۇلات، قوغۇن، مېۋە، قۇرۇتۇلغان ئوتياش، تېپىتقۇ، سانائەت بويۇملىرى.

دىرېكتورى: چېن شۇشۇن.

تېلېفۇن نومۇرى: 3866، تېلېگراما نومۇرى: 6586

ۋىلايەتلىك چاي، چارۋا مەھسۇلاتلىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: توققۇز مىليون يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: چاي، چارۋا مەھسۇلاتلىرى.

دىرېكتورى: لېيۇ پىنسەن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2219، تېلېگراما نومۇرى: 3934

ۋىلايەتلىك ئىلما توقۇلما بويۇملار شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 66 مىليون 300 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: ئىلما توقۇلما بويۇملار، كىيىم ـ كېچەك تاۋارلار.

دىرېكتورى: ۋاڭ چاڭبىن.

تېلېفون نومۇرى: 3775، تېلېگراما نومۇرى: 0891

ۋىلايەتلىك تۇرلى مالالار (مىللىي سودا) شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 20 مىليون 670 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: تۇرلى مال، مەدەنىي بويۇملار، ئايىغ، باش كىيىم، سائەت، مىللىي تاۋارلار.

دىرېكتورى: ۋادېجۇ.

تېلېفۇن نومۇرى: 2704، 2435، تېلېگراما نومۇرى: 4102

ۋىلايەتلىك پاختا ـ كەندىر شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 35 مىليون يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: تالا ئۇزۇنلىقى‌ھەر خىل بولغان قۇرۇقلۇق پاختىسى، ئۇزۇن تالالىق پاختا.

دىرېكتورى: جاڭ سىشىن.

تېلېفۇن نومۇرى: 2266 ، تېلېگراما نومۇرى 2758.

قەشقەر شەھەرلىك كىچىك ئاپتوموبىل رېمونت زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 850 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: 1.5 تونلۇق كوزۇپ، قوش چاقلىق ساپان، بېيجىڭ «212» تېپىلىق ئاپتوموبىلنىڭ چوڭ رېمونتى ، باشقا ئاپتوموبىللارنىڭ رېمونتى.

زاۋۇت باشلىقى: يېن فۇمىڭ.

قەشقەر شەھەرلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى ياساش، رېمونت قىلىش زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 510 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: بەش قۇر لۇق ، 10 قۇر لۇق سىيالكا، ئېشەك ھارۋىسىنىڭ زاپچاسلىرى ۋە رېمونتى.

زاۋۇت باشلىقى: جوۋېنمىڭ.

تېلېفۇن نومۇرى: 2125، 2686

قەشقەر شەھەرلىك كىيىم ـ كېچەك، ئايىغ كىيىم ، باش كىيىم شىركىتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: ئۈچ مىليون 518 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: كىيىم ـ كېچەك، ئايىغ كىيىم، باش كىيىم، كاسمىنە ئىشى، سارجا، سوكنو، تاۋار، دۇردۇن كىيىم ـ كېچەك يۈزلۈكلىرى.

دىرېكتورى: كۇك لىنلى.

تېلېفۇن نومۇرى: 2905 ، تېلېگراما نومۇرى: 5944

يېڭسار ناھىيىلىك كۆمۈر كان

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 958 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: ئىسسىز كۆمۈر.

كان باشلىقى: ۋۇجىنتاۋ.

يېڭسار ناھىيىلىك سېمونت زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 469 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: ئادەتتىكى كىرىمنى كەسلاتا تۇزلۇق#325، #425 لىك سېمونت.

زاۋۇت باشلىقى: ئابدۇكېرىم قادىر.

يېڭسار ناھىيىلىك تىرانسپورت شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 750 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: مال، پاسساژىر توشۇش، ئاپتوموبىل رېمونت قىلىش، زاپچاسلار بىلەن تەمىنلەش.

دىرېكتورى: سۇك كېشاڭ .

يېڭسار ناھىيىلىك ئۇن زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: بىر مىليون 160 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: ئادەتتىكى ئۇن، ئاشلىقنى ئۇن قىلىپ بېرىش، يەم ـ بوغۇز،

زاۋۇت باشلىقى: خاۋ شىشىن.

يېڭسار ناهيىلىك ياغ زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 669 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: چىگىت يېغى، ئاپتاپپەرەست يېغى، زاراڭزا يېغى.

زاۋۇت باشلىقى: لىيۇ ياۋزۇڭ.

يېڭسار ناهيىلىك پاختا - كەندىر شىركىتىنىڭ ئىش قوشۇش زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: ئۇچ مىليون 10 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: ئىنچىكە تالالىق پاختا.

باشلىقى: سا دىر توختى.

يېڭسار ناهيىلىك يېزا-بازارکارخانىلىرى ئىدارىسىنىڭ خىش زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 320 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: سېغىز توپىدىن پۈشۈرۈلگان خىش.

زاۋۇت باشلىقى: جىڭ جۈخۇەي.

يوپۇرغا ناهيىلىك رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 300 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش، بىناكارلىق ماتېرىيالىلىرى، قەغەز ساندۇق.

زاۋۇت باشلىقى: لىيۇگۇاڭمىڭ.

يوپۇرغا ناهيىلىك ئۇن، ياغ زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: ئىككى مىليون 900 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: ئۇن، ياغ.

زاۋۇت باشلىقى: نامەت.

يوپۇرغا ناهيىلىك ئاپتوموبىل ئەترىتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 500 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: تاشيول تىرانسپورتى، ئاپتوموبىل رېمونتى.

باشلىقى: جاڭ رۇڭجۇڭ.

پوسكام ناهيىلىك گۆمۈر كان

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 952 مىڭ 400 يۈەن.

مەھسۇلاتى: خام گۆمۈر.

باشلىقى: جاڭ جۈشەن.

پوسكام ناهيىلىك ئېلېكتر ئىستانسىسى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 783 مىڭ 100 يۈەن.

مەھسۇلاتى: توك.

باشلىقى: ۋاڭ چىڭبىڭ.

پوسكام ئاپتوموبىل رېمونت زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 352 مىڭ 800 يۈەن.

تىجارەت كەسپى: ئاپتوموبىل چوڭ رېمونتى.

باشلىقى: پەك يۈڭلى.

پوسكام رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 281 مىڭ 600 يۈەن.

تىجارەت كەسپى: تېراكتور چوڭ رېمونتى.

باشلىقى: ماگۇاڭخۇي.

پوسكام ئۇن زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: بىر مىليون 40 مىڭ يۈەن.

تىجارەت كەسپى: ئۇن تارتىش.

باشلىقى: مياۋجىنچى.

پوسكام ناهيىلىك ياغ زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 600 مىڭ يۈەن.

تىجارەت كەسپى: ياغ تارتىش.

باشلىقى: سۇڭ بەك.

پوسكام ناهيىلىك پاختا زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: ئۇچ مىليون 134 مىڭ 500 يۈەن.

تىجارەت كەسپى: پاختا چىقىرىش.

باشلىقى: مەمەت توختى.

پوسكام ناهيىلىك سودا شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: تۆت مىليون 190 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: تۆرلى مال، مىتال، ئېلېكتر، توقۇلما، يەرلىك مەھسۇلات، يېمەكلىكلەر.

دىرېكتورى: شاك رەن.

پوسكام ناھىيلىك نەپەت شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 600 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: نەپەت.

دىرېكتورى: لياڭ روجۇ.

پوسكام ناھىيلىك كان رايون سودا شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: ئۈچ مىليون 750 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: تۆرلى مال، مىتال، ئېلېكتر، توقۇلما، يەرلىك مەھسۇلات، قەنت، تاماكۇ، ھاراق، يېمەكلىكلەر.

باشلىقى: جاڭ جۇڭچېڭ.

پوسكام ناھىيلىك يېمەكلىكلەر شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 392 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: قەنت، تاماكۇ، ھاراق، ئومۇملاشقان يېمەكلىكلەر، كۆش، يېمەك - ئىچمەك.

دىرېكتورى: فاڭ فېيمىن.

يەكەن ناھىيلىك كۆمۈر كان

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 776 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: ئىسلىق كۆمۈر.

كان باشلىقى: ئابدۇقادىر مامۇت.

تېلېفۇن نومۇرى: 2113.

يەكەن ناھىيلىك ئېلېكتر ئېنېرگىيە شىركىتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 976 مىڭ يۈەن.

تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 495 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلات تۈرى: ئاساسلىقى توك، كۆپ خىل ئىگىلىك.

دىرېكتورى: جاڭ ئە يگو.

تېلېفۇن: دومۇرى 2903.

يەكەن ناھىيلىك دېھقانچىلىق ماشىنىلىرىنى ياساش - رېمونت قىلىش زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: بىر مىليون يۈەن.

تىجارەت كەسپى: تراكتور رېمونت قىلىش، ئەينەك پولاتتىن ئائىلە ئۈسكۈنىلىرى ياساش، كىچىك تېپتىكى دېھقانچىلىق سايمانلىرىنى ياساش، بىناكارلىق بويا قلىرىنى ياساش.

باشلىقى: ئىلك باۋخۇ.

تېلېفۇن نومۇرى: 2056.

يەكەن ناھىيلىك يېمەكلىكلەر زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 655 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: پىچىنە، كەمپت، ئاچچىقسۇ.

باشلىقى: لىيۇ يۈجېي.

تېلېفۇن نومۇرى: 2073.

مارالبېشى ناھىيلىك ئېلېكتر ئىستانسىسى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 240 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: توك.

باشلىقى: لى شوپىڭ.

مارالبېشى ناھىيلىك ئاشلىق ئىدارىسىنىڭ ئۇن، ياغ زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: ئىككى مىليون 60 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: ئۇن، ياغ.

باشلىقى: لىيۇ پېيياڭ.

مارالبېشى ناھىيلىك ئاشلىق ئىدارىسى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: توققۇز مىليون 273 مىڭ 900 يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: ئاشلىق سېتىۋېلىش، سېتىش، يۆتكەش، پىششىقلاش.

باشلىقى: كۇ جېڭمىڭ

مارالبېشى ناھىيلىك قەنت، تاماكا، ھاراق شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 503 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: قەغەز، تاماكا، ھاراق.

مۇئاۋىن دىرېكتور لەرى: جۇ جەنگۇاڭ، زەينەپ سەدىق.

مارالبېشى ناھىيىلىك ماددى ئەشيا شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 745 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: ماددى ئەشيا.

مۇئاۋىن دىرېكتور لەرى: لىيۇ جېشىڭ، فەن چاۋ.

مارالبېشى ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: ئىككى مىليون 535 مىڭ 900 يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى.

مۇئاۋىن دىرېكتور لەرى: لىيۇ تيەنچىن، قۇربان مەيدىن.

مارالبېشى ناھىيىلىك مىتال، ئېلېكتر بويۇملار شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: ئىككى مىليون 43 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: مىتال، ئېلېكتر بويۇملار.

دىرېكتورى: چىڭ ياڭ.

مارالبېشى ناھىيىلىك نېفىت شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: ئىككى مىليون 799 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: نېفىت.

مۇئاۋىن دىرېكتور لەرى: لىيۇ شىپىڭ، تۇردى تۇراق.

مارالبېشى ناھىيىلىك سودا شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بەش مىليون 990 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: تۇرلى مال.

دىرېكتورى: باۋ دېشۇ.

مارالبېشى ناھىيىلىك دورا شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 67 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: دورا.

دىرېكتورى: ئاۋۇت تۇردى.

مارالبېشى ناھىيىلىك پاختا-كەندىر شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 27 مىليون 394 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: كېۋەز سېتىۋېلىش، پاختا چىقىرىش، يۇتكەش.

دىرېكتورى: لى لياڭجۇ.

مارالبېشى ناھىيىلىك يېمەكلىكلەر شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 558 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: يېمەكلىكلەرنى سېتىۋېلىش، سېتىش، ئىشلەش.

دىرېكتورى: ئابلەت مۇھەممەت.

مارالبېشى ناھىيىلىك يەرلىك مەھسۇلاتلار شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: يەتتە مىليون 560 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: يەرلىك مەھسۇلاتلارنى سېتىۋېلىش، سېتىش، يۇتكەش.

دىرېكتورى: تۇرسۇن مەمتىلى.

مارالبېشى ناھىيىلىك چاي، چارۋا مەھسۇلاتلىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 60 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: چاي، چارۋا مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىش، سېتىش، يۇتكەش.

دىرېكتورى: سۇن يۈنشەن.

مارالبېشى ناھىيىلىك بىناكارلىق شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 162 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: بىناكارلىق.

دىرېكتورى: لى گورۇڭ.

مارالبېشى ناھىيىلىك ياغاچ سېتىۋېلىش پونكىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 451 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: ياغاچ سېتىۋېلىش.

باشلىقى: ۋاڭ خۇچىن.

مارالبیشی ناهیملك ئاپتوموبیل ترانسپورت شركتی

یمللق تمجارەت مقداری: 871 مملك یۆەن.

تمجارەت دائیرەسی: ئاپتوموبیل ترانسپورتی.

دیرەكتوری: ژالك دیەنژۆ.

مارالبیشی ناهیمسی ئیچدنكی تۆرلی مالالار دۆكسنی

یمللق تمجارەت مقداری: بیرملیون 290 مملك یۆەن.

تمجارەت دائیرەسی: تۆرلی مالالار.

مۆناژەن مۆدیری: ئەخمەت هەیت

مارالبیشی ناهیمسی ئیچدنكی پاختا زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: تۆت ملیون 540 مملك یۆەن.

تمجارەت كەسپی: پاختا چمقیرەش.

باشلمقی: شاۆچنگۆۆ.

مارالبیشی ناهیە سیرەقبۆیا پاختا زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی سەككز ملیون 470 مملك یۆەن.

تمجارەت كەسپی: پاختا چمقیرەش.

زاۆۆت باشلمقی: ئابلیمیت.

مارالبیشی ناهیە یەنگئۆستەك پاختا زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: بەش ملیون 630 مملك یۆەن.

تمجارەت كەسپی: پاختا چمقیرەش.

زاۆۆت باشلمقی: غوپۆر مەهمان.

مارالبیشی ناهیە ئاقساقمارال یەزیلمق پاختا زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: ئۆچ ملیون 290 مملك یۆەن.

تمجارەت كەسپی: پاختا چمقیرەش.

زاۆۆت باشلمقی: جالك یەمۆالك.

مارالبیشی ناهیە چاربالغ یەزیلمق پاختا زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: ئمككی ملیون 530 مملك یۆەن.

تمجارەت كەسپی: پاختا چمقیرەش.

باشلمقی: لۆشۆرەن.

مارالبیشی ناهیە سیرەقبۆیا بازارلق یاغ زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: 610 مملك یۆەن.

تمجارەت كەسپی: یاغ چمقیرەش.

مۆناژەن باشلمقی: غوپۆر مۆسا.

یەنگشەهەر ناهیە كونا ئۆلۆغچات كۆمۆر كەنی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: 400 مملك یۆەن.

ئاساسلمق مەهسۆلاتی: ئمسلمق كۆمۆر، كوكمس.

باشلمقی: لی بمندی.

یەنگشەهەر ناهیە قىزىلتاغ كۆمۆر كەنی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: 120 مملك یۆەن.

ئاساسلمق مەهسۆلاتی: ئمسمز كۆمۆر.

كان باشلمقی: ئوبۆل ئەمەت.

یەنگشەهەر ناهیملك ئۆن زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: بیرملیون 970 مملك یۆەن.

ئاساسلمق مەهسۆلاتی: بۆغدای ئۆنی، قوناق ئۆنی، یەم - بوغۆز.

زاۆۆت باشلمقی: فەلك چاكچیەن.

یەنگشەهەر ناهیملك یاغ، خمیە سانائەتی زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: ئمككی ملیون 410 مملك یۆەن.

ئاساسلمق مەهسۆلاتی: یاغ، سوپۆن.

زاۆۆت باشلمقی: خۆالك شیۆدی

یەنگشەهەر ناهیملك سیمونت زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: بیرملیون 270 مملك یۆەن.

ئاساسلمق مەهسۆلاتی: سیمونت.

زاۆۆت باشلمقی: یالك جۆفالك

یەنگشەهەر ناهیملك قەغەز زاۆۆتی

یمللق مەهسۆلات قممەتی: 200 مملك یۆەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: تازىلىق قەغىزى.

زاۋۇت باشلىقى: لۇك دېخەي.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك دېھقانچىلىق ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 330 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى ۋە تېجارەت دائىرىسى: كىچىك دېھقانچىلىق سايمانلىرىنى ياساش، دېھقانچىلىق ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش.

زاۋۇت باشلىقى: دۇۋۇەنكې.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك يېڭىچە بىناكارلىق ماتېرىياللىرى زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى : 650 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: سىتولباۋياق.

زاۋۇت باشلىقى: ۋاڭ تىڭيۇك.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك مېۋە مەھسۇلاتلىرى زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى : 320 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: شامپان، گازلىق سۇ، ئۈزۈم ھاريقى.

زاۋۇت باشلىقى: ۋاڭ يۈكشۈن.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك يېمەكلىكلەر زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى : 200 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: پېچىنە، تېتىمتەقۇ.

زاۋۇت باشلىقى: جى جيەنخۇا.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك يېمەكلىكلەر ئىشلەش شىركىتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى : 230 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: ياغ، تېتىمتەقۇ.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك باسما زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى : 100 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: باسمىچىلىق.

زاۋۇت باشلىقى: لىيۇشىنمىن.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك پاختا-كەندىر شىركىتىنىك پاختا زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 11 مىليون 90 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: پاختا چىقىرىش.

زاۋۇت باشلىقى: سۇك دېباك.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى : 130 مىڭ يۈەن.

مەھسۇلاتى: توك.

باشلىقى: كۇەن چۇەنجا.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك يېزا-بازارکارخانىلىرى ئىدارىسىنىك خىش زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى : 410 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: خىش.

باشلىقى: لىيۇچۇنغۇ.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك تۆمۈرچىلىك بىرلەشمىسى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى : 100 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: تۇنىكا بويۇملار.

مەسئۇلى: تاڭ كاۋلىن.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك مىللىيچە پولات، ياغاچ ئۆي جاھازلىرى زاۋۇتى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 160 مىڭ يۈەن.

ئاساسلىق مەھسۇلاتى: پولات، ياغاچ ئۆي جاھازلىرى.

زاۋۇت باشلىقى: بېلىنقىز.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك پەچىش - تېكىش كارخانىسى

يىللىق مەھسۇلات قىممىتى: 120 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: كىيىم كېچەك.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك بىناكارلىق شىركىتى

دەرىجىسى: 4- دەرىجىلىك بىناكارلىق كارخانىسى.

تىجارەت دائىرىسى: بىناكارلىق، قۇرۇ- لۇش ياساش.

دىرېكتورى: تۇرقاسىم.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك سودا شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: ئۇچ مىليون 450 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: تۇرلى مال، ئىلما- توقۇلما، توقۇلما، مىتال، ئېلېكتر تا- ۋارلىرى ۋە مەدەنىيەت بويۇملىرى.

دىرېكتورى: نەنجىن.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك يېمەكلىكلەر شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 400 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: گۆش، قەنت، تا- ماكا، ھاراق، قوشۇمچە يېمەكلىك، سوغۇق ئىچىملىكلەر.

دىرېكتورى: تېيەن مىڭشەن.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك قەنت، تاماكا، ھاراق شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 30 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: قەنت، تاماكۇ، ھا- راق، چاي، پېچىنە، كونسېرۋا قاتارلىق قوشۇمچە يېمەكلىكلەر.

دىرېكتورى: جۇدىيە نۆۋ.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك نېفىت شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 620 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: نېفىت مەھسۇلاتلىرى.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك يېمەك - ئىچمەك، مۇلازىمەت شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 300 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: يېمەك - ئىچمەك، مۇلازىمەت، رەسىم تارتىش، چاچ ئېلىش.

دىرېكتورى: خې بېيرەن.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك پاختا-كەندىر شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 24 مىليون 480 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: كېۋەز سېتىۋېلىش، پاختا چىقىرىش، يۇتكەش.

دىرېكتورى: سۇڭ دېباڭ.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك يەرلىك مەھسۇلاتلار شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 240 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: خىمىيىۋى ئوغۇت، دېھقانچىلىق دورىسى، كىمىك دېھقانچىلىق سايمانلىرى، يەرلىك مەھسۇلات، چەرچەن مال، تېتىتقۇ.

دىرېكتورى: تا بدۇغوپۇر.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك دورا شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 490 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: تېۋىپ، دوختۇر دو- رىلىرى، مال دوختۇرلۇق دورىلىرى، تېبا- بەت دورا ماتېرىياللىرى، داۋالاش سايە- مانلىرى.

دىرېكتورى: لى يۈڭچاڭ.

يېڭشەھەر ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنلىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 520 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: دېھقانچىلىق ماشە- نىلىرى، دېھقانچىلىق، قوشۇمچە كەسىپ ما-

شەنبەلىرىنى رىمونت قىلىش، دېھقانچىلىق ماشىنىلىرى ئىملىقىزا پچاسلىرى.

دىر بكتورى: خۇ فاچېن.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك چاي،چارۋا مەھسۇلاتلىرى شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 160 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: چارۋا مەھسۇلاتلىرى، يەرلىك مەھسۇلاتلار،دورا ماتېرىيالىرى.

دىر بكتورى: جاڭ بىڭتاۋ.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك ماددى ئەشيا شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: بىر مىليون 500 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: بىناكارلىق ماتېرىيالىرى، ئېلېكتر ماشىنىلىرى، خىمىيىۋى سانائەت بۇيۇملىرى، ئاپتوموبىل زاپچاسلىرى، قەنت، تاماكا، ھاراق، تۇرلى مال، يەرلىك مەھسۇلات، يېمەكلىكلەر.

دىر بكتورى: لى زىزۇڭ.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك كىنو ـ فىلىم تارقىتىش شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 100 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: فىلىم ئىجارىسىغا بېرىش.

دىر بكتورى: جاڭ زۇڭكەن.

يېڭىشەھەر ناھىيىلىك يېزا ـ بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى تەمىنلەش ـ سېتىش شىركىتى

يىللىق تىجارەت مىقدارى: 550 مىڭ يۈەن.

تىجارەت دائىرىسى: بىناكارلىق ماتېرىيالىرى، مىتال، خىمىيىۋى سانائەت بۇيۇملىرى، ئاپتوموبىل زاپچاسلىرى، قەنت، تاماكا، ھاراق، تۇرلى مال، يەرلىك مەھسۇلات، يېمەكلىكلەر.

1986 - يىللىق «قەشقەر يىلنامىسى» تەھرىر بۆلۈمىنىڭ خادىملىرى

باش تەھرىر: لۇ پېيتيەن.

مۇئاۋىن باش تەھرىرلەر: تۇجىشۆ، چېن جىنلى، جياڭ زۇڭيۈ.

ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان مەسئۇل تەھرىرلەر: لى ۋېيدۇڭ، لۇ جىڭتاۋ، شۇ لىخۇا.

ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان تەھرىرلەر: ۋۇ جۇن، لىيۇياۋ خۇا، ساۋسۇڭپىڭ، ئەنجۇگو، يۈەن دېجېن، خۇاڭ تەنرۇڭ، شى يۇ شېن، شىيى لىندۇڭ، سۇن شىيى، جۇكۇاڭخۇا، جەن ۋەنچۇن، كۇزۇڭفۇ، چېن رېنزۇ، جاڭ جىنسەي.

گۈزەل سەنئەت تەھرىرى: ماخېك.

خەنزۇچە مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: جاڭ ياۋچۇ.

خەنزۇچە مۇقاۋىنىڭ خېتىنى يازغۇچى: چېن نيۇ.

خەنزۇچە مۇقاۋىنىڭ ئاخىرىدىكى خەتنى يازغۇچى: شۇ دىڭجۇ.

ئۇيغۇرچە مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: ئابلىزتاش.

ئۇيغۇرچە مۇقاۋىنىسى ئىشلىگۈچى ۋە خېتىنى يازغۇچى: ئابدۇكېرىم ئۆمەر.

خىزمەتچى خادىملار: لى دېيەنچېن، ۋاڭ سوفېن، ئابدۇقادىر ئەخەت، چېن چېيۇ فېڭ، جيا شيۇفېڭ، جاڭ شۇشيەن.

1986 - يىللىق «قەشقەر يىلنامىسى» نىڭ تەرجىمە خادىملىرى

تەرجىمە تەھرىرلىرى: سۇلايمان ھابىل، مۇھەت ئابدۇللا.

تەرجىمە قىلغۇچىلار: مۇھەت ئابدۇللا، سۇلايمان ھابىل، يۈسۈپجان، ئابلەت قادىر، ئابدۇكېرىم رىشت، ئابلىز يونۇس، زەيدىنجان مامۇت، جۇجىزۇ، مەھەممەت ئىمىن روزى، ۋېن يۈمىڭ، مەھەممەت رېھىم ئەخمەت، ئابدۇللا تۆمۈر.

قەشقەر يىلنامىسى 1986

ئاساسلىق باشقۇرغۇچى ئورۇن: قەشقەر ۋىلايەتلىك يەرلىك تەزكىرە تۈزۈش ھەيئىتى
تەرجىمە قىلىپ تەھرىرلەپ نەشىر قىلغۇچى: «قەشقەر يىلنامىسى» تەھرىر بۆلۈمى
رەئىلىك بەتلەر خېيىي شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئىچ بېتى، قاتتىق مۇقاۋىسى «قەشقەر گېزىتى» مەتبەئىسىدە بېسىلىپ تۈپلەندى

فورماتى 787×1092 مم، 1/16، 84.5 باسما تاۋاق
1986 - يىل 12 - ئاي 1 - قېتىم بېسىلىشى
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ قەرەللىك ژورناللار نەشرىياتى مىلاش نومېرى 851
باھاسى: 20 يۈەن
ئىچكى قىسىمدا تارقىتىلىدۇ